قاموس الأعلام

تأليف : شمس الدين سامي فراشري

قاموس الأعلام

تأليف : شمس الدين سامي فراشري

رفع محمود العثماني

قاموس الاعلام

تاريخ وجغرافيا لغاتى وتعبير اصحله كافهٔ اسماء خاصه‌يى جامعدر

(تاريخه متعلق : كافهٔ اقوام واممله انبيا، خلفا، صحابه، تابعين، رجال حديث، ملوك، امرا، وزرا، حكام، حكما، علما، فقها، اوليا، مشايخ، ادبا، شعرا، اطبا، مورخين، سياحين، اصحاب هنر، اشخاص موهومهٔ اساطير والحاصل شرق وغربه وازمنهٔ قديمه وجديده‌يه عائد كافهٔ مشاهيرك اسملرينى، ترجمهٔ حاللرينى وآثار وتأليفاتنك تعريفنى؛ جغرافيايه متعلق دخى : كرهٔ ارضك منقسم بولنديغى قطعات وممالك ودولك، ودكيزلر، بوغازلر، آطه‌لر، طاغلر، نهرلر، كوللر، اووه‌لرك، وكرك اسكى كرك يكى قصبه‌لرله بيوجك قريه‌لرك اسملرينى، موقعلرينى، طول وعرضلرينى احوال تاريخيه وطبيعيه‌لرينى، اهاليلرينك مقدارينى، باشلجه محصولات واخراجاتلرينى والحاصل تفصيلات ممكنه‌يى شامل وحروف هجا صره‌سيله مرتبدر.)

محررى : ش. سامى　　　صاحب وطابعى : مهران

DICTIONNAIRE UNIVERSEL D'HISTOIRE ET DE GÉOGRAPHIE

PAR

CH. SAMY-BEY FRASCHERY

EDITEUR MIHRAN

TOME TROISIÈME

CONSTANTINOPLE

Imprimerie MIHRAN — Rue de la S. Porte N. 7

1891

اوچنجى جلد

معارف نظارت جليله‌سى طرفندن تقدير وتحسين اولنه‌رق طبع اولنمشدر.

استانبول

(مهران) مطبعه‌سى — باب عالى جاده‌سنده نومرو ٧

١٣٠٨

مهران مطبعه‌سی

باب عالی جاده‌سنده نومرو ۷

MIHRAN Imprimeur

قاموس الاعلام

تاريخ وجغرافيا لغاتنى وتعبير اصحله كافهٔ اسماء خاصه‌يى جامعدر

ت

باب التاء — فصل الالف

تاباسقو (Tabasco) مكسيقه‌ده همنامى او-لان جهوريتك مركزى بر قصبه اولوب، مكسيقه كورفزى ساحلنده، همنامى اولان نهرك منصبنده و (ورا قروز)ك ٤٠٠ كيلومتره شرق جنوبيسنده واقعدر. ٧٠٠٠ اهاليسى وخيلى ايشلك تجارتى واردر. — تاباسقو جهوريتى مكسيقه‌نك جا-هير جنوبيهٔ غربيه‌سندن اولوب، شمالاً مكسيقه كور-فزيله، شرقاً قامپش جهوريتى و (غوآتمالا) دولتيله، جنوباً شياپاس، غرباً دخى (ورا قروز) جهوريتلريله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٢٥ ٥٠٠ مربع كيلومتره واهاليسى ١٠٤ ٧٤٧ كشيدر. هواسى آغر اولوب، بطاقلقلرى چوقدر. طوپراغنك قوهٔ انباتيه‌سى متوسط حالده ايسه‌ده، خيلى مقدار قاقائو وپك مقبول پاموق حاصل اولور.

تاباغو (Tabago) آنتيل جزاير صغيره-سندن وانكلتره مستعمراتندن بر آطه اولوب، (ترينيته) آطه‌سنك ٢٥ كيلومتره شمال شر-قيسنده واقعدر. طولى ٥٠ وعرضى ١٩ كيلومتره اولوب، قسم اعظمى زنجى اولمق اوزره، ١٦ ٠٠٠ اهاليسى واردر. مركزى (اسقاربوروغ) قصبه‌سيدر. قوهٔ انباتيه‌سى چوق اولوب، توتون، شكر قامشى، موس، آناناس، هندجوزى وسائر محصولاتى واردر. توتون الك اول يعنى ١٥٦٠ تاريخ ميلاديسنده بو آطه-ده كشف اولنمغله، اكثر السنه‌ده جزيره‌نك اسميله تسميه اولنمشدر. شكر وروم تجارتى چوقدر. بو جزيره ١٤٩٨ ده قريستوف قولومب طرفندن كشف اولنه‌رق، ابتدا فلمنكليلرك وبعده انكليز وفرانسزلرك الينه كچمش، ونهايت انكلتره‌نك ضبطنده قالمشدر.

تابان (امير عبدالحى دهلوى) هندستان امرا وشعراسندن اولوب، محمد شاهك زماننده ياشامش، وغزلياتى زماننده پك مقبول ومشهور بولنمشدر.

تَأَبَّطَ شرا مشاهير عربدن (ثابت بن جابر بن سفيان بن عميل بن عدى الفهمى) نك لقبى اولوب، اسائده ضرب مثل حكمنه كچمشدر. حقنده بر چوق وقايع وروايات مروى اولوب، بعض محاربه‌لر وبر طاقم اشعار كنديسنه اسناد اولنور.

تابعى اونجى قرن هجرى شعراى عثمانيه-سندن اولوب، ادرنه‌ليدر. حسن خطى وكوزل كتابتى اولوب، اشعارى سليس ولطيفدر. جنابى پاشانك توابعندن اولمق حسبيله آغر زعامته نائل اولمشيدى. مسيحينك «شهر انكيز» ينه بوندن ايى نظيره سويلين اولمامشدر. شو [illegible]ت جملهٔ اشعارندندر:

آجيوب بغرينه باصدى در اشكم بعرنمم
ديدى مردم دوشكونيدر بريتيم افتاده‌در

— ايران شعراسندن دخى ايكى ذات بو مخلصله تخلص ايدوب، برنجيسى نيزنلكده ورساملقده دخى شهرت صاحبى بولنمشدر. شو رباعى جملهٔ اشعارندندر:

دور از تو بدرد ومحنت وغم بودم
باسينهٔ ريش وچشم پرنم بو دم
باقى همه شب بناله همدم بودم
بى ياد توالقصه شبى كم بودم

— ايكنجيسى جاهل بولنمش ايسه‌ده، نكته-سنجلكده پك ماهر اولوب، مولانا وحشينك معاصرى

بولنمشدر. اسمی (آذینه قلی بیك) در. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کار من دور از تو تحریر از نالهای زار نیست
گر بزاری جان دهم دور از تو دور از کار نیست

تابنکو { (جمید ـــ) مغول فترتی زماننده کرمانده حکومت سورن قره ختاییان دولتنك بانیسی اولان (براق حاجب قتلغ خان) ك برادری وملوك مذکوره‌نك اوچنجیسی اولان سلطان قطب الدین محمدك پدریدر.

تابو { (Tabo) بحر محیط کبیر جزایری اهالیسنك بر معبود موهومه ودهاطو غریسی تقدیس ایتمك ایستدکلری هر شیئه ویردکلری اسمدر. جانلی وجانسز بر شیئه بو اسم سویلندی‌می، هرکس اوکا رعایت وحرمت و بلکه عبادت ایتمکه مجبور اولوب، حرمتده قصور ایدنلر عمومك خصومت وتحقیرینه دوچار اولورلر.

تابور { (Tabor) وچهجه هرادیستیه (Hradistie) چهستانده پراغه‌نك ۷۷ کیلومتره جنوب شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۶۷۰۰ اهالیسی وقلعه‌سی واردر. ـــ آلپ ساحلی سلسله‌سنده و (جنوره) طاغی قربنده بو اسمله بر طاغ دخی بولنوب، ۳۳۰۰ متره ارتفاعی واردر. (دورانسه) ایرماغی بو ایکی طاغك آره‌سنده نبعان ایدر.

تابور { ونام دیکرله (جبل الطور) فلسطینده ناصره‌نك ۶ جنوب شرقیسنده منفرد بر طاغ اولوب، ۱۸۰۰ قدم ارتفاعی واردر. اتکلری اشجارله مستوردر، واطرافنده بر طاقم خرابه‌لر موجوددر. حضرت عیسی بو طاغه صعود ایتمشیدی. اهل صلیب ایله اهل اسلام آره‌سنده بو طاغك آلتنده بر چوق محاربه‌لر جریان ایتمشدر. مشهور جبل طور بشقه‌در.

تابوره { (Tabora) زنکبارده ۵° عرض جنوبی خط موهومی آلتنده ودار السلامك ۸۲۰ قدر کیلومتره غرب شمالیسنده بر قصبه اولوب، باشلیجه اهالیسی مسلم وعربدر.

تابی { شعرای عثمانیه‌دن اولوب، استانبوللی وحضرت امیر بخاری درویشلرندن برینك اوغلیدر. طریق علمیه انتساب ایده‌رك بعض بلاده قاضی اولمشیدی. طریق حجده وفات ایتمشدر. حسن خطی دخی وار ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

آهم که آسمانه آثار هر گیجه خدنك
قصدی بودرکه کوکب بختمله ایده جنك

تاپتی { (Tapti) هندستانده بر نهردر، که (کندوانه) طاغلرندن نبعانله، (کندیش) خطه‌سنی (برار) دن بعد التفریق، کجراته کیره‌رك، برهانپور ایله سورت شهرلری ایچندن کچر؛ و ۸۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، بحر عمانه دوکیلور. باشلیجه تابعلری (بورنه) و(کیرنه) نهرلریدر.

تاپساقوس { (Thapsaque, Thapsacus) فرات ساحلنده واقع (دیر) قصبه‌سنك اسکی یونانیلرجه اسم قدیمیدر. [«دیر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تاپسوس { (Thapse, Thapsus) افریقیه‌نك یعنی تونسك ساحل شرقیسنده ومهدیه‌نك جهت شمالیه‌سنده اوله‌رق (رأس دماس) قربنده اسکی بر قصبه ایدی، که قبل المیلاد ۴۶ تاریخنده قیصر اوراده اسکیپیون ایله پتریوس ویوبایه غالب کله‌رك، پومپیوسك افریقیه ده‌کی شیعه‌سنی رفع ایلمش ایدی. عربلر عندنده (تبسه) اسمیله معروف اولوب، یاقوت حموی کندی زماننده خراب اوله‌رق، یالکز بر قاچ خانه قالمش اولدیغنی بیان ایدیور. الیوم یالکز ویرانه‌لری باقیدر.

تاتار { (Tartares) یاخود تتار وعربجه تتر بو اسم عن اصل مغول اقوامندن بر قومه مخصوص اولوب، بوقومك افرادی چنکیز خان عسکرینك پیشدارلری حکمنده بولندیغندن، قرون وسطاده مغول اسمنك مترادفی کبی استعمال اولنمشدر. تواریخ عربیه وفارسیه‌ده بو معنا ایله مستعملدر. بعده بتون اقوام تورانیه‌یه تعمیم اولنه‌رق، بونلره اقوام تاتاریه واقوام مذکوره‌نك مسکنی اولان بلاد شمالیه‌یه تاتارستان نامی ویرلمش ایسه‌ده، بو تعبیرك نابجا اولدیغی بعده آکلاشیلوب، استعمالی ترك اولنمشدر. بو کونکی کونده بو اسم ترك امت عظیمه‌سنك بر قومنه تخصیص اولنمشدر، که بونلرك وقتیله مغوللرله زیاده‌جه اختلاط وامتزاج ایتملری وطمارلرنده بر درجه‌یه قدر مغول قانی بولنمسی بو تسمیه‌لرینه سبب اولمش ایسه‌ده، کندیلری لسان واخلاق وعادات وهر جهتجه مغوللردن زیاده ترکلره یقیندرلر. بونلر وقتیله اولاد چنکیزدن جوجی خان سلاله‌سنك حکم سوردکلری یرلرده یعنی دشت قپچاق دولتی ممالکنده ساکن اولوب،

اليوم روسيه دولتنه تابع اولان قريم وقزان تاتارلريله نوغاى وسائره‌دن عبارتدرلر. بونلرك لسانى اصل تركستان تركلرينك لسانى اولان چغتايجه دن زياده عثمانليجه‌يه قريب اولوب، آنجق اوته‌دن برى سائر اقواميله اختلاط ايتمه‌دكلرندن، سيمالرى خالص اقوام تورانيه‌يه مخصوص اولان علايمى حفظ ايتمشدر. بونلرك اليوم روسيه‌ده بولنانلرى ٢٣٠٠٠٠٠ دن زياده اولوب، دوبريجه‌ده وممالك عثمانيه ده دخى مقدما قريمدن هجرت ايتمش خيلى تاتارلر بولنمقده‌در. لسانلرنده موجود كتابلردن بر خيليسى قزانده طبع ايدلمشدر. بعض كنجلرى بو لسانى تدريجاً لسان عثمانى ايله توحيده چاليشمقده درلر. كنديلرى ساكن وچاليشقان آدملر اولوب، تمدنه فوق‌العاده استعداد وقابليتلرى اولديغى بتون سياحين وجغرافيون طرفندن تسليم اولنمقده در. هرحالده بونلر خالص ترك اولوب، تاتار اسميله ياد اولنملرى مجرد يقين وقتلره كلنجه‌يه دك سلالهٔ چنكيزيه‌دن خانلرك تحت اداره‌سنده بولنملرندن ايلرى كلمش بر تعبير سقيم اولديغندن، «ترك» ماده‌سنده دها زياده تفصيلات ويرلمك اوزره، بوراده بو قدرله اكتفا اولندى. [«مغول، ترك، توران، قريم، قزان وسائره» ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

تاتار ابراهيم افندى { علما ومشايخدن اولوب، قريمدن درسعادته كله‌رك، بر خيلى وقت آياصوفيه‌ده وعظ وارشادله وافاده وتدريسله مشغول اولمش؛ وسلطان مراد خان ثالثك امريله سورهٔ نوره تفسير يازمشدر. ١٠٠١ تاريخنده وفات ايتمشدر.

تاتار بازارجغى { شرقى روم ايلنده، فلبه‌نك ٣٦ كيلومتره غربنده مريج نهرينك ساحل يسارنده ودمير يول خطى قربنده لوا مركزى بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ قدر اهاليسى واردر. — تاتار بازارجغى لواسى شرقى روم ايلينك قسم غربيسندن عبارت اولوب، تاتار بازارجغى، اوتلق كوى، اهتمان، پشترا وعورت آلان قضالرندن مركبدر. اراضيسى منبت ومحصولدار اولوب، اهاليسى باشليجه بلغار وتركدن مركبدر.

تاتار خان { تغلق شاهك اخرت اوغلى و سلطان محمد شاه تغلقك وزيرى اولوب، «فتاوئ تاتار خانيه» و «تفسير تاتار خانى» عنوانلريله مشهور ايكى معتبر اثريله شهرت بولمشدر. سلطان فيروز شاه باربكك زمانده وفات ايتمشدر. — هندستانده كجرات حكمدارلرندن برنجى مظفر شاهك اوغلى وبرنجى احمد شاهك پدرى اولمق اوزره، بو اسمله بر ذات دخى كلمشدر.

تاتارستان { بو اسم مقدما آسيا قطعه‌سنك شمالنده واسع بر يره ويريليردى، كه چين دولتنك قسم شماليسى اولان مانچوريا، مغولستان وتركستان شرقيى و اصل تركستان ايله سيبريانك معلوم اولان اقطارينى جامع ايدى. الحاصل اقوام تورانيه‌نك مسكن وجولانكاهى اولان آسياى شمالى‌يه بو اسم ويريليردى. اليوم بو تعبير متروك اولوب، اقطار مذكوره تركستان، مغولستان، مانچوريا، سيبريا وسائر اسملرله معروفدر. [بو اسملرك هربرينه مراجعت بيوريله.]

تاتوان { وان كولنك ساحل غربيسنده واقع بر كوچك قصبه اولوب، كوار سنجاغنك مركزيدر.

تاته { (Tatta) هندستانك سند خطه‌سنده، حيدر آبادك ٨٠ كيلومتره جنوبنده وساحل بحردن دخى او قدر بعدده واقع بر شهر اولوب، ١٥٠٠٠ اهاليسى وبعض پاموق وايپك منسوجات فابريقه‌لرى واردر. وقتيله دها بيوك وتجارتكاه اولوب، بعده تدنى ايتمشدر. اسكى (پتاله) شهرينك عينى اولديغى مظنوندر. ١٥٥٥ تاريخ ميلاديسنده پورتكيزليلر طرفندن ضبط وتخريب اولنمشدر.

تاتيان { (Tatien) افلاطونك مذهب فلسفيسنه تابع حكمادن اولوب، ميلادك ١٣٠ تاريخلرنده سوريه‌ده طوغمش؛ وبعده خرستيانلغى قبول ايدوب، يونانيلرى بو دينه دعوت يولنده بر قاچ مكتوب يازمش ايدى. مؤخراً اتخاذ ايتديكى فكر و مذهب مخصوصه خرستيانلر طرفندن رفض نظريله باقلمشدر. خمرى وتأهلى حرام عد ايدن برطريق مخصوصك رئيسيدر. — بو اسمله ديكر بر حكيم دخى بشنجى قرن ميلاديده جزيره‌ده ياشايوب، اناجيلك تطبيق ومقايسه‌سى حقنده لسان يونانيده بر كتاب يازمشدر، كه متنى نابود اولوب، لاتينجه ترجمه‌سى موجوددر.

تاتيوس { (Tatius) ايتاليا اقوام قديمه‌سندن (كور) قومنك حكمدارى اولوب،

میلاددن ٧٤٥ سنه اول رومایه قارشی حرب ایتمش؛ و(روملوس) ایله مشترکاً اتحاد ایدن کوریوم وروما اهالیسی اوزرینه ٥ سنه حکم سوردکدن صکره، مقتولاً وفات ایلمشیدی.

تأثیر { (میرزا محمد محسن) ایران شعراسندن اولوب، ملوك صفویه‌دن سلطان حسینك زماننده یاشامشدر. اجدادی تبریزلی اولوب، شاه عباس طرفندن اصفهانه نقل، وعباسیه محله‌سنده اسکان اولنمشیدی. مرتب دیوانی واردر. شوبیت جمله اشعارندندر:

مائل ترا بغیر نخواهم وگرنه من
بیزارم از کسی که دلش مائل تو نیست

تاج { یاخود تاجو (Tage, Tajo) ایبریا شبه جزیره‌سنك یعنی اسپانیا وپورتکیزك اك بیوك ایرماقلرندن اولوب، اسپانیانك شرق شمالی جهتنده کائن (سیرافلیپو) طاغندن نبعانله، غرب شمالی‌یه بعده غرب جنوبی‌یه ونهایت غربه طوغری جریان ایده‌رك، اسپانیانك یکی قستیله واسترمادوره خطه‌لرینی شق ایتدکدن صکره، پورتکیزه دخول ایله، غرب جنوبی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، لیسبونه‌نك آلت طرفنده بحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلور. مجراسی ٧٦٠ کیلومتره طولنده اولوب، ٥٦٠ کیلومتره‌لکی اسپانیا طوپراغنده در. بو ایرماغه صاغ وصولدن بر چوق نهرلر دوکیلوب، اسپانیا طوپراغنده‌کی تابعلرینك باشلیجه‌لری صاغدن : غالو، تایونه، جارانه، غوآدارامه (یعنی وادی الرمل) البرکه، تیتار، آلاغون، وصولدن: غوآدیاله (یعنی وادی ایله)، آلغودور، سالون نهرلریدر؛ پورتکیز طوپراغنده دخی صاغدن : پونسول، اوقرزه، زرزه، وصولدن منصبنه قریب (زاتارش) و(قالقه) نهرلری تاج ایرماغنه دوکیلور. تاجك وادیسی هر نه قدر اسپانیول شعراسنك بر چوق قصاید ومدایحنه مبنی علیه اولمش ایسه‌ده، اکثر محللری قورو وطاشلقدر. تاجك کنارلرنده برچوق شهر وقصبه‌لر بولنوب، باشلیجه‌لری اسپانیاده: آرانیوئز، تولده (یعنی طلیطله)، تالاویره دلارینه، بوئنته دل آرز وبیسپو، القنطره، وپورتکیزده: ویلاولها، آبرانتس، سانتارم (یعنی شنتریم) ولیسبونه شهر وقصبه‌لریدر. صولرنده برمقدار آلتون ریزه‌لری بولنور. منصبی خلیج کبی واسع وغایت کوزل اولوب، استانبول بوغازینه تشبیه اولنیور. آبرانتس قصبه‌سنه‌دك سیرسفائنه صالحدر.

تاج { خلفای عباسیه زماننده بغدادده بربیوك سرای اولوب، معتضد بالله طرفندن اساسی وضع، واوغلی مکتفی بالله طرفندن اتمام اولنمشیدی. بونك یرنده اك اول جعفر برمکینك بر سرایی اولوب، (قصر جعفری) اسمیله معروف ایدی. بعده مأمون خلیفه‌یه کچوب، مشارالیه اطرافنده وکلا واعیانه دخی بر طاقم قوناقلر انشا ایتدیره‌رك، (مأمونیه) اسمیله برمحله صورتنه قومشیدی. مؤخراً خلیفه معتمد علی الله بو سرایی بر قات دها تزیین ایلمشیدی. نهایت معتضد بالله اطرافنده‌کی خانه‌لری ییقوب، باغچه ومیدانلره تحویل ایله، سرایی دخی (تاج) اسمیله یکیدن تأسیس، واوغلی اکمال ایلمشدر. ٥٤٩ ده صاعقه‌دن یانوب، خراب اولمش، وبعده تعمیر اولنمش ایسه‌ده، اسکی حالنه ارجاع اولنه‌میوب، نهایت بغدادك هلاکو طرفندن تخریبنده بودخی ویرانه‌یه دونمشدر.

تاج الدوله { (یزدجرد) مازندرانده حکومت سورن ملوك باوندیه‌دن اولوب، ٦٧٥ ده جلوس، و٢٣ سنه حکومت ایتمشدر. معارف پرور ومحب علما اولوب، آمل شهرنده ٧٠ مدرسه بنا ایتمشیدی.

تاج الدین { لرکوچکده حکومت سورن اتابکان سلاله‌سنك یدنجی حکمداری اولوب، اجدادی مغوللره عرض اطاعت ایتمش اولمغله، کندیسی ٦٥٨ تاریخنده، عمی بدرالدین مسعودك وفاتی اوزرینه، ابقا خانك فرمانیله نصب اولنوب، ١٧ سنه حکومت سوردکدن صکره، عزل اولنه‌رق، اوغللری فلك الدین حسن ایله عزالدین حسین مشترکاً نصب اولنمشلردی.

تاج الدین ابوالفضل { (بن طاهر) نیمروز اسمیله‌دخی معروف اولان سیستان حکمدارلرندن اولوب، ٥٤٥ تاریخلرنده سلطان سنجر سلجوقی طرفندن نصب اولنمش؛ وسلاله‌سی چنکیزك خروجنه دکین اوراده حکم سوروب، بونلرك سکزنجیسی اولان دیکر بر تاج الدین مغول عسکرینه ایکی سنه مقاومتدن صکره مغلوب اولمشدر. بو سلاله‌یی ترکیب ایدن ٨ حکمدار بروجه زیردر: تاج الدین ابوجعفر، شمس الدین محمد بن تاج الدین، تاج الدین هرب بن عزالملك، بهرام شاه بن تاج الدین،

نصرالدين بن بهرام، ركن‌الدين بن بهرام، شهاب‌الدين محمد بن تاج‌الدين، تاج‌الدين.

تاج‌الدين بخارى { مشاهير خطاطيندن اولوب، ياوز سلطان سليم خان زماننده درسعادته كلمش، وخط ديوانينك سبب اشتهارى اولمشدر.

تاج‌الدين سبكى { (عبدالوهاب) مورخيندن اولوب، «الطبقات الشافعيه» عنوانيله مشاهير فقهاء شافعيه‌نك تراجم احوالنى جامع معتبر ومشهور بربيوك كتابك مصنفيدر. ٧٧١ تاريخنده وفات ايتمشدر.

تاج الدين سنكريزه { ايران شعراسندن اولوب، دهلى حكمدارلرندن غياث الدين بلبانه منسوب بولنمش، و٦٧٠ تاريخلرنده وفات ايتمشدر.

تاج‌الدين على { مورخيندن اولوب، بغدادده ياشامش، و٦٧٤ ده وفات ايتمشدر. ٥ جلد اوزره تراجم احوالى جامع بركتاب ايله قاهره‌نك تاريخنى يازمشدر.

تاج الدين فقهى { (عمر بن على) مؤلفيندن اولوب، ٧٥١ ده وفات ايتمشدر.

تاج الدين قرمانى { (ابراهيم) مشايخ زينيه‌دن اولوب، بروسه‌ده زينيلره مخصوص يايلان تكيه‌ده ايلك شيخ اولان بو ذاتدر. ٨٧٢ ده وفات ايدوب، شهر مذكورده تربه‌سى زيارتكاهدر.

تاج‌الدين كازرونى { صوفيوندن اولوب، «بحر سعادت» عنوانيله بر تأليفى واردر.

تاج الدين كره‌بند { مشاهير خطاطيندن اولوب، سلطان سليم خان اول زماننده حلبده ياشامشدر.

تاج الدين يلدز { غزنه حكمدارلرندن اولوب، عن اصل شهاب‌الدين غورينك كوله‌لرندن ايكن، ٦٠٢ تاريخنده، مشاراليهك وفاتى اوزرينه، غور تختنى ضبطله، خيلى وقت دهلى حكمدارى قطب الدين ايبك ايله محاربه ايتمش: وبونك وفاتندن صكره، ٦١١ ده هندستانه دخول ايتمش ايسه‌ده، شمس‌الدين التمش طرفندن مغلوب واسير اولوب، مؤخراً تحت اسارتده وظنه كوره مسموماً وفات ايتمشدر.

تاج الملك { (ابو الغنايم مرزبان بن خسرو فيروز) ملكشاه سلجوقينك وزيرى اولوب، نظام الملكدن صكره وزارته نائل اولمشيدى. ملكشاهك وفاتندن صكره زوجه‌سى تركان خاتون صاحب ترجمه‌يى ٤ ياشنده اولان اوغلنه وصى تعيين ايتمكله، مدبر الملك اولدقده، سلفى نظام الملك طرفدارلرى كنديسندن يوز چويروب، اصفهانده بركيارقى اجلاس ايتمشلردى. بونك اوزرينه تركان خاتون ايله بركيارق آره‌سنده وقوع بولان محاربه‌ده تاج‌الملك دخى حاضر بولنوب، كورديكى مغلوبيت اوزرينه، يزدجرده فرار ايتمش ايسه‌ده، طوتيلوب، بركيارقك يانته كوتورلمش؛ وبركيارق، معلومات واقتدارندن استفاده ايتمك اوزره، كنديسنى وزير اتخاذ ايتمش ايسه‌ده، نظام الملك ورثه‌سى مشاراليهك قتلنه سبب اولديغنى ادعا ايله، قان دعواسنه قالقيشوب، اوصره‌ده ٤٨٦ تاريخنده نظام الملك كوله‌لرى طرفندن پاره‌لنمشدر. محب علما وصاحب خيرات بر ذات اولوب، بغدادده شيخ ابو اسحق شيرازينك تربه‌سى وبونك يانده «تاجيه» اسميله مشهور بيوك برمدرسه بنا ايتديروب، شيخ ابوبكر شاشى‌يى مدرس تعيين ايتمشيدى.

تاج الملك { دهلى حكمدارلرندن جعفر خانك وزيرى اولوب، ٨٢٤ ده وفات ايتمش، واوغلى اسكندر (ملك الشرق) عنوانيله خلفى اولمش ايدى.

تاج الملوك { (بورى بن طغتكين) دمشق شام ملوكندن اولوب، ٥١٢ تاريخنده، پدرينك وفاتى اوزرينه، جلوس ايتمش؛ واو صره‌ده دمشقده طائفهٔ اسماعيليه ظهور ايله كسب نفوذ واقتدار ايتدكلرندن، تاج الملوك قوتى آزالمش ايسه‌ده، مؤخراً بونلرك رئيسى (مزدقانى)، دمشقى تسليم ايتمك اوزره، اهل صليب فرنكلريله مخابراته كيريشديكندن، تاج الملوك مرقومى جلب وقتل واسماعيليه‌نك قاتى اباحه ايده‌رك، كسب قوت ومكنت ايتمش؛ وبونك اوزرينه، دمشقك ضبطنه كيدن فرنكلرى كلياً منهزم و پريشان ايلمش ايدى. ٥٢٥ تاريخنده طائفهٔ اسماعيليه يكيدن باش قالديروب، واقع اولان محاربه‌ده

آلدیغی یاره‌نك تأثیریله بر سنه صکره وفات ایتمش، واوغلی شمس‌الملوك خلفی اولمشدر. شجیع بر حکمدار اولوب، شعرای زمانی مدحنده بولنمشلردر. ابن‌الخیاط کندیسنه منسوب اولان شعرانك بر نجیبیدر.

تاج بك زاده { (جعفر بك) مشاهیر خطاطیندن وشعرادن اولوب، عن‌اصل آماسیه‌لیدر. توقیعیٔ دیوان همایون اولوب، ٩٢٠ده قتل وبلا غسل سلطان سلیم جامع شریفی قربنده دفن اولنمشدر. «هوسنامه» عنوانیله بر منظومه‌سی واردر.

تاج بك زاده { (سعدی بك) آنف الترجمه جعفر بکك برادری اولوب، بودخی شعرله توغل ایتمش ایسه‌ده، علم وفضیله‌شهرتی غالب اولوب، سید شریفك «شرح مفتاح» ینه وصدرك «شرح وقایه» سنه حاشیه‌لر و«نسفیه» عنوانیله بر منظومه دخی یازمشدر. ٩٢٢ده وفات ایدوب، برادرینك یاننده مدفوندر. شاعرك بری بو ایکی برادر حقنده سویلدیکی قصیده‌ده دیورکه:

سواد رومه ایکی تاج زاده ویردی شرف
بریسی حسن خط وبیری شعر وانشاده
اکرچه بوده دکل خالی اول فضیلتدن
غرض ایکیسی تمییزدر بو انشاده

تاج بلغاری { اطبادن اولوب، ادویهٔ مفرده حقنده بر کتابك مؤلفیدر.

تاجَرِفت { افریقیه‌ده زویله ایله ودان آره‌سنده وبوایکی محلك هر برندن ١١ ومصرك فسطاطه‌سندن ٣٠ کونلك مسافه‌ده واقع معمور واهالیسی چوق بر شهر اولدیغی کتب عربیه‌ده مسطوردر.

تاجرلو { حلب ولایتنك مرعش سنجاغنده ومرعشك غرب جهتنده بر کوچك قصبه اولوب، مرکز لوایه تابع بر ناحیه‌نك مرکزیدر.

تاجره { مغربده تلمسان سواحلنده و(هنین) ناحیه‌سنده بر کوچك قصبه اولوب، مغرب صاحبی عبدالمؤمن بن علینك مسقط رأسی بولنمش اولدیغی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تاجلی خانم { شاه اسماعیل صفوینك محبوبه‌لرندن بك حسنی بر قادین اولوب، چالدبران محاربه‌سنده مسیح پاشازاده‌نك الینه اسیر دوشمش، و(لعل بیرك) اسمیله مشهور بر طاشدن معمول کوپه‌لرینی ویره‌رك، قورتلمش ایدی.

تاجَنّه { افریقیه‌ده بر کوچك قصبه اولوب، (تنس) دن و(سوق ابراهیم) دن برر مرحله مسافه‌ده واقع اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

تاجوره { طرابلس غرب ولایتنده وطرابلس شهرینك جهت شرقیه‌سنده بر ناحیه اولوب، مرکز ولایتدن اداره اولنور.

تاجونس { طرابلس غرب ایله برقه آره‌سنده ساحل بحرده بر قصر اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولندیغی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تاجه { مشهور برروایته کوره، یمن ملوکندن ذوشفره‌نك قیزی اولوب، جنازه‌سی خیلی وقت صکره مجوهراته مستغرق اوله‌رق بولنمشدر. مزارنده بولنان بر طاشده قحط سببیله آجلقدن اولمش، وهرنه قدر بر اولچك اون مقابلنده بر اولچك آلتون، الماس، اینجی وسائره ویرمش ایسه‌ده، بوله‌میوب، تلف اولمش اولدیغی کندی آغزندن حکایةً محکوك ایمش.

تاجی { شعرای عثمانیه‌دن اولوب، سالف‌الترجمه تاج بك زاده جعفر وسعدی بکلرك پدریدر. سلطان بایزیدك شهزاده‌لکنده دفترداری ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کوز یاشلو کوکل زلف پریشانلر ایچنده
قالدم قرکو کیجه‌ده بارانلر ایچنده

تاجی { ایران شعراسندن اولوب، عالمکیرك زماننده هندستانه انتقال ایله، مشارالیه انتساب ایتمشیدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

در حیرتم کنون که جهان پرز کشتنی ست
بیکار در نیام چرا ذوالفقار ماند

تاجیك { عن‌اصل اتراکدن بر قومك اسمی اولوب، شمدیکی حالده بواسم آسیای وسطیده ایرانی الاصل ولسان فارسی ایله متکلم بر صنف اهالی‌یه ویریلیور. بونلر شهرلرده تجارت وصنایعله وکویلرده زراعتله مشغول اولوب، چالیشقان ومستعد وسائر صنوف اهالی‌یه نسبةً مدنی ایسه‌لرده، عشایر حالنده یاشایان ترك، اوزبك، تاتار، افغانی وسائر اقوام قدر جسور وسلحشور اولمدقلرندن، اونلرك نظرنده محقردرلر. ارمنیلرك عثمانلیلره ویردکلری (داجیك) اسمی بوندن غلط اولسه کرکدر.

تاجیه { بغداده شیخ ابو اسحق شیرازینڭ تربه‌سنه ملاصق مشهور بر مدرسه ایدی، كه بانیسی اولان سالف الترجمه وزیر تاج‌الملكڭ اسمنه نسبتله بویله تسمیه اولندیغی كبی، اطرافنده‌كی محله وقبرستان دخی بو اسمله شهرت بولمشیدی.

تاخوس { (Tachos) مصر قدیم ملوكندن اولوب، بریجی نكتانبوسڭ اوغلیدر. قبل‌المیلاد ٣٦٣ تاریخنده جلوس ایدوب، بر سنه حكومت سورمش، ویونانیلرڭ امدادیله آلكساندر اوخوسه قارشی طوره‌بیلمش ایسه‌ده، اسپارته حكمداری آجسیلاسڭ التزام ایتدیكی ارباب عصیاندن (نكتانبو) طرفندن مغلوب وفراره مجبور اولمش ایدی.

تاخیانوس { یاخود تخیانوس (Tachiano) سلانیك ولایتنڭ سیروز سنجاق وقضاسنده بیوجك بر كول اولوب، ساحل غربیسنده واقع بر قریه‌نڭ اسمیله مسمادر. بو كول قره صو نهرینڭ سیروز اووه‌سنده كسب توسع ایدوب بریكمه‌سندن حاصل اولوب، شهر مذكورڭ جنوبنده شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری اوزانیر، وقیشین ویاغمورلر موسملرنده اووه‌نڭ بر چوق یرلرینی ضبط ایدر. بناءً علیه طول وعرضی دائما بر حالده اولمیوب، طغیان میاهڭ غیری زمانلرده دخی طولی ٣٥ وعرض اعظمی ٧ كیلومتره‌دن آشاغی دكلدر. بو كولڭ قورودلمسی سیروز اووه‌سنڭ حاصلاتی پك چوق تزیید ایده‌جكندن، بر قاچ سنه اول امتیازی ویرلمشیدی.

تادله { آفریقای شمالیده واقع (درن) یعنی (آطلاس) سلسلهٔ جبالنڭ تلمسان ایله فاس آره‌سنده‌كی قسمنه ویریلن اسم اولوب، قرطبه‌ده شهرت بولمش اولان شاعر (ابو عبدالله محمد انصاریٔ تادلی) بو طاغڭ نواحیسندن ایدی.

تاراره { (Tarare) فرانسه‌نڭ (رونه) ایالتنده و(ویله فرانشه) نڭ ٣٢ كیلومتره شمال غربیسنده ناحیه مركزی بر قصبه اولوب، ١٤٦٠٠ اهالیسی، كوزل منظره‌سی وایپك منسوجات فابریقه‌لری واردر. جوارلرنده‌كی ایپك قماشلر فابریقه‌لرنده ٦٠٠٠٠ عمله چالیشیبور.

تارازونه { (Tarazona) اسپانیانڭ سراغوسه ایالتنده وسراغوسه‌نڭ ٩٠ كیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهالیسی، سوری واسكی بر كلیساسی واردر. پك اسكی بر قصبه‌در.

تاراسقون { (Tarascon) فرانسه‌نڭ جنوبنده «رونه آغزی» ایالتنده، (آرله) نڭ ١٥ كیلومتره شمالنده ورونه ایرماغنڭ ساحل یسارنده اوله‌رق (بوكره) نڭ قارشیسنده ناحیه مركزی بر قصبه اولوب، ٩٥٠٠ اهالیسی، مكتبی، كتبخانه‌سی، كوزل بر آصمه كوپریسی وخیلی فابریقه‌لری وتجارتی واردر.

تاراغونه { (Taragona) اسپانیانڭ قطالونیه خطه‌سنده، (فرانقولی) نهرینڭ منصبنده وبارسلونه‌نڭ ٩٥ كیلومتره جنوب شرقیسنده برشهر اولوب، همنامی اولان ایالتڭ مركزیدر. ٢٣١٠٣ اهالیسی، لیمانی، ریختمی، ایكی كوپریسی، اسكی ومصنع كلیساسی، رومالیلردن قالمه صو یولی، آثار عتیقه‌سی، ایپك وپاموق منسوجاتیله شاپقه وسائره فابریقه‌لری، خیلی ایشلك تجارتی وكلیتلی صید ماهیسی واردر. اسكی رومالیلر زماننده پك معمور اولوب، بونڭ اسمنه نسبتله اسپانیا وپورتكیزڭ نصف شمالیسی (تاراقونسه) اسمیله معروف ایدی. — تاراغونه ایالتی قطالونیه خطه‌سنڭ قسم جنوبیسندن عبارت اولوب، شمالاً بارسلونه ولریده، غرباً آراغون، جنوباً والنسه ایالتلریله، شرقاً دخی بحر سفیدله محدود ومحاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٤٩٠ مربع كیلومتره واهالیسی ٣٤٢٦٧٩ كشیدر. اراضیسی منبت وباغلری چوق اولوب، شرابلری وسائر مسكراتی باشلیجه اخراجاتندندر.

تاراقای { (Tarrakaï, Tchoka) ونام دیكرله چوقه سیبریانڭ ساحل شرقیسی قربنده و(آمور) نهری منصبنڭ قارشیسنده بر آطه اولوب، جنوبنده‌كی جاپونیا آطه‌لرندن (لاپروزه) بوغازیله آیرلمشدر. روسیه دولتنه تابع اولوب، سیبریانڭ «ساحل» ایالتنه ملحقدر. اهالیسی آوله وبالیقچیلقله تعیش ایدرلر.

تاران { بحراجرده عقبه كورفزینڭ آغزنده بر آطه اولوب، اكثر خریطه‌لرده (تیران) صورتنده محرردر. جغرافیون عرب بو آطه‌ده طاتلی صو بولنمدیغی، و(بنی جدان) اسمیله معروف اهالیسنڭ بالیقله تعیش ایتدكلرینی وقضازده سفاین

انقاضنده اسكان ايدوب، اورادن مرور ايدن سفاينيدن اكمك وطاتلى صو ايستدكلرينى، وآطه‌نك جوارنده شدتلى فرطونه لر وقوع بولديغنى يازيورلر.

تارانيس { (Taranis) اسكى غاللرك يعنى فرانسه اهالئ قديمه‌سنك رعده موكل زعم ايتدكلرى بر معبودلرى اولوب، اسكى جرمانلرك (تور) اسميله معروف اله كاذبلرينك عينى اولمسى محتملدر.

تاربه { (Tarbes) فرانسه ايالات جنوبيه‌سندن «يوقارى پيرنه» ايالتنك مركزى بر قصبه اولوب، (آدور) نهرينك ساحل يسارنده وپاريسك ٧٥٦ كيلومتره جنوب غربيسنده واقعدر. اسكى وكوزل بر قصبه اولوب، ١٨٥٥٠ اهاليسى، داخلى مكتب اعداديسى، مكاتب صبيانيه ايچون دار المعلمينى، بيوك بر عمومى باغچه‌سى، موزه‌سى، كتبخانه‌سى، طوپچى مكتبى، طوپ فابريقه‌سى، چارخانه‌سى وبيوك بازارلرى واردر.

تارپيه { (Tarpeïa) روما تاريخنده مشهوره بر قيز اولوب، روملوس زماننده روما واليسى بولنان تارپليوسك قيزى ايدى. سبب شهرتى شودركه: روماىي محاصره ايتمش اولان (سابين)لر طرفندن اغفال اولنه‌رق، بونلرك صاغ قوللرنده‌كى شيلرى كنديسنه ويرملرى مقابلنده شهرك قپولرينى آچمغى وعد، وبوندن وطنى دشمنلرينك قوللرنده‌كى آلتون بازوبندلرى مراد ايتمشيدى. بونلر شهره كيردكلرنده، بازوبندلرله برابر صاغ قوللرنده‌كى آغر قالقانلرى بيچاره‌نك اوستنه آتمغله، سپرلرك آلتنده قالوب، وفات ايتمشيدى. جنازه‌سى (قاپيتولين) طاغنك بر كوشه‌سنده دفن اولنوب، اوراده‌كى قيا بونك اسميله تسميه اولنمش؛ ووطنه قارشى خيانت ايدنلرك اوقيادن آتيلوب اتلافى عادت حكمنه كچمش ايدى.

تارتارو { (Tartaro) ايتاليانك قسم شماليسنده بر نهر اولوب، (غارده) كولندن نبعاناله، (پو) و (آديج) نهرلريله برقاچ جدول واسطه‌سيله كسب اختلاط ايتدكدن صكره، بر قاچ آغزدن آدرياتيق دكيزينه دوكيلور. مجراسى ١٠٠ كيلومتره طولنده‌در.

تارتسه { (Tartesse) اسپانيانك جنوبنده بر آطه وقصبه‌نك اسم قديمى اولوب، متصرفلرى بولنمش اولان اسكى فنيكه‌ليلر بو آطه‌دن كليتلى آلتون اخراج ايدرلردى. اسكى يونانيلرله روماليلر عندنده دخى بو آلتون مستعمل ومشهور ايديسه‌ده، مخرجى بونلرك مجهولى ايدى. بو آطه‌نك (قاديس)دن عبارت اولديغى مظنوندر. كتب عبرانيه‌ده (تارسيس) اسميله مذكور شهردن دخى مراد بو اولمسى محتملدر. [«تارسيس» ماده‌سنه مراجعت.]

تارح { حضرت ابراهيم (عم)ك پدرى (آزر)ه توراتده ويريلن اسمدر. [«آزر» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

تارخو { (Tarkhou) واسم قديمى (سمندر). داغستانده بندرك ١٥٠ كيلومتره شمال غربيسنده بر قصبه اولوب، قالموق خانلرندن برينك مقريدر. همان جمله‌سى تاتار ومسلم اولمق اوزره، ١٢٠٠٠ اهاليسى، خانه مخصوص بر سرايى وروسيه وايرانله خيلى تجارتى واردر.

تارديو { (Tardieu) فرانسه مشاهير اطباسندن اولوب، على الخصوص طب قانونيده شهرت بولمشدر. ١٨١٨ ده وفات ايتمشدر. آثارينك اك مشهورلرى امراض وسريريانه دائر اولان بر كتابيله حفظ صحتله تدابير صحيهٔ عموميه‌يه مخصوص اولان بر لغت كتابيدر.

تارسيس { ياخود ترسيس وياطرسيس (Tharsis) كتب عبرانيه‌ده مذكور اوزاق بر محلك اسمى اولوب، حضرت سليمانك سفاينى اورادن آلتون آلدقلرى روايت اولنور. بو محلك نه‌دن عبارت اولديغى مختلف فيه اولوب، بعضلرى زنكباردن بعضيلرى (اوفير) اسميله ينه كتب عبرانيه‌ده مذكور ديكر بر محل مجهولدن وبعضلرى اسپانياده‌كى (تارتسه) دن [«تارتسه» ماده‌سنه مراجعت.] عبارت اولديغى ظن ايتمشلردر. اسپانيانك جنوبنده (هوئلوا) قربنده (تارسيس) اسميله آلتون معدنى چوق بر ير دخى واردر، كه عربلر زماننده (طرطوشه) اسميله معروف ايدى. كرك عبرانيلرك (تارسيس) وكرك فنيكه‌ليلرك (تارتسه) تسميه ايتدكلرى محلك بوندن عبارت اولمسى احتماله دها قريبدر.

تاركين { ياخود تاركينيوس (Tarquin, Tarquinius) اسكى روما حكمدارلرندن بو اسمله ايكى كشى كلمشدر:

برنجيسى روما حكمدارلرينك بشنجيسيدر. عن

اصل (تارکینیه) قصبه‌سی اغنیاسندن اولوب، قورینته‌
دن اوراپه نفی اولنمش دمارات اسمنده برینك اوغلی
اولدیغی حالده، استقبالدن خبر ویرمك ادعاسنده
بولنان قاریسنك توصیه‌سی اوزرینه، میلاددن ٦٢٧
سنه اول رومایه کیده‌رك، جسارت ودرایتی حسبیله
اهالینك وحکمدار (آنقوس)ك توجهنی قزانمش اولمغله،
مرقوم وفاتنده کندیسنی صبی بولنان اوغللرینه وصی
تعیین ایتمش؛ واووقت رومادە حکمدارلق حق ارثی
اولمدیغندن، ٦١٥ ده کندیسی حکمدار انتخاب اولنمش
ایدی. روما شهرینی تزیین وتوسیع و(قاپیتوله) بنای
مشهورینی تأسیس ایتمکله برابر، جوارده‌کی اقوامی
دخی مغلوب ایده‌رك، برچوق یرلر ضبط، ورومانك
قوت ومکنتنی تزیید ایلمش ایدی. قبل‌المیلاد ٥٧٨ ده
آنقوسك اوغللری طرفندن قتل اولنه‌رق، دامادی
(سرویوس تولیوس) خلفی اولمشدر.

— ایکنجیسی «شانلی» لقبیله معروف اولوب،
رومانك یدنجی وصوك حکمداریدر. برنجی تارکینك
تورونی اولوب، سرویوسك برقیزینی تزوج ایتمش اولدیغی
حالده، (تولیه) اسمنده دساسه بالدیزیله بالاتفاق، کندیسی
قاریسنی ومرقومه دخی قوجه‌سنی بعدالاتلاف، بینلرنده
عقد ازدواج ایله، سرویوسی قتل ایده‌رك، میلاددن
٥٣٤ سنه اول تختی ضبط ایتمش؛ واکثر قوانین
ونظاماتی لغو ایله، ویرکیلری آغرلشدیره‌رق، ظالمانه
حکم سورمکه باشلامشیدی. نهایت قبل‌المیلاد ٥٠٩
تاریخنده (بروتوس) خروج ایدوب، جمهوریتی اعلان
ایله، تارکینی عائله‌سیله برابر نفی ایتمشدی. بعده ٨٣
یاشنده اولدیغی حالده، التجا ایتمش اولدیغی (قومس)
حکمداری (آرستودم)ك نزدنده وفات ایتمشدر.

— بونك بیوك اوغلی دخی بو اسمله معروف او-
لوب، پدرینك زماننده برحیله ایله (غابیه) شهرینی
ضبط ایتدیکنده، پدرندن نه یاپه‌جغنی صورمغله، پدری
جواب مقامنده بولندیغی تارله‌نك خشخاشلرینك تپه‌لرینی
دکنکیله قیرمغه باشلایجه، اوغلی بوندن مقصد نه
اولدیغنی آکلایه‌رق، شهرك رؤساسنی اعدام ایتمش،
و(لوقرسه) اسمنده عفیفه برقیزك عرضنه طوقنمغله،
حکمدارلغك لغوینه اصل بو سبب اولمشدر. پدریله
برابر منفایه کیدوب، قبل‌المیلاد ٤٩٦ ده وفات ایتمشدر.

تارم { ایرانده قزوین ایله کیلان آره‌سنده بر
بیوك ناحیه، وفارسك منتهای شرقنده
کرمان حدودنده وشیرازدن ٨٢ فرسخلق مسافه‌ده
بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدوب، بو
قصبه‌ده پك آغر قیمتلی ایپك اثواب یاپلدیغنی دخی بیان
ایدیور.

تارن { (Tarn) فرانسه‌ده بر نهردر، که
(لوزره) طاغندن نبعان ایله، جنوب
غربی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، (آویرون) ایالتنه
دخول، ومیلهو، آلبی، غایاق، ویلور، مونتوبان،
موآساق قصبه‌لرندن مرور ایدوب، ٣٥٠ کیلومترەلك
جریاندن صکره، صاغ ساحلندن (غارونه) نهرینه
دوکیلور. صاغدن (آویرون) وصولدن دوربیه، دور-
دو و(رانسه) چایلرینی اخذ ایدر.

تارن { (Tarn) فرانسه‌نك ایالات جنوبیه‌
سندن اولوب، ایچندن جریان ایدن
نهرك اسمیله تسمیه اولنمشدر. شمال شرقی جهتندن
آویرون، غرباً (تارن مع غارونه) و(یوقاری غارونه)،
جنوب شرقی جهتندن (هرولت) ایالتلریله محدود او-
لوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٧٤٠ مربع کیلومترە
واهالیسی ٣٥٩٢٥٢ کشیدر. اراضیسی وعلی‌الخصوص
قسم شمالیسی طاغلق اولوب، تارندن بشقه آغو،
ویور وآویرون نهرلری ایچنده جریان ایدیور. محصو-
لاتی حبوبات متنوعه ایله کتن، کنویر وسائره‌دن
وکلیتلی شرابدن عبارتدر. اورمانلری ومرعالری دخی
چوق اولوب، کلیتلی قویون وصیغیرلری واردر.
دمیر، قورشون، منغانس، کورکبی معدنلریله مرمر،
آلچی ویاپی طاشلری دخی چوقدر. چوخه، ایپك
قماشلر، بز، شاپقه وسائره فابریقه‌لریله دمیرخانه وبو-
یاخانه‌لری دخی چوقدر. مرکزی (آلبی) قصبه‌سی
اولوب، ٤ قضایه منقسم و٣٥ ناحیه ایله ٣١٨
دائرهٔ بلدیه‌یی جامعدر.

تارنته { (Tarente) ایتالیانك جنوب جهتنده
وهمنامی اولان کورفزك ایچنده بر
شهر واسکله اولوب، ٢٧٥٠٠ اهالیسی واردر.
شهر بر آطه‌نك اوزرنده مبنی اولوب، ساحله ایکی
طاش کوپری ایله مربوطدر. کوزل بر ریختمی، قلعه‌
سی، اسکی بر سرایی، مصنع کلیساسی وعسکری
خسته‌خانه‌سی واردر. صنایعی کری اولوب، صید
ماهیسی وانواع اصدافی واردر. جوارنده برنوع حریر
نباتی حاصل اولور. پك اسکی بر شهر اولوب، تاراس

اسمنده بر رئيسك معيتنده او طرفه هجرت ايتمش بر
طاقم كريدليلر طرفندن تأسيس اولنمش، وازمنهٔ
قديمه‌ده بر چوق وقايع تاريخيه‌نك ميدان وقوعي او-
لوب، بعض حكمانك وطن ومسكني بولنمشدر.

تارنته كورفزي (Golfe de Tarente) يونان دكيزينك غرب
شماليسنده وايتاليانك منتهاى جنوب شرقيسنده بيوجك
بر كورفز اولوب، ايچنده‌كي شهرك اسميله تسميه او-
لنمشدر. شرقدن غربه بويي تقريباً ١٤٠ وشمالدن
جنوبه اكي ١٠٩ كيلومتره‌در.

تارن مع غارونه (Tarn-et-Garone) فرانسه‌نك ايالات جنو-
بيه‌سندن اولوب، شمالاً لوت، شمال شرقي جهتندن
آويرون، شرقاً تارن، جنوباً غارونه، جنوب غربي
جهتندن ژرس، شمال غربي جهتندن دخي لوت مع
غارونه ايالتلريله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سي ٣٧٢٠
مربع كيلومتره واهاليسي ٢٣١ ٥٠٠ كشيدر. ارا-
ضيسي اووه‌لرله تپه‌لردن عبارت اولوب، باشليجه
محصولاتي حبوبات متنوعه ايله كتن وانواع ميوه
وسبزه‌لردن عبارتدر. اورمانلري آز اولوب، مرعالري
چوق وكوزلدر. استرلريله صيغير وساڑ حيواناتي
وطيور، آري، ايپك بوجكي وآو حيوانلري چوقدر.
دمير معدنيله مرمر، آلچي وساڑ اتربه دخي بولنور.
يوك منسوجاتله بز انواعي وبيچاق، كاغد، نشاسته
وساڑه فابريقه‌لري واردر. تجارتي پك ايشلكدر.
مركزي (مونتوبان) اولوب، ٣ قضايه منقسم و٢٤
ناحيه ايله ١٩٤ دائرهٔ بلديه‌يي جامعدر.

تارنوپول (Tarnopol) آوستريانك غاليچيا خطه‌سنده، لمبرغك ١٤٠ كيلو-
متره جنوب شرقيسنده و(سرت) نهري اوزرنده ايالت
مركزي بر شهر اولوب، ٧٠٠٠ ي يهودي اولمق
اوزره، ٢٧٠٠٠ اهاليسي وايشلك تجارتي واردر.
— تارنوپول ايالتي شمالاً وشرقاً روسيه حدوديله
وساڑ طرفلردن اسلوقزوف، برززاني وقزورتقوف
ايالتلريله محدود اولوب، بويي ٩٥ واكي ٦٠ كيلومتره
واهاليسي ٢١٠٠٠٠ كشيدر. بو ايالت ١٨٠٩ ده
بيوك ناپوليون طرفندن روسيه‌يه ترك اولنه‌رق،
١٨١٤ ده آوسترياية اعاده اولنمشدر.

تارنوف (Tarnow) آوستريانك غاليچيا خطه‌سنده ولمبرغك ٢٤٠ كيلو-
متره غربنده قضا مركزي بر قصبه اولوب، ٢٣٠٠٠
اهاليسي، مكتب اعداديسي وبازاري واردر.

تارو (Taro) ايتاليانك قسم شماليسنده بر نهردر، كه جنوب ايالتنك (پنا) طاغندن
نبعانله، ابتدا جنوب شرقي‌يه وبعده شمال شرقي‌يه
طوغري آقه‌رق، ١٢٥ كيلومتره‌لك جريانندن‌صكره،
صاغ ساحلندن (پو) ايرماغنه دوكيلور.

تارودانت (Tarudant) مغرب اقصاده مراكشك ٢٢٠ كيلومتره‌جنوب
غربيسنده و(رأس‌الوادي) نهري اوزرنده بر قصبه
اولوب، سوس ايالتنك مركزيدر. سورله محاط او-
لوب، بر قلعه‌سي، ٣ بيوك جامعي ومتعدد مسجدلري
واردر. دباغخانه‌لري چوق اولوب، سختيانی مشهور
اولديغي كبي، سودانه قدر اخراج اولنور آياق قابلري
.واكر وساڑه ايله باقيردن بعض آواني اعمال اولنور.
اهاليسنك مقداري حقنده روايتلر مختلف اولوب،
١٠٠٠٠ ايله ٤٠٠٠٠ آره‌سنده‌در.

تاره (Tara) قره طاغ وهرسكده بر نهر در، كه قره طاغك جنوب شرق
قسمنده‌كي طاغلردن نبعانله، غرب شمالي‌يه وبعده شماله
طوغري آقه‌رق، هرسكه دخول، (و فوجه) قصبه‌سي
اچندن كچدكدن صكره شرق شمالي‌يه طوغري دو-
نوب، بر آز مسافه‌ده هرسك ايله بوسنه حدوديني
آيردقدن صكره، (ليم) نهريله برلشه‌رك، صربيه‌نك
حدوديني آيران صاوه‌يي تشكيل ايديور. مجراسي تقريباً
١٥٠ كيلومتره طولنده‌در.

تازه (Téza) مغرب اقصاده. فاسك ٦٠ ميل شرقنده، وادئ اصغر اوزرنده
بر قصبه اولوب، بش اون بيك اهاليسي، يكپاره
ستونلرله مزين بيوك بر جامع شريفي وجزاير وتلمسانله
ايشلك تجارتي واردر.

تاسمان (Tasman) فلمنكك الك مشهور بحريونندن اولوب، ١٦٠٠ تا-
ريخلرنده (هورن) ده طوغمش؛ و١٦٤٢ ده فلمنكك
هندده‌كي مستملكاتنك واليسي بولنان عميمه‌سي (وان ديمن)
طرفندن آوستراليانك وسعتني كشف وتعيينه مأمور
اولوب، ايتديكي سياحت بحريه‌ده قطعهٔ مذكوره‌نك
جنوبنده بولنان وبعده اسمنه نسبتله (تاسمانيا) تسميه
اولنان جزيرهٔ كبيره‌يي كشف وعميمه‌سنك اسميله تسميه
ايتديكي كبي، يكي زلانده ايله « دوستلر جزايريني »

رفيعى آطه‌لرينى دخى كشف ايتمشدر. ١٦٤٤ ده برايكنجى سياحت ايدوب، آوستراليانك اكثر سواحلنى تحرى ومعاينه ايتمش ايسه‌ده، بو سياحتك تفصيلاتى فلمنكليلر طرفندن سر طوتيلوب، مجهول قالمشدر.

تاسمانيا } (Tasmanie) آوستراليانك جنوبنده واقع اوله‌رق قطعهٔ مذكوره‌يه ملحق و انكلتره‌يه تابع بر بيوك آطه‌نك اسمى اولوب، بو جزيره (وان ديمن) اسميله دخى معروفدر. [«ديمن» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

تاسو } (Tasse, Tasso) ايتاليانك الك مشهور شاعرلرندن اولوب، ١٥٤٤ تاريخنده (سورنته) ده طوغمش، و ١٥٩٥ ده وفات ايتمشدر. ابتدا پادووه ده علم حقوق تحصيل ايتمش ايسه‌ده، بو فنه انتساب ميل طبيعيسنه مغاير اولمغله، درعقب بونى ترك ايده‌رك، شعرله اشتغاله باشلامش؛ ودها ١٨ ياشنده ايكن (آريوستو) يه تقليداً يازديغى «رنود» عنوانلى بر منظومه ايله انظار دقتى جلب ايده‌رك، كسب شهرت ايتمكه باشلامشيدى. ١٥٦٥ ده فراره دوقه‌سى ايكنجى آلفونس طرفندن جلب اولنه‌رق، مشاراليه انتساب ايتمش؛ و ١٥٧١ ده بر قاردينالك معيتنده فرانسه‌يه كيدوب، طقوزنجى شارلك التفاتنه مظهر اولمش ايدى. فراره‌يه عودتنده «آمينتا» عنوانيله يازمش‌اولديغى بر فاجعه‌يى تياترووده اويناتمش، وبونكله شهرتى ايكى قات اولمشدى. الك مشهور اثرى «قدسك تخليصى» عنوانيله اهل صليب وقوعاتنه دائر يازديغى بيوك بر منظومه در، كه زمانك ومنسوب بولنديغى مليتك اقتضاسنجه متعصبانه يازلمش ايسه ده، فصاحت و مهارت شعريه‌سيله تعريفات وتصويراتى اثر مذكورك الك مشهور آثار ادبيه صره‌سنه كچمسنى موجب اولمشدر. بو منظومه‌سى ابتدا بر چوق تعريضاته هدف اولمغله برابر، كنديسى فراره دوقه‌سنك همشيره‌سى (ليونوره) يه چيلديراسيه تعشق ايتديكى جهتله، دوقه‌نك دخى توجهنى غائب ايتديكندن، مأيوس اولوب، فراره‌دن مفارقتله، شهردن شهره كزه‌رك، بر يرده قرار وراحت بوله‌مامش، وشعورينه براز خلل كلمش ايدى. بر مدت صكره فراره‌يه عودتنده دوقه طرفندن بر بيمار خانه‌يه القا اولنه‌رق، يدى سنه اورلده محبوس قالمش؛ وچيقدقدن صكره پرنسلر وحكمدارلر طرفندن آرانلمش ايسه‌ده، بقيهٔ عمرينى حزن وكدرله وضرورتله كچيروب، نهايت پاپا سكزنجى قلمان طرفندن، رسماً وعلناً تقدير وتاج مفخرتله تتويج اولنمق اوزره، رومايه جلب اولندقده، بو رسمك اجراسندن اول صيتمه‌دن تلف اولمشدر. ذكر اولنان اثرلردن بشقه بر چوق اشعار ورسائلى دخى واردر. — بونك پدرى دخى بو اسمله معروف اولوب، شعرادن ايدى. ١٤٩٣ ده برغامه‌ده طوغوب، ١٥٦٩ ده وفات ايتمشدر. بعض پرنسلره انتساب ايتمش، و نهايت (مانتو) دوقه‌سنك كاتبى اولمشيدى. اولدقجه كوزل يازلمش بر ايكى منظومه‌سى وديكر بعض اشعارى وار ايسه‌ده، اوغلنك اسمى كنديسنككنى حذف ايتمشدر.

تاسو } ياخود طاشو — (Thasos) دولت عثمانيه‌يه تابع جزاير بحر سفيددن اولوب، روم ايلى ساحلنك قربنده وقواله كورفزينك شرق جنوبيسنده واقعدر. شمالدن جنوبه بويى ٢٨ واكى ٢٠ كيلومتره اولوب، اراضيسى طاغلق ايسه‌ده، منبت ومحصولداردر. زمان قديمده شرابيله، مرمرلريله وآلتون معدنيله مشهور ايدى. اسكى رساملردن مشهور (پوليغنوت)ك وطنيدر. اهاليسى ١٠٠٠٠ كشى راده‌لرنده اولوب، اكثرى رومدر. مركزى (وولغارو) اسمنده بر قريه‌در. اداره‌سى خديويت مصريه‌يه ترك ايدلمش اولديغندن، مديرى اورادن تعيين اولنور برناحيه صورتنده اداره اولنور.

تاسونى } (Tassoni) ايتاليانك مشاهير شعراسندن اولوب، ١٥٦٥ ده (مودنه) ده طوغمش، و ١٦٣٥ ده وفات ايتمشدر. بعض اكابرك والك صكره مودنه دوقه‌سى برنجى فرانسوآنك خدمت كتابتنده بولنمشدر. الك مشهور اثرى «ضبط اولنمش قووه» عنوانيله قهرمانانه بر طرزده يازلمش مضحك بر منظومه‌سى اولوب، ديكر بعض اشعارى دخى واردر.

تاسيت } ياخود تاچيتوس — (Tacite, Tacitus) اسكى رومانك الك مشهور مورخلرندن اولوب، ميلادك ٥٤ تاريخلرنده طوغمش، و ١٣٠ تاريخلرنده وفات ايتمشدر. ابتدا آووقات اولوب، فصاحتيله شهرت بولمش، و بعده بعض والبلكلرده و سائر مأموريتلرده دخى بولنمشدر. بر

چوق کتابلر ونطقلر یازمش ایسه‌ده، اکثری نابود اولوب، تاریخه متعلق اولان ایکی اثری برآز نقصان وجرمانیالیلرك اخلاق وعاداتنه دائر بر اثری دخی تام اوله‌رق موجود در. وقایع تاریخیه‌یی غایت کوزل تصویر ایدوب، پك طوغری وبیطرفانه دخی یازدیغندن، اسکی مورخلرك اك مشهورلری صره‌سنه کچمشدر.

تاسیت { یاخود تاچیتوس (Tacite, Tacitus) روما ایمپراطورلرندن اولوب، میلادك ۲۷۵ تاریخنده، ۷۰ یاشنده اولدیغی حالده، فضائلی حسبیله، سناتو طرفندن ایمپراطورلغه انتخاب اوله‌رق، غوتلرله آلانلرك مهاجماتنه قارشی طورمش، ایرانیلره غلبه چالمش، وعسکرك اصلاحنه باشلامش ایسه‌ده، ٦ آی حکومتدن صکره مقتولاً وفات ایتمشدر. مورخ تاسیتك نسلندن اولدیغنی ادعا ایده‌رك، مورخ مشارالیهك آثاری نسخه‌لرینی تکثیر، وکتبخانه‌لره هیکلنی وضع ایتدیرمشیدی.

تاسیسودون { (Tassisudon) هندستانك شمالنده واقع (بوتان) خطه‌سنك مرکزی بر قصبه اولوب، هیمالایه جبال مرتفعه‌سنك بر وادیسنده وتبتك مرکزی اولان (لاسه)نك ۳۳۰ کیلومتره جنوب غربیسنده واقعدر. بتخانه‌لری وتونجدن جسیم بتلری پك چوقدر.

تاسینکه { (Taasinge) دانیمارقه‌نك بر آطه‌سی اولوب، (فیان) ایله (لانکلاند) آطه‌لری آره‌سنده واقعدر. بویی ۱٤ واکی ۷ کیلومتره اولوب، ۳۸۰۰ اهالیسی واردر. تجارتی خیلی ایشلك وحیواناتی چوقدر.

تاشفین { (عبدالمعز ابو عمر بن علی بن یوسف بن تاشفین) ملثمین اسمیله دخی معروف اولان مرابطین دولتنك فروعندن (بنی تاشفین) ملوکنك اوچنجیسی واخیری اولوب، ۵۳۷ تاریخنده پدری علینك وفاتی اوزرینه مراکشده تخته جلوس ایتمش؛ واو صره‌ده موحدین دولتنك بانیسی اولان عبدالمؤمن زناتی ظهور ایتمش اولمغله، تاشفین ۳ سنه بوکا قارشی محاربه ایتمش ایسه‌ده، نهایت (وهران)ك امدادینه کیدرکن، مغروقاً وفات ایدوب، بونکله بنی تاشفین ومرابطین دولتی ختام بولمش؛ وبتون مغرب واندلس موحدینك الینه کچمش ایدی. صاحب ترجمه پدرینك زمان سلطنتنده اندلسه کوندریله‌رك، خرستیانلره قارشی ۱۲ سنه پیاپی مردانه جنك، وبر چوق قلاع ومواقع مهمه ضبط ایدوب، شبه جزیره‌ده اهل اسلامك اقبالنی اعاده واحیا ایلمشیدی.

تاشفین { (بنی —) مرابطین دولتنك بر فرعی اولوب، بشنجی قرن هجری اواسطنده مغرب اقصاده حکومت سورمشدر. بونلرك برنجیسی یوسف بن تاشفیندر، که اندلسده اهل اسلامك ادبار ومغلوبیتنی کوره‌رك، امداد طریقیله سوق عسکر ایدوب، پك شانلی بر چوق غالبیتلره نائل اولمش؛ واسپانیاده سطوت اسلامیه‌یی اعاده وتجدید ایلمش ایدی. [«یوسف بن تاشفین» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.] مشارالیهدن صکره اوغلی علی حکومت سوروب، بو دخی اوغلی تاشفینی اندلسه کوندره‌رك، بعض غالبیتلره نائل اولمش؛ واواخر سلطنتنده عبدالمؤمن زناتی ظهور ایدوب، مرابطین دولتنك نجم اقبالی قفوله تقرب ایلمشیدی. نهایت آنف الترجمه تاشفینك زماننده بنی تاشفین دولتی منقرض اولمشدر.

تاشکند { [«طاشکند» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تاشکوط { مغرب اقصاده بر قصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

تاغاسته { (Tagaste) نومیدیا مملکت قدیمه‌سنك بر قصبه‌سی اولوب، (سنت آوغوستن)ك مسقط رأسیدر. بعده (تاجلت) اسمیله معروف اولوب، الیوم خرابه‌لری تونسده رأس ابیضك شرق جهتنده واقع و(سوق الرأس) اسمیله معروفدر.

تاغاروغ { [«طیغان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تافراکین { (بنی —) مغربده موحدین وبنی حفص دولتلری خدمتلرنده بولنمش بر خاندان اولوب، افرادی ۵٤۰ تاریخندن ۷۷۸ تاریخنه‌دك ۲۳۸ سنه دولتین مذکورتین عندنده وزارت ووالیلك وسائر مهم مسندلری احراز ایتمش، واو وقتك امور سیاسیه وملکیه‌سنده پك چوق نفوذ اجرا ایلمشلردر. بربر قبائلندن برینه منسوب اولوب، ایچلرندن عمر بن تافراکین موحدینك برنجیسی اولان عبد المؤمن طرفندن قابس والیلکنه تعیین اولنمش؛ وبعده قدری آرتوب، کندی غیبوبتنده صاحب ترجمه‌یی مراکشده استخلاف ایلکی عادت ایدنمش ایدی. کندیسندن صکره اوغلی عبدالله بعده بونك اوغلی عمر

وبوبلجه تسلسلاً نسلی ملوك موحدين عندنده بو شرفه
نائل اولوب، بعده ایچلرندن عبد الحق بن تافراکین
حجدن عودتنده تونس صاحبی بنی حفصدن سلطان
مستنصرك بعض خدمات مهمه‌سنده بولنمغله، بوکا
انتساب ایده‌رك، ومتعاقباً یکنلری احمد ومحمد وعمر
دخی تونسه کیده‌رك، بنی تافراکین خاندانی بو دولتك
وزارتنده وسائر مساند علیه‌سنده بولنمغه باشلامش؛
وبونلرك ایچنده الك زیاده شهرت بولان ابو محمد بن
تافراکین اولمشدر، که سکزنجی قرن هجری اواسطنده
بنی حفص ایله بنی مرین وسائر دول اسلامیه آره‌سنده
مغربده ظهور ایدن منازعاته مداخله واعمال نفوذ
ایتمشیدی. بو ذات فوق‌العاده درایتلی ومقتدر بر آدم
اولوب، سلطان ابو اسحق زمانده بیوك بر اقتدار
قزانمش، وتونس ایله مهدیه وسائر افریقیه شهرلرینی
تزیین وتحکیم ایده‌رك، اعمار مملکته بذل مقدرت ایتمش،
وتزییناتی سفاهت درجه‌سنه تقرب ایتدیرمشیدی.
کندیسندن صکره اوغلی ابو عبدالله دخی بر مدت بو
مقامی احراز ایتمش ایسه‌ده، ٧٧٠ تاریخنده ابو اسحقك
وفاتی وتونسك ابو العباسك الینه کچمسی اوزرینه،
موی‌الیه دخی حبس اولنه‌رق، ٨ سنه صکره وفات
ایتمش، وتاریخ مذکوردن صکره بنی تافراکین اسمی بر
دها وقایع سیاسیه صحیفه‌لرنده کورلمه‌مشدر.

تافیلات { (Tafilet) مغرب اقصاده درن یعنی آطلاس سلسلهٔ جبالنك جنوبی
اتکلرنده بر یردر، که ٣١° ١٠′ ایله ٣٠° ٤٥′
عرض شمالی و ٥′ ٢° ایله ٢٣′ ٣° طول غربی آره-
سنده ممتد اولوب، جبال مذکوره‌دن نبعان ایله صحرای
کبیر قوملرنده نابدید اولان ایکی نهرله سقی اولنه‌رق،
بو نهرلرك کنارلرنده خیلی بغدای وآرپه زرع اولنور
ایسه‌ده، باشلیجه محصولاتی خرمادن عبارت اولوب،
قویون وکچی سوریلری دخی چوقدر. یوکدن احرام
وکلیم وسائر منسوجات ودریدن کوزل سختیانلر اعمال
اولنور. قلای وآنتیمون معدنلری دخی واردر. اهالیسی
٧٠٠٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، شلوح دینلن بربر
قبائلندندر. سادات وشرفاسی دخی چوقدر. الیوم
مغرب اقصاده حکم سورن سلاله عن‌اصل بورانك
رؤساسندن ایدی. بویر اسکیدن بری حائز اهمیت
اولوب، قرون وسطاده مرکزی (سجلماسه) شهری
ایدی، که بر چوق وقایع تاریخیه‌نه مصدر اولوب،
اهالیسی مغربده خیلی نفوذه مالك بولنمشلردر. شمدیکی
حالده مرکزی (رسانی) قصبه‌سی ایسه‌ده، الك بیوك
والك معمور قصبه‌سی (ابوان) در. جزایرله وسودانله
مناسبات تجاریه‌سی اولوب، کاروانلری مقنن صورتده
ایشلیور.

تاقسیل { (Taxile) هندستانك شمال غربی قسمنده یعنی سند خطه‌سنده بر
حکمدار اولوب، بیوك اسکندر طرفندن مغلوب
اولمش، والکاسی ضبط اولنمش ایسه‌ده، شخصی حقنده
حرمت ورعایت ایدلمش ایدی.

تاقسیله { (Taxila) آنف‌الترجمه تاقسیلك پایتختی اولمق اوزره، سند نهری سا-
حلنده بر شهر اولدیغی تواریخ قدیمه‌ده مذکوردر.

تاقنه { (Tacna) پروده بر قصبه اولوب، (آریقه) نك ٥٢ کیلومتره جنوب
شرقیسنده واقعدر. ١٠٠٠٠ اهالیسی وبولیویا ایله
خیلی تجارتی واردر.

تاقوبه { (Tacuba) مکسیقه‌ده بر قصبه او- لوب، مکسیقونك ١١ کیلومتره شمال
غربیسنده واقعدر. شمدیکی حالده یالکز ٢٥٠٠ اها-
لیسی وار ایسه‌ده، کشفدن اول بر دولتك مرکزی
ایدی. مکسیقویه اسکی اهالیسندن قالمه بر قالدیرمله
مربوطدر.

تاکرای { (Thackeray) انکلتره‌نك مشهور حکایه نویسانندن اولوب، ١٨١١
ده کلکته‌ده طوغمش، و ١٨٦٥ ده وفات ایتمشدر.
پدری هندستانده مأمور ایدی. بر چوق ادبی واکلنجه‌لی
غزته‌لره محررلك ایتمش، وخیلی شهرت واعتبار قزانان
بر طاقم حکایه کتابلری یازمشدر. ممالك مجتمعه‌یه دخی
سیاحت ایدوب، حسن قبوله مظهر اولان بعض
نطقلر ایراد ایتمشیدی.

تاکرنی { اندلسده بیوك ومرتفع بر ناحیه اولوب، شعرادن (ابو عامر محمد
بن سعد تاکرنی) کبی بعض مشاهیرك مسقط رأسی
بولندیغی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تاکرونه { اندلسده شذونه ملحقاتندن ومغیله اقلیمنه متصل بر ناحیه اولدیغی
«معجم البلدان» ده مذکوردر.

تالاسیوس { (Thalasius) اسکی رومالیلر اعتقادنجه ازدواج الهی زعم

اولنوب، روایته کوره، عن اصل غایت جسور بر دلیقانلینك اسمی ایدی، که فوق‌العاده کوزل بر قیزله ازدواج ایدوب، طرفین بختیار اولدقلرندن، اسمی آلهۀ کاذبه‌لری صره‌سنه کچیرلمشیدی.

تالانتی { (Talanti) یونانك شرق جهتنده (لوقریده) ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، آتنه‌نك ١٠٠ کیلومترو شمال غربیسنده واغریبوز آطه‌سنی یونان ساحلندن آیران تالانتی بوغازنده واقع و ٦٠٠٠ اهالی‌یی جامعدر.

تالاوره دلارینه { (Talavera dela Reyna) اسپانیانك تولده (یعنی طلیطله) ایالتنده وتولده‌نك ٦٥ کیلومترو غربنده اوله‌رق تاج نهری کنارنده بر قصبه اولوب، ٧٥٠٠ اهالیسی وخراب بر سوری واردر. اسکی بر قصبه اولوب، اسم قدیمی (البوره) در.

تالبوت { (Talbot) انکلتره جنرال‌لرندن اولوب، اون بشنجی قرن میلادیده فرانسه‌ده ایتدیکی فتوحاتله وکوستردیکی جسارتله مشهوردر.

تالیامنتو { (Tagliamento) ایتالیای شمالیده بر نهردر، که آلب سلسله‌سنده (ماورو) طاغندن نبعانله، (اودینه) ایالتنده جنوبه طوغری آقه‌رق، ١٨٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (مارانو) نك ١٥ کیلومترو جنوبنده وندیك کورفزینه دوکیلور.

تالیران { (Talleyrand) اك مشهور دیپلوماتلردن اولوب، (تالیران پریغورد) اسمیله (پریغورد) ده حکومت سورمش وبر چوق مشهور آدملر یتیشدیرمش اولان بر قونت خاندانه منسوب ایدی. ١٧٥٤ ده پارسده طوغوب، پدرینك اکبر اولادی اولدیغی حالده، طوپال اولدیغندن، طریق رهبانه سلوك ایتدیریله‌رك، ٢٥ یاشنده ایکن پسقپوس اولمشیدی. فرانسه اختلال کبیری اصحابنك فکرینه تابع اولوب، بونلرله برلکده بولنمش، وبونلرك فکرینه توفیقاً راهبلر نصب ایتمش اولدیغندن، پاپا طرفندن کلیسادن طرد اولنمشیدی. ١٧٩٢ ده اون آلتنجی شارل طرفندن لوندره سفارتی مشاورلکنه نصب اولنه‌رق، انکلتره دولتی طرفندن شهر مذکوری ترك ایتمسی تکلیف اولندیغی حالده، فرانسه‌یه عودتی دخی (روبسپیر) زمره‌سی طرفندن ممنوع اولدیغندن، امریقایه کیدوب، تجارتله بیوك بر ثروته نائل اولمش؛ و ١٧٩٦ ده فرانسه‌یه عودتله، مادام استائلك یاردیمیله، هیئت اداره طرفندن خارجیه نظارتنه تعیین اولنمش ایدی. بوناپارتك مصردن عودتنده کندیسنك مقاصدینه خدمت ایتمکله، توجهنی قزانمش، وبر چوق معاهده‌لرك امضاسنه مأمور اولمش ایدی. بعده انکلتره ایله اتفاق ایتمك طرفلیسی اولوب، اسپانیایه قارشی محاربه‌یی دخی تنسیب ایتدیکندن، خارجیه نظارتندن عزل اولنمش؛ وهرنه‌قدر جبرمافات اوله‌رق بیوك معاشلره نائل اولمش ایسه ده، بوناپارته دلکیر اولوب، فرانسه تختنك بوربونلره اعاده‌سیچون بر طاقم حیل ودسایسه تشبث ایتمشیدی. ١٨١٤ ده تشکل ایدن حکومت موقته اعضالغنه تعیین اولنوب، ایمپراطور آلکساندری بوربون خاندانك لهنه چویرمکه موفق اولمش؛ واون سکزنجی لوینك خارجیه ناظری اولوب، ویانه قونغره‌سنده حاضر بولنمش ایدی. بعده حقنده بعض شبهه‌لر حاصل اولوب، خارجیه نظارتندن عزل ایله، مجلس اعیان اعضاسندن اولدقده، حکومتك حرکاتنی تنقیده باشلایوب، ١٨٣٠ اختلالنده دخی مدخلی بولنمش؛ ولویی فلیپك جلوسیله برابر لوندره سفارتنه تعیین اولنه‌رق، اوته‌دن بری منویٔ ضمیری اولان انکلتره اتفاقنك حصولنه خدمت ایتمش؛ واتفاق مربع معاهده‌لرینی امضا ایدوب، فلمنك وبلجیقه منازعاتنه ختام ویرن قونفرانسلرده دخی بولنمشدر. ١٨٣٨ ده وفات ایتمشدر. ذکی ومقتدر بر دیپلومات ایدیسه‌ده، دساسلغی وثباتسزلغی دخی غیر منکردر.

تالیس { (Thalès) مشاهیر قدمای حکمادن اولوب، حکمای سبعه‌دن معدوددر. روایته کوره، عن‌اصل فنیکه‌لی اولوب، قبل‌المیلاد ٦٤٠ تاریخلرنده طوغمش، واستحصال معلومات ومعارف مقصدیله بر مدت سیاحت ایدوب، کرید جزیره‌سیله مصری وآسیانك بعض طرفلرینی کزدکدن صکره، ٥٨٧ تاریخلرنده آناطولینك (میلت) شهر قدیمنده توطن ایلمش ایدی. بر روایته کوره‌ده ذاتاً میلتلی اولوب، اوراده طوغمش ایدی. هرحالده شهر مذکورده «یونیا مدرسه‌سی» نامیله برمدرسه تأسیس ایله، تدریس وافاده‌یه باشلایوب، ٥٤٨ تاریخلرنده

٩٠ ویا ١٠٠ یاشنده وفات ایتمشدر. «کندی نفسکی بیل» سوزی ورد زبانی واساس فلسفه‌سی ایمش. الڭ زیاده هندسه وهیئتله اشتغال ایدوب، بو ایکی فنه بعض ترقیات ایتدیرمکه، وازآن جمله اهرام مصرڭ ارتفاعلرینی کولکه‌لری واسطه‌سیله اولچمکه، کسوف وخسوفڭ سبب حقیقیسنی بولمغه وبونلردن برینی قبل الوقوع خبر ویرمکه، مثلثاته متعلق بعض قوانین وضعنه وسائر کشفیاته موفق اولمشدر. دنیانڭ مبدئی صودن یعنی مایعدن عبارت عد ایده‌رك، کائناتڭ قوهٔ محرکه‌سی مقامنده برروح عمومی بولندیغنه، والوهیتڭ هر شیده موجود اولدیغنه ایناینردی. شاکردانڭ الڭ مشهورلری (آناقسیماندر) ایله (فرکید) ایدی. تالیسڭ فلسفه‌سی حقنده متأخرین طرفندن آوروپا لسانلرنده بعض کتابلر یازلمشدر. عربلر عندنده (تالیس) اسمیله معروفدر.

تالیه (Thalie) اساطیر یونانیه‌ده (موسه) اسمیله علوم وصنایع نفیسه حامیه‌لری زعم اولنان ٩ پریڭ بری اولوب، مضحکه‌لرڭ حامیه‌سی عد اولنور، والنده بر عصا ویاخود بر ماسقه طوتار شطارتلی بر قیز صورتنده تصویر ایدیلیر ایدی.

تاماتاوه (Tamatave) مداغسقار جزیرهٔ کبیره‌سنڭ ساحل شرقیسنده بر قصبه واسکله اولوب، (بتانین) قومنڭ مرکزیدر. اون بش یکرمی بیڭ قدر اهالیسی اولوب، جوار آطه‌لر اهالیسنڭ دخی مراجعت ایتدکلری بر تجارت مرکزیدر. فرانسزلر ١٨٢٩ ده و١٨٤٥ ده بو قصبه‌یی طوپه طوتوب، قلعه‌لرینی هدم وتخریب ایتمشلردر.

تامان یاخود طمان (Taman) بحر سیاهله آزاق دکیزی آره‌سنده، تامان بوغازی دخی دینلن یکی قلعه بوغازینڭ مدخلنده بر آطه اولوب، روسیه‌یه تابعدر. بویی ٨٠ واکی ٤٠ کیلومتره اولوب، طاش یاغی منبعلری وبعض چامور برکانلری واردر. اهالیسی قزاقدر. مرکزی همنامی اولان مستحکم بر قصبه اولوب، مذکور بوغازی محافظه‌یه کافی استحکاماتی واردر. طمطراقان قصبه‌سی و(فاناغوریا) مدینهٔ قدیمه‌سنڭ خرابه‌لری دخی بو جزیره‌ده‌در.

تاماولیپاس (Tamaulipas) مکسیقه ممالك مجتمعه‌سنی ترکیب ایدن جمهوریتلرڭ بری اولوب، سان لویی ده پوتوس، یکی لیون وقوهاهویلا جمهوریتلری ومکسیقه کورفزی ایله محاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٧٦٠٠٠ مربع کیلومتره اولوب، ١٤٠١٣٧ اهالیسی واردر. اراضیسی منبت اولوب، (ریو دل نورته) نهریله اسقا اولنیورسه‌ده، ایی ایشلنمیور. هواسی پك صیجاق ایسه‌ده صاغلامدر. کوزل اورمانلری وواسع خالی چایرلری اولوب، یبانی آتلر وطوموزلر سوریلرله کزرلر. آلتون، کومش، دمیر معدنلریله قیا طوزی دخی واردر. مرکزی (ویقتوریا) شهری اولوب، تامپیقو، یکی سانتاندر والرفوجیو دخی باشلیجه قصبه‌لرندندر.

تامبوف (Tambow) روسیه‌ده همنامی اولان ایالتڭ مرکزی بر شهر اولوب، موسقوه‌نڭ ٥٠٨ کیلومتره جنوب شرقیسنده و(تزنه) نهری اوزرنده واقعدر. ٢٧٠٠٠ اهالیسی، عسکری مکتب اعدادیسی، زادکان قیزلرینه مخصوص مکتبی، حکومته عائد شاب وزاج فابریقه‌لری، ایپ وخلاط دستکاهلری وایشلك تجارتی واردر. بو شهر ١٦٣٦ ده چار میخائل رومانوف طرفندن تأسیس اولنمشدر. — تامبوف ایالتی ولادمیر، نینی نووغورود، پنزا، ساراتوف وریازان ایالتلریله محاط اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٦٥٨٦ مربع کیلومتره واهالیسی ٢٥١٩٦٥٦ کشیدر. ذخایری چوق اولوب، آتلری دخی مقبولدر.

تامپیقو (Tampico) مکسیقه‌نڭ تاماولیپاس جمهوریتنده، همنامی اولان نهرڭ منصبنده و(ورا قروز)ڭ ٤٠٠ کیلومتره شمالنده بر قصبه واسکله اولوب، ١٨٢٤ تاریخنده تأسیس اولنمش، وکوندن کونه کسب وسعت وعمران ایتمکده بولنمشدر. ١٠٠٠٠ اهالیسی ودکیزله اختلاط ایدر بر کولدن عبارت کوزل لیمانی واردر.

تامدفوس مغربده جزایر بنی مزغنای قربنده بر آطه ایله بر لیمانڭ وخراب بر قصبه‌نڭ اسمی اولدیغی «معجم البلدان»ده مذکوردر.

تامدلت مغربده لمطه‌نڭ شرق جهتنده بر بلد بولندیغی، و(تامدنت) اسمنده افریقیه‌ده ایکی طاغ آره‌سنده برقصبه اولوب، بغدای

مشهور اولدیغی یاقوت حموی ذکر ایدوب، ایکیسنک بر اولمسی احتمالنی دخی علاوه ایدیور.

تامَرّا { بغدادك شرق جهتنده برناحیه اولدیغی و(دیاله) نهرینك نام دیکری اولان بو اسمله تسمیه اولندیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

تامَرکیدا { مغربده مسیله‌دن بر مرحله‌لك مسافه‌ده بر قصبه اولدیغی ینه «معجم البلدان» ده مذکوردر.

تامَکَنت { برقه خطه‌سنده وبرقه قربنده بر قصبه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مذکوردر.

تامور حرانی { بو اسمله تواریخ عربیه‌ده اطبای قدیمه‌دن بر آدم اولدیغی، وجالینوسك بوندن دخی استفاده واخذ معلومات ایلدیکی بیان اولنیور.

تامول { (Tamouls) هندستانك ساحل شرقیسنده (کرنت) مملکتنده ساکن بر قوم اولوب، کندینه مخصوص لسانی و یازیسی واردر.

تامَوورت { (Tamworth) انکلتره‌ده (لیچفیلد) ك ١٣ کیلومتره جنوب شرقیسنده و(تامه) ایله (انکر) چایلرینك ملتقاسنده بر قصبه اولوب، مذکور (تامه) نهریله ایکی‌یه بولنمشدر، که بری (واروبق) ودیکری (استافورد) ایالتنه ملحقدر. ٨٠٠٠ اهالیسی واینجه یوکلیرله باصمه فابریقه‌لری واردر. اسکی (مرسیه) حکمدارلرینك مقری ایدی.

تامیریس { (Thamyris) تراکی خطه‌سنده نشأت ایتمش بك اسکی بر شاعر اولوب، اساطیر یونانیه‌یه کوره کویا شعر وصنایع نفیسه حامیه‌لری اولان (موسه) تعبیر اولنان پریلرله مسابقه جرأت ایتدیکندن، بونلر طرفندن کوزلری کور ایدلمشیدی. بوکا اسناد اولنان بر طاقم اشعاردن اثر قالمامشدر.

تامیسه { یاخود تامس (Tamise, Thames) انکلتره‌نك اك بیوك نهرلرندن اولوب، (برکس) ایالتنده بر قاچ کوچك دره‌نك اجتماعندن بالتشکل، ابتدا (ایزیس) اسمیله شرقه طوغری جریانله، اوقسفورد، بوکینغهام، میدلسکس، سکس ایالتلرینی برکس، سوری، کنت ایالتلرندن تفریق ایدر، واوقسفورده (چارول) و(چستر) ده (تامیسه) نهرلرینی اخذایله، اورادن آشاغی بونك اسمیله تسمیه اولنور. آدینغ، ویندسور، کینغستون، برندفورد، اریچموند شهر وقصبه‌لری ایچندن کچر، ولوندره شهرینی اورته‌سندن یاردقدن صکره، غرنویج، دیتفورد، وولویچ، شیرنس ومارغات شهر وقصبه‌لری ایچندن دخی کچه‌رك، ٤٠٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، خلیج شکلنده واسع بر آغزدن بحر شمالی‌یه منصب اولور. صویی غایت ایی وکنارلری پك کوزلدر. همان منبعنه قدر سیر سفائنه صالح اولوب، بیوك حرب سفائنی لوندره‌یه قریب اولان (دیتفورد) ه وبیوك تجارت کمیلری لوندره‌نك ایچنه قدر چیقه‌بیلیور. (سورن) نهریله (استرود) جدولی واسطه‌سیله کسب اختلاط ایدیور.

تان { (Thann) آلساس لورن خطه‌سنده بفورتك ٣٣ کیلومتره شمال شرقیسنده و(تور) نهری اوزرنده اوله‌رق کوزل بر وادیده بر قصبه اولوب، ٨٨٣٤ اهالیسی، بزوباصمه ایله ایپلیك، نشاسته، باروت وسائره فابریقه‌لری، ١٠٠ متره ارتفاعنده برقله‌سی اولان مصنع برکلیساسی وجوارلرنده کوزل شرابی واردر.

تانارو { (Tanaro) ایتالیانك قسم شمالیسنده بر نهردر، که (موندووی) ایالتنك منتهای جنوب غربیسنده آپنین سلسلهٔ جبالندن نبعانله، ایالت مذکوره‌نی و آلبه، آستی، آلکساندریا ایالتلرینی شق ایده‌رك، آستی وآلکساندریا شهرلری ایچندن کچدکدن صکره، (پو) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ٢٣٠ کیلومتره طولنده‌در. صولدن (استوره) وصاغدن (بورمیده) چایلرینی دخی اخذ ایدیور.

تاناغره { (Tanagre) یونان قدیمك (بیوتیا) خطه‌سنده و(آسوپوس) نهری اوزرنده بر شهر ایدی. خرابه‌لری (لیاتانی) قریه‌سی قربنده موجوددر.

تاناناریوه { (Tananarive) مداغسقار جزیرهٔ کبیره‌سنك وسطلرنده بر شهر اولوب، جزیره اهالیسنی تشکیل ایدن اقوامك اك بیوکی اولان (اووه) لرك مرکزیدر. شهر آغاجلر آلتنده کائن سیرك کلبه‌لردن مرکب اولوب، کوزل منظره‌سی، ٥٠٠٠٠ اهالیسی، بر بیوك معبدی، حکمدارینه مخصوص سرایی ومیسیونرلر طرفندن

اداره اولنور محلی لساننده نشر اولنان کتابلره مخصوص مطبعه‌سی واردر.

تانایس { (Tanaïs) آراق دکیزینه منصب اولان (دون) نهرینك اسم قدیمی اولوب، منصبنده بو اسمله بر قصبه دخی وار ایدی، که جنویزلرك وقتنه‌دك باقی اولوب، بعده خراب اولمشدر.

تانت { (Thanet) انکلتره‌نك کنت ایالتنده (وتامیسه) نهرینك منصبنده بر آطه اولوب، بویی ١٦ و اکی ١٢ کیلومتره اولدیغی حالده، ٢٠٠٠٠ اهالیسی واردر.

تانتال { (Tantale) اساطیر یونانیه‌یه کوره، آناطولیده‌کی لیدیا دولتنك (مؤنیا) خطه‌سنده واقع (سیپیل) شهر قدیمنك حکمداری اولوب، (تمول)ك اوغلی و پرونته، پلوپس ایله نیوبه‌نك پدری ایدی. کویا آلهه‌یه مخصوص اولان نکتار شرابندن چالوب، انسانلره ایچیردیکندن، وآلهه‌یی دعوت ایده‌رك، کندی اوغلی پلوپسی ذبح وطبخ ایله اوکلرینه قودیغندن، ابوالآلهه مشترینك غضبنه اوغرایوب، جهنمه کوندرلمش، وبیتمز بر جوع وعطش ایله محکوم اولمش ایدی.

تانجاور { یاخود تانجوره (Tandjaour, Tanjore) هندستانك مدراس ایالتنده ومدراسك ٣٦٠ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (کاوری) قربنده مستحکم بر شهر اولوب، ٥٢٠٠٠ اهالیسی، متین استحکاماتی، وقتیله مشهور بولنمش بر مکتبی، مصنع بر بتخانه‌سی واسکی راجه‌سنه مخصوص سرایی واردر.

تانسیلو { (Tansillo) ایتالیا شعراسندن اولوب، ١٥١٠ تاریخلرنده (ونوزه) ده طوغمش، و ١٥٦٨ ده وفات ایتمشدر. بر قاچ منظومه‌سی وسائر اشعاری واردر. ناپولی والیسی بولنان تولده دوقه‌سی معیتنده بولنمش، وبونکله برابر تونسده محاربه ایدوب، ابراز شجاعت ایلمش ایدی.

تانغانیقه { (Tanganika) آفریقای وسطیده مقدما زنکبار حاکمنك ملکی ایکن اخیراً آلمانیا مستملکاتی صره‌سنه کچه‌رك «آفریقای شرقی جرمانی» تسمیه اولنان مملکت واسعه ایله قونغو سربست مملکتی آره‌سنده شمالدن جنوب شرقی‌یه طوغری ممتد اولور اوزون بر کولدر. بویی ٦٠٠ کیلومتره‌دن زیاده اولوب، اکی ١٥٠ کیلومتره‌یی تجاوز ایتمیور. خط استوا کولك نصف شمالیسنك اورته‌سندن کچر. بو کوله بر قاچ نهر دوکیلوب، کنارلرنده بر قاچ قصبه دخی بولنیور.

تانقرد { (Tancrède) سیجیلیا پرنسلرندن اولوب، برنجی اهل صلیب سفرنده جزیرهٔ مذکوره نورمانلرینك قوماندانی بولنمش؛ وطرسوس وآنطاکیه وقدس محاربه‌لرنده ابراز شجاعت ایدوب، طبریه حکومتنی تشکیل ایلمش ایدی. آنطاکیه واورفه حکومتلرینی دخی بر مدت اداره ایتمش، و١١١٢ ده آنطاکیه‌ده وفات ایلمشدر. — بو اسمله سیجیلیا پرنسلرندن دیکر بریسی دها واردر، که ایکنجی روجرك تورونی اولوب، عمجه‌سی برنجی کیلیوم طرفندن حبس اولنمش؛ وبونك وفاتنده ١١٨٩ ده تخته جلوس ایتمش ایسه‌ده، خاله‌سی قونستانسه دخی ادعای حکومت ایتدیکندن، بر مدت بونك زوجی آلتنجی هنری ایله اوغراشدقدن صکره، ١١٩٤ ده وفات ایتمش؛ وخلفی اولان صبی اوغلی اوچنجی کیلیوم اوسنه تختی غائب ایلمش ایدی.

تانکرت { مغربده تلمساندن ایکی مرحله‌لك مسافه‌ده برقصبه اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تانه { (Tana) نوروجده بر نهر اولوب، (فینمارق) خطه‌سنی روسیه‌نك النده‌کی لاپونیه‌دن بعدالتفریق، همنامی اولان بر کوچك قصبه‌دن کچه‌رك، خلیج شکلنده کنیش بر آغزدن بحر منجمد شمالی‌یه دوکیلور. مجراسی ٣٥٠ کیلومتره طولنده‌در.

تاوبر { (Tauber) آلمانیاده بر نهردر، که (وورتمبرغ)ده نبعاناله، شرقه طوغری آقوب، باویره‌یه کیردکدن صکره، شماله دونه‌رك، باده بیوك دوقه‌لغنه کیرر، و(ورتهایم)ده (ماین) نهرینه دوکیلور. مجراسی ١٢٥ کیلومتره طولنده‌در.

تاور { (Taures) قریم شبه جزیره‌سیله جوارلرنده ساکن بولنمش بر قوم قدیمدر، که وحشیلکلریله مشهور اولوب، الك بیوك الهه‌لری بولنان وقمردن کنایه اولان (اویس)ه انساندن قربان کسرلردی. بونلره نسبتله مذکور شبه جزیره‌یه دخی (تاوریده) اسمی ویریلیردی.

تاورسيوم (Tauresium) مسيا خطهٔ قديمه‌سنك بر قصبه‌سى اولوب، اسكوبك قربنده واقع ايدى. ايمپراطور يوستنيانوسك وطنى اولمغله، بونك طرفندن تجديد وتوسيع اولنه‌رق، (يوستنيانه پريما) تسميه اولنمشيدى.

تاورنيه (Tavernier) مشاهير سياحيندن اولوب، ۱۶۰۵ده پارسده طوغمش؛ وپدرى خريطه صاتمغله مشغول اولديغندن، تا كوچكلكندن سياحت هوسنه دوشوب، اوروپانك اكثر طرفلرنى كزدكدن صكره، ۳۰ سنه ظرفنده آسيايه ۶ سياحت اجرا ايلمش؛ ومحضا پول مصرفنى چيقارمق اوزره اتخاذ ايتديكى ذى قيمت طاشلر تجارتندن كليتلى بر ثروت قزانمشيدى. عودتنده اون دردنجى لويى طرفندن بارونلق عنوانيله تلطيف اولنمش؛ و۱۶۸۶ تاريخنده، ينه هندستانه كيتمكده ايكن، مسقوه‌ده وفات ايتمشدر. ممالك عثمانيه ايله ايران وهندستانه اولان سياحتلرنى حاكى ۳ جلداوزره برسياحتنامه‌سى واردر.

تاوروس (Taurus) آناطولينك قسم جنوبيسنده فرات واديسندن آطه‌لر دكيزى سواحلنه‌دك ممتد اولان بيوك بر سلسلهٔ جباله يونان قديم جغرافيونى طرفندن ويريلن اسم اولوب، اليوم السنهٔ اجنبيه‌ده مستعملدر. بو سلسله مرعش سنجاغنده باشلايوب، آطنه ولايتى آنقره وقونيه ولايتلرندن بعدالتفريق، قونيه وآيدين ولايتلرنى شق ايله، صاتاليه واستانكوى كورفزلرينه منتهى اولور. بواسم لسان يونانيده «بوغا» ديمك اولديغندن، بوندن ترجمه اوله‌رق، وياخود حقيقةً شكلى بوغايه بكزديكندنمى، سلسلهٔ مذكوره‌نك الڭ مرتفع قسمنه لسانمزده دخى (بوغا طاغى) وغلط اوله‌رق (بلغار طاغى) نامى ويريليور. سلسلهٔ مذكوره‌نك قسم شرقيسى قارشيسنده اوله‌رق، سيواس ولايتنده باشلايوب، قافقاسه طوغرى ممتد اولان بر صره طاغلره دخى (آنتيتاوروس) يعنى «مقابل تاوروس» نامى‌ويريليردى. اليوم بو طاغلرك لسانمزده اهالئ محليه‌جه مشترك وعمومى بر اسمى اولميوب، هر بر طرفلرى بر اسم ديكرله معروفدر.

تاورومنوس (Tauroménos) كريد جزيره‌سنده رسمو سنجاغنك جهت غربيه‌سنده بر نهر اولوب، جزيره‌نك ساحل شماليسندن آطه‌لر دكيزينه دوكيلور.

تاوريده (Tauride) قريم شبه‌جزيره‌سنك اسم قديميدر. [«قريم» ماده‌سنه مراجعت بيورليه.] — روسيه‌نك قسم جنوبيسنده اليوم بو اسم برايالت ويريليور، كه شمالاً كرسون ويقاترينوسلاو ايالتلريله، شرقاً آزاق دكيزى ويكى قلعه بوغازيله، جنوباً وغرباً دخى قره دكيزله محاطاولوب، قريم شبه جزيره‌سيله بونك جهت شماليه‌سنده برمقدار يردن مركبدر. مساحهٔ سطحيه‌سى ۶۳۵۵۳ مربع كيلومتره واهاليسى ۹۴۰۵۲۷ كشيدر. قريم شبه جزيره‌سنده بعض طاغلر وار ايسه‌ده، ديكر طرفى اووه‌در. نهرلرى چوق اولوب، الڭ بيوكلرى دنيپر، قونسقايا وبردادر. طوزلى كوللرى وبطاقلقلرى‌چوق اولوب، على‌الخصوص برزخ قربنده‌كى يرلرينك‌هواسى پك آغردر. باشليجه حاصلاتى بغداى وشراب اولوب، مرعالرى دخى پك كوزل اولمغله، بيكير، صيغير وقويونلرى دخى چوقدر. مركزى (سيمفراپول) شهرى اولوب، برقاچ اسكله‌سى دخى وار ايسه‌ده، هوجه بكك ترقياتى تجارتنه سكته كتيرمشدر. اهاليسى تاتار، نوغاى، روس، ارمنى، روم، يهودى وآلماندن مركبدر.

تاونوس (Taunus) آلمانيانك قسم غربيسنده (ناسو) دوقه‌لغنده بر طاغدر، كه (هسه) حدودندن باشلايوب، (رين) ايرماغنك ساحل يساريسى بوينجه جنوب غربى‌يه طوغرى ممتد اولور. الڭ يوكسك ذروه‌سى ۸۶۸ متره ارتفاعنده‌در.

تاويره (Tavira) پورتكيزك (آلغارو) ايالتنده، بحر محيط آطلاسى ساحلنده و(سقا) نهرينك منصبنده اوله‌رق، ليسبونه‌نك ۲۷۰ كيلومتره جنوب شرقيسنده برقصبه اولوب، ۹۰۰۰ اهاليسى، محله‌لرى، صيد ماهيسى وشراب، انجير وبادم محصولاتى واردر.

تاويستوق (Tavistok) انكلتره‌نك (دوون) ايالتنده، (توف) نهرى اوزرنده و(اكستر)ڭ ۵۵ كيلومتره جنوب شرقيسنده برقصبه اولوب، ۸۰۰۰ اهاليسى، دمير وپرنج آوانى فابريقه‌لرى وجوارنده دمير وباقير معدنلريله مياه معدنيه‌سى واردر.

تاهرت (Tiaret) جزايرك وهران ايالتنده، وهرانك ۱۷۵ كيلومتره شرق جنوبيسنده وجزايرك ۲۲۵ كيلومتره غرب

جنوبيسنده اولەرق، (جرزول) طاغى اتكنده و(مينه) نهرينك منبعى قربنده واقع برقصبه اولوب، وهراندن جزايره كيدن دمير يول خطنه برشعبه ايله مربوطدر. فرانسزلر طرفندن تأسيس اولنمش برعسكرى خسته‌خانه‌سى، برباروت انبارى وهرهفته قورولور بازارى واردر. مدنيت اسلاميه زمانلرنده مشهور وبيوك بر شهر اولوب، اسكى ويكى قصبه ناملريله ايكى‌يه منقسم ايدى، وبينلرنده ٥ ميل مسافه وار ايدى. اسكيسنك (تينكريتيا) شهر قديمندن عبارت اولمسى ملحوظ اولوب، يكيسى عربلر طرفندن بنا اولنمشيدى. عربلر بيننده ياغمور وبلوطلرينك كثرتيله وكونشك پك سيرك كورنمسيله مشهور ايدى. اوائل دور اسلامده اباضيه رئيسى ميمون بن عبدالرحمن تاهرتى مركز اتخاذايده‌رك، برحكومت قورمشيدى، كه نسلى ١٣٠ سنه حكومت سوروب، بعده بنى اغلب الندە مغلوب اولمشلردر.

تاهيتى { [« تاييتى » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

تاى { (Tay) اسقوچيانك (پرت) ايالتنده بر چايدر، كه (غرامپيان) طاغلرندن نبعانله، شرقه بعده جنوبه وصكره ينه شرقه طوغرى آقه‌رق، (دونكلد) ايله (پرت) شهرلرندن و(لوچ تاى) دينلن كوزل بر كولك ايچندن مرور ايتدكدن صكره، واسع بر اغزدن بحر شماليه دوكيلور. مجراسى ١٥٠ كيلومتره طولنده‌در.

تائب { بو اسمله ايران شعراسندن درت كشى كلمشدر :

برنجيسى كرمانلى اولوب، وجد وحال صاحبى واهل دل بر آدم ايدى. بركون بر مجلسده شو قطعه‌سنى برمطربه اوقوته‌رق، وجده كلمش. واو وجد وحالك تأثيريله جانى جانانه تسليم ايلمش اولديغى مرويدر :

يارب بنياز وناز مستان الست
تأثيرا كن زجام هشيارى مست
آن لحظه ببخشاى كه برهم سائيم
ماپاى بپاى دوستان دست بدست

— ايكنجيسى خراسانلى اولوب، تصوفه آشنا واكثرياسياحتله مشغول ايدى. هندستانه دخى سياحت ايتمشيدى. شو بيت جملهٔ اشعارندندر :

دو عالم بافروغ حسن يارست
چرا با مؤمن وكافر چه كارست

— اوچنجيسى كشميرلى اولوب، هندستانك فرخ آباد شهرنده تجارتله مشغول ايدى. شو بيت جملهٔ اشعارندندر :

جنونم كوس وحشت زد خبر شدكوه وصحرارا
ره خودكير اى مجنون وطن كن كوى ليلارا

— دردنجيسى دخى بعض اشعار لطيفه‌صاحبيدر. شو بيت او جمله‌دندر :

فلك بندى نهاد از شش جهت بر هفت اندامم
كه سر ازهر طرف بيرون كنم در حلقهٔ دامم

تائب { (عثمانزاده) ادبا وشعراى عثمانيه‌دن اولوب، پدرى ديوان همايون خواجكانندن اولديغى حالده، كنديسى طريق علميه‌يه سلوك ايله، على‌الاصول دور مدارس وقطع مراتب ايده‌رك، ١١٢٩ ده حلب و١١٣٥ ده مصر مولويتنه نائل اولمشيدى. بر سنه صكره بعدالعزل مصرده وفات ايتمشدر. « حديقة الوزرا » عنوانيله نافع بر اثرى، حديث اربعينه بر شرحى ومرتب ديوانى واردر. « حديقة الوزرا » سنه رئيس الكتاب دلاورزاده عمر افندى طرفندن « كل زيبا »، احمد جاويد بك طرفندن « ورد مطرا »، بغدادى عبدالفتاح شفقت افندى طرفندن « برك سبز »، ورسومات محاسبه‌جيسى احمد رفعت افندى طرفندن دخى « وردالحدائق » عنوانلريله بربرينى متعاقب درت ذيل يازيلوب، سلطان عبدالعزيز خانك اوائل دور سلطنتنه قدر مسند صدارت عظمايى احراز ايدن ذواتك تراجم احوالى جمع وضبط اولنمشدر. « حديقة الوزرا » ايلك اوچ ذيليله معاً ١٢٧١ تاريخنده « جريدهٔ حوادث » مطبعه‌سنده باصلديغى كبى ذيل اخيرى دخى طاش باصمه‌سيله نشر اولنمشدر. شو قطعه صاحب ترجمه‌نك جملهٔ اشعارندندر:

كوروب بيهوده ريزان اولدى صانكه ابر باراى
قدوم شهريار دهره ايلر كوهر افشانى
ياخود كرد كدردن حفظ ايچون طبع همايونى
فلك دفع غبار راهه تعيين ايتدى نيسانى

تايجت { (Taygète) موره شبه جزيره‌سنك لاقونيا خطه‌سنده شمالدن جنوبه اوزانان بر طاغك اسم قديمى اولوب، اسپارته‌نك اوستنده اولان الك مرتفع ذروه‌سى ٢٤٠٩ متره ارتفاعنده‌در. اسكى اسپارته‌ليلر بو طاغك اوستنده باقحوسك آيينلرينى اجرا ايدر، وسقط وچليز طوغان چوجقلرى بو طاغك بر قياسندن آتارلردى.

تایچو (Taï-Tsou) چین حکمدارلرندن اولوب، ۱۳۶۸ تاریخ میلادیسنده مغوللری چیندن اخراجله، ۱۶۴۴ تاریخنه‌دك حکومت سورن (مینغ) دولتنی تأسیس ایلمشدر.

تایقوساما (Taïko-Sama) جاپونیا حکمدارلرندن اولوب، عن‌اصل کوله ایکن، سردارلرندن برینك توجهنی قزانمش؛ وبونك بعض‌ایالاتده استحصال استقلال‌ایتمسی اوزرینه، ۱۵۸۳ تاریخنده کندیسنه خلف اولوب، ۲ سنه صکره (دایری)یه یالکز حکومت روحانیه‌سنی ترکله، شخصنی دها زیاده مقدس طوتمق بهانه‌سیله، سرایندن چیقارتمامغه باشلامشیدی. او وقتدن بری جاپونیاده بری جسمانی وبری روحانی اولمق اوزره، ایکی شخص حکومت سورمکده ایسه‌ده، اصل حکومت، بونك اسمندن مأخوذ اوله‌رق، (تایقون) تعبیر اولنان حکمدار جسمانینك النده‌در.

تایلور (Taylor) بو اسمله انکلتره‌ده برقاچ عالم ظهور ایدوب، الك مشهوری علوم ریاضیه وحکمت طبیعیه ایله اوغراشمش وبعض دستورلر ایجاد وبرقاچ کتاب تألیف ایتمش اولان (بروق تایلور)در، که ۱۶۸۵ده طوغوب، ۱۷۳۱ده وفات ایتمشدر. — ممالك مجتمعه رئیس جمهورلرندن دخی بواسمده بری اولوب، ۱۸۴۹ده انتخاب اولنمش، و۱۶ آی ریاست ایتمشدر. — بر انکلیز عائله‌سنه منسوب اولمق اوزره، فرانسز ادباسندن دخی بواسمده بری واردر، که ۱۷۸۹ ده بروکسلده طوغوب، ۱۸۷۹ ده وفات ایتمشدر. برقاچ تیاترو کتابی یازمش وصنایع نفیسه‌یه خیلی خدمتلر ایدوب، ادبا وشعرا ورساملره مخصوص اولمق اوزره، بر اعانه جمعیتی تشکیل ایلمشیدی. بوجمعیت اووقتدن بری چوق ترقی ایتمشدر.

تائو (Tao) چینلیلرك جناب حقه ویردکلری اسم اولوب، بوکا عقل کل وقانون اعظم نظریله باقرلر. (تائوچه) اسمنده بری میلاددن ۶ قرن اول یالکز جناب حقه عبادت ایتمك اوزره بر دین ایجاد ایدوب، بو دینه تابع اولان چینلیلره (تائوچو) اسمی ویریلیور. بونلرك معتقداتنی حاوی اولان وعندلرنده مقدس عد اولنان (تائوته کینغ) کتابی (استانیسلاس جولیان) اسمنده بر روسیه‌لی طرفندن فرانسزجه‌یه ترجمه اولنمشدر.

تائورمینه (Taormina) سیچیلیانك ساحل شرقیسنده ومسینه‌نك ۴۵ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ۳۰۰۰ اهالیسی، ایکی قلعه‌سی، برچوق آثار عتیقه‌سی وجوارنده قیرمزی مرمری واردر. بونك موقعنده بولنمش اولان (تاورومینیوم) مدینهٔ قدیمه‌سی فتوحات اسلامیه صره‌سنده خراب اولمشدر.

تائوقوآنغ (Tao-Kouang) چین ایمپراطورلرندن اولوب، ۱۸۲۰ تاریخ میلادیسندن ۱۸۵۰ تاریخنه‌دك حکومت سورمشدر. ۱۸۳۹ دن ۴۲ یه قدر اوچ سنه انکلیزلرك حقسز اولان مهاجماتنه قارشی طوروب، آفیون کبی بر زهر قاتلك کندی ممالکنه ادخالنه ممانعت ایتمك ایستمش ایسه‌ده، قانتون، هونغ‌قونغ، شوسان، نینغ پو، یانغ چه کانغ، شانونای ونانکینغ شهرلرینك انکلیزلردن ضبط اولنمسی اوزرینه، بونلرك تکلیفاتنی قبول ایله، (هونغ قونغ)ی ترك، ۲۱ ملیون دولار تضمینات تأدیه وبرقاچ اسکله‌یی آوروپا تجارتنه کشاد ایتمکه مجبور اولمشدر.

تاییتی (Taïti, Tahiti, Otaïti) یاخود تاهیتی ویا اوتاییتی بحر محیط کبیر جزایرندن فرانسه‌نك النده بولنان «شرکت» جزایر مجتمعه‌سنك الئبیوکی اولوب، ۱۷°۲۹′ عرض جنوبی ایله ۱۵۲° طول غربیده واقعدر. بربرینه مربوط ایکی شبه جزیره‌دن مرکب اولوب، بونلردن برینك ۱۳۶ ودیکرینك ۴۷ کیلومترهلك محیط دائره‌سی واردر. اهالیسی تقریباً ۱۰۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، مرکزی (پاپیتی) قصبه‌سیدر. قسم وسطیسنده اورمانلرله مستور کوزل طاغلری اولوب، بونلردن (اوروهنا)نك ۲۲۳۷ متره ارتفاعی واردر. هواسی غایت کوزل ولطیف واراضیسی منبت اولوب، هندستان جوزی، شکر قامشی، بوبر، وسائر ممالك حاره محصولاتیله کراسته‌لك اشجاری واردر. طیورله آو حیواناتی وبالیقلری دخی پك چوق ومتنوعدر. کوزل صدفلری دخی واردر. طوپراغی اراضیٔ برکانیه‌دن اولوب، مرجان قیالریله محاطدر. اهالیسی پك متناسب الاعضا ایسه‌لرده، رنکلری زیتونیدر. بونلرك یاننده برچوق وقت قالمش اولان سیاح مشهور قپودان قوقك تعریفنه کوره، تاییتیلیلر ساکن ومونس آدملر اولوب، آنجق

سفاهته وخرسزلغه میللری پك زیاده‌در. قرن حاضر میلادی اوائلنده جزیره‌ده یرلشن پروتستان میسیونرلری اهالی‌یه پروتستان مذهبیله آوروپا قیافت واخلاقنی قبول ایتدیرمشلردر. انكلتره دولتی ضبطنه چالیشمش ایسه‌ده، اهالی فرانسه‌نك حمایه‌سنی قبول ایدوب، ۱۸۸۰ تاریخنده فرانسز جمهوریتی جزیره‌یی بسبتون ضبط ایتمشدر.

تأیید { (خواجه عبدالله) هندستانك متأخرین شعرا وعلماسندن اولوب، اكثر علوم وفنونه اولان وقوفی حسبیله، بنكاله ناظمی (نواب مؤتمن‌الملك مبارك‌الدوله بهادر) ك نزدنده بیوك بر حرمت واعتباره نائل اولمش؛ وبعده بنارس ناظمی (نواب ابراهیم علیخان بهادر) طرفندن جلبله «صحف ابراهیم» ك تألیفنه تشریك ایدیله‌رك، بوكتابك دیباجه‌سنی یازمش؛ وبعده امور دنیادن ال چكوب، مطالعه وعبادته حصر اوقات، و ۱۲۰۶ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو ایكی بیت جملهٔ اشعارندندر:

اكر رود بفلك از شراب مابوی
سر ملائك هفت آسمان بجنباند
چه‌كویمت بكجا كار اشك وآه رسید
یكی رسید بماهی دكر بماه رسید

تاییس { (Thaïs) آتنه شهر قدیمنده شوخ مشرب بر قادین اولوب، اسكندر ذوالقرنین شهر مذكوری ضبط ایتدیكنده، كندیسنی یاننه آله‌رق، آسیا سفرینه كوتورمشیدی. مشارالیهك اصطخرك احراقنی انتاج ایدن مجلس عشرتنده دخی حاضر بولنمشیدی. اسكندرك وفاتندن صكره بطلمیوسك دوستی اولوب، بو ذات مصر حكمداری اولدقده كندیسنی زوجاتی صره‌سنه چكیرمشدی.

تَبابعه { («تبع» ك جمعیدر) اسكی یمن ملوكنه ویریلن اسمدر. [«حمیری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تَبار { (بن عیاض) حضرت عثمان بن عفان (رضه) ی شهید ایدن ایكی شخصك بری اولوب، دیكرینك آدی (سوران بن حمران) در.

تَباله { یمنك تهامه‌سنده قلعه‌سنك متانتیله مشهور بر قصبه اولوب، اونجی سنهٔ هجریه‌ده اهالیسی صلحاً تسلیم اولنمشلردی. مشهور حجاج بن یوسفك ایلك اول والی تعیین اولندیغی یر بوراسیدر. الیوم نه حالده بولندیغی تحقیق اولنه‌مدی.

تبت { عرب جغرافیونك تیبته ویردكلری اسمدر. [«تیبت» ماده‌سنه مراجعت.]

تِبر { (بلاد —) عرب جغرافیونی طرفندن سودان غربی‌یه ویریلن اسم اولوب، اقطار مذكوره قوملرنده توز حالنده آلتون بولنمغله، مغرب اقصادن وبالخاصه سجلماسه‌دن كیدن كاروانلر كوتوردكلری طوز وسائر امتعه واشیایه مقابل سودانیلردن آلتون توزی آلدقلرندن، بلاد مذكوره‌یه بو اسمی ویرمشلردی. آوروپالیلر دخی سودان غربینك جنوب غربی ساحلنك بر قسمنه (آلتون ساحلی Côte d'Or) اسمنی ویرمشلردر. یاقوت حموی «معجم‌البلدان» نده (بلادالتبر) ك سجلماسه‌دن اوچ آیلق مسافه‌ده بولندیغنی، وبو آره‌ده‌كی مسافه‌نك صوسز چولدن عبارت اولمسیله كیدن كاروانلرك ایچه‌جك صویی برابرلرنده نقل ایتدكلرینی، وبلادالتبر اهالیسنك سیاه رنكلی اولوب، مملكتلرنده كثرت اوزره بولنان قپلان پوستی كیدكلرینی بیان ایتدكدن صكره، بلاد مذكوره‌نك اوته‌سنده شمسك فوق‌العاده حرارتندن انسان وحیوان یاشایه‌مدیغنی سویلیور.

تبراخشیدی { مصرده حكومت سورن احشیدیانك اخیری اولان كافورك زماننده ایلك نفوذلی امرادن اولوب، جوهر قائده ممالیك كافوریه ایله مقابله ایتمش ایسه‌ده، مغلوب اولوب، صوره قاچش، واورادە طوتیلوب، مصره اعاده ایله، حبسه القا اولندقده، كندی كندینی جرح ایده‌رك، بر خیلی وقت مجروح یاشادقدن صكره، ۳۳۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. قاهره‌نك خارجنده واقع بر مسجد شریف دخی بونك اسمنه نسبتله (مسجد تبر) وغلط اوله‌رق (مسجدتبن) تسمیه اولنمشدر.

تبریز { (Tauris, Tebriz) ایرانك ایلك بیوك وایلك مشهور شهرلرندن اولوب، آذربیجان خطه‌سنك كرسیسیدر. ارمیه كولنك ساحل شرقیسنه‌دك ممتد اولان واسع بر اووه‌نك كنارنده، آجی چای دینلن بیوك بر نهرك اوزرنده وسهند جبل مرتفعنك شمال شرقی انكنده اوله‌رق، طهرانك ۴۸۰ كیلومتره غرب شمالیسنده، ارمیه كولنك ۴۰ كیلومتره شمال شرقیسنده و ۳۸°۳′ عرض شمالی ایله ۴۴°۱۲′ طول شرقیده واقعدر. ۱۷۰۰۰۰ اهالیسی، جهانشاهك وشاه علینك كیلر كبی الیوم خراب بولنان بر قاچ جسیم ومصنع جامع شریفی، قیصریه

نامیله کوزل و واسع چارشیسی، کنیش سوقاقلری، میاه جاریه‌سی، پك چوق باغ وباغچه‌لری، سلطانیه نامیله چکردکسز بر نوع اوزومیله سائر کوزل اوزوملری، پك مقبول قایسیلری وسائر میوه‌لری، مشهور شرابی، ایپك فابریقه‌لری، ایکدن بعض اقمشه‌لری، هندستان وخراسان وروسیه وممالك عثمانیه ایله پك ایشلك تجارتی واردر. اسکله‌سی طربزوندر. فارسیده «دافع الحما» دیمك اولان اسمندن دخی آکلاشلدیغی اوزره، هواسی معتدل وغایت صاغلامدر. مورخین ایران تبریزك هارون الرشیدك زوجه‌سی مشهوره (زبیده) طرفندن تأسیس وبعده زلزله‌دن خراب اولمغله، متوکل زماننده تجدید اولندیغنی بیان ایدیورلرسه‌ده، یاقوت حموی متوکلك زماننده‌دك بر قریه‌اولدیغنی، وخلیفهٔ مشارالیهك‌دورنده (رواد ازدی) ایله برادرلری اوراده برر قوناق یاپدیرمغله، تدریجاً بیویوب بر شهر عظیم اولدیغنی یازیور. هرحالده تبریز مدنیت اسلامیه زمانلرنده پك چوق عمران بولوب، اهالیسی ٥٠٠٠٠٠ دن زیاده ایدی. مغوللرك مهاجماتنده اهالیسی بیوك فدیه‌لر ویرمکله بو شهری تخریبدن قورتارمش اولدقلری کبی، تیمورلنك دخی تخریب ایتمیوب، بالعکس تعمیر وتزیین ایتمشیدی. آنجق مؤخراً عثمانلیلرله ملوك صفویه آره‌سنده وقوع بولان محاربات متوالیه صره‌سنده خراب اولوب، اکثر اهالیسی طاغلمش، و١٧٢٢ تاریخ میلادیسنده وقوع بولان بر بیوك زلزله اهالیسندن یوز بیکه قریب نفوسك تلفنی واکثر ابنیهٔ معموره‌سنك خرابنی موجب اولمش ایدی. ملوك صفویه‌دن شاه طهماسب ثانی زماننده دولت عثمانیه‌نك الینه کچوب، بعده نادر شاه طرفندن استرداد اولنمشدر. بو شهرده علما وادبا وشعرادن پك چوق ذوات نشأت ایدوب، الك مشهورلری خطیب تبریزی دیمکله معروف امام‌الادباابو ذکریا یحیی بن علی ایله شمسی تبریزی وسائردر.

تبسه { افریقیه‌ده قفصه‌دن وسطیفه‌دن ٦ مرحله‌لك مسافه‌ده اسکی بر قصبه اولوب، آثار عتیقه‌سی چوق اولدیغنی یاقوت حموی ذکرایدیور. آکلاشلدیغنه‌کوره، جزایره‌قسنطینه‌نك جنوب شرقیسنده واقع اولان (تیفستا) شهر قدیمنك اسم عربیسی اولملیدر، که رومالیلرك زماننده خیلی معمور اولوب، یاقوتك زماننده خراب اولمش‌ایسه‌ده، شمدی ینه کسب عمران ایدوب، ١٢٠٠٠ قدر اهالیسی واردر.

تبنی { حوارنده بر قصبه اولدیغنی یاقوت‌حموی ذکر ایدیور.

تبنین { بیروت ولایت وسنجاغنك صور قضاسنده وصورك ٢٠ کیلومترو شرقنده ناحیه مرکزی بر کوچك‌قصبه‌در. اهل صلیب زمانلرنده مستحکم اولوب، خیلی اهمیتی وار ایدی. ٥٨٣ تاریخنده صلاح الدین ایوبی طرفندن استرداد اولنمش ایدی. اورمانلر وباغلر واشجار مثمره ایله مستور بر طاقم تپه‌لرك اوستنده اولوب، کوزل منظره‌سی واردر. قلعه‌سی خراب ایسه‌ده، ینه اسکی متانت ومکملیتی بللیدر.

تبوك { حجازك جهت شمالیه‌سنده مدینهٔ منوره‌دن شامه کیدن طریقك‌وسطنده بر محل اولوب، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك صوك غزوه‌لرینك محلی اولمغله مشهوردر. حضرت نبی ذی شان افندمزه نسبتله یاد اولنور بر دیواری وبر خرمالغیله بر چشمه‌سی اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور. قانونی سلطان سلیمان خان بوموقعك محافظه‌سیچون برقله انشا ایتدیروب، بر مقدار عسکر اقامت ایتدیرمشلردی. — غزوهٔ تبوك هجرتك ٩ نجی سنه‌سی وقوع بولوب، شامده بولنان روملر طرفندن اوجوارلر عربلرینك اهل اسلامه قارشی تشویق وسوق ایدلك‌اوزره بولندقلری مسموع حضرت نبوی بیورلمغله، مقابلهٔ سوق عسکر بیوریله‌رق، تبوکه وصول بیورلدقده، (ایله) صاحبی کلوب، جزیه‌ویردیکی کبی، (دومة الجندل) صاحبی اکیدر بن عبدالملك ایله سائر او جوارلر امراسی مصالحه‌یه شتاب ایتمشلر؛ وتبوکده اون کون قدر اقامت بیورلدیغی حالده، روملردن ومتفقلری دینلن عربلردن کیمسه ظهور ایتدیکندن، مدینهٔ منوره‌یه عودت بیورلمشیدی.

تبه { (Thèbes) صعید مصرك الك مشهور مدن قدیمه‌سندن اولوب، اصل اسم قبطیسی (آپه) اولدیغی حالده، حرف تعریفله برابر (تاپه) دینلمکله، یونانیلر بونی تبه یاخود ثیبه (Θήβαι) صورتنده تلفظ ایتمش اولدقلرندن، اسکیدن بری تواریخده بوصورتده قید اولنمشدر. بو شهر قدیمك خرابه‌لری اوزرنده بولنان بر قاچ قریه‌دن برینه الیوم (مدینهٔ آبو) نامی ویریلیور، که اشبو (آبو) کلمه‌سنك

شهرك اسم اصلیٔ قبطیسی اولان (آپه) نك معربی اولدیغی هویدادر. بو شهر اسكی فراعنه زماننده بر آز ه‌لق كسب استقلال ایده‌رك، آیریجه بر كوچك دولتك مركزی اولمش ایكن، بعده حكمدارلرینك مصرك سائر طرفلرینی دخی ضبط ایتلریله، بتون خطهٔ مصریه‌نك پایتختی اولوب، او صره‌ده زیاده‌سیله وسعت وعمران كسب ایتمش، والیوم خرابه‌لری حیرت افزای عقول اولان برچوق جسیم معبدلر، سرایلر، هیكللر، مسله‌لر وسائر آثار جسیمهٔ معماریه ایله تزیین اولنمش ایدی. ٢٤° ٢٥′ عرض شمالیده اوله‌رق، نیلك ایكی ساحلنده ووسط نهرده واقع اوچ جزیره اوزرنده مبنی اولوب، محیط دائره‌سی ٢٦ كیلومتره‌دن آشاغی دكلدر. سورله محاط اولوب، ١٠٠ قپوسی اولدیغی مروی اولدیغندن، اسكی یونانیلر «یوز قپولی» دیمك اولان (هقاتوپیلوس) صفتیله توصیف ایدرلردی. فراعنه مؤخراً بوشهری تركله، (منف) شهر قدیمنی پایتخت اتخاذ ایتمشلر دیسه‌ده، (تبه) نك سودان وجزیرة العرب ایله مصر سفلی آره‌سنده ونیلك اوزرنده اولان موقعی تجارته پك الویریشلی اولدیغی كبی، (آمون) اله كاذبنه‌دخی منسوب عد اولنغله، اسكی مصریلرك اعتقادنجه مقدس نظریله باقلدیغندن، ینه اهمیتندن دوشمه‌مش ایدیسه‌ده، مصرك ایران شاهی قامبیس (كاوس؟) طرفندن فتحنده بونك طرفندن احراق وتخریب اولنمش؛ واوندن صكره بطالسه‌دن (بطلمیوس لاتیر) طرفندن ایكنجی، وروملیلردن آغستوسك زماننده (قورنلیوس غالوس) نام سردار طرفندن اوچنجی دفعه اوله‌رق تخریب ایدلمش، ومؤخراً بعض معابدی كلیسایه تحویل اولنمش ایدی. فتوحات اسلامیه زماننده كوچك بر قصبه حالنده اولوب، تواریخ اسلامیه‌ده (مدینة آبو) اسمیله یاد اولنه كلمش ایسه‌ده، (مدینة آبو) اسكی تبه‌نك نیلك غربنده‌كی قسمنك آنجق بر كوچك محله‌سی حكمنده اولوب، ینه قسم مذكورده (قرنه) اسمیله دیگر بر قریه ونیلك جهت شرقیه‌سنده‌كی خرابه‌لرك اوزرنده دخی (كرنك) و(لكسون) اسملریله ایكی قریه بولنمقده‌در. ویرانه‌لرك ایچنده الیوم ستون وهیكللری وبعض دیوارلری قائم برچوق جسیم معبدلر وسرایلر ایله فراعنه مزارلری وسائر پك چوق آثار عتیقه مشهود اولوب، سیاحین طرفندن زیارت وتماشا اولنمقده‌در. برچوق مسله‌لر وسائر آثار رومالیلر طرفندن بو شهردن آلنوب، رومایه نقل ایدلمش اولدیغی كبی، اخیراً دخی بر مسله پاریسه نقل اولنمش، وسائر بر چوق آثار عتیقه‌سی آوروپا موزه‌لرینی تزیین ایتمشدر. صعید مصرك بو شهرك اطرافنده بولنان برقسمنه دخی شهرك اسمنه نسبتله (تبائیده) نامی ویریلیوردی. یونانیلر تبه شهرینه (دیوسپولیس) نامنی دخی ویروب، مصر سفلاده بو اسمله مسمی بولنان دیكر بر قصبه‌دن تفریق ایچون، (دیوسپولیس مغالی) ورومالیلر (دیوسپولیس مانیا) یعنی «بیوك دیوسپولیس» دیرلردی.

تبه { یاخود ثیبه — (Thèbes, Θῆβαι) یونان قدیمك (بیوتیا) خطه‌سنده پك مشهور وقدیم بر شهر اولوب، میلاددن ١٥٨٠ سنه اول قادموسك تحت ریاستنده فنیكه ومصردن كلمش اولان مهاجرلر طرفندن تأسیس، واحتماله كوره مصرك تبه شهر شهیرینك اسمیله تسمیه اولنمش ایدی. قلعه‌سنه دخی (قادمیه) نامی ویرلمشدی. قبل المیلاد ١١٢٦ تاریخنه‌دك آیریجه بر دولت صورتنده اداره اولنوب، اساطیرله مخلوط احواللری یونان تاریخنده مشهور بر قاچ حكمداری اولمشدر. تاریخ مذكورده حكومتی جمهوریته تحول ایدوب، یونان قدیم جماهیرینك الك مهملری صره‌سنه كچمشیدی. تبه‌لیلرك آتنه‌لیلره قارشی رقابتلری اولدیغندن، ایرانیلرك هجومنده بونلرله برلشوب، آتنه‌لیلره قارشی حرب ایتمش اولدقلری كبی، مشهور (پلوپونس) محاربه‌لرنده‌دخی اسپارته‌لیلرله برلشمشلردی. آنجق بعده اسپارته‌لیلرك تحكمی آتننده‌دخی ازلدكلرندن، اسپارته‌لیلره‌قارشی قورینته وآتنه وآرغوس جمهوریتلریله اتفاق ایتمشلر دیسه‌ده، اسپارته‌لیلر غالب كلوب، قلعه‌سنی ضبط ایتمشلردی. مؤخراً (پلوپیداس) ك غیرتیله قبل‌المیلاد ٣٧٩ تاریخنده اسپارته‌لیلری قلعه‌دن اخراجله، بونلره قارشی غالبیته نائل اولمش، و(اپامینونداس) ك تدبیر ودرایتی سایه‌سنده بر وقت یونان حكومتی ایچنده خیلی نفوذ واقتداره مالك اولمشلردی. صكره ینه آتنه‌لیلره اولان حسدلرندن ماكدونیا حكمداری فلیپی یونانه دعوت ایتمشلرسه‌ده، فلیپ (تبه) یی دخی ضبط ایتمشدی. فلیپك وفاتنده تبه‌لیلر ماكدونیا دولتنه‌قارشی عصیان ایتمكله، اسكندر عسكر سوق ایدوب، شهری ضبط، وپالكز شاعر مشهور (پیندار) ك خانه‌سی استثنا ایده‌رك، احراق وتخریب ایتمشدی. بعده یكیدن ترمیم اولنمش ایسه‌ده، اسكی معموریتنی بر دها بوله‌مامشدر.

البوم يونان دولتنك (آتيقه مع بيوتيا) ايالتنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهاليسى واردر. — بو اسمله تسالياده وفلسطينده دخى بر ايكى كوچك قصبه وار ايدى.

تپه { آيدين ولايتنك ازمير سنجاغنه تابع (اوده‌مش) قضاسنده داوده‌مشدن ٣ ساعتلق مسافه‌ده بر قريه اولوب، (هيبيه) اسمنده بر شهر قديمك موقعنده بولنمغله، اطرافنده كوزل بر طاقم خرابه‌لر وآثار عتيقه موجوددر.

تپه دلن { (Tépélen) آرناؤدلغك طوسقه‌لق خطه‌سنده ويانيه ولايتنك اركرى سنجاغنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، اركرينك ٢٧ كيلو متره شمالنده و يانيه‌نك ١٠٠ كيلو متره شمال غربيسنده اوله‌رق، (ويوسه) نهرينك ساحل غربيسنده بر تپه‌نك اوزرنده و (درويولى) چاينك نهر مذكوره دوكلديكى محلك آلت طرفنده واقعدر. بو ايكى نهر واديلرينك تشكيل ايتدكلرى ايكى بوغازك محل اجتماعنده واقع اولمغله، اهميت موقعيه‌سى اولوب، اسكى روماليلر زماننده بو موقعده بولنمش اولان (فانوته) قصبه‌سى مهم بر موقع حرب عد اولنوردى. محلى دلكشا وهواسى كوزل اولوب، وقتيله دها بيوك بولنمش ايسه‌ده، شمديكى حالده آنجق ١٨٠٠ اهاليسى، ٣٠ قدر دكانى، برى سلطان بايزيد خان ثانى وديكرى تپه دلنلى على پاشا طرفندن بنا اولنمش ايكى جامع شريفى، برقاج تكيه‌سى وويوسه نهرى اوزرنده دفعاتله يقيلوب ياپلمش بر كارگير كوپريسى واردر. نفس طوسقه‌لق خطهٔ صغيره‌سنك مركزى اولوب، مشهور تپه دلنلى على پاشانك وطنيدر. مشاراليهك قوناقلرينك خرابه‌لرى موجود در. — تپه دلن قضاسى اركرى سنجاغنى تركيب ايدن ٦ قضانك برى اولوب، شمالاً برات سنجاغنك (ملاقصره) قضاسيله، غرباً قورولش، جنوباً نفس اركرى، شرقاً دخى پرمدى قضالريله محدود در. مركز ايله ٦٠ قريه‌دن مركب اولوب، اراضيسى طاغلقدر، ويالكز ويوسه‌نك كنارلرنده بر آز دوز يرلريله بعض كوچك اورمانلرى واردر. قضا ويوسه‌نك ايكى جهتنده اولوب، طاغلرندن اينن برقاج چاى ودره بو نهره دوكيلور. اراضيسنك قوهٔ انباتيه‌سى آز اولوب، محصولاتى حبوبات و سائره‌دن عبارتدر. حيوانات اهليه‌سى باشليجه كچى و قيوندر. اهالئ قضا ٢٥٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، يالكز ٥٠٠٠ ى خرستيان وقصورى اسلامدر. درون قضاده ٦ اسلام و ٤ خرستيان صبيان مكتبى، برقاج تكيه وبر طاقم قلاع عتيقه خرابه‌لرى بولنيور. معمولات صناعيه يوكدن وكچى قيلندن عبا وچول وچوراب كبى شيلردن عبارت اولوب، خيلى مقدار چقماق طاشى دخى چيقار.

تپه‌دلنلى { [«على پاشا» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

تت { (Tet) فرانسه‌نك شرقى پيرنه ايالتنده بر نهردر، كه (آرياژه) ايالتى حدودنده نبعان ايله، ابتدا جنوب شرقى‌يه وبعده شمال شرقى‌يه آقوب، مونتلوبى، اولته، ويلفرانشه، پرادا، وينساق وپرپينيان قصبه‌لرى ايچندن كچه‌رك، ١١٠ كيلومتره‌لك جرياندن صكره، آق دكيزه دوكيلور.

تتّا { مصر سفلاده بر كوچك قصبه وناحيه اولديغنى ياقوت حموى ذكر ايديور.

تتار { ياخود تتر — [«تاتار» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

تترابول { (Tetrapole) «درت قصبه» ديمك اولان بو اسم اسكى يونانيلر طرفندن درت قصبه‌يى حاوى بعض يرلره ويريلوب، بونلرك اك مشهورى سوريه‌ده آنطاكيه، لاذقيه، افاميه وسلفكيه قصبه‌لرينى حاوى اولان محل ايدى. برقه‌ده ويونانده دخى بو اسمله معروف بعض محللر وار ايدى.

تُتُش { (تاج الدوله ابوسعيد) ملوك سلجوقيه‌دن آلب آرسلانك اوغلى وملكشاهك برادريدر. پدرينك زمان سلطنتنده بلاد شرقيه‌ده حكم سوروب، برادرى ملكشاهك جلوسندن صكره ٤٧٠ تاريخنده دمشق واليلكنه نصب اولنه‌رق، بعده سواحل شامده و حلب جهتنده بر چوق محللر ضبط ايتمشيدى. ملكشاهك بغداده دخولنده صاحب ترجمه دخى جملهٔ امراسى صره‌سنه كچمش؛ وبر مدت صكره شامه عودتى آرزو ايتمكله، ملكشاه قسيم الدوله اقسنقر ايله امير بوزانى دخى عسكرلريله برابر برادرينك معيتنه ويروب، مستنصر علوينك سواحل شامده‌كى ممالكنى و بعده مصرى دخى فتح ايتمكه كنديسنى مأمور ايلمش ايدى. تتش حمص وافاميه و طرابلسى فتح ايتمش؛ واو صره‌ده ملكشاه وفات

انکله، صاحب ترجه ادعای سلطنته قالقیشوب، معیتنده‌کی امرا دخی کندیسنه بیعت ایتدکلرندن، ونلرله برابر شرقه طوغری عزیمتله، جزیره ودیار بکر وموصلی ضبط ایتدکدن صکره، آذربیجانه دخولنده، برادر زاده‌سی برکیارق بن ملکشاه قارشیسنه چیقمغله، تتشك معیتنده‌کی امرا درحال برکیارقه بیعت ایتدکلرندن، تتش ناچار شامه عودتله، کندیسنه محول اولان یرلری برکیارقك نامنه اداره ایتمکه باشلامش ایسه‌ده، بر طرفدن دخی عسکر جمع ایده‌رك، کندینی قوتلی کوربجه، ٤٨٧ تاریخنده حلبه کیدوب، یکیدن سلطنت ادعاسنه قالقیشمش؛ ودفعنه مأمور اولان مذکور اقسنقر و بوزان وسائر امرایی مغلوب ایده‌رك، کیمی قتل وکیمی حبس ایتدکدن صکره، حوران، رها، جزیره، دیار بکر، موصل، آذربیجان وهمدانی ضبط ایله، برکیارقی قاچیرمش؛ وبغداده خبر کوندروب، خطبه‌یی کندی نامنه چویرمش ایدی. ینه او سنه تتش ایله برکیارق آره‌سنده محاربه وقوع بولوب، تتش مغلوب اولمغله، اخذ وقتل اولنمش؛ وشامده‌کی ممالکی اوغللری رضوان ودقاق بیننده تقسیم ایدلمشدر. تتشك کوله‌لرندن (خمارتکین) اسمنده بری بغدادده مدرسهٔ نظامیه قربنده بر مدرسه وبر خسته خانه ایله بر چارشی بنا ایتدیره‌رك، (مدرسهٔ تتشیه) و (بیمارستان تتشی) و(سوق تتشی) تسمیه ایتمشیدی. یاقوت حموی کندی زماننده بو مؤسساتك معمور وآبادان اولدیغنی بیان ایدیور.

تتفورد { (Thetford) انکلتره‌نك (نورفورق) ایالتنده و (نورویچ)ك ٤٦ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق کوچك (اوزه) نهری اوزرنده بر قصبه اولوب، ٤٠٠٠ اهالیسی واردر. وقتیله مناسترلری چوق ایدی.

تَتوان { مغرب اقصاده طنجه‌نك ٤٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده وآق دکیز ساحلندن ٣ کیلو متره ایچریده بر قصبه اولوب، قلعه‌سی، متعدد جوامع شریفه‌سی وچارشیسی واردر. ١٨٦٠ تاریخ میلادیسنده اسپانیوللر طرفندن ضبط اولنمش ایسه‌ده، بر سنه صکره اعاده اولنمشدر.

تته { (Tété) آفریقای جنوبیده پورتکیز مستملکاتندن اولان (موزامبیق) مملکتنده و (زامبز) ایرماغی اوزرنده بر قصبه اولوب، ١٥° ٣٠′ عرض جنوبی ایله ٤٥′ ٢٩° طول شرقیده واقعدر. پورتکیزلیلرك آفریقانك ایچ طرفلریله ایتدکلری تجارتك مرکزیدر.

تتیس { (Téthys) اساطیر یونانیه‌ده دکیز الهه‌لرینك اك بیوکی اولوب، سما ایله ارضك قیزی زعم اولنوردی. کویا برادری (اوقیانوس)ه واروب، (اوقیانیده) اسمیله ٣٠٠٠ و«نهر» اسمیله دخی دیکر ٣٠٠٠ پری تولید ایتمش. (دت) کلمه‌سی آرناودجه «دکیز» دیمك اولدیغنه باقیلیرسه، اساطیر یونانیه‌نك مصدری اولان اسکی پلاسجلرك بو اسمله دکیزه عبادت ایتمش اولدقلری آکلاشیلیر.

تتیس { (Thétis) اساطیر یونانیه‌ده (نیریده) تعبیر اولنان پریلرك اك کوزلی اولوب، کویا آلههٔ کاذبه‌دن آپولون (یعنی شمس)، نپتون (یعنی بحر) وزوس (یعنی مشتری) طرفندن طلب وتعقیب اولنمقده ایکن، کاهنه‌نك بری بوندن طوغه‌جق چوجغك پدرندن بیوك اوله‌جغنی خبر ویرمکله، جمله‌سی ال چکمش؛ واو وقت تتیس تسالیاده‌کی (فتیوتیده) حکمداری (پلیوس)ه واروب، قهرمان مشهور آخیلاوسی (یعنی آشیلی) تولید ایتمشیدی.

تجرد { بو مخلصله وبری (سید عبدالله) دیکری (شیخ محمد علی) اسمیله هندستانك متأخرین علما وشعراسندن ایکی ذات اولوب، ایکیسی دخی لاهورلیدر. ایکیسنك اشعارندن برر بیت ایراد اولنور:

جز زلف توجانان که سرش بر قدم توست
آشفته که ایام بکامست کدامست

جزای توست زلیخا که روز بد دیدی
قیامتست پسر از پدر جدا کردن

تجرید { (میر حیدر) هندستان متأخرین شعراسندن اولوب، ابتدا نواب قمرالدین اعتماد الدوله‌نك خدمتنده بولنمش، و بعده بنکاله‌یه کیده‌رك، اورانك حاکمی سرفراز خانه انتساب ایتمش ایدی. بونك شهادتندن صکره، (سورت)ه دونوب، ١١٥٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بوی رحمی چشم نتوان داشت اینجا از کلی
در فرنکستان حسن او مسلمانی کجاست

تجلاط فلصر { (Teglath Phalasar) آسور یلر ایکنجی دولتنك
ایکنجی حکمداری اولوب، قبل المیلاد ۷٤۲ دن
۷۲٤ تاریخنه دك نینوه‌ده حکم سورمش؛ وقومشو-
لرینه قارشی غالبانه محاربه ایدوب، علی‌الخصوص
سوریه‌ده یهود حاکمی (آخاز) له متفقاً ایتدیکی محاربه-
ده مظفر اولمغله، سوریه‌یی وفلسطینك بر قسمنی ضبط
ایلمش ایدی. — نینوه خرابه‌لرنده بولنان آثار عتیقه
خطوطنه نظراً، قبل المیلاد ۱۱۳۰ دن ۱۱۲۰
تاریخنه دك حکم سورمش و بابل حکمداری (مرودك
آداناهی) طرفندن مغلوب اولمش بو اسمله بر حکمدار
دخی بولنمش اولدیغی آکلاشیلیور.

تجلی { ایران شعراسندن اوج ذاتك مخلصی او-
لوب، برنجیسی (محمد حسین) کاشانلی
اولدیغی حالده، هندستانه رحلتله، بر مدت کجراتده
اقامت، ومولانا نظیری ایله مشاعره ایتمش؛ و۱۰٤۱
تاریخنده اوراده وفات ایلمشدر. شو بیت جملهٔ
اشعارندندر:

بر مزار ما شهیدان نی چراغی نی گلی
هر طرف پروانه پر طوفست وهر سو بلبلی

— ایکنجیسی (میرزا علی رضا) فارسك (اردکان)
قصبه‌سندن اولوب، بر مدت اصفهانده آقاحسین خوانسا-
رینك خدمتنده بولندقدن صکره، هندستانه سیاحت،
وبعدالعوده ۱۰۸۸ ده وفات ایتمشدر. «معراج-
الخیال» عنوانیله بر منظومه‌سی واردر. شو بیت
اوندندر:

یاد زلفی سوخت خون دو پیکرم
بوی عنبر میدهد خاکسترم

— اوچنجیسی (ملا —) بخارالی اولوب، بلخده
اقامت، واوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اشعارندندر.

هنوز لب بدعا ناکشوده ازصدیا
رسید مژده که درهای آسمان بستند

تجمل { (حکیم سید عظیم الدین حسین) هندستا-
نك متأخرین شعرا وعلماسندن او-
لوب، (لکهنو) ده طوغمش، ومدراسده اکمال علوم
ایدوب، بعض فتوی مأموریتلرنده بولنمشدر. ۱۲۲۰
ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بسبزهٔ زقنش رفته دل خدا حافظ
شبست تیره وره تنك وچاه در پیشست

تجند { آسیای وسطیده بر نهردر، که هراتدن
یکچن هریرود ایله کرماندن اینن بر ایکی
چایدن بالتشکل، شماله طوغری آقه‌رق، ایرانله افغا-
نستان حدودینی آیردقدن صکره، روسیه‌نك النده
بولنان خوارزم صحراسنه کیروب، قوملرده نابدید
اولور. مجراسی تقریباً ٤۰۰ کیلومتره طولنده‌در.

تجنیه { اندلسده بر یر اولوب، بعض مشاهیرك
مسقط رأسی بولندیغی یاقوت جوی
ذکر ایدیور.

تجیب { کنده‌دن بر قبیله‌نك اسمی اولوب،
بونلردن بر طاقمی مصره هجرتله،
قاهره‌ده بو اسمله مسمی بر محله تشکیل ایتمشلردی.
نسللرندن (تجیبی) مخلصیله بعض مشاهیر کلمشدر.

تجیه { (Tégée) یونانك اسکی شهرلرندن
اولوب، آرقادیانك قسم شرقیسنده
وآرغولیده قربنده ایدی. بیوك معبدلری وار ایدی.
الیوم (پالیو ایسقوپی) اسمیله بر کوی حالنده‌در.

تحسین { (خواجه حسن — افندی) متأخرین
علمای عثمانیه‌دن اولوب، علوم
عقلیه ونقلیه‌یی جامع وشرق وغرب لسانلریله اکثر
فنون جدیده‌یه واقف ایدی. آرناود اولوب، چاملق
خطه‌سنده فیلات قضاسی قراسندن برنده طوغمش؛
وپدری نیابتده کزدیکندن، کوچکلکنده معیتنده
بولنوب، ابتدا اوندن تحصیل علم ایتمش؛ وبعده در-
سعادتده مدرسه‌نشین استفاده اولوب، مأذون اولدقدن
صکره، صدر اسبق مرحوم رشید پاشا طرفندن دیکر
بر قاچ ذاتله برابر اذکیای علمانك ایچنده انتخاب
اولنه‌رق، اوروپا السنه وفنونی تحصیل ایچون، پارسه
کوندرلمشیدی. بر مدت اوراده فنون جدیده‌یی تحصیل
ایتدکدن صکره، پارس سفارت سنیه‌سی امامتی مأموریتیله
اوراده قالوب، معلومات فنیه‌سنی دها زیاده توسیع،
وعلی‌الخصوص حکمت طبیعیه، کیمیا، هیئت، علم الارض
وسائر فنونله توغل ایلمشیدی. بعده درسعادته کله‌رك،
یکی کشاد اولنان دارالفنون مدیرلکنه نصب اولنمش
ایسه‌ده، ویردیکی بر درس عمومیده واقع اولان بر
سوء افاده‌دن طولایی عزل اولنه‌رق، ذاتاً اکثر ارباب
فن ومعرفتك اوغرادقلری طعنه دخی اوغرامغله،
تکفیرینه قدر کیدنلر بولندیغندن، فیمابعد طریق
علمیه‌ده حائز اولدیغی رتبه‌نك معاشیله قناعت، وباب
عالی قارشیسنده بولنان معطل بر کوچك مکتبی مدرسه
ومأوی اتخاذ ایده‌رك، بقیهٔ عمرینی تدارك ایتمش اولدیغی

كتب كثيره ايله آلات فنيه آره‌سنده مطالعه وتدريسله كچيرمشدر. تأهل دخى ايتميوب، دنياده عملدن بشقه برشيئله مشغول اولمامش؛ و١٢٩٧ تاريخنده ٧٠ ياشلرنده سل رنجندن وفات ايدوب، ارن كويى قبرستاننده مدفوندر. علوم وفنونه دائر بر طاقم ترجمه‌لرى، حكمت وفلسفه‌يه دائر بعض تأليفاتى وبر طاقم اشعارى وار ايسه‌ده، كيمسه جمع ونشرينه همت ايده‌مه‌مشدر. تكلمده افاده‌سى عضرتلى ايديسه‌ده، انشا وكتابتى واشعارى پك سليس وفصيحدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر :

كتاب عالمك اوراقيدر ابعاد نا محدود
سطور حادثات دهردر اعصار نا معدود
يازلمش دستگاه لوح محفوظ طبيعتده
مجسم لفظ معنيداردر عالمده هر موجود

تحسين { بو مخلصله هندستان متأخرين شعراسندن درت كشى اولوب،
برنجيسى (آقا عبد العلى كشميرى) اوده ناظمى نواب برهان‌الملك سعادت خانك ملازملرندن ايدى. لكهنوده وفات ايتمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر :

تحسين زغمت هلاك كرديد
من بعد تخلصش فدائيست

— ايكنجيسى (عبدالعظيم) لاهور شعراسندن و(شاه فقيرالله آفرين)ك تلامذه‌سندن ايدى. شو بيت اونكدر :

تحسين بهار آن كل خورشيد رو ببين
تاوا نشد نقاب رخ او سحر نشد

— اوچنجيسى (قاضى عبدالرحمن پانى پتى) حافظ قرآن ومتقى بر ذات اولوب، شاهجهان آباده تحصيل علوم ايتمش، وشعرده اسد الله خان غالب دهلوى‌يه تابع اولمش ايدى. ١٢٩٤ ده وفات ايتمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر :

خشك شد دامن تر بادهٔ نابى ساقى
داغم از زهد رياى دم آبى ساقى

— دردنجيسى (مير عطا حسين خان) لكهنولى اولوب، شعرادن (شوق) مخلصيله معروف مير محمد باقر خانك اوغليدر. (نواب منصور على خان صفدر جنك)ك خدمتنده بولنوب، (مرصع رقم) لقبيله ملقب ايدى. «ضوابط انكريزى»، «تواريخ قاسمى»، «انشاء تحسين» و«نوطرز مرصع» عنوانلريله درت تأليفى وبعض اشعارى واردر. ١٢٠٠ تاريخلرنده وفات ايتمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

شد بوقت شهادتم معلوم
زندكى هم بكار مى آيد

تحسين بك { (محمد —) متأخرين شعراى عثمانيه‌دن اولوب، استانبوليلدر.
مكتوبئ صدر عالى اوطه‌سندن نشأت ايده‌رك، اردوى همايون معيتنده مصره و روم ايلى جانبنه كيتمش؛ وبرمدت صدارت عظمى مكتوبجيسى اولدقدن صكره، ١٢٢٣ ده شق اول دفتردارى ايكن وقعهٔ معلومه‌ده يكيچريلر طرفندن شهيد اولمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

سيخ غمكده لخت جكر كيم كباب اولور
خوناب اشك چشمم او بزمه شراب اولور

تحسين بك { (الحاج حسن —) قبريسلى اولوب، طريق علميه‌يه منسوب
بولنمش، و١٢٣٩ ده حجه كيدوب، مكهٔ مكرمه‌ده شيخ محمد جان نقشبنديدن اخذ انابتله، درسعادته عودتنده، تدريسله مشغول اولمغه باشلامش؛ و١٢٦٤ ده نقيب‌الاشراف، وبرسنه صكره مجلس والا اعضاسندن اولوب، ١٢٦٩ ده روم ايلى قاضيعسكرى اولمشدى. شو بيت اشعارندندر :

يار ايچون ازدل وجان ترك وجود ايليانك
سويلنور السنه‌ده شهرتى منصور كبى

تحفه { ولياتدن بر خاتون اولوب، بغدادده برينك جاريه‌سى وعود چالار سازنده‌سى
ايكن، عشق وشوقه دوچار اولوب، كيجه كوندوز آه وانين ايتمكه باشلاديغندن، افنديسى مجنونه ظن ايده‌رك، تيمارخانه‌يه قويمش ايسه‌ده، سرئ سقطى حضرتلرى بونك حالندن خبردار اولوب، تيمارخانه‌دن تخليص، وكنديسنى صاتين آلوب، آزاد ايتمش ايدى. طبيعت شعريه‌سى دخى اولوب، شو بر ايكى بيت تيمارخانه‌ده حالنه مناسب سويلديكى اشعاردندر :

معشر الناس ماجننت ولكن
انا سكرانة وقلبي صاح
اغللتم يدى ولم آت ذنبا
غير جهدى فى جدى وافتضاحى

تحيه { بو اسمله محدثاتدن ايكى عالمه خاتون اولوب، برى (تحيهٔ راسبيه) وديكرى
(تحيه بنت سليمان) در.

تخت سليمان { افغانستانك جهت شرقيه‌سنده وهندستان حدودى قربنده

شمالدن جنوبه اوزانان سليمان طاغنك وسطلرنده واقع الك مرتفع ذروه‌سى اولوب، ١١٠٠٠ قدم ارتفاعى واردر.

تدرس السنقل } خلفاى عباسيه زماننده حكمت وطب كتابلرينى لسان يونانيدن عربيه ترجمه ايدنلردندر. ابن ابى اصيبعه حكمته دائر بونك بعض ترجمه‌لرينى كورديكنى وترجمه‌سى ضررسز اولديغنى بيان ايديور.

تدرك صويى } اناطولينك ساحل جنوبيسنده علائيه‌نك ٤ ساعت جنوب شرقيسنده دكيزه دوكيلور بر كوچك نهردر.

تدليس } مغرب اقصاده بحر محيط ساحلنده برقصبه اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

تَدمُر } (Talmyre, Tadmour) برالشامده مشهور بر شهر قديم اولوب، خرابه‌لرى دمشقك ١٩٠ كيلو متره شرق شماليسنده وحلبك ٢٢٥ كيلو متره جنوب شرقيسنده وشام ايله حلب ولايتلرى حدودنده واقعدر. دمشق وحلب ايله حمص وسائر سوريه شهرلرندن كلوب عراقه طوغرى اوزانان يوللرك اجتماع ايتدكلرى نقطه‌ده وبر الشامك ايچنده صويى چوق بر واحده تصادف ايتمكله، عراق وشام آره‌سنده اجرا اولنان تجارتك بر بيوك مخزنى حكمنده اولوب، پك اسكى زمانلردن برى بيوك بر اهميت تجاريه‌يى حائز اوله‌رق، پك معمور ومزين ايدى. بونك زمان وصورت تأسيسى معلوم اولميوب، بعض كتب عبرانيه‌ده حضرت سليمان (عم)ك بنا كرده‌سى اولديغى روايت اولنيورسه‌ده، نبى مشار اليهك بو شهرى ضبط وتوسيع وتزيين ايتمش اولديغى بعض تواريخ معتبره‌ده ذكر اولنديغندن، بناسى عصر سليمانيدن چوق دها اسكى اولديغى آكلاشيليور. يونان وروما جغرافيونى بو شهره « نخلستان » معناسنى افاده ايدن (پالميره) اسمنى ويرمشلرسه‌ده، كتب عبرانيه ده (تدمر) اسميله مذكور اولديغندن، اسم اصلئ سريانيسى بو اولديغنده شبهه يوقدر. بو شهر رومالیلرك زماننه دك معمور اولوب، كنديته مخصوص حكمدارلرى وار ايدى، كه بونلردن (اودنات) اسمنده برى ايرانه قارشى روماليلره ياردیم ايتمكله، آغستوس عنوانته نائل اولمشيدى. بونك خلفى اولان زوجه‌سى (زنوبيه) ياخود (زينب) روماليلره قارشى عصيانله، مدت مديده مردانه مقاومتدن صكره، ميلاددن ٢٧٢ سنه اول مغلوب و اسير اولوب، قتل اولندقده، پايتختى دخى (آورليان) طرفندن تخريب اولنمشيدى. بعده (يوستنيانوس) طرفندن ترميم وتعمير اولنمش ايسه‌ده، اسكى معموريتنى بر دها بوله‌ميوب، فتوحات اسلاميه زماننده عادى بر قصبه ايدى. حضرت خالد بن وليد (رضه) طرفندن محاصره اولنوب، بعده اهاليسنك حسن رضاسيله تسليم اولنمشيدى. ملوك امويه‌نك اخيرى اولان مروان خمار طرفندن ايكنجى دفعه اوله‌رق تخريب اولنمش ايسه‌ده، آلتنجى قرن هجرى‌يه قدر ينه مسكون قالمش اولديغى مرويدر. مع هذا دور اسلامده بر كونه اهميتى حائز بولنمامش اولديغى قرون مذكوره تواريخنده اسمنه نادراً تصادف اولنمسيله مثبتدر. ياقوت حموى تدمرك يالكز خرابه‌لرندن بحث ايديور، كه بوده زماننده عمراندن اثرى اولمديغنه دليلدر. بو شهر شهيرك بر چوق وقت موقعى بيله آوروپاجه مجهول اولوب، نهايت ١٦٩١ تاريخ ميلاديسنده بر طاقم انكليز سياحلر بعض عربلرك دلالتيله ايلك دفعه اوله‌رق خرابه‌لرينى مشاهده ايتمشلر؛ واووقتدن برى خيلى تحريات وتحقيقات فنيه اجرا اولنمشدر. بو خرابه‌لر اليوم حيرت افزاى عقول اوله‌جق صورتده بر طاقم آثار متباقيهٔ معماريه‌يى حاوى اولوب، شهرك اسكى وسعت ومعموريتنه دلالت ايديور. شمسدن كنايه اولان بعله مخصوص جسيم بر معبدك اكثر ستونلريله بعض ديوار وكمرلرى وسائر معبدلر، سرايلر، تربه‌لر وسائر ابنيهٔ مشهوره‌نك بعض قسملرى اليوم باقيدر. يونان ولاتين لسانلريله لسان محلئ قديم اولان سريانيجه‌ده بر طاقم خطوط دخى بولنمشدر. فرانسه ادباسندن مشهور (وولنى) بو خرابه‌لرى مشاهده ايدوب، « تدمر خرابه‌لرى » عنوانيله شاعرانه تعريفنى متضمن بر اثر عبرت نما قلمه آلمشدر.

تُدمير } اندلسده جيان ناحيه‌سنه ملاصق وقرطبه‌نك شرقنده وبش كونلك مسافه‌ده واقع بر ناحيه اولوب، مدن وقراوقلاعى چوق اولديغنى ومشاهير اسلامدن بعض ذواتك مسقط رأسى بولنديغنى ياقوت حموى ذكر ايديور.

تذروى } ايران شعراسندن اولوب، عن اصل قزوين مضافاتندن ابهر قصبه‌سندن ايكن، هندستانه رحلتله، اكثر اوقاتنى او-

راده بکیرمش، و ۹۷۵ تاریخنده اکره ده وفات ایتمشدر. «حسن ویوسف» عنوانیله بر منظومه‌سی وسائر اشعاری واردر. شو بیت او جمله‌دندر:

دربنبهٔ صبح آتش افتاد
خاکستر شام رفت برباد

تذکار پای خاتون { مصرده حکومت سورن مماليك بحريه دن ملك ظاهر بیبرس بندقدارك کریمه‌سی اولوب، قاهره ده «رباط بغدادیه» اسمیله، قادینلره مخصوص اولمق اوزره، ٦٨٤ تاریخنده تأسیس ایتمش اولدیغی خانقاهله شهرت بولمشدر. مذکور خانقاه یالکز ذکر وعبادته مخصوص اولمیوب، شیخه تعیین اولنان قادینك علوم متنوعه ده تدریسه اقتداری اولمسی شرط بولنغله، مشاهیر نسادن بر چوق عالمه قادینلر رباط مذکورك کرسیٔ تدریسنه چکوب، صالحات مؤمناتدن پك چوق عالمه‌لر یتیشدیرمشلردی. بو شیخه‌لرك الك مشهوره‌سی (ام زینب فاطمه بنت عباس البغدادیه) در، که علم وزهدیله شهرت بولمشدر. بو خانقاه قوجه‌لرندن ترك اولنان قادینلرله سائر عجزهٔ نسوان ایچون دخی بر ملجأ و بر دارالتربیه اولوب، آنجق صکره‌لری اصول تربیه‌سی چیغرندن چیقمش، وبو حال محوینه سبب اولمشدر.

تر { (Ter) اسپانیانك بارسلونه ایالتنده بر نهردر، که پیرنه سلسله‌سندن نبعانله، جنوبه وبعده شمال شرقی یه طوغری آقه‌رق، ۱۸۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، جیرونه‌نك ۳۲ کیلو متره شرقنده آق دکیزه دوکیلور.

ترا { (Théra) یونانك آطه‌لر دکیزنده‌کی جزایرندن (سانتورین) آطه‌سنك اسم قدیمیدر.

ترابی { (مصطفی افندی) اونجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، ارکانبلیدر. لطیف اشعاری وعلی‌الخصوص تاریخ سویلمده مهارتی واردر. شاعر شهیر باقی افندی قاضیعسکر اولدیغنده، سویلدیکی شو تاریخ او جمله‌دندر:

ای ترابی دیدی تاریخك انك هاتف غیب
باقی اولسون سکا بو عز وبو دولت باقی

— بو مخلصله قسطمونیلی دیکر بر شاعر دخی واردر، که ینه او زمانلرده یاشایوب، وعظ وتدریسله مشغول اولمشدر. اشعاری پیرانه‌در. شو بیت او جمله‌دندر:

ریشخند ینه کوکل ویرمه صاقین دنیانك
ایتمه هر جاییدر اول شوخ ستمکاره هوس

تراپانی { (Trapani) سیچلیاده پالرمونك ۸۰ کیلومتره غربنده ایالت مرکزی مستحکم بر شهر اولوب، ۳۳۰۰۰ اهالیسی، صاغلام لیمانی، کوزل ریختمی، کوزل ابنیه‌سی، ایشلك تجارتی، فیل دیشی ومرجانه متعلق مشهور معمولاتی، حسن الهه‌سی زعم اولنان زهره‌یه مخصوص اسکی بر معبد خرابه‌سی، داخلی مکتب اعدادیسی، متعدد مناسترلری وکوزل شرابی واردر. — تراپانی ایالتی پالرمو ایالتنك غربنده واقع اولوب، بویی ۸۰ واکی ٦۰ کیلومتره‌در. ۲۰۰۰۰۰ اهالیسی واردر.

ترازه طاغی { (Mont de la Table) امید برونده ونفس امید برونی شهرینك جنوبنده بر طاغ اولوب، اوستی دوز اولمغله بو اسمله تسمیه اولنمشدر. ۱۱٦۳ متره ارتفاعی واردر. اتکلرنده (قونستانسه شرابی) اسمیله مشهور بر نوع کوزل شراب اعمال اولنور.

تراخینه { (Trachine) تسالیانك جنوب شرقی قسمنده بر شهر قدیم اولوب، بر آره‌لق (تراخینیا) اسمیله بر کوچك دولتك مرکزی ایدی.

ترا دی لاوورو { (Terra di Lavoro) یعنی «زراعت ارضی». ایتالیانك ایالات جنوبیه‌سندن اولوب، ملغی ناپولی قراللغنك شمال غربیسنده وقامپانیه خطه‌سنده واقعدر. شمالاً آبروجه، شمال شرقی جهتندن سانیو، شرقاً پرنچیپاتو اولتریوره، جنوباً پرنچیپاتو چیتریوره وناپولی ایالتلریله، غرباً (تیرن) دکیزیله، شمال غربی جهتندن دخی روما ایالتیله محدود اولوب، بویی ۱٤۰ واکی ٦٥ کیلومتره واهالیسی ٦۹۷٥۰۰ کشیدر. مرکزی (قازرته) اولوب، برنجی اسکله‌سی (غائته) در. اراضیسی دوز وپك منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله کتن، کنویر، اوزوم، زیتون، طود وسائره محصولاتی واردر.

تراس اوس مونتس { (Tras-os-Montes) یعنی «ماوراء الجبال». پورتکیزك شمال شرقی کوشه‌سنده واقع بر ایالتی اولوب، شمالاً وشمال شرقی جهتندن اسپانیا حدودیله، جنوباً (بیرا)، غرباً دخی (انترا دوروامینهو)

ايالتلريله محدوداولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ۱۱۱۱۷ مربع كيلومتره واهاليسى ۳۹۶۶۷۶ كشيدر. مركزى (براغانسه) اولوب، براغانسه و(ويلا رئال) اسملريله ايكى سنجاغه منقسمدر. حبوبات متنوعه ايله مشهور شرابى وكوزل آت واسترلرى واردر.

تراسيبول { (Thrasybule) آتنه جمهوريت قديمه‌سنك اك مشهور سردارلرندن اولوب، درتيوزلر حكومتى اسقاطله آلكيبيادى نفيدن جلب ايتمكه سبب اولانلرك بريدر. تراكيا سواحلنى دخى ضبط ايتمشيدى. اسپارته‌ليلر طرفندن آتنه‌ده اوتوزلر حكومتى تأسيس اولندقده، تبعيه هجرت ايدن آتنه‌ليلرك رئيسى اولوب، قبل الميلاد ۴۰۳ تاريخنده مسلحاً وطننه عودتله، جمهوريتى اعاده، واسپارته‌ليلره قارشى تبه‌ليلرله عقد اتفاق ايتمش؛ وتراكيا ايله آناطولى سواحلنده‌كى مستملكات يونانيه‌يى ضبط ايتمكه چاليشيركن، ۳۹۰ تاريخنده قتل اولنمشدر.

تراكيا { ياخود تراكى (Thrace) بالقان شبه جزيره‌سى ممالك قديمه‌سندن اولوب، بو قطعه‌نك جنوب شرقى قسمندن عبارت ايدى. ابتدا حدود شماليه‌سى طونه‌يه قدر ممتد اولوب، بعده بالقان سلسلهٔ جبالى تراكيايه حدود اعتبار اولنمش؛ وبونك شمالنده‌كى يردخى صربيه جهتيله برابر (مسيا) تسميه ايدلمش ايدى. شرقاً قره‌دكيزله، جنوباً بوسفور وداردانل بوغازلرى ومرمره وآطه‌لر دكيزلريله، غرباً دخى ماكدونيا ايله محدود ايدى. ماكدونيا ايله اولان حدودى دخى معين اولميوب، كاه استرومنه (يعنى قره صو) نهرينك مجراسى وكاه ردوب سلسله‌سى حدود اتخاذ اولنمش؛ وعلى الخصوص فليب واسكندر زماننده تراكيانك قسم غربيسى ماكدونيايه الحاق اولنه‌رق، تراكى تصغير اولنمش ايدى. هر حالده، تراكى خطه‌سى شمديكى ادرنه ولايتيله شرقى روم ايلى ايالت ممتازه‌سندن عبارت اولوب، درسعادتك موقعى دخى بو خطه دن معدود در. اهالئ قديمه‌سى (پلاسج) اقوامندن اولوب، بر طرفدن ماكدونيا وايلريايده وبر طرفدن دخى آناطولينك اقطار غربيه سنده ساكن بولنان سائر اقوام پلاسجيه ايله مناسبات وقرابت جنسيه‌لرى وار ايدى. مملكتلرى طاغلق واورمانلق اولمق حسبيله، كنديلرى وحشى عد اولنوب، جسارتلريله مشهور ايديلر. مدار معيشتلرى چوبانلق اولوب، سوريلرينك محصوليله وآو ويغما ايله ياشارلردى. مع هذا طريق مدنيتده يونانيلره تقدم ايتمش اولدقلرى آكلاشيليور؛ چونكه يونانيلر شعر وموسيقى وسائر بعض شيلرك اك اول تراكياده ظهور ايتمش اولديغنه معتقد ايديلر. اعتقادلرى سائر پلاسجلرك ويونانيلرك اعتقادلرينه مماثل اولوب، اك بيوك معبودلرى قمردن كنايه اولان (بنديس) ايله (قوتيتو) ايدى. (ساباز) اسميله بر حرب الهلرى دخى وار ايدى. تراكيانك سواحلنده يونانيلر طرفندن بنا اولنمش بر چوق قصبه‌لر واسكله‌لر وار ايدى، كه بعضلرى حكومات يونانيه‌نك مستعمراتندن ايدى، وبعضلريده مستقلاً اداره اولنوردى. تراكيا قطعه‌سى بر چوق كوچك خطه‌لره منقسم ايدى. بو قطعه اسكى زمانلرده بر چوق قبائل مستقله‌يه منقسم اولوب، ميلاددن بش قرن اول ايرانيلره تابع اولمش؛ وايران دولتنه تابع بر چوق كوچك حكمدارلر ظهور ايتمش ايدى. فليب واسكندرك زماننده تراكيا ماكدونيا دولتنك بر ايالتى حكمنه كچوب، اسكندرك وفاتندن صكره، (ليسيماخوس) ك حصه‌سنه اصابت ايتمش، ومرقوم ميلاددن ۳۰۷ سنه اول تراكيا حكمدارى عنوانتى آلمش ايدى. بعده ۲۷۲ تاريخنده ليسيماخوسك غالبى اولان سلفقوسك الينه، و ۲۸۱ ده (بطليوس كراونوس) ك ضبطنه كچمش؛ وبر آره‌لق مستقل بر طاقم حكمدارلر طرفندن اداره اولنمش ايسه‌ده، ميلادك ۴۶ تاريخنده روماليلرك يد ضبطنه كچوب، روما دولتنك بر ايالتى صورتنه كيرمشيدى. روما دولتنك انقسامنده بالطبع شرق ايمپراطورلغى حصه‌سنه دوشمش، وبعده دولت عليهٔ عثمانيه‌يه كچمشدر. او وقتدن برى (تراكيا) اسمى متروك اولوب، روم ايلى قطعه‌سنك قسم شرقيسنى تشكيل ايتمكده‌در. اسكيدن برى سواحلنه تقرب ايتمش اولان يونانيلرله بعده كلن روماليلر وبونلرك زماننده شرق شماليدن كلن بلغارلر و اسلاولر تراكيانك اهالئ قديمه واصليه‌سنى امحا وازاله ايتمشلردر. شمديكى اهاليسى ترك، بلغار، روم وسائره‌دن مركبدر.

ترالى { (Tralles, Tralli) آناطولينك ليديا خطهٔ قديمه‌سى شهرلرندن اولوب، مياندر (يعنى مندرس) نهرى قربنده واقع ايدى. اليوم (سلطان حصارى) ناميله معروفدر. (تراليلى

آلكساندر) اسميله معروف بر طبيب مشهورك وطنى ايدى.

ترالیه { (Tralée) ایرلانده‌نك (مونستر) خطه‌سنده و(لیه) نهری اوزرنده اوله‌رق بو نهرك بحر آطلاسى ساحلنده اولان منصبندن ٢ كيلومتره يوقاريده واقع بر قصبه اولوب، (كرى) ايالتنك مركزيدر. ١٢ ٥٠٠ اهاليسى واردر.

ترامبلى { (Trembley) مشاهير طبيعيوندن اولوب، ١٧٠٠ ده طوغمش، و١٧٨٤ ده جنوه‌ده وفات ايتمشدر. تاريخ طبيعى‌يه متعلق بر قاچ اثر يازمش، وبو فنده بر طاقم كشفياته موفق اولمشدر.

ترامن { (Theramène) آتنه شهر قديمنك اك مشهور نطوق وسردارلرندن اولوب، ميلاددن ٤٠٠ سنه اول ياشامشدر.

ترامو { (Teramo) ايتاليانك ايالات جنوبيه‌سندن (آبروچه اولتريوره) ايالتنك مركزى بر قصبه اولوب، ناپولينك ٣٤٠ كيلومتره شمالنده واقعدر. ١٩ ٠٠٠ اهاليسى، بعض بيوك منسوجات فابريقه‌لرى ودباغخانه‌لرى واردر. اسكى بر قصبه اولوب، روماليلر زماننده خيلى بيوك ومعمور ايدى.

ترانسبايقال { (Transbaïkal) يعنى «ماوراء بايقال». شرقى سيبريانك منقسم اولديغى اوچ ايالتك برى اولوب، بايقال‌كولنك شرقنده، چين حدودينك شمالنده و(آمور) ايالتنك غربنده واقعدر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٦٢٣ ٥٩٦ مربع كيلومتره اولوب، ٥٠٩ ٦٣٣ اهاليسى‌واردر. آمور نهرى بو ايالتى شق ايدر. مركزى (كاختنه) قصبه‌سى اولوب، ترچينسك، سلينكيسك وچيته اسملرنده ديكر اوچ قصبه‌سى دخى واردر.

ترانسقاسپيان { (Transkaspien) يعنى «ماوراء خزر». روسيه حكومتنك بحر خزر ايله خوارزم دكيزى (يعنى آرال كولى) آره‌سنده‌كى ممالكدن تشكيل ايلديكى ايالته ويرديكى اسمدر. بو ايالت شمالاً اورال ايالتيله، شرقاً اورال كوليله ومستقل‌تركستانله، جنوباً ايرانله، غرباً دخى بحر خزرله محدود اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٣٢٦ ٠٠٠ مربع كيلومتره واهاليسى ٢٧٦ ٠٠٠ كشيدر. قسم شماليسى (اوست اورت) بايرلرنى جامع اولوب، قسم جنوبيسى وقتيله بحر خزره منصب اولان جيحون طرفندن سقى اولنه‌رق، معمورايديسه‌ده، شمديكى حالده نهر مذكور بحر خوارزمه منصب اولديغندن، اورالرى چول حالنى كسب ايتمشدر.

ترانسقافقاسيا { (Transcaucasie) يعنى «ماوراء قافقاس». روسيه حكومتنك آسياده قافقاس سلسلهٔ جبالنك جنوبنده اوله‌رق مالك بولنديغى يرلره ويرديكى اسمدر.

ترانسوال { (Transvaal) آفريقاى جنوبيده (بوير)لر طرفندن تشكيل اولنمش مستقل بر جمهوريت اولوب، (وال) نهريله (ليمپوپو) نهرى آره‌سنده ممتد اولور. (آفريقاى‌جنوبى جمهوريتى République Sud-Africaine) اسميله دخى معروفدر. جنوباً (اورانژ) دولتيله وانكلتره مستملكاتندن (ناتال) خطه‌سيله، شرقاً زولو مملكتيله وپورتكيزك موزامبيك مستملكاتيله، شمالاً وغرباً دخى انكلتره‌نك تحت حمايه‌سنده اولان (بچوآنه) ممالكيله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٣٠٨ ٢٠٠ مربع كيلومتره اولوب، ٦٩٠ ٠٠٠ اهاليسى واردر، كه بونلردن يالكز ١٤٠ ٠٠٠ ى آوروپالى وقصورى يرلى وزنجيدر. ٢٠٠٠ مترويه قريب ارتفاعى اولان (دراكنسبركه) سلسلهٔ جبالى شمالدن جنوبه مملكتى ايكى مائله‌يه تقسيم ايدوب، شرقى مائله‌سى ديك اولديغى حالده، غربى مائله‌سى آز ميلانليدر، وكوزل بايرلر تشكيل ايديور. مياه جاريه‌سى چوق اولوب، اكثرى غرب شمالى حدودينى تشكيل ايدن (ليمپوپو) ايرماغنه دوكيلور. اك بيوكلرى اولان (اوليفانت) نهرمذكوره حدودك خارجنده ومنصبك قربنده دوكيلور. هواسى مرتفع محللرده سرت ايسه‌ده، صاغلامدر. آلچق يرلرنده ايسه معتدل وحتى صيجاقدر. بر رئيس وبر مجلس مبعوثان ايله بر هيئت وكلا طرفندن اداره اولنوب، مركزى (پرتوريا) قصبه‌سيدر. مملكت ٧١ سنجاغه منقسمدر. وارداتى ٤٦ ومصارفى ٣٨ مليون فرانق راده‌لرنده‌در. جمهوريتك تحت تصرفنده‌اولان اراضى ١٣ مليون فرانق قيمتنده‌در. باشليجه ثروتى كليتله بولنان آلتون معدنيله حبوبات، يباغى، درى، حيوانات، دوه‌قوشى تويى، فيل ديشى وسائره‌اولوب، اخراجات سنويه‌سى ٢١٦ مليون فرانق‌راده‌لرنده‌در. بر قاچ دمير يول خطى تمديد اولنمقده‌در. ١٨٤٨ ده

(بویر)لر امید برونی مستملکاتنده انکلیزلر طرفندن مغلوب اولدقلرنده، پرتوریوسك ریاستی تحتنده وال نهرینی آتلایه‌رق، (ماتبله) قومندن ضبط ایتدکلری یرلرده بو جمهوریتی تشکیل ایتمش، و ۱۸۵۲ ده استقلاللرینی امیدبرونی حکومتنه دخی طانیتدیرمشلردی. ۱۸۷۷ ده انکلیزلر یرلیلرك عصیانندن استفاده ایله، ترانسوالی تحت حمایه‌لرینه آلمق ایستمشلرسه ده، ۱۸۸۱ ده بویرلر طرفندن اورادن اخراج اولنه‌رق، او وقتدن بری ترانسوال مستقلاً و جمهوریت صورتنده اداره اولنمقده در.

ترانسوقسیانه (Transoxiane) اسکی یونان جغرافیونك ماوراء النهره ویردکلری اسمدر.

ترانسیلوانیا (Transylvanie) ونام دیکرله (اردل). آوستریا ومجارستان دولتنك بر بیوك خطه‌سی اولوب، مجارستان قراللغنه ملحقدر. دولت مشارالیهانك منتهای جنوب شرقیسنده اولوب، شمالاً وغرباً مجارستانله، جنوباً افلاق وشرقاً بغدانله محدوددر. ۴۵°۱۲′۳۵″ ایله ۴۷°۴۲′۴۰″ عرض شمالی و ۱۹°۵۵′۳۰″ ایله ۲۴°۴′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ۵۸۹۰۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۲۴۰۰۰۰۰ کشیدر. اهالئ اصلیه رومان یعنی اولاخ جنسنه منسوب اولوب، اکثریت بونلرده ایسه‌ده، خیلی مقدار مجار، آلمان، اسلاو وسائر جنسلر دخی بولنور. قارپات سلسلهٔ جبالی جنوب و شرق شمالی جهتلرندن ترانسیلوانیانك حدودینی تشکیل ایدوب، بو خطه‌نك اطرافنده بر یاریم حلقه تشکیل ایتمکله برابر، مملکتك ایچنه دخی بر چوق قوللر اوزاتمغله، اراضی دخی طاغلق اولوب، آره‌لرنده کوزل بایرلر و وادیلر تشکیل ایدرلر. وقتیله پك کثرتلی اولوب، مملکته بو اسمی قزاندیرمش اولان جسیم اورمانلردن الیوم بعض بقیه‌لر موجوددر. بو طاغلردن بر چوق انهار آقوب، الك بیوکلری ماروس، ساموس وآلوته نهرلریدر. هواسی قیشین پك صوئوق اولدیغی حالده، یازین آلچق یرلرنده چوق صیجاق وسریع التحولدر. طوپراغی پك منبت ایسه ده، بحق ایشلنه‌میوب، بر چوق یرلری بطال قالیور. مع هذا خیلی مقدار بغدای، آرپه، یولاف، مصر و سائر حبوباتله توتون، کتن، کنویر، صفران، شربتچی اوتی، پتاتس، ومیوه و سبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. باغلری دخی چوق اولوب، مشهور شرابلر چیقار. کلیتله یتیشدیریلن آتلر صغیرالجثه ایسه‌ده، قوتلی وآتشلی اولوب، صیغیرلری دخی مجارستانك کیلردن آشاغی دکلدر. زراعتده الك زیاده مانده‌لری استعمال ایدرلر. کلیتلی قویون دخی بسلیوب، قیشین رومانیایه نقل ایدرلر. آریلری دخی چوق اولوب، کلیتلی بال چیقار. طاغلرده آیی، قورد، تیلکی، کیك، قراجه، طوموز وسائر حیوانات وحشیه ایله طیورك انواعی ونهرلرده بالیقلر بولنور. معادنجه ترانسیلوانیا الك زنکین یرلردن معدود اولوب، متعدد آلتون معدنلریله کومش، باقیر، دمیر، قورشون، جیوه، چینقو، آنتیمون، آرسنیك، کمور، طوز، کوکورد وسائر معدنلر ومرمر، دکرمن طاشی، آلچی وذی قیمت طاشلرك انواعی واردر. معدن صولری دخی چوقدر. صنایعی هنوز پك کری ایسه‌ده، چوخه، یوك منسوجات، بز، شاپقه و سائره‌یه مخصوص بعض فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری وجام فابریقه‌لریله دمیر خانه‌لری و تخته‌دن بعض معمولاتی واردر. اهالینك باشلیجه صنعتی معادنك اخراجندن عبارتدر. تجارتی همان بر طاقم روم وارمنی تجارك اللرنده اولوب، باشلیجه رومانیا ایله اجرا اولنور. اهالیسی تندرست وشن آدملر اولوب، مهمواننوازلقله مشهوردرلر. جنسیتلرینه وملی قیافتلرینه بیوك بر مربوطیتلری اولوب، استقلال آرزوسنده بولنورلر. ترانسیلوانیانك کندینه مخصوص نظاماتی ومختاریت اداره‌سی اولوب، خصوصی بر مجلس مبعوثانی دخی واردر. مرکزی (قلاوسنبورغ) شهری اولوب، ۱۰ سنجاغه منقسمدر.

ترانسیلوانیا زمان قدیمده (داچیا) مملکتندن معدود اولوب، رومانیا ایله مشترکاً (داج) قوم قدیمنك وطنی ایدی. روماليلردن (ترایان) بو مملکتی ضبط ایدوب، روما ایالاتی صره‌سنه ادخال، واو اثناده ایتالیادن بر طاقم اهالی جلب واسکان ایتمکله، بونلرك داچلرك بقیة السیوفیله اولان اختلاط وامتزاجندن شمدیکی (رومان) یعنی اولاخ قومی تولد ایتمشدر. اقوام وحشیهٔ شمالیه‌نك هجومنده ترانسیلوانیا دخی سائر او جهتلرله برابر غوتلرك، هونلرك وآوار-

لرك البنه بكوب، نهايت ١٠٠٤ تاريخ ميلاديسنده
مجار قرالى برنجى استفان ترانسيلوانيايى ضبط ومجا-
رستانه الحاق ايله، بو خطه ده دخى خرستيانلغى نشر
ايتمشدر. تاريخ مذكوردن ١٥٢٦ تاريخنه دك
ترانسيلوانيا مجارستاندن معدود اولوب، تاريخ مذ-
كورده يعنى قانونى سلطان سليمان خان دورنده، مهاج
مظفريتى اوزرينه ، مجارستان قراللغنه ختام ويريله-
رك، بوده وطمشوار ايالتلرى تشكيلنده ، او وقت
مجارلرك ويردكلرى اسمله (اردل) تسميه اولنان
ترانسيلوانيا موقعنك متانتى حسبيله مقاومت ايده-
بلمش؛ وعثمانلى سردارلرى بونك بسبتون ضبطنه
لزوم كورميوب، پرنسك اطاعت وانقياديله قناعت
ايتمشلر ايدى. او وقتدن اعتباراً اردل پرنسى اهالى
طرفندن انتخاب اولنه‌رق، باب عالى طرفندن تصديق
اولنوردى. وخزينهٔ دولته معين ويركيلر ويرردى.
هر نه قدر آلمانلره قارشى وقوع بولان محاربه‌لرك
اكثرنده اردل پرنسلرى عساكر عثمانيه ايله متفقاً
حركت ايتمشلر ايسه‌ده، بعض دفعه دخى آلمانلرى دها
قوتلى كوروب، بالمجبوريه او طرفه ميل ايتدكارندن،
بو مملكت بر چوق وقت ميدان حرب وجدال حكمنه
كچمشيدى. هر حالده ١٧٠٠ تاريخ ميلاديسنه دك
١٧٤ سنه دولت عليهٔ عثمانيه‌يه تابع اولوب ، تاريخ
مذكورده عقد اولنان قارلوويچ معاهده‌سى بو مملكتى
آوستريا دولتنه ويرمشدر . ١٨٤٨ ده وقوع بولان
مجار اختلالنده ترانسيلوانيا مجارستانه الحاق اولنمش؛
وبر سنه صكره مجارستاندن بالتفريق طوغريدن
طوغرى‌يه آوستريايه ربط ايله ، اهالئ اصليه‌سى اولان
رومانلرك حقوق جنسيه‌لرى تصديق اولنمش ايسه‌ده،
١٨٦٥ ده بعض امتيازات محافظه‌سيله برابر ينه مجا-
رستانه الحاق اولنمشدر.

دولت عليهٔ عثمانيه‌يه تابعيتى زماننده ، طرف باب
عاليدن مصدق اولمق اوزره ، ترانسيلوانياده حكم
سورن پرنسلرك اساميسى وتاريخ انتخاب وتعيينلرى
بر وجه زيردر :

يان زاپولى	١٥٢٦ الى ١٥٤٦
سجيسموند زاپولى	١٥٧١
برنجى استفان باتورى	١٥٧٦
قريستوف باتورى	١٥٨١
سجيسموند باتورى	١٦٠٢
ايكنجى استفان بوچقاى	١٦٠٦
برنجى غابريل باتورى	١٦١٣
ايكنجى غابريل بتلم	١٦٢٩
برنجى جورج راغوچى	١٦٤٨
ايكنجى جورج راغوچى	١٦٦١
برنجى ميخال آباف	١٦٩٠
ايكنجى ميخال آباف	١٦٩٩

ترانكبار (Tranquebar) هندستانك ساحل شرقيسنده (تانجور) ايا-
لتنده ومدراسك ٢٢٥ كيلومتره جنوب غربيسنده
اوله‌رق (كاورى) نهرى قوللرندن برينك منصبنده بر
شهر اولوب، ٢٦٠٠٠ اهاليسى وبيوك تجارتى
واردر. دانيمارقه‌ليلر بوشهرى ١٦١٦ ده تانجور
راجه‌سندن صاتين آلوب، ١٨٤٥ ده انكليزلره
صاتمشلردر.

ترانووه (Terranova) ايتاليانك قلابره خطه‌سنده و (جراچه) نك ٢٢
كيلومتره شمال غربيسنده بر قصبه اولوب، مقدما
ايتاليانك اك كوزل قصبه‌لرندن ايكن ، ١٧٨٣ تا-
ريخنده وقوع بولان حركت ارضدن خراب اولوب،
اليوم يالكز ٥٠٠ اهاليسى واردر . — سيچليانك
(قلاتانيسته) ايالتنده وقتانه‌نك ٥٥ كيلومتره جنوب
غربيسنده دخى بو اسمله بر قصبه واسكله اولوب،
١٠٠٠٠ اهاليسى، قلعه‌سى وخيلى ايشلك تجارتى
واردر. — ساردنيه آطه سنده دخى بو اسمله بر
كوچك قصبه واردر.

ترانى (Trani) ايتاليانك (بارى) ايالتنده وآدرياتيق دكيزى ساحلنده اوله رق
بارينك ٤٥ كيلومتره شمال غربيسنده بر قصبه او-
لوب، ٢٤٥٠٠ اهاليسى، اسكى بر قلعه‌سى، مصنع
بر كليساسى، تياتروسى وخيلى تجارتى واردر.

تراو (Trau) آوستريانك دالماچيا خطه‌سنده وآدرياتيق دكيزى ساحلنده اوله‌رق
اسپالاترونك ٢٧ كيلومتره شمال غربيسنده بر قصبه
واسكله اولوب، ٣٠٠٠ اهاليسى و بعض استحكاماتى
واردر.

تراؤن (Traun) آوستريادە طونه‌يه تابع بر نهر اولوب ، استيريانك منتهاى
شمال غربيسنده نبعانله، جنوب غربى‌يه طوغرى آقه-
رق، نفس آوستريايه دخول وهمنامى اولان سنجاغى
سقى ايله، (هالستاد) كولنك ايچندن كچر، وبعده شماله
طوغرى دونوب، همنامى اولان كولى تشكيل ايتدكدن
صكره، (لينيچ)ك ٦ كيلومتره جنوب شرقيسنده

طونه‌یه دوکیلور. مجراسی ١٦٠ کیلومتره طولنده‌در.

تراونکوره { (Travancore) هندستانك ملابار خطه‌سنده وغاط سلسلهٔ جبالنك بر واديسنده واقع بر قصبه اولوب، مقدما بو نامله مستقل بر راجه‌لغك پایتختی ایدی. الیوم چوق تدنی ایتمشدر. —— تراونکوره راجه‌لغی غرباً وجنوباً بحر عمانله وشرقاً غاط سلسله‌سیله محدود اولوب، بویی ٢١٥ واکی ١٠٠ کیلومتره‌در. اهالیسی بر ملیون راده‌لرنده‌در. بوراسی وقتیله حکومت اسلامیه‌یه مقاومت ایتمش ایکن، ١٨٠٩ تاریخندن بری انکلتره‌یه تابع اولمشدر. شمدیکی مرکزی (تریواندرام) قصبه‌سیدر.

تراونیك { (Travnik) بوسنه‌ده بوسنه سراینك ٧٧ کیلومتره شمال غربیسنده لوا مرکزی مستحکم بر قصبه اولوب، ١٢٠٠٠ اهالیسی، متعدد جوامع شریفه‌سی، چارشیسی، مشهور قلیج وبیچاق عملخانه‌لری ودباغخانه‌لری واردر. بر قاچ طریقك نقطهٔ اجتماعنده واقع اولمغله، پك ایشلك تجارتی واردر، وعلی‌الخصوص کورك تجارتنك مرکزیدر. جوارلرنده چوق باغ وباغچه‌لری وکوزل ایشلنمش اراضیسی واردر. قربنده آلتون معدنی وبعض غریب مغاره‌لر بولنور. —— تراونیك سنجاغی: یایچه، وقف زیر، پروزور، اهلونه، غلاموچ ودومنه اسملریله ٦ قضادن مرکب اولوب، شمالاً بنالوقه، غرباً بهکه، جنوباً هرسك، شرقاً دخی بوسنه سرایی وازوورنیق سنجاقلریله محاطدر. اراضیسی طاغلق ایسه‌ده، کوزل ومنبت بایر ووادیلری دخی واردر. بوسنجاقده کوزل آتلر یتیشیر. اهالیسی ١٤٧٥٠٠ راده‌لرنده اولوب، ٤٨٢٠٠ ی مسلم وقصوری خرستیاندر.

ترایان { (Trajan) روما ایمپراطورلرندن اولوب، میلادك ٥٢ تاریخنده اسپانیاده طوغمش ایدی. بر عسکرینك اوغلی اولمغله، کندیسی دخی عسکر اولوب، (وسپاسیان)ك قوماندهسی آلتنده ابراز شجاعت ودرایت ایتمکله، ٩١ تاریخنده قونسلوسلق مسندینه چکوب، بعده آشاغی جرمانیا اردوسنك قوماندانلغنه نصب اولنمش؛ و(نروا)طرفندن آخرت اولادلغنه قبول اولنه‌رق، بونك وفاتنده ٩٨ ده ایمپراطور اولمش ایدی. رین مجراسی جهتندن دولتك حدودینی تأمین ایتدکجه، رومایه عودت ایتمه‌مش؛ وداچیا حکمدارینه معتاد اولان ویرکی‌یی ویرمکدن امتناع ایله، بوکا قارشی ١٠١ دن ١٠٣ تاریخنه و١٠٤دن ١٠٦ یه قدر دوام ایدن ایکی محاربه ایدوب، مظفر اولمغله، (داچیا ترایانه) تسمیه اولنان وشمدیکی رومانیا ایله ترانسیلوانیادن عبارت اولان ایالتی تشکیل ایلمش؛ وبعده ایرانك اشکانیان دولتنه قارشی دخی مظفر اولوب، فتوحاتی فرات ودجله‌نك اوته‌سنه‌دك توسیع، وداغستان وکورجستانی دخی ضبط ایتمش ایسه‌ده، آرزوسی اوزره ایران وهندك ضبطنه موفق اوله‌مامشدر. داخلاً دخی بر طاقم قوانین ونظامات وضعیله برچوق اصلاحاته موفق اولمش، ویرکیلری ایندیرمش، ارباب علم وهنری حمایه ایتمش، داچیایه ایتالیادن اهالی نقل واسکان ایلمش، وروماده برچوق آثار معماریه وجوده کتیردیکی کبی، طونه، دجله وتاج نهرلری اوزرنده اوچ جسیم کوپری ودها نیجه ابنیهٔ جسیمه بنا ایتدیرمشدر. یهودیلرك بر عصیانی باصدیرمغه کیدرکن، ١١٧ده (سلیونته)ده وفات ایتمشدر. روما ایمپراطورلرینك اك اییسی عد اولنوب، آنجق خرستیانلره قارشی شدتلی معامله‌ده بولنمشدر.

ترایان ستونی { (Colonne Trajane) روماده بربیوك ستوندر، که میلادك ١١٢ تاریخنده ایمپراطور ترایانك داچیاده‌کی فتوحاتی نامنه اوله‌رق، رومالیلر طرفندن رکز اولنوب، اوستنه مشارالیهك هیکلی وضع اولنمشیدی. بو ستون بیاض مرمردن اولوب، ارتفاعی ٤١ متره ایله ٦٠ سانتیمتره وقطری ٣ متره ایله ٩٠ سانتیمتره‌در. مرور زمانله ترایانك هیکلی دوشوب نابدید اولمش، وستون دخی بعض رخنه‌لره اوغرامش اولدیغندن، ١٥٨٨ تاریخنده (سیکست کینت) ستونی تعمیر واوستنه حواریوندن (سنت پیر)ك هیکلنی وضع ایتدیرمشدر.

ترایانوپولیس { (Trajanopolis) ادرنه ولایتنك دده‌آغاج سنجاغنده ومریچ نهرینك ساحل غربیسنده اسکی بر قصبه اولوب، ایمپراطور ترایان طرفندن تأسیس ویا تعمیر وتوسیع اوله‌رق، بونك اسمیله تسمیه اولنمشدر. الیوم (اورنخوه) و(دربند) اسمیله بر کوچك قصبه‌در.

تربنیچ { (Trebnitz) پروسیه‌نك سیلزیا خطه‌سنده و(برسلاو)ك ٢٥ کیلو-

مزه شمال شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۴۵۰۰ اهالیسی وبر اسکی مناستری واردر.

تربورغ (Terburg) آلمانیانك مشهور رسساملرندن اولوب، ۱۶۰۸ ده طوغمش، و۱۶۸۱ ده وفات ایتمشدر. بعض مشهور رسملری آوروپا موزه وسرایلرینی تزیین ایتمکده‌در.

تربوله صقلیه جزیره‌سنده برقلعه اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تربیا (Trébie, Trebbia) ایتالیاده بر نهر در، که جنوه‌نك شمالنده آپنین طاغلرندن نبعانله، شمال‌شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، پیاچنچه‌شهری ایچندن بالمرور، ۱۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، شهر مذکورك ۴ کیلومتره آلتنده (پو) ایرماغنه دوکیلور.

تربین (Trébigne) هرسکده موستارك ۸۰ کیلومتره جنوب غربیسنده وراغوزه‌نك ۱۵ کیلومتره شمال شرقیسنده وهمنامی اولان کوچك بر نهرك اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی واردر. — تربین قضاسی قره طاغ ایله دالماچیا حدودی آره‌سنده واقع اولوب، اراضیسی سنکستاندر. اهالیسی ۲۰۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، اسلام وخرستیانلردن مرکبدر.

ترپسیخوره (Terpsichore) یونان قدیم اساطیرنده (موسه) اسمیله علوم وفنون وصنایع نفیسه حامیه‌لری زعم اولنان طقوز پریك بری اولوب، رقصك حامیه‌سی زعم اولنوردی. باشنده دال ویاپراقدن بر تاج والنده بر عود اولدیغی حالده تصویر اولنوردی.

ترتولیانوس (Tertullien, Tertullianus) خرستیانلغك الك اسکی پیشوالرندن اولوب، میلادك ۱۶۰ تاریخنده قارتاجه‌ده. یعنی اسکی‌تونسده طوغمش، و۲۴۵ده وفات ایتمشدر. خرستیانلغی قبول ایتدکدن صکره، مدافعه‌سیچون بلیغانه برکتاب یازمش؛ ویهودیلرله رافضی عداوتلنان خرستیانلره وتیاترویه قارشی دخی برقاچ رساله تألیف ایتمشدر. رومایه برسیاحت ایدوب، آفریقایه عودتنده وحدته چکلمش، وبعده کندینه مخصوص بر مذهب تأسیس ایلمشدر.

ترجاله اندلس حدودنده برقصبه اولوب، اندلس ملوکندن منصور طرفندن فتح اولندقده اهالیٔ اصلیه‌سی هجرت ایتمش اولمغله، مشارالیه طرفندن اهالیٔ اسلامیه ایله اسکان‌ایتدیرلمش اولدیغی، ومشاهیر اطبادن (ابو جعفر بن هارون ترجالی) نك وطنی بولندیغی «عیون الانباء فی طبقات الاطباء» ده «معجم البلدان» ده (ترجیله) صورتنده محرر اولان قصبه‌نك عینی اولمسی ملحوظدر. الیوم (استرمادوره) خطه‌سنده (تروقزیلو Truxilo) ویاخود (تروجیلو Trujillo) اسمیله بر قصبه واردر، که عربلرك ترجیله ویا ترجاله دیدکلری دخی بو اولملیدر.

ترجالی [«ابو جعفر بن هارون» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ترجان ارضروم ولایت وسنجاغنه تابع بر قضا اولوب، ایچندن جریان ایدن نهرك اسمیله مسمادر. ارضرومك غرب جنوبی‌جهتنده واقع اولوب، مرکزی ارضرومدن ۱۴ ساعتلق مسافه‌ده واقع (ماماخاتون) قریه‌سیدر. اراضیسی قسماً اووه اولوب، اطرافنده بعض چبلاق طاغلر دخی واردر. طوپراغی اولدقجه منبت اولوب، محصولاتی حبوبات متنوعه ایله بعض میوه وسبزه‌لردن عبارتدر. مرعا وچایرلری دخی چوقدر. اهالیسی ۲۴۳۶۸ کشی اولوب، قسم کلیسی مسلم وقصوری ارمنی وسائره‌در. درون قضاده ۳۶ جامع ومسجد، ۳۵ کلیسا ومناستر، ۱ رشدیه مکتبی، ۱۰ مدرسه، متعدد صبیان مکاتبی، ۱ قشله، ۱ حمام، ۴ خان، ۶۰ دکان ومغازه، ۱۳۶ دکرمن، ۱ طاش کوپری وسائره موجود در. اهالیٔ قضا اعلا خالی، کلیم، سجاده، هکبه، چوراب وسائره اعمال ایدرلر.

ترجان ارضروم ولایت وسنجاغنده بر نهردر، که ارضرومك جنوبنده‌کی طاغلردن نبعانله، غربه طوغری همنامی اولان قضانك اورته‌سندن کچه‌رك، تقریباً ۶۰ کیلو متره‌لك جریاندن صکره، فرات نهرینه منصب اولور.

ترجیله [«ترجاله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ترحاله (Tricala) تساليا خطه‌سنك یکیشهردن صکره الك بیوك والك مشهور قصبه‌سی اولوب، یکیشهرك ۱۳۰ کیلو متره غربنده ویانیه‌نك تقریباً ۲۰۰ کیلو متره شرقنده اوله‌رق، کوستم نهرینه تابع بر چایك اوزرنده، واسع بر اووه‌

نك كنارنده وطاغ اتكنده واقعدر. يونانه تركندن اول ۱۲۰۰۰ اهاليسى وار ايديسه ده، ثلثانى مسلم اولوب، بونلرك‌ده اكثرى هجرت ايتدكلرندن، اليوم مقدار اهاليسى پك آزالمش اولمق كركدر. خرستيانلرينك قسم اعظمى اولاخ جنسنه منسوب اولوب، يازين يايله‌لره چيقدقلرندن، قيشين اهاليسى دها چوق اولور. مياه جاريه‌سى واطرافنده باغ وباغچه وبوستانلرى چوق ايسه‌ده، رطوبتنك كثرتى و موقعنك باصيقلغى جهتيله على‌الخصوص يازين هواسى آغرجه‌در. متعدد جوامع شريفه‌سى اولوب، بانيلرى اولان غازى طورخان بك و سائر ذواتك تعيين ايتمش اولدقلرى وقفلرله معابد مذكوره ايله بر خيلى مدرسه ومكتبلر اداره اولنور. بر قاچ تربه‌سى دخى واردر. يونانه تركندن صكره يكيشهر طريقيله غلوسه بر دمير يول خطيله ربط اولنمشدر. قصبه‌ده وجوارلرنده (ولنجه) تعبير اولنور قبا قاله‌لرله عبا ويوكدن دوشمه‌لكلر وسختيان اعمال اولنور. جوارلرينك محصولاتى حبوبات متنوعه ايله پاموق وتوتوندن عبارتدر. سوريلرى چوق اولمغله ياغ، قشقوال پينيرى، يپاغى، درى كبى محصولاتى دخى زياده‌در. قضاسنك اكثر اهاليسى اولاخ جنسندندر. — [ترحاله سنجاغيچون «تساليا» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

ترخان { (خديجه سلطان) سلطان ابراهيم خانك زوجه‌لرندن اولوب، سلطان محمد خان رابعك والده‌لريدر. صالحه ومحبهٔ خيرات بر خاتون اولوب، امين اوكنده (يكى جامع) ديدكله معروف اولان جسيم و مصنع بر اثرى وجامع شريف مذكوره مربوط مكتب، مدرسه، عمارتخانه وكتبخانه كبى مؤسساتيله دها نيجه مبراتى واردر. جامع شريفك ابتدا اساسنى قاين والده‌سى (كوسم والده) ديدكله معروفه ماه پيكر سلطان وضع ايدوب، اونك شهادتندن صكره صاحبهٔ ترجمه اكمال و اتمامه موفق اولمشدر. والده سلطان اولديغنده مشار اليها كوسم والده دخى برحيات بولنديغندن، كنديسنه (كوچك والده) ديرلردى. ۱۰۹٤ ده وفات ايدوب، يكى جامع شريف تربه‌سنده مدفونه‌در.

تردون { ويونانيلرك ضبطنه كوره ترديتيس — (Térédon, Tiridotis) كلدانستانك قديم بر شهرى اولوب، فراتك منصبى قربنده وبصره جوارلرنده واقع ايدى.

ترزه { (Thérèse) اسپانيا پرنسسلرندن سفيهه ودساسه بر قادين اولوب، قشتاله قرالى آلتنجى آلفونسك قيزى‌ايدى. ميلادك ۱۰۹۰ تاريخلرنده پورتكيز قوتى بورغونيه‌لى هنرى‌يه واروب، ۱۱۱۲ ده بونك وفاتى اوزرينه، صبى اوغلنك وصيه‌سى‌صفتيله اجراى حكومته باشلامش؛ وهمشيره‌سى (اوراقه) ايله وبعده يكنى سكزنجى آلفونس ايله بر چوق وقت‌محاربه ايتمش؛ و ۱۱۲۸ ده اوغلى آلفونسه تسليم حكومت ايتمك ايستمديكندن، بونكله دخى محاربه‌يه كيريشمش؛ ومغلوب واسير اولوب، زندانه القا اولنه‌رق، ۱۱۳۰ ده محبسده وفات ايتمشدر.

ترزه { سانته — (Ste Thérèse) قتوليكلرك المشهورعزيزه‌لرندن‌اولوب، ۱۵۱۵ تاريخ ميلاديسنده اسپانيانك (آويله) شهرنده طوغمش، و ۱۵۸۲ ده وفات ايتمشدر. چوجق ايكن، كمال تعصبندن برادريله برابر اندلس اهل اسلامنه قارشى محاربه‌يه عزيمت ايدوب، اقرباسندن برى طرفندن اعاده اولنمشيدى. بعده بر مناستره كيروب، بر ايكى دفعه تكرار چيقدقدن صكره، نهايت راهبه اولوب، منسوب بولنديغى طريقك تعديل واصلاحيله يكى بر طريق ايجادينه كيريشمش؛ وبو مقصدله بر چوق مناسترلر بنا ايتديروب، بر طاقم كتابلر دخى يازمشدر. طبيعت شعريه‌سى دخى اولوب، اشعارى اسپانيول لسانى ادبياتندن معدوددر. يورطيسى تشرين اولك ۱۵ نده اجرا اولنور.

ترزيانوپول { (Thérésianopol) مجارستانك (باقس) قومیتاته‌سنده (دبرسين) سنجاغنده ودبرسينك ٤۲ كيلومتره جنوب غربيسنده اوله‌رق (پالتيش) كولى جوارنده بر شهر اولوب، ۵۷۰۰۰ اهاليسى، مكتب اعداديسى، چوخه وآياق قابى فابريقه‌لرى و بويا خانه ودباغخانه‌لرى واردر.

ترس آقان { سيواس ولايتنك آماسيا سنجاغنده بر چايدر، كه (لاديق) قصبه‌سنك شرقنده واقع بر كولدن خروجله، غرب شماليه، بعده غرب جنوبيه ونهايت شرق جنوبيه طوغرى جريان، وبر نيم حلقه تشكيل ايده‌رك، تقريباً ۷۰ كيلومتره‌لك مجرادن صكره، آماسيه شهرنده يشيل ايرماغه منصب اولور.

ترسیت { (Thersite) تروآ محاربه‌سنه کیدن یونانیلردن آلچق، طالقاوق وهزله‌کو بر آدم اولوب، اسمی بو قبیلدن اوصافده ضرب مثل حکمنه کچمشدر.

ترسیره { (Terceire) بحر محیط آطلاسیده اولوب پورتکیز دولتنك تحت تصرفنده بولنان (آسور) جزایرندندر. سان میکل آطه‌سنك شمالنده، ٤٦′ ٣٨° عرض شمالی ایله ٢٩° ٢٠′ طول غربیده واقع اولوب، محیط دائره‌سی ١٢٠ کیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی ٥٩٠ مربع کیلومتره اولدیغی حالده، ٤٠٠٠٠ اهالیسی واردر. مرکزی (آنغره) قصبه‌سیدر. سواحلی سفاینك تقربنه غیر مساعد اولوب، دکیزنده بالیغی ودکیز قپلومباغه‌سیله استریدیه‌لری چوقدر. (برازیل) اسمیله سونمش برکاندن عبارت بر طاغی واردر. اراضیسی منبت اولوب، برازیلیا ایله خیلی تجارتی واردر. ١٨٢٩ تاریخنده دوق میکلك عصیاننده لیسبوندن قاچان (دوناماریا) درت سنه بو آطه‌ده اقامت واجرای حکومت ایتدکدن صکره، پدری دون پدرو طرفندن تختنه اعاده اولنمشدی.

ترشیز { (ومعربی طریشیث یاخود ترشیش) خراسانده نیشابور قربنده بر کوچك قصبه اولوب، بعض شعرانك وطنیدر.

ترشیش { بعض کتب واشعار عربیه‌ده تونس شهرینه ویریلن اسمدر. — [ماده آتغه‌یه دخی مراجعت بیوریله.]

ترعوز { حورانده بر قریه اولوب، آثار عتیقه‌سیله وعلی الخصوص زهره‌یه مخصوص بر معبد قدیمنك خرابه‌لریله مشهور اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

ترغلو { (Terglou) آلپ جولیانه سلسله‌سنك بر طاغی اولوب، آوستریانك (لایباخ) ایالتنده واقعدر. ٣٣٩٨ متره ارتفاعی واردر.

ترغویست { (Tergovist) رومانیاده بکرشك ٨٠ کیلومتره شمال غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی واردر. ١٦٩٨ تاریخنده‌دك افلاق وویووده‌لرینك مقری ایدی.

ترغویشته { قوصوه ولایتنك ایپك سنجاغنده قضا مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، ایپکك شرق شمالی جهتنده واقع و ٣٠٠٠ قدر اهالیی جامعدر. — ترغویشته قضاسی شمالاً یکیبازار سنجاغیله، غرباً برانه، جنوب غربی جهتندن ایپك، شرقاً دخی متروویچه قضالریله محاط اولوب، ٦٢ قریه‌یی جامعدر. اراضیسی طاشلق اولوب، ذخایری آز ایسه‌ده، مرعالری وحیواناتی چوق اولوب، خیلی یاغ وپنیر وسائر اغنام محصولاتی اخراج اولندیغی کبی، اورمانلرندن دخی خیلی مقدار کراسته قطع اولنور. اهالیسی ٢٥٠٠٠ کشی راده‌لرنده اولوب، قسم کلیسی اسلام وقصوری خرستیاندر. اهالی آرناود وبوشناق لسانلریله متکلمدرلر. درون قضاده ٦ جامع شریف، ١٥٠ مغازه ودکان، ٦ مکتب، ١ کلیسا موجوددر. هواسی پك صوغوق اولوب، قیشلری سورکلی وشدتلیدر.

ترقوس { (Derkos) چتالجه سنجاق وقضاسنده ودرسعادتك ٤٢ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق همنامی اولان کولك ساحل جنوبیسنده ناحیه مرکزی بر قریه در. — ترقوس ناحیه‌سی چتالجه قضاسنك شمال شرقی جهتنده و قره دکیز ساحلنده اولوب، ١٩ قریه‌دن مرکبدر. — ترقوس کولی قره دکیز ساحلی قربنده واقع اولوب، استرانجه نهرینك صوینی اخذ ایدر، وفضلهٔ میاهی یلانجی بوغاز تعبیر اولنور بر بوغازدن قره دکیزه دوکیلور. شکلی غیر منتظم اولوب، هر طرفنده بر طاقم کورفزلری واردر. بو کولك صویندن دمیر بوریلر و ماکینه‌لر واسطه‌سیله اخیراً استانبوله صو سوق واجرا اولنمشدر.

ترك { (Turcs) آسیانك اك بیوك واك مشهور امملرندن اولوب، امم تورانیه‌دن معدود وعرق مغولیه منسوبدر. آسیای شمالی اقطارنده بولنمغله، سیماجه و احوال بدنیه‌جه سائر امم تورانیه ایله برابر چین وتبت وجاپون وسائر او جهتلر آدملرینه مشابهدرلر. ترکلر امم تورانیه‌نك اك اسکیسی واك شانلی وشهرتلیسی اولوب، مغوللرله حقیقتده ترك اولمیان سائر اقوام تورانیه کندیلرینه ترك نامنی ویرمکله تفخر ایدرلر. بوحالده اصل ترك اولان بعض اقوامك بو اسمی قبول ایتمیوب، بر حقارت عد ایتملری غرائبدندر. ترکلر اك اول سیبریا ایله چین آره‌سنده واقع (آلتون طاغی) سلسله‌سی جهتلرنده ساکن بولنوب،

اورادن دفعاتله جنوب وغربه طوغری يايلهرق، چينده واليوم تركستان دينلن مملكتده اجرای فتوحات وايلغار ايتمشلردی. سيبرياناك منتهای شمالنده دخی تركلرله پك چوق مناسبات جنسيه ولسانيهلری اولان (ياقوت) لر كبی بعض اقوام بولنوب، بونلرك دخی آلتون طاغندن شماله طوغری ايلريليهرك، اورالرده يرلشمش، وياخود تركلرك ايلك اولكی منشألری بحر منجمد شمالی سواحلی و(لنا) و(يكيسی) واديلری اولوب ده، بعده جنوبه طوغری چيقمش اولملری محتملدر. حتی انسانلرك دائما حرارت ويا برودتی زياده اولان اقاليمدن اقاليم معتدلهيه ودها منبت يرلره هجرتلری سوق طبيعی ايجاباتندن اولديغنه باقيليرسه، ايكنجی احتمال عقله دها قريبدر. هر حالده تاريخك ضبط ايدهبيلديكی زمانلرك ايلك اسكيلرنده تركلر جيحون وسيحون شمالنده، بحر خوارزمك شرق شماليسنده وچين وختانك شمال غربی جهتلرنده بولنوب، ديكر اقوام تورانيهدن فينو آو بلغار ومجارلردن مركب اولان اورال جنسی غرب، مانچو وتونغوز جنسی شرق، مغول جنسی دخی جنوب شرق جهتلرندهبولنيوردی. بو وجهله اقوام تورانيهدن ايرانيلره واووقتلرده مركز مدنيت اولان آسيای غربی‌يه ايلك قريب بولنانلری تركلر اولمغله، بونلر اووقتلردن كسب شهرت ايدوب، ايران قديمك تاريخ واساطيری ايرانيلرك تركلرله اولان محاربات ومناسباتلری تفصيلاتيله مشحون اولديغی كبی، اسكی يونانيلرله بنی اسرائيل عندنده دخی تركلرك نامی مجهول دكل ايدی. ابو المورخين هرودوتك تركيتاوس (Targitaos) وكتب عبرانيهنك توغارمه (Togharma) تسميه ايتدكلری قومك تركلردن عبارت اولديغی قرائن عديده ايله آكلاشيلوب، بو كلمهلرك دخی «ترك» اسمندن غلط ومحرف اولدقلری كوريليور. اسكيدن بری بين الاتراك منقول ومتواتر اولان بر روايته كوره، تركلرك ايلك اسكی حكمدارلری وبرنجی ترك دولتنك بانيسی اوغوز خان بن قرهخان اولوب، بو ذات اجدادينك دينينی تركله، يكی بر دين قبول ايتديكندن، برادريله خيلی وقت محاربه ايدوب، نهايت غالب كلمش؛ وتأسيس ايتديكی دولت وفاتنده آلتی اوغلی بيننده تقسيم اولنمش ايدی. بو آلتی اوغلی: كون خان، آی خان، يلدز خان، كوك خان، طاغ خان ودكز خان اسملريله معروف اولوب، (اوچ اوق) لقبيله ملقب ايلك اوچی شرق و(بوز اوق) تلقيب اولنان ديكر اوچی غرب جهتنده يرلشمش، وهر برينك دردر اوغلی اولوب، اوغوز خانك ٢٤ تورونی ٢٤ قبائل تركيهنك رئيسلری اولمشلردی. بو تفصيلاته پك‌ده صحيح نظريله باقيلهمازسهده، هر حالده تركلرده (اوغوز خان) اسميله بيوك بر حكمدار كلوب، بر طاقم قوانين ونظامات وضع وبر دولت تأسيس ايلمش اولديغی آكلاشيليور. نسابين ترك قومنی يافث بن نوحك اولادندن (ترك) اسمنده بر آدمك نسلندن چيقمش عد ايديورلر. ايرانيلر ايسه فريدونك اوچ اوغلندن (تور)ه تورانيلر يعنی تركلرك جد اعلاسی نظريله باقيورلر. تفصيل احوالی شهنامهيی طولديران (افراسياب) دخی تركلرك ايلك بيوك حكمدارلرندن معدوددر.

تركلر اسكيدن بری ايكی شعبهيه منقسم اولوب، تركستانك شرق جهتنده بولنانلر (اويغور) وغرب جهتندهكيلر دخی ترك ويا تركمان اسميله تفريق اولنوردی. ابتدا اويغورلر دها متمدن اولوب، لسانلری تركلرك لسان اديبی ايدی؛ وكنديلرينه مخصوص بر خط ايله خيلی كتابلری دخی وار ايدی. بعده او طرفلره كيدن بر طاقم نسطوری راهبلر، مغوللره قبول ايتديردكلری كبی، اويغورلره دخی سريانيجهدن مأخوذ بر خط اوكرتمشلردی، كه ظهور اسلامهدك تركجه بو خط ايله يازيليردی، وبو خط ايله يازلمش بعض تركجه كتابلر اليوم موجوددر. هجرت نبويهدن ٣٥٠ سنه صكره طاغ خان نسلندن اولديغی مروی اولان تركمان حكمدارلرندن سالور خان دين اسلامی قبول ايله، (قره خان) اسمنی آلهرق، قومنك كبراسنه دخی دين اسلامی قبول ايتديرمش؛ وبونك اوغلی موسی برچوق جوامع شريفه ومساجد ومدارس بنا ايتمش؛ وخلفی اولان عميجهسی بغرا خان شرقه طوغری توسيع ممالك ايله، كاشغر جهتلرينی دخی فتح، وبخارايی سامانيلردن ضبط ايلمش ايدی. خلفلرندن احمد خان بن ابی نصر هنوز اهتدا ايتمهمش تركلری دخی دين اسلامه ادخال ايله، اسلامی اتراك بيننده تعميم ايلمشدر. اوصرهلرده ترك وتركمان اقوامی مركز خلافت اسلاميه اولان بغداده تردد ايتمكه باشلايهرق، جسارت وشجاعت فطريهلری حسبيله، خلفای عباسيه بونلرك خدمت عسكريهلرينه عرض احتياج ايتمكله، تركلر عسكرلكله

عراق وشامه طوغری فوج فوج گلمکه باشلامش؛ وعلى الخصوص يوللری اوزرنده بولنان آذربيجان وارضروم جهتلری تركمانلرله طولمش ايدی. اشبو ترك عسكرلرينك رؤسا وامراسی تدريجاً كسب نفوذ وقوت ايدەرك، بالآخره سردارلق واميرالامرالق ايله امور حكومتی اللرينه آلمشلردی. بو وجهله بتون ممالك اسلاميەده تركلر بيوك بر نفوذ واقتداره مالك اولوب، آل بويه وسلجوقيلر وغزنويلر ودها صكرەلری عثمانليلر كبی سطوت وشوكت صاحبی دولتلر يتيشمشدر، كه او وقتلردن بو كونكی كونەدك شرق وغربده ممالك واقوام اسلاميەيی اداره وحمايه ايتمشلردر.

تركلر دين اسلامی قبول ايتدكدن صكره لسانلرينی خط عربی ايله يازمغه باشلايوب، شرق تركجەسنده يعنی اويغور لسانده خيلی ادبيات وجوده گلمش؛ وبرطاقم شعرا وادبا يتيشمش ايدی. آنجق اوزمانلرده بين الاسلام فن لسانی لسان عربی اولديغی كبی، آسيای وسطی جهتنده لسان ادبی دخی باشليجه فارسی اولمغله، اكثر ترك ادبا وشعراسی لسان فارسيده كسب تميز ايدوب، كندی لسانلرينه اوقدر اهميت ويرمزلردی. ايرانده تشكل ايدن ترك دولتلری فارسی‌يی لسان رسمی وادبی اتخاذ ايدوب، يالكز رومده تأسس ايدن سلجوقيلر دولتنده تركجه لسان رسمی اتخاذ اولنمش؛ وعلى الخصوص دولت عثمانيەنك تأسسندن صكره بو لسان كوندن كونه كسب ترقی ايتمكه باشلايوب، ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی وسلطان سليم وسليمان دورلرنده مكمل بر ادبيات عثمانيه حاصل اولمش، وبر چوق ادبا وشعرا ظهور ايلمش ايدی. اووقتدن زمانلرمزەدك ادبيات عثمانيەجه بر دور توقف حكم سوروب، بركونه ترقيات كورلمەمش ايسەده، نهايت زمانمزده ادبيات عثمانيه ايچون يكی بر دور ترقی آچيلوب، لسان عثمانی احتياجات زمانيەيه موافق برزنك وشيوه آلمش، وكوندن كونه سادەلكله برابر كسب مكمليت ايتمكه باشلامشدر.

بو ترقيات جديده تركان لسانندن مشتق اولان لسان عثمانيده اولوب، الك اول ادبی حكمنه كچمش اولان شرق تركجەسی يعنی اويغور لسانی ايسه، چنكيز خان وتيمورلنك سلالەلری دورلرنده خيلی ترقی ايتمش ايكن، بعده اورالرينك سياسةً متروك ومهمل حالنده قالمسی اوزرينه، چنكيزك اولادندن برينك اسمنه نسبتله، چغتايجه تعبير اولنان لسان مذكورك ادبياتی بسبتون توقف ايدوب، هيچ بر ترقی كورلمەمشدر. تركئ غربی وتركئ شرقی تسميه اولنه بيلن لسان عثمانی ايله چغتايجه آرەسنده مرور زمانله ومحللرك بعد مسافەسی جهتيله پك چوق فرقی حاصل اولوب، بوكونكی كونده بو ايكی لسانك وهلةً برتك لسانك شعبەلری اولدقلری آكلاشيلەماز. بوندن ماعدا روسيەنك قريم وقزان جهتلرنده بولنان وغلطاولەرق تاتار دينان تركلرك دخی كنديلرينه مخصوص لسان وادبياتلری واردر، كه چغتايجه ايله عثمانليجه آره-سندەدر.

علمای لسانيون السنهٔ تورانيەنك باشليجه اقسامندن اولان ترك شعبەسنی بروجه زير ٥ لسانه تقسيم ايديورلر: ١ اويغور (يعنی چغتای)، ٢ نوغای (يعنی تاتار)، ٣ قرغيز، ٤ ياقوت ٥ عثمانلی لسانلری. بونلردن قيرغيز وياقوت لسانلرينك ادبياتی يوقدر. قيرغيزلر بدوی ايسەلرده، دين اسلامله متدين اولوب، ياقوتلر ايسه الآن بت پرست وهمان وحشی حالنده-در. آنجق بعض سياحينك روايتنه ولسانيونك ظننه كوره ياقوت لسانی ترك لسانلرينك الك اسكيسی واصلی اولوب، ديكر دردی بونك فرعلری حكمنده ايمش.

آوروپا علماسی، سائر لسانلرك احواليله اوغرا-شدقلری كبی، السنهٔ تورانيه ايله دخی توغل ايدوب، كرك بولسانلرك هربری حقنده آيری آيری وكرك جملەسنك آرەسندەكی مناسبات ومشابهات حقنده مدققانه كتابلر يازمشلردر. بونلرك تحقيقاتنه كوره لسان تركينك سائر السنهٔ تورانيەدن برنجی درجەده تونغوز ومانچو وايكنجی درجەده مغول لسانلريله مشابهت وقرابتی اولوب، فينوآ وساموييد ومجار لسانلريله اولان مناسباتی دها كوشكدر. حالبوكه بونلرك كندی بينلرنده قرابتلری زيادەدر. بو خصوصده الك اول والك مدققانه يازان ذات (آبل-رموزات) اولوب، (لوسيان آدام) وسائر علما دخی اجرای تدقيقاتله بر چوق اثرلر يازمشلردر.

تركلر سائر اقوام تورانيه ايله برابر عرق مغولی‌يه منسوب بولندقلرندن، اصل سيمالری اليوم مملكتمزده تاتار چهرەسی ديديكمز صورتده اولوب، يوزلری كنيش، يناق كميكلری چيقيق، برونلری ياصی وباصيق، كوزلری كوچك، طوداقلری قالينجه، باشلری كوچك

ویوارلق، صاچلری سیاه وسرت، صقاللری پك آز، بیقلری دوز، بویلری قیصه ورنكلری صاری‌یه مائل اسمردر. تركستانده وروسیه ممالكنده بولنان تركلرك جملـه‌سی بو سیاده اولوب، آنجق ایرانك شمال غربی جهتلرنده وقافقاسك جنوبنده ساكن بولنان تركانلرله آناطولی وروم‌ایلنده‌كی عثمانلیلرك، بو یرلرده‌بولدقلری اهالیٔ قدیمه‌ایله اختلاط وامتزاج ایتمكدن وعلی‌الخصوص چركس وسائر جنسلره منسوب جاریه‌لر استفراشندن سیمالری دكیشـوب، عرق قافقاسیدن فرق اولنمیه‌جق برحاله كلمشدر. بوسببه مبنیدر، كه طبیعیون عثمانلیلری لسانجه اقوام تورانیه‌دن وسیماجه عرق قافقاسیدن عد ایدیورلر.

اخلاق واحوال معنویه‌لرینه كلنجه، تركلر عمومیت اوزره غایت ساكن، حلیم، چالیشقان، صبرلی ومع‌هذا پك جسور آدملردر.

بو كونكی كونده تركلر دولت عثمانیه ایله روسیه، ایران وچین دولتلرینك تحت‌تابعیتنده بولنوب، بونلردن یالكز دولت عثمانیه ترك دولتیدر. ممالك عثمانیه‌ده‌كی تركلر ١٠ ملیون راده‌لرنده اولوب، روسیه‌نك تحت تا-بعیتنده‌كیلر دخی تقریباً اومقدارده، ایرانده‌كیلر ٣ وچینه تابع اولان تركستان شرقیده‌كیلر دخی تخمیناً ٣ ملیون كه جمعاً ٢٦ ملیون مقدارنده‌درلر. یالكز ایرانده‌كیلر شیعی اولوب، قصوری كاملاً سنی وحنفیدرلر. سیبر-یاده بولنوب دین اسلامله متدین اولمیان وبرقاچ‌یوزبیك كشیدن عبارت اولان یاقوتلر بو حسابه داخل دكلدر.

تُرك { بعض نسابینك قولنه‌كوره یافث بن نوح (عم)‌ك اولادندن اولوب، اقوام تورا-نیه‌نك جدیدر. كویا احفادندن (مغول) و(تاتار) اسمنده ایكی كشی‌دخی كلوب، بواسملرله معروف‌اولان قوملرك جدلری اولمشلردر. بو تقـدیرده تركلر اصل ومغوللر فرع اولور. لكن هر قومی كندی اسمنده بر شخصك نسلندن عد ایدوب، بویله بر طاقم اسملرله حضرت نوح (عم)‌ك برچـوق احفادینی فرض ایتمك نسابینك عادتی اولدیغنـدن، بونلره صحیح نظـریله باقیله‌ماز.

تَرك { روسیه‌نك النده بولنان تركستان ایله چینك النده‌كی تركستان شرقی آره‌سنده وفرغانه حدودنده بیوك بر طـاغ اولوب، خوقندن كاشغره كیدن كاروانلرك ممری اولان بر بوغازی دخی واردر.

ترك { (Térek) قافقاسیانك بر بیوك نهریدر، كه چركسـستان وقبرطایده قافقاس سلسله‌سندن این بر چوق چایلرك اجتماعندن بالتشكل، شرقه‌طوغری جریانله، (موزدوق) قصبه‌سنك ایچندن كچر، ودها آشـاغیده شمال شرقی‌یه دونوب، (قیزلر) قصبه‌سندن دخی كچدكدن صكره، ینه شرقه طوغری دونه‌رك، وبرچـوق قوللره آیریله‌رق، بحر خزره منصب اولور. شمال شرقی‌یه دونه‌جكی یرده (چچن) مملكتندن این وبرچوق چایلرك اجتماعندن تشكل ایدن (سونجه) نهرینی اخذ، واورادن آشاغی متوازیاً آقان دیكر بر طاقم انهارله‌دخی اختلاط ایدر. مجراسی تقریباً ٥٠٠ كیلومتره طولنده‌در. — بوایرماقله تابعلرینك وادیلرینی وشمالنده‌كی اووه‌یی‌حاوی‌اولان یعنی داغستانك شمال غربی جهتنده بولنان خطه روسیه دولتی‌طرفندن قافقاسیا اداره‌سنه ملحق برایالت اتخاذ اولنه‌رق، (ترك) تسمیه اولنمشدر. بوایالتك مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٠٩٨٨ مربع كیلومتره واهالیسی ١١٠ ٦٧٨ كشـیدر. قسم اعظمی مسلمدر. اراضیسی جنـوب جهتنده قافقاس سلسـله‌سی اتكلرندن عبارت اوله‌رق طاغلق وشمـال وشرق جهتنده اووه اولوب، میاه جاریه‌سی پك‌چوق وطوپراغی خیلی‌منبتدر. مركز ایالت (قیزلر) شهریدر.

تُركان خاتون { سلطان ملكشاه سلجوقینك زوجـه‌سی اولوب، مشار-الیهك وفاتندن صكره اوغلی بركیارقك وصیه‌سی‌اولمش، وادعای سلطنتده بولنان بعض اقرباسیله محاربه‌ایدوب، امور سیاسیه‌ده اجرای نفوذ ایلشیدی. — سلطان جلال‌الدین خوارزمشـاهك دخی بو اسمـده بر قیزی اولوب، هلاكو طرفندن موصل حاكی ملكشـاه بن بدرالدین لؤلؤیه تزویج اولنمش ایدی.

تركستان { (Turkestan) آسیانك بر بیوك قطعه‌سی اولوب، ترك اقوامیـله مسـكوندر. شمالاً سـیبریا ایله، غرباً بحر خزرله، جنوباً ایران و افغانسـتانله، شرق جنوبی جهـتندن دخی چین حدودیله محدود در. بو قطعـه وقتیله دها بیوك اولوب، الیوم (تركستان شرقی) ویا (تركستان چینی) دینلن وتبتك شمالنده واقع اولان بیوك برخطه‌یی دخی جامع ایدی. تركستان قرن حاضر میلادی اوائلنه دك مستقل اولوب، بر چوق خانلقلره منقسم ایدی. او وقتدن بری روسیه دولتی برر برر بوخانلقلری ضبط

ايدەرك. شمديكى حالده يالكز بخارا وخيوه خانلقلرى مستقل قالمشلر ايسەده، بونلر دخى روسيەنك دائرۀ نفوذى داخلندەدر. قسم جنوبيسى ماوراء النهر وغرب جنوبى قسمى خوارزم اسميله دخى معروفدر. اراضيسى عموميت اوزره دوز وآلچق اولوب، يالكز جنوب شرقى جهتنده چين وافغانستان حدودنى آيران جبال مرتفعەنك اتك وشعبەلرى بولنيور. سائر طرفلرينك قسم اعظمى چول وقوملق اولوب، قيرغيز عشيرتلرينك جولانكاهيدر. قسم جنوبيسنده جيحون وسيحون ايرماقلرى جريان ايدوب، آرال كولنه يعنى بحر خوارزمه دوكيلور، وكرك كنديلرى كرك (زرافشان) كبى بونلره منصب اولان بعض نهرلر مجرالرينه تصادف ايدن يرلرى احيا ايدرلر. مذكور آرال كولندن بشقه تركستانك قسم شرقيسنده (ايسيغ كول) و(بلخاش) اسميله بيوك ايكى كول بولنوب، (صارى صو)، (چو) و(طورغاى) كبى برقاچ نهر دخى وسط وشمال جهتلرنده جريانله، قوملرده نابديد اولورلر. هواسى قيشين فوق العاده صوغوق اولمغله برابر، يازين پك صيجاق وهر موسمده يابسدر. بتون تركستانك مساحۀ سطحيەسى ٣٥٨٤٨٤٠ مربع كيلومترە واهاليسى ٥٦٣٢٠٠٠ كشى اولوب، اورالره اخيراً هجرت ايدن جزئى مقدار روسلردن بشقه عمومى مسلم وتركدر. تاجيك تعبير اولنور ولسان فارسى ايله متكلم بعض اهالى دخى وار ايسەده، بونلر دخى سائرلرى كبى سنيدر.

اليوم مستقل اولان بخارا وخيوه خانلقلرندن بشقه تركستان روسيه دولتى طرفندن ايكى دائرەيه آيريلوب، قسم شماليسى (قيرغيز چوللرى) اسم عموميسيله ٤ ايالته تقسيم اولنمشدر، كه اورالسق، طورغاى، آق مولينسك وسميپالاتينسك اسمليله مسمادر؛ جنوب شرقى قسمى ايسه (تركستان) اسميله بر دائرەيه جمع، وطاشكند شهرى مركز اتخاذ اولنەرق، سميرچنسك، فرغنه، زرافشان، سيردريا (يعنى سيحون) وآمو دريا (يعنى جيحون) اسمليله ٥ ايالته منقسمدر. خيوه وبخارا خانلغيله بحر خوارزم آرەسنده اولان خوارزم خطەسى دخى (ترانسقاسپيان) يعنى «ماوراء خزر» اسميله آيريجه بر ايالت اتخاذ اولنمشدر.

ديمك اوليور كه شمديكى حالده تركستان نامى روسيەنك آسياى وسطيده كى ممالكنك بر قسمنه مخصوص اولوب، شمالاً قيرغيز چوللريله، شرقاً وجنوب شرقى جهتندن چين حدوديله، جنوباً افغانستان حدوديله، جنوب شرقى جهتندن بخارا وخيوه خانلقلريله، شمال غربى جهتندن دخى آرال كوليله محدوددر. مساحۀ سطحيەسى ١٠٨٥٧٧٨ مربع كيلومترە واهاليسى ٣٣٤٩٤٤٦ كشيدر. مركز ادارەسى طاشكند شهرى اولديغى حالده، سميرچنسك، فرغنه، زرافشان، سيردريا وآمودريا اسمليله ٥ ايالته منقسمدر. بو بش ايالتك صوك ايكيسى يعنى غرب شمالى جهتندەكيلر واسع چوللردن عبارت اولوب، يالكز سيحون وجيحون نهرلرينك كنارلرندەكى يرلرى منبتدر. ديكر اوچنك اراضيسى ايسه مرتفع طاغلر اتكلرندن عبارت اولوب، برچوق نهرلرله دخى اروا اولنمغله، منبت ومحصولداردر. بورالرى جغرافيون اسلام آثارنده صغد وماوراء النهر اسميله معروف اولوب، وقتيله پك معمور يرلر ايدى. [«ماوراء النهر، بخارا، خيوه، خوارزم، صغد، فرغنه، خوقند» وسائره مادەلرينه دخى مراجعت بيوريله.]

تركستان شرقى {ياخود تركستان چينى Turkestan Oriental, Chinois} تركستانك يعنى اسكيدن برى تركلرله مسكون مملكت واسعەنك شرق جنوبى قسمندن عبارت اولوب، اليوم چين دولتنك حدودى داخلندەدر. شمال غربى جهتندن روسيەنك الندەكى تركستانله، غرباً افغانستانله، جنوباً كشمير وتيبتله، شرقاً دخى مغولستان چوللريله محدوددر. مساحۀ سطحيەسى ١١١٨٧١٣ مربع كيلومترە واهاليسى ٥٨٠٠٠٠ كشيدر. اهاليسنك جملەسى ترك ومسلم اولوب، باشليجه شهر وقصبەلرى كاشغر، يكيشهر، يارقند، ختن، يكيحصار وسائرەدر. غرب وشمال وجنوب جهتلرندن حدودنى تشكيل ايدن مرتفع طاغلردن برچوق نهرلر اينوب، شرقه طوغرى جريانله، مغولستان چوللرنده بعض كوللر تشكيل ايدەرك، تبخرله قورورلر. هواسى صوغوق ويابسدر. طوپراغى اولدقجه منبت ومرعالرى چوق اولوب، خيلى مقدار قيون، كچى، آت، صيغير وسائر حيوانات يتيشديريلير. طاغلرنده آلتون، كهرچله، كوكورد وسائر معدنلرله ذى قيمت طاشلرك انواعى بولنور. بو مملكت وقتيله تواريخ اسلاميەده (خطا) اسميله معروف بر دولت تشكيل ايدوب، بعده

مغوللرك الینه کچمکله، بردها استقلالنی قزانه‌میه‌رق، نهایت چینلیلرك اداره‌ٔ ظالمانه‌سنه تابع اولمشدر. ١٨٢٧ تاریخ میلادیسنده ترکستان شرقی مسلمانلری چین اداره‌سنه قارشی قیام ایده‌رك، بر چوق قانلی محاربه‌لر ایتمشلرسه‌ده، استقلاله نائل اوله‌مامشلردر. قرن اخیر هجری اواخرنده (آتالق غازی) دیمکله متعارف یعقوب بك چین عسکرینی ترکستان شرقیدن اخراجه موفق اولوب، کاشغری مقر اتخاذیله بر دولت اسلامیه تأسیس ایتمش؛ واکثر دوله استقلالنی تصدیق ایتدیره‌رك، مرکز خلافت اسلامیه‌یه دخی بر هیئت سفارت ارسال، ودرسعادتدن بر طاقم ضابطان جلبیله منتظم عسکر تشکیلنه تشبث ایلمش ایسه‌ده، بعده کندیسنك وفاتی اوزرینه، چینلیلر هجوم ایله، اولاد وعیالنی واکثر اهالیینی قتل عام ایتمشلردر.

ترکمان (Turcomans) ترك اقوامنك اك بیوکلرندن اولوب، وقتیله آرال کولیله بحر خزر آره‌سنده ساکن ایدیلر. بونلرك لسانی اویغورلرك کندن بر آز فرقلی ایدی. ترکلردن اك اول دین اسلامی قبول ایدنلر ترکمانلر اولوب، کندیلری عشیرت حالنده‌یاشامغله، جسارت وشجاعتله متصف بولندقلرندن، خلافت عباسیه زماننده عسکرلکله خلفانك خدمتنه مسارعت، وبومناسبتله‌جنوب غربی‌یه طوغری هجرتله، ایرانك شمال غربی جهتلرنده یعنی مازندران، کیلان، طبرستان، آذربیجان طرفلریله ارضروم ودیاربکر جهتلرینه یایلمش؛ وبعده آناطولی‌یه حلول ایلمشلر ایدی. سلجوقیلرله عثمانلیلر زماننده آناطولی وروم ایلی قطعه‌لرنده یرلشن ترکلرك چوغی ترکمان قبائلندن ایدی. الیوم متکلم بولندیغمز عثمانلی لسانی دخی ترکمان لسانندن مشتقدر. بغداد وارضروم جهتلرنده وآذربیجان ایله ایرانك سائر بعض طرفلرنده وروسیه‌نك بلاد قافقاسده‌کی ممالکنده بولنان ترکلر خالص ترکمان حالنده قالوب، لسانلری دخی آناطولی وروم ایلی ترکجه‌سندن بر آز فرقلیدر، وکندیلرینه مخصوص شیوه‌لری واردر. ترکمانلر کرك ایرانده وممالك عثمانیه‌ده وکرك بحر خزر سواحلنده دیکر بر طاقم اقوامله اختلاط وامتزاج ایتمش اولدقلرندن، سیمالری خیلی دکیشوب، اصل ترکلره وعلی‌العموم اقوام تورانیه‌یه مخصوص اولان علائمك چوغی کندیلرندن زائل اولمشدر.

ترکمان دیاربکر ولایتنده مرکز ولایته ملحق بر ناحیه اولوب، ٢١ قریه‌دن مرکبدر.

ترلیه خداوندکار ولایتنده بروسه سنجاغنك مدانیه قضاسنه تابع بر ناحیه‌نك مرکزی اولان کوچك بر قصبه اولوب، مرمره دکیزی ساحلنده اوله‌رق، مدانیه‌نك ٢ ساعت غربنده وبروسه‌دن ٥ ساعت مسافه‌ده‌در. اسکله اولوب، درسعادتدن کیدن بعض رمورکور واپورلری هفته‌ده بر ایکی دفعه اوغرارلر. — ترلیه‌ناحیه‌سی مدانیه‌قضاسنك قسم غربیسندن عبارت اولوب، ١٨ قریه‌دن مرکبدر. اهالیسی ٣٩٩٦ کشی‌اولوب، قسم‌اعظمی‌خرستیاندر. اراضیسی منبت اولوب، باغ و باغچه‌لری و طوط و زیتون آغاجلری چوقدر. مرعالری دخی کوزل اولوب، اودون وکراسته کسیلیر بعض اورمانلری دخی واردر. درون ناحیه ده ١ جامع شریف، ٧ کلیسا، ٣ مکتب، ٣ خان، ٢ حمام و ٧٢ دکان موجوددر. هواسی لطیف وصولری چوقدر.

ترمایق (Golfe Thermaïque) سلانیك کورفزینك اسم قدیمیدر.

ترمذی (میر محمد تقی بن میر علی رضا) هندستانده بلکرام ساداتندن بر شاعر اولوب، ١١٦٠ ده طوغمشدر. شو بیت اونکدر:

باغیر عجب نیست که دلدار نشیند
کلرا سر آنست که باخار نشینند

ترمذ آسیای وسطیده بخارا خانلغنك قسم جنوبیسنده وجیحونك شمالنده اوله‌رق، نهر مذکورك تابعلرندن (سرخ آب) ك کنارنده بر کوچك قصبه اولوب، بخارانك ٣٨٠ کیلو متره جنوب شرقیسنده وبلخك ٨٠ کیلو متره شمال شرقیسنده واقعدر. مدنیت اسلامیه دورنده بیوك ومشهور بر شهر اولوب، اعاظم علما وادبادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمش ایکن، چنکیز خان طرفندن کلیاً هدم وتخریب ایدلمش؛ وبعده ترمیم وتعمیر اولنمش ایسه‌ده، اسکی معموریتنی بردها بوله‌مامشدر.

ترمذی (ابو عبدالله محمد بن علی) مشاهیر حکما ومؤلفین اسلامدن اولوب، حکیم ترمذی دیمکله مشهوردر. ترمذده یاشایوب، ٢٥٥ تاریخنده وفات ایتمشدر. «ختم الولایة»، «نوادر الاصول فی معرفة اخبار الرسول» و «النهج» عنوانلریله اوچ معتبر کتابیله سائر بعض آثاری واردر.

ترمذی { (محمد بن عیسی) ائمهٔ حدیثدن اولوب، امام ترمذی دیمکله معروفدر. علم حدیثه متعلق «صحیح ترمذی» عنوانیله دخی شهرت بولان «الجامع» عنوانیله بر اثر معتبری و «العلل» عنوانیله دیکر بر تألیفی واردر. ۲۷۹ تاریخنده بوغ فرینده وفات ایتمشدر. — (ابو اسماعیل محمد بن اسماعیل ترمذی) ایله (ابو الحسن احمد بن حسن بن جنیدب ترمذی) دخی مشاهیر محدثیندن اولوب، برنجیسی ۲۸۰ تاریخنده بغدادده وایکنجیسی دخی او عصرده وفات ایتمشدر.

ترموپیل { (Thermopyles) یونان ایله تسالیا آره‌سنده بر بکید اولوب، محافظه‌سی قولای اولمغله، یونانك قپوسی عد اولنوردی. میلاد عیسی (عم) دن ۴۸۰ سنه اول آتنه‌لیلرك لیونیداسك قوماندەسی آلتنده بو بکیدده ایران عسکرینه قارشی قهرمانانه مقاومت ایتملریله شهرت بولمشدر. بکیدك بر طرفی طاغ و بر طرفی دکیز اولوب، طولی ۷ کیلومتره اولدیغی حالده، وسعتی بعض محللرنده ۱۰ متره‌دن زیاده دکلدی. او وقتدن بری ساحلك اوزانمسیله، شمدی وسعتی بر کیلو متره‌دن زیاده در. بو بکیدده بر طاقم کوکوردلی صیجاق صولر نبعان ایتمکله، «صیجاق قپولر» دیمك اولان بو اسمله تسمیه اولنمشدر.

ترمودون { (Thermodon) [«ترمه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ترموس { (Thermus) یونان قدیم شهرلرندن اولوب، (اتولیا) نك مرکزی ایدی، واتولیا حکومات متفقه‌سنك مجلس عمومیسی بو شهرده انعقاد ایدردی.

ترمه { طربزون ولایتنك جانیك سنجاغنده وصامسونك ۶۰ کیلومتره شرقنده اوله‌رق همنامی اولان چایك اوزرنده وقره دکیز ساحلندن ۲ کیلو متره قدر یوقاریده‌در. ۴۰۰۰ قدر اهالیسی، ۱ جامع شریفی، ۱ مکتب رشدیسی، ۱ مکتب ابتدائیسی، ۲ مدرسه‌سی، ۱ حمامی و ۱ تکیه‌سی واردر. اطرافنده‌کی میاه راکده‌دن وقصبه‌نك عدم نظافتندن هواسی پك وخیم اولوب، یازین اهالی کویلره چکلمك مجبوریتنده‌در. بو وخامت هواسی اولمسه، موقعنك اهمیت تجاریه‌سی واطرافنك لطافت طبیعیه‌سیله قوهٔ انباتیه‌سی بو قصبه‌نك عمران وترقیسی موجب اوله‌جقدی. نهرده قایقلر وصندالر ایشلیوب، تجارتی دخی بو واسطه ایله اجرا اولنور. — ترمه قضاسی جانیك سنجاغنی ترکیب ایدن ۶ قضانك بری اولوب، غرباً چهارشنبه و شرقاً اونیه قضالریله محدوددر. قضا پك واسع دکل ایسه‌ده، زیاده مسکون اولوب، ۱۵۸ قریه‌یی جامعدر. اهالیسی ۲۱۵۶۰ کشی اولوب، همان جمله‌سی مسلمدر. اراضیسی طاغ اتکلرندن وکوزل اووه و بایرلردن عبارت اولوب، پك منبت ومحصولداردر. باشلیجه محصولاتی حبوبات متنوعه ایله کتن وجوز، کستانه وسائر میوه‌لرك انواعندن عبارتدر. اورمانلریله مرعالری دخی چوقدر. ترمه وملیج چایلری قضانك اراضیسنی سقی ایده‌رك، قره دکیزه دوکیلورلر.

ترمه چایی { طربزون ولایتنك جانیك سنجاغنده بر کوچك نهردر، که ولایت مذکوره‌یی سیواس ولایتندن تفریق ایدن سلسلهٔ جبالدن نبعانله، غرب شمالی‌یه طوغری جریان، وبر نصف حلقه تشکیل ایده‌رك، ترمه قضاسی اراضیسنی سقی، وترمه قصبه‌سی اورته‌سندن مرور ایتدکدن صکره، قره‌دکیزه دوکیلور. مجراسی تقریباً ۸۰ کیلومتره‌در. اسم قدیمی (ترمودون) اولوب، اسکی یونان مورخلرینك نقل ایتدکلری (آمازون) لرك مرکز حکومتلری اولان (تمیسکور) شهری ایچندن بکردی.

ترمیا { (Thermia) یونانك (کیقلاده) جزایرندن اولوب (زیا) جزیره‌سنك جنوب شرقیسنده واقعدر. طولی ۲۰ وعرضی ۸ کیلومتره اولوب، ۶۰۰۰ اهالیسی وآطه‌یه «صیجاق» دیمك اولان بو اسمی قزاندیران ایلیجه‌لری واردر. — مرکزی اولان ترمیا قصبه‌سنك ۴۰۰۰ اهالیسی واردر. اییك بوجکلریله آریلری چوقدر.

ترمینوس { (Terme, Terminus) اسکی روماللر اساطیرنده حدود الهی زعم اولنوب، انسان باشلی بر قیا صورتنده تصویر اولنوردی.

ترمینی { (Termini) سیجلیا جزیره‌سنك پالرمو ایالتنده بر قصبه واسکله اولوب، پالرمونك ۳۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده وهمنامی اولان نهرك منصبی قرینده واقعدر. ۱۸۰۰۰ اهالیسی، قلعه‌سی، مصنع کلیساسی، بحریه مکتبی، صید ماهیسی، ایشلك تجارتی وایلیجه‌لری واردر.

قربنده‌کی (قالویرو) طاغی اوزرنده (هیره) شهر قدیمنك خرابه‌لری بولنیور.

ترن { مکهٔ مکرمه ایله عدن آره‌سنده بر ناحیه اولوب، عدن حجاجنك بشنجی منزلی اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

ترناته { (Ternate) بحر محیط کبیرده‌کی ملوك جزایرینك بری اولوب، (جیلولو) جزیره‌سنك غربنده و ۱۸′ ۰° عرض شمالی ایله ۱۲۵ طول شرقیده واقعدر. بویی ۱۸ و اکی ۹ کیلومتره اولوب، الیوم آتش پوسکورور بر برکانی، منبت اراضیسی وتوز حالنده آلتون معدنی واردر. اهالیسی ملایی جنسنه منسوب اولوب، جمله‌سی دین اسلامله متدیندرلر. مرکزی (مالیه) قصبه‌سی اولوب، جزیره رسماً فلمنك دولتنه تابع بر حاکمك تحت اداره‌سنده در.

ترنت { (Trent) انکلتره‌ده بر نهردر، که (استافورد) ایالتنده نبعانله، جنوبه وبعده شرقه طوغری جریان، ودربی، نوتینغهام ولنیقولن ایالتلرینی سق ایتدکدن صکره، (یورق) ایالتی حدودنده (اوزه) نهریله برلشه‌رك، (هومبر) ایرماغنی تشکیل ایدر. مجراسی ۲۷۰ کیلو متره طولنده در.

ترنتون { (Trenton) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌دن (نویرسی) جمهوریتنك مرکزی بر قصبه اولوب، فیلادلفیانك ۴۵ کیلومتره شمال شرقیسنده و (دلاداره) نهرینك ساحل یسارنده واقعدر. ۸۰۰۰ اهالیسی، آقادمیاسی، متعدد مکتبلری، ایکی بانقه‌سی، دمیر یولی وکوزل ابنیه‌سی واردر. ۱۶۸۰ده تأسیس اولنوب، ۱۷۹۰ده جمهوریت مذکوره طرفندن مرکز اتخاذ اولنمشدر.

ترنته { (Trente) آوستریانك (تیرول) خطه‌سنده، (آدیج) نهری اوزرنده واینسبورغك ۱۸۰ کیلو متره جنوبنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۷۰۰۰ اهالیسی، بعض استحکاماتی، متعدد مکتبلری، مصنع کلیسالری، مرمردن بعض ابنیه‌سی وتوتون وایپك فابریقه‌لری واردر. پك اسکی بر قصبه اولوب، قرون وسطاده خیلی وقت پسقپوسنك تحت اداره‌سنده اوله‌رق مستقل بولنمش؛ واون آلتنجی قرن میلادی اواسطنده عقد اولنان بر مجلس روحانینك مقری اولمغله شهرت بولمشدر.

ترنتیوس { (Térence, Terentius) اسکی روما شعراسندن اولوب، یازدیغی متعدد مضحکه‌لریله شهرت بولمشدر. عن اصل کوله اولوب، قبل المیلاد ۲۰۰ تاریخلرنده قارتاجه‌ده طوغمش؛ ویونان وآناطولیده سیاحت ایدوب، یونان ادباسنك بر چوق آثارینی وعلی الخصوص (مناندر)ك ۱۰۸ مضحکه‌سنی طوپلامش ایسه‌ده، عودتنده فرطونه‌یه طوتیلوب، بونلرك جمله‌سنی غائب ایتمش، وکدرندن قبل المیلاد ۱۵۹ تاریخنده وفات ایتمشدر. بر قاچ مضحکه‌سی موجود اولوب، مولیر وسائر آوروپا شعراسی طرفندن تقلید اولنمشدر.

ترنوو { (Terre-Neuve) وانکلیزجه (نوفوندلاند) یعنی «ارض جدید» آمریقای شمالینك بحر محیط آطلاسیده کائن بر بیوك جزیره‌سی اولوب، انکلتره‌یه تابع اولان دومینیون قطعه‌سنك یکی برتانیا ایالتنه ملحقدر. ۴۷° ایله ۵۲° عرض شمالی و ۵۵° ایله ۶۲° طول غربی آره‌سنده و (لابرادور) ساحلی قارشیسنده ممتد اولوب، شمالدن جنوب شرقی‌یه اولان بویی ۶۰۰ و اکی ۲۷۵ کیلو متره در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۱۰۶۷۰ مربع کیلو متره واهالیسی ۱۹۱۱۲۱ کشی اولوب، انکلیز، فرانسز وسائره‌دن مرکبدر. مرکزی (سنت جون) قصبه‌سیدر. قویلری چوق ایسه‌ده، سواحلی سفاینك تقربنه غیر مساعددر. هواسی اقلیمنك اقتضاسندن زیاده صوئوق اولوب، آلتی آی قار ایله مستور قالیر. سیسلری دخی چوق وفجر شمالی کثیر الوقوعدر. شرق و شرق جنوبی جهتنده سطح بحرك آلتنده ۱۰۰۰ کیلو متره طول و ۳۰۰ کیلو متره عرضی اولان بر قیا ممتد اولور. بو قیانك اوستنده وجزیره‌نك سواحلنده پك چوق مورینه بالیغی بولنوب، ۲۰۰۰ دن زیاده سفائن هر سنه بونك صیدیله اوغراشیرلر. بو آطه‌ده بیوك جثه‌لی، یموشاق تویلی ویوزمه‌ده پك مهارتلی بر جنس کوپك یتیشیر. بو آطه ۱۴۹۱ تاریخ میلادیسنده (ژان قابوت) و بر روایتده ۱۴۶۴ تاریخنده (قورترآل) طرفندن کشف اولنه‌رق، ابتدا فرانسه طرفندن ضبط اولنمش، وبعده بر قاچ دفعه فرانسزلردن انکلیزلره و انکلیزلردن فرانسزلره کچمش، ونهایت انکلتره‌نك ضبطنده قالمش ایسه‌ده، بو ایکی دولت آره‌سنده منعقد ایکی معاهده فرانسه‌یه دخی جزیره سواحلنده صید ماهی حقی تأمین ایتمشدر.

ترنی { (Terni) ایتالیانك وسطلرنده (اومبریا) ایالتنده و (نرا) نهرینك ایچنده واقع

بر آطه اوزرنده بر قصبه اولوب، اسپولته‌نك ٢٥ كيلو متره جنوب غربيسنده واقعدر. ١٠٦٠٠٠ اهاليسی وجوارلرنده كوزل يرلری واردر. قصبه‌دن ٣ كيلو متره‌لك مسافه‌ده (ولنيو) چايی ١٦٥ متره‌لك ارتفاعدن (نرا) نهرينه دوكيلوب، (ماربوره) اسميله كوزل بر شلاله تشكيل ايدر.

تروآ (Troie, Troja) — ياخود ترويه آسيای صغيرك منتهای غرب شماليسنده واقع وشمديكی بيغا سنجاغندن عبارت اولان (تروآده) خطه‌سنك مركزی وتروآ دولتنك پايتختی بر شهر قديم اولوب، ايدا (يعنی قاز) طاغنك غربی اتكنده واقساتی (يعنی مندرس) نهری كنارنده واقع ايدی. (ايليون) اسميله دخی معروف اولوب، قلعه‌سی (پرغامه) تسميه اولنوردی. ساحل بحردن يعنی شمديكی بشيكه قويندن ١٠ كيلو متره‌لك بر اووه ايله آيرلمشيدی. اهاليسی پلاسج جنسنه منسوب اولوب، حكمدارلرندن (تروس) ويا (داردانوس) پك اسكی بر وقتده بو شهری تأسيس ايتمشيدی. موقعنك استعدادی حسبيله چابق ترقی وتوسع ايدوب، قومشولرينك تجاوزات رقابتكارانه‌سنه دوچار اولمش؛ وحكمدارلرندن لائومدون طرفندن سورله احاطه ايدلمشيدی. (هركول) تروآيی ضبط ايله، حقسز اولان لائومدونی اسقاط ايده‌رك، كنج پريامی تخته اجلاس ايتمشدی. پريام ملكنی خيلی توسيع ايتدكدن صكره، اوغلی (پارس) ه آرغوس حكمداری منلاسك زوجه‌سی (هلنه)يی قاپمسنه مساعده ايتمكله، بتون يونانيلر (آغا ممنون)ك قوماندەسی تحتنده هجوم ايله، تروآيی اون سنه محاصره‌دن صكره، ضبط، وتروآ دولتنی امحا ايتمشلردر. تروآنك ضبطی ميلاددن ١٢٧٠ ويا ١٢٠٩ سنه اول وقوع بولوب، ازمنهٔ قديمه تاريخنده بيوك بر اهميت قزانمشدر. شاعر شهير (اوميروس) بو محاربه‌يی مصور اوله‌رق (ايلياده) عنوانيله مشهور بر منظومه يازمشدر. ويرانه‌لری بشيكه قوينك ١٠ كيلو متره شرقنده وقلعهٔ سلطانيه‌نك ٤٠ كيلو متره غرب جنوبنده واقع اولوب، حصارجق دنيلن قريه‌ده بولنمشدر. آلمانيالی موسيو (شليمان) اخيراً حفريات اجرا ايدوب، پك چوق آثار عتيقه چيقارمشدر. تروآ حكمدارلری وقبل الميلاد جلوسلری بر وجه زيردر:

اسقاماندر	١٦١٤
توكر	١٥٩٠
داردانوس	١٥٦٨
اريختونيوس	١٥٣٧
تروس	١٤٦٢
ايلوس	١٤٦٢
لاؤمدون	١٣٤٧
پريام	١٣١١ الی ١٢٧٠

تروآ (يكی — Troie-la-Nouvelle) ونام ديكرله تروآ الكساندرياسی (Alexandria Troas) اسكی تروآ شهرينك خرابه‌لری قربنده اسكندرك سردارلرندن (آنتيغون) طرفندن تأسيس اولنمش بر شهر قديم اولوب، ويرانه‌لری اليوم (اسكی استانبول) ديمكله معروفدر.

تروآده (Troade) آناطولينك غرب شمالی كوشه‌سندن عبارت اولان بيغا سنجاغنك اسم قديمی اولوب، بو خطه زمان قديمده، مركزی (تروآ) شهر شهيری اولمق اوزره، بر دولت تشكيل ايديوردی. [«تروآ» ماده‌سنه مراجعت.]

تروآلوس (Troilus) تروآ حكمداری پريامك اوغلی اولوب، كويا كنديسی صاغ اولدقجه، تروآنك ضبط اولنميه‌جغی آلهه طرفندن وعد اولنمش ايكن، آخيلاوسه قارشی چيقمغه جسارت ايتمكله، بو قهرمان طرفندن قتل اولنمشدر. بونك (قالخاس)ك قيزی (قرسيده) ايله اولان معاشقه‌سی شاعر مشهور (شكسپير) طرفندن كوزل بر هائله صورتنده نظمه چكلمشدر.

تروپاؤ (Troppau) آوستريانك سيلزيا خطه‌سنده، (برون)ك ١٥٥ كيلومتره شمال شرقيسنده و (اوپه) نهری اوزرنده بر قصبه اولوب، خطهٔ مذكوره‌نك مركزيدر. ١٧٢٠٠ اهاليسی، عسكريلر قيزلرينه مخصوص مكتبی، موزه‌سی، كتبخانه‌سی واسلحه، چوخه، مسكرات، صابون وسائره فابريقه‌لری واردر.

تروپيا (Tropea) ايتاليانك قالابره اولتريوره ايالتنده، ميلتونك ٢٢ كيلو متره غرب شماليسنده و سانته افيا كورفزی قربنده بر قصبه اولوب، ٤٠٠٠ اهاليسی، مصنع بر كليساسی، ايپك منسوجاتی و يوكدن فانله و سائره معمولاتی واردر. ساحلنده باليق ومرجان آولانير.

تروس (Tros) تروآ شهر قديمی حكمدارلرندن اولوب، ميلاددن ١٤٦٢ سنه اول بر سنه حكومت سورمش؛ وشهر مذكور بونك اسمنه نسبتله تروآ تسميه اولنمش ايدی.

تروسو { (Trousseau) فرانسه مشاهیر اطباسندن اولوب، ١٨٠١ تا- ریخنده توره ده طوغمش، و ١٨٦٧ ده وفات ایتمشدر. کرك علوم طبیه‌یی تدریسده وکرك اجرای طبابتده بیوك بر مهارت کوستروب، کسب شهرت ایتمش؛ وطبه متعلق بر قاچ معتبر کتابله فنی غزته لرده بر چوق مقاله‌لر یازمشدر.

تروغلودیت { (Troglodytes) اسکی یونا- نیلرك آفریقانك قسم شر- قیسنده یعنی حبش جهتلرنده ساکن اولان اقوامه ویردکلری اسم اولوب، بونلرك یر آلتنده یاپلمش مسکنلرده اقامت ایتدکلرینی ادعا ایدرلردی. بو اسم دخی بوکا دلالت ایدیور.

تروفونیوس { (Trophonius) یونان قدیمك اك مشهور معمارلرندن او- لوب، برادری (آغامد) ایله برابر (دلف) معبدینی تأسیس ایتمش اولدقلری مرویدر. کویا (اورخومنه) حکمداری (هیریه) بونلره خزینه‌لرینی وضع ایچون بر بنا یاپدیرمش؛ وبونلر بنایه کیزلی بر دلیك براقوب، کیجه‌لین اورادن آلتون آلیرلرمش؛ حکمدار خبردار اولنجه، بر دوزاق قورمغله، (اغامد) طوتلمش؛ وتروفونیوس، سری میدانه چقمامق ایچون، برا- درینك باشنی کسه‌رك، میتی آلوب، قاچش ایسه‌ده، برمغاره‌نك ایچنده وفات ایتمش. کویا (آپولون) معبدینك بانیسی اولان بو آدمه غیبدن خبر ویرمك قوتنی ویرمکله، وفات ایتدیکی مغاره بر کهانت خانه صورتنی آلمشیدی. غیبدن خبر آلمق ایچون بو مغاره‌یه مراجعت ایدنلر، دخول ایتمزدن اول، بر طاقم ریاضاته اجبار ایدیلیردی.

تروفیم { سنت — (St Trophime) حوار- یوندن پاولوسك تلمیذی اولوب، افسلی ایدی. عیسوی اولدقدن صکره پسقپوس اولمشیدی. کانون اولك ٢٩ نده یورطیسی اجرا اولنور.

تروقادرو { (Trocadéro) اسپانیانك جنو- بنده واقع قادیس قصبه‌سنك قارشیسنده بولنان (لئون) جزیره‌سی اوزرنده کائن مشهور بر قلعه‌نك اسمیدر.

تروقزیلو { یاخود تروجیلو (Truxillo, (Trujillo) اسپانیانك استرمادوره خطه‌سنده، (قاسرس) ایالتنده وقاسرسك ٤٥ کیلومتره شرقنده بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهالیسی، قلعه‌سی، اسکی بر سرایی وبر خسته خانه‌سی واردر. عربلر عندنده (ترجیله) یاخود (ترجاله) اسمیله معروفدر.

— بو اسمله آمریقاده دخی اوچ قصبه واردر: برنجیسی ونزوئلاده همنامی اولان سنجاغك مرکزی اولوب، ٨٠٠٠ اهالیسی واردر. — تروقزیلو سنجاغی (زولیا) ایالتنه ملحق اولوب، طولی ١٧٥ وعرضی ١٠٠ کیلومتره واهالیسی ٥٥٠٠٠ کشیدر.

— ایکنجیسی پروده لیورتاد ایالتنك مرکزی اولوب، بحر محیط کبیر ساحلندن ٢ کیلومتره‌لك مسافه‌ده‌در. ١٥٠٠٠ اهالیسی واردر. حرکت ارضك صیق صیق وقوعی سببیله اولری برقاتلیدر.

— اوچنجیسی هوندوراس جمهوریتنده همنامی اولان ایالتك مرکزی اولوب، آنتیل دکیزنده ینه کندی اسمیله یاد اولنان بر کورفزك قربنده واقعدر. تقریباً ١٠٠٠٠ اهالیسی واردر.

تروکن { (Trogen) اسویچره‌نك (آپنزل) جمهوریتنده واینزلك شمال شر- قیسنده اوله‌رق (سنت غال) ك ٧ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر شهر اولوب، ٢٦٠٠٠ اهالیسی، کوزل ابنیه‌سی، طوبخانه‌سی، کتبخانه‌سی وجوارنده کو- کوردلی وباقیرلی میاه معدنیه‌سی واردر.

تروکی { (Troki) روسیه‌نك (لیتوآنیا) خطه‌سنده و(ویلنه) نك ٢٥ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ٤٠٠٠ اهالیسی واردر. لیتوآنیانك اسکی مرکزیدر.

ترولوپه { (Trollope) انکلتره‌نك ادیبه‌لرندن اولوب، ١٧٧٩ تاریخنده (هکفیلد) ده طوغمش، و ١٨٦٣ ده وفات ایتمشدر. بر آووقاته واروب، ١٨٣٥ ده طول قالمشیدی. آمریقایه سیاحت ایدوب، «امریقالیلرك احوال بیتیه‌لری» عنوانیله پك تنقیدکارانه بر اثر یازدیغی کبی، «ویانه وآوستریالیلر»، «پارس وپارسلیلر» و«ایتالیاده برجولان» عنوانلریله ینه بو قبیلدن اوچ کتاب وبر چوق حکایه کتابلری یازمشدر. بعض آثاری فرانسزجه‌یه وسائر السنه‌یه دخی ترجمه اولنمشدر.

ترومسو { (Tromsœ) اسوجك بحر شمالیده بر آطه‌سی اولوب، نوروجك شمال غربیسنده واقعدر. بویی ٧ واکی ٢ کیلومتره-

در. مركزى ينه بو نامله بر قصبه اولوب، ۳۰۰۰ اهاليسى واردر.

ترونتو { (Tronto) ايتاليا ده بر نهردركه (آبروچه اولتريوره) ايالتنده نبعانله، شماله وبعده شمال شرقى يه طوغرى جريان ايده رك، (آسقولى) قصبه سى ايچندن چكدكدن صكره، آدرياتيق دكيزينه دوكيلور. مجراسى ۸۰ كيلومتره در.

ترونيوم { (Thronium) يونان قديم شهرلرندن اولوب، لوقريده نك مركزى ايدى.

تروه { (Trèves) پروسيه نك رين ايالتنده و (موسله) نك ساحل يميننده اوله رق برلينك ۶۷۰ كيلومتره جنوب غربيسنده بر شهر اولوب، بر كوچك حكومت ممتازه نك مركزيدر. ۳۳۰۰۰ اهاليسى، مكتب اعداديسى، رهبانه مخصوص مكتبى، كتبخانه سى، موزه سى، ايچنده حضرت عيسانك بر لباسى بولنديغى مروى اولان مصنع بر كليساسى، سرايى، روماليلر زماندن قالمه آثار عتيقه سى، تحريات نافعه جمعيتى وچوخه، چوراب، شكر وسائره فابريقه لريله دباغخانه لرى ودوكمخانه لرى واردر. روماليلر زماننده پك معمور وبيوك بر شهر اولوب، بلجيقه نك وبر آره لق بتون غال ممالكنك مركزى اتخاذ اولنمش، وبعض ايمپراطورلر بو شهرده سرايلر ياپديرمشلر ايدى، كه بعضلرينك ويرانه لرى اليوم موجوددر.

تروى { (Troy) آمريقاى شماليده ممالك مجتمعه نك نويورق جمهوريتنده (آلبانى) نك ۱۱ كيلومتره شمالنده بر شهر اولوب، ۵۶۷۴۷ اهاليسى، دمير يولى، طوپخانه سى وچوخه، كاغد وسائره فابريقه لرى واردر. (هودسون) نهرى شهرى ايكى يه تقسيم ايدوب، بر قسمنه (تروى) وديكرينه (وست تروى) يعنى «غربى تروى» ديرلر.

ترويزه { (Trévise) ايتاليانك ونديك خطه سنده (سيله) نهرى اوزرنده ونديكك ۳۰ كيلومتره شمالنده ايالت مركزى بر شهر اولوب، ۲۸۰۰۰ اهاليسى، دمير يولى، آقادمياسى، بر چوق كليسا ومناسترلرى، كوزل ابنيه سى، بيوك بر تياتروسى، بز وسائر پاموق وايپك منسوجات ايله بيچاق وسائر آلات وصاقسونيه فابريقه لرى واردر. اسكى بر شهر اولوب، برچوق وقايع تاريخيه نك محل جريانيدر. —— ترويزه ايالتى شرقاً اودينه، غرباً ويچنچه، جنوباً ونديك وپادووه، شمالاً دخى بلفونه ايالتلريله محدود اولوب، طولى ۷۰ وعرضى ۶۰ كيلومتره واهاليسى ۲۸۰۰۰۰ كشيدر. اراضيسى واسع وغايت منبت براووه دن عبارت اولوب، هواسى دخى معتدلدر.

تروئل { (Téruel) اسپانيانك آراغون خطه سنده همنامى اولان ايالتك مركزى بر قصبه اولوب، (غوآدالاويار) نهرى اوزرنده ومادريدك ۲۲۰ كيلومتره شرقنده واقعدر. ۸۰۰۰ اهاليسى وروماليلر زماندن قالمه خراب بر صو يولى واردر. —— تروئل ايالتى شمالاً سراغوسه، غرباً غوآدالاجاره (يعنى وادى الحجاره) وقونقه، جنوباً والنسه، شرقاً دخى قاستلونه وتاراغونه ايالتلريله محدود اولوب، مساحهٔ سطحيه سى ۱۴۸۱۴ مربع كيلومتره واهاليسى ۲۴۸۳۷۳ كشيدر. (سيرا آلباراسين) سلسلهٔ جبالى يالتك اورته سندن چكوب، (غوآدالاويار) و(غوآدالوپه) نهرلرى اراضيسنى سقى ايدرلر.

ترويه { (Troja) ايتاليانك جنوبيده قاپيتاناته ايالتنده وفوجه نك ۸۰ كيلومتره جنوب غربيسنده بر قصبه اولوب، ۴۶۰۰ اهاليسى واردر. —— [«تروآ» ماده سنه مراجعت بيوريله.]

ترويه { (Troyes) فرانسه ده (اوبه) ايالتنك مركزى برشهر اولوب، (سينه) نهرى اوزرنده وپاريسك ۱۶۱ كيلومتره جنوب شرقيسنده واقعدر. ۳۸۷۰۰ اهاليسى، مكتب اعداديسى، دار المعلمينى، رسم مكتبى، موزه سى، كتبخانه سى، تجارت مكتبى، زراعت وفنون وصنايع جمعيتلرى، برقاچ مصنع كليساسى، كوزل ابنيه سى، چوخه، بز، باصمه، دمير آلات وسائره فابريقه لريله دباغخانه لرى واردر. بعض اولرى اخشاب وسوقاقلرى طار وطولاشيقليدر.

ترويچه { (Troitza) روسيه نك موسقوه ايالتنده وموسقوه نك ۶۰ كيلومتره شمال شرقيسنده بر قصبه اولوب، ۴۰۰۰ اهاليسى ومشهور بر بيوك مناسترى واردر.

ترهونه { طرابلس غرب ولايتنك خمس سنجاغنه تابع برقضا اولوب، خمسك جهت غربيه سنده يعنى خمس ايله طرابلس آره سنده در. اراضيسى قوملق وطاشلق ايسه ده، منبت محللرى دخى اولوب، آرپه وسائر حبوباتله زيتون حاصل اولور.

طاغلرنده حلقه اوتی دخی بولنوب، اهالی طرفندن طوپلانیه‌رق، طرابلس اسکله‌سنه ایندیریلیر.

تریادیچه (Triaditza) صوفیه شهرینك نام دیکریدر. [« صوفیه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تریاکی [« محمد پاشا » و« حسن پاشا » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

تریانده (مع طوربالی) آیدین ولایتنك ازمیر سنجاق وقضاسنه تابع بر ناحیه اولوب، ازمیرك جهت جنوبیه‌سنده واقع و ٤٠ قریه‌دن مرکبدر.

تریبال (Triballes) تراکیا خطهٔ قدیمه‌سنك قسم شمالیسنده یعنی بلغارستانك جهت شرقیه‌سنده ساکن بولنمش بر قوم قدیم اولوب، ماکدونیا حکمداری ایکنجی فلیب طرفندن مغلوب اولمش، وعلکتلری ضبط اولنمش ایدی.

تریبوله (Triboulet) فرانسه قراللرندن اون ایکنجی لوبی ایله برنجی فرانسوآنك ندیمی بولنمش اولان بر مجذوب اولوب، کندیسنه بر چوق معنیدار سوزلر اسناد اولنور. ١٥٥٦ ده وفات ایتمشدر.

تریپولیتانه (Tripolitaine) السنهٔ اجنبیه‌ده طرابلس غرب ولایتی تشکیل ایدن خطه‌یه ویریلن اسمدر. [« طرابلس غرب » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تریپولیچه (Tripolitza) یونانك موره شبه جزیره‌سنده واقع آرقادیا ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، شبه جزیرهٔ مذکوره‌نك همان وسطنده‌واقع و ١١٥٠٠ اهالیبی جامعدر. ادارهٔ عثمانیه زماننده دها بیوك ومعمور اولوب بتون موره‌نك مرکز اداره‌سی ایدی. یونان اختلالی اثناسنده خراب اولوب، بعده یونان دولتی طرفندن تعمیر اولنمش ایسه‌ده، اسکی معموریتنی بوله‌مامشدر. اسکی برشهر اولوب، مانتینیا، پالانتیوم وتجیه شهرقدیملری مهاجرلری طرفندن تأسیس ایدلمش اولمغله، « مدن ثلثه » دیمك اولان (تریپولیس) اسمیله تسمیه اولنمشدی. تریپولیچه بونك مصغریدر.

تریپولیس یاخود تریپولی (Tripoli, Tripolis) لسان یونانیده « مدن ثلثه » دیمك اولان بو اسم زمان قدیمده بر قاچ شهر وعلکتنه ویریلوب، بونلرك اك مشهورلری سوریه‌ده، افریقیه‌ده وموره شبه جزیره‌سنده‌کیلر ایدی [« طرابلس غرب، طرابلس شام وتریپولیچه » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

تریتون (Triton) تونسده واقع (شط کبیر) کولنك اسم قدیم یونانیسیدر.

تریتون (Triton) اساطیر یونانیه‌ده دکیز آلهه‌سندن اولوب، (نپتون) ایله (آمفیتریته)نك اوغلی زعم اولنوردی. بلدن یوقاریسی انسان وآشاغیسی بالیق شکلنده ونپتونك آرابه‌سی اوکندن بوری چاله‌رق قوشار صورتده تصویر ایدیلیردی.

تریچیناپالی (Tritchinapali) هندستانك مدراس اداره‌سنده وکرنتك خطه‌سنده مستحکم بر شهر اولوب، (کاوری) نهرینك ساحل یمیننده و(تانجاور)ك ١٥٠ کیلومترو غربنده واقعدر. ٨٠٠٠٠ اهالیسی ومصنع بر بتخانه‌سی واردر. وقتیله مستقل بر راجه‌لغك مرکزی اولوب، الیوم انکلیز عسکرندن بر مفرزه‌نك مقریدر.

تریدرآ (Treider-Aa) روسیه‌نك شمال غربی جهتنده بر نهردر، که قورلانده ایله لیوونیا ایالتلرینی سق ایله، ١٥٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (دونه) منصبی قربنده لیوونیا کورفزینه دوکیلور.

ترستهٔ (Trieste) آوستریانك ایلیریا خطه‌سنده وآدریاتیق دکیزینك منتهای شمالنده واقع همنامی اولان کورفزك ایچنده بیوك، تجارتکاه ومستحکم برشهر اولوب، آوستریا ومجارستان دولتنك برنجی اسکله‌سیدر. ویانه‌نك ٥٥٠ کیلومتره جنوب غربیسنده واقع اولوب، ١٤٥٠٠٠ اهالیسی، صنایع وهندسهٔ بحریه مکتبلری، دارالمعلمین، یهودیلره مخصوص مکتبی، تجارت وبحریه آقادمیاسی، موزه‌سی، کتبخانه‌سی، ارمنیلره مخصوص بر بیوك مطبعه‌سی، واسع وصاغلام لیمانی، کوزل ریختملری، قلعه‌سی، بیوك تیاتروسی، بر مصنع کلیساسی، متعدد کوزل ابنیه‌سی، مفرح میدان وتفرجکاهلری واردر. فابریقه‌لری چوق اولوب، اویون کاغدلری، موسیقی آلاتی، قطیفه، ایپك قاشلر، پاموقدن منسوجات، دانتله، اسپارماچت، مسکرات وسائره اعمال اولنور.

سفائن اعمالنه مخصوص فابریقه ودستگاهلری دخی واردر. لوید قومپانیه‌سنك مرکزی اولوب، ممالك عثمانیه، مصر، هند، انکلتره وآمریقا ایله ایشلك تجارتی واردر. پك اسکی ایسه‌ده، قرن سابق میلادی‌یه کلنجه‌یه قدر کوچك بر قصبه اولوب، او وقتدن بری اهمیت کسب ایتمکه باشلامشدر. اهالیسی اکثریت اوزره ایتالیان ولسان محلیسی ایتالیانجه اولوب، ذاتاً وندیك خطه‌سی مضافاتندن ایکن، ۱۳۸۲ تاریخ میلادیسندن بری آوستریانك النده بولنمقده‌در. — تریسته ایالتی ایلیریا خطهٔ قدیمه‌سی داخلنده اولوب، ملفا (فریول) و(ایستریا) ایالتلرندن تشکیل اولنمشدر. شمالاً قارنیوله، شمال شرقی جهتندن خرواتستان خطه‌لریله، شمال غربی جهتندن ایتالیا حدودیله، سائر طرفلردن دخی آدریاتیق دکیزیله محدود اولدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۹۸۹ مربع کیلومتره واهالیسی ۶۴۷۹۳۴ کشیدر. بو ایالت تریسته، ایستریا وغوریج اسملریله ۳ سنجاغه منقسمدر. اراضیسی متوسط حالده منبتدر. اهالیسی باشلیجه ایتالیان واسلاودن مرکبدر.

تریسته کورفزی (Golfe de Trieste) آدریاتیق دکیزینك منتهای شمالنده واقع وندیك کورفزینك ایچنده وبو کورفزك شرق شمالیسنده بر کوچك کورفز اولوب، تریسته شهری بونك ساحل شرقیسنده واقعدر. کورفزك شرق وجنوب جهتی ایستریا طاغلریله وشمال جهتی غوریج سنجاغنك اراضیسیله محاط اولوب، یالکز غرب جهتی آچیقدر. طولا وعرضاً تقریباً ۲۸ کیلومتره وسعتنده‌در.

تریسمجیست (Trismégiste) لسان یونانیده «اعظم» دیمك اولان بو اسم اسکی مصریلرك الك بیوك الهلری ویا حکیملری اولان (هرمس)ه ویریلیردی. [«هرمس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تریقاله (Tricala) [«ترحاله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تریقامرون (Tricaméron) افریقیه‌نك اسکی بر شهری اولوب، قار- تاجك یعنی تونسك ۳۲ کیلومتره جنوب غربیسنده واقع ایدی. ۵۳۴ تاریخ میلادیسنده بلیزار بو شهرده واندالارك حکمداری (کلیر)ی مغلوب ایتمشدر.

تریم جزیرة العربده حضرموتك الك بیوك قصبه‌سی اولوب، شبامك شرق شمالی جهتنده وحضرموتك وسطلرنده واقعدر.

تریناقریا (Trinacria) لسان یونانیده «اوچ کوشه‌لی» دیمك اولان بو اسم سیچیلیا آطه‌سنه ویریلیردی.

ترینکماله (Trinquemale) سرندیب جزیره‌سنك شمال شرقی سا- حلنده واقع بر کوچك شبه جزیره‌نك اوزرنده و(قو- لومبو) نك ۲۴۰ کیلومتره شمال شرقیسنده بر شهر اولوب، ۲۰۰۰۰ اهالیسی وپك صاغلام لیمانی واردر. پورتکیزلیلرك، فلمنکلیلرك وفرانسزلرك یدضبطنه کچدکدن صکره، ۱۷۹۵ دن بری انکلیزلرك النده‌در.

ترینیته (Trinité) یعنی «تثلیث» انکلتره‌نك النده بولنان آنتیل جزایر صغیره‌سنك الك بیوکی اولوب، اورنوق ایرماغنك منصبی قارشیسنده و ۱۰°۳' ایله ۱۰°۵۱' عرض شمالی و ۶۳°۹' ایله ۶۴°۱۲' طول غربی آره‌سنده واقعدر. بویی ۸۰ وای ۶۲ کیلومتره اولوب، ۶۰۰۰۰ اهالیسی واردر. مرکزی (اسپانیش توون) قصبه‌سیدر. هواسی غایت کوزل وصاغلام اولوب، نباتاتی پك چوق وپك نمالیدر. محصولاتی شکر قامشی، قاقائو، قهوه، توتون، پاموق وسائره‌دن عبارتدر. نفت وقفر الیهود منبعلری دخی چوقدر. آمریقای جنوبی ایله بیوك تجارتی واردر. بو جزیره ۱۴۹۸ ده خریستوف قولومب طرفندن کشف اولنه‌رق، ۱۵۳۲ ده اسپانیوللرك، ۱۵۹۵ ده انکلیزلرك، ۱۶۷۶ ده فرانسزلرك الینه کچدکدن صکره، بونلر طرفندن ترك اولنمغله، ۱۷۹۷ ده ینه انکلیزلر طرفندن ضبط اولنمشدر. — بو اسمله ینه آنتیل جزایرندن (مارتینیق) جزیرهٔ کبیره‌سنده، (پو- رت روآیال) ك ۴۰ کیلومتره شمالنده وهمنامی اولان قویك ایچنده بر قصبه دخی اولوب، ۶۰۰۰ اهالیسی وشکر فابریقه‌لری واردر.

ترینیداد (Trinidad) که اسپانیول لساننده «تثلیث» دیمکدر، آنتیل آطه‌لرندن (قوبه) جزیرهٔ کبیره‌سنك ساحل جنوبیسی قربنده و(هاوانه) نك ۲۵۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده بر قصبه اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی وپك ایشلك تجارتی واردر.

تریوس { (Térée,Tereus) اساطیر یونانیه‌یه کوره، تراکیا خطهٔ قدیمه‌سنك حکمدارلرندن اولوب، (پرونیه) نك زوجی و (فیلومل) ك اینشته‌سی ایکن، قاینه خیانت ایتمکله، کویا کندیسی بوخوقوشنه، زوجه‌سی قیرلانغیجه وقاینی بلبله تبدیل اولنمش.

تریومویر { (Triumvirs) لاتین لسانده « مثلث » دیمك اولان بو اسم روماده اوچ کشیدن مرکب اولمق اوزره تشکل ایتمش بعض هیئت حکومتلره ویرلمشدر. بونلرك برنجیسی میلاددن ٦٠ سنه اول تشکل ایدوب، پومپیوس، قیصر وقراسوسدن؛ وایکنجیسی میلاددن ٤٣ سنه اول تشکل ایدوب، اوقتاویوس، آنطونیوس ولپیددن مرکب ایدی.

ترقوقو { (Tezcuco) مکسیقه ممالك مجتمعه‌سنك مکسیقو جمهوریتنده، همنامی اولان کولك قربنده ومکسیقونك ٢٦ کیلومتره شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهالیسی، بعض پاموق منسوجاتی ومکسیقو ایله ایشلك تجارتی واردر. اسپانیوللرك ورودندن اول معمور وجسیم بر شهر ایدی. — ترقوقو کولی همنامی اولان قصبه ایله مکسیقو شهری آره‌سنده واقع اولوب، طولی ٢٢ وعرضی ١٥ کیلومتره‌در. صویی پك طوزلیدر. بوکول یوزر باغچه‌لریله وطغیانیله مشهوردر.

تسارس { برقه خطه‌سنده بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر ادبای عربك مسقط رأسی بولنمشدر.

تسالونیك { (Thessalonique) سلانیك شهرینك اسم اصلیسیدر. [« سلانیك » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تسالیه { (Thessalie) بالقان شبه‌جزیره‌سنك بر بیوك خطه‌سی اولوب، جنوباً یونان ممالکیله وزیتون وغلوس کورفزلریله، غرباً اپیر خطه‌سیله یعنی جنوبی آرناودلقله، شمالاً ماکدونیا ایله، شرقاً دخی آطه‌لر دکیزیله محاط ومحدوددر. ماکدونیادن لیبوس طاغیله وبوطاغدن (پیند) سلسله‌سنه دك ممتد اولان بر صره تپه‌لرله آیرلمش اولدیغی کبی، اپیردن دخی (پیند) سلسله‌سنك صرتیله، ویوناندن (اوتریس) طاغیله وزیتون کورفزیله آیرلمش اولوب، همان هر طرفی طاغلرله وحدود طبیعیه ایله احاطه اولنمش بر حوضهٔ مخصوصه تشکیل ایدیور؛ حتی شرق جهتنده دخی ساحله متوازیاً بر صره طاغلر ممتد اولور. بووجهله تسالیانك کنارلری طاغ اتکلرندن واورته‌لری واسع وپك منبت اووه‌لردن وبعض کوزل تپه‌لردن عبارت اولوب، بو خطه دنیانك اك کوزل یرلرندندر. حدود مذکوره داخلنده اولان تسالیه‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ١٣٠٠٠ مربع کیلومتره واهالیسی ٣٠٠٠٠٠ کشی راده‌لرنده‌در. اهالینك قسم اعظمی خرستیان اولوب، روم واولاخدن مرکبدر. اولاخلر طاغلرده کثرت اوزره‌درلر. اهالی اسلامیه‌سی مجموع نفوسنك بر ثلثی راده‌لرنده ایدیسه‌ده، اخیراً اکثری آناطولی‌یه وسائر ممالك عثمانیه‌یه هجرت ایتمشلردر. بونلر خالص ترك اولوب، اثنای فتحده آناطولیدن اورایه نقل واسکان ایتمشلردی. اراضینك قسم کلیسی اهالی اسلامیه‌نك ملکی ایدی، وبر چوغی الیوم تحت تصرفلرنده‌در. تسالیا کاملاً آطه‌لر دکیزی مائله‌سنده اولوب، (پیند) سلسله‌سیله حدود شمالیه وجنوبیه‌سندن آقان نهرلرك جمله‌سی کوستم (ونام دیکرله سالامبریا ویا پنیوس) ایرماغنه جمع اولنور. یالکز بوخطه‌نك منتهای جنوب غربیسنده وپیند سلسله‌سنك ایکی شعبه‌سی آره‌سنده بولنان (آسپروپوتام) ناحیه‌سی یونان دکیزی مائله‌سنده اولوب، بو ناحیه‌نك اورته‌سندن کچن همنامی اولان نهر یونانه بالدخول، کفالونیه آطه‌سنك قارشیسنده یونان دکیزینه دوکیلور. آنجق بو ناحیه اسکیدن بری تسالیه‌دن زیاده اپیره منسوب وملحق عد اولنه کلمشدر. تسالیه‌نك طوپراغی فوق العاده منبت وهواسی معتدل اولمغله، محصولاتی پك چوق اولوب، حبوبات وذخایر متنوعه ایله پاموق، سیسام، توتون وسائره‌دن عبارتدر. زیتون وایپك محصولاتی دخی چوقدر. حیواناتی دخی چوق اولوب، قیون، صیغیر وخرکله‌دن عبارتدر. صیغیرلری بیوك جثه‌لی وقوتلیدر. زمان قدیمده آتلری مشهور اولوب، حتی اك اول جنس فرسی تأنیس وتعلیم ایدن تسالیه‌لیلر اولدیغی مروی ایدی. قیشین اووه‌لرنده هواسی معتدل ومراعالری دخی چوق اولدیغندن، آرناودلغك یوقاری جهتندن یعنی قوصوه ومناستر ولایتلرندن پك چوق قیون سوریلری تسالیه‌یه اینوب، قیشلارلر. آرناود بکلرینك تسالیه‌ده

بر چوق چفتلكلری دخی واردر. صنایع محلیه دخی
خیلی ایلری اولوب، باشلیجه اولاخ قاریلرینك نسج
واعمال ایتدكلری ولنجه (یعنی قبا فانله)، شیاق، عبا،
كلیم وسائر یوك منسوجاتندن بشقه، پاموقدن بز
وآلاجه وایپكدن بعض قماشلر دخی نسج اولنور.
دباغخانه‌لری دخی چوق اولوب، خیلی مقدار مشین
وسختیان وكاوساله اعمال اولنور. قروم، قورشون،
باقیر، كور وسائر معدنلر بولنیورسه‌ده، پك آزی
اخراج اولنمقده‌در. كرك كوستم نهرنده وكرك موجود
اولان بعض كوچك كوللرده خیلی بالیق چیقار.
طاغلرده آو حیواناتنك انواعی بولنور. اسكله‌سی
غلوس اولوب، بتون خطه‌نك فضلهٔ محصولاتی اورایه
اینر، وبو اسكله‌دن كلیتلی بغدای، آرپه، ایپك قوزه‌سی،
پاموق، پیاغی، دری، زیتون وزیتون یاغی وسائره
اخراج اولنور. اخیراً انشا اولنان بر دمیر یول خطی
بو اسكله‌دن یكیشهر وترحاله‌یه قدر ممتد اولمشدر.

تسالیه خطه‌سی اسكی یونانیلر عندنده منبع مدنیت
عد اولنوب، الك اول (پلاسج) اقوامیله مسكون ایدی.
بو اقوامك بر قاچی تابع ایدوب، اپیر خطه‌سندن
دخی بعض اقوام پلاسجیه تسالیه‌یه كچمشلردی، كه
بونلرك بری ده بو خطه‌یه تسالیه اسمنی قزاندیران
(تسال) قومی ایدی. تسالیه‌دن بعض اقوام دخی یونانه
وپلوپونسه (یعنی موره شبه جزیره‌سنه) كچمشلردی،
كه بونلرك الك مشهورلری دوریانلردر. دوریانلرك
تسالیه‌دن خروجلرنده یعنی (تروآ) محاربه‌سندن ٨٠
سنه صكره تسالیه بروجه آتی ٥ قسمه منقسم ایدی:
مغنسیا، فتیوتیده، تسالیوتیده، پلاسجیوتیده، هستیو-
تیده. بونلرك برنجیسی غلوسك شمالنده ساحل بحردن،
ایكنجیسی غلوس ایله زیتون كورفزلری آره‌سنده‌كی
ارمیه ودومكه جهتندن، اوچنجیسی وسطده‌كی چتالجه
وقردیجه طرفلرندن، دردنجیسی یكیشهر، بشنجیسی
دخی ترحاله جهتلرندن عبارت ایدی. اسكی تسالیه‌نك
بر چوق معمور ومشهور شهر وقصبه‌لری اولوب، باشلیجه-
لری: فرساله (چتالجه)، لاریسه (یكیشهر)، تریقه (ترحاله)
اولوسون (آلاصونیه)، لامه (زیتون) والیوم خراب
اولان هراقلیه، غومفی، غونوس، كیرتون، قرانون،
هیپافه وسائره ایدی. تسالیه‌نك الك اسكی اسمی (همونیه)
ایدی. بو خطه‌ده الك اول حكم سورن اساطیر یونا-
نیه‌جه صاحب طوفان زعم اولنان (دوقالیون) ایله
(هلن) در، كه میلاددن ١٥٠٠ سنه اول یاشامشلردر.
بعده قهرمان مشهور (هركول) ك نسلندن بر طاقم
آدملر حكم سوروب، بونلردن (لواس) اسمنده برینك
نسلی تسالیه‌ده طول مدت سلطنت ایتمشلردر. ایرا-
نیلرك یونانك اوزرینه هجومنده تسالیه‌لیلر ایران
حكمدارینه عرض تابعیت ایدوب، یونانه قارشی ایرانه
یاردیم ایتمشلردی. بعده بر طاقم یرلی حكمدارلر بیننده
تقسیم اولنوب، قبل المیلاد ٣٥٢ تاریخنده فلیب
طرفندن ضبطله، ماكدونیه‌یه الحاق، وینه قبل المیلاد
١٤٨ تاریخنده ماكدونیه ایله برابر رومالیلر طرفندن
ضبط اولنمشدی. روما دولتنك انقسامنده شرق ایمپرا-
طورلغنك حصه‌سنه اصابت ایدوب، ٧٩٦ تاریخ
هجریسنده یلدیرم سلطان بایزید خانك دور سلطنتنده
غازی طورخان بكك همتیله فتح، وممالك عثمانیه‌یه ضم
والحاق اولنمشدی. یونان استقلالنده جنوب شرقی
جهتندن بر كوچك پارچه‌سی یونانه ترك اولنه‌رق،
بو دولت طرفندن (فتیوتیده معفوكیده) عنوانیله بر
ایالت اتخاذ اولنمشدر. برلین معاهده‌سندن صكره
تسالیه اپیرك جنوب شرقی كوشه‌سیله برابر یونانه ترك
وتسلیم اولنه‌رق، یالكز شمال جهتنده الاصونیه
قضاسی دولت عثمانیه‌ده قالمشدر.

تسالیه‌نك اهالئ قدیمه‌سی پلاسج اقوامندن اولوب،
بعده اكثر طرفلرینك اهالیسی یونانلاشمشیدی. میلادك
عصر اولنده یاشامش اولان (استرابون) جغرافیه‌سنده
(پنیوس) یعنی كوستم مجراسنك جنوبنده‌كی اهالینك
لسان یونانی‌ایله متكلم ونهر مذكورك شمالنده‌كیلرك دخی
ماكدونیه‌لی وپلاسج اقوامندن اولدقلرینی بیان ایدیور.
تسالیه‌ده‌كی اولاخلر ایسه رومالیلر زماننده ایتالیادن
اورالره نقل واسكان ایدلمشلردر. ادارهٔ عثمانیه زماننده
ترحاله ایالتی نامیله بر ایالت اولوب، ولایت اصولی
اجراسنده یانیه ولایتنه ملحق وبعده مستقل برسنجاق
صورتنده اداره اولنه‌رق، یكیشهر، غلوس، ترحاله،
قردیجه، چتالجه، الاصونیه وارمیه اسملریله ٧ قضایه
منقسم وطرنوی، یكیجه، درملو، بلبلجه، ویستن،
رندینه ودومكه اسملریله ٧ ناحیه‌یی جامع ایدی. كرك
شهر وقصبه‌لرنده وكرك بعض قراسنده بر چوق
جوامع شریفه ومساجد ومدارس وتربه وتكیه‌لر
موجوددر.

تسپروتیه { (Thesprotie) اپیر قطعهٔ قدیمه-
سنك منقسم بولندیغی خطه‌لرك

بری اولوب، قطعهٔ مذکوره ساحلنك قسم جنوبیسنده (آمبراکیا) یعنی نارده کورفزندن (تیامیس) یعنی قالامه نهرینه قدر ممتد اولوردی. تعبیر آخرله تسپروتیا آرناوٗدلغك الیوم (چاملق) دینلن قسم جنوبیسنك اسم قدیمیدر. شمالی جهتندن یانیه سنجاغندن عبارت اولان (مولوسیا)، شمالاً ارکری سنجاغندن یعنی (لابلق) قطعه‌سندن عبارت اولان (خاٗونیا) خطه‌لریله جنوباً آمبراکیا یعنی نارده کورفزیله، غرباً دخی یونان دکیزیله محاط ایدی. منصبلرینه قریب برلشن (آخرون) ایله (قوکین) نهرلری بو خطه‌یی سق ایدوب، اسکی یونانیلر عندنده جهنم نهرلری زعم اولنوردی. (خارادروس) یعنی لوروس نهری ایسه بو خطه‌یی مولوسیادن تفریق ایدردی. باشلیجه شهر وقصبه‌لری پاند وسیا، قاسوپه، الاقه، خارادره، خیمریوم، افینه، اوروقه وسائره اولوب، جمله‌سی روماسردارلرندن پاولوس امیلیوسك ایپیرده خاکله یکسان ایتدیکی ٨٠ شهر وقصبه عدادنده داخل اولمغله، آنجق بعضلرینك خرابه‌لری موجوددر. (دودون) معبد مشهورینك دخی بوخطه‌ده بولنمش اولدیغی مروی ومظنوندر. بعده رومالیلر بوخطه‌نك منتهای جنوبنده (نیقوپولیس) اسمیله بیوك بر شهر تأسیس ایتمشلردی، که خرابه‌لری پروزه‌نك بر ساعت شمالنده طار بربرزخده موجوددر. اسکی تسپروتیه‌لیلر خالص پلاسج قومنه منسوب اولوب، خاٗونیا ومولوسیا اهالیسیله همجنس وهملسان ایدیلر. بر خیلی وقت کندی رؤسالری طرفندن اداره اولندقدن صکره، بر آره‌لق دخی جمهوریت صورتنده اداره اولنمش؛ وبعده مولوسیا حکمداری پیروس طرفندن ضبط، ودها صکره ماکدونیا دولتنه الحاق اولنمشلردی. ماکدونیا ایله برابر رومالیلرك الینه کچوب، نهایت بیزانته دولتنك انقراضنه یوز طوتمسی اوزرینه، آرناوٗدلغك سائر طرفلرنده اولدیغی کبی، بو جهتده دخی بعض کوچك حکومتلر تشکل ایتمشیدی، که سلطان محمدخان ثانی و بایزید ولی زمان سلطنتلرنده جمله‌سی فتح، وممالك عثمانیه‌یه الحاق اولنمشدر.

تسپیس (Thespis) تیاترونك موجدی اولوب، قبل‌المیلاد ٥٤٠ تاریخلرنده آتنه‌ده یاشامش؛ وبعده شهر مذکوردن نفی اولنه‌رق، رفقاسیله برابر بر اوکوز آرابه‌سیله آتیقه‌ده کزمکه، وبو آرابه‌نك اوستنده اجرای لعبیات ایتمکه باشلامشیدی. بعض هاٗله‌لر ترتیب ایتمشدر.

تسپیوس (Thespius) اساطیر یونانیه‌یه کوره، تسپیه حکمداری اولوب، ٥٠ قیزك پدری بولنمغله، بونلری هرکوله تسلیم ایتمش؛ وبونلرك قهرمان مذکورله اجتماعلرندن تولد ایدوب (تسپیان) تسمیه اولنان احفادی (یولاس)ك تحت ریاستنده ساردنیه‌یه کیدوب، جزیرهٔ مذکوره‌یی اسکان ایتمشلردی.

تسپیه (Thespies) یونان قدیمده (بیوتیا)نك برشهری اولوب، موسه تسمیه اولنان پریلرك عبادتنه مخصوص ابنیهٔ کثیره ایله وبو پریلرك هیکللریله مزین ایدی. ویرانه‌لری (ارینوقاستورون) قربنده مشهوددر.

تُستَر (شوشترك معربیدر) ایرانك غرب جنوبیسنده واقع (خوزستان) یعنی اهواز ایالتنك اك بیوك شهرلرندن اولوب، ایالت مذکوره‌نك مرکزیدر. کارون ایرماغنك ساحل غربیسنده وزمان قدیمده ایرانك پایتختی بولنمش اولان (سوس) شهری خرابه‌لرینك قربنده اوله‌رق، دیزفولك ٦٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده وبصره‌نك ١٩٥ کیلومتره شرق شمالیسنده واقعدر. ٢٠٠٠٠ قدر اهالیسی وشاپور طرفندن بنا اولنمش بر صو یولی واردر، که جغرافیون عرب عندنده عجایب دنیادن معدوددر. وقتیله بو شهرده غایت قیمتدار اثواب واقمشه اعمال اولنوردی. بو شهر حضرت عمر فاروق (رضه)ك زمان خلافتلرنده حضرت موسی الاشعری یدیله فتح اولنوب، مشارالیهك معیتنده بولنمش واوراده شهید اولمش اولان براء بن مالك انصارینك تربه‌سی موجوددر. مشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی اولوب، اك مشهورلری ذوالنون مصری اصحابندن وطائفهٔ صوفیوندن (سهل بن عبدالله تستری) در، که بصره‌ده یاشایوب، ٢٨٣ تاریخنده وفات ایتمشدر.

تستریون بغدادك جهت غربیه‌سنده دجله ایله (باب‌البصره) آره‌سنده بر محله ایدی، که تستر شهری اهالیسیله مسکون اولوب، اوراده قیمتدار اثواب اعمال اولنوردی. بو محله‌دن (تستری) نسبتیله معروف بعض علما چیقمشدر.

تسلی { ایران متأخرین شعراسندن ایکی ذاتك مخلصی اولوب، بری (ابراهیم) شیرازلی ودیکری (مرزا معصوم) استرابادلیدر. ایکیسی دخی هندستانه سیاحت ایتمشلردر. ایکیسنك اشعارندن برر بیت ایراد اولنور:

در پریشانی اکر حالم چنین خواهد کذشت
آهم از افلاك واشکم از زمین خواهد کذشت

—

آنچنان کز صفر کردد رتبهٔ اعداد بیش
پایهٔ این ناکسان از هیچ بالا رفته است

تسلیم { ایران شعراسندن اوچ ذاتك مخلصی اولوب، برنجیسی شیرازلی محمد هاشمدر، که عالمکیرك زماننده هندستانه کیدوب، ١١٠٩ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

غریب کوی توام باوطن چه کار مرا
سپرده ام بتو خودرا بمن چه کار مرا

— ایکنجیسی ینه شیرازلی اولوب، اسمی محمد طاهردر. صحافلق ومجلدلکله مشغول ایمش. شو بیت اونکدر:

از بس زآشنایئ مردم رمیده ام
دائم تلاش معنئ بیکانه میکنم

— اوچنجیسی میرزا زین العابدیندر، که وطنی معلوم اوله‌میوب، شو بیت دیوانك باشنده‌در:

بنامش میکنم اول رقم منشور دیوانرا
چو تاج شمع زرین میکنم طغرای عنوانرا

تسلیمی { کاشان ساداتندن بر شاعر اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کویند بهاری شد وکل آمد و وی رفت
مابیتو ندانیم که کی آمد وکی رفت

تسین { (Tessin) ایتالیانك شمالنده برنهردر، که اسویچره‌ده سنت غوتار طاغندن نبعانله، جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، (مایور) کولی ایچندن چکدکدن، و١٦٠ کیلومترهلك مسافه قطع ایتدکدن صکره، (پاویه) نك آلت طرفنده (پو) ایرماغنه دوکیلور.

تسین { (Tessin) اسویچره جماهیر متفقه‌سندن بر ناحیه اولوب، جماهیر مذکوره‌نك ١٨ نجیسی اعتبار اولنور. ایچندن جریان ایلین آنف البیان نهرك اسمیله مسمی اولوب، شمال شرقی جهتندن (غریزون)، شمالاً (اوری) و(واله) ناحیه‌لریله، جنوب وجنوب شرقی وغربی جهتلرندن دخی ایتالیا حدودیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٨١٨ مربع کیلومتره واهالیسی ١٣٠٧٧٧ کشی اولوب، همان جمله‌سی ایتالیان وقتولیکدرلر. مرکزی (لوغانو) قصبه‌سی اولوب، لوقارنو وبلیزونه قصبه‌لری دخی نوبتله مرکز جمهوریت اتخاذ اولنورلر. اراضیسی طاغلق اولوب، آلپ سلسله‌سنك جنوبی مائله‌سنده واقع وتسین وادیسندن عبارتدر. لوغانو کولیله مایور کولنك بر قسمی دخی بو ناحیه درونده‌در. پك منبت بعض وادیلری، غایت کوزل مرعالری، کستانه وکراسته آغاجلری، مرمر، بلور وسائر احجاری دخی واردر. بو ناحیه خیلی وقت ایتالیانك النده اولوب، ١٥١٢ ده اسویچره طرفندن ضبط، و١٧٩٨ ده جماهیر متفقه صره‌سنه ادخال اولنه‌رق، (بلیزونه) و(لوغانو) اسملریله ایکی ناحیه اتخاذ اولنمش، و١٨٠٣ ده تسین اسمیله بر ناحیه‌یه جمع ایدلمشدر. اهالیدن منتخب بر بیوك مجلس مبعوثانی اولوب، بو مجلس ایچلرندن ٩ اعضادن مرکب بر هیئت اداره انتخاب ایدر.

تشبیهی { (میرزا علی اکبر) کاشان ساداتندن بر شاعر اولوب، هندستانه رحلت، واوراده فقر ودرویشلك طریقنه دخول ایتمشیدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بهر زیارت آمد بر تربت شهیدان
یارب دکر چه داردبا آرمیدهٔ چند

تشمس { (مغرب اقصاده بحر محیط ساحلندن بر میل ایچریده و(شفدله) وادیسی اوزرنده پك اسکی بر قصبه اولوب، ازمنهٔ قدیمه‌دن قالمه بر سوری اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تشن { (Teschen) آوستریانك (سلیزیا) خطه‌سنده و(موریش اوستراو) ك ٢٩ کیلومتره جنوب شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٨٢٠٠ اهالیسی، برقاچ مکتبی، دباغخانه‌لری وچوخه واسلحه فابریقه‌لری واردر. وقتیله سلیلزیا دوقه‌لقلرندن برینك مرکزی ایدی.

تضنیفی { ایران شعراسندن اولوب، خوانسارلیدر. شعرده‌کی مهارتندن بشقه موسیقیده دخی مهارتی وکوزل سسی وار ایمش. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

چون دائره ما ز پوست پوشان توئیم
در دائرهٔ حلقه بکوشان توئیم
کر بنوازی ز دلخروشان توئیم
ور ننوازی هم از خموشان توئیم

تطوان { («تاتوان» ماده‌سنده بیان اولنان قصبه‌نك املای صحیحی اولسه گرکدر.

تطیله { اسپانیانك (ناواره) ایالتنده واقع (تودله) قصبه‌سنك عربلر عندنده معروف اسمیدر. حکومت امویه زماننده بعض علما وسائر مشاهیر اسلامك وطنی بولنمشدر. [«تودله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تُطیه { مصرك (سمنودیه) ناحیه‌سنده بر کوچك قصبه اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تَعِز { یمن ولایتنده لوا مرکزی بر قصبه اولوب، جبل سرانك ایکی شعبه‌سی آره‌سنده بر وادیده، صنعانك تخمیناً ۲۵۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده واسکله‌سی اولان مخانك ۷ کیلومتره شرق شمالیسنده واقعدر. الیوم یالکز ۱۲۰۰ قدر نفوسی، بر باغچه‌سی و بر قاچ قیشله‌سی وسائر ابنیهٔ میریه‌سی واردر. وقتیله دها بیوك ومعمور بولنمش اولدیغی اطرافنده‌كی ویرانه‌لردن آکلاشیلیور. یاقوت حموی تعزی یمنك قلاع متینه ومشهوره‌سندن عد ایدیور. — تعز قضاسی: دیشراق، ترتب‌الغم، قاعره ومقنیه اسملریله ٤ ناحیه‌یی و ۱٦۲ قریه‌یی جامع اولوب، شرقاً حجریه، شمالاً عدین، غرباً مخا قضالریله، جنوب شرقی جهتندن دخی عدن مضافاتیله محدوددر. اراضیسی طاغلق ومحصولداردر.

تعز { سنجاغی. یمن ولایتنك منقسم بولندیغی درت سنجاغك بری اولوب، خطهٔ یمانیه‌نك جنوب غربی قسمندن عبارت اولمغله، شمالاً حدیده، شمال شرقی جهتندن صنعا سنجاقلریله، شرقاً انکلتره‌نك النده بولنان عدن مضافاتیله، جنوباً عدن کورفزیله، غرباً دخی باب‌المندب بوغازیله وبحر احمرله محاطدر. تعز، اب، عدین، قعطبه، حجریه ومخا اسملریله ٦ قضایه منقسم اولوب، ۱۰ ناحیه و ٤٤۷ قریه‌یی جامعدر. سرا سلسلهٔ جبالی بو سنجاغی دخی شق ایدوب، جهت شرقیه‌یه طوغری بر طاقم قوللر صالار. بو سلسله‌نك شرقی مائله‌سندن آقان صولرك چوغی عدن جوارنده بحر محیطه دوکیلن (تبین) نهرینه وسلسلهٔ مذکوره‌نك غربی مائله‌سندن آقانلر دخی بحر احمره منصب اولورلر. آنجق بو نهرلرك چوغی یالکز یاغمور موسملرنده آقوب، سائر وقتلرده قورو وادیلردن عبارتدر. ساحل بحره متوازیاً ممتد اولان دوز یری تهامه‌دن معدود اولوب، همان چول حالنده ایسه‌ده، طاغلق جهتلری کوزل وادیلر وپك منبت اراضی‌یی حاویدر. محصولاتی قهوه، پاموق، چوید، بغدای، آرپه، دوره، سیسام، مصر بغدایی، بقله، خردال، خشخاش، خرما وسائره‌دن عبارتدر.

تعظیما { ایرانك قم شهری شعراسندن ومیرزا صائبك تلامذه‌سندندر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کدازد برق آه آتشینم سنك خارارا
شرر پرواز سازد نالهٔ من ریك صحرارا

تعین { ایران شعراسندن اولوب، کاشانیدر، واصفهانده یاشامشدر. شو بیت اشعارندندر:

در ره عشقش کر از منزل خبر میداشتم
میدویدم آنچنان کز پوست بیرون میشدم

تُغُرت { (یاخود تغورت) صحرای کبیرك جزائره منسوب قسمنده وبسکره‌نك ۳۰۰ کیلومتره جنوبنده همنامی بر واحك اوزرنده واقع بر قصبه اولوب، سورله وخندقله محاطدر. ٤۰۰۰ قدر اهالیسی واهمیتلی بازاری واردر. — تغرت واحی شمالدن جنوبه ۱٤۸ کیلومتره طولنده اولوب، چول ایله محاط منبت ومحصولدار اراضیدن عبارتدر. ۲۵ قریه‌سی، ٤۰۰ خرما آغاجی، بر چوق آرتوآز قیولری، حبوبات، زیتون، نار وسائر محصولاتی ومشهور بالی واردر.

تغزغز { ترك اقوامندن بر قوم اولدیغی کتب عربیه‌ده مذکور اولوب، قیرغیز قومندن عبارت اولمسی ملحوظدر.

تغلب { (ابو العباس احمد) اعاظم علما واتقیادن اولوب، کوفه‌ده زمانك امامی ایدی. ۲۹۰ تاریخنده بغدادده وفات ایتمشدر.

تُغلَق { دهلی حکمدارلرندن سلطان غیاث الدین بلبانك کوله‌سی اولوب، اوغلی غیاث‌الدین ۷۲۱ تاریخ هجریسنده دهلی تختنه جلوسه موفق اولمش؛ ونسلندن (محمد شاه تغلق) اسمیله ۲ و(غیاث‌الدین تغلق) و(فیروز شاه تغلق) اسملریله دخی دیکر ایکی حکمدار دهلیده سلطنت سورمشلردر. [«غیاث‌الدین تغلق، محمد شاه تغلق وفیروز شاه تغلق» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

تفتازان { خراسانده نسا مضافاتندن بر بيوك قريه‌اولوب، مشاهير قراء ومفسرينندن وامام غزالى تلامذه‌سندن (ابو بكر عبد الله بن ابراهيم تفتازانى) وعلامهٔ شهير (سعدالدين تفتازانى) ايله سائر برچوق علمانك مسقط رأسيدر.

تفتازانى { (سعدالدين مسعود بن عمر) اعاظم علماى اسلامدن اولوب، ٧٢٢ تاريخ هجريسنده خراسانده (نسا) جوارنده واقع تفتازان قريه‌سنده طوغمش، و٧٩٢ ده سمرقندده وفات ايتمشدر. تيمورلنكك خدمتنده بولنمش، وبو جهانكير طرفندن پك چوق حرمت وتعظيمه نائل اولمش ايدى. تفسير وفقه وعقائد وسائر علوم متداوله‌ده عصرينك فريدى اولوب، علوم مذكوره‌نك جمله‌سنده تأليفات معتبره‌سى اولمغله، تأليفاتى كندندن اول‌كى تأليفاتك چوغنى ابطال ايتمش، وبتون علما كنديسنك كتابلرينى شرح وتحشيه وتدريسله اشتغاله باشلامش اولدقلرندن، تفتازانى علماى اسلام دورينى ايكيه بولوب، كنديسندن اول كلمش اولانلره متقدمين ومشاراليهدن صكره كلنلره متأخرين نامى ويرلمشدر. تفتازانيدن اول مغول تخريباتى مدنيت اسلاميه‌يه بر فاصله ويرمش، وممالك اسلاميه‌ده علم وعلما همان قالمامش اولديغندن، تفتازانى معارف اسلاميه‌ده يكى بر دور آچمش ايسه‌ده، حيفا كه بو يكى معارف علوم شرعيه ايله علوم آليه‌دن عبارت قالوب، متقدمين علماى اسلامك فنون عقليه وحكميه‌ده‌كى ثمرات سعى وهمتلرى متروك ومهمل براقلمشدر. تفتازانى رومه دخى سياحت ايدوب، علماى عثمانيه ايله بعض مباحث علميه وشرعيه‌ده بولنمش، وبونلره غلبه چالمغله، اووقتدن برى مملكتمزده دخى تفتازانينك تأليفاتى اساس تدريس اتخاذ اولنمشدر. علماى رومى يزيده لعنى تجويز ايتمكه قانديران دخى علامهٔ تفتازانيدر. تأليفاتى بروجه آتيدر: حديثده «كتاب الاربعين»، نحوده «ارشاد الهادى»، «تلخيص» اوزرينه «مطول» و «مختصر» عنوانلريله ايكى شرحى، «التلويح فى كشف حقايق التنقيح»، «تهذيب المنطق والكلام»، «شرح الشمسية»، «شرح العزى»، «شرح عقائد النسفى»، «كتاب الفتاوى الحنفية»، «كشف الاسرار وعدة الابرار» عنوانيله فارسى بر تفسير شريف، «شرح مفتاح للسكاكى»، علم كلامه دائر «مقاصد الطالبين» وبونك «جامع» عنوانيله شرحى، «شرح منتهى السؤال والعمل فى علمى الاصول والجدل»، «شرح نوابغ الكلم» وسائره.

تفته { (منشى هركوپال سكندر آبادى) هندستانك مشاهير شعراسندن وبرهمنلردن اولوب، لسان فارسيده ٥ بيوك ديوانى و «تضمين كلستان» عنوانيله بر اثرى واردر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

چند كويى كه نشان نيست زخونين كفنان
مكر اين لاله كه بينى ز شهيدان تونيست

تفرنو { مغربده برقه ايله محمديه آره‌سنده بر قصبه اولديغنى ياقوت حموى ذكر ايديور.

تفضل حسين خان { هندستان نوابلرندن مظفرجنكك اوغلى اولوب، ١٧٥٧ تاريخ ميلاديسنده انكليزلره قارشى بيوك بر قيام ترتيب ايتمش؛ وانكليزلره پك چوق تلفات ويرديردكدن صكره، دردست ايديلوب، اعدامنه حكم اولنمش ايسه‌ده، بعده هندستان طوپراغنى ترك ايتمك شرطيله، بو جزادن عفو اولنمغله، مكهٔ مكرمه‌يه كلمشيدى.

تفليس { بلاد قافقاسك اك بيوك و اك مشهور شهرى اولوب، وقتيله كرجستانك پايتختى ايدى، واليوم روسيه‌يه تابع اولان بلاد قافقاسك مركز عموميسى وهمنامى اولان ايالتك مركزيدر. كور ايرماغنك ايكى كنارنده و ٤١°٤١′ عرض شمالى ايله ٤٢°٣٠′ طول شرقيده واقعدر. كرجى، ارمنى، ترك، عجم وروسدن مركب ١١٠٠٠٠ اهاليسى، چارشيسى، بر روس وبر ارمنى مكتب اعداديسى، بيوك بر كليساسى، بر جامع شريفى، متعدد قيشله‌لرى، غايت نافع كوكوردلى قابليجه‌لرى، وپك ايشلك تجارتى واردر. پوتى وباطومدن باكويه‌كيدن دميريول خطى بو شهرك ايچندن كچر. روايته كوره بشنجى قرن ميلادى اواسطنده تأسيس اولنوب، حضرت عثمان بن عفان (رضه)ك زمان خلافتنده حبيب بن مسلمه طرفندن صلحاً فتح اولنه‌رق، ضميمهٔ ممالك اسلاميه اولمش؛ واووقتدن مدنيت اسلاميه‌نك جملهٔ مراكزندن اولوب، (ابو احمد حامد بن يوسف تفليسى) كبى بعض مشاهير علمانك مسقط رأسى بولنمشدر. ٥١٥ تاريخ هجريسنده كرجيلر ملكشاه

سلجوقینك اوغللری محمود ومسعود آره‌سندکی
مباینتدن بالاستفاده، تفلیسی ضبط ایله، اهالیٔ اسلامیه‌
سنی طاغیتمشلردی ۶۲۳۰ ده جلال الدین منکبرتی
بن خوارزمشاه تفلیسی ضبط واسترداد ایتمش ایسه‌ده،
براقدیغی والینك ظلمی نتایجندن اوله‌رق، بر سنه
صکره کرجیلر شهری یکیدن ضبط واحراق ایتشلر‌
دی. بعده چنگیز خان طرفندن یکیدن تخریب
اولنمشدی. ۹۸۶ ده سلطان مراد خان ثالث دورنده
فتح اولنه‌رق، اوقتدن کاه ممالك عثمانیه وکاه ممالك
ایرانیه‌دن معدود بولنمشدر. ۱۲۱۰ تاریخنده آغا محمد
خان قاچار طرفندن یکیدن تخریب، و ۶ سنه صکره
کرجستانك صوك حکمداری طرفندن روسیه دولتنه
ترك اولنمشدر. روسلر بلاد قافقاسه مرکز عمومی
اتخاذ ایده‌رك، اعمار وتوسیعنه سعی ایتمشلرسه‌ده، ینه
ابنیه‌سی غیر منتظم وسوقاقلری طار وغیر مستویدر.
— تفلیس ایالتی بلاد قافقاسك ایالات مرکزیه‌سندن
اولوب، قافقاس سلسلهٔ جبالنك جنوبنده واقع وکور
ایرماغی حوضه‌سنك قسم اعلاسندن عبارتدر. غرباً
وشمال غربی جهتندن قوطایی، شمالاً ترك، شمال شرقی
جهتندن داغستان، جنوباً دخی یلیزاوتوپول، اریوان
وقارص ایالتلریله محدود ومحاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی
۴۰۳۴۵ مربع کیلومتره واهالیسی ۷۲۶۶۷۵
کشیدن عبارت اولوب، کرجی، ارمنی، ترك وسائره‌
دن مرکبدر. بو ایالت کرجستان خطه‌سندن عبارت
اولوب، اهالیٔ اصلیه‌سی حسن اندام وتناسب اعضا‌
لریله مشهوردر. اراضیسی طاغلق ایسه‌ده، کور
ایرماغیله بوکا دوکیلن انهار کثیره‌نك وادیلرنده پك
منبت یرلری دخی واردر. جنوب غربی قسمنده بر
چوق کوللر دخی بولنیور.

تفلیسی { (عیسی الرقی) مشاهیر اطبای اسلامدن
اولوب، آل حمداندن سیف الدوله‌نك
خدمتنده بولنمشدر. طبده وسائر بعض علومده ید
طولی صاحبی اولوب، امر تداویده دخی بیوك بر
مهارت وموفقیتی وار ایدی. طبه متعلق بر قاچ تألیفی
اولدیغی کبی، لسان سریانی‌یه واقف اولمغله، لسان
مذکوردن دخی بعض کتب طبیه‌یی عربی‌یه ترجمه
ایتمش؛ وبوندن طولایی مشار الیه سیف الدوله‌نك
احسان ومکافاتنه نائل اولمش ایدی.

تفنی { قونیه ولایتنك بوردور سنجاغنده قضا
مرکزی بر کوچك قصبه اولوب،
بوردورك ۵۰ جنوب غربیسنده واقعدر. جبال ایله
محاط اولوب، معدنلری چوقدر. اهالیسی ۱۰۰۰
کشی راده‌لرنده‌در. — تفنی قضاسی بوردور سنجا‌
غنی ترکیب ایدن اوچ قضانك بری اولوب، لوانك
قسم جنوبیسندن عبارتدر. ملحق اولان کولحصار
ناحیه‌سیله برابر ۵۳ قریه‌دن مرکب اولوب، جمله‌سی
مسلم اولمق اوزره، ۱۲۰۰۰ قدر اهالیسی واردر.
محصولاتی حبوبات متنوعه ایله میوه وسبزه‌دن
عبارتدر. (کرنیز) چایی بو قضاده نبعانله شمال غربی‌یه
طوغری جریان ایده‌رك، اراضیسنی سقی ایتدکدن
صکره، منتشا سنجاغنه کیروب، آق دکیزه دوکیلور.
کولحصار ناحیه‌سنده بر کول بولنوب، بالیغی چوقدر.
درون قضاده ۹ جامع، ۲۰ مسجد، ۲۱ مکتب
و ۱۰ دکرمن موجوددر.

تقتمش خان { دشت قپچاق حاکمی اولوب،
۷۹۸ ده تیمورلنك طرفندن
مغلوب اولمشدر.

تقی { (امام محمد —) [«محمد تقی» ماده‌سنه
مراجعت بیوریله.]

تقی { (میرزا —) ایران شعراسندن اولوب،
ملوك صفویه‌دن شاه سلیمانك قور‌
چیلرندن ایدی. شو بیت اونکدر:

در فضای تنك دل راحت نمیکیرد قرار
کوبی آبادانیٔ نزدیك این ویرانه نیست

تقی { (میر —) هندستان شعراسندن اولوب،
اکره‌ده طوغمش؛ و ۱۲۲۵ ده لکهنو‌
ده وفات ایتمشدر. فارسی واردو لسانلرنده بر قاچ
دیوانی ودیکر بعض تألیفاتی واردر.

تقیا { ایران شعرا وعلماسندن اولوب، شو‌
سترلی اولدیغی حالده، هندستانه رحلتله،
اکبر شاهك منظوری اولمش؛ وجهانکیرك سلطنتنده
قدری برتر اولوب، مسند صدارتی دخی احراز
ایلمش ایدی. ۱۰۲۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. هیئته
دائر بر کتابی ودیکر بعض آثاریله بر چوق اشعاری
واردر. شو بیت اونکدر:

من بندهٔ این رسم که درچارسوی عشق
باهرکه نه غارت زده سودا نمایند

تقی اصفهانی { بو مخلصله اصفهانلی ایکی
شاعر اولوب، برنجیسی

اكتساب كمالات ايتدكدن صكره، هندستانه رحلت ايدەرك، بر مدت دكنده ابراهيم قطب شاهك خدمتنده بولنمش؛ وبعده حجه كيدوب، بو سفرده وفات ايتمشدر. شو رباعى جملۀ اشعارندندر:

لطف باغير غايتى دارد
جور باما نهايتى دارد
كوش بر حرف مدعى تاچند
هركه بينى حكايتى دارد

— ايكنجيسى (آقا تقى) ينه هندستانه رحلتله، جهانكير پادشاهك خدمتنه كيروب، شهزاده پرويزك مربيلكنه تعيين اولنمشيدى. شو بيت اونكدر:

آن خون دل فشاند واين خون دل بخورد
فرق اين قدر بود زلب زخم تالبم

تقى الدين بغدادى { (على بن عبد العزيز) مشاهير شعرادن وفقهاء مالكيه‌دن اولوب، اشعار رائقه‌سيله وبعض قصايديله شهرت بولمش؛ و ٦٨٤ ده وفات ايتمشدر. قصايدينك الك مشهورى اولان «قصيدۀ دبدبيه» سنك باشلانغيجى شودر:

اى دبدبى تدبدبى — انا على بن المغربى
تأدبى ويحك فى — حق امير الادب

تقى الدين تميمى { (عبدالقادر) متأخرين علمادن اولوب، «الطبقات السنيه فى تراجم الحنفيه» عنوانيله بر اثر مفيدى واردر. ١٠٠٥ تاريخنده وفات ايتمشدر.

تقى الدين حموى { (شيخ ابوبكر على) مشاهير شعرادن اولوب، (ابن حجه) ديمكله معروفدر. اشهر آثارى مدح نبى (صلعم) حقنده شيخ عزالدين موصلى ايله شيخ صفى الدين حلينك بديعيه‌لرينه اعتراضاً نظم ايتديكى بديعيه‌سيدر، كه ١٤٣ بيتدن مركب اولوب، «تقديم ابى بكر» عنوانيله معنوندر. بوكا «خزانة الادب» عنوانيله بر شرح دخى يازمشدر. ٧٦٨ ده حماده طوغوب، ٨٣٧ ده قاهره‌ده وفات ايتمشدر.

تقى الدين سبكى { (بن عبدالكافى) مشاهير علمادن اولوب، علوم وفنون متنوعه‌ده ١٥٠ دن زياده تأليفاتك صاحبيدر. ٧٥٠ تاريخنده وفات ايتمشدر.

تقى الدين سروجى { (على بن منجد) مشاهير شعرادن اولوب، ٦٢٧ تاريخنده طوغمش، و ٦٩٣ ده وفات ايتمشدر.

حقنده بعض غرائب احوال منقولدر. شو بر ايكى بيت جملۀ اشعارندندر:

انعم بوصلك لى فهذا وقته
يكفى من الهجران ماقد ذقته
انفقت عمرى فى هواك وليتنى
اعطى وصولا بالذى انفقته

تقى الدين عمر { [«ملك مظفر» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

تقى الدين فاسى { (ادبادن اولوب، «شفاء الغرام» عنوانيله بر اثر لطيفى واردر. ٨٣٢ تاريخنده وفات ايتمشدر. مكه قاضيسى بولنوب، مصر وشامك وقوعات تاريخيه‌سنى مبين معتبر بر اثر دخى يازمشدر، كه اسپانياده واقع (اسقوريال) كتبخانه‌سنده بر نسخه‌سى موجوددر.

تقى الدين مقريزى { [«مقريزى» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

تقى اوحدى { (ميرتقى الدين محمد بلبانى) ايران شعراسندن وساداتدن اولوب، مظنه‌دن شيخ اوحدالدين بلبانينك احفادندن ايدى. اصفهانده طوغوب، بر مدت شاه عباس ماضينك خدمتنده بولندقدن صكره، ١٠٠٥ تاريخنده هندستانه رحلتله، جهانكيرك وشاهجهانك زمان سلطنتلرنده اكبر آباد واجير وكجراتده ياشامشدر. شعر وانشاده فريد عصرى اولوب، «عرفات» عنوانيله مفصل بر تذكرة الشعراسى، «عرفان» عنوانيله بونك مختصرى، «يعقوب ويوسف» و «كعبه مدار» عنوانلريله ايكى منظومه‌سى، لغته دائر «سرمۀ سليمانى» عنوانيله بر كتابى، مرتب ديوانى وبرچوق قصائد ومثنوياتى واردر. ١٠٣٠ ده وفات ايتمشدر. شو بيت جملۀ اشعارندندر:

اى قاصد اكر حال تقى يار بپرسد
از ديده همين خون جكر بار ودكر هيچ

تقى شوسترى { (ايران شعرا وعلماسندن اولوب، اكبر شاهك زماننده هندستانه رحلتله، مشاراليه طرفندن شاهنامه‌نك نثره تحويلنه مأمور اولمش ايسه‌ده، بوكا موفق اوله‌مامشدر. شو بيت اونكدر:

كر دست نى دهدكه برويت نظر كنم
بارى دهان بياد لبت پر شكر كنم

تقى كاشى { (كاشان شعراسندن بو مخلصله ايكى كشى اولوب، برنجيسى

حافظ وموسیقی‌شناس اولمغله برابر، خوش رو وخوش
الحان برذات اولمغله، (بلبل کاشی) دیمکله مشهوردر.
شو بیت اونکدر :

اگر پیکان تیر او نبودی دردل چاکم
باین بیطاقتی آرام کی میبود درخاکم

— ایکنجیسی ساداتدن اولوب، (مروارید کاشی)
دیمکله متعارفدر. حسن خطده دخی شهرتی واردر.
هندستانه رحلتله، بقیهٔ عمرینی دکنده چکیرمشدر.
شو رباعی جملهٔ اشعارندندر :

هرجا سوزیست آشنای دل ماست
هرجا دردیست ازبرای دل ماست
آن شعله که برق خرمن مجنون بود
جاروب کش دور سرای دل ماست

— ٩٩٣ تاریخنده وفات ایتمش و« خلاصة الاشعار
وزبدة الافکار » عنوانیله بر تذکرة الشعرا یازمش
اولان (تقی الدین محمد کاشی بن شرف الدین علی حسینی)
بو ایکی شاعرك بری میدر یوقسه آیری بر شخص میدر
تحقیق اولنه‌مدی.

تقی مازندرانی { (میرزا —) جملهٔ شعرای ایراندن اولوب، شو بیت اونکدر :

ز دام اشك چون پروانه فارغ بال میکردم
چراغ هرکه روشن میشود خوشحال میکردم

تقیهٔ ارمنازیه { (ام علی) المشهوره شاعره وادیبه‌لردن اولوب، سور-
یه‌ده واقع (ارمناز) قریه‌سنه نسبتله یاد اولنور. اعیان
علمادن ابوالفرج غیث بن علی صورینك کریمه‌سی وتاج
الدین ابو الحسن علی بن فاضلك والده‌سی ایدی. علم
وفضلی شعر وفصاحتنه غالب اولوب، برمدت اسکندر-
یه‌ده حفاظ حدیثدن ابو طاهر سلفینك درسنه دوام
ایتمشدی. ٥٠٥ تاریخنده دمشقده طوغمش، و٥٧٩ ده
وفات ایتمشدر. شیخ مشارالیه حقنده سویلمش اولدیغی
شو قطعه جملهٔ اشعارندندر :

لو وجدت السبیل جدت بمجدی
عوضا عن خمار تلك الولیده
کیف لی ان اقبل الیوم رجلا
سلکت دهرها الطریق الحمیده

— (تقیه بنت احمد)، (تقیه بنت اموسان) و(تقیه
بنت فهد) دخی مشاهیر محدثاتدن اولوب، اوچنجیسی
امام سیوطینك اشیاخندندر.

تقی همدانی { همدان سادات وشعراسندن اولوب، هندستانه رحلتله
اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

آب از دل من خورد خدنگش
چون تازه نهال برلب جوی

تکدمپت { یاخود تغدمپت (Tékèdempt, Tagdempt) جزایرده شلیف
نهرینك منصبی قربنده اوله‌رق جزایرك ٢٦٠ کیلومتره
جنوب غربیسنده ووهرانك ١٤٠ کیلومتره شرق
جنوبیسنده واقع بر قصبه اولوب، اسکی رومالیلرك
(قاداوم قاستره) دیدکلری قصبه‌نك عینی اولمسی محتملدر.
١٥٠ سنه ادریسیلرك تحت حکمنده بولندقدن صکره،
فاطمیلر طرفندن تخریب، وبعده تعمیر اولنمش ایدی.
اخیراً امیر عبدالقادر طرفندن مرکز اتخاذ اولنه‌رق،
١٨٤٧ تاریخنده فرانسزلر طرفندن ضبط اولنمشدر.
بو املا ایله جغرافیون عرب آثارنده کورلمیوب، یاقوت
حموینك (تامدنت) اسمیله ذکر ایتدیکی قصبه‌نك عینی
اولمق احتمالی واردر.

تکر آباد { تکه سنجاغنك ساحلنده وتخته‌لی طاغك اتکنده بر قریه اولوب،
(فاسلیس) مدینهٔ قدیمه‌سنك موقعنده بولنمغله، اطرافنده
بر چوق آثار عتیقه مشهوددر.

تکرور { عرب جغرافیونك بلادسودانه ویاخود سودانك قسم وسطیسنه
ویردکلری اسمدر. اهالیٔ محلیه‌نك دخی وطنلرینی بو
اسمله یاد ایتدکلری مرویدر. [« سودان » ماده‌سنه
مراجعت بیوریله.]

تکریت { عراق عربده بغدادایله موصل آره‌سنده ودجله‌نك ساحل غربیسنده
اوله‌رق بغدادك ١٦٠ کیلومتره شمال غربیسنده وموصلك
٢٠٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب،
مدنیت اسلامیه زماننده بیوك ومشهور بر شهر ایدی.
متانتیله مشهور بولنمش اولان قلعه‌سی الیوم خرابدر.
بو شهر ملوك فرسدن شابور بن آردشیر طرفندن
تأسیس اولنه‌رق، حضرت عمر فاروقك زمان خلا-
فتنده هجرت نبویه‌نك ١٦ نجی سنه‌سی سعد بن وقاص
طرفندن کوندریلن (عبدالله بن معتم) یدیله عنوة
فتح اولنمشدر. مشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط
رأسی اولوب، برچوق وقایع تاریخیه‌یه مصدر اولمشدر.
شمدیکی حالده کوچك برقصبه اولوب، سامرا قضاسنه
ملحق بر ناحیه‌نك مرکزیدر.

تكريتى { (ابو تمام كامل بن سام) مشاهير صوفيوندن اولوب، بغداددهكى رباط زوزنى شيخى بولنمش، و٥٤٨ تاريخنده وفات ايتمشدر. — [« ابو نصر تكريتى » و« فضل بن جرير تكريتى » مادهلرينه دخى مراجعت بيوريله.]

تكزاس { (Texas) آمريقاى شمالى ممالك مجتمعهسنى تشكيل ايدن جمهوريتلرك برى اولوب، مكسيقه كورفزى بوينجه ممتد اولور. شمالاً « هنديلر مملكتى »، شمال شرقى جهتندن آرقانساس، شرقاً لويزيانه جمهوريتلريله، جنوباً وجنوب شرقى جهتندن مكسيقه كورفزيله، جنوب غربى جهتندن مكسيقه حدوديله، غرب شمالى جهتندن دخى يكى مكسيقه جمهوريتيله محدوددر. جماهير مجتمعهنك وسعت اراضيجه اك بيوكى اولوب، مساحهٔ سطحيهسى ٦٨٨٣٤٣ مربع كيلومتره واهاليسى ١٥٩١٩٤٧ كشيدر. جهت غربيهسنده بولنان (آپاش) و(غوآدالوپه) جبالندن بشقه قاله آلنهجق طاغلرى اولميوب، اراضيسى دوز وغايت منبت اووهلردن عبارتدر. مياه جاريهسى دخى پك چوق اولوب، انهارينك اك بيوكى مكسيقه حدودينى آيران (ريو غرانده دل نورته) وايكنجى درجهده شمال شرقى حدودينى تفريق ايدن (رد ريور) ايرماقلرى اولوب، بونلرك ايكيسى آرهسنده غربدن باشلايهرق: نوئچس، سان آنتونيو، غوآدلوپه، ريو قولورادو، ريو برازوس، ترينيتى، نچس وساينه نهرلرى دخى جنوب شرقيه طوغرى متوازياً آقهرق، ومنبت اووهلرينى سقى ايدهرك، مكسيقه كورفزينه دوكيلورلر. (پقوس) نهرى دخى اك بيوك چايلردن اولوب، (ريو غرانده دل نورته) ايرماغنه دوكيلور. نهرلردن اكثرينك منصبلرنده قوم سدلرى بولنيور. سواحلنده بر چوق قويلر بولنوب، اك بيوكى (غالوستون) قويدر. هواسى معتدل وصاغلام اولوب، اوتلرى اوزون واسع چايرلرى وچام، ميشه، سروى وماتوليه آغاجلرينى حاوى بيوك اورمانلرى واردر. باشليجه محصولاتى شكر قامشى، پاموق، توتون، مصر بغدايى وسائرهدر. دمير يوللرى چوقدر. مركزندن بشقه باشليجه شهرلرى (سان آنتونيو)، غالوستون، هوستون، دالاس وسائرهدر. تكزاس اك اول اسپانيوللر طرفندن اعمار اولنهرق، مكسيقهدن معدود ايدى. مكسيقهنك استقلاليله جماهير متفقه حالنه وضعنده تكزاسك بر جمهوريت اتخاذ اولنهجق قدر اهاليسى اولمديغندن، (قوآهويلا) يه الحاق اولنمشيدى. او صرهده مكسيقه حكومتنك مساعدهسيله ممالك مجتمعه انكليزلرندن بر چوق اهالى تكزاسه هجرت ايتمشيدى. بعده ١٨٢٩ ده تكزاس اهاليسى آيريجه استقلال دعواسنه قالقيشوب، خيلى وقت مكسيقهليلره قارشى حرب ايتدكدن صكره، ١٨٣٧ ده استقلاللرى دول سائره طرفندن تصديق اولنمش؛ و١٨٤٥ ده تكزاس جمهوريتى، مكسيقهنك تعجيزاتندن قورتلق ايچون، ممالك مجتمعهيه التحاق ايتمش؛ وبوندن طولايى ممالك مجتمعه ايله مكسيقه آرهسنده بر محاربه وقوع بولوب، مكسيقهليلرك مغلوبيتنى انتاج ايتمشدى. بر مجلس مبعوثانى وبر مجلس اعيانى اولوب، ٣ سنه مدتله انتخاب اولنور بر رئيس جمهورك تحت رياستنده بولنور.

تكزل { (Texel) فلمنكك ساحل شماليسنده، بحر شماليده و(زويدرزه) نك شمال غربى كوشهسى قارشيسنده بر آطه اولوب، بويى ٢٦ واكى ١٢ كيلومترهدر. ٦٥٠٠ اهاليسى واردر. مركزى همنامى اولان بر بيوك قريهدر. بو آطهنك صولرنده بر قاچ محاربهٔ بحريه وقوع بولمشدر.

تكس { (Tekès) چونغاريادهبر نهردر، كه غربدن شرقه طوغرى آقهرق، تقريباً ٤٠٠ كيلومترهلك جرياندن صكره، (ايلى) ايرماغنه دوكيلور. بو نهرك واديسى جنوباً (تيان شان) سلسلهسيله محدود اولوب، بو سلسلهنك بر قاچ بوغازندن تركستان شرقى ايله اختلاط ايدر. بو وادى ١٨٧١ تاريخنده چونغاريانك سائر طرفلريله برابر روسيه طرفندن ضبط اولنهرق، چين دولتى طرفندن اعادهسى طلب اولنمقدهدر.

تُكُش { (سلطان علاءالدين — خوارزمشاه) خوارزم وخراسان جهتلرنده حكومت سورن خوارزمشاهيان سلالهسنك بشنجى حكمدارى اولوب، ايل آرسلانك اوغليدر. ٥٧٦ تاريخنده كوچك برادرى سلطان شاهى مغلوب ايتمكله، تخته جلوس ايدوب، ٥٩٠ ده (رى) حدودنده سلطان طغرل سلجوقيى مغلوب ايدهرك، عراقى دخى ضبط ايتمش؛ و٢٨ سنه حكومت سوردكدن صكره، ٥٩٦ ده حناقدن وفات ايلمشدر.

تكفور طاغى { وزبانزدى تكير طاغ (Rodosto) مرمره دكيزينك

شمال غربی ساحلنده واستانبولك ١٢٧ كيلومترە غربنده
بر قصبه اولوب، ادرنه ولايتنه ملحق همنامی اولان
سنجاغك مركزيدر. قصبه دكيزك اوزرنده بر نصف
حلقه تشكيل ايدن بر قاچ تپه اوزرنده مؤسس او-
لوب، منظرەسی پك كوزل ايسەدە، سوقاقلری طار
وغيرمنتظم وقالديرملری بوزوق اولديغندن، ايچريسی
كوزل دكلدر. اسكی بر سورله محاطدر. اهاليسی
٢٣٠٠٠ رادەلرنده اولوب، ١٢٠٠٠ ی مسلم
وقصوری ارمنی، روم ويهوديدر. بر قاچ جامع شريفی،
روم وارمنيلره مخصوص بيوك كليسالری، ذكور واناثه
مخصوص آيری آيری، رشديه وابتدائيه مكتبلری، روم
وارمنيلره مخصوص رشديه وابتدائيه مكاتبی وخيلی
ايشلك تجارتی واردر. بوستانلری چوق اولوب،
قاربوزی مشهور اولمغله، استانبوله وسائر طرفلره
كليتله اخراج اولنور. قصبەدە كليتله سجوق دخی اعمال
اولنەرق، باشليجه استانبوله نقل اولنور. ليمانی بوغيسه-
دە، هفتەدە بر قاچ دفعه واپور وخيلی كيملر اوغرار.
اوكنده اسكيدن قالمه بعض سدلر وديوارلر بولنديغندن،
ليمانك انشاسی دخی پك قولايدر، كه اوتقديردە اهميت
تجارەسی ومعموريتی آرتەجغنده شبهه يوقدر. پك
اسكی برقصبه اولوب، زمان قديمدە (بيسانته Bisan-
the) اسميله يونان مستملكاتندن ايدی. بعده (رادستوس
Rœdestus) اسميله تسميه اولنەرق، اليوم السنهٔ
اجنبيەدە (روديوستو) اسميله معروفدر. دولت عثمانيەنك
ابتدای تشكلنده مستقل بر كوچك قرالك تحت ادارە-
سنده بولنمغله، عثمانليلر طرفندن ارمنيجەدن مأخوذ
و«قرال» معناسنه دال اولان (تكفور) كلمەسندن مركب
اسم حاضرله تسميه اولنمشدر. — تكفورطاغی قضاسی
همنامی اولان سنجاغك مركز قضاسی وبولوايی تركيب
ايدن ٤ قضانك بری اولوب، (اورتەجه) و(اشقلر)
ناحيەلريله برابر ٣١ قريەيی جامعدر. شمال شرقی
جهتندن چورلی، شمال غربی جهتندن خيره بولی،
غرباً معلقره قضالريله، غرب جنوبی جهتندن كليبولی
سنجاغيله، جنوب شرقی جهتندن دخی مرمره دكيزيله
محاط ومحدوددر. اهاليسی تقريباً ٣٥٠٠٠ كشی
اولوب، نصفندن زيادەسی مسلمدر. ايكنجی درجەدە
اكثريت روملردە اولوب، ارمنی ويهوديلر يالكز
مركزدە بولنورلر. قضانك محصولاتی حبوبات متنوعه
ايله سبزه وميوەلرك انواعندن عبارتدر.

تكفور طاغی { سنجاغی. ادرنه ولايتنی تركيب ايدن ٦ سنجاغك
بری اولوب، مرمره دكيزينك شمال غربی جهتندە كی
آچيق بر كورفزك اطرافنده واقع اولمغله، شرقاً
چتالجه مستقل سنجاغيله، شمالاً قرق كليسا، شمال
غربی جهتندن ادرنه، جنوب غربی جهتندن كليبولی
سنجاقلريله، جنوباً دخی مرمره دكيزيله محاطدر. ارا-
ضيسی قسماً طاغلق وقسماً اووەلق اولوب، كوزل
ومنبت وادی وبايرلری دخی واردر. تكفور طاغی
ايله ديكر بر طاقم تپەلر ساحله متوازياً ممتد اولمغله،
يالكز برقاچ كوچك درە مرمرەيه دوكيلوب، سنجاغك
اكثر طرفلری اركنه حوضەسنه تابعدر، ومياه
جاريەسی نهر مذكوره دوكيلور. بونلرك اك بيوكی
خيرەبوليدن كچن بوجه درەسيدر. سنجاغك نفوسی
٩٦٦٣٤ كشيدن عبارت اولوب، ٤٠٧٦١ ی
مسلم، ٣٨٤٣٤ ی روم، ١٠٩١٧ سی ارمنی،
١٦٢٥ ی يهودی وقصوری ملل مختلفهٔ سائرەيه
منسوبدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ايله ميوه
وسبزەلرك انواعندن عبارت اولوب، اورمان ومرعالری
دخی چوق اولمغله، اودون وكور وبر مقدار كراسته
چيقار، وقيون، صيغير، كچی وسائر حيوانات دخی
يتيشديريلير. درون لوادە ٨١ جامع ومسجد، ١٩
تكيه، ١ معمور و٣ خراب مدرسه، ٧ تربه، ١٩١
چشمه، ١ كتبخانه، ٤ رشديه و ٦٩ ابتدائيه مكتبی،
٤٥ كليسا، ١ حاورا، ١ خستەخانه، ٤ تلغرافخانه،
١٧٧٥ دكان، ٣٠٥ مغازه، ٥٧ خان، ٨٢ فرون،
٩ حمام، ١٠٦ دكرمن، ١ شياق طولابی، ٢٨
باغخانه، ١٣ دباغخانه، ١٠ كرميتخانه وساحلده ٣
فنار و٢ قرانتينه موجوددر. دمير يول خطی يالكز
چورلی قضاسنك ايچندن وخيره بولی قضاسنك حدو-
دندن كچوب، درون لوادە ٣ موقفی واردر. سنجاق
تكفور طاغی، چورلی، خيره بولی ومعلقره اسملريله
٤ قضايه منقسم اولوب، ١٢ ناحيه و٢٢٦ قريەيی
جامعدر.

تكلمبورغ { (Tecklembourg) پروسيەنك رين ايالتنده و(مونستر) ك ٣٢
كيلومترە شمال شرقيسنده بر كوچك قصبه اولوب،
وقتيله مستقل برقونتلغك مركزی ايدی. شمديكی حالده
يالكز ١٢٠٠ اهاليسی واردر.

تَكله { فارسده حكومت سورن اتابكان سلاله- سنك اوچنجى حكمدارى اولوب، زنكى بن مودود بن سلغرك اوغليدر. ٥٧١ تاريخنده پد- رينك وفاتى اوزرينه، تخته جلوس ايتمش؛ وعادل ونيكسيرت بر حكمدار اولمغله، وزيرى بولنان خواجه امين‌الدين كازرونينك معاونتيله ٢٠ سنه حكومت سوردكدن صكره، ٧٩٠ ده وفات ايتمشدر. بوندن صكره، عم‌زاده‌سى طغرل وبعده برادرى سعد جلوس ايتمشدر.

تكله { لرِبزركده حكومت سورن اتابكان سلاله‌سنك اوچنجى حكمدارى اولوب، هزار اسفك اوغليدر. پدرينك وفاتنده تخته جلوسله، فارس اتابكاندن سعد سلغرى ايله درت دفعه محاربه ايدمرك، جمله‌سنده غالب كلمشيدى. هلاكو خان بغداده كيريكنده، شهر مذكورده اهل اسلامه اولنان معامله‌دن رقته كلديكنى هلاكويه يتيشديردكلرينى ايشيدنجه، خوفندن لرستانه فرار، و(مايخشبه) قلعه- سنده تحصن ايلمش ايسه‌ده، بعده تسليم اولنمغه مجبور اولوب، تبريزه كيتديكنده، فرمان هلاكو ايله قتل اولنمشدر.

تكله { سانته — (Ste Thècle) خرستيانلرك عزيزه‌لرندن اولوب، اناطولينك (ايسوريا) خطهٔ قديمه‌سندن ايدى. حواريوندن پاولوس طرفندن دين عيسوى‌يه ادخال اولنه‌رق، ايكى دفعه اعدامنه حكم اولنديغى حالده، كرامتله قورتلمش اولديغى مرويدر. ايلولك ٢٣ نده يورطيسى اجرا اولنور.

تكلى { (Tékéli) مجارستان زادكانندن او- لوب، ١٦٧٦ تاريخ ميلاديسنده اوستريايه قارشى بر اختلال چيقارمش؛ وبر طاقم كوكلليلرك باشنده اولديغى حالده، ٣ سنه ايمپراطورك عسكرينه مقاومت ايتدكدن صكره، دولت عليهٔ عثمانيه- نك امدادينه مراجعته مجبور اولمغله، سلطان محمد خان رابع زماننده صدر اعظم مصطفى پاشانك قو- مانداسيله ٢٢٠٠٠٠ عثمانلى عسكرى كوندريله‌رك، ويانه شهرى محاصره اولندقده، صاحب ترجمه دخى عساكر عثمانيه رفاقتنده بولنمش؛ وطرف باب عاليدن مجارستان وسطى بكلكنه نصب اولنمش ايدى. بعده اوستريا دولتى مجارلر حقنده عفو عمومى‌يى اعلان ايتمكله، معيتنده‌كى مجارلر كنديسنى ترك ايتدكلرى جهتله، بر قاچ شهر وقلعه غائب ايتديكندن، حضرت پادشاهك توجهندن دوشمشيدى. ١٦٩٠ ده سلطان سليمان خان ثالث طرفندن اردل پرنسلكنه وبعده مجارستانك قراللغنه نصب اولنه‌رق، آوستريايه قارشى غالبانه محاربه ايله، هرمستاد شهرينى ضبط ايتمش ايسه‌ده، متعاقباً باده پرنسى طرفندن مغلوب اولوب، فيما بعد كندى باشنه حرب ايده‌مه‌مش، وياليكز اسقلاووينا وصربيه‌ده وقوع بولان محاربه‌لرده عساكر عثمانيه رفاقتنده بولنمش ايدى. ١٦٩٩ده عقد اولنان قارلوويچ معاهده‌سنده مجارستانده‌كى املاكنى استردا- ده موفق اوله‌مامغله، درسعادته هجرته مجبور اولوب، سلطان مصطفى خان ثانى طرفندن ازميد قربنده كنديسنه ويريلن چفتلكه چكلمش، و ١٧٠٥ ده اوراده وفات ايتمشدر.

تكمان { ارضروم ولايت وسنجاغنده ارضرو- مك جنوب شرقيسنده بر كوچك بقعه اولوب، بيك كول طاغنك شمالى اتكلرنده عبارتدر. مراعى ومياه جاريه‌سى چوق بر ير اولوب، حبوبات وسائره‌دن عبارت اولان محصولاتى دخى چوقدر. ارتفاعى حسبيله يازين جنت آسا بر اولوب، قيشين قارو وبرودتى چوق اولور. اورمانلرى آزدر. بو بقعه ٤٧ قريه‌يى جامع اولوب، يوقارى وآشاغى تكمان ناملريله خنس قضاسنه تابع ايكى ناحيه اتخاذ اولنمشدر. آرس ايرماغنك باشى اولان پاسين نهرينك منابعى تكمانده‌در. قطرانلى نام قريه‌سى قربنده نفت معدنى چيقار.

تَكَوش { سلانيك ولايت وسنجاغنده بر قضا اولوب، ولايتك منتهاى شمال غربيسنده واقعدر. مركزى اولان قوادار قريه‌سى سلانيكك ١٢٠ كيلومتره شمال غربيسنده واقعدر. شمالاً كوپريلى، شرقاً استروميجه، طويران وعور- تحصار، جنوباً وودينه قضالريله غرباً دخى مناستر ولايت وسنجاغنك پرليه قضاسيله، محدود ومحاط او- لوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٢٨٨ مربع كيلومتره‌دن عبارتدر. اراضيسى قسماً طاغلق وقسماً اووه‌لق اولوب، كوزل ومنبت باير وواديلرى، واسع اورمانلرى وپك ايى مراعى واردر. واردار ايرماغى قضانك قسم شرقيسندن چكديكى كبى، (زيرنه قره صو) چايى دخى

جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه طوغری جریانله، قضانك اراضیسنی سقی ایتدکدن صکره، مذکور ایرماغه دوکیلور. قوهٔ انباتیه‌جه سلانیك ولایتنك الك کوزل یری اولوب، بغدای آرپه، چاودار، یولاف، مصر، سیسام، پاموق، آفیون وسائر محصولاتی کثرتلیدر. خیلی مقدار ایپك قوزه‌سی وبال دخی چیقار. باغلری دخی چوق اولوب، کلیتلی شراب چیقار. اورمانلرندن سنوی یدی سکز بیك لیرالق کراسته اخراج اولنور. باشلیجه حیوانات اهلیه‌سی صیغیر، قیون، کچی وجزئی مقدار خرکله‌دن عبارتدر. معمولات صناعیه‌سی باشلیجه کلیم، خالی وعبادن عبارتدر. قضا ٩٠ قریه‌دن مرکب اولوب، ٣٩٦٤٠ اهالیسی واردر، که بونلرك‌ده ١٨٥٣٤ ی مسلم، ٢٠٧٠٨ ی بلغار، ٢٥٦ سی یهودی، ١١٣ ی روم و ٢٦٠ ی قبطیدر. درون قضاده ٢٤ جامع شریف، ١ مدرسه، ٢ کتبخانه، ٢٤ اسلام و ٥ بلغار مکتبی، ٦٤ کلیسا، ٥١٠ دکان، ١٥ خان، ١٤ طاش و ٣ اخشاب کوپری وسائره موجوددر. مرکز قضادن بر بچوق ساعت مسافه‌ده بهرسنه روز حضرده (قره‌صو) نامیله بر پنایر قوریلوب، ٣ کون سورر، وحیوانات وسائره اخذ وعطاسی اجرا اولنور. سلانیکدن اسکوبه وآوروپایه کیدن دمیر یول خطی قضانك قسم شرقیسی ایچندن کچدیکی کبی، خط مذکور موقفلرندن دخی ایچلریله طوغری بر قاچ شوسه یاپلمشدر.

تکه آناطولینك قسم جنوبیسنده برخطه اولوب، قونیه ولایتنه ملحق برسنجاق اتخاذ اولنمشدر. مرکزی آنطالیه قصبه‌سی اولوب، آنطالیه کورفزی سواحلیله ایچ طرفلرندن عبارتدر. غرباً منتشا، شمال غربی جهتندن بوردور، شمالاً حمید، شرقاً قونیه وایچ ایل سنجاقلریله محاط اولوب، محیط دائره‌سی ٥٥٨ ساعت قدردر. بوخطه‌نك ساحل قسمی زمان قدیمده (پامفیلیا) اسمیله معروف اولوب، قسم شمالیسی حمیدایلیله برابر (پیسیدیا) خطه‌سنی تشکیل ایدردی. دولت سلجوقیه‌نك انقراضی اثناسنده بو خطه‌ده امرادن تکه بك اسمنده بری تفردله، نسلی بر مدت اجرای حکومت ایتدکلرندن، (تکه ایلی) نامیله شهرت بولوب، بعده یالکز (تکه) دینلمشدر. تاوروس سلسلهٔ جبالی ایچ ایل ایله قره‌مان خطه‌لرینی بعد التفریق، تکه خطه‌سی حدودینه کیرنجه شماله وبعده جنوبه طوغری تمایل ایله بر قوس تشکیل ایده‌رك، آنطالیه کورفزی اطرافنده بر حوضهٔ مخصوصه تشکیل ایتدیکندن، بو خطه همان هرطرفدن حدود طبیعیه ایله وتقسیم میاه خطیله آیرلمشدر. بو وجهله سواحلندن باشلایه‌رق ایچری‌یه کیدلدکجه اراضیسی کسب ارتفاع ایتمکله، عمومیت اوزره اراضیسی آلچق سواحلدن ویوکسك یایلالردن عبارت اوله‌رق، طاغلرك اکثری طاشلق ایسه‌ده، جبال مذکوره‌دن بر چوق نهرلر نبعانله، اراضیسنی سقی ایتدکدن صکره، کورفزه منصب اولدقلرندن، پك منبت ومحصولدار بایر ودره‌لری دخی واردر. بو نهرلرك الك بیوکلری آنطالیه‌نك شرق جهتنده آقان آق صو، قره صو ومنغات نهرلریدر، که اوچی دخی صاغ وصولدن بر قاچر چای اخذ ایده‌رك، بربرلرینه متوازی اوچ حوضه تشکیل ایدرلر. اورمانلری دخی چوق اولوب، کلیتلی اودون وکراسته قطع ایله، انهار واسطه‌سیله ساحله ایندیریله‌رك، باشلیجه اسکندریه‌یه نقل اولنور. مرعالری دخی چوق وکوزل اولمغله، خیلی قویون وکچی وصیغیر بسلنوب، ساده یاغ اعمال واخراج اولنور. طاغلر شمال روزکارینك دخولنه مانع اولدیغندن، سواحل جهتی یازین خیلی صیجاق ایسه‌ده، یایلالری سرین وعمومیت اوزره هواسی صاغلام وصولری پك ایی‌دیر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله کوك بویا وتوتون وسائره‌دن عبارت اولوب، باغ وباغچه‌لری دخی چوق وسبزه ومیوه‌لری بولدر. سواحلنده لیمون وپورتقال حاصل اولدیغی کبی، زیتونی دخی چوق اولوب، طاغلرده یبانی زیتون آغاجلری کثرتله بولنور. زمان قدیمده بوخطه خیلی معمور بولنمش اولدیغندن، کرك سواحلنده وکرك ایچ طرفلرنده برچوق شهر وقصبه‌لر ویرانه‌لری ومتنوع آثار عتیقه بولنقده‌در. معمولات صناعیه‌سی کلیم، سجاده، خالی، چول، بز وسائره‌دن عبارتدر. تکه سنجاغی تکه، المالو، علائیه، اقسکی وقاش اسملریله ٥ قضایه منقسم اولوب، ٩ ناحیه و٥٤٩ قریه‌یی جامعدر. اهالیٔ لوا تقریباً ١١٦٠٠٠ کشی اولوب، بونلردن یالکز ٣١٧٠ ی روم و٢٧٥ ی ارمنی اولوب، قصوری کاملاً اسلام وجمله اهالی لسان ترکی ایله متکلمدر. اهالیدن ٧٠٠٠ قدری عشایر افرادندندر.

تکه ترکمانلری { خیوه ایله مرو آره‌لرنده بر ترکمان عشیرتی اولوب، روسیه‌نك اورالرینی استیلاسنده روس عسکرینه خیلی وقت مردانه مقاومت ایتمشلردر.

تکین { (آلپ —) غزنویلر سلاله‌سنك جد اعلاسی اولان سبکتکینك قائن پدری اولوب، دولت غزنویه‌نك اصل مؤسسی بودر. دردنجی قرن هجری اواسطنده سامانیلر طرفندن خراسان والیسی اولوب، منصور سامانی دورنده متوهم اولمغله، غزنه طرفنه کیده‌رك، اعلان استقلال ایتمش؛ و ١٣ سنه حکومت سوروب، هندستانده بر چوق فتوحات وغزواته موفق اولمشدر. وفاتنده غلامی ودامادی اولان سبکتکین خلفی اولوب، بونك اوغلی مشهور محمود سبکتکین غزنه دولتنی سطوت واقبالك اوج بالاسنه ایصال ایتمشدر.

تکین خزری { (امیر ابومنصور بن عبدالله) امرای اتراکدن اولوب، خلفای عباسیه‌دن معتضد باللهك آزادلیسی ایدی. خلیفه مقتدر بالله طرفندن عیسی بن محمد نوشریدن صکره، ٢٩٧ تاریخنده مصروالیلکنه نصب اولنه‌رق، عبدالله فاطمی طرفندن کوندریلن (حباشه بن یوسف) ایله خیلی وقت محاربه‌دن صکره، غالب کلمش؛ و ٥ سنه والیلك ایتدکدن صکره، ٣٠٣ ده عزل اولنمش ایدی. ٣٠٧ تاریخنده عبدالله فاطمینك آدملری منوفه وجزیرهٔ اشمونینه داخل اولمغله، بونلرك دفع وتنکیلی مأموریتیله ثانیاً والئ مصر اولوب، اعادهٔ امن واسایشه موفق اولمش؛ و ٢ سنه حکومتدن صکره، ٣٠٩ ده عزل اولنمش ایدی. ٣١٢ تاریخنده، احمد بن کیغلغك وفاتی اوزرینه، ثالثاً مصر والیسی اولوب، خطهٔ مصریه‌ده ظهور ایتمش اولان مخالفینك حقندن کلمش، وجمعه نمازینی دارالاماره‌ده قیلمغی عادت اتخاذ ایتمشدی. ٣٢٠ ده جلوس ایدن قاهر بالله طرفندن مصر والیلکنده ابقا اولنمش، و ٣٢١ ده وفات ایدوب، نعشی بیت مقدسه نقل، واوراده دفن ایدلمشدر.

تل { کوییوم — (Guil Tell) اسویچره‌نك استقلالنی انتاج ایدن ١٣٠٨ تاریخ میلادیسی وقعه‌سنه سببیت ویرنلردن بری اولوب، (اوری) ناحیه‌سندن و(والترفورست)ك دامادی ایدی. آوستریا دوقه‌لغی طرفندن اسویچره والیسی بولنان (کسلر)، اهالی حقنده ایتدیکی معاملات نابجا جمله‌سندن اوله‌رق، مرکز حکومتی اولان (آلتورف) قصبه‌سی میداننده بر دیرك رکزیله، اوزرینه کندی شاپقه‌سنی وضع ایده‌رك، کلوب کچنلرك بو شاپقه‌یی کمال حرمتله سلاملامه‌لرینی بر قاعده اتخاذ ایتمش اولدیغی حالده، کوییوم تل بو حقارته القای نفس ایتمکدن امتناع ایتدیکیچون، اعدامنه حکم اولنوب، نشانجیلقده‌کی شهرتی حسبیله، اوغلنك باشی اوزرینه موضوع بر المانی خیلی اوزاق برمسافه‌دن اوق‌ایله اورمغه اجبار، وبوکا موفق اولدیغی حالده، عفو اولنه‌جغی کندیسنه علناً وعد اولنمش، وتل جکرپاره‌سنك قاتلی اولمق تهلکه‌سنه دخی غالب کله‌رك، المانی اورمش ایکن، ینه ال وآیاقلری باغلانوب، والینك معیتنده (کوسناخت)ه کیتمك، واوراده حبس اولنمق اوزره، (لوچرنه) کولنده قایغه بیندیرلمش؛ وآنجق اثنای راهده شدتلی بر فرطونه ظهور ایتمسیله، کندیسی پك ماهر کمیجی وقوتلی کورکجی اولدیغندن، قایغی قورتارمق اوزره، ال وآیاغی چوزلمش؛ وکوییوم تل قایغی ساحل سلامته یناشدیروب، کندیسی قریه‌یه فیرلادقدن‌صکره، قایغه بر تکمه اوروب، والی‌یی کولده براقه‌رق، یولی اوزرنده پوصی طوتمش؛ ووالی کچرکن، اوقله‌اوروب، تلف ایتمش ایدی. بو وقعه اسویچره محارباتنك مبدئی اولوب، ١٣١٥ ده وقوع بولان (مورغارتن) محاربه‌سنده دخی کوییوم تل حاضر بولنمش؛ و ١٣٥٤ ده (بورغلن) ده وفات ایتمشدر. اسویچره‌لیلر اسمنی بر حرمت مخصوصه ایله یاد ایدرلر، ومتعدد هیکللرینی رکز ایتمشلردر. وقعهٔ مشروحه‌یی اکثر آوروپا ادباسی سلك نظم و نثره چکوب، بونلرك اك مشهورلری (شیلر)ك فاجعه‌سیله (روسینی)نك اوپراسیدر.

تل اُسقُف { موصلك ٢٠ کیلومتره شمالنده ودجله‌نك شرق جهتنده بر بیوك قریه‌در.

تلاش { هندستان شعراسندن حافظ محمد جمال دهلوینك مخلصیدر. بیدلك شاکردانندن اولوب، عزلت وانزوایه مائل ایدی. ١١٢٧ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بروز عید هرشا. وکدا کم میکند خودرا
تورفتی بر سمند ناز ومن از خویشتن رفتم

تل اعزن { حلب جوارنده بیوك بر قریه اولوب ، باغ و باغچه‌لری چوق اولدیغی وبو قریه‌ده یوارلق دانه‌لی قیرمزی بر نوع اوزوم حاصل اولدیغی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تل اعفر { موصل ایله سنجار آره‌سنده بر تپه‌نك اوزرنده ودجله‌یه تابع بر چایك کنارنده بیوجك بر قریه اولوب، وقتیله پك متین بر قلعه‌سی بولنمش، ومشاهیر علمادن بعض ذواتك بورادن چیقمش اولدیغی « معجم البلدان » ده‌کی تعریفندن آکلاشیلیور. یاقوت حموی بونك بین الخواص (تل‌یعفر) دینلدیکنی دخی بیان ایدیور. — جزیره‌ده دخی رقه ایله حصن مسلمه آره‌سنده بو اسمله بر قلعه وار ایمش.

تل السبع { مصر سفلاده نیلك دالیه‌سنده وبوقیرك شرق جهتنده برکوچك قصبه اولوب، (لئونتوپولیس) شهر قدیمنك خرابه‌لری اوزرنده مؤسسدر.

تل القاضی { سوریه‌ده بانیاسدن بر ساعتلق مسافه‌ده کائن مربع الشکل بر تپه اولوب، (دان) شهر قدیمنك محلیدر. بو شهر بنی اسرائیل ملکنك حدود شمالیه‌سنده واقع ایدی. بعده بانیاسك تأسیسی (دان) ك خرابنی موجب اولمشدر.

تلامون { (Télamon) اساطیرله مخلوط اولان یونان قدیم تاریخنده (آکینه) حکمداری (ایاق) ك اوغلی اولوب، بیوك برادرینی قتل ایتدیکیچون، پدری طرفندن طرد اولنه‌رق، (سالامینه) حکمدارینه التجا، وقیزینی تزوج ایتمش؛ ووفاتنده خلفی اولمش ایدی. تروآنك ضبطنده هرکوله معاونت ایتمش؛ واوغللری (ایاقس) ایله (توکر) دخی تروآ محاصره‌سنه کیدوب، برنجیسی اوراده قتل اولندیغیچون، ایکنجیسی دخی رد ایلمش؛ واوغلنك قتلندن متهم عد ایتدیکی اولیسك کیمسنی بر طاقم ساخته فنارلرله قیالره جلب ایدوب، باتیرمش ایدی.

تلب { (ابو هلقام بن ثعلبه التمیمی العنبری) صحابه‌دن اولوب، بصره‌ده اقامت ایتمشدر. اوغلی هلقام کندیسندن بعض احادیث شریفه نقل وروایت ایتمشدر.

تلبشار { حلب ولایت وسنجاغنك عینتاب قضاسنده وعینتابك ۳۰ کیلومتره قدر جنوب شرقیسنده بر قریه اولوب، وقتیله مستحکم برموقع ایدی. « معجم البلدان » ده (تل باشر) صورتنده محرر اولوب، معمور ومستحکم وارمنی اهالی ایله مسکون اولدیغی بیان اولنیور.

تل بطریق { روم حدودنده یعنی آناطولینك شرق جهتنده برقصبه اولوب، سیف‌الدوله بن حمدان طرفندن تخریب ایدلمش اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

تل بنی صباح { نهر الملك قراسندن جامعی وچارشیسی اولان بر بیوك قریه اولوب، بغداددن ۱۰ میل مسافه‌ده بولندیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

تل بونّا { کوفه قربنده بر قریه اولوب، تفرجگاه اتخاذ اولنوردی، وشرابی مشهور ایدی.

تل توبه { موصلك قارشیسنده دجله‌نك شرق جهتنده ونینوی خرابه‌لری اتصالنده بر موقع اولوب، هر جمعه کیجه‌سی زیارت اولنور بر مشهدیله مشهوردر، وموصل اهالیسنك تفرجگاهی حکمنده‌در. یاقوت حموینك روایتنه کوره، بو موقعده اسکی آثوریلرك بر بیوك معبدی بولنوب، حضرت یونس زماننده صنملرینی شکست ایتمشلردی.

تل جبیر { طرسوسدن ۱۰ میل مسافه‌ده بر قصبه اولدیغی « معجم البلدان » ده مذکوردر.

تل حران { جزیره‌ده بیوك بر قریه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

تلخین { (Telchines) اساطیر یونانیه‌ده دمیرجیلکله وبیطارلقله مشغول زعم اولنور بر طاقم جنلر اولوب، کویا ابتدا پلوپونس شبه جزیره‌سنده ساکن ایکن، بعده ردوسه نقل مکان ایتمشلر. معادنله مشغول بر قوم قدیمدن غلط اولسه کرکدر.

تلسفور { سنت — (St. Télesphore) ۱۳۷ تاریخ میلادیسندن ۱۳۹ تاریخنه‌دك پاپالق ایدوب، آدریان زماننده قتل ایدلمش اولمغله، اعزه صره‌سنه چکیریله‌رك، کانون ثانینك ۷ سنده یورطیسی اجرا اولنور. یونانلی ایدی.

تلسیله { (Télésille) یونان‌قدیم شاعره‌لرندن قهرمان بر قیز اولوب، آرغوسلی ایدی. میلاددن ٥١٤ سنه اول آرغوسی ضبط ایتمکه کیتمش اولان اسپارته‌حکمداری (قلیومن) ك قارشیسنه قادینلردن مرکب بر کوکللی فرقه‌سیله چیقوب، کندیسنی مغلوب، وفراره مجبور ایتمکله، بیوك بر شهرت قزانه‌رق، هیکلی رکز اولنمشدی، ونامنه بهر سنه بر شهر آیین اجرا اولنوردی. اشعارندن یالکز بعض قطعه‌لر موجوددر.

تلسیو { (Telesio) ایتالیا حکماسندن اولوب، ١٥٠٩ ده قلابره‌نك (قوزنجه) قصبه‌سنده طوغمش، و ١٦٨٨ ده وفات ایتمشدر. آرسطونك فلسفه‌سنه تابعیتك علیهنده بولنوب، فلسفهٔ مخصوصه‌سنی نشر ایچون بر آقادمیا تأسیس ایتمشدیسه‌ده، کندیسنك اتخاذ ایتدیکی مسلك دخی باطل اولوب، کندیلکندن چوروممشدر.

تلغون { (Télégone) مشهور اولیسك اوغلی وتلماقك برادری اولوب، بر مدت پدرینی تحری ایتدکدن صکره، وطنی اولان (ایتاق) جزیره‌سنه کیدوب، پاشایه بیلك ایچون، یغماکرلکه مجبور اولمش؛ وکاهنك سوزی یرینی بولمق اوزره، طانیمقسزین پدرینی اولدیرمش؛ و اوکی والده‌سی (پنلوپه)یی تزوج ایلمش. کویا بوازدواجدن (ایتالوس) اسمنده برچوجق طوغوب، ایتالیانلرك جدی اولمشدر.

تلف { (Télèphe) اساطیرله مخلوط اولان یونان تاریخ قدیمنه کوره، هرکول ایله (آوکی)نك اوغلی اولوب، طوغدیغنده، آتلمش اولدیغی حالده، کویا بردیشی کیك طرفندن بسلنوب، آناطولیده‌کی (میسیا) حکمداری (توتراس) طرفندن اوغللغه قبول اولنمش؛ وتروآ محاربه‌سنده یونانیلره قارشی تروآلیلرك امدادینه کیدوب، آخیلاوس طرفندن جرح اولنمش ایسه‌ده، کندیسنی یاره‌لیان اوقك پاسندن اولیس طرفندن یاپیلان بر مرهمله یاره‌سی ایی اولمش؛ وبوکا مکافاةً بعده یونانیلرك خدمتنده بولنمش ایدی. شاعر (اوریپید)ایله آوروپانك بعض شعراسی بونك سرکذشتنی سلك نظمه چکمشلردر.

تللی { سلطان ابراهیم خانك خاصکیلرندن بر قادین اولوب، حسن وجمالیله واجرا ایتدیکی نفوذله مشهوره‌در.

تلماق { (Télémaque) پروزه ساحلی قارشیسنده کائن (ایتاق) جزیرهٔ صغیره‌سنك حکمداری وتروآ شهرینی محاصره ایدن یونان قهرمانلرندن (اولیس) ایله (پنلوپه)نك اوغلی اولوب، تروآ محاربه‌سنك ظهورنده بشیکده‌ایدی. پدرینك غیبوبتندن ٢٠ سنه صکره، (منتور) اسمیله بر اختیار صورتنه کیرن عقل وحکمت الهه‌سی (مینروه)نك دلالتیله، تحریسنه چیقوب، پیلوس، اسپارته و(قرس)ده بر طاقم وقوعاته دوچار اولدقدن صکره، ایتاقه عودت ایدرکن، والده‌سنی تزوج آرزوسنده بولنانلر طرفندن پوصی‌یه قونمش اولان آدملری قتل ایتمش؛ وپدرینی بولوب، والده‌سنك طلبکارلرینه قارشی اولان محاربه‌لرده کندیسنه یاردیم ایلمش ایدی. کاهنلر اولیسك کندی اوغلی الندن قتل اولنه‌جغنی سویلمش اولدقلرندن، تلماق ترك وطن ایتمکه مجبور اولمش ایسه‌ده، کهانتك حکمی برادری (تلغون) طرفندن اجرا اولنمشدر. تلماق (کیرکه) اسمنده برقیزله ازدواج ایدوب، (روما) اسمنده بر قیزی ویاخود (روموس) اسمنده براوغلی اولمشدر. تلماقك سرکذشتی اومیروسك «ایلیاده» منظومه‌سنده منقول اولدیغی کبی، فرانسه ادباسندن (فنلون) دخی «سرکذشت تلماق» عنوانیله حکمت آمیز براثر یازمشدر، که ادبیات فرانسویه‌نك ارکانندن معدوددر. بو اثر صدر اسبق کامل پاشا مرحوم طرفندن بلیغانه واجد وفیق پاشا حضرتلری طرفندن ساده اوله‌رق لسانمزه ترجمه اولنمشدر.

تل محری { (یاخود تل بحری ویا تل بلیخ) حصن مسلمه ایله رقه آره‌سنده برکوچك قصبه اولوب، اورته‌سنده قلعه‌سی وچارشی ودکانلری اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تلمسان { (Tlemcen) جزایرك وهران ایالتنده و وهرانك ١١٦ کیلومتره جنوب غربیسنده وساحل بحردن ٤٨ کیلومتره‌لك مسافه‌ده بر قصبه اولوب، ١٣٠٠٠ اهالیسی، (مشوار) اسمیله مسمی متین قلعه‌سی، اسلحه وسائر دمیر آلات عملخانه‌لری، دباغخانه‌لری، زیتون یاغی ودقیق دکرمنلری، فدان باغچه‌لری، جوارلرنده اشجار مثمره‌یی حاوی کوزل باغچه‌لری، واسع زیتونلقلری وخیلی ایشلك تجارتی واردر. مدنیت اسلامیه زماننده خیلی معمور وبیوك برشهر اولوب، زناته قبیله‌سنك مرکزی ایدی. بعده ادریسیلرك مقر حکومتلری اولوب، صکره بنی زیری ودها صکره

ملثمين وموحدينك ضبطنه كچمش، ونهايت بنى‌زيان طرفندن ضبط، ومركز حكومت اتخاذ اولنه‌رق، بونلرك زماننده دها زياده اعمار وتوسيع وتزيين اولنمش ايدى. قانونى سلطان سليمان خانك اوائل سلطنتلرنده خيرالدين پاشانك برادرى اوروج بك طرفندن ضبط اولنمش، ومتعاقباً اسپانيوللرك النه كچمش ايسه‌ده، ينه پادشاه مشاراليهك زماننده ضميمهٔ ممالك عثمانيه اولمش ايدى. او وقتدن برى جزايره ملحق بولنمشدر. ١٨٣٥ تاريخ ميلاديسنده فرانسزلر طرفندن ضبط اولنه‌رق، متعاقباً امير عبدالقادره ترك اولنمش، وبونك طرفندن مركز اتخاذ اولنه‌رق، ١٨٤٢ده بتكرار فرانسزلر طرفندن ضبط وجزايره الحاق اولنمشدر. ياقوت حموى بوشهرك بربرينه قريب ايكى قصبه‌دن مركب اولديغنى، وبونلردن اسكيسنك (اقادير) وملثمين طرفندن تأسيس اولنان يكيسنك (تافرزن) تسميه اولنديغنى بيان ايديور.

تلمسه { (Telmesse) منتشا ساحلنده واقع (ميس) قصبه‌سنك اسم قديميدر.

تَلَمُّص { يمنده صعده ناحيه‌سنده مشهور بر قلعه اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

تل مَنَّس { شامده معرة‌النعمان قربنده برقلعه اولوب، بعض مشاهيرك مسقط رأسى بولنمشدر.

تل موزن { جزيره‌ده رأس عين ايله سروج آره‌سنده اسكى برقصبه اولوب، جسيم سياه طاشلردن بعض ابنيهٔ قديمه‌سى اولديغى «معجم البلدان»ده مذكوردر.

تلميذ سنان { (ابوالحسين بن كشكرايا) مشاهير اطباى عربدن اولوب، عيسوى المذهب ايدى. مشهور سنان بن قره‌نك تلامذه‌سندن اولمغله، بومخلصله شهرت بولمشدر. طبده‌كى مهارت ومعلوماتيله مشهور اولوب، سيف‌الدوله بن حمدانك خدمت طبابتنده ايدى. عضدالدوله بغدادده (بيمارستان عضدى)ى تأسيس ايتديكنده، صاحب ترجمه‌يى دخى جلب، و مذكور خسته‌خانه اطباسى صره‌سنه ادخال ايتمكله، قدرى برتر اولمشيدى. طبه متعلق «الحاوى» عنوانيله مشهور بر اثرى وسائر بعض تأليفاتى واردر.

تله { بتليس ولايتنك سعرد سنجاق وقضاسنده وسعردك ٣٠ كيلومتره جنوبنده اوله‌رق سعرد چاينك دجله‌يه دوكلديكى محلده واقع بر كوچك قصبه‌در.

تل هفتون { اربلدن آذربيجانه كيدن طريق اوزرنده واربلدن ايكى مرحله‌ده بر كوچك قصبه اولوب، طاغلر آره‌سنده بولنديغى وكوزل چارشيسيله بعض خيراتى وقلعه يرينى طوتار بر تپه‌سى اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

تمّار { طبرستان طاغلرنده وخراسان جهتنده بر قصبه اولديغى «معجم البلدان» ده مذكوردر.

تمّام { عم رسول‌الله حضرت عباس (رضه) ك اصغر اولادى اولوب، صحبتنده بين‌العلما اختلاف واردر. پدرلرندن نقلاً بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر. حضرت على(رضه)ك زمان خلافتلرنده سهلدن صكره وابو ايوب انصاريدن اول طرف مرتضادن مدينه واليسى اولمش ايدى. (قثم) اسمنده بر اوغلى وار ايدى.

— (تمام بن منده) دخى صحابه‌دن واهل وعيالليله برابر معيت حضرت فخر رسلده مكه‌دن مدينه‌يه هجرت ايدن ذواتدندر.

— صحابه‌دن ديكر بر تمام دها واردر، كه بحيرا وابرهه ايله برابر نزد حضرت پيغمبرى‌يه كلمش ايدى.

تمبكتو { (Tombouctou) سودان غربينك وسطنده بيوك بر شهر اولوب، (نيجر) ايرماغى قربنده، ١٨°١٠′ عرض شمالى ايله ٦°٢′ طول شرقيده وبياض قومدن عبارت بر چولك اورته‌سنده واقعدر. اهاليسى ٢٠٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، جمله‌سى مسلمدر. شهر مثلث الشكل اولوب، محيط دائره‌سى ٤ كيلومتره‌در. نيجر نهرنده ايشليان سفائن وباشليجه فاس ومراكشدن كيدن كاروانلر واسطه‌سيله بيوك بر تجارت اولنوب، تمبكتو آفريقانك سواحل شماليه وغربيه‌سيله سودان شرقى آره‌سنده بر تجارت مخزنى حكمنده‌در. جوارلريله برابر مستقل بر حاكمك تحت اداره‌سنده اولوب، مقدما مراكش حاكمنك تحت تابعيتنده ايدى. ابن بطوطه مشهورسياحتنده بو شهره دخى اوغرامشيدى.

تمپيو { (Tempio) ساردنيه آطه‌سنك ساسارى ايالتنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ١٠٥٠٠ اهاليسى واردر.

تمربغا { یاخود تیمور بوغا (ملك ظاهر)، مصرده حکومت سورن غلامان چراکسه‌نك ١٦ نجیسی اولوب، ٨٧٢ تاریخنده، ملك ظاهر ایلبایك اسقاطنده، سلطان مصر اولمش ایسه‌ده، آنجق ایکی آی حکومت سوردکدن صکره، موقع اقتداردن اسقاط، ودمیاطه نفی اولنمش ایدی. صالح ودیندار بر آدم ایدی.

تمرتاش { یاخود تیمور طاشی (امیرحسام الدین بن نجم الدین ایلغازی) دیاربکر جهتلرنده حکومت سورن بنی ارتق دولتی حکمدارلرندن اولوب، پدری ایلغازینك زماننده حلب والیسی اولمشیدی. پدرینك وفاتنده ٥١٦ تاریخنده ماردین حاکمی اولوب، عم زاده‌سی بلك بن بهرامك قتلندن صکره، حلبی دخی ضبط ایتمش ایسه‌ده، ینه اوسنه غائب ایدوب، ٥٢١ ده نصیبینی دخی کندیسندن عمادالدین زنکی آلمش ایدی. ماردین ومیافارقینده اوتوز سنه حکومت سوردکدن صکره، ٥٤٧ ده وفات ایتمشدر. کریم الطبع وحلیم بر ذات ایدی.

تمزره { سیواس ولایتنك قره حصار شرقی سنجاق وقضاسنده وقضاء مذکورك جهت شمالیه‌سنده بر ناحیه اولوب، ١٦ قریه‌دن مرکبدر. اراضیسی طاغلقدر.

تمش { یاخود طمش (Témès) مجارستانده بر نهردر، که قارپات طاغلرندن نبعاناله، شرقه طوغری جریان امده‌رك، بانات، قراسوه، طمشوار وتورونتال ایالتلرینی سقی، وقرانسبش ایله طمشوار وپانچوه شهرلری ایچندن مرور ایتدکدن صکره، بوصوك شهرك آلت طرفنده طونه‌یه دوکیلور. مجراسی ٤٥٠ کیلومتره‌در.

تمکین { ایران وهندستان شعراسندن درت کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (سید رضاخان) کرمان شاهان حوالیسندن وشاه نعمة الله ولینك احفادندن اولوب، عارف واهل دل وتصوفده بینظیر ایدی. ١٠٨٥ ده طوغوب، تدریس وارشادله مشغول اولمش، وفرخ سیر زماننده هندستانه رحلتله، پادشاه مشارالیهك وبعده محمد شاهك فوق العاده حرمت وتعظیمنه نائل اولمش ایدی. شو بیت جملهٔ اشعار عارفانه‌سندندر:

خاك پای اوشدن کردست رس باشد مرا
کی بغیر ازنقش پا کشتن هوس باشد مرا

— ایکنجیسی (تمکین مولوی) دیمکله معروف اولوب، ملا محمد امین فاضل کشمیرینك احفادندن وشاهجهان ایله عالمکیرك علماسندن ایدی. علوم عقلیه ونقلیه‌ده ید طولی صاحبی اولوب، اشعاری لطیف ومقبولدر. اون ایکنجی قرن هجری اواسطنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

هست بیمهر ماه پارهٔ من
مکر این بود درستارهٔ من

— اوچنجیسی (میرزا محمد علی) ینه کشمیرلی اولوب، میرزا عبدالرسول استغنانك برادر زاده‌سی وشاکردی ایدی. خوش طبع وخوش الحان بر ذات اولوب، ١١٣٢ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

زبوستان محبت طمع چه دارد کس
که نخل عشق بتانرا ثمر زسنك بود

تمنا { ایران وهندستان شعراسندن آلتی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (میرزا ابوالحسن) شیرازلی اولوب، ملوك صفویه‌دن شاه سلیمان وشاه سلطان حسینك زماننده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

کبوتری بقفس بود شب بناله در آمد
دل اسیر بیاد آمدم ببین چه کشیدم

— ایکنجیسی (خواجه محمد علی بن خواجه عبدالله تأیید) هندستانك عظیم آباد شهرندن اولوب، عذوبت بیان وطلاقت لسان صاحبی ایدی. ١٢٣٢ ده وفات ایتمشدر. ایکی بیکی متجاوز بیتی حاوی دیوانی واردر. شو بیت اوندندر:

دمی که کشت تمنا بلند شمشیرش
زخاك تاسر افلاك الامان برخاست

— اوچنجیسی (محمد عابد بن علی مولوی) هندستانك سندیله قصبه‌سندن اولوب، ١٢٩٠ ده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی وبرچوق قصائد بلیغه‌سی واردر. شو بیت اونکدر:

نیست بی شور محبت جزئی از اجزای من
ناله میخیزد برنك نی زسر تا پای من

— دردنجیسی هندستان بر همنلرندن و(کایته) قومندن اولوب، عن اصل شکوه آبادلی اولدیغی حالده، لکهنوده یاشامشدر. دیوانی ومثنویاتی اون بش بیك بیتدن زیاده‌در. شو بیت بر مثنویسنك مطلعیدر:

ای در تو مأمن بیچارکان
مرهم ریش غم آوارکان

— بشنجیسی (میرزا محمد علی) شاهجهان آبادلیدر. شو بیت اونکدر:

نمیدانم چه محفل بود شب جایی‌که من بودم
که‌یك نامحرمش دل بود شب جایی‌که من بودم

— آلتنجیسی (میرزا محمدی) اجدادی ایرانلی اولوب، کندیسی کابلده طوغمش، ودهلی‌یه کیدوب، فرخ سیر طرفندن شهنامه تحریرینه مأمور اولمش ایسـه‌ده، اکمال ایتمزدن، اورادن مرشدآباده عزیمتله، بنکاله ناظمی مهابت جنك طرفندن خانلق عنوانـنـه ونیجـه مراتبه نائل اولمشـیدی. ١١٦٠ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

چون تمنارا ببزم خویش کریان دید کفت
کین مرا رسوای عالم کرد بیرونش کنید

تموجین { چنکیزخانك اسم اصلیسیدر. [«چنکیز خان» مادەسنه مراجعت بیویله.]

تموز { (Thammouz) اسکی سریانیلرله فنیکه‌لیلرك یونانیلر عندنده (آدونیس) نامیله معروف اولان اله کاذبه ویردکلری اسم اولوب، بونك عبادتنه مخصوص معبدلری وار ایدی. صیفدن کنایه اولدیغی آکلاشیلان بومعبودك اسمی شهور سریانیه‌دن معلوم اولان برشهره دخی ویرلمشدر.

تمولوس { (Tmole, Tmolus) آیدین ولایتنده‌کی (برکی) قصبه‌سنك واوستنده‌کی بوجاق طاغنك اسم قدیمی اولوب، باغلرینك اوزومندن حاصل اولان شرابیله مشهور ایدی.

تمیتمندان { مکرانده برقصبه اولوب، اوستنده‌کی طاغده نشادور چیقدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

تمیس { (Thémis) اساطیر یونانیه‌ده عدالت الهه‌سی اولوب، سمادن کنـایه اولان (اورانوس)ك ویاخود (تیتان)ك قیزی وشمسدن کنایه اولان (آپولون)ك سودیننه‌سی زعم اولنـوردی. بر روایتده تسالیه‌ده حکومت سورمش بر قادین اولوب، کمال عدالتندن آلـهه صره‌سنه کچمش‌ایدی. اوتورمش اولدیغی حالده بر النـده بر قلیج ودیکرنده بر ترازی طوتار صورتنده تصویر اولنوردی.

تمیستوقلس { (Thémistocle) اسکی آتنه جمهوریتنك الك مشهور سردارلرندن اولوب، میلاددن ٥٢٣ سنه اول طوغمشدر. قبل‌المیلاد ٤٩٠ تاریخنده ایرانیلره قارشی واقع اولان (ماراتون) محاربه‌سنده (میلتیاد)ك قوماندەسی تحتنده ابراز شجاعت و لیـاقت ایتمش؛ واو وقتدن ایرانیلرك بر ایکنجی هجومی وقوع بوله‌جغنی درك ایله، آتنه‌لیلری بیوك بر دونغـا تشکیلنه تشویق ایتمکه باشلامشـیدی. ایران شاهی اکسرسس (شیرویه؟) یونانی استیلا ایتدیکنده، آتنه عسکرینك قوماندەسی صاحب ترجه‌یه تودیع اولنمغله، وطنداشلرینی آتنه‌یی ترك وتخلیه ایله کمیلره کیرمکه قاندیرمش؛ وبتون یونان عسکرینك عمومی قوماندانی اولان اسپارته‌لی (اوریبیاد)ه کندی ترتیبنی قبول ایتدیرنجه‌یه قدر اوغراشوب، حتی بونك کندیسنی ضربه قالقیشمسیله، «بنی ضرب ایت، لکن سوزمی دیکله» دیمش اولدیغی مشهوردر. بو وجهله قبل‌المیلاد ٤٨٠ تاریخنده سالامینه جزیره‌سی اوکنده ایران دونغاسنی کلیاً مغلوب وپریشان ایده‌رك، اسپارته‌لیلرك ممانعتیله برابر، آتنه‌نك سورینی تجدید، وپیره‌یی تحکیم ایلمشـیدی. دونغایی دخی تزیید وتقویه ایله آتنه جمهوریتنـك سائر یونان جماهیرینـه تفوقنی تأمین ایتدیکیچون، اسپارته‌لیلر دسایسه مراجعتله، آتنـه‌لیلری تمیستوقلسی ٥ سـنه مدتله نفی ایتمکه قاندیرمشلردی. قبل‌المیلاد ٤٧٥ ده وطنی ترك ایتمکه مجبور اولوب، ابتدا ایپیرده‌کی مولوسیا حکمدارینك وبعده ایران شاهی آرد شیرك یانه التجا ایتمش؛ وبونك طرفندن حسن قبول اولنمش ایسـه‌ده، بعده یونانه قارشی استخدامی مراد اولندیغنـدن، ٤٧٠ تاریخنـده کندینی تسمیم ایتمکه مجبور اولمشدر. تمیستوقلس جسور وحیله‌لی وفوق‌العاده محب وطن بر آدم ایدیسـه‌ده، مقصدینه نائل اولمق ایچون، هر نوع وسائطه تشبثدن اجتناب ایتمز ایمش. حتی آتنه‌نك تفوقنی تأمین ایچون اسپارته‌نك دونغاسنی احراق ایتمك ایستیوب، عدالتیله مشهور اولان (آرسـتید) «بو نافع بر تدبیردر، لکن ناموسکارانه بر حرکت دکلدر» دیه‌رك مانع اولمشیدی. بوکبی مخالفتلرندن آرستیدی دخی آتنـه‌لیلره نفی ایتدیرمشیدی.

تمیستیوس { (Thémistius) یونانك مشاهیر نطق پردازانندن اولوب، میلادك ٣١٧ تاریخنده پافلاغونیاده یعنی قسطمونی جهتنده طوغمش؛ وحکمای مشائیون فلسفه‌سنه تابع اولوب، فصاحت وطلاقت لسانیله شهرت بولمش ایدی. شرقك بر چـوق شهرلرینی کزوب طولاشـدقدن صکره،

قسطنطینیه‌ده تقرر ایدوب، یدی حکمدارك زماننده یاشامش، وبرآره‌لق شهر امینی اولمش ایدی. کندیسی مشرك اولدیغی حالده، حسن اخلاق جهتیله، خرستیانلرك دخی توجهنی قزانمش ایدی. بعض نطقلریله آرسطونك آثارینه برطاقم حواشی وتعلیقاتی موجوددر.

تمیسکوره { (Thémiscyre) طربزون ولایتنك جانیك سنجاغنده‌واقع (ترمه) قصبه‌سنك اسم قدیمی اولوب، اسکی یونانیلر طرفندن (آمازون) نامیله معروف اولان وقادینلری جنکاور بر قوم موهومك مرکزی عد اولنوردی.

تمیسون { (Thémison) یونان قدیم اطباسندن اولوب، لاذقیه‌ده طوغمش، و آوغستوس زماننده یاشامشدر. آسقلپیادك تلامذه‌سندن ایدی.

تمیم { قبائل عربدن مشهور بر قبیله اولوب، نجد ایله بصره ویمامه آره‌لرنده ساکن ایدیلر. نسابون بو قبیله‌نك (تمیم بن ادبن طابخه بن الیاس بن مضر بن نزار بن معد بن عدنان) نسلندن اولدیغنه قائلدرلر. بوقبیله‌دن وقت سعادتده صحابه‌دن وشعرا وسائره‌دن بر قاج ذات کسب اشتهار ایتمش اولدقلری کبی، بعدالاسلام دخی تمیم قبیله‌سنه منسوب برچوق مشاهیر ظهور ایتمش؛ وبونلر ممالك اسلامیه‌نك هر طرفنه طاغلمشلردر. شاعر شهیر جریر دخی بو قبیله‌یه منسوب ایدی. هجرت نبویه‌نك طقوزنجی قرننده‌بری تمیم قبیله‌سندن اثر قالمیوب، یرلرنده شمدیکی حالده طی قبیله‌سندن (غزیه) وبنی عقیلدن (خفاجه) حیلری ساکندرلر.

تمیم { بو اسمله صحابه‌دن بر قاج ذات اولوب، بروجه آتی ذکر اولنور:

تمیم بن اسید (یاخود اسد) خزاعی، که فتح مکه‌ده حضرت رسول‌الله (صلعم) طرفندن انصاب حرمك تجدیدینه مأمور اولمشیدی. عبدالله بن عباس (رضما) کندیسندن بعض احادیث شریفه‌نقل ایتمشدر.

— ابو رفاعه تمیم بن اسید عضوی، که مؤخراً بصره‌ده اقامت ایدوب، عبدالرحمن بن سمره معیتنده سجستانده وفات‌ایتمشدر. کندیسندن برحدیث شریف منقولدر.

— ابو رقیه تمیم بن اوس، که عنااصل نصرانی المذهب اولوب، هجرت نبویه‌نك طقوزنجی سنه‌سی، شرف اسلامله مشرف وصحابهٔ رسول الله (صلعم) عدادینه داخل اولمشیدی. حضرت عثمانك شهادتندن صکره، شامه هجرتله، قدس قربنده واقع (عینون) قریه‌سنده ساکن اولمش ایدی. کیجه‌لری عبادتله کچیریردی. کندیسندن برچوق احادیث شریفه مرویدر.

— تمیم بن بشر، که احد غزاسنده حاضر بولندیغی مرویدر.

— تمیم بن جراشه الثقفی، که‌قومیله برابر نزد حضرت پیغمبری‌یه واروب، شرف اسلامله مشرف اولمشیدی.

— تمیم بن حارث قرشی سهمی، که پدری حارث بن غیطله اسلامله استهزایه جرأت ایدنلردن ایکن، کندیسی سعید، ابوقیس، عبدالله وسائب اسملرنده درت برادریله برابر اسلامه کلمش، ودیکر بر برادری بدر غزاسنده اسیر اولمش ایدی. صاحب ترجه، وبر روایتده بشر بن حارث اسمنده دیکر بر برادری حبشه هجرت ایدن صحابه جمله‌سندندر.

— تمیم بن حمام، وبر روایتده عمیر بن حمام، که بدر غزاسنده شهید اولوب، بونکله امثالی حقنده « ولاتقولوا لمن یقتل فی سبیل الله اموات » آیت کریمه‌سی نازل اولمشدر.

— خراش بن صمه‌الانصاری‌نك آزادلیسی تمیم، که بدر واحد غزوه‌لرنده حاضر بولنمشدر.

— تمیم بن ربیعه الجهنی، که حدیبیه وقعه‌سنده معیت حضرت رسول‌الله (صلعم)‌ده بولنمشدر.

— ابو عباد تمیم بن زید انصاری مازنی، که اهل مدینه‌دن اولوب، عبدالله بن زید انصاری‌نك برادریدر. اوغلی عباد پدرندن وعمندن بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر.

— تمیم بن سعد تمیمی، که تمیم قومیله برابر نزد حضرت نبویه‌یه واروب، شرف اسلامله مشرف اولمشیدی.

— تمیم بن سلمه، که بعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر.

— ابو الحسن تمیم بن عبد عمرو المازنی، که حضرت علینك زمان خلافتنده سهل بن حنیفك خروجنده مدینه والیسی نصب اولنمشیدی.

— تمیم غنمی، که بنی غنمك آزادلیسی اولوب، انصاردن ایدی، وبدر ایله احد غزالرنده حاضر بولنمشدر.

— تمیم بن غیلان ثقفی، که پدری صحابه‌دن اولوب، کندیسنك عهد رسول‌الله (صلعم) ده طوغمش اولدیغی مرویدر.

— تمیم بن معبد انصاری، که پدریله برابر احد غزاسنده حاضر بولنمشدر.

— تمیم بن نسر انصاری، که احد وقعه‌سنده حاضر بولنمشدر. سفیان بن نسر اسمیله بری دخی مذکور اولوب، بونك برادری‌می یوقسه ینه کندیسی‌می اولدیغی آکلاشیله‌مامشدر.

— تمیم بن یزید (یاخود زید) وتمیم بن یعار اسملریله صحابه‌دن ایکی ذات دخی بولندیغی مرویدر.

تمیم بن معز { (ابو یحیی — صنهاجی) مغربده حکومت سورن (بنی زیری) ملوکندن اولوب، هجرت نبویه‌نك ٤٥٤ تاریخنده پدری معزه خلف اولمشدر. ٤٢٢ تاریخنده منصوریه‌ده طوغوب، ٤٤٥ ده پدری طرفندن مهدیه والیلکنه نصب اولنمشیدی. عالم وادیب وعادل بر حکمدار اولوب، ارباب علم وهنری حمایه وتشویق ایدر ایدی. ابن رشیق بونك تحت حمایه‌سنده بولنان شعرا جمله‌سندن ایدی. ٤٧ سنه حکومت سوروب، ٥٠١ ده وفات ایتمشدر. زماننده برچوق وقوعات ظهور ایدوب، صفاقس والیسی حمو بن ملیك ایله، بعده عم زاده‌سی ناصر بن علناس ایله، دها صکره‌لری برادری عمرو بن معز ایله وتونس صاحبی احمد بن خراسان ایله برر وقت اوغراشمش، وطرابلس غربه مستولی اولان شاهملك ترکی ایله محاربه ایتمشیدی؛ وجمله‌سنه غالب کلوب، مغلوبلرینه دائما رفق وملایمتله معامله ایدردی. بر غیبوبتنده ٤٧٩ تاریخنده روم دونغاسی هجوم ایدوب، مهدیه‌یی نهب واحراق ایتمشلرسه‌ده، صاحب ترجمه کندیلرینی دفعه موفق اولمش؛ وآنجق صقلیه آطه‌سنی ٤٨٤ ده استیلا ایدن فرنکلری اورادن اخراجه مقتدر اوله‌مامشیدی. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو قطعه جمله اشعارندندر:

فکرت فی نار الجحیم وحرها
یاویلتاه ولات حین مناص
فدعوت ربی ان خیر وسیلتی
یوم المعاد شهادة الاخلاص.

تمیمی { (ابو عبدالله محمد بن احمد) مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب، علی الخصوص علم نباتاتده وادویهٔ مفرده ایله ترکیب وادویه‌ده عصرینك فریدی ایدی. (فاروق) اسمیله معروف اولان مشهور تریاقی اکمال واصلاح ایله دیکر برچوق تریاقلر دخی ترتیب ایتمشیدی. دردنجی قرن هجری اوائلنده قدسده طوغوب، اوراده فن طب ایله علوم سائره‌یی تحصیل، وبرمدت قدسده مقیم بولنان راهب (انبازخریا بن ثوبه) نك حلقهٔ تدریسنه دوام ایتدکدن، ووطننده خیلی وقت اجرای طبابتله اوغراشه‌رق، بر قاچ کتاب تألیف، وبر طاقم نافع تریاقلر وترکیبلر ترتیب ایتدکدن صکره، رمله وجوارلرنده حکم سورن (حسن بن عبدالله بن طغج)ه انتسابله، برمدت خدمت طبابتنده بولنمش؛ وبعده مصره عزیمتله، معز وعزیز علوینك وزیری ابو الفرج یعقوب بن کلسه انتساب ایده‌رك، اوراده مغربدن کلمش اطبا ایله دخی الفت ایله معلومات فنیه‌سنی توسیع، ووزیر مشارالیهك نامنه برقاچ کتاب یازوب، بعض تریاقلر وترکیبلر دخی ایجاد ایلمشیدی. ٣٧٠ تاریخنده مصرده بولنوردی. وباء ظهورنده بر طاقم شیلر احراقیله ادخنه استحصال ایده‌رك، منع سرایتی چاره‌سنی بولمش؛ وبوخصوصده وزیر مشارالیهك نامنه « مادة البقله باصلاح فسادالهواء والتحرز من ضرر الأوباء » عنوانیله بر قاچ جلددن مرکب بر کتاب یازمشدر. کوز خسته‌لقلری حقنده « مقالة فی ماهیة الرمد وانواعه واسبابه وعلاجه » عنوانیله بر تألیفی، « کتاب الفحص والاخبار » عنوانیله بر اثری، وتریاق فاروق ایله ترتیب ایلدیکی سائر تریاقلرك صورت ترتیب وترکیبنی وقوللاندیغی ادویه‌نك تعریفاتنی جامع اوله‌رق دیکر بر قاچ تألیفاتی دخی واردر.

تنار { (Thénard) فرانسه‌نك اك مشهور کیمیاکرلرندن اولوب، ١٧٧٧ ده (اوبه) ایالتنك (لوپیر) قصبه‌سنده طوغمش؛ و١٨٥٧ ده وفات ایتمشدر. کیمیاده ید طولی صاحبی اولوب، بوفنه متعلق برچوق کشفیاته موفق اولمش، وبرقاچ معتبر کتاب یازمشدر. آقادمیا وبرچوق جمعیات فنیه اعضاسندن اولوب، معارف عمومیه ایشلرینه دخی قاریشدیرلمش؛ ووطنی طرفندن مبعوث انتخاب اولنه‌رق، امور سیاسیه‌یه دخی قاریشمشیدی. ١٨٥١ دن صکره امور سیاسیه‌دن کف ید ایتمش ایدی. کشفیات فنیه اغورینه وقف وجود ایدن علمایه معاونت ایتمك اوزره، بر جمعیت تأسیس ایدوب، کندیسی دخی یکرمی بیك فرانق اعانه ویرمشیدی.

تناسریم { (Ténasserim) هندچینیده وسیاملك ساحل غربیسنده همنامی اولان خطه‌ده برشهر قدیم اولوب، وقتیله بوخطه‌نك مركزی ایدی. (مرغوی) شهرینك ٧٠ كیلومتره جنوب غربیسنده وهمنامی اولان نهرك كنارنده واقع اولوب، الیوم ویرانه حالنده‌در. سیام دولتنه تابع ایكن، بعده بیرمان حكمدارلرندن (آلومپرا) طرفندن ضبط وتخریب اولنمشدر. — تناسریم خطه‌سی سیام مملكتیله ملاغه شبه جزیره‌سنك ساحل غربیسندن عبارت اولوب، شمالدن جنوبه اوزانیر طار واوزون بریردر، كه شرق جهتندن بر سلسلهٔ جبالك صرتیله آیرلمش اولدیغندن، بنكاله كورفزینه تابع بر مائله تشكیل ایدیور. شمال جهتنده (مرتبان كورفزی) بولنیور. مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ٥٠٠٠٠ مربع كیلومتره اولوب، ٢٢٠٠٠٠ اهالیسی واردر. ١٨٢٦ تاریخندن بری انكلتره‌یه تابع اولوب، هندستانك بنكاله اداره‌سنه ملحقدر. مركزی جهت جنوبیه‌سنده بولنان (مرغوی) یاخود (مركوی) شهریدر. ساحله قریب اولان قسمی دوز ومنبت اولوب، تناسریم، كولیپا وسائر برطاقم كوچك نهرلرله اروا اولنور ایسه‌ده، پك آز یری ایشلندیكندن، محصولاتی احتیاج اهالی‌یه تقابل ایده‌میور. باشلیجه محصولاتی پرنج، شكر قامشی، پاموق، متنوع میوه‌لر، صندال آغاجی وسائره‌دن عبارتدر. ایچ طرفلرنده واسع اورمانلر بولنوب، ایچلرنده فیل، قپلان وسائر حیوانات وحشیه كثرتله بولنور. خیلی كراسته وقیمتلی آغاجلر دخی قطع واخراج اولنور. قلای معدنی دخی چوقدر. اهالیسی سیاملیلره مشابه اولوب، حلیم ومونس آدملردر. ساحلك قارشیسنده وعلی‌الخصوص قسم جنوبیسنده (مرغوی) جزایر مجتمعه‌سی نامیله بر طاقم آطه‌لر بولنیور، كه ساحللری صرب وطاشلقدر.

تنبوقتو { [« تمبكتو » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تندوس { (Ténédos) بوزجه آطه‌نك اسم اصلی رومیسیدر. [« بوزجه آطه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تنریفه { (Ténériffe) آفریقانك ساحل غربیسی قارشیسنده واقع قناریه آطه‌لرینك الك بیوكی اولوب، ٢٨° ایله ٢٨° ٣٦′ عرض شمالی و ١٨° ٢٦′ ایله ١٩° ١٨′ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولور. بویی ٨٠ واكی ٤٠ كیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٢٨٠ مربع كیلومتره واهالیسی ٨٠٠٠٠ كشیدر. مركزی قناریه جزایرینك مركز عمومیسی اولان (سانته قروز) قصبه‌سیدر. شكلی غیر منتظم اولوب، سواحلی دیك وصرب ایسه‌ده، ایكی اوچ لیمانی واردر، كه الك صاغلاملری سانته قروز مرسای صنعیسی اولوب، اون اون ایكی حرب سفینه‌سنی استیعاب ایدر، وبر طاقم استحكاماتله دخی محفوظدر. اراضیسی طاغلق اولوب، سونمش بركانلردن عبارت برطاقم منفرد طاغ وتپه‌لرله مستور ایسه‌ده، بایر ووادیلری پك منبتدر. نهرلری یوغیسه‌ده، برچوق سیللری وبعض قیناقلری واردر. باغلری پك چوق اولوب، كلیتلی شراب چیقار. هواسی شمال شرقی جهتنده معتدل وسائر طرفلرنده دها صیجاق اولوب، پورتقال، لیمون، موس، خرما، شكرقامشی، انجیر، بادم، كستانه وسائر میوه‌لری پك مبذولدر. چام، میشه وسائر آغاجلری حاوی اورمانلری دخی واردر. محصولات ارضیه‌سی بغدای، آرپه، مصر وسائر حبوباتدن عبارتدر. حیوانات اهلیه‌سی دخی چوقدر. حیوانات وحشیه‌یه متعلق یالكز بر جنس یبانی كچی بولنیور، كه جنسی بو آطه‌یه مخصوصدر. ایپك بوجكلری دخی چوق اولوب، خیلی ایپك چیقار، وبر قسمی خام اوله‌رق اخراج اولنه‌رق، بر قسمندن دخی محلنده برطاقم قطیفه‌لر وقوردله‌لرله ایپك چورابلر اعمال ایدرلر. سواحلنده بالیغی چوقدر. تجارتی پك ایشلك اولوب، باشلیجه انكلیزلرله آمریقالیلر طرفندن اجرا اولنور. آطه ٣ قضایه منقسم اولوب، مركزندن بشقه باشلیجه قصبه‌لری: جیود، اوروتووه، لاغونه، غوآراشیقو وپالماسدر.

بو آطه‌نك بركانی طاغلری اورته‌سندن دیم دیك بربركانی طاغ كسب ارتفاع ایدوب، «تنریفه ذروه‌سی» (Pic de Téneriffe) اسمیله معروفدر. حذای بحردن ارتفاعی ٣٦٨٦ متره اولوب، اطرافنده‌كی طاغلرك اوسته‌نه ٢٥٠٠ متره قدر یوكسلیور. بو طاغك تپه‌سنه چیقانلر تنریقه آطه‌سنی پك كوچك كوروب، كندیلرینی بركمی سرنی اوجنده ظن ایدرلر. وقناریه آطه‌لرینك جمله‌سنی سیر ایدرلر. یوقاری چیقاركن، بعض دفعه اطرافده‌كی بلوطلرده انسان قوس قزح

رنكلرنده كندى شكلنى كورور. بو بركان ١٧٩٨ ده آتش افشان اولوب، شمديكى حالده آغزى كوكوردله مملودر.

تنس { (Ténez) جزايرده جزاير شهرينك ١٥٠ كيلومتره غربنده ووهرانك تقريباً ٢٠٠ كيلومتره شرق شماليسنده اولەرق همنامى اولان برونك آلتنده وآق دكيز ساحلنده بر قصبه اولوب، يكى واسكى اسملريله ايكى قسمه منقسمدر. اسكيسى عرب اهالى ايله مسكون اولوب، آنجق ٨٨٦ نفوسى جامعدر. يكيسى ايسه (قارتنه) مدينهٔ قديمەسنك محلنده فرانسزلر طرفندن بنا اولنەرق، آزوقتده توسع وكسب عمران ايتمكله، ٦٠٠٠ اهاليسى واردر. جغرافيون عربك روايتنه كوره شمدى اسكى تنس دينلن قصبه ٢٦٢ تاريخ هجريسنده اندلس عربلرى طرفندن تأسيس اولنەرق، (تنس الحديثة) تسميه اولنمش، وبش آلتى بيك خانەيى جامع بولنمشيدى. (تنس القديمة) اسمى ايسه بونك قربنده بولنان خراب بر قلعەيه ويريليردى، كه احتماله كوره، فرانسزلرك يكى تنسى تأسيس ايتدكلرى محلده بولنمش اولان (قارتنه) خرابەلرندن عبارت ايدى. عربلر عنده وخامت هواسيله مشهورايدى. ابو الربيع ميليانينك روايتنەكوره، تنس شهرى ٦٢٠ تاريخلرنده صودن خراب اولوب، اهاليسى طاغلمش، وبعده يالكز بر مقدارى عودت ايدوب، ويرانەلرك آرەلرنده ساكن اولمشلر ايدى. ٩٢٥ تاريخلرنده خيرالدين پاشا طرفندن تخريب اولنمشدى. ١٨٤٣ تاريخ ميلاديسنده فرانسزلرك النه كچمشدر. — تنس برونى ٣٦°٣٤′ عرض شمالى ايله ٥٤′٠° طول غربيده واقع اولوب، اوجنده بر فنار ركز اولنمشدر.

تنسه { (Tennessée) آمريقاى شمالى ممالك مجتمعەسنده بر نهردر، كه جنوبى قارولينه جمهوريتنده دمير طاغندن نبعانله، (قنوقسويل) قربنده (هولستون) چايى ودها آشاغيده (ويرجينيا) جمهوريتندن كلن (قلينچ) نهرينى اخذ، وهمنامى اولان جمهوريتى شق ايتدكدن صكره، (كنتوكى) جمهوريتنه كيروب، صول ساحلندن (اوهيو) ايرماغنه دوكيلور. مجراسى ١٠٥٠ كيلومتره طولندەدر.

تنسه { (État de Tennessée) جمهوريتى آمريقاى شماليده ممالك مجتمعەنك جماهير وسطيەسندن اولوب، ايچندن جريان ايدن نهرك اسميله مسمادر. شمالاً كنتوكى، شمال شرقى جهتندن ويرجينيا، شرقاً شمالى قارولينه، جنوب شرقى جهتندن جورجيا، جنوباً آلابامه، غرباً دخى ميسيسيپى جمهوريتلريله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحيەسى ١٠٨٩٠٥ مربع كيلومتره اولوب، ١٥٤٢٣٦٠ اهاليسى واردر، كه هر كيلومتره باشنه ١٤ كشى دوشيور. مركزى (ناشويل) قصبەسيدر. (كومبرلاند) طاغلرى بو جمهوريتك ايچندن كچر، وتنسه نهريله ميسيسيپى ايرماغى اراضيسنى سقى ايدر. هواسى معتدل وصاغلام اولوب، طوپراغى منبت ومحصولداردر. باشليجه محصولاتى شكر قامشى، پاموق، توتون، مصر، بغداى وسائرەدن عبارتدر. حيوانات اهليه ووحشيەسى چوق اولوب، مقدما (بيزون) تعبير اولنور آمريقاى شماليه مخصوص بر نوع يبانى صيغير سوريلرى كثرت اوزره بولنوردى. پك نمالى باقير معدنلرى دخى واردر. جنوب شرقى جهتنده وقتيله پك كثرتلى بولنمش اولان (شروكه) قوم اصليسى نيم وحشى حالنده بولنيور. آمريقانك اهالئ اصليەسندن قالمه بر چوق آثار عتيقه وازآن جمله (فوركيددير) قربنده ٥١ متره ارتفاعنده بر هرم واردر. بوير ١٦٦٤ ده (قونت دوقلارندون) ە وبعده ديكر بعض زادكانه مالكانه ويريلوب، بونلر، (شروكه) لرك مقاومتيله برابر، مهاجرلر سوق واسكان ايتمشلردى. آنجق اصل اعمارى ١٧٧٣ تاريخ ميلاديسندن باشلايوب، ابتدا (قارولينه) جمهوريتنه تابع ايكن، ١٧٩٠ ده آيريلوب، ١٧٩٦ ده استقلالى تقررله، ممالك مجتمعه عدادينه داخل اولمشدر. ٢٥ اعضادن مركب بر مجلس اعيانيله ايكى سنه مدتله انتخاب اولنور ٧٥ اعضادن مركب بر مجلس مبعوثانى واردر. رئيس جمهور مقامنده اولان واليسى اشبو ايكى مجلسلر طرفندن ينه ايكى سنه مدتله انتخاب اولنور.

تن سيوداى چين { (Ten-Sio-Daï-Tsin) جاپونليلرك الك بيوك معبودى اولوب، زعملرنجه، بو اله موهوم ارض وسمواتى خلق ايتدكدن صكره، ٢٥٠٠٠ سنه جاپونده حكمدارلق ايتمش، وبوملكتك سائر حكمدارلرى بونك نسلندن چيقمشدر. (ايسيه) ده

اولان مشهور بر معبدنده تمثالی مقامنده یالکز بر آینه واردر.

تُنُكَت { سیحونك اوته‌سنده واقع (شاش) مملکتنده بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك وازان جمله (ابوالليث نصر بن حسن تنكتی)نك مسقط رأسی بولنمشدر. بو ذات مشاهیر علما ومحدثیندن اولمغله برابر اغنیای تجاردن اولوب، تجارت طریقیله شام ومصر واندلسه قدر سیاحت ایتمش، و هر کیتدیکی یرده افاده واستفاده وروایت احادیث شریفه ایله مشغول اولوب، فقرا ومحتاجینه دخی پك چوق اعانه‌لر ایدرمش. ٤٨٦ ده وفات ایتمشدر.

تَنكِز { (امیر سیف الدین ابو سعید اشرف ناصری) ملوك مصردن قلاوونك اوغلی ملك اشرفك کوله‌لرندن اولوب، ملك ناصر محمد بن قلاوونك زمانده رتبه واعتباری تزاید ایتمکله، ٧١٢ تاریخنده شام والیلکنه نصب اولنمش، وملاطیه‌یی دخی فتح ایلمش ایدی. فعال وشدید البطش بر آدم اولمغله، بیوك برنفوذ واقتدار قزانوب، زمانده شام وفلسطین وبتون اوجوارلرده امن واسایش تقرر ایتمش؛ وکندیسی حسابسز مال وثروته نائل اولوب، خیراتی دخی سودیکندن، دمشقده، قدسده، صفدده وسائر شهر وقصبه‌لرده بر چوق جوامع ومساجد وصو یوللری وبیمارستانلر وسائر مبرات تأسیسنه موفق اولمش ایدی. ملك ناصرك عندنده قدرواعتباری بر درجه‌یه وارمشیدی،که هرسنه بینلرنده کرانبها هدیه‌لر تعاطی اولنور، وصاحب ترجمه‌نك معروضاتی ابدی رد اولنماز ایدی. نهایت امرادن طاجار دوادارك سعایتیله سلطانك اغبرارینه اوغرایوب، ٧٤١ تاریخنده حیله ایله اسکندریه‌یه جلب، واوراده برآی قدر حبس اولندقدن صکره، قتل اولنمشدر. برقاچ ملیون درهم مقدارنده ظهور ایدن اموالی دخی مصادره ایدلمشدر.

تَنوخ { قبائل عربدن بر بیوك قبیله‌نك اسمی اولوب، بونلر انبار وحیره جهتلرنده ساکن ایکن، بعده بر شعبه‌لری سوریه‌یه هجرتله، یقین وقتلره کلنجه‌یه قدر جبل لبنان اطرافنده بولنمشدر.

تَنوخی { (القاضی ابو القاسم علی بن محمد) مشاهیر علما وشعرادن اولوب، عقائدده معتزله‌ده وفقه، هیئت، نجوم، هندسه وسائرعلومده ید طولی صاحبی ایدی. فصیح ومجلس آرا بر ذات اولمغله، عراق کبراسی بیننده (ریحانة الندماء) دینمکله شهرت بولمشیدی. ٣٤٢ تاریخنده بصره‌ده وفات ایتمشدر. شو قطعه جمله‌ٔ اشعارندندر:

رضاك شباب لا یلیه مشیب
وسخطك داء لیس منه طبیب
کانك من کل النفوس مرکب
فانت الی کل النفوس حبیب

— بونك اوغلی (ابو علی محسن بن ابی القاسم تنوخی) دخی علما وشعرادن اولوب، پدرینك کندن بیوك دیوان اشعاری و«الفرج بعدالشدة»، «نشوان المحاضره»، «المستجاد من فعلات الاجواد» عنوانلریله اوچ معتبر کتابی واردر. بر چوق وقت قاضیلقله کزمش، و٣٨٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو قطعه جمله‌ٔ اشعارندندر:

قل للملیحة فی الخمار المذهب
افسدت نسك اخی التقی المذهب
نور الخمار ونور خدك تحته
عجبا لوجهك کیف لم یتلهب

— بونك اوغلی (ابو القاسم علی تنوخی) دخی شعرا وادبادن اولوب، حفظنده پك چوق اشعار ونوادر بولنوردی. بعض قضالرده بولنمشدر. شیعی المذهب ومعتزله‌دن اولدیغی مرویدر. ٤٤٧ ده وفات ایتمشدر.

تُنُوس { سیواس ولایت وسنجاغنده وسیواسك جنوب غربیسنده بر قضا اولوب، مرکزی سیواسدن ٧٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع (شهر قشله) قریه‌سیدر. قضا ١٥ ناحیه و١١٤ قریه‌دن مرکب اولوب، ٤٥٠٠٠ اهالیسی واردر، که بونلرك ٣٣٠٠٠ ی اسلام وقصوری ارمنی وسائره‌در. قضا عزیزیه، قنقال، ایلبکلو ویلدیز ایلی قضا وناحیه‌لریله محدود اولوب، قزیل ایرماغه تابع (آق صو) چایی اراضیسنی سق ایدر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه‌لق اولوب، طوپراغی اولدقجه منبتدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله آرمود، اریك، قاربوز وسائر میوه‌لردن عبارتدر. خیلی اورمانلری دخی اولوب، سیواس وقیصریه‌یه نقل اولنمق اوزره، اودون وکراسته قطع اولنور. کوزل مرعالری دخی اولوب، قیون، کچی، صیغیر، خرکله وسائر حیواناته تفنیك چکیلری‌ده واردر. معمولات صناعیه‌یه متعلق اعلاخالی وکلیم یاپلیور. درون قضاده ٣٩ جامع شریف، ٣ مدرسه، ٢٨ مسلم و١٠ غیرمسلم صبیان

مكتبى، ٥ خان، ٥٥ دكان، ٦٥ دكرمن وبرقاج ايليجه ومعدن صويى موجوددر.

تنونيه { جص قربنده بر محل اولوب، صحابه‌دن عبدالله بن بشر مازنى بو محلده وفات ايتمشدر، ومرقدى اوراده موجوددر.

تنها { (محمد سعيد) ايران شعراسندن اولوب، (قم) شهرندندر. غزليات ومثنويلرى وسائر اشعار مرغوبه‌سى چوقدر. شوبيت اوجمله‌دندر:

عضو عضوم را جدا ذوق طواف كوى دوست
كر قدم در ره كذارم كاروانى ميشود

تنيس { (Tanis) مصر سفلاده (بحيرة المنزله) نك ساحل جنوبيسى قربنده بر شهر قديم اولوب، اليوم (سان) اسميله بر قريه حالنده‌در. بو شهر پك اسكى اولوب، حضرت موسى زماننده مصرك مركزى بولنمش؛ وبعده ايالت مركزى اتخاذ اولنمش ايدى. حتى بحيرة المنزله‌يه دخى اسكى يونان وروما جغرافيونى طرفندن بوشهره نسبتله (تاناتيقوس لاقوس) اسمى ويريلوب، جغرافيون اسلام آثارنده‌ده (بحيرة تنيس) اسميله ياد اولنور. اوائل دور اسلامده دخى معمور اولوب، خلفاى عباسيه وملوك مصر طرفندن دفعاتله سور واستحكاماتى تجديد، وشهر توسيع وتزيين اولنمشيدى. بعده اهل صليب محاربه‌لرى اثناسنده خراب اولوب، شمديكى حالنده قالمشدر. اسكى مصريلر وروماليلر زمانلرندن قالمه بر چوق آثار عتيقه‌سى موجوددر.

— بحيرهٔ مذكوره‌نك شرق جهتنده وسويش قنالنك قربنده دخى بو اسمله طار واوزون بر جزيره بولنوب، يونانيلر عندنده اسم قديمى (تنسوس) در، واليوم (تنه) اسميله معروفدر. جزيره‌نك اوزرنده ينه بو اسمله بر قصبه دخى واردر، كه اليوم پك كوچك واهميتسز ايسه‌ده، وقتيله خيلى بيوك اولوب، بعض آثار باقيه‌سى موجوددر.

تنين { موصل جهتنده‌كى جبل جودى قربنده بر طاغدر.

تنينير { اورفه سنجاغنك جهت شرقيه‌سنده جريان ايدن خابور نهرى اوزرنده بو اسمله ايكى قصبه بولنوب، برينه (تنينير العليا) وديكرينه (تنينير السفلى) ديندبكنى، وبرنجيسندن دفعاتله كچمش اولديغنى ياقوت حموى ذكر ايديور.

تو { (Theux) بلجيقه‌نك (ليژه) ايالتنده و(ليژه)نك ٢٤ كيلومتره جنوب شرقيسنده بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهاليسى وچوخه فابريقه‌لريله دباغخانه‌لرى، دميرخانه‌لرى ومرمرلرى واردر.

توآم { (Tuam) ايرلانده‌نك (غالواى) ايالتنده وغالوايك ٣٠ كيلومتره شمال شرقيسنده بر قصبه اولوب، ٧٠٠٠ اهاليسى واردر.

توات { (Touat) آفريقاى شماليده جزايرك جنوب غربى ومراكش دولتنك شرق جنوبى جهتنده برخطه اولوب، رسماً مراكش دولتنه تابعدر. صحراى كبير قوملريله محاط برطاقم واحه‌لردن عبارت اولوب، ٢٣° ايله ٢٥° عرض شمالى و٣° طول شرقى ايله ٢° طول غربى آره‌سنده ممتد اولور. بويى ٤٠٠ واكى ١٠٠ كيلومتره‌در. طوپراغى پك منبت دكل ايسه‌ده، كوزل مرعالرى اولوب، پك ايى بر جنس آت يتيشير، وصيغير، قويون، دوه وسائر حيواناتى چوقدر. خرمالرى دخى چوق اولوب، اهالينك باشليجه مدار تعيشيدر. بو خطه صحراى كبيرك ايچنده بيوك بر تجارت مخزنى حكمنده اولوب، مراكش، تمبكتو، سودان، فزان وغدامس ايله مناسبات تجاريه‌سى ومحال مذكوره‌نك هر برينه آمد شد ايدر كاروانلرى واردر. اهاليسى كاملاً عرب ومسلم اولوب، بر درجه‌يه قدر بربر وزنجى جنسلرى دخى قاريشمشدر. الك بيوك قصبه‌سى ومركز تجارتى (انسله) اولوب، تميون، اولف، تسابت، تاوريت، تامنتيق وسائره اسمليله برقاج قصبه‌سى دخى واردر. مملكتك ايچنده برقاج وادى وار ايسه‌ده، يالكز ياغمور موسملرنده صولرى اولوب، اكثرى بر كوچك كول تشكيل ايده‌رك قورورلر. تميون قصبه‌سنك يانده (سبخة غورارة) اسميله بيوجك بر كول دخى واردر. مراكش حكومتى بو خطه‌نك اداره‌سنى اهمال ايتمش اولديغندن، فرانسزلر جزايردن دائرهٔ نفوذلرى ايچنه آلمغه چاليشيورلر.

توارتقو { (Tvartko) بوسنه ويكيپازار حكمدارلرندن ايكى كشى اولوب، برنجيسى مجارستانك (بانات) ايالتنده والى ايكن، بوسنه جهتنده واقع اولان فتوحاتى اوزرينه، ١٣٧٦ تاريخ ميلاديسنده بوسنه قرالى اولمش؛ ودالماچيايى دخى ضبط ايله، اعلان استقلال ايتمش ايسه‌ده، ١٣٨٨ ده

مجارستان قرالی سجیسموندە عرض اطاعته مجبور اولمش ایدی. بر سنه صکره دولت عثمانیه‌نك تحت حمایه‌سنه کیروب، عساکر عثمانیه‌نك امدادیله دالماچیایی کاملاً ضبط ایلمش؛ و ١٣٩١ ده وفات ایتمشدر. —— ایکنجیسی برنجینك اوغلی اولوب، ١٣٩٦ ده قرال اولمش؛ ومحارب بولنان عثمانلیلرله مجارلر آره‌سنده قالوب، عساکر عثمانیه‌یه التحاقله، اسقلا ونیایی نهب وغارت ایتمش؛ و ١٤١٥ ده بسبتون دولت عثمانیه‌نك تحت تابعیتنه کیروب، استرداد استقلال ایچون هرنه قدر چالیشمش ایسه‌ده، موفق اوله‌میه‌رق، ١٤٤٣ ده وفات ایتمشدر.

توارِق { (Touaregs) آفریقای شمالیسنده صحرای کبیرك قسم وسطیسنده بو- لنور بر بیوك قوم اولوب، اقوام بربریه‌دن معدوددر. برچوق قبائله منقسم اولان بو قوم طرابلس غرب ولایتنك غرب جنوبی حدودندن یعنی غدامس وفزان جهتلرندن باشلایه‌رق، تمبکتو شهرینه وسودان وسطیسیه یعنی حوصه وبورنو مملکتلرینه قدر اولان چوللرده جولان وبو چوللرك آره‌لرنده بولنان بعض واحلرده اسکان ایدرلر. بو وجهله متمکن وخیمه نشین اوله‌رق ایکییه منقسم اولوب، متمکن اولانلری عربلرله وسوداندن جلب ایتدکلری زنجیلرله بر درجه‌یه قدر قاریشمشلر سه‌ده، خیمه نشین وکوچبه حالنده یاشایانلری اقوام بربریه‌یه مخصوص اولان سیما واخلاق و عاداتی محافظه ایتمشلردر. هر قبیله کندینه مخصوص برلسانله متکلم ایسه‌ده، بو لسانلرك جمله‌سی بربرلرینه مشابه اولوب، بربر لساندن مشتقدرلر. توارق اسمی کندیلرینه عربلر طرفندن ویریلوب، کندیلری (ایموشار) اسمیله تسمیه اولنورلر. عربلرله بینلرنده منافرت اولوب، کندیلری ترك نسلندن اولمق ادعا- سنده بولنیورلر، وتوارق اسمی دخی (ترك) کلمه‌سنك جمعی فرض ایدیورلر. آنجق حقیقتده بربر اولدقلرنده شبهه یوقدر. جمله‌سی دین اسلامله متدین اولوب، لسان ادبی وتحریریلری عربیدر. اوزون بویلی، بیاض چهره‌لی وجسور وتندرست آدملر اولوب، نهب وغارته زیاده‌سیله انهماکلری واردر. هر نه قدر بتون اقوام بدویه‌نك اخلاق اولان مهماننوازلق کبی بعض اوصاف حمیده ایله دخی متصف ایسه‌لرده، عمومیت اوزره خاین وغدار آدملر اولوب، آفریقای شمالی سواحلی ایله سودان آره‌سنده ایشلین قافله‌لره مسلط اولورلر، و صویدقلری کاروانلردن آلدقلری اموال ایله وکندیلرینك حمایه‌سنی طلب ایدن کاروانلرك ویردکلری رسم وویرکیلرله یاشارلر. ارککلری بربری اوستنه کنیش وواسع قوللی ایکی کوملك کیوب، بونلرك بری بیاض ودیکری قویو مائی اولور. اغنیاسی اوستدن بورنوس دخی کیه‌رلر. باشلرینه بزدن بر صاریق صاروب، بونکله آلنلرینی قپادقلری کبی، بر اوجنی دخی چکه‌لرینك آلتندن چکیره‌رك، کوکسلرینه قدر صارقیتیرلر، وباشمق کبی یوزلرینك اورته‌سنه قدر چیقاروب، آغز وبورونلرینی اورترلر. بو سببله عربلر کندیلرینه (ملثمین) یعنی «یاشمقلی» نامنی ویررلر. (مهاری) تسمیه اولنور بر نوع هجین دوه‌سنه بینمه‌ده دخی فوق‌العاده مهارتلری اولوب، صحرای کبیرك قورصانلری دینلمکه شایاندرلر. برنجی درجه‌ده مرجع ومرکزلری طرابلس غرب ولایتنه ملحق غات وغدامس شهرلریدر.

توأم { (ابو دخان) صحابه‌دن اولوب، اولادی واسطه‌سیله کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر.

توأم { عمانده ساحل بحرده بر قصبه اولوب، اینجیسیله مشهور اولدیغنی یاقوت‌حموی ذکر ایدیور.

توبول { (Tobol) سیبریاده بر نهردر، که ترکستان حدودنده (کوچك قراچه) طاغندن نبعان ایله، شمال شرقییه طوغری جریان ایده‌رك، اورینوغ وتوبولسق ایالتلرینی شق، وتاوده، توره، ایست وآبوچایلرینی اخذ ایتدکدن صکره، توبولسق شهری قربنده (ایرتیش) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ٩٠٠ کیلومتره طولنده‌در.

توبولسق { (Tobolsk) سیبریانك اك بیوك واك مهم شهری اولوب، (توبول) ایله (ایرتیش) نهرلرینك ملتقاسی قربنده، ٥٨°١١′ عرض شمالی ایله ٥٦°٤٦′ طول شرقیده واقعدر. ٢٠١٧٥ اهالیسی، خراب بر قلعه‌سی، مکتب اعدادیسی، شرقی سیبریا وچین ایله ایشلك تجارتی واردر. روسیه ایمپراطورینك خزینۀ خاصه‌سنه عائد کورك تجارتنك مرکزیدر. اهالیسنك بر قسم کلیسی ترك وبخارالی وسائره‌دن مرکب اولوب، مسلمدرلر.

هواسی صاغلام ایسه‌ده، صوئوق اولوب، میزان الحراره تحت الصفر ٤٥ درجه‌یه قدر اینر. بوشهر ١٦٤٣ ده تأسیس اولنوب، اوندن اول محلنده بر قریه وار ایدی. — توبولسق ایالتی سیبریانك اك غربی ایالتی اولوب، شمالاً بحر منجمد شمالی ایله، غرباً پرم واورنبورغ، جنوباً ترکستاندن معدود اولان (آق مولینسك) و(سمیپالانینسك)، شرق. جنوبی جهتندن (تومسق)، شرقاً دخی (ینیسیك) ایالتلریله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١ ٣٧٧ ٧٧٦ مربع کیلومتره اولوب، ١ ٢٨٣ ٣٧١ اهالیسی واردر. اراضیسی دوز اولوب، (اوب) ایرماغی ایالتی شق، وبوکا تابع اولان (ایرتیش) ایله بوکا دوکیلن ایشیم وتوبول نهرلری وتوبولك متعدد تابعلری دخی قسم جنوبیسنی‌سقی ایدیور. هواسی عرضنه تابع اولوب، شماله طوغری ایلریلدکجه، برودت آرتیور. نهرلر سنه‌ده ٩ آی منجمد حالنده بولنور. یالکز جنوب جهتنده بعض حبوبات یتیشیر. واسع اورمانلری، کلبتلی صیغیرلری، دریلری، کورك اعمالنه یارار کثرتلی حیوانات وحشیه‌سی وپك چوق بالیغی واردر. توبولسق والیسی بتون غربی سیبریانك دخی والی عمومیسیدر.

توبه { (بن الحمیر الخفاجی) شعرای عربدن اولوب، برنجی قرن هجری اواسطنده وبنی امیه زماننده یاشامش، ولیلی اسمنده غایتله حسنی وشاعره بر قیزه اولان تعشقیله شهرت بولمشدر. بو قیزی پدری کندیسنه ویرمیوب، دیکرینه تزویج ایتمش اولمغله، توبه عمرینی حسرتله کچیروب، معشوقه‌سیله نادراً کوریشه‌بیلیردی. بینلرنده جریان ایدن مشاعره‌لر مشهوردر. صاحب ترجمه ٨٠ تاریخلرنده مقتولاً وفات ایدوب، لیلی اوندن صکره دها چوق وقت یاشامش، وبقیهٔ عمرینی‌دخی عاشقی حقنده مرثیه‌لر سویلمکله وآه واینله کچیرمشدر. شو بیت توبه‌نك لیلی حقنده سویلدیکی قصایدینك برندندر :

وکنت اذاما جئت لیلی تبرقعت
فقد رابنی منها الغداة سفورها

توبیا { (Tobie) بنی اسرائیل اتقیاسندن اولوب، قبل‌المیلاد ٧١٨ تاریخنده (سالمنصر) طرفندن اسیر ایدیله‌رك، نینوی‌یه سوق اولندقده، اجدادینك دیننده ثابت قدم طورمغله برابر، حکمدار موی‌الیهك توجهنی قزانمش ایسه‌ده، نوبت سلطنت اوغلنه انتقال ایتدیکنده، بدبخت اولان ملتداشلری حقنده‌کی محبت ومعاونتندن طولایی، غضبه اوغرایوب، اعدامدن قورتلمق ایچون، فراره مجبور اولمش؛ وبونك وفاتنده یعنی قبل‌المیلاد ٧١٢ تاریخنده نینوی‌یه عودت ایلمش ایسه‌ده، متعاقباً نور بصری غائب ایتمشیدی. ینه توبیا اسمیله معروف اوغلی یولده حضرت اسرافیله راست کلمکله، بونك دلالتیله بر بالیغی آولیوب، بو بالیغك ایلیکنی پدرینك کوزلرینه سوره‌رك شفایاب ایتمش؛ واختیار توبیا دها ٤٢ سنه یاشایوب، ١٠٤ یاشنده وفات ایتمشدر. اوغلی ایسه همدانده (راجل)ك قیزی ساره‌یی تزوج ایدوب، پدرینك وفاتندن صکره بیوك پدرینك یانه کیتمش، واوراده ٩٠ یاشنده وفات ایتمشدر. بونلرك حکایه‌سی توراته ملحق بر رساله‌ده منقولدر.

توبینکه { (Tubingue) آلمانیاده وورتمبرغك «قره اورمان» ایالتنده وبوقاری نکر نهری اوزرنده اوله‌رق استوتغاردك ٣٢ کیلومتره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ١٠ ٥٠٠ اهالیسی، مشهور دارالفنونی ودارالفنونه ملحق مکمل کتبخانه‌سی وتاریخ طبیعی وسائره موزه‌سی، اسکی بر سرایی، مصنع و وورتمبرغ حکمدارلرینك مزارلرینی حاوی برکلیساسی وسائر آثاری واردر. اسکی برقصبه اولوب، بعض وقایع تاریخیه‌نك محل جریانیدر.

توپایوس { (Topayos) برازیلیاده بر نهردر، که (آرینوس) ایله (جوروئنا) چایلرینك اجتماعندن تحصل ایده‌رك، شماله طوغری جریان ایدر؛ و(ماتوغروسو) ایله (پارا) ایالتلرینی شق ایله، آزودو، ترس باراس، شاقورویینه، قاراره چایلرینی اخذ ایده‌رك، تقریباً ١٠٠٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، آمازون ایرماغنه منصب اولور.

توپفر { (Tœppfer) اسویچره مشاهیر محررلرندن اولوب، اخلاقه‌فوق‌العاده خدمت ایده‌جك صورتده یازمش اولدیغی غایت‌کوزل برطاقم حکایه کتابلریله شهرت بولمشدر. ١٧٩٩ ده طوغوب، ١٨٤٦ده وفات ایتمش، وعمرینی مربیلکله ومکتب خواجه‌لغیله کچیرمشدر.

توپلیچ { (Tœplitz) چهستانده پراغه‌نك ٨٠ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ١٠ ٧٠٠ اهالیسی، کوزل باغچه‌لری

اولان بر سرایی ومشهور چلیك قابلیجه‌لری واردر. ١٨١٣ ده ناپولیونه قارشی پروسیه وآوستریا وروسیه آره‌سنده عقد اولنان اتفاق معاهده‌سی بو قصبه‌ده واقع (فلاری) سراینده امضا اولنمشدر.

توپینامباراناس (Topinambaranas) برازیلیانك (پارا) ایالتنده برنهردر، كه (مادیره) نهرندن آیریلوب، ٢٠٠ كیلومترهلك جریاندن صكره، آمازون ایرماغی قوللرندن (ماوهه‌یه) دوكیلور. بونكله آمازون آره‌سنده ١٩٠ كیلومتره بوینی و ٤٠ كیلومتره اكی اولان برآطه تشكل ایدیور. بو آطه‌ده (توپینامبو) یاخود (توپینامبا) اسمیله معروف یرلی ونیم وحشی برقومك بقیه‌سی ساكندر. توپینامبور اسمیله معروف برنوع برالماسی‌دخی بوآطه‌دن چیقمشدر.

توت یاخود ثوت ویا طوط (Thoth) اسكی مصریلرك آلههٔ كاذبه‌سندن اولوب، نطق وكلام ایله یازی ومعارف وصنایعك حامیسی زعم اولنوردی. كافهٔ كشفیات واختراعات‌دخی بوكا اسناد اولنه‌رق، نامنه منسوب بولنان واو وقتكی علوم ومعلوماتی حاوی اولان ٤٢ فصلی حاوی بر كتاب راهبلره مخصوص اولوب، بشقه‌لرینك الینه كچمسی ممنوع ایدی. بعضاً قوش باشلی وبعضاً دخی میمون قفالی تصویر اولنوردی. بونك (هرمس) ك عینی اولدیغی دخی مظنوندر.

توتا (Teuta) ایلیریا خطهٔ قدیمه‌سنك ملكه‌سی اولوب، پایتختی اشقودره شهری ایدی. آغرونك زوجه‌سی اولوب، بونك وفاتندن صكره قبل‌المیلاد ٢٣١ تاریخلرنده حكم سورمشدر. ٢٣٠ تاریخنده روما ایلچیلری (یونیوس) ایله (فورونقونیوس) ی قتل ایتدیرمكله، رومالیلرك خصومتنی دعوت ایدوب، برخیلی محاربه‌دن صكره (پولتومیوس آلبینوس) ایله (فولویوس چنتومالوس) طرفندن مغلوب، ورومایه جزیه اعطاسنه مجبوراولمش ایدی.

توتاتس (Teutatès) اسكی كلتلرك آلههٔ كاذبه‌سندن اولوب، بر روایتده حربك ودیگر برروایتده تجارتله ثروت ونطق‌وذكاوتك حامیسی وروحلرك قابضی زعم اولنوردی. مصریلرك (توت) دیدكلری معبودله كرك اسماً وكرك حالاً مشابهی عیاندر. بر میشه آغاجی وبعضاً بر غارغی صورتنده تصویر اولنوب، كیجه وقتی اورمانلرده ماهتابده ویاخود مشعله‌لرله عبادتی ایفا اولنور، وسنه‌نك ایلك كیجه‌سی بونك نامنه شنلكلر اجرا ایدیلیردی. كندیسنه كوپكلر وبعضاده انسانلر ذبح ایدرلردی.

توتام (Teutame) یونان قدیم مورخلرینك روایتنه كوره، آثوریه ویاخود سوس حكمداری اولوب، یونانیلره قارشی تروآیه ممنون (یاخود بهمن) ك قوماندهسیله ٢٠٠٠٠ كشیدن مركب بر فرقهٔ امدادیه كوندرمشیدی.

توتبرغ (Teutberg) آلمانیاده بر سلسلهٔ جبال اولوب، هسه‌نك شمال غربیسنده (میندن) و(مونستر) ایالتلریله (لیپه) پرنسلكنده و(اوسنابروق) ایالتنده ٢٠٨ كیلومترهلك مسافه‌ده اوزانیر. الئیوكسك ذروه‌لری ٦٠٠ متره‌ارتفاعلرنده در. جنوبی قسمی اورمانلرله مستوردر.

توتمس (Thoutmès, Thoutmosis) اسكی مصر حكمدارلرندن ١٨ نجی سلاله‌یه منسوب اوچ كشینك اسمی اولوب، قبل‌المیلاد یكرمنجی ایله اون یدنجی قرن آره‌لرنده حكومت سورمشلردر. برنجیسی (میسفراغوتوسس) ك اوغلی اولوب، پدرینك باشلامش اولدیغی (هیكسوس) لرك مصردن اخراجنی اكمال ایتمش، و ١٢ سنه قدر حكومت سورمشدر. اوچنجیسی جهانكیر بر حكمدار اولوب، نینوی وبابله قدر توسیع فتوحات ایتمشیدی.

توتون (Teutons) آوروپانك امم قدیمه‌سندن اولوب، آلمانیانك جهت شمالیه‌سنده وبحر شمالی سواحلنده ساكن ایدیلر. امم آریانیه‌دن اولوب، تاریخك ضبط ایده‌مدیكی بر زمانده آسیای وسطیدن جرمانیایه هجرت ایتمشلردی. میلاددن ١١٣ سنه اول بونلر (كیمری) یاخود (قمری) دینلن دیگر بر قوم ایله متفقاً جنوب شرقی‌یه طوغری یاییله‌رق، اوكلرینه كلن اقطاری یغما وتخریب ایتمشلردی. بعده روما سردارلرندن (ماریوس) طرفندن تعقیب اولنه‌رق، مغلوب اولمشلردی. آكلاشلدیغنه كوره، او وقتلرده بو اسم بتون جرمانیا اهالیسنه ویرلیوب، جرمان اقوامنك یالكز برینه مخصوص بولنمش ایسه‌ده، بونلرك اقوام سائره‌یه غلبه‌سندن اوملیدر، كه بونك عینی اولان دایچ (Deutsch) اسمی الیوم بتون آلمانلرك قبول ایتدكلری بر اسمدر. هر حالده توتونلره آلمانلرله

اسقاندیناولرك وفلمنكلیلرك والحاصل بتون اقوام جرمانیه‌نك اجدادی نظریله باقیلوب، اقوام مذكوره‌یه مخصوص اولان لسانلره دخی (السنهٔ توتونیه) وبو لسانلرك اصلی عد اولنان اسكی جرمان لسانه دخی (توتون لسانی) نامی ویریلیور.

توتیلا (Totila) ایتالیاده حكومت سورن اوستروغوت حكمدارلرندن اولوب، میلادك ٥٤١ تاریخندن ٥٥٢ تاریخنه‌دك حكم سورمشدر. دها اول (فریول) دوقه‌سی ایدی. انقراضه یوز طوتمش اولان اوستروغوت دولتنه یكیدن قوت قزاندیره‌رق، روم ایمپراطورلرندن قومس، ناپولی، بنونت، اسپولته، پروزه، پلزانسه وفلورانسه شهرلرنی ونهایت رومایی ضبط ایتمش؛ وبعده بلیزار طرفندن بویرلرك چوغی استرداد اولنمش ایسه‌ده، بو سردارك انفكاكندن صكره ینه غلبه چالوب، سیجیلیایه قدر ایلریلمش؛ وآنجق متعاقباً (نارسس) طرفندن مغلوب اولوب، محاربه‌ده آلدیغی یاره‌لرك تأثیریله وفات ایتمشدر.

تَوَّج (یاخود توز) فارسده كازرون قربنده شیرازدن ٣٢ فرسخلق مسافه‌ده بر كوچك قصبه اولوب، مدنیت اسلامیه زماننده غایت اینجه ونفیس كتن منسوجاتیله مشهور ایدی. چقور بر یرده بولنمغله، هواسی پك صیجاق اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. هجرت نبویه‌نك ١٨ ویا ١٩ تاریخنده فتح اولنمشیدی. بعض مشاهیر علمانك دخی مسقط رأسی بولنمشدر.

توجله (Tugela) آفریقای جنوبیده بر نهردر، كه (بازوتو) طاغلرندن نبعانله، (ناتال) خطه‌سی ایچندن وبعده بو خطه‌ایله (زولو) لر مملكتی آره‌سندن جریان ایده‌رك، (ویلیامسون) قلعه‌سی یاننده بحر محیط هندی‌یه منصب اولور.

توجین (بنی —) بربر قبائلندن مشهور بر قبیله اولوب، زناته قبائلندن معدود ایدی. جزایرك جهت غربیه‌سنده (شلف) نهری وادیسنده و(وانشریش) جبالنك جهت جنوبیه‌سنده ساكن ایدیلر. یدنجی قرن هجری اوائلندن سكزنجی قرن هجری اواخرینه‌دك ایكیوز سنه‌یه قریب مدتده بنی توجین مغرب امور سیاسیه‌سنده بیوك بر نفوذ قزانوب، بنی مرین وبنی یغمراسن وبنی حفص زمانلرنده خیلی اهمیتلی وقوعاته قاریشمشلردر. رؤسالرینك اك مشهوری ٦٠٧ تاریخنده ریاسته چكن (عبدالقوی) در.

توخت قسطمونی ولایتنده كنغری سنجاق وقضاسنده ناحیه مركزی بیوجك بر قریه اولوب، كنغرینك شمال غربیسنده واقعدر. — توخت ناحیه‌سی ٤٨ قریه‌دن عبارت اولوب، جمله‌سی مسلم اولمق اوزره، ١٠٠٠٠ قدر اهالیسی واردر. اراضیسی طاغلق ایسه‌ده، اولدقجه منبت اولوب، خیلی اورمان ومرعالری دخی واردر.

توده‌له (Tudela) اسپانیانك پامپلونه ایالتنده وابره ایرماغی اوزرنده‌اوله‌رق پامپلونه‌نك ٦٠ كیلومتره جنوبنده بر قصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهالیسی، صابون، طوغله وكرمید، قبایوك منسوجات وسائره فابریقه‌لری واردر. اسكی بر قصبه اولوب، عربلر زماننده (تطیله) اسمیله معروف ایدی.

تودلینكن وورتمبرغك «قره اورمان» ایالتنده واستوتغاردك ١١٠ كیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهالیسی واردر.

تودور (Tudor) انكلتره‌ده حكومت سورمش بر خاندان اولوب، (استوآرت) خاندانندن اول، ١٤٨٥ دن ١٦٠٢ تاریخنه‌دك حكومت سورمشدر. بو خاندانك جدی اولان (اوون تودور) غال ونام دیكرله والس مملكتی كبراسندن اولوب، بشنجی هنریدن طول قالمش اولان انكلتره قرالیچه‌سی (قترینه) یه كندینی سودیرمكله، بینلرنده خفیاً ازدواج وقوع بولمش؛ وبو ازدواجدن (ادموندتودود) تولد ایتمش ایدی، كه (ریچموند) قونتی اولوب، اوچنجی ادوآردك نسلندن اولان (لانقاستره) لی (مارغریته) یی تزوج ایلمش ایدی. بونك اوغلی (هنری‌تودور) یورق خاندانه منسوب اوچنجی (ریچار) ی اسقاطله، انكلتره تختنه جلوس ایتمش؛ ویورق خاندانه منسوب دردنجی (ادوآرد) ك قیزی (الیزابته) یی تزوج ایتمكله، لانقاستره ویورق خاندانلرینك حقوقنی توحید ایلمش ایدی. یدنجی هنری نامیله حكومت سورن بوذاتدن صكره سكزنجی هنری، بعده آلتنجی ادوآرد، اوندن صكره ماریا ونهایت الیزابته، كه جمعاً ٥ شخص اجرای حكومت ایتمشلردر.

تودوس اوس سانتوس { (Todos os Santos) و فرانسزجه توله سنت (Tous les Saints) يعنى «بتون عزيزلر» ، برازيليانك (باهيا) ايالتنده ١٣° عرض جنوبى ايله ٤١° طول غربيده برقوى اولوب، طولى ٣٥ وعرضى ٢٨ كيلومترهدر.

تودى { (Todi) ايتاليانك اسپولته ايالتنده واسپولتهنك ٢٥ كيلومتره غربنده بر قصبه اولوب، ٤٥٠٠ اهاليسى واسكى بر سورى واردر.

توديس { (Theudis) اسپانياده حكومت سورن (ويسيغوت) حكمدارلرينك برنجيسى اولوب، ٥٣١دن ٥٤٨ تاريخ ميلاديسنهدك حكومت ايتمش؛ وفرانقلره غلبه چالمغله، كنديلرينى ساراغوسهدن چيقارمش ايسهده، سبتهيى روملردن استخلاص ايدهميوب، بارسلونهده مقتولاً وفات ايتمشدر.

تور { ايران قديم تاريخنه ودها طوغريسى زردشتيلرك اساطيرينه كوره، فريدونك اوچ اوغلندن برى اولوب، پدرى طرفندن بوكا توران يعنى تركستان وتاتارستان طرفلرى، وبرادرلرندن (سلم)ه عراق وسوريه جهتلرى و(ايرج)ه دخى ايران ويرلمشيدى. تور ايله سلم كوچك برادرلرى اولان ايرجك ايرانده قالوب، پدرى تختنه جلوسنه حسد ايدهرك، كنديسنى قتل ايتمشلر. ذاتاً فريدونك اشخاص موهومهدن اولديغى ميدانه چيقان هند اساطيرندن آكلاشلمش اولمغله، بو حكايهيه صحيح نظريله باقيله مازسهده، ايرجك ام ايرانيه ويا آريانيهنك، سلمك ام ساميهنك وتورك دخى ام تورانيهنك جد موهومى اولديغى آكلاشيلوب، بو اوچ اسمك ام مذكوره زمرهلرينك اسملريله اولان مشابهتى شايان دقتدر. شاهنامه ايرانيلرله تورانيلر آرهسندهكى خصومتك مبدأ واساسنى تورك سلم ايله مشتركاً ايرجى قتل ايتمسندن عبارت عد ايديور.

تور { (Tours) فرانسهده (ايندرهمع لوآره) ايالتنك مركزى واسكى (تورنه) خطهسنك كرسيسى بر شهر اولوب، لوآره ايرماغنك ساحل يسارنده وپارسك ٢٣٤ كيلومتره جنوب غربيسنده واقعدر. ٤١٩٢٣ اهاليسى، طبيه اعداديهسى، داخلى مكتب اعداديسى، رسم مكتبى، رهبانه مخصوص مدرسهسى، زراعت وفنون وادبيات جمعيتلرى، تاريخ طبيعى وآثار عتيقه نمونه خانهسى، رسم موزهسى، كتبخانهسى ونباتات باغچهسى واردر. طقوزنجى قول اردونك دخى مركزيدر. ابنيهسى خيلى كوزل اولوب، شهرك بر يانندهدك واسع ودوز بر سوقاق ممتد اولور، وبر اوجنده (دقارت)ك مرمردن بر هيكلى واردر. لوآره نهرى اوزرنده آوروپانك الك كوزل كوپريلرندن معدود بر كوپريسى واردر،كه طولى ٤٣٥ وعرضى ١٥ مترهدر. كوزل تفرجكاهلرى، مصنع كليسالرى، بيوك اختلالده هدم ايدلمش مشهور بر كليسانك باقى قالمش ايكى بيوك قلهسى، اطرافنده مفرح موقعلرى؛ چوخه، كچه، يورغان، چريشلى پاموق، ايپك قاشلر، قوردله، چينى، قايش، بويا، نشاسته، اسپارماچت وسائره فابريقهلرى؛ مشهور اريكلريله سائر ميوهلرى، حبوبات، ياغى، كنويو، درى وشراب تجارتى واردر. پك اسكى بر شهر اولوب، برچوق وقايع تاريخيهنك مصدريدر. اندلسك فتحى صرهسنده غزاة مسلمين ايله شارل مارتل آرهسنده (تور) ايله (پوآتيه) بيننده وقوع بولان محاربهلره دخى تور محاربهلرى نامى ويريليور.

تور { (Thur) اسكى اسقانديناويايليلرك الك بيوك معبودلرندن اولوب، (اودين) ايله (اريغه)نك بيوك اوغلى زعم اولنوردى. قوت ايله هوانك ورعدك الهى زعم اولنهرق، اوزون صقاللى، النده بر عصا، باشنده بر تاج وايكى تكه قوشلمش بر آرابهيه بينمش اولديغى حالده تصوير اولنوردى. كويا يوم قيامتده (تور) ييلان شكلنده اولان ومسائبك مصدرى اولان بر جنى قتل ايدهجكسهده، بو جندن چيقهجق بر دومان كنديسنى بوغهجقمش. پنجشنبه كونى بو معبودك عبادتنه مخصوص ايدى.

تور { (Thur) اسويچرهده بر نهر اولوب، سنت غال ناحيهسنده نبعانله، تورغوويا وزوريخ ناحيهلرينى سقى ايدهرك، (سيتر) و (مورغ) چايلرينى اخذ ايدر؛ و ١٠٠ كيلومترهلك جرياندن صكره صول ساحلندن (رين) ايرماغنه دوكيلور.

تور { (Tver) روسيهده همنامى اولان ايالتك مركزى بر شهر اولوب، (توزره)چاينك (وولغا) ايرماغنه دوكلديكى محلده، پترسبورغ ايله مو-

اسقاندیناولرك وفلمنكلیلرك والحاصل بتون اقوام جر-
مانیه‌نك اجدادی نظریله باقیلوب، اقوام مذكوره‌یه
مخصوص اولان لسانلره دخی (السنهٔ توتونیه) وبو
لسانلرك اصلی عد اولنان اسكی جرمان لسانه دخی
(توتون لسانی) نامی ویریلیور.

توتیلا (Totila) ایتالیاده حكومت سورن
اوستروغوت حكمدارلرندن اولوب،
میلادك ٥٤١ تاریخندن ٥٥٢ تاریخنه‌دك حكم سور-
مشدر. دها اول (فریول) دوقه‌سی ایدی. انقراضنه
یوز طوتمش اولان اوستروغوت دولتنه یكیدن قوت
قزاندیره‌رق، روم ایمپراطورلرندن قومس، ناپولی،
بنونت، اسپولته، پروزه، پلزانسه وفلورانسه
شهرلرینی ونهایت رومایی ضبط ایتمش؛ وبعده بلیزار
طرفندن بویرلرك چوغی استرداد اولنمش ایسه‌ده،
بو سردارك انفكاكندن صكره ینه غلبه چالوب،
سیجیلیایه قدر ایلریلمش؛ وآنجق متعاقباً (نارسس)
طرفندن مغلوب اولوب، محاربه‌ده آلدیغی یاره‌لرك
تأثیریله وفات ایتمشدر.

توَج (یاخود توز) فارسده كازورون قربنده
شیرازدن ٣٢ فرسخلق مسافه‌ده بر
كوچك قصبه اولوب، مدنیت اسلامیه زماننده غایت
اینجه ونفیس كتن منسوجاتیله مشهور ایدی. چقور
بر یرده بولنمغله، هواسی پك صیجاق اولدیغی یاقوت
حموی بیان ایدیور. هجرت نبویه‌نك ١٨ ویا ١٩
تاریخنده فتح اولنمشیدی. بعض مشاهیر علمانك دخی
مسقط رأسی بولنمشدر.

توجله (Tugela) آفریقای جنوبیده بر
نهردر، كه (بازوتو) طاغلرندن نبعانله،
(ناتال) خطه‌سی ایچندن وبعده بو خطه ایله (زولو) لر
مملكتی آره‌سندن جریان ایده‌رك، (ویلیامسون) قلعه‌سی
یاننده بحر محیط هندی‌یه منصب اولور.

توجین (بنی —) بربر قبائلندن مشهور
بر قبیله اولوب، زناته قبائلندن
معدود ایدی. جزایرك جهت غربیه‌سنده (شلف)
نهری وادیسنده و(وانشریش) جبالنك جهت جنوبیه-
سنده ساكن ایدیلر. یدنجی قرن هجری اوائلندن
سكزنجی قرن هجری اواخرینه‌دك ایكیوز سنه‌یه
قریب مدتده بنی توجین مغرب امور سیاسیه‌سنده
بیوك بر نفوذ قزانوب، بنی مرین وبنی یغمراسن وبنی
حفص زمانلرنده خیلی اهمیتلی وقوعاته قاریشمشلردر.
رؤسالرینك اك مشهوری ٦٠٧ تاریخنده ریاسته چكن
(عبدالقوی) در.

توخت قسطمونی ولایتنده كنغری سنجاق
وقضاسنده ناحیه مركزی بیوجك
بر قریه اولوب، كنغرینك شمال غربیسنده واقعدر.
— توخت ناحیه‌سی ٤٨ قریه‌دن عبارت اولوب،
جمله‌سی مسلم اولمق اوزره، ١٠٠٠٠ قدر اهالیسی
واردر. اراضیسی طاغلق ایسه‌ده، اولدقجه منبت
اولوب، خیلی اورمان ومرعالری دخی واردر.

تودله (Tudela) اسپانیانك پامپلونه ایالتنده
وابره ایرماغی اوزرنده اوله‌رق پامپلونه-
نك ٦٠ كیلومتره جنوبنده بر قصبه اولوب، ١٠٠٠
اهالیسی، صابون، طوغله وكرمید، قبایوك منسوجات
وسائره فابریقه‌لری واردر. اسكی بر قصبه اولوب،
عربلر زماننده (تطیله) اسمیله معروف ایدی.

تودلینكن وورتمبرغك «قره اورمان»
ایالتنده واستوتغاردك ١١٠
كیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠
اهالیسی واردر.

تودور (Tudor) انكلتره‌ده حكومت سور
مش بر خاندان اولوب، (استوآرت)
خاندانندن اول، ١٤٨٥ دن ١٦٠٢ تاریخنه‌دك
حكومت سورمشدر. بو خاندانك جدی اولان
(اوون تودور) غال ونام دیكرله والس مملكتی كبرا-
سندن اولوب، بشنجی هنریدن طول قالمش اولان
انكلتره قرالیچه‌سی (قترینه) یه كندینی سودیرمكله،
بینلرنده خفیاً ازدواج وقوع بولمش؛ وبو ازدواجدن
(ادموندتودود) تولد ایتمش ایدی، كه (ریچموند) قونتی
اولوب، اوچنجی ادوآردك نسلندن اولان (لانقاستره)
لی (مارغریته) یی تزوج ایلمش ایدی. بونك اوغلی
(هنری تودور) یورق خاندانه منسوب اوچنجی
(ریچارد) ی اسقاطله، انكلتره تختنه جلوس ایتمش؛
ویورق خاندانه منسوب دردنجی (ادوآرد) ك قیزی
(الیزابته) یی تزوج ایتمكله، لانقاستره ویورق
خاندانلرینك حقوقنی توحید ایلمش ایدی. یدنجی
هنری نامیله حكومت سورن بوذاتدن صكره سكزنجی
هنری، بعده آلتنجی ادوآرد، اوندن صكره ماریا
ونهایت الیزابته، كه جمعاً ٥ شخص اجرای حكومت
ایتمشلردر.

تودوس اوس سانتوس { (Todos os Santos) و فرانسزجه تو له سنت (Tous les Saints) یعنی «بتون عزیزلر» ، برازیلیانك (باهیا) ایالتنده ١٣° عرض جنوبی ایله ٤١° طول غربیده برقوی‌اولوب، طولی ٣٥ وعرضی ٢٨ کیلومتره‌در.

تودی { (Todi) ایتالیانك اسپولته ایالتنده واسپولته‌نك ٢٥ کیلومتره غربنده برقصبه اولوب، ٤٥٠٠ اهالیسی واسکی برسوری واردر.

تودیس { (Theudis) اسپانیاده حکومت سورن (ویسیغوت) حکمدارلرینك برنجیسی اولوب، ٥٣١دن ٥٤٨ تاریخ میلادیسنه‌دك حکومت ایتمش؛ وفرانقلره غلبه چالمغله، کندیلرینی ساراغوسه‌دن چیقارمش ایسه‌ده، سبته‌یی روملردن استخلاص ایده‌میوب، بارسلونه‌ده مقتولاً وفات ایتمشدر.

تور { ایران قدیم تاریخنه ودها طوغریسی زردشتیلرك اساطیرینه کوره، فریدونك اوچ اوغلندن بری اولوب، پدری طرفندن بوکا توران یعنی ترکستان وتاتارستان طرفلری، وبرادرلرندن (سلم)ه عراق وسوریه جهتلری و(ایرج)ه دخی ایران ویرلمشیدی. تور ایله سلم کوچك برادرلری اولان ایرجك ایرانده قالوب، پدری تختنه جلوسنه حسد ایده‌رك، کندیسنی قتل ایتمشلر. ذاتاً فریدونك اشخاص موهومه‌دن اولدیغی میدانه چیقان هند اساطیرندن آکلاشلمش اولمغله، بوحکایه‌یه صحیح نظریله باقیله‌مزسه‌ده، ایرجك اسم ایرانیه ویا آریانیه‌نك، سلمك اسم سامیه‌نك وتورك دخی اسم تورانیه‌نك جد موهومی اولدیغی آکلاشیلوب، بواوچ اسمك اسم مذکوره زمره‌لرینك اسملریله اولان مشابهتی شایان دقتدر. شاهنامه ایرانیلرله تورانیلر آره‌سنده‌کی خصومتك مبدأ واساسنی تورك سلم ایله مشترکاً ایرجی قتل ایتمسندن عبارت عد ایدیور.

تور { (Tours) فرانسه‌ده (ایندره‌مع لوآره) ایالتنك مرکزی واسکی (تورنه) خطه‌سنك کرسیسی برشهر اولوب، لوآره ایرماغنك ساحل یسارنده وپاریسك ٢٣٤ کیلومتره جنوب غربیسنده واقعدر. ٤١٩٢٣ اهالیسی، طبیه اعدادیه‌سی، داخلی مکتب اعدادیسی، رسم مکتبی، رهبانه مخصوص مدرسه‌سی، زراعت وفنون وادبیات جمعیتلری، تاریخ طبیعی وآثار عتیقه نمونه خانه‌سی، رسم موزه‌سی، کتبخانه‌سی ونباتات باغچه‌سی واردر. طقوزنجی قول اردونك دخی مرکزیدر. ابنیه‌سی خیلی کوزل اولوب، شهرك بریاننه‌دن بریاننه‌دك واسع ودوز بر سوقاق ممتد اولور، وبر اوجنده (دقارت)ك مرمردن بر هیکلی واردر. لوآره نهری اوزرنده آوروپانك اك کوزل کوپریلرندن معدود برکوپریسی واردر، که طولی ٤٣٥ وعرضی ١٥ متره‌در. کوزل تفرجگاهلری، مصنع کلیسالری، بیوك اختلالده هدم ایدلمش مشهور برکلیسانك باقی قالمش ایکی بیوك قله‌سی، اطرافنده مفرح موقعلری؛ چوخه، کچه، یورغان، چریشلی پاموق، ایپك قاشلر، قوردله، چینی، قایش، بویا، نشاسته، اسپارماچت وسائره فابریقه‌لری؛ مشهور اریکلریله سائر میوه‌لری، حبوبات، یاغی، کنویو، دری وشراب تجارتی واردر. پك اسکی بر شهر اولوب، برچوق وقایع تاریخیه‌نك مصدریدر. اندلسك فتحی صره‌سنده غزاة مسلمین ایله شارل مارتل آره‌سنده (تور) ایله (پوآتیه) بیننده وقوع بولان محاربه‌لره دخی تور محاربه‌لری نامی ویریلیور.

تور { (Thur) اسکی اسقاندیناویالیلرك اك بیوك معبودلرندن اولوب، (اودین) ایله (اریغه)نك بیوك اوغلی زعم اولنوردی. قوت ایله هوانك ورعدك الهی زعم اولنه‌رق، اوزون صقاللی، النده برعصا، باشنده برتاج وایکی تکه قوشلمش برآرابه‌یه بینمش اولدیغی حالده تصویر اولنوردی. کویا یوم قیامتده (تور) ییلان شکلنده اولان ومسائبنك مصدری اولان برجنی قتل ایده‌جکسه‌ده ، بوجندن چیقه‌جق بردومان کندیسنی بوغه‌جقمش. پنجشنبه کونی بومعبودك عبادتنه مخصوص ایدی.

تور { (Thur) اسویچره‌ده برنهر اولوب، سنت غال ناحیه‌سنده نبعانله، تورغوویا وزوریخ ناحیه‌لرینی سق ایده‌رك، (سیتر) و (مورغ) چایلرینی اخذ ایدر؛ و ١٠٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره صول ساحلندن (رین) ایرماغنه دوکیلور.

تور { (Tver) روسیه‌ده همنامی اولان ایالتك مرکزی برشهر اولوب، (توزره)چاینك (وولغا) ایرماغنه دوکلدیکی محلده، پترسبورغ ایله مو-

سقوه آره‌سنده وموسقوه‌نك ١٧٦ كيلومتره شمال غربيسنده واقعدر. ٣٨٠٠٠ اهاليسی، مكتب اعداديسی، عسكری يتيملرينه وزادكانه مخصوص مكتبلری، بر چوق كوزل ابنيه‌سی، خيلی صنايعی، ايشلك تجارتی، سفائن اعمالنه مخصوص دستكاهلری وصيد ماهيسی واردر. — تور ايالتی غرباً پسقوف وشرقاً ياروسلاو ايالتلری آره‌سنده اولوب، ٦٥٣٢٩ مربع كيلومتره مساحهٔ سطحيه‌سی و١٦٤٦٦٨٣ اهاليسی واردر. وولغا ايرماغی قسم جنوبيسنی سقی ايدر. هواسی صوئوق وسريع التحولدر. نهرلرنده پك چوق باليق بولنور. محصولاتی حبوبات متنوعه ايله كتنويز وسائره‌دن عبارتدر. سائر اخراجاتی كراسته، دری، ايچ ياغی، حيوانات، بز وسائره‌يه متعلقدر.

توران { اسكی ايرانيلر طرفندن تركستان وتاتا- رستان جهتلرينه ويريلن اسم اولوب، زنداوستا وشهنامه‌ده توران ايرانك ضدی مقامنده قوللانيليور؛ وايران هرمز ايله فرشته‌لرك مكانی اولديغی حالده، تورانه اهريمنك وارواح خبيثه‌نك محلی نظريله باقيليردی. توران اسكيدن بری تركلرله مسكون اولان يرلر اولوب، (ترك) ايله (تور) كلمه‌لری آره‌سنده‌كی مشابهت دخی بو ايكی اسمك بر اصلدن عبارت اولديغنی كوستريور. اساطير ايرانيه‌يه كوره تورانده الك اول حكم سورن فريدونك اوغلی (تور) اولوب، كويا مملكت دخی بونك اسمنه نسبتله تسميه اولنمش ايمش. تورك نسلندن كلن حكمدارلرك الك مشهوری دخی (افراسياب) در، كه ايران شاهی كيكاوسك اوغلی سياوشی ابتدا داماد ايدوب، بعده قتل ايتمسی اوزرينه ، ايرانيلرله تورانيلر آره‌سنده پك چوق زمان سورن وتفصيلاتی شاهنامه‌نك قسم اعظمنی تشكيل ايدن بر طاقم محاربه‌لر وقوع بولمش؛ وبو محاربه‌لرده ايرانيلر طرفندن رستم زال، كودرز، طوس، كيو، فريبرز وتورانيلر طرفندن دخی پيران وسائر بر چوق قهرمانلر كسب اشتهار ايتمشلردر. بو خصومت كشتاسب زماننده زردشت دينك نشری آرزوسندن طولايی تجدد ايدوب، ابتدا تورانيلر غالب كلمشلرسه‌ده ، بعده كشتاسبك اوغلی اسفنديار غلبه چالوب، تورانده بر چوق فتوحات ايتمشيدی. اسكی يونانيلر عندنده (اسكيت) اسمنك مسماسی نصل مبهم ايسه، ايرانيلر عندنده دخی توران اسمنك مسماسی اويله غير معين اولوب، حتی توران ايله (اسكيتيا) نك اسماء مترادفه‌دن اولديغی مظنوندر؛ چونكه (اسفنديار بن كشتاسب) لك عينی اولديغنده شبهه اولميان (داريوس بن هستاسب) لك اسكيتياده وحتی اليوم روم‌ايلی ديديكمز مملكتده ويونانك كنديسنده اولان فتوحاتی تواريخ قديمهٔ يونانيه‌ده مفصلاً مذكور اولديغی حالده، شهنامه‌ده بو فتوحاتك تورانده وقوع بولديغی بيان اولنيور؛ ديمك اوليوركه توران اسمنك مدلولی روم ايلی‌يه ويونانه قدر دخی توسيع اولنيوردی. برده توران حكمداری افراسياب ايله ايران شاهی كيخسرو حقنده زنداوستا وشهنامه‌ده مذكور حكايهٔ معلومه ايله يونان قديم مورخلرندن (هرودوت) لك (مديا) حكمداری (آستياغ) وفارس حكمداری (كيروس) آره‌سنده وقوعنی نقل ايتديكی حكايه زياده‌سيله مشابه اولديغنه باقيليرسه ، اسكی يونانيلرك (مديا) تعبير ايتدكلری وآذربيجان ايله مازندران وسائر اوجهتلردن عبارت اولوب ايراندن معدود بولنان مملكتك دخی اسكی ايرانيلر عندنده توراندن معدود بولنمش اولديغی منفهم اوليور. واقعا اوطرفلرك آثار عتيقه‌سنی تحری وتدقيق ايدن محققين علما اسكی مديالیلرك اقوام تورا- نيه‌دن اولدقلری حقنده برظن قوی حاصل ايتمشلردر. بعض آثار عتيقه‌ده اوچ ستون اوزره محرر بولنان اوچ لسانك بری ايرانئ قديم، بری آثوری وديكری مديا لسانی اولديغی معلوم اولوب، بو اوچنجی لسان هنوز لايقيله حل وقرائت اولنه‌مامش ايسه‌ده، بولسانك السنهٔ تورانيه‌دن اولديغنه دلالت ايده‌جك بعض علايم حس اولنمشدر. بو حالده افراسيابك آستياغدن عبارت اوله‌جغنده شبهه قالميوب، ايران وتوران آره‌سنده وقوعی شهنامه‌ده اوقدر مطنطن صورتده حكايه اولنان ماجرالرك جمله‌سی دخی اسكی (پرسيا) ايله (مديا) يعنی فارس ايله آذربيجان آره‌سنده جريان ايتمش اوليور. مع هذا توران اسمی مديا خطه‌سنه منحصر قالميوب، ترك اقواميله مسكون اولان بتون آسيای شمالی‌يه وبلكه آوروپانك شمال شرقی قسمنه دخی اطلاق اولنمشدر.

توراندخت { (ياخود پوراندخت) ايرانده حكومت سورن ساسانيان سلاله‌سنك يكرمی آلتنجی حكمداری اولوب، خسرو

روزك قيزى وشيرويه‌نك همشيره‌سيدر. برادرندن خيلى زمان صكره ميلادك ٦٣١ تاريخنده تخته جلوس ايله، برسنه ودرت آى حكمدارلق ايتمشدر. كنديسندن صكره همشيره‌سى آزرميدخت تخته جلوس ايتمشدر.

تورانشاه { كرمانده حكومت سورن سلجو- قيلرك سكزنجيسى اولان طغرل شاهك اوچنجى اوغلى اولوب، ٥٦٢ تاريخنده واقع اولان پدرينك وفاتنده سكز ييل قدر برادرلرى آرسلانشاه وبهرامشاهله غوغاونزاع ايده‌رك، كاه برى وكاه ديگرى غلبه چالمش؛ وغلبه چالانلر بر مدت حكومت سورمشلر ايسه‌ده، بو محاربات داخليه‌دن ملك كرمان خراب اولوب، نهايت بهرامشاهك اوغلى محمد شاهك زماننده كرمانده‌كى سلجوقيلر سلطنتى منقرض اولمشدر.

تورانشاه { (ملك معظم شمس الدوله فخر الدين بن نجم الدين ايوب) مشهور صلاح الدين ايوبينك برادرى اولوب، ٥٦٤ تاريخنده عائله‌سيله برابر شامدن مصره انتقال ايله، سودانيلره قارشى اولان محاربانده پك چوق غيرت وخدمتى كو- رلديكندن، برادرى طرفندن قوص واسوان وعيذاب كنديسنه توجيه اولنمشيدى. ٥٦٨ ده نوبه‌يى ضبط ايتديكى كبى، برسنه صكره دخى يمنك فتحنه مأمور اولوب، زبيد، عدن، تعز، صنعا وسائر بتون خطهٔ يمانيه‌يى استيلا ايله، ٥٧١ تاريخنده‌دك اوراده اجراى حكومت ايتدكدن صكره، برادريله كوريشمكه كيدوب، ٥٧٢ ده بونك طرفندن دمشق واليلكنه نصب اولنمش؛ وصلاح الدينك شامه سفرنده ٥٧٤ ده مصره كوندريلوب، اسكندريه واليسى اولمش؛ و٥٧٦ ده اوراده وفات ايتمشدر. سخى وكريم بر ذات اولوب، وفاتنده ايكيوز بيك دينار تركه‌سى چيقمشدى.

تورانشاه { (ملك معظم) مصرده حكومت سورن ملوك ايوبيه‌نك سكزنجيسى اولوب، ٦٤٧ تاريخنده پدرى ملك صالح نجم الدين ايوبك وفاتى اوزرينه، تخته جلوس ايله، اهل صليبه قارشى محاربه‌يه باشلايه‌رق، بونلردن ٣٠٠٠٠ قدرينى قتل و ٨٠٠٠٠ قدرينى اسير ايتمش؛ وفرانسه قرالى (سنت لوئى) يى دخى اسير ايدوب، دمياط قلعه‌سيله مبادله ايلمش ايدى. بو فتح عظيم اثناسنده پدرينك كوله‌لرى اولان مماليك بحريه اوزرينه غلو ايده‌رك، ٣ آيلق سلطنتدن صكره، ٦٤٨ ده كنديسنى قتل ايتمشلردر.

تورانشاه { (خواجه —) فارسده حكومت سورن آل مظفردن خواجه حافظ شيرازينك ممدوحى اولان شاه شجاعك وزيرى اولوب، عاقل ومدبر ومحب علما وادبا بر ذات ايدى.

تورانه { (Tourane) هند چينينك ساحل شرقيسنده وفرانسه‌نك حمايه‌سى تحتنده بولنان آنام مملكتنده، (هوئه)نك ١٠٠ كيلومتره جنوب شرقيسنده وهمنامى اولان قويك ايچنده بر قصبه‌در.

تورانيه { (اقوام — والسنهٔ —) علماى لسانيون بو اسمى لسانجه وسيماجه مشابه اولوب بر اصلدن متفرع بولندقلرى آكلاشيلان بر چوق اقوامه وبونلرك سويلدكلرى لسانلره اطلاق ايدرلر. بونلره بعضا مسكنلرى اعتباريله «اوراليهٔ آلتون طاغيه» (Ouralo-Altaïques) نامنى دخى ويريورلرسه‌ده، اخيراً ايران تاريخ قديمندن مأخوذ اولان بو اسم قبول اولنوب، ترجيحاً استعمال اولنمقده‌در. اقوام تورانيه‌نك اصل منشألرى ووطن اصلئ قديملرى چين ايله سيبرياوتركستان حدودنده واقع (آلتون طاغى) سلسله‌سى اولديغى مظنون اولوب، اورادن جنوباً مغولستانه، شرقاً مانچوريايه، شمالاً سيبريايه، غرباً تركستانه واورال طاغلرينه طوغرى يايلمش؛ وبعده اورال سلسله‌سنى تجاوزله، آوروپاى شمالى و شرقيه دخى حلول ايلمشلردر. بينلرنده مناسبت وقرابت جنسيه‌لرى اولان سائر اقوام كبى، اقوام تورانيه‌نك دخى بر قوم قديمدن منشعب اولدقلرى شبهه‌سزدر. تاريخك ضبط ايده‌ميه‌جكى قدر قديم اولان بويله احوالده محققين عندنده الك بيوك دليل لساندر. اقوام تورانيه- نك اليوم متكلم بولندقلرى لسانلر آره‌سنده اوقدر مشابهت وقربيت واردر، كه بولسانلرله متكلم بولنان اقوامك بينلرنده درجه‌سى مختلف بر قرابتله اقربا بولندقلرنده شبهه قالميور. علم اللسانله توغل ايدن آوروپا متأخرين علماسى بولسانلرك جمله‌سنى تحصيل وتدقيق وتعميق ايده‌رك، بينلرنده‌كى مشابهتى وجمله‌سنده مشترك اولان بعض احوال مخصوصهٔ اساسيه‌يى ضبط ايتمشلردر. معلومدركه لسانيون عندنده كرهٔ ارضك اوزرنده سويلينلن لسانلر اوچ نوعه منقسم اولوب،

بری «السنهٔ هجائیه» ، بری « السنهٔ ترکیبیه »، برده «السنهٔ تصریفیه» نوعیدر. السنهٔ هجائیه‌ده بر هجادن عبارت اولان بر قاچ کلمه صره‌لنه‌رق ، مقصد افاده اولنوب، اصلا تصریف وترکیب یوقدر؛ مثلا «کیتدم» دینه‌جك یرده بری کیتمکی، بری شخص متکلمی وبری‌ده کچمش زمانی افاده ایدر اوج کلمه صره‌لنیور. چین وتبت وهند چینی ایله جاپونیا لسانلری بوقبیلدندر. السنهٔ ترکیبیه‌ده ینه مثلا حدث وشخص وزمانی افاده ایدن لفظلر آیری ایسه‌ده بونلر آرتق مستقل بر کلمه حالندن چیقوب، مرکب بر حالده قوللانیلیور؛ آنجق محل ترکیبلری معلوم اولوب، بسبتون خلط ووقوع بولماز. مثلا السنهٔ ترکیبیه‌دن اولان لسانمزده «کیتمشیدم» دینلدیکی وقت «کیت» حدثه، «مش» و« اید » زمانه و« ام » شخص متکلمه دلالت ایدیور. بو درت لفظ ترکیب اولنمش ایسه‌ده محل ترکیبلری ظاهر اولوب، هیچ بر خلط وامتزاج ووقوع بولمامشدر .

السنهٔ تصریفیه‌ده ایسه کلمه‌نك شخص وحدث وزمان بیان ایدن جزئلری بیننده اوقدر مزج وخلط ووقوع بولمشدر، که ترکیب اصلا بللی اوله‌میوب، تصریف صورتی آلمشدر. مثلا السنهٔ تصریفیه‌دن اولان عربیده « نصر » دن « ینصر » و« ناصر » و« استنصر » کبی کلمه‌لر چیقار، که بونلرك وجه ومحل ترکیبلرینی آیرمق ویا آیریلان جزئلردن آیری آیری معنی چیقارمق ممکن اوله‌ماز. بو اوج صورت نوع بشرك لسانجه اولان ترقیات متوالیه‌سنك اوج باصمغی حکمنده اولوب، اك اول علی العموم انسانلرك السنهٔ هجائیه ایله متکلم بولندقلری، بعده بر هجالی کلمه‌لر آره‌سنده ترکیب ووقوع بوله‌رق ویواش یواش بونلرك بر طاقمی ادات یرینه کچه‌رك، السنهٔ ترکیبیه، وترکیبات دها زیاده صیقیشدقجه السنهٔ تصریفیه ظهور ایتمشدر. حتی کرك السنهٔ ترکیبیه وکرك السنهٔ تصریفیه‌نك درجاتی اولوب، السنهٔ ترکیبیه‌دن بعضلرینك السنهٔ هجائیه‌یه وبعضلرینك دخی السنهٔ تصریفیه‌یه قریب اولمسی وکذلك السنهٔ تصریفیه‌دن بعضلرینك السنهٔ ترکیبیه‌یه قریب اوله‌جق صورتده کری بو-لنملری بو اوج حالك لسان بشرك درجات مختلفهٔ ترقیسندن عبارت اولدیغنده شبهه براقیور. مثلا السنهٔ تورانیه، السنهٔ ترکیبیه‌دن اولدقلری حالده، السنهٔ تصریفیه‌یه تقربه باشلامش؛ السنهٔ آریانیه ایسه، السنهٔ تصریفیه‌دن اولدقلری حالده، السنهٔ ترکیبیه‌یه مشابهتدن هنوز بسبتون قورتله‌مامش؛ والسنهٔ سامیه ایسه بسبتون وتمامیله السنهٔ تصریفیه حالنه کچمشدر.

بو تفصیلاتدن مقصد السنهٔ تورانیه‌نك السنهٔ ترکیبیه (Langues agglutinantes) دن اولدقلرینی کوسترمك ایدی. مثلا « یازمق، یازدیرمق، یازدیر-تمق » و« یازملی ایمش، یازمش اولملیدی » کبی افعالجه وسعت افاده السنهٔ تورانیه‌نك جمله‌سنه وبلکه بتون السنهٔ ترکیبیه‌یه مخصوص ومشترك بر حالدر. خفیف هجالی کلمه‌لرك خفیف صدالی اداتلرله وثقیل هجالی کلمه‌لرك دخی ثقیل صدالی اداتلرله ترکب ایده‌رك، بر آهنك مخصوص حاصل اولمسی ومثلا « آولانمق، او-لنمك » کبی آهنکلی کلمه‌لر تشکیلی ایسه السنهٔ تورانیه‌نك خصایصندن اولوب، بو لسانلرك جمله‌سنده مشاهده اولنور بر کیفیتدر.

السنهٔ تورانیه بش زمره‌یه منقسم اولوب، اوچنه شرق وایکیسنه غربی نامی ویریلیور. شرقی زمره‌لر بینلرنده وغربیلر دخی کندی بینلرنده دها قریب ومشا-بهدرلر. شرقی زمره‌لر ترك، تونغوز ومغول، غربی زمره‌لر دخی ساموید وفینوآ زمره‌لرندن عبارتدر. بو بش زمره‌دن هر برینك منقسم بولندقلری لسانلر دخی جدول آتیده ذکر اولنور :

زمره	لسانلر
ترك زمره‌سی	یاقوت
	اویغور (اسکی اویغور، چغتای، ترکمان)
	قیرغیز
	نوغای (تاتار)
	عثمانلی
تونغوز زمره‌سی	تونغوز
	مانچو
	لاموت
مغول زمره‌سی	مغول
	قلموق
	بوریات
فینوآ زمره‌سی	فینلانده لسانلری (سوئومی، قارلی، چود، قره‌وین، استونیان، ووت)
	لاپونیا لسانی
	پرم لسانلری (زیریان، پرمیان، ووتیاق)
	وولغا لسانلری (موردوین، چرمیس)
	اوغر لسانلری (مجار، ووغول، اوستیاق)

ساموید زمره‌سی { یوراق / یكیسی / تاوكی / اوستیاق / قاسین }

بو صایدیغمز زمره‌لرك اك زیاده منتشری واك
چوق نفوس طرفندن سویلنیلنی ترك زمره‌سی اولوب،
بحر منجمد شمالی ساحلنده وسیبریانك منتهاسنده اولان
یاقوتلر مملكتندن آق دكیز و وندیك كورفزینه قدر
بو زمره‌نك شامل اولدیغی لسانلر سویلنمكده‌در.
بونلرنده‌كی فرق دخی پك جزئی اولوب، جمله‌سی بر
لسان عد اولنه‌بیلیر. [«ترك» ماده‌سنه مراجعت.]
السنهٔ تورانیه‌دن لسانمزه اك زیاده قربیت ومشابهتی
اولانلر تونغوز زمره‌سی اولوب، سیبریانك منتهای
شرقیله چینك شرق شمالی قسمنده سویلنیلن تونغوز
ومانچو ولاموت لسانلرنده تركجه دینله‌بیله‌جك قدر
مشابه كلمه‌لر واداتلر بولنور. مثلا چینده بولنوب
وچین خاندان حكمداریسنك دخی منسوب اولدیغی
مانچو قومی لساننده نهره «بیرا» دینلوب، نهرلر
«بیرال»، نهرده «بیرادو» ونهرلرده «بیرالدو»
تعبیر اولنیور، كه «ل» ادات جمعنك لسانمزده‌كی
«لر» و«دو» ادات ظرفنك دخی لسانمزك «ده»
اداتیله مشابهتی میدانده‌در. مانچو لساننك سریانیجه‌دن
مأخوذ خط مخصوصی وادبیاتی واردر. مغول زمره‌
سنك لسانمزله اولان مشابهتی ایكنجی درجه‌ده اولدیغی
حالده، چنكیز خان زماننده مغوللرله تركلرك ترجمانه
محتاج اولمقسزین قونیشه‌بیلدكلری معلومدر. فینوآ
وساموید زمره‌لری وعلی الخصوص برنجیسی لسانمزدن
خیلی فرقلی وقرابت دها بعید ایسه‌ده، بو ایكی زمره‌نك
شامل اولدقلری السنهٔ متعدده بیننده‌كی فرق پك
جزئی اولوب، ذاتاً بونلرك چوغی بر قاچ بیك كشی
طرفندن سویلنمكده‌در. فینوآ لسانلری موقعجه اوچ
طاقه منقسم اولوب، بر طاقی روسیه‌نك شمال غربیسنده
بالطیق دكیزیله شمالی آق دكیز سواحلنده، بر طاقی
وولغا سلسلهٔ جبالی اتكلرنده وبری دخی مجارستانده
سویلنمكده‌در. مجارجه‌نك اورال سلسلهٔ جبالنك شرق
جهتنده وسیبریا طوپراغنده بر قاچ بیك كشی طرفندن
سویلنیلن (ووغول) و(اوستیاق) لسانلریله اولان قرابت
ومشابهت فوق العاده‌سی شایان دقت اولوب، مجارلرك
وطن اصلیلیسنی كوسترمكه كافیدر. عن اصل اوطرفلرده
ساكن بولنمش اولان بلغارلرك لسان اصلیٔ قدیملری
دخی بو طاقدن ایدی. فینوآ زمره‌سنه منسوب لسانلرك
ادبیات وترقیات نقطهٔ نظرنجه اك اهمیتلیسی مجارجه
اولوب، ایكنجی درجه‌ده دخی فینلانده واستونیا ایله
سائر بالطیق سواحلی لسانلریدر، كه بونلرك دخی بر
مدتدن بری ادبیات مخصوصه‌لری اویاندیرلمغه باشلا-
مشدر. دیكرلری وساموید زمره‌سنك كیلر قطب
شمالی دائره‌سی داخلنده وسیبریانك منجمد ایرماقلری
وادیلرنده كوچك ونیم وحشی بر طاقم اقوام صغیره
طرفندن استعمال اولنمقده‌در. [«تونغوز، مانچو،
مغول، فینوآ، مجار، ساموید» وسائره ماده‌لرینه
دخی مراجعت بیوریله.]

تورتو { (La Tortue) یعنی «قاپلومباغه»، آنتیل جزایرندن (هایتی) جزیرهٔ
كبیره‌سنك شمال غربیسنده واقع بر كوچك آطه اولوب،
طولی ٣٢ وعرضی ٩ كیلومتره‌در. ٥٠٠٠ اهالیسی
اولوب، مركزی (تاپونه) قصبه‌سیدر.

تورتوزه { (Tortose) اسپانیانك قتالونیه خطه‌سنده وتاراغونه ایالتنده
اوله‌رق تاراغونه‌نك ٧٠ كیلومتره جنوب شرقیسنده
و(ابره) ایرماغنك ساحل یسارنده بر شهر اولوب،
٢٢٠٠٠ اهالیسی، اسكی دار الفنونی، ایرماقده
كوزل لیمانی، ٦ قلعه‌سی، مصنع كلیساسی، پك چوق
صید ماهیسی، اطرافنده محله‌لریله دمیر، قورشون،
جیوه، شاب، كور، سوده، یشم وسائره معدنلری
وبر چوق میاه معدنیه‌سی واردر. اسكی بر شهر اولوب،
عربلر عندنده (طرطوشه) اسمیله معروفدر، وحكومت
اسلامیه زماننده پك معمور اولوب، بر چوق علما
وادبای اسلامك مسقط رأسی بولنمشدر. — سوریه
ساحلنده‌كی (طرطوس) قصبه‌سنك دخی السنهٔ اجنبیه‌ده
اسمی (تورتوزه)در.

تورتوله { (Tortola) آنتیل جزایرندن «بكر آطه‌لری»نك بری اولوب، طولی
٢٨ وعرضی ١٠ كیلومتره‌در. ٧٠٠٠ اهالیسی
اولوب، مركزی (رواد تاون) قصبه‌سیدر. انكلیز
مستملكاتندندر.

تورتوم { ارضروم ولایت وسنجاغنده وار- ضرومك جهت شمالیه‌سنده بر قضا

اولوب، ايچنـدن جريان ايدن نهرك اسميله تسميه او-
لنمشدر. جنوباً نفس ارضروم، جنوب شرقى جهتندن
پاسينلر، غرباً بايبورد قضالريله، شمالاً وشمال شرقى
جهتنـدن دخى روسيه حدوديله محدوددر. مركزى
تورتوم نهرى اوزرنده وارضرومـك ٤٥ كيلومتره
شمال شرقيسنده واقع (نحاخ) قصبه‌سيدر. ١٤٥
قريه‌يى ومركزدن اداره اولنور ١٤ ناحيه‌يى جامع
اولوب، ٤٧٨٣١ اهاليسى واردر، كه قسم اعظمى
اسلام وقصـورى ارمنى وسائره‌در. اراضيسى هر نه
قدر طاغلق ايسه‌ده، بعض منبت واديلرى دخى اولوب،
اهاليى اداره ايده‌جك قدر حبوبات متنوعه ايله سائر
محصولاتى وكثرتلى ميوه‌لرى واردر. ارضرومده صرف
اولنان ميوه‌لرك جمله‌سى بو قضادن نقل اولنور. اور-
مانلرى چوق اولوب، خيلى كراسته واودون قطع،
ويوللرك فقدانيله برابر، ارضرومه وسائر قضالره
و وان ولايتنه قدر نقل اولنور. درون قضاده ١١٣
جامع ومدرسه، ٣ تكيه، بر مكتب ابتدائى، يوزقدر
صبيان مكتبى، ٧ كليسا ومناستر، ٢٢ دكان ومغازه،
١١ خان، ١٣٤ دكرمن، ٤١ چشمـه، ٥ كوپرى
موجوددر. معمولات صناعيه‌سى كليم، خالى، سجاده،
شال، توزلق، چوراب وسائره‌دن عبارتدر.

تورتوم نهرى { ارضروم ولايت وسنجاغنده بر نهر اولوب، ارضرومك
شمالنـده‌كى طاغلردن نبعـانله، شماله طوغرى جريان
ايده‌رك، همنامى اولان قضايى شق، وصاغ وصولدن
بر چوق چايلر ودره‌لر اخذ ايتدكدن صكره، روسيه
حدودنده چوروق صـو ايرماغنه دوكيلور. مجراسى
تقريباً ١٠٠ كيلومتره طولنده‌در.

تورتونه { (Tortone) ايتاليـاى شماليـنـك آلكساندريا ايالتنده وآلكساندريا-
نك ٢٠ كيلومتره شرقنده اوله‌رق (اسقريو) نهرى
اوزرنده قضا مركزى بر قصـبه اولوب، ١١٠٠٠
اهاليسى، داخلى مكتبى وذخاير تجارتى واردر. وقتيله
دارالفنونى دخى وار ايدى.

توردسيلاس { (Tordesillas) اسپانيانك والادوليد (يعنى بلدالوليد)
ايالتنده ووالادوليدك ٣٥ كيلومتره جنوب غربيسنده
بر قصبه اولوب، ٤٠٠٠ اهاليسى واردر.

تورده { (وآلمانجـه تورنبورغ (Thorda, Thorenburg) مجارستانك ترانسلوا-
نياخطه‌سنده، آرانيوس نهرى اوزرنده و(قلايسنبورغ)ك
٢٨ كيلومتره شرق جنوبيسنده ايالت مركزى بر
قصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهاليسى وجوارنده واسع بر
طـوز معدنى واردر. — تورده ايالتى ماروس،
وايسـنبورغ، دوبوقه ايالتلريله وغاليچيا خطه‌سيله
محدود اولوب، طولى ١٨٠ وعرضى ٥٠ كيلومتره‌در،
و ١٦٠٠٠٠ اهاليسى واردر.

تورس بوغازى { (Détr. de Torrès) بحر محيط كبيرده يكى
كينه ايله آوستراليا آره‌سنده بر بوغاز اولوب، ١٥٠
كيلومتره طولى واردر. بر طاقم كوچك آطه‌لر وقياللره
مملو اولوب، ايچنده سير سفائن پك مخاطره‌ليدر.
مرجانى دخى چوقدر. ١٦٠٦ تاريخنده پورتكيزلى
قپودان (تورس) طرفنـدن كشف اولنـه‌رق، بونك
اسميله تسميه اولنمشدر.

تورسى { (Tursi) ايتاليانك جنوبينك (باسيليقاته) ايالتنده و(ماترا)نك ٦٥
كيلومتره جنوبنده بر قصبه اولوب، ٤٦٠٠ اهاليسى
واردر.

تورغاو { (Torgau) پروسيه‌نك صاقسـه ايالتنـده و(البه) ايرماغى اوزرنده
اوله‌رق (مرسبورغ) ك ٧٩ كيلومتره شمال شرقيسنده
مستحكم بر قصبه اولوب، ١١٠٠٠ اهاليسى، قلعه‌سى،
چوخـه، قازمير، چوراب، بز وشـابقه فابريقه‌لرى
واردر.

تورغاى { (Tourgaï) روسيه‌نك النـده بولنان تركستان تقسيماتنده بر بيوك
ايالت اولوب، غرباً اورالسق، شمالاً اورنبورغ، شرقاً
آقمولينسق، جنوباً نفس تركستان يعنى طاشكند ايالتلريله
واورال كوليله (يعنى بحر خوارزمله) محدوددر. مساحهٔ
سطحيه‌سى ٥٢٣٦٥٦ مربع كيلومتره واهاليسى
١٩٠٣٣٣ كشى اولوب، همان جمله‌سى دين اسلامله
متدينـدرلر. اهالينك قسم اعظمى قيرغيز قومنـه
منسـوب اولوب، كوچبه حالنده ياشايورلر. مركزى
(تورغاى) قصـبه‌سى اولوب، همنامى اولان بر نهرك
كنارنده‌در. اراضيسى دوز وواسع چوللردن عبارت
اولوب، يالكز قسم غربيسنده اورال سلسله‌سنك بعض

قوللری اوزانیــور. قسم شمالیسنده (توبول) نهری نبعان ایدوب، شماله طوغری آقار. سائر طرفلرنده کی نهرلرك ایسه جله‌سی چوللرده قورویوب، بر طاقم کوللر تشکیل ایدرلر. مرکزندن بشقه باشلیجه قصبه‌لری (ایرغیز) ایله (قره بطاق) در.

تورغو { (Turgot) فرانسه‌نك اك مشهور رجالندن اولوب، باشلیجه علم ثروتده وسائر علوم اداره‌ده کسب شهرت ایتمشدر. ١٧٧٢ ده پارسده طوغوب، ١٧٨١ ده وفات ایتمشدر. بعض امور اداره‌ده استخدام اولنه‌رق، آنغاریه‌نك لغوی کبی ثروت ومعموریت عمومیه‌نك تزایدینه مدار اوله‌جق بر چوق اجراآته موفق اولمش؛ وعلم ثروته، اصول اداره‌یه، امور سیاسیه‌یه، ادبیاته وسائر علومه دائر بر قاچ کتاب یازمشدر. عصر مذکورك مشهور حکماسیله‌دخی مناسباتی اولوب، مشهور «مجموعهٔ فنون» ده بر چوق نافع مقاله‌لر نشر ایلمشیدی.

تورغوویا { (Thurgovie) وآلمانجه تورغاو (Thurgau) اسویچره جاهیر متفقه‌سنی تشکیل ایدن نواحینك ١٧ نجیسی اولوب، شمالاً باده دوقه‌لغیله، غرباً زوریخ، جنوباً سنت‌غال ناحیه‌لریله، شرقاً وشرق شمالی جهتندن دخی قونستانسه کولیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٩٨٨ مربع کیلومتره اولوب، ٩٩٥٥٢ اهالیسی واردر. اهالیسنك یالکز بر ربعی قتولیك وقصوری پروتستان اولوب، جله‌سی آلمان جنسیتنه منسوبدر. مرکزی (فرانیغلد) شهریدر. طاغلری آز مرتفع اولوب، بر چوق کوللری واردر. (تور) نهری شرق جنوبیدن غرب شمالی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، ناحیه‌یه بونامی قزاندیرمشدر. بر قاچ چای دخی نهر مذکوره دوکیلور. اراضیسی منبت وهواسی معتدل وصاغلامدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله شراب وسائره‌دن عبارت اولوب، کوزل باغچه‌لری، اورمانلری وخیلی حیوانات اهلیه‌سی دخی واردر. معمولات صناعیه‌سی باشلیجه بز واپلك منسوجاتدن عبارتدر. حکومتی ایکی سنه مدتله اهالی طرفندن انتخاب اولنور ١٠٠ اعضادن مرکب بر بیوك مجلسله بو مجلس طرفندن تعیین اولنور ٩ اعضادن مرکب بر هیئت اداره‌دن عبارتدر. بو ناحیه ١٤٦٠ ده اسویچره طرفندن ضبط اولنه‌رق، ١٧٩٨ ده کسب استقلال ایله، جاهیر متفقه هیئتنه داخل اولمشدر.

تورقوآن { (Tourcoing) فرانسه‌نك «شمال» ایالتنده و (لیله) نك ١٢ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق بلجیقه حدودی قربنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ٤٨٣٧٩ اهالیسی، داخلی مکتبی، خسته خانه‌سی، دمیر یولی، یوك، پاموق وایپکدن انواع منسوجات فابریقه‌لری و بویاخانه و دباغخانه‌لری واردر.

تورکماده { (Torquemada) اسپانیاده اك اول (انکیزیسیون) محاکم ملعنت کارانه‌سنك رئیسی ومدیر عمومیسی بولنمش بر راهب اولوب، ١٤٢٠ ده والادولیدده طوغمش، و١٤٩٨ ده وفات ایتمشدر. پاپا دردنجی سیکست طرفندن ابتدا قشتاله وبعده آراغون انکیزیسیون محاکمنك رئیس عمومیلکنه تعیین اولنه‌رق، انکیزیسیونلرك خط حرکتنی مبین بر قانون قلمه آلمش، واندلس اهل اسلامیله یهودیلری حقنده اوقدر شدتلی حرکات غدارانه‌ده بولنمش، واوقدر بیکناه خلق احراق واشکنجه‌ایلمش ایدی، که پاپالر بیله بونك مظالم تعصبکارانه‌سنی تخفیف وتعدیل ایچون توسطه مجبور اولمشلر ایدی.

تورلاویله { (Tourlaville) فرانسه‌نك شمالنده (مانشه) ایالتنده و(شربورغ)ك ٥ کیلومتره شرقنده بر قصبه اولوب، ٥٨٢٤ اهالیسی واسکی بر آیینه فابریقه‌سی واردر.

تورمس { (Tormès) اسپانیاده بر نهردر، که آویلا ایالتنده (سیراده غردوس) طاغلرندن نبعانله، شماله وبعده غربه طوغری جریان ایدوب، (آلبه‌ده‌تورمس) قصبه‌سی ایچندن کچدکدن صکره، (میرانده)نك ٢٢ کیلومتره جنوب غربیسنده (دوئرو) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ٢٠٠ کیلومتره طولنده‌در.

تورن { (Thorn) پروسیه‌نك نفس پروسیه ایالتنده، ویستوله‌نك ساحل یميننده و(مارینوردر)ك ٨٤ کیلومتره جنوبنده قضا مرکزی مستحکم بر قصبه اولوب، ١٩٠٠٠ اهالیسی، صو بندلری، مکتب اعدادیسی، کتبخانه‌سی، مشهور صابونی وچوخه وسائر یوك منسوجات فابریقه‌لری

واردر. مشهور قوپرنیقك وطنی اولوب، بر هیکلی دخی رکز اولنمشدر. وقتیله مستقل حکومتی وارایدی.

تورن { [« تورینو » و« تورنه » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

توروناى { (Tournay) بلجیقه‌نك (هاینو) ایالتنده، بروکسلك ٨٠ کیلومتره جنوب غربیسنده واسقو ایرماغی اوزرنده قضامرکزی مستحکم بر شهر اولوب، ٣٢٠٠٠ اهالیسی، آتنه عنوانیله بر بیوك مکتبی، کتبخانه‌سی، صنایع نفیسه وفن معماری آقادمیاسی، مصنع بر کلیساسی، کوزل ریختم وتفرجگاهلری، ایپك وپاموقدن انواع منسوجات واقمشه ایله خالی، پورسلن، توبجدن انواع آلات وسائره فابریقه‌لری واردر. پك اسکی بر شهر اولوب، برچوق وقایع تاریخیه‌نك محل جریانیدر.

تورنر { (Turner) انکلتره مورخ وشاعرلرندن اولوب، ١٧٦٨ ده طوغمش، و١٨٤٧ ده وفات ایتمش؛ وانکلتره تاریخنه دائر بر قاچ معتبر اثر ایله بر ایکی منظومه یازمشدر. — بو اسمله ینه انکلیز بر رسام دخی اولوب، ١٧٧٥ ده طوغمش، و١٨٥١ ده وفات ایتمش؛ وبرچوق کوزل رسملر براقمشدر.

تورنفورت { (Tournefort) فرانسه‌نك مشاهیر طبیعیوندن اولوب، علم نباتاتده اك بیوك علمادن معدوددر. ١٦٥٦ ده اکسده طوغوب، ١٧٠٨ ده وفات ایتمشدر. (مونتپلیه) مکتبنده فن طبی بعدالتحصیل، تحریات نباتیه مقصدیله فرانسه واسپانیا وپورتکیز ایله انکلتره‌ده بر چوق وقت سیاحت ایتمش؛ وبعده اون دردنجی لویی طرفندن نباتات باغچه‌سی مدیریتنه تعیین اولنه‌رق، بونك ترقیسنه خدمت ایتمش؛ وقرالك مساعده‌سیله ممالك عثمانیه وبلاد قافقاسه بر سیاحت فنیه ایدوب، بر چوق نباتات نمونه‌لری جمع ایلمش ایدی. علم نباتاته متعلق بر قاچ معتبر اثریله بعض کشفیاتی و٣ جلد اوزره بر شرق سیاحتنامه‌سی واردر.

تورنوس { (Tournus) فرانسه‌نك (ساؤن مع لوآره) ایالتنده و(ماقون) ك ٣٢ کیلومتره شمال شرقیسنده ناحیه مرکزی، بر قصبه اولوب، ٥٤٢٢ اهالیسی وبعض پاموق منسوجاتله شکر فابریقه‌لری واردر.

تورنون { (Tournon) فرانسه‌نك (آردش) ایالتنده، پریواسك ٤٤ کیلومتره شمال شرقیسنده و(رونه) ایرماغنك ساحل یسارنده قضامرکزی برقصبه اولوب، ٥٩١٢ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، کتبخانه‌سی، قارشیسنده بولنان (تن) قصبه‌سنه کوزل بر دمیر کوپریسی، چوخه وسائره فابریقه‌لری ومقبول شرابی واردر.

تورنه { (Touraine) فرانسه‌نك وسطلرنده بیوك بر خطه اولوب، شمالاً (منه) و(اورلیانه)، غرباً (آنژو)، جنوباً (پوآتو)، شرقاً دخی (بری) خطه‌لریله محدوددر. طولی ١٠٠ وعرضی ٨٠ کیلومتره اولوب، مرکزی (تور) شهریدر. تقسیمات جدیده‌ده (ایندره مع لوآره) ایالتنی تشکیل ایدیور. لوآره ایرماغی بو خطه‌یی ایکی‌یه آیروب، شمالده‌کنه یوقاری وجنوبده‌کنه دخی آشاغی تورنه دیرلر. سائر نهرلری دخی چوقدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله شراب ومیوه‌دن عبارت اولوب، علی‌الخصوص اریکی مشهوردر. منبت اووه و وادیلری وغایت کوزل موقعلری اولوب، بحق « فرانسه‌نك باغچه‌سی » تسمیه اولنمشدر.

تورنهوت { (Turnhout) بلجیقه‌نك (آنور) ایالتنده وآنورك ٤٠ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهالیسی وبز، دانتله، خالی وسائره فابریقه‌لری واردر.

تورنیا { (Tornéa) اسوجك شمالی بوتنیا ایالتنده بر نهردر، که همنامی اولان کولدن خروجله، جنوب شرقی‌یه وبعده شرقه طوغری جریان ایده‌رك، (موئونیو) و(لنیو) چایلرینی اخذ، وروسیه حدودینی تفریق ایله، ٤٥٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، بوتنیا کورفزینه دوکیلور. منصبنك ساحل یسارنده روسیه‌نك فینلانده خطه‌سنه عائد (تورنیا) قریه‌سی بولنیور.

تورو { (Toro) اسپانیانك (زاموره) ایالتنده و (دورو) نهرینك ساحل یمینی قربنده اوله‌رق سالامانقه‌نك ٤٨ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهالیسی ودورو نهری اوزرنده ٢٢ کمر اوزرنده بر کوپریسی واردر. فتوحات اسلامیه اثناسنده تخریب اولنوب، بعده تجدید اولنمش، واسپانیاده قوانین بلدیه‌نك اساسی حکمنده اولان نظام ابتدا بو قصبه‌ده تنظیم واجرا ایدلمشدر.

تورِوالدسن { (Thorwaldsen) الڭ مشهور هيكلتراشلردن اولوب ، دانيمارقەليدر. ١٧٦٩ دە طوغوب، ١٨٤٤ دە وفات ايتمشدر. پك كنج ايكن رومايه كيدوب، صنعتنى بعدالتحصيل، وطننه عودت ايتمش؛ وهيكلتراشلقده اوقدر مهارت وشهرت قزانمش ايدى، كه اوروپانڭ هر طرفندن كنديسنه مراجعت اولنەرق، تقليدى ناقابل بر چوق كوزل اثرلر براقشدر.

توروپچ { (Toropetz) روسيەنڭ پسقوف ايالتنده و(دوينه) يه تابع (توروپه) چايى اوزرنده اولەرق پسقوفڭ ٢٤٠ كيلومترە جنوب شرقيسنده برقصبه اولوب، ١٢٠٠٠ اهاليسى وكتن، كنوير، حبوبات وسائرەدن عبارت ايشلك تجارتى واردر. اون اوچنجى قرن ميلاديده كندى باشنه بر جمهوريت صورتنده اداره اولنوردى.

توروت { (Thourout) بلجيقەنڭ غربى فلاندره ايالتنده و(بروژه)نڭ ١٨ كيلومترە جنوب غربيسنده برقصبه اولوب، ٨٥٠٠ اهاليسى، مرانغوزلغه متعلق معمولاتى ومسكرات فابريقەلريله دباغخانەلرى واردر.

توروقس { (Thurocs) مجارستانده طونەنڭ جهت غربيەسنده بر ايالت اولوب، شمال غربى جهتندن (ترنچين)، شمال شرقى جهتندن (آروه)، شرقاً (ليپتاو)، جنوب شرقى جهتندن (سوهل)، جنوباً (بارس)، جنوب غربى جهتندن دخى (نايزا) ايالتلريله محدوددر. طولى ٥٣ وعرضى ٢٢ كيلومترە اولوب، ٦٥٠٠٠ اهاليسى واردر. مركزى (سنت مارتون) قصبەسيدر. ايچندن جريان ايدن بر نهرڭ اسميله تسميه اولنمشدر.

تورونتال { (Toronthal) مجارستانڭ (تيس) نهرى جهت شرقيەسنده بولنان ايالاتندن اولوب، شمالاً (قساناد)، شرقاً طمشوار، غرباً باقس، شمال غربى جهتندن قسونغراد ايالتلريله، جنوباً دخى بانات ايالتى واسقلاووينا خطەسيله محدوددر. طولى ١٤٥ وعرضى ٧٥ كيلومترە اولوب، ٢٥٠٠٠٠ اهاليسى واردر. مركزى (غروس بكسكرك)در.

تورونتو { (Toronto) آمريقاى شماليده انكلترەنڭ النده بولنان يوقارى قنادەنڭ مركزى بر شهر اولوب، اونتاريو كولنڭ شمال غربى ساحلنده ومونترآلڭ ٤٥٠ كيلومترە غرب جنوبيسنده واقعدر. ٨٦٥٠٠ اهاليسى، كوزل ليمانى وباشليجه كوركه متعلق پك ايشلك تجارتى واردر. يكى برشهر اولوب، ١٧٩٤ دە تأسيس اولنمش، وبوصوك وقتلرده پك چوق توسع وكسب معموريت ايلمشدر.

تورە دل آنونچياتە { (Torre-del-Annunziata) ايتاليانڭ ملغى ناپولى قراللغنده و(وزوو) بركانڭ اتكنده اولەرق ناپولينڭ ١٩ كيلومترە جنوب شرقيسنده ساحل بحرده بر قصبه اولوب، ١١٠٠٠ اهاليسى ودولته عائد اسلحه وباروت فابريقەلرى واردر.

تورە دل غرقو { (Torre-del-Greco) ايتاليانڭ ملغى ناپولى قراللغنده وناپولينڭ ١٢ كيلومترە جنوب شرقيسنده بر قصبه اولوب، ١٦٠٠٠ اهاليسى، مقرنه فابريقەلرى، مرجاندن سوسه متعلق معمولاتى،صيد ماهيسى وجوارنده مشهور شرابى وپك لذيذ ميوەلرى واردر. (وزوو) بركانڭ آلتنده بولنمغله، دفعاتله لاولردن تخريب اولنمشدر.

تورە دى قامارينه { (Torre-di-Camarina) سيجليانڭ ساحل جنوبيسنده بر قصبه اولوب، ميلاددن ٥٥٢ سنه اول تأسيس ايدلمش اولان (قامارينه) شهر قديمنڭ خرابەلرى اوزرنده واقعدر.

تورياسو { (Turyassu) برازيليادە بر نهر اولوب، (مارانهام) ايالتنڭ جنوب غربيسنده نبعانله، بوايالتى (پارا) ايالتندن بالتفريق، ٥٦٠ كيلومترەلك جرياندن صكره، ١° ٣٠′ عرض جنوبيده بحر محيط آطلاسىيه دوكيلور.

توريچلى { (Torricelli) مشاهير طبيعيوندن اولوب، ١٦٠٨ دە ايتاليانڭ (فائنچه) قصبەسنده طوغمش، و١٦٤٧ دە وفات ايتمشدر. مشهور غاليلەنڭ شاكردانندن و(قاستلى)نڭ احباسندن اولوب، غاليلەنڭ صوڭ نفسنەدك ملازمتنده بولنمش؛ ووفاتنده بونڭ يرينه فلورانسه دارالفنونى علوم رياضيه معلملكنه نصب اولنمش ايدى. بعض كشفيات فنيەسى اولوب، ازجمله بارومترەيى بوذات ايجاد ايتمشدر. علوم رياضيه وسائرەيه متعلق آثارى واردر.

تورینکروالد { (Thuringerwald) آلمانیاده (صاقسه) و (هسه‌قاسل)
دوقه‌لقلریله (اشوارچبورغ رودو لستاد) پرنسلکنده ممتد اولور اورمانله مستور بر طاغ اولوب، طولی ۸۰ کیلومتره واڭ یوکسك ذروه‌لری ۱۰۰۰ متره راده‌لرنده‌در.

تورینکه { (Thuringe) آلمانیانك وسطلرنده وصاقسه‌نك یوقاری جهتلرنده بر
خطهٔ قدیمه اولوب، بشنجی قرن میلادی اواسطندن اعتباراً ۸۰ سنه قدر بر قراللق صورتنده اداره اولنمش؛ واووقت حدودی دها واسع اولوب، اڭ مشهور حکمدارلری دولتك مؤسسی اولان (مرویغ) ایله (باسین) در. باسینك اوچ اوغلی الکاپی بینلرنده مقاسمه ایتمکله، انقراضنه سبب اولمشلردر. حکمدار اخیری اولان (هرمانفروآ) ۵۳۰ تاریخنده آوستراسیا قرالی برنجی (تیری) طرفندن قتل اولنمشدر. اووقت تورینکه‌نك قسم جنوبیسی آوستراسیایه الحاق اولنه‌رق، قسم شمالیسی (اوستفالیه) اسمیله آیریجه بر حکومت تشکیل ایلمشیدی. بعده تورینکه دوقه‌لغی عنوانیله ایکی حکومت تشکل ایدوب، برنجیسی ۶۳۰ دن ۷۱۷ تاریخنه‌دك دوام ایده‌رك، آوستراسیا جمهوریتنه تابع، وایکنجیسی ۸۴۹ دن ۹۱۹ تاریخنه‌دك سوروب، جرمانیا قراللغنه ملحق ایدی. فرانقونیا اسمیله دخی معروف اولان بوایکنجی دوقه‌لغك اڭ مشهور دوقه‌لری: آلمانیا ایمپراطوری برنجی قونرادك پدری (هسه‌لی قونراد) ایله (اوتون) واوغلی (هنری اوآرلور) در، که دوقه‌لغی ایمپراطورلغه الحاق ایتمشدر. بعده اونجی قرن میلادیدن اون اوچنجی قرن میلادی اواسطنه‌دك تورینکه مارغراولغی وقونتلغی نامیله بر قاچ حکومت تشکل ایدوب، نهایت تورینکه نامی اونودلمش ایکن؛ مؤخراً صاقسه قراللغنده بو نامله واسکی تورینکه‌نك بر قسمندن عبارت بر ایالت تشکیل اولنه‌رق، ۱۸۱۴ و ۱۸۱۵ ده پروسیه قراللغی طرفندن ضبط اولنمغله، الیوم (ارفورت) سنجاغنی و (مرسبورغ) سنجاغنك جنوب غربی قسمنی تشکیل ایدیور.

تورینو { (Turin, Torino) ایتالیانك اڭ بیوك واڭ کوزل شهرلرندن اولوب،
پیامونته خطه‌سنك وهمنامی اولان ایالتك مرکزیدر. ایتالیانك شمال غربی جهتنده، (پو) ایرماغیله (دوآره) چایی اوزرنده اوله‌رق، پاریسك ۸۲۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقعدر. مقدما ساردنیه وساووآ قراللغنك پایتختی اولوب، بر وقت بتون ایتالیانك دخی کرسیٔ حکومتی بولنمشدر. ۲۳۱۰۰۰ اهالیسی، بیوك دار الفنونی، داخلی مکتب اعدادیسی، عسکری آقادمیاسی، دوز وکنیش سوقاقلری، کوزل میدانلری، متعدد مصنع کلیسالری، برقاچ سرایی وسائر ابنیهٔ مشهوره‌سی، فنون وصنایع نفیسه آقادمیالری، زراعت جمعیتی، بیوك کتبخانه‌سی، آثار عتیقه، رسم وتاریخ طبیعی موزه‌لری، نباتات باغچه‌سی، رصدخانه‌سی، ایپك منسوجات، قطیفه، داماسقو، مسکرات، چقولاته، جام، پورسلن، طوب، تفنك وباروت فابریقه‌لری واردر. متعدد دمیر یوللرك محل تلاقیسنده واقعدر. پك اسکی بر شهر ایسه‌ده، اصل کسب اهمیت ایتمسی ساووآ ایله پیامونته دوقه‌لقلرینك مرکزی اولدیغی تاریخدن بریدر. بر وقت فرانسه‌نك النده دخی بولنمشدر. — تورینو ایالتی (پیامونته) خطه‌سنك قسم اعظمندن عبارت اولوب، شمالاً (آئوسته)، شرقاً (نوواره) و(آلکساندریا)، جنوباً (قونی) ایالتلریله، غرباً دخی فرانسه‌نك ساووآ ایالتیله محدود ومحاطدر. طولی ۱۰۰ وعرضی ۹۰ کیلومتره اولوب، ۹۶۰۰۰۰ اهالیسی واردر. تورینو، پیاله، سوسه، ایوره وپینیرول اسملریله ۵ سنجاغه منقسم اولوب، تورینو سنجاغنك ۳۰۰۰۰۰ دن زیاده اهالیسی واردر.

توریوم { (Thurium) ایتالیانك (لوقانیه) خطهٔ قدیمه‌سنده آتنه مهاجرلری
طرفندن میلاددن ۴۴۴ سنه اول تأسیس اولنمش بر شهر ایدی. بعده رومالیلر طرفندن اسکان اولنه‌رق، (قوپیا) تسمیه اولنمشیدی.

توز { [«توج» ماده سنه مراجعت بیوریله.]

تُوزَر { تونسده شط الجرید کولنك ساحل شمالیسنده ونفطه‌نك ۲۵ کیلومتره
شرقنده بر قصبه اولوب، اسکیدن بری خرماسنك چوقلغی وپورتقالنك بیوکلکیله مشهوردر.

توسقالوزه { (Tuscaloosa) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (آلابامه) جمهو-

ریقنده همنامی اولان نهرك کنارنده بر قصبه اولوب، ۴۰۰۰ اهالیسی، دارالفنونی ودمیریولی واردر. جمهوریت مذکورهنك اسکی مرکزیدر.

توسقانلی { (Toscanelli) مشاهیر منجمیندن اولوب، ۱۳۹۷ده فلورانسهده طوغمش، و۱۴۸۲ده وفات ایتمشدر. آسیا قطعهسنك شرقـه طوغری زیاده ممتد اولدیغنه ذاهب اولوب، غرب طریقیله هندستانه کیتمك فکرینی درمیان ایتمش؛ وپورتکیز حکمداری بشنجی آلفونسه بو طریقله بر هیئت اعزامنی تکلیف ایلمشیدی. فلورانسـه معبد کبیرینك قبهسی اوزرنده بررصد قوروب، منطقهلرك تعیيننه چالیشمش؛ و «ازیاج آلفونسیه» یی تصحیح ایلمش ایدی.

توسقانه { [«طوسقانه» مادهسنه مراجعت بیوریله.]

توسقولوم { (Tusculum) رومانك قربنده وجنوب شرقی جهتنده قدیم بر قصبه اولوب، کبرانك صیفیهلرینی حاوی اولان اطرافنه دخی (توسقولانوم) نامی ویریلیردی.

توسقه { وتوسقهلق [«طوسقه» و« طوسقهلق» مادهلرینه مراجعت بیوریله.]

توسن { (Toussaint) فرانسز محررلرندن اولوب، ۱۷۱۵ده پارسدهطوغمش، و۱۷۷۲ده وفات ایتمشدر. اون سکزنجی قرن میلادی حکماسنك ترتیب ایتدکلری مشهور «مجموعهٔ فنون» ك تحریرینه مشارکت ایتمش؛ وخرستیانلرك عقایدینه مغایر اولهرق اخلاقه متعلق یازدیغی بعض کتابلرینك احراق اولنمسی اوزرینـه، بلجیقـهیه فراره مجبور اولوب، «فرانسز غزتهسی» عنوانیله برغزته یازمغه باشلامش؛ وبعده ایکنجی فردریق طرفندن برلینه جلب، ودارالفنـونده منطق معلملکنه نصب اولنمش ایدی.

توسن لوورتور { (Toussaint-Louverture) آنتیل جزا-یرندن (سـنت دومینکه) آطهسی زنجیلرندن اولوب، ۱۷۴۳ ده طوغمشـدر. جزیرهٔ مذکورهده ظهور ایدن بعض اختـلاللری باصـدیرمغه موفق اولمغله، فرانسزجمهوریتنك توجهنی قزانوب، میرلوالق وبعده فریقلك رتبهسنه ترفیع، وجزیرهٔ مذکورهقوماندانلغنه نصب اولنمش ایدی. اسپانیوللرله انکلیزلری آطهدن اخراج ایدهرك، آسایشی اعاده ایتـدکدن صـکره، فرانسز حکومتنی دخی طانیامغه باشـلایوب، اعلان استقلال ایتمش؛ و ۱۸۰۰ تاریخنده قید حیات شرطیله جزیرهنك جمهوریت ریاسـتنه انتخاب اولنمشـیدی. فرانسز حکـومتی اعاده ایچـون کوندریلن جنرال (لقلرق) ی طانیامش ایسهده، متعاقباً تسـلیم اولنمغه مجبور اولوب، فرانسهیه نقل، و(ژو) قلعهسنهحبس اولنهرق، ۱۸۰۳ ده اورادهده وفات ایتمشدر.

توغوت { (Thugut) آوستریا رجالندن اولوب، درسعادتده ولهستاندهسفیر بولنمش؛ ۱۷۸۸ ده افلاق وبغدان والیسی نصب اولنمش؛ و۱۷۹۴ده باش وکیل اولوب، فرانسه حقنده بیوك بر خصومت کوسترمشـدر. ۱۸۱۸ده وفات ایتمشدر.

توفیق افندی { (السید یحیی ـــ) سلطان سـلیم خان ثالث دورنده مسند مشیخته نائل اولان علمای عثمانیهدن اولوب، ۱۱۲۷ ده درسعادتده طوغمشدر. علیالاصول دور مدارس ایتدکدن صکره، ۱۱۸۱ سنهسی سـلانیك وبعده شام ومکه قاضیلغنه نصب اولنمش؛ و ۱۱۹۹ ده استانبول، ۱۲۰۰ ده آناطولی و ۱۲۰۱ ده روم ایلی صـدارتی پایهسنه ترفیع اولنـهرق، ۱۲۰۲ ده بالفعل روم ایلی قاضیعسـکری، و ۱۲۰۴ ده نقیب الاشراف، و ۱۲۰۵ ده شیخالاسلام اولمش ایسهده، ۱۳ کون صکره وفات ایدوب، کوچك قرهمان قربنده بنا ایلمش اولدیغی مدرسهسی جوارنده دفن اولنمشدر. عالم وادیب بر ذات اولوب، بعض اشعاری دخی واردر. شـام ملالغنه نصبنده سـویلمش اولدیغی شـو قطعه اوجملهدندر:

صبح وصلت اولوب اثر نابود
شب هجرت جهانی تار ایتدی
هـوس زلف یار ایله توفیق
شام جنت مشامهدك کیتدی

توقاد { سـیواس ولایتنده وسـیواسك ۹۰ کیلومتره شمالغربیسنده اولهرق یشیل ایرماق تابعلرندن طوزانلی نهرینك ساحل یسارنده یعنی جوبنده سنجاق مرکزی برشهر اولوب، تقریباً ۴۰۰۰۰ اهالیسی، ۳۳ جامع شریفی، ۱۵ مدرسهسی، ۲۰۰ جلد کتابی حاوی بر کتبخانهسی، بر رشدیه ومتعدد

صبيان مكتبی، ٢ تكيه‌سی، نهر مذكور اوزرنده (خضرلق) ناميله جسيم بر كوپريسی، ١٣٠٠ دكانی حاوی چارشيسی، ٢٠ خانی، ١٦ حمامی ومكمل بر حكومت قوناغی واردر. اهاليسنك قسم كليسی اسلام اولوب، درت بش بيك ارمنی وسائر خرستيان نفوسی دخی واردر. باقيرجيلق صنعتی خيلی ايلری اولوب، ارغنی معدنندن كلن خام بحاسی اذابه‌يه مخصوص ميری‌يه عائد بر قالخانه دخی بولنيور. موقعی آچيق وآب وهواسی لطيف اولوب، چارشی وسوقاقلری دخی تميز واطرافی باغ وباغچه‌لرله محاطدر. علی‌الخصوص سيواسه كيدن جاده درون شهردن كچمكله، اخيراً بو جاده آچيلوب، ايكی طرفنده مجدداً كوزل ابنيه يابلمشدر. آثار عتيقه‌دن خراب بر قلعه‌سی دخی اولوب، (چارطاق بدوی) اسميله تواريخده مذكور حبسخانه بوقلعه‌نك ايچنده‌در. آوانیٔ بحاسيه‌دن بشقه شهرده ايپك وايپليكدن چارشاف، يورغان وياصديق يوزی، اوطه طاقمی، پشتمال وسائره اعمال اولنور. بر قاچ دباغخانه‌سی دخی واردر. تجارتی دخی خيلی ايشلكدر. اسكی بر شهر اولوب، زمان قديمده (بريسه) ياخود (قومانه پونتيقه) اسميله معروف قصبه‌نك عينی اولديغی مظنوندر. «معجم البلدان» ده مذكوراولوب، قلعه‌سنك متانتی دخی بيان اولنيور. — توقاد قضاسی سنجاغی تركيب ايدن ٤ قضانك بری يعنی لوانك مركز قضاسی اولوب، شرقاً اربعه، غرباً زيله قضالريله، شمالاً آماسيه، جنوباً دخی سيواس سنجاقلريله محاطدر. مركزدن اداره اولنور ١٦ ناحيه و ٢٣٧ قريه‌يی جامع اولوب، توقاد شهرينك جانب جنوبيسنده واقع چاملی بل طاغيله بونك شمالنده واقع قاز اووه‌سی و جنوبنده‌كی آرد اووه‌يی حاويدر. بو ايكی اووه‌نك برنجيسی طوزانلی وايكنجيسی ينه يشيل ايرماغه تابع چيقريق (ياخود چكه‌رك) چايلريله سقی اولنه‌رق، طوپراغی خيلی منبت اولديغی كبی، مذكور چاملی بلده خيلی اورمانلر ومرعالر دخی موجوددر. قضانك اهاليسی ٧٤٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، قسم اعظمی مسلم وترك وبالكز ١٠٠٠٠ قدری ارمنی وسائر مليتلره منسوب خرستيانلردر. درون قضاده قازآباد ناحيه‌سنده وقاز اووه‌سنده‌بيوجك بر كول بولنوب، اطرافی سازلق اولمغله، هوايی اخلال ايديور. آرد اووه‌ده واقع صولی سرای قريه‌سی جوارنده نفعی مجرب بر ايليجه واردر. قضانك محصولاتی حبوبات متنوعه ايله اعلا ميوه‌لرك انواعندن وجهری وكوك بويادن عبارتدر.

توقاد { سنجاغی. سيواس ولايتنی تركيب ايدن ٤ سنجاغك بری اولوب، جنوباً وجنوب شرقی جهتندن سيواس، جنوب غربی جهتندن آنقره ولايتنه تابع يوزغاد، شمال غربی جهتندن آماسيه، شمالاً طربزون ولايتنه تابع جانيك شرقاً دخی قره حصار شرقی سنجاقلريله محاط و محدوددر. يشيل ايرماق تابعلرندن طوزانلی نهری سنجاغی بر ياندن بريانه شق ايتديكی كبی، ينه مذكور ايرماق تابعلرندن چيقريق چايی دخی درون لواده نبعان ايده‌رك، سنجاغی يوزغاد سنجاغندن آييرور. يشيل ايرماغك اك بيوك قولی اولان كلكيت نهری دخی سنجاغك قسم شماليسنی سقی ايله، لوانك منتهای شمال غربيسنده آماسيه‌دن كلن يشيل ايرماقله برلشيور. بووجهله سنجاغك مياه جاريه‌سی چوق اولوب، يوكسك طاغلرك آره‌لرنده بر طاقم واديلر ومنبت اووه‌لر تشكيل ايدرلر. اراضيسی منبت ومحصولدار اولوب، حبوبات متنوعه ايله، جهری، كوك بويا، توتون، آفيون، خشخاش، پاموق، ثعلب، كنوير وسائره حاصل اولور. هله ميوه‌لری پك چوق وپك كوزل اولوب، خيلی مقداری اخراج اولنور. معمولات صناعيه‌سی باقير آوانی ايله ايپليك وكتن وايپكدن چارشف ودوشمه طاقلری وپشتمال كبی شيلرله كليم وخالی، اسلحه وتل‌سيم ايله ايشلنمش باستون وسائره وسختياندن عبارتدر. حيوانات اهليه‌سی قيون، كچی، صيغير، بيكير، دوه وسائره‌دن عبارتدر. توقاد اسكيدن بری آماسيه‌يه ملحق بولنمش اولديغندن، احوال تاريخيه‌سيچون «سيواس» ماده‌سنه مراجعت بيورلمق اقتضا ايدر. ١٢٩٦ تاريخنه‌دك سيواس سنجاغنه تابع قضا صورتنده اداره اولنوب، تاريخ مذكورده ديكر اوچ قضانك الحاقيله توقاد سنجاغی تشكيل اولنمشدر. توقاد سنجاغی درت قضايه منقسم اولوب، سيواس ولايتنده اصول نواحی اجرا ايدلمش اولديغندن، آيريجه مديرلری اولمقسزين، ٤٥ ناحيه‌يی وجمعاً ٦٣٧ قريه‌يی جامعدر. تقسيماتی بروجه زيردر:

قضا	ناحيه	مقدار قرا	
توقاد	تورحال	١٣	
	قاز آباد	٢١	
	ديمورطه	١٥	
	امور سعيد	١٠	
	نجيب	١٠	
	قره دوكمه	١١	
	الموص كبير	١١	
	منكر	١٣	
	اتره ايفه	١٤	
	برزى	١١	
	قريل	٢١	
	چفتلك	٢٠	
	اسيلوص	١٥	
	اكدير	١٩	
	چرداق	١٧	
	كلور	١٦	٢٣٧
اربعه	دره‌لى	٢٣	
	صونسه	١٦	
	سپلو	١٩	
	دنكدى	١٣	
	الاخيان	١٧	
	ايرك	٣٩	
	قره آغاج	٢٨	١٥٥
زيله	سلبيس	١٥	
	فرانقيسا	١٨	
	ابجر	٩	
	صوفيلر	١٥	
	سكود اوزى	١٢	
	قواق	١٣	
	قاضى شهرى	١٧	
	ديكمه سكود	١٠	
	اكدر	١٠	
	كوستره‌لك	١١	
	مشار	٢٠	
	اوچكوى	١٥	
	حاجى	١٧	١٨٢
نيكسار	اسكدير	١٤	
	قيوجق	١٤	
	آواره	١٣	
	قيواغزى	١٠	
	اولو الاكى	٨	
	لاديك	٨	
	سكدون	٧	
	باش چفتلك	٥	
	ارغوسلى	٤	٨٣
			٦٣٧

توقانتين { (Tocantins) برازيليا ده بر ايرماقدر، كه (غوياز) ايالتنده (پاراناتو) ايله (پاراناتينغا) نهرلرندن بالتشكل، (پارا) ايالتنه دخول، و(پالاويچيوزه) قصبه‌سندن مرور، (ريوس داس بوقاس) نهرينى اخذ و(پارا) ايالتنى سقى ايده‌رك، (آمازون) منصبنك شرق جهتنده بحر محيط آطلاسى‌يه منصب اولور. جريانى شماله طوغرى اولوب، مجراسى ١٤٠٠ كيلومتره‌در. بر قاچ شلاله‌سى دخى واردر.

توقتمش { (ياخود تقتمش) دشت قپچاق خانلرندن اولوب، جوجى خان بن چنكيز خانك نسلندندر. ابتدا (اوروج) خانك زمان سلطنتنده كسب شهرت ايدوب، بعده اوروج خان كنديسندن وهمناك اولمغله، جانه قصد ايتديكندن، عليهنه قيام ايدوب، ٧٧٧ تاريخنده مغلوب اولمش ايسه‌ده، تيمورلنكه التجا ايدوب، بونك ياردميله سلطنته نائل اولمش؛ وروسيه پرنسى اوچنجى (ديمترى دونسكى) يى اطاعته دعوت ايدوب، بونك عدم قبولى اوزرينه، موسقوه و ولادمير وموژايسق شهرلرينى احراق ايده‌رك، كنديسنى اطاعته اجبار ايلمش ايدى. بعده تيمورلنكله محاربه‌يه كيريشوب، ٧٩٣ده ماوراء النهرى استيلا ايتمش ايسه‌ده، متعاقباً بحر خوارزم ساحلنده مغلوب اولوب، عودت ايتمش؛ ودرت سنه صكره ينه تيمورلنكه قارشى تجاوز ايتمكله، بو دفعه كلياً مغلوب اولوب، قپچاقدن طرد اولنمش؛ وبرمدت استرداد تخت سوداسيله اوغراشدقدن صكره، ٧٩٩ده سيبرياده مقتولاً وفات ايتمشدر.

توقومان { (Tucuman) آمريقاى جنوبيده آرجنتين جماهير متفقه‌سندن همنامى اولان جمهوريتك مركزى اولوب، بوئنوس آيرسك ١١٦٠ كيلومتره شمال غربيسنده و ٢٦°٤٩′ عرض جنوبى ايله ٦٧°١٦′ طول غربيده واقع و ١٧٥٠٠ اهالى‌يى جامعدر. بو قصبه ١٦٨٥ ده تأسيس اولنوب، ١٨١٢ ده ارباب اختلال اسپانيول عسكرينه قارشى بو قصبه‌ده بر غالبيته نائل اولمش؛ و آرجنتينك استقلالنى اعلان ايدن قونغره بوراده عقد اولنمش ايدى. — توقومان جمهوريتى شرقاً سانتياغو، جنوباً قاتامارقه، غرباً (رئون)، شمالاً دخى (سالته) جمهوريتلريله محدود و محاط اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٤٢٣٨٧ مربع كيلومتره واهاليسى ١٠٨٩٠٤ كشيدر. غرب جهتى (آند) سلسلهٔ جبالى اتكلرندن عبارت اولوب، سائر طرفلرى واسع اووه‌لردن عبارتدر. بر چوق نهرلر اراضيسنى سقى ايديور. هواسى معتدل وصاغلام وطوپراغى منبت اولمغله، پرنج، مصر، پاموق، قاقائو وسائر محصولاته ميوه‌لرك انواعى حاصل اولور. اورمانلرى دخى چوقدر.

توكسبورى { (Tewkesbury) انكلترەنك (غلوچستر) ايالتنده و غلوچسترك ١٤ كيلومترە شمال شرقيسنده بر قصبه اولوب، ٧٠٠٠ اهاليسى، قماش فابريقەلرى، مشهور خردالى، چوراب وسائر معمولاتى واردر.

توكل { ايران شعرا وعلماسندن ايكى ذاتك مخلصى اولوب، برنجيسى اولان (توكل بن اسماعيل اردبيلى) ٨٠٠ تاريخنده «صفوة الصفا» عنوانيله ملوك صفويه خاندانىنك تاريخنى يازمش؛ وايكنجيسى اولان (توكل منشى) ١٠٦٢ تاريخنده «شاهنامۀ شمشير خانى» عنوانيله منثور بر اثر يازمشدر، كه اكبر شاه زماننده نظماً اردولسانىنه ترجمه اولنمشدر.

توكنبورغ { (Toggenbourg) ياخود Toc-kenbourg) اسويچرەنك سنت غال ناحيەسنده اسكى بر قونتلق اولوب، قونتلرينك سلالەسى ١٤٣٧ تاريخ ميلاديسنده منقرض اولمغله، وراثت ادعاسى (زوريخ) ايله (اشويچ) قونتلرى آرەسنده (توكنبورغ) محاربەسى ناميله اوزون بر غاوغايه سببيت ويرمش اولديغى كبى، بعده بو قونتلغى صاتين آلمش اولان (سنت غال) آبەلرى عليهنده اهالى قيام ايتمكله، اسويچره جاهيرينك بعضيسى بونلرك لهنده وبعضلرى عليهلرنده طرف آلدقلرندن، بر ايكنجى (توكنبوغ) محاربەسى ظهور ايدوب، نهايت ١٧١٨ ده بادەده عقد اولنون معاهده اهاليىي آبەلرك ظلمندن قورتارمشدر. بو بقعه طولى ٤٧ وعرضى ٢٠ كيلومتره اولان بر واديدن عبارتدر.

توكويل { (Tocqueville) فرانسه سياسيون ومحررينندن اولوب، ١٨٠٥ ده طوغمش، و ١٨٥٩ ده وفات ايتمشدر. ١٨٣١ ده مأموريت مخصوصه ايله ممالك مجتمعه يه كوندريلوب، عودتنده «آمريقاده جهوريت» عنوانيله بر كتاب نشر ايتمشيدى، كه فوق العاده شهرت قزانوب، صاحبينك آقادميا اعضالغنه قبول اولنمسنه سبب اولمشدر. بعده امور سياسيه ده بيوك بر نفوذ اجرا ايدوب، سربستى طرفنى التزام ايتمش؛ وسوسياليستلره قارشى بولنمش ايدى. ١٨٤٩ ده خارجيه ناظرى اولمشدر. آثار سياسيەسى ٨ جلد اوزره نشر اولنمشدر.

توكيديد { (Thucydide) يونان قديمك اك مشهور مورخلرندن اولوب، ميلاددن ٤٧١ سنه اول آتنەده طوغمش؛ وقبل الميلاد ٣٩٥ ياخود ٤٠٢ تاريخنده وفات ايتمشدر. اون بش ياشنده ايكن هرودوتك تاريخنى اوقويوب، مورخلكه هوس ايتمش؛ ومشهور پلوپونس محاربەلرنده آتنەنك خدمت عسكريەسنده بولنوب، ضبطى كنديسنه تفويض اولنان بر موقعى ضبط ايدەمديكندن، وطنندن نفى اولنەرق، يكرمى سنه تراكيا قطعەسنده ياشامش؛ واورادە بر آلتين معدنى اخراج ايتمكله مشغول اولديغى حالده، پلوپونس محاربەلرينك تاريخنى يازمشدر. اكالنه موفق اولەمديغى بو تاريخ لسان يونانيدەكى فصاحتيله، محاكماتك متانت واصابتيله ومؤلفنك بيطرفلغيله شهرت بولمشدر. متنى موجود اولوب، دفعاتله طبع ونشر، وبتون آوروپا لسانلرينه ترجمه اولنمشدر.

توكيو { (Tokio) جاپونيانك پايتختى اولان (يدو) شهرينك نام ديكريدر. [«يدو» مادەسنه مراجعت بيوريله.]

تول { (Toul) فرانسەنك مورته مع موزله ايالتنده وموزله نهرى اوزرنده اولەرق (نانسى)نك ٢٠ كيلومتره غربنده وپارسدن استراسبورغه كيدن دمير يول خطى اوزرنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ٧٦٨٧ اهاليسى، داخلى مكتبى، كتبخانەسى، كوزل بر كوپريسى، مصنع كليساسى، طوبخانەسى، خستەخانەسى، متعدد قشلەلرى، زراعت جمعيتى، بيوك بر مطبعەسى، بز وسائر منسوجاتيله ايشلمه معمولاتى واردر. اسكى بر قصبەدر.

تولا { (Tula) مكسيقه جاهير متفقەسنده بر نهردر، كه مكسيقو جهوريتنده نبعانله، كرتارو جهوريتنى شق، وبعده پوتوسى ايله وراقروز جهوريتلرينى فصل ايتدكدن صكره، (تامپيقو) قصبەسى يانده مكسيقه كورفزينه دوكيلور. مجراسى ٤٥٠ كيلومتره طولندەدر. — منبعنه قريب اولەرق كنارنده بو اسمله بر قصبه دخى واردر، كه آمريقانك كشفندن اول (تولتك) قومنك مركزى ايدى. [«توله» مادەلرينه دخى مراجعت بيوريله.]

تولاموره { (Tullamore) ايرلاندەنك (لينستر) خطەسنده، دوبلينك

١١٠ كيلومتره غرب جنوبيسنده و(آلن) بطاقلغنك اورته‌سنده اوله‌رق بيوك جدولك اوزرنده ايالت مركزى بر قصبه اولوب، ٦٥٠٠ اهاليسى واردر. قرن سابق ميلادى آخرنده بر قريه ايدى.

تولتك { (Toltèques) آمريقاى شمالى اقوام اصليه‌سندن اولوب، آسياى شرق جهتندن اورايه كچمش اولملرى ملحوظدر. بو قوم ميلادك ٦٥٠ تاريخلرنده مكسيقه‌يى ضبط ايدوب، بر تاج عصر حكومت سورمش؛ واون دردنجى قرن ميلاديده اولجه متغقلرى اولان (آزتك) قومى طرفندن موقع اقتداردن اسقاط اولنمش ايدى. مركزلرى (تولا) قصبه‌سى ايدى.

تولده { (Tolède) اسپانيانك يكى قستيله خطه‌سنده همنامى اولان ايالتك مركزى بر شهر اولوب، مادريدك ٦١ كيلومتره جنوب غربيسنده وتاج نهرينك ساحل يسارنده واقعدر. ١٧٠٠٠ اهاليسى، (القصر) عنوانيله ملوك اسلاميه‌نك سرايلرندن اولوب كليسايه تحويل اولنمش مصنع وجسيم بر بناسى، مشهور اسلحه فابريقه‌لرى وبعض آثار عتيقه‌سى واردر. سوقاقلرى غير منتظم وصويى آز اولوب، ذاتاً تدنيده بولنور بر شهردر. مقدما دار الفنونى وار ايكن، ١٨٤٥ ده لغو اولنمشدر. اسكى بر شهر اولوب، فنيكه مهاجرلرى طرفندن تأسيس ايدلمش اولديغى مظنوندر. روماليلر اسپانياده چيقاردقلرى آلتون معدنلرينه بو شهرى مركز اتخاذ ايتمشلردى. ٥٥٤ تاريخ ميلاديسندن اعتباراً اسپانياده حكومت سورن (غوت) لرك پايتختى اولوب، ٧١٤ تاريخ ميلاديسنده غزاة مسلمينك الينه كچه‌رك، طليطله تسميه اولنمشيدى. حكومت امويه زماننده اسپانيانك سائر شهرلرى كبى فوق العاده وسعت ومعموريت كسب ايدوب، حكومت مذكوره‌نك انقراضنده طليطله‌ده طوائف ملوكدن مستقل بر حكومت اسلاميه تشكل ايتمش؛ و ١٠٨٥ تاريخنده بو دولت شهرله برابر آلتنجى آلفونس طرفندن ضبط اولنه‌رق، شهر مذكور قشتاله قراللغنك پايتختى اولمش ايدى. حكومت اسلاميه‌نك زوالندن صكره بتون اسپانيانك مركزى اولوب، شارل كينت زماننده خيلى توسيع وتزيين اولنمش، و ٢٠٠٠٠٠ قدر اهاليى جامع بولنمش ايدى. ١٥٦٠ تاريخ ميلاديسنده پايتختلقدن چيقوب، اووقتدن برى تدنى‌يه يوز طوتمشدر. مشاهير اسلامدن بعض علما وحكمانك مسقط رأسى بولنمشدر.

— تولده ايالتى شمالاً مادريد وغواد الاقساره (يعنى وادى الحجاره)، غرباً قاسرس، جنوباً وشرقاً دخى مانشه ايالتلريله محدود اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ١٥٢٥٧ مربع كيلومتره واهاليسى ٣٥٣٣٨٥ كشيدر. اراضيسى پك طاغلق ايسه‌ده، منبت اولوب، حيواناتى، آريلرى وايپك بوجكلرى چوقدر. صنايعى دخى خيلى ايلريدر.

تولستوى { (Tolstoï) روسيه‌نك ديپلوماتلرندن اولوب، بيوك پترونك معتمدى ايدى. ١٧٠٢ و ١٧١٠ ده مأموريت مخصوصه ايله درسعادته كوندريلوب، اسوج قرالى اون ايكنجى شارلك قبولنه مخالفت ايتديكندن، يدى قله‌ده حبس اولنمش ايدى. بيوك پترودن صكره برنجى قترينه‌نك دخى توجهنى محافظه ايدوب، آنجق ايكنجى پترو زماننده منزقوفك دشمنلريله اتحاد ايتديكندن، (سولورتسقوى) مناسترينه حبس اولنه‌رق، ١٧٢٨ ده اوراده وفات ايتمشدر.

تولنه { (Tolna) مجارستانده طونه‌نك غرب جهتنده بر ايالت اولوب، شمالاً (وسپريم) و (ستولوايسمبورغ)، شرقاً پشته، جنوباً بارانيه، غرباً دخى شيمك ايالتلريله محدوددر. طولى ٦٥ وعرضى ٤٥ كيلومتره اولوب، تقريباً ٢٠٠٠٠٠ اهاليسى واردر. مركزى (سكزارد) شهرى اولديغى حالده، طونه ساحلنده اولان بيوجك بر قريه‌نك اسميله تسميه اولنمشدر.

تولو { (Tolu) آمريقاى جنوبيده (قولومبيا) جمهوريتنك (آنتيل) دكيزى ساحلنده واقع بر قصبه واسكله‌سى اولوب، جوارنده حاصل اولان وامراض صدريه‌يه نفعى مجرب بولنان تولو بالساميله مشهوردر. قارتاجنه‌نك ١٠٠ كيلومتره جنوبنده واقعدر.

تولوزه { (Tolouse) فرانسه‌ده (غارونه) ايالتنك مركزى بر شهر اولوب، غارونه ايرماغنك ساحل يميننده وجنوب جدولى اوزرنده اوله‌رق، پارسك ٧١٧ كيلومتره جنوبنده واقعدر. ١٤٧٦١٧ اهاليسى، دارالفنونى، آقادمياسى، طب وفن جراحى مكتبى، داخلى مكتب اعداديسى، طوپجيلق ورسم مكتبلرى، دارالمعلمينى،

ایکی کتبخانه‌سی، موزه‌سی، رصدخانه‌سی، نباتات باغچه‌سی، اشجار غرسیچون نمونه باغچه‌سی، رسم وتاریخ طبیعی نمونه خانه‌لری، جمعیت طبیه وفنیه‌سی، کوزل ریختمی، مصنع کلیسالری، بیوك بر تیاتروسی، برطاش وبر آصمه کوپریسی، ٣ خسته خانه‌سی، مقرنه وشهریه ایله انواع منسوجات، شابقه، آلات وادوات متنوعه توتون وسائره فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری، دمیرخانه‌لری، طوبخانه‌سی وباروتخانه‌سی واردر. تجارتی پك ایشلك اولوب، بر طرفدن فرانسه ایله اسپانیا وبر طرفدن دخی آق دکیزله بحر محیط آطلاسی اسکله‌لری آره‌سنده بر تجارت مخزنی حکمنده‌در. پك اسکی برشهر اولوب، روماليلره قارشی خیلی مقاومت ایتمش، و ٤١٩ تاریخ میلادیسنده ویسیغوتلرك پایتختی اولوب، بعده آکیتانه دوقه‌لرینك ودها صکره تولوزه قونتلرینك مقری اولمشیدی. فرانسه قراللغنه الحاقندن صکره (لانکدوق) ایالتنك مرکزی اتخاذ اولنمشیدی.

تولوزه { (Tolosa) اسپانیانك (کیپورقوآ) ایالتنده، (سانسباستیان) ك ٢٠ کیلومتره جنوبنده و (اوریا) ایله (آرانیر) نهرلرینك ملتقاسنده بر قصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهالیسی واسلحه ایله باقیر فابریقه‌لری واردر.

تولوس { (Tullus) اسکی رومانك اوچنجی حکمداری اولوب، قبل المیلاد ٦٧١ تاریخندن ٦٤٠ تادیخنه‌دك حکومت سورمش، و (آلبه) ایله ساببنلره قارشی بعض محاربه‌لر قزانمشدر.

تولوقه { (Toluca) مکسیقه جاهیر متفقه‌سندن مکسیقو جمهوریتنك مرکزی بر قصبه اولوب، مکسیقونك ٤٥ کیلومتره جنوب غربیسنده و ٤٧٠٠ متره ارتفاعی اولان (نوادوده تولوقه) طاغنك اتکنده واقعدر. ١٧٠٠٠ اهالیسی ومکسیقویه قدر کوزل بر یولی واردر.

تولون { (Toulon) فرانسه‌نك جنوبنده وآق دکیز ساحلنده برشهر واسکله اولوب، (وار) ایالتنده قضا مرکزیدر. پاریسك ٨٤٠ کیلومتره جنوب غربیسنده و (فارون) طاغنك اتکنده واقع اولوب، فرانسه‌نك بش مرسای عسکریسندن معدود وتقسیمات بحریه‌سندن برینك مرکزیدر. ٨٥٠٠٠ اهالیسی، متین استحکاماتی، داخلی مکتب اعدادیسی، بحریه‌یه مخصوص طب مکتبی، هندسهٔ بحریه ومواد ناریه مکتبی، رصدخانه‌سی، کتبخانه‌سی، بحریه موزه‌سی، دنیانك اك کوزلی عد اولنور ریختمی، اوج مکمل ترسانه‌سی، سفائن اعماله مخصوص دستگاه وحوضلری، خلاط، یلکن بزی وسائر سفائنه مخصوص مواد فابریقه‌لری، طوبخانه‌سی، محفظخانه‌سی، کوزل میدانلریله تفرجگاهلری، بیوك تیاتروسی، فنون وادبیات وصنایع جمعیتلری وشراب، قونیاق، زیتون یاغی، اینجیر وسائر میوه‌لره متعلق تجارتی واردر. قدیم بر شهر اولوب، اسکی رومالیلرك مستملکاتندن ایدی. دفعاتله عربلر وبربرلر طرفندن ضبط اولنمشدر.

توله { (Toula) روسیه‌ده موسقوه‌نك ١٩٧ کیلومتره جنوبنده و (تولیچه) ایله (اوپه) نهرلرینك ملتقاسنده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ١٥٨٠٠٠ اهالیسی، زادکان اولادینه مخصوص مکتبی، چارشیسی، بعض کوزل ابنیه‌سی؛ ایپك منسوجات، شابقه، چلیك، اجی یاغی، صابون، ایپ وسائره فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری، میری‌یه عائد اسلحه فابریقه‌سیله طوبخانه‌سی واردر. بو شهر ١٥٠٩ ده تأسیس اولنوب، دفعاتله تخریب اولنمش، و ١٦١٣ دن بری کسب عمرانه باشلامشدر. — توله ایالتی شمالاً موسقوه، شرقاً ریازان، جنوب شرقی جهتندن تامبوی، جنوباً اورل، غرباً دخی قالوغه ایالتلریله محاط اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٠٩٣٩ مربع کیلومتره واهالیسی ١٣٦٠٠٠٠ کشیدر. اراضیسی دوز اولوب، کوزل سقی اولندیغندن، حبوبات وسائره‌یه متعلق کلیتلی محصولاتی واردر.

توله { (Thulé) اسکی یونان وروما جغرافیونی بو اسمله معموره‌نك منتهای شمالنده بر آطه یاخود قره اولدیغنی بیان ایدیورلر. متأخرین محققین بو یرك اسقوچیانك شمالنده‌کی (شتلاند) آطه‌لرندن ویاخود بالطبیق دکیزنده‌کی (فرونه) جزائرندن ویا دانیمارقه ونوروجیا سواحلندن عبارت اوله‌جغنی تخمین ایدیورلر. یاقوت حموی (کندی) دن نقلاً (تولیه) اسمنده معموره‌نك جهت شمالیه‌سنده بیوك بر کول اولوب، بر قسمی قطب شمالی دائره‌سی داخلنده اولدیغنی وقربنده ینه بو اسمله بر قصبه اولوب، بونك اوته‌سنده مسکون بر بولندیغنی بیان ایدیور. بو تعریفه کوره، توله ویا تولیه دینلن یرك اسوج ونوروج جهتنده اولمسی لازم کلیر.

تولی خان { چنکیز خانك دردنجی اوغلی اولوب، پدری کندیسنه حکومت وسلطنته بدل اموال وخزاینی ویرمش، وکندینه مصاحب ایتمش ایدی. چنکیز خانك وفاتنده، برادری اوقتاقاآنك تحت تابعیتنده اوله‌رق، فارس وخراسان وکابل جهتلرنده حکومت سوروب، ۶۲۸ده وفات ایتمشدر. بر چوق اولادی اولوب، الك معروفلری منکوقاآن وقبلاقاآن ایله مشهور هلاکو خاندر.

تولیه { (Tullie) اسکی روما حکمدارلرندن سرویوس تولیوسك قیزی و(آرنوس)ك زوجه‌سی اولوب، (تارکین)ه وارمق ایچون، قوجه‌سنی قتل ایتدکدن صکره، بونکله بالاشتراك پدرینی دخی قتل ایتمش؛ وآرابه‌سنی سبب حیاتنك میتی اوزرینه کچیرمك کبی بر حرکت وحشیانه وناننکورانه‌ده بولنمشدر.

تولیه { [«توله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

توم { (Tom) سیبریانك (تومسق) ایالتنده بر نهر اولوب، شمال غربی‌یه طوغری جریانله، تومسق شهری ایچندن کچدکدن صکره، بو شهرك ۴۰ کیلومتره شمال غربیسنده صاغ ساحلندن (اوبی) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی تقریباً ۵۰۰ کیلومتره طولنده‌در.

توما { یاخود توماس (Thomas) عبرانیجه‌ده «توأم» دیمکدر. بو اسمله خرستیانلرك اوچ عزیزلری اولوب، برنجیسی حواریوندن معدوددر. دین عیسایی نشر ایتمك اوزره، ایران وهند طرفلرینه کیدوب، (قالامینه) اسمنده مجهول بر قصبه‌ده قتل ایدلمش، ونعشی (ادسه)یه یعنی اورفه‌یه نقل اولنمش ایدی. کانون اولك ۲۱ نده یورطیسی اجرا اولنور. — ایکنجیسی ۱۲۲۷ده ناپولی قراللغنك (روقه سقا) قصبه‌سنده طوغمش، و۱۲۷۴ده وفات ایتمشدر. عقایدله اوغراشوب، قولونیه‌ده بیوك آلبرتك درسنه دوام ایتمش؛ وبعده پارس دارالفنوننده تحصیل علوم ایدوب، فرانسه قرالی سنت لوینك محبتنی قزانمش؛ وعمرینی تدریسله کچیروب، امور مذهبیه‌یه وفلسفه‌یه متعلق بعض کتابلر یازمشدر. مارتك ۷ سنده وتموزك ۱۸ نده یورطیسی اجرا اولنور. — اوچنجیسی اسپانیانك (قوشلانه) قصبه‌سنده ۱۴۸۷ده طوغوب، ۱۵۵۵ده وفات ایتمشدر. القلعه وسالامانقه دارالفنولرنده تدریس ایدوب، بعده عدم رضاسیله برابر (والنسه) پسقپوسی اولدقده، پسقپوسلق وارداتی فقرایه توزیع ایدر ایمش. ایلولك ۱۸ نده یورطیسی اجرا اولنور.

تومار { (Thomar) پورتکیزك استرمادوره ایالتنده ولیسبونه‌نك ۱۴۴ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۵۰۰۰ اهالیسی واردر.

توماسیوس { (Thomacius) آلمانیا حکماسندن اولوب، ۱۶۲۲ده لیپسیقده طوغمش، و۱۶۸۴ده وفات ایتمشدر. فلسفه‌یه متعلق بعض اثرلر یازمش، وحکیم شهیر (لیبنیچ)ك معلمی بولنمشدر.

تومبورو { (Tomboro) سوند آطه‌لرندن سومباوه جزیره‌سنك جهت شمالیه‌سنده بر برکان اولوب، معلوم برکانلرك الك دهشتلیسیدر. ۱۸۱۶ تاریخ میلادیسنده ۱۲۰۰ کیلومتره‌لك مسافه‌لره قدر کوللر یاغدیروب، آلتنده بولنان (تومبورو) شهرینی دخی محو ایتمشدر.

تومبوقتو { [«تمبکتو» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تومدره { (Toumédra) هندستانده (میسور) ایالتنك قسم شمالیسنده بر نهردر، که (غات) جبالنك قسم غربیسندن نبعان ایدن (تونغه) و(بهادره) چایلرندن بالتشکل، شماله، بعده شمال شرقی‌یه ونهایت شرقه طوغری آقه‌رق، ۴۵۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، ۱۶° عرض شمالیده (کریشنا) نهرینه دوکیلور.

تومس { (Tomes) قره‌دکیزك ساحل غربیسنده برشهر قدیم اولوب، شاعر (اووید)ك منفاسی بولنمشدر. محلی نامعلوم اولوب، برغوسك شمال شرقیسنده واقع (مسوری) قصبه‌سی قربنده بولنمش اولدیغی مظنوندر.

تومسق { (Tomsk) سیبریاده همنامی اولان ایالتك مرکزی بر قصبه اولوب، پترسبورغك ۵۰۰۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده و(توم) نهری اوزرنده اوله‌رق، ۲۹′ ۵۶° عرض شمالی ایله ۴۹′ ۸۲° طول شرقیده واقعدر. ۱۲۰۰۰ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، حربیه مکتبی ودری

وكورك تجارتی واردر. كوزل بر قصبه اولوب، بعض بيوك ابنيه‌سی دخی واردر. ١٦٠٤ ده تأسيس اولنوب، ١٨٠٠ ده مركز ايالت اتخاذ اولنمشدر. — تومسق ايالتی غربی سيبريادن معدود اولوب، غرباً توبولسق، شرقاً يكيسيك، جنوب غربی جهتندن آق مولينسك وسميپالاتينسك ايالتلريله، جنوباً چين حدوديله، شمالاً دخی بحر منجمد شمالی ايله محدود اولديغی حالده، مساحهٔ سطحيه‌سی ٨٥٢١٧٢ مربع كيلومتره واهاليسی ١١٣٤٧٤٨ كشيدر. شمال جهتنده صولر هيچ بر وقت اريميوب، قسم وسطيسی واسع اورمانلرله مستور در، وقسم جنوبيسنده بعض منبت محللر بولنوب، بو جهتنده هواسی دخی معتدلجه‌در. آلتون طاغی اتكلری دخی قسم جنوبيسنده نشعب ايديور. آلتون، كومش، باقير، توتيا وطوز معدنلری چوقدر.

تومسون { (Thomson) اسقوچيانك اك مشهور شاعرلرندن اولوب، ١٧٠٠ تاريخنده (كلسو) قربنده واقع (ادنام) ده طوغمش، و١٧٤٨ ده وفات ايتمشدر. تربيه واخلاقه متعلق « فصول اربعه » عنوانيله مشهور بر منظومه‌سی وبعض فاجعه‌لريله سائر اشعاری واردر. — بو اسمله ينه اسقوچيالی بر كيمياكر اولوب، ١٧٧٣ ده طوغمش، و١٨٥٢ ده وفات ايتمشدر. غلاسقوو واديمبورغ دارالفنونلرنده كيميا معلملكی ايتمش؛ وذرات قاعده‌سنك فوق العاده طرفداری اولوب، بو بابده بعض اثرلر يازمشدر.

توميريس { (Thomyris) اسكيت اقوامندن (مساجت) قومنك ملكه‌سی اولوب، هرودوتك روايتنه كوره، كيخسرو بونك اوغلنی قتل، والكاسنی ضبط ايتمش اولديغندن، بو جهانكيرك اوزرينه عسكر سوقيله، كنديسنی طوتوب، قتل ايتمش؛ وسر مقطوعنی قان ايله مملو بر طلومه صوقه‌رق: « شمدی قانه طوی! » ديمش ايدی. ينه يونان قديم مورخلرندن (اكسنوفون) كيخسروك ايرانده موت طبيعی ايله اولديكنی، وشاهنامه ايسه نابديد اولديغنی بيان ايتديكندن، هرودوتك نقل ايتديكی بو حكايه‌نك صحتی مشكوكدر.

تون { (Thun) اسويچره‌نك برنه ناحيه‌سنده، (آر) نهری اوزرنده وبو نهرك (تون) كولندن چيقديغی محل قربنده اوله‌رق برنه‌نك ٢٤ كيلومتره جنوب شرقيسنده بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهاليسی، بتون اسويچره‌يه عائد حربيه مكتبی، كتبخانه‌سی وبراسكی سرايی واردر. — (تون) كولی (آر) نهری طرفندن شق اولنه‌رق، بو نهر واسطه‌سيله (برينج) كوليله اختلاط ايديور. طولی ١٨ وعرضی ٤ كيلومتره‌در. ساحللری شايان تصويردر.

تون { ايرانك خراسان خطه‌سنده مشهدك ٢٨٠ كيلومتره قدر جنوب غربيسنده و(كاخ) طاغنك غربی اتكنده اوله‌رق چولده غائب اولان بر كوچك نهرك كنارنده واقع كوچك بر قصبه اولوب، مقدما دها معمور ايدی. بعض شعرانك مسقط رأسيدر.

تونبرغ { (Thunberg) اسوج مشاهير طبيعيون وسياحيننذن اولوب، مشهور (لينه) نك شاكرديدر. ١٧٧٢ ده فلمنك قومپانيه‌سی طرفندن جاپونيايه كوندريلوب، سرنديبه دخی اوغرامش، واورالرك نباتاتنه دائر پك چوق معلومات جمع ايدوب، عودتنده (اوپسال) دارالفنوننده نباتات معلمی اولمش، و١٧٩٨ ده وفات ايتمشدر. اميد برونی طريقيله جاپونيايه اولان سياحتنی ونباتاته دائر ديكر بعض كتابلر يازمشدر.

تونتون { (Taunton) انكلتره‌نك سومرست ايالتنده، بريستولك ٥٩ كيلومتره جنوب غربيسنده و(تونه) نهری اوزرنده بر قصبه اولوب، ١٢٠٠٠ اهاليسی، اسكی بر سرای وكليساسی وايپك وبيوك منسوجاتی واردر.

تونجه { (Tunja) آمريقای جنوبيده يكی غرناطه جمهوريتنده سنجاق مركزی بر قصبه اولوب، بوغوته‌نك ٩٧ كيلومتره شمال شرقيسنده ومرتفع بر محلده واقعدر. ٧٠٠٠ اهاليسی، دارالفنونی، داخلی مكتبی، يوك و پاموق منسوجاتی وتوتون فابريقه‌لری واردر. وقتيله دها بيوك اولوب، جماهير متفقه‌دن برينك مركزی ايدی. — تونجه سنجاغی جنوب غربی جهتنده واقع اولوب، ٢٤٠٠٠ اهالی‌يی جامعدر. — [« طونجه » ماده سنه مراجعت بيوريله.]

تونره { (Tonnerre) فرانسه‌نك (يونه) ايالتنده، آرمانسون نهری اوزرنده و(قرزه) نك ٣٦ كيلومتره شمال شرقيسنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ٥٢٨٤ اهاليسی، داخلی

مكتبى، دميريول موقفى، كوزل بر كليساسى، خستە
خانەسى، بر چوق چشمەلرى، رنكلى كاغد فابريقە-
لرى، دباغخانەلرى وكوزل شرابى واردر.

تونس { (Tunis) — آفريقاى شماليدەواقع همنامى اولان ايالت كبيرەنك مركزى
بر شهر اولوب، آق دكيزك بر كورفزيلە اختلاطى
اولان طوزلى بر كولك ساحل غربيسندە، جزايرك
٦٤٠ كيلومترە شرقندە، "٤٨ '٤٦ °٣٦ عرض
شمالى ايلە "٥٢ '٥٠ °٧ طول شرقيدە واقعدر.
بيوك بر شهر اولوب، ١٣٥٠٠٠ اهاليسى، متعدد
جسيم ومصنع جوامع شريفەسى، مدرسەلرى، بيوك
چارشيسى، شهرك غرب جهتندە وخارجندە باردو
تسميە اولنان محلەدە والى يە مخصوص بيوك ومزين
سرايلرى، شهرك اطرافندە ايكى سورى، قصبە
اسميلە اسكى بر قلعەسى، برى جزايرە، برى اسكلەسى
اولان غولتەيە، وبرى دخى ساحل بوينجە جنوبە
طوغرى اوزانير اوچ دمير يولى وپك ايشلك تجارتى
واردر. باشليجە اخراجاتى زيتون ياغى، ذخاير، ياغى
حيوانات، چويد، صفران، بال، بال‌مومى، خرما،
سونكر، آرسلان وقپلان پوستى وسائرەدر. اهالينك
يالكز ٢٥٠٠٠ ى يهودى و ١٠٠٠٠ ى آوروپالى
اولوب، قصورى كاملاً اسلامدر، كە بونلرك‌دە ٨٠٠٠
قدرى اولاد تركدن وباقيسى عربدر. شهر بر سطح
مائل اوزرندە بولنمغلە، خارجدن منظرەسى پك كوزل
ايسەدە، ايچريسى بسبتون بونك عكسيدر. يالكز
ايكى بيوك ودوز جادەسى اولوب، سائر سوقاقلرى پك
طار و طولاشيقلى، و قالديرملرى دخى غير منتظم
وپك چامورليدر. اولرك اكثرى واسع حوليلرلە محاط
اولوب، نادراً سوقاغە پنجرەلرى اولور. اسكلەدە
اولان فرنك محلەسنك دخى سائر طرفلردن آز فرق
واردر. اوكندەكى طوزلى كولك محيط دائرەسى ١٨
كيلومترە اولوب، عمق وسطيسى ٢ مترەدر. شرق
جهتندە تونس كورفزى دينلن كورفزلە اختلاط
ايتديكى بوغازدە شهرك اسكلەسى حكمندە اولان غولتە
قصبەسى بولنيور. تونسك جنوب غربى جهتندە دخى
درينلكى پك آز بر كول ودها طوغريسى بر بطاقلق
بولنوب، يازين قورور. مع هذا تونسك هواسى
صاغلام وعلل مستوليە يە استعدادى آزدر. تونسك
فسلرى مشهور اولديغى كبى، قطيفە وسائر ايپك
منسوجاتلە بز، اينجە احرام، حصير وسائرە دخى
اعمال اولنور.

تونس شهرى پك قديم اولوب، ميلاد عيسادن
اوچ قرن اول دخى بنە بو اسملە (Tunes) موجود
ايديسەدە، ساحل بحردە وغولتەنك جهت شماليەسندە
اولەرق تونسك ١٦ كيلومترە شرق شماليسندە
(قرتاج) شهر عظيمى بولنديغندن، تونسك اووقتلردە
اهميتى اولميوب، كوچك بر قصبە حالندە ايدى.
ملوك امويەدن عبدالملك بن مروانك زماننده قرتاج
(ياخود قرطاجنە) شهرى حسان بن نعمان ازدى
طرفندن صلحاً فتح اولنوب، بعدە روملر شهرى
بغتةً استيلا ايلە ايچندەكى اهل اسلامى قتل عام
ايتدكلرندن، اهل اسلام ايلە روملر آرەسندە واقع
اولان محاربەلردە قرتاج شهرى خراب اولوب،
اووقتدن تونس كسب اهميت ايتمكە باشلامشيدى. مع
هذا اوائل دور اسلامدە افريقيەنك كرسئ حكومتى
قيروان اولوب، مهديە كبى ديكر بعض بيوك شهرلر
دخى بولنديغندن، تونس دفعاتلە بعض كوچك دولتلرك
وموقت حكومتلرك مركزى اولمغلە برابر، ايكنجى
وبلكە اوچنجى درجەدە بر شهر حالندە قالمشيدى.
آنجق چوقچمەدن قيروان دخى تدنى يە يوزطوتمغلە،
تونس كسب اهميت ايدوب، ياقوت حموى كندى
زماننده يعنى يدنجى قرن هجريدە بو شهرك افريقيەنك
مركزى وكرسيسى اولديغنى بيان ايديور. اووقتدن
برى وعلى‌الخصوص بنى حفص دولتى زماننده تونس
فوق‌العادە توسع وكسب معموريت ايدوب، يقين
وقتلرە كلنجەيە قدر دخى ايكيوز بيكدن زيادە اهاليى
جامع بولنمش ايكن، بو صوك زمانلردە خيلى تدنى
ايتمشدر.

تونس { ايالتى، بكلكى ويا امارتى (Tunisie, Régence de Tunis) آفريقانك
ساحل شماليسندە واقع ممالك بربريەنك برى اولوب،
عرب جغرافيونك افريقيە تسميە ايتدكلرى خطەنك
قسم اعظمندن عبارتدر.

موقعى، حدود ومساحەسى. — آفريقا ساحل
شماليسى طرابلس غرب ولايتندە جنوبە طوغرى
كيرەرك، بيوك بر قوى تشكيل ايتدكدن صكرە، بردن
برە شمالە طوغرى چيقمغلە، تونس بو چيقنتيدە
واقع اولديغندن، قطعەٴ مذكورەنك الك شمالى وبناءً

عليه اك معتدل واك قابل عمران مملكتيدر. سيچليادن ٧٠ وايتاليايه ملحق (پانتلريا) آطهسندن آنجق ٣٥ كيلومترهلك دكيزله آيرلمش اولديغندن، طبيعت اراضيجه آفريقادن زياده آوروپايه مشابهدر. ′١٠°٣٣ ايله ′١٢°٣٧ عرض شمالى و ′٣٠°٥ ايله ′٥٥°٨ طول شرقى آرهلرنده ممتد اولوب، شمالاً وشرقاً آق دكيزله، شرق جنوبى جهتندن طرابلس غرب ولايتيله، جنوباً صحراى كبيرله، غرباً دخى جزايرله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحيهسى تقريباً ١٦٠٠٠٠ مربع كيلومترهدر.

شكل طبيعيسى، جبال وانهارى وكوللرى. — تونس ايالتى جنوبدن شماله ممتد غير منتظم بر مستطيل ابراز ايدوب، ساحل شرقيسنده بولنان ايكى واسع قوى ايله ساحل شماليسنده واقع بيوجك بر كورفز وجنوب جهتندهكى توسع بو مستطيلك انتظامنه خلل كتيريور. قسم شماليسى وعلى الخصوص بونك جهت غربيهسى طاغلق اولوب، آطلاس (يعنى درن) سلسلهٔ جبالنك شعبهلرى مملكتك ايچنده تشعب ايديور. (مجرده) طاغى جزايردن كلوب، تونسك ساحل شماليسى بوينجه بنزرتهنك جهت شماليهسنده بولنان و افريقانك اك شمالى نقطهسى اولان (رأس ابيض) نام برونه قدر اوزانديغى كبى، (جاده) سلسلهسى دخى كذلك جزايردن كلوب، شرق شماليه طوغرى (داخله) شبه جزيرهسنك اوجنده واقع (رأس اخضر) ه قدر ممتد اولور. جريد كولنك جهت شماليهسنده دخى مختلف وضعيتلرده بر طاقم طاغلر بولنديغى كبى، مذكور كولك جنوب شرقيسنده دخى برصره طاغلر طرابلس غرب حدودينه طوغرى اوزانير. بو طاغلرك اك بيوكى اولان (جاده) سلسلهسى صاغ وصولنه برچوق شعبهلر وقوللر صالهرق، شمال وجنوبنده ايكى بيوك وادى تشكيل ايديور، كه برنجيسى مجرده ايله ميليانه نهرلرينك وايكنجيسى دخى (زرود) ايرماغنك واديسيدر. بو نهرلرك اك بيوكى اولان (مجرده) جزايرك قسنطينه ايالتى وسطلرندهكى (آورس) طاغلرندن نبعان ايله، ايالت مذكورهنك قسم شرقيسى صولرنى جمع، وبعده تونسه دخول ايدهرك، شمال شرقيه طوغرى آقار، وصاغ وصولدن برچوق چايلر اخذ ايدهرك، تونس كورفزينك منتهاى شمالنده و(سيدى على المكى) برونك جنوبنده واقع بر قويك جنوبى كنارنده آق دكيزه دوكيلور. ميليانه نهرى ايسه تونسك داخلنده جاده طاغلرندن نبعان ايله، ينه شرق شماليه طوغرى آقار وغولتهنك جنوبنده ينه تونس كورفزينه دوكيلور. (زرود) نهرى ينه قسنطينه ايالتنده آورس طاغلرينك شرقى اتكلرندن نبعان ايله، شرق جنوبيه طوغرى جريان ايدهرك، تونسه كيردكدن صكره، بو دخى شرق شماليه طوغرى دونوب، قيروانك يانندن كچهرك، (كلبيه) كولنه واورادن بعض دفعه كولك آياغى صورتنده دكيزه دوكيلور. جريد جهتنده بر چوق نهرلر مختلف استقامتلرده آقيورسهده، اكثرى جريد وغرسه كوليله دها كوچك بر طاقم كوللره دوكيلور، وبعضلرى قوملرده قورور. تونسك منتهاى جنوب شرقيسندهكى طاغلردن دخى برچوق نهرلر آقوب، بر طاقمى شرق شماليه طوغرى جريانله، دكيزه دوكيلور؛ وبر طاقمى جنوب غربيه طوغرى آقوب، بر طاقم كوللر وبطاقلقلر تشكيل ايدهرك، قورورلر. كوللرينك اك بيوكى (شط جريد) اولوب، قابسك شمالنده ساحل بحره قريب بر محلدن باشلايهرق، وبعده خيلى توسع ايدهرك، جزاير حدودى قربنهدك ممتد اولور؛ وشمال غربى جهتنده واقع (شط غرسه) دن طار بر ديلله آيرلمش اولديغى كبى، بو ايكنجى كول دخى جزاير طوپراغنده كائن برصره كوللرله همان اختلاط ايدر بر حالده بولنيور. بو كوللرك اطرافى حذاى بحردن آلچق اولمغله، ساحل ايله شط جريد آرهسنده بر جدول كشاديله بو كوللره دكيز صويى آقيديلهرق، جزايرك ايچ طرفلرينهدك داخلى بر دكيز تشكيلى فرانسهجه اوتهدن برى تحت تصورده بولنيور. بو ايكى كولدن صكره قيروانك جنوب شرقيسندهكى (سبخة سيدى الهانى) ايله شهر مذكورك شمال شرقيسندهكى (كلبيه) ومنتهاى شمالنده (بنزرت) ك جنوب غربيسنده كائن وبنزرت كولى اسميله معروف بربرى ايچنده ايكى كولدر. تونسك وسطلرنده وجنوب غربى جهتنده دخى برچوق كوللر وبطاقلقلر موجوددر. جريد كولنك شمالنده اراضى عموميت اوزره (مارن) دن متشكل اولوب، آزچوق قومله قاريشيقدر. سواحل ايله واديلرده سطح ارض خيلى درين بر تراب نباتى طبقهسيله مستور اولوب، بو طوپراق پك منبت ومحصولداردر. جريد كولنك جهت جنوبيهسنده ايسه اراضى عموميت اوزره قوملق وچول حالنده

اولوب، چولك ایچنده سیرك سیرك بعض واحه‌لر
بولنیور.

اقلیم وهواسی. — پك آز یرلر استثنا اولندیغی
حالده، تونسك هواسی معتدل وغایتله صاغلام اولوب،
قیشین میزان الحراره ١٠ ایله ١٢ ویازین ٢٥ ایله
٣٠ آره‌سنده بولنور، ویالکز جنوب‌جهتلرنده‌کونشه
قارشی بولنان بعض محللرده ٤٠ درجه‌یه قدر چیقار.
هله ایلك بهار یعنی مارت ونیسان ایله مایس آیلری
پك لطیفدر. بو آیلرده اورته‌لق زمرد آسا ایسه‌ده،
حزیرانك حلولیله برابر نباتات قورور. یاغمورلر الك
زیاده کانونلرله شباطده یاغار. حصاد وقتی حزیرانده‌در.
تشرین اولده مرعالر یکیدن یشیللنمکه باشلار.

محصولات وحیوانات ومنابع ثروتی. — تونسك
طوپراغی زیاده منبت ایسه‌ده، اهالینك وسعت اراضی
ایله متناسب مقدارده اولمامسندن وزراعتك اسکی
اصولده اجراسیله بو بابده عدم تقیدن طولایی، اکثر
اراضی بطال قالوب، آنجق بر قسم قلیلی ایشلنیور.
اکثر یرلری بره یوز محصول ویریور. باشلیجه محصو-
لاتی: بغدای، آرپه، مصر، بقله، نحود، مرجك،
پاموق، چوید، صفران، آفیون، توتون وسائره ایله
خرما، زیتون، پورتقال، لیمون، نار، اینجیر، فستیق،
عناب، قاؤون، مشهور قاربوز وسائر میوه‌لردن عبا-
رتدر. بعض محللرنده شکر قامشی دخی یتیشدیریلیر،
وموس دخی بولنور. باغلری چوق اولوب، پك
کوزل بر نوع بیاض مسکی چاوشی حاصل اولور، وبر
خیلی مقداری قورودیلوب، اخراج اولنور. باغچه‌لری
دخی مکمل اولوب، چیچکلرك انواعی یتیشیر. خیلی
مقدار بیاض طود آغاجلری دخی یتیشدیریلوب، ایپك
چیقاریلیر. اورمانلری دخی چوق اولوب، میشه‌نك
انواعیله قاین، کورکن، قواق، سکود وسائره آغاجلری
بولنور. حیوانات اهلیه‌سی باشلیجه دوه، آت، استر،
صیغیر، قویون وکچیدن عبارتدر. آتلری کوچك
جثه‌لی ایسه‌ده، قوتلی وآتشلی اولوب، اکثریا یکرمی
بش اوتوز یاشلرینه قدر قوللانیلیر. قویونلری ایری
قویروقلی اولوب، اتلرنده بر بیاغی قوقوسی حس
اولنور. کچیلر جبال اهالیسی طرفندن بسلنوب،
باشلیجه مدار تعیشلریدر. صیغیرلری دخی کوچکدر.
استرلری پك ایبدر. حیوانات وحشیه‌دن آرسلان،
قپلان، پارس، صیرتلان، چقال، میمون، تیلکی،
کیك، قراجه، یبانی مانده، طاوشان، طوموز، دوه
قوشی، قره قوش، ککلیك وسائر انواع طیور ایله
عقرب، ییلان وسائر حشراتدن عبارتدر. سواحلنده
بالیغی آزایسه‌ده مرجانی وسونکری چوقدر. آریلریله
ایپك بوجکلری دخی چوق اولوب، بال وبال مومیله
ایپك تونسك باشلیجه اخراجاتندندر. طاغلرنده‌کومش،
قلای، باقیر، دمیر، قورشون وسائر معدنلر بولنیور-
سه‌ده، اخراج اولنانلری پك‌آزدر. مرمرلریله بلوری
دخی چوقدر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — تونسك
اهالیسی تقریباً وتخمیناً بر بچوق ملیون اولوب، باشلیجه
عرب ایله بربردن مرکبدر. عربلرله بربرلر اون اوچ
قرندن بری بربرلریله امتزاج واختلاط ایده‌رك، لسان
عربی ایله متکلم بر قوم واحد حالنه کچمشلرسه‌ده،
اختلاط ایتمه‌مش بعض عرب وبربر قبائلی دخی بولنوب،
بوصورتله طاغلرده یاشایان بربر قبائلنك بعضلری بربر
لسانی دخی محافظه ایتمشلردر. شهر وقصبه‌لرده تجارت
و صنایعله مشغول اولان اهالی‌یه آوروپالیلر (مور
Maures) یعنی «مغاربه» نامنی ویروب، بونلرك
اکثریت اوزره اندلس وصقلیه‌دن ممالك بربریه‌یه
هجرت ایتمش اهل اسلام اولادندن اولدقلرینی روایت
ایدیورلر. آنجق اندلس وصقلیه مهاجرلری بالطبع
آیری یاشامیوب، همجنس وهمذهبلری اولان اهالیٔ
محلیه ایله اختلاط ایتمش اوله‌جقلرندن، اونلرك
اولادینی بوکون فرق ایتمك ممکن دکلدر. بزجه اهالیٔ
مذکوره بربرلرله قاریشمش عرب اولادندن بشقه
برشی دکلدر. ذاتاً بربرجنسی عرب جنسیتی آلتنده
همان منخسف بر حالده بولندیغندن، سائر مغرب
ممالکی کبی تونسك دخی اهالیسی خالص عرب عد
اولنه‌بیلیر. تونس شهریله سائر شهر وقصبه‌لرده
٤٥٠٠٠ قدر یهودی وبتون تونسده ٣٥٠٠٠ قدر
آوروپالی خرستیان بولنوب، قصوری کاملاً مسلمدر.
اهالیٔ مسلمه‌نك بر مقداری دخی ترك اولوب، شهر
وقصبه‌لرده ساکن بولنورلر. وقتیله عسکرلك خد-
متنده بولنمش اولان ترکلرله یرلی عرب قادینلردن
متولد (قول اوغلی) اسمیله بر صنف اهالی دخی
واردر، که بونلر دخی لسان عربی ایله متکلمدرلر. تحت
اسارتده سوداندن کتیرلمش خیلی مقدار زنجیلر دخی

دخی بولنور. اهالیٔ اسلامیه‌نك اکثری مذهب
مالکیه‌یه تابع اولوب، یالکز شهر وقصبه‌لرده بولنانلرك
بر مقداری وعلی‌الخصوص اوته‌دن بری ترکلرله
مناسبتی اولانلری حنفی المذهبدرلر. لسان عمومی
عربی اولوب، طاغلرده وجربه آطه‌سنده ساکن
بولنان بعض قبائل بینلرنده بربر لسانیله تکلم
ایدرلرسه‌ده، بونلر دخی لسان عربی‌یه‌ده آشنا
اولوب، لسان ادبی وتحریریلری ینه عربیدر. سویلنیلن
عربی آز چوق بربر کلماتیله مخلوط وغلط ایسه‌ده،
سائر ممالك عربده اولدیغی کبی، تحریرده عربینك
فصیحی استعمال اولنور. مستعمل اولان یازی خط
مغربیدر. تونس اهالیسی عمومیت اوزره تندرست،
ایری، کیکلی وسیکیرلی آدملر اولوب، علی‌الخصوص
قفالرینك بیوکلکی ویووارلاقلغیله سائر ممالك بربریه
اهالیسندن فرق اولنورلر. ذکاوت وقابلیت واستعداد
لری فوق‌العاده اولوب، اوته‌دن بری تونس خطه
سندن پك چوق علما وشعرا وسائر مشاهیر ظهور
ایتمشدر.

تقسیماتی شهر وقصبه‌لری. — تونسك تقسیمات
طبیعیه‌سی اولمیوب، یالکز بعض طرفلری ساکن
بولنان قبائله نسبتله تسمیه اولنور. اداره‌جه ٢٤ قضایه
منقسم اولوب، هر بری بر سنه مدتله تعیین اولنور
قائد عنوانیله بر قائممقامك تحت اداره‌سنده بولنور.
قائممقاملرك تحت امرنده خلیفه عنوانیله بعض مدیرلر
ومشایخ عنوانیله کوی مختارلری واردر.

تونسك تونسدن بشقه بر چوق شهر وقصبه‌لری
واردر، که بونلرك بعضلری الیوم اهمیت تجاریه‌یی
حائز اولوب، بعضلری دخی وقتیله حائز بولنمش
اولدقلری اهمیتدن طولایی تاریخجه مشهوردر.
سواحل شمالیه‌سنده‌کی اسکله‌لرینك الك بیوکی (بنزرت)
وذکری کچن (غولته) اولوب، سواحل شرقیه‌سنده
دخی نابل، سوسه، مناستر، مهدیه، صفاقس وقابس
قصبه‌لری ذکره شایاندر. داخلده‌کی قصبه‌لرینك الك
بیوك ومهملری دخی: فتوحات اسلامیه‌ده تأسیس
اولنوب افریقیه‌نك مرکزی بولنمش اولان مشهور
قیروان، زغوان، کاف، تبرسوق، تبوربه، حفصه،
توزر، نفتا وسائره‌در. زمان قدیمده یعنی قرتاجیلیلرله
بعده روماليلر زماننده تونس خطه‌سنك برچوق معمور
شهر وقصبه‌لری اولوب، بونلرك بعضیسی بسبتون
خراب وویران اولمشدر، وبعضلری تدنی ایدوب،
شمدیکی حالده بر کوچك قصبه حالنده بولنیورلر.
بونلرك الك مشهوری قرتاج یاخود قرطاجنه شهری
ایدی، که تونس شهرینك شرق شمالیسنده وساحل
بحرده واقع اولوب، فتوحات اسلامیه زماننه‌دك بو
خطه‌نك مرکزی ایدی. قرتاجیلیلر زماننده معموریتك
درجهٔ علیاسنه واصل اولمش اولان بو شهرك بعض
خرابه‌لری وینه خراب حالنده بر صو یولی واردر.

تونس سواحلنك قارشیسنده بر طاقم آطه‌لر بولنوب،
بونلرك الك بیوکی شرق جنوبی جهتنده‌کی (جربه)
ایله بونك شمالنده اولان (کرکنه) و(رمله) در.
کوچکلری کویره، جامور، غلیطه وسائره‌در.

معارف وصنایع وتجارتی. — هر نه قدر کرك
تونس شهرنده وکرك سائر شهر وقصبه‌لرده جوامع
شریفه‌ده درسلر ویریلوب، مدرسه‌لر دخی پك چوق
ایسه‌ده، تدریس اولنان علوم عقائد دینیه وصرف
ونحو ومنطقدن عبارت اولوب، سائر علوم وفنون
متروك حالنده اولمغله، عمومیت اوزره معارف پك
کریدر. مع هذا اهالینك لسانی عربی اولمغله، صبیان
مکاتبنده قرآن کریمی اوقویانلر هم املا وکتابت
وهم‌ده بر آز ادبیات اوکرنوب، امیلری نسبةً آزدر،
وادیب وشاعرلرك‌دخی ندرتی یوقدر. مکاتب صبیانیه‌ده
چوجقلره قرآن کریمك سوره‌لری تخته اوزرینه
یازدیریلوب، حفظ ایتدیریلیر، وبو وجهله قرائت،
کتابت، املا وحفظ بردن اوکرنیلوب، بر آز حساب
دخی کوستریلیر. اکثر خلق بو قدرله اکتفا ایدوب،
مدرسه‌لره دوام ایدنلری آزدر. تونسده اصول
جدیده اوزره یاپلمش بر مکتب عالی ایله اجنبیلر وراهبلر
طرفندن اداره اولنور برقاچ فرانسز وایتالیان مکتبی
دخی بولنیور. حکومتك بیوجك بر مطبعه‌سی دخی
اولوب، «الرائد التونسی» عنوانیله رسمی بر غزته
نشر اولندیغی کبی، بومطبعه‌ده برچوق کتب معتبرهٔ
عربیه نشرینه دخی موفقیت حاصل اولمشدر. جوامع
شریفه اتصاللرنده برقاچ کتبخانه دخی بولنوب، کتب
عربیه‌یی حاویدرلر.

صنایع پك کری اولوب، هیچ برفابریقه یوغیسه‌ده،
نفس تونسده تونس فسی دیمکله مشهور برنوع قالین
وطیانیقلی فس، قیروانده آیاق قابی واکر وسائر مواد

سراجیه، تونسده وقیرواننده اعلا خالی وکلیم، صفاقسده پاموقدن بز وآلاجه وساٸره، تبوربه‌ده چوخه، جرید خطه‌سنده وجربه آطه‌سنده یوکدن کوزل احراملر وساٸر اینجه منسوجات، سوسه‌ده کلیتلی صابون، نابلده اینجه وکوزل برنوع دستی وساٸر مواد حزفیه وجربه‌ده کلیتلی کوپلر اعمال اولنور. چیچك وکل صویی اخراجی‌دخی تونسك باشلیجه صنایعندندر.

تونسده بر طرفدن شمال وشرق سواحلنده‌کی اسکله‌لری واك زیاده غولته اسکله‌سی واسطه‌سیله آوروپا واك زیاده فرانسه وایتالیا ایله، بر طرفدن جزایر وطرابلس غربله، بر طرفدن دخی براً سودانله بیوك بر تجارت اجرا اولنوب، ایالتك یوقاریده ذکر اولنان محصولات متنوعه‌سیله معمولات صناعیه‌سنك بعضیسی وسوداندن کتیریلن دوه‌قوشی، آلتون‌توزی، فیل دیشی وساٸره اخراج وآوروپا امتعه‌سی ادخال اولنور. طاغلرده خدایی نابت اولان حلفه اوتی دخی جملهٔ اخراجاتندندر. تونس وغولته‌دن صکره الك تجارتکاه شهر واسکله‌لری: بنزرت، سوسه، صفاقس، قابس، جربه، مناستر وقیرواندر. ادخالاتی سنوی تقریباً ٣٢ واخراجاتی ٢١ ملیون فرانق قیمتنده‌در. سنوی بش آلتی بیك کمی تونس اسکله‌لرینه آمد شد ایده‌رك، جمله‌سنك استیعابی تقریباً ١٣٠٠٠٠٠ طونیلاته‌در. تونسك سفاٸن تجاریه‌سی ٣٠٠ عددنده اولوب، بهرینك استیعابی ١٠ ایله ١٥٠ طونیلاته آره‌لرنده‌در . جزایردن تونسه و اورادن غولته وسوسه اسکله‌لرینه تمدید ایدلمش اولان دمیر یول خطلری ٥٠٠ قدر کیلومتره اولوب، کوندن کونه دخی یکی خطلر انشا اولنمقده‌در. بری مارسلیایه، بری ساردنیه‌یه، بری سیچیلیایه وبری دخی مالطه‌یه اولمق اوزره، تحت البحر درت تلغراف خطیله آوروپایه مربوط اولدیغی کبی، سواحلده‌کی اسکله‌لرینه وایچ طرفلره دخی بعض تلغراف خطلری واردر. تلغراف وپوسته مرکزلری ٣٠ عددنده‌در.

اصول اداره‌سی، قوهٔ مالیه و عسکریه‌سی. — تونس دولت علیهٔ عثمانیه‌نك تحت تابعیتنده کیره‌لی صورت ممتازه‌ده واوجاق وبکلك عنوانیله اداره اولنوب، ابتدا (طایی) تعبیر اولنان امراسی اورانك بکچریلری بیننده انتخاب، ووالیلری باب عالیدن نصب اولندیغی حالده ، بعده والیلك بر خاندانه منحصر قاله‌رق ، ارثاً اکبروارشده انتقال ایتمکه باشلامشدر . هرنه قدر تونس والیلری مقنن ومعین ویرکی ویرمه‌مشلرسه‌ده، هروالی مسند ولایته کچدیکنده وساٸر اوقات مناسبه‌ده بر طاقم هدایای کرانبها تقدیمیله عرض عبودیت ایدر؛ و والیلرك نصبی فرمانی درسعادتدن کوندریلوردی. خطبه وسکه دخی خلیفهٔ اسلام اولان پادشاه عثمانی نامنه قراٸت وضرب اولنه‌رق، حرب زماننده تونسدن عسکر دخی کوندریلوردی. بو وجهله تونس ممالك عثمانیه‌دن معدود اولوب، دولت علیه‌یه اولان ارتباطی آشکار اولدیغی حالده، فرانسه دولتی جزایری ضبط ایتدکدن صکره، بو ایالتی دخی مطمح نظرنده طوتوب، نهایت ١٨٨٢ تاریخ میلادیسنده تحت اشغاله آلمشدر.

واردات سنویه‌سی ٢٩٥٠٠٠٠٠ ومصارفی ٢٧٩٠٠٠٠٠ فرانق راده‌لرنده اولوب، دیون عمومیه‌سی دخی ١٤٢ ½ ملیون فرانقدر، که بودیونی دخی فرانسه دولتی قبول ایدوب، اوزرینه آلمشدر. بوندن اول تونسك ٣٠٠٠ منتظم و ١٢٠٠٠ غیر منتظم یعنی قول اوغلی وسپاهی وساٸره اوله‌رق جمعاً ١٥٠٠٠ عسکری اولدیغی کبی، حین حاجتده قباٸلدن بر چوق سواری وپیاده عساکر معاونه دخی جمع ایده‌بیلیردی. دردت‌قطعه حرب سفینه‌سیله ١٠٠٠ نفر بحریه عسکری و ٨٠٠ ژاندارمه‌سی دخی وار ایدی. بو کونکی کونده ایسه بو عسکرك جمله‌سی طاغیدیلوب، یالکز والینك شخصنه مخصوص ورسمی آلایلرده مستخدم بر طابور پیاده، بر بلوك سواری وبر بطاریه طوپ براغلمشدر. فرانسه‌نك تونسده ٣ آلای پیاده، ایکی آلای سواری و ٢ بطاریه طوپچی عسکری واردر. فیلوسی دخی لغو ایدیله‌رك، فرانسز دوننماسی سواحلنی محافظه ایدیور.

احوال تاریخیه‌سی. — ساٸر ممالك بربریه کبی، تونسك دخی اهالیٔ اصلیه وقدیمه‌سی بربرلر اولوب، آنجق بونلرك تونسده‌کی حکومت قدیمه‌لری تواریخده مذکور دکلدر. میلاد عیسادن برقاچ عصر اول فنیکه‌لیلردن بیوك بر جماعت تونس جهتنه هجرتله، مشهور قرتاج (یاخود قرطاجنه) شهرینی وتونس، عتیقه وساٸر بر چوق شهر وقصبه‌لر تأسیس ایده‌رك، قوتلی بر جمهوریت تشکیل ایلمشلردی. بو جمهوریت

تجارتده وکمیجیلکده بیوك بر قوت حاصل ایده‌رك،
طریق تمدنده خیلی ایلری کیتمش؛ واقوام مختلفه
افرادندن مرکب اوله‌رق معاشلی بیوك عسکرلر
ترتیب ایده‌رك، سیچلیا جزیره‌سنی وسائر بعض جزائرله
اسپانیانك بر چوق یرلرینی دخی ضبط ایتمش ایدی.
چوق کچمه‌دن قرتاج جمهوریتیله روما جمهوریتی
آره‌سنده رقابت پیدا اولوب، بینلرنده برچوق بیوك
محاربه‌لر وقوع بولمش؛ وبونلرده آمیلقار، آنیبال
وآسدروبال کبی بعض قرتاجلیلر شهرت بولوب،
حتی آنیبالك رومایی بیله ضبط ایتمسنه آز قالمشیدی.
(پونیق) اسمیله معروف اولان اوچ بیوك محاربه‌نك
نتیجه‌سنده رومالیلر غالب کلوب، قرتاجی ضبط
وتخریب ایتمکله، فنیکه‌لیلرك آفریقاده‌کی دولتلری
قبل‌المیلاد ١٤٦ تاریخنده ختام بولوب، اوسنه‌دن
اعتباراً تونس جهتی رومالیلرك جملهٔ ممالکی صره‌سنه
کچه‌رك، قسم شمالیسی قرتاج یاخود نفس افریقا وقسم
جنوبیسی (بیزاچیوم) عنوانیله ایکی ایالته تقسیم
اولنمشیدی. رومالیلره قارشی بر قاچ اختلال وقوع
بولوب، بونلرك الك مهمی (تاقفارماس) اسمنده بر
بربرك اختلالیدر. میلادك اوچنجی قرننده خرستیانلق
بو مملکته داخل اولوب، ایچ طرفلره چکلمش
اولان بربرلر دکلسه‌ده، شهر وقصبه‌لرده ساکن
بولنان وقرتاجلی، رومالی، یونانلی وسائر اقوامدن
مرکب ومخلوط اولان اهالی بو دینی قبول ایتمش، واو
وقت ظهور ایدن مذاهب مختلفه نزاعلرینه دوشوب،
قرتاجده مختلف المذهب ایکی پسقپوس بولنمغه باشلا-
مشیدی. او صره‌ده بر طاقم فرانقلر دخی آلمانیادن
اورایه هجرتله، یرلشوب، بعض قصبه‌لر تشکیل
ایلمشلردی. روما ایمپراطورلغنك تقسیمنده بو خطه
شرق ایمپراطورلغی حصه‌سنه دوشوب، بعده اوجهتده
والی بولنان (بونیفاس) عصیان ایده‌رك، اسپانیاده‌کی
(واندال)لری امداده دعوت ایتمکله، بونلرك حکمداری
(جنسریق) سکسان بیك عسکرله آفریقایه کچوب،
٤٣٠ تاریخ میلادیسنده تونس وقرتاجی دخی ضبط
ایتمشدی. واندالر ٥٣٥ تاریخنه‌دك او جهتده حکم
سوردکدن صکره، روم ایمپراطوری طرفندن (بلیزار)
کوندریلوب، واندالرك حکومتنه ختام ویرمش،
وتونس جهتنی قسطنطنیه روم ایمپراطورلغنه اعاده
ایلمش ایسه‌ده، او صره‌لرده روم ایمپراطورلرینك دخی
قوتی تدنیده اولوب، نهایت یدنجی قرن میلادی

اواسطنده شمس منیر اسلام آفریقا قطعه‌سنك
سواحل شمالیه‌سنی تنویره باشلامغله، حضرت عمر
فاروق (رضه) ك زمان خلافتلرنده فاتح مصر عمرو
بن العاص طرفندن تونسه طوغری بر سریه
کوندرلمش اولدیغی کبی، خلافت حضرت عثمانده دخی
عبدالله بن ابی سرحك معیتنده بر فرقهٔ مجاهدین
کیدوب، (بیزاچیوم) ك مرکزی اولان (سبیطله)
شهرینی ضبط ایتمشلرسه‌ده، اهالینك جزیه‌یه راضی
اولملری اوزرینه، ٢٧ تاریخ هجریسنده عودت
اولنمشیدی. معاویه‌نك زمان سلطنتنده معاویه بن
خدیج وبعده ٤٥ تاریخنده عقبه بن نافع مغربك
فتحنه مأمور اولوب، اووقت عربلر بیننده (افریقیه)
اسمیله معروف اولان تونس جهتنی فتح، وقیروان
شهرینی تأسیس ایله، بتون مغربه کرسی حکومت
اتخاذ ایلمشیدی. یزیدك زماننده عقبه ثانیاً مأمور
اولوب، فتوحاتی بحر محیط آطلاسی ساحلنه‌دك توسیع
ایتمش ایسه‌ده، قرطاجنه ایله تونس شهری روملرك
النده قالمشیدی. عبدالملك بن مروانك زماننده حسان
بن نعمان غسانی مأمور اولوب، قرطاجنه ایله
تونسی دخی فتح، وقرطاجنه‌ده بر بیوك جامع شریف
بنا ایلمش ایسه‌ده، کندیسنك قیروانه عودتنده روملر
هجوم ایدوب، قرطاجنه‌ده‌کی اهل اسلامی قتل عام
ایتدکلرندن، حسان ٧٠ تاریخنده بو شهری تخریبه
مجبور اولمشدر. بوندن صکره فاتح اندلس مشهور
موسی بن نصیر مغرب والیسی اولوب، خلافت
امویه‌نك نهایتنه قدر دیکر بر طاقم والیلر دخی نصب
ایله، افریقیه بر ولایت صورتنده اداره اولندقدن
صکره، خلافت عباسیه دورنده دخی بر مدت بوصورتله
اداره اولنمش ایسه‌ده، هارون الرشیدك زماننده
بربرلر بیننده ظهور ایدن فتنه‌لرده اهالینك طلبی
اوزرینه، والیٔ اسبق (اغلب) ك اوغلی ابراهیم والی
نصب اولنه‌رق، بوذات فوق‌العاده بر اقتدار کوسترمکله،
بر درجه‌یه قدر استقلاله نائل اولوب، حکومتی ارثی
صورتنه تحویل، وبنی اغلب دولتنی تأسیس ایلمشدر.
خلافت عباسیه‌یه تابع اولان بنی اغلب دولتی ١٨٤
تاریخندن ٢٩٠ تاریخنه‌دك ١١٢ سنه سورمشدر.
[«اغلب» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.] بنی اغلب
دولتندن صکره فاطمیلر ظهور ایدوب، بر مدت
افریقیه‌ده حکومت سوردکدن صکره، مرکز حکومتلرینی

مصره نقل ایله، خلافت عباسیه ایله رقابته کیریشدکلرندن، مغرب جهتلری اهمال اولنه‌رق، افریقیه وسائر ممالك غربیه ۳٦۹ تاریخنده ظهور ایدن بنی زیری دولتی ید اداره‌سنه کچمش؛ وبنی زیری ملوکی رسماً فاطمیلره تابع ایدیلرسه‌ده، حقیقتده مستقل اولوب، ٥٤۳ تاریخنه‌دك اجرای حکومت ایتمشلردر. [« زیری » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.] تاریخ مذکورده سیجلیانك صاحبلری بولنان نورماندلر افریقیه وطرابلس سواحلنی ضبط ایدوب، بنی زیری دولتنك حکمدار اخیری اولان حسن مغربده موحدین دولتنی تأسیس ایدن عبدالمؤمنه التجا ایتمکله، مشارالیه نورماندلری افریقیه‌دن چیقارمش ایسه‌ده، ضبط ایتدیکی ممالکی حسنه اعاده ایتمیوب، کندیسی محافظه ایتمش؛ وبووجهله ٥٥٥ تاریخ هجریسندن اعتباراً تونس جهتی موحدین دولتنه کچمشدر. [«موحدین» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.] یدنجی قرن هجری اوائلنه‌دك بو دولتك النده قالوب، ٦۰۳ تاریخنده موحدین طرفندن افریقیه والیسی نصب اولنان ابو محمد عبدالواحد اعلان استقلال ایله، بنی حفص دولتنی تأسیس ایتمشدر. بودولت خالص تونس دولتی اولوب، بوندن اول قیروان وبعده مهدیه مرکز ایکن، بنی حفص دولتی تونس شهرینی پایتخت اتخاذ ایتمشدر. بنی حفص دولتندن اول تونسده و سائر اوطرفلرده دفعاتله بر طاقم ولاة وامرا اعلان استقلال ایده‌رك، آیریجه دولتلر تشکیل ایتمشلردیسه‌ده، بونلرك هیچ بری اولاد واحفادینه کچه‌جك قدر امتداد ایده‌مه‌مش اولدیغندن، بو خلاصه‌ده ذکرینه محل یوقدر. بنی حفص زماننده دخی دفعاتله مرابطین وبنی مرین وسائر مغرب حکومتلری موقتاً تونسی استیلا ایتمشلرسه‌ده، بنی حفص دولتنی استیصاله مقتدر اوله‌مامشلردر. کذلك بنی حفص زماننده فرانسه قرالی سنت لوینك تحت قیادتنده بر اهل صلیب اردوسی تونسه هجومله، خیلی وقت شهری محاصره ایتمشلرسه‌ده، وبایه طوتلوب، اکثری هلاك اولمش؛ وفرانسه قرالی دخی اوراده وفات ایتمشدر. [« حفص » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

اونجی قرن هجری اواسطنده بنی حفص خاندان سلطنتی افرادی بیننده لاینقطع وقوع بولان مخالفتلرك برنده مولای حسنك ستمدیده‌سی اولان برادری رشید جزایر والیسی بولنان مشهور باربروس خیرالدین پاشایه التجا ایتمکله، خیرالدین پاشا کندیسنی آلوب، او وقت تحت عثمانیده جالس بولنان قانونی سلطان سلیمانك حضورینه کتیردیکنده، پادشاه مشارالیهك امری اوزرینه، مکمل دونغا ایله مشارالیه خیرالدین پاشا تونسك فتحنه مأمور اولوب، ۹۳٦ تاریخنده سهولتله تونسی فتح ایتمش ایسه‌ده، مولای حسن اسپانیا حکمداری مشهور شارل کینته التجا ایتمکله، شارل کینت دخی، آفریقاده‌کی فتوحات عثمانیه‌یه قارشی طورمق ایچون، بروسیله آرامقده بولندیغندن، سائر آوروپا دولتلریله وپاپا ایله بالاتفاق، جسیم بردونغا سوق ایده‌رك، تونسی ضبط، وصورتا مولای حسنی تختنه اعاده ایده‌رك، تونسك مواقع مهمه‌سنی استیلا ایلمشیدی. متعاقباً مولای حسنك اوغلی احمد قیام ایله، سلطنتی ضبط ایتمش؛ وپدرینك کوزلرینه میل چکدکدن صکره، کندیسنی سیجلیایه طرد ایده‌رك، تونسك احوالی ینه قارمه قاریشیق اولمش، واهل اسلام اسپانیوللرك تحت ظلمنده زبون قالمش اولدیغندن، طرف دولت علیه‌دن جزایر والیسی بولنان مشهور قلیج علی پاشا ۹۷۸ تاریخنده عسکر ودونغا سوق ایده‌رك، ثانیا تونسی فتح ایتمش ایسه‌ده، احمد ینه اسپانیوللردن استمداد ایتمش؛ وهرنه قدر کندیسی اهالی طرفندن اسقاط اولنمش ایسه‌ده، جلوس ایدن برادری محمد دخی اسپانیوللرك تحت حکمنده اولوب، بونلر اهل اسلام حقنده انواع مظالم وحقاراتی تجویز ایتدکلرندن، سلطان سلیم خان ثانی بواحوالك دوامنی تجویز بیورمیه‌رق، فاتح یمن مشهور سنان پاشانك قوماندەسی آلتنده مکمل بر دونغا وکلیتلی عسکر تجهیز وسوق ایله، پاشای مشارالیه اسپانیوللرله بر چوق شدتلی وقانلی محاربه‌لردن صکره، ۹۸۱ تاریخنده، تونسك قطعیاً فتحنه موفق اولمش؛ ومقدار کافی یکیچری عسکری اقامه، واصول اداره ومحافظه‌سنی تأمین ایله، عودت ایلمش ایدی. سنان پاشانك وضع ایتدیکی نظامه توفیقاً یکیچری ضابطانندن مرکب دیوان نامیله بر مجلس تشکل ایدوب، طرف باب عالیدن نصب اولنان والی بو دیوانله استشاره‌یه مجبور ایدی. دیوانی ترکیب ایدن ضابطان ایچلرندن (طایی) عنوانیله بر رئیس انتخاب ایدوب، بورئیسلر یواش یواش فوق-

العاده بر نفوذ واقتدار حاصل ایتمکله، والیلر بونلرك النده زبون قالمش؛ وقتمدن اون بش سنه کچرکچمز، والیلر طرف دولتدن رسمی بر وکیل حالنده قالوب، ادارهٔ مملکت بسبتون طایلرك النده قالمشیدی. یکیچریلر کندی منتخبلری اولان طایلری دخی راحت براقیوب، بونلردن اجل موعودلریله اولنلری یوق کبیدر؛ وبعضلری بو مهلکه‌دن قورتلمق ایچون، ایفای حج شریفی وسیله ایده‌رك، حجازدن درسعادته کلیرلردی. بونلرك الك معروفلری (ابراهیم طایی) و(موسی طایی) در. بعده یکیچری فرقه‌لری آره‌سنده دخی مخالفت دوشمکله، هر فرقه‌نك رئیسی (طایی) عنوانی آلوب، بینلرنده بر وجهله اتفاق ایده‌مه‌مکه باشلامشلرسه‌ده، ١٠٠٧ تاریخنده طایلق مقامنی احراز ایدن عثمان بك اشراری دفع ایله، فتنه وفسادك اوکنی آلمغه موفق اولمش؛ وزماننده تونسك قورصان کمیلری، چوغالوب، اموال غنایم تکثر ایتمکله، رفاه ومعموریت آرتدیغی کبی، اندلسدن طرد اولنان مهاجرین اسلامی دخی قبول ایله، کندیلرینه آیریجه قصبه‌لر یاپدیرمشیدی. بوندن صکره کلن طایلرك دخی چوغی مقتدر آدملر اولوب، تونسك حسن اداره ومعموریتنه خدمت ایتمشلردر.

مشارالیه عثمان بكدن صکره‌کی طایلرك اسملریله تاریخ انتخابلری بروجه زیردر:

عثمان طایی	١٠٠٧
یوسف طایی	١٠١٩
مراد اوسته	١٠٤٧
احمد خواجه	١٠٥٠
لاز محمد طایی	١٠٥٧
لاز مصطفی طایی	١٠٦٣
مصطفی قره‌کوز	١٠٧٥
حاجی اوغلی محمد طایی	١٠٧٧
شعبان خواجه	١٠٨١
منتشالی محمد طایی	١٠٨٣
لاز علی طایی	١٠٨٤
مامی جمل	١٠٨٤
محمد بیشاره	١٠٨٨
مامی جمل ثانیا	١٠٨٨
اوزون احمد	١٠٨٨
دباغ محمد رئیس	١٠٨٨

اشبو جدولدن آکلاشلدیغی کبی، ١٠٨٨ تاریخنده متعدد طایلر دکیشوب، بوده دیوانی ترکیب ایدن یکیچری رؤساسنك عدم اتفاقنه ودیوانك چیغرندن چیقمش اولدیغنه وانتخاب اولنان طایلرك ایچنده‌دخی اهل ومقتدر بر آدم بولنمدیغنه دلالت ایدیور.

تونسده والیلك ایدن ذواته کلنجه، بونلرك الك مشهورلری جزایرلی رمضان بك ایله بونك خلفی مراد پاشا واولاد واحفادیدر. رمضان بکك وفاتنده یعنی ١٠٤١ تاریخنده شاکردی حکمنده اولان مراد بك وزارت رتبه‌سیله والی نصب اولنمش ایسه‌ده، اوسنه وقوع وفاتیله، اوغلی ابو عبدالله محمد پاشا نصب اولنه‌رق، بو ذات تونسده اعادهٔ امن واسایشه وبر طاقم قبائلك تسکینیله حدود مملکتك توسیعنه موفق اولدیغی کبی، علوم ومعارفی دخی التزامله، هر طرفدن ادبا وشعرا یاننه جمع اولمش؛ وطرف دولتدن خلعتلر واحسانلرله تلطیف اولندیغی کبی، سائر بعض دولدن دخی هدایایه نائل اولمش ایدی. بر چوق جوامع ومدارس وخسته‌خانه وسائر خیرات تأسیسنه دخی موفق اولمشدر. ١٠٧٢ تاریخنه‌دك ادارهٔ مملکت ایدوب، تاریخ مذکورده بالاستعفا، والیلکی بیوك اوغلی مراد پاشایه ترك، ودیکر ایکی اوغلنی سنجاقلره متصرف نصب ایلمشدی. بودخی مقتدر ومدبر بر ذات اولوب، زماننده طایی بولنان شعبان بك ایله کچینه‌مدیکندن، بونی عزل ایده‌رك، یرینه منتشالی محمد بکی نصب ایتمش ایسه‌ده، یکیچریلر بونی قبول ایتمیوب، متعاقباً لاز علی بکی انتخاب ایتمشلر؛ و بعده یعنی ١٠٨٥ تاریخنده (وقعة الملاسین) اسمیله معروف بر فساد ظهور ایدوب، طائفهٔ باغیه والینك قوناغنی احراق ایتمشلرسه‌ده، مراد پاشا بونلرك حقندن کلوب، اعادهٔ امن واسایشه موفق اولدقدن صکره، ١٠٨٦ ده وفات ایدوب، ایکی اوغلی محمد وعلی بکلرله عملری محمد بك بیننده وراثت حقنده بر چوق اختلافلر ومحاربه‌لر وقوع بولدقدن صکره، ١٠٩٢ ده موسی‌الیه‌دن علی بك والیلکده تقرر ایتمش ایسه‌ده، متعاقباً ینه اختلاف وقوع بولوب، جزایر طاییسی شعبان بك حرباً مداخله ایده‌رك، احمد بن سوق اسمنده برینی وبعده ابراهیم الشریف اسمیله دیکر بریسنی نصب ایتمکله، بر خیلی وقت فتنه وفساد دوام ایتدکدن صکره، نهایت علی بکك اوغلی حسین بك ١١١٧ تاریخنده ابراهیم الشریفی طرد ایله، موقع اقتداره کچه‌رك، تونس والیلکنی قاعدةً ارثی صورتنه قویوب، الی یومنا هذا تونسده اجرای امارت ایدن سلاله‌نك جد اعلاسی اولمشدر. اشبو سلاله‌دن امارت ایدن ذواتك اسامیسیله تاریخ نصبلری بر وجه زیردر:

حسين پاشا بن على	١١١٧
محمد پاشا بن حسين	١١٦٩
على پاشا بن حسين	١١٧٢
حموده پاشا	١١٩٦
عثمان پاشا	١٢٢٩
محمود پاشا	١٢٣٠
حسين پاشا	١٢٣٩
مصطفى پاشا	١٢٥١
مشير اول احمد پاشا	١٢٥٣
مشير ثانى محمد پاشا	١٢٧١
مشير ثالث محمد صادق پاشا	١٢٧٦
والىٔ حاضر سيدى على	١٢٩٩

حسين پاشانك واليلكندن صكره يكيچريلرك حكم ونفوذى قالميوب، ديوانلرينك انتخاب ايتديكى طايلر آنجق شهر اماتى وظائفى كبى بر طاقم ايشلره قاريشمقده اولدقلرندن، بونلر اسكى نفوذ واقتدارلرينى ينه اللرينه آلمق ايچون دفعاتله قيام ايدوب، نهايت حموده پاشا تونسك يكيچرى اوجاغنى بسبتون لغو، ومقاومت ايدن رؤسا وافرادينى قتل ايلمشدر. مشاراليه حموده پاشادن صكره الك زياده ذكره شايانلرى مشير اول احمد پاشادر، كه دولت متبوعه سنه قارشى اولان روابطى تأكيد ايتديكى كبى، فرانسه دولتيله دخى مناسباتنى آرتيرمش؛ وپارسه بر سياحت ايدوب، آوروپا مدنيتنك بدايعنى كوردكدن صكره، عودتنده بر طاقم نظامات وقوانين وضع، واسارتى منع ايلمشدر. والىٔ سابق محمد صادق پاشا دخى بعض قوانين وتنظيمات جديده وضع، ودولت عليه‌يه اولان روابط تابعيتى تأييده سعى ايلمش ايسه‌ده، مداخلات اجنبيه‌نك اوكنى آله‌مامشدر. اشبو سلاله‌نك اوائلنده حق وراثتدن طولايى افراد خاندان بيننده وقوع بولمش منازعات واختلافاتك تفصيلنه حاجت كورميورز.

تونغره { (Tongres) وآلمانجه تونذرن (Tondern) بلجيقه‌نك ليمبورغ ايالتنده و(ليژه)نك ١٨ كيلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ٦٧٦٠ اهاليسى، دمير يولى، چليكلى معدن صويى، دباغخانه‌لرى وبز فابريقه‌لرى واردر. اسكى بر قصبه اولوب، روماليلر زماننده خيلى اهميتى وار ايدى.

تونغوز { (Toungouses) اقوام تورانيه‌دن بر بيوك قومدر، كه سيبريانك نصف شرقيسنده ساكن بولنوب، اصل يرلرى (يكيسى) ايرماغنك جهت شرقيه‌سنده وبايقال كوليله بحر منجمد شمالى آره‌سنده ايسه‌ده، سيبريانك سواحل شرقيه‌سنه قدر دخى سائر اقوام تورانيه ايله قاريشيق اوله‌رق، طاغنيق بولنيورلر. رنكلرى صارى وسيمالرى، بالجمله اقوام تورانيه‌نك اولديغى كبى، تاتار سيماسى اولوب، صاچلرينى ايكى اوركو اوره‌رك، صارقيتيرلر. (رن) تعبير اولنور بر نوع مأنوس صيغين دريسندن معمول چادرلرده اوتوروب، اثوابلرى ومفروشاتلرى دخى بو حيوانك پوستندن معمولدر. انواع بونجقلر ودريدن شريتلرله اوستلرينى تزيين ايتمك دخى عادتلريدر. آوه انهماكلرى اولوب، اوقله نشان اورمه‌ده وسائر لعبيات بدنيه‌ده مهارتلرى زياده‌در. رقصى دخى چوق سورلر، وروسلرك كنديلرينه كوتوردكلرى وتقه‌يى ايچوب سرخوش اولورلر. اكثريسى بت‌پرست اولوب، بعضلرى‌ده خرستيانلغى قبول ايتمشلردر. لسانلرى چينك شمال شرقيسنده سويلنلين مانچو وسيبريانك منتهاى شرقنده تكلم اولنان لاموت لسانلريله برابر السنهٔ تورانيه‌نك بر زمرهٔ مخصوصه‌سنى تشكيل ايديور، كه بو زمره ترك زمره‌سيله مغول زمره‌سى آره‌سنده‌در. مانچو لسانك يازيسى وادبياتى اولديغى حالده، تونغوز لسانى حال طبيعيسنده قالوب، هر وادى ومحلده بشقه درلو سويلنمكده‌در.

تونغوزقه { (Toungouska) بو اسمله سيبريانك وسطلرنده (يكيسى) ايرماغنه تابع اوچ نهر اولوب، «بالا»، «وسطى» و«زير» صفتلريله تفريق اولنور. تونغوزقهٔ بالا بايقال كولنك آياغى حكمنده اولان آنغاره ايله ايليم نهرلرينك اجتماعندن بالتحصل غربه طوغرى جريان، ودها بر طاقم چايلر اخذ ايله، تقريباً ١٧٥٠ كيلومترولك جرياندن صكره مذكور ايرماغه دوكيلور. — تونغوزقهٔ وسطى (كيرنسك) قصبه‌سى شمالنده‌كى طاغلردن نبعانله، ينه غربه طوغرى آقه‌رق، تقريباً ١٢٥٠ كيلومترولك جرياندن صكره، ٦٠°٤٠′ عرض شماليده ايرماغه منصب اولور. — تونغوزقهٔ زير اوچنك الك بيوكى اولوب، ايرقوچيق ايالتنده بايقال طاغلرندن نبعانله، شماله وبعده شمال غربى‌يه طوغرى جريان، وصاغ وصولدن برطاقم چايلر اخذ ايده‌رك، ٢٣٠٠ كيلومترولك مسافه قطع ايتدكدن صكره، (تورونسق) قصبه‌سى قربنده يكيسى ايرماغنه‌دوكيلور.

تونغه { جزایر مجتمعه‌سی (Archipel Tonga) ونام دیکرله « احبا آطه‌لری » (Iles des Amis) بحر محیط کبیر جزایرندن بر طاقم آطه‌لر اولوب، °١٧ ایله °٢٢ عرض جنوبی و °١٧٦ ایله °١٨٧ طول غربی آره‌لرنده اوله‌رق (فیجی) جزایر مجتمعه‌سنك جنوب شرقیسنده واقعدرلر. یوز قدر کوچك آطه اولوب، اك بیوکلری تونغه‌تابو، هاپای، ناموقه و (واواتو) آطه‌لریدر. جمله‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٥٠٠ مربع کیلومتره اولوب، ٥٠٠٠٠ اهالیسی واردر. هوالری صیجاق اولوب، اراضیلری پك منبت ومحصولداردر. باشلیجه محصوللری فوقه دینلن هندستان جوزیله اکمك آغاجی تعبیر اولنان ومیوه‌سی اکمك یرینی طوتان بر نوع آغاج وموس ایله شکر قامشی وسائره‌در. صندال آغاجلری دخی چوقدر. پاپاغانلرله کوکرجینلر پك چوق اولوب، ساحللرنده کلیتلی بالیق دخی چیقار. اهالی ملایی جنسنه منسوب اولوب، سیمالری باقیر رنکنده ایسه‌ده، اعضالری متناسب وبدنلری ایری وقوتلیدر. ایشه وصنایعه میل واستعدادلری واردر. هر آطه یرلی ومستقل بر حکمدارك تحت اداره‌سنده‌در. بوجزایر ١٦٤٣ ده مشاهیر بحریوندن (تاسمان) طرفندن کشف اولندقدن صکره، ١٧٧٣ ده مشهور قپودان (قوق) بو جزایری زیارت ایدمرك، اهالی طرفندن کوردیکی حسن قبوله بناءً بونلره « احبا آطه‌لری » نامنی ویرمشدی. بعض میسیونرلر بوآطه‌لره کیدوب، اهالینك برطاقنی پروتستان ایتمشلر؛ و١٨٧٦ ده آلمانیا بوآطه‌لرك برنده بر موقف بحری اتخاذ ایلمشدر.

تونغه تابو { (Tonga-Tabou) آنف البیان تونغه جزایر مجتمعه‌سنك اك بیوکی واك مسکونی اولوب، اك اول (تاسمان) طرفندن (آمستردام) تسمیه اولنمشیدی. محیط دائره‌سی ١٠٠ کیلومتره اولوب، ١٨٠٠٠ اهالیسی واردر. اراضیسی فوق العاده منبت ایسه‌ده، حشرات مضره‌سی پك چوقدر. انکلیز میسیونرلری بوآطه‌ده بر مرکز ایدنمشلردر.

تونکت { (Tonkat) ملغی خوقندخانلغنده وسیحونك کنارنده برقصبه اولوب، چنکیز خان بو قصبه‌ده ملك چوق خانلردن و ٥٠٠ ایلچیدن مرکب بر مجلس کبیر عقد ایتمشیدی. یاقوت حموی مشاهیر علمادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمش اولدیغنی بیان ایدیور.

تونکین { (Tonkin) یاخود تونغ کینغ (Tong-King) ونام دیکرله آنام شمالی (Annam Septentrional) هند چیننك بر خطه‌سی اولوب، قطعهٔ مذکوره‌نك منتهای شمال شرقیسنده و(آنام) خطه‌سنك شمالنده اوله‌رق °١٨ ایله °٢٤ عرض شمالی و °١٠١ ایله °١٠٦ طول شرقی آره‌لرنده واقعدر. شمالاً چین دولتیله، شرقاً چین دکیزینه تابع تونکین کورفزیله، جنوباً (قوه‌شنشین) خطه‌سیله، غرباً دخی بیرمانیا وسیام ایله محدود ومحاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٠٥٠٠٠ مربع کیلومتره اولوب، تقریباً ١٠٠٠٠٠٠٠ اهالیسی واردر. سواحلنده برچوق آطه‌لر بولنوب، بونلرك اك بیوکلری (پینوتن) ایله (اوکه سیا) در. شمال وعلی‌الخصوص شمال شرقی وغربی جهتلری طاغلق ومرتفع اولوب، بوطاغلرك آره‌سنده چیننك (یونان) خطه‌سندن کلن (تونغ کانغ) یعنی « قزیل ایرماق » آقه‌رق، منصبنده واسع بر دالیه تشکیل ایدیور. بو ایرماق صاغدن (سونغ به) یعنی « قره چای » وصولدن (سونغ) چایلرینی ودیکر برطاقم انهاری اخذ ایدر. طوغریدن دکیزه‌دوکیلور بعض کوچك ایرماقلری دخی واردر. کوللری وبطاقلقلری دخی چوقدر. هواسی برآز صیجاق ایسه‌ده، صاغلامدر، ویاغمور صیق یاغار. طوپراغی منبت ونباتاتی پك قوتلی اولوب، باشلیجه محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبارتدر. اك برنجی محصولی پرنج اولوب، بونك برچوق نوعی حاصل اولور. پاموق، صفران، چوید، چای، شکر قامشی وبوبر دخی باشلیجه محصولاتندندر. (ناتو) تعبیر اولنور قیرمزی بر کوك بویاسی وسائر بویاجیلقده مستعمل آغاجلری وضمغی دخی واردر. باغلری دخی چوقدر. طوت آغاجلری پك چوق اولوب، کلیتلی ایپك چیقار. حیوانات اهلیه‌سی مانده، صیغیر، آت، کچی، طوموز وانواع طیوردن عبارت اولوب، حیوانات وحشیه‌دن دخی فیل، کرکدان، قپلان، کیك، میمون کثرت اوزره بولنور؛ وعلی‌الخصوص میمونلرسوری ایله‌کزوب، مزروعاتی بوزارلر. ییلانلری دخی پك چوقدر. طاغلرده آلتون، کومش،

فورشـون، دمیر وقلای معدنلری کثرتلیدر. برنجی
اخراجاتی ایپك اولوب، پرنج ایله قورو بالیق وسائر
محصـولاتی دخی تجارت داخلیه‌سنی تشکیل ایدرلر.
اهالیسی سائر هند چینی اهالیسی جنسندن اولوب،
چینلیلرله دخی مناسبت ومشابهت جنسیه‌لری واردر.
یوزلری باصیق ورنکلری زیتونی‌یه مائل اسمر او-
لوب، صاچ وطیرناقلرینی اوزاتمق عادتلریدر. مذهبلری
دخی چین ایله هند مذاهبندن مرکب اولوب، (بودا)
دینه تابع اولدقلری حالده، قونفوچیوسه و(لائوچو)
یه دخی اعتقادلری واردر. میسیونرلر یوز اللی بیك
قدر اهالی‌یه قتولیك مذهبنی قبول ایتدیرمشـلردر.
هر نه قدر غایتله ذکی، مستعد وموانس آدملر ایسه‌ده،
کذب وحیله‌یه میللری اولوب، ناموس خصوصـنده
دخی زیاده مبالاتسزدرلر. ذوق واکلنجه‌یه وسـفاهت
وکوسترشـه دخی میللری اولوب، اکثریت اوزره
مسرف آدملردر. لسـانلری چین لساننده مشتقدر.
صنایع اولدقجه ایلری اولوب، ایپکدن وپاموقدن بعض
منسوجات ایله کلیم، کاغد وسائره اعمال اولنور. بو
مملکت میلادك ١١٢ تاریخندن ٩٦٨ تاریخنه‌دك چین
دولتنه تابع اولـوب، تاریخ مذکورده کسب استقلال
ایلمش، و١٤١٤ ده یکیدن چینك تحت تابعیتنه کچمش
ایسـه‌ده، ١٤ سنه صکره تکرار استرداد استقلال
ایتمشیدی. ١٧٨٨ ده آنام دولتی طرفندن ضـبط
اولنه‌رق، برنوع حکومت ممتازه حالنه کچمش ایسه‌ده،
ینه چینلیلرك حاکمیت ادعاسندن قورتله‌مامشیدی. بر
قاچ سنه اول فرانسز دولتی قزیل ایرماقده‌کی قورصانلرك
تعقیبنی وسیله اتخاذ ایده‌رك، بر خیلی مدت اهالی ایله
وچین دولتیله محاربه‌دن صکره، تحت حمایه‌سنه آلمشدر.
تونکین ١٣ ایالته منقسم اولوب، هر برنده یرلی بر
والی ایله بر فرانسز مفتش بولنور. اك بیوك شهرلری
قزیل ایرماق قـوللرنده کائن (هانوی) ایله (نام دین)
و(هـای چوئونغ) در. برنجیسـنك یوز بیك ودیکر
ایکیسـنك اللیشر بیك اهالیسی واردر. آنجق مرکز
اداره‌سی (کشو) ونام دیکرله (راق نینغ) قصبه‌سیدر.

تونو { (Thévenot) فرانسـه مشاهیر سیا-
حیندن اولوب، ١٦٣٣ ده پارسـده
طوغمش، و١٦٦٧ ده وفات ایتمشدر. آوروپانك اکثر
طرفلرینی کزدکدن صکره، آناطولی، سوریه، مصر،
بحراحمر، تونس، ایران وهنده دخی سیاحت ایدوب،
عودتنده تبریز قربنده وفات ایتمشدر. برقاچ سیاحتنامه
یازمشدر.

تونون { (Thonon) فرانسـه‌نك «یوقاری
ساووآ» ایالتنده وجنو کولنك ساحل
جنوبیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٥٠٨٠
اهالیسی، کولده لیمانی وکوزل منظره‌سی واردر.

تونه { مصر سفلاده پورت‌سعیدك ٥ کیلومتره
جنوب غربیسنده و(تنیس) قربنده بر
کوچك جزیره اولوب، اهالیسنك یاپدقلری اثوابك
کوزللکیله مشهور اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

تونین { (Tonneins) فرانسـه‌نك لوت مع
غارونه ایالتنـده وغارونه‌نك سـاحل
یمیننـده اوله‌رق (مارمانده)نك ١٨ کیلومتره جنوب
شرقیسنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ٨٠٥٦
اهالیسی، برآصمه کوپریسی، دمیریول موقفی، شراب
وسائر مسکراتله توتون فابریقه‌لری واردر.

توی { (Tuy) اسپانیاده غالیچه خطه‌سـنك
(پونتودره) ایالتنده، (مینـو) ایرماغی
قربنده و(اورنسه)نك ٩٠ کیلومتره جنوب غربیسنده
مستحکم برقصبه اولوب. ٥٠٠٠ اهالیسی وسفره‌بزی
وشاپقه فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری واردر.

توید { (Tweed) انکلتـره‌ده بر نهردر، که
اسقوچیانك جنوبنده نبعانله، جنوب
شرقی‌یه‌طوغری آقه‌رق، برخیلی مسافه‌ده اسقوچیایی
انکلتره‌دن آیردقدن صکره، شمال دکیزینه دوکیلور.
مجراسی ١٥٠ کیلومتره طولنده‌در.

تویری { (Tuileries) پارسـك مشهور بر
سرای وباغچه‌سی اولوب، سـینه
نهرینك سـاحل یمیننده واقعـدر. اون آلتنجی قرن
میلادیده بر اسکی طوغله فابریقه‌سی محلنده تأسیس
اولنمش؛ واو وقتـدن بری اکثریا قراللر طرفنـدن
مسکن اتخاذ اولنه‌رق، نهایت ١٨٧١ ده ظهور ایدن
(قومون) عصیاننده احراق اولنمشدر. الیوم باغچه‌سی
پك مزین اولوب، عمومی باغچه اتخاذ اولنمشدر.

تویکنهام { (Twickenham) انکلتـره‌نك
(میدلسـکس) ایالتنده، (تامیسه)
نهری اوزرنده ولـوندره‌نك ١٥ کیلومتره جنـوب
غربیسنده برقریه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی وبرچوق
صیفیه‌لری واردر.

توئن { (Thuin) بلچیقه‌نك هانیو ایالتنده، سامبره نهری اوزرنده و (شارلروا) نك ۱۵ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ۸۰۰۰ اهالیسی وچوخه ایله فانله وسائره معمولاتی واردر.

توئیستون { (Thuiston) اسکی کلت وجرمان قوملرینك آلهه‌سندن اولوب، ارضك اوغلی زعم اولنوردی. روایته کوره، جرمانلره بعض نظامات وآیینلر وضع ایتمش بر آدم اولوب، آلهه صره‌سنه کچیرلمشیدی.

تهامه { جزیرةالعربك بحر احمر بوینجه ممتد اولان ساحل غربیسنده حجازك نصف جنوبیسیله یمنده طار واوزون بر اووه اولوب، شرق شمالی جهتی حجاز ویمن جبالیله مسدود وطوپراغی قورو وقوملق اولدیغندن، هواسی غایتله صیجاق واکثریرلرده وخیمدر. هرنه قدر یمن طاغلرندن بر چوق نهرلر آقیورسه‌ده، همان جمله‌سی تهامه‌نك قیزغین قوملرنده قورویوب، بر طاقم متعفن طورغون صولر تشکیل ایدرلر،که بو حال هوایی برقات دها اخلال ایدر. تهامه‌ده درجهٔ حرارت اللیدن زیاده یه قدر چیقار. مع هذا جده، قنفده، لهاج، هدیده ومخا کبی برقاچ قصبه واسکله‌سی اولوب، حجاز ویمن اهالیسی، بو اسکله‌لردن اجرای تجارته مجبور اولدقلرندن، تهامه حرارتی ووخامت هواسیله برابر خیلی مسکون ومعموردر. [زیاده تفصیلات ایچون « جزیرةالعرب » و « حجاز » و « یمن » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

تهامی { (ابوالحسن علی بن محمد) مشاهیر شعرای عربدن اولوب، ٤١٦ تاریخ هجریسنده مصرده مقتولاً وفات ایتمشدر. پك چوق اشعار رقیقه‌سی اولوب، بر کوچك اوغلنك وفاتنده سویلمش اولدیغی مرثیه‌سی مشهوردر. شو ایکی بیت اوندندر:

جاورت اعدائی وجاور ربه
شتان بین جواره وجواری
وتلهب الاحشاء شیب مفرقی
هذا الشعاع شواظ تلك النار

تهانوی { (شیخ محمد علی بن شیخ علی) اون ایکنجی قرن هجری مشاهیر علماسندن اولوب، کافهٔ علوم وفنونك اصطلاحاتنی جامع وحروف هجا ترتیبیله مرتب آنسیقلوپیدی طرزنده «کشاف اصطلاحات الفنون» عنوانیله مکمل بر کتاب یازه‌رق، مقدمه‌سندن آکلاشلدیغی اوزره، ۱۱۵۸ تاریخنده اکمال ایلمشدر. بو ذی‌قیمت اثر انکلیز علماسندن بعض ذواتك همتیله ۱۸٦۲ تاریخ میلادیسنده هندستانك کلکته شهرنده طبع اولنه‌رق، ۱۵٦٤ بیوك صحیفه‌دن مرکب بر جلد تشکیل ایتمشدر.

تهوآنتپك { (Téhuantépec) مکسیقه جماهیر متفقه‌سندن جنوبده واقع (اوآقساقه) جمهوریتنده و(اوآقساقه)شهرینك ۲٦۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه واسکله اولوب، بحر محیط کبیر ساحلنده کائن همنامی اولان کورفزك برقویی ایچنده واقعدر. بو قویك اوکی بر قوم سدیله مسدود اولوب، سفائن حقنده تهلکه‌لیدر. — تهوآنتپك کورفزی مکسیقه جماهیر متفقه‌سنك جنوبنده وبحر محیط کبیرده آچیق وکنیش بر قوی اولوب، بونکله مکسیقه کورفزی ایچنده‌کی (وراقروز) قویی آره‌سنده (تهوآنتپك برزخی) اسمیله معروف بر برزخ تشکیل ایدیور،که وسعتی ۲۳۰ کیلومتره اولوب، (پانامه) برزخندن چوق دها واسع ایسه‌ده، بر آره‌لق بو برزخك حفریله بورادن بحر محیط آطلاسیدن بحر محیط کبیره بر طریق کشادی تصور اولنمشدر.

تیا { (Teia) ایتالیاده حکومت سورن اوستروغوت حکمدارلرینك اخیری اولوب، میلادك ۵۵۲ تاریخنده، توتیلانك وفاتی اوزرینه، انتخاب اولنمش؛ و۵۵۳ ده نارسس طرفندن (نوکرا) ده مغلوب اولوب، مقتولاً وفات ایتمشدر.

تیاتیره { (Thyatire) صاروخان سنجاغنده‌کی آقحصارك اسم قدیمی اولوب، لیدیا خطهٔ قدیمه‌سندن معدود ایدی. اهالئ قدیمه‌سی خرستیانلغی الك اول قبول ایدنلردن اولوب، حواریوندن پاولوسك بونلره بر مکتوبی واردر.

تیاذوق { ملوك امویه زماننده کسب اشتهار ایدن اطبای نصرانیه‌دن اولوب، طول مدت حجاج بن یوسفك خدمت طبابتنده بولنمش؛ و ۷۰ تاریخلرنده، پك اختیار اولدیغی حالده، واسطده وفات ایتمشدر. حفظ صحه حقنده برچوق اقوال ونصایح حکیمانه‌سی مشهوردر. « کناش» عنوانیله بیوك بر کتابیله ادویه‌نك صورت تهیئه ودق

واذاهسی حقنده بر اثری واسماء ادویه حقنده دخی بر تألیفی واردر.

تیان شان { (Thian-Chan) یعنی «کوك طاغی» چینك شمال غربی قسمنده جونغاریه ایله ترکستان شرقی آره‌سنده غربدن شرقه ممتد اولور بیوك بر سلسلهٔ جبال اولوب، افغانستان حدودندن بدأ ایله چین وروسیه حدودی بوینجه ممتد اولان (تکری طاغی)نك مابعدی حکمنده‌در. بو وجهله تیان شان سلسله‌سی روسیه حدودندن باشلایه‌رق، جونغاریه ایله ترکستان شرقی ایالتلرینی تفریق ایتدکدن صکره، (قان صو) ایالتنی دخی شق ایله، مغولستانه قدر اوزانیر. طولی ۱۰۰۰ کیلومتره‌یه قریب و اك یوکسك ذروه‌لری ٤۰۰۰ ایله ۵۰۰۰ متره آره‌لرنده‌در، ویاز قیش قار ایله مستوردر. ینار طاغلری بك چوق اولوب، اك مشهوری (تورفان) برکانیدر، که همنامی اولان قصبه‌نك اوستنده اولوب، کیجه‌لین علولری بو قصبه‌یه وبتون جوارلرینه شایان تماشا بر منظره ویریور. بو سلسلهٔ جبالك اوزرنده کول ایله مستور بر طاقم واسع یرلر وار ایمش، که اوسنلرنده اوچان قوشلر درحال اولو دوشر، واوکوله برحیوان باصه‌جق اولسه، بردها چیقمامق اوزره، باتوب محو اولور ایمش. نشادری دخی چوقدر.

تیانه { (Tyane) آناطولینك قپادوکیا خطهٔ قدیمه‌سنده برشهر قدیم اولوب، میلادك قرن اولنده خطهٔ مذکوره‌نك مرکزی اولمشیدی. الیوم (کلیساحصاری) نامیله برکوچك قصبه اولوب، نیکده‌نك ۱٤ کیلومتره جنوب غربیسنده واقعدر. (تیانه‌لی آپولونیوس) نام حکیمك مسقط رأسیدر.

تبت { (Thibet یاخود Tibet) آسیای وسطیده بیوك بر خطه اولوب، چین دولتنه تابع ممالکدن معدوددر. دولت واسعهٔ مذکوره‌نك غرب جنوبی جهتنده واقع اولوب، ۲۷° ایله ۳۷° عرض شمالی و۷٦° ایله ۹٦° طول شرقی آره‌سنده ممتد اولور. شرقاً نفس چینله، جنوباً هندستانله و(بوتان) و(نپال) خطه‌لریله، غرباً هندستانك پنجاب وکشمیر خطه‌لریله، شمال غربی جهتندن ترکستان شرقی ایله، شمال شرقی جهتندن دخی مغولستانله محدود ومحاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱٦۸۷۸۹۸ مربع کیلومتره اولوب، تقریباً ٦۰۰۰۰۰ اهالیسی واردر. مرکزی (لاسه) یاخود (لهاسه) شهریدر.

تیبت آسیانك اك مرتفع محلی اولوب، جنوباً وجنوب غربی جهتندن (هیمالایه) سلسلهٔ عظیمه‌سیله آیرلمش اولدیغی کبی، منتهای غربنده دخی (هندوکوه) جبالندن (آلتون طاغ) اسمیله بیوك بر سلسله آیریلوب، شرق شمالی‌یه طوغری اوزانه‌رق، تیبتی ترکستان شرقیدن آییریور؛ و(قوئن لوئن) وچغان طاغ و(یابان قره) اسملریله دیکر برصره طاغلر دخی آلتون طاغندن آیریلوب، شرقه طوغری اوزانه‌رق، تیبتی مغولستاندن تفریق ایدیور. بو وجهله تیبت خطه‌سی اوچ جهتدن جبال مرتفعه ایله محاط غایت مرتفع بر اووه‌دن عبارت اولوب، ایچنده جبال مذکوره‌نك بعض اتکلری وقوللری دخی تشعب ایدیور. شرق جهتندن ایسه اراضی انحطاطه باشلایوب، نفس چینك ایچنه اوزانیر بر چوق طاغلر تحصل ایدیور. هیمالایه سلسله‌سنك ارتفاعی ۸۰۰۰ متره‌دن زیاده اولدیغی کبی، تیبتك ایچنده تشعب ایدن طاغلرك اکثری دخی ۵۰۰۰ متره‌دن یوکسکدر، ودوز یرلری دخی ٤۰۰۰ متره‌دن بك‌ده آشاغی دکلدر. تیبتك طاغلرله محاط اولمسندن طولایی، اکثر میاه جاریه‌سی آقه‌جق یول بوله‌میوب، بر چوق کوللر تشکیل ایدیور، که لسان محلیده (نور) اسمیله یاد اولنورلر. یالکز جنوب وشرق جهتنده‌کی صولری شرق جنوبی‌یه طوغری آقوب، هندستان وهند چینی ایله چینك اکثر انهارینك منبعلری بو خطه‌ده‌در. (بن هانپور) نهری تیبتك قسم جنوبیسنی غربدن شرقه شق ایتدکدن صکره، جنوبه طوغری دونوب، هندستانه داخل اولور. سند ایرماغنك دخی منابعی تیبتك جنوب غربی قسمنده‌در. شرق جهتنده دخی هند چینینك اك بیوك نهرلری اولان (ایراوادی) ایله (مقونغ) ایرماقلرینك وچینك اك بیوك نهرلری اولان هوآنغ‌هو (صاری ایرماق) ویانغ‌چه‌کانغ (کوك ایرماق)ك منبعلری بولنیور. الحاصل تیبت خطه‌سی آسیانك ذروه‌سی حکمنده‌در. اك بیوك کوللری بربرینه مربوط وبر چوق کوچك کوللرله محاط اولان (ایکه نامور) و(باقه نامور) کوللریله پانغونغ، آلینغ، غانغری، لانغ چو، تاروغ مچو، لانغ بوپ چو، دانغره، چیقوت چو، کارینغ چو، پلته، تنکری نور، بوقانور، چانغول چو، بیلوی جاقه وسائره‌در.

هواسی غایتله صوئوق وقورو اولوب، آلتی یدی آی سورن قیش موسملرنده پك‌چوق قاریاغار، وطاغلری

دائمی صورتده قارله مستوردر. یازلری پك قیصه اولوب، قوراقلقله کچر. ایلك وصوك بهارده دخی پك شدتلی فرطونه‌لر وقوع بولور. جنوب وشرق جهتی براز دها معتدلدر. هواسی صاغلام اولوب، علل مستولیه‌سی یوقدر. یالکز وادیلری وبعض یرلری منبت اولوب، مرتفع اووه‌لری اصلا منبت دکلدر. هر نه قدر اهالیسی پك چالیشقان اولوب، زراعتی لایقیله اجرا ایدیورلرسه‌ده، یتیشن محصولات احتیاجات اهالی‌یه کافی دکلدر. باشلیجه محصولاتی پرنج ایله میوه‌لرك انواعندن عبارتدر. باغ دخی یتیشوب، پك ایی اوزوم ویرر. اهالی حیوانات یتیشدیرمکله مشغول اولوب، باشلیجه مدار تعیشلری ات، یاغ، پنیر وسائره‌در. کچیلرینك قیللی غایت یموشاق واینجه اولوب، کشمیر شالی اسمیله شهرت بولان پك مقبول شاللر اعمالنه یارایور. قویونلری ایری قویروقلیدر. دوه‌لری دخی چوقدر. حیوانات وحشیه‌سی قویروغی اوزون قیللی بر نوع یبانی مانده ایله مسك آهوسی، کیك، غزال، یبانی آت وسائره‌دن عبارتدر. آلتون، کومش، قورشون، باقیر، کوکورد، آرسنیك، قیا طوزی وسائر معدنلرله مرمرلری وزمرد ایله سائر ذی قیمت احجاری پك چوقدر. کوللرینك اکثرنده دخی بوراقس بولنور. مرتفع طاغلرده کچیلری وتأنیس ایتدکلری یبانی مانده‌لری یوك وبینك حیوانی کبی قوللانیرلر.

تیبت اهالیسی مغول عرقنه منسوب اولوب، تاتار چهره‌لیدرلر. بودا دینته تابع اولوب، تیبت بودینك مرکزی حکمنده‌در. لاسه شهرنده اقامت ایدن بیوك (لاما) قتولیکلرك (پاپا) سی کبی بو دینك پیشواسیدر. مناسترلری وراهبلری پك چوق اولوب، علوم ومعارف دخی طائفهٔ رهبانه مخصوصدر. راهبلر معلملك دخی ایدوب، هر کسه اوقویوب یازمغی اوکرتیرلر، وبناءً علیه تیبتده امیلر پك آزدر. تیبتلیلر غایتله حلیم آدملر اولوب، تعصبلری یوقدر، وقیزلرینك او جوارلرده بولنان اهالئ اسلامیه ایله عقد ازدواج ایتملرینه ودین اسلامی قبول ایتملرینه دخی مانع اولمازلر. زراعتدن وحیوانات یتیشدیرمکدن بشقه صنعتلری کچی قیللندن شال وسائر منسوجات نسجی ومعادن مختلفه ایله مرمردن انواع شیلر اعمالیدر. ارکك وقادینلری یوکدن قیرمزی ویا صاری اثواب وقیشین اوستدن کورك کییرلر. ناموس خصوصنده لاابالی اولوب، بر قاچ ارکك مشترك بر قاری آلمسی دخی عندلرنده مجازدر. لسانلری السنهٔ هجائیه‌دن اولوب، هندچینی وچین لسانلریله بعض مناسباتی اولدیغی مظنوندر. علمای لسانیونك بعضیسی السنهٔ تورانیه‌دن عد ایتمشلردر. کندیلرینه مخصوص حروفی اولوب، اصول طباعت دخی چیندن مأخوذ اولنه‌رق اسکیدن بری معلوملریدر. تاریخه وامور مذهبیه ایله قوانینه متعلق برچوق کتابلری اولوب، بعض مناسترلرده کتبخانه‌لری دخی واردر. تیبت لسانی مغول وقالموقلرك دخی لسان مذهبیسیدر. دین اسلام ترکستان شرقیدن وکشمیردن تیبته نفوذ ایدوب، بعض اهالئ اسلامیه دخی بولنمقده، وکوندن کونه مسلمانلر چوغالمقده‌در.

تیبت چینك تحت تابعیتنده اولوب، یوقاری وآشاغی تیبت اسملریله ایکی ایالته تقسیم اولنمشدر، که بهرینك والئ عمومیسی پکیندن تعیین اولنیور، وچین عسکری بعض محللرنده اقامت ایدیورسه‌ده، ادارهٔ داخلیه‌سی آیریجه اولوب، برنجیسی ۷ وایکنجیسی ٦ سنجاغه تقسیم اولنیور. رؤسای روحانیه‌سنك دخی ادارهٔ مملکتنه دخل ونفوذلری واردر. بوخطه اسکیدن بری جغرافیون اسلامك معلومی اولوب، مسکیله مشهور ایدی. یاقوت حموی (تبت) صورتنده ضبط ایدوب، اراضی واهالیسنك احوالنی پك کوزل تعریف ایدیور. آوروپالیلر طرفندن بعض سیاحتلر اجرا اولنمش ایسه‌ده، الیوم اکثر محللری تماميله معلوم دکلدر.

تیبر { یاخود تیبریوس (Tibère, Tiberius) بو اسمله اسکی روما دولتنده اوچ ایمپراطور کلوب، برنجیسی روماده ودیکر ایکیسی شرقده حکومت سورمشلردر.

برنجیسی (تیبریوس قلاودیوس نرو) روما ایمپراطورلرینك ایکنجیسی اولوب، قبل المیلاد ٤٢ تاریخنده طوغمش؛ وجرمانیاده بر طاقم موفقیاته نائل اولوب، عودتنده قونسلوسلغه نصب اولنمش ایسه‌ده، حرص جاهی وآغریپانك اوغللرینه قارشی اولان کین وحسدی حسبیله، متعاقباً ردوسه نفی اولنه‌رق، اوراده بش سنه قالمش؛ وبعده آوغستوس طرفندن جلب اولنه‌رق، بونك دامادی وولی‌عهدی اولمغله، ١٤ تاریخ میلادیسنده روما تختنه کچمشدر. غایتله کیندار وظالم بر آدم اولمغله، ارباب اقتدار ولیاقتدن پك‌چوق ذوات قتل وتسمیم ایتمش؛ ونهایت (قاپریا) آطه‌سنه

چکیلوب، ذوق وسفاهته طالمش اولدیغی حالده، اورادن وزیری وآلت حیاتی اولان (سجان) واسطه‌سیله اعدام اوامرینی ویردی. عاقبت سجاندن دخی وهمناك اولمغله، ۳۱ تاریخنده بونی‌ده قتل ایتمش؛ وکندیسی ۳۷ تاریخنده وفات ایلمشدر.

— ایکنجیسی (تیبر قسطنطین) شرق ایمپراطورلرندن اولوب، ۵۷۸ تاریخ میلادیسندن ۵۸۲ تاریخنه‌دك قسطنطینیه‌ده حکم سورمشدر. ابتدا ایکنجی (یوستن)ك خاص عسکری ضابطاندن ایکن، ایمپراطورك زوجه‌سی صوفیا، بونك زوجه‌سی اولمق امیدیله، ایمپراطوری بونی ولی‌عهد ایدنمکه قاندیرمش؛ وآنجق تیبر ایمپراطوراولدقدن صکره، صوفیایی تزوجه راضی اولمدیغندن، مرقومه بر اختلال چیقارمش ایسه‌ده، تیبر منع فسادله قناعت ایدوب، کندیسنه جزا ویرمه‌مشیدی. ایرانیلرله محاربه ایدوب، بعض غالبیتلره نائل اولمش ایسه‌ده، معاهده عقدینه موفق اوله‌مامش؛ وآوارلری دفع ایدوب، دولته بر چوق خدمتلری مأمول بولنمش ایکن، آنجق ٤ سنه‌لك حکومتدن صکره وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی (تیبر آبسیمار) ۶۹۸ تاریخ میلادیسندن ۷۰۵ تاریخنه‌دك قسطنطینیه‌ده ایمپراطورلق ایتمشدر. بطریق پاپینك معاونتیله لئونسی اسقاط ایدوب، بونك سلفی ایکنجی یوستینیانوسی دخی قتل ایتمك ایستمش ایسه‌ده، بوحکمدار زنداندن قورتلوب، بلغارلرك یاردیمیله تختی استردادہ موفق اولمش؛ وتیبری قتل ایلمشدر.

تیبره (Tibre) وایتالیانجه توره (Tevere) روما شهرینك ایچندن كچن ایرماغك اسمی اولوب، بونهر طوسقانه خطه‌سنده آپنین طاغلرندن نبعان‌له، جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، طوسقانه ایله روما ملحقاتنی سق، وصاغدن (کانه)، صولدن دخی (نرا)، تورونه و(آیه) چایلرینی اخذ ایتدکدن صکره، (اوستیه) قصبه‌سی آلتنده ایکی آغزدن (تیرنه) دکیزینه منصب اولور. مجراسی تقریباً ۳۷۰ کیلومتره طولنده‌در. صویی صاریمتراق وسریع‌الجریان اولوب، طغیانلری دخی چوقدر.

تیبریاده (Tibériade) سوریه‌ده‌کی (طبریه)نك اسم قدیمی اولوب، روماایمپراطورلرینك ایکنجیسی اولان آنف‌الترجمه (تیبر)ك اسمنه نسبتله بویله تسمیه اولنمشدی.

تیبو (Tibous) صحرای کبیرده فزانك جنوب جهتلرنده بولنور بربر اقوامندن بر قوم اولوب، طوپراقدن کلبه‌لر ایچنده اوتورورلر، وکاروانلری اورورلر.

تیبور (Tibur) ایتالیاده‌کی (نیوولی) قصبه‌سنك اسم قدیمی اولوب، اسکی‌زمانده مشهور برشهر ایدی. [« تیوولی » ماده‌سنه مراجعت.]

تیبوست (Thiboust) فرانسه ادباسندن اولوب، ۱۸۲۶ ده طوغمش، و۱۸۶۷ ده وفات ایتمشدر. اللی‌یی متجاوز تیاترو رساله‌لری یازمشدر.

تیبول یاخود تیبولوس (Tibulle, Tibulus) اسکی روما شعراسندن اولوب، قبل‌المیلاد ٤٤ تاریخنده طوغمش، و۱۵ تاریخنده وفات ایتمشدر. هوراس وویرجیلك محبی بولنمش، وبر طاقم کوزل وحزن انکیز اشعار براقمشدر.

تیبه (Thèbes) [« تبه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تیپارنوس (Tiparenus) یونان آطه‌لرندن اسپچه‌نك اسم قدیمیدر.

تیپو شاه هندستانك مشاهیر اتقیاسندن ومظنهٔ کرامدن بر ذات اولوب، آتی‌الترجمه تیپوصاحبك پدری حیدرعلی خان طرفندن میسورك (ارکط) قصبه‌سنده غایت مصنع صورتده تربه‌سی یاپدیرلمشدر.

تیپو صاحب هندستانده (میسور) ملوکندن اولوب، پدری حیدر علی خان شاه عالمك نوابلرندن ایکن، کندیسی ۱۱۹۶ تاریخ هجریسنده مسند امارته کچنجه، انکلیزلره قارشی سلاحه صارلمغله، بیوك برغالبیته نائل اولمسی اوزرینه، سلطان وپادشاه عنوانلرینی آلمشیدی. بعده (تراونکوره) راجه‌سنه اعلان حرب ایتمکله، انکلیزلر مذکور راجه‌یه یاردیم ایتمکی فرصت اتخاذ ایده‌رك، کندیسنی مغلوب، وبر چوق یرلرله کلیتلی تضمینات تأدیه‌سنه مجبور ایتمشلردی. بونك انتقامنی آلمق ایچون، تیپو صاحب کرك هندستانده وکرك افغانستان وسائر ممالك اسلامیه‌ده انکلیزلره قارشی براتفاق عقدینه چالیشدقدن صکره، او وقت مصرده بولنان بوناپارته دخی مراجعت ایتمش ایسه‌ده، انکلیزلر بو تشبثاتندن خبر آلوب، کلیتلی عسکر سوقیله، ۱۲۱۳ تاریخ هجریسنده

پايتختنده محاصره ايتمشلر؛ وتيپو صاحب برچوق وقت مردانه مقاومتدن صكره، مأيوس اولنجه، كنديني قلعه ديوارندن آتوب تلف اولمشدر. عالم واديب ومحب علما برذات اولوب، پك چوق كتب نادره جميله بيوك بر كتبخانه تشكيل ايلمش؛ وسانسكرى لسانيله سائر السنه‌دن برچوق كتب مشهوره ومعتبره‌يى ترجمه ايتديرمشيدى. كنديسى دخى «فتح المجاهدين» و«فرمان بنام على راجه» عنوانيله ايكى كتاب تأليف ايلمشدر. تيپو صاحبك انكليزلرك الينه دوشن كتبخانه‌سنك حاوى اولديغى كتب معتبره‌نك دفترلرى نشر اولنه‌رق، آوروپاجه شهرت بولمشدر. (تيپو هندستان لساننده قپلان ديمكدر.)

تيت { سنت — (St. Tite) خرستيانلرك اعزه‌سندن اولوب، حوارييوندن پاولوسك شاكردى ايدى. برنجى قرن ميلاديده كريد پسقپوسى اولوب، ١٠٥ ده وفات ايتمشدر. حزيرانك اوچنده يورطيسى اجرا اولنور.

تيتان { (Titan) اساطير يونانيه‌ده سمادن كنايه اولان (اورانوس)ك اوغلى وزحلك برادرى اولوب، ملك دنيايى برادرينه ترك ايتمش ايسه‌ده، بونك اركك اولادى كوچك ياشده اتلاف اولنه‌رق، زحلدن صكره كندى اوغللرى (تيتان)لرك ملكه وارث اولملرينى شرط قويمش؛ وآنجق زحل بو شرطه رعايت ايتمديكندن، تيتانلر عصيان ايدوب، عالمى ضبط ايتملرينه بر رمق قالمش ايكن، كويا هنوز بر ياشنده اولان مشترى چيقوب، يلديرمله كنديلرينى مغلوب، وجهنمه حبس ايتمش. تيتانلره جن طائفه‌سى نظريله باقيليردى.

تيتليس { (Titlis) اسويچره‌ده اورى، برنه واونتروالد ناحيه‌لرى آره‌سنده بر طاغ اولوب، ٦٠ متره تخمننده بر بوز طبقه‌سيله مستوردر. ارتفاعى ٣٦٠٦ متره‌در.

تيت ليو { ياخود تيتوس ليويوس (Tite-Live, Titus Livius) لاتين مشاهير مورخيندن اولوب، ميلاددن ٥٩ سنه اول پادووه‌ده طوغمش، وميلاددن ١٩ سنه صكره وفات ايتمشدر. بر خيلى وقت رومادە وناپوليده ياشامش؛ وآوغستوسك محبى اولوب، قلوديوسك تربيه‌سنه مأمور اولمش، وبعده وطنى اولان پادوويه چكلمش ايدى. ١٤٠ فصلدن مركب بر روما تاريخى يازمشدر، كه بونك يالكز ٣٥ فصليله فهرستى موجوددر. بو تاريخ فصاحت وسلاستيله، حسن انتظاميله وبيطرفلغيله مشهور اولوب، دفعاتله طبع ونشر، واكثر السنه‌يه ترجمه اولنمشدر.

تيتوس { (Titus) روما ايمپراطورلرندن اولوب، وسپاسيانك بيوك اوغلى وخلفيدر. ٤٠ تاريخ ميلاديسنده طوغوب، جرمانيا وانكلتره‌ده بعض مأموريتلرده بولندقدن صكره، ٦٦ ده پدرينك معيتنده فلسطينه كيدوب، اوراده برطاقم فتوحاته موفق اولمش؛ وپدرى ايمپراطورلغه انتخاب اولنه‌رق روميله عزيمت ايتديكنده، اوراده قالوب، قدسى دخى ضبط ايلمش ايدى. رومايه عودتنده ٧ دفعه قونسلوسلغه تعيين اولنمش؛ و٧٩ ده ايمپراطور اولوب، زماننده وزوو بركاننك اشتعالندن، رومادە وقوع بولان حريقدن و وبا علتندن مصاب اولانلره پك چوق اعانه‌لر ايتمش ايدى. ٢٧ آى حكومت سوردكدن صكره، ظنه كوره، برادرى (دوميتيان) طرفندن مسموماً وفات ايتمشدر. غايت كريم ومحسن بر حكمدار اولوب، بر احسان واعانه ايتمديكى كونلرى نافله يره غائب اولمش ايامدن عد ايدرمش.

تيتون { (Tithon) تروآ حكمدارى مشهور پريامك برادرى اولوب، اساطير يونانيه‌يه كوره، كويا پك كوزل برديقانلى اولديغندن، شفق الهه‌سى طرفندن قاپيلوب، بونك زوجى اولمشيدى. شفق مشتريدن بونك عمر سرمدى‌يه نائل اولمسنى استرحام ايدوب، مطلوبى اسعاف اولنمش ايسه‌ده، كنجلكنك دوامنى دخى طلب ايتمكى اونوتمش اولديغندن، كويا تيتون اختيارليوب، او قدر ضعف وهرمه دوچار اولمشيدى، كه كنديسنى چوجق كبى قونداقلامغه مجبوريت حاصل اولمش ايمش.

تيتيقاقه { (Titicaca) آمريقاى جنوبيده پرو ايله بوليويا حدودنده وآند سلسلهٔ جبالنك ايكى قولى آره‌سنده اوله‌رق، ١٣° ٣٠′ ايله ١٧° عرض جنوبى و ٧١° ١٧′ ايله ٧٣° ١٢′ طول غربى بيننده ممتد بيوك بر كول اولوب، سطحى حذاى بحردن ٣١٩٥ متره يوكسك اولديغى حالده، شمال غربيدن جنوب شرقيه طوغرى اولان بويى ٢٨٠ واكى ١٠٠ كيلومتره‌در. مساحهٔ سطحيه‌سى

١٠٠٠٠ مربع كيلومتره قدردر. بو كوله اطرافدن بر طاقم چايلر وسيللر دوكيلورسه‌ده، (هوآلاغاس) ونام ديكرله (پانسه) اسميله ديكر بر كوله دوكيلن فضلهٔ مياهى مذكور نهرلرك صولرندن زياده اولديغندن، كولك ايچنـده منبعلرى اوله‌جغى مظنوندر. بو ايكى كولك آره‌سنده‌كى آياغك اسمى دخى (دزاغوآدرو) در. بونك عرضى ١٠٠ متره اولوب، اينقه‌لرك بشنجيسى اولان قپاق يوپانكى بونك اوزرينه بر اخشاب كوپرى قورمشيدى. آند سلسله‌سـنك روزكارلرى كولده بيوك طالغه‌لر قالديروب، سير سفائنى كوجلشديرر. صويى بولانيق وآجى ايسه‌ده، حيوانات ويرلى اهالى بوصودن ايچرلر. ايچنده صـو قاپلومباغه‌سى وباليق وساحللرنده يبانى قازلر پك چوقدر. — بو كولك ايچنده ينه بو اسمله بر آطـه واردر، كه ساحلدن بر ميل مسافه‌ده اولوب، بويى ١٦ واكى ٦ كيلومتره‌در. طوپراغى پك منبت اولوب، هر نه قدر ايشلنميورسه‌ده، ميوه‌دار آغاجلرله وايلك بهارده چيچكلرك انواعيله مستور ومزين اوله‌رق، رايحـهٔ طيبه‌سى اوزاقدن طويلور. روايته كوره اينقه دولتنك مؤسسى اولان (مانقوقپاق) بو آطه‌يى مقر اتخاذ ايتمشيدى. كونشك عبادتنه مخصوص بر معبدك خرابه‌لرى اليوم موجوددر.

تيچيانو { ياخود تيتيان (Titiane, Tiziano) ايتاليانك الك مشهور رساملرندن اولـوب، ١٤٧٧ تاريخلرنده ونديكك (پياوه دى قادوره) قصبه‌سـنده طـوغمش، و١٥٧٦ ده وفات ايتمشدر. رسمده وعلى الخصوص بويالرى يافيشديرمه‌ده پك بيوك بر مهارته نائل اولوب، ونديك جمهوريتى طرفندن باش رساملق عنوانته نائل اولمشيدى. پاپا اونجى ليون كنديسنى رومايه وفرانسه قرالى فرانسوآ پارسـده طوتمغه چاليشمشلرسه‌ده، راضى اولميوب، وطننى ترجيح ايتمش؛ وشارل كينت ايله خلفى ايكنجى فليپه بر چوق كوزل رسملر يايوب، پك چوق احسانلرينه نائل اولمش ايدى. پك اختيار اولديغى حالده دخى، غايتله مقبول رسملر ترسيمنه موفق اولمشدر. آوروپا موزه وسرايلرنده بر چوق آثارى موجـوددر. ٩٩ ياشنده اولديغى حالده وبادن وفات ايتمشدر.

تيخسن { (Tychsen) مشاهير مستشرقيندن يعنى السنه وعلوم شرقيـه ايله اوغراشان علمادن اولوب، ١٧٣٤ تاريخنده اشلسويغ دوقه‌لغنك (توندرن) قصبه‌سنده طوغمش، و١٨١٥ده وفات ايتمشدر. عربى، عبرانى، حبش لسانلريله هندستان السنه‌سنه آشنا اولوب، (روستوق) دارالفنوننده معلم بولنمش، ومكلنبورغ دوقه‌سنك مشاورى اولمش ايدى. كوفى خطيله يازلمش بر چوق خطوط عربيه‌يى حل وقرائت ومسكوكات اسلاميه حقنـده بر طاقم تحقيقات اجرا ايده‌رك، علوم شرقيه‌يه بيوك خدمتلر ايتمشدر. لسان عربينك صرفنى، عبرانيلرك تاريخنى، اصطخر فارسك خرابه‌لرى حقنده بر كتاب وسائر بعض آثار معتبره يازمشدر.

تيخو براهه { (Tycho-Brahé) مشاهير ارباب هيئتـدن اولـوب، ١٥٤٦ تاريخنده دانيمارقه‌نك (اسقانيه) قصبه‌سـنده طـوغمش، ودانيمارقه‌نك الك بيوك خاندانـندن برينه منسوب بولنمشدر. [«براهه» ماده‌سنه مراجعت.] تا چوجقلغندن هيئته ومشاهدات رصديه‌يه بيوك بر ميل وآرزو كوستروب، بتون آلمانيا واسويچره رصدخانه‌لرينى زيارت ايتمش؛ و١٥٧٢ده يكى كشف اولنمش بر يلديز حقنده بر طاقم مطالعـات فنيه نشر ايتمكله، كنديسنى ارباب فنه طـانيتمش ايدى. دانيمارقه قرالى ايكنجى فردريق كنديسنى قوپنهاغ دارالفنوننده هيئت معلملكنه نصب، وتدقيقات رصديه ايله مشغول اولملق اوزره، كنديسنه (هون) آطه‌سنى احسان ايلمكله، تيخو براهه اوراده (اورانينبورغ) رصدخانه‌سنى تأسيس ايده‌رك، ١٧ سنه جزيرهٔ مذكوره‌ده اقامت ايلمشيدى. حكمدار مشـارٌاليهك خلفى طرفـندن حسن معامله كورمديكندن، ١٥٩٧ ده چهستانه كيده‌رك، ايمپراطور ايكنجى رودولف كنديسنى حسن قبول ايتمش؛ واقامتنه مخصوص كـوزل بر كوشـك يايديره‌رق، معيشتنى تأمين ايلمشـدى. ١٦٠١ ده پراغه‌ده وفات ايتمشـدر. تيخو براهه قمرك حركاتى حقنـده بعض حقايق كشفنه موفق اولديغى كبى، قويروقلى يلديزلرك محركلرينى دخى تعيين ايلمشدر. بطلميوسك اصول هيئتنى تقدير ايتمديكى حالده، قوپرنيقك اصول جديده‌سنى دخى قبول ايتميوب، كنديـنه مخصوص بر اصـول ايجاد ايتمشـيدى. كنديسى كرهٔ ارضى ثابت عد ايدوب، شمس ايله قمرك ارضك اطرافنه، وسائر سياره‌لرك ايسه شمسك اطرافنه دوندكينى قبول ايديوردى. غرائبدن اوله‌رق احكام نجومه‌ده دخى معتقد ايدى. هيئت جديده‌نك

تماميله اثباتنه موفق اولان (كپلر) ك استاديدر. هيئته
متعلق بر قاج تأليفى واردر.

تيدور (Tidor) بحر محيط كبيره‌ده‌كى ملوك
جزايرندن كوچك بر آطه اولوب،
(جيلولو) جزيره‌سنك ١٢ كيلومتره غربنده و(ترناته)
آطه‌سنك جنوبنده اوله‌رق ٤٥َ ٠ْ عرض شمالى ايله
٥َ ١٢٥ْ طول شرقيده واقعدر. بويى واكى تقريباً
١٢ كيلومتره اولوب، جله‌سى مسلم اولملق اوزره،
١٢٠٠٠ اهاليسى واردر. رسماً فلمنك دولتنه تابع
مسلم بر حاكمك تحت اداره‌سنده اولوب، جيلولو
جزيره‌سنك قسم جنوبيسيله او جوارلرده‌كى آطه‌لرك
بر طاقى دخى بو حاكمه تابعدر. مركزى همنامى اولان
كوچك بر قصبه‌در. اراضيسى عموميت اوزره طاغلق
ايسه‌ده، اكثر يرلرى صو آلتنده اولوب، محصولاتى
بوبر، قرانفيل، هندستان جوزى وانواع بهاراتدن
عبارتدر. بو آطه (ماجلان) طرفندن كشف اولنه‌رق،
ابتدا اسپانيوللرك بعده پورتكيزلرك مستملكاتندن
بولنمش، ونهايت فلمنكليلره كچمشدر.

تير (Tyr) سوريه ساحلنده‌كى صور شهرينك
اسم قديميدر. [« صور » ماده‌سنه مرا-
جعت بيوريله.]

تير (Thiers) فرانسه‌نك (پوى ده دوم)
ايالتنده و(قلرمونت فراند) ك ٤٤ كيلو-
متره شمال شرقيسنده قضا مركزى بر قصبه اولوب،
١٦٣٠٦ اهاليسى ودمير آلاتله كاغد فابريقه‌لرى
واردر. وقتيله مستحكم اولوب، بر قونتلغك مركزى
ايدى.

تير (Thiers) فرانسه‌نك مشاهير سياسيون
ومورخيننددن اولوب، ١٧٩٧ ده مار-
سلياده طوغمش، و١٨٧٧ ده وفات ايتمشدر. (اكس)
ده بر مدت آووقاتلق ايتدكدن صكره، تاريخ وفلسفه
ايله مشغول اولملق اوزره، آووقاتلغى ترك ايتمش؛ وبعده
پاريسه كيدوب، (قونستيتوسيونل) غزته‌سى محررلكنه
كيرمشيدى. نشر ايتديكى مقاله‌لرله وبعض مباحثاتده
كوستر ديكى متانت رأى ايله شهرت بولوب، تاليراند
وسائر كبرا ايله عقد معارفه ايلمش ايدى. اون جلد
اوزره يازديغى فرانسه اختلالنك تاريخى شهرتنى اكمال
ايتمشدر. ١٨٢٩ ده، كرۀ ارضك اطرافنده بر
سياحت ايتمك اوزره، حاضرلنمش ايكن، (پولينياق)
قابينه‌سنك تشكلى اوزرينه، بو قابينه‌نك التزام ايتديكى
مسلك مستبدانه‌يه قارشى سربستئ افكارى مدافعه
ايتمك ايچون، بو سياحتدن واز كچمش؛ و(ناسيونال)
غزته‌سنى تأسيس ايدوب، مسلكنى بو غزته ايله نشره
باشلامشيدى. بعض مقاله‌لرندن طولايى مجازات قانو-
نيه‌يه دوچار اولمش؛ و١٨٣٠ وقوعاتنده اورليان
دوقه‌سنى ابتدا قراللق وكالتنى وبعده قراللغى قبوله
قانديرمشيدى. تشكل ايدن يكى حكومتده ابتدا شوراى
دولت اعضالغنه، بعده ماليه مستشارلغنه نصب،
و(اكس) شهرى طرفندن مبعوث انتخاب اولنمشيدى.
١٨٣٢ ده داخليه وبعده تجارت ونافعه ناظرى
اولوب، امور نافعه‌جه پك چوق خدمتلر ايتمش؛
و٣٤ ده بتكرار داخليه ناظرى اولوب، ليونده
وپاريسده ظهور ايدن اختلاللرى باصديرمش، ومطبو-
عات وسائره حقنده بعض نظامات وضع ايلمش ايدى.
١٨٣٦ ده خارجيه ناظرى وباش وكيل اولوب،
اسپانيا ايشلرينه مداخله ايتمك فكرنده بولنديغى حالده،
قرالى قانديره‌مديغندن، استعفا ايتمش؛ ومجلس مبعوثانده
مخالفين فرقه‌لرينى توحيدله، بيوك بر نفوذ اجرا
ايدوب، خلقى موقع اقتداردن دوشورمش ايدى.
او تاريخدن اعتباراً صاحب ترجمه ايله موسيو (كيزو)
آره‌سنده رقابت حاصل اولوب، بريجيسى صول
وايكنجيسى صاغ جناحك رئيسى اولمش ايدى. ١٨٤٠
تاريخنده يكيدن باش وكيل اولوب، مصرده محمد على
پاشايى التزام ايتمش؛ واو صره‌ده فرانسه‌نك اوروپا
دول معظمه‌سى هيئتنك خارجنده براغلديغنى كوره‌رك،
تداركات حربيه ايله اوغراشمش، وپاريسك استحكاماتنى
تجديد ايتمش ايسه‌ده، قرالى حربه قانديره‌مديغندن،
بالاستعفا، موقعنى رقيبى موسيو كيزويه ترك ايده‌رك،
مجلس مبعوثانده شدتلى مخالفته باشلامش ايسه‌ده،
١٨٤٨ ده ظهور ايدن حركات اختلالكارانه‌يه قار-
يشميوب، آسايش طرفدارى بولنمشدر. او اثناده لويى
فليپ طرفندن باش وكالته اعاده اولنمش ايسه‌ده،
اختلالك اوكنى آله‌مامشدر. جمهوريتك تقررندن
صكره، قراللق طرفدارلغندن طولايى، وطنى طرفندن
مبعوث انتخاب اولنمامش ايسه‌ده، متعاقباً ديكر بعض
ايالات طرفندن انتخاب اولنه‌رق، لويى ناپوليونك
رئيس جمهور اولمسنه ياردم ايتمش، وبر مدت بونك
مسلك سياسيسنى التزام ايتمش ايسه‌ده، بونك ايمپراطورلق

بنلرینی آکلانجه، طرفنی ترك ایدوب، ایمپراطورلغك
اعلاننده توقیف وحبس ایله فرانسه حدودی خارجنه
سوق اولنمش ایدی. بعده پارسه عودتله مساعده
اولنه‌رق، ١١ سنه امور سیاسیه‌یه قاریشمقسزین،
تاریخ وسیاسیاته متعلق تألیفاتله و« قونسلوسلقله
ایمپراطورلق » تاریخنی اکمال، ودیگر آثارینی یکیدن
نشر ایتمکله اوغراشمش؛ وبعده ینه مجلس مبعوثانه
داخل اولوب، ایمپراطورلق حکومتنه قارشی صورتا
معتدل لکن غایت جدی ومتین بر اعتراضات مسلکنی
التزام ایتمشیدی. ١٨٧٠ ده پروسیه‌یه اعلان حرب
اولنمسنك پك علیهنده بولنمش، وسنهٔ مذکوره ایلولنده
اعلان جمهوریت ایدن فرقه‌یه قاریشمامش ایسه‌ده،
مدافعهٔ ملیه حکومتنه یاردیم ایدوب، بو بابده نفوذ
ذاتیسنی استعمال ایله، بعض دول معظمه‌نك توسط
واتفاقنی طلب ایچون چالیشمش، وبو مقصدله پترسبورغه
دخی کیتمش؛ وآنجق بو مساعیسی مثمر اوله‌مامشدر.
١٨٧١ ده یکرمی آلتی ایالت طرفندن مبعوث انتخاب،
ومجلس مبعوثان طرفندن حکومت موقته ریاستنه
تعیین اولنه‌رق، موسیو بسمارقله مصالحه‌یی امضا
ایتمش؛ واو صره‌ده ظهور ایدن قومون وسائره
عصیانلرینی باصدیروب، سائر فرقه‌لری دخی اسکات
ایله، آسایشك اعاده‌سنه وجمهوریتك تقررینه خدمت
ایتمش؛ وجمهوریت رئیسی انتخاب اولنوب، بر جمهوریت
معتدله تأسیسنه موفق اولمشدی. ١٨٧٣ ده مجلس
مبعوثان طرفندن ایستدیکی امنیته نائل اوله‌مامغله،
استعفا ایدوب، یرینه مارشال ماق ماهون انتخاب
اولنمشدر. ١٨٧٧ ده وفات ایدوب، جنازه‌سی بیوك
بر حرمت وطنطنه ایله قالدیرلمشدر. فرانسزلسانده
قوهٔ قلمیه‌سی فوق‌العاده اولوب، ١٠ بیوك جلددن
مرکب اولان « فرانسه اختلالی تاریخی » ایله ٢٠
بیوك جلددن مرکب اولان « قونسلوسلق وایمپراطور-
لق تاریخی » عنوانلی ایکی بیوك ومشهور تألیفندن
بشقه دها بر چوق آثار سیاسیه وتاریخیه‌سی واردر.
مجلس مبعوثانده ایراد ایتدیکی نطقلر دخی ١٦ بیوك
جلد اوزره نشر اولنمشدر. آقادمیانك دخی اعضاسندن
ایدی.

تیران { ودها طوغریسی تیرانه (Tyrana)
آرناودلقده اشقودره ولایتنك دراج
سنجاغنده، دراجك ٣٠ کیلومتره شرقنده واشقودره‌نك
٨٨ کیلومتره جنوب شرقیسنده قضا مرکزی بر
قصبه اولوب، ١٧٠٠٠ اهالیسی واردر. گوزل
وغایت منبت بر اووه‌نك کنارنده واقع گوزل ودلنشین
بر قصبه اولوب، سوقاقلری واسع ودوز، آقارصولری
چوق، چارشیسی بیوك وایشلکدر. اشقودره جاده‌-
سندن قصبه‌یه گیریلیرکن یولك ایکی طرفنده گوزل
ایکی جامع شریفی ودیگر برقاج جامع ومسجدیله برایکی
مدرسه‌سی واردر. بو ایکی جامعدن بری تیرانه بگلرینك
جد اعلاسی وقصبه‌نك بانیسی اولان سلیمان بك طرفندن
بنا اولنه‌رق، تربه‌سی دخی جامع شریفك حولیسنده
موجوددر. تیرانه قصبه‌سی یکی اولوب، تقریباً ٢٨٠
سنه اول تأسیس اولنمشدر. اوندن اول کوچك بر
قریه حالنده ایدی. اهالیسندن یالکز بیك قدری
خرستیان وقصوری مسلمدر. — تیرانه قضاسی دراج
سنجاغنی ترکیب ایدن درت قضانك بری واك بیوکی
اولوب، جنوب شرقی جهتندن مناستر ولایتنك ایلبصان
سنجاغیله، جنوب غربی جهتندن قوایه، غرباً نفس
دراج، غرب شمالی جهتندن شیاق قضالریله، شمالاً
اشقودره سنجاغنك اقچه حصار قضاسیله، شرقاً دخی
دبره سنجاغنك ماط قضاسیله محاط اولدیغی حالده،
١٠١ قریه‌یی جامعدر. اراضیسنك قسم اعظمی
طاغلق اولوب، کویلرینك چوغی دخی طاغ اتکلرنده‌در.
مرکز قضادن باشلایه‌رق شمال غربی‌یه طوغری واسعجه
بر اووه ممتد اولور، که فوق‌العاده منبت اولوب،
لایق وجهله دخی ایشلندیکندن، خیلی محصولات ویریر.
طاغلری چبلاق ایسه‌ده، بو اووه‌نك غرب جهتلرنده
وقضانك حدودنده واسع اورمانلر بولنیور. قضانك
اطرافنه بر نصف دائره کبی طولاشان (غراب) طاغندن
اینن صولر اوچ نهر تشکیل ایدوب، بونلرك بری
(آرزن) اسمیله دراج قضاسنه کیره‌رك، دراجك شمالنده
دکیزه دوکیلور. دیگر ایکیسی (روسیولاته) و(ترکوشه)
اسملریله تیرانه اووه‌سنی بعدالارواء اقچه حصار قضاسندن
کلن (ززه) چاییله دخی برلشه‌رك، (ایشم) نهرینی تشکیل
ایدرلر، که شیاق قضاسنی شق ایده‌رك، دکیزه منصب
اولور. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله میوه وسبزه‌لرك
انواعندن عبارتدر. اهالیسی ٤٠٠٠٠ راده‌لرنده
اولوب، همان جمله‌سی دین اسلامله متدیندرلر.

تیرانشاه { شهر زور قربنده بر قصبه اولدیغی
یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تیرتیوس (Tyrtée) یونان قدیم شعراسندن اولوب، میلاددن ٧ عصر اول آتنه‌ده یاشایوردی. اسپارته‌لیلر مسینه‌یه قارشی آتنه‌لیلردن امداد ایستدکلرنده، آتنه‌لیلر مقام استهزاده کندیلرینه طوپال وبر کوزی کور اولان بو شاعری کوندرمشلرسه‌ده، تیرتیوس غایت مشوق ومهیج اشعار نظم ایدوب، میدان حربده اوقومغله، اسپارته‌لیلرك غالبیتنی انتاج ایتمش؛ وفیمابعد اسپارته‌لی اولوب، محاربه‌لرده اشعارینی اوقور ایمش. اشعارندن یالکز بر قاچ قصیده موجوددر.

تیرسو (Tirso) اسپانیانك فاجعه نویس شعراسندن اولوب، ١٥٧٠ ده طوغمش، و١٦٥٠ ده وفات ایتمشدر. ٦٠ قدر فاجعه‌سی واردر.

تیرسه (Tirsa) فلسطینك اسکی برقصبه‌سی اولوب، سامریه ایله اردن نهری آره‌سنده واقع‌ایدی. سامریه‌دن‌اول اسرائیل حکومتنك مرکزی ایدی.

تیرلمونت (Tirlemont) بلجیقه‌نك جنوبی برابانت ایالتنده و(لوون)ك ١٨ کیلومتره جنوب شرقیسنده مستحکم بر قصبه اولوب، ١٣٣٠٠ اهالیسی ویوك منسوجات، صابون، شکر ومشهور بیره فابریقه‌لریله آت بازاری واردر.

تیر مردان فارسده توبند جان ایله شیراز آره‌سنده ٣٣ قریه‌دن مرکب برناحیه اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی اولدیغی وایچنده صوفیونه مخصوص بیوك بر خانقاه بولندیغی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تیرن (Tyrrhènes) اسکی پلاسج اقوامندن اولوب، ایتالیانك الیوم طوسقانه دینلن (تیرنه) خطهٔ قدیمه‌سنده ساکن ایدیلر، وروایته کوره آسیانك (لیدیا) خطهٔ قدیمه‌سندن یعنی آیدین جهتندن اورایه هجرت ایتمشلردی. کمیجیلکده وقورصانلقده مشهور ایدیلر.

تیرناو (Tyrnau) مجارستانك پرسبورغ ایالتنده وپرسبورغك ٤٠ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهالیسی، بر چوق مناسترلری وشراب تجارتی واردر. وقتیله دارالفنونی دخی اولوب، بعده بوده‌یه نقل اولنمشدر.

تیرنه (Tyrrhenie) ایتالیاده‌کی طوسقانه خطه‌سنك اسم قدیمی اولوب، اهالئ قدیمه‌سی اولان (تیرن) قومنه نسبتله بویله تسمیه اولنمش؛ وبعده (اتروریا) اسمنی آلمش ایدی. — تیرنه دکیزی (Mer Tyrrhénienne) دخی آق دکیزك ایتالیا ایله قورسیقه وساردنیه آطه‌لری آره‌سنده‌کی قسمنه دینور.

تیرول (Tyrol) آوستریانك منتهای غربنده بر خطه وایالت اولوب، شرقاً قارینتیا وسالسبورغ ایالتلریله، شمالاً باویره قرالغیله، غرباً اسویچره ایله، جنوباً دخی ایتالیا دولتیله محدود ومحاطدر. جنوب وغربه طوغری اوزانمش ایکی بروندن مرکب غیر منتظم بر شکلده اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٦٦٨٦ مربع کیلومتره واهالیسی ٨٠٥١٧٦ کشیدر، که بونلرك بر ثلثندن زیاده‌سی ایتالیان وقصوری آلمان جنسیتنه منسوب ایسه‌ده، جمله‌سنك کندیلرینه مخصوص شیوه‌سی، آیریجه قیافتلری، شرقیلری واخلاق وعادتلری واردر. آلپ رتیق سلسله‌سی بو خطه‌یی شق ایتمکله، اراضیسی طاغلق ومرتفع اولوب، اسویچره‌یه مشابهدر. آدیج، ایزاخ، برنته، دراوه ولخ نهرلری بو خطه‌ده نبعان ایدیور. هواسی صوثوق وسرت اولوب، طوپراغی یالکز جنوب جهتنده بر آز منبتدر. مع هذا زراعت کمال دقت وصنعتله اجرا اولنه‌رق، خیلی مقدار حبوبات، شراب، شربتجی اوتی، وسائره حاصل اولور. حیواناتی وآریلریله ایپك بوجکلری وطیوری دخی چوقدر. دمیر، کومش، قورشون، ظوز، شاب، مرمر، آلچی وسائر معدنلری ومعدن‌صولریله ایلیجه‌لری دخی واردر. معمولات صناعیه‌سی پك آزدر. اهالی همان کاملاً قتولیك اولوب، نشانجیلقده وموسیقیده مهارتلری مشهوردر. مرکزی (اینسبروق) شهری اولوب، ٤ سنجاغه و٢٤ قضایه منقسمدر.

تیره آیدین ولایتنك ازمیر سنجاغنده وازمیرك ٦٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ١٥٠٠٠ قدر اهالیسی، ١٤ جامع شریفی، مکتب رشدیسی وخانی وبز دستکاهلری واردر. جمعه طاغنك شمالی اتکنده کوچك مندرس طرفندن اروا اولنور پك منبت بر اووه‌نك کنارنده واقع اولوب، تجارتکاه بر قصبه

اولمغله، بر شعبهٔ مخصوصه ایله ازمیردن آیدینه کیدن دمیر یول خطنه ربط اولنمشدر. — تیره قضاسی ازمیر سنجاغنی ترکیب ایدن ١١ قضانك بری اولوب، شرقاً اودەمش، شمالاً بایندر، غرباً ازمیر وقوش آطەسی قضالریله، جنوباً دخی آیدین سنجاغیله محدوددر. ٧٦ قریەدن مرکب اولوب، ٣١ ٦٢٢ اهالیسی‌وار در، که بونلرك‌ده قصبەده ساکن ٥٩٠ روم و ٩٠٠ یهودیدن ماعداسی کاملاً مسلمدر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه اولوب، زیادەسیله منبتدر. باشلیجه محصولاتی حبوبات متنوعه ایله پاموق، آفیون وسائره دن ومیوەلرك انواعندن عبارتدر. جمعه طاغنده واسع اورمانلری دخی واردر. معمولات صناعیەسی باشلیجه خالی وکلیم وسجادەدر.

تیره بولی { طربزون ولایت وسنجاغنده وطربزونك ٨٢ کیلومترەغربنده اولەرق قره دکیز ساحلنده قضا مرکزی بر قصبه واسکله اولوب، خرشوت چاینك قربنده واقعدر. اسم اصلیسی لسان یونانیده اوچ قصبه معناسیله (تریپولیس)در. معمور وایشلك براسکله اولوب، ١٠٠٠٠ اهالیسی، برقاچ جامع شریفی وبررشدیه مکتبی‌واردر. آب وهواسی پك لطیف وصاغلامدر. — تیره‌بولی قضاسی طربزون سنجاغنی ترکیب ایدن ٨ قضانك بری اولوب، شرقاً نفس‌طربزون، غرباً کیرسون‌قضالریله، جنوباً دخی‌کوشخانه سنجاغیله محاطدر. ١١٤ قریەدن مرکب اولوب، ٤٠ ٢٠٠ اهالیسی واردر، که بونلرك ده یالکز ٥٠٠٠ قدری روم و ٥٠٠ ی ارمنی‌اولوب، قصوری مسلمدر. اراضیسی‌منبت ومحصولداراولوب، باشلیجه محصولاتی ذخایر متنوعه ایله پرنج، اوزوم، آرمود، الما، فندق وسائر میوەلردن ومعمولات صناعیەسی مقراض ایله سجاده وکلیمدن عبارتدر. باقیر معدنی حاوی بعض معدن صولری دخی واردر. درون قضاده ٦٢ جامع شریف و ٤٢ مکتب ابتدائی موجوددر.

تیری { (Thierri) بو اسمله فرانق حکمدارلرندن درت کشی کلمشدر.

برنجیسی قلوویسك بیوك اوغلی وآوستراسیانك برنجی قرالی اولوب، ٥١١ تاریخ میلادیسندن ٥٣٤ تاریخنەدك مجده حکومت سورمش؛ وتورینکه قرالنی خائنانه بر قلعەنك دیوارندن آشاغی‌یه آتوب، اتلاف ایدەرك، مملکت مذکورەیی دخی ضبط ایلمش؛ واوستروغوتلرك حکمداری بیوك تئودوریقی مغلوب ایدوب، غالیادەکی الکاسنك چوغنی الندن آلمشیدی.

— ایکنجیسی اورسیانك دردنجی، بورغونیەنك اوچنجی وآوستراسیانك یدنجی حکمداری اولوب، ایکنجی شیلدبرتك اوغلیدر. ٥٩٦ تاریخنده واقع پدرینك وفاتنده‌اورلیان وبورغونیه حکمداری اولوب، برادری (تئودبرت)ك آوستراسیادن اخراج وطرد ایتمش اولدیغی بیوك پدری (برونهاوت)ی یانئه قبول ایتمش؛ وبعده برادرینه اعلان حربله، آوستراسیایی دخی ضبط، وکندیسنی اوغلیله برابر (قولونیه)ده اسیر ایدوب، برونهاوتك ید انتقامنه تسلیم ایتمشیدی. ٦١٣ ده مجده وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی ایکنجی قلوویسك اوچنجی اوغلی اولوب، ٦٧٠ تاریخنده، اوچنجی قلوترك وفاتی اوزرینه، (ابرویین) طرفندن (نوستریه) تختنه اجلاس اولنمش ایسەده، ینه اوسنه آوستراسیا قرالی اولان برادری ایکنجی شیلدریق طرفندن (ابرویین) ایله برابر موقع اقتداردن اسقاط اولنەرق، سنت دنیس مناسترینه حبس اولنمش؛ و ٦٧٣ ده، برادرینك وفاتی اوزرینه، یکیدن نوستریه تختنه‌چکمش ایسەده، وزیری اولان مذکور (ابرویین) امور ادارەیی ید استقلالنه آلمش؛ وآوستراسیا قراللغی‌ضبط ایتمش اولان (پیین هریستال) ٦٨٧ ده نوستریەیی دخی ضبط ایله، کندیسی واحفادی بتون فرانسەده حکم سورمکه باشلامشلردی.

— دردنجیسی اوچنجی داغوبرتك اوغلی اولوب، ٧٢٠ تاریخنده، ٧ یاشنده اولدیغی حالده، تختنه اجلاس اولنمش؛ و ٧٣٧ یه قدر رسماً قراللق ایتمش ایسەده، امور اداره تمامیله وزیری اولان (شارل مارتل)ك ید استقلالنه کچوب، صاحب ترجمەنك وفاتنده کندیسی تختی ضبط ایلمش ایدی.

تیری { اوکوستن — (A. Thierry) فرانسەنك مشاهیر مورخیننden اولوب، فرانسەنك احوال تاریخیەسنه دائر برقاچ معتبر اثر یازدیغی کبی، انکلترەنك آنغلوصافونلر طرفندن ضبطی حقنده دخی پك مقبول بر اثر تألیف ایتمشدر. کثرت اشتغالندن طولایی اواخر عمرنده نور بصری غائب ایتمش ایسەده، اوحالده

دخى آثار نافعه تأليفندن وازبكجه‌مشيدى. ١٧٩٥ ده طوغوب، ١٨٥٦ ده وفات ايتمشدر. — برادرى آمده‌تيرى دخى فرانسه‌نك اهالئ قديمه‌سى اولان غالللرك تاريخنه دائر بر قاج كتاب يازمشدر. ١٧٩٧ ده طوغوب، ١٨٧٣ ده وفات ايتمشدر.

تيريا { (Thyrée) موره شبه جزيره‌سنك آرغوليده ايله لاقونيا حدودنده بر شهر قديم اولوب، خرابه‌لرى وبعض آثار عتيقه‌سى اليوم موجوددر.

تيرداد { ودها طوغريسى تيرداد (Tiridate) دياربكر وارضروم جهتلرنده حكومت سورن اشكانيان شعبه‌سى ملوكندن بو اسمله ايكى حكمدار كلمشدر.

برنجيسى ميلادك ٥٢ تاريخنده (رادمزد)ى اسقاطله، تختى ضبط ايتمش، ومتعاقباً رادمزد طرفندن اسقاط اولنمش ايسه‌ده، يكيدن تختى ضبطه موفق اولمش؛ وبر خيلى وقت مرقومله وآلتنجى تيغرانى تخته اجلاس ايتمك ايستين روماسردارى قوربولون ايله محاربه‌دن صكره، رومايه كيدوب، ايمپراطور (نرون) طرفندن تتويج اولنمش ايدى. ميلادك ٧٣ تاريخنده وفات ايتمشدر.

— ايكنجيسى خسروك اوغلى اولوب، پدرينك قتلنده ٢٣٢ تاريخ ميلاديسنده، چوجق اولديغى حالده، رومايه قاچمش؛ و٢٥٩ ده روما عسكرى طرفندن تخت موروثنه اجلاس اولنه‌رق، ٣١٤ تاريخنه‌دك حكومت سورمشدر. ابتدا خرستيانلغك پك عليهنده بولنمش ايسه‌ده، بعده كنديسى دخى بو دينى قبول ايتمشيدى.

تيرينته { (Tirynthe) يونانك آرغوليده‌خطهٔ قديمه‌سنده بر شهر قديم اولوب، مشهور قهرمان هركولك مقرى ايدى.

تيز { مكران ساحلنده، عمانك قارشيسنده ومكرانك مركزى اولان (كيز) دن بش مرحله‌لك مسافه‌ده بر قصبه اولديغى ياقوت حموى بيان ايديور. اليوم (بندر قمرى) اسميله معروف اولوب، ايرانك (هرمز) اسكله‌سى قربنده واقعدر.

تيس { (Theiss) مجارستانك الك بيوك نهرى اولوب، قارپات سلسلهٔ جبالنك غرب جنوبى اتكلرندن واردل طاغلرندن اينن مياهك جمله‌سنى جمع ايدر. غاليچيا حدودنده نبعاناله، غربه طوغرى جريان ايده‌رك، كنديندن بيوك اولان (ساموس) نهرينى اخذ ايتدكدن صكره، شمال شرقيه وبعده غرب جنوبى‌يه دونوب، صاغدن (بودروغ)، سايو، زاغوه چايلرينى اخذ ايله، جنوبه طوغرى دونه‌رك، دها آشاغيده صولدن كوروس، ماروس وبغا نهرلرينى اخذ ايتدكدن صكره، (پتروواردين) شهرينك ٤٠ كيلومتره شرق جنوبيسنده طونه‌يه منصب اولور. تابعلرينك الك بيوكى (ماروس)، ايكنجيسى ساموس واوچنجيسى كوروس چايدر. تيس نهرى تابعلريله برابر مجارستانك شرق جهتنده‌كى قسم اعظمنى اروا ايدوب، برچوق شهر وقصبه‌لرك ايچندن ويانندن كچر، كه بونلرك الك بيوكى (سكدين) شهريدر. مجراسى تقريباً ١٠٠٠ كيلومتره طولنده‌در. وقتيله تيس نهرى طغيان ايدوب، صيق صيق يتاق دخى دكيشديرديكندن، مجارستانك اووه‌لرينى كول وبطاقلغه چويرمش ايدى. شمديكى حالده مجراسى بوينجه سدلر ياپيلوب، ياپلسنك اوكى آلنمش ايسه‌ده، ينه آره‌صره سدلرى ييقه‌رق، اووه‌لره ياييلير، وبرچوق معموره‌لرى تخريب ايدر.

تيسافرن { (Tissapherne) يونان قديم مورخلرينك روايتنه كوره، آردشير بهمن وزراسندن اولوب، پادشاه مشاراليهك برادرى خسرو يونانيلرك امداديله برادرينه قارشى عصيان ايتديكنده، آردشير طرفندن مقابله‌يه مأمور اولمش؛ وقبل‌الميلاد ٤٠١ تاريخنده مرقوم خسروى مغلوب وقتل ايلمش ايدى. بو خدمتنه مكافاةً كوچك آسيا (يعنى آناطولى) واليسى اولوب. اسپارته‌حكمدارى (آجسيلاس)ه مغلوب اولمغله، خيانتنه حكم اولنه‌رق، آردشيرك ومقتول خسروك والده‌سى (پاريساتيس)ك امريله قتل اولنمشدر.

تيسبه { (Thisbé) پيرام ويا بهرامك معشوقه‌سيدر. [«پيرام» ماده‌سنه مراجعت.]

تيست { (Thyeste) [«آتره» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

تيسدروس { (Tysdrus) تونسده قيروان ايله ساحل بحر آره‌سنده بر شهر قديم اولوب، اليوم (الجم) اسميله معروف اولان خرابه‌لرنده بر تياترو ويرانه‌سى وديكر بعض آثار عتيقه موجوددر.

تیسو (Tissot) فرانسه‌نك اك مشهور اطبا. سندن اولوب، ١٧٢٨ ده طوغمش، و١٧٩٧ ده وفات ایتمشدر. حفظ صحه وفن طب حقنده بر قاچ تألیفی واردر. — ادبادن بر تیسو دخی اولوب، ١٧٦٨ ده طوغمش، و١٨٥٤ ده وفات ایتمشدر.

تیسیوس (Thesée, Θησεύς) یونان قدیمك اساطیرله مخلوط اولان اسکی تا- ریخنه کوره، آتنه‌نك قهرمان وحکمدارلرندن اولوب، میلاد عیسادن اون ایکی اون اوچ قرن اول حکم سورمشدر. شهر مذکور حکمدارلرندن (اجیوس)ك (ترزینه) حکمداری (پیتبوس)ك قیزی (اتره) ایله اولان مناسبت غیر مشروعه‌سندن طوغمش؛ وبیو- دیکنده آتنه‌یه کیدوب، اثنای راهده کویا بر چوق اژدرها وسائر موهوم جانورلر اولدیرمش؛ وپدرینه کندیسنی طانیتدیردقدن صکره، آتنه‌لیلری، (مینو- تاوروس) اسمنده موهوم بر بوغایه یدیرلمك اوزره، هر سنه کریده کوندرمك مجبوریتنده بولندقلری دلیقانلیلر ویرکیسندن قورتارمق ایچون، جزیرهٔ مذکوره‌یه کیدوب، (آریانه) اسمنده بر قیزك ویرمش اولدیغی ایپلیك واسطه‌سیله مشهور (لابیرنت)ه کیره‌رك مینوتاوروسی اتلاف ایتمش؛ وعودتنده غالبیت نشانه‌سی اولان بیاض سنجاغی چکمکی اونودوب، پدرینك مأیوسیتله دکیزه القای نفس ایتمسنه سبب اولدقدن صکره، تخت موروثنه جلوس ایله، آتنه‌یی توسیع وتزیین، وملکنی تکثیر ایلمشیدی. کویا جهنم الهی پلوتونك الندن (پروسرپینه)یی قورتارمق ایچون (پیروتیوس) ایله برابر آخرته سفر ایدوب، اورادن قهرمان هرکول طرفندن قورتارلمشیدی. آتنه‌لیلر وفاتندن صکره کندیسنی تقدیس ایدوب، نامنه بر معبد تأسیس ایتمشلردی.

تیغران (Tigran) بو اسمله، بری ارمنیلرك (حای) سلالهٔ قدیمه‌سنه ودیکر ایکیسی اشکانیانك دیاربکر وارضروم طرفلرنده حکم سورن شعبه‌سنه منسوب اولمق اوزره، اوچ حکمدار کلمشدر:

برنجیسی کیخسرونك معاصری اولوب، قبل المیلاد ٥٦٥ تاریخندن ٥٢٠ تاریخنه‌دك حکم سورمش؛ ومدیه حکمداری آستیاغه قارشی کیخسروه یاردم ایتمش ایدی.

— ایکنجیسی اوجهتده حکومت سورن اشکانیان شعبه‌سنك برنجی حکمداری اولوب، قبل المیلاد ١١٨ تاریخنده خراسان حکمداری بولنان ایکنجی مهرداد طرفندن نصب اولنمش؛ و٩٥ تاریخنه‌دك حکم سوروب، پونت وقپادوکیا یعنی طربزون وسیواس جهتلرینی دخی ضبط، وبرادرینك وفاتندن صکره خراسانده‌کی اشکانیانله حرب ایتمش ایسه‌ده، بعده بونلرله برلشه‌رك، سلفقیلره قارشی محاربه ایتمشیدی. عاقل وعادل بر حکمدار اولوب، بر طاقم قوانین ونظامات وضع ایتمش، وبر چوق وقوعات تاریخیه‌یی ضبط وتدوین ایتدیرمش ایدی. سردارلرینك بری طرفندن مقتولاً وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی «بیوك» عنوانیله معروف اولوب، ایکنجینك اوغلیدر. پدرینك تاریخ وفاتندن قبل المیلاد ٦٠ تاریخنه‌دك ٣٠ سنه حکومت سوروب، پونت حکمداری مهردادك قیزی قلیوپاتره‌یی تزوج، وقائن پدریله بالاتفاق، روماليلره اعلان حرب ایله، قپادوکیا وسوریه‌یی ضبط ایلمش ایسه‌ده، روما سردار- لرندن (لوقلوس) طرفندن مغلوب، وپومپیوس طرفندن عقد معاهده‌یه وبر چوق یرلرك ترکنه مجبور اولمشیدی. ینه تیغران تسمیه اولنان ایکنجی اوغلی خراسانده‌کی اشکانیانك امدادیله عصیان ایدوب، بر چوق یرلرینی ضبط ایتمش ایسه‌ده، بعده مغلوب اولوب، یالکز (سوفنه) شهرنده حکم سورمسی روماليلر طرفندن تصدیق اولنمش ایدی.

تیغرانکرد (Tigranocerte) آنفاً الترجمه بیوك تیغرانك دجله کنارنده تأسیس، وایچنه قپادوکیادن کتیردیکی ٣٠٠٠٠٠ اسیری اسکان ایده‌رك، پایتخت اتخاذ ایتمش اولدیغی بر شهر قدیم اولوب، بعده (لوقولوس) طرفندن ضبط اولندقده، اهالیسی طاغیدلمشیدی. آمد یعنی دیاربکر ویاخود سعرد شهرینك عینی اولدیغی مظنوندر.

تیغره یاخود تیغریس (Tigre, Tigris) السنهٔ اجنبیه‌ده دجله ایرماغنه ویریلن اسمدر. [«دجله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تیغی شعرای عثمانیه‌دن اولوب، سلطان سلیم خان ثانی دورنده سپاهی زمره‌سنه منسوب ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

آه‌مه میل ایلدی اول سروی ایتدم درکنار
عالم ایچره کورمدم بویله موافق روزکار

تيفاش { ياقوت حموى افريقيه‌ده بر قديم وعالى ابنيه‌لى بر قصبه اولديغنى بيان ايديور. بو قصبه اليوم جزايرك قسنطينه ايالتنده وقسنطينه‌نك ١٠٠ كيلومتره شرق جنوبيسنده واقعدر.

تيفاشى { (يوسف بن احمد) علماى عربدن او- لوب، آنف البيان تيفاش قصبه سندندر. بلورات وذى قيمت احجار حقنده معتبر بر تأليفى اولوب، بعض فقره‌لرى ١٧٨٤ تاريخ ميلا- ديسنده (اوترخت) ده طبع اولنان بر مجموعه‌يه درج ايدلمشدر.

تيفرنوم { (Tifernum) بو اسمله زمان قديمده بر قاچ قصبه وار ايدى.

تيفون { (Typhon) اسكى مصريلرك آلهۀ كاذبه‌سندن اولوب، سيئاتك، ظلمتك وقحطلك حاميسى، و (نفته) يعنى ارض بونك والده‌سى وياخود همشيره وزوجه‌سى زعم اولنوردى. اشك، صو آيغيرى، تمساح وعقرب بوكا مخصوص عد اولنوردى. سائر آلهۀ كاذبه‌يه مخصوص بيوك معبدلرك يانده بونك عبادتنه مخصوص كوچك وقرانلق برطاقم معبدلر وار ايدى،كه قرانلق معبد وتيفونيا اسميله معروف ايديلر. كويا (اوزيريس) دنيانك فتحنه كيتديكى وقت، مصر چوللرينك محافظه‌سنى تيفونه حواله ايتمش ايكن، كنديسى مصرى دخى ضبط ايتمكه قالقيشمش، وآنجق اوزيريسك زوجه‌سى (ايزيس) مانع اولمش. اوزيريس عودت ايتديكنده، تيفون كنديسنى بر تقريبله بر صنديغه قپايوب، تلف ايتدير- مش، وبعده صنديغى نيله آتمش؛ وايزيس زوجنك جنازه‌سنى بولوب، دفن ايتديكنده دخى، تيفون بونك جسدينى چيقاروب، ١٤ پارچه‌يه تقسيم ايده‌رك، هربرينى نيلك بر قولنه آتمش. اوزيريسك اوغلى (اوروس) بيوديكنده، تيفونى مغلوب وتلف ايتمش.

تيفيوس { (Typhée, Typhæus) اساطير يونانيه‌يه كوره، تارتار ايله ارضدن متولد بر ديو اولوب، يوز قفاسى وار ايمش، ويوز آغزندن آتشلر پوسكورترمش. كويا سمايه چيقوب، الهه‌يى مصره فرار ايتمكه مجبور ايدن جنلرك رئيسى اولوب، ابوالآلهه مشترى طرفندن يلديرمله اورلمش، واتنا بركانى آلتنه كوميلوب، اورادن آتشلر پوسكو- رتمكه دوام ايتمش.

تيق { (Tieck) آلمانيانك اك مشهور ادباسندن اولوب، حكايه وفاجعه اوله‌رق بر چوق آثار مقبوله‌سى واردر. ١٧٧٣ ده برلينده طوغوب، ١٨٥٣ ده وفات ايتمشدر.

تيكره { ياخود تيغره (Tigré) حبشك قسم شماليسنده بر خطه اولوب، ١١° ايله ١٦° عرض شمالى و ٣٤° ايله ٣٩° طول شرقى آره‌سنده ممتد اولور؛ اينى وبويى تقريباً ٤٤٠ كيلو متره‌در. مركزى (افسومه) و (آدوه) قصبه‌لريدر. اراضيسى (تكزه) نهريله اروا اوله‌رق، پك منبتدر. فيلانلرى وجسيم حشراتى چوقدر. بر چوق رؤسا بيننده منقسم اولوب، بونلر اسماً ورسماً حبش حكمدارينه تابعدرلر.

تيل { (Thiel) فلمنك (كلدره) ايالتنده و (آرنهايم) ك ٣٥ كيلومتره غرب جنوبيسنده اوله‌رق (واهال) نهرى اوزرنده بر قصبه اولوب، ٩٠٠٠ اهاليسى ويوك وپاموق منسوجات فابريقه‌لرى واردر.

تيلبورغ { (Tilburg) فلمنكك برابانت ايالتنده و (بوآلدوق) ك جنوب شرقيسنده بر شهر اولوب، ٢٧٠٠٠ اهاليسى وبيوك چوخه فابريقه‌لرى واردر.

تيلت { (Thielt) بلجيقه‌نك غربى فلاندره ايالتنده و (بروژه) نك ٢٠ كيلومتره جنوب شرقيسنده بر قصبه اولوب، ١٢٠٠٠ اها- ليسى وبز، دانتله، شابقه وصابون فابريقه‌لرى واردر.

تيلسيت { (Tilsit) پروسيه‌نك نفس پروسيه ايالتنده و (كومبين) ك ٥٥ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق (نيمن) ايله (تيلسه) نهرلرى اوزرنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ٢٠٠٠٠ اهاليسى، مكتب اعداديسى، كتبخانه‌سى ولهستانله ايشلك تجارتى واردر. ١٨٠٧ تاريخنده بو قصبه‌ده پروسيه وروسيه دولتلريله فرانسه آره‌سنده بر معاهده عقد اولنمشدر.

تيلوس { (Tilos) [« ايليا كى » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

تيماء { جزيرة العربك قسم شماليسنده، دمشق شام ايله (وادى القرى) آره‌سنده وشام حجاجى طريقنده بر قصبه اولوب، تبوكك

۱۹۰ کیلومتره شرقنده، حیلك ۳۵۰ کیلومتره غربنده ومدینهٔ منوره‌نك دخی ۳۵۰ کیلومتره شمالنده واقعدر. مشهور سموئل بن عادیانك حصنی اولان (ابلق الفرد) دخی بونك اوستنده بولنمغله، (تیماءالیهود) دیمکله دخی معروفدر. اهالیسی هجرت نبویه‌نك ۹ تاریخنده حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك (وادی القرا) یی تشریفلرینی ایشیدنجه، عرض اطاعت واعطای جزیه‌یه مسارعت ایتمشلردی. بعده حضرت عمر (رضه) یهودیلری جزیرةالعربدن طرد ایتدیکنده، بونلر دخی مملکتلرندن اخراج اولنمشلردی. بنی طی قبیله‌سنك مرکزی ایدی.

تیماجن (Timagène) یونان قدیم مورخلرندن اولوب، اسکندریه‌ده طوغمش، وقبل‌المیلاد ۵۵ تاریخنده اسکندریه‌یی ضبط ایدن رومالیلرك اسارتنه دوشوب، رومایه کوتورلدکدن صکره، آزاد اولمش ایسه‌ده، یاشایه‌بیلمك ایچون، آشجیلغه وعمله‌لکه سلوك ایتمش؛ وبعده بر ادبیات مدرسه‌سی آچوب، آوغستوسك توجهنی قزانمش ایسه‌ده، بو حکمدارله اکلندیکندن، بو توجهی‌ده غائب ایدوب، (داباتوم) قصبه‌سنه چکلمش، واوراده وفات ایتمشدر. غال قومنك وبیوك اسکندر ایله خلفلرینك تاریخلرینی یازمش ایسه‌ده، بو ایکی اثری نابود اولدیغی کبی، یازمش اولدیغی آوغستوسك تاریخی‌دخی اثنای تکبتنده کندیسی یاقشیدی.

تیمانت (Timanthe) یونان قدیمك اك مشهور رسامارندن اولوب، قبل‌المیلاد دردنجی قرنده (کیتنوس) ویا (سیکیون) شهرنده یاشامش؛ وایکی مشهور رسم برافمشدر.

تیمبریا یاخود تیمبریوم (Thymbrée, Thymbrium) آناطولیده (تروآده) خطهٔ قدیمه‌سنك بر قصبه‌سی اولوب، شمسك عبادتنه مخصوص معبدیله مشهور ایدی. — فریجیا خطهٔ قدیمه‌سنده و(ایسوس) قربنده دخی بو اسمله بر محل اولوب، ایران حکمداری کیخسرو بو محلده لیدیا حکمداری قروسوسی مغلوب واسیر ایتمشدر.

تیموتیوس (Timothée) اسکی آتنه جمهوریتی سردارلرندن اولوب، (قونون)ك اوغلی وحکیم (ایسوقرات)ك شاکردیدر. میلاددن ۳۷۵ سنه اول آتنه دونغاسنك قوماندانی اولوب، بر چوق غالبیتلره نائل اولمغله، ایران شاهی آردشیر بهمنك توسطیله آتنه‌لیلرله اسپارته‌لیلر آره‌سنده عقد اولنان معاهده‌یی انتاج ایتمش، واسپارته‌لیلرك سائر یونان جمهوریتلری اوزرینه اولان حاکمیتنه ختام ویرمش ایدی. بوکا مکافاةً آتنه میداننده بر هیکلی رکز اولنمشدی. قبل‌المیلاد ۳۶۳ ده دخی دونغا ایله چیقوب، اولینته، بیزانسه وسائر بعض قصبه‌لرله سیسام جزیره‌سنی ضبط ایتمش، وآسیای صغیردن بر چوق غنائم کتیرمش ایدی. ۳۵۹ دن باشلایه‌رق اوچ سنه دوام ایدن محاربهٔ داخلیه‌ده (خاریس) طرفندن اتهام اولنه‌رق، نفینه حکم اولنمغله، لیمنی جزیره‌سنه کیدوب، اوراده وفات ایتمشدر.

— بو اسمله یونان قدیم شعراسندن دخی بری اولوب، موسیقیده‌کی مهارتیله‌ده مشهوردر. قبل‌المیلاد ۴۴٦ تاریخلرنده (میلت) شهرنده طوغمش؛ وبعده حکمدار (آرخلائوس)ك دعوتی اوزرینه، ماکدونیایه کیدوب، ۳۵۸ ده اوراده وفات ایتمشدر. عودی ایکی تل دها علاوه‌سیله اصلاح ایتمشدر. بعض اشعاری موجوددر.

— بو اسمله خرستیانلرك عزیزلرندن دخی بری اولوب، حواریوندن پاولوسك تلمیذیدر. ۵۱ تاریخ میلادیسنده خرستیانلغی قبول ایدوب، پاولوسك معیتنده آناطولی وماکدونیا ایله رومایه کیتمش؛ وبعده (افس) پسقپوسی اولوب، ۹۷ تاریخنده قتل اولنمشدر. کانون ثانینك ۲۴ نده یورطیسی اجرا اولنور.

تیمور (Timor) آسیانك جنوبنده واقع سوند آطه‌لرندن ملوك جزایر مجتمعه‌سنك جنوبنده کائن (سومبا وه تیمور) جزایر مجتمعه‌سنك اك بیوکی والك شرقده بولنانی اولوب، ۸°۳۰′ ایله ۱۰°۳۰′ عرض جنوبی و ۱۲۱° ایله ۱۲۵° طول شرقی آره‌سنده ممتد اولور. بویی ۴۵۰ واکی ۱۲۰ کیلومتره اولوب، بعض جغرافیونك تخمیننه کوره ۱ ۲۰۰ ۰۰۰ وبعض سیاحینك تحقیقنه کوره یالکز ۵۰۰ ۰۰۰ اهالیسی واردر. اهالینك بر قسمی ملایی جنسنه منسوب ودین اسلامله متدین اولوب، قصوری پاپو، چینلی، پورتکیزلی وفلمنکلیدن مرکبدر. بر صره طاغلر آطه‌یی شق ایدوب، ایکی طرفندن بر چوق نهرلر آقار. هواسی صیجاق ایسه‌ده، موسم روزکارلریله تعدیل اولنور. طوپراغی پك منبت اولوب، اکثر طرفلری بالطه کورمه‌مش واسع اورمانلرله وبربرینه صارلمش جسیم نباتاتله مستور اولمغله،

چکید بولمق پك مشکلدر. صوك بهاری وقیشی اولمیوب نباتاتی دائمی صورتده تازه‌در. محصولاتی پرنج مصر بغدایی پاموق، توتون، چوید، ایله انواع میوه‌دن وبهاراتدن عبارتدر. صندال وسائر ذی قیمت اشجاری وکراسته‌بسی دخی چوقدر. حیواناتی مانده، آت، قویون، کچی، کیك، طوموز، میمون و سائره ایله غایت کوزل تویلی قوشلر انواعندن عبارتدر. تجارتی پك ایشلك دکلدر. جزیره‌نك قسم اعظمی بعض مسلم یرلی حاکملرك تحت‌اداره‌سنده اولوب، یالکز سواحلی پورتکیزلیلرله فلمنکلیلرك النده‌در. فلمنکلیلرك مرکزی غرب جنوبی ساحلنده واقع (قوپانغ) یاخود (کوپنك) قصبه‌سی، وپورتکیزلیلرك مرکزی دخی شرق شمالی ساحلنده کائن (دیلی) اسکله‌سیدر.

تیمور { [«تیمورلنك» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تیمور { [«آق محمد تیمور» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تیمور باش { اسوج قرالی اون ایکنجی شارله عساکر عثمانیه طرفندن ویریلن اسمدر. [«شارل» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تیمور تاش { سکزنجی قرن هجری اوائلنده آذربایجانده حکومت سورن امیر چوبانك ایکنجی اوغلی اولوب، پدری زماننده روم والیسی ایکن، امیر چوبانك قتلندن صکره یعنی ۷۲۸ تاریخنده سلطان بوسعیدك خوفندن مصره فرار ایله، ملك ناصر محمد بن قلاوونه التجا ایتمش؛ وبونك طرفندن حرمت وتعظیم کورمش ایسه‌ده، بعده ملك مصره طمع ایتمسی قورقوسیله سنهٔ مذکوره‌ده اخذ وقتل اولنمشدر. — [«تیمور طاش» ماده‌سنه دخی مراجعت بیوریله.]

تیمورجه ویرن { آنقره ولایت وسنجاغنده یبان آباد قضاسنك مرکزی بر قریه اولوب، آنقره‌نك ۱٤ ساعت شمال غربیسنده واقعدر.

تیمورجی { آیدین ولایتنك صاروخان سنجاغنده ومغنیسانك ۱۲۵ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق همنامی اولان چایك اوزرنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۶۰۰۰ قدر اهالیسی، مکتب رشدی وابتدائیسی ودمیر یول موقفی اولان صالحلیه قدر بر شوسه‌سی واردر. — تیمورجی قضاسی صاروخان سنجاغنك وبتون آیدین ولایتنك منتهای شمال شرقیسنده واقع اولوب، شرقاً قوله، جنوباً وغرباً کوردوس قضالریله، شمالاً دخی خداوندکار ولایتنك کوتاهیه سنجاغیله محدوددر. ۱۲۸ قریه‌یی جامع اولوب، جمله‌سی مسلم اولمق اوزره، ۳۳۷٦٤ اهالیسی واردر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق اولوب، تیمورجی چایی حوضه‌سندن عبارت اولمغله، بو چایه دوکیلن بر چوق دره‌لرله اروا اولنور منبت وادی واووه‌لری دخی واردر. باشلیجه محصولاتی حبوبات متنوعه ایله اوزوم، پلاموط وسائره‌دن عبارتدر. قضانك شرق وشمال جهتلرنده اورمانلری دخی چوق اولوب، خیلی اودون وکراسته کسیله‌رك، دره‌لر واسطه‌سیله ایندیریلیر. — تیمورجی چایی خداوندکار ولایتی حدودنده‌کی طاغلردن نبعانله، جنوب غربی‌یه طوغری آقه‌رق، همنامی اولان قصبه‌نك ایچندن کچر، وصاغ وصولدن بر چوق دره‌لر اخذ ایله، قضاء مذکورك اراضیسنی اروا ایتدکدن صکره، بورلو قربنده کدیز ایرماغنه دوکیلور. مجراسی تقریباً ۵۰ کیلومتره طولنده‌در.

تیمورجی قولی { (یوسف افندی) خطاطیندن واحدقره حصاری تلمیذی درویش محمدك شاکردانندن اولوب، فاتح جامع شریفنك دیوارنده‌کی فتح حدیثی وطوپخانه‌ده قلیج علی پاشا جامع شریفنك بتون جلی خطلری بونکدر. سائر آثاری دخی واردر. ۱۰۰۷ تاریخنده وفات ایدوب، طوپخانه‌ده قره باش تکیه‌سنده مدفوندر.

تیمور حصار { سلانیك ولایتنك سیروز سنجاغنده وسیروزك ۲۰ کیلومتره شمال غربیسنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، اسلام وبلغار وروم‌دن مرکب ۸۰۰۰ اهالیسی، چارشی جامعی نامیله بیوك ومزین بر جامع شریفیله دیکر معابدی، مکتب رشدیسی، برقاچ ابتدائی وصبیان وخرستیانلره مخصوص آیریجه ذکور واناث مکتبلری وایچندن جریان ایدن (قورشوه) دره‌سی اوزرنده ایکی کوپریسی واردر. قصبه چنکل طاغیله چایرلی بالقانك اتکلری آره‌سنده و واسع براووه کنارنده واقع اولمغله، موقع ونظارتی پك کوزل اولوب، ایچنده واطرافنده باغ وباغچه‌لری واشجار مثمره‌سی چوق، وعلی‌الخصوص ناری مشهوردر. قورشوه دره‌سی قصبه‌نك اوستنده

برقاج دکرمن چوریور. — تیمورحصار قضاسی سیروز سنجاغنی ترکیب ایدن ۸ قضانك بری اولوب، جنوباً سیروز، شرقاً نوره‌قوب، شمالاً منلك وپتریچ قضالریله، غرباً دخی سلانیك سنجاغنك عورتحصار قضاسیله محدوددر. قضا ۸۰ قریه‌دن مرکب اولوب، ۳۰۴۱۴ اهالیسی واردر، که بونلرکده ۱۳۸۱۱ ی مسلم وترك وقصوری بلغار، روم وقبطیدن مرکبدر. اراضیسی طاغ اتکلریله اووه‌دن عبارت اولوب، پك منبت ومحصولداردر. باشلیجه محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سیسام، پرنج، پاموق، کتن، توتون وسائره‌در. باغلری دخی چوق اولوب، خیلی شراب اعمال واخراج اولنور. ایپك بوجکلریله آریلری دخی اولوب، خیلی ایپك وبال چیقار. قضانك قسم غربیسنده کی طاغلر اورمانلرله مستور اولوب، بو اورمانلردن اودون وکراسته قطع اولنور. مرعالری دخی چوق اولوب، خیلی قویون، کچی، صیغیر، خرکله وسائره یتیشدیریلیر، ویوك ودری وسائر محصولات حیوانیه دخی اخراج اولنور. درون قضاده ۲۵ جامع، ۱۰ مسجد، ۳۴ کلیسا، ۱ رشدیه، ۳۳ ابتدائی وصبیان اسلام مکتبی، برقاج خرستیان مکتبی، ۲ حمام، ۳۵ خان، ۲۳۵ دکرمن و ۴ کوپری موجوددر. تیمور حصار قصبه‌سندن برساعتلق مسافه‌ده (دربند)ودرت ساعتلق مسافه‌ده دخی (ماریقوستنه) اسملریله ایکی قاپلیجه اولوب، ایکنجیسنك صویی شیشه‌لرله آوروپایه دخی کوندریلور.

تیمور سلطان } اوزبك خانلرندن شیبانی خانك اوغلی اولوب، پدرینك وفاتنده ۹۱۶ تاریخنده سمرقندی ضبط ایتمش؛ وبرادرلری جانی بك خان ایله عبدالله خان بخاراده حکومت سورمشلردر.

تیمور شاه } افغانستان حکمدارلرندن اولوب، احمد شاه ابدالینك اوغلیدر. کوچك برادری سلیمانی اجلاسه چالیشان پدرینك وزیری شاه ولی خانك قتلندن صکره، ۱۱۸۶ ده کابلده تخته جلوس ایله، ۲۰ سنه حکومت سوره‌رك، ۱۲۰۷ ده ۴۷ یاشنده وفات ایتمشدر. وفاتندن صکره اولادی آره‌سنده اختلاف دوشوب، شاه زمان کابلده، شاه همایون قندهارده وشاه محمود دخی هراتده حکومت سورمشدر.

تیمور طاش } خداوندکار غازینك الك بیوك امراسندن بر دلاور اولوب، غازی سلطان اورخان زمانده هرکه قلعه‌سنی ضبط ایتمش اولان قره علینك اوغلیدر. روم ایلی فتوحاتنده لالا شاهین پاشانك معیتنده بولنوب، ۷۶۷ ده یکیجه ویانبولی‌یی فتح ایتمش؛ ولالاشاهین پاشانك وفاتی اوزرینه، ۷۷۷ ده اونك یرینه روم ایلی بکلر بکی اولمش؛ و۷۸۴ده مناستر، پرلپه واشتبی ضبط ایله، آرناؤدلغك بعض طرفلرینی غارت ایلمش؛ وصربیه وبوسنه جهتلرنده دخی برچوق فتوحاته نائل اولمشدر. قره‌مان اوغلنك تجاوزی اوزرینه، پادشاه مشارالیهك بالذات سفرلرنده دمدار اردوسنك قوماندەسی صاحب ترجمه‌یه ویریله‌رك، اثنای حربده بالذات علاء الدین بکك اوزرینه هجومله، مظفریتی انتاج ایتمش؛ وبونك اوزرینه او وقته قدر مقام صدارته مخصوص اولان رتبهٔ وزارتله تلطیف بیورلمشیدی. بعده یلدیرم سلطان بایزید خان زماننده ۷۹۵ تاریخنده پادشاه روم ایلنده فتوحاتله مشغول ایکن، قره‌مان اوغلی فرصت بولوب، بغتةً بروسه‌یه هجومله، تیمور طاش پاشایی اسیر ایتمش ایسه‌ده، درعقب حضرت پادشاهك عساکر وفیره ایله آناطولی‌یه کچمسی اوزرینه، علاء الدین بك تیمور طاش پاشایی صالیویروب، مصالحه‌یه طالب اولمش؛ وآنجق مطلوبی اسعاف اولنمیوب، کندیسی تیمور طاشك اننه اسیر دوشمش، واخذ ثار حرصیله همان صلب واعدام اولنمشدر. بو حرکت خودسرانه‌سی اوزرینه، طرف پادشاهیدن تکدیر اولنمش ایسه‌ده، ینه اقبالدن دوشمیوب، تیمور وقعه‌سنده سلطان بایزید خانله برابر اسیر دوشمش، وکوتاهیه‌ده‌کی اموال واملاکی تیمور لنك طرفندن ضبط اولنه‌رق، دیك دیك جوابلری اوزرینه، صوئوق معامله‌یه دخی دوچار اولمشیدی. بعده هر نصلسه اسارتدن قورتیلوب، بروسه‌ده عیسی چلبی‌یی تخت سلطنته اجلاسه چالیشمش؛ وچلبی سلطان محمد خانك عسکریله واقع اولان محاربه‌ده اولوآباد قربنده مغلوباً فرار ایدرکن، کندی خدمتجیسی الیله قتل، ونعشی بروسه‌یه نقل ودفن اولنمشدر. عثمانلی سنجاغنك رنك ورسمنی تعیین ایدن بو ذات اولدیغی کبی، اووقته قدر بیاض کیبلن فسی دخی قیرمزی‌یه تحویل ایلمشدر. اوغلی یحیی بك وسائر اولاد واحفادی دخی تمیز ایتمشلردر.

تیمور طاش { مالیك چراکسه‌دن ملك ظاهر بر قوقك امراسندن اولوب، سوریه جهتنده بعض والیلکلرده، وتیمورلنکك حلبی محاصره‌سنده حلب والیسی بولنمش ایدی.

تیمور طاش { (صالح بن محمد) «الزواهر علی جواهر النظایر» عنوانیله «الاشباه والنظایر» کتابنه یازلمش حاشیه‌نك صاحبیدر.

تیمور طاش { خداوندکار ولایتنك بروسه سنجاق وقضاسنده وبروسه‌نك ١٠ کیلومتره شمالنده بیوك بر قریه‌در.

تیمور قپو { قوجه بالقان سلسله‌سنده واسلیمیه‌نك شمال غربی جهتنده بلغارستان ایله شرقی روم ایلی آره‌سنده بر کچیددر. —— دسپوط طاغنك دخی شرقی روم ایلی ایله سلانیك ولایتی حدودنده بو اسمله بر ذروه‌سی واردر. —— شیروانده‌کی دربند شهرینه دخی بعضاً بو اسم ویریلیر. [«دربند» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تیمورلنك { امیر تیمور خان، تیمور کورکان وصاحبقران دیمکله دخی معروف اولوب، السنهٔ اجنبیه‌ده غلط اوله‌رق (تامرلان Tamerlan) اسمیله مشهوردر. دنیانك اك بیوك جهانکیرلرندن اولوب، فتوحاتیله وضبط ایتدیکی یرلرده ایتدیکی مظالم وتعدیات وسفك دما ایله شهرت بولمشدر. ٧٣٦ تاریخ هجریسنده ماوراء النهرك سبزشهری جوارنده (کش) قصبه‌سنده طوغمش، وروایته کوره برقاج بطنده چنکیزك سلاله‌سیله برلشن بر مغول سلاله‌سنه منسوب اولوب، چنکیز خاندانـنه قرابت صهریه ایله دخی مربوط بولنمشدر. بو مناسبتله چغتای حکمداری تغلق تیمورك زمانـنده وفات ایدن عمی سیف الدینك یرینه کش والیسی وعشیرت رئیسی اولوب، تغلغك وفاتنده بونك قانی امیر حسینله برلشـه‌رك، تغلغك اوغلی مغلوب وقتل ایتمش؛ وبعـده امیر حسینی دخی بلخده محاصره واخـذ وقتل ایده‌رك، ٧٧٠ تاریخـلرنده خانلغنی اعلان ایلمشـدر. بعده خوارزم وکاشغر ایله بتـون ماوراء النهری ضبـط ایده‌رك، آلدیغی یرلردن برچوق اهالی شهر سبزه نقـل واسکان ایلمشـیدی. ٧٨٣ ده خراسـانی ضبط، وحکمداری بولنان ملك غیاث الدین کرتی اسیر ایده‌رك، سمرقنده نقل وحبس، وسبزوار ونشابوری دخی فتح ایله، سربدارلندن خواجه علی مؤیدی تسلیمه مجبور ایلمش؛ وبعده سیستانی، ٧٨٥ ده قندهاری ومتعـاقباً مازندرانی ضبط ایله، ٧٨٨ ده آذربیجـانه کلوب، سـلطان احمد جلایری فرار ایتمکله، تبریز، نخجوان، قارص وتفلیس جهتلرینی دخی فتح ایتمش، وقره باغ حاکمی شیخ ابراهیمی عرض اطاعته مجبور ایلمشدی. اورادن شیرازه واروب، اورانك حکمدارلغنی آل مظفردن شاه یحیایه توجیـه ایتدکدن صکره، ماوراء النهره عودت، ومتعاقباً دشت قپچاق حکمداری تقتمش خان ایله ایکی دفعـه حرب ایده‌رك، کندیسنی مغلوب ایتمشدی. ٧٩٤ ده مازندرانی بعد التسخیر، شیرازه کیده‌رك، آل مظفردن شاه منصوری قتل ایله، فارس اقلیمنی ضبط ایتـدیکی کبی، بغداده کیـدوب، احمد جلایری فرار ایتمکله، عراق عربی دخی الهٔ کتیرمش؛ وموصـل، ماردین، دیاربکر جهتـلرینی دخی بعد الفتح، شیرواندن دشت قپچاقه کچوب، تقتمش خانی بو دفعه کلیاً منهزم وسیبریانك ایچ طرفلرینه قدر تعقیب ایتمشـدر. بو صره‌ده بحر خزر اطرافنی وروسیه‌نك نصف جنوبیسنی دخی ضبط وتخریب ایتمش؛ واورادن شیرواندن مرورله ٨٠٠ تاریخنده یلدیرم کبی هندستانه هجوم ایده‌رك، شاه محمد رابعی مغلوب، وپایتختی اولان دهـلی ایله هنـدك اکثر طرفلرینی ضبط ایدوب، کچدیکی یرلری قانه غرق ایتمشدر. عودتنده ینه آذربیجاندن کچوب، کرجستـانی ضبط، وبرچوق اسیر اخذ ایتـدکدن صکره، ٨٠٣ ده سـیواسی تخریب، وحلب وشامی ملوك مصرك الندن ضبط، وبغدادی استیلا ایله کرك دمشق شامك وکرك بغدادك اهالیسنی قتل عام ایتمش؛ واوقیشی قره‌باغـده کچیروب، ٨٠٤ سـنه‌سی ایلك بهارنده سیواس وقیصریه‌یی ضبط ایله، انقره‌ده یلدیرم سلطان بایزید خانله جنك ایده‌رك، پادشاه مشارالیهی اسـیر ایتمش، وتخریباتنی ازمیره قدر توسـیع ایلمش ایسه‌ده، بو طرفده چوق وقت طورمیوب، کرجستان وقره‌باغ طریقیله پایتخت اتخاذ ایتمش اولدیغی سمرقنده عودت ایتمش؛ وچینك فتحیچون ٢٠٠٠٠٠ عسکر تهیئه ایدوب، اوطرفه عزیمت ایتمش ایسه‌ده، اثنای راهده سیحون کنارنده واقع (اترار) ده ٨٠٧ تاریخنده و ٧١ یاشنده وفات ایتمشدر. نعشی سمرقنده نقل ودفن اولنمشـدر. مدت سلطنتی ٣٦ سنه‌در.

تیمورلنك غایت ظالم وخونخوار اولوب، کندیسنك

فتوحاتی عالم اسلام ایچون بیوك بر مصیبت اولمش، وهر کچدیکی یرلری قان وکوله بولایوب، تخریب ایتمشدر. دهلی شهرینك اوکنده یوز بیك اسیر کسمش، وبغدادده طقسان بیك انسان قفاسندن بر قله یاپلمسنی امر ایتمشدی. مع هذا عالم ومحب علما اولوب، تخریب ایتدیکی یرلردن طوپلادیغی آثارله سمرقندی اعمار وتزیین ایتمش، وبر چوق مدرسه‌لر، کتبخانه‌لر وسائر اسباب معارف یاپدیرمشیدی. « توزکات » عنوانیله بر طاقم قوانین دخی قلمه آلمش، وکندی ترجمهٔ حالنی کندیسی یازوب، بونده مظالم واقعه‌سنی حقلی ومعذور کوستره‌جك اسباب ایرادینه اوزنمشدر. چغتای لسانده یازدیغی بو کتابلر فارسی‌یه وبعض آوروپا لسانلرینه دخی ترجمه اولنمشدر. کندیسی طوپال ایدی.

تیمورلنك { (آل —) آنفاالترجمه تیمورلنكك تأسیس ایلدیکی دولت اولوب، اکثر جهانکیرلرك ملکی کبی بونك دخی اوقدر قانلر دوکه‌رك ضبط ایتدیکی یرلر چوق وقت یدواحدده وبر دولت حالنده قالمامش؛ واحفادی بیننده بر چوق نزاعلر واختلافلر ظهور ایده‌رك، بونلرك چوغی بربرلریله واقع محاربه‌لرده قتل اولنمشدر. مع‌هذا آل تیمورك بر شعبه‌سی بقین وقته‌دك هندستانده کمال شوکت وعظمتله سلطنت سوروب، حکمدارلری آوروپاجه «بیوك مغول» عنوانیله شهرت بولمش، ودارات ودبدبه‌ده ضرب مثل حکمنه کچمشلردر.

تیمورلنکك درت اوغلی اولوب، بیوکی اولان (غیاث‌الدین جهانکیر) پدرینك اوائل سلطنتنده ۷۷۷ تاریخنده ۲۰ یاشنده وفات ایتمشدر. ایکنجیسی اولان (معزالدین عمر شیخ) ۷۹۵ ده پدری طرفندن فارس حاکمی نصب اولنه‌رق، بر سنه صکره، پدریله کوریشمك اوزره، دیاربکره کیدرکن، کردستانده قتل اولنمشدر. اوچنجیسی پدری طرفندن عراق وآذربیجان ودیاربکر وروم جهتلرینك حاکمی نصب اولنوب، پدرینك وفاتندن صکره اورالرده اوچ سنه سلطنت سورمش؛ وقره‌قویونلی طائفه‌سیله واقع اولان محاربه‌ده مقتول اولوب، ملکی قره‌یوسف طرفندن ضبط اولنمش ایدی.

بو وجهله تیمورلنکك اصل وارثی دردنجی اوغلی (معین الدین شاهرخ) اولوب، بوذات پدرینك حیاتنده خراسان والیسی اولدیغی کبی، تیمورك وفاتنده دخی اعلان سلطنتله، سائر طرفلرده ادعای سلطنت ایدن احفاد تیمور برر صورتله مغلوب وچوغی مقتول اولدیغجه، پدرینك ضبط ایتدیکی یرلر بوکا قالمقده ایدی. مدت امارت وحکومتی ۵۰ سنه اولوب، ۸۵۰ ده وفات ایتمشدر.

بیوك اوغلی مشهور (الغ بك) پدرینك حیاتنده سمرقند والیسی اولوب، شاهرخك وفاتنده تخت سلطنته جلوس ایتمش ایسه‌ده، اوغلی عبداللطیف عصیان ایدوب، ۸۵۲ ده کندیسنی ودیکر اوغلی میرزا عبدالعزیزی قتل ایتمش، و۶ آیلق سلطنتندن صکره کندیسی دخی امراسندن بری طرفندن قتل اولنمشدر.

شاهرخك دیکر درت اوغلی ابوالفتح ابراهیم، میرزا بایسنقر، میرزا سیورغتمش ومیرزا محمد چوکی برر طرفده والی وحاکم اولدقلری حالده، پدرلرینك حیاتنده وفات ایتمش؛ وبونلردن ابراهیمك اوغلی میرزا عبدالله جدینك زماننده فارس حاکمی ایکن، شاهرخك وفاتنده عم زاده‌سی سلطان محمد طرفندن اورادن اخراج اولنمغله، عمی الغ بكك یاننه کیتمش، وبونك واوغلی عبداللطیفك قتلندن صکره بر سنه سلطنت ایدوب، ۸۵۵ ده امیرانشاهك تورونی سلطان ابو سعیدله واقع محاربه‌ده قتل اولنمشدر. بو وجهله شاهرخ احفادندن یالکز میرزا بایسنقرك، میرزا سلطان محمد، میرزا بابر ومیرزا علاءالدوله اسملریله اوچ اوغلی قالمشیدی، که جدلرینك وفاتنده هر برلری بولندقلری یرلرده اعلان سلطنت ایدوب، بینلرنده واقع اولان محاربه‌لرده ایکیسی قتل اولنمغله، بابر یدی سنه هراتده سلطنت سورمش، و۸۶۱ ده وفات ایتمش؛ واوغلی میرزا شاه‌محمود جانشینی اولمش ایسه‌ده، ینه او سنه عم زاده‌سی میرزا ابراهیم طرفندن قتل اولنمش؛ وبو دخی قره قویونلی حکمداری جهانشاه بن قره‌یوسف طرفندن مغلوب اولمش؛ ومیرزا سلطان محمدك اوغلی میرزا یادکار محمد اوزون حسنك تقویتیله سلطان ابو سعیدك وفاتنده خراسان حاکمی اولوب، ۸۷۵ ده معزالدین عمر شیخ نسلندن حسین بایقرا طرفندن قتل اولنمش، وبونکله شاهرخك سلاله‌سی منقرض اولمشدر.

معین‌الدین عمر شیخك میرزا پیر محمد، میرزا رستم، میرزا بایقرا، میرزا امیرك احمد ومیرزا اسکندر اسملریله

اولان بش اوغلندن برقاچی تیمورك حیاتنده وبرقاچی
دخی بعده شاهرخ فرمانیله فارس، همدان، اصفهان،
قره باغ واوزجند جهتلرنده والی بولنـوب، بعده
بربرلرینه وشاهرخه قارشی عصیان ومحاربه ایده‌رك،
جمله‌سی بو یولده تلف اولمش، وهیچ بری سلطنت
سورمه‌مشدر. یالکز میرزا بایقرانك تورونی سلطان
حسین بایقرا ٨٧٥ ده خراسانده شاهرخ سلاله‌سنك
حکمدار اخیری اولان میرزا محمد یادکاری قتل ایده‌رك،
٣٨ سنه حکومت سورمش، و٩١١ تاریخنده وفات
ایتمش؛ ومشترکاً خلفلری اولان میرزا بدیع الزمان
ومیرزا مظفر ماوراءالنهر حکمداری شیبك خان اوزبك
طرفندن مغلوب اولوب، هر بری بر طرفه قاچغله،
عمر شیخ سلاله‌سی دخی منقطع اولـوب، ملکلری
اوزبکلره کچمشدر.

اکبر اولاد تیمـور اولان غیاث الدینك ایکی اوغلی
اولوب، بیوکی میرزا سـلطان محمد جدی طرفندن
ولیعهد اتخاذ اولنمش ایسه‌ده، جدینك حیاتنده روم
سفرنده وفات ایتمکله، غزنه وکابل وهرات جهتلرینك
حاکمی بولنان برادری میرزا پیر محمد ولیعهد اولوب،
تیمورك وفاتنـده یاننده بولنمش ایسـه‌ده، سمرقندده
سـلطان خلیل بن امیرانشـاه اعلان سـلطنت ایتمش
اولدیغنـدن، بینلرنده واقع محـاربه‌ده قتل اولنمش؛
وسلطان محمدك اوغلی میرزا سعد وقاص ایله پیر محمدك
اوغلی میرزا قیدو شاهرخ طرفندن برنجیسی قم وکاشان
وایکنجیسی بلخ وغزنه وقندهـار والیلکنه نصب او-
لنمشلر ایسه‌ده، برنجیسی قره یوسفه التجا، وایکنجیسی
عصیان ایده‌رك عزل اولنمغله، پریشان اولوب، بو وجهله
غیاث الدین جهانکیرك نسلی سلطنت سوره‌مه‌مشدر.

امیرانشاهك اولادی بحثنه کلنجه : بونلردن سلطان
خلیل جدینـك وفاتنده سمرقندده تخته جلوس ایتمش
ایسـه‌ده، ٤ سنه صکره امراسی عصـیان ایده‌رك،
کندیسنی حبس ایتمشلر؛ وخراسانده حکومت سورن
عمی شاهرخ کندیسنی تخلیص ایده‌رك، عراق وآذر-
بیجان والیلکنه نصب ایتمشدی. ٢ سنه صکره ریده
وفات ایتمشـدر. برادرلری میرزا ابوبکر ومیرزا عمر
آذربیجان حکومتیچون بینلرنده محاربه ایدوب، بعده
برنجیسی کرمان حاکمی اویسله واقع محاربه‌ده، وایکنجیسی
عمی شاهرخه قارشی عصـیانده قتل اولنمشلردر. بو
وجهله امیرانشاه نسلندن اك اول سلطنت سـورن
میرزا محمد بن امیرانشاهك اوغلی سلطان ابوسعیددر،
که ٨٥٥ ده میرزا عبـدالله بن ابراهیم بن شـاهرخی
قتل ایله، سمرقند تختنه جلوس، وبعده خراسـان،
غزنه، کابل، سیستان وعراق جهتلرینی دخی ضبطله
١٨ سنه سلطنت سوردکدن صکره، ٨٧٣ ده اوزون
حسن طرفندن مغلوب واسیر اولوب، قتل اولنمشدر.
بوندن صکره اوغلی میرزا سلطان احمد ماوراء النهرده
٢٧ سنه حکومت سوروب، ٨٩٩ ده وفات، وبرادری
میرزا سلطان محمود ٢ آی سلطنت ایتمشدر. اوغللری
میرزا بایسنغر ایله میرزا سلطان علی بر مدت بینلرنده
محاربه ایتدکدن صکره، بایسنغر قتل اولنمغله، سلطان
علی ٩٠٥ تاریخنه‌دك حکومت سوره‌رك، تاریخ منذ
کورده شیبك خان اوزبك طرفندن اخذ وقتل اولنمشدر.

بو وجهـله آل تیمور سـلطنتی منقرض اولوب،
ملکلرینـك بر قسمی اوزون حسـنك وبر قسمی دخی
اوزبکلرك الینه کچمش ایکن، ٩١٦ تاریخنده شاه
اسماعیل صفوی خروج ایله شیبك خانی قتل ایتدکده،
میرزا بابر بن شیخ عمر بن سلطان ابو سعید ماوراء النهر
سـلطنتنه نامزد اولمش ایسـه‌ده، عبید خان اوزبك
طرفـندن مغلوب اولوب، غزنه ایله وهندك بعض
طرفلریله قناعت ایتمش؛ واوراده یکی برحکـومت
قوروب، ١٩ سنه حکم سوردکدن صکره، ٩٣٧ ده
وفات ایتمشدر. اوغلی وخلفی میرزا همایون توسیع
ممالك ایده‌رك، هندستانك کرسیسی مقامنده اولان
دهـلی‌یی دخی ضبط ایله، ٩٦٣ تاریخنه‌دك سـلطنت
سورمش؛ وبونك اوغلی میرزا جلال الدین اکبر شاه
هندستانك هر طرفنی ضبطله، بیوك بر سلطنت
قورمشـدر. هندستانده‌کی آل تیمور دولتی بابردن
اعتبـاراً ٩١٦ دن ١٢٢١ تاریخنه‌دك ٣٠٥ سـنه
سوروب، نهایت هندستانك نادرشاه طرفندن ضـبط
اولنمسی وبعـده انکلیزلرك الینـه کچمسی اوزرینـه
هندستانده‌کی دولت تیموریه دخی منقرض اولمشدر.

خراسان وماوراءالنهر جهتنده سلطنت سورن آل تیمور

تیمورلنك	٧٧١
سلطان خلیل بن امیرانشاه بن تیمور	٨٠٧
شاهرخ بن تیمور	٨١١
اولغ بك بن شاهرخ	٨٥٠
عبد اللطیف بن اولغ بك	٨٥٣
عبدالله بن ابراهیم بن شاهرخ	٨٥٤
ابو سعید بن محمد بن امیرانشاه بن تیمور	٨٥٥
میرزا یادکار بن محمد بن بایسنغر بن شاهرخ	٨٧٣
حسین بایقرا بن منصور بن بایقرا بن شیخ عمر	٨٧٥
بدیع الزمان ایله میرزا مظفر مشترکاً	٩١١ الی ٩١٣

ابو سعيد دورندن صكره ماوراء النهر خراساندن آيريلوب، هرانده سلطنت سورن مذكور حكمدارلردن بشقه سمرقندده مستقلاً سلطنت سورمش بر قاچ حكمدار دها واردر، كه بروجه زير ذكر اولنور :

سلطان احمد بن ابی سعيد	٨٧٣
سلطان محمود بن ابی سعيد	٨٩٩
بايسنغر بن محمود	٨٩٩
سلطان علی بن محمود	٩٠٣ الی ٩٠٥

هندستانده حكومت سورن آل تيمور حكمدارلری دخی بروجه زيردر :

بابر بن عمر شيخ بن ابی سعيد	٩٠٣
ميرزا همايون بن بابر	٩٣٧
جلال الدين اكبر شاه بن همايون	٩٦٣
سليم شاه جهانكير بن اكبر	١٠١٢
شاه جهان بن جهانكير	١٠٣٧
اورنك زيب عالمكير	١٠٦٨
شاه علم بن عالمكير	١١١٨
جهاندار ابكندر شاه بن شاه عالم	١١٢٤
فرخ سير بن عظيم الشان بن شاه عالم	١١٢٥
رفيع الدرجات بن اورنك زيب	١١٢٩
شاه جهان ثانی	١١٢٩
محمد شاه	١١٣٠
احمد شاه	١١٦٠
عالمكير ثانی	١١٦٧
شاه عالم ثانی	١١٧٣ الی ١٢٢١

تيموريجه { (ودها طوغريسی توموريجه) آرناؤدلقده يانيه ولايتنك برات سنجاغنه ملحق بر قضا اولوب، جهت غربيه‌سنده واقع (تومور) جبل منفردی اسمنه نسبتله بويله تسميه اولنمشدر. قضا ٤٣ قريه‌دن مركب اولوب، مركزنده بر خان وبر ايكی دكان موجوددر. اراضيسی طاغلق وغير منبت اولوب، اكثر اهاليسی درسعادتده قالديرجيلقله وداخل ولايتده ضبطيه‌لك وسائر خدمتلرله كچينيرلر. مشهور كوپريلی محمد پاشا بو قضادن ايدی. قضا شمالاً وغرباً نفس برات، جنوباً اسفراپار قضالريله، شرقاً دخی مناستر ولايتنك كوريجه سنجاق وقضاسنه ملحق اوپار ناحيه‌سيله محدوددر.

تيموق { (Timok) صربيه‌ده بر نهردر، كه مملكت مذكوره‌نك شرق جهتنده نبعانله، شماله طوغری جريان ايده‌رك، قورشواج وزايچار قصبه‌لری يانندن كچدكدن وبر خيلی مسافه‌ده صربيه ايله بلغارستان حدودينی آيردقدن صكره، طونه‌يه منصب اولور. مجراسی تقريباً ١٢٠ كيلومتره طولنده‌در.

تيموليون { (Timoléon) يونان قديم جبا- هيرندن قورنته‌نك اك مشهور سردارلرندن اولوب، قبل الميلاد ٤١٠ تاريخلرنده طوغمش؛ وحب وطنيله شهرت بولمشدر. برادری (تيموفان)ك حقوق حكمرانيی غصب ايتسنه مانع اولوب، بونی بو نيتدن واز كچيرمكه چاليشدقدن صكره، قانديره‌ميه‌جغنی آكلاينجه، كنديسنی اعدام ايتمش؛ وبو فداكارلقدن صكره كنديني تغريب ايدوب، ٢٠ سنه وطنندن اوزاق طورمش ايدی. بعده سيراقوسه‌ليلرك امدادينه كيدوب، بونلری كنج دنيسك ظلمندن قورتارمش، وسيجيليانك ديكر بر چوق شهرلرينی دخی بعض متغلبينك ظلمندن قورتاره‌رق، وقرتاجليلری جزيره‌دن چيقاره‌رق، جمهوريتلر تأسيس ايلمشيدی. قبل الميلاد ٣٣٧ تاريخنده، امور سياسيه‌دن ال چكمش اولديغی حالده، سيراقوسه‌ده وفات ايتمشدر. كنديسنه محبت وطنيه وحقانيتك بر تمثال مجسمی نظريله باقيلور.

تيمون { (Timon) بو اسمله يونان قديم مشا- هيرندن ايكی كشی اولوب، برنجيسی قبل الميلاد ٤٤٠ تاريخلرنده طوغمش؛ وثروتی غائب ايتديكنده، بتون احباسنك كنديسندن روكردان اولديغنی كورنجه، انسانلردن نفرت ايدوب، طاغلره قاچمش؛ وبقيهٔ عمرينی انزواده كچيروب، نهايت بر آغاجدن دوشمكله بجاغنی قيره‌رق، باقه‌جق كيمسه‌سی اولمديغندن، تلف اولمشدر.

— ايكنجيسی حكما وشعرادن اولوب، قبل الميلاد ٣٥٠ تاريخلرنده (فيونته)ده طوغمش، وبر مدت مصر وماكدونياده اكلندكدن صكره، آتنه‌يه كيدوب، فلسفه تدريسيله مشغول اولمش ايدی. حكيم (پيرون)ك محبی ايدی. حكمايه قارشی بعض هجويات وهزلياتی واردر.

تيمی { (ابو محمد عبدالله بن ايوب) دولت عباسيه زماننده ياشامش مشاهير شعرادن اولوب، كوفه‌لی وبنی تيم آزادليلرندندر. ابراهيم موصلی واوغلی اسحقك احباسندن اولوب، خليفه امين ومأمونی وبرامكه‌يی مدح ايله بر چوق احسانلره نائل اولمش؛ وبعده يزيد بن مزيده انتساب ايتمش ايدی. شرابك وصفنه دائر دخی بعض كوزل اشعاری واردر. حقنده بر چوق نوادر منقولدر.

شو بيت خليفه امينك مدحنه دائر سويلنمش اولديغى بر قصيده‌سندندر :

لابد من سكرة على طرب
لعل روحا بديل من كرب

تين { (جبل —) جبل زيتون ايله برابر فلسطينده ايكى طاغدر، كه قرآن كريمده مقام قسمده مذكوردر.

تينات { بحرشامده مصيصه قربنده بركورفز اولوب، ديار مصريه‌يه اودون كوتورن كميلرك اوراده يوكلنديكنى ياقوت حموى بيان ايديور. بو تعريفدن اسكندرون ويا مرسين كورفزى اوله‌جغى آكلاشيليور. جغرافيون عربك بعضيسى بو اسمله مذكور كورفزده بر قصبه دخى اولوب، آتى الترجمه (تيناتى) نك وطنى بولنمش اولديغى بيان ايديورلر.

تيناتى { (ابو الخير عباد بن عبدالله اقطع) مشاهير صلحادن ومحدثيندن اولوب، سباعله انسيت ايلديكى، وبر الى مقطوع اولديغى حالده، نسج ايله مشغول بولنديغى مشهور وحقنده بك چوق كرامات منقولدر. جبل لبنانده اقامت ايتمشدر. عن‌اصل مغربلى اولديغى‌دخى مرويدر. ٣٤٩ تاريخنده، ١٢٠ ياشلرنده مصرده وفات ايتمشدر. — اوغلى (عيسى بن ابى الخير تيناتى) دخى صلحادن اولوب، پدرندن روايت احاديث شريفه ايتمشدر.

تينتوره { (Tintoret) ايتاليانك اك مشهور رساملرندن اولوب، ١٤١٢ تاريخنده ونديكده طوغمش، و ١٥٩٤ ده وفات ايتمشدر. بر بوياجينك اوغلى و (تيچيانو) نك شاكردى اولوب، استادينه ادعاى رقابت ايده‌جك درجه‌ده مهارت كسب ايتمش، وبر چوق رسملر براقمشدر.

تينجيس { (Tingis) مغربده‌كى طنجه قصبه‌سنك اسم قديمى اولوب، اسكى روما ايمپراطورلغى زماننده بو قصبه (ماوريتانيا) نك قسم غربيسنك يعنى مغرب اقصانك مركزى اتخاذ اولنمغله، بو مملكتـه (ماوريتانيا تينجيانه) اسمى ويرلمشدى.

تين‌چين { (Tien-Tsin) چينده (پى‌هو) نهرى اوزرنده وبو نهرك منصبيله پكين آره‌سنده بر بيوك شهر اولوب، ٤٠٠٠٠٠ اهاليسى واردر. ١٨٥٨ تاريخنده انكلتره وفرانسه دولتلريله چين دولتى آره‌سنده بو شهرده بر معاهده عقد اولنمشدر.

تيندال { (Tyndale) پروتستان مذهبنك مؤسسلرندن اولوب، ١٥٠٠ تاريخنده انكلتره‌نك (غال) مملكتنده طوغمش؛ وراهب اولديغى حالده، (لوتر) ك فكر ومذهبنه تابع اولوب، انجيلى انكليزجه‌يه ترجمه ايتديكندن، انكلتره‌دن طرد اولنه‌رق، آلمانيايه رحلتله، اوراده (لوتر) له كوريشه‌رك، ١٥٢٦ ده (آنور) ده انجيلك ترجمه‌سنى نشر ايتمش، وتوراتك دخى ترجمه‌سنه مباشرت ايتمش‌ايسه‌ده، انكلتره قرالى سكزنجى هنرينك رجاسى اوزرينه، آلمانيا ايمپراطورينك امريله توقيف اولنه‌رق، اوغسبورغه كوتورلمش، واوراده اختناق وجسدى احراق اولنمشدر.

تينزرت { مغربك جهت جنوبيه‌سنده ملثمين بلادى قربنده بر قصبه اولوب، بربر اقواميله معاملاتده بولنان تجارك مجمعى اولديغى ياقوت حموى بيان ايديور.

تين ملل { مغربده بر طاغ اولوب، اوستنده بربر اهالى ايله مسكون بر چوق قرا ومزارع بولنديغنى ومراكشك قربندن بدأ ايلديكنى ياقوت حموى بيان ايديور.

تينغموت { (Tingmouth) انكلتره‌نك (دوونشير) ايالتنده و(تينغ) نهرينك منصبنده كوزل بر قصبه واسكله اولوب، ٧٠٠٠ اهاليسى ودكيز حاملرى واردر.

تينوس { (Ténos, Tinos) يونانك كيقلاده جزايرندن اولوب، آندروس ايله بونك آره‌سنده طار بر بوغاز تحصل ايدوب، آوروپادن درسعادته كلن اكثر سفائنك ممريدر. محيط دائره‌سى ٦٠ كيلومتره اولوب، (آى نيقوله) اسميله بر قصبه‌سى و٦٠ قدر قريه‌سى واردر. اهاليسى ٢٠٠٠٠ كشى راده‌لرنده اولوب، چوغى استانبولده آشچيلق وخدمتجيلقله كچينير. اراضيسى طاغلق ايسه‌ده، منبت اولوب، پك‌ايى‌ده ايشلنيور. باشليجه اخراجاتى اوزوم، شراب، اپيك ومرمردن عبارتدر. ساحل شماليسنده (پانورمو) اسميله بر ليمانى، طاغلرنده برچوق مغاره‌لرى ومرتفع بر تپه‌ده ونديكليلر زماننده قالمه بر خراب قلعه‌سى واردر.

تیوولی (Tivoli) ایتالیانك روما ایالتنده وروما نك ۲۶ کیلومتره شرقنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۷۰۰۰ اهالیسی واردر. بر تپه نك اوزرنده اولوب، کوزل منظره سی واردر. یانندن کچن (تورونه) نهری برقاچ شلاله تشکیل ایدیور. اسکی بر قصبه اولوب، اسم قدیمی (تیبور) در. بر چوق آثار عتیقه سی واردر.

تیه مصر ایله ارض فلسطین آره سنده بر یر اولوب، بحر احمرك شمالنده عقبه کورفزیله سویش کورفزی آره سنده جنوبه طوغری مثلث الشکل بر شبه جزیره صورتنده اوزانیور. قسم جنوبیسنده طورسینا طاغی وبونك شمالنده حضرت موسی ایله بنی اسرائیلك غائب اولدقلری صحرای تیه موجوددر. عرضی ۱۵۰ وطولی ۲۰۰ کیلومتره قدر اولوب، اراضیسی قوملق صحرالرله طاشلق طاغلردن عبارت اولمغله، معمور دکلدر.

تئوپومپ (Théopompe) یونان قدیم مورخ وخطیبلرندن اولوب، قبل المیلاد ۳۵۸ تاریخلرنده ساقزده طوغمش؛ ووطننندن پدریله برابر نفی اولنه رق، آتنه یه کیدوب، ایسوقراتدن تحصیل فلسفه ایلمشیدی. یونانك تاریخیله ماکدونیا حکمداری فلیپك تاریخنی یازمش، وهرودوتك تاریخنی اختصار ایتمشیدی. آثارندن یالکز بر قاچ فقره بولنه بیلمشدر.

تئودات (Théodat) اوستروغوتلرك حکمدارلرندن اولوب، برنجی تئودوریقك یکنی ایدی. عمزاده سی آمالاسونته یی، ایلك زوجی (اوتریك) ایله اوغلی (آتالاریق) ك وفاتندن صکره، تزوج ایتمش ایسه ده، بعده حکمده شریکسز قالمق ایچون، مرقومه یی قتل ایتمش اولدیغندن، قسطنطنیه روم ایمپراطوری یوستنیانوس، مرقومه نك انتقامنی آلمق بهانه سیله، (بلیزار) ك قومانده سیله ۵۳۵ تاریخنده ایتالیایه عسکر سوق ایده رك، سیچلیا ایله ناپولی وبتون ایتالیانك قسم جنوبیسنی ضبط ایتمش؛ وتئوداتك امضا ایتدیکی معاهده تبعه سنی دلکیر ایتمکله، تختندن اسقاط اولنه رق، فرار ایدرکن، قتل اولنمشدر.

تئودبالد (Thèodebald) آوستراسیا حکمدارلرندن اولوب، برنجی تئودبرتك اوغلیدر. ۵۴۸ تاریخنده، ۱۴ یاشنده اولدیغی حالده، تخته جلوس ایدوب، ۵۵۳ تاریخنه دك حکومت سورمشدر.

تئودبرت (Théodebert) بو اسمله فرانق حکمدارلرندن ایکی کشی واردر:
برنجیسی آوستراسیانك ایکنجی قرالی وبرنجی (تیری) نك اوغلی اولوب، ۵۳۴ دن ۵۴۸ تاریخنه دك حکم سورمشدر. جسور بر آدم اولوب، یوستنیانوسه قارشی امداد ایتمك ایچون، اوستروغوتلردن باویره یی آلدقدن صکره، یوستنیانوسك مواعید واقعه سنه قارشی اوستروغوتلره اعلان حرب ایتمش؛ وکچدیکی یرلری غارت وتخریب ایده رك، قسطنطنیه یه طوغری یوریمکده ایکن، آتندن دوشوب، تلف اولمشدر.
— ایکنجیسی آوستراسیانك آلتنجی قرالی اولوب، ایکنجی شیلدبرقك اوغلیدر. ۵۹۶ تاریخنده، ۱۱ یاشنده اولدیغی حالده، پدرینه خلف اولوب، ۶۱۲ تاریخنه دك حکم سورمشدر. ابتدا بیوك پدری (بروناوت) معرفتیله اداره ٔ ملك ایدوب، بعده بونی طرد ایتمش؛ وایکنجی قلوتره وبرادری ایکنجی تیری ایله غوغا ایدوب، بونك طرفندن اخذ وبروناوته تسلیم اولنه رق، بونك طرفندن قتل اولنمشدر.

تئودمیر (Théodemir) اسپانیاده حکومت سورن ویسیغوت پرنسلرندن اولوب، میلادك ۷۱۱ تاریخنده رودریق ایله برابر طارق بن زیاد طرفندن مغلوب اولمغله، سیرا مورنه وبعده اوریهوئلا طاغلرینه چکیله رك، مرسیه، بلنسیه ویکی قشتاله خطه لرندن مرکب بر کوچك دولت تشکیل ایتمش؛ ووفاتنه دك فتوحات اسلامیه نك ترقیسنه مانع اولمش ایسه ده، بونك وفاتندن صکره مملکت مذکوره دخی غزاة مسلمینك الینه کچمشدی.

تئودور (Théodore) یونان قدیم حکماسندن اولوب، قبل المیلاد ۳۲۵ تاریخنده برقه ده کی (کیرن) یعنی قیروان قدیم شهرنده تولد واوراده نشأت ایتمشدر. یونانیلرك آلهه ٔ کاذبه سنی انکار ایتدیکندن، شهر مذکوردن نفی اولنه رق، آتنه یه کلمش ایسه ده، اوراده دخی بو انکارندن طولایی اعدامنه حکم اولنه رق، تسمیم اولنمشدر.

تئودور سنت — (St. Théodore) خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، روماليلرك خدمت عسکریه سنده اوله رق آماسیه ده

بولندیغی حالده، ٣٠٧ تاریخنده خرستیانلغی قبول ایله، مشرکلرك معبدینی احراق ایتدیکندن، اشکنجه‌یه آلنمش، وبعده احراق اولنمشدر. تشرین ثانینك ٩ نده یورطیسی اجرا اولنور. — دیکر بر سنت تئودور دخی ٧٥٣ تاریخنده قسطنطینیه‌ده طوغمش، و٨٢٦ ده وفات ایتمشدر. بتلری قیرمغی وظیفه اتخاذ ایدن ایمپراطورلره ممانعت ایتدیکندن، دفعاتله حبس ونفی اولنمشدی.

تئودور (Théodore) بو اسمله ایکی پاپا کلوب. برنجیسی روم جنسیتنه منسوب اولدیغی حالده، ٦٤٢ دن ٦٤٩ تاریخنه دك پاپالق ایتمش؛ و(موحدین Monothéistes) اسمیله ظهور ایدوب تثلیثی انکار ایدنلره قارشی پك شدتلی معاملاتده بولنمشدر. — ایکنجیسی رومالی اولوب، ٨٩٨ ده انتخاب اولنمش، و٢٠ کون صکره وفات ایتمشدر.

تئودوره (Théodora) روم ایمپراطوریچه‌لرندن اولوب، عن اصل چنکی اولدیغی حالده، یوستنیانوس تخته چیقمازدن اول کندیسنه علاقه ایتمکله، تزوج ایدوب، ٥٢٧ تاریخنده کندیسیله مشترکاً تخته جلوس ایتمش؛ وبو قادین بیوك بر نفوذ واقتدار قزانوب، پك چوق اسرافات ایتمش؛ وامور مذهبیه‌یه دخی قاریشه‌رق، پاپا طرفندن رفضنه حکم اولنمش ایدی. ٥٤٨ ده وفات ایتمشدر.

— دیکر بر تئودوره دخی ایمپراطور تئوفیلك زوجه‌سی اولوب، بونك وفاتنده اوغلی صبی میخائیل ثالثه وصیه اولمش؛ و٨٥٧ ده موقع اقتداردن اسقاط، وبر مناستره حبس اولنه‌رق، اون سنه‌لك محبوسیتدن صکره وفات ایتمشدر.

— براوچنجی تئودوره دخی طقوزنجی قسطنطینك قیزی اولوب، ١٠٤٢ ده همشیره‌سی (زوئه) ایله مشترکاً بر قاچ هفته حکومت سورمش؛ واونجی قسطنطینك وفاتنده ١٠٥٤ دن ١٠٥٦ تاریخنه‌دك حکومت سوروب، عادلانه وعاقلانه ادارۀ مملکت ایتمشدر. روم ایمپراطورلغنك ماکدونیا سلاله‌سی بونده ختام بولیور.

تئودوره (Théodora) بو اسمله اوننجی قرن میلادیده رومه‌ده بر قادین بولنوب، حسن وجمالیله او قدر شهرت بولمش، وبو سایه‌ده او قدر نفوذ قزانمشیدی، که انواع سفاهتلره اولان انهماکیله وجنایات واقعه‌سیله برابر، دسایسنی یوروتمك یولنی بولوب، پاپالق مسندینه دوستی اولان راونه پسقپوسی (ژان) ی اجلاس، ودیکر بر چوق پاپالر عزل ونصب ایتمشدی. کندیسی کبی کوزل وانتریغه‌جی ایکی قیزی اولوب، بری (ماروزیه) ودیکری کنج تئودوره تسمیه اولنوردی.

تئودوریق (Théodoric) اوستروغوتلرك حکمدارلرندن اولوب، ٤٧٢ تاریخ میلادیسنده پدری تئودمیره وارث اولمش؛ و٤٧٧ ده روم ایمپراطوری زنونی تختنه اعاده ایدوب، ذاتاً چوجقلغنده رهن طریقیله قسطنطینیه‌ده بولنه‌رق روم تربیه‌سنی آلمش اولدیغندن، ایمپراطور طرفندن تبجیل اولنمشیدی. ٤٨٧ ده روم ایمپراطوریله بالاتفاق، ایتالیایه سوق عسکرله، (اودوآقر) ی مغلوب ایده‌رك، مشترکاً اجرای حکومته ارضا ایتدکدن صکره، اثنای طعامده بیچاقله قتل ایده‌رك، بتون ایتالیا وسیچلیایی ضبط، وبعده ایلیریا، پانونیا وسائر نیجه ممالکی الکاسنه الحاق ایتمشدی. ویسیغوتلر وفرانقلرله دخی عقد صهریت ایدوب، توسیع دائرۀ نفوذ ایتمش؛ ومعارف وصنایع وتجارتی حمایه ایدوب، اسکی روما مدنیتنی یکیدن احیا ایتمکه باشلامش ایسه‌ده، آریانك مذهبنه تابع اولدیغندن، ایتالیانلری کندینه ایصیندیره‌مامشیدی. اواخر عمرنده علیهنده قورلمش بر اتفاقی کشف ایتمکله، وهمه تابع اولوب، بغیر حق بر قاچ کشی قتل ایتدکدن صکره، بونلرك بیکناه اولدقلرینی آکلایه‌رق، بر عذاب وجدانی‌یه وبر حزن وکدره مبتلا اولمش؛ و٥٢٦ ده بو حالك تأثیریله وفات ایتمشدر. بر قوانین مجموعه‌سی دخی تحریر ایتدیرمشیدی.

تئودوریق (Thèodoriqne) اسپانیاده حکومت سورن ویسیغوت قراللرندن بو اسمله اوچ کشی کلمشدر:

برنجیسی ٤٢٠ ده (والیا) یه خلف اولمش؛ و٤٥١ تاریخنه‌دك حکومت سورمشدر. رومالیلرله اوچ دفعه محاربه ایتمش، وناربونه‌یی ضبط ایتمکه چالیشمش ایسه‌ده، موفق اوله‌مامشیدی. مع هذا غالیا واسپانیاده‌کی ممالکنی توسیع ایتمش؛ و(جنسریق) ایله اتفاق ایدوب، بوکا قیزینی دخی ویردکدن صکره، کندیسیله بوزیشمش؛ وآتیلایه قارشی اولان اتفاقه داخل اولوب، (شالون) محاربه‌سنده مقتول اولمشدر.

— ایکنجیسی برنجینك اوغلی اولوب، ٤٥٣ ده برادری (توریسموند) ى قتل ایدەرك، تختە چكمش؛ و٤٦٦ ده دیکر برادری (اوریك) طرفندن قتل اولنمشدر. ممالکنی توسیع ایدەرك، آکیتانەیی ضبط، وسوآو حکمداری (رشیار) ى مغلوب، وآومیتوسی غرب ایمپراطورلغی تختنه اجلاس ایلمشیدی.

— اوچنجیسی اوستروغوتلرك حکمداری اولان بیوك تئودوریق اولوب، ابتدا وصایت طریقیله وبعده اصالةً ویسیغوتلرك اوزرینه دخی حکمدارلق ایتمشدر. [مادهٔ آنفەیه مراجعت بیوریله.]

تئودوسیوپولیس (Théodosiopolis) ارضرومك نام قدیمیدر. [«ارضروم» مادەسنه مراجعت بیوریله.]

تئودوسیوس (Théodose) بو اسمله روم ایمپراطورلرندن اوچ کشی کلمشدر:

برنجیسی «بیوك» عنوانیله معنون اولوب، ٣٤٦ تاریخنده اسپانیانك (قاوقه) شهرنده طوغمشدر. ویسیغوتلره قارشی قزاندیغی غالبیت اوزرینه، غرب ایمپراطوری (غرانیان) طرفندن، ٣٧٩ ده وفات ایدن (والنس) یرینه، شرق ایمپراطورلغنه نصب اولنمش؛ و (ماقسیم) ایله (اوجن) ك تجاوزاتنه قارشی مرقوم (غرانیان) ى وخلفی ایکنجی (والنتیان) ى مدافعه ایتمش؛ و٣٩٤ ده، والنتیانك وفاتی اوزرینه، صاحب ترجمه شرق وغرب ایمپراطوری اولمش ایسەده، بر سنه صکره وفات ایدوب، وفاتندن اول ملکنی ایکی اوغلی (هونوریوس) و(آرقادیوس) ە تقسیم ایلمش؛ وبونلرك برنجیسی غرب وایکنجیسی شرق ایمپراطوری اولمشدر. عادل وعاقل بر حکمدار ایدیسەده، روما دولتنك انقراضنی آنجق موقتاً تأخیره مقتدر اولەبیلوب، اوغللری زماننده بو دولت انقراضه یوز طوتمشدر. خرستیانلغی مدافعه ایله اسکی ادیانی شدیداً منع ایتمشدی. عصیان ایدنلره قارشی پك شدتلی مجازاتده بولنوب، سلانیك اهالیسندن ٧٠٠٠ کشی قتل ایتمش؛ وانطاکیەده قتل عام ایتمسنه آز قالمش ایدی.

— ایکنجیسی برنجینك تورونی وآرقادیوسك اوغلی اولوب، ٣٩٩ ده طوغمش؛ و٤٠٨ ده تخته جلوس ایدوب، ٤٥٠ تاریخنەدك شرق ایمپراطوری بولنمشدر. کوشك بر آدم اولوب، ابتدا وزیری آنتیموس، بعده همشیرەسی (پولخریا)، صکره زوجەسی (اودوسیا) ونهایت مابینجیسی خادم (خریساف) طرفندن اداره اولنمشدی. زماننده ایرانله محاربه اولنمش؛ ونسطوریه ایله اوتیخیه مذهبلری آرەسنده ظهور ایدن اختلافاتله اوغراشیلەرق، افسده (یعنی آیا سلوغده) بر مجلس کبیر عقد ایدلمش ایدی. بعض نظامات دخی جمع اولنمشدی. تئودوسیوس آتیلادن چوق قورقوب، کندیسنه جزیه ویرمش، وصکره کندیسنی قتل ایتدیرمکه چالیشمش ایسەده، مقتدر اولەمامش ایدی.

— اوچنجیسی ادرمیدده محصل ایکن، ردوسده عصیان ایدن عسکر طرفندن ایمپراطورلغه ترفیع اولنمش؛ وعدم رضاسیله برابر، قبوله اجبار اولنەرق، قسطنطنیەیه ورودله، آناستاسی فراغه مجبور ایتمش ایسەده، متعاقباً اوچنجی لئونك ادعای حکومت ایتمسی اوزرینه، کندیسی دخی فراغ ایدوب، راهب اولمشدر.

تئودوسیوس سنت — (St. Théodose) خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، ٤٢٣ ده قپادوکیاده طوغمش، و٥٢٩ ده ١٠٦ یاشنده وفات ایتمشدر. بیت لحمده بر مناستر تأسیس ایتمشدی. کانون ثانینك ١١ نده یورطیسی اجرا اولنور.

تئودوسیه (Théodosie) کفه قصبەسنك اسم قدیمیدر. [«کفه» مادەسنه مراجعت بیوریله.]

تئوس (Téos) ازمیر سنجاغنك سفریحصار قضاسنده وسفریحصارك جنوبنده واقع اولوب ناحیه مرکزی بولنان (صیغەجق) قصبەسنك نام قدیمیدر. زمان قدیمده بیوجك بر شهر اولوب، (یونیا) خطەسنك اك مشهور اولان ١٢ شهرك بری ایدی.

تئوفان (Théophane) یونان قدیم مورخلرندن اولوب، مدللیلیدر. پومپیوسه انتساب ایدوب، بونك تاریخنی یازمش ایسەده، بو تاریخك یالکز بعض فقرەلری موجوددر.

— بو اسمله قسطنطنیه روم ایمپراطورلغی زماننده دخی بر مورخ بولنوب، ٧٥١ تاریخلرنده طوغمش، و٨١٨ ده وفات ایتمشدر. ٢٨٤ دن ٣١٣ تاریخنەدك جریان ایدن وقوعاتی حاوی بر تاریخی واردر. راهب اولوب، بت شکنلره قارشی طوردیغندن، ایمپراطور طرفندن تعقیب اولنمشدی.

تئوفانو (Théophano) روم ایمپراطوریچه‌لرندن اولوب، عن‌اصل میخانه‌جی قیزی ایکن، ۹۵۹ ده ایمپراطور ایکنجی رومان طرفندن تزوج اولنمش؛ وسفاهت وجنایتلریله شهرت بولوب، ۹۶۳ ده زوجنی قتل ایله، دوستی ایکنجی نیکفوری تخته اجلاس، وبعده بونی دخی قتل ایله، دیکردوستی برنجی ژانی اقعاد ایلشیدی. بو اوچنجی قوجه‌سی تخته جلوس ایدر ایتمز کندیسنی نفی ایتمش ایسه‌ده، بعده اوغللری ایکنجی باسیل وطقوزنجی قسطنطین زماننده پایتخته عودت ایلشدی.

تئوفانیه (Théophanie) آلمانیا ایمپراطوریچه‌لرندن اولوب، شرق ایمپراطوری ایکنجی رومانك قیزیدر. بیوك اوتونك اوغلی ایکنجی اوتونه واروب، جهاز اوله‌رق ایتالیانك قسم جنوبیسنی کوتورمشیدی. اوچنجی‌اوتونه وصیه‌اولمش؛ و۹۹۲ ده وفات ایتمشدر.

تئوفراست (Théophraste) یونان قدیم حکماسندن اولوب، میلاددن ۳۷۱ سنه اول مدللی آطه‌سنك (ارسوس) قصبه‌سنده طوغمش؛ وکنج یاشنده آتنه‌یه کیدوب، افلاطونك وبعده آرسطونك شاکردی اولمشدی. قبل‌المیلاد ۳۲۲ ده آرسطونك یرینه (لیکیون) مدرسه‌سنده مدرس اولمش؛ وحسن افاده وطلاقتیله شهرت بولوب، اسم اصلیسی (تیرسام) ایکن، «الهی الکلام» معناسنی‌افاده ایدن (تئوفراست) اسمیله تسمیه اولنمش؛ وهرطرفدن طلبه حلقهٔ تدریسنه جمع اولمش ایدی. ۸۵ وبر روایتده ۱۰۷ یاشنده وفات ایتمشدر. استادی کبی کافهٔ علوم وفنونی جامع اولوب، ۲۰۰ دن زیاده کتاب یازمش ایسه‌ده، اکثری غائب اولمشدر. اکثر آثاری‌نباتاته، معدنیاته، حکمت طبیعیه‌یه، علم‌جوهوایه وسائر مواده متعلق‌اولوب، اخلاقه دائر دخی «طبایع بشر» عنوانیله معتبر برکتابی واردر. آثارینك موجود اولانی دفعاتله نشر، واکثر اوروپا السنه‌سنه ترجمه اولنمشدر.

تئوفیل (Théophile) شرق ایمپراطورلرندن اولوب، ایکنجی میخالك اوغلی وخلفیدر. ۸۲۹ دن ۲۴۲ تاریخنه‌دك ایمپراطورلق ایتمش؛ وبتون مدت حکومتنی خلیفهٔ عباسی معتصم ایله محاربه ایله کچیرمش؛ ومسقط رأسی اولان (آموریوم) شهرینك معتصم طرفندن تخریب اولندیغنی ایشیدنجه، کدرندن وفات ایتمشدر. کندیسی‌بت شکن اولوب، بتلری التزام ایدن طائفهٔ رهبانه چوق اوغراشمش ایدی.

تئوفیل (Théophile) فرانسه شعراسندن اولوب، ۱۵۹۰ ده طوغمش، و۱۶۲۶ ده وفات ایتمشدر. برچوق اشعاری وبعض هجویات وهزلیاتی واردر. عدم اعتقادندن واخلاقه مغایر هزلیاتندن دفعاتله نفی اولنه‌رق، حتی برکره اعدامنه دخی حکم اولنمشدیسه‌ده، بوجزا اجرا اولنمامشدر.

تئوفیل (St. Théophile) سنت — بو اسمله خرستیانلرك ایکی عزیزی اولوب، برنجیسی ۱۶۸ تاریخنده آنطاکیه پسقپوسی اولمش، و۱۹۰ ده وفات ایتمشدر. خرستیانلغی مدافعه یوللی برکتابی واردر. کانون اولك ٦ سنده یورطیسی اجرا اولنور. — ایکنجیسی ۳۸۸ ده اسکندریه پسقپوسی اولوب، خلق (آپیس)ك معبدینی تخریبه تشویق ایتمش، ومعبد مذکورك ایچنده بولنان مکمل برکتبخانه‌نك دخی محوینه سبب اولمشدر.

تئوقریت (Théocrite) یونان قدیم شعراسندن اولوب، قبل المیلاد ۲۹۰ تاریخلرنده سیراقوسه‌ده طوغمش؛ وسیاسی قاریشیقلقلردن طولایی سیجلیایی ترکله، مصره‌کیدوب، ایلك ایکی بطلیموسه انتساب ایتمش؛ وبعده وطننه عودت ایدوب، ایکنجی هیرونك التفاتنه نائل اولمش ایدی. پك‌چوق معمر اولمشدر. چوبانلغه وچفتچیلکه متعلق اولان اشعاری مشهور اولوب، ویرجیل وسائر شعرا طرفندن تقلید اولنمشدر. برچوق غزلیات وقصایدی‌دخی وارایسه‌ده، اکثراشعاری غائب‌اولمشدر.

تیونویل (Thionville) آلساس‌لورن ایالتنده (موسله) نك ساحل یسارنده ومچك ۲۵ کیلومترو شمالنده برقصبه‌اولوب، ۷۸۱۸ اهالیسی، مکتب داخلیسی، نباتات باغچه‌سی، زراعت جمعیتی، دباغخانه‌لری وبیره، چوراب وطوتقال فابریقه‌لری واردر.

(باب التانك صوكی)

ث

(باب الثاء ـ فصل الالف الخ)

ثابت { (علاء الدين) مشاهير شعرای عثمانیه‌دن اولوب، بوسنه‌نك اوزیچه قصبه‌سنده طوغمش؛ ودرسعادتده کلوب، سیدی زاده محمد پاشایه انتساب، وطریق علیه‌ده قطع مراتب ایده‌رك، بوسنه، قونیـه ودیاربکر مولویتلرینه نائل اولدقدن صکره، ۱۱۲٤ تاریخنده وفات ایتمشـدر. اشعارنده ضروب امثال قبیلندن مشهور سوزلر سـویلمك عادتیدر. بو قبیـلدن بعض بیت ومصراعلری زبانزددر. آنجق اشعاری کربه شـتر واقع اولوب، چـوغی تکلفلی وحلاوتدن خالیدر. مطبوع دیوانی واردر. شـو بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

نسخه‌ك مرض عشقه علاج ایلمدی هیچ
ای شیخ کرامات فروش ازده صوین ایچ

ثابت { ایران شعراسندن اولوب، (قم) لیدر. شو بیت اونکدر:

چاره مرکست اکرکار بناکس افتد
مشکل اینستکه کارم بکسی افتاده است

ثابت { (میر محمد افضل) هندستان شعراسندن اولوب، اجدادی بدخشانلی اولدیغی حالده، کندیسی دهلیده طوغمشدر. ۱۱۵۱ ده وفات ایدوب، ۵۰۰۰ بیتی حاوی بر دیوان براقمشدر. شو بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

دلرا نوید آمدن اومیدمهم
ترسم بحال خود نکذار دکرمرا

ثابت بن اثله { (الانصاری الاوسی) صحابه‌دن اولوب، خیبر غزاسـنده شهید اولمشدر.

ثابت بن اقرم { صحـابه‌دن اولوب ، بدر غزاسنده وسائر غزواتده حاضر بولنمش؛ وعبدالله بن رواحه‌نك شهادتی اوزرینه، رایت رسول‌الله (صلعم) کندیسنه تسلیم اولنمش ایسـه‌ده، کندیسی « محاربه‌ده سن بندن عالمسـك » دیه‌رك حضرت خالد بن ولیـده‌تسلیم ایتمشـیدی. بر روایتده ۱۱ تاریخنـده اهل رده محاربه‌سـنده، وبر روایتده دخی ۱۲ سنه‌سنده طلیحة الاسدی الیله شهید اولمشدر.

ثابت بن جذع { (الانصاری الخزرجی) صحابه‌دن اولوب، عقبه وبدر غزالرنده حاضر بولنمش، وطائف غزاسـنده شهید اولمشدر.

ثابت بن حارث { (الانصاری) صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش؛ وبعـده مصره انتقـال ایتمش ایدی. کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر.

ثابت بن خالد { صحـابه‌دن اولوب، بدر واحـد غزالرنده حاضر بولنمش؛ و(یمامه) وبرروایتده (بئرمعونه) وقعه‌سنده شهید اولمشـدر. — ثابت بن خنسا دخی صحابه‌دن اولوب، بدر وقعه‌سنده حاضر بولنمشدر.

ثابت بن دحداح { (ابوالدحداح) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، احد وقعه‌سـنده اظهار شجاعت ایتمش؛ وبو محاربه‌ده مجروح اولوب، یاره‌سنك تأثیریله وفات ایتمشدر.

ثابت بن رفیع { (یاخـود ثابت بن رویفع) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، بصره‌ده ساکن اولمش، وبعده مصره انتقال ایتمشدر. حسن بصری (رضه) بوذاتدن بعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر.

ثابت بن زید { (ابوزید) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، عهد رسول‌الله (صلعم) ده قرآن کریمی جمع ایدنلرك بریدر. — بو اسم وکنیه ایله صحابه‌دن وانصاردن دیکر بر ذات دخی واردر.

ثابت بن سفیان { صحـابه‌دن وانصـاردن اولوب، ایکی اوغلی سماك وحارث ایله برابر احد وقعه‌سـنده حاضر بولنمش، وحارث بو محاربه‌ده شهید اولمشدر. — سماك اوغلی ثابت دخی صحابه‌دندر.

ثابت بن سنان { (ابوالحسن) مشاهیر اطبای عربدن اولوب، مشهور ثابت بن قرهنك تورونی وسنان بن ثابتك اوغلیدر. خلفای عباسیهدن متقیبالله ومستکفی بالله ومطیع للهك خدمت طبابتنده بولنمش، و ٣٦٣ تاریخنده وفات ایتمشدر. عصرینك وقایع تاریخیهسنی جامع کوزل بر تاریخ یازمشدر.

ثابت بن ضحاك { (ابویزید) صحابهدن وانصاردن اولوب، خندق واحد وقعهلرنده حاضر بولنمش؛ وبعده برمدت شامده ساکن اولوب، مؤخراً بصرهیه انتقال ایتمشیدی. — بو اسمله صحابهدن دیکر بر ذات دخی بولنوب، ابو جبیره بن ضحاكك برادری اولدیغی مرویدر.

ثابت طریف المرادی { صحابهدن اولوب، فتح مصرده وسائر فتوحاتده حاضر بولنمشدر.

ثابت بن عبید { صحابهدن وانصاردن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش؛ وصفین وقعهسنده معیت حضرت مرتضاده حرب ایتمشدر.

ثابت بن عتیك { صحابهدن وانصاردن اولوب، جسر مدائن محاربهسنده ابو عبیدة الثقفی معیتنده بولنهرق، شهید اولمشدر.

ثابت بن قره { (ابو لحسن — الحرانی) مشاهیر حکما واطبای عربدن اولوب، صابئی المذهب ایدی. ٢١١ تاریخ هجریسنده حرانده تولد ایدوب، اورادہ صرافلقله مشغول اولدیغی حالده، محمد بن موسی روم سفرندن عودتنده، کندیسنك فصاحتنی تقدیر ایتمکله، برابرنده آلوب، بغداده کتیرمش؛ وبر روایتده محمد بن موسانك حلقهٔ تدریسنه دوام ایتدکدن صکره، بونك طرفندن معتضدك حضورینه دخی چیقارلمش، وسرای خلیفهیه منسوب منجمین زمرهسنه ادخال اولنمش ایدی. فلسفه، طب، نجوم وهیئت وسائر علوم وفنونده عصرینك فریدی اولوب، علوم وفنون مذکورهنك هر برنده متعدد تألیفاتی واردر. لسان سریانی ویونانییه واقف اولدیغی کبی، ادبیات عربیهده دخی ید طولی صاحبی اولمغله، اوقلیدس وآرشمید وآپولونیوسك آثارینی لسان عربییه ترجمه، وکندیندن اول ترجمه اولنمش برچوق کتب فنیهیی دخی تصحیح ایلمشدر. ١٥٠ دن زیاده تألیفاتی واردر. خلیفه موفق بالله اوغلی معتضد باللهه غضب ایدوب حبس ایندیکنده، صاحب ترجمه محبوسك صحبت ورفاقتنه مأمور اولمغله، معتضد مسند خلافته چیقدیغنده، کندیسنه فوق العاده حرمت ورعایت ایدر، ومجلسندن آیرماز ایمش. ثابت بن قرهنك اجرای طبابتدهکی مهارت فوق العادهسی حقنده برچوق نوادر منقولدر. حفظ صحه وسائر حقایق حقنده بر چوق اقوال حکیمانهسی دخی مشهوردر. اوغلی ابو سعید سنان بن ثابت ایله تورونلری ابو الحسن ثابت بن سنان وابو اسحق ابراهیم بن سنان دخی مشاهیر اطبا وحکما دندر. تلامذهسنك اك مشهوری عیسی بن اسید نصرانیدر. ثابت بن قره ٢٨٨ تاریخنده ٧٧ یاشنده وفات ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی بر وجه زیر ذکر اولنور: «کتاب فی سبب کون الجبال»، «مسائل طبیعیة»، «کتاب فی النبض»، «کتاب وجع المفاصل والنقرس»، «جوامع کتاب باریمیناس»، «جوامع کتاب انالوطیقا الاولی»، «اختصار المنطق»، «نوادر محفوظة من طوبیقا»، «کتاب فی السبب الذی من اجله جعلت میاه البحر مالحة»، «اختصار کتاب مابعد الطبیعة»، «المسائل المشوقة الی العلوم»، «کتاب فی اغالیط السوفسطائیین»، «کتاب فی مراتب العلوم»، «کتاب فی الرد علی من قال ان النفس مزاج»، «جوامع کتاب الادویة المفرده لجالینوس»، «جوامع کتاب المرة السوداء لجالینوس»، «جوامع کتاب سوء المزاج المختلف لجالینوس»، «جوامع کتاب الامراض الحادة لجالینوس»، «جوامع کتاب الکثرة لجالینوس»، «جوامع کتاب تشریح الرحم لجالینوس»، «جوامع کتاب جالینوس فی المولودین لسبعة اشهر»، «جوامع ماقاله جالینوس فی کتابه فی تشریف صناعة الطب»، «کتاب اصناف الامراض»، «کتاب تسهیل المجسطی»، «کتاب المدخل الی المجسطی»، «کتاب کبیر فی تسهیل المجسطی»، «کتاب فی الوقفات التی فی السکون الذی بین حرکتی الشریان المتضادتین»، «جوامع کتاب الفصد لجالینوس»، «جوامع تفسیر جالینوس لکتاب ابقراط فی الاهویة والمیاه والبلدان»، «کتاب فی العمل بالکرة»، «کتاب فی الحصی المتولدة فی الکلی والمثانة»، «کتاب فی البیاض الذی یظهر فی البدن»، «کتاب

فى مسألة الطبيب للمريض »، « كتاب فى سؤ المزاج المختلف»، «كتاب فى تدبير الامراض الحادة »، « رسالة فى الجدرى والحصبة »، « اختصار كتاب النبض الصغير لجالينوس »، «كتاب فى قطع الاسطوانة » ، «كتاب فى الموسيقى »، « رسالة الى على بن يحيى المنجم فى امر بأبائه من ابواب علم الموسيقى »، « رسالة الى بعض اخوانه فى جواب ماسأله عنه من امور الموسيقى »، «كتاب فى اعمال ومسائل اذاوقع خط مستقيم على خطين »، «كتاب فى المثلث القائم الزوايا »، «كتاب فى الاعداد المتحابة »، «كتاب فى الشكل القطاع »، «كتاب فى حركة الفلك »، « الذخيرة »، « جواب رسالة احمد بن الطيب »، «كتاب فى التصرف فى اشكال القياس »، «كتاب فى تركيب الافلاك وخلقتها وعددها وعدد حركات الجهات لها والكواكب فيها ومبلغ سيرها والجهات التى تتحرك اليها »، «كتاب فى جوامع المسكونة »، «كتاب فى الفرسطيون »، « رسالة فى مذهب الصابئين ودياناتهم »، «كتاب فى قسمة الارض »، «كتاب فى الهيئة »، «كتاب فى الاخلاق »، «كتاب فى مقدمات اقليدس »، «كتاب فى اشكال اقليدس »، «كتاب فى اشكال المجسطى »، «كتاب فى استخراج المسائل الهندسية »، «كتاب رؤية الاهلة بالجنوب »، «كتاب رؤية الاهلة من الجداول »، « رسالة فى سنة الشمس »، « رسالة فى الحجة المنسوبة الى سقراط »، «كتاب فى ابطاء الحركة فى فلك البروج وسرعتها وتوسطها بحسب الموضع الذى يكون فيه من الفلك الخارج المركز »، « جواب ماسئل عنه عن البقراطيين وكم مبلغ عددهم »، « مقالة فى عمل شكل مجسم ذى اربع عشرة قاعدة تحيط به كرة معلومة »، « مقالة فى الصفرة العارضة للبدن وعدد اصنافها واسبابها وعلاجها »، «مقالة فى وجع المفاصل»، « مقالة فى صفة كون الجنين »، «كتاب فى علم مافى التقويم بالممتحن »، «كتاب فى الاطلال »، «كتاب فى وصف القرص »، «كتاب تدبير الصحة »، «كتاب فى محنة حساب النجوم »، « تفسير الاربعة »، « رسالة فى اختيار وقت لسقوط النطفة »، « جوامع كتاب النبض الكبير لجالينوس »، «كتاب الخاصة فى تشريف صناعة الطب وترتيب اهلها وتعزيز المنقوصين منهم بالنفوس والاخبار ان صناعة الطب اجل الصناعات »، « رسالة فى كيف ينبغى ان يسلك الى نيل المطلوب من المعانى الهندسية »، « ذكر آثار ظهرت فى الجو واحوال كانت فى الهواء مما رصد بنوموسى وثابت بن قره واجوبتها لثابت »، «كتاب البصر »، « مسائل عيسى بن اسيد واجوبتها لثابت بن قره »، « كتاب البصر والبصيرة فى علم العين وعللها ومداواتها »، « المدخل الى كتاب اقليدس »، « المدخل الى المنطق »، « اختصار كتاب حيلة البرء لجالينوس »، «شرح السماع الطبيعى»، «كتاب فى المربع وقطره »، «كتاب فى ما يظهر فى القمر من آثار الكسوف وعلاماته »، «كتاب فى علة كسوف الشمس والقمر »، «كتاب الى ابنه سنان فى الحث على تعلم الطب والحكمة »، «جوابات عن كتابى محمد بن موسى بن شاكر اليه فى امر الزمان » ، «كتاب فى مساحة الاشكال المسطحة وسائر البسط والاشكال » ، «كتاب فى ان سبيل الاثقال التى تعلق على عمود واحد منفصلة هى سبيلها اذا جعلت ثقلاً واحداً مبثوثاً فى جميع العمود على تساو »، «كتاب فى طبائع الكواكب وتأثيراتها »، « مختصر فى الاصول من علم الاخلاق »، «كتاب فى آلات الساعات التى تسمى رخامات »، « كتاب فى صفة ايضاح الوجه الذى ذكر بطليموس انه به استخرج من تقدمه مسيرات القمر الدورية وهى المستوية »، «كتاب فى صفة استواء الوزن واختلافه وشرائط ذلك »، «جوامع كتاب نيقوماخس فى الارثماطيقى »، « مقالتان اشكال له فى الحيل»، «جوامع المقالة الاولى من الاربع لبطليموس »، « جواب عن مسائل سأله عنها ابو سهل النوبختى »، «كتاب قطع المخروط المكافى » ، «كتاب فى مساحة الاجسام المكافية »، «كتاب فى مراتب العلوم »، « اختصار كتاب ايام البحران لجالينوس »، « اختصار كتاب الاسطقسات لجالينوس»، «كتاب فى اشكال الخطوط التى يمر عليها ظل المقياس »، «مقالة فى الهندسة » ، «جوامع كتاب جالينوس فى الادوية المنقية »، «جوامع كتاب الاعضاء الآلمة لجالينوس »، « كتاب فى العروض»، «كتاب فيما اغفله ثاون فى حساب كسوف الشمس والقمر » ، «مقالة فى حساب خسوف الشمس والقمر»، «كتاب فى الانواء »، «كتاب فى النفس »، « مقالة فى النظر فى امر النفس »، « كتاب فى الطريق الى كتساب الفضيلة »، « كتاب فى النسبة المؤلفة »، «رسالة فى العدد الوفق »، «رسالة فى تولد النار بين حجرين »،

ثابت بن سنان { (ابوالحسن) مشاهیر اطبای عربدن اولوب، مشهور ثابت بن قره‌نك توروني وسنان بن ثابتك اوغلیدر. خلفای عباسیه‌دن متقی‌بالله ومستکفی بالله ومطیع للهك خدمت طبابتنده بولنمش، و ۳۶۳ تاریخنده وفات ایتمشدر. عصرینك وقایع تاریخیه‌سنی جامع کوزل بر تاریخ یازمشدر.

ثابت بن ضحاك { (ابوزید) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، خندق واحد وقعه‌لرنده حاضر بولنمش؛ وبعده برمدت شامده ساکن اولوب، مؤخراً بصره‌یه انتقال ایتمشیدی. — بو اسمله صحابه‌دن دیکر بر ذات دخی بولنوب، ابو جبیره بن ضحاکك برادری اولدیغی مرویدر.

ثابت طریف المرادی { صحابه‌دن اولوب، فتح مصرده وسائر فتوحاتده حاضر بولنمشدر.

ثابت بن عبید { صحابه‌دن وانصاردن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش؛ وصفین وقعه‌سنده معیت حضرت مرتضاده حرب ایتمشدر.

ثابت بن عتیك { صحابه‌دن وانصاردن اولوب، جسر مدائن محاربه‌سنده ابو عبیدة الثقفی معیتنده بولنه‌رق، شهید اولمشدر.

ثابت بن قره { (ابو لحسن — الحرانی) مشاهیر حکما واطبای عربدن اولوب، صابئی المذهب ایدی. ۲۱۱ تاریخ هجریسنده حرانده تولد ایدوب، اوراده صرافلقله مشغول اولدیغی حالده، محمد بن موسی روم سفرندن عودتنده، کندیسنك فصاحتنی تقدیر ایتمکله، برابرنده آلوب، بغداده کتیرمش؛ وبر روایتده محمد بن موسانك حلقهٔ تدریسنه دوام ایتدکدن صکره، بونك طرفندن معتضدك حضورینه دخی چیقارلمش، وسرای خلیفه‌یه منسوب منجمین زمره‌سنه ادخال اولنمش ایدی. فلسفه، طب، نجوم وهیئت وسائر علوم وفنونده عصرینك فریدی اولوب، علوم وفنون مذکوره‌نك هر برنده متعدد تألیفاتی واردر. لسان سریانی ویونانی‌یه واقف اولدیغی کبی، ادبیات عربیه‌ده دخی ید طولی صاحبی اولمغله، اوقلیدس وآرشمید وآپولونیوسك آثارینی لسان عربی‌یه ترجمه، وکندیندن اول ترجمه اولنمش برچوق کتب فنیه‌یی دخی تصحیح ایلمشدر. ۱۵۰ دن زیاده تألیفاتی واردر. خلیفه موفق بالله اوغلی معتضد باللهه غضب ایدوب حبس ایتدیکنده، صاحب ترجمه محبوسك صحبت ورفاقتنه مأمور اولمغله، معتضد مسند خلافته چیقدیغنده، کندیسنه فوق‌العاده حرمت ورعایت ایدر، ومجلسندن آیرماز ایمش. ثابت بن قره‌نك اجرای طبابتده‌کی مهارت فوق‌العاده‌سی حقنده برچوق نوادر منقولدر. حفظ صحه وسائر حقایق حقنده برچوق اقوال حکیمانه‌سی دخی مشهوردر. اوغلی ابو سعید سنان بن ثابت ایله تورونلری ابو الحسن ثابت بن سنان وابو اسحق ابراهیم بن سنان دخی مشاهیر اطبا وحکمادندر. تلامذه‌سنك اك مشهوری عیسی بن اسید نصرانیدر. ثابت بن قره ۲۸۸ تاریخنده ۷۷ یاشنده وفات ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی بر وجه زیر ذکر اولنور: «کتاب فی سبب کون الجبال»، «مسائل طبیعیة»، «کتاب فی النبض»، «کتاب وجع المفاصل والنقرس»، «جوامع کتاب باریمینیاس»، «جوامع کتاب انالوطیقا الاولی»، «اختصار المنطق»، «نوادر محفوظة من طوبیقا»، «کتاب فی السبب الذی من اجله جعلت میاه البحر مالحة»، «اختصار کتاب مابعد الطبیعة»، «المسائل المشوقة الی العلوم»، «کتاب فی اغالیط السوفسطائیین»، «کتاب فی مراتب العلوم»، «کتاب فی الرد علی من قال ان النفس مزاج»، «جوامع کتاب الادویة المفرده لجالینوس»، «جوامع کتاب المرة السوداء لجالینوس»، «جوامع کتاب سوء المزاج المختلف لجالینوس»، «جوامع کتاب الامراض الحادة لجالینوس»، «جوامع کتاب الکثرة لجالینوس»، «جوامع کتاب تشریح الرحم لجالینوس»، «جوامع کتاب جالینوس فی المولودین لسبعة اشهر»، «جوامع ماقاله جالینوس فی کتابه فی تشریف صناعة الطب»، «کتاب اصناف الامراض»، «کتاب تسهیل المجسطی»، «کتاب المدخل الی المجسطی»، «کتاب کبیر فی تسهیل المجسطی»، «کتاب فی الوقفات التی فی السکون الذی بین حرکتی الشریان المتضادتین»، «جوامع کتاب الفصد لجالینوس»، «جوامع تفسیر جالینوس لکتاب ابقراط فی الاهویة والمیاه والبلدان»، «کتاب فی العمل بالکرة»، «کتاب فی الحصی المتولدة فی الکلی والمثانة»، «کتاب فی البیاض الذی یظهر فی البدن»، «کتاب

في مسألة الطبيب للمريض »، « كتاب في سؤ المزاج المختلف»، « كتاب في تدبير الامراض الحادة »، « رسالة في الجدري والحصبة »، « اختصار كتاب النبض الصغير لجالينوس »، « كتاب في قطع الاسطوانة » ، « كتاب في الموسيقى »، « رسالة الى على بن يحيى المنجم في امر بأبياته من ابواب علم الموسيقى »، « رسالة الى بعض اخوانه في جواب ماسأله عنه من امور الموسيقى »، « كتاب في اعمال ومسائل اذاوقع خط مستقيم على خطين »، « كتاب في المثلث القائم الزوايا »، « كتاب في الاعداد المتحابة »، « كتاب في الشكل القطاع »، « كتاب في حركة الفلك »، « الذخيرة »، « جواب رسالة احمد بن الطيب »، « كتاب في التصرف في اشكال القياس »، « كتاب في تركيب الافلاك وخلقتها وعددها وعدد حركات الجهات لها والكواكب فيها ومبلغ سيرها والجهات التي تتحرك اليها »، « كتاب في جوامع المسكونة »، « كتاب في القرسطيون »، « رسالة في مذهب الصابئين ودياناتهم »، « كتاب في قسمة الارض »، « كتاب في الهيئة »، « كتاب في الاخلاق »، « كتاب في مقدمات اقليدس »، « كتاب في اشكال اقليدس »، « كتاب في اشكال المجسطي »، « كتاب في استخراج المسائل الهندسية »، « كتاب رؤية الاهلة بالجنوب »، « كتاب رؤية الاهلة من الجداول »، « رسالة في سنة الشمس »، « رسالة في الحجة المنسوبة الى سقراط »، « كتاب في ابطاء الحركة في فلك البروج وسرعتها وتوسطها بحسب الموضع الذي يكون فيه من الفلك الخارج المركز »، « جواب ماسئل عنه عن البقراطيين وكم مبلغ عددهم »، « مقالة في عمل شكل مجسم ذي اربع عشرة قاعدة تحيط به كرة معلومة »، « مقالة في الصفرة العارضة للبدن وعدد اصنافها واسبابها وعلاجها »، « مقالة في وجع المفاصل »، « مقالة في صفة كون الجنين »، « كتاب في علم ماقي التقويم بالممتحن »، « كتاب في الاظلال »، « كتاب في وصف القرص »، « كتاب تدبير الصحة »، « كتاب في محنة حساب النجوم »، « تفسير الاربعة »، « رسالة في اختيار وقت لسقوط النطفة »، « جوامع كتاب النبض الكبير لجالينوس »، « كتاب الخاصة في تشريف صناعة الطب وترتيب اهلها وتعزيز المنقوصين منهم بالنفوس والاخبار ان صناعة الطب اجل الصناعات »، « رسالة في كيف ينبغي ان يسلك الى نيل المطلوب من المعاني الهندسية »، « ذكر آثار ظهرت في الجو واحوال كانت في الهواء مما رصد بنوموسى وثابت بن قره واجوبتها لثابت »، « كتاب البصر »، « مسائل عيسى بن اسيد واجوبتها لثابت بن قره »، « كتاب البصر والبصيرة في علم العين وعللها ومداواتها »، « المدخل الى كتاب اقليدس »، « المدخل الى المنطق »، « اختصار كتاب حيلة البرء لجالينوس »، « شرح السماع الطبيعي »، « كتاب في المربع وقطره »، « كتاب في ما يظهر في القمر من آثار الكسوف وعلاماته »، « كتاب في علة كسوف الشمس والقمر »، « كتاب الى ابنه سنان في الحث على تعلم الطب والحكمة »، « جوابات عن كتابي محمد بن موسى بن شاكر اليه في امر الزمان » ، « كتاب في مساحة الاشكال المسطحة وسائر البسط والاشكال » ، « كتاب في انسبيل الاثقال التي تعلق على عمود واحد منفصلة هي سبيلها اذا جعلت ثقلاً واحداً مبثوثاً في جميع العمود على نساو »، « كتاب في طبائع الكواكب وتأثيراتها »، « مختصر في الاصول من علم الاخلاق »، « كتاب في آلات الساعات التي تسمى رخامات »، « كتاب في صفة ايضاح الوجه الذي ذكر بطليموس انه به استخرج من تقدمه مسيرات القمر الدورية وهي المستوية »، « كتاب في صفة استواء الوزن واختلافه وشرائط ذلك »، « جوامع كتاب نيقوماخس في الارثماطيقي »، « مقالتان اشكاله في الحيل »، « جوامع المقالة الاولى من الاربع لبطليموس »، « جواب عن مسائل سأله عنها ابو سهل النوبختي »، « كتاب قطع المخروط المكافي » ، « كتاب في مساحة الاجسام المكافية »، « كتاب في مراتب العلوم »، « اختصار كتاب ايام البحران لجالينوس »، « اختصار كتاب الاسطقسات لجالينوس »، « كتاب في اشكال الخطوط التي يمر عليها ظل المقياس »، « مقالة في الهندسة » ، « جوامع كتاب جالينوس في الادوية المنقية »، « جوامع كتاب الاعضاء الآلمة لجالينوس »، « كتاب في العروض »، « كتاب فيما اغفله ثاون في حساب كسوف الشمس والقمر »، « مقالة في حساب خسوف الشمس والقمر »، « كتاب في الانواء »، « كتاب في النفس »، « مقالة في النظر في امر النفس »، « كتاب في الطريق الى اكتساب الفضيلة »، « كتاب في النسبة المؤلفة »، « رسالة في العدد الوفق »، « رسالة في توالد النار بين حجرين »،

«كتاب فى العمل بالممتحن»، «كتاب فى مساحة قطع الخطوط»، «كتاب فى الارصاد»، «كتاب تشريح بعض الطيور»، «كتاب فى اجناس ماتقسم به الادوية»، «كتاب فى اجناس ماتوزن به الادوية» ، «كتاب هجاء السريانى واعرابه»، «مقالة فى تصحيح مسائل الجبر بالبراهين الهندسية» «اصلاح المقالة الاولى من كتاب ابلونيوس فى قطع النسب المحدودة»، «مختصر فى علم النجوم»، «مختصر فى علم الهندسة» ، «جوابات عن مسائل سأله عنها المعتضد» ، «كلام فى السياسيه»، «جواب عن سبب الخلاف بين زيج بطلميوس وبين الممتحن»، «جوابات عن عدة مسائل سئل سند بن على»، «رسالة فى حل رموز كتاب السياسة لافلاطون»، «اختصار القاطيغورياس» وسائره. بونلردن بشقه لسان سريانيده بر قاچ تأليفى دخى واردر.

ثابت بن قيس { (بن شماس الانصارى) صحابه‌دن اولوب، فخر كائنات (صلعم) افندمزك وانصارك خطيبى ايدى. احد وسائر (غزواتده) حاضر بولنوب، حضرت ابابكر (رضه)ك زمان خلافتنده يمامه وقعه‌سنده شهيد اولمشدر. بو ذات شهادتندن صكره مسلميندن برينه عالم معناده كورينوب، بعض وصيتلر ايتمش، وبو وصيتلر حضرت ابابكر طرفندن اجرا بيورلمشدر. اوغللرى محمد ويحيى وعبدالله (حره) وقعه‌سنده شهيد اولمشلردر. انس بن مالك ثابت بن قيسدن بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر. —— (ثابت بن قيس بن الخطيم) دخى صحابه‌دن وانصاردن اولوب، پدرى شاعر ايدى. وعهد نبوتدن اول شرك اوزره وفات ايتمشدى. ثابت جمل وصفين ونهروان وقعه‌لرنده معيت حضرت مرتضاده بولنوب، معاويه‌نك زمان سلطنتنده ارتحال ايتمشدر. بونك دخى عمر ومحمد ويزيد اسملريله اوچ اوغلى (حره) وقعه‌سنده شهيد اولمشلردر. (عدى) اسمنده ديكر بر اوغلى دخى رواة ثقاتندندر.

ثابت بن مخلد { صحابه‌دن اولوب، حره وقعه‌سنده شهيد اولمشدر.

—— ثابت بن مسعود وثابت بن معبد وثابت بن المنذر اسملريله صحابه‌دن اوچ ذات دخى بولنديغى مرويدر.

ثابت بن نعمان { (ابو حية البدرى) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، مصرك فتحنده حاضر بولنمش، وكنديسندن بعض احاديث شريفه نقل اولنمشدر.

ثابت بن نعمان { (ابوالصباح) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش، وخيبر وقعه‌سنده شهيد اولمشدر.

ثابت بن وديعه { (ابوسعد) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، پدرى وديعه و دها طوغريسى يزيد بن وديعه منافقيندن ايدى. صاحب ترجمه بعده كوفه‌ده اقامت، وبعض احاديث شريفه نقل ايتمشدر.

ثابت بن وقش { صحابه‌دن وانصاردن اولوب، احد غزاسنده، پك اختيار اولديغى حالده، شهيد اولمشدر.

ثابت بن هزال { صحابه‌دن وانصاردن اولوب، بدر غزاسنده وسائر غزواتده حاضر بولنمش؛ ويمامه وقعه‌سنده شهيد اولمشدر.

ثابت بن يزيد { (ابو اسيد) صحابه‌دن اولوب، اياغنك حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك دعاسيله شفاياب اولديغى مشهور، وكنديسندن بعض احاديث شريفه منقولدر.

ثاقب { بخارالى بر شاعر اولوب، شو بيت جملهٔ اشعارندندر.

قدم ببحر خطرناك عشق ماندم وآخر
كمر زموج وكلاه از سر حباب كرفتم

—— هندستان شعرا وكبراسندن دخى بو اسمله برى اولوب، ١٢٢٩ تاريخنده بنارسده وفات ايتمشدر. شو ايكى بيت جملهٔ اشعارندندر :

ازپشت فلك برشده دوخانهٔ زين باش
باسير و تماشاى جهان خانه نشين باش
بر مائدهٔ اهـل دول دست ميندار
از مكسب خود قانع يك نان جوين باش

ثاقب { (شيخ مصطفى ——) مشايخ مولويه‌دن وشعرادن اولوب، كوتاهيه دركاهنك پوست نشينى ايدى. عن اصل ازميرلى اولوب، كوپريلى زاده مصطفى پاشانك دائره‌سنده تربيه اولنمش؛ وبعده ادرنه‌يه كيدوب، طريق مولويه‌يه انتساب ايتمش ايدى. مؤخراً قونيه‌يه كيده‌رك، بر مدت آستان پيرده خدمت ايتدكدن صكره، كوتاهيه خانقاهى مشيختنه نصب اولنمشدى. ١١٤٨ ده ارتحال ايتمشدر.

مرتب ديوانى وعرفاى مولويه مناقبنى جامع برسفينه‌سى واردر.

— بو اسمله ديكر بر شاعر دخى واردر، كه عن اصل انقره‌لى اولوب، اندرون همايونده تربيه كورمش؛ و ١٢٥٨ ده وفات ايتمشدر. كوزل‌شرقيلرى وبعض اشعارى واردر. شو بيت اونكدر:

كون كورمدى دورنده اوماهك دخى ثاقب
استر يشه دل دوريسى مزداد ندندر

ثاقب افندى { (حكيم —) عن اصل آخسخه‌لى اولوب، درسعادته بالورود، ارغاد بازارنده كائن قره مصطفى پاشا مدرسه‌سنده تحصيل علوم، وفن طبك تعليله دخى اشتغال ايتمشيدى. اكمال تحصيلدن صكره سليمانيه جامع شريفى مقابلنده‌كى متروك (طبخانه) ده تعليم فن طب ايله مشغول اوله‌رق، ١٢٦٩ ده ١٢٠ ياشلرنده وفات ايتمشدر. بعض اشعارى دخى واردر.

ثالس { [«تاليس» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

ثانى { شعراى عثمانيه‌دن ايكى ذاتك مخلصيدر: برنجيسى سلطان بايزيد خان ثانى دورى شعراسندن اولوب، فوق العاده حسن و جماله مالك اولمغله، يوسف ثانى ديمكله شهرت بولديغندن، ثانى تخلص ايدردى. عشاقندن برى قيصقانوب، كنديسنى كنج ياشنده قتل ايتمشدر. شوبيت اونكدر:

دلربالر دلا بنم نه مدر
نور ديده‌م سرور سينه‌مدر

— ايكنجيسى سلطان مراد خان ثالث دورى شعراسندن اولوب، استانبولده قول اوغلى طائفه‌سنه منسوب ايدى. كنجلكنى عيش وعشرتله كچيرمش ايسه‌ده، بعده توبه ايتمشدى. ايران شعراسنك وعلى‌الخصوص على شيرنوايينك اشعارينى چوق تتبع ايده‌رك، شعرده كسب ملكه ومهارت ايتمشدى. مرتب ديوانى واردر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

كوكل مرآتنى صوفى مجلا ايتسه‌ك اولمزمى
جمال يارى بو يوزدن تماشا ايتسه‌ك اولمزمى

ثانى { ملوك صفويه‌دن شاه‌عباس ثانينك شعرده قوللانديغى مخلصدر. [ترجمهٔ حاليچون «عباس» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.] شو رباعى جملهٔ اشعارندندر:

از هجر توام توديده خون ميكردد
احوال دلم بى تو زبون ميكردد
اى دوست اكر ترابيبند ثانى
بركرد سرت ببين كه چون ميكردد

ثانى خان { هندستان شعراسندن وهمايون واكبر شاه دورى امراسندندر.

شو بيت اونكدر:

اى رسم توآزار من وقاعده بيداد
بيداد ازين رسم وازآن قاعده فرياد

ثاوذرس { و ثاوذوسيوس وثاوفرسطس [«تئودور، تئودوسيوس وتئوفراست» ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

ثبات { (مير محمد عظيم) هندستان‌شعراسندن اولوب، ثابت مخلصيله تخلص ايدن مير محمد افضلك اوغليدر. ١١٢٢ تاريخنده اله‌آبادده طوغوب، ١١٦١ ده وفات ايتمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

بخت بدكر برد ازكوى توام سوى بهشت
پرسم ازحوركه آن سايهٔ ديوار كجاست

ثبيه { (بنت يعار) صحابياتدن فضل ودرايتله مشهوره برخاتون اولوب، صحابهٔ كرامدن سالف‌الترجمه ابو حذيفه‌نك زوجه‌سى ايدى.

— ثبيه بنت‌الربيع، ثبيه بنت‌سليط، ثبيه بنت ضحاك وثبيه بنت نعمان دخى صحابياتدندر.

ثرثار { جزيره‌ده بر نهردر، كه سنجار طاغندن نبعانله، جنوب شرقيه وبعده جنوبه طوغرى جريان ايده‌رك، ياغمورلر موسمنده دجله‌يه فراته منصب اولور. سائر موسملرده قورويوب، بر طاقم مياه راكده براقير.

ثرثور { ارانده وبرذعه قربنده بو اسمله ايكى نهر اولوب، برينه بيوك وديكرينه كوچك ثرثور ديديكنى ياقوت حموى بيان ايديور. برذعه خرابه‌لرى قربندن كچن وكوكچه‌كولنه دوكيلن نهرك خريطه‌لرده اسمى (ترتر) صورتنده ضبط اولنمشدر. بونك عينى اوله‌جغنده شبهه يوقدر. كوچكى دخى بونك بر شعبه‌سى اولمليدر.

ثرمه { صقليه (يعنى سيچليه) آطه‌سنده برقصبه اولوب، قورباغه‌لرينك چوقلغيله وهواسنك حرارتيله مشهور اولديغى جغرافيون عرب آثارنده مذكوردر. (ترمينى) قصبه‌سنك عينى اولمسى ملحوظدر.

ثروان { (بن فزاره بن عبد يغوث) صحابه‌دن اولوب، حضرت فخركائنات (صلعم) افندمزه ورودنده شو بيتى سويلمشدى:

اليك رسول‌الله خبت مطيتى
مسافة ارباع تروح وتغتدى

ثروت افندی { (عثمان —) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، استانبوللیدر. اندرون همایونده تربیه کورمش، و ١١٨٠ ده مرعشده وفات ایتمشدر. بر دیوانچه‌سی واردر. شو بیت اونکدر:

مکر کلک قدر اول طفل ابجد خوانك ای ثروت
جلی خطیله یازمش لوحهٔ رخسارینه تمت

ثریا پاشا { (مصطفی —) وزرای دولت علیه‌دن اولوب، ملك زاده خاندانه منسوب کرکجی عثمان پاشانك اوغلیدر. ١٢٤١ تاریخنده استانبولده تولد ایدوب، اکمال تحصیلدن صکره، باب عالیده دیوان همایون مضبطه اوطه‌سنه، و ١٢٦٤ ده آمدیٔ دیوان همایون اوطه‌سنه مأمور اولمشیدی. قلم مذکور خلفاسندن ایکن، استعداد ودرایت فوق‌العاده‌سی حسبیله، بر قاچ فوق‌العاده ومهم مأموریتلره تعیین بیوریله‌رق، ازآن جمله روسیه قومیسیونه ریاست ایتمش، وپولیروز ماده‌سیچون مأموریت فوق‌العاده ایله کوندرلمش ایدی. بعده پارس سفارت سنیه‌سی باش کتابتنه وایکنجی قومیسرلك انضمامیله مملکتین قومیسیونی باش کتابتنه نصب اولنمشدی. ١٢٧٥ ده روم ایلی بکلربکیلکی رتبه‌سیله قدس شریف متصرفلغنه ومأموریت فوق‌العاده‌سنه تعیین بیوریله‌رق، جنت مکان سلطان عبدالعزیز خانك جلوسندن صکره ١٢٨٠ ده ینه مأموریت فوق‌العاده انضمامیله حلب والیلکنه نقل ورتبهٔ وزارته ترفیع بیورلمشدر. زور قطعه‌سنه قوهٔ عسکریه ایله کیروب، اعادهٔ امنیت واسایشه وعشایرعربانی دائرهٔ اطاعته ادخاله وزور متصرفلغنی تشکیل ایله، نفوذ حکومتك اورالرده جاری اولمسنه موفق اولمش؛ وبونك اوزرینه برنجی رتبه مجیدی نشانیله تلطیف بیورلمشدر. ١٢٨٣ تاریخنده آیدین والیلکنه نصب اولنه‌رق، بر سنه‌یه قریب ولایت مذکوره‌یی اداره ایله، بر قاچ آی دخی درسعادتده معزول قالدقدن صکره، ١٢٨٥ ده احکام عدلیه اعضالغنه وبر قاچ کون صکره خداوندکار والیلکنه، وینه اوسنه درسعادته جلبله، یکی تشکل ایدن شورای دولتك داخلیه دائره‌سی ریاستنه نصب اولنمشدر. ١٢٨٨ ده ثانیاً حلب والیسی اولوب، بر سنه صکره، یکی تشکیل اولنان قدس والیلکنه نصب، وآلتی بچق آی صکره ثانیاً آیدین ولایتنه نقل بیورلمشدر. ١٢٩٣ ده آنقره والیسی اولوب، جلوس همایون حضرت عبدالحمید خانیده آنقره والیسی اولدیغی حالده، ١٢٩٥ ده، کوریلن لزوم اوزرینه، سیواس والیلکنه نقل بیورلمش؛ و ١٢٩٦ سنه‌سی شعباننده سیواسده ارتحال ایلمشدر. عالم، ادیب، محب علما وترقیپرور بر ذات اولوب، لسان عثمانیده ایی کاتب ومنشی اولدیغی کبی فرانسزجه‌ده دخی اقتدارقلمیه‌سی وار ایدی. بولندیغی ولایتلرده خیلی اصلاحاته وبعض آثار براقغه موفق اولمشدر.

ثریاجاه { هندستانده اوده حکمدارلرندن محمد علی شاهك مخلصیدر. [«امجد علی شاه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ثعالبه { مغربده جزایر جهتنده ساکن بولنمش بر عرب قبیله‌سنك اسمی اولوب، بونلر ثعلب بن بکر بن صفیره منسوب ایدیلر. بونلر وانشریش طاغلرنده ساکن، سالف الذکر بنی توجین قبیله‌سنك رئیسی محمد بن عبدالقوی کندیلرینی مغلوب ایدوب، وطنلرندن اخراج ایتمکله، مغرب اقصایه کیده‌رك، بر مدت کندی رئیسلرینك تحت اداره‌سنده وبنی مرین حکمدارلرینك تحت حمایه‌سنده یاشادقدن صکره، سکزنجی قرن هجریده ابو حمو یغمراسنی کندیلریله ایتدیکی حروب متعدده بوقبیله‌یی بسبتون محو ایتمشدر.
— خوارجدن دخی بو اسمله بر فرقه واردر.

ثعالبی { (ابو منصور عبدالملك بن محمد بن اسمعیل النیسابوری) مشاهیر علما وادبادن اولوب، ٣٥٠ تاریخ هجریسنده نیسابورده طوغمش، و ٤٢٩ ده وفات ایتمشدر. نظم ونثرده زمانك فریدی اولوب، تألیفاتی شرق وغربده شهرت بولمشیدی. تیلکی پوستندن کورك اعمالیله مشغول اولدیغندن، ثعالبی لقبیله شهرت بولمشدر. کندیسی هرنه قدر نیشابورده تولد ونشأت ایتمش ایسه‌ده، اولاد عربدن بولنمشدر. آثارینك اك بیوك واك مشهوری «یتیمة الدهر فی محاسن اهل العصر» عنوانیله یازدیغی کتابدر، که ٤ بیوك جلددن مرکب اولوب، عصرینك مشاهیر شعراسنك تراجم احوالنی واشعار منتخبه‌لرینی جامع بر اثر قیمتداردر. بو کتاب اخیراً دمشق شامده (مطبعهٔ حفنیه) ده طبع ونشر اولنمشدر. «یتیمة الدهر» هارون منجمك «البارع فی اخبارالشعرا» عنوانلی کتابنك ذیلی حکمنده اولدیغی

كې، بوكا دخی باخرزی طرفندن «دمية القصر وعصرة اهل العصر» وعمادالدين اصفهانی طرفندن «خريدة القصر وجريدة اهل العصر» وابوالمعالی سعدوراق طرفندن «زينة الدهر» عنوانلريله بربرينی متعاقب برقاچ كوزل ذيل يازلمشدر. بوندن ماعدا ثعالبينك «فقه اللغه»، «سحرالبلاغه»، «سرالبراعه»، «من غاب منه المطرب»، «مونس الوحيد»، «شیٔ كثير» و«يتيمة اليتيمه» عنوانلريله برقاچ تأليفات ادبيه‌سی واردر. اشعاری دخی كوزل ومقبول اولوب، شو ايكی بيت اوجمله‌دندر:

لما بعثت فلم توجب مطالعتی
وامعنت نار شوقی فی تلهبها
ولم اجد حيلة تبقی علی رمقی
قبلت عينی رسولی اذ رآك بها

ثَعْلَب (ابو العباس احمد بن يحيی) مشاهير نحويوندن وائمهٔ كوفيوندن اولوب، ادبيات عربيه‌ده وحفظ اشعار واخبار عربده‌كی يد طولاسيله شهرت بولمشدر. سوزی سند حكمنده اولمغله، زمانك ادباسی هر طرفدن كنديسنه مراجعت ايده‌رك، حل شبهه ايدرلردی. برقاچ تأليفی واردر. اواخر عمرنده قولاقلری صاغر اولمشيدی. ٢٩١ تاريخنده ٩١ ياشنده وفات ايتمشدر.

ثعلبه بن ابی بلتعه صحابه‌دن اولوب، وقت سعادتده صغير السن اولديغندن، اكثر صحابهٔ كرامدن روايت احاديث شريفه ايتمشدر.

ثعلبه بن ابی رقيه (اللخمی) صحابه‌دن اولوب، فتح مصرده حاضر بولنمشدر.

ثعلبه بن ابی مالك القرظی (ابويحيی) صحابه‌دن اولوب، بنی قريظه قبيله‌سنك امامی ايدی. كنديسندن بعض احاديث شريفه منقولدر.

ثعلبه بن جذع صحابه‌دن وانصاردن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش، وطائف وقعه‌سنده شهيد اولمشدر.

ثعلبه بن حاطب صحابه‌دن وانصاردن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش، وحضرت عثمانك دور خلافتنده وفات ايتمشدر. كنديسی استحصال مال ايچون حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك دعاسنی استرحام ايدوب، مطلوبی اسعاف اولنمغله، دعای حضرت پيغمبری تأثيريله مال فراوانه وكليتلی بر قويون سوريسنه مالك اولدقدن صكره، معيت حضرت نبويه‌ده نماز قيلمغی ترك ايله، قويونلريله اشتغاله باشلامش؛ وصدقه آيت كريمه‌سی نازل اولدقده، جانب رسول الله (صلعم) دن اخذ صدقه ايچون كوندريلن ايكی ذاته‌رد ايله جواب ويرمش؛ وبونك اوزرينه حقنده «ومنهم من عاهدالله لئن آتانا من فضله الخ» آيت كريمه‌سی نازل اولمشدر. بونی ايشيتديكنده نزد پيغمبری‌يه شتاب ايله، صدقه‌سنی تكليف ايتمش ايسه‌ده، قبول بيورلمامش؛ وحضرت ابوبكر وعمر (رضما) زماننده دخی صدقه‌سنك قبولی ميسر اوله‌ميوب، حضرت عثمان زماننده دخی كنديسی هلاك اولمغله، صدقه‌سنی قبول ايتديرمكه موفق اوله‌مامشدر. حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمز بونك قويونلريله اشتغالندن طولايی جامعه دوامدن كسلديكنی وكرك صدقه اعطاسنه عدم رضاسنی ايشيتدكلرنده، مكرراً «ياويح ثعلبه ياويح ثعلبه» بيورمشلردر.

ثعلبه بن حكم صحابه‌دن اولوب، خيبر غزاسنده حاضر بولنمش، ومؤخراً بصره وبعده كوفه‌ده ساكن اولمش ايدی. كنديسندن بعض احاديث شريفه منقولدر.

ثعلبه بن زهدم (التميمی) صحابه‌دن اولوب، بعده كوفه‌ده ساكن اولمشيدی. بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر.

ثعلبه بن سعد (ياخود بن ساعده) صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش، واحد وقعه‌سنده شهيد اولمشدر.

ثعلبه بن سعيه وثعلبه بن سلام. صحابه‌دن اولوب، قبل الاهتدا يهودی المذهب ايديلر. «ليسوا سواء من اهل الكتاب امة قائمة الخ» آيت كريمه‌سی بونلر ايله عبدالله بن سلام واسيد بن سعيه حقنده نازل اولمشدر. برنجيسی حيات رسول الله (صلعم) ده وفات ايتمشدر.

ثعلبه بن صعير (ياخود بن ابی صعير) كنديسی واوغلی عبدالله صحابه‌دن اولوب، بعض احاديث شريفه نقل ايتمشدر.

ثعلبه بن عبدالرحمن صحابه‌دن وانصاردن اولوب، خدمت رسول الله (صلعم) ده بولنمشدر. روايته كوره بر

كون حضرت فخر كائنات افندمز كنديسنى بر ايش ايچون انصاردن بر ذاتك خانه‌سنه اعزام بيوردقلرنده، قپودن اوذاتك زوجه‌سنك يقانمقده اولديغنى كورمش، وكنديغى ضبط ايده‌ميوب، دفعاتله باقدقدن صكره، بو حركتنك حضرت پيغمبره وحى ايله معلوم اوله‌جغنى دوشونه‌رك، خوف وندامتندن طاغلره قاچمش؛ وقرق كون غيبوبتدن صكره، توبه‌سنك عندالله قبول بيو-رلديغى تبشير اولنمغله، بولديريلوب، نزد حضرت نبوى‌يه كتيرلمش؛ وآز مدت صكره خسته‌لنوب، ارتحال ايتمشدر.

ثعلبه بن عمرو } صحابه‌دن وانصاردن او-لوب، بدرغزاسنده حاضر بولنمش؛ وحضرت عمر(رضه)ك عهدخلافتنده ابوعبيدة الثقفينك معيتنده جسر مدائن محاربه‌سنده شهيد اولمشدر.

ثعلبه بن غنمه } صحابه‌دن وانصاردن او-لوب، بدر وعقبه‌غزالرنده حاضر بولنمش، ومعاذبن جبل وعبدالله بن انيس ايله برابر بنى سلمه صنملرينى شكست ايلمشـدر. خندق وبر روايتده خيبر وقعه‌سنده شهيد اولمشدر.

ثعلبه بن وديعه } صحابه‌دن وانصاردن او-لوب، تبوك وقعه‌سنده حضرت رسـول‌الله (صلعم) افندمزه مخالفت ايدنلرك بريدر. بونلر بعده توبه ايدوب، كنديلرينى باغلايه-رق، نفسلرينى ومالليرينى حضـور پيغمبرى‌يه عرض ايتمكله، توبه‌لرى قبول‌بيوريله‌رق، حقلرنده «وآخرون اعترفوا بذنوبهم خلطوا عملاً صالحاً وآخر سيئاً الخ» آيت كريمه‌سى نازل اولمشدر. رفيقلرى ابولبابه، اوس بن خذام، كعب بن مالك، مراره وهلال بن اميه‌در.

ثعلبى } (ابو اسحق احمد بن محمد) مشاهيرفقها ومفسريندن اولوب، نيشابورده طو-غمش، و٤٢٧ تاريخنده وفات ايتمشدر. مشهور ومتداول بر تفسير شريفيله بر تاريخ انبياسى و« تاج-العرائس » عنوانيله دخى بر تأليفى واردر.

ثعلبيه } مكۀ مكرمه‌دن كوفه‌يه كيدن طريقده شقوق ايله خريمه آره‌سنده واقع بر منزلدر.

ثُعَيلب } مشاهير منجمين اسلامدن ابن دهان فخرالدين ابو شجاعك لقبيدر. [«ابن دهان» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

ثغر } «حـدود» ديمك اولان بو اسمى جغرا-فيون عرب ممالك اسلاميه‌نك حدودنده بولنـان بعض بلاده اطلاق ايتمشلردر. (ثغر الشام) آطنـه جهتنـه، (ثغر الجزيرة) مرعش وملاطيـه طرفلرينه، (ثغر ماوراء النهر) تركستانك شرق شمالى جهتنه، (ثغر الاندلس) دخى اسپانيانك قسم شماليسنه ديرلردى.

ثقب } (ياخـود ثقيب) بن فروه صحابه‌دن وانصاردن اولوب، احد وقعه‌سـنده شهيد اولمشدر. انصارك انسابنه واقف ايدى.

ثقف بن عمرو } صحابه‌دن وقريشدن او-لوب، ايكى برادريله برابر بدر غزاسـنده بولنمش؛ وخيبر وبر روايتـده احـد وقعه‌سنده شهيد اولمشدر.

ثقفى } (ابو عبدالملك) مشاهير اطباى اسلامدن اولـوب، اندلس ملوكندن ناصر ومستنصرك خدمت طبابتنده بولنمشدر. علوم رياضيه ومهندسـلكده دخى يد طولى صاحبى ايدى. طوپال اولوب، اواخر عمرنده كوزلرينـه دخى عمى طارى اولمشيدى.

ثقيف } قبائل عربدن برقبيله اولوب، طائف شهريله جوارلرنده سـاكن ايديلر. بونلر بر خيلى وقت بنى عامره جزيه كذار اولدقـدن صكره، مملكتلرينى تحصين ايدوب، بنى عامره مقاومتله، جزيه‌دن قورتلمش؛ وبعـده (احـلاف) و(بنى مالك) اسملريله ايكى شـعبه‌يه منقسم اولوب، بينلرنده خيلى محاربه‌لر وقوع بولمشيدى. ابو طالبك وفاتندن صكره حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمز قريشـه قارشى ثقيف قبيله‌سـندن استمداد بيورمشلرديسـه‌ده، بونلر رد ايله جـواب ويرمشلردى. هوازن غزاسنده بنى ثقيفدن يتمش كشى قتل اولنه‌رق، قصـورى طائفده تحصن ايتمكله، يكرمى كون قدر محاصره بيوريلوب، بعـده يوللرى قطع اولنمغله، عرض اطاعته وقبـول اسلامه راضى اولمش، و(لات) اسمنده‌كى صنم كبيرلرينى شكست ايلمشلر ايدى. حضرت رسول‌الله (صـلعم) افندمزك ارتحالندن صكره قبائل عرب ارتداد طريقنه صاپدقلرنده، ثقيف قبيله‌سى بونلره اويميوب، عهد وايمانده ثبات ايتمشدى. بو قبيله‌دن برچوق علما وشعرا وسائر مشاهير ظهور ايتمشدر.

ثمامه بن اثال { (الحنفی) صحابه‌دن اولوب، یمامه قبائلندن بنی حنیفه قبیله‌سنه منسوب ایدی. قبل الاهتدا اسیر دوشوب، اوچ کون صره ایله جانب رسوالله (صلعم) دن اسلام تکلیف بیورلدیغی حالده، قبول ایتمه‌مش؛ وبعده عفو بیوریلوب، کیتدکدن صکره، عودت ایده‌رك، ارادتیله دین اسلامی قبول ایتمشیدی. مسیلمهٔ الکذابك خروجنده، یمامه خلقی بوکا تبعیتله، ارتداد ایتدکلری حالده، صاحب ترجمه قبیله‌سی بنی حنیفه‌دن برچوق آدملری مسیلمه‌یه تبعیتدن منع، وبونلرله جانب رسول الله (صلعم) دن ارسال بیوریلان علاء بن الحضرمی‌یه امداد ایده‌رك، مسیلمه‌نك انهزامنی موجب اولمشدی. بعده بو سببدن طولایی بنی قیس طرفندن شهید ایدلمشدر. — (ثمامه بن ابی ثمامه الجذامی) و (ثمامه بن بجاد العبدی) و (ثمامه بن حزن القشیری) دخی صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه نقل ایتمشلردر.

ثمامه بن اشرف { (النمیری) فرق معتزله‌دن (ثمامیه) اسمیله معروف بر فرقه‌نك رئیسی اولوب، معرفة اللهك ضروری اولدیغنی، ویهود ونصاری ومشرکینك بهائم قبیلندن اولوب، روحلری بقا بولمیه‌جغنی، ومجازات ومکافاتلری اولمیه‌جغنی وسائر بوکبی بر طاقم اعتقادات غریبه قبول ایدیوردی.

ثمامه بن عدی { صحابه‌دن و قریشدن اولوب، حضرت عثمان (رضه) نك خلافتنده شامده‌کی صنعا والیسی ایدی. مهاجریندن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش اولدیغی دخی مرویدر.

ثمانین { موصلك اوست طرفنده جزیرهٔ ابن عمر قربنده وجبل جودی اتکنده بر کوچك قصبه اولوب، طوفاندن صکره حضرت نوح (عم) له قورتیلان سکسان کشینك بورایه چیقدقلری مروی اولدیغندن، بو اسمله تسمیه اونمشدر.

ثمانینی { (ابو القاسم عمر بن ثابت الضریر) مشاهیر نحویوندن اولوب، آنف البیان ثمانین قصبه‌سندن ایدی. نحوه وادبیات عربیه‌یه دائر بر چوق تألیفات مقبوله‌سی واردر. ٤٨٢ تاریخنده وفات ایتمشدر. — (ابو حفص عمر بن حضر ثمانینی) دخی مشاهیر محدثیندندر.

ثمد الروم { شام ایله مدینهٔ منوره آره‌سنده بر محلدر.

ثمود { عرب بادیه قبائل قدیمه‌سندن بر قبیله اولوب، حجاز ایله شام آره‌سنده ساکن ایدیلر. قرآن کریمده عاد، جدیس وطسم قبائلی صره‌سنده ذکر اولنمشدر. عرب مورخلرینك روایتنه کوره، بونلر ثمود بن جاثر بن ارم بن سام بن نوح (عم) ه منسوبدرلر. هر حالده قوم ثمود اولدقجه متمدن بر قوم اولوب، طاشدن جسیم بنالری حاوی شهر وقصبه‌لری، وقیالرده اویلمش مصنع مغاره‌لری وار ایدی. بونلر عبدهٔ اصنامدن اولوب، کفر وشرك ایچنده بولندقلرندن، جناب حق ایچلرندن صالح (عم) ه نبوت ویروب، نبی مشارالیه قومنی عبادة الله دعوت ایتمش؛ وقیادن دوه چیقارمق کبی معجزه ایله نبوتنی اثبات ایتمش ایسه‌ده، اکثری ینه کفرده اصرار ایدوب، نهایت حضرت صالحك دوه‌سنی دخی اتلاف ایتدکلرندن، سمادن صاعقه کبی بر صدای مدهش ظهوریله، کوکسلری ایچنده یورکلری قطع اولنه‌رق، هلاك اولمشلردر. حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمز قوم ثمودك مملکتنی تشریف بیوردقلرنده، اصحابنه بو مملکته دخولی وصوییندن ایچمکی منع بیورمشلردی.

ثنا { (شیخ هبة الله) کشمیر شعراسندن وشیخ علی حزین لاهیجانی شاکردانندن اولوب، اون ایکنجی قرن هجری اواسطنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

شرم ز آنروز که یارم بسر بالین کفت
سخت جانی که هنوزت نفسی می آید

ثناء الله { (مولانا —) هندستان علماسندن اولوب ٩٤٦ تاریخلرنده (پانیپات) قاضیسی ایدی. «تفسیر مظهری» عنوانیله بر تفسیر شریفی و «السیف المسلول» عنوانلی بر کتابیله سائر بعض تألیفاتی واردر.

ثنائی { شعرای عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر: برنجیسی مغنیسالی اولوب، شهزاده سلطان مصطفانك شهر مذکورده اقامتلرنده خدمتلرنده بولنمش، وبعده معیتلرنده آماسیه‌یه کیتمشیدی. «ومقصود» ه بر شرح دخی یازمشدر. شو بیت اونکدر:

خط رخساری غمندن اولدم اول سنکین دلك
اهل درد ایتسون غبار جسم زردم مرده سنك

— ایکنجیسی بالیکسریلی اولوب، اسمی محمددر. بعض قاضیلقلرده بولنمشدر. علم وفضلیله وحسن اخلاقیله شهرت بولمشیدی. مرتب دیوانی و «روضة‌الابرار» عنوانیله بر منظومه‌سی واردر. شو بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

اویانمز شمع اقبالم کورنمز اول قمر طلعت
بنی بوقاره کونلرده قویان بخت سیاهمدر

ثنائی { (خواجه حسین بن عنایت میرزا) ایران شعراسندن اولوب، ملوك صفویه‌دن ابراهیم میرزانك خدمتنده بولنمشدر. مرتب دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

زمان بیمهر وکیتی دشمن ودلدار مستغنی
مرا بر آرزوهای ثنائی خنده می آید

ثنائی { (خواجه حسین بن غیاث‌الدین) ایران شعراسندن اولوب، اکبر شاه زماننده هندستانه رحلت، و ٩٩٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر.

— ثنائی مخلصیله ایران شعراسندن دیگر بری دخی اولوب، «باغ ارم» عنوانیله بر منظومه‌سی واردر.

ثوبان بن بجدد { (ابو عبدالله) صحابه‌دن و حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك آزادلیلرندن اولوب، عن‌اصل یمنده‌کی حمیر قومندندر. سفر وحضرده معیت حضرت پیغمبریده بولنوب، فخر عالم افندمزك ارتحالندن صکره شامه هجرتله، رمله‌ده، بعده مصرده ونهایت حصده اختیار اقامت، و ٥٤ تاریخنده حصده وفات ایتمشدر. فتح مصرده حاضر بولنمشدر. کندیسندن بر چوق احادیث شریفه منقولدر. — ثوبان اسمیله صحابه‌دن دیگر بر ایکی ذات دخی بولندیغی مرویدر.

ثور { بن تلیده وثور بن عزره وثور سلمی صحابه‌دندر.

ثوری { (ملا علی) ایران شعراسندن اولوب، بر رباعینك بیت اولی اولمسی ملحوظ اولان شو بیت اونکدر:

تاکی بمن آزار وجفا خواهی کرد
باغسیر برغم من وفا خواهی کرد

ثویبه { مرضعات حضرت سیدالثقلیندن اولوب، عن اصل ابولهبك جاریه‌سی اولدیغی حالده، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك ولادتی افندیسنه تبشیرنده، آزاد اولمش ایدی. حضرت حمزه (رضه)ی دخی ارضاع ایتمشدی. اسلامنده اختلاف واردر.

ثیابی { اوننجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، مرزیفونلیدر. ترزیلك صنعتیله مشغول اولدیغندن، بو مخلصله تخلص ایتمشدی. کندیسی امی ایسه‌ده، طبیعت شعریه‌سی غالب اولوب، کوزل اشعاری واردر. شو بیت اوجمله دندر:

الفلر سرو ورنکین کل کبی سینه‌مده دائم وار
محبت سبزه زارنده یشه بر تازه باغم وار

(باب الثانك صوكی)

ج

(باب الجیم — فصل الالف الخ)

جاآن { (Gèants) یاخود کیغاس ویا کیغا (Γίγας) (ج) ایله (غ) و (ك) فارسی آره‌سنده‌کی قرب مخرج حسبیله السنهٔ مختلفه‌ده مختلف صورتده تلفظ اولنان بو اسم امم قدیمه عندنده بر نوع جن وعفریته وجثه وقامتلری درجهٔ افراطده اولان بعض اقوام موهومه‌یه ویریلیردی. عربیه‌کی (جن) و (جان) اسملرینك دخی بو کلمه ایله مناسبت لفظیه و معنویه‌سی ظاهردر. ابوالشعرا اومیروس (کیغا) لرك ایلیریاده (کراونوس) طاغلرینك اوته‌سنده ساکن بولندقلرینی بیان ایتدیکنه باقیلیرسه، اسکی یونانیلری قامتلریله قورقوتوب بویله خیاللر کورمکه مجبور ایدنلر حالا بوکون (کیغه) دینلن یوقاری آرناؤدلق اهالیسی اوله‌جغنده شبهه قالماز.

جابان { (ابومیمون) صحابه‌دن اولوب، اوغلی میمون کندیسندن بعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر.

جابر اندلسی { (شمس الدین) اندلس علما وادباسندن وفقهاء مالکیه‌دن اولوب، ادبیاته متعلق اولان بعض آثار منظومه‌سنی جامع بر کتاب پارس کتبخانه‌سنده ١٠٥٦ رقمیله مرقم اوله‌رق موجوددر.

جابر بن ابی سبره { (الاسدی) صحابه‌دن اولوب، بعده کوفه‌ده ساکن اولمشیدی. کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر.

جابر بن ابی صعصعه { صحابه‌دن ومازن بن نجار قبیله‌سندن اولوب، قیس، حارث وکلاب اسملریله اوچ برادری وارایدی. (بئرمعونه) وقعه‌سنده شهیداولمشدر.

جابر بن ازرق { (الغاضری) صحابه‌دن اولوب، بعده حمصده ساکن اولمشیدی. کندیسندن بر حدیث شریف منقولدر.

جابر بن اسامه { (ابوسعاد الجهنی) بودخی صحابه‌دن اولوب، حجازلیلر صره‌سنده مذکوردر. کندیسندن بر حدیث شریف منقولدر.

جابر بن حیان { (ابوموسی) مشاهیر حکمای عربدن اولوب، فن کیمیانك موجدی حکمنده‌در. ترجمهٔ حالی تمامیله معلوم ومضبوط دکلدر. بر روایتده طوسلی ودیکر برروایتده حرانلیدر. حرانلی عد ایدنلرك بعضلری سابئین مذهبنده وسنانك اوغلی وبتانینك پدری اولدیغنی دخی ادعا ایدرلر. هجرت نبویه‌نك ١٠٠٠ تاریخلرنده وفات ایتمش اولدیغی مظنوندر. علم کیمیایی بر روایتده امام جعفر صادقدن ودیکر بر روایتده خالد بن یزید بن معاویه‌دن اخذ ایتمشدر. بو فنده ٥٠٠ قدر تألیفاتی اولدیغی مرویدر. بونلرك بعضلری موجود اولوب، آوروپا لسانلرینه دخی ترجمه اولنمشدر. کاتب چلبی «الخالص» و «کتاب الخواص» عنوانلریله ایکی تألیفنی ذکر ایدیور. هرنه قدر جابرك اشتغال ایتدیکی کیمیا سائر معادنی وبعض نباتاتی آلتونه تحویل ایتمك امل حریصانه‌سنه مستند اولان معهود کیمیای باطل ایسه‌ده، بونك تجربیات وتجاربی صره‌سنده معادنك ترکیب واذابه‌سنه واحجار ونباتاتك احوال وخصایصنه متعلق بر چوق اسرار وحقایقه واقف اولوب، بونلری کتابلرینه درج ایتمش اولمغله، کیمیای صحیحه دخی پك چوق خدمتلر ایتمش، وبوفنك بحق موجد وواضعی اولمشدر. بعضلری علم جبرك دخی موجدی صاحب ترجمه اولدیغنی وبو علمك بونك اسمیله تسمیه اولندیغنی التزام ایتمشلرسه‌ده، بونی اثبات ایده‌جك دلائل مفقوددر. جابرك بر شخص موهومدن عبارت اولدیغنی ادعا ایدنلر دخی واردر.

جابر بن خالد { (بن مسعود بن عبد الاشهل الانصاری الخزرجی) صحابه‌دن اولوب، بدر واحد غزالرنده حاضر بولنمشدر.

جابر بن زید { [«ابوالشعثاء» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جابر بن سفیان { (الانصاری الزرقی) صحابه‌دن اولوب،

حضرت عمر (رضه) لك زمان خلافتنده ارتحال ايتمشدر.

جابر بن سليم { (ابوجرى التميمى) صحابه‌دن اولوب، بعده بصره‌ده ساكن اولمشيدى. ابن سيرين كنديسندن بعض احاديث شريفه نقل ايتمشدر. بعض كتب حديثده سليم بن جابر صورتنده مضبوطدر.

جابر بن سمره { (ابو خالد وياخود ابو عبدالله عامرى) صحابه‌دن اولوب، عشرهٔ مبشره‌دن سعد ابن ابى وقاص حضرتلرينك همشيره‌سى خالده بنت ابى وقاصك اوغليدر. بعده كوفه‌ده بر خانه ياپديروب، اوراده ساكن اولمش، وبر روايتده بشر بن مروانك كوفه واليلكى زماننده بر روايتده دخى ٧٦ تاريخنده ومختارك عهدنده وفات ايتمشدر. كنديسندن برچوق احاديث شريفه منقولدر.

جابر بن طارق { (ابو حكيم الاحمسى) صحابه‌دن اولوب، بعده كوفه‌ده ساكن اولمشيدى. بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر.

جابر بن عبدالله { (بن عمرو الانصارى السلمى) صحابه‌دن اولوب، عقبهٔ ثانيه غزاسنده، صبى اولديغى حالده، پدريله برابر حاضر بولنمش؛ وبدر ايله احد غزالرنده حاضر بولنديغى مختلف فيه ايسه‌ده، ديگر اون سكز غزاده معيت حضرت رسول‌الله (صلعم) ده بولنديغى كبى، صفين وقعه‌سنده دخى معيت حضرت مرتضاده حرب ايتمشدر. آخر عمرنده كوزلرينه عمى طارى اولمشدى. عقبه وقعه‌سنده حاضر بولنانلرك الك صكره وفات ايدنى اولوب، ٧٤ وبر روايتده ٧٧ تاريخنده، ٩٥ ياشنده اولديغى حالده، مدينهٔ منوره‌ده ارتحال ايتمش؛ وجنازه‌سى نمازينى مدينه واليسى بولنان حضرت عثمان بن عفان (رضه) لك اوغلى ابان قيلمشدر. كنيه‌سى ابوعبدالله‌در. قسطنطنيه محاصره‌سنده يزيد بن معاويه‌نك معيتنده بولنوب، بوراده شهيداً ويا اجل موعوديله وفات ايتديكنه دائر بوراجه بر روايت اولديغنه بناءً، قوجه مصطفى پاشا مرحوم طرفندن صاحب ترجه نامنه بر جامع شريف ايله بر تربه بنا ايدلمشدر. آنجق مشاراليهك مدينهٔ منوره‌ده وفاتى محقق اولمغله برابر، صفين وقعه‌سنده حضرت على (رضه) لك معيتنده بولنمسى دخى يزيد بن معاويه‌نك معيتنه كيرمسنه منافى كورنديكندن، اكر حقيقةً قسطنطنيه سورى خارجنده صحابه‌دن جابر بن عبدالله اسمنده بر ذات وفات ايتمش ايسه، آتى الترجه‌نك اولمسى محتملدر.

جابر بن عبدالله { (بن رياب الانصارى السلمى) صحابه‌دن اولوب، عقبه وقعه‌سندن اول شرف اسلامله مشرف اولان انصارك برنجيلرندندر. بدر واحد وخندق وقعه‌لريله سائر غزواتده معيت حضرت رسول‌الله (صلعم) ده بولنمش، وبعض احاديث شريفه نقل وروايت ايتمشدر.

جابر بن عتيك { (الانصارى الاوسى) صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده وسائر اكثر غزواتده معيت حضرت نبويده حاضر، وفتح مكه‌ده منسوب بولنديغى بنى معاويه رايتنى حامل بولنمشيدى. ٦١ تاريخنده ٩١ ياشنده وفات ايتمشدر. كنيه‌سى ابو عبدالله وبر روايتده ابوالربيعدر.

جابر بن منصور السكرى { اطباى اسلامدن اولوب، ٣٦٠ تاريخلرنده موصلده كسب شهرت ايتمشدى. — بونك تورونك اوغلى (جابر بن موهوب بن ظافر بن جابر) دخى حذاق اطبادن اولوب، حلبده بولنمشدر.

جابَرس { اقصاى مشرقده بر شهر اولديغى، وطالوت و ياخود بخت نصر وقعه‌سنده اولاد موسى (عم) لك اورايه رحلت، واوراده پك چوق تكثر ايتمش اولدقلرى، اسرائيلياتدن منقول اوله‌رق، كتب عربيه‌ده مذكوردر. (جابلق) اسمنده ديگر بر شهر دخى اقصاى مغربده فرض اولنه‌رق، بونده عاد قومنك وجابرسده ايسه ثمودك بقيه‌سى ساكن اولدقلرى، وايكيسنده‌ده اولاد موسى (عم) دن آدملر بولنديغى مرويدر. اقصاى مشرقدن اقصاى مغربه‌دك معناسيله «من جابرس الى جابلق» ديرلر. بو شهرلرك موهوماتدن اولملرى ملحوظدر.

جابَرواَن { آذربيجانده تبريزك قربنده بر قصبه اولديغى ياقوت حموى بيان ايديور.

جابلق { [« جابرس » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جابیه { سوریه‌ده حورانك شمالنده حولان ناحیه‌سنده ومرج‌الصفر قربنده بر قریه اولوب، حضرت عمر بن خطاب (رضه) خطبهٔ مشهوره‌سنی بو قریه‌ده ایراد بیورمشلردی. دمشق نامده (باب الجابیه) اسمیله بر قپو واردر.

جاپاره { (Giapara) جاوه جزیره‌سنك ساحل شمالیسنده بر قصبه اولوب، همنامی اولان و ١٥٠٠٠ اهالیسی بولنان سنجاغك مرکزیدر.

جاپونیا { یاخود جاپون (Japon) آسیاقطعه‌سنك منتهای شرقنده وچینك سواحل شرقیه‌سی قارشیسنده بر دولت اولوب، بر قاچ بیوك وبر چوق کوچك آطه‌دن مرکبدر.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — جاپونیایی ترکیب ایدن جزایرك بیوکلری ٣٢° ایله ٤٧° وکوچکلریله برابر ٢٦° ایله ٥٢° عرض شمالی و ١٢١° ایله ١٥٥° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٤١٨ ٣٨٢ مربع کیلومتره‌در. شرقاً وجنوباً بحر محیط معتدل ایله، شمال غربی جهتندن اوخوچق دکیزیله وقامچاتقه وپروزه بوغازلریله، غرباً جاپونیا دکیزیله، غرب جنوبی جهتندن دخی بحر اصفرله محاط و محدوددر. بحراً روسیه‌نك آسیا ممالکیله، چین دولتیله وقوریا حکومتیله همحدود صاییلور.

جزایری، بوغاز وکورفزلری. — جاپونیایی ترکیب ایدن جزایرك اك بیوکی (نیپون) جزیره‌سی اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٢٦ ٥٨٢ مربع کیلومتره‌در. بونك شمالنده (یزو) وجنوبنده (سیغوق) و(کیوسیو) اسملریله دیکر اوچ بیوك جزیره‌واردر، که بونلرك‌ده اك بیوکی شمالده‌کی (یزو) آطه‌سیدر. (یزو) جزیره‌سنك شمال شرقی کوشه‌سندن سیبریانك قامچاتقه شبه جزیره‌سی برونه طوغری شمال شرقی‌یه متوجهاً اوونك شکلنده (قوریله) اسمیله بر صره کوچك آطه‌لر اوزاندیغی کبی، (کیوسیو) جزیره‌سنك جنوبی کوشه‌سندن دخی (فورموزه) جزیره‌سنه طوغری ینه اوونك شکلنده و (لیوکیو) اسمیله بر صره کوچك آطه‌لر ممتد اولور. نیپونك شرق جنوبی جهتنده دخی (بانافیدین) و (بونیتسیما) اسملریله ایکی طاقم جزایر مجتمعه واردر. بونلردن بشقه بیوك جزیره‌لرك اطرافنده متفرق صورتده بر چوق آطه‌لر دخی واردر، که بونلرك اك بیوکلری: نیپونك غرب شمالیسنده واقع (سادو) ایله (کیوسیو) وقوریا آره‌سنده واقع (چوسیما) آطه‌لریدر. بیوك وکوچك اوله‌رق جاپونیایی ترکیب ایدن جزایرك مجموعی ٣٨٥٠ عددنده‌در.

(نیپون) ایله (یزو) آطه‌لری بحر محیط کبیرك اوکنه بر سپر تشکیل ایده‌رك، کندیلریله قوریا وروسیه‌نك النده بولنان سواحل آره‌سنده جاپونیا دکیزی نامیله داخلی بر دکیز حاصل ایدیورلر. جاپونیا جزایری بو دکیز ایله بحر محیط کبیر آره‌سنده اوچ بوغاز تشکیل ایدوب، بونلرك بری شمالده (یزو) جزیره‌سیله روسیه‌یه تابع ساهالین جزیره‌سی آره‌سنده‌کی (پروزه)، ایکنجیسی (نیپون) ایله یزو آره‌سنده‌کی (چونغار)، اوچنجیسی دخی جنوبده نیپون ایله قوریا آره‌سنده واقع قوریابوغازلریدر. بونلرك اك واسعی اوچنجیسی اولوب، آره‌سنده ذکری سبقت ایدن (چوسیما) آطه‌لری بولنیور. (سیغوق) جزیره‌سی (نیپون) ك جنوبنده کائن بیوك بر کورفزك ایچنده واقع اولدیغی کبی، (کیوسیو) آطه‌سی دخی بونلرك ایکیسنه ده پك قریب بولندیغندن، بونلر دخی بینلرنده بر چوق بوغازلر تشکیل ایدیور. بیوك جزیره‌لرك جمله‌سی غیر منتظم اشکالده بولنوب، کرتی چیقنتیلری چوق اولمغله، جاپونیانك شبه‌جزیره‌لری، برونلری، کورفزلری، قویلری ولیمانلری پك چوقدر. بیوك آطه‌لر (جاپونیا) دکیزینی تشکیل ایتدکلری کبی، شمالده‌کی (قوریله) جزایر صغیره‌سی (اوخوچق) وجنوبده‌کی (لیوکیو) جزایر صغیره‌سی دخی بحر اصفری بحر محیط کبیردن تفریق ایدیورلر.

قوریله ولیوکیو جزایرینك دخی باشلیجه‌لری بروجه زیردر:

(قوریله)	(لیوکیو)
پاراموشیر	تانغه
اونقوتان	یوقونه
مالوآ	سان یوق
سیمو-یر	اوکینا روآ
اوروپ	چوسان
تیوراپ	سان‌نان
قوناشیری	

شکل طبیعیسی، جبال وانهاری. — بیوك جزیره‌لرك وعلی‌الخصوص (نیپون) ك بر چوق یوکسك

طاغلری اولوب، بو جزیره‌نك بر اوجندن بر اوجنه‌
دك طولاً بر سلسلهٔ جبال ممتد اولور، كه بو سلسله‌نك
سرمدی قارلرله مستور ذروه‌لری وبركانلری پك
چوقدر. بو بركانلر آره‌ده صره‌ده آتشلر پوسكورته
رك، شدتلی زلزله‌لر تولید، وچوق دفعه بر طاقم
شهر وقصبه وقریه‌لرك محوینی ایجاب ایدرلر. بو
طاغلردن بعضیسی اورمانلرله وبعضلری دخی تپه‌لرینه
دك مزروعاتله مستوردر. بو سلسله نیپون جزیره‌سنی
ایكی مائله‌یه تقسیم ایدوب، برینك صولری عمومیت
اوزره جنوب شرقی‌یه طوغری جریانله بحر محیط
كبیره، ودیكرینك كیلر عمومیت اوزره شمال غربی‌یه
طوغری آقه‌رق، جاپونیا دكیزینه دوكیلورلر. برنجی
مائله‌ده‌كی نهرلرك باشلیجه‌لری: (اوساقه) شهری
ایچندن آقان (یودوقاوه)، قوتامی، فوسی، اومایری،
توده و (یدو) كورفزینه دوكیلن (تنغاوه) در. ایكنجی
مائله‌ده‌كیلرك اك بیوكی‌ده (سینانوغاوه) نهریدر. (سیقوق)
جزیره‌سنك اك بیوك نهری (توقوسیما) اولوب،
(كیوسیو) جزیره‌سنده دخی (توچیغاوه) نهری ذكره
شایاندر. (یزو) جزیره‌سنك جبالی خیلی مرتفع اولدیغی
كبی، برچوق نهرلری دخی اولوب، بونلرك اك
بیوكلری: قاهورو، آقانیچ، آماو ایسیقاری نهرلریدر.
جاپونیاده برچوق كوللر دخی بولنوب، بونلرك اك
بیوكی (نیپون) جزیره‌سنده و (اوساقه) شهرینك
قربنده واقع (اوئیلن) كولیدر.

اقلیم وهواسی. — جاپونیا اقالیم معتدله‌دن معدود
اولوب، هواسی غایت كوزل وصاغلامدر. فصول
اربعه تماميله حكملرینی اجرا ایدوب، مارتدن مایسك
اورته‌سنه‌دك سورن ایلك بهاری غایت لطیفدر؛ ایلوله
قدر سورن موسم صیفده حرارت رئومور حسابیله
٢٧ درجه‌یه قدر چیقوب، بو موسمك ابتداسنده
على المعتاد یاغمورلر یاغمله، قوراقلغی پك سیركدر.
صوك بهاری دخی پك لطیف اولوب، قیشین‌ده میزان
الحراره نادراً ٥ درجه‌دن آشاغی اینر.

محصولات وحیوانات ومنابع ثروتی. — نباتاتجه
جاپونیا كرهٔ ارضك اك كوزل یری اولوب، قیرلری
وعلى الخصوص باغچه‌لری اسملرینی بیله بیلمدیكمز بیكلرجه
چیچكلر وچیچك ویرر غایت كوزل آغاجلرله مستور-
در. بو آغاج وچیچكلرك كوزللكی وپارلاقلغی كورمكه
محتاج اولوب، تعریفی ناقابل اولدیغی بو مملكتی كورن
سیاحینك متفق علیهیدر. اراضیسی پك اوقدر منبت
دكل ایسه‌ده، اهالیسی فوق العاده چالیشقان اولوب،
على الخصوص زراعتی پك ایلری‌یه كوتورمش
اولدقلرندن، غیر مزروع هیچ بر قاریش یر براقیوب،
هرنوع محصولات یتیشدیریلیر. هرنه قدر چایر
ومرعالری آز اولمغله، كوبره ویره‌جك حیوانات
اهلیه‌لری كافی دكل ایسه‌ده، جاپونیالیلر صنعی كوبره‌لر
استحصالی خصوصنده پك ماهر اولوب، كوبره
اوله‌بیله‌جك هیچ بر شیئی تلف ایتمه‌مك سایه‌سنده
طوپراغه اكثریا سنه‌ده ایكی محصول ویردیره‌رك،
مثلا تشرین ثانیده اكدكلری بغدایی مایس وحزیرانده
بیچوب، یرینه پرنج اكرلر، وبونی‌ده تشرین اولده
بیچرلر. بغدای، آرپه، پرنج، داری وسائر حبوباتله
پاموق وسائر محصولاتك انواعی یتیشدیرلدیكندن،
جاپونیالیلر اسكیدن بری كندی احتیاجلرینی كندیلری
دفع ایدوب، خارجدن برشی ادخالندن مستغنی
بولنمشلردر. هله اشجار یتیشدیرمك صنعتی جاپونیا
ده دنیانك هریرندن دها ایلری اولوب، باغچه
طوناتمغه یارایان چیچكلی وچیچكسز انواع اشجاردن
بشقه سكود، قواق، چام، اخلامور وسائر بیلدیكمز
اشجارك انواعیله اقالیم حاره‌یه مخصوص بعض آغاجلر
واشجار مثمره‌دن پورتقال، اینجیر، جوز، كراز، طوت
وسائره آغاجلری پك كثرتلیدر، و طوت آغاجنه
مشابه بر نوع آغاج دها واردر، كه الیافندن كوزل بر
نوع كاغد وبعض منسوجات اعمال اولنور. تفنه
آغاجنك دخی انواعی بولنوب، بر نوعندن كافور
استحصال اولنور. چای آغاجلری دخی چوقدر.

جاپونیانك كندینه مخصوص حیواناتی چوق
اولوب، بونلرك اك غریبی (كیرین) تعبیر اولنور
درت آیاقلی وقنادلی بر حیواندر، كه اصلا ضرری
اولمیوب، مزروعاتی وكوچك حیوانلری ازمه‌مك
ایچون، پك دقتله یورودیكندن، جاپونیالیلر بوكا
بر نوع قدسیت اسناد ایدرلر. حیوانات اهلیه‌سی
آز اولوب، آتلری صغیر الجثه‌در. صیغیرلری عادی
ایسه‌ده، غایت جسیم واوركوجلی بر نوع مانده‌لری
واردر. كوپكلری تویسز وچركین وكدیلری
قویروقسزدر. حیوانات وحشیه‌دن كیك، طاوشان،
تیلكی، آیی، میمون وسائره ایله كلیتلی فاره وصیچان
ویلان بولنور. طیوره متعلق قره‌قوش، شاهین،

قارغه، لكلك، پاپاغان، بلبل، چايرقوشى، چوللق، بيانى قاز واوردك وسائره واردر. نهرلريله سواحلنده بالقلرك انواعى كليتله بولنور. ايپك بوجكلرى پك چوق اولوب، كليتلو ايپك استحصال، واوروپايه ايپك بوجكى تخمى اخراج اولنور.

معادنى پك چوق اولوب، باقير، كوكورد، آلتون، كومش، دمير، قلاى، قورشون، الوان مختلفه‌ده كهربا، بعض ذى‌قيمت طاشلر، بياض مرمر، پورسلين طوپراغى ونفط جاپونيانك بر چوق يرلرنده اخراج اولنور. معدن كومورى دخى (كيوسيو) آطه‌سنده چيقار ايسه‌ده، جنسى عاديدر. آلتون وكومش معدنلرى بر وقتدن برى منحصراً دولت طرفندن چيقارلمقده‌در. سواحلنده مرجان چيقار.

اهاليسى، جنسيت ولسان ومذهبلرى. — جاپونيانك اهاليسى ٣٨١٥١٢١٧ كشيدن عبارت اولوب، پك آز مقدار آوروپالى ايله شمال جهتنده ساكن بعض مانچو وآينولردن بشقه جمله‌سى جاپون جنسيتنه منسوبدرلر. جاپونياليلر جزاير بحر محيطدن كلمش اولملرى محتمل اولان (آينو) جنسيتيله مغول عرقنك اختلاطندن حاصل اولوب، عموميت اوزره قصيرالقامه وصغيرالجثه آدملردر. قفالرى بيوجك ومدور اولوب، يناق كميكلرى آز چوق چيقنتيلى وبورنلرى باصيقجه‌در. آنجق سيمالرى مغول وتاتار سيماسندن دها دوزكونجه اولوب، ايچلرنده يناق كميكلرى پك آز چيقنتيلى وبورنلرى يوكسك آدملر دخى بولنور. كوزلرى چينليلرك كيلر قدر دكل ايسه‌ده بر آز يوقارى‌يه مائلدر. رنكلرى عموميت اوزره اسمر وزيتونى‌يه مائل ايسه‌ده، ايچلرنده وعلى الخصوص كبار صنفلرنده بياض رنكليلرى دخى چوقدر. صاچلرى سياه ودوز اولوب، بييق وصقاللرى سيركدر. قادينلرى اولدقچه كوزل اولوب، كنديلرينه مخصوص بر شيوه ولطافتلرى واردر. آياقلرى غايت كوچكدر. جاپونياليلر فوق‌العاده ساكن، نازك، شن وساده آدملر اولوب، دين خصوصنده اصلا تعصبلرى يوقدر. كبارلرى قونفوچيوسك دينه تابع اولوب، سائر خلق بوده وسينتو دينلريله متدين و بعضلرى جن وپريلره واساطير محصولى اولان بعض قهرمانلره متعقد ايسه‌لرده، اكثريا راست كلدكلرى ويا الك يقين اولان بر معبده كيروب، اديان مختلفه آراسنده اساسلى بر فرق ومباينت يوقدر. الحاصل عوام دين خصوصنده پك مبالاتسز ايسه‌ده، بر چوق معبدلر، مناسترلر وطرق مختلفه‌يه منسوب رهبان كروهلرى بولنور. جاپونياليلرك ياشايشلرى پك ساده اولوب، باشليجه يمكلرى پرنجدن وملبوساتلرى كنيش برپانتالون ايله واسع بر انتاريدن عبارتدر، وچاشيرلرى يوق كبيدر. فقرا وزراع وعمله طاقملرى ايسه همان چيپلاق برحالده كزرلر. تسترعندلرنده مجهول اولوب، اكثريا قادينلرى دخى ارككلرله برلكده جامه كيدرلر. جامى چوق سووب، همان هركون كيررلر. ارككلر بوش وقتلرينى چايخانه‌لرده كچيريرلر. خانه‌لرى واسع بر صوفه‌دن عبارت اولوب، بو صوفه‌يى مقره ايله تحريك اولنور تخته‌لرله لزوم واحتياجه كوره موقت اوطه‌لره تقسيم ايدرلر.

جاپون لسانى بر چوق وقت السنهٔ تورانيه‌دن عد واعتبار ايده‌رك، بونى اثبات ايچون مغول لساننه مشابه بر طاقم كلمه‌لر ارائه ايتمشلرسه‌ده، بو كلمه‌لرك مشابهتى جاپون لسانك السنهٔ تورانيه‌دن اولديغنى اثباته كافى دكلدر. هر نه قدر جاپونياليلر بيك التيوز سنه‌دن برى چين مدنيتنه تابع اولوب، كرك يازيلرى وكرك سائر احواللرى چيندن مأخوذ ايسه‌ده، لسانلرينك چين لسانيله هيچ بر مناسبت ومشابهتى اولميوب، هر حالده جاپون لسانى السنهٔ تركيبيه‌دن معدوددر. يازيلرى يوقاريدن آشاغى يازيلوب، سطرلر صاغدن صوله تعاقب ايدر. هرصدا ايچون بر حرفلرى اولميوب، قوللانديقلرى اشارتلرك هر برى بر هجايه دلالت ايديور. بونك ايچون يازيلرى پك كوچدر. ادبياتلرى تماميله معلوم دكل ايسه‌ده، تاريخ وحكايات وصرف ونحو واشعاره متعلق خيلى كتابلرى اولديغى مرويدر. فنوندن الك زياده نباتات علمى عندلرنده متداولدر.

تقسيماتى. — جاپونيا مقدما ١٠ ايالته و ٦٨ سنجاغه منقسم اولوب، بونلرك هربرى بردره بكنك تحت اداره‌سنده ايديسه‌ده، اخيراً بودره بكلكلرى لغو اولنه‌رق، شمديكى حالده دولت ٦ قسمه و ٤٤ ايالته تقسيم اولنمشدر. مذكور ٦ قسمدن هربرينك

مساحهٔ سطحیه‌سیله مقدار اهالیسی بروجه زیر ذکر اولنور:

ایالت	مربع کیلومتره	اهالی
نیپون جزیره‌سنك قسم وسطیسی	۹۴۷۹۷	۱۴۷۲۱۵۲۹
« « « شمالیسی	۷۸۲۲۴	۵۷۰۱۲۷۱
« « « غربیسی	۵۳۵۶۱	۸۸۹۴۲۰۰
سیقوق جزیره‌سی	۱۸۲۱۱	۲۷۵۰۶۰۰
کیوسیو ولیوکیو جزایری	۴۳۶۱۴	۵۸۶۸۳۱۹
یزو وقوریله جزایری	۹۴۰۱۱	۵۱۵۲۹۸
جمعاً جاپونیا	۳۸۲۴۱۸	۳۸۸۵۱۲۱۷

شهر وقصبه‌لری. — جاپونیا دولتنك پایتختی نیپون جزیره‌سنك قسم شرقیسنده واقع (یدو) ونام دیکرله (توکیو) شهری اولوب، اڭ بیوك اسکله‌لری دخی شرق جنوبی سواحلنده واقع اولان (یوقوهامه) ایله (اوساقه) شهرلریدر. دیکر شهر وقصبه‌لری دخی چوق اولوب، ۳۰۰۰۰ دن زیاده اهالیسی اولانلری مقدار نفوسلریله برابر بروجه زیر بیان اولنور:

یدو (توکیو)	۹۰۲ ۸۳۷	نییغاته	۴۱ ۴۵۴
اوساقه	۳۵۳ ۹۷۰	قوماموتو	۴۱ ۳۱۷
کیوتو	۲۵۵ ۴۰۳	هیوغو	۴۰ ۶۱۸
ناغویه	۱۲۶ ۸۹۸	فوقوی	۳۹ ۵۷۲
قانازاوه	۱۰۴ ۳۲۰	ناغاساکی	۳۹ ۰۱۶
هیروشیما	۸۷ ۳۴۴	هاقوداته	۳۸ ۴۱۷
یوقوهامه	۷۰ ۰۱۹	هاکی	۳۶ ۷۶۲
توقوشیما	۶۰ ۵۴۱	ماچوی	۳۶ ۱۶۴
واقایامه	۵۵ ۵۷۴	اوبی	۳۳ ۸۵۰
سندای	۵۵ ۳۲۱	شیزوئوقه	۳۳ ۷۹۸
تویامه	۵۰ ۴۱۷	تاماچو	۳۳ ۱۱۸
قاغوشیما	۴۷ ۵۸۳	اوقایامه	۳۱ ۷۸۹
فوقوئوقه	۴۶ ۵۰۶	آکینذا	۳۰ ۶۰۲
ساقای	۴۳ ۹۸۹	هیرومائه	۳۰ ۳۶۱

اصول اداره‌سی، قوهٔ مالیه وعسکریه‌سی. — جاپونیا اسکیدن بری (میقادو) عنوانیله روحانی وجسمانی بر رئیسك تحت اداره‌سنده اولوب، ۱۱۸۵ تاریخ میلادیسنده (تایقون) عنوانیله امیرالامرا صورتنده بر رئیس دخی ظهور ایده‌رك، مرور زمانله تایقونلر حکومت جسمانیه‌یی بسبتون ضبط ایتمشلر، وبونلرك حمایه‌سی آلتنده ایالاتده دخی بر طاقم دره‌بکلری ظهور ایتمش ایدیسه‌ده، ۱۸۶۸ ده وقوع بولان اختلال اوزرینه، تایقونلرك ودره‌بکلرینك حکم ونفوذینه ختام ویریله‌رك، میقادو ایمپراطور طانیلمش، وکندیسنه مشروطیت قبول ایتدیرلمشدر. بو وجهله جاپونیا بو کونکی کونده مشروطیتله اداره اولنور بر ایمپراطورلق اولوب، مجلس مبعوثان واعیانی، شورای دولتی و ۷ ناظردن مرکب هیئت وکلاسی واردر. اختلال مذکوردن صکره میقادو تماميله آوروپا اصول وقوانيني قبول ایدوب، منتظم عسکر ودونما ترتیب ایتمش، متعدد دمیریوللر یاپدیرمش، هرطرفه تلغرافلر تمدید، ومتعدد مکتبلر وفابریقه‌لر کشاد ایلمش، واوروپا وامریقایه فنون متنوعه تحصیلیچون کنجلر اعزام ایتمکه باشلامشدر. الحاصل جاپونیا بو کونکی کونده آسیانك اڭ متمدن واڭ منتظم دولتی اولوب، قطعهٔ مذکوره‌نك اقصای شرقنده اولدیغی حالده، بر آوروپا دولتی حکمنه کیرمشدر.

واردات ومصارف سنویه‌سی ۴۱۰۰۰۰۰۰۰ فرانق یعنی ۱۸۰۰۰۰۰۰ عثمانلی لیراسی راده‌لرنده اولوب، دیون عمومیه‌سی دخی ۱۳۳۰۰۰۰۰۰۰ فرانغه قریبدر. عسکری وقت حضرده ۶۳۰۰۰ کشیدن عبارت اولوب، خاصه اوردوسنی ترکیب ایدن ۴ آلای پیاده، ۱ الای سواری و ۱ آلای طوبچیدن بشقه، بهری ۳ طابوردن مرکب اولمق اوزره، ۲۴ الای پیاده، ۱ آلای سواری وبهری ۱۲ طوپی جامع ۲ بطاریه‌دن مرکب ۶ آلای طوپچی ایله ۵ بطاریه سواحل طوبلری، ۳ طابور عملیات‌هندسیه، ۶ بلوك دمیر یول و ۴ بلوك دخی تلغراف عسکری واردر. جنراللری ۴۱ امرا وبیوك ضابطانی (یوزباشیلر دخی داخل اولدیغی حالده) ۱۹۹۵، کوچك ضابطانی ۷۱۸۹، نفراتی ۴۳۷۹۸، خدمه وسائره‌سی ۱۵۰۰۰ ومکاتب عسکریه شاکردانی ۲۰۵۷ عددنده‌در. ضابط یتیشدیرمك ایچون عسکری مجلس معارفی، حربیه مکتبی، چاوشلر ایچون مخصوص مکتبی، نشان وجناستیق مکتبی وبر مکتب بیطریسی واردر.

قوهٔ بحریه‌سی ۳۶ سفینه‌دن عبارت اولوب، بونلرك مجموعی ۲۲۱ طوپی حامل اولدیغی حالده، ۵۰۰۹۰ بیکیر قوتنده و ۵۰۹۷۹ طونیلاته استیعابنده‌در.

معارف وصنایع وتجارتی. — معارف جاپونیاده پك منتشر اولوب، اسکیدن بری اوقویوب یازمق وحساب بیلمینلری پك نادردر. هر بر جاپونیالینك دائمی صورتده اوستنده دوات وکاغد وقلم یرینه قوللاندقلری بر اینجه فورچه بولنور. اخیراً معارف مجبوری

حالنه قونیله‌رق، آوروپا لسانلرینی تحصیل ایچون معتدد مکاتبله برابر، حقوق وسائر علوم وفنونه مخصوص متعدد مکاتب عالیه دخی تأسیس اولنمشدر، وکوندن کونه تکثیر اولنمقده‌در. ٢٥٦ مکاتب رشدیه و ٥٣٠٠٠ مکاتب ابتدائیه دخی موجودر.

جاپونیالیلرك صنایعه فوق‌العاده استعدادلری اولوب، اسکیدن بری عندلرنده معلوم اولان باشلیجه چینی، فیل دیشی وسائره اوزرینه اویمه‌لی شیلر، ایپك منسوجات وسائره اعمالندن عبارت اولان صنایعدن بشقه، آوروپانك کافهٔ معمولات ومصنوعاتنی بیوك بر مهارتله تقلیده مقتدرلر. وابور وشمندوفر ماکنه‌لریله سائر ماکنه‌لر وبارومتروکبی آلات فنیه‌یی کندیلری اعمال‌ایدوب، الیوم‌مملکتلرنده موجود اولان دمیریول، تلغراف واپور وسائره‌نك جمله‌سی کندی محصول سعی ومهارتلریدر؛ وفابریقه‌لر ودستگاهلری کوندن کونه چوغالمقده‌در.

وقتیله اخراجات وادخالات‌ممنوع ایکن، بوکونکی کونده بو ممنوعیت مرفوع اولمغله، آوروپا وآمریقا ایله وآسیانك سائر طرفلریله سنوی تقریباً ٢٧٠ مایون فرانق قیمتنده بر تجارت اجرا اولنیـر. باشلیجه‌اخراجاتی خام ایپك ایله چای اولوب، سنوی تقریباً ١٥٠٠٠ دنك ایپك و ١٠ ملیون کیلو چای اخراج اولنور. ایکنجی درجه‌ده اولان اخراجاتی دخی بال مومی، کافور، مازی، (سویه) تعبیر اولنور بر نوع تخمر ایتمش بقله سالجه‌سی، توتون، کنویر، بالیق یاغی، حصیر، کاغد وچینی وتونجدن معمول انواع آوانیدر. ادخالاتی ایسه باشلیجه آوروپادن کلن باصمه‌لر وسائر پاموق ویوك منسوجاتدن عبارت اولوب، سوسه متعلق اولان آوروپا امتعه ومعمولاتنك جاپونیاده رواجی یوقدر.

دمیریوللری بیك کیلومتره‌دن زیاده اولوب کوندن کونه تزیید اولنمقده‌در. تلغراف خطوطی ١٠٠٠٠ کیلومتره‌یه قریب اولوب، ٢٧٠ تلغرافخانه‌سی و ٤١٣٧ پوسته‌خانه‌سی واردر. پوسته ایشلرنده ومکتوبلرك سرعت وانتظام توزیعی‌خصوصنده‌جاپونیا دنیانك الك ایلری بولنان دولتلندن معدوددر.

احوال تاریخیه‌سی. — جاپونیالیلر خلقت عالم حقنده کندیلرینه مخصوص بر اعتقاده بولنوب، کویا الك اول بر قوهٔ مثلثهٔ روحانیه سمایی ارضدن تفریق ایتمش؛ وایکنجی دورده تعاقب ایدن یدی سلاله زماننده عناصر وجوده کلوب، بو سلاله‌لرك ایلك اوچی صرف قوای سماویه‌دن متولد ارکك آلهه‌دن ودیکر دردی ایسه قوای ارضیه‌دن متولد ارککلی دیشیلی اشخاصدن مرکب ایمش. کویا مختلف الجنس اولان بو آلهه‌نك بر اجتماع روحانیسندن جاپونیا وبعده بر اجتماع جسمانیلرندن دخی آلههٔ ارضیه تولد ایدوب، بونلر دخی کویا بش سلاله تشکیل ایتمکله، صوك سلاله‌نك حکمدار اخیری اولان (زیغوتن) الی یومنا هذا حکم‌سورن (میقادو) لر دولتنی تأسیس ایتمشدر. بو اساطیرك ایچندن اخراج اولنه‌بیلن وقایع تاریخیه شوندن عبارتدر، که جاپونیانك احوال قدیمه‌سی مجهول اولوب، بو مملکتك تاریخی قبل‌المیلاد ٦٦٠ سنه‌سندن باشلایور. سنهٔ مذکوره‌ده (کیوسیو) جزیره‌سنك منتهای جنوبنده بر کوچك حکومت وبر طاقم اراضی صاحبی بولنان مذکور (زیغوتن) خروجله، تدریجاً (کیوسیو) جزیره‌سنی ضبط ایتدکدن صکره، نیپونه دخی تجاوزله، بر چوق محاربادن صکره اوراسنی‌وبتون جاپونیایی الیه‌کچیرمش، وقبل‌المیلاد ٥٨٥ ده فتوحاتنی اکمال ایده‌رك، میقادولر دولتنی تأسیس ایتمشدر. بونك خلفلری ایچنده نائبهٔ حکومت صفتیله بر قاچ قادین دخی بولنوب، بونلردن (زینغو) اسمنده بری (قوریا) شبه‌جزیره‌سنی دخی فتح ایتمشیدی. ابتدا پایتختلری (اوساقه) شهری اولوب، ٧٠٠٠٠٠ اهالیسی وار ایکن، بعده بو شهر ترك اولنه‌رق، ایچ طرفده (کیوتو) شهری تأسیس، وپایتخت اتخاذ اولنمشیدی. رفاه وثروت رخاوتی تولید ایتمکله، مرور زمانله میقادولرذوق وسفاهته طالوب، مداهنلرك تشویقیله سرایندن طیشاری‌یه چیقمامغه، وغایت واسع اولان سرایلری‌ایچنده‌کندیلرینه‌مخصوص بر عالم قوروب، سرای خلقنك حیل ودسایسیله اوغراشمغه باشلامش اولدقلرندن، طشرلرده بولنان دره‌بکلری‌فرصت بوله‌رق، میقادونك تابعیت‌رسمیه‌سی تحتنده هربری کندی طرفنده مستقل برر حکومت تشکیل ایتمشلردی. میقادو بو اثناده حکومت روحانیه ایله اوغراشه‌رق، جاپونیایی وعلی‌الخصوص پایتختنی صنف صنف رؤسای روحانیه ایله طولدیرمش؛ وبونلر فوق‌العاده نفوذ واقتداره مالك اولوب، بربرلرینه قارشی اجرای رقابت وخصومت ایچون،

مناسترلرینی استحکاماتله احاطه ایتمشلر ایدی. اون ایکنجی قرن میلادی اواخرنده دره‌بکلردن (یوریتو-مو) اسمنده بری بو حالك دوام ایده‌میه‌جکنی میقادویه آکلاتمغه موفق اولوب، بونك طرفندن کندیسنه (سیوغون) ویاخود (تایغون) عنوانیله وزارت ویا امیرالامرالق ویرلمکله، بیوك بر عسکر تنظیم ایده‌رك، دره‌بکلرینك عاصیلرینی دفع وتنکیل، ودیکرلرینی عرض اطاعته مجبور ایتمش؛ وبیوك بر نفوذ واقتدار قزانوب، یدو کورفزی مدخلنده واقع (قاماقوره) شهرینی مرکز اتخاذ ایلمش ایدی. بو وجهله حکومت ایکی‌یه آیریلوب، ابتدا تایغونلق ارثاً انتقال ایتمیه‌رك، برینك وفاتنده خلفی میقادو طرفندن تعیین اولنوردیسه‌ده، چنکیز خانك تورونی قبلاقاآن چینی ضبط ایتدکدن صکره، جاپونیایه دخی اعلان حربله، ۴۰۰۰ کمی ایله بو مملکتك اوزرینه یورودیکنده، سیوغون بولنان ذاتك تدبیریله وبر تایفون فرطونه‌سنك دخی یاردیمیله مغوللرك سفائنی باتیریلوب، ۴۰۰۰۰ عسکرلری غرق اولنجه، اهالینك سیوغونه اولان میل ومحبتلری آرته‌رق، اوتاریخدن اعتباراً میقادونك حکومتی بسبتون اونودلمش، وآنجق بو رقابت میقادولر ایله سیوغونلر آره‌سنده بر چوق محاربات داخلیه انتاج ایده‌رك، بو محارباتك امتدادی جاپونیانك محوینی موجب اوله‌جق تخریباته سبب اولمغه باشلامشیدی. نهایت سایسلکدن کلمه (فاقسیلا) اسمنده بر شخص، (فیده‌لوسی) اسمیله سیوغونك امراسی صره‌سنه کچمش اولدیغی حالده، بونك قتلی انتقامنی آلمق بهانه‌سیله دره‌بکلرینك چوغنی ضرب وتنکیل ایله، مظفرانه (کیوتو) یه دخولنده، میقادو طرفندن وزیر وعمومی قوماندان اتخاذ اولنه‌رق، کندیسنه حدسز بر قوت واقتدار ویرلمکله، رؤسای روحانیه‌یی اکتساب ایتمش اولدقلری قوت ونفوذدن تجرید، واله کچیرمش اولدقلری واسع املاك واراضی‌یی خزینهٔ دولت نامنه ضبط ایتدکدن صکره، قورِیایی وچینی فتح ایتمك اوزره، بیوك بر عسکر ترتیب، وبتون دره‌بکلرینی بوسفره اعزام ایده‌رك، بعده محافظه وحمایه وسیله‌سیله عائله‌لرینی پایتخته جمع ایله، رهن صورتیله محافظه ایدوب، فیما بعد دره‌بکلرینك ایالاتنده اجرای حکومت ایتملرینك اوکنی آلمش؛ ومتعاقباً بونلرك املاك واراضیلرینی دخی ضبط ایده‌رك، مقابلنده خزینهٔ دولت طرفندن بورجلرینی تأدیه، وکندیلرینه مناسب معاشلر تخصیص ایتمش ایدی. دره‌بکلرینك غیبوبتندن بالاستفاده، جاپونیانك هر طرفنه مکمل یوللر انشاسیله، مناسب نقطه‌لرده عسکر اقامه ایده‌رك، امنیت واسایش وانضباطی دخی یولنه قومشدی. بو تاریخدن یعنی اون آلتنجی قرن میلادی اواخرندن اعتباراً جاپونیانك پایتخت حقیقیسی (یدو) اولوب، حکومت سیوغونلرك النده وسیوغونلق دخی مرقوم (فیده‌یوسی) نك نسلنده قالمش؛ ومیقادولر صرف ریاست روحانیه ایله قناعت ایده‌رك، سرایلرنده محصور یاشامغه دوام ایتمشلردی.

اون اوچنجی قرن میلادیده آوروپالیلردن برنجی اوله‌رق مشهور (مارقوپولو) جاپونیایه دخول ایدوب، عودتنده آوروپایه بو مملکتك وجودندن خبر ویرمشیدی. ۱۵۴۲ ده (مندزپینتو) نام پورتکیز قپودانك جاپونیایه یناشمه‌سی اوزرینه، پورتکیزدن بر طاقم جزویت میسیونرلری کوندریله‌رك، جاپونیاده یرلشمش، واهالیدن بر چوق آدملره خرستیانلغی قبول ایتدیرمشلر دیسه‌ده، متعاقباً شبهه‌یی دعوت ایدوب، کندیلرینه تابع اولانلرله برابر طرد واخراج اولنمشلردی. ۱۶۰۹ ده فلمنکلیلر پورتکیزلیلرك بومنفوریتندن بالاستفاده، جاپونیایه یناشه‌رق، بعض اسکله‌لرنده اجرای تجارت ایتمك امتیازینه نائل اولمشلردی. ۱۸۵۳ تاریخنه‌دك بوحق فلمنکلیلره منحصر قالدقدن صکره، تاریخ مذکورده آمریقا ممالك مجتمعه‌سی آمیرالی (پاری) سیوغون بولنان (یئوشی) یی جاپونیا اسکله‌لرینی آمریقا تجارتنه آچیق طوتمغه مجبور ایتمش، وبونك اوغلی وخلفی اولان (یساده) نك وصیسی ایقامون ۱۸۵۸ ده بوامتیازی انکلیز، فرانسز وروس تجارینه تعمیم ایلمشدی. اجانبه اولنان بومساعدات اهالینك هیجانی موجب اولوب، دره‌بکلری دخی اخذ انتقام ایچون وسیله آرامقده اولدقلرندن، برطاقم عصیان حرکاتی ظهور ایدوب، انکلیز وسائر اجانبدن بر قاچ کشی قتل اولنمش، وسیوغون تضمینات وترضیه ویرمش ایسه‌ده، اعادهٔ اسایشه وامضا ایتدیکی معاهده‌لرك اجراسنه مقتدر اوله‌مامش؛ وخلفی (استوچباشی) عاجز قالوب، ۱۸۶۳ ده میقادویه مراجعتله، کبرادن ودربکلرندن

مركب بر مجلس عمومی تشکیل ایدەرك بوحاله ختام ویرمسنی رجا ایلمشدر. میقادو بو رجایی قبول ایله مجلس عمومی‌یی جمع ایتدیکنده، جنوب درەبکلری میقادویی جبراً اردولرینه سوق ایدەرك، اورادە تایقونلغی قطعیاً لغو، وحکومتی تمامیله میقادونك یدینه تسلیم ایتدیلر. تایقون مقاومت ایتمك ایستمش ایسەدە، مغلوب اولوب، فراغه مجبور اولمشدر. بو اختلال درەبکلری طرفندن آوروپالیلره قارشی ظهور ایندیکی حالده، نتیجه‌سی بسبتون عکسنه اولوب، درەبکلکلری وزادکانلق عنوانلری قطعیاً لغو، ودرەبکلرینك اراضیسی مصادره وبونلرك بورجلری خزینهٔ دولت طرفندن تادیه اولنمش؛ وکندیلری پایتختە جلب اولنەرق، اورادە یاشامغه اجبار ایدلمشلردر. بوندن ماعدا بر مجلس مبعوثان دخی تشکیل ایله، مشروطیت قبول، وادارهٔ دولت تمامیله آوروپا اصولنه تحویل اولنەرق، جاپونیا اسکله‌لری دخی اجانبك تجارتنه آچیق براغلمشدر. میقادو بولنان کنج (موچوکیتو) حضرتلری قیافتی، یاشایشنی ودائرەسنی دخی تمامیله آوروپا اصولنه توفیق ایدەرك، آوروپا وآمریقادن مقتدر ومتفنن آدملر جلبیله، نویورق، پارس،لوندره وسائر طرفلره کنجلر کوندروب، فنون لازمه‌یی تحصیل ایتدیرەرك، عسکر ودونغاسی بر حسن صورتە قومغه، وجاپونیانك هر طرفنده دمیر یوللر، لیمانلر، فابریقەلر، مکتبلر یاپدیرەرق، یکرمی سنه ظرفنده بو مملکتی عادتا ممالك متمدنه صرەسنه ادخاله موفق اولمشدر.

جاپونیا دکیزی { بحر. (Mer du Japon). محیط معتدلك قسم شمالیسندن بر شعبه اولوب، شرقاً جاپونیا ایله غرباً قوریا وسیبریانك سواحل شرقیه‌سی آرەسنده واقعدر. °٣٦ ایله °٥٢ عرض شمالی و °١٢٥ '٣٠ ایله °١٣٩ '٤٠ طول شرقی آرەسنده ممتد اولور. شمالاً روسیه‌نك الندە بولنان (ساهالین) جزیرهٔ طویله‌سیله قبالی اولوب، بو جزیرەنك غرب شمالی جهتنده «تاتارستان» وشرق جهتنده (پروزه) بوغازلرندن اوخوچق دکیزیله اختلاط ایدر. شرقاً جاپونیانك یزو، نیپون وکیوسیو جزیرەلریله محدود اولوب، بو اوچ جزیرەنك آرەلرنده واقع ایکی بوغازدن بحر محیط کبیرله برلشیر. جنوباً دخی (کیوسیو) جزیرەسیله قوریا ساحلی آرەسنده واقع قوریا بوغازیله بحر اصفره اولاشیر. ایکی طرفنده‌کی سواحلده برچوق کورفزلری واردر.

جات { (Gath) فلسطینك اسکی شهرلرندن اولوب، جالوتك وطنی ایدی. قدس شریفدن ١٠ میل مسافەدە واقع (تل‌الصافیه) ده بولنمش اولمسی ملحوظ اولوب، اطرافنده بعض آثار موجوددر.

جاتاهی { (Jatahy, Jutahy) آمریقای جنوبیده بر نهردر، که پرودەنبعانله °٩ '٤٠ عرض جنوبیده برازیلیایه کیرەرك، ١٣٠٠ کیلومترەلك جریاندن صکره، °٦٠ طول غربیده آمازون ایرماغنه دوکیلور.

جاجرم { خراسانده نیشابور ایله جوین وجرجان آرەسنده بر قصبه اولوب، وقتیله علما وشعرادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. الیوم بر قریه حالندەدر. قزوینی بو قصبەنك قربنده بر معدن صوبی بولنوب، اویوز علتنه وسائر امراض جلدیه‌یه نافع اولدیغی بیان ایدیور.

جاجرمی { (ابوحامد معین الدین محمد بن ابراهیم السهلی) مشاهیر علمادن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، آنف‌البیان قصبه‌دە طوغمش؛ ونیشاپورده طول مدت تدریسله مشغول اولوب، بیوك بر صیت وشهرت قزانمش ایدی. ٦١٣ تاریخنده وفات ایتمشدر. فقهده « الکفایه » عنوانیله موجز ومع هذا کافهٔ قواعدی شامل بر اثر معتبریله « ایضاح الوجیز » عنوانیله ایکی جلد اوزره بر تألیفی وسائر بعض آثاری واردر.

جاجلی { جغرافیون عرب آثارنده هندستانده بیوك بر شهر اولمق اوزره مذکور اولوب، دکیزه ناظر بر طاغك اتکنده واقع اولدیغی واهالیسنك عبادالکواکبدن اولوب، علم نجوم وهیئتله مشغول اولدقلری، واسکندرك بو شهرك ضبطنه مقتدر اوله‌مدیغی بیان اولنیور.

جاحِظ { (ابو عثمان عمرو بن بحرالکنانی اللیثی البصری) مشاهیر ادبا وبلغادن اولوب، فصاحت وبلاغت وادبده کیمسه کندیسنك کعبنه واصل اوله‌مامشدر. بصرەدە طوغوب، بغداد-

ده نشأت ایتمشدر. معتزله‌نك مذهبنه تابع اولوب، فلاسفه‌نك كتبنی تتبع، وطبیعیونك اعتقادینه میل ایتمش ایدی. جناب حقك كنهكارلری جهنمه آتمیوب بلكه بونلری نارك كندیلكندن جذب ایده‌جكنه، اللهك معاصی‌یی مراد بیورمدیغنه، جواهر اجسامك محو ونابود اولمسی ممكن اولمیه‌جغنه وسائر كندینه مخصوص بعض اعتقاداته ذاهب اولوب، بو اعتقاداتده كندیسنه تبعیت ایدن فرقه‌یه (جاحظیه) نامی ویرلمشدر. وزیر ابن الزیاته منسوب اولوب، ابن الزیات توقیف اولنه‌رق، قیزغین فرونه القا اولندیغنده، جاحظ قاچش؛ وبعده طوتیلوب، زنجیر بند اوله‌رق ابو دوادك حضورینه كوتورلدكده، فصاحت وعذوبت لسانی سایه‌سنده قورتلوب، فیمابعد ابو دواده انتساب ایتمش ایدی. ٢٥٥ تاریخنده، طقسان یاشنی متجاوز ومفلوج اولدیغی حالده، بغدادده وفات ایتمشدر. غایتله قبیح الوجه اولدیغندن، حقنده بر چوق نوادر وحكایات منقولدر. بر چوق تألیفاتی اولوب، الك مشهورلری: «كتاب الحیوان»، «كتاب البیان والتبیین»، «كتاب الامصار» وسائره‌در. كتاب الحیوانك بر نسخه‌سی هامبورغ كتبخانه‌سنده وكندی طرفندن اختصار اولنمش بر نسخه‌سی دخی اسپانیانك (اسكور- یال) دار الكتبنده موجوددر. كوزل اشعاری دخی اولوب، شو بر ایكی بیت اوجمله‌دندر:

يطيب العيش ان تلقى حكيما
غذاه للعلم والفهم المصيب
فيكشف عنك حيرة كل جهل
وفضل العلم يعرفه اللبيب
سقام الحرص ليس له شفاء
وداء الجهل ليس له طبيب

جادو { افریقیه‌ده جبل نفوسه‌ده بر بیوك شهر اولوب، بیوك چارشیسی بولندیغی واهالیسنك قسم اعظمی یهودی اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جار { بحر احمرده حجاز ساحلنده بر شهر اولوب، وقت سعادتده وداها صكره‌لری مدینهٔ منوره‌نك اسكله‌سی ایدی. شهرك نصفی ساحلده ونصف دیگری قارشیسنده واقع بر آطه‌ده بولندیغی وكرك بحر احمر سواحلندن كرك هندوچین وسائر ممالك بعیده‌دن بو اسكله‌یه پك چوق سفائن یناشدیغی جغرافیون عرب آثارنده مذكوردر. صحابه وتابعین وسائر مشاهیر اسلامدن بوشهره نسبتله (جاری) تلقیب اولنان ذوات پك چوقدر.

جار الله { [« زمخشری » ماده‌سنه مراجعت بیوریله]

جارامه { (Jarama) اسپانیانك مادرید ایالتنده بر نهردر، كه (سیراغوآدارامه) نك (سجون) طاغنده نبعانله، جنوبه طوغری جریان ایده‌رك: مانسانارز، هنارس وتاجونه چایلرینی اخذ ایتدكدن صكره، (آرانجواز) قربنده (تاج) ایرماغنه دوكیلور.

جاربردی { (فخر الدین احمد بن سنان) ادبادن اولوب، ابن حاجبك «شافیه» سنه بر شرح وزمخشرینك «كشاف» ینه بر حاشیه یازمشدر. ٧٤٦ ده فات ایتمشدر.

جارمینی { (محمد بن علی) علمادن اولوب، معانی‌یه متعلق «الاشارات والتشبیهات» عنوانیله بر تألیفی واردر. ٧٢٩ ده وفات ایتمشدر.

جارود { (ابو المنذر بشر بن المعلی) صحابه‌دن اولوب، هجرت نبویه‌نك اونجی سنه‌سی منسوب اولدیغی عبد القیس قبیله‌سیله نزد حضرت پیغمبری‌یه كیده‌رك، اول عیسوی المذهب ایكن، ایمانه كلمش؛ وبعده بصره‌ده ساكن اولوب، فارس ویانهاونده شهید اولمشدر. كندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. اسلامه كله‌جكی وقت شو قطعه‌یی سویلمشدر:

شهدت بان الله حق وسامحت
بنات فوادی بالشهادة والنهض
فابلغ رسول الله عنی رسالة
بانی حنيف حيث كنت من الارض

جاروو { (Jarrow) انكلتره‌نك (دورهام) ایالتنده ودورهامك ٢٤ كیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٢٤٢٠٠ اهالیسی واسكی بر مناستری واردر.

جاریه { (ابو ایوب — بن قدامه التمیمی) صحابه‌دن اولوب، بعده بصره‌ده ساكن اولمش، وحضرت علی (رضه) ك مینتنده معاویه‌یه قارشی حرب ایتمش ایدی. كندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — جاریه بن مجمع، جاریه بن عبد المنذر، جاریه بن ظفر یمامی، جاریه بن احرم كلبی، جاریه بن حبل وجاریه بن زید دخی صحابه‌دن اولوب، بونلرك اخیری صفین محاربه‌سنده معیت حضرت مرتضاده بولنمشدر.

جاسان { مصر قديمك بر قسمنه ويريلن اسم اولوب، بنى اسرائيل اوراده اسكان اولنمشيدى.

جاسك { بصره كورفزينك منتهاى جنوبنده وهرمز بوغازى قربنده بيوجك بر آطه اولوب، (كيش) و نام ديكرله (قيس) جزيره‌سيله عمان ساحلى آره‌سنده واقعدر. ياقوت حموى بو آطه‌نك پك معمور واهاليسنك يوزمه‌ده وكميجيلكده ماهر اولدقلرينى بيان ايديور.

جاسم { دمشق شمالك ٨ فرسخ جنوبنده بر قريه اولوب، شاعر شهير ابو تمام حبيب بن اوس طائينك مسقط رأسيدر.

البوم حوران سنجاق و قضاسنده ١٤ قريه‌دن عبارت برناحيه‌نك مركزيدر.

جاغوآپيرى { (Jaguapiri) برازيليانك (پارا) ايالتنده برنهر اولوب، شمال غربى‌يه طوغرى جريانله، ٣٢٠ كيلومتره‌لك مسافه قطع ايتدكدن صكره، (ريونغرو) نهرينه دوكيلور.

جاغوآريبه { (Jaguaribe) برازيلياده بو اسمله ايكى نهر اولوب، ايكيسى دخى بحر محيط آطلاسى‌يه دوكيلور. برى (ساره) ايالتنده اولوب، مجراسى ٤٠٠ كيلومتره طولنده‌در. و(ساره) نك ١١٠ كيلومتره جنوب شرقيسنده منصب اولور. ديكرى (باهيا) ايالتنده اولوب، ١١٠ كيلومتره‌لك جريانdue صكره (تودوس اوس سانتوس) قوينه دوكيلور.

جاقاتره { (Jacatra) جاوه جزيره‌سنك حكومات اسلاميه‌سندن بركوچك حكومت اولوب، بانتام ايله شيريبون حكومتلريله وساحل بحرله محدوددر. طولى ٢٥٠ وعرضى ٢٠٠ كيلومتره اولوب، تقريباً ٥٠٠٠٠٠ اهاليسى واردر. محصولاتى قهوه، شكر، پاموق، چويد، پرنج وسائره‌دن عبارتدر. ١٦١٩ تاريخ ميلاديسندن برى فلمنكليلرك تحت تابعيتنده بولنيور. مركزى بولنمش اولان (جاقاتره) شهرينك اسميله مسمى اولوب، بو شهر بعده خراب اولمش، ويرينه فلمنكليلر طرفندن اليوم بتون جاوه‌نك مركزى اولان (باتاويه) شهرى تأسيس اولنمشدر.

جاقسون { (Jackson) آمريقا ممالك مجتمعه‌سنك استقلاليچون الك زياده چاليشانلردن اولوب، ١٧١٥ ده يكى اورليان اوكنده انكليزلره قارشى قطعى برمظفريته نائل اولمغله، ممالك مذكوره‌نك استقلالنى تأمين ايتمش؛ و ١٨٢٩ و ٣٣ ده ايكى دفعه رئيس جمهور اولمشدى. اجدادى ايرلانده‌لى اولديغى حالده، كنديسى ١٧٦٧ ده جنوبى قارولينه‌ده طوغمش، و ١٨٤٥ ده وفات ايتمشدر.

جاقمل { (Jacmel) آنتيل جزايرندن (هايتى) آطه‌سنك غرب جهتنده (پورت-ريوبليق) ك ٤٤ كيلومتره جنوب غربيسنده اوله‌رق همنامى برنهرك منصبنده واقع بر قصبه واسكله‌اولوب، ٦٠٠٠ اهاليسى وايشلك تجارتى واردر.

جاقوى { (Jacuy) برازيلياده بر نهردر، كه ريوغرانده ايالتنده (اينياچيو) طاغنده نبعانله، شرقه طوغرى آقه‌رق، ٤٥٠ كيلومتره‌لك جرياندن صكره، (پاتوس) كولنه دوكيلور.

جاقه { (Jaca) اسپانيانك (سراغوسه) ايالتنده قضا مركزى مستحكم بر قصبه اولوب، هوئسقه‌نك ٦٠ كيلومتره شمالنده وآراغون قربنده واقعدر. ٣٥٠٠ اهاليسى، اسكى بر قلعه‌سى، بيوك بركليساسى ويوك منسوجاتى واردر. اسكى بر قصبه اولوب، وقتيله آراغونك مركزى ايدى.

جاكرنات { (Djaguernat) هندستانك (اوريسه) ايالتنده وكلكوته‌نك ٤٨٠ كيلومتره جنوب غربيسنده اوله‌رق ′٤٩°١٩ عرض شمالى ايله ′٢٥°٧١ طول شرقيده بر شهر اولوب، بنكاله كورفزيله (شيلقه) كولنك قربنده و(مهانودى) نهرينك بر قولى اوزرنده واقعدر. ٣٦٠٠٠ اهاليسى وبيوك ومشهور بر بتخانه‌سى واردر. بو بتخانه‌يه هندستانك هر طرفندن بهرسنه بر مليوندن زياده زوار طوپلانير.

جالاپه { (Jalapa) مكسيقه‌نك (ورافروز) جمهوريتنده وورافروزك ٦٠ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق مرتفع برموقعده بر قصبه اولوب، ١٣٠٠٠ اهاليسى وشكر وقهوه محصولاتى واردر. وقتيله مكسيقه‌ايله آوروپا آره‌سنده اجرا اولنان تجارتك مركزى ولوب، طبده مستعمل (جالاپ) كوكى بونك اسميله تسميه اولنمشدر.

جالقان { سجستانده معمور وخيراتى چوق بر قصبه اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

جالوان بلوجستانڭ منقسم بولندیغی حکومات صغیره‌نڭ بری اولوب، شمالاً ساروان وجنوباً لوس حکومتیله محدوددر. مرکزی خوزدار قصبه‌سیدر.

جالوت (Goliath) حضرت داوود (عم) زماننده فلسطین قهرمانلرندن اولوب، قامتنڭ اوزونلغی وجثه‌سنڭ جسامتیله مشهور در. بنی اسرائیله قارشی محاربه‌یه چیقوب، کندیسیله مبارزه ایده‌جك آدم آرایه‌رق، میدان اوقودیغی، وبنی اسرائیل ملکی طالوت (یاخود شاؤل) بونڭ قارشیسنه چیقه‌جق آدمه قیزینی ویره‌جکنی وعد ایلمکله برابر، کیمسه جسارت ایده‌مدیکی حالده، ١٨ یاشنده بولنان حضرت داود (عم) بر صبان طاشیله اوروب، کندیسنی اتلاف ایتمشدر.

جالوس جغرافیون عرب بو اسمله بحر محیط کبیرده بر جزیره اولدیغنی، واهالیسنڭ سیاه اولوب، چیبلاق کزدکلرینی وبربرلرینی یدکلرینی بیان ایدیورلر. بو آطه‌نڭ (رامی) جزیره‌سنڭ جنوبنده اولدیغی بیان اولنوب، (رامی) جزیره‌سی ایسه (بورنئو) دن عبارت اولدیغی مظنون اولدیغندن، (جالوس)ڭ دخی (جاوه) ویا (سلب) آطه‌سندن عبارت اولمسی محتملدر.

جالینوس (Galien, Galenus) مشاهیر اطبا وحکمای یونانیه‌دن اولوب، بقراطدن صکره طبڭ اڭ بیوك موجدیدر. میلادڭ ١٣١ تاریخنده آناطولینڭ (برغمه) شهرنده طوغوب، ٢٠٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. پدری (نیقون) معمار اولوب، کندیسی فلسفه‌یه سلوك ایله، آرسطونڭ کتبنی تتبع ایتدکدن صکره، فن طبڭ تحصیلنه قویله‌رق، بعده اکمال تحصیل واکتساب معلومات ایچون، سیاحته چیقمش؛ واسکندریه‌ده بر قاچ سنه اوتوروب، تشریحه متعلق بر چوق تجارب وتحقیقاتده بولنمشیدی. صکره برغمه‌یه عودتله، بر چوق وقت اوراده اجرای طبابت ایتدکدن صکره، ٣٤ یاشنده ایکن، رومایه کیده‌رك، اوراده طبابتده‌کی مهارتیله کسب شهرت ایتمش؛ وایمپراطورلردن (مارق اورل) و (وروس) و (قومودیوس) ڭ طبیبی اولمش ایدی. اواخر عمرنده برغمه‌یه عودت ایدوب، اوراده وفات ایتدیکی مرویدر. بقراطڭ اصولنی احیایه چالیشوب، حکیم مشارالیهڭ آثارینی شرح وتحشیه، وکندی تجارب وتحقیقاتنی حاوی بر چوق کتابلر تألیف ایتمشدر. طبده وعلی الخصوص تشریحده پك چوق حقایق کشفنه موفق اولمش ایسه‌ده، انسان تشریحنه دسترس اوله‌میوب، یالکز حیواناتی تشریح ایتمش اولدیغی آکلاشیلیور. علوم وفنون یونانیه‌نڭ عربی‌یه نقلی صره‌سنده جالینوسڭ همان کافهٔ آثاری حنین بن اسحق وثابت بن قره کبی مشاهیر اطبا طرفندن لسان عربی‌یه ترجمه اولنمشدر. تألیفاتنڭ اکثری نابود اولوب، موجود اولانلری لاتینجه‌یه وسائر آوروپا لسانلرینه ترجمه، ودفعاتله طبع ونشر اولنمشدر. بعض آثارینڭ متون یونانیه‌سی مفقود اولدیغی حالده، ترجمهٔ عربیه‌لری موجوددر. مدنیت اسلامیه زماننده حکمت و فلسفه‌ده آرسطو اولدیغی کبی، طبده دخی جالینوس استاد اعظم عد اولنه‌رق، آثار مترجمه‌سی مشاهیر اطبای اسلام طرفندن دستورالعمل اتخاذ اولنمش، وبونلرڭ اوزرینه پك چوق شرحلر وحاشیه‌لر یازلمشدر. ایاصوفیه کتبخانه‌سنده جالینوسڭ آثار مترجمه‌سندن بر خیلی کتاب موجوددر. جالینوسڭ لسان عربی‌یه ترجمه اولنمش آثاری بروجه آتیدر: «فینکس» (Pinax) یعنی «فهرست»، «کتاب الفرق»، «کتاب الصناعة الصغیر»، «کتاب النبض الصغیر»، «کتاب الی غلوقن فی التأنی لشفاء الامراض»، «کتاب فی العظام»، «کتاب فی العضل»، «کتاب فی العصب»، «کتاب فی العروق»، «کتاب الاسطقسات»، «کتاب المزاج»، «کتاب القوی الطبیعیة»، «کتاب العلل والامراض»، «کتاب تعرق علل اعضاء الباطنة»، «کتاب النبض الکبیر»، «کتاب اصناف الحمیات»، «کتاب البحران»، «کتاب ایام البحران»، «کتاب حیلة البرء»، «کتاب علی التشریح»، «اختصار کتاب مارینس فی التشریح»، «اختصار کتاب لوقس فی التشریح»، «کتاب فیما وقع من اختلاف بین القدماء فی التشریح»، «کتاب تشریح الاموات»، «کتاب تشریح الاحیاء»، «کتاب فی علم البقراط بالتشریح»، «کتاب فی آراء اراسسطراطس بالتشریح»، «کتاب فیما لم یعلمه لوقس من امر التشریح»، «کتاب فیما خالف فیه لوقس فی التشریح»، «کتاب فی تشریح الرحم»، «کتاب فی مفصل الفقرة الاولی»، «کتاب فی اختلاف الاعضاء المتشابهة الاجزاء»، «کتاب

فى تشريح آلات الصوت »، « كتاب فى تشريح العين »، « كتاب فى حركة الصدر والرئة »، « كتاب فى علل التنفس »، « كتاب فى الصوت »، « كتاب فى حركة العضل »، « مقالة فى مناقضة الخطاء الذى اعتقد فى تميز البول من الدم »، « مقالة فى الحاجة الى النبض »، « مقالة فى الحاجة الى التنفس »، « مقالة فى العروق الضوارب هل يجرى فيها الدم بالطبع املا »، « كتاب فى قوى الادوية المسهلة »، « كتاب فى العادات »، « كتاب فى اراء ابقراط وفلاطن »، « كتاب فى الحركة المعتاصة »، « كتاب فى آلة الشم »، « كتاب منافع الاعضاء »، « مقالة فى افضل هيئات البدن »، « كتاب الادوية المفردة »، « مقالة فى دلائل علل العين »، « كتاب فى اوقات الامراض »، « كتاب الامتلاء »، « مقالة فى الاورام »، « مقالة فى الاسباب البادية »، « مقالة فى الاسباب المتصلة بالامراض »، « مقالة فى اجزاء الطب »، « كتاب المنى »، « مقالة فى تولد الجنين »، « مقالة فى المرة السوداء »، « كتاب ادوار الحميات »، « اختصار كتاب النبض الكبير »، « كتاب فى النبض »، « كتاب فى رداءة التنفس »، « نوادر تقدمة المعرفة »، « اختصار كتاب حيلة البرء »، « كتاب الفصد »، « كتاب الذبول »، « مقالة فى صفات صبى يصرع »، « كتاب قوى الاغذية »، « كتاب التدبير الملطف »، « كتاب الكيموس الجيد والردئ »، « كتاب فى افكار ارسسطراطس »، « كتاب تدبير الامراض الحادة »، « كتاب تركيب الادوية »، « كتاب الادوية التى يسهل وجودها »، « كتاب الادوية المقابلة للادواء »، « كتاب الترياق الى مغليانوس »، « كتاب الترياق الى قيصر »، « كتاب الحيلة لحفظ الصحة »، « كتاب الى اسبولوس »، « كتاب الرياضة بالكرة الصغيرة »، « تفسير كتاب عهد ابقراط »، « تفسير كتاب الفصول لابقراط »، « تفسير كتاب الكسر لابقراط »، « تفسير كتاب ردالخلع لابقراط »، « تفسير كتاب تقدمة المعرفة لابقراط »، « تفسير كتاب تدبير الامراض الحادة لابقراط »، « تفسير كتاب القروح لابقراط »، « تفسير كتاب جراحات الرأس لابقراط »، « تفسير كتاب ابيذيميا لابقراط »، « تفسير كتاب الاخلاط لابقراط »، « تفسير كتاب تقدمة الانذار لابقراط »، « تفسير كتاب قاطيطريون لابقراط »، « تفسير كتاب الهواء والماء والمساكن لابقراط »، « تفسير كتاب الغذاء لابقراط »، « تفسير كتاب طبيعة الجنين لابقراط »، « تفسير كتاب طبيعة الانسان لابقراط »، « كتاب فى ان رأى ابقراط فى كتاب طبيعة الانسان وفى سائر كتبه واحد »، « كتاب فى ان الطبيب الفاضل يجب ان يكون فيلسوفاً »، « كتاب فى كتب ابقراط الصحيحة وغير الصحيحة »، « كتاب فى الفاظ ابقراط »، « كتاب فى جوهر النفس ماهى »، « كتاب فى الحث على تعلم الطب »، « كتاب فى جل التجربة »، « كتاب فى محنة افضل الاطباء »، « كتاب فيما يعتقده رأياً »، « كتاب فى الاسماء الطبية »، « كتاب البرهان »، « كتاب فى القياسات الوضعية »، « كتاب فى قوام الصناعات »، « كتاب فى تعرف الانسان عيوب نفسه »، « كتاب الاخلاق »، « مقالة فى صرف الاهتمام »، « مقالة فى ان اخيار الناس قد ينتفعون باعدائهم »، « كتاب فيما ذكره افلاطن فى كتابه المعروف بطيماوس من علم الطب »، « كتاب فى ان قوى النفس تابعة لمزاج البدن »، « كتاب جوامع كتب افلاطن »، « كتاب فى ان المتحرك الاول لايتحرك »، « كتاب المدخل الى المنطق »، « مقالة فى عدد المقاييس »، « تفسير الكتاب الثانى من كتب ارسطوطاليس »، « كتاب فيما يلزم الذى يلحق فى كلامه »، « تفسير كتاب اوجاع النساء لابقراط »، « تفسير كتاب الاسابيع لابقراط »، « تفسير كتاب تدبير الاصحاء لابقراط »، « كتاب مداواة الاسقام »، « كتاب فى الجبر »، « كتاب فى الموت السريع »، « كتاب الحقن والقولنج »، « مقالة فى النوم واليقظة والضمور »، « مقالة فى تحريم الدفن قبل اربع وعشرين ساعة »، « مقالة فى عناية الخلق بالانسان »، « رسالة الى فيلافوس الملكة فى اسرار النساء »، « رسالة الى قسطانس القهرمان فى اسرار الرجال »، « كتاب فى الادوية المكتومة »، « مقالة فى استخراج مياه الحشايش »، « مقالة فى ابدال الادوية »، « كتاب فيما جمع من الاقاويل التى ذكر فيها فعل الشمس والقمر والكواكب »، « مقالة فى الالوان »، « جوامع كتابه فى البرهان »، « كتاب الرد على الذين كتبوا فى المماثلات »، « كتاب طبيعة الجنين »، « كتاب الرد على ارنيجانس فى النبض »، « كتاب فى السبات »، « اختصار كتاب قوى الاغذية »، « كتاب فى الافكار المسفية لارا۔ سسطراطس »، « كتاب منافع الترياق »، « مقالة فى الكيموسات »، « كلام فى الطعوم »، « رسالة فى غصنة

الكلب الكلب »، « كتاب فى الاسباب الماسكة »، « تفسير كتاب قولويس فى تدبير الاصحاء »، « تفسير ما فى كتاب فلاطن المسمى طيماوس من علم الطب »، « كتاب فى الادوية المنقية »، « كتاب فى تحسين الاصوات ونفى الآفات عنها » وسائره.

جام { خراسانده بر كوچك قصبه اولوب، مولانا عبدالرحمن جامى ايله ديكر بعض مشاهير علما واوليانك مسقط رأسى اولمغله مشهوردر.

جامارى { (Jamary) برازيليانك ماتوغروسو ايالتنده بر نهر اولوب، شمال غربى يه آقه رق، ٤٥٠ كيلومترهلك جرياندن صكره، (ماديره) نهرينه دوكيلور.

جاماسب { ايران قديم حكماسندن اولوب، كيانياندن كشتاسبك زماننده ياشامش، وزردشتك دينته تابع بولنمشدر. زردشتك اصحابندن اولسى دخى ملحوظدر. سياراتك اقترانته دائر بر كتابى يدنجى قرن هجرى اواخرنده عربى يه ترجمه اولنمشدر. بونده كنديسندن مقدم وقوع بولمش اقترانلرى قيد ايتديكى كبى، مؤخر وقوع بوله جق اقترانلرى دخى حسابله تعيين ايتمشدر.

جامائقه { (Jamaïque) آمريقاده آنتيل جزايرينك بيوكلرندن برى اولوب، انكلتره مستملكاتندندر. (قوبه) جزيرۀ كبيره سنك جنوبنده و(هايتى) نك غربنده اوله رق، ١٧° ٤٣′ ايله ١٨° ٣٦′ عرض شمالى و ٧٨° ٣٥′ ايله ٨١° ١٠′ طول غربى آره سنده ممتد اولور. تقريباً بيضوى الشكل اولوب، شرقدن غربه اولان طولى ٢٦٠ وعرضى ٦٠ كيلومترهدر. مساحۀ سطحيه سى ١٠٨٥٩ مربع كيلومتره واهاليسى ٥٩٦٣٨٥ كشيدر. بونلرك بر ربعى آوروپالى وقصورى زنجى وملزدر. واردات ومصارف سنويه سى ١٠ مليون فرانق راده لرنده در. انكليزلر بو جزيره ده بيوك بر خسته خانه ايله بر بيمارخانه واركك وقيز چوجقلره مخصوص ايكى بيوك تربيه خانه آچشلردر.

« ماوى طاغلر » اسميله معروف بر صره طاغلر آطه يى شرقدن غربه شق ايدوب، اراضيسنى شمالى وجنوبى اوله رق ايكى مائله يه آيريور. شمال جهتنده كى مائله نك ميلانى تدريجى اولوب، بر طاقم كوزل بايرلر وتپه لرى حاويدر. جنوب جهتنده ايسه برطاقم ديك وقيالى طاغلر واوچوروملر اولوب، سواحلى دخى يوكسك قيالردن متشكلدر. ٨٠٠ كيلومتره طولنده اولان سواحلنده ١٦ بيوك وصاغلام ليمان ايله ٣٠ قدر دمير آته جق قوى موجوددر. ايكى مائله ده دخى بر چوق نهرلر آقوب، بر طاقم كوزل واديلر تشكيل ايدرلر. بونلرك هيچ برى سير سفائنه صالح اولميوب، الك بيوكى اولان « قره چاى » دخى سرعت جرياندن طولايى سير سفائنه غير مساعددر. مذكور طاغلرك الك يوكسك محلى ٢٤٩٥ متره ارتفاعنده در. وسطده كى جبال ايله سواحل جنوبيه قربنده كى طاغلر آره سنده غايت صيق وجسيم اورمانلرله واسع شكر قاميشى مزرعه لرى بولنيور.

هواسى غايت صيجاق وسواحلنده وخيم اولوب، صارى صيتمه ووبا اكسيك اولمازايسه ده، ايچ طرفلرنده ويوكسك محللرنده صاغلامدر. ايكى ياغمور موسمى اولوب، برى نيساندن حزيرانه قدر سورر، وديكرى تشرينلرده اولور. بو موسملرده هوا غايت رطيب وصيجاق اولوب، فرطونه لرى دخى كثير الوقوعدر. زلزله دخى صيق وقوع بولوب، دفعاتله جزيره يى تخريب ايتمشدر. طوپراغى عموميت اوزره كلسى اولوب، پك منبت ايسه ده، يالكز بر قسم اصغرى ايشلنيور. محصولاتى شكر، قهوه، قاقائو، ياموق، چويد، مصر، بغداى، پرنج، پورتقال، ليمون، زيتون، نار، انجير، قائون وسائره دن عبارت اولوب، مرعالرى دخى چوقدر، وپك قوتلى حيوانات يتيشديريلير. مرتفع محللرنده آوروپانك هر نوع سبزه وميوه لرى دخى حاصل اولور. رومى مشهور اولوب، كليتله اعمال واخراج اولنور. وقتيله آمريقايه مخصوص انواع حيوانات موجود ايديسه ده، شمديكى حالده بونلردن يالكز (آغوتى) دينلن حيوان سيرك اوله رق بولنور. طيورى پك چوق ورنكارنك تويلرله مزيندر. ييلانلريله كرتنكله انواعى چوق اولوب، بونلرك بعضلرينى زنجى اهالى اكل ايدرلر. بعض نهرلرنده آمريقايه مخصوص اولان و(آليغاتور) تعبير اولنان تمساح دخى بولنور. اورمانلرى يبانى طوموزلرله مملودر. بعض سيملى قورشون، باقير، دمير وآنتيمون معدنلرى وار ايسه ده، همان هيچ برى اخراج اولنميور. ادخالات سنويه سى ٢٤ واخراجاتى ٢٨ مليون فرانق راده لرنده در.

جامايقه آطه‌سی اوچ سنجاغه منقسم اولوب، لوندره‌دن منصوب بر والی ایله ١٢ اعضای منتخبه‌دن مرکب بر مجلس اداره طرفندن اداره اولنور. ٤٥ اعضادن مرکب بر مجلس مبعوثانی دخی واردر. (لوقای) جزایریله (هوندوراس) ساحلنده‌کی انکلیز مملکتی دخی جامایقه والیسنك تحت اداره‌سنده‌در. مرکزی (کینغستون) قصبه‌سی ایسه‌ده، والی (اسپانیش تاون) قصبه‌سنده اقامت ایدر.

بو جزیره ١٤٩٤ تاریخ میلادیسنده قریستوف قولومبك کندیسی طرفندن کشف اولنه‌رق، مشارالیه بر قرطونه‌یه طوتلمغله، کمیسی قیریله‌رق، بر سنه قدر جامایقه‌ده قالمشیدی. بعده اسپانیوللر آمریقانك سائر طرفلرنده یاپدقلری کبی، بو جزیره‌ده دخی انواع مظالم اجرا ایده‌رك، ٦٠٠٠٠ قدر اولان اهالیٔ اصلیه‌سنی آز زمان ظرفنده امحا ایتمشلردی. ١٦٥٥ تاریخنده جزیره انکلیزلرك الینه کچدیکنده، اهالیسی ١٥٠٠ آوروپالی ویر او قدر زنجیدن عبارت ایدی. او وقتدن بری انکلتره ایله ایرلانده واسقوچیادن بر چوق مهاجرلر کیدوب، ساکن اولمش، وصورت اداره‌سی بروجه بالا تنظیم اولنمشیدی. جامایقه مجلس مبعوثانیله انکلتره حکومتی آره‌سنده ظهور ایدن اختلافات اوزرینه، ١٧٢٨ده جزیره‌یه ٢٠٠٠٠٠ فرانقدن عبارت مقطوع بر ویرکی تخصیص اولنمشدر. زنجیلر اسارتنك لغوندن صکره، انکلیز حکومتی کافهٔ اهالینك مساوات وتوحیدینه چالیشمش ایسه‌ده، بیاضلرله سیاهلر آره‌سنده بر وجهله ائتلاف ممکن اوله‌میوب، ١٨٦٥ ده وقوع بولان زنجیلر عصیانی اوزرینه، حکومت بعض تدابیر فوق‌العاده اتخاذینه مجبور اولمشدر.

جامبیه (Jambie) سوماتره جزیره‌سنده (پالمبانغ) دن ٢٥٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده وهمنامی بر نهرك اوزرنده بر قصبه اولوب، فلمنکلیلر طرفندن ضبط اولنمش بر دولت صغیرهٔ اسلامیه‌نك مرکزی بولنمشدر.

جامس (James) انکلتره مشاهیر بحریوندن اولوب، ١٦٣١ ده بر بحار شرکتی طرفندن آمریقانك شمالنده بر طریق بحری کشف ایتمکه مأمور اولمغله، ′٣٠ °٦٥ عرض شمالی‌یه قدر چیقمش، و(هودسون) کورفزینك قسم جنوبیسنی کشف ایده‌رك، غربده کوردیکی اراضی‌یه دخی (جنوبی یکی غال) نامنی ویرمش ایدی. بحر منجمد شمالی آره‌سندن بر طریق بحری کشادی امکانی انکار ایتمشدر. سیاحتنامه‌سی نشر اولنمشدر.

جامستوون (Jamestown) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك ویرجینیا جمهوریتنده، (جامس ریور) نهرینك صول ساحلنده و(ریچموند)ك ٨٠ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، انکلیزلرك ممالك مذکوره‌ده‌کی تأسیساتلرینك الك اسکیسیدر.

— بو اسمله بحر محیط آطلاسینك قسم جنوبیسنده واقع (سنته هلنه) آطه‌سنك شمال غربی ساحلنده دخی بر قصبه اولوب، جزیرهٔ مذکوره‌نك مرکزیدر، و ٣٠٠٠ اهالیسی واردر.

جامس ریور (James-River) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك ویرجینیا جمهوریتنده بر نهردر، که (آلغانی) طاغلرندن (حاقسونس ریور) اسمیله نبعان ایدوب، غربه طوغری جریان، و(جامستوون) شهرینی سقی ایله، ٤٠٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره (چساپیك) قوینه دوکیلور.

جامس قویی (Baie de James) آمریقای شمالیده (هودسون) دکیزینك جنوب غربی جهتندهٔ بر قوی اولوب، کاشفی اولان آنف الترجمه قپودان جامسك اسمیله تسمیه اولنمشدر. لابرادور وقناده ایله جنوبی یکی غال آره‌سنده‌واقعدر. آلبانی ایله وست ریور ایرماقلری وسائر بعض انهار بو قویه دوکیلور.

جامعین حله‌نك اسم دیکریدر. [«حله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جامه‌باف (سید محمد —) مشهد ساداتندن بر شاعر اولوب، بعده هندستانه رحلتله، اکثریا رباعیات سویلدیکندن، میرر باعی لقبیله شهرت بولمش، و٩٧٢ ده وفات ایتمشدر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

درمزرع دهرکز نشاط آمده پاك
دهقان اجل نریخت جز تخم هلاك
چون دانه کندم همه زان‌بادل چاك
از خاك بر آمدند ورفتند بخاك

جامی (مولانا نورالدین عبدالرحمن —) اعاظم شعرای ایراندن اولوب، ٨١٧

تاریخنده خراسانده واقع جام قصبه‌سی قربنده (خرجرد) قریه‌سنده طوغمشدر. پدری مولانا محمد عن اصل اصفهانك (زردشت) محله‌سندن ایدی. مولانا جامی هراتده تحصیل ایدوب، اکثر علوم وفنونه واقف اولمش، وادبیات عربیه وفارسیه‌ده یدطولی قزانمشدی. علوم ظاهریه‌یی تحصیلدن صکره، شیخ بهاءالدین نقشبندی حضرتلرینك مرید وخلیفه‌سی سعدالحق والدین کاشغریدن اقتباس انوار باطنیه ایده‌رك، طریق صوفیونه سلوك ایتمشیدی. طبیعت شعریه‌سی دخی غالب اولمغله، نظماً ونثراً بر چوق کتب نافعه ومقبوله تحریر ایده‌رك، صیت وشهرتی اقطار عالمه شایع اولمش؛ وعالم اسلامك هر طرفندن علما وادبا صحبت وملاقاتنه شتاب ایتمکه باشلامشیدی. اووقتلرده تخت تیموریده جالس اولان سلطان بوسعید صاحب ترجمه‌یه فوق‌العاده حرمت ورعایت ایتدیکی کبی، بعده سلطان حسین بایقرا دخی رعایتنده مبالغه ایدوب، سلطنتنك کبراسی وعلی‌الخصوص وزیر اعظمی اولان علی شیرنوایی مولانا جامی‌یه انتساب ایتمشلردی. ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی حضرتلریله دخی مخابره ومکاتبه‌سی اولوب، پادشاه مشارالیهك دعوتی اوزرینه، قونیه‌یه قدر کلمشدیسه‌ده، اوصره‌ده حضرت فاتحك وقوع ارتحالیله، ملاقات میسر اوله‌مامشدی. سفر حجدن عودتدن صکره، ۸۹۸ تاریخنده، ۸۱ یاشنده اولدیغی حالده هراتده وفات ایتمشدر. «هفت اورنك» عنوانیله خمسهٔ نظامی طرزنده مشهور بر بیوك اثری واردر، که «سلسلة الذهب»، «سلامان وابسال»، «تحفة الاحرار»، «سبحة الابرار»، «یوسف وزلیخا»، «لیلی ومجنون» و «خردنامهٔ سکندر» منظومه‌لرندن مرکبدر. بوندن بشقه مرتب اوج بیوك دیوانی وسعدینك کلستانی طرزنده «بهارستان» عنوانیله مشهور بر تألیف ادبیسی واردر. کافهٔ شعرانك اشعارنده اعلا وادنا واوسط بیتلر وغزللر بولندیغی حالده، مولانا جامینك هیچ بر بیتنی ویا بر غزلنی دیکرینه ترجیح ایتمك ممکن اولمیوب، جمله‌سی بربرندن اعلا اولدیغی ارباب فرق وتمییز عندنده مسلمدر. آثار شعریه‌سندن بشقه بروجه آتی تألیفاتی واردر: «تفسیر آیت فایای فارهبون»، «شواهدالنبوه»، «نفحات الانس»، «نقدالنصوص»، «رسالهٔ طریق صوفیان»، «اشعة اللمعات»، «شرح فصوص الحکم»، «لوامع»، «شرح بعض ابیات تائیهٔ ابن فارض»، «شرح رباعیات»، «لوایح»، «شرح بیت خسرو دهلوی»، «شرح حدیث ابی ذرعقیلی»، «سخنان خواجه پارسا»، «ترجمهٔ اربعین حدیث»، «مناقب خواجه عبدالله انصاری»، «مناقب حضرت مولوی»، «رسالة فی الوجود»، «رسالهٔ تحقیق مذهب صوفیه ومتکلمین وحکما»، «رسالهٔ سؤال وجواب هندستان»، «رسالهٔ لااله الاالله»، «مناسك الحج»، «رسالهٔ کبیره درمعما»، «رسالهٔ متوسطه درمعما»، «رسالهٔ صغیره درمعما»، «رسالهٔ صغرای منظومه درمعما»، «رسالهٔ عروض»، «رسالهٔ قافیه»، «رسالهٔ موسیقی»، «رسالهٔ منشآت»، «الفوائد الضیائیه فی شرح الکافیه»، «شرح بعض ازمفتاح الغیب». بر دیوانیله بهارستانی ورسالهٔ عروضی درسعادتده ودیکر بعض آثاری هندستانده طبع اولنمشدر. کلیات اشعاری اکثر کتبخانه‌لرده موجوددر. شرح کافیه‌سی «ملاجامی» عنوانیله مملکتمزده بین‌الطلاب مشهور ومتداول اولوب، دفعاتله طبع اولنمشدر. اشعارندن شو رباعینك ایرادیله اکتفا اولندی.

یارب زدوکون بینیازم کردان
وز افسر فقر سرفرازم کردان
درراه طلب محرم رازم کردان
زان ره‌که نه سوی توست بازم کردان

جامی — بو مخلصله شعرای عثمانیه‌دن دخی اوچ ذات کلمشدر:

برنجیسی سلطان بایزید خان ثانی دوری شعرا وعلماسندن اولوب، فضل وکمالی حسبیله آناطولی قاضیعسکری اولمش؛ و ۹۱۱ ده وفات ایدوب، استانبول بنا ایتمش اولدیغی مسجد ومدرسه‌حوالیسنده دفن اولنمشدر. اسمی محمد اولوب، حاجی حسن زاده دیمکله معروفدر. شوبیت جملهٔ اشعارندندر:

کشتیٔ دل بولمغه دریای حیرتدن خلاص
کاکل دلبر خیالیله رسنلر باغلادم

— ایکنجیسی دیار رومدن اولدیغی حالده، مولانا جامی حضرتلرینی زیارت ایچون ایرانه سفر ایتمش؛ واکثریا خلقدن عزلت ایدوب، مساجدده اقامت ایلر ایمش، شوبیت اونکدر:

نیعه بر نفسه اویوب بر سکه سکبانلق ایدهم
بیردر فقر وفنا ملکنه سلطانلق ایدهم

— اوچنجیسی استانبوللی اولوب، قول اوغلی طائفه‌سندن ایدی. سلطان سلیم خان ثانینك شهزاده لكلرنده ندماسندن اولوب، مشارالیهك دور سلطنتلرنده بعض متصرفلقلرده بولنمشدی. شو بیت اونكدر.

زلف دلبر طولاشور بوینمه ایکی کیجه‌در
ای معبر واقعه تعبیری آنك نیجه‌در

جامی { (شیخ الاسلام احمد نامق) کبار صوفیوندن اولوب، ٥٢٦ ده وفات ایتمشدر. بعض کراماتی مرویدر.

جانبرد غزالی { مصر ملوك چراکسه سندن طومانبایك امراسندن اولوب، عن اصل اسقلا وونیه‌لی برکوله ایدی. یاوز سلطان سلیم خانك مصر اوزرینه اولان یورویشنده صاحب ترجمه طومانبای طرفندن سوق اولنان عسکرك باش قوماندانلغنه نصب اولنمش؛ وغزه‌ده وقوع بولان محاربه‌ده مغلوب اولوب، فرار ایتدکدن صکره، سلطان سلیم خانه خدمت ایتمك یولنی اختیار ایدوب، طومانبایك مغلوبیتنی ومصرك فتحنی تسهیل ایتدیکی کبی، بعده طومانبایك قتلنه دخی سبب اولمشیدی. بو خدمتنه مکافاةً طرف پادشاهیدن شام والیلکنه نصب اولنمش ایسه‌ده، طینتنده مرکوز اولان خیانتی اظهار ایچون، فرصت انتظارنده بولنوب، سلطان سلیم خانك ارتحالنی فرصت اتخاذ ایده‌رك، اعلان عصیان، وطرابلس، بیروت وسائر سوریه سواحلنی ضبط ایتدکدن صکره، حلبی محاصره ایتمش ایسه‌ده، حلب قوماندانی قره‌جه پاشا مردانه مقاومت ایدوب، اوصره‌ده تنکیلنه مأمور اولان فرهاد پاشا دخی عساکر کافیه ایله یتیشدیکندن، جانبرد دمشق شامده بولنان بش بیك یکیچری‌یی خائنانه قتل ایتمش؛ ومتعاقباً دمشقك خارجنده فرهاد پاشا ایله ایتدیکی محاربه‌ده ۹۲۷ ده مغلوب اولوب، بر درویش قیافتنده فرار ایدرکن، دردست اولنه‌رق قتل، وسر مقطوعی درسعادته ارسال اولنمشدر.

جانبولاط { (ملك اشرف) مصرده حکومت سورن ممالیك چراکسه‌نك یکرمنجیسی اولوب، ۹۰۵ تاریخنده ملك ظاهر قانصونك اسقاطی اوزرینه، اتفاق امرا ایله مصر تختنه جلوس ایتمش ایسه‌ده، امرایی ممنون ایده‌میوب، ۶ آی صکره اسقاط، ویرینه ملك عادل طغانبای نصب اولنمشدی.

جانبولاط زاده { سلطان احمد خان اول زماننده حلب والیسی اولوب، جغاله زاده‌نك سردارلغیله ایران اوزرینه سوق اولنان اردویه معاونت ایچون اوتوز بیك کشی ایله وانه کیتمش، وسردارك انهزامنی خبر آلنجه، عسکرینی محافظه نیتیله وانده قالمش اولدیغندن، ۱۰۱۴ تاریخنده سردار مشارالیه طرفندن قتل واعدام اولنمشدر. برادرلری علی بك ایله حضر بك معیتلرنده‌کی عسکرله حلبه دونوب، اعلان عصیان ایتمشلردی.

جانبولاط زاده { (مصطفی پاشا) سلطان مرادخان رابع دوری قپودان پاشالرندن اولوب، عن اصل چتالجه‌لی اولدیغی حالده، اندرون همایونده تربیه اولنمش، وسلحدارلق پایه‌سنه نائل اولمش ایدی. صدر اعظم رجب پاشا ایله برابر پادشاه مشارالیهك منظورلرندن موسی آغانك سرای همایوندن تبعیدینه چالیشمش، وبونك حیاتنه خلل کلیه‌جکنه متکفل اولمش ایکن، کندیسنی اشقیانك ید انتقامنه تسلیم ایتمش اولدیغندن، پادشاهك اغبرارینی جلب ایتمشیدی. آق دکیزه واقع سفرنده ایکی اسپانیا کمیسی طوتوب کتیرمکله، روم ایلی بکلربکیلکنه نصب اولنمش، وحسن پاشادن طول قالمش اولان عایشه سلطان دخی کندیسنه تزویج اولنه‌رق، صهریت شرفنه نائل اولمش ایسه‌ده، حقنده اغبرار پادشاهی ینه زائل اوله‌میوب، ۱۰۴۶ ده روان اردوسنه عسکر سوقنه مأمور اوله‌رق، ارضرومه وصولنده، قتل اولنمشدر. قپودانلغی ۱۰۴۱ تاریخنده ۱۰ آی سورمشدر.

جان جانان { (میرزا —) هندستان شعراسندن اولوب، ۱۱۱۰ تاریخنده اکره‌ده طوغمش؛ دهلیده امرار عمر ایدوب، ۱۱۹۵ سنه‌سی محرمنك اوننجی کونی عادت شیعه اوزره اجرا اولنان آیین ماتم صره‌سنده کندینی خانه‌سنك دامندن آتوب تلف اولمشدر. مرتب دیوانی واردر.

جاندارلی { آیدین ولایتنك ازمیر سنجاغنه تابع برغمه قضاسنده ناحیه مرکزی برکوچك قصبه اولوب، همنامی اولان کورفزك ساحل شمالیسنده واقعدر. — جاندارلی

ناحیه‌سی برغه قضاسنك جنوب شرقیسنده واقع اولوب، ۹ قریه‌دن مركبدر. اراضیسی طاغلق اولوب، منبت وادیلری دخی واردر.

— جاندارلی كورفزی ازمیر كورفزینك جهت شمالیه‌سنده واقع اولوب، طول وعرضی ۲۰ كیلو- متره قدردر. ایچنده بر چوق برون وقویلرله بر ایكی كوچك آطه موجوددر. باقرچایی بو كورفزه دوكیلور.

جانفدا قادین { سلطان مراد خان ثالث زماننده حرم همایون كتخداسی اولوب، پادشاه مشارالیهه والده‌لری (نور- بانو) خاتون طرفندن آخر عمرنده توصیه ایدلمش اولمغله، وكندیسنك فوق‌العاده درایت و اقتداری بولنمغله، مقبول پادشاهی اولوب، بیوك بر نفوذ واقتدار كسب ایتمشیدی. پادشاه مشارالیهك ارتحالندن صكره دخی مستوفی معاش وتعییناتله معززه اولوب، جامع وسبیل كبی بر چوق خیرات وجوده كتیرمشدر.

جانم خواجه { (محمد پاشا) الك اقتدارلی قپودان پاشالردن اولوب، عن اصل جزایرلیدر. ابتدا قلیون قپودانی اولوب، وندیكلیلره قارشی اولان بر محاربه‌ده بونلرك الینه اسیر دوشه‌رك، یدی سنه وندیك دوننماسنده تحت اسارتده خدمت ایتدكدن صكره، طرف دولتدن فدیه ایله تخلیص اولنه‌رق، دور سلطان احمد خان ثالثده ۱۱۲۶ ده قپودان پاشا اولمش؛ وموره سواحلیله استندیل وبنفشه وچوقه آطه‌لرینك فتحنده پك بیوك خدمت وغیرتی كورلمش؛ وآنجق قورفه محاصره‌سنك رفعنده قصوری وقوع بولمغله برابر، بعض قپودانلرك مجازاتنده دخی زیاده شدت كوستردیكندن، ۱۱۲۹ ده عزل، ودرسعادته جلب ایله، یدی قله‌ده حبس اولنمش ایدی. سلطان محمود خان اول دورنده ۱۱۴۳ ده رتبهٔ وزارتله ثانیاً مسند قپودانی‌یه نصب اولنه‌رق، آلتی سنه صكره، عزل اولنمش؛ و ۱۱۴۵ ده ثالثاً قپودان پاشا اولوب، بو دفعه درت سنه بو مقامده بقا بولمش؛ و ۴۹ ده پك یاشلی ومع هذا توانا اولدیغی حالده، عزل اولنه‌رق، جده ایالتنه نصب اولنمش، واوسنه طائفده وفات ایتمشدر.

جانی { شعرای ایراندن اولوب، عن اصل بخارالی اولدیغی حالده، كابلده همایون شاهك خدمتنده بولنمش، و ۹۸۵ ده خدمتجیسی طرفندن تسمیم اولنه‌رق وفات ایتمشدر. شو بر ایكی بیت جملهٔ اشعارندندر:

دوش ماه عید شد برشكل مصقل آشكار
كز بخار روزه بود آیینهٔ دلرا غبار
آن مه نو بود یانمود از ضعف بدن
استخوان پهلو لب تشنكان روزه دار

جانی { (مولانا محمد) شعرای ایراندن اولوب، بر روایتده اسفراینلی ودیكر بر روایتده سبزوارلیدر. شو بیت خواجه حبیب‌الله ساوجینك مدحی حقنده سویلنمش‌اولدیغی برقصیده‌سنك مصلعیدر:

ای حریم حرمتت را عرش فرش آستان
وی ز رفعت آستانت هشتم هفت آسمان

جانیك { طربزون ولایتی تركیب ایدن درت سنجاغك بری والك غربیسی اولوب، سیواس ولایتنك حدودیله قره‌دكیز ساحلی آره‌سنده شرقدن غربه ممتد اولور. شمالاً قره‌دكیزله، شرقاً نفس طربزون سنجاغیله، جنوباً سیواس ولایتنك توقاد وآماسیه سنجاقلریله، غرباً دخی قسطمونی ولایتنك سینوب سنجاغیله محدود ومحاطدر. شرقدن غربه اولان طولی ۲۰۰ واكثر محللرنده عرضی ۵۰ كیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ۱۰۰۰۰ مربع كیلومتره واهالیسی ۲۹۴۴۸۸ كشیدر، كه بهر مربع كیلومتره باشنه ۲۹ كشیدن زیاده دوشوب، نسبةً خیلی مسكون دیمكدر. سواحلی خیلی كیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، منتهای غربنده سینوب كورفزی بولندیغی كبی، بونك جهت شرقیه‌سنده دخی صامسون كورفزی وترمه وفاتسه كوچك‌كورفزلری بولنیور. مركز لوا اولان صامسون شهری همنامی اولان كورفزك ایچنده واقع اولوب، بوكورفزك ایكی طرفی قزیل ایرماق ویشیل ایرماغك تشكیل ایتدكلری دالیه‌لردن متشكلدر. مع هذا طبیعی ویاصنعی هیچ بر صاغلام لیمانی اولمیوب، اسكله‌لری قره‌دكیز قرطونه‌لرینه قارشی آچیقدر. سنجاغك اراضیسی عارضه‌لی اولوب، مختلف استقامتده واكثری اورمانلر ومرعالرله مستور طاغلری بولندیغی كبی، غایت منبت اووه‌لریله كوزل دره وبایرلری دخی پك چوقدر. قزیل ایرماق ایله یشیل ایرماق كبی ایكی جسیم نهر سنجاغی جنوبدن شماله شق ایتدكلری كبی، مرد ایرماق، ترمه وبولمان كبی داخل لواده نبعان ایدن بر چوق نهرلر

دخی اراضیسنی سقی ایدر. طوپراغی فوق‌العاده منبت اولوب، بغدای، آرپه، یولاف، پرنج، مصر وسائر حبوباتله کتن، کنوپر، توتون وسبزه ومیوه‌لرك انواعی حاصل اولور. محصولاتی لوازم اداره ایتدکدن صکره، خیلی مقداری دخی اخراج اولنور. اخراجاتنك الك کلیتلیسی توتوندر. مرعالری پك چوق وپك کوزل اولوب، قیون، کچی، صیغیر وسائر حیوانات بسلنیر. حیوانات وحشیه‌سی دخی آیی، طوموز، قورد، تلکی، طاوشان، کیك، قره‌جه وامثالندن عبارتدر. یشیل ایرماقده حاویار بالیغی بولنوب، بر مقدار حاویار چیقاریلور. اورمانلری چوق اولوب، خیلی مقدار کراسته قطع، و صامسون ایله سائر اسکله‌لره نقل اولنیورسه‌ده، اکثر اورمانلری یول فقداندن یالکز اودون قطعیله کور اعمالنه یارایور. معادنی دخی چوق اولوب، سنجاغك بر چوق محللرنده منغانز، باقیر، سیملی قورشون وسائر معادن کشف اولنمش ایسه‌ده، هیچ بری چیقارلمامقده‌در. بعض معدن صولری وامراض مختلفه‌یه نافع ایلیجه‌لر دخی بولنور. اونیه قضاسیله قواق ناحیه‌سنده کوزل بر نوع آلجی چیقار. صامسون شهری قره‌دکیز سواحل عثمانیه‌سنك الك ایشلك اسکله‌لرندن اولوب، بغداد جاده‌سنك مبدئی اولدیغی کبی سائر اسکله‌لری دخی اولدقجه ایشلك اولوب، لوانك ادخالات واخراجاتندن بشقه، سیواس وآنقره ومعمورة‌العزیز کبی آناطولینك ایچ طرفلرنده بولنان بعض ولایتلرك دخی تجارتی اکثریا صامسون واسطه‌سیله اجرا اولنور. صامسوندن سیواس وخرپوته طوغری مکمل بر شوسه بولندیغی کبی، داخل لواده دخی بعض شوسه‌لر یاپلمشدر. صامسوندن سیواسه قدر انشاسی متصور اولان دمیریول جانیك سنجاغنك اهمیت تجاریه‌سنی بر قات دها آرتیره‌جقدر. صنایع محلیه لاشی حکمنده‌در. سنجاق صامسون، بافره، چهارشنبه، ترمه، اونیه وفاتسه اسملریله ٦ قضایه منقسم اولوب، قواق، آلاچام وقره‌قوش اسملریله ٣ ناحیه‌یی و ٩٦٥ قریه‌یی جامعدر. سنجاق مرکزیله قضا مرکزلرنده برر رشدیه مکتبیله بر قاچ مکاتب ابتدائیه موجود ایسه‌ده، معارف هنوز پك کری اولوب، اکثر قرا بسبتون مکتبدن محرومدر. جوامع شریفه وتکیه ومدرسه‌لر متعدد اولوب، اکثری معموردر. یوقاریده ذکر اولنان مقدار اهالیدن ٦٢٠٠٠ ی روم و ١٧٠٠٠ قدری ارمنی اولوب، قصوری کاملاً مسلم وترکدر. خرستیانلری دخی ترکجه لسانیله متکلمدرلر. جانیك سنجاغی ازمنهٔ قدیمه‌ده (پونت) خطه‌سندن معدود اولوب، اسکیدن بری طربزون ولایتنه مربوط بولنمشدر. سنجاقبکلکی خیلی وقت جانیك خاندانی افرادینه منحصر قالوب، بونلردن طربزونده والیلك ایتمش بر قاچ وزیر کلمشدر.

جاواری { (Javari) آمریقای جنوبیده آمازون ایرماغنه تابع بر نهردر.

جاوجه { (Jauja) آمریقای جنوبیده پرو جمهوریتنده و (هوآنقه ولیقه) دن ١١٥ کیلومتره‌لك مسافه‌ده اوله‌ق همنامی اولان بر نهرك اوزرنده واقع بر قصبه اولوب، ١٥٠٠٠ اهالیسی واردر، وخیلی حیوانات اخراج ایدر.

جاورو { (Jauru) برازیلیانك (ماتوغروسو) ایالتنده بر نهردر، که (ویلابلا) نك ١٥٠ کیلومتره شمالنده نبعانله، جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، ٢٨٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره (اویلاماریا) نك ٤٠ کیلومتره جنوبنده (پاراغوآی) ایرماغنه دوکیلور. منصبنده، برازیلیا ایله پاراغوآی حدودینی کوسترمك اوزره، بر مسله رکز اولنمشدر.

جاوه { (Java) بحر محیط هندیده واقع (سونده) جزایرینك الك بیوکلرندن اولوب، ٥°٥٣′ ایله ٨°٤٨′ عرض جنوبی و ١٠٣°٤٠′ ایله ١١٢° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. غربدن شرقه ممتد اوزون بر آطه اولوب، غرب شمالی جهتندن سونده بوغازیله سوماتره جزیرهٔ کبیره‌سندن وشرقاً طار بر بوغازله (بالی) جزیره‌سندن آیرلمش اولدیغی حالده، بو ایکی آطه وشرقه طوغری اوته‌سنده بولنان بر طاقم آطه‌لرله برابر بر جزایر سلسله‌سی تشکیل ایدیور. شمال شرقیسنده واقع وبوکا ملحق اولان (مادوره) آطه‌سیله برابر مساحهٔ سطحیه‌سی ١٣١ ٧٣٣ مربع کیلومتره واهالیسی ٢٠ ٩٣١ ٦٥٤ کشیدر. آوروپالیلر بر قاچ بیکدن عبارت اولوب، ایکیوز بیکه قریب چینلی واون بیکدن زیاده دخی عرب موجوددر. یرلیلر ملایی جنسیتنه منسوب اولوب، دین اسلامله متدیندرلر. مرکزی (باتاویه) شهریدر.

جاوه جزیره‌سنك اراضیسی طاغلق اولوب، قسم

غربیسنده بر سلسلهٔ جبال واردر، که بتون ذروه‌لری
برکانلردن عبارت اولوب، ٤٠ کیلومتره طول و١٦
کیلومتره عرضی اولان بر مسافه‌ده ١٤ برکان بولنور.
قسم شرقیسنده ایسه واسع اووه‌لر بولنوب، آره‌لرنده
بر طاقم منفرد طاغلر کسب ارتفاع ایدیور، که بونلرك
دخی ذروه‌لری برر برکاندر. بو برکانلرك ارتفاعی
٣٠٠٠ ایله ٣٦٠٠ متره آره‌لرنده اولوب، جمله‌سی
طومان وبعضلری چامور وکول دخی پوسکورترلر.
یکرمی قدر نهری دخی اولوب، بونلرك طوللری
آزایسه‌ده، بعضلری سیر سفائنه صالحدر. الك بیوکلری
مرکزینه قریب اولان (سولو) ایله شرق جهتنده
واقع (کدیری) نهرلریدر. نهرلرنده چوق بالیق واردر.
سواحلنك اکثری قزیل یالیجقدن ویاصاری قومدن
عبارت اولوب، آز منبت ایسه‌ده، ساحلدن ٤ کیلو-
متره ایچریده بولنان اراضیسی پك منبتدر. طاغلرینك
اکثری اورمانلرله وانواع نباتات ومزروعاتله مستور
اولوب، پك کوزل بر منظره ابراز ایدرلر. هواسی
آلچق یرلرنده وسواحلنده پك صیجاق وآغر اولوب،
میزان الحراره ٥٣ درجه‌یه قدر چیقارسه‌ده، مرتفع
محللرنده هوا معتدل وصاغلام ومیاه جاریه‌سی غایت
مبذول ولذیذدر. موسملری حرارت وبرودتجه پك
فرقلی اولمیوب، آنجق آلتی آی قورو وآلتی آی
دخی یاغمورلی موسم روزکاری اسدیکندن، سنه‌نك
نصفی قوراقلق ونصف دیکری یاغمور موسمیدر.
(کیبواوپاس) اسمیله بر وادیسی واردر، که هوای سمی
ایله مملو اولدیغندن، ایچنه کیرن انسان وحیوان
آزمدت ظرفنده تلف اولور. بو وادی قضاءً کیرن
حیوانات کمیکلریله طولودر. آطه‌نك آلچق جهتلرنده
پك چوق جدوللری بولنوب، بونلر پرنج زرعنه
وسائر محصولاته یاردیم ایدیورسه‌ده، هوایی تسمیم
ایدیورلر. حتی اکثر شهر وقصبه‌لری ایچنده دخی
بر چوق جدوللر بولنوب، اهالی اکثریا قایقله
طولاشیرلر. لغملر وچرکابلر دخی دخی بو جدوللره
دوکلکله، وخامت هوا باشلیجه بوندن نشأت ایدر.

طوپراغی دنیانك الك منبت اتربه‌سندن معدود
اولمغله، کلیتلی پرنج، مصر، آرپه، فصولیه، داری
وسائر حبوباتله پتاتس ویر الماسنك انواعی کلیتله حاصل
اولور. آوروپانك اکثر سبزه ومیوه‌لری دخی
یتیشدیرلمشدر. شکر قامشی آز خدمتله یتیشوب،
پك قالین اولور، وچوق شکر ویرر. پاموق، چوید،
قهوه وتوتون دخی باشلیجه محصولاتندندر. «آغاج
یمورطه‌سی» تعبیر اولنور بر نوع میوه دخی کثرت
اوزره‌در. موس، پورتقال واقالیم حاره‌یه مخصوص
سائر میوه‌لری دخی واردر. بهاراتی دخی چوقدر.
چیچکلرك انواعی مبذول اولوب، سائر یرلرده اوفق
اوتلر حالنده اولان بر چوق نباتات جاوه‌ده عادتا آغاج
جسامتنده‌در. اورمانلرنده ذی قیمت اخشاب ویرر
آغاجلر چوقدر. زهرلی نباتاتی دخی بولندر. فیل،
کرکدان، قپلان، طوموز، میمون، کیك، قراجه
وسائر حیوانات وحشیه‌سی چوق اولوب، بالتأنیس
زراعتده قوللانیلیر بر نوع بیوك مانده‌لری وفیللری
کچی قیلنه مشابه صارقیق قولاقلی بر نوع قویونی
واردر. آتلری کوچك ایسه‌ده، پك قوتلیدر. طیوری
دخی پك چوق اولوب، یبانی قاز واوردك، پاپاغان،
طاوس، چوللق، بیلدیرجین، (قازوآر) تعبیر اولنور
جسیم بر نوع قوش، قره‌قوش، پارلاق وکوزل تویلی
بر نوع یبان خروسی وسائره بولنور. ییلانلریله سائر
حشراتی پك چوق اولوب، نهرلری تمساحلرله مملودر،
وبطاقلقلرنده سمی غایت تأثیرلی یشیل بر نوع انکرك
بولنور. تجارتی پك ایشلك اولوب، اخراجات سنویه‌سی
٢٥٠ ملیون فرانق راده‌لرنده‌در.

جاوه‌لیلر زمان قدیمده هند مدنیتنه تابع اولوب،
براهما دیننه تابع اولدقلری حالده، اون بشنجی قرن
میلادی ابتداسنده جزیرة العربدن بر طاقم مجاهدلر
بو جزیره‌یه دخول ایله، دین اسلامی نشر وتعمیم
ایتمشلردر. اووقتدن اعتباراً جاوه‌لیلر هنددن وبراهما
دینندن آیریلوب، مدنیت اسلامیه‌یه تابع اولمشلر،
ولسانلرینی دخی حروف عربیه ایله یازمغه باشلایوب،
کندیلرینه مخصوص ادبیات پیدا ایتمشلردر. جاوه‌ده
تشکل ایدن حکومت اسلامیه خیلی قوت وسطوته
مالك اولوب، سوماتره وبورنئو جزیره‌لرینك برر
قسمیله تیمور آطه‌سنه قدر اولان جزایری دخی ضبط
ایتمشیدی. اون آلتنجی قرن میلادی اوائلنده پورتکیز-
لیلر جاوه‌یه تقربله، بر طاقم مستملکات پیدا ایتمشلرسه‌ده،
قرن مذکورك اواخرنده مستملکاتلری فلمنکلیلر طر-
فندن ضبط اولنمش؛ وبعده بر آره‌لق انکلیزلرك الینه
کچمش ایسه‌ده، ینه فلمنکلیلره اعاده اولنه‌رق، الیوم
بونلرك النده بولنمقده‌در. فلمنکلیلر ابتدا یرلی ومسلم

حکمدارلری ابقا ایدوب، بونلرك رسمی تابعیتلریله وتجارتی الده ایتمکله قناعت ایتمشلر ایکن، بعده فلمنك مأمورلری بسبتون حکومتی ضبط، واهالی حقنده اجرای ظلم وحقارت ایتدکلرندن، ١٨٢٥ ده بیوك بر اختلال ظهور ایتمش؛ وبونك اوزرینه فلمنك دولتی بعض مساعدات واصلاحاته مجبور اولمشدر. شمدیکی حالده جاوه جزیره‌سی ٢١ سنجاغه منقسم اولوب، بونلرك ٩ ی سواحل شمالیه‌سنده، ٨ ی سواحل جنوبیه‌سنده و ٤ ی ایچ طرفلرنده‌در. یالکز (سوراقارته) ایله (جوقوقارته) خطه‌لری الیوم ایکی کوچك حکومت اسلامیه طرفندن اداره اولنیور. کویلر مختارلری واختیار مجلسلری معرفتیله اداره اولنوب، بونلر مقطوع اولان ویرکیلرینی فلمنك مأمورلرینك تحصیلدارلرینه تسلیم ایدرلر. مرکزی اولان (باتاویه) شهری بحر محیط هندیده‌کی فلمنك مستملکاتنك دخی مرکز عمومیسیدر. باتاویه‌دن صکره الڭ بیوك شهرلری: تیریبون، سامارانغ، سورابایه، بانیووانغه، جوقوقارته وسوراقارته‌در. سواحل شمالیه‌سی دها معمورواسکله ولیمانلری دها چوقدر. باتاویه‌دن سورابایه‌یه کیدن بر دمیر یول خطی آطه‌یی طولاً شق ایتدیکی کبی، سواحل شمالیه وجنوبیه‌یه‌دخی بعض شعبه‌لر صالیور.

جاوید { (ملا علی) ایران شعراسندن‌اولوب، مازندرانلیدر، ومازندرانده بعض قاضیلقلرده بولنمشدر. شو بیت اونکدر :

بر مزارم کاشکی بعداز وفاتم بکذرد
کرزخونم نکذرد باری بخاکم بکذرد

جاوید بك { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، استانبوللیدر. مکتوبیٔ صدرعالی‌خلفاسندن وخواجکاندن ایدی. ١٢٥٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر :

شب مهتاب اولور پیدا شرار دود آهمدن
شهاب لمعهٔ حسرت اوچار برج نکاهمدن

جاهمه { (ابو معاویه — بن عباس السلمی) صحابه‌دن اولوب، اوغلی معاویه واسطه‌سیله کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر.

جاهی { (ابراهیم میرزا) شاه اسماعیل‌صفوینك طورونی وبهرام میرزانك اوغلیدر. شاعر وادیب بر ذات اولوب، جدینك امریله قتل اولنمشدر. شو رباعی‌ جملهٔ اشعارندندر :

تا از سمن تو سنبل آمد بیرون
صد نالهٔ من چو بلبل آمد بیرون
پیوسته ز سبزه کل برون می آید
این طرفه که سبزه از کل آمد بیرون

جایپور { (Djeypour) هندستانده (راجپوتانه) خطه‌سنده دهلینك ٢٤٠ کیلومتره جنوب، غربیسنده بر شهر اولوب، ٦٠٠٠٠ اهالیسی وبك ایشلك تجارتی واردر. کوزل بر شهر اولوب، همنامی اولان بر راجه‌لغك مرکزیدر. — جایپور راجه‌لغی کجراتك جنوب شرقیسنده واقع اولوب، ٨٠٠٠٠٠ اهالیسی واردر.

جائن { (Jaën) اسپانیاده بر قصبه اولوب، عربلر عندنده جیان اسمیله معروفدر.
[«جیان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جُبّ { نوبه ایله بلاد زنج آره‌سنده برقصبه اولوب، زرافه‌وزرافه دریسنك‌اورادن جلب اولندیغنی یاقوت‌حوی بیان‌ایدیور. بوقصبه الیوم موجود اولوب، زنکبارك جهت شمالیه‌سنده ساحل بحرده وهمنامی اولان بر نهرك منصبنده واقعدر. نهر مذکور حبشك جنوبنده‌کی طاغلردن نبعان ایدر.

جُبّا { اهوازده بر ناحیه اولوب، جبائی نسبتیله معروف بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

جبار { (ابوعبدالله — بن صخر الخزرجی السلمی) صحابه‌دن و انصاردن اولوب، عقبهٔ وبدر و احد غزالریله سائر غزواتده معیت حضرت پیغمبریده بولنمش، وبعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. — جبار بن حارث وجبار بن سلمی دخی صحابه‌دندر.

جِباره { صحابه‌دن اولوب، فتح مصرده حاضر بولنمشدر.

جَباری { موصل ولایتنك شهر زور سنجاغنده وبغداد ولایتی حدودنده اوله‌رق دجله‌نك کنارنده بر کوچك قصبه اولوب، مقدما ناحیه مرکزی ایدی.

جباع { بیروت ولایتنك صیدا قضاسنده وصیدانك قربنده بر قریه اولوب، جیادت هواسیله ومیوه‌لرینك کوزللکیله مشهور اولمغله، صیدا اغنیاسنك صیفیه‌سی حکمنده‌در.

جبال { ایرانك عراق عجمی اسمیله معروف اولان بر بیوك خطه‌سنه عربلرك

ويردكلرى اسمدر. [« عراق عجمى » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

جباوى { [« سعدالدين جباوى » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

جبر { اعرابى، جبر بن انس، جبر بن عبدالله القبطى وجبر (وياخود جابر) بن عتيك صحابه‌دن اولوب، ايكنجيسى صفين محاربه‌سنده معيت حضرت مرتضاده بولنمش؛ واوچنجيسى مقوقس طرفندن ماريهٔ قبطيه‌يى مستصحباً نزد حضرت پيغمبرى‌يه كله‌رك، ايمان كتيرمش ايدى.

جبرالتار { (Gibraltar) « جبل طارق » تركيب عربيسندن غلط اوله‌رق اوروپا لسانلرنده سبته بوغازينه وبوغازك ساحل شماليسنده يعنى اسپانيا جهتنده بر شهره ويريلن اسمدر. جبرالتار شهرى سبته بوغازينك شرق مدخلنده وآق دكيزك ايچنه ممتد طاغلق بر بورونده واقع اولوب اهميت موقعيه‌سى حسبيله انكلتره دولتى طرفندن ضبط اولنمشدر. ٤٠٠٠ انكليز عسكرندن بشقه ٢٥٠٠٠ اهاليسى، كوزل بر قويى، واسع ليمانى وغايت متين استحكاماتى واردر. آق دكيزك كليدى حكمنده اولمغله برابر، بيوك بر تجارتك دخى مخزنى اولوب، بر طرفدن انكلتره وآمريقا ايله ممالك شرقيه وبر طرفدن دخى اسپانيا ايله مغرب آره‌سنده پك ايشلك تجارتى واردر. ليمانى سربستدر. انكلتره دولتى ١٧٠٤ تاريخنده بو شهرى ضبط ايدوب، او وقتدن برى اسپانيا ايله فرانسه متحداً استردادينه دفعاتله چاليشمشلرسه‌ده، مقتدر اوله‌مامشلردر. — [جبرالتار بوغازيچون « سبته بوغازى » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

جبرائيل { (Gabriel) ملائكهٔ مقربيندن اولوب، انبيايه وحى الهى‌يى ايصال وتبليغ ايتمشدر. تخفيفاً جبريل دخى دينلير.

جبرتى { (عبدالرحمن) متأخرين علماى مصريه‌دن اولوب، مصرك اون ايكنجى قرن هجرى ابتداسندن ١٢٣٦ تاريخنه‌دك اولان وقايعنى وبو مدت ظرفنده مصرده ظهور ايدن علما وادبا وسائر مشاهيرك تراجم احوالنى جامع اولمق اوزره، « عجائب الآثار فى التراجم والاخبار » عنوانيله مكمل بر تاريخ يازمشدر، كه ١٢٩٧ تاريخنده بولاق مطبعه‌سنده ٤ بيوك جلد اوزره طبع ونشر اولنمشدر.

جبرين { فلسطين وشام وحلب جهتلرنده بو اسمله برقاچ قريه اولوب، (جبرينى) نسبتيله معروف بعض مشاهير علمانك مسقط رأسلرى بولنمشلردر. — [« بيت جبرين » ماده‌سنه دخى مراجعت بيوريله.]

جبرئيل بن بختيشوع { (ابوعيسى) خلافت عباسيه زماننده كسب اشتهار ايدن اطباى سريانيه‌دن اولوب، نصرانى المذهب ايدى. نسلى طبابتله مشغول اولوب، پدرى بختيشوع بن جورجس، جدى جورجس بن جبرئيل واوغلى بختيشوع بن جبرئيل دخى مشاهير اطبادندر. ابتدا ١٧٥ تاريخنده پدرى طرفندن جعفر بن يحياى برمكى‌يه توصيه اولنه‌رق، مشاراليهى مبتلا اولديغى بر علتدن تخليص ايتمكله، فوق‌العاده اعتبار و محبتنى قزانمش؛ وبعده هارون الرشيده انتساب ايده‌رك، نزد خليفه‌ده بيوك بر حرمت واعتباره واموال كثيره‌يه نائل اولمشدى. هارونك اواخر عمرنده علتنه دوا بوله‌مديغندن، حبس اولنه‌رق، قتلنه دخى امر ويرلمش ايسه‌ده، فضل بن ربيع بو امرى ايفا ايتمه‌مشدى. محمد امينك زمان خلافتنده يكيدن كسب اعتبار ايدوب، مأمونك جلوسنده حبس اولنمش ايسه‌ده، چوق كچمه‌دن مأمون دخى صاحب ترجمه‌نك مداواتنه محتاج اولوب، تأثير سريعنى كورديكندن، جبرئيلك بونك عندنده دخى قدر واعتبارى آرتوب، مكرم ومعزز اولمشدى. ٢١٣ تاريخنده وفات ايتمشدر. امر تداويده‌كى مهارت فوق‌العاده‌سى حقنده بر چوق نوادر منقول، وطبه وحفظ صحته دائر بعض اقوال حكيمانه‌سى مشهوردر. « كناش »، « رسالة مختصرة فى الطب »، « كتاب فى صنعة البخور »، « كتاب فى الباه »، « رسالة الى المأمون فى المطعم والمشرب » و« المدخل الى صناعة المنطق » عنوانلريله تأليفاتى واردر.

جبرئيل بن عبيدالله { (ابو عيسى) بو دخى خلافت عباسيه زماننده كسب شهرت ايدن اطباى سريانيه‌دن اولوب، آنف الترجمه‌نك برادرزاده‌سيدر. مقتدر باللهك خدمت طبابتنده بولنوب، بعده آل بويه‌دن عضدالدوله‌يه انتساب ايله، بغدادده بنا ايلديكى (بيمارستان عضدى)يه مأمور اولمشدى. اكثر ملوك وامرا طرفندن لاجل

الطبابه جلب اولنه‌رق، فارس وری وموصل وسائر طرفلره کیتمش؛ ومصره‌دخی کیدوب، ملوك فاطمیه‌دن عزیز طرفندن اوراده اقامته تشویق اولنمشدیسه‌ده، طورمیوب، بغداده عودت ایتمشدی. ٣٩٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی بروجه آتیدر: بش جلداوزره «الکافی» عنوانیله بیوك کناشی، «الکناش الصغیر»، «رسالة فی عصب العین»، «مقالة فی الم الدماغ بمشارکة فم المعدة والحجاب الفاصل بین آلات الغذاء وآلات التنفس المسمی دیافرغما»، «مقالة فی ان افضل اسطقسات البدن هوالدم»، «کتاب المطابقة بین قول الانبیاء والفلاسفة»، «مقالة فی الرد علی الیهود». بونلرك اکثریی صاحب بن عبادك نامنه تألیف ایتمشدر.

جبرئیل الکحال { مشاهیر کحالیندن اولوب، مأمون خلیفه‌نك خدمتنده بولنمشدر.

جب علی { استانبولك (جبالی) تلفظ اولنان محله‌سنك اسم اصلیسی اولوب، معاویه زماننده قسطنطنیه‌یی محاصره ایدن عساکر اسلامیه آره‌سنده بولنان (علی انصاری) نك اسیر دوشمه‌سیله بو محلده حبس اولنمسندن طولایی بو اسمله تسمیه اولندیغی مروی ومظنوندر. محلهٔ مذکوره سلطان سلیم جوارنده وفنارك اوستنده واقعدر.

جُبَّل { نعمانیه ایله واسط آره‌سنده بر قصبه اولوب، کندی زماننده برقریه حالنده قالمش اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور. بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

جبل اقرع { سوریه قطعه‌سنك قسم شمالیسنده حلب ایله بیروت ولایتلری حدودنده بر طاغ اولوب، ساحل بحرده سویدیه‌نك جهت جنوبیه‌سنده بر برون تشکیل ایدیور. اسم قدیمی قاسیوس (Casius) در.

جُبلان { یمنده وادی زبید ایله وادی رمع آره‌سنده واسع بر بلد اولوب، مزروعاتی، سبزه‌سی وبالی چوق وصیغیرلری دخی مشهور اولدیغی وحمیر نسلندن بر قومله مسکون بولندیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جبل برع { یمن ولایتنك حدیده سنجاق وقضاسنده بر ناحیه‌در.

جبل برکت { آطنه ولایتنده همنامی اولان سنجاقده بر طاغ اولوب، اسکندرونك اوستندن بدأ ایله، شمال شرقی‌یه طوغری اوزانه‌رق، مرعش سنجاغی حدودینه منتهی اولور. بین العوام (کاور طاغی) دیمکله معروفدر

جبل برکت { سنجاغی. آطنه ولایتی ترکیب ایدن درت سنجاغك بری‌والك شرقیسی اولوب، غرباً نفس آطنه سنجاغیله، شمالاً قوزان سنجاغیله وحلب ولایتنك مرعش لواسیله، شرق جنوبی جهتندن نفس حلب سنجاغیله، جنوب غربی جهتندن دخی اسکندرون کورفزیله محاط ومحدوددر. مرکزی جبلك اوزرنده واقع (یارپوز) قریه‌سیدر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه‌اولوب، همنامی اولان طاغ سنجاغی شق ایدیور. بو طاغك غربی اتکلرندن طوموز دره‌سیله سائر بر قاچ چای آقوب، جیحان ایرماغنه دوکیلور؛ شرقی اتکلرندن آقان صولردخی (قره‌صو) اسمیله برنهر تشکیل ایدزلر، که آنطاکیه‌نك اوست طرفنده عاصی نهرینه منصب اولور. غرب جهتی اووه ومنبت ایسه‌ده، هواسنك وخامتندن پك معمور اولمیوب، بطاقلقلری دخی چوقدر. شرق جهتی عمومیت اوزره طاغلق اولوب، ساحله قریب اولان یرلری زیتون، پورتقال، لیمون وسائر اشجار یتیشدیرمکه مستعد ایسه‌ده، اکثر طرفلری خالی وغیرمعموردر. اورمان ومرعالری چوق‌اولوب، خیلی اودون وکراسته قطع اولنور؛ وبعض عشیرتلر حیوانلرینی اوتلاتیرلر. سنجاق یارپوز، اصلاحیه، خاصه، بولانق، عثمانیه وپیاس اسملریله ٦ قضایه منقسم اولوب، ٦ ناحیه وجمعاً ٢٣٨ قریه‌یی جامعدر. مقدما مرکزی پیاس قصبه‌سی ایدی. اهالیٔ لوا ٥١٥٠٠ مقدارنده اولوب، یالکز ٥٠٠٠ قدری خرستیان وقصوری مسلمدر.

جبلپور { هندستانده «الویهٔ مرکزیه» ایالتنده واله آبادك ٢٦٥ کیلومتره شمال شرقیسنده سنجاق مرکزی بر شهر اولوب، ٥٥٢٠٠ اهالیسی واردر. منبت بر اووه‌نك اورته‌سنده وبمبایدن کلکته‌یه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده واقع اولمغله، پك ایشلك تجارتی واردر. — سنجاغنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٨٠٧٩ مربع کیلومتره واهالیسی ١٨٣٩١٠٠ کشیدر.

ویردکلری اسمدر. [« عراق عجمی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جباوی { [« سعدالدین جباوی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جبر { اعرابی، جبر بن انس، جبر بن عبدالله القبطی وجبر (ویاخود جابر) بن عتیك صحابه‌دن اولوب، ایکنجیسی صفین محاربه‌سنده معیت حضرت مرتضاده بولنمش؛ واوچنجیسی مقوقس طرفندن ماریهٔ قبطیه‌یی مستصحباً نزد حضرت پیغمبری‌یه کله‌رك، ایمان کتیرمش ایدی.

جبرالتار { (Gibraltar) « جبل طارق » ترکیب عربیسندن غلط اوله‌رق اوروپا لسانلرنده سبته بوغازینه وبوغازك ساحل شمالیسنده یعنی اسپانیا جهتنده بر شهره ویریلن اسمدر. جبرالتار شهری سبته بوغازینك شرقی مدخلنده وآق دکیزك ایچنه ممتد طاغلق بر برونده واقع اولوب اهمیت موقعیه‌سی حسبیله انکلتره دولتی طرفندن ضبط اولنمشدر. ۴۰۰۰ انکلیز عسکرندن بشقه ۲۵۰۰۰ اهالیسی، کوزل بر قویی، واسع لیمانی وغایت متین استحکاماتی واردر. آق دکیزك کلیدی حکمنده اولمغله برابر، بیوك بر تجارتك دخی مخزنی اولوب، بر طرفدن انکلتره وآمریقا ایله ممالك شرقیه وبر طرفدن دخی اسپانیا ایله مغرب آره‌سنده پك ایشلك تجارتی واردر. لیمانی سربستدر. انکلتره دولتی ۱۷۰۴ تاریخنده بو شهری ضبط ایدوب، او وقتدن بری اسپانیا ایله فرانسه متحداً استردادینه دفعاتله چالیشمشلرسه‌ده، مقتدر اوله‌مامشلردر. — [جبرالتار بوغازیچون « سبته بوغازی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جبرائیل { (Gabriel) ملائکهٔ مقربیندن اولوب، انبیایه وحی الهی‌یی ایصال وتبلیغ ایتمشدر. تخفیفاً جبریل دخی دینلیر.

جبرتی { (عبدالرحمن) متأخرین علمای مصریه‌دن اولوب، مصرك اون ایکنجی قرن هجری ابتداسندن ۱۲۳۶ تاریخنه‌دك اولان وقایعی وبو مدت ظرفنده مصرده ظهور ایدن علما وادبا وسائر مشاهیرك تراجم احوالنی جامع اولمق اوزره، « عجائب الآثار فی التراجم والاخبار » عنوانیله مکمل بر تاریخ یازمشدر، که ۱۲۹۷ تاریخنده بولاق مطبعه‌سنده ۴ بیوك جلد اوزره طبع ونشر اولنمشدر.

جبرین { فلسطین وشام وحلب جهتلرنده بو اسمله برقاچ قریه اولوب، (جبرنی) نسبتیله معروف بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسلری بولنمشلردر. — [« بیت جبرین » ماده‌سنه دخی مراجعت بیوریله.]

جبرئیل بن بختیشوع { (ابوعیسی) خلافت عباسیه زماننده کسب اشتهار ایدن اطبای سریانیه‌دن اولوب، نصرانی المذهب ایدی. نسلی طبابتله مشغول اولوب، پدری بختیشوع بن جورجس، جدی جورجس بن جبرئیل واوغلی بختیشوع بن جبرئیل دخی مشاهیر اطبادندر. ابتدا ۱۷۵ تاریخنده پدری طرفندن جعفر بن یحیای برمکی‌یه توصیه اولنه‌رق، مشارالیهی مبتلا اولدیغی بر علتدن تخلیص ایتمکله، فوق‌العاده اعتبار و محبتنی قزانمش؛ وبعده هارون الرشیده انتساب ایده‌رك، نزد خلیفه‌ده بیوك بر حرمت واعتباره واموال کثیره‌یه نائل اولمشدی. هارونك اواخر عمرنده علتنه دوا بوله‌مدیغندن، حبس اولنه‌رق، قتلنه دخی امر ویرلمش ایسه‌ده، فضل بن ربیع بو امری ایفا ایتمه‌مشدی. محمد امینك زمان خلافتنده یکیدن کسب اعتبار ایدوب، مأمونك جلوسنده حبس اولنمش ایسه‌ده، چوق چکمه‌دن مأمون دخی صاحب ترجمه‌نك مداواتنه محتاج اولوب، تأثیر سریعنی کوردیکندن، جبرئیلك بونك عنندنده دخی قدر واعتباری آرتوب، مکرم ومعزز اولمشدی. ۲۱۳ تاریخنده وفات ایتمشدر. امر تداویده‌کی مهارت فوق‌العاده‌سی حقنده بر چوق نوادر منقول، وطبه وحفظ صحته دائر بعض اقوال حکیمانه‌سی مشهوردر. « کناش »، « رسالهٔ مختصرة فی الطب »، « کتاب فی صنعة البخور »، « کتاب فی الباه »، « رسالة الی المأمون فی المطعم والمشرب » و« المدخل الی صناعة المنطق » عنوانلریله تألیفاتی واردر.

جبرئیل بن عبیدالله { (ابو عیسی) بو دخی خلافت عباسیه زماننده کسب شهرت ایدن اطبای سریانیه‌دن اولوب، آنف‌الترجمه‌نك برادرزاده‌سیدر. مقتدر باللهك خدمت طبابتنده بولنوب، بعده آل بویه‌دن عضدالدوله‌یه انتساب ایله، بغدادده بنا ایلدیکی (بیمارستان عضدی)یه مأمور اولمشدی. اکثر ملوك وامرا طرفندن لاجل

الطبابه جلب اولنه‌رق، فارس وری وموصل وسائر طرفلره کیتمش؛ ومصره‌دخی کیدوب، ملوك فاطمیه‌دن عزیز طرفندن اوراده اقامته تشویق اولنمشدیسه‌ده، طورمیوب، بغداده عودت ایتمشدی. ٣٩٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی بروجه آتیدر: بش جلداوزره «الکافی» عنوانیله بیوك کناشی، «الکناش الصغیر»، «رسالة فی عصب العین»، «مقالة فی الم الدماغ بمشارکة فم المعدة والحجاب الفاصل بین آلات الغذاء وآلات التنفس المسمی دیافرغما»، «مقالة فی ان افضل اسطقسات البدن هوالدم»، «کتاب المطابقة بین قول الانبیاء والفلاسفة»، «مقالة فی الرد علی الیهود». بونلرك اکثرینی صاحب بن عبادك نامنه تألیف ایتمشدر.

جبرئیل الکحال { مشاهیر کحالیندن اولوب، مأمون خلیفه‌نك خدمتنده بولنمشدر.

جب علی { استانبولك (جبالی) تلفظ اولنان محله‌سنك اسم اصلیسی اولوب، معاویه زماننده قسطنطنیه‌یی محاصره ایدن عساکر اسلامیه آره‌سنده بولنان (علی انصاری) نك اسیر دوشمه‌سیله بو محلده حبس اولنمسندن طولایی بو اسمله تسمیه اولندیغی مروی ومظنوندر. محلهٔ مذکوره سلطان سلیم جوارنده وفنارك اوستنده واقعدر.

جُبُل { نعمانیه ایله واسط آره‌سنده بر قصبه اولوب، کندی زماننده برقریه حالنده قالمش اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

جبل اقرع { سوریه قطعه‌سنك قسم شمالیسنده حلب ایله بیروت ولایتلری حدودنده بر طاغ اولوب، ساحل بحرده سویدیه‌نك جهت جنوبیه‌سنده بر برون تشکیل ایدیور. اسم قدیمی قاسیوس (Casius) در.

جُبلان { یمنده وادی زبید ایله وادی رمع آره‌سنده واسع بر بلد اولوب، مزروعاتی، سبزه‌سی وبالی چوق وصیغیرلری دخی مشهور اولدیغی وحمیر نسلندن بر قومله مسکون بولندیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جبل برع { یمن ولایتنك حدیده سنجاق وقضاسنده بر ناحیه‌در.

جبل برکت { آطنه ولایتنده همنامی اولان سنجاقده بر طاغ اولوب، اسکندرونك اوستندن بدأ ایله، شمال شرقی‌یه طوغری اوزانه‌رق، مرعش سنجاغی حدودینده منتهی اولور. بین العوام (کاور طاغی) دیمکله معروفدر.

جبل برکت { سنجاغی. آطنه ولایتی ترکیب ایدن درت سنجاغك بری‌واك شرقیسی اولوب، غرباً نفس آطنه سنجاغیله، شمالاً قوزان سنجاغیله وحلب ولایتنك مرعش لواسیله، شرق جنوبی جهتندن نفس حلب سنجاغیله، جنوب غربی جهتندن دخی اسکندرون کورفزیله محاط ومحدوددر. مرکزی جبلك اوزرنده واقع (یارپوز) قریه‌سیدر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه‌اولوب، همنامی اولان طاغ سنجاغی شق ایدیور. بو طاغك غربی اتکلرندن طوموز دره‌سیله سائر بر قاچ چای آقوب، جیحان ایرماغنه دوکیلور؛ شرقی اتکلرندن آقان صولردخی (قره‌صو) اسمیله بر نهر تشکیل ایدرلر، که آنطاکیه‌نك اوست طرفنده عاصی نهرینه منصب اولور. غرب جهتی اووه ومنبت ایسه‌ده، هواسنك وخامتندن پك معمور اولمیوب، بطاقلقلری دخی چوقدر. شرق جهتی عمومیت اوزره طاغلق اولوب، ساحله قریب اولان یرلری زیتون، پورتقال، لیمون وسائر اشجار یتیشدیرمکه مستعد ایسه‌ده، اکثر طرفلری خالی وغیر معموردر. اورمان ومرعالری چوق اولوب، خیلی اودون وکراسته قطع اولنور؛ وبعض عشیرتلر حیوانلرینی اوتلاتیرلر. سنجاق یارپوز، اصلاحیه، خاصه، بولانق، عثمانیه وپیاس اسملریله ٦ قضایه منقسم اولوب، ٦ ناحیه وجمعاً ٢٣٨ قریه‌یی جامعدر. مقدما مرکزی پیاس قصبه‌سی ایدی. اهالیٔ لوا ٥١٥٠٠ مقدارنده اولوب، یالکز ٥٠٠٠ قدری خرستیان وقصوری مسلمدر.

جبلپور { هندستانده «الویهٔ مرکزیه» ایالتنده واله آبادك ٢٦٥ کیلومتره شمال شرقیسنده سنجاق مرکزی بر شهر اولوب، ٥٥٢٠٠ اهالیسی واردر. منبت بر اووه‌نك اورته‌سنده وبمبایدن کلکته‌یه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده واقع اولمغله، پك ایشلك تجارتی واردر. — سنجاغنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٨٠٧٩ مربع کیلومتره واهالیسی ١٨٣٩١٠٠ کشیدر.

جبل الدخان { مصرك شرق جهتنده‌كی باديه‌ده بر طاغ اولوب، ویرانه‌لری وسماق مرمر اوجاقلری چوقدر.

جبل دروز { سوریه ولایتنك حوران سنجاغنده وسنجاغك جهت شرقیه‌سنده بر قضا اولوب، اهالیسی درزی قبائلندن وبعض عربان عشایرندن عبارت اولمغله، احوالی تماميله مضبوط دکلدر. قضا سویده، سلخنه، عرمان، شهبا، سالی ومجدل اسملریله ٦ ناحیه‌یه منقسم اولوب، بونلرك هر بری بر مدیرله اداره اولنور. اراضیسی حد ذاتنده منبت ایسه‌ده، عشایر غیر متمدنه‌نك جولانگاهی اولمغله، معمور اولمیوب، پك آز یری ذرع اولنور.

جبل الدوب { (یاخود جبل الداهی) سوریه‌ده بر طاغدر، که صور قربنده جبل لبناندن تشعبله، جنوبه طوغری اوزانه‌رق، فلسطین خطه‌سنه داخل اولور.

جبل ریمه { یمن ولایتنك حدیده سنجاغنده بر قضا اولوب، سرا سلسلهٔ جبالنده واقعدر. غرباً باجل ایله نفس حدیده وزبید قضالریله، جنوباً تعز سنجاغنك اب قضاسیله، شرقاً صنعا سنجاغنك یریم وزمار قضالریله، شمال شرقی جهتندن دخی ینه صنعا سنجاغنك انس قضاسیله محاط ومحدوددر. سرا سلسله‌سنك غربی مائله‌سنده واقع اولمغله، صولری، بحر احمره منصب اولمق اوزره، تهامه‌یه طوغری آقار. بونلرك باشلیجه‌لری (وادی رضاع) ایله (وادی الجبی) در. اراضیسی خیلی منبت اولوب، بغدای، آربه، دوره، سیسام، مصربغدایی، قهوه، پاموق، چوید، بویا، فصولیه، مرجك، بقله، قاربوز وسائره حاصل اولور. ارتفاعی حسبیله هواسی دخی معتدل وصاغلامدر. قضا جعفریه، کسیه وسلفیه اسملریله ٣ ناحیه‌یی حاویدر. مقدار قرا ونفوسی الآن مجهولدر.

جبل السماق { حلبك غرب جهتنده بر طاغ وواسع بر بقعه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطور اولوب، جبل اقرع یاخود جبل موسی ویا جبل برکتدن عبارت اوله‌جغی آکلاشیلیور.

جبل سمعان { حلب ولایت وسنجاغنده بر قضا اولوب، قسماً حلب شهری اطرافنده‌کی قرادن عبارتدر. مرکزی حلبه ٧ ساعت مسافه‌ده اولان (دراة عزه) قریه‌سیدر. بو قریه‌نك بر ساعت شمالنده سمعان قلعه‌سنك خرابه‌لری بولنوب، قضا بونك اسمیله تسمیه اولنمشدر. اراضیسی منبت ومحصولدار اولوب، حلبك ایچندن کچن قویق نهریله دخی اسقا اولنمغله، بغدای، آربه، مصر، داری، مرجك، بورجق، توتون وسائر محصولات ویرور. بعض قریه‌لرنده ایپلیکدن بز نسج اولنور. قضا ١٢٨ قریه‌یی جامع اولوب، ٢١١٣١ اهالیسی واردر، که جمله‌سی اسلام ولسان عربی ایله متکلمدر. درون قضاده ٣١ جامع، ١٥٠ مسجد، ٥٠ صبیان مکتبی، ٢٠ دکان و١٧ خان موجوددر.

جبل شرقی { سوریه‌ده بر سلسلهٔ جبال اولوب، جبل لبنانك شرق جهتنده واقع اولدیغندن، بو اسمله، والسنهٔ اجنبیه‌ده آنتیلیبان (Antiliban) اسمیله تسمیه اولنمشدر. جبل لبنانه متوازیاً جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه طوغری ممتد اوله‌رق، دمشق شامك قربندن حمصك قربنه‌دك واصل اولور. جبل شرقی ایله جبل لبنان آره‌سنده بقاع خطه‌سی ممتد اولور، که بونك قسم جنوبیسی لیطانی وقسم شمالیسی عاصی نهرینك وادیسندن عبارتدر. ارتفاعی ٣٠٠٠ متره قدر اولوب، جبل لبناندن آلچقدر. قیالری صخور کلسیه وبلوریه‌دن عبارت اولوب، بعض برکان اثرلری دخی موجوددر. بو طاغك بعض اورمانلری دخی اولوب، چام، میشه، ترمنتی، آق قواق، حروب وسائره آغاجلری بولنور. دمشق بو سلسله‌نك جنوب شرقی وبعلبك خرابه‌لری دخی غربی اتکنده واقعدر.

جبل الشیخ { سوریه‌ده جبل شرقینك جنوبنده بر طاغ اولوب، فلسطینه طوغری ممتد اولور. اسم قدیمی (حرمون) اولوب، بعض کتب بنی اسرائیلده (سیون) اسمیله دخی مذکوردر.

جبل طارق { جبرالتار اسم غلطیله مشهور اولان شهرك اسم اصلی صحیحی اولوب، طارق بن زیاد اسپانیایه دخولنده الك اول بوراسنی فتح ایتمکله، عربلر عندنده (جبل الفتح) اسمیله دخی معروفدر. طارق بن زیاد بوموقعی فتح ایتدیکنده، تپه‌سی اوزرنده بر قلعه انشا ایدوب، ١٤ سنه صکره

مشاهیر مهندسیندن الحاج یعیشك نظارتی تحتنده الیوم موجود اولان استحکامات دخی انشا اولنمش؛ وهر نه قدر قصبه‌سی کوچك ایدیسه‌ده، حکومت اسلامیهٔ زماننده‌دخی اهمیت عسکریه‌سی مسلم بولنمشدر. ١٤٦٢ تاریخنده اسپانیوللر طرفندن ضبط اولنمشدر. [« جبرالتار » ماده‌سنه دخی مراجعت بیوریله.]

جبل الطیر { صعید مصرده نیلك جهت شرقیه‌سنده وانصنا قربنده بر طاغ اولوب، اوزرنده کائن مناسترده مقیم راهبلر حضرت عیسانك بو طاغه چیقمش اولدیغنی، وبر طاشده ایزی بولندیغنی زعم ایدیورلر. — بحراحمرده ویمن ساحلی قربنده بو اسمله بر کوچك آطه دخی موجوددر.

جبل غربی { (یاخود جبل وغلطی جبل غربیه) طرابلس غرب ولایتنی ترکیب ایدن ٤ سنجاغك بری والك غربیسی اولوب، شرقاً نفس طرابلس سنجاغیله، شمالاً تونس حدودیله، غرباً وغرب جنوبی جهتندن صحرای کبیرله، جنوب شرقی جهتندن دخی فزان سنجاغیله محدود ومحاطدر. مرکزی بر طاغ کنارنده بولنمغله بو اسمله تسمیه اولنمشدر. مرکز بر حکومت قوناغیله تفرعاتندن عبارت اولوب، الك بیوك وتجارتکاه قصبه‌سی مرکز قضا اولان (غدامس) در، که بو دخی فزانده بولنان غاط کبی صحرای کبیرك الك بیوك مراکز تجارتندن او- لوب، بو ایکی قصبه‌دن سودانك هر طرفنه کاروانلر کیدر، واهالیسی سودان ایله طرابلس اسکله‌سی آره‌سنده بیوك بر تجارت اجرا ایدرلر. جبل غربی سنجاغی نفس جبل، غدامس، نالوت، فساطو وحوصنه اسملریله ٥ قضایه منقسم اولوب، ککله ومزده اسملریله ایکی ناحیه‌سی دخی واردر. غدامس قضاسیله ککله ومزده ناحیه‌لرینك اهالیسی مسکون اولوب، لوانك سائر طرفلری اهالیسندن ثلثانی خیمه نشین ویالکز بر ثلثی مسکوندر. اراضیسی اکثریت اوزره قوملق وطاغلری طاشلق اولوب، مع هذا موسم مناسبنده یاغمور یاغدیغی حالده، خیلی محصولات ویرر. محصو- لاتی باشلیجه آرپه، داری وخرمادن عبارتدر. سیار اولان اهالینك دوه وقویونلری چوق اولوب، جبل غربی سنجاغندن خیلی یاغ چیقار، واهالینك کیدکلری بر نوع بیاض احرام اعمال اولنور.

جبل قلمون { (ونام دیکرله دوما) سوریه ولایتنك شام سنجاغنه تابع برقضا اولوب، مرکز ولایتك شرق شمالیسنده واقعدر. مرکز قضا دمشق شامدن ٢ ساعتلق مسافه‌ده کائن (دوما) قصبه‌سیدر. اراضیسی منبت اولوب، دمشقك ایچندن کچن (بردی) نهریله ودیکر بعض چایلرله اروا اولنمغله، خیلی محصولات ویرر. محصولاتی بغدای، آرپه، داری، سیسام، نخود، مرجك، بقله وسائره‌دن، ومعمولات صناعیه‌سی اهالینك قوللاندقلری بعض ایپلیك وبیوك منسوجاتدن عبارتدر. قضانك بعض یرلرنده بر طاقم آثار عتیقه وقلاع متروکه موجوددر. قضا ٧٤ قریه‌یی جامع اولوب، مرج، غوطه وجزء جبل اسملریله ٣ ناحیه‌سی دخی واردر. مرکز قضاده بر رشدیه وبر قاچ‌ده صبیان مکتبی موجوددر.

جبل القمر { یاخود جبال القمر (Montagnes de la Lune) آفریقای وسطیده خط استوا قربنده برسلسلهٔ جبال اولوب، برروایتده ٧° ایله ٨° عرض شمالی آره‌سنده وبر روایتده دخی ١١° عرض جنوبیده واقعدر. برنجی روایته کوره حبشك جنوب غربیسنده واقع (غالا) مملکتی طاغلرندن، وایکنجی روایته کوره دخی ویقتوریا نیانزه کولنك غرب جهتنده وخط استوانك آلتنده بولنان طاغلردن عبارت اولسه کرکدر. بو ایکنجی طاغلرك شمالی اتکلرنده نیلك وغربی اتکلرنده دخی (قونغو) ایرماغنك بعض منابعی بولندیغنه، وجغرافیون عربك جبال قمردن نیل مصر ایله غربه طوغری جریان ایدن نیل سودانك نبعان ایتدیکنی بیان ایلدکلرینه باقیلیرسه، ایکنجی روایت صحته دها قریب کوریلور. آوروپالیلر (قمر)ی (ق)و(م)ك فتحیله اوقویوب، کندی لسانلرینه « آی طاغلری» اسمیله ترجمه ایتمشلرسه‌ده، مقریزینك وسائر بعض محققینك ذهابنه کوره، اصلی (ق)ك ضمیله و(م)ك سکونیله اولوب، (جزیرة القمر) تسمیه اولنان (مدا- غسقار) آطه‌سندن بعض قبائل بو طاغلره هجرت ایتدکلرندن، بو اسمله تسمیه اولندیغی دخی مرویدر. هر حالده آفریقانك او جهتلری شمدی یکیدن کشف اولنمقده اولوب، طاغلری دخی اهالئ محلیه‌نك قوللاندقلری وآوروپا سیاحلرینك طاقدقلری اسملرله ذکر اولنمقده، وبناءً علیه (جبال قمر) اسمی یکی خریطه‌لرده کورلمه‌مکده‌در.

جبل كرمل { (ونام ديكرله جبل مارالياس) فلسطينده بر طاغدر، كه حيفانك اوكنده واقع (كرمل) بروندن باشلايوب، نابلسه طوغرى ممتد اولور. بر ذروه‌سنده حضرت الياس نبينك نامنه بر مناستر واردر.

جبل لبنان { (Liban) سوريه قطعه‌سنده بيوك بر سلسلهٔ جبال ايله بو طاغلرك اتكلرنده واقع مستقل وممتاز بر متصرفلغك اسميدر. [« لبنان » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

جبل موسى { حلب ولايتنك ساحلنده بر طاغ اولوب، اسكندرونك جهت جنوبيه‌سندن بدأ ايله، جنوب غربى‌يه طوغرى اوزانه‌رق، ارسوسك جنوبنده واقع (رأس الخنزير) ه منتهى اولور. اسكندروندن حلبه كيدن جاده بو طاغ ايله جبل بركت آره‌سنده متشكل بوغازدن كچوب، بيلان قصبه‌سى دخى بو بوغازده واقعدر.

جبل نصيريه { سوريه قطعه‌سنك جهت شماليه‌سنده بر طاغدر، كه بيروت ولايتنك حدودنده واقع جبل اقرعدن باشلايه‌رق، جنوبه طوغرى امتداد له، لاذقيه سنجاغنى شق ايتدكدن صكره، طرابلس سنجاغنه دخى داخل اولور.

جَبَله { سوريه ساحلنده بيروت ولايتنك لاذقيه سنجاغنده ولاذقيه‌نك ۲۰ كيلومتره جنوب شرقيسنده قضا مركزى بر قصبه واسكله اولوب، ۵۰۰۰ قدر اهاليسى وبر رشديه ايله ايكى ابتدائيه مكتبى واردر. اسكله‌سندن بعض محصولات قضا اخراج اولنور. روملر زماننده جبله‌دن ايكى فرسخ مسافه‌ده ديكر بر قصبه بولنوب، ۱۷ تاريخ هجريسنده عبيده بن جراح حضرتلرى طرفندن عباده بن صامت كوندريله‌رك، قصبهٔ مذكوره‌يى فتح ايتديكنده، اهاليسى قاچغله، بعده معاويه بن ابى سفيان جبله قلعه‌سنى تأسيس ايده‌رك، بو قصبه وجوده كلمش؛ و۳۵۷ تاريخنده روملر طرفندن ضبط اولنه‌رق، ۴۷۳ ده جبله قاضيسى ابن صليعة التنوخى طرفندن استرداد ايدلمش؛ و۵۰۲ ده اهل صليبك النه‌دوشوب، ۵۸۴ ده صلاح الدين ايوبى طرفندن استخلاص اولنمشدر. بعض مشاهير علمانك مسقط رأسى بولنمشدر. —— جبله قضاسى لاذقيه سنجاغنى تركيب ايدن ۴ قضانك برى اولوب، شمالاً نفس لاذقيه، شمال شرقى جهتندن صهيون، جنوباً مرقب قضالريله، غرباً دخى آق دكيزله محدوددر. اراضيسى نصيريه طاغنك بعض اتكلريله ساحل بويتجه اوزانان اووه‌لردن عبارت اولوب، خيلى منبتدر. مذكور طاغدن نبعان ايدن (سن) نهرى مركز قضانك يانده نهره منصب اولديغى كبى، بوكا متوازياً آقان ديكر بر ايكى نهر دخى قضانك اراضيسنى سقى وارواايدر. باشليجه محصولاتى بغداى، آرپه، دارى، كشنش، سيسام، نحود وسائر حبوباتله، توتون، پاموق، زيتون، انجير، ليمون وسائره‌دن عبارت اولوب، خيلى قورى انجير وزيتون ياغى اخراج اولنور. ايپك دخى يتيشديريلير، وصابون اعمال اولنور. طاغ اتكلرنده بعض اورمانلرى دخى واردر.

جَبَله { نجدده برموقع وبرطاغ اولوب، مولد حضرت فخرالرسلدن ۱۷ سنه اول وقوع بولمش و ايام عربك اك مشهورى صره‌سنه كچمش اولان (يوم جبله) وقعه‌سيله مشهوردر. بو وقعه بنى تميم ايله بنى عامر بن صعصعه آره‌سنده وقوع بولوب، بنى تميم مغلوب اولمش؛ ولقيط بن زراره جعده بن مرداس طرفندن قتل اولنمشدر. جبله‌ياخود شعب جبله طاغنك يالكز شرق وغرب جهتلرندن بر كچيدى اولديغى ياقوت حموى بيان ايديور. —— حجازده وجزيرة العربك سائر بعض طرفلرنده دخى بو اسمله بعض محللر بولنديغى مرويدر.

جبله { (ياخود ذوجبله) يمنده غايت كوزل ومفرح بر قصبه اولوب، مشاهير علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسى بولنديغنى ياقوت حموى بيان ايديور. بو قصبه اليوم موجود اولوب، تعز سنجاغنك اب قضاسنده وتعز ايله يريم آره‌سنده اوله‌رق مخادن صنعايه كيدن طريقك اوزرنده ومخانك ۴۸ كيلومتره شمال شرقيسنده واقعدر. ارتفاعى حسبيله قيشين بعضاً صولر طونوب، قار دخى ياغار.

جبله بن الازرق { (الكندى) صحابه‌دن اولوب، بعده حمصده ساكن اولمش، وبعض احاديث شريفه نقل ايتمشدر.

جبله بن الاشعر { (الخزاعى الكعبى) صحابه‌دن اولوب، فتح مكه سنه‌سى طريق مكه‌ده شهيد اولديغى مرويدر.

جبله بن الايهم { بنى غساندن (آل جفنه) ملوككنك اخيرى اولوب،

حضرت عمر بن الخطاب (رضه) لك زمان خلافتلرنده اسلامه كلمكله، بيوك بردارات ودبدبه ايله نزد حضرت خليفه‌يه كيتمش؛ ومعيت حضرت فاروقيده حجه كيده‌رك، اثنای طوافده بر آدم سهواً ثوبنه باصمغله، صاحب ترجمه كنديسنى ضرب ايتديكندن، حضرت فاروق اوآدمى ترضيه ايتمسنى، واولمديغى حالده، جزا كوره‌جكنى تبليغ ايدنجه، بر حكمدارك آحاد ناسدن بر آدمدن فرقى يوقميدر؟ ديه اعتراض ايتمش؛ واسلامده حقوقجه بويله برفرق وامتياز اوله‌ميه‌جغنى آكلاينجه، قوميله برابر چيقوب، هرقلك يانينه كيده‌رك، تنصر ايتمشدر. حسان بن ثابت انصارى حضرتلرى ابتدا بونك شاعرى ايدى.

جبله بن ثعلبه { (الانصارى الخزرجى) صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده حاضر اولديغى كبى، صفين محاربه‌سنده دخى بمعيت حضرت مرتضاده بولنمشدر.

جبله بن حارثه { صحابه‌دن اولوب، ينه صحابه‌دن زيد بن حارثه‌نك برادرى واسامه بن زيدك عميدر. حضرت رسول الله (صلعم) مكه‌ده ايكن، پدريله برابر كيدوب، رؤيت نبى (صلعم) ايله مشرف اولمش؛ وبعده عودت ايدوب، اسلامه كلمشدر. كنديسندن بعض احاديث شريفه منقولدر.

جبله بن عمرو { (الانصارى) فقهاء صحابه‌دن اولوب، صفين وقعه‌سنده معيت حضرت مرتضاده بولنديغى كبى، افريقيه فتحنده دخى معاويه بن خديجك معيتنده بولنمش؛ وبعده مصرده ساكن اولمش ايدى.

جبلى { (محمد بن عبدون) اندلس اطباسندن اولوب، ٣٤٧ تاريخنده شرقه رحلتله، بر مدت بصره‌ده اقامت ايتدكدن صكره، مصرك فسطاط شهرينه كيده‌رك، اوراده‌كى بيمارستانه مأمور اولمش؛ واوراده طبابتده بيوك بر مهارت وحذاقت حاصل ايتدكدن صكره، ٣٦٠ تاريخنده اندلسه عودتله، مستنصر بالله ومؤيد باللهك خدمت طبابتنده بولنمشدر. منطقده وحساب وهندسه‌ده دخى يدطولى صاحبى ايدى. «كتاب فى التكثير» عنوانيله معتبر بر تأليفى واردر.

جبلى { (عبدالواسع) مشاهير شعرای ايراندن اولوب، غرجستانليدر. ملوك سلجوقيه‌دن سلطان سنجر ايله بهرامشاه ومسعود شاهك خدمتنده بولنمشدر. اشعارى پك كوزل ومعنيدار اولوب، شو بر ايكى بيت اوجمله‌دندر:

درپای جاهلان نپراكنده ام كهر
وزدست سفلكان نپذيرفته‌ام عطا
اين فخر بس مرا كه نديده است هيچ كس
درنثر من مذمت ودر نظم من هجا

جبول { (مع باب) [« باب » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

جُبّه { شام ومصر وعراق وخراسانده بو اسمله بر قاچ قريه اولوب، جبى لقبيله ملقب بعض مشاهير علمانك وطنلريدر.

جبه { تركستان شرقيده ختنك ٢٥ كيلومترو غربنده (قره‌قاش) ونام ديكر (ختن درياسى) نهرى كنارنده وكوزل بر وادى ايچنده واقع بر قصبه اولوب، ٧٥٠٠ اهاليسى واردر.

جُبَيب بن حارث { صحابه‌دن اولوب، كثرت ذنوبدن وتوبه‌سنده ثبات ايده‌مه‌مسندن حضور حضرت رسول اللهده شكايت ايتمكله، جناب ارحم الراحمينك عفوى كنديسنك ذنوبندن بيوك اولمسيله تبشير بيورلمش اولديغى حضرت عايشه (رضها) دن مرويدر.

جُبَير بن اياس { (الخزرجى) صحابه‌دن و انصاردن اولوب، بدر واحد غزالرنده بولنمشدر.

جبير بن بُجينه { صحابه‌دن وقريشدن اولوب، يمامه وقعه‌سنده شهيد اولمشدر. بجينه والده‌سى اولوب، پدرينك اسمى مالكدر.

جبير بن الحباب { صحابه‌دن اولوب، صفين محاربه‌سنده معيت حضرت مرتضاده بولنمشدر.

جبير بن الحويرث { صحابه‌دن وقريشدن اولوب، حضرت ابابكر صديق (رضه) دن بعض احاديث شريفه نقل ايتمشدر. پدرى فتح مكه‌ده حضرت على (رضه) يديله قتل اولنمشدى.

جبير بن مطعم { (ابو محمد) صحابه‌دن وسادات قريشدن اولوب، علم انسابده يد طولى صاحبى ايدى. فتح مكه‌ده وبر

روایتده اوندن اول اسلامه کلمش، و ۵۷ تاریخنده وفات ایتمشدر.

جبیر بن نعمان { (ابو خوات الاوسی) صحابه‌دن وانصاردن او- لوب، کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر.

جبیر بن نفیر { (ابو عبدالرحمن الحضرمی) حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك حیاتنده یمنده اسلامه کلوب، صحبته نائل اوله‌مامش؛ وحضرت ابابکر (رضه) لك زمان خلافتنده مدینه‌یه کلوب، بعده شامه رحلتله حمصده ساکن اولمش؛ وحضرت ابابکر وسائر صحابهٔ کرامدن روایت احادیث شریفه ایتمشدر.

جُبَیل { سوریه ساحلنده وبیروت ایله طرابلس آره‌سنده بر قصبه واسکله اولوب، جبل لبنانك کسروان قضاسنه تابع بر ناحیه‌نك مرکزیدر. پك اسکی بر قصبه اولوب، زمان قدیمده بیوك ومشهور بر شهر ایدی. اسکی فنیکه‌لیلرك عندنده اسم قدیمی (افابا) اولوب، عبرانیلر (جیبال) ویونانیلر (بیبلوس) تسمیه ایتمشلردی. فنیکه‌لیلرك معبودلرندن اولان والیوم (نهر ابراهیم) دینلن (تموز) ویا (آدونیس) نهری قربنده بولنمغله، بو معبوده مخصوص معبدلری واساطیر قدیمه‌ده شهرتی وار ایدی. حضرت عمر بن الخطاب (رضه) لك زمان خلافتلرنده یزید بن ابی سفیان یدیله فتح اولنه‌رق، اهل صلیب زماننده بونلرك ید ضبطنه کچمش، وبعده صلاح الدین ایوبی طرفندن استخلاص اولنه‌رق، محافظه‌سیچون بعض اکراد اسکان اولنمش ایسه‌ده، ۵۹۳ ده بونلر شهری اهل صلیبه صاته‌رق، چکلمشلردی. ۶۸۹ تاریخنده مصر حکمدا- ری ملك اشرف صلاح الدین خلیل بن قلاوون طرفندن استرداد اولنه‌رق، قلعه‌سی هدم اولنمش، ویاوز سلطان سلیم خان دورنده ضمیمهٔ ممالك عثمانیه اولمشدر. اوائل دور اسلامده دخی معمور اولوب، مشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمش؛ واهل صلیب زماننده تدنی ایتمشدر. — جزیرة العربده وعراق وسائر طرفلرده دخی بو اسمله بعض مواضع وقرا بولنمشدر.

جپید { یاخود کپید (Gèpides) اسکی غوت اقوامندن اولوب، همجنسلری اولان اوستروغوتلرله ویسیغوتلر جنوبه طوغری یاییله‌رق، ضبط ممالك ایتدکلری حالده، بونلر ویستوله وادیسنده وقرپات سلسله‌سنك شمالنده قالمشلردی. میلادك ۲۴۰ تاریخلرنده بونلر آلمانیانك جهات شمالیه‌سنده ساکن (بورغوند) لری طرد واخراجله، مملکتلرینی ضبط ایتمشلر؛ وبعده هونلره رام اولمشلر- سه‌ده، آتیلانك وفاتنده بو تابعیتدن چیقوب، حکمدارلری اولان آرداریقك قوماندهسیله جنوبه طوغری اوزانه‌رق، طونه ساحلنه‌دك توسیع ممالك ایتمشلر؛ وآنجق ۵۴۷ تاریخنده لومباردلرله وبونلرك متفق اولان آوارلرله ایتدکلری محاربه‌ده کلیاً منهزم وپریشان اولوب، قلیجدن قورتلانلری دخی اطرافه طاغیله‌رق محو اولمشلردر. حکمدار اخیرلری اولان (کونیموند) لومباردلر حکمداری (آلبوآن) لك یدیله قتل، وقیزی (روزموندە) جبراً تزوج اولنمش ایسه‌ده، بو قیز جبری قوجه‌سنی قتل ایده‌رك، پدرینك انتقامنی آلمشدر.

جت { یاخود کت (Gètes) آوروپانك اقوام قدیمه‌سندن اولوب، مجارستان ورومانیا طاغلرنده ساکن ایدیلر. قدمای مورخینك بعضیسی بونلری اسکیت اقوامندن بعضلری دخی (داج) ویا (تراکیا) قوملری شعباتندن عد ایتمشلردر. ملکه‌لری (توميريس) لك قوماندهسی تحتنده ایران شاهی کیخسر- وی وبعده (انداتیرس) لك قوماندهسی آلتنده اسفندیار بن کشتاسبی مغلوب ایتمشلردی. بیوك اسکندر بونلرله محاربه ایتدکدن صکره کندیلرینی اتفاقه دعوت ایتمش؛ وتراکیا حکمداری لیسیماخوس بونلره مغلوب اولمش ایدی. بعده کندیلری مغلوب اولوب، طاغلرینی ترکله، قره دکیز سواحلنه وبسار ابیایه یاییلمغه مجبور اولمشلردر. برنجی قرن میلادیدن صکره داچلرله قاریشمشلردر. (زامولقسیس) اسمیله بر حکیملری کندیلرینه بر آز مدنیت ویرمش، ومعبودلری حکمنه کچمشیدی. ینه حکیملرندن (آناخرسیس) اسمنده بری ممالك یونانیه‌یه بر سیاحت ایتمش، و (باریس) دخی سحارلقله شهرت بولمش ایدی.

جتا { (Géta) روما ایمپراطورلرندن (سپتیم- سور) لك اوغلی و (قراقاله) نك برادری اولوب، پدرلری طرفندن ایکیسی مشترکاً حکومت سورمك اوزره، ولی عهد تعیین اولنمش، ۲۱۱ تاریخ میلادیسنده برادریله برابر تخته جلوس ایتمش

ایسه‌ده، قراقاله، منفرداً حکومت سورمك ایچون، بونی تسمیم، وسمی تأثیر ایتمینجه، کندی الیله ووا- لده‌لرینك قوجاغنده قتل ایتمشدر. حلیم وساکن بر حکمدار ایدی.

جتولیه (Gétulie) اسکی روماليلر طرفندن صحرای کبیرك قسم غربیسنه ویریلن اسم اولوب، بلدالجرید وسجلماسه ایله مغرب اقصانك بر قسمی دخی بو مملکته داخل ایدی. اقوام بربریه‌دن اولان (جتول) لر جسور وجنکاور بر قوم اولوب، اك مشهور حکمدارلری (یارباس) در. بونلردن قرتاج عسکری داخلنده پك چوق افراد وار ایدی. (یوغورته) مغلوب اولدقدن صکره بونلره التجا ایده‌رك، کندیلرندن جمع ایتدیکی عسکرله رومالیلره خیلی وقت مقاومت ایده بیلمشیدی.

جثامه (بن مساحق الکنانی) صحابه‌دن او- لوب، حضرت عمر بن خطاب (رضه) ك زمان خلافتلرنده جانب فاروقیدن شام والیسی (هرقل) ك عندینه سفارتله کوندرلمشیدی. هرقل کندیسنی آلتوندن بر صندالیه‌یه اوتورتمش ایسه‌ده، آلتوندن اولدیغنی آکلاینجه، اینوب، اسلامده بونك حرام اولدیغنی سویلمش اولدیغی کندیسندن مرویدر. — جثامه بن قیس دخی صحابه‌دندر.

جحاف (بن حکیم السلمی) صحابه‌دن وشعرا- دن اولوب، قیس ایله تغلب آره‌سنده وقوع بولان محاربانده قیس طرفنی آله‌رق، بنی تغلبه پك چوق تلفات ویردیرمشیدی.

جحدم صحابه‌دن بو اسمله ایکی کشی اولوب، برنجیسی ینه صحابه‌دن حکیمك پدری وایکنجیسی فضاله‌نك اوغلیدر.

جحش (الجهنی) صحابه‌دن اولوب، اوغلی عبدالله واسطه‌سیله کندیسندن بر حدیث شریف منقولدر.

جحشسیه خابور کنارنده ومجدلدن ٤ میل مسافه‌ده قصبه کبی بیوك بر قریه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جحظه (ابوالحسن احمد بن موسی بن یحیی بن خالد بن برمك) مشهور برامکه خاندانه منسوب عالم ومتفنن وشاعر وادیب بر ذات اولوب، پك چوق لطائف واخباری مرویدر. ابو نصر بن مرزبان اشعار واخبارینی جمع ایدوب، اشعاری بیوك بر دیوان تشکیل ایتمشدر. قبیح الشکل اولمغله دخی شهرتی واردر. ٣٢٦ تاریخنده بغدادده وفات ایتمشدر.

جحفه مکهٔ مکرمه ایله مدینهٔ منوره آره‌سنده بیوك ومنبرلی بر قریه اولوب، بعض احادیث شریفه‌ده دخی مذکوردر. اسم قدیمی (مهیعه) در. یاقوت حموی کندی زماننده خراب اولدیغنی بیان ایدیور.

جُحیٰ (ابوالغصن) فزاره قبیله‌سندن بر آدم اولوب، حقده ضرب مثل حکمنه کچمشدر. ابو مسلم خراسانینك خروجی زمانلرنده کوفه‌ده یاشامشدر. خواجه نصرالدینك کیلر کبی بر چوق نوادری منقول ومشهوردر. — جحی- الرومی اسمیله بوکا مماثل دیکر بری دخی اولوب، خواجه نصرالدیندن کنایه اولمسی ملحوظدر. نوادری مصرده و بیروتده طبع ونشر اولنمشدر.

جد (ابو عبدالله — قیس السلمی) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، سالف الترجمه براء بن معرورك عم زاده‌سیدر. نفاق مظنون اولوب، حتی (حدیبیه) وقعه‌سنده حاضر بولنانلرك جمله‌سی حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزه بیعت ایتدکلری حالده، صاحب ترجمه دوه‌سنك قارنی آلتنده اختفا ایده‌رك، بیعت ایتمه‌مشدی. «ومنهم من یقول ائذن لی ولم تفتنی» آیت کریمه‌سنك دخی بونك حقنده نازل اولدیغی مرویدر. روایته کوره، بعده توبه ایدوب، حضرت عثمان (رضه) ك زمان خلافتنده وفات ایتمشدر.

جد بورغ (Jedburgh) اسقوچیه‌نك (روقسبورغ) ایالتنده وادیمبورغك ٦٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی، کوزل بر بلدیه دائره‌سی واسقور- بوته نافع میاه معدنیه‌سی واردر.

جد روسیا (Gédrosie) ایرانك جنوب شرقی کوشه‌سیله بلوجستانك سواحلندن عبارت اولان مکران خطه‌سنه یونان قدیم جغرافیونی طرفندن ویریلن اسمدر.

جد عون (Gédéon) قبل المیلاد ١٣٤٩ تاریخندن ١٣٠٩ تاریخنه‌دك

بنی اسرائیلك حاكم وقاندی اولوب، قومنی مدیانیلرك ظلم و تحكمندن قورتارمغله، كندیسنه حكمدارلق عنوانی تكلیف اولنمش ایسه‌ده، حاكملك عنوانیله قناعت ایتمش؛ وپك یاشلی اولدیغی حالده، وفات ایدوب، ۷۰ اولاد براقمش ایدی.

جدود { ارض بنی تمیمده بر یر اولوب، ایام عربدن ایكی وقعه‌نك محل جریانی } اولمغله مشهوردر.

جدّه { (اصلی جیمك ضمیله اولوب، زبانزدی جیمك كسریله‌در.) بحر احمر سواحلنك } الك بیوك شهری اولوب، حجازك ساحلنده واقع ومكهٔ مكرمه‌نك اسكله‌سیدر. مكهٔ مكرمه‌نك ۹۰ كیلومتره غربنده اوله‌رق، ۲۱°۲۷′ عرض شمالی ایله ۳۹°۱۳′ طول شرقیده واقعدر. اهالیسی ۲۵۰۰۰ عددنده اولوب، همان جمله‌سی مسلم وعربدر. بیك كشی قدر هندلی وبر مقدار انكلیز وفرانسز وروم تجاری دخی بولنور. حج شریف زماننده اهالئ شهر ۶۰۰۰۰ مقدارینه بالغ اولوب، ۱۲۰۰۰۰ ی متجاوز حجاج بو شهردن كچر. شهر بر سورله محاط ولوب، آلتیسی دكیز واوچی قره جهتنده اولمق اوزره، ۹ قپوسی واردر. موقعی بسیط اولوب، آرقه‌سنده و ۲ ساعت مسافه‌ده چبلاق بر طاقم تپه‌لر موجوددر. هواسی صیجاقجه اولوب، یازین میزان‌الحراره سانتیغراد حسابیله ۴۰ درجه‌یی تجاوز ایدر. مدك ساحلده براقدیغی صولرك تعفنندن وصهرنج صولرینك دخی عدم نظافتندن صوك بهارده صیتمه‌لری چوق ایسه‌ده، اخیراً اوزاقدن صو آقیدیله‌رق، چشمه‌لر وشادروانلر یاپلمش اولمغله، قسماً هواسی تصحیح اولنمشدر. لیمانی درین وواسع ایسه‌ده،مدخلی برآز مخاطره‌لیدر. تجارتكاه بر اسكله اولوب ، آوروپا و آفریقا وهند و چین وجزایر بحر هندی ایله پك ایشلك تجارتی واردر . مصردن بغدای وآربه؛ آوروپادن جام، صابون، چوخه وسائر معمولات صناعیه ؛ آفریقادن فیل دیشی، دوه توبی، مسك، استر؛ هنددن پرنج، شكر وبز ادخال اولندیغی كبی، اخراجاتی دخی قهوه ضمغ عربی، انواع عطریات، فیل دیشی، دوه قوشی توبی، صبار، اینجی، صدف، مرجان، خرما، بیچاق، دری، پلسنك یاغی وسائره‌دن عبارتدر. اهالیسی باشلیجه مرجان وصدف واینجی صیدیله وبالقجیلقله مشغول اولوب، كمیجیلری (سنبوق) تعبیر اولنان و ۸۰ طونیلاته‌یه قدر استیعابی اولان اوفق كیلرله هند وچین وجاوه‌یه قدر كیده‌رك، اجرای تجارت ایدرلر. شهرك سوقاقلری دوز ومنتظم اولوب، خانه‌لرینك اكثری كاركیر ویوكسكدر. درون شهرده ۵ جامع شریف، ۳۰ مسجد، ۷ تربه، ۱ رشدیه و ۹ صبیان مكتبی، ۱ حمام، ۳۰۰ صهرنج، ۱ بیوك صو مخزنی، ۷ چشمه، ۱ شادروان، ۹۰۰ دكان ومغازه، ۱ اون فابریقه‌سی و ۱ بیوك صدفجی كارخانه‌سی موجوددر. بیوك بر حكومت قوناغیله بر قشله‌سی وبرعسكری خسته‌خانه‌سی دخی واردر. جده لوا مركزی اولوب، والی قائممقامی عنوانیله بر ملكیه مأمورینك تحت اداره‌سنده‌در. ملحقاتی جهت جنوبیه‌سنده واقع (لیت) قضاسیله جهت شمالیه‌سنده كائن (رابغ) ناحیه‌سندن عبارتدر. جده شهری اوائل دور اسلام آثار معموریتندن اولوب، حضرت عثمان (رضه) ك زمان خلافتنده تأسیس اولنمشدر.

جدلیس { طسم ایله برابر عرب بائده‌قبائلندن اولوب، یمامه‌ده ساكن ایدیلر.

جدیع { (بن نذیر المرادی الكعبی) صحابه‌دن اولوب، خدمت رسول‌الله (صلعم) } ده بولنمشدر.

جذبی { ایران شعراسندن اولوب، عن اصل بغداد حوالیسی اكرادندن اولدیغی } حالده، هندستانه رحلتله، اورانك امراسی صره‌سنه كچه‌رك، شجاعتیله شهرت بولمشدر. شو بیت اونكدر:

من آن نیم كه بقاصد دهم نشانهٔ خویش
كه سازدش زپی مدعا بهانهٔ خویش

— بو مخلصله خوانسارلی برشاعر دخی اولوب، شو بیت اونكدر:

جز درد تو در جهان ندیدم
یاری كه دلی دزو توان بست

جذوی { عن اصل چغتای اولوسندن اولوب، اصفهانده نشو ونما بولمش } و ۹۱۰ تاریخنده وفات ایتمش بر شاعردر. شو بیت اشعارندندر:

عاشق وبدنام اكر كشتم دلم باری خوشست
عاشق بد نامیٔ دارد ولی كاری خوشست

جذیمة الابرش { حیره‌ده حكومت سورن ملوك عربدن اولوب،

عراق وسائر بعض طرفلری دخی ضبط ایتمش، ویمامه‌ده
جدیس وطسم قبیله‌لرینی دخی رام ایلمشیدی. حقنده
بعض نوادر وحکایات منقولدر.

جرأت { هندستان متأخرین شعرا وکبرا
سندن ایکی ذاتك مخلصی اولوب،
بری شاهجهان آبادلی سید جعفر ودیکری لکهنولی
قلندربخش بن یحیی امامدر. ایکنجیسنك اردولسانده
بر دیوانیله بعض مثنویلری واردر. شوبیت برنجیسنك
اشعارندندر:

ریختی خون مکر از شهر فرنك آمده
نادم از صلح زنم بر سر جنك آمده

جراچه { (Gerace) ایتالیانك قلابره اولتریوره
ایالتنده ورجونك ۵۳ کیلومترو
شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب، ۸۰۰۰ اهالیسی،
کوکوردلی معدن صولری ومشهور شرابی واردر.

جراح { (بن ابی جراح الاشجعی) صحابه‌دن
اولوب، کندیسندن بعض احادیث
شریفه مرویدر.

جراح { (بن عبدالله الحکمی) دولت امویه
رجالندن اولوب، حجاج بن یوسف
طرفندن بصره والیلکنه نصب اولنمشیدی. یزید
بن المهلب طرفندن دخی بصره والیلکنده ابقا اولنه‌-
رق، ۹۹ تاریخنده عمر بن عبدالعزیز طرفندن
خراسان، ومؤخراً ۱۰۴ ده یزید بن عبدالملك طر-
فندن ارمنیه والیلکنه نصب، وخزر جهتلرینی
فتح ایتمك اوزره، کندیسنه کلیتلی عسکر ترفیق
اولنمشدی. صاحب ترجمه بلاد قافقاسه داخل اولوب،
باب‌الابوابی وسائر نیچه مدن وقلاع ضبط ایتدکدن
صکره، ۱۰۷ ده هشام بن عبدالملك طرفندن عزل،
و ۱۱۱ ده یکیدن نصب اولنه‌رق، بو دفعه دخی
بر چوق یرلر فتح ایتمش ایسه‌ده، نهایت ترك وخزر
اقوامی جمع اولنه‌رق، شدتلی بر هجوم ایتمکله، واقع
اولان قانلی محاربه‌لرك برنده صاحب ترجمه شهید او-
لوب، ترکلر موصل جوارلرینه قدر کلمشلردی.

جراح محمد پاشا { صدارت عظمایه نائل
اولمش وزرای سلطنت
عثمانیه‌دن اولوب، عهد سلطان مراد خان ثالثده
سرای همایونده خاص اوطه خدمتیله مشغول ایکن،
جراحلغی حسبیله، شهزاده سلطان محمد خانك ختانی
خدمتنده بولنمش؛ وبعده یکیچری اغالغیله طشره‌یه
چیقدقدن صکره، وزارت رابعه وثالثه ایله تبجیل
اولنمش؛ وعهد سلطان محمد خان ثالثده ۱۰۰۴
تاریخنده بلغراد ذخیره‌سی اشتراسنه مأمور اولوب،
عودتنده وزارت ثانیه ایله قائممقام اولمش؛ و ۱۰۰۶
ده مسند صدارته یکوب، ۱۰ آی بو مقامی اداره
ایتدکدن صکره، مبتلا اولدیغی نقریس علتندن
اضطرابی حسبیله عزل اولنه‌رق، ۱۰۱۲ ده وفات
ایتمش، واستانبولده (جراح پاشا) اسمیله معروف
اوله‌رق بناکرده‌سی اولان جامع شریفك جوارنده
تربهٔ مخصوصه‌سنه دفن اولنمشدر. صالح ومتقی برذات
اولوب، مذکور جامع شریف ایله مکتب ومدرسه
وسبیل وچشمه وچفته حامی وسائر خیراتی واردر.

جراد { (ابو عبدالله — العقیلی) وجراد بن
عیسی صحابه‌دن اولوب، برر حدیث
شریف نقل ایتمشلردر.

جرادتان { وقت جاهلیتده بین‌العرب حسن
صوتلریله شهرت بولمش ایکی
جاریه اولوب، حسن الحانده ضرب مثل حکمنه
کچمشلردر. روایته کوره، برینك اسمی (ورده)
ودیکرینك (جراده) اولوب، تغلیباً ایکیسنه (جرادتان)
دینلمشدر. بر روایتده قوم عاد زماننده عمالقه رئیسی
بولنان معاویه بن ابی بکرك ودیکر بر روایتده وقت
سعادته قریب زمانده عبدالله بن جدعانك جاریه‌لری
اولوب، بونك طرفندن شاعر شهیر (امیه بن الصلت
ثقفی) یه اهدا اولنمشلردی.

جراده { حضرت سلیمان (عم)ك زوجاتندن
اولوب، نبی مشار الیهك موقتاً زوال
ملکنه سبب اولدیغنه دائر صحتی غیر مقرون بعض
حکایات منقولدر.

جراره { (Gérare) فلسطینك اسکی قصبه‌-
لرندن اولوب، غزه‌نك جهت شرقیه-
سنده واقع ایدی. ابی ملکك مقری بولنمشدر.

جراوه { اندلسده فحص البلوط اعمالندن بر
ناحیه وافریقیه‌ده قسنطینه ایله
قلعهٔ بنی حماد آره‌سنده بر موضع اولدیغی،
وایکنجیسنك شعرادن عبدالله بن محمدجراوینك مسقط
رأسی بولندیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جرباء { بلقانك جهت جنوبیه‌سنده وحجازك
سراة سلسلهٔ جبالی قربنده بر محل

اولوب، عمرو بن العاص ايله موسى الاشعرى بيننده تعيين اولنان حكملر بو محل قربنده اجتماع ايتمشلردی.

جرباء بنت قسامه { حضرت امام حسن (رضه) ك قاتل والده‌سی وامام اسحاق بن طلحه‌نك والده‌سی اولوب، حسن وآنيله مشهوره بر قادیندر.

جرباذقان { (وفارسيسی كربادكان) همدان قربنده وهمدان ايله كرج واصفهان آره‌سنده بر قصبه اولوب، مشاهير علمادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. — استراباد ايله جرجان آره‌سنده دخی بو اسمله بر قصبه وار ايدی.

جربوعيه { بغداد ولايتنك حله سنجاق وقضاسنده بر ناحيه‌در.

جربه { تونسك قسم جنوبيسنك ساحلی قربنده وهمنامی اولان كورفزك ايچنده بر جزيره اولوب، كرك شرقدن غربه وكرك شمالدن جنوبه طول اعظمی ٣٨ كيلومتره‌در. قسم جنوبيسنك ايكی اوجی ساحلك اوراده تشكيل ايتديكی ايكی برونه زياده‌سيله قريب اولوب، آطه ايله ساحل آره‌سنده قپالی بر كورفز تحصل ايديور. اولدقجه مسكون ومعمور بر آطه اولوب، خرما، زيتون، انجير، اوزوم وسائر محصولاتی واردر، واحراملری مشهوردر. اهاليسی ٤٥٠٠٠ كشی اولوب، زراعت وصنعتله و كميجيلكله مشغولدرلر. بو جزيره ٤٧ تاريخ هجريسنده ضميمهٔ ممالك اسلاميه اولوب، بعده اهاليسی خوارجه تابع اولمشيدی. اونجی قرن هجری يه قدر تونس وسائر افريقيه بلادينك احوال تاريخيه‌سنه تابع اولوب، دفعاتله فرنكلرك الينه دخی چكمشيدی. قانونی سلطان سليمان خان دورنده ٩٥٧ ده مشهور طغورت پاشا طرفندن مالطه قواليرلری الندن ضبط واستخلاص اولنه‌رق، بعده اسپانيوللر ضبط ايتمشلرسه‌ده، ٩٦٦ ده پياله پاشا اسپانيول ووندیك دونماسنی مغلوب ايده‌رك، جزيره‌يی استرداد ايتمشدر. اسم قديمی منينكس (Meninx) در. — جربه كورفزی تونسك شرق جنوبی ساحلنده واقع اولوب، جربه وكركنه آطه‌لری آره‌سنده بولنور. قابس اسكله‌سی بو كورفزك ايچنده وصفاقس اسكله‌سی دخی منتهای شمالنده واقعدر. شمالدن جنوبه طولی ١٢٠ وشرقدن غربه عرضی ٩٠ كيلومتره قدردر.

جرترووده { سنته — (Ste Gertrude) بو اسمله خرستيانلرك ايكی عزيزه‌لری اولوب، برنجيسی اوستراسيا امراسندن (پپين دولاندن)ك قزيدر، ويدنجی قرن ميلاديده ياشامشدر؛ ايكنجيسی صاقسه‌لی اولوب، اون دردنجی قرن ميلادی اوائلنده وفات ايتمشدر. برنجيسنك يورطيسی مارتك ١٧ سنده وايكنجيسنك كی تشرين ثانينك ١٥ نده اجرا اولنور.

جرثوم { (ابو ثعلبه — ياخود جرهم) صحابه‌دن اولوب، حديبيه وقعه‌سنده حاضر بولنه‌رق، حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزه بيعت ايتمش، وخيبر غزاسنده دخی حاضر بولنمشدر. جانب رسول اللهدن قومنه اعزام بيوريله‌رق، بونلری اسلامه كتيرمش؛ وبعده شامده ساكن اولوب، معاويه‌نك امارتی اوائلنده وبر روايتده يزيدك زماننده وفات ايتمشدر.

جُرجان { ايرانك حدود شماليه‌سی قربنده بحر خوارزمك شرق جنوبی ساحلی قربنده وهمنامی اولان نهرك اوزرنده اوله‌رق استراباد- دك قربنده بر قصبه اولوب، مقدما بيوك ومعمور بر شهر ومدنيت اسلاميه‌نك الك پارلاق مراكزندن ايدی. طبرستان ايله خراسان آره‌سنده واقع اولمغله، جغرافيونك بعضلری طبرستاندن وبعضلری دخی خراساندن عد ايتمشلردر. نهرك بر طرفنده شهرك كنديسی وديكر طرفنده (بكرآباد) اسميله بر محله‌سی واقع اولوب، نهرك ايچنده سفاين دخی سير وحركت ايتكله، تجارتی پك ايشلك ايدی. باغ وباغچه‌لری دخی چوق اولوب، اقاليم حاره ومعتدله ميوه‌لرينك جمله‌سی يعنی خرما، پورتقال، ليمون، انجير، زيتون، نار، اوزوم، الما، آرمود وسائر ميوه‌لر كثرتله حاصل اولوردی. ايپكی دخی مشهور اولوب، كليتله اخراج اولنوردی. عرب وايران شعراسی بو شهرك مدحی حقنده پك چوق قصيده‌لر يازمشلردر. يالكز هواسنك پك سريع النحول اولديغی مشهوردر. هله علوم ومعا- رفده جرجان ممالك اسلاميه بيننده مشهور اولوب، پك چوق علما وادبا وشعرانك مسقط رأسی بولنمشدر. اهميتنه بناءً بحر خزره (بحر جرجان) دخی ديرلردی. جرجان شهرينك بر قاچ تاريخی يازيلوب، الك مكمل ومعتبری آنی الترجه (ابوالقاسم حمزه بن يوسف سهمیٔ جرجانی) نك يازديغی « تاريخ جرجان » در.

— جرجان نهری البرز کوهك منتهای شرقی جهتلرندن نبعانله، غربه، بعده غرب جنوبی‌یه ونهایت ینه غربه طوغری و(اترك) ایرماغنه متوازیاً آقه‌رق، تقریباً ۲۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره بحر خزره منصب اولور. وادیسی غایت کوزل ومنبت ومحصولداردر. مجراسی پك اوزون دکل ایسه‌ده، صویی چوق اولوب، آشاغی طرفی سیر سفائنه صالحدر.

جرجانی { (ابو سعید اسمعیل بن احمد) قدمای فقها وادبادن صالح ومتقی بر ذاتدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر.

انی اذخرت لیوم ورد منیق
عند الاله من الامور خطیرا
قولی بان الهنا واحد
ونفیت عنه شریکه و نظیرا الخ

جرجانی { (ابو نعیم عبدالملك بن محمد) ائمهٔ فقها ومحدثیندن اولوب، طلب علم وجمع احادیث شریفه ایچون، عراق وشام وحجاز ومصره سیاحت ایتمش؛ وخیلی مدت بغدادده تدریس وافاده ایله مشغول اولمش ایدی. فقهه دائر متعدد تألیفاتی وحدیثده «کتاب الضعفاء» عنوانیله ۱۰ جزءدن مرکب بر اثر معتبری واردر. ۲۴۲ ده طوغوب، ۳۲۳ ده استراباده وفات ایتمشدر.

جرجانی { (ابو احمد عبدالله بن عدی) [«ابن العدی» ماده‌سنه مراجعت.]

جرجانی { (القاضی ابوالحسن علی بن عبدالعزیز) مشاهیر ادبا وشعرادن وفقهای شافعیه‌دن اولوب، فقیه صفتیله ابو اسحاق شیرازینك «طبقات الفقها» سنده، وادیب وشاعر صفتیله دخی ثعالبینك «یتیمة الدهر» نده مذکوردر. طلب علم ایچون اکثر ممالك اسلامیه‌یه سیاحت ایتمشدر. مرتب دیوانی و «الوساطة بین المتنبی وخصومه» عنوانیله بر کتابی وسائر تألیفاتی واردر. ۳۶۶ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

یقولون فیك انقباض و انما
روا رجلا عن موقف الذل احجما
اری الناس من داناهم هان عندهم
ومن اکرمته عزة النفس اکرما

جرجانی { (ابوالقاسم حمزه بن یوسف السهمی) مشاهیر محدثین ومورخیندن اولوب، استماع احادیث شریفه مقصدیله خیلی وقت سیر وسیاحت ایتمش؛ ومولدی اولان (جرجان) شهرینك مکمل بر تاریخنی یازمشدر. ثعلبینك وفاتنده یعنی ۴۲۷ تاریخنده نیسابورده برحیات ایدی.

جرجانی { (ابوبکر عبدالقاهر بن بن ایوب) ائمهٔ نحویوندن وکبار ادبادن اولوب، شافعی المذهب ایدی. «ایضاح» ه «المغنی» عنوانیله ۳۰ جلددن مرکب بر شرح یازوب، بعده «المقتصد» عنوانیله ۳ جلد اوزره اختصار ایتمشدر. «مائة عامل» عنوانیله نحوده مشهور بر متنی، عروضه متعلق بر کتابی، صرفده، «العمدة» عنوانیله بر تألیفی، معانیده «تلخیص» عنوانلی کتابی، صحاح جوهری‌یه بر شرحی، «مفتاح» عنوانیله بر شرح فاتحه‌سی، و «اعجاز القرآن» عنوانیله مثل ونظیری نابود بر اثر قیمتداری واردر. ۴۷۱ ده وفات ایتمشدر.

جرجانی { (ابو ابراهیم اسماعیل بن الحسن العلوی الحسینی) مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب، ملوك خوارزمدن اتسز سلطانك خدمت طبابتنده بولنمش؛ وبعده (مرو) شهرینه کیده‌رك اوراده اختیار اقامتله، ۵۳۱ تاریخنده شهر مذکورده وفات ایتمشدر. طبه متعلق عربی وفارسی تألیفاتی اولوب، اك مشهورلری «ذخیرهٔ خوارزم مشاهیه» ایله «اغراض الطبیات» عنوانلی اثرلریدر.

جرجانی { (السید الشریف ابوالحسن علی) [«سید شریف» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جرجانیه { وقتیله خوارزمك مرکزی بولنمش بر شهر اولوب، فارسیده «کورکانج» اسمیله معروف ایدی. جیحونك ساحل غربیسنده ومنصوره‌نك قارشیسنده واقع اولوب، ابتدا کوچك بر قصبه ایکن، منصوره‌یی جیحون نهری باصوب تخریب ایتمسی اوزرینه، اهالیسی جرجانیه‌یه هجرتله، بو قصبه بیوك بر شهر حالنه کیرمشیدی. یاقوت حموی بو شهری ۶۱۶ ده کوروب، عمرنده بوندن بیوك ومعمور شهر کورمه‌مش اولدیغنی، وآنجق متعاقباً تاتارلرك هجومی وقوع بولمغله، کاملاً تخریب واهالیسی قتل عام ایتدکلری مسموعی اولدیغنی بیان ایدیور. ابن سینا «اوسط» عنوانلی کتابنی بو شهرده یازوب، «الاوسط الجرجانی» تسمیه ایتمشدر.

جرجرا { جزایرده جزایر شهرینك جهت شرقیه‌سندن بجایه شهرینه قدر

ممتد بر طاغ اولوب، ساحله قریب بر هلال شکلنی ابراز ایدیور. جزایرڭ اڭ یوکسك طاغلرندن اولوب، ۲۳۰۰ متره ارتفاعی واردر. بعض قبائل بربرله مسکون اولوب، بونلر موقعلرندن استفاده ایده‌رك، اسکیدن بری بر درجه‌یه قدر استقلاللرینی محافظه ایتمشلردر.

جَرجَرایا { بغداد ایله واسط آره‌سنده نهروان اسفل اعمالندن بر قصبه اولوب، مشاهیر علما وادبا ووزرادن بعض ذواتڭ مسقط رأسی بولنمشدر. آلتنجی قرن هجریده خراب اولمشدر.

جرجنتی { (Girgenti) سیچلیا آطه‌سنڭ ساحل جنوبیسی قربنده وپالرمونڭ ۱۰۲ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق ساحل بحردن ۳ کیلومتره‌لك مسافه‌ده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ۲۰۵۰۰ اهالیسی، اطرافنده اسکی (آغریجنتوم) شهرینڭ خرابه‌لری، کوزل نظارتی وشراب، زیتون یاغی، وحبوباتدن عبارت خیلی تجارتی واردر. درون شهرده ۱۰۰۰۰۰ جلدی حاوی بر کتبخانه موجوددر. جوارنده بر برکان بولنوب، عربلر زماننده (المقلوبة) تسمیه اولنمش، والیوم بو اسمله یاد اولنمقده بولنمشدر. — جرجنتی ایالتی جزیره‌نڭ ساحل جنوبیسنده غرباً (تراپانی) وشرقاً (قالاتانیزته) ایالتلری آره‌سنده واقع اولوب، طولی ۱۳۰ وعرضی ۳۵ کیلومتره اولدیغی حالده، ۲۵۰۰۰۰ اهالیسی واردر. اراضیسی منبت اولوب، باشلیجه محصولاتی زیتون، شراب وحبوبات متنوعه‌در. کلیتلی کوکورت وغاز (طاش یاغی) دخی چیقار.

جَرجومه { انطاکیه قربنده پیاس ایله بوقه آره‌سنده وقتیله برقصبه اولوب، جراجمه دینمکله معروف اولان اهالیسی محاربه وقوعنده اهل اسلامه معاونت ایتمك شرطیله خلافت امیه زماننده وعباسیلرڭ اوائل خلافتنده جزیه‌دن معاف طوتلمشلردیسه‌ده، اکثریا اهانت ایدوب، روم عسکریله برلشیرلردی. بو محاربه‌لرڭ برنده مغلوب اولوب، اطرافه طاغلمشلردی.

جرجیس { (علیه السلام) انبیادن اولوب، میلادڭ قرن ثالثنده بر روایتده فلسطینڭ رمله قصبه‌سنده طوغمش، وبر روایتده دخی آناطولینڭ قپادوکیه خطهٔ قدیمه‌سی (یعنی سیواس وقیصریه جهتی) ملوکندن برینڭ اوغلی بولنمشدر. حضرت عیسی (عم) ڭ دیننه تابع اولدیغندن، ۳۰۳ تاریخ میلادیسنده و (دیوقلتیان) ڭ دورنده ازمیده شهید اولمشدر. عسکر اولوب، بر حکمدارڭ قیزینی بر اژدرهانڭ پنجه‌سندن تخلیص ایتمش اولدیغی دخی مرویدر. خرستیانلر عندنده سنت جورج (St. George) اسمیله اعزه‌دن معدود اولوب، انکلیزلر طرفندن کندی وطنلرینڭ حامیسی عد اولنمقده‌در؛ وروسلر دخی سنت جورجڭ اژدرهایی اولدوردیکنی مصور رسمنی بر علامت رسمیه اتخاذ ایتمشلردر. حرجیس (عم) له حضرالیاس (عم) آره‌سنده بعضا التباس وقوع بولوب، بو التباسدندر، که حضرت جرجیسڭ یوم شهادتی اولان وخرستیانلر عندنده (سنت جورج) اسمیله یورطی اتخاذ اولنان نیسان رومینڭ ۲۳ نجی کوننه (حضرالیاس) کونی دینلمك عادت اولمشدر. — [«جورج» و «جورجس» ماده‌لرینه دخی مراجعت بیوریله.]

جردی { (یاخود جردیه) جزایرده نفس جزایر ایالتنڭ جهت جنوبیه‌سنده و (ذاب) وادیسنڭ ساحل یمیننده بر قصبه اولوب، سورله محاطدر، و ۱۰ قپوسی واردر. خانه‌لری کوزل وبیاض اولوب، متعدد جوامع شریفه‌سی واردر، که بونلرڭ بری بیوك ومصنعدر. اهالیسنڭ برقسمی یهودی اولوب، بونلرڭ برحاوره‌لری واردر. اطرافنده باغ وباغچه‌لری چوق اولوب، اوزوم، قیسی، الما وسائر میوه‌لریله سبزه‌سی مبذولدر. تجارتی دخی خیلی ایشلکدر.

جُرزان { بعض عرب مورخلرینڭ کرجستانه ویردکلری اسم اولوب، (کرج) کلمه‌سندن غلط اولدیغی آکلاشیلیور.

جرزوان { (وفارسیده کرزوان) خراسانده جوزجان اعمالندن معمور بر قصبه اولدیغنی، وایکی طاغ آره‌سنده واقع اولمغله مکهٔ مکرمه‌یه زیاده بکزدیکنی «معجم البلدان» صاحبی بیان ایدیور.

جرس { یاخود جرز (Jerez, Xérès) اسپانیانڭ جنوبنده (قادیس) ایالتنده وقادیسڭ ۵۰ کیلومتره شمال شرقیسنده بر شهر

اولوب، ٣٢٠٠٠ اهالیسی، متعدد کلیسا ومناسترلری ومشهور شرابی واردر. طارق بن زیاد بو شهری فتح ایتدکدن صکره، اسپانیانك فتحنی تأمین ایتمش، و ١٢٥٥ تاریخ میلادیسنه‌دك ایادیٔ مسلمینده بولنمشدر.

جرسی { یاخود ژرسی (Jersey) مانشه دکیزنده فرانسه ساحلنك ٢٥ کیلومتره غربنده وانکلتره ساحلنك ١٣٢ کیلومتره جنوبنده بر آطه اولوب، انکلتره‌یه تابع و (سوتامپتون) ایالتنه ملحقدر. بویی ٢٢ وانی ١٥ کیلومتره اولوب، ٦٠٠٠٠ اهالیسی واردر، که بونلرك ٤٠٠٠٠ ی انکلیز و ٢٠٠٠٠ ی فرانسزدر. مرکزی (سنت هلیه) قصبه‌سیدر. اراضیسی طاغلق وسواحلی قیالق ایسه‌ده، دوز یرلری منبت ومحصولدار اولوب، خیلی حبوبات وسبزوات ایله یرالماسی حاصل اولور. هواسی ملایم وصاغلامدر. سواحلنده بالیغك انواعی وایچنده حیواناتی چوقدر. تجارت بحریه‌سی خیلی ایشلکدر.

جرسی { ونام دیکرله پاولوس هوق (Jersey, Paulus Hook) ممالك مجتمعه‌نك یکی جرسی جمهوریتنده و(هود سون) نهری اوزرنده اوله‌رق نویورقك قارشیسنده بر قصبه اولوب، نویورقك بر محله‌سی حکمنده‌در. ٤٠٠٠٠ اهالیسی، دمیر یولی، آوروپایه ایشلر واپورلری وجام، چینی، خالی وسائره فابریقه‌لری واردر.

جرسی { یکی — (New-Jersey) آمریقای شمالی ممالك مجتمعه‌سی جماهیرندن اولوب، شمالاً نویورق، غرباً پانسیلوانیا جمهوریتلریله، جنوباً (دلاواره) قوییله، شرقاً دخی بحر محیط آطلاسی ایله وهودسون ایرماغیله محدود ومحاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٠٢٤٠ مربع کیلومتره واهالیسی ١١٣١١١٦ کشیدر. مرکزی (ترنتون) قصبه‌سیدر. اراضیسی جهت شمالیه‌سنده طاغلق، وسطلرنده بعض تپه‌لری حاوی وجهت جنوبیه‌سنده دوزدر. باشلیجه نهرلری: پاسایق، رارتیان و(اك هاربور)در. هواسی جنوب شرقی جهتنده معتدل، وقسم شمالیسنده، صوغوق ایسه‌ده، صاغلامدر. اراضیسی خیلی منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعی وکلیتلی پتاتس حاصل اولور. دمیر معدنلری پك چوق اولمغله، جابجا دمیر فابریقه‌لری بولنور. دباغخانه‌لری دخی چوقدر. تجارت خارجیه‌سی پك اهمیتلی دکلدر. بو مملکت اون یدنجی قرن میلادی اوائلنده انکلیز قپودان هودسون طرفندن کشف اولنه‌رق، انکلتره دولتی بو محلی (ویرجینیا) تجارت شرکتنه ترك ایتمش ایسه‌ده، بو شرکت ضبط واعمار ایده‌ممیوب، فلمنکلیلر الیوم (غلوچستر) دینان (ناسو) قلعه‌سنی تأسیس، واسوجلیلر «یکی اسوج» تسمیه ایتدکلری دیکر بر طرفنی اعمار ایتمشلر؛ و آنجق متعاقباً اسوجلیلری فلمنکلیلر وفلمنکلیلری انکلیزلر اخراج ایدوب، ١٦٦٤ تاریخندن ممالك مجتمعه‌نك استقلالنه دکین بو یر دخی انکلتره‌نك النده بولنمش، وباشلیجه انکلیزلرله اسکان اولنمشدر.

جَرسیف { مغرب اقصاده فاس ایله تلمسان آره‌سنده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جَرَش { (Gerasa) حوران ایله بلقا آره‌سنده وجبل السوادك جهت شرقیه‌سنده اسکی بر شهر اولوب، خرابه‌لری وبعض قپولریله حوضلری وسائر آثاری الیوم باقیدر. فلسطیندن و(دقاپولیس) یعنی «مدن عشره» خطه‌سندن معدود ایدی.

جُرَش { یمنك جهت شمالیه‌سنده بر قلعه ایله بر شهر ومملکت اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر.

جَرعه { کوفه قربنده بر محل اولوب، اهل کوفه‌نك حضرت عثمان (رضه) طرفندن والی تعیین اولنان سعید بن العاصه قارشی خروجله اونك یرینه ابوموسایی انتخاب ایتلری وقعه‌سی (یوم جرعه) اسمیله مشهوردر.

جُرَّفار { (یاخود جلفار) عمانده بر قصبه اولدیغی «معجم البلدان»ده مذکوردر.

جِرم { بدخشان جوارنده بر قصبه اولوب، بعض علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

جرمان { (Germains) آلمانلرك اسم قدیمی اولوب، ازمنهٔ قدیمه‌ده بونلر بسبتون مجهول ایکن، میلاد عیسادن ٥٠ سنه مقدم قیصر غالیایی یعنی فرانسه طرفلرینی بعد الفتح، رین وطونه ایرماقلری وادیلرینه واصل اولنجه، جرمانلرله

قارشی قارشی‌یه کلمش ؛ ورومالیلر بر خیلی مدت بونلرله محاربه ایدوب، مملکتلرینك یالکز بر قسم جنوبیسنی ضبط ایده‌بیلمشلردیسه‌ده، ایچری‌یه‌طوغری ایلریلیه‌مه‌مشلردی. (جرمان) یاخود کندی تلفظلرینه کوره (کرمان) اسمی «حرب آدمی» دیمك اولوب، بوقوم دائمی صورتده جنك وجدال ایله مشغول اولدیغندن، بواسمله تسمیه اولنمشدی. اقوام آریانیه‌دن اولوب، ایران جهتلرندن اوروپایه کچمش اولدقلری محقق ولسانلرینك لسان فارسی ایله اولان مناسبت ومشابهتی عیان اولدیغندن، اسملرینك ایرانده‌کی (کرمان) خطه‌سیله بر مناسبتی اوله‌جغی دخی آکلا- شیلیور. رومالیلرك فتوحاتنده بونلر قبائل متعدده‌یه منقسم اولوب، رین وادیسندن بحر شمالی وبحر بالطیق سواحلنه وطونه وادیسندن قرپات طاغلرینه‌دك یعنی تقریباً شمدیکی آلمانلرك بولندقلری یرلرده منتشر ایدیلر. مائی ویا صاری کوزلریله، صاری واوزون صاچلریله وبیاض رنکلریله مشهور اولوب، همان چبلاق ویالکز آرقه‌لرنده بر حیوان پوستی اولدیغی حالده کزر، وچبلاق آتلره بینرلردی. بویله وحشی برحالده ایدیلرسه‌ده، پك خونخوار وغدار اولمیوب، مهمانوازلق وسوزده ثبات کبی بدویلره مخصوص بعض فضیلتلری وار ایدی. شهر وقصبه‌لری یوغیدیسه‌ده، کوجبه دخی اولمیوب، دائمی مسکنلری وار ایدی، وزراعت عندلرنده مجهول دکل ایدی. آنجق ارککلری باشلیجه حربله وآوله اشتغال ایدرلردی. (هرته) اسمیله ارضدن کنایه، (تلیچ) اسمیله قوملرینك جد اعلاسی فرض اولنور، (ووداں) یاخود (اودین) اسمیله حرب الهی، (تور) اسمیله رعدالهی، (فریا) اسمیله وودانك زوجه‌سی کبی برطاقم الهه‌لری اولوب، سحر وکهانته زیاده‌سیله معتقد ایدیلر؛ وسحاره عد ایتدکلری بعض قادینلره حرمتلری زیاده ایدی. روما دولتنك ایکی‌یه انقسامیله ضعفه دوچار اولمسی اوزرینه، جرمان اقوامندن ویسیغوتلر، بورغوندلر، سوآولر، فرانقلر، واندالر، هرولر، اوستروغوتلر، لومبارد- لر، یوتلر، صاقسونلر، آنغللر بربرلرینی متعاقب خروج، وجنوب وغربه طوغری هجوم ایله، هربررلری روما دولتی ممالك واسعه‌سنك بربر طرفنی ضبط واستیلا ایتمش؛ وبعضلری خیلی مدت بقا بولمش دولتلر تشکیل ایلمش ایدیلر. بونلردن فرانقلرك جرمانیاده حکم سورن شعبه‌سنك انقراضندن صکره، جرمان وجرمانیا اسمی اونودیلوب، بر فرقهٔ صغیره- لری اولان (آلمان) لرك اسمی بتون جرمان اقوامنه اطلاق اولنمشدر. مع هذا بو قوم انکلیز ویونان وسائر بعض السنه‌ده الیوم جرمان ومملکتلری جرمانیا اسمیله تسمیه اولنمقده‌در. [«آلمان» ماده‌سنه دخی مراجعت بیوریله.]

جرمانوس { (جبریل بن فرحات) مارونی راهبلرندن بر عالم اولوب، «القاموس العربی» اسمیله مکمل بر لغت کتابی، صرف ونحوه دائر «بحث المطالب» عنوانیله بر اثری، «بلوغ الارب» عنوانیله بدیعه دائر بر تألیفی، مرتب دیوان اشعاری وعربی وسریانی لسانلرنده امور مذهبیه‌یه متعلق متعدد تألیفات وتراجمی واردر. آوروپا لسانلرینه دخی آشنا ایدی. ۱۶۷۰ تاریخ میلادیسنده حلبده طوغوب، ۱۷۳۲ ده وفات ایتمشدر.

جرمانیا { (Germanie) آلمانیانك اسم قدیمیدر. [«آلمانیا» ماده‌سنه مراجعت.] —

جرمانیا قراللغی (Royaume de Germanie) فرانق حکمدارلرندن مشهور شارلمانك تشکیل ایتدیکی دولت واسعه‌نك انقسامندن حاصل اولان کوچك دولك برینه ویریلن اسم اولوب، ۸۴۳ تاریخ میلادیسنده شارلمانك (جرمانیقوس) لقبیله معروف تورونی لویی حصه‌سنه فرانق دولتنك رینك شمال شرقیسنده واقع ممالکنی آله‌رق، بو دولتی تشکیل ایلمشدی. آلمانیانك جنوب، جهتندن عبارت اولان بو دولت ۸۷۰ تاریخنده بر آزدها توسع ایده‌رك، آلمانیانك غرب جهتنده اولان یرلری دخی احاطه ایتمش ایسه‌ده، هربر پارچه‌سی بر دوقه ویاقونتك تحت اداره‌سنه قونیله‌رق، چوق کچمه‌دن بونلر کسب استقلال وتفردله، حکومت مرکزیه‌یی یالکز رسماً طانیمغه باشلامشلردی. ۹۱۱ ده قارلوونیجیان سلاله‌سی منقرض اولوب، فرانقونیا پرنسی (قونراد) قراللغی ضبط ایتمش؛ و ۹۱۹ ده صاقسه‌لی هنری جرمانیا قرالی اولوب، قراللغی کندی سلاله‌سنه براقمشدر. مرقوم مجارلرله نورمانلره غلبه چاله‌رق، دولتنك حدودینی شرق وشماله طوغری خیلی توسیع ایتمکله، ۹۳۳ ده ایمپراطورلق عنوانی آلمش؛ و ۹۶۲ ده

اوغلی (اوتون) بو عنوانی رسماً پاپایه دخی تصدیق ایتدیرمکله، اوندن صکره جرمانیا قرالی عنوانی ایمپراطورلرك اوغللرینه ویرلمکه باشلامش ایدی.

جرمانیقوس { (Germanicus) روما سردارلرندن اولوب، (دروسوس‌نرو) نك اوغلیدر. ایمپراطور تیبر طرفندن اوغللغه قبول اولنه‌رق، آوغستوسك قیزی (آغریپینه) یی تزوج ایتمشدی. کنج ایکن، قاین پدری طرفندن دالماچیا وپانونیاده‌کی عسکرك قوماندانلغنه، ومیلادك ۱۲ تاریخنده قونسلوسلغه نصب اولنمشدی. آوغستوسك وفاتنده جرمانیاده‌کی عسکر کندیسنی ایمپراطور انتخاب ایتمکه قالقیشمشلرسه‌ده، کندیسی قبول ایتمیوب، اصرار ایدن عسکری تسکین ایتمش؛ ومع هذا تیبرك کین وحسدینی قزانمشیدی. متعاقباً جرمانلره قارشی حرب ایدوب، بونلرك رئیسی اولان (آرمینیوس)ی مغلوب ایتمکله، جرمانیقوس اسمیله تسمیه اولنمش ایسه‌ده، حقنده ایمپراطورك حسدی ایکی قات اولمشدی. بعده شرق طرفلرینه کوندریله‌رك، ارمینیه‌ده‌کی اختلالی تسکین ایتمش؛ وبوصره‌ده سوریه والیسی (پیسون) ایله محاربه‌یه کیریشوب، بونی مغلوب ایتمش ایسه‌ده، اواثناده و ۱۹ تاریخ میلادیسنده آنسزین وفات ایدوب، تسمیم اولندیغی ورثه‌سنه سویلمکله، زوجه‌سی آغریپینه رومایه کیده‌رك پیسونه قارشی اقامهٔ دعوی ایتمش؛ وپیسون مجازاته دوشمه‌مك ایچون، اتلاف نفس ایلمشدی.

جرمانیقه قیصریه { (Germanica Cæsarea) سوریه‌نك مدن قدیمه‌سندن اولوب، مرعشدن عبارت اولدیغی مظنوندر. مذهب صاحبی نسطورك وطنیدر.

جرمن { سنت — (St. Germain) بواسمله قتولیکلرك ایکی عزیزلری اولوب، بری بشنجی ودیکری آلتنجی قرن میلادیده یاشامشدر. برنجیسنك یورطیسی تموزك ۲۶ و ۳۱ نده، وایکنجیسنككیده مایسك ۲۸ نده اجرا اولنور.

جرموز { (الهجیمی) صحابه‌دن اولوب، اوغلی حارث وسائرلری وساطتیله کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر.

جرمه { فزانده بر قصبه اولوب، عقبه بن عامر طرفندن فتح ایدلمش اولدیغی کتب فتوحده مذکوردر.

جرمه { قرنیه ولایتنك جید سنجاغنده برقریه اولوب، اطرافنده (قرمنه) شهر قدیمنك خرابه‌لری موجوددر.

جرمی { (ابو عمر صالح بن اسحاق) مشاهیر ادبا وفقهادن اولوب، عن اصل بصره‌لی اولدیغی حالده، بغدادده نشأت ایتمش؛ واخفش واصمعی وسائر ادبادن اخذ وتحصیل علوم ایلمشدر. حفظ احادیث شریفه واخبارده دخی ید طولاسی اولوب، متورع بر ذات ایدی. نحوده «الفرخ» یعنی فرخ کتاب سیبویه عنوانیله برکتابی، لغتده متعدد تألیفات معتبره‌سی، عروضده بر کتابی، سیرده بر اثری و«کتاب غریب سیبویه» ایله «کتاب الابنیه» عنوانلریله ایکی تألیفی واردر. ۲۲۵ تاریخنده وفات ایتمشدر.

جُرنی { ارمینیه‌ده دبیل قربنده بر قصبه اولوب، حبیب بن مسلمة الفهری فتوحندن اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

جُرَوَر { (یاخود سرور) قهستانده بر قصبه اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جُروز { فارسده بر محل اولوب، ازارقه ایله بصره‌لیلر آره‌سنده بو محلده بر قتال مشهور وقوع بولمشدر.

جُروس { غور خطه‌سنده هرات ایله غزنه آره‌سنده بر قصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

جرول { بن احنف الکندی وجرول بن عباس الانصاری صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشلردر. ایکنجیسی یمامه وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

جروه { سنت — (St. Gervais) خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، میلانلیدر. برنجی قرن میلادیده برادری (سنت پروته) ایله برابر قتل اولنمش؛ و ۳۸۰ ده سنت آمبرواز رؤیاسنده مدفنلرینی کشف ایده‌رك، کمیکلرینی میلانده تأسیس ایلدیکی کلیسایه وضع ایتمشدر. حزیرانك ۱۹ نده یورطیلری اجرا اولنور.

جرهد { (ابو عبدالله — بن خویلد الاسلمی) صحابه‌دن اولوب، حدیبیه وقعه‌سنده حاضر بولنمش؛ وبعده مدینهٔ منوره‌ده ساکن اولمش ایدی. بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر.

جُرهُم { عرب عاربه‌نك الك بيوك قبيله‌لرندن اولوب، نسابونك قولنه كوره، جرهم بن قحطانك نسلندن تشعب وحجازده توطن ايتمشلردی. جرهمك برادری يعرب بن قحطانك نسلی ايسه يمنده ساكن اولمشيدی. حضرت اسماعيل حجازه كيرديكنده ، جرهمدن بر قيز آلوب ، عبرانيلر ايله جرهمك اجتماعندن عرب مستعربه ظهور ايتمشدر. جرهم قبيله‌سی بعده اوامرالهيه‌يه قارشی عصيان ايتديكندن، قهر وتدمير اولنمشلردر . قوم عاد زماننده عرب بائده‌دن ديكر بر جرهم قبيله‌سی دخی بولنمش اولديغی مرويدر.

جَريب { نجدك (رمه) تعبير اولنان محلنده بيوك بر واديدر.

جَرير { (ابو حزره — بن عطيه بن الخطفی) اعاظم شعرای عربدن اولوب، دولت امويه زماننده ياشامش؛ وينه اعاظم شعرادن فرزدق واخطلك معاصری اولوب، بينلرنده پك چوق مشاعره‌لر ومهاجاتلر وقوع بولمشدر. جرير اكثر انواع شعرده فرزدقه وهر نوعده اخطله مرجحدر. ۱۱۱ ده ۸۰ ياشنده اوله‌رق يمامه‌ده وفات ايتمشدر. حقنده پك چوق حكايات ونوادر منقولدر . شو بر ايكی بيت جمله اشعارندندر :

ان العيون التی فی طرفها حور
قتلننا ثم لم يحيين قتلانا
يصرعن ذااللب حتی لاحراك به
وهن اضعف خلق الله اركانا

جرير بن اوس { (الطائی) صحابه‌دن اولوب، بر روايتده برادری خريم بن اوس ايله برابر تبوكدن نزد حضرت پيغمبری‌يه كله‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمش، وحضرت عباسك مدح رسول‌الله (صلعم) حقنده سويلمش اولديغی اشعاری روايت ايتمشدر.

جرير بن عبدالله { (الحميری) صحابه‌دن اولوب، جانب رسول‌الله (صلعم) دن سفارتله يمنه اعزام اولنمشيدی. خلافت حضرت فاروقيده خالد بن وليد حضرتلرينك معيتنده شام فتوحنده بولنوب، يرموك مظفريتی مژده‌سنی حضرت عمر (رضه) ه كوتورن بوذاتدر.

جرير بن عبدالله { (البجلی) صحابه‌دن اولوب، رحلت رسول‌الله (صلعم) دن قرق كون اول نزد پيغمبری‌يه كله‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمش؛ و (بجيله) قومنك رؤساسندن اولمغله، حقنده جانب سيدالمرسليندن حرمت اولنه‌رق، بو مناسبتله « اذا اتاكم كريم قوم فاكرموه » حديث شريفی صادر بيورلمشدر. حسن وجماله مالك اولمغله، حضرت عمر بن الخطاب (رضه) «جرير يوسف هذه‌الامة» بيورمشلردر. حضرت فاروق زمان خلافتنده متفرق بولنان بجيله قبيله‌سنی جمع ايده‌رك ، صاحب ترجمه‌يی رئيس نصب ايتمشلردی. عراق فتوحنده و قادسيه محاربه‌سنده بيوك خدمتی كورلمشدر. بعده كوفه‌ده ساكن اولوب، ۵۱ ويا ۵۴ تاريخنده (قرقيسيا) ده وبر روايتده (سرات) ده وفات ايتمشدر. كنديسندن بر قاچ حديث شريف منقولدر.

جريره { افراسيابك سالاری پيران بن ويسه‌نك قيزی وسياوشك زوجه‌سی اولوب، كيخسروك لاب برادری اولمق اوزره (فرود) اسميله بر اوغلی اولديغی « شهنامه » ده مذكوردر.

جريون { (Géryon) اساطير يونانيه‌يه كوره (بانثار) جزايرينك حكمداری اولوب، اوچ جثه‌لی بر عفريت صورتنده ايمش؛ وقيرمزی صيغيرلردن مركب سوريسنی انسان اتيله بسليوب، ايكی باشلی بر كوپكی وبر اژدرهاسی دخی وار ايمش. كويا قهرمان هركول بونی قتل ايدوب، صيغيرلرينی ضبطله (اوريستيوس) ه اهدا ايتمش.

جزء { (بن الحدرجان) صحابه‌دن اولوب، يمنليدر. برادری (قذاذ) كنديسيله آلتيوز خانه‌دن عبارت اولان تعلقاتيچون ايمان طلب ايتمش؛ وعودتنده حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك بر سريه‌سنه راست كله‌رك، مؤمن اولديغی بيان ايلمش ايسه‌ده، اينانلميوب، قتل ايدلمش اولديغندن، صاحب ترجمه نزد حضرت پيغمبری‌يه كلوب، ديت طلب ايتمش ؛ وجانب فخر كائناتدن ديت اوله‌رق بيك دينار ايله يوز دوه اعطا بيورلمش؛ وبو خصوصده « ياايهاالذين آمنوا اذا ضربتم فی سبيل‌الله » الخ آيت كريمه‌سی نازل اولمشدر. جزء بن الحدرجان صحابه صره‌سنه كچوب، جانب حضرت نبويدن بر سريه ايله خاتم طی قبيله‌سی اوزرينه اسرا بيوريله‌رق، غنايم كثيره ايله ۴۰ قيز وقادين اسير ايتمش،كه بونلرك جمله‌سی ايمانه كلمكله، صحابه‌يه تزويج بيورلمش ايدی. — جزء ويا (جرو) اسميله صحابه‌دن ديكر بعض ذوات دخی بولنديغی مرويدر.

جزء { جزيرة العربده (شمر) ايله يبرين آره‌سنده طولى ايكى آيلق يول اولان بر چول اولوب ، بنى خويلد بن عقيلك جولانكاهيدر، و بعض قبائل يمن نازل اولورلر.

جزء { خوزستانده (عسكر مكرم) قربنده بر نهردر، كه حضرت عمر بن الخطاب (رضه) طرفندن والى بولنوب، كشادينه همت ايدن (جزء بن معاويه التيمى) نك اسميله تسميه اولنمشدر.

جزّار احمد پاشا { اون ايكنجى قرن هجرى وزراسندن اولوب، صيدا واليسى ايكن، جنرال ناپوليون بوناپارته قارشى عكاده ايتديكى مقاومت مردانه ايله و بوناپارتى كلياً منهزم وپريشان ورجعته مجبور ايتمسيله شهرت بولمشدر. عن اصل بوسنه‌لى اولوب، مصر مماليكى زمره‌سنه التحاق ايله، قطع مراتب ايده‌رك، بحيره متصرفى اولمش؛ وعربانه قارشى اولان محاربه وغالبيتنده زياده‌سيله سفك دماء ايتديكندن، قصاب معناسيله جزار تلقيب اولنمشيدى . بعده بيروت متصرفى اولوب، دولته قارشى طغيان ايتمش اولان (ظاهر-العمرو) ى قتل ايتمسى اوزرينه، رتبهٔ وزارتله صيدا واليلكنه نصب اولنه‌رق، ۱۷۸۹ تاريخ ميلاديسنده بروجه مذكور عكاده بوناپارتى منهزم ايتمكله، شام واليسى اولوب، بوولايتده دردنجى واليلكى زماننده ۱۲۱۹ ده دمشق شامده وفات ايتمشدر. مقتدر وجسور بروزير ايديسه‌ده، زياده‌جه غدار وسفاك اولديغى مرويدر.

جزاير { (Alger) آفريقانك ساحل شماليسنده همنامى اولان خطهٔ واسعه‌نك مركزى بر شهر اولوب، قاهره واسكندريه‌دن صكره آفريقانك اك بيوك واك معمور شهريدر. جزاير سواحلنك تا اورته‌سنده وهمنامى بر قويك ساحل غربيسنده اوله‌رق، ″۲۰ ′۴۷ °۳۶ عرض شمالى و ′۱۰ °۵۴ طول شرقيده واقعدر. شهر بر تپه‌نك اتكنده واقع اولمغله، دكيزدن منظره‌سى غايت كوزل اولوب، مقدما يوللر طار وطولاشيقلى اولديغندن، داخلاً اوقدر منتظم دكل ايديسه‌ده، مؤخراً فرانسزلر طرفندن سوقاقلر توسيع اولنمغله برابر، بر طاقم يكى محله‌لر دخى تأسيس ايدلمكله، شمديكى حالده ايچريسى دخى پك كوزلدر. عرب، يهودى فرانسز وسائر آوروپاليلردن مركب ۸۰۰۰۰ اهاليسى، آقادمياسى، داخلى مكتب اعداديسى وسائر متعدد مكاتبى، كتبخانه‌سى، بر قاچ مدرسه‌سى، (الجامع الكبير) اسميله مصنع بر جامع شريفيله ۱۰ قدر بيوك و ۵۰ كوچك جوامعى، بر بيوك كليساسى، بر حاوره‌سى، متعدد جمعيات علميه وخيريه‌سى، كوزل ريختملرى، برى سفائن حربيه‌يه وديكرى سفائن تجاريه‌يه مخصوص ايكى صنعى ليمانى، متين استحكاماتى وبر ميدانى واردر. شهرك اوستنده واقع اسكى قلعه‌سى فرانسزلر طرفندن قشله اتخاذ اولنمشدر. «كتبخانهٔ شرق» عنوانلى كتابك مؤلفى (هربلو) جزاير اسمنك جزيره‌نك جمعى اوليوب، اسم قديمى اولان (يولياجزاريا) اسم روميسندن مختصر وغلط اولديغنى بيان ايديورسه‌ده ، روايت صحيحه‌يه كوره ، جزايرك اسم قديمى روماليلر عندنده (ايقوسيوم) اولوب ، دور اسلامدن اول خراب اولمش؛ وبنى زيرى دولتى زماننده بلكين بن (زيرى) طرفندن يكيدن تأسيس اولنه‌رق، قصبه‌نك اوكنده دكيزده بولنمش اولان بعض طاشلق آطه‌جقلر مناسبتيله (جزاير) تسميه اولنمش؛ وبعده (جزاير بنى مزغناى) وبعضاً (جزيرهٔ بنى مزغناى) اسميله شهرت بولمشيدى. مؤخراً ادارهٔ عثمانيه زماننده مذكور آطه‌جقلر بربرلرينه ربط اولنه‌رق، ليمانى قپامق اوزره بر ريختمه تحويل اولنمشدر. بنى زيرى زماننده خيلى معمور اولوب، بعض مشاهير علمانك دخى مسقط رأسى بولنمشدر. ابو عبيد بكرينك روايتنه كوره، روماليلرك زماندن قالمه بر خيلى آثارى، وموزايقله فرش اولنمش كوزل بر تياترو خرابه‌سى دخى وار ايمش. بنى زيريدن صكره موحدينك وبعده بنى حفصك الينه كچمش؛ وقانونى سلطان سليمان خان دورنده اسپانيوللر شهرك قارشيسنده واقع كوچك بر آطه‌يى ضبط ايتدكدن صكره، شهرى دخى تهديد ايتدكلرندن ، مشهور باربارروس خيرالدين پاشا ايله برادرى بابا اوروج طرفندن فتح اولنه‌رق، اسپانيوللر طرد واخراج، وجزيرهٔ مذكوره دخى قره‌يه ربط اولنمشدر. ايشته جزايرك بيويوب ممالك بربريه‌نك اك بيوك شهرى حالنه كچمسى بو وجهله ادارهٔ عثمانيه تحتنه كيرمسى تاريخندن باشلايوب، مغربده طايلق عنوانيله تشكل ايدن اوج اوجاقدن اك بيوكنك مركزى اولمشدر. ۱۸۳۰ تاريخ ميلاديسنه‌دك تحت تابعيت عثمانيه‌ده قالوب، تاريخ

مذکورەدە جزایر بکلکیلە برابر فرانسە طرفندن ضبط اولنمشدر. ادارۀ عثمانیە زماننـدە خیلی معمور اولوب، اهالیسی ١٠٠٠٠٠ مقدارینە قریب ایکن، فرانسزلرك تسلطندن صکرە ٤٠٠٠٠ نفوسە قدر تنزل ایتمش؛ واخیراً آلساس لورندن وفرانسەدن وقوع بولان مهاجرتلر اوزرینە بو مقـدار تضاعف ایتمشدر.

جزایر { ایالتی، بکلکی وياخطەسی (Algérie) آفریقانك سواحل شمالیەسندە واقع ممالك بربریەنك اك بیوك واك معمورلرندن اولوب، فرانسە مستملکاتنك باشلیجەسیدر.

موقعی، حـدود ومساحەسی. — جزایر ممالك بربریەنك همان وسـطندە وآفریقا سواحلنـك شمالە طوغری اوزانمش قسمندە واقع اولوب، آوروپایە پك قریبدر. آزیجق منحنی شـکلدە اولان سـواحلی بر طرفدن اسپانیایە وبر طرفدن دخی فرانسە وایتالیایە قارشی اولوب، جبل طارقدن سیجلیانك غربی کوشە‌سنە بر خط موهوم چکیلەجك اولسـە، بوسواحلك بر چوق نقطەسنە تماس ایدر. جزایر شمالاً آق دکیزك قسم غربیسیلە، غرباً مغرب اقصی یعنی مراکش دولتیـلە، شرقاً تونس بکلکیلە جنوباً دخی صحرای کبیر ایلە محدود ومحاطدر. جنوب جهتندن حدودی تمامیـلە معین اولمیـوب، فرانسز حکومتنك نفوذی نرەیە قدر توسع ایتمش ایسە، اورایە قدر جزایر عد اولنمقـدە، وحتی بو یرلرك بر قسمی صحرای کبیردن معدود اولمغلە، جزایر صحراسی (Sahara Algérien) تسمیـە ایدلمکدەدر. هیچ بر طرفدن حـدود طبیعیە ایلە محدود اولمدیغی کبی، لسـان وجنسیت ومذهبجە دخی اطرافندەکی ممالکدن هیچ بر فرق اولمدیغنـدن، حـدودی صرف اعتباریدر. شرقدن غربە طـولی ساحلدە ′٣٦°٤ طـول غربیدن ′٢٦°٦ طـول شرقیە قدر ١٠٧٠، وجنوبدن شمالە عرض اعظمی دخی °٣٣ عرض شمالیدن °٣٧ عرض شمالیە قدر ٥٠٠ کیلومترە رادەلرندەدر. حدود جنوبیـەسی (تغرت) قصبەسی حذاسندن اعتبار اولنور. جزایرك وسعتی فرانسەنك وسعتنە قریب اولوب، مساحۀ سطحیەسی ٥٤٠٠٠٠ (وبعض فتـوحات اخیرە حسابە داخل اولورسـە ٦٦٠٠٠٠) مربع کیلومترەدر.

شـکل طبیعیسی جبال وانهار وکـوللری. — جزایر طبیعت اراضیجـە اوچە منقسمدر: مغرب اقصادن کلەرك متوازیاً مملکتی شق ایلە تونسە کیرن ایکی سلسـلۀ جبال بو خطەیی شمالدن جنـوبە اوچ مختلف منطقەیە تفریق ایدیور. جبال مذکـورە متقدمین عندندە (آطلاس) وعربلر بیننـدە (درن) جبالی اسمیلە معروف اولوب، ساحل بونجە اوزاناني (تل) وجهت جنـوبیەدەکی دخی اصـل (درن) تسمیە اولنور. برنجیسنە کوچك وایکنجیسنە بیوك آطلاس دخی دیرلر. برنجی منطـقە (تل) طاغلرینـك شمالی اتکلریلە سـواحلە طوغری ممتـد اولان شـعبە وقوللریدر، کە انهار کثیرە منابعنی حاوی واشجـار ونباتات ومزروعاتلە مسـتور اولوب، اك معمور ومسکون شهر وقصبەلر دخی بوقسمدەدر. بو منطقە جهت غربیە ووسـطیەدە ١٠٠ ونهایت ١٢٠ کیلومترە وسعتندە اولوب، تونس حدودی قربندە بو وسـعت ایکی قات اولور. ایکنجی منطـقە ایکی سلسلەنك آرەسـندە مرتفع یايلالردن عبارت اولوب، مذکور ایکی سلسلەدن بو آرەیە دوکیلن صولر برطاقم کوللر تشکیل ایدیور، کە یازین قورویوب، بر طوز طبقەسی براقیرلر. یالکز شلیف نهری تل سلسلەسنی شق ایلە، آق دکیزە دوکیلور. بو منطقەنك مزروعاتی پك سیرك واهالی ومعمورەلری آز ایسەدە، مرعالری پك چوق اولوب، کلیتلی دوە، قویون وآت سوریلری اوتلادیلیر. حلفە دینلن یوکسك اوت ایلە سائر بعض اوتلر وکوچك آغاجلر وچالیلر دخی چـوقدر. بونك قسم غربیسی ١٦٠ وجهت شرقیەسی ٨٠ کیلومترە وسعتندەدر. اوچنجی منطقە سلسلۀ جنوبیەنك جهت جنوبیەسـندە واقع چوللردر، کە صحرای کبیردن معـدود اولوب، یالکز قیشین جریان ایدر بعض وادیلری واوتەدە بریدە بر طـاقم واحلری واردر. بوجهت باشلیجە درت خطەیە منقسم اولوب، بونلردە غربدن باشلایەرق: اولاد سـیدی الشیخ، بنی مزاب (یاخود زاب)، تماسین ووادی سوف خطەلریدر.

تل سلسلەسنك اك یوکسك طاغلری ١٠٠٠ ایلە ٢٠٠٠ مترە آرەسندە اولوب، یالکز جزایر شهریلە بجایە آرەسندەکی (جرجرا) طاغنك ارتفاعی ٢٣٠٠ مترەیی متجاوزدر. جرجرادن صکرە اك یوکسکلری شرق جهتنـدەکی (بالور) و (وحشی) ایلە غرب جهتندەکی (وانشریش) و (اساس) طاغلریدر. جنوبیدەکی

سلسله ایسه بوندن یوکسک اولوب، ارتفاع عمومیسی ۲۰۰۰ متره راده‌لرنده واك یوکسک ذروه‌لری اولان (شلیه) ایله (محمل) طاغلری ۲۳۲۸ و ۲۳۰۶ متره ارتفاعنده‌در. بو سلسله‌نك اك مشهور طاغلری غربدن باشلایه‌رق مکتر، تسمرت، تویلات، عمور، ازرق، بوکهل، اورس، شرشار وجبل الدخان طاغلریدر.

جزایرك اك بیوك نهری مستغانم قربنده دکیزه منصب اولان (شلیف) اولوب، (مینا) نهری دخی بوکا منصب اولور. قسطنطینه‌نك یاندن کچن (الوادی-الکبیر)، (ارزن) کورفزینه دوکیلن و (وادی‌صیغ) ایله (وادی‌حبره) دن متشکل اولان (مکنه)، تلمسان قربنده جریان ایدن (طفنه)، جزایر ایالتنده‌کی (ایسر) و (وادی‌الساحل) وتونس حدودی قربنده‌کی (وادی‌سیبوس) دخی آق دکیزه دوکیلن نهرلرینك باشلیجه-لریدر. تونسك اك بیوك نهری اولان مجرده‌نك دخی منابعی جزایرده‌در. قسم وسطیسنده‌کی کوللره دوکیلن نهرلرك دخی باشلیجه‌لری: جهت غربیه‌ده (شط شرقی) یه دوکیلن (الناصر)، جهت وسطیه‌ده (زحرس غربی) کولنه دوکیلن وادی الملح، وجهت شرقیه‌ده شط (الحدنا) یه دوکیلن وادی‌الملح، وادی-الشاوش، وادی‌القصب، وادی‌الحام ووادی‌درمل‌در. قسم جنوبیده بولنان یعنی درن سلسله‌سنك جنوبی اتکلرندن نبعان ایدوب، صحرای کبیره طوغری آقان نهرلره کلنجه، بونلرك بالکز قیشین یاغمور موسملرنده صولری اولوب، یازین قورو وادیلردن عبارتدر؛ وقیشین آقان صولری دخی برمنصبه واصل اوله‌میوب، چولك ایچنده بر طاقم طوزلی و متعفن بطاقلقلر تشکیل ایده‌رك، قورورلر. بونلرك اك بیوکی (وادی‌الجدی) در، که جبل عمورده وشلف نهرینك منبعی قربنده نبعانله، جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، تونس کوللریله اختلاطی اولان (شط ملریر) ه دوکیلور. بونك جهت غربیه‌سنده وادی اسرغون، وادی سقوار، وادی بنی جریفات، وادی الغربی ووادی سلام؛ جهت جنوبیه‌سنده وادی نسا، وادی زغریر، وادی الاتان، وادی رتم، وادی آتیل ووادی فهامه؛ جهت شرقیه‌سنده دخی وادی العرب، وادی وزارن، وادی جریش ووادی-سخنادر. تغورتك جنوبنده‌کی کوللره ودها طوغریسی بطاقلقلره ایسه صحرای کبیرك طاغلرندن بدأ ایله شماله طوغری متوجه اولان بعض وادیلر منتهی اولور، که بونلرك باشلیجه‌لری وادی‌المیاه ایله وادی-ایغرغر اولوب، قسم اعظملری جزایر حدودینك خارجنده‌در.

شط ویاسبخه اسمیله معروف اولان کوللر جزایرك یوکسک یایلالرنده وقسم جنوبیسنده پك چوق اولوب، یایلالرده بولنانلرك باشلیجه‌لری: مراکش حدودنده‌کی الشط الغربی، اونك شرق شمالیسنده‌کی الشط الشرقی شلیف مجراسنك جهت شرقیه‌سنده وجزایرك وسطلرنده واقع (زحرس الغربی) و(زحرس الشرقی)، قسطنطینه ایالتنده بر چوق نهرلرك اجتماعندن متحصل شط حدنی، تونس حدودی جهتنده شط الطرف وبونك اطرافنده واقع بر قاچ کوچك کوللردر. قسم جنوبیده‌کی کوللرك ایسه اك بیوکی تونس کوللریله اختلاطی اولان ودکیزله ارتباطی تحت تصورده بولنان شط-الملریر ایله بونکله اختلاط ایدن شط مروان اولوب، دیکرلری پك چوق ایسه‌ده، متعفن واکثریا قورو بطاقلقلردن عبارت اولوب، ذکره شایان یوقدر.

سواحلی، برون، کورفز ولیمانلری. — جزایرك سواحلی شرق شمالیدن غرب جنوبی‌یه طوغری مائل وآزبجق مقوس بر خط تشکیل ایدوب، بیوك کورفز-لری یوغیسه‌ده، اکثر محللری دانتله‌یه مشابه اولوب، بر چوق کوچك قویلری، برونلری ولیمانلری واردر. کورفزلرینك باشلیجه‌لری غربدن باشلایه‌رق: وهران، ارزو، جزایر، بجایه، قوللو، استوره وبونه کورفزلریدر. عمومیت اوزره سواحلی وعلی‌الخصوص قسم شرقیسی قیالق ویوکسک اولوب، سفائنك تقربنه غیر مساعد وپك مخاطره‌لیدر. برونلرینك اك مشهور-لری غربدن باشلایه‌رق: مراکش حدودنده‌کی میلونیا، وهران کورفزینك جانب غربیسنده‌کی فالقون، همنامی اولان قصبه‌نك جهت شرقیه‌سنده واقع تنس، جزایر کورفزینك غربنده‌کی (قاقسینه) وشرقنده‌کی (ماتیفو)، همنامی اولان قصبه‌نك اوستنده‌کی دلیس، بجایه‌نك اوکنده‌کی (کربون)، قوللو کورفزینك غرب جهتنده‌کی (سبعه‌رئوس) ونام دیکرله (بوجارونی)، استوره کورفزینك شرقنده واقع (رأس الحدید)، بونه کورفزینك غربنده‌کی (غارده)، مذکور کورفزك شرقنده‌کی (بوسه) وتونس حدودنده واقع رأس احمر برونلریدر. بونلرك جمله‌سنده فنارلر رکز اولنمشدر.

جزایر سواحلنك طبیعی وصاغلام لیمانلری پك آز اولوب، بو قبیلدن اوله‌رق وهرانك قربنده‌كی (المرسی الكبیر) ایله ارزو وبجایه لیمانلری تعداد اولنه‌بیلیر. قولو، دلیس، مستغانم، تنس، شرشل وبونه لیمانلری ایكنجی درجه‌ده اولوب، جزئی بر همتله صاغلام لیمانلر حالنه قونیله بیلیر. شمدیكی حالده جزایرك اڭ بیوك واڭ صاغلام لیمانلری جزایر، وهران وفلیپویل لیمانلریدر، كه اوچی دخی فرانسز حكومتی طرفندن مصارف كثیره اختیاریله صنعی اوله‌رق انشا اولنمشدر.

اقلیم وهواسی. — عرضی اقتضاسنجه جزایرك هواسی صیجاقجه اولمق اقتضا ایدیور ایسه‌ده، اراضیسنك ارتفاعی بو حرارت اقلیمیه‌یی تعدیل ایده‌رك، ارتفاعه كوره بر قاچ نوع هوا تولیدینه سبب اولیور. سواحلده وتل تعبیر اولنان طاغلرك سواحله طوغری اوزاندقلری اتكلرده هوا معتدل اولوب، یازین میزان الحرارەنك وسطی درجه‌سی سانتیغراد حسابیله ٢٤ وقیشین ١١ ویا ١٢ در. نیساندن ایلوله قدر نادراً وپك آز یاغمور یاغوب، قیشین كلیتله یاغار. بو جهتجه قسم شرقیسی دها ایی اولوب، غربه طوغری كیدلدكجه، یاغان یاغمور دها آز وهوا دها صیجاق اولور. طاغلرك صیرتنه طوغری چیقلدقجه، هوا كسب برودت ایدوب، كرك تل سلسله‌سنك صیرتلرنده وكرك بو سلسله ایله درن سلسله‌سی آره‌سنده‌كی یایلالرده قیشین قار یاغار وصولر طونار، ویازین دخی هوا آوروپانك هواسنه مماثل اولوب، آوروپاده حاصل اولان نباتات واشجار یتیشیر. درن طاغلرینك جنوبی اتكلرنده وجزایر صحراسی نامیله جنوبه طوغری ممتد اولان چوللرده ایسه هوا غایت صیجاق ویابس اولوب، نادراً یاغمور یاغار؛ وپك سیرك اولان بعض واحلردن بشقه نباتات كورلمیوب، متحرك بر قوم ایله قیزغین وچپلاق قیالره تصادف اولنور. قبله روزكاری اسدیكنده سواحله قدر تأثیری حس اولنه‌رق، حرارت ویبوست تزاید ایدر.

محصولات وحیوانات ومنابع ثروتی. — جزایرك اڭ كوزل یری اولان تلده یعنی سواحله قریب محللرنده بغدای وآرپه ایله فرانسزلرك ادخال ایتدكلری چاودار ویولاف كبی بعض حبوبات كلیتله اولوب، خیلی مقدار بغدای وآرپه اخراج اولنور. نحود، بقله وسائر سبزه‌لرك دخی انواعی حاصل اولوب، بونلردن كرك تازه وكرك قورو اوله‌رق خیلی اخراجاتی واردر. پاتاتس دخی زرع اولنوب، صو آلتنده بولنان بعض یرلرده سنه‌ده اوچ محصول آلنیور. پورتقال، لیمون، فرنك انجیری وزیتون آغاجلری دخی چوق اولوب، خیلی پورتقال وزیتون یاغی اخراج اولنور. خرما آغاجلری یتیشیرسه‌ده، میوه‌ویره‌میور. موس آغاجلری دخی واردر. طوت آغاجیله پاموق، كتن، چوید، قهوه وشكر قامشی یتیشدیرمكه فرانسز حكومتی جهد ایتمكده اولوب، اراضی واقلیم وهوا بو محصولاته پك مساعد كورینیورسه‌ده، هنوز لایقیله ثمره‌لری كورلمه‌مشدر. باغلری سیرك وآز ایسه‌ده، اوزومی پك ایی شراب اعمالنه یارادیغندن، بونلرك دخی تكثیرینه چالیشلمقده‌در. چیچكلری دخی چوق ومتنوع اولوب، چیچك صوینك انواعی چیقاریلور. طاغلرك اوستنده‌كی یایلالرك اكثر محللری حلفه اوتیله مستور اولوب، بو اوتدن كاغد وایپكه مشابه بعض منسوجات اعمال اولندیغندن، كلیتله قوپاریلوب، انكلتره‌یه اخراج اولنور. حكومت بو اخراجاتی تسهیل ایچون (ارزو) اسكله‌سندن (صعیده) یه واورادن (كریویله) یه قدر بر دمیریول خطی انشا ایتمشدر. بو یایلالرك بعض طرفلرنده بغدای وآرپه زرع اولنور، وآوروپای جنوبینك اكثر اشجار ومحصولاتی یتیشیر. كرك تلده وكرك یایلالرده چایرلر ومرعالر پك كوزلدر. جزایرك قسم جنوبیسنده ایسه یالكز خرما یتیشوب، اهالینك باشلیجه مدار تعیشی خرما ایله دوه سودندن عبارتدر.

جزایرك سواحله قریب اولان تل جهتنك یوكسك محللرنده خیلی اورمانلر بولنوب، هرنه قدر بر قاچ عصر اول بولنمش اولان اورمانلرك اكثری رعی اغنامله مشغول عربان عشایری طرفندن احراق واتلاف اولنمش ایسه‌ده، اراضینك اونده بر قسمی ینه اورمانلرله مستور اولوب، علی الخصوص جهت شرقیه‌سنده اورمانلر دها زیاده‌در. اڭ چوق بولنان آغاج میشه‌نك انواعی اولوب، یبانی زیتون، كستانه، چام، قره آغاج، كولكن وسائر آغاجلر دخی موجوددر. طاغلره چیقلدقجه آغاجلر آوروپاده‌كی انواعنه كسب مشابهت ایدر.

حیوانات اهلیه‌سی قویون، کچی، صیغیر، آت، استر، مرکب، دوه وسائره‌دن عبارت اولوب، فرانسزلر طرفندن طوموز دخی یتیشدیرلمکده‌در. ١٨٧١ اختلالندن واوصره‌لرده وقوع بولان قحطدن اول جزایرده ٧ ملیوندن زیاده قویون، ٣½ ملیون کچی، ٨٢٠٠٠٠ صیغیر، ١٩٥٠٠٠ مرکب، ١١٧٠٠٠ استر، و ١٨٠٠٠٠ دوه وار ایدیسه‌ده، اووقتدن بری بو مقدارلر برآز تنزل ایتمشدر. آتلری ازمنهٔ قدیمه‌دن بری سرعت مشیلریله مشهور اولوب، علی‌الخصوص عسکر ایچون پك الویریشلیدر. قویونلرندن کلیتلی پیاغی اخراج اولنیورسه‌ده، جنسی اوقدر ایی دکلدر. چوبان کوپکلریله تازیلری دخی پك ایبدر. حیوانات وحشیه‌سی آرسلان، قپلان صرتلان یبانی کدی، آیی، طوموز، قورد، تیلکی، چقال، طاوشان، بر نوع میمون، یبانی اوکوز ومانده، غزال، دوه قوشی وسائره‌دن عبارت اولوب، صحراده غایتله زهرلی بر نوع بوینوزلی انکرك یلانی وبرمتره طولی اولان بر نوع کرتنکله بولنور.

معادنی دخی چوق اولوب، باقیر، توتیا، سیملی قورشون وعلی‌الخصوص دمیر معدنلری پك چوقدر؛ وبر خیلیسی اخراج اولنمقده اولوب، خیلی تمتعی موجب اولمقده‌در. مرمرلری دخی چوق اولوب، اسکی رومالیلر زماننده مشهور بولنمش اولان (نومیدیا) مرمرلرینك هنوز اوجاقلری بولنمامش ایسه‌ده، یشیل، قرمزی طمارلی کول رنکنده وسائر رنکلرده بر چوق مرمرلر اخراج اولنمقده‌در. لیطوغرافیا طاشلری، تباشیر، آلچی، چینی طوپراغی، آردوآز، بناطاشی، کوکورد، قیاطوزی وسائره دخی کثرت اوزره اولوب، سواحلك بر قاچ یرنده طوز چیقاریلیر ومرجان صید اولنور. چلیکلی، کوکوردلی وسائر موادی حاوی میاه معدنیه‌سیله ایلیجه‌لری دخی چوق اولوب، بونلرك بعضلرنده مکمل حاملر یاپلمشدر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — جزایرك اهالیسی ٣٨١٧٤٦٥ کشی اولوب، بونلرك ١٣٠٠٠٠ ی فرانسز، ١١٥٠٠٠ سائر جنسیتلره منسوب آوروپالی، ٣٤٥٧٤ ی یرلی یهودی وقصوری عرب وبربر اوله‌رق کاملاً مسلمدر. اهالیٔ اصلیهٔ قدیمه‌سی بربر اولوب، قرن اول هجریده فتوحات اسلامیه صره‌سنده جزیرة العربدن بر چوق اهالی اوطرفه هجرت واسکان ایتمکله بربرلرله عربلر آره‌سنده اختلاط وامتزاج وقوع بوله‌رق، ذاتاً بربرلر دخی دین اسلامی قبول ایله مدنیت اسلامیه دائره‌سنه داخل اولدقلرندن، آزوقت ظرفنده اهالی بر جنسیت تشکیل ایتمش، وبعض بربر لغت وتعبیرلرینی حاوی اولمق اوزره عموم ممالك بربریه‌یه مخصوص اولان بر نوع عربی ایله تکلمه باشلامشلردر. یالکز طاغلره چکلمش اولان بعض بربر قبائلی، دین اسلامی قبول ایتدکلری حالده، کندی لسانلرینی محافظه ایتمشلردر. بعده یدنجی قرن هجریده اوطرفه یکیدن هجرت ایتمش اولان بعض قبائل عرب دخی اهالیٔ اصلیه ایله اختلاط ایتمیه‌رك، خالص عرب حالنده قالمشلردر. اندلسك خرستیانلرك الینه کچمسی اوزرینه، قطعهٔ مذکوره‌نك اهالیٔ اسلامیه‌سندن بر حیلی نفوس دخی جزایره هجرت ایده‌رك، باشلیجه شهر وقصبه‌لرده یرلشمشلردر، که بونلر آوروپالیلر عندنده (Maures) یعنی «مغاربه» اسمیله معروف اولوب، باشلیجه تجارتله مشغولدرلر. ادارهٔ عثمانیه زماننده خیلی اتراك دخی جزایره کیدوب، بونلرك عرب نساسیله ازدواجلرندن متولد (قول اوغلی) اسمیله بر قوم تولد ایتمشدر، که عسکرلك باشلیجه بونلر طرفندن ایفا اولنوب، فرانسه دولتی دخی بونلردن (ترقو Turcos) اسمیله بر صنف تشکیل ایتمشدر. الحاصل عموم اهالینك جنسیتی عرب ولسان عمومیٔ محلی عربی اولوب، یالکز بعض قبائل بیننده بربر لسانی سویلنیورسه‌ده، بونلر دخی لسان عربی‌یه ده آشنادرلر. فرانسزجه شمدیکی حالده حکومت لسانی ایسه‌ده، اهالیدن اوکرنلری پك آزدر. اهالیٔ اسلامیه‌نك قسم اعظمی مالکی مذهبنه تابعدر. عندلرنده مغربی دینلن خط مستعملدر. اکثر اهالی مسکون اولوب، خیمه نشین اولان عشایر دخی بر دائرهٔ محدوده ایچنده ومجرد موسمه کوره حیوانلرینه مرعا بولمق مقصدیله حرکت ایدرلر. جزایر اهالیسی عمومیت اوزره تندرست، کیکلی وسکیرلی آدملر اولوب، جسارت وشجاعتله وذکاوت فوق‌العاده ایله متصفدرلر.

تقسیماتی، شهر وقصبه‌لر. — جزایر فرانسه حکومتی طرفندن تعیین اولنمش عمومی بر والی وقوماندانك تحت ادارهٔ ملکیه وعسکریه‌سنده اولدیغی

حالده، بروجه زیر ٣ ایالته منقسم اولوب، ١٧ قضا و ٣١٠ ناحیه‌یی جامعدر:

مقدار نفوس	ایالت	قضا
١٥٤٧٥٧٦	جزایر	جزایر
		مدیه
		میلیانه
		اورلیا نویل
		تزروزو
		بلیده
١٥٤٧١١٦	قسنطینه	قسنطینه
		بطنه
		بونه
		غوئلمه
		فیلیپویل
		سطیف
٨٧٠٥٠٣	وهران	وهران
		مسکره
		مستغانم
		سیدی بن عباس
		تلمسان

بو اوچ ایالتك بحری ساحلدن باشلایه‌رق صحرای کبیره طوغری ممتد اولور. جزایر ایالتی وسطده، قسنطینه ایالتی جهت‌شرقیه‌ده یعنی تونسله همحدود، وهران ایالتی دخی قسم غربیه‌ده یعنی مراکش دولتیله همحدوددر. بهر ولایتك قسم شمالیسی مأمورین ملکیه واسطه‌سیله اداره اولنوب، جبال مرتفعه‌ده وصحرای کبیر قربنده بولنان وبناءً علیه تماميله تحت اطاعته آلنه‌میان جهتلری ادارهٔ عسکریه تحتنده‌در. آنجق بو یرلر دخی تحت انضباطه آلندقجه، ادارهٔ عسکریه رفع اولنه‌رق، ادارهٔ ملکیه توسیع وتعمیم اولنمقده‌در. نواحیدن مقدار کافی فرانسز وسائر آوروپالی اهالی‌یی جامع اولانلری فرانسه اصولی اوزره ادارهٔ بلدیه تحتنده اولوب، آوروپالی مهاجرلری اولمیان ویا پك آز اولانلری ایسه بر صورت عرفیه‌ده اداره اولنور.

جزایرك بر خیلی بیوك وکوزل شهر وقصبه‌لری اولوب، کرك سواحلده بولنانلرندن وکرك ایچ طرفلرده ومرتفع محللرده مؤسس اولانلرندن اکثری کوزل منظره‌لی وشایان تصویر بر حالده‌در. فرانسزلر بو شهر وقصبه‌لرك اکثرنده جسیم قلعه‌لر وقشله‌لرله سائر ابنیهٔ عمومیه وخصوصیه انشا ایتمش اولدقلری کبی، مدنیت اسلامیه آثارندن اولان بعض جسیم ومصنع جوامع شریفه وحمام وچارشی وقلعه کبی ابنیه دخی جزایرك شهر وقصبه‌لرینی تزیین ایتمکده‌در. روماليلر زمانندن قالمش بر طاقم خرابه‌لر دخی جابجا مشهود اولمقده‌در. جزایرك باشلیجه شهر وقصبه‌لریله مقدار نفوسلری بروجه زیردر:

نفوس	شهر	نفوس	شهر
٨٠٠٠٠	جزایر	١٤٢١١	مدیه
٦٨٠٠٠	وهران	١٣٧٩٤	مستغانم
٤٥٠٠٠	قسنطینه	١٢١٦٧	بجایه
٣١٥٥٤	تزوزو	١١٥٥٣	سطیف
٢٨٢٢٤	تلمسان	٨٩٠٥	بلیده
٣٠٠٢٠	بونه	٨٧٣٧	اورلیانویل
٢٢١٦٧	فیلیپویل	٧٤٢٦	میلیانه
٢١٥٩٥	سیدی بن عباس	٦٧٢٨	غوئلمه
١٥٤٥٣	مسکره	٦٥١٤	بطنه

جزایرك قسم جنوبیسنده آطلاس سلسله‌سنك جنوبی اتکلرنده وصحرای کبیرده بولنوب اخیراً فرانسزلر طرفندن ضبط اولنمش وادارهٔ عسکریه آلتنه آلنمش‌اولان قصبه‌لرك‌دخی باشلیجه‌لری: بیسکره، لقوات، ژیویل، تغورت، کراره، قرداوه، ورکله والك جنوبده بولنان (غولیه) قصبه‌لریدر.

معارف وصنایع وتجارتی. — جماعت اسلامیه‌نك اسباب معارفی جوامع شریفه مربوطاتندن اوله‌رق اسکیدن قالمش بعض مدرسه‌لرله قرائت وحفظ قرآن کریمه مخصوص بعض صبیان مکتبلرندن عبارت اولوب، مدرسه‌لرده علوم آلیه وفقه وحدیث تعلیم اولنورسه‌ده، بو مدرسه‌لر دخی‌کوندن کونه تدنیده‌در. فرانسز حکومتی جزایرده وقسنطینه‌ده مسلمانلره مخصوص ایکی بیوك مکتب تأسیس ایدوب، بونلرده عرب وفرانسز لسانلریله فنون جدیده تدریس اولنمقده اولدیغی کبی، جزایرك ایالات ثلثه‌سنده ذکور واناثه مخصوص متعدد مختلط مکاتب ابتدائیه ورشدیه آچیله‌رق، بونلرده دخی عرب وفرانسز لسانلری تدریس اولنور. آوروپالیلره مخصوص آیریجه مکاتب دخی چوق اولوب، یالکز وهران ایالتی، اکثر مهاجرلری اسپانیول جنسیتنه منسوب اولدیغندن، معارف خصوصنده بر آز کریدر. جزایرده داخلی بر مکتب اعدادی، وبونه، فیلیپویل، قسنطینه، وهران وتلمسانده دخی برر داخلی رشدیه مکتبی موجوددر. جزایرده فن طب وجراحیه مخصوص بر مکتب عالی دخی واردر. جزایرك احوال تاریخیه وآثار عتیقه‌سنی تحقیق ایتمك وظیفه‌سیله موظف اولمق اوزره دخی بری قسنطینه‌ده ودیکری جزایرده ایکی جمعیت علمیه بولنوب، بر چوق نشریات مفیده‌یه موفق اولدقلری کبی، جزایرده مملکتك تاریخ طبیعیسنه مخصوص بر جمعیت فنیه دخی موجوددر.

اهالئ اصليه‌نك يعنى مسلمانلرك النده‌كى صنايع يوكدن بورنوس وكليم ايله دباغته وسراجلغه متعلق معمولات واسلحهٔ جارحه ايله صيرمه‌لى وايپكلى نقشلردن عبارت اولوب، قسنطينه ايله تلمسان شهرلرى صنايع محليه‌نك باشليجه مركزلريدر. آوروپا مهاجرلرى بر چوق بخار دكرمنلريله طوغله وكرميت فابريقه‌لرى ويوك وكتن ايپليكخانه‌لرى كشاد ايتمشلردر. فرانسز حكومتنك جزايرده اك زياده ايلريلتمكه چاليشديغى صنايع زراعته متعلق صنعتلردن عبارت اولوب، حبوبات، شراب، زيتون ياغى، پاموق، يوك وايپك محصولاتنك تكثيرينه جهد اولنيور.

تجارتى خيلى ايشلك اولوب، برنجى اسكله‌سى جزاير، ايكنجيسى وهران، اوچنجيسى بونه ودردنجيسى فيليپويلدر. فرانسه واسپانيا اسكله‌لريله منتظم واپورلرله اختلاطى اولوب، سنوى ٣٠٠ مليون فرانقى متجاوز تجارت اجرا اولنور، كه بونك ثلثانه قريب مقدارى ادخالات وبر ثلثدن زياده‌جه‌سى اخراجاتدن عبارتدر. تجارتنك درت خمسى فرانسه ايله وبر خمسى دول سائره ايله‌در. باشليجه اخراجاتى مبغير، قويون، پاموق، يپاغى، حلفه، باقير ودميرله قورشون كولچه‌سى، اون، پورتقال ومرجاندن عبارتدر. تونس ومراكشله اولان تجارتى جزئياتدندر. سودان تجارتى جزايره جلب ايتمك ايچون فرانسز حكومتنك واقع اولان اقداماتيله برابر، بو تجارت جزئيات قبيلندن اولوب، قسم كليسى طرابلس طريقيله اجرا اولنور.

وسائط اختلاط ومخابره‌سى. — جزايرك بتون اسكله‌لرندن ايچريلره طوغرى وهمان كافهٔ شهر وقصبه‌لرى آره‌سنده مكمل آرابه شوسه‌لرى بولنديغى كبى، دمير يوللرى دخى متعدد اولوب، وهراندن باشلايان بر خط ساحله متوازياً شرقه طوغرى اوزانه‌رق، اك بيوك شهر وقصبه‌لره اوغرايه‌رق، وباشليجه اسكله‌لره برر قول اوزاته‌رق، تونس حدودينه كيرر، وغولته وسوسه‌يه منتهى اولور. بر ايكنجى دمير يول خطى وهران ايالتنده آرزو اسكله‌سندن بدأ ايله، جنوبه طوغرى كيدوب، صعيده‌يى بكچدكدن صكره، مرتفع حلفه ياپلالرنده بر قاچ شعبه‌يه آيريله‌رق، جنوبى سلسلهٔ جبالك اتكلرينه قدر واصل اولور. ذاتاً برنجى خطدن دخى بر شعبه آيريله‌رق، وهران اسكله‌سنى حلفه ياپلالرينه ربط ايدر. بر اوچنجى خط مستغانمدن بدأ ايله، جنوبه طوغرى كيده‌رك، تاهرته قدر اوزادلمشدر. بر دردنجى خط فيليپويلدن بدأ ايله، قسنطينه‌دن بكچه‌رك، جنوبه طوغرى بيسكره‌يه قدر، وبر دردنجيسى دخى بونه‌دن تبسه‌يه قدر اوزادلمشدر. بو خطوطدن ماعدا جزاير شهرى قربنده برنجى خط بر قاچ قوله آيريله‌رق، اوراسى عادتا بر آغ صورتنى آلمش؛ وبر شعبه‌سى شليف واديسى بوينجه (ابوغزول) ه قدر تمديد اولنمشدر. مجموع خطوطى ٢٥٠٠ كيلومتره‌يى متجاوزدر. كرك داخل مملكتده وكرك بحراً فرانسه وسائر اوروپا سواحلنه تمديد اولنمش تلغرافلرى دخى چوقدر. پوسته‌لرى دخى منتظمدر. فرانسه اسكله‌لرندن وآوروپانك سائر طرفلرندن جزاير ووهران وفيليپويل ايله سائر اسكله‌لرينه مقتن صورتده آمدشد ايدن پوسته واپورلرندن بشقه هفته‌ده بركره جزاير سواحلى بوينجه ايشليوب، بتون اسكله‌لره اوغرار بر پوسته واپورى دخى واردر.

اصول اداره‌سى، احوال ماليه وعسكريه‌سى. — فرانسه دولتى جزايرك ادارهٔ ملكيه وعسكريه‌سنى وقوهٔ بريه وبحريه‌سنى عمومى والى وقوماندان صفتيله امراى عسكريه‌دن برينه احاله ايدوب، بونك معيتنده بهر ايالت ايچون ملكيه‌دن برر والى بولنور. ادارهٔ مملكت ملكيه وعسكريه‌يه آيريلوب، مأمورين ملكيه تماميله تحت انضباطه كيرمش اولان شهر وقصبه وقرايى، وهيئت عسكريه‌دخى عشاير وقبائل ايله هنوز تماميله تحت انضباطه آلنمامش محللرى اداره ايدرلر. عسكرى هيئتلرى معيتنده (Bureaux Arabes) يعنى «اقلام عربيه» اسميله بر طاقم قلملر واردر، كه بونلر واسطه‌سيله ادارهٔ مصلحت اولنور. جزايرده ساكن آوروپاليلر فرانسه‌ده استيفا اولنان تكاليفله مكلف اولوب، يالكز هجرته تشويق ايچون املاك ويركيسندن معافدرلر. اهالئ اسلاميه‌نك ويركيلرى ايسه عشر ايله ذكات تعبير ايتدكلرى اغنام رسمندن عبارتدر. هنوز تماميله تحت اطاعته آلنميان عشاير وقبائل ايسه «لازمه» عنوانيله مقطوع بر ويركى ويررلر. اهالئ اسلاميه قاضى ومفتيلرينى كندى بينلرنده انتخاب ايدوب، حكومته تصديق ايتديررلر؛

و امور مذهبیه‌لرینی بونلر واسطه‌سیله تسویه ایتدکلری کبی، کندیلری بیننده تحدث ایدن دعوالر ایچون دخی فرانسز محکمه‌سنه ویا قاضی‌یه مراجعته مخیردرلر. فرانسز حکومتی اهالیٔ اسلامیه‌دن منتظم صورتده عسکر آلمیور ایسه‌ده، ادارهٔ عثمانیه زماننده دخی عسکرلکله مشغول اولان و (ترقو) اسمیله معروف بولنان قول اوغلی صنفندن (زخاف) اسمیله بر قاچ آلای پیاده وعربلردن (سپاهی) نامیله بر قاچ آلای سواری عسکری تشکیل ایده‌رك، اشبو کوکللی عسکرلردن خیلی استفاده ایتمکده‌در. یرلی یهودیلر فرانسزلغی قبول ایتدکلرندن، ١٨٧٠ دن بری حقوق مدنیه‌یی حائز اولوب، مبعوث انتخاب ایتمك واولنمق حقنی حائز اولدقلری حالده، غرائب قواعد مساواتدن اوله‌رق، عربلر بوحقدن محرومدرلر. جزایرده بر باش پسقپوس و وهران ایله قسنطینه‌ده برر پسقپوس بولنور. جزایرك واردات سنویه‌سی ٤٣ ومصارفی ٥٣ ملیون فرانق راده‌لرنده اولوب، مصارفك بو وجهله وارداتدن زیاده اولمسی اقامت ایتدیریلن عسکر ایله اجرا اولنان اعمارات واصلاحاتدن وامور نافعه ایله ترقیٔ زراعت یولنده صرف اولنان مبالغ کلیه‌دن ایلری کلیور.

احوال تاریخیه‌سی. — جزایر خطه‌سی سائر ممالك مغربیه ایله برابر اسکی زماندن بری بربر اقوامیله مسکون اولوب، بربرلرك فلسطین ویمن وسائر جهات شرقیه‌دن اوراره هجرت ایتمش اولدقلری دخی مروی ومظنون ایسه‌ده، بوبابده بر کونه دلائل تاریخیه اولمدیغی کبی، بربرلرك تاریخ قدیملری دخی مجهولدر. میلاد عیسی (عم) دن ١٥ عصر اول بر طاقم فنیکه بحار وبحریونی تونس وجزایر سواحلنده بعض مستملکات ایدنمش؛ وقبل‌المیلاد ٨٧٨ ده فنیکه حکمدارینك همشیره‌سی (دیدون) تونسه هجرتله اوراده قرتاج جمهوریتنی تأسیس ایلمشیدی. بو جمهوریت ابتدا موجود اولان یرلی یعنی بربر حکمدارلرینه جزیه ویرمش ایسه‌ده، بعده‌کسب قوت‌ایده‌رك، بو ویرکیدن قورتلدقدن بشقه، غربه طوغری توسیع ممالك ایده‌رك، الیوم جزایر دیدیکمز خطه‌ده دخی بر طاقم یرلر ضبط ایتمشیدی. اووقتلرده جزایرك قسم شرقیسی (نومیدیا) اسمیله معروف اولوب، قسم غربیسی ایسه مغرب اقصی ایله برابر (ماوریتانیا) تسمیه اولنوردی. میلاددن ایکی اوج قرن اول قرتاج جمهوریتیله رومالیلر آره‌سنده وقوع بولان برصره محاربه‌لر قرتاجلیلری مشغول وضعفه دوچار ایتمکله، اوصره‌ده نومیدیاده یکی ایکی بربر دولتی تشکل ایتمشدی،که بونلرك بری (ماسیلیان) ودیکری (ماسیسیلیان) اسمیله معروف اولوب، بینلرنده دائما رقابت جاری بولنمش، وبری رومالیلرك طرفنی طوتارسه، دیکری قرتاجلیلره یاردیم ایده‌کلمشیدی. بو محارباتده اك زیاده شهرت قزانان (ماسنیسا) اولوب بوذات بتون (نومیدیا) یی ضبط ایتدکدن صکره، رومالیلره مغلوب، اولان قرتاجلیلرك دخی بر چوق یرلرینی اله کچیرمش؛ وآنجق رسماً روما جمهوریتنه تابع اولمش ایدی. بونك تورونی (یوغورتا) رومایه قارشی اعلان عصیان ایده‌رك، بر چوق محارباتده غالب اولدقدن صکره، میلاددن ١٠٤ سنه اول ماریوس طرفندن مغلوب و اسیر اولوب، اشکنجه آلتنده وفات ایتمکله، نومیدیانك بر قسمی رومانك بر ایالتی حکمنه کچمش؛ وبالکز مرکزی اولان (سرته) یعنی قسنطینه شهری ایله جوارلری ینه (ماسنیسا) نك تورونلرندن برینه ویرلمش ایدی. رومانك محاربات داخلیه‌سی اثناسنده نومیدیاده ینه ایکی حکومت تشکل ایدوب، هربری مخالفیندن بر طرفی التزام ایتمش؛ ونهایت سیلانك طرفنی التزام ایدن (هیمپسال) بتون نومیدیایی ضبط ایلمش؛ بونك اوغلی (یوبا) پومپیوسك طرفنی التزام ایتمکله، نهایت قبل‌المیلاد ٤٦ تاریخنده قیصر طرفندن کلیاً مغلوب اولوب، نومیدیا بر آز وقت رومالیلر طرفندن نصب اولنمش ورومالیلرله عقدمناسبات ایتمش اولان بعض حکمدارلره ویریله‌رك، بونلرك بری (یوبا) نك اوغلی ایکنجی یوبا، ودیکری بونك مشهوره قلئوپاتره‌نك قیزی (قلئوپاتره‌سلنیه) ایله ازدواجندن متولد بطمیوس ایدی. بو ایکی ذاتك اسمی ورسمی حکومتندن صکره میلادك ٤٠ تاریخنده نومیدیا بسبتون رومانك بر ایالتی حکمنه کچمش؛ وقسم شرقیسی تونس جهتیله برلشدیریله (آفریقا) وقسم غربیسی دخی، اصل ماوریتانیا دینلن مغرب اقصادن تفریق ایچون، (ماوریتانیا جزاریانه) یعنی «قیصرك ماوریتانیاسی» تسمیه اولنمش؛ ومغرب اقصی دخی (ماوریتانیا تینجیتانه) یعنی «طنجه ماوریتانیاسی» اسمیله آیریجه بر ایالت تشکیل ایلمش ایدی.

روماليلرڭ تحت ادارەسنده بولنديغى مدتجه جزايرڭ سواحلنده وسواحله قريب محللرنده وحتى ايچ طرفلرينڭ دخى بعض محللرنده برچوق رومالى ويونانلى مهاجرلر اسكان وتوطن ايدەرڭ، بيوڭ شهرلر ومعمور قصبەلر تأسيس ايتمشلردى؛ وروما حكومتى دخى منتظم يوللر، صويوللرى وسائر آثار عمران وجوده كتيرمشدى.كه بو آثارڭ بعضيسى اليوم موجوددر. تابرنجى قرن ميلاديده خرستيانلق آفريقانڭ اوطرفلرينه داخل اولوب، بربرلردن بوديني قبول ايدنلر پك آز بولنمش ايسەده، اوراده ساكن اولان روماليلر وسائر شهر وقصبەلر اهاليسى بودينله متدين اولمش؛ وايچلرنده برچوق مذهب نزاع واختلافلرى تولد ايلمش ايدى. بو وجهله مغرب ٤٠٠ سنەيه قريب مدت رومانڭ تحت تابعيتنده قالدقدن صكره، ميلادڭ ٤٢٩ تاريخنده والى بولنان (بونيفاس) حكومت متبوعەسندن دلكير اولمغله، استحصال استقلال ايتمك مقصديله اسپانيادن (وانداڵ) لرى امداده دعوت ايتمش؛ وبونلرڭ حكمدارى (جنسريق) ٥٠٠٠٠ عسكرله آفريقايه كچوب، روماليلردن ممنون اولميان بربرلره مذهبلرى منع اولنەرق تحت تضييقده بولنان بعض خرستيانلر دخى بونلره التحاق ايتمكله، آزوقت ظرفنده بتون مغربى ضبط، و معمورەلرى هدم واحراق ايتمش؛ وبونيفاس ايتديكنه نادم اولوب، نهايت مقاومته مجبور اولمش ايسەده، ١٤ آى هيپونه (يعنى بونه) قصبەسنده محصور قالدقدن صكره، تسليمه مجبور اولمشدر. جنسريق متعاقباً تونسى دخى ضبط ايله، بيوك بر دولت تشكيل، وبحريەجه دخى كسب قوت ايدەرڭ، سيچليا وساردنيا وباليار آطەلرينى ضبط ، وروماىى دخى نهب وغارت ايتمشيدى. كنديسندن صكره هونريق، غونتاموند، تراساموند وهيلدريق حكومت سوروب، آفريقاده وانداللر دولتى ٥٣٣ تاريخنەدڭ ١٠٥ سنه بقا بولدقدن صكره، هيلدريقڭ زماننده امراسندن برى عصيان ايدوب، داخلى بر فساد ظهور ايتمكله، فرصت ارتصادنده بولنان قسطنطينيه روم ايمپراطورى (يوستنايوس) امراسندن بليزارى ١٥٠٠٠ عسكرله كوندرمش؛ وبونڭ غالبيتيله وانداللرڭ حكومتنه ختام ويريلەرڭ، مغرب ممالكى روم ايمپرا- طورلغنڭ الينه كچمشدر. روملرڭ مغربده حكومتى بر بچق عصر قدر سورمش ايسەده، بو آراده بربرلر متماديا عصيان ايدوب، قسطنطينيەدن كوندريلن واليلر مجرد بو عصيانلرى باصديرمغله ومنازعات مذهبيه ايله اوغراشمقده واهالى‌يى آغر ويركيلرله ازمكده ايديلر.

انوار اسلاميەنڭ ظهورينى متعاقب غزاة مسلمين مغربه طوغرى ارجاع عنان اجتهاد ايدوب، حضرت عمر بن الخطاب (رضه) ڭ زماننده عمرو بن عاص مغربه بر سريه سوق ايتمش، وحضرت عثمان (رضه) ڭ زماننده دخى عبدالله بن سعدڭ قوماندەسيله بر سريه سوق اولنمش ايسەده، بونلر جدى فتوحاته دسترس اولەمدقلرى كبى، معاويه بن ابى سفيانڭ زماننده سوق اولنان (معاويه بن خديج) دخى فتوحاتى جزايره قدر توسيع ايدەمشيدى. نهايت هجرت نبويەنڭ ٥٠ تاريخنده ويزيد بن معاويەنڭ زماننده مغرب فتوحاتنه مأمور اولان (عقبه بن نافع) حضرتلرى طرابلس وتونس جهتلرينى فتح ايله، قيروانى تأسيس ايتدكدن صكره، جزايره داخل اولوب، بحر محيط آطلاسى ساحلنه وصحراى كبيرڭ ايچ طرفلرينەدڭ بتون اقطار بربريەيى ممالك اسلاميەيه ضم وعلاوەيه موفق اولمشدر. متعاقباً رؤساى بربردن (قصيله) اسمنده برى بربرلرى آياقلانديرەرق، كنديسندن صكره (كاهنه) ديمكله معروفه (دانيه) اسمنده بر قادين عصيانى ادامەيه چاليشمش ايسەده، ٦٩ تاريخنده عبدالملك بن مروان طرفندن كوندريلن عساكر مسلمين (قصيله) يى قتل ايتمش اولدقلرى كبى، ٧٦ تاريخنده دخى حسان بن نعمانڭ تحت قيادتنده كليتلى بر عسكر سوق اولنەرق، مغرب، يكيدن فتح اولنمشدر. اووقت بين‌الاسلام جزايرڭ قسم شرقيسى يعنى قسنطينه جهتى تونسله برابر (افريقيه) ناميله متعارف اولوب، قسم غربيسى ايسه تلمسانه قدر (مغرب اوسط) وتلمسانڭ اوتەسنده اولوب اليوم مراكش دولتنى تشكيل ايدن خطه دخى (مغرب اقصى) ناميله تسميه اولنوردى. الحاصل شمديكى جزايرى احاطه ايدەجك جغرافياى قديمده بر اسم بولنمديغى كبى، جغرافياى اسلامده دخى بويله بر اسم يوقدر.

دولت امويه زماننده مغربه برچوق واليلر كوندريلوب، جزاير دخى بونلر طرفندن اداره اولنمش؛ وبو اثناده ظهور ايدن خوارجله وبعض بربر قبائلنڭ

عصیانلریله اوغراشلمشیدی. دولت عباسیه‌نك تأسیسیله اسپانیاده بر ایکنجی دولت امویه‌نك تشکلی اوزرینـه، مغربده بر چوق قاریشقلقلر ظهور ایده‌رك والیلرله دها کوچك مأمورلرك بیـلـه هربری بولنـدیغی محلده اعلان استقلاله باشلامشیدی؛ وبینلرنه محاربه‌لر اکسیك اولمازدی. بو هرج ومرجك آره‌سنده نیم مستقل ویا استقلال ادعاسنده بولنور اوچ کوچك دولت ظهور ایتمشیدی، که بنی اغلب، ادریسیلر وبنی رستم دولتلریدر. بونلرك برنجیسی افریقیه‌ده، ایکنجیسی مغرب اقصاده اوچنجیسی دخی مغرب اوسطده حکم سوریوردی. بو وجهله جزایر ایکنجی قرن هجری اواخرندن اعتباراً بو اوچ دولت بیننـده منقسم بولنیوردی. [«اغلب، ادریسیلر ورستم» ماده‌لرینه مراجعت.] بنی رستم دولتی چوق وقت سوره‌مدیکندن جزایر دردنجی قرن هجری ابتداسنه‌دك بنی اغلب ایله ادریسیلر آره‌سنده منقسم بولنمش؛ و ۳۰۰ تاریخلرنده فاطمیلر ظهور ایدوب، بنی اغلب ایله ادریسیلری مضمحل ایتمش؛ وکندیلری مغربده ۵۲ سنه حکومت سوردکدن صکره، مصرده سلطنتلری باقی اولدیغی حالده، مغرب اللرندن چیقوب جزایرده (بنی زیری) دولتی تشکل ایلمشدر.

بنی زیری دولتی ابتـدا ملوك فاطمیـه‌نك والیسی حکمنده اولان یوسف بن زیری طرفندن ۳۶۰ تاریخ هجریسنده تأسس ایدوب، قسنطینه‌نك شرق جهتنده بولنمش اولان (عاشر) شهرینی مرکز اتخاذ ایتمشیدی. ملوك فاطمیه‌دن (معزلدین الله) پایتختنی مصره نقل ایتدیکنده، افریقیه والیلکنی مذکور یوسفك اوغلی (بلکین) ه براقوب، بو ذات ملوك فاطمیه نامنه خطبه اوقوتدیغی حالده، امر اداره‌ده بسبتون مستقل اولوب، تدریجاً توسیع ممالك ایله، اندلسده‌کی دولت امویه‌دن مغربی دخی ضبط، وجزایر شهرینی تأسیس ایلمش ایدی. ۴۴۰ تاریخنـده بنی زیری تختنده بولنان (معز بن بادیس) فاطمیلر نامنه خطبه‌یی رفع ایده‌رك، اندلسده‌کی امویلر نامنه خطبه اوقوتمش، وشیعیلکی منع ایله مذهب مالکی‌یی نشر وتعمیم ایلمشـدی. بو وجهله بنی زیری دولتی ۴۵۳ تاریخنه‌دك افریقیه وجزایر جهتلرینی اداره ایتدکدن صکره، منقرض اولوب، بویرلر سائر ممالك غربیـه ایله برابر یکی ظهور ایدن مرابطین دولتنـك حکمی آلتنه کچمشدر. مرابطین دولتنـك حکمی دخی ۵۴۳ تاریخنه‌دك دوام ایدوب، تاریخ مذکورده ظهور ایدن موحدین دولتی سائر ممالك بربریه ایله برابر جزایری دخی ضبط ایتمش، و ۶۶۷ تاریخنه‌دك حکم سورمشدر. موحدینك انقراضنده مغربده اوچ دولت ظهور ایدوب، مغرب اقصاده بنی مرین، مغرب اوسطده یعنی جزایرك غرب قسمنده بنی زیان، افریقیه‌ده یعنی جزایرك جهت شرقیه‌سیله تونسده دخی بنی حفص دولتلری حکم سورمکه باشلامش، وبینلرنده بر چوق محاربه‌لر وقـوع بولمش ایدی. بنی زیان سکزنجی وبنی مرین طقوزنجی قرن هجری اواخرینـه‌دك دوام ایدوب، طقوزنجی قرن هجری اوائلنده بنی حفص دولتی باقی ایدیسه‌ده، برطاقم غوائل وتشتتات داخلیه‌یه دوچار اولوب، سـواحلك اکثری اسپانیوللرك وپورتکیز وجنویز دولتلرینك یدضبطنه کچمش؛ وبنی زیان ایله بنی مرین دولتلری شعبات متباقیه‌سیله سائر قبائل بربر رؤساسنـدن عبارت بر طاقم حکومت صغیره ظهور ایده‌رك، ممالك بربریه هرج ومرج اولمشیدی. [«زیری، مرابطین، موحدین، مرین، زیان وحفص» ماده‌لرینه دخی مراجعت بیوریله.]

ایشته بو زمانده ودولت علیهٔ عثمانیه‌نك اوج بالای اقبالی اولان یاوز سلطان سلیم خان دورنده ایدی، که بابا اوروج ایله برادری بارباروس خیرالدین، دوننما ایله آق دکیزی لرزه‌ناك دهشت ایتمکده اولدقلری صره‌ده، بربرینی متعاقب بجایه وجیجلی وجزایر اسکله‌لرینی بعده تلمسانی ضبط ایده‌رك، اوصره‌ده اوروج بکك وقوع شهادتیله، خیرالدینـك تلاحق ایدن مظفریتی اوزرینه، عموم جزایر رؤساسی بالاتفاق مملکتلرینك امارتی غازئ مشارالیهه تکلیف، وخیرالدین دخی پادشاه عثمانیان نامنه بو عنوانی قبول ایده‌رك، خلیفهٔ اسلام نامنـه خطبه اوقوتمشـدر. بو وجهله جزایر ممالك عثمانیه دائره‌سنه داخل اولوب، قانونی سلطان سلیمان خان دورنده عصیان ایدن بعض رؤسای عربان ایله بحراً هجوم ایدن اسپانیا وجنویز دوننمالری دفعاتله خیرالدین پاشا طرفندن دفع وتنکیل، ومقدار کافی یکیچری عسکری کوندریله‌رك، مغرب اوجاقلری میاننده جزایر اوجاغی دخی تشکیل اولنمشـدر. ابتدا طرف دولتـدن مشاهیر بحریوندن خیرالدین پاشا

واوغلی حسن پاشا ومشهور سنان پاشا کبی والیلر
تعیین اولنوب، بعده دیوان تعبیر اولنان یکیچری
رؤساسی کسب نفوذ واقتدار ایتمکله، والیلر دیوانله
استشاره‌یه مجبور اولمش؛ ومرور زمانله دیوانک حکم
ونفوذی آرتدقچه، یکیچری آغالری بینلرنده (طایی)
عنوانیله بر رئیس انتخاب ایده‌رک، مملکتک ادارهٔ
حقیقیه‌سی بو طایلرک النده قالمش؛ وباب عالیدن
کوندریلن والیلر مجرد دولت طرفندن وکیل صفتنده
بولنمغه باشلامشلردی. مع هذا طایلرله والیلر آره‌سنده
منافرت ورقابت اکسیک اولمدیغی کبی، یکیچریلرک
طایی علیهنده حرکتلری دخی سیرک اولمیوب، بونلردن
موت طبیعی ایله وفات ایدنلری پک نادر ایدی. نهایت
دور سلطان احمد خان ثالثده طایی بولنان علی چاوش
باب عالی‌یه مراجعتله، وزارت عنوانیله والیلک
کندیسنه توجیهنی استرحام ایتدیکنده، دولت اوصره‌ده‌کی
مشاغلی جهتیله بو استرحامی قبول ایلمش؛ واو-
وقتدن طایلر مملکتک حاکم مستقلی حالنه کچوب،
برینک وفاتنده دیوانی ترکیب ایدن یکیچری آغالری
بینلرنده دیکرینی انتخاب ایدرلردی؛ وبو انتخاباتده
اکثریا مقاتله‌لر وقوع بولوردی. انتخاب اولنان طایی
درسعادته بر مأمور مخصوص کوندره‌رک، عرض
اطاعت وانقیاد ایدر؛ ومقابلةً درسعادتدن بر مأمور
مخصوصله کندیسنه وزارت رتبه‌سی وخلعت ارسال
اولنوردی. یکیچریلر اوراده‌کی یکیچریلر اولادندن
اخذ ویا آناطولی وروم ایلیدن جلب اولنوردی. اولاد
اتراکدن اولان قول اوغلی طائفه‌سی دخی دیکر بر
صنف عسکر تشکیل ایدیوردی. خیرالدین پاشا زماننده
وبلکه اهل صلیب محارباتندن ومسلمانلرک اسپانیادن
اخراجی وقوعاتندن بری اوجهتده خرستیانلرله
مسلمانلر آره‌سنده بیوک بر خصومت ومنافرت دوام
ایدوب، اسپانیوللر وسائر آوروپا خرستیانلری دفعاتله
جزایر سواحلنه مسلط اولدقلری، وبر طاقم قوانیر
قورصانلری بحراً ازماجاندن کری طورمدقلری
کبی، جزایر بحریونی دخی قورصان کمیلریله اسپانیا
وفرانسه وایتالیا سواحلنه یناشه‌رق، اخذ غنایم
ایتمکی، وآق دکیزده خرستیان سفائنی سربست
کزدیرمه‌مکی وظیفه اتخاذ ایتمشلردی. مؤخراً
قورصانلق اصولی عالم مدنیتده منع ورفع اولندیغی
حالده، جزایر قورصانلری ینه آق دکیزده طولاشه‌رق،
سفاینه ایصال کزند ایتمکدن واز کچمدکلرندن، وطایی
بولنان ذاتلر باب عالینک اوامر وتنبیهات اکیده‌سیله
برابر قورصانلغی منع ایتمدکلرندن، ویا ایده‌مدکلرندن،
بوندن طولایی فرانسه وسائر آوروپا دولی دفعاتله
جزایری تهدید ایتمشیدی. نهایت ۱۸۳۰ تاریخ
میلادیسنده فرانسه دولتی قوهٔ کلیه ایله جزایرک
اوزرینه هجوم ایدوب، جزایر شهرینی ضبط، وطایی‌یی
طرد واخراج ایله، موقتاً جزایر خطه‌سنی استیلا
ایتمشدر. آنجق کرک ترک عسکری وکرک عرب اهالی
فرانسز عسکرینه مردانه مقاومت ایتدکلرندن،
فرانسزلرک استیلاسی بیوک بر بطائتله اجرا اولنمش؛
وفرانسز عسکری کاه غالب وکاه مغلوب اوله‌رق،
اوچ سنه ظرفنده آنجق بعض سواحل واسکله‌لری
ضبط ایده بیلمشیدی. ۱۸۳۳ ده وهران ایالتنده
شرفادن عبدالقادر خروج ایدوب، فرانسزلره قارشی
مکمل بر قوهٔ مجاهدین تشکیل ایده‌رک، متعدد محاربه-
لرده فرانسزلری مغلوب ایتمکله، فرانسه دولتی
کندیسنی جزایر امیری طانیمغه مجبور اولمش؛ وامیر
عبدالقادر حضرتلری تلمسانی مرکز اتخاذ ایده‌رک،
یکی بر حکومت اسلامیه تشکیل ایلمشیدی. آنجق
فرانسزلر ضبط ایتمش اولدقلری مواقعی تحکیم
وعسکرلرینی تکثیر ایتمه‌ده دوام ایتدکلرندن، عبد-
القادر دخی مقابله بالمثله مجبور اولوب، بو مناسبتله
یکیدن محاربه آچیله‌رق، امیر بو دفعه دخی بعض
غالبیتلره نائل اولدقدن صکره، فرانسز عسکرینک
کثرتنه وسلاحلرینک تفوقنه قارشی طیانه‌میوب،
مراکشه چکلمکه مجبور اولمش؛ وذاتاً اقرباسندن
بولنان مراکش حاکمی دخی فرانسه‌یه قارشی اعلان
حربه تشویق ایده‌رک، مشترکاً سوق ایتدکلری
عسکرله فرانسزلری جزایردن اخراج ایده‌بیله‌جک
قوتی استحصال ایتمشلرسه‌ده، متعاقباً مراکش حاکمی
امیردن توهم ایده‌رک، فرانسزلرله برلشوب، عبد-
القادری یالکز براقدیغندن، بو دخی تسلیمه مجبور
اولمشدر. ۱۸۴۷ تاریخ میلادیسنده واقع اولان بو
تسلیمدن صکره جزایر بسبتون فرانسه‌نک النده
قالوب، اوته‌ده بریده عرب وبربر قبائلی مقاومتدن
خالی قالمامشلرسه‌ده، فرانسه‌نک دائرهٔ حکومتی کیتدکجه
توسع ایتمکده بولنمشدر. فرانسه ایله پروسیه محاربه-
سنده فرانسزلرک مغلوبیتندن بالاستفاده، جزایرلیلر
شدتلی بر قیام ترتیب ایتمشلرسه‌ده، باشه چیقه‌میوب،
وقوع بولان محارباتک نتیجه‌سی اوله‌رق، فرانسه

حکومتی بر چوق قبائلك اراضیسنی ضبط ایله، آلساس ولورندن بر طاقم مهاجرلر سوق واسکان ایتمشدر. ایشته بو وجهله فرانسه‌نك موقت استیلاسی حالا دوام ایتمکده وجزایردن عرب عنصرینك رفعیله مملکتك فرانسزلشدیرلمسنه چالیشمقده ایسه‌ده، بوکا موفق اولنه‌میه‌جغی شمدی‌یه قدر بو یولده واقع اولان مساعینك قلت ثمراتیله مستدلدر.

جزایر بحرسفید { ممالك عثمانیه ولایاتندن اولوب، طاشو وسیسا ـ مدن ماعدا آطه‌لر دکیزنده واقع جزایر عثمانیه‌دن مرکبدر. مقدما قبریس جزیره‌سی دخی بو ولایته تابع ایدی. جزایر مذکوره آسیاقطعه‌سنه مربوط اولوب، آناطولینك سواحل غربیه‌سی اوکنده سرپلمش برحالده بولنیور. جزایر مذکوره، غایت کوچك وغیر مسکون اولانلری داخل حساب اولمدیغی حالده، ٥ بیوك و ١٩ کوچك‌که جمعاً ٢٤ آطه‌دن مرکبدر. بو آطه‌لردن بشقه منتشا سنجاغنك ساحلنده اولوب، دکیزك ایچنه اوزانان طار واوزون بر برون دخی (میس) قضاسی نامیله جزایر بحر سفید ولایتنه ملحقدر. مرکز ولایت دفعاتله ساقزدن ردوسه وردوسدن ساقزه نقل اولنه‌رق، شمدیکی حالده ردوسده‌در. مقدما بیغا سنجاغی دخی بو ولایتدن معدود اولوب، مرکز ولایت قلعهٔ سلطانیه ایدی. جزایر مذکوره‌نك بیوکلری، شمالدن باشلایه‌رق، لیمنی، مدللی، ساقز، استانکوی وردوسدر. بونلردن یالکز استانکوی آطه‌سی قضا اولوب، دیکرلری سنجاق صورتنده اداره اولنه‌رق، جزایر صغیره دخی بونلره ملحق قضا وناحیه‌لر تشکیل ایدیور. جزایر مذکوره لسان عثمانیده والسنهٔ اجنبیه‌ده بشقه بشقه اسملرله تسمیه اولندیغندن، شمالدن باشلایه‌رق، اسامیٔ ترکیه واجنبیه‌لری بروجه زیر بیان اولنور:

Samothraki	سمدرك
Imbros	امروز
Limnos	لمنی
Ténédos	بوزجه آطه
Aïstrati	بوز بابا
Lesbos (Mytilini)	مدللی
Moskonisia	یونده
Psara	ایپصاره
Chios	ساقز
Nicaria	قاریوط
Phurnès	فورنی
Patmos	باطنوز
Lipsos	لیپسو
Leros	لریوز
Kalymnos	قالیمنوز
Astropalia	اوستروپالیه
Ko	استانکوی
Nisiros	انجیرلی
Symi	سومبکی
Tilos	ایلیاکی
Charki	هرکیت
Rhodes	ردوس
Karpathos	کرپه
Kasos	قاشوط

جزایر مذکوره‌نك اراضیسی اکثریت اوزره اراضیٔ برکانیه‌دن اولوب، وقتیله آتش افشان بولنمش بنار طاغلرك فوراندن تشکل ایتمشدر. عمومیت اوزره عارضه‌لی اولوب، آنجق پك یوکسك طاغلری یوقدر. مدللی وردوسده برقاج نهر بولنوب، دیکرلرینك ذکره شایان انهاری یوقدر. اکثریسنك طوپراغی پك منبت ومحصولدار اولوب، حبوبات متنوعه ایله اوزوم، پورتقال، لیمون، ماندلینه، ترنج، زیتون، وسائر میوه‌لری پك چوقدر. ساقز آطه‌سنده کلیتله ساقز آغاجلری دخی بولنور. حیوانات اهلیه‌سی کچی، قیون، صیغیر وسائره‌دن عبارت اولوب، مدللی آطه‌سنده جزیره‌نك اسمیله معروف کوزل بر نوع کوچك آتلر وردوسده دخی کوچك مرکبلر واردر. ردوسك اطرافنده‌کی آطه‌لرك اکثری طاشلق اولوب، بونلرك اهالیسی سونکرجیلکله تعیش ایدرلر. هوالری عمومیت اوزره معتدل وغایت صاغلام اولوب، قیشبن پك ملایم اولمغله برابر، یازین دخی ملتم روزکاری اکسیك اولمدیغندن، پك لطیفدر. اهالیٔ ولایت تقریباً ٣٠٠٠٠٠ کشیدن عبارت اولوب، بونلردن ٣٠٠٠٠ قدری مسلم، ٣٠٠٠ قدری یهودی وقصوری خرستیان ورومدر. مسلمانلر باشلیجه ردوس، استانکوی، مدللی وساقز جزیره‌لرنده وسائر بعض آطه‌لرك مرکزلرنده بولنیور. خرستیانلر رومجه ومسلمانلر ترکجه لسانیله متکلم اولوب، یالکز ساقزده‌کی اهالیٔ اسلامیه رومجه تکلم ایدرلر. اك بیوك شهر وقصبه‌لری ساقز، ردوس ومدللی اولوب، بونلر خیلی تجارتکاه اسکله‌لردر، ومختلف شرکتلره مخصوص پوسته واپورلری مقنن ومنتظم صورتده اوغرارلر. دیکر آطه‌لردن بعضلرینك مرکزلری دخی اولدقجه معموردر. [زیاده تفصیلات ایچون مذکور آطه‌لردن هربرینك اسمنه مراجعت بیوریله.]

جزایر بحر سفید ولایتی بروجه زیر ٤ سنجاق، ۱۸ قضا، و ۱۹ ناحیه‌یه منقسمدر:

سنجاق	قضا	ناحیه
ردوس	ردوس	قستلوز، لندوز، هرکیت
	کربه	
	قاشوط	
	سومبکی	ایلیاکی
	میس	
ساقز	ساقز	فلاموطی، وولیو، قرادمیله
	ایبصاره	
	قاریوط	
	لریوز	باطنوز
	قالیموز	اوستروپالیه
	استانکوی	انجیرلی
مدللی	مدللی	یره، آیاصو، مانده مانده، هرسه، قالونیه، پولنهت
	پیلمار	
	مولوه	
	یونده	
لمنی	لمنی	موندروز، بوزبابا
	امروز	سمدرك
	بوزجه آطه	

جزایر بحر سفید پك اسكی بر زمانده آناطولینك سواحل غربیه‌سیله برابر یونانیلر طرفندن اسكان اولنـه‌رق، ردوس ایله استانكوی واطرافلرنده‌كی جزایر صغیره اقوام یونانیـه‌دن (دوریان) لر، مدللی آطه‌سی (ائولیان) لر وسائرلری (یونیان) لرله مسكون ایدی. حتی ام شرقیه طرفنـدن یونانه ویریلن اسم دخی بونلرك اسمندن مأخوذدر. مدنیت یونانیه زمانـده بو آطـه‌لر اهالیسی پك چـوق ترقی وتمدن ایدوب، ایچلرندن نیجـه حكما ظهور ایتمشـدر. كیخسرودن صكره ایرانیلر آناطولینك سـواحلیله برابر بو جزایری دخی ضبط ایدوب، بوندن طولایی یونانیلرله محاربه‌یه كیریشمشلردی. بعده رومالیلرك الینه‌كچوب، روما دولتنـك ایكی‌یه انقسامنده شرق ایمپراطورلغی حصه‌سـنه دوشمش؛ وروم ایمپراطورلغنـك ضعفه دوچار اولمسی اوزرینه ، وندیك وجنوه جمهوریتلریله اهل صلیب شوالیه‌لری الینه كچمش ایدی. دها اول عربلر ردوس وسائر بعض آطه‌لری فتح ایتمشلرسه‌ده، چوق وقت محافظه ایده‌مه‌مشلردی. نهایت ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی وسـلطان بایزید ولی ایله بعده قانونی سـلطان سلیمان دورلرنده جزایر یونانیـه ایله برابر بو آطه‌لر دخی برربرر فتح اولنـه‌رق، ضمیمهٔ ممالك عثمانیه اولمشدر.

جزایر بحر محیط } ونام دیكرله اوقیانیا (Océanie) كرهٔ ارضك قطعات خمسه‌سـندن بری اولوب، بشنجیسی عد واعتبار اولنور.

موقعی، حـدود ومساحه‌سی. — اسمنـدن دخی آكلاشـلدیغی اوزره، بو قطعـه یكپاره بر قره‌دن عبارت اولمیوب، بحر محیط كبیرده سرپلمش بر چوق آطه‌لردن مركبدر. جزایر بحر محیط آسـیانك شرق جنوبیسیله آمریقانك غرب جنوبیسنده وبو ایكی قطعه ایله بحر منجمد شمالی وبحر منجمد جنـوبی آره‌لرنده واقعدر. °۹۱ طول شرقیدن °۱۰۵ طول غربی‌یه و °۳۵ عرض شمالیدن ″۵۶ عرض جنـوبی‌یه قدر ممتـد اولور. مسـاحهٔ سطحیه‌سی ۱۰۹۷۵۸۰۶ مربع كیلومتره‌در. اوقیانیا وسعت اراضیجه قطعـات خمسه‌نك دردنجیسی اولوب، آوروپا قطعه‌سندن بیوك ایسه‌ده، مقدار اهالیجه قطعات سائره‌دن پك كریدر.

تقسیمات طبیعیه‌سی. — جزایر بحر محیط بروجه زیر ٤ قسمه منقسمدر: مالسیا، ملانسیا، مقرونسیا، پولینسیا. بونلردن مالسیا آسیانك هندچینی سواحلیله آوستراليا سواحلی آره‌سنده واوقیانیانك غرب قسمنده واقع بر قاج بیوك وبر چوق كوچك آطه‌لردن عبارت اولوب، بعض جغرافیون بونلری آسیا قطعه‌سـنه مربوط عد ایتمشلردر. ملانسیا (یعنی جزایر سوداء) اوقیانیـانك غرب جنوبی قسمنـده واقع اولوب، آوسـترالیا قطعه‌سیله یكی كـینه وتاسمانیا آطه‌لرینی وبونلرك شرق طرفنده واقع بر چوق جزایر صغیره‌یی جامعدر. میقرونسیا (یعنی جزایر صغیره) اوقیانك غرب شمالی قسمنده واقع بر چوق آطه‌لردن مركبدر. پولینسیا (یعنی جزایر كثیره) اوقیانك قسم شرقیسندن عبارت اولوب، شمالدن جنوبه قدر ممتد اولور، وبر چوق جزایر صغیره ایله برابر یكی زلانده جزیره‌لرینی دخی احاطه ایدیور.

اقسام اربعهٔ مذکوره‌نك حاوی اولدقلری جزایر ایله مساحهٔ سطحیه ومقدار نفوسلری بروجه زیردر:

اقسام	جزایر	مربع کیلومتره	اهالی
مالسیا	سوماتره و ملحقاتی	٤٤٢ ٤٣٠	٢ ٠٠٠ ٠٠٠
	جاوه مع مادوره	١٣٤ ٦٠٧	١٦ ٨٩١ ٠٦٨
	بانقه	١٣ ٠٥٠	٦١ ٢٦٩
	بیدلیتون	٦ ٥٥٢	٢٤ ٩٩٩
	سونده جزایر صغیره‌سی	٩٧ ٥٩٢	٢ ١١٠ ٣٣٠
	بورنئو وملحقاتی	٧٤٨ ٦٩٠	١ ٧٥٨ ٠٠٠
	سلب وملحقاتی	١٧٢ ٨٤٨	٤٧٣ ٩٦٣
	ملوك جزایری	١١١ ٢٢١	٣٧١ ٠٠٠
	فیلیپین وسولو جزایری	٢٩١ ٤٤٨	٧ ٤٥٠ ٠٠٠
ملانسیا	آوستralیا	٧ ٦٢٨ ١٠٩	٢ ٧٦٠ ١٠٥
	تاسمانیا	٦٨ ٣٠٩	٤٠ ٠٨٤
	یکی کینه وملحقاتی	٨٠٧ ٩٥٦	٥٠٠ ٠٠٠
	یکی برتانیه (بسمارق جزایری)	٤٧ ١٠٠	١٨٨ ٠٠٠
	سالومون جزایری	٤٥ ٩٠٠	١٧٦ ٠٠٠
	سانته قروز «	٩٣٨	٥ ٩٠٠
	توقوپیا «	٦٦	٦٥٠
	یکی هبریده «	١٣ ٢٢٧	٧٠ ٠٠٠
	یکی قالدونیا «	١٧ ٠٨٠	٤٣ ٧٠٠
	لوایوته «	٢ ٧٤٣	١٧ ٠٠٠
	فیجی «	٢٠ ٨٠٦	١٢٧ ٤٤٤
میقرونسیا	ماجلان وآنسون جزایری	١١٠	١٠٠
	ماریانه «	١ ١٤٥	٨ ٦٦٥
	قارولینه «	١ ٠٠٧	٢٦ ٠٠٠
	پالائو «	٤٤٣	١٠ ٠٠٠
	مارشال «	٤١١	١١ ٦٠٠
	جیلبرن وپلیاسانت «	٤٣٠	٣٥ ٢٠٠
پولینسیا	یکی زلانده مع ملحقات	٢٧٢ ٩٨٩	٦١٩ ٧١٥
	تونغا جزایری	٩٩٧	٢٥ ٠٠٠
	ساموآ «	٢ ٧٨٧	٣٦ ٨٠٠
	جزایر متفرقه	٤٣١	١٦ ٠٦٤
	الیسه «	٣٧	٢ ٥٠٣
	اتحاد «	١٤	٥١٤
	فنیکس «	٤٢	٥٩
	ماناهیکی «	١٣٧	١ ٦٠٠
	فانینغ «	٦٦٨	٢٠٠
	قوق «	٣٦٨	٧ ٤٠٠
	توبوآی «	٢٨٦	١ ٣٥٠
	شرکت «	١ ٦٥٠	١٤ ٧٦٧
	پوموتو «	١ ١٠٠	٨٠ ٥٧٨
	مارکیزه «	١ ٢٧٤	٥ ٢١٦
	ساندویچ «	١٧ ٠٠٨	٨٠ ٥٧٨

اجمال

	مربع کیلومتره	اهالی
مالسیا	٢ ٠١٨ ٢٣٨	٣١ ١٤٠ ٦٢٩
ملانسیا	٨ ٦٥٢ ٢٣٤	٣ ٩٢٧ ٩٨٣
میقرونسیا	٣ ٥٤٦	٩١ ٥٦٥
پولینسیا	٣٠١ ٧٨٨	٩٠٢ ٣٤٤
جمعاً	١٠ ٩٧٥ ٨٠٦	٣٦ ٠٦٢ ٥٢١

بوجدولدن آکلاشلدیغی اوزره، پولینسیا ومیقرونسیا قسملرنده پك چوق آطه‌لر موجود ایسه‌ده، پولینسیاده‌کی یکی زلانده‌دن بشقه جمله‌سی کوچك واهالیلری آزدر. اوقیانیانك وسعت اراضیجه قسم اعظمی ملانسیا ایسه‌ده، بونك‌ده اهالیسی نسبةً آز اولوب، مجموع اهالینك قسم‌کلیسی مالسیا جزایرنده‌در.

شکل طبیعیسی، جبال وانهاری. — طبیعت اراضیجه جزایر بحر محیط عمومیت اوزره ایکی قسمه منقسم اولوب، بر قسمنك اراضیسی طاغلق ومرتفع ودیکر قسمنك اراضیسی دخی آلچق ودوزدر. مالسیا آطه‌لری کاملاً طاغلق اولوب، اکثر طاغلرینك ارتفاعی ٣٠٠٠ ایله ٤٠٠٠ متره آره‌سنده‌در. جزایر مذکوره کرهٔ ارضك اك برکانلی محلی اولوب، اوستلرنده یوزلرجه آتش افشان وبیکلرجه سونمش برکانلر واردر. ملانسیا جزایریله یکی زلانده آطه‌لری ارتفاع اراضیجه ایکنجی درجه‌ده اولوب، بونلرده دخی سونمش برکانلردن عبارت طاغلرله الیوم آتش افشان بعض برکانلر بولنیور. پولینسیا ایله میقرونسیا جزایر صغیره‌سی ایسه عمومیت اوزره آلچق اراضیدن عبارت اولوب، ١٠٠ متره‌یی تجاوز ایدر ارتفاعلری پك نادردر، واکثری حذای بحردن ایکی اوچ متره ارتفاعنده بولنیور. بونلرك طوپراغی اراضیٔ مرجانیه‌دن اولوب، مرجان قبیلندن بر طاقم حیوانات نباتیه ایله بعض حوینات بحریه‌جثه‌لرینك تحجرندن متشکل اولدقلری بین‌الارضیون متفق علیهدر. بوتشکلات نسبةً یکی یعنی دور بشریده حاصل اولمش شیلر اولوب، حتی شمدی دخی بر طرفدن سطح بحرك اوزرینه یکی آطه‌لر ظهور ایده‌رك کیتدکجه توسع ایتدکلری کوریلیور. اشبو مواد مرجانیه تحت‌البحر اولان بعض تپه‌لرك واکثریا سونمش برکان آغزلرینك اوزرینه قونه‌رق، بوتپه‌لرك ارتفاعنی آرتیرمغله، دکیزك اوستنه چیقمه‌لرینی موجب اولور. حتی جزایرك چوغی تسبیح شکلنده دائره‌لر ویا نصف دائره‌لر تشکیل ایده‌جك وضعیتده اولوب، بعضلری‌ده حلقه شکلنی ابراز ایدرلر، که بو اشکال اساسلرینك سونمش برکانلردن عبارت اولدیغنی کوستریور. جزایر مذکوره‌نك اکثری اوزون وطار اولوب، بعضلرینك اکی اوچ بش متره‌یی تجاوز ایتمز، بووجهله جزایر صغیره‌ده ذکره شایان هیچ بر طاغ اولیوب،

جزایر کبیره‌دن هر برینك جبالی دخی اسمی بحثنده ذکر اولنور. عمومیت اوزره آطه‌لرده بیوك ایرماقلر اوله میه‌جغی کبی، کوچکلرنده ذکره شایان چایلر دخی اولمیوب آوسترالیا ایله بوزنئو وجاوه کبی جزایر کبیره‌ده‌کی انهار دخی اسم خصوصیلری بحثنده مذکوردر.

اقلیم وهواسی. — یکی زلانده ایله منتهای جنوب وشمالده بولنان پك آز کوچك آطه‌لر مستثنا اولدیغی حالده، عمومیتله جزایر بحر محیط منطقهٔ حاره‌ده بولنمغله، هواسی فوق‌العاده صیجاق اولدیغی بیان ایتمکه حاجت یوقدر. بو آطه‌لرده موسم روزکارلری اسوب، آنجق جزایر مذکوره کرهٔ ارضك همان نصفی اوزرنده طاغنیق بولندقلرندن، بو روزکارلر دخی جزایرك جمله‌سنده بر طرز وصورتده دکلدر. بو روزکارلر شمال شرقی، جنوب غربی، شمال غربی وجنوب شرقی روزکارلری اولوب، هربر طرفك موسمه کوره ملتمی واردر؛ وبعض طرفلرده یاغمور یاغدیران روزکار دیکر طرفده قورو اسر. خط استوایه قریب محللرده شرقدن غربه وغربدن شرقه اسر موسم روزکارلری دخی واردر. دکیز صولرینك آقنتیلری دخی اکثریا روزکارك استقامتنه تابعدر. طاغلق آطه‌لرده حرارت ارتفاع اراضی ایله نسبت منعکسه‌ده اولوب، یوکسك یرلرینك هواسی معتدلدر. آلچق آطه‌لرده ایسه حرارت صرف عرض درجه‌سنه تابع اولوب، منطقهٔ حاره‌نك کنارلرنده ویاخارجنده بولنانلرینك وعلی الخصوص جنوبده‌کیلرك هواسی معتدل وقیشین صوئوقدر. یکی زلانده‌ده بزم یاز موسممزه تصادف ایدن قیش موسمنده قار دخی یاغار. کافهٔ اقالیم حاره‌ده اولدیغی کبی، یاغمورلر پك کثرتلی وشدتلی اولوب، یالکز بعض آطه‌لرك برر طرفی یاغمور یاغدیران موسم روزکارینه قارشی ودیکر طرفی بو روزکاردن محفوظ اولدیغندن، بو آطه‌لرك برر طرفی اشجار ونباتاتله مستور ودیکر طرفی قورو وغیرمنبتدر.

محصولات وحیوانات ونباتاتی. — جزایر بحر محیطك اکثر نباتاتی هندستان وهندچینی نباتاتنه مشابه اولوب، تخملری روزکار وآقنتی واسطه‌سیله اقطار مذکوره‌دن منتقل اولدیغی مظنوندر. مالسیانك اکثر آطه‌لری صیق ویوکسك اورمانلرله مستور اولوب، شرقه طوغری کیدلدکجه، نباتات کسب ندرت ایده‌رك، دها سیرك ودها آز قوتلی بولنور. باشلیجه محصولاتی هندستان جوزی، موس، آغاج اکمکی، بر نوع یر الماسی وسائره اولوب، پولینسیا ایله میقرونسیا وملانسیاده اهالینك مدار تعیشی بو قبیلدن محصولات طبیعیه‌یه منحصردر. حبوبات زرعی عندلرنده بسبتون مجهول اولوب، اخیراً آوروپا مهاجرلری طرفندن اقلیم وهوایه توافق ایدر بعض نوعلری اکلمکله باشلانمشدر. حیواناته کلنجه، مالسیاده آسیا قطعه‌سندن بچمه فیل، کرکدان، میمون، نسناس (اورانغ‌اوتانغ)، صیغیر، اینك، قویون وسائر حیوانات موجود ایسه‌ده، سائر جزایر بحر محیطده بوانواعدن هیچ بری بولنمیوب، آوسترالیا بحثنده ذکر اولنان بر طاقم حیوانات مخصوصه بولنیور، که بونلر دخی بر قاچ نوعدن عبارت اولوب، باشلیجه جسیم یراسه‌لرله قانغورو دینلن بر نوع چارپادن وکلیتلی صیچانلرله سائر بعض حیوانات غریبه‌دن عبارتدر. پولینسیا ومیقرونسیاده بونلر دخی ندرت اوزره اولوب، اك چوق بولنان حیوان بر نوع کوچك طوموزدر، که اتی اهالینك باشلیجه مدار تعیشلرندندر. طیوری چوق دکل ایسه‌ده، کوزل تویلی بعض انواع مخصوصه‌سی واردر. یلانلریله سائر حشراتی دخی آزدر. سواحلده بالیقلر پك چوق اولوب، اهالینك باشلیجه مشغولیتلرندن بری‌ده بالیقجیلقدر. آوروپالیلر آوسترالیا وسائر بعض آطه‌لره کلیتلی قویون وسائر حیوانات اهلیه کوتوروب، تأنیس ایتمشلردر؛ وکیتدکجه مقدارلرینی آرتیرمقده‌درلر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — جزایر بحر محیط اهالیسی، یوقاریده‌کی جدولدن آکلاشلدیغی اوزره، ٣٦٠٦٢٥٣١ مقدارنده اولوب، اخیراً هجرت وتوطن ایتمش اولان اوروپالیلر استثنا اولندیغی حالده، اهالیٔ اصلیه باشلیجه ٣ جنسه منقسمدر. بواوچ جنسدن برنجیسی ملایی جنسیدر، که عن‌اصل ملاقه شبه جزیره‌سندن اولوب، مغول عرقنه منسوب اولدیغی حالده، مالسیا جزایرینه یاییلوب، اهالیٔ اصلیه‌یی طاغلره واورمانلره چکلمکه اجبار ایله، جزایر مذکوره‌نك اهالیٔ متمدنه‌سی حکمنه کچمش؛ وکمیجیلکده‌کی مهارتلری جهتیله پولینسیا و میقرونسیایه و تا آفریقانك ساحلی

قارشیسنده‌کی مداغسقار جزیره‌سنه قدر یایلمشلردر.
جزایر بحر محیط اهالیسـنك قسم کلیسی بونلردن
عبارتدر. [« ملایی » و« مالسیا » ماده‌لرینه مراجعت.]
مالسیا جزایرندن بعضلرینك ایچ طرفلرنده نیم وحشی
حالنده یاشایان بعض اقوام ایله میقرونسیا وپولینسیا
اهالیسی دیگر برجنسیته منسوبدرلر، که بونلرك‌ده دخی
غربدن وهندستان جهتلرندن اورالره انتقال ایتمش
اولدقلری مظنون ایسه‌ده، بونلر ملاییلردن اسکیدرلر.
بونلر اقوام متعـدده‌یه منقسم اولوب ، رنگلری
بیاضدن قویو اسمره و صـاری‌یمتراق وزیتونی‌یه قدر
مختلف صورتلرده ایسه‌ده، عمومیت اوزره سیمالری
دوزگون وعرق قافقاسی‌یه پك مشابهدر . اقوام
مذکوره ملاییلر و ملانسیـالیلرله امتزاج واختلاط
ایده‌رك ، آطه‌لرك اکثرنده ملز حالنده بولنورلر.
ملانسیا جزایرینك اهالیسی ایسه اسکیدن (نغریتو)
(وپاپو) کبی اسملرله یاد اولنه‌رق ، بونلر سیـاه ویا
قوروم‌رنگنده ایسه‌لرده، آفریقا زنجیلرندن چوق
فرقلی اولوب ، صاچلری اوزون وبرونلری یاصیجه
اولمغله برابر، یوکسك وبعضاً غاغا شکلنده‌در.

کرك پولینسیا ومیقرونسـیا وکرك ملانسـیا
اهالیسی حال وحشیتده و بزم طرفلرده نوع بشرك
برقاچ یوزبیك سنه اول‌کی حالنده اولوب، آوروپالیلرك
دخولندن اول معـادندن اصلا خبرلری یوغیدی .
یعنی الیوم دور حجرده یاشـایوب، طاشدن معمول
بالطه‌لری وسائر سلاحلری وارایدی؛ ودری ایله یاخود
آغاج قبوغندن معمول بر نوع بز ایله اورتیلوب،
منسوجات اعمالندن دخی بیخبر ایدیلر. اکثری انسان
اتی دخی یرلردی. آوروپالیلرك ورودی کنـدیلرینی
دائرهٔ مدنیته ادخال ایده‌جك یرده، بالعکس بسبتون
توحیش ایتمش؛ وآوروپالیلرك برابر گتیردکلری مسکرات،
اسلحهٔ ناریه وعلل افرنجیه ایله هر نصلسه کندیلرینه
مسلط اولان سل‌رئه مرضی کوندن کونه مقدارلرینی
آزالته‌رق ، قپودان قوق‌کبی الك اول بویرلری کورن
سیاحلرك یوزبیکلرجه تخمین ایتدکلری بعض آطه‌لرك
اهالیسی شمدی بر قاچ بیك مقدارینه تنزل ایتمشدر.
تاسمانیا ویکی زلانده کبی بعض بیوك آطه‌لرده اهالیٔ
اصلیه‌دن نشان قالمامشـدر . موجـود اولانلرندن
بعضلری میسیونرلرك اجباریله اسماً ورسماً پروتستان
ویاقتولیك اولمشلرسه‌ده ، حقیقتده ینه اجدادلرینك
دینیله متدین اولوب، جن وپریلره وارواح امواته
معتقددرلر ؛ وبرطاقم غریب رسم وآیینلری واردر.

ملاییلر ایسه اولدقجه مدنی ودین اسلامله متدین
اولوب، مالسیاده‌کی اهالیٔ اصلیه‌یی دخی آوروپالیلر
کبی توحیش ایتمیه‌رك، بالعکس چوغنی دائرهٔ مدنیته
ادخال ایتمش، وکندیلرینه دین اسلامی قبول ایتدیر-
مشلردر. بناءً علیه کرك ملاییلرك کندیلری وکرك
بونلرك دائرهٔ نفوذی داخلنده بولنان اهالیٔ اصلیه
دیگر جزایر بحرمحیطه‌کی حال انقراضدن مستـثنا
اولوب، بونلر شریعت محمدیه سایه‌سنده مسکرات
استعمالندن توقی ایدیورلر؛ وسائر جزائر اهالیسی‌کبی
ناموس خصوصنده مبالاتسز اولمدقلرندن، آوروپالیلرله
اختلاط وامتزاج ایتمیه‌رك، علل افرنجیه‌دن دخی سالم
بولنیورلر. بناءً علیه ملاییلر ومالسیا اهالیسی‌کوندن
کونه چوغالمقده‌در؛ وبوقاریده‌کی جدولدن آکلاشلدیغی
کبی جزایر بحر محیط اهالیٔ عمومیه‌سنك قسم کلیسی
بونلردن عبارتدر . هرنه قدر دین اسـلام مالسیایه
مخصوص اولوب، ملانسیا وپولینسیا ومیقرونسیایه
همان دخول ایتمامش کبی ایسه‌ده ، عمومیت اوزره
جزایر بحر محیط اهالیسی حساب اولنورسه ، قسم
کلیسنك مسلمان اولدقلری کوریلور.

ملایی لسانی السنهٔ ادبیهٔ اسـلامیه‌دن اولوب ،
جزایر بحر محیطده خیلی منتشردر . میقرونسـیا
وپولینسیا لسانلری متعدد ایسه‌ده، جمله‌سی آره‌سنده
بیوك بر مشابهت ومناسبت بولنه‌رق، همان جمله‌سی
بر لسانك شعباتی حکمنده‌در، که بوده، جزایر مذکوره
آره‌سنده‌کی مسافه‌لرك بعدینه باقلورسـه ، موجب
حیرت بر حالدر. ملانسیا لسانلری آیریجه بر زمره
تشکیل ایدیورسه‌ده، بولسانلر دخی اهالینك درجهٔ
اسـتعداد ومدنیتیله متناسب اولوب، چوغی برقاچ
یوز کلمه‌دن عبارتدر.

ملانسیا وپولینسیاایله میقرونسیانك جدول‌مخصو-
صنده کوستریلن اهالیسنك قسم‌کلیسی آوروپا مهاجر-
لرندن عبـارت اولوب، اصـل یرلیلر پك آزدر .
مالسیاده ایسه آوروپالیلر پك آز مقدارده اولوب ،
اکثریت ملایی مسلمانلرنده‌در. مالسیاده خیلی مقدار
چینلی دخی بولنیور.

آورويا مستملكاتى وجزاير مستقله .— بر ايكى عصردن برى آورويا دولتلرى بحر محيط كبير جزايرنده استملاكات پيدا ايدەرك، جزاير مذكورەنك چوغنى مقاسمه ايتمشلردر. بو كونكى كونده اوقيانيانك قسم اعظمى انكلترەنك النده اولوب، ايكنجى درجەده فلمنك وبعده اسپانيا، فرانسه، آلمانيا و پورتكيز دولتلرينك مستملكاتيدر. انكلتره مستملكاتى، آوستراليا قطعهٔ كبيرەسيله بونك جنوب وشرقنده واقع تاسمانيا ويكى زلانده جزاير كبيرەسندن ويكى كينەنك شرق جنوبى قسميله فيجى جزاير مجتمعەسندن وجاتام، لورد هووه، نورفولق، روتومه، استاربورق، مالدن، فاننغ جزاير صغيرهٔ متفرقەسندن ويكى كينەنك جنوب شرقى جهتنده واقع (لويسياده) و (مويو) جزاير مجتمعەسيله بورنئو جزيرهٔ كبيرەسنك منتهاى شمال شرقى قسمندن عبارتدر. انكلترەنك النده بولنان بوواسع يرلرك اهالئ اصليەسى همان منقرض وكوندن كونه انقراض بولمقده اولوب، انكليز مهاجرلريله اسكان اولنمقدەدر.

فلمنكك مستملكاتى مالسيا جزايريله يكى كينەنك قسم غربيسنه منحصر اولوب، يالكز اسپانيايه تابع اولان فيليپين جزايريله بورنئونك قسم شماليسى وپورتكيزه تابع اولان تيمور جزيرەسنك قسم شرقيسى استثنا اولنديغى حالده، بتون مالسيا جزاير كبيره وصغيرەسى فلمنك دولتى مستملكاتندن معدوددر. آنجق انكليزلر كندى تصرفلرى تحتنده اولان جزايرى بسبتون انكليزلشديرمش اولدقلرى حالده، فلمنكليلر مالسيادەكى مستملكاتلرنده رسمى و اعتبارى بر متبوعيتله و يالكز تجارتى يد انحصارلرينه آلمغله اكتفا ايدەرك، جزاير مذكورەنك اكثرى يرلى بر طاقم حكومات اسلاميەنك تحت ادارەسنده بولنيور. ذاتاً جزاير مذكورەنك اهاليسى چوق اولوب، دين اسلامله متدين و مدنيت اسلاميه ايله متمدن بولندقلرندن، انكليزلرك آوستراليادە ويكى زلاندەدە يابدقلرينى فلمنكليلر مالسيادە يابەميورلر. فلمنكك بوندن اول بحر محيط كبيرده دائرهٔ حكم ونفوذى چوقدها واسع بولنمش اولديغى حالده، اكثر مستملكاتى انكليزلر طرفندن ضبط اولنمش، وموجود اولان مستملكاتدەكى حكملرى دخى موقت اولوب، انقراضه يوز طوتمشدر.

اسپانيا دولتى بحر محيط كبيرده الك اول جزاير كشف واستملاك ايتمش اولديغى حالده، بوكونكى كونده مستملكاتى همان يالكز فيليپين جزاير مجتمعەسندن عبارت اولوب، بونلرك شرق جهتنده واقع (ماريانه) و(قارولينه) جزايرينه برقاج سنەدن برى آلمانيا دولتى ادعاى استحقاق ايتمكدەدر.

فرانسەنك جزاير بحر محيطدەكى مستملكاتى: آوستراليا ايله فيجى جزاير مجتمعەسى آرەسنده واقع يكى قالدونيا و «مشروعيت» جزاير مجتمعەسندن، فيجينك شرق جهتنده واقع (اوويا) ايله (قوتونه) آطەلرندن وجهت شرقيەدە كائن «شركت»، توآموتو، توبوآى، ماركيزه جزاير مجتمعەسيله (مانغاروه) آطەسندن عبارتدر. فرانسەنك مستملكاتى يكى اولوب، كيندكجه توسع ايتمكده در.

آلمانيا دولتى بو صوڭ زمانلرده بحر محيط كبيرده مستملكات ايدنمكه قالقيشوب، يكى كينه جزيرهٔ كبيرەسى نصف شرقيسنك قسم شماليسنى وبونك شرق وشرق شمالى جهتنده واقع اولان «ترسانه آطەلرى» ايله «بيسمارق جزاير مجتمعەسى» نامنى آلان يكى برتانيه، يكى ايرلانده، يكى هانووره، يوكنويل، چويشل، ايزابله وسائر جزاير صغيرەيى ومارشال جزاير مجتمعەسنى الده ايتمشدر؛ و برطرفدن بوجزايرك غرب جهتنده اولان اسپانيا مستملكاتنه ال اوزاتمغله برابر، برطرفدن دخى شرق جنوبى يه طوغرى توسيع مستملكاته چالشمقده در.

پورتكيزك مستملكاتى ايسه ذكرى كچن تيمور جزيرەسنك نصف شرقيسيله بونك جوارندەكى بر ايكى كوچك آطەدن عبارتدر.

آمريقادەكى ممالك مجتمعه جمهوريتنك دخى بحر محيط كبيرده بعض كوچك آطەلرى واردر، كه (مانيهيكى) جزاير مجتمعەسنك شمالنده متفرق برحالده اولوب، وانكر، قريستماس، سامارنغ، سوالوو، هوولاند، ميدله اسلاند وسائرەدن عبارتدر. منتهاى غرب شماليده واقع (ماجلان) جزايرى ايسه جاپونيانك النده در.

اليوم مستقل بولنانلرك باشليجەلرى دخى غربدن باشلايەرق: سالومون، يكى هبريده، چلپيا، تاراوه (و نام ديكرله جيلبرت)، لاغونه، فنيكس، توكلاو، ساموه، قوق، مانيهيكى وساندويج جزاير مجتمعەسيله بحر محيطك اوتەسنده بريسنده طاغنيق برحالده بولنان برطاقم جزاير صغيرهٔ منفردەدن عبارتدر. بونلرك

اكثرى آلمانيا وفرانسه وانكلتره‌نك مطمح نظرلرى
اولوب، بركون بو دولتلرك مستملكاتنه الحاق اولنه‌-
جقلرنده شبهه يوقدر. شمديكى حالده حكومت دينله‌-
بيله‌جك برهيئت ادارهٔ محليه آلتنده بولنانى ساندويچ
جزاير مجتمعه‌سنك اك بيوكى اولان (هاواى) جزيره‌سى
ايسه‌ده، اوراده دخى اهالئ اصليه انقراض بولمقده،
وآمريقاليلرله چينليلر تزايد ايتمكده‌در.

احوال تاريخيه‌سى. — بحر محيط كبير جزايرندن
اكثرينك تاريخى آوروپا بحريونى طرفندن كشفلرندن
باشلايور. واقعا مالسيا جزايرى دها اول چينليلرله
هندليلر وعربلر عندنده معلوم اولوب، بطلميوسك
جغرافياسنده دخى ايما اولنمش؛ ووقتيله هندستان
مدنيتى بوجزايرده جارى بولنمش اولديغى كبى، آوروپا-
ليلرك كشفندن خيلى وقت اول عرب بحريون وسيا-
حينى بو آطه‌لره آمدشد ايده‌رك، دين اسلام و مدنيت
اسلاميه‌يى دخى ادخال ايتمشلر؛ وكتب اسلاميه‌ده بو
جزاير حقنده خيلى تفصيلات ويريله‌رك، ابن بطوطه
دخى بونلرك چوغنى كزوب كورمش ايسه‌ده، بو
تفصيلات برآز مشوش ومبهم اولوب، هر حالده
جزاير مذكوره، بعد مسافه‌لرى حسبيله، سائر ممالك
اسلاميه‌دن آيرى قاله‌رق، وقايع تاريخيه‌لرى تواريخ
اسلاميه‌يه قاريشه‌مامشدر. اون آلتنجى قرن ميلادى
اوائلنده اسپانيا وپورتكيز قپودانلرى آفريقايى طولا-
شه‌رق، بحر محيط هنديده‌كى جزايرى يكيدن كشف،
واكثرينى استيلا ايتدكلرى كبى، اسپانيا بحريوننده
مشهور (ماجلان) دخى آمريقاى جنوبى‌يى طولاشه‌رق،
وبحر محيط كبيرى شق ايده‌رك، ماريانه وفليبين آطه‌لرينى
كشف ايتمشيدى. ايشته اصل جزاير بحر محيطك
تاريخى — كرهٔ ارضك كرويتنى و هر طرفنك مسكون
اوله‌بيلمسى احتمالنى اثبات ايدن — بو ايكى سياحك بو
وجهله برى شرقه و ديكرى غربه طوغرى كيده‌رك
بر نقطه‌يه واصل اولملرى زماننده باشلايور. اووقتدن
اعتباراً آوروپا دولى طرفندن بحرى سياحتلر وفيلولر
سوق اكسيك اولميوب، پورتكيزليلر مالسيا جزايرينك
اكثريله هندستان سواحلنى ضبط ايتدكلرى كبى،
اسپانيوللر دخى ماجلانك كشف ايتديكى ماريانه وفيليپن
جزايرينى استيلا ايتمشلردى. متعاقباً يعنى اون آلتنجى
قرن ميلادى اواخرنده فلمنكليلر دخى بحراً اكتساب
قوت ايتمكله، بحر محيط هنديده پورتكيزليلره رقابت
ايتمكه باشلايه‌رق، مالاقه شبه جزيره‌سنده و جاوه
آطه‌سيله سائر جزائرده بعض مهم نقطه‌لر الده
ايتمشلردى. يكرمى اوتوز سنه ايچه‌دن فلمنكليلر
پورتكيزليلرى بسبتون طرد واخراج ايده‌رك، بتون
مالسيايى ضبط ايتمشلر؛ وانكليزلر دخى صوقلمغه
چاليشمشلرسه‌ده، اووقت فلمنكك دونمناسنه قارشى
چيقيشه‌مدقلرندن، ديكيش طوتديره‌مامشلردى.

واسقو دى غاما ايله ماجلانك سياحتلرندن صكره،
پورتكيزليلر و بعده فلمنكليلر غربدن واسپانيوللردخى
پرو و مكسيقه سواحلندن بحرى سياحتلر ايدوب،
مؤخراً انكليز و فرانسز بحريونى دخى انضمام
ايتمكله، وقوع بولان سياحات متعدده‌ده بحر محيط
كبيرك ايچنده طاغنيق بر حالده بولنان جزاير مجتمعه
ومنفرده بربرلرى آرقه‌سنده كشف اولنمش؛ واكثرى
كاشفلرينك منسوب برلندقلرى دولتلر طرفندن ضبط
اولنه‌رق، بعضلرى دخى دفعاتله صاحب دكيشديره‌-
مشلردر. بو قبيلدن اوله‌رق فلمنك جديد ايله يكى
زلانده، اسملرندن دخى آكلاشلديغى اوزره، فلمنكليلرك
كشفياتنده ايكن، اليوم انكليزلرك النده بولنيور.
بحر محيط كبيرده سياحت ايدوب جزاير كشف ايدن
بحريونك اك مشهورلرى: اسپانيول مندانه، تورس
وكيروس، فلمنكلى تاسمان، فرانسز بوكنويل ولاپروز،
انكليز قپودان قوق وروس وسائرلريدر.

جزاير بحر منجمد شمالى (Archipel Arctique)

آمريقانك شمالنده قطب شمالى دائره‌سى داخلنده واقع
بر طاقم بيوك وكوچك آطه‌لر اولوب، آمريقاى
شماليدن بعض طار بوغازلرله آيرلمشدر. بو جزاير
شرقاً غروئنلانده قطعه‌سنك غربنده بولنان (بافن)
دكيزيله وغرباً بحر منجمد شماليك اليوم مجهول
قسملريله محدود اولوب، ٦٨° ايله ٧٨° عرض شمالى
و ٧٠° ايله ١٢٨° طول غربى آره‌لرنده واقعدر.
اك غربيلرى اولان (بانق) جزيره‌سى بافن كورفزيله
بهرنك بوغازى آره‌سنده‌كى مسافه‌نك همان وسطنده
بولنيور. بو آطه‌لرك جمله‌سى همان دائمى صورتده
قارلر وبوزلرله مستور اولوب، سنه‌ده اوچ آى يعنى
ياز موسمنده دائمى صورتده كوندوز وقيشين اوچ آى

متمادياً كيجه در. موسم بهارڭ حلولنده كونش ابتدا
بر قاچ دقيقه عرض ديدار ايدوب، اوچ آى كيتدكجه
كونلر اوزامقده، وصوڭ بهارده دخى كيجه‌لر بووجهله
باشلايوب، تدريجاً بيومكده دوام ايدر. برنهار سرمدى
بولان يازموسمنڭ اواخرنده بوزلر قسماً چوزيلوب،
آطه‌لرڭ بعض يرلرنده طوپراق كورينور؛ و اواقليمه
مخصوص برطاقم چيملر وچيچكلرله اورتيلور. بوصوئوق
وحزين محللرده دخى بعض اسكيمولر دكيز آييسى دريسندن
معمول چركه‌لرينى قوره‌رق، و ياخود طوپراغڭ ويا
بوزڭ ايچنده قلبه‌لرينى ياپه‌رق، باليق آولامغله مشغول
اولورلر. آوروپا دولتلرى اون بشنجى قرن ميلاديدن
اعتباراً بوآطه‌لرڭ آره‌سندن آسيايه كيتمك اوزره بر
طريق بحرى كشف وتحريسيله اشتغال ايدوب، بو
اوغورده برچوق كميلر وبرچوق ماهرقپودانلر بوزلرڭ
ايچنده قاله‌رق، محو اولمشلردر. انڭ اول انكليز
قپودانلرندن (ويليام پارى) ۱۸۱۹ تاريخنده بوجزايرڭ
ايچينه كيروب، اكثرينى كشف ايتمكه موفق اولمشدر.
بعده ۱۸۰۰ ده فرانسه بحريوندن (ماق‌قلور) جزاير
مذكوره‌نڭ آره‌سندن كچه‌رك، آرانيلان طريقى كشف
ايتمش ايسه‌ده، بوطريق منجمد ويا جسيم بوز يغينلريله
مسدود اولوب، كچلمسى، محال اولمديغى وقت دخى،
پك مخاطره‌لى اولديغندن، بر ايشه يارايه‌مامشدر.
[«قطب شمالى» ماده‌سنه دخى مراجعت بيوريله.]

جزاير الخالدات { (ياخود جزاير السعادة) آفريقانڭ ساحل غربيسى

قارشيسنده وبحر محيط آطلاسيده واقع اولوب اليوم
اسپانيانڭ النده بولنان (قناريه) آطه‌لرينه عرب جغرافيونى
طرفندن ويريلن اسمدر. ايكنجى اسمى لاتينجه (فورتو-
ناتس) اسمنڭ ترجمه‌سندن حاصل اولمشدر. عرب جغرا-
فيونى اكثريا بو آطه‌لرى مبدأ طول ارض اعتبار
ايدرلردى. [«قناريه» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

جزايرلى حسن پاشا { عن اصل كليبولى تجارندن برينڭ

آزادليسى اولوب، ۱۱۵۲ تاريخنده بلغراد و موره
وحصارجق محاربه‌لرنده ابراز شجاعت ايتمكله، كسب
شهرت ايده‌رك، بعده جزايره عزيمتله، اوراده دخى اسپا-
نيوللره وسائر معارضلره قارشى براً وبحراً محاربه ايده‌رك،
اكتساب نام وشان ايتمش؛ وتلمسان بكى اولوب، عربلر
بيننده (ابوالبروت) اسميله شهرت بولمشيدى. برمدت
صكره جزاير واليسى كنديسنى چكه‌ميوب، اعدامنه
قصد ايتمسيله، اسپانيايه قاچوب، قرالڭ معاونتيله سلطان
مصطفى خان دورنده وراغب پاشانڭ زمان صدارتنده
درسعادته واصل اولمشيدى. جزاير واليسى صاحب
ترجمه‌نڭ تلمسان خزينه‌سنى صويه‌رق فرار ايتديكنى
يازمغله، مالى مصادره اولنمش ايسه‌ده، متعاقباً بواسنادڭ
اصلسز اولديغى تبين ايتمكله، مالى اعاده، و ۱۱۷۴ ده
كنديسى دونتماى همايون قپودانلقلرينڭ برينه نصب
اولنه‌رق، اوسنه روسيه ايله وقوع بولان محاربه‌ده چشمه
اوكنده روسيه‌لينڭ برقاچ كميسنى احراق ايتمش، وسوار
اولديغى كمى دخى آتش آلمسيله، كوجله جانى قورتارمش،
ومتعاقباً لمنى جزيره‌سنى تخليص ايلمش اولديغندن، ميرميرا-
نلغه ترفيع اولنه‌رق، آلتون چلنككه تلطيف وغازى عنوا-
نيله دخى تبجيل بيورلمشيدى. سنهٔ مذكوره اواخرنده
قپودان پاشا اولوب، ۱۱۸۶ ده بومقامدن عزل ايله،
بوغاز حصارى محافظلغنه و ۸۷ ده كوتاهيه وبعده روسجق
سرعسكرلكنه نصب اولنمشيدى. ۸۸ ده ثانياً قپودان
پاشا اولوب، ۹۳ ده موره محافظلغى دخى علاوهٔ
مأموريت اوله‌رق كنديسنه ويرلمكله، بالذات كيدوب،
اوراده اجراى سركشى ايتمكده بولنان بعض آرناود
بكلرينى اخراج ايتديكى كبى، ۱۲۰۰ تاريخنده دخى
مصره مأمور اولوب، اوراسنى تنظيم واصلاح ايله مشغول
ايكن، روسيه محاربه‌سى ظهور ايتمسى اوزرينه درسعادته
جلب اولنه‌رق، بحرسياهه عزيمت ايتمك اوزره ايكن،
۱۲۰۳ تاريخنده سلطان سليم خان ثالثڭ جلوسلرنده
قپودان پاشالقدن عزل ايله، اسماعيل سرعسكرلكنه
نصب اولنه‌رق، طونه‌ده روسيه عسكرينه
قارشى ايتديكى محاربه‌لرده مظفر اولمغله، ۱۲۰۴
تاريخنده شمنى مشتاسنده مسند صدارت عظمايه ترفيع
اولنمشدر. اوچ بچق آى بو مسندده قاله‌رق، سنهٔ
مذكوره‌ده، سكسان ياشنى متجاوز اولديغى حالده، وفات
ايتمش؛ وشمنيده بنا كرده‌سى اولان بكتاشى زاويه‌سى
جوارنده دفن اولنمشدر. فوق‌العاده جسور وشجيع
ايديسه‌ده، خونريزلكى دخى غير منكردر. جوامع
وتكايا كبى بعض خيراتى واردر. قپودان پاشالغى
دفعه‌لرنده ۱۷ سنه قدر امتداد ايتمكله، ترسانه‌جه خيلى
اعمارات واصلاحاته موفق اولمشدى.

جزایرلی عبدالقادر [« عبدالقادر » مادەسنە مراجعت]

جزره (جزیرۂ ابن عمردن مخففدر) دیاربکر ولایتنك ماردین سنجاغنه تابع قضا مرکزی بر قصبه اولوب ، دجلەنك ساحل یمیننده، دیاربکرك ۲۰۰ کیلومتره شرق‌جنوبیسنده وماردینك ۱٤۰ کیلومتره شرقنده واقعدر. [« جزیرۂ ابن عمر » مادەسنه دخی مراجعت.] — جزره قضاسی ماردین سنجاغنی ترکیب ایدن بش قضانك بری اولوب، سنجاغك منتهای شرقنده واقع اولمغله ، شرق شمالی جهتندن وان وشرق جنوبی جهتندن دخی موصل ولایتلری حدودیله محدوددر . ۲۱۹ قریەدن مرکب اولوب، همان جملەسی مسلم اولمق اوزره، ۳۵۰۰۰ قدر اهالیسی واردر . اهالیٔ قضا عرب وکردن مرکب اولوب ، لسان عمومی عربجه ایسەده ، ترکجه دخی مستعملدر. اهالینك برمقداری مسکون وبر مقداری دخی عربان عشایرندن عبارتدر . اراضیسی پك منبت ومحصولدار اولوب، لایقیله مزروع اولمدیغی حالده ، خیلی مقدار حبوبات متنوعه ایله میوەلرك انواعی وپاموق وتوتون کبی بعض محصولاتی واردر. معمولات صناعیەسی ایپلیکدن بزوآلاجه کبی بعض منسوجاتله عبا، مشین، باقر وکومش آوانیسی وسائرەدن عبارتدر. حیواناتی دخی چوق اولوب ، خیلی یاغ ویاپاغی ودری چیقار. اورالری کرك ازمنۂ قدیمەده وکرك اوائل دوراسلامده پك معمور ومسکون بولنمش اولدیغندن، جابجا قلعه خرابەلری وشهروقصبه ویرانەلری موجوددر.

جزری جزیرۂ ابن عمرده نشأت ایدن برچوق علما وسائر مشاهیرك لقبی اولوب ، بونلرك اك مشهورلری (بنواثیر) دیمکله شهرت بولان اوچ برادرلردر. [« ابن اثیر » مادەلرینه مراجعت.] — (ابوالعز اسمعیل الجزری) اسمنده برذات دخی اووقت معلوم اولان ساعتلر وصو ماکینەلریله سائر مصنوعات غریبه حقنده یازمش اولدیغی بر اثر معتبریله شهرت بولمشدر . ایتالیا علماسندن (دوروسی) مشاهیر علمای عرب حقنده یازدیغی کتابده جزرینك بو اثرینك ٦ فصلدن مرکب اولدیغی ، و سلطان سلیم خان نامنه ترکجەیه ترجمه ایدلدیکنی ، و بر قسمنك متنی پارس کتبخانەسنده بولندیغنی بیان ایدیور . — (شمس الدین محمد الجزری) دخی فقهاء شافعیەدن و مورخیندن اولوب، « الحصن الحصین » عنوانیله بر کتابی و تاریخه متعلق بر اثری واردر . ۷۳۳ تاریخنده وفات ایتمشدر.

جزولی (الشیخ ابو عبد الله محمد بن سلیمان بن ابی بکر) مشاهیر علمادن و شرفاء حسنیەدن اولوب، بین الناس مشهور و متداول اولان « دلائل الخیرات وشوارق الانوار فی الصلاة علی النبی المختار » عنوانلی کتاب شریفك صاحبیدر. ۸۷۰ تاریخنده فات ایتمشدر.

جزولی (ابوموسی عیسی بن عبد العزیز) مشاهیر نحویوندن اولوب، التنجی قرن هجری اواخرنده اندلسده یاشامش؛ واصرك عندنده قدر واعتباری زیاده اولوب، مشاهیر طبادن ابو بکر بن زهروابو محمد بن الحفید ایله همجلس اولمشدر. نحوده « جزولیه » عنوانیله مشهوربرکتابی وسائر بعض آثاری واردر.

جزه (وفارسیسی کزه) سجستانده برقصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جزی (ابو حزیمة السلمی) صحابەدن اولوب، مشرك ایکن اسیر طوتمش اولدقلری صحابەدن برذاتی نزدحضرت پیغمبری‌یه کتیرەرك ، ایمانه کلمکله، التفات حضرت نبوی‌یه مظهر اولمشیدی. اوغللری حیان وعبدالله واسطەسیله کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر . —(جزی بن معاویه التمیمی) اسمنده بری دخی عهد خلافت حضرت فاروقیده اهواز والیسی اولوب ، احنف بن قیسك عمی ایدی . بونك صحبتنده اختلاف واردر.

جزیره بو اسم شام ایله عراق و کردستان آرەسنده برخطۂ واسعەیه علم اولمشدر. سبب تسمیه دخی دجله ایله فرات ایرماقلری آرەسنده واقع اولمسیله، بوایکی ایرماغك خطۂ مذکورەنك ایکی جهتنده بربرینه زیاده تقرب ایتمسیدر . اسکی یونان جغرافیونی بو خطەیه « بین النهرین » معناسیله (مسوپوتامیا Mésopotamie) نامنی ویرمشلردر، که الیوم السنۂ اجنبیەده بواسمله یاد اولنمقدەدر.

موقعی، حدود ومساحەسی . — جزیره خطەسی فرات ایله دجله مجرالرینك اك زیادەبربرینه قریب بولندقلری دیاربکر (یعنی آمد) شهری حذاسندن باشلایوب،

جنوب شرقی‌یه طوغری اوزاندقجه طارلاشه‌رق، بغدادك اوست طرفنده وینه دجله ایله فرات مجرالرینك بربرینه زیاده تقرب ایتدکلری محلده منتهی اولور، که بو محلده نهرین آره‌سنده برطاقم جدوللر دخی بولنغله، بو خطه‌یه صحیحدن جزیره ویا شبه جزیره شکلنی ویریور. بو وجهله همان هر طرفی نهرین مذکورین ایله محاط اولان جزیره خطه‌سی شرقاً کردستان ایله، جنوباً عراق عربی ایله، غرب جنوبی جهتندن برالشام ایله، غرباً سوریهٔ بالا یعنی حلب جهتیله، شمالاً دخی آناطولی ایله وقدیماً ارمینیه دینلن ارضروم و وان جهتیله محاط ومحدوددر. ۳۸° ایله ۳۳°۲۰′ عرض شمالی و ۳۵°۳۰′ ایله ۴۲° طول شرقی آره‌لرنده واقع اولوب، شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه یعنی دیاربکردن بغداده قدر اولان طول اعظمی تقریباً ۷۰۰ وموصلدن خابورك منصبنه دك اولان عرض وسطیسی تقریباً ۲۰۰ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً وتخمیناً ۱۴۰ ۰۰۰ مربع کیلومتره در.

شکل طبیعیسی، جبال وانهاری. — جزیره‌نك قسم شمالیسی طاغلق ومرتفع اولوب، دیاربکر ایله ماردین واورفه آره‌لرنده (قره‌جه طاغ) و (طور عابدین) اسملریله برصره طاغلر بولندیغی کبی، موصلك جهت غربیه‌سنده دخی (سنجار) جبل منفردی بولنیور. ۳۸° دن ۳۵°۳۰′ عرض شمالی‌یه قدر ممتد اولان بو طاغلق محلك ارتفاع وسطیسی ۴۰۰ ایله ۵۰۰ متره آره‌سنده‌در. مذکور طاغلرك شمالی مائله‌سی برطاقم طاغ شعبه‌لرندن عبارت اولوب، دجله‌یه منصب اولمق اوزره، برطاقم کوچك چایلر آقیور. جنوبی مائله‌لری ایسه نهایت دوز اووه‌یه مبدل اولان برسطح مائل حالنده اولوب، بو طرفدن فراته منصب اولمق اوزره اورفه‌نك ایچندن کچن (جلاب) وبونك منصب اولدیغی (بلیخ) چایلریله (خابور) نهرینی تشکیل ایدن برچوق چایلر آقیور. خابور نهری جزیره‌نك اك بیوك چایی وفراتك اك بیوك تابعی اولوب، مجراسی ۳۵۰ کیلومتره‌یه قریبدر. بونی تشکیل ایدن چایلرك باشلیجه‌لری: جرجوب، زرقان، جانجاغ وسنجار نهرلریدر. سنجار طاغنك جنوب غربی اتکلرندن مذکور (نهر سنجار) آقدیغی کبی، شرقی اتکلرندن دخی (وادی احمر) و (وادی ثرثر) اسملریله ایکی چای آقیورسه‌ده، بونلر یازین قورور. جزیره‌نك قسم غربی وجنوبیسی ایسه دوز وآچیق واسع اووه‌لردن عبارت اولوب، بو اووه‌لر ایکی جسیم ایرماق آره‌سنده وبرچوق انهارك آلتنده بولنغله، طوپراغی نهرلرك مرور زمانله ایندیروب براقدقلری اتربهٔ مترسبه‌دن عبارت اولمغله، غایت منبت وکوزل مرعالری حاویدر.

اقلیم وهواسی، محصولات وحیواناتی. — جزیره‌نك قسم شمالیسنده هوا غایت صاغلام اولوب، یازین بر آز صیجاق اولور ایسه‌ده، قیشی بك لطیفدر. صولر نادراً طوکار. ایلك بهارك ابتدالرنده ویازك نهایتنده کثرتله یاغمور یاغار. هوانك بو مساعده‌سی طوپراغك قوهٔ انباتیهٔ فوق‌العاده‌سنه منضم اوله‌رق، بك چوق ومتنوع محصولات یتیشدیریر. بغدای وآرپه اکینلری بك یوکسك وصیق اولوب، بره اوتوز وقرق نسبتنده محصول آلنور. سیسام، پرنج وپاموق محصوللری دخی چوقدر. اوزوم، زیتون، طوت، بادم، انجیر، نار، پورتقال، لیمون، آرمود، قیسی، شفتالی، کراز، اریك وسائر میوه‌لرك انواعی غایت مبذول وبك لذیذ در. آریلری غایت نفیس بال ویریر. شمدیکی حالده اراضیسنك قسم کلیسی غیر مزروع و خالی اولدیغندن، طبیعی چایر ومرعا حالنده بولنوب، یوکسك اوتلرله مستوردر؛ وعشایر طرفندن کلیتلی قویون و سائر حیوانات اوتلادیلیر. بو خطه‌ده چالیشقان اهالی اسکان ایتدیریله‌رك، بعض عشایرك تجاوزاتندن دخی تأمین، وبعض طرفلری انهاردن جدوللر وحرقلرله اروا ایدیله‌جك اولسه، دنیانك اك معمور و اك برکتلی یری حکمنه کچوب، اون بش یکرمی ملیون اهالی بسلمکه استعدادی اولدیغنده اورالری رأی‌العین کورمش محققین متفقدرلر. بغداده قریب اولان قسم جنوبیسنده ایسه هوا چوق دها صیجاق ویاغمورلر دها سیرك اولدیغی کبی، طوپراق دخی عمومیت اوزره کلس وتباشیردن عبارت اولمغله، بو جهتك یالکز نهرلرك مجراسنه قریب اولان محللری منبتدر. بو جهتده خرما دخی یتیشیر. زفت معدنی جزیره‌نك بو جهتنده بك چوق اولوب، اکثر محللرنده سطح ارضده آقار. جزیره‌ده طولاشان عشایرك حیوانات اهلیه‌سی قویون، کچی، آت، دوه ومرکبدن عبارت اولوب، مرکبلری اوچ نوعدر. قورد، آیی، آرسلان، قبلان وسائر حیوانات وحشیه‌سی دخی چوقدر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — جزیره‌نڭ اهالیسی اراضینڭ وسعت واستعدادی درجه‌سندن پك دون اولوب، بوكا دخی سبب اوته‌دن بری بر طاقم عرب وكرد عشایرینڭ بو خطهٔ جسیمه‌یی سوریلرینه مرعا اتخاذ ایتملریله، زراعت وحراثتله اشتغال ایدن اهالی‌یی راحت براقامملریدر. بووجهله اهالینڭ قسم كلیسی كوچبه حانده یاشایان عشایردن عبارت اولوب، زراعتله اشتغال ایدن فلاحین طاقمی آنجق اللی بش بیك مقدارلرنده‌در، كه بونلر دخی باشلیجه دجله وفرات وادیلریله خطه‌نڭ قسم شمالیسنده بولنیور. بونلردن بعضلری اولرده وبرطاقلری چادرلرده اقامت ایدرلر. فلاحینڭ همان جمله‌سی عرب اولوب، عشایر ایسه عرب وكرد وتركمن اوله‌رق اوچ جنسیته منقسمدر؛ لكن بونلرڭ دخی قسم اعظمی عربدر. اسكیدن جزیرة العربدن مشهورطی قبیله‌سی جزیره‌یی مرعی و مسكن اتخاذ ایتمش ایسه‌ده، بعده عنزه وشمر قبیله‌لری كلوب، علی‌الخصوص شمر قبیله‌سی بوصوڭ وقتلرده جزیره‌ده بیوك برقوت ونفوذ پیدا ایتمشدر. برچوق عشیرتلره منقسم اولان بو قبیلهٔ جسیمه ١٤٠٠٠ قدر خیمه‌دن مركب اولوب، هرخیمه‌ده بربری اوستنه ٦ كشی حساب اولنورسه، مجموعی ٨٤٠٠٠ نفوس قدر اولور. بونلر غایت ماهر بینیجی اولوب، عرب جنسنه منسوب اعلا آت وقیصراقلریله وكلیتلی قویون ودوه سوریلریله جزیره‌ده جولان ایده‌رك، اهالیٔ مسكونه‌دن آقچه وذخیره وحیوانات اوله‌رق ویركی آلیرلر. عنزه قبیله‌سیله بینلرنده خصومت ورقابت بولندیغندن، عنزه قبیله‌سی اكثریا بر الشام جهتنه یاییلوب، نادراً فراتی تجاوزله جزیره‌یه كیره‌بیلیر. شمر قبیله‌سی جزیره‌نڭ باشلیجه جنوب وغرب جنوبی جهتلرنده جولان ایدوب، نادراً قسم شمالیسنه قدر چیقار. بوقبیله جربه، زیدار وعمر اسملریله اوچ عشیرته منقسم اولوب، خریسه، صایح، نجم، ثابت، عمود، فداغه، عبده، قلینان اسملریله فروع و شعباتی دخی واردر. طی قبیله‌سی خابورایله موصل آره‌لرنده بولنوب، ٣٠٠٠ خیمه قدر تخمین اولنیور. قسم شمالینڭ طاغلق محللرنده ایسه كرد وتركمان عشایری طولاشیرلر. بونلرڭ باشلیجه‌لری میلانی، جبور، كیلی ودقوری عشیرتلریدر. بونلرڭ بعضلری بعض موسملرده خانه‌لرده وبعض موسملرده دخی خیمه ایله یایلالرده اقامت ایتد-

كلرندن، پك ده كوچبه صاییله‌مازلر؛ وكرك بونلر كرك طی قبیله‌سی شمر كبی سركش اولمیوب، حكومته اطاعتلری واردر، وبعض تكالیفله دخی مكلفدرلر. كرد وتركمان عشیرتلری كندی لسانلریله متكلم ایسه‌لرده، لسان عربی‌یه دخی آشنا اولوب، استعراب طریقنی طوتمشلردر. بووجهله موصل، اورفه وماردین كبی بعض شهر وقصبه‌لر دخی داخل اولدیغی حالده، جزیره‌نڭ اهالیسی ٢٠٠٠٠٠ مقدارینی متجاوز اولمیوب، بهر مربع كیلومتره باشنه ١ ½ آدم دخی دوشمیور. اسكی سریانیلردن قالمه جزئی برمقدار نسطوریلر و یزیدیلرله شهروقصبه‌لرده ساكن برمقدار یهودیدن بشقه، بالجمله اهالی مسلم واكثری سنیدر.

تقسیماتی، شهر وقصبه‌لری. — جزیره جغرافیاجه اسكیدن بری آیریجه برخطه اعتبار اولنه‌رق، حدود طبیعیه ایله آیرلمش اولدیغی حالده، اداره‌جه درت ولایت ایله بر مستقل متصرفلق بیننده منقسمدر. شمال شرقی قسمی دیاربكر ولایتنه ملحق اولوب، ماردین سنجاغیله نفس دیاربكر ولایتنڭ بر ایكی قضاسنی تشكیل ایدیور؛ منتهای غرب شمالیسنده‌كی بیوك بر پارچه‌سی حلب ولایتنه ملحق اولوب، اورفه سنجاغنی تشكیل ایدیور؛ قسم وسطیسنڭ جهت شرقیه‌سی موصل ولایتنه ملحق اولوب، نفس موصل سنجاغنڭ قسم اعظمنی تشكیل ایدیور؛ قسم مذكورڭ جهت غربیه‌سی ایسه مستقلاً اداره اولنان زور سنجاغنڭ نصفندن عبارتدر؛ قسم جنوبیسی دخی بغداد ولایتنڭ نفس بغداد سنجاغنه ملحقدر.

جزیره ازمنهٔ قدیمه واوائل دور اسلامده پك معمور بولنمش اولدیغندن، هر طرفنده برچوق شهر وقصبه‌لر وقلعه‌لر وسائر آثار عمران ویرانه‌لری مشهود ایسه‌ده، شمدیكی حالده یالكز كوشه وكنارلرنده بر قاچ شهر وقصبه بولنیور. دیار بكر (یعنی آمد) شهری جزیره‌نڭ دیاربكر تعبیر اولنان قسم شمالیسنڭ مركزی اولوب، بغداد شهری ایسه عراق العربدن معدود اوله‌رق، جزیره‌دن خارج بولنمغله، بو خطه‌نڭ اصل مركزی واڭ بیوك شهری موصلدر، كه منتهای شرقنده ودجله كنارنده واقعدر. ایكنجی درجه‌ده‌كی قصبه‌لری دخی اورفه، رقه، ماردین، نصیبین، سنجار وتكریتدر. قریه‌لری دخی پك آز اولوب،

باشليجه قسم شماليسنده وفرات ايله دجله كنارلرنده بولنيور.

احوال تاريخيه‌سی. — جزيره خطه‌سی جودی طاغنڭ آلتنده بولنمغله، نوع بشرڭ بشيكی حكمنده اولوب، اسكيدن برى اقوام ساميه‌دن تورانده (ارم) ياد اولنان بر قومڭ مسكنی بولنمشدر. بناءً عليه كتب عبرانيه‌ده (ارم نهريم) يعنی «ارم نهرين» اسميله دخی ذكر اولنور. بو خطه‌نڭ هر طرفی آچيق اولوب، مدافعه‌يه صالح حدودی اولمديغندن، اسكيدن برى بين‌الدول ميدان منازعه بولنمشدر. تاريخڭ ضبط ايده‌بيلديكی زمانلرده آثوريلرڭ النده اولوب، بر آره‌لق فراعنهٔ مصر طرفندن دخی ضبط اولنمشيدی. جهانكير كيخسرو اوطرفلری ضبط ايله ايرانڭ حدودنی آطه‌لر دكيزی ساحلنه‌دك توسيع ايتديكی صره‌ده، جزيره‌يی دخی بو دولته الحاق ايتمش؛ واسكندرڭ خروجنده بو خطه دخی بو جهانكيرڭ ضبطنه كچوب، وفاتنده طوائف ملوكدن سوريه‌ده حكومت سورن سلفكيانڭ حصه‌سنه اصابت ايتمشدی. سلفكيان دولتنڭ انقراضنده يعنی قبل‌الميلاد ٦٤ تاريخنده اشكانيان دولتنڭ برشعبه‌سی جزيره وارمينيه‌ده تأسس ايلمشدی. بعده ساسانيانڭ حكمنه كچوب، يكيدن ايرانڭ بر ايالتی صورتنه كيرمش؛ وميلادڭ ايكنجی قرنی اواسطندن ظهور اسلام دورينه دكين ايرانيلرله رومانيلر وبعده روملر بيننده لاينقطع وقوع بولان محارباتڭ ميدانی اولوب، كاه روملرڭ وكاه ايرانيلرڭ ضبطنه كچمش؛ وبرخيلی وقت خابور نهری بين‌الدولتين حدود اتخاذ اولنمش ايدی. ظهور اسلامدن خيلی وقت اول جزيرة العربدن بر طاقم قبائل جزيره‌يه دخول ايله، اهالئ اصليهٔ قديمه‌يه وروم وايرانی وسائره‌دن مركب اولان اهالئ متراكه‌يه غلبه چالمشلردی. حضرت عمر بن الخطاب (رضه) ڭ زمان خلافتنده و ١٧ تاريخ هجريسنده (عياض بن غنم) حضرتلری جزيره‌نڭ فتحنه مأمور اولوب، كمال سهولتله بو خطه‌يی ممالك اسلاميه‌يه الحاق ايتمكله، يكيدن جزيرة‌العربدن برچوق اهالی اورايه نقل‌واسكان ايلمشلردی. فتحی متعاقب ويركی اوله‌رق بو خطه‌دن آلنان ذخاير وزيتون ياغی وسركه وبال كبی محصولاتڭ كثرتی اووقتكی معموريتنه بردليلدر. بنی اميه دولتی زماننده جزيره اهاليسی اكثريا علويلر طرفنی التزام ايتدكلرندن، بو خطه ينه برچوق محارباته جريانگاه اولمشيدی. خلافت عباسيه زماننده جزيره‌نڭ معموريتی درجهٔ قصوايه واصل اولوب، بو خطهٔ واسعه‌نڭ هر طرفنده جسيم ومعمور شهر وقصبه‌لر تأسيس اولنمش؛ وهر طرفی باغ وباغچه حالنه كچمش ايدی. اووقت قسم شماليسی (ديار بكر) وقسم جنوبيسی (ديار مضر) اسملريله ياد اولنوردی. آنجق بو معموريتڭ جلب ايتديكی انظار حرص وطمع نتايجندن اوله‌رق، دولت عباسيه‌نڭ تا اوائلنده جزيره‌نڭ هر طرفنده وقت وقت بر طاقم اشخاص ادعای تفردله رفع لوای عصيان ايتدكلرندن، كرك بونلرڭ كنديلری بيننده وكرك بونلرله مركز خلافت آره‌سنده وقوع بولان محاربات معموريتڭ دها ايلری‌يه كيتمسنه مانع اولمغه باشلامشيدی. هله دولت عباسيه‌نڭ دوچار ضعف اولمسيله امرای اتراكدن وسائره‌دن هر طرفده برر دولت ظهور ايتمكه باشلاديغنده، جزيره بونلرڭ آره‌سنده كل يوم وقوع بولان محاربه‌لردن اكثرينڭ ميدانی اولمغله، اووقتدن معموريتی كريلمكه باشلامش ايسه‌ده، دياربكر، موصل، ميافارقين، حصن كيف، رقه، رها (يعنی اورفه)، ماردين، جزيرهٔ ابن عمر وسائر شهرلری مناوبةً وبعضاً آيری آيری پايتخت اتخاذ اولنمغله، واورالرده تشكل ايدن دول صغيره ملوكنڭ اكثری دخی حسب الزمان علوم ومعارف وصنايعی حمايه ايده‌رك، ارباب علم وهنری تشويق ايتمكله، بر درجه‌يه قدر تلافئ مافات اولنه‌رق، دولت عباسيه‌نڭ نهايتنه‌دك جزيره ينه معمور ايدی. خلافت عباسيه زماننده جزيره‌ده حكم سورن دولتلرڭ باشليجه‌لری آل بويه، بنی عقيل، بنی مروان، بنی ايوب وسائره‌در. چنكيزڭ خروجی سائر ممالك اسلاميه ايله برابر جزيره‌يی دخی تخريب ايدوب، بو خونريزڭ ناتمام براقديغنی دخی تيمورلنڭ اكمال ايتمكله، اووقتدن برى جزيره‌نڭ اكثر شهر وقصبه‌لری ويرانه‌يه وتارله وباغ وباغچه‌لری مرعی حكمنه كچوب، عشاير بدويه‌نڭ جولانگاهی اولمشدر. چنكيز ايله تيمور آره‌سنده كذران ايدن مدتده جزيره آق قيونلی وقره قيونليلرڭ النده بولنمش؛ ونهايت اونجی قرن هجری اوائلنده ياوز سلطان سليم خان طرفندن ممالك عثمانيه‌يه ضم والحاق اولنمشدر. اووقتدن برى دياربكر، حلب، موصل وبغداد ايالت وياولايتلری آره‌سنده منقسم اولوب،

هیچ بر اهمیتی حائز بولنمامش، واسکی معموریتی اعاده اولنه‌مامشدر.

جزیرة ابن عمر { جزیره‌نك دیاربکر ولایتنه تابع اولان شمال شرقی قسمنده ودجله‌نك ساحل یمیننده اوله‌رق موصلك تقریباً ۱۵۰ کیلومترو یوقاریسنده یعنی شمال غربیسنده واقع بر قصبه اولوب، الیوم (جزره) اسمیله ماردین سنجاغنه تابع بر قضانك مرکزیدر. وقتیله خیلی معمور اولوب، مشاهیر علما وادبادن (جزری) لقبیله ملقب بر چوق ذواتك وازان جمله مورخ مشهور ابن اثیر ایله برادرلرینك مسقط رأسی بولنمشدر. روایته کوره، ۲۵۰ تاریخ هجریسنده بنی تغلبدن (حسن بن عمر بن خطاب) طرفندن بنا اولنمغله ، بو اسمله تسمیه اولنمشدر. موقعی دجله‌نك ایچنه هلال شکلنده کیرمش بر شبه جزیره اولوب ، قصبه‌نك تأسیسندن صکره بر خندق حفریله، قره‌یه اولان ارتباطی قطع اولنمش؛ وبو خندقده بر طاقم دکرمنلر یاپلمشیدی. شمدیکی حالده کوچك وغایتله پیس بر قصبه اولوب، هواسی دخی وخیمدر. بعضاً (جزیرهٔ عمریه) دخی‌دیرلر.

جزیرة اسوان { [«اسوان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جزیرة البربه { صعید مصرده اسوانك ۹ کیلومتره جنوبنده نیلك ایچنده بر آطه اولوب، اوزرنده زمان قدیمدن قالمه بر چوق خرابه‌لر و آثار عتیقه موجوددر. اسم قدیمی فیله (Philæ) در.

جزیرة الخضراء { (الجزیرة الخضراء) اندلسك منتهای جنوبنده وسبته‌بوغازینك مدخل شرقیسنده اوله‌رق جبل طارق برونك تشکیل ایتدیکی قویك ساحل غربیسنده وجبل طارق قصبه‌سنك قارشیسنده بر قصبه اولوب، الیوم اسپانیوللر عندنده اسم عربیسندن غلط اوله‌رق، (آلجزیراس) اسمیله معروفدر. [«آلجزیراس» ماده‌سنه مراجعت.] عربلر زماننده بیوك وتجارتکاه بر شهر اولوب، مشاهیر علما وادبادن (الجزیری) نسبتیله معروف بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

جزیرة الخضراء { (الجزیرة الخضراء) یاقوت حموی «معجم‌البلدان» نده بو اسمله بحر محیط هندیده وارض زنجده یعنی افریقانك سواحل شرقیه‌سی قارشیلرنده بیوك بر آطه اولدیغنی، واوزرنده (متنبی) و(ومکتبلوا) اسملریله ایکی قصبه بولنوب، هربری مستقل بر حکمدارك تحت اداره‌سنده بولندیغنی، وبونلرك کوفه‌دن اورایه هجرت ایتمش عربدن اولمق ادعاسنده بولندقلرینی بیان ایدیور. بو تعریفه کوره مداغسقار جزیره‌سی اولمق اقتضا ایدر.

جزیرة شریك { افریقیه‌ده تونس ایله سوسه آره‌سنده بر ناحیه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیورسه‌ده، افاده‌سندن آطه‌می یوقسه قره‌می اولدیغی آکلاشیله‌میور.

جزیرة العرب { (Arabie) آسیاقطعه‌سنك منتهای غرب جنوبیسنده شبه جزیره صورتنده بر بیوك یر اولوب، قوم نجیب عربك وطن اصلیسی ودین مبین اسلامك محل ظهوریدر.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — جزیرة العرب شمال غربیدن جنوب شرقیه طوغری اوزانمش غیر منتظم بر مستطیل شکلنده اولوب، قسم جنوبیسی شرقه طوغری توسع ایتمکله قبا بر چیزمه شکلنی آلیور. غرباً بحر احمرله، جنوباً عدن کورفزیله وبحر محیط هندی ایله، شرقاً وشرق جنوبی جهتندن بحر عمان ایله، شرق شمالی جهتندن دخی بصره کورفزیله یعنی بحر فارسله محاطدر. یالکز شمال جهتندن قره‌یه مربوط اولوب، هرنه قدر بو جهتدن دخی آسیانك سائر طرفلرندن دکیزه مماثل واسع چوللرله آیرلمش ایسه‌ده، حدود شمالیه‌سی تمامیله معین اولمیوب، جغرافیونك بعضی بو حدودی فرات وادیسنه قدر چیقارمش، وبعضلری برالشامی جزیرة العربدن خارج عدایده‌رك، یالکز (عنه) یه قدر فرات وادیسنی حدود عد ایتمش، واورادن بحرلوطك منتهای جنوبنه‌دك بر خط حدود چکمشلردر، که بو ایکنجی صورت دها طوغریدر. بحرلوطك منتهای جنوبندن عرب جغرافیونی خط حدودی (عقبه) کورفزینه ایندیره‌رك طورسینا شبه جزیره‌سیله تیه صحراسنی خارج براقیورلرسه‌ده، متأخرین جزیرة العربك حدودینی سویش کورفزینك منتهاسندن (عریش) ه قدر ممتد بر خط موهومه قدر توسیع ایده‌رك، سینا شبه جزیره‌سنی‌دخی جزیرة العربدن عد ایدیورلر. بو وجهله جزیرة العرب شمالاً عراق عربی، جزیره، برالشام وفلسطینله؛ شمال غربی

کوشه‌سندن دخی خطهٔ مصریه ایله محدوددر. بو
حدود داخلنده اوله‌رق، ۳۰° ۳۴′ ایله ۱۲° ۴۰′
عرض شمالی و ۳۰° ایله ۵۸° طول شرقی آره‌لرنده
ممتد اولوب، شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه اولان
طول اعظمی ۲۵۰۰ کیلومتره یعنی یتمش بش
مرحله، وشرقدن غربه اولان عرض وسطیسی ۱۰۰۰
کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ۳۱۵۷۰۰۰
مربع کیلومتره اولوب، فرانسه‌نك همان آلتی مثلی
بیوکلکنده‌در.

شکل طبیعیسی، جبال وانهاری. — جزیرة العرب
آسیا قطعه‌سنه دها زیاده مربوط وآسیادن معدود
اولدیغی حالده، طبیعت اراضیجه واحوال طبیعیه
وهوائیه‌جه آسیادن زیاده آفریقایه مشابهدر. بوواسع
شبه جزیره سواحل بوینجه اوزانیر آلچق یرلردن
سواحله قریب یوکسك طاغلردن وداخلی مرتفع
وواسع اووه‌لردن عبارتدر. اصل طاغلری قسم
غربیسنده اولوب، فلسطین حدودندن باب‌المندبه‌دك
بحر احمر سواحلنه متوازیاً بر سلسلهٔ جبال اوزا-
نیور،که (سرات) اسم عمومیسیله معروف اولوب،
یمن ایله حجاز آره‌سنده واقع عسیر خطه‌سنده اولان
اك یوکسك محلنك ارتفاعی ۲۵۰۰ متره‌یی متجاوزدر.
قسم شمالیسنده یعنی حجاز خطه‌سنده ارتفاعی
آز، طاشلق وقوروبر طاغ صورتنده اولدیغی حالده،
عسیردن آشاغی یعنی جنوب جهتنده بو سلسله بر
چوق شعبه‌لره آیریله‌رق، یمن جبالنی تشکیل ایدیور.
وبر چوق نهرلر دخی آقغله، بو خطه‌یی جزیرة العربك
باغچه‌سی حالنه قویبور. ساحل جنوبیده حضرموت
خطه‌سنده واقع (جوهره) جبالی دخی یمنك (سرات)
سلسله‌سنه مربوطدر. سواحل شرقیه قربنده وعمان
خطه‌سنده اولان جبل احضرك ارتفاعی دخی ۲۰۰۰
متره‌دن اشاغی دکلدر. جزیرة العربك وسطلرنده
وحجاز ایله بحرین آره‌سنده واقع نجد خطه‌سنده
دخی منفرد بر قاچ طاغ بولنوب، بونلرك بعضلری
خیلی یوکسك ایسه‌ده، ارتفاعلری هنوز تعیین
اولنه‌مامشدر. تهامه آلچق وقوملق اولوب، جبال
سراتدن اینن نهرلر دخی حرارتدن قورویه‌رق، بر
طاقم متعفن بطاقلقلر تشکیل ایتدکلرندن، جزیرة-
العربك بحر احمر سواحلندن عبارت اولان بو قسمی
پك صیجاق وهواسی وخیم ایسه‌ده، تجارتكاه اسکله‌لری
اولمق حسبیله، معمور ومسکوندر. تهامه‌نك شرق
جهتنده شمالده حجاز وجنوبده یمن خطه‌لری بولنوب،
ارتفاعلری حسبیله هوالری معتدل اولمغله، بوایکی
خطه وعلی‌الخصوص یمن پك معمور ومسکوندر.
حجازك شرق جهتنده (نجد) خطه‌سی بولنوب، مرتفع
یایله‌لرله بعض طاغلری شامل بولنمغله ، هرنه قدر
میاه جاریه‌سی آز وبعض طرفلری چول ایسه‌ده،
معمور ومسکون یرلری دخی چوقدر. برالشامه قدر
اوزانان یمامه‌ده‌دخی طبیعت اراضی بوسیاقده‌در. نجدك
جهت جنوبیه‌سنده یعنی یمن ایله عمان آره‌سنده ایسه (دهنا)
تعبیراولنورواسع برچول واردر،که آفریقانك صحرای
کبیرینه مشابه وبلکه اوندن بتر اولوب، قابل سکنی
هیچ بر محلی یوق کبیدر. دهنانك جنوبنده سواحل
جنوبیه بوینجه حضرموت وشحر خطه‌لری وشرق
جهتنده دخی عمان خطه‌سی بولنیور. عمان بحر فارس
ایله بحر عمان آره‌سنده واسع بر شبه جزیره شکلنده
اولوب، مرتفع محللریله سواحلی خیلی معموردر.
نجدك شرق جهتنده (نفود) اسمیله بر چول واردر،که
بونك‌ده اوته‌سنده یعنی بحر فارسك سواحل غربیه-
سنده الحسا و بحرین خطه‌لری بولنوب ،
معمورجه‌در. بو وجهله جزیرة العربك ثلثانی معمور
ویاقابل عمران اولوب، یالکز بر ثلثی ناقابل سکنی
چول حالنده‌در. فلسطین ایله باب المندب آره‌سنده
۲۰ قدر محلده برکان اثرلری کوریلوب، بونلردن
یالکز خیبر قربنده اولانی هجرت نبویه‌دن ۶۰۰
سنه اول آتش افشان بولنمش، وروایته کوره
حضرت فاروقك زمان خلافتنده دخی بر آره‌لق
علولر چیقارمشدر. جزیرة العربك احوال مخصوصه-
سندن بری انهارك ندرتی اولوب، بو واسع خطه‌ده
ایرماق دنیله‌بیله‌جك هیچ بر نهر یوقدر. جبال سراتدن
حجاز خطه‌سنده آقان صولر پك آز اولوب، عسیر
ویمنده دها زیاده ایسه‌ده، مسافه‌نك آزلغی حسبیله،
بونلر کوچك چایلر حالنده قالدقدن بشقه، اکثری
تهامه قوملرنده قورویوب، یالکز یاغمور موسملرنده
بحراحمره واصل اوله‌بیلیرلر. بونلرك باشلیجه‌لری مکه-
وطائف قربنده آقان (وادی بهره) (وادی الشیجه)
ایله قنفده قربنده‌کی (وادی کنونه)، عسیرده‌کی
(وادی العشر) ویمنده‌کی (وادی السهم) در. جبل سراتك
وعلی‌الخصوص عسیر ویمن خطه‌لرنده‌کی قسم جنو-

یمسنك شرقی انكلرندن دخی بر طاقم نهرلر آقوب، بونلر طاغلرك آره‌سنده آقدقجه، بیومكله، مسافه‌لری دها اوزون ایسه‌ده، ایچ طرفده‌كی چوللره واصل اولنجه، یالكز یاغمور موسملرنده سیل حالنده بردرجه‌یه قدر اوزانوب، سائر موسملرده قورورلر. یالكز تعز جهتنده نبعان ایدن (وادی‌كبیر) عدن قوینه، وصنعا جوارلرنده نبعان ایدن (وادی‌شارد) ایله (وادی ذمار) حضرموته اینوب، اكثریا عدن كورفزینه واصل اولورلر. دهنا ونجد چوللرنده قوروبان انهارك اك بیوكی عسیرده نبعان ایله شمال شرقی‌یه طوغری آقان (وادی بیشه) در. جزیرةالعربك سائر طرفلرنده ذكره شایان هیچ بر نهر اولمیوب، آنجق بو حطهٔ واسعه (وادی) دینلن وبعضلری پك اوزون اولان بر طاقم قورو دره‌لرله شق اولنمشدر. بونلر عادتا نهر یتاغی صورتنده اولوب، یاغمور موسملرنده بعضاً ایچلرنده خیلی بیوك وخیزلی سیللر آقار. بونلرك اك بیوكی عسیر جهتندن باشلایوب، شبه جزیره‌نك قسم اعظمنی شق ایله فراته واصل اولان (وادی‌الرمیم) در، كه بونك سیلی فراته قدر واصل اولدیغی واردر.

سواحل وجزایری. — جزیرة العربك سواحلی ۳۷۰۰ كیلومتره طولنده اولوب، بحر احمرده قیالق مرجان وسائر حیوانات نباتیه تحجرندن متشكل وشعب (وغلطی شاب) دینلن بر طاقم قیالرله وكوچك آطه‌لرله مسدود اولدیغندن، بیوك سفائنك تقربی خیلی مشكلدر. عدن كورفزیله بحر هندی وعمانده‌كی سواحلی دخی یوكسك وصرب اولدیغندن، ینه سفائنك یناشمه‌سنه مساعد دكلدر. بحر فارسده‌كی سواحلی بالعكس آلچقدر. بحر احمرده سویش وعقبه كورفز-لرندن بشقه كورفزی وبیوك قویی اولمیوب، مع هذا ینبع، جده، قنفده، حدیده ومخا كبی خیلی تجارتگاه اسكله‌لری واردر. سواحل جنوبیه‌سنده بر قاچ قوی موجود ایسه‌ده، عدن قویندن ماعداسی آچیق اولوب، بو سواحلك باشلیجه اسكله‌سی عدن وایكنجی درجه‌ده مسكتدر. بحرفارسده‌كی سواحلی ایسه دها كیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، بر قاچ كورفزی واردر، كه بونلرك‌ده باشلیجه‌لری بحرین ایله كویت كورفزلریدر. جزیرةالعربه منسوب اطرافنده بر چوق آطه‌لر موجود ایسه‌ده، هیچ بری حائز اهمیت اوله‌جق درجه‌ده بیوك اولمیوب، بحر احمرده كیلرك اك بیوكلری عقبه كورفزینك مدخلنده‌كی (تاران)، یمن ساحلنك قارشیسنده‌كی (فرسان) وكران وباب المندبك مدخلنده‌كی (بریم) یاخود (میوم) آطه‌لریدر. ساحل جنوبیسنده یالكز خوریان موریان جزایر مجتمعه‌سیله (موسره) آطه‌سی بولنیور. بحر فارسده بر چوق كوچك آطه‌لر بولنوب، اك بیوكلری (بحرین) جزیره‌سیدر. بونلر اینجی صیدیله مشهوردرلر.

اقلیم وهواسی. — جزیرة العربك، عرضی اقتضاسنجه، عمومیت اوزره هواسی صیجاق ایسه‌ده، اراضینك ارتفاعی بعض طرفلرنده بو حرارتی خیلیدن خیلی‌یه تعدیل ایدیور. بوقطعهٔ واسعه‌نك هواجه اك كوزل یرلری یمنك ایچ طرفلریله نجد خطه‌سی، واك فنا یرلری دخی تهامه ایله ایچ طرفلرده اولان دهنا وسائر بادیه‌لریدر. یمنك مرتفع محللرنده یاغمورلر حزیراندن باشلایوب، ایلولك اواخرینه دك دوام ایدر؛ مقیاس الحراره یازین ۲۹ درجه‌یی تجاوز ایتمیوب، قیشین ایسه اكثریا صولر طونار وقار دخی یاغار. بعضاً نیسان آینده دخی یاغمورلر یاغوب، محصولاته كلی فائده ویرر. عمان جهتنده یاغمور موسمی ایلولدن شباطه قدر سورر. معهذا كرك یمنده وكرك عمانده بعض سنه‌لر همان هیچ یاغمور یاغمیوب، قحط وغلا ظهور ایدر، وچوق دفعه علل مستولیه دخی بو آفتله مترافق اولور. تهامه‌ده اكثریا اصلا یاغمور یاغمیوب، حرارت °۳۷ درجه‌دن آشاغی اینمز. بونكله برابر مرتفع‌محللرده هوا یابس وتهامه‌ده ایسه رطوبتلیدر. نجدك دخی ارتفاعی حسبیله هواسی معتدل ویابس اولوب، غایتله صاغلامدر. اصلا یاغمور كورمین چوللرده ایسه درجهٔ حرارت كیجه وقتی بیله ۳۸ دن آشاغی اینمیوب، اویله وقتی ۴۳ دن یوقاری بولنور. حجازده یمن قدر یاغمور یاغمیور ایسه‌ده، ینه هواسی معتدلجه اولوب، علی الخصوص طائف جهتنده و مدینهٔ منوره‌ده قیشین قار یاغدیغی دخی اولور. حجازك تهامه‌سی دخی یمنككی قدر صیجاق دكلدر. واسع چوللرك ایچندن كچن روزكا جزیرة العربده غایت صیجاق ومخنق اولوب، سام ویا سموم اسمیله معروفدر. بوروزكار یمنه شرقدن، عمانه غربدن، بغداده جنوبدن والحاصل چول طرفندن كلوب، یاغمورلرك وجوده كتیرمش اولدقلری یشیللكی، قوروته‌رق، اورته‌لغی كوله چویرر.

محصولات وحیوانات ومنابع ثروتی. — جزیرة‌ـ
العرب ظن اولندیغی قدر محصولسز اولمیوب، برنجی
درجه‌ده یمنده وایکنجی درجه‌ده دخی عمان ایله حجاز
ونجدده متنوع وقیمتدار محصولاتی واردر. خرما
جزیرة‌العربك عمومی واك برنجی محصولی اولوب،
بو مبارك میوه‌نك انواع کثیره‌سی حاصل اولور،
وچوللرده دوه سودیله برابر عربلرك یکتا مدار
معیشتیدر. بغدای، آرپه، دوره تعبیر اولنور برنوع
داری، سیسام، مرجك، بقله، فصولیه، مصر
بغدایی وسائر حبوبات دخی جزیرة‌العربك اکثر
طرفلرنده حاصل اولدیغی کبی، اکثر محللرده توتون
دخی کلیتله یتیشیر. یمنده قهوه‌نك اك اعلا جنسی
حاصل اولدیغی کبی، چوید، پاموق، صاری وقرمزی
بویامغه مخصوص بعض نباتات دخی حاصل اولور.
طبده مستعمل سناء مکی، وقثاء هندی وتمر هندی
کبی بعض نباتات ایله (قات) تعبیر اولنان وچیکنمه‌سی
خشیش کبی بر تأثیری موجب اولان بر نوع کوچك
آغاج ایله صمغ عربیی ویرن آغاجلر وبعض بهارات
جزیرة‌العربك اکثر طرفلرنده بولنور. عمان جهتنده
کلیتله پاموق یتیشدیریلور. حجازك قناسی مشهوردر.
شکر قامشی دخی جزیرة‌العربك محصولات اصلیه‌سی
جمله‌سندندر. میوه‌لره کلنجه، خرمادن بشقه نار،
آیوه، انجیر، بادم، شفتالی، زردالی، جوز، قره
طوت، الما، آرمود، اریك، موس، عناب، پورتقال،
لیمون، تورنج، مندلینه وسائر میوه‌لرك انواعی،
موقعك حال واستعدادینه کوره، جزیرة‌العربك اکثر
طرفلرنده یتیشیر. باغلر دخی چوق اولوب، پك لذیذ
اوزوم اولور، ویمنده اعلا شراب یاپیلیر. قاوون
وقاربوز دخی باغچه‌لرده یتیشدیریلوب، پك بیوك
اولور. سبزه‌یه متعلق دخی هندبا، انکنار، بامیه،
ملخیه، کرویز، پازی، هاوج، طومانس، پاطلجان،
پراسه، لخنه، قباق، قرنبهار، طورب، صوغان،
صارمساق وسائره حاصل اولور. یمنده زراعت پك
ایی ایشلنوب، اهالی فوق‌العاده چالیشقاندر. یاغمور
موسملرندن صویی حفظ ایدوب، قوراقلق زمانلرنده
قوللانمق ایچون، برکه تعبیر ایتدکلری بر طاقم سدلر
وحوضلر یاپه‌رق، اروای اراضی خصوصنده بیوك
دقت ومهارتلری واردر. عمانده دخی بویله سدلر
وحوضلر چوقدر. بعض یرلرده دخی باغچه وتارله‌لرینی
اروا ایچون پك درین قویولردن صو چکرلر. جزیرة‌ـ
العربده ذکره شایان اورمانلر اولمیوب، جبالك اکثری
طاشلق وچیلاقدر. اشجاری باشلیجه یوقاریده صایلان
میوه‌لر آغاجلرندن عبارت اولوب، سیرك اوله‌رق
بعض ایلغین، آردیج، نبق، یبانی زیتون ویبانی یاسمین
آغاجلری دخی بولنور. یاغمور موسملرنده اورته‌لق
یشیل اوتلرله اورتیلوب، خیلی مرعالر تحصل
ایدرسه‌ده، چوق کچمه‌دن باد سموم بونلری قورو-
دور. صولق یرلرنده بر قاچ نوع یوکسك قامشلر
حاصل اولوب، عربلر بوندن حصیر اعمال ایدرلر،
وداخلاً خانه‌لرینك دیوارلرینی قاپلارلر. تهامه‌ده قامشدن
معمول مسکنلر دخی واردر.

حیوانات اهلیه‌سی برنجی درجه‌ده آت ایله دوه
اولوب، دوه‌نك اصل وطن ومنشئی جزیرة‌العرب
اولدیغی کبی، آتلرینك جنسی دخی مشهور اولوب،
دنیانك اك کوزل آتلری بو قطعه‌ده چیقار. دوه‌لرك
اك چوغی واك ایلیری نجدده بولنوب، بر چوق نوعه
منقسمدر. عمانده غایت سریع الحرکه هجین دوه‌لری
یتیشدیریلیر. جزیرة‌العربك سواحل جنوبیه‌سی
جهتلرنده دخی بعض ایی جنس دوه‌لر بولنور. آتلرك
دخی اك کوزللری نجدده اولوب، باشلیجه بو قیمتدار
حیوانه هر موسمده مرعی بولمق ایچون، شمر وعنزه
کبی بعض عشایر فرات ودجله وادیلرینه وجزیره‌نك
اك یوقاری طرفلرینه قدر یایلمشلردر. عنزه وشمر
ومنتفك عشایرینك شجره‌لی آت وقیصراقلری اونر
بیك راده‌لرنده اولوب، نجدده بولنانلری دخی اون
بیکدن آشاغی دکلدر. جزیرة‌العربك سائر طرفلرنده
ایسه دها آز مقدارده‌در. عربلرك دیکر حیوانات
اهلیه‌لری قویون، کچی، صیغیر، مرکب واستر ایله
کوپك وکدی وسائره‌دن عبارتدر. حیوانات وحشیه‌ـ
سی صره‌سنده اك باشده چوللرك حکمداری مقامنده
اولان آرسلان ذکره شایان اولوب، قپلان، صیرتلان،
قورد، طوموز، چقال، کیك، تیلکی ومیمون جنسلری
دخی چوقدر. حشراتنك اك کلیتلیسی واك مضری
چکرکه اولوب، حجاز طرفنده (لادغ) تعبیر اونورسمی
غایت تأثیرلی بر نوع زهرلی اوروجك دخی بولنور.

جزیرة‌العربك اراضیسی معادن مختلفه‌یی حاوی
اوله‌جق اتربه‌دن متشکل اولوب، ازمنهٔ قدیمه‌ده دخی
یمن آلتون معدنلریله وعلی‌العموم جزیرة‌العرب ذی

قیمت احجاریله مشهور ایدیسه‌ده، شمدیکی حالده یالکز عمان جهتنده بعض سیلی کبریتیت رصاص معدنلری کورلمشدر؛ وباقیر معدنی دخی اهالی طرفندن چیقارلمقده‌در. مکهٔ مکرمه‌نك جوارلرنده دخی بعض کوکورد معدنی طمارلری کورلمشدر. سیاحین شمدی‌یه قدر اویله کلیتلی وقیمتلی معدنلر کورەمه‌مشلرسه‌ده، بو قطعهٔ واسعه‌نك پك آزیرلری وپك سطحی صورتده فناً کشف وتحقیق اولنه بیلمشدر. بحر احمرده وعلی‌الخصوص یمن سواحلنده خیلی مملحه‌لر بولنوب، کلیتلی طوز چیقدیغی کبی، اوجوارده‌کی آطه‌لرده پك چوق باغه واینجی چیقار. بحر فارسده‌کی بحرین آطه‌سیله اوجهته‌کی جزایر وسواحلك اینجیسی ایسه مشهوردر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — جزیرة العربك مقدار اهالیسی حقند صاغلام وقطعی معلومات ویرمك ممکن اولمیوب، اسکیدن بری اکثر جغرافیون بو قطعه‌نك اهالیسی ۱۲۰۰۰۰۰۰ ظن وتخمین ایتمکده ایسه‌لرده، بعض محققین، بوادیٔ واسعه‌ده جولان ایدن بدویلرك ۱۵۰۰۰۰۰ نفوسدن زیاده اوله‌میه‌جغنه نظراً، بتون جزیرة العربك اهالیسی دخی ۵۰۰۰۰۰۰ دن زیاده‌یه چیقارمق ایستمه‌مشلردر. جزیرة العربك بتون اهالیسی عرب جنسیتنه منسوب ودین اسلامله متدین اولوب، یالکز یمنده وبعض شهر وقصبه‌لرده جزئی مقدار یهودی بولنور. تجارتکاه اولان اسکله‌لرده خیلی مقدار هندمسلمانلری، مکهٔ مکرمه‌ده اجناس مختلفه‌یه منسوب بعض مجاورین وجزیرة العربك هر طرفنده کوله وآزادلی اوله‌رق بر چوق زنجیلر دخی واردر. اهالینك جمله‌سی لسان عربی ایله متکلم اولوب، عن اصل بو قطعه‌یه مخصوص اولان بو واسع لسان دین مبین اسلامله برابر آسیانك دیکر بعض طرفلرینه وآفریقانك بتون قسم شمالیسنه نشر اولنه‌رق، یدی سکز عصر آوروپانك اسپانیا، پورتکیز، سیچلیا کبی بر چوق یرلرنده دخی سویلنمشدر. مذهبجه جزیرة العرب اهالیسی باشلیجه اوج طائفه‌یه یعنی سنی، زیدی ووهابی مذهبلرینه منقسم اولوب، زیدیلر اکثریت اوزره یمنده ووهابیلر نجدده بولنیورلر. جزیرة العرب اهالیسی حضری وبدوی اوله‌رق ایکی‌یه منقسم اولوب، بینلرنده اسکیدن بری منافرت موجوددر. زراعت وتجارت وصنایعله مشغول وخانه‌لرده ساکن اولان حضریلر باشلیجه سواحله قریب محللرده وشبه جزیره‌نك جنوب غربی جهتلریله مرتفع محللرده یعنی نجدك بعض طرفلرنده ساکن اولوب، خیمه نشین وکوچبه حالنده یاشایان بدویلر ایسه شبه جزیره‌نك شمال جهتلرنده وبادیه‌لره قریب اولان محللرده بولنورلر. بو وجهله یمن اهالیسنك همان جمله‌سیله حضرموت وشحر وعمان والحسا اهالیسی عمومیت اوزره حضری‌اولوب، حجاز ونجد اهالیسنك بر قسمی ساکن وبر قسمی‌ده خیمه نشیندر. بدویلر حضریلره نسبةً آزمقدارده اولوب، عموم اهالینك آنجق بربعی خیمه نشیندر. کرك حضری وکرك بدوی عربلر عمومیت اوزره تندرست واوزونجه بویلی اولوب، تناسب اعضالری یرنده‌در، وهله قادینلری پك کوزلدر. اساساً بغدای رنکلی، قره‌کوزلی، قره صاچلی، دوز برونلی، بالیق اتلی آدملر اولوب، ال وایاقلری کوچك، آغز وقولاقلری دوزکون ودیشلری غایت بیاضدر. آنجق شهر وقصبه‌لر اهالیسی ایچنده وعلی‌الخصوص یمنده زنجی وحبشی جاریه‌لر استفراشندن متولد مختلف درجاتده اسمر آدملر چوقدر. بو وجهله اختلاط ایتمه‌مش اولانلر ایچنده قرال ویا صاری صاچلی ومائی کوزلی آدملر دخی بولنور. عربلر غایتله ذکی، فصیح اللسان، طبعاً نطوق وشاعر، جسور ومهماننواز آدملردر.

تقسیماتی، شهر وقصبه‌لری. — جزیرة العرب طبیعی اوله‌رق بروجه زیر ۹ قسمه منقسمدر: حجاز، یمن، حضرموت، شحر، عمان، الحسا، یمامه، نجد، دهنا. بونلرك ایلك آلتیسی سواحلده اولوب، ایلك ایکیسی سواحل غربیه‌سنده، دیکر ایکیسی سواحل جنوبیه‌سنده وصوك ایکیسی سواحل شرقیه‌سنده‌در؛ قالان اوچی دخی وسطنده اولوب، برنجیسی شمالده، ایکنجیسی وسطده واوچنجیسی جنوبده واقعدر. حجاز ایله یمن آره‌سنده واقع (عسیر) خطه‌سی یمندن وحجازك شمالنده واقع (حجر) خطه‌سی دخی حجازدن معدوددر. حضرموت ایله عمان آره‌سنده واقع شحر خطه‌سی خریطه‌لرك اکثرنده (محره) و(غره) اسملریله ایکی کوچك خطه‌یه منقسم کوریلورسه‌ده، جغرافیون عرب آثارنده بتونی شحر اسمیله مذکوردر. موقع وقبیله‌یه کوره ایکنجی درجه‌ده بر چوق تقسیماتی دخی واردر.

تقسیمات سیاسیه‌سنه کلنجه، بوکونکی کونده جزیرة‌العربك بتون قسم غربیسیله سواحل شرقیه‌سنك قسم شمالیسی وبحر احمرده‌کی جزایرك اکثریله بحر فارسده بولنان بحرین جزیره‌سی دولت علیهٔ عثمانیه‌نك تحت تابعیتنده اولوب، منتهای جنوب غربیسنده بولنان عدن اسکله‌سیله جوارلری وباب‌المندب مدخلنده واقع بر ایکی کوچك آطه ایله (خوریان موریان) آطه‌لری انکلتره‌نك النده‌در. جزیرة‌العربده اوچ مستقل کوچك حکومت دخی بولنوب، بونلرك برنجیسی واك بیوکی عمان امام‌لغیدر. که مرکزی مسقط اولدیغی حالده، مقدما اولدجه قوتلی بر دولت حالنده اولوب، زنکبارده دخی حکمی جاری ایدی. اخیراً ایکی برادر میراثلرینی بینلرنده مقاسمه ایدوب، بری عمانده قالمش، ودیکری زنکباره کیتمش اولمغله، زنکبار آیرلمشدر. دیکر ایکی حکومت مستقله نجدده اولوب، شمالده کینك مرکزی (حیل) وجنوبده کینك دخی (ریاض) در. حضرموت وشحرده ویمنك قسم شرقیسنده ایسه بر طاقم مشایخ وائمه ادعای حکومت ایتمکده‌در. جزیرة‌العربك دولت علیهٔ عثمانیه‌یه تابع اولان جهتلری ایکی ولایت ایله برسنجاق تشکیل ایدوب، ولایتلر حجاز ویمندن وحجاز ولایتی داخلنده بولنان امارت مکهٔ مکرمه‌دن وسنجاق دخی بصره ولایتنه تابع اولان نجد متصرفلغندن یعنی الحسا خطه‌سندن عبارتدر. [«حجاز، یمن والحسا» ماده‌لرینه دخی مراجعت بیوریله.]

جزیرة‌العربك شهر وقصبه‌لری وسعتنه کوره چوق دکل ایسه‌ده، ینه برقاچ بیوك ومشهور شهری، تجارتکاه اسکله‌لری وعلی‌الخصوص یمنده برچوق قصبه‌لری واردر، که باشلیجه‌لری مقدار نفوسلریله برابر بروجه زیر ذکر اولنور:

(حجازده)	
مکهٔ مکرمه	۱۱۰۰۰۰
مدینهٔ منوره	۸۰۰۰۰
جده	۲۵۰۰۰
ینبع البحر	۵۰۰۰
لیت	۲۰۰۰
طائف	۱۵۰۰

(یمنده)	
عدن	۳۰۰۰۰
صنعا	۲۴۰۰۰
حدیده	۲۰۰۰۰
قنفده	۱۲۰۰۰
لحیه	۱۰۰۰۰
ابو عریش	۸۰۰۰
بیت الفقیه	۸۰۰۰
زبید	۷۰۰۰
مخا	۵۰۰۰
ذمار	۵۰۰۰
ابها	۴۰۰۰
تعز	۱۱۰۰

(حضرموتده)	
تریم	؟
شبام	؟

(عمانده)	
مسقط	۳۰۰۰۰
شرجه	۲۵۰۰۰
برقه	؟
صحار	؟

(الحساده)	
منعمه (بحرین)	۲۵۰۰۰
حفوف	۲۵۰۰۰
کویت	۲۰۰۰۰

(نجدده)	
ریاض	۳۰۰۰۰
بریده	۲۵۰۰۰
حیل	۲۰۰۰۰

معارف وصنایع وتجارتی. — هرنه قدر، سائر اکثر ممالك اسلامیه‌ده اولدیغی کبی، جزیرة‌العربده دخی مدنیت اسلامیه‌نك پارلاق زمانلرنده‌کی معارف قالمامش ایسه‌ده، ینه بسبتون منقرض اولمایوب، ذاتاً لسانلری فصیح اولدیغندن، اوقویوب یازمق بیلمینلری آزدر. حرمین شریفینده، صنعاده، زبیدده، مسقطده وسائر بیوجك شهر وقصبه‌لرده متعدد مدرسه‌لر بولنوب، علوم آلیه ایله برابر فقه وحدیث وتفسیر علملری وهندسه وطب کبی بعض فنون تدریس اولنور. جزیرة‌العربده بحق علمادن عد اولنه‌جق ذواتك وحتی ادبا وشعرانك دخی ندرتی یوقدر. اکثر جوامع ومساجد شریفه‌یه مربوط صبیان مکتبلری بولنوب، ایچلرنده قرائت وکتابت واملا وحساب اوکرنیلیر، ومصحف‌شریف حفظ اولنور. اناث ایچون آیریجه صبیان مکتبلری اولوب، خواجه‌لری قادیندر. مکه ومدینه ایله یمن وعمانك بعض شهر وقصبه‌لرنده برقاچ کتبخانه واردر. مکهٔ مکرمه‌ده وصنعاده برر ولایت مطبعه‌سی اولوب، رسمی غزته وسالنامه باصلدیغی کبی، مکهٔ‌مکرمه‌ده‌کنده خیلی کتابلر دخی طبع اولنور.

جزیرة‌العرب اهالیسنك صنایعی پك جزئی اولوب، دیوارجیلق، سراجلق، ترزیلك کبی صنایع ضروریه‌دن بشقه یمنده قیومجیلق صنعتی خیلی منتشردر؛ وپاموقدن بز وشام قماشی طرزنده بر نوع آلاجه یاپیلیر. تجارت خیلی ایشلك اولوب، جده، حدیده، لحیه، بیت‌الفقیه وسائر بحر احمر اسکله‌لریله بحر هندیده وبصره کورفزنده‌کی متعدد اسکله‌لرده وعلی‌الخصوص عدن ومسقطده هندستانله، جزایر بحر محیطله وآوروپا وآمریقا ایله بیوك بر تعاطی اجرا اولندیغی کبی، براً ایرانه، عراقه، شامه وآناطولی‌یه ایشلین کاروانلر دخی برچوق ذی قیمت اشیا نقل ایدرلر. اخراجاتی جزیرة العربك محصولی اولان خرما، قهوه، دری، آت، سنامکی، صمغ، چوید، اینجی، صدف، باغه، قنا وسائره

ايله آفريقا وهندستاندن جزيرةالعرب اسكله‌لرينه نقل اولنان فيل ديشى وقماش كبى شيلردن، وادخالاتى دخى اقمشۀ مختلفه‌ايله‌دمير، باقير، شكر، صابون وسوسه متعلق معمولات مختلفه‌دن عبارتدر. عربلرك كرك تجارته وكرك كميجيلكه استعداد مخصوصلرى‌اولوب، شلوك تعبير ايتدكلرى بر طاقم كوچك كيلرله هند وچين سواحلنه، جزاير بحر محيطه وزنكبار ومداغسقاره قدر سير وسياحت ايدرلر. دوه‌لر اوستنده دخى چوللرى شق ايده‌رك يمن، عمان، حجاز، نجد، شام وعراق آره‌سنده تجارت بريه اجرا ايدرلر. جزيرةالعربده طريق اطلاقنه شايان يوللر اولميوب، كاروانلر اكثريا چوللرى شق ايدن واديلرى ويا بدويلرجه معلوم اولان ومرحله‌دن مرحله‌يه بولنان غايت درين قويولرى تعقيب ايدرلر. بو يوللرك باشليجه‌لرى حجاج يوللرى اولوب، جمله‌سى مكۀ مكرمه‌يه تجمع ايدرلر. بناءً عليه مكۀ مكرمه اسكيدن برى جزيرةالعربك مركز حقيقيسيدر. بو يوللرك باشليجه‌لرى ٤ اولوب، برنجيسى شامدن مدينۀ منوره طريقيله مكه‌يه كيدن يولدر، كه عقبه جوارنده مصر طريقيله دخى برلشير؛ ايكنجيسى بغداددن يمامه ايچندن كچه‌رك، مدينۀ منوره‌ده شام طريقيله برلشن يولدر، كه بصره وايران طريقلرى دخى بوكا التحاق ايدر؛ اوچنجيسى بحريندن رياضه كيدن واورادن ايكى شعبه‌يه آيريله‌رق برى مدينۀ منوره‌يه وديكرى مكۀ مكرمه‌يه واصل اولان يولدر، كه عمان طريقى دخى، دهنادن قورتلمق ايچون، حقوفه قدر ساحل بحره متوازياً كيده‌رك، اوراده بوكا اولاشير؛ دردنجيسى دخى يمن وحضرموت طريقيدر كه جبل سراتك اوستندن كچر.

احوال تاريخيه‌سى. — جزيرةالعرب اوچ جهتندن صو ايله وبر جهتندن دخى چول ايله سائر اقطار عالمدن آيرلمش اولديغندن، احوال تاريخيه‌سى بر چوق وقت آيرى ومجهول قالوب، وقوعات تاريخيۀ عموميه‌يه قاريشمامش؛ ووقت وقت ظهور ايدن جهانكيرلرك هيچ برى جزيرةالعربك ايچنه كيرمكه طمع ايتمه‌مشدر.

جزيرةالعربك تاريخى قبل‌الاسلام وبعدالاسلام اوله‌رق ايكى‌يه تقسيم اولنه‌بيلير. حقيقةً حضرت خاتم النبيين (صلعم) افندمزك بعثى جزيرة العربى ابتداى خلقتدن برى بولنديغى حال مجهوليت ومتروكيتدن چيقاروب، بتون انظار عالمى اوطرفه جلب ايتمش؛ وظهور اسلام ايله برابر قوم نجيب عربه جزيرة العربك صحارى وبواديسى طار كلمكه باشلايوب، اووقت معلوم اولان ربع مسكونك نصفى بوقومك جولانكاهى اولمش، وبونلر طرفندن انوار معارف ومدنيتله تنوير ايدلمشدر. قبل‌الاسلام عرب قومى وعرب لسانى صرف جزيرةالعربه منحصر ايكن، بعدالاسلام بو قوم ولسان آسيانك غرب جنوبى قسميله بتون آفريقاى شمالى‌يه يايله‌رق، اليوم بحر محيط آطلاسى سواحلنه‌دك منتشردر. بناءً عليه ظهور اسلام بحق جزيرةالعربك تاريخچون پك مهم بر خط فاصلدر.

جزيرةالعربك اك اسكى زمانلرده (عرب عاربه) ويا (عرب بائده) تسميه اولنان بر طاقم اقواملە مسكون بولنمش اولديغى معلوم اولوب، عرب عاربه باشليجه عاد، ثمود، جرهم، عمالقه، جديس، طسم، عبيل، اميم اقوامندن مركب ايدى. بونلرك اك بيوك ومشهورلرى عاد وثمود ايله عمالقه اولوب، جرهمك دخى، بنى اسماعيل ايله قاريشمقدن طولايى، اهميت مخصوصه‌سى واردر. قوم عاد يمن وحضرموت جهتلرنده وبلكه جزيرةالعربك بتون قسم جنوبيسنده بولنوب، اولدقجه حضرى ومدنى بر قوم ايدى. على‌الخصوص مرمردن وجسيم طاشلردن ابنيۀ عاليه انشاسنده مهارتلرى مسلم اولوب، شداد كبى بعض حكمدارلرى ابنيۀ رصينه انشاسيله‌شهرت بولمشلردر. ثمود قومى ايسه جزيرةالعربك شمال غربى جهتنده يعنى حجاز ايله شام آره‌سنده واقع (حجر) خطه‌سنده ساكن ايدى. بونلرك باشليجه شهرتى قيالرك ايچنده مصنع حجره‌لر ومسكنلر اويمقدن عبارت اولوب، بعض آثار باقيه‌لرى بونلرك دخى اولدقجه حضريت ومدنيتده ياشامش اولدقلرينى كوستريور. ملوك طوائف زماننده اسكندريه‌ده ظهور ايدن يونان مورخين وجغرافيونندن بعضلرينك ثمود قومندن بحث ايتملرى بو قومك اووقتلره قدر باقى اولديغنى كوستريور. جرهم قومى حجازده، جديس وطسم دخى يمامه ايله بحرين آره‌سنده ساكن ايدى. عمالقه قومى ايسه جزيرةالعربك قسم شماليسنده بولنوب، بصره كورفزندن عقبه كورفزينه‌دك منتشر بولنيوردى؛

وبناء عليه سريانيلر وعبرانيلرله سائر اقوام عربدن زياده مناسبتده بولنوب، كتب بنى اسرائيلده ذكرلرى چوق كچيور. اميم وعبيل دخى حجاز ايله نجد جهتنده ايديلر.

عرب عاربه اقوامنك امم ساميه‌دن بولندقلرنده و، شمديكى لسان عربيدن پك چوق فرقلى ايسه‌ده، هر حالده ينه السنۀ ساميه‌دن معدود ولسان عربئ قديم تسميه اولنمغه شايان بر لسانله متكلم بولنمش اولدقلرى مظنوندر؛ مع هذا شمدى‌يه قدر اقوام مذكوره‌نك متكلم بولنمش اولدقلرى لساندن هيچ بر اثر كشف وحل اولنه‌مامشدر. اقوام مذكوره خيلى متمدن وزمانلرنده جزيرة العرب اولدقچه معمور بولنمش ايسه‌ده، كنديلرى عبدۀ اوثاندن اولوب، كفر وشرك ايچنده ياشادقلرندن، قرآن كريمده مذكور اولديغى اوزره، قوم عاده (هود) وقوم ثموده دخى (صالح) عليهما السلام بعث بيوريله‌رق، كنديلرينى ايمان وتوحيده دعوت ايتدكلرى حالده، ايمانه كلميوب، كفر وضلالده اصرار ايتدكلرندن، برر آفت سمائيه ايله هلاك اولوب، معموره‌لرى ويران اولمشيدى.

عرب عاربه‌نك هلاكندن صكره (عرب متعربه) اقوامى ظهور ايتمشدر، كه توراتك روايتنه كوره بين العرب قحطان اسميله معروف يقطن اسمنده بر شخصك وادئ فراتدن جزيرة العربه هجرت ايتمسيله، بونك اولادندن منتشر اولمش؛ وبونلردن يمنده حكومت سورن (حيرى) لر وبنى كهلان ظهور ايدوب، بر روايتده جرهم قومى دخى بونلردن بولنمشدر. بر روايتده وبعض قرائنه كوره دخى عرب عاربه اقوامى امم ساميه‌دن اولميوب، كوش بن حام نسلندن اولدقلرى حالده، سام بن نوح (عم) نسلندن اولان قحطانك جزيرة العربه دخوليله بونك نسلندن تشعب ايدن عرب متعربه امم ساميه زمره‌سنه داخل اولمشدر.

هر حالده جزيرة العربك الك اسكى اهاليسى اولان عرب عاربه‌نك دخى فرات ودجله واديلرندن اورالره نقل وهجرت ايتمش، وآثوريلر، كلدانيلر، عبرانيلر وفنيكه‌ليلر كبى امم ساميه ايله مناسبت وقرابت جنسيه‌لرى بولنمش اوله‌جغى شبهه‌سز ايسه‌ده، بو قرابتك صورت ودرجه‌سنى تعيين ايتمك شمديلك مشكلدر. عرب عاربه‌نك دوچار نكبت واضمحلال اولمسى اوزرينه، ينه وادئ فراتدن قحطان ويا يقطن اسمنده بر شخصك تحت رياستنده بولنان ويا خود بو اسمله تسميه اولنان قوتلى وجماعتلى بر فرقه‌نك جزيرة العربه دخول ايله، ملك وسلطنتى الده ايتمش اوله‌جغى آكلاشيليور؛ زيرا بويله نقليات قديمه‌ده اكثريا بر قوم بر شخص صورتنده كوسترلديكى معلومدر. اشبو قحطانيلرك قوم عادله اختلاطندن حيريلر وسائر عرب عاربه بقيه‌سيله اختلاطلرندن دخى ديكر بر طاقم اقوام وقبائل ظهور ايتمش اوله‌جغى ملحوظدر. حيريلرك صرف قوم عادك بقيه‌سندن عبارت اولملرى دخى احتمالدر بعيد دكلدر.

حيريلر بيوك بر دولت تشكيل ايده‌رك، اصل محل سلطنتلرى يمن خطه‌سى اولديغى حالده، عمان وحجازه ووادئ فراته قدر توسيع ملك، وبر روايتده تا آفريقانك سواحل شماليه‌سنه قدر اجراى فتوحات ايلمشلردى. هرنه قدر بعضاً چينه قدر توسيعلرى ادعا اولنان فتوحاتده‌كى مبالغه ظاهر ايسه‌ده، هر حالده دولت حيريه خيلى قوتلى بر دولت اولوب، بو دولتك زماننده جزيرة العربك اوجهتى پك معمور ايدى. مركزلرى سبا ومأرب شهرلرى اولوب، بر چوق شهر وقصبه‌لريله بعض جسيم صو سدلرينك وسائر ابنيه‌لرينك بعض آثارى اليوم مشهوددر. بونلرك زماننده حبشليلرك يمنه وحجازه بر تجاوزلرى وقوع بولمشدر. [«حيريلر» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حيريلر يمنده حكومت سورمكده ايكن، وادئ فراتدن جزيرة العربه بر ايكنجى ويا اوچنجى هجرت وقوع بولمشدر، كه بوده حضرت اسماعيل (عم) ك حجازه هجرتيدر. نبى مشار اليه ايله جرهم قومنك اختلاط وامتزاجندن بعده (بنى عدنان) اسمنى آلان (عرب مستعربه) قومى ظهور ايتمشدر، كه باشليجه حجازه منحصر اولوب، مركزلرى مكه ايدى. بنى عدنان بر چوق قبائله منقسم اولوب، كندى رؤسالرى طرفندن مستقلاً اداره اولنمقده ايكن، حيريلر جزيرة العربك هر طرفنه شعبه‌لر صاله‌رق، حجازده دخى بعضاً حكملرى جارى اولوردى. ملوك طوائف زماننده وساسانيلر عهدنده انبار وحيره وتدمرده ظهور ايدن كوچك دولتلرك دخى دولت حيريه‌نك شعبه‌لرندن اولدقلرى مرويدر.

مرور زمانله حيريلر ضعفه دوچار اولوب،

علی الخصوص حبشلیلرک تجاوزاتیله سطوتلری متزلزل اولمش، وانبار وحیره حکومتلری دخی ملوک فرسک تحت تابعیتنه کیروب، جزیرة العربک سائر طرفلرنده دخی بر طاقم کوچک حکومتلر، وشیخلرینه تابع قبیله لر قالمش اولدیغی بر زمانده ایدی، که حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمز رسالتله بعث بیوریله رق، خوارق عاده دن عد اولنه جق صورتده، بش اون سنه ظرفنده بتون جزیرة العرب خلقنی دین مبین اسلامه ادخال، وقوم نجیب عربی بر دائرهٔ اتحاده جمع بیورمشلردر. حضرت ابابکر صدیق (رضه) ک زمان خلافتی نکول وارتداد ایدن بعض قبائل عربک دائرهٔ اسلامه ارجاعی وبعض مدعیلرک تنکیلی ایله کچوب، نهایت حضرت عمر فاروق (رضه) ک زمان خلافتنده بتون جزیرة العرب دائرهٔ اسلامه داخل اولمغله، دین مبین اسلامک جزیرة العربک خارجنده دخی نشر وتعمیمنه تشمیرساق غیرت بیوریله رق، آز زمان ظرفنده شام، عراق، ایران ومصر دخی خلافت عظمای اسلامیه یه تابع اولمش؛ وحضرت عثمانک زماننده خلافت اسلامیه نک حدودی ماوراء النهر وهند وچین حدودینه قدر توسیع اولنمشدی. بعده حضرت علی (رضه) ایله معاویه آره سنده ظهور ایدن مباینت اوزرینه بین الاسلام وقوع بولان محاربات داخلیه آز مدت فتوحاتی دوچار تأخیر ایتمش ایسه ده، خلافت امویلرده تقرر ایدنجه، ینه فتوحاته دوام اولنه رق، یاریم عصر کچمه دن آفریقانک قسم شمالیسیله آوروپانک جنوب غربی قسمی دخی جزیرة العرب غضنفرلرینه رام اولمشیدی.

فتوحات اسلامیه ترقی وتوسع ایتدکجه، حجازدن یمندن، حضرموتدن، نجددن والحاصل جزیرة العربک هر طرفندن عربلر کروه کروه یکی فتح اولنان اقطاره هجرتله، دنیانک هر طرفنه طاغیله رق، دین اسلامله برابر عرب جنسیت ولسانی دخی نشر وتعمیم ایتمشلردر. آنجق فتح اولنان ممالک هر نوع اسباب واستعداد معموریتجه جزیرة العربه فائق اولدیغندن، وحضرت عثمان (رضه) دن صکره مرکز خلافت دخی مدینهٔ منوره دن کوفه یه، دمشق شامه وبعده بغداده نقل اولنه رق، مؤخراً تشکل ایدن دول اسلامیه نک دخی اکثری جزیرة العربک خارجنده بولنمغله، جزیرة العرب یکیدن متروک و مهمل بر حالده قالوب، ذاتاً اکثر اهالیسی دخی اقطار سائرهٔ اسلامیه یه هجرت ایتمش اولدقلرندن، بوشبه جزیره یاریم عصر قدر انوار سطوت ومدنیتله لمعه پاش اولدقدن صکره، او انوار مدنیتک اک پارلاق زمانلرنده واولاد عربک اوج بالای اقبالده بولندقلری بر وقتلرده دخی، همان دائرهٔ مدنیتدن خارج بر حالده قالمشدی. مع هذا مکهٔ مکرمه ده قبله گاه اهل اسلام اولان کعبهٔ معظمه ومدینهٔ منوره ده دخی مرقد شریف حضرت فخر الرسل (صلعم) بولنمغله، بو ایکی مکان مبارک دائماً معزز ومشرف اولوب، دنیانک هر طرفنده کی ملوک وامرای اسلامیه طرفندن اعمار وتزیینلرینه صرف همت اولنمش؛ وحرمین شریفین دائماً منبع انوار علوم ومعارف بولنمشدر.

ظهور اسلام ایله برابر قرآن کریمک نازل اولدیغی قریش یعنی عرب مستعربه لسانی بتون عربلرک لسان ادبی وتحریریسی اتخاذ اولنه رق، ذاتاً لغات سائره نک افصحی اولمغله، سائر لغتلر مرور زمانله ترک وفراموش اولنمشدر. یالکز حضرموتک بعض طاغلرنده الیوم بشقه بر لغت سویلنمکده در، که عرب عاربه دن قوم عادک ویا عرب متعربه دن حمیریلرک سویلمش اولدقلری لساندن قالمه اولمسی ملحوظدر. حمیریلرک فنیکه لیلرک خطنه مشابه اولان خط مخصوصلریله محرر اوله رق یمنده طاشلره محکوک بولنان بعض یازیلرک حل وتفسیرینه چالیشلمقده در. بو یازیلرک محرر اولدقلری حمیری لسانی شمدیکی لسان عربیدن خیلی فرقلی اولوب، عبرانی ایله مشابهتی مرویدر.

حکومت امویه واوائل خلافت عباسیه زماننده حجاز خطه سی ابن زبیرک وبعده علویلرک مقاومتلرینه میدان اولوب، بو صره ده بعض تخریباته اوغرامش؛ وجزیرة العربک اوته سنده بریسنده بعض موقت وکوچک حکومتلر ظهور ایتمش ایسه ده، هیچ بری بحق دولت دینلمکه کسب استحقاق ایده جک درجه یی بوله مامشدر. یالکز یمنده بعض کوچک دولتلر ظهور ایتمشدر، که بونلردن دخی «یمن» ماده سنده بحث اولنه جقدر.

دولت علیهٔ عثمانیه نک ظهورنده جزیرة العرب بر طاقم کوچک حکومتلر وشیخلر واماملر آره سنده منقسم اولوب، حرمین محترمین مصرده کی ممالیک

چراکسه‌یه تابع ایدی. ۹۲۳ تاریخنده یاوز سلطان سلیم خان حضرتلری مصری فتح، واوراده‌کی خلیفهٔ عباسیدن اماناتی تسلم ایتدکده، حجاز بالطبع دولت علیهٔ عثمانیه‌نك ید تصرفنه کچمش؛ ومکهٔ مکرمه امارتی شرفایه احاله اولنه‌رق، حبش ویمنله برابر جده وحبش بکلکی یاخود بکلر بکیلکی ویا ایالتی نامیله بر اداره آلتنه آلنمش؛ ومدینه محافظلغی ویانام دیکرله شیخ الحرم نبوی مأموریتی کاه جده والیسنه وکاه آیریجه بر مأموره احاله اولنه کلمشدر. بعده سلطان سلیم خان ثانی حضرتلری عهدنده بش دفعه صدارته کچمش اولان قوجه سنان پاشا عدنی وصنعا ایله یمنك اکثر طرفلرینی فتح ایتمش ایسه‌ده، ایچ طرفلری بعض ائمه ومشایخه احاله اولنه‌رق، یالکز سواحل حفظ واداره اولنمشدی. نهایت جنتمکان سلطان عبدالعزیز خان حضرتلرینك زمان سلطنتلرنده یمن خطه‌سی بتمامها فتح اولنه‌رق، آیریجه بر ولایت اتخاذ اولندیغی کبی، الحسا وبحرین جهتی دخی علاوهٔ ممالك عثمانیه ایدیله‌رك، نجد سنجاغی نامیله بغدادوبعده بصره ولایتنه الحاق اولنمشدر. قانونی سلطان سلیمان خاندورنده ودها صکره‌لری پورتکیزلیلرجزیرة العرب سواحلنده وعلی الخصوص عمان وبحرین جهتلرنده بعض قلاع وقصبات ضبط ایتمشلرسه‌ده، چوق وقت محافظه ایده‌مه‌مشلردی. مائهٔ سابقه اوائلنده وسلطان محمود خاد عدلی زماننده نجدده عبدالوهاب اسمنده بر شخص ظهور ایدوب، قرآن کریمدن بشقه برشی طانیامق، وقبوری وجنازه اوزرینه نماز قیلمغی وسائر سنن شریفه‌یی انکار ایتمك اوزره، یکی برمذهب ایجاد ایتمکله، حرمین شریفینه صارقندیلق ایتمکه باشلا-دیغندن، اشبو وهابیلرك تربیه وتنکیلی مصر والیسی بولنان محمد علی پاشا مرحومه احاله، وجده والیلکی اوغلی ابراهیم پاشایه تفویض اولنه‌رق، وهابیلر حرمیندن چقارلمش؛ ونجدده دخی دفعاتله مغلوب ایدیلوب، رؤساسی اتلاف اولنمش ایسه‌ده، نجدده وجزیرة العربك اکثر داخلی طرفلرنده ینه مذهب وهابی منتشر قالوب، الیوم ریاضده بر حکومت وهابیه واردر. عدن اسکله‌سی ۱۸۳۹ تاریخ میلادیسنده انکلتره طرفندن ضبط اولنه‌رق، ملحقاتی یمن وحضرموته طوغری کیتدکجه توسیع اولنمقده‌در. مسقط امامانغنك صورت تشکلی ایله احوال ماضیه و حاضره سیچون دخی [« عمان » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جزیرهٔ عمریه { [« جزیرهٔ ابن عمر » و «جزره» ماده‌لرینه مرا-جعت بیوریله.]

جزیرهٔ کاوان { وجزیره کران [«کاوان» و « کران » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

جزیرهٔ مزغنای { (یاخود جزیرهٔ بنی مزغنای) بعض کتب عربیه‌ده جزایر شهرینه ویریلن اسمدر. [« جزایر » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جزیرهٔ مصر { فسطاط مصر محله‌لرندن اولوب، فیضانی زماننده نیلدن احاطه اولندیغیچون بو اسمله تسمیه اولندیغی، وقاهره‌نك نزهت کاهلرندن اولوب، شعرانك بر چوق اوصافنه مستحق اولمش اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

جزین { جبل لبنان متصرفلغنك بر قضاسی اولوب، ملحقاتی اولان (اقلیم التفاح) و (جبل الریحان) ناحیه‌لریله برابر ۱۰۶ قریه‌دن مرکبدر، و ۱۱۱۲۰ اهالیسی واردر. مرکزی اولان جزین قریه‌سی صیدانك ۲۰ کیلومتره شرقنده واقعدر.

جسالمیر { (Djessalmir) هندستانك را-جپوتانه خطه‌سنده وبوخطه‌نك قسم غربیسنده همنامی اولان بر کوچك امارتك مرکزی بر شهر اولوب، جودپورك ۲۳۰ کیلومتره غرب شمالیسنده واقع و ۳۵۰۰۰ اهالیی جامعدر. کوزل ومنتظم بر شهر اولوب، اطرافی باغ وباغچه‌لرله واراضیٔ مزروعه ایله محاطدر. سند وبلوجستاندن هنده کیدن کاروانك مراکزندندر. — جسالمیر امارتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٤١٤٤٠ مربع کیلومتره واهالیسی ۷۵۰۰۰ کشیدن عبارتدر. قسم اعظمی قوملق وچول اولوب، قیشین هواسی پك صوغوق ویازین پك صیجاقدر.

جسر { «کوپری» دیمك اولوب، کتب فتوحده اضافتسز استعمال اولندقده، فرات نهری اوزرنده بولنمش ویاخود ابوعبید ثقفی طرفندن یاپلمش بر کوپری مراد اولنبور، که حضرت عمر بن

الخطاب (رضه) لك ابتدای عهد خلافتلرنده مشارالیه ابو عبید ثقفینك تحت قیادتنده بولنان بر سریه بو كوپرینك یاننده ایرانیلرله محاربه ایدوب، مغلوب وابوعبید ثقفی حضرتلری شهید اولمشدر. بو وقعهٔ مؤلمه (یوم الجسر) اسمیله مشهوردر.

جسرارکنه { [« اوزون کوپری » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جسر شغور { حلب ولایت وسنجاغنده وحلبك ۱۳۰ كیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق عاصی نهری كنارنده قضا مركزی بر كوچك قصبه اولوب، ۵۰۰۰ قدر اهالیسی، ۲ جامع شریفی، ۵ مسجدی، ۱ تكیه‌سی، ۱ كلیساسی، رشدیه مكتبی، قلعه‌سی و ۱۴ كوزلی بیوك ومتین بر كوپریسی واردر. — جسر شغور قضاسی حلب ولایتنك منتهای جنوب غربیسنده وبیروت ولایتی حدودنده واقع اولوب، شرقاً ادلب وشمالاً آنطاكیه قضالریله محدوددر. ملحقاتی اولان اردو ومضیق ناحیه‌لریله برابر ۱۰۱ قریه‌دن مركب اولوب، یالكز اوچ بیكی خرستیان وقصوری مسلم اولمق اوزره، ۲۵۱۲۵ اهالیسی واردر. اردو ناحیه‌سنك اهالیسی ترك وقصوری عربدر. اراضیسی خیلی منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله زیتون، توتون، محمودیه كوكی ومیوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. طوت آغاجلری دخی چوق اولوب، خیلی ایپك قوزه‌سی چیقار. لازقیه سنجاغی حدودنده بعض اورمانلر واردو ناحیه‌سنده قروم معدنی بولنور. درون قضاده اسكی شهر وقصبه وقلعه خرابه‌لری چوق اولوب، بونلرك اك مشهوری مضیق قلعه‌سی نام محلده واقع (افامیا) شهر شهیرینك ویرانه‌لریدر. اهالیٔ قضا چوال‌وچادر ایله یتاقلق طوقه‌لر ورنكلی بزلر نسج واعمال ایدرلر.

جسر مصطفی پاشا { [« مصطفی پاشا كوپریسی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جسرین { دمشق شام جوارنده بر قریه اولوب، بعض وقوعات تاریخیه‌یه مصدر اولمغله وبر چوق علما وادبانك مسقط رأسی بولنمغله شهرت بولمشدر.

جسوره { (Djessore) هندستانك بنكاله خطه‌سنده وكلكته‌نك ۱۰۸ كیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق، كنك ایرماغنك دالیه‌سنی تشكیل ایدن قوللرینك بری اوزرنده واقع ایالت مركزی بر قصبه اولوب، ۸۱۵۰ اهالیسی واردر. — ایالتی ۹۴۷۴ مربع كیلومتره وسعتنده اولوب، ۲۰۷۵۰۲۱ اهالیسی واردر. اراضیسی آلچق وبطاقلق اولوب، واسع بر پرنج تارله‌سندن عبارتدر.

جشیش { (كندی) صحابه‌دندر. — (جشیش دیلمی) دخی وقت سعادتده یمنده بولنوب، اسود عنسینك قتلنه یاردیم ایتمش؛ وبو خصوصده حضرت فخر كائنات (صلعم) ایله مكاتبه ایتمك شرفنه نائل اولمشدر.

جصّاص { (احمد بن علی الرازی) مشاهیر فقهاء حنفیه‌دن وابو الحسن كرحینك شاكردانندن اولوب، بغدادده معلمك «مختصر» نی تدریسله مشغول بولنمش؛ و« احكام-القرآن » و« الاصول فی الفقه » عنوانلریله ایكی كتاب معتبر تألیف ایتمشدر. ۳۰۵ تاریخنده طوغوب، ۳۷۰ ده وفات ایتمشدر.

جصین { مروك محله‌لرندن اولوب، مشاهیر علمادن (جصینی) لقبیله ملقب بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمش؛ ومقبره‌سنده صحابه‌دن بعض ذوات دفن اولنمشدر.

جعال { (یاخود جعیل بن سراقة الغفاری یاخود الضمری) صحابه‌دن وفقراء مسلمیندن اولوب، احد غزاسنده وسائر غزواتده معیت حضرت نبویده بولنمش، قریظه وقعه‌سنده بر كوزی سقطلنمش، وهجرت نبویه‌نك آلتنجی سنه‌سی بنی المصطلق اوزرینه سفر بیوردقلرنده، صاحب ترجمه‌یی مدینهٔ منوره‌ده استخلاف بیومشلردی. كندیسندن وكندیسی حقنده بعض احادیث شریفه منقولدر.

جعبر { جزیره‌ده رقه ایله بالس آره‌سنده وفراتك ساحل یسارنده بر قلعه وقصبه اولوب، خرابه‌لری رقه‌نك ۵۰ كیلومتره غربنده واقعدر. اسم قدیمی (دوسر) اولوب، بشنجی قرن هجری اواخرنده (بنی قشیر) دن جعبر اسمنده بر آدم طرفندن ضبط اولنمغله، بونك اسمیله شهرت

بولمشدر. ٤٩٩ تاریخنده سلطان جلال الدین ملکشاه طرفندن فتح اولنمشدی.

جعبری { (ابراهیم بن عمر) سکزنجی قرن هجری علماسندن اولوب، جعبرده طوغمش، و ٧٣٢ ده وفات ایتمشدر. واحدینك «اسباب النزول» کتابنی اختصار ایلمشدر.

جعد { علمای معتزله‌دن اولوب، ملوك امویه‌نك اخیری اولان مروان حمارك معلمی بولنمش، وبو مناسبتله حکمدار موی الیه مروان جعدی دخی تسمیه اولنمشدر.

جعده { (بن هبیره) صحابه‌دن وحضرت علی المرتضی (رضه)ك همشیره‌سی هانی بنت ابی طـالبك اولادندن اولوب، خلافت حضرت مرتضی عهدنده خراسان والیلکنه نصب بیورلمش؛ وبعده کوفه‌ده ساکن اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایلمشدر. — (جعده بن خالد جشمی) (وجعده بن هانئ حضرمی) و (جعده بن هبیرة الاشجعی) دخی صحابه‌دندر. — صحابیاتدن وانصـاردن بو اسمله ایکی خاتون دخی واردر.

جعده بنت الاشعث { (بن قیس الکندی) حضرت امام حسن (رضه)ك زوجاتندن اولوب، معاویه طرفندن اوغلی یزیده تنکیح اولنمق وعدیله اغفال اولنه‌رق، وکندیسنه ویریلن زهری طعامنه قویه‌رق، حضرت امامی شهید ایلمشدر.

جعرانه { مکهٔ مکرمه ایله طائف آره‌سنده بر صو اولوب، حضرت فخرالرسل (صلعم) افندمز حنین غزاسندن عودتلرنده اورایه نازل اولمش، وبر مسجد بنا بیورمش ایدیلر.

جعشم { (بن خلیبة الصدفی الحریمی) صحابه‌دن اولوب، تحت شجره‌ده حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزه بیعت ایتمش؛ وجانب حضرت نبویدن کندیسنه کندی مبارك کوملك ونعلینی اکسا بیوریله‌رق، مبارك صاچندن دخی برقاچ تل ویرلمشدی. آمنه بنت طلیق بن سـفیانی تزوج ایتمشیدی. بر روایتده اهل رده وقعه‌سنده شرید بن مالك طرفندن قتل اولنمش؛ وبر روایتده دخی فتح مصرده دخی برحیات وحاضر بولنمشدر.

جعفر { خلفای عباسیه‌دن اوچ ذاتك اسمی اولوب، برنجیسی (متوکل علی‌الله)، ایکنجیسی (مقتدربالله)، اوچنجیسی ده (راشـدبالله) مخلصلریله مشهوردرلر. [اشبو مخلصلره مراجعت.]

جعفر افندی زاده { [«صنع‌الله افندی» ماده‌سنه مراجعت.]

جعفر برمکی { خلافت عباسیه اوائلنده مسند وزارتی احراز ایدن مشهور برامکه‌نك اشهری اولوب، (یحیی بن خالد بن برمك)ك اوغلیـدر، وکنیه‌سی ابوالفضلدر. پدری طرفندن امام یوسف حضرتلرینك ید تدریس وتربیه‌سـنه تسلیم اولنه‌رق، فقهده وسائر علوم وفنونده ید طولی قزانمش اولدیغی کبی، ادبیات و فصاحت وبلاغتده دخی عصرینك فریدی ایدی. بیوك پدری خالد برمکی خلفای عباسیه‌نك برنجیسی اولان ابوالعباس سفاحك وزیری اولوب، اسلامده برنجی وزیر بولنمش اولدیغی کبی، پدری دخی هارون الرشیدك وزیری ایدی. ١٦٦ تاریخ هجریسنده پدری یرینه وزارته تعیین اولنه‌رق، متانت رأی وعذوبت لسانی حسبیله خلیفه‌نك بر درجه‌ده توجه ومحبتنی قزانمشیدی، که عرض وانها ایتدیکی شیلرك هیچ بری رد اولنمازدی. مال وثروتی پك چوق اولوب، شـعرایه وعلی‌العموم ارباب احتیاجـه ایتدیکی احسانلر اینانیله‌میه‌جق درجه‌ده ایدی. پك بیوك بر نفوذ واقتدار قزانمش اولدیغی حالده، مؤخراً وزارتی کنـدی اختیاریله برادری فضله ترك ایتمش ایسه‌ده، خلیفه‌نك عندنده مقام واعتباری ینه باقی اولوب، حتی هارون الرشید، بر طرفدن صاحب ترجمه‌دن وبر طرفدن دخی زیاده‌سیله سودیکی همشیره‌سی عباسه‌دن آیریله‌مدیغیچون، ایکیسنی بردن مجلسنه جمع ایتمك اوزره، همشیره‌سنی رسماً جعفره تنکیح ایتمش ایسـه‌ده، یالکز کنـدی حضورنده کوریشوب بینلرنده مقارنت وقوع بولمامسی شرط قویمش اولدیغی حالده، جعفر ایله عباسـه ایکیسی دخی کنج وکوزل اولوب، بینلرنده معاشـقه حصولی طبیعی اولمغله، خلیفـه‌دن کیزلی واقع اولان ملاقاتلرندن بر چوجق طوغدیغی هارون الرشیدك مسموعی اولنجـه، انباره کیدوب، اورادن بر مکیلرك توقیف اولنمسی، وبعده جمله‌سنك اعدامنی امر ایلمش؛ وبو وجهله جعفر برمکی ١٨٧ تاریخنده، ٣٨ یاشنده

اولدیغی حالده، پدری یحیی، برادری فضل وسائر افراد خاندانیله برابر قتل اولنه‌رق، سر مقطوعی بر قاچ کون بغداد کوپریسنده معلق قالمشیدی. کندیسندن انعام واحسان کورمش اولان شعرا مدحنده مبالغه ایتمش اولدقلری کبی، مرثیه سویلمه‌ده دخی مسابقته کیریشیرجه‌سنه تهالك کوستردکلرندن، هارون الرشیدك برامکه حقنده مرثیه سویلینلری اعدامله تهدیده مجبور اولمشدی. هله جعفر برمکی حقنده سویلنیلن مدحیه ومرثیه‌لر بربره جمع اولنسه، بر قاچ جلد تشکیل ایدر. کندیسنك درجهٔ فصاحتنه ولاتك برینه یازمش اولدیغی شو مختصر ومعنیدار مکتوبی شاهدر: «قدکثر شاکوك، وقل شاکروك، فاما اعتدلت، واما اعتزلت.»

جعفر بك { قپودان دریا مسندینه نائل اولان امرای دولت علیه‌دن اولوب، سلطان بایزید خان ثانینك اواخر سلطنتنده و ۹۱۷ تاریخنده هرسك زاده احمد پاشادن صکره قپودان دریا اولمش؛ وياوز سلطان سلیم خان طرفندن ابقا اولنه‌رق، ۹۲۶ تاریخنه‌دك ۹ سنه بو مقامده قالدقدن صکره، واقع اولان مظالمی سببیله، قانونی سلطان سلیمان خانك جلوسنی متعاقب اعدام اولنمشدر.

جعفر بن ابی جعفر المنصور { خلفای عباسیه‌نك ایکنجیسی اولان ابو جعفر منصورك اوغلی اولوب، کندیسی خلافت سورمیه‌رك، ۱۸۶ تاریخنده وفات ایدن کریمه‌سی مشهوره (زبیده) هارون الرشیدك زوجه‌سی ایدی.

جعفر بن ابی الحکم { صحابه‌دن اولوب، کندیسندن بعض احادیث شریفه مرویدر.

جعفر بن ابی سفیان { ابن حارث بن عبدالمطلب بن هاشم) بر روایتده صحابه‌دن اولوب، حنین وقعه‌سنده حاضر بولنمش؛ وبر روایتده دخی تابعیندن اولوب، حنین وقعه‌سنده پدری ابو سفیان حاضر بولنمشدر. هر حالده کندیسی فخر کائنات (صلعم) افندمزك عم زاده‌سی اولوب، والده‌سی حضرت علی (رضه) نك همشیره‌سی جمانه بنت ابی طالبدر. معاویه‌نك اواسط عهد حکومتنده وفات ایتمشدر.

جعفر بن ابی طالب { [«جعفر طیار» ماده‌سنه مراجعت]

جعفر بن الزبیر { عشرهٔ مبشره‌دن حضرت زبیر (رضه) نك اوغلی اولوب، بر روایتده صحابه‌دن وبر روایتده تابعیندندر. مدینهٔ منوره‌ده نسلی وار ایدی.

جعفر بن طفیل { یدنجی قرن هجری ادباسندن اولوب، (حی ابن یقظان) حکایهٔ مشهوره‌سنك محرریدر.

جعفر بن عقیل { حضرت علی (رضه) نك برادری عقیلك اوغلی اولوب، حضرت امام حسین (رضه) نك رفاقتنده کربلا وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

جعفر بن علبه { مشاهیر شعرای عربدن اولوب، دولت امویه‌نك اواخریله خلافت عباسیه‌نك اوائلنده یاشامش؛ ودولتین ملوك وامراسنی مدح ایتمشدر. اشعاری لطیف وقصاید وغزلیاتی مقبولدر. عشرتله مألوف اولوب، قادینلرله مشاعره وملاطفه ایتمکه دخی میال بولندیغندن، بنی اسد طرفندن قتل اولنمشدر. بر کون سرخوش بولنوب، حبس اولندقده سویلمش اولدیغی شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

لقد زعموا انی سکرت وربما
یکون الفتی سکران وهو حلیم
لعمرك ما بالسکر عار علی الفتی
ولکن عار ان یقال لئیم

جعفر بن علی { حضرت علی (رضه) نك اولادندن اولوب، کربلا وقعهٔ مؤلمه‌سنده برادر اکبری حضرت امام حسین (رضه) نك معیتنده جانسپارانه حرب ایده‌رك، شهید اولمشدر.

جعفر بن فلاح الکنامی { ملوك فاطمیه‌دن معزلدین اللهك امراسندن اولوب، مشارالیه طرفندن مصرك فتحنه مأمور اولان قائد جوهره ترفیق اولنمش؛ ومصرك فتحندن صکره جوهر طرفندن شامه کوندریله‌رك، ۳۵۸ ده رمله‌یی و ۳۵۹ ده دمشقی ضبط ایله، بر سنه حکومت ایتدکدن صکره، حسن بن احمد قرمطی طرفندن مغلوب اولوب، محاربه‌ده قتل اولنمشدر.

جعفر بن محمد { [« جعفر صادق » و « ابو معشر » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

جعفر بن محمد الحسینی { خراسان علما- سندن اولوب، آل تیموردن بایسنقر بهادر نامنه « منتخب التواریخ » عنوانیله لسان فارسیده بر تاریخ یازمشدر، که خلقت بشردن شاهرخك زمانه‌سنه دك اولان وقوعاتی حاوی اولوب، پك مقبول ومعتبر بر اثردر. بو کتابی ۸۲۰ تاریخنده یازمشدر.

جعفر بن موسی الهادی { خلفای عبا- سیه‌نك در- دنجیسی اولان هادینك اوغلی اولوب، هادی برادری هارون الرشیدی ولی عهدلکدن اخراجله کندیسنی ولی عهد اتخاذ ایتمکه چالیشمقده، واکثر امرایی اوغلنه بیعت ایتمکه اجبار ایلمکده ایکن، وفات ایدوب، هارون الرشید تخت خلافته جلوس ایتمش؛ وجعفر حقنده هیچ بر وجهله شدت وسوء معامله کوسترمیوب، بالاخره کریمه‌سی (ام محمد)ی دخی کندیسنه تزویجله داماد ایتمشیدی.

جعفر بیکدلی { بیکدل اویماغی امراسندن بر شاعر اولوب، وزیر محمد مؤمن خانك برادری ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

هر شکاف خرابهٔ دهر است
که بمعمورهٔ جهان خندد

جعفر پاشا { سلطان سلیم خان ثانینك خد- متنده بولنمش اولان خادم غضنفرك برادری اولوب، عن اصل مجارلی اولدیغی حالده، کوچك ایکن برادریله برابر استانبوله کتیرلمش، وحرم همایونده تربیه اولنمشیدی. سلطان مرادخان ثالث زماننده واقع ایران سفرنده پك چوق خدمتی کوریلوب، اوزدمیر عثمان پاشا طرفندن داغستان قائممقاملغنه نصب اولنمش؛ وبعده تبریز محافظی اولوب، ایرانیلر طرفندن محاصره اولندیغی حالده، طقوز آی مردانه مقاومتله، موقعی محافظه، وسردار تعیین اولنان فرهاد پاشانك معیتنده دخی خیلی یارارلق ابراز ایلمشدی.

جعفر پاشا { سلطان احمد خان اول دورنده قپودان پاشالق مسندینه نائل اولان عثمانلی بحریونندن اولوب، مشهور قلیج علی پاشانك اك کزیده رفقاسندن ایدی. ۱۰۱۵ تاریخنده قپودان پاشا اولوب، بر سنه بو مسندده قالمش؛ ودونتما ایله اسکندریه‌یه سفر ایده‌رك، مصر خزینه- سنی کتیردکدن صکره، آوارین قلعه‌سی محافظه‌سنه مأمور اولمش ایدی. بعده عزل اولنه‌رق، اقبال واعتباردن دوشمکله، اواخر احوالی مجهولدر.

جعفر پاشا { سلطان احمد خان اول دوری وزراسندن اولوب، سرای همایونده تربیه اولنمش؛ ومیراخور ثانی واول اولدقدن صکره، حبش میرمیرانلغنه، و ۱۰۱٦ ده رتبهٔ وزارتله یمن والیلکنه نصب اولنمش؛ و ۹ سنه خطهٔ یمانیه‌یی اداره وبر طاقم اصلاحات اجرا ایتدکدن صکره، درسعادته جلب اولنه‌رق، ۱۰۲۷ ده مصر والیلکنه نصب اولنمش، و ۹ آیدن صکره عزل اولنمشیدی. بقیهٔ احوالی معلوم اوله‌مدی.

جعفر پاشا { دولت علیه‌نك قپودان پاشا- لرندن اولوب، سلطان مراد خان رابع دورنده و ۱۰٤۱ تاریخنده بوستانجی باشی ایکن، مسند قپودانی‌یه تعیین اولنه‌رق، ۱۳ آی قدر بو مقامده قالدقدن صکره، آق دکیزده‌کی عدم موفقیتی اوزرینه عزل، ودیمتوقه‌یه نفی اولنه‌رق، اوراده قتل اولنمشدر.

جعفر پاشا { روم ایلی بکلر بکیسی اولوب، عهد سلطان احمد خان ثانیده نیشدن بلغراده قدر اولان طریقی خیدودلردن تطهیر وتأمین ایتمکه ویول اوزرنده بولنان اورمانلری آچغه مأمور اولمش؛ وسلطان مصطفی خان ثانی دورنده، پك مسن اولدیغی حالده، مجارستانده آلمانیا ایمپراطو- رینك سرداری پرنس اوجنله اولنان محاربه‌ده شهید اولمشدر.

جعفر پاشا { سلطان مصطفی خان ثالث دوری قپودان پاشالرندن او- لوب، ۱۱۸٤ تاریخنده بو مسنده نصب، وینه اوسنه عزل ایله، ردوس محافظلغنه نصب اولنه‌رق، بودرومده وفات ایتمشدر.

جعفر چلبی { مشاهیر شعرا وخطاطین عثمانیه‌دن اولوب، تاجی زاده دیمکله دخی مشهوردر. برادری سعدی چلبی دخی شعر وخطده بینظیر اولدیغی کبی، پدرلری تاجی دخی شعرادندر. محمود پاشا مدرسه سنده مدرس ایکن،

ياوز سلطان سليم خان حضرتلرينك نظر التفاتنه مظهر اولمغله، نشانجيلق خدمتنه تعيين اولنمش؛ ومصاحبت حضرت پادشاهى‌يه نائل اوله‌رق، ندماسى صره‌سنه گچمشيدى. پادشاه مشار اليه صاحب ترجمه‌نك عقل ودرايت وعلم وفضيلتنى تقدير بيوره‌رق، كنديسنى حضر وسفرده مجلس همايوننده‌ن آيرمازلر ايكن، بعده آماسيه‌ده يكيچرى طائفه‌سنى تحريك ايتديكنه دائر خصماسى طرفندن كنديسنه اولنان افترا اوزرينه قتل اولنمش؛ وسويلمش اولديغى بر بيتى مقتضاسنجه قانيله ملمع اوله‌رق سلطان سليم جامع شريفى يانده كندى بنا كرده‌سى اولان (نشانجى) مسجدى حواليسنده دفن اولنمشدر. اوبيت شو در:

بن شهيد تيغ عشق اولدقده راه يارده
يومه‌دن دفن ايلكز تندن غبارى كتمسون

نثرى دخى شعرينه ماند اولوب، فارسى شعر وانشاسى‌ده پك كوزلدر. «هوسنامه» عنوانيله بر منظومه‌سى واردر. سلطان سليم مشار اليهك جلوسى حقنده سويلمش اولديغى بر قصيدهٔ فارسيه‌سنك مطلعى شودر:

جان آفرين كه بركف مانقد جان نهاد
بهر نثار مقدم شاه جهان نهاد

جعفر خان { هندستانده عالمكير شاه زمانده بنكاله واليسى اولوب، (مرشدقلى خان) اسميله دخى معروفدر. (مرشدآباد) شهرينى تأسيس ومركز اتخاذ ايده‌رك، نيم مستقل بر حكومت تشكيل ايتمش؛ و ۱۱۳۸ تاريخ هجريسنده وفات ايدوب، نسلندن ۱٤ كشى ارثاً وبربرينى متعاقب بنكاله‌ده حكومت سورمشلردر.

جعفر خان { دولت صفويه‌نك انقراضندن وافغانيلرك دفعندن صكره ايرانده بر آز وقت حكومت سورن (زند) دولتى حكمدارلرندن اولوب، صادق خانك اوغليدر. صادق خانى قتل ايتمش اولان يكنى على مراد خانك وفاتنده و ۱۱۹۹ تاريخ هجريسنده صاحب ترجمه تختنه جلوس ايتمش ايسه‌ده، يالكز فارس وكرمان خطه‌لرى النده قالوب، ايرانك سائر طرفلرى قجار دولتنك مؤسسى اولان آقا محمدك يد ضبطنه گچمشيدى. جعفر خان ٤ سنه حكومتدن صكره ۱۲۰۳ ده مسموماً وفات ايدوب، اوغلى (لطف على خان) امراسندن حاجى ابراهيمك همت ودرايتيله بر مدت آقا محمدله اوغراشه بيلمش ايسه‌ده، نهايت مغلوب وفراره مجبور اولمش؛ ومتعاقباً طوتيلوب، دشمننه تسليم اولنمغله، قتل اولنه‌رق، بونكله زند دولتى ختام بولمشدر.

جعفر رازى { (خواجه —) ايران شعراسندن شعر وانشاده ماهر وطب وسائر فنوندن دخى بهره دار ايدى. شو قطعه اونكدر:

اى چرخ تراغبار بامن تاكى
آزار دلم بكام دشمن تاكى
زين مرتبهٔ بلند شرمت بادا
باهمچو منى ستيز كردن تاكى

جعفر زتلى { (مير—) هندستانك متأخرين شعراسندن اولوب، عظيم شاه بن عالمكيرك خدمتنده بولنمش؛ وهجوه ميال اولديغندن، فرخ سيرك جلوسنده سويلمش اولديغى بر هجويه‌سى اوزرينه، ۱۲۲۵ ده قتل اولنمشدر. فارسى واردو لسانلرنده اشعارى وبرده «شهنامه» سى واردر.

جعفر ساوجى { ايران شعراسندن اولوب، ساوه‌ليدر. شو بيت اونكدر:

سيلاب گريه ام همه خاكستر آورد
گوياكه سوخت هجر تو درديده خوابرا

جعفر صادق { (امام — بن محمد باقر بن زين العابدين بن حسين بن على بن ابى طالب) ائمهٔ اثنا عشرك آلتنجيسى اولوب، والده‌سى (ام فروه) قاسم بن محمد بن ابى بكر الصديق (رضه) لك كريمه‌سى ايدى. حضرت امام جعفر (رضه) ۸۳ تاريخ هجريسنده مدينهٔ منوره‌ده طوغوب، حضرت امام محمد باقر (رضه) لك اكبر اولادى ايدى. پدرندن تحصيل ايدوب، علم وفضلده زمانك فريدى ايدى. امام اعظم ابو حنيفه حضرتلرى حضرت امام جعفر صادقك حلقهٔ تدريس وافاده‌سنه دوام ايده‌رك، اول كان معارف ظاهريه وباطنيه‌دن استفاده ايلمشدر. جفر وكيميا وسائر علومده دخى معلوماتى اولوب، فن كيميانك موجدى عد اولنان (جابر) دخى حضرت امامك جملهٔ شاكردانندن بولنمشدر. زهد وتقواده وقناعت وحسن اخلاقده دخى بينظير اولوب، صدق حسبيله صادق تسميه اولنمشدر. خلفاى عباسيه نك ايكنجيسى اولان ابو جعفر منصور حضرت امامى هروقت كمال تعظيم وتكريمله صحبتنه دعوت ايده‌رك،

رأیندن واخطارات ونصایحندن استفاده ایدردی. روایته کوره ابو مسلم خراسانی امویلره قارشی رفع لوای قیام ایتدکده، ابتدا خلافتی امام جعفرصادقه تکلیف ایلمش ایسه‌ده، حضرت امام قبول ایتمیوب، حتی ابو مسلمك مکتوبلرینی دخی یاقشیدی. یدی‌ارکك واوچ قیز اولادی اولوب، امامتده بیوك اوغلی‌اسماعیل وارث اوله‌جق ایکن، پدرینك حیاتنده وقوع وفاتی حسبیله، ایکنجی اوغلی موسی کاظم حضرتلری یدنجی امام اولمشدر. بر فرقه امامتی ینه اسماعیلده واولادنده طانیوب، اسماعیلیه نامیله آیرلمشلردر. امام جعفر صادق ١٤٨ تاریخنده، ٦٥ یاشنده اولدیغی حالده، مدینهٔ منوره‌ده ارتحال ایدوب، پدریله جدینك قبرلری جوارنده دفن اولنمشدر. شیعیلر مذهبده دخی صاحب ترجه‌یی امام‌طانیوب، کندی مذهبلرینه مذهب جعفری نامنی ویررلر.

جعفر طهرانی { (میر محمد) ایران شعرا وعلماسندن‌اولوب، دولت صفویه‌نك اواخر دورنده طهرانده تدریس وافاده ایله مشغول ایکن، طرف شاهیدن وقوع بولان دعوت اوزرینه، اصفهانه کیتمش؛ واصفهان فتنه‌سی ظهورنده مشهد مقدسه کیده‌رك، اوراده وفات ایتمکله، جوار امام‌موسی رضا (رضه) ده دفن اولنمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

ازبسکه بخت ارنرسد دست بجائی
نومید نیم دامن آن زلف درازست

جعفر طیّار { (ابوعبدالله — بن‌ابی طالب) صحابهٔ کرامدن اولوب، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك عم زاده‌سی وحضرت علی (رضه)‌نك برادریدر. حضرت عقیلدن اون یاش کوچك وحضرت علیدن اون یاش بیوك اولوب، حضرت نبی ذیشانه ایمان کتیرنلرك اوتوز ایکنجیسیدر. بعدالاسلام جور قریشدن رها یاب اولمق اوزره، سائر صحابه ایله برابر حبشه هجرت وخیبرك فتحی کونی عودت بیورمشیدی. حتی حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزك «خیبرك فتحنه‌می یوقسه جعفرك قدومنه‌می سوینه‌یم» بیورمش اولدقلری مشهوردر. حضرت جعفر (رضه) جانب حضرت نبویدن اوچ بیك کشیلك بر سریه ایله روملره قارشی شامه اعزام بیورلمغله، (مؤته) موقعنده عسکر رومه تلاقی ایدوب، واقع اولان محاربه‌ده سنجاقدار بولنان (زید بن حارثه) شهید اولنجه، حضرت جعفر سنجاغی یدینه آله‌رق، دشمنلرك اوزرینه غضنفرانه هجوم ایتمکله، صاغ الی کسلنجه سنجاغی صول الیله، وصول الی دخی کسلدکده، دیشیله طوته‌رق، نهایت شهید اولدقده، مبارك بدننك یالکز مکشوف اولان یرلرنده یتمشدن زیاده قلیج واوق یاره‌سی کورلمشدر. بو خبر مؤلم حضرت فخرکائنات افندمزه واصل اولدقده، زیاده‌سیله محزون اولمشلر، ومدینهٔ منوره‌ده عمومی بر ماتم حاصل اولمش ایسه‌ده، بعده حضرت جعفره کسیلن ایکی الی یرینه من طرف‌الله ایکی قناد احسان اولنه‌رق، جننده طیران ایلدیکی وحی اولنمغله، حضرت رسول‌الله (صلعم) شهید مشار الیهك اولادینه «یابنی ذی الجناحین» خطاب بیوره‌رق، کیفیتی تبشیر بیورمش؛ وبو مناسبتله حضرت جعفر (طیار) اسمیله شهرت بولمشدر. شهادتنده ٤١ یاشنده اولدقلری مرویدر. خلقاً وخلقاً حضرت نبی ذی شان (صلعم) افندمزه زیاده‌سیله مشابه اولوب، بو بابده وسائر فضائلی حقنده بر قاچ حدیث شریف وارد اولمشدر. محمد، عون وعبدالله اسمیله اوچ اوغلی اولوب، بونلردن عبدالله حضرت علی‌ایله حضرت فاطمه (رضها) نك کریمه‌سی حضرت زینبی تزوج ایتمشدی.

جعفر قزوینی { ایران شعراسندن اولوب، هندستانه رحلتله، سلیمان شاهك نزدنده قدر ومنزلتی برتر اوله‌رق، (آصفخان) عنوانی احراز ایتمش، وبعده وطننه عودت ایلمش ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

یا باد صبا بوی‌کسی هست‌که یعقوب
چشمی‌که نداورد بره قافله دارد

جعفرك { (ابو جعفر احمد بن علی بیهقی) آلتنجی قرن هجری ادباسندن اولوب، «تاج المصادر» عنوانلی اثر مشهورك مؤلفیدر. ٥٤٤ ده وفات ایتمشدر.

جعفری { سابق الترجه جعفر چلبینك اوغلی اولوب، اسمی (بالی) در. حسن وملاحتیله مشهور اولوب، عشرته وآفیون وبرشه ابتلاسی جهتیله، برشی یکرمی یدی درهمه قدر چیقارمش، وبوندن مسموماً وفات ایتمشدر. ابن کمال پاشانك معاصریدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

دیرلکمدن اولمك ای سیمین بدن یکدر بکا
جامهٔ زربفت ودیبادن کفن یکدر بکا

جعفری { (میر محمد جعفر) ایران شعراسندن وتبریز ساداتندن اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

نکرد یاد من از ناز ومن بدین خودرا
دهم فریب که بر قاصد اعتماد نکرد

جعفری { بوده ایران شعراسندن اولوب، عن اصل ساوه‌لی اولدیغی حالده، تبریزده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

حرف دشمن مشنو تیغ مکش دوست مکش
ظلم از حد مبر امروز که فردائی هست

جعفری { بو دخی ایران شعراسندن ومشهد مقدس ساداتندن اولوب، اصفهانده تحصیل علم ایتمشدر. شو بیت اشعارندندر:

اکر بروز قیامت کشید وصل چه شد
وصال یار بدین انتظاری اوزد

جعفری { سامرا قربنده خلفای عباسیه‌دن جعفر المتوکل علی‌الله طرفندن بنا اولنمش بر قصبه ایدی. خلیفهٔ مشار الیه اوراده ابتدا کندینه مخصوص غایت بیوك ومزین بر سرای یاپدیروب، دجله‌دن (جبیة دجله) اسمیله بر قنال دخی آچتیمش؛ وبعده اطرافنده سوقاقلری ترسیم ایتدیرمکله، اکابر دولت وسائر خلق اولر یاپدیره‌رق، آز وقت ظرفنده بیوك بر قصبه اولمش ایسه‌ده، پك آز وقت معمور قالوب، متوکلك اوراده قتلی اوزرینه ترك اولنه‌رق، خراب اولمشدر. ٢٤٥ ده تأسیس اولنه‌رق سرایك بناسنه ایکی ملیون دینار صرف اولندیغی مرویدر، که اووقت بر دینار یکرمی بش درهم ایتدیکنه نظراً، تقریباً ایکی ملیون لیرا دیمکدر.

جعفریه { جعفر برمکی‌یه منسوب اولمق اوزره، بغدادك جانب شرقیسنده بیوك بر محله ایدی.

جعفی { (مخلاف —) یمنده وصنعادن ٤٢ فرسخلق مسافه‌ده بر قصبه اولوب، (جعفی بن سعد العشیره) یه منسوب بر قبیله‌نك مرکزی ایدی.

جعیل { [« جعال » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جغاله زاده { (سنان پاشا) مسند صدارتی احراز ایتمش وزرای سلطنت عثمانیه‌دن اولوب، افرنجی الاصلدر. پدری جغاله ودها طوغریسی سیقاله (Cicala) جنویز جهوریتنك اك بیوك قپودانلرندن اولدیغی حالده، عهد سلطان سلیمان خانیده سائر برچوق قپودانلرله برابر قپودان دریا پیاله پاشا طرفندن اسیر ایدیله‌رك، درسعادته کتیرلمش، واوغلی (اسکیپیون) برابرنده بولنمغله، سرای همایونه آلنه‌رق، (سنان) تسمیه، ودین اسلام اوزره تربیه اولنمشدر. جغاله زاده سنان پاشا سرای همایونده سلحدار اولدقدن صکره، یکیچری آغالغیله طیشاری چیقوب، سلطان سلیم خان ثانی وسلطان مراد خان ثالث زمانلرنده ارضروم، بغداد، وان وسائر یالتلر والیلکلرنده بولنمش؛ و ٩٩٨ ده اولوج حسن پاشادن صکره قپودان پاشا اولوب، اینه بختی سفرینه کیتمش؛ وشرق سفرلرنده خدمتی کورلمکله، رتبهٔ وزارتله تلطیف اولنمش ایدی. بعده ظهور ایدن بر قاریشیقلغه مدخلی اولمق تهمتیله بر مدت قونیه‌یه نفی اولنمش؛ وسلطان محمد خان ثالث زماننده مجارستانده وقوع بولان اکری فتوحاتنه سبب مستقل اولدیغنه دائر شیخ الاسلام خواجه سعدالدین افندی طرفندن وقوع بولان توصیه اوزرینه، ١٠٠٥ تاریخنده مسند صدارته نصب اولنمش ایسه‌ده، قرق کون صکره عزل اولنه‌رق، ١٠٠٦ ده ثانیاً قپودان پاشا اولوب، بو دفعه دخی درت سنه بو مقامده قالمش؛ و ١٠١٠ ده عزل اولنه‌رق، ١٠٢١ ده سردارلقله ایران سفرینه مأمور اولوب، ایکی سنه ایرانیلرله اوغراشمش ایسه‌ده، بو دفعه موفق اولمقسزین مغلوباً دیاربکره عودت ایتمش؛ وبو عدم موفقیتك ویردیکی کدرله سلطان احمد خان اولك جلوسی متعاقب ١٠١٤ ده دیار بکرده وفات ایتمشدر. استانبولده (جغاله اوغلی) دینمکله مشهور جامی اولوب، بو اسم محله‌یه دخی تعمیم اولنمشدر.

جفار { نجدده بر محل اولوب، ایام العربدن (یوم الجفار) اسمیله معروف بر وقعه‌نك محل جریانی اولمغله مشهوردر. — صحرای تیهك قسم شمالیسنده دخی بو اسمله بر ناحیه اولوب، عریش قصبه‌سی‌ده بو جفاردن معدوددر. خرما آغاجلری چوق اولوب، فراعنه زماننده پك معمور بولنمش اولدیغی مرویدر.

جفائی { بو مخلصله سلطان بایزید خان ثانی وسلطان سلیم خان قدیم زمانلرنده عثمانلی شعراسندن ایکی ذات بولنوب، بری استانبول

قاضیسی سعدی چلبینك نائب وكاتبی ایدی. تذكره‌لرده‌كی شعرلرنده شایان نقل برشی كوریله‌مه‌مشـدر. — ایران شعراسندن دخی بو مخلصله متخلص بری اولوب، ٩٠١ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

نه محرمی‌كه بكوبد بیسار حال مرا
نه همدمی‌كه زخاطر برد ملال مرا

جفرسون (Geferson) آمریقای شمالیده‌كی ممالك مجتمعه رؤسای جمهورندن اولوب، ١٨٠١ و ١٨٠٥ ده ایكی دفعه رئیس انتخاب اولنمش؛ ودهـا اول ممالك مذكوره‌نك استقلالنه چالیشمش ایدی. عالم ومتفنن برذات اولوب، امور سیاسیه ومالیه وفلسـفیه‌یه دائر بر قاچ كتاب یازمش، وكندی تأسیس كرده‌سی اولان بردارالفنونك ترقیاتنه چوق چالیشمشدر. ١٧٤٣ ده ویرجینیاده طوغوب، ١٨٢٦ ده وفات ایتمشدر.

جُفره (یاخود جفرة خالد) بصره قربنده بر محل اولوب، عبدالملك بن مروان زمانـنده و ٧٠ تاریخ هجریسـنده حكومت امویه طرفنـدن مأمور اولان خالد بن عبدالله ایله مصعب بن زبیرك طرفنی التزام ایدن اهل بصره آره‌سنده وقوع بولمش و ٤٠ كون امتداد ایتمش اولان بر محاربه‌نك محل جریانی اولمغله مشهوردر.

جفشیش (ابوالخیر — بن نعمان الكندی) صحابه‌دن اولوب، كنده قبیله‌سیله برابر نزد حضرت پیغمبری‌یه كله‌رك، ایمان كتیرمش؛ وبعض احادیث شریفه نقل ایلمشـدر. حضرموتلی اولدیغی دخی مرویدر.

جَفلوذ صقلیه جزیره‌سـنده ساحل بحره قریب مرتفع بر طـاغك اوزرنده واورمانلرله محـاط بیوك بر قلعه وقصـبه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مذكوردر.

جفنه فلسـطینده قدس ایله نابلس آره‌سـنده بر قریه اولوب، بر قلعـه خرابه‌سی واردر. اسم قدیمی (Gophna) در.

جفنه (Gjafna) سرندیب جزیره‌سـنك منتهای شمالنـده وقولومبودن ٣٠٠ كیلومتره‌لك مسافه‌ده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهالیسی وقلعه‌سی واردر.

جَكّان هراتده بیوك برمحله اولوب، جكانی لقبیله معروف بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

جلاب جزیره‌ده حران قربنـدن كچن ورقـه‌نك اوست طرفنـده فرات تابعلرندن (بلیخ) نهرینه منصب اولان برچای اولوب، همنامی اولان بر قریه‌نك قربنده نبعان ایدر. مجراسی ١٠٠ كیلومتره‌یه قریبدر. اورفه شهری ایچنـدن كچن صولر دخی بوچایه دوكیلور. قیشین صویی بلیخه واصـل اولوب، یازین سقی اراضی‌یه صرف اولنور. هارون الرشید زماننده اسماعیل بن صبیح بو نهرك مجراسندن ١٠ میل اوزاق اولان حران قصبه‌سنه‌دك بر قنال كـشاد ایدوب، بلدهٔ مذكوره‌یه صـو آقیتمشیدی.

جلاباذ (وفارسیسی كلاباد) نیسابورده بیوك بر محـله اولوب، مشـاهیر علمادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

جلاس (بن سویدالاوسی) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، حارث بن سـویدك برادریدر. برادری ارتداد ایدوب، بعده نادم اولمغله، توبه واستغفار ایده‌رك، نزد حضرت پیغمبری‌یه مراجعت ایتدكده، حقنده « الاالذین تابو امن بعد ذلك » آیت كریمه‌سی نازل اولدیغی كبی، صاحب ترجمه دخی ابتدا منافقیندن اولوب، تبوك غزاسنده خلقی تبریده چالیشه‌رق، حضرت سیدالانبیا (صلعم) افندمزه قارشی بعض تفوهاتده بولنـدیغی اوكی اوغلی عمیر بن سـعد طرفندن خبر ویرلمكله، جانب رسالتپناهیدن صـورلدقده، سـویلدیكنی یمینله انكار ایتمش ایسـه‌ده، « ولقد قالوا كلمة الكفر » آیت كریمه‌سی نازل اولنجه، انكاره مجالی قالمیوب، بودخی توبه واستغفار ایتمشدر. — (جلاس بن صلیت الیربوعی) و (جلاس بن عمرو الكندی) دخی صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه نقل ایتمشلردر.

جَلاّل نجددن مكهٔ مكرمه‌یه كیدن طریقك اسمیدر.

جلال آباد افغانستانده كابل نهرینك صاغ طرفنده ٥٥٦ متره ارتفـاعی اولان بر تپه‌نك اوزرنده وكابلك ١٣٥ كیلومتره شرقنده مستحكم بر قصـبه اولوب، یازین ٣٠٠٠ چوبانلرك اجتماعیله ٦٠٠٠ اهالیسی واردر.

جلال آباد هندستانك (میرات) خطه‌سنده ومظفر نكار سنجاغنده اوله‌رق (بلند شهر)ك ٥٢ كیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه

اولوب، ٦٩٠٥ اهالیسی واردر. — ینه هندستانڭ (رحیلقند) سنجاغنده وشاهجهانپورڭ ١٨ کیلومتره جنوب غربیسنده دخی بو اسمله بر قصبه اولوب، ٦٣٩٥ اهالیسی واردر.

جلال آباد { ایرانڭ سیستان خطه‌سنده وافغانستان حدودی اوزرنده وچاکرپورڭ ٣٥ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (هلمند) نهری کنارنده بر قصبه اولوب، سوروقلعه‌سی خرابدر. جوارلری پك کوزل ایسه‌ده، ایرانیلرله افغانیلر آره‌سنده وقوع بولان محاربات سببیله ویرانه‌لرله مستوردر.

جلال الدوله { (ابو طاهر فیروز خسروشاه) آل بویه دولتنڭ اون دردنجی حکمداری اولوب، (بهاء الدوله بن عضد الدوله بن رکن الدوله بن بویه) لڭ اوچنجی اوغلیدر. برادرلری سلطان الدوله وشرف الدوله زمانلرنده بصره حاکمی اولوب، ٤١٦ تاریخنده سلطان الدوله‌نڭ وفاتی اوزرینه، امیرالامرالق مسندینه اوتورمق اوزره، بغداده عزیمت ایتمش ایسه‌ده، سلطان‌الدوله‌نڭ اوغلی ابو کالیجار بو مقامی طوتمش اولدیغندن، جلال‌الدوله بصره‌یه عودته مجبور اولوب، نهایت ٤١٨ ده طائفهٔ اتراڭ ابوکالیجاره قارشی غلو ایده‌رك، خلیفهٔ عباسیدن جلال الدوله‌نڭ بغداده دعوتی طلب ایتمکله، صاحب ترجه بو وجهله سلطنته نائل اولمشدر. آنجق کندیسی عالم ومتدین بر ذات اولدیغی حالده، تدبیر ملك وسیاسته مقتدر اولمدیغندن، ایکیده برده عصیان ایدن عسکریله، وادعای سلطنتدن کری طورمیان یکنی ابوکالیجار ایله اوغراشه‌رق، مدت حکومتی اولان ١٧ سنه‌یی بویله غوائل داخلیه ایله کچیرمش؛ ومع هذا خلیفهٔ عباسی (قائم بامرالله) ی کندیسنه (ملك الملوك) عنوانی ویرمکه مجبور ایتمشدی. حالبوکه اوزمانده ارطغرل سلجوقی اکثر بلادی ضبط ایدوب، آل بویه دولتنده بیوك بر قوت ومکنت قالمامشیدی. جلال‌الدوله ٤٣٥ تاریخنده ٥٢ یاشنده وفات ایتمشدر.

جلال الدین اکبرشاه { [«اکبرشاه» ماده‌سنه مراجعت.]

جلال الدین امیرانشاه { تیمورلنکڭ اوچنجی اوغلی اولوب، پدری طرفندن عراقین وآذربیجان ودیاربکر جهتلرینه حاکم ووالی نصب اولنمشدی. تیمورڭ وفاتندن ٣ سنه صکره ٨١٠ تاریخنده، ٣٨ یاشنده اولدیغی حالده، قره قویونلیلردن قره یوسف ترکمانله آذربیجانده ایتدیکی محاربه‌ده قتل اولنه‌رق، قره‌یوسفڭ امریله تبریز جوارنده دفن اولنمش ایسه‌ده، بعده کیکلری اخراج وماوراء النهره نقل اولنه‌رق، کش قصبه‌سنده (قبة الخضراء) ده دفن اولنمشدر. کندیسی مستقلاً حکومت سورمه‌مش ایسه‌ده، اوغلی سلطان خلیل تیمورڭ وفاتنده جدینڭ تختنی ضبطله، سمرقندده درت سنه سلطنت سورمش اولدیغی کبی، تورونی سلطان ابو سعید دخی شاهرخدن صکره سمرقندده پادشاه اولمش؛ وبونڭ تورونی بابر یقین وقته قدر هندستانده سلطنت سورن شعبهٔ تیموریه‌نڭ بانیسی اولمشدر.

جلال الدین پوربی { هندستانده بنکاله ملوکندن اولوب، پدری راجه کنس برهمن دیننده ایکن، کندیسی ٧٩٤ تاریخ هجریسنده واقع اولان جلوسنده شرف اسلامله مشرف اولمش؛ و١٧ سنه حکومت‌سوروب، کمال عدل وحقانیتندن نوشروان زمان تسمیه‌اولنمشدی.

جلال الدین حسن { (خواند —) ایرانده حکومت سورن ملاحدهٔ اسماعیلیه‌نڭ آلتنجیسی اولوب، ٦٠٧ تاریخنده پدری خواند محمده خلف اولمش؛ وآباء واجدادینڭ طوتدقلری طریق الحاد وضلالدن نکول ایله، اهل سنت مذهبنه کیره‌رك، ١١ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٦١٨ تاریخنده ٦٧ یاشنده وفات ایتمشدر.

جلال الدین دوانی { (محمد اسعد بن‌سعد‌الدین اسعد) مشاهیر علماوحکمای اسلامدن اولوب، احفاد تیموردن سلطان ابوسعیدڭ زماننده یاشامش، و ٩٠٨ تاریخنده وفات ایتمشدر. کازرون ملحقاتندن (دوان) قریه‌سنده دنیایه کلوب، اکثر اوقاتنی شیرازده کچیرمشدر. پك چوق تألیفاتی اولوب، اڭ مشهورلری شونلردر: «اخلاق جلالی»، «شرح هیاکل النور»، «اثبات‌واجب»، «رسالهٔ زوراء»، «حاشیهٔ شمسیه»، «انوار شافیه»، «شرح عقائد»، «شرح تجرید». اخلاق

جلالی عنوانلی کتابی انك معتبر آثاردن اولوب، بیوك برشهرت قزانمش؛ وانکلیزجه‌یه دخی ترجمه اولنمشدر. صاحب ترجمه‌نك شعرده دخی مهارتی اولوب، جملهٔ اشعارندن اولان شو بیتی بین العلما خیلی قیل وقالی موجب اولمشیدی:

درد خمار دارم ودرمان من میست
می‌ده که می زبهر مداوا حرام نیست

حتی بونك اوزرینه بعض شعرا دیمشلردرکه:

بهارست درکش می ارغوانی
بفتوای ملا جلال دوانی

جلال الدین رومی (مولانا —) کبار اولیاءاللهدن وپیران طریقتدن اولوب، صیت وشهرتی بتون عالم اسلامده منتشردر. علم وفضلی وشعر وادبیاتده‌کی قدرتی دخی انوار باطنیه‌سیله متناسب اولوب، مقامات وکراماتی مشهور، و «مثنوی» سیله دیوان اشعار عارفانه‌سی ایادیٔ ناسده متداولدر. عن اصل خراسانلی اولوب، ٦٠٤ تاریخنده بلخ شهرنده دنیایه کلمشدر. نسبی امیرالمؤ- منین حضرت ابابکرصدیق (رضه)، منتهی اولور. پدری مولانا بهاء الدین ولد اعاظم علمادن اولوب، حلقهٔ تدریسنه پك چوق طلبه ومستمعین تجمع ایتمکله، ملوك خوارزم مشاهیه‌دن جلال الدین محمد اظهار عداوت ایتدیکندن، مولانا بهاء الدین او دیاری ترك ایتمکی مناسب کوره‌رك، اووقت چوجق بولنان جلال الدینی بالاستصحاب، ایفای فریضهٔ حج ایتمك اوزره، حجازه طوغری یوله روان اولمشیدی. نیشاپورده فریدالدین عطار حضرتلریله کوریشدکلرنده، مشار الیه بو طفل نوسالده بر نورالهی واستعداد جبلی آثارینی مشاهده ایلدیکنی پدرینه بیان وتبشیر، وجلال الدینه دخی کندی آثارندن «اسرار نامه» نك برنسخه‌سنی هدیه ایتمشدی. طریق حجده کبار صوفیوندن سید برهان الدین محقق ترمذی ایله کوریشه‌رك، طریقت وتصوفدن بحث وصحبت ایتمکله، یانلرندن آیریلمیان جلال الدین اووقتدن علوم باطنیه‌دن تلذذ ایتمکه آلیشمشیدی. حجازدن عودتلرنده برمدت شامده اقامت ایدوب، برهان الدین اوراده وفات ایتمکله، بهاء الدینه دیار روم جانبنه کیتمکی وصیت ایتمش؛ ومولانا بهاءالدین ولد اوغلیله برابر ارزنجانه وبعده لارنده‌یه کله‌رك، صکره سلطان علاءالدین سلجوقی طرفندن وقوع بولان دعوت ورجا اوزرینه، قونیه‌یه نقل، واوراده توطن بیورمشلردر. برمدت بهاءالدین تدریسیله مشغول اولوب، ٦٣١ تاریخنده واقع وفاتنده یرینه حضرت مولانا کرسئ تدریس وافاده‌یه چیقه‌رق، علم وفضلی حسبیله، آز زمانده اودرجه‌ده شهرت بولمشدی، که هر طرفدن طلبهٔ علوم حلقهٔ تدریسنه شتاب ایدوب، اطرافنده دائما درت بشیوز مستمعین بولنوردی، وخانه‌سنه کیدرکن وکلیرکن دخی اطرافنه طوپلانه‌رق، ایراد اسئله ایله حل مشکلات ایدرلردی. برمدت صکره صوفیون طریقنه میل ومحبت ایدوب، قونیه‌ده بولنان چلبی حسام الدینه انتساب ایتمش؛ و مؤخراً مردان خدادن مشهور شمس الدین تبریزی شیخی رکن الدین زرکوبینك اشارتیله قونیه‌یه کله‌رك، حضرت مولانایی ارشاد، وعلوم ظاهریه‌دن تجرید ایتمکله، فیما بعد درسی ترك ایده‌رك، شمس تبریزی ایله صحرالرده کزوب، باطنیاتدن قونیشمغه باشلاینجه، طلبه ومریدان ایله علمای مملکت شکایت ایده‌رك، حضرت شمسی قونیه‌دن تبعید ایتدیرمشلرسه‌ده، بو ایکی مرد عارف طریق حقده بربرینه عاشق ومعشوق اولوب، جدا یاشامه‌لری ممکن اوله‌مدیغیچون، حضرت مولانا تبریزه قدر کیده‌رك، شمسی آلوب، ینه قونیه‌یه کتیرمشدی. باطنی عشق الهی ناریله سوزان اولنجه، بر مکانده طوره‌میوب، بر دیرکه طوتیله‌رق دونر، ونی وتبنلك آوازه‌سیله وجد وحاله کلیرایدی، که طریق مولویه‌ده مرعی اولان سماعك مبدئی بودر. بو حالی کسب ایتدکدن صکره، ادبیاتده بر مقام عالی احراز ایدن ومتصوفانده امثالی اولمیان «مثنوی» یی یازمش؛ وهر بر مصرعی عشق الهینك بر تصویر علنیسی حکمنده اولان اشعار کثیره‌یی سویلمشدر. دیوان اشعاری ٣٠ بیك و «مثنوی» سی ٤٧ بیکدن زیاده بیتی جامعدر ٦٧٢ تاریخنده ٦٩ یاشنده ارتحال ایدوب، تربه‌سی قونیه‌ده زیارتکاه انامدر. اوغلی سلطان ولد پدرینك ترجمهٔ حالنی یازمش، وطریقت مولویه‌نك ارکانی تأسیس ایلمشدر. نسلی الیوم قونیه‌ده باقی اولوب، اکبر وارشدلری چلبی عنوانیله پوست حضرت مولویه‌یه اوتورور؛ وسلاطین عظام عثمانیه‌یه، جلوسلرینی متعاقب، قلیچ قوشاتمق بونلره عائد برحق و وظیفه‌در. مثنویسی مشهور

اولوب، ٦٩٠٥ اهالیسی واردر. — ینه هندستانك (رحیلقند) سنجاغنده وشاهجهانپورك ١٨ کیلومتره جنوب غربیسنده دخی بو اسمله بر قصبه اولوب، ٦٣٩٥ اهالیسی واردر.

جلال آباد { ایرانك سیستان خطه‌سنده وافغانستان حدودی اوزرنده وچاکربورك ٣٥ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (هلمند) نهری کنارنده بر قصبه اولوب، سوروقلعه‌سی خرابدر. جوارلری پك کوزل ایسه‌ده، ایرانیلرله افغانیلر آره‌سنده وقوع بولان محاربات سببیله ویرانه‌لرله مستوردر.

جلال الدوله { (ابو طاهر فیروز خسروشاه) آل بویه دولتنك اون دردنجی حکمداری اولوب، (بهاء الدوله بن عضد الدوله بن رکن الدوله بن بویه) ك اوچنجی اوغلیدر. برادرلری سلطان الدوله وشرف الدوله زمانلرنده بصره حاکمی اولوب، ٤١٦ تاریخنده سلطان الدوله‌نك وفاتی اوزرینه، امیرالامرالق مسندینه اوتورمق اوزره، بغداده عزیمت ایتمش ایسه‌ده، سلطان‌الدوله‌نك اوغلی ابوکالیجار بو مقامی طوتمش اولدیغندن، جلال‌الدوله بصره‌یه عودته مجبور اولوب، نهایت ٤١٨ ده طائفهٔ اتراك ابوکالیجاره قارشی غلو ایده‌رك، خلیفهٔ عباسیدن جلال الدوله‌نك بغداده دعوتی طلب ایتمکله، صاحب ترجمه بو وجهله سلطنته نائل اولمشدر. آنجق کندیسی عالم ومتدین بر ذات اولدیغی حالده، تدبیر ملك وسیاسته مقتدر اولمدیغندن، ایکیده برده عصیان ایدن عسکریله، وادعای سلطنتدن کری طورمیان یکنی ابوکالیجار ایله اوغراشه‌رق، مدت حکومتی اولان ١٧ سنه‌یی بویله غوائل داخلیه ایله کچیرمش؛ ومع هذا خلیفهٔ عباسی (قائم بامرالله) ی کندیسنه (ملك الملوك) عنوانی ویرمکه مجبور ایتمشدی. حالبوکه اوزمانده ارطغرل سلجوقی اکثر بلادی ضبط ایدوب، آل بویه دولتنده بیوك بر قوت ومکنت قالمامشیدی. جلال الدوله ٤٣٥ تاریخنده ٥٢ یاشنده وفات ایتمشدر.

جلال الدین اکبرشاه { [« اکبرشاه » ماده‌سنه مراجعت.]

جلال الدین امیرانشاه { تیمورلنکك اوچنجی اوغلی اولوب، پدری طرفندن عراقین وآذربیجان ودیاربکر جهتلرینه حاکم ووالی نصب اولنمشدی. تیمورك وفاتندن ٣ سنه صکره ٨١٠ تاریخنده، ٣٨ یاشنده اولدیغی حالده، قره قویونلیلردن قره یوسف ترکمانله آذربیجانده ایتدیکی محاربه‌ده قتل اولنه‌رق، قره یوسفك امریله تبریز جوارنده دفن اولنمش ایسه‌ده، بعده کمیکلری اخراج وماوراء النهره نقل اولنه‌رق، کش قصبه‌سنده (قبة الخضراء) ده دفن اولنمشدر. کندیسی مستقلاً حکومت سورمه‌مش ایسه‌ده، اوغلی سلطان خلیل تیمورك وفاتنده جدینك تختنی ضبطله، سمرقندده درت سنه سلطنت سورمش اولدیغی کبی، طورونی سلطان ابو سعید دخی شاهرخدن صکره سمرقندده پادشاه اولمش؛ وبونك طورونی بابر یقین وقته قدر هندستانده سلطنت سورن شعبهٔ تیموریه‌نك بانیسی اولمشدر.

جلال الدین پوربی { هندستانده بنکاله ملوکندن اولوب، پدری راجه کنس برهمن دیننده ایکن، کندیسی ٧٩٤ تاریخ هجریسنده واقع اولان جلوسنده شرف اسلامله مشرف اولمش؛ و١٧ سنه حکومت سوروب، کمال عدل وحقانیتندن نوشروان زمان تسمیه اولنمشدی.

جلال الدین حسن { (خواند —) ایرانده حکومت سورن ملاحدهٔ اسماعیلیه‌نك آلتنجیسی اولوب، ٦٠٧ تاریخنده پدری خواند محمده خلف اولمش؛ وآباء واجدادینك طوتدقلری طریق الحاد وضلالدن نکول ایله، اهل سنت مذهبنه کیره‌رك، ١١ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٦١٨ تاریخنده ٦٧ یاشنده وفات ایتمشدر.

جلال الدین دوانی { (محمد اسعد بن سعد الدین اسعد) مشاهیر علما وحکمای اسلامدن اولوب، احفاد تیموردن سلطان ابوسعیدك زماننده یاشامش، و ٩٠٨ تاریخنده وفات ایتمشدر. کازرون ملحقاتندن (دوان) قریه‌سنده دنیایه کلوب، اکثر اوقاتی شیرازده کچیرمشدر. پك چوق تألیفاتی اولوب، اك مشهورلری شونلردر: « اخلاق جلالی » ، « شرح هیاکل النور » ، « اثبات واجب » ، « رسالهٔ زوراء » ، « حاشیهٔ شمسیه » ، « انوار شافیه » ، « شرح عقائد » ، « شرح تجرید » . اخلاق

جلالی عنوانلی کتابی انڭ معتبر آثاردن اولوب، بیوك
برشهرت قزانمش؛ وانكلیزجه‌یه دخی ترجمه اولنمشدر.
صاحب ترجمه‌نڭ شعرده دخی مهارتی اولوب ، جملهٔ
اشعارندن اولان شو بیتی بین العلما خیلی قیل‌وقالی موجب
اولمشیدی :

درد خمار دارم ودرمان من میست
می‌ده که می زبهر مداوا حرام نیست

حتی بونڭ اوزرینه بعض شعرا دیمشلردرکه:

بهارست درکش می ارغوانی
بفتوای ملا جلال دوانی

جلال الدین رومی { (مولانا —) کبار اولیاء اللهدن وپیران
طریقتدن اولوب، صیت وشهرتی بتون عالم اسلامده
منتشردر. علم وفضلی وشعر وادبیاتده‌کی قدرتی دخی
انوار باطنیه‌سیله متناسب اولوب، مقامات وکراماتی
مشهور، و « مثنوی » سیله دیوان اشعار عارفانه‌سی
ایادیٔ ناسده متداولدر. عن اصل خراسانلی اولوب،
٦٠٤ تاریخنده بلخ شهرنده دنیایه کلمشدر. نسبی امیرالمؤ-
منین حضرت ابابکر صدیق (رضه)، منتهی اولور. پدری
مولانا بهاء الدین ولد اعاظم علمادن اولوب، حلقهٔ
تدریسنه پك چوق طلبه ومستعین تجمع ایتمکله، ملوك
خوارزم مشاهیه‌دن جلال الدین محمد اظهار عداوت
ایتدیککندن، مولانا بهاء الدین او دیاری ترك ایتمکی
مناسب کوره‌رك، اووقت چوجق بولنان جلال الدینی
بالاستصحاب، ایفای فریضهٔ حج ایتمك اوزره، حجازه
طوغری یوله روان اولمشیدی. نیشاپورده فریدالدین
عطار حضرتلریله کوریشدکلرنده، مشار الیه بو طفل
نوسالده بر نورالهی واستعداد جبلی آثارینی مشاهده
ایلدیکنی پدرینه بیان وتبشیر، وجلال الدینه دخی
کندی آثارندن « اسرار نامه » نڭ بر نسخه‌سنی هدیه
ایتمشدی. طریق حجده کبار صوفیوندن سید برهان
الدین محقق ترمذی ایله کوریشه‌رك، طریقت
وتصوفدن بحث وصحبت ایتمکله، یانلرندن آیرلمیان
جلال الدین اووقتدن علوم باطنیه‌دن تلذذ ایتمکه
آلیشمشیدی. حجازدن عودتلرنده برمدت شامده
اقامت ایدوب، برهان الدین اوراده وفات ایتمکله،
بهاء الدینه دیار روم جانبنه کیتمکی وصیت ایتمش؛
ومولانا بهاء الدین ولد اوغلیله برابر ارزنجانه وبعده
لارندیه کله‌رك، صکره سلطان علاء الدین سلجوقی
طرفندن وقوع بولان دعوت ورجا اوزرینه، قونیه‌یه
نقل، واوراده توطن بیورمشلردر. برمدت بهاء الدین
تدریسیله مشغول اولوب، ٦٣١ تاریخنده واقع
وفاتنده یرینه حضرت مولانا کرسیٔ تدریس وافاده‌یه
چیقه‌رق، علم وفضلی حسبیله، آز زمانده اودرجه‌ده
شهرت بولمشدی، که هر طرفدن طلبهٔ علوم حلقهٔ
تدریسنه شتاب ایدوب، اطرافنده دائما درت بشیوز
مستعین بولنوردی، وخانه‌سنه کیدرکن وکلیرکن دخی
اطرافنه طوپلانه‌رق، ایراد اسئله ایله حل مشکلات
ایدرلردی. برمدت صکره صوفیون طریقنه میل
ومحبت ایدوب، قونیه‌ده بولنان چلبی حسام الدینه
انتساب ایتمش؛ و مؤخراً مردان خدادن مشهور
شمس الدین تبریزی شیخی رکن الدین زرکوبینك
اشارتیله قونیه‌یه کله‌رك، حضرت مولانایی ارشاد،
وعلوم ظاهریه‌دن تجرید ایتمکله، فیما بعد درسی ترك
ایده‌رك، شمس تبریزی ایله صحراالرده کزوب، باطنیاتدن
قونیشمغه باشلاینجه، طلبه ومریدان ایله علمای مملکت
شکایت ایده‌رك، حضرت شمسی قونیه‌دن تبعید
ایتدیرمشلرسه‌ده، بو ایکی مرد عارف طریق حقده
بربرینه عاشق ومعشوق اولوب، جدا یاشامه‌لری
ممکن اوله‌مدیغیچون، حضرت مولانا تبریزه قدر کیده‌رك،
شمسی آلوب، ینه قونیه‌یه کتیرمشدی. باطنی عشق الهی
ناریله سوزان اولنجه، بر مکانده طوره‌میوب، بر
دیرکه طوتیله‌رق دونر، ونی وتبنلك آوازه‌سیله وجد
وحاله کلیرایدی، که طریق مولویده مرعی اولان سماعك
مبدئی بودر. بو حالی کسب ایتدکدن صکره، ادبیاتده
بر مقام عالی احراز ایدن ومتصوفانه امثالی اولمیان
« مثنوی » یی یازمش؛ وهر بر مصرعی عشق الهینك
بر تصویر علنیسی حکمنده اولان اشعار کثیره‌یی
سویلمشدر. دیوان اشعاری ٣٠ بیك و « مثنوی » سی
٤٧ بیکدن زیاده بیتی جامعدر ٦٧٢ تاریخنده ٦٩ یاشنده
ارتحال ایدوب، تربه‌سی قونیه‌ده زیارتکاه انامدر.
اوغلی سلطان ولد پدرینك ترجمهٔ حالنی یازمش،
وطریقت مولویه‌نڭ ارکانی تأسیس ایلمشدر. نسلی
الیوم قونیه‌ده باقی اولوب، اکبر وارشدلری چلبی
عنوانیله پوست حضرت مولوی‌یه اوتورور؛ وسلاطین
عظام عثمانیه‌یه، جلوسلرینی متعاقب، قلیج قوشاتمق
بونلره عائد بر حق و وظیفه‌در. مثنویسی مشهور

ایسه‌ده تبرکا دیباجه‌سندن بر قاچ بیتك ایرادی مناسب کورلدی:

بشنو از نی چون حکایت میکند
کز جدائیها شکایت میکند
کز نیستان تا مرا ببریده اند
از نفیرم مرد وزن نالیده اند
سینه خواهم شرحه شرحه از فراق
تابکویم شرح درد اشتیاق
آتش است این بانك نای ونیست باد
هرکه این آتش ندارد نیست باد

جلال الدین سیورغیمش { قره ختاییان سلاله‌سنك بشنجی حکمداری اولوب، سلطان قطب‌الدین محمد بن تابنکونك اوغلیدر. ٦٨١ تاریخنده اوکی والده‌سی ترکان خاتونك وفاتی اوزرینه، آرغون خانك فرمانیله کرمان حاکمی اولمش؛ ومنکوبن هلاکونك قیزی (کر-خوجین) خاتونی تزوج ایلمش ایدی. ٦٩١ ده کیخاتو خانك فرمانیله عزل اولنه‌رق، خلفی اولان همشیره‌سی پادشاه خاتون طرفندن قتل اولنمشدر.

جلال الدین سیوطی { [«سیوطی» ماده سنه مراجعت.]

جلال الدین غوری { غوریان دولتنك انقراضندن وملکلرینك خوارزمشاهیان طرفندن ضبطندن صکره، یدنجی قرن هجریده بامیان جهتنده تشکل ایدن غوریان شعبه‌سنك دردنجی وصونك حکمداری اولوب، ٧ سنه حکومت سوردکدن صکره، ملکی خوارزمشاهیان طرفندن ضبط اولنمشدر.

جلال الدین فرهانی { ایران شعراسندن اولوب، کندیسی رزاعتله مشغول اولدیغی حالده، شعرا وادبا ایله دخی کورریشوردی. وکوزل اشعار سویلیوب، خمسهٔ نظامی‌یه بر نظیره‌سی وسائر اشعاری واردر. شو بر ایکی بیت بر حکایهٔ منظومه‌سندندر:

بزرکری داشت یکی تازه باغ
لاله درخشنده درو چون چراغ
سرو وکل وبید بهم برشده
نارو به وسیب بهم درشده

جلال الدین فیروز { [«فیروزشاه خلجی» ماده‌سنه مراجعت.]

جلال الدین محلی { (محمد بن احمد) مشاهیر مفسریندن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، ٨٦٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. موجز ولکن غایتله مقبول ومعتبر بر تفسیر شریف یازوب، عمری اکمالنه وفا ایتمه‌مکله، اشبو تفسیر شریف بعده علامه جلال‌الدین سیوطی طرفندن ینه اواسلوبده اکمال اولنمش؛ وبناءً علیه «تفسیر الجلالین» اسمیله شهرت بولمشدر.

جلال الدین ملکشاه { [«ملکشاه» ماده‌سنه مراجعت.]

جلال الدین منکبرنی { (بن قطب الدین محمد) خوارزمشاهیان سلاله‌سنك یدنجی حکمداری اولوب، پدری چنکیز خاندن مغلوب اوله‌رق فرار، وجزیرهٔ آبسکونده وفات ایلدککده، یعنی ٦١٧ تاریخنده خوارزمده تحت موروثنه جلوسله، چنکیزه قارشی عسکر سوق ایده‌رك، افغانستانده ایتدیکی یدی محاربه‌نك ایلك آلتیسنده غالب اولمش ایسه‌ده، یدنجیسنده سند نهری کنارنده مغلوب اولوب، هندستانه قاچمش؛ وبعده عودت ایده‌رك، کرمان وفارس وعراقی ضبط ایله، خلیفهٔ عباسینك عسکرینه غلبه چالوب، بغداده داخل اولمش؛ وآزربیجان وکرجستان طرفلرینی دخی ضبط ایده‌رك، تبریزی مرکز سلطنت اتخاذ ایلمشدی. مؤخراً علاءالدین سلچوقی ایله محاربه ایدوب، مغلوب اولدیغی کبی، بر طرفدن دخی مغوللر هجومیله، اکثر ممالکنی ضبط ایتدکلرندن، فرار ایدوب، ٦٢٨ ده بر کردك الیله قتل اولنمشدر. مدت حکومتی ١١ سنه‌در. برادرلری غیاث‌الدین ورکن الدین دخی کندیسندن صکره چوق‌یاشایه‌میوب، خوارزم مشاهیان دولتی منقرض اولمشدر.

جلال بخاری { (سید —) هندستانك کبار مشایخندن اولوب، بخارادن ملتانه هجرتله، شیخ بهاءالدین زکریایه مرید اولمش؛ وهندستان ملوکی عندنده پك بیوك اعتباره نائل او-لوب، اولاد واحفادندن بعض کبرا وشعرا ومشایخ کلمشدر. بونلرك بری‌ده ینه سید جلال بخاری اسمیله معروف اولوب، شاهجهانك وکلاسندن بولنمش، و ١٠٥٧ ده وفات ایتمشدر.

جلالپور { بو اسمله هندستانده اوچ قصبه بولنوب، برنجیسی پنجابده (روال-پندی) ایالتنده وجلامك ٤٠ کیلومتره جنوب غربیسنده در، جلام نهرینك ساحل یمیننده اولوب، ١٥٦٥٢ اهالیسی واردر.

— ایکنجیسی اله آباد ایالتنده وجبرپورك ٣٢

کیلومتره غربنده واقع اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی واردر.

— اوچنجیسی ینه الله آباد ایالتنده وجانپورك ۲۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقع اولوب، ۶۲۷۵ اهالیسی واردر.

جلال چلبی { شعرای عثمانیه‌دن اولوب، مناسترلیدر، واسمی حسیندر. ابتدا اصحاب تیماردن اولوب، بعده استحصال منصب ایچون، درسعادته کله‌رك، بر مدت صکره مأیوس اوله‌رق، بعض قلندرانله برابر عربستان وشام وحلب طرفلرینه سیاحته چیقمش؛ وحلبه اوغرادیغنده، اورانك بکی بولنان جعفر پاشانك توجهنی قزانه‌رق، دامادی اولمش؛ وجعفر پاشا سلطان سلیم خان ثانی‌یه لالا اولدقده، کندیسنی کتابتله یانـنه آلوب، بعده صاحب ترجه شهزادهٔ مشارالیهك خواص بندکانی صره‌سنه کیرمش، وجلوسلرنده علمداری اولمشیدی. بعض حسودلرینك القا آتیله مؤخراً تقاعد طریقیله مناستره کوندرلمش؛ واوراده وفات ایتمشدر. ارباب فضل وکمالدن اولوب، حسن خطی دخی وار ایدی. صحبت پادشاهدن دور دوشدیکنده مناستردن تقدیم ایتمش اولدیغی بر قصیده‌سنك مطلعی اولان شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بونجه فریادم ایشیتدك دیمدك داد ایده‌یم
سن که داد ایتمیه‌سك بن کیمه فریاد ایده‌یم

جلال درکانی { خواجه — بن خواجه شهاب‌الدین) مشاهیر شعرای ایراندن اولوب، اصفهان قربنده واقع درکان قریه‌سندندر. قزل آرسلان وسائر ملوك اتابکیه‌یه منسوب اولوب، مدحلری حقنده بر چوق اشعار سویلمشدر. بعده بر مدت تبریزده اقامت ایتمش؛ وصکره خراسانه کیدوب، شیخ نجم الدین کبری‌یه انتساب ایلمش ایدی. شو برایکی بیت پادشاه مشارالیهك مدحنه دائر سویلمش اولدیغی بر قصیده‌سندندر:

زکرد شیر شکارش هنوز تا کرمان
بسان پیرهن یوسفست خون آلود
مکرکه موکب سلطان کل رسید از راه
که ساکنان چمنرا فزود رونق وجاه

جلال سیستانی { ایران شعراسندن ومهرهٔ معماریندن اولوب، شاه عباس ماضینك بعض سرایلرینی یاپمش، وکندیسنه انتساب ایتمشیدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

دلی دارم‌که غیر ازمهر ورزیدن نمیداند
کشد هر چند آزار ازتو رنجیدن نمیداند

جلال شروانی { (حکیم —) شعرای ایراندن اولوب، طب وحکمتده دخی ید طولی صاحبی ایدی. جلال طبیب دینمکله دخی معروفدر. شیرازده حکومت سورن شاه محمد مظفره واوندن صکره شاه شجاعه منسوب بولنمش؛ و «کل ونوروز» عنوانیله بر منظومه یازمشدر، که تاریخ نظمی ۷۳٤ سنه‌سیدر. شو برایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

ازین دیار برفتیم خوش دیاری بود
بآب دیده بشستیم اکر غباری بود
جلال رفت وترا بعد ازین شود معلوم
که آن شکستهٔ مسکین چه‌کونه یاری بود

جلال عضد { ایران شعراسندن اولوب، یزدلیدر. فارس ملوکندن شاه محمد مظفر یزده واردقده، صاحب ترجه زیرده منقول قطعه‌یی تقدیم ایتمکله، معیتنه آلنه‌رق، بعده وزیری اولمشیدی. مرتب دیوانی واردر. اوقطعه شودر:

چار چیزست‌که درسنك اکر جمع شود
لعل ویاقوت شود سنك بدان خارایی
پاکیٔ طینت واصل کهر واستعداد
تربیت کردن خور از فلك مینایی
بنده‌را این سه صفت هست ولی می باید
تربیت ازتوکه خورشید جهان آرایی

جلالی { ایران شعراسندن ایکی وهندستان شعراسندن بر ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی سلطان حسین میرزاعهدی شعراسندن اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

فرامش تانسازی آنچه کفتی دردمندانرا
برانکشت تو میخوا هم‌که بندم رشتهٔ جانرا

— ایکنجیسی کاشانلی اولوب، شاه جلال کاشانینك اوغلیدر. شو بیت اونکدر:

شب هجران اوجز ناله نبود همنفس مارا
بغیر ازعشق بربالین نیاید هیچکس مارا

— اوچنجیسی همایون شاهك رجالندن ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

وعدهٔ وصل تو ای یار بعید افتادست
وه‌که این وعده چه بسیار بعید افتادست

جلالی { ارضروم ولایتنك بایزید سنجاغنده بر ترکمان عشیرتیدر.

جلالی { یاوز سلطان سلیم خان حضرتلری زماننده آناطولیده مهدیلك دعواسنه قالقیشه‌رق، توقاد قربنده تور خالده باشنه بر طاقم سرسریلر جمع ایله، رفع لوای عصیان

ایتمش بر شخص اولوب، قره حصاری ضبط ایتدکدن صکره، آنقره اوزرینه یورییمش ایسه‌ده، تنکیلنه مأمور اولان روم ایلی بکلربکیسی فرهاد پاشا طرفندن تعقیب اولنه‌رق، ذوالقدریه بکلرندن شهسوار بك طرفندن اخذ وقتل اولنمش، وجمعیتی طاغیدلمش ایدی.

جلاس { (St. Gélase) میلادك ٤٩٢ تاریخندن ٤٩٦ تاریخنه‌دك پاپالق ایدوب، قتولیکلر عندنده اعزه‌دن معدوددر. رفض ایله اتهام اولنان بعض آدملرك علیهنده شدت کوسترمش؛ و ٤٩٤ ده رومادہ بر مجلس عمومی روحانی عقد ایلمش ایدی.

— بو اسمله دیکر بر پاپا دها واردر، که ١١١٧ تاریخ میلادیسنده انتخاب اولنمش ایسه‌ده، روما قونسلوسی (فرانجیپانی) طرفندن اسقاط اولنه‌رق، یرینه سکزنجی غرغوار انتخاب ایتدیرلمش؛ وجلاس وطنی اولان (غائته) یه چکیلوب، بعده رومایه کیرمش ایسه‌ده، طورمغه مقتدر اوله‌میه‌رق، فرانسه‌یه قاچمش؛ وبقیهٔ عمرینی (قلرنی) مناسترنده کچیروب، ١١١٩ ده وفات ایتمشدر.

جلایر { (میر —) ایران شعراسندن اولوب، ملوك تیموریه‌دن سلطان حسین بایقرانك ودولت صفویه‌نك بانیسی اولان شاه اسماعیلك زمانلرنده یاشامش؛ وپدری امرادن ایکن، کندیسی لاابالی وقلندر مشرب آدم اولدیغندن، بر وقت شاه اسماعیله تقرب ایتمش ایسه‌ده، چوق سورمه‌دن درکاهندن دور اولوب، سرسریانه بر عمر سورمشدر. اواخر عمرنده عراقده ینه شاه اسماعیلك امراسندن نجم ثانی‌یه انتساب ایتمشدی. مولانا امیدی ایله بعض مشاعره‌لری وقوع بولمشدر. ٩٢٥ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت بر قصیدهٔ مشهوره‌سندندر:

سرو قدت جلوه کرد قدر صنوبر شکست
لعل لبت خنده زد قیمت کوهر شکست
هندوی دربان اوچوب سیادت بقهر
از کف خاقان کشید بر سر قیصر شکست

جلایری { چنکیزیه شعبه‌لرندن اولوب دولت ایلخانیه‌نك انقراضنده ظهور ایتمش اولان ایلکانیان دولتی حکمدارلرینه ویریلن اسمدر، که دولت مذکوره‌نك بانیسی اولان امیر شیخ حسنك بیوك دده‌سی (جلایر) ه نسبتله تحصیل ایدیور. [« ایلکانیان » ماده‌سنه مراجعت.]

جَلَسَد { زمان جاهلیتده حضرموتده بیوك بر صنم اولوب، حضرموت ویمن اهالیسنك معبودلرندن ایدی. بوکا خدمت ایدن کاهنلر آرقه‌سنده طوروب، مراجعت ایدن ارباب حاجته مسجع ومبهم بر طاقم عباراتله جواب ویررلردی. بو صنم بیاض مرمردن معمول بیوك بر هیکل اولوب، باشی سیاه طاشدن ایدی. روایته کوره، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك اعلان نبوت ایتدکلری اثناده کندیلکندن یوز اوستنه دوشوب، قیرلمشدر.

جلعاد { فلسطینك شرق جنوبی جهتنده واردن نهرینك شرقنده بر طاغ اولوب، ایکی اوچ بیك قدم ارتفاعی، اورمانلری وکوزل مرعالری واردر. تواریخ انبیاده مذکوردر.

جُلَّفار { عمانده معمور بر قصبه اولوب، قویون، پینیر، یاغ وسائره تجارتی پك ایشلك اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جِلَّق { دمشق شامك اطرافنده‌کی ناحیه‌نك اسمی اولوب، اشعار عربیه‌ده مذکور در. — امویلر شامدن اندلسه قاچدقلرنده اسپانیانك بر چوق یرلرینی شامده‌کی یرلر اسامیسیله تسمیه ایتدکلری کبی، سرقسطه (یعنی سراغوسه) جوارنده صولری چوق بر ناحیه‌یه دخی بو اسمی ویرمشلردی.

جَلَم { هندستانك پنجاب خطه‌سنده آقان بش بیوك نهرك بری اولوب، کشمیرده هیمالایه طاغلرندن نبعانله، لاهور ایالتنی بعد الشق، ملتانك ١٣٠ شمال شرقیسنده (سند) نهرینه دوکیلور. مجراسی تقریباً ٧٠٠ کیلومتره‌در.

جَلولاء { عراق عربده وخانقین قربنده اوله‌رق، خراسان طریقی اوزرنده بر نهر اولوب، ١٦ نجی سنهٔ هجریه‌ده بو نهرك کنارنده عسکر مسلمین ایله ایرانیلر آره‌سنده بیوك بر محاربه اولمش، وایرانیلر کلیاً منهزم اولوب، پك چوق تلفات ویرمشلردی. بو وقعه‌یه (یوم الجلولاء الوقیعة) دیرلر.

جَلولاء { افریقیه‌ده (یعنی تونس خطه‌سنده) قیرواندن ٢٤ میل مسافه‌ده واقع بر قصبه اولوب، ازمنهٔ قدیمه‌دن قالمه بر طاقم آثار وابنیهٔ عتیقه‌سی وپك چوق میوه وچیچکلری بولندیغی وبالی مشهور اولدیغی کتب عربیه‌ده مذکوردر. بو قصبه معاویه بن خدیجك عسکرنده بولنمش اولان

عبدالملك بن مروان طرفندن فتح اولنەرق، اوقدر چوق غنایم اخذ اولنمشدی،كه پیادەلرك بهرینە ٢٠٠ وسواریلرە ٤٠٠ درهم اصابت ایتمشدی.

جلون { (Gélon) سیچلیا آطەسندەکی سرا- قوسە شهری حکمدارلرندن اولوب، میلاددن ٤٩١ سنە اول حکومتی ضبط ایتمش؛ ویونانە هجوم ایدن ایران شاهی (اکسرکسس) ە قارشی همجنسلری اولان یونانیلرك امدادینە کیتمکە حاضر لنمقدە ایکن، ایران شاهنك تشویقیلە قرتاجلیلر اوچیوز بیك عسکرلە سیچلیایە هجوم ایدوب، کندیسنی مشغول ایتمشلرسەدە، جلون قرتاجلیلرە غلبە چالوب، شرائط مصالحەدن اولمق اوزرە، کندیلرینی معبودلرینە انسان ذبحندن وازکچمکە اجبار ایلمشدی. عادل وحکیم بر حکمدار ایدی. قبل المیلاد ٤٧٨ تاریخندە وفات ایدوب، (هیرون) خلفی اولمشدر.

جلون { (Gélons) قرە دکیزك سواحل شمالیەسندە وهوجە بك جهتندە ساکن بولنمش بر قوم قدیم اولوب، یونانی الاصل اولدقلری مرویدر. ایکنجی قرن میلادی اواخرندە غوتلر طرفندن مغلوب اولوب، نام ونشانلری قالمامشدر.

جلیانە { اندلسدە (وادی یاش) ناحیەسندە مستحکم بر قصبە اولوب، میوەلرینك وعلی الخصوص الماسنك نفاستیلە مشهور وبناءً علیه (جلیانة التفاح) اسمیلە معروف ایدی. حکیم الزمان عبدالمنعم الجلیانی ایلە سائر بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

جلیانی { [« حکیم الزمان » و « عبد المؤمن » مادەلرینە مراجعت بیوریلە.]

جُلَیبیب { صحابەدن وانصاردن اولوب، غزوات واقعەدن برندە دشمنلرندن یدی کشی قتل ایتدکدن صکرە شهید اولمش، وحضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك مبارك الیلە دفن بیورلمشدر. کندیسندن بعض احادیث شریفە منقولدر.

جُلَیحە { (بن عبدالله اللیثی) صحابەدن اولوب، طائف غزاسندە حاضر بولنمشدر.

جلیقیە { اسپانیانك منتهای شمال غربیسندە واقع غالیچە خطەسنە عربلر طرفندن ویریلن اسمدر. [«غالیچە» مادەسنە مراجعت.]

جلیکانلی { حاب ولایتنك مرعش سنجاغندە بر ترکمان عشیرتیدر.

جلیل { (Gelilée) فلسطینك جهت شمالیە- سندە نابلس ایلە عکا آرەلرندە واردن نهرینك جهت غربیەسندە بریر اولوب، حضرت سلیمان طرفندن قدسە جبل لبناندن کراستە کوندرن صور ملکی (حیرام) ە ترك اولنمشیدی. اهالیٔ قدیمەسی سریانی، فنیکی، عبرانی، یونانی وعربدن مرکب اولوب، بونلر برآرەلق خیلی قوت استحصال ایدەرك، حدود- لرینی توسیع ایتمشلردی. حضرت عیسی (عم) زماننده دخی مستقل ایدیلر. جغرافیون عرب آثارندە (جبل الجلیل) اسمیلە مذکوردر.

جلیل { عثمانلی شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر: برنجیسی بروسەلی اولوب، سلطان بایزید خان ثانی دوری شعراسندندر. شو بیت اونکدر:

بنە بر درزی کوزل سودی کوکل پارەسی چوق
رشتهٔ زلفنە باغلو یلر آوارەسی چوق

— ایکنجیسی ادرنەلی اولوب، دیکیجیلکلە مشغول بولنمش، وسلطان سلیم خان اول زماننده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

آه کیم غربتدە قالدم بر نکار آکلر بنی
چوقدن ایلردم سفر اول شیوەکار آکلر بنی

— اوچنجیسی سلطان مراد خان ثالث دوری شعرا- سندن اولوب، بعض قضالردە بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

خط مشکینکدە حاما نقطهٔ مشکین او خال
آندە هر بر تار زلفك بر شبستان خیال

جلیلهٔ سلطانیە { ملوك ایوبیەدن ملك عادل ابوبکر بن ایوبك کریمە- سی اولوب، علم وفضلدە وعلی الخصوص علم حدیثدە شهرت شایعە صاحبەسیدر. اصل اسمی (مونسە) در.

جلیلی { (حامدی زادە) قدمای شعرای عثمانیەدن اولوب، بروسەلیدر. تحصیل علوم وکسب کمالات ایتدکدن صکرە، خلقدن انقطاع وانزوا ایلە، سوز سویلەمکی اعتیاد ایتمشیدی. کوزل اشعاری و« کل صدبرك »، « خسرو وشیرین » و « لیلی ومجنون » عنوانلریلە اوچ منظومەسی وادر. فردو- سینك « شهنامە » سنی دخی نظماً ترجمە ایتمش اولدیغی مرویدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

چقسون اول کوزکە شب هجردە خونبار دکل
مدد ای خون جکر اشك بکا یار دکل

جَم [« جمشيد » مادەسنه مراجعت بيوريله .]

جَم (سلطان —) ابو الفتح سلطان محمدخان ثانى حضرتلرينك ايكنجى اوغلى وسلطان بايزيد خان ثانينك كوچك برادرى اولوب، ٨٦٤ تاريخ هجريسنده طوغمشدر. پدرلرينك عهد سلطنتنده اون ياشنده ايكن قسطمونى واليلكنه تعيين اولنەرق، اورانك شعرا وادباسندن شعروادب تحصيل ايتمش؛ ودها چوجق ايكن، شعر سويلمكه باشلايوب، « خورشيد وجمشيد » عنوانيله يازديغى بر منظومەيى پدرينه تقديم ايلمش ايدى. ١٨ ياشنه كلدكده، قرمان واليلكنه نقل بيوريلەرق، اوراده نظم اشعارده وتحصيل علوم وادبياتده دوام ايتمكله برابر، تجارب بدنيەيه دخى صرف همت ايدەرك، سلاح استعمالنده بيوك برمهارت وحركاتده بيوك برقوت وسرعت اكتساب ايتمشيدى. ٨٨٦ تاريخنده سلطان محمدخان ثانينك وقوع ارتحالنده، صدراعظم بولنان قرمانى محمد پاشا پادشاهلك وفاتى كيزليەرك، برطرفدن رسماً آماسيه واليسى بولنان ولى عهد سلطان بايزيد خانه وبرطرفدن دخى خفياً صاحب ترجەيه ساعيلر كوندرمش ايسەده، قرمانه كيدن ساعى اخذ وقتل اولنەرق، بايشدن خبر آلان يكيچرى كروهى غلو ايدوب، صدراعظم مشار اليهى قتل ايتمشلردى. سلطان بايزيد خان درسعادته ورودله تخت موروثنه جلوس ايتدكدن صكره، سلطان جم ادعاى وراثتله عسكر تدارك ايدەرك ، بروسەيه طوغرى يوريمش؛ وبرى طرفدن حضرت پادشاه بالذات مقابلەيه چيقوب، ايتاليادەكى فتوحاتدن عودت ايدن كديك احمدپاشا دخى اواثناده ورود ايتمكله، يكيشهرده وقوع بولان محاربەده سلطان جم كلياً مغلوب ومنهزم اولوب، قونيەيه واورادن مصره قاچمش؛ وايفاى حج ايتدكدن صكره، انقره بكلربكيسى محمود بك ورمضان اوغلى قاسم بك كبى بعض فسادجيلرك دعوتيله ٨٨٧ ده حلب وآطنه طريقيله قونيەاوزرينه يوريمش ايسەده، اوراده كديك احمدپاشا ايله ايتديكى محاربەدن برنتيجه آلنەميوب، قونيەيى ضبط ايدەمديكى كبى، آنقرەيه كيتمش اولان محمودبك دخى اوراده اخذ وقتل اولنمغله، سلطان جم اوطرفه كيتديكنده، عسكرى سلطان بايزيد خانك تقربنى خبرآلمغله برابرطاغيلەرق، سلطان جم قرمانه قاچمغه مجبور اولمش؛ وحضرت پادشاه مأمور مخصوص كوندرەرك، صلح ومسالمتى تكليف ايتمش ايسەده ، سلطان جم آناطوليدن برپارچەنك كنديسنه تركنى ايستيوب، سلطان بايزيد خان ممالك دولتك تقسيمنى بروجهله تجويز ايتمديكندن، سلطان جم كنديسنه ويريلن امانى قبول ايتميوب، قاسم بكك تشويقيله، روم ايلىجهتى حاكميتنى ادعا ايتملك اوزره، آوروپايه قاچمغى مناسب كورمش؛ وبونيتله ردوس قواليرلريله مخابرەيه كيريشوب، بونلرك كوندردكلرى سفينه ايله ردوسه التجا ايتمشدى. ردوس قواليرلرى ايسه كنديسنى الده طوتمغى سلطان بايزيد خانله ايستدكلرى يولده معاهده عقدينه وآطەلرينى فتح عثمانيدن قورتارمغه وبونكله برابر برچوق نقود دخى قوپارمغه كوزل برآلت اتخاذ ايدەرك، آنجق ردوسده اقامتنى مخاطرەدن سالم كورمدكلرندن، كنديسنى فرانسەيه كوندرەرك، منسوب بولندقلرى طريق رهبانه مخصوص مناسترلرده وبعض دره بكلرينك قلعەلرنده حفظ ايتمشلردر. بووجهله سلطان جم معيتيله برابر برمدت نيسەده وبرمدت دخى شامبرى وپوى قلعەلرنده اقامت ايتمش؛ وبواثناده مجارستان قراليله وسائر حكمدارانله بعض مخابراته كيريشوب، معيتندەكى آدملرك بعضلرينى تبديل قيافتله پارسه وسائر طرفلره كوندرديكندن، ودرسعادتدن فرانسه قرالى نزدينه دخى برسفير مخصوص كوندرلديكندن، قواليرلر كنديلريچون بر منبع ثروت اولان شهزادەيى اللرندن قاچيرمق قورقوسيله، معيتندەكى آدملرى يانندن بعدالتفريق، كنديسنى (ساسناژ) قلعەسنه حبس ايتمشلردى. بومحبوسيت اثناسنده سلطان جم قلعەنك دوقەسى بولنان شخصك قيزى (فيليپينەهلنه) اسمنده فوق‌العاده حسنى برقيزله معاشقه ايدوب، بو عشق وعلاقه شهزادەنك فرنك طوپراغندەكى آلام ومصايبنه بشقەجه برمحزونيت رنكى ويرمش، وبرقات دها شهرتنه سبب اولمشدر. مؤخراً قواليرلر شهزادەيى محافظه ايدەميەجكلرينى درك ايدەرك، كليتلى مبالغه مقابل پاپا سكزنجى (اينوسان)ە تسليم ايتمكله، سلطان جم ٨٩٣ تاريخنده رومايه سوق اولنەرق، واتيقانك ايچنده محبوس قالمش؛ ومتعاقباً اينوسان وفات ايتمكله، يرينه كچن جانئ شهير آلكساندر بورجيەنك يدغدارانەسنه كچمشيدى. بوپاپا شهزادەنك محافظەسيچون آلديغى كليتلى مبالغله قناعت ايتميەرك، دها بيوك برمبلغ

آلمق اوزره، كندیسنی قتل ایتمكی قورمش؛ وحالبوكه اوصره‌ده رومانی عسكرله تضییق ایتمكده اولان فرا-
نسه قرالی سكزنجی شارل مصالحه شرائطندن بری اولمق اوزره، سلطان جمك كندیسنه تسلیم اولنمسنی طلب ایتمكده بولنمش اولدیغندن، هرایكی طرفدن استفاده ایتمك مقصدیله، سلطان جه تأثیری غایت بطیء ولكن صاغلام برزهر ایچیردكدن صكره، كند-
یسنی فرانسه قرالنه تسلیم ایتمش؛ وشهزاده ناپولی‌یه واصل اولنجه، ۹۰۰ تاریخنده وفات ایدوب، جنازه‌سی وصیتی اوزره، مساعدهٔ پادشاهی ایله، بروسه‌یه نقل اولنه‌رق، سلطان مراد خان ثانینك تربه‌سی اتصالنده دفن اولنمشدر. والده‌سیله حرمی وچوجقلری مصرده قالمشدی. رومادہ ایكن پاپا سكزنجی اینوسانه حالنی غایت مؤثر برصورتله افاده ایدوب، اولاد وعیالنه قاوشمق اوزره، مصره كوندرلمسنی رجا ایتمش؛ وپاپا بوحالندن متأثر اولوب، اغلامش ایسه‌ده، كندیسنی سلطان بایزیده قارشی سوق ایتمك اوزره، مجار قرالیله وسائر حكمدارانله مخابره‌ده بولندیغنی ومصره عزیمتی بوترتیبك اجراسنه مانع اوله‌بیله‌جكنی بیانله، رجاسنی قبول ایتمه‌مش؛ وپدرینك تختنی ضبط ایتمك ایچون تنصر ایتمسی لزومنی دخی آكلاتمشیدی. سلطان جم بوتكلیفه قارشی شدتله جواب ویره‌رك، بویله برشرطله بتون عالمك ملكنی قبول ایتمیه‌جكنی سویلمشدی. سلطان جم شاعر وادیب برذات اولوب، مرتب دیوانی واردر. آوروپاده بولندیغی مدتجه فاتح سلطان محمد خانك اوغلنه یاقیشور صورتده حركت ایدوب، جمله‌نك نظر تحسین ومحبتنی قزانمش؛ و (جم) ك غلطی اولان (زیزیم) اسمی بتون اوروپاده شهرت بولمشدر. شوبرایكی بیت جملهٔ اشعارندن وآوروپاده چكدیكی محن ومشاق مصور كفتارلرندر:

طاشلرله دوكنوب یورر آب روانی كور
رحم ایتمدی بو حالمه كون ومكانی كور
طاغلر باشنده ابر فلك اغلیوب كیدر
یانیجه رعدك ایتدیكی آه وفغانی كور
چاك ایلدی یقاسنی درد ایله صبحكاه
چرخك شفق برینه دوكدیكی قانی كور

جم { (محمد شریف) ایران شعراسندن اولوب، عن اصل مشهدلی اولدیغی حالده، هند-
ستانه رحلتله، وزرادن میرزا جعفر آصف خان اكبری‌یه انتساب ایتمش؛ وبعده شاهجهانك منظوری اولوب، امارته نائل اولمش؛ وواقع اولان برمحاربه‌ده قتل او-
لنمشدر. شوقطعه جملهٔ اشعارندندر:

چرای ماه مهرافروز من برمن نمی تابی
همانا اختراقبال ماز آسمان كم شد
زآه خویش ای جم برفروزان مشعلی كامشب
بیابان بس خطرناكست وراه كاروان كم شد

جماء { مدینهٔ منوره قربنده بر كوچك طاغدر.

جماعه { بین العرب وفاده ضرب مثل حكمنه كچمش برقادین اولوب، عوق بن محلم شیبانینك قیزی ایدی. ضرب مثلده « اوفی من جماعه » دیرلر.

جماعین { سوریه قطعه‌سنده وبیروت ولایتنك بلقا سنجاغنده برقضا اولوب، نابلس قربنده واقعدر. مقدما نابلس قضاسنه تابع برناحیه ایدی. لواء مذكورك طاغلق جهتنده برقاچ قریه‌دن مركب كوچك برقضادر.

جمال { (ابو الفضل محمد بن عمر بن خالد) مشاهیر ادبادن اولوب، علم لغتده « صحاح » جوهری‌یی « صراح » عنوانیله فارسی‌یه ترجمه ایلمشدر.

جمال { ایران شعراسندن اوچ كشینك مخلصیدر:

برنجیسی (میر جمال الدین) اردستان ساداتندن اولوب، هندستانه رحلتله، شاهجهانك خدمتنه كیر-
مشیدی. توحید حقنده اولان شو رباعی جملهٔ اشعا-
رندندر:

هرذره سری بود هوائی باو
هرقطره محیطی من ومائی باو
چشمی واكن ببین كه هرحلقهٔ موج
چشم‌بست نكاه آشنائی باو

— ایكنجیسی (سید جمال الدین) كازرون ساداتندن وافاضل علمادن اولوب، شو بیت اونكدر:

وصل تو داد وعدهٔ فردا ولی مرا
از ذوق وعده عمر بفردا نمیرسد

— اوچنجیسی (میر جمال الدین) همدان اكابرندن اولوب، شو رباعی اونكدر:

روزی‌كه زمشكلات حل میطلبند
آنجا نه ترانه وغزل میطلبند
آواز فكنده كه كار آسانست
اینهاهمه صوتست وعمل میطلبند

جمال آباد { هندستانك مدراس ایالتنده و-
متكورك ۶۵ كیلومتره شرق

جنوبیسنده برقصبه اولوب، (تیپو صاحب) طرفندن
یاپلمش متین برقلعه‌سی واردر، ومشارالیهك انكلیزلره
قارشی اولان محاربتنده شهرت بولمشدر. — ایرانده‌كی
قزوین شهرینه دخی بعضاً بونام ویریلیر. [«قزوین»
ماده‌سنه مراجعت.]

جمال اصفهانی { ایران شعراسندن بومخلصله اصفهانلی ایكی شاعر اولوب،
برنجیسی منشی لقبیله دخی معروفدر. صاحب دیوان
خواجه شمس‌الدین محمدك معاصری ایدی. شو برایكی
بیت اونكدر:

نهیب غمزهٔ جادو فریب ترکه سحر
هزار شعبده دارد بزیر هرناخن
دراز کرده باهنك جان بیین انكشت
خضاب کرده بخون جکرنکر انكشت

— ایكنجیسی (جمال‌الدین عبدالرزاق) سلطان
خوارزم مشاهك زماننده نشأت ایدوب، خاقانی شیروانی
ومجیرالدین بیلقانی ایله معاصر بولنمشدر. ینه شعرادن
كمال‌الدین اسماعیل ایله معین‌الدین عبدالكریمك پدریدر.
۵۸۸ ده وفات ایتمشدر. قصایده بینظیردر. مرتب
دیوانی واردر. شوبیت جملهٔ اشعارندندر.

گویند صبر کن که شود خون زصبر مشك
آری شود ولیك زخون جكر شود

جمالپور { بواسمله هندستانده ایكی قصبه اولوب، برنجیسی (بهار) خطه‌سنك
(بهاكلپور) ایالتنده واله آباددن كلكته‌یه كیدن دمیریول
خطی اوزرنده واقعدر. ۱۰۴۵۵ اهالیسی ودمیریول
ادواتیچون سوك فابریقه‌لری واردر.
— ایكنجیسی بنكاله خطه‌سنك (دكه) ایالتنده
و(براهماپوتره) ایرماغنك غربی قولنك محل انشقا-
قنده واقع اولوب، ۱۴۲۱۰ اهالیسی واردر.

جمال الدین { مورخیندن اولوب، احفاد تیموردن میرزا اسكندرك نامنه
فارسی العباره برتاریخ یازمش؛ وبونده تركمانلرك احوا-
لندن مفصلا بحث ایتمشدر.

جمال الدین آقسرایی { دور سلطان مراد خان اول مشاهیر
علماسندن اولوب، قونیه ولایتنده‌كی اقسرایدندر.
علوم شرعیه وادبیه‌ده یدطولی صاحبی اولوب، قره-
مانده امرتدریسی صحاح جوهری‌یی ازبردن بیلمكله
مشروط اولان زنجیرلی مدرسه‌ده مدرس ایدی. حلقهٔ
تدریسنه طوپلانان طلبه پك چوق اولوب، روایته
كوره اوچ صنفه منقسم ایدیلر: برنجی صنفنه آتله
مدرسه‌یه كیدركن افاده ایتمكله، بونلره (مشائیون)،
ایكنجی صنفنه رواق مدرسه‌ده آیاق اوزره افاده ایتمكله
بونلره (رواقیون) دیرلردی؛ اوچنجی صنفی دخی داخل
مدرسه‌ده درس دیكلین فضلا ایدی. منلا جمال الدینك
«كشاف» اوزرینه حواشیسی، معانیده «ایضاح»ه
«تلخیص» عنوانیله برشرحی، طبده دخی «موجز»ه
برشرحی واردر. مشهور منلا فناری جملهٔ طلبه‌سندندر.
سید شریف مولانا جمال الدین ایله كورشمك آرزوسیله
دیار رومه عزیمت ایدوب، اثنای طریقده جمال الدینك
تلخیصی الینه كچمكله، بوكتابك متنی مفصل وشرحدن
مستغنی اولوب، شرحی متن یرینه كچه‌جك صورتده
مختصر اولدیغی حالده، متنی سرخله وشرح سیاهله
یازلمش اولدیغندن، سید شریفك مقام تزییفده «كالذ-
باب علی لحم البقر» دیمش اولدیغی مرویدر. سید شریفك
قرمانه دخولی صاحب ترجمه‌نك وفاتنه تصادف ایتمكله،
ملاقات میسر اوله‌مامشدر.

جمال الدین بن ابی بكر انصاری { علمادن اولوب،
اسمی محمددر. ابن بیطارك فن نباتاتده‌كی مشهور «جامع»
عنوانلی كتابنی اختصار ایتمشدر.

جمال الدین بن ابی الحوافر { (ابو عمرو عثمان بن
هبة‌الله) اطبای اسلامدن اولوب، طبابتده اقتدار
علمی وعملیسی اولدیغی كبی، ادبیاتدن دخی بهره‌سی
وشعرله اشتغالی وار ایدی. دمشق شامده تولد ایدوب،
فن طبی امام مهذب الدین نقاشدن وشیخ رضی الدین
رحبیدن تحصیل ایتمشیدی. مشهور ملك ناصر صلاح-
الدین ایوبینك اوغلی ملك عزیز عثمانك خدمتنه كیره-
رك، مصره انتقال ایتمش؛ ومشارالیه طرفندن رئیس
اطبا اولمش ایدی. عزیزك وفاتندن صكره ملك كامل
محمدبن ابی بكرك خدمت طبابتنده بولنمش؛ ویدنجی
قرن هجری اوائلنده قاهره‌ده وفات ایتمشدر.

جمال الدین بن اثردی { (ابو الحسن علی بن ابی الغنائم
سعیدبن هبة‌الله) آلتنجی قرن هجری اطباسندن اولوب،
طبابتده كسب اشتهار ایتمش اولان (بنی اثردی) عائله‌سنه
منسوب ایدی. [«ابو الغنائم» ماده‌سنه مراجعت.]

جمال الدين بن تغرى بردى [« ابو المحاسن بن تغرى بردى » مادهسنه مراجعت بيوريله.]

جمال الدين بن حاجب [« ابن حاجب » مادهسنه مراجعت بيوريله.]

جمال الدين بن الرحبى (عثمان بن يوسف بن حيدرة الرحبى) مشاهير اطبای اسلامدن اولوب، دمشق شامده طوغمش؛ وپدرندن تحصيل طبابت ايدوب، امرمدا واتده بيوك برمهارت كسب ايتمش ايدى. ملك عادل نورالدين بن زنكينك دمشقده تأسيس ايلديكى بيمارستان كبيرك سرطبابتنده اولديغى حالده، تجارتله اشتغالى دخى سوديكندن، تجارت طريقيله مصره كيدر كلبردى. مغوللرك خروجنده مصره كيدوب، ٦٥٨ تاريخنده قاهرهده وفات ايتمشدر.

جمال الدين بن القفطى (ابو الحسن على بن يوسف) مشاهير مورخيندن اولوب، ملوك ايوبيه زماننده مصرده مسند صدارته نائل اولمشيدى. قبطيلرك مكمل بر تاريخنى يازمش اولديغى كبى، ملوك سلجوقيهنك دخى تاريخنى و « تاريخ الحكماء » اسميله بك معتبر بر اثر يازمشدر. اشبو تأليف اخيرى اكثر كتبخانهلرده موجود اولوب، نشر وترجمهيه شايان براثردر. ٦٤٦ تاريخنده وفات ايتمشدر.

جمال الدين بن مالك [« ابن مالك مادهسنه مراجعت.]

جمال الدين بن هشام [« ابن هشام مادهسنه مراجعت.]

جمال الدين بن يوسف { مشاهير فقها وعلمای شيعهدن اولوب، وطن ومنشئى حله قصبهسى اولمغله، علامۀ حلى اسميله دخى معروفدر. ٧٢٦ تاريخ هجريسنده وفات ايتمشدر. بر چوق تأليفاتى اولوب، اك مشهورلرى شونلردر: « خلاصة الاقوال »، « مصابيح الانوار »، « الدرر والمرجان »، « غاية الاحكام »، « تحرير الاحكام »، « مختلف الشيعه »، « ارشاد الاذهان ».

جمال الدين حسين انجو (بن فخر الدين كشميرى) مشهور « فرهنك جهانكيرى » نك مؤلفى اولوب، اجدادى عن اصل شيراز ساداتندن اولديغى حالده، پدرى كشميره نقل وطن ايتمش؛ وكنديسى اكبر شاهك زماننده و٩٩٣ تاريخنده هندستانه كيدهرك، حكمدار مشار اليهك رجالى صرهسنه كچمش؛ وخلفى اولان جهانكيرك زماننده قدرى برتر اولوب، عضدالدوله عنوانانه نائل اولمشدى. مذكور لغت فارسيهيى بو حكمدارك نامنه يازمشدر.

جمال الدين حضر { لركوچكده حكومت سورن ملوك اتابكيهنك طقوزنجيسى اولوب، (تاج الدين بن حسام الدين بن بدر بن شجاع الدين) ك اوغليدر. برادرلرى فلك الدين حسن وعزالدين حسيندن صكره ٦٩٣ ده كيخاتو خانك فرمانيله حاكم لرستان اولوب، يالكز بر سنه حكومت سوردكدن صكره، خرم آباد قربنده شكار اثناسنده اولاد واقربای طرفندن قتل اولنمشدر.

جمال الدين عطاء الله (بن محمد الحسينى النيسابورى) مشهور « روضة الاحباب » تاريخنك مؤلفى اولوب، سلطان حسين بايقرا زماننده هراتده نشأت ايتمش، وكرك تاريخ مذكورى كرك « كتاب تكميل الصناعه » عنوانلى ديكر بر اثرينى على شيرنوايى نامنه تأليف ايلمشدر. بعده سلطان حسين بايقرايه وزير دخى اولمش، و ٩١٧ تاريخنده وفات ايتمشدر. تاريخ مذكورك ترجمهسى مملكتمزده متداول ومطبوعدر.

جمال الدين كاشى { « زبدة التواريخ » عنوانلى اثرك صاحبيدر. بو عنوانله نورالحق دهلوينك دخى بر تاريخى واردر.

جمال النساء [« ام الخير » مادهسنه مراجعت بيوريله.]

جمالى { شعرای عثمانيهدن ايكى ذاتك مخلصى اولوب، برنجيسى عن اصل قرمانلى ويا بروسهلى اولديغى حالده، ابوالفتح سلطان محمد خان ثانى دورنده درسعادته كلمش، وسلطان بايزيد خان ثانى دورنده وفات ايتمشدر. سلطان بايزيد خان نامنه « هما وهمايون » عنوانيله بر منظومه يازمشدر. شو بيت جملۀ اشعارندندر:

لبك ايتمدى دوا ايتدى كوزك خسته بنى
بالله اى عيسى نفس يا- ون اولسون مى سنى

ـــ ایکنجیسی (دفتردار زاده) دیمکله معروف اولوب، صنعتلی اشعار سویلمکله اوزنمشدر. مطلعلری چوقدر. شو ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

بو یردن قوپه‌دور درمه دکلدر
دلا اول غنچه‌یه دوشرمه دکلدر
صلرلر صید ماهی ایچون اکثر
بشك طاشندن اوغلانجقلر اغلر

جمالی (شیخ ـــ) هندستان مشاهیر شعراسندن اولوب، دهلیلیدر. حج شریفدن عودتنده سلطان حسین بایقرا زماننده مولانا عبدالرحمن جامی ایله کوریشمش، و خیلی زمان اوراده قالمش ایدی. بعده دهلی‌یه عودتله، همایون شاهك زماننده ٩٤٢ ده وفات ایتمشدر. «سیرالعارفین» عنوانیله بر تألیفی و مرتب دیوانی واردر. شو ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

دوکزك بوریا و پوستکی
دلکی پر زدرد و دوستکی
عاشق رند لاابالی را
این قدر بس بود جمالی را

جمانه (بنت ابی طالب) حضرت علی (رضه) افندمزك همشیره‌سی اولوب، صحابیاتدن برخاتوندر. ام‌هانی بنت ابی طالبدن کوچك وحضرت مرتضادن بیوك ایدی. فخرکائنات افندمزك عم زاده‌لرندن (ابوسفیان بن حارث بن عبدالمطلب)ك زوجه‌سی اولوب، عبدالله بن ابی سفیانی دنیایه کتیرمشدر.

جمانه باهلی صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر.

جُمحه جزیرةالعربك ساحل جنوبیسنده وعمان ایله عدن آره‌سنده بر برون اولوب، بحریونجه شهرتی اولدیغی یاقوت جوی بیان ایدیور.

جمره (بن نعمان) صحابه‌دن اولوب، بنی‌عذره قبیله‌سنك رئیسی اولدیغی حالده، قبیله‌سیله برابر نزد حضرت پیغمبری‌یه کله‌رك، ایمان کتیرمشیدی. ـــ صحابه‌دن (ابویزید جمره بن عوف) اسمنده دیکر بر ذات دخی اولوب، بعده فلسطینده ساکن اولمش، واولاد واحفادی کندیسندن بعض احادیث شریفه نقل ایتمشلردر.

جمره (بنت عبدالله التمیمیة الیربوعیه) و (جمره بنت قحافة الکندیه) ایله (جمره بنت نعمان العدویة) صحابیاتدندر.

جمشید (یاخود جم) اساطیرله ممزوج اولان ایرانك تاریخ قدیمنه کوره، ایرانده اك اول حکومت سورن پیشدادیان سلاله‌سنك دردنجی واك بیوك حکمداری اولوب، طهمورثدن صکره کویا ٧٠٠ سنه سلطنت سورمش، واصطخر شهرینی تأسیس ایله، بر چوق اسباب معموریت وجوده کتیرمشیدی. شرابك ایجادی و نوروز کوننك سنه باشی وعید اتخاذی دخی جمشیده اسناد اولنیور. حتی زردشتدن اول ایرانده موجود اولان مذهب وآیینه دخی (آیین جم) اسمی ویریله‌رك، بو آیین ومذهب شمس وطبیعته پرستش وعیش وعشرتله ممزوج بر صورتده تعریف اولنور. کویا جمشید فروجاه وشوکت وسلطنتنه مغرور اولوب، مؤخراً الوهیت دعواسنه قالقیشمش، وبونك اوزرینه جزیرةالعربدن واحتماله کوره یمنده‌کی قوم عاددن (ضحاك) اسمنده بر شخص هجوم ایله، ایرانی جمشیددن ضبط ایده‌رك، کندیسنی فراره مجبور ایتمش؛ وآنجق ضحاك دخی بر طاقم مظالمه قالقیشوب، کویا اوموزلرنده بولنان وکندیسنی راحتسز ایدن ایکی ییلانی بسلمك ایچون، اهریمنك تعلیمیله هرکون تبعه‌سی اولادندن ایکی چوجق ذبح ایده‌رك، بینلرینی بو حیوانلره یدیرمکه جسارت ایتمش اولدیغندن، اوغللری بو مقصدله توقیف ایدلمش اولان (کاوه) اسمنده بر دمیرجی خروج ایله، ضحاکی قتل ایده‌رك، تختنی جمشیدك نسلندن فریدون اسمنده بردلیقانلی‌یه ویرمشدر، که بوذات دخی عدل ایله شهرت بولوب، بعده ملکنی اوچ اولادی بیننده تقسیم ایتمکله، زردشتیلر عندنده حضرت نوحك مقامنه قائم اولمشدر. حضرت سلیمانك عینی اولدیغنی رغم ایدنلر دخی واردر. جمشید شرابك موجدی اولمق حسبیله، قدحی (جام جم) اسمیله بین الشعرا مشهوردر.

اخیراً کشف اولنان هند برهمنلری اساطیرینه باقلنجه، بو حکایه‌نك اساطیر هندیه‌دن مأخوذ اولدیغی ظاهر اولور. حقیقةً زردشت برهمنلرك دیندن آیریلوب، یکی بر مذهب ایجاد ایتمکله، وطنندن طرد واخراج اولنه‌رق، ایرانه دخول ایتمش، وبناءً علیه ایرانیلره اسکی هند اساطیرینی اوکرتمشدر. ایران قدیمك تاریخی زردشتك کتابی اولان (زنداوستا) دن مأخوذدر. ایمدی هندك اساطیر قدیمه‌سنده (جم شید) یاخود (جاما شیدا) اسمیله شمسدن کنایه بر معبود اولدیغی وبو اسمی

ترکیب ایدن کلمه‌نك برنجیسی «حکمدار» وایکنجیسی «کونش» معناسنی افاده ایتمکله، بو اسم مرکبك «کونش پادشاه» دیمك اولدیغی کوریلیور. شوراسی‌ده اساطیر هندیه کتابلرنده مسطوردرکه: (جم شید) دنیایی خلق واعمار ایتدکدن صکره (آزی داهاقه) اسمنده جسیم بریلان ویا اژدرها ظهور ایدوب، معموره‌لری تخریب وانسانلری اتلاف ایتدیکندن، جم‌شید (ثریدون) اسمنده بر ملك کوندروب، بو ملك (آزی داهاقه) یی اتلاف، وخلق عالمی بونك مضرتندن تخلیص ایتمش. بو مصال جمشید وضحاك وفریدون حکایه‌سیله بر اولوب، آنجق معبود وملك واژدرهانك زردشت طرفندن حکمدارلره قلب ایدلمش اولدیغی آکلاشیلیور. (آزی داهاقه) اسمی تحریف وتقدیم وتأخیرله (ضحاك تازی) یه قلب ایدلدیکی کبی، فارسیده (ث) حرفی بولنمدیغندن، (ثریدون) اسمی دخی (فریدون) یازلمشدر. غرائبدن اوله‌رق ابن خلدون وسائر بعض مورخین عرب آثارنده دخی ضحاکك اسم صحیحی (آزی داهاقه) اولدیغی مسطوردر؛ (آزی داهاقه) کندیسی یلان اولدیغیچون، بونی انسانه تحویل ایتمك ایستینلر دخی، یلانله اولان مناسبتنی غائب ایتمیوب، اوموزلرنده ایکی یلان اولدیغنی ادعا ایتمشلردر. تازی یعنی عرب فرض اولنمسی بحثنه کلنجه، بوکلمه‌نك (آزی) دن غلط اوله‌جغی آکلاشیلیورسه‌ده، اسکی برزمانلرده یمن ملوکندن برینك ایرانده اجرای فتوحات ومظالم ایتمش اولمسندن، اباً عن جدٍ بر طاقم نقلیات توارث ایده‌رك، اوشخص مجهولك دخی (آزی داهاقه) ایله برلشدیرلمش، وحتی اسمنك دخی (ضحاك) کبی بر کلمهٔ عربیه‌یه تحویل ایدلمسنه سببیت ویرمش اولمسی محتملدر.

جمشید قطب شاه { هندستانك دکن خطه سنده حکومت سورن قطب شاهیه سلاله‌سی حکمدارلرندن اولوب، قلی قطب شاه اولك اوغلیدر. پدرینك وفاتی اوزرینه ۹۵۰ تاریخنده (کلکنده) ده جلوس ایدوب، ۷ سنه سلطنت سوردکدن صکره، وفات ایتدیکنده، برادری ابراهیم قطب شاه خلفی اولمشدر.

جمعه { (یاخود جمعهٔ بالا) سلانیك ولایتنك سیروز سنجاغنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، سیروزك ۱۱۵ کیلومتره شمال غربیسنده وسلانیکك ۱۶۰ کیلومتره شمالنده اوله‌رق، بلغارستان حدودی قربنده، بیستریچه طاغی اتکنده وقره صو تابعلرندن بیستریچه چایی کنارنده‌واقعدر. میاه جاریه‌سی چوق وباغ وباغچه‌لرله محاط کوزل برقصبه اولوب، آب وهواسی دخی لطیف ایسه‌ده، صوك روسیه محاربه‌سنده خراب اولوب، الیوم اسکی معموریتی تماميله اعاده اولنمامشدر. شمدیکی حالده ۶۰۰۰ قدر اهالیسی، ۱۵ معبدی، ۱ رشدیه، ۲ صبیان و ۳ بلغار مکتبی، ۱۶۸ دکانی واطرافنده برقاچ ایلیجه‌سی واردر. ــ جمعه قضاسی سیروز سنجاغنی ترکیب ایدن ۷ قضانك بری واك شمالیسی اولوب، شرق جنوبی جهتندن نوره‌قوب ومنلك قضالریله، غرباً قوصوه ولایتیله، شمالاً وشمال شرقی جهتندن دخی بلغارستان حدودیله محدوددر. قضانك اراضیسی طاغلق ایسه‌ده، زراعته الویریشلی ویك منبت دره و بایرلری دخی چوقدر. اورمانلری، مرعالری وچایرلری دخی چوق اولوب، قاین ومیشه وچام وسائره آغاجلری بولنور. باشلیجه محصولاتی بغدای، آرپه، چاودار وسائر حبوباتله پرنج، پاموق، توتون، کتن وکنویردن عبارتدر. آری‌قوغانلریله ایپك بوجکلری دخی چوق اولوب، خیلی بال و ایپك چیقار. باغلری دخی چوق اولوب، خیلی شراب اعمال اولنور. حیوانات اهلیه‌سی ۳۰۰۰۰ راده‌لرنده قیون وکچی، ۴۰۰۰ مانده‌و ۱۰۰۰۰ صیغیر ایله خرکله وسائره‌دن عبارتدر. اهالئ قضا ۲۲۳۷۴ مقدارنده اولوب، ثلثانی بلغار وبرثلثی اسلامدر. روم ویهودیلر بر قاچر کشیدن عبارت اولوب، ۶۰۰ قدرده چنکانه بولنور. صنایع محلیه عبا وشیاق ایله محلنده مستعمل بعض منسوجاتدن عبارتدر.

جمعه { (یاخود جمعه بازاری) مناستر ولایتنك سرفیجه سنجاغنده، سرفیجه‌نك ۳۰ کیلو متره شمال غربیسنده ومناسترك ۸۰ کیلو متره جنوب غربیسنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۲۸۶۵ اهالیسی، ۳ جامعی، ۱ رشدیه و ۱ ابتدائی مکتبی، ۲۵ دکانی، ۱۰ خانی و ۱ قشله‌سی واردر. ــ جمعه قضاسی جنوباً قوزانه، غرباً کسریه وناسلیج، شمالاً فلورینه قضالریله، شرقاً دخی سلانیك ولایتی حدودیله محدود اولوب، قطرانجه وصاریخانلر ناحیه‌لریله برابر ۸۴ قریه‌دن مرکب اولدیغی حالده ۵۸۵۷۵ اهالیسی واردر، که بونلرك‌ده ۴۷۵۹۸ ی مسلم وترك، ۵۵۸۱ ی بلغار، ۵۳۹۶ سی دخی

روم و اولاخدر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه اولوب ، اوستارووه کولنه طوغری ممتد اولان اووه‌سی صوآلتنده بولنمغله، خیلی منبت و محصولداردر. باشلیجه محصولاتی بغدای، آرپه، چاودار، یولاف، مصر وسائر حبوبات ایله میوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. اورمانلری آز اولوب، مراعالری چوقدر. درون قضاده ٢٤ جامع ومسجد، ٥ کلیسا، ٥ مکتب، ٤٠ دکان و١٦ خان موجوددر. معمولات محلیه عبا، شیاق وبزکبی منسوجاتدن عبارتدر.

جمعه { (بنت حابس یاخود بنت الخس) زمان جاهلیتده عربلر بیننده عقل وحکمتله کسب شهرت ایتمش قادینلردن اولوب، عمالقه قومنه منسوب اولدیغی مظنوندر.

جمعهٔ عتیق { [«اسکی جمعه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جمل { (وقعهٔ —) بین‌الاسلام وقوع بولان محاربات مؤلمه‌نك برنجیسی اولوب، زوجات مطهرهٔ حضرت رسول‌الله (صلعم) دن حضرت عایشه بنت ابی بکر (رضهما) ایله عشرهٔ مبشره‌دن حضرت طلحه وحضرت زبیر (رضهما) نك حضرت علی المرتضی (رضه) ه قارشی قیاملرندن تولد ایتمشدر. حضرت عثمانك شهادتی وحضرت علینك بیعتی متعاقب، حضرت عایشه حضرت مرتضایی حضرت عثمانك قتلنه ذی‌مدخل عد ایده‌رك، اخذثار مقصدیله دعوایه قیام، وحضرت طلحه وزبیری دخی جلب واقناع ایده‌رك، اوچی مکهٔ مکرمه‌دن بصره‌یه متهیء عزیمت اولمش؛ وحضرت علی (رضه) بیعتدن امتناع ایدن معاویه‌یه قارشی شامه سوق عسکر ایتمکه حاضرلنمش ایکن، بوخبری آلنجه، مدینهٔ منوره‌دن بصره جهتنه حرکت ایتمشدی. حضرت عایشه ایله طلحه وزبیرك معیتنده اوتوز بیك وحضرت علینك رفاقتنده یکرمی بیك کشی اولدیغی حالده، قارشی قارشی‌یه کلنه‌رك، حضرت مرتضی طرفندن طلحه وزبیره هر نه قدر نصح وپند اولنمش، وبین الاسلام بویله بر فساد ایقاعنك منعنه چالیشلمش ایسه‌ده، فائده ایتمیوب، عاقبت محاربه‌یه بدأ اولنه‌رق، طرفیندن اون بیك کشی تلف واینجلرندن صحابه‌دن برچوق ذوات شهید اولمغله برابر، طلحه وزبیر شهادته نائل اولدقدن صکره، حضرت عایشه غایت آزغین بر دوه‌یه بینمش، وطرف مرتضادن زوجهٔ رسول‌الله (صلعم) وکریمهٔ صدیق اکبر (رضه) اولان مشارالیهایه کیمسه طرفندن ال طوقنلمقسزین، دوه‌سیله برابر طوتلمسی شدیداً امر بیورلمش اولدیغندن، برچوق وقت دوه‌نك ضبطیله اوغراشیله‌رق، نهایت دوه‌یی اوقله اوروب، اولدیرمکدن بشقه چاره بولنه‌مش؛ ودوه‌نك اتلافندن صکره، حضرت عایشه محفلیله برابر بصره‌یه کوتوریله‌رك، حضرت علی (رضه) طرفندن حقلرنده پك چوق حرمت ورعایت اولنمش؛ ومعیت مرتضویه‌ده بولنان برادری محمد بن ابی بکر (رضهما) ایله بصره نسوانندن قرق قادین ترفیق، وکندیلری برقاچ میل و اولاد کرامی برکون تشییع بیوره‌رق، مرفهاً ومعززاً مدینهٔ منوره‌یه ارسال بیورمشدی. مشارالیهانك بینمش اولدیغی آزغین دوه مناسبتیله بو وقعه (وقعة الجمل) اسمیله شهرت بولمشدر. حضرت علی (رضه) طلحه وزبیر ایله شهید اولان سائر صحابه‌نك جنازه نمازلرینی بالذات قیلمش، وغیبوبتلرینه پك چوق آغلامشلر ایدی. بو وقعهٔ مؤلمه هجرت نبویه‌نك ٣٦ نجی سنه‌سی وقوع بولمشدر.

جملی قارری { (Gemelli - Careri) ایتالیالنك مشاهیر سیاحینندن اولوب، ١٦٥١ تاریخنده ناپولیده طوغمش، و ١٧٢٤ ده وفات ایتمشدر. کرهٔ ارضك اکثر طرفلرینی کزوب، «دورعالم» عنوانیله مفصل بر سیاحتنامه یازمشدر.

جمنه { (Djamna) هندستانده کنك ایرماغنه تابع انهارك اك بیوکلرندن اولوب، هیمالایه جبال مرتفعه‌سنك جنوبی اتکلرنده و ٦٢٩٠ کیلومتره‌لك ارتفاعده واقع (جمنه‌تیر) طاغندن نبعانله، غربه طوغری آقه‌رق، ٣٠°٣٠′ عرض شمالی و ٧٥°٣٣′ طول شرقیده کندیسندن بیوك اولان (تونسه) ونام دیکرله (سوپین) چایی ودها آشاغیده (کبری) و (آسام) نهرلرینی اخذ ایله، ١٥٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، دهلی‌یه واصل اوله‌رق، بو شهر عظیمك ایچندن کچر؛ اکره شهرینه قدر بو حالده جریان ایدوب، سقی اراضی ایچون، بر چوق جدوللره صوویردکدن صکره، اکره شهرینك آلت طرفنده پهن کنك، چمبال، بتوه، کنه، بکنادی، سینکر، آراندنادی کبی بیوك نهرلرك صولرینی دخی جمع ایده‌رك، بیوك واپورلر سیرینه کسب صلاحیت ایدیور. نهایت الهآباد شهرنده کنكك ایرماغنه دوکیلور. محل تلاقیده جمنه‌نك یتاغی کنككك یتاغندن کنیش ایسه‌ده، صویی اوندن آزدر. مجموع مجراسی ١٣٧٥ کیلومتره طولنده اولوب ، قسم

اعظمی سیر سفائنه صالح اولمغله، هندستانك تجارتنجه بیوك بر اهمیتی واردر.

جمیع (بن مسعود الخزرجی) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، جمیع مالملکنی فی سبیل الله تصدق ایتمسیله مشهوردر.

جمیل (بن بصرة الغفاری) صحابه‌دن اولوب، بعده مصرده ساکن اولمش، وبعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. — (جمیل بن معمر الفرشی الجمحی) دخی صحابه‌دن اولوب، فتح مکه وقعه‌سنده اسلامه کلمش، وحنین غزاسنده حاضر بولنمشدر.

جمیل (بن عبدالله بن معمر العذری) اوائل دور اسلام عرب شعراسندن وعشق وعلاقه‌ده داستان اوله‌جق درجه‌ده شهرت قزانان شیدالردن اولوب، عذره قبیله‌سنه منسوب ایدی. ینه قبیله‌سنه منسوب (بثینه) اسمنده حسنی بر قیزله بینلرنده معاشقه واقع اولوب، ماجرا ومشاعره‌لری مشهوردر. اکثریا فراق و هجرانله کچن یکرمی سنه‌لك عشق وعلاقه زماننده معشوقه‌سنه ملاقی اولدیغی ساعتلرده دخی عشق حقیقیدن وجانله نظردن بشقه خاطرینه بر شی کلمیوب، هیچ بر تکلیفده بولنمدیغی مشهوردر. عبد الملك بن مروان زماننده یاشامش، و٨٢ تاریخنده وفات ایتمشدر. همان کافهٔ اشعاری بثینه حقنده اولوب، شو ایکی بیت او جمله‌دندر:

وانی لارضی من بثینة بالذی
لو ابصره الواشی لقرت بلابله
وبالنظرة العجلی وبالحول تنقضی
اواخره لا نلتقی و اوائله

جمیل (بن شیخ جلال الدین) هندستان شعراسندن اولوب، کالپی شهرندن ایدی. اکبرشاهه انتساب ایتمش شعرادندر. شو بیت اونکدر:

سرزلفش مراسوی جنون تارهنمون کشته
دل دیوانه‌ام پابستهٔ قید جنون کشته

جُمَیل (بنت یسار المزینه) صحابیاتدن اولوب، معقل بن یسارك همشیره‌سی ایدی. (ابو البداح)ه واروب، تطلیق اولندقدن صکره، تکرار طلب اولنمغله، برادری طرفندن مخالفت اولندیغندن، «واذا طلقتم النساء فبلغن اجلهن فلاتعضلو هن ان ینکحن ازواجهن» آیت کریمه‌سنك نزولنه سبب اولمشدر.

جمیل پاشا (محمد —) صدر اسبق محمد رشیدپاشا مرحومك بیوك اوغلی اولوب، تحصیل علم وکمال ایتدکدن صکره، سفارت کتابتیله پارسده و سائر آوروپا پایتختلرنده بولنمش؛ وپدرینك وفاتندن صکره، خیلی وقت پارس سفارتنده بولنه‌رق، دیپلوماتلق ایشلرنده ابراز اقتدار ورویت ایتمکله، ١٢٩٢ تاریخنده خارجیه ناظری اولمش، وینه اوسنه قریم جهتنه کلن روسیه ایمپراطورینه جانب حضرت پادشاهیدن رسم خوش آمدی‌یی ایفایه مأمور اولوب، عودتنده دمیریول واغوننده فجأةً وفات ایتمشدر.

جمیل پاشا (حسین —) مشیران عظام سلطنت سنیه‌دن نامق پاشا حضرتلرینك بیوك اوغلی اولوب، مکتب فنون حربیه‌ده اکمال تحصیل ایتدکدن صکره، ضابط چیقوب، استعداد وذکاوتی حسبیله آز وقتده قطع مراتب ایده‌رك، جنتمکان عبدالعزیز خانك یاورانی سلکنه داخل اولمش؛ وبرآره‌لق باش مابینجیلکه دخی نصب اولنمشیدی. فرقه قوماندانلغیله اردولرده واك صکره حلب موقعنده بولنوب، ١٢٩٧ ده حلب والیسی اولمش؛ و١٢٩٩ ده رتبهٔ مشیری احسان بیوریله‌رق، یدی سنه بوولایتی اداره ایتدکدن صکره، ١٣٠٤ ده حجاز والیلکنه نصب اولنمش ایسه‌ده، حجازده چوق قالمیوب، ینه او سنه درسعادته جلب ایله، تحت ریاست مفخمهٔ حضرت پادشاهیده بولنان تفتیش عمومیٔ عسکری قومیسیون عالیسی اعضالغنه تعیین بیورلمش؛ و١٣٠٧ ده چاملیجه‌ده‌کی کوشکنده فجأةً وفات ایلمشدر.

جمیله بو اسمله صحابیاتدن بر قاچ خاتون اولوب، اك مشهوره‌لری (جمیله بنت ثابت بن ابی الافلح الانصاریه) در، که حضرت عمر بن الخطاب (رضه)ك زوجه‌سی وعاصم بن عمرك والده‌سیدر. بعده حضرت فاروق کندیسنی تطلیق ایتمکله، یزید بن جاریه‌یه وارمش، وبوندن عبد الرحمن بن یزیدی دنیایه کتیرمش ایدی. — (جمیله بنت ابی بن سلول) دخی منافقینك رئیسی عبداللهك همشیره‌سی اولوب، ایکنجی زوجی اولان ثابت بن قیسدن آیرلمش، واسلامده اك اول زوجنی ترك ایدن بو خاتون اولمشدر.

جمیله اك شهرتلی مغنیاتدن اولوب، دولت امویه‌نك اوائل عهدنده مدینهٔ منوره‌ده یاشامشدر. فوق العاده حسن صوت والحانه مالك وقوا-

عد موسیقی‌یه آشـنا اولمغله، بیوك بر شهرت قزانه‌رق، حقنده بر چوق نوادر منقولدر.

جمیله { جزایرده قسنطینه ایله سطیف آره‌سنده بر کوچوك قصبه اولوب، اسکی رومالیلر زماننده قالمه بعض ویرانه‌لری، بر طاق ظفری وسائر آثار عتیقه‌سی واردر. اسم قدیمی (Gemellæ)در.

جمیله { ایران شعراسندن اولوب، اصفهانلیدر. هندستانه سیاحت ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

جز خار غم نرست ز کلزار بخت ما
آن هم خلید درجکر لخت لخت ما

جمیله بنت وائل { بین العرب عشق وعلاقه ووفالریله داستان حکمنه کچمش اشخاصدن حسنی بر قیز اولوب، عامر بن سعیدك معشوقه‌سی ایدی.

جمیلی { ترکستان شعراسندن اولوب، علی شیر-نوایی طرزنده اشعار سویلمش، ومشار الیهك اکثر اشعارینه نظیره یاپمغه اوزنمشدر. شو بیت اونکدر:

بولمسون اول انجمن کیم آنده صهبا بولمیه
بولمسون صهبا دخی کر یردلارا بولمیه
(بولمسون وبولمیه چغتایجه‌ده اولمسون واولمیه دیمکدر.)

جمین { ارضروم ولایتنك ارزنجـان سنجاق وقضاسنده بر ناحیه اولوب، ١٢ قریه‌دن مرکبدر.

جناب { (میرزا فتح الله) ایران شعراسـندن اولوب، شاه اسماعیل صفوی امراسندن بولنان امیر نجم ثانینك نسـلندندر. اصفهان قربنده (خواران) قریه‌سـنده دنیایه کلوب، ایام شـبابنده هندسـتانه رحلت، وبر مدت اوراده اقامت ایتدکدن صکره، اصفهانه عودتله، شاه طهماسب صفوی زماننده بیـوك بر منصبه نصب اولنمش؛ ومؤخراً نادر شـاه طرفندن مأموراً خوراسانه کوندریله‌رك، اون سـنه اوراده قالدقدن صکره، ١١٤٨ تاریخنده نادر شاهك امریله کاشان ایله ری آره‌سنده قتل اولنمشدر. شو بیت جمله اشعارندندر:

بتلخ کامی ایام شـاد باش و مزن
بشهد کاسهٔ هر سفله زینهار انکشت

جناب { (میرزا ابوطـالب بن میرزا نصـیر) اصـفهان شعراسـندن خوش طبع وشیرین کفتار بر ذات اولوب؛ سلطان حسین صفوی زماننده (سرخط نویس دیوان اعلا) بولنمشدر. خطاطیندن اولوب، خط شکسته‌یی پك کوزل یازاردی. ١١٣٥ ده وفات ایتمشدر. شو رباعی جمله اشعارندندر:

نه بوصل یار طاقت نه بهجر تاب دارد
چه کنم چنین دلیرا که مرا خراب دارد
خبر از جناب داری که ز دوری توشبها
نه بدل قرار وطاقت نه بدیده خواب دارد

جنابد { خراسانده نیشابوره ملحق بر کوچك قصبه وناحیه اولوب، مشاهیر علما وشعرادن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

جنابه { فارس ساحلنده و(خارك) جزیره‌سنك قارشیسنده واقع طار ودرین بر قویك ایچنده بر قصـبه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مذکوردر.

جنابی { (امیر ابو محمد مصطفی بن الامیر حسن الکافی) مشاهیر علماء عثمانیه‌دن ومورخیـندن اولوب، سـلطان مراد خان ثالث دورنده یتیشمشدر. درسعادتده اکمال تحصیل ایدوب، علامه ابو السعود افندینك حلقهٔ تدریسنه مداومت، وسلیمانیه مدرسه‌سنده تدریس وافاده ایله اکتساب صیت وشهرت ایلمش ایدی. فضـائل وحسن اخلاقی حسـبیله کبار وصغار عندنده مقبول ومعتبر اولوب، توجه والتفات حضرت پادشاهی‌یه دخی نائل اولمشیدی. کافهٔ علومدن بهره‌سی اولمغـله برابر، ادبیات عربیه‌یه وفن تاریخه زیاده میل وانتسابی وار ایدی. «بحر علم» عنوانیله ابتدای خلقتدن ٩٩٧ تاریخ هجریسـنه‌دك جریان ایتمش وقایعی جامع عربی العباره ٢ بیوك جلددن مرکب کوزل بر تاریخی وترکی وعربی برچوق اشعار وقصایدی واردر. تاریخ مذکور اختصارله برابر ترکجه‌یه ترجمه اولنمشدر. تاریخنی اکمالدن ایکی سنه صکره یعنی ٩٩٩ تاریخنده وفات ایتمشـدر. شـو بیت جمله اشعار ترکیه‌سندندر:

غم خدنکله ینارسه نوله جسمی مومك
دود آهیدر خدا یرده قومز مظلومك

جنابی { [«ابو سـعید قرمطی» ماده‌سـنه مراجعت بیوریله.]

جنابی پاشا { شعرای عثمانیه‌دن قانونی سلطان سلیمان خانك زماننده سرای همایونده تربیه اولنمش؛ وحرم خاصه‌دن چاشنکیر باشیلقله چیقوب، بعده امیر آخور، ودها صکره آناطولی

امير الامراسى تعيين اولنمش؛ وبو منصبده ايكن ٩٦٩ تاريخنده ارتحال ايتمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

اولسه پيدا دود آهم كوزلرم كريان اولور
ابر وظلمت ظاهر اولسه لاجرم باران اولور

جَنادِل { صعيد مصرك منتهاسنده ونوبه حدودنده اوله‌رق اسواندن ٣ ميل يوقاريده بر محل اولوب، نيلك اورته‌سنده بولنان قيالردن طولايي بو اسمله تسميه اولنمشدر. اسكى زمانلرده نيلك فيضانى اورادن خبر ويريليردى.

جناده { بو اسمله صحابه‌دن بر قاچ ذات اولوب، برى (جناده بن ابى امينة الازدى)، برى (جناده بن ابى امية الزهرانى)، برى (جناده بن مالك الازدى) وسائره‌در. بعض محدثين بونلرك اوچنى ايكى ويا بر عد ايتمشلردر. هر حالده برى وقت‌سعادتده چوجق اولوب، سائر صحابه‌دن روايت احاديث شريفه ايتمش؛ وبعده شامده ساكن اولوب، خلافت حضرت عثمان زماننده وبعده معاويه ويزيدك زمانلرنده قسطنطينيه‌يه سوق اولنان عساكر مسلمين ايچنده بولنمش؛ و ٨٠ تاريخنده وفات ايدوب، كوفه‌ده ذريتى قالمش‌ايدى. طوغريدن طوغرى‌يه حضرت رسول‌الله (صلعم) دن احاديث شريفه نقل ايتمش جناده اسميله صحابه‌دن ديكر بر قاچ ذات دخى بولنمشدر.

جناديوس { (Gennadius) قسطنطينيه رهابين و علماسندن اولوب، ١٤٠٠ تاريخلرنده طوغمش؛ وابتدا محكمه حاكمى، بعده يدنجى پاپانك كاتبى اولوب، ١٤٣٠ تاريخنده بو حكمدار معيتنده فلورانسه مجلس روحانيسنه كيده‌رك، قتوليك وروم‌مذهبلرينك توحيدينه چالشمش ايسه‌ده، بعده بواتحاد مذهب فكرينك پك عليهنده بولنمش؛ واستانبولك فتحنده سلطان محمدخان ثانى حضرتلرى طرفندن روم پطريقلغنه نصب اولنه‌رق، ١٤٥٨ ده استعفا ايله، بر مناستره چكلمش؛ و ١٤٦٤ ده وفات ايتمشدر.

جَناشك { جرجان قربنده غايتله يوكسك ومتين برقلعه اولديغى جغرافيون عرب آثارنده مذكوردر.

جنان { شاعر شهير ابونواسك معشوقه‌سى اولان بر قيز اولوب، حسن وجماليله وحفظ اشعا واخبار عرب خصوصنده‌كى اقتداريله مشهوره‌در. ابونواسك صاحبهٔ ترجمه حقنده پك چوق اشعارى واردر. [«ابونواس» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

جنان الورد { اندلسده طليطله اعمالندن بر قصبه اولوب، كل باغچه‌لرينك كثرتى حسبيله بو اسمله تسميه اولنمشدر. اصحاب كهف مغاره‌سنك بوقصبه جوارنده اولديغى زعم اولنمشدر.

جنانى { بو مخلصله طقوزنجى واوننجى قرن هجرى شعراسندن درت ذات اولوب، برنجيسى سلطان بايزيد خان ثانى دورى شعراسندن عذارينك برادريدر. اصحاب تيماردن اولوب، بعض محاربه‌لرده ابراز شجاعت ايتمش؛ و ٩٠٠ تاريخلرنده مالقوچ اوغلى بالى بكك معيتنده له سفرنده شهيد اولمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

شب غمده يالكز قالدم ايا ماه مدد
سكا ابر شمز الم نيده‌يم ايواه مدد

— ايكنجيسى آماسيه قربنده امنا طائفه‌سندن اولوب، رضوان زاده ديمكله مشهور ايدى. ياوز سلطان سليم خان زماننده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

چو فرصت عيشه ال ويردى كچور خوش كور بو دورانى
بو كونى قومه يارينه كه كوترمز بو دور آنى

— اوچنجيسى سلطان مراد خان ثالث دورى شعراسندن عالم وفاضل بر ذات اولوب، بروسه‌ليدر. ١٠٠٤ تاريخنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

عالمه عرض ايله ياقوت لعلك متصل
كيم دكر اى خواجهٔ مصر ملاحت آكا دل

— دردنجيسى سمندره‌لى اولوب، سپاهى زمره‌سنه منسوب ايدى. درويش مشرب وصاحب كمال بر آدم اولوب، شو رباعى جملهٔ اشعارندندر:

جان و دل خنجركى هر كيجه پهلويه چكر
بر زمان اولدى بكم هركشى كنديه چكر
جنبشندن بو سطرلاب سپهرى آكلر
شول كه فكرت رقمن تختهٔ زانويه چكر

جنتى { ايران شعراسندن اولوب، خراسانليدر. صاحب تذكره دولتشاهك معاصرى اولوب، مورخ موى‌اليه صاحب ترجمه‌نك بر مدت دركاه پادشاهى‌يه ملازم اولدقدن صكره، فلاكتزده وسركردان اولديغنى، وكنديسنه ايتديكى نصيحت تأثير ايتديكنى بيان ايديور. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

بمى خوردن چوساقى ساغر ميرا دهن پوشد
چه شد كورا بسر پوشى سواد چشم من پوشد

جنتی { (میر زین الدین) ایران شعراسندن اولوب، عن اصل حیره‌لیدر. کلیات اشعاری یکرمی بیك بیته قریبدر. شو رباعی اوجمله‌دندر:

هر چند متاعت همه عصیان و خطاست
این جسم شکسته کشتیٔ موج فناست
ای جنتی از کثرت طوفان کناه
مندیش که نا خدای این بحر خداست

جنتیوس { (Gentius) ایلیریا یعنی اسکی آر-ناؤدلق حکمدارلرندن اولوب، قبل‌المیلاد ۱۷۲ تاریخنده تختنه جلوس ایتمش؛ وماکدونیا حکمداری (پرسیوس) ایله روماليلره قارشی عقد اتفاق ایلمش ایسه‌ده، ماکدونیادن بکلدیکی امداد کوندرلمه‌مکله، ۱۶۸ تاریخنده روما سردارلرندن (آنیجیوس) طرفندن مغلوب واسیر اولوب، رومایه نقل اولنمشدی.

جنحره { حضرموتده خیراتی چوق بر قصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذ-کوردر.

جنجیال { اندلسده بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولندیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جنجی خواجه { (حسین افندی) زعفرا-نبولیلی بر شیخك اوغلی اولوب، نسلی صدرالدین قونوی‌یه منتهی اولدیغی ووبرادری دخی قضاة سلکنده بولندیغی حالده، کندیسی جنلری طوپلامق وبوواسطه ایله خسته‌لری اییی ایتمك ادعای باطلنده بولنه‌رق، بو یله لکله سلطان ابراهیم خانه انتساب، وتوجهنی جلب ایتمش؛ وآز زمان ظرفنده قاضیعسکرلك رتبه‌سنه ترفیع اولنه‌رق، بیوك بر نفوذ واقتدار قزانمغله، صدر اعظم قره مصطفی پاشانك قتلنه سبب اولانلردن بولنمش؛ ومناصب علمیه‌یی آقچه مقابلنده توجیه ایتدیره‌رك، وسائر یوللرله ارتکاب ایده‌رك، بیوك بر ثروت قزانمش؛ وکندیسنه غایت مکمل بر قوناق دخی یاپدیرلمشیدی. ونديك جمهوریتنه اعلان حربله کریدك ضبطنی توصیه ایتمش اولدیغندن، بر آره‌لق توجهدن دوشمك درجه‌سنه کلمش، وحتی قوناغی آلنوب، کوهر سلطانه ویرلمش ایسه‌ده، کریدك فتحی اوزرینه، ینه کسب نفوذ واعتبار ایتمشدی. نهایت سلطان محمد خان رابعك جلوسلرنده، ینکیچریلره جلوسیه بخششی ویرلمك اوزره، کندیسندن ایستنیلن آقچه‌یی ویرمکدن امتناع ایله، فرار واختفا ایتمسی اوزرینه، بولدیریلوب، حبس، ومالی مصادره اولنمش؛ وکندیسی نوبه‌ده‌کی ابریم سنجاغنه تعیین اولنه‌رق، میخالیجه وصولنده، نقریسه مبتلا اولمغله، بر مدت اوراده مکث ایتمك اوزره، مساعده استحصال ایتمش؛ وآنجق حفظ لسان ایتمه‌مك بلیه‌سیله اوسنه یعنی ۱۰۵۸ ده اعدام ایدلمشدر.

جنجیله { اندلسده شاطبه ایله بلنسیه آره‌سنده بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر ادبانك مسقط رأسی بولندیغنی ابن بشکوال بیان ایدیور.

جَند { ترکستانده خوارزمك ۱۰ کون اوته-سنده وسیحون قربنده وقتیله بیوك بر شهر اولوب، مشاهیر علما وادبادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. یاقوت حموی کندی زماننده مغوللرك النده بولندیغنی بیان ایدیور.

جَنَد { یمنك شمال شرقی جهتنده بر قصبه اولوب، ظهور اسلامدن صکره خیلی وقت یمنك اوجهتنك مرکزی بولنمشدر. بو شهرده زیدیلر عندنده زیارتکاه اتخاذ اولنور بر بیوك جامع شریف بولنوب، معاذ بن جبل طرفندن بنا اولنمشیدی.

جندب بن جناده { [«ابو ذرغفاری» ماده‌سنه مراجعت.]

جندب بن زهیر { صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه نقل ایتمش؛ وصفین وقعه‌سنده معیت حضرت مرتضاده شهید اولمشدر.

جندب بن ضمره { صحابه‌دن اولوب، هجرت نیتیله خانه-سندن چیقمش ایکن، یولده وفات ایتمش؛ وحقنده «ومن یخرج من بیته مهاجراً الی الله ورسوله ثم یدرکه الموت فقد وقع اجره علی الله» آیت کریمه‌سی نازل اولمشدر.

جندب بن عبد الله { (بن سفیان البجلی) صحابه‌دن اولوب، کوفه‌ده ساکن اولمش؛ وبعده مصعب بن زبیر ایله بصره‌یه انتقال، وبعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. بوکا (جندب الخیر) دخی دیرلر.

جندب بن کعب { (الازدی الغامدی) صحا-به‌دن اولوب، حضرت

عثمان (رضه)ك زمان خلافتلرنده كوفه‌ده ظهور ايله كوفه واليسى وليد بن عقبه‌نك حضورنده اجراى لعبيات ايدن بر ساحرى بر قليج ضربه‌سيله قتل ايتمش؛ وسببى صورلدقده، حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزك « حد الساحر ضربة بالسيف » بيورمش اولدقلرينى ايشيتمش اولديغنى سويلمش؛ و وليد طرفندن حبس اولنمش ايسه‌ده، برروايتده زهد وصلاحنى كورن زندانجى طرفندن قورتارلمش، وبرروايتده‌ده حضرت عثمانك امريله سبيلى تخليه اولنمشدى. بعده معاويه زماننده روملره قارشى وقوع بولان محاربانده بولنه‌رق، شهيد اولمشدر. — (جندب بن مكيث) و (جندب بن ناجيه) دخى صحابه‌دندر.

جُندَيسابور (ودها طوغريسى جندشابور) خوزستانده اسكى بر شهر اولوب، ١٩ تاريخ هجريسنده فتح اولنمش؛ واوائل دور اسلامده پك معمور اولوب، بر چوق مشاهيرك مسقط رأسى بولنمشدر. قدماى جغرافيون اسلام بو شهرك مياه جاريه‌سنى وباغ وباغچه‌لرينى مدح ايتدكلرى حالده، ياقوت حموى كندى زماننده بو اسباب عمراندن يالكز بعض آثار قاله‌رق، شهرك خراب اولديغنى بيان ايديور.

جُنديوخُسره كسرايه نسبت اولنان يدى قصبه‌نك برى اولوب، (رومية المداين) اسميله دخى معروف ايدى. ياقوت حموى بونك آنطاكيه طرزنده بنا ايدلمش اولديغنى بيان ايديور. عراق عربده واقع اولوب، ابو مسلم خراسانى بو قصبه‌ده قتل اولنمشدر.

جنر (Jenner) انكلتره مشاهير اطباسندن اولوب، آشينك موجدى اولمله، شهرت بولمشدر. ١٧٤٩ ده طوغوب، ١٨٢٣ ده وفات ايتمشدر. ١٧٦٦ ده آشى‌يى كشف ايدوب، يكرمى سنه پياپى اجراى تجارب ايتدكدن صكره، ١٧٩٦ ده نشر ايتمش؛ وانكلتره دولتى طرفندن كنديسنه مكافاةً يكرمى بيك انكليز ليراسى ويرلمش ايدى. آشينك عرب اطباسى عندنده معلوم بولنمش اولديغى مروى ايسه‌ده، هر حالده، صاحب ترجمه‌نك كشف ونشرينه‌دك اجراسز قالمشيدى.

جنراليف (Le Généralif) و اسپانيولجه (Xeniralife) اسپانيانك غرناطه شهرى جوارنده و (الحمراء) قربنده مسلمانلردن قالمه بر سراى اولوب، غرناطه حاكملرينك صيفيه‌سى ايدى. اسمى (قصر الصيف) دن غلط اولسه كركدر.

جنزه اارانده واقع (كنجه) قصبه‌سنك اسم عربيسى يعنى كنجه‌نك معربيدر. [«كنجه» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

جنس سنت — (St Genès) خرستيانلرك عزيزلرندن اولوب، كنديسى تياترو اويونجيلرندن اولديغى حالده، ٢٨٦ تاريخ ميلاديسنده خرستيانلرك احوال وعقايديله استهزادن عبارت اولان بر مضحكه‌ده اوينارکن، حضارك اوكنده بردن بره خرستيانلغى قبول ايتديكنى اعلان ايتمكله، توقيف اولنه‌رق، اشكنجه آلتنده قتل اولنمشدر. يورطيسى اغستوسك ٢٥ نده اجرا اولنور.

جنسريق (Genséric) وانداللرك حكمدارلرندن اولوب، ٤٢٨ تاريخ ميلاديسندن ٤٧٧ تاريخنه‌دك ٤٩ سنه حكومت سورمشدر. (غودجيسيل) ك ايكنجى اوغلى اولوب، برادرى (غودريق) دن صكره جلوس ايتمش؛ ٤٢٩ ده بونيفاس طرفندن روماليلره قارشى افريقيه‌يه دعوت اولنه‌رق (ماوريتانيا) يعنى مغرب مملكتنى ضبط ايتمش؛ وبونيفاس ايتديكنه نادم اولوب، قارشى طورمق ايستمش ايسه‌ده، صاحب ترجمه غالب كلوب، قرتاج شهرينى دخى ضبط، وپايتخت اتخاذ ايتمش ايدى. بعده مقتولاً وفات ايدن روما ايمپراطورى (واننتنيان) ك زوجه‌سى (اودوقسيه) قوجه‌سنك انتقامنى آلمق اوزره، صاحب ترجمه‌دن استمداد ايتمكله، جنسريق بونى فرصت اتخاذ ايده‌رك، ٤٥٥ ده ايتاليايه سوق عسكرله، روما شهرينى ١٤ كون غارت ايدوب، كليتلى غنايم آلديغى كبى، يونان وآرناودلق ودالماچيا جهتلرينى دخى نهب وغارت ايده‌رك، اودوقسيه‌نك كنديسنى ده اسير ايتدكدن صكره، افريقيه‌يه عودت ايتمشدى. غايت خونريز ويغماكر بر حكمدار ايدى. وفاتنده اوغلى (هونريق) وارثى اولمشدر.

جنكيز [« چنكيز » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

جنكينسون (Jenkinson) انكليز سياحيلرندن اولوب، ١٥٤٦ دن ١٥٨٢ تاريخنه‌دك روسيه وتاتارستان جهتلرنده

واوزبكلر ايچنده سياحت ايتمش، وبر سياحتنامه يازمشدر.

جنو { ياخود جنوه (Genève، لاتينجه Geneva وآلمانجه Genf) اسويچره‌نك
منتهای غرب جنوبيسنده ولمان كولی كنارنده همنامی اولان ناحيه يعنی جمهوريتك مركزی بر شهر اولوب، ۵۲۸۲۰ اهاليسی، كوزل مكتبلری، دارالفنونی، متعدد كتبخانه‌سی، موزه‌سی وسائر مؤسسات علميه وخيريه‌سی، بيوك ومصنع بر كليساسی، (لمان) كولندن خروجله شهری ايكی‌يه بولن (رونه) ايرماغی وبوكا تابع (آرده) نهری اوزرنده ۶ كوپريسی، اطرافنده كوزل مسيره وصيفيه‌لری وپك ايشلك تجارتی واردر. بو شهرده معارف وصنايعك ايلری اولوب، ساعتلريله مجوهراتی مشهور اولديغی كبی، جراح ومهندس آلاتيله يوك وايپك منسوجاتی وسائر معمولاتی دخی چوقدر. لسان محلی فرانسزجه اولوب، اهاليسی اكثريت اوزره پروتستان مذهبنه تابعدر. حكيم شهير (ژان ژاق روسو)نك وطنی اولوب، شهرك ايچنده غايت مصنع بر هيكلی مركوزدر.

جنوبی { اونبجی قرن هجری‌اوائلنده ياشامش بدخشانلی بر شاعردر.

جنوره { (Genèvre) آلپ سلسله‌سنه منسوب بر طاغ اولوب، فرانسه ايله ايتاليا آره‌سنده واقعدر. ۳۶۸۶ متره ارتفاعی واردر.

جنوكولی { (Lac de Genève) [«لمان» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

جنون { هندستان شعراسندن ايكی شاعرك مخلصی اولوب، ايكيسی دخی كشميرليدر:
برنجيسی (خواجه ابوالفتح خان) عالمكير وشاه عالم زمانلرنده بعض مناصب عاليه‌ده بولنمش، و ۱۱۰۰ تاريخنده وفات ايتمشدر. «لطائف سوق» عنوانيله بر منظومه‌سی واردر. شو بيت اونكدر:

پير كار تيشهٔ فرهاد از سوزن كند
ما بزكان سفيدی جوی شير آورده ايم

— ايكنجيسی (ميرزا ارجند بن ميرزا عبدالغنی) ۱۱۳۴ تاريخنده كنج ياشنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

بی نركس تو اشك من آلودهٔ خونست
اين آب تيره صاف بيادام ميشود

جنو ناحيه‌سی { (Canton de Genève) اسويچره جماهير متفقه‌سنی
تركيب ايدن نواحينك بری اولوب، ۲۲ نجيسی عد واعتبار اولنيور. فرانسه‌نك ايچنه كيرمش بر برون شكلنده بولنمغله، يالكز جهت شماليه‌دن آز محلده اسويچره‌نك (وود) ناحيه‌سيله وسائر طرفلردن فرانسه ممالكيله محدود ومحاطدر. ۴۶°۸′ ايله ۴۶°۲۰′ عرض شمالی و ۳°۳۴′ ايله ۳°۵۸′ طول شرقی آره‌لرنده واقع اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سی ۲۷۹ مربع كيلومتره واهاليسی ۱۰۱ ۶۰۰ كشيدر، كه جمله‌سی فرانسز لسانيله متكلم اولوب، اكثری پروتستاندر. لمان كوليله بونك آياغی اولان (رونه) ايرماغی ناحيه‌يی ايكی‌يه بولوب، قسم جنوبيسی دها واسعدر. ووده ناحيه‌سی داخلنده بولنان (سيلنی) دخی جنو ناحيه‌سنه تابعدر. (ساووآ) خطه‌سندن كلن (آرده) نهری دخی جنو شهری ايچنده (رونه) يه منصب اولور. اراضيسی دوز وآلچق اولوب، انك يوكسك تپه‌لری كولك سطحندن ۱۴۰ وحذای بحردن ۵۰۰ متره‌دن زياده مرتفع دكلدر. طوپراغی پك منبت دكل ايسه‌ده، فن زراعت پك ايلری كيتمكله، اهالی سعی وفن سايه‌سنده طوپراغی دخی اصلاح ايده‌رك، خيلی حبوبات وسائر محصولات آليرلر، وصنعی چايرلر يتيشديرمشلردر. اراضينك وسعتنه كوره حيواناتی دخی چوق اولوب، ۸۰۰۰ صيغير، ۱۷۰۰ آت، ۶۰۰ قويون و ۱۶۰۰ طوموز واردر. بعض تباشير وكور معدنلری دخی بولنور. مركزی اولان جنو شهرندن بشقه (قاروژه) و (ورسوی) اسملريله ايكی قصبه‌سی واردر. مقدما آيريجه برجمهوريت اولوب، ۱۸۱۵ تاريخنده اسويچره نواحیٔ مجتمعه‌سنه التحاق ايتمشدر. اداره‌سی جمهوريت مفرطه اصولی اوزره اولوب، ايكی سنه مدتله انتخاب اولنور بر مجلس مبعوثانی و ينه ايكی سنه مدتله منتخب ۷ اعضادن مركب بر هيئت اداره‌سی واردر. مطبوعات هر يردن زياده حردر.

جنونی { (ذوفنون —) ايران شعراسندن اولوب، طقوزنجی قرن هجريده
هراتده نشأت ايتمش؛ وامير غياث‌الدين سلطان حسين بن امير كبير فيروز شاهه منسوب بولنمشدر. ارباب معارفدن ايديسه‌ده، هجو وهزلياته زياده ميلی وار ايدی. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

هر اهل جنون را ز کمندتو زبونی
زان روی درآن حلقهٔ زبونست جنونی

جنووسی (Genovesi) ایتالیا علماسندن اولوب، ناپولیده فلسفه وعلم ثروت تدریسیله مشغول بولنمش؛ وخیلی شهرت قزانوب، بو ایکی فنه دائر برقاج کتاب یازمشدر. ۱۷۱۲ ده طوغوب، ۱۷٦۰ ده وفات ایتمشدر.

جنوه (Genova وایتالیانجه Gênes) ایتالیانك سواحل غربیه‌سنك منتهای شمالنده وهمنامی اولان کورفزك ایچنده کائن (لیغوریا) خطه‌سنده برشهر اولوب، ″۱٦ ′۲٤ °٤٤ عرض شمالی ایله ″۱۷ ′۳٤ °٦ طول شرقیده واقعدر. بیوك وتجارتکاه بر اسکله اولوب، ۱۳۹۰۰۰ اهالیسی، دارالفنونی، بری پك بیوك اولمق اوزره بش کتبخانه‌سی، متعدد کلیساسی ومقرنه، کاغد، ایپك، صابون یاغ، چینی، معادن مختلفه، یاپمه چیچك وسائره فابریقه‌لری، کوزل لیمانی، برقاج ریختمی، ترسانه‌سی و ۱۱۸ متره ارتفاعی اولان بر فناری واردر. شهر دکیزدن پك کوزل کورینور ایسه‌ده، اسکی بر شهر اولوب، سورله محاط واکثر سوقاقلری طار وطولاشیقلی اولدیغندن، داخلاً اوقدر کوزل دکلدر؛ وهواسی دخی آغیرجه‌در. بو شهر قرون وسطاده مستقل بر جمهوریت صورتنده اداره اولنه‌رق، بو جمهوریت دکیزده بربیوك قوت قزانمش، ووندیك جمهوریتنه قارشی رقابتده بولنوب، آق دکیزده وقره دکیزده برچوق سواحل وجزایر ضبط ایتمشیدی. [مادهٔ آتیه‌یه مراجعت بیوریله.] — جنوه ایالتی: جنوه، آلبنغه، کاواری، ساوونه واسپچیا اسملریله ۵ قضایه منقسم اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٤۱۱٤ مربع کیلومتره واهالیسی ۷۱٦۷٦۰ کشیدر. [«لیغوریا» ماده‌سنده مراجعت بیوریله.]

جنوه جمهوریتی (یاخود جنویز جمهوریتی Republique Gê - noise) اوننجی قرن میلادی اوائلنده جنوه شهرنده تشکل ایله قرن حاضر اوائلنه‌دك طقوز عصر دوام ایتمش بر حکومتدر. جنوه شهری روماليلرك وبعده درول، اوستروغوت، لومبارد وفرانقلرك تحت ضبطنده بولندقدن صکره، شارلمانك اخلافی زماننده کسب استقلال ایله، قونسلوس عنوانلی برقاج رئیس معرفتیله اداره اولنمغه باشلامشیدی. کمیجیلکده وتجارت بحریه‌ده پك ایلری کیتمکله، قزاندیغی ثروت نسبتنده قوتی دخی آرته‌رق، شهرك صاغ وصول طرفنده‌کی لیغوریا سواحلنی دخی ضبط ایتمشدی. اهل صلیب وقوعاتی دخی جنویز جمهوریتنك بیومسنه سبب اولمشدر؛ چونکه مصر وسوریه وسائر ممالك اسلامیه‌یه کیدن اهل صلیب عسکرینی جنویز کمیلری سوق ایده‌رك، بوندن آلدقلری اجرتدن ماعدا عودتلرنده ممالك اسلامیه‌دن اووقته قدر آوروپاجه مجهول اولان برچوق معمولات وبدایع صناعیه وممالك حاره محصولاتی کتیره‌رك، بیوك بر تجارت ایتمش؛ وبو تجارته آلیشه‌رق، شرق تجارتنه بریول آچمش ایدیلر. جنوه جمهوریتی بو وجهله کسب قوت ایده‌رك، وندیك وپیزه جمهوریتلریله همعنان کیتمکه باشلامش ایدی. ۱۱۹۰ ده برقاج قونسلوس یرینه (پودستا) عنوانیله بر رئیس انتخاب ایتمکی اصول اتخاذ ایتمشدر. اون ایکنجی واون اوچنجی قرن میلادیده پیزه جمهوریتیله شدتلی محارباتده بولنه‌رق، نهایت غالب کلمش؛ وپیزه‌ایله لیوورنو اسکله‌لرینی تخریب ایده‌رك، ملوریا وقورسیقه آطه‌لرینی ضبط ایتمشدی. فرنکلرك قسطنطنیه‌یی ضبطلرندن صکره جنویزلر روم ایمپراطورلرینی تخته اعاده ایتمکه چالیشمش اولدقلرندن، پالیولوغلر طرفندن بر طاقم مساعداته نائل اولوب، اون اوچنجی قرن میلادی اواخرنده غلطه‌یی، قریمده‌کی کفه‌یی، ازمیری وساقزی، مدلی، بوزجه آطه وسائر بعض جزایری الده ایتمشلردی. اووقتدن شرقده تفوق خصوصنده وندیك جمهوریتیله رقابت ومخاصماته کیریشوب، ۱۳٦۰ دن ۱۳۵۵ تاریخنه‌دك سورن کفه محارباتیله ۱۳۷۸ دن ۱۳۸۱ تاریخنه‌دك دوام ایدن ساقز محاربه‌لرنده جنویزلر وندیك جمهوریتنی بسبتون باتیرمق درجه‌سنه کلمش ایکن، جنوه‌ده ظهور ایدن اختلالات داخلیه سببیله نهایت وندیکلیلر غلبه چالمشلردی. ابتدا پودستالر بهر سنه انتخاب اولنورکن، مرور زمانله بونلر کسب نفوذ و قوت ایده‌رك، پودستالق ایکی خاندانه منحصر قالمشیدی. که بونلرك بری (کلف) ودیکر (جیبلین) خاندانی ایدی. بو ایکی خاندان آره‌سنده‌کی رقابت ومخاصمه برچوق محاربات داخلیه تحدثنه سبب اولمش، ودفعاتله اهالی‌یی اجنبی امداد وحمایه‌سنه مراجعته

مجبور ایتمشدی. بر آره‌لق (قپودان) عنوانیله بر رئیس انتخاب ایده‌رك، بونلر «آربه‌لر مجلسی» دینلن وبر محکمهٔ عالیه حکمنده اولان بر هیئتك انضمام رأییله حرکت ایدرلردی. نهایت ١٣٣٩ ده دوجه یاخود دوقه عنوانیله بر رئیسك تحت اداره‌سنه کیردیلر. جنوه‌ده دوقه‌لق اجرا ایدن خاندانلرك باشلیجه‌لری: دوریا، اسپنوله، فیسکی، غریمالدی ودها صکره آدورنی وفرغوس خاندانلریدر. جنویزلر ایکی دفعه کندی باشلرینه اداره اوله‌مقدن عاجز قالوب، فرانسه‌یه تسلیم اولنمشلردی که بو تسلیمك برنجیسی آلتنجی شارل زماننده ١٣٩٥ ده وایکنجیسی اون برنجی لویی زماننده ١٤٦٨ ده وقوع بولمشدر. بعده (مونتفرات) مارکیلرینه ومتعاقباً میلان دوقه‌لرینه تسلیم اولنمشلردی. بو صره‌لرده ایتالیاده‌کی اکثر مستملکاتلرینی غائب ایتدکلری کبی، دولت علیهٔ عثمانیه‌نك ظهوریله فتوحاتی دخی جنویز جمهوریتنك آق دکیز وقره دکیزده‌کی مستملکاتنك اللرندن چیقمسنی موجب اولمشدر. رؤسای جمهوردن مشهور آندریا دوریا جنوه‌یی یکیدن فرانسه‌نك تحت تابعیتنه صوقمش ایسه‌ده، برنجی فرانسوا آدن دلگیر اولوب، شارل کینت ایله بالاتفاق، ١٥٢٨ ده وطننه یکیدن استقلال قزاندیره‌رق، ایکی سنه مدتله دوجه انتخابی وبونك مشاورلری اولمق اوزره، ایکی قونسلوس ایله بر سانسور نصبنی اصول اتخاذ ایتمشدی. برنجی قونسلوس کندیسی اولمشیدی. اووقتدن جنوه جمهوریتی اسپانیا ایله متفق قالوب، فرانسه‌یه قارشی محاربه ایتمشدی. ١٦٨٤ ده فرانسه قرالی اون دردنجی لویی سفیرینك کوردیکی حقارتك انتقامنی آلمق ایچون، جنوه‌یی طوپه طوتدیرمشدی. ١٧٤٦ ده آوستریالیلر جنوه‌یی ضبط ایتمشلرسه‌ده، اوچ آی صکره اخراج اولنمشلردی. ١٧٦٨ ده جنویزلر تسکیننه مقتدر اوله‌مدقلری قورسیقه جزیره‌سنی فرانسه‌یه تسلیم ایتدکلری کبی، ١٧٩٦ ده فرانسزلر جنوه‌یه دخی داخل اولوب، لیغوریا جمهوریتنی تشکیل ایتمشلردی. ١٨٠٠ ده فرانسزلر (ماسنا) نك قوماندەسیله جنوه‌ده انکلیز وآوستریا عسکرینه قارشی طوروب، نهایت شهری تسلیمه مجبور اولمشلرسه‌ده، درعقب یکیدن ضبط ایتمشلردی. ١٨٠٥ ده جنوه فرانسه ایمپراطورلغنه الحاق اولنه‌رق، جنویز جمهوریتی بسبتون لغو ایدلمش؛ و ١٨١٤ ده ویانه قونغره‌سی طرفندن ساردینیه قراللغنه ویریله‌رك، نهایت ١٨٦٦ ده ایتالیانك اتحادنده جنوه دخی ایتالیا قراللغنه الحاق اولنمشدر.

جنوه کورفزی { (Golfe de Gênes) آق دکیزك اقسامندن لیغوریا دکیزی دینلن قسمك منتهای شمالیسی اولوب، شمال شرقی وغربی جهتلرندن ایتالیانك شمال غربی قسمی سواحلیله محاطدر. (مله) بروننددن (پورتوونزه) برونه دك بویی ١٣٥ وبو ایکی برون حذاسندن جنوه شهرینه‌دك اولان اکی ٥٠ کیلومتره‌در. سواحلی عمو- میت اوزره قیالق اولوب، جنوه لیماندن بشقه لیمانی یوقدر.

جنویز { [«جنوه جمهوریتی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جنویوه { یاخود جنووفه ویا ژنویوه (Ste Geneviève) خرستیانلرك عزیزه‌لرندن اولوب، ٤١٩ تاریخ میلادیسنده پاریس جوارنده (نانتره) قریه‌سنده طوغمش، و٤٤٢ ده وفات ایتمشدر. روایته کوره برچوبان قیزی ایکن، سنت جرمنك نصیحتی اوزرینه، زهد وتقوی وریا ضته قویله‌رق، بعده پاریسده اقامت ایتمش؛ وآتیلانك هجومنده، پاریس اهالیسی قورقولرندن شهری ترکله، قاچق فکرنده اولدقلری حالده، صاحبهٔ ترجمه بو شهره طوقنلمیه‌جغنی سویلیه‌رك، اهالینك پریشان اولمسنه مانع اولمش؛ وبوسوزی چیقدیغندن، اهالی کرامتنه عطف ایده‌رك، حقنده حسن ظنلری بر قات دها آرتمشیدی. قلوویسه حواریوندن پاولوس وپطروسك نامنه بر کلیسا یاپدیروب، بو کلیسا بعده کندی اسمنه نسبتله تسمیه اولنمش؛ وکلیسانك مبنی اولدیغی تپه‌یه دخی (سنته جنویوه) تپه‌سی دینلمشدر. مذکور کلیسا اخیراً (پانتئون) اسمیله مشاهیر رجالك دفننه مخصوص بر بنای عمومی اتخاذ اولنمشدر. بو عزیزه‌یه پاریسك حامیه‌سی نظریله باقیله‌رق، کانون ثانینك ٣ نده شهر مذکورده یورطیسی کمال طنطنه ایله اجرا اولنور.

جنه { یاخود جنی (Djenny) آفریقای غربیده سنغامبیانك شرق جهتنده واقع (بامباره) خطه‌سنده وجولیبا ایرماغی کنارنده اوله‌رق (سغو) نك

١٨٠ كيلومترە شمال شرقيسندە بر قصبە اولوب، ١٠٠٠٠ اهاليسی واسرا ايلە آلتون توزی تجارتی واردر. اهاليسی مسلمدر.

جنيد بغدادی { (ابو القاسم — بن محمد الزجاج القواريری)

مشاهير اولياء اللهدن وكبار مشايخ صوفيەدن اولوب، عن اصل نهاوندلی اولديغی حالدە، بغدادده نشو ونما بولمشدر. پدری جامە متعلق شيلر صاتمغلە مشغول اولديغندن، زجاج وقواريری لقبيلە ملقبدر. امام شافعينك طلبەسندن ابو ثورك وبر روايتدە سفيان ثوريك درسنە مداومتلە، تحصيل علوم ظاهريە ايتدكدن صكرە، طايسی بولنان مشهور سری سقطی حضرتلرينە انتسابلە، طريق صوفيونە دخول ايتمش؛ وتقوی ورياضتلە تصفيهٔ درون ايدەرك، اعمال صالحە واقوال حكيمانەسيلە بيوك بر صيت وشهرت قزانمش ايدی. هر طرفدن مريدان حلقهٔ ارشادينە جمع اولنەرق، عصرينك قطب اعظمی اولمش ايدی. عمرندە ٣٠ كرە ياياً اولەرق ايفای حج شريف ايتمشدر. مقامات وكراماتی واقوال ونصايح مرشدانەسی مشهوردر. ٢٩٨ تاريخندە ٩١ ياشندە ارتحال ايدوب، مرشدی سری سقطينك مرقدی يانندە دفن اولنمشدر.

جنيد بك { (ازميراوغلی —) آيدين اوغلنك يلديرم سلطان بايزيد خان

طرفندن مغلوب اولمسی اوزرينە، ازمير بكلكنە تعيين ايدلمش اولان سوباشينك اوغلی اولوب، بعدە تيمورلنك طرفندن آيدين حكومتنە اعادە اولنمش اولان امور بكە قارشی حرب ايدەرك، ازمير وآيدين جهتلرينی ضبط ايتدكدن صكرە، سلطان بايزيد خانك اولادی بيننده ظهور ايدن اختلافاتدن استفادە اميديلە، قرمان اوغلی وكرميان بكی ايلە بالاتفاق، قرق اللی بيك عسكرلە شهزادە سليمانە قارشی اعلان حرب ايتمش ايسەدە، شهزادەنك عسكرينی كورنجە، متفقلرينی تركلە، بوينندە ايپ طاقەرق، شهزادە سليمانە تسليم اولنمش؛ وچلبی سلطان محمد خانك جلوسنی متعاقب يكيدن اعلان عصيان ايدەرك، خيلی وقت مقاومت ايتدكدن صكرە، طوتديغی يرلر ضبط، وكنديسی، والدەسيلە اهل وعيالنك استرحامی اوزرينە، عفو اولنمش ايدی. بوندن اول سلطان محمد خانك امين ومعتمدی اولان بايزيد پاشا ايلە بينلرندە ظهور ايدن منافرت «بايزيد پاشا» مادەسندە بر تفصيل مسطوردر. سلطان مراد خان ثانينك جلوسندە جنيد بك ثالثاً عصيان ايدەرك، دوزمە مصطفانك وزيری مقامنە كچمش؛ ومرقومی تشويق وتحريكلە، بر چوق قانلر آقسنە سبب اولدقدن، وسازلی درەدە مشار اليە بايزيد پاشايی اخذ ثار ايچون قتل ايتدكدن صكرە، طينتندە مركوز اولان خيانتی دوزمە مصطفايە قارشی دخی اجرا ايلە، آيدين ايالتی وعد كاذبنە آلدانەرق، كنديسنی ليلاً ترك ايدوب، ازمير جهتنە صاوشمش؛ وغوائل موجودەدن بالاستفادە، بر آزوقت ازمير وآيدين جهتندە واليلك وبكلك ايتمش ايسەدە، نهايت ٨٢٩ تاريخندە سلطان مراد خان حضرتلری مشار اليە بايزيد پاشانك برادری حمزە بك وانيشتەسی خليل يخشی بك قوماندەسيلە عسكر كوندرمكلە، خيلی وقت محاربەدن صكرە، ابتدا اوغلی قورد بك ايلە برادری بايزيد بك اسير طوتيلوب، ادرنەيە كوندرلمش؛ وكنديسی ايپسالە قلعەسندە تحصن ايتمش ايسەدە، نهايت تسليمە مجبور اولوب، بايزيد پاشانك اخذ ثاری ايچون حمزە بك طرفندن قتل اولنمشدر.

جنيد صفوی { (شيخ —) ملوك صفويەنك جد اعلاسی اولان شيخ

صفی الدين اردبيلينك حفيدی ودولت صفويەنك بانيسی اولان شاه اسماعيلك جدی اولوب، قرە قيونلی ملوكنك اوچنجيسی اولان ميرزا جهانشاهك زماننده اردبيلدە مريدانی پك چوق تكثر ايتديكندن، حكمدار مشار اليە كنديسندن انديشناك اولمغلە، الكاسندن اخراج ايتمشيدی. شيخ جنيد اووقت ديار بكرەكلوب، اورانك حاكمی بولنان آق قيونلی حكمداری اوزون حسنك حسن قبولنە مظهر اولمش، وبونك همشيرەسنی تزوج ايتمشدی كە شاه اسماعيلك پدری شيخ حيدر بوندن دنيايە كلمشدر. اوزون حسن آذربيجانی ضبط ايتديكندە، صاحب ترجمە اردبيلە عودت ايتمش؛ وغزانامیلە كرجستانە دفعاتلە هجوم ايدەرك، مال فراوان جمع ايلمش ايدی. نهايت ٧٦٠ تاريخندە شروان حاكمی سلطان خليل ايلە ايتديكی محاربەدە قتل اولنمشدر.

جنين { بيروت ولايتنك بلقا سنجاغندە قضا مركزی بر قصبە اولوب، نابلسك ٣٠

کیلومتره شمالنده واقع و ۳۰۰۰ اهالیلی جامعدر. اسکی بر قصبه اولوب، اسم قدیمی (جنیا Genœ) و (انغانیم Engannim) در. — جنین قضاسی ۵۸ قریه‌دن مرکب اولوب، شمالاً وغرباً عکا، شرقاً حوران سنجاقلریله، جنوباً دخی نابلس قضاسیله محدوددر. اراضیسی طاغلق ایسه‌ده، پك منبت وادی وبایرلری دخی واردر. باشلیجه محصولاتی بغدای، آرپه، داری، سیسام، مرجك، زیتون وپاموقدن عبارتدر. سیسام حاصلاتی کاملاً اخراج اولنه‌رق، سائر محصولاتك نصفی احتیاجات محلیه‌یه تقابل ایدر، ونصف دیگری اخراج اولنور. زیتون یاغی دخی باشلیجه اخراجاتندن اولوب، درون قضاده ۵۷ یاغخانه واردر. اهالیٔ قضا ۴۴۱۱۳ اولوب، یالکز ۴۰ کشی قدر خرستیان وقصوری کاملاً مسلم ولسان عربی ایله متکلمدر. درون قضاده ۵۲ جامع شریف، ۱ مدرسه، ۱ مکتب، ۱۷ دکان و ۱ خان موجوددر.

جوآنز (Juanez) اسپانیانك اك مشهور رسامی اولوب، اسپانیانك رافائلی نامنه مستحق اولمشدر. ۱۵۲۳ ده طوغوب، ۱۵۸۱ ده وفات ایتمش؛ وبر چوق کوزل رسملر براقمشدر.

جواثاء بحرینده مشهور بر قلعه وقصبه اولوب، حضرت ابابکر صدیق (رضه) زماننده فتح اولنمشدر.

جَواد (جمال‌الدین ابو جعفر محمد بن علی الاصفهانی) مشاهیر وزرادن اولوب، فوق‌العاده اولان جود وکرمی سببیله بو لقبله تلقیب اولنمشدر. پدری طرفندن تعلیم وتربیه اولنه‌رق، بعده موصلده ملوك سلجوقیه‌دن محمود بن ملکشاهك وزیری اولمش؛ وموصل حکومتی اتابك زنکی بن اقسنقره کچدیکنده، بونك طرفندن دخی مقام وزارتده ابقا، وقدر واعتباری برقات دها اعلا ایدلمش ایدی. زنکینك قتلی حادثه‌سنده ارباب فساد صاحب ترجمه‌نك دخی قتلنی ومالنك مصادره‌سنی قصد ایتمشلرسه‌ده، طائفهٔ امرا طرفندن قورتارلمش؛ وسیف‌الدین غازی بن زنکی طرفندن وزارتده ابقا اولنمش ایدی. بونك زماننده قدر واعتباری برتر اولوب، جود وکرمله وحرمین شریفینده وسائر طرفلرده‌کی خیرات ومبراتیله صیت وشهرتی عالمکیر اولمشدی. عرفاته صو آقیتمش، مدینهٔ منوره‌نك سورینی انشا ومسجدینی تعمیر ایتمش؛ وبهرسنه حرمین شریفین فقرا ومنقطعیننه بر سنه‌لك زاد وذخیره واثواب ونقود کوندرمکی عادت ایدنمشیدی. موصلده ظهور ایدن بر قحط وغلا اثناسنده تکمیل مالملکنی فقرایه طاغیتدیغی دخی مرویدر. سیف‌الدین غازینك وفاتیله برادری قطب‌الدین مودودك جلوسنی متعاقب بو حکمدار صاحب ترجمه‌نك عطایا وخیراتده‌کی صیت وشهرتنی چکه‌میه‌رك، ۵۵۸ تاریخنده حبس ایتمکله، برسنه صکره محبسده وفات ایتمشدر. ۵۶۰ تاریخنده جنازه‌سی موصلده‌کی مزارندن چیقاریلوب، حجازه نقل ایله، کعبهٔ شریفه‌نك اطرافنه طواف ایتدیرلمش، وبعده مدینهٔ منوره‌یه کوتوریله‌رك، بقیعده دفن ایدلمشدر. شعرانك بونك حقنده پك چوق مدحیه ومرثیه‌لری واردر.

جوار (Djowar) هندستانك بمبای اداره‌سنده واسکی اورنکاباد دائره‌سنده قضا مرکزی بر قصبه‌در.

جوارز (Juarez) مکیقسه رؤسای جورندن اولوب، ۱۸۱۰ تاریخلرنده طوغمشدر. آفریقانك اهالیٔ اصلیه‌سندن اولوب، فقیر بر عائله‌یه منسوب اولدیغی حالده، مکمل صورتده تحصیل ایده‌رك، آووقاتلقله شهرت قزانمش، واك بیوك محکمه‌نك رئیسی اولمش ایدی. ۱۸۵۶ ده (قومونفورت)ك سقوطی اوزرینه، حکومات متفقه اصولی طرفدارلرینك باشنه کچوب، قومونفورته خلف اولان رؤسایه قارشی حرب ایتمش؛ وبرحکومات متفقه جمهوریتی تأسیسنه موفق اولوب، ۱۸۵۹ ده امریقای شمالی ممالك مجتمعه‌سنه، و۱۸۶۱ ده آوروپا دولتلرینه تصدیق ایتدیرمش ایدی. آنجق داخلی فساد وفتنه‌نك اوکنی آلمغه مقتدر اوله‌میوب، موقعنی محافظه ایچون، تبعهٔ اجنبیه حقنده مضر بعض حرکاته مساعده ایتدیکندن، ۱۸۶۲ ده انکلتره وفرانسه واسپانیا متفقاً مداخله ایله سوق عسکر ایتمشلرسه‌ده، انکلتره ایله اسپانیایی تفریقه موفق اولوب، یالکز فرانسز عسکرینه قارشی کمال غیرتله حرب ایتمش؛ وهرنه‌قدر فرانسز عسکری غلبه چالمغله، ۱۸۶۴ ده اوچنجی ناپولیون آوستریا ایمپراطورینك برادری (ماقسیمیلیان)ی مکسیقه‌یه

ایمپراطور نصب ایتمش ایسه‌ده، صاحب ترجمه مقاومتده دوام وثبات ایله، ١٨٦٧ ده ماقسیمیلیانك قورشونه دیزلمسیله ١٨٧١ ده رئیس جمهور انتخاب اولنه‌رق، ١٨٧٢ ده وفات ایتمشدر.

جوالیقی { (ابو منصور موهوب بن احمد) مشاهیر ادبادن اولوب، ادبیاتده ولغتده ید طولی صاحبی ایدی. «ادب الکاتب» عنوانلی کتابه کوزل بر شرح یازدیغی کبی، «تتمة درالغواص» و «معرب» عنوانلریله ایکی تألیفی، عروضده بر رساله‌سی وسائر آثاری واردر. ٥٣٩ تاریخنده ٨٠ یاشنده وفات ایتمشدر.

جوانپور { هندستانك اله آباد ایالتنده وبنارسك ٦٥ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، کوزل بر کوپریسی، ابنیهٔ مصنعهٔ قدیمه ویرانه‌لری وشکر قامشی محصولاتی واردر.

جوان فرناندز آطه‌سی { (Ile Juan-Fernandez) بحر محیط کبیرك قسم جنوبیسنده وشیلی ساحلندن ٦٦٠ کیلومتره آچیقنده بر آطه اولوب، شیلی جمهوریتنه تابعدر. غیر منتظم بر شکلده اولوب، بر چوق قوی ولیمانلری واردر، که بونلرك بری‌ده ساحل غربیسنده واقع (جوان فرناندز) لیمانیدر. اراضیسی طاغلق وطاشلق اولوب، یالکز باغلریله زیتون آغاجلری واردر. بو آطه اون آلتنجی قرن میلادیده (جوان فرناندز) اسمنده بر اسپانیول قپودانی طرفندن کشف اولنه‌رق، خیلی وقت خالی بولنمش؛ واسقوچیا قپودانلرندن (سلکیرك) بو آطه‌یه دوشوب بر چوق وقت روبنسون واری بر عمر سورمشدر.

جوانی { قدمای شعرای عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر. برنجیسی عن اصل ترحاله‌لی اولوب، ابن کمال پاشانك خدمتنده بولنمش؛ وبعده ویزه قاضیسی ایکن وفات ایتمشدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

غنچه‌یه اول لعل درپوشی نیجه تشبیه ایدهم
غنچه آنجق بر دهندر کیم آنك دندانی یوق
عاشق اولان شمعدن کورمك کرکدر یانمغی
یورکی یانار یاشی آقار ولی افغانی یوق

— ایکنجیسی ارباب صنعتدن اولوب، کلاه دیکمکله مشغول ایدی. شو بیت اونکدر:

وفابنیادی دنیده نوله ایدی استوار اولسه
یا بن بیچاره وافتاده‌ده صبر وقرار اولسه

جوبولپور { هندستانك ایالات وسطیه‌سنده ونکپورك ٢٠٠ کیلومتره شمال شرقیسنده مستحکم بر قصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهالیسی ومنسوجات دستکاهلری واردر.

جوپارانه { (Jeuparana) برازیلیانك (ماتوغروسو) ایالتنده بر نهردر، که شمال غربی‌یه طوغری آقه‌رق، ٤٥٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (مادیره) ونام دیکرله (پارانه) ایرماغنه دوکیلور.

جوتو { (Giotto) ایتالیانك اك مشهور رسام ومعمار وشاعرلرندن اولوب، ١٢٦٦ تاریخلرنده فلورانسه قربنده طوغمش؛ وچوبان چوجغی اولدیغی حالده، (چیمابوئه) کندیسنك ذکاوت واستعدادینی آکلایه‌رق، تعلیم وتربیه‌سنه همت ایتمشدر. طبیعتی تقلیده چالیشانلرك برنجیسی اولوب، بو خصوصده رافائله رهبرلك ایتمشدر. بر چوق مشهور رسملرله بعض اشعار براقمش؛ ومعمار صفتیله فلورانسه‌نك استحکاماتنی بنا ایلمشدر. شاعر شهیر دانته‌نك احبابندن اولوب، شاعرك رسمنی یاپمش ودانته بونی اشعارنده ذکر ایتمشدر. ١٣٣٤ ده وفات ایتمشدر.

جوتینو { (Gittino) ایتالیانك مشهور رساملرندن اولوب، آنف الترجمه‌نك حفیدیدر. ١٣٢٤ ده فلورانسه‌ده طوغوب، ١٣٥٦ ده وفات ایتمشدر.

جَوجَر { مصرده دمیاط جهتنده وسمنودیه ناحیه‌سنده بر کوچك قصبه اولدیغنی یاقوت جوی بیان ایدیور.

جوخا { عراق عربده خانقین ایله خوزستان آره‌سنده بر نهر اولوب، مجراسی اوزرنده بولنان ناحیه‌نك دخی بو اسمله مسمی وکثرت محصولاتله مشهور اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

جوخان { اهوازده بر کوچك قصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

جودان { صحابه‌دن اولوب، بعده کوفه‌ده ساکن اولمش، وبعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر.

جودت افندی { (احمد —) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن او-

لوب، درسعادتده طوغمش، وداخليه كتبه‌سندن ايكن، ١٢٤٧ ده وفات ايتمشدر. « نوادر الآثار » و « زينة المجالس » عنوانلريله ايكى اثرى وبرديوانچه‌سى واردر. شو بر ايكى بيت جملهٔ اشعارندندر:

ماجراى اشكمى پاك تركچر مادام صو
ايده‌مز بحر محيطك شرحنى اتمام صو
چشم كريانم كبى خور خور آقاركېم ايتمه‌ده
آقسرايلى بربرينك وصلنه اقدام صو

جودر { هند قديم حكما واطباسندن اولوب، تأليفاتندن برى خلافت عباسيه زماننده « كتاب المواليد » عنوانيله عربيه ترجمه اولنمشدر.

جودى { دجله‌نك شرق جهتنده وجزيرهٔ ابن عمرك اوستنده اوله‌رق، وان ولايتنك هكارى سنجاغنده يوكسك بر طاغ اولوب، ذروه‌لرى اكثريا قارله مستوردر. حضرت نوح (عم) ك كيسنك آرارات (يعنى آغرى) طاغى اوزرنده طورديغى توراتده مسطور ايسه‌ده، قرآن كريمده اشبو جبل جوديده طورديغى مذكوردر. حتى اوستنده حضرت نوح (عم) ك ياپديغى مسجدك وسفينهٔ نوحك بعض آثارى موجود اولديغى مروى اولوب، زيارت اولنمقده‌در.

جور { فارس اقليمنده وشيرازك ٢٠ فرسخ جنوب غربيسنده واقع (فيروزآباد) قصبه‌سنك اسم قديمى اولوب، « قبر » ديمك اولان (كور) دن معربدر. روايته كوره آردشير بابكان طرفندن تأسيس اولنه‌رق، اورته‌سنده غايت يوكسك بر قلعه واوستنده بر آتشكده ياپدرلمشيدى. اوائل دور اسلامده بو تپه ايله آتشكده‌نك خرابه‌لرى موجود اولوب، بعده انقاضى ابنيه‌ده استعمال اولنمشدر. موقعى غايت مفرح ومياه جاريه‌سيله اطرافنده باغ وباغچه‌لرى چوقدر. آل بويه‌دن عضدالدوله بو قصبه‌يى پك سووب نزهتكاه اتخاذ ايتمش اولديغى حالده، اورايه كيتديكنده « ملك بكوررفت » ديدكلرندن، قصبه‌نك اسمى (فيروزآباد) ه تحويل ايتمشدى.

جورات { (Djorhat) هندستانك آسام خطه‌سنده وكلكته‌نك ٣٠٠ كيلومترو شمال شرقيسنده بر قصبه اولوب، آسامك اسكى مركزيدر. چاى وقاوچوق تجارتى واردر.

جورج { (George) انكلتره قراللرندن هانووره خاندانئه منسوب ٤ كشينك اسميدر:

برنجيسى هانووره پرنسى (ارنست اوكوست) ك اوغلى اولوب، والده‌سى انكلتره قرالى برنجى ژاقك قيزى صوفيه ايدى. ١٧١٤ تاريخنده، قراليچه آنه‌نك وفاتى اوزرينه، خاندان حكمدارينك اك يقين وارثى صفتيله، انكلتره تختنه دعوت واجلاس اولنه‌رق، هانووره خاندانك مؤسسى اولمشدر. آوروپا ايشلرينه قاريشمقدن اجتناب ايده‌رك، امور داخليه ايله اشتغالى اختيار ايتمش ايسه‌ده، ١٧١٧ ده اتفاق مثلثه و ١٨١٨ ده اسپانيايه قارشى اتفاق مربعه داخل اولمشيدى. باش وكيلى بولنان (روبرت-والپول) ك معاونتيله داخلى قاريشيقلقلرى تسكينه، واوچنجى ژاقك مدعياتى امحايه مقتدر اولمش؛ وآنجق عائله‌جه بدبخت اولوب، زوجه‌سى (زل) لى صوفيه‌نك ديكريله مناسبات عاشقانه‌سنى كشف ايتمكله، كنديسنى تطليق ايتمش، واوانجه‌يه قدر ٣٢ سنه بر قلعه‌ده محبوس طوتمشدر. انكلتره تختنده ١٣ سنه حكومتدن صكره ١٧٢٧ ده وفات ايتمشدر.

— ايكنجيسى برنجينك اوغلى اولوب، ١٦٨٣ ده طوغمش، و ١٧٦٠ ده وفات ايتمشدر. پدرينك وفاتنده انكلتره تختنه جلوس ايدوب، ابتدا (والپول) ى باش وكالتده ابقا ايتمكله، ١٢ سنه بونك مهارتى سايه‌سنده محافظهٔ اسايش ايده‌بيلمش ايسه‌ده، بعده مرقومى عزل ايده‌رك، بر طاقم مخاطره‌لى ايشلره كيريشمشدى. آوستريا تختنك وراثتى مسئله‌سنده فرانسه‌يه قارشى (ماريه ترزه) يى التزام ايده‌رك، ١٧٤٣ ده (دتينكن) محاربه‌سنده قزانمش ايسه‌ده، ١٧٤٥ و ٤٧ ده (فونتنوى) و (لاوفلد) محاربه‌لرنده مغلوب اولوب، ١٧٤٨ ده (اكس‌لاشاپل) مصالحه‌سنى امضايه مجبور اولمشدر. آنجق ١٧٤٦ ده ادعاى حكمدارى ايدن (چارل ادوارد) ى اسقوچيه‌ده مغلوب ايده‌رك، تختنى تقويه ايتمشدى. ١٧٥٥ ده آلمانيا محاربه‌سنده مغلوب اولوب، هانووره‌يى غائب ايتمش ايسه‌ده، اوصره‌ده هندستانده وآمريقاده برچوق ممالك قزانمشدى. انكلتره‌نك بيوك موزه‌سنى تأسيس ايدن بو ذاتدر.

— اوچنجيسى ايكنجينك تورونى اولوب، ١٧٣٨

ده طوغمش، و ١٨٢٠ ده وفات ايتمشدر. ١٧٦٠ ده بيوك پدرينه خلف اولوب، يدى سنه‌لك محاربه‌ده آوستريا وفرانسه‌يه قارشى پارلاق غالبيتلره نائل اولمش، و ١٧٦٣ ده انكلتره‌يه نافع بر معاهده امضا ايتديرمشدر. آمريقاده‌كى انكليزلر بونك زماننده عصيان ايتمكله، ١٧٨٣ ده ممالك مجتمعه‌نك استقلالنى تصديقه مجبور اولمش؛ وآنجق اوائناده هندستانده‌كى انكلتره مستملكاتى كسب توسع ايلمش؛ وايرلانده قطعياً انكلتره دولتنه الحاق ايلنمش ايدى. فرانسه جمهوريتى عليهنده بولنه‌رق، روسيه وآوستريا وروسيه ايله متفقاً جمهوريته وبوناپارته قارشى محاربه ايتمشدر. برقاچ اوغلى اولوب، بونلردن دردنجى جورج ايله دردنجى كوييوم حكومت سورمش، (ارنست اوكوست) هانووره قرالى اولمش (كنت) دوقه‌سى اولان (ادوآرد) دخى شمديكى قراليچه‌نك پدرى بولنمشدر.

—— دردنجيسى اوچنجينك اوغلى اولوب، ١٧٦٢ ده طوغمش، و ١٨٣٠ ده وفات ايتمشدر. ١٨١١ ده، پدرينك عته كتيرمسى اوزرينه، نيابت حكومته كچوب، ١٨٢٠ ده قرال اولمش، وابتدا محافظه‌كاران طرفنى التزام ايله ولينغتونى باش وكالته نصب ايده‌رك، بوناپارته قارشى حرب ايدوب، مشاراليهك كنديسنه تسليمنده، شأن غالبيته منافى معاملات شدتكارانه‌ده بولنمشدر. حريت مطبوعاته قارشى برطاقم قوانين وضع: وايرلانده اختلالنى تسكين ايتمش؛ وبعده ١٨٢٣ ده حريتپروران طرفنى التزام ايده‌رك. (قانينغ)ى باش وكالته كتيرمشدى.

جورج { (George) كرجستان حكمدارلرندن اون بركشينك اسميدر. بونلرك الك مشهورلرندن ايكنجيسى روم امپراطورى ايكنجى باسيله قارشى ١٠٢١ تاريخ ميلاديسنده محاربه ايده‌رك، غالب اولمش، و ١٠٢٧ ده وفات ايتمشدر. —— دردنجيسى ١٢٠٦ دن ١٢٢٢ تاريخنه‌دك حكم سوره‌رك، سوريه‌ده‌كى اهل صليبله ايتديكى اتفاق سايه‌سنده آذربيجانده بعض يرلر ضبط ايتمش ايسه‌ده، ١٢٢٠ ده مغوللرك كرجستانى نهب وغارت ايتمه‌لرينه مانع اوله‌مامشيدى. —— آلتنجيسى چنكيز خانك وفاتندن بالاستفاده، كرجستانك استقلالنى استرداد ايتدكدن صكره، ١٣٤٦ ده وفات ايتمشدر. —— اون برنجيسى هراقليوسك اوغلى اولوب، ١٧٩٨ دن ١٧٩٩ تاريخنه‌دك ايكى سنه حكومت سورمش؛ وعثمانلى عسكرينه قارشى طيانه‌ميه‌جغنى آكلاديغيچون، مملكتنى روسيه‌يه تسليم ايده‌رك، ايشدن چكلمش ايدى.

جورج { (George) آلمانياده هانووره حكمدارلرندن دخى بو اسمله بش كشى كلوب، بشنجيسى هانووره قراللرينك اخيريدر. ١٨٥١ ده قرال اولوب، اعمى اولديغندن، پدرينك وصيتى اوزره كنديسنه عرض اولنان كافهٔ اوراق اون ايكى كشى حضورنده جهراً اوقونمق عادت اولمشيدى. پروسيه‌نك فتوحاتنه قارشى طوروب، ١٨٦٦ ده مغلوب اولمش؛ وتختندن اسقاط ايديله‌رك، مملكتى پروسيه‌يه الحاق اولنمشدر. موسيقى شناس ومحب معارف بر ذات ايدى.

جورج پيسيدس { (George Pisidès) روم مورخ وشاعرلرندن اولوب، ميلادك ٦٣٠ تاريخلرنده قسطنطنيه‌ده ياشامش؛ وروملرك ايرانيلرله وعربلرله اولان بعض محاربه‌لرينى وبر ايكى منظومه يازمشدر.

جورجتوون { (Georgetown) ممالك مجتمعه ده واشينغتونك ٤ كيلومتره غرب شماليسنده و (پوتوماق) نهرى اوزرنده برقصبه واسكله اولوب، ٨٠٠٠ اهاليسى وايشلك تجارتى واردر.

جورجتوون { (Georgetown) آمريقاى جنوبينك ساحل شماليسنده (غويانه) نك انكلتره‌نك النده بولنان قسمنك مركزى برشهر اولوب، ٢١٠٠٠ اهاليسى وشكر، قهوه، روم وسائره اخراجاتى واردر.

جورجتوون { (Georgetown) پرنس دوغال جزيره‌سنك مركزى برقصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهاليسى، ليمانى، قلعه‌سى، ترسانه‌سى وبرقاچ قشله‌سى واردر.

جورجس بن جبرئيل { اوائل خلافت عباسيه‌ده ظهور ايدن اطباى سريانيه‌نك الك مشهورلرندن اولوب، سالف الترجمه (بختيشوع بن جورجس) ك پدريدر. خليفه ابو جعفر منصورك خدمتنده بولنوب، پك چوق انعام واحسانلرينه نائل اولمش؛ ولسان يونانيدن

لسان عربی‌یه بر چوق کتب طبیه ترجمه ایتدیرمشدی. «کناش» عنوانیله سریانی لساننده بیوك بر تألیفی اولوب، حنین بن اسحق طرفندن عربی‌یه ترجمه اولنمشدر.

جورجس بن یوحنا { (ابو الفرج — الیبرودی) مشاهیر اطبای عربدن اولوب، نصرانی المذهب ایدی. بشنجی قرن هجریده دمشق شامده یاشامش، ومصرك مشاهیر اطباسندن ابن رضوان ایله فن طبه متعلق مراسلات ومخابراتده بولنمشدر. طبابتده‌کی مهارتی حقنده بر چوق نوادر منقولدر.

جورجیا { (Géorgie) [«کرجستان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جورجیا { (Géorgie) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌یی ترکیب ایدن جمهوریتلرك بری اولوب، جنوباً فلوریده، غرباً آلابامه، شمالاً تنسه، شمال شرقی جهتندن جنوبی قارولینه جمهوریتلریله، شرقاً دخی بحر محیط اطلاسی ایله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱٥٤٠٣٤ مربع کیلومتره اولوب، ۱٥٤۲۱۸٠ اهالیسی واردر. مرکزی شمال غربی قسمنده بولنان (آطلانده) شهریدر. شمال غربی جهتنده آنغانی سلسله‌سنك قوللرندن برقاچ صره طاغ بولنوب، هواسی دخی معتدل ایسه‌ده، سائر طرفلرنده اراضی دوز وآچیق وهوا صیجاقدر. ساوانه نهری شمال شرقی حدودینی آیردیغی کبی، دیکر بر چوق نهرلر دخی مذکور طاغلردن نبعاناله جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، بحر محیط اطلاسی‌یه دوکیلورلر، که بونلرك اك بیوکلری اوچنجی، اوقونی، اوقولجی وساتیله نهرلریدر. تروتی نهری دخی جنوبه طوغری آقه‌رق، فلوریده جمهوریتنه بعدالدخول مکسیقه کورفزینه منصب اولور. (قوسه) ایرماغنك ایسه منبعلری جورجیا جمهوریتنده ایسه‌ده، مجراسنك قسم اعظمی آلابامه‌ده‌در. اراضیسی پك منبت اولوب، کلیتلی پاموق حاصل اولور. تجارتی پك ایشلکدر. اك بیوك اسکله‌سی همنامی اولان نهرك منصبنده بولنان (ساوانه) شهری اولوب، اورادن جنوب غربی‌یه طوغری بر دمیر یول خطی اوزاندیغی کبی، قارولینه‌دن کلن دیکر ایکی خط دخی مملکتی شق ایده‌رك، آلابامه‌یه داخل اولورلر، سائر طرق ووسائط اختلاطی دخی چوقدر. اورمانلری وآلتون، کومش، باقیر، دمیر وسائر معدنلری چوقدر. صنایعی دخی کوندن کونه ترقیده وفابریقه‌لری چوغالمقده‌در. مقدما قسم غربیسنده بر چوق اقوام وحشیه بولنوب، بونلرك اك مشهورلری (غریق) و (شروکی) قوملری ایدی؛ لکن ۱۸۳٥ تاریخندن بری بونلر اخراج وامحا ایدیله‌رك، اثرلری قالمامشدر. وقتیله جورجیا اسمیله معروف اولان مملکت دها واسع اولوب، میسیسیپی ایرماغنك شرق جهتنده اولان خطهٔ واسعه بو اسمله تسمیه اولنور، وآلابامه‌ایله میسیسیپی جمهوریتلری دخی بونك مسماسی داخلنده بولنوردی. انکلیزلر ابتدا ۱۷۳۳ ده قرال ایکنجی جورجك زماننده بو مملکتی استملاك ایده‌رك، قراللرینك اسمنه نسبتله جورجیا تسمیه ایتمشلردی بعده انکلیزلرله اسپانیوللر آره‌سنده‌کی محارباتك تأثیریله مملکت خراب اولمش ایسه‌ده، ۱۷٥۲ ده مملکتی اداره ایدن قومپانیه حقوق حکمرانی‌یی انکلتره دولتنه ترك ایتمکله، اووقتدن اعماراتنه بدأ اولنه‌رق، ۱۷٦٦ ده کسب استقلال ایتمش؛ و ۱۷٦۱ ده ممالك مجتمعه هیئتنه داخل اولمشدر.

جورجیا { جنوبی — (Géorgie Méridionale) بحر محیط آطلاسیك منتهای جنوبنده بر آطه اولوب، شمالی اوجی ٥٤° ٤' عرض جنوبی و ٣٥° ٤٠' طول غربیده واقعدر. طول اعظمی ۱٤٣ کیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی ٤٠٧٥ مربع کیلومتره اولوب، اراضیسی یوکسك واکثریا قار و بوزله مستوردر. خالی وغیر مسکوندر. بو آطه مقدما بر اسپانیول قپودانی طرفندن کشف اولنه‌رق، (سان‌پدرو) تسمیه اولندیغی کبی، بعده بر انکلیز قپودانی طرفندن کورلمش ایسه‌ده، اصل کشفی مشهور قپودان (قوق) ه ویریلوب، شمدیکی اسمله تسمیه ایدن دخی اودر.

جورجیا { یکی — (Nouvelle Géorgie) بحر محیط کبیرده ملانسیانك (سالومون) جزایر مجتمعه‌سندن بر آطه اولوب، منتهای جنوبیسی ٨° ٥٣' عرض جنوبیده واقعدر.

جوردانو { (Giordano) ایتالیانك اك مشهور رساملرندن اولوب، ۱٦٣۲ ده ناپولیده طوغمش؛ وناپولی، روما، فلو-

رانسه، پارمه، ونديك شهرلرنده ياشايوب، بر چوق مشهور رسملر ياپدقدن صكره، ايكنجى شارل طرفندن مادريده جلب اولنه‌رق، اسكوريال سرايئ بر طاقم مصنع رسملرله تزيين ايلمشدى. ١٧٠١ ده وفات ايتمشدر.

جوردانو برونو { [« برونو » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

جوروآ { (Jurua) آمريقاى جنوبيده بر نهردر، كه پرونك جهت شرقيه‌سنده نبعاناله، شرقه طوغرى جريان، وبرازيليايه دخول ايده‌رك، (پارا) ايالتنك بر قسمنى اروا ايتدكدن صكره، صاغدن (آمازون) ايرماغنه‌دوكيلور. مجراسى تقريبا ١٠٠٠ كيلومتره طولنده‌در.

جوروئنه { (Juruena) برازيليانك (ماتوغروسو) ايالتنده بر نهردر، كه بر چوق چايلردن بالتشكل، ٦٠٠ كيلومتره‌لك جرياندن صكره، (آرنيوس) نهريله برلشه‌رك، (توپايوس) نهرينى تشكيل ايدر.

جوره { [« زوره » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

جورى { (خراط زاده‌ابراهيم افندى) سلطان مراد خان ثالث دورى شعراى عثمانيه‌سندن اولوب، ادرنه‌ليدر. پدرى عن اصل ايرانلى اولوب، شرق سفرنده ياوز سلطان سليم خانه انتساب، وبرابرلرنده رومه هجرت ايلمشيدى. صاحب ترجمه عالم وفاضل بر ذات اولوب، طريق قضايه‌سلوك ايتمشدى ١٠٦٥ تاريخنده‌وفات ايتمشدر. شوبيت اونكدر:

عزم ايلسه نه جانبه اول كعبهٔ اميد
قبله نما كبى يوركم دترر اوستنه

جوز { كرمانده بر قصبه اولديغنى ياقوت جوى بيان ايديور.

جوزجان { خراسانده بلخ ايله مروروذ آره‌سنده بيوك بر ناحيه اولوب، مشاهير علما وادبادن (جوزجانى) لقبيله معروف بر چوق ذواتك مسقط رأسى بولنمشدر.

جوزجانى { (ابوعبيد —) حكيم شهير ابن سينانك اصحابندن اولوب، مشاراليهك ترجمهٔ حالنى يازمشدر.

جوزدره { طربزون ولايتنك جانيك سنجاغنده اونيه قصبه‌سى قربنده جريانله قره دكيزه دوكيلور بر نهردر. بعض كتب قديمهٔ يونانيه‌ده (فيغاموس) تسميه اولنمشدر.

جوزق { (ابوبكر محمد بن عبدالله) مشاهير محدثيندن اولوب، نيسابور قربنده (جوزق) ناحيه‌سندندر. علم حديثده « كتاب المتفق » عنوانيله مشهور بر تأليفى وساتر بعض آثارى واردر. ٣٨٨ تاريخنده ٨٢ ياشنده وفات ايتمشدر.

جوشيميلقو { (Xochimilco) مكسيقه‌ده مكسيقو شهرينك جنوب شرقيسنده بر كول وكولك كنارنده بر كوچك قصبه‌در.

جوف { جزيرة العربك قسم شماليسنده وبرية الشامك جنوبنده جبل شمره تابع بر قصبه‌اولوب، ١٥٠٠٠ قدراهاليسى، مياه جاريه‌سى وكوزل باغچه‌لرى واردر. ناحيه‌سى ٨ قريه‌دن مركب اولوب، ٣٤٠٠٠ اهاليى جامعدر. چول ايله محاط بر ناحيه اولوب، اهاليسى زياده‌سيله متناسب الاعضا جسور و مهماننواز آدملردر. — بو اسمله وياخود بونك ساتر اسمايه اضافتيله حاصل اولمش اسماء مركبه ايله مسمى جزيرة العربده، اندلسده وساتر بلاد عربده بر چوق يرلر واردر.

جوقار { (Jucar ياخود Xucar) يعنى « شكر »، اسپانياده بر ايرماقدر، كه (قونقه) ايالتنده آلباراسين (يعنى ابن الرزين) طاغندن نبعاناله، جنوبه وبعده شرقه طوغرى آقه‌رق، (شنشيله) ايالتنى شق، و(والنسه) ايالتنى (سان فليپه) ايالتندن تفريق ايتدكدن صكره، (البوفره) كولنك جنوبنده و (قولره) قصبه‌سى قربنده آق دكيزه منصب اولور. مجراسى تقريباً ٣٥٠ كيلومتره‌در. تابعلرينك اك بيوكى (قابريل) نهريدر.

جوقيوقارته { (Djocjokarta) جاوه‌جزيرهٔ كبيره‌سنده، (باتاويه) نك ٤٠٠ كيلومتره شرق جنوبيسنده وساحل بحردن ٢٢ كيلومتره ايچريده بر شهر اولوب، ١٠٠٠٠٠ اهاليسى، بيوك بر سرايى، سورى، خندقى ودميريوللى واردر. فلمنكليلره تابع بر حكومت اسلاميه‌نك مركزى اولوب، حكومت مذكوره‌نك ٦٠٠٠٠٠ دن زياده تبعه‌سى واردر.

جوكان { فارسده بر كوچك قصبه اولوب، بعض مشاهير علمانك وطنى اولديغنى ياقوت جوى بيان ايديور.

جولان { (میر سیدعلی) هندستان‌شعراسندن اولوب، سهرند مضافاتندن (سام) قصبه‌سنده طوغمش، وشاهجهان آباده یاشامشـدر. شو بیت اونکدر:

خون طبیعت رك یاقوت خشك شد
عشق لبت اثر بدل سنك کرده است

جولفه { قره باغ خطه‌سنده وآراس نهرینك ساحل یسارنده یعنی شمالنده برقصبه اولوب، نهر مذکور اوزرنده‌کی مرتفع جسیم کوپر - یسیله مشهوردر. الیوم روسیه‌نك النده اولوب، ایران حدودی قارشیسنده‌در.

جوله { (Gyula) مجارستانده (بکس) ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، (زاراند)ك ۲۸ کیلومتره شمال غربیسنده واقع و ۱۷۵۰۰ اهالیی جامعدر.

جوله مرك { وان ولایتنك حکاری سنجاغنده وزاب نهرینك ساحل یمینی قربنـده اوله‌رق وانك ۱۱۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه‌اولوب، لوای مذکورك مرکزیدر. مرتفع بر قیانك آلتنده اولوب، قیانك اوزرنده بر قلعه‌سی واردر. موصلدن وانه کیدن طریق بو قصبه‌نك ایچندن کچر.

جولیبا { (Djoliba) آفریقا قطعه‌سنك الك بیوك انهارندن اولان (نیجر) ك نام دیکریدر. [«نیجر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جوعه { حلب ولایتنده وحلب شهری قربنده بر ناحیه‌در.

جومیله { (Jumilla) اسپانیانك مرسیه ایالتنده ومرسیه‌نك ۶۵ کیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ۹۸۰۰ اهالیسی، اسکی بر قلعه‌سی وصابون، زیتون یاغی، صاقسی واسلحهٔ ناریه فابریقه‌لریله محله‌لری واردر.

جون { (John) انکلیزلر عندنده (ژان) اسمنك صورت تلفظیدر. [« ژان » و « یانی » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

جَون بن قتاده { بر روایتده صحابه‌دن وبر روایتده تابعیندن اولوب، بصره‌ده ساکن اولمش؛ وجمل وقعه‌سنده زبیر وطلحه (رضیهما) نك معیتنده بولنمشدر.

جونس { (Inigo Jones) — اینیغـو انکلترەنك الك مشهور معمارلرندن اولوب، ۱۵۷۲ ده لوندره‌ده طوغمش، و ۱۶۵۱ ده وفات ایتمشدر. استوآرت خاندانی قراللرندن برنجی چارلسه منسوب اولوب، بر طاقم مصنع بنالر تأسیس ایتمشدر.

جونس { (Paul Jones) — پول اسقو - چیه‌نك الك مشهور بحریوننـدن اولوب، انکلیزلرك آمریقـا اسراسی حقنـده اجرا ایتدکلری اعتسافاتی تحمل ایده‌مەمکله، آمریقا ممالك مجتمعه‌سی خدمتنـه کیره‌رك، انکلتره‌یه قارشی پك جسورانه حرب ایتمش؛ و ۱۷۷۸ ده انکلتره‌ده (وایت هاون) قلعـه‌سنی ضبط ایلدیکی کبی، ۱۷۷۹ ده دخی برکمی ایله انکلتره‌نك ایکی بیـوك فرقتیننی اله کچیرمش ایدی. ۱۷۲۷ ده طوغوب، ۱۷۹۲ده وفات ایتمشدر.

جونس { (Villiam Jones) — ویلیـام انکلتره‌نك مشاهیر مستشرقیننـدن اولوب، ۱۷۴۶ ده لوندره‌ده طوغمش، و ۱۷۹۴ده کلکته‌ده وفات‌ایتمشدر. اون‌سکزیاشنده‌ایکن،لوندره‌ده بولنان برحلبلیـدن لسان عربیی تحصیـل ایدوب، السنهٔ شرقیه ایچون بیوك برمیل ومحبت کوسترمش؛ وبعـده دعوی وکیلی اولوب، وظائفنی اجرا ایتمکله برابر،ادبیات شرقیه ایله توغلدن دخی خالی قالمامش ایدی. ۱۷۸۳ ده کلکته محکمه‌سی ریاسـتنه تعیین اولنـه‌رق، وفاتنه‌دك هندسـتانده قالوب، کلکته‌ده آسیانك احوال جغرافیه وتاریخیه وادبیه‌سنه متعلق اوقدر خدمتلره موفق اولان «جمعیت علمیهٔ شرقیه» یی تأسیس ایلمشدر. عربی، فارسی، سـنسکری (یعنی هندیٔ قدیم) وسائر بکرمی لسانه آشنا اولوب، نادر شاهك تاریخنی فارسیـدن فرانسزجـه‌یه ومعلقات سبعه‌یی عربیدن انکلیزجـه‌یه ترجمه ایتمش؛ ولسان هندیدن دخی بعض کتب قدیمه ترجمه ایتمکله برابر، هندك قوانین ونظاماتی حقنـده دخی بیوك برکتاب تألیف ایلمشدی. وفاتندن صکره نشر اولنمشـدر. کلیات آثاری زوجـه‌سی طرفندن ۱۳ جلد اوزره نشر اولنمشدر .

جونسـون { (Johnson) انکلتره‌نك الك مشهور ادباسـندن اولوب، ۱۷۰۹ ده طوغمش، و ۱۷۸۴ ده وفات ایتمشدر. انکلیز لسـاننك مکمل بر لغت کتابنی وبر چوق آثار ادبیه یازمشدر.

جونسون { بنیامین — (Benjamin Johnson) یاخود بن — (Ben Johnson) }
انکلترەنك مشاهیر شعراسندن اولوب، ۱۴۷۴ ده لوندرەده طوغمش، و ۱۶۳۷ ده وفات ایتمشدر. بر فقیر چوجغی اولوب، ابتدا دیوارجی بعده عسکر ونهایت تیاترو اویونجیسی اولمش؛ وطبیعت شعریه وقریحه صاحبی اولدیغندن، مشهور شکسپیرك تشویقیله، ۲۴ یاشنده ایکن، اویونجیلغی ترك ایدوب، تیاترویه متعلق کتابلر ومنظومەلر یازمغه باشلامشیدی. بر چوق کوزل ومقبول اثرلری واردر.

جونقسیلون { یاخود سالانغه (Jonkseilon) (Salanga) بحر محیط هندیده }
مالاقه شبه جزیرەسنك جنوب غربی ساحلی قارشیسنده بر آطه اولوب، برمان دولتنه تابعدر. تقریباً ۱۵۰۰۰ اهالیسی وقلای معدنلری واردر. مقدما دها معمور اولوب، برمانلیلرك ید ضبطنه کچەلی اهمیتنی غائب ایتمشدر.

جونکره { (Junquera) اسپانیانك قسم شمالیسنده (ناواره) خطەسنك }
بروادیسی اولوب، پامپلونەنك ۸ کیلومترە جنوب شرقیسنده واقعدر. ۹۰۰ تاریخ میلادیسنده اندلس ملوك امویەسندن اوچنجی عبدالرحمن بو موقعده آستوریا حکمداری (اوردونیو) ایله ناواره قرالی (قارچیا)یی مغلوب ایتمشدی. اهمیت عسکریەیی حائز بر موقعدر.

جونکش { دیاربکر ولایتنده ارغنی معدنی سنجاغنك چرمیك قضاسنه }
تابع بر ناحیه اولوب، ۲۷ قریەدن مرکبدر.

جونیر { (Djounir) هندستانك بمبای ادارەسنده ودکن خطەسنك ماغا اورنك }
آباد دولتنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، (پونه) سنجاغنه ملحق وپونەنك ۸۰ کیلومترە شمالنده واقعدر. ۱۰۳۰۰ اهالیسی واطرافنده بر چوق خرابەلرله آثار عتیقەسی واردر.

جونیه { جبل‌لبنان سنجاغنك کسروان قضاسنده بر اسکله اولوب، بیروتك }
۲۰ کیلومترە قدر شمال شرقیسنده واقعدر. وقتیله خیلی معمور بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمش ایکن، شمدیکی حالده خانەلری اولمیوب، یالکز بعض تجارت مخزنلری موجوددر.

جوواني دافیزوله { (Giovanni da-Fiesole) ایتالیانك اك }
مشهور رساملرندن اولوب، ۱۳۸۷ ده طوغمش، و ۱۴۵۵ ده روماده وفات ایتمشدر. رهبان طریقنده اولوب، فوق‌العاده متدین ایدی. بعض مشهور رسملری واردر.

جووناچو { (Giovenazzo) ایتالیانك ماغا ناپولی قراللغنده وباری ایالتنده }
بر قصبه اولوب، بارینك ۱۹ کیلومترە شمال غربیسنده واقع و ۷۰۰۰ اهالیی جامعدر. یوکسك سوری واسکی بر قلعەسی واردر.

جوهر { (ابوالحسن — بن عبدالله القائد) ملوك فاطمیەدن منصور باللهك }
کولەسی اولوب، رومی الاصل اولدیغی حالده، منصورك اوغلی معزلدین‌اللهك وزیری و قائدی یعنی سرعسکری اولمشیدی. بحر محیط آطلاسی سواحلنەدك بتون مغرب ممالکنی ضبط ایتدکدن صکره، مصرك فتحنه مأمور اولوب، ۳۵۸ تاریخنده اسکندریەیی وبتون خطۂ مصریەیی احشیدیانك بقیەسی الندن ضبط ایتمش؛ ومصر وشام وحجاز ویمنده فاطمیلر نامنه خطبه اوقوتمش ایدی. اووقتندن بری مصرك مرکزی بولنان قاهره شهرینی تأسیس، وجامع ازهری بنا ایلمشدر. عاقل، مدبر، جسور، عادل وکاتب وبلیغ بر ذات اولوب، آخر عمرینەدك معزلدین اللهك واوغلی عزیز باللهك وزیری بولنمش؛ و ۳۸۱ تاریخنده وفات ایدوب، اوغلی حسن بن جوهر یرینه وزیر اولمش، والقائد بن القائد عنوانیله تبجیل ایدلمش ایدی.

جوهره { (Djohore) مالاقه شبه جزیرەسنك منتهای جنوبنده سنغاپور }
قربنده بر قصبه اولوب، همنامی اولان بر حکومت صغیرۂ اسلامیەنك مرکزیدر. حکومت مذکوره وقتیله خیلی قوتلی بر دولت ایکن، بعده پورتکیزلره ودها صکره انکلیزلره رام اولوب، قوتدن دوشمکله، مملکت دخی اسکی معموریتنی غائب ایتمشدر. ینه بو حکومته تابع وساحله قریب اولان بر قاچ کوچك آطه دخی بو اسمله معروفدر.

جوهری { (ابونصر اسماعیل بن حماد الفارابی) ائمۂ اهل لغتدن اولوب، مشهور }
« صحاح »ك مؤلفیدر. ترکستانده (فاراب) قصبەسنده

طوغوب، وطننده طايسى ابراهيم فارابيدن وسائر علمادن تحصيل علم ايتدكدن صكره، عراق وجزيره ومصر جهتلرينه كلوب، طول مدت لسان عربينك غوامضنه كسب وقوفله اوغراشمش؛ وبعده خراسانه عودت ايدوب، بر مدت نيشاپورده اقامت ايتمش؛ و۳۹۳ تاريخنده خانه‌سنك سقفندن دوشوب، وفات ايتمشدر. برروايته كوره عقلنه خفت كلوب، اوچق ادعاسيله ايكى بيوك قناد يابديره‌رق، قوللرينه باغلادقدن صكره، كنديني طامدن آشاغى‌يه آتوب، تلف اولمشدر. علم لغتده‌كى «صحاح» ى فيروز آباديك «قاموس» ندن صكره بوفنده اك مشهور اثراولوب، بعض علماى لغت طرفندن شرح وتحشيه واختصار وتفصيل؛ وفارسى وتركى لسانلرينه دخى ترجمه‌اولنمشدر. تركجه‌يه وانى طرفندن ترجمه اولنه‌رق، «وانقولى» عنوانيله مشهور ومطبوع ومتداولدر.

جوهرى { (شيخ بالى) اوننجى قرن هجرى شعراى عثمانيه‌سندن ومشايخ طريقتدن اولوب، صهباى عشق الهيه‌دن سرمست اولمغله، (سرخوش بالى) ديمكله شهرت بولمشيدى. ابتدا تدريسله مشغول اولوب، بعده طريقته سلوك ايله، درسى ترك ايتمشيدى. اصحاب كرامتدن اولديغى دخى متواتردر. ۹۸۰ تاريخنده ارتحال ايتمشدر. شو جناسلى بيت جمله‌ٔ اشعارندندر:

غنايسه مقصود اكراى يوزى مصباح آلى نور
منطقك حكمتدن ايت ايمه عواميله كلام

جوهرى { بو دخى اوننجى قرن هجرى شعراى عثمانيه‌سندن اولوب، قره فريه‌ليدر. بعض قاضيلقلرده بولنمش؛ و۹۹۰ تاريخلرنده ديمتوقه قاضيسى ايكن وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

بو كون آنك كه قتلى ايرته دلدارينه قالمشدر
نه قورقر اول بلادن كيشى كيم يارينه قالمشدر

جوهرى { فرس شعراسندن دخى بومخلصله متخلص بر قاچ شاعر اولوب، برنجيسى و اك مشهورلرى (جوهرىٔ زركر) در، كه بخارالى اولديغى حالده، اصفهانده امرار اوقات ايتمش؛ وسليمان شاهه انتساب ايدوب، مدحنده بعض قصائد سويلمشدر. «امير احمد مهستى» عنوانيله بر منظومه دخى يازمشدر. شو بيت شراب حقنده اولان بر قصيده‌سنك مطلعيدر:

چون صبح بركشد علم ساده پرتاب
بايد كشيد رايت عشرت بر آسمان

— ايكنجيسى جوهرىٔ تبريزى (ميرزامقيم)در، كه اشعارى مقبول شعرادن اولوب، هندستانه سياحت، وبعده هراته عودت ايده‌رك، حسين شاملويه انتساب ايتمش؛ ونهايت اصفهانه كلوب، اوراده فوت اولمشدر. بر آتك ذمى حقنده اولان شو بر ايكى بيت جمله‌ٔ اشعارندندر:

رود چو آب فرو بر زمين زبار كران
اكر كند كذر از زير نخل سايه فكن
نه خورده كاه ونه ديده جو ونه كنده كياه
بغير يال و باليش نيست در كردن

— اوچنجيسى (محمد امين) هندستانده‌كى شاهجهان آباد شهرندن اولوب، شو بيت اونكدر:

تا آب تيغ يار ميسر نمى شود
از كريهاى خشك كلو ترنمى‌شود

— دردنجيسى قندهارلى اولوب، شو بيت جمله‌ٔ اشعارندندر:

من ديوانه هر سنك جفاى آن پريرورا
بق ميسازم ودائم عبادت مى كنم اورا

جويا { فرس شعراسندن ايكى ذاتك مخلصى اولوب، برنجيسى (ميرزا داراب بيك) عن‌اصل كشميرلى اولديغى حالده، برادرى (كويا) ايله برابر تبريزده نشئت ايلمش، و۱۱۱۰ تاريخنده وفات ايتمشدر. شو بيت جمله‌ٔ اشعارندندر:

اسير ساده دلهاى زاهدم جويا
غم زمانه بخورد وشراب ناب نخورد

— ايكنجيسى (شيخ محمد فاضل) عن‌اصل سهرندلى اولوب، اواخر عمرنده دكن خطه‌سنك اورنكاباد شهرينه رحلتله، اوراده هندوبچكانه تعليم قرائتله مشغول اولمشدر. شو بيت اونكدر:

شب ياد غيرت او شمع اين كاشانه بود
تا سحراز شمع نى در ناخن پروانه بود

جَوَيث { بصره قربنده ودجله‌نك شرق جهتنده بر قصبه اولوب، اهاليسى لسان فارسى ايله متكلم اولدقلرنى ياقوت جوى بيان ايديور.

جويريه { زوجات مطهرات حضرت رسول الله (صلعم)دن اولوب، بنوالمصطلق قومنك رئيسى حارث بن ابى ضرارك قيزى ايدى. هجرت نبويه‌نك بشنجى ويا آلتنجى سنه‌سى(مريسيع)

وقعه‌سنده سپی اولنمغله ، صحابه‌دن ثابت بن قیسك حصه‌سنه دوشمش؛ وحضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزه مراجعتله، کتابتنی استدعا ایتدیکنده، جانب حضرت نبویدن زوجه‌لکه قبول بیورلمشیدی. بونك اوزرینه بنی مصطلقدن صحابه‌نك یدلرنده بولنان یوزی متجاوز اسرا اطلاق اولنمشدی. رحلت حضرت پیغمبریدن صکره خیلی وقت یاشایوب، بعض احادیث شریفه روایت ایلمش؛ و ٥٦ تاریخنده ارتحال ایتمشدر.

جویریه بنت ابی جهل { صحابیاتدن اولوب، فتح مکه‌دن صکره ایمانه کلمشدر. حتی مکهٔ مکرمه‌نك فتحنی متعاقب حضرت بلال (رضه) ك اذانی ایشتدیکنده، «الله پدرمه آجیدی‌ده، بلالك باغردیغنی ایشتمه‌مك ایچون، عمرنی آلدی» دیمش اولدیغی مشهوردر. اسلامه کلدکدن صکره، حضرت علی (رضه) تزوجنی مراد بیورمش ایسه‌ده، حضرت فاطمه (رضها) نك مراجعتی اوزرینه، جانب حضرت نبویدن « برآدمده رسول اللهك قیزیله عدو اللهك قیزی جمع اولنه‌ماز » دیه منع بیورلمشیدی. بونك اوزرینه صحابه‌دن عتاب بن اسیده واروب، عبدالرحمن بن عتابك والده‌سی اولمشدر.

جویریه بنت المجلل { صحابیاتدن اولوب، (ام الجمیل) کنیه‌سیله دخی معروفه‌در. زوجی حاطب بن الحارث ایله برابر حبشه هجرت ایدوب، زوجی اوراده وفات ایتمکله، زید ابن ثابته وارمش؛ وحبشدن عودتندن صکره، مدینهٔ منوره‌یه دخی هجرت ایلمش ایدی.

جُویَم { فارسده باغ وباغچه‌لری چوق برقصبه اولدیغی « معجم البلدان »ده مذکوردر.

جُوَین { خراسانده نیسابور ایله بسطام آره‌سنده بر ناحیه اولوب، جنوباً بیهق وشمالاً جاجرم ناحیه‌لریله محدوددر. اصل اسم فارسیسی (کویان) در. مرکزی (آزادوار) قصبه‌سیدر. یاقوت جوی بو ناحیه‌نك ١٨٩ قریه‌دن مرکب اولدیغنی وقراسنك بربرینه متصل عد اولنه‌جق قدر صیق بولندیغنی بیان ایدیور. بو ناحیه‌دن برچوق علما وسائر مشاهیر ظهور ایتمشدر.

جُوَینی { (ابو محمد عبدالله بن یوسف) مشاهیر علمادن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، آنف البیان جوین ناحیه‌سنده طوغمش، ونیسابورده نشأت ایلمشدر. فقه وحدیث وتفسیر وادبیاتده عصرینك فریدی اولوب، « تفسیر کبیر » عنوانیله بر بیوك تفسیری، فقهده « التبصرة »، « التذکرة »، « مختصر المختصر »، « الفرق والجمع »، « السلسلة »، « موقف الامام والمأموم » عنوانلریله تألیفاتی وسائر آثاری واردر. ٤٣٤ تاریخنده وفات ایتمشدر.

جُوَینی { (ابو المعالی ضیاء الدین عبدالملك بن عبدالله) مشاهیر علما وائمهٔ فقهادن اولوب، آنف الترجمه‌نك اوغلیدر. پدرندن تحصیل علوم ایدوب، اونك وفاتنده یرینه مدرس اولمش؛ وبعده طلب علم ایچون عراقه سفر ایده‌رك، بر مدت بغدادده اقامتدن صکره، حجازه رحلتله، درت سنه مکهٔ مکرمه‌ده مجاورت، وبر مدت مدینهٔ منوره‌ده تدریس وافتا ایله اشتغال ایده‌رك، بو مناسبتله (امام الحرمین) عنوانه مستحق اولمشیدی. سلطان آلب آرسلان سلجوقینك اوائل سلطنتنده نیسابوره عودت ایدوب، مشار الیهك وزیری مشهور نظام الملك صاحب ترجمه ایچون شهر مذکورده (مدرسهٔ نظامیه) یی تأسیس ایتمش؛ ومدرسهٔ مذکوره‌نك مدرسلکیله برابر فتوی و وعظ وخطابت وادارهٔ اوقاف دخی صاحب ترجمه‌یه احاله اولنمغله، ٣٠ سنه تدریس وافتا ووعظ وخطابتله مشغول اولوب، تألیفاتی دخی شهرت بولمغله، حلقهٔ تدریسنه بیك چوق علما اجتماع ایدردی. ٤٧٨ تاریخنده، ٥٩ یاشنده اولدیغی حالده نیسابورده وفات ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی بروجه آتیدر: « نهایة المطلب فی درایة المذهب »، « الشامل فی اصول الدین »، « البرهان فی اصول الفقه »، « تلخیص التقریب »، « الارشاد »، « العقیدة النظامیة »، « مدارس العقول »، « غیاث الامم فی الامامة »، « مغیث الخلق فی اختیار الاحق »، « غنیة المسترشدین فی الخلاف » وسائره.

جُوَینی { (علاء الدین عطاء الله بن محمد) مورخیندن اولوب، چنکیز وهلاکو ایله مغوللرك احوالنی مبین « جهان کشا » عنوانیله فارسی العباره بر تاریخ یازمش؛ و ٦٨٣ ده وفات ایتمشدر.

جُوَینی { (مولانا معین الدین) ادبادن اولوب، سعدینك کلستانی طرزنده فارسی

العباره «نكارستان» عنوانيله براثرى واردر. که ۷۳۵ تاريخنده آل چنكيزدن ابو سعيدك نامنه يازمشدر.

جهار { زمان جاهليتده عكاظده هوازن قومنه مخصوص برصنم ايدى.

جهان آباد { بو اسمله هندستانده ايكى قصبه واردر: برنجيسى بهار خطه‌سنك (پاطنه) ايالتنده ودينايورك ۶۰ كيلومتره جنوبنده اوله‌رق، كنك ايرماغنك جنوبى تابعلرندن (موراهار) نهرى اوزرنده واقع و ۲۱۰۲۰ اهاليى جامعدر. پاموقدن منسوجات دستكاهلرى چوقدر.

— ايكنجيسى بنكاله خطه‌سنك (بوردوان) ايالتنده وكلكته‌نك ۶۳ كيلومتره شمال غربيسنده واقع و ۱۳۴۱۰ اهاليى جامعدر.

— ايرانك سيستان خطه‌سنده دخى بو اسمله بر قلعه اولوب، هامون كولى قربنده واقعدر. اهاليسى رستم زالك نسلندن اولمق ادعاسنده بولنوب، شجاعتلريله مشهوردر.

جهان آرابيكم { هندستان ملوك تيموريه‌سندن شاه جهانك قيزى اولوب، حسن وجماليله، عقل ودرايتيله، صلاح وعباداتيله وخيراتيله شهرت بولمشدر. ۱۰۹۲ده وفات ايدوب، دهليده مكمل برتربه‌سى واردر.

جهانبكلى { برى آنقره وديكرى سيواس جهتنده بولنور ايكى عشيرتك اسميدر. — قونيه ولايت وسنجاغنك اقشهر قضاسنده دخى بو اسمله برناحيه اولوب، ۲۹ قريه‌دن مركبدر.

جهان پهلوان { (اتابك محمد) آذربيجانده حكومت سورن اتابكانك ايكنجيسى اولوب، پدرى اتابك شمس الدين ايلدكزك وفاتنده يعنى ۵۶۸ تاريخنده مسند امارته چكمش، ومكنتنى تزييد ايده‌رك، سلطان طغرل سلجوقى زماننده ۱۳ سنه حكومت سوردكدن صكره، ۵۸۱ده وفات ايدوب، مسندينى برادرى اتابك قزل آرسلانه براقمشدر.

جهان خاتون { ايرانك مشهور شاعره‌لرندن اولوب، ايلك قوجه‌سندن صكره شيراز ملوكندن خواجه حافظ شيرازينك ممدوحى شاه ابو اسحقك وزيرى خواجه امين الدينه وارمشيدى. كوزل اشعارى وبعض لطائفى واردر.

مشهور شاعر هزل كو عبيد زاكانى ايله مشاعره‌لرى اولمشدر.

جهاندار شاه { هندستانده حكومت سورن سلاله تيموريه حكمدارلرندن اولوب، بهادر شاه اولك اكبر اولاديدر. ۱۱۲۴ تاريخنده، پدرينك وفاتى اوزرينه، تخت موروثنه جلوس ايتمش ايسه‌ده، اداره ملكه وتمديد سلطنته موفق اوله‌ميوب، برادرلرى عظيم الشان، رفيع الشان وجهانشاه ادعاى سلطنته قالقيشمغله، اون برآى حكومت سوردكدن صكره، اكره‌ده واقع محاربه‌ده عظيم الشانك اوغلى (فرخ سير) طرفندن اخذ وقتل اولنمشدر.

جهاندار شاه { هندستانده حكومت سورن سلاله تيموريه حكمدارلرندن شاه عالمك بيوك اوغلى اولوب، هندستانك برچوق يرلرينى اله كچيرمش اولان انكليز تجار قومپانيه‌سنه التجا، و۱۲۰۲ده ۳۵ ياشنده بنارسده وفات ايتمشدر. اديب وشاعر برشهزاده اولوب، بعض اشعار فارسيه‌سى واحوال زمانى مبين بررساله‌سى واردر.

جهان سوز { سلطان علاء الدين غورينك مخصصيدر. [«علاء الدين غورى» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

جهان شاه { (ميرزا) قره قيونلى دولتنك اوچنجى حكمدارى اولوب، دولت مذكوره‌نك بانيسى اولان قره يوسفك اوغليدر. ۸۴۱ تاريخنده بيوك برادرى امير اسكندرك كندى اوغلى شاه قباد طرفندن قتل اولنمسى اوزرينه، احفاد تيموردن شاهرخك فرمانيله آذربيجان حاكمى اولوب، برادرينك قاتلنى قصاص ايتمش، وكرجستانده برطاقم فتوحاته نائل اولدقدن صكره، شاهرخك وفاتى متعاقب، ۸۵۰ تاريخلرنده دولت تيموريه‌يه قارشى يورويوب، اصفهانى ضبط واهاليسنى قتل عام ايده‌رك، ايرانك برخيلى يرلرينى وخراسانى دخى اله كچيرمش؛ وبعده آق قيونلى دولتنه اعلان حربله، دياربكره هجوم ايتمش ايسه‌ده، اوزون حسن طرفندن مغلوب اولوب، تبريزه عودت ايدركن، اوزون حسن طرفندن تعقيب اولنه‌رق، ۸۷۲ده يولده قتل اولنمشدر. مدت حكومتى ۳۰ سنه اولمشدر. زمان سلطنتنده برمدت عصيان ايتمش اولان اوغللرى حسن وپير بوداقله اوغراشمشدر.

جهانشاه { (شهزاده ــ) هندستان ملوك تيموريه‌سندن بهادر شاه اولك كوچك اوغلى وجهاندار شاهك برادريدر. برادرينك وفاتى متعاقب ١١٢٤ تاريخنده برادرلر ميانده وقوع بولان محارباتك برنده لاهورده قتل اولنمشدر.

جهانكير { (غياث الدين) تيمورلنكك اكبر اولادى اولوب، پدرينك اوائل سلطنتنده ٧٧٨ تاريخلرنده ٢٠ ياشنده وفات ايتمش؛ ونعشى (سبز)ه نقل ودفن اولنمشدر. بونك بيوك اوغلى ميرزا سلطان محمد تيمور طرفندن ولى عهد اتخاذ اولنمش ايسه‌ده، جدينك حياتنده وفات ايتمكله، ايكنجى اوغلى ميرزا پير محمد ولى عهدلكه تعيين اولنمش ايسه‌ده، تيمورك وفاتنده تختى بشقه‌لرى ضبط ايتدكلرندن، بودخى سلطنت سورمكه موفق اوله‌مامش؛ وبو ايكى برادرك اولادى شاهرخك زماننده بعض واليلكلرده بولنمشلرسه‌ده، جهانكيرك سلاله‌سندن كيمسه سلطنت سورمه‌مشدر.

جهانكير { قانونى سلطان سليمان خانك اولادندن اولوب، قنبور وچركين ايديسه‌ده، غايت ذكى، اديب ونكته شناس بر شهزاده ايدى. برادرى شهزاده مصطفانك ايرانده شهادتى اوزرينه، كدر وتأثرندن خسته‌لنوب، آزمدت ظرفنده وفات ايتمشدر. سلطان سليمان خان زياده‌سيله محزون ومتأسف اولوب، شهزاده جامع شريفى خطيره‌سنده دفنى وبو شهزاده‌نك نامنه طوپخانه‌نك اوستنده‌كه تپه‌ده بر جامع شريف تأسيسنى امر ايلمشلردى. جامع شريف مذكور اليوم موجود اولوب، محله‌سى دخى بو اسمله مسمادر.

جهانكير { هندستانده حكومت سورن سلالهٔ تيموريه ملوكندن اولوب، مشهور اكبرشاهك اوغليدر. ٩٧٧ تاريخنده طوغوب، ميرزا سليم تسميه اولنمش؛ و ١٠١٥ ده، پدرينك‌وفاتى اوزرينه، تخت سلطنته جلوس ايده‌رك، (نورالدين محمد جهانكير) اسمنى آلمشدر. ٢٢ سنه سلطنت سوردكدن صكره، ١٠٣٧ ده لاهور ايله كشمير آره‌سنده‌كى طريقده وفات ايتمش؛ ولاهورده زوجه‌سى شاعرهٔ مشهوره (نورجهان بيكم) ك باغچه‌سنده دفن اولنمشدر. تربه‌سى غايتله مزين ومصنع اولوب، كنديسندن ١٨ سنه صكره وفات ايدن (نورجهان بيكم) دخى ايچنده مدفوندر. اوغلى (شاه جهان) خلفى اولمشدر. جهانكير اديب وعالم بر حكمدار اولوب، «توزك جهانكيرى» ويا «جهانكير نامه» عنوانيله بر كتاب تأليف ايتمشدر،كه انكليزجه‌يه دخى ترجمه وطبع اولنمشدر. الك اول انكليزلره هندستانك بعض يرلرنده تجارت دائره‌لرى تأسيسنه مساعده ايدن بو حكمداردر. لاهور ايله اكره آره‌سنده ايكى طرفى آغاجلرله محاط كوزل بر يول دخى ياپديرمشيدى.

جهانكير آباد { هندستانك ميرات ايالتنده ودهلينك ١٠٩ كيلومتره جنوب شرقيسنده بر قصبه اولوب، ٤١٠١ اهاليسى واردر.

جهانكير پور { هندستانك بنكاله خطه‌سنده مرشد آباد ايالتنده ومرشد آبادك ٢٢ كيلومتره شمال غربيسنده بر قصبه اولوب، ١١٣٦٠ اهاليسى واردر.

جهبل { (بن سيف بن الجلاح) صحابه‌دن اولوب، حضرموتده (كلب بن وبره) قبيله‌سندن اولديغى حالده،نزد حضرت پيغمبري‌يه كله‌رك، اهل حضرموتى ايمانه دعوت بيورملرنى تكليف ايلمشدر. بونك حقنده امرؤالقيس ديمشدركه :

> شمت البغايا يوم اعلن جهبل
> يعنى احمد النبى المهتدى

جهجاه { (بن قيس الغفارى) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، رضوان بيعتنده و (مريسيع) غزاسنده حاضر بولنمش ؛ وبوغزا اثناسنده صاحب ترجمه ايله مهاجريندن (سنان بن قروة الجهنى) آره‌سنده نزاع وقوع بولمغله، برى انصارى وديكرى مهاجرنى دعوت ايتمشلرسه‌ده، حضرت فخركائنات (صلعم) افندمز بو دعوتك جاهليت آثارندن اولوب اسلامده جائز اولمديغنى اخطارله، صحابه‌يى طرف آلمقدن منع بيورمشلردى. بو اختلاف رئيس المنافقين (عبدالله بن ابى سلوك) ك بعض تفوهاتده بولنمسنه سببيت ويرمش؛ وحضرت عمر بو منافقى درحال قتل ايتمك ايچون رخصت ايستمش ايسه‌ده، جانب حضرت نبويدن مساعده بيورلمامشدى. جهجاهدن بعض احاديث شريفه منقولدر.

جهران { يمن ولايتنده صنعا شهرينه قريب بر ناحيه در.

١١٧

جَهرَم { فارسده بر قصبه اولوب، اهالیسنك نسج و اعمال ایتدکلری خالیلرك نفاستیله مشهور اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جهم { (ابو خزیمه بن قیس بن عبد بن سرجیل بن هاشم بن عبد مناف) صحابه‌دن وقریشدن اولوب، زوجه‌سی (ام حرمله) وایکی اوغلی ایله برابر حبشه هجرت ایتمش؛ وزوجه‌سی اوراده وفات ایدوب، کندیسی عودت ایلمشیدی. — بو اسمله صحابه‌دن دیکر بعض ذوات دخی بولندیغی مرویدر.

جهنه { (Gehenne) قدس شریفك جنوب جهتنده ویهودا ایله بنیامین قبیله‌لرینك مکانلری آره‌سنده بر وادی اولوب، بو وادیده وقتیله (ملوح) معبودینه بر چوق انسانلر قربان ایدلمش اولدیغندن، بنی اسرائیل عندنده بادیٔ نفرت ودهشت اولوب، فیما بعد اورایه قاتل وجانیلرك جنازه‌لرینی و حیواناتك لاشه‌لرینی آتمغی اعتیاد ایتمشلردی. حتی کنهکارلرك دخی بو وادیده عذاب کوره‌جکلرینه معتقد ایدیلر. (جهنم) اسمی بونك معربیدر.

جُهَنی { (تاج الاسلام ابو عبدالله حسین بن نصر الکعبی) مشاهیر علمادن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، ٤٦٦ ده طوغمش؛ وموصل وبغدادده استفاده وافاده ایله مشغول اولوب، بر قاچ کتاب دخی یازمشدر. امام غزالی ایله صحبتی واردر. ٥٥٢ تاریخنده وفات ایتمشدر.

جهیزه { بین العرب حقده ضرب مثل حکمنه کچمش بر قادینك اسمیدر.

جهیش { (بن اویس النخعی) صحابه‌دن اولوب، قبیله‌سیله برابر نزد حضرت پیغمبری‌یه کله‌رك، ایمان کتیرمشیدی.

جهیم { (بن الصلت بن عبد المطلب بن عبد مناف) صحابه‌دن وقریشدن اولوب، بر روایتده خیبر وقعه‌سنده وبر روایتده دخی فتح مکه‌دن صکره اسلامه کلمشدر.

جُهَینه { موصلدن بر مرحله آشاغیده ودجله کنارنده بر بیوك قریه اولوب، مشاهیر علمادن (جهنی) لقبیله معروف بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

جَیّان { (Jaen) اسپانیانك (آندالوسیا) خطه‌سنده همنامی اولان ایالتك مرکزی بر شهر اولوب، مادریدك ٣٥٨ کیلومتره جنوبنده وقرطبه‌نك ٩٢ کیلومتره شرقنده واقعدر. (جبل قز) اسمیله مسمی کوزل بر طاغك اتکنده ووادی الکبیر تابعلرندن (وادی بلون) ك کنارنده مؤسس اولوب، ٢٤٤٠٠ اهالیسی، جامعدن مبدل مصنع وبیوك بر کلیساسی، عربلردن قالمه بر سرایی وسائر آثاری، اطرافنده کوزل باغ وباغچه‌لری وقربنده عربلر زماننده دخی مشهور بولنمش بر قابلیجه‌سی واردر. هواسنك لطافت وجیادتیله دخی مشهوردر. حکومت اسلامیه زماننده شهر چوق دها بیوك ودها معمور اولوب، مشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. الیوم ایالتنی تشکیل ایدن خطه دخی (کورة جیان) اسمیله معروف اولوب، قصبه وقریه‌لری بربرلرینه متصل عداولنه‌جق درجه‌ده صیق ایدی. — جیان ایالتی اسپانیانك ترکیب ایدن ٤٩ ایالتك بری اولوب، غرباً قرطبه، شرقاً البسیطه، شمالاً دخی چودادریال ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٣٤٨٠ مربع کیلومتره اولوب، ٤٣٢٦٣٤ اهالیسی واردر. اراضیسی طاغنق اولوب، حدود شمالیه‌سنده (سیرا مورنه) اسمیله بر سلسله ممتد اولور. (وادی الکبیر) ایرماغی حوضه‌سنك قسم اعلاسندن عبارت اولمغله، مذکور ایرماغه دوکیلور بر چوق نهرلری واردر. اراضیسی غایتله منبت، معادنی چوق، محصولاتی متنوع ومیوه‌لری مبذول وغایتله لذیذ ایسه‌ده، اهالیسی تنبل وصنایع ومعارف پك کریده اولمغله برابر، یوللرك دخی فقدانی اولدیغندن، نعم طبیعیه‌سندن بحق استفاده اولنه‌میور.

جَیّان { اصفهان قربنده و (قهاب) ناحیه‌سنده بر بیوك قریه اولوب، حضرت سلمان فارسی (رضه) ك مشهدینی حاوی اولمغله مشهور وزیارتکاه انامدر. حضرت مشار الیه اصفهانك فتحندن صکره، اورایه عودتله، اشبو قریه‌ده بر جامع شریف بنا بیورمشلردی، که یاقوت حموی کندی زماننده باقی اولدیغنی ذکر ایدیور. مشاهیر علمادن بعض ذواتك دخی مسقط رأسیدر.

جَیّانی { (حسین بن محمد الغسانی) اندلسك مشاهیر علما ومحدثیننددن اولوب، اجدادی زهرالی اولدیغی حالده، پدری جیانده ساکن اولمشیدی. فقه وحدیث وسائر علومده ولغت

وانساب علملرنده زمانك فريدى اولوب، قرطبه‌ده افاده وتدريسله اشتغال ايتمش؛ ورجال صحيحين حقنده «تقييد المهل وتمييز المشكل» عنوانيله پك مقبول بر كتاب تأليف ايلمشدر. ۴۲۷ تاريخنده طوغوب، ۴۹۸ ده وفات ايتمشدر.

جيبون { (Gibbon) انكلترەنك اك مشهور مورخلرندن اولوب، ۱۷۳۷ تاريخنده (سورى) ايالتنك (پوتنى) قصبه‌سنده طوغمش، و ۱۷۹۴ ده وفات ايتمشدر. اسكى بر خاندانه منسوب اولوب، ۱۷۷۰ دن اعتباراً ۶ سنه پارلمنتو اعضالغى دخى ايتمشدر. ابتدا ادبياته متعلق فرانسزجه بر كتاب نشر ايدوب، بعده روما دولتنك صورت انقراضيله اسباب سقوطى حقنده مكمل ومفصل بر تاريخ يازمشدر، كه متعدد جلددن مركب اولوب، اكثر السنه‌يه ترجمه ايدلمش، وصاحبنك بادئ شهرتى اولمشدر. مخابراتيله سائر بعض آثار پريشانى دخى وفاتندن صكره جمع ونشر اولنمشدر.

جيجس { (Gygès) اسكى ليديا حكمدارلرندن اولوب، ابو المورخين هرودوتك روايتنه كوره، عن اصل مملكت مذكوره حكمدارلرندن (قانداول) ك وزيرى ايكن، حكمدار مذكور حسننه حيران اولديغى زوجه‌سنى چپلاق اوله‌رق كنديسنه كوسترمكله، مرقومه بو حقارتك انتقامنى آلمق ايچون (جيجس) ه ياقانداولى ويا كندى كنديسنى اتلاف ايتمسنى تكليف ايتمش؛ (وجيجس) ايكنجى شقى اختيار ايتمكله، سلطنتى ضبط وقانداولك زوجه‌سنى تزوج ايتمش؛ وبعده يونان مستملكاتندن ازمير، ميلت، قولوفون وسائر شهرلرينى وتروآده خطه‌سنى دخى استيلا ايده‌رك، مملكتنى توسيع، و (مرمناد) دولتنى تأسيس ايلمشدر. مدت حكومتى قبل الميلاد ۷۰۸ دن ۶۸۰ ه قدر ۲۸ سنه‌در. افلاطون صاحب ترجمه‌نك طلسملى بر يوزوك بولوب، بونى پارمغنه طاقنجه، غيرمرئى بر جسم لطيف حالنه كچمكله، بو صورتله حكمدارك اوطه‌سنه كيره‌رك، قاريسنى چپلاق كورمش، وكنديسنه عاشق اولمش اولديغنى ادعا ايديور.

جيجلى { (Djidjelli) جزايرك قسنطينه ايالتنده وقسنطينه‌نك ۱۰۰ كيلومتره شمال غربيسنده وبجايه بوغازى مدخلنده بر قصبه اولوب، بر قلعه‌سى، بر عسكرى قيشله‌سى وياغى وزيتون ياغى تجارتى واردر. ۳۵ سنه اول وقوع بولان بر حركت ارض بر قسمنى تخريب ايتمشدر.

اسكى بر قصبه اولوب، اسم قديمى (ايجيلجيليس Ygilgilis) در.

جيحان { آناطولينك بيوجك ايرماقلرندن اولوب، ملاطيه سنجاغنده نبعانله البستانك ايچندن كچن (سكودلى صو) وقوزان طاغلرندن اينن خرما چايندن بالتشكل، جنوب غربى‌يه طوغرى جريان، وبر طاقم طاغلر وبوغازلر ايچندن مرور ايله، سائر چايلر صره‌سنده مرعش قربنده (آق‌صو)يى دخى اخذ ايتدكدن صكره، آطنه ولايتنه دخول، وقوزان ايله جبل بركت سنجاقلرينى وبعده جبل بركت سنجاغنى نفس آطنه سنجاغندن فصل ايدر، وبعده آطنه اووه‌سنه دوشوب، (سيحان)ه متوازياً آقه‌رق، نهايت ايكى قوله آيريلير، كه برى يورطه‌لق ليمانك آلت طرفنده اسكندرون كورفزينه، وديكرى قره طاشده آق دكيزه دوكيلور. مجراسى ۳۵۰ كيلومتره قدر اولوب، قيشين وقارلرك اريمه‌سى موسمنده صويى چوق ايسه‌ده، يازين، مجراسى اطرافنده اورمان فقدانندن طولايى، صويى پك آزدر. بناءً عليه سيرسفائنه غير صالحدر. اسم قديمى (پيرام) اولوب، متوازياً آقان ديكر برنهرله برابر تركلر طرفندن تركستانك جيحون وسيحون ايرماقلرينه بكزديله‌رك، اونلرك اسملريله تسميه اولنمش، وبعده تفريق ايچون (و)لرى (ا)ء تحويل اولنمشدر.

جيحون { آسيانك اك بيوك ايرماقلرندن اولوب، هندستانك شمالنده‌كى (پامير)طاغلرندن نبعان ايدن برچوق چايلردن بالتشكل، ۴۸۰۰ متره‌يه قريب ارتفاعى اولان محل مذكوردن، كاه شمال وكاه جنوبه ميلانله، غربه طوغرى جريان ايده‌رك، يوكسك وطاغلق محللردن كچدكجه، يعنى وخش وبدخشان خطه‌لرنده صاغ وصولدن برچوق چايلر اخذ ايدر؛ وبعده بخارا وخوارزم چوللرينه دوشنجه، ايكى طرفدن اينن چايلر قوملرده قورويه‌رق واصل اوله‌مامغله، صولرى تبخر وتناقص ايده‌رك، غرب شمالى‌يه طوغرى آقار؛ وتقريباً ۱۸۰۰ كيلومترەلك جرياندن صكره، بحرخوارزمه يعنى آرال كولنه منصب اولور. منصبى بطاقلق حالنى آلمش بر داليه‌در. بوايرماغك فيضان موسمى مايسدن تشرين اوله قدر سوروب، آنجق بوموسمده دخى يتاغندن نادراً ۸۰۰ متره‌يه قدر توسع ايتديكندن، طغيان مياهى چوق خسارى موجب اولماز؛ وبالعكس فيضانندن برطاقم جدوللر وطولابلرله استفاده اولنه‌رق،

مجراسنك ایكی طرفی پك معمور ومحصولداردر. قیش
موسمنده صویی آزالیرسەده، ینه یتاغی ٤٠٠ ونهایت
٣٥٠ مترەدن طار اولماز، وهیچ بریرنده كچیدویرمز.
یوقاری قسمیله منصبنه قریب یعنی خیوه خانلغنده
اولان قسمی قیشین دائما وقسم وسطیسی دخی شدتلی
صوغوقلرده طونوب، اوستندن كاروانلر كچر. یاقوت
حموی جیحونی منجمد حالنده كورمش اولدیغنی بیان،
وصورت انجمادینی تعریف ایدیور. مجراسندەقیالری
صیغلری ویا پك دیك محللری اولمیوب، سیر سفائنه
پك الویرشلی اولمغله، تاقندزه یعنی منصبندن ١٠٠
كیلومترەلك یوقاری‌یه قدر كمیلر چیقه‌بیلیرسەده،
منصبی قوم بیغینتیلریله مسدود اولدیغندن، آرال
كولندن كمیلر یوقاری چیقه‌میوب، یالكز برطاقم
كوچك كمیلر ایشلیور. جیحون نهری اسكیدن بری
مشهور اولوب، ایران ایله توران آرەسنده برحد
فاصل عد اولنمقدەدر. ایرماغی تشكیل ایدن چایلرك
بری وبلكه الك بیوكی فرنك خریطەلرنده (واخان)
اسمیله كوریلن (وخش) خطەسی ایچندن مرور ایدر،
وینه (وخش) اسمیله معروفدر. اسكی هند كتابلرنده
جیحون ایرماغنه دخی (وخش) ویا بوكا پك قریب بر
اسم ویریلوب، اسكندرك فتوحاتندن صكره یونان
جغرافیونی بو اسمی بالتحریف (اوقسوس)، قلب
ایتمشلردر. جیحون اسمی ایسه بنی اسرائیل كتبندن
مأخوذ اولوب، یاقوت حموینك ظننه كوره، وقتیله
كنارنده بولنمش اولان (جیهان) شهری اسمندن مأخوذ
ایمش. الیوم (آمودریا) یاخود (آمودریاسی) ویا
(دریای آمو) اسمیله معروفدر، كه بواسم دخی زعم
اولندیغی كبی (ام دریا) تعبیر غریبندن غلط اولمیوب،
بخارا ایله مرو آرەسنده وایرماغك مجراسی اوزرنده
بولنان (آمو) صحراسنك اسمندن مركبدر. مذكور
(وخش) چایندن صكره جیحونك صاغدن آلدیغی الك
بیوك تابعلری، كاشغر حدودندن كلن (آق صو)
فرغانه خطەسندن كلن (قزیل صو) ایله زرافشان
طاغندن اینن (سرخ آب) وسائر برقاچ چای ونهایت
سمرقند وبخارانك یانندن كچن واورالری باغ ارمه
چویرن مشهور (زرافشان) نهریدر. آنجق بونلر
یالكز یاغمورلر موسمنده جیحونه واصل اولوب،
سائر موسملرده اراضی اروائنه صرف اولنەرق،
باقیسی دخی قوملرده قورور. صولدن جیحونەدو-
كیلن انهارك باشلیجەلری هندوكوه وكوه‌باباسلسلەلرندن
اینەرك بدخشان وقندز وبلخ جهتلرینی اروا ایدن
چایلر اولوب، بونلرك الك بیوكی بدخشان خطەسی
ایچندن كچن (كوكجه) نهریله قندز چاییدر. دها
آشاغیده‌كیلر یالكز یاغمور موسملرنده ایرماغه واصل
اولورلر. جیحونك اسكیدن بری اهمیت جغرافیەسی
اولوب، آسیانك (رین)ی حكمندەدر. ایرانیلر بوایر-
ماغك مجراسنه ایران ایله تورانك حدود تابعیەسی
نظریله باقیورلر. عربلر جیحونك اوتەسنده یعنی
شمالنده بولنان ممالكه (ماوراءالنهر) اسمنی ویرمشلردر.

جیده { قسطمونی ولایت وسنجاغنك همنامی
اولان قضاسنده وقره دكیز ساحلنده
كوچك برقصبه واسكله اولوب، قسطمونینك ٨٥
كیلومترە شمال غربیسنده واركلینك ٥٥ كیلومترە
شرق شمالیسنده واقعدر. — جیده قضاسی قسطمونی
سنجاغنی تركیب ایدن ٩ قضانك بری اولوب، شرقاً
اینەبولی وكوره، جنوباً طاطای، غرباً زعفرانبولی
وبارطین قضالریله، شمالاً دخی قرەدكیزله محاطدر.
مركزی پازار محلی اولان جمعه قریەسی اولوب، مركز
اتخاذ اولنەلی، خان ودكان كبی بعض ابنیه انشا اولنمش،
وبازار محلی اولمغله برابر، آب وهواسی دخی كوزل
اولدیغندن، برقصبه حالنه كیرمكه باشلامشدر. قضا
(قفاد) ناحیەسیله برابر ٣٦ قریەدن مركب اولوب،
اهالیسی كاملاً اسلام اولمق اوزره، ٢١٠٠٠ نفوس
رادەلرندەدر. اراضیسی طاغ اتكلرندن وپك منبت
دره وبایرلردن عبارت اولوب، اورمانلری دخی
چوقدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله كتن
وسائرەدن وسبزه ومیوەلرك انواعندن عبارت اولوب،
علی‌الخصوص كستانه والماسی پك مبذول ومقبولدر.
اورمانلرندن خیلی كراسته قطع واخراج اولنەرق،
اهالیسنك باشلیجه مشغولیتی كراسته قطعندن وقاشیق
وسائره كبی تخته‌دن بعض شیلر اعمالندن وسواحل
خلقیچون سفائن انشاسندن عبارتدر. درون قضاده
٤٧ جامع ومسجد، ٢ تكیه، ١٢٠ صبیان مكتبی،
١٧ خان، ٤١ دكان، ١٥٠ دكرمن، ٢٠ صو
حرازی وبركور معدنی موجوددر.

جیرانلی { بتلیس ولایتنك موش سنجاغنده بر
تركمان عشیرتیدر.

جیرفت { ایرانك كرمان خطەسنده بیوك
ومعمور بر شهر اولوب، باغ
وباغچه‌لری وخرماسی چوق اولدیغی ومشاهیر علما
وادبادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولندیغی جغرافیون

اسلام آثارنده مسطور ايسه‌ده، اليوم نه حالده بولنديغى تحقيق اولنه‌مدى. ياقوت حموى بو شهرك اقاليم ثالثده ′٣٠ °٣١ عرض شمالى ايله °٨٨ طول شرقيده واقع اولديغنى بيان ايديور.

جيرنج مروك ١٠ فرسخ يوقاريسنده و (مرغاب) نهرينك ايكى ساحلنده اوله‌رق هرات طريقى اوزرنده غايت كوزل ومعمور بر كوچك قصبه اولوب، بيوك بر كوپريسى، مصنع ابنيه‌سى وكوزل كوشكلرى اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

جيرون دمشق شامك اسم قديمى ويادمشق قربنده برقصبه بولنمش اولديغى مروى اولوب، شهرمذكورده‌كى جامع كبيرك شرق جهتنده‌كى قپوسى اليوم (باب جيرون) ديمكله معروفدر. بعض علما دخى (جيرونى) لقبيله شهرت بولمشلردر.

جيرونه ياخودجرونه (Girene,Gerona) اسپانيانك قتالونيه خطه‌سنده بر قصبه اولوب، همنامى اولان ايالتك مركزيدر. بارسلونه‌نك ٨٥ كيلومتره شمال شرقيسنده واقع اولوب، ١٦٠٠٠ اهاليسى، استحكاماتى، بيوك بر كليساسى، بعض مؤسسات علميه وخيريه‌سى، پاموقدن بز، چوراب وسائره ايله صابون وكاغد فابريقه‌لرى واردر. — جيرونه ايالتنك مساحهٔ سطحيه‌سى ٥٨٦٥ مربع كيلومتره اولوب، ٣٠٨٧٥٩ اهاليسى واردر.

جيزاباد نيسابور محله‌لرندن اولوب، مشاهير صيدلانيوندن (احمدبن اسماعيل الجيزابادى) بو محله‌يه منسوبدر.

جيزه مصرده قاهره‌نك قربنده وفسطاطك قارشيسنده اوله‌رق نيلك ساحل غربيسنده برقصبه اولوب، همنامى اولان مديريتك مركزيدر. مصرك الك مفرح قصبه‌لرندن اولوب، قربنده مشهور هرملرله منف شهر قديمنك خرابه‌لرى وبرچوق آثار عتيقه موجوددر. متعدد جوامع ومساجدى، خديوه مخصوص برسرايى واطرافنده پك چوق خرما وزيتون آغاجلرى واردر. بو قصبه‌ده صنعى صورتده يمورطه‌دن كليتلى پليچ چيقاريلوب، بو عادتك تا فراعنه زماندن برى مرعى اولديغى مرويدر. قصبه وقتيله دها بيوك اولوب، مشاهير علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسى بولنمشدر. — جيزه مديريتى نيلك غرب جهتنده واقع اولوب، ٣ قضايه منقسم اولديغى حالده، ١٦٠ قريه‌دن مركب و ٢٠٠٠٠٠ اهاليى جامعدر.

جيسا (Geysa) مجارستان قراللرندن ايكى كشينك اسميدر:

برنجيسى برنجى بلانك اوغلى اولوب، ١٠٧٤ده عمجه زاده‌سى سالومونى اسقاطله، تخته جلوس ايتمش؛ و ٣ سنه حكومت سورمشدر.

— ايكنجيسى برنجينك تورونك اوغلى اولوب، پدرى ايكنجى بلانك وفاتى اوزرينه، ١١٤١ده جلوس، و ١١٦١ده وفات ايتمشدر. ١١٥١ ده ايمپراطور اوچنجى (قونراد)ه عرض انقياد ايتمشيدى.

— الك اول مجارستانده خرستيانلغى نشر ايدن برنجى استفانك پدرى دخى بو اسمله مسمى اولوب، مجارستان دوقه‌سى ايدى.

جيسقون (Giscon) قرتاج سردارلرندن اولوب، بر جمعيت متفقه طرفندن وطنندن نفى، وقبل الميلاد ٣٣٩ ده جلب واعاده اولنمشيدى. دشمنلرينه ايستديكى كبى مجازات ويرمك اوزره، كنديسى مخير اولديغى حالده، بونلرك كنديسنك آياقلرينه قپانملرينى بر مجازات كافيه عدايتمش اولديغى مشهوردر. ٣٣٨ ده (تيموليون)ك تحت قيادتنده بولنان قورينته‌ليلره قارشى سيچيليايه سوق عسكر ايدوب، غالب كلمشيدى.

جيش يمنده تعز سنجاغنك عدين قضاسنده بر ناحيه اولوب، ٢٦ قريه‌دن مركبدر.

جَيش (ابوالعساكر ــ بن خمارويه بن طولون) خلافت عباسيه زماننده مصرده ظهور ايدن بنى طولون حكامنك اوچنجيسى اولوب، ٢٨٢ تاريخنده، پدرى ابوالجيش خمارويهك قتلى اوزرينه، شامده جلوس، وبعده مصره عودت ايتمش؛ وآنجق آلتى بچق آى حكومت سوردكدن صكره، سوء احوالندن طولايى، ٢٨٣ده موقع اقتداردن اسقاط وحبس، وبرادرى ابوموسى هارون اجلاس اولنمشدى. برمدت صكره محبسده قتل اولنمشدر.

جيشى (عبدالرحيم) هندستان شعراسندن اولوب، شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

كسى كه دل زتو كيرد كجانكه دارد
من ودل از تو كرفتن خدانكه دارد

جيفر (بن الجذى) برادرى عبد الجذى ايله برابر عمان رؤساسندن اولوب، خيبرك فتحندن صكره، او طرفه ارسال بيوريلان عمروبن العاصك تكليفيله ايمانه كلمشلردى. رؤيت نبى (صلعم) كنديلرينه ميسر اوله‌مامشدر.

جیلا { (Gila) مکسیقه‌نك سونوره ایالتنده بر نهردر، که (سیرادلوس میبرس) سلسلهٔ جبالندن نبعانله، ٥٢٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، صول ساحلندن (قولورادو) ایرماغنه دوکیلور.

جیلاباد { ایرانده (ری) خطه‌سنك شرق جهتنده سرای وابنیه خرابه‌لریله ستونلری وسائر آثار عتیقه‌سی چوق بر موضع اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جیلان { کیلانك معربیدر. [«کیلان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جیلبرت { (Gilbert) انکلتره حکماسندن اولوب، قرالیچه (الیزابته)نك طبیبی‌ایدی. ١٥٤٠ تاریخنده (قولچستر)ده‌طوغمش، و١٦٠٣ده وفات ایتمشدر. حکمت طبیعیه ایله توغل ایدوب، مقناطیس حقنده برطاقم حقیقتلر کشف ایتمش، وبوعلمه دائر بعض کتابلر یازمشدر.

جیل پولو { (Gil-Polo) اسپانیانك مشاهیر شعراسندن اولوب، ١٥١٦ده طوغمش، و١٥٧٢ده وفات ایتمشدر. برچوق‌اشعاری و« دیانه آموروزه » عنوانیله مشهور بر منظومه‌سی واردر.

جیلداس { سنت (St Gildas) خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، ٥١٦ تا- ریخلرنده انکلتره‌ده طوغمش؛ وبرمدت انکلتره وایرلانده‌ده اجرای وعظ ونصیحت ایتدکدن صکره، فرانسه‌یه‌کچوب، (روی)ده برمناستر تأسیس، و٥٦٥ تاریخلرنده اوراده ویاخود انکلتره‌ده وفات ایتمشدر. کانون ثانینك ٢٩نده یورطیسی اجرا اولنور؛ وتشفیهٔ مجانین ایچون کندیسنه دعا اولنور.

جیلقریست { (Gilchrist) انکلتره‌نك مشاهیر مستشرقیندن او- لوب، ١٧٥٩ده ادیمبورغده طوغمش، و١٨٤١ده وفات‌ایتمشدر. خیلی وقت کلکته‌ده‌وبعده ادیمبورغده ولوندره‌ده اردو وفارسی لسانلرینی تدریس، وبوایکی لسانه دائر برقاچ کتاب تألیف ایتمشدر. اردولسانك مکمل برلغت کتابیله صرفنی دخی جمع‌وترتیب ایلمشدر.

جیلولو { (Gilolo) بحر محیط هندیده‌کی‌ملوك جزایرینك اك بیوکی اولوب، ٠°٥٠′ عرض جنوبی ایله ٢°٢٠′ عرض شمالی و ١٢٤°٥٠′ ایله ١٢٦°٣٠′ طول شرقی آره‌سنده ممتداولور. شمالدن جنوبه اولان بویی ٣٨٠ وشرق- قدن‌غربه اولان اکی ٦٩ کیلومتره اولوب، سطحی طاغلقدر. قسم شمالیسی (ترنته) وقسم جنوبیسی (تیدور) حاکمنك تحت اداره‌سنده اولوب، وسطلرنده دخی‌مستقل برطاقم رؤسا حکم ایدیور. اشبوحکومات صغیرهٔ اسلامیه اسماً ورسماً فلمنك دولتنه تابعدرلر. اك بیوك قصبه‌لرندن بری (جیلولو)در، که ساحل غربیسنده واقع اولوب، حاکمی سلطان عنوانیله تعنون ایدیور. ایکنجی درجه‌ده اولان (ییتیولو) و(غالله)اسکله‌لرنده برر فلمنکلی‌مأمور اقامت‌ایدیور. بو آطه خط استوانك آلتنده واقع اولمغله، هواسی پك صیجاقدر. طوپراغی پك‌منبت اولوب، کلیتلی شکر وبهارات متنوعه حاصل اولور. سواحله قریب اولان محللرینك اهالیسی ملایی‌جنسنه منسوب ودین اسلامله متدین اولوب، ایچ طرفلرنده بعض وحشیلر بولنیور.

جیلیمر { (Gilimer) آفریقاده حکم سورن وانداللرك حکمدار اخیری اولوب، جنسریقك احفادندن ایدی. ٥٣٠ تاریخ میلادیسنده روملرك منفق اولان (هیلدریق)ی اسقاطله، تختی ضبط ایتمشدی. یوستنیانوس بووسیله ایله مشهور (بلیزار)ك قومانده‌سیله عسکر کوندره‌رك، ٥٣٤ ده ملکنی ضبط ایتمش، وکندیسنی اسیر طوتوب، غالاتیا یعنی انقره جهتنده اقامت ایتدیرمشدی. او وقتدن اعتباراً افریقیه ومغرب روم ایمپراطورلغنك برایالتی حکمنه کچمشدی.

جیندس { (Gyndès) دجله تابعلرندن قره صو نهرینك اسم قدیمیدر.

جینغو { (Xingu) برازیلیاده برنهردر، که ماتوغروسو ایالت واسعه‌سنده ١٥°٤٠′ عرض جنوبیده نبعانله، شماله طوغری آقه‌رق، (پارا)ایالتنه‌کیردکدن و(ایلاباغوآ)، پاقایه، ریو فرسقو وغوآرینی نهرلرینی آلدقدن صکره، ١°٤٢′ عرض شمالیده آمازون ایرماغنه دوکیلور. مجراسی تقریباً ٣٠٠٠ کیلومتره طولنده در.

جینین { جنینك املای صحیحیدر. [«جنین» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

(حرف الجیمك صوکی)

چ

(باب الجيم الفارسی — فصل الالف الخ)

چاتام (Chatham) انکلتره‌نك (کنت) ایالتنده، لوندره‌نك ٤٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده و(مدوای) نهری اوزرنده بر شهر واسکله اولوب، ٤٦٠٠٠ اهالیسی، غایت متین استحکاماتی، ترسانه‌سی، سفائن انشاسنه مخصوص فابریقه‌لری، دمیر خانه‌لری، خلاط عملخانه‌لری، سفائن حربیه‌یه مخصوص لیمانی وعسکری هندسه‌خانه‌سی واردر. (روچستر) شهرینه متصل اولوب، اونك بر محله‌سی عد اولنور. — مشهور دیپلومات (پیت) عائله‌سنه بوشهره نسبتله (لورد چاتام) نامی ویرلمشیدی. [«پیت» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چاتانوغه (Chattanoga) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (تنسه) جمهوریتنده برقصبه اولوب، ٦٢٠٠ اهالیسی ودمیریولی واردر.

چاترتون (Chatterton) انکلتره‌نك مشاهیر شعراسندن اولوب، ١٧٥٢ ده (بریستول) شهرنده طوغمش؛ و ١١ یاشنده ایکن شعر سویلمکه باشلایوب، فقیر برمکتب خواجه‌سنك اوغلی اولدیغی حالده، آثارینك تمتعیله یاشامق امیدیله لوندره‌یه کیتمش ایسه‌ده، ضرورتده قالوب، نهایت برقاچ کون آجلقله پنجه‌لشدکدن صکره، ١٧٧٠ تاریخنده ١٧ یاشنده اولدیغی حالده، کندینی تسمیم ایده‌رك، وفات ایتمشدر. وفاتندن صکره آثاری شهرت بولوب، دفعاتله طبع، وسائر بعض لسانلره دخی ترجمه اولنمشدر.

چاد (Tchad) آفریقانك وسطلرنده وسودان وسطینك اورته‌سنده بیوك برکول اولوب، ١٢°١٧′ ایله ١٤°٢٠′ عرض شمالی و ١١°٢٠′ ایله ١٤°٣٠′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. شمال شرقی جهتندن (غنم)، غرباً بورنو (یاخود برنوح)، جنوباً دخی ینه بورنو و(باکرمی) مملکتلریله محاط ومحدوددر. شکلی مثلثه قریب اولوب، بویی تقریباً ٣٨٠ واکی ٢٢٠ کیلومتره‌در. شرق جهتندن (ودای) مملکتندن کلن (بحرالغزال)، جنوب جهتندن باکرمیدن کلن (شاری) وغرب جهتندن دخی بورنودن کلن (وابه) ونام دیکرله (یئو) نهرلرینی اخذ ایدر. ایچنده برچوق آطه‌لر بولنوب، اکثری مسکوندر. سطحی حذای بحردن ٢٧٥ متره یوکسکدر. ساحل غربیسنده بورنونك مرکزی اولان (قوقه) یاخود (کوکه) شهری بولنیور.

چاده ونام دیکرله بنوئه (Tchadda, Bénué) آفریقای غربیده (نیجر) ایرماغنك اك بیوك تابعی اولوب، بورنونك جنوبنده واقع (آداموه) مملکتنده نبعانله، غرب شمالی‌یه وبعده غرب جنوبی‌یه طوغری آقه‌رق، تقریباً ٨٠٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، ٨° عرض شمالیده مذکور (نیجر) ایرماغنه دوکیلور.

چار سنجاق معمورة العزیز ولایتنك درسم سنجاغنده بر قضا اولوب، مرکزی اولان (چار سنجاق) قصبه‌سی خرپوتك ٤٠ کیلومتره شمالنده واقعدر.

چارشنبه [«چهارشنبه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چارطاق بیغا سنجاغنك لاپسکی قضاسنده وکلیبولینك قارشیسنده ناحیه مرکزی برقصبه‌در. ناحیه‌سی ١٥ قریه‌دن مرکبدر.

چارلس (Charles) فرانسزلرك (شارل) تلفظ ایتدکلری اسمك عینی اولوب، بو اسمله انکلتره‌ده ایکی قرال کلمشدر:

برنجیسی برنجی ژاقك اوغلی اولوب، ١٦٢٥ تاریخنده، ٢٥ یاشنده اولدیغی حالده، تخته جلوس، وابتدا ادارهٔ امور دولتی (بوکینغهام)ه ترك ایتمش ایسه‌ده، بعده عنان اداره‌یی کندی الینه آله‌رق، اسپانیا وفرانسه‌یه قارشی اعلان حرب ایتمش؛ وبر

چوق محاربه‌لرده مغلوب اولوب، پارلمنتونك اعتراضات واخطاراتنی دخی دیكلمیه‌رك، وبر طرفدن اهالینك بعض امتیازاتنی رفع والغا ایده‌رك، تبعه‌سنی دلكیر ایتمش اولدیغی حالده ، بعض مذهب آیینلرینك دخی تعدیلنه قالقیشمغله، اهالی قارشی طورمق اوزره عقد اتفاق ایتمشلر؛ وبونك اوزرینه، فصل دعوی ایچون، پارلمنتویی جمع ایتدكده، پارلمنتو اهالی‌یه حق ویره‌رك، قرالك باش وكیلی اولان (استرافورد)ك اعدامنه حكم ایتمش؛ وكندیسنه قارشی دخی حقوقلرینی محافظه ایچون، بر صنف عسكر ترتیب ایده‌رك، قیادتنه (اسكس) ایله (فروموال)ی نصب ایلمش ایدی. قرال بونلره قارشی حربه كیریشوب، مغلوب اولمغله، اسقوچیه‌یه قاچش ایسه‌ده، اسقوچیه‌لیلر طرفندن تسلیم اولنه‌رق، ١٦٤٩ده اعدام اولنمشدر. فرانسه قراللرندن دردنجی هنرینك قیزی (هنریته)یی تزوج ایدوب، بوندن ایكنجی ژان ایله ایكنجی چارلس تولد ایتمشدی.

— ایكنجیسی برنجینك اوغلی اولوب، ١٦٣٠ده طوغمش، و١٦٨٥ده وفات ایتمشدر. پدرینك اخذ واعدامندن اول فلمنكه قاچش اولدیغی حالده، بو وقعه‌یی متعاقب اسقوچیه‌یه چكه‌رك، انكلتره قراللغنی اعلان ایتمش، واسقوچیالیلرك یاردیمیله تخت موروثنی ضبط ایتمكه چالیشمش ایسه‌ده، مغلوب اولوب، بیوك برتانیه‌یی ترك ایتمكه مجبور اولمشدی. نهایت ١٦٦٠ده جنرال (مونق)ك سعییله انكلتره قرالی اولمشدر. بودخی پارلمنتویه قارشی بولنه‌رق ، رأی‌خودیله ادارهٔ مملكت ایتمك ادعاسنده‌بولندیغندن، وسفاهته زیاده انهماكی اولوب، بویولده پك‌چوق اسرافات ایتدیكندن، مدت حكومتنده پك چوق وقوعات واختلالاتك ظهورینه سببیت ویرمشدر. حتی حریت طرفدارانی اسمیله بر فرقه‌نك ظهوری دخی بونك زماننده اولمشدر. زماننده ادبیاتجه بعض ترقیات‌كورلمش‌ایسه‌ده، اخلاق عمومیه‌پك‌بوزلمشدی. اولادی اولمدیغندن، وفاتنده برادری ایكنجی ژاق خلفی اولمشدر.

چارلستون { (Charleston) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك جنوبی } قارولینه جمهوریتنده، آشلی ایله قوپر نهرلری آره‌سنده وساحل بحردن ١٠ كیلومتره‌لك مسافه‌ده بر شهر اولوب ٤٩٠٠٠ اهالیسی، كوزل لیمانی، درت قلعه‌سی، بیوك برتیاتروسی، بعض كوزل ابنیهٔ رسمیه‌سی، طب وحقوق مكتبلری، كتبخانه‌سی، جمعیات علمیه‌سی، پاموق وپرنج وسائره‌دن عبارت ایشلك تجارتی ومتعدد دمیر یوللری واردر. اهالیسنك نصفی زنجی وملزدر.

چاراستوون { (Charlestown) ممالك مجتمعه‌نك(مساچوست)جمهو- } ریتنده وبوستونك ١كیلومتره شمالنده برشهراولوب، ٢٩٠٠٠ اهالیسی، طوپخانه‌سی، ترسانه‌سی وبیمارخانه‌سی واردر.

چارلوتستوون { (Charlottestown)آمریقای‌شمالیده(دومینیون)ك } (یكی برونسویق) خطه وایالتنده (پرنس‌ادوآرد) آطه‌سنك مركزی برقصبه اولوب، ٩٠٠٠ اهالیسی وكوزل لیمانی واردر.

چارلوتسویل { (Charlottesville) ممالك مجتمعه‌نك (ویرجینیا) جمهو- } ریتنده ایالت مركزی بر قصبه اولوب، ریچموندك ١١٠ كیلومتره شمال غربیسنده واقعدر. یالكز ٣٠٠٠ اهالیسی ودارالفنونی واردر.

چارملك { حلب ولایتنك اورفه سنجاغنده، اورفه‌نك ٣٥ كیلومتره غربنده } وبیره‌جكك ٤٠ كیلومتره شرقنده اوله‌رق، حلبدن اورفه‌یه كیدن جاده‌نك اوزرنده واقع‌بربیوك قریه‌در.

چاغانیغ { (Tchagaïng)برمانیاده (ایراوادی) نهری كنارنده و (آماره‌پور)ك } قارشیسنده برشهر اولوب، ١٧٦٠ تاریخ میلادیسندن ١٧٦٤ تاریخنه قدر برمانیانك پایتختی بولنمشدر. بعض استحكامات‌خرابه‌لریله بت عملخانه‌لری وپاموق تجارتی واردر.

چاغلایق { سلانیك ولایتنك درامه سنجاغنه تابع صاری‌شعبان قضاسنده‌وقره } صوبك غرب جهتنده واقع بركوچك قصبه‌در.

چالك { بیغا سنجاغنك بیغا قضاسنده وقضانك قسم شمالیسنده بر ناحیه اولوب، } مركزی كر قصبه‌سیدر. ناحیه ٦٤ قریه‌دن مركب اولوب، اراضیسی اولدقجه منبت ومحصولداردر. بوناحیه‌نك بازار وبیوك تپه قریه‌لرنده برر ایلیجه اولوب، صولری كوكوردلیدر. قره‌طاغ قریه‌سنده سیلی

قورشون، پازار قریه‌سنده آشی بویا وآلچی، چوماقلی قریه‌سنده دخی کوکورد معدنلری بولنور.

چاکلی { قسطمونی ولایتنده سینوب سنجاغنك استفان قضاسنه تابع بر ناحیه اولوب، ۲۰ قریه‌دن مرکبدر.

چال { آیدین ولایتنك دکیزلی سنجاغنده ودکیزلینك شمال شرقی جهتنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۴۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. دکیزلی‌یه بر شوسه ایله مربوطدر. —— چال قضاسی غرب جنوبی جهتندن نفس دکیزلی، سرای‌کوی وبولدان قضالریله، غرب شمالی جهتندن صاروخان سنجاغیله، شرق جهتندن دخی خداوندکار ولایتنك قره‌حصار سنجاغیله محاط ومحدود اولوب، ۶۱ قریه‌دن مرکبدر. اهالیسی ۴۱۶۷۰ کشی اولوب، جمله‌سی مسلمدر. اراضیسی قسماً طاغلق اولوب، کوزل اووه ووادیلر دخی وادر. بیوك مندرس نهری اراضیسنی‌سقی واروا ایدر. طوپراغی پك منبت اولوب، حبوبات وسائره‌دن خیلی محصولاتی واردر. بو قضا مقدما خداوندکار ولایتنك قره‌حصار سنجاغنه تابع ایدی.

چالدران { آذربیجانك شمال غربی جهتنده وبایزید سنجاغیله وان ولایتنك شرقنده اوزون بر وادی اولوب، ۹۲۵ تاریخ هجریسنده یاوز سلطان سلیم خان حضرتلرینك شاه اسماعیل صفوی‌یه قارشی قزاندیغی مظفریت عظیمه ایله شهرت بولمشدر. بو غلبه دولت علیهٔ عثمانیه‌نك آسیا قطعه‌سنده شان وشوکتنی بر قات دها تزیید، واستقبالنی تأمین ایتمشدر. چالدران محاربه‌سنده عساکر عثمانیه ۱۵۰۰۰۰ کشیدن عبارت اولوب، ۸۰۰۰۰ ی سواری و ۷۰۰۰۰ ی پیاده ایدی. شاه اسماعیلك عسکری دخی همان بو مقدارده اولوب، پیاده‌سی آز ایدیسه‌ده، سواریسی زیاده ایدی. حتی عساکر عثمانیه یولدن یورغون وارزاق فقدانندن فتورزده اولوب، ایچلرنده مذهب شیعی‌یه میلی اولانلر دخی چوق بولنمغله، محاربه‌یه خواهشلری آز اولدیغی حالده، ایران عسکری متحدالمذهب ومجرب آدملردن مرکب اولوب، مهمات وحیواناتلری دخی مکمل اولدیغندن، غالبیتك عثمانلیلره نصیب اولمسی مأمول دکل ایکن، مجرد سلطان سلیمك شجاعت وجلادت ذاتیه‌سیله فن حربده‌کی مهارتی وبرده عثمانلی اردوسنده طوپلر بولنمسی سایه‌سنده مظفریت میسر اولمشدر. سلطان سلیم خانك معیتنده بولنان رجالك باشلیجه‌لری خادم سنان پاشا، هرسك زاده احمد پاشا، دوقکین زاده احمد پاشا، روم ایلی بکلربکی حسن پاشا، زینل پاشا، دفتردار پیری پاشا، مورخ ادریس بتلیسی وسائرلری ایدی. صف حربده آناطولی وقره مان سپاهیلری سنان وزینل پاشالرك قومانده‌سی آلتنده اوله‌رق صاغ جناحی، وروم ایلی سپاهیلری دخی حسن پاشانك قومانده‌سی آلتنده صول جناحی تشکیل ایدردی. عزبلر دخی بو ایکی جناحه تقسیم ایدلمشیدی. یکیچریلر اردونك قلبگاهنی تشکیل ایدوب، آرقه‌لرنده حضرت پادشاه ویاننده دوقه‌کین زاده احمد، هرسك زاده احمد ومصطفی پاشالر بولنیوردی. ایکی جناحك آرقه‌سنده طوپلر وضع اولنه‌رق، عزبلر بطاریه‌لرك اوکنده بر سپر تشکیل ایدیوردی؛ وطوپلر بربرلرینه زنجیرله باغلی اولوب، دشمنه قارشی بر سد آهنین شکلنی آلمشیدی. شاه اسماعیل عسکرینك صاغ جناحی باشنه بالذات کندیسی کچوب، صول جناحی قومانده‌سنی دیار بکر والیسی اوستاجلی اوغلنه ویرمش؛ وایکی جناحك بردن حرکت وهجوم ایتمسی قورمشیدی. کندی قومانده‌سی آلتنده اولان صاغ جناح ابتدا غالب کلوب، عساکر عثمانیه‌نك صول جناحی قیرلمش، وروم ایلی بکلر بکیسی حسن پاشا دخی مقتولین ایچنده قالمش ایسه‌ده، صاغ جناح جعلی بر صورتده ایکی بلوکه آیریلوب، دشمنه یول ویرمکله، ایران عسکری هجوملرنده طوپلرك اوکنه کلوب، بطاریه‌لرك بردن آتش ایتمسی اوزرینه، کلیتلی تلفات ویره‌رك، پریشان بر حالده رجعته مجبور اولمشلر؛ وشاه اسماعیل مجروح اولوب، آتندن دوشمکله، اسیر طوتلمسنه رمق قالدقدن صکره، تبریزه قاچمش ایدی. ایران اردوسنك بتون اسلحه ومهماتیله شاه اسماعیلك خزینه‌لری وزوجه‌لرندن بری عساکر عثمانیه‌نك غنیمتی اولمش؛ وبوغالبیت قطعیه‌نك اوزرینه ۱۳ کون صکره، سلطان سلیم خان اردوسیله بلا حرب تبریزه داخل اولوب، نامنه خطبه اوقوتمش؛ وبر طاقم جوامع شریفه وسائر مبرانك تعمیرینه همت ایلمشدر. تبریزده سلالهٔ تیموریه‌دن بدیع الزمان بن سلطان حسین بایقرایی بولوب، حقنده پك چوق

حرمت ورعايت ايتمش، وعودتنده برابرلرنده آلوب، استانبوله كتيرمشـلردى. تبريزدن ايلرى يه كيدوب، تبون ايران ممالكنى ضبط ايتمك جملهٔ آمالندن ايكن، اردوسنده ظهور ايدن بعض اويغونسزلقلر وعسكرك كوستردىكى خوشنودسزلق وسركشلك سببيله، سكز كون صكره تبريزى ترك ايده‌رك، عودته مجبوريت حاصل اولمشـدى. سلطان سليم تبريزدن مشاهير علما وادبا وهنروراندن برچوق ذواتى برابر آلوب، استانبوله كتيرمشـيدى، كه بونلرك برى‌ده مؤذن محمد حافظ اصفهانى واوغلى حسن جاهدر. مورخ سـعدالدين افنـدى بونك اوغليدر. شاه اسماعيلك ملوك تيموريه وچنكيزيه ايله آق قيونلى سلاله‌سـندن ضبط ايتمش اولديغى نيجـه ذى‌قيمت مواد واشيا دخى اسـتانبوله نقل اولنمشدى.

چاليق { سـلطان مصطفى خان ثانى دورنده يكيچرى آغاسى اولوب، پادشـاه مشاراليهك فراغتنى منتج اولان وقعهٔ فساديه‌ده اوك آياق اولانلردن بولنمش؛ وسلطان احمدخان ثالثك جلوسلرنده جرأتى آرتوب، حتى صدور عظامدن بشقه پادشاهى دعوته كيمسـه‌نك حق وصلاحيتى يوغيكن، كنديسى پادشاه مشاراليهى قوناغنه دعـوته، وبو دعـوت اثناسـنده مقام صدارتى طلبه اجتسـار ايلمشيدى. آنجق برقاچ آى كچمه‌دن جرأتنك جزاسنى كوروب، قبريس سنجاغى بكلـكيله يكيچرى آغالغنـدن عزل ايدلدكدن صكره، اعدام اولنمشدر.

چاملق { آرناودلغك جنوبنده برخطه اولوب، يانيه ولايتنك پروزه سنجاغيله يانيه سنجاغنك نصف غربيسنى تشكيل ايديور. اهاليسى چام تسميه اولنـه‌رق، جسارت و ذكاوتلريله، طور-لوندانه‌لريله وخوره‌لرينك كوزللكيله مشهـوردرلر. [« پروزه » و« يانيه » ماده‌لرينه مراجعت.]

چاندارلى { آناطولينك ساحل غربيسنده وآيدين ولايتنك ازمير سنجاغنده برغمه ايله منمن قضالرى آره‌سـنده بيوجك بركورفز اولوب، مدللى جزيره‌سنك قسم جنوبيسى قارشيلرنده واقعدر. ساحل شماليسنده بولنان بركوچك قصبه‌نك اسميله مسمى اولوب، اسم قديمى (فلتيقوس Flaitcius) در. — چاندارلى قصبه‌سى برغمه قضاسنه ملحق و۹ قريه‌دن مركب برناحيه‌نك مركزيدر.

چاندره { (Tchandra) هندولرك اعتقادا-داتنده قمردن كنايه برمعبوداولوب، ثروت وصحتك مربيسى عد اولنور.

چاندره كوپته { (Tchanbra - Goupta) هندك ملوك قديمه‌سـندن اولوب، بهار خطه‌سنده حكومت سورمش؛ وطقوز قرداشـنى هلاك ايدوب، يكى بردولت تشـكيل ايتمش ايدى.

چانسلور { (Chancellor) انكلتره‌نك مشا-هيربحريونندن اولوب، ۱۵۵۳ تاريخنـده شمال شرقيدن آمريقايه بر طريق آچغـه چاليشيركن، آرخانكل ليمانى كشف ايتمش؛ و۱۵۵۶ده برفرطونه‌يه طوتيلوب، كميسى باتمغله، هلاك اولمشدر. سياحتنامه‌سى نشر اولنمشدر.

چانغ چئو { (Tchang - Tchéou) چينك (كيانغ سو) خطه‌سـنده ايالت مركزى برشهر اولوب، (نان كينغ)ك ۱۳۰ كيلومتره جنوب شرقيسنده واقع وبرچوق جدوللر اوزرنده مؤسسدر. چينليلر عندنده مقدس برشهر اولوب، معبدلر وبتخانه‌لرله مملودر. ۲۰۰۰۰۰ اهاليسى وپك ايشلك ايپك تجارتى واردر.

چانينغ { (Chaning) آمريقانك مشاهير ادبا-سندن اولوب، طريق رهبانه منسوب اولديغى حالده، حريت افكاريله واسارته قارشى اولان مساعيسيله شهرت بوله‌رق، «آمريقانك فنلونى» تسميه اولنمشـدر. ۱۷۸۰ ده (نوپورت) ده طـوغوب، ۱۸۴۲ ده بوسـتونده وفات ايتمشـدر. آثارى دفعاتله نشر وسائر لسانلره ترجمه اولنمشدر.

چاودر { خداوندكار ولايتنك كوتاهيه سنجاق وقضاسنده واطرانوزنهرى اوزرنده بركوچك قصبه اولوب، زمان قديمده (آزانى Aeanie) اسميله مشهور برشهر ايدى. اطرافنده برچوق آثار عتيقه موجوددر.

چاوسر { (Chaucer) انكلتره‌نك قـدماى شعراسـندن اولوب، ۱۳۲۸ ده لوندره‌ده طوغمش، و۱۴۰۰ده وفات ايتمشدر.

چاوش زاده محمد پاشا { سلطان محمدخان رابع دورنده ايكى دفعه مسند قپودانى يه كچمشدر. سيواس سنجاغى بكلكندن معزول اولديغى حالده، ۱۰۶۳ تاريخنده درويش محمد پاشـادن صكره قپودان پاشـا اولوب دونما ايله كريده عزيمت ايتمش؛ و۶ آى صكره، كريد سرعسكرى دلى‌حسين پاشا طرفندن اطاعتلرى عرض ايدلمش اولان سلونه رعاياسنى اورديغيچون، عزل‌وحبس

اولنه‌رق، بعده رتبهٔ وزراتی احراز ایتمش؛ و۱۰٦۸ ده، طوپال محمد پاشانك قتلی اوزرینه، ثانیاً مسند قپودانی‌یه نصب اولنه‌رق، یدی آیدن صکره عزل اولنمشدی. نتیجهٔ احوالی معلوم اوله‌مدی.

چای { خداوندکار ولایتنك قره‌حصار سنجاق وقضاسنده وقره‌حصارك ۱۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده بیوك برقریه‌در.

چایره { آیدین ولایتنك منتشا سنجاغنده ومغله‌نك قربنده اوله‌رق قره صودن ۳ کیلومتره‌لك مسافه‌ده و(آفروذیسیاس) شهر قدیمنك خرابه‌لری اوزرنده برقریه اولوب، اطرافنده کوزل برطاقم آثار عتیقه واردر.

چبق آباد { آنقره‌ولایت وسنجاغنده‌وآنقره‌نك ٤۰ کیلومتره شمال‌غربیسنده قضا مرکزی برقضا اولوب، چبق چاینك ساحل یسارنده یعنی شرقنده واقعدر. — چبق آباد قضاسی آنقره سنجاغنك منتهای شمال شرقیسنده واقع‌اولوب، ۸۱ قریه‌یی جامعدر.

چبق چایی { آنقره ولایت و سنجاغنده بر چایدر، که قسطمونی ولایتی حدودینی آیران (ایشبق) طاغندن نبعانله، جنوبه طوغری‌جریان ایده‌رك، چبق‌آباد قضاسنی‌شق، وآنقره شهری یانندن مرور ایتدکدن صکره، غربه طوغری دونوب، سقاریه ایرماغنه دوکیلور.

چتالجه { درسعادتك ٤۰ کیلومتره غربنده وبیوك چکمجه‌کولنك ۱۰ کیلومتره شمال غربیسنده سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، مذکور کوله دوکیلن برچایك وروم ایلی دمیر یولی خطنك غرب جنوبی جهتنده واقعدر. مقدما شهر امانتنه ملحق ایکن الیوم مستقلاً اداره اولنور بر سنجاغك مرکزی اولوب، اکثری مسلم اولمق اوزره، ٦۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. اسم قدیمی (متره Metra) در. — چتالجه سنجاغی شمالاً قره‌دکیز ایله جنوباً مرمره دکیزی آره‌سنده اولوب، شرقاً شهرامانتی وغرباً ادرنه ولایتیله محدوددر. نفس چتالجه‌وسلوری ایله بیوك چکمجه‌دن عبارت ۳ قضایی ومرکزه ملحق ترقوس‌ناحیه‌سنی جامع اولوب، ۸۳ قریه‌دن‌مرکبدر. اراضیسی اولدقجه منبت ومحصولدار اولوب، حبوبات وسائره‌دن عبارت محصولاتی واردر. چتالجه‌دن‌چکمك اوزره مرمره‌دن قره‌دکیزه قدر برصره تپه‌لر ممتد اولوب، بوسلسله اصول جدیده اوزره استحکاماتله تحکیم ایدیله‌رك، درسعادتك محافظه‌سیچون صاغلام بر سپر حالنی آلمشدر. سنجاغك مقدار اهالیسی حقنده برقیده دسترس اوله‌مدق.

چتالجه { ونام دیکرله فرساله (Pharsala) تسالیه‌ده یکیشهرك ٤۰ کیلومتره جنوب غربیسنده وترحاله‌نك ٦۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده برقصبه اولوب، ادارهٔ عثمانیه زماننده ۵۰۰۰ اهالیسی، ٦ جامع شریفی و۱ مدرسه‌سی وار ایدی. اهالیسنك قسم اعظمی مسلم اولمغله، یونانه ترکندن صکره اکثری ممالك عثمانیه‌یه هجرت ایتمشلردر. دومکه ناحیه‌سنی دخی جامع اولمق اوزره، ۹۱ قریه‌دن مرکب برقضانك مرکزی ایدی. بوقضاده برچوق جوامع ومساجد وتکایا بولنوب، تکیه‌لرینك الك بیوکی دوربالی بابانك تربه‌سی اتصالنده‌کی بکتاشی تکیه‌سیدر، که اوقافی زیاده اولمغله، الیوم معموردر. چتالجه قصبه‌سی ترحاله‌نك ایلریسنه قدر ممتد واسع وغایت منبت بر اووه‌نك کنارنده واقع اولوب، میاه جاریه‌سی وباغ وباغچه‌لری چوق ایسه‌ده، هواسی آغیرجه‌در. قضاده کلیتلی حبوبات وتوتون حاصل اولور. قصبه پك اسکی اولوب، زمان قدیمده آیریجه برحکومت تشکیل ایدیوردی. جوارلرنده آثار عتیقه‌سی چوقدر.

چتالجه‌لی علی افندی { مشیخت اسلامیه مسندینه‌نائل‌اولان علمای عثمانیه‌دن اولوب، ۱۰٤۱ تاریخنده چتالجه‌ده طوغمش؛ ودرسعادته ورودله، منقاری زاده‌نك‌درسنه دوام ایده‌رك، اکمال تحصیل ایتدکدن صکره، علی الاصول دور مدارس وقطع مراتب ایده‌رك، کرید سفرنده اردوی همایون قاضیسی اولمش؛ وبعده سلانیك ومصر قاضیلغنه نصب اولنه‌رق، ۱۰۸۱ ده روم‌ایلی قاضیعسکرلکیله درسعادته جلب، و۱۰۸٤ ده خواجه‌سی منقاری زاده‌نك عزلی اوزرینه، مسند مشیخت اسلامیه‌یه ترفیع اولنمشدر. دور سلطان محمد خان رابعده ۱۳ سنه مسند فتوایی اداره ایده‌رك، التماس قبول ایتمه‌مك وطریق علمینك اصول وقانوننه رعایتده مبالغه ایتمکله شهرت بولمشدر. بوطور استقامتیله دلکیر ایلدیکی بعض اکابرك استرحامی اوزرینه، ۱۰۹۷ ده‌عزل اولنه‌رق، برمدت بروسه‌ده

وبعده درسعادتده اقامته مأمور ومأذون اولمشیکن، دور سلطان احمد خان ثانیده ١١٠٣ده ثانیاً مسند صدارته نصب اولنمش ایسه‌ده، ایکی آی کچمه‌دن ارتحال ایدوب، ادرنه‌ده دفن اولنمشدر. جمع ایلدیکی فتاوی‌مشهور ومتداول اولوب، «فتاوای‌علی‌افندی» دیمکله معروفدر.

چتینه { (Cettigné) قره‌طاغك مرکزی بر قریه اولوب، اشقودره‌نك ٦٠ کیلومتره شمال غربیسنده وقتارونك ٣١ کیلومتره شرق شمالیسنده واقعدر. یالکز ١٢٠٠ اهالیسی وپرنسه مخصوص برکوچك سرایی واردر.

چتینه { (Cettina) دالماچیاده برنهردر، که جنوب غربی وبعده غربه طوغری آقه‌رق، برطاقم شلاله‌لر تشکیل، و١٠٠کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، (آلمیسه)قربنده‌آدریاتیق دکیزینه منصب اولور.

چچ { سلانیك ولایتنك‌درامه سنجاغنده‌صاری شعبان قضاسنه ملحق برناحیه اولوب، ٢١ قریه‌دن مرکبدر. اهالیسی ١٣٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، باشلیجه زراعت وکراسته‌جیلکله‌مشغولدر. اراضیسی منبت اولوب، حبوبات متنوعه ومیوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. اورمانلری‌چوقدر. حیوانلری وعلی‌الخصوص استرلری پك ایيدر.

چچیله { (Ste Cecile) خرستیانلرك عزیزه‌لرندن اولوب، سچلیه آطه‌سنده یاشامش؛ وایکنجی قرن میلادی اواخرنده یاخود اوچنجی قرن‌اوائلنده روماده قتل اولنمشدر. موسیقیبونك پیری عد اولنور.

چراکسه { (غلامان — ویا دولت —) مصرده غلامان اتراکدن صکره ٧٨٤ تاریخندن ٩٢٣ تاریخنه‌دك ١٣٩ سنه حکومت سورمش بر دولتدر. بو دولت دولت ایوبیه‌دن صکره مصرده تشکل ایدن غلامان اتراك دولتنه وقلاوون سلاله‌سنه خلف ودولت علیهٔ عثمانیه‌یه سلف اولمشدر. ملوك چراکسه،زیرده‌کی جدولدن آکلاشلدیغی اوزره، ٢٣ کشی اولوب،سلطنت بعضاً پدردن اولاده انتقال ایتمش ایسه‌ده، حق سلطنت ارثی اولمیوب، امرانك انتخابنه متوقف اولدیغندن، حکومت بر سلاله‌ده قالمامشدر. ملوك چراکسه مصردن بشقه بتون شام یعنی سوریه قطعه‌سنه وحجازه دخی مالك ایدیلر. زمانلرنده تیمورلنك ظهور ایدوب، شامی ضبط وتخریب ایلمش ایسه‌ده، مصره کچمدیکندن،دوام سلطنتلرینه خلل کتیرمه‌مشدر. نهایت ٩٢٣تاریخنده بونلرك یکرمی ایکنجیسی اولان ملك اشرف قانصوه غوری، یاوز سلطان سلیم خانه قارشی ایران شاهی اسماعیل صفوی ایله اتفاقه جرأت ایلدیکندن،سلطان سلیم خان حضرتلری شاه اسماعیلك حقندن کلدکدکدن صکره، غورینك اوزرینه ارجاع عنان ایده‌رك، کندیسنی عسکریله برابر شامده مغلوب ایتمش؛ وبونك اثنای حربده مقتول اولمسیله، امرادن برینه کچن ملك اشرف (طومان بای) دخی یالکز درت آی حکومت سوره بیلوب، کندیسی ده مغلوب ومقتول اولمغله، دولت چراکسه ختام بولوب، مصر وشام وحجاز دولت علیهٔ عثمانیه‌نك قبضهٔ تصرفنه کچمشدر.سلطان سلیم خانك بو مظفریت کبراسی خلافت عظمای اسلامیه‌نك دخی ملوك عثمانیه‌یه انتقالنه سبب اولمشدر. ملوك چراکسه‌نك ایکنجیسی اولان ملك ناصر ابوالسعادات فرخك قتلی اوزرینه، ٨١٥ ده امرای چراکسه‌نك اتفاقیله سلالهٔ عباسیه‌دن (المستعین بالله ابوالفضل عباس المتوکل) دمشق شامده تخت سلطنته اجلاس اولنمش ایسه‌ده، آنجق یدی آی اجرای حکومتدن صکره خلع اولنه‌رق، برقوقك عتقاسندن (ملك مؤید شیخ محمودی‌الظاهری) اجلاس اولنمش؛ وبووجهله سلطنت ینه غلامان چراکسه‌ده قالمش ایدی.

ملوك چراکسه وتاریخ جلوسلری بروجه زیردر:

١	الملك الظاهر سيف الدين برقوق	٧٨٤
	(بنی‌قلاووندن ملك صالح حاجی)	٧٩١
	ثانیاً برقوق	٧٩٢
٢	الملك الناصر ابو السعادات فرج بن برقوق	٨٠١
٣	الملك المنصور عبدالعزيز بن برقوق	٨٠٨
	ثانیاً ابو السعادات فرج	٨٠٨
	(سلالهٔ عباسیه‌دن المستعین بالله ابو الفضل عباس المتوکل)	٨١٥
٤	الملك المؤيد شيخ محمودی الظاهری	٨١٥
٥	الملك المظفر ابو السعادات احمد بن مؤيد	٨٢٤
٦	الملك الظاهر ابو الفتح ططر	٨٢٤
٧	الملك الصالح محمد بن ططر	٨٢٤
٨	الملك الاشرف ابو النصر برسبای	٨٢٥
٩	الملك العزيز ابو المحاسن يوسف بن برسبای	٨٤١
١٠	الملك الظاهر ابو سعيد چقمق	٨٤١
١١	الملك المنصور ابو السعادات عثمان بن چقمق	٨٥٧
١٢	الملك الاشرف ابو النصر اينال	٨٥٧

١٣	الملك المؤيد احمد بن اینال	٨٦٦
١٤	الملك الناصر خوشقدم الناصری	٨٦٦
١٥	الملك الظاهر ایلبای	٨٧٢
١٦	الملك الظاهر تمربغا	٨٧٢
١٧	الملك الاشرف قایتبای	٨٧٢
١٨	الملك الناصر ابو السعادات محمد بن قایتبای	٩٠١
١٩	الملك الظاهر قانصو	٩٠٤
٢٠	الملك الاشرف جانبولاط	٩٠٥
٢١	الملك العادل طغانبای	٩٠٦
٢٢	الملك الاشرف قانصوه الغوری	٩٠٦
٢٣	الملك الاشرف طومانبای	٩٢٣

چرپان { شرقی روم ایلینك اسكی زاغره سنجاغنده، اسكی زاغره‌نك ٣٦ كیلومتره جنوب غربیسنده وقلبه‌نك ٤٤ كیلومتره شرقنده ودمیر یول خطنك ٨ كیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ قدر اهالیسی واردر. سردار اكرم عبدالكریم پاشا مرحومك مسقط رأسیدر.

چرپانلی { [« عبدالكریم پاشا » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چرتو { (Cerreto) ایتالیانك (ترادی لابوره) ایالتنده و(قازرته)‌نك ٣١ كیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ٧٠٠٠ اهالیسی واردر.

چرخه‌جی علی پاشا { سلطان محمود خان ثانی حضرتلرینك اوائل سلطنتلرنده قپودان پاشالق مسندینی احراز ایتمش وزرادن اولوب، عن‌اصل مصر بكلرندن الفینك كوله‌سی وخزینه‌داری ایكن، یوسف ضیا پاشانك اردوی همایونله مصره عزیمتنده كندیسیله الفت ایتمسیله، ١٢١٧ده درسعادته جلب اولنه‌رق، قپوجی باشیلقله تلطیف، و١٢٢٢ سفرنده رتبهٔ میرمیرانی ایله اردوی همایون چرخه‌جیلغنه نصب اولنمشدی. بعده وزارت رتبه‌سیله ركاب همایون قائممقاملغنه، و١٢٢٤ده قپودان پاشالق مسندینه ترفیع ایدلمش؛ وبش آی صكره عزل اولنه‌رق، قارص وسائر بعض ایالتلر والیلكلرنده بولندقدن صكره، ملاطیه‌ده مقیم ایكن، وفات ایلمشدر.

چرقاسق { (Tcherkask) روسیه‌ده یكی واسكی چرقاسق اسملریله ایكی قصبه اولوب، اسكیسی آزاق دكیزی ساحلنك ٥٥ كیلومتره شمال شرقیسنده و(دون) نهری اوزرنده واقع و١٥٠٠ اهالیلی جامعدر. — یكیسی اسكیسنك ٢٢ كیلومتره شمالنده واقع اولوب، سنجاق مركزیدر. ١٢٠٠٠ اهالیسی، طوپخانه‌سی ومكتب اعدادیسی واردر.

چركس { (Circassiens) بلاد قافقاسیه اقوامندن مشهور برقوم اولوب، قافقاس سلسلهٔ جبالی قسم غربیسنك شمالی اتكلرنده و(ترك) ایله (قوبان) ایرماقلری مجرالرینه قدر ممتد اولان بایر ووادیلرده ساكندرلر. چركسلرك دخی، سائر اقوام قافقاسیه كبی، اصل ونسبلری مجهول اولوب، لسانلرینك السنهٔ معلومه‌دن هیچ بریله مشابهت وقرابتی تحقق ایده‌مه‌مشدر. هرنه‌قدر كندیلری عربلرله قرابت جنسیه‌لری بولنمق ادعاسنده اولوب، لسانلرینك دخی تلفظجه عربی‌یه برمشابهت صوریه‌سی وار ایسه‌ده، بو قرابت نه تاریخله ونه‌ده علم اللسان قواعدیله مؤید اولمیوب، واهی بر ادعادن عبارتدر. اخلاقجه آرناؤدلرله اولان مشابهتلری دخی تصادف اولوب، داغستانك قدیماً آلبانیا تسمیه اولنمسی بو ایكی قوم آره‌سنده برقرابت جنسیه وجودینه دلیل اتخاذ ایتمكه چالیشانلرك فرضیاتی دخی واهیدر. مثبت ومحقق شورا سیدركه: چركسلر ازمنهٔ قدیمهٔ مجهوله‌دن بری قافقاس سلسلهٔ جبالی اتكلرنده ساكن منفرد برقوم اولوب، الیوم موجود اولان اقوامك هیچ بریله مناسبت وقرابت جنسیه‌لری یوقدر. معهذا كندیلری ازمنهٔ تاریخیه‌دن اول آوروپاده یاشامش اولان اقوام وحشیه بقایاسندن ویا آسیانك شرق وشمال جهتلرندن كلمش اقوام مغولیه‌دن اولمیوب، عرق قافقاسینك اك مكمل واك كوزل سیما وقیافتنی حائز برقوم نجیبدر. چركسلر هیچ بروقت كندی مملكتلرنده بیوك بر دولت تشكیل ایتمیوب، اسكی زمانلردن بری بلاد قافقاسی ضبط ایدن بیوك دولتلره وزمان زمان ظهور ایدن جهانكیرلره تابع اوله كلمشلر سه‌ده، هیچ بروقت تمامیله مطیع اولمیوب، دائما استقلال ذاتیلرینی آزچوق محافظه ایتمش؛ وتا استرابونك زماندن وبلكه چوق دها اولدن بری كندی بكلرینك تحت اداره‌سنده بولنمشلردر. احتمالدركه وقتیله نفوسی زیاده برقوم اولوب، مملكتلرینه تعرض ایدن اجانبله چارپیشه چارپیشه افرادلری آزالمشدر. روسیه‌یه قطعیاً مغلوب اولمازدن اول چركسلر تخمیناً وتقریباً بر ملیون نفوس راده‌لرنده ایدی. او وقتدن بری اكثری ممالك عثمانیه‌یه

هجرت ایدوب، چرکستانده قالانلر پك آز المشدر. هرنه قدر چرکسلرك اسکیدن بری یازیلری اولمیوب، یازیلی قوانین ونظاماتلری یوغیسه‌ده، عندلرنده من القدیم مرعی بر طاقم عادات مخصوصه‌لری واردر. کندیلری بسبتون مستقل وحر اولوب، اصول اداره وحکومتلری بر طرز قدیمده ایدی. اهالی بش صنفه منقسم اولوب، برنجیسی (پشه) یاخود (پشی) تعبیر ایتدکلری اك بیوك بکلری ایدی. که هر بررلری بولندیغی طرفك دره بکی ایدی. (وورق) تعبیر ایتدکلری ایکنجی درجه‌ده بر طاقم بکلری دخی وار ایدی، که اکثریا (پشه)لرك خدمتنده بولنوب، سائر اهالینك اوزرینه حکم ونفوذلری وار ایدی. اوچنجی صنف آزادلیلردن عبارت اولوب، بونلرك کندیلری ویاخود اجدادلری وقتیله قول ایکین، بعده آزاد اولوب، ایچلرندن بعضلری ثروت استحصالیله (وورق) صنفنه کچه‌بیلیر. دردنجی صنف چفتجیلردن عبارت اولوب، بونلر بکلرینك اراضیسنی ایشلرلر دیسه‌ده، کندیلری روسیه‌ده‌کیلر کبی بسبتون اصحاب اراضینك ملکی حکمنده اولمیوب، ایستدکلری وقت چفتلکی ترکله دیکر بر چفتلکه کیده‌بیلیرلر؛ وکندیلرینه مخصوص حیوانات وسوریلری دخی واردر. بشنجی صنف کوله وجاریه‌لردن عبارت اولوب، بونلر اثنای محاربه‌ده دشمندن استرقاق اولنور، وارککلری قادینلریله اولندیریله‌رك، یتیشدیریلن اولاد دخی کوله وجاریه کبی قوللانیلیر. هر (پشه) و(وورق)ك نفوذ وقوتی قوم وقبیله‌سنك واتباع وطرفدارلرینك والحاصل چیقاره‌بیلدیکی مسلح آدملرك مقدارینه کوره اولوب، عموم چرکسلر روسیه‌یه وسائر دولتلره قارشی یوز بیك عسکر چیقاره‌بیلیرلردی. اقوام وقبائل آره‌سنده ودره بکلری بیننده محاربات ومنازعات دخی اکسیك اولمیوب، طرفینك طوتدقلری اسیرلری کوله وجاریه صفتیله صاتمق اسکیدن بری عادتلری اولدیغی کبی، اقوام سائره‌دن طوتدقلری اسرایی ویتیشدیردکلری اولادلرینی بو وجهله صاتمق دخی عادات مخصوصه‌لری جمله‌سندندر. بناءً علیه چرکس نامیله صاتیلان کوله وجاریه‌لرك جمله‌سی خالص چرکس اولمیوب، بعضلری کندیلری ویا آبا واجدادلری چرکسلرك الینه اسیر دوشمش روس وکرجی وسائر اقوامه منسوبدر. اخذ ثار قاعده‌سی کندیلرنده پك مرعی اولوب، بینلرنده تحدث ایدن بعض منازعاتك حلیچون دخی کندیلرندن منتخب مجلسلری واردر، که بو مجلسلر ایشك اهمیتنه کوره اون اون بش کشیدن مرکب اولور. مجلسلرده ریاست نسب وسنله اولوب، اختیارلرینه فوق العاده حرمت ورعایتلری واردر. قیزلری تأهل ایدنجه‌یه قدر سربست وآچیق کزوب، مسافرلری قبول وبونلره خدمت ایتمك قیزلرك جملهٔ وظائفندندر. دلیقانلیلرله برابر رقص ایدرلر؛ وناموس وتربیه دائره‌سی داخلنده معاشقه ایدوب، زوجلرینی کندیلری انتخاب ایلرلر؛ بو وجهله بربرلرینی بکنن دلیقانلی ایله قیز اکثریا قاپیشوب، بعده ابوینلرینك رضالرینه مراجعت ایدرلر. بعد التأهل قادینلر اوزونجه بر رباش اورتیسیله تستر ایدرلر. مهمان نوازلق کندیلرنده زیاده‌سیله مرعی اولوب، میزبان مهمانك حیاتندن کندینی مسئول عد ایدر؛ وهر کس مهمانك انتقامنی آلمغه مجبوریتنده بولنور. چرکسلر عمومیت اوزره اینجه بللی واوزون بویلی اولوب، صاچلری سیاه، کستانه، قرال ویا صاریدر. حرکتلری لوندانه وطور ومشوارلری قهرمانانه اولوب، جسارت وشجاعتلریله مشهوردرلر؛ وناموس وحیثیتلرینی محافظه خصوصنده زیاده مبالاتلری اولوب، مردانه اخلاق وعادتلری وعلو جنابلری واردر. عادات قدیمه‌لرینه ارتباطلری زیاده اولوب، قرن سابقده شیخ منصور اسمنده بر ذات ودها بعض علما بو عادتلرك ترکیله احکام شرعیه‌نك اجراسنه سعی ایتمشلرسه‌ده، عادات قدیمه‌نك بسبتون لغوینه موفق اوله‌مامشلردر. بعده شیخ شامل مرحوم بتون چرکسلری تحت اداره‌سنه جمع ایده‌رك، کندیلرینه بعض نظامات قبول ایتدیرمش؛ ویارم عصردن زیاده دشمنله بچلشوب، روسلره کلیتلی تلفات ویردیرمش ایسه‌ده، نهایت روسیه عسکرینك قوتی غالب کلوب، چرکستان ضبط اولنمغله، ابدی کیمسه‌یه تمامیله رام اولمامش اولان چرکسلر اویله بر اداره‌نك تحت تحکمنده یاشایه‌میوب، فوج فوج ممالك عثمانیه‌یه هجرت ایتمکه باشلامشدر. کاه تحت ممنوعیته آلنوب کاه سربست براغیلان بو مهاجرت الی یومنا هذا دوام ایتمکده اولوب، بو کونکی کونده ممالك عثمانیه‌ده بولنان چرکسلر چرکستانده قالانلردن مطلقا زیاده‌در. ممالك عثمانیه‌یه کلن چرکسلرك بر طاقمی طاغنیق حالده یاشامقده اولوب، بعضلری‌ده آیریجه قریه‌لر تشکیل ایتمشلردر.

طاغنيق حالده بولنانلرك كندى لسان وجنسيتلرينى آنجق كندى حياتلرنده محافظه ايده‌بيلوب، ذريتلرى غائب ايتمكده ايسه‌ده، آيريجه قريه‌لر تشكيل ايدنلر لسان وعادتلرينى تماميله محافظه ايتمكده‌درلر. چركسلردن خلافت عباسيه وملوك سلجوقيه وسائره زمانلرنده مقامات عاليه‌يه نائل اولمش و اسلاميته بيوك خدمتلر ايتمش آدملر ظهور ايتمش اولديغى كبى، ملوك ايوبيه وبنى‌قلاووندن صكره مماليك‌چراكسه‌خيلى وقت‌مصرده حكومت سورمش؛ ودولت عثمانيه زماننده چركسلردن دولته پك بيوك خدمتلر ابرازينه موفق اولمش نيجه‌رجال‌واكابر يتيشمشدر. آوروپاليلر وعلى‌الخصوص انكليزلر چركس لسانى حقنده پك چوق تحقيقات ومطالعات اجرا ايدوب، بوبابده برطاقم كتابلر يازمش؛ وبو لسانك صرفنى ولغت كتابنى دخى ضبط، ولاتين حروفيله نشر ايتمشلردر.

چركستان (Circassie) بلاد قافقاسده بيوك برخطه اولوب، قافقاس سلسلهٔ جبالنك قسم غربيسى صيرتندن وشمالى اتكلرندن عبارت اولديغى حالده، شمالاً قوبان وترك ايرماقلرينك مجرالرينه قدر بو ايكى ايرماق واديلرينك قسم جنوبيسنى دخى شامل بولنور. بووجهله غرباً قره‌دكيز وآزاق دكيزيله، جنوباً منكرلى‌وكرجستانله، جنوب شرقى جهتندن داغستانله، شرق وشمال شرقى جهتلرندن دخى نوغاى وتاتار اقوامنك مسكنى اولان برطاقم اووه‌لرله محدوددر. ٤١° ٥٤′ ايله ٤٥° ١′ عرض شمالى و ٣٤° ٣′ ايله ٤٣° طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولوب، هرطرفدن وعلى‌الخصوص جهت شرقيه‌دن حدودى تماميله معين اولمديغندن، مساحهٔ سطحيه‌سى حقنده صاغلام برشى ديننله‌مزسه‌ده، ٧٠٠٠٠ مربع كيلومتره راده‌لرنده تخمين‌اولنه‌بيلير. اراضيسى قسم‌جنوبيسنده پك طاغلق ومرتفع اولوب، قافقاسك اك يوكسك محلى و٥٤٢٣ متره ارتفاعى اولان (البرز) طاغى دخى بوخطه داخلنده‌در. جريان مياه اعتباريله اوچ مائله‌يه منقسم اولوب، قسم‌اعظمى اولان‌شمال غربى جهتنك صولرى شمال غربى‌يه طوغرى آقه‌رق، قوبان ايرماغنه وبودخى آزاق دكيزينه دوكيلور. شرق جنوبى قسمنك صولرى شمال شرقى‌يه طوغرى آقه‌رق، ترك ايرماغى واسطه‌سيله بحرخزره منصب اولور. جنوب غربى قسمنك يعنى قافقاس سلسله‌سنك جنوبى مائله‌سنده بولنان آبازه خطه‌سيله جوارلرينك صولرى دخى طوغريدن طوغرى‌يه قره‌دكيزه دوكيلور. طاغلق قسمنك اكثر محللرى اورمانلرله مستور اولوب، پك يوكسك ميشه، چام، ديش بوداق وسائر آغاجلرى واردر. قوبان وترك واديلرينه قريب اولان محللرى ايسه دوز ومنبت اولوب، هرنه قدر زراعت پك‌كرى ايسه‌ده، ينه خيلى مقدار بغداى، آرپه، چاودار، دارى، مصر، پرنج وسائر حبوبات‌ايله كتن، كنوير، توتون وسائره حاصل اولور. اوزومى دخى چوقدر. كوزل مرعالرى دخى اولوب، يباغيسى پك مقبول قويونلريله مشهور آتلرى وكچى وصيغير وسائر حيواناتى واردر. بولنان معدنلرك اك مهمى دمير اولوب، طوتيا، باقير، قورشون، شاب، كومور، دكرمن وكرج طاشلرى وسائره دخى بولنور. طاغلرده آو حيوانلرى‌پك‌چوق ومتنوع اولوب، اهالينك باشليجه مشغوليتلرندن برى‌ده آوجيلقدر. صنايع پك‌كرى اولوب، چركس قادينلرى كندى احتياجلرينه مخصوص برنوع اينجه شياق وسائر بعض منسوجات اعمال ايدرلر. سواحلده بولنان (آناپه) وطمان وطمروق وصحوم كبى برقاچ اسكله ايله روسلرك قوبان وترك كنارلرنده اخيراً تأسيس ايتدكلرى (يقترينودار) و(پياتيغورسق) كبى برقاچ كوچك قصبه‌دن بشقه چركستانك شهر وقصبه‌لرى اولميوب، چركسلر كويلرده اقامت‌ايدرلر.

چركستان ازمنهٔ قديمه‌دن برى چركسلرله مسكون اولوب، استرابون وپلين كبى اك اسكى جغرافيون بو خطه‌ده ساكن بولنان قومى «چركس» اسمنه پك قريب اسملرله ياد ايديورلر. بونلر اسكيدن برى مستقل وحر ياشايوب، ايران جهانكيرى كيخسرو طرفندن دخى رام ايدلدكلرى بيلنه‌ميور، واحتمالدركه كيخسروى مغلوب وقتل ايتديكى مروى اولان ملكه (موريس) دخى برچركس قاريسى ايدى. ازمنهٔ قديمه‌ده (آمازون) ياخود (همه‌زن) اسميله شهرت بولمش وقادينلرى جنكاورلكله مشهور اولان قومك دخى چركس قومندن عبارت اولمسى مظنوندر. بعده اشكانياندن طربزون جهتلرنده حكم سورن مهرداده تابع اولوب، بونك مغلوبيتى اوزرينه روماليلرك تحت تابعيتنه كيرمشلرسه‌ده، بوتابعيت رسمى وصورى بر صورتده بولنمشدر. اوندن صكره دخى مستقل وآيريجه

اوله‌رق كندی عالملرنده یاشامش اولدقلری، قومشو-
لری اولان كورجیلر وارمنیلر كبی، خرستیانلغی
قبول ایتمیوب، اسكی دینلرنده قالملریله یعنی یوكسك
آغاجلره وطبیعتك سائر بویله خارق عاده شیلرینه
عبادتده ثباتلریله دخی مثبتدر. حضرت عثمان (رضه) ك
زمان خلافتندن باشلایه‌رق، خلافت امویه وعباسیه
زمانلرنده اوطرفلرده وقوع بولان فتوحات اسلامیه
آره‌سنده دخی چركستان، طاغلرینك متانت ومدافعهٔ
طبیعیه‌سی مانعتیله، استقلالنی محافظه ایده بیلمشدی.
دور اسلامده الك اول ایرانده حكومت سورن
سلجوقیلر بو مملكتی ضبط، وبعده تیمورلنك بسبتون
رام ایدوب، اهالیسنی كاملاً دین اسلامه ادخال
ایلمشلردر. تیمورك وفاتندن صكره چركسلر استقلاللرینی
استرداد ایدوب، مؤخراً روسلرك تجاوزاتندن امین
اولمق ایچون، قریم خانلرینه تابع اولمشلرسه‌ده،
تاتارلرك ایتدكلری مظالمی دخی چكه‌میوب، طوغریدن
طوغری‌یه دولت علیهٔ عثمانیه‌نك زیر تابعیتنه كیرمشلر-
دی. قینارجه معاهده‌سی دولت علیه‌یی چركساندن
كف ید ایتمكه مجبور ایدوب، روسلر ۱۷۸۳ ده
قوبان واردیسنی ضبط ایتمكله، چركستان اوزرینه
دخی ادعای تابعیته قالقیشمشلرسه‌ده، چركسلردن
هیچ بر نوع ویركی آله‌میوب، اوراده بر كونه حكومت
اجرا ایده‌میورلردی. بعده روسلر بوجسور قومی
بسبتون رام ایتمك تشبثنده بولنه‌رق، یاریم عصر
پیاپی كندیلریله مصرانه محاربه ایتمشلردر. چركسلر
بو اللی سنه‌لك محاربه‌ده خارق عاده بر غیرتله ثبات
ایدوب، قسم كلیلری محو وپریشان اولدقدن صكره،
وطنلرنده روس باندره‌سنك تموجنی كورمكدن ایسه،
اوقدر ثبات وجسارتله مدافعه ایتدكلری وطنلرینی
بر دها كورمه‌مكی اختیار ایده‌رك، ایچلرندن
۲۰۰۰۰۰ كشی فوجا فوج ممالك عثمانیه‌یه هجرت
ایتمشلردر. بو مهاجرت بوكونه قدر دوام ایتمكده
اولوب، چركستانده پك آز چركسلر قالمشدر.
چركسلر بر چوق قبیله‌لره منقسم اولوب، لسانلری
دخی آز چوق فرقلی ایسه‌ده، جمله‌سی بر قومك
فروعندن عبارتدر. آبازه‌لر وچچنلر دخی چركس
قومی شعباتندندر.

روسلر چركستانك نامنی بیله خریطه‌دن
قالدیروب، قوبان حوضه‌سنده‌كی قسمنی ایرماغك
شمالنده‌كی واسع اووه‌لرله برابر (قوبان)، وترك
ایرماغی حوضه‌سنده‌كی قسمنی حوضهٔ مذكوره‌نك
سائر طرفلریله برابر بحرخزره قدر (ترك) ناملریله
بر ایالت عد ایتدكلری كبی، بحرسیاه ساحلنده‌كی آبازه
خطه‌سنی «بحر سیاه ایالتی» نامیله آیریجه، بر ایالت
اتخاذ ایتمشلردر.

چركس محمد بك } مصرده قالمش اولان امرای چراكسه‌دن
اولوب، سلطان احمد خان ثالث دورنده، قاهره‌ده
شیخ البلد اولدیغی حالده، ادارهٔ اموری الینه آله‌رق،
والیلرك یدنده نفوذ براقمامش اولدیغندن، ۱۱۳۹ده
مصر والیسی بولنان صدر سابق قیصریه‌لی محمدپاشانك
عزلیله موره‌لی علی بكك والیلكه نصبی فرمانی
كوتورن چاوش باشی صاحب ترجه‌نك دخی اعدامی
فرمانی كوتورمش ایسه‌ده، والیٔ جدید چركس محمد
بكله خفیاً مخابره ومشاوره ایتدیكندن، چاوش باشی
چركس محمد بكك خصماسیله برلشه‌رك، علناً صاحب
ترجه ایله برلشن علی بكه قارشی محاربه ایتمش؛ وغالب
كلوب، والیٔ سابق محمد پاشایی ولایته اعاده‌یه موفق
اولنجه، چركس محمد بك طرابلس غربه واورادن
تریسته وویانه‌یه قاچش ایسه‌ده، آوستریاایمپراطورینك
اجباری اوزرینه، طرابلس غربه عودته مجبوراولمش؛
واورادن بر آره‌لق بنغازی‌یه قدر ایلریلیه‌رك،
طرفكیرانی واسطه‌سیله مصرده برقاریشیقلق چیقار-
مش ایسه‌ده، مشارالیه محمد پاشا فنالغك اوكنی آلمش
ایدی.

چركس محمد پاشا } سلطان مرادخان رابع دورنده مسندصدارتی
احراز ایدن وزرادن اولوب، حرم همایونده تربیه
اولنمش؛ وسلحدار پادشاهی اولدقدن صكره، شام
والیلكنه تعیین اولنمش؛ وبعده دیوان همایونه مأمور
اولوب، ۱۰۳۳ تاریخنده كمانكش علی پاشانك اوزرینه
صدراعظم اولمشیدی. اواثناده آناطولیده رفع لوای
عصیان ایدن سالف الترجمه آبازه محمد پاشایه قارشی
عسكر سوق ایده‌رك، قیصریه قربنده كندیسنی
مغلوب وعسكرینی پریشان ایتدكدن صكره توقاد
مشتاسنه كله‌رك، سفر ایران مهماتی تداركیله مشغول
ایكن، ۱۰۳۴ ربیع الاخرنده اوراده وفات ایتمش؛
وجنازه‌سی درسعادته نقل اولنه‌رق، سلطان بایزید

جامع شریفی خطیره‌سنده دفن اولنمشدر. کریم وعاقل وممدوح الخصال بر وزیر ایدی.

چرکش { قسطمونی ولایتنك کنغری سنجاغنده، قسطمونینك ١٠٠ کیلومتره جنوب غربیسنده وکنغرینك ٦٥ کیلومتره غرب شمالیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، اولو صویك برچاینك شمالنده واقعدر. دوز بریرده مؤسس کوزل برقصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهالیسی، بری سلطان مراد خان رابع حضرتلرینك بنا کرده‌سی اولمق اوزره، ٨ جامع شریفی، ١ مسجدی، ٣ تکیه‌سی، بر قاچ تربه‌سی، ١ مدرسه‌سی، ١ رشدیه و٧ صبیان مکتبی، ٥ خانی، ١٩٧ دکانی، ٣ حمامی، مذکور نهرك اوزرنده برطاش وایکی اخشاب کوپریسی و٧ دکرمنی واردر. بو قصبه‌ده هفته‌ده برکره بازار قورولور. بغداد جاده‌سی قصبه‌نك ایچندن کچدیکیچون، خیلی تجارتی واردر. آقار صولری پك چوق ایسه‌ده، هواسی زیاده‌جه صوئوق اولدیغندن، باغ وباغچه‌سی یوقدر. —— چرکش قضاسی کنغری سنجاغنی ترکیب ایدن اوچ قضانك بری اولوب، شرقاً نفس کنغری، شمالاً قسطمونی سنجاغنه تابع آراج، غرباً بولی سنجاغنه تابع کرده، جنوباً دخی آنقره ولایت وسنجاغنه تابع یبان آباد قضالریله محدود ومحاطدر. قره‌جه ویران، اووه‌جق وبایندر ناحیه‌لریله برابر ٣٨٨ قریه‌یی جامع اولوب، بونلر دخی ٧٤ دیوانه منقسمدر. اهالئ قضا ٢٣٠٠٠ مقدارینی متجاوز اولوب، جمله‌سی مسلمدر. اراضیسنك قسم اعظمی طاغلق اولوب، جنوب جهتنده ایشیق وشمال جهتنده القاز طاغلرینك اتکلری ممتد اولور. آره‌لرنده واسع ومنبت براووه اولوب، اولو صو ایله اروا اولنور. طوپراغی منبت اولوب، حبوبات متنوعه وسائره‌دن عبارت خیلی محصولاتی واردر. تفنیك چکیلری دخی اولوب، خیلی تفنیك اخراج اولنور. چرکش قصبه‌سندن برساعتلق مسافه‌ده وقره‌جه ویران ناحیه‌سی داخلنده واقع چاوندر قریه‌سنده کوکورد وقورشون معدنلرینی حاوی نافع برایلیجه واردر.

چرمن { ادرنه ولایت وسنجاغنك جسر مصطفی پاشا قضاسنده وجسر مصطفی پاشانك ٥ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق دمیر یول خطی اوزرنده واقع ناحیه مرکزی برکوچك قصبه اولوب، ناحیه‌سی ١٩ قریه‌دن مرکبدر.

چرمیس { (Tcheremisses) روسیه‌ده بولنان فینوآ اقواممندن برقوم اولوب، تقریباً ٢٠٠٠٠٠ نفوسدن عبارت اولدقلری حالده، ویاتقه، پرم، قزان، سیمبریسك واورنبورغ ایالتلرنده ساکن، وباشلیجه آری یتیشدیروب بال صاتمغله مشغولدرلر. اکثری بت پرستدر. صاچلری قوله، قیصه بویلی وضعیف آدملردر.

چرمیك { دیاربکر ولایتنك ارغنی معدنی سنجاغنده، دیاربکرك ٥٠ کیلومتره غرب شمالیسنده وارغنینك ٢٥ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٣٠٠٠ قدر اهالیسی، اسکی برقلعه‌سی، مشهور بر ایلیجه‌سی، کارکیر برکوپریسی وباغ وباغچه‌لری واردر. یازموسمنده مذکور ایلیجه‌یه برچوق خلق طوپلانمغله اهالی بومناسبتله خیلی تجارت ایدر. قصبه‌نك آرقه طرفلرنده آقان صولر برلشوب (سنان) نهرینی تشکیل ایدرلر، که بو نهرده غربه طوغری آقوب، قضانك اراضیسنی بعد الاسقا، فراته منصب اولور. —— چرمیك قضاسی (چونکش) ناحیه‌سیله برابر ١١٩ قریه‌دن مرکب اولوب، قسم کلیسی مسلم اولمق اوزره، ٢٠٠٠٠ قدر اهالیسی واردر. شمالاً نفس ارغنی معدنی، جنوباً سیورك، شرقاً نفس دیاربکر قضالریله غرباً دخی ملاطیه سنجاغیله محدوددر. اراضیسی آز عارضه‌لی اولوب، طوپراغی اولدقجه منبتدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله میوه‌لرك انواعندن عبارت اولوب، هله اوزومی مشهوردر.

چرنایه { (Tchernaïa) قریم شبه جزیره‌سنده برنهردر، که جنوب جهتنده نبعانله، شمال غربی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، سواستوپول قربنده قره‌دکیزه دوکیلور. قریم محاربه‌سنده فرانسز وساردنیه عسکری بونهرك کنارنده روس عسکرینه قارشی بیوك برغالبیت قزانمشلردر.

چرنوزیم { (Tchernozième) یعنی « قره طوپراق » روسیه‌نك قسم جنوبیسنده واقع واون ایکی قدرایالتی جامع پك واسع وغایت منبت براووه‌در، که بغدای یتیشدیرمکده دنیانك برنجی یری اولوب، تجارتده هوجه بك بغدانی اسمیله معروف جنسدن سنوی ٥٠٠ ملیون کیلو بغدای اخراج ایدر.

چرنوغوره (Tchernogora) قره‌طاغك اسلاوجه اسمیدر. [«قره‌طاغ» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چرنوویچ (Czernovicz) آوستریانك (بوقووینه) خطه‌سنده خطهٔ مذکوره‌نك مرکزی برشهر اولوب، (پروت) نهرینك ساحل یمیننده وویانه‌نك ۷۴۰ کیلومتره شرقنده واقع و ۳۳۰۰۰ اهالیبی جامعدر. آوستریاده‌کی اورتودوقسلر پطریقنك مقری اولوب، فلسفه وعقائده مخصوص مکتبی وقیومجیلق ومجوهراته متعلق معمولاتی واردر.

چرنیغوف (Czernigov) روسیه‌نك جنوب جهتنده همنامی اولان ایالتك مرکزی برشهر اولوب، (دسنا) نهری اوزرنده و(مینسك) شهرینك ۳۷۳ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقع و ۲۰۰۰۰ اهالیبی جامعدر. وقتیله برحکومت مستقله تشکیل ایدوب، ۱۲۳۹ تاریخ میلادیسنده مغوللر طرفندن تخریب، و ۱۵۰۹ ده روسیه‌یه الحاق اولنمشدر. — چرنیغوف ایالتی موهیلف، اسمولنسك، اورل، قورسق، پولتاوه، کیف ومینسك ایالتلریله محاط اولوب، طولی ۳۹۰ وعرضی ۱۴۰ کیلومتره اولدیغی حالده، ۱۷۰۰۰۰۰ اهالیسی واردر. اراضیسی پك منبت اولوب، کلیتلی بغدای چیقاریر.

چروارو (Cervaro) ایتالیانك جنوب جهتنده بر نهردر، که قاپیتاناته ایالتنده (مونتلیونه) قربنده نبعانله، ۹۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره (مانفردونیا) کورفزینه دوکیلور.

چروین (Cervin) آلپ سلسله‌سنده ایتالیا ایله اسویچره‌نك (واله) ناحیه‌سی آره‌سنده برطاغ اولوب ۴۵۰۵ متره ارتفاعی، پك سیوری ذروه‌لری وبوز دره‌لری واردر.

چریغو (Cerigo) یونان جزائرندن اولوب، موره شبه جزیره‌سنك جنوبنده واقع و(آرغولیده) ایالتنه تابعدر. طولی ۲۸ وعرضی ۱۳ کیلومتره اولوب، ۲۸۰۰۰ اهالیسی واردر. مرکزی ۵۰۰۰ اهالیسی اولان قاپسالی قصبه‌سیدر. اراضیسی طاشلق وآز منبت اولوب، اهالیسی عمومیت اوزره فقیردر، وباشلیجه یکی بسلمکله یاشارلر. اسم قدیمی (کیتره)در. برچوق آثار عتیقه‌سی وازجمله عشق الهه‌سی زعم اولنان زهره‌نك عبادتنه مخصوص بربیوك معبدك خرابه‌لری واردر. اون بشنجی قرن میلادیده وندیکلیلرك ضبطنه کچوب، بعده ممالك عثمانیه‌یه الحاق اولنمش، ویونانك استقلالنده بو دولته ترك ایدلمش ایدی.

چرنیوله (Cerignole) ایتالیانك قسم جنوبیسنده وفوجه‌نك ۳۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه اولوب، ۲۰۰۰۰ اهالیسی واردر.

چزار (César) [«قیصر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چزاروتی (Cesartti) ایتالیانك مشاهیر ادباسندن اولوب، ۱۷۳۰ ده پادووه‌ده طوغمش، و ۱۸۰۸ ده وفات ایتمشدر. پادووه دارالفنوننده لسان یونانی وعبرانی معلمی بولنمش، وبرچوق کتب معتبره ایله بعض اشعار براقمشدر. کلیات آثاری ۴۲ جلد اوزره نشر اولنمشدر.

چزاریه (Césarée,Caesarea) رومالیلر زماننده قیصره نسبتله بواسم برچوق شهر وقصبه‌لره ویرلمشیدی. بونلرك اك مشهورلری شونلردر:

۱" چزاریه آوغوسته (C. Augusta)، که اسپانیاده واقع اولوب، الیوم (سراغوسه) وعربلر عندنده (سرقسطه) اسمیله معروفدر. [«سراغوسه» و« سرقسطه » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

۲" آناطولینك قپادوکیا خطهٔ قدیمه‌سنده‌کی چزاریه، که دها اول (مازاقه) تسمیه اولنه‌رق، بعده چزاریه اوسبیه (C. Eusebia) اسمیله تفریق اولنمشیدی. الیوم قیصریه نامیله معروف ومشهوردر. [« قیصریه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

۳" ینه آناطولینك کیلیکیا خطهٔ قدیمه‌سنده‌کی چزاریه اولوب، (آنازارب) اسمیله دخی معروف ایدی. الیوم خرابدر. [« آنازارب » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

۴' ماوریتانیا یعنی مغرب اوسطده‌کی (یولیه جزاریه Julia C.) اولوب، الیوم جزایر ایالتنه تابع و(شرشل) اسمیله معروفدر. (جزایر) اسمنك اشبو (چزاریه) دن غلط اولدیغنی قبول ایدنلر واردر.

٥" فلسطين ساحلندەکی (چزاريه) اولوب، بين‌الاسلام (قيساريه) اسميله معروفدر.

٦" ينه فلسطينده واقع چزاريه فيليپی (C. Philippi) اولوب، اليوم (بانياس) اسميله مسمادر.

چزالبين { (Cesalbin) ايتاليانك مشاهير حکما واطباسندن اولوب، ١٥١٩ ده (آرچو) ده طوغمش، و١٦٠٣ ده رومادە وفات ايتمشدر. آرسطو ايله ابن رشدك آثارينی تتبع ايدەرك، تاريخ طبيعيده نباتاتك ارککلی ديشيلی اولديغنی کشف ايتمش؛ وابن رشدك افکار ومسلکنی قبول ايتديکيچون، انکيزيسيون طرفندن الحاد ايله اتهام وتعقيب اولنمشدی. طب وتاريخ طبيعی وفلسفەيه متعلق آثار معتبرەسی واردر.

چزر { سنت ـ (St Cesaire) خرستيانلرك عزيزلرندن اولوب، ميلادك ٣٣٠ تاريخنده طوغمش، و٣٦٩ ده وفات ايتمشدر. اکثر علومدن بهرەدار اولوب، روما ايمپراطورلرينك خدمت طبابتنده بولنمشدر. شباطك ٢٥ نده يورطيسی اجرا اولنور.

چستر { (Chester) انکلترەده همنامی اولان ايالتك مرکزی بر شهر اولوب، لوندرەنك ٢٧٠ کيلومترە شمال غربيسنده و (دی) نهری اوزرنده واقعدر. ٣٣٠٠٠ اهاليسی، مصنع بر کليساسی، قلعەسی، منتظم حبسخانەلری، سفائن اعمالنه مخصوص دستگاهلری، توتون فابريقەلری، بيوك تجارتی وسنەده ايکی بيوك بازاری واردر. — چستر ايالتی ايرلانده دکيزی ساحلنده اولوب، جنوباً (لانقاستر) وشمالاً (شلوب) و(فلنيت) ايالتلريله محدوددر. طولی ٨٢ وعرضی ٤٨ کيلومترە اولوب، ٥٦١٠٠٠ اهاليسی واردر. زراعتی پك ايلری، قيا طوزی معدنی چوق و(چستر) ديمکله معروف پينيری مشهوردر. اوچنجی ادوآردك زماندن بری انکلترە قرالنك ايکنجی اوغلنه چستر قونتی عنوانی ويرلمك عادت اولمشدر.

چسترفيلد { (Chesterfield) انکلترەنك (دربی) ايالتنده ودربينك ٢٨ کيلومترە شمالنده برقصبه اولوب، ١١٠٠٠ اهاليسی، اسکی وبيوك بر کليساسی ودهير، خالی وپاموق منسوجات فابريقەلری واردر.

چشمه { آيدين ولايتك ازمير سنجاغنده، قضا مرکزی برقصبه واسکله اولوب، ساقز جزيرەسی قارشيسندەکی شبه جزيرەنك غرب شمالی کوشەسنده کائن برقويك ايچنده وازميرك ٧٠ کيلومترە غربنده واقعدر. ٦٠٠٠ اهاليسی، واسع ليمانی، قلعەسی، غايت کوزل هواسی وقربنده پك نافع قاپليجەلری واردر. اسکی برقصبه اولوب، اسم قديمی (کيسوس Cysus) در. ميلاددن ١٩٣ سنه اول روماليلر بو قصبەنك پيشکاهنده آنطيوخسك دونانماسنی مغلوب ايتمشلردی. ١٧٧٠ تاريخ ميلاديسنده دخی انکليز وروس دونانمالری عثمانلی دونانماسنی چشمەده احراق ايتمشلردر. — چشمه قضاسی مذکور شبه جزيرەدن عبارت بر قضا اولوب، شرق جهتندەکی آلاچاطی ناحيەسيله برابر ١٣ قريەيی جامعدر. اهاليسی ٣٠٣٠٠ کشيدن عبارت اولوب، بونلرك يالکز ٤٠٠٠ قدری اسلام وجزئی مقداری يهودی وقصوری رومدر. اراضيسی پك منبت ومحصولداردر.

چشمەلی حسن پاشا { دور سلطان محمود خان ثانی امرای بحريەسندن اولوب، ١٢١٠ تاريخلرنده چشمەده طوغمش؛ وچوجق ايکن، طايسی پەپەکو خليل بك طرفندن درسعادته جلب اولنەرق، دونانمای همايونده استخدام اولنمش؛ وبر چوق مهم سفرلرده ابراز اهليت واقتدار ايتکله، قطع مراتب ايدەرك، قپودانلق رتبەسنه نائل اولمش؛ ونظام جديدك احداثنده فريقلك رتبەسنی احراز ايلمشدی. ترسانەجه اولان خدماتندن ماعدا طرابلس غرب، قبريس، ردوس، ازمير محافظلقلرنده دخی بولنمش؛ وسلطان عبدالمجيد خانك جلوسنی متعاقب ١٢٥٦ تاريخنده بلغراد محافظی ايکن، اوراده وفات ايتمشدر. متحيزان امرای بحريەدن وارکان حربيه ميرلوالرندن حقی پاشانك پدريدر.

چغاکولی { قسطمونی ولايتنك بولی سنجاغنده وکردە قصبەسنك ٢ ساعت غربنده برکول اولوب، محيط دائرەسی ٢ ساعت قدردر.

چغتای { (خان) چنکيز خانك ايکنجی واك عقللی ومقتدر اوغلی اولوب، پدرينك وفاتنده يعنی ٦٢٤ تاريخنده بيوك برادری

اوکتاقاآنك فرمانیله ماوراءالنهر وبلخ وبدخشان وکاشغر جهتلرینك حاکمی اولمش؛ و ١٤ سنه اجرای حکومت ایتدکدن صکره، برادرندن ٧ آی اول ٦٣٨ده وفات ایتمشدر. اوکتا قاآن صاحب ترجمه حقنده پك چوق حرمت ورعایت ایدردی. تیمورلنکك جداعلاسی اولان (قراچار نویان) چغتای خانك امراسندن ایدی. — چغتای خانك حکومت سوردیکی محللرده سویلنیلن (اویغور) لسانی اووقتدن بری (لسان چغتای) دینمکله شهرت بولمشدر. «ترك» مادەسندە بر تفصیل بیان اولندیغی اوزره، بو لسان خالص ترکجه اولوب، آنجق بزم سویلدیکمز عثمانلی ترکجەسی محل اصلیدن دور دوشمش، وشیوه وتلفظی دکیشوب، بر چوق کلمات اجنبیه دخی قبول ایله خالص ترکجه اولان نیجه کلمات ترك واهمال ایدلمش اولدیغندن، بوکونکی کونده وهلهٔ بزم سمعمزه چغتای لسانی بسبتون بشقه بر لسان کبی کورینور ایسەده، کرك الفاظنده وکرك قواعد صرفیه ونحویەسندەکی فرق پك جزئیدر. چغتای لسانی ادبیاتده دخی غرب ترکجەسنه تقدم ایدوب، بزم اك اسکی واك ایی شاعرلرمز علی شیرنوایی کبی چغتای شعراسنه پیرولك ایتمکله چالیشمشلردر. [«ترك» و«تورانیه» مادەلرینه مراجعت بیوریله.]

چغری بك { ایرانده حکومت سورن ملوك سلجوقیەنك برنجیسی اولان طغرل بکك برادری ومیکائل بن سلجوقك اوغلی اولوب، برادری طرفندن خراسان حاکمی نصب اولنمش؛ و ٢٤ سنه اجرای حکومتدن صکره برادرندن ایکی سنه اول اولەرق ٤٥٣ تاریخنده وفات ایتمشدر. بونك اوغلی مشهور آلب آرسلان عمجەسی طغرل بکه خلف اولوب، ملوك سلجوقیەنك ایکنجیسی اولمشدر.

چغمینی { (محمود بن محمد الخوارزمی) مشاهیر ارباب هیئتدن اولوب، فن مذکورده «الملخص» عنوانیله مشهور بر تألیفی واردر. بخارا ملحقاتندن چغمین قریەسنده طوغمش، وخوارزمده نشأت ایلمشدر. کتاب مذکوری قاضی زاده وسید شریف کبی مشاهیر علما شرح وتحشیه ایتمشلردر.

چفاو { (Cefalu) سیچیلیانك ساحل شمالیسنده وپالرمونك ٦٢ کیلومتره شرقنده بر قصبه اولوب، ١١٠٠٠ اهالیسی واردر.

چفته‌لر { خداوندکار ولایتنك کوتاهیه سنجاغنه تابع اسکی شهر قضاسنده وولایتنك منتهای شرقنده اولەرق آنقره ولایتی حدودنده میریه‌یه عائد جسیم وواسع بر چفتلکدر. بو چفتلك اوته‌دن بری دائرهٔ عسکریه‌یه مربوط اولوب، عساکر شاهانه‌یه حیوانات یتیشدیرملك ایچون حارا اتخاذ اولنمشدر. چفتلکك طولی ١٨ وعرضی ١٦ ساعت اولوب، ١٦ قریه‌یی، ٢٧٠٠٠٠٠ دونم اراضی‌یی و ٥٠٠٠ اهالی‌یی جامعدر. ٧٠٠ نفر عسکر دخی بولنور. کویلیلره عائد اولانلرندن بشقه ایچنده ١١٠٠ آت وقیصراق، ١١٠٠ صیغیر ومانده و ١٢٠٠٠ قیون وکچی واردر. حاصلات سنویه‌سی ٥٠٠٠٠٠ غروشی متجاوزدر.

چقاللی { حلب ولایتنك مرعش سنجاق وقضاسنده برکوچك ناحیه اولوب، ٥ قریه‌دن مرکبدر.

چقمق { (الملك الظاهر ابوسعید) مصرده حکومت سورن غلامان چراکسه‌نك اونجیسی اولوب، ملوك مذکوره‌نك برنجیسی اولان برقوقك عتقاسندن اولدیغی حالده، ملوك چراکسه‌نك طقوزنجیسی اولان ملك عزیز ابوالمحاسن یوسفك اتابکی ونائب السلطنتی ایدی. مشار الیه یوسفك اسقاطی اوزرینه ٨٢٥ تاریخنده اتفاق امرا ایله مصر تختنه جلوس ایتمش؛ ومحب علما وصلحا کریم وخلوق بر ذات اولمغله، ١٤ سنه کمال عدالتله اجرای حکومت ایده‌رك، بر چوق خیراته موفق اولدقدن صکره، ٨٥٧ تاریخنده، خسته اولدیغی حالده، سلطنتی اوغلی (ملك منصور ابوالسعادات عثمان)ه فراغت ایده‌رك، بر آی صکره وفات ایتمشدر.

چقو داسقولی { (Cecco d' Ascoli) ایتالیانك مشاهیر علما وادباسندن اولوب، علوم مختلفه‌دن باحث (آچربو) عنوانیله بر منظومه‌سی واردر. بولونیه‌ده تدریسله مشغول ایکن، دینه طوقنمش اولمغله اتهام اولنه‌رق، ١٣٢٧ ده فلورانسه انکیزیسیونی طرفندن حیاً احراق اولنمشدر.

چقور اووه { آطنه ولایت وسنجاغنده غایت واسع بر اووه اولوب، ساحل بحردن قوزان سنجاغی داخلنه قدر ممتد اولور. جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه اولان طولی ١٠٠

كیلومترهیه قریب اولوب، عرضی دخی ٥٠ ایله ٢٠ كیلومتره آره‌لرنده تخلف ایدیور. الڭ كنیش محلی ساحلده‌در. جیحان وسیحان ایرماقلری بو اووه‌نڭ ایچندن متوازیاً آقوب، آطنه شهری دخی اووه‌نڭ ایچنده وطرسوس قصبه‌سی كنارنده‌در. بو اووه‌نڭ طوپراغی نهایت درجه‌ده منبت ایسه‌ده، اسمندن دخی آكلاشلدیغی اوزره، طاغلرله محاط اولوب، هوا آلامغله، یازین پك صیجاق اولدیغندن، ومذكور ایكی ایرماغڭ طاشمسندن بعض بطاقلقلر تحصل ایدوب، هوایی اخلال ایتدكلرندن، اهالی وعمله حرارت ووخامت هوایه طیانه‌میور؛ وبناءً علیه پك آز یری ایشلنوب، قسم كلیسی خالی وبطال قالیور. مع هذا بو اووه‌دن خیلی مقدار پاموق، پرنج وسائر حبوبات حاصل اولوب، اخراج اولنور. علی‌الخصوص پاموغی پك ایی ومقبولدر. مرسیندن آطنه‌یه قدر تمدید اولنان دمیر یول خطی چقور اووه‌یی شق ایدیور.

چكرك صویی { (یاخود چیقرق صویی) آناطولیده یشیل ایرماغه تابع بر نهردر. توقاد شهرینڭ جنوبنده‌كی طاغڭ جنوبی اتكلرندن نبعانله، غرب جنوبی‌یه طوغری آقه‌رق، آرد اووه‌یی اسقا ایتدكدن صكره، یوزغاد سنجاغی حدودینه واصل اولنجه، شمال غربی‌یه طوغری دونر، وصولدن یوزغاد وچورم طرفلرندن كلن بر طاقم چایلری اخذ ایتدكدن صكره، شرق شمالی‌یه طوغری دونوب، آماسیه سنجاغنه كیرر، واوراده دخی بعض صولر اخذ ایله؛ آماسیه شهرندن ایكی ساعت یوقاریده یشیل ایرماغه قاریشیر. مجراسی تقریباً وتخمیناً ٢٥٠ كیلومتره طولنده‌در.

چكمجه { (بیوك —) چتالجه سنجاغنده ودرسعادتڭ ٣٠ كیلومتره غربنده اوله‌رق مرمره دكیزی ساحلنده وهمنامی اولان بیوجك بر كولڭ دكیزله محل اتصالنده بر قصبه اولوب، ٢٠٠٠ قدر اهالیسی وكول ایله دكیز آره‌سنده محل تلاقینڭ اوزرنده اوچ پارچه‌دن مركب بر طاش كوپریسی واردر. كول سببندن هواسی آغیرجه‌در. — بیوك چكمجه قضاسی چتالجه سنجاغنی تركیب ایدن ٣ قضانڭ بری اولوب، بیوك وكوچك چكمجه ایله مقری كوی وجوارلرندن كه جمعاً ٢١ قریه‌دن مركب اولدیغی حالده، مركزی مقری كویدر. حدودی استانبول سوری قربنه قدر ممتد اولوب، طوپراغی منبت وباغ وباغچه وبوستانلری چوقدر. — بیوك چكمجه كولی شمالدن جنوبه ١٠ كیلومتره قدر اوزون وایكی اوچ كیلومتره كنیش اولوب، قره صو چاینڭ صوینی اخذ ایدر، وفضلهٔ میاهی صیغ بر بوغازدن دكیزه دوكیلور. بعضاً دكیز صویی دخی كوله كیرمكله، صویی طوزلیدر. آچیلوب تطهیر اولنه‌جق اولسه پك امین وواسع بر لیمان تشكیل ایده‌بیلیر.

چكمجه { (كوچك —) چتالجه سنجاغنڭ بیوك چكمجه قضاسنده، بیوك چكمجه‌نڭ ١٥ كیلومتره شرقنده ودرسعادتڭ دخی ١٥ كیلومتره غربنده وهمنامی اولان كولڭ منتهای جنوبنده بر قریه اولوب، مرمره ساحلنه قریبدر. باغ وباغچه‌لری وآو حیواناتی چوقدر. دمیر یول خطی كوچك چكمجه‌یه قدر. دكیز قییسی بوینجه كیدوب، اورادن كولڭ ساحل شرقیسنجه شماله وبعده شمال غربی‌یه طوغری دونر. — كوچك چكمجه كولنڭ شمالدن جنوبه طولی تقریباً ١٠ وعرض اعظمی ٥ كیلومتره‌در. بو دخی بر كوچك نهرڭ صوینی اخذ ایدوب، درینلكی آزدر. یبانی اوردكلری چوقدر.

چلام { هندستانده سالم شهرینڭ نام دیكریدر. [«سالم» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چلانو { (Celano) ایتالیای جنوبیده (آبروچه اولتریوره ۱) ایالتنده و (آقوییله) نڭ ٣٣ كیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٤٠٠٠ اهالیسی واردر. جنوبنده بولنان كول قورودیلوب، پك منبت بر اووه‌یه تحویل اولنمشدر.

چلبی { (كاتب —) [«كاتب چلبی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چلبی زاده { (اسماعیل عاصم افندی) [«اسماعیل افندی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چلبی سلطان محمد { [«محمد» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چلبی علی پاشا { سلطان عثمان خان ثانی دورنده مسند صدارت عظمایه كچمش وزرادن اولوب، تونس بكلر بكیسی

استانکویلی احمد پاشانك اوغلیدر. جد مادریسی قیا پاشا طرفندن سیادتی واردر. پدری یحیی اسمنده ارباب خروجدن بر شخصله ایتدیکی محاربه‌ده شهید اولوب، کندیسی یتیم قالمش؛ وبعده شقیٔ مذکوری قتل ایتمکله، مکافاةً دمیاط سنجاغنه تعیین اولنمشندی. سلطان احمد خان دورنده ۱۰۲۶ تاریخنده وزارت رتبه‌سیله تونس والیلکنه نصب اولنه‌رق، ینه اوسنه درسعادته جلبله، قپودان پاشا اولمش؛ و ۵۰ کون صکره عزل اولنه‌رق، موره وبعده قبریس والیالکلرینه نصب اولنمشیدی. سلطان مصطفی خانك زمان سلطنتلرنده ۱۰۲۷ ده ثانیاً قپودان پاشا اولوب، سنهٔ مذکوره‌ده جلوس ایدن سلطان عثمان خان ثانی طرفندن دخی ابقا اولنمغله، ایکی سنه بو مقامی اداره ایتمش؛ و ۱۰۲۸ ده دونما ایله آق‌دکیزه واقع سفرنده الی قطعه دشمن کمیسی طوتوب، هربرینك آرقه‌سنده بر کیسه آلتون محمول اولمق اوزره، حضور پادشاهی‌یه ۲۰۰ اسیر تقدیم ایتمکله، مظهر التفات واحسان اولمشیدی. ینه سلطان عثمان خان شهید دورنده ۱۰۲۹ محرمنده مسند صدارته چیقوب، بو مقامی دخی حسن اداره ایتمش ایسه‌ده، تحصیل اموالده زیاده شدت کوستردیکندن، غدر وطمعله شهرت بولمشدر. ۱۴ ماه مقام صدارتده قالدقدن صکره، حضرت پادشاه خوتین سفرینه متهیء عزیمت اولدیغی اثناده، ۱۰۳۰ تاریخنده اسکیدن مبتلا اولدیغی مثانه علتندن وفات ایدوب، بشکطاشده یحیی افندی تربه‌سی خطیره‌سنده دفن اولنمشدر. ساقزده ویکی کویده جامع شریفی وسائر بعض خیراتی واردر.

چاپی مصطفی پاشا { سلطان مصطفی خان رابع دورنده مسند صدارته چیقمش وزرادن اولوب، استانبوللیدر. یکیچری اوجاغنك بکتاشیان زمره‌سی رجالندن باش قپو کتخداسی احمد آغانك اوغلی اولوب، کندیسی دخی زمرهٔ مذکوره‌یه التحاق ایتمش؛ وبعده طورناجی وسکبان باشی اولوب، مؤخراً ادرنه آغالغنه نصب اولنمشیدی. اوراده ضبط وربط وتنکیل اشقیا خصوصلرنده کوستردیکی غیرت اوزرینه، برخصوص ایچون درسعادته جلب اولنه‌رق، انکلیزلره قارشی بوغازلرك محافظه‌سنه مأمور اولمش؛ وکندیسنه وزارت رتبه‌سی ویرلمش ایدی. اوصره‌ده رجال دولت بیننده ظهور ایدن تفرقه وفسادك اردولره دخی انعکاسیله، سردار اعظم وعلمدار مصطفی پاشا طرفندن مخالفت کوسترلمکده اولدیغندن، بونلرك دخی حقندن کلیر اعتقادیله ۱۲۲۲ ده مهر صدارت کندیسنه ویرلمش، و ۱۴ آی مسند صدارتده قالمش ایسه‌ده، بو مقامه اهلیتی واداره‌ٔ امور دولته اقتداری اولمدیغنی کوستره‌رك، بر طرفدن علمدار مصطفی پاشا ایله خفیاً اتفاق ایتدیکی حالده، بر طرفدن دخی مشار الیهك نیاتنی سلطان مصطفی خانه اخبار ایتمکله، نهایت علمدار مصطفی پاشا استانبوله دخولنده مهر صدارتی الندن آلوب، کمال حقارتله داود پاشایه کوندره‌رك، اوراده حبس ایتمش ایدی. سلطان محمود خان ثانی حضرتلرینك جلوسندن صکره اسماعیل محافظلغنه تعیین اولنوب، اوراده دخی پهلوان آغا ایله عسکر آره‌سنده القای فساد ایده‌رك، قلعه‌نك دشمنك الینه دوشمسنه سبب اولدیغندن، وزارتی رفع اولنه‌رق، ساقزه نفی اولنمش؛ وبرسنه صکره کوزلجه حصارده وفات ایتمشدر.

چلت { (Celtes) [«کلت» ماده‌سنه مراجعت بیوریله]

چلتنهام { (Cheltenham) انکلتره‌نك غلوچستر ایالتنده وغلوچسترك ۱۴ کیلومترو شمال شرقیسنده بر شهر اولوب، ۴۵۰۰۰ اهالیسی، بیوك بر کلیسا وتیاترووسی، معدن صولری ومشهور قابلیجه‌لری واردر. ۱۸۰۱ تاریخنده یالکز ۳۰۰۰ اهالیلی جامع بر کوچك قصبه ایدی.

چلدر { محاربهٔ اخیره‌دن اول ارضروم ولایتنی ترکیب ایدن سنجاقلرك بری اولوب، ۱۲۹۴ ده قارص سنجاغیله برابر روسیه‌یه ترك اولنمشدر. شرقاً قارص، جنوباً نفس ارضروم، غرباً طربزون ولایتنه تابع لازستان سنجاقلریله، شمالاً دخی روسیه حدودیله محدود ایدی. مرکزی جهت جنوبیه‌سنده واقع (اولتی) قصبه‌سی ایدی. چلدر سنجاغی ۵۹۵ قریه‌یی حاوی اولوب، ۱۰۵۰۰۰ اهالیسی وار ایدی، که بونلرك یالکز ۶۰۰۰ قدری خرستیان وقصوری کاملاً اسلام ایدی. درون لواده ۲۴۰ جوامع ومساجد، ۱ مدرسه، ۱ رشدیه و ۱۴۹ اسلام ایله ۱۳ خرستیان صبیان مکتبی، ۱۵ کلیسا، ۵ حمام، ۹ خان و ۵۶۴ دکان وار ایدی. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق ایسه‌ده، منبت وادی واووه-

لری دخی واردر. (کور) ایرماغنك منابعی بو سنجاقده اولدیغی کبی، قسم غربیسنی سقی ایدن (چورق) صوینه دوکلك اوزره دخی بر قاچ چای آقیور. بو وجهله لوا اراضیسی ایکی حوضه و مائله یه منقسم اولوب، کور حوضه سنه تابع اولان قسم شرقیسی بحر خزر، وچورق صو حوضه سنه تابع اولان قسم غربیسی بحر سیاه مائله سنده واقعدر. طوپراغی منبت اولوب، بغدای، آرپه، چاودار، داری وسائر حبوباتله میوه وسبزه لرك انواعی حاصل اولور. برقاچ اورمانی دخی واردر. اهالیسی بر قاچ صنعتله مشغول اولوب، کوزل کلیم، سجاده، آلاجه، بز، کومش وباقیر آوانی وسائره اعمال ایدرلر. بو سنجاق اردهان قضاسنه تابع چلدر ناحیه سنك اسمیله مسمی اولوب، بروجه زیر ٣ قضا و ٧ ناحیه یه منقسم ایدی:

قضا	ناحیه
اولتی	پنك، مامروان، طاوسکر
آردهان	چلدر، پوسخو، کوله
آردنوج	شاوشیب

چلدر (ناحیه سی) چلدر سنجاغنك آردهان قضاسنه تابع بر ناحیه اولوب، ٤٨ قریه دن مرکب و، جمله سی مسلم اولمق اوزره، ١٠٠٠٠ اهالیی جامع ایدی. کور ایرماغنك منبعه قریب اولان قسمنك صاغ طرفنده اولوب، الیوم روسیه داخلنده در.

چلستین [«سلستین» ماده لرینه مراجعت بیوریله.]

چلسیا (Chelsea) انکلتره نك (میدلسکس) ایالتنده لوندره نك غربنده وپك قربنده اوله رق (تامیسه) نهری اوزرنده بر شهر اولوب، ٥٠٠٠٠ اهالیسی، تامیسه نهری اوزرنده برطاش کوپریسی، متقاعد وسقط عسکرلره مخصوص قشله سی، ایتام عسکریه یه مخصوص دائره سی ونباتات باغچه سی واردر.

چلینی (Benvenuto Cellini) بنونوتو — ایتالیانك اك مشهور هنروراننده ن اولوب، هیکلتراشلقده و قیوجیلقده کی مهارت فوق العاده سیله شهرت بولمشدر. بو ایکی فن حقنده پك مفید بر کتاب دخی یازمشدر. ١٥٠٠ ده فلورانسه ده طوغوب، ١٥٧١ ده وفات ایتمشدر. آثاری پك قیمتداردر.

چلیوسکین (Tcheliuskin) سیبریانك اك شمالی نقطه سی اولوب، ٧٧°٤٠' عرض شمالی ایله ١٢٠° طول شرقیده واقعدر. ١٧٤٢ ده روسیه قپودانلرندن (چلیوسکین) طرفندن کشف اولنه رق، اونك اسمیله تسمیه اولنمشدر.

چمشکزك معمورة العزیز ولایتنك درسم سنجاغنده وخرپوتك ٤٠ کیلومتره شمالنده قضا مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، ٢٠٠٠ قدر اهالیسی واردر. قضاسی درسم سنجاغنك جنوب غربی قسمندن عبارتدر.

چناب (Tchennab) هندستانده بر نهردرکه هیمالایه جبالندن نبعانله، غرب جنوبی یه طوغری جریان ایده رك، کشمیر وپنجاب خطه لرینی شق ایتکدن صکره، سند ایرماغنه دوکیلور.

چناق قلعه [«قلعهٔ سلطانیه» ماده سنه مراجعت بیوریله.]

چنبرلی طاش (Colonne Brûlée) استانبولده سلطان محمود تربه سی قربنده آثار عتیقه دن بر بیوکسك ستون اولوب، قیزیل مرمردن معمولدر. بو ستون قسطنطینیه نك بانیسی قسطنطین طرفندن رومادن کتیریلوب، اورایه رکز اولنمشدر. ابتدا اوستنده شمسدن کنایه اولان آپولونك هیکلی بولنوب، قسطنطین بونی کندی هیکلی عد ایتمشیدی. بعده یولیانوس وتئودوسیوس کندی هیکللرینی قومشلردی. آلکسیس قومنوس زماننده صاعقه هیکلی وستونك اوست طرفنی یقوب، مانوئل قومنوس زماننده تعمیر اولنمش، واوزرینه برخاچ رکز اولنمشدی. مؤخراً بریانغنده یانمغله، چاتلادیغندن، برطاقم دمیر چنبرلرله باغلانمشدر.

چندرلی یاخود چاندرلی (قره خلیل) [«خیرالدین پاشا» و«قره خلیل» ماده لرینه مراجعت بیوریله.]

چنده (Cenda) ایتالیانك وندیك خطه وایالتنده ووندیكك ٥٨ کیلومتره شمالنده برقصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهالیسی وکوکوردلی میاه معدنیه سی واردر.

چنستوشووه { (Czenstochowa) لهستانك روسیه‌نك النده بولنان قسمنده، (قالیش) ایالتنده وقالیشك ۱۲۰ کیلومتره جنوب شرقیسندن مستحکم بر قصبه اولوب، ۵۰۰۰ اهالیسی ومشهور بر مناستری واردر.

چنكال اوغلی { (طاهر پاشا) سلطان محمود خان ثانی وسلطان عبد- المجید خان دورلرنده ایکی دفعه قپودان دریا اولمش وزرادندر. چنكال اوغلی خلیل اسمنده بر قپودانك کیسنده بك چوق مدت کزوب، قپودانلقده کسب مهارت ایتمش، ومرقوم قپودانه داماد اولمش ایدی. بعده ترسانه‌یه یازیله‌رق، مهارتی حسبیله، قطع مراتب ایله، آززمان ظرفنده رتبهٔ میرمیرانی ایله قپودانهٔ همایون اولمش؛ و ۱۲۲۷ و ۱۲۳۰ تاریخلرنده دونما باشبوغلغیله موره‌یه کیده‌رك، آوارین وقعه‌سنده حاضر بولنمش؛ وعودتنده ادرنه‌یه نفی اولنمشیدی. بعده مظهر التفات اولوب، فرانسه ایله جزایر بکی آره‌سنده ظهور ایدن اختلاف فصله مأموراً اوطرفه اعزام، وعودتنده طوبخانه فریقلکنه نصب اولنمش؛ ومتعاقباً ۱۲۴۹ ده خلیل رفعت پاشانك اوزرینه رتبهٔ وزارتله قپودان دریا اولمش ایدی. اوج سنه ایله ۲ آی و ٦ کون ترسانه‌یی اداره ایتدکدن صکره، ۱۲۵۲ ده عزل اولنه‌رق، آیدین مشیرلکنه نصب اولنمشدی. سلطان عبدالمجید خان حضرتلرینك جلوسندن صکره، تنظیمات خیریه‌نك اثنای اجراسنده، آیدیندن انفصال ایده‌رك، ۱۲۵۷ ده سعید پاشانك اوزرینه ثانیاً قپودان دریا اولمش؛ وبو دفعه دخی ایکی سنه‌یه قریب ترسانه‌یی اداره ایدوب، علی الخصوص کرید جزیره‌سنده ظهور ایتمش اولان روم عصیانی تسکین ایچون دونما ایله وقوع بولان سفرنده موفق اولمغله، نائل التفات اولمشیدی. ۱۲۵۹ ده عزل اولنه‌رق، برمدت صکره وفات ایتمشدر.

چنكانه { آوروپانك هر طرفنده وآسیای غربینك اکثر جهتلرنده منتشر بر قوم اولوب، کندیلرینه مخصوص مملکت وشهر وقصبه دکل، قریه دخی بولنمدیغی حالده، سائر اهالی ایله قاریشیق اوله‌رق، هرطرفده بولنوب، بعض شهر وقصبه وقریه‌لرده آیریجه محله‌لر تشکیل ایدرلر. برطاقلری دخی کوچبه حالنده یاشایوب، چرکه‌لریله دور وسیاحت ایدرلر. چنكانه‌لرك اصل ومنشألری حقنده بك چوق آرای مختلفه بیان اولنه‌رق، نهایت سویلدکلری لساندن هندلی اولدقلری تحقق ایتمشدر. هندستانك سند وملتان جهتلری ساکنلرندن ایکن، اون بشنجی قرن میلادی ابتداسنده تیمورلنك طرفندن مغلوب وپریشان اولمغله، برملجأ آرایه‌رق، دنیانك هر طرفنه طاغلمشلردر. بر روایتده دخی وطن اصلیلرندن چوق زمان دها اول چیقوب، ایران وآناطولی جهتلرنده یاشامقده ایکن، اورالردن تیمور خروجنده قاچغه مجبور اولوب، اوروپا ممالکنه کیرمشلردر. بر احتماله کوره دخی هندستانده غایتله محقر اولان اك ادنی صنف اهالیدن اولوب، صنوف سائره‌نك حقارتی چکه‌مدکلرندن، ترك وطن ایتمکه مجبور اولمشلردر. کندی کندیلرینه (سندی) اسمی ویریورلر، که بوده وطن اصلیلرینی کوستریور. آوروپانك اکثر طرفلرینه مصردن کلدکلرندن، مصرلی ظن اولنه‌رق، مثلا روملر طرفندن (یفتی)، آرناودلر طرفندن (اوکیت) اسپانیوللر طرفندن، (جیتانو)، انکلیزلر طرفندن (جیپسی) تسمیه اولنمشلردر، که بواسملرك جمله‌سی مصرلی دیمکدر. حتی کندیلری دخی مصرلی اولدقلرینه اینانه‌رق، وبابونسبله افتخار ایده‌رك، (فراعون) ویا (قبطی) تسمیه اولنمغی سورلر. روم ایلی‌یه وروسیه، مجارستان، چهستان، آلمانیا، دانیمارقه، اسوج ونوروج جهتلرینه صوقیلان چنكانه‌لر ایسه بحر خزرك سواحل شمالیه‌سندن کلدکلرندن، اورالرده کائن برمملکته نسبتله (چنكانه) ویا (چیغان) ودانیمارقه ایله اسوج ونوروجده (تاتار) تسمیه اولندقلری کبی، فرانسه‌یه دخی چهستاندن کلدکلرندن، (بوهمیان) یعنی «چهلی» اسمی آلمشلردر. ایتالیانلر ایسه (چینجار) اسمیله تسمیه ایدیورلر. چنكانه‌لرك جمله‌سی درت بش ملیون قدر تخمین اولنمقده‌در. سویلدکلری لسان یاشادقلری ویا کلدکلری محللر السنه‌سندن مستعار برچوق کلمه‌لرله قاریشمش، وهر مملکته‌کی چنكانه‌لرك لسانی آزچوق تغیر ایتمش ایسه‌ده، اساساً ینه برلسان اولوب، هندستان السنه‌سیله وفارسی ایله بك چوق مشابهتی واردر. هرنه‌قدر بولندقلری مملکتك دینیله تدین ایدوب، بعضیسی اسلام، بعضیسی خرستیان ایسه‌ده، اساساً کندیلرینه

مخصوص بعض اعتقادات غریبه‌لری اولوب، هیچ بر دینله متدین دکللردر. غریبلکلری سببیله هر مملکتده محقر اولدقلرندن، ویاخود کندی وطن اصلیلرنده دخی حقارت آلتنده یاشامغه آلیشمش اولدقلرندن، اصلا عزت نفسلری اولمیوب، هر حقارته قاتلانیرلر، وناموس خصوصنده پك مبالاتسز اولدقلری کبی، خرسزلقده وعلی‌الخصوص حیوان خرسزلغنده دخی مهارتلری واردر. اکثریا دمیرجیلکله مشغول اولوب، ماشه، کورك وسائره اعمال وفروخت ایدرلر. کوجبه حالنده یاشایانلری باشلیجه قالبور والك یاپوب، قریلری صاتارلر. آیی ومیمون اویناتمق وآت ومرکب جانبازلغی ارککلرینك وفاله باقمق دخی قاریلرینك جمله مشاغلندندر. عمومیت اوزره اسمر لونلی، قره کوزلی، قره صاچلی، بیاض دیشلی، ضعیف بنیه‌لی وچرکین آدملر ایسه‌ده، ایچلرنده قرال صاچلی ومائی کوزلی اشخاص دخی بولنور. قیزلری میاننده خیلی کوزل وجاذبه‌لیلری وار ایسه‌ده، اکثریا تأهل وتولیددن صکره بردن بره چرکینلشیرلر. چنکانه‌لرك ذکاوت طبیعیه‌لری وعلی الخصوص موسیقی‌یه اولان استعداد وقابلیتلری فوق‌العاده اولوب، کوزل سسلیلری دخی چوقدر. کوجبه حالنده یاشایانلرله بعض یرلرده جمعیتلی بولنانلری لسان اصلیلرینی محافظه ایتمکده ایسه‌لرده، متفرق حالنده بولنانلرینك چوغی مرور زمانله کندی لسانلرینی اونودوب، میانلرنده یاشادقلری اقوامك لسانلریله متکلم بولنیورلر. مع هذا هر لسانی سویلمه‌ده جنسیتلرینی کوسترەجك بر شیوه وصدای مخصوصلری واردر.

چنکل کویی { استانبول بوغازینك آناطولی ساحلنده بولنان قریه‌لردن اولوب، بکلربکی ایله قله‌لی آره‌سنده واقع بر قویك ایچنده واقعدر. ساحل بحرده ودره بوینجه بر طاقم تپه‌لر اتکلرنده بر چوق یالی وکوشکلری حاوی اولوب، هواسی معتدلدر. باغ وباغچه‌لری دخی چوق اولوب، آیواسی مشهوردر. اسکدار متصرفلغنه وآناطولی حصاری دائرهٔ بلدیه‌سنه تابعدر.

چنکیز { (خان) دنیانك اك بیوك جهانکیرلرندن واك مشهور ظالم وخونریزلردن اولوب، مغول طائفه‌سنه منسوبدر. اصل اسمی (تموجین)‌در. ظهوری عالم اسلام ایچون بیوك مصائبدن اولان بو شخص مصر ٤٤٩ تاریخ هجریسنده مغولستانده طوغوب، ابتدای حالنده بر کوچك قبیله‌نك رئیسی ایکن، سائر رؤسای قبائلك بعضیسیله اتفاق وبعضیسنه قارشی حرب ایده‌رك، جنکده‌کی طالعنك یاردیمیله دها بر طاقم یرلر ضبط وکیتدکجه دائرهٔ حکومتنی توسیع ایدوب، ٥٩٩ تاریخ هجریسنده بتون مغولستان وتاتارستان خانلرندن (خاقان) عنوانیله پادشاه طانیله‌رق، قره‌قرومده تخته جلوس ایتمشدر. بو وجهله بتون مغولستانك متبوعی اولدقدن صکره، بو اقوام بدویه‌دن کلیتلی بر عسکر، ودها طوغریسی، بر یغماکران اردوسی تشکیل ایده‌رك، جهانکیرلکه مباشرت ایتمش؛ وابتدا الیوم ترکستان شرقی نامیله معروف اولان خطایی، بعده چینك جهت شمالیه‌سنی وپکین شهرینی ومتعاقباً قوریا مملکتنی ضبط ایلمش؛ وبو وجهله قوت ومکنتنی بر قات دها آرتیردقدن صکره، ٦١٦ده سلطان محمد خوارزمشاهه اعلان حربله، ماوراءالنهر، خوارزم، خراسان، قندهار وملتان جهتلرینی تخریب، اهالیسنی قتل عام، وبخارا، سمرقند، بلخ، هرات کبی بیوك شهرلری خاك ایله یکسان ایتدیکی کبی، مدنیت اسلامیه‌نك آثارندن اولان نیجه معموره‌لری دخی، بر دها کسب عمران ایده‌میه‌جك صورتده، ویرانه‌لره چویرمشدر. شمال غربی‌یه طوغری دخی توسیع فتوحات ایدوب، دشت قپچاغی وقافقاس بلادیله روسیه‌نك قسم جنوبیسنی ضبط، وعسکرینك بر فرقه‌سی رومه یعنی اناطولی‌یه دخول ایله، الکاسنی بحر چیندن بحر سیاهه قدر توسیع ایلمشیدی. ٦٢١ده قره قرومه رجعت ایدوب، ٦٢٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. غایتله خونریز وظالم بر آدم اولوب، اك زیاده تلذذ ایتدیکی شی بیکناه آدملرك واطفال ونسانك دخی قانی دوکمك ایدی. عسکری مجرد اکلنجه ایچون دخی آدم اولدیررلردی، وکندیسی ضبط ایتدیکی یرلرك اکثرنده عموم اهالی‌یی قلیجدن کچیرمك امرینی ویرردی. آلتیوز سنه ظرفنده نیجه امکلرله وجوده کلمش و حتی قبل‌الاسلامکی، اقوام وامدن دخی قالمش اولان نیجه آثار عمرانی، نیجه کتبخانه‌لری، مدرسه‌لری، رصدخانه‌لری، امحا ایلمشدر. علما وحکمای اسلامك اکثر آثار مفیده‌لرینك الیوم مفقود ونایاب اولمسی باشلیجه چنکیز ایله اولاد واحفادینك وبونلرك تحت امرنده اولان مغول

طائفهٔ وحشیه‌سنك ممالك اسلامیه‌ده ایقاع ایتدكلری تخریبات جانسوزك نتیجه‌سیدر. الحاصل چنكیز خانك خروجی عالم اسلام ایچون بیوك بر عقبهٔ مصیبت اولوب، هرنه قدر چوق كچمه‌دن ینه قوت وسلطنت ایادیٔ اسلامه عودت ایتمش ایسه‌ده، مدنیت اسلامیه بر دها باش قالدیره‌مامشدر. واقعا چنكیزك خروجی اثنالرنده بین‌الاسلام فساد احلاق ونفاق وفتنه پك چوغالمش، وبویله بر اضمحلاله دخی كسب استعداد ایلمش ایدی. حتی آل چنكیزك خدمتنده بولنمش اولان بعض مورخین اسلام بو آفتك ظهورینی مسلمانلر ایچون من طرف الله بر تازیانهٔ تربیه عد ایده‌رك، بویله بر خونخوارك مظالم مدهشه‌سنی رضای الهی‌یه توفیق ایتمك درجه‌سنه قدر جرأتلرینی ایلری‌یه سورمكدن اوتانمامشلردر.

چنكیزك جوجی خان، چغتای خان، اوكتاقاآن وتولی خان اسملرله درت اوغلی وار ایدی. بیوكلری اولان جوجی خان دشت قپچاق وروسیه جهتلرینك حاكمی اوندیغی حالده، پدرینك حیاتنده وفات ایتمكله، اوغلی بایدو خان یرینه تعیین اولنمش، وجوجی خانك نسلی بعده قریم خانلرنده تسلسل ایلمشدر. ایكنجی اوغلی چغتای خان اویغور یعنی ماوراءالنهر وخوارزم وتركستان حاكمی اولوب، پدرینك وفاتندن صكره جانشینی اولان برادری اوكتاقاآنه تابع بولنمش، ونسلی بعده اوجهتده بر مدت بالاستقلال حكم سورمشدر. اوچنجیسی اولان اوكتاقاآن چنكیزك ولیعهدی اولوب، بونك وفاتنده قره‌قورومده تخت سلطنته جلوس ایتمش، وبرادر وبرادر زاده‌لرینی بر طرفه حاكم نصب ایدوب، كندیسی مغولستان وچین طرفلرنده طوغریدن طوغری‌یه اجرای حكومت ایلمشدر. بونك وفاتنده زوجه‌سی (توراكینا) خاتون اوچ بچق ییل حكومت سوروب بعده اوغلی كیوك خان جلوس ایلمشدر. چنكیزك دردنجی اوغلی تولی خان پدرینك حیاتنده مصاحبی اولوب، اموال وخزائننه مأمور ایدی. چنكیزك وفاتندن صكره چوق یاشامیوب، ینه اوسنه وفات ایتمكله، كندیسی سلطنت سورمه‌مش ایسه‌ده، مرقوم كیوك خاندن صكره بونك اوغللری منكوقاآن وقبلاقاآن بربرینی متعاقب حكم سورمش، واوچنجی اوغلی مشهور هلاكو خان برادرلرینك امرینه تابع بولنمش ایسه‌ده، اوغلی ابقاخان اعلان استقلال ایتمكله، بونك زماننده دولت چنكیزیه تشعب ایتمش؛ واصل سلطنت تولی خانك نسلنده قالمشدر.

چنكیزیه (آل –) یاخود (دولت چنكیزیه) (آنف الترجمه جهانكیر چنكیز خانك تشكیل ایلدیكی دولت اولوب، اولاد واحفادی كندیسنك مسلكنه تبعیتله، فتح ممالك وتوسیع حدودده دوام ایتدكلرندن، چنكیزك وفاتندن صكره تأسیس كرده‌سی اولان مغول دولتی همان آسیانك بتونتی جامع اولوب، چینك سواحل شرقیه‌سیله هند چینیدن بالطیق دكیزینه، آوروپانك وسطلرینه وآق دكیز سواحلنه‌دك ممتد اولمشدی. چنكیزدن صكره سلطنت سورن اوغلی اوكتاقاآن ایله اونك اوغلی كیوك خانك زماننده وتولی خانك اوغللری منكوقاآن وقبلاقاآنك عهدلرنده مغول دولتی كیتدكجه بیوومكده اولوب، آنجق قبلاقاآنك زماننده ایران وآسیای غربی جهتلرنده توسیع فتوحاته مأمور واهل اسلامه مسلط ایدلمش اولان برادری هلاكو خانك تابعیتی رسمی بر صورتده اولدیغی حالده، بونك اوغلی ابقا خان، هرنه‌قدر جلوسنده قبلاقاآن طرفندن تصدیق اولنمش ایسه‌ده، بعده بسبتون فك ارتباطله، اعلان استقلال ایتمش؛ وبو وجهله دولت چنكیزیه ایكی بیوك شعبه‌یه آیریله‌رق، هلاكو خانك نسلی یعنی دولت ایلخانیه ایران وعراق وشام وخراسان وسائر اوجهتلرده حكم سورمش، وابتدا مراغه‌یی بعده سلطانیه‌یی پایتخت اتخاذ ایلمشدر. بو دولت بعده بر دولت اسلامیه حالنه كچه‌رك، مغول طائفه‌سیله حكمدارلری دین اسلامی قبول ایتمشلردر. قبلاقاآنك نسلی ایسه چین ومغولستان جهتلرنده حكم سوروب، دین وجنسیتلرینی محافظه ایتمشلردی. بو ایكی دولت بو وجهله آیرلدقدن صكره دخی هر بری بر طرفدن توسیع حدود وتزیید قوت ایتمه‌ده دوام ایلمشلردی. كیوك خان ومنكوقاآنك نسللری دعوای سلطنت منازعه‌لرنده محو اولدقلری كبی، جوجی خان ایله چغتای خانك احفادی دخی دشت قپچاقده وماوراء النهرده بر مدت حكومت سورمشلر ایسه‌ده، تزیید قوت وتوسیع حدوده مقتدر اوله‌میوب، دولتلرینك تاریخ عالمده بر كونه اهمیتلری اوله‌مامشدر. چغتای خانك نسلی دیكر ایكی دولت چنكیزیه‌نك حدودی آره‌سنده قالوب، ایكی طرفدن دخی تضییق آلتنده بولندیغی كبی، دشت قپچاقده بولنان

جوجی خان سلاله‌سی دخی روسلرله لهلیلر ومجارلر وسائر آوروپا اقوامی آره‌سنده قالوب، بر بیوك دولت حالنه کچه‌مه‌مش؛ ومع هذا بو سلاله‌نك بقیه‌سی اولان قریم تاتارلری دولت علیهٔ عثمانیه‌یه تابع اولوب، یقین وقتلره کلنجه‌یه قدر اوجهتده حکم سورمش؛ وبرچوق وقت روسیه‌یی تحت جزیه‌لرنده طوتوب، لهلیلرله مجارلره دخی دفعاتله غلبه چالمشلردر. چغتای خان ایله جوجی خانك احفادی دخی وقتیله دین اسلامی قبول ایتمشلردی. هلاکو خان سلاله‌سنك احوالی «ایلخانیه» ماده‌سنده بیان ایدلمش اولدیغندن، شوراده چنکیزك تختنده قالوب مغولستان وچین طرفلرنده حکم سورن شعبهٔ اصلیه ایله چغتای وجوجی سلاله‌لرندن بحث ایده‌جکز. شعبهٔ اصلیه ٥٩٩ تاریخندن ٧٣٤ تاریخنه‌دك ١٣٥ سنه سورمش؛ وبعده بینلرنده تفرقه دوشوب، قوتلری مبدل ضعف اولمغله، چینك (مینغ) سلاله‌سی وبعده مانجولر غالب کله‌رك، مرور زمانله مغولستانی دخی تحت تابعیتلرینه آلمشلردر. بودولتك حکمدارلریله تاریخ جلوسلری بروجه زیردر:

چنکیز خان	٥٥٩
اوکتاقاآن بن چنکیز	٦٢٤
توراکینا خاتون زوجهٔ اوکتا	٦٢٩
کیوك خان بن اوکتا	٦٤٣
منکوقاآن بن تولی بن چنکیز	٦٤٤
قبلاقاآن بن تولی خان	٦٥٧
الجایتوخان بن چنکیم بن قبلا	٦٩٤
کلوك خان بن ترمابلا بن چنکیم	٧٠٧
بیانتو خان بن ترمابلا	٧١١
کویکن خان بن بیانتو	٧٢٠
یسون تیمور بن کالا بن چنکیم	٧٢٣
آسوکپا بن یسون تیمور	٧٢٩
کتوکتو خان بن کلوك خان	٧٣٠
طوپ تیمور بن کلوك خان	٧٣٠
ایله چبه بن کتوکتو خان	٧٣٣
طوغان تیمور بن کتوکتو خان	٧٣٤

چغتای شعبه‌سی ٦٤٠ تاریخندن ٧٧١ تاریخنه یعنی تیمورلنكك ظهورینه‌دك ١٣١ سنه قدر ترکستانده حکم سورمشدر. حکمدارلرینك اسامیسیله تاریخ جلوسلری بروجه زیردر:

چغتای خان بن چنکیز	(برادری اوقتاقاآنه تابع ایدی)
قره‌هلاکو بن موانکان بن چغتای	٦٤٠
یسو منکو بن چغتای	٦٤٥
آرغونه زوجهٔ قره‌هلاکو	٦٥٠
الکو بن بیدار بن چغتای	٦٥٩
مبارك شاه بن قره‌هلاکو	٦٦٥
براق بن یسوتوا بن موانکان	
نیکپی بن ساربان بن چغتای	٦٦٩
توقا تیمور بن کدامی بن	
بوزای بن موانکان	٦٧١
دوا بن براق	
کنجك بن دوا	٧٠٦
تالیکوا بن کدامی	٧٠٨
یسن بغا بن دوا	٧٠٩
کبك بن دوا	
الجکدای بن دوا	٧٢١
دوره تیمور بن دوا	
ترما شیرین بن دوا	
بوزان بن جکان بن دوا	٧٣١
جنکشی بن جکان بن دوا	
یسون تیمور بن بکان بن دوا	
علی سلطان (اوکتاقاآن سلاله‌سندن)	
فولاد بن اوروق تیمور بن دوا	
محمد بن فولاد	
غزان بن یسلور بن اوروق تیمور	٧٣٣
دانشمندجه (اوکتاقاآن احفادندن)	٧٤٧
بیان قولی بن سورکتو بن دوا	
تیمور شاه بن یسون تیمور	
تغلق تیمور بن امیل خواجه بن دوا	
الیاس خواجه بن تغلق تیمور	٧٦٤
هابیل شاه	٧٦٥

جوجی خان سلاله‌سی ٦٣٥ تاریخندن تیمورلنكك خروجنه یعنی ٧٨٥ تاریخلرینه دکین ١٥٠ سنه دشت قپچاقده حکم سورمشدر. حکمدارلرینك اسامیسیله تاریخ جلوسلری بروجه زیردر:

جوجی خان بن چنکیز	(پدری حیاتنده وفات ایتمشدر)
بایدو خان بن جوجی	٦٣٥
سرطاق بن بایدو	٦٥٤
اولاغجی بن بایدو	٦٥٤
برکان بن بایدو	٦٥٥
منکو تیمور بن کورکان بن بایدو	٦٦٤
تودا منکو بن کورکان	٦٧٩
تولابغا بن دارتو بن کورکان	٦٨٦
توقاتقا بن منکو تیمور	٦٩٠
اوزبك بن طغرلجه بن منکو تیمور	٧١١
جانی بك بن اوزبك	٧٤٣
بردی بك بن جانی بك	٧٥٧
اوروس بك (اولاد جوجیدن توقاتمورك احفادندن)	
تقایا بن اوروس	٧٧٨
تیمور ملك بن اوروس	
تقتمش (عن احفاد توقاتیمور بن جوجی)	٧٨٠

اشبو جدولده اسمی کوریلان وکندیسی حکومت سورمین (توقاتمر) بر جوجینك احفادندن آیریجه بر سلاله تیمور وقعه‌سندن صکره دخی قریم وقزاق جهتلرنده حکم فرما اولوب، بونلر قریم خانلری اسمیله معروفدرلر. بو اسمه مراجعت بیوریله.

چنيس { (Cenis) آلپ سلسله‌سنه منسوب اوله‌رق فرانسه ایله ایتالیا آره‌سنده بر طاغدر، كه اڭ يوكسك ذروه‌لرى ۳۵۰۰ متره ارتفاعنده اولوب، تشكيل ايتديكى بوغازدن برجاده چكر، وآلتندن ۱۲۲۰۰ متره طولنده برتونل آچيله‌رق، دمير يول چكيلمشدر.

چوبان { (امير ــ سلدوز) سلالهٔ چنكيزيه‌نڭ ايلخانيان شعبه‌سندن غازان خان والجايتو خانڭ امراسندن اولوب، بعده سلطان ابوسعيدڭ جلوسنده، بونڭ حداثت سنى حسبيله، نائب حكومت واميرالامرا اولمشيدى. بغداد حاكمى بولنان شيخ حسن ايلكانى‌يه تزويج ايتمش اولديغى (بغداد خاتون) اسمنده غايتله حسنى وعاقله برقيزى وار ايدى. بعده سلطان ابوسعيد بغداد خاتونڭ حسن وجمالنى خبر آلمغله، غياباً عاشق اولوب، صاحب ترجمه‌يه مرقومه‌يى قوجه‌سندن آيره‌رق كنديسنه تزويجنى تكليف، وبو تكليفنده اصرار ايتمكله، امير چوبان رضا ويرميوب، بوندن طولايى بينلرنده حاصل اولان خصومت اوزرينه، خراسانه قاچمش؛ واوراده اوغلى اميردمشقڭ سلطانيه‌ده ابوسعيد طرفندن قتل اولنديغى خبر آلنجه، اخذثار ايچون عسكرسوق ايتمش ايسه‌ده، ريده اثناى حربده عسكر كنديسنى تركله، ابوسعيدڭ عسكرينه التحاق ايتديكندن، امير چوبان فراره مجبور اولوب، ملوك كرتدن غياث‌الدين محمده التجا ايتمش ايسه‌ده، بو ذات قاعدهٔ مهماننوازى‌يه رعايت ايتميه‌رك، ۷۲۸ تاريخنده كنديسنى اوغلى (هلوخان) له برابر هراتده قتل، ونعشلرينى سلطان ابوسعيده ارسال ايلمشدر. ابوسعيد طرفندن شيخ حسن ايلكانى‌يه جبراً تطليق ايتديريله‌رك، تزوج ايدلمش اولان بغداد خاتونڭ سعيبله، جنازه‌لرى مكهٔ مكرمه‌يه كوندريله‌رك، حجاجڭ اوكنده نمازلرى قيلندقدن صكره، مدينهٔ منوره‌يه نقل ايله، بقيعده دفن ايدلمشدر. ديندار وصاحب خيرات برامير اولوب، مكهٔ مكرمه‌يه اوزاقدن برصو دخى كتيرمشيدى. مذكور (امير دمشق) و(هلو خان) ايله (بغداد خاتون) دن بشقه اميرحسن، محمود، تيمور تاش، سيور خان وياغى باستى اسملريله ۵ كه جمعاً ۸ اولادى وار ايدى. الجايتو خانڭ (ساتى بك) و(دولندى) اسملرنده ايكى قيزينى تزوج ايدوب، سيورخان ايله هلوخان بونلردن دنيايه كلمشيدى.

چوبان آطه‌سى { (Casos) جزاير بحر سفيددن ردوس سنجاغنه ملحق بر قضا تشكيل ايدن وكريد ايله كرپه آره‌سنده واقع اولان (قاشوط) آطه‌سنڭ نام ديكريدر. [«قاشوط» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

چوبانكراى { قريم خانلرندن محمد كراى خان ثالث زماننده ۱۰۳۲ تاريخنده نورالدين منصبنه نصب اولنمش امرادن اولوب، فتح كراى خانڭ اوغلى چكنمك ايستمش ايسه‌ده، اصل سلالهٔ خاناندن اوليوب، فتحكر ايڭ لهستانده سبى ايتمش اولديغى بر بويار قيزيله بونى مملكتنه اعاده‌يه مأمور اولان حاجى احمد اسمنده بر تاتارڭ اختلاط غيرمشروعندن متولد مصطفى اسمنده بر ولدزنا اولديغى حالده، چوجق ايكن پدرى طرفندن اخفا اولنه‌رق، بعده چوبان اولمش؛ وفتحكرايڭ وفاتندن صكره ميدانه چيقوب، (قول بولدى) و(چول بولدى) اسملريله مسمى اولان ايكى اوغليله برابر قريم خانلرى خاندانه قاريشمش؛ وكنديسى (دولتكراى) نامنى آلديغى كبى اوغللرينه دخى (فتحكراى) و(عادلكراى) اسملرينى ويرمشدر. بونلرڭ ايكنجيسى خانلق مسندينه دخى چيقمشدر. چوبانكرايڭ نسلى (چوبانكراى زاده‌لر) ديمكله مشهوردر.

چوبانلر چايى { قسطمونى ولايتنڭ سينوب سنجاق وقضاسنده برنهردر، كه (الفار) طاغندن نبعان ايدن ايكى دره‌دن بالتشكل، شمال شرقى‌يه طوغرى جريانله، سينوبڭ ۸ كومتره جوبنده قره دڭيزه دوكيلور. مجراسى تقريباً ۵۰ كيلومتره طولنده‌در.

چوبانيان { آنفاً الترجمه امير چوبان احفاديدنڭ سلطان ابو سعيدڭ وفاتندن صكره آذربيجان واران وديار بكر جهتلرنده تأسيس ايتدكلرى دولت اولوب، اصل حكومت سورن چوبانيلر مادهٔ آنفه‌ده ذكر اولنان امير تيمور تاش بن چوبانڭ اوغللرى (امير شيخ حسن) ايله (ملك اشرف) در. امير چوبانڭ قتلندن صكره صاغ قالان اوغللرندن ديار روم واليسى بولنان تيمور تاش مصره، وخراسان واليسى بولنان امير حسن خوارزمه فرار ايدوب، اوراده قتل اولندقلرى كبى، كورجستان واليسى بولنان امير محمود دخى سلطان ابو سعيدڭ عسكرى طرفندن اخذ، وتبريزده قتل اولنمش؛

وسیورخان ایله (یاغی باستی) دخی کاه فرار وکاه اختفا ایله ۱۷ سنه یاشادقدن صکره، برنجیسی شیخ حسن ایلکانی، ودیکری یکنی ملك اشرف طرفندن قتل اولنمشدر. مذکور امیر شیخ حسن بن تیمور تاش ایسه سلطان ابو سعیدك وفاتندن صکره ۷۳۹ تاریخنده آذربیجان ودیاربکر جهتلرنده تفرد ایدوب، بغداد حاکمی شیخ حسن ایلکانی ایله برقاچ کره محاربه ایده‌رك، واکثرنده غالب کله‌رك، درت بچق سنه اجرای حکومتدن صکره، ۷٤٤ تاریخنده وفات ایدوب، برادری ملك اشرف جانشینی اولمش؛ وبو دخی ۷۵۷ تاریخنه‌دك ۱۳ سنه حکومت سوروب، تبعه‌سی حقنده پك چوق ظلم واعتسافی اعتیاد ایله، ماللرینی غصب ایتدیکندن، جوجی خان سلاله‌سندن دشت قپچاقده حکومت سورن جانی بك تاریخ مذکورده یوز بیك تاتار عسکریله دربندن کچه‌رك، ایتدیکی محاربه‌ده کندیسنی قتل، واموال وخزاینی ضبط ایلمش؛ وبونکله چوبانیانك حکومتی ختام بولمشدر. امیر دمشق بن چوبانك دخی (دلشاد خاتون) اسمیله بر قیزی وار ایدی، که سلطان ابو سعید طرفندن تزوج اولنه‌رق، بونك وفاتندن صکره شیخ حسن ایلکانی‌یه وارمش؛ وسلطان اویس بهادرك والده‌سی اولمشدر.

چوپین { [«بهرام چوبین» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چود { (Tchoudes) روسیه‌نك شمال جهتلرنده وبحر منجمد شمالی ایله بالطیق دکیزی سواحلنده ساکن اولان اقوام تورانیه‌یه ویریلن اسمدر. [«فینوآ» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چوداد رودریغو { (Ciudad Rodrigo) اسپانیانك (سالامانقه) ایالتنده وسالامانقه‌نك ۸۶ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق پورتکیز حدودی قربنده بر قصبه اولوب، ۵۷۳۰ اهالیسی، آغوده نهری اوزرنده بر متین کوپریسی، قلعه‌سی ودباغخانه‌لری واردر.

چوداد ریال { (Ciudad Real) اسپانیانك یکی قستیله خطه‌سنده ومادریدك ۱۶۰ کیلومتره جنوبنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ۹۰۰۰ اهالیسی، کوزل بر میدانی، متعدد کلیساسی، بیوك بر خسته خانه‌سی، منسوجات وغانت فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری ومیوه وشراب تجارتی واردر. — چوداد ریال ایالتی شمالاً تولده (طلیطله) و وقونقه، شرقاً البسیطه، جنوباً جیان وقرطبه، غرباً دخی ویلانوئوه ایالتلریله محاط اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۹۶۰۷ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۷۰ ٦٤۲ کشیدر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه اولوب، غوآدیانه (وادی‌یانه) ایرماغی ایالتی شق وسقی ایدیور. طوپراغی منبت ومحصولدار اولوب، اوزوم ومیوه‌لری دخی چوقدر. مادریددن کلن ایکی دمیر یول خطی بو ایالتی شق وبریسی درون ایالتده ایکی‌یه تشعب ایده‌رك، اسپانیانك جنوب شرقی وغربی سواحلیله پورتکیزه طوغری ممتد اولورلر. — بو اسمله آمریقای وسطینك (غوآتماله) مملکتنده دخی بر قصبه اولوب، ٤۰۰۰ اهالیسی واردر.

چودادله { (Ciudadela, Jemma) ونام دیکرله جه اسپانیانك مینورقه آطه‌سنده بر قصبه اولوب، آطه‌نك ساحل غربیسنده و (ماهون) ك ۳۵ کیلومتره شمال غربیسنده واقعدر. ۷۳۰۰ اهالیسی، لیمانی، قلعه‌سی، اسکی بر کلیساسی وطار سوقاقلری واردر. عربلر طرفندن تأسیس اولنه‌رق، حکومت اسلامیه زماننده جزیره‌نك مرکزی ایدی.

چوداد ویقتوریا { (Ciudad Victoria) مکسیقه‌ده (تاماولیپه) جمهوریتنك مرکزی بر قصبه اولوب، ۲٤۵ عرض شمالیده واقع و ٦۱٦۵ اهالیی جامعدر.

چودی { (Tschudi) اسویچره‌نك اك مشهور مورخلرندن اولوب، مملکت مذکوره‌نك ۱۰۰۰ تاریخ میلادیسندن ۱٤۷۰ تاریخنه‌دك مکمل بر تاریخنی یازمش، ودیکر بعض آثار دخی براقمشدر. ۱۵۰۵ ده طوغوب، ۱۵۷۲ ده وفات ایتمشدر.

چورچیل { (Churchill) انکلتره‌نك اك مشهور شعراسندن اولوب، ۱۷۳۱ ده (وستمینستر) ده طوغمش، و ۱۷٦٤ ده وفات ایتمشدر. هزلیات وهجوه مائل اولوب، سرسریانه بر عمر سورمشدر.

چورق صو { آناطولینك منتهای شرق شمالیسنده بر ایرماقدر، که ارضروم ولایتنده وارضروم شهرینك شمالنده واقع

کول طاغـندن نبعانله، ابتدا غربه طوغری آقه‌رق، وبعده شماله دونه‌رك، بایبورد قصبه‌سی ایچندن کچدکدن صکره، شرقه طوغری دونه‌رك، منبعنه تقرب ایدر، واسپیرك یانندن کچدکدن صکره، شمال شرقی‌یه طوغری دونر، وروسیه حدودینه قدر بو استقامتده آقدقدن صکره، روسیه طوپراغنده غرب شمالی‌یه وبعده غربه طـوغری جریانله، (کونیه)نك ایچندن بعدالمرور، باطـومك جهت جنوبیه‌سـنده قره‌دکیزه دوکیلور. مجراسـنه صاغ و صولندن بر طاقم دره‌لر دوکیلور. پك طولاشیقلی اولان مجراسی تقریباً وتخمیناً ۳۸۰ کیلومتره طولنده اولوب، ۳۰۰ کیلومتره‌لکی ممالك عثمانیه‌ده و ۸۰ کیلومتره‌لکی‌ده روسیه‌نك ضبطنده‌کی یرلرده‌در. وادیسی خیلی منبت ومحصولداردر.

چورلی { ادرنه ولایتنك تکفور طاغی سنجاـ غنده، تکفور طاغنك ۳۲ کیلومتره شرق شمالیسنده ودرسعادتك ۱۰۰ کیلومتره غربنده اوله‌رق دمیر یول خطی قربنـده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، اکثری مسلم اولمق اوزره، ۵۰۰۰ قدر اهالیسی، رشـدیه مکتبی، رومله مخصـوص اعدادیه‌سی واولدقجه تجارتی واردر. یاننده بر کوچك چای آقوب، مرمره‌یه دوکیلور. — چورلی قضاسی غرب جنوبی جهتندن نفس تکفور طاغی قضاسیله، جنوباً مرمره دکیزیله، شرقاً چتالجه سنجاغیله، شمال غربی جهتندن دخی قرق کلیسا سنجاغنك ویزه ولوله برغوس قضـالریله محاط ومحدوددر. اهالیسی تخمیناً ۳۵۰۰۰ کشی اولوب، قسم اعظمی مسلم وقصوری رومدر. مرکـز قضـاده ۵۰۰ قدر ارمنی دخی واردر. اراضیسی کوچك طاغ وتپه‌لرله دوز یرلردن عبارت اولوب، طوپراغی منبت اولمغـله، زراعتك مهمل بر حالده بولنمسیله برابر، خیلی مقدار حبوبات وسائره ایله اوزوم حاصل اولور.

چورلیلی علی پاشا { سلطان احمد خان ثالث دورنده مسند صدارتی احراز ایتمش وزرای دولت عثمانیه‌دن اولوب، چورلیده دنیایه کلمشدر. سن رشده واصل اولدقدن صکره، رجالدن قره بیرام آغانك همتیله درسـعادتده کتیریله‌رك، سرای همایونه دخـول ایتمش؛ وذکاوت واستعداد طبیعیسی حسبیله، سلطان مصطفی خان ثانی زماننده سلحـدار حضرت پادشاهی اولمش ایدی. ۱۱۱۵ تاریخنده، ادرنه حادثه‌سی صره‌سنده، رتبهٔ وزارتله تبجیل اولنـه‌رق، سلطان احمد خان ثالثك جلوسـندن صکره، درسعادته عودت همایون وقوعنده، قائممقـام نامیله ادرنه‌ده قالوب، بعض امور جسیمه‌نك تمشیت وتسویه‌سنه مأمور اولمشیدی. سنهٔ مذکوره‌ده حلب والیلکنـه نصب اولنمق اوزره، درسعادته جلب اولندیغی حالده، داماد حسن پاشا یرینه‌رکاب همایون قائممقاملغنه، و۱۱۱۶ده طرابلس غرب ایالتنه نصب اولنـه‌رق، ینه اوسنه درسعادته جلبـله، قبه نشین، و۱۱۱۷ محرمنـده ثانیاً رکاب همایون قائممقـامی اولمش؛ و۱۱۱۸ محرمنده مسند صدارته تعیینله برابر مرحوم سلطـان مصطفی خانك کریمه‌سنی‌دخی تزوجله شرف مصاهرته نائل‌اولمشدی. ٤ سنه‌یی متجاوز مدت امور دولتی حسن اداره وکمال عدالت و حقـانیتله رؤیت مصالح ایتدکدن صکره، ۱۱۲۲ده بدخواهلرینك غمز ونفـاقیله عزل، وکفه ایالتنه نصب اولنه‌رق، قپوسی خفیـله برابر عزیمتی استعجـال اولنمش؛ وکمی‌یه بینـدکدن صکره مدللی‌یه کیتمك امرینی آلوب، اورایه وصولنده قتل ایدلمشدر. وفاتنده‌قرق یاشنی آنجق تجاوز ایتمشیدی. عاقل ومدبر وعادل برذات اولوب، خیرات وحسـناته میلی زیاده ایدی. حلبده جامع کبیر داخلنـده بولنان حضرت زکریا (عم)ك تربه‌سـنی مجدداً بنا ایتدیرمش اولدیغی کبی، درسعادتده اسکی علی پاشا قربنده حرقهٔ شریف حضرت نبوی یی‌محارسه ایچون کارکیر حجرات وعمارت وچشمه یاپدیرمش، وپارمق قپو قربنده اسکی سیمکشخانه محلنده‌بیوك بر جامع شریف ودارالحدیث وعمارت وکتبخانه وترسانه ساحلنده‌ده برجامع وحمام وشادروان وبرقاچ چشمه ایله دها نیجه خیرات وجوده کتیرمشدر. سر مقطـوعی پارمق قپوده‌کی جامعی حولیسنده مدفوندر.

چورلیلی کتخداسی { [«ابراهیم پاشا (کتخدا)» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چورم { انقره ولایتنك یوزغاد سنجاغنده قضا مرکزی برقصبـه اولوب، یوزغادك ۷۳ کیلومتره شمالنده واسکله‌سی اولان صامسـونك ۱۵۰ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق، یشـیل ایرماق تابعـلرندن چکرك نهرینه دوکیلـور برچایك اوزرنده واقعـدر. تخمیناً ۶۰۰۰ اهالیسی اولوب،

كوزل وواسع بر اووه‌ده مؤسس ايسه‌ده، نظافت
قاعده‌لرينه عدم رعايتدن طولايى هواسى آغيرجه‌در.
اسكى برقصبه اولوب، اسم قديمى (تاويوم Tavium) در.
مقدما سنجاق مركزى ايدى. — چورم قضاسى ولايت
وسنجاغنك منتهاى شرق شماليسنده واقع اولوب،
بوداق اوزى خطه‌سنك قسم غربيسندن عبارتدر.
قزيل ايرماق قضانك شمال غربى حدودينى تشكيل
ايديورسه‌ده، اراضيسنك قسم اعظمى بو ايرماغك
واديسندن يوكسكجه برطاغله آيرلمش اولوب، يشيل
ايرماق حوضه‌سى داخلنده بولنيور؛ ودرون قضاده
نبعان ايدن برقاج چاى جمع اولنه‌رق، يشيل ايرماق
تابعلرندن چكرك نهرينه دوكيلور. طوپراغى اولدقجه
منبت اولوب، ذخاير متنوعه ايله ميوه وسبزه‌لرك
انواعى حاصل اولور. مرعالرى دخى چوقدر. قضانك
مقدار اهاليسى اوتوز بيكه قريب اولوب، جمله‌سى
مسلمدر.

چوروك صو { خداوندكار ولايتنك قره حصار سنجاغنده وولايتك
منتهاى جنوب غربيسنده اوله‌رق قونيه ايله آيدين
ولايتلرينك حدودى قربنده بركول اولوب، شرقدن
غربه اولان طولى ۳۰ كيلومترويه قريب اولديغى
حالده، عرض اعظمى ٥ كيلومتره‌دن دوندر.

چوسه { (Tseu - Ssé) چين حكماسندن اولوب، مشهور قونفوچيوسك
تورونيدر. قبل الميلاد ٥١٥ تاريخلرنده طوغوب،
٤٥٣ تاريخلرنده وفات ايتمشدر. حكمت واخلاقه
متعلق بر چوق كتابلر يازوب، اك مشهورى (چونغ
يونغ) عنوانلى اثريدر، كه آوروپانك اكثر لسانلرينه
ترجمه، ومتنى دخى طبع ونشر اولنمشدر.

چوسيما { (Tsou - Sima) جاپونيانك برجزيره وايالتى اولوب، قوريا بوغازنده
واقعدر. طولى ۸۰ كيلومترو اولوب، مركزى (فوچيو)
شهريدر.

چوقچى { (Tchouktchis) سيبريانك منتهاى شمال شرقيسنده ساكن برقوم
اولوب، ٦٠٠٠ قدر نفوسدن عبارت اولدقلرى
حالده، آوجيلق وبالقجيلقله تعيش ايدرلر. برطرفدن
آمريقانك منتهاى شمالنده بولنان اسكيمولرله وبرطرفدن
دخى سيبريا‌ده‌كى اقوام تورانيه ايله مناسبت ومشا-
بهتلرى اولوب، اسكيمولرله اقوام تورانيه زمره‌سى
آره‌سنده برواسطهٔ ارتباط حكمنده بولندقلرى
مظنوندر.

چولى { (ميرزا محمد) معين الدين شاهرخك اوغلى وتيمورلنكك تورونى اولوب،
پدرينك حياتنده ۸٤۸ تاريخنده وفات ايتمشدر.

چونكش { دياربكر ولايتنده ارغنى معدنى سنجاغنك چرميك قضاسنه تابع
برناحيه اولوب، ۲۸ قريه‌دن مركبدر.

چوواش { (Tchouvaches) روسيه‌نك شرق جهتنده ساكن اقوام تورا-
نيه‌دن اولوب، ۳۹۰۰۰۰ قدر نفوسدن عبارت
اولدقلرى حالده، نيژنى‌نووو غورود، قزان واورنبورغ
ايالتلرنده بولنيورلر. قرن سابقده خرستيانلغى قبول
ايدوب، زراعت وآوجيلقله ياشيورلر. اقوام تورانيه
زمره‌سنك فينوآ ياخود ترك طاقمنه منسوبدرلر.

چه { ياخود چهلى (Tchèques) سلاو اقوامندن برقوم اولوب، آوستريانك منتهاى غرب
شماليسنده واقع چهستان ونام ديكرله بوهميا خطه-
سنده ساكن بولنيورلر. بونلر عن‌اصل ويستوله
ايرماغى منابعنده بولنوب، بشنجى قرن ميلاديده
بوهميايه هجرتله، اوراده يرلشمشلردر. مقدارلرى
۳ مليوندن زياده اولوب، مليونه قريب آلمانلرله
برلكده ياشايورلر. قتوليك مذهبنه تابع اولوب،
كنديلرينه مخصوص لسانله متكلمدرلر. لسانلرينك
لهجه، روسجه وصربجه ايله مناسبت ومشابهتى وار
ايسه‌ده، آيريجه برلسان تشكيل ايدوب، ادبيات
مخصوصه‌سى واردر. چهليلر لاتين حروفنى استعمال
ايدرلر. بونلر يقين وقته كلنجه‌يه قدر حيوانلريله
برلكده اوله‌رق آخورلرده وكوبره‌ده ياشايوب پك
كرى برحالده بولندقلرى حالده، بوصوك زمانلرده
طريق ترقيده ديوخطوه‌لريله يورويه‌رك، خيلى تمدن
ايتمش؛ وادبيات مليه‌لرينى ايلرى‌يه كوتوروب،
وطنداشلرى اولان آلمانلرله ادعاى رقابته كيريشمشلردر.

چهارشنبه { طربزون ولايتنك جانيك سنجاغنده وصامسونك ٤٠ كيلومترو
شرق جنوبيسنده اوله‌رق يشيل ايرماغك ايكى ساحلنده
واقع قضا مركزى برقصبه اولوب، ٦٠٠٠ قدر
اهاليسى، ۷ جامع شريفى، ٥ مدرسه‌سى، ۱ رشديه
و٤ ابتدائى ايله برر روم وارمنى مكتبلرى، بر بيوك

صودکرمنی، برطاقم منتظم یکی ابنیه‌سی وخیلی ایشلك تجارتی واردر. یشیل ایرماقده آولنان بالیقدن حاویار اعمال واخراج اولنور — چهارشنبه قضاسی غرباً نفس صامسون وشرقاً ترمه قضالریله محدود ومحاط اولوب، یشیل ایرماق وادیسنك قسم اسفلندن عبارتدر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه اولوب، طوپراغی پك منبت اولمغله، ذخایر متنوعه ایله میوه و سبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. اك زیاده اخراج ایتدیکی محصولات مصر ایله چاوداردر. توتون وکتن وسائره دخی حاصل اولور. طاغلرنده برقاج اورمان بولنوب، ترسانهٔ عامره ایچون وتجارت ایچون خیلی کراسته ایندیریلیر. قضا ٢٦١ قریه‌دن مرکب اولوب، ٦٠٦٠٠ اهالیسی واردر. که مرکزده بولنان برمقدار ارمنی ورومدن ماعداسی کاملاً مسلمدر. چرکس مهاجرلرینك برخیلیسی بو قضاده اسکان ایدلمکله، سائر یرلردن زیاده کثرتلی بولنیورلر. درون قضاده ٢٥٠ جوامع ومساجد، ٢٨٠ مکاتب صبیان و٣٢ تکیه موجوددر.

چهارشنبه { قسطمونی ولایتنده بولی سنجاغنك بارطین قضاسنده وفیلیاس چایی قربنده بیوجك برقریه اولوب، مقدما ناحیه مرکزی اولدیغی حالده، اخیراً حمیدیه نامیله قضا مرکزی اولمشدر.

چهارشنبه { استانبولده سلطان سلیم ایله فاتح آره‌سنده بیوك برمحله اولوب، چهارشنبه کونلری قوریلان پازار مناسبتیله بو اسمله تسمیه اولنمشدر.

چهستان { (Bohème) آوستریا ومجارستان دولتنك بیوك ایالاتندن برخطه اولوب، دولت مشار الیهانك منتهای غرب شمالیسنده واقعدر.

موقع وحدود مساحه‌سی. — چهستان خطه‌سی غیر منتظم برمربع شکلنده اولوب، کوشه‌لری شرق وغرب وشمال وجنوبه متوجهدر. جنوباً یوقاری آوستریا، شرق جنوبی جهتندن آشاغی آوستریا، وموراویا خطه‌لریله، شرق شمالی جهتندن پروسیه‌نك سیلزیا خطه‌سیله، غرب شمالی جهتندن صاقسه قراللغیله، غرب جنوبی جهتندن دخی باویره قراللغیله محاط ومحدوددر. خط حدودی دائراً مادراً ١١٠٠ کیلومتره طولنده اولوب، آلمانیا ممالکندن یعنی پروسیه وصاقسه وباویره‌دن برصره طاغلرله آیرلمشدر. ٤٨°٣٠′ ایله ٥١° عرض شمالی و ١٠° ایله ١١°٣٠′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٥١٩٥٦ مربع کیلومتره‌در.

شکل طبیعیسی، جبال وانهاری. — چهستان عمومیت اوزره دوز بریر اولوب، یالکز حدود شمالیه وغربیه‌سی بوینجه برصره طاغلر وایچ طرفلرنده دخی بعض منفرد طاغلر وبرطاقم تپه صره‌لری واردر. سیلزیا حدودنده ممتد اولان (ریزن کبیرکه) طاغلرینك اك یوکسکی اولوب، اك مرتفع ذروه‌سی ١٦٠١ متره ارتفاعنده‌در. بوطاغك ذروه‌لری سیرك اولوب، سائر طرفلری آلچق اولدیغی حالده، اورمانلرله وآشاغی جهتلری چایرلرله مستوردر. صاقسه حدودنده‌کی (ارز کبیرکه) سلسله‌سنك ارتفاع وسطیسی ٧٠٠ متره‌دن زیاده دکلدر. آنجق منتهای غربنده اولان (اسپیچبرغ) طاغنك ١١٠٧ متره ارتفاعی واردر. باویره حدودنده‌کی (بوهمر والد) یعنی چهستان اورمانی باویره جهتندن میلانلی واورمانله مستور اولدیغی حالده، چهستان جهتندن صربدر. بونك ارتفاع وسطیسی ١٠٠٠ متره اولوب، اك یوکسك ذروه‌سی اولان (آربر) طاغنك ١٤٧١ متره ارتفاعی واردر. موراویا حدودنده‌کی (مهریشه کبیرکه) سلسله‌سی بر تپه‌لر صره‌سندن عبارت اولدیغی کبی، داخلده‌کی منفرد طاغلر دخی بوحالده اولوب، ارتفاعلری پك آزدر.

یوقاریکی تعریفدن آکلاشلدیغی اوزره، چهستانك طاغلری شمال وغرب جهتنده اولدیغی حالده، اراضیسنك ارتفاعی بونك عکسنه اولوب، نفس آوستریا وموراویادن برتقسیم میاه خطیله آیریله‌رق، بالطیق دکیزی مائله‌سنه تابع وآلمانیانك انهار عظیمه‌سندن (البه) ایرماغی حوضه‌سنه داخلدر. میاه جاریه‌سی پك چوق اولوب، جنوب ایله جنوب شرقی وغربی جهتلرندن اینن چایلر باشلیجه اوچ نهر تشکیل ایدیور. بونلرك اك بیوکی (مولداو) نهریدر، که چهستانك منتهای جنوبندن شماله طوغری آقه‌رق، صاغ وصولدن برچوق چایلر آله‌رق، پراغه‌نك ایچندن یچدکدن صکره، (البه) ایله برلشیر. ایکنجیسی (البه) نهریدر که موراویا حدودندن و(ریزنکبیرکه) سلسله‌سندن اینن چایلردن بالتشکل، غربه وبعده غرب شمالی یه طوغری آقار.

اوچنجیسی دخی (لاؤن) نهریدر، که حدود غربیه‌دن کله‌رك، شرقه طوغری جریان ایله، مولداوك ملتقا-سندن آشاغی (البه) یه قاریشیر. بو وجهله تشکل، وبتون چهستان صولرینی جمع ایدن (البه) ایرماغی (ریزنکبیرکه) ایله (ارزنکبیرکه) سلسله‌لری آره‌سنده بربوغازدن بالمرور، آلمانیایه داخل اولور. مذکور اوج نهرك تابعلرندن بعض انهار خیلی بیوك اولوب، بونلرك باشلیجه‌لری: باویره حدودندن کلن صولری جمع ایله شرق شمالی‌یه طوغری آقه‌رق (مولداو) نهرینه دوکیلن (براو)، ینه (مولداو)ه تابع (وولداو) و(وولتاوه)، کذلك (مولداو)ه شرق جهتندن کلن (صاقساوه) وسائره‌در.

چهستانده برچوق کوللر دخی وار ایسه‌ده، جمله-سی کوچك اولوب، ذکره شایان یوقدر.

اقلیم وهواسی، محصولات وحیوانات ومنابع ثروتی. —— چهستانك هواسی پك مختلف اولوب، مرکزنده‌وجنوب شرقی‌جهتنده معتدل اولدیغی‌حالده، غرب وشمال جهتلرنده اورمانلرله مستور طاغلرك هوایه‌تأثیری واردر. باویرده‌ده صیجاق نهایت‌سانتیغراد حسابیله ۳۰ درجه‌یه قدر چیقار، وصوئوق تحت-الصفر ۲۰ درکه‌یه قدر اینر. اك زیاده اسن روزکار کون طوغیسی وایکنجی درجه‌ده باطی لدوسیدر. شرق وشرق شمالی جهتندن اسن روزکار دائما یاغمورلی اولوب، شمال وغرب شمالی وجنوبی روز-کارلری ایسه قورودور. حد وسطی اوزره سنه‌ده ۹۰ کون یاغمور یاغار.

طوپراغی پك‌منبت وزراعت ایلری اولوب، خالی اراضیسی آنجق یوزده درت نسبتنده‌در. محصولاتی مملکتی اداره ایتدکدن صکره خیلی مقدار ذخائر ومیوه‌دخی اخراج اولنور. اراضیسنك تقریباً یوزده ۲۹ ی اورمان، یوزده ۲۰ سی مرعی ویوزده ۴۷ سی مزروعدر. میوه وسبزه‌لری چوق اولوب، باغلری آزدر؛ یالکز مثلیك و چرنوسك شرابی مشهوردر. اهالیسی آلمان اولان یرلرده شربتچی اوتی وریزنکبیرکه جهتنده کنویر کثرت اوزره اولوب، پنجار زراعتی دخی کوندن کونه توسع ایتمکده‌در. مملکتك اك بیوك منبع ثروتی کراسته‌در.

حیواناتدن اك زیاده قیون، آت، قاز وسائر طیور یتیشدیریلوب، آریلری دخی چوقدر. کوللرده خیلی مقدار بالیق چیقار.

معدنلری پك چوق اولوب، وقتیله چهستانه کومش وآلتون منبعی نظریله باقیلیردی. شمدیکی حالده، اك کثرتلی معدنلری کومش وقلای اولوب، قورشون، کور وسائر معدنلری دخی بولدر. ابنیه ودکرمن طاشلریله مرمری وچینی اعماله‌یارار طوپراغی دخی چوقدر. میاه معدنیه‌سی پك کثرتلی اولوب، سدلیج وقارلسباد بوجمله‌دندر.

اهالیسی، جنسیت‌ولسان ومذهبلری. —— چهستانك اهالیسی ٥ ١٤٠ ٥٠٠ عددنده اولوب، بهرمربع کیلومتره‌باشنه تقریباً ١٠٠ کشی دوشیور. بووجهله چهستان وسعت اراضیسنه نسبتله آوستریا ومجارستانك‌اك مسکون یریدر. اهالئ مذکوره‌نك ۳ ملیوندن زیاده‌سی چهلی یعنی اسلاو و ۲ ملیونی آلماندر. بونلرك قسم کلیسی قتولیك اولوب، ١٠٠ ٠٠٠ قدری یهودی و ٩١ ٠٠٠ ی پروتستاندر. آلمانلر چهلیلرله قاریشیق اولوب، یالکز (تابور) ایالتنده آلمان‌یوقدر، وشمال غربی کوشه‌سنده‌کی اوج ایالت صرف آلمان اهالی ایله مسکوندر.

تقسیماتی، باشلیجه شهر وقصبه‌لری. —— چهستان اداره‌جه ٨٩ قضایه منقسم اولوب، بونلر مقدما ١٣ سنجاق تشکیل ایتدکلری حالده، ١٨٦٧ ده سنجاقلر لغو اولنه‌رق، قضالر طوغریدن طوغری‌یه مرکزدن اداره اولنیور.

چهستانك مرکزی اولان پراغه‌دن بشقه بیوك شهری اولمیوب، جمعاً ١٥٤ شهر وقصبه‌سی، ٢٢٣ بیوك قریه‌سی و ١٢ ٢٧٤ کویی واردر. بونلر ٦٢٤٨ ناحیه‌یه ویا دوائر بلدیه‌یه منقسمدر. باشلیجه شهر وقصبه‌لریله مقدار نفوسلری بروجه‌زیردر:

پراغه	٢٢٣ ٠٠٠	اکر	١٣ ٤٠٠
		قوتنبرغ	١٢ ٨٠٠
پیلسن	٢٣ ٧٠٠	قلادنو	١١ ٠٠٠
اریخنبرغ	٢٢ ٤٠٠	آوسیغ	١٠ ٩٥٠
بودوایس	١٧ ٥٠٠	توپلیج	١٠ ٢٠٠
وارنسدورف	١٤ ٤٠٠	لایتمریج	١٠ ٠٠٠

رومبرغ، شونلینده، هایده، توړناو قصبه‌لری دخی فابریقه‌لریله مشهوردر.

معارف وصنایع وتجارتی. —— پراغه اسکیدن بری آوروپانك مراکز معارفندن معدود اولوب، مشهور

دارالفنونی وسائر مکاتب عالیه‌سی بولنمش ایسه‌ده، بونلرده اوته‌دن بری آلمان لسانده تدریس وتدرس اولنمقده، وچهلیلر ایسه حقیر ومبتذل برحالده‌یاشایوب، کندی لسان وجنسیتلرینی ستر وکتم ایتمکده ایکن، اخیراً ایچلرنده ظهور ایدن بعض شعرا وعلمانک تشویق وتهییجیله حسیات ملیه‌لری غلیانه کلوب، کندی لسانلرنده مکمل ادبیات پیدا اولمش؛ ودار-الفنون ایله مکاتب عالیه‌ده چه لسانی آلمان لسانیله رقابت ایتمک درجه‌سنه کلدیکی کبی، کوچک قصبه‌لرده وکویلرده دخی مکاتب ابتدائیه ورشدیه واعدادیه تأسیس وکشاد اولنه‌رق، بوکونکی کونده چهستان معارفجه آوروپانک سائر طرفلرندن کری قالیور؛ وچه لسانی آوروپانک السنهٔ ادبیه‌سندن عد اولنیور.

معدن کوریله اودونک کثرتی ومیاه جاریه‌نک چوقلغی چهستانده فابریقه‌لرک تکثرینی وصنایعک ترقیسنی تسهیل ایدوب، بوملکت نفس آوستریادن صکره آوستریا ومجارستان دولتنک صنایعجه اک ایلری بولنان بریدر. چهستانده ۱۴۰۰ فابریقه بولنوب، معمولات سنویه‌لری ۶۰۰ ملیون فرانق راده‌لرنده-در. فابریقه‌لرک چوغی قسم شمالیسنده‌در. باشلیجه معمولات صناعیه‌سی یوک منسوجات، بز وجامه‌متعلق شیلردر. دمیردن آلات وادوات ایله مجوهرات‌وآیینه دخی باشلیجه معمولاتندندر. پنجاردن شکر اخراجی کیتدکجه تعمم ایتمکده‌در. چینی، کاغد، بیره اجزای کیمیویه وسائره فابریقه‌لری دخی واردر.

تجارتی‌دخی بالطبع ایشلک اولوب، ادخالاتی باشلیجه طوز، ممالک حاره محصولاتی وممکلتده اعمال اولنمیان بعض معمولات صناعیه‌دن؛ واخراجاتی محصولات ارضیه ایله فابریقه‌لرک معمولاتیندن وکراسته‌دن عبارتدر. نهرلرک نقلیاته یاردیمی آز ایسه‌ده، طرق ومعابری چوق ومکمل اولوب، برچوق دمیریوللری دخی واردر، که پراغه بونلرک مرکزنده بولنیور.

اصول‌اداره‌سی. — چهستان الآن قراللق‌عنوانی محافظه ایدیورسه‌ده، ویانه‌دن تعیین اولنان بر والینک تحت اداره‌سنده بولنیور. معهذا اداره‌سی برنوع مختاریت اساسی اوزرینه مؤسس اولوب، ۲۴۲ مبعوثدن مرکب برمجلس منتخبی واردر.

احوال تاریخیه‌سی. — چهستانده زمان قدیمده کلت اقواملدن (بویی) اسمنده برقوم ساکن اولوب، آوغستوس قیصر زماننده (ماربود)ک تحت قیادتنده هجوم ایدن (مارقومان)لر قوم مذکوری چهستاندن اخراج ایتمشلر؛ وبونلر دخی میلادک بشنجی قرننده اسلاو اقواممندن چهلر طرفندن طرد واخراج اولنمشلردر. چهلر اووقتدن بری بوملکتده ساکن اولوب، ابتدا برطاقم کوچک حکومتلرک تحت اداره-سنده بولنیورلردی. یدنجی قرن میلادی اوائلنده (سامو) اسمنده برچهلی مملکتی استیلا ایتمش اولان آوارلری اخراج ایتمکله برابر، بتون چهستانی بر اداره‌یه جمع ایده‌رک، برحکومت تشکیل ایتمشیدی، که بوحکومت خیلی قوت بولوب، فرانق دولتنه مقا-ومت ایلمشدی. ۸۷۱ تاریخنده چهستان موراویا حکمداری (اسواپتوپلوق)ک ضبطنه کچوب، اوصره‌ده خرستیانلق دینی دخی مملکته دخول وانتشار ایتمشدی. اسواپتوپلوقک وفاتندن‌صکره، مملکت مجارلر طرفندن استیلا اولنمغله، چهلیلر بونلره قارشی جرمانیا ایمپرا-طورلغنک تشکیلنه یاردیم ایتمشلردی. اون برنجی قرن میلادی‌یه قدرچهستان حاکملری (دوقه)عنوانیله قناعت ایتمش اولدقلری حالده، ۱۰۶۱دن ۱۰۹۲یه قدر حکومت سورن (ولادیسلاف)ه ایمپراطوردردنجی هنری طرفندن قراللق عنوانی ویرلمش ایدی. ۱۲۵۳دن ۱۲۷۸ تاریخنه‌دک حکومت سورن ایکنجی (پرمیسسل اوتوقار) زماننده چهستان دولتی خیلی بیویوب، تیرولدن بشقه بتون آوستریا ممالکنی ضبط ایتمشیدی. آنجق مومی‌الیه هابسبورغ خاندانه منسوب رودولفه قارشی ایتدیکی محاربه‌ده ممالکنی غائب ایتمکله برابر، کندیسی دخی تلف اولمش؛ ومع هذا اوغلی‌ایکنجی (ونچلاس) لهستانی، وتورونی‌اوچنجی ونچلاس مجارستانی دخی چهستانه الحاقه موفق اولمشلردر. ۱۳۰۶ده وفات ایدن بوحکمدار اخیرله (پرمیسل) خاندانی منقرض اولمشدر. بعده هابسبور-غلی‌رودولف‌ایله‌دیکر برچوق ذوات چهستان قراللغنه انتخاب اولنه‌رق، بوتبدلات صره‌سنده لهستان کسب استقلال ایتمکه فرصت بولمشدی. ۱۳۱۰دن۱۳۴۶ تاریخنه‌دک‌چهستان‌لوکسنبورغ خاندانه تابع اولوب، بوخاندانه منسوب حکمدارلرک برنجیسی اولان (ژان) لهستاندن صرف نظر ایده‌رک، سیلزیایی ضبط ایتمشدی. مؤخراً جرمانیا ایمپراطوری اولان و۱۴نجی قرن میلادی اواسطنده حکم سورن برنجی شارل مملکتک

ترقیاتنه خیلی خدمت ایدوب، یوقاری پالاتینات ایله براندبورغی دخی الحاق ایتمشدی. بونك اولاد واحفادی کوشکلك ایدوب، دولتك تنزیل قوتنه سبب اولمشلر؛ وبونلرك زماننده ظهور ایدن (هوس) وطرفدارانی مذهبجه اولان ادعا واختلافلریله چهستانی بسبتون دوچار ضعف ایتمشلردی. اشبو هوس طرفدارلری اکتساب ایتدکلری ثروت ونفوذ قوتیله چهستانی آلمانیا ایمپراطورلغنه تابع برقراللق حالنه صوقوب، قراللغی یکیدن هابسبورغ خاندانه تکلیف ایتمشلردی. اون آلتنجی قرن میلادی اواخرنده مجارستانده دخی حکم سورن لهستان پرنسلرندن بشنجی ولادیسلاف چهستان قراللغنه دعوت اولنمش؛ وبونك اوغلی مهاج محاربه‌سندن صکره طونه‌ده بوغلمغله، چهستان آوستریا آرشیدوقی وشارل کینتك برادری اولان فردیناندە ویرلمش؛ واو وقتدن بری چهستان آوستریایه تابع اولوب، یالکز بعض امتیازات محافظه ایده‌بیلمشدر.

چه‌کانغ { (Tché - Kiang) چینك برایالتی اولوب، بحر اصفرك ساحلنده واقع واراضیسنی سقی ایدن ایرماغك اسمیله مسمادر. شمالاً (کیانغ نان) و(کیانغ سو)، غرباً (آن هوئی)، جنوباً دخی (فوکیان) ایالتلریله محدود اولوب، طولی ۴۵۰ وعرضی ۳۵۰ کیلومترەدر. ۸۱۰۰۰۰۰ اهالیسی واردر. مرکزی (هانغ چئو) شهریدر. اراضیسی پك منبت اولوب، پرنج، بغدای، چای، پاموق، نباتات طبیه، شراب، جوجه طود، ایج یاغی آغاجی، کافور وسائر محصولاتی واردر. ایپك بوجکلری دخی چوق اولوب، کلیتلی حریر چیقاریلیر. ایپکلی وصیرمه‌لی قماشلر نسج اولنور.

چهل منار { اصطخر فارس خرابه‌لرینه ویریلن اسم اولوب، ابنیهٔ قدیمه‌سنك الیوم قائم اولان ستونلرندن طولایی بو واسمله تسمیه اولنمشدر.

چیامپه { (Tsiampa) هند چینیده قو-شینشینك جهت جنوبیه‌سنده بر بیوك خطه اولوب، وقتیله آیریجه بر دولت تشکیل ایتدیکی حالده، الیوم آنام دولتنه تابعدر. ۱۰°۱۸′ ایله ۱۲°۵′ عرض شمالی و ۱۰۴°۳۵′ ایله ۱۰۶°۳۵′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، اراضیسی طاغلق واهالیسی وحشیدر.

چیتاکونك { (Tchittagong) هندستانك بنکاله خطه‌سنده کنك وبراهما-پوتره ایرماقلرینك اوته‌سنده برایالت اولوب، مرکزی (اسلام آباد) شهریدر.

چیتاوکیا { (Citta - Vecchia) یعنی «اسکی شهر»، مالطه آطه‌سنده (والته)نك ۱۰ کیلومتره غربنده برقصبه اولوب، استحکاماتی، اسکی قاوالیرلره مخصوص سرایی وپك یوکسك برچاك قله‌سی بولنان واسع ومصنع برکلیساسی واردر. بوکلیسانك آلتنده‌کی مغاره‌ده حواریوندن پاولوسك اوچ آی اختفا ایتمش اولدیغی مرویدر. والته‌دن اول مالطه جزیره‌سنك مرکزی ایدی.

چیتریا { قبریس جزیره‌سنده لفقوشه‌دن ۲ ساعتلق مسافه‌ده واقع بر قصبه اولوب، زمان قدیمده (کیتره) اسمیله جزیره‌نك اك بیوك شهرلرندن ایدی.

چیتلی { خداوندکار ولایتنده ارطغرل سنجاغنك اینه‌کول قضاسنده واینه‌کول قصبه-سندن ایکی بچق ساعتلق مسافه‌ده بر قریه اولوب، ایچنده چیقان هاضم ونافع معدن صویله مشهوردر. چیتلی صویی طباً وبشی صوینه معادل و بلکه مرجح اولوب، کوندن کونه کسب شهرت واعتبار ایتمکده، وشیشه‌لر ایچنده کلیتله اخراج اولنمقده‌در.

چیچرون { یاخود کیکرون (Cicéron) اسکی روماليلرك اك مشهور فصحا ونطوقلرندن اولوب، میلاددن ۱۰۷ سنه اول (آرپیوم) قربنده طوغمش؛ وفصاحت وبلاغتله فلسفه تحصیلنه قویلوب، ۲۶ یاشنده ایکن، محکمه حضو-رنده بعض مهم مسئله‌لر مدافعه‌سنده ابراز اقتدار ایلمش ایدی. بعده آتنه‌یه کیدوب، برقات دها توسیع معلومات ایله، عودتنده سیچیلیا محکمه‌سی ریاستنه تعیین اولنمشدی. بعده دیکر بعض مهم وسیاسی دعوالر دخی قزانمغله، قبل المیلاد ۶۳ تاریخنده قونسلوس تعیین اولنه‌رق، زراع حقنده مصر اولان بعض قوانینك ردینه موفق اولمغله، «وطنك پدری» عنوانیله مظهر اولمشیدی. آنجق ۵۸ تاریخنده قلودیوسك تحت ریاستنده بولنان (قاتیلینا) طرفدارلری غلبه ایتمکله، کویا برطاقم مظنونینی بلا محاکمه اعدام ایتمش اولمغله اتهام اولنه‌رق، رومادن نفی اولنمشیدی. ۱۶ آیلق غیبوبتدن

صکره رومایه جلب اولنه‌رق، ۵۲ تاریخنده کیلیکیا (یعنی آطنه‌جهتی) والیلکنه تعیین اولنمش، وبرطاقم موفقیات حربیه‌یه نائل‌اولوب، عسکری طرفندن «ایمپراطور» عنوانیله تبجیل‌ایدلمش ایدی. محاربات داخلیه زماننده پومپیوسك طرفنی التزام ایدوب، فرساله محاربه‌سندن صکره امور سیاسیه‌دن کف‌یدله، تألیفاتله اوغراشمغه باشلامش ایسه‌ده، مؤخراً نطقلر ایرادیله قیصردن بعض مشاهیرك عفوینی استحصال ایتمش؛ وقیصرك وفاتندن صکره، (اوقتاویوس)ه تقرب ایدوب، آنطونیوسه اعلان خصومت‌ایلمش ایدی. آنجق اوقتاویوس آنطونیوس‌ـله اویوشوب، هیئت مثلثه‌یی تشکیل ایتدیکنده، صاحب ترجمه‌یی آنطونیوسك یدانتقامنه براقوب، اودخی جلادلر اعزامیـله، قبل‌المیلاد ۴۳ تاریخنده اعدام ایتدیرمشدر. کرك آثارنده‌کی متانت واصابت افکار وکرك حرکاتنده‌کی استقامت ممدوح اولوب، آثاری مشهور ومتداولدر.

چیچستر { (Chichester) انکلتره ده (سوسکس) ایالتنك مرکزی بر قصبه اولـوب، لوندره‌نك ۹۶ کیلومتره جنوب غربیسنده واقعدر. ۸۴۰۰ اهالیسی، کوزل بر کلیساسی، تیاتروسی وسائر ابنیهٔ مصنعه‌سی، دمیریولی وکوچك برلیمانی واردر. اسکی برقصبه‌در.

چیرنهاوزن { (Tschirnhausen) مشاهیر طبیعیـون وریاضیوندن اولوب، ۱۶۳۱ ده یوقاری لوزاسه‌ده طـوغمش، و۱۷۰۸ ده وفات ایتمشـدر. رصـده متعلق بعض خدمات وکشفیاتی واردر. چینك کینه مشابه برنوع چینی دخی اختراع ایتمشیدی. برقاچ اثری واردر.

چیغا { قسطمونی ولایتنـده بولی سنجـاغنك کرده قضاسـنده ناحیـه مرکزی بر قصبه‌اولوب، همنامی اولان برکوچك کولك کنارنده واقعدر.ـــ ناحیه‌سی ۱۶ قریه‌دن مرکبدر.

چیقاغو { [« شیقاغو » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چیقوته { آسیانك ساحل شرقیسنده واقع (قـوریله) جزایرینك اك بیوکی اولـوب، طولی ۱۴۰ وعرضی ۵۰ کیلـومتره‌در. جاپونیه‌یه تابع اولوب، خیلی اهالیسی، صید ماهیسی وتیلکی وسموری واردر.

چیکیسلر { (Tchikislar) روسیه‌نك آسیاده‌کی ممالکنـدن (ماورای بحر خزر) ایالتنده، بحرخزرك ساحل شرقیسنده وایران حدودی قربنده مستحکم برکوچك قصبه‌در.

چیمبر { یاخود کیمبر (Cimbres) توتون یعنی جرمان اقواممندن برقوم‌قدیم‌اولوب، عن‌اصل دانیمارقه‌نك جهت جنوبیه‌سنده ساکن‌ایکن، میلاددن برقرن اول غالیایه (یعنی فرانسه‌یه) هجرتله اوراده رومالیلره خیلی وقت مقاومت ایتمش؛ وبعده اسپانیا وایتالیایه دخـول ایدوب، نهایت قاتولوس وماریوس طرفندن مغلوب وپریشـان اوله‌رق، نام ونشانلری قالمامشدر.

چین { وعربیسی صین (Chine) آسیانك منتهای شرقنده بربیوك مملکت اولوب، آنجق چین‌دولتی تیبت، مغولستان، ترکستان شرقی ومانچوریا کبی برطاقم ممالکه دخی حکم ایتدیکنـدن، چین دولتی ایله اصل چین مملکتی آره‌سنده بیوك برفرق واردر. بوماده‌ده جغرافیاجه اصل چین اسمیله معروف اولان مملکتدن بحث ایده‌جکز.

موقعی، حدود ومساحه‌سی.ـــ چین مملکتی آسیا قطعه‌سـنك منتهای شرقنده واقع اولوب هند چینی حدودندن قوریا شبه جزیره‌سی حذاسنه وبحر محیط کبیر سواحلندن تیبت ومغولسـتان حدودینه‌دك ممتد اولـور. شرقاً بحرمحیط کبیره تابع پچیلی کورفزی، بحراصفر وشرقی چین دکیزیله، جنـوباً جنوبی چین دکیزیله وتونکین مملکتیله، جنوب غربی جهتندن بر مانیا مملکتیله، غرباً تیبت ایله، شمالاً دخی مغولستان ومانچوریا ایله محدود ومحاطدر. مغولستان ومانچوریا طرفندن« سد اسکندر » اسم کاذبیله معروف ۲۵۰۰ کیلومتره‌طولنده مشهور برسدله مسدوددر. بومملکت واسعه °۲۰ ایله °۴۳ عرض شمالی و°۹۵ ایله °۱۲۳ طـول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، شمال شرقیـدن جنـوب غربی‌یه اولان طول اعظمی، قوش اوچشی حسابیله، ۲۹۰۰ کیلومتره‌دن آشاغی دکلدر. آنجق برطاقم کوشه وبورونلر داخل حساب ایدلدیکی حالده، چین مملکتی مدوره قریب برشکل ابراز ایدوب، °۲۱ ایله °۴۰ عرض شمالی آره‌سنده ممتد اولور، وقطری ۱۹۵۰ کیلومتره طولنده‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی

تقريباً ٤٠٢٤٦٩٠ مربع كيلومتره اولوب، همان فرانسه‌نك سكز مثلی بيوكلكنده‌در.

شكل طبيعيسی جبال وانهاری . — چينك شكل طبيعيسی وجبالنك درجهٔ ارتفاعی حقنده هنوز بر كونه تحقيقات وكشفيات فنيه اجرا اولنمامش ايسه‌ده، بوممكت واسعه عموميت اوزره غربدن شرقه متوجه برمائله تشكيل ايدوب، آسيانك اك مرتفع محلی اولان تبتدن ومغولستان حدودندن باشلايه‌رق، صولری شرقه وشرق جنوبی‌يه طوغری آقار. بوصولر باشليجه اوچ بيوك ايرماق تشكيل ايدوب، بونلرك آره‌لرنده دخی، تبت جبالنك شعبه‌لری حكمنده اولمق اوزره، اوچ بيوك سلسله‌سی شرقه طوغری اوزانير. بوسلسله‌لرك برنجيسی (نان لينغ) يعنی «جنوب جبالی» سلسله‌سيدر، كه چينك منتهای غرب جنوبيسنده وتبت حدودنده بولنان (يون نان) خطه‌سندن باشلايه‌رق، (سی كانغ) ايله (يانغ چه كانغ) ايرماقلری آره‌سنده فورموزه آطه‌سی قارشيسنده‌كی سواحله قدر اوزانير؛ وشمال وجنوبه طوغری برچوق قوللر وديرسكلر اوزاته‌رق، بو ايكی ايرماغه تابع برچوق انهارك حوضه‌لرينی تشكيل ايدر. ايكنجيسی بونك شمالنده اولوب، مذكور (يانغ چه كانغ) ايرماغيله (هوآنغ هو) ايرماغی آره‌سنده واقع (په لينغ) يعنی «شمال جبالی»در، كه ينه غربدن شرقه ممتد اولوب، كرك امتداد وكرك ارتفاعجه برنجيدن چوق دوندر. اوچنجيسی دخی منتهای شمالده ومغولستان حدودی قربنده شمال شرقی‌يه وپكين شهرينه طوغری ممتد اولان سلسلهٔ جبال اولوب، بوسلسله بعده دها زياده كسب ارتفاع ايده‌رك، (هينغان) اسميله مانچوريايه داخل اولور. هر حالده چين جبالنك اك مرتفعلری غرب جنوبی وشمالی جهتلرنده اولوب، اورالرده دائمی صورتده ويا سنه‌نك اكثر اوقاتنده قارله مستور بولنور طاغلر واردر، كه عرضی اقتضاسنجه ارتفاعلری اوچ درت بيك متره‌دن آشاغی اولمسه كركدر. عموميت اوزره چينك غرب وجنوب جهتلری مرتفع وطاغلق اولوب، شرق جهتی دها آلچقدر. وبوجهتده واسع اووه‌لری چوقدر.

يوقاريده ذكر اولنان اوچ ايرماقدن (يانغ چه كانغ) و(هوآنغ هو) يالكز چينك دكل بلكه بتون عالمك اك بيوك انهارندن اولوب، كرك مجرالرينك طولی وكرك صولرينك كثرتی جهتيله اهميتلری فوق العاده‌در. علی الخصوص برنجيسی پك بيوك اولوب، تبتك قسم شماليسنده وهنوز لايقيله كشف اولنه‌مامش اقطار مجهوله‌ده نبعانله، شرق جنوبه وبعده جنوبه طوغری جريان ايده‌رك، چينك يون نان خطه‌سنی شق ايتدكدن صكره، شرق شمالی‌يه طوغری دونه‌رك، وچينك تا اورته‌سندن كچوب، پك طولاشيقلی برمجرا تشكيل ايله، صاغ وصولدن برچوق انهار آله‌رق، ٣٢° عرض شماليده شرقی چين دكيزينه دوكيلور. جريانده تشكيل ايتديكی منحنيلر داخل حساب اولمديغی حالده، مجراسی تقريباً ٦٠٠٠ كيلومتره طولنده اولوب، بونك ايكی خمسی چينك خارجنده يعنی تبت خطه‌سنده‌در. تابعلرينك بعضلری عادتا جسيم انهاردن معدوددر. بو نهرك مجراسی چينك اك بيوك طرق تجارتندن اولوب، كنارلرنده وتابعلری اوزرنده يوزدن زياده بيوك شهر واردر. انهار مذكوره‌نك ايكنجيسی اولان (هوآنغ هو) يعنی «صاری ايرماق» دخی تبتك قسم شماليسنده نبعانله، شرقه طوغری جريان ايده‌رك، چينه داخل اولدقدن صكره، شماله طوغری دونوب، مغولستانه دخول، وبعده شرقه وجنوبه دونه‌رك، يكيدن چينه رجوع ايدر؛ و(هين يانغ) نهريله برلشنجه‌يه قدر جنوبه طوغری آقوب، بعده شرقه ونهايت شرق شمالی‌يه طوغری جريانله، پچيلی كورفزينه دوكيلور. مجراسی تقريباً ٤٧٠٠ كيلومتره طولنده ايسه‌ده، تابعلری آز وكوچك اولديغندن، صويی نسبةً آزدر؛ ويتاغی پك كنيش اولديغی حالده، درينلكی چوق اولميوب، اكثر طرفلری سير سفائنه صالح دكلدر. طغيانلری چوق اولوب، قربنده وباصيق يرلرده بولنان اراضی‌يی باصار، ونيجه شهر وقصبه‌لری وقت وقت تخريب ايدر. هرنه قدر بر چوق سدلر ياپلمش ايسه‌ده، تهلكه‌نك بسبتون اوكی آلنه‌مامشدر. چينك اكثر انهاری بو ايكی ايرماغه وعلی الخصوص برنجيسنه تابع اولوب، سواحله قريب محللردن نبعانله طوغريدن طوغری‌يه دكيزه منصب اولانلری آز ونسبةً اهميتسزدر. چينك اك بيوك حوضه‌سنی تشكيل ايدن ايرماقلرك اوچنجيسی اولان (سی كانغ) ايسه ديكر ايكيسی قدر بيوك اولميوب، يون نان حدودنده نبعانله، شرقه طوغری آقه‌رق، وبرطاقم انهار اخذ ايده‌رك، (هونغ قونغ) وقانتون قربنده جنوبی

چینڭ دكیزینه منصب اولور. یونان خطه‌سنڭ نصف
جنوبیسی ایسه هند چینی مالّه‌سنده بولنوب، پك
چوق اولان میاه‌جاریه‌سی هند چینینڭ (هونغ كانغ)،
مقونغ، سالوئن وایراوادی ایرماقلرینه دوكیلور.

چینده برچوق كوللر بولنوب، بونلرڭ اڭ بیوكلری
(یانغ چه كانغ) ایرماغنڭ مجراسی قربنده بولنان بر
وجه آتی ٥ كوللر: بونلردن (فونغ - تینغ)، (پو - یانغ)
و (تای - هو) كوللری نهر مذكورڭ جنوبنده واقع
اولوب، فضلهٔ میاهلری بونهره دوكیلور. دردنجیسی
اولان (قائویئو) نهر مذكورڭ شمالنده اولوب، ینه
آیاغی بونهره دوكیلور. بشنجیسی اولان (هونغ‌چه)
كولی ایسه بونڭ شمالنده اولوب، فضلهٔ میاهی
طوغریدن طوغری‌یه دكیزه دوكیلور. چینڭ شرق
جهتنده نهرلر وكوللر آره‌سنده برچوق جدوللر
بولنوب، بونلر زراعت وتجارتی تسهیل ایدرلر.

سواحل وجزایری. — چین سواحلنڭ بیوك
كورفز وشبه جزیره‌لری آز اولوب، منتهای شمال
شرقیسنده واقع پچیلی كورفزیله بوكورفزی صاری
دكیزدن آیران (شان قونغ) شبه جزیره‌سندن بشقه،
ایكنجی درجه‌ده اوله‌رق ساحل شرقیسنده (هانغ‌چئو)
كورفزی وساحل جنوبیسنده دخی قانتون كورفزیله
هایتان جزیره‌سی قارشیسنده (لی‌چئوفو) شبه‌جزیره‌
سی بولنیور. آنجق سواحلنڭ سائر طرفلری وعلی‌
الخصوص جنوب وشرق جنوبی سواحلی دخی دواز
اولمیوب، برچوق كوچك كورفزلر، قویلر، لیمانلر،
بورونلر، قیالر وآطه‌جقلرله بر دانتله شكلنی ابراز
ایدیور. ٥٠٠٠ كیلومتره طولنده اولان بوسواحلده
پك‌چوق لیمانلر واردر. چینڭ ایكی بیوك جزیره‌سی
اولوب، برنجیسی جنوبنده‌كی (های‌نان) آطه‌سیدر. كه
محیط دائره‌سی ٩٠٠ كیلومتره‌دن زیاده‌در؛ ایكنجیسی
ده‌شرق جنوبی جهتنده واقع (فورموزه) جزیره‌
سیدر، كه شمالدن جنوبه اولان طولی ٤٠٠ كیلومتره‌دن
زیاده اولوب، قره‌دن اڭ طار محلی ١٥٠ كیلومتره
عرضنده اولان (فوكین) بوغازیله آیرلمشدر. (هانغ
چئو) كورفزی اطرافنده وجنوب شرقی سواحلی
قربنده دخی برچوق جزایر صغیره موجوددر.

اقلیم وهواسی. — ٢٠° دن ٤٣° عرض شمالی‌یه
قدر ممتد اولان بویله بر مملكت واسعه‌ده هوانڭ بر
درلو اولمسی ممكن اولمیوب، چینڭ هرطرفنده عرض
وارتفاعه كوره هوا تخلف ایدیور. سواحل جنو-
بیه‌سی اقالیم حاره‌دن معدود اولوب، قانتون شهرنده
یازین حرارتڭ وسطی درجه‌سی ٣١ وقیشین ٧
درجه‌در. ٤٠° عرض شمالیده واقع اولوب، اقالیم
بارده‌دن معدود اولان (پكین) شهرنده ایسه قیشین
موسقوه وپترسبورغده اولدیغی قدر صوئوق اولور.
مع‌هذا عمومیت اوزره چینڭ هواسی معتدل وصاغلام
اولوب، علی‌الخصوص چینلیلرڭ نهر وكوللرڭ كنار-
لرینی زراعت وامور نافعه ایله اصلاح واعمار ایده‌ركی
غیرتلرینڭ تصحیح هوایه پك بیوك تأثیر وخدمتی
واردر.

محصولات وحیوانات ومنابع ثروتی. — چینڭ
نباتات واشجاری پك‌چوق ومختلف اولوب، اكثری
بومملكته مخصوص بولندقلرندن، تعدادیچون لسانمزده
اسم دخی بولمقدن عاجزز. قاملیه، مانولیه، هور-
تنسیا كبی چیچكلی آغاجلر چیندن آوروپایه نقل
اولنمشدر. راوند، چای، كافور، طود، بامبو وسائره
آغاجلریله بال مومنه وایج یاغنه مشابه برماده ویرر
ایكی نوع آغاج، الیافندن مشهور چین كاغدی یاپیلان
برنوع طود آغاجی، پورتقال آغاجی وسائر اشجار ونبا-
تاتڭ انواعی حاصل اولور. چینده بیلدیكمز حبوباتڭ
جمله‌سی یتیشیورسه‌ده، اڭ كثرتلی محصولی پرنج
اولوب، اهالینڭ وعلی‌الخصوص آشاغی صنفلرینڭ
باشلیجه مدار تعیشی بو محصولدر. پرنجدن صكره
چینڭ اڭ كلیتلی محصولاتی ایپك، پاموق وچایدر.

حیواناتی دخی پك چوق اولوب، اكثر انواعی
چینه مخصوصدر. آتلری پك ایی اولمیوب، كوچك
جثه‌لیدر. صیغیرلری آز اولوب، مانده‌لری وایكی
هوركوجلی دوه‌لری چوقدر. كوپكلری برقاچ نوعه
منقسم اولوب، برنوعنڭ اتی دخی یرلر. كدیلری
دخی كذلك برقاچ نوع اولوب، اوزون ویومشاق تویلی
بر نوعی دخی واردر. حیوانات وحشیه‌دن قپلان
و پارسڭ انواعی وكیك وغزاللرڭ برچوق نوعی بولند-
یغی كبی، غرب جهتلرنده فیل وكركدان وجنوب
جهتنده میمونلرڭ انواعی وحتی اورانغ اوتانغه مشابه
برنوع بیوكلری بولنور. قوشلرله كلبك وبوجكلرڭ
چینه مخصوص پك‌چوق وغایت كوزل نوعلری واردر.
فاره وكلنجك كبی حیوانات دخی پك‌چوق اولوب، هله
صیچانلر بعض دفعه مزروعاتی تلف ایده‌جك درجه‌ده

چوغالبرلر. كرك سواحلده وكرك كوللرده باليقلر پك چوق اولوب، اكثر انواعى بزجه مجهولدر.

چينده معادن معلومه‌نك جمله‌سى كثرت اوزره بولنوب، آلتون، كومش، باقر، دمير، قورشون، نيكل، قلاى، جيوه وسائره اخراج اولنور. آلتون باشليجه تيبتدن اينن نهرلرك قوملرنده طوپلانيلير. مرمرك انواعى بولنوب، على الخصوص سياه رنكلى پك كوزل برنوعى واردر. معدن كمورى پك كثرت اوزره اولوب. ايالات شماليه‌ده اودونك قلتى حسبيله، اخراج اولنه‌رق، محروقات يرينه قوللانيلير. ذى‌قيمت احجارك دخى انواعى بولنور.

اهاليسى، جنسيت ولسان ومذهبلرى. — نفس چينك اهاليسى ٣٨١٥٥٥٠٠٠ كشى اولوب، بهر مربع كيلومتره باشنه ٩٥ كشى دوشيور. بو وجهله چينك آوروپانك اكثر يرلرندن زياده مسكون اولديغى آكلاشيليور. چينليلر مغول عرقنه منسوب اولوب، يوزلرى ياصى، يناق كيككلرى چيقنتيلى، بورونلرى باصيق وياصى، كوزلرى بربرندن اوزاق ويوقارى‌يه مائل، قاشلرى يوكسده و اوجلرى يوقارى‌يه قالقمش، رنكلرى صاريمتراق وكبار قادينلرنده بياض، صاچلرى قالين ودوز، بييق وصقاللرى دخى سيرك وتل تلدر. بويلرى قيصه وبتون اولوب، ايچلرنده اوزون بويلى وابنجه بللى اشخاص يوق كبيدر. شيشمان وملحملرى چوقدر. قسم جنوبيده ساكن اولانلر خالص چينلى اولوب، دها كوچك، وقسم شماليده‌كيلر ايسه مانچو ومغول تاتارلريله قاريشيق اولوب، برآز دها ايرى بويليدرلر. بونلرك سيماجه مغوللرله دخى چوق مشابهتلرى واردر. شمديكى حاكمه ملت حاكمه بولنان مانچو تاتارلريله اصل چينليلردن بشقه چينك غرب وجنوب جهتلرنده نيم وحشى بر طاقم اقوام بولنوب، كنديلرينه مخصوص لسانلرى واردر. بونلردن بعضلرينك هند چينى وتيبت اقواميله مناسبتلرى واردر.

اصل چين لسانى السنهٔ هجائيه‌دن يعنى حال ابتدائيده بولنان السنه‌دن اولوب، كلمه‌لرى برر هجادن عبارتدر. هركلمه‌نك برقاچ معناسى اولمغله، يالكز قوللانلسه، تردد حاصل اوله‌جغندن، ايكى مترادف كلمه برلكده استعمال اولندقده، ايكيسنك جمع وتوافقندن مقصد تعين ايدر. لسانك اكثر كلمه‌لرينك ايكى هجادن مركب كورنمسى بو حكمته مبنى اولوب، حقيقتده ايكى كلمه‌دن مركبدر. بو لسانك تصريفاتى اولميوب، مثلا فعللرده ماضى وحال واستقبال واثبات ونفى واسملرده اعراب آيريجه برطاقم كلمه‌لرك علاوه‌سيله افاده اولنديغندن، اوكرنلسى اول ظن ايدلديكى قدر مشكل اولميوب، آنجق تحريرى پك كوجدر. ابتداى حالده چين خطى مصرك هيروغليف خطى كبى افاده‌سى مراد اولنان مواد واشيانك رسمى چيزمكدن عبارت بولنمش ايكن، مرور زمانله بو شكللر رسم اولدقلرى آكلاشلميه‌جق قدر تبدل ايدوب، مختلف وضعيت واستقامتده برطاقم خطوط مختلفه‌دن مركب اشكال صورتنى آلمش، وهربرى برهجايه تخصيص اولنمشدر. كلمه‌لر برر هجالى اولدقلرندن هربركلمه‌يه مخصوص بر شكل وار ديمكدر. بولسان حقنده بوصوك زمانلرده آوروپالى بعض علما ومحققين برطاقم تحقيقات ومطالعات اجرا ايده‌رك، صرف ولغتنى دخى ضبط ايتمشلردر. چينليلرك اسكيدن ادبياتلرى وصرف ونحو ولغت وسائر كتب ادبيه‌لرى واردر. اصل لسان ادبى چينده براولوب، بعض ايالاتده سائر لسانلرله متكلم بولنان اقوام كندى لسانلرينى يازميورلر. شمديكى سلالهٔ حكمدارى مانچو جنسنه منسوب اولوب، مانچوريا تاتارلرى ذى نفوذ بولندقلرندن، سراى حكمداريده ورأس حكومتده وعلى الخصوص عسكرده مانچولسانى دخى قوللانيلوب، اكثر محررات رسميه ايكى لسان اوزره نشر اولنور. مانچو لسانى سريانيجه‌دن مأخوذ برخط مخصوصله يازيلير. خط چينى يوقاريدن آشاغى‌يه يازيلوب، اشبو عمودى سطرلر صاغدن صوله تعاقب ايدرلر.

چينده الك زياده منتشر اولان اديان اوچ اولوب، آنجق اوچى آره‌سنده آز فرق بولنمغله، اهالى عندنده اوچى دخى مساوى عد اولنه‌رق، منتسبينى بيننده بر كونه خصومت ومباينت يوقدر. برنجيسى علماوكبرايه مخصوص اولان قونفوچيوس دينيدر، كه اساساً وحدانيتى تصديقدن وانسان ايله الوهيت آره‌سنده‌كى مناسبات حقنده بعض افكار متصوفانه‌دن عبارت بولنمش ايكن، مرور زمانله بوساده‌لكى غائب ايدوب، اركان طبيعته عبادت وآلههٔ متعدده‌يه اعتقاد درجه‌سنه ايرمش، وبعض شعبه‌لرى الوهيتى بسبتون انكار يولنه صاپمشدر. بودينك رؤساى روحانيه‌سى وبت وصنملرى اولميوب، چين ايمپراطورى بودينك دخى رئيس

روحانیسی عد اولنور. ایکنجیسی ینه قونفوچیوسك دیننده مأخوذ اولوب، جن وپریلره وارواح امواته عبادتدن عبارتدر. بونلرك راهب وراهبه‌لری اولنمیوب، غائبدن خبر ویرمك، فال آچق، منجملك ورماللق ایتمك کبی حرکات غریبه‌ده بولنورلر. بودینله متدین اولانلره (تائوسه) دیرلر. اوچنجیسی دخی (بودا) دینیدر، که حضرت عیسادن ایکی قرن اول چینه دخول وانتشار ایدوب، آنجق بودخی اسکی حالنی غائب ایتمکله، غایت قبا بر بت‌پرستلك صورتنی آلمشدر. بودا دینك رئیس اعظمی برقاج عصر چینده اقامت ایتدکدن صکره تبته چکلمشدر. بودینك (بونز) تعبیر اولنان راهبلری ومناسترلری پك چوق اولوب، جهالت وتعصبلری درجهٔ نهایه‌ده‌در. الك زیاده منتشر اولان دین دخی بودر.

چینك ترکستان شرقی کبی ایالات ممتازه‌سنده مسلمانلر اکثریت اوزره بولندقدن بشقه، نفس چینده دخی خیلی مسلمانلر بولنوب، مذکور اوچ دیندن صکره الك زیاده منتشر اولان دین دین اسلامدر. اسلامیت چینه ایکی طریقله داخل اولمشدر. اولا بحراً جزیرة العربدن قانتون اسکله‌سنه نقل، واورادن چینك جنوب جهتنه ادخال اولنه‌رق، اورالره انتشار ایتمش؛ وعلی الخصوص (یون‌نان) تعبیر اولنان خطه‌نك اهالیسی عمومیت اوزره دین اسلامله تدین ایلمشدر. بوحال اوائل دور اسلامده وکندی اعتقادلرینه کوره وقت سعادتده وقوع بولوب، صحابهٔ رسول الله (صلعم) دن چینلیلره تلقین دین اسلام ایتمکه کیدن ذات قانتونده ارتحال ایتمکله، تربه‌سی الیوم اوراده موجوددر؛ واورا مسلمانلری حضرت پیغمبردن صکره صحابه وائمه واولیادن اوله‌رق یالکز بوذاتی طانیورلر. دین اسلامك چینه ایکنجی دخولی اولاد چنکیزك چینده ایتدکلری فتوحات زماننده واقع اولوب، آسیانك جهت غربیه‌سنده عالم اسلام ایچون اوقدر مضر اولان مغول طائفهٔ وحشیه‌سنك دین اسلامك چینه ادخالنه خدمتلری اولمشدر. اوصره‌ده آل چنکیزك عالم اسلام اوزرینه دخی حکملری جاری اولدیغندن، بونلرك معیتنده برچوق مسلمانلر عسکرلکله وسائر مأموریتلرله چینه داخل اولوب، اوراده قالمش، ومرور زمانله چوغالمشلردر. بونلر الك زیاده پکینده وچینك شمال جهتلرنده بولنوب، دائما حکومت طرفندن اکرام واعزاز کورمش، وبعض حقوق وامتیازاته دخی نائل اولمشلردر. کرك بونلر وکرك جنوب جهتنده‌کیلر سائر ممالك اسلامیه‌دن پك اوزاق بولندقلرندن، وچین ویا مانچو لساندن بشقه لسان بیلمیوب، دین اسلامك اساسی اولان لسان عربی‌یه دخی وقوفلری اولمدیغندن، اعتقادات وعملیات مذهبیه‌نك تفرعاتنده کندیلرینه مخصوص بعض احوال وعادتلری واردر. نفس چینده‌کی اهالئ مسلمه‌نك مجموعی یکرمی ملیون نفوسه قریب اولوب، کوندن کونه دخی چوغالمقده، وچینلیلرده دین اسلامی قبول خصوصنده بیوك بر استعداد وانهماك کورلمکده‌در. چین اهالئ عمومیه‌سنك کلیتنه نسبةً مسلمانلری پك اقلیتده اولدقلری حالده، محکوم ومحقر اولمیوب، پکینده پك چوق دفعه‌لر امور ووقوعات سیاسیه‌ده پك اهمیتلی بر موقع طوتمش اولدقلری کبی، یون‌نان خطه‌سنده دخی بوندن یکرمی سنه اول چین دولتنه قارشی قیام ایده‌رك، مفتیلری بولنان شاه سلیمان اسمنده بر ذاتی رئیس اتخاذیله، بر حکومت مستقله تشکیل ایتمشلردی.

تقسیماتی، باشلیجه شهرلری. — چین دولتنده سلالهٔ حکمداری تبدل ایتدکجه مملکتك تقسیماتی دخی دکیشدیرلمك عادت اولوب، شمدیکی حالده نفس چین ۱۷ ایالته منقسم ایسه‌ده، جغرافیاجه مانچوریایه تابع اولان (لائوتونغ) ونام دیکرله (شینغ کینغ) ایالتی دخی، اکثریت اوزره چینلیلرله مسکون اولدیغندن، رسماً نفس چیندن عد اولنیور. اشبو اون سکز ایالتك اسامیسیله، مساحهٔ سطحیه‌لری واهالیسی بروجه زیردر:

ایالات	مربع کیلومتره	مقدار اهالی
	(ایالات شمالیه)	
پچیلی	۱٤۸ ۳٥۷	۱۷ ۹۳۷ ۰۰۰
شان تونغ	۱۳۹ ۲۸۲	۳٦ ٥٤٥ ۷۰٤
هونان	۱۷۳ ۲٥۰	۲۲ ۱۱۷ ۰۳٦
شان‌سی	۱۷۰ ۸٥۳	۱۰ ۷۹۱ ۳٤۱
شن‌سی	۲۱۰ ۳٤۰	۸ ۲۷٦ ۹٦۷
قان سو	٦۷٤ ۹۲٥	٤ ۳٦۸ ۸۷۲
	(ایالات وسطیه)	
سه‌چوآن	٤۷۹ ۲٦۸	۷۱ ۰۷۳ ۷۳۰
قوئی چئو	۱۷۲ ۸۹۸	۷ ٦٦۹ ۱۸۱
هوپه	۱۷۹ ۹٤٦	۳۳ ٦۰۰ ٤۹۲
هونان	۲۱٥ ٥٥٥	۲۱ ۰۰٥ ۱۷۱
کانغ‌سی	۱۷۷ ٦٥٦	۲٤ ٥٤۱ ٤۰٦
نغان هوئی	۱۳۹ ۸۷٥	۲۰ ٥۹٦ ۹۸۸
کانغ سو	۱۰۳ ۹٥۹	۲۱ ۲٥۹ ۹۸۹

(ايالات جنوبيه)

چه‌كانغ	٩٢ ٣٨٣	١١ ٦٨٥ ٣٤٨
فوكان مع فورموزه	١٥٧ ٣٢٠	٢٣ ٥٠٢ ٧٩٤
قوآنغ تونغ مع هايتان	٢٦٩ ٩٢٣	٢٩ ٧٤٠ ٠٥٥
قوآنغ سى	٢٠١ ٦٤٠	٥ ١٢١ ٣٢٧
يون‌نان	٣١٧ ١٦٢	١١ ٧٢١ ٥٧٦
جمعاً	٤ ٠٢٤ ٦٩٠	٢٨١ ٥٥٤ ٩٧٧

اشبو ايالاتك بهرى سكز اون سنجاغه منقسم اولوب، بهر سنجاق بر ايكى ويا زياده قضايى ومتعدد ناحيه‌يى حاويدر. طوغريدن طوغرى‌يه ايالت مركز-لرينه تابع قضا وناحيه‌لر دخى واردر.

چينده بر چوق بيوك شهرلر بولنوب، آنجق بونلرك مقدار اهاليسى حقنده بعض مبالغه‌لى روايتلر وقوع بولمشدر. پايتختى اولان پكين شهرينك اهاليسى بر خيلى وقت ٥ مليون قدر ظن اولنمشيكن، مؤخراً اولنان تخمينلر بو شهر عظيمك اهاليسنى ٥٠٠ ٠٠٠ ايله ١ ٦٥٠ ٠٠٠ آره‌لرنده كوستريور. مقدار نفوسلرى الك زياده معلوم اولان شهرلرى اجنبيلره تقربى مساغ اولان اسكله‌لر اولوب، بونلرك باشليجه‌لرى بروجه زيردر:

قانتون	١ ٦٠٠ ٠٠٠	ون‌چئو	٨٠ ٠٠٠
تين چين	٩٥٠ ٠٠٠	نيوچوآنغ	٦٠ ٠٠٠
هان كئو	٧٥٠ ٠٠٠	ووهو	٦٠ ٠٠٠
فوچئو	٦٣٠ ٠٠٠	كوكانغ	٥٣ ٠٠٠
شان هاى	٣٥٥ ٠٠٠	كونغ‌چئو	٤٠ ٠٠٠
نينغ‌پو	٢٤٠ ٠٠٠	ايچانغ	٣٤ ٠٠٠
تاقائو وتاپوآن	٢٣٥ ٠٠٠	چه‌فو	٣٢ ٠٠٠
چين‌كانغ	١٣٥ ٠٠٠	سواتائو	٣٠ ٠٠٠
آموى	٩٥ ٦٠٠	پاخوى	٢٥ ٠٠٠
تامسوى	٩٥ ٠٠٠		

چينده‌كى شهر وقصبه‌لرك چوغى بر طرزده اولوب، جله‌سى سورله وقورو ويا صو ايله مملو خندقلرله محاطدر. خصوصى ابنيه‌نك جله‌سى اخشاب اولوب، خارجاً بويالى وچينه مخصوص چانيلر وصچاقلرله مزيندر. يالكز معبدلر، سرايلر وسائر ابنيهٔ عموميه طاشدن اولوب، بونلرك ايچنده مصنعلرى دخى واردر. هله كوپريلرى پك مكمللدر. سوقاقلرى اكثريا طار وپيسدر. چينليلر غايت صيق بر حالده ياشامغى سودكلرندن، چينده سبرك خانه‌لر، كوچك كويلر وصبغيه‌لر مفقود اولوب، اكثر قريه‌لرى دخى جسيم وصيقدر، يالكز سور وخندقلرى اولمامغله قصبه‌لردن فرق اولنورلر. چينده بر چوق اهالى دخى نهرلرده وقناللرده صندالل ودوبه‌لر ايچنده ساكن اولوب، قره‌ده مسكنلرى يوقدر.

مدنيتى، معارف وصنايع وتجارتى. — آسيانك غرب جنوبيسيله آوروپاده ساكن اقوام آريانيه وساميه‌دن صكره دنياده الك اول والك زياده تمدن ايتمش برقوم وار ايسه، اوقومده چينليلردن عبارتدر. چينليلر اسكى زماندن برى آيريجه بر عالم تشكيل ايدوب، آسيانك سائر طرفلرندن واسع چوللرله وكچلمسى پك مشكل يوكسك طاغلرله وسائر طرفلردن دخى بحر محيط كبيرله آيرلمش اولدقلرندن، سائر اقوام وامله اختلاط ايتمه‌مش؛ وبناءً عليه نه امم سائره‌نك مدنيتندن استفاده، ونه‌ده كندى مدنيتلرينى امم سائره‌يه نشر واشاعه ايتمشلردر. دائما آيريجه ياشامشلردر. بونك ايچون كنديلرنده كورديكمز آثار مدنيتك صرف كندى ايجادلرى اولديغنده امين اوله‌بيليرز. هرنه قدر بوكونكى آوروپا مدنيتنه نسبةً چينليلر پك كرى بر حالده بولنيورلرسه‌ده، ازمنهٔ قديمه وقرون وسطاده آوروپا ظلمت جهل ايچنده مستغرق بولنديغى زمان، چين ينه شمديكى حالنده ايدى، چينليلر ساكن وچاليشقاق آدملر اولوب، زراعته، صنعته وعلم وهنره فوق‌العاده ميل واستعدادلرى وار ايسه‌ده، اصول وعادات قديمه‌لرينه فوق‌العاده حرمت ورعايتلرى اولديغندن، اجدادلرينك بولنمش اولدقلرى حالدن بر وجهله آيرله‌ميوب، ايجابات زمانيه ايله موافق صورتده ترقى ايده‌ميورلر.

معارفلرى باشليجه تاريخ وجغرافيا ايله ادبياتدن وتاريخ طبيعيدن عبارت اولوب، وقعه نويسلكه اسكيدن برى فوق‌العاده اهميت ويرمشلر، وكونى كونه ضبط ايتدكلرى وقوعاتدن يوزلرجه جلدلردن مركب تاريخلر تشكيل ايلمشلردر. معلومات جغرافيه‌لرى چينه وتبت، مغولستان، مانچورياكبى، چين دولتنه تابع ممالكه منحصردر. كنديلرينه مخصوص بر طرزده نقصان بعض خريطه‌لر دخى ترسيم ايدرلر. الك اسكى كتب ادبيه‌لرى ميلاد عيسادن بر قاچ قرن اول بر زمانده يازلمشدر. اخلاقه وشعره متعلق كتابلرى چوقچه‌در. وقايع فلكيه وجويه‌يه پك بيوك دقتلرى اولوب، اسكيدن برى خسوف وكسوف واحجار سمائيه سقوطى وزلزله كبى وقوعاتى قيد وضبط ايتمشلرسه‌ده، هيئت ونجومه متعلق معلومات فنيه‌لرى

پك ناقص اولدیغندن، اوته‌دن بری بو خدمتی ممالك اسلامیه‌دن جلب واستخدام ایتدکلری بعض علمای اسلامه احاله ایدرلردی؛ اخیراً آوروپا ارباب هیئتندن استمداد ایتمکه باشلامشلردر. تقویملری شمسی وقمری اولوب، شهرلری قمری ایسه‌ده، بهر ۱۹ سنه‌یه ۷ آی ضم ایده‌رك، سنه‌لری شمسیدر. آیی درت هفته‌یه تقسیم ایتمیوب، اوچ اوننغه تقسیم ایدرلر، یعنی هفته‌لری اون کوندن مرکبدر. کونلری ۱۲ ساعته منقسم اولمغله، بهر ساعتلری بزم ایکی ساعتمزه معادلدر. هر نه قدر بینلرنده معارف خیلی منتشر اولوب، امور ملکیه وصنعت وتجارتله مشغول اولانلرك ایچنده اوقویوب یازمسی اولمیانلر پك نادرایسه‌ده، خطلرینك پك مشکل اولمسی توسیع معلوماته وقت براقدیغندن، سنه‌لرجه تحصیل ایله مشغول اولان علمالری آنجق لسانلرینی تماميله اوقویوب یازمق اقتدارینی اکتساب ایده‌بیلیرلر. اسکیدن بری همجوار اولان اقوامك لسانلرینی اوکرنمکه مخصوص بر مکتبلری بولندیغی کبی، اخیراً آوروپا لسانلرینك تحصیلیچون دخی بر مکتب آچشلردر.

چینلیلرك استعداد طبیعیلری یاردیمیله اسکیدن بری چینده بعض صنایع اجرا اولنمقده ایسه‌ده، دائما اسکی حاللرنده قالوب، برکونه ترقی کورلمه‌مشدر. رسمله چوق اشتغال ایتدکلری حالده، کولکه ترسیمیله قرب وبعدك تصویری فکری کنلریلرنده مفقود اولدیغندن، رسملری مختلف بویالردن مرکب غریب بر صورت آلیر. فن معماریده اولدیجه مهارتلری اولدیغی حالده، هیکلتراشلق عندلرنده مجهول اولوب، یالکز تخته وفیل دیشی وکیك اوزرنده قبارتمه رسملر وشکللر قازمقده مهارتلری فوق‌العاده‌در. بو خصوصده صبر وثباتلری دخی اولوب، اویونجق قبیلندن بر اوفق شیئك اعمالیله سنه‌لرجه اشتغال ایدنلری واردر. ممالك سائره‌ده معمول مواد صناعیه‌یی تقلیدده دخی مهارتلری وار ایسه‌ده، کندیلکلرندن یکی برشی کشف ایتمك ویا اجدادلرندن بولدقلری صنعتلری ایلریلتمك فکر واقتدارندن محرومدرلر. چینی وصاقسی کبی طوپراقدن معمول نفیس شیلر اعمالی ایسه اسکیدن بری چینلیلره مخصوص بر صنعتدر.

چینك تجارتی باشلیجه تجارت داخلیه‌دن عبارت اولوب، منطقهٔ حاره‌دن منطقهٔ بارده‌یه قدر ممتد وهر اقلیمك محصولاتنی جامع اوله‌رق درتیوز ملیون اهالی ایله مسکون بولنان اویله بر مملکت واسعه‌نك ایالاتی آره‌سنده محصولات ارضیه ومعمولات صناعیه دن عبارت پك ایشلك بر تجارت اجراسی طبیعیدر. هر نه‌قدر یوللر پك منتظم دکل ایسه‌ده، جسیم نهرلر وبونلرك آره‌سنده موجود بولنان متعدد جدوللر وعلی‌الخصوص چینك جنوبندن شمالنه دك ممتد اولان و ۲۷۰۰ کیلومتره طولی اولوب ذکری سبق ایدن سد ایله برابر حقیقة عجایب عالمدن عد اولنمغه شایسته بولنان بیوك جدول چینده تجارت داخلیه‌یی فوق‌العاده تسهیل ایدیور. چینك هر خانغی شهر وقصبه‌سنه کیرلسه بیوك بر حرکت کوریلوب، بتون خلقك اخذ وعطا ایله مشغول بولندقلری حس اولنور. بو تجارت داخلیه‌نك مکملیتی چینلیلری تجارت خارجیه‌دن مستغنی ایتدیکندن، اسکیدن بری اجنبیلره چینه دخول واجرای تجارت ممنوع اولوب، بو مملکت واسعه‌دن یالکز ایپکه وچینی وفیل دیشنه متعلق بعض نفایس معمولات اخراج، وهند وایران واسطه‌سیله ممالك غربیه‌یه نقل وفروخت اولنوردی. چینه ایسه یالکز مغولستاندن آت، تیبتدن مسك، ترکستان شرقیدن شال کبی بعض شیلر ادخال اولنوردی. شمدیکی حالده اقطار مذکوره‌دن مواد مزبوره ادخال اولنمغله برابر، سیبریادن دخی کورك وچوخه کیردیکی کبی، آوروپانك تجارت بحریه‌سنه دخی برقاچ اسکله آچیلوب، معادن معموله وغیر معموله، پاموق ویوکدن منسوجات، معدن کوری، آفیون وسائره ادخال، وباشلیجه ایپك وچای ایله بعض چین معمولاتی اخراج اولنور. اشبو تجارت بحریه سنوی بر ملیار فرانغی متجاوز اولوب، نصفندن زیاده‌سی ادخالات ونصفنه قریب مقداری اخراجاتدن عبارتدر. بو تجارتك قسم کلیسی انکلتره ایله وآسیاده‌کی انکلیز مستملکاتیله اجرا اولنور.

اصول اداره‌سی، قوهٔ مالیه وعسکریه‌سی. — چین حکومتی ایمپراطورلق اولوب، سلطنت بر خاندانك ایچنده ارثاً انتقال ایدر. عموم اهالینك تخت سلطنتده بولنان ذات حقنده فوق‌العاده حرمت ورعایتلری واردر. هر نه قدر حکومت برکونه مشروطیتله مقید دکل ایسه‌ده، بری « مجلس عالی »

ودیکری « شورای دولت » اسمیله ایکی بیوك مجلس بولنوب، بونلرك حکم واقتداری دخی زیاده‌در. مجلس عالی، اوچی مانچو واوچی چینلی اولمق اوزره، آلتی اعضادن مرکب اولوب، حکمدارك اوامر وارادانی نشر وتبلیغ ونظاماتی وضع وتعدیل ایتمکله موظفدر. شورای دولت خاندان حکمداری‌یه منسوب پرنسلردن، وکلادن وسائر کبرادن مرکب اولوب، اعضالری معین دکلدر؛ وامور ملکیه وعسکریه‌یه متعلق موادمهمه‌نك مذاکره‌سیله موظفدر. حکومت: امور داخلیه، امور مذهبیـه، امور عدلیه، امور نافعـه، امور عسکریه ومالیه نظارتلری اسمیله آلتی نظـارتدن عبارت اولوب، هر بر نظارتك، بری مانچو ودیکری چینلی اوله‌رق، ایکی رئیس ودرت رئیس ثانیسی واردر. بر تفتیش عمومی نظـارتی دخی واردر، که کافهٔ دوائر حکومتك امور وحرکاتی تفتیش ایدر. وامورعدلیه‌ده محکمهٔ تمییز وظیفه‌سـنی ایفا ایلر. شهرامینی وممالك تابعه ناظری دخی وکلادن معدوددرلر. مغولستـان ایله ترکستان شرقی ممالك تابعه‌دن معدود اولـوب، مانچوریا ایسـه، شمدیکی خاندان حکمدارینك وطـنی ومانچو قومی ملت حاکمه اولمغله، اصل چین ایالاتندن آیری اداره اولندیغی حالده، ممالك تابعه‌دن عداولنماز. حتی اکثر نظارتلرده بری مانچو وبری چینـلی اولمق اوزره ایکی ناظر بولندیغی کبی، مجلسلرك اعضالری دخی متساویا مانچو وچینلیدن مرکبدر.

چین دولتنك واردات ومصارفی وسـعت مملکتنه وثروت طبیعیسنه کوره اولمیـوب، تقریباً ۴۰۰ ملیون فرانقدن عبارتدر. ویرکیلرك طرح وتحصیلی براسکی اصولده اولوب، چوغی اشیای عینیه اوله‌رق تحصیل اولنور. دیونی دخی پك آزدر.

عسکری صلح زمانده ۳۰۰ ۰۰۰ وحرب زمانده بر ملیون نفردن مرکب اولوب، ۱۰ ۰۰۰ کشیدن مرکب بر معلم فرقـه‌سی دخی واردر، که برقاچ آلای پیاده ایله بهری ۲۵۰ آتلیدن مرکب برقاچ سـواری بلوکنی و ۶ صحرا ایله ۳ طاغ بطاریه‌سـنی جامعدر. سائر عسکری بر طرز مخصوص قدیمه‌در. اخیراً چین دولتی بر بحریه دائره‌سی تشکیل ایدوب، دونماسی ۳ زرهلی، ۲ فرقتین، ۵ قوروت، ۱۵ زرهلی طوپ چکر، ۹ طورپیل واپوری، ۶ بطاریه دوبه‌سی، ۱۳ نقلیه و۷ کمرك قروآزورندن وجمعاً ۱۲۴ قطعه سفینه‌دن عبارت اوله‌رق، شمال وجنوب فیلوسی نامیله ایکی‌یه منقسمدر. دمیر یوللری دردست انشا اولان برایکی کوچك خطـدن عبارت اولوب، تلغرافـلری دخی آزدر.

احوال تاریخیه‌سی. — چینك تاریخی پك اسکیدن بری مضبوط اولوب، میلاد عیسادن ۴۸۴ سنه اول مشهور (شوکینغ) کتابنی یازمش اولان حکیم قونفوچیوس میلاددن ۲۲۰۰ سنه اول حکم سـورمش (یائو)دن بدأ ایده‌رك، بوندن اولکی حکمدارلرك احوالیله چینك وقوعاتی، اساطیردن غیرخالی کوردیکیچون، مشکوك عد ایله، مسکوت عنه براقدیغنی بیان ایدیور. چینك هرودوتی مقامنـده اولوب، میلاد عیسـادن ۱۰۴ سنه اول (سه‌کی) عنوانلی تاریخی یازمش اولان (سماچین) ایسـه چوق دها اولکی وقوعاتی دخی نقل ایدیورسه‌ده، قبل المیلاد ۸۴۱ تاریخنه متصادف اولان بر زمانه‌دك جریان ایدن وقـوعاتك تواریخنـه پك ده صاغلام نظریله باقیله‌میه‌جغنی علاوه ایدیور. هرحالده اووقتلرده چین شمدیکندن برآز دها کوچك اولوب، مذکور (یائو) طرفندن ۹ ایالته تقسیم اولنمشـدی. بونك خلفی (شون) ایالاتك عددینی ۱۲یه ابلاغ ایتمش ایسه‌ده، بوندن صکره حکومت سـوروب (هیا) اسمیله معروف ایلك سلاله‌نك بانیسی اولان (یو) چین الکاسنی یکیدن ۹ ایالته تقسیم ایتمش؛ وبو تقسیم میلاددن ۳ قرن اولنه کلنجه‌یه قدر تعاقب ایدن ایلك ۳ سلاله زمانلرنده باقی قالمشیدی. ایلك سلاله‌نك زماننده چین دولتی شمدیکی چینك قسم وسطیسیله شمال غربی جهتندن عبارت اولوب، آکلاشـلدیغنه کوره، مدنیت الك اول اوراده ظهور ایتمشیدی. بعده شمال وجنوبه طوغری توسیع ممالك ایده‌رك، میلاد عیسادن برقرن اول حکومت سـورن (خان) ویا (خاقان) سلاله‌سی زماننده بر طرفدن هند چینینك قسم شرقیسی اولان (آنام) خطـه‌سی ضبط اولنمش؛ وبر طرفدن چین تواریخنده (هیونغ نو) اسمیله یاد اولنان بر ترك قومنه قارشی (تبا) ویا (یوچی) تسمیه ایتـدکلری دیکر برقـومله عقد اتفاق ایتمك اوزره، (چانغ کان)ك قوماندەسیله غربه طـوغری بر سریه سـوق اولنمش ایدی. بوسوقیات واسطه‌سیله ختن وماوراءالنهر وایران ایله عقد مناسبات اولنه‌رق، او وقت چینك اسمی امم غربیـه‌نك معلومی اولمغه باشلامشدر. چـوق کچمه‌دن ایپك تجارتی کسب توسع

ایتمكله باشلایه‌رق، هند وایران وروما یه قدر چین ایپكی
سورلمش؛ وبومناسبتله چین معلوم اولوب، حتى بعضاً
« ایپك مملكتی » دخی تسمیه اولنمسی عادت اولمش ایدی.
بوتجارت براً اجرا اولنمغه باشلامازدن اول بحراً یعنی
بحر محیط هندی طریقیله وهندستان وجزیرة العرب
واسطه‌سیله مصره قدر واصل اولوردی. رومالیلردن
صكره چینك تجارت بحریه‌سی عربلر طرفندن اجرا
اولنه‌رق، اوائل دور اسلامده بحریون اسلام جزیرة
العرب سواحلندن وبصره كورفزندن چینك سواحل
جنوبیه وشرقیه‌سنه كیدوب كلیرلردی؛ ویوقاریده
دنیلدیكی كبی، دین اسلامی دخی بوطریقله چینه ادخال
ایتمشلردی. میلادك ٦٢٦ تاریخندن ٩٠٨ تاریخنه‌دك،
یعنی اوائل دور اسلامده چینده حكومت سورن
(تانغ) سلاله‌سی كرك توسیع ممالك وكرك تزیید اسباب
عمران ومدنیت خصوصنده سلفلرینه تفوق ایتمشدی.
بوسلاله‌نك انقراضنده برطاقم طوائف ملوك ظهور
ایدوب، برمدت چینك احوالی هرج ومرج اولمش
ایسه‌ده، ٩٦٠ تاریخ میلادیسنده (سونغ) سلاله‌سی
یكیدن چین ممالكنی بردولته جمع ایتمشدر. ١١٢٥
تاریخنده مانچو تاتارلری چینك نصف شمالیسنی ضبط
ایدوب، (خطا) اسمیله معروف دولتی تشكیل ایتملریله،
سونغ سلاله‌سی چینك یالكز نصف جنوبیسنده حكم
سورمكه باشلامشلردی. ١١٨٠ ده سونغ سلاله‌سندن
برحكمدار مشهور چنكیز خان ایله بالاتفاق مانچولری
چیندن اخراج ایتمش ایسه‌ده، درعقب مغوللرك دها
تهلكه‌لی قومشولر اولدیغنی كوره‌رك، بونلره قارشی
مقاومته چالیشمش ایسه‌ده، موفق اوله‌میوب،
١٢٨٠ ده قبلاقاآنك الینه اسیر دوشمش؛ وبتون چین
اولاد چنكیزك ملكی حكمنه یچمش ایدی. قبلاقاآن
چینده (یوئن) اسمیله برچینلی دولتی تشكیل ایدوب،
یوز سنه قدر دوام ایدن بودولت زماننده معارف
وادبیات خیلی ترقی ایتمشدی. نهایت ١٣٦٨ ده ظهور
ایدن اختلالك نتیجه‌سنده مغوللرك دولتی ختام بولوب،
فرومایه برچینلی تخت سلطنته نائل اولمش؛ و (مینغ)
سلاله‌سنی تأسیس ایلمشدر. ١٦٤٤ تاریخ میلادیسنه‌دك
٢٧٦ سنه حكم سورن بو سلاله‌دن ١٦ حكمدار
كلوب، ایچلرندن بعضلری تمیز ایتمشلردر. قبلاقاآنك
زماننده آوروپالیلردن برنجی اوله‌رق مشهور (مارقو
پولو) چینه‌داخل اولوب، ١٨ سنه اقامتله، عودتنده
بومملكت حقنده معلومات مفصله وغریبه ویرمش
اولدیغی كبی، مینغ سلاله‌سی زماننده دخی جزویتلر
وسائر میسیونرلر چینده برچوق تحقیقات جغرافیه
وفنیه اجرا ایتمشلردر. ١٦٤٤ ده مانچو تاتارلری
یكیدن چینه هجوم‌له، مینغ سلاله‌سنه ختام ویره‌رك،
الى یومنا هذا حكم سورمكده اولان (تای چینغ)
سلاله‌سنی تأسیس ایتمشلردر. بویكی سلاله تركستان
شرقی ایله تبتی وچینك جنوب غربیسنده بولنان
بعض نیم وحشی اقوامی دخی رام ایدوب، چین دولتنك
حدودینی توسیع ایتمشدر. بو سلاله حكمدارلرندن
بعضلری جزویت میسیونرلرینه مساعده كارانه
معامله‌ده بولنمغله، بونلر چینك هر طرفنی كزوب،
احوالنه كسب وقوف ایده‌رك، آوروپایه برچوق
معلومات ویرمشلردر. ١٧٤٤ تاریخ میلادیسنده
انكلتره دولتی چینه هندستاندن آفیون ادخال ایتمك
ایستیوب، چین حكومتی ایسه بو زهرقاتلك ادخالنی
منع ایتدیكندن، دولتین بیننده محاربه وقوع بولوب،
نهایت انكلیزلر غالب كلمكله، (هونغ قونغ) جزیره‌سنی
ضبط، وچین دولتنی بش اسكله‌سنی آوروپا تجارتنه
آچیق طوتمغه اجبار ایتمشلردر. چینلیلر بومجبوریتدن
دلكیر اولوب، تعصبلری بردرجه دها غلیان ایتمكله،
١٨٦٠ ده بعض اوروپالیلری قتل ایتدكلرندن، بو
دفعه انكلتره ایله فرانسه برلكده چینه اعلان حرب
ایده‌رك، انكلیز وفرانسز عسكری مظفراً پكینه
داخل اولمش؛ وبو دفعه عقد ایتدكلری معاهده ایله
دیكر اون اسكله‌یی دخی آوروپا تجارتنه آچدیرمشلر-
در. ١٢٩٠ تاریخ هجریسنده بر طرفدن تركستان
شرقیده آتالق غازی یعقوب بكك دلالتیله وبرطرفدن
دخی (یون‌نان) ده شاه سلیمانك ریاستیله مسلمانلر چینه
قارشی اعلان استقلال ایده‌رك، بو ایكی نو ظهور دولت
اسلامیه‌در سعادته وآوروپا پایتختلرینه سفیرلر ارسالیله
استقلاللرینی تصدیق ایندیرمك ایستمشلرسه‌ده، عاقبت
چینلیلر غالب كلوب، كرك كاشغرده وكرك یون‌نانده
قتل عام كبی نیجه اعتسافات وحشیه‌ده بولنمش؛ وبو
ایكی خطه‌ده‌كی بیچاره مسلمانلرینه چینلیلرك اداره‌ٔ
ظالمانه‌سی آلتنده قالمشلردر.

چینچیناتوس (Cincinatus) حمیت واستغنا
متیله مشهور بر رومالی
اولوب، قبل المیلاد ٤٦٠ تاریخنده قونسلوس تعیین

اولنغله، وطننه بعض خدمات مهمه ایفا ایتمش؛ وبعده زراعتله مشغول اولدیغی حالده، ٤٥٨ ده روما عسکرینك بعض خصما طرفندن محاصره آلتنده بولنمسی اوزرینه، (دیکتاتور) عنوانیله رأس حکومته کتیریلەرك، درحال جمع ایتدیکی عسکرله دشمنلری قهر، وروما اردوسنی تخلیص، و١٦ کون حکومتدن صکره استعفا ایدەرك، ینه چفت وچبوغیله اوغراشمغه باشلامشیدی. ٤٣٨ تاریخنده، (مولوس)ك عصیانی اوزرینه، ٨٠ یاشنده اولدیغی حالده، ثانیاً رأس حکومته کتیریلەرك، مرقومك وجودینی ازاله ایتمشدی. بودفعه دخی ٢١ کون رأس حکومتده قالدقدن صکره، هیچ برمکافات قبول ایتمیەرك، استعفا ایتمشدر.

— آمریقانك ممالك مجتمعەسنده بعض اهالی بوذاتی نمونهٔ امتثال اتخاذ ایدەرك، ١٧٨٣ده بو اسمله بر جمعیت تشکیل ایتمشلردی. کندیلری حکومتده وراثتی قبول ایتدکلرندن، جمهوریتك تشکلندن صکره جمعیتلری طاغیدلمشدر.

چین دکیزی { (Mer de Chine) بحر محیط کبیرك چین سواحلنده وآسیا قطعەسنك منتهای شرق جنوبیسنده بولنان واسع بر دکیز اولوب، جنوبی وشرقی اسملریله ایکی‌یه منقسمدر:

جنوبی چین دکیزی (Mer de Chine Méridional) وچینجه نان‌های (Nan Haï) یعنی جنوب دکیزی، غرباً مالاقه شبه جزیرەسندن وقوشنشین ایله تونکین سواحلندن باشلایەرق، وبورنئو ایله فیلیپین جزایریله بحر محیط کبیردن آیریلەرق، فورموزه جزیرەسنه قدر ممتد اولور. بونك منتهای غربنده (سیام کورفزی) وغرب شمالی جهتنده دخی (تونکین کورفزی) بولنیور. مالاقه شبه جزیرەسیله بورنئو آرەسنده جاوه دکیزیله اختلاط ایدر. صیغلری و قیالری چوق اولوب، سیرسفائن حقنده مخاطرەلیدر.

شرقی چین دکیزی (Mer de Chine Orientale) وچینجه (تونغ های) یعنی «شرق دکیزی» جنوبیسندن چوق دها کوچك اولوب، فورموزه آطەسندن بدأ ایله، چینك سواحل شرقیەسی بوینجه شماله طوغری ممتد اولەرق، جاپونیا وقوریا سواحلنه قدر ممتد اولور. قوریا ایله چین سواحلی آرەسندەکی قسم شمالیسی «صاری دکیز» اسمیله معروف اولوب، بونك شمال غربی جهتنده دخی پچیلی کورفزی تشکل ایدیور. شرقی چین دکیزی بحر محیط کبیردن جاپونیایه عائد بر صره کوچك آطەلرله آیرلمش اولوب، شمالاً (فوکان) بوغازندن جاپونیا دکیزیله اختلاط ایدیور. صیغلری وقیالری یوغیسەده، دهشتلی قاصرغەلرندن طولایی بودخی سیرسفائن حقنده مخاطرەدن خالی دکلدر.

چین دولتی { (Empire Chinois) وسعت اراضی وکثرت نفوسجه کرهٔ ارضك وقوت ومکنتجه آسیا قطعەسنك اك بیوك دولتی اولوب، نفس چین ایله مانچوریا، مغولستان، ترکستان شرقی وتبت ممالك واسعەسندن عبارتدر. شرقاً شرقی چین دکیزیله، صاری دکیزله، قوریا شبه جزیرەسیله وروسیەیه تابع اولان برمقدار اراضی ایله؛ شمال شرقی جهتندن ترکستانله؛ غرباً افغانستانله؛ غرب جنوبی جهتندن هندستانله؛ جنوباً دخی هند چینی ایله وجنوبی چین دکیزیله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحیەسی ١١ ٥٧٤ ٣٥٦ مربع کیلومتره اولوب، ٤٠٢ ٧٣٥ ٠٠٠ اهالیسی واردر، که بروجه زیر منقسم بولنیور:

مملکت	مربع کیلومتره	اهالی
نفس چین	٤ ٠٢٤ ٦٩٠	٣٨١ ٥٥٤ ٩٧٧
مانچوریا	٩٨٢ ٤٧٢	١٢ ٠٠٠ ٠٠٠
مغولستان	٣ ٧٦٠ ٥٨٣	٢ ٦٠٠ ٠٠٠
تیبت	١ ٦٨٧ ٨٩٨	٦ ٠٠٠ ٠٠٠
ترکستان شرقی	١ ١١٨ ٧١٣	٥٨٠ ٠٠٠
جمعاً	١١ ٥٧٤ ٣٥٦	٤٠٢ ٧٣٥ ٠٠٠

[زیاده تفصیلات ایچون «چین، مانچوریا، مغولستان، تیبت وترکستان شرقی» مادەلرینه مراجعت بیوریله.]

چینغ کانغ { (Tching Kiang) چینك (کانغ سو) ایالتنده و (یانغ چه کانغ) نهری اوزرنده اولەرق (نانغ کینغ) شهرینك ٧٠ کیلومتره شمال شرقیسنده برشهردر. ١٨٤٢ده انکلیزلر طرفندن ضبط اولنمشیدی.

چیویتلا { (Civitella) ایتالیانك (آبروچه چیتریوره) ایالتنده و(ترامو)نك ١٤ کیلومتره شمالنده برقصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی ودمیر یول موقفی واردر.

چیویته دی پنه { (Civita di Penne) ایتالیانك ملغا ناپولی قراللغنده وآبروچه اولتریوره ایالتنده برقصبه اولوب،

١١٠٠٠ اهالیسی واردر. پسقپوسلق مرکزیدر. اسکی برقصبه اولوب، اسم قدیمی (پنیاوستینا)در.

چیویته قاستلانه { (Civita Castellana) ایتالیاده (ویتربه)نك ٢٧ کیلومتره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ٤٠٠٠ اهالیسی و(ریوماجوره) نهری اوزرنده ٥٠ متره یوکسکلکنده برکوپریسی واردر.

چیویته وکیا { (Civita Vecchia) ایتالیاده رومانك ٦٣ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه واسکله اولوب، ١٢٠٠٠ اهالیسی، استحکاماتی، سربست لیمانی، ترسانه‌سی وایشلك تجارتی واردر. رومایه بردمیر یولله مربوطدر. «اسکی شهر» دیمك اولان اسمندن آکلاشلدیغی اوزره، قدیم برقصبه‌در.

چیوی زاده { (محی‌الدین افندی) دورسلطان سلیمان خان قانونیده مسند مشیخت اسلامیه‌یه نائل اولان علمای عثمانیه‌دندر. عن‌اصل منتشالی اولوب، اورانك مدرسیننده چیوی افندینك اوغلیدر. ناجی زاده سعدی چلبیدن، فناری محی‌الدین افندیدن، مولانا محمد پاشادن ومولا ناقره بالیدن تحصیل علوم ایدوب، ادرنه وبروسه وچورلی مدرسه‌لرنده برمدت تدریسله مشغول اولدقدن صکره، ٩٣٤ تاریخنده مصرقاضیسی، ٩٤٤ ده آناطولی قاضیعسکری و٩٤٥ ده شیخ‌الاسلام اولمشدر. اوچ سنه ایله طقوز آی بومقامی اداره ایتدکدن صکره، ٩٤٨ ده عزل‌وتقاعد اولنه‌رق، بواثناده زیارت بیت‌الله مقصدیله جانب حجازه عزیمت ایتمش؛ وعودتنده مدارس ثمانیه‌نك برینه مدرس اولوب، ٩٥٢ ده روم ایلی قاضیعسکرلکنه نصب اولنمش ایدی. ٩٥٤ ده وفات ایدوب، حضرت ابا ایوب انصاری جوارنده دفن اولنمشدر. عالم وفاضل برذات اولوب، اجرای احکام‌شرعیه‌ده‌پك عادل ومحق ایدی. «الایثارفی‌شرح المختار» و«حسن القاری فی‌التجوید» عنوانلریله ایکی تألیفی وبعض کتب معتبره‌یه تعلیقاتی واردر. آنجق ارباب تصوف حقنده رعایتده نقصانی اولوب، حتی مسند مشیختدن سبب عزلی دخی محی‌الدین عربی وجلال‌الدین رومی کبی کبار صوفیبون حقنده واقع اولان اطالهٔ لسانی اولدیغی مرویدر.

چیوی زاده { (محمد افندی) دور سلطان مراد خان ثالثده مسند مشیخت اسلامیه‌یه نائل اولان علمای عثمانیه‌دن اولوب، آنف الترجمه چیوی زاده محی‌الدین افندینك اوغلیدر. ٩٣٧ ده طوغوب، پدرندن وبعده طاشکبری زاده کبی مشاهیر علمادن اخذ علوم، وپدری معیتنده ایفای حج شریف ایتدکدن صکره، علی‌الاصول‌دورمدارسله ٩٧٧ ده شام، ٩٧٨ ده مصر، ٩٧٩ ده بروسه، ٩٨١ ده ادرنه و٩٨٣ ده استانبول قاضیسی اولمش؛ وینه اوسنه آناطولی و٩٨٥ ده روم ایلی قاضیعسکرلکنه نصب اولنمش ایدی. ٩٨٧ ده صدراعظم محمد پاشانك اصراری اوزرینه عزل وتقاعد اولنه‌رق، ٩٨٩ ده ثانیا روم‌ایلی قاضیعسکری اولمش، وینه‌اوسنه مسند مشیخت اسلامیه‌یه ترفیع اولنمشدی. ٥ سنه ایله ٥ آی بو مقامی کمال عدل وحقانیتله اداره ایتدکدن صکره، ٩٩٥ ده وفات ایدوب، پدرینك مرقدی یاننده دفن اولنمشدر. زیرکده وشهرامیننده ایکی مسجد بنا ایتدیرمشیدی.

چیوی زاده دامادی { [«حامد افندی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

(باب‌الجیم الفارسینك صوکی)

ح

(باب الحاء — فصل الالف الخ)

حابِس { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمی اولوب، برنجیسی (ابوحیه حابس بن ربیعه - التیمی) در، که اوغلی حبه واسطه‌سیله کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — ایکنجیسی (حابس بن سعدالطائی) در، که حضرت عمر (رضه) طرفندن حمص قضاسنه تعیین اولنمشیکن، مشرقدن ملکلرله محاط شمسك ومغربدن کواکبله محاط قمرك طلوع ایتدیکنی رؤیاسنده کوردیکنی حضور حضرت فاروقیده بیان ایلمسی، وجانب خلیفه‌دن کندیسنك خانغی طرفده بولندیغنه دائر واقع اولان سؤاله جواباً قمر طرفنده ایدم دیمسی اوزرینه، حضرت فاروقك «سن بنم آدمم اوله‌مازسك» بیوره‌رق، حمص قضاسنه نصبندن وازکچمش اولدقلری مرویدر. بو رؤیایه ماصدق اولمق اوزره، حابس صفین محاربه‌سنده معاویه‌نك طرفنی التزام ایتمش؛ وبومحاربه‌ده قتل اولنمشدر.

حابِطیه { معتزله‌دن بر فرقه اولوب، ابراهیم نظامك اصحابندن احمد بن حابطه تابع ایدیلر. کفره قریب بعض اعتقادات باطله وغریبه‌لری وار ایدی.

حاتم { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمی اولوب، برنجیسی فخرالرسل (صلعم) افندمزك خدمت نبویه‌لرنده بولنمش؛ وکندی روایتنه کوره جانب رسول‌اللهدن ۱۸ دیناره اشترا بیوریله‌رق، درعقب اعتاق اولنمش ایسه‌ده، آیرلمق ایستمیوب، ۴۰ سنه خدمتلرنده بولنمشدر. — ایکنجیسی (حاتم بن عدی) در، که اهل حمصدن معدود اولوب، «لاتزال امتی بخیر ماعجلوا الافطار واخروا السحور» حدیث شریفنك راویسیدر.

حاتم اصم { (ابو عبدالرحمن بن علوان) مشاهیر علما واتقیادن اولوب، بلخده طوغمش؛ وشقیق بلخینك اصحابندن بولنمشدر. کندیسندن بر چوق اقوال حکیمانه ونصایح زاهدانه منقولدر. ۲۳۷ تاریخنده (واشجرد) ده وفات ایتمشدر.

حاتم بن هرثمه { (بن اعین) خلفای عباسیه زماننده مصرده والیلك ایدن امرادن اولوب، ۱۹۴ تاریخنده خلیفه محمدامین طرفندن مذکور والیلکه نصب واعزام اولنمش؛ واهل احواف ایله محاربه ایدوب، بلبیسه قدر ایلریلدکدن صکره، صلح ایلمش ایدی. بر بچق سنه حکومت ایتدکدن صکره ۱۹۵ ده عزل اولنمشدر. مصرده (قبة الهواء) اسمیله مشهور اولان بنا بونك اثریدر. — (حاتم بن هرثمه بن نصرالبجلی) دخی خلافت عباسیه زماننده‌کی ولاة مصردن اولوب، خلیفه متوکل بالله عهدنده پدری (هرثمه بن نصر) ك وفاتی اوزرینه والی نصب اولنمش، ویالکز بر بچق آی حکومت ایتمشدر.

حاتم دهلوی { (شیخ ظهیرالدین) هندستانك مشاهیر شعراسندن واك اول اردو لساننده یازان ادبادن اولوب، لسان مذکورده ایکی دیوانی واردر. ۱۱۱۱ تاریخنده دهلیده طوغمشدر.

حاتم طائی { (ابو عدی بن عبدالله بن سعد) مشاهیر رؤسا وشعرای عربدن اولوب، سخاوتیله مشهوردر، واسمی جود وکرمده ضرب مثل حکمنه کچمشدر. حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك زمانه یتیشمش ایسه‌ده، بعثدن اول وفات ایتمشدر. قیزی بنی طی اسراسی ایچنده بولنوب، پدرینك اوصافنی تعداد ایله اعتاقنی استرحام ایتدیکنده، جانب رسول‌اللهدن «بواوصاف مؤمنلرك صفتلریدر»

بیوریله‌رق، درحال اعناقنه امرویرلمشدی. حاتم طا-
ئینك اوغلی (عدی) ابتداشام طرفنه قاچمش ایسه‌ده،
بعده رجوع ایدوب، شرف اسلامله مشرف اولمشدر.
حاتمك نابغه وسائر شعرای زمانیسله بعض ماجرالری
دخی منقولدر. بعض اشعاری جمع اولنه‌رق، بردیوان
ترتیب، وبودیوان غضبان افندی معرفتیله لوندره‌ده
طبع ایتدیرلمشدر. شو بر ایكی بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

هل الدهر الااليوم او امس اوغد
كذاك الزمان بيننا يتردد
يرد علينا ليلة بعد يومها
فلانحن ما نبقى ولاالدهر نيفد
لنا اجل اما تناهى امامه
فنحن على آثاره نتورد

حاتم كاشی { شاه عباس ماضی زماننده یتیشن ایران شعراسندن اولوب،
اسمی هدایةاللهدر، وابتدا (هدایت) تخلص ایدردی.
مرتب دیوانی واردر. شو بیت بو جمله‌ٔ اشعارندندر:

فتاده از نظر هركه بود در عالم
هنوز چشم بداندیش در قفای منست

حاتم همدانی { ایران شعراسندن اولوب، همدانده عطارلقله مشغول
ایدی. شو بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

خانهٔ دلرا تهی كن ازهوسها چون حباب
تاتوانی كف زنان چون موج ازدریا كذشت

حاتمی { (ابو عبدالله محمد بن حسن البغدادی) مشاهیر علما وادبادن اولوب، بغدادده
تدریس وافاده ایله مشغول بولنمش، و٣٨٨ تاریخنده
وفات ایتمشدر. شاعر شهیر متنبینك زیارتنه كیدوب،
قدرینه كوره حرمت كورمدیكندن، وشاعرك
كبرونخوتنی بكنمدیكندن، بونك اشعارنده‌كی نواقص
وعیوبنی مبین اولمق اوزره، بر رساله یازمشدر،كه
مشهوردر. «حلية الادب» اسمیله دخی ٢ جلد اوزره
بر اثری واردر.

حاج { (ملك مظفر امیر —) غلامان اتراك نامیله مصرده حكومت سورن ملوكك
١٨ نجیسی اولوب، ملك ناصرالدین محمد بن قلاونك
اوغلیدر. ٧٤٧ تاریخنده برادری ملك كامل شعباندن
صكره جلوس ایدوب، بر سنه حكومت سوردكدن
صكره، بعض امراسی طرفندن قتل اولنمشدر.

حاجب { صحابه‌دن ایكی ذاتك اسمی اولوب، بری،كه (حاجب بن زید الانصاری
الخزرجی) در، برادری حباب ایله برابر احد غزاسنده
حاضر بولنمش؛ ودیكری،كه (حاجب بن زیدالانصاری
الاشهلی) در، یمامه وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

حاجب اصفهانی { (آقاجواد) ایران شعراسندن اولوب،
هندستانه رحلتله، (اود) خطه‌سنده حكمران بولنان
یمین الدوله نواب سعادت علی خان بهادره انتساب
ایده‌رك، قدری برتر اولمش ایكن، بعده ترك جاه
ومنصب ایده‌رك، وكسوهٔ درویشانه‌یه كیره‌رك،
هندستانك هر طرفنه سیروسیاحت ایتمش،ونره‌ده وفات
ایتدیكی معلوم اوله‌مامشدر. شو بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

تا چرخ نالهٔ دل رنجور میرود
این تیررا ببین چه قدر دور میرود

حاجری { (حسام الدین ابو یحیى عیسى بن سنجر الاربلی) مشاهیر شعرای
عربدن اولوب، اربل حاكمی ملك معظم مظفرالدینك
خدمتنده بولنمش، وبونك وفاتندن صكره وطننی
تركله، بر مدت سیاحت ایتمش، واربلك خلیفهٔ عباسی
مستنصرك الینه رجوعندن صكره ینه اورایه عودت
ایدوب، ٦٣٢ تاریخنده ٥٠ یاشلرنده اولدیغی حالده،
بعض دشمنلری طرفندن خفا ایله قتل اولنمشدر.
اشعاری پك كوزل ومقبول اولوب، شو بر ایكی بیت
اوجمله‌دندر:

الله يعلم ما ابقى سوى رمق
منى فراقك يامن قربه الامل
فابعث كتابك واستودعه تعزية
فربما مت شوقاً قبلما يصل

حاجی { (ملك صالح) مصرده حكومت سورن غلامان اتراكك ٢٤ نجی وصوك
حكمداری اولوب، برادری ملك منصور علینك
وفاتندن صكره ٧٨٣ تاریخنده جلوس ایتمش ایسه‌ده،
حداثت‌سنی حسبیله، اتابكی بولنان برقوق چركسی
ادارهٔ امور ایتمش؛ وبر بچق سنه صكره اتفاق امرا
ایله مرقوم تختنه اجلاس اولنمغله، غلامان اتراك دولتی
وبنی قلاون سلاله‌سی صاحب ترجمه ایله ختام بولوب،
ملك مصر غلامان چراكسه یدینه كچمشدر.

حاجی { ایران وهند شعراسندن بروجه زیر بر قاچ ذاتك مخلصیدر:
برنجیسی اردبیللی اولوب، شو بیت جمله‌ٔ
اشعارندندر:

دارد آن دم سرماترك پری پیكرما
كه بفتراك خود آویخته باشد سرما

— ایکنجیسی عن‌اصل قزوینلی اولوب، کاشانده پاشامشدر. شو بیت اونکدر :

ماباتو خورده‌ایم می وبیتوکی خوریم
خون جکر خوریم اکر بیتومی خوریم

— اوچنجیسی (حاجی محمد) هندستان ملوکندن همایون شاهك رجالندن اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

صد آرزوست در دل تنکم کره زدوست
دل نیست در برم کره آرزوی اوست

— دردنجیسی سمرقندلی اولوب، شو بیت اونکدر :

ای جم خسو برویان مانندهٔ شمائیم
ازدست بیکسیها شرمندهٔ شمائیم

— بشنجیسی (شاه عبد الهادی) هندلی اولوب، زیارت بیت‌الحرامدن صکره، مدراس شهرنده‌توطن، واون ایکنجی قرن هجری اواخرنده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

زند دردشت بیتابی باهو سیلیٔ وحشت
عیدانم دل از شوق که آتش زیر پادارد

— آلتنجیسی طهرانلی‌اولوب، شوبیت‌اونکدر:

آنان که دل بغیبت ما شاد میکنند
باری بدان خوشم که مرایاد میکنند

— یدنجیسی سبزوارلی اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

فلك بکوشه نشینان ستم کندکه محیط
همیشه سیلیٔ امواج برکنار زند

— سکزنجیسی طبسلی اولوب، هندستانه‌کیدرکن قطاع طریق النده مقتول اولمشدر. شورباعی‌اونکدر:

در خوابکه جهان من شیدایی
چشمی بکشودم ازپی بینایی
دیدم که درو نبود بیدارکسی
من نیز بخواب رفتم از تنهایی

حاجی ابراهیم پاشا { سلطان محمد خان ثالث دوری وزرا- سندن اولوب، ابتدای حالنده قضاتدن ایکن، بعده شق ثانی واول دفترداری وحلب میرمیرانی اوله‌رق، ١٠١٠ تاریخنده آناطولیده ظهور ایدن اشقیانك تنکیلنه مأمور اولمش ایسه‌ده، پك‌ده موفق اوله‌مدیغندن، قونیه‌ده متقاعد اولمشیدی. ١٠١٢ ده مصر خزینه‌سنی درسعادته کتیروب، وزارتله مصر والیلکنه نصب اولنمش؛ واون اوچ آی خطهٔ مصره‌یی اداره ایتدکدن صکره، مصر قوللری طرفندن قتل ایدلمشدر.

حاجی احمد پاشا { [«احمد پاشا-حاجی» ماده‌سنه مراجعت.]

حاجی اوغلی بازارجغی { بلغارستانك وارنه سنجاغنده ووارنه‌نك ٤٠ کیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ قدر اهالیسی واردر.

حاجی بکتاش { آنقره ولایتنك قیرشهر سنجاق وقضاسنده، قیرشهرك ٦٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده وقیصریه‌نك ٧٥ کیلومتره شمال غربیسنده ناحیه مرکزی بیوك بر قریه اولوب، مشاهیر اولیاءاللهدن حاجی بکتاش ولی (قدس سره)نك تربهٔ شریفه‌سنی حاوی اولمغله مشهوردر. قریه‌نك ٣١١ خانه‌سی، ١٥٢٠ اهالیسی، ١٥ دکانی، برجامع شریفی، بر مدرسه‌سی، چلبی افندی‌یه مخصوص قوناغی، ولی مشارالیهك تربه‌سنه متصل بیوك بر تکیه‌سی وتکیه‌نك حولیسی درونده دخی آیریجه ایکی جامعی واردر. قریه‌نك وعلی‌الخصوص تکیه‌نك باغ وباغچه‌لری پك چوق، آقار صولری بول ومیوه‌لری‌مشهوردر. آب وهواسی‌دخی غایت‌لطیفدر. تکیه طریقت بکتاشیه‌نك مرکزی اولوب، ایچنده ٦٠ قدر درویش بولنور. اوقاف وواردانتك برقسمی چلبی افندی‌یه وبر قسمی دخی شیخ وتربه‌دار ایله درویشانه عائددر. — حاجی بکتاش ناحیه‌سی ١٤٢ قریه‌دن مرکب اولوب، ٦٩٦ خانه و٣٤٥٥ اهالیی جامعدر. ارامنیسی اولدیجه منبت اولوب، بغدای، آرپه و سائر حبوباتله میوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. طوزکویی دینلن قریه‌سنده غایت لذیذ کوزل بر قیا طوزی معدنی بولنوب، حاجی بکتاش ولی حضرتلری طرفندن کرامتله کشف ایدلمش اولدیغی مروی اولمغله، بکتاشی درویشلری تبرکاً اوستلرنده کزدیررلر، وهبه ایدرلر. درون ناحیه‌ده بکتاشی درویشلرینك تسلیملری اعمالنه یارایان بلغامی بر نوع پشم طاشی بولنور.

حاجی بکتاش ولی { [«بکتاش» ماده‌سنه مراجعت.]

حاجی بهرام { بخارا شعراسندن اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

یك چشم زدن غافل ازآن ماه نباشم
ترسم که نکاهی کنند آکاه نباشم

حاجی بیرام ولی { [« بیرام » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حاجی پاشا { یلدیرم سلطان بایزید خان دوری علما واطباسندن اولوب، وقعهٔ تیموریه‌دن صکره شهزاده سلیمانك خدمتنده بولنمشیدی. عن اصل آیدینلی اولوب، مصره رحلتله، شیخ اکمل الدینك حلقهٔ تدریسنه بالدخول، شیخ بدرالدینك شریك درسی اولمش؛ وعلوم عقلیه وحکمیه یی دخی مولانا مبارك شاه منطقیدن تحصیل ایلمشیدی. رازینك « شرح المطالع » عنوانلی کتابنك تصورات وتصدیقات قسمنه بعض تعلیقات یازدیغی کبی، بیضاوینك « طوالع » عنوانلی اثرینی دخی شرح ایلمشدر. بعده کندیسنه عارض اولان بر مرضك اجباریله فن طبك تحصیلنه مباشرت ایدوب، اکمالندن صکره مصرده‌کی بیمارستانك مدیریت وسر طبابتنه نصب اولنمشدی. صکره آیدینه عودتله، آیدین اوغلی محمد بك نامنه طبه متعلق « الشفا » عنوانیله بر کتاب تألیف ایتدیکی کبی، لسان ترکی ایله « تسهیل » عنوانلی مختصر بر طب کتابی دخی یازمشدر. تیمورك اطباسیله ادعای رقابت ایدوب، حذاقتنی اونلره دخی تسلیم ایتدیرمشیدی. سید جرجانینك دخی صاحب ترجمه حقنده حسن شهادتی واردر.

حاجی حمزه { سیواس ولایتنده آماسیه سنجاغنك عثمانجق قضاسنده وعثمانجق قصبه‌سنك ۱۵ کیلومترو غرب شمالیسنده اوله‌رق قزل ایرماق کنارنده وقسطمونی ولایتنك حدودی قربنده ناحیه مرکزی بیوك بر قریه‌در. ناحیه‌سی ۸ قریه‌دن مرکبدر.

حاجی خلیفه { (Hadji Kalfa) [« کاتب چلبی » ماده‌سنه مراجعت.]

حاجی زمان { ایران شعراسندن اولوب، شیرازلیدر. کندیسی قوندیره‌جی اولدیغی حالده، شعر وادبیاتدن بهره‌سی اولمق حسبیله، دکانی مجمع ادبا ونجبا اولمشیدی. شو بیت اونکدر:

جام بلور از خم شراب بر آمد
ماه فرو رفت وآفتاب بر آمد

حاجی صالح پاشا { زعفرانبولیلی اولوب، دور سلطان سلیم خان ثالثده ۱۲۲۱ ده بوسنابجی باشی حاجی محمد پاشادن صکره قپودان پاشا اولمش؛ ودونتما ایله آق دکیزه چیقوب، نعره اوکنده لنکر انداز اولدیغی حالده، انکلتره‌نك بر فیلوسیله محاربه‌یه کیریشوب، قوماندە‌سی تحتنده بولنان سفاینی حرق وغرق ایله، فره‌دن استانبوله کلدکده، عزل اولنه‌رق، بعده شام وسائر بعض سنجاقلر بکلکلرنده بولندقدن صکره، ۱۲۴۰ تاریخنده آخسخه والیسی ایکن، اوراده‌وفات ایتمشدر.

حاجی علی پاشا { سلطان احمد خان ثانی دور سلطنتنده مسند صدارته نائل اولان وزرادن اولوب، مرزیفونلیدر. همشیره‌سی اولان صدر اعظم مقتول مصطفی پاشانك آدملرندن اولمغله، اونك زماننده قپوجیلر کتخداسی وبعده چاوش باشی اولمشیدی. مؤخراً رتبهٔ وزارتله ساقز وحانیه محافظلغنه و ۱۱۰۱ تاریخنده سرعسکره تهیهٔ ارزاق ومهمات مأموریتی علاوه‌سیله ارضروم والیلکنه نصب اولنه‌رق، ینه اوسنه درسعادته جلبله، قائممقام تعیین، و ۱۱۰۲ ده والیلکله دیار بکره اعزام اولنمشدی. ۱۱۰۳ سنه‌سی اوائلنده درسعادته دعوتله، آرابه‌جی علی پاشانك اوستنه صدر اعظم اولمش؛ وسفر زمانی اولمغله، آنجق ۵۵ کون ادرنه‌ده آرامدن صکره، بلغراده عزیمت ایتمش ایسه‌ده، تدافعی حرکته قرار ویرلمش اولدیغندن، حربه کیریشمیوب، قلعه‌لرك ترمیم وتعمیریله اکتفا ایتمش؛ و ۱۱۰۴ ده ادرنه‌یه عودت ایده‌رك، سنهٔ مزبوره رجبنده دفتردار جانبی احمد افندینك عزلنه قارشی مدافعه‌یه جرأتله، استعفاده اصرار ایلدیکندن، عزل اولنوب، چکمجه قربنده‌کی چفتلکنده اقامته مأمور اولمشیدی. بعده استدعاسی اوزرینه بروسه‌یه نقل اولنه‌رق، ۱۱۱۰ تاریخنده قندیه محافظلغنه نصب اولنمش؛ واوراده وفات ایتمشدر. عفیف ومستقیم بر ذات ایدیسه‌ده، اقتداری اوسط بر حالده ایدی. مدت صدارتی بر سنه‌در.

حاجی قادین { (دها طوغریسی حاجه قادین) سلطان بایزید خان ثانی وزراسندن اسکندر پاشانك قیزی اولوب، اسمی (مهرشاه) در. خیرات وحسنات صاحبه‌سی بر قادین اولوب، قوجه مصطفی پاشا قربنده جامع وتکیه‌سی وزیرك قربنده چفته حامی ومحله‌سی واردر. عهد سلطان سلیمان خانیده ۹۴۷ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حاجی کرای خان { (ملك —) قریم وقبچاق جهتلرنده

حکومت سورن سلالهٔ چنکیزیه‌دن (کرای خان) عنوانیله یاد اولنان خانلرك برنجیسی اولوب، نسلی بروجه آتی سکز بطنده چنکیزه منتهی اولور: ملك حاجی کرای بن غیاث الدین سلطان بن تاش تیمور جاناسی بن تولا تیمور بن کنجك بن دوکتمور بن توقاتمر بن جوجی بن چنکیز. پدرینك وفاتنده عمیجه زاده‌سی سید احمد خان غلبه ایتمکله، صاحب ترجمه یدی سنه قدر فرار وغیبوبتده قالوب، بعده تخت موروثنی ضبط، و ٨٧١ ده‌وفات ایتمشدر. حسن سیرت صاحبی اولوب، الکاسنك بر چوق یرلرنده جوامع ومساجد ومدرسه‌لر بنا ایتدیرمشیدی. باغچه سرایك صلاجق محلنده حیاتنده تهیئه ایتمش اولدیغی تربه‌سی دروننده مدفوندر.

حاجی کرای خان { بو دخی قریم خانلرندن کرای خان

عنوانی حائز بولنانلرك یکرمی برنجیسی اولوب، سلامتکرای اولادندن قریم کرایك اوغلیدر. پدرینك وفاتندن صکره سلیم کرای خانك خدمتنه کیرمش؛ ونمچه سفرنده اردوی همایون عثمانیده بولنه‌رق، جسور وشجیع بر ذات اولمغله، ویانه محاصره‌سنده وسائر وقوعاتده پك چوق خدمتلری کورلمشدی. اواثناده قریم خانی بولنان مراد کرایك، سلطنت سنیه‌نك دلخواهنه مغایر حرکتندن طولایی، وقوع عزلی اوزرینه، ١٠٩٤ تاریخنده صاحب ترجمه قریم خانلغنه وسلیم کرای زاده دولتکرای قلغایلق واونك برادری عظمتکرای نورالدینلکه نصب اولنه‌رق، قریمه‌عودت ایدرکن، اسماعیل چکیدیگی طوتمش اولان له عسکرینه راست کلوب، بونلری منهزم وپریشان ایتمش، وبر چوغنی اسیر کوتورمشیدی. کندیسی نه قدرجسور ایسه اوقدرده بخیل‌وحدید اولدیغندن، اوته‌دن بری عطایایه آلیشمش اولان تاتارلری ممنون ایده‌میوب، علیهنده ظهور ایدن فساد اوزرینه، منکوب قلعه‌سنه تحصن ایتمش؛ وقریمدن تقدیم اولنان عرض محضر اوزرینه، قریم کرایك اوغلی سعادتکرای خانلغه تعیین اولنه‌رق، صاحب ترجمه ردوسده اقامته مأمور اولمش؛ و ١١٠٠ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر.

حاجی کویی { [«کوش حاجی کویی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حاجی محمد سمرقندی { ماوراء النهر شعراسندن اولوب، شو مطلع جملهٔ اشعارندندر:

از شوق نرکس توکه هستیم مست ازو
چندان کریست دیده‌که شستیم دست ازو

حاجی محمد قندهاری { ادباومورخیندن اولوب، کندی نامنه نسبتله معروف بر تاریخی واردر.

حاجی محمد کشمیری { هندستان شعرا وعلماسندن اولوب، اکبر شاهك زماننده دهلیده یاشامش، وبر چوق طلبه یتیشدیرمشدر. اجدادی عن اصل همدانلی اولدقلری حالده، کندیسی کشمیرده طوغمش؛ و ١٠٠٦ تاریخنده دهلیده وفات ایتمشدر.

حاجی محمد مشهدی { متأخرین شعرادن اولوب، عن اصل خراسانلی اولدیغی حالده، هندستانده یاشامش؛ وملوك تیموریه‌دن شاه جهانك ملك الشعراسی اولمش ایدی. پادشاه مشارالیهك فتوحاتنی مبین «ظفرنامه» عنوانیله بر منظومه‌سی، مرتب دیوانی وانشایه متعلق بر کتابی واردر. اشعارنده (قدسی) تخلص ایدر. ١٠٥٥ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حاجی مصطفی پاشا { سلطان احمد خان ثالث دورنده ایرانه سوق اولنان اردوی همایونك باشلیجه قوماندانلرندن اولوب، شروان جهتنده‌کی عسکره قوماندە ایدردی، وخطهٔ مذکوره‌یی تحت اطاعته آلمشیدی. اواثناده چاوش باشی ایکن، بعده ١١٣٩ ده میرمیرانلق عنوانیله مراغه سنجاغنه تعیین اولنمشدی.

حارث { بو اسمله صحابه‌دن بروجه آتی بر چوق ذوات بولنمشلردر: حارث بن الازمع الهمدانی، که صحبتی مختلف فیه اولوب، دور معاویه‌نك اواخرنده وفات ایتمشدر. —— حارث بن اسد الخزاعی. —— حارث بن اشیم الانصاری، که‌بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. —— حارث بن اقیش الاکلی، که «ما من مسلمین یموت لهما اربعة من الولد لم یبلغوا الحنث الا ادخلهم الله عز وجل الجنة» حدیث شریفنك راویسیدر. —— حارث بن انس الانصاری الاوسی، که‌بدر

غزاسنده حاضر بولنوب، احد وقعه‌سنده شهيد اولمشدر. — حارث بن انس الانصاری،که بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارث بن اوس الثقفی،که بعض احاديث شريفه‌نك ناقليدر. — حارث بن اوس الانصاری،که احد وسائر غزواتده حاضر بولنوب، ١٣ تاريخ هجريسنده فتح شام صره‌سنده اجنادين وقعه‌سنده شهيد اولمشدر. — حارث بن اوس بن معاذ الانصاری،که سعد بن معاذك برادر زاده‌سی اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش، واحد وقعه‌سنده ١٨ ياشنده شهيد اولمشدر. — حارث بن بدل السعدی،که صحبتنده اختلاف اولوب، اهل شامدن معدوددر. — حارث بن تبيع الرعينی،که مصر فتحنده حاضر بولنمشدر. — حارث بن ثابت الخزرجی،که احد وقعه‌سنده شهيد اولمشدر. — حارث بن جاز.که سعد بن جاز وكعب بن جازك برادری اولوب، احد وقعه‌سنده حاضر بولنمشدر. — حارث بن حارث الازدی. — حارث بن حارث الاشعری،که اهل شامدن معدود اولوب، بعض احاديث شريفه‌نك راويسيدر. — حارث بن حارث القرشی السهمی،که حبشه هجرت ايدن صحابه‌دن اولوب، اجنادين وقعه‌سنده شهيد اولمشدر. — حارث بن حارث بن كلده،که مؤلفة قلوبدن اولوب، پدری حكما و اطبای عربدن ايدی. — حارث بن حاطب بن حارث القرشی الجمحی،که ابوينی حبشه هجرت ايدن صحابه‌دن اولوب، كنديسی وبرادری محمد حبشده طوغمشلر، وكنديسی ٦٦ تاريخنده عبدالله بن زبير طرفندن مكه واليلكنه نصب اولنمشيدی. — حارث بن حاطب الانصاری الاوسی،که برادری ابولبابه ايله برابر معيت حضرت نبويده بدر غزاسنه عزيمت ايتديكی حالده، جانب رسول‌الله (صلعم)دن مأموريتله اعاده بيورلمش، وصفين محاربه‌سنده معيت حضرت مرتضويده بولنمشدر. — حارث بن حيال الاسلمی. — حارث بن حسان البكری،که بعض احاديث شريفه نقل ايتمش، وجمل وقعه‌سنده معيت حضرت مرتضويده بولنمشدر. — حارث بن خالد التيمی،که بر روايتده دفعهٔ اولاده وبر روايتده دفعهٔ ثانيه وجعفر بن ابی طالب (رضه) معيتنده حبشه هجرت ايدن صحابه‌دن اولوب، زوجه‌سی ريطه ودرت اولادی اوراده وفات ايتمكله، عودتنده يزيد بن هاشم بن مطلبك قيزيله عقد ازدواج ايده‌رك، مشاهير فقهادن محمدك پدری ابراهيمی دنيايه كتير-مشدر. — حارث بن خزمة الانصاری الخزرجی.که بنی عبدالاشهلك كوله‌سی اولوب، بدر، احد، خندق وسائر غزواتده حاضر بولنمش، و تبوك غزاسنده حضرت رسول‌الله (صلعم) افنديمزك غائب اولان دوه‌سنی بولمش ايدی. « براءة » سوره‌سنك صوك ايكی آيتنی خبر ويرن دخی بو ذات اولديغی مرويدر. خلافت حضرت علی (رضه) عهدنده و ٤٠ تاريخنده وفات ايتمشدر. — حارث بن حضرامة الهلالی. — حارث بن زياد الانصاری الساعدی،که بدر غزاسنده حاضر بولنمش، و بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر. — حارث بن زيد الربعی. — حارث بن زيد اخو بنی معيص.که مكه‌ده شركك اوزره ايكن اهل اسلامه اذا ايدوب، بعده خفيا ايمانه كله‌رك. اصحاب رسول الله (صلعم) ايله برابر هجرت ايتمكده اولديغی حالده، ايماننده خبری اولميان عياش بن ابی ربيعه طرفندن قتل اولنمش، وبونك اوزرينه « وماكان لمؤمن ان يقتل مؤمناً الاخطاءً الخ » آيت كريمه‌سی نازل اولمشدر. — حارث بن سعيد الكندی. — حارث بن سويد التيمی،که صحبتنده اختلاف اولوب، اسلامه كلدكدن صكره ارتداد وبعده توبه ايتمش، و« كيف يهدی الله قوماً كفروا بعد ايمانهم الخ » آيت كريمه‌سنك نزولنه سبب اولمش اولان بودر دينلر دخی واردر. — حارث بن شريح النميری. — حارث بن صبيرة القرشی که كنيه‌سی ابو وداعه اولوب، فتح مكه‌ده، كفر اوزره اولديغی حالده، اسير طوتيلوب، اوغلی طرفندن فديه ايله قورتارلمش، وبعده ايمانه كلوب، حضرت عمر (رضه)ك خلافتنه‌دك ياشامشدر. — حارث بن ابی صعصعه،که مؤته وقعه‌سنده شهيد اولان ابو كلاب وجابر ايله قيسك برادری اولوب، يمامه غزاسنده شهيد اولمشدر. — ابو سعد حارث بن صمة الانصاری الخزرجی،که بدر واحد غزالرنده بولنمش، وبعده بئرمؤنه وقعه‌سنده شهيد اولمشدر. — ابو مالك حارث بن خرار الخزاعی. — حارث بن ابی ضرار الخزاعی المصطلقی،که زوجات مطهرات حضرت نبويه‌دن جويريه‌نك پدری اولوب، بنی مصطلق سبايا-سندن بولنان مشار اليهانك تخليصيچون نزد حضرت پيغمبری‌يه كيتديكنده، كورديكی معجزه اوزرينه اسلامه كلمشيدی. — حارث بن طفيل القرشی،که

حضرت عایشه ایله عبدالرحمن ابنا ابی بکرك للام
برادرلری طفیلك اوغلیدر . — ابو الاعور حارث
بن ظالم الانصاری الخزرجی.که بدر غزاسنده حاضر
بولنمشدر. — حارث بن العباس بن عبدالمطلب.—
حارث بن عبدالله بن اوس الثقفی.—حارث بن عبد
الله البجلی. — حارث بن عبدالله القرشی المخزومی،که
عیاش بن ابی ربیعه‌نك برادرزاده‌سی اولوب، بعض
احادیث شریفه روایت ایتمشدر.—حارث بن عبدالله
بن السائب بن المطلب القرشی. — حارث بن عبدالله
الخزرجی،که احد وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — ابو
علكثه حارث بن عبدالله الازدی.که اهل شامدن
معدوداولوب، رمله‌ده‌ساکن اولمشیدی.—حارث بن
عبدالله الانصاری،که‌حدیبیه واوندن صکره‌کی‌غزواتده
بولنوب، حره وقعه‌سنده شهید اولمشدر. —
حارث بن‌عبدالله الدوسی،که‌یرموك وقعه‌سنده‌بولنمش،
وبعده فلسطینده ساکن اولوب، صفین محاربه‌سنده
معاویه‌نك معیتنده بولنمش، وبونك زماننده وفات
ایتمشدر. — حارث بن عبد شمس الخثعمی،که اهل
شامدن معدود اولوب، بعض احادیث شریفه روایت
ایتمشدر. — حارث بن عبدالعزی،که حضرت سید
الانبیا (صلعم) افندمزك سودباباسی اولوب، کندیسندن
بعض احادیث شریفه منقولدر . — حارث بن عبد
قیس،که‌برادری سعدله برابر حبشه هجرت‌ایتمشیدی.
— حارث بن عبد مناف. — حارث بن عبیدالانصا-
ری.—حارث بن عتیق،که‌بدریله برابراحد وقعه‌سنده
حاضر بولنمشدر.—حارث بن عتیك،که اوغلی عتیك
ایله برابر احد وسائر غزواتده حاضر بولنمشدر.—
ابو اخزم حارث بن عتیك،که عقبه وبدر غزالرنده
بولنمش اولان سهل بن عتیكك برادری اولوب،
جسرابی عبید وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حارث
بن عدی الانصاری الخطمی،که احد وقعه‌سنده شهید
اولمشدر. — حارث بن عادی الانصاری که احد
وقعه‌سنده حاضر بولنوب، جسرابی عبیدمحاربه‌سنده
شهید اولمشدر . — حارث بن عرفجة الانصاری
الاوسی،که بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارث
بن عفیف‌الکندی. — حارث بن عقبه،که‌عمی وهب
بن قابوس ایله برابر مدینه‌یه کلوب،شهری خالی‌کور-
مکله، هر کسك احدده مشرکلره قارشی محاربه‌ده
بولندیغنی ایشیدنجه، اهتدا ایده‌رك، احده کیتمش،
وایکیسی دخی بومحاربه‌ده شهید اولمشدر. — حارث
بن عمر الهذلی،که وقت سعادتده طوغوب، عمرو بن
مسعوددن روایت احادیث شریفه ایتمش، و۷۰ تا-
ریخنده وفات ایلمشدر . — حارث بن عمروالانصا-
ری ،که براء بن عازبك عمیجه‌سی ویا دایسی اولوب،
بعض‌احادیث شریفه نقل ایتمشدر.—حارث بن عمرو
الباهلی‌السهمی. — ابومکعث‌حارث بن عمروالاسدی.
— حارث بن عمرو القرشی العدوی،که‌خیبر غزاسی
سنه‌سنده مکه‌دن مدینه‌یه هجرت‌ایدن بنی عدیدندر.
—حارث بن‌عمروالازدی،که بنی لهبدن اولوب،جانب
رسول‌الله (صلعم) دن ایلچیلکله شامده‌کی روم والیسی
نزدینه اعزام بیورلدیغی حالده، شرحبیل بن عمرو
الغسانی‌طرفندن قتل‌اولنمشدر.—ابو واقد حارث بن
عوف اللیثی،که فتح مکه‌دن اول اسلامه کلوب، حنین
وقعه‌سنده حاضر بولنمش، و۶۸ تاریخنده ۷۵ یاشنده
وفات ایتمشدر. بعض احادیث شریفه راویسیدر.—
حارث بن عوف الغطفانی المری که نزد حضرت
پیغمبری‌یه کلوب، ایمانله مشرف اولدقدن صکره،
انصاردن بر ذاتله برابر قومنی ایمانه دعوت ایتمکه
مأمور اولدیغی حالده، قومی انصاری‌یی شهیدایتمشلر،
وکندیسی محافظه‌سنه مقتدر اوله‌مامشدی . —
حارث بن‌غزیه،که‌اهل مدینه‌دن معدود اولوب،بعض
احادیث شریفه راویسیدر . — حارث بن غطیف
السکونی الکندی،که اهل شامدن معدود اولوب،
حمصده ساکن اولمشدی. کندیسندن بعض احادیث
شریفه منقولدر. — حارث بن فروه .— حارث
بن قیس،که فرسان وشعرای صحابه‌دندر. — ابو
خالدحارث‌بن قیس الانصاری الخزرجی که عقبه وبدر
غزالرنده حاضر بولنمشدر. — حارث بن کعب
الانصاری النجاری المازنی.که یمامه وقعه‌سنده شهید
اولمشدر.—حارث بن کلدة الثقفی.که اطبای عربدن
اولوب، صحبتنده اختلاف واردر. — حارث بن
مالك الکنانی اللیثی که‌ابن‌البرصاد دیمکله مشهور او-
لوب، بعض احادیث شریفه راویسیدر. — حارث
بن مالك الانصاری.— حارث بن مالك،که حضرت
فخر کائنات (صلعم) افندمزه حجامت ایدن حجام ابو
هندك وبر روایتده افندیسنك اسمیدر. — حارث
بن‌مسعودالانصاری الاوسی،که‌جسر وقعه‌سنده شهید
اولمشدر.— ابو مسلم حارث بن‌مسلم التمیمی،که جانب

رسول اللهدن بر سریه ایله بر طرفه مأمور اولوب، او قومه کلمهٔ توحیدی تکلیف ایتمکله، قبول ایتلری اوزرینه، عودت ایتمش، ومعیتنده‌کی عسکر غنیمتدن محروم قالدقلرندن، حضرت پیغمبره شکایت ایتمشلر. سه‌ده، حارثك حرکتی تقدیر وتحسین بیوریله‌رق، یدینه، اخلافه نمونهٔ امتثال اولمق اوزره، بر نامهٔ سعادت ویرلمش؛ وبو نامه حضرت ابوبکر وعمر وعثمان طرفلرندن دخی خلافتلری زماننده تصدیق اولنمش ایدی. صاحب ترجمه حضرت عثمانك خلافتی زماننده وفات ایتمش ایسه‌ده، ذریتنده قالان نامهٔ سعادت مؤخراً عمر بن عبدالعزیز طرفندن دخی کمال احترامله تصدیق اولنمشیدی. — حارث بن مسلم القرشی. — حارث بن مضرس، که تحت الشجره‌ده بیعت ایدوب، اوندن صکره‌کی غزواتده حاضر بولنمش، وقادسیه‌ده شهید اولمشدر. — حارث بن معاذ الاوسی الاشهلی، که سعد بن معاذك برادری اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارث بن معاویة الکندی. — ابو سعید حارث بن المعلی الانصاری. — حارث بن معمر الجمحی، که زوجه‌سیله برابر حبشه هجرت ایتمشیدی. — حارث بن نبعیه، که وقعهٔ کربلاده معیت حضرت امام حسینده شهید اولان انس بن حارثك پدری اولوب، حضرت امام حسین حقنده «ان ابنی هذا یقتل فی ارض یقال لها العراق فمن یدرکه فلینصره» حدیث شریفنی روایت ایتمشدر. — حارث بن النعمان الانصاری الخزرجی، که بدر واحد غزالرنده بولنوب، مؤته وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حارث بن النعمان الانصاری الاوسی، که بدر واحد غزالرنده حاضر بولنمشدر. — ابو سعید حارث بن نفیع بن المعلی الانصاری. — حارث بن نوفل بن حارث بن عبدالمطلب القرشی الهاشمی، که حضرت فخر کائنات افندمزك عم زاده‌سی اولان پدریله برابر ایمانه کلوب، جده قضاسنه تعیین بیورلمشیدی. بعده بصره‌یه کیدوب، اوراده توطن ایتمش؛ وحضرت عمر ویا عثمانك زمان خلافتنده ٧٠ یاشنده وفات ایتمشدر. ابو سفیانك قیزی هندی تزوج ایتمش اولمغله، حضرت رسول اللهك باجناغی ایدی. — حارث بن هانی الکندی، که ایران فتوحندن ساباط محاربه‌سنده شهید اولمشدر. — حارث بن هشام الجهنی. — ابو عبدالرحمن حارث بن هشام القرشی المخزومی، که ابو جهلك برادری وخالد بن ولید ایله حضرت عمر بن الخطابك والده‌سی حنتمه‌نك عمزاده‌سی اولوب، کافر ایکن بدرده بولنمش، ومنهزماً فرار ایتمشیدی. بعده فتح مکه‌ده ایمانه کلوب، حضرت عمرك زمان خلافتنده مالملکنی جهاده صرف ایتمش، ویرموك محاربه‌سنده شهید اولمشدر. خالد بن ولیدك همشیره‌سی واوغلی عبدالرحمنك والده‌سی بولنان زوجه‌سی فاطمه‌یی کندیسنك وفاتندن صکره حضرت فاروق تزوج ایتمشدی. — حارث بن وهبان. — حارث یزید الاسدی. — حارث بن یزید الجهنی.

حارث { بنی غسان ملوکندن بر قاچیله کنده ملوکندن برینك اسمیدر. [«غسان» و«کنده» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

حارث بن حلزة الیشکری { مشاهیر شعرای عربدن اولوب، معلقات سبعه‌دن قصیدهٔ همزیه‌نك صاحبیدر. بکر بن وائل قبیله‌سنه منسوب اولوب، ظهور اسلامدن آز وقت اول یاشامشدر. کندی قبیله‌سیله تغلب قبیله‌سی آره‌سنده‌کی مخاصمات حقنده وسائر مواده متعلق دیکر اشعاری دخی واردر. معلقه‌سنك باشلانغیجی شودر:

آذنتنا ببینها اسماء
رب ثاو یمل منه الثواء
بعد عهد لها ببرقة شماء
فادنی دیارها الخلصاء

حارث بن خالد المخزومی { اوائل دور اسلامده ظهور ایدن مشاهیر شعرای عربدن اولوب، قریش قبیله‌سنه منسوبدر. عمرو بن ابی ربیعه‌نك مسلکنه تابع اولوب، کوزل اشعاری واردر. مؤخراً مصعب بن زبیره واران عائشه بنت طلحه‌یه عشق وعلاقه‌سی اولوب، حقنده پك چوق غزلیاتی واردر. مغنیلر طرفندن غزللرینه الحان اویدیرلمشدر. حقنده پك چوق اخبار منقولدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

ان وجهاً رأیته لیلة البد
ر علیه تثنی الجمال وحلا
انعم الله لی بذا الوجه عیشا
وبه مرحباً واهلاً وسهلا

حارث بن ظالم { زمان جاهلیتده بین العرب ظلم وغدریله شهرت بولمش بر آدمدر. ملوك حیره ایله بعض ماجرالری واخباری مشهوردر.

حارث بن كلدة الثقفى { صحابه‌صره‌سنده بيان اولنديغى

اوزره، وقت سعادتده برحيات بولنمش مشاهير اطباى عربدن اولوب، طائفليدر. طب وحكمتى ايرانده تحصيل ايدوب، بر مدت دخى يمنده امرار اوقات ايتمشيدى. نوشيروان عادل ايله بعض ماجرالرى وحكمدار مشاراليهه سويلمش اولديغى بعض اقوال حكيمانه‌سى مشهوردر. نوشيروانله اولان محاوره‌سى بر رساله صورتنده تحرير ايتمشلردر.

حارث الكذاب { عبدالملك بن مروان زماننده دعواى نبوت

ايتمش بر آدم اولوب، دمشقلى ايدى. ابتدا زهد وتقوى ايله متصف اولوب، بعده قدسه كيده‌رك، بر طاقم احوال خارقة العاده اظهاريله دعواى نبوته قالقيشمش؛ وصكره بصره‌يه كيدوب، اوراده اخذ وتوقيف ايله، عبدالملكك ياننه كوتوريله‌رك، صلب ايتديرلمشدر.

حارثه { صحابه‌دن بروجه زير بر قاچ ذاتك اسميدر: حارثه بن الاخبط الذكوانى، كه

اهل جزيره‌دن معدود اولوب، « ليس منا من لم يرحم صغيرنا ويوقر كبيرنا » حديث شريفنك راويسيدر. — حارثه بن جبيلة الكلبى كه حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزك آزادليلرندن زيد بن حارثه‌نك برادر زاده‌سيدر. — حارثه بن خدام، كه اهل شامدن معدوددر. — حارثه بن خبر الاشجعى كه انصاردن اولوب، بنى سلمه‌نك كوله‌سيدر. بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارثه بن الربيع، كه والده‌سنه نسبتله معروف اولوب، پدرى سراقه ايدى. چوجق اولديغى حالده، بدر غزاسنده حاضر بولنوب، بر سهم اصابتيله شهيد اولمشدر. — حارثه بن زيد الانصارى، كه بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارثه بن سهل كه احد وقعه‌سنده حاضر بولنمشدر. — حارثه بن شراحيل الكلبى، كه حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك آزادليلرندن زيد بن حارثه‌نك پدريدر. اوغلنى طلب ايچون نزد حضرت پيغمبرى‌يه ورودنده شرف اسلامله مشرف اولمشدى. — حارثه بن عدى، كه اهل شامدن معدود اولوب، بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر. — حارثه بن عمرو الانصارى، كه احد وقعه‌سنده شهيد اولمشدر. — حارثه بن قطن الكلبى، كه برادرى حصن ايله برابر نزد حضرت پيغمبرى‌يه كله‌رك، برنامهٔ سعادتله نائل اولمشلردر. — حارثه بن مالك الانصارى، كه بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارثه بن مالك الانصارى الزرقى، كه بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارثه بن مضرب كه، اهل كوفه‌دن معدوددر. — حارثه بن النعمان الانصارى الخزرجى، كه بدر واحد وخندق غزالرنده و سائر غزواتده حاضر بولنمشدر. فضلاى صحابه‌دن اولوب، حقنده بعض احاديث شريفه منقولدر. — حارثه بن وهب الخزاعى، كه حضرت فاروقك اوغلى عبيداللهك للام برادرى اولوب، كنديسندن بعض احاديث شريفه منقولدر.

حارم { حلب ولايت وسنجاغنده وحلبك ٦٠ كيلومتره غربنده قضا مركزى بر

قصبه اولوب، ٢٠٠٠ اهاليسى، بر جامع شريفى، براسكى قلعه‌سى و ٣٠ دكانى واردر. اهاليسى كاملاً مسلم اولوب، عربجه وتركجه لسانلريله متكلمدرلر. — حارم قضاسى شرقاً نفس حلب، شمالاً بيلان، غرباً آنطاكيه، جنوباً دخى ادلب قضالريله محاط ومحدود اولوب، ١٤٠ قريه‌يى جامعدر. ارمناز وكفرتخارين قصبه‌لرى دخى بو عدده داخلدر. باريشا وريحانيه اسملريله ايكى ناحيه‌سى دخى واردر. اهاليسى ٢٥٢٦١ مقدارنده اولوب، جله‌سى مسلم واكثريت اوزره لسان عربى ايله متكلمدرلر. اراضيسى قسماً طاغلق وقسماً اووه اولوب، عاصى ايرماغى حدود غربيه‌سنى تشكيل ايتديكى كبى، (عفرين) نهرى دخى اراضيسنى سقى ايدوب، شماله طوغرى آقار. طوپراغى اولدقجه منبت اولوب، بغداى، آربه، دارى، مرجك وسائر حبوباتله توتون، آفيون، زيتون، انجير، اوزوم، آرمود وسائره حاصل اولور. بر خيلى زيتون ياغى دكرمنى بولنديغى كبى، بر قاچ شيشه‌خانه دخى واردر. فتوحات اسلاميه زماننده سويديه‌دن موصله قدر تمديد ايدلمش اولان (دشمه) طريقنك بعض آثارى موجود اولديغى كبى، اهل صليب محاربانده شهرت بولمش اولان حاصون، آرتاح، سرمده، حارم قلعه‌لرى وسائر بر چوق قلاعك دخى آثارى موجوددر. جبل باريشاده برچوق كليسا وصنمخانه‌لر خرابه‌لرى و(دانا) قريه‌سنده بر طاقم بيوك مغاره‌لر مشهوددر. درون قضاده ١٥ جامع شريف، ٢٤ مسجد، ١ رشديه و ٣٠ صبيان مكتبلرى، ١ قپلیجه، ٢٤ خان،

۷ حمام، ۳۶۸ دکان، ۲۴ یاغ ماکینه‌سی، ۳۰ قدیم معصره، ۲۳ صـو دکرمنی و ۳ شیشـه کارخانه‌سی واردر.

حازم { صحابه‌دن وانصاردن اولوب، برکون معاذ بن جبلك اقشام نمازینی تطویل ایتمسی اوزرینه، نزد حضرت پیغمبری‌یه کیدوب شکایت ایلدیکی، وبونك اوزرینه جانب رسالتپناهیدن «یا معاذ خفف علی الناس فان فیهم المریض والضعیف والکبیر» حدیث شریفی صادر اولدیغی مرویدر. — حازم بن حرمله وحازم بن حرام دخی صحابه‌دندر. — صفینده معیت حضرت مرتضویده شهید اولان (حازم بن ابی حازم احمسی) ایسه عهد رسول الله (صلعم) ده مسلم بولنمش ایسه‌ده، رؤیت نبی‌یه موفق اوله‌مامشدر.

حاصبیا { شام ولایت وسنجاغنده ودمشقك ۶۰ کیلومتره‌قدر جنوب غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، جبل شیخك اتکنده واردن نهری تابعلرندن (حاصبانی) چاینك کنارنده واقعدر. هواسی معتدل ایسه‌ده، صویی آغیرجه اولوب، یازین صیتمه‌سی واردر. مقدما امرای دروزدن شهابیلرك مقری ایدی. وقتیله ۵۰۰۰ دن زیاده نفوسی اولوب، درزیلرله خرستیانلر آره‌سنده جریان ایدن وقوعاتدن صکره، اکثر اهالیسی بیروته ومرجعیونه هجرت ایتمکله، شمدیکی حالده اهالیسی ۳۰۰۰ کشیدن زیاده اولمیوب، مذاهب مختلفه‌یه تابعدرلر. هر جمعه کونی قوریلور بازاری دخی واردر. — حاصبیا قضاسی شام سنجاغنك منتهای جنوب غربیسنده اولوب، شمالاً راشیا قضاسیله، غرباً بیروت ولایتیله، شرق جنوبی جهتندن دخی حوران سنجاغیله محاطدر. ۱۷ قریه‌دن مرکب اولوب، ۱۰۰۰۰ قدر اهالیسی واردر، که اکثری مسلم ودرزی اولوب، قصوری روم، مارونی وسائره‌در. اراضیسی خیلی منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله زیتون، طوت، اوزوم، انجیر وسائره حاصل اولور. جهت غربیه‌سنده اورمانلری دخی چوقدر. طرف حکومتدن احاله اولنور بر حمر معدنی دخی واردر. درون قضاده ۱۱ جامع شریف، ۵ مدرسه، ۱۸ کلیسا، ۱۴۱ دکان، ۱ خان و ۳۷ دکرمن موجوددر.

حاصل { (شاه باقر مشهدی) ایرانك متأخرین شعراسندن اولوب، وطننده حضرت امام رضا تربه‌سنك خدامندن ایکن، جهانکیرك زمان سلطنتنده هندستانه کیدرك، اکتساب ثروت ایتمش، و ۱۱۱۴ تاریخنده اوراده وفات ایلمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

سحر چو شمع سیه روی کشت دانستم
که هرکه پرده دری کرد زود رسوا شد

حاضر { قبل الاسلام حلب شهری خارجنده ساکن بولنمش بر عرب قبیله‌سی اولوب، ابو عبیده‌نك فتوحاتی زماننده جزیه‌کذار اوله‌رق، خرستیانلقده ثبات ایتمشلرسه‌ده، بعده اهتدا ایدوب، هارون الرشیدك وفاتندن صکره حلب اهالیسیله ایتدکلری محاربه اوزرینه، اورادن اخراج اولنه‌رق، قنسرینه کیتمشلر ایسه‌ده، شهری ضبط ایتمك ایستدکلرندن، اورادن دخی اخراج اولنه‌رق، برطاقمی تکریته وبرطاقمی کردستان جهتلرینه کیدوب، طاغلمشلردی. یاقوت حموی کندی زماننده دخی حلبك خارجنده حاضر اسمیله بر محله اولدیغنی واکثر اهالیسی عربلشمش ترکمان اولادندن بولندیغنی بیان ایدیور.

حاضره { اندلسده جیان بقعه‌سنك مرکزی بر قصبه وجزیرهٔ حضراده دخی برکوچك قصبه اولدیغی وبرنجیسنك (اوریه) دخی دنیلدیکی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

حاطب { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمیدر. بونلرك اك مشهوری (حاطب بن ابی بلتعه) در، که احوال مؤمنیندن قریشی خبردار ایتمك اوزره، یازمش اولدیغی مکتوب حضرت علی ایله زبیر بن عوام (رضهما) طرفندن طوتیلوب، حضرت رسول الله (صلعم) افندمزه تسلیم اولندقده، حضرت عمر «یا رسول الله اذن ویر شو منافقك بوینی اوره‌یم» دیمش ایسه‌ده، حضرت پیغمبر (صلعم) بدر غزاسنده بولنمش اولدیغنه حرمةً بو قباحتنی عفو بیورمش؛ وحقنده «یا ایها الذین آمنوا لا تتخذوا عدوی وعدوکم اولیاء» آیت کریمه‌سی نازل اولـوب، حاطبك اهل ایماندن اولدیغنی اثبات ایتمشدر. هجرتك آلتنجی سنه‌سی جانب نبویدن اسکندریه‌ده‌کی مقوقس نزدینه سفارتله ارسال بیورلمش؛ ومقوقس طرفنـدن تقدیم اولنان ماریهٔ القبطیه ایله سائر هدایایی کتیرمشیدی. ۳۰ تاریخنده ۶۵ یاشنده وفات ایدوب، جنازه نمازی حضرت عثمان (رضه) طرفندن قیلنمشدر.

— ایکنجیسی حاطب بن حارث الجمحی اولوب، زوجه‌سی فاطمه ایله برابر حبشه هجرت ایدن صحابه عدادینه داخل بولنمش، واورادە وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی مؤلفهٔ قلوبدن اولان حاطب بن عبدالعزی اولوب، بنی عامردندر.

— دردنجیسی حاطب بن عمرودر، که بوده بنی عامردن اولوب، حبشه وبعده مدینه‌یه هجرت ایتمش؛ وبدر غزاسنده حاضر بولنمشدر.

— بشنجیسی حاطب بن عمرو الانصاری الاوسی اولوب، بودخی بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر.

حافظ { (سیداکبر علی) هندستان شعرا وساداتندن اولوب، مولوی کرام- الدین حیرانك همشیره زاده‌سی وشاکردیدر، نسلی امام حسن عسکرینك برادری جعفره منتهی اولوب، سید جلال‌الدین بخاری اجدادندندر. آبا واجدادی دهلیده مشایخ طریقتدن بولنمشدر. شوبیت جملهٔ اشعارندندر:

لرزه می افتد زماهی تابماه آسمان
ناله ام چون ازدل پر اضطراب آیدبرون

حافظ آبرو { (نورالدین بن لطف‌الله) مور- خیندن اولوب، «تاریخ آبرو» دیمکله مشهور «زبدةالتواریخ»ك مؤلفیدر. تیمورلنك طرفندن حرمت ورعایت کوروب، بعده اوغلی شاهرخه انتساب ایتمش، ومیرزا بایسنجرك خدمتنده بولنمشدر. مذکور تاریخی دخی بونك نامنه یازمشدر. هراتده طوغوب، همدانده تربیه اولنمش؛ و ۸۳٤ ده وفات ایتمشدر.

حافظ احمد پاشا { [«احمد پاشا» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

حافظ اسماعیل پاشا { [«اسماعیل پاشا» ماده‌سنه مراجعت.]

حافظ پاشا { (چرکس محمد—) سلطان محمود خان وسلطان عبدالمجید خان دوری مشیراندن اولوب، نزیب وقعه‌سنده کردستان والیسی بولنمغله، مصرلی ابراهیم پاشایه قارشی عساکر عثمانیه‌یه قومانده ایتمش ایسه‌ده، بتقدیرالله تعالی موفق اوله‌میوب، مغلوب اولمش؛ وبعده بر آره‌لق ضبطیه ناظری اولوب، مؤاخراً یانیه، اسکوب، بوسنه کبی ایالتلر والیلکنده بولنمشدر.

حافظ پاشا { بواسمله اخیراً وفات ایتمش ایکی فریق اولوب، ایکیسی دخی بر مدت ضبطیه ناظرلغی ایتمشدر. بری بوسنه‌نك تخلیه‌سی اثناسنده قوماندانلقله اورادە بولنوب، اهالی طرفندن جبراً کندی قوماندەلری باشنه کچیرلمش؛ وبو مناسبتله آوستریا عسکری طرفندن اسیر ایدیلوب، نیجه طوپراغنه کوتورلمش ایسه‌ده، متعاقباً تریسته طریقیله درسعادته کوندرلمش؛ وتفتیش عسکری قومیسیونی اعضالغنه وبعده اشقودره والیلکنه نصب اولنه‌رق، ۱۳۰۵ تاریخندن صکره قلب علتندن وفات ایتمشدر. تحصیلی بلچیقه‌ده اولوب، لسان فرانسوی‌یی کوزل سویلردی.

حافظ حلوایی { ایران شعراسندن اولوب، اولاد تیموردن شاهرخ میرزانك زماننده هراتده یاشامشدر. شوبیت جملهٔ اشعارندندر:

حافظ حلوایی ام واز کمال
معتقد حافظ شیرازی ام

حافظ سیروزی { سلطان مراد خان ثالث دوری شعرای عثمانیه- سندن اولوب، طریق علمی‌یه منسوب ایکن، بعده ترك طریقله قلندرانه تکایا وجوامع شریفه‌یی طولا- شه‌رق، بو صورتله عمرینی پایانه ایردیرمشدر. شوبیت جملهٔ اشعارندندر:

عاشقلرز بلازده مبتلالرز
عالمده بر محبته قالمش کدالرز

حافظ شیرازی { (خواجه شمس‌الدین محمد) اعاظم شعرای ایراندن اولوب، اشعار وغزلیاتی ساده وتکلفسز ایسه‌ده، قلندرانه بر طرزده‌در. کندیسی اشعارینی تدوینه اوزنمدیکی حالده، معتقدلرندن سید قاسم انوار غزلیاتی جمع ایدوب، مشهور اولان دیوانی ترتیب ایتمشدر. حافظ شیرازی آل مظفر زماننده شیرازده یاشایوب، لاابالیانه بر عمر کچیرمش؛ ومع هذا اکثر ملوك وکبرانك احسانلرینه نائل اولمشدی. ۷۹۱ وبر روایتده ۷۹٤ تاریخنده وفات ایدوب، اشعارنده اوقدر مدح ایلدیکی مصلای شیرازده دفن اولنمش؛ ومؤخراً شیرازی ضبط ایدن سلطان ابوالقاسم بهادرك وزیری محمد معمایی طرفندن قبری اوزرینه مکمل بر تربه یاپدیرلمشدر. تیمورلنکك شیرازی ضبطنده خواجه حافظك برحیات اولوب، کندیسیله کورشمش،

ویینـلرنده بعض ملاطفـه‌لر جریان ایتمش اولدیغی مرویدر. حافظك اشعاری مشهور اولوب، دیوانی اکثر آوروپا لسانلرینه دخی ترجمه اولنمشدر. شوبیت اوجمله‌دندر:

پدرم روضهٔ رضوان بدوکندم بفروخت
ناخلف باشم اکر من بجـوی نفروشم

حافظ عثمان { مشاهیر خطاطیندن اولوب، استانبولده نشئت ایتمشدر. شیخ حمدالله‌ك اثرینه سالك اولمش ایسـه‌ده، خطی استادینك کندن لطیفدر. ۱۱۱۰ تاریخنده وفات ایدوب، قوجه مصطفی پاشا تکیه‌سی حظیره‌سنده مدفوندر. آیاصوفیه‌ده بر مصحفیله بر مرقعی موجوددر. یازدیغی مصحف شریفك اخیراً فطوغرافله رسمی آلنه‌رق، نسخه‌لری تکثیر اولنمشدر.

حافظ عجم { سلطان سلیم خان ثانی دوری شعراسندن اولوب، برادری قوقله عجم ایله برابر ایراندن کلمش؛ وبرمدت مرزیفونده اقامتدن صکره، درسعادتده علی پاشا مدرسـه‌سی مدرسلکنه نصب اولنمش ایدی. اکثر علوم وفنونه واقف ایدیسه‌ده، کرك اشعاری وکرك تألیفاتی وحتی کتابلرینك عنوانلری بیله پك غریبدر. شوبیت جملهٔ اشعارندندر:

خوشا که میکده انجنده بر یتاغم اوله
الم آیاغم اوله کاسه‌دن فراغم اوله

حافظ علی پاشا { سلطان محمود خان ثانی دوری وزراسندن اولوب، آماسیه‌لیدر. بعض وزرانك خدمتنده بولنوب، قپوجی باشی اولدقدن صکره، درسعادته کله‌رك، ارغنی معدنی امانتی استحصال ایتمش؛ وبعده رتبهٔ وزارتله طربزون والیلکنه نصب اولنمشیدی. ۱۲۲۵ ده چرخه‌جی علی پاشانك اوستنه قپودان پاشا اولوب، دونغا ایله قره دکیزه عزیمت وعودت ایتمش؛ ویالکز درت آی بومسندده قالدقدن صکره، ودین والیلکنه نصب اولنمش ایدی.

حافظ قونوی { اونبجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، قونیه‌ده مثنوی خوان ایدی. شوبیت اونکدر:

زلف مشکین کیم صبادن چین سحر قالقار قوپار
هر طرف جان ایللرنده فتنه‌لر قالقار قوپار

حافظ لدین‌الله { (عبدالمجید) ملوك فاطمیونك اون برنجیسی اولوب، ۵۲۴ تاریخنده عم زاده‌سی آمر باحکام الله‌ك قتلی اوزرینه، قاهره‌ده تخته جلوس ایتمش؛ و ۱۸ سنه حکومت سـوردکدن صکره، ۵۴۴ تاریخنده ۷۷ یاشنده وفات ایتمشدر. عالم وعادل بر حکمدار ایدیسه‌ده، بجومه معتقـد وجمع ماله حریص ایدی. زمانـنده مصرده طاعون ظهور، وطول مدت دوام ایتمکله، خیلی تلفات اولمشیدی.

حافظ محمد آغا { (حصیرجی‌زاده —) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، عینتاب اعیانندن برذات ایدی. آغالق عنوانیله برابر ادبیات عربیه وفارسیه وترکیه‌ده عصرینك فریدی اولوب، حفظنده پك چوق اشعار ونوادر وار ایدی. شو برایکی بیت اشعارینك لطافتنه دلیلدر:

دهر سفلیده غریب اولدیغمه چوق آجرم
خاطره کلـدیکی دم عالم بالای وطن
آدم اسکندر وقت اولسه دخی غربتده
جلوه ایلر یـنه کوکلـنده مرایای وطن

حافظ مشفق { (اسماعیل افندی) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، ۱۲۲۱ تاریخنده درسعادتده طوغمش، وفرطذکاسی حسبیله ۸ یاشنده تکمیل حفظ ایدوب، دیوان همایونه وبعده مکتوبی صدر عالی قلمنه کیرمش؛ وفن انشاده‌کی اقتداری جهتیله بر مدت جریده‌خانه کتابتنده یعنی «جریدهٔ حـوادث» محررلکنده بولنـدقدن صـکره، طریقت خلوتیه‌یه اولان منسوبیتی حسبیله، خانه‌سنده خلوت‌گزین اولمشدی. بعض اشعار ومنشآتی حاوی «مشفقنامه» عنوانیله مطبوع بر مجموعه‌سی واردر. شوبیت جملهٔ اشعارندندر:

اوکنده شمع هدایت دلیل اولورسه سکا
سرائر ره وحدت عیـان اولور کیده‌رك

حافظه { قوم عادك صنملرندن اولوب، سیاحته قصد ایدنلر بونك امدادینه مراجعت ایدرلردی.

حافظی { ایران شعراسـندن اولوب، شاه عبـاس ماضی زمانـنده حکاکلقله مشغول ایدی. فاضل وعالم بر آدم اولـوب، ۹۰ یاشنده وفات ایتمشدر. شوبیت اونکدر:

فروغ ماه رخت دیده را پرآب کند
کسی ندیده که مه کار آفتاب کند

— [«زین‌الدین حافظی» ماده‌سنه مراجعت.]

حافیق { سیواس ولایت وسنجاغنده وولایتك جهت شرقیه‌سنده برقضا اولوب،

مركزى سيواسدن ٦ ساعتلق مسافه‌ده واقع قوچحصار قريه‌سيدر. ١٥٩ قريه‌دن مركب اولوب، ١٧ ناحيه‌يه منقسمدر. اراضيسى عموميت اوزره طاغلق ايسه‌ده، منبت اووه‌لرى دخى واردر. قزيل ايرماق قضانك ايچندن جريان ايدر. اهاليسى ٤١٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، ٣٠٠٠٠ ى اسلامدر. مرعى واورمانلرى دخى چوق اولوب، خيلى اغنام وصيغيرى دخى واردر. محصولاتى باشليجه بغداى، آربه وسائر حبوباتله ميوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. درون قضاده ١٦٥ جامع ومسجد، ١٥٠ اسلام و٢٢ خرستيان مكتبى، ٢٠ كليسا ومناستر، ٧٦ دكرمن، ٢ خان و٢٦ دكان موجوددر.

حاكم { (سيد محمد افندى) متأخرين شعراى عثمانيه‌دن اولوب، وقعه‌نويس ايكن، ١١٨٤ تاريخنده وفات ايتمشدر. شو بيت جمله اشعارندندر :

حاكم اول اهل دله حلقه بگوش
ايده كور معرفتى قرطه بگوش

حاكم { (عبدالشكور افندى) اون اوچنجى قرن هجرى شعراى عثمانيه‌سندن اولوب، ديوان همايون قلمى خلفاسندن ايدى. شو بيت اونكدر :

پاك زر ايتسون سنى اى سيمتن كل آلتنه
قبله‌گاه قلبك آلتون ناودانيدر كوكل

حاكم بامر الله { (منصور) ملوك فاطميه‌نك آلتنجيسى ومصرده حكومت سورنلرينك اوچنجيسى اولوب، عزيز بن معزك اوغليدر. ٣٨٦ تاريخنده، پدرينك وفاتى اوزرينه، ١١ ياشنده اولديغى حالده، تخته جلوس ايده‌رك، ابتدا اجراى عدل وحقانيت ايتمش ايسه‌ده، بعده (ضرار) اسميله ظهور ايتمش اولان بر ملحده وخلقى حمزه‌يه اويه‌رق، مغاير شرع شريف بر طاقم حركات مجنونانه‌يه وحتى نبوت والوهيت دعواسنه جرأت ايتمش؛ و٢٥ سنه بو صورتله حكومت سوردكدن صكره، همشيره‌سى تشويقيله ٤١١ ده قتل ايتديريله‌رك، مرقومه‌نك وصايتى تحتنده اوغلى ظاهر لدين الله اجلاس اولنمشدى.

حاكم بامر الله { مصرده اجراى خلافت ايدن خلفاى عباسيه‌دن ايكى ذاتك اسمى اولوب، برنجيسى هارون الرشيدك نسلندن احمددر، كه مستنصردن صكره ٦٥٩ ده مصره كلوب، نسبنى اثبات ايتمكله، مسند خلافته اجلاس اولنه‌رق، ٤٠ سنه‌دن زياده بو مقامده قالمش؛ و٧٠١ ده وفات ايتمشدر. — ايكنجيسى برنجينك تورونى اولان احمد بن المستكفى اولوب، واثق ابراهيمك سقوطندن صكره ٧٤١ ده مسند خلافته كچه‌رك، ١٤ سنه اجراى خلافتله، ٧٥٤ ده وفات ايتمشدر.

حاكم مروزى { (ابو الفضل محمد بن محمد السلمى) اكابر علمادن اولوب، بخارا قاضيسى ايكن، خراسان صاحبى حميدى طرفندن وزارتنه نصب، و٣٣٢ تاريخنده قتل اولنمشدر. بر چوق كتابلر تأليف ايتمش، وبر چوق شاكرد يتيشديرمشدر.

حاكم نيسابورى { [« ابن بيع » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حالت افندى { (محمد سعيد) سلطان محمود خان ثانى دورى رجالندن اولوب، پادشاه مشاراليه حضرتلرينك امنيت واعتمادلرينه مظهر اولمش، وطرف شاهانه‌دن رأى وتدبيرينه مراجعت اولنمقده بولنمش ايكن، (هركه شاه آن كند كه اوكويد حيف باشد كه جز نيكو كويد) قول حكماسنه توفيق حركت ايتميه‌رك، اغراض ومنافع ذاتيه‌سنه خدمت ايتمش؛ ووقتيله خدمت كتابتلرنده بولنمش اولديغى بعض فنار بكلرينه يارانمق مقصديله، تپه‌دلنلى على پاشايى فرمانلى ايتمكه چالشمش، وروم فترتيله موره عصيانك ظهورينه سبب مستقل اولمشدر. اشراف قضاتدن قريمى حسين افنديك اوغلى اولوب، ابتدا رئيس الكتاب راشد افنديك مهردار يماغى ايدى. بعده يكيشهر نائبنك كتخداسى اولوب، اورادن عودتنده بعض كبرانك خدمت كتابتنده بولنمش، ومتعاقباً خواجگانلق رتبه‌سيله بكلكجى كيسه‌دارى معاونلكنه نصب اولنمش ايدى. بر آره‌لق سفارتله پارسه اعزام اولندقدن صكره، ١٢٢٢ ده ديوان همايون بكلكجيلكنه وايكى آى صكره ركاب همايون رياستنه تعيين اولنه‌رق، سنهٔ مذكوره اواخرنده كوتاهيه‌يه نفى، وبر سنه صكره اطلاق اولنه‌رق، بر مأموريت مهمه ايله بغداده اعزام اولنمشدى. عودتنده ركاب همايون كتخداسى وبر قاچ سنه صكره

توقیعیٔ دیوان همایون اولوب، وجه مشروح اوزره نفوذ واقتدارینی سؤ استعمال ایتدیکندن، ١٢٣٨ ده قونیه‌یه نفی واوراده اعدام اولنمشدر. ذاتاً طریقت مولویه‌یه منسوب اولدیغندن، جسدی اوراده دفن اولنه‌رق، سر مقطوعی غلطه مولویخانه‌سی خطیره‌سنده مدفوندر. مذکور مولویخانه‌ده سبیلی وکتبخانه‌سی واردر. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بیت کندیسنکدر:

کوزلسك بیبدلسك طرز وطورك هپ مسلمدر
نه چاره بیوفاسك آه انسانیتك یوقدر

حالت بك { عثمانلی محررلرندن اولوب، سلالهٔ عبدالقادر کیلانیدن

اسبق مالیه ناظری خالدافندینك اوغلیدر. ١٢٥٥ ده تولد ایلمشدر. مثنوی خوانشهیر خواجه حسام افندیدن عربی وفارسی اوقودیغی کبی، ایاصوفیه جامع شریفنده‌ده اساتذهٔ علمادن تدرس ایتمشدر. دها پك کنج ایکن، جریدهٔ حوادثه بر چوق مقالات یازمش، وناپولئون تاریخنی نظر تصحیحدن کچیرمشدی. بعض کوچك مأموریتلرده بولندقدن صکره، رتبهٔ ثانیه ایله حلب مکتوبجی معاونلکنه تعیین اولنوب، مؤخراً مکتوبجی اولمشدی. رسمی «فرات» غزته‌سی کندیسنك مکتوبجیلغنده تأسیس اوندیغی کبی، حلبده «غدیر الفرات» نامنده غیر رسمی بر غزته‌ده نشر ایدردی. «فهرست ولایت حلب» نامیله وایستانستیق یولنده ترتیب ایتدیکی برسالنامه باب‌عالیجه تقدیر اولنه‌رق، بر نسخه‌سی ولایاته ارسال ونمونه اتخاذیله بویله سالنامه‌لر یاپلمسی اشعار اولنمشدی. سکسان ایکی سنه‌سنده اولی ثانیسیله دیوان احکام عدلیه باش‌کتابتنه مأمور اولوب، بو مأموریتده اول وقت موقع اجرایه‌قونیلان تشکیلات عدلیه ایله اوغراشمش، ومکافاةً اولی اولی رتبه‌سنی احراز ایلمشدی. بر مدت صکره انفصال ایدوب، دهاصکره معارف مکتوبجیلغنه تعیین‌قلنمش، واو مأموریتده ایکن، ١٢٩٥ تاریخنده ٤٠ یاشنده وفات ایتمشدر. ملا لطفی ایله فوأد پاشانك بر طرز لطیفده ترجمهٔ حاللرینی یازمشدر. فن بلاغته دائر «انموذج» اسمنده بر رساله‌سی، هردرسی پادشاهان آل عثماندن برینك ترجمهٔ حالنی شامل اوله‌رق «مبدأ کتابت» عنوانلی بر درس مجموعه‌سی، مقالات ادبیه‌یی محتوی اوله‌رق برمدت صورت موقوته‌ده طبع اولنمش «دولاب» اسمنده بر مجموعه‌سی، «سرالاسرار» و«سیرالافکار» عنوانلریله ایکی رساله‌سی، بر قاچ تیاترو رساله‌سی، هنوز طبع اولنمامش و«حالت الشباب» عنوانلی دیوانی واردر. جنتمکان سلطان عبدالعزیز خانك بر تصویری آلتنه یازمش اولدیغی شو قطعه اشعارندندر.

صانمیك تصویردر بو ایلمش لطف ازل
عدل ودادك بر مجسم صورت شاهانه‌سی
ذات شوکتسازی افکار اصابت آوری
روحدر بو جسم دولتدر آنك کاشانه‌سی

حالتی { اون برنجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اوچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (عزمی زاده مصطفی افندی) در، که اجلهٔ صدوردن پیر محمد عزمی افندینك اوغلی اولوب، ٩٧٧ تاریخنده درسعادتده طوغمش؛ وخواجه سعدالدین افندی کبی مشاهیر علمانك درسنه دوامله اکمال تحصیل، وعلی‌الاصول دور مدارس ایده‌رك، یاوز سلطان سلیم خان حضرتلرینك دخی مظهر نظر التفاتی اولمش؛ وشام، مصر، بروسه، ادرنه، استانبول قاضیلقلرنده بولندقدن صکره، ١٠٣٢ ده آناطولی و ١٠٣٧ ده روم ایلی قاضیعسکری اولوب، ١٠٤٠ تاریخنده ارتحال ایتمشدر. خانه‌سی قارشیسنده تعمیر ایتمش اولدیغی مکتب ساحه‌سنده مدفوندر. عالم وفاضل بر ذات اولوب، اصولدن «ابن ملك» ه وفقهدن «درر» ه حاشیه‌لری، «مغنی اللبیب» ه شرحی «هدایه» و «مصباح» شرحلرینه تعلیقاتی، تفسیره متعلق مقالاتی، منشآتی ومرتب دیوانی واردر. شوبیت جملهٔ اشعارندندر:

مقصود مز کونش یوزکه بر نظاره‌در
مانع اولور اکا دخی اشکم ستاره‌در

— ایکنجیسی (عبدالله بن صنوبر قاضی) روم ایلنده کوستندیل ایلجه‌سندن اولوب، روم ایلنده بعض قضالرده بولنمشیدی. شوبیت اونکدر:

قو باشدن آیاغه جسم نزارم نعل وداغ اولسون
سکا ای نور دیدهم هرطرفدن کوز قولاغ اولسون

— اوچنجیسی (محمد) تیره‌لی اولوب، تحصیل علوم ایچون بر چوق وقت دور بلدان ایتدکدن صکره، قونیه‌ده طریقت مولویه‌یه انتساب، واسرار مثنویه‌یه واقف اولمغه صرف مقدرت ایده‌رك، مناقب حضرت مولانایی نظماً ترجمه ایتمش؛ وبحیاتك «اصول»

نه «اصول اصول» عنوانیله بر نظیرهٔ منظومه یازمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

پاك ايت قلبكى يورى نى‌كبى حالتى
كشف اوله ساكه تيدوكى اسرار مثنوى

حالتى { ایران شعراسندن دخی بو مخلصله ایکی شاعر واردر:

برنجیسی ترکمان رؤساسندن اولوب، اسمی قاسم بیکدر. ملوك صفویه‌دن شاه طهماسبك زماننده طهرانده نشوونما بولوب، بکلکی رفع اولندقدن صکره، ملا عنوانیله قزوینده تدریسله مشغول اولمغه باشلامشیدی. مرتب دیوانی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

چون ننالم كه درين سينه دل زارى هست
راحتى نيست درآن خانه‌كه بيمارى هست

— ایکنجیسی کیلان ساداتندن وخطاطیندن اولوب، شو بیت اونکدر:

بدامن بس‌كه كل زين چشم خون افشان من باشد
كلستان بهار عاشقى دامان من باشد

حالى { (سید عبدالله) ایران شعراسندن وخطاطیندن اولوب، اصفهانلیدر.

شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

طپيد در سينه ام دل ازخيال حلقهٔ زلفش
چوكنجشكى كه مارى كردش در آشيان پيدا

حام { حضرت نوح (عم) ك اوچنجی اوغلی اولوب، پدرینی عریان کوردیکی حالده، اویله‌جه براقوب، دیکر اوغللری سام ایله یافث ایسه ستر ایتدکلرندن، حضرت نوح اویاندیغنده، حام حقنده بددعا ایدوب، بونك ونسلنك یوزی قره اولدیغی، وحام نسلی سام ویافث نسللرینه کوله اولمغه محکوم ایدلدیکی کتب عبرانیه‌ده مذکوردر. حامك کنعان، کوش وفوط اسملریله اوچ اوغلی اولوب، قبط وحبش وسودان وبربر اقوامنك بونلرك نسلندن اولدقلری مرویدر. متأخرین نسابین وعلمای لسانیون دخی قبط وحبش قوملرینه (اقوام حامیه) نامنی ویرمش؛ وبعضلری بربرلری دخی بونلره الحاق ایتمشلردر. السنهٔ حامیه‌نك السنهٔ سامیه ایله مناسبت ومشابهتی وار ایسه‌ده، بومناسبت السنهٔ سامیه آره‌سنده‌کی مشابهت قدر اولمیوب، ایکنجی درجه‌ده‌در. بعض مورخین اسلام فنیکه‌لیلری دخی حامك نسلندن عد ایدیورلرسه‌ده، لسانیون عندنده فنیکه‌لیلر اقوام حامیه‌دن اولمیوب، اقوام سامیه‌دندر.

حامد { (یاخود عبدالحامد یحیی) مشاهیر خطاطیندن اولوب، خط کوفی‌یی خط نسخه تحویل ایدن بوذاتدر. معاویه بن یزید زماننده بوخطی ایجاد ایدوب، ١٣٢ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حامد { (ملا —) ایران شعراسندن اولوب، فارس اقلیمنده واقع بهبهان قصبه‌سندندر. شو بیت اونکدر:

ماعذر اين‌كه بيتو چرازنده مانده ايم
خواهيم خواست ازتو اكرمرك امان‌دهد

حامد افندی { (چیوی زاده دامادی محمود —) عصر سلطان مراد خان ثالثده مسند مشیخت اسلامیه‌یی احراز ایدن علمای عثمانیه‌دن اولوب، قونیه‌لیدر. ٩٠٠ تاریخنده تولدله، مملکتنده تحصیل علم ایتدکدن صکره، ٩٢٢ ده درسعادته کله‌رك، چیوی زاده وسائر علمای وقتك حلقهٔ تدریسنه مداومتله، اکمال تحصیل، وعلی‌الاصول دور مدارس ایدوب، بروسه وکوتاهیه ودرسعادتده بر خیلی وقت مدرسلك ایتدکدن، وشیخ‌الاسلام چیوی زاده‌یه داماد اولدقدن‌صکره، ٩٥٤ ده مغنیسا وبعده شام، مصر، بروسه ونهایت استانبول قاضیسی اولمشیدی. ٩٦٤ ده روم ایلی قاضیعسکری اولوب، سکتوار سفرندن عودتنده بلغرادده معزول ومتقاعد اولمش؛ و ٩٨٢ تاریخنده ابوالسعود افندی یرینه شیخ‌الاسلام اولوب، اوچ سنه ایله اوچ‌آی بومقامی حسن اداره ایتدکدن صکره، ٩٨٥ شعبانده ارتحال ایدوب، حضرت ابا ایوب انصاری جوارنده دفن اولنمشدر. عالم وفاضل بر ذات اولوب، جمع وتدوین ایلدیکی فتوالر «فتاوای حامدیه» عنوانیله مشهوردر. استانبولده فیل یوقوشی قربنده مسجدی وملازمین اوطه‌لری واردر.

حامد افندی { (احمد —) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن وخطاطیندن اولوب، استانبوللیدر. ١١٨٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

چونكه دل شيفتهٔ زلفى سك اول دلدارك
حامدا اولسه پريشان نه عجب كفتارك

حامد افندی { (نظیف زاده احمد —) بودخی متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، مدت مدیده کتخدا قلمنه وسائر بعض مناصب دیوانیه‌یه مداومتدن صکره، غلطه مولویخانه‌سی شیخی غالب افندی‌یه انتسابله، طریقت

مولویه‌یه دخول ایدنجه، مأموریتندن صرف نظرله،
یکی کویده کائن ساحلخانه‌سنده عزلت کزین اولمش؛
و ۱۲۴۸ ده، سکسان یاشنی متجاوز اولدیغی حالده،
ارتحال ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر. خط تعلیق
کوزل یازاردی، وموسیقیدن دخی بهره‌سی وار ایدی.
شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

نوله مضمونلر رعیت ایتسه شاه طبعنه
حامدك سرحد اقلیمی سخن الکاسیدر

حامد افندی { (خواجه —) مترجم قاموس مشهور عاصم افندینك اوغلی
اولوب، متأخرین شعرادن معدوددر. عینتابدن
درسعادته کله‌رك، ادبیات عربیه وفارسیه‌ده‌کی مهارتی
حسبیله، بر مدت باب عالی قارشیسنده واقع بشیر اغا
جامعنده کتبه‌دن ایستینلره درس ویرمکله مشغول
اولدقدن صکره، اسکدارده اختیار کوشهٔ عزلت ایتمش
اولدیغی حالده، رعشه علتنه دوچار اولوب، ۱۲۵۸
ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

شوق کل صد برك عذارك ایله حامد
اولمش هله بر بلبل کو یای محبت

حامد بك { (طیفور —) بودخی متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، صدر
اعظم حکیم اوغلی علی پاشانك همشیره زاده‌سی نوح
بکك اوغلیدر. ۱۱۹۴ ده خزینهٔ همایونه کیروب،
سرکتابته واصل اولدقدن صکره، طریق تدریسه
سلوك ایله، ۱۲۳۰ تاریخنده حلب قاضیسی اولمش؛
ودرسعادته بعدالعوده ۱۲۳۲ ده وفات ایتمشدر.
شو بیت اونکدر:

آه سرد دل عشاقه طیانماز دیدیلر
سرو نازم اوقدر تازه ونورسته‌میدر

حامد بن سمجون { [«ابن سمجون» ماده‌سنه مراجعت.]

حامد علی { (میرزا —) هندستانده لکهنو حکمدار اخیری واجد علیشاهك
اوغلی اولوب، نائبهٔ حکومت بولنان بیوك والده‌سی
دواکر بانو ایله برابر ۱۸۵۶ تاریخ میلادیسنده
انکلتره‌یه کیتمکه مجبور اولمشیدی.

حامدی { ایران شعراسندن اولوب، شوستر شهرنده نشوونما بولمش، وشاه
عباس ماضی‌یه منسوب بولنمشدر. شو رباعی اشعار
مقبوله‌سندندر:

ای دلبر زور رنج ازیاری سیر
ای کافر دیر صلح ودرجنك دلیر
بسم الله اکر خون مرا میریزی
اینك من واینك تو واینك شمشیر

حامی { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، دیار بکرلیدر. بعض وزرانك دیوان
کتابتی خدمتلرنده بولندقدن صکره، ۱۱۶۰ تاریخنده
وطنی اولان شهر آمدده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی
واردر. شو بیت اونکدر:

که‌چیقار نقشك بیاضنکه اولور رویك سیاه
ایچه رازك هرکسه اعلام مانند تکین

— بو مخلصله سلانیکلی بر شاعر دخی بولنوب،
بوده بعض وزرانك دیوان کتابتلرنده بولنمش،
و ۱۲۵۸ ده وفات ایتمشدر.

حامی پاشا { (مصطفی —) اطبای عثمانیه‌دن اولوب، مکتب فنون طبیهٔ
شاهانه‌ده اکمال تحصیل، وعلی الاصول قطع مراتبله میرلوالق
رتبه‌سنی احراز ایلمشیدی. کندیسی چالیشقان وغیرتلی
برذات اولوب، کتابتی دخی ضررسز اولمغله، حفظ صحته
وسائر معلومات نافعه‌یه متعلق بر صره رساله‌لر ترجمه
وتألیف ایده‌رك، میدان انتشاره قومشیدی. ۱۲۹۵
تاریخلرنده وفات ایتمشدر.

حامیم { (ابو محمد — بن من الله المحکسی) دردنجی قرن هجری اوائلنده مغرب
اقصاده ظهور ایله دعوای نبوت ایتمش بر شخص اولوب،
حاشا قرآن کریمه تقلیداً بر کتاب یازه‌رق، کندیسنه
وحی اولندیغنی ادعا ایتمش، وکاهنه وساحره بولنان
خاله‌سیله همشیره‌سی کندیسنه ایمان کتیرمشلر ایدی.
غماره قبیله‌سنه منسوب اولوب، ۳۱۵ تاریخنده
طنجه خارجنده وقوع بولان محاربه‌ده قتل اولنمشدر.
اوغلی عیسی بعده قبیله‌سی عندنده بیوك بر نفوذ
واقتدار قزانمشیدی.

حانیه { (Canée) کرید جزیره‌سنك قسم غربیسی ساحل شمالیسنده بر شهر او-
لوب، کریدولایتنك مرکزیدر. (فلادیسوس) نهرینك
ساحل یمیننده وسوده لیمانی تشکیل ایدن (آقروتیری)
شبه جزیره‌سنك جهت غربیه‌سنده اوله‌رق، °۳۵
′۳۰ عرض شمالی ایله °۲۱ ′۴۰ طول شرقیده
واقعدر. متساویاً اسلام وخرستیاندن وبر مقدار
یهودیدن مرکب ۱۹۰۰۰ اهالیسی، ۲۲ جامع
ومسجدی، ٦ تکیه‌سی، ۲ روم وبر قتولیك کلیسا-

سی، ۲ حاورەسی، مسلمانلره مخصوص ذکور ایچون ۵ واناث ایچون ۱، روملره مخصوص ذکور ایچون ۲ واناث ایچون دخی ۲، فرنکلره مخصوص ذکور واناث ایچون بر، یهودیلره مخصوص دخی ذکور ایچون ۱، که جمعاً ۱۳ مکتبی، بری عسکری اولمق اوزره ۲ خستەخانەسی، ۲ قیشلەسی، طوپخانەسی، ۳ جامی، ۷ چشمەسی، برعمومی باغچەسی، ۲ مسافر خانەسی، ۷ صابون فابریقەسی، ۲ دوکوخانەسی، ۲ بخار دکرمنی، ۱ سفاین دستکاهی و ٤ مطبعەسی واردر. شهر سورله محاط اولوب، ایکی قپوسی واردر. ابنیەسی کارکیر واکثری وندیکلیلر زماندن قالمه برطرز قدیمده اولوب، سوقاقلری عمومیت اوزره طار وطولاشیقلیدر. لیمانی شمال طرفندن برطاقم قیالر اوزرینه مؤسس بر ریختمله قپالی اولوب، لیمان مدخلنك برطرفنده قلعه ودیکر طرفنده فناری حامل بر قله موجوددر. قصبەنك شرق طرفنده اهمیتی معلوم اولان سوده لیمانی وبنه شهرك قربنده صیفیه‌لری و ۲۵۰۰ اهالیی جامع اولان (حلپه) قصبەسی بولنیور. سوده لیماننده مکمل بر ترسانه واردر. پك اسکی بر شهر اولوب، اسم قدیمی (کیدونیا) در. اطرافنده بعض آثار عتیقه دخی مشهوددر. قرون وسطاده وندیکلیلرك الینه کچوب، بونلر طرفندن تحکیم وتجدید اولنمشیدی. سلطان ابراهیم خان زماننده عساکر عثمانیه طرفندن محاصره اولنەرق، ۱۰۵۵ تاریخنده غازی یوسف پاشا یدیله فتح اولنمشدر. یقین وقته کلنجه‌یه قدر کرید ایالتنك مرکزی جزیرەنك اك بیوك شهری اولان قندیه ایکن، ۱۲۷۲ تاریخلرنده حانیه شهری مرکز ولایت اتخاذ اولنمشدر.

حانیه { سنجاغی. کرید ولایتنی ترکیب ایدن ۵ سنجاغك بری اولوب، جزیرەنك قسم غربیسندن عبارت وشرقاً اسفاکیه سنجاغیله محدوددر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق اولوب، منبت بعض یرلری دخی واردر. بتون جزیرەنك اولدیغی کبی، باشلیجه محصولاتی زیتون، پورتقال، لیمون، اوزوم وسائره‌دن عبارتدر. سنجاق بروجه زیر ۳ قضا و۹ ناحیه‌یه منقسم اولوب، ۲۸۲ قریه‌یی جامعدر :

قضا	ناحیه	مقدار قرا
کیدونیا	پرغواپسیلوترو	۱۲
	لاقوس	۱٤
	الیکان	۱٤
	پروولیا	۹
	کرمکا	۱۲
	اقروطور	۷
	عزیزیه	۱
سلنه	پالیوخورا	۲۰
	قاناناو	۱۷
	قدانو	۱۱
کیسامو		۱٦٥
		۲۸۲

سنجاغك اهالیسی ۶۵۷۸۷ کشیدن عبارت اولوب، بونلرك ۲۱۵۹۸ ی مسلم، ٤٣٤٤٩ ی روم، ٥٢٥ ی یهودی وقصور جزئی مقداری قتولیك وپروتستان وسائره‌در. [سنجاغك سائر احوالیچون «کرید» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حائط العجوز { مصرده عریشدن اسوانه قدر ممتد اولوب، خطهٔ مصریه‌یی شرق وغرب وجنوبدن احاطه ومحافظه ایدر اسکی بر دیوار ایدی. بو دیوارك سبب وصورت انشاسی حقنده برچوق روایتلر منقول اولوب، یاننده بر خندق دخی ممتد اولدیغی، وزمان قدیمده ومعین مسافه‌لرنده بولنان قلەلرده اقامت ایتدیریلن عسکر طرفندن برطاقم بیوك چاکلر چالنەرق قلەدن قلەیه تاپایتخته قدر دشمنك تقربندن خبر ویرلدیکی مرویدر. مقریزی کندی زماننده بودیواردن بعض بقایا وآثار موجود اولدیغنی بیان ایدیور. حائط العجوز مصرك ۲۰ عجایبندن معدود ایدی.

حباب { صحابه‌دن بروجه زیر برقاچ ذاتك اسمیدر: حباب بن جبیر، که بنی امیه‌نك ازادلیلرندن اولوب، اوغلی عرفطه طائف وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حباب بن جزء الانصاری، که بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حباب بن زید الانصاری، که برادری حاجبله برابر احد وقعه‌سنده حاضر بولنوب، یمامه وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حباب بن عبدالله بن ابی سلول. — حباب بن عمرو الانصاری، که صحابه‌دن ابوالیسرك برادریدر. — حباب بن قیظی الانصاری که احد وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حباب بن المنذر الانصاری. که بدر غزاسنده وسائر غزواتده حاضر بولنوب، بعض احادیث

شريفه روايت ايتمش، وحضرت عمر (رضنه) لك زمان خلافتنده وفات ايلمشدر.

حبابه { الك مشهور مغنيات عربدن اولوب، ملوك امويه‌دن يزيد بن عبدالملك جاريه‌سی ومحبوبه‌سی ايدی. مدينه‌لی اولوب، اصل اسمی عاليه‌در. سلامه اسمنده ديكر بر جاريه ايله برابر مومی اليه يزيدك عندنده قدر واعتبارلری فوق‌العاده اولوب، (قينتی يزيد) اسميله شهرت بولمشلردر. يزيدك صاحبهٔ ترجه‌يه ميل وابتلاسی بر درجه‌ده ايمش، كه اكثريا يوزينه باقق وتغنياتی ديكلمكله امرار اوقات ايدوب، امور حكومتی اهمال ايدردی. نهايت بركون تغنی اثناسنده حبابه‌نك كلزينه بر نار دانه‌سی قاچغله، بوغيلوب وفات ايتمش؛ ويزيد اودرجه‌ده متأثر اولمش، كه فراقنه طيانه‌ميوب، يدی كون صكره كنديسی دخی فوت اولمشدر.

— حبابه اسمنده محدثاتدن مشهور بر عالمه دخی واردر، كه ابوسلمة التنبوركينك استاديدر.

حبان { بن منقذالانصاری وحبان بن بج. الصدائی وحبان بن‌الحكم السلمی صحابه دندر.

حبحاب { (ابوعقيل‌الانصاری) صحابه‌دن اولوب، خرما صدقه‌سنی نزدحضرت پيغمبری‌يه كتيريكنده، منافقلر طرفندن تعريضاته اوغرامغله « الذين يلمزون المطوعين من المؤمنين فی‌الصدقات الخ » آيت كريمه‌سی نازل اولمشدر.

حبرون { (ونام‌ديكرله‌خليل‌الرحمن) فلسطينده يعنی قدس سنجاغنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، قدس شريفك ٤٠ كيلومتره جنوب غربيسنده واسكله‌سی اولان غزه‌نك ٥٥ كيلومتره شرقنده واقعدر. قصبه شمال جهتندن (جبل خليل) اسميله بر طاغه طيانمش اولوب، اولری صيق وسوقاقلری طاردر. حبرونك ١١٠٠٠ اهاليسی، ٣ جامعی، ١ رشديه و ٦ صبيان مكتبلری، ٣١٥ دكانی و ٢٢ حمامی واردر. جبل خليلك اتككنده بر صخره اوزرنده ابوالانبيا حضرت ابراهيم ايله اولاد واحفادندن حضرت اسحق ويعقوب ويوسف (عم) وزوجات واولادلرينك مرقدلری بولنوب، بر جامع شريفك ايچنده وجوارنده واقعدرلر. اشبو معبد شريف حضرت سليمان (عم) طرفندن بنا اولنه‌رق، بعده ملوك مصريه‌دن ملك ظاهر وبرقوق وسائرلری طرفندن تعمير وتوسيع اولنديغی كبی، اوجهتلری ممالك عثمانيه دائره‌سنه ادخال وبالذات قبر جناب خليل اللهی زيارت ايدن ياوز سلطان سليم خان طرفندن دخی تعمير وتجديد اولنمش، وسلطان محمود خان ثانی طرفندن يكيدن تعميرات اجراسيله برابر بر عمارت دخی علاوه بيورلمشدر. قصبه‌نك باغ وباغچه‌لری چوق اولوب، اوزوم، نار وسائر ميوه‌لريله زيتونی مبذول ومشهوردر. جبل خليلدن بعض كوزل صولر دخی جريان ايدر. اهاليسندن يالكز ٦٠٠ قدری يهودی‌اولوب، قصوری كاملاً مسلم وشافعی‌المذهبدرلر. لسان محلی عربجه‌در. يهوديلرك بر حاوره‌لريله بر مكتبلری واردر. قصبه‌نك جوارنده شيشه اعمالنه الويريشلی برنوع قوم بولنمغله، بوندن اهالی شيشه، بيلزيك، يوزوك كبی بعض شيلر اعمال ايديورلرسه‌ده، اعماللری اصول قديمه اوزره اولوب، يكی اصولده بر فابريقه انشاسنه موفق اوله‌مامشلردر. قصبه‌دن بر طرفدن غزه‌يه وبر طرفدن دخی قدس شريفه قدر ايكی شوسه ياپيلوب، آرابه ايشلر. — حبرون ويا خليل‌الرحمن قضاسی ٦٠ قريه‌يی جامع اولوب، شمالاً نفس قدس قضاسيله، شرقاً بحر لوط سواحليله، جنوباً چول ايله، غرباً دخی غزه قضاسيله محدوددر. اهاليسی ٢٧٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، مركزده‌بولنان بر مقدار يهوديدن ماعداسی مسلم وعربدر. اهالئ قضا شجاعت وجسارتله مشهور اولوب، مصرلی ابراهيم پاشايه طول مدت مقاومت ايتمشلردر. اراضيسی اولدقچه منبت ومحصولدار ايسه‌ده، حقيله ايشلنه‌مديكندن، حبوبات وذخيره متعلق محصولاتی آنجق احتياجات محليه‌يه تقابل ايدوب، يالكز زيتون واوزوم ايله سائره ميوه‌لردن بعض اخراجات اجرا اولنور. قيون وكچی وصيغيرلری چوق اولوب، هله جبل خليلده بولنان ايری بر نوع كچيدن يوز بيكی متجاوز مقدار موجود اولمغله، بونلرك دريسندن دباغت طريقيله برنوع بيوك طلوملر ياپارلر، كه شام، مصر، حلب وجزيرة العربه سنوی اون بيكدن زياده كوندروب، صاتمغله، بوندن قضايه خيلی اقچه كيرر. اهالينك قيصراق بسلمك مراقلری اولوب، بعض جنس طايلر يتيشديررلر. مصنوعاته متعلق كليم ايله كننددن برنوع كوملكلك بز اعمال اولنور.

حبره { (بنت ابی ضیغم البلویه) تابعیاتدن وعرب شاعره‌لرندن بر خاتوندر.

حبسمانه { طربزون ولایت وسنجاغنك اردو قضاسنه ملحق بر ناحیه اولوب، ٣٩ قریه‌دن مركبدر. [تفصیل احوالیچون « اردو » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حبش { وغلط اوله‌رق حبشستان (Abyssi-nie) آفریقانك قسم شرقیسنده بیوك بر خطه‌در.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — حبش خطه‌سی بحر احمرك قسم جنوبیسیله باب المندبك غرب جهتنده واقع اولوب، بحر مذكورك ساحلنه قدر ممتد اولمدیغی حالده، مرتفع وطاغلق بر یر اولـوب، نیلی تركیب ایدن ایكی جسیم نهردن (نیل ازرق)ك منابعنی حاویدر. شمالاً ادارهٔ مصریه‌یه بولنان (نوبه) خطه‌سیله، غرباً سـودان شرقینك كردفان وسائر خطه‌لریله، جنوباً غالا وسـومالی ممالكیله، شرقاً دخی بحر احمر وعدن كورفزی سـواحلی بونجه ممتد اولان عدل وسومالی یرلریله محاط ومحدوددر. اشـبو حدود تمامیله معین اولمیوب، وقت وزمانه كوره تخلف ایتمشدر. اوائل دور اسلامده حبش بحر احمر سـواحلنه قدر ممتد اولوب، حتی مؤخراً سواحل مذكوره ضمیمهٔ ممالك عثمانیه اولدیغی وقت دخی (حبش ایالتی) نامیله آیریجه بر ایالت اتخاذ اولنمشیدی. بعده سـواحل مذكوره كاه جده وكاه مصر ایالتنه الحاق اولنمغله، حبش اسمی اونودیلوب، حبش قراللغی شرق وشمـال جهتنـدن طارلشدیغنه بدل غرب وجنوب طرفلرینه طوغری توسع ایتمشـدر. حتی شمدی حبش حكومتنك جاری اولدیغی ونفس حبشك جهت جنوبیه‌سـنده بولنان (شوا) خطه‌سـنه حبش اسمنك پك‌ده شمولی یوقدر. معهذا شوراده حبش قراللغنك حكمی جاری بولندیغی یرلری حبش اعتبار ایده‌رك، حدود ومسافه‌سنی اوكا كوره بیـان ایده‌جكز. بو اعتبـارله حبش ٦° ایله ١٥° ٣٠′ عرض شمالی و٣٢° ایله ٤١° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، كرك شمالدن جنـوبه وكرك شرقدن غربه اولان وسعتی تقریباً ١١٠٠ كیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ٤٤٤٢٠٠ مربع كیلومتره‌در.

شكل طبیعیسی، جبال وانهاری. — حبش عمومیت اوزره طاغلق ومرتفع بر یر اولـوب، آفریقانك الك یوكسك یرلرندن معـدوددر. الك مرتفع قسمی شرق وشمال جهتی اولوب، بحر احمره وعـدل اووه‌لرینه طوغری اولان مائله‌سی دیك وصرب اولدیغی حالده، شمال غربی وغرب وجنوب جهتلرندن بو ارتفاع تدریجاً تنزل ایتمكله، بر طاقم باصمقلی ومیلانی آز بایرلر حاصل اولور. هر نه‌قدر طاغلرك اوستنده وآره‌لرنده بعض مرتفع اووه‌لر دخی وار ایسه‌ده، حبشك اكثر محللری طاغ وتپه‌لرله دره وبوغازلردن مركبـدر. طاغلرینك بعض جهتلری صیق اورمانلرله مستور ایسه‌ده، قیالق وچبـلاق یرلری دخی چوقـدر. طاغلرینك ارتفاع وسطیسی ٢٥٠٠ ایله ٣٠٠٠ متره آره‌سنده‌در. قسم وسطیسـنده (چانه) اسمیله واسع بر كول واردر، كه بویی ٧٥ واكی ٤٠ كیلومتره اولوب، سطحی حذای بحردن ١٩٠٠ متره یوكسكدر. بو كول ایله حدود شمالیه‌سی آره‌سنده شرقدن غربه آلتی یدی یوز متره درینلكنده بر دره ممتد اولوب، نفس حبشی اداره‌جه وجنسیت اهالیجه ایكیه تقسیم ایدیور.

حبش طاغلری باشلیجه ایكی بلوكه منقسم اولوب، بونلرك بری تقازه وادیسیله چانه كولی آره‌سنده بولنان (سمن)، ودیگری (آبایی) نهرینك منابعنده بولنان (غویام) طاغلریدر. برنجی بلوكك الك یوكسكی اولان (دتیام) طاغنك ٤٦٠٠ متره ارتفاعی اولوب، سیلكه، ابایرد، ماجـه وآمبا رأس طاغلری دخی ارتفـاعجه ایكنجی درجه‌ده‌در. بو طاغلرك تپه‌لرنده قار یاغارسه‌ده، هیچ بری سرمدی قارلرله مستور دكلدر.

حبشك ایكی ایرماغی اولوب، بری (آبایی) ودیگری (تقازه) اسمیله معروفدر. برنجیسی نیله قاریشان (بحر ازرق)ك یوقاری قسمنـدن عبارت اولوب، حبشك قسم جنوبیسنده نبعان، وینه اورالردن آقار بر چوق چایلرك صـولرینی جمع ایله، خرطومده بحر ابیضله قاریشـه‌رق، نیلی تشكیل ایدر. تقازه ایرماغی دخی (چانه) كولنك جنوب جهتنده نبعان ایدوب، یوقاریده ذكـر اولنان دره‌دن مرورله، حبشك حـدودندن چیقدقدن صكره، (اینباره) اسمنی آله‌رق، بو دخی نیله قاریشیر. قسم شمالیسـنده (مارب) یاخـود (معرب) اسمیله دیگر بر نهر دها واردر، كه یالكز موسمه كوره كاه غیبوبت وكاه ظهور ایتمسیله مشهوردر. حبشك انهاری سریع الجریان، ویتاقلری پك درین وشلاله‌لی اولدیغندن، هیچ بری سیر سفائنه قابل دكلدر.

محصولات وحيوانات ومنابع ثروتی. — حبش ارتفاعجه اوچه منقسم اولوب، محصولاتی دخی اوكا كوره تخلف ايدر. آلچق طرفلرنده وعلی‌الخصوص نوبه جهتنده‌ki محللرنده قوراقلق زماننده سانتيغراد حسابيله حرارت ٤٠ درجه‌يه قدر چيقار، وياغمورلر موسمنده ٢٢ يه قدر اينر. بو قسمده بغدای وآرپه كبی حبوبات يتيشه‌ميوب، بونلره بدل دوره حاصل اولور. (داغوسه) اسميله داری‌يه مشابه ديكر بر نوع حبوب‌دخی واردر، كه بوندن برنوع بيره‌چيقاريرلر. بو قسم اراضينك باشلیجه محصولاتی: پاموق، چويد، صفران، شكر قامشی، موس، تمرهندی، ضمغك انواعی، قهوه، خرما، انواع نباتات طبيه وسائره‌دن عبارتدر. آبانوس آغاجيله (ميموزه) انواعندن برنوع ياپراقسز آغاج دخی يتيشير، و(باوباب) دنيلن آفريقانك جسيم شجرندن دخی بولنور. حيوانات وحشيه‌سی باشلیجه : فيل، كركدان، صو آيغيری، يبانی مانده، طوموز، آرسلان، پارس، صيرتلان، زرافه، غزال، يبانی استر وسائره ايله كليتله بولنان ميمونلرك انواعندن عبارتدر. حشرات ومضر سينكلر وسائره پك چوق وپك‌ايريدر. ارتفاعجه متوسط اولان محللرده هوا پك لطيف اولوب، حرارت نادراً ٢٧ درجه‌يی تجاوز ايدر، و١٤ درجه‌دن آشاغی اينمز. بويرلرده‌آوروپای جنوبينك همان هرنوع محصولی يتيشوب، بغدای، آرپه واورايه مخصوص بعض حبوباتله اوزوم، پورتقال، ليمون، شفتالی، قيسی وسائره حاصل اولور. زيتون آغاجلری بعض طرفلرده واسع اورمانلر تشكيل ايدر. بو يرلرك مرعالری‌دخی چوق وكوزل اولوب، قويون، كچی، صيغير وسائر حيوانات اهليه بسلنير. حبشك باشلیجه قصبه‌لری‌دخی ارتفاعجه درجهٔ وسطاده اولان بومحللرده‌در. يوكسك يرلرينه كلنجه، بورالرده درجهٔ حرارت اكثريا ١٠ ايله ١٢ آره‌سنده بولنوب، نادراً ١٧ يی تجاوز ايدر. يالكز طاغلر آره‌سنده‌كی دره‌لر پك صيجاقدر. بو مرتفع محللرده اورمانلر پك سيرك وقوتسز اولوب، يالكز برمقدار بغدای وآرپه حاصل اولور. آقاژو آغاجنه مشابه (قوسو) اسميله برآغاج دخی يتيشير. مرعالرنده كوزل بر جنس آت ايله اوزون تويلی بر نوع قويون وسائر حيوانات كندی باشلرنده كزه‌رك اوتلارلر.

معادنی هنوز مجهول وغير مكشوف اولوب، يالكز غرب وغرب جنوبی جهتلرنده قوملردن يقامه واسطه‌سيله برمقدار آلتون چيقاريلير. ذروهٔ جبال ايله سواحل بحر احمر آره‌سنده واقع كوللردن كليتلی طوز چيقوب، حبشليلر طرفندن مسكوكات يرينه واسطهٔ مبادله اوله‌رق قوللانيلير.

اقليم وهواسی. — حبش اقاليم حاره‌دن معدود اولمغله، ياز وقيشی اولميوب، قوراقلق وياغمور موسملری واردر. ياغمور موسمی نيسانك ابتداسندن ايلولك نهايتنه، وقوراقلق موسمی دخی تشرين‌اولدن مارتك نهايتنه قدر سورر. ياغمور موسمی بالطبع دها سرين اولمغله، حبش كرهٔ ارضك نصف شماليسنده واقع اولديغی حالده، يازی بزم قيشمزه، وقيشی‌يازمزه تصادف ايدر. فرطونه‌لری پك شدتليدر. مختلف يرلرينك درجهٔ حرارتی يوقاريده ذكر اولنوب، معتدل اولان محللرينك هواسی صاغلام وپك لطيفدر.

اهاليسی، جنسيت ولسان ومذهبلری. — حبشك اهاليسی تخميناً ٣٥٠٠٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، مختلف اجناسدن مركب وبرقاچ لسانله متكلمدرلر. اصل حبشليلرك باشلیجه ايكی جنسيتك اختلاط وامتزاجندن تشكل ايتمش اولدقلری آكلاشيلوب، بونلرك بری محل ظهورلری دجله وفرات واديلری بولنان امم ساميه‌دن بر قوم وديكری دخی اهالیٔ قديمهٔ محليه‌يی تشكيل ايتمش ديكر بر قومدر. اقوام ساميه‌دن اولوب آسيادن آفريقانك بو محلنه كلمش اولان قوم، كه كتب مقدسهٔ عبرانيه‌نك روايتنه كوره، كوش بن حام بن نوحك اولادندندر، السنهٔ ساميه‌دن برلسانله متكلم بولنوب، بولسان اهالیٔ اصليه‌نك متكلم بولندقلری لسان قديم محلی ايله قاريشه‌رق، اليوم (كزه) ويا (تيكرايی) تسميه اولنان حبش لسانی تشكيل ايتمشدر، كه بولسان بر چوق وقت حبشده سويلندكدن صكره، بوكون تكلمی استعمالدن ساقط اولوب، يالكز لسان ادبی وتحريری حكمنه كچمشدر. بولسانك عربی وعبرانی وقبطی السنه‌سيله مشابهتی عياندر. الك زياده قوللانيلان لسان ايسه (امهاره) لسانيدر، كه تيكرايیدن مأخوذ بر چوق تعبيرات واصطلاحاتی جامع اولمغله برابر، السنهٔ ساميه‌دن اولميوب، قوم سامينك ورودنده اوراده بولنمش اولدقلری قوم قديمك لساندن متولد اولديغی مظنوندر. بوندن ماعدا حبشك ملحقاتنده دها برقاچ لسان سويلنوب، بونلرك

الك مستعملی (آغاو) لسانیدر. حبشك غرب وجنوب جهتـلرنده پك منتشر اولان غالالر دخی کنـدی لسـانلریله متکلمدرلر. حبش اهالیسی یننده لسانجه بو قدر اختلاف بولنـدیغی حالده، سیماجه بینـلرنده کلیتلی بر فرق اولمیـوب، جلهسی درجات مختلفـهده اسمردرلر. عرق زنجی ایله آز چوق اختـلاط ایتمش اولدقلری آکلاشـیلیبورسهده، کنـدیلری اقوام زنجیهدن اولمیوب، صرف عرق قافقاسی‌یه منسوبدرلر. کبارلرنده وعلی‌الخصوص قادینلری یننده عادتا بیاض رنکلیلری وار ایسـهده، آشاغی صنفلره منسـوب اولوبده عادتا سیاه رنکلی اولانلرینك برون وطوداق وسائر اعضالری دخی عرق قافقاسی‌یی اکدیروب، زنجیلره مشابهتلری یوقدر. حتی حبشـلیلردن چوق دها سیاه اولان (غالا) لر دخی عرق قافقاسی‌یه منسـوبدرلر. حبشلیلرك بعض رسم وهیکللرده سیمالری کوریلن اسکی مصریلرله اولان مشابهتلری دخی شایان دقتدر.

حبشلیلر ٥ صـنفه مقسم اولوب، بونلر دخی زادکان، رهبان، تجـار، زراع وعبده صـنفلرندن عبارتدر. کولهلری زنجیدر. خانهلری صمانله اورتیلی وچامورله صـیوالی قلبهلردن عبارتدر. اثوابلری پاموق وایپکدن معمول بر احرامدن عبارت اولوب، صیجاق طرفلرده سـاکن اولانلری یالکز دریدن بر پشتمال ایله اکتفا ایدرلر. عمومیت اوزره خرسـتیان اولدقلری حالده، کندیلرینه مخصـوص برمذهبلری اولوب، حضرت عیسانك الوهیتنه قائل اولمقسزین، یالکز نبوتنی تصدیق ایدرلر. تعدد ازواج عندلرنده مساغ اولوب، زنکینلری قدرتلری یتدیکی قدر قاری آلیرلر. یالکز راهبلری برر قاری آلمق مجبوریتندهدرلر. امور دینیهده پك مبالاتلری اولمیوب، اسکیدن قالمـه بعض عادتلره دخی رعایت ایدرلر. مع هـذا پاپاسلرینك نفوذ واقتداری زیادهدر. مملکتده مسلمانلر دخی کثرت اوزره اولوب، علی‌الخصوص حکم ونفوذلری زیاده اولان غالالر دین اسلامله متدیندرلر.

تقسیماتی، باشلیجه قصبهلری. — تقازه نهرینك مجراسی حبش مملکتنی ایکی‌یه تقسیم ایدوب، مجرای مذکورك شمالنده اولان قسمی (تیکره) اسمیله معروفدر. قدیماً حبش یالکز بوخطهدن عبارت ایدی، والیوم لسان ادبی حکمنه کیرمش اولان کزه یاخود تیکرایی لسانی بوخطهده سـویلنیلیردی. مجرای مذکورك جنوبندهکی قسم ایسه (امهاره) اسمیله معروف اولوب، شرق شمالی جهتندهکی نفس امهاره ایله غرب جنوبی جهتنده واقع (شوآ) خطهلرندن مرکبدر. تیکرهنك وبتون حبش قراللغنك مرکزی یقین وقتهدك (اکسوم) قصبهسی ایکن، اخیراً بوقصبه متروك وخراب حالنه کچهرك، تیکرهنك مرکزی (آدوه) قصـبهسی اولمش؛ وامهارهنك مرکزی اولان (غوندار) قصبهسی پایتخت اتخاذ اولنمشدر. شوآنك مرکزی (آنقوبر) قصبهسیدر. حبشده بواوچ مرکزدن بشقه برچوق قصبهلر دهاوار ایسهده، هیچ برینـك ١٠٠٠٠ دن زیاده اهالیسی یوقدر. مذکور اوچ خطـهنك هبری بر طاقم سنجاق وقضالره منقسمدر.

معارف وصنایع وتجارتی، اصـول حکومتی — حبشلیلر اسـکیدن بری کندی لسـانلرینی یعنی کزه لسانی کندیلرینه مخصوص برخطله یازیورلر ایسـهده، ادبیاتلری بعض کتب دینیهواخلاق وصرفه متعلق معلومات جزئیهدن عبارت اولوب، فنوندن خبرلری یوقدر. صنعتلری پاموقدن بعض منسوجاتله دمیرجیلك وقبوجیلق کبی اوفق تفك صنعتـلردن عبارت اولوب، بونلر دخی باشلیجه (غوندار) ده اجرا اولنور. حبش طاغلق بریر اولوب، یوللری، اسکلهلری وکمی ایشلر نهرلری دخی اولمدیغندن، تجارتی دخی بالطبع اونسبتده کری اولوب، یالکز آوروپا امتعهسندن اولهرق داخل مملکتده صرف اولنان بعض اشیانك ادخالی وبعض محصولات ارضیه وسائرهنك اخراجی کاروانلر واسطهسیله ومصـوع وبعضاً سواکن اسکلهسی طریقیله اجرا اولنور. حبش مملکتی اسـکیدن بری (نجاشی) عنوانیله معروف برحکمدارك تحت ادارهسنده اولوب، راس (یعنی رئیس) عنوانی وصفت ملکیه وعسکریه‌یی حائز برطاقم رؤسا معرفتیله اداره اولنور. اصول ادارهسی وعسکری اسکی برطرزدهدر. حبشلیلر اولدقجه جسور وجنکاور آدملر اولوب، بوصـوك زمانلرده انکلیز، مصر وایتالیان عسکرلرینه قارشی ایتدکلری محاربهلرده ابراز شجاعت ایتمشلردر.

احوال تاریخیهسی. — حبشك ازمنهٔ قدیمهدهکی احوالی مجهول اولوب، بطالسـه زماننده مصردن بحر احمر سـواحل شرقیه وغربیهسـنك کشفنه

کوندریلن هیئتلر اوراده دولت تسمیه‌سنه شایان بر هیئت کورمیوب، یالکز بدوی قبیله‌لر بولندیغنی بیان ایتمشلردی. اکسوم حکومتیله حبشده متشکل دولتدن اڭ اول بحث ایدن مورخ میلادك ۱ قرن اولنده یازان (پلین) در. بعده، حبشده بولنمش اولان بعض احجار محکوکه‌دن وبونلرك لسان یونانی اوزرینه بولنمسندن استدلال اولندیغنه نظراً، حبشیلر میلاددن بر ایکی قرن اول مصرده بولنان یونانیلرله واقع اختلاطدن بالاستفاده، بر درجه‌یه قدر تمدن ایتمکه باشلامش، وبر حکومت منتظمه دخی تشکیل ایتمشلردی. یونانیلر عندنده «زنجی» معناسیله مستعمل اولان (اتیوپیان) اسمی حبشیلره تخصیص اولنه‌رق، اووقتلر تاریخلرنده بومعنی ایله مستعملدر. حتی حبش لسان وخطنه دخی بواسم ویریلوب، حبشلیلرك کندیلری دخی کتب ادبیه‌لرنده بواسمی قبول واستعمال ایتمشلردر. میلادك دردنجی قرنی اوائلنده سوریه‌دن حبشه بر طاقم راهبلر کیده‌رك، دین عیسایی قبول ایتدیرمشلردر. روایته کوره دها اول دخی حبشلیلر دین موسادن بعض مراسم وازجمله چوجقلرینی سنت ایتمك عادتنی اخذ ایتمشلردی.

اووقتدن اعتباراً حبشلیلر استحصال قوت ایده‌رك، وقت سعادتدن مقدم بحر احمری تجاوزله، خطهٔ یمانیه‌یی ضبط، واورادن حجازه دخی تجاوز ایتمشلردی. حبشلیلر یمنده ۷۲ سنه حکومت سوردکدن صکره، ایران دولتنك معاونتیله طرد واخراج اولنمشلردر. ابتدای ظهور اسلامده حبش نجاشیسی بولنان (اصحمه) طرف قریشدن اذا کورمکده اولان اصحاب رسول‌الله (صلعم) ی قبول ومحافظه ایتمکله، صحائف تواریخده حبشك نامی خیرله یاد ایتدیرمکه سبب اولمشدر. حتی حکمدار مشارالیهك اسلامه کلدیکی دخی مرویدر. آنجق اخلاف اثرینه تبعیت ایتمیوب، اهل اسلام طرفندن حبشلیلرك صحابه‌یه قبول ومحافظه‌ده سبق ایدن خدمتلرینه حرمة، حبشه سوق عسکر اولنمیوب، حبش اهالیسی، آفریقا قطعه‌سنده یکتا اوله‌رق، وهر طرفدن اقوام اسلامیه ایله محاط اولدقلری حالده، بوکونه قدر خرستیان دینی محافظه ایتمشلردر. اوندن صکره حبشده وحبشلیلر طرفندن برکونه مهم وقوعات ظهور ایتمیوب، مقریزینك حبشده حکومت سورن ملوك اسلامیه‌نك احوالنه دائر تاریخنده فصل مخصوصی اولدیغنه نظراً، حبش برخیلی وقت دخی ادارهٔ اسلامیه آلتنده بولنمش؛ وهر حالده ایچنده اهل اسلام چوغالمشدر. اووقتلردن بری حبشك احوالی آوروپالیلر عندنده مجهول قالوب، نهایت ۱۶ نجی قرن میلادیده پورتکیزلیلرك آفریقا وآسیا سواحلنده‌کی فتوحات وکشفیاتی صره‌سنده بعض پورتکیز سیاحلری حبشه دخی کیره‌رك، بوملکتك احوالنی یازمشلردر. ازمنهٔ اخیره‌ده دخی بعض انکلیز وسائر آوروپا سیاحلری حبشده اجرای سیاحت ایتدکلری کبی، انکلیزلرك ۱۸۶۸ ده واقع اولان سوقیات عسکریه‌سی ده حبشی آوروپایه بر قات دها طانیتدیرمشدر. اون سکزنجی قرن میلادی اواخرنده بعض رؤسا، نجاشینك تدنیٔ قوتندن بالاستفاده، ادعای استقلاله قالقیشه‌رق، تیکره وشواده برر مستقل حکومت تشکل ایتدیکی کبی، نجاشینك قلمروی اولان امهاره‌ده دخی غالا جنسندن بر رئیس ظهور ایدوب، نجاشیده بر قورو عنواندن بشقه برشی براقامشیدی. اووقت اهالی قانقوب، (تئودوروس) اسمنده غیور برشخصی تخت نجاشی‌یه اجلاس ایتمکله، بوذات بتون حبش ممالکنی بر اداره‌یه جمع ایده‌رك، خیلی اصلاحات وترقیات ایتمکه باشلامش اولدیغی حالده، انکلیزلر کندیسنه مسلط اولوب، مردانه مقاومت ایتمسیله برابر، ثباتلری سایه‌سنده حقندن کله‌رك، حبشك یکیدن اکتساب قوت ایتمسنه مانع اولمشلردر. تئودوروسدن صکره اوغلی نجاشی اولوب، انکلیزلرله معاهده ایتمشدر. اخیراً ایتالیانك حبشه قریب اولان بحر احمر سواحلنه مسلط اولمسی اوزرینه بو دولتله حبش حکومتی آره‌سنده مخاصماته باشلانه‌رق، ایتالیا عسکری پك چوق تلفات ویرمش؛ ومسئله هنوز تمامیله فصل اولنه‌مامشدر.

حبشی { مکهٔ مکرمه قربنده ومکه‌دن ۶ میل مسافه‌ده بر طاغ اولوب، (احابیش قریش) دینلن قبیله بو طاغدن ایدی. حضرت عبدالرحمن بن ابی بکر (رضهما) بو طاغده فجأةً وفات ایتمشدر.

حبشی { [« بلال حبشی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حبشی بن جناده { صحابه‌دن اولوب، اهل کوفه‌دن معدوددر. حج وداعده حضرت فخرکائنات (صلعم) افندمزی کوروب، بعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر.

حبقوق { انبیاء بنی اسرائیلدن اولوب، قوم مذکورک کلدانیلرک اسارتنه دوشمسی اثنالرنده یعنی میلاد عیسادن ٦٠٠ سنه قدر اول برحیات بولنمشدر.

حبوس { (بن ماکسن) افریقیه‌ده ملوک فاطمیه‌نک زیر تابعیتنده حکم سورن بنی زیریدن اولوب، بشنجی قرن هجری ابتداسنده پدریله وعمجه‌لریله برابر اندلسه کچمش؛ واوصره‌ده غرناطه‌ده بعض فتن داخلیه ظهور ایتمکله، عمجه‌لرندن (زاوی) غرناطه‌یی ضبط ایتمش؛ وبعده کندیسی افریقیه‌یه عودتله، اوغلی غرناطه حکومتنده براقمش ایسه‌ده، اهالی کندیسنی اسقاط ایدوب، صاحب ترجمه‌یی اجلاس ایتمشلردی. بووجهله حبوس حکومته نائل اولوب، الکاسنی توسیع ایتمکله، ملوک طوائفک اک بیوکلرندن معدود بر دولت تأسیس ایتمشدر، که (بنی حبوس) اسمیله معروفدر. کندیسی ٤٦٩ تاریخنه‌دک حکومت سوروب، سنهٔ مذکوره‌ده وفات ایتمشدر.

حبوس { (بنی —) آنف‌الترجمه حبوس بن ماکسنک بشنجی قرن هجریده غرناطه‌ده تأسیس ایلدیکی برکوچک دولت اولوب، اورانک طوائف ملوکندن معدوددر. بودولت ٤١٠ تاریخنده تأسس ایدوب، غرناطه ومریه ایله ملحقاتلرینی جامع ایدی. مؤسس دولت اولان حبوسدن صکره اوغلی بادیس المظفر حکومت سوروب، بونک زماننده مرابطین دولتی ظهور ایتمشدر. بادیسدن صکره تورونی عبدالله بن بلکین بن بادیس حکومت سوروب، برادری تمیمی دخی مالقه‌یه والی تعیین ایتمشدی. ٤٨٣ تاریخنده یوسف بن تاشفین اندلسه کیروب، موی الیهما عبدالله بن بلکین ایله برادری تمیمی اخذ، ومغربه ارسال ایله، اوراده کندیلرینه بعض مالکانه‌لر ویره‌رک، غرناطه مضافاتی ضبط ایتمش؛ وبنی حبوس دولتنه ختام ویرمشدر. بودولت وجه مشروح اوزره ٣ حکمداردن عبارت اولوب، ٧٣ سنه دوام ایتمشدر.

حبه { صحابه‌دن برقاچ ذاتک اسمی اولوب، بونلردن (ابوالسنابل حبه بن بعکک القرشی العامری) فتح مکه‌ده اسلامه کلمش، وبعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. — (حبه بن خالد الخزاعی) اهل کوفه‌دن معدوددر. — (حبه بن مسلم) شطرنجک تحریمنه دائر اولان حدیث شریفی نقل ایتمشدر. — (حبه بن جوین العجلی) ایسه حضرت علی المرتضی (رضه)ک اصحابندن واهل کوفه‌دن اولوب، رؤیت نبی (صلعم) ه نائل اوله‌مامشدر.

حبه { اساطیر عربده برقادیندر، که گویا کندیسنه تعشق ایتمش اولان (منظور) اسمنده برجنک تعلیمیله اجرای طبابت ایدرمش.

حُبّی { مشاهیر نسوان عربدن اولوب، چوق قوجه‌لره وارمه‌ده وکثرت شهوتده ضرب مثل حکمنه کچمشدر.

حبی بن جاریة الثقفی { صحابه‌دن اولوب، فتح مکه‌ده اسلامه کلمش، ویمامه وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

حبی قادین { (عائشه —) عثمانلی شاعره‌لرینک اک مشهوره‌سی اولوب، شیخ یحیانک حفیده‌سی وسلطان سلیم خان ثانینک خواجه‌سی شمسی چلبینک زوجه‌سی ایدی. بومناسبتله پادشاه مشارالیهک کرک شهزاده‌لکنده وکرک زمان سلطنتنده مصاحبه ومنادمه‌سی اولوب، بیوک بر نفوذ واقتدار قزانمش، وقپوسی ارباب حاجت ایچون بر باب شفاعت حکمنه کچمش ایدی. اشعاری پک لطیف اولوب، غزلیات وقصائد ومثنویاتی واردر. «خورشید وجشید» عنوانیله بر منظومه دخی یازمشدر. شو برقاچ بیت جملهٔ اشعارندندر:

دعا تمثیلی یوسف کبیدر هم
که آکا مشتریدر خلق عالم
ویرر هرکیشی مقدورنجه کوهر
آنك تا مشتریسندن اوله‌لر

حبیب { صحابه‌دن بو اسمله بروجه زیر برقاچ ذات بولنمشدر: حبیب بن اسید بن جاریة الثقفی. — حبیب بن بدیل بن ورقا. — حبیب بن حارث. — حبیب بن حباشه. — حبیب بن حاز. — حبیب بن حامه. — حبیب بن حیان. — حبیب بن خراش التمیمی، که انصاردن وبنی سلمه آزادلیلرندن اولوب، افندیسی صامت

ایله برابر بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حبیب بن خراش العصری، که اهل بصره‌دن معدود اولوب، «المسلمون اخوة لافضل لاحد علی احــد الابالتقوی» حدیث شریفنك راویسیدر. — حبیب بن خماشة‌ـ الانصــاری،که اهل مدینه‌دن معدود اولوب، بعض احادیث شریفه نقل اتمشــدر. — حبیب بن بیعة‌ـ الثقفی،که جسر محاربه‌ســنده شهید اولمشــدر. — حبیب بن زیدالانصــاری،که احد وقعه‌ســنده شهید اولمشدر. — حبیب بن زیدالانصــاری الخزرجی،که عقبه واحد غزالرنده حاضر بولنــوب، بعده جانب نبویدن مسیلمة‌الکذابه کوندریله‌رك، مرقوم کندیسنه حضرت محمد (صلعم) لـ‌ك نبوتنی تصدیق ایدوب ایتدیکنی صــوردیغنده «اوت»، وکندیســنك نبوتنی تصدیق ایدوب ایتدیکنی صوردیغنده «بن صــاغرم» دیه‌رك، بونی دفعــاتله تکرار ایتمسی اوزرینــه، اعضای بدنی بربربر کسیله‌رك شهید ایدلمشدر. (رضی‌الله‌عنه). — حبیب بن زیدالکندی. — ابوالجمعه حبیب بن سباع‌الانصــاری. — حبیب بن ســعد،که انصاردن برینــك آزادلیسی اولوب، بدر غزاســنده حاضر بولنمشدر. — ابوعبدالله حبیب‌السلمی، که کافهٔ غزواتده حاضر بولنمشــدر. اوغلی عبدالرحمن کبار تابعینــدن اولوب، پدرندن نقل احادیث شریفــه ایتمشدر. — ابوعبدالرحمن حبیب بن سندر. — حبیب بن ضحاك الجمحی. — ابوضمره حبیب. — حبیب بن عمرو السلامانی. — حبیب بن عمروالثقفی،که مســعود وربیعه‌نك برادری وامیه بن ابی‌الصلتك جدی اولوب، کندیســیله برادرلری حقنده «وان تبتم فلکم رؤس اموالکم» آیت کریمه‌سی نازل اولمشدر. — حبیب بن عمروالمازنی،که یمامه‌یه کیدرکن قتل اولنه‌رق، یمامه غزاسی شهداسندن معدوددر. — حبیب الغزی،که طلق بن حبیبك پدریدر. — ابو عبدالرحمن حبیب بن مسلمة الفهری‌القرشی،که بر روایتده حضرت عمر فاروق (رضه) طرفنــدن عیاض بن غنمدن صــکره جزیره والیلکنــه نصب اولنه‌رق، بعــده ارمینیه وآذربیجان دخی علاوه اولنمش؛ وبر روایتده حضرت عمر طرفندن استخدام اولنمیوب، حضرت عثمان (رضه) طرفندن آذربیجان والیلکنه نصب ایدلمش؛ وحضرت عثمان محاصره اولنــدقده، معاویه طرفنــدن امداده کوندرلمش ایسه‌ده، یتیشه‌میوب، بعده صفین وسائر محاربانده معاویه‌نك معیتنده بولنمش؛ و۴۲ تاریخنده، هنوز ۵۰ یاشنده اولدیغی حالده، وفات ایتمشــدر. صحبتنده اختلاف اولوب، بر روایتده رحلت حضرت نبویده ۱۲ یاشــنده ایمش. — حبیب بن مله. — حبیب بن ذهب القاری،که اهل شامدن معدوددر. — حبیب بن ابی‌الیسر،که برادری یزیدله برابر حره غزاســنده شهید اولوب، دیکر برادری عمیر جسر وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

حبیب { (علی بن محمد) خلفای عباســیه‌دن معتمد باللهك زماننده ظهور ایتمش بر آدمدر،که حضرت امام حسین (رضه) لـ‌ك نسلندن اولمق ادعاسیله باشــنه بر طاقم آدملر طــوپلایه‌رق، بصره وجوارلرینی ضبط، وبصره قربنــده (مختاره) اسمیله بر قصبه بالتأسیس، پایتخت اتخاذ ایتمشــیدی. خلیفــه‌نك برادری موفق بو قصبه‌یی طول مدت محاصره ایتمش ایســه‌ده، استحکاماتنك متانتی حسبیله ضبطنه موفق اوله‌میوب، نهایت قارشیسنده (موفقیه) اسمیله دیکر بر قصبه تأسیسیله، معسکر اتخاذ ایتمش؛ وبو واسطه ایله نهایت ۲۷۰ تاریخنده مختاره‌یی ضبط، وصاحب ترجمه‌یی قتل ایده‌رك، سرمقطوعنی قصبه‌ده بر مزراغــك اوجنده کزدیردکدن صکره، بغــداده کوندره‌رك، اوراده دخی تشهیر ایتدیرمشیدی.

حبیب { ایران شعراســندن اوچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی محمد رضای سهیلینك شــاکردانندن او- لوب، کنج یاشنده وفات ایتمشــدر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

ببرد دل ز کفم دوش مجلس آرایی
سهی قدی سمن اندام ماه سیمایی
بیك طرف ز تبسم حیات بخشنده
بجــا نی ز ککه قتــل عام فرمایی

— ایکنجیسی شیرازلی اولوب، (خواجه حبیب شیرازی) دینمکله معروفدر. شو بیت اونکدر:

تا شــنیدی که مرا میل بجای دکرســت
هر زمان با منت ازمهر وفای دکرست

— اوچنجیسی (میرزا حبیب الله) اسمیله مسمادر. شو بیت اونکدر:

هر ذره ام بیادت از بس که باصفا شد
آیینــه هــای داغم آخر بدن نمــا شــد

حبيب الله اصفهانى { (خواجه ــ) ايران شعراسندن اولوب، شو قطعه اونكدر:

دوشينه كه يار بر سر يارى بود
وان نركس مست در وفادارى بود
در خواب نرفته بود آن غمزه هنوز
اى مرغ سحر چه وقت بيدارى بود

حبيب الله سبزوارى { (ميرزا ــ) بوده ايران شعراسندن اولوب، شو بيت اونكدر:

بعد عمرى كر نكاهى جانب من ميكند
صد نكه بهر تسلى سوى دشمن ميكند

حبيب بن اوس { [«ابو تمام» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حبيب عجمى { مشاهير اتقيادن وحسن بصرينك شاكردانندن اولوب، اسرار طريقته متعلق مشاراليه واسطه‌سيله حضرت على المرتضى (رضه) دن بعض حقايق نقل وروايت ايتمش؛ و ١٢٠ تاريخنده وفات ايلمشدر.

حبيبه { صحابياتدن بر قاچ خاتونك اسمى اولوب، ان مشهوره‌لرى: حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزك اوكى قيزى وام حبيبه بنت ابى سفيانك كريمه‌سى اولان (حبيبه بنت عبدالله بن جحش) ايله حضرت ابابكر صديق (رضه) ك زوجه‌سى (حبيبه بنت زيد بن خارجه الخزرجيه) وحضرت رسول الله (صلعم) طرفندن تزوجى مراد بيوريله‌رق بعده صرف نظر بيورلسيله ثابت بن قيسه وارمش اولان (حبيبه بنت سهل الانصاريه) در. برنجيسى والده‌سيله برابر حبشه هجرت ايتمشيدى.

حبيبه بنت عبدالرحمن { محدثاتدن عالمه ومتقيه بر خاتون اولوب، اسناد حديثده‌كى وقوفى مشهوردر. ٧٣٣ تاريخنده وفات ايتمشدر.

حبيبه بنت عبدالعزالعوراء { بعدالاسلام يتيشن عرب شاعره‌لرندن اولوب، بعض اشعارى «حماسه» ده مذكوردر.

حبيبى { شعراى عثمانيه‌دن ايكى ذاتك مخلصيدر: برنجيسى عن اصل ايرانلى اولوب، سلطان بايزيد خان ثانى دورنده رومه كلمش؛ وياوز سلطان سليم خان زماننده وفات ايتمشدر. عالم ومتفنن بر ذات اولوب، پك چوق سياحت ايتمشيدى. اداسى عجمانه ايسه‌ده، اشعارى عاشقانه اولوب، كنديسنه مخصوص شيوه‌سى وار ايدى. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

كر سنكچوك ايتيم چاك اى كل نازك بدن
قبرم اولسون اول قبا اكنده پيراهن كفن

ــ ايكنجيسى آيدينلى اولوب، بارده قصبه‌سنده خطيب ايكن، عقلنه خفت كلمكله، ترك خطابت ايده‌رك، سرسريانه كزمكله اكمال عمر ايتمشدر.

حُبَيس { رقه‌قربنده بر محل اولوب، بومحلده حضرت على (رضه) نك معيتنده بولنوب‌ده صفين محاربه‌سنده شهيد اولان صحابه وسائر شهدانك قبرلرى موجوددر.

حُبَيش { (ابو صخر ــ بن خالد الخزاعى) صحابه‌دن اولوب، حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزك حضرت ابابكر (رضه) ايله برابر مكه‌دن چيقدقلرنده خيمه‌سنه اوغرادقلرى وقيصير قويوندن سود صاغمق معجزه‌سنى كوسترديكلرى (ام معبد) ك برادريدر. اسلامه كلوب، فتح مكه‌ده، خالد بن وليدك خيلنده بولنديغى حالده، كرز بن جابرله برابر بشقه بر يوله صاپمغله، دشمن طرفندن شهيدر اولمشدر.

حُبَيش { (ابو الفضل ــ بن ابراهيم التفليسى) مشاهير علماى اسلامدن اولوب، حكمت وهيئت ونجوم ايله سائر علومده يد طولى صاحبى ايدى. هيئته متعلق «بيان النجوم» عنوانيله ثوابت وسياراتدن باحث بر اثر معتبرله «قانون الادب» عنوانيله بر كتابى واردر.

حُبَيش الاعسم { خلفاى عباسيه زماننده ظهور ايدن مشاهير اطباى سريانيه‌دن اولوب، لسان يونانى وسريانيدن عربى‌يه كتب كثيرهٔ طبيه ترجمه‌سنه موفق اولان مشهور. حنين بن اسحقك همشيره زاده‌سى وشاكرديدر. استادينك ناتمام براقديغى «كتاب المسائل» ى اكمال، و «كتاب اصلاح الادوية المسهلة»، «كتاب الادوية

المفردة »، «کتاب الاغذیة »، « کتاب فی الاستقساء »، « مقالة فی النبض من جهة التقسیم » عنوانلی کتابلری تألیف ایتمشدر.

حبیشه { بنی کناندن جذیمه قبیله‌سنه منسوب حسنی وشاعره بر قیز اولوب، ینه اوقبیله‌یه منسوب، عبدالله بن علقمه‌نك معشوقه‌سی ایدی. وقت سعادتده یاشایوب، فتح مکه‌دن صکره، جانب رسالتپناهیدن بوقبیله‌نك اسلامه دعوتیچون خالد بن ولید حضرتلری اسرا بیورلدیغنده، خلاف مرضای پیغمبری وقوع بولان حرکتده مذکور عبدالله قتل اولنمش؛ وحبیشه دخی کمال تأثردن کندینی تلف ایتمشدر. بینلرنده‌کی عشق ومحبت حقنده مشاعره‌لری مشهور اولوب، شو ایکی بیت صاحبهٔ ترجمه طرفندن عاشقنك قتلندن اول سویلنمشدر:

ونحن بکینا من فراقك مرةً
واخری وآسیناك فی العسر والیسر
وانت فلاتبعد فنعم فتی الهوی
جمیل العفاف فی المودة والستر

حتات { (بن یزید التمیمی) صحابه‌دن اولوب، قومیله برابر نزد حضرت پیغمبری‌یه کلمش؛ ودین اسلامی قبول ایدوب، حضرت فخرالرسل (صلعم) طرفندن معاویه بن ابی سفیان ایله اخرت قرداشی ایدلمش ایدی. معاویه‌نك زمان حکومتنده یانه کیده‌رك، بر مدت صکره اوراده وفات ایتمکله، معاویه مانه وارث اولمش؛ وبووراثت شاعر شهیر فرزدقك بعض ابیات مشهوره ایله تعریضنه اوغرامش ایدی.

حجاب { (میرزا ابوتراب) ایران متأخرین شعراسندن وتبریز ساداتندن اولوب، اصفهانك عباس آباد محله‌سنده ساکن بولنمشدر. شوبیت اونکدر:

زین پیش کردون درشیر من خون
میکرد واکنون دربادهام آب

حَجّاج { صحابه‌دن بروجه زیر بر قاچ ذاتك اسمیدر: حجاج باهلی. — حجاج بن حارث بن قیس القرشی السهمی، که حبشه هجرت ایدنلردن اولوب، بعده اجنادین محاربه‌سنده شهید اولمشدر. — حجاج بن عامر الثمالی، که اهل حمصدن معدود اولوب، بعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. — حجاج بن علاط، که کوردیکی بر معجزه اوزرینه اسلامه کلوب، خیبر غزاسنده حاضر بولنمشدر. حسن وجمالندن طولایی بعض قادینلرك آرزوسنی تحریك ایتمکله، حضرت عمر طرفندن مدینه‌دن نفی ایدلمش اولان نصر بن حجاج بونك اوغلی ایدی. — حجاج بن عمرو الانصاری الخزرجی، که بعض احادیث شریفه نقل ایتمش، وصفینده معیت حضرت مرتضویده بولنمشدر. — حجاج بن مالك الاسلمی.

حجاج { (سلطان —) دولت ایلخانیه‌نك تحت تابعیتنده اوله‌رق کرمانده حکومت سورن قره‌ختائیان ملوکنك دردنجیسی اولوب، پدری سلطان قطب الدینك وفاتندن صکره ۶۵۵ ده تخته جلوس ایتمش ایسه‌ده، صغیرالسن اولدیغندن، والده‌سی ترکان خاتون ادارهٔ امور ایدردی. بیودیکنده والده‌سنی امور دولته مداخله‌دن منع ایتمك ایستمش ایسه‌ده، ترکان خاتون ابقا خانه مراجعت وشکایت ایتدیکنده، ملك مرقومه‌نك اولمق اوزره فرمان چیقمغله، حجاج حکومتندن کف ید ایتمکه مجبور اولوب، خوفندن هندستانه فرار، وبر مدت صکره دهلیده وفات ایتمشدر.

حجاج بن عطار { مشاهیر فقهادن اولوب، ثورینك شاکردیدر. الفقیه الحفاظ دینمکله معروفدر. کوفه‌لی ایدی.

حجاج بن مطر { اوائل خلافت عباسیه‌ده لسان یونانی وسریانیدن عربی‌یه کتب طبیه وحکمیه ترجمه ایدنلردن اولوب، مأمونك نامنه اقلیدسك کتابنی ترجمه ایتمشیدی. بعده ترجمه‌سی ثابت بن قره طرفندن تصحیح اولنمشدر.

حجاج بن یوسف الثقفی { دولت امویه‌نك الك مشهور امراسندن اولوب، ظلم وشدتده اسمی ضرب مثل حکمنه کچمشدر. طائفلی اولوب، ٤۱ تاریخ هجریسنده طوغمش، ومملکتنده بیویوب، عبدالملك بن مروانك وزیری (روح بن زنباع الجذامی) یه انتساب ایده‌رك، بونك طرفندن عقل ودرایتی عبدالملکه مدح وثنا اولنمغله، عبدالملك طریق اطاعتندن انحراف ایتمش اولان عسکرینك تربیه‌سنی صاحب ترجمه‌یه احاله ایده‌رك، کندیسنی امراسی صره‌سنه ادخال ایتمشیدی. بر مدت عبدالملك یاننده بولندقدن

صكره، عبدالله بن زبیرك حجازده اعلان خلافت ایتمسی اوزرینه، بونك تنكیلنه مأمور اولوب، مكهٔ مكرمه‌یی منجنیقله تخریب، وبیت‌اللهه تجاوز ایده‌رك، عبدالله بن زبیری اخذ وقتل، وسر مقطوعنی شامه كوندروب، جسدینی صلب ایتدیرمش؛ وبعده مدینه‌یه دخی كیده‌رك، اهل حجازی عبدالملك بن مروانه بیعت ایتمكه اجبار ایتمش؛ وصحابه ایله سائر حرمین خلقی حقنده انواع عقوباتی روا كوروب، برچوغنی قتل ایلمشدی. بعده حجازی صول‌الیله اداره‌یه مقتدر اولدیغی عبدالملكه یازه‌رق، عراق حكومتنی دخی ایستمش؛ وبونك اوزرینه ٧٥ تاریخنده حجاز وعراق والیسی اولوب، مؤخراً شرق یعنی هند ومغولستان حدودینه قدر اولان ممالك وسیعهٔ شرقیه كندیسنك یداداره‌سنه ویرلمشیدی. بووجهله خراسان وسائر اوطرفلره كندیسی والیلر نصب ایدردی. كوفه وبصره وسائر عراق بلادنده دخی پك چوق مظالم اجرا ایده‌رك، وجزئی بر وسیله ایله خلق انواع عقوباتله اعدام ایتدیره‌رك، ٢٠ سنه تحت حكمنده بولنان ممالكی دهشت ایچنده بولندیرمشدر. حكومت امویه‌یه قارشی قیام ایدن عبدالله بن جارود وشبیب خارجی وعبدالرحمن بن محمد بن اشعث وسائره‌یی مغلوب ایده‌رك، طرفدارلرینی اشكنجه آلتنده هلاك ایتمشدر. كوفه ایله بصره آره‌سنده (واسط) شهرینی بنا ایدوب، مركز حكومت اتخاذ ایتمشدی. ٨٦ تاریخنده عبدالملك بن مروان وفات ایدوب، حجاج بن یوسفه رعایت ایتمكی اوغلی وولی عهدی اولان ولیده وصیت ایتمكله، بونك زماننده حجاجك حكم واقتداری بر قات دها آرتوب، ٩٥ سنه‌سنده واقع وفاتنه‌دك موقع اقتدارده بولنمشدر. تاریخ مذكورده، ٥٤ یاشنده اولدیغی حالده، دهشتلی بر خسته‌لقدن وفات ایتمشدر. عمرنده یوز یكرمی بیك كشی قتل واعدام ایتدیرمش اولدیغی، ووفاتنده زندانلرنده اللی بیك كشی بولندیغی مظالم واعتسافاتی حقنده منقول اولان غرائبدندر. سعید بن جبیری قتل ایتدیردكدن صكره، بوذاتك هركیجه رؤیاسنه كیروب « یاعدوالله فیم قتلتنی » دیمسیله پك معذب اولدیغی مرویدر. بونكله برابر كندیسی فوق‌العاده ذكی، اجرای حكومته مقتدر، فعال ونهایت درجه‌ده فصاحت وطلاقت لسانه مالك ایدی. كرم وسخاوتی دخی ظلمی درجه‌سنده اولوب، اعتراف جرمه قارشی وبعض كوزل جوابلر آلدیغنده عفو واحسانله دخی معامله ایدردی. بعض بلیغ خطبه‌لری مشهوردر. زمان امارتنده هندستان جهتلرنده برچوق یرلر ممالك اسلامیه دائره‌سنه ادخال اولنمشدر. قرآن كریمه حركه وضعنی ایجاد ایدن دخی حجاج اولدیغی منقولدر.

حجاز { جزیرة العربك شمال غربی قسمندن عبارت بیوك برخطه اولوب، شمالاً فلسطین خطه‌سیله، غرباً بحر احمرله، جنوباً یمنه تابع عسیر خطه‌سیله، شرقاً دخی نجد وشمر وبرالشام بادیه‌سیله محاطدر. بحر احمر سواحلی بوینجه ممتد اولان جبال (سراة) جهتی نفس حجاز اسمیله مسمادر. تهامه یمن قطعه‌سنده دخی امتداد ایتدیكندن حجاز خطه‌سنده‌كی قسمنه لاجل‌التفریق (تهامة‌الحجاز) دیرلر. حجازك وجه تسمیه‌سی تهامه ایله نجد آره‌سنده حاجز اولمسندن عبارت اولوب، بوده تهامه‌نك اصل حجازدن معدود اولمدیغنه دلیل ایسه‌ده، تهامه‌نك قسم شمالیسی حجازه وقسم جنوبیسی یمنه مربوطدر.

حجازك تهامه قسمی قوملق برچول حالنده اولدیغی كبی، مرتفع جهتی دخی اكثریت اوزره قیالق وچبلاق طاغلردن عبارت اولدیغندن، بطلمیوس وسائر یونان قدیم جغرافیونی طرفندن (پتریا آرابیا Arabie Petré) تسمیه اولنمشدی، كه « طاشلق عربستان» دیمكدر. طاغلری (جبال سراة) سلسله‌سنك نصف شمالیسندن عبارت اولوب، الك مرتفع محلی مكهٔ مكرمه‌نك شرق طرفنده و ١٢ ساعت اوزاغنده بولنان (جبل كرا) در، كه ذروه‌سی سطح بحردن ٢٠٠٠ متره قدر یوكسكدر. بوطاغ جبال سراتك سائر طرفلرینه مخالف اوله‌رق، اورمانلرله مستوردر، وكوزل صولری دخی واردر. مدینهٔ منوره‌نك قربنده بولنان (طی) و(احد) طاغلری دخی سلسلهٔ مذكوره‌نك الك یوكسك طاغلرندن اولوب، برنجیسنده بعض اورمانلر دخی واردر. بوجبالك ذروه‌لرینه قیشین صولر طونار وبعضاً قار دخی یاغار. طاغ اتكلری یاغمور موسملرنده نباتاتله اورتیلوب، زمرد آسا بر شكل آلیرسه‌ده، صیجاق روزكارك اسمسیله برابر نباتات قورور. طاغلردن آقان صولر آنجق بعض

باغچەلر سقی ایتدکدن صکره قوملرده قورویوب، نادراً دکیزه واصل اولورلر. بناءً علیه موجود اولان وادیلر دخی اکثریا قورو اولوب، حجازده نهر تسمیه اولنه‌بیله‌جك صولر یوقدر. مرتفع محللرده هوا معتدل وصاغلام ایسه‌ده، آلچق محللرنده یازین حرارت پك زیاده اولوب، قیش موسمنده هواسی لطیفدر. اراضینك طاشلق اولمسی ویاغمورلرك ندرتی حسبیله، حجازك محصولاتی آز اولوب، اك زیاده حاصل اولان آرپه دخی ادارهٔ محلیه‌یه کافی دکلدر. دوره وتوتون دخی حجازك جلهٔ محصولاتندندر. خرماسی چوق وپك مقبول اولوب، طائفده وسائر بعض مرتفع محللرنده اوزوم، شفتالی، قایصی، اینجیر، آیوه، آرمود، الما، اریك، بادم، جوز، پورتقال، لیمون، قاون، قارپوز وسائر میوه‌لر حاصل اولور. سبزه‌لرك اکثر انواعی یتیشوب، بعضلری پك بیوك اولور. بلسان، ضمغ، عنبر وانواع بهارات ونباتات طبیه‌سی دخی واردر. حیوانات اهلیه‌سی قیون، کچی، دوه، هجین، آت، مرکب، استر، صیغیر وسائره‌دن عبارت اولوب، جنس فرسی مشهوردر. حیوانات وحشیه‌سی دخی یبانی مرکب، یبانی کچی، طاوشان، کیك، تلکی، صرتلان، قورت، میمون وقپلانه مشابه (فهد) تعبیر اولنور بر حیواندن و طیور مختلفهٔ معلومه‌دن ودوه قوشندن عبارتدر. ییلان وعقربلریله (لادیغ) دیدکلری برنوع زهرلی اوروجك دخی بولنور. بحر احمر سواحلنده بالیقلرك انواعی چیقوب، قورودیله‌رق، حجازك ایچ طرفلرینه نقل اولندیغی کبی، جسیم قاپلومباغه‌لر وصدفلر دخی چیقار.

حجازك اهالیسی تخمیناً وتقریباً ایکی بچق ملیون راده‌لرنده اولوب، جمله‌سی عرب ومسلم اولدقلری حالده، بر طاقمی شهر وقصبه وقریه‌لرده ساکن، وبر طاقملری خیمه نشیندر.

حجاز خطه‌سنك ازمنهٔ قدیمه‌ده اك متمدن جهتی قوم ثمودك مسکنی بولنمش اولان قسم شمالیسی اولوب، سائر طرفلرنده دخی عمالقه وطسم اقوامی ومکهٔ مکرمه جهتنده جرهم قومی ساکن ایدی. بعده حضرت اسماعیلك مکه‌یه ورودیله، اولاد اسماعیلك جرهم قومیله اختلاطندن عرب مستعربه ظهور ایدوب، کعبهٔ شریفه‌نك دخی مکه‌ده بولنمسی حسبیله، حجاز جزیرة‌العربك سائر جهتلرینه بالوجوه تقدم وتفوق ایتمش؛ وهر نه‌قدر سیاسةً یمن جزیرة‌العربك سائر طرفلرینه فائق ایدیسه‌ده، فصاحت لسانجه ینه حجاز جزیرة‌العربك ممتاز بر محلی ایدی. لکن اصل حجازك تفوق واعتباری ظهور اسلامله برابر حاصل اولوب، وقت سعادتده وخلفای راشدین زماننده مدینهٔ منوره بتون جزیرة‌العربك وعلی‌العموم عالم اسلامك کرسیٔ حکومتی اولمش؛ ومکهٔ مکرمه دخی کعبهٔ شریفه مناسبتیله بر مرکز ومرجع عمومی حکمنی آلمشدر. معاویه‌نك غصب حکومت ایتمسندن اعتباراً، دولت امویه‌نك وبعده دولت عباسیه‌نك زمانلرنده حجاز مرکز خلافتدن اوزاق قالمش ایسه‌ده، خلفا وملوك وامرای اسلامیه هریردن حرمین شریفینك تزیيننه ومکه ومدینه‌نك اعمارینه صرف همت ایتمشلردر. مع هذا کرك دولت امویه وعبسیه زمانلرنده وکرك دها صکره، بعض اهل خروج مکه ومدینه‌یی مرکز وملجأ اتخاذ ایتدکلری صره‌ده، حجازك تابع بولندیغی دولتك عسکریله بونلر بیننده وقوع بولان محاربانده مکه ومدینه دفعاتله تخریب اولنه‌کلمشدر. خلفای راشدیندن صکره حجاز دولت امویه وعباسیه‌نك تحت تابعیتنده اولوب، ۲۵۱ تاریخ هجریسنده (بنی‌الاحیضر) دولتی ظهورایله، ۳۱۷ تاریخنه‌دك ۶۸ سنه حکومت سورمش؛ وتاریخ مذکورده حجاز قرامطه‌نك وبعده صره‌سیله بنی هاشم، بنی عجلان وبنی ابی نمانك تحت اداره‌سنه کچمشدر.

خلافت عباسیه دوچار ضعف اولدقدن صکره، حجاز اکثریا ملوك مصره تابع اولوب، هله دولت عباسیه‌نك انقراضندن صکره بسبتون مصره تابع قالمشیدی. مع هذا مکهٔ مکرمه‌ده شرفادن بر ذات مقام امارتده بولنوب، ملوك مصره تبعیت ایدردی. ۹۲۳ تاریخنده سلاطین عظام عثمانیه‌دن یاوز سلطان سلیم خان حضرتلری غلامان چراکسه دولتنه ختام ویره‌رك، مصری ضمیمهٔ دولت عثمانیه ایلدیکی وقت، حجاز دخی بالطبع مصرله برابر دولت مشارالیهایه کچمش؛ وشریف بولنان ذات دخی مصره کلوب، عرض اطاعت ایتمکله، اووقتدن بری حجاز ممالك عثمانیه‌دن معدود اولوب، بر والی تعیین اولنمغله برابر، مکهٔ مکرمه‌یه (امیرمکه) عنوانیله شرفادن بر ذات،

ومدينهٔ منوره‌يه متصرف يرينه (شيخ الحرم) عنوانيله درسعادتدن بر مأمور مخصوص تعيين اولنور.

حجاز خطه‌سی ادارهٔ عثمانيه‌يه كچدكدن صكره كاه جده بكلكی ويابكلر بكلكی، كاه جده وحبش ايالتی عنوانيله اداره اولنه‌رق، اوائلده اكثريا مدينه شيخ‌الحرملكی دخی والی بولنان ذاته احاله اولنوردی. اصل والينك مقری جده اولوب، اورادن سواكن ومصوع وسائر حبش سواحلنی دخی اداره ايدردی. ولايات تشكيلنده خطهٔ مباركهٔ مذكوره دخی (حجاز ولايتی) ناميله بر ولايت اعتبا اولنه‌رق، مكهٔ مكرمه مركز اتخاذ اولنمش؛ وولايت نفس مكه ايله مدينهٔ منوره وجده‌كه جمعاً اوچ سنجاقدن مركب بولنمشدر. جده متصرفنه والی قائممقامی ومدينه‌نك كينه شيخ‌الحرم نبوی عنوانی ويريله‌رك، والی بولنان ذاته شيخ الحرم مكی عنوانی دخی علاوه اولنور.

حجاز ولايتی بروجه مشروح ٣ سنجاقدن مركب اولديغی حالده، وجه آتی اوزره ٥ قضا و ٢١ ناحيه‌يی شاملدر.

سنجاق	قضا	ناحيه
مكهٔ مكرمه	مكه	طائف
		تمنار
		قرن
		نجران
		مرالظهران
		عكاظ
		منعوره
		كشه
		جبرشن
		سراة
		نعم
		علك
		حنكان
		وبش
		وادی نخله
		ذات عراق
		بليل
مدينهٔ منوره	مدينه	خيبر
	ينبع البحر	الوجه
جده	جده	رابغ
	ليت	

حجازك اوچ بيوك شهری اولوب، بونلرده مكهٔ مكرمه ومدينهٔ منوره ايله جده در. جده مكهٔ مكرمه‌نك اسكله‌سيدر. مدينهٔ منوره‌نك اسكله‌سی اولان ينبع البحر ايله مكهٔ مكرمه‌نك صيفيه‌سی حكمنده بولنان طائف دخی حجازك باشليجه قصبه‌لريدر. ديكر ذكره شايان قصبه‌سی يوقدر.

حجازی { (محمد بن محمد الواعظ القلقشندی) اون برنجی قرن هجری مشاهير علماسندن اولوب، ٩٧٥ ده طوغمش، و ١٠٣٥ ده وفات ايتمشدر. حجازلی اولديغی حالده، مصرده تحصيل علم ايتمش؛ وباشليجه علم حديثه انتساب ايده‌رك، «الجامع الصغير» ه ١٢٠ جلد اوزره بر شرح يازمش، و «سوادالصراط فی بيان الاشراط»، «القول الشفيع فی الصلوة علی الحبيب الشفيع» عنوانلريله ايكی كتاب ايله ديكر بر چوق شرحلر تأليف ايتمشدر. — (اسماعيل بن عبد الحق الحجازی) و (عبد الحق بن محمد الحجازی) دخی قرن مذكور ادباو شعراسندن اولوب، برنجيسی ١٠٠١ وايكنجيسی ١٠٢٠ تاريخلرنده وفات ايتمشلردر.

حُجّت { مشاهير شعرا و حكمادن ناصر خسروك مخلصيدر. [«ناصر خسرو» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حَجْر { جزيرة العربك شرق شمالی قسمنده واقع يمامه خطه‌سنك مركزی بر قصبه اولوب، حضرت ابابكر صديق (رضه) ك عهد خلافتنده ادعای نبوت ايدن مسيلمة الكذاب بوقصبه‌ده ظهور ايتمشدر. بعده بر خيلی وقت دها معمور اولوب، حقنده شعرای عرب تشوقی حاوی بر چوق اشعار سويلنمشلردر. مؤخراً خراب اولمشدر.

حِجْر { جزيرة العربك غرب شمالی قسمنده مدينهٔ منوره ايله برالشام آره‌سنده اوله‌رق دومة الجندلك جنوبنده قديم بر شهرك بقيه‌سی اولمق اوزره، بر قريه‌در. اطرافنده ثمود قومنك آثاری مشهوددر.

حُجُر { يمنده بر قصبه اولديغی كتب عربيه‌ده مذكوردر.

حُجر بن عدی الكندی { صلحای صحابه دن اولوب، ينه صحابه‌دن (حجر الشر) دينلن حجر بن يزيد الكندی دن تفريق ايچون (حجر الخير) ديمكله و(ابن الادبر) مخلصيله دخی معروفدر. برادری (هانی) ايله برابر نزد حضرت پيغمبری‌يه كله‌رك، بعده قادسيه محاربه‌سنده بولنمش؛ وحضرت علی (رضه) ه انتساب

ایله، اجلهٔ اصحابی صره‌سنه بکه‌رك، جمل وصفین ونهروان محاربه‌لرنده معیت حضرت مرتضویده بولنمشدر. حضرت علینك ارتحالندن صکره کوفه‌ده امرای امویه‌نك اوامرینه مخالفتله، علناً حضرت مرتضانك طرفنی التزام وتصاحب ایتدیکندن، ومعاو-یه‌یه لعنت اوقودیغندن، عراق والیسی زیاد طرفندن بعض اصحابیله برابر توقیف، شامه ارسال اولنه‌رق، دمشق قربنده واقع (عذراء) قریه‌سنده ٥١ تاریخنده قتل اولنمشدر. حضرت علی‌یی طعن ایتمك شرطیله کندیسنه تکلیف اولنان عفوی قبول ایتمیوب، مظلوماً شهادتی اختیار ایتمش؛ وقبریله کفنی حاضرلتمش اوکنده طوردیغی حالده، اصلا فتور کوسترمه‌مشدر. حقنده جمله‌نك حسن ظن واعتقادی اولوب، حضرت عایشه (رضها) توقیفنی ایشیدنجه، معاویه‌یه مخصوص بر آدم کوندره‌رك، شفاعت ایتمك ایستمش؛ وبعده معاویه مدینه‌یه کیتدیکنده، بوندن طولایی پك چوق تعذیر ایتمشلردی. حسن بصری (رضه) دخی، حجرك شهادتنی ایشیدنجه، پك چوق تأسف ایدوب « یاویل معاویة من قتل حجر واصحابه!» دیمشیدی. حتی معاویه دخی نادم اولوب، زیاد طرفندن اغفال اولندیغنی اعتراف ایلدیکی، وحالت نزعنده « یومی منك یاحجر طویل!» دیدیکی مرویدر.

حجر بن عمروالکندی { وقت جا-هلیتده نجد ملکی بولنوب، (آکل المرار) لقبیله شهرت بولمشدر. روایته کوره، اوزمانلرده نجدده ضبط وربط مفقود اولدیغندن، اهالی یمنده‌کی تبابعه ملوکنه مراجعتله، بر حکمدار ایستدکلرنده، صاحب ترجمه تعیین اولنمش؛ وکندیسندن صکره بر مدت اولاد واحفادی ارثاً حکومت سورمشلردر.

حجر بن العنبس الکوفی { وقت سعادتده اسلامه کلمش ایسه‌ده، رؤیت نبی (صلعم) ه نائل اوله‌مامش؛ وجمل وصفین محاربه‌لرنده حضرت علی (رضه) ك معیتنده بولنوب، حضرت مشارالیهدن بعض احادیث نبویه روایت ایتمشدر.

حجر بن یزیدالکندی { صحابه‌دن او-لوب، (حجر الشر) دیمکله معروفدر. ابتدا حضرت علینك معیتنده ایکن، بعده معاویه‌یه تقربله، بونك طرفندن ارمینیه والیلکنه نصب اولنمشیدی.

حجریه { یمن ولایتنك تعز سنجاغنده بر قضا اولوب، سنجاغك جنوب جهتنده واقع، وغرباً نفس تعز، شمالاً عدین واب، شرقاً، قعطبه قضالریله، جنوباً دخی عدن حدودیله واراضیٔ غیرمضبوطه ایله محدوددر. (قبیطه) ناحیه‌سیله برابر ١٠٨ قریه‌دن مرکب اولوب، اراضیسی مرتفع ومنبت ومحصولداردر.

حجناء { اك مشهور شاعره‌لردن اولوب، شاعر ابوالحجناء نصیبك قیزیدر. پدریله برابر خلیفهٔ عباسی مهدینك خدمتنده بولنوب، مشارالیه حقنده پك چوق قصیده‌لر و مدحیه‌لر سویلمش، وانعام واحسانلرینه نائل اولمشلردی. شو برایکی بیت مهدینك (عیسی‌باذ) ده‌کی تنزهکاهنك وصفنده سویلمش اولدیغی بر قصیده‌سندندر:

رب عیش ولذة ونعیم
وبهاء بمشرق المیدان
بسطة الله فیه ابهی بساط
من بهار وزاهر الحوذان

حجور { یمن ولایتنك حدیده سنجاغنه تابع برقضا اولوب، جبل سراة اوزرنده واقع اولدیغی حالده، شرق شمالی جهتندن صنعا سنجاغیله، شمال غربی جهتندن حدیده سنجاغنك باجل قضاسیله، غرباً نفس حدیده، جنوب شرقی جهتندن دخی جبل ریمه قضالریله محدوددر. اراضیسی مرتفع اولمغله، هواسی معتدل وطوپراغی منبت ومحصولدار-در. محصولاتی بغدای، آربه، دوره وسائر حبوباتله قهوه، زنجبیل وسائره‌دن عبارتدر. قضا عیس، اتهم، عاهم، خمس وفاره اسملریله ٥ ناحیه‌یی جامعدر. « معجم البلدان » ده یمنده حجور اسمیله بر موضع بولندیغی کبی عمانده دخی بو اسمله بریر اولدیغی مذکور اولوب، بو سببه مبنی اولملیدر، که بوکا (حجور یمانی) دیرلر.

حجه { یمن ولایتنده صنعا سنجاغنك منتهای شمال غربیسنده واقع بر قضا اولوب، شمال شرقی جهتندن اراضیٔ غیر مضبوطه ایله، غرباً حدیده سنجاغنك ابوعریش ولحیه، جنوباً دخی کوکبان وعمران قضالریله محاط ومحدوددر. محلی مرتفع اولمغله، هواسی معتدل واراضیسی منبتدر. بو

قضادن بر قاج نهر نبعانله، غرب وغرب شمالی‌یه طوغری آقه‌رق، تهامه‌یه اینر. بونلرك اك بیوكی (وادی‌مور) در. قضا بنی عوام، شقادره، مسود وعفار اسملریله ٤ ناحیه‌یی و ٣٩ قریه‌یی جامعدر. محصولاتی بغدای، آرپه، دوره وسائر حبوباتله كلیتلی قهوه وانواع میوه‌دن عبارتدر. — قضانك مركزی اولان وجهت شمالیه‌سنده بولنان كوچك بر قصبه دخی بو اسمله مسمادر.

حجة الاسلام { امام غزالینك لقبیدر. [«غزالی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حُجَیر { صحابهٔ رسول الله (صلعم) دن بر ایكی ذاتك اسمیدر.

حداده { خراسانده (قوس) ناحیه‌سنده وبسطام ایله دامغان آره‌سنده بیوك بر قریه اولوب، مشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

حَدارُه { (یاخود هدره) اندلسده غرناطه‌دن كچن نهرك اسمیدر.

حدباء { موصل شهرینه ویریلن اسم اولوب، دجله‌نك بو شهرك اوكنده بر قنبور شكلنی ابراز ایتمسی مناسبتیله ویرلمشدر.

حَدَث { ملاطیه ایله مرعش آره‌سنده بر قصبه وقلعه اولوب، حضرت عمرك زمان خلافتنده حبیب بن مسلمة الفهری یدیله فتح اولنمش؛ و مروانك زماننده روملرك الینه دوشوب، تخریب اولنمش ایسه‌ده، خلفای عباسیه‌دن مهدینك زماننده ملاطیه وسمیساطدن اهالی نقلیله، یكیدن اعمار، وهارون الرشید طرفندن تحكیم اولنمشدی. بعده یكیدن روملرك ضبطنه چكوب، سیف الدوله حمدانی طرفندن فتح اولنمشدی.

حدرد { (ابو خراش سلامه بن عمیر الاسلمی) صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه‌نك ناقلیدر.

حَدَّه { یمنك عسیر سنجاغنده حبیه قضاسنده بر قلعه‌در. — مكهٔ مكرمه ایله جده آره‌سنده دخی بو اسمله مفرح بر محل اولوب، اسم قدیمی (حداه) در.

حُدَیبیه { مكهٔ مكرمه‌دن مدینهٔ منوره‌یه كیدن طریقك اوزرنده ومكه‌دن بر مرحله بعدنده كوچك بر قریه اولوب، قربنده بر قیو و بر آغاج وار ایدی، كه بو آغاجك آلتنده حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزه بشنجی سنهٔ هجریه‌ده اصحابی طرفندن بیعت اولنمشدر. شویله‌كه هجرتدن بش سنه ایله اون آی مرورنده حضرت رسول الله (صلعم) معیت نبویه‌لرنده مهاجرین وانصاردن ١٤٠٠ كشی بولندیغی حالده، عمره نیتیله كعبهٔ شریفه‌یه متهیئ عزیمت اولوب، بو محله وصوللرنده قریشك حرب ایچون قارشی چیقدقلرینی استخبار بیورمسیله، حرب نیتیله كلمیوب، آنجق صله وزیارت بیت الله نیتیله كلدكلرینی بیان بیورمشلرسه‌ده، قریش اوسنه حضرت نبی ذیشان (صلعم) ایله مسلمینك مكه‌یه دخولنه راضی اولمیوب، ایرتسی سنه دخول ایتمك شرطیله وشرائط سائره ایله معاهده عقد ایتمشلردر. بونك اوزرینه صحابه مذكور شجره‌نك آلتنده حضرت سید الانبیا (صلعم) افندمزه بیعت ایتدكدن صكره، مدینهٔ منوره‌یه عودت بیورلمشدی.

حدیثه { بو اسمله ایكی قصبه وبر قریه اولوب، قصبه‌لرك بری موصل قربنده و(زاب) نهری اوزرنده واقعدر. لاجل التفریق (حدیثة الموصل) اسمیله معروف اولان بو قصبه بر روایتده حضرت عمر فاروق (رضه) ك زمان خلافتنده وموصلك تأسیسی صره‌سنده، وبر روایتده مروان حمارك زماننده تأسیس اولنمش؛ ومشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. الیوم بیوجك بر قریه حالنده موجوددر. — ایكنجیسی فرات اوزرنده وانباردن بر قاج فرسخلق مسافه‌ده واقع اولوب، (حدیثة الفرات) و (حدیثة النوره) اسمیله دخی معروفدر. بو دخی بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر. اوچنجیسی اولان حدیثه قریه‌سی دخی دمشق شام قربنده واقع اولوب (حدیثة حرش) اسمیله تفریق اولنوردی.

حُدَیده { یمنده بحر احمر ساحلنده لوا مركزی بر شهر واسكله اولوب، بحر احمر اسكله‌لرینك اك مهملرندندر. مخانك ١٦٠ كیلومتره شمالنده وصنعانك ینه ١٦٠ كیلومتره قدر غرب جنوبیسنده اوله‌رق ١٤°٤٦′٣٦″ عرض شمالیده واقعدر. شهر سورله محاط اولوب، ٥ قپوسی وبر قاج طابیه‌سی واردر. خانه‌لری كاركیر ودرت بش قاتلی

اوله‌رق، مرتفع اولوب، چارشوسی دخی مكملدر. جوامع ومساجد وابنیهٔ امیریه اوله‌رق بر خیلی بنالری دخی واردر. اهالیسی ۲۰۰۰۰ دن زیاده‌در. لیمانی صیغ ایسه‌ده، جنوب روزكارندن محفوظدر. تجارتی پك ایشلك اولوب، اسكیدن مخادن اخراج اولنان یمن محصولاتی شمدیكی حالده باشلیجه حدیده اسكله سندن اخراج اولنور. صنعانك دخی اسكله‌سیدر. صنعانك فتح اخیرندن اول حدیده یمن سواحلنده‌كی خطهٔ عثمانیه‌نك مركزی اولوب، جده ایالتنه تابع ایدی. یمنك كاملاً فتحندن صكره لوا مركزی اتخاذ اولنمشدر. هواسی خیلی صیجاق اولوب، یازین حرارت سانتیغراد حسابیله ٤٠ درجه‌یه قدر چیقار وقیشین نادراً ۲۵ درجه‌دن آشاغی‌یه اینر.

حدیده { سنجاغی. یمن ولایتنی تركیب ایدن ٤ سنجاغك بری اولوب، ۹ قضا و ۱۷ ناحیه‌دن مركبدر. بو سنجاق یمنك قسم وسطیسندن عبارت اولوب، جبال سراة سلسله‌سیله ساحل بحر آره‌سنده ممتد اولور. شمالاً عسیر، شرقاً صنعا، جنوباً دخی تعز سنجاقلریله محاط ومحدوددر. اكثر قسمی تهامه‌دن عبارت اولمغله، اراضیسی دوز وآلچق وبالكز جبل ریمه ایله حجور قضالری مرتفع وطا- غلقدر. جبل سراتدن اینن نهرلرك اكثری تهامه چولنده قورویوب، نادراً دكیزه و اصل اولورلر. مع هذا نابدید اولنجه‌یه قدر جریان ایتدكلری یرلری سقی واروا ایدرلر. طوپراغی خیلی منبت اولوب، تهامه قسمنده دوره، مصر، سیسام، توتون، چوید، پاموق، بویا، فصولیه، قاربوز وسائره وجبال سراة اتكلرنده بو محصولاتدن بشقه قهوه، بغدای، آرپه، بقله، مرجك، قات، زنجبیل وسائره حاصل اولور. بعض طرفلرنده كلیتلی خرما ودیكر بعض جهتلرنده دخی پورتقال، لیمون، ومندلینه یتیشیر. سواحلی قارشیسنده بولنان بعض آطه‌لرده اینجی وباغه چیقار. سنجاغك مقدار اهالیسی حقنده بر قید صحیحه دسترس اوله‌مدقسه‌ده، خیلی معمور ومسكون اولدیغی معلومدر. سنجاغی تركیب ایدن قضالرله ناحیه‌لر بروجه زیردر:

قضا	ناحیه
حدیده	قمران، جبل برع
زبید	حبس، وصاب العالی، وصاب السافل
لحیه	زهره
زیدیه	بنی قیس
جبل ریمه	جعفریه، كسمه، سلفیه
حجور	عبش، حرمن، اثهم، عاهم، خمس، قاره
بیت الفقیه	
باجل	ملحان، خفاش
ابوعریش	جیزان

حدیدی { اوننجی قرن هجری شعرای عثما- نیه‌سندن اولوب، ادرنه جوارنده قره‌جك قریه‌سندن ایدی. پدری دمیرجی اولدیغی حالده، كندیسی طریق علمه سلوك له، مدرس اولمشیدی. اشعاری لطافتدن عاریدر.

حدیر { (ابوفوزة السلمی یاخود ابوفورة الاسلمی) صحابه‌دن اولوب، بعض تواریخده «صاحب الفرس المجرور والرمح الثقیل» دیه توصیف اولنمشدر. — بو اسمله صحابه‌دن دیكر بر ذات دخی بولندیغی مرویدر.

حُدَیله { یمنده برقصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذكوردر.

حذافه { [«شیاء» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حذام { بین العرب اصابت رأیله مشهوره بر قادین اولوب، حقنده سویلنمش اولان بیت آتی ضرب مثل حكمنه كچمشدر:

اذا قالت حذام فصدقوها
فان القول ماقالت حذام

حُذَیفه { صحابه‌دن بروجه زیر بر قاج ذاتك اسمیدر: حذیفة الازدی البارقی، كه‌بنی ازددن برقاج كشی ایله برابر جمعه كونی، صائم اولدقلری حالده، نزد حضرت پیغمبری‌یه كلوب، اوروجلرینی

بوزمق امرینی آلدقلرینی و دیکر بعض احادیث شریفه
نقل ایتمشدر. — ابو سریحه حذیفه بن اسید الغفاری،
که تحت شجره‌ده بیعت ایدنلردن اولوب، بعده کوفه‌ده
ساکن اولمش، واوراده وفات ایتمشدر. — حذیفه بن
اوس. — حذیفه بن عبید المرادی، که فتح مصرده
حاضر بولنمشدر. — حذیفة القلعانی، که حضرت ابابکر
(رضه) طرفندن عکرمه بن ابی جهلدن صکره عمان
والیلکنه وبعده حضرت عمر (رضه) طرفندن یمامه
ایالتنه تعیین بیورلمشیدی. — ابوعبدالله حذیفه بن الیمان
العبسی، که جمله‌سنك اشهری اولوب، پدریله برابر نزد
حضرت پیغمبری‌یه یعنی مدینهٔ منوره‌یه کلمکله،
مهاجرین ویا انصار صره‌سنه ادخالی حقنده مخیر
بیورلدقده، انصاردن عد اولنمسی اختیار ایتمش، واحد
وقعه‌سنده حاضر بولنمش ایدی. حضرت فخرالرسل
(صلعم) افندمز منافقلری یالکز بوذاته کوسترمش،
وبو خصوصده کندیسنی سرداش ایتمشلر ایدی.
حضرت عمر فاروق (رضه) زمان خلافتنده عامللری
ایچنده منافق بولنوب، بولنمدیغنی صوروب، بولندیغی
جوابنی آلمش، وهر نه‌قدر اصرار ایلمش ایسه‌ده،
حذیفه منافقلرك کیملر اولدیغنی سویله‌مش ایدی.
خلیفهٔ مشارالیه صحابه‌دن برینك وفاتنده حذیفه‌نك
حاضر بولندیغنی کورمینجه، جنازه‌سنه کیتمزلرمش؛
چونکه حذیفه‌نك حضورینی متوفانك منافقیندن
اولمدیغنه دلیل عد بیوریورلردی. حذیفه ایران
فتوحاتنده حاضر بولنوب، نهاونده نعمان بن مقرن
شهید اولنجه، عساکر مسلمین لواسنی حذیفه الینه
آله‌رق، همدان وری ودینوری فتح ایتمش؛ وجزیره‌نك
فتحنده دخی حاضر بولنه‌رق، نصیبین والیلکنه
تعیین اولنمش ایدی. امنیتده شهرت بولوب، حضرت
فاروق یکی فتح اولنان ممالکه «حذیفه نه ایسترسه
ویرکز» دیه امر بیورمش اولدیغی حالده، کندیسی
کندی یه‌جکیله وآتنك یمیله قناعت ایتمش؛ وعو-
دتنده حضرت فاروق کندیسنك اصلا حالنی
دکیشدیرمیه‌رك ینه فقیرانه برقیافتده بولندیغی کورنجه،
ممنون اولوب، بوینه صاریله‌رق: «انت اخی وانا
اخوك» بیورمشلردی. حذیفه حضرت عثمان (رضه)‌ك
شهادتندن ٤٠ کون صکره وفات ایتمشدر.

حذیم { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمی اولوب،
برى (ابوحنظله حذیم بن حنیفة -
الحنفی) ودیکری (حذیم بن عمروالسعدی) در.

حر { (بن قیس بن حصن الفزاری) صحابه‌دن
اولوب، بعض احادیث شریفه نقل
ایتمش، و حضرت عمر فاروقك زمان خلافتنده مقر-
بلرندن بولنمشدر. عن اصل تبوك جهتندن اولوب،
عمی (عیینه بن حرض) ایله برابر نزد حضرت
پیغمبری‌یه کلمشیدی.

حراء { مکهٔ مکرمه طاغلرنده اولوب،
شهردن ٣ میل بعدنده واقعدر.

حَرار { آفریقانك قسم شرقیسنده وعدن
کورفزی قربنده بر شهر اولوب،
بربره‌نك ٣٥٠ کیلومتره غرب جنوبیسنده وزیلعك
٢٨٠ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق،
٩°٢٢′٤٨″ عرض شمالی و ٤٠°٠′٦″ طول
شرقیده واقعدر. موقعی حذای بحردن ١٧٠٠
متره مرتفعدر. اهالیسی ٣٥٠٠٠ قدر اولوب،
جمله‌سی مسلم وشیعی المذهبدر. شهر سورله محاط
اولوب، ٥ قپوسی واردر. خانه‌لری کارکیردر. جوامع
ومساجدی چوق اولوب، اك بیوکی عثمانلی جوامعی
طرزنده اولمغله، اورالرینك حبش ایالتی نامیله ادارهٔ
عثمانیه تحتنده بولندقلری زمان تأسیس ایدلمش
اوله‌جغی آکلاشیلیور. بعده شهر مستقل بر امیرك
تحت اداره‌سنه کچوب، بوندن ١٥ سنه اول مصر
عسکری طرفندن ضبط اولنمش ایسه‌ده، اخیراً
حبشه الحاق اولنمشدر. تجارتکاه بر شهر اولوب،
زیلع وبربره ایله خیلی تجارتی واردر. اهالیسی برلسان
مخصوصله متکلم ایسه‌لرده، علماسی چوق اولوب،
لسان عربی دخی متداولدر.

حراز { یمن ولایتنك صنعا سنجاغنده بر قضا
اولوب، شرقاً نفس صنعا، شمالاً
کوکبان، جنوباً انس، غرباً دخی حدیده سنجاغنك
باجل سنجاقلریله محدوددر. جبل سراتك اوزرنده
اولمغله، اراضیسی مرتفع اولوب، هواسی معتدل ومیاه
جاریه‌سی چوقدر. یمنك اك بیوك نهرلرندن اولان
وادی سهم ووادی الحمیره بو قضاده نبعان واراضیسنی
سقی ایده‌رك، حدیده سنجاغنه کیررلر. طوپراغی
منبت ومحصولداردر. قضا عمر، مغمق، وستوح
اسملریله ٣ ناحیه‌یی وجمعاً ٢٠ قریه‌یی حاویدر.

حرام { بن عوف البلوی، حرام بن ابی کعب
الانصاری، حرام بن معاویه وحرام
بن ملحان الانصاری صحابه‌دن اولوب، اك مشهورلری

اولان دردنجیسی، که انس بن مالکك دایسیدر، بدر
واحد غزالرنده حاضر بولنمش، وبئرمؤنه وقعه‌سنده
شهید اولمشدر.

حرام { [«مسجد حرام» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حَرّان { جزیره‌ده اورفه‌نك ۳۵ کیلومتره جنوبنده وجلاب نهری اوزرنده پك
قدیم ومشهور بر شهر اولوب، الیوم خراب وبر
قریه‌دن عبارتدر. حضرت ابراهیم (عم) ارض بابلدن
ابتدا بورایه هجرت ایدوب، بورادن ارض کنعانه
داخل اولمشیدی. رومالیلر زماننده دخی معمور بر
شهر اولوب، روما تاریخجیلرنده (قارائه) اسمیله
مذکوردر. صابئیونك مرکزی اولوب، بودینه تابع
اولانلرك عباداتنه مخصوص جسیم معبدلری وبتخانه‌لری وار ایدی. حضرت عمر (رضه) زماننده عیاض
بن غنم یدیله فتح اولنه‌رق، اوائل دور اسلامده
معمور ایدی. دور اسلامده بو شهرده مشاهیر علمادن
بر چوق ذوات یتیشمش اولدیغی کبی، صابئه‌دن دخی
بعض حکما واطبا ظهور ایده‌رك، کتب حکمیه
وطبیه‌نك عربی‌یه ترجمه‌سنه همت ایدنلرك چوغی
حرانلی ایدی.

حرانی { مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب، عن‌اصل حرانلی اولدیغی حالده،
اندلسه رحلتله، قرطبه‌ده اجرای طبابت ایده‌رك،
اوجاع ایچون ترتیب ایلدیکی پك مؤثر بر شربتله شهرت
بولمشدر، که بو شربت «المغیث الکبیر» اسمیله معروف
اولوب، صورت ترتیبی ابتدا کندیسندن سرطوتلمش
ایسه‌ده، بعده قرطبه اطباسندن بش کشی بریره کله‌رك،
تدقیقات عمیقه اجراسیله، اجزای مرکبه‌سنی کشف
ایتمش؛ ویالکز مقدارلرینی بوله‌مامشلر ایدی. بونك
اوزرینه حرانی صورت ترتیبنی اعلان ایدوب، اووقتدن
اعتباراً بتون اندلس اطباسی طرفندن استعمال اولنغه
باشلامشدی. اوچنجی قرن هجری اواسطنده واندلس
ملوك امویه‌سندن محمد بن عبد الرحمنك زماننده یاشا-
مشدر.

حرانی { (احمد بن یونس وعمر بن یونس) ونلر دخی اندلس اطباسندن ایکی برادر
اولوب، ناصر لقبیله ملقب عبد الرحمن ثالث زماننده
شرقه رحلتله، بغدادده ثابت بن سنان بن ثابت بن قره-
دن فن طبی وابن وصیفدن کحالتی بعدالتحصیل، اندلسه
عودت ایده‌رك، ناصرك خدمت طبابتنه کیرمش؛
و عندنده پك چوق حرمت و اعتبار بولوب، مدینة
الزهراده اسکان ایتدیرلمشلردی. عمر آز زمان صکره
وفات ایدوب، احمد دها خیلی وقت یاشامش؛ وترتیبات
مخصوصه‌سندن اولان بعض شربتلر و معجونلرك
استحضارنده او قدر شهرت بولمش، که بونلرك تهیئه‌-
سیچون دائمی صورتده یاننده اون اجزاجی استخدام
ایدوب، ادویهٔ مذکوره‌یی مرضا وفقرایه مجاناً ویررمش.
کوز خسته‌لقلرینی ایی ایتمه‌ده دخی مهارت کامله‌سی
اولوب، قرطبه‌ده بعض فوق العاده موفقیتلری
مرویدر. وفاتنده یوز بیك آلتوندن زیاده نقود
براقمشدر.

حَرّانی { [«ابراهیم صابی» و «ابوالحسن حرانی» ماده‌لرینه مراجعت.]

حرب { صنعا حجاجی طریقنده بر قصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.
— (باب حرب) دخی بغدادده امام احمد بن حنبلك
مرقدی جوارنده بر محله ایدی.

حرب { بنی امیه‌نك جد اعلاسی اولان امیه‌نك اوغلی وابو سفیانك پدریدر. حضرت
عثمان ایله مروانك جدی اولان ابوالعاص بونك برادری
ایدی. — صحابه‌دن دخی بو اسمله ایکی ذات اولوب،
بری (حرب بن الحارث المحاربی) ودیکری (حرب بن
ابی حرب) در. ایکیسی دخی برر حدیث شریف
روایت ایتمشلردر.

حُرّ بن یزید { دولت بنی امیه امراسندن اولوب، یزیدك زماننده بصره
والیسی بولنان عبیدالله بن زیاد طرفندن امام حسین
(رضه) ك اوزرینه سوق اولندیغی حالده، عسکرندن
آیریله‌رق، حضرت امام طرفنه دونمش؛ واغور
حضرت امامه جان سپارانه حرب ایدوب، شهید
اولمشدر.

حَربی { بغداد ایله تکریت آره‌سنده بر کوچك قصبه اولوب، پاموق منسوجاتیله
مشهور اولدیغی، وبعض علمانك مسقط رأسی بولندیغنی
یاقوت حموی بیان ایدیور.

حربیه { بغدادده باب حرب قربنده بیوك بر محله ایدی.

حَرَزْم { جزیره‌ده ماردین ایله دینسر آره‌سنده بر کوچك قصبه اولوب، اکثر اهالیسی ارمنی اولدیغی « معجم البلدان » ده‌مذکوردر.

حرقوص { (بن زهیرالسعدی) طبرینك روایتنه‌کوره، صحابه‌دن‌اولوب، حضرت عمر (رضه) طرفندن ایرانك فتحیله مشغول اولان عساکر مسلمینك امدادینه ارسال بیوریله‌رق، سوق‌الاهوازی فتح ایتمش؛ وبعده صفین محاربه‌سنده معیت حضرت مرتضویده بولندیغی حالده، مؤخراً خوارجه قاریشوب، بونلرك حضرت علی (رضه) ه قارشی واقع محاربه‌سنده قتل اولنمشدر.

حرقه { فتوحات اسلامیه‌دن اول، کیاسرهٔ ایرانه تابع اوله‌رق عراق عرب جهتنده حکم سورن (نعمان بن منذر) ك قیزی اولوب، اجدادینك ملکی برادری منذر بن نعمانده ختام بولمغله، عراقك خالد بن ولید حضرتلری طرفندن فتحی اوزرینه، حرقه راهبه اولوب، سرسریانه بر عمر سورمکه باشلامشیدی. فصیحة اللسان وشاعره بر قیز اولمغله، سعد بن وقاص حضرتلریله وسائر صحابه ایله بعض محاوره‌لری وبرطاقم اشعار واقوالی مشهوردر.

حرمله { (بن‌زیدالانصاری) (حرمله بن‌عبدالله بن ایاس‌التیمی العنبری) ، (حرمله بن عمرالاسلمی) ، (حرمله بن مریطه) و(حرمله المدلجی) صحابه‌دندر.

حرمین { مکهٔ مکرمه ایله مدینهٔ منوره‌یه ویریلن اسمدر. [«مکه» و«مدینه» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

حریث { صحابه‌دن بروجهه زیر بر قاچ ذاتك اسمیدر: حریث بن زید الخزرجی، که برادری عبدالله ایله برابر بدر غزاسنده ویالکز اوله‌رق احد وقعه‌سنده حاضر بولنمشدر. — حریث بن زیدالخیل الطائی،که پدری دخی صحابه‌دن اولدیغی حالده، برادری مکنفله برابر اهل رده محاربه‌سنده خالد بن ولید حضرتلرینك معیتنده بولنمشدر. — حریث بن سلمة‌الانصاری. — ابوسلمی حریث،که حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزك راعیسی اولوب، اهل شامدن معدوددر. — حریث بن عمروالقرشی المخزومی،که ینه صحابه‌دن عمرووسعیدك پدریدر. — حریث بن عوف،که ینه صحابه‌دن ضمره بن عوفك برادریدر.

حریری { (ابو محمد قاسم بن علی) اعاظم ادبای عربدن اولوب، ادبیات عربیه‌ده برمقام مخصوص احراز ایدن واسمنه اضافتله مشهور اولان «مقامات حریری» نك وسائر بعض آثار ادبیه‌نك صاحبیدر. ٤٤٦ تاریخ هجریسنده بصره قربنده واقع (مشان) قریه‌سنده طوغوب، بصره‌ده تحصیل علوم ایتمش؛ ومقاماتنك قرقنی اوراده‌یازدقدن صکره، ادبای عصرینه وخلیفه مقتدر باللهه عرض ایتمك اوزره، بغداده کیده‌رك، بر مدت اوراده اقامت ایلمش ایدی. کندیسی قصیرالقامه وقبیح‌الوجه اولمغله برابر، محجوب ومحویتلی بر آدم اولدیغندن، ابتدا مقاماتك کندی اثری اولدیغنه ایناناماش؛ وبعض امتحانلره دخی چکلمش ایدی. اثنای تألیف وتحریرده دوشونورکن صقالنی یولمق عادتی ایمش. حتی بر روایته کندی اوغللری وبر روایتده بصره والیسی طرفندن صقالنی یولمقدن منع اولنمغله، مقاماتی حضور خلیفه‌یه تقدیمنده، بر یرحاکملکیله مکافاة اولنمسی تکلیفنه جواباً، «بکا کندی صقالمه اولان حاکملکمی اعاده بیوررسه‌کز، بشقه حاکملك ایستمم» دیمش اولدیغی مشهوردر. ٥١٦ تاریخنده بصره‌ده وفات ایتمشدر. مقاماتندن بشقه « درةالغواص » عنوانیله مشهور بر نحو منظومه‌سی وبعض اشعاری واردر. مقاماتنه عربی وفارسی وترکجه لسانلرنده بر چوق شرحلر وحاشیه‌لر یازلمش اولدیغی کبی، اکثر اوروپا لسانلرینه دخی ترجمه اولنمش؛ ومتنی شرقده وآوروپاده دفعاتله طبع اولنمشدر. شو ایکی بیت حریرینك اشعارندن اولوب، کندیسنك اهل قناعتدن بولنمش اولدیغنه دخی آیریجه بر دلیلدر:

قنعت من الدنیا بقوت وشملة
وشربة ماء کوزها منکسر
فقل لبنی الدنیا غروا من اردتم
وولوا وخلوا ومن بعدانظروا

حریری { بو مخلصله عثمانلی شعراسندن دخی ایکی کشی اولوب، بری بروسه‌لی وشاعر شهیر احمد پاشانك معاصریدر. ایکنجیسی قسطمونیلیدر. ایکیسنك دخی اشعاری لطافتدن عاریدر.

شو بیت ایکنجیسنك جملهٔ اشعارندندر:

غمزه‌ك دشنه‌لری تشنه کچر جانمزه
ایشی قان ایله‌در کیرسه نوله قانمزه

حريز { (بن سراحيل الكندى) صحابه‌دن او- لوب، بعض احاديث شريفه نقل ايتمش؛ و ٦٦ تاريخنده جارف وقعه‌سنده شهيد اولمشدر. — بو اسمله صحابه‌دن ديكر بر ذات دها اولديغى مرويدر.

حريش { صحابه‌دن ايكى ذاتك اسمى اولوب، بونلردن (حريش بن هلال القريعى) صاحب «حماسه» ابو تمامك قولنه كوره شو ايكى بيتك قائليدر:

شهدت مع النبى مسومات
حنيناً وهى داعية الحوامى
ووقعة خالد شهدت وحكت
سنابكها على البلد الحرام

آنجق ابن هشام بو بيتلرك سالف‌الترجمه (حجاف بن حكيم السلمى) نك اولديغى بيان ايديور.

حريم { خلافت عباسيه زماننده بغدادك وسطنده اولوب سورله محاط وخليفه‌نك سرايلريله بعض اكابرك قوناقلرينى وسائر مشتملاتى حاوى بولنمش اولان واسع بر محله‌يه (حريم) ويا (حريم دارالخلافه) نامى ويرلديكى كبى، بغدادك ديكر بر محله‌سى دخى (حريم طاهرى) اسميله معروف اولوب، بنى طاهرك سرايلرينى حاوى ايدى.

حريمى { شعراى عثمانيه‌دن اولوب، بروسه- ليدر. سلطان سليم خان ثانى دورنده وفات ايتمشدر. شو قطعه اونكدر:

ايشم آلتون ايلدى ساقى كومش پيمانه‌لر
كيميادر وار ايسه خاك درميخانه‌لر
كرم اولوب اويكنديكيچون عارض كلناركه
شمعله حكم طوتشدى بوكيجه پروانه‌لر

حزابه { (بن نعيم) صحابه‌دن اولوب، غزاى تبوك سنه‌سى اسلامه كلمش، وبعده فلسطينده ساكن اولمش ايدى.

حزام { (بن خويلد القرشى الاسدى) صحابه‌دن اولوب، بعض احاديث شريفه نقل ايتمشدر.

حزامون { واسط شهرينك بيوك بر محله‌سى اولوب، بعض وقوعات تاريخيه- نك مجراسى اولمشدر.

حزائل { سريانى ملوكندن اولوب، ميلاددن ٨٧٦ سنه اول ابن عدادى اسقاطله، تختنى ضبط ايتدكدن صكره، اسرائيل ويهود ممالكنى استيلا وتخريب ايده‌رك، بر چوق مظالم اجرا ايتمش؛ وقبل‌الميلاد ٨٣٣ تاريخنده فوت اولمشدر.

حزقيا { ملوك يهوددن اولوب، ميلاددن ٧٢٠ سنه اول پدرى احازه خلف اولمش، و ٩ سنه حكومت سورمشدر. آثور حكمدارلرندن (سناحريب) ى قدسك استيلاسى نيتندن وازكچيرمك ايچون، بيت مقدسك قپوسنده‌كى كوش وآلتونى سوكوب، ويرمش ايسه‌ده، (سناحريب) مصرى فتح ايتدكدن صكره، ينه قدسك ضبطنه تصدى ايتمش؛ وآنجق عسكرى طاعونه طوتلديغندن مقتدر اوله‌مامشدر.

حزقيل { انبياى بنى اسرائيلدن اولوب، حضرت حسن بصرينك قولنه كوره ذوالكفل (عم) ك عينيدر. حله ايله كوفه آره‌سنده مدفون اولديغنه نظراً بنى اسرائيلك ارض بابلده اسير بولندقلرى زمان ياشامشدر.

حزم { (بن ابى كعب الانصارى) صحابه‌دن او- لوب، بعض احاديث شريفه نقل ايتمشدر.

حزن { (بن ابى وهب القرشى المخزومى) صحابه- دن ومهاجريندن اولوب، بعض احاديث شريفه نقل ايتمش؛ ويمامه وبر روايتده بزاخه وقعه‌سنده شهيد اولمشدر. بعضلرى فتح مكه‌ده اسلامه كلنلردن اولديغنى ادعا ايتمشلردر. سعيد بن المسيبك جديدر. برادرلرى هبيره ويزيد دخى صحابه‌دندر.

حزنى { ايران شعراسندن اولوب، اصفها- نليدر. شو بيت اونكدر:

درچمن بود زليخا و بحسرت ميكفت
ياد زندان كه درو انجمن آرائى بود

حزين { (شيخ محمد على —) ايران متأخرين شعراسندن اولوب، عن اصل لاهيجانلى اولديغى حالده، اصفهانده نشو ونما بولمش؛ ودولت صفويه‌نك انقراضى اثنالرنده ايرانده ظهور ايدن شورشلر ايچنده ياشايوب، تبريزى فتح ايدن احمد

پاشا ایله دخی کورشمش؛ و ١١٤٦ تاریخنده نادر شاهك شرندن هندستانه رحلت ایتمش ایدی. هندستاندن خوشلانمدیغی حالده، بقیهٔ عمرینی اوراده کچیروب، ١١٨٠ ده ٧٧ یاشنده بنارسده وفات ایتمشدر. کندی ترجمهٔ حالنی وزماننده وقوع بولان احوال سیاسیه‌یی غایت کوزل بر طرزده یازمشدر. اکثر علوم وفنونه وقوفی اولدیغی اشبو ترجمهٔ حالی مطالعه‌سندن آکلاشیلیور. مرتب دیوانی و عربی و فارسی بعض تألیفاتی واردر. مذکور ترجمهٔ حالنك کرك متن فارسی وکرك انکلیزجه ترجمه‌سی لوندره‌ده طبع ونشر اولنمشدر. شوبیت جملهٔ اشعارندندر:

ای وای بر اسیری کز یاد رفته باشد
دردام مانده باشد صیاد رفته باشد

حزینی { ایران شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (سید حسن قاضی) استرابادلی اولوب، تشیع سببیله عبدالله خان طرفندن قتل اولنمشدر. شوبیت اونکدر:

توان بهجر تو آسان وداع جان کردن
ولی وداع تو آسان نمی توان کردن

— ایکنجیسی (میر —) یزدلی اولوب، تجارتله مشغول ایدی. شوبیت اونکدر.

غمکین نمیشوم زوفای تو با رقیب
از بسکه بوفای توام اعتماد نیست

— اوچنجیسی (میرزا محمدرضی) امام رضانسلندن اولان ساداتدن اولوب، شوبیت اونکدر:

زکویش میکند شتم خار درپایم شکست آنجا
بحمدالله که تقریبی شد ازبهر نشست آنجا

حسابی { (میرزا سلمان) ایران شعراسندن اولوب، اصفهانلیدر. اکثر علومه وموسیقی‌یه آشنا ایدی. شوبیت اونکدر:

کینه میورزند باحسرت کشان دور کرد
بخشد انصافی خدا پهلو نشینان ترا

حسام الدین { بنی ارتق دولتی ملوکندن ایکی ذاتك اسمیدر: برنجیسی

حسام الدین تمرتاش بن ایلغازی بن ارتقدر، که سلالهٔ مذکوره‌نك دردنجی حکمداری اولوب، ٥١٦ تاریخنده، پدرینك وقوع وفاتی اوزرینه، شهر آمدده تخته جلوس ایتمش؛ و ٥٤٧ تاریخنده‌دك ٣١ سنه حکومت سورمش؛ واهل صلیبله خیلی محاربه‌لر ایتمشدر. — ایکنجیسی (حسام الدین بولق آرسلان) برنجیسنك تورونی ایلغازی بن البی بن تمر تاشك اوغلی اولوب، سلالهٔ مذکوره‌نك یدنجی حکمداریدر. ٥٨٠ تاریخنده پدرندن صکره جلوس ایدوب، ٥٩٨ تاریخنده‌دك ١٨ سنه حکومت سورمشدر. عالم وحکیم بر حکمدار اولوب، علما وادبایی حمایه، ومعارفك ترقیسنه خدمت ایده‌رك، مدرسه وکتبخانه کبی خیلی آثار براقمشدر.

حسام الدین { (ملك منصور — لاجین) مصرده حکومت سورمش

اولان غلامان اتراك دولتنك اون برنجی حکمداری اولوب، ملك ناصر بن محمد بن قلاونك چکلدکدن صکره ایکی سنه حکومت سورن ملك عادل زین الدین کتبغا دخی ترك حکومت ایتدیکندن، ٦٩٥ ده تکرار موقع حکومته کچمش؛ واوچ سنه‌یه قریب اجرای حکومتدن صکره، تکرار چکیله‌رك، ملك ناصر عودت ایتمش؛ وآرتق سلطنت بنی قلاونده قالمش ایدی.

حسام الدین { (چلبی —) حضرت جلال الدین رومینك اصحابندن اولوب،

مولانای مشار الیه مثنویٔ شریفی بو ذاتك اخطار ورجاسی اوزرینه یازمش؛ وکندیسنه املا ایتمشدر. مثنویٔ شریفده دفعاتله ذکری کچیور. حضرت پیرك ارتحالندن صکره خلفلری اولوب، ٦٨٤ تاریخنده ارتحال ایتمشدر. مرقدی حضرت مولانانك قبر شریفلری یانینده‌در.

حسام الدین افندی { (جلال افندی حفیدی عمر —)

دور سلطان عبدالعزیز خانیده مشیخت اسلامیه مسندینه نائل اولان متأخرین علمای عثمانیه‌دن اولوب، رئیس الکتاب بولنمش اولان عاطف زاده جلال افندینك تورونیدر. پدری جمال افندی دور سلطان سلیم خان ثالث علماسندن اولوب، ١٢٢٣ ده وفات ایتمشدی. کندیسی ١٢١٤ ده دنیایه کلوب، تحصیل علوم وعلی الاصول دور مدارس وقطع مراتب ایده‌رك، ١٢٦٤ ده سلانیك مولویتنه نصب اولنمش؛ وینه اوسنه مکه پایه‌سیله اوقاف همایون مفتشلکی وکالتنه، و ٦٥ ده ادرنه‌ده تشکل ایدن مجلس کبیر ایالت اعضالغنه تعیین اولنه‌رق، ٦٦ ده استانبول پایه‌سنی احراز ایتمش؛ ومؤخراً بروسه مجلس کبیری وبعده انجمن دانش ومجلس معارف اعضالغنده

بولنه‌رق، ٧٢ تاریخنده صدر آناطولی پایه‌سیله مجلس معارف ریاستنه، وبرمدت صکره باب مشیخنده متشکل مجلس انتخاب نواب ریاستنه نصب اولنمش؛ و ٧٦ ده بالفعل آناطولی قاضیعسکری اولمش ایدی. سلطان عبدالعزیز خانك جلوسندن صکره ٧٨ سنه‌سنده صدر روم ایلی‌یه تعیین اولنه‌رق، ١٢٨٠ ده مسند مشیخته چکمش؛ و ٢ سنه ایله ٩ آی امور فتواپی حسن اداره ایتدکدن صکره، ١٢٨٢ ده عزل اولنه‌رق، ١٢٨٨ ده وفات ایتمش، واسکدارده دفن اولنمشدر. عالم وکاتب بر ذات اولوب، اموعدلیه وسیاسیه‌یه دخی وقوفی وار ایدی.

حسام الدین پاشا { سلطان مصطفی خان ثالث دورنده قپودان پاشالق ایتمش امرای بحریهٔ عثمانیه‌دن اولوب، ینه قپودان پاشا بولنمش اولان جانم خواجه محمد پاشانك حفیدیدر. ١١٨٣ تاریخنده آغریبوزلی ابراهیم پاشانك اوستنه قپودان دریا اولوب، ١١ آی قدر بو مقامده قالدقدن صکره، دونتما ایله آق دکیزه کیدرکن، ١١٨٤ ده کلیبولیده وفات ایتمشدر.

حسام الدین خلیل { لرکوچك اتابکانك بشنجیسی اولوب، سلالهٔ مذکوره‌نك بانیسی اولان شجاع الدین خورشیدك تورونیدر. پدرینك عمیجه زاده‌سی عزالدیندن صکره مقام حکومته کچوب، آز مدت حکومت سوردکدن صکره، ٦٤٠ تاریخنده وفات ایلمشدر.

حسام الدین عمر { لرکوچك اتابکانك اونجیسی اولوب، پدری جمال الدین حصردن صکره برآز وقت حکومت سورمش؛ وپدرینك قانچون غازان خان فرمانیله اعدام اولنمشدر.

حسام بك زاده { (علی پاشا) سلطان محمد خان رابع دوری قپودان پاشالرندن اولوب، ردوس محافظی ایکن، ١٠٦٠ تاریخنده قپودان دریا اولمش؛ وکرید سفری وقتی اولمغله، بوغاز وندیك دونتماسیله محصور اولدیغی حالده، کیجه وقتی عثمانلی دونتماسی بوغازدن چیقارمغه موفق اولمش؛ وایکی سنه صکره آق دکیزده‌کی امرای بحریه ایله برلشه‌رك، ایمروز اوکنده دشمنله بر محاربه ایتدکدن صکره، شدتلی بر فرطونه‌یه طوتیله‌رق، اواثناده دشمن دونتماسی دخی هجوم ایتمکله، مغلوبیته دوچار اوله‌رق، دونتما پریشان اولدیغندن، عزل وماملکی مصادره اولنمشدی. بعده موره محافظلغنه نصب اولنه‌رق، ١٠٧٠ ده ثانیاً قپودان پاشالغه نصب اولنمش؛ وبودفعه دخی ایکی سنه‌یه قریب بو مقامده قالدقدن صکره، آق دکیز سفرنده ایکن، ١٠٧٢ ده وفات ایتمشدر.

حسام بن جمیل { (ابو سهل البغدادی) مشاهیر محدثیندن اولوب، ١٠٤ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حسام زاده { (عبد الرحمن افندی) دور سلطان محمد خان رابعده مشیخت اسلامیه مقامنی احراز ایدن علمای عثمانیه‌دن اولوب، قضاتدن قوجه حسام افندینك اوغلیدر. ١٠٠٣ تاریخنده درسعادتده طوغوب، تحصیل علم وعلی الاصول دورمدارس ایتدکدن صکره، ١٠٥٠ تاریخنده حلب وبعده شام مولویتنه، و١٠٥٤ ده استانبول قاضیلغنه نصب اولنه‌رق، ١٠٥٩ ده آناطولی، ١٠٦٢ ده روم ایلی قاضیعسکری و ١٠٦٥ ده شیخ الاسلام اولمشدر. ذاتاً مسند مشیختی اولنان ابرام اوزرینه قبول ایتمش، و او اثناده یکیچری کروهنك ایقاع ایتدکلری فتنه‌دن طولایی، ٣٤ کون صکره استعفا ایدوب، قدس قضاسنه نصب اولنمش ایدی. بعده عینتاب وصکره مصرده جیزه آرپه‌لغی ویریله‌رك، ١٠٨١ ده اوراده وفات ایتمشدر. خط تعلیق کوزل یازاردی.

حسامی { مشاهیر شعرادن اولوب، عن اصل خوارزملی اولدیغی حالده، ماوراء النهرك قره‌کول قصبه‌سنده ساکن بولنمش؛ ومحمد خان شیبانی زماننده یاشامشدر. اواخر عمرنده دنیادن انقطاع ایله، برزاویه‌ده اختیار فقر وقناعت ایتمشیدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

همچونی درغم او چهرهٔ زردی دارم
کر بنالم عجبی نیست که دردی دارم

حسامی { (شیخ حسام الدین) هندستان شعراسندن اولوب، (قصهٔ کامروپ) عنوانیله بر منظومه‌سی واردر. شو بیت اونکدر:

با یبنی عجب بر دست مطرب زادهٔ هوشم
که از حیرت سراپا همچونی که چشم وکه کوشم

حَسّان { (بن ثابت بن المنذر الانصاری الخزرجی) مشاهیر شعرای عربدن واعیان صحابه‌دن اولوب، مدح رسول الله (صلعم) ایله تزیین

لسان ايدنلردندر . كنيه‌سى ابوالوليد وبر روايتده
ابوعبد الرحمن ويا ابوالحسام ايدى. كفار قريشدن
حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزى هجوه جسارت
ايدن شعرايه وعلى الخصوص ابوسفيان بن حارث بن عبد
المطلبه جواب ويردى. حضرت نبى ذيشان مسجدده
حسان بن ثابته مخصوص برمنبر يايديرمشلردى. ماريهٔ
القبطيه‌نك همشيره‌سى (سيرين) دخى صاحب ترجمه‌يه
تزويج بيورلمغله، اوغلى عبدالرحمن اولاد رسول اللهدن
حضرت ابراهيمك تيزه زاده‌سى ايدى. حسان زياده‌سيله
جبين اولديغندن، هيچ بر غزايه اشتراك ايتمه‌مش، وخندق
غزاسنده قادينلر وچوجقلرله معسكرده قالمش ايدى.
اسلامه كلديكنده ٦٠ ياشنده اولوب، دها آلتمش سنه
ياشامش؛ وبر روايتده ٤٠ تاريخ هجريسندن اول
حضرت على (رضه) نك زمان خلافتنده وبر روايتده
دخى ٥٠ ويا ٥٤ تاريخنده ١٢٠ ياشنده وفات ايتمشدر.
پدريله جدينك دخى بو قدر ياشامش اولملرى غرائب
اتفاقدندر. شعراى رسول اللهدن حضرت حسان ايله
كعب بن مالك شعراى كفاره بين العرب معروف اولان
طرزده يعنى نسل و نسبلرينى ذم ايتمكله جواب
ويررلردى. بناءً عليه حسان هجويه‌لرينى يازه‌جغى
وقت انسابده وقوف تامى اولان حضرت ابابكر صديق
(رضه) ه مراجعتله، اخذ معلومات ايدردى. عبدالله
بن رواحه ايسه شعراى قريشك كفرينى واعتقادات
باطله‌لرينى هدف اعتراض اتخاذ ايتمشدى. بو سببه
مبنيدر كه حضرت عمر فاروق (رضه) كندى خلا-
فتلرنده حسان وكعبك قريشه قارشى شعراى جاهليت
طرزنده‌كى هجويه‌لرينك اوقونمسنى منع بيورمشلردى.
شو ايكى بيت حسانك مدح رسول الله (صلعم) ده سويلمش
اولديغى بر قصيده‌سندندر:

متى يبدى فى الداجى البهيم جبينه
يلح مثل مصباح الدجى المتوقد
فمن كان اومن قد يكون كأحمد
نظام لحق او نكال لملحد

حسان { بو اسمله آنف الترجمه حسن بن ثابت حضرتلرندن بشقه صحابه‌دن بروجه
زير برقاج ذات واردر: حسان بن جابر ياخود ابن ابى
جابر السالمى كه طائف غزاسنده حاضر بولنمش، وبعض
احاديث شريفه نقل ايتمشدر. —— حسان بن ابى حسان
العبدى . —— حسان بن خوط الذهلى البكرى، كه
قومنك اعياننددن اولوب، بر جماعتله نزد حضرت
پيغمبرى‌يه كله‌رك، اهتدا ايتمش، وجمل محاربه‌سنده
معيت حضرت مرتضويده بولنمشدر. —— حسان بن
ابى سنان العسكرى، كه «طالب العلم بين الجهال كالحى
بين الاموات» حديث شريفنك راويسيدر .
—— حسان بن شداد التميمى . —— حسان بن عبد
الرحمن الضبعى. —— ابواسود حسان بن قيس التميمى.

حسان بك { (محمد ـ) متأخرين شعراى عثمانيه‌دن اولوب، رجائى زاده
سليمان هاوى افنديك اوغليدر. مكتوبئ صدر عالى
خلفاسندن ايكن، ترك مأموريتله، ١٢٤٢ ده ايفاى
حج شريف، و ١١٥٢ ده وفات ايتمشدر.

حسانه { (المزنيه) صحابياتدن برخاتون اولوب، ام المسلمين حضرت خديجة الكبرا
(رضها) نك محبهٔ صادقه‌سى اولمغله، خانهٔ سعادتلرينه
كلديكنده، جانب رسول الله (صلعم) دن حقنده التفات
بيوريله‌رق، كنديسنه «حسن العهد من الايمان»
بيوريورلردى. صاحبهٔ ترجمه مسنه اولديغى حالده،
حضرت خديجه‌نك ارتحالندن صكره دخى احيانا نزد
حضرت پيغمبريه كيدر، والتفات نبويلرينه نائل
اولوردى. حتى بر هديه ويا صدقه ورودنده دخى
حضرت فخر المرسلين برمقدارينى آييره‌رق، «حسانه‌يه
كوتورك، زيرا خديجه‌نك محبه‌سى ايدى» بيوردقلرى
مرويدر. اصل اسمى (جثامه) اولوب، جانب رسا-
لتپناهيدن حسانه تسميه بيورلمشدى.

حسانه { (التميميه) اندلس اديبه وشاعره‌لرندن اولوب، شعرادن (ابوالحسين
الاندلسى) نك قيزيدر. ملوك امويه‌دن اوچنجى قرن
هجرى اواسطنده اندلسده حكومت سورمش اولان
حكم بن عبدالرحمن زماننده ياشامش؛ واولنمه‌دن پدرى
وفات ايتمكله، جهازسز قالديغيچون، حكمدار مشار-
اليه بر قصيده تقديم ايدوب، احسانه نائل اولمش
ايدى. شو بر ايكى بيت اوقصيده‌سندندر:

انى اليك ابا العاصى موجعة
ابا الحسين سقته واكف الديم
قدكنت ارتقع فى نعماه عاكفة
فاليوم آوى الى نعماك ياحكم الخ

حسبى { اوننجى قرن هجرى شعراى عثمانيه‌سندن اولوب، اسمى حسيندر.

پدری بودینده امیرالامرا ایکن اوراده وفات ایتمشدی. عالم ومتفنن برذات اولوب، مشهور ابوالسعود افندینك درسنه دخی مداومت ایتمش؛ وبعض مدرسه‌لرده مدرس اولمش ایدی. الك زیاده معماده شهرت بولمشدر. شو بیت اونکدر:

خراب اولدی یترسنك ملامتدن دل عاشق
عمارت قیل اسیرکه قالمسون شاهم بوزوق یازق

بعض اشعار فارسیه‌سی دخی اولوب، شو بیت اوجمله‌دندر:

از نالهٔ شبکیرم آزرده سکش دیدم
رو در کف پای اومالیدم ونالیدم

حسدای بن اسحق { اندلس مشاهیر اطباسندن ویهود علماسندن اولوب، ملوك امویه‌دن حکم بن عبدالرحمنك طبیبی ومنظوری ایدی. حکمدار مشارالیهك عندنده قدر واعتبار واقتداری زیاده اولمغله، بغداددن بر چوق کتب عبرانیه جلب ایتدیره‌رك، اندلس یهودیلرینه کندی مذهبلرینه متعلق شرایعی اوکرتمشدر.

حسدای بن یوسف { (ابوالفضل —) مشاهیر علما واطبای عربدن اولوب، یهودی المذهب ایدی. بشنجی قرن هجری اواسطنده اندلسك سرقسطه (یعنی سراغوسه) شهرنده بولنوب طب، تاریخ طبیعی، هندسه، هیئت، موسیقی وسائر فنونده مشار بالبنان اولدیغی کبی، ادبیات عربیه وفصاحت وبلاغتده دخی عصرینك فریدی ایدی.

حسرت { (سید محمد) مشهد مقدس ساداتندن وایران متأخرین شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

جان پیوسته بحق را خطر از دشمن نیست
هیچ چیزی چو دل خود بخدا بستن نیست

— بری همدانلی ودیکرلری هندلی اولمق اوزره، دیکر بر قاچ شاعر دخی بو مخلصله تخلص ایتمشلردر.

حسرتی { (نواب مصطفی خان بن نواب مرتضی خان) هندستان شعرا وامراسندن اولوب، اجدادی عن اصل همدانلی ایدی. دهلی سلطنتنك انقراضندن صکره پدری بعض راجه‌لره قارشی انکلیزلره یاردیم ایتمکله، نائل اولدیغی مکافاتلر میاننده اوغلی صاحب ترجمه دخی (جهانکیر آباد) نوابلغنه نصب اولنمش؛ وبعده ایالت مذکوره انکلیزلرك اداره‌سنه کچه‌رك، کندیسنه تخصیصات باغلانمشیدی. ادیب وشاعر برذات اولوب، اشعاری پك مقبولدر. مرتب دیوانی واردو لسانده یازان شعرانك تراجم احوالنی جامع «کلشن بهار» عنوانیله بر تذکره‌سی واردر. شیفته، دخی تخلص ایدردی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

تهدید بوریا کرد دی شیخ شهر مارا
امروز ساغر می خوردیم آشکارا

حسل { (بن خارجة الاشجعی) و (حسل العامری) صحابه‌دن اولوب، برنجیسی خیبر غزاسنده اسلامه کلمشدر.

حَسَن { (امام —) صحابهٔ کرامدن واهل بیت رسول اللهدن اولوب، حضرت علی وحضرت فاطمه (رضها)نك بیوك اوغلی وحضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك سوکیلی تورونیدر. ائمهٔ اثنا عشرك ایکنجیسی وخلفای راشدینك بشنجیسیدر. لقبلری (مجتبی) وکنیه‌لری (ابو محمد) در. جانب حضرت نبویدن «سید شباب اهل الجنة» وصفیله توصیف بیورلمشدر. هجرت نبویه‌نك اوچنجی سنه‌سی نصف رمضانده مدینهٔ منوره‌ده دنیایه کلمشدر. حضرت نبی ذیشان (صلعم) افندمزك حضرت امام حسن ایله برادری حضرت امام حسینه اولان محبت وارتباط قلبیلری حقنده پك چوق اخبار منقولدر. چوق دفعه کندیلرینی مبارك قوجاغنه ودیزینه آلیرلردی. حقلرنده «هذان ابنای وابنا ابنتی، اللهم انی احبهما، فاحبهما واحب من یحبهما» بیورمشلردر. حضرت امام حسن وجهاً حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزه زیاده‌سیله مشابه ایدی. حلم ورضا ایله وحسن اخلاقله متصف اولوب، صبر وکرمی وسائر مکارم اخلاق حقنده پك چوق نوادر منقولدر. بعض احادیث شریفه نقل بیورمشدر. ارتحال حضرت نبویدن صکره پدر بزرکوارلرینك بیعت وخدمتنده بولنوب، حضرت عثمان (رضه) نك محاصره‌سنده برادری امام حسین (رضه) ایله برابر پدرلری طرفندن خلیفهٔ مشار الیهك امدادینه ارسال بیورلمشیدی. جمل محاربه‌سنی متعاقب ینه برادر محترملریله برابر حضرت عایشه (رضها) یی معززاً مدینهٔ منوره‌یه کوتورمکه مأمور اولمشیدی. حضرت علی (رضه) نك شهادتی متعاقب ۴۰ تاریخنده، ۳۷ یاشنده اولدیغی حالده، کوفه‌ده مسند خلافته

جلوسله، یدی آی قدر عراق وخراسان وحجاز
ویمن جهتلرینه حکم ایتدکدن صکره، معاویه شامدن
عسکر سوق ایتمکله، حضرت امام دخی مقابله‌یه
حاضرلنمش ایسه‌ده، بر چوق مسلمانك‌قانی دوکلمکسزین
طرفیندن بری غالب اوله‌میه‌جغنی دوشونه‌رك، کمال
حلم ومرحتندن، حربدن صرف نظرله، امر حکومتی
کندی رضاسیله معاویه‌یه ترك ایتمش؛ وآنجق معاویه‌
دن صکره خلافت ینه کندیسنك اولمق، وحجاز
وعراق وخراسان اهالیسنه حضرت علی (رضه) ه
طرفدارلق ایتدکلرندن طولایی برکونه جزاومسئولیت
ترتب ایتمه‌مك شرطلرینی معاویه‌یه قبول ایندیرمشدی.
بو حرکت قناعتکارانه‌لریله حضرت رسول اکرم
(صلم) افندمزك کندیلری حقنده سویلمش اولدقلری
« ان ابنی هذا سید یصلح الله به بین فئتین » حدیث
شریفنی تصدیق ایلمشدر. بووجهله خلافتی ترك‌ایتدکدن
صکره، منبره چیقوب، ذاتاً فصاحت لسانلری
اولدیغندن، برخطبهٔ بلیغه ومؤثره ایرادیله بتون
حاضرونی آغلاتمشلردی. معاویه کوفه‌یه دخولنده،
عمروبن العاصك تشویقیله وترك خلافت ایتدیکنی
علناً اقرار ایتدیرمك مقصدیله، حضرت امامه منبره
چیقوب، جماعت مسلمینه توجیه خطابت ایلمسنی
امر ایتمش ایسه‌ده، حضرت امام بداههً ایراد ایتدیکی
خطبه‌ده اهل بیت نبوینك حقوق صریحه‌سندن وبو
حقوقی آنجق دماء مسلمینك دوکلمه‌مسیچون ترك
ایتدیکندن بحث ایده‌رك، معاویه‌نك حرکت غاصبانه‌سنی
ایما ایلدیکندن، معاویه بوزیلوب، درحال حضرت
امامی منبردن ایندیرمش؛ وعمرو بن العاصه قیزوب، «بکا
بونی ایشیتدیرمك ایچونمی منبره چیقارتدك ؟ » دیمش
ایدی. بوفراغدن صکره دها یدی سنه معمر اولوب،
٤۹ تاریخنده، ٤٦ یاشنده مسموماً مدینه‌ده ارتحال
ایلمشدر. زوجه‌سی (جعده بنت‌الاشعث)معاویه طرفندن
اوغلی یزید پلیده تزویج ایدلمك کبی بر طاقم مواعد
کاذبه ایله اغفال اولنه‌رق، حضرت امامه معاویه‌نك
اخص اطباسندن سابق‌الترجمه ابن اثالك ترتیب کرده‌سی
اولان مؤثر بر زهردن اوچ دفعه یدیروب، شهادتنه
آلت وسبب اولمشدر. حضرت امام حسن حیاتنده،
پهلوی حضرت نبویده دفن اولنمق اوزره ، حضرت
عایشه (رضها) نك مساعده‌سنی استحصال ایتمش اولمغله،
تسلیم روح ایده‌جکلری وقت حضرت امام حسینه
بو مساعده‌دن بحث ایده‌رك، اورایه دفنی حقنده‌کی
آرزوسنی بیانله برابر، بنی امیه‌نك بوکا رضا ویرمیه‌
جکلرینی دخی اخطارله، بو تقدیرده بقیعده دفننی
وصیت بیورمشلردی . حقیقةً مروان حضرت
امامك آرزوسنه وحضرت عایشه (رضها) نك امری
اجراسنه ممانعت ایتدیکندن، حضرت امام حسین
بقیعده دفننه مجبور اولمشلردر، وقبر شریفلری
الیوم اوراده‌در. جنازه نمازنده بنی امیه‌دن یالکز مدینه
والیسی بولنان سعید بن العاص بولنمشدر. ابو هریره
مروانك حرکتنی ایشیدنجه «حسنك‌کندی پدرینك یاننه
دفننه مانع اولمق بیوك برظلمدر!» دیمشیدی. حضرت
امام حسن (رضه) ك متعدد اولادی اولوب، امامت
اولاد امام حسینده قالمش ایسه‌ده، امام حسنك اولاد
واحفادی دخی امیر وشریف عنوان مفخرت نشانتی
حائز اولمشلردر .

حسن { خلفای عباسیه‌نك اوتوز اوچنجیسی
اولان مستضیءنورالله حسن [« مستضیء
نورالله » ماده‌سنه مراجعت.] — آل بویهك
ایکنجیسی اولان رکن‌الدوله حسن ایله اون اوچنجیسی
اولان (شرف‌الدوله حسن) [« رکن الدوله »
و « شرف‌الدوله » ماده‌لرینه مراجعت.] — غوریان
دولتنك مؤسسی اولان علاءالدین حسن بن حسین
بن سام [« علاءالدین حسن » ماده‌سنه مراجعت.]
— لرکوچکده حکومت سورن اتابکانك سکزنجیسی
فلك‌الدین‌حسن [« فلك‌الدین» ماده‌سنه مراجعت]—
قهستان ملاحده‌سنك برنجیسیله دردنجیسی والتنجیسی
[« حسن صباح، حسن بن محمد وجلال‌الدین حسن »
ماده‌لرینه مراجعت.] — آق قیونلی دولتنك مؤسسی
اولان اوزون حسن. [« اوزون حسن » ماده‌سنه
مراجعت .] — سربداران حکمدارلرینك اون
برنجیسی اولان پهلوان حسن [« پهلوان حسن »
ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسن { (امیر شیخ —) چوبانیان اسمیله
آذربیجان‌ودیاربکر جهتلرنده‌حکومت
سورن امرادن اولوب، تیمور تاش بن چوبانك
اوغلیدر. ۷٤۰ تاریخ هجریسنده سلاطین ایلخانیه‌نك
اخیری اولان سلطان ابوسعیدك وفاتندن صکره
آذربیجان ودیاربکر جهتنده اعلان استقلال ایله، حاکم

بغداد بولنان امیر شیخ حسن ایلکانی ایله بر خیلی وقت محاربه ایتمش؛ ودرت بچق سنه حکومتدن صکره، ٧٤٤ ده، وفات ایتمکله یرینه برادری ملك اشرف یچمش ایدی. حسن ایلکانی‌یه (حسن بزرك) دنیلدیکی جهتله اوکا مقابل بوکا (حسن کوچك) دخی دیرلر.

حسن { (ملك ناصر سلطان —) مصرده حکومت سورن غلامان اتراك ملوکندن وقلاون سلاله‌سندن اولوب، ناصرالدین محمد بن قلاونك اوغلیدر. غلامان اتراکك اون طقوزنجیسی اولوب، ٧٤٨ تاریخنده، برادری ملك مظفر امیر حاجك وفاتی اوزرینه، تخت مصره جلوس ایله، اوج سنه قدر حکومت سوردکدن صکره، کوشه انزوایه چکیله‌رك، برادری ملك صالح‌الدین صالح جلوس ایتمش ایسه‌ده، اوج سنه ایله اوج بچق آیدن صکره صالح چکیله‌رك، صاحب ترجمه حسن ثانیاً جلوس ایتمش؛ وبودفعه دخی یدی سنه‌یه قریب، که جمعاً اون سنه ایله ایکی آی سلطنت سوروب، ٧٦٢ ده وفات ایتمشدر. مصرده بیوك بر جامع شریف بنا ایتمشدر. مشاهیر علمادن شیخ اکمل‌الدین ایله قوام‌الدین بونك زماننده ایدیلر.

حسن { (میر —) هندستان مشاهیر شعراسندن اولوب، لکهنوده یاشامش، و ١١٠٩ تاریخنده نواب آصف الدوله‌نك نامنه «سحرالبیان» عنوانیله اردولسانده بر منظومه یازمشدر، که «منظومهٔ میر حسن» دیمکله شهرت بولمشدر. مرتب دیوانی وبر تذکرة الشعراسی دخی واردر. اجدادی هراتدن دهلی‌یه هجرت ایتمشلردی.

حُسن { صاحب المذهب امام احمد بن حنبلك ام‌الولد جاریه‌سی اولوب، امام مشارالیهدن احادیث شریفه ومسائل فقهیه روایت ایتمشدر. — بصره مغنیاتندن دخی بو اسمله بر جاریه بولنمشدر.

حسن آردشیر { مشاهیر شعرادن اولوب، فارسی وچغتای لسانلرنده کوزل اشعاری واردر. درویشلکه وتصوفه مائل اولوب، شاه اسماعیل صفوینك اکرام وانعامیله برابر، قلندرانه عمر سورمکدن واز کچه‌مه‌مشدی. صاحب تذکرهٔ دولتشاه کندیسنك پدری مقامنده بولنمش اولدیغنی بیان ایدیور. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

چه خوش باشد صبوحی با دلارام
لبالب از قدح دم درکشیدن
چوغنچه هردودر یك پیرهن تنك
بهم پیچیدن ودم درکشیدن

شو بیت اشعار ترکیه‌سندندر:

الهی نور عرفاندن کونکولکا بیر صفا ویرکیل
که عصیان ظلمتی ایچرا خراب احوال وحیران دور

حسن آغا { شعرای عثمانیه‌دن اولوب، تکفور طاغلیدر. ١١٤٠ تاریخنده کنج یاشنده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت اونکدر:

هوس دانهٔ خالك ایده‌لی مرغ دلم
رشتهٔ زلفکه پابسته کرفتار کدر
صاقین آلدیرمه الکدن قمی زنهار حسن
نیجه دمدرکه سنك یار وفادارکدر

حسن ابدال { (یاخود بابا حسن) خراسانده سبزوار ساداتندن و مظنه‌دن بر ذات اولوب، شاهرخ بن تیمور معیتنده هندستانه کیتمش، وقندهارده وفات ایتمشدر. تربه‌سی الیوم زیارتکاهدر.

حسن ایلکانی { (امیر شیخ —) اجدادی شعبات چنکیزیه‌دن اولان دولت ایلخانیه‌نك امراسندن اولدقلری وکندیسی روم (یعنی آناطولی) والیسی بولندیغی حالده، سلطان ابوسعیدك وفاتنده عسکرله آذربیجانه کیدوب، علی پادشاه وموسی خان وشیخ حسن چوبانی ایله، بر چوق محاربه‌لر ایده‌رك، کاه غالب وکاه مغلوب اولمش؛ ونهایت عراق عربله قناعت، وبغدادی مرکز حکومت اتخاذ ایده‌رك، ١٧ سنه بالاستقلال حکومت سوردکدن صکره، ٧٥٧ ده وفات ایتمشدر. سلطان ابوسعیدك محبوبه‌سی وامیر دمشق بن چوبانك قیزی اولان مشهوره بغداد خاتونی ابتدا صاحب ترجمه تزوج ایتمشیدی. شیخ حسنك والده‌سی آرغون خانك همشیره‌سی اولمغله، بو جهتدن نسبی چنکیز خانه منتهی اولور. بوکا (حسن بزرك) و(حسن کبیر) دخی دیرلر. پدرینك بیوك پدری ایلکان بن جلایر اولمغله، شیخ حسنك تأسیس ایتدیکی دولته (ایلکانیان) نامی ویرلمشدر. [«ایلکانیان» ماده‌سنه مراجعت.]

حسن بختری { مشاهیر علمادن اولوب، «کتاب الاخلاص» عنوا-

نیله بر اثری وسائر تألیفاتی واردر. مشهور منصور حلاج حج حقنده‌کی فکرینی بوکتابدن اقتباس ایتدیکنی سویلمشیدی.

حسن بزرك { [« حسن ایلکانی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسن بصری { (ابو سعید بن جعفر) کبار تابعیندن ومشاهیر اتقیادن اولوب، حضرت عثمان بن عفان وحضرت عبدالله بن عباس وسائر صحابهٔ کرامله کوریشمش؛ وبرچوق احادیث شریفه نقل وروایت ایتمشدر. پدری صحابه‌دن زید بن ثابت الانصارینك کوله‌سی ووالده‌سی ازواج مطهرهٔ حضرت رسول اللهدن ام سلمه‌نك جاریه‌سی ایدی. حتی مشارالیها کندیسنی طفولیتنده دفعاتله قوجاغنه آلمش، وبر روایتده مه دخی ویرمش ایدی. احکام شرعیه وفقه وحدیثده زمانك فریدی اولوب، بصره‌ده حلقهٔ تدریس و وعظنه پك چوق خلق طوپلانیردی. مذهب اعتزالك موجدی اولان واصل بن عطا حضرت حسن بصرینك جلهٔ شاکردانندن اولدیغی حالده، استادینك مسلك وطریقنه مخالف برطریق مخصوص اتخاذ ایتمکله، حسن بصری حضرتلری او وقت حقنده « قداعتزل واصل عنا » بیورمش؛ وبومناسبتله مذهب مذکوره اعتزال و یا مذهب معتزله نامی ویرلمشدر. بعض اهل طریقك سلسلهٔ اذکاری مشارالیه منتهی اولور. وحدته متعلق بعض اشعارله سائر بر طاقم آثار مشارالیهه اسناد اولنیور. حضرت علی (رضه) ایله معاویه آره‌سنده‌کی اختلافاتده بیطرفلغی التزام ایدوب، خلقه دخی بیطرفلغی توصیه ایدردی. ٢١ تاریخ هجریسنده طوغوب، ١١٠ تاریخنده ٨٩ یاشنده ارتحال ایتمشدر. جنازه‌سنه خلق اوقدر تهالکله جمع اولمشلردی، که او کون بصره‌ده کیمسه ایکندی نمازینی قیلمغه وقت بوله‌مامشیدی.

حسن بن زیاد اللؤلؤی { مشاهیر فقهاء حنفیه‌دن اولوب، امام ابو یوسفه بعض مسائلده مخالفت ایتمش، وابن جریحدن اون ایکی بیك حدیث شریف نقل ایلمشدر. فقه وحدیثه متعلق برقاج تألیفی واردر. ١٨٤ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حسن بن زیرك { مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب، اوچنجی قرن هجری اواسطنده مصرده یاشامش، واحمد بن طولونك خدمت طبابتنده بولنمشدر.

حسن بن سهل { (یاخود بن سهیل) مأمون خلیفه‌نك امراسندن اولوب، خلیفهٔ مشارالیهك وزیری اولان فضل بن سهلك برادری وعراق والیسی ایدی. فوق‌العاده ثروت وسامان صاحبی اولوب، قیزی (بوران) ی مأمون خلیفه‌یه تزویجنده مثلی کورلمه‌مش بر سور اجرا ایده‌رك، ملیونلرذکر برجهاز ترتیب ایتدکدن ماعدا، بتون منسوبینه کرانبها هدیه‌لر واحسانلر ایتمشیدی. بو سور مشهور اولوب، شعرای زمانك پك چوق مدحیه‌لرینه سببیت ویرمشدر. صاحب ترجمه‌نك کرم وسخاوتی دخی ثروتی نسبتنده اولوب، شعرایه وارباب علم وهنره باب احسانی دائما آچیق ایدی. عالم وادیب بر ذات اولوب، « جاودان خرد » عنوانلی کتابی فارسیدن عربی‌یه ترجمه ایدن کندیسی اولدیغی مرویدر.

حسن بن قاسم کنون { ادریسیلرك حکمداراخیری اولوب، ٣٤٧ تاریخنده جلوس ایتمش، وبر طرفدن یکی ظهور ایدن عبیدیلرله بر طرفدن دخی اندلسده‌کی امویلرله محاربه ایده‌رك، اندلسیلره مغلوب اولمش؛ وحربده اسیر دوشوب، قرطبه‌یه سوق اولنمش ایدی. بر مدت صکره فرار ایدوب، مصره قاچمش: واوراده بر مقدار عسکر تدارك ایدوب، مغرب اقصانی یکیدن ضبطه چالیشیرکن، ٣٧٤ ده وفات ایتمشدر.

حسن بن محمد { ادریسیلرك طقوزنجی حکمداری اولوب، یحیی بن ادریسدن صکره ٣١٠ تاریخنده جلوس ایتمش؛ و ٣ سنه حکومت سورمشدر.

حسن بن محمد { قهستانده حکومت سورن ملوك ملاحده‌نك دردنجیسی اولوب، حسن صباحك تورونی اوغلیدر. ٥٥٧ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، تخته جلوس، واظهار الحادوزندقه ایده‌رك، دعوای امامت ایتمش؛ و ٤ سنه حکم سوردکدن صکره، ٥٦١ ده قاینی طرفندن قتل اولنمشدر.

حسن بن نوح القمری { (ابو منصور —) مشاهیر

اطبای اسلامدن اولوب، فن طبده واصول مداواتده‌کی مهارتی حسبیله، ملوك وامرای زمانی عندنده حرمت واکرامه نائل اولمشیدی. کندیسی پك اختیار اولدیغی حالده، ابن سینا ایله کوریشوب، حکیم مشارالیهك صاحب ترجمه‌نك دخی درسنه بر مدت مداومت ایتمش اولدیغی مرویدر. «کتاب غنی ومنی» و «کتاب علل العلل» عنوانلریله طبه متعلق ایکی تألیفی واردر.

حسن بیك { ایران شعراسندن اولوب، عن اصل امرای اتراکدن اولدیغی حالده، ملوك صفویه‌دن شاه عباس ثانی‌یه منسوب بولنمش، ولسان فارسیده اشعار سویلمشدر. شو بیت اونکدر:

سفر آمدم بکویت بشکار رفته بودی
توکه سك بغرده بودی بچه‌کار رفته بودی

حسن پاشا { (خادم —) سلطان محمد خان ثالث دورنده مسند صدارتی احراز ایدن وزرادن اولوب، اندرون همایوندن نشأت ایتمشیدی. سلطان مراد خان ثالث دورنده حرم همایونده خزینه‌دار باشی ایکن، ٩٨٨ تاریخنده رتبهٔ وزارتله مصر والیلکنه نصب اولنمش؛ و ٩٩١ ده عودت ایدوب، بر مدت یدی قله‌ده حبس اولندقدن صکره، شروان والیلکنه نصب اولنه‌رق، بر مدت صکره درسعادته جلبله، وزیر رابع اولمشیدی. سلطان محمدخان ثالث اکره سفرینه عزیمت ایندیکنده، پایتختك اداره‌سنی کندیسنه تودیع بیورمشیدی. ١٠٠٦ تاریخنده مسند صدارته چکوب، ظلم وتعدی قپوسنی آچغله، وبعض ذواتی اتهام وناحق یره اعدام کبی حرکاته جرأت ایتدیکندن، ٦ آی صکره ویکی جامع شریفك اساسی وضع اولندیغی کون اعدام اولنمشدر. استانبولده بناکرده‌سی اولان مدرسه خطیره‌سنده مدفوندر. عقل و درایتی وار ایسه‌ده، ظلم وغروری غالب ایدی.

حسن پاشا { (یمشجی —) بوده سلطان محمد خان ثالث دورنده مسند صدارته چکن وزرادن اولوب، آرناود جنسیتنه منسوبدر. ٩٨٥ تاریخنده زلفلی بالطه‌جیلر زمره‌سنه داخل اولوب، بعده چاشنکیر باشی، قپوجیلر کتخداسی وایکی دفعه یکیچری آغاسی اولمش ایدی. مؤخراً رتبهٔ وزارتله شروان والیلکنه نصب، وبر مدت صکره وزارت رابعه ایله درسعادته جلب اولنه‌رق، تجدید سکه ودیکر بعض مهم مأموریتلر کندیسنه احاله اولنمشدی. ١٠٠٩ ده قائممقام و ١٠١٠ ده صدر اعظم اولمشدر. او اثناده حرب زمانی اولمغله، بالذات مجارستانه عزیمت امرینی آلمش ایسه‌ده، قیشی بهانه ایده‌رك، عزیمتی یازه تأخیر ایده‌بیلمش؛ وموسم صیفك حلولنده عزیمت ایدوب، دشمنك الینه چکمش اولان استونی بلغرادی کوچ حال ایله استرداد ایده‌رك، اظهار ناهلی ایتمش اولدیغندن، دشمن جسارت آلوب، مدونی محاصره ایتمشدی. بو صره‌ده پایتختده فساد ظهور ایتمکله، عودته شتاب ایدوب، بکتا-شیان کروهنه التجا ایتمك سایه‌سنده حیاتی قورتار-مشدی. علما ورجال دولتك رتبنی تغییر وتنزیل، واهالی‌یی بر طاقم تکالیفله دلکیر ایتدیکندن، ایکی سنه ایله بر آی صدارتدن صکره عزل اولنه‌رق، یکیچریلر مسند صدارته اعاده‌سیچون آیاق باصدقلرندن، ١٠١٢ تاریخنده اعدام اولنمشدر. اسکدارده مسکنیلرده مدفوندر.

حسن پاشا { (اوخریلی —) سلطان عثمان خان ثانی دورنده مسند صدارته نائل اولان وزرادن اولوب، اوخریلی بر سپاهینك اوغلیدر. حدیقهٔ خاصه‌دن یتیشوب، بوستانجی باشی، روان سفرنده یکیچری آغاسی وبعده روم ایلی بکلر بکیسی اولمشیدی. درسعادته عودتنده وزارت رابعه ایله تلطیف اولنه‌رق، ١٠٣٠ تاریخنده مسند صدارته چکمشدر. بش آی صکره خوتین سفرنده شهید اولان قره‌قاش محمد پاشایه امداد ایتمه‌مکله اتهام اولنه‌رق، عزل اولنمش، وینه اوسنه ظهور ایدن فتنه‌ده شهید اولمشدر. بشکطاشده یحیی افندی تربه‌سی جوارنده مدفوندر. اوخریده بعض خیرات ومبراتی واردر.

حسن پاشا { (داماد —) سلطان احمد خان ثالث دورنده مسند صدارته چکن وزرادن اولوب، موره‌لی ایدی. اندرون همایونه کیره‌رك، قطع مراتبله سلطان محمد خان رابعك دورسلطننده سلحدار باشی اولمشیدی. ١٠٩٩ تاریخنده سلطان سلیمان خان ثانینك جلوسنی متعاقب رتبهٔ وزارتله مصر والیلکنه نصب اولنمش؛ وچوق چکمه‌دن درسعادته جلبله، خدیجه سلطان

كنديسنه تزويج ايديله‌رك، شرف مصاهرته نائل اولمش ايدى. اوصره‌ده دشمن دونغاسنك كثرتندن ساقز جزيره‌سنك محافظه‌سى لازم كلمكله، جزيرهٔ مذكوره محافظلغنه تعيين اولنمش ايسه‌ده، محافظه‌سنه مقتدر اوله‌ميوب، جزيره‌يى تخليه وتسليمه مجبور اولمغله، ادرنه‌يه جلب اولنه‌رق، قپو آره‌سنه حبس وتضييق، وبعده آزاق محافظلغنه تعيين اولنمش ايدى. ١١٠٦ تاريخنده سلطان مصطفى خان ثانينك جلوسنى متعاقب ركاب همايون قائممقاملغنه نصب اولنه‌رق، نيجه مصالحه‌سنده وسائر امور مهمه‌ده عمجه زاده حسين پاشايه معاونت ايتمشدى. سلطان احمد خان ثالثك جلوسندن صكره ١١١٥ تاريخنده كنديسنه مهر صدارت تسليم اولنه‌رق، كنديسى عاقل ومدبر بر ذات اولمغله، دفع اشرارده وسائر اموره خيلى خدمتى كورلمش ايسه‌ده، مسند صدارتده يالكز ١١ آى قالوب، ١١١٦ ده عزل اولنه‌رق، خاص تقاعدله وخليله‌سى خديجه سلطانله برابر ازميده‌ده اقامته مأمور اولمشدى. بعده خديجه سلطان درسعادته جلب بيوريله‌رق، كنديسى ثانيا مصر ومتعاقباً طرابلس والبلكنه، صكره كوتاهيه مفتشلكنه ونهايت رقه ايالتنه تعيين اوله‌رق، ١١٥٢ تاريخنده رقه‌ده وفات ايتمشدر.

حسن پاشا { (سعيد —) سلطان محمودخان اول دورنده مسند صدارته ارتقا ايدن وزرادن اولوب، قره‌حصار شرقى سنجاغنده اسكفسر ناحيه‌سنك (اورين) قريه‌سندن ايدى. درسعادته كلوب، بكتاشيان زمره‌سنه دخول ايله، نيجه محاربانده بولنه‌رق، چورباجيلق ومرور زمانله قزل كتخدالغى رتبه‌لرينه نائل اولمش ايدى. ١١٥١ ده ودينده وفات ايدن عبد الله پاشا يرينه يكيچرى آغاسى اولوب، بلغراد فتحنده وسائر وقوعاتده ابراز شجاعت ايتمكله، رتبهٔ وزارته و ١١٥٦ ده مسند صدارته نائل اوله‌رق، اوچ سنه‌يه قريب مدت بو مقامنده قالدقدن صكره، ١١٥٩ ده عزل ايچ ايل و بعده دياربكر ايالتنه نصب اولنه‌رق، ١١٦١ ده اوراده‌وفات ايتمشدر. جاهل ايديسه‌ده، حليم وسخى ومستقيم بر ذات ايدى. سلطان بايزيد قربنده خان، جامع، سبيل، چشمه ومكتب بنا ايتمشيدى.

حسن پاشا { (كتخدا —) سلطان سليم خان ثالث دورنده مسند صدارته نائل اولان وزرادن اولوب، چركس جنسيتنه منسوبدر. سلطان احمد خان ثالث وزراسندن قازنجى حسن پاشانك كوله‌سى اولوب، بعده ملك محمد پاشانك خدمتنه كيره‌رك، كتخداسى اولمشيدى. عقل ودرايتى مجرب اولمغله، ودين محافظى بولنان افنديسى ملك محمد پاشانك وزارتى رفع اولندقده، صاحب ترجمه‌يه وزارت رتبه‌سيله مذكور محافظلق توجيه اولنه‌رق، اردوى همايونله مظهر موفقيت اولمغله، ١٢٠٣ تاريخنده، روسچق صحراسنده اسيرفراش اولديغى حالده، مهر صدارت كنديسنه تسليم اولنمش ايسه‌ده، خسته‌لغى تمادى ايتمكله، (ميت حسن پاشا) ديمكله شهرت بولمشدر. بش آى صكره صدارتدن عزل، وترحاله سنجاغى توجيه اولنه‌رق، روسچق محافظلغى دخى كنديسنه محول ايكن، ايكى آى صكره وزارتى رفع، و مالى مصادره اولنه‌رق، بوزجه آطه‌ده اقامته مأمور اولمش؛ و ١٢٠٦ ده افنديسى ملك محمد پاشا صدارته كلمكله، وزارتى اعاده، وسلستره وبعد حانيه ايالتى توجيه اولنه‌رق، بر خيلى وقت كريدده قالدقدن صكره، ١٢١٣ ده موره محافظلغنه نصب اولنمش؛ وينه اوسنه متقاعداً يكيشهرده اقامته مأمور اولمشدى. ١٢١٥ ده دفعهٔ ثالثه اوله‌رق وزارتى اعاده ايله، بندر وبعده اينه‌بختى محافظلغنه نصب اولنمش؛ وبعده تكرار يكيشهرده متقاعد اولوب، بر مدت صكره اوراده وفات ايتمشدر. خوتينده بر جامع شريف بنا ايتمشيدى.

حسن پاشا { (غازى —) [«جزايرلى حسن پاشا» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حسن پاشا { (روسچقلى شريف —) دور سلطان سليم خان ثالثده مسند صدارته كچن وزرادن اولوب، روسچق اعيانندن چلبى سليمان آغانك اوغلى ايدى. سلطان مصطفى خان ثالث دورنده سفر اثناسنده سر دنكچدى آغاسى اولوب، قريم كراى خان ايله چاپوله كيتديكنده، ابراز شجاعت ايده‌رك، قپوجى باشى اولمشيدى. ١١٨٧ ده‌يركوكى قلعه‌سنى استخلاص ايتمك شرطيله عهده‌سنه وزارت توجيه اولنوب، قلعهٔ مذكوره‌نك ضبطنه موفق اوله‌مامغله، بالآخره وزارتى رفع اولنه‌رق، بر مدت سلانيك وقلبه‌ده امرار اوقات ايتدكدن صكره، ١٢٠١ ده چليك مصطفى پاشانك رجاسيله وزارتى اعاده اولنه‌رق، مسورى و بعده ودين محافظلغنه مأمور اولمشدى.

مهادیه سفرنده سنجاغ شریف اردوسنه قائممقام وبعده
راخوه محافظه‌سنه مأمور اولوب ، او اثناده صدر.
اعظم وسردار اکرم بولنان جزایرلی غازی حسن پاشا
شمنی مشناسنده وفات ایتمکله، قرب وجوارده بولنمق
مناسبتیله، ١٢٠٤ ده صدارته روا کوریلوب،
تصادفاً اواثناده نمچه اردوسی منهزم اولمش ایسه‌ده،
اسماعیل وطولجی وایساقجی وسائر مواقع مهمه
استخلاص اولنه‌مدیغندن، اون آی ایله اون کون
مسند صدارتده قالدقدن صکره، ١٢٠٥ ده عزل
ووقورشونله اعدام اولنه‌رق، سرمقطوعی درسعادته
کوندرلمشدر. وجیه وشجیع وشعر وانشایه مقتدر
ایدیسه‌ده، هوای هوسه تابع ومزاج دولتدن بیخبر
ایدی.

حسن پاشا { (اولوج —) [« اولوج حسن پاشا » ماده‌سنه مراجعت.]

حسن پاشا { عصر سلطان مراد خان رابع قپودان پاشالرندن اولوب،
چتالجه‌لیدر. اصطبل عامره‌ده امیر آخور ایکن،
١٠٣٥ تاریخنده قپودان دریا اولوب، ٦ سنه بو
مقامده قالمش؛ و ١٠٣٧ ده دونانما ایله قره دکیزه
کیدوب، قریمده اعادۀ اسایش ایچون، محمد کرایی
اسقاطله، جانی بکی خانلغه نصب ایتمش؛ ومحمد کرای
ایله برادری شاهین کرای قزاقلره التجا ایدوب،
یکرمی بیك قزاقله قریمك اوزرینه یوریمشلرسه‌ده،
مغلوب اولوب، محمد کرای محاربه‌ده مقتول اولمش،
وشاهین کرای لهستانه قاچمش ایدی. بعده قزاقلری
تربیه و ٤٠٠ اسیر اخذ ایده‌رك، مظفراً درسعادته
عودت ایتمش؛ وترسانه‌یه بر فاج سنجاق دها علاوه‌سیله،
دونانمایی ایلریلتمك ایستمش ایسه‌ده، صدر اعظم بولنان
خسرو پاشا مانع اولمش ایدی. ١٠٤٠ ده کفالونیه
وآیاماوره آطه‌لرنده موفق اوله‌مامش ایسه‌ده، متعاقباً
قره دکیزه سفر ایدوب، ٢٥ روس کیسیله ٨٠٠
اسیر آلمشدی. بو اثناده بعض بدخواهلرینك سعایتیله
عزل اولنه‌رق، روم ایلنده عسکر سوریجیلکنه
مأمور اولمش؛ ویکیشهره وصولنده وفات ایتمشدر.
پادشاه مشارالیهك همشیره‌سی عایشه سلطانله عقد
ازدواج ایدوب، صهریت شرفنه دخی نائل اولمشیدی.

حسن پاشا { سلطان مصطفی خان ثالث دوری قپودان پاشالرندن او-
لوب، یکیچری اوجاغنده تحصیل وزارتله، ١١٧٤ ده
میر آخور مصطفی پاشانك اوستنه قپودان دریا اولمش؛
و ١٤ آی بو مقامده قالدقدن صکره، ١١٧٥ ده
عزل و آخسخه ایالتنه نصب اولنه‌رق، کرجستان
ومنکرلی طرفلرنده بر خیلی فتوحاته موفق اولمش؛
وبعده بلغراد محافظی اولوب، ١١٨٢ ده اوراده
وفات ایتمشدر.

حسن پاشا { سلطان محمود خان ثانی دوری قپودان پاشالرندن اولوب،
دیمتوقه‌لی وپوماق طائفه‌سندن ایدی. ابتدا ملتزملکله
مشغول اولوب، استحصال ثروت ایتدکدن صکره،
١٢٢٢ سفرنده نزل امینی، وصکره استانبولده
قصاب باشی اولمشیدی. مؤخراً رتبۀ وزارتله خدا-
وندکار والیسی و ١٢٣٣ده قپودان دریا اولوب،
برسنه ایله سکز آی بومقامده قالدقدن صکره، دردست
انشا اولان سفن همایونك قیچ قاره‌لری آلتنده بعض
استحکاملر یاپدیرمغه قالقیشدیغندن، عزل وازمیره
نفی، وبر مدت صکره نارده محافظه‌سنه تعیین اولنمغله،
اوراده وفات ایتمشدر.

حسن پاشا { سلطان احمد خان ثالث زماننده بغداد والیسی اولوب، ایران
سفری اثناسنده حدودی تجاوزله، کرمانشاه وهمدان
جهتلرندهٔ بر خیلی فتوحاته موفق اولمش؛ واواثناده
١١٣٦ ده وفات ایتمشدر.

حسن پاشا { (تللی —) سلطان مراد خان ثالث دوری وزراسندن او-
لوب، عن اصل وندیکلی ایدی. بر خیلی وقت بوسنه
والیسی بولنوب، آوستریایه قارشی بر چوق محاربه‌لر
ایتمش؛ و ١٠٠١ تاریخنده سنان پاشانك اوچنجی
صدارتنده دولت مشار الیهایه قارشی واقع اولان محاربه
ده، یکرمی بیك قدر عسکرله برابر شهید اولمشدر.

حسن پاشا { (فراری —) سلطان مصطفی خان ثانی دوری وزراسندن
اولوب، صدر اعظم کتخداسی اولدقدن صکره،
شهر زور ایالتنه نصب اولنه‌رق، بعده اعدامیچون
چاوش باشی کوندرلدیکی حالده، حسن پاشا چاوش
باشی‌یی قتل ایله فرار ایده‌رك، استانبولده کندی
خانه‌سنده صاقلانمش؛ و ١١١٥ ده سلطان احمد خان
ثالثك جلوسنی انتاج ایدن فتنه‌ده اوك آیاق اولوب،

بعده شق اول دفترداری وروم ایلی بکلربکیسی اولمش؛ ومسند صدارته کوزدیکدیکیچون، مصر والیلکنی قبول ایتمیوب، کیتمکدن امتناع ایتدیکندن، اعدام اولنمشدر.

حسن پاشا { (تریاکی —) سلطان احمد خان اول دوری رجالندن اولوب، نمچه سفرنده آرشیدوق فردنیاندی کلیاً مغلوب ومنهزم ایدەرك، قنیجه‌یی فتح واستخلاص، وغنایم وفیره اخذ ایتمشدی. بونك اوزرینه جانب پادشاهیدن فوق‌العاده التفات ونوازشه نائل اولوب، روم ایلی بکلربکیسی اولمش؛ و بر خیلی وقت بلغرادده صدر اعظمه وکالة اردوی همایونه قومانده ایدوب، بعده رتبهٔ وزارتله تقاعدی اجرا اولنمشدی.

حسن پاشا { مشهور باربا روس خیرالدین پاشانك اوغلی اولوب، پدرندن وسنان پاشادن صکره جزایر والیسی اولمش؛ ومالطه‌نك پیاله پاشا طرفندن محاصره‌سنده دخی حاضر بولنوب، ابراز شجاعت ایتمشدی. مشهور طغورت پاشانك دامادی ایدی.

حسن پاشا { (صقوللی زاده —) مشهور صقوللی محمد پاشانك اوغلی اولوب، سلطان محمد خان ثالث دورنده بوده والیسی ایکن، (بابا) قلعه‌سنی فتحه موفق اولمش؛ وبعده روم ایلی بکلربکیلکی رتبه‌سیله، آناطولیده ظهور ایدن شقی قره‌یازیجینك تنکیلنه مأمور اولوب، ابتدا غالب کلمش ایسه‌ده، بعده توقادده محاصره اولنه‌رق، عزل اولندقدن صکره، مقتولاً وفات ایتمشدر.

حسن پاشا { (آبازه —) آناطولیده‌کی ترکمان عشیرتلرینك بکی ایکن، اثنای غلوده یکیچریلر طرفندن عزل اولنمغله، سلطان محمد خان رابع زماننده و ١٦٠١ تاریخنده قسطمونی جهتنده رفع لوای عصیان ایتمشیدی. بغدادوالیلکنه تعیین ایدلمش اولان ابشیر پاشا دخی کندیسنه التحاق ایتمکله، دائرهٔ عصیانی توسیع ایدەرك، بروسه‌یی تهدید ایتمك درجه‌سنه کلمشلردی. او وقت طرف دولتدن کوندریلن مأمور مخصوص مغرفتیله، کندیسنه ینه ترکمانلر بکلکی وابشیر پاشایه دخی آرزو ایتدیکی حلب والیلکی ویرلمك شرطیله، عرض انقیاد ایتمشلر ایسه‌ده، بر سنه صکره، حقنده وقوع بولان شکایتلر اوزرینه، آبازه حسن پاشا یدی قلعه‌ده حبس اولنمش؛ وآنجق چوق کچمه‌دن شیخ الاسلام بهائی افندینك توسطیله عفو و اطلاق، واوخری سنجاغنه نصب اولنمشدی. ابشیر پاشا صدراعظم اولدیغنده کندیسنی یانه جلب ایتمش؛ وبونك اعدامنده آبازه حسن پاشا کندیسنه وفادار قالوب، اخذثار ایچون، بتکرار آناطولیده عصیان تشبثنده ایکن، ترکمانلر بکلکی کندیسنه اعاده اولنمغله تسکین اولنمش؛ وبعده سیواس والیسی سیدی احمد پاشا ایله بالاشتراك آناطولیده اجرای مظالم ایتدکلرندن، کندیسنه دیاربکر والیلکی ویرلمش ایسه‌ده، آبازه حسن پاشا مجارستان سفرندن بالاستفاده، محاربه ایچون عسکر طوپلامق بهانه‌سیله، معیتنی کیتدکجه تکثیر ایتدیره‌رك، وبر چوق سنجاقلرك بکلرینی وحتی بروسه والیلکنه تعیین اولنان کنعان پاشا ایله سائر بعض وزرایی دخی دائرهٔ فسادینه ادخال ایتمش، وبتون آناطولی‌یی عصیان آلتنه براقمش ایدی. صدر اعظم بولنان کوپریلی محمد پاشا بو حالك وخامتنی آکلایه‌رق، دیاربکر والیلکنه آناطولی سرداریغی علاوه‌سیله مرتضی پاشایی تعیین ایتمکله، بو ذات آبازه حسن پاشانك معیتنده‌کی سپاهی ویکیچری ولوندرؤساسنی خفیاً کندیسندن آیره‌رق، قوتی آزالدقدن صکره، عفو پادشاهی‌یه مظهریتنه توسط ایده‌جکی وعدکاذبیله کندیسنی اغفال ایده‌رك، حلبه جلب ایتمش؛ واوراده اثنای طعامده کندیسیله عونه‌سنی قتل ایتدیره‌رك، ١٠٦٩ ده سرمقطوعلرینی درسعادته کوندرمش ایدی.

حسن پاشا { (مصرلی پرنس —) حالاخدیو مصر بولنان توفیق پاشا حضرتلرینك برادری وخدیو سابق اسماعیل پاشا حضرتلرینك اوچنجی اوغلی اولوب، مصرده وآوروپاده اکمال تحصیل ایله، فن حربی واکثر آوروپا لسانلرینی اوکرندکدن صکره، مصره عودتنده پدرلری طرفندن خدمت عسکریه‌ده استخدام اولنه‌رق، حبشه قارشی اولان محاربه‌ده فوق‌العاده شجاعت واقتدار عسکری ابراز ایتمش اولدیغی کبی، روسیه‌یه قارشی اولان محاربهٔ اخیره‌ده دخی مصر عسکریله وارنه جهتنده بولنوب، مزیت عسکریه‌سنی کوسترمشدی. پدرلرینك مصردن انفکاکلرنده معیتلرنده آوروپایه کیدوب، بعده درسعادته کلمش؛ ودرایت ومعلوماتنه انضمام ایدن حسن اخلاق ولطافت طبعی حسبیله، توجهات سنیهٔ حضرت پادشاهی‌یه نائل

اوله‌رق، فوق‌العاده التفاته مظهر اولمش؛ و یاور اکرم حضرت پادشاهی عنوانیله دخی تبجیل اولنمشیدی. مشربیت رتبهٔ جلیله‌سنی حائز وعثمانلی واجنبی متعدد نشانلری حامل ایدی. هنوز اوتوز بش یاشلرنده اولدیغی حالده، ١٣٠٦ تاریخنده درسعادتده وفات ایدوب، جنازه‌سی مصره نقل، واجدادی یاننده دفن اولنمشدر.

حسن چلبی { (آشجی زاده —) اوننجی قرن‌هجری‌عثمانلی علماوشعراسندن اولوب، کلیبولیلی ایدی. مشهور کمال پاشا زاده‌نك درسنه مداومتله علامهٔ مشارالیهك محبت وتوجهنی قزانمش، وحتی یاوز سلطان سلیم خانك مصره عزیمتنده کمال پاشا زاده کندیسنی دخی برابر آلمش ایدی. عالم وادیب وحسن اخلاق صاحبی بر ذات اولوب، جاه ایچون کیسه‌یه سرفرو ایتمدیکندن، وذاتاً تأهل ایتمیوب، مجرد اولدیغندن، بعض مدرسلکلرده بولندقدن صکره، بروسه مولویتنه تعیین اولنمش ایسه‌ده، متعاقباً اختیار تقاعد ایده‌رك، قناعتکارانه بر عمر سورمش؛ و ٩٤٢ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

وجودم دهر باغنده دیکلمش غم نهالیدر
خم اولمش بار محنتدن صناسك درد دالیدر

حسن چلبی { سلطان مراد خان ثالث دوری شعراسندن اولوب، اول عصر علماسندن اخی زاده افندینك اوغلی ایدی. عالم وادیب بر ذات اولوب، کوزل اشعاری وبر «تذکرة الشعرا» سی واردر. سلطان محمد خان ثالث دورنده ١٠١٣ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

تیر مژه‌که سینه دمادم سپر اولسون
تك عاشق بیچاره‌که گاهی نظر اولسون

حسن چلبی { [«قنالی زاده» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسن خاکی { ایران علماسندن اولوب، شیرازلی اولدیغی حالده، اکبر شاهك زمان سلطنتنده هندستانه رحلتله، بقیهٔ عمرینی اوراده کچیرمش؛ وحکمدار مشارالیه ایله خلفی جهانکیرك مدت سلطنتلری وقوعاتنی حاوی اوله‌رق، «منتخب التواریخ» عنوانیله بر تاریخ یازمشدر.

حسن خیرالله افندی { [«خیرالله افندی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسن دامغانی { [«پهلوان حسن» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسن دهلوی { (خواجه) — هندستانك مشاهیر شعراسندن اولوب، امیر خسرو دهلوینك معاصر ومحبی وشیخ نظام الدینك مریدیدر. اوائل حالنده اکمکجی اولوب، ٥٠ یاشنده ایکن، امیر خسروك دلالتیله شیخ مشار الیهه انتساب ایله، طریق صوفیونه سلوك ایده‌رك، ترك کسب وکار ایلمش اولدیغی مرویدر. ٧٠٧ تاریخنده دکنده وفات ایدوب، دولت آباده مدفوندر. شیخنك بعض مکتوبلرینی جامع «فوائد الفؤاد» عنوانلی بر اثری وسائر بعض تألیفاتی واردر. دیوانی هندستانده متداول واشعاری عاشقانه‌در. (حسن سنجری) دیمکله دخی معروفدر. شو بیت اونکدر:

ابر چون چشم زلیخا بهر یوسف ژاله بار
ژاله‌ها چون دیدهٔ یعقوب پیغمبر سفید

حسن رومی { سلطان بایزید خان ثانی دوری شعراسندن اولوب، قره‌فریه‌لی ایدی. درویش مشرب بر آدم اولوب، عاقبت بسبتون قلندرلکه اوره‌رق، آبدال واری کزمکده ایکن، بر شخص طرفندن قتل اولنمشدی. شو بیت اونکدر:

مصر حسنکده‌که کم قیلدی کوکل جان وسری
شام زلفکده ایمش آلدی لبکدن خبری

حسن سلیمی { ایران مشاهیر شعراسندن اولوب، عن اصل تون قصبه‌سندن ایسه‌ده، سبزوارده نشأت ایتمشدر. ابتدای امرده تحصیلدار ایکن، بر قوجه قادینك شکایتی وکندیسنی جزای اخروی ایله تهدیدی اوزرینه، متأثر اولوب، بومأموریتی ترکله، قلندرانه یاشامغه باشلامش؛ وحج شریفه وائمه‌نك مراقدینی زیارته کیده‌رك، بقیهٔ عمرینی بو وجهله کچیروب، ٨٥٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. اهل بیت وائمه حقنده کوزل نعتلری واردر. شو بیت بر نعتنك مطلعیدر:

الهی باعزاز آن پنج تن
نبی وولی ودو فرزند وزن

حسن سنجری { [«حسن دهلوی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسن شاملو { (یاخود حسن خان) ایران مشاهیرشعراسندن اولوب، عشایر اتراکدن شاملو عشیرتی رؤساسندن اولدیغی

حالده، شاه عباس ثانینك خدمتنده ایدی. خیلی وقت
هرات والیسی اولوب، اوراده وفات ایتمش، ومشهدده
دفن اولنمشدر. ارباب سیف وقلمدن اولوب، خط
تعلیقی پك كوزل یازاردی. بعض اشعاری دخی
واردر. شو بیت اوجملهدندر:

ای که می بینی خموشم دروداع دوستان
کر زبان سر داری هر نکاهی ناله ایست

حسن صباح { دولت اسماعیلیهٔ شرقیهنك مؤسسی اولوب، یمن امرا-
سندن یوسف حمیری نسلندن ایدی. كنجلكنده
مشهور وزیر نظام الملكه وشاعر عمرخیامله برابر امام
موفق نیشابورینك تلامذهسندن اولوب، بعده
مشارالیه نظام الملكك دلالتیله آلب آرسلان سلجو-
قینك حاجبی اولمشیدی. مؤخراً نظام الملكله
بوزیشهرق، ۴۷۲ تاریخنده مصره قاچمش؛ وشیعی
المذهب اولمق حسبیله، مستنصر فاطمیدن اكرام
والتفات كورمشیدی. بو اثناده اسماعیل بن امام جعفر
صادق نسلندن بر ذاتله كوریشوب، اسماعیلیه مذهبنی
قبول، وكندینه مخصوص بر طاقم عقائد اتخاذ
ایتمشدی. بعده مسقط رأسی اولان (ری) ه عودت
ایدوب، قهستان اهالیسنك بر طاقمنی كندی مذهب
وعقائدینه تابع ایدهرك، ۴۷۳ ده (الموته) قلعهسنی
وكیدهرك دیكر بر طاقم قلاع مستحكمهیی دخی اله
كچیرمش؛ واوزرینه كلن دولت سلجوقیه عسكرینه،
موقعك متانتی جهتیله، مقاومت ایدوب، بر كوچك
دولت تشكیل ایتمشیدی، كه (دولت اسماعیلیه) نامنی
آلوب، آفریقادهكی دولت اسماعیلیهدن تفریق ایچون
(دولت اسماعیلیهٔ شرقیه) دینلور. (ملاحدهٔ اسماعیلیه)
دینلكله دخی معروف اولان بو سلاله ۸ كشیدن
عبارت اولوب، ۴۷۳ دن ۶۵۴ تاریخنهدك ۱۸۱
سنه حكومت سورمشلردر. حسن صباح ۴۵ سنه
حكم سوروب، ۵۱۸ ده وفات ایتمشدر. كرك حسن
صباح وكرك خلفلری، تابع بولندقلری مذهب الحادی
قبول ایتدیرمك ایچون، پك چوق مظالم اجرا
ایتمش، وممانعت ایدن بر چوق علما ومشایخ وسائر
ذواتی شهید ایتمشلردر. [« ملاحده » مادهسنه
مراجعت بیوریله.]

حسن عسكری { (امام —) ائمهٔ اثنا- عشرك اون برنجیسی
اولوب، امام علی نقینك اوغلیدر. ۲۳۲ تاریخنده
مدینهٔ منورهده دنیایه كلمشدر. عالم وجسور وكریم
وسخی بر ذات ممدوح الخصال اولمغله، خلیفهٔ عباسی
معتمد باللهك توهمنی موجب اولوب، ۱۶۱ تاریخنده،
۲۸ یاشنده اولدیغی حالده، احتماله كوره، مسموماً
وفات ایتمش؛ وبغدادده (سرمن رأی) ده پدرینك
یاننده دفن اولنمشدر. یالكز بر اوغلی اولوب، اوده
ائمهنك اخیری اولان محمد مهدیدر.

حسن علی { قرهقیونلی دولتنك دردنجی وصوك حكمداری اولوب،
میرزا جهانشاه بن قره یوسفك اوغلیدر. پدری زماننده
ماكویه قلعهسنده محبوس اولوب، حبسی امتداد
ایتمكله، شعورینه خفت كلمشیدی. پدرینك وفاتنده
تخته جلوس ایدوب متعاقباً اوزون حسنله ایتدیكی
محاربهده مغلوب اولمغله، ابوسعید میرزایه التجا؛
وبونك دخی اوزون حسنه مغلوبیتنده، فارسه فرار
ایتمشیدی. ۸۷۳ ده اوزون حسنك اوغلی اوغورلی
محمدله ایتدیكی محاربهده همدان قربنده وفات ایتمش؛
وبونكله قره قیونلی سلالهسی منقرض اولمشدر.

حسن علی شوستری { ایران شعراسندن اولوب، شو بیت
جملهٔ اشعارندندر:

ساقی بیا كه روز وشبم ازتو روشنست
ازجبهه ماه داری واز ساغر آفتاب

حسن علی یزدی { ایران شعراسندن اولوب، بر مدت
قلندرانه مصر وشامده سیاحت، وایفای حج شریف
ایتدكدن صكره، هندستانه رحلتله، خیلی مدت اوراده
قالمش؛ وبعده وطننه رجوع ایدوب، ۹۰۰
تاریخلرنده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

روز كردن باتو جانان درشب یلدا خوشست
نی غلط كفتم شب وصل توبی فردا خوشست

حسن غزنوی { مشاهیر شعرای ایراندن وغزنه ساداتندن اولوب،
آل سبكتكیندن بهرام شاهك زماننده یاشامشدر. شعر
وادبیله وعلم وفضل وصلاح حالیله زماننده شهرت
بولوب، وعظنه بیكلرجه خلق طوپلاندیغندن،
حكمدار مشارالیه كندیسنه ایكی قلیجله برقبن كوندرهرك،
قلیجك ایكیسنی اوقینه قومسنی امر ایتمكله، صاحب
ترجمه بهرام شاهك مقصدینی آكلایهرق، ایفای حج

نیتیله غزنه‌یی ترك ایتمش؛ واثنای عودتنده ٥٣٥ تاریخنده (آزادوار) قصبه‌سنده بغتةً ارتحال ایلمشدر. شو ایکی بیت روضهٔ مطهره‌یی زیارتنده سویلدیکی بر قصیدهٔ بلیغه‌سندندر:

یارب این ماییم واین درگاه صدر انبیاست !
یارب این ماییم واین خاك جناب مصطفاست !
سلوا یاقوم بل صلوا علی صدر الامین
مصطفی ماجاء الا رحمةً للعالمین

حسن فسوی { مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب، فارسك فسا قصبه‌سندن ایدی. آل بویه‌دن بهاءالدوله‌نك خدمت طبابتنده بولنمشدر.

حسن فهمی افندی { خاقان مغفور سلطان عبدالعزیز خان دورنده مسند مشیخت اسلامیه‌یه نائل اولان متأخرین علمای عثمانیه‌دن اولوب، علی‌الاصول دور مدارس وقطع مراتب ایده‌رك، ١٢٨٥ ده مقام فتوایه نصب اولنمش؛ واوچ بچق سنه قدر امور فتوایی اداره ایتدکدن صکره، عزل اولنه‌رق، ١٢٩١ ده ثانیاً شیخ‌الاسلام اولمش؛ وبو دفعه دخی بر بچق سنه‌یه قریب مسند فتواده قالدقدن صکره، ١٢٩٣ ده عزل اولنه‌رق، برقاچ سنه صکره وفات ایتمشدر. بین‌العلما متداول اولان علومه آشنا اولوب، بعض درس کتابلرینه حواشی وتعلیقات یازمشدر.

حسن قزوینی { (قاضی ـ) شعرادن اولوب، عن اصل قزوینلی اولدیغی حالده، هندستانه رحلتله، اکبر شاهك خدمتنه کیرمش، وگجرات صوبه دارلغنه تعیین اولنمش ایدی. شو بیت اونکدر:

نه پرسشی نه نگه کردنی نه دشنامی
کسی چنین بر جانان خویش خوار مباد

حسن قلعه { ارضروم ولایت وسنجاغنده بر قصبه اولوب، پاسینلر قضاسنك مرکزیدر. ارضرومك ٣٣ کیلومتره شرقنده، آراس نهری کنارنده وطربزوندن ایرانه کیدن جاده‌نك اوزرنده واقعدر. جنویزلردن قالمه خراب بر قلعه‌سی ونافع ایلیجه‌لری واردر.

حسن قمی { (میرزا ابوالحسن) ایران شعراسندن اولوب، عن اصل فراهانلی اولدیغی حالده، قمده یاشامشدر. مرتب دیوانی وعاشقانه اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

کان مبرکه ملامت چنان گران آید
که کف بریدن بیکا نکان زلیخارا

حسن کاشی { مشاهیر شعرای ایراندن اولوب، آمله تولد ونشأت ایتمش ایسه‌ده، اجدادی کاشانلی ایدی. فاضل ومتقی بر ذات اولوب، دنیا ایچون کیمسه‌یی مدح ایتمه‌مش، ویالکز ائمه حقنده بعض مدحیه‌لر ونعتلر سویلمشدر. تاریخ وفاتی معلوم اولمیوب، طقوزنجی قرن هجریده یاشامشدر. شو بیت حضرت علی‌المرتضی (رضه) حقنده سویلمش اولدیغی نعتندندر:

ای بدور آفرینش پیشوای اهل دین
وی ز عزت مادح بازوی تو روح الامین

حسن گیلانی { ایران شعراسندن اولوب، حکمت وتصوفی بر یره جمع ایتمك اوزره بر تألیفی وبعض اشعاری واردر. شو رباعی اونکدر:

نی در طلب معمور ونی اطلس باش
دردیدهٔ امتیاز خار وخس باش
خواهی که سری برون بری زمنزل
چون جاده پامال کس وناکس باش

حسن متکلم { مشاهیر شعرای ایراندن ومولانا مظفر هروینك تلامذه‌سندن اولوب، نیشابورلیدر. ملوك کرتدن غیاث‌الدینه منسوب اولوب، بونك نامنه صنایع شعره متعلق بر رساله‌سی واردر. سکزنجی قرن هجری اواسطنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کس نداده نشان درختن وچین وچگل
که بتی چون تو بشیرینی وزیبایی هست

حسن معید { اونبجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، سیرزو‌لیدر. خوش طبع وشیرین گفتار بر شاعر ایدی. ابتدا طریق تدریسده بولنوب، بعده بعض قضالره نصب اولنمشدی. شو بیت اونکدر:

تحریك ایدر آهم یم عشقی نوله یارب
دل زورقنك حالی که عمانده بولندی

حسن مولوی { (محمد حسن علی ماهکی) هندستان متأخرین شعرا وعلماسندن اولوب، جداعلاسی شاه فتح الله تغلق شاهك زماننده دهلی‌یه کیده‌رك، بعده جونپوره انتقال ایله، علم وعرفانیله شهرت بولمش، وسلاطین هند طرفندن پك چوق اکرام کورمش ایدی. صاحب ترجمه الله

آباده وبنارسده اکمال تحصیل ایله، فارسی وعربی ادبیا-
تنده ید طولی کسب ایتدکدن صکره، انکلیزلرك طلبی
اوزرینه، مدراسه کیدوب، اورانك اك بیوك مکتبی
معلملکنه نصب اولنمش؛ وبرچوق اکرام واحترامه
نائل اولمش ایدی. ۱۲۵۸ تاریخنده اوراده وفات
ایتمشدر. شوبیت جملهٔ اشعارندندر:

دوش چون بیرحمیٔ ظالم دل من یادکرد
من جدا فریاد کردم دل جدا فریاد کرد.

حسن میمندی { سلطان محمود سبکتکینك وزیر ومشاوری اولدیغی
مروی ومشهور ایسه‌ده، پادشاه مشارالیهك فتوحات
وسائر وقایع مهمه‌سی صره‌سنده ذکری کچمدیکندن،
بعض محققلرك ظننه کوره، حسن میمندی ناصرالدین
سبکتکینك مصاحبلرندن اولوب، آنجق بعض دشمنلرینك
احوالندن کندیسنی خبردار ایتمکله محرم ومعتمدی
ایدی. اوغلی احمد بن حسن‌میمندی ایسه سلطان محمود
غزنوینك وزراسندن اولمشیدی. هر حالده سلطان
محمود مشارالیه ایله حسن میمندی آره‌سنده جریان
ایتمش بك چوق حکایات وغرائب منقولدر. حتی
شاعر شهیر فردوسیٔ طوسی‌یه وعد اولنان مبالغی
استکثار ایله کندیسنی تشیعله اتهام ایدن وبعده
شکارکاهده فردوسینك اشعارینی اوقوب سلطان
محمودك ندامتنی ایجاب ایلین دخی حسن میمندی
اولدیغی منقولدر. عجبا بو روایاتك جمله‌سنده احمد
بن حسن میمندی‌می مراد اولنیور، یوقسه حسن
میمندی وزرادن اولمدیغی حالده، پادشاه مشارالیهك
ندما ومصاحبلرندن‌می ایدی؟ بوراسی تحقیقه
محتاجدر.

حسنه { (ام شرحبیل) صحابیاتدن اولوب، قوجه‌سی سفیان بن معمر واوغللریله
برابر حبشه هجرت ایتمشیدی.

حسنی { (ابوعبدالله محمد بن محمد العالی) اندلس حذاق اطباسندن وشرفادن اولوب،
«الادویة المفردة» عنوانیله بر تألیفی واردر.

حسنی افندی { (حسن —) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب،
استانبوللیدر. بر مدت سرای همایونده خدمت ایتد-
کدن صکره، دیوان همایون قلمنه چراغ بیورلمشیدی.
بعده مأموریتله سیواس جهتنه کیدوب، اوراده وفات
ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندن اولوب، خواندکان
شهریاریدن صو یولجی زاده حقنده سویلنمشدر:

نه زمان ایلسه تقسیم صو یولجی زاده
سوبسو صو آقیدیر لوله مثالی چشمم

حسیل بن جابر { صحابه‌دن اولوب، او- غللری حذیفه بن الیمان
وصفوان ایله برابر احد وقعه‌سنده بولنمش؛ وبك مسن
اولمق حسبیله، ثابت بن وقشله برابر، اردوکاهده ترك
بیورلمش اولدقلری حالده، غیرته کلوب، قلیجلرینی
آله‌رق، عسکر مسلمینه التحاق ایتمکده ایکن، ثابت
مشرکلر طرفندن وصاحب ترجمه ایسه خطاءً اهل
اسلام یدیله قتل اولنمشدر.

حسیل بن خارجه { (یاخود حسیل بن نویره ویاحسل)
صحابه‌دن اولوب، فتح خیبرده حضرت فخرکائنات (صلعم)
افندمزه دلیللك ایتمش، واو واقعه‌ده اسلامه کلمشدر.

حسین { (امام —) حضرت علی المرتضی (رضه) ایله حضرت فاطمة الزهرا
(رضها) نك ایکنجی اوغلی وحضرت رسول الله (صلعم)
افندمزك سوکیلی حفیدی اولوب، ائمهٔ اثنا عشرك
اوچنجیسی واهل بیت نبوینك بشنجیسیدر. هجرت
نبویه‌نك آلتنجی سنه‌سنده وحضرت امام حسن (رضه) ك
ولادتندن ۲۲ آی صکره دنیایه کلوب، پدرلری
طرفندن، برادری کبی، حرب تسمیه اولنمش ایکن،
حضرت فخرکائنات (صلعم) افندمز حسین تسمیه
بیورمشلردر. برادر اکرملری حضرت امام حسن ایله
برابر رسالتپناه افندمزك فوق العاده محبوبلری اولوب،
مبارك دیزلرندن آیرمازلردی. حقلرنده بك چوق
احادیث شریفهٔ صحیحه منقول اولوب، محبتلری اهل
ایمان ایچون شرط حکمنه کچمشدر. حضرت امام
حسن (رضه) ك صدرندن یوقاریسی وحضرت امام
حسین (رضه) ك صدرندن آشاغیسی سیدالانبیا افندمزه
مشابه ایدی. حضرت فخرالرسل (صلعم) افندمزك
ارتحالیله نوازش شفقت آمیز نبویلرندن محروم
قالدقدن صکره، پدربزرکوارلرینك معیتنده بولنوب،
کندیلری طرفندن تعلیم وتربیه بیورلمشلردی.
حضرت علی (رضه) نك شهادتندن صکره ۴۱ تاریخنده
مدینهٔ منوره‌یه عودت بیوروب، برادر اکرمنك
خلافتی معاویه‌یه ترکنی تقدیر ایتمه‌مشیدی. بعده معاویه

كندى اوغلى يزيدى ولىعهد طانيديره‌رق، نامنه بيعت طلب ايتـديكنده، حضرت امام حسين (رضه) عبدالرحمن بن ابى بكر، عبدالله بن عمر وعبدالله بن زبير (رضهم) ايله برابر بيعتدن امتناع ايده‌رك، معاويه‌نك وفاتنده دخى يزيده بيعت بيورمامشلردى. اوصره‌ده حضرت امام مكهٔ مكرمه‌ده بولنديغى حالده، اهل كوفه‌دن كثيرايله ديكر بعض آدملر مكاتبه‌يه كيريشه‌رك، وكنديلرينـه بيعت ايده‌رك، ارثاً ولياقةً استحقـاقى اولان خلافتى آلمغه دعوت ايتمكله، هر نه قدر برادرى محمد بن حنيفه ايله ابن عمر وابن عباس وديكر بعض ذوات مانع اولمق ايستمشلرسـه‌ده، امت محمده بر خدمت ايتمك غيرتيله، بونلرك نصايحنى ديكلميه‌رك، اهل بيتندن وسائر صحابه وتابعين كزيده‌لرندن يتمش ايكى كشى ايله عراقه متوجه اولمشلردى. بو اثناده يزيد شامدن خبر آلمغله، عراق واليسى بولنان عبيدالله بن زياده مقابله امرينى ويرمش؛ وبو دخى عمر بن سعد بن ابى وقاصك قيادتى تحتنده بر عسـكر تهيئه ايده‌رك، حضرت امامه قارشى كوندرمشدى. كوفه اهاليسى خوفلرندن ويردكلرى سوزدن نكول ايله، حضرت امامى معيتنده‌كى بر آوج آدمله براقشلر، واوحالده عمر بن سعد عبدالله بن زيادك امرينه اطاعت ايتمكى تكليف ايتمش ايسه‌ده، حضرت حسين (رضه) عزمنده متين، غيور واولومدن قورقماز بر ذات اولمغله، اولومى اختيـار ايده‌رك، دشت كربلاده معيتلرنده‌كى جماعت قليله‌ايله عمر بن سعدك عسكرينه قارشى طورمغى تصميم بيورمش؛ ودشمن عسـكرى فرات كنارينى طوتوب صـوينى كسمش اولدقلرى حالده، اوصيجاق يرده صـوسزلغه طيـانه‌رق، شهيد اولنجه‌يه قدر ثبات بيورمشـدر. اولاد واحفاد عليدن وسائر اولاد صحابه فدائيلرندن معيتنده بولنان ذواته دفعاتله تسليمى تكليف بيورمشلرسه‌ده، بونلردخى قبول ايتميوب، حفيد حضرت نبوى ايله برابر رتبهٔ شهـادته نائل اولمغى ترجيح ايتمشـلردر. يالكز اهل بيت عليدن ١٩ وجمعاً ٧٢ ذات بووقعهٔ فاجعه‌ده شهيد اولمشدر. مخدرات واطفالك چكدكلرى محن ومشـاقك وكوردكلرى حقارتك دخى تعريفى دلخراشدر. حضرت امامك قاتلى شمر بن ذى‌الجوشن اولديغى مشهور وعمر بن سـعد اولديغى دخى مروى ايسـه‌ده، ابن اثيرك تحقيقنه كوره، بو روايت عمر بن سعدك عسكره قومانده ايتمسندن وشمرك خلقى مقاتله‌يه تهييج وتشويق ايتمسـندن وبرده خولى بن يزيد اصبحى‌نك حضرت امامك رأس مباركنى قطع ايتمكه كوندرمسندن ايلرى كلوب، يوقسه اصل قاتل سـنان بن انس نخعى نام خبيث ايمش. مرقوم خولى لعين امامك مبارك سرينى عبيـدالله بن زياده كوتورديكنـده، بو خبيث حضور ناسـده النده بولنان بر دكنكله مبارك طوداقلرينـه اورمغه جرأت ايتمش؛ وحاضر بولنان صحـابه‌دن زيد بن ارقم بو حركتى كورنجـه هونكور هونكور اغلايه‌رق: «بو سنك اوردينغـك طوداقلره حضرت رسـول‌اللهك مبارك طوداقلرى تماس ايلديكنى دفعاتله كوردم!» ديمش؛ وعبيدالله حدت ايدوب، آنجق اختيارلغنـه حرمة قتلندن واز كچمشدى. يوم قيامته قدر قلوب مسلمينى داغدار ايدن بووقعهٔ مؤلمه ٦١ سنهٔ هجريه‌سى محرمنك اوننجى كونى وقوع بولمشدر. حضرت امام ٥٥ ياشنده ايدى. حضرت مشار اليه ايله سـائر شهدانك سر مقطوعلرى و حفيدهٔ رسـول‌الله اولان زينب بنت على ايله سائر مخدرات اهل بيت وطفل بولنان امام زين‌العـابدين بن حسين (رضهما) عبيدالله لعين طرفندن آلاى ايله وبر چوق ناسزا حركات ومعـاملاتله عراقدن شامه كوندريلوب، اوراده دخى يزيد پليد طرفندن اذا وتحقيره دوچار اولمشلردر. حضرت امام حسـينك كربلاده مرقد شريفلرى زيارتكاه انام اولوب، فوق‌العاده معمور ومزيندر. وقعهٔ دلسـوز كربلايى السنهٔ مختلفهٔ اسلاميه‌ده پك چوق ادبا وشعرا نثراً ونظماً يازمشـلردر؛ وبو بابده پك چوق محرق مرثيه‌لر دخى نظم اولنمشدر.

حسين بن ثابت الانصارى وحسين بن اربطه دخى صحابه‌دندر.

حسين [«حسين جـلايرى»، «عزالدين حسين» «وبايقرا» ماده‌لرينـه مراجعت بيوريله.]

حسين (سلطان —) سـلالهٔ چنكيزيه‌دن وچغتاى شعبه‌سـندن بر كوچك

حكمدار اولوب، خراسانك بر قسمنده حكم فرما ايكن، ٧٧١ تاريخنده تيمورلنك طرفندن بلخده محاصره واخذ وقتل اولنمشدر. تيمور ابتدا بونك خدمتنده بولنوب، قيزى تركان خاتونى دخى تزوجله دامادى اولمشيدى. تيمورلنك اشبو سلطان حسينك وجودينى قالديردقدن صكره اعلان سلطنت ايتمشدر.

حسين { (مير محمد —) هندستان متأخرين شعراسندن اولوب، (اود) مملكتنده طوغمش؛ وعلوم حكميه‌ده اكتساب معلومات ايتدكدن صكره، سياحته قويلوب، هندستانك اكثر طرفلرينى كزمش؛ وسالف‌الترجمه شيخ على حزين لاهيجانى ايله كسب الفت ومحبت ايلمش ايدى. ١٢٠٥ تاريخنده بنارسده وفات ايتمشدر. ادبيات فارسيه‌ده يد طولى صاحبى اولوب، بولسانده مرتب ديوانى وكوزل اشعارى واردر. شو بيت اونكدر:

آيا كجا دارى وطن كز ماچنين بيكانهٔ
مرو كدامين كلشنى شمع كدامين خانهٔ

حسين آغا { سلطان بايزيد خان ثانى دورنده قزلر اغاسى اولوب، كوچك آياصوفيه‌يى كليسادن جامع شريفه تحويل ايدن بوذاتدر. مقتولاً وفات ايدوب، جامع شريف مذكور جوارنده مدفوندر.

حسين اصفهانى { (ميرزا —) شعراى ايراندن اولوب، شو بيت معنيدار اونكدر:

نقش پاى رفتكان پيوسته دارم در نظر
عينك بينايى ازسنك مزارم داده اند

حسين افندى { (اخى زاده —) سلطان مراد خان رابع دورنده مشيخت اسلاميه مسندينه نائل اولان علماى عثمانيه‌دن اولوب، ٩٨٠ تاريخنده درسعادتده طوغمش؛ واكمال تحصيل ايله، على‌الاصول دور مدارس ايتدكدن صكره، ١٠١٤ تاريخنده دفعهٔ استانبول قاضيسى، ١٠٢٠ ده آناطولى، ١٠٣٢ ده روم ايلى قاضيعسكرى و ١٠٤١ ده شيخ‌الاسلام اولمشدر. مسند مشيختى ايكى سنه اداره ايتدكدن صكره، ١٠٤٣ ده بعض بدخواهلرينك سعايتيله عزل واعدام اولنمشدر. عالم برذات اولوب، بعض درس كتابلرينه تعليقاتى و(هدايى) مخلصيله بعض اشعارى واردر. خانه‌سى قارشيسنده بر مدرسه بنا ايتمش؛ وبلاطه‌ده بر كليسايى جامعه تحويل ايده‌رك، وظيفه تعيين ايلمش ايدى.

حسين افندى { سلطان مراد خان رابع دورنده سراى همايون منجم باشيسى اولوب، كنديسى يكيچرى اوجاغندن يتيشمش اولديغى حالده، ترتيب ايلديكى زيجلرينك بعض استخراجاتى تصادفاً وقوعاتله تصديق اولنديغندن، بيوك بر اعتبار وشهرت بولوب، پادشاه مشار اليه ايله سلطان ابراهيم خانك زمانلرنده اجراى نفوذ ايتدكدن صكره، نهايت سلطان محمد خان ثالث زماننده مكهٔ مكرمه‌يه نفيى فرمان بيوريله‌رق، بعده منفاسى انقره‌يه تحويل اولنمش، وبالاخره استنيه‌ده اقامتنه مساعده بيورلمشيدى. ١٠٦٠ تاريخنده بر استخراجندن طولايى قتلنه فتوى ويريلوب، كنديسى خبر آلمغله، فرار ايتمش ايسه‌ده، قلعهٔ سلطانيه قربنده دردست اولنه‌رق، اعدام اولنه‌رق، اموال واملاكى مصادره اولنمشدر.

حسين افندى { [« جنجى خواجه » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حسين بايقرا { [« بايقرا » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حسين بك { سلطان عبدالمجيد خان دوريله ساطان عبدالعزيز خانك اوائل سلطنتى رجالندن اولوب، والده سلطان كتخداسى واحتساب ناظرى ايدى. بوصفت اخيره ايله اجرا آتنده كوستردیكى شدت ايله شهرت بولمشدر. بر بيوك ثروته دخى مالك ايدى.

حسين بن ابى الحسين { (ويا حسين بن اسحق) [« ابن كرنيب » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حسين بن سام { غوريان دولتنك مؤسسى اولان علاءالدين حسنك پدرى اولوب، دولت مذكوره‌نك اصل بنيادينى طرح ايدن كنديسيدر. پدرى سام عن اصل غور ولايتنك حاكمى ايكن سلطان محمود غزنوى طرفندن قتل وملكى ضبط ايدلمش اولان (سورى) نك تورونى ايدى. سام بيوك پدرينك مصيبتنده پدريله برابر هندستانه فرار ايدوب، اوراده تجارتله مشغول اولمش، وصاحب ترجمه هندستانده طوغمشدر. پدريله بحر عمانده

سـياحتده ايكن، كيلرى قيرياوب، يالكز صاحب ترجه بر تخته‌يه صاريله‌رق، قورتله بيلمش؛ وسرسرـ يانه كزمكـده ايكن، مجهول الاحـوال كوريلوب، بالتـوقيف حبسه قونمشـيدى. يدى آى محبوس قالدقدن صكره، سبيلى تخليه اولنه‌رق، كيتمكده ايكن، بر خيدود چته‌سـنك الينه دوشمش؛ وخيـدودلر كنديسنى كنج وتوانا كوردكلرندن، جبراً چته‌لرينـه الحاق ايتمشلردى. چوق كچمه‌دن خيدودلر طوتيلوب، غزنه‌ده اعداملرينه حكم اولنمغله، صاحب ترجه دخى صلب اولنمق اوزره ايكن، حالنى افاده ايده‌رك، حكمدار بولنان آل سبكتكيندن سلطان ابراهيم طرفندن عفو، وخدمتنه قبول اولنمشدى. قابليت واستعدادى حسبيله قطع مراتب ايده‌رك، سلطان ابراهيمك خلفى سلطان مسعود زماننده اصل وطنى اولان (غور) ولايتى حاكى اولمشـيدى. آلتنجى قرن هجرى اوائلنـده بر مدت ولايت مذكوره‌ده حكومت سوردكدن صكره، وفات ايدوب، اوغلى علاءالدين حسن خلفى اولمش؛ وكيده‌رك آل سبكتكينه ضعف طارى اولمغله، علاءالدين غورده اعلان استقلال ايده‌رك، بعده هرات وغزنه‌يى دخى ضبطله، غزنويلر دولتنى اسـتيصال ايده‌رك، غوريان دولتنى تأسيس ايتمشدر.

حسين بن سينا { [« ابن سينا » ماده‌سـنه مراجعت بيوريله.]

حسين بن محمد سمعانى { سكزنجى قرن هجرى فقهاـ

سندن اولوب، هندستانده پك معتبر ومتداول اولان « خزانة المفتين » كتابنك مؤلفيدر.

حسين پاشا { (مره —) سـلطان مصطفى خان اول زماننده ايكى دفعـه

مسـند صدارته كچمش وزرادن اولوب، آرناود جنسيتنه منسوبدر. درسعادتده وروندنه آشجيلق كبى خدمات سـفليه‌ده بولنوب، ساطورجى محمد پاشـانك آشجى باشيسى اولمشيدى. بعده سپاهى وچاوشلق ايله سوقاق سلحدارى، بر مدت اغنام امينى، قپوجى باشى، قپوجيلر كتخداسى وميرآخور ثانى اولمش ايدى. ١٠٢٩ تاريخنده مصر واليسى اولوب، ١٠٣٠ ده داود پاشانك اوزرينه مسند صدارته رواكورلمشدى. شديدالشكيمه اولمغله، آنجق ٢٤ كونلك صـدارتدن صكره، عزل اولنه‌رق، فرار واختفا ايتمشـدى. ١٠٣٢ ده ثانياً صدراعظم اولوب، ٧ آى بومسندده قالدقدن صكره عزل اولنه‌رق، ينه اختفا ايتمش ايسـه‌ده، سلطان مراد خان رابعك جلوسنى متعـاقب ١٠٣٣ ده بولنوب، اعدام اولنمشدر. حبس ويا اعدام ايتديره‌جكى اشخاص حقنده كندى آدملرينه آرناودجه « آلك » معناسيله (مره) ديمك عادتى اولديغنـدن، بوكلمه لقبى اولمشدر.

حسين پاشا { (عموجه زاده —) سـلطان مصطفى خان ثانى زمانـنده

مسند صدارتى احراز ايدن وزراى دولت عثمانيه‌دن اولوب، كوپريلى محمد پاشـانك كوچك برادرى حسن آغانك اوغلى وكوپريلى محمد پاشادن صكره صدر اعظم اولان كوپريلى زاده فاضل احمد پاشانك عموجه‌زاده‌سى اولمغله، بولقبله شهرت بولمشدر. عموجه‌سى وعموجه زاده‌سى زمان صدارتلرنده وبعده مقتول مصطفى پاشانك ايامنده ناز ونعمتـله متنعم ومترفه ايكن، ١٠٩٥ ده واقع پچ هزيمتندن صكره، نظردن دوشـوب، شهر زور ايالتنه وبعده چارطاق محافظلغنه نصب اولنه‌رق، تبعيد اولنمشـدى. ١١٠٠ تاريخـنده رتبهٔ وزارتله تلطيف اولنه‌رق، سـدالبحر محافظلغنه و ١١٠٢ ده آستانه قائممقاملغنه نصب اولندقدن صكره، ١١٠٥ ده سـدالبحرده اقامته مأمور اولمش؛ و ١١٠٦ ده مسند قپودانى‌يه نصب اولنه‌رق، ساقزك استخلاصنه خدمت وغيرتى كورلمكله، بر مدت جزيرهٔ مذكوره‌ـ نك اعادهٔ اسايش وانتظاميله اوغراشـدقدن صكره، ثانياً آستانه قائممقاملغيله سفره مأمور اولوب، بلغراد محافظه‌سى دخى عهده‌سنه احاله اولنمشـدى. ١١٠٩ ده ادرنه‌يه جلبله مسـند صدارته قعود، وهرنه قدر انكليز سفيرى وساطتيله مصـالحه مكالماتنه مباشرت اولنمشديسه‌ده، هنوز مكالمات نتيجه پذير اولمديغندن،

عساكر وفيره جمع وتداركيله بلغراده‌عودت ايتمشيدى. متعاقباً مصالحه امضا اولنمغله، درسعادته عودت ايده‌رك، بش سنه‌يى متجاوز مدت مقام صدارتى كمال عدل ورويتله اداره ايتدكدن صكره، ۱۱۱٤ ده وجودينه عارض اولان مرضدن طولايى استعفا ايدوب، متقاعداً سلورى قربنده‌كى چفتلكنده اقامت ايتمكده ايكن، ينه اوسنه اوراده وفات ايدوب، جنازه‌سى درسعادته نقل ايله، سراجخانه باشنده بناكرده‌سى اولان دارالحديث جوارنده استحضار ايلمش اولديغى تربهٔ مخصوصه‌سنه دفن اولنمشدر. عاقل وعادل بر وزير ايديسه‌ده، ذوقنه مجبور اولمغله، تفرعات امورى رئيس‌الكتاب رامى افنديك الينه براقشيدى.

حسين پاشا { [«آغا حسين پاشا» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حسين پاشا { (دلى —) سلطان مراد خان رابع ايله سلطان ابراهيم خان وسلطان محمد خان رابع دورلرنده اوج دفعه قپودان دريا اولمش وزرادن اولوب، اصطبل عامره‌ده مير آخور ايكن، ۱۰٤۲ تاريخنده رتبهٔ وزارتله مسند قپودانى‌يه نصب اولنه‌رق، ركاب همايونله، وان‌سفرينه كيتدكدن و ۳ سنه بو مسندده قالدقدن صكره، ۱۰٤٥ ده عزل اولنه‌رق، مصر ايالتنه وبعده كريده نصب اولنمشدى. ۱۰٤۹ ده ثانيا قپودان دريا اولوب، دونغا ايله قره دكيزه سفر ايتمش؛ و ۱۰٥۱ ده عزل واوزى قلعه‌سى محافظلغنه نصب اولنمشدى. ۱۰٦٦ تاريخنده مسند صدارته نصب اولنمش ايسه‌ده، مهر همايون وصولندن اول عزل اولنه‌رق، ۱۰٦۸ ده ثالثاً قپودان پاشا اولمش؛ ويالكز ٤ آى بو مقامى اداره ايتدكدن صكره، عزل اولنه‌رق، ۱۰۷۱ ده كوپريلى محمد پاشانك غدريله يدى قله‌ده قتل اولنمشدر. جسور بر ذات اولوب، كريدك فتحنده پك چوق خدمتى كورلمشدر.

حسين پاشا { (مزه‌مورته —) عصر سلطان مصطفى خان ثانيده قپودان دريا اولان وزرادن اولوب، سلطان احمد خان ثانى دورنده ۱۱۰٤ تاريخنده ونديكليلرك ساقزى استيلالرى اوزرينه، باشبوغ اوله‌رق، دونغا ايله كوندرلدكده، ونديك كيلرندن بر قاچنى باتيره‌رق، جزيرهٔ مذكوره‌يى استخلاصه موفق اولمغله، مكافاةً رتبهٔ وزارتله تلطيف بيورلمش؛ و ۱۱۰۷ ده عموجه زاده حسين پاشادن صكره مسند قپودانى‌يه نصب اولنه‌رق، دونغا ايله آق دكيزه واقع اولان سفرنده ونديك دونغاسيله ايتديكى ايكى محاربه‌ده موفق اولمغله، فوق‌العاده التفاته نائل اولمش ايدى. ۱۱۱۳ تاريخنده‌ك آلتى سنه ايله ايكى بچوق آى مسند قپودانيده قالدقدن صكره، عزل اولنه‌رق، ۱۱۱٤ ده ساقزده وفات ايتمشدر. لقبى اولان (مزه‌مورته Mezzomorto) ايتاليانجه «يارى اولى، نيم مرده» ديمك اولوب، وجه تسميه‌سى معلوم اوله‌مدى.

حسين پاشا { (كريدلى —) عصر سلطان سليم خان ثالثده ۱۲۰۳ ده ميرميرانلقله قپودان پاشا اولوب، ينه اوسنه رتبهٔ وزارتله تبجيل اولنمش؛ و ۱۲۰٦ تاريخنده‌ك ٤ سنه بو مقامده قالدقدن صكره، عزل اولنه‌رق، حانيه محافظلغنه وبعده جده ايالتنه نصب ايدلمش، وجده‌ده وفات ايتمشدر. — بحريه مستعدان فريقاندن بر كريدلى حسين پاشا دخى واردر، كه كريد فيلوسى قومندانى ايكن، ۱۳۰۷ تاريخنده اوراده وفات ايتمشدر. مكتب فنون بحريه‌دن نشأت ايدوب، متفنن بر ذات ايدى.

حسين پاشا { (كوچك —) بو دخى سلطان سليم خان ثالث دورى قپودان پاشالرندن اولوب، اندرون همايونده تربيه اولنمش؛ وپادشاه مشاراليهك سود برادرى اولمغله، جلوس همايونلرنده باش چوقدار اولمش ايدى. ۱۲۰٦ تاريخنده آنفاً الترجمه كريدلى حسين پاشانك اوستنه رتبهٔ وزارتله قپودان دريا اولوب، بر قاچ دفعه دونغا ايله آق دكيزه سفر ايتمش؛ وكرك آطه‌لرك تنظيم احوالنده كرك مصرك فرانسزلرك الندن استخلاصنده حسن خدمتى كورلمكله، التفات حضرت پادشاهى‌يه نائل اولوب، مصاهرت شهريارى ايله دخى مشرف اولمشيدى. ۱۲۱۸ تاريخنده‌ك ۱۲ سنه مسند قپودانيده قالوب، تاريخ مذكورده وفات ايتمكله، حضرت ابا ايوب انصارى جوارنده دفن اولنمشدر.

حسین پاشا { جزایرك صوك طاییسی (یعنی بكی) اولوب، عن اصل آیدین زیبكلرندن ایدی. جزایرده‌كی یكیچری آغالرندن او-لوب، ١٢٣٤ تاریخنده بكلكه انتخاب وتعیین اولنمش؛ وفرانسه قونسلوسنك واقع اولان بر طاقم تكالیف مزعجه‌سندن بیزار اولوب، كندیسنه النده‌كی سینكلكیله اوره‌رق، بوندن طولایی هیچ بر ترضیه اعطاسنه دخی راضی اولمدیغندن، ١٢٤٦ تاریخنده فرانسز دونغاسی جزایرك اوكنه كله‌رك، شهری طوپه طوتمش؛ وحسین پاشا ایسه هیچ بر تدارك تدافعیده بولنمدیغندن، ایرتسی كون شهری تسلیمه مجبور اولمش؛ واخذینه مساعده اولنان بر طاقم اموال آله‌رق، ناپولی‌یه، اورادن لیوورنه‌یه وبر آره‌لق پارسه كیتمش؛ و ١٢٥٤ ده ایتالیانك آلكساندریا شهرنده وفات ایتمشدر.

حسین جلایری { (سلطان —) بغدادده حكومت سورن ایلكانیان سلاله‌سنك اوچنجی حكمداری اولوب، دولت مذكوره نك بانیسی اولان حسن بزرگك تورونی وامیر شیخ اویسك اوغلیدر. پدرندن صكره ٧٧٦ تاریخنده تخته جلوس ایدوب، سكز سنه عراق عرب وآذر-بایجانده حكم سوردكدن صكره، اوزرینه خروج ایدن برادری سلطان احمد طرفندن قتل، وتبریزده مدرسهٔ دمشقیه‌ده دفن اولنمشدر.

حسین چلبی { (كفه‌لی —) اون برنجی قرن هجری علما وشعرا-سندن اولوب، عن اصل كفه‌لی اولدیغی حالده، درسعادتده نشوونما بولمش؛ وعصری علماسنك حلقهٔ تدریسنه دواملە اكثر علومه واقف اولمش ایدی. بعض مدرسلكلرده وقضالرده بولنوب، عهد سلطان محمد خان ثالثده ١٠١٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. معاصر ومحبی اولان صاحب تذكره قنالی زاده فضل وذكاسنی وعلم وعرفانیله اخلاقنی پك چوق مدح ایدیور. شو بیت اونكدر:

غم دلدار كلوب ملك دله حكم ایتسون
جان ودلدن سوره‌لم ذوق وصفایی كیتسون

حسین حسنی پاشا { مشیران دولت عثمانیه‌دن اولوب، ١٢٤٥ تاریخلرنده درسعادتده قاسم پاشا محله‌سنده طوغمش؛ ومكتب فنون حربیه‌یه دخول ایله، ضابط چیقوب، قطع مراتب ایده‌رك، سلطان عبدالعزیز خان دورنده فریقلك رتبه‌سنی احراز ایلمش؛ وبر مدت دارشورای عسكری ریاستنده وبغدادده اردو مجلسی ریاستنده وسائر خدمات عسكریه‌ده بولندقدن صكره، مسئلهٔ زائله‌ده اشقودره والیسی بولنیوردی. ١٢٩٧ ده مابین همایونده تشكل ایدن تفتیش عسكری قومیسیون عالیسی اعضالغنه تعیین بیوریله‌رق، ینه اوسنه رتبهٔ مشیری ایله سرعسكر اولمش؛ وبر سنه صكره عزل اولنه‌رق، یاور اكرم صفتیله سرای همایونه مداوم ایكن، ١٣٠١ ده وفات ایدوب، سلطان محمود خان تربه‌سی جوارنده دفن اولنمشدر. ذكی ومستقیم بر ذات ایدیسه‌ده، تیز مشرب وحریص جاه ایدی.

حسین حلاج { [«منصور حلاج» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسین حلوائی { اونجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، ادرنه‌لیدر. كندی اشعاری لطافتدن عاری اولمغله، سائر شعرانك اشعارینی چالمق عادتی اولدیغندن، اكثر تذكره‌لرده كندیسنه اسناد اولنان اشعار بشقه‌لرینكدر.

حسین خوانساری { (آقا —) ایرانك اون ایكنجی قرن هجری مشاهیر علما وشعراسندن اولوب، اكثر علوم وفنونه وقوفیله شهرت بولمش؛ وحلقهٔ تدریسی مرجع تشنكان زلال معارف بولنمشدر. طهران ایله كاشان آره‌سنده واقع خوانسار قصبه‌سندن ایدی. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر :

ای باد صبا طرب افزای آیی
از طوف كدامین كف پا می آیی
از كوی كه بر خاسته‌ئی راست بكو
ای گرد بچشم آشنا می آیی

حسین دوست { (میر — سنبهلی) هندستانك اون ایكنجی قرن هجری شعرا وعلماسندن اولوب، (سنبهل) قصبه-سندندر. «تذكرهٔ حسینی» عنوانیله معروف بر تذكرة الشعراسی واردر.

حسین سبزواری { خراسان علما وشعرا-سندن اولوب، تصوفه متعلق «لطائف الوظائف» و «راحة الارواح» عنوانلریله ایكی تألیفی واردر.

حسين شاه { هندستانده بنكاله خطه‌سى حكمدارلرندندر. [«علاءالدين حسين شاه» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حسين شاه { (سيد —) هندستان علماسندن اولوب، بهرام كورك حكايهٔ مشهوره‌سنى امير خسروك «هشت بهشت» عنوانلى منظومه‌سندن «هشت كلكشت» عنوانيله نثره چويرمشدر. ١٢٥١ ده وفات ايتمشدر.

حسين شاه شرقى { هندستانك (جونپور) شهرنده حكومت سورن شرقيون سلاله‌سى حكمدارلرندن اولوب، ٨٥٦ تاريخنده برادرى محمد شاهك قتلندن صكره، تخته جلوس ايله، دهلى حكمدارلرندن بهلول لودى ايله بر چوق محاربه‌لر ايدوب، ٨٨١ ده بهلولك عسكرى غلبه چالمغله، صاحب ترجمه‌يه جزئى بر طاقم يرلر ترك اولنه‌رق، جونپور دهلى حكومتنه الحاق، واداره‌سى بهلولك اوغلى باربكه احاله اولنمشيدى. بهلولك وفاتندن صكره، ٨٩٥ ده تخت موروثنى استخلاصه قالقيشمش ايسه‌ده، موفق اوله‌ميوب، بنكاله حاكمى علاءالدين پوربيه التجا، و ٩٠٥ ده وفات ايتمشدر.

حسين صفوى { (شاه —) ايرانده سلطنت سورن سلالهٔ صفويه‌نك طقوزنجى وصوك حكمدارى اولوب، شاه سليمان بن شاه عباس ثانينك اوغليدر. پدرينك وفاتى اوزرينه ١١٠٦ ده اصفهانده تخته جلوس ايدوب، غايت كوشك بر آدم اولمغله، سلطنتنك ايلك ٢٠ سنه‌سى آسايشله كچمش ايسه‌ده، كردلر، خوارزمليلر، افغانيلر ومسقط عربلرى هر طرفدن كوندن كونه ايلريليوب، ايران دولتنك حدودينى كيتدكجه تضييق ايتمكده ايديلر. نهايت افغانيلر محمودك قومانده‌سى آلتنده اصفهانى محاصره ايتمكله، ١١٣٥ تاريخنده شاه حسين تخت وسلطنتى تسليمه مجبور اولمش؛ وكنديسى دها يدى سنه ياشادقدن صكره، ١١٤٢ ده وفات ايتمش وبونكله سلالهٔ صفويه منقرض اولمشدر. هر نه‌قدر اوغلى طهماسب، مؤخراً نادر شاه اسميله اعلان سلطنت ايدن وايرانى افغانيلردن استخلاصه موفق اولان طهماسب قولى خانك همتيله، رسماً تخت صفويه اجلاس اولنمش ايسه‌ده، چوق كچمه‌دن اسقاط اولنه‌رق، صبى بولنان اوغلى عباس ثالث اجلاس، وبعده بو دخى حذف وامحا اولنمش؛ ونادر شاه اعلان سلطنت ايلمش ايدى.

حسين قاضيمير { مشاهير علما وادبادن اولوب، عن اصل (ميبد) قصبه‌لى اولديغى حالده، شيرازده جلال‌الدين دوانى وسائر مشاهير علمادن تحصيل علوم وفنون ايتمش؛ وعلى‌الخصوص حكمت ومنطق وهيئت وسائر فنون حكميه‌ده وتصوفده شهرت بولمشدر. «هدايه» كتابنه «قاضيمير» عنوانيله مشهور وايادئ ناسده متداول بر شرح يازمش اولديغى كبى، حضرت على‌المرتضى (رضه)ك ديوان حكمت بيانى دخى غايت كوزل بر صورتده شرح ايتمش، وبو شرحده رموز ونكات مرتضويه‌يى بحق فهم وافهام ايده‌رك، حكمت وتصوفى مزج ايلمشدر. هيئته متعلق «كيتى نما» عنوانيله بر اثرى وسائر فنونه دائر دخى متعدد تأليفاتى واردر. اونجى قرن هجرى اوائلنده وفات ايتمشدر. طبيعت شعريه‌سى دخى اولوب، اشعارنده (منطق) تخلص ايدردى. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

طبع من پاك است چون دريا زفيض مرتضى
ابر كوهر بار جويد فيض از درياى من

حسين كفوى { [«چلبى حسين» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حسين لنكا { هندستانك ملتان خطه‌سنده حكومت سورمش ايكى حكمدارك اسميدر: برنجيسى ٨٧٤ ده پدرى قطب‌الدين لنكايه خلف اولوب، دهلى حكمدارى اسكندر لودى ايله اتفاق ايلمش؛ و ٩٠٤ ده وفات ايتمشدر. — ايكنجيسى لنكا سلاله‌سنك حكمدار اخيرى اولوب، ٩٣٠ ده جلوس ايتمش؛ وبر مدت حكومت سوردكدن صكره، ملتان دهلى سلاطين تيموريه‌سنك ضبطنه كچمشدر.

حسين مازندرانى { ايران متأخرين شعراسندن اولوب، هندستانه رحلت ايتمشدى. شو بيت اونكدر:

شادم ار درغم تو پر زغبارست دلم
خط مشكين ترا آيينه دارست دلم

حسين مروزى { (خواجه —) اكبر شاهه منسوب شعرادن اولوب، عن اصل مرولى اولديغى حالده، هندستانه رحلت ايتمش؛ وبر ديوان ايله بعض منظومه‌لر براقمشدر.

حسين مشهدى { (خواجه —) اون برنجى قرن هجرى شعراسندن اولوب، سلطان ابراهيم ميرزايه منسوب بولنمش؛ وبعض قصايد ايله «سدهٔ سكندر» عنوانلى بر منظومه براقمشدر.

حسين معمائى { (مير —) شعرادن اولوب، معماده كسب شهرت ايلمش؛ و ٩٠٤ تاريخنده وفات ايتمشدر.

حسين ميرزا { (سلطان —) [«بايقرا» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حسين نظام شاه اول { هندستانك دكن خطه‌سنده حكومت سورن نظام سلاله‌سى حكمدارلرندن اولوب، ٩٦١ده پدرى برهان نظام شاه اوله خلف اولمش؛ و ٩٧٢ ده هندستان ملوكندن ديكر ايكى ذاتله بالاتفاق (بيجاناكر) راجه‌سنه اعلان حربله، ممالكنى ضبط ايده‌دك، بو فتوحاتدن عودتنده سنهٔ مذكوره‌ده وفات ايتمشدر.

حسين نظام شاه ثانى { [«فتح خان» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حسين نقشى { هندستان شعراسندن ومهرهٔ حكاكيندن اولوب، اكبر شاهك زماننده ياشامش؛ و ٩٨٩ ده وفات ايتمشدر.

حسين واعظ { مشاهير شعرا وعلماى ايراندن اولوب، سلطان حسين بايقرا زماننده هراتده واعظ ايدى. عن اصل سبزوارليدر. (كاشفى) تخلص ايديور. سورهٔ بقره‌يى «جواهرالتفسير» عنوانيله تفسير ايتمش اولديغى كبى، «مواهب لدنيه» عنوانيله مختصر بر تفسير شريف يازمش، حضرت منلاى رومك «مثنوى» سنى «لب لباب» عنوانيله اختصار ايتمش ومشهور بيدپايك حكاياتنى «انوار سهيلى» عنوانيله بر طرز بليغانه‌ده سلك تحريره چكمشدر. بونلردن بشقه اهل بيت نبوينك احوالنى ووقايع فجيعهٔ كربلايى مصور «روضة الشهدا» وبونك مختصرى اولان «ده مجلس»، «اخلاق محسنى»، «مخزن الانشا»، «صبا»، «كاشفيه»، «اسرار قاسمى»، «مطلع الانوار»، «لطائف الطوائف» عنوانلى اثرلرى وسائر تأليفاتى واردر. ٩١٠ تاريخنده وفات ايتمشدر. «مواهب لدنيه» سى ١٢٤٦ تاريخنده خواجكان ديوان همايوندن اسماعيل فرح افندى طرفندن «تفسير مواكب» عنوانيله تركجه‌يه ترجمه اولنه‌رق، بعده طبع ونشر دخى اولنمشدر.

حسينى { (حسين بن عالم بن حسن) مشاهير شعراى ايراندن اولوب، عن اصل غور مملكتندن ايسه‌ده، هراتده نشأت ايتمشدر. علوم ظاهريه وباطنيه‌يى جامع اولوب، شيخ صدرالدين سهروردينك مريدانندن ايدى. بر آره‌لق هندستانك ملتان خطه‌سنه كيده‌رك، بعده هراته عودت. و٧١٧ ده اوراده وفات ايتمشدر. مرقدى سيدالسادات عبدالله بن جعفر بن ابى طالب(رضهما) نك تربه‌سى جوارنده‌در. مرتب ديوانى وادبيات واخلاق وتصوفه متعلق منظوم ومنثور بر قاچ آثار مقبوله‌سى واردر. الك مشهورلرى «زادالمسافرين»، «نزهة الارواح»، «كنزالرموز»، «روح الارواح»، «طرب المجالس»، «سى نامه»، «صراط المستقيم» وسائره‌در. بعض قصائد عربيه‌سى دخى واردر. (حسينى سادات) ديمكله متعارفدر.

حسينى افندى { (افضل زاده حيد —) [«حيد حسينى افندى» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حسينى كاشانى { كاشان ساداتندن بر شاعر اولوب، ميرحيدر معمائينك همشيره زاده‌سيدر. شو رباعى جملهٔ اشعارندندر:

فلك بى طالعى چون من ندارد
چراغ بخت من روغن ندارد
بدرد هجر هركو مبتلا شد
علاجى بهتر از مردن ندارد

حسينى كوركانى { ميرزا سلطان حسين بايقرادر. [«بايقرا» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حسينى لاهورى { (غلام على) هندستان شعراسندن اولوب، جهانكيرك زماننده ياشامشدر. شو بيت اونكدر:

تو در سخن شدى ولذت از شكر كم شد
تولب كشودى وسيرابى از كهر كم شد

حسینیٔ مشهدی { (سید فتح علی خان) اجدادی مشهد مقدس ساداتندن اولوب، پدری فرخ سیر زماننده هندستانه رحلتله، بعض مناصب عالیه‌یه نائل اولمش؛ وصاحب ترجمه اوراده نشوونما بوله‌رق، ١٢٢٤ تاریخنده (شاهجهان آباد) ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

تا شد دلم با آن بت بیگانه آشنا
هرگز نشد بکعبه وبتخانه آشنا

حشایشی { (تقی‌الدین) یدنجی قرن هجری مشاهیر اطباسندن اولوب، ترتیب ایلدیکی تریاقله شهرت بولمشدر.

حشمت { مشاهیر شعرای عثمانیه‌دن اولوب، صدوردن عباس افندینك اوغلیدر. راغب پاشانك معاصری ومنظوری ایدی. طریق تدریسه دخول ودور مدارس ایتمکده ایکن، لطائف وهجویاته میلی اولدیغندن، زباندرازلقله اتهام اولنه‌رق، ١١٧٥ تاریخنده کرکوکی نورس افندی ایله برابر بروسه‌یه نفی اولنمش، وبعده منفاسی ردوسه تحویل اولنه‌رق، ١١٨٢ ده اوراده وفات ایتمکله، مشهور مراد رئیسك تربه‌سی خطیره‌سنده مدفوندر. مرتب دیوانی و «سندالشعرا» عنوانیله منثور بر اثری واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

قوینکدن آیرمه بیل آنك قدرینی ای شوخ
حشمت کبی بر نسخهٔ عرفان اله کیرمز

حشمت { (میر محتشم علیخان) هندستان شعراسندن اولوب، اجدادی بدخشانلی اولدیغی حالده، کندیسی دهلیده طوغمش، و ١١٦١ ده وفات ایتمشدر. ٧٠٠٠ بیتی حاوی دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

در تماشایش نه تنها دست ودل ازکار ماند
عکس در آیینه همچون نقش بر دیوار ماند

حشمتی { (ملا علی بیك) ایران متأخرین شعراسندن اولوب، خوانسارلیدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

گله کم کن اگر بخانهٔ تو
حشمتی شام ویا صباح نرفت
روشنست این سخن که هیچ کسی
بی تقاضا بمستراح نرفت

حصار { ترکستانده بخارا خانلغنده وبخارانك ٣٨٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده مستحکم بر قصبه اولوب، همنامی اولان خطه‌نك مرکزیدر. ١٥٠٠٠ اهالیسی وبك مصنع اسلحه وسائر دمیره متعلق معمولاتی واردر. (حصار شادمان) دخی دینلن بو خطه جیحونك شمالنده واقع اولوب، نهر مذکوره دوکیلور سرخ آب وسائر بر قاچ نهر جنوبه مائل بر طاقم کوزل وادیلر تشکیل ایدیور. بو وادیلرك یوقاری جهتلری قارله مستور وجیحون ساحلنه قریب‌یرلری بطاقلق ایسه‌ده، قسم وسطیلری معتدل هوالی وغایت کوزل اولوب، اورالرده نفس حصار ایله شیرآباد، دوشنبه، صاری جوی، فیض آباد کبی بر قاچ قصبه واردر. جیحون سواحلنده (ترمذ) کبی بعض اسکی شهرلر خرابه‌لری کوریلیور. اکثر اهالیسی اوزبك اولمغله، بخاراجه اوزبکستان اسمیله دخی معروفدر. حبوبات، پاموق، بال وسائر محصولاتیله نهرلرنده آلتون معدنی واردر.

حصار { هندستانك پنجاب مملکتنده، دهلینك ١٦٦ کیلومتره غرب شمالنده وفیروز جدولی اوزرنده بر قصبه اولوب، ١٤٠٠٠ اهالیسی واردر. فیروز شاه طرفندن بنا اولنمغله (حصارفیروز) دخی دینلیر. — مرکزی بولندیغی حصار ایالتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ١١٦٨ مربع کیلومتره واهالیسی ٦٧٠ ٤٨٤ کشیدر.

حصار { [«آناطولی حصاری»، روم ایلی حصاری، قره حصار» وسائر مرکباته مراجعت بیوریله.]

حصار اوکی { [«فیلیاس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حصارجق { طربزون ولایتنده جانیك سنجاغنك بافره قضاسنده کوچك بر قصبه اولوب، آلاچام ایله برابر بر ناحیه اعتبار اولنور.

حصار جق { بیغا سنجاغنده بیکار باشی قربنده بر موقع اولوب، ایچنده بعض آثار عتیقه بولنمغله، ابتدا (تروآ) شهر شهیرینك موقعی ظن اولنمش ایسه‌ده، اصل تروآنك موقعی دها جنوبده اولوب، بونك (ایلیوم نوووم) یعنی «یکی ایلیون» نامیله بعده تأسیس اولنمش بر قصبه‌نك خرابه‌سی اولدیغی آکلاشلمشدر.

حصری { [«ابواسحاق حصری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حِصن { (بن قطن) صحابه‌دن اولوب، ینه صحابه‌دن حارثه بن قطنڭ برادریدر.

حِصن الاكراد { بیروت ولایتنڭ طرابلس شام سنجاغنه تابع بر قضا اولوب، طرابلسڭ شمال شرقی جهتنده واقعدر. ولایتڭ اڭ بیوك نهری اولان (نهر اسود) اراضیسنی سقی ایتدكله، خیلی منبت ومحصولداردر. مقدما مركزی (قلعة الحصن) ایكن، موقعنڭ صربلغی جهتیله، بعده تبدیل اولنه‌رق، (برج العناز) قریه‌سی مركز اتخاذ اولنمشدر. پك اسكی بر قلعه اولوب، اهل صلیب وقوعاتی اثناسنده محافظه‌سیچون ایچنه بعض كردلر اقامه ایدلمش، وبو مناسبتله بو اسمله تسمیه اولنمشدر. بعده كردلر قلعه‌یی ترك وتخلیه ایتدكله، اهل صلیبڭ الینه دوشمشدی.

حِصن كیفا { دیاربكر ولایتنڭ ماردین سنجاغنده ودیاربكرڭ (یعنی آمد شهرینڭ) ۱۲۰ كیلومتره شرقنده اوله‌رق دجله‌نڭ ساحل جنوبیسنده بر قصبه اولوب، وقتیله خیلی بیوك ومعمور ایدی. حتی اووقتلرده دجله‌نڭ ایكی كنارنده اولوب، نهرڭ اوزرنده بركرلی جسیم بر كوپریسی وارایدی. یاقوت حموی بوندن یوكسك كوپری كورمدیكنی بیان ایدیور. شمدیكی حالده، كوچك بر قصبه اولوب، مدیات قضاسنه تابع ٦ قریه‌دن مركب بر ناحیه‌نڭ مركزیدر.

حِصن منصور { معمورة العزیز ولایتنڭ ملاطیه سنجاغنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ملاطیه‌نڭ ۷۵ كیلومتره جنوبنده وبهسنینڭ ۵۰ كیلومتره شرقنده واقعدر. بو قصبه‌نڭ بنی امیه‌نڭ حكمدار اخیری اولان مروان حمارڭ رجالندن منصور بن جعونه طرفندن بنا واعمار اولنه‌رق، بو آدم خلفای عباسیه‌نڭ برنجیسی اولان سفاحڭ جزیره ولایتنه نصب ایتمش اولدیغی برادری ابو جعفر منصوره بو قصبه‌ده خیلی وقت مقاومت ایتمشیدی. — حصن منصور قضاسی شمالاً نفس ملاطیه، غرباً بهسنی، شرقاً كاخته قضالریله، جنوباً دخی حلب ولایتیله محدود اولوب، اراضیسی فرات وادیسنه تابع بایرلردن عبارتدر. نهر مذكوره منصب اولور بر قاچ كوچك چایله اروا اولنور. اكثر اهالیسی كرد اولوب، بر طاقی یرلی وبر طاقی خیمه نشیندر. مقدار اهالیسی ۲۵۰۰۰ راده‌سنده اولوب، یالكز ۱۲۵۵ ی خرستیان وقصوری كاملاً مسلمدر. درون قضاده (سمیساط) شهر قدیمنڭ خرابه‌لریله دیگر بر چوق آثار عتیقه موجوددر.

حصن مهدی { خوزستانده (مسرقان) نهری اوزرنده وبو نهرڭ منصبی قربنده بر قصبه ایدی.

حصوص { مصیصه قربنده وجیحان نهرینڭ شرق جهتنده بر قصبه اولوب، ملوك امویه‌دن هشام بن عبدالملك طرفندن بنا وتحكیم ایدلمش اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

حصیرجی زاده { [« حافظ محمد اغا » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حُصَین { جزیره‌ده خابور نهری اوزرنده بر كوچك قصبه اولوب، بعض مشاهیرڭ مسقط رأسی بولنمشدر.

حُصَین { بو اسمله صحابه‌دن بروجه زیر بر قاچ ذات بولنمشدر: ابو زیاد حصین بن اوس التمیمی، كه اهل بصره‌دن معدود اولوب، اوغلی زیاد كندیسندن روایت ایتمشدر. — حصین بن بدر التمیمی، كه (زبرقان) لقبیله معروفدر. — ابو جندب حصین بن جندب. — حصین بن الحارث بن المطلب بن عبدمناف، كه برادرلری عبیده وطفیل ایله برابر بدر وقعه‌سنده بولنوب، عبیده بو وقعه‌ده شهید اولمش؛ وكندیسی بعده معیت حضرت مرتضویده معاویه‌یه قارشی حرب ایتمشدر. — ابو معینة حصین بن الحمام الانصاری، كه شعرای عربدندر. — ابو ارطاه حصین بن ربیعة البجلی، كه ذوالخلصه‌نڭ احراقنی جانب رسول الله (صلعم) ه تبشیر ایچون جریر بن عبدالله البجلی طرفندن كوندرلمشیدی. — حصین بن عبید الخزاعی، كه صحابه‌دن عمران بن الحصینڭ پدری اولوب، كندیسنڭ اسلامی مختلف وحقنده بعض روایات منقولدر. — ابو حازم حصین بن عوف البجلی. — حصین بن عوف الخثعمی. — حصین بن محصن الانصاری. — حصین بن مروان، كه مكه‌ده نزد حضرت نبوی‌یه كله‌رك، معیت سنیه‌لرنده مدینه‌یه هجرت ایتمشدر. — حصین بن مشمت التمیمی، كه نزد حضرت پیغمبری‌یه كله‌رك، بتون مالملكنی تصدق ایتمش، وجانب رسالتپناهیدن كندیسنه بعض اراضی ترك اولنمش ایدی. — حصین بن المعلی

بن ربیعه. —— حصین بن نضلة الاسدی، که جانب رسا-
لتپناهیدن بر نامهٔ سعادت اخذی شرفنه نائل
اولمشیدی. —— حصین بن وحوح الانصاری الاوسی، که
طلحه بن البراء حدیثنی روایت ایتمش، وبرادری
محصن ایله برابر قادسیه وقعه‌سنده شهید اولمشدر. ——
ابو رجاء حصین بن یزید الکلبی، که ۱۳۴ یاشنه قدر
یاشایوب، بعض احادیث نقل ایتمشدر. —— ذوالغصه
حصین بن یزید الحارثی، که بوده ۱۰۰ سنه یاشایوب،
روایت احادیث شریفه ایتمشدر. —— حصین بن
یعمر العبسی.

حَضَر { جزیره‌ده موصلك ۸۵ کیلومتره جنوبنده وثرثار نهرینك ساحل
یمیننده آثوریلر زماننده‌ن قالمه جسیم بر شهر قدیم
خرابه‌سیدر. یاقوت حموی زماننده قائم اولان
ستونلریله بعض دیوار وسائر آثارینی مفصلاً تعریف
وتوصیف ایدیور. بو خرابه‌لرده هنوز لایقیله تحریات
وحفریات اجرا اولنمامشدر.

حَضرَموت { جزیرة العربك بیوك برخطه‌سی اولوب، شبه جزیرهٔ
مذکوره‌نك ساحل جنوبیسنده یمن ایله عمان آره‌سنده
ممتد اولور. شمالاً (احقاف) دینلن ودهنادن معدود
اولان واسع بر چول ایله، جنوباً عدن کورفزیله
وبحر عمانله، غرباً خطهٔ یمانیه ایله محدوددر. حدود
شرقیه‌سنه گلنجه، تماميله معین اولمیوب، جغرافیون
اسلامك بعضی حضرموتك مسماسنی عمان خطه‌سنه
قدر تمدید وتوسیع ایدیورلر، که بوتقدیرده جزیرة-
العرب ساحل جنوبیسنك ایکی کوشه‌سندن ماعداسی
حضرموت صایلمش اولور؛ بعض جغرافیون ایسه
حضرموت اسمنی سواحل مذکوره‌نك یالکز قسم
غربیسنه حصر ایدوب، (شحر) و (مهره) یی آیریجه
بر ر خطه اعتبار ایتمشلردر. برنجی تقدیرده بویی
شرقدن غربه ۱۲۰۰ ایله ۱۵۰۰ کیلومتره آره‌سنده
اولوب، شمالدن جنوبه اولان اکی ایسه پك طاردر.
حضرموت خطه‌سی یمندن باشلایه‌رق شرقه طوغری
ممتد اولان بر صره طاغلردن عبارتدر، که بو طاغلرك
الك مرتفع ذروه‌لری ۲۴۰۰ متره راده‌لرنده اولوب،
عرضی ۱۲ ونهایت ۱۵ کونلك اولمق اوزره، بر بقعهٔ
مرتفعه تشکیل ایدرلر. بو طاغلرك اوستی آز چوق
دوز ایسه‌ده، طاشلق وقورو اولوب، یالکز غربدن
شرقه ممتد اولان وبر قوس شکلنی ابراز ایده‌رك نهایت
ساحله اینن (وادی دوان) ایله بوکا منتهی اولان
بعض کوچك وادیلر ووادئ دواندن آیریله‌رق ساحله
اینن بعض شعبه‌لر میاه جاریه ایله ونباتاتله معمور
اولوب، بو وادیلرده پك چوق قصبه‌لر وقریه‌لر
موجوددر. بو قرا وقصبات پك صیق اولمغله برابر،
بعضلری عادتا شهر دینله‌جك قدر بیوکدر. اهالیسی
غایت چالیشقان اولمغله، وادیلرك صولرینی جمع وقوو-
راقلق زماننده استعمال ایتمك اوزره، جسیم سدلر
وحوضلر یاپه‌رق، اراضیلرینی پك کوزل سقی وارووا
ایدرلر؛ واقلیم وهوانك دخی مساعده‌سیله سنه‌ده اکثریا
اوچ وبعضاً درت دفعه محصول آلیرلر. مرکزی اولان
(شبام) ایله ایکنجی درجه‌ده شهری اولان (تریم) دخی
بو وادی داخلنده‌در. ساحلده دخی مکلا، شحر، مربط
وسیحه کبی بر قاچ قصبه واسکله‌سی واردر. قسم
شرقیسنده یعنی عمانه قریب اولان جهتنده اراضی کسب
انحطاط ایتمکله، مرتفع محللری اولمیوب، چول ساحله
تقرب ایدیور؛ وبناءً علیه اوجهتده آثار عمران
دها آزدر. محصولاتی یمن محصولاتنه مشابه اولوب،
باشلیجه دوره، قهوه، قات، چوید وسائره ایله بر
مقدار بغدای وآربه‌دن عبارتدر. میوه وسبزه‌لرك
دخی انواعی حاصل اولور. سواحل اهالیسندن
بعضیسی کمیجیلکله مشغول اولوب، هندستانه وبصره
کورفزیله بحر احمره ایشلرلر. حضرموت بر ادارهٔ
مضبوطه تحتنده اولمیوب، هر شهر وقصبه‌ده همان
مستقل بر شیخ ویا امیر حکم ایدر. شبام شیخنك بتون
حضرموت اوزرینده ادعای حاکمیتی وار ایسه‌ده،
بونك‌ده حکمی شبامك خارجنده پك آز جاریدر.
اهالیسی کاملاً اسلام واکثریت اوزره زیدی المذهب
اولوب، لسان عربی ایله متکلمدرلر. یالکز بعض
جبال اهالیسی الیوم (عقیلی) تعبیر اولنور بر لسان
مخصوصله متکلمدرلر، که بولسانك قوم عاد لساننده‌ن
قالمه اولدیغی مظنوندر. قدیمده حضرموت قوم عادله
مسکون اولوب، حضرت هود (عم) دخی اوراده
ظهور ایتمشدر. جهالت بو خطه‌ده زیاده‌سیله حکم
فرما اولوب، حتی اهالی ایچنده شروط اسلامیه‌دن
دخی بیخبر افراد بولنور. اهالیسنك قسم اعظمی قرا
وقصباتده ساکن اولوب، خیمه نشین بعض قبائل دخی
واردر. عمومیت اوزره اهالی مهماننواز وقوم نجیب

عربه مخصوص بعض فضائل اخلاقله ممتازدرلر. مقدار اهالیسی بر بچق مليون قدر تخمين اولنيورسه‌ده، بو تخمينك صحته درجهٔ تقربی مجهولدر. هر حالده قابل سكنی اولان واديلرنده ظن اولنديغندن زياده اهالی بولنوب، اكثر يرلرنده قصبه‌لرله قريه‌لر كسب التصاق ايده‌جك قدر صيقدر.

حضرموت جزيرة العربك پك كنارنده واقع اولوب، پاپانسز چوللرله آيرلمش اولديغندن، اسكيدن بری حقنده‌كی معلومات پك سطحی ومختصر بولنمشدر. حتی عرب جغرافيونی دخی اثرلرنده بو يردن آز بحث ايديورلر. وقت سعادتده سائر اقطار صره‌سنده حضرموت اهاليسنه دخی نامهٔ سعادت يازيلوب، اشعث بن قيس اهاليدن بر هيئتله نزد حضرت پيغمبری‌يه كله‌رك، اسلامه داخل اولمش؛ وعودتنده مملكتنده نشر اسلام ايلمشلردی. حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزك ارتحاللرنده اشعث بن قيس دخی سائر اهل رده ايله برابر ارتداد ايتمش ايسه‌ده، بعده نادم اولوب، حضرت ابابكر صديق (رضه) ه التجا ايتمشيدی. بعده عراق وشام وافريقيه و اندلس وسائر اقطارك فتحنده بولنان شجعان عرب ميانده وبو اقطاره هجرت وتوطن ايدن جزيرة العرب اهاليسی بيننده پك چوق حضرموتيلر دخی بولنوب، اجيال وانسابلری حضرمی لقبنی محافظه ايتمشلردر.

حضرمی { (بن عامر الاسدی) صحابه‌دن اولوب، بر هيئتله برابر بنی اسد طرفندن نزد حضرت پيغمبری‌يه كوندريله‌رك، كلمشلردی. طبيعت شعريه‌سی دخی اولوب، شو بر ايكی بيت حضور حضرت نبويده انشاد ايتديكی اشعارندندر:

حی ذوی الاضغان تسب عقولهم
تحيتك الحسنی فقد يرقم النغل
وان حسوا بانكره فاعف تكرما
وان خنسوا عنك الحديث فلا تسل
فان الذی يؤذيك منه سماعه
وان الذی قالوا وراءك لم يقل

حضرو { دياربكر ولايت وسنجاغنك سيلوان قضاسنده ناحيه مركزی بر كوچك قصبه‌در. ناحيه‌سی ٨٠ قريه‌دن عبارتدر.

حضن { نجدده بر طاغك اسمی اولديغی « معجم البلدان » ده مذكوردر.

حضور { يمنده زبيد قربنده بر قصبه اولديغنی ياقوت حموی بيان ايديور.

حضوری { سلطان سليم خان ثانی دوری شعرای عثمانيه‌سندن اولوب، كليبوليليدر. فقر وتوكل ايله كوشهٔ قناعتده ياشامش بر مرد خدا ايدی. شو بر ايكی بيت جملهٔ اشعارندندر:

بز كيم بوجهان كاشنفی خاره دكيشدك
واريفی يوغمه ياريی اغياره دكيشدك
بو شعر شكرباره ايكن دوشمه حضوری
بز دفتر مخزن اسراره دكيشدك

حضوری { (مير عزيزالله) ايران شعراسندن و (قم) شهری ساداتندن اولوب، شاه طهماسب صفوی زماننده ياشامش، وبرخيلی وقت نجف اشرفده مجاور بولنمشدر. اصحاب تقوادن بر ذات ايدی. مرتب ديوانی واردر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

بيالين آمدی در وقت مردن ناتوانيرا
ازين رحمت بمردن ساختی مائل جهانيرا

حضوه { مدينهٔ منوره قربنده بر موقع اولوب، اسم قديمی (عفوه) ايكن، حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمز طرفندن بو اسمله تسميه بيورلمشدر.

حطاب { (ياخود خطاب بن حارث القرشی) صحابه‌دن اولوب، برادری حاطب وزوجه‌سی (فكيهه) ايله برابر حبشه هجرت ايده‌رك، اثنای عزيمت و يا عودتنده يولده وفات ايتمشدر. ذريتی قالمشيدی.

حطين { سوريه قطعه‌سنده طبريه ايله عكا آره‌سنده برقريه اولوب، صلاح الدين ايوبينك بوقريه‌ده اهل صليبه قارشی بيوك برمظفريته موفق اولمسيله، و قربنده واقع (خياره) قريه‌سنده حضرت شعيب (عم) ك قبری بولنمسيله مشهوردر. مشاهير رجالدن بعض ذواتك وازان جمله اجلهٔ زهاد ومحدثيندن (ابو محمد هياج بن محمد الحطينی) نك مسقط رأسی بولنمشدر.

حطيئه { وقت سعادت عرب شعراسندن وعبس قبيله‌سندن اولوب، بعضلری طرفندن صحابه عدادينه ادخال اولنمش ايسه‌ده، اقوای احتمالاته كوره رؤيت نبی (صلعم) شرفنه نائل اوله‌مامشيدی. فخر كائنات (صلعم) افندمزك حياتلرنده ايمانه كلوب، بعده ارتداد وبتكرار اسلامه رجوع ايتمشدی. حضرت عمر فاروق (رضه) نك زمان خلافتلرنده (زبرقان بن بدر) ی هجو ايتمكله، بونك واقع اولان شكايتی اوزرينه، « من

احدث فى الاسلام هجاء فاقطعوا لسانه » حديث شريفنه استناداً، شاعرك لسانك قطعنه حكم اولنغله، فرار ايتمش؛ وبرمدت صكره عدالت فاروقيه‌دن مفر اولمديغنى آكلايه‌رق، ينه جناب خلافتمآبك كنديلرينه التجا ايله، كنديلرينى بعض ابياتله مدح وثنا ايده‌رك، عفوينه مظهر اولمشيدى.

حطيم { (ياخود خطيم الحدانى) صحابه‌دن اولوب، كنديسندن بر حديث شريف منقولدر.

حظيرى { (ابو المعالى سعد بن على الوراق) آلتنجى قرن هجرى ادباسندن اولوب، ثعالبينك مشهور « يتيمة الدهر » عنوانلى كتابنه باخرزى طرفندن يازيلان « دمية القصر » عنوانلى ذيلنه « زينة الدهر » عنوانيله كوزل بر ذيل يازمشدر. لغره متعلق بر كتابى دخى واردر. ٥٦٨ تاريخنده وفات ايتمشدر.

حفص { (بن ابى جبلة الفزارى) صحابه‌دن اولوب، بر حديث شريف روايت ايتمشدر. صحبتى مختلف فيهدر. — (حفص السائب) و (حفص بن المغيره) دخى صحابه‌دن اولوب، اسلامده الك اول قاريسنى بردن اوچ طلقله تطليق ايدن اشبو حفص ابن المغيره‌در.

حفص { ائمهٔ قراءدن اولوب، اليوم اكثر ممالك روم وعربده قرآن كريم بو ذاتك قرائتنه توفيقاً تلاوت اولنور. ١٨٠ تاريخنده وفات ايتمشدر.

حفص بن الوليد الحضرمى { دولت امويه امراسندن اولوب، هشام بن عبدالملك زماننده ١٠٨ تاريخنده مصر واليسى اولمش؛ وايكى هفته صكره عزل اولنه‌رق، ١٢٤ تاريخنده ثانياً والئ مصر اولمش؛ وبو دفعه ٣ سنه حكومت ايتدكدن صكره، ١٢٧ تاريخنده مروان حمار طرفندن عزل، و يرينه حسان بن عتاهيه نصب اولنمش ايسه‌ده، ١٦ كون صكره اهالئ مصر خروج ايدوب، حسانى طرد، وصاحب ترجمه‌يى جبراً مقام ولايته اعاده ايتمشلردى. اشبو دفعهٔ ثالثه‌سنده دخى ٦ آى حكومت ايتدكدن صكره، مصر اهاليسى مروانك اطاعتندن چيقمش اولدقلرندن، ١٢٨ محرمنده شامدن تعيين واعزام اولنان حوثره بن سهل العجلان طرفندن اخذ وقتل اولنمشدر.

حفصه { حضرت سيد المرسلين (صلعم) افندمزك زوجات مطهراتندن اولوب، حضرت عمر فاروق (رضه) ك كريمه‌سيدر. برنجى زوجى بدر غزاسنده حاضر بولنمش اولان صحابه‌دن (خنيس بن حذافة السهمى) ايدى. زوجيله برابر مدينهٔ منوره‌يه هجرت ايتمشيدى. خنيسك وفاتندن صكره حضرت عمر (رضه) تزوجنى حضرت ابابكر (رضه) ه تكليف ايتمش ايسه‌ده، بر جواب آله‌مينجه، حضرت عثمان (رضه) ه تكليف ايلمش؛ وآنجق مشار اليهك زوجه‌سى حضرت رقيه بنت رسول الله (صلعم) يكى ارتحال ايلمش اولديغندن، اوصره‌ده اولنمك آرزو ايتديكنى بيان بيورملرى اوزرينه، حضرت فاروق نزد پيغمبرى‌يه كيده‌رك، حضرت عثمانك جوابندن شكايت ايتديكنده، حضرت نبئ ذيشان «حفصه‌يى عثماندن ايسى آله‌جق، وعثمان حفصه‌دن ايسنى تزوج ايده‌جكدر» بيوره‌رق، هجرتك اوچنجى سنه‌سى حفصه‌يى زوجات مطهره صره‌سنه ادخال، وحضرت عثمانه حضرت ام كلثومى تزويج بيورمشلردر. بعده سورهٔ تحريمده محكى ماجرادن طولايى تطليق بيوره‌رق، حضرت عمرك زياده‌سيله كدر وتأسف ايلمسى اوزرينه، جبريل امينك اشارتيله يكيدن عقد نكاح بيورلمشيدى. حضرت فاروق ارتحاللرنده حضرت حفصه‌يه واونلر دخى برادرلرى حضرت عبدالله‌يه وصيت بيورمشلردر. صائمه وقائمه بر خاتون ايدى. هجرت نبويه‌نك ٤١ وبر روايتده ٤٥ تاريخنده ارتحال ايتمشدر. كنديلرندن ٦٠ حديث شريف روايت اولنوب، باشليجه ناقلى برادرى عبدالله بن عمر (رضهما) در.

حفصه بنت الحاج الركونيه { اندلسك مشهور شاعره‌لرندن اولوب، حتى شهرتنه بناء (شاعرة الاندلس) ديه كله دخى معروفه‌در. موحديندن (عبد المؤمن بن على) زماننده غرناطه‌ده ياشامش، ووزير ابو جعفر ايله وسائر ادباى عصريله مشاعره ايتمشدر. غرناطه كبارندن بر عائله‌يه منسوب اولوب، حسن وجماليله دخى كسب امتياز ايتمشيدى. اشعارى پك كوزلدر. شو بر ايكى بيت اوجمله‌دندر:

ازورك ام تزور فان قلبى
الى ماتشتهى ابدا يميل
فثغرى مورد عذب زلال
وفرع ذوابتى ظل ظليل

حفصه بنت حمدون { بو دخی اندلس شاعره‌لرندن اولوب، دردنجی قرن هجریده وادی‌الحجاره‌ده یاشا- مشدر. کوله‌لرندن شکایتی حاوی اولان شو ایکی بیت اونکدر:

یارب انی من عبیدی علی
جراالفضا مافیهم من نجیب
اما جهول ابله متعب
او فطن من کیده لایجیب

حفصه بنت سیرین { معبر مشهور محمد بن سیرینك همشیره‌سی اولوب، زهد وتقوی ایله مشهوره‌در.

حفصه سلطان { سلطان سلیم خان اولك قادینلرندن اولوب، قانونی سلطان سلیمان خانك والده‌سیدر. حسن وجمالیله مشهوره ایدی. سلطان سلیمده تربهٔ مخصوصه‌سنده دفن اولنمشدر.

حفظ‌الله خان { هندستان شعرا وکبراسندن اولوب، شاهجهانك وزیری اولان سعدالله خانك اوغلیدر. عالمکیر پادشاه طرفندن سندك (سیوستان) ایالتنده والی ایکن، ١١١٢ تاریخنده وفات ایتمشدر. مکرم ومنعم بر ذات اولوب، فقرادن بیك کشی‌یه ضیافت ویره‌رك، اللرینی یقامق ایچون دخی بالذات صو دوکدیکی مشهوردر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

ای آن که سراپا همه لطف ونمکی
بر برك کل تازه چکیده نمکی
جز شیر زپستان ملاحت نمکی
پیغمبر خوبانی وامانه مکی

حفظی { اونجی قرن هجری شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری ادرنه‌لیدر، وقره فریه‌ده مدرس ایکن وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بر دوکمه پیرهندن اولمش یقاکده ظاهر
ای مه صباحه قرشو طاك یلدیزینه بکزر

— ایکنجیسی استانبوللی اولوب، شو بیت اونکدر:

عالمك مرتبه‌سی کور نقدر بر تردر
باشدن بزم صفا بر آیاغ آلق یردر

— اون ایکنجی قرن هجری شعراسندن بری دخی بو مخلصله متخلص اولوب، آنقره ولایتنده‌کی آیاش قصبه‌سندن ایدی. اوائل دور سلطان سلیم خان ثالثده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت اونکدر:

صرف ایلدیکم یولکه هپ نقد سرشکدر
عالمده بنم برکلورم یوق کیدرم وار
اشعاری هپ کاغد یلپازه‌یه یازدم
یارانه بنم باد هوا چوق اثرم وار

حفید { [«ابوبکر بن زهر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حفیظ { ایران شعراسندن اولوب، اصفهانلیدر. عالمکیرك زماننده هندستانه سیاحت ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

کی ازفنای تن زتوکس دور میشود
شمع ارکداختن همکی نور میشود

حقی { [«ابراهیم حقی» و «اسماعیل حقی» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

حقی { (شیخ عبدالحق دهلوی) هندستانك مشاهیر شعرا وعلماسندن اولوب، «شروح مشکوه». «سفرالسعاده» «اخبارالاخیار» وسائر ١٣٠ تألیفی ومرتب دیوانی واردر. ٩٥٨ تاریخنده طوغوب، شاهجهانك زماننده ١٠٥٢ تاریخنده ٩٤ یاشنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

آن ترك مردم کش مکو بهر تماشا میرود
شهری همه شد صید او اکنون بصحرا میرود

حقیر { (شیخ کمال‌الدین محمد بن شیخ محمدافضل) هندستان متأخرین شعراسندن اولوب، اله آبادلیدر. شو بیت اونکدر:

از عدم تابعدم خوش سفری درپیشست
لیك درمنزل هستی خطری درپیشست

حقیر نافع { مشاهیر اطبای عربدن اولوب، یهودی‌المذهب‌ایدی. فاطمیوندن حاکم بامرالله‌ك زماننده مصرده باشلیجه جراحلقله مشغول اولوب، ابن مقشرك وسائر اطبانك مداواتندن عاجز قالدقلری بر خسته‌یی ایی ایتمکله، حکمدار مشارالیهك اطبای خاصه‌سی صره‌سنه کچمش، وبك چوق انعام واحسانه نائل اولمش ایدی.

حقیری { ایران شعراسندن اولوب، تبریزلیدر. شو بیت اونکدر:

دوش درمجلس حدیث آن لب میکون کذشت
من زخود رفتم ندانستم که آخز چون کذشت

حقیری { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، صندقلی قصبه‌سنده طوغمش؛

وبروسه‌يه هجرتله، طريق خلوتيه‌يه دخالت ايده‌رك، ١١٨٦ تاريخنده اوراده وفات ايتمشدر. اشعارى درويشانه‌در. شو بيت اوجله‌دندر:

حقيرى سر ايله سويلر نهان علمن عيان ايلر
خبر صور باغ وجهندن نيچون عرفانه كلزسك

حقيقت (سيد شاه بن سيد عرب شاه) هندستان متأخرين شعرا وعلماسندن اولوب، اون اوچنجى قرن هجرى اوائلنده مدراسده وفات ايتمشدر. «تحفة العجم»، «خزينة الامثال»، «هشت كلكشت» عنوانلريله اوج تأليفى وسائر بعض آثاريله اردولسانده مرتب ديوانى واردر.

حكارى (جغرافيون عرب آثارنده وتواريخ عربيه‌ده هكارى املاسيله مسطوردر) كردستانده وايران حدودى اتصالنده بر خطه اولوب، وقتيله بر قضا صورتنده اداره اولنمقده ايكن، بر قاچ سنه اول، اهميت موقعيه‌سنه مبنى، بر ولايت اتخاذ اولنمش؛ واخيراً سنجاغه تحويل ايله، وان ولايتنه الحاق ايدلمشدر. غرب جهتنده واقع بهتان، شرق جهتنده واقع چال وشمال جهتنده كائن آلباق خطه‌لرى دخى شمديكى حالده حكارى‌يه تابعدر. بو وجهله تشكل ايدن حكارى سنجاغى شرقاً حدود ايرانيه ايله، شمالاً وان سنجاغيله، شمال غربى جهتندن بتليس ولايتنك سعرد سنجاغيله، غرب جنوبى جهتندن ديار بكر ولايتنك ماردين سنجاغيله، جنوباً دخى موصل ولايتيله محدوددر. مركزى (جوله‌مرك) قصبه‌سيدر. اراضيسى طاغلق وطاشلق اولوب، قابل زرع وحراثت يرلرى آزدر. دجله تابعلرندن زاب اعلا نهرى بو سنجاغك منتهاى شمال شرقيسنده وايران حدودى قربنده نبعان ايده‌رك، جنوب غربى‌يه وبعده جنوب شرقى‌يه جريانله لوائى بر ياندن بر يانه شق، وصاغ وصولدن بر چوق چايلر ودره‌لر اخذ ايدر. دجله‌نك كنديسى دخى لوانك غرب جنوبى حدودينى آييرور، وبهتان خطه‌سندن اينن بعض چايلر اخذ ايديور. اهاليسى همان كاملا اكراددن عبارت اولوب، مقدارلرينه دائر بر قيد صحيحه دسترس اولنه‌مدى. حكارى سنجاغى بروجه زير ٨ قضا و ٤١ ناحيه‌يه منقسم اولوب، ١٢٠٠ قريه‌يى حاويدر:

قضا	مقدار نواحى	مقدار قرا
حكارى	٤	١٦٦
الباق	٨	١٥٤
كوار	٦	١٨٤
شمدينان	٤	١٢٩
محمودى	٥	٨٣
معمورة الحميد	٢	٣٤
بيت الشباب	٧	٤٦
عماديه	٥	٤٠٤
جمعاً	٤١	١٢٠٠

حكم (بن ابى العاص بن اميه بن عبد شمس) صحابه‌دن اولوب، مشهور مروان لعينك ملعون پدرى وحضرت عثمان (رضه)ك عميجه‌سيدر. فتح مكه كونى اسلامه كلوب، بعده حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك بعض اسرار مهمه‌سنى افشا، وحضرت سيد المرسلينى مشى وحركتلرنده آرقه‌لرندن تقليده جرأت ايلديكندن، ودها كيم بيلير نه خباثتلرده بولنديغندن، فخر كائنات افندمز كنديسنى لعنت ايده‌رك، طائفه نفى بيورمشلردى. دها اول دخى حضرت نبى محترم حكمى كوستره‌رك «ويل لامتى مما فى صلب هذا» بيورمشلردى. حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك حياتلرنده طائفده قالوب، مروان لعين اوراده طوغمش؛ وحضرت ابابكر وعمر (رضما) زمان خلافتلرنده كنديسنى منفادن كتيرمكه راضى اولمدقلرى حالده، حضرت عثمان مقام خلافته كلنجه، قرابتنه بناءً حكمى اوغليله برابر عفو واطلاق ايده‌رك، مدينه‌يه كتيرمش؛ وحكم حضرت عثمانك زماننده وفات ايدوب، مروان حديث شريف حضرت نبوى‌يه ماصدق اوله‌رق، امت محمد بيننده اوقدر تفرقه وفساده سبب اولمشدر.

حكم صحابه‌دن بو اسمله بر وجه زير ديكر بر قاچ ذات دها واردر: حكم بن حارث، كه اكثر غزواتده معيت حضرت نبويه‌ده بولنوب، بعده بصره‌ده ساكن اولمش؛ وبعض احاديث شريفه نقل ايتمشدر. — حكم بن حزن الكلفى. — حكم بن ابى الحكم، كه تبوك غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حكم بن رافع بن سنان الانصارى الاوسى، كه پدرى دخى صحابه‌دن ايدى. — حكم بن سعيد بن العاص بن اميه بن عبد شمس، كه مكه‌دن مدينه‌يه هجرت ايده‌رك، نزد حضرت پيغمبرى‌يه كلمش؛ وجانب رسول الله (صلعم)دن عبد الله تسميه بيورلمشيدى. بدر وبر روايتده مؤته ويا يمامه غزاسنده شهيد اولمشدر. — حكم بن سفيان

(وبر روايتده سفيان بن الحكم) الثقفى،كه بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر. —— ابو شبث حكم بن الحكم. —— حكم بن الصلت بن مخرمه بن المطلب القرشى،كه خيبر غزاسنده حاضر بولنمش، ومحمد بن حذيفه طرفندن عريشده بولنان عمرو بن العاصك يانته كيديكنده مصر واليلكنده وكيل براغلمش، و « لاتقدموا بين ايديكم فى صلاتكم وعلى جنائزكم سفهاءكم » حديث شريفنى روايت ايتمشدر. —— حكم بن ابى العاص الثقفى،كه ينه صحابه‌دن عثمان بن ابى العاصك برادريدر، و حضرت عمر فاروق (رضه) ك خلافتنده برادرى عمان واليسى اولدقده، كنديسنه دخى بحرين ولايتى ويريلوب، عراق جهتنده برچوق فتوحاته موفق اولمش؛ وبعده بصره‌ده ساكن اولوب، بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر. كند-يسنك صحبته نائل اوله‌ميوب، برادرندن نقل احاديث شريفه ايتديكى دخى مرويدر. —— ابو عبدالله حكم الانصارى، كه احد غزاسنده حاضر بولنمشدر. تورونى ابويحيى مطيع كنديسندن روايت احاديث شريفه ايتمشدر. —— حكم بن عمرو الغفارى، كه رافع بن عمروك برادرى اولوب، حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزك ارتحالندن صكره بصره‌ده ساكن اولمش؛ ومعاويه‌نك زمان سلطنتنده زياد طرفندن سهواً خراسان واليلكنه نصب اولنمش؛ وبيت المال مسلمينه نه قدر كوش وآلتون مسكوكات كيررسه كافه‌سنى معاويه‌يه كوندرمسى لزومى حقنده زياد طرفندن كنديسنه تبليغ اولنان امرنامه‌يه جواباً « انى وجدت كتاب الله قبل كتاب اميرالمؤمنين » جوابنى ويروب، امره امتثال ايتمه‌مش؛ وبونك اوزرينه جناب حقدن اولومى دعا ايده‌رك، ۵۰ تاريخنده مروده ارتحال ايتمشدر. صحابه‌دن عمرانك صاحب ترجمه‌يى معاويه وزياد طرفندن ويريلن واليلكى قبولندن طولايى تكدير ايده‌رك، معصيتده اطاعت جائز اولمديغى حقنده‌كى حديث شريفى اخطار ايلمش اولديغى دخى مرويدر. —— حكم بن عمير الثمالى، كه بدر غزاسنده حاضر بولنمش، وبعده حمصده ساكن اولمغله، اهل شامدن عد اولنه‌رق، كنديسندن موسى بن ابى حبيب بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر. —— حكم بن كيسان، كه ابوجهلك پدرى هشام بن المغيره‌نك كوله‌سى اولوب، عسكر مسلميندن برسريه‌نك الينه اسير دوشمش، ونزد حضرت پيغمبري‌يه كتيرلديكنده، اسلامه كلوب، بعده بئر مؤنه واقعه‌سنده شهيد اولمشدر. —— حكم بن مره. —— ابو مسعود حكم الزرقى، كه اوغلى مسعود بن الحكم واسطه‌سيله كنديسندن بر حديث شريف منقولدر. —— حكم بن مينا، كه بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر.

حكم بن محمد المازنى { مشاهير شعراى عربدن اولوب، ايكنجى قرن هجرى اواسطنده وسفاحك زماننده بصره‌ده ياشامشدر.

حكم بن هشام { اندلسده حكومت سورن ملوك امويه‌نك اوچنجيسى اولوب، دولت مذكوره‌نك مؤسسى اولان (عبدالرحمن بن معاويه بن هشام عبدالملك بن مروان) ك تورونيدر. ۱۸۰ تاريخ هجريسنده، پدرى هشامك وفاتى اوزرينه قرطبه‌ده تخته جلوس ايدوب، ابتدا سلطنت دعوا-سنده بولنان عميجه‌لرى سليمان وعبدالله‌ه قارشى محاربه ايتمش؛ وسليمان واقع اولان محاربه‌ده مقتول اولوب، عبدالله فاسه فرار ايلمش؛ وبو صره‌ده قطالونيه‌يه دخول ايتمش اولان فرانسه قرالى مشهور شارلمانك اوغلى لوئى‌يه قارشى دخى محاربه ايدوب، غالب كلمكله، (مظفر) لقبيله تلقيب اولنمش ايدى. بعده سيرتنى دكيشديروب، ظلم وتعدى‌يه واهالى‌يى بر طاقم آغر رسملرله ازعاجه باشلاديغندن، وبو حركاتنه قارشى اهالى بيننده ظهور ايدن خشنودسزلقلرى پك مدهش عقوبتلرله جزالنديرديغندن، زماننده اندلسده مثلى نامسبوق بر ظلم حكم سورمشدر. بو وجهله ۲۶ سنه سلطنت سوردكدن صكره، ۲۰۶ تاريخنده وفات ايدوب، اوغلى عبدالرحمن جانشينى اولمشدر.

حكم بن هشام { خلفاى عباسيه‌دن مهدينك زماننده خرا-سانده ظهور ايتمش بر كذابدر، كه تناسخ اعتقادينه و الوهيت دعواسنه قالقيشه‌رق، خلافت عباسيه‌يه قارشى عصيان ايتمش؛ وجانب خلافتدن كوندريلن عسكر طرفندن صيقيشديريلوب، اله كچيرمش اولديغى بر قلعهٔ حصينه‌يه تحصن ايلمشيدى. بر مدت مقاومتدن صكره تسليمه مجبور اوله‌جغنى آكلايه‌رق، ابتدا كندى عونه‌سيله عائله‌سى خلقنى تسميم ايتمش، وبعده كندينى تيزآب ايله مملو بر فوچى‌يه آته‌رق، تلف اولمشدر. او اثناده صاقلانه‌رق قورتلمش اولان برجاريه‌سى خليفه‌نك عسكرينه قلعه‌نك قپولرينى آچوب، تسليم ايتمشدر.

حكمت بك { [« عارف حكمت بك » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حكم دمشقی { بنی امیه زماننده یتیشن مشاهیر اطبادن اولوب، معاویه بن ابی سفیانك خواص اطباسندن بولنمش اولان ابوالحكمك اوغلی وینه مشاهیر اطبادن عیسی بن حكمك پدریدر. نصرانی‌المذهب ایدی. طبده‌كی مهارتی ومداواتده‌كی اصابتیله مشهوردر. ١٠٥ سنه یاشامش، و ٢١٠ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حكم المستنصر { اندلسده حكومت سورن ملوك امویه‌نك طقوزنجیسی اولوب، ٣٥٠ تاریخنده، پدری ناصرلدین‌الله عبدالرحمنك وفاتی اوزرینه، تخت سلطنته جلوس ایله، ذاتاً ولی عهدلكنده باشلامش اولدیغی حمایهٔ علوم ومعارف خصوصنی دها ایلری‌یه كوتوروب، زماننده اندلس قطعه‌سی بر باغ مدنیت وعرفان حكمنه كچمش؛ وباركاهی دائما علما وارباب فن وهنره كشاده اولوب، جابجا مدرسه‌لر، معارف انجمنلری، كتبخانه‌لر وسائر وسائط نشر معارف آچلمش، وصنایع وزراعت واخراج معادن وسائر هرنوع اسباب عمران ومدنیت درجهٔ قصوایه ایصال ایدلمش اولمغله، بونك دوری اندلسده‌كی مدنیت اسلامیه‌نك الك پارلق زمانیدر. یالكز جلوسنی متعاقب، بین‌الاهالی حاصل اولان كفتكو اوزرینه، محاربه‌یه مجبور اولوب، لیون وقشتاله قراللرندن بعض قلاع وممالك ضبط ایتمش؛ وبتون اسپانیا وفرانسه قراللرینی صلح واتفاقنه آرزوكش اولمغه مجبور ایلمشدی. كندیسی عالم ومتفنن وعادل ومرحمتلی بر حكمدار اولوب، ١٥ سنه كمال عدل وحقانیتله حكومت سوردكدن صكره، ٣٦٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. — بونك برادری سلیمانك دخی حكم اسمنده بر اوغلی وار ایدی، كه كندیسی وپدری حكومت سورمدكلری حالده، اوغلی سلیمان هشام بن حكم المستنصردن صكره (المستعین بالله) لقبیله مسند سلطنته كچوب، اندلسده‌كی ملوك امویه‌نك اخیری اولمشدر.

حكمی { (محمد) اوننجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، كلیبولیلیدر. شو بیت اونكدر:

غم وغصه الم فرقت فغان وماتم وحسرت
پیشوردی بغرمی جانا كباب ایتدی یدی زحمت

حكیم { بو اسمله صحابه‌دن بروجه زیر بر قاچ ذات واردر: حكیم اشعری، كه ابو موسی‌الاشعری ایله برابر بولنمشدر. — حكیم بن امیه، كه ابتدای ظهور اسلامده مكه‌ده ایمانه كلوب، قومنی حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزه اظهار عداوتدن منع ایدردی. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو قطعه اونكدر:

تبرأت الاوجه من یملك الصبا
واهجركم مادام مدل ونازع
واسلم وجهی للانام ومنطقی
ولو راعنی من ذاالصدیق روائع

— حكیم بن جبله، كه حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزه یتیشمش ایسه‌ده، كوچك اولدیغندن، احادیث شریفه روایت ایتمه‌مشدر. بعده بصره‌ده ساكن اولوب، طلحه وزبیر ایله عایشه (رضهم) حضرت علی‌یه قارشی عسكر سوق ایتدكلرنده، حضرت علی طرفندن بصره والیسی بولنان عثمان بن حنیف طرفندن یدی بیك كشی ایله مقابله‌یه چیقاریلوب، اثنای جدالده بر آیاغی كسلمش، وكندیسی كسیلن آیاغنی قالدیروب، كسنه اورمغله اولدیرلدكدن صكره، بر آیاغیله سكه‌رك، جریان دمدن شهید اولنجه‌یه قدر مقاتله‌ده دوام ایتمش ایدی. دها اول حضرت عثمان طرفندن سند ممالكنك احوالنی تفتیشه ارسال بیوریله‌رق، عودتنده مملكت مذكوره‌یه آز عسكر كوندیلورسه، موفق اوله‌میه‌جقلرینی وچوق عسكر كوندریلورسه، آج قاله‌جقلرینی، والحاصل فتحی مشكل اولدیغنی بیان ایلمش ایدی. — حكیم بن حزام بن خویلد القرشی، كه ام‌المؤمنین خدیجة الكبری بنت خویلد (رضها) نك برادر زاده‌سی وزبیر بن العوام (رضه) ك عمیجه زاده‌سی اولوب، اشراف قریشدن ایدی. بدرده كفارله برلكده بولنوب، فتح مكه‌ده مؤلفهٔ قلوب، صره‌سنده اسلامه كلمش، وبعده اسلامده مآثر صداقت واستقامت كوسترمشدر. مقدار عمرنده اختلاف وار ایسه‌ده، هر حالده اسلامه كلدیكنده خیلی مسن ایكن، دها خیلی وقت یاشایوب، معاویه‌نك زماننده، یوز یاشنی متجاوز اوله‌رق، وفات ایتمشدر. بر چوق احادیث شریفه‌نك راویسیدر. — حكیم بن حزن، كه پدریله برابر فتح مكه‌ده اسلامه كلوب، یمامه غزاسنده ایكیسی شهید اولمشلردر. — حكیم بن طلیق بن سفیان بن امیة القرشی، كه مؤلفهٔ قلوبدندر. — حكیم بن

قيس بن سنان التميمى، كه فخر كائنات (صلعم) افندمزك حياتنده دنيايه كلوب، پدرندن روايت احاديث شريفه ايتمشدر. — حكيم بن معاوية النميرى.

حكيم { متأخرين شعراى فرسدن ايكى ذاتك مخلصيدر: برنجيسى مشهدلى اولوب، ١١٠٠ تاريخلرنده ياشامش، وفارسى وعربى برطاقم اشعارى حاوى بر ديوانله بر مثنوى براقمشدر. — ايكنجيسى (شاه عبدالحكيم) لاهورلى اولوب، ١١٧٥ تاريخنده اورنك آبادده زمانى شعراسنك تراجم احوالنى حاوى «مردم ديده» عنوانيله بر تذكره يازمشدر.

حكيم الزمان { (ابوالفضل عبدالمؤمن بن عمر الاندلسى الجليانى) اندلسك مشاهير اطبا وادباسندن اولوب، كرك طبده وكحالقده وكرك شعر وادبيات وسائر علوم وفنونده عصرينك فريدى اولمغله، بحق حكيم الزمان عنوانى قزانمشدر. صلاح الدين ايوبى زماننده اندلسدن شامه كله‌رك، دمشقده بر اجزاخانه آچمش؛ وبقيهٔ عمرينى اوراده كچيروب، پادشاه مشاراليهك توجه و التفاتنه مظهر اولمش؛ وحقنده برچوق قصيده ومدحيه‌لر سويلمشدر. بعضيسى حكمت وتفسير وحديثه، بعضيسى ادبيات وانشا وخطبه‌يه وبعضيسى دخى مدائح وغزلياته متعلق اولمق اوزره، منظوم اون ديوانى واردر. كه بونلرك برى صلاح الدين ايوبينك اهل صليبه قارشى اولان محارباتنى مصوردر. طبه متعلق بعض تعليقاتى و«صفات الادوية المركبة» عنوانيله دخى بر تأليفى واردر. يدنجى قرن هجرى اوائلنده دمشقده وفات ايتمشدر. اوغلى عبدالمؤمن دخى كحال وشاعر اولوب، ملك اشرفك خدمتنده بولنمشدر.

حكيم اوغلى { ياخود حكيم زاده [«على پاشا» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حكيم ترمذى { (ابو عبدالله محمد بن على) مشاهير محدثيندن اولوب، «كتاب الفروق»، «عرس الموحدين»، «غور الامور»، «كتاب المناهى»، «كتاب شرح الصلوة»، «اثبات العلل الشرعية»، «ختم الولاية» عنوانلى تأليفات ايله سائر بعض آثارك صاحبيدر. ٢٥٥ تاريخنده وفات ايتمشدر. «ختم الولاية» كتابنى نشر ايتديكنده، متعصبان اهالى عليهنده قياملة، كنديسنى ترمذدن طرد واخراج ايتمشلردى.

حكيم خانى { معمورة العزيز ولايتنده ملاطيه سنجاغنك آقچه طاغ قضاسنده وملاطيه‌نك ٥٥ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق قورى چاى كنارنده واقع ناحيه مركزى بر كوچك قصبه‌در.

حكيم شاه { (محمد) سلطان بايزيد خان ثانى دورى مشاهير علما واطباسندن اولوب، عن اصل ايرانده‌كى قزوين شهرى اهاليسندن ومشهور جلال الدين دوانينك تلامذه‌سندندر. مختصر بر تفسير شريفى، «هدايه» و«نسفى» يه حاشيه‌لرى، «ايساغوجى» و«كافيه» يه شرحلرى وطبده «موجز» اسميله بر تأليفى واردر. دميرينك «حياة الحيوان» اثر مشهورينى تركجه‌يه ترجمه ايتمش، وعلى شيرنوائينك تذكرة الشعراسنه دخى ذيل يازمشدر.

حكيمه { بين العرب درت قادينه اطلاق اولنه‌رق، دردينه بردن (حكيمات العرب) ديرلر، كه بونلر دخى صحر بنت لقمان، هند بنت الخس، جمعه بنت حابس وعمره بنت عامر بن الظرب در.

حكيمه { (بنت غيلان الثقفيه) صحابياتدن اولوب، يعلى بن مره‌نك زوجه‌سى ايدى. بر حديث شريف نقل ايتمشدر.

حكيمهٔ دمشقيه { زهد وتقوا وعلم وعرفانله شهرت قزانمش صالحات امتدن اولوب، رابعهٔ شاميه‌نك استاديدر.

حكيمى { ايران شعراسندن اولوب، قزوينليدر. شاه اسماعيل صفوى زماننده مذهب شيعينك رسماً نشرى اوزرينه اطرافه طاغيلان اهل سنتدن اولوب، دياربكره هجرت، ومولانا مصلح الدين لارينك خدمتنه مداومت ايتمشيدى. بعده سلطان مرادخان ثالث دورنده درسعادته كله‌رك، كوشهٔ انزواده ياشامشدر. كوزل اشعار فارسيه‌سى واردر. شو بيت اوجمله‌دندر:

عاقبت دركلخن اندوه ومحنت شد مقيم
دل كه هردم فكر كشت بوستانى داشتى

— بو مخلصله ينه ايران شعراسندن واستراباد ساداتندن بر ذات دها واردر، كه علوم حكميه‌ده وفرع طبده دخى ماهر ايدى. ٨٨١ تاريخنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

كر قدم رنجه كنى سوى حكيمى چه شود
تا نثار تو كنند نقد دل وجان برسر

حلاج { [«منصور حلاج» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حلاجى { (يحيى بن ابى حكيم) خلفاى عباسيه‌دن معتضد باللهك اطباسندن اولوب، «كتاب تدبير الابدان النحيفة التى قدعلتها الصفراء» عنوانيله نافع بر كتاب يازمشدر.

حلب { (Alep) سوريه قطعه‌سنك قسم شماليسنده همنامى اولان ولايتك مركزى بر شهر اولوب، ممالك عثمانيه‌نك ايكنجى درجه‌ده بيوك شهرلرندن معدوددر. فرات ايله عاصى نهرلرى آره‌سنده ممتد اولان واسع بر اووه‌نك ايچنده وبو اووه‌نك غرب شمالى جهتنده كائن تپه‌لرك قربنده اوله‌رق، "٢٥ ′١١ °٣٦ عرض شمالى ايله ′٤٥ °٣٤ "١٣ طول شرقيده واقع اولوب، شمالدن كلن (قويق) چايى ايچندن مرور ايدر. قسم اعظمى سور ايله محاط اولوب، ٩ قپوسى واردر. سورك خارجنده بر قاچ محله وشهرك اورته‌سنده بر ايچ قلعه بولنيور. معمور وتجارتكاه بر شهر اولوب، بيوك چارشى وبازارى، ١٠٢٠٠٠ اهاليسى، ١٥٥ جامع شريفى، ١٦٤ مسجدى، ٢٣ مدرسه‌سى، براعداديه وبر رشديهٔ عسكريه وملكيه مكتبلريله ٩٠ مكاتب صبيانيه‌سى، اهالئ غير مسلمه‌يه مخصوص ٣٨ مكتبله بر فرانسز مكتبى، ٥ كتبخانه‌سى، ٢ مطبعه‌سى، برخسته خانه‌سى، ٢ دار الشفاسى، برقشله‌سى، ٢٣ تكيه‌سى، ٢١ تربه‌سى، ١٥ كليساسى، ٢ حوراسى، ٧٣ حامى، ١٢٠ خانى و ١١ كوپريسى واردر. اولرى كاركير ايسه‌ده، خارجاً زينتدن عارى اولوب، سوقاقلرى دخى طار وچوغى قسماً اورتيليدر. مع هذا سوقاقلرينك چوغى قالديرملى واولدقجه تميزدر. جامعلرينك اڭ بيوك ومصنعى (جامع كبير) در، كه شهرك اورته‌سنده واقع اولوب، نمازكاه وحوليسى واسع وشادروان وموصلقلرله مزين ومدرسين وطلبه وخدمه ايچون آيرى آيرى متعدد اوطه‌لرله مرتفع وكوزل بر مناره‌يى حاويدر. بو جامع شريف ملوك امويه‌دن سليمان بن عبدالملك بن مروان طرفندن ٩٠ تاريخنده تأسيس اولنه‌رق، بعده روملر طرفندن تخريب اولنمغله، سيف الدوله طرفندن ومؤخراً نورالدين شهيد طرفندن، وهلاكونك تخريبندن صكره دخى ثالثاً قره سنقور جانبندن تعمير وترميم اولنمشدر. اشبو جامع شريفده حضرت يحيى (عم) ك سرسعادتلرينك بر پارچه‌سى مدفوندر. ايچ قلعه‌ده حضرت ابراهيم (عم) وباب الجنانده (مشهد شريف) اسميله حضرت على (رضه) مقاملرى موجوددر. اهاليسنك ٧٢٧٦٠ ى اسلام، ٧٥٢٥ ى يهودى وقصورى مذاهب وفرق مختلفه‌يه منقسم اوله‌رق خرستياندر. شهرك جهت شرقيه‌سى زيتون وفستق باغچه‌لريله وجهات سائره‌سى دخى سائر ميوه آغاجلريله، سبزه باغچه‌لريله وباغ وبوستانلرله مستوردر. هواسى صاغلام اولوب، قيشين نادراً قار ياغارسه‌ده، قورو صوغوغى تأثيرليدر؛ يازين ميزان الحراره بعضاً ٤٠ درجه‌يه قدر چيقار. حلبه مخصوص بر چبان واردر، كه اهاليسنده طفل ايكن ويابانجيلرده دخى برآز مدت اقامتدن صكره چيقوب، بر سنه‌ده آنجق قپانير، ويرى قالير. حلبك صنايع محليه‌سى دخى خيلى ايلريده اولوب، ايكدن دوشمه‌لك وچارشف وسائر كوزل قماشلر ياپيلير. ال دستگاهلرى ٣٠٠٠ مقدارينه قريب اولوب، اخيراً اصول جديده اوزره وبخارلى ماكينه‌لرله بعض قماش فابريقه‌لرى دخى آچلمشدر. يوك وياموقدن دخى بعض منسوجات ايله عجم تقليدى شال، باصمه منديل، آلاجه، دوشمه‌لك اعمال اولنور. قيومجيلغه متعلق معمولات ايله كوزل مصر حصيرى، صابون، انفيه، وشكرلمه‌لرك انواعى دخى ياپيلير. باغچه‌لرينك ميوه‌لرى مبذول اولوب، قايصى، فستق، اوزوم، انجير، نار، ويشنه، كراز، اريك وسائره حاصل اولور.

حلب پك اسكى بر شهر اولوب، ظن اولنديغنه كوره، عمالقه طرفندن تأسيس، ويونان قديم مورخلرينك ضبطنه كوره (حلبون) ودها طوغريسى (حلب) تسميه اولنمشيدى. بعده ملوك طوائفدن سلفكيلر زماننده تعمير وتجديد اولنه‌رق، (باروا Berœa) تسميه ايدلمشيدى. حضرت عمر (رضه) ك زمان خلافتلرنده فتوح شامه مأمور بولنان ابو عبيده بن الجراح حضرتلرى طرفندن عياض بن غنم برسريه سوق ايده‌رك، حلبى صلحاً ضبط ايتمش؛ وبر روايتده قلعه ترك اولنه‌رق يالكز شهر استيلا اولنمش، وديكر بر روايته كوره دخى روملر قلعه‌يى ترك ايده‌رك، انطاكيه‌يه چكلمش اولدقلرندن، حضرت ابو عبيده دخولنده، اهالى بولنمامش ايدى. بعده يكيدن روملرك ضبطنه كچمش ايسه‌ده، چوق كچمه‌دن استخلاص اوله‌رق، ممالك اسلاميه‌يه ضم اولنمشدى. اهل صليب ضبطنه چوق چاپيشمشلرسه‌ده، مقتدر اوله‌مامشلردى.

٥٦٦ تاریخنده شدتلی بر حرکت ارضدن خیلی تخریب اولندیغی کبی، بعده هلاکو طرفندن دخی ضبط واحراق اولنمش ایسه‌ده، یکیدن تعمیر اولنمش؛ وعلی‌الخصوص ملوك ایوبیه‌دن ملك ظاهر بن صلاح‌الدین طرفندن تعمیر وتحکیم وتزییننه چوق سعی وهمت صرف اولنمشدر. ۹۲۳ تاریخنده یاوز سلطان سلیم خان طرفندن ضمیمهٔ ممالك عثمانیه اولوب، دور عثمانیده خیلی معموریت کسب ایتمکله، اهالیسی ۴۰۰۰۰۰ مقدارینه تقرب ایتمش ایکن، ۱۲۳۸ تاریخنده وقوع بولان شدتلی بر حرکت ارضده، اهالینك نصفندن زیاده‌سی تلف اولمشدر. اوائلده حلب شهری هندستان ایله اوروپا آره‌سنده اجرا اولنان تجارتك بیوك بر مخزنی حکمنده ایکن، امید برونی طریقنك کشفی واخیراً سویش جدوللك کشادی بو اهمیتی ازاله ایتمش ایسه‌ده، ینه ایران وعراق وکردستان وسوریه وآناطولی ایله ممالك غربیه آره‌سنده بیوك بر تجارت مرکزی اولوب، علی‌الخصوص بصره‌دن اسکندرونه تمدیدی متصور اولان دمیر یول خطی انشا ایدیله‌جك اولورسه، حلبك اهمیت تجاریه‌سی ومعموریتی پك چوق آرته‌جغی وهند تجارتنك قسماً ینه بو طریقه چوریله‌جکی شبهه‌سزدر.

حلب { ولایتی. آسیاده‌کی ولایات عثمانیه‌نك اك بیوکلرندن اولوب، سوریه قطعه‌سنك قسم شمالیسیله آناطولینك وجزیره‌نك برر کوچك پارچه‌سندن عبارتدر. اسکندرون کورفزینك آلتنده یعنی جهت جنوبیه‌سنده بر مقدار ساحلی اولوب، ایچ طرفی شمال وجنوبه طوغری توسع ایدر. غرباً آطنه ولایتیله وآق دکیزله، جنوب غربی جهتندن بیروت وسوریه ولایتلریله جنوب شرقی جهتندن (زور) مستقل سنجاغیله، شمال شرقی جهتندن دیاربکر، شمالاً دخی معمورة‌العزیز وسیواس ولایتلریله محاط ومحدوددر.

بو ولایت اراضیسنك قسم اعظمی یوکسك وقورو اووه‌لردن عبارت اولوب، یالکز حلب شهری جوارلرنده منبتدر، دکیزه قریب اولان قسم غربیسنده آناطولی‌یی شق ایدن طاوروس سلسله‌سیله سوریه‌نك جبل‌لبنان سلسله‌سی آره‌سنده واقع برقاچ طاغ بولنوب، بونلرك باشلیجه‌سی الما طاغیدر، که اسم قدیمی (اماتوس) اولوب، اك یوکسك ذروه‌سی سطح بحردن ۱۵۰۰ متره ارتفاعنده‌در. اردو طاغی (یعنی جبل اقرع) ایله جبل موسی وجبل قصیر وجبل سمعان بونك شعبه‌لرندندر. بو طاغلرده بعض برکان اثرلری بولنور. آطنه ولایتی داخلنده اولان جبل برکتك ونام دیکرله کاور طاغنك دخی بر اوجی وبعض اتکلری حلب ولایتنه داخل اولور. ولایتك آناطولیدن معدود اولان قسم شمالیسنی تشکیل ایدن مرعش سنجاغی ایسه طاغلق بر یر اولوب، طاوروس سلسله‌سی شعباتندن آخور طاغی غرب جنوبیدن شرق شمالیه طوغری سنجاغی شق ایتدیکی کبی، غرب شمالی حدودنده دخی بیك بوغا طاغی ممتد اولور. مذکور سنجاغك البستان قضاسنده (نورحق) اسمیله منفرد بر طاغ واردر، که یاز قیش قارله مستور بولنور. اورفه سنجاغنده دخی قره طاغ اسمیله بر کوچك طاغ واردر. ذکر اولنان جبالك اکثری اورمانلرله مستور اولوب، کراسته‌یه الویریشلی کوزل ویوکسك اشجاری حاویدر.

حلب ولایتی آق دکیزه قریب اولدیغی حالده، تمامیله بحر مذکور مائله‌سنده بولنمیوب، بر بیوك قسمی یعنی جهت شرقیه‌سی بصره کورفزی مائله‌سنه تابع اوله‌رق، فرات وادیسنه داخلدر. بو وجهله جهت مذکوره‌ده اولان میاه جاریه فراته دوکیلور. جهت غربیه‌سنده‌کی صولری ایسه آق دکیزه منصب اولان دیکر ایکی ایرماق جمع ایدر، که بونلرك بری (عاصی) ودیکری (جیحان) ایرماقیدر. بونلرك برنجیسنك منابعی سوریه ولایتنده اولوب، قسم اسفلیله منصبی حلب ولایتنده، وایکنجیسنك بالعکس منابعی حلب ولایتنده اولوب، قسم اسفلیله منصبی آطنه ولایتنده‌در. عاصی نهری، که اسم قدیمی (اورونت) در، نفس حلب سنجاغنك قسم غربیسنی وعمیق اووه‌سنی سقی ایله، انطاکیه‌نك ایچندن کچه‌رك، حلب ولایتنك ایکنجی درجه‌ده‌کی انهارندن اولان (قره صو) و (عفرین) چایلرینی دخی اخذ ایدر. بو ایکی چای شمال شرقی جهتندن اینوب، عمیق کولنی بعدالتشکیل، برلشوب، عاصی ایرماغنه دوکیلورلر. جیحان ایسه مرعش سنجاغنده نبعان ایدن آق صو، سکودلی، خرما چایی کبی بر چوق چایلردن بالتشکل، عادتا ایرماق حالنه کیردکدن صکره، آطنه ولایتنه داخل اولور. حلب شهری ایچندن کچن (قویق) نهری ایسه یوقاریده ذکر اولنان ایکی مائله‌نك هیچ برینه تابع اولمیوب،

حلبك جنوبنده یاغمور موسملرنده بر اوفق کول تشکیل ایدر، وقوراقلق موسمنده قورور. ذکره شایان کولی (عمیق) کولی اولوب، بالیق صیدیله مشهور بر ایکی کوچك کول دها واردر.

هر نقدر حلب ولایتنك جهت شرقیه‌سنده واقع اولوب الك زیاده وسعتنی موجب اولان واسع اووه‌لرك قسم اعظمی چول حالنده ایسه‌ده، قسم غربی وشمالیسی ومرکزه قریب یرلری پك منبت ومعمور اولوب، حاصل اولان حبوبات احتیاجات محلیه‌یه کفایت ایتدکدن بشقه، خیلی مقداری دخی اخراج اولنور. پرنج، کتن تخمی وسائره ایله شکر قامشی دخی حاصل اولور. لکن اصل حلب ولایتنك ثروتی موجب محصولاتی زیتون، سیسام، پاموق وتوتوندر. میوه‌لری دخی چوق اولوب، حلب وروم قلعه وعینتاب قضالرنده فستق؛ ینه حلب ایله کلیس، حارم، عینتاب، انطاکیه وجسر شغور جهتلرنده زیتون؛ اورفه وباب قضالرنده مشهور نار؛ ریحانده کراز وویشنه؛ اسکندرون وآنطاکیه جهتنده دخی پورتقال، لیمون وتورنج، کلیتله حاصل اولور. مرعالری دخی چوق اولمغله، کلیتلی اغنام وصیغیر بسلنوب، ساده یاغی الك باشلیجه اخراجاتندندر و نفاستیله مشهوردر. طوت آغاجلری دخی چوق اولوب، ایپك بوجکی یتیشدیریلیر؛ وکلیتلی ایپك چیقاریله‌رق، کرك خام وکرك قماش اوله‌رق، اخراج اولنور. آریلری‌ده چوق اولوب، بالی وبال مومی باشلیجه اخراجاتندندر.

ساحلنده برنجی اسکله‌سی اسکندروندر، که سوریه سواحلنك الك ایشلك اسکله‌لرندن اولوب، آزهمتله وجوده کله‌بیلن لیمانی انشا وهواسنك تصفیه‌سنی موجب اوله‌جق بعض اصلاحات اجرا اولنه‌جق اولسه، معمور بر شهر حالنه کچه‌بیلیر. ایکنجی درجه‌ده اسکله‌سی (سویدیه) اولوب، بوده لیمان فقداندن اسکی اهمیتنی غائب ایتمشدر.

حلب شهری جوارنده باقیر وصاری مرمر، حلبك ٢٠ ساعت شرقنده واقع (ابو فیاض) موقعنده کور معدنی، آنطاکیه قضاسنده وسائر بعض جهتلرده سیملی قورشون، بوراسیت، آمیانت، قروم وآلتون، کلیس قضاسنده قرمزی مرمر وکلیتلی کیل، عینتاب قضاسنده ینه قرمزی مرمر، مرعش قضاسنده کومش، دمیر وقرمزی وسیاه مرمر، زیتون قضاسنده دمیر، اسکندرون قضاسنده ده پترول معدنلری وولایتك سائر بعض طرفلرنده دخی مختلف معدنلر بولنیورسه‌ده، پك آزندن استفاده اولنوب، اکثری اخراج اولنمامقده‌در. حلبك شرقنده وچول جهتنده واقع جبول قریه‌سنده بر بیوك وبر قاچ کوچك کول واردر، که موسم صیفده صولری تبخر ایتمکله، حاوی اولدیغی طوز انجماده ایدر. غایت بیاض ولذیذ اولان بوطوزك آنجق بوزده بری اخذ وصرف اولنه‌بیلدیکی حالده، سنوی یدی ملیون قیه قدر چیقار، که بو حسابه کوره یالکز بیوك کولدن سنوی یدییوز ملیون قیه چیقارلمق ممکندر. میاه معدنیه‌سی دخی چوق اولوب، جسرشغور قضاسنده امراض جلدیه‌یه نافع ایکی قاپلیجه، عمیق اووه‌سنده حرارتی ٤٢ درجه‌ده کوکوردلی بر قاپلیجه، بیره‌جك قضاسنده فرات کنارنده دیکر بر ومرعش وزیتون قضالرنده بر قاپلیجه موجوددر. البستان قضاسنده دخی (ایچمه) نامیله صوئوق وامراض متنوعه‌یه نافع بر معدن صویی واردر.

ولایتك هر طرفنده کلیتلی بولنان اغنام وصیغیردن بشقه اورفه سنجاغیله معره ومنبج قضالرنده ومرعش سنجاغنده‌کی کرد عشیرتلرنده کثرت اوزره دوه دخی بولنور. حلب قضاسیله باب، معره، منبج ورقه قضالرنده وچولده جولان ایدن عنزه عشیرتنده اعلا جنس آت وقیصراق دخی بولنور. حلب شهرنده (شامی) اسمیله سودی چوق بر جنس اینك دخی واردر. سائر حیوانات اهلیه‌سی استر، مرکب وسائره‌دن عبارتدر. حیوانات وحشیه سنه کلنجه طاغلق محللرنده قپلان، قورد، آیی، طوموز، تیلکی، چقال، کیك، جیلان، طاوشان، صانسار، قوندوز؛ فرات کنارلرنده دخی آرسلان بولنور. طیوری انواع معلومه‌دن اولوب، کوللرنده خیلی بالیق دخی واردر. ییلان، عقرب، جیان کبی حشرات مضره‌سی دخی چوقدر.

ولایت اراضیسنه کلوب کچن عنزه عشیرتیله سائر بعض کوچبه عشیرتلر داخل حساب اولمدیغی حالده، حلب ولایتنك اهالیسی ٧٧٦ ٦٥٢ کشیدن عبارت اولوب، بونلرك ٦٧٤ ٥٥٥ ی مسلم، ٩٣ ٠٤٩ ی خرستیان و ٩ ٥٤٨ ی یهودیدر. اهالئ اسلامیه‌سی عرب، ترك، کرد وچرکس؛ وخرستیانلری

سریانی، کلدانی، مارونی، ارمنی وروم جنسیتلرینه منقسم اولوب، آنجق همان جله‌سی لسان عربی ایله متکلمدرلر. ولایتك قسم جنوبیسنده لسان عمومی عربجه اولوب، خرستیان ویهودیلری دخی عربی تکلم ایدرلر. حلب سنجاغنك غرب وشمال جهتلرنده ترکلر وترکانلر اکثریت اوزره بولنوب، الك زیاده ترکجه لسانی مستعملدر. اورفه ومرعش سنجاقلرنده ایسه لسان محلی ترکجه اولوب، ایکنجی درجه‌ده کردجه سویلنیلیر.

حلب ولایتنك قسم اعظمی سوریه قطعه‌سندن وبالکز مرعش سنجاغی کوچك آسیا یعنی آناطولیدن وفراتك اوته‌سنده اولان قسمی دخی مسوپوتامیا یعنی جزیره‌دن معدود اولوب، برکونه حدود طبیعیه ایله ویاقوم وجنسیت وتاریخه مستند حدود اعتباریه ایله مفرز دکلدر. ازمنهٔ قدیمه‌ده بوپرلر سریانی وآثوریلرك تحت حکومتنده اولوب، بر آره‌لق مصریلرك وبعده ایرانیلرك ضبطنه کچمشیدی. بیوك اسکندرك قلمرو فتوحاتنه داخل اولدقدن صکره، ماکدونیه‌لی طوائف ملوك زماننده سلفکیلرك تحت اداره‌سنده بولنوب، بونلرك زماننده خیلی اسباب عمران وجوده کلمشیدی. سلفکیلردن روماليلرك الینه کچوب، بونلرله ایران ساسانیلری آره‌سنده خیلی محارباته میدان اولمشیدی. روما ایمپراطورلغنك انقسامنده شرق ایمپراطورلغنك یعنی قسطنطنیه قیصرلرینك حصه‌سنه دوشمش؛ وحضرت عمر (رضه)ك زمان خلافتنده ابوعبیده وخالد بن ولید حضرتلرینك همتیله فتح اولنه‌رق، ضمیمهٔ ممالك اسلامیه اولمشدر. برخیلی وقت فتوحات اسلامیه سوریه قطعه‌سنك حدود شمالیه‌سنی تجاوز ایده‌مدیکی جهتله، کرك امویلر وکرك عباسیلر زماننده حلب ولایتنك قسم شمالیسی (ثغور) یعنی حدود نامیله معروف اولوب، اهل اسلامله روملر آره‌سنده وقوع بولان برچوق محاربه‌لره میدان اولمش، ودفعاتله ضبط وینه استخلاص اولنمش ایدی. بو آرالقده حلبده، خلافت عباسیه‌یه تابع اولمق اوزره، بنی حمدان، بنی مرداس وسلجوقیلر دولتلری صره ایله حکم سوروب، روملرله چارپیشان الك زیاده بونلر اولمشدر. بعده بنی ارتق وملوك اتابکیه حکم سوروب، بونلرك زماننده، اهل صلیب ممالك اسلامیه‌یه مسلط اوله‌رق، بوکروه متعصبانله اولنان محاربه‌لردن بر چوغنك میدانی اولمغله، حلب جهتی خیلی تخریباته اوغرامشیدی. صلاح‌الدین ایوبی اهل صلیبی طرد واخراج ایتدکدن صکره، حلب جهتی ایوبیلرك اداره‌سنده قالوب، بونلرك برشعبه‌سی حکم سورمشدر. ایوبیلردن صکره دخی حلب سوریه‌نك سائر جهتلریله برابر مصر ملوکنك النده قالوب، اتراك وچراکسه غلامانه تابع اولمش، ومرعش جهتنده (ذوالقدریه) حکومتی ظهور ایلمش ایدی. ٩٢١ تاریخنده سنان پاشا طرفندن ذوالقدریه دولتنك وجودی قالدیریلوب، مرعش جهتی ممالك عثمانیه‌یه الحاق اولندیغی کبی، برسنه صکره دخی حلب وبتون سوریه یاوز سلطان سلیم خان طرفندن فتح اولنمشدر. ١٢٤٧ ده حلب ایالتی سوریه‌نك سائر ایالاتیله وآطنه ایله برابر مصرلی ابراهیم پاشانك ضبطنه کچوب، ١٢٥٥ تاریخنه‌دك ادارهٔ مصریه‌ده قالدقدن صکره، اعاده اولنمشدر.

حلب ولایتی بروجه زیر ٣ سنجاق، ٢٣ قضا و ١٤ ناحیه‌یه منقسم اولوب، مراکز حکومت اولان شهر وقصبه‌لردن بشقه ٣٥٢١ قریه‌یی حاویدر:

سنجاق	قضا	مقدار نواحی	مقدارقرا
حلب	حلب	٠	٠
	عینتاب	٠	٢٠٢
	کلیس	٢	٤٦٩
	اسکندرون	١	٣٦
	انطاکیه	١	٢٧٢
	ادلب	١	١١٧
	حارم	٢	١٤٤
	جسرشغور	٢	٧٥
	معره	٠	١١٠
	باب	١	١٧٤
	بیلان	٠	٤٨
	جبل سمعان	٠	١٢٨
	منبج	٠	١٣٢
	رقه	٠	٣٨
مرعش	مرعش	١	٢٢٠
	زیتون	١	٢٧
	الدستان	١	١٣٥
	پازارجق	٠	٧٦
	اندرین	١	٨٢
اورفه	اورفه	٠	٣٩٤
	بیره‌جك	٠	١٢٩
	روم قلعه	٠	١٦٣
	سروج	٠	٢٦١
	جمعاً	١٤	٣٥٢١

حلب سنجاغی. حلب ولایتنك مركز سنجاغی اولوب، ولایت مذكوره‌یی تركیب ایدن اوج سنجاغك الك واسعی، الك معموری، الك زیاده مسكونی والك چوق محصولات ویرنیدر. شمالاً مرعش، شمال شرقی جهتندن اورفه سنجاقلریله وسائر طرفلردن مادهٔ آنفه‌ده بیان اولنان حدود ولایتله محدوددر. حلب ولایتنك سوریه قطعه‌سندن معدود اولان قسمنی تشكیل ایدن بو سنجاق اولوب، قطعهٔ مذكوره‌نك قسم شمالیسندن عبارتدر. مادهٔ آنفه‌ده‌كی جدولدن آكلاشلدیغی اوزره، ۱٤ قضادن مركب اولوب، ۱۰ ناحیه و ۲۰۳۵ قریه‌یی جامعدر. اهالیسی ۵۰۳۱٦٤ نفوسدن عبارت اولوب، اكثریت اوزره دین اسلامله متدین ولسان عربی ایله متكلمدرلر. [احوال سائره‌سیچون مادهٔ آنفه‌یه مراجعت بیوریله.] — حلب قضاسی حلب شهریله جوارلرندن عبارت اولوب، ۱۱۰ محله‌یه منقسمدر.

حلب مصرده قاهره ایله فسطاط آره‌سنده بر بیوك محله اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

حلبي (برهان‌الدین علی بن ابراهیم) اونبرنجی قرن هجری مشاهیر علماسندن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، مشهور «سیر حلبي» نك صاحبیدر. ۹۷۵ تاریخنده مصرده طوغوب، اوراده تحصیل ایتمش؛ وعلوم عقلیه و نقلیه‌ده وعلی‌الخصوص فقه وحدیث وتفسیر وتصوفده عصرینك فریدی اولمغله، حلقهٔ تدریسی مجمع علما وفضلا اولمشیدی. صلاح وتقواسی دخی علم وعرفانیله متناسب ایدی. اوج بیوك جلد اوزره تألیف و «انسان‌العیون فی‌سیرة‌الامین المأمون» تسمیه ایلدیكی مذكور «سیر حلبي» دن بشقه «مطالع‌البدور فی‌الجمع بین‌القطر والشذور»، «غایة‌الاحسان فی‌وصف من‌لقبه من‌ابناء‌الزمان»، «حسن الوصول الی لطائف حكم الفصول»، «المحاسن السنیه من الرسالة القشیریه»، «الجامع‌الازهر لما تفرق من‌ملح‌الشیخ‌الاكبر»، «النفحة العلویة من الاجوبة الحلبیة»، «النصیحة العلویة فی بیان حسن طریقة‌الاحدیة»، «المختار من حسن الثناء فی‌العفوعمن جنا»، «صبابة‌الصبابه»، «انفاذالمبج بمختصرانفرج»، «اعلام‌الناسك باحكام المناسك» عنوانلی تألیفاتی وسائر آثاریله تصوفه دائر بر رساله‌سی، صرفه متعلق بر متنی و كتب مشهوره‌یه برچوق شرح وحاشیه وتعلیقاتی واردر. ۱۰٤٤ تاریخنده مصرده وفات ایتمشدر.

حلبي [«ابراهیم حلبي» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

حلپه كرید جزیره‌سنده حانیه‌نك یاریم كیلومتره شرقنده بر كوچك قصبه اولوب، حانیه‌نك بر محله‌سی ویا صیفیه‌سی حكمنده‌در. بوقصبه اوتوز قرق سنه اول تشكل ایدوب، كیتدكجه توسع ایتمكده‌در. ۲۵۰۰ اهالیسی، برجامعی، ایكی روم وبر قتولیك كلیساسی، بر اسلام وبر روم مكتبی وبر قاچ دباغخانه‌سی واردر. هواسی حانیه‌نك كندن ایی اولمغله، قونسلوسلر واكثر كبار واغنیا حلپه‌ده اقامت ایدرلر. شهره بر آرابه یولیله مربوطدر.

حلحول قدس ایله خلیل‌الرحمن آره‌سنده بر قریه اولوب، حضرت یونس (عم)ك قبری اونده‌در.

حلق‌الوادی (Goulette) تونس امارتنده وتونس شهرینك ۹ كیلومتره شرقنده بر قصبه اولوب، تونسك اوكنده واقع (بحیره) كولنی دكیزه ربط ایدن بر بوغازك ایكی جانبنده واقعدر. قسم اعظمی بوغازك شمالنده واقع اولوب، (قرتاج) شهر قدیمنك خرابه‌لرینه قدر ممتد اولور. بو قسمده بر قلعه دخی واردر. قسم جنوبیسی ایسه تونسك ترسانه‌سنی وتونس بكنك یكی واسكی سرای اسملریله ایكی سرایی وبعض خانه‌لری حاویدر. اهالیسی ۳۰۰۰ كشیدن عبارت اولوب، نصفنه قریب مقداری اجنبی یعنی مالطز، ایتالیان فرانسز وروم ونصفدن زیاده‌سی اسلامدر. سوقاقلری منتظم وخانه‌لری اصول جدیده اوزره مؤسسدر. تونس شهرینك اسكله‌سی حكمنده اولوب، خیلی تجارتی واردر، وشهره ۱۷ كیلومتره طولنده بر دمیر یول خطیله مربوطدر. یاز موسمنده تونس بكی وكبار واغنیا طاقمی دكیز حاملریچون حلق‌الوادی‌یه ایكلده، اوموسمده شنلكی زیاده‌در. آوروپالیلر عندنده «بوغاز» دیمك اولان (غولته) اسمیله معروفدر.

حلمی اونبجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اوج ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (بقال زاده بوستان افندی) بروسه‌لی اولوب، طریق علمه سلوك، وبعده بر قاچ آقچه تقاعدله قناعت ایده‌رك، شامده اقامت ایتمکده ایکن، ١٠٠٤ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

مالله مالك اولدم صانمه دلا دلداره
زر ایله یوسفی طارتبه نلر چکدی عزیز

— ایکنجیسی (وحی زاده عبدالله افندی) ازنیقلی اولوب، بو دخی طریق علمه سالك ایدی. مرتب دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

بلن قوچق لبن پوس ایلمك امر محال آنجق
آنی کورمش یوق ای دل سویلنور بر قیل وقال آنجق

— اوچنجیسی (عبدالحلیم علی) موره‌لی اولوب، روم ایلنده قاضیلقده کزردی. شو بیت اونکدر:

عرض ایتدی کرچه عارض اول مه نقابدن
کون یوزینه با قلدی اما حجابدن

حلمی { ایران شعراسندن دخی بو مخلصله اوچ ذات کلمشدر:

برنجیسی (ملامقیم) کاشانلی اولوب، داراشکوه زماننده بر مدت هندستانده اقامتدن صکره، زیارت بیت الله الحرامه کیدوب، مکهٔ مکرمه‌ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

مارا که درعشق زاغیار نباشد
ازیار برنجیم اکر یار نباشد

— ایکنجیسی اصفهانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

بارها کفتم بخود کزدل غمش بیرون کنم
دل نمیخواهد که باشد بیغم اوچون کنم

— اوچنجیسی عن اصل اردبیللی اولوب، برخیلی وقت سیاحتدن صکره، اصفهانده توطن ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

نخواهم سایه افتد بر زمین ازنخل بالایش
که پندارم زپا افتادهٔ افتاد برپایش

حلمی { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اوچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (عبدالله حلمی افندی) شیخ القراء یوسف افندی زاده محمد افندینك اوغلی اولوب، ١٠٨٥ تاریخنده طوغمش؛ و تحصیل علم وکمال ایتدکدن صکره سرای همایون خواجه‌لکنه نصب اولنمش ایدی. عمرینی افاده وتدریسله کچیروب، بخاری شریفه مفصل بر شرح یازدیغی کبی بعض کتب معتبره‌یه شرح وحاشیه کبی ٤٠ قدر رساله تألیف ایتمشدر. ١١٦٧ ده وفات ایتمشدر. بعض نعوت وقصاید وسائر اشعاری دخی واردر. شو بیت بر نعتندندر.

قضای درکهك کان عطادر یارسول الله
جنابك ملجأ اهل رجادر یا رسول الله

— ایکنجیسی (عبدالله حلمی دده) قاسم پاشالی اولوب، ابتدا قضادن ایکن، بعده طریقت مولویه‌یه سلوك ایله، عالمدن انقطاع ایتمش؛ و ١١٨٠ تاریخنده عربستان طرفنه سیاحت ایدوب، عودتنده اثنای راهده وفات ایتمشدر. شو مطلع جملهٔ اشعارندندر:

قیریلور اوستنه عشاق او کوزی بادامك
زر محبوب ایله فندقلیه جك آل کامك

— اوچنجیسی (حسن حلمی افندی) قبریسلی اولوب، ١١٩٧ ده جزیرهٔ مذکوره‌ده طوغمش؛ وتحصیل علم وکمال ایتدکدن صکره، قبریس مفتیلکنه نصب اولنمش ایدی. اشعاری جمله عندنده مقبول اولوب، حتی سلطان محمود خان حضرتلری طرفندن کندیسنه رئیس الشعرا عنوانی احسان بیورلمشیدی. ١٢٦٤ ده وفات ایتمشدر.

حُلوان { عراقك اك مشهور شهرلرندن اولوب، جبله قریب بر محلده وبغدادك ١٩٠ کیلومتره شرق شمالیسنده واقع ایدی. خرابه‌لری ایران حدودی داخلنده وبغداددن کرمانشاهه کیدن طریقك اوزرنده اوله‌رق دیاله نهری تابعلرندن بر چایك کنارنده موجوددر. کوکوردلی میاه معدنیه‌سیله، انجیر ونارینك کوزللکیله وشهره کیرمجك برده واقع بو غازده موجود بولنمش اولان ایکی خرما آغاجیله مشهوردر. بو ایکی آغاج صانکه وصاله بر علامت عد اولنه‌رق عرب شعراسنك اشعارنده کثرتله ذکرلری کچر. بو شهر اکاسره زماننده معمور اولوب، حضرت عمر (رضه) لك زمان خلافتنده سعد بن ابی و قاصك یکنی هاشم بن عتبه بن ابی وقاص طرفندن صلحاً فتح اولنمش؛ ومشارالیه خیلی وقت حلوانده والیلك ایتمشدر. خلافت عباسیه‌نك اواخرینه دك حلوان معمور اولوب، مشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. انکلیز علماسندن بیکباشی (راولنیسون) بو شهرك خرابه‌لرنده حفریات اجرا ایده‌رك، بر طاقم آثار عتیقهٔ ایرانیه

واسلامیه چیقارمشدر. — بو اسمله مصرده قاهره ایله فسطاط آره‌سنده بر بیوك قریه دخی بولنوب، مصرده والیلك ایتمش اولان عبدالعزیز بن مروان اموی طرفندن اعمار اولنمشدی. — خراسانك حدود غربیه‌سنده دخی نیشابور مضافاتندن بو اسمله بر کوچك قصبه وار ایدی.

حِلّه { عراق عربده و بغداد ولایتنده لواء مرکزی بر قصبه اولوب، بغدادك ١٠٠ کیلومتره جنوبنده و فراتك ایکی کنارنده اوله‌رق "٣٥ '٢٨ °٣٢ عرض شمالی ایله "٣٠ '١٨ °٤٢ طول شرقیده واقعدر. جمله‌سی مسلم اولمق اوزره ١٠٠٠٠ قدر اهالیسی واردر. قصبه‌نك قسم اعظمی فراتك صاغ ساحلنده یعنی جنوب غربیسنده اولوب، بازار و حکومت قوناغیله قیشله دخی اوجهتده‌در. فرات اوزرنده دوبه‌لر اوزرینه موضوع بر کوپریسی واردر. جوامع و مساجد و سائر خیراتی چوقدر. شمال جهتنده و بر بچق ساعتلق مسافه‌ده مشهور (بابل) شهرینك خرابه‌لری بولنوب، حله‌نك ابنیه‌سی انشاسنده مستعمل اولان طوغله‌لرك چوغی اورادن مأخوذدر. حله شهری ٤٩٥ تاریخ هجریسنده ملوك سلجوقیه امراسندن (سیف‌الدوله صدقه بن منصور بن دبیس بن علی بن مزیدالاسدی) طرفندن تأسیس اولنه‌رق، مشارالیه کندینه واقربا و تعلقاتیله قوم و قبیله‌سنه قوناقلر و خانه‌لر بنا ایتدرمش، و درعقب تجار تهاجم ایدوب، چارشی و بازاری دخی وجوده کلمشیدی. موقعنك اهمیتی حسبیله حله آز زمان ظرفنده توسع و کسب معموریت ایتمکله، بیوك بر شهر حالنی آلمشیدی. خلافت عباسیه‌نك انقراضی صره‌لرنده اوجهتك سائر شهرلریله برابر حله‌نك دخی معموریتی تنزل ایتمکله، بر قصبه صورتنی آلمشدر. حله‌ده مشلخ کبی بعض یوك منسوجاتله پاموقدن بز و آلاجه کبی شیلر اعمال اولنه‌رق، باشلیجه تجارتی بونلردن عبارتدر. وقتیله بغدادله بصره آره‌سنده دخی (حله) اسمیله ایکی کوچك قصبه بولندیغندن، لاجل التفریق بوکا بانیسنك قبیله‌سی اسمنه نسبتله (حلهٔ بنی مزید) دخی دیرلردی.

حله { سنجاغی. بغداد ولایتنی ترکیب ایدن اوچ سنجاغك بری اولوب، شمالاً بغداد سنجاغیله، شرق جنوبی جهتنده بصره ولایتیله، جنوب غربی جهتندن چول ایله، غرباً دخی کربلا سنجاغیله محاط و محدوددر. فرات نهری سنجاغی شمال غربیدن جنوب شرقیه شق ایتدیکی کبی، دجله دخی شمال شرقی حدودی قربندن و قسماً ایچندن کچر. بو ایکی ایرماق آره‌سنده سقی اراضی ایچون بر چوق جدوللر وار ایسه‌ده، اکثری مسدود و معطلدر. اراضیسی دوز و منبت اولوب، وقتیله معموریت و مدنیتله شهرت بولمش اولان بابلستانك مرکزی بولنمش اولدیغی کبی، خلافت عباسیه زماننده دخی پك معمور اولوب، شهر و قصبه‌لری بر برلرینه تماس ایده‌جك قدر صیق ایدی؛ و اراضیسی بر باغچه صورتنی ابراز ایدردی. بو کونکی کونده ایسه قسم اعظمی خیمه نشین و زراعت و فلاحته غیر مألوف عربان عشایریله مسکون اولوب، اسکی معموریتندن پك آز نشانلر قالمشدر. معهذا اراضیسنك فوق‌العاده اولان قوهٔ انباتیه‌سی سایه‌سنده اصول زراعتك پك کری و مهمل بر طرز قدیمده اولمسیله واهالیسنك عدم سعی و غیرتیله برابر، بغدای، آرپه، سیسام، داری، مرجك، توتون، پاموق ایله سبزه و میوه‌لرك انواعی حاصل اولوب، مملکتی اداره ایتدکدن صکره، بر ربعی مقداری دخی اخراج اولنور. اهالیسی تقریباً و تخمیناً ٤٠٠٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، یالکز ١٠٠٠ قدری یهودی و قصوری کاملاً مسلم اوله‌رق، نصفی قدرسنی و دیکر نصفی شیعی المذهبدر. خانه‌لرده ساکن اولانلری پك آز اولوب، قسم کلیسی خیمه نشیندر. آنجق اوجهتك خیمه نشینلری ایکی طاقم اولوب، بر طاقملری اغنام و دوه‌لریله قونار کوجر بدویلر و بر طاقمی دخی زراعتله مشغول اولور فلاحلردر. چول جهتنده شمر و منتفك ایله سائر عربان عشایری جولان ایدر. حیوانات اهلیه‌سی باشلیجه دوه، قویون و آتدن عبارت اولوب، حیوانات وحشیه‌نك انواعی و چول جهتنده ارسلان دخی بولنور. حله‌نك جهت شمالیه‌سنده مواد کلسیه‌یی حاوی اولوب صویی تحجر ایدر بر کول و بر طوز مملحه‌سی واردر. درون لواده مذکور بابل خرابه‌سندن بشقه کرك کلدانیلر و آثوریلر زماننده و کرك اوائل دور اسلامدن قالمه بر چوق شهر و قصبه‌لر خرابه‌لری و پك چوق آثار عتیقه موجوددر.

حَلّی { یمن ساحلنده و مکهٔ مکرمه‌دن ٨ کونلك مسافه‌ده بر قصبه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مذکوردر.

حليس { صحابه‌دن اولوب، اهل حصدن معدوددر. — حليس بن زيد بن صفوان دخی صحابه‌دن اولوب، ینه صحابه‌دن حارث بن زید بن صفوانڭ برادریدر.

حلیم كرای { قريم خانلرينڭ اوتوزدردنجیسی اولوب، الحاج سلیم كرای زاده سعادت كرایڭ اوغلیدر. عمیجه‌لرندن منكلی كرایڭ خانلغی زماننده نورالدینلك منصبنده بولنوب، بعده اولاده مشروط اولان سراجه‌لی قریه‌سنده عزلت‌گزین اولدیغی حالده، ۱۱٦۹ تاریخنده سلطان عثمان خان ثالث دورنده قريم خانلغنه نصب اولنه‌رق، ایكی سنه ایله طقوز آی اجرای حكومت ایتدكدن صكره، نوغای تاتارلرینڭ بغدانده بعض یغما كرلكلر اجرا ایتملری، وتأدیبلریچون طرف باب عالیدن آلدیغی امری اجرا ایده‌مه‌مسی اوزرینه، ۱۱۷۲ تاریخنده عزل اولنه‌رق، ینه سراجه‌لی قریه‌سنه چكلمش؛ وبر سنه صكره، یتمش یاشنی متجاوز اولدیغی حالده، اوراده وفات ایتمشدر. كنجلكنده شجاعت وجسارتله مشهور ایدیسه‌ده، خانلغی زماننده عجزی كورلمشدر.

حلیم كرای { قريم خانلری نسلندن عالم وشاعر برذات اولوب، برخیلی وقت درسعادتده یاشامش؛ وبعده چتالجه‌یه نقل وهجرتله، ۱۲۲۹ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. ۱۲۲٦ تاریخنده «كلبن خانان» عنوانیله قريم خانلرینڭ بر تاریخچه‌سنی یازمشدر، كه ۱۲۸۷ تاریخنده مطبعهٔ عامره‌ده طبع اولنمشدر. دیوانچه‌سی دخی واردر.

حلیمه { (بنت ابی ذؤیب السعدیه) حضرت سیدالمرسلین (صلعم) افندمزڭ سوت والده‌لری اولوب، صحابیاتدن مبارك بر خاتوندر. بنی سعد بن بكر قبیله‌سنه منسوب اولوب، پدرینڭ آدی عبدالله بن حارث، وقوجه‌سی حارث بن عبدالعزی ایدی. حضرت نبی محترمی طفل ایكن آغوش شفقتنه آلوب، فوق‌العاده سور، وحسن محافظه ایدر ایدی. اعلان نبوت بیورلدقده برحیات اولوب، ایمانه كلمش؛ ونزد حضرت نبوی‌یه واردیغنده فوق‌العاده حرمته نائل اولوب، حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمز كندیلرینی مبارك ردالری اوزرینه اوتورترلردی. نبوت مآب افندمزی طفولیتلرنده اوپوترکن اکثریا شو نینی ترانه‌سیله ترنمساز اولورلردی:

یارب اذ اعطیته فابقه
واعله الی العلا فارقه
وارخص اباطیل العدا بحقه

حلیمه { (بنت الحارث) ملوك غسانیه‌دن حارث بن ابی شمر الاعرجڭ قیزی اولوب، پدریله منذر بن ماءالسماء آره‌سنده وقوع بولان والڭ مشهور ایام عربدن معدود اولان محاربه‌ده، پدرینڭ عسكرینی تهییج ایتمكله، بو وقعه (یوم حلیمه) اسمیله شهرت بولوب، ضرب مثل حكمنه كچمشدر.

حلیمی { (لطف الله) طقوزنجی قرن هجری مشاهیر علمای عثمانیه‌سندن اولوب، ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی دورنده صدراعظم بولنان محمودپاشانڭ لطف دیده‌سی ایدی. بعده دها خیلی وقت معمر اولوب، ایران سفرنده ادریس بتلیسی ایله وتاج زاده جعفر بك ایله برابر یاوز سلطان سلیم خانڭ معیتلرنده بولنمشدر. «بحرالغرائب» عنوانیله بر تألیفی واردر، كه ایكی قسمدن مركب اولوب، قسم اولی لغات فارسیه وقسم ثانیسی دخی عروض وقافیه وبدیع وبیان قواعدینی جامعدر. بوكتاب «لغت حلیمی» دینكله دخی معروفدر. فرائضه متعلق بر متن وشرحی دخی واردر.

حلیمی { (اخی زاده عبدالحلیم افندی) اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن وعلمادن اولوب، روم‌ایلی قاضیعسكری اولمش؛ و ۱۰۱۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

قصدم جهانده بركوزی آهویی صیدر
فكرم كمند كاكل وزلفینه قیدر

حلیمی { بودخی اوننجی قرن هجری علما وشعراسندن اولوب، قسطمونیلیدر. یاوز سلطان سلیم خان حضرتلری شهزاده‌لكلرنده، طربزون والیسی ایكن، صاحب ترجمه كندیلرینه انتساب ایله، خواجه‌سی اولوب، علم وفضلی وحسن اخلاقی حسبیله شهزادهٔ قدردانڭ فوق‌العاده محبت والتفاتنه مظهر اولمش ایدی. جلوسلرینی متعاقب صاحب ترجمه‌یی پایتنه جلب بیوره‌رق، محبتلرندن آیرمازلردی. عربستان سفرنده دخی معیت حضرت پادشاهیده بولنوب، دمشقده وفات ایتمشدر. پادشاه مشارالیهڭ

حليمينك جنازه‌سنه بالذات كيندكلرى دخى مرويدر. شو بيت صاحب ترجمه‌نك اشعارندندر:

الهٔ كيرمشيدى لطف ايله اول زلف دوتا
صان كه دستمده ايدى مملكت چين وختا

حما { (وعربيسى حماة) سوريه قطعه‌سنك اك مشهور شهرلرندن اولوب، سوريه ولايتنه ملحق همنامى اولان بر سنجاغك مركزيدر. ولايتك منتهاى شمالنده يعنى حلب ولايتنك حدودى قربنده، عاصى نهرينك ساحل شرقيسنده و(علا' دينلن بر كوچك طاغك اتكنده اوله‌رق، دمشق شامك ٢٠٠ كيلومتره شمال شرقيسنده، ٨′ ٣٥° عرض شمالى ايله ″٣٠ ′٢٣ °٣٤ طول شرقيده واقعدر. سور ايله محاط اولوب، سورك خارجنده دخى بعض محله‌لرى، برى داخل وديكرى خارج سورده اوله‌رق ايكى چارشيسى، ٢٢ جامع شريفى، ١٢ مسجدى، ٢ تربه‌سى، بر دارالشفاسى واخيراً بوكا علاوه اولنمش بر غرباخسته‌خانه‌سى، بر رشديه ايله بر ابتدائى و٢٩ صبيان مكتبلرى، ٣ كليساسى، برى ذكور وديكرى اناثه مخصوص ايكى خرستيان مكتبى، ٣ قشله‌سى وبر قلعه‌سى واردر. اطرافى باغ وباغچه‌لرله محاط اولوب، عاصى نهرنده اسكيدن برى بولنان طولابلرله اسقا اولنان بو باغچه‌لرده كوزل وچوق ميوه‌لر حاصل اولور. اهاليسى ٢٢٠٠٠ قدر اولوب، قسم كليسى اسلام وعربدر.

حما اسكى بر قصبه اولوب، توراتده (حماة) اسميله مذكوردر. اسكندردن صكره سلفكيلر زماننده تعمير وتوسيع اولنه‌رق، (ايپيفانيا) تسميه اولنمشيدى. بعده سوريه‌نك احوال تاريخيه‌سنه تابع اولوب، روماليلرك وروملرك اداره‌سنده بولندقدن صكره، ١٧ تاريخ هجريسنده ابو عبيده حضرتلرى طرفندن صلحاً فتح اولنه‌رق، ضميمهٔ ممالك اسلاميه اولمشدر. اوچنجى قرن هجرى اواسطنه‌دك حمص مضافاتندن كوچك بر قصبه حالنده اولوب، حتى بعض كتب قديمهٔ عربيه‌ده (قريه) ديه ياد اولنمشدر. بعده كسب عمران وتوسع ايدوب، حمص بونك مضافاتندن عد اولنمغه باشلامشدر. ٥٠١ تاريخنده اهل صليبك يد ضبطنه كچوب، بر آره‌لق طغتكين طرفندن استخلاص اولنمش ايسه‌ده، ينه فرنكلر طرفندن ضبط اولنه‌رق، نهايت صلاح‌الدين ايوبى طرفندن طعياً فتح اولنمشدر. ٥٥٣ ده شدتلى بر حركت ارضدن خيلى خراب اولوب، اهاليسندن اون بش بيك كشى تلف اولمشدى. بعده ملوك ايوبيه طرفندن تعمير واعمار اولنه‌رق، بونلرك بر شعبه‌سى‌ده حماده حكم سورمشدر، كه مورخ شهير ابو الفدا دخى اونلردندر. مشاهير علما وادباى اسلاميه‌دن (حموى) نسبتيله متعارف بر چوق ذواتك مسقط رأسى اولوب، «معجم‌البلدان» صاحبى ياقوت حموى دخى اوجمله‌دندر.

حما { سنجاغى. سوريه ولايتنى تركيب ايدن اوچ سنجاغك برى واك شماليسى اولوب، شمالاً حلب ولايتيله، شرقاً زور مستقل متصرفلغيله، جنوباً شام سنجاغيله، غرباً دخى بيروت ولايتنك طرابلس ولاذقيه سنجاقلريله محدوددر. قسم غربيسى جبل‌لبنانك مابعدى حكمنده اولان جبل نصيريه‌نك شرق اتكلرندن عبارت اولوب، قسم شرقيسى ايسه دوزلك ويالكز بعض تپه‌لرى حاويدر. نام قديمى (اورونت) اولان (عاصى) نهرى بعلبك قربنده نبعانله شماله طوغرى آقه‌رق حماسنجاغنه داخل اولدقدن صكره، صاغ وصولدن بر قاچ چايك صولرينى اخذ ايله يوريه‌رك، لوايى جنوبدن شماله شق، ودوزلك اولان اراضيسنى سقى وارواايدر. حمصك اوست طرفنده حمص كولى تعبير اولنان بر كول دخى تشكيل ايلر. حما سنجاغى سوريه قطعه‌سنك اك منبت ومحصولدار محلى اولوب، باشليجه محصولاتى بغداى، آرپه، مصر، مرجك، بقله، بياض دارى وياغ چيقارمغه يارايان بعض حبوباتله پاموق وسائره‌دن وميوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. جبل نصيريه‌نك اتكلرنده بر خيلى اورمانلر دخى بولنوب، كراسته‌لك واودونلق اشجارك انواعى يتيشير. مرعالرى دخى كوزلدر. طوت آغاجلرى‌ده چوق اولوب، خيلى ايپك چيقاريلير، وبر قسمى محلنده ايشلنه‌رك، كوزل دوشمه‌لكلر وسائر ايپك قماشلرله چارشف وكتفيه وسائره اعمال اولنور. پاموق ويوكدن دخى بعض منسوجات ياپيلير. معمولات صناعيه‌سى اشبو منسوجات ايله مارپيچ، اكر قالتاغى وبعض معمولات سراجيه‌دن ودميرجيلك وباقيرجيلق وقيوجيلغه متعلق اوفق تفك ايشلردن عبارتدر. اهاليسى ١٠٦٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، بونلرك يالكز ١٦٠٠٠ ى روم و ٢٠٠٠ قدرى سريانى وقصورى كاملاً اسلام اولوب، جمله‌سى لسان عربى ايله متكلمدرلر. درون لواده ١٢٣ جامع شريف،

۲۰ مسجد، ۲ مدرسه، ۲۹ کلیسـا، ۳ تکیه، ۷ تربه، ۳ رشدیه و ۱۲۹ صبیان مکتبی، ۲ خسـته خانه، ۱۰ قاپلیجـه، ۳۲۱۰ دکان، ۱۹ خان، ۲۸ مغازه، ۶۳ دکرمن، ۱۵ فرون و ۲۶ حمام موجود‌در. اراضئ مزروعـه‌سی ایکی بچق ملیـون دونمدن زیاده‌در.

حما سنجاغی بروجه زیر ٤ قضا و ۲ ناحیه‌یه منقسم اولوب، ۳۱۶ قریه‌یی جامعدر.

قضا	نواحی	عدد قرا
حما	.	۹۵
حمص	قصیر ، ایکی قپولی	۱۰۹
حمیدیه	.	۶۱
سلمیه	.	۵۱
جمعاً	۲	۳۱۶

حمّاد { صحابه‌دن اولوب، وقت سعادتده پك اختیار اولدیغی مرویدر.

حمّاد { (ابو اسماعیـل — بن سلیمان) اعاظم فقهادن اولوب، امام اعظم ابو حنیفه حضرتلرینك خواجه‌سیدر. فقهی انس بن مالکدن وحدیثی ابراهیم نخعیدن اخذ ایتمشیدی. ۱۲۰ تاریخنده وفات ایتمشـدر. جود وکرمی حقنـده بعض نوادر منقول اولوب، رمضـان شریفده اللی فقیر بسلر، وبیرام کونی یکی البسـه ایله کیدیرر، واللرینه یوزر درهم (که تقریباً دردر لیرا) ویرر ایمش.

حماد الراویه { (ابو القـاسم — بن میسرة الشیبانی) مشاهیر ادبادن اولوب، حفظنده شعرای عربك پك چوق اشعاری بولنه‌رق، روایت ایتمکله، (راویه) لقبیله شهرت بولمشدر. دولت امویه وعباسـیه زماننده یاشـایوب، ۱۶۵ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حماد الضریر { (ابو اسماعیـل — بن زید البصری) آنادن طوغمه اعمی اولدیغی حالده، کمال ذکاوتیله، مشـاهیر فقها وعلمانك درسلرینه مداومتله، فقه وحدیث وسائر علومده ید طولی صـاحبی اولمش؛ وبعده تدریس وافاده ایله مشغول اولوب، مشاهیر علمادن بعض طلبه یتیشدیر‌مشـدر. ایکنجی قرن هجریده بصره‌ده یاشـایوب، ۱۷۷ ده وفات ایتمشدر.

حمّار { [« مروان حمار » ماده‌سـنه مراجعت بیوریله.]

حمار { (سعید بن فتحون السرقسطی) اندلسك بشنجی قرن هجری مشاهیر علماسندن اولوب، علوم حکمیه ومنطق وسـائره‌ده ید طولی صاحبی ایدی. سرقسطه (یعنی سراغوسـه) شهرنده افاده وتدریسله مشغول بولنمشدر.

حمارویه { (ابو الجیش — بن طولون) خلافت عباسیه زماننده مصرده تفرد ایتمش اولان بنی طولون امراسنك ایکنجیسی اولوب، احمد بن طولونك اوغلیدر. ۲۷۰ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، مسند امارته چکوب، پدرینك زماننده محبوس بولنان وبیعتدن امتناع ایدن برادری عباسی قتل ایتمش؛ وخلیفه بولنان معتمد علی الله‌ك برادر زاده‌سی احمد بن موفق بالله‌ایله شـامده ایتدیکی ایکی محاربه‌ده مغلوب ومصره عودته مجبور اولمش ایسه‌ده، بر سنه صکره طرسـوس جهتنه کیدوب، کندی نامنـه خطبه اوقوتمش ایدی. ۲۸۹ ده معتمـد بالله وفات ایدوب، مشارالیه احمد بن موفق معتضد بالله عنوانیله خلیفه اولدقده، صاحب ترجمه هدایای کرانبها ارسالیله ایفای تبریك ایتـدیکندن، خلیفهٔ مشـارالیه دخی مقـابلةً خلعتلر وقلیچ وتاج ارسالیله برابر اوتوز سـنه ایچون مصر ایالتنی بافرمان کندیسنه واولادینه ترك وتوجیه ایتمشیدی. اوصره‌ده حارویه‌ك قیزی (قطر الندا) دخی خلیفهٔ مشـارالیهه تنکیح ایدیله‌رك، مکمل آلات ایله وآغیر جهازلرله مصردن بغداده کوندرلمشدی. ۱۲ سنه ایله ۱۲ کون حکومت سوردکدن صکره، ۲۸۱ ده دمشقده ایکن، جاریه‌لریله خادملری بینلرنده اتفاق ایدوب، کیجـه کندیسنی ذبح ایتلریله، نعشی مصره نقل اولنـه‌رق، پدرینك تربه‌سی یانـنه دفن اولنمش؛ واوغلی ابو العساکر جیش خلفی اولمشدر.

حماس { (اللیثی) عهد رسـول الله (صلعم) ده طوغوب، مدینه‌ده سـاکن بولنمش؛ وحضرت عمر (رضـه) دن روایت احادیث شریفـه ایتمشدر. اوغلی ابو عمرو بن حماس کندیسندن روایت ایتمشدر.

حمالة الحطب { (ام جمیل) ابو سفیان بن حرب امویك همشیره‌سی وابو لهبك قاریسی اولوب، حضرت رسـول الله (صلعم) افندمزه کمال بغض وعداوتندن کیجه‌لین مرور بیوره‌جقلری یولك اوزرینـه دیکن وچالی طاشیدیغنـدن، قرآن

كريمه بو صفتله ذكر بيورلمشدر. عربده حطب ديدى قوديدن دخى كنايه اولوب، مرقومه پك ديدى قوديجى ونمامه اولمغله، بو معنا ايله دخى بو صفت كنديسنه مناسبدر.

حمام { بو اسمله وبو كلمه‌نك ديكر اسمايه اضافتيله جزاير وتونسده وسائر بلاد عربده مياه معدنيهٔ حاره‌يى حاوى بر چوق محللر وقريه‌لر واردر.

حمام على { موصلك جنوب جهتنده ودجله‌نك ساحل غربيسنده بيوك بركوى اولوب، بعض امراضه نافع اولان قاپليجه‌لريله مشهوردر.

حمامه { صحابياتدن اولوب، مشركيندن برينك جاريه‌سى اولديغى حالده، اسلامه كلمش اولديغندن، صاحبلرى طرفندن پك چوق اذا وجفايه دوچار اولمغله، ترحماً حضرت ابابكر صديق (رضه) طرفندن اشترا واعتاق بيورلمشيدى.

حمامه { تونسك ساحل شرقيسنده وتونس شهرينك ۷۱ كيلومترو جنوب شرقيسنده بر قصبه واسكله اولوب، ۳۰۰۰ اهاليسى وزيتون ياغى وبغداى اخراجاتى واردر. سورله محاط اولوب، سورك خارجنده باغچه‌لرى وبعض كوزل كوشكلرى دخى واردر. جوارلرنده بر قاج شهر قديمك خرابه‌لرى مشهوددر.

حمدالله { آق شمس‌الدين حضرتلرينك اوغلى اولوب، (حمدى) مخلصيله معروفدر.
[«حمدى» ماده‌سنه مراجعت.]

حمدالله { مشاهير خطاطيندن اولوب، آماسيه‌لى شيخ مصطفى افنديك اوغلى اولمغله، شيخ زاده ديمكله دخى معروفدر. سلطان بايزيد خان ثانى حضرتلرى اماسيه‌يى تشريفلرنده كنديسيله كوريشمكله، بعده درسعادته جلبله، اوق ميدانى زاويه‌سنه شيخ تعيين بيورمشلردى. كمانكشلكده وبوزيجيلكده دخى مشهور ايدى. ۹۲۰ تاريخنده وفات ايتمشدر.

حمدالله مستوفى { (خواجه احمد بن ابى بكر قزوينى) مشاهير مورخيندن اولوب، ۷۳۰ سال هجريسنده «جامع‌التواريخ» صاحبى وزير غياث‌الدين بن رشيدالدينك نامنه «تاريخ كزيده» عنوانيله پك معتبر بر كتاب يازمشدر، كه ايران ملوك قديمه‌سيله خلافت عباسيه زماننده ايرانده ظهور ايدن دول اسلاميه‌نك احوالندن باحثدر. بو تاريخى اكمالندن اون بر سنه صكره «نزهة القلوب» عنوانيله جغرافيا وهيئتدن باحث ديكر بر اثر معتبر دخى تأليف ايتمشدر. وفاتى ۷۵۰ تاريخنده واقع اولمشدر. برادرى فخرالدين فتح‌الله مستوفى دخى مشاهيردندر.

حمدان { (آل —) خلافت عباسيه زماننده جزيره ايله سوريه‌ده حكومت سورمش بر دولت اولوب، بونك مؤسسى ابوالهيجاعبدالله بن حمداندر؛ واوغللرندن سيف‌الدوله زماننده آل حمدان دولتى پك قوتلى وشانلى اولوب، دائرهٔ حكومتنى توسيع، واناطوليده روملردن بر چوق يرلر فتح وضبط ايتمشيدى. حمدان قبائل عربدن بنى ثعلب قبيله‌سنه منسوب اولوب، خلفاى عباسيه‌نك اون آلتنجيسى اولان معتضد باللهك امراسندن ايدى. اوغلى ابوالهيجا عبدالله خليفه مكتفى بالله طرفندن موصل واليلكنه نصب اولنه‌رق، استقلاله قريب بر حكم ونفوذ قزانمشيدى. ۳۲۲ تاريخنده قاهر باللهك مدافعه‌سنده مقتول اولوب، بيوك اوغلى ناصرالدوله حسن خلفى اولمشدى. يكرمى برنجى خليفه متقى بالله بغدادى تركله، موصله كلديكنده، ناصرالدوله برادرى سيف‌الدوله على ايله برابر خدمت خليفه‌ده بولنه‌رق، دها بر چوق امتيازاته نائل اولمشلردى. ناصرالدين حسن موصل ايله جوارلرنده وسيف‌الدوله على حلب وادنه وسائر اوطرفلرده حكم ايدردى. آل بويهدن معزالدوله بغدادى ضبط ايتديكنده؛ ناصرالدوله موصلده طوره‌ميوب، برادرى سيف‌الدوله‌يه التجا ايتمش، وبووجهله آل حمدان دولتى سيف‌الدوله‌ده برلشمش ايدى. مشاراليه سوريه طاغلرنده‌كى خرستيانلره وسوريه‌يه هجوم ايدن فرنكلره قارشى بر چوق محاربه‌لر ايدوب، اكثرنده غالب كلديكى كبى، قسطنطينيه روم ايمپراطورلغنك الندن بولنان آناطولى‌يه دخى ايكى دفعه غزا ايدوب، آماسيه‌يه قدر كلمش، وبر چوق غنايم آلمش ايدى. ۳۵۰ تاريخنده سيف‌الدوله وفات ايدوب، اوغلى سعدالدوله ابوالمعالى وارثى اولمش؛ وباباسى كوله‌لرندن فرعونه ايله اوغراشوب، بر مدت كنديسى حمصده وفرعونه حلبده حكم

سوردكدن صكره، ينه باباسى كوله‌لرندن بكجور فرعونه‌يى اخذ وحبس ايتمكله، سعدالدوله حلبه داخل اولوب، بكجوره رقه‌يى ويرمشدى. سعدالدوله‌دن صكره اوغلى ابوالفضائل حلبده مسند نشين امارت اولمش ايسه‌ده، اوصره‌ده، فاطميوندن وزير ابونصر حلبى ضبط ايتمكله، آل حمدان دولتى منقرض اولمشدر. ابوالفضائلك برادرى ابوتغلب آل بويه‌دن بختياره التجا ايدوب، عضدالدوله‌يه قارشى كنديسنه امداد ايتمش؛ وبختيار مغلوب ومقتول اولنجه، ابو تغلب موصلده عضدالدوله‌نك عسكريله ايتديكى محاربه‌ده غالب كلمكله، ماردينده اعلان استقلال ايتمش ايسه‌ده، بر ايكنجى محاربه‌ده مغلوب، وفراره مجبور اولوب، رمله‌ده قتل اولنمشدر. ناصرالدوله‌نك اوغللرى ابراهيم و حسين آل بويه‌دن شرف الدوله‌نك خدمتنده اولدقلرى حالده، مصر جانبنه كيتمكه رخصت آله‌رق، موصله وصوللرنده، اورانك واليسنى قتل ايله، اجدادلرينك ملكنى استرداد ايتمشلرسه‌ده، يالكز اوچ سنه حكومت سوروب؛ ۳۸۰ ده برطرف ايدلمشلردر. بو وجهله ابو تغلب وابراهيم وحسينك آل حمدان دولتنى يكيدن اوياندرمق اوزره اولان جهدلرى بيهوده اولوب، آل حمدانك اخيرى ابو الفضائل عداولنه بيلير، كه بوده حكم سورمكه وقت بولەمدیغیچون، اصل حكومت سورنلر ناصرالدوله، سيف‌الدوله، وسعدالدوله‌در. بو دولتك آب رويى سيف‌الدوله اولوب، كرك قوت وسطوتجه وكرك معارف وترقيات علميه جه اك پارلاق زمانى بونك عهديدر. آل حمدان دولتنك مدت حكومتى ۶۰ سنه‌يه قريبدر.

حمدونه { اندلسك غرناطه ايالتنده واقع (وادى‌اش) قصبه‌سندن اديبه وشاعره بر قيز اولوب، شعر وفصاحتده‌كى قوتيله واشعارينك حسن ولطافتيله مشهوره‌در. شو برايكى بيت جمله اشعارندندر:

وقانا نفحة الرمضاء واد
سقاه مضاعف الغيث العميم
حللنا دوحة فحنا علينا
حنو المرضعات على الفطيم
وارشفنا على ظمأ زلالا
الذ من المدامة للنديم

حمدونه بنت ندياب { اندلسك اك مشهور مغنيه‌لرندن او - لوب، وزرادن هشام بن عبدالعزيزك زوجه‌سى ايدى.

حمده { (بنت واثق اليتينه) علم وفضلله شهرت شعار قادينلردن اولوب، فقه وحديث وسائر علومده يد طولى صاحبه‌سى ايدى. دردنجى قرن هجرى اواخرنده بغدادده ياشايوب، فصاحت لسانى اولمغله، وعظ ونصيحتى پك مؤثر ايدى. مخصوص مجلس وعظى وار ايدى. مشاهير محدثيندن ابن سمعانى صاحبهٔ ترجمه‌دن روايت احاديث شريفه ايتمشدر.

حمدى { قدماى شعراى عثمانيه‌دن ايكى ذاتك مخلصيدر:

برنجيسى (حمدالله) سلطان العارفين آق شمس‌الدين حضرتلرينك اوغلى اولوب، نسلى شيخ شهاب‌الدين سهروردى‌يه منتهى اولور. طريق علمه سلوك ايله، اكتساب كمالات ايتدكدن صكره، مناصب دولته وحتى وظيفه‌يه دخى ميل ورغبت ايتميوب، كوشهٔ قناعتى اختيار ايتمشيدى. غزلياتى اوقدر لطيف دكل ايسه‌ده، مثنوياتى پك لطيف وسليسدر. «يوسف وزليخا»، «ليلى ومجنون»، «مولد جسمانى»، «مولد روحانى» و «قيافتنامه» عنوانلريله بش منظومه‌سى اولوب، جمله‌نك اك لطيف واك مشهورى «يوسف وزليخا» سيدر، كه ملاجامينك منظومهٔ فارسيه‌سندن ترجمه ايسه‌ده، خيلى علاوه‌لرى دخى واردر. سلطان بايزيد خان ثانى دورنده ياشامش، و ۹۱۴ تاريخنده وفات ايتمشدر. «يوسف وزليخا» منظومه‌سنى كندى خط دستيله استنساخ ونسخه‌لرينى فروخت ايده‌رك، كديمنيله كچينرمش. شو برايكى بيت «قيافتنامه» سندندر:

رنك احمر دليل خون و شتاب
رنك اسمر دليل فكر وصواب
كوچك اولسه كدى كبى كوشى
اوغريلقده اونوتديرر موشى

— ايكنجيسى آياصوفيه‌ده تعريف خوانلقله معروف اولوب، شيخ سعدئ شيرازى‌يه دعواى انتساب ايدردى. حفظنده پك چوق قصايد واشعار وار ايدى شو مطلع جملهٔ اشعارندندر:

طيلسانه طولشمه زاهدك اى رند اولان
قل حذر كزدم صفتدر زهرى قوير غنده‌در

حمدى { متأخرين شعراى عثمانيه‌دن دخى ايكى ذاتك مخلصيدر.

برنجیسی (احمد حمدی افندی) آطنه علماسندن اولوب، شهر مذکورده نشر علوم ایله مشغول ایکن، ۱۲۵۲ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت بر نعتندندر:

اوشب قلدك عروج سدره‌یه جبریل ایله همت
سما ارض اولدی نورکه‌که نور پرضیاسك سن
کلوب بیت مقدسده صلاتی ایلدك اتمام
اودم جم اولدیلر ارواح امام مقتداسك سن

— ایکنجیسی (احمد مختار حمدی افندی) معدوردن کتخدازاده عارف افندینك برادری اولوب، اوائل حالنده مدرسیندن ایکن، بعده سلك مجذوبین حقیقت یینه سلوك ایده‌رك، دور تکایا وزوایا ایله امرار عمر ایتمشدر. شو ایکی بیت جلهٔ اشعارندندر:

فراق لعلی ایتدی دیزهٔ الماسوش تأثیر
جکرده طاغلر کان بدخشان اولدی کتدکجه
آچنجه بادبان حسرتی عمان اشکمده
نظاردن کشتیٔ امید پنهان اولدی کتدکجه

حمدی افندی { (احمد —) متأخرین علمای عثمانیه‌دن اولوب، عن اصل داغستانلی اولدیغی حالده، درسعادته ورودله، طریق علمی‌یه سلوك ایده‌رك، باب فتواجه بعض مأموریتلرده بولندقدن صکره، مجلس معارف اعضالغنه وبعده معارف نظارتنده (انجمن تفتیش ومعاینه) ریاستنه نصب اولنمش، وحرمین پایه‌سنی احراز ایلمشیدی. محاربهٔ زائله اثناسنده یعنی ۱۲۹٤ ده شیروانی افندینك رفاقتنده، افغانستانه مأمور اولوب، هندستان طریقیله عزیمت وعودت ایتمش؛ وبر «هندستان سیاحتنامه‌سی» تحریر ونشر ایلمشدر. اکثر علومدن معلوماتی وقوهٔ انشائیه‌سی اولوب، فقه وادبیاته وهیئته متعلق بعض آثار مطبوعه‌سی واردر. ۱۳۰۳ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حمدی پاشا { (احمد —) پادشاه دوران سلطان عبدالمجید خان ثانی حضرتلرینك اوائل سلطنتلرنده مسند صدارت عظمایه بکمش وزرای دولت علیه‌دن اولوب، دور سلطان عبدالعزیز خانیده علی‌الاصول قطع مراتب ایده‌رك، وبر چوق ملکیه مأموریتلرنده بولنه‌رق، رتبهٔ وزارتی احراز ایتدکدن صکره، بعض ولایتلر والیلکلرنده ونظارتلرده بولنه‌رق، ۱۲۹۵ سنه‌سی محرمنده مسند صدارته تعیین بیورلمش؛ وبر سنه قدر بو مقامده قالدقدن صکره آیدین وبعده شام والیلکنه نصب اولنه‌رق، ۱۳۰۰ تاریخلرنده شامده وفات ایتمشدر. حلم واستقامتله مشهوردر.

حمراء { (الحمراء Alhambra) اندلس عربلرینك اك بیوك واك مصنع آثار عمرانندن اولوب، غرناطه شهرنده الیوم قائم وزوار وسیاحینك حیرتنی موجب بر سرایدر. بو سرای ملوك طوائف زماننده غرناطه‌ده حکومت سورن بنی احمردن ابو عبدالله محمد بن یوسف طرفندن یدنجی قرن هجری اواسطنده بنا اولنمشدر. خارجاً جسیم وتزییناتدن عاری ایسه‌ده، ایچریسی فوق‌العاده مزین ومصنع اولوب، رنکارنك مرمرلردن مصنوع ستونلرینك وکمر وقبه‌لرینك ظرافت ولطافتی، مرمر اوزرینه اولان اویمه‌لریله انواع تزییناتی وکرفت یازیلری حیرت افزای عقولدر. حتی بعض کمر وقبه‌لریله اویمه‌لرینك بوکونکی کونده، صنایعده‌کی ترقیات حاضره ایله برابر، مثل ونظیری یاپلمق مستحیل اولدیغی آوروپا ارباب هنری بیننده متفق علیهدر. بو سرایك غایت مصنع ومزین ایکی حولیسی واردر، که بری (بنی سراج حولیسی) ودیکری (آرسلانلر حولیسی) دینمکله معروفدر. ایکنجیسنك اورته‌سنده بیاض مرمردن واسع بر حوض بولنوب، اوزرنده سیاه مرمردن مصنوع بر طاقم آرسلان هیکللری آغزلرندن حوضه صو دوکیلور، واورادن بر آلتندن بوریلرله صو سرایك وباغچه‌لرك هر طرفنه طاغیلیردی. بو حولی ۱۲۸ کوزل ویوکسك ستونلرله محاطدر. الحاصل الحمرا اندلسده‌کی مدنیت اسلامیه‌نك بر نمونهٔ مجسمه‌سی حکمنده اولوب، حقیقةً سیر وزیارته شایان عجایبندندر.

حمران { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمیدر: برنجیسی حمران بن جابر الحنفیدر، که عبدالله بن بدرك جدی اولوب، حضرت سیدالمرسلین (صلعم) افندمزك اوچ دفعه «ویل لبنی امیه» بیورمش اولدقلرینی روایت ایتمشدر. — ایکنجیسی حمران بن حارثة انفزاریدر، که یدی برادریله برابر نزد حضرت پیغمبری‌یه کله‌رك، صحابه عدادینه داخل اولمش، ورضوان بیعتنده حاضر بولنمشدر.

حمزه { (بن عبدالمطلب بن هاشم) صحابهٔ کرامدن اولوب، حضرت فخرکائنات (صلعم) افندمزك عم بزرکواریدر. کنیه‌سی (ابوعماره)

و (ابويعلى) در. والدەسى (هاله بنت وهيب بن عبد-
مناف) ام رسول‌الله (صلعم) اولان جناب آمنه‌نك عم
زادەسى وصفيه بنت عبدالمطلب لام برادرى ايدى.
حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزى ارضاع ايتمش
اولان ابوجهلك آزادليسى (ثوبيه) حضرت حمزه
(رضه) ى دخى ارضاع ايتمش اولمغله، حضرت رسول
اكرمك سود برادرى ايدى. رسالت مآب افندمزدن
ايكى وبر روايتده درت ياش بيوك ايدى. مبعث
نبوينك ايكنجى سنەسى ايمانه كلوب، معيت حضرت
پيغمبريده مدينەيه هجرت ايتمش؛ وبدر غزاسنده
حاضر بولنەرق، شجاعت وجسارت فوق‌العادەسنى
ابراز ايلمشدى. احد غزاسنده دخى حاضر بولنوب،
كفار اعدادن اوتوز بركشى‌يى جهنمه كوندردكدن
صكره، هجرت نبويەنك اوچنجى سنەسى نصف شوا-
لنده شهيد اولمشدر. مشركينك نساسى شهداء
مسلمينك بطن وصدرلرينى يارمق وبورون وقولاقلرينى
كسمك كبى نامردانه حركاتده بولنمغى اعتياد ايتدكلرندن،
حضرت رسول‌الله (صلعم) ايله صحابۀ كرامنه واهل
بيتنه شدت بغضيله مشهوره اولان معاويەنك والدەسى
هند حضرت حمزەنك مبارك صدرينى ياروب، قره
جكرينى ديشلريله قوپارمشدر. رسالت پناه افندمز
حضرت حمزەنك شهادتنى ايشيدوب كنديسنى اوحالده
كورنجه؛ زيادەسيله محزون ومكدر اولوب، چوق
آغلامش؛ وجنازه نمازينى بالذات قيلمشلردر. حضرت
حمزه شهادتنده ٥٧ ياشنده ايديلر.

حمزه { صحابەدن بو اسمله بروجه زير ديكر
بر قاچ ذات دخى واردر: حمزه بن
عمرو الاسلمى، كه سفرده اوروجى بوزمق جائز اولديغنه
دائر اولان حديث شريفك راويسيدر. ٦١ تاريخنده
٧١ وبر روايتده ٨٠ ياشنده وفات ايتمشدر. —
حمزه بن عمار، كه برادرى سعد ايله برابر احد غزا-
سنده حاضر بولنمشدر. — حمزه بن عوف، كه اوغلى
يزيدله برابر نزد حضرت پيغمبري‌يه كلەرك، دعاى
نبوي‌يه نائل اولمشلردى. — حمزه بن مالك بن ذى
معشار، كه همدان قبيلەسنك وفديله نزد حضرت
نبوي‌يه كلوب، ستايش رسالتپناهى‌يه مظهر
اولمشلردى.

حمزه { مغرب اقصاده بر قصبه اولوب، شر-
فادن حمزه بن حسن بن سليمان بن حسين
بن على بن حسن بن على بن ابى طالب (رضهم) طر-
فندن بنا اولنمشدر. بانئ مشاراليهك پدرى حسن
شرفادن الك اول مغربه داخل اولانيدر، واوراده
اعقابى تشعب وتكثر ايتمشدر. — (سوق حمزه) دخى
مغرب اقصاده ديكر بر قصبه اولوب، بنه شريف
مشاراليهك بنا كردەسيدر.

حمزه { بشنجى قرن هجرى اوائلنده فاطميوندن
حاكم بامرالله‌ك زماننده مصرده بر
مذهب الحاد ايجاد ايدن ضرارك مريدى وخليفەسى
اولوب، حكمدار مشاراليه دخى بومذهب باطله تابع
اولمشيدى. درزيلردن بعضلرى اليوم بو مذهب
الحاده تابعدرلر.

حمزه بك { آق‌قيونلى دولتنك مؤسسى اولان
مشهور اوزون‌حسنك عميجه‌سى
اولوب، پدرى قره عثمان بكدن صكره، دولت تيموريه-
نك تحت تابعيتنده اولەرق، دياربكر طرفلرينك
واليسى اولمشيدى. قرق سنه قدر اجراى حكومت
ايتدكدن صكره، ٨٧٢ تاريخنده وفات ايدوب،
خلفى اولان اوزون حسن اعلان سلطنت ايتمشدر.

حمزه بك { سلطان مراد خان ثانى حضر-
تلرينك الك كزيده رجالندن او-
لوب، چلبى سلطان محمد خان حضرتلرينك صادق
بندەسى اولان آرناود بايزيد پاشانك برادريدر. صاحب
ترجمه دخى اوچ پادشاهه يعنى چلبى سلطان محمد خان
وسلطان مراد خان ثانى ايله ابوالفتح سلطان محمد خان
ثانى حضراتنه خدمت ايتمشدر. چلبى سلطان محمد
خان زماننده لابسكى قوماندانى اولوب، وندكليلرك
اورايه چيقمسنه مانع اولمش، ودها بعض خدمتلر
ايتمشدى. سلطان مراد خان ثانى زماننده برادرى
مشاراليه بايزيد پاشانك معيتنده اولەرق، دوزمه
مصطفايه قارشى مأمور اولوب، ايكيسى دخى سازلى
دره انهزامنده اسير اولمش، ودوزمەنك وزيرى مقا-
منده اولان ازمير اوغلى جنيدك يد انتقامنه تسليم
اولنەرق، بايزيد پاشا قتل ايدلمش، وصاحب ترجمه
قوبويرلمش ايدى. اوتاريخدن اعتباراً سلطان مراد
خانك فوق‌العاده منظور ومنتخبى اولوب، ازميرده
بكيدن اعلان عصيان ايتمش اولان جنيدك تنكيلنه
مأمور اولدقده، آز زماننده موفق اولوب، جنيدى
وعونه واقرباسنى قتل، وسرمقطوعلرينى ادرنه‌يه

ارسال ایلمشیدی. سلطان محمد خان ثانی دورنده کلیبولی سنجاغنه تعیین اولنه‌رق، دوننما ایله آطه‌لرك فتحنه مأمور اولمش ایسه‌ده، هنوز عثمانلی دوننماسی وندیك دوننماسنك حقندن کله‌جك درجه‌یه کلمه‌مش اولدیغندن، بودفعه بیوك بر خدمته موفق اوله‌مامش؛ وادرنه‌یه عودتنده غضب حضرت پادشاهی‌یه اوغرایوب، مجرد پدرلرینه اولان خدماتنه حرمةً عفو، وآنطالیه سنجاغنه نصب اولنمش ایدی. بعده اوزون حسنك ید ضبطنه کچمش اولان قیونلی حصاری تخلیصنه مأمور اولوب، موفق اولمغله، یکیدن مظهر التفات حضرت پادشاهی اوله‌رق، روم ایلی بکلربکی اولمش؛ ومتعاقباً قره‌مان بکی اسحق بکك تنکیلنه مأمور اولوب، بونی کلیاً مغلوب وفراره مجبور ایتمشدر. بوندن صکره تاریخ عثمانیده اسمنه تصادف اولنمدیغندن، دها چوق وقت یاشامامش اولدیغی آکلاشیلیور. بروسه‌ده بك دلنشین بر جامع شریفیله مدرسه وکتبخانه‌سی واردر. فوق‌العاده جسور اولمغله برابر حلیم بر ذات اولدیغی تواریخده مذکوردر.

حمزه بك { مشهور آرناود اسکندر بکك برادر زاده‌سی اولوب، پدری کنج ایکن دیکر بر برادریله واسکندر بکله برابر عهد سلطان مراد خان ثانیده رهن مقامنده آلنه‌رق، سرای همایونده تربیه اولنمش، ودین اسلامله مشرف اولمش ایدی. حمزه‌بك دخی بو تربیه‌نك ایچنده بیویوب، بعده عمیجه‌سی اسکندر بك آرناودلغه فرار ایتدیکنده، بو دخی کندیسنه رفاقت ایتمش؛ وسلطان مراد خان ثانی زماننده اسکندر بکك قزاندیغی محاربه‌لرده حمزه بکك شجاعت وجسارتنك دخی چوق یاردیمی اولمش ایدی. بعده سلطان محمد خان ثانی زماننده حمزه بك اسکندر بکدن آیریلوب، آرناودلق بکلکنه نصب اولنمق وعدینه مقابل، اسکندر بکه قارشی دولته خدمت ایتمکی قبول ایتمش؛ واورنوس بك زاده عیسی بك ایله برابر قرق بیك سواری عساکر عثمانیه‌سی باشنده آرناودلغه کیروب، ابتدا اسکندر بکی وندیکلیلرك النده بولنان (لش) ه چکلمکه مجبور ایتمش ایسه‌ده، بعده اسکندر بك حربده‌کی مهارت وخدعه‌سی سایه‌سنده غالب کلوب، بینلرنده واقع اولان محاربه‌ده عیسی بك قتل اولنمش، وحمزه بك اسیر دوشمش ایدی. جانب پادشاهیدن تکلیف اولنان فدیه ایله برابر اسکندر بك ابتدا یکننی تسلیمه راضی اولمامش ایسه‌ده، حمزه بك مواضعةً تسلیمی حالنده، درسعادته ورودینی متعاقب اسکندر بکك قاریسیله چوجقلرینی آله‌رق، عودت ایده‌جکنی وعد ایتمسیله، اسکندر بك دخی بوصورتی قبول ایتمش؛ وآنجق حمزه بك تسلیم اولندقدن آزوقت صکره وفات ایتمکله، عمیجه‌سنه اولان وعدینی ایفا ایده‌مه‌مشدر. آوروپا تاریخلرنده حمزه‌دن غلط اوله‌رق (آمزه Améza)اسمیله مذکوردر.

حمزه بن حسن الاصفهانی { مشاهیر مورخیندن اولوب، دردنجی قرن هجریده یاشامش، وبك معتبر بر تاریخ یازمشدر. بو تاریخ باشلیجه اسکی ایرانیلر، آثوریلر، سریانیلر، عبرانیلر، مصریلر، یونانیلر وعربلر ملوك واخبارندن بحث ایدوب، خلیفه مطیع للهك زماننه‌دك اولان احوال اسلامیه‌یی دخی جامعدر.

حمزه بن یوسف السهمی { (ابو القاسم) [«جرجانی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حمزه پاشا { (توقیعی حامد —) سلطان مصطفی خان ثالث دوری صدور عظامندن اولوب، پدری نیکده سنجاغنده واقع دده‌لی حصار قصبه‌سندن اولدیغی حالده، کندیسی استانبولده طوغمشدر. صدارت عظمی مکتوبی قلمنه ملازمت ایدوب، اووقت مکتوبجی بولنان مشهور راغب، پاشانك تربیه‌سیله تحصیل کتابت ایتمش؛ و ١١٥٣ ده راغب پاشا رئیس الکتاب اولدقده، صاحب ترجمه مکتوبجی اولمش ایدی. ١١٦٩ ده رئیس الکتاب اولوب، ینه اوسنه کتخدای دولت وبعده دفتر امینی اولمش؛ و٧١ ده عزل اولنه‌رق، ینه اوسنه ثانیاً کتخدا اولوب، ٧٢ ده عزل، و ٧٣ ده روزنامچۀ کبیره نصب اولنمش؛ وینه اوسنه چاوش باشی و ٧٤ ده توقیعیء دیوان همایون اولوب، ٧٦ ده رتبۀ وزارتله سلانیك سنجاغنه نصب اولنمش ایسه‌ده، اوصره‌ده صدر اعظم راغب پاشا خسته‌لنمغله، وکالةً امور صدارتی اداره‌یه مأمور اولوب، ١١٧٦ تاریخنده، راغب پاشانك وقوع وفاتی اوزرینه، مسند صدارته ارتقا اولنمشدر. یدی آیه قریب بو مقامده قالمش ایسه‌ده، غایت وهام واجراآتی ناقص بر آدم اولمغله، امور دولتی تمشیه ایچون لازم اولان فعالیته مالك

اولدیغندن، ١١٦٧ ده عزل ایله، قندیه محافظلغنه، بعده کرید والیلکنه، ١١٨٠ ده موره محصللغنه، ٨٢ ده ثانیاً کریده و ٨٣ ده جده و حبش والیلکنه نصب اولنه‌رق، سنهٔ مذکوره‌ده عرفاتده وفات ایدوب، وصیتی اوزره، غربا مزارستاننده دفن اولنمشدر.

حمزه پاشا (سلحدار ماهر —) بو دخی سلطان مصطفی خان ثالث دوری صدور عظامندن اولوب، نیکده سنجاغنده واقع قره حصار قصبه‌سندندر. ١١٤٠ تاریخلرنده طوغوب، استانبوله ورودنده حلواخانه نفراتی سلکنه داخل اولمش؛ ١١٥٧ ده اندرونده کیلار همایونه چراغ اولمش؛ وبر آره‌لق باش قوللقجی اولوب، بو اثنالرده بر آز علم دخی اوکرنمش؛ و ٦٢ ده خانهٔ خاصه‌یه آلنمش؛ وسلطان مصطفی خان ثالثك جلوسنده یعنی ١١٧١ ده پشکیر آغاغندن سلحدارلغه ترفیع ایدلمش؛ وبریاشنده بولنان هبة الله سلطان کندیسنه نامزد اولمش ایدی. ٧٢ ده رتبهٔ وزارتله موره محصللغنه، ٧٥ ده روم ایلی ایالتنه نصب اولنمش؛ واوسنه هبة الله سلطان وفات ایتمکله، عزل اولنه‌رق، ٧٦ ده نیکبولی سنجاغی الحاقیله ودین محافظلغنه وبعده اوزی وخوتین سنجاغنه نصب اولنمش؛ و ٧٨ ده عزل ووزارتی رفع اولنه‌رق، دیمتوقه‌یه نفی ایدلمش ایسه‌ده، ینه اوسنه وزارتی اعاده اولنه‌رق، سلانیك سنجاغنه، و ١١٨٠ ده مصر والیلکنه، وینه اوسنه حلب ایالتنه و بعده ازمیر محافظلغنه نصب اولنوب، ١١٨٢ ده مسند صدارته کچمشدر. نابمحل احسانلرله اسرافده بولندیغندن، وروسیه سفیری اوبرسقوفی یدی قله‌یه حبس ایله، روسیه محاربه‌سنه سببیت ویردیکندن، ٢٧ کونلك صدارتدن صکره عزل وکلیبولی‌یه نفی اولنه‌رق، ١١٨٥ ده اوراده وفات ایتمشدر.

حمزه میرزا ملوك صفویه‌نك دردنجیسی اولان شاه خدابنده‌نك بیوك اوغلی وشاه عباس ماضینك برادریدر. عمیجه‌سی شاه اسماعیل ثانی زماننده پدریله برابر شیرازده مقیم اولوب، کرك بونك وکرك خراسان والیسی بولنان برادری عباسك قتلنه شاه اسماعیل طرفندن فرمان چیقمش ایسه‌ده، اوصره‌ده شاه اسماعیلك وقوع قتلیله ایکیسی دخی قورتلمشلردی. ٩٨٥ تاریخنده پدری تخته جلوس ایدوب، آنجق همان اعمی بر حالده بولندیغندن، والده‌سی ادارهٔ امور ایدر، وصاحب ترجمه دخی قوماندانلقده استخدام اولنوردی. اوصره‌ده یعنی سلطان مراد خان ثالث زماننده شروان واریوان وآذربیجان جهتلرنده عساکر عثمانیه وایرانیه آره‌سنده وقوع بولان محاربات عدیده‌ده صاحب ترجمه پك چوق غیرت وشجاعت کوستره‌رك، عساکر عثمانیه قوماندانلرینی خیلی مشغول ایتمشیدی. اواثناده یعنی ٩٩٠ ده جودی اسمنده بر غلامی طرفندن، اویقوده ایکن، قتل اولنمشدر.

حمص (اصلی حانك کسریله اولوب، الیوم حانك ضمیله مستعملدر) سوریه قطعه‌سنك اك مشهور شهرلرندن اولوب، سوریه ولایتنده حما سنجاغنه ملحق بر قضانك مرکزیدر. دمشقك ١٥٠ کیلومترو شمالنده واسکله‌سی اولان طرابلس شامك ٩٠ کیلومترو شرق شمالیسنده اوله‌رق عاصی نهرینك ساحل یمیننده یعنی شرقنده و ٣٤°٤٣′٢٠″ عرض شمالی ایله ٣٤°٢٢′١٣″ طول شرقیده واقعدر. موقعی حذای بحردن ٤٩٤ مترو یوکسکدر. جبل لبنان ایله جبل نصیریه‌نك محل التصاقی شرقنده ممتد اولان واسع وغایت منبت بر اوونك ایچنده اولوب، هواسی پك لطیف وصویی بولدر. ٢٥٠٠٠ قدر اهالیسی، متعدد جوامع شریفه ومساجدی، پك چوق تربه ومقامات وزیارتکاهلری، واسع وپك ایشلك چارشی وبازاری، شهرك جنوبنده بر تپه‌نك اوزرنده قدیم بر قلعه‌سی، اطرافنده باغ وباغچه‌لری وبر چوق آثار عتیقه‌سی واردر. خانه‌لری سیاه طاشدن معمول اولدیغندن، خارجدن منظره‌سی کوزل دکلدر. چارشیسنك باشلیجه تجارتی بدویلرك اخذ وعطاسندن عبارتدر. حمصده یوك وایپلیك وایکدن صیرمه‌لی وساده چارشفلق ودوشمه‌لك انواع قماشلرله مشلحلر وسائره اعمال اولنور. پك اسکی بر شهر اولوب، عمالقه طرفندن بنا اولنمش، واسکندردن صکره سوریه‌ده حکومت سورن ماکدونیه‌لیلر زماننده خیلی معموریت کسب ایدوب، حمصدن غلط اوله‌رق (امسه Emese) تسمیه اولنمش ایدی. سوریه فتوحاتی صره‌سنده ابوعبیده بن الجراح وخالد بن ولید حضرتلری طرفندن فتح اولنمشدر. معاویه ایله حضرت علی

(رضه) بيننده وقوع بولان اختلافده حمص اهاليسى حضرت مرتضايه اك زياده بغض كوسترنلردن اولوب، صفين محاربه‌سنده شدتله قتاله كيريشمشلردى. بعده تشيع ايدوب، افراطدن تفريطه دوشمشلردى. اوائل دور اسلامده حمص پك معمور اولوب، مشاهير علما وادبادن بر چوق ذواتك مسقط رأسى بولنمشدر. اهل صليب محارباتى زماننده خيلى تخريباته اوغرامش، وبر مدت اوكروه متعصبينك النده قالمش ايدى. جزيره فاتحى عياض بن غنم ايله صحابه‌دن بر چوق ذوات حمصده مدفون اولوب، حضرت خالد بن وليدك اولديغى متواتر اولان بر مرقد دخى موجود ايسه‌ده، مشاراليهك مدينه‌ده وفات ايتديكى محقق اولوب، بعض محققينك ظننه كوره مرقد مذكور علما وصلحادن بولنمش اولان خالد بن يزيد بن معاويه‌نكدر. —— حمص قضاسى حما سنجاغنى تركيب ايدن درت قضانك برى اولوب، لواء مذكورك قسم جنوبيسندن عبارتدر. تابعلرى اولان قصير وايكى قپولى ناحيه‌لريله برابر ١٠٩ قريه‌دن مركب اولوب، ٥٠٠٠٠ قدر اهاليسى واردر. اراضيسى پك منبت ومحصولدار اولوب، مرعا واورمانلرى وعلى الخصوص خروب آغاجلرى چوقدر. محصولاتى حبوبات متنوعه ايله سبزه وميوه‌لرك انواعندن عبارتدر. اغنامى وصيغير، آت، دوه كبى حيواناتى چوق واسترلرى مشهوردر. درون قصاده ٦٠ جامع، ٥ مسجد، ٣ مدرسه، ٢ رشديه، ٥٨ صبيان وبر اناث مكتبى و ٥ تربه موجوددر.

حمص { اندلس عربلرى سوريه‌ده‌كى حمصه تشبيهاً بو اسمى اشبيليه شهرينه دخى ويرمشلردى.

حمظط { (بن شريق القرشى) صحابه‌دن اولوب، حضرت رسول الله (صلعم) افندمزه يتيشمش، وخلفاى راشدين زماننده واقع اولان فتوحاتك بعضنده حاضر بولنمشدر.

حَمَل { (بن سعدانة الكلبى) صحابه‌دن اولوب، قومى طرفندن مبعوثاً نزد حضرت پيغمبرى‌يه كلمش؛ وبعده خالد بن وليدك معيتنده بعض فتوحاتده بولندقدن صكره، صفين محاربه‌سنده معاويه‌نك معيتنه كيرمش ايدى. —— ابونضله حمل بن مالك بن نابغة الهذلى دخى صحابه‌دن اولوب، بعده بصره‌ده ساكن اولمش، وبعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر.

حمه { (بن ابى حمة الدوسى) صحابه‌دن اولوب، حضرت عمر (رضه) ك زمان خلافتنده اصفهانك فتحنده حاضر بولنمش، واوراده شهيد اولمشدر.

حمن { (بن عوف الزهرى القرشى) صحابه‌دن اولوب، عشرهٔ مبشره‌دن عبدالرحمن بن عوفك برادريدر. آلتمش سنه جاهليتده وآلتمش سنه اسلامده ياشايوب، هجرت ايتمه‌مش، ومدينه‌يه اصلا كيرمه‌مش ايدى.

حمنه { (بنت جحش) صحابياتدن اولوب، ازواج مطهرهٔ نبويه‌دن ام المؤمنين حضرت زينب (رضها) نك همشيره‌سيدر. صحابه‌دن عبدالله وعبيد اسميله ايكى برادرى وعبدالرحمن بن عوفك زوجه‌سى اولان (ام حبيبه) اسميله ديكر بر همشيره‌سى وار ايدى. والده‌سى حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزك خاله‌سى اولان (اميمه بنت ابى طالب) ايدى. معيت حضرت نبويه‌ده مدينه‌يه هجرت ايتمشدى. احد غزاسنده دخى حاضر بولنوب، صوصايان مجاهدين اسلامه صو طاشير، مجروحينى قالديرر، ويارەلرينى باغلايوب تداوى ايدر ايدى. حضرت عايشه (رضها) حقنده افكى اختراع ايدن درت كشينك برى اولوب، ديكر اوچى حسان بن ثابت، عبدالله بن ابى و مسطح بن اثاثه ايدى. —— ينه صحابياتدن بر حمنه دخى واردر، كه ابوسفيانك قيزى ومعاويه‌نك همشيره‌سى ايدى. —— ذهنى افندى «مشاهير النسا» سنده (جنة المعذبه) اسمنده قدماى صحابياتدن ديكر بر خاتون دها ذكر ايديور، كه كفاردن برينك جاريه‌سى اولمغله، اسلامندن طولايى افنديسى طرفندن عذاب كورديكيچون، حضرت ابابكر صديق (رضه) طرفندن اشترا واعتاق اولنمشدى. آنجق ابن اثيرك «اسدالغابه» سنده ذكر اولنمامشدر.

حموى { [«ياقوت حموى»، «ابن ابى الدم» و «سعدالدين حموى» ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

حَمّه { بو اسم جزيرة العرب وآفريقا واندلس وسائر بلاد عربيه‌ده، ميا حاره‌لرى مناسبتيله، بر چوق يرلره ويريلوب، انك مشهورلرى اندلسده بولنانلريدر، كه اسپانيوللرك شمديكى تلفظلرينه كوره « آلهامه » ماده‌لرنده ذكر اولنمش؛ واوراده سهواً (الحمام) دن غلط ديلمشدر. جزايرده قسنطينه

اعمالنـدن وبلاد جريد داخلنـده بو اسمله بر قصبه
بولنديغنى دخى ياقوت حموى ذكر ايديور.

حُمَيد { الانصارى وحميد بن عبدالرحمن بن عوف وحميد بن عبديغوث صحابه‌دن
اولوب، بو اسمله اولان صحابه‌نك اك مشهورى ايسه
ابوالمثنى حميد بن ثوردر،كه شعرادن اولوب، حنين
وقعه‌سنده زمرۀ كفار داخلنده بولنديغى حالده،
بعده ايمان واسلام‌الهام اولنمغله،نزد حضرت پيغمبرى‌يه
كله‌رك، حضور نبويده بر مفصل قصيده انشاد
ايتمشيدى،كه مطلعى شودر:

اضحى فؤادى من سليمى مقصدا
ان خطأ منها وان تعمدا

حَمِيد { آناطولينك غرب جنوبى جهتنده بر خطه اولوب، دولت سلجوقيه امراـ
سندن اوراده حكومت سورمش اولان حميد بكك
اسميله (حميد ايلى) تسميه اولنمشدر. اليوم قونيه ولايتنه
ملحق بر سنجاق اولوب، مركزى اسپارته قصبه‌سيدر.
شرقاً نفس قونيـه، جنوباً آنطاليه، غرباً بوردور
سنجاقلريله شمالاً دخى خداوندكار ولايتنك قره حصار
صاحب سنجاغيله محدوددر. ٢٧° عرض شماليـده
و ٣٧° ايله ٣٨° طـول شرقى آره‌لرنده واقعدر.
اراضيسـنك قسم اعظمى طـاغلق ومرتفع اولوب،
اغلاسون طاغنك اك يوكسك ذروه‌سى اولان (هينو)
تپه‌سنك ٢٦٣٣ متره ارتفاعى واردر. هواسى قيشين
خيلى صوغوق ويازين معتدلدر. آنطاليه سنجاغنى اروا
ايدن (آق صو) ايله كوپرى صويى چايلرينك منبعلرى
ومجرالرينـك برر مقدارى حميد سنجاغنـده اولديغى
كبى، ديكر بر چـوق چايلر دخى سنجاغك اراضيسنى
بعدالاروا آنى‌البيان كوللره دوكيلور. حميد سنجاغنده
ايكى بيوك كول بولنـوب، بونلردن (اكردر) كولى
سنجاغك اورته‌ســنده وبكشهر كولى حميد ايله قونيه
سنجاقلرى آره‌سنده واقعدر. برنجيسنك محيط دائره‌سى
٩٠ وايكنجيسنك ٢١٠ كيلومتره‌در. ايكيسنك دخى
بالغى چوق اولوب، ايكنجيسنك بر قاج آطه‌سى دخى
واردر،كه اوستلرنده آت وصيغير بسلنير. اورمانلرى
چوق ايسـه‌ده ، دكيزدن بعدى ويوللرك فقـدانى
حسبيله، كراسته اخراج اولنه‌ميوب، يالكز محلنده
استعمال اولنـور. طوپراغى منبت اولوب، ذخاير
متنـوعه ايله آفيون، خشخاش وسائر محصـولاتى
چوقدر. هله بغدايى پك ايى اولوب، يونان وسچايه‌ده
پك مقبولدر. باغ وباغچه‌لرى واوزوميله سائر ميوه‌
لرى دخى چوقدر. اغنام وسـائر حيوانات اهليه‌سى
متوسط حالده اولوب، بر مقـدار يپاغى دخى اخراج
اولنور. قروم، منغانس، دمير وسائر معدنلرى چوق
اولديغى تحقق ايتمش ايسـه‌ده، هيچ برى اخراج
اولنمامقده‌در. اورمانلرنده آيى، قورد، تيلكى،صكسار،
طاوشـان وسائر حيوانات وحشيه بولنوب، خيلى
كورك دخى چيقـار. اخراجاتى باشليجه بغداى ايله
آفيون، خشخاش، يپاغى، جوز، كورك وآلاجـه‌دن
عبارت اوله‌رق سنوى ٤٠٠٠٠٠ عثمانلى ليراسنه،
وادخالاتى دخى آوروپا امتعـه‌سيله قهوه، شكر
وسـائره‌دن عبارت اوله‌رق ١٦٠٠٠٠ ليرايه بالغ
اولور. بر شوسه يولى آيدين دمير يولنـك اوجهتجه
صوك موقفى اولان سراى‌كويندن كلوب، مركز لوادن
بالمرور، سنجاغى يارديقدن صكره، قونيه‌يه طوغرى
تمديد اولنمقده‌در. ديكر شايان ذكر يوللرى اولميوب،
حتى اسكله‌سى اولان آنطاليه‌يه دخى شوسه ايله مربوط
دكلدر. صنايع محليه كليم وآلاجه نسجيله باقيرجيلغه
ودميرجيلكه متعلق بعض معمولاتدن عبارتدر. درون
لواده ٧٤ جامع شريف، ١٨ مدرسه، ٥ كتبخانه،
٣ رشديه و ٦٤ صبيان مكتبى و ١١ كليسا موجود-
در. حميد خطه‌سى زمان قديمده(پيسيديا) اسميله معروف
اولان خطـه‌نك غرب شمالى قسمندن عبارت اولوب،
اووقتلردن قالمه بعض شهر وقصبه‌لر خرابه‌لرى وسائر
آثار عتيقه‌سى موجوددر . اهاليسى ١٢٠٠٠٠
راده‌سنده اولوب، يالكز ١٠٠٠٠ قدرى روم ، بر
قاج يوزى ارمنى ويهودى وقصورى كاملاً اسلامدر.
خرستيانلرى دخى لسان عثمانى ايله متكلمدرلر. بونلر
يالكز قصبه‌لرده بولنيور. سنجاق بروجه زير ٥ قضا
و ٦ ناحيه‌دن مركب اولوب، ٢٣٠ قريه‌يى جامعدر:

قضا	ناحيه	مقدارقرا
اسپارته	كچيبورلى، سكركت	٥٥
اولوبورلى		٥
يلواج	حويران	٥٠
قره‌آغاج	افشار	٥١
اكردر	بارله، پاولو	٦٩
جمعاً		٢٣٠

حمید { بو اسمله قونیه ولایتنك نیكده سنجاغنده بر قضا دخی واردر، كه معدن اسمیله دخی معروفدر. [«معدن» ماده‌سنه مراجعت بیورله.]

حمید { فرس شعراسندن بروجه زیر درت كشینك مخلصیدر:

برنجیسی (قاضی حمیدالدین بلخی) مشاهیر ادبا وعلمادن اولوب، «مقامات» عنوانیله فارسی بر تفسیر شریفی وكوزل اشعاری واردر. سلطان سنجر سلجوقینك معاصری وانورینك محبی ایدی. بلخیلر وقعه‌سنده انوری‌یی اولومدن قورتارمشیدی. شو رباعی اونكدر:

برنك باد صبا درجهان مسافر باش
بسان خاك بزیر فلك مقیم مشو
كلیم وار قدم بر فراز طور گذار
زعجز معتكف سایهٔ كلیم مشو

— ایكنجیسی (مولوی حمیدالله اردبیلی) علوم ظاهریه وباطنیه‌یه آشنا اولوب، اون برنجی قرن هجری اوائلنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

آنروزكه روی دل بسویم كردی
دیدار حریص ووصل جویم كردی

— اوچنجیسی هندستان ملوك تیموریه‌سندن جهانكیر شاه عصری شعراسندن اولوب، «عصمت نامه» عنوانیله بر منظومه یازمش، و ١٠١٦ ده وفات ایتمشدر.

— دردنجیسی (مولانا حمیدالدین) ینه هندستان شعراسندن اولوب، اورنك زیب عالمكیرك اوستادی ایدی. ١٢١٦ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

جای آرام كودرین كلشن
عمر آسا رسیدم ورفتم

حمیدالدین دهلوی { (قاضی —) سكزنجی قرن هجری مشاهیر علماسندن اولوب، «هدایه»یه بر شرحی وسائر آثاری واردر. ٧٦٤ ده وفات ایتمشدر.

حمیدالدین ناكوری { هندستانك مشاهیر علماسندن اولوب، تصوفه متعلق «طوالع الشموس» عنوانلی بر تألیفك وسائر آثارك صاحبیدر. ٦٩٥ ده وفات ایدوب، دهلیده قطب شاه تربه‌سنده مدفوندر.

حمیدالله خان { هندستان مورخلرندن اولوب، «تاریخ حمید» عنوانیله دخی معروف «حوادث الخوانین» عنوانیله بر تاریخی واردر، كه ١٨٧١ تاریخ میلادیسنده كلكته‌ده طبع اولنمشدر.

حمید بن قحطبه { دولت عباسیه امراسندن اولوب، ابو جعفر منصورك زماننده و ١٣٩ ایله ١٤٠ تاریخلرنده ١٤ آی مصر والیسی بولنمش؛ وبرقه‌ده افریقیه عسكریله محاربه ایدوب، غالب اولمش، وسردارلری اولان ابوالخطابی قتل ایتمشدر.

حمید تاینكو { قره ختاییان دولتنك مؤسسی اولان براق حاجب قتلغ خانك برادری، وسلالهٔ مذكوره‌نك اوچنجی حكمداری اولان سلطان قطب الدین محمدك پدریدر.

حمید حسینی افندی { سلطان بایزید خان ثانی دورنده مشیخت اسلامیه مسندینه چكن علمای عثمانیه‌دن اولوب، علمادن افضل الدین افندینك اوغلیدر. پدرندن وسائر علمای عصرندن تحصیل علم ایتدكدن صكره، بروسه‌ده قپلوجه مدرسه‌سنه وبعده درسعادتده سلطان مراد خان مدرسه‌سنه مدرس اولمش؛ ومؤخراً دارسلطنه قاضیعسكری اولوب، ٩٠١ تاریخنده مسند مشیخته چكمش ایدی. یدی سنه ایله ایكی آی مقام فتواده قالدقدن صكره، ٩٠٧ ده وفات ایدوب، حضرت ابا ایوب انصاری جوارنده دفن اولنمشدر. عالم ومستقیم وغیور بر ذات اولوب، بعض درس كتابلرینه حاشیه‌لری واردر.

حمیده بانو بیكم { هندستان ملوك تیموریه‌سندن همایون شاهك زوجه‌سی ومشهور اكبر شاهك والده‌سی اولوب، احمد جامك نسلندندر. دهلیده واكره‌ده وسائر بلاد هندده پك چوق خیراتی واردر. حج شریفدن عودتنده اهالی حرمیندن ٣٠٠ كشی برابر آلوب، دهلیده كندیلرینه مخصوص (عرب سرای) اسمیله بر عمارت یاپدیرمش، وجمله‌سنه وظیفه و معینات باغلامش ایدی. ١٠١٢ ده وفات ایدوب، همایون شاهك تربه‌سی داخلنده مدفوندر.

حمیدة البربریه { حضرت امام موسی كاظمك والده‌سی اولوب، عن اصل بربر قومنه منسوب بر جاریه ایدی. مملوكه‌سی (ام البنین)ی، عالم معناده جانب رسالت مآبدن آلدیغی

امر و اشارت اوزرینه، اوغلی مشارالیه ویرمش؛ وموی‌الیها حضرت امام رضانك والده‌سی اولمشدر.

حمیده بنت النعمان { الك مشهور شاعره‌لردن اولوب، صحابه‌دن نعمان بن بشیرك قیزیدر. قوجه‌لرینی هجو ایتمك عادتی اولوب، بو سببدن بر قاچ قوجه‌دن تطلیق اولنمشدی. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

لعمری دمشق وفتیانها
احب الی من الجالیه
نکحت المدینی اذجاءنی
فیالك من نکحة الغالیه الخ

حمیدی { کشمیر شعراسندن اولوب، نعت حضرت مرتضی حقنده اولان شو بیت اونکدر:

مرتضی آنکه شه مسند عالی نسبیست
آفتابیستکه برج شرفش دوش نبیست

حمیدی زاده { (مصطفی افندی) دورسلطان سلیم خان ثالثده مسند مشیخت اسلامیه‌یه کچن علمادن اولوب، مصر قاضیسی ایکن اوراده وفات ایتمش اولان حمیدی محمد افندینك اوغلیدر. ١١٤٤ تاریخنده طوغوب، تحصیل علم ایتدکدن صکره طریق نقشبندی‌یه انتسابله، مسلك تصوفه سلوك ایتمشیدی. کیده‌رك دعا ونفسنك تأثیریله شهرت بولوب، دور سلطان عبدالحمید خان اولده سرای همایونه آلنه‌رق، سرای خواجه‌سی اولمش ایدی. بو مناسبتله قطع مراتب ایده‌رك، آناطولی پایه‌سنی احراز ایتمشدی؛ ومذاکرهٔ امور دولتده مجالس ومحافل عالیه‌ده بولنوردی. سلطان سلیم خان ثالثك جلوسلرنده اقبالی برتر اولوب، روم ایلی قاضیعسکری و ١٢٠٤ ده شیخ الاسلام اولمش ایسه‌ده، طریق علمی‌یی اسکی نظامنه ارجاعه چالیشوب، بو بابده زیاده شدت کوستردیکندن، واسکی طور صوفیانه‌سیله ناقابل توفیق دارات ودبدبه‌یه دوشدیکندن، هرکسی کندیسندن بیزار وطریق علمی منسوبیندن بر چوق خلقی مغدور واطوار غریبه‌سیله وکلایی دخی رنجیده ایتمش؛ وبو وجهله بر ایشه موفق اوله‌میوب، اون یدی آی ایله اون کون مقام فتواده قالدقدن صکره، عزل اولنه‌رق، انجیر کوینده اقامته مأمور اولمش؛ وبعده منفاسی مغنیسایه تحویل اولنه‌رق، ١٢٠٨ ده اوراده وفات ایتمشدر.

حمیدیه { قسطمونی ولایتنك بولی سنجاغنه مربوط بر قضا اولوب، شرقاً بارطین، جنوباً کرده، غرباً ارکلی قضالریله، شمالاً دخی قره دکیزله محاطدر. مرکزی چهارشنبه قصبه‌سیدر. یقین وقته کانجه‌یه قدر بارطین قضاسی چهارشنبه نامیله بر ناحیه ایکن، وسعت وجسامتنه مبنی، اخیراً حمیدیه اسمیله بر قضا اتخاذ اولنمشدر. ٣٤٠ قریه‌دن مرکب اولوب، همان جمله‌سی مسلم اولمق اوزره، ٣٠٠٠٠ قدر اهالیسی واردر. اراضیسی منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله میوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. اورمانلری پك چوق اولوب، خیلی کراسته قطع واخراج اولنور. حیوانات اهلیه‌سی متوسط حالده اولوب، بر مقدار تفنك کچیسی دخی واردر.

حمیدیه { سیواس ولایتنده قره حصار شرقی سنجاغنه ملحق بر قضا اولوب، لوانك جهت غربیه‌سنده واقعدر. مرکزی اولان حمیدیه قصبه‌سی قره حصار شرقیدن ١٦ ساعتلق مسافه‌ده واقعدر. قضا مقدما میلاس اسمیله معروف ایکن، شمدی مرکزی بولنان بازار یرنده بعض اصحاب خیر طرفندن جامع ومدرسه وبر قاچ خان ودکان انشاسیله قصبه حالنه قونه‌رق، مرکز اتخاذ، وپادشاه زمان سلطان عبدالحمید خان ثانی حضرتلرینك نام نامیٔ شاهانه‌لرینه نسبتله حمیدیه تسمیه اولنمسی اوزرینه، قضایه دخی بو نام ویرلمشدر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، کلکیت ومیلاس نهرلریله بونلره منصب اولان بر قاچ چای طرفندن شق اولنیورسه‌ده، انهار مذکوره‌نك یتاقلری درین واطرافلری مرتفع اولمغله، صولری سقی اراضی‌یه استعمال اولنه‌میور. طوپراغنك قوهٔ انباتیه‌سی متوسط حالده اولوب، محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبارتدر. قضانك بر چوق محللرنده باقیر ودمیر وقورشون معدنلری بولنیورسه‌ده، اخراج اولنمامقده‌در. (معدن) قریه‌سنده‌کی دمیر معدنندن اهالی کندیلرینه مخصوص بر اصول قدیمه اوزره بر مقدار جوهر چیقاروب، صبان وقازمه وبالطه کبی شیلر اعمال ایدرلر. قضانك اورمانلری دخی پك چوق ایسه‌ده، ساحلدن بعدی جهتیله کراسته اخراج اولنه‌مامقده‌در. سیواس ولایتنده نواحی اصول جدیده‌سی اجرا قلنمش اولمغله،

اشبو قضا ۱۰ ناحیه‌یه منقسم اولوب، ۱۵۰ قریه‌یی جامعدر. اهالیسی ۳٤۰۰۰ کشی قدر اولوب، درت بیکه قریب مقداری روم وارمنی اوله‌رق خرستیان وقصوری کاملاً اسلامدر. درون قضاده ۷۱ جامع ومسجد، ٦ مدرسه، ۱ رشدیه، ۸۰ اسلام و ۲۰ خرستیان مکتبی موجوددر.

حمیدیه { سوریه ولایتنك حما سنجاغنده بر قضا اولوب، مقدما جبل کلبیه تسمیه اولنوردی. لوانك جهت غربیه‌سنده واقع اولوب، جبل نصیریه‌نك اتکلرنده بولنمغله، اراضیسی طاغلقدر. اهالیسی قسماً نصیری قسماً اسماعیلی وقسماً دخی سنی اولوب، اکثری حال وحشتده بولنیور. طاغلرنده بعض اورمانلر بولنمغله، اهالیسنك باشلیجه مدار تعیشی اودونجیلق وکورجیلکدر. مرکزی حمانك ۳۰ کیلومتره غرب جنوبیسنده واقع (مصیاف) قصبه‌سیدر. قضا ٦۱ قریه‌دن مرکب اولوب، ۷۰۰۰ اهالیسی واردر.

حمیدیه { درسعادتده باغچه قپوسی قربنده بر محله اولوب، سلطان عبدالحمید خان اولك تربه ومدرسه وکتبخانه‌سنی شامل اولمغله، بو اسمله تسمیه اولنمشدر.

حُمَیر { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمی اولوب، بری (حمیر بن عدی القاری) در، که عبدالله بن ابی سلولدن طول قالمش اولان معاذه‌یی تزوج ایتمشیدی. — ایکنجیسی انصاردن وبر روایتده بنی سلمه آزادلیلرندن اشجعی اولوب، وقتیله مسجد ضرار اصحابندن بولنمش ایکن، بعده توبه ایتمشیدی.

حِمْیَر { عرب عاربه‌دن عبدالشمس بن یعرب بن قحطانك اوغلی اولوب، یمن خطه‌سنده (حمیریلر) اسمیله معروف بر دولت تأسیس ایلمشیدی. بونك زمان ظهورینی تعیین ایتمك ممکن اولمیوب، آنجق حمیریلرك اون سکزنجیسی اولان (بلقیس) حضرت سلیمان (عم) ك معاصره‌سی بولندیغنه نظراً، حمیر اوندن بر قاچ یوزسنه اول یاشامش اولسه کرکدر.

حمیراء { حضرت عایشه (رضها) نك لقبیدر.

حِمْیَریلر { قبل الاسلام یمنده حکومت سورمش بر حکمداران سلاله‌سی اولوب، زمان جاهلیتده ظهور ایتمش اولان عرب دولتلرینك الك بیوکی والك متمدنیدر. بونلر زماننده یمن وحضرموت جهتلرنده معموریت پك ایلریلیوب، الیوم خرابه‌لری حیرت افزای عقول اولان بعض صوبند وسدلری وبر طاقم باغچه‌لر وسرایلر یاپدیرمشلردی. (باغ ارم) و (سیل عرم) بو جمله‌دندر. بونلرك الك بیوکی والك مشهوری (شداد) در. عرب مورخلری حمیریلری عرب عاربه‌دن عد ایدیورلرسه‌ده، حضرت هودك بونلرك زماننده قوم عاده بعث اولندیغنی دخی بیان ایدیورلر؛ حالبوکه قوم عاد عرب بائده‌دن معدوددر. حمیریلردن (ذوالقرنین) ك جهانگیر اولوب، بر چوق ممالك ضبط ایلدیکی وظلماته دخی کیردیکی؛ افریقه‌نك آق دکیز سواحلنه قدر چیقوب، بلاد بربری ضبط ایلدیکی، وحتی افریقیه‌نك بونك اسمنه نسبتله بویله تسمیه اولندیغی، وشمر وتبعك چین وتبته قدر توسیع فتوحات ایلدکلری تواریخ عربده مذکور ایسه‌ده، حمیریلرك جزیرة العربك خارجنده برکونه فتوحاتلری امم سائره تواریخنده اصلا مذکور اولمدیغندن، روایات مذکوره مبالغه وخیالاتدن عبارت اولسه کرکدر. یالکز حمیریلردن بر قاچنك، کعبه‌یی تخریب وحجر اسودی سبا وصنعایه نقل ایتمك مقصدیله، حجازه سفرلری وقوع بولمش اولدیغی صحیحدر. ملوك حمیردن بلقیس نام ملکه‌نك حضرت سلیمان (عم) ایله مخابره‌یه کیریشوب، بعده برچوق کرانبها ونادیده هدایا تقدیمیله زیارتنه کیتدیکی دخی محقق اولوب، آنجق مشارالیهانك نبی مشارالیه طرفندن تزوجی حقنده‌کی روایت شایان وثوق دکلدر. اووقتلردن حمیریلرك بیننده دین موسی انتشار ایتمشیدی. حمیریلردن (ذونواس) زماننده حبش نجاشیسی طرفندن (ابرهه) اسمنده برقائدك قوماندەسیله عسکر کوندریله‌رك، یمن ضبط اولنمش، وحمیریلر دولتنه ختام ویرلمش ایدی. اوصره‌ده ابرهه حجازه دخی تجاوز ایدوب، اصحاب فیل وقعه‌سی وقوعه کلمشیدی. بعده حمیریلر بقیه‌سندن سیف ذوالیزن ایران کسراسنك معاونتیله حبشلیلری طرد ایتمش؛ وبو مناسبتله یمن ایرانك حکمی آلتنه کیروب، اورادن والیلر تعیین اولنمغه باشلامشیدی، که وقت سعادتده دخی بو حالده بولنوب، اواخر عمر حضرت رسول الله (صلعم) ده دائرهٔ اسلامه داخل اولمشدر. حمیریلرك کندیلرینه مخصوص بر خطلری وار ایدی، که صاغدن صوله وحروف مقطعه ایله یازیلوب، فنیکه‌لیلرك

خطندن مأخوذ كبی كورينور؛ وبلقيس ايله حضرت سليمان آره‌سنده تحدث ايدن مناسبات زماننده اخذ ايدلمش اوله‌جغی، وياخود اوندن اول دخی فنيكه‌لیلرك بحر احمرده واقع سير وسياحت وتجارتلرنده حميريلره كندی خطلرينی اوكرتمش اوله‌جقلری آكلاشيلبور. بو خط ايله محرر يمن وحضرموتده بر چوق آثار مشهود اولوب، ارباب تحقيق حروفاتك صورت قرائتنی حل وفصل ايتمشلردر. آثار مذكوره‌ده مستعمل اولان لسانك لسان عربی ايله مناسبت ومشابهتی ظاهر ايسه‌ده، خيلی فرقلی اولديغی دخی ناقابل انكاردر. حميريلرك مركز قديملری (سبا) شهر شهيری اولوب، بعده صنعايی مركز اتخاذ ايتمشلردی. حكومت سورن ملوك حمير بروجه زير ٣٦ كشيدر:

١	حمير	١٣	ذوالقرنين	٢٥	تبع
٢	لهلان	١٤	ذوالمنار	٢٦	كيلرب
٣	وايل	١٥	افريقس	٢٧	حسان
٤	سكسك	١٦	ذوالازعار	٢٨	ذوالاعواد
٥	يعفر	١٧	سرحيل	٢٩	عبدكلال
٦	ذواورياش	١٨	هدهاد	٣٠	حارث
٧	لقمان	١٩	بلقيس	٣١	عمرو
٨	سمع	٢٠	ناشر	٣٢	بيعه
٩	شداد	٢١	شمر	٣٣	صهبان
١٠	لقمان	٢٢	ابرمالك	٣٤	ذوالجناح
١١	شديد	٢٣	عمران	٣٥	ذوشناتر
١٢	حارث	٢٤	ذوحيشان	٣٦	ذونواس(زرعه)

بونلرك يكرمی بشنجيسی اولان تبعدن صكره كيلره تبع ثانی وتبع اصغر كبی اسملر ويرلمكله، اوندن صكره كلنلر (تبابعه) اسميله دخی معروفدر.

حُمَيضه (بن رقيم) صحابه‌دن اولوب، احدده و اوندن صكره‌كی غزواتده حاضر بولنمشدر.

حُمَيل (بن بصره بن ابی بصره) كنديسی وپدريله جدی صحابه‌دن اولوب، بعض احاديث شريفه روايت ايتمشلردر.

حَنبَل (بن خارجه) صحابه‌دن اولوب، حنين غزاسنده حاضر بولنمشدر.

حنش (بن عقيل) و (ابوالمعتمر حنش) صحابه‌دندر.

حنطب (بن حارث القرشی المخزومی) صحابه‌دن اولوب، فتح مكه‌ده اسلامه كلمشدر. اوغلی عبدالله وطورونی عبدالمطلب واسطه‌سيله كنديسندن بعض احاديث شريفه مرويدر.

حنطمه آفريقای جنوبينك ساحل شرقيسنده واقع (سفالة الذهب) مملكتنده وساحل بحرده بر قصبه اولديغی جغرافيون عرب آثارنده مذكوردر.

حنظل (بن ضرار) صحابه‌دن اولوب، خيلی ياشلی اولديغی حالده، اسلامه كلمشيدی.

حنظله بو اسمله صحابه‌دن بروجه زير برقاچ ذات بولنمشدر: حنظله بن ابی حنظلة الانصاری، كه قباء مسجدينك امامی ايدی. — حنظلة الثقفی، كه اهل حمصدن معدوددر. — حنظله بن حذيم بن حنيفة المالكی، كه طفل ايكن، پدری طرفندن نزد حضرت پيغمبری‌يه كوتوريله‌رك، دعای حضرت نبوی‌يه نائل اولمش، و بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر. — ابو ربعی حنظله بن الربيع، كه (حنظلة الاسيدی) ديمكله دخی معروف اولوب، كتاب حضرت نبويدن بولنمش؛ وبعده (قرقيسيا) ده ساكن اولوب، اورادە وفات ايتمشدر. جمل وقعه‌سنده حضرت علی (رضه)‌ك عليهنده بولنمشدر. — حنظله بن ابی عامر الانصاری الخزرجی، كه سادات صحابه‌دن اولوب، (غسيل الملائكه) ديمكله معروف ايدی. پدری ابو عامر راهب حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزه حسد ايدنلردن اولوب، شامده‌كی روم واليسنه التجا ايتمش ايدی. حنظله احد وقعه‌سنده ابو سفيان بن حربله مبارزه ايدوب، برروايتده بونك وبرروايتده ابوسفيانك امدادينه كلن (ابن شعوب شداد بن اسود الليثی) ايله شهيد اولمشدر. — حنظلة العشمی. — حنظله بن علی. — حنظله بن قسالة الطائی، كه قيزی زينب ايله برابر نزد حضرت نبوی‌يه كلوب، شرف اسلامله مشرف اولمشدی. — حنظله بن قيس الانصاری، كه عهد رسول اللهده طوغوب، حضرت عمر وعثمان (رضهما) دن روايت احاديث شريفه ايتمشدر. — حنظله بن نعمان، كه معاويه‌يه قارشی اولان محارباتده معيت حضرت مرتضويده بولنمشدر.

حنظله بن صفوان ظهور اسلامدن اول قوم ثمودك بقيه‌سی ظن اولنان (اصحاب الرس) ە مبعوث پيغمبر اولديغی مرويدر.

حنظله بن صفوان دولت امويه امراسندن اولوب، يزيد بن عبدالملك زماننده برادری بشر بن صفواندن صكره

مصر والیسی اولمش؛ و ۳ سنه والیلك ایدوب، شامدن آلدیغی امر اوزرینه ، خطهٔ مصریه‌ده‌کی صنملری شکست وآثارینی امحا ایتمشدی. بعده هشام بن عبد‌الملك زماننده ثانیاً والیء مصر اولوب، بودفعه دخی ۵ سنه اجرای حکومتله، عصیان ایدن قبطیلری مغلوب ایتمش؛ و ۱۲٤ تاریخنده مصردن چیقوب، مغرب جانبنه کیتمش ایدی.

حنفی محمد افندی { سلطان محمد خان رابع دورنده مشیخت اسلا- میه مسندینه کچن علمادن اولوب، علی‌الاصول تحصیل علم ایله، دور مدارس ایتدکدن صکره، ۱۰٤٤ ده مدینه، ۱۰۵۱ ده مصر، ۵٦ ده ادرنه مولویتلرینه، ۵۸ ده آناطولی قاضیعسکرلکنه، ۱۰٦۱ ده روم‌ایلی صدرینه و ۱۰٦٦ ده مقام فتوایه نصب اولنه‌رق، آنجق پك اختیار وضعیف اولدیغندن، یالکز ٤ آی بو مقامده قالوب، ۱۰٦۷ ده عزل اولنمش؛ واو سنه وفات ایده‌رك، حضرت ابا ایوب انصاری جوارنده دفن ایدلمشدر.

حنه { حضرت مریم (عم) ك والده‌سی اولوب، قرآن کریمده (امرأة عمران) دیه یاد بیورلمشدر. حضرت زکریانك زوجه‌سی اولان (ایساع) ك همشیره‌سی ایدی.

حنی { (محمد بن علی) شعرادن اولوب، ۷۳۲ تاریخ هجریسنده وفات ایتمشدر.

حنیف { (بن ریاب الانصاری) صحابه‌دن اولوب، احد و اوندن صکره‌کی غزواتده حاضر بولنمش؛ ومعونه محاربه‌سنده شهید اولمشدر.

حنیف بك { (ابراهیم —) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن و خواجکان دیوان همایوندن اولوب، ۱۲۱۱ تاریخندن صکره‌جه وفات ایتمشدر. سیر حضرت نبویه متعلق ۳ جلد اوزره بر منظومه‌سی واردر. شو بر ایکی بیت اوندندر:

نور اقدم ختم قرآن رسل
مبتدا ومنتهای هر سبل
جان عالم عالم جان وصال
جانلر اولسون یولنده پایمال

حنیفه { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمیدر: برنجیسی سالف الترجمه خدیمك پدری وحنظله بن خدیمك جدی اولوب، اوچی‌ده صحبت رسول الله (صلعم) شرفنه نائل اولمشلردر. — ایکنجیسی ابوحره حکیم بن ابی یزیدك عمجه‌سی اولوب، (رقاشی) دیمکله معروفدر. بر حدیث شریف روایت ایتمشدر.

حنیفه { حضرت علی‌المرتضی (رضه) ك زوجاتندن اولوب، حضرت ادامیندن صکره اولاد علی بیننده تمیز ایتمش اولان محمد بن حنیفه‌نك والده‌سیدر.

حنیفه بنت القمنی { علم وفضل ایله شهرت بولمش مشاهیر نساء اسلامدن اولوب، علی‌الخصوص حدیثده ید طولی صاحبه‌سی ایدی. امام سیوطینك اشیاخندندر.

حنین { صحابه‌دن اولوب، حضرت فخرکائنات (صلعم) افندمزك کوله وخادملری ایکن، عم بزرکوارلری حضرت عباسه اهدا بیورلمش، واونلر طرفندن اعتاق اولنمش ایدی. تورونلری ابراهیم بن عبدالله وابوحنین بن عبدالله بن حنین مشاهیر تابعیندن اولوب، جدلرندن روایت احادیث شریفه ایتمشلردر.

حُنَین { مکهٔ مکرمه ایله طائف آره‌سنده بر محل اولوب، هجرت نبویه‌نك سکزنجی سنه‌سی هنوز شرکدن قورتلمامش بعض قبائل عرب، مکه‌یی استرداد مقصدیله هجوم ایتدکلرنده، بو موقعده عساکر اسلامه قارشی کله‌رك، ابتدا غالب کلمشلرسه‌ده، بعده غلبه ونصرت عساکر مسلمینه نصیب اولمشدر. حنین غزوه‌سی غزوات حضرت نبویك اك مهملرندن اولوب، بونده دخی صحابه‌دن بر خیلی ذوات شهید اولمشلردر.

حُنَین بن اسحق { (ابوزید — العبادی) خلفای عباسیه زماننده یتیشن مشاهیر اطبادن اولوب، نصرانی‌المذهب ایدی. انوار اسلامیه‌نك انتشار وتعممندن صکره اوته‌ده بریده متفرق قالان خرستیانلر حیره جهتنده اجتماع ایدوب، (عباده) اسمیله تسمیه اولنمشلردی. صاحب ترجمه دخی بونلردن ایدی. ۱٤۹ تاریخنده طوغوب، لسان سریانی‌یی کندی وطننده ویونانی‌یی اسکندریه‌ده تحصیل ایتدیکی کبی، ادبیات عربیه‌یی دخی بصره‌ده خلیل بن احمددن وسائر اعاظم ادبادن تحصیل ایتمش؛ وحتی مشهور سیبویه ایله درس شریکی بولنمشدر. لسان فارسی‌یه دخی آشنا ایدی. ادبیاتی اکمال ایده‌رك، لسان

عربی فصاحت وبلاغتنده ید طولی قزاندقدن صکره، بغداده کیدرك، یوحنا بن ماسویهدن فن طبی تحصیله باشلامش ایدهده، اثنای افاده وتدریسده معلمی پك دقیق سؤاللرله یورديغندن، وعباده طائفهسی اکثریا تجارت وصرافلقله مشغول اولوب، ایچلرندن اووقته قدر هیچ بر طبیب یتیشمهمش اولديغندن، یوحنا بن ماسویه «کیت بر کوشهده بر صراف دکانی آچ» دیهرك کندیسنی حلقهٔ تدریسندن چیقارمشیدی. حنین بر قاچ سنه نابدید اولوب، تبدیل نام وقیافتله تحصیل فن طب ایتدکدن صکره، بتکرار بغدادده ظهور ایدوب، یوحنا بن ماسویه کندیسنك اقتدار علمیسنی کورنجه، معاملهٔ سابقهسندن طلب عفو ایلمش؛ واوندن صکره، حنین اطبای زمانیله مجلس افاده واستفادهده بولنهرق، عربی ویونانی وسریانی لسانلرندهکی اقتدار فوق العادهسی حسبیله، بعض کتب طبیه ترجمه ایتمکه باشلامش؛ واووقت حکومت سورمکده اولان مأمون خلیفه کتب فنیهٔ یونانیهنك عربی یه ترجمهسنی زیادهسیله آرزو ایتدیکندن، حنینك خلیفهٔ مشارالیه عندنده قدر و اعتباری پك زیاده اولوب، حتی ترجمه ایتدیکی کتابلرك ثقلنجه آلتون ویردیکی شهرت بولمشدر. اجرای مداواتده دخی مهارت کاملهسی بولنمغله، کرك مشارالیه مأمون خلیفهنك وکرك خلفلری اولان سائر خلفای عباسیهنك خدمت طبابتنده بولنهرق، پك چوق اموال واعتباره نائل اولمشدی. معاصرلری اولان اطبای نصرانیه وعلی الخصوص جبرائیل بن بختیشوع ایله رفقاسی حنینك بو اقبالنی چکهمیوب، کندیسنك ایی بر مترجم اولديغنی وآنجق فن طبده حذاقتی اولمدیغنی ادعا ایله، نظر خلفادن دوشورمکه چالیشهرق، بونکله موفق اولهمیهجقلرینی آکلاینجه، خلیفه بولنان متوکل علی اللهه حنینك عقائد نصرانیهیه غیر معتقد اولديغنی وحضرت عیسی ومریم ایله حواریونك تصویرلریله اکلندیکنی سویلمشلر؛ وخلیفه لاجل التجربه بویله بر رسمی حنینه کوسترنجه، کندیسی حکیم بر آدم اولمغله، بونك بر رسمدن عبارت اولوب، حرمت وعبادته مستحق اولمدیغنی بیان ایتمسی، وخلیفهنك تکلیفیله بو رسمه توکورمسی اوزرینه، پطریق طرفندن آفروز اولمش؛ وجانب خلیفهدن شدیداً حبس، وبتون اموال واملاکی مصادره اولنهرق، نهایت متوکلك اوغراديغی برخستهلق اوزرینه، اطبایه الك زیاده محتاج اولديغی برصرهده، بونلرك تکلیف مصرانهسیله، خلیفه کندیلرینه حنینك اعدامنی وعد ایتمش ایسهده، اوکیجه خلیفهنك رؤیاسنده حضرت عیسی (عم) کورینوب، حنینی عالم معناده توصیه ایتمکله، ایرتسی کون اعداسنه رغماً حبسدن چیقاریلوب، اولکندن زیاده انعام واحسان واعتباره نائل، وبر معالجهٔ مخصوصه ایله خلیفهیی مبتلا اولديغی مرضدن قورتارمغه دخی موفق اولمغله، رئیس الاطبا عنواننه مظهر اولمشدی. بوحکایهیی کندیسی تألیفاتنك برنده پك مؤثر صورتده حکایه ایتمشدر. حنین بن اسحق کتب طبیه وحکمیه نسخهلرینی تحری ایچون روم ممالکنه دخی سیاحت ایتمشدی. کحالقده یعنی کوز طبابتنده دخی مهارتی وار ایدی. ٢٦٤ تاریخنده ٧٠ یاشنده وفات ایتمشدر. داود واسحاق اسملرنده ایکی اوغلی اولوب، بونلردن سالف الترجمه اسحاق بن حنین پدرینك شهرتنه معادل بر شهرت قزانمش، وعربی یه بر چوق کتب حکمیهٔ یونانیه ترجمه ایتمشدر. حنین بقراط حکیمك طبه متعلق اولان متونیله جالینوسك متون مذکوره اوزرینه یازدیغی شرحلری کاملاً لسان عربی یه نقل ایتدکدن بشقه، بونلرك چوغنی اختصار ایتمش، وکندیلکندن دخی بر قاچ معتبر کتاب یازمشدر. ترجمه وتألیف اولهرق آثاری بروجه آتیدر: «کتاب العشر مقالات فی العین»، «کتاب فی العین»، «اختصار ستة عشر کتاباً لجالینوس»، «کتاب الترياق»، «اختصار کتاب جالینوس فی الادویة المفردة»، «مقالة فی ذکر ماترجم من کتب جالینوس وبعض مالم یترجم کتبها»، «مقالة فی ثبت الکتب التی لم یذکرها جالینوس فی فهرست کتبه»، «مقالة فی اعتذاره لجالینوس فیما قاله فی المقالة السابعة من کتاب آراء ابقراط وفلاطن»، «جل مقالة جالینوس فی اصناف اغلط الخارج عن الطبیعة»، «جوامع کتاب جالینوس فی الذبول»، «جوامع کتاب جالینوس فی ان الطبیب یجب ان یکون فیلسوفا»، «جوامع کتاب جالینوس فی کتب ابقراط الصحیحة وغیر الصحیحة»، «جوامع کتاب جالینوس فی الحث علی تعلم الطب»، «جوامع کتاب المنی لجالینوس»، «ثمار تفسیر جالینوس لکتاب الفصول لابقراط»، «ثمار تفسیر جالینوس لکتاب تقدمة المعرفة»، «ثمار تفسیر

جالینوس لکتاب ابقراط فی تدبیر الامراض الحادة »، « ثمار تفسیر جالینوس لکتاب ابقراط فی جراحة الرأس » ، « ثمار السبع عشرة مقالة الموجودة من تفسیر جالینوس لکتاب ابیذیمیا لابقراط » ، « ثمار تفسیر کتاب قاطیطریون لابقراط »، « ثمار تفسیر جالینوس لکتاب ابقراط فی الاهویة والازمنة والبلدان » ، « شرح کتاب الهواء والماء والمساکن لابقراط » ، « شرح کتاب الغذاء لابقراط » ، « ثمار المقالة الثالثة من تفسیر جالینوس لکتاب طبیعة الانسان لابقراط » ، « ثمار کتاب ابقراط فی المولودین لثمانیة اشهر » ، « فصول من کتاب ابیذیمیا » ، « فصول من کتاب الاهویة والبلدان »، « مقالة فی تدبیر الناقهین »، « رسالة فی قرص العود » ، « رسالة الی الطیفوری فی قرص انورد » ، « کتاب الی المعتمد فیما سأله عنه من الفرق بین الغذاء والدواء المسهل » ، « کتاب قوی الاغذیة »، « کتاب فی کیفیة ادراک الدیانة »، « مسائل فی البول »، « مقالة فی تولد الفروج »، « مسائل من کتب المنطق الاربعة »، « مقالة فی الدلائل علی معرفة کل واحد من الامراض »، « کتاب فی النبض »، « کتاب فی الحمیات »، « کتاب فی البول »، « کتاب فی معرفة اوجاع المعدة وعلاجها »، « کتاب فی حالات الاعضاء »، مقالة فی ماء البقول ». « کتاب فی البیس »، « کتاب فی حفظ الاسنان واللثة »، « کتاب فیمن یولد لثمنیة اشهر »، « کتاب فی امتحان الاطباء »، « کتاب فی طبایع الاغذیة وتدبیر الابدان »، حروف هجا ترتیبیله « کتاب فی اسماء الادویة المفردة »، « کتاب فی مسائل عربیة »، « کتاب فی تسمیة الاعضاء علی مارتبها جالینوس »، « کتاب فی ترکیب العین »، « مقالة فی المدوالجزر »، « کتاب فی افعال الشمس والقمر »، « کتاب فی تدبیر السوداوین »، « کتاب فی تدبیر الاصحاء فی المطعم والمشرب »، « کتاب فی اللبن »، « کتاب فی تدبیر المستسقین »، « کتاب فی اسرار الادویة المرکبة »، « کتاب فی اسرار الفلاسفة فی الباه »، « جوامع کتاب السماء والعالم »، « کتاب فی المنطق ». « کتاب فی النحو »، « مقالة فی خلق الانسان وانه من مصلحته والتفضل علیه جعل محتاجاً »، « کتاب فیما یقرأ قبل کتب فلاطن » ، « مقالة فی تولد النار بین الحجرین » ، « کتاب الفوائد » ، « مقالة فی الحمام »، « مقالة فی الآجال » ، « مقالة فی الدغدغة »، « مقالة فی ضیق النفس »، « کتاب فی اختلاف الطعوم »، « کتاب فی تشریح آلات الغذاء » ، « تفسیر کتاب النفخ لابقراط »، « تفسیر کتاب حفظ الصحة لروفس »، « تفسیر کتاب الادویة المکتومة لجالینوس ». « رسالة فی دلالة انقدر علی التوحید » ، « رسالة الی سلمویه ابن بنان عما سأله من ترجمة مقالة جالینوس فی العادات » ، « کتاب فی احکام الاعراب علی مذهب الیونانیین »، « مقالة فی السبب الذی من اجله صار میاه البحر مالحة »، « مقالة فی الالوان »، « کتاب قاطیغوریاس علی رأی ثامسطیوس »، « مقالة فی تولد الحصاة » ، « مقالة فی اختیار الادویة المحرقة »، « کتاب فی میاه الحمات » ، « کتاب نوادر الفلاسفه والحکماء وآداب المعلمین القدماء»، « کناش مختصر من کناش بولس » ، « مقالة فی تقسیم علل العین » ، « کتاب اختیار ادویة العین » ، « مقالة فی الصرع » ، « کتاب الفلاحة » ، « مقالة فی الترکیب بما وفقه علیه الفاضلان ابقراط وجالینوس »، « مقالة تتعلق بحفظ الصحة وغیرها » ، « کلام فی الآثار العلویة » ، « مقالة فی قوس قزح » ، « کتاب تاریخ العالم والمبدأ والانبیاء والملوک والامم والخلفاء و الملوک فی الاسلام »، « حل بعض شکوک جاسیوس الاسکندرانی علی کتاب الاعضاء الآلمة لجالینوس » ، « رسالة فیما اصابه من المحن والشدائد » ، « کتاب الی علی بن یحیی فیما دعاه الیه من دین الاسلام » ، « جوامع مافی المقالة الاولی والثانیة والثالثة من کتاب ابیذیمیا لابقراط » ، « مقالة فی کون الجنین مما جمع من اقاویل جالینوس وابقراط » . « جوامع تفسیر القدماء الیونانیین لکتاب ارسطوطالیس فی السماء والعالم » ، « مسائل مقدمة لکتاب فرفوریوس المعروف بالمدخل » ، « شرح کتاب الفراسة لارسطوطالیس » ، « کتاب دفع مضار الاغذیة » ، « کتاب الزینة » ، « کتاب خواص الاحجار » ، « کتاب البیطره » . « کتاب حفظ الاسنان » ، « کتاب فی ادراک حقیقة الادیان » .

تعدادی بیله انسانی یوران اشبو تألیفاتک اسامیسندن دخی آکلاشلدیغی اوزره، بو دهانک همی یالکز بقراط وجالینوسک آثارینی ترجه‌یه منحصر اولمیوب، طبه متعلق کندیلکندن بر چوق کتابلر یازدقدن بشقه، حکمته، علم جوه، تاریخ طبیعی‌یه، فن بیطره‌یه، فلسفه‌یه وحتی تاریخ ونحوه متعلق دخی تألیفات وجوده کتیرمشدر. ترجه‌لرینک برقاچی یونانیدن سریانی‌یه اولوب، بعده بشقه‌لری طرفندن عربی‌یه نقل

اولنمشدر. بر چوق شاكردان يتيشديرمشدر، كه اوغللريله همشيره‌زاده‌سى وكاتبى اولان حبيش الاعسم دخى او جمله‌دندر.

حَوّاء { ام‌البشر اولوب، حضرت آدم (عم) ك زوجه‌سيدر. جناب حق حضرت آدمى طوپراقدن خلق بيوردقدن‌صكره، حضرت‌حوايى آدمك‌پهلوسندن ياراتمشدر. ايكيسى جنتده اسكان اولنوب، بعده ابليسك اغواسيله منع بيورلمش اولان بر ميوه‌دن اكل ايتمكله، جنتدن اخراج اولنه‌رق، دنيايه هبوط ايتمشلردر. محل هبوطلرى حقنده اختلافات واقع اولوب، سرنديب‌جزيره‌سى‌اولديغى منظوندر. حضرت حواء برى‌اركك وبرى قيز اولمق اوزره توأم اوله‌رق، قرق اولاد دنيايه كتيرمش؛ وحضرت آدمدن صكره ارتحال ايلمشدر. قبرى جده‌ده اولديغنه اعتقاد اولنور.

حواء { (بنت يزيد بن سنان) صحابياتدن اولوب، شعرادن (قيس بن الخطيم) ك زوجه‌سى ايدى. زوجندن اول اسلامه كلوب، دينى كتم ايدر، وبوندن طولايى اذا وجفا كورور ايدى. بعده حضرت فخركائنات (صلعم) افندمزك مرقوم قيسه توصيه‌بيورمسى اوزرينه اذادن واز كچمشيدى. — (حواء بنت زيد الانصاريه) و (حواء بنت رافع) اسمليله صحابياتدن ديكر ايكى خاتون‌دخى بولنديغى بعض مورخين طرفندن ذكر اولنمش ايسه‌ده، بعضلرى اوچنك بر شخصدن عبارت اولديغى التزام ايتمشلردر.

حوارين { بحرينده بر قصبه‌اولوب، حضرت على (رضه) ك اصحابندن زياد بن عمرو طرفندن فتح اولنمشيدى. — تدمر ايله شام آره‌سنده وتدمردن ايكى قوناقلق مسافه‌ده دخى بو اسمله بر قريه بولنوب، يزيد بن معاويه اوراده وفات ايتمشدر.

حواريون { (Les Apôtres) حضرت عيسى (عم) ك اصحابى اولوب، نبى مشاراليهك نبوتنى تصديق ووحدانيته ايمان كتيرمش؛ وحضرت عيسانك رفعندن صكره اقطار عالمه طاغيلوب، نشردينه چاليشمشلردر. بونلر بروجه زير اون ايكى كشيدر: بطروس (پيرو نام ديكرله شمعون)، آندرياس (بطروسك برادرى)، يوحنا، فليب، يعقوب اكبر، بارتلمى، توما، متى، سيمون (ياخود شمعون)، تاديوس (ونام ديكر يهودا)، يعقوب اصغر، يهودا. بونلرك اخيرى خيانت ايدوب، حضرت عيسايى دشمنلرينه تسليم ايتمكله، حواريون‌صره‌سندن چيقوب، لعنته مستحق اولديغندن، يرينه (ماتياس) كچمشدر. پاولوسى و(پارنابه) يى دخى حواريوندن عد ايدنلر واردر. حواريونه فرنكلر طرفندن‌ويريلان Apôtres اسمى Ἀπόστολοι اسم يونانيسندن مأخوذ اولوب، بودخى رسولك جمعى اوله‌رق «رسل» ديمك اولديغندن، بعض كتب نصرانيه‌ده رسل ديه ياد اولنورلر. [بهرينك اسم مخصوصنه مراجعت بيوريله.]

حواريون آطه‌لرى { (Iles des Apôtres) ياخود Apostoles

آمريقاى جنوبينك منتهاى جنوبنده وماجلان بوغازينك غربنده اون ايكى كوچك آطه‌اولوب، ٥٢°٥٤′ عرض جنوبيده واقعدرلر.

حوثره { (العصرى) صحابه‌دن اولوب، بر حديث شريف روايت ايتمشدر.

حَوران { سوريه‌قطعه‌سنده بر خطه‌اولوب، اردن نهرينك جهت شرقيه‌سنده وفلسطينك شرق شماليسنده واقع اولمغله، شمالاً دمشقك جوارلرندن عبارت اولان غوطه وجنوباً بلقاء خطه‌لريله، شرقاً دخى چول ايله محدوددر. بوخطه جبل حوران ايله بونك اطرافنده بولنان عارضه‌لى ومرتفع محللردن عبارت اولوب، اكثريرلرى حذاى بحردن ٥٠٠ متره مرتفعدر. قسم شرقيسنده بولنان مذكور جبل حوراندن ماعدا غرب جهتنده دخى بر طاقم تپه‌لر بولنوب، بونلرك اك يوكسكى جنوب جهتنده‌كى جبل عجلوندر. جبل حوراندن نبعان ايدن بر چوق چايلردن بعضيسى شرقه طوغرى جريان ايده‌رك، چول قوملرنده نابديد اولور؛ وبر طاقمى دخى غربه طوغرى آقه‌رق وبرلشه‌رك، (يرموك) نهرينى تشكيل ايدرلر، كه بوده اردن نهرينه دوكيلور. خطه‌نك شمال غربى جهتنده حولان، حيدور وجلا بقعه‌لرى بولنبور. بونلردن جلا بقعه‌سى بربينار طاغنك آلت اوست اولمش لاولرندن متحصل اولديغى آكلاشيلان صارب قيالردن عبارتدر. بوقيالرك آره‌لرنده بر چوق درين ياريقلر ومغاره‌لر بولنوب، بوجهتلرله بقعهٔ مذكوره اكثريا ملجأ اشرار واشقيا اولور. حورانك اكثر طرفلرى غايتله منبت اولوب،

بره سکسان قدر محصول آلنیر. آنجق اهالیسی آز اولمغله برابر بر حال وحشیتده بولنوب، اراضی بحق ایشلنمدیکندن، وطائفهٔ زراع بدوی عربانك هجوم وغارتندن امین بولنمدقلرندن، بو استعداد طبیعیدن بحق استفاده اولنه‌میور. مع هذا یتیشن بغدای، آرپه، داری وسائر حبوبات وعلی الخصوص نفاستیله مشهور اولان بغدایی اهالی بی اداره ایتدکدن صکره، بر خیلی مقداری دخی اسکله‌لره وسوریه‌نك سائر طرفلرینه اخراج اولنور. اهالیسی درزی وعربدن مرکب اولوب، بونلرك بر طاقمی چادیرلرده ساکن وزراعتله مشغول بولنور، وبر طاقمی دخی سیار اولوب، اغنام ودوه‌لرینی کودرلر. درزیلر ایسه اکثریا مرتفع محللرده قلعه‌یه مشابه طاشدن اولرده اوتوروورلر. مقدار اهالیسنه دائر بر قیده دسترس اوله‌مدق.

بنی اسرائیل زماننده بو خطه «ماورای اردن» تعبیر اولنوب، کرك یهودیلر وکرك بعده آثوریلر وکلدانیلر طرفندن ضبط اولندیغنده، خیلی تخریباته اوغرامشیدی. اسکندردن صکره اورالرده حکومت سورن ماکدونیالیلرله رومالیلر زماننده حوران خطه‌سی استعداد طبیعیسیله متناسب بر معموریته نائل اولوب، الیوم اکثرینك خرابه‌لری قائم اولان نیجه شهر وقصبه‌لر تأسیس اولنمش ایدی. رومالیلر (حوران)ی غلط اوله‌رق بوکا (آورانیتیس) نامنی ویروك، بر قاچ قسمه تقسیم ایتمشلردی. فتوحات اسلامیه زماننده مرکزی الیوم خرابه‌لری (اسکی شام) دنیلن (بصری) شهری ایدی. اکثر طرفلری صلحاً فتح اولندیغندن، بوخطه‌نك خرابیتی، بعض آوروپا محررلرینك رغم ایتدکلری کبی، فتوحات اسلامیه صره‌سنده اولمیوب، اوائل دور اسلامده پك معمور ایدی. خرابیتی چنکیز وتیمور ایله اهل صلیب وقوعات وحشیهٔ مؤلمه‌سی صره‌سنده حاصل اولمش؛ واووقتدن بری عربان عشیر- تلرینك پایمال بدویتلری اولمغله، بر دها اسکی معموریتنی بوله‌مامشدر. حتی بوکونکی حورانده، شهر شویله طورسون، هیچ بر قصبه‌دخی بولنمیوب، لوا وقضا مرکزلری قریه‌لردن ویا خالی یرلردن عبارتدر.

حوران خطه‌سی سوریه ولایتنه ملحق بر سنجاق اتخاذ اولنه‌رق، زیرده بیان اولندیغی وجهله، ۷ قضا و۲۱ ناحیه‌یه منقسم و ۳۶۳ قریه ایله ۵۱ مزارعی جامعدر. مرکز لوا جیدور ناحیه‌سنده واقع (شیخ سعد) قریه‌سی قربنده‌در. اهالیسنك وحشی حسبیله، بو لواده تشکیلات جدیده هنوز اجرا اولنمیوب، مستثنا بر صورتده اداره اولنمقده‌در. هواسی معتدل ویالکز بعض باصیق محللرنده زیاده‌جه صیجاقدر.

قضا	مقدارنواحی	مقدارقرا
حوران	۳	۵۲
قنیطره	۲	۴۱
بصرالحریر	۰	۳۶
درعا	۱	۳۱
جبل دروز	۷	۵۸
سلط	۱	۲۵
عجلون	۷	۱۲۰
جمعاً	۲۱	۳۶۳

حوشب (ذوطلیم — بن طحیة الحمیری) وقت سعادتده یمن قبائلی رؤساسندن اولوب، اسود کذابك قتلی حقنده بوکا وذوالکلاع ایله فیروز دیلمی‌یه جانب رسول الله (صلعم) دن نامهٔ سعادت یازلمش؛ وبونلر دخی اجابت ایدوب، ایمانه کلمشلردر. رؤیت نبی (صلعم) شرفنه نائل اوله‌مامشیدی. بعده صفین محاربه‌سنده ذوالکلاع ایله برابر معاویه‌نك معیتنده بولنمش، وشامده ساکن اولمش ایدی. — حوشب بن یزید الفهری دخی صحابه‌دن اولوب، بر حدیث شریف نقل ایتمشدر.

حَوصه (یاخود حوضه) سودان وسطیده بیوك بر خطه اولوب، ۷° ایله ۱۴° عرض شمالی و ۲° ایله ۱۰° طول شرقی آره‌سنده ممتد اولور. شمالاً صحرای کبیرله، شرقاً بورنو خطه‌سیله، غرباً (نیجر) ایرماغیله، جنوباً دخی کینه کورفزینك ایچ طرفنده واقع اراضئ مجهوله ایله محاط ومحدوددر. بو وجهله حوصه مملکتی آفریقانك سواحل غربیه‌سنه یعنی کینه کورفزینه پك قریب اولدیغی حالده، قطعهٔ مذکوره‌نك سواحل شمالیه‌سیله دخی مناسبات وتجارتی واردر. مرکزی (سوقوتو) شهری اولوب، بعضاً بتون خطه‌یه دخی بو اسم ویریلیر. (حوصه) اسمی جغرافیون عرب آثارنده وابن بطوطه وسائر سیاحین اسلام کتابلرنده مذکور اولمیوب، بونلرك چوغی خطهٔ مذکوره‌نك مرکب بولندیغی کوچك ناحیه‌لری آیری آیری تسمیه وتعداد ایدیورلر. مقریزی ایسه بو خطه‌یه (آفنو)

اسمی ویریور، که بو اسم اورالردن کلن زنجیلرجه دخی
معلوم اولوب، بونلرك بر طاقمی بورنو وبر طاقمی
آفنو لسانیله متکلم بولنیورلر. حوصه اهالیسی کاملاً
دین اسلامله متدین اولوب، ذکاوت واستعدادجه
سائر سودان اهالیسندن فرقلیدرلر. هرنه قدر
رنکلری سیاه وصاچلری قیویرجق ایسه‌ده، سیمالری
خالص زنجی سیماسندن چوق فرقلی ودوزکون اولوب،
بربر ایله زنجی عرقلرینك اختلاطندن متولد اولدقلری
آکلاشیلیور. تجارته دخی زیاده میل واستعدادلری
اولوب، کندی مملکتلرینك خارجنده‌ده اجرای تجارتله
مشغول بولندقلرندن، سائر سودان اهالیسنك چوغی
وعلی‌الخصوص تجارتله مشغول اولانلری آفنو لساننه
آشنا بولنورلر؛ وبو لسان آفریقانك سواحل غربیه‌-
سنده واقع آوروپا مستملکاتی چارشی وبازارلرنده دخی
استعمال اولنور. اراضیسی کینه کورفزی مائله‌سنده
واقع اولوب، (نیجر) ایرماغی حدود غربیه‌سنی وبونك
اك بیوك تابعی اولان (بنوئه) نهری دخی حدود
جنوبیه‌سنی تفریق ایدر؛ ودیکر بر چوق نهرلر مملکتی
شق وسقی ایده‌رك، بو ایکی نهره منصب اولور. بو
وجهله میاه جاریه‌سی چوق وطوپراغی پك منبت
ومحصولداردر.

حَوصه { ادرنه ولایت وسنجاغنده وادرنه‌نك ٢٦ کیلومتره شرق جنوبیسنده
قضا مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، ١٠٠٠ قدر
اهالیسی، ٢ جامع شریفی، معطل مدرسه وعمارتخانه‌سی
خراب حالنده بیوك برکاروانسرای وخانی وبرقاپلیجه‌سی
واردر. مقدما درسعادت ایله ادرنه آره‌سنده‌کی طریقك
اك مهم منزللرندن ایدی. دمیر یول خطنك انشاسندن
صکره اهمیتدن دوشمشدر. — حوصه قضاسی ادرنه
سنجاغنك قسم شرقیسنده واقع اولوب، شرقاً قرق
کلیسا سنجاغیله، شمالاً شرقی روم ایلی حدودیله،
غرباً نفس ادرنه ودیموقه قضالریله، جنوباً دخی جسر
ارکنه قضاسیله محدود ومحاطدر. اراضیسی قسماً
جبالدن وقسماً بایر ودره واووه‌لردن عبارت اولوب،
شمالدن جنوبه اینن (قوله‌لی) و(آقار) دره‌لری ارکنه
نهرینه دوکیلور، حوصه قصبه‌سندن کچن بر کوچك
دره دخی (آقار) چاینه تابعدر. طوپراغی منبت
ومحصولدار اولوب، حبوبات متنوعه ایله میوه
وسبزه وسائره‌دن خیلی محصولاتی ومشهور شرابی
واردر. اورمان ومرعالری دخی چوق اولوب، خیلی
حیوانات یتیشدیریلیر. قضا قره‌جه صالح ناحیه‌سیله
برابر ٣٣ قریه‌دن مرکب اولوب، اسلام وروم
وبلغاردن عبارت ١٣٧٩٠ اهالیسی واردر.

حوضه { [«حوصه» ماده‌لرینك برنجیسنه مراجعت بیوریله.]

حوضه { سیواس ولایتنك آماسیه سنجاغنده، آماسیه‌نك ٣٣ کیلومتره شمال غر-
بیسنده وصامسونك ٦٠ کیلومتره جنوب غربیسنده
قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ١٠٠٠ قدر اهالیسی،
٢ جامع شریفی، بر قاچ خانی، ٢٠ دکانی، هفته‌ده
بر قوریلور پازاری ومشهور قاپلیجه‌سی واردر. بو
قپلوجه‌نك صویی °٥٧ سانتیغراد حرارتنده اولوب،
روماتیسمه وشربی معده وباغرصاق خسته‌لقلرینه
نافع اولمغله، واوستنده مکمل صورتده حمام یاپلمش
اولمغله، موسمنده بر قاچ بیك کشی اجتماع ایده‌رك،
استحمام ایدرلر. قصبه‌نك بشقه صویی اولمدیغندن،
صویی صوغوده‌رق ایچرلر. پك خفیف ولذیذ بر
صودر. قصبه اورمانلر اورته‌سنده وپك کوزل بر
موقعده اولوب، بر طرفدن آماسیه وسیواسه وبر
طرفدن دخی صامسونه شوسه ایله مربوطدر. —
حوضه قضاسی لوانك قسم شمالیسنده واقع اولوب،
شمالاً جانیك سنجاغیله، غرباً کوپری، جنوباً کومش
حاجی کویی، شرقاً دخی نفس آماسیه ولادیق قضالریله
محاط ومحدوددر. اراضیسی طاغلق اولوب، (ترس
آقان) صویی ایچندن مرورله، جنوبه طوغری جریان
ایده‌رك، یشیل ایرماغه دوکلدیکی حالده، دیکر بر ایکی
چای شماله طوغری آقه‌رق، قزیل ایرماغه منصب
اولورلر. طوپراغی منبت اولوب، محصولاتی حبوبات
متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعی حاصل اولور.
اورمانلری دخی چوقدر. قضا ٤ ناحیه و٨٦
قریه‌یی حاوی اولوب، ٢٢٣٢٠ اهالیسی واردر، که
بونلرك یالکز ٢٥٠٠ ی ارمنی و ١٠٠٠ قدری
روم اولوب، قصوری کاملاً اسلامدر. جمله‌سی لسان
عثمانی ایله متکلمدرلر. درون قضاده ٢٢ جامع، ٢٨
مسجد، ٧٧ اسلام و خرستیان مکتبی موجوددر.

حوط { بن قرواش، حوط بن مره، حوط بن یزید الانصاری وحوط العبدی
صحابه میانده مذکوردرلر.

حولاء { صحابیاتدن اوچ خاتونك اسمی اولوب، بونلردن (حولاء بنت تویت القرشیه) معیت حضرت نبویده مدینه‌یه هجرت ایتمش، وکثرت عبادتله شهرت بولمش ایدی. —— بری دخی مدینه‌ده عطارلقله اشتغال ایدردی. —— اوچنجیسی عثمان بن مظعونك زوجه‌سی ایدی.

حوله { شامده ایکی ناحیه اولوب، بری حمص ایله طرابلس آره‌سنده ودیکری صور قربنده بولندیغی، وعبدالملك بن مروان زماننده دعوای نبوت ایدن (حارث) ك بو ایکنجی ناحیه‌نك قراسندن برنده ظهور ایتمش اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

حُوَیرث { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمی اولوب، بری، که حویرث بن عبدالله الغفاریدر، آبی اللحم لقبیله معروفدر. —— دیکری مالك بن الحویرثك پدری اولوب، اوغلی واسطه‌سیله کندیسندن بعض احادیث شریفه نقل اولنمشدر.

حُوَیزه { بصره ایله واسط وخوزستان آره‌سنده وبطایح تسمیه اولنان بطاقلقلرك ایچنده بر قصبه اولوب، دولت عباسیه زماننده خیلی معمور ایدیسه‌ده، رداءت هواسیله شهرتی وار ایدی. بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

حُوَیصه { (بن مسعود الانصاری الاوسی) صحابه‌دن اولوب، ینه صحابه‌دن محیصه‌نك برادریدر. احد وخندق غزالریله سائر بعض غزاواتده حاضر بولنمشدر.

حُوَیطب { (ابو محمد —— بن عبدالعزی القرشی العامری) صحابه‌دن ومؤلفهٔ قلوبدن اولوب، بدر وقعه‌سنده میانهٔ مشرکینده بولنمش اولدیغی حالده، حنین وطائف غزالرنده معیت حضرت نبویده بولنمش؛ ومعاویه‌نك زماننده یوزیاشی متجاوز اوله‌رق مدینه‌ده وفات ایتمشدر. مروان بن حکم کندیسنه مقام تزییفده پك کیج اسلامه کلدیکنی سویلمکله، صاحب ترجمه‌نك: «دفعاتله شرف اسلامله مشرف اولمق ایستدیکم حالده، سنك پدرك مانع اولوب، یکی ایجاد اولنمش بر دین ایچون آبا واجدادکك دینینی می ترك ایده‌جکسك؛ دیمشدی» جوابیله مروانی اسکات ایتمش اولدیغی مرویدر.

حَیّ { بصره ولایتنك منتفك سنجاغنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، (غراف) نهری اوزرنده واقعدر. ۴۵۰۰ قدر اهالیسی، ۲۰۰ قدر دکانی وایکی جامعی واردر. هواسی بصره ولایتنك سائر طرفلرینه نسبةً ایيدر. محصولات موسمنده تجار وسائره‌دن خیلی غلبه‌لك طوپلانیر. —— قضاسی محیریجه وقلعهٔ سکر ناحیه‌لرینی دخی حاویدر. اراضیسی نهر وجدوللر صویله وبعض یرلرنده طولابلر واسطه‌سیله سقی واروا اولنه‌رق، اولدقجه منبت ومحصولدار ایسه‌ده، اهالیسی آز اولدیغندن، بحق ایشلنه‌میور. محصولاتی باشلیجه بغدای وآرپه ایله داری وسائره‌دن عبارتدر. اهالیسی عموماً عرب وشیعی المذهبدر.

حیا { (شیورام اکبر آبادی) هندستان شعراسندن اولوب، برهمنی المذهب ایدی. راجه (مل امتیاز) ك برادری ومشاهیر شعرادن عبدالقادر بیدلك شاکردی ایدی. استادینك «چار عنصر» ینه تقلیداً «کلکشت بهار ارم» عنوانیله بر منظومه یازمشدر. بش بیکدن زیاده بیتی حاوی دیوانی دخی واردر. حسن اخلاق ونزاکت طبع ایله متصف ایدی. ۱۱۴۴ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

تنها نه همین بر سر مژکان تر آید
از هر بن مویم چوعرق اشك برآید

حیات { شاه اسماعیل صفوینك زوجه‌لرندن بر شاعره اولوب، ینه شعرده شهرت ومهارتی اولان (جهان) ك اورتاغی ایدی. جهانك زوجنه خطاباً:

تو پادشاه جهانی جهان زدست منه
که پادشاه جهانرا جهان بکار آید

بیت معنیدارینی سویلیسی اوزرینه، صاحبهٔ ترجمه دخی شو بیتله مقابله ایتمشیدی:

ترك غم جهان بکن تا ز حیات بر خوری
هرکه غم جهان کند کی ز حیات بر خورد

حیاتی { قدمای شعرای عثمانیه‌دن بر وجه آتی اوچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی قسطمونیلی اولوب، صاحب تذکره لطیفینك جدیدر. شو بیت اونکدر:

سینه‌می تیغ غمیله شرحه شرحه یاره‌یم
یاره‌لرله یاره حالم شرح ایده‌یم واره‌یم

—— ایکنجیسی استانبوللی اولوب، سلطان سلیم جامع شریفنك امامی مصلح الدین خلیفه‌نك اوغلیدر. کوچك برادرینه ده ظرفا (حماتی) نامنی ویره‌شلردی. ایکیسی برابر شام وحلب طرفلرنده بعض مأموریتلرده بولنوب، خیلی ثروته مالك اولمشلر ایکن، بعده حیاتی

مبتلا اولدیغی بر عشق وعلاقه یولنده وارینی اتلاف ایتمکله، مکهٔ مکرمه‌یه هجرت ایدوب، جده امینی بولنان برادری طرفندن تخصیص اولنان معاشله قناعت، وبر مدت صکره اول بقعهٔ مبارکه‌ده ارتحال ایتمشدر. معاصریندن (پوستی) مخلصله متخلص بر برشاعرله ملاطفه‌لری اولوب، برکره صاحب ترجمه پوستی‌یه بر پوصله یازه‌رق: «کوپك پوستی، طوموز پوستی دباغت قبول ایدرمی؟» دیه صورمغله، پوستی جواباً «حیاتی ده مردار تماتی ده» دیه یازمش. شو بیت حیاتینك اشعارندندر:

یار اکر عرض عذار ایلیه کلزاره کله
چاك ایده یاقه‌سی غنچهٔ کل زاره کله

—— اوچنجیسی (حیاتی بك) دخی استانبوللی اولوب، سپاهی زمره‌سندن ایدی. شو بیت اونکدر:

طاللو کلدی باکه جانمدن لبك
جان چیقار چیقمز دهانمدن لبك

حیاتی { (حاجی احمد افندی) علمای عثمانیه‌دن اولوب، مرعش سنجاغنده واقع البستان قصبه‌سندندر. پدری قصبهٔ مذکوره مفتیسی بولنمش اولدیغی کبی، کندیسی دخی پدرینك وفاتندن صکره بر مدت اوراده مفتیلك ایتمش؛ وبعده درسعادته کله‌رك، آیاصوفیه‌ده نشر علومله مشغول اولوب، صدراعظم بولنان یوسف ضیا پاشانك دخی خواجه‌سی اولمشیدی. ۱۲۲۴ تاریخنده سرای بوسنه وایکی سنه صکره بغداد مولویتنه نصب اولنه‌رق، درسعادته عودتندن صکره ۱۲۲۹ ده وفات ایتمشدر. علوم شرعیه وسائره ایله ادبیات عربیه وفارسیه‌ده ید طولی صاحبی اولوب، متعدد تألیفاتی وترکی وعربی بعض اشعار وقصایدی واردر. سنبل زاده وهبینك «تحفه» سنه غایت کوزل بر شرحی اولدیغی کبی، «تحفهٔ شاهدی» یی دخی شرح ایتمشدر. وهبینك «نخبه» سنی دخی شرحه باشلامش ایسه‌ده، اتمامنه عمری وفا ایتمیوب، اوغلی (شرف افندی) اکمال ایتمشدر. «اسعاف المنه فی شرح اتحاف الجنه» و «تهافت مستحاجه» عنوانلریله ایکی تألیفی ومنطق وآدابه متعلق بر منظومه‌سی واردر. تحفهٔ وهبی‌یه اولان شرحی مطبوع اولوب، لسان فارسینك نکات وفو عدینه دائر برچوق معلومات نافعه‌یی حاوی اولمغله برابر هر برلغت ایچون شاهد عد اولنه‌بیله‌جك مشاهیر شعرا آثارندن بر بیت دخی ایراد ایتدیکندن، حقیقةً باعث استفاده بر اثردر؛ وصاحبنك اوبابده‌کی وسعت معلومات وکثرت مطالعه‌سنه شاهددر. شو مطلع جملهٔ اشعارندندر:

حقیقت کلشننده کلده بلبل کبی دیر هوهو
قمونك مقصدی حقدر کرك لالا کرك لولو

حیاتی { ایران شعراسندن دخی ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (قاسم بیك) ملوك صفویه‌دن شاه طهماسب ماضینك رجالندن ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

دلم از سینه بشکست خدایا برسان
هرکجا درقفسی مرغ کرفتاری هست

—— ایکنجیسی عن اصل کاشانلی اولوب، بعده هندستانه رحلتله، اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

ما بجور او خوشیم امانه چندانی که یار
باعث لطف رقیبان سازد آزار مرا

حیاتی زاده { (محمد امین افندی) سلطان محمود خان اول دورنده مسند مشیخت اسلامیه‌یه کچمش علمای عثمانیه‌دن اولوب، سلطان احمد خان ثالث زماننده سر اطبا بولنمش اولان حیاتی زاده مصطفی افندینك اوغلیدر. علی الاصول دور مدارس وقطع مراتب ایدرك، یکیشهر وادرنه مولویتنه نصب اولنمشیدی. فن طبی دخی تحصیل ایتمش اولمغله، ۱۱۴۹ ده سر اطبای حضرت پادشاهی اولوب، استانبول پایه‌سنی احراز ایتمش؛ و ۱۱۵۰ ده بالفعل استانبول قاضیسی وبعده آناطولی وروم ایلی قاضیعسکری اولمش؛ و ۱۱۵۹ سنه‌سی ربیع الاولنده مسند فتوایه نصب اولنه‌رق، یدی آی بو مقامده قالمشدر. عالم وفاضل وعفیف بر ذات ایسه‌ده، نحافت بدنیه‌سی وخسته مزاجلغی بحق تمشیهٔ امور ایتمسنه مانع اولوب، معیتی خلقی دخی بوحالدن استفاده ایله، بعض سوء استعمالاتده بولندقلرندن، طریق علمی منتسبینی کندیسندن دلکیر اولمغله، ینه اوسنه عزل اولنه‌رق، بروسه‌یه نقل اولنمش، ومتعاقباً، ۶۱ سنه‌سی محرمندن ضبط ایتمك اوزره، مکهٔ مکرمه قضاسنه نصب اولنه‌رق، شامه عزیمت ایتمش، وآنجق مبتلا اولدیغی خسته‌لق سفر حجازه مانع اولمغله، استانبوله عودت مأذونیتنی استحصال ایتمکده ایکن، ۱۱۶۰ تاریخنده شامده وفات ایتمشدر.

حیاطله { مورخین عرب آثارنده تیبت جهتلرنده ساکن تاتار و هندلیدن

متولد بر قومه ویریلن اسم اولوب، بو قوم ظهور اسلامدن اولجه غرب شمالی‌یه طوغری توسیع دائره ایده‌رك، بلخی مرکز اتخاذ ایتمشلردی. حکمدارلرندن (خشنوار) ایران ملوکندن فیروز بن یزدکردی مغلوب، وقبادی ایران تختنه اجلاس ایتمشدی. بعده قبادك اوغلی نوشیروان خشنواری مغلوب ایدوب، قتل ایتمش، وحیاطله‌یی بلخدن چیقارمش ایدی.

حَیّان { (ابو مروان — بن خلف) اندلسك مشاهیر مورخیندن اولوب، قرطبه‌لیدر. اندلسك یعنی اسپانیا وپورتکیزك ٦٠ جلد اوزره مکمل بر تاریخنی یازدیغی کبی، ینه اندلسك احوال تاریخیه‌سنه دائر «المقتبس» عنوانیله ٢٠ جلددن مرکب دیکر بر اثر معتبر دخی وجوده کتیرمشدر. وفاتی ٤٦٩ تاریخ هجریسنده واقع اولمشدر. — اندلس مشاهیر ادبا وعلماسندن (ابن حیان) دیمکله دخی معروف اولان (ابو حیان) بشقه‌در. [«ابو حیان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حی بن یقظان { بعض ادبای عرب طرفندن یازیلان کتابلرك قهرمانی اولان بر شخص موهومدر، که کویا طاغده وحیوانات وحشیه آره‌سنده بر کچینك سودینی امه‌رك بیومش؛ وکیمسه ایله کوریشمکسزین وبرشی اوکرنمکسزین، مجرد کندی فکریله علوم وحکمتك اسرارینی آکلامق درجه‌سنه کلوب، کندیلکندن بر حکیم وفیلسوف اولمش. بو حکایه (ابو جعفر بن طفیل) اسمنده بر محرر مجهول طرفندن عربیده یازیلوب، آوروپا مستشرقیننده (پوقوکتوس) طرفندن لاتینجه ترجمه‌سیله برابر طبع ونشر اولنمشدر. عربیده دیکر بعض مؤلفین طرفندن دخی یازلمش؛ وفضل الله اصفهانی طرفندن «بدیع الزمان» عنوانیله فارسی‌یه ترجمه اولندیغی کبی، عبرانیجه‌یه دخی نقل ایدلمشدر.

حیدر { حضرت علی المرتضی (رضه) افندمزك اسملرندندر. [«علی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حیدر { شعرای عثمانیه‌دن اولوب، سیوری حصارلیدر. سلطان جمك دفترداری ایدی؛ شهزاده‌نك وفاتندن صکره مخلفات و یادکارلرینی آلوب، سلطان بایزید خانه تقدیم ایتمکله کندیسنه بر اعلا زعامت احسان اولنمشدی. عالم وادیب بر ذات ایدی.

حیدر آباد { هندستانك دکن قطعه‌سنده نظام دولت اسلامیه‌سنك مرکزی اولان بیوك بر شهر اولوب، بمبایك ٧٢٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده ومدراسك ٤٩٥ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق، ١٧°٢٢′ عرض شمالی ایله ٧٢°١٢′ طول شرقیده واقعدر. شهر واسع بر اووه‌نك اورته‌سنده و ٥٥٧ متره ارتفاعنده اولوب، بو اووه‌ده بر چوق کوللرله بعض قیالق تپه‌لر دخی موجوددر. بمبایدن مدراسه کیدن دمیر یول خطنه بر شعبهٔ مخصوصه ایله مربوطدر. اهالیسی ٤٠٠٠٠٠ نفوسه قریبدر. بو شهر دکن قطعه‌سنك پایتخت قدیمی اولان (کلکونده) خرابه‌لری اوزرینه مؤسس اولوب، ٩٨٩ تاریخنده ابراهیم قطب شاهك اوغلی محمد قولی خان طرفندن بنا اولنمشدر. شهر بر سورله محاط اولوب، (موسی) نهری بوینجه بر مستطیل شکلنی ابراز ایدیور. ایکی بیوك جاده شهری اورته‌سندن یاره‌رق، ووسطنده تقاطع ایده‌رك، درت بیوك قسمه آیریور. وسطنده یعنی بو ایکی جاده‌نك تقاطع ایتدیکی محلده (چارمنار) اسمیله فوقانی بیوك بر مدرسه و (مسجد جامع) اسمیله غایت جسیم وفوق العاده مصنع ومزین بر جامع شریف بولنیور. مدرسه مرتفع کمرلر وستونلر اوزرینه مؤسس اولوب، مذکور ایکی جاده آلتندن کچر. دیکر سوقاقلری طار واکثری کمرلرله مستور اولوب، خانه‌لری ایسه اوچ درت قاتلیدر. شهرك ایچنده مذکور مسجد جامعدن بشقه بیوك وکوچك پك چوق جوامع ومساجد وسائر مؤسسات خیریهٔ اسلامیه موجوددر. اهالیسی همان کاملاً مسلمان اولوب، هندستانده عصبیت اسلامیه‌نك اك قوتلی بولندیغی یر بوراسی اولمغله، یقین وقته کلنجه‌یه قدر آوروپالیلرك بو شهره دخولی مساغ دکلیدی. هر نه قدر شمدیکی حالده نظاملر انکلتره دولتنی طانیورلر ایسه‌ده، ینه انکلیزلر ادارهٔ داخلیه‌لرینه قاریشمیوب، (رزیدان) یعنی وکیل ویاقونسلوس عنوانیله بولندیریلان انکلیز مأموری شهرك خارجنده اقامت ایدر. نظامك سرایی پك بیوك ایسه‌ده، صنعت معماریه‌دن عاریدر.

حیدر آباد { هندستانك قسم غربیسنده وبمبای اداره‌سنده بر شهر اولوب، سند خطه‌سنك مرکز قدیمیدر. بمبایك ٨٣٠ کیلومتره شمال غربیسنده و سند ایرماغنك تشکیل ایتدیکی بر

جزیره داخلنده اولەرق ٢٢´ ٢٥° عرض شمالی ایله ٨´ ٦٦° طول شرقیده واقعدر. قسم کلیسی مسلم اولمق اوزره، ٤١١٥٠ اهالیسی، منظرەسی غایت کوزل بر قلعەسی، مصنع بر بیوك جامع شریفیلەدیکر بر چوق جوامع ومساجدی، مصنع تربەلری و واسع چارشیلری واردر. بر دمیر یول خطنك مبدئی اولدیغی کبی، سند ایرماغنده ایشلین واپورلرك دخی برنجی اسکلەسیدر. بوشهرده کوزل اسلحه ایله صیرمەلی قماشلر وآغاج و معدندن اویمەلی مواد مختلفه اعمال اولنوب، مقدما ایرانله بیوك تجارتی وار ایدی. اسکی ملوك اسلامیەسنك سرایی الیوم موجوددر. شهرك جنوب جهتنده انکلیزلرك دخولندن صکره طرز جدید اوزره یکی بر محله دخی تأسیس اولنمشدر.

حیدر آغازاده { (محمد پاشا) دور سلطان محمد خان ثالثده قپودان دریا اولان وزرادن اولوب، یکیچری اوجاغندن یتیشمش، ومصر والیسی دخی اولمش ایدی. ١٠٥٩ ده مسند قپودانی‌یه کچوب، اوصرەده کیرید فتوحاتیله اوغراشلدیغندن، دونغا ایله آق دکیزه چیقمش؛ وحانیه‌یه یناشه میوب، عسکر ومهماتی رسمویه چیقارمغه چالیشیرکن، قندیەدن دشمن دونغاسنك هجومنی کورنجه، مدللی طرفنه قاچمش اولدیغندن، بر سنه مأموریتدن صکره عزل اولنەرق، ١٠٦٦ ده سلوریده قتل اولنمشدر.

حیدرانلی { وان جهتنده جولان ایدر بر عشیرتك اسمیدر.

حیدر بن جنید { (شیخ —) ملوك صفویەنك برنجیسی اولان شاه اسماعیلك پدری اولوب، شیخ صفی الدین اردبیلینك احفادندندر. ساداتدن اولوب، نسبی امام موسی کاظمه منتهی اولور. والدەسی آق قیونلی ملوکندن اوزون حسنك همشیرەسی اولدیغی کبی، کندیسی دخی اوزون حسنك قیزی عالمشاهی تزوج ایتمشدی. بو دخی پدری شیخ جنید کبی مریدان وطرفدارانی جمع ایله، کرجستانده غزا ایتدکدن صکره، شروانه دخی تعرض ایتمکله، دایی زادەسی وقاتی اولان سلطان یعقوب بن حسنك سرعسکری و شروان والیسی بولنان (فرخ یسار) طرفندن ٨٩٣ ده قتل اولنمشدر.

حیدر پاشا { سلطان سلیم خان ثانی دوری وزراسندن اولوب، حرم خاصەدن نشأت ایتمش؛ وروم ایلی والیسی اولوب، اوطرفده وفات ایلمشدر. چرچر قربنده مسجد وچشمەسی واردر.

حیدر پاشا { سلطان سلیم خان ثالث دوری وزرامندن اولوب، سلیمیه قربنده واقع حیدر پاشا قشلەسنك بانیسیدر. بوقشلەنك موقع وهواسی غایتله کوزل وباغچەلری واسع اولمغله، خسته خانه اتخاذ اولنەرق، مکتب طبیهٔ شاهانەدن چیقان اطبا بو خسته خانەده بر مدت معینەده اجرای عملیات ایدرلر. — قاضی کوینك شمال جهتنده واقع اولان واسع بر محله‌یه وبو محلەنك اتصالنده اولان ابراهیم آغا چایرینه دخی، قشله مناسبتیله، حیدر پاشا نامی ویرلمشدر. بو محله کیتدکجه توسع وکسب معموریت ایتمکدەدر. ازمید طریقیله آنقره واورادن بغداده دردست تمدید اولان دمیر یول خطنك مبدئی حیدر پاشا اسکلەسی اولمغله، بوندن طولایی دخی اهمیتی آرتمقدەدر.

حیدر پاشا { (حسن —) متأخرین شعرادن اولوب، درامەلیدر. صدراسبق خورشید پاشانك ترحاله والیلکی اثناسنده واقع التماسی اوزرینه، ١٢٣٦ ده سلحشورلق رتبەسنی احراز ایله، مصره اعزام اولنەرق، بر خیلی مدت اوراده استخدام اولنمش؛ و ١٢٦٤ ده مصر والیسی عباس پاشانك انهاسیله عهدەسنه میرمیرانلق رتبەسی احسان بیورلمش؛ و ١٢٦٨ ده درسعادته کلەرك، بیغا متصرفلغنه نصب اولنوب، ١٢٦٩ ده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

تا صباح حشرەدك تنویر ایلر عالمی
شام وحدتده ینان قندیله یاغ اولدی کوکل

حیدر طهماسبی { ایران شعراسندن اولوب، کاشانلیدر؛ وشاه طهماسب صفوی زمانندەیاشامشدر. شوبیت اونکدر:

چشمهٔ حیوان کجا لعل لب جانان کجا
هر دو جان بخشند اما این کجا وآن کجا

حیدر علی خان { هندستان غزاتندن اولوب، (میسور) خطەسنده بر قلعه محافظنك اوغلی ایدی، وسیادت دعواسنده بولنوردی. هنوز کنج ایکن (مەراجه) لره قارشی ابراز شجاعت ایتمکله، میسور راجەسی طرفندن بر مقام عالی‌یه نصب اولنمش ایسەده، بعده

راجه‌یه قارشی قیامله، میسوری وملابار سواحلیله
مالدیب جزایرینی ضبط ایده‌رك، اعلان استقلال
ایلشدی. انکلیزلر بونك فتوحاتنه مانع اولمغه
چالیشمشلرسه‌ده، مقتدر اوله‌مامشلردر. ۱۱۹۶
تاریخنده وفات ایدوب، ملك وسلطنتنی اوغللری
مشهور تیپو صاحب ایله کریم صاحبه براغشدر.

حیدر کلیجه { هرات شعراسندن اولوب، ابتدای حالنده خالی طوقومق
صنعتیله مشغول ایدی. مرتب دیوانی واردر. شو
بیت اونکدر:

کر میسر نشود بوسه زدن پایشرا
هرکجا پای نهد بوسه زنم جایشرا

حیدر مجذوب { ایران شعراسندن اولوب، تکمیل علوم ایلدکدن
صکره، عقلنه خفت کلمکله، دیوانه واری کزردی.
آره‌ده صره‌ده عقلی باشنه کلوب، علما ایله مباحثات
علمیه‌یه کیریشیر، وکافهٔ علومده اولان اقتدارینی
کوستردیسه‌ده، درعقب صاپیتوب، صاچه صاپان
سویلمکه باشلاردی. عقلی باشنه کلدیکی صره‌لرده
کوزل اشعار دخی سویلردی. شو بیت اوجمله‌دندر:

لب ودندان آن مه باچه ماند
چوقندی باپریج دانه دانه

حیدر معمائی { ایران شعراسندن اولوب، ملوك صفویه‌دن شاه
اسماعیل ثانینك زمانده یاشامش؛ واکبر شاهك زمانده
هندستانه سیاحت ایدوب، بحراً ایرانه عودتنده،
فیضی هندینك آثارینی استنساخ ونشر ایتمکه سعی
ایلمش ایدی. باشلیجه تاریخ ومعما نظمنده مهارتی
وارایدی.

حیدر ملك { هندستانك اون برنجی قرن هجری ادباسندن اولوب،
جهانکیر شاهك رجالندن ایدی، و (رئیس الملك چغتائی)
عنوانیله شهرت بولمش ایدی. ۱۰۲۸ تاریخنده شاه
مشارالیهك معیتنده کشمیره سفر ایدوب، خطهٔ
مذکوره‌نك احوالنه کسب اطلاع ایتمکله، مکمل بر
« تاریخ کشمیر » یازمشدر.

حیدر میرزا { ملوك صفویه‌نك ایکنجیسی اولان شاه طهماسبك بیوك
اوغلی وشاه اسماعیلك تورونی اولوب، ۹۸۳
تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، تخته جلوس ایتمش
ایسه‌ده، اوکیجه سمعال چرکسك سعییله قتل اولنمشدر.

حیدر میرزا { ملوك صفویه‌دن شاه عباس ماضینك برادرزاده‌سی وسالف
الترجمه حمزه میرزانك اوغلی اولوب، سلطان مراد
خان ثالث زماننده و ۹۹۸ تاریخنده تکلیف صلح
ایچون شاه مشار الیه طرفندن درسعادته اعزام
اولنمش؛ وفوق العاده صورتده مظهر اکرام والتفات
اولوب، مورخ سلانیکی مهمانداری اولمشیدی. حیدر
میرزانك تکلیف ایتدیکی صلح تبریز ایله جوارلرینی
وشروان وکرجستان ایله لورستانی دولت عثمانیه‌یه
ترك ایدیوردی. بوصلح طرف دولتدن قبول اولنوب،
عقد اولنان معاهده‌یه ایرانیلرك مذهب سنی‌یی قبول
ایلملری دخی درج اولنمشیدی.

حیدر میرزا { (یاخود میرحیدر تغلات) هندستان ملوك تیموریه‌سندن
بابر شاهك اینشته‌سی یعنی خاله‌سنك قوجه‌سی اولوب،
همایون شاهك برادری کامران میرزانك خدمتنده
ایکن، ۹۴۶ تاریخنده بونی ترکله، طرف حکمداری‌یه
دونمش؛ وبرسنه صکره کشمیرك فتحنه مأمور اولوب،
آز زمانده موفق اولمغله، اوراده اعلان استقلال
ایتمش، وتبتك دخی بعض یرلرینی ضبط ایدوب، ۱۱
سنه اجرای حکومتدن صکره، ۹۵۸ ده مقتولاً
وفات ایتمشدر.

حیدر هروی { ایران شعراسندن اولوب، تجارتله مشغول اولور،
وآره‌صره تجارت طریقیله هندستانه کیده‌رك، سائر
شعرا کبی کیمسه‌یه عرض احتیاج ایتمز ایمش. غزل
وقصیده وسائره‌دن اشعاری اون بیك بیتی متجاوزدر.
کندی اشعارینه پك معتقد ایدی. شو بیت جملهٔ
اشعارندندر:

چنان طوطی صفت حیران آن آیینهٔ رویم
که میکویم سخن اما نمیدانم چه میکویم

حیدری { اونجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، استانبوللیدر. شو
بیت اونکدر:

همای عشق پرواز اول کل ای جان مرغی تندن کچ
علایقدن مجرد اول یوری قید بدندن کچ

حیدری { خراسان شعراسندن اولوب، سبزوارلیدر. مرتب دیوانی واردر.
شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

چون بکویش کشته خواهم شد خوشم کز بیکسی
کشته بکذارند شاید یك شبم درکوی او

حیدری { ایران شعراسندن ولسانی شیرازینك شاكردانندن اولوب، تبریزلیدر. هندستانه دفعاتله سیاحت ایتمشدی. شو قطعه هندستان شاهنه خطاباً سویلدیکی اشعارندندر :

مشکلی دارم شها خواهم کنم پیش تو عرض
زانکه زین مشکل مراصد داغ حسرت بردلست
سیم وزر انعام کردی لیك از خازن مرا
هم کرفتن مشکل وهم ناکرفتن مشکلست

حیدری { ارضروم ولایت وسنجاغنك اووه قضاسنده بر ناحیه اولوب، ۱۱ قریه‌دن مرکبدر.

حیر { سامراده بیوك ومزین بر سرای ایدی، که خلفای عباسیه‌دن متوکل علی‌الله طرفندن درت ملیون درهمله یاپدریلوب، بعده خلیفه مستعین بالله طرفندن وزیری احمد بن الخصیبه احسان اولنمش ایدی.

حیران { (مولانا مفتی کرام‌الدین بن مولوی نظام‌الدین) هندستان شعرا وعلماسندن و شیخ عبدالحق محدث دهلوینك احفادندن اولوب، ۱۱۹۱ تاریخنده شاهجهان آباده طوغمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

تیر عشقی زکه خوردی بدل خود حیران
ناله وموبه وافغان تو بی چیزی نیست

حیرانی { ایران شعراسندن اولوب، (قم) لی اولدیغی حالده، همدانده یاشامش، و ۹۰۳ تاریخنده وفات ایتمشدر. «بهرام وناهید»، «مناظرهٔ ارض وسما»، «مناظرهٔ شمس وپروانه» و «مناظرهٔ سیخ ومرغ» عنوانلریله درت مثنویسی وبرچوق غزلیات وقصایدی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

دوش آتشی که بر سر کویش بلند بود
آتش نبود آه من مستمند بود

حیرت { (قیام‌الدین —) ایران شعراسندن اولوب، اصفهانلیدر. «تذکرهٔ مقالات الشعرا» عنوانیله بر تذکره‌سی وبر خیلی اشعاری واردر. ۱۱۷٤ ده وفات ایتمشدر. شو رباعی اونکدر:

مضطرب حالم از آهو روشان ورم شان
من ندانم چه تدبیر بدام آرم شان
صفحهٔ روی تو چینست ودوچشمت دوغزال
جنبش زلف تو دادست زهر سورم شان

— کشمیر بر همنیلرندن دخی بو مخلصله متخلص بر شاعر اولوب، هندستانك (لکهنو) شهرنده یاشامش، و ۱۲۳٤ تاریخ هجریسنده ۳۵ یاشنده وفات ایتمشدر.

حیرت { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، دارنده‌لیدر. مملکتنده تحصیل علوم ایتدکدن صکره، درسعادته کله‌رك، دیوان همایون قلمنه مداومتله، خواجه کانلق رتبه‌سنه نائل اولمش؛ وبعده صدر اسبق یوسف ضیا پاشا ایله محمد غالب پاشانك وسائر وزرانك دیوان کتابتنده بولنمش؛ ونهایت جانب مصره کیده‌رك، محمد علی پاشا مرحومك دیوان کاتبی اولدیغی حالده، ۱۲٤۰ تاریخلرنده اوراده وفات ایتمشدر. مفصل بر منشأت مجموعه‌سیله منظوم فارسی بر لغتنامه‌سی وعلم نحودن ابن مالکك «الفیه» سنه بر شرحی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

دوندی بر سبحهٔ لؤلؤیه سرشکم حیرت
قطرهٔ خون آراسنده سراغ یاقوت

حیرتی { شعرای عثمانیه‌نك کزیده‌لرندن اولوب، واردار یکیجه‌سندندر. فقر وقناعتله یاشامش، واواخر عمرنده کوزلرینه عمی طاری اولمش ایدی. ۹٤۱ ده وفات ایتمشدر. اشعاری لطیف ومعنیدار اولوب، شو بیت اوجمله‌دندر:

نه سلیمانه اسیرز نه سلیمك قولی‌یز
کمسه بیلمز بزی بر شاه کریمك قولی‌یز

حیرتی { ایران شعراسندن بروجه زیر درت شاعرك مخلصیدر:

برنجیسی مولانا حیرتیدر، که (مرو) لی اولدیغی حالده، (تون) لی اولمق ادعاسنده ایدی. کنجلکنده حسن وجمالیله مشهور اولوب، بعده قلندرلکه اوره‌رق، لاابالیانه بر عمر سورمشدر. نعت کوبلقده مهارتی اولدیغی کبی، هجووده دخی ملکه‌سی اولوب، وحید قمی ایله مهاجاتلری واردر. شاه طهماسب ماضینك التفاتنه مظهر اولوب، رئیس‌الشعرا عنوانه نائل اولمش؛ و ۹٦۲ تاریخنده وفات ایتمشدر. «کلزار» عنوانیله بر منظومه‌سی، «بهجة المباهج» عنوانلی بر تألیفی وجمعاً ٤۰۰۰۰ قدر بیته بالغ اشعاری واردر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

که دل از عشق بتان که جکرم میسوزد
عشق هرلحظه بداغ دکرم میسوزد
من زخود بیخبر وآتش هجران در دل
وه که این شعله شبی بیخبرم میسوزد

— ایکنجیسی قزوینلی اولوب، شهر مذکورده

سراجلقله مشغول بولنمش، و خراسان وعراقه دخی سیاحت ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

عيد آمد وافزود غمرا غم دیگر
ماتم زده را عيد بود ماتم دیگر

— اوچنجیسی (میرحسن) استرآباد ساداتندن اولوب، ۸۳۹ ده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

توان بهجر تو آسان وداع جان گفتن
ولی وداع تو آسان نميتوان گفتن

— دردنجیسی اصفهانلی اولوب، ۹۸۹ تاریخنده هندستانه رحلتله، قطب شاهك حسن قبولنه مظهر اولمشدی. اشعارینه دسترس اولنه‌مدی.

حیرون { (بن رابطه) خلفای عباسیه زماننده لسان یونانیدن عربی‌یه کتب حکمت وطبی ترجمه ایدنلردن اولوب، ترجمه‌سی اوقدر مقبول دکلدر.

حیره { عراق عربده وفراتك صاغ طرفنده اوله‌رق (هندیه) نهرینك ساحل یسارنده الیوم (نجف) قصبه‌سنك بولندیغی موقعده بولنمش بر شهر قدیم اولوب، بر خیلی وقت اوجوارلرك مركزی و بر عرب حكومتنك پایتختی بولنمشدر . اسكندر طرفندن بنا اولنه‌رق، ابتدا (اسكندریه) تسمیه اولندیغی مروی ایسه‌ده، یاقوت حموی (بخت نصر) زماننده تأسیس اولندیغنی بیان ایتدیكنه نظراً، شهرك دها اسكی اولوبده اسكندر طرفندن تعمیر وتوسیع ایدلمش، وبو مناسبتله اسكندریه نامنی آلمش اولمسی دخی محتملدر. بر آره‌لق حیره ایكنجی درجه‌ده قالوب، (انبار) شهری اوجوارك مركزی حكمنه كچمش ایسه‌ده، بعده ینه حیره تقدم ایدوب، ایران كیاسره‌سنه تابع اولان حیره عرب ملوكنك مقری اولمشدی . ایرانیلر وبعده اسكندر بابل و آثوریه اقوامنی مغلوب ایدوب، قوت وحكومتلرینی محو ایتدكلرنده، عراق وجزیره وسوریه‌نك بادیه‌یه قریب اولان محللرینه جزیرة العربدن بر طاقم قبائل، وروایته كوره یمنده حكم سورن حمیریلردن بعض شعبه‌لر تقرب ، واورالرینی ضبط ایده‌رك، بر طاقلری ایران وبر طاقلری دخی روما دولتنه تابع ومربوط بولنمشلردر. حیره وانبار ایله تدمر ملوكی وبنی غسان بوجمله‌دن ایدیلر . حیره ملوكی دور اسلامه‌دك باقی اولوب، كندیلری وتبعه‌لری خرستیانلغی قبول ایتمشلردی. زمان سعادتده اورالری شمس منبر اسلامك انوار مدنیت پاشی آلتنده قالمغله، حیره دولت صغیره‌سی خالدبن ولیدك همتیله منخسف اولمش؛ وچوق كچمه‌دن اوجوارده (كوفه) شهری تأسیس اولنه‌رق، بتون عراقك مركزی وحضرت علی ایله امام حسن (رضهما) زمانلرنده مقر خلافت عظمای اسلامیه اتخاذ اولنمغله، اهالیسی اورایه نقل ایده‌رك ، حیره بسبتون متروك قالوب، خراب اولمشدر . برخیلی وقت مرورندن وكوفه‌نك دخی خرابندن صكره، حضرت علی المرتضی (رضه)ك تربهٔ شریفه‌سی بولنمق مناسبتیله، حیره‌نك موقعی ینه بر قصبه حالنی آلمغه باشلایه‌رق، الیوم (نجف) و(مشهد علی) نامیله معروفدر. كربلانك ۷۷ كیلومترو جنوب شرقیسنده واقعدر . [« نجف » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

حیره ملوكی بروجه زیر ۱۸ كشیدن عبارتدر:

مالك	امرأ القیس ثانی	منذر ثالث
عمرو	نعمان اعور	عمرو رابع
خذیمه	منذر	قابوس
عمرو ثانی	اسود	ایاس
امرأ القیس	منذر ثانی	رادویه
عمرو ثالث	علقمه	منذر رابع

حیره { نیشابورده بیوك بر محله اولوب، مشاهیر علمادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

حَیس { یمنك حدیده سنجاغنه تابع زبید قضاسنه ملحق ناحیه مركزی بر كوچك قصبه ایله واسع بر ناحیه‌در.

حَیص بَیص { (ابو الفوارس شهاب الدین سعد بن محمد بن الصیفی) مشاهیر شعرا و ادبای عربدن اولوب، فقه شافعیه‌ده وسائر علومده دخی ید طولی صاحبی ایدیسه‌ده ، باشلیجه اشتغالی شعر وادبیات ایدی . پك نادر لغتلر قوللانمق عادتی اولوب، غایت بلیغ رساله‌لری واردر. خلفای عباسیه‌دن مقتفی لامر اللهك زماننده بغدادده یاشایوب، شعرای اطبادن ابو القاسم هبة اللهله وسائر شعرای زمانیله مشاعره‌لری وار ایدی. حتی كندیسنه (حیص بیص) لقبنی وضع ایدن مشار الیه ابو القاسم هبة اللهدر. بونك سببی‌ده بر كون بغدادده بر غلبه‌لك كوردكده: « ماللناس اراهم فی حیص وبیص » دیمسیدر. خلیفهٔ مشار الیهه خطاباً بعض رسائل بلیغه‌سی وكوزل اشعاری واردر. ۵۷۴ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بر ایكی بیت جمله

اشعارندن اولوب، علويلر اغزندن بنى اميه يه خطاباً سويلمشدر:

ملكنا فكان العفو منا سجية
فلما ملكتم سال بالدم ابطح
وحللتم قتل الاسارى وطالما
غدونا على اسرى نعف ونصفح
فحسبكم هذا التفاوت بيننا
وكل اناء بالذى فيه ينضح

حَيفا { سوريه ساحلنده وبيروت ولايتنك عكا سنجاغنده قضا مركزى برقصبه واسكله اولوب، عكانك ١٣ كيلومترو جنوب غربيسنده وبو ايكى قصبه آره سنده كى قويك منتهاى جنوب غربيسنده واقعدر. بر سورله محاط اولوب، يانندن (زرقا) نهرى جريان ايدر. قربنده ١٠٠٠ مترو ارتفاعى اولان (جبل كارمل) واقع اولوب، اوزرنده حضرت الياس (عم) ك مقامى ومشهور بر مناستر واردر. حيفانك اهاليسى ٦٠٠٠ كشى راده لرنده اولوب، نصفندن زياده سى مسلم وقصورى خرستيان ويهوديدر. بر رشديه سيله ٥ صبيان مكتبى واهالئ غير مسلمه يه مخصوص دخى يدى مكتبى واردر. اطرافى باغ وباغچه لرله محاط وجبل مذكور زيتون آغاجلريله مستوردر. او جهتده خرمانك يتيشديكى محللرك اك شماليسى اولوب، اطرافنده بر چوق خرما آغاجلرى موجوددر. — حيفا قضاسى عكا سنجاغنك منتهاى جنوبنده واقع اولمغله، جنوباً بلقا سنجاغيله، شرقاً ناصره، شمالاً نفس عكا قضالريله، غرباً دخى دكيزله محاطدر. اراضيسى خيلى منبت اولوب، محصولاتى حبوبات متنوعه ايله پورتقال، ليمون، زيتون، خرما و سائره دن عبارتدر. اهاليسى ٢٥٠٠٠ راده لرنده اولوب، قسم اعظمى مسلم وعربدر. درون قضاده ٢٢ جامع، ٥ مسجد، ١٠ مدرسه و بر تكيه موجوددر. حيفا قصبه سى جوارنده برطاقم آلمان مهاجرلرى توطن ايدوب، اصول جديده اوزره زراعتله اشتغال ايديورلر.

حَيفاء { مدينهٔ منوره ده بر محل اولوب، حضرت نبى ذى شان (صلعم) افندمز مسابقنده اورادن اسب ران اولمشلردى.

حَيق { يمنده برطاغ اولوب، كرهٔ ارضى احاطه ايتديكى زعم اولنان جبل قافه دخى بعضاً بو اسم ويرلمشدر.

حَيمانه { آنقره ولايت وسنجاغنده واسع بر اووه اولوب، لواء مذكورك قسم جنوبيسندن عبارتدر. آنقره شهريله سيورى حصار جوارلرندن قونيه ولايتى حدودينه قدر ممتد اولور. غرباً سقاريه وشرقاً قزيل ايرماق مجراريله محدوددر. بو اووه نك آره لرنده بعض تپه لر و منتهاى جنوبنده قره جه طاغ و پاشا طاغى اسملريله ايكى طاغ واردر. حيمانه نك طوپراغى پك منبت ايسه ده، حال حاضرنده خالى ومعطل اولوب، برطاقم كرد عشيرتلرى خيمه لرينى قوره رق، حيوانلرينى رعى ايدرلر. بو اراضئ واسعه حيمانه و يا حيمانتين اسميله انقره سنجاغنه تابع بر قضا اتخاذ اولنمشدر.

حَيّه { (بنت ابى حيه) صحابياتدن اولوب، حضرت ابابكر صديق (رضه) دن نقلاً بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر.

(حرف الحانك صوكى)

خ

(باب الخاء فصل الالف الخ .)

خابران { خراسانده سرخس ایله ابیورد آره‌سنده بر قصبه وناحیه اولوب، وقتیله بیوك شهر حالنده بولنمش اولان (میهنه) قریه‌سی دخی بو ناحیه داخلنده‌در.

خابریاس { (Chabrias) اسکی آتنه جمهوریتنك اك مشهور قائدلرندن اولوب، علی‌الخصوص اسفار بحریه‌ده‌کی مهارتیله شهرت بولمشیدی. (آجسیلاس) ك تحت قیادتنده بولنان اسپارته‌لیلری دفعاتله مغلوب ایدوب، قبل‌المیلاد ۳۷٦ تاریخنده دونغالرینی باتیرمش؛ ومصر حکمداری (نکتانبوس) ی تختنه اعاده ایتمش ایدی. میلاددن ۳۵۸ سنه اول، ساقز جزیره‌سنك ضبطنه چالیشیرکن، مغلوب اولوب، اسیر دوشمه‌مك ایچون، کیمیسی باتیره‌رق، تلف اولمشدر.

خابور { جزیره‌ده بیوك بر نهر اولوب، فراتك اك بیوك تابعیدر. دیار بکرك جهت جنوبیه‌سنده واقع قره‌جه طاغك ایکی طرفندن نبعان ورأس العینك آلتنده اجتماع ایدن ایکی چایدن بالتشکل، جنوب شرقی‌یه طوغری جریان، وصولدن یعنی شمالدن (زرقان) ایله (جاجحاح) چایلرینی دخی اخذ ایتدکدن صکره، جنوبه طوغری دونر؛ وجبل سنجاردن کلن سنجار چایی دخی آلدقدن صکره، بر آز غربه میلان ایده‌رك، ابو سرای یعنی قرقیسیا خرابه‌لری یاننده فراته منصب اولور. مجراسنك طولی ۳۵۰ کیلومترویه قریبدر. کرك مجرای اصلیسی وکرك تابعلری یکدکلری یرلری سقی وارواء ایتدکلرندن، وجزیره‌نك طوپراغی فوق‌العاده منبت اولدیغندن، وقتیله مجراسنك اطرافی پك چوق شهر وقصبه وقریه‌لرله معمور ایکن، شمدیکی حالده همان خالی اولوب، جولانکاه عربان وعشایر اولمشدر.

خابور { دجله‌نك تابعلرندن دخی بو اسمله بر نهر اولوب، حکاری طاغلرندن اینن بر چوق دره‌لردن بالتشکل، موصل ولایتنك منتهای شمالنده غربه طوغری جریانله، دیاربکر ولایتنك حدودی قربنده صولدن دجله‌یه منصب اولور. مجراسنك طولی ۱۰۰ کیلومتره قدردر. زاخو قصبه‌سی بو نهرك کنارنده واقعدر.

خاتانغه { (Khatanga) سیبریاده بر نهر اولوب، (تومسق) ایالتنده نبعان ایله، شرقه وبعده شرق شمالی‌یه آقه‌رق، ۱۰۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، بحر منجمد شمالی‌یه دوکیلور.

خاتم { (آق اووه‌لی زاده احمد — افندی) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، فنار یکیشهرلندندر؛ و ۱۱٦۸ تاریخنده شهر مذکورده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر. شو مطلع اونکدر:

کوکلر هر بری بر وجهله مفتونك اولمشدر
دل زارم چراغ طرز کوناکونك اولمشدر

خاتماندو { (Khatmandou) هندستانك شمالنده واقع (نپال) خطه‌سنك مرکزی بر شهر اولوب، هیمالایه جبالنك قسم وسطیسی اتکنده ۱۳۲۳ متره ارتفاعنده و ۲۷°۳٦′ عرض شمالی ایله ۸۳°٤′ طول شرقیده واقعدر. سورله محاط اولوب، ۵۰۰۰۰ اهالیسی، راجه‌یه مخصوص بیوك سرایی، متعدد جسیم بتخانه‌لری وشایان تماشا منظره‌سی واردر. اجنبیلرك بو شهره دخولی پك مساغ دکل ایسه‌ده، انکلتره دولتی بر وکیل ایله بر بلوك عسکر اقامه ایتمشدر.

خاتمی { مشهور مؤید زاده‌نك اشعارنده قوللاندیغی مخلصدر. [«مؤیدزاده» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خاتمی { سلطان سليم خان ثانى دورى شعرا- سندن اولوب، برغوسليدر. پدرى قصبهٔ مذكورهده جامعى اولان سنجاق بكى محمد بكك اولادندن زعيم ديوانه محمود چلبيدر. صاحب ترجه سپاهى زمرهسندن ايكن، بعده قلندرلكله اورهرق، ترك دار وديارله، سياحته چيقمشيدى. شو بيت اشعارندندر:

شيوهسندن طورهمز بر دم آياغ اوستنه يار
تازه شاخك ينه كندويه اولور ميوهسى بار

خاتمی { ايران شعرا وخطاطيندن اولوب، اصفهانليدر. شو بيت اونكدر:

بقربانت شوم شبهاى هجران در دلم مكذر
كه اين درياى آتش دوست از دشمن نميداند

خاتون { مصرده حكومت سورن ملوك ايوبيه خاندانته منسوب ايكى مشهور قادين اولوب، برنجيسى ملك عادل سيفالدين بن ابى بكر بن ايوبك والدهسى، وايكنجيسى مشاراليه ملك عادلك اوغلى ملك اشرف موسانك كريمهسى ايدى. برنجيسى ٥٩٣ ده وايكنجيسى ٦٩٤ ده وفات ايتمشدر. دمشق شامده (خاتونيه) مدرسهسى ايكنجيسنك بناكردهسى ايدى.

خاتون { شاعره بر قادين اولوب، قطبالدين شاهك قيزى اولديغى و ٦٩٠ تاريخنده برادريغى قتل ايتديرك، سرير حكومته جلوسله، ٦٩٤ ده ديكر برادرى طرفندن قتل ايدلمش اولديغى بعض تذكرهلرده كورلمش ايسهده، كنديسنك وپدرينك نرهده حكومت سوردكلرى معلوم اولهمامشدر. شو رباعى اونكدر:

بس غصه كه از چشمهٔ نوش تو رسيد
تادست من امروز بدوش تو رسيد
دركوش تو دانهاى در مى بينم
آب چشمم مكر بكوش تو رسيد

خاتون خانى { قونيه ولايت وسنجاق وقضاسنده وقونيهنك ٦٠ كيلومتره شمال شرقيسنده بر قريه اولوب، قونيهيه كيدن طريقك اوزرنده واقعدر.

خاتون سرايى { ينه قونيه ولايت وسنجاغنده نفس قونيه قضاسنه ملحق بر ناحيهنك مركزى بر قريه اولوب، ناحيهسى ٣٤ قريهدن مركبدر.

خاخو { ارضروم ولايت وسنجاغنده تورتوم قضاسنه ملحق بر ناحيه اولوب، ٣ قريهدن مركبدر.

خادم { فرس شعراسندن درت كشينك مخلصيدر:
برنجيسى (باباقاسم) اصفهانلى اولوب، جامع عباسيهده خادم باشى ايدى. مرتب ديوانى واردر. كوزل تاريخ سويلردى. نادر شاهك اواخر دورنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

بمن دشوار شد آخر ره ميخانه پيمودن
باين پيرى بكوى ميفروشم خانه بايستى

— ايكنجيسى (حافظ — على) هندستانده واقع (كيهنل) قصبهسندن اولوب، خطوط متنوعهيى كوزل يازارمش. «انيس العشاق» عنوانيله بر مجموعهسى وفارسى واردو لسانلرنده اشعارى واردر. شو بيت اونكدر:

خواب برزانوى دلدار تمناست مرا
از خدا طالع بيدار تمناست مرا

— اوچنجيسى (مولوى — حسين خان) هندستانده لكهنو مضافاتندن (جاليش) قصبهسندن اولوب، برمدت (بنارس) شهرنده تدريس وافاده ايله مشغول اولمش؛ وبعده جونپورده توطن ايدوب، ١٢٧٥ ده اوراده وفات ايتمشدر؛ شو بيت اونكدر:

كيسو بدوش انداخته فتنه دو بالا ساخته
آن دشمن جان ميرسد هان دوستداران مژده

— دردنجيسى (نظربيك) دخى هندستان شعراسندن اولوب، مير محمد فضل ثابت اله آباديك شاكرديدر. دهلى حكمدارلرندن محمد شاهك عهدنده ١١٦٠ تاريخنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

اى كه ميكويى دم مردن فراموشم مكن
من كه ميميرم برايت چون فراموشت كنم

خادم حسن پاشا { خادم سليمان پاشا، خادم سنان پاشا، خادم على پاشا وخادم مسيح پاشا [«حسن پاشا، سليمان پاشا، سنان پاشا، على پاشا ومسيح پاشا» مادهلرينه مراجعت.]

خاراقس { فريعك قديم بر شهرى اولوب، اليوم محلى (قرهقيا) ناميله معروفدر.

خارجه { بو اسمله صحابهدن بروجه زير برقاچ ذات بولنمشدر: خارجه بن جبله

(یاخود جبله بن خارجه). — خارجه بن جزی ـ العذری. — خارجه بن حذاق القرشی العدوی، که مشاهیر فرساندن اولوب، حضرت عمر فاروق (رضه) زماننده عمرو بن العاص طرفندن طلب اولنغله، حضرت زبیر بن العوام ومقداد بن الاسودله برابر برسریه ایله عمرو بن العاصك امدادینه کوندرلمشدر؛ ومصرك فتحنده پك چوق خدمتی کوریلوب، بعده خارجیلر حضرت علی (رضه) ایله معاویه‌نك وعمرو بن العاصك قتلنی مراد ایده‌رك، بر آدم تعیین ایتدکلرنده خارجه عمرو طرفندن وکالةً امامت ایتمکده ایکن، بو فعل کریهه مأمور اولان خارجی طرفندن قتل اولنمشدر. بعض احادیث شریفه‌نك راویسیدر. — ابو اسماء خارجه بن حصین الفزاری، که تبوك غزاسندن عودت بیورلدیغی اثناده بر جماعتله نزد حضرت پیغمبری‌یه کله‌رك، قوراقلغه قارشی دعای حضرت نبوی‌یی استرحام ایله ایمانه کلمشلر ایدی. — خارجه بن جبیر الاشجعی، که برادری عبدالله بن جبیر ایله برابر بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — خارجه بن زید الانصاری الخزرجی، که حضرت ابابکر صدیق (رضه)ك قاین پدری وآخرت قرانداشی اولوب، بر روایتده هجرت نبویه‌ده ابابکر (رضه) بونك خانه‌سنه مسافر اولمشیدی. بدر وعقبه غزالرنده حاضر بولنوب، احد غزاسنده شهید اولمش؛ وسعد بن الربیع ایله برابر بر مزاره دفن اولنمشدر. بونك اوغلی زید بن خارجه حضرت عثمانك زمان خلافتنده وفات ایدوب، بعد الموت تکلم ایتمکله مشهوردر. — خارجه بن الصلت. که کوفیوندن معدود اولوب، عهد رسول الله (صلم) ده دنیه‌یه کلمش ایسه‌ده، رؤیت نبی شرفنه نائل اوله‌مامش؛ وعمیمه‌سندن بعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. — خارجه بن عقفان، که اولاد واحفادی واسطه‌سیله کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — خارجه بن عمرو الانصاری. — خارجه بن عمرو الجمحی.

خارجه { صعید مصرده نیلك غرب جهتنده بر واحه یعنی اطرافی چول ایله محاط صولی ومحصولدار بر یر اولوب، (داخله) تسمیه اولنان دیکر بر واحه‌نك شرق جهتنده واقعدر. شمالدن جنوبه طوغری ممتد اولوب، بویی ۱۵۰ کیلومتره قدردر. قیولری اللی آلتمش متره عمقنده اولوب، صولری ۲۵ درجه صیجاقدر. بو قیولر واسطه‌سیله اسقا اولنان اراضیسنده بغدای، آرپه، دوره، پرنج وسائره ایله کلیتلی خرما حاصل اولور. اهالیسی آلتی یدی بیك کشی راده‌لرنده‌در. مرکزی (خارجه) اسمیله برقصبه اولوب، ۲۵° ۱۶' ۲۶" عرض شمالی ایله ۲۸° ۲۰' ۶" طول شرقیده واقع و ۳۵۰۰ اهالی‌یی جامعدر. ایکنجی درجه‌ده قصبه‌سی جهت جنوبیه‌ده واقع (بریس) در. سوداندن کلن کاروانلرك یولی بو واحه‌نك ایچندن کچر. اسکی مصریلر ورومالیلر زماننده قالمه بعض آثار عتیقه دخی موجوددر.

خارجه بن زید الانصاری { تابعیندن وفقهاء سبعه‌دن اولوب، پدری زید بن ثابت کبار صحابه‌دن ایدی. حضرت عثمانك زمان خلافتنه یتیشمش؛ و ۹۹ تاریخنده مدینهٔ منوره‌ده وفات ایتمشدر.

خارجیلر { (خوارج) حضرت علی (رضه) زماننده ظهور ایتمش برفرقه‌در، که ۳۷ تاریخنده حضرت مرتضانك معاویه ایله اولان اختلافی فصل ایچون حکم تعیین ایتمسنی و معاهده ومتارکه‌یه رضا ویرمسنی کفر عد ایده‌رك، بوندن طولایی توبه وتجدید ایمان ایتمدکجه، اطاعت ایتمیه‌جکلرینی بیان ایده‌رك، هرنه قدر جانب مرتضویدن کندیلرینه وعظ ونصیحت بیورلمش ایسه‌ده، بر وجهله فکر باطللرندن رجوع ایتمه‌مشلردی. بونکله برابر حضرت علی (رضه) کندیلرینه وعظ ونصیحتدن بشقه بر صورتله مقابله ومعامله ایتمدیکی حالده، کندیلری ایچلرندن عبدالله بن وهبك خانه‌سنه اجتماع ایله، مرقوم عبدالله بن وهبی رئیس انتخاب ایتدکدن صکره، بصره‌ده‌کی همفکر وهممسلکلریله بالمخابره، بر مرکز اتخاذ ایتمك اوزره، نهروانه عزیمت ایتمشلردی. مرقوم عبدالله بن وهبدن صکره باشلیجه رؤساسی شبث بن ربعی التمیمی، عبدالله بن الکوا، زرعه بن البرج الطائی، حرقوص بن زهیر السعدی، شریح بن اوفی العبسی، زید بن حصین الطائی، حمزه بن سنان، طرفه بن عادی بن حاتم طائی وسائرلری ایدی. خارجیلرك بو وجهله خروجی (شیعه)نك دخی ظهورینه سببیت ویرمشدر. شویله که حضرت علینك تمامیله طرفدارلری اولانلر، خارجیلرك «لاحکم الا الله» دیمه‌لرینه قارشی، حضرت مرتضایه

«نحن اولياء من واليت و اعداء من عاديت» ديه‌رك آيريجه بر فرقه تشكيل ايتمشلردى. حضرت على (رضه) ايله معاويه طرفندن نصب اولنان حكملر بر شيئه موفق اوله‌مامغله، حضرت مرتضى (رضه) خار- جيلره مكتوب يازوب، آرزولرى وجهله اعداء ايله حربه مجبور اولديغنى بيان، وكنديلرينى محاربه‌يه دعوت ايتديكنده، بونلر يكيدن توبه وتجديد ايمان تكليفنى درميان ايده‌رك، اطاعت ايتمدكلرندن، واو اثناده خارجيلر صحابه‌دن خبابك اوغلى عبدالله ايله زوجه‌سنى اله كچيروب، عقوبتله قتل ايتدكلرندن، ورعايانك اموال وحيواناتنه ايصال كزند كبى حركاته جرأت‌ياب اولدقلرندن، حضرت مرتضى معاويه‌يه قارشى سفره حاضرلنمقده ايكن، اصحابنك تشويق واخطارى اوزرينه، بونلرك حركات سركشانه‌سنه بر نتيجه ويرمك اوزره، سفر مذكورى تأخير ايله، ابتدا حضرت عبدالله بن عباسى كوندره‌رك، اجراى نصح وپند ايتدكدن صكره، برفائده كورمينجه، عسكر سوقنه مجبور اولوب، نهرواندە واقع اولان محاربه‌ده خوارجك اكثرى قتل وتلف اولنمش، واصحاب حضرت مرتضويدن اون ذات شهيد اولمشدر. بو وجهله خوارجك قوتى امحا اولنمش ايسه‌ده، طرفدار ومسلكداشلرى قالوب، بونلر نهرواندده اوريلان خار- جيلرك قتلنى برظلم عد ايده‌رك، حضرت على‌يه اولان كين وبغضلرى كيتدكجه آرتەرق، نهايت ٤٠ تاريخنده ايچلرندن اوچ شخص، كه عبدالرحمن بن ملجم المرادى وبرك بن عبدالله الصريمى و عمر بن بكر السعدى‌در، ينلرنده بالاتفاق، حضرت على (رضه) ايله معاويه وعمرو ابن عاصى بر كونده وصباح نمازنده قتل ايتمكه قرار ويرمشلر؛ وابن ملجم لعين حضرت مرتضانك، عبدالله معاويه‌نك، عمرو دخى عمروك قتلنى درعهده ايده‌رك، ابن ملجم بو فعل ملعنت كارانه‌سنى اجرا ايتمش ايسه‌ده، ديكر ايكيسى موفق اوله‌ميوب، برك معاويه‌يى آرقه- سندن يارەلاديغى حالده، دردست اولنمش؛ و عمرو بن العاص صانجيسى اولديغنى بهانه ايده‌رك، خارجه بن ابى حبيبه‌يى وكيل ايتمش اولمغله، عمرو بن بكر سهواً خار- جه‌يى قتل ايتمشدر. بووقوعاتدن صكره دخى خارجيلر خيلى وقت باقى قالمشلردر.

خارزنج (وفارسيسى خارزنك) نيسابور مضافاتندن بر ناحيه اولوب، مشاهير علماى اسلامدن بر چوق ذواتك مسقط رأسى بولنمشدر.

خارقوف (Kharkof) روسيه‌نك قسم جنوبيسنده ايالت مركزى وتجارتكاه بر شهر اولوب، موسقوه‌نك ٧٥٤ كيلومتره جنوبنده وپترسبورغدن ١٥٠٠ كيلومترەلك مسافه‌ده اوله‌رق ٤٩° ٥٩' ٢٥" عرض شمالى ايله ٣٣° ٥٣' ٣١" طول شرقيده واقعدر. ايكى چايك محل اجتماعنده واقع خيلى كوزل برشهر اولوب، ١٢٨ ٤٥٠ اهاليسى، بيوك بر دارالفنونى، مكتب عسكريسى، دباغخانه‌لرى، ديكر بعض فابريقه‌لرى و سنه‌ده درت دفعه قوريلور بيوك بازارى واردر. بوشهر ١٦٥٠ تاريخ ميلاديسنده، قريم تاتارلرينه قارشى بر نقطهٔ مقاومت اولمق اوزره، قزاق روساسندن (خارقوف) طرفندن تأسيس اولنمشدر. — خارقوف ايالتى كوچك روسيه‌يى تركيب ايدن درت ايالتك برى اولوب، شمالاً (فورسق) و (وورونيه) ايالتلريله، شرقاً وشرق جنوبى جهتندن (دون) قزاقلرينك مملكتيله، جنوباً (يقاترينوسلاف)، جنوب غربى جهتندن دخى (پولتاوه) ايالتلريله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٥٤ ٤٩٤ مربع كيلومتره اولوب، ٢ ٠٧١ ٧٧٧ اهاليسى واردر. اراضيسى دوز وعارضه‌سز اولوب، اكثرى (دون) وبر قاچى (دينپر) ايرماغنه دوكلك اوزره، برچوق چايلرى وارايسه‌ده، هيچ برى سير سفائنه صالح دكلدر. هواسى ياپسجه اولوب، بغداى، آرپه، چاودار، كنوير، توتون، قاوون، آرمود، الما وسائر محصولاتى چوق اولديغى كبى، بال وبال مومى ايله خيلى ايپك دخى چيقار. خركله وقيون و سائره‌دن عبارت اولان حيواناتى چوقدر. اورمانلرى آز در. بطاقلقلرى چوق اولديغى حالده، هواسى ينه صاغلامدر. ايالتى شق ايدن برقاچ دميريول خطى تجارتى تسهيل ايدوب، محصولاتك اخراجنه ياردیم ايديور. ايالت ١١ قصبه‌يه منقسم اولوب، قضا مركزى اولان ١١ قصبه‌دن بشقه ٦ قصبه‌سى دخى واردر.

خارك بصره كورفزنده ايرانك فارس خطه‌سى ساحلنك قربنده وايرانه تابع بركوچك جزيره اولوب، شط العرب منصبنك

١٧٦ كيلومتره جنوب شرقيسنده وبندر بوشيرك ٥٥ كيلومتره شمال غربيسنده اولەرق، ٢٩° ١٨′ عرض شمالى ايله ٤٨° طول شرقيده واقعدر. مساحهٔ سطحيەسى ٥ مربع كيلومتره اولوب، ١٠٠٠ قدر اهاليسى واردر. خرماسيله سائر ميولرى مبذولدر. ياقوت حموى بو آطه‌يه دفعاتله اوغرامش اولديغى، وايچنده محمد بن حنفيه‌نك زعم اولنان بر تربه بولنديغنى بيان ايديور. بعض مشاهيرك مسقط رأسى اولوب، مأمون خليفه‌نك زماننده ياشامش اولان شاعر خاركى بو جمله‌دندر.

خارونداس { حكماى فيثاغوريوندن اولوب، قبل الميلاد ٦٠٠ تاريخلرنده سچيليه‌نك (قتانيه) و (رجيوم) شهرلرى اهاليسنه بعض قوانين ونظامات وضع ايتمشيدى. بو قانونلرك برنده مجمع اهالى اولان محله مسلح كيدلكى منع ايتمش اولديغى حالده، كنديسى سهواً اورايه مسلح كيتمكله، مجازات اولمق اوزره، درحال قليجنى كندى بدننه صاپلايه‌رق، اتلاف نفس ايتمشدر.

خارى { ايران شعراسندن ايكى ذاتك مخلصى اولوب، برنجيسى تبريزليدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

بخت آنم كوكه خواب آلوده برخيزى شبى
نالدام بشناسى وكوشى بفريادم كنى

— ايكنجيسى (قلندر) عن‌اصل اصفهانلى اولوب، سمنانده توطن ايتمشيدى. شو بيت اونكدر:

نام ليلى بسر تربت مجنون مبريد
بكذاريدكه بيچاره قرارى كيرد

خاريبدوس { (Charybde, Χάρυβδος) سچيليه جزيره‌سنك منتهاى شمال شرقيسنده واقع اولوب، اليوم (غاروفالو) تسميه اولنان بر ورطه‌نك اسم قديم يونانيسيدر. بونك قارشيسنده وايتاليانك منتهاى جنوبنده (اسكيلا) اسميله ديكر بر ورطه بولنديغندن، اسكى يونانيلر عندنده بر فنالقدن بترينه اوغرامقدن كنايه اولەرق، «خاريبدوسدن اسكيلايه دوشمك» ضرب مثلى مستعمل ايدى. بو ضرب مثل اليوم السنهٔ غربيه‌ده مستعملدر.

خاريدم { (Charidème) يونان قديمك مشهور قائدلرندن اولوب، (اوبيا) يعنى آغريبوز آطه‌سندن ايدى. معاشه مقابل حرب ايدن بر عسكرك باشنده اولوب، ابتدا آتنه‌ليلرك، بعده (تراكى) حكمدارى (قوتس)ك ونهايت ايران سردار-لرندن (اردباز)ك خدمتنه كيرمشيدى. ماكدونيه حكمدارى (فليب)، وبعده اوغلى اسكندره قارشى حرب ايتمكله، اسكندرك غالبيتنده آتنه‌ليلره اعلان اولنان عفو عموميدن استثنا ايديله‌رك. ايران حكمدارى دارانك نزدينه التجا ايتمش ايسه‌ده، قبل الميلاد ٣٣٣ تاريخنده بونك طرفندن قتل اولنمشدر.

خازر { موصل ايله زاب اعلا آره‌سنده بر نهر اولوب، اطرافنده‌كى ناحيه‌نك (نخلا) تسميه ايدلديكى، ومختارك زماننده بو محلده ابراهيم بن مالك اشتر ايله عبيدالله بن زياد آره‌سنده محاربه وقوع بولوب، عبيداللهك بو وقعه‌ده قتل اولنديغى كتب عربيه‌ده مذكوردر.

خازن { (ابوالفضل — دينورى) مشاهير خطاطين وشعرادن اولوب، خط رقاع وتوقيعك موجديدر. ٥١٨ وابن خلكانك روايتنه كوره ٥٤٢ تاريخنده، ٨٠ ياشنده اولديغى حالده، بغدادده وفات ايتمشدر. بشيوز مصحف شريف يازديغى مرويدر. شو ايكى بيت جملهٔ اشعارندندر:

من يستقم يحرم مناه ومن يزغ
يختص بالاسعاف والتمكين
انظر الى الالف استقام ففاته
عجم ففاز به اعوجاج النون

خازنى { (عبدالرحمن —) مشاهير رياضيوندن اولوب، آلات رصديه حقنده بر اثر معتبرى واردر.

خاست { و (خاشت) بلخ جوارنده ايكى كوچك قصبه اولديغى «معجم البلدان» ده مذكوردر.

خاشع { فرس شعراسندن اولوب، عن اصل ايرانلى اولديغى حالده، كشميرده ياشامشدر. ١٠٩٢ تاريخنده ترتيب اولنمش ديوانى واردر. شو بيت اونكدر.

جلوهٔ سرو تو ديدم وزمين كير شديم
آن قدر محو توكشتيم كه تصوير شديم

خاشك { مكرانده مشهور بر قصبه اولوب، ايچنده حضرت عبدالله بن عمرك اولديغى زعم اولنان بر جامع بولنديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

خاصكوى { شرقى روم ايلينده وفلبه‌نك ٧٤ كيلومتره جنوب شرقيسنده مربجه تابع بر چايك اوزرنده واقع سنجاق مركزى بر قصبه اولوب، اسلام وبلغار وروم وسائره‌دن

مركب ٦٠٠٠ اهاليسى واردر. — خاصكوى سنجاغى شرقى روم ايلى ايالتنى تركيب ايدن ٦ سنجاغك برى اولوب، ايالت مذكورەنك قسم جنوبيسى وسطنده واقع اولمغله، جنوباً سلانيك ولايتنك سيروز و ادرنه ولايتنك كوملجينه سنجاقلريله، شرق جنوبى جهتندن ادرنه سنجاغيله، شرقاً شرقى روم ايلينك اسيبه، شمالاً اسكى زغره، غرباً دخى فلبه سنجاقلريله محاطدر. سنجاق نفس خاصكوى، خرمنلى وغابرووه اسملريله ٣ قضايه منقسم اولوب، تخميناً ١٠٠٠٠٠ اهاليسى واردر. اراضيسى منبت ومحصولداردر.

خاصكوى { ادرنه ايله قرق كليسا آرەسنده وهمان يارى يولده بركوچك قصبەدر.

خاصكوى { بتليس ولايتنك موش سنجاغنده وموشك كيلومتره شرق جنو- بيسنده بيوك بر قريەدر.

خاصكوى { استانبولك خليجى داخلنده وخليجك ساحل شرقيسنده اولەرق، قاسم پاشانك ايلريسنده وايوبك قارشيسنده بر محله اولوب، اهاليسى باشليجه يهودى وارمنيدن مركبدر.

خاصكى { [« خرم خاصكى » مادەسنه مرا- جعت بيوريله.].

خاص مراد پاشا { سلطان محمد خان ثانى دورى رجالندن او- لوب، روم ايلى بكلر بكيسى ايدى. قياصرهٔ رومدن پالبولوغلرك نسلندن اولديغى مرويدر. ٨٧٨ تاريخنده اوزون حسنه قارشى واقع اولان سفرده مقدمة الجيش قوماندانى اولديغى حالده، جسارت وشجاعت فوق- العادەسى سوقيله، بلا تأمل بك ايلرى‌يه واروب، اوزون حسنك قورديغى دوزاغه دوشمكله، بر خيلى دلاورانله برابر ميدان حربده شهيد دوشمش ايدى.

خاص يونس { [«يونس پاشا» مادەسنه مراجعت بيوريله.]

خافى { متأخرين شعراى ايراندن اولوب، « چهار درويش » عنوانيله بر منظومەسى واردر.

خافى خان { (محمد هاشم) هندستان مو- رخلرندن اولوب، عالمكير شاهك زماننده دهليده ياشامش؛ وهندستانده حكومت سورن سلالهٔ تيموريەنك « منتخب اللباب » عنوانيله فارسى العبارە مكمل بر تاريخنى يازمشدر، كه « تاريخ خافى » ديمكله دخى معروفدر. بو تاريخى عالمكيرك زماننده نشرينه مساعده اولنمديغندن، بعده محمد شاهك زماننده و ١١٤٥ تاريخنده ميدانه قويلمشدر.

خاقان { ايران ملوك قاجاريەسندن فتح على شاهك شعرده قوللانديغى مخلصدر. شو بيت جلهٔ اشعارندن اولوب، (دلكشا) اسميله ياپديرمش اولديغى بر باغچه حقنده سويلنمشدر:

دلكشا بى‌يار زندان بلاست
هركجا يارست آنجا دلكشاست

[احوال سياسيەسيچون « فتح على شاه » مادەسنه مراجعت بيوريله.]

خاقانى { (افضل الدين ابراهيم بن على) مشاهير شعراى ايراندن اولوب، شيروانليدر. شيروان ملوكندن خاقان كبير منوچهرك ندماسندن اولديغيچون بو مخلصله تخلص ايتمشدر. اثيرالدين آخسنكى ايله معاصر اولوب، مكاتبه طريقيله بينلرنده بر چوق مشاعەلر وقوع بولمشدر. حجه كيدوب، عودتنده عراقيندن كچمكله، بوخطەلرك احوالنى مبين « تحفة العراقين » عنوانيله بر كتاب يازمشدر. بر روايتده اواخر عمرنده، اختيار عزلت ايتمك اوزره، خاقان كبيردن رخصت ايستيوب، مساعده اولنمامغله، فرار ايتديكندن، طوتيلوب حبس اولنمش؛ وديكر بر روايتده حجدن عودتنده (اوزى) قومنك الينه اسير دوشوب، تنصر ايتمك تكليفنى قبول ايتمديكيچون برمناستره حبس ايدلمش ايدى. هر حالده بر خيلى وقت محبوس قالوب، محبوسيتى حقنده اشعارى واردر. ٥٨٢ تاريخنده تبريزده وفات ايتمشدر. « هفت اقليم » عنوانيله برمنظومەسى ومرتب ديوانى دخى واردر. شو ايكى بيت اثيرالدين آخستكى‌يه قارشى سويلنمش اولديغى بر فخريەسندندر:

بكردكار كه دور زمان بديد آورد
كه دور دور منست وزمان زمان منست
منم بوحى معانى پيمبر شعرا
كه معجز سخن امروز دربيان منست

خاقانى { (محمد بك) شعراى عثمانيەنك متميز- لرندن اولوب، مشهور « حليهٔ شريفه » منظومەسنك ناظميدر. ١٠١٥ تاريخنده وفات ايتمشدر. بواثر جليلى « حليهٔ خاقانى » ديمكله متعارف

اولوب، مطبوع ومنتشردر. بعض ابیاتی ضرب مثل حکمنه کچمشدر. شو بیت اوجملهدندر:

کسمش آتمشدر آنی ایچ٘ جدل
تیغ لایسئل عما یفعل

خاکسار { (شکر الله خان) هندستان شعرا- سندن اولوب، مرتب دیوانی واردر. ١١٠٨ ده وفات ایتمشدر.

خاکی { اونتجی قرن هجری شعرای عثمانیه- سندن درت کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (محمد) صاحب تذکره عاشق چلبینك کوچك برادری اولوب، شوبیتی تذکرهٔ مذکورهده محرردر:

کوز قیز٘ار دوب کیرمشم بر٘چشمی آهو عشقنه
چشم خونبارم کوروب صانماك بنی صاحب رمد

— ایکنجیسی (مصطفی) کلیبولیلی اولوب، شو بیت اونکدر:

قاشلرك اوستنده دیر خالك کورن ای مه جبین
بال آچوب پرواز ایدر صان سدرهدن روح الامین

— اوچنجیسی اسکوبلی اولوب، سلطان بایزید خان زماننده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

ملامت چکمزم هرکزکه هجران برکال ایلر
که هرنسنه کال اولسه فلك آنی زوال ایلر

— دردنجیسی قسطمونیلی اولوب، آل اسفند- یاردن اسماعیل بکك زماننده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

ای مراد مؤمن وتر سا هین مرد وزن
قدرتکدر طاشی کهمرجان که مرمردوزن

خاکی { (میرزا علی قولیخان لکزی) ایران متأخرین شعراسندن وشاه طهماسب صفوی رجالندن اولوب، شو بیت اونکدر:

غم که پیر عقل تدبیرش بمردن میکند
میفروشش چاره دریك آب خوردن میکند

خاکی { (محمد — افندی) متأخرین شعرای عثمانیهدن اولوب، عن اصل حلب ولایتنده کائن کلیس قصبهسندن اولدیغی حالده، درسعادته کلهرك، خواجکان صنفنه داخل اولمش؛ وکیدهرك دفتردار مکتوبجیسی اولوب، ١١٧٢ تار- یخنده وفات ایتمشدر. صدراعظم راغب پاشا حقنده سویلمش اولدیغی شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

کرم مقاطعهسی تا زمان حاتمدن
قالوب مزادده برکسه اولمیوب طالب
کیمك نقود عطایاسی وار آنی آلهجق
مکر جناب صدارت پناه اوله راغب

خاکی شیرازی { بوده شاه طهماسب صفوی دوری شعرا- سندن اولوب، شو بیت اونکدر:

بر تربت خاکی ز کرم یار کذر کرد
کوجان که فدای قدم یار کند کس

خاکی کاشغری { درویش مزاجلی برشاعر اولوب، شو بیت اونکدر:

بیچارهٔ که دل بتو نامهربان دهد
آخر در آرزوی وصال تو جان دهد

— بو مخلصله ادبادن بری دخی اولوب، کبار صوفیوندن بهاءالدین نقشبندی وبرهان الدین وجلال- الدین حضراتنك ترجمهٔ حاللرینی حاوی «مناقب العارفین» عنوانیله برتألیفی واردر.

خالد { صحابهدن بروجهزیر برقاچ ذاتك اسمیدر: خالد الاحدب الحارثی. — خالد الازرق الغاضری، که صکره حمصده ساکن اولوب، اوراده وفات ایتمشدر. — خالد بن اساف الجهنی، که ینه صحابهدن کلیب وخبیبك برادری اولوب، احد غزاسنده وسائر غزاوتده بولنمش؛ وبعده قادسیه وقعهسنده سعد بن ابی وقاصك معیتنده شهید اولمشدر. کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — خالد بن اسید بن ابی العیص بن امیه القرشی، که مؤلفهٔ قلوبدن اولوب، فتح مکهده اسلامه کلمش، ومکهده وفات ایتمشدر. اوغلی عبدالرحمن واسطهسیله کندیسندن بعض احادیث منقولدر. — خالد الاشعر الخزاعی، که حبیش بن خالدك پدری اولوب، فتح مکه سنهسنده طریق مکهده شهید اولمشدر. — خالد بن ایاس. — خالد بن البکیر بن عبد یالیل اللیثی الکنانی، که عاقل وایاس وعامرك برادری اولوب، برادرلریله برابر بدر غزاسنده حاضر بولنمش؛ وبوغزادن اول عبدالله بن جحش ایله برابر جانب رسول الله (صلعم) دن مأموراً قریش نزدینه ارسال بیورلمش؛ وهجرت نبویهنك دردنجی سنهسی (رجیع) وقعهسنده عاصم بن ثابت ومرثد بن ابی مرثد الغنوی ایله برابر شهید اولمشدر. — خالد بن ثابت الانصاری الظفری، که بئر معونه وقعهسنده شهید اولمشدر. — خالد بن ابی جبل العدوانی، که تحت شجرهده بیعت ایدنلردن اولوب، بعده بر روایتده طائفده وبر روایتده دخی کوفهده ساکن اولمش، وروایت احادیث شریفه ایتمشدر.

— خالد بن حزام القرشی، كه حكيم بن حزامك برادری وحضرت خديجة الكبرانك برادر زاده‌سی اولوب، الك اول ايمانه كلنلردن وحبشه‌يه هجرت ايدنلردن اولديغی حالده، اثنای راهده يلان صوقغله وفات ايتمش؛ وحقنده «ومن يخرج من بيته مهاجراً الی الله ورسوله ثم يدركه الموت فقد وقع اجره علی الله» آيت كريمه‌سی نازل اولمشدر. — خالد بن حكيم بن حزام القرشی، كه خالد بن حزامك برادر زاده‌سی اولوب، برادرلری هشام وعبدالله ويحيی ايله برابر فتح مكه كونی اسلامه كلمشدر. — خالد بن الحواری الحبشی. — خالد بن ابی خالد، كه معيت حضرت مرتضويده بولنمشدر. — خالد الخزاعی، كه اوغلی نافع واسطه‌سيله كنديسندن بعض احاديث شريفه منقولدر. — خالد بن ابی دجانة الانصاری، كه صفين و سائر محاربانده معيت حضرت مرتضويده بولنمشدر. — خالد بن رافع. — ابورويحه خالد بن رباح، كه حضرت بلال حبشينك بر روايتده اصل برادری وبرروايتده آخرت برادری اولوب، رحلت حضرت نبويدن صكره ايكيسی شامك (داريا) قصبه‌سنده ساكن اولمشلردی. — خالد بن ربعی التميمی، كه بنی تميم طرفندن نزد حضرت پيغمبری‌يه كوندريلن مبعوثلردندر. — خالد بن زيد بن جارية الانصاری، كه برروايتده صحابه‌دن و بر روايتده تابعيندن اولوب، بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر. — خالد بن زيد. — خالد بن سطيح الغسانی. — خالد بن سعد. — ابو سعيد خالد بن العاص بن امية القرشی الاموی، كه قدمای صحابه‌دن اولوب، حضرت ابابكر (رضه) دن صكره اسلامه كلمش؛ وپدری طرفندن اذا وجفا كورديكندن، فرار واختفا ايده‌رك، بعده هجرت ثانيه‌ده زوجه‌سی اميه بنت خالد الخزاعيه ايله وبرادری عمرو ايله برابر حبشه مهاجرت ايتمش؛ واوغلی سعيد ايله قيزی ام خالد اوراده دنيايه كلمشدر. خيبر وقعه‌سنده برادريله برابر حضرت جعفر بن ابی طالبك معيتنده عودتله، غزاء مذكورده وفتح مكه وحنين وطائف وتبوك غزواتنده حاضر بولنمش؛ وجانب رسول الله (صلعم) دن يمنه وبرادری اباء بحرينه وديكر برادری عمر خيبره والی تعيين اولنه‌رق، رحلت حضرت نبوی‌يه قدر اورالرده قالمشلردی. بعده حضرت ابابكر (رضه) طرفندن عسكر مسلمينده استخدام اولنوب، صفر ويا اجنادين وقعه‌سنده شهيد اولمشدر. — خالد بن سنان بن ابی عبيد، كه احد غزاسنده حاضر بولنمش، وجسر وقعه‌سنده شهيد اولمشدر. — خالد بن سيار. — خالد بن طفيل الغفاری. — خالد بن العاص بن هشام المخزومی، كه ابو جهلك برادر زاده‌سی اولوب، پدری بدر وقعه‌سنده، كافر اولديغی حالده، قتل اولنمش؛ وكنديسی حضرت عمر (رضه) ك زمان خلافتنده وبعده خلافت حضرت عثمانده مكه واليسی اولمش، واوغلی عكرمه واسطه‌سيله كنديسندن بعض احاديث شريفه وازان جمله «اذا وقع الطاعون بارض وانتم بها فلا تخرجوا فراراً منه واذا وقع بارض ولستم بها فلا تدخلوها» حديث شريفی منقولدر. بو حديث شريف عادتا قرانتنه يی آمردر. — خالد بن عبادة الغفاری، كه (حديبيه) وقعه‌سنده جانب رسول الله (صلعم) دن قوييه ايندير يله‌رك حضرت نبی ذيشانك بر سهمی قومغله صوچيقارمشيدی. — خالد بن عبد العزی الخزاعی، كه اهل حجازدن معدود اولوب، اوغلی مسعود واسطه‌سيله كنديسندن بعض احاديث شريفه منقولدر. — خالد بن عبيد الله السلمی. — خالد بن عدی، كه اهل مدينه‌دن معدود اولوب، كنديسندن بعض احاديث شريفه منقولدر. — خالد بن عرفطة الليثی، كه سعد بن وقاص طرفندن كوفه‌ده وكيل براغيلوب، اوراده ساكن اولمش؛ و ٤٠ تاريخنده معاويه كوفه‌يه داخل اولديغنده، خروج ايدن عبد الله بن ابی الحوسايه قارشی كوندريله‌رك، بونی قتل ايتمشيدی. ٦٠ ويا ٦١ تاريخنده وفات ايتمشدر. كنديسندن بعض احاديث شريفه منقولدر. — خالد اخو عرفطه، كه حسان بن ثابت واوس بن ثابتك برادر زاده‌سيدر. — خالد بن عقبة الاموی، كه فتح مكه‌ده اسلامه كلوب، بعده رقه‌ده ساكن اولمش، وبعض احفادی مؤخراً قرطبه‌يه هجرت ايتمش ايدی. — خالد بن عمرو الانصاری الخزرجی، كه عقبهٔ ثانيه‌ده وبر روايتده كوره بدر غزاسنده دخی حاضر بولنمشدر. — خالد بن عمير. — خالد بن العنبس، كه مصره داخل اولان صحابه‌دندر. — خالد بن غلاب. كه حضرت عثمان (رضه) زماننده اصفهان واليسی اولوب، بعده بصره‌ده ساكن اولمشيدی. — خالد بن فضاء. — خالد بن قيس الانصاری الخزرجی، كه

عقبه وبدر واحد غزالرنده حاضر بولنمشدر. — خالد بن كعب الانصاری الخزرجی، كه بئرمعونه وقعه‌سنده شهيد اولمشدر. — خالد بن مالك التميمی، كه قعقاع بن معبد تميمی ايله برابر اشرف قومدن اولوب، اسلامه يتيشمش، و بر روايتده نزد حضرت پيغمبری‌يه كله‌رك، شرف صحبته نائل اولمشلر ايدی. — خالد بن معبد. — خالد بن مغيث. — ابو نافع خالد الخزاعی، كه تحت شجره‌ده بيعت ايدنلردن اولوب، اوغلی نافع واسطه‌سيله كنديسندن بعض احاديث شريفه منقولدر. — ابو برزه خالد بن نضلة الاسلمی. — خالد بن الوليدالانصاری، كه صفين محاربه‌سنده معيت حضرت مرتضويه‌ده بولنمشدر. — ابو هاشم خالد بن عتبة القرشی العبشمی، كه اخيار صحابه‌دن اولوب، معاويه بن ابی سفيانك دايسی ايدی. — خالد بن هشام بن المغيره، كه ابو جهلك برادری اولوب، بدر غزاسنده، كافر اولديغی حالده، عسكر مسلمين طرفندن اسير طوتلمش، وفتح مكه‌ده مؤلفهٔ قلوب ميانننده اسلامه كلمشدر. — خالد بن هوذه بن ربيعة العامری، كه مؤلفهٔ قلوبدن اولوب، قومنك اشرافندن اولدقلری حالده، برادری حرمله واوغلی عداء ايله برابر اسلامه كلمشلردی. — خالد بن يزيد بن حارثه، كه زيد بن حارثه‌نك برادر زاده‌سی اولوب، بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر. بخاری كنديسنی تابعيندن عد ايتمشدر. — خالد بن يزيد المزنی.

خالد آباد { خراسانده سرخس مضافاتندن بر قريه اولوب، مشاهير فقهادن (ابواسحاق ابراهيم بن محمد خالد آبادی) نك وسائر بعض علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

خالدات { عرب جغرافيونی طرفندن آفريقانك سواحل غربيه‌سی قارشيسنده واقع (قناريه) آطه‌لرينه ويريلن اسمدر. جغرافيون عرب ارضنك طولنی بو آطه‌لردن اعتبار ايدرلردی. [« قناريه آطه‌لری » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

خالد ارضرومی { مشاهير خطاطيندن اولوب، خطوط متنوعه تحريرنده مهارتی وار ايدی. ١٠٤٠ تاريخنده وفات ايتمشدر.

خالد افندی { اون اوچنجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، سلوريليدر. كتابتله مشغول ايدی. شو بيت اونكدر:

كرفتار اولدم ای خالد بلای هجر دلداره
دوچشمم قان دوكر بيلم عجب بن نه‌كناه ايتدم

خالد بن برمك { برمكيلرك برنجيسی اولوب، ابومسلم خراسانينك رفقاسندن اولمغله، دولت امويه‌نك اسقاطنه و دولت عباسيه‌نك تأسيسنه غيرتی سبق ايتديكندن، عباسيلرك برنجيسی اولان ابوالعباس سفاحك وزيری اولمشيدی. خلفای مشاراليهمك ايكنجيسی اولان ابوجعفر منصور زماننده بيت الماله مأمور اولمش؛ ومهدينك زماننده ١٦٣ ويا ١٦٦ تاريخنده وفات ايتمشدر. ايرانی الاصل اولوب، خراسانلی ايدی. اولاد واخفادی وزارت ايدوب، بيوك برشهرت قزانمشلردر. [« برمكيلر » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

خالد بن زيد { (ابو ايوب — الانصاری) [« ابوايوب انصاری » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

خالد بن سنان { بنی عبس بن بغيصدن موحد بر ذات اولوب، حضرت فخرالرسل (صلعم) افندمز بو ذاتك حقنده (هو نبی ضيعه قومه) بيورمشلردر. كنديسی عهد رسول اللهه يتيشه‌مه‌مش ايسه‌ده، قيزی نزد حضرت نبوی‌يه كله‌رك، (قل هو الله احد) آيت كريمه‌سنی قرائت بيوردقلرينی ايشيدنجه، « بونی، بابام‌ده اوقوردی » ديمش اولديغی مرويدر.

خالد بن عبدالله البجلی { (ابويزيد —) دولت امويه رجالندن اولوب، هشام بن عبدالملك زماننده ١٠٥ تاريخنده عراقين واليسی اولمش؛ و دها اول ٨٩ تاريخنده بر سنه مكه‌ده واليلك ايتمش ايدی. جدی يزيد صحابه‌دن ايدی. فصاحت وطلاقت لسانيله مشهور اولوب، كوزل خطبه‌لر ايراد ايدردی. جودوسماحتله دخی كسب اشتهار ايتمشيدی. آنجق ديانت و اعتقادی مشكوك اولوب، خرستيان بولنان والده‌سنه بر كليسا ياپديرمغله، خيلی قيل وقالی موجب اولمش ايدی. ١٥ سنه كوفه‌ده واليلك ايدوب، ١٢٠ تاريخنده عزل، وخلفی اولان يوسف بن عمر ثقفی (كه حجاج بن يوسفك برادر زاده‌سيدر) طرفندن حبس ومالی ومصادره اولنه‌رق، ٥ سنه صكره حيره‌ده انواع عقوباتله قتل اولنمشدر.

خالد بن مهاجر { خالد بن وليد حضرتلر- ينك توروني اولوب،
پدرى مهاجر بن خالد صفين محاربه‌سنده معيت حضرت مرتضويده بولنديغى حالده، عمى عبدالرحمن بن خالد معاويه‌نك طرفنده بولنمش اولديغندن، بينلرنده منافرت وارايديسه‌ده، معاويه اهل شامه كنديسنه بر خلف انتخابى تكليف ايتمسى اوزرينه، اكثريت عبد- الرحمن بن خالدك انتخابى رأينده بولنمغله، معاويه‌نك امريله عبدالرحمن ابن اثال نام طبيب نصرانى طرفندن تسميم اولندقده، صاحب ترجمه قرابت عصبيتيله، وعروه بن زبيرك تشويقيله، مكهٔ مكرمه‌دن دمشق شامه كيده‌رك، ابن اثالى قتل ايتمش؛ وطوتيلوب معاويه‌نك حضورينه كوتورلدكده، «مأمورى قتل ايتدم، لكن آمر قالدى» ديمسى اوزرينه، حبس اولنه‌رق، بعده سويلديكى بعض ابيات اوزرينه، سبيلى تخليه اولنوب، مكه‌يه عودت ايتمشيدى.

خالد بن الوليد { (ابوسليمان ياخود ابوالوليد — بن المغيرة القرشى المخزومى) اعيان صحابه‌دن وشجعان غزاة اسلامدن اولوب، شام وجزيره وعراق جهتلرنده‌كى فتوحات جليله‌سيله مشهوردر. والده‌سى (لبابة الصغرى بنت الحارث بن حزن الهلاليه) ازواج مطهرهٔ رسالتپناهيدن (ميمونه) نك وحضرت عباس بن عبدالمطلب (رضه)ك زوجه‌سى اولان (لبابة الكبرا)نك همشيره‌سى ايدى. سادات قريشدن اولمغله، ابتدا عسكر اسلامه قارشى كفار قريش عسكرينه قيادت ايتمش، وحتى حديبيه وقعه‌سنده عساكر كفار ايچنده بولنمش ايسه‌ده، آز وقت صكره وخيبر غزاسندن اول اوله‌رق، هجرت نبويه‌نك آلتنجى سنه‌سى اواخرنده عمرو بن العاص ايله برابر مدينهٔ منوره‌يه هجرت ايده‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمش؛ ومكه فتحنده معيت حضرت نبويده بولنمشدر. بعده رسالتپناه افندمز طرفندن بعض سريه‌لرله غزايه كوندريله‌رك، موفق اولمش ايسه‌ده، بنى جذيمه‌يه قارشى اولان محاربه‌سنده رضاى نبوى‌يه مغاير اوله‌رق، قتلى لازم كلمين بعض كسانى قتل ايتمش اولديغندن، خاطر عالئ جناب پيغمبرى‌يى مكدر ايلمش؛ وبونك اوزرينه حضرت على بن ابى طالب (رضه) واسطه‌سيله مال غنيمتك بر قسم مهمى ارسال بيوريله‌رق، قبيلهٔ مذكوره مصابيننه تقسيم ايله، خاطرلرى تطييب بيورلمش ايدى. بعده دومة الجندل صاحبى اكيدر بن عبدالملكه قارشى اعزام بيوريله‌رق، بونى اسير ايدوب، نزد حضرت نبوى‌يه كتيرمشيدى. روملره قارشى اعزام اولنه‌رق، مؤته وقعهٔ مشهوره‌سنده دخى زيد بن حارثه وحضرت جعفر طيار (رضهما) ايله برلكده بولنمش؛ وبومحاربه‌ده فوق‌العاده شجاعت وجسارت كوستره‌رك، اوچ بيك مجاهدين اسلامله هراقليوسك معيتنده بولنان يوز بيك كشيلك بر اردويه غلبه چالديغندن، جانب حضرت نبويدن (سيف من سيوف الله) تسميه بيورلمش ايدى. بو محاربه‌ده النده يدى قليچ قيرلديغى مرويدر. ارتحال حضرت نبويدن صكره حضرت ابابكر صديق (رضه) طرفندن مرتدلره قارشى استخدام بيوريله‌رق، ازآنجمله يمامه‌ده مسليمة الحنفى غائله‌سنى برطرف ايتمكه موفق اولمشيدى. بوصره‌ده قتل ايتمش اولديغى (مالك بن نويره) نك اسلامنه قائل اولانلر بولنمغله، حضرت عمرفاروق(رضه) كمال عدالتندن جناب خالدك قصاصاً اعدامنى مصرانه طلب بيورمش ايسه‌ده، حضرت خالد (مالك بن نويره) نك رسالتپناه افندمز حقنده كنديسنه «صاحبكم» ديمش اولمسيله كفرينى اثبات ايتديكندن، حضرت ابابكر (رضه) اعدامنه راضى اولمامشلردر. خلافت جناب فاروقيده دخى عراق وجزيره وشام جهتلرنده فرس وروم عسكرلرينه قارشى خارق‌العاده اولان اقتدار عسكريسيله بر چوق محاربه‌لر قزانه‌رق، ابو عبيده بن جراحله برابر بر چوق فتوحاته موفق اولمشدر. هله شام يعنى سوريه وفلسطين قطعه‌لرى ودمشق شهرى باشليجه صاحب ترجمه‌نك همتيله فتح اولنمشدر. الحاصل فوق‌العاده جسور وحربده ماهر بر غازئ نامدار ايدى؛ آنجق شجاعتى مرحمتنه غالب بولنديغى مرويدر. كرك كنديسى وكرك معيتنده‌كى امراى اسلام فتوحاتلرنده كوردكلرى فرس وروم امراسنه تقليداً ونائل اولدقلرى غنيمتلر وثروتلر واسطه‌سيله مطنطن وذى‌قيمت قيافتلر اتخاذ ايلملرى فقر ايله افتخارى مسلك ايدنمش اولان جناب فاروقك اغبرارينى موجب اولمش، وهرنه قدر حضرت خالد اغباره قارشى اسلامك شان وسطوتنى محافظه ايچون بو صورتك ضرورى اولديغنى مقام اعتذارده بيان ايتمش ايسه‌ده، حضرت عمر (رضه) شان حقيقينك صيرمه‌لى اثوابله دكل بلكه عدل وحقانيتله واختيارى اولان

فقر وقناعتله قزانلديغى حقيقتنه واقف ايديلر. بناءً عليه امراى اعلامك سنت وسيرت حضرت نبويه‌يه مغاير اوله‌رق بويله آلايشلره دوشدكلرينه زياده‌سيله محزون اولوب، اشك ريز تأثر اولمشلردى. حضرت خالد (رضنه) هجرت نبويه‌نك ٢١ نجى سنه‌سى بر روايتده حمصده و بر روايتده دخى مدينه‌ده ارتحال ايتمشدر. روحنى تسليم ايده‌جكى وقت، بونجه محاربه‌لرده بولنوب، بوقدر يارەلر آلمش اولديغى حالده، هيچ برندن وفات ايتميوب‌ده، عاقبت يتاقده اولديكنه زياده‌سيله كدر ايتديكنى بيان بيورمشدر. حمصده قبرى موجود ايسه‌ده، ياقوت حموى مشار اليهك مدينه‌ده مدفون اولديغى التزامله، حمصده‌كى قبرك آتى الترجمه خالد بن يزيد بن معاويه‌نك اولديغى بيان ايديور.

خالد بن يزيد (بن معاويه بن ابى سفيان الاموى) يزيد پليدك اوغلى اولديغى حالده، يخرج الحى من الميت فحواسنجه، بو دخى برادرى معاويه كبى صالح ومنصف بر ذات اولوب، قريشدن الك اول تحصيل فنونه رغبت ايدن وبين الاسلام فنونك تداولنه برمثال كوسترن بوذاتدر. على الخصوص فن طب وكيمياده يدطولى صاحبى اولوب، بوفنلرى (مريانس) اسمنده بر راهبدن اخذ وتعلم ايتمشيدى. بو ايكى فنه دائر برقاچ تأليفى واردر. شعرده وادبيات عربيه‌ده دخى مهارت تامه‌سى وار ايدى. كنيه‌سى ابو هاشمدر. زماننده حكم فرما اولان عبدالملك بن مروانله بعض ماجرالرى اولوب، بونلرك برنده خالدك جدوجده‌سى اولان ابو سفيان وهندك اسلامه قارشى سبق ايدن خيانتلرى عبدالملك طرفندن خالدك يوزينه اورلمسنه مقابل، خالد بونلرك خيانتلرنى تصديقله برابر، عبدالملكك جدى اولان حكمك جانب رسول الله (صلعم) دن لعن وطائفه نفى بيورلمش اولديغى اونوتماسى لازم كله‌جكنى اخطار ايلمش ايدى. امام جعفر صادق (رضنه) لك وجابر بن حيانك كيميايى صاحب ترجمه‌دن اخذ ايتمش اولدقلرى مروى ايسه‌ده، تاريخ وفاتلرينه باقيليرسه، مشار اليهمانك خالده يتيشمش اولملرى مأمول اولميوب، بوفنك خالددن ديكر برى واسطه‌سيله حضرت امام جعفره واونلردن جابره انتقال ايتمش اولمسى ملحوظدر. خالد بن يزيد ٨٥ تاريخ هجريسنده وفات ايتمشدر. شو ايكى بيت جمله‌ٔ اشعارندندر:

تجول خلاخيل النساء ولا ارى
لرملة خلخالاً يجول ولا قلبا
احب بنى العوام من اجل حبها
ومن اجلها احببت اخوالها كلبا

خالد بن يزيد (بن رومان) اندلسك مشاهير اطباسندن اولوب، نصرانى المذهب ايدى. قرطبه‌ده ساكن اولوب، اجراى طبابتده واحضار تداويده‌كى مهارت تامه‌سى سايه‌سنده بر بيوك ثروته مالك اولمشيدى. احشيديون زماننده مصرده كسب اشتهار ايدن طبيب نطاس بن جريحك صاحب ترجمه‌يه خطاباً بول حقنده بر رساله‌سى واردر.

خالد ضياءالدين متأخرين مشايخدن اولوب، طريق نقشبندى شعباتندن خالديه طريقتنك مؤسسيدر. عن اصل سليمانيه‌لى اولوب، شيخ عبدالله دهلويدن اخذ انابت ايتمشيدى. بر مدت بغدادده وبعده دمشق شامك صالحيه دركاهنده ارشاد ونشر علومله مشغول اولوب، ١٢٤٢ تاريخنده اوراده وفات ايتمش، وجبل اربعينده دفن اولنمشدر.

خالده صحابياتدن اوچ خاتونك اسميدر. بونلردن خالده بنت الاسود بن عبد يغوث القرشيه صالحاتدن اولوب، معيت حضرت نبويده هجرت ايتمشيدى. ديكر ايكيسى (خالده بنت انس الانصاريه) وعبدالله بن سلامك خاله‌سى اولان (خالده بنت الحارث) در.

خالدى (ابو الفرج) آل حمداندن سيف‌الدوله‌يه منسوب شعرادن اولوب، خراسانك (خالديه) قريه‌سندن اولمغله، بولقبله تلقب ايتمشدى.

خالص بغدادك شرق جهتنده بر بيوك ناحيه اولوب، ياقوت حموى بو اسمك محدث اولمسيله اسكى جغرافيه وتاريخ كتابلرنده كورلمديكنى بيان ايديور. اليوم بغداد ولايت وسنجاغنك خراسان قضاسنه ملحق بر ناحيه‌در.

خالص (محمد الحسينى المكى) ابن عنقا دينمكله دخى معروف اولوب، «الواح فى مستقر الارواح» عنوانلى كتابك مؤلفيدر.

خالص (سيد امتياز خان) ايران شعراسندن اولوب، مشهدليدر.

هندستانه رحلتله، عالمكيرك توجهنى قزانوب، كجرات والیسی اولمشیدی. اون ایکنجی قرن هجری اوائلنده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر. شو بیت اونكدر:

دور از آن کو چو مرغ قبله نما
آن قدرها طپیده‌ام که مپرس

خالص { (شیخ احمد — افندی) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، سالف الترجمه شیخ ثاقب افندینك اوغلیدر. پدرینك وفاتنده كوتاهیه مولویخانه‌سی مشیختنه چكوب، قرق بش سنه قدر پوست نشین بولنمش، و ۱۱۹۱ سنه‌سی وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

غم لعلی ایله خونابه پاش محنت اولدقجه
سر شك چشممی سیر ایدن آدم دم قیاس ایلر

خالصه { ابن حوقل صقلیه جزیره‌سنك ساحلنده بر قصبه اولدیغنی، وجزیرهٔ مذكوره سلطاننك اوراده اقامت ایتدیكنی بیان ایدیور. یاقوت حموی خالصه‌نك (بلرم) ك یعنی پالرمو شهرینك مركز محله‌سی اولدیغنی سویلیور.

خالصی { (عبدالحی) شعرای عثمانیه‌دن اولوب، سلطان سلیم خان ثانینك خواجه‌سی عطاءالله افندینك اوغلیدر. كنج یاشنده شعر سویلمكه باشلامش؛ وسپاهی زمره‌سنه داخل اولوب، بعده طمشوار دفترداری اولمشیدی. شو بیت اونكدر:

دیردم كه بر بهانه ایله سیر ایده‌م یوزین
هیچ بولمدم بهانه او غنچه دهانه بن

خالع { (حسین بن محمد) ادبادن اولوب، ضروب امثال عربیه‌یی جامع «امثال» عنوانیله بر تألیفی واردر.

خالقوندیلاس { دیمیتریوس — (D. Chal-condylas) بیزانس یعنی قسطنطنیه روم ایمپراطورلغی ادباسندن اولوب، ۱۴۲۴ تاریخلرنده آتنه‌ده طوغمش؛ وقبل الفتح قسطنطنیه‌ده منطق تدریسیله مشغول اولوب، اثنای فتحده ایتالیایه قاچه‌رق، فلورانسه ومیلانده لسان یونانی معلمكی ایتمكله، لسان وادبیات یونانیه‌نك آوروپاجه انتشارینه سبب اولانلردن بولنمشدر. لسان یونانینك قواعد صرفیه‌سنه متعلق بر تألیفی واردر. ۱۵۱۲ ده وفات ایتمشدر.

خالقوندیلاس { نیقولاس — (N. Chal-condylas) بیزانس مورخلرندن اولوب، اون بشنجی قرن میلادیده یاشامشدر. دولت عثمانیه‌نك ظهوریله قسطنطنیه روم ایمپراطورلغنك صورت انقراضنه دائر بر تاریخ یازمشدر، كه ۱۲۹۸ سنه‌سندن ۱۴۶۲ سنه‌سنه‌دك جریان ایدن وقوعاتی حاوی اولوب، مؤخراً طبع ونشر، واكثر آوروپا لسانلرینه ترجمه اولنمشدر.

خالقه { (Khalka) روسیه‌نك جنوب جهتنده (یقاترینوسلاو) ایالتنده بر نهر اولوب، منصبنه قریب اوله‌رق، (دنیپر) ایرماغنه دوكیلور. ۱۲۲۳ تاریخ میلادیسنده مغوللر بو نهرك كنارنده روسلری مغلوب ایتمشلردر.

خالقه { (Khalkas) مغول قبائلندن بر قبیله اولوب، مغولستانك شرق شمالی جهتنده ساكندرلر. بو قبیله مقدما چوق دها كثرتلی وقوتلی اولوب، دیكر بعض قبائل ایله ایتدكلری محاربه‌لر اوزرینه، ضعفه دوچار اولمشلردر. افرادی خیمه نشین واغنام وخركله‌لرینك رعیبله مشغولدرلر.

خالكی { (Chalki) هكبه‌لی آطه‌سنك اسم اصلی یونانیسیدر. [« هكبه‌لی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خالكیدونیه { (Chalcédoine) قاضی كوینك اسم قدیم یونانیسیدر. [« قاضی كویی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خالكیدیق { (Chalcidique) روم ایلنده وسلانیك ولایتنده سلانیك كورفزیله (رندینه) كورفزی آره‌سنده واقع شبه جزیره‌نك اسمیدر. سلانیك وكسندیره ایله آینوروز قضالرینی حاوی اولان بو شبه جزیره‌نك منتهای جنوبنده ایكی طار واوزون كورفز بولنوب، شبه جزیره‌نك قسم جنوبیسنی اوچ طار واوزون شبه جزیره‌یه تقسیم ایله بر ال شكلنی ابراز ایدرلر. بو ایكی كورفزك بری (كسندیره) ودیكری (آینوروز) كورفزی نامیله معروف اولوب، مذكور طار شبه جزیره‌لرك دخی جهت غربیه‌ده واقع اولانی (كسندیره) جهت شرقیه‌ده بولنانی (آینوروز) واورته‌كی دخی (لونغه) اسملریله مسمادر. اسم قدیملری ایسه (پالنه)، (سیتونیه) و (آتوس) در. زمان قدیمده بو شبه

جزیره یونانیلرك مستملكاتندن اولوب، مركزی (خالكیس) قصبه‌سی ایدی. (اولینته) و (پوتیدیه) دخی باشلیجه قصبه‌لرندن ایدی. ماكدونیه حكمدار- لرندن اسكندرك پدری (فلیب) بو مملكتی یونانلردن ضبط ایتمشدر. [احوال حاضره‌سیچون «سلانیك، كسندیره وآینوروز» ماده‌لرینه مراجعت.] —— زمان قدیمده یونانده وآناطولی ساحلنده دخی بو اسمله بعض خطه‌لر وار ایدی، كه مركزلری (خالكیس.) تسمیه اولنمغله، بو اسمله یاد اولنورلردی.

خالكیدیوس { (Chalcidius) اوچنجی قرن میلادی حكماسندن اولوب، افلاطونك بعض آثارینی شرح ایتمشدر. خرستیان اولوب اولمدیغی مجهولدر.

خالكیس { (Chalcis) آغریبوز جزیره‌سنك مركزی اولان قصبه‌نك اسم اصلیسی اولوب، (اوریپو) بوغازنده واقع اولمغله، اداره‌ٔ عثمانیه زماننده قوللانیلان وبتون جزیره‌یه دخی تعمیم اولنان (آغریبوز) اسمی بوغازینك اسمندن محرفدر. وندیكلیلر «قره‌كوپری» معناسیله (نغره‌پونته) اسمنی ویرمشلردی. زمان قدیمده بو قصبه بیوجك بر شهر حالنده اولوب، باقر معمولاتنك شهرتنه بناءً، لسان یونانیده (خالقوس) دینلن بو معدنه نسبتله خالكیس تسمیه اولنمشدی. [«آغریبوز» ماده‌سنه دخی مراجعت.] —— كسندیره شبه جزیره‌سی زمان قدیمده (اوبیا) یعنی آغریبوز جمهوریتنك مستملكاتندن بولنمغله، بو شبه جزیره‌نك مركزینه دخی (خالكیس) نامی ویرلمشیدی. —— سوریه قطعه‌سنده وآنطاكیه‌نك جنوب غربیسنده دخی بو اسمله بر قصبه بولنوب، اطرافنده‌كی بقعه‌یه (خالكیدیق) نامی ویریلیردی.

خالی { (حسن بیك) هندستان شعراسندن اولوب، جهانگیرك زماننده یاشامش؛ و ۱۰۲۱ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

عشق خوبان و فاكیش ندارد سودی
سرآن شوخ بگردم كه جفا كیش بود

خالیب { (Chalybes) پافلاغونیا خطه‌ٔ قدیمه‌سنك بر قسمنده یعنی سینوب وآماسیه جهتلرنده ساكن بولنمش بر قوم قدیمك اسمی اولوب، باشلیجه دمیر وچلیك اخراج واعمالیله مشغول اولدقلرندن، یونانیلر طرفندن «چلیكجی» معناسیله بویله تسمیه اولنمشلردر.

خالیجی زاده { سلطان محمد خان ثالث دوری وزراسندن اولوب، ۱۰۶۶ تاریخنده قپودان پاشا اولمش؛ واوچ آی صكره عزل اولنه‌رق، مصر والیلكنه تعیین اولنمش ایدی. اوزمانده صدر اعظم بولنان كوپریلی محمد پاشانك دامادی ایدی.

خامفی { (Khamephis) اسكی مصریلر عندنده مصرك حامیلری زعم اولنان اوچ معبود موهوم اولوب، كنف، فتا، قره اسملریله معروف ایدیلر.

خاموش { هندستان برهمنیلری كبراسندن وشعرادن (رای صاحب رام)ك مخلصیدر. دهلیده یاشامشدر. مرتب دیوانی واردر. شو بیت اونكدر:

فرض كردم همه تقصیر منست
بعد ازین كوكه چه تدبیر منست

خان { خاقان ویا قاآن كلمه‌سنك مخففی اوله‌رق، مغول وتاتار وترك حكمدارلرینه وبعض امرایه ویریلاین عنوان اولوب، زمانمزده باشلیجه خیوه، بخارا، بلخ وسائر تركستان اقطارینك حاكملرینه اطلاق اولنور. مقدما قریم خانلری بو عنوانله شهرت بولمشلردی. [«خیوه، بخارا، بلخ، قریم» وسائره ماده‌لرینه مراجعت.] خانم كلمه‌سی بونك مؤنثیدر.

خان اعظم { (شمس الدین محمد آتكه) هند- ستان شعراسندن واكبرشاهك رجالندن اولوب، ۹۶۹ تاریخنده مقتولاً وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

منه‌ای طفل اشك ازخانهٔ چشمم قدم بیرون
كه مردم زادها ازخانه می آیندكم بیرون

خان اعظم { (میرزا عزیزكوكه) آنف الترجمه شمس الدین محمد آتكه‌نك اوغلی اولوب، اكبر شاه وجهانگیرك رجالندن وشعرادن ایدی. ۱۰۳۴ تاریخنده گجرات والیسی ایكن اوراده وفات ایتمشدر. یاپدیرمش اولدیغی بر كوشكی حقنده سویلنمش اولدیغی شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

یارب بصفای دل ارباب تمیز
كان پیش توهست خوبتر ازهمه چیز
چون كشت بتوفیق تواین خانه تمام
از راه كرم فرست مهمان عزیز

خان ایلچی (ابراهیم) ایران مشاهیر خطاطیننden اولوب، ٩٩٠ تاریخنده (قم) شهرنده حاکم ایکن، تبریك سور همایون ایچون سلطان مراد خان ثالث نزدینه اعزام اولنه‌رق، استانبوله کلمشیدی. نسخ وتعلیق خطلرینی کوزل یازاردی.

خان بارچین (ونام دیکرله خسرو پاشا) خداوندکار ولایتنده قره‌حصار صاحب سنجاغنك عزیزیه قضاسنه ملحق بر ناحیه‌نك مرکزی برکوچك قصبه اولوب، قره‌حصارك ٤٥ کیلومتره شمال شرقیسنده واقعدر. ٣٠٠٠ قدر اهالیسی، ٣ چشمه‌سی و ٢ مدرسه‌سی واردر. ناحیه‌سی ١١ قریه‌دن مرکب اولوب، جمله‌سی مسلم اولمق اوزره، ٦٣٧٠ اهالیسی واردر. طوپراغی منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله آفیون حاصل اولور. اورمان ومرعالری دخی چوق اولوب، خیلی کراسته کسیلیر وییاغی وتفنیك دخی چیقار.

خانبالك خطاده یعنی ترکستان شرقی ویا چین ومغولستانده بیوك ومعمور برشهر اولدیغی جغرافیون اسلام آثارنده مسطور اولوب، شاهرخ والغ بك زمانلرنده بو شهره ایلچیلر کوندرلمشیدی. الیوم نه حالده ونره‌ده بولندیغی تحقق ایده‌مه‌مشدر.

خان بهادر هندستانده (پاتنه) راجه‌سنك اوغلی عالم وادیب بر ذات اولوب، «جامع خان بهادری» عنوانیله فنون حدیده‌یی جامع فارسی بر کتاب یازدیغی کبی، «علم المناظره» عنوانیله دخی بر رساله یازه‌رق، ١٨٥١ تاریخ میلادیسنده کلکته‌ده‌کی مستشرقین جمعیتنه تقدیم ایتمشدر.

خان بهادر خان (بن جلال الدین ذوالفقار خان بن رحمت خان) هندستان شعرا وکبراسندن اولوب، ١٨٥٧ تاریخ میلادیسنده هندستانی ترك ایتمکه مجبور اوله‌رق، مکهٔ مکرمه‌یه هجرت ایتمشیدی. مرتب دیوانی واردر. اشعارنده (مصروف) تخلص ایدر.

خانپور هندستانك پنجاب خطه‌سنده واقع بهاولپور حکومتنده وکراچیدن ملتانه کیدن دمیریول خطی اوزرنده برقصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهالیسی واردر.

خان تکری (Khan - Tengri) چینك قسم غربیسنده واقع (تیان‌شان) جبال مرتفعه‌سندن بر طاغ اولوب، سرمدی قارلرله مستوردر. اك یوكسك ذروه‌سی ٧٢٠٠ متره ارتفاعنده در.

خان جدید سیواس ولایتنده ١٠ قریه‌دن مرکب بر ناحیه‌در.

خان دوران (صمصام الدوله) هندستان شعراسندن ودهلی حکمداری محمد شاهك رجالندن اولوب، ١١٥١ تاریخنده نادر شاهه قارشی مردانه حرب ایتمش؛ وبو محاربه‌ده قتل اولنمشدر شو بیت اونکدر:

بر سر بحر پر کهر کرچه بود نشست ما
همچو حباب مفلسیم ما وهوا بدست ما

خان عالم هندستان شعراسندن وجهانکیرك رجالندن اولوب، سفارتله ایران شاهی شاه عباسك نزدینه کوندرلمشیدی. شو بیت اونکدر:

لباس آل ببر کرده شوخ مهوش من
بجلوه آمده وتیز کرده آتش من

خانقین بغداد ولایت و سنجاغنده و بغدادك کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق همدان وخراسانه کیدن طریقك اوزرنده وایران حدودینك پك یقیننده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهالیسی واردر. دیاله نهری تابعلرندن (حلوان‌رود) چایی قصبه‌نك ایچندن کچر. — نیکدره و قزل رباط ناحیه‌لرینی دخی حاوی اولان قضاسی حقنده بر کونه معلوماته دسترس اولنه‌مدی.

خان لنجان اصفهان قربنده بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر عثمانك مسقط رأسی بولنمشدر. قلعه‌سی باطنیه‌نك الینه کچوب، ٥٧٠ تاریخنده سلطان محمد طرفندن تخریب اولنمشدر.

خان میرزا سلالهٔ تیموریه‌دن سلطان محمد میرزا بن سلطان ابو سعید میرزانك اوغلی اولوب، هندستان پادشاهی بابرك عمزاده‌سی اولمغله، بدخشان حاکملکنه نصب اولنمش؛ و٩٢٧ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خانو ایرانك قسم جنوبیسنده (لارستان) خطه‌سنده وبندر عباسك ١٥٠ کیلو-

متره شمال شرقیسنده اوله‌رق رودبار وادیسنده بر قصبه اولوب، ۵۰۰۰ اهالیسی واردر. بو قصبه‌نك حاکمی ارثی ونیم مستقل اولوب، ایران دولتنه مقطوع وجزئی بر ویرکی ویرر. اهالی ایسه بونك جد اعلاسی طرفندن خراساندن کتیرلمش اسرادن عبارت اولوب، چفتجی حکمنده اولان اراضیسنی ایشلرلر.

خانوقه { رقه قربنده وفرات کنارنده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. الیوم خراب اولسه کرکدر.

خانیجار { بغداد ایله اربل آره‌سنده برقصبه اولوب، هاشم بن عتبه بن ابی وقاص طرفندن فتح اولنمشیدی.

خاور { فزانك جنوبنده واقع (کاوار) خطه‌سنك الشبوك قصبه‌سی اولدیغنی و۴۷ تاریخنده عقبه بن عامر طرفندن فتح ایدلدیکنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خاورانی { (ابوالحسن محمد بن محمد) آلتنجی قرن هجری علماسندن اولوب، خلاط نواحیسندن (خاوران) قریه‌سنده طوغمش، واکثر مشاهیر علما وائمه ایله کوریشه‌رك، کندیلرندن اخذ واستفاده ایتمش ایدی. «کتاب التلویح فی شرح المصابیح»، «کتاب الشرح و البیان»، «کتاب الاربعین»، «شرح حصار الایمان»، «سیرالملوك»، «کتاب بیان قصة ابلیس مع النبی صلم»، «کتاب النقاوة فی الفرائض»، «کتاب النخب والنکت فی الفرائض»، «کتاب القواعد والفوائد فی النحو»، «نخبة الاعراب»، «کتاب الادوات»، «کتاب التصریف» وسائر نیجه تألیفاتك صاحبیدر.

خاوری { (علی) اوتنجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، مناسترلیدر. برمدت قره فریه‌ده مدرسلك ایتدکدن صکره سلانیك واسکوبه قاضی اولمش، ونهایت قره فریه قاضیسی ایکن اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

سن کوزلر دوچشم خون فشانم نیجه دملرله
کل ای نور بصر مردملك ایت دملر قدملرله

خاوری { سمرقند شعراسندن اولوب، شهر مذکورده درزیلکله مشغول ایدی. شو بیت اونکدر:

من که عمری هوس پیروی دل کردم
عمر بکذشت وندانم که چه حاصل کردم

خاوس { (یاخود خاوص) ماوراء النهرده بر کوچك قصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

خایدوکول { چینه تابع اولان ترکستان شرقیده بر نهردر، که (تیان شان) جبالندن نبعانله، جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، (بغراج) کولنی شق ایتدکدن صکره، (غنچه دریا) اسمیله چیقوب، (تاریم) ایرماغیله بعدالاجتماع (لوب نور) کولنه دوکیلور. مجراسی اوزرنده بولنان خراب ومعمور قلعه‌لر اهمیت عسکریه‌سنه بردلیلدر.

خای فونغ { (Khaï-Foung) چینك (هونان) ایالتنده وپکینك ۵۳۰ کیلومتره جنوب غربیسنده برشهر اولوب، ۲۰۰۰۰۰ اهالیسی واردر. (هونغهو) نهری کنارنده وآنجق نهرك یتاغی حذاسندن آشاغیده بولنمغله، بعض سدلرله محفوظدر. ۱۶۴۲ تاریخ میلادیسنده بو سدلرك ییقلمسیله، صو آلتنده قالوب، ۳۰۰۰۰۰ اهالیسی بوغلمشیدی. بو شهرده اسکیدن بری بعض یهودیلر بولنقده‌در.

خائوس { (Chaos) اسکی یونانیلر اعتقادنجه الك اسکی اله اولوب، کویا ظلمت وکیجه‌نك پدری ایدی. کائناتك تشکلندن اول‌کی ظلمتدن کنایه‌در.

خباب { صحابه‌دن بروجه زیر برقاچ ذاتك اسمیدر: خباب بن الارت، که قدما واخیار صحابه‌دن اولوب، اسلامه کلنلرك اون آلتنجیسیدر. کندیسی کوله اولمغله، اسلامی سببندن کفار طرفندن پك چوق جور وجفا واشکنجه‌یه دوچار اولدیغی حالده، صبر وتحمل ایتمش؛ وبعده مدینهٔ منوره‌یه هجرت ایدوب، بدر واحد وسائر غزواتده حاضر بولنمشدر. مؤخراً کوفه‌ده ساکن اولوب، نهروان وسائر محاربانده معیت حضرت مرتضویده بولنمشدر. وصفین محاربه‌سی اثناسنده ۳۷ تاریخنده ۷۳ یاشنده وفات ایتمشدر. کندیسندن برچوق احادیث شریفه منقولدر. —— عتبه بن غزوانك کوله‌سی اولان ابویحیی خباب، که افندیسیله برابر بدر وسائر غزواتده حاضر بولنمشدر. —— عطانك پدری اولان خباب، که بر روایتده صحبت رسول الله (صلعم) شرفنه نائل اولوب، حضرت ابابکر صدیق (رضه) دن بعض احادیث شریفه روایت

ایتمشدر. — ابراهیم خزاعینك پدری اولان خباب خزاعی.

خَبار مدینهٔ منوره قربنده بر موقع اولوب، رسول الله (صلعم) افندمز بدر غزاسندن اول قریشه قارشی عزیمتلرنده اورادن مرور بیورمشلردی.

خُبّان یمنده همنامی اولان بر وادی داخلنده واقع بر قریه اولوب، اسودکذابك وطنی بولنمش اولمغله، کتب فتوحده مذکوردر.

خَبت مکه ایله مدینه آره‌سنده براووه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

خَبر فارسده شیراز قربنده بر کوچك قصبه اولوب، مشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

خَبوشان نیشابور مضافاتندن (استوا) ناحیه‌سنك مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

خبیب صحابه‌دن بروجه‌زیر بر قاچ ذاتك اسمیدر: خبیب بن اساف الانصاری الخزرجی، که بدر غزاسی اثناسنده اسلامه کلوب، غزاء مذکورله احد و خندق غزالرنده حاضر بولنمش؛ وحضرت عثمانك زمان خلافتنده وفات ایتمشدر. خبیب بن عبدالرحمنك جدیدر. بدر وقعه‌سنده امیه بن خلفی قتل ایدن کندیسی اولدیغی مرویدر. حضرت ابابکرك ارتحالندن صکره زوجه‌سی حبیبه بنت خارجه بن زیدی تزوج ایتمشیدی — خبیب بن الاسود الانصاری الخزرجی، که حجازیوندن معدود اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — ابوعبدالله حبیب الجهنی، که صحبتی مختلف فیهدر. — خبیب بن عدی الانصاری الاوسی، که بدرغزاسنده حاضربولنمش؛ وجانب نبویدن، قره قوللق خدمتنی ایفا ایتمك اوزره، عاصم بن ثابتك معیتنده چیقاریلوب، عاصم شهید اولمش؛ وصاحب ترجه زید بن الدثنه ایله برابر اسیر دوشوب، مکه‌ده فروخت اولنمش؛ وآلان ادم برخیلی اذا وجفادن صکره کندیسنی صلباً شهید ایتمشدر.

خَبیص کرمانده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خَتّ عمان جبالنده بر قصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

خُتّا دربنده یعنی شروانده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خُتَّل جیحونك جهت شمالیه‌سنده قصبات وقراسی چوق برناحیه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر.

خَتلان ماوراء النهرده سمرقند قربنده بر بقعه اولوب، ختلی لقبیله ملقب بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسیدر.

ختمی اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (مصطفی بك) سلطان سلیم خان ثانینك لالاسی جعفر بکك اوغلی اولوب، پادشاه مشارالیه زماننده بعض سنجاقلر بکلکنه تعیین اولنمش ایدی. شو بیت اونکدر:

جنت کوینده یارك جلوه‌لر قلماغیچونه
ختمیا طاوس وش طاقندی شهپر آفتاب

— ایکنجیسی چورلیلی اولوب، بعض قاضیلقلرده بولنمشدی. شو بیت اونکدر:

کندم کوزم یاشیله دونر بر دکرمنم
چرخ فلکده کمسه‌یه نوبت دکرمنم

خُتَن الیوم چین دولتنه تابع اولان ترکستان شرقیده بیوك ومشهور برشهر اولوب، یارکندك ٣٠٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده، تاریم ایرماغنه تابع (ختن دریا) نهری کنارنده و ١٤٧٠ مترهلك ارتفاعده اوله‌رق، ٣٧°٧′٥٠″ عرض شمالی ایله ٧٧°٤٠′ طولی شرقیده واقعدر. همان جمله‌سی مسلم وترك اولمق اوزره، ٤٠٠٠٠ اهالیسی، برچوق ایپك وپاموق منسوجات دستکاهلری وخیلی ایشلك تجارتی واردر. جوارلرنده مسك آهولری کثرت اوزره بولنمغله، ختن شهری اسکیدن بری مسکیله مشهور اولوب، بوذی قیمت ماده دنیانك هر طرفنه اورادن نقل اولنور. جوارنده بولنان طاغلرده آلتون، دمیر وکومور معدنلریله بعض ذی‌قیمت احجار بولنور. ختن شهری چیندن ایرانه وآسیانك سائر بلاد غربیه‌سنه کلن طریقك اوزرنده بولنمغله، اسکیدن بری بیوك بر اهمیت تجاریه‌یی حائز اولوب، مقدما یوزبیکه قریب اهالیسی وار ایکن، چین دولتنك ادارهٔ ظالمانه‌سنی تحمل ایده‌مین اهالیسنك واقع اولان قیاملری صره‌سنده بعض تخریباته اوغرامشدر. وقتیله آیریجه بر خانلق تشکیل ایدردی. ١٢٩٠ تاریخلرنده آتالق

غازی یعقوب بك طرفندن استقلالی اعاده اولنان
ترکستان شرقی حکومتی داخلنده بولنوب، متعاقباً
کاشغرله برابر ینه چینك ادارەسنه کچمشدر. جوارلری
(ختن دریا) واونك تابعی اولان (قرەقاش) چایلریله اسقا
اولنەرق، خیلی منبتدر. محصولاتی بغدای، پرنج،
پاموق وسائرەدن عبارتدر. طوت آغاجلری دخی چوق
اولوب، کلیتلی ونفیس ایپك چیقار. — [«خوتین»
مادەسنه دخی مراجعت بیوریله.]

خُجَند { ماوراء النهرك الك مشهور شهرلرندن اولوب، سیحونك ساحل یسارنده،
(خواجه بهارکان) نهرینك ایکی کنارنده، تاشکندك
١٤٠ کیلومترە جنوب شرقیسنده و ٢٥٦ مترەلك
ارتفاعده اولەرق، ′١٧°٤٥ عرض شمالی ایله
″٤٨′١٦°٦٧ طول شرقیده واقعدر. ایکی سورله
محاط اولوب، ٨ قپوسی، بیوك چارشیسی، بر چوق
جوامع ومساجد وسائر آثار خیریەسی، اطرافنده بر
چوق باغ و باغچەلریله مشهور میوەلری و ٢٩٠٠٠
اهالیسی واردر. اهالیسنك قسم اعظمی تاجیك تعبیر
اولنور ایرانیلردن اولوب، قصوری اوزبك وقرەقرقیز
در. خواجه بهارکان نهرینك صاغ ساحلنده اولوب
اکثر اهالیسنك هجرتیله خالی قالمش اولان محلەیه اخیراً
روسلر یرلشمکه باشلامشلردر. جوامعنك الك بیوکی
(حضرت رابعه) جامع شریفیدر. مشاهیر علما وادبادن
بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. خجند مقدما
مستقل بر خانلغك مرکزی اولوب، او وقت چوق دها
بیوك و دها معمور ایدی. بعده فرغانه (یعنی خوقند)
خانلغی طرفندن ضبط اولنەرق، نهایت روسلرك
استیلاسی آلتنه کچمشدر. بو استیلادن بری کاروانلر
ایشلەمکه باشلایوب، بعض اهالیسی دخی هجرت
ایتدکله، کیتدکچه اهمیتی زائل اولمقدەدر. الیوم سیردریا
یعنی سیحون ایالتنه ملحق بر سنجاغك مرکزیدر. سنجا-
غنك تاجیك و اوزبك و قرە قرقیزدن مرکب
١٤٠٠٠٠ اهالیسی واردر. جغرافیون عرب
آثارنده (خجنده) صورتنده محرردر.

خجندی { [«کمال خجندی» مادەسنه مراجعت بیوریله.]

خدابنده { (سلطان محمد غیاث الدین) سلالۀ چنکیزیەدن دولت ایلخانیەنك
سکزنجی حکمداری اولوب. (ارغون خان) بن ابقاخان
بن (هلاکوخان) ك اوغلیدر. بو دخی برادری سلطان
محمود غازان خان کبی دین اسلامی قبول وفضائل کثیره
ایله تزیین ذات ایتمشیدی. مغولجه اسم اصلیسی (الجایتو
خان) در. دولت مذکورەنك حکمدار اخیری اولان
سلطان ابو سعیدك پدریدر. برادری مشارالیه غازان
خانك وفاتی اوزرینه، ٧٠٣ تاریخنده تخت موروثنه
جلوس ایدەرك، دین اسلامی تقویەیه فوق العاده جهد
وغیرت، وعلمای اسلامه زیادەسیله حرمت و رعایت
ایتمشدر. (سلطانیه) شهرینی بنا ایدوب، پایتخت اتخاذ
ایتمشدی. علم واقتداریله و تألیفات عدیدەسیله مشهور
اولان (رشیدالدین) وزیری ایدی. بنی قلاونه قارشی
شامه عسکرسوق ایتمش ایسەده، رشیدالدینك تدابیریله
اختلاف صلحاً تسویه اولنوب، حرب ایتەمشدر.
خراسانه تجاوز ایتمش اولان بعض امراء اتراکی اوردن
اخراجله، اوغلی ابوسعیدی خراسان والیلکنه نصب
ایدەرك، اورالرینی تسکین واصلاح ایتمشدی. ١٣ سنەیه
قریب مدت کمال عدالتله حکومت سوردکدن صکره،
٧١٦ تاریخنده ٣٦ یاشنده وفات ایدوب، سلطانیەده
احضار ایتمش اولدیغی تربۀ مخصوصەسنه دفن او-
لنمشدر. مسکوکاتنك برطرفنی ائمۀ اثناعشرك اسامیسیله
تزیین ایتمشدی.

خدابنده { (شاه—) دولت صفویەنك دردنجی حکمداری اولوب، شاه طهماسبك
اوغلی وشاه اسماعیلك تورونیدر. برادری شاه اسماعیل
ثانیدن صکره ٩٨٥ تاریخنده تخت شاهی‌یه جلوس
ایدوب، کندیسی همان هیچ کورمز درجەده علیل وغیر
مقتدر اولمغله، بیوك اوغلی حمزه میرزا ادارۀ امور
ایدردی. زماننده یعنی سلطان مراد خان ثالث دورنده
طرف دولت عثمانیەدن ایرانه عسکرسوقیله بر چوق
محاربەلر وقوع بولوب، تبریز وشروان وروان وتفلیس
وسائر او طرفلر ضبط اولنمش؛ و علی الخصوص حمزه
میرزانك قتلندن صکره ایران عسکری بسبتون دوچار
هزیمت اولمغله، مملکتنده بیوك برفساد ظهور ایدوب،
ایکنجی اوغلی شاه عباس خراساندن جلبله، تخت
ایرانه اجلاس اولنمش؛ وصاحب ترجمه آز وقت صکره
وفات ایتمشدر.

خداش { صحابەدن بر وجه زیر بر قاچ ذاتك اسمیدر: خداش بن بشیر بن الاصم
(یاخود خداش بن حصین بن الاصم)، که بنی معیص

بن عامردن اولوب، برروایتده مسیلمة الکذابك قاتلیدر. —— خداش بن ابی خداش المکی، که صفیه بنت بحرك عمی اولوب، مشارالیها کندیسندن بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. —— ابوسلامه (یاخود ابن ابی سلامة) خداش السلمی: که اهل کوفه‌دن معدود اولوب، بعض احادیث شریفه‌نك راویسیدر. —— خداش بن قتادة الانصاری الاوسی، که بدر غزاسنده حاضر بولنمش، واحد وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

خدالعذراء { کثرت میاه واشجاری حسبیله کوفه‌یه ویریلن اسمدر.

خداوندکار { (غازی سلطان مراد خان اول حضرتلرینك مخلصیدر. [« مراد » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خداوندکار { ولایتی. آناطولی قطعه‌سنك الك بیوك ولایاتندن اولوب، کرك معموریته اولان قابلیت طبیعیه‌سیله، کرك درسعادته قریبتیله وکرك دولت علیهٔ عثمانیه‌نك الك اول ظهور وتشکل ایلدیکی محل بولنمغله اهمیت فوق العاده‌یی حائزدر. سلاطین عظام عثمانیه‌نك اوچنجیسی اولان خداوندکار غازی سلطان مراد خان اولك مخلصیله تسمیه اولنمشدر.

خداوندکار ولایتی آناطولی شبه جزیره‌سنك غرب شمالی جهتنده واقع اولوب، شمالاً مرمره دکیزیله، قوجه ایلی (یعنی ازمید مستقل متصرفلغی) ایله وقسطمونی ولایتنه ملحق بولی سنجاغنك برپارچه‌سیله، شرقاً انقره، جنوب شرقی جهتندن قونیه، جنوب غربی جهتندن وغرباً آیدین ولایتلریله، شمال غربی جهتندن دخی بیغا مستقل متصرفلغیله محدود ومحاطدر. بووجهله روم‌ایلی قطعه‌سنه الك قریب اولوب بوغازلره قدر ممتد اولان قوجه ایلی ایله بیغا شبه جزیره‌لری خداوندکار ولایتنك خارجنده قالوب، آطه‌لر دکیزنده اولان سواحلی دخی آز اولمغله، بو ولایت باشلیجه مرمره دکیزینه متوجه کورینور ایسه‌ده، اکثر اراضیسی قره دکیز و آق دکیز مائله‌لرنده بولنوب، میاه خارجیه‌سنك چوغی سقاریه ومندرس ایرماقلرینه دوکیلور. ولایت ١٥′ ٣٨° ایله ٢٠′ ٤٠° عرض شمالی و ١٨′ ٢٤° ایله ٢٩° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٧٤ ٧٩٢ مربع کیلومتره‌در.

اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه وبایر ودره‌لردن مرکب اولوب، دنیانك الك کوزل یرلرندندر. طاغلرینك الك یوکسکی مرکز ولایت اولان بروسه شهری اوستنده بولنان کشیش (ونام قدیمیله اولیمبوس) طاغی اولوب، کملیك کورفزی ساحلنه قریب بولنان (قاطربجی) او (بورجین) طاغلری دخی بونك شعبه‌لری حکمنده‌در. جبل مذکورك الك بیوك قولی ایسه شرق جنوبی‌یه طوغری ممتد اولان (دومانیج) طاغیله بوکا مربوط اولان (اخی) یاخود (آهو) طاغیدر. کشیش طاغنك ذروه‌سی حذای بحردن ٢٥٠٠ متره مرتفع اولوب، همان دائمی صورتده قارله مستوردر. ولایت جبالنك ایکنجیسی کوتاهیه سنجاغنده بولنان (مراد) طاغی اولوب، غرب جهتنده واقع (شابخانه) طاغی دخی بوکا مربوطدر. ولایتك جنوب شرقی جهتنده قونیه ولایتی حدودنده (امیر) و (سلطان) طاغلری بولندیغی کبی، جهت غربیه‌سنده بیغا وازمیر سنجاقلری حدودنده دخی (قاز) ومادراس طاغلری بولنیور. بروسه سنجاغنك قسم غربیسیله قره‌سی سنجاغنك شرق جنوبی جهتنده دخی مراد طاغنه مربوط برطاقم قوللر وشماله طوغری (ایدا) طاغی اوزانیور.

ولایتك انهاری دخی چوق اولوب، الك بیوکلری سقاریه، بیوك مندرس ومیخالیج ایرماقلریدر. سقاریه نهری مراد طاغی اتکلرندن اینن (پورصق) ایله کوچك سقاریه چایلرندن بالتشکل، شرقه طوغری جریانله، آنقره ولایتنه کیردکدن واورانك صولرینی دخی اخذ ایتدکدن صکره، غربه طوغری دونه‌رك، ینه خداوندکار ولایتنه کیرر؛ وشمال غربی‌یه طوغری جریانله، بروسه جوارندن اینن (کوك صو) چایی دخی آله‌رق، قوجه‌ایلنه داخل وقره دکیزه منصب اولور. بیوك مندرس ایرماغی ینه مراد طاغنك جنوبی اتکلرندن نبعانله جنوب غربی‌یه طوغری جریان، وقره‌حصار صاحب سنجاغندن اینن بعض نهرلری دخی اخذ ایله، آیدین ولایتنه داخل اولوب، آق دکیزه دوکیلور. میخالیج ایرماغی ذکر اولنان ایکی ایرماقدن کوچك ایسه‌ده، کرك منابعی وکرك منصبی درون ولایتده اولوب، مرمره دکیزینه دوکیلور. بو ایرماق باشلیجه درت چایدن ترکب ایدر. بودرت چایك برنجیسی (نیلوفر) نهریدر، که شرقدن کلوب، بروسه اووه‌سنی شق ایدر. ایکنجیسی اطرانوس نهریدر، که دومانیج طاغلرندن نبعانله، شمال غربی‌یه طوغری آقه‌رق، آبولیوند کولنی

تشکیل ایتدکدن صکره، میخالیجه دوکیلور. اوچنجیسی
واك بیوکی (سماو) ونام دیکرله (صوصیغیرلق) نهریدر، که
سماو کولندن خروجله، قره‌سی سنجاغنی شق ایده‌رك،
میخالیج قصبه‌سنده اطره‌نوسله وآنی الذکر قره صو
ایله برلشیر. دردنجیسی مادراس طاغندن نبعانله ینه
قره‌سی سنجاغنی شق و مانیاس کولنی تشکیل ایدن
(قره‌صو) نهریدر. هر بری آیری بر مانّله تشکیل ایله
بشقه بردکیزه منصب اولان مذکور اوچ بیوك ایرماقدن
بشقه، ولایت داخلنده مستقل بر قاچ کوچك نهر دخی
واردر. بونلرك برنجیسی قره‌سی سنجاغنده نبعانله ازمیر
سنجاغنه داخل اولوب آطه‌لر دکیزینه دوکیلان (کدوز)،
ایکنجیسی قاز طاغندن نبعانله اردك قربنده مرمره‌یه
دوکیلان کونان، اوچنجیسی دخی قره‌حصار صاحبك اوست
طرفندن نبعانله شرق جنوبی‌یه جریان ایده‌رك (ابر)
کولنی بعد التشکیل قونیه ولایتی داخلنده آق شهر کولنه
دوکیلن (آقار) چایلریدر. ولایت داخلنده برقاچ کول
دخی بولنوب، بونلرك الك بیوکلری مرمره سواحلی
قربنده کائن ازنیق، آبولیوند، میخالیج ومانیاس کوللریدر.
(اکدیر) و (کول بازار) ایله کوتاهیه سنجاغنده‌کی
(سماو) وقره‌حصار سنجاغنده‌کی (ابر) کبی برقاچ کوچك
کول دخی واردر.

ولایت سواحلنك الك چوغی مرمره‌ده اولوب،
آطه‌لر دکیزنده‌کی ساحلی ادرمید کورفزیله بونك
جنوبنده واقع آیوالق جوارندن عبارتدر. مذکور
دکیزده‌کی اسکله‌لری ادرمیدك اسکله‌سی اولان آق‌چای
ایله آیوالق اسکله‌سیدر. مرمره‌ده دخی کملیك، مدانیه،
باندرمه واردك اسکله‌لری وار ایسه‌ده، بو صایلان
اسکله‌لرك آلتیسی دخی کوچك واهمیتسزدر. مرمره
دکیزنده ولایته ملحق بر قاچ آطه بولنوب، بونلر
دخی مرمره، پاشا لیمانی، آفیا وامیر علی جزیره‌لریدر.
آطه‌لر دکیزنده دخی آیوالق لیمانی قارشیسنده (مسك
آطه‌لری) نامیله بر قاچ کوچك آطه بولنیور.

یوقاریده ذکر اولنان طاغلرك اکثری اورمانلرله
مستور اولوب، کراسته واودون وکومره یاپار مختلف
اشجار قطع اولنورسه‌ده، کراسته‌سی یالکز محلنده
استعمال اولنوب، اخراج اولنماز. معادنی دخی چوق
اولوب، آنجق هنوز تحریات لازمه اجرا اولنمدیغندن،
الیوم اخراج اولنانلری برقاچ قروم وزیمپره معدنلر-
ندن عبارتدر. یکیشهر وبالیکسری جهتلرنده دکیز
کوپوکی معدنی چیقار. میاه معدنیه‌سی دخی چوق او-
لوب، بروسه‌نك قاپلیجه‌لری وچیتلی معدن صویی
مشهوردر. مرعالری پك چوق وغایتله کوزل اولوب،
درون ولایتده ایکی بچق ملیونی متجاوز اغنام ایله خیلی
صیغیر و سائر حیوانات اهلیه موجوددر. میخالیج
جهتنك صیغیر وماندەلری مشهوردر. طوپراغی پك
منبت ومحصولدار اولوب، آنجق زراعت هنوز اسکی
اصولده اجرا اولندیغندن، واهالیسنك چوغی پك ده
چالیشقان اولمدقلرندن، محصولات ارضیه‌سی استعداد
طبیعیسی نسبتنده دکلدر. حتی ذخایری اکثریا احتیا-
جات محلیه‌یه تقابل ایده‌میوب، قونیه ولایتندن وسائر
محللردن ادخال اولنور. حبوبات متنوعه‌دن صکره
باشلیجه محصولی اوزوم اولوب، باغلری پك چوقدر.
مرمره سواحلنه وادرمید کورفزینه قریب اولان محللر-
ده کلیتلی زیتون دخی حاصل اولور. طوت آغاجلری
دخی پك چوق اولوب، بروسه وبیله‌جك جهتلرنده کلیتلی
ایپك چیقار. آفیون وخشخاش دخی ولایتك باشلیجه
محصولاتندن اولوب، علی الخصوص قره‌سی وقره‌حصار
سنجاقلرنده کثرتله حاصل اولور. پاموق زرعنك تعمیمنه
خیلی همت اولنمش ایسه‌ده، هنوز لایقیله محصولات
آلنه‌مامشدر. میوه‌لرك انواعی وپك اعلالری حاصل
اولوب، علی الخصوص بروسه جوارلرینك کستانه‌سیله
شفتالیسی مشهوردر. ولایتك واردات سنویه‌سی
۷۰۰۰۰۰ لیرا راده‌لرنده‌در. درون ولایتده
۶۸۸۷۰۰۰ دونم حبوبات تارله‌سی، ۶۵۸۰۰۰
دونم باغ، ۳۴۰۰۰۰ دونم باغچه، ۳۰۲۴۰۰۰
دونم مرعی و ۲۵۳۷۰۰۰۰۰ دونم اورمان وخالی
اراضی بولنور.

هواسی عمومیت اوزره معتدل وصاغلام اولوب،
آنجق بروسه اووه‌سنده ومرمره سواحلنه قریب
محللرده بعض کوللر وبطاقلقلرك وجودی بر درجه‌یه
قدر جیادت هوایی مخلدر. کوتاهیه وقره‌حصار
سنجاقلرینك یعنی ولایتك قسم جنوبیسنك اراضیسی
خیلی مرتفع اولمغله، اورالرینك قیشلری سرتجه
ایسه‌ده، یازین هوالری پك کوزلدر.

صنایع هنوز اصول قدیمه اوزره ایسه‌ده، اهالینك
بعض صنعتلره استعداد طبیعیلری واسکیدن بری
الفتلری اولمغله، خداوندکار ولایتی صنایعجه مالك عثما-

نیه‌نك الك ایلری بولنان محللرندن عد اولنه‌بیلیر.
بروسه‌ده و بیله‌جك و سائر بعض محللرده متعدد ایپك
فابریقه‌لری بولنه‌رق، ایپكدن نفیس قماشلر و چارشاف
وسائره اعمال اولنور. بروسه‌نك خاولیلریله حمام طاقملری
دخی مشهوردر. کوتاهیه‌ده اسکیدن بری موجود بر
چینی فابریقه‌سی واردر، که الیوم اولدقجه دوزکون
طباق، فنجان وسائره اعمال ایدر. کوتاهیه سنجاغنك
عشاق قضاسنده انفس خالیلر نسج واعمال اولنه‌رق،
ازمیر طریقیله اخراج اولنور. سائر صنایع محلیه سراجلق
وباقرجیلق کبی احتیاجات محلیه‌یه عائد اوفق تفك صنعتلر-
دن عبارتدر. ولایتك ساحل بحرده هیچ بر بیوك
اسکله‌سی اولمیوب، بوصوك سنه‌لره کلنجه‌یه قدر منتظم
یوللری دخی اولمدیغندن، تجارتی کریدر. وقتیله بروسه
وکوتاهیه وبالیکسری شهرلری آناطولینك ایچ طرفلر-
ندن کلن کاروانلرك بر موقف مهمی بولنمغله، اهمیت
تجاریه‌یی حائز ایدیسه‌ده، زمانمزده نقلیات تجاریه‌نك بحراً
اجراسی دها قولای اولمغله، اسکله‌لر کسب اهمیت ایدوب،
کاروانلر پك ایشلمز اولدیغندن، خداوندکار ولایتنك
تجارت ومعموریتی خیلی تدنی ایتمشدر. آنجق دردست
انشا وتصور اولان دمیر یول خطلری آناطولینك ایچ
طرفلرینه طوغری ایلریلدکجه، بوولایتك اهمیت تجار-
یه‌سی آرته‌رق، زراعت وصنایع دخی او نسبتده ترقی
ایده‌جکنه شبهه یوقدر. حیدر پاشادن انقره‌یه تمدید
اولنقده اولان آناطولی دمیر یولی خداوندکار ولایتنك
قسم شرقیسی ایچندن کچدیکی کبی، مدانیه‌دن قونیه‌یه
تمدیدی منصور اولان خط دخی ولایتی بریاندن بریانه
شق ایده‌جك، وبالیکسریدن مدانیه‌یه منتهی اوله‌جق
دیکر برخط دخی آیدین ولایتی خطوطیله التصاق ایده-
جکدر. شمدیکی حالده مدانیه‌دن بروسه‌یه وکوتاهیه
وقره حصار طریقیله قونیه‌یه قدر برآرابه یولی ودیکر
بعض شوسه‌لر موجوددر.

اهالیٔ ولایت حقنده بر قید صحیحه دسترس اولنه-
میوب، ١٣٠٣ سالنامه‌سنده ٨٠٠٠٠٠ کسور
کوسترلدیکی حالده، ١٣٠٧ سالنامه‌سنده بر بچق
ملیون راده‌لرنده اولدیغی بیان اولنیور. ولایتك وسعتنه
واحوال عمومیه‌سنه نظراً ایکنجی تخمینك حقیقته دها
قریب اولمسی مظنوندر. مقدار مذکوردن
٦٨٠٠٠٠ ی روم و ٢٤٠٠٠ ی ارمنی اولوب،
قصوری کاملاً مسلم و ترکدر. بو صوك سنه‌لرده
١٥٠٠٠٠ ی متجاوز روم ایلی مهاجری دخی اسکان
اولنمشدر. سواحلده‌کی جزئی مقدار روملردن بشقه
خرستیان اهالیسی دخی ترکجه لسانیله متکلمدرلر. درون
ولایتده ٣٠٥٩ قریه، ٢٧٢٩ جوامع شریفه، ٨٧
کلیسا، ٣ اعدادیهٔ ملکیه، ١ اعدادیهٔ عسکریه، ١
رشدیهٔ عسکریه، ٣٧ ذکور واناث رشدیهٔ ملکیه،
٢٥٥٢ ذکور و ٣٩ اناث صبیان مکاتبی و اهالیٔ
غیر مسلمه‌یه مخصوص ٨ رشدیه ایله ١٤٥ ذکور
و ٢٠ اناث صبیان مکتبی واردر. مرکز ولایتده بر
اصلاحخانه یعنی صنایع مکتبی، بر حربیه دار التعلیمی، بر
زراعت مکتبی وبرده دار المعلمین صبیان موجوددر.

خداوندکار ولایتی برکونه حدود طبیعیه ایله مفرز
اولمدیغندن، زمان قدیمده مجموعی بر خطه حالنده او-
لمیوب، شرق شمالی قسمی یعنی بروسه وارطغرل
سنجاقلری (بیتنیا) وغرب شمالی قسمی (میسیا) اسملریله
آیریجه برر خطه عد اولنور، و قسم جنوبیسی یعنی
کوتاهیه وقره حصار سنجاقلری آنقره طرفلرینه قدر
ممتد اولان (فریجیا) خطه‌سی داخلنده بولنوردی.
[بو اسملره مراجعت.] ازمنهٔ قدیمه‌ده بو خطه‌لرك
هر برنده بر طاقم حکومات صغیره حکم سوردکدن،
و بر آره‌لق ایرانك تحت استیلاسنه کچدکدن صکره،
روما دولتنه الحاق اولنمشلردی. روما دولتنك انقسامنده
بالطبع شرق ایمپراطورلغنك حصه‌سنه دوشوب، بعده
قسطنطینیه قیاصره‌سنك دوچار ضعف اولمسیله، او
جهتده دخی نیم مستقل بر طاقم بکلر ظهور ایتمشدی.
سلجوقیلر خداوندکار ولایتنك یالکز شرق جنوبی
جهتنی ضبط ایده‌بیلدکلری حالده، دولت سلجوقیه‌نك
اواخرنده ارطغرل غازی حضرتلری سکود جهتنده
برلشوب، بعده فرزند ارجمندی مؤسس دولت عثمان
خان غازی حضرتلریله سلطان اورخان غازی زماننده
خداوندکار ولایتنك اکثر طرفلری فتح اولنه‌رق،
سطوت عثمانیه اورادن اطرافه لرزه انداز اولمغه
باشلامش؛ ویالکز جهت جنوبیه‌سی یعنی کوتاهیه
وقره حصار جهتی دولت سلجوقیه امراسندن کرمیان
بکلرینك النده قالمش؛ وبو مناسبتله او طرف (کرمیان)
اسمیله متعارف اولمش ایدی. کرمیان اوغللری سائر
بعض امرا کبی قارشی طورمیوب، سلاطین عظام
عثمانیه ایله خوش کچندکلرندن، سلطان مرادخان ثانی

زمانه قدر باقی اولوب، ۸۳۱ تاریخنده بلاولد وفات ایدن کرمیان اوغلی یعقوب بك اوجهتی دخی باوصیتنامه دولت عثمانیه‌یه ترك ایتمشدر. مقدما کوتاهیه و قره‌سی آیریجه بر ایالت صورتنده اداره اولنوب، اخیراً دخی قره‌سی جهتی بیغا ایله برلشدیریله‌رك، آیریجه بر ولایت اتخاذ اولنمش ایسه‌ده، بعده ینه بیغادن بالتفریق خداوندکار ولایتنه الحاق اولنمشدر.

خداوندکار ولایتی بروجه‌زیر ۵ سنجاقدن مرکب اولوب، ۲٤ قضا و ۳۵ ناحیه‌یی جامعدر:

سنجاق	قضا	ناحیه
بروسه	بروسه	
	کملیك	بازارکویی، جدید ناحیه
	مدانیه	ترلیه، امیرعلی
	میخالیج	
	کرماستی	سنجان
	اطرانوس	کوکجه طاغ، خرمانجق
ارطغرل	بیله‌جك	کوپلی، بازارجق، یارحصار، لفکه، کول بازاری
	سکود	این اوکی، بوز اویوك، میخال غازی
	اینه‌کول	یکیجه، دومانیج
	یکیشهر	ازنیق
کوتاهیه	کوتاهیه	اطراف شهر، آلتون طاش، کره‌کی، ویرانجق، کموش، آرمود ایلی، طاوشانلی، اکریکوز
	اسکیشهر	
	عشاق	بناز، کویك
	کدوس	
	سماو	طاغ آردی
قره‌حصار صاحب	قره‌حصار	
	بولبوادین	اصحاقلو
	صندقلی	شیخلو، کیکلر، طازقیری
	عزیزیه	خان بارچین
قره‌سی	بالیکسری	بالیه، ایوروندی، کیره‌سون، کبسود، فرط، بلاط
	آیوالق	
	کمر ادرمید	
	ادرمید	امرود آباد، آونیه
	اردك	قپو طاغی، پاشا لیمانی، مرمره
	باندرمه	ایدنجك، مانیاس
	کونان	
	بیغادیج	
	صندرغی	

خُدایی { اونجی قرن هجری عثمانلی شعرا-سندن اولوب، استانبوللیدر. بابا باشی اولوب، بعده بر مدت بو دینده یکیچری کاتبی اولمشیدی. شو بیت اونکدر:

می تلخ ایچدم ایدی چاره صانوب دفع غمه
یارسز اولمغله آجیسی چیقدی لیمه

— «تحفهٔ شاهدی» و «کلشن توحید» صاحبی مغله‌لی شاهدینك پدرینك مخلصی دخی (خدایی) اولدیغی تحفهٔ شاهدینك دیباجه‌سنده مذکوردر.

خُدَیج { (ابو رشید — بن سلامه بن اوس) صحابه‌دن اولوب، عقبهٔ ثانیه واقعه-سنده وسائر بعض غزواتده حاضر بولنمشدر.

خَدیجه { (بنت خویلد بن اسد بن عبدالعزی بن قصی القرشیه) حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك ایلك زوجه‌سی اولوب، (خدیجة الکبری) دیمکله متعارفه‌در. پدری اشراف قریشدن اولوب، والده‌سی عامر بن لوئی اولادندن (فاطمه بنت زائدة الاصم) در. حضرت نبی ذی‌شان افندمز او وقت ۲۵ یاشلرنده اولوب، حضرت خدیجه ایسه ٤۰ یاشلرنده ایدی. حضرت فخر کائناتدن قبل الاسلام (قاسم) اسمیله بر اوغلی اولوب، رسالتپناه افندمزه (ابوالقاسم) کنیه‌سنی قزاندیرمش؛ و یورمکه باشلادقدن صکره ارتحال ایتمشدر. بعده زینب، ام کلثوم، فاطمه ورقیه اسملریله درت کریمه‌سی اولوب، بعدالاسلام طیب، طاهر وعبدالله اسملریله اوچ اوغلی دخی اولدیغی مروی ایسه

ده، طاهر وطیب مخلصلری وعبدالله اسمی اولمق اوزره، اوچنك بر شخص واحد اولدیغنه دائر اولان روایت احتماله دها قریبدر. بو ذات دخی کوچك یاشنده ارتحال ایتمشدر. سیدالمرسلین افندمزه جبریل امین کورنمکه باشلادیغنده، بو ایشدن الك اول حضرت خدیجه‌یی خبردار بیوررق، مشارالیها دخی عمی ورقه‌یه حکایهٔ حال ایتمکله، حقیقته واقف اولوب، دعوته قیام بیورلدقده، الك اول ایمانه کلن حضرت مشارالیهادر. کفار قریش حضرت نبی ذی‌شانی تکذیب ایله تهدید وتعقیب ایتدکلرنده، حضرت خدیجه دائما تسلی وغیرت ویررك، بتون مالملکنی دخی بو اوغورده فدا ایتمشدر. حضرت خدیجه (رضها) ۲۴ سنه سیدالمرسلین افندمزله برلکده یاشادقدن صکره، هجرتدن اوچ سنه اول وابوطالبك وفاتندن اوچ کون صکره، ۶۵ یاشنده اولدقلری حالده، مکهٔ مکرمه‌ده ارتحال ایتمشدر. حضرت پیغمبر (صلعم) افندمز حضرت خدیجه‌نك حیاتنده بشقه‌سیله تزوجه رغبت بیورمامش؛ وبعده دخی ازواج مطهره‌دن هیچ برینی حضرت مشارالیهانك یرینه قویمامشدر. حتی حضرت عایشه (رضها)دن مرویدر، که رسالتپناه افندمز هر وقت حضرت خدیجه (رضها) نك مدح وثناسنده بولندقلرندن، بر کون «جناب حق سزه اوندن ایسنی ویردی» دیدیکمده، «خیر، اوندن ایسنی ویرمدی. زیرا بتون خلق نبی تکذیب ایتدکلری بر زمانده، او نبی تصدیق ایتدی، وبتون خلق بکا اذا وجفا ایتدکلری صره‌ده، او بکا یار اولدی» بیورمشلردر. حضرت خدیجة الکبری ایله اوچنجی کریمه‌سی حضرت فاطمة الزهرا (رضها) حدیث شریف صحیحله نساء عالمینك جمله‌سنه فضل ورجحانلری مصدق اولان درت خاتوندن معدود اولوب، دیکر ایکیسی حضرت مریم بنت عمران ایله فرعونك زوجه‌سی آسیه بنت مزاحمدر.

خدیجه بنت بدران { (ام سلمه) علم حدیثده شهرت قزانمش صالحاتدن اولوب، امام سیوطینك اشیاخندندر.

خدیجه بنت جعفر { اندلس ادیبه وشاعره‌لرندن اولوب، کرك اشعاریله وکرك حسن الحانی وفن موسیقیده‌کی مهارتیله زماننده بیوك بر شهرت قزانمش ایدی.

خدیجه بنت الحسن { صالحه و عالمه بر خاتون اولوب، فقه وحدیثده ید طولاسی وار ایدی؛ ومشاهیر علمادن بر چوق ذوات کندیسندن استفاده ایتمشلردر. ۶۴۱ ده وفات ایتمشدر.

خدیجه بنت زین الدین { زین الدین مقدسینك قیزی وسالفة الترجمه (حبیبه) نك همشیره‌سی اولوب، علم حدیثده وسائر علومده ید طولاسی اولمغله، قدس شریفده افاده وتدریسله مشغول بولنمش؛ و ۷۰۲ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خدیجه بنت العبیری { بو دخی عالمه وصالحه بر خاتون اولوب، طقسان یاشنه قدر فقه وحدیث تدریسیله مشغول بولنمش، و ۵۷۰ ده وفات ایتمشدر.

خدیجه بنت الفیم { [«امة العزیز البغدادیه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خدیجه بنت المأمون { مأمون خلیفه‌نك قیزی اولوب، شعر وفصاحتله شهرت بولمشدر. شو بر ایکی بیت جمله اشعارندندر:

بالله قولوا لی لمن ذا الرشا
المثقل الردف الهضیم الحشا
اظرف ماکان اذاما صحا
واملح الناس اذاما انتشی

خدیجه بنت الملقن { فقهاء شافعیه‌دن ابن الملقن دیمکله معروف علی الانصاری حفیدی شیخ نورالدینك قیزی اولوب، فقه وحدیثده ید طولی صاحبه‌سی بر خاتوندر. امام سیوطینك اشیاخی میاننده مذکوردر. طقوزنجی قرن هجری اوائلنده وفات ایتمشدر.

خدیجه بنت النویری { بنه امام سیوطی مشایخندن عالمه ومحدثه بر خاتون اولوب، ۷۹۷ تاریخنده مکهٔ مکرمه‌ده طوغمش، و ۸۷۰ ده وفات ایتمشدر.

خديجة الست { بغداد خلفاء عباسيه‌سنك اخيرى اولان مستعصم
بالله‌ك قيزى اولوب، هلاكو وقعه‌سندن و پدرينك شهادتندن صكره ٢٠ سنه دها ياشامش؛ و وفاتنده بيوك بر آلايله دفن اولنه‌رق، بتون خلق بونك شخصنده دولت عباسيه‌نك محويته آغلامشلردى.

خديجة السلجوقيه { عراقده حكومت سورن ملوك سلجوقيه‌دن
ركن الدوله طغرل بكك برادر زاده‌سى و داود بن ميكائلك قيزى اولوب، خلفاء عباسيه‌دن قائم بامرالله‌ه وارمشيدى. (آرسلان خاتون) ديمكله دخى معروفه‌در. دوكونى پك مطنطن صورتده اجرا اولنوب، پك قيمتدار جهاز ويرلمشيدى.

خديجة الشاهجهانيه { صالحه و عالمه بر خاتون اولوب،
بغدادده اجراى وعظ ايله شهرت بولمشدر. ابن سمعوندن اخذ علم ايتمشدر.

خُديسر { ماوراء النهرده بر قصبه اولوب، مشاهير علمادن بعض ذواتك مسقط
رأسى بولنمش اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

خذام { (بن وديعه ياخود ابو وديعه خذام بن خالد الانصارى الاوسى) صحابه‌دن
اولوب، صحابياتدن خنسانك پدريدر. بر روايته كوره اثناى هجرتده حضرت عثمان (رضه) بو ذاتك خانه‌سنه نازل اولمشدى.

خرّاز { [« ابو سعيد خراز » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

خُراسان { آسياى وسطينك بيوك بر خطه‌سى اولوب، اسكيدن برى ايراندن
معدود بولنمش ايكن، شمديكى حالده يالكز قسم غربيسى ايرانه، قسم شرقيسى افغانستانه و قسم شماليسى دخى روسيه‌يه تابعدر. بو خطه‌نك حدودى جغرافيون عرب آثارنده مختلف صورتده بيان اولنوب، بعضلرى بو حدودى زياده توسيع ايله، ماوراء النهرى و افغانستانك قسم اعظميله بلوجستانى دخى خراساندن عد ايتمشلردر. ياقوت حموى بو اختلافك حدود سياسيه‌دن و خراسان ولايتنك وقت و زمانه كوره بيويوب كوچلمسندن ايلرى كلمش اولديغنى سويليور. ادوار اسلاميه‌ده اصل خراسان خطه‌سى اليوم ايرانه تابع اولان خراسان ايالتيله افغانستانه تابع اولان هرات و بلخ خانلقلرينى و روسيه‌يه تابع اولان (مرو) جهتنى جامع ايدى. بو وجهله شمال شرقى جهتندن جيحون نهريله، شمال غربى جهتندن خوارزم خطه‌سيله، غرباً طبرستان و عراق عجمى ايله، جنوباً كرمان و قهستان و سجستانله، شرقاً كابلستان و بدخشانله محاط و محدود ايدى. بو خطهٔ واسعه اكثريا درده منقسم اولوب، مركزلرى نيسابور، هرات، بلخ و مرو ايدى. اسكى ايران دولتى يعنى پيشداديان و كيانيان زماننده اصل ايران خراسان ايله جوارلرندن عبارت اولوب، فارس آنجق بر مملكت ايدى؛ و بلخ شهرى ايران دولتنك پايتختى ايدى. بعده ساسانيلر زماننده فارسده‌كى اصطخر پايتخت اتخاذ اولنه‌رق، خراسان بر ايالت حكمنده قالمش؛ و احتماله كوره (خراسان) اسمى او وقتلرده وضع اولنمشدر؛ چونكه بو اسم «كونش» معناسنى افاده ايدن (خور) كلمه‌سندن مركب اولوب، «كونش مملكتى» يعنى شرق ديمكدر. خراسان اسمنك ساسانيلردن اول معلوم بولنمامش اولديغى يونان جغرافيونك تعريفاتندن دخى آكلاشيليور. بونلر اسكندرك فتوحاتنده اورالره كسب اطلاع ايتدكلرى حالده، بو خطهٔ واسعه‌يى بر اسمله ياد ايتميوب، شمال شرقى قسمنى يعنى بلخ و مرو جهتلرينى (باقتريانه)، وسطى يعنى هرات جهتنى (آريا)، قسم شرقيسنى يعنى اليوم ايران دولتنه تابع اولان نيشابور جهتنى دخى (پارتيانه) تسميه ايتمشلردر.

يوقاريده بيان اولنان حدودله محدود و معين اولان خراسان خطه‌سى اسكيدن برى كرهٔ ارضك اك متمدن و نوع بشرك اك اول اسكان ايتديكى يرلردن اولوب، اليوم هندستان و ايران ايله بتون آوروپايه منتشر اولان امم آريانيه خطهٔ مذكوره‌دن چيقمشلردر، كه امم مذكوره تناسب اعضا و سيما و بدنجه نوع بشرك اك كوزل عرقيدر. ظهور اسلامدن صكره حضرت عمر

وعثمان(رضهما)نك زمان خلافتلرنده خراسان خطه‌سی حرباً وصلحاً فتح اولنه‌رق، ممالك اسلامیه دائره‌سنه ادخال اولنجه، خراسان اهالیسی دور اسلامده دخی درایت وقابلیت طبیعیه‌لرینی کوستروب، ایچلرندن کرك امور سیاسیه‌ده وکرك علوم ومعارفده کسب اشتهار ایتمش بك چوق رجال یتیشمشدر. علی الخصوص فتوحات اسلامیه زماننده صحابه وتابعیندن وشرفا وساداتدن برچوق نجبای عرب دخی خراسانی وطن اتخاذ ایده‌رك، ممالك اسلامیه‌نك هر طرفندن زیاده اوراده امرا وسلاطین وعلما ظهور ایتمش؛ و چنکیزك خروجنه‌دك خراسان خطه‌سی مدنیت اسلامیه‌نك اك زیاده شعشعه‌پاش اولدیغی محل بولنمشدر. بعده احفاد تیمور زماننده دخی هرات مرکز سلطنت اولمغله، خراسانده یکیدن بر مدنیت اسلامیه ظهور ایتمش ایسه‌ده، اسباب عمران تمامیله تحصل ایده‌میوب، اووقتدن بری دخی او یر متروك ومهمل حالنده قاله‌رق، ترك و تاتار اقوامنك لاینقطع منازعاتنه میدان اولمغله، بوکونکی کونده او اسکی علوم و معارف و مدنیتدن اثر قالمامشدر، دینلسه سزادر.

تبدلات سیاسیه ایله حدود دولك تغیری حالنده ایلریده خراسان خطه‌سنك بر دائره‌یه جمعی و ینه حدود قدیمه‌سنی قزانمسی ممکن ایسه‌ده، شمدیکی حالده خراسان اسمی یالکز بو خطه‌نك ایران دولتنه تابع وقهستان بقعه‌سنی دخی شامل اولان قسم غربیسنه ویرلدیکندن، عموم خراسان حقنده بو قدرله اکتفا ایدوب، خراسان ایالتنی ماده‌ٔ آتیه‌ده ذکر و بیان، واقسام سائره‌سنی دخی هرات و بلخ و مرو ماده‌لرینه عطف وتعلیق ایدرز.

خُراسان { ایران دولتنك اك بیوك ایالاتندن اولوب، دولت مشارالیهانك شرق شمالی قسمندن عبارتدر. شرقاً افغانستان، شمالاً روسیه حدودیله ، غرباً استرآباد و عراق عجم ، جنوباً کرمان ایالتلریله ، شرق جنوبی جهتندن دخی سیستانله محدوددر. شمالدن جنوبه ممتد غیر منتظم بر مستطیل شکلنده اولوب ، شمال جهتندن (ترکمان) و جنوب جهتندن دخی(لوط)چوللریله محاطدر. ۳۱° ایله ۳۸° عرض شمالی و ۵۴° ایله ۵۹° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، شمالدن جنوبه اولان بویی تقریباً ۷۵۰ وشرقدن غربه اولان اکی دخی ۵۰۰ کیلومتره در. جنوب غربی قسمنده واقع چول جهتی محسوب اولمدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۷۲ ۵۶۰ مربع کیلومتره اولوب، آنجق بوقدر وسعتیله برابر اهالیسی بر ملیون نفوسی متجاوز دکلدر. مرکزی شمال شرقی قسمنده واقع (مشهد) شهریدر.

خراسانك قسم شمالیسی طاغلق اولوب، هندوکوه سلسله‌سنه مربوط برصره طاغلر افغانستان حدودندن بحر خزر سواحلی قربنه‌دك شرق جنوبیدن غرب شمالی‌یه طوغری اوزانیور . بوطاغلرك روسیه‌یه تابع ترکمان چولی بوینجه ممتد اولانلری کوران ، کوپت، کلستان، قره طاغ و هزار مسجد اسملریله بر صره تشکیل ایدرلر. ارتفاعلری ۲۴۰۰ ایله ۳۲۰۰ متره آره‌لرنده‌در. بو صره‌نك جنوبنده دیکر بر صره طاغلر ممتد اولوب، بینالود، شاهجهان، الاطاغ وخورکوه اسملریله معروفدر. بو صره دها یوکسك اولوب، ارتفاعلری ۳۳۰۰ ایله ۳۹۰۰ متره آره‌لرنده در. مازندران حدودنده (شاه‌کوه) اسمیله یاد اولنان بر دزوه‌سی ۳۹۵۰ متره ارتفاعنده در . بو ایکی صره طاغلرك آره‌سنده ۱۳۵۰ متره ارتفاعنده بر وادی واقع اولوب، قسم غربیسنده، بحر خزره منصب اولمق اوزره اترك وجرجان نهرلری آقار، وقسم شرقیسنده (هری رود)ه تابع (کشف رود) جریان ایدر. ایالتك قسم شرقیسنده بو ایکی صره طاغك جنوب جهتنده دخی ۱۰۰۰ ایله ۲۰۰۰ متره آره‌سنده مختلف ارتفاعلرده بر طاقم طاغلر تعاقب ایدر. ایالتك قسم جنوبیسی وسطلرنده دخی قهستان طاغلری بولنوب، ایالتك منتهای جنوبنه‌دك بعض اتکلر وقوللر تمدید ایدرلر. قسم غربیسی ایسه عراق عجمی ایالتنك قسم شرقیسیله برابر (دشت کبیر) تعبیر اولنور واسع بر طوزلی چولك داخلنده بولنیور. بوچول شمال شرقیدن جنوب غربی‌یه طوغری اوزانان برصره تپه‌لرله(لوط) چولندن آیرلمش اولوب، بو ایکنجی چول دخی خراسان ایله کرمان ایالتلرینك برر قسمنی ضبط ایتمشدر. بو وجهله خراسان ایالتنك همان نصفی چول وخالی اولوب، دیکر نصفی طاغلق وقابل عمراندر. بوقاریده ذکر اولنان اترك وجرجان ایله قسماً حدود شرقیه‌سنی تفریق ایدن هریرود وبوکا تابع اولوب مشهدك ایچندن کچن کشف روددن بشقه ذکره شایان انهاری اولمیوب، ذاتاً

هریرود قره قوم چولنده محو اولدیغی کبی، ایالتك قسم وسطی و جنوبیسنده‌کی طاغلردن اینن بر طاقم کوچك چایلر دخی اثنای جریانده بر طاقم طوزلی بطاقلقلر تشکیل ایده‌رك قورومغله ، یالکز مذکور اترك وجرجان نهرلری یاغمورلرك کثرتی موسملرنده بحر خزره واصل اوله‌بیلیور . بناءً علیه خراسان ایالتی بحر خزر مائله‌سنه تابع عد اولنه‌بیلیر.

طاغلق ومرتفع محللرنده هواسی یازین معتدل وصاغلام اولوب، قیشین صوئوق زیاده‌جه تأثیرلیدر. جنوب جهتنده و چوله قریب اولان محللرده ایسه حرارت زیاده‌در. چوللریله طوزلی بطاقلقلرینك اطرافی زراعته ورعی اغنامه دخی مساعد اولمیوب، یالکز طاغلق جهتلرنده بعض منبت وادی وبایرلری واردر. آنجق اورالرینك دخی صولری قیتدر. مع هذا اهالیسی چالیشقان اولوب، اسکیدن بری خراسانده وایرانك سائر طرفلرنده مستعمل اولان بر طاقم لغملرله اراضی‌یی سقی وارروا ایده‌رك، کندیلرینی اداره ایده‌بیله‌جك قدر حبوبات وذخایر یتیشدیریورلر . مشهد جوارلرینك وسائر بعض طرفلرینك باغ وباغچه‌لری چوق اولوب، اوزومی وسائر میوه‌لری مشهوردر. پاموق محصولاتی دخی کثرتلی اولوب، برخیلی توتون وتنباکی دخی حاصل اولور سه‌ده، جنسی پك مقبول دکلدر . طاغلرنده دمیر، قورشون، باقیر، آنتیمون، کوور، مرمر، آلچی، کوکورد، قیا طوزی وسائر معدنلرله زمرد وفیروزه وسائر ذی قیمت احجار کثرت اوزره بولنور . قیون وکچیلری چوقجه اولوب، یوك وقیللری پك ایی اولمغله ، خالی و شال اعمالنه یارار. خراسانك دوه‌لری دخی مشهور اولوب ، ٢٥٠ کیلویه قدر یوك قالدیررلر . آتلرینك جنسی دخی ایبدر . صنایعجه خراسان آسیانك وبلکه بتون ممالك اسلامیه‌نك اك ایلری بولنان یرلرندن معدود اولوب، اهالیسی نفیس خالی وسجاده واعلا شال نسج ایدرلر. خراسان قلیجلری اسکیدن بری مشهور اولوب، بو صنعتله اشتغال ایدنلر یکی اصول اوزره تفنك اعمالنه دخی آلیشمشلردر. صنایع وتجارتنك مرکزی مشهد شهریدر. خراساندن کاروانلر واسطه‌سیله افغانستانه، روسیه‌نك النده بولنان ترکستان طرفلرینه و بحر خزر وبحر سیاه طریقلریله آوروپایه خیلی اخراجات اجرا اولنوب، بونلرده باشلیجه خالی، سجاده، شال، یوك، دری، پاموق، قورو میوه‌لر، ذی قیمت احجار و بعض معدنلردن عبارتدر.

خراسان ایالتی بر وجه زیر ١٩ سنجاق و یاقضایه منقسم اولوب، ١٨٧١٠٠ عائله یعنی تقریباً بر ملیون اهالی‌یی جامعدر:

سنجاق ویا قضا	عائله
مشهد	٢٠٠٠٠
نیشاپور	٢٥٠٠٠
طبرستان: سمنان	١٠٠٠٠
طبرستان: دامغان	٦٠٠٠
طبرستان: بوستان	٨٠٠٠
مسینوم	٨٠٠
سبزوار	٨٠٠٠
کلات نادری	٢٥٠٠
کوچان	٢٨٠٠٠
سفن آباد	٦٠٠
چناران	٣٠٠٠
یکون	١١١٩٠٠
نقل یکون	١١١٩٠٠
رادکان	٨٠٠
درکز	١٨٠٠
بوجرد	١١٠٠٠
بام	١٣٠٠
جوین	١٥٠٠
اسفراین	١٤٠٠٠
خران	٨٠٠
تربه	٦٠٠٠
ترشیز	٣٠٠٠
قهستان: تون وتبس	١٠٠٠٠
قهستان: کام	٢٥٠٠٠
جمعاً	١٨٧١٠٠

اهالیسی ایکی صنفه منقسم اولوب، برصنفی شهر وقصبه وقریه‌لرده ساکن وزراعت وصنایعله مشغولدر. بونلر اصل ایرانی اولوب، لسان فارسی ایله متکلمدرلر. صنف دیکری ایسه خیمه نشین اولوب، رعی اغنام وخرکله ودوه‌لریله قونار کوچرلر. بونلر ترکمان، کرد وعربدن مرکبدرلر . کردلر ٢٥٠٠٠ ، ترکمانلرله عربلر دخی یوزربیك مقدارلرنده در. لسان اصلی محلی فارسی ایسه‌ده، ترکمان ترکجه‌سی کوندن کونه کسب توسع ایده‌رك ، یواش یواش لسان عمومی حکمنه کچمك استعدادینی قزانمشدر. خراسان اهالیسی اوزون بویلی، تندرست، متناسب الاعضا، غایتله ذکی وچالیشقان آدملردر.

خراسان ایالتنك احوال تاریخیه‌سی بتون خراسان خطه‌سی وایران دولتی تاریخنه تابع اولمغله، مادهٔ آنفه‌یه و « ایران » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.

خُراسان { بغداد ولایت وسنجاغنده وبغدادك شرق شمالی جهتنده برقضا اولوب، مرکزی بغدادك ٦٠ کیلومتره شمال شرقیسنده ودیاله نهری کنارنده واقع (بعقوبا) قصبه‌سیدر. بوقضا دیاله نهرینك صول ساحلی یعنی جنوبی بویجه ممتد اولوب، شرقاً خانقین، جنوباً مندلی، غرباً نفس بغداد، شمالاً دخی سامرا قضالریله محاط ومحدوددر. تابعلری اولان شهربان و خالص ناحیه‌لریله برابر ٢٥٠٠٠ قدر اهالی‌یی جامع اولوب، بونلر دخی عرب وکرد وترکدن

مركبدر. اراضیسی دیاله نهریله واوكا تابع بعض چایلرله اروا اولنه‌رق خیلی منبتدر. محصولاتی بغدای، آرپه، پرنج، داری، سوسام، نخود وسائره‌دن عبارتدر. درون قضاده خلفای عباسیه زماننده معمور بولنمش بر چوق شهر وقصبه‌لر خرابه‌لری موجود در. بوقضا اراضیسی بغداددن خراسانه كیدن طریقك اوزنده واقع اولمغله، (طریق خراسان) نامیله شهرت بولمش، و اختصاراً خراسان دینلمشدر.

خراسان { ارضروم ولایت وسنجاغنك پاسینلر قضاسنده ۱۶ قریه‌دن مركب بر ناحیه‌در.

خراش { صحابه‌دن بروجه‌آتی بر قاچ ذاتك اسمیدر : خراش بن امیة الكعبی الخزاعی، كه حدیبیه وخیبر غزالرنده حاضر بولنمش؛ وبو وقعه‌لرك برنجیسنده حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك رأس مباركنی تراش ایتمشیدی. ینه او وقعه‌ده جانب نبویدن (ثعلب) دینلن بر دوه‌یه راكباً مكه‌یه ارسال بیوریله‌رق، كفار قریش طرفندن خیلی اذا وجفا كورمش؛ وقتلنه قصد اولنوب، حبشیلر طرفندن قورتارلمش ایدی. معاویه دوری اواخرنده وفات ایتمشدر. — خراش بن حارثه، كه برادری اسماء بن حارثه و دیكر آلتی قرداشیله برابر اسلامه كلوب، رضوان بیعتنده حاضر بولنمشلردر. — خراش بن اصمة الانصاری الخزرجی، كه بدر واحد غزالرنده حاضر بولنمش؛ واك ایی نشانجیلردن اولدیغی حالده، احد وقعه‌سنده اون یاره آلمش ایدی. — خراش بن مالك.

خرائطی { (ابوبكر محمد بن جعفر السامری) مشاهیر علمادن اولوب، «اعتلال القلوب» و «كتاب مكارم الاخلاق» عنوانلریله ایكی تألیفی وسائر برچوق آثاری واردر. ۳۲۷ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خرباق { (السلمی) صحابه‌دن اولوب، (ذوالیدین) لقبیله ملقبدر. برحدیث شریف روایت ایتمشدر.

خَرِبتا { اسكندریه جوارنده برناحیه اولوب، حضرت محمد بن ابی بكر (رضه) وقوعاتنده مذكوردر.

خَرَبه یاخود خربه { جزیرة العرب و شام و مصرده بر چوق مواضع اسمی اولوب، ازجمله سعید مصرده برقریه‌در، كه (آبیدون) شهر قدیمنك خرابه‌لری اوزرنده واقعدر. یاقوت حموی نیلك شرق جهتنده (خربة الملك) اسمنده برقصبه اولدیغنی واطرافنده‌كی ایكی طاغدن زمرد معدنی چیقدیغنی بیان ایدیور. ایكیسنك بر اولمسی محتملدر.

خرپوت { آناطولینك قسم شرقیسنده (معمورة العزیز) ولایتك مركزی برشهر اولوب، دیاربكرك ۹۵ كیلومتره شمال غربیسنده ومراد نهری مجراسنك قربنده اوله‌رق حذای بحردن ۱۲۳۷ متره ارتفاعی اولان برتپه‌نك اوزرنده واقعدر. حكومت قوناغی اخیراً بوتپه‌نك آتنده یعنی جنوب غربیسنده واووه‌ده واقع (مزرعه) نام محله ایندیریله‌رك، اوراده بعض ابنیهٔ امیریه وجامع وخان كبی ابنیه انشا اولنمغله، شمدیكی حالده خرپوت شهری ایكی قسمدن مركب اولمشدر. مزرعه خاقان مغفور سلطان عبدالعزیز خانك زماننده اعمار اولنمغله، (معمورة العزیز) نامنی آله‌رق، سنجاغه وبعده تشكل ایدن ولایته دخی بو اسم ویرلمشدر. مزرعه ایله برابر خرپوتك ۲۵۰۰۰ اهالیسی اولوب، یالكز ۲۵۰۰ ی ارمنی وقصوری مسلمدر. نفس خرپوتده ۱۰ جامع شریف، ۱۰ مدرسه، ۸ كتبخانه، ۱۳ اسلام و ۹ خرستیان مكتبی، ۸ كلیسا، ۹ حمام، ۱۲ خان و ۸۴۳ دكان ایله ۲۶۷۵ خانه موجوددر. رشدیهٔ ملكیه مكتبی ایله آمریقا میسیونرلرینك یاپدیردقلری جسیم بر پروتستان مكتبی دخی نفس خرپوتده‌در. مزرعه‌ده دخی ۴ جامع شریف، بیوك بر رشدیهٔ عسكریه مكتبی ایله اسلام وخرستیانه مخصوص دیكر ۵ مكتب، ۴ حمام، ۳ خان، جسیم برقشله، ۲ منسوجات فابریقه‌سی، ۱ دباغخانه، ۱۰ مسافرخانه، ۱۹ مغازه، ۲۵۰ دكان و ۵۵۵ خانه بولنیور. خرپوتك اطرافنده باغ وباغچه‌لر پك چوق ومیوه‌لری كوزل اولوب، اراضیسی دخی پك منبت ومحصولداردر. جوارلرنده صیق صیق وبیوك قریه‌لر بولنیور. قیشین هواسی زیاده‌جه صوغوق ایسه‌ده، یازین سرین وصاغلامدر. خرپوت خیلی اسكی ایسه‌ده، شهر حالنده اولمیوب، برقلعه حكمنده ایدی. اصل اسمی (خربوت)‌در، كه ارمنی لساننده «طاش قلعه» دیمكدر. عربلر (حصن زیاد) تسمیه ایتمشلردی. جغرافیون عرب آثارندن (خرتبرت) اسمیله دخی مذكوردر. قلعه‌سی الیوم خرابدر. بعده ادارهٔ عثمانیه زماننده توسع ایتمش

اوله‌جغی آكلاشیلیور . بك منبت ومحصولدار اراضی آراسنده وبغداد جاده‌سی اوزرنده واقع اولمغله، خیلی اهمیت تجاریه‌سی اولوب، آناطولی دمیر یولنك اوره‌لره قدر تمدیدی حالنده، بو اهمیتك قات قات آرته‌جغی شبهه‌سزدر . اك قریب اسكله‌سی (كیره‌سون) اولوب، بو اسكله‌یه برشوسه ایله مربوطدر . سیواس طریقیله صامسونه دخی ایندیلیر. خربوت اسكیدن دیاربكر ولایتنه ملحق برقضا صورتنده اداره اولنوب ، قائممقاملری اكثریا یرلی بكلردن تعیین اولنمغله، بكك مسكنی اولان قریه مركز اتخاذ اولنوردی . بعده ینه دیاربكر ولایتنه ملحق اولمق اوزره، تشكیل اولنان برسنجاغه مركز اتخاذ اولنه‌رق، اولجه مركز لوا اولان (كبان) قصبه‌سی بوكا الحاق اولنمشیدی . نهایت ١٢٩٦ تاریخنده (معمورة العزیز) نامیله تشكیل اولنان ولایته مركز اتخاذ اولنمشدر . [« معمورة العزیز » ماده‌سنه مراجعت .]

خربوت { سنجاغی . معمورة العزیز ولایتنك مركز سنجاغی اولوب، شرقاً وشرق جنوبی جهتندن دیاربكر ولایتنك ارغنی سنجاغیله، جنوباً ملاطیه سنجاغیله، غرباً سیواس ولایتنك سیواس سنجاغیله، شمالاً ارضروم ولایتنك ارزنجان سنجاغیله، شمال شرقی جهتندن دخی درسم سنجاغیـله محاط ومحدوددر. مراد (یعنی فرات) نهری سنجاغك اورته‌سندن كچوب، درون لواده چالطه وقزلق چایلریله فوری چایی و دیگر بر چوق چای و دره‌لر اخذ ایدر . اراضیسی عارضه‌لی اولوب، نهر مذكورك وادیسیله شرق طرفنده اولان خربوت جهتی پك منبت ومحصولدار ایسـه ده، غرب شمالی جهتی یعنی اكین وعربكیر قضالری طاشلق وآز محصولاتلیدر. اهالیسی ١٠٠٠٠٠ نفوس راده‌لرنده اولوب، برربعی خرستیان واوچ ربعی اسلامدر. ١٠٠٠٠ نفوسه بالغ كرد عشیرتلری دخی بولنوب، باشلیجه رعی اغنام ایله مشغول اولورلر. بو سنجاق خربوت، كبان، عربكیر واكین اسملریله ٤ قضادن مركب اولوب، خربوت شرق جهتنـده، كبان مراد نهرینك ایكی طرفنده، عربكیر ایله اكین قضالری دخی سنجاغك غرب شمالی جهتنده واقعدر .

خرتبرت { (یاخود خرت برت) بعض كتب عربیه‌ده خربوته ویریلن اسمدر. حصن زیاد دخی دیرلردی.

خرتنك { سمرقندن اوچ فرسخلق مسافه‌ده برقریه اولوب، ائمهٔ حدیثدن محمد بن اسماعیل بخارینك قبری اونده‌در. علمای حدیثدن ابو منصـور غالب بن جبرائیل خرتنكینك دخی مسقط رأسیدر، كه امام بخاری بوكا مسافر اولوب، خانه‌سنده وفات ایتمشدر.

خرجرد { (یاخود خركرد) نیشابور مضافاتندن (بوشنج) قربنده برقصبه اولوب، مشاهیر علمادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

خرزاد آردشیر { موصل نواحیسـنده بر قصـبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خرس آباد { [مادهٔ آتیـه‌یه مراجعت بیوریله .]

خرستاباد { یاقوت حموی « معجم البلدان » ـ نده بو اسمـله دجـله‌نك شرق جهتنده ونینوی خرابه‌لری قربنده بر قریه اولوب میاه جاریه‌سیله باغ وباغچه‌لری چوق اولدیغنی وجوارنده (حرعون) اسمیله برشهر قدیم خرابه‌لری بولندیغنی بیان ایدیور. الیوم خرابدر. ١٨٤٣ تاریخ میلادیسنده فرانسه‌نك موصل قونسلوسی موسیو (موتا) بو قریه‌نك خرابه‌لری اطرافنده میخ خطیـله منقوش بر چوق آثار عتیقه كشف ایتمشدر. بو مناسبتله قریهٔ مذكوره خرابه‌لری آوروپاجه (خرس آباد Khorsabad) اسمیله شهرت بولمشدر .

خرستوس { (Christ , Χριστός) لسان یونانیده واوندن مأخوذ اوله‌رق آوروپا لسانلرنده « مسیح » معناسیله حضرت عیسی (عم) ه ویریلن اسمدر.

خرستیان { خرسـتیانیا، خرستیانسـتاد، خرستینه وسائره [« قرستیان » وسائره ماده‌لرینه مراجعت بیوریله .]

خرسندی { بخارا شعراسندن اولوب، « كنز الغرائب » عنوانیله برمنظومه‌نك ناظمیدر.

خرسو { (Cherso) آدریاتیق دكیزنده آوستریانك (ایلیریا) خطه‌سنه مربوط برآطه و بو آطه‌نك اوزرنده برقصـبه اولوب، قصـبه‌نك ٧٦٠٠ اهالیسی واردر. آطه صنعی بربرزخله (لوسین) آطه‌سنه ربط اولنمشدر.

خرسوکی { (Chrysoko) قبریس جزیره‌سنك ساحل غربیسنده بر کوچك قصبه اولوب، (آقاماس) مدینهٔ قدیمه‌سی محلنده بولندیغی مظنوندر.

خرسون { (Cherson) قریم شبه جزیره‌سنك ساحل غربیسنده واحتماله کوره سیواستوپولك موقعنده بولنمش بر شهر قدیم اولوب، قره دکیز ارکلیسنده ساکن بولنان یونان مهاجرلرینك مستملکاتندن ایدی. بعده اقوام شمالیه‌نك تعرضاتندن امین اولمق ایچون، اهالیسی مهردادك تحت حمایه‌سنه کیروب، نهایت روماللرك ضبطنه یچمشلردی. بواسم روسلر طرفندن دیکر بر قصبه‌یه ویرلمشدر. [مادهٔ آتیه‌یه نظر بیوریله.]

خرسون { (Kherson) روسیه‌نك جنوب جهتنده قره دکیز ساحلنده و(دنیپر) نهرینك منصبی قربنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ۲۵۰۰۰ اهالیسی، استحکاماتی، ترسانه‌سی، عسکری لیمانی، متعدد قشله‌لری وبیوك ذخیره مخزنلری واردر. تجارتی خیلی ایشلك اولوب، کلینلی ذخیره وکراسته چیقاریر. ۱۷۸۸ تاریخنده تأسیس اولنه‌رق، (خرسون) شهر قدیمنك اسمیله تسمیه اولنمش؛ وابتدا زیاده اهمیت قزانمش ایسه‌ده، بعده بواهمیت هوجه‌بك ونیقولایفه انتقال ایتمشدر. — خرسون ایالتی جنوباً قره دکیزله، شرق جنوبی جهتندن تاوریده یعنی قریم، شرقاً یقاترینوسلاو، شمالاً کیف وپودولیا، غرباً دخی بساراببا ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۱۲۸۴ مربع کیلومتره واهالیسی ۲۱۳۷۸۳۶ کشیدن عبارتدر. اراضیسی دوز اولوب، (دنیپر) و(دیستر) ایرماقلری حدود شرقیه وغربیه‌سنی تفریق ایتدکلری کبی، (دوغ) و(اینغولج) چایلریله دیکر بعض انهار دخی اورته‌سندن جریان ایدوب، ایالتی اروا ایدرلر. مرکزندن بشقه هوجه‌بك (یعنی اودسا) ونیقولایف ایله (یلیزاوتوغراد) اسملریله اوچ شهری وبر خیلی قصبه‌لری واردر. طوپراغی پك منبت اولمیوب، یالکز قسم غربیسی محصولداردر. باشلیجه حبوبات متنوعه ایله باغ وطوت آغاجلری یتیشیر. اغنامی وسائر حیواناتی دخی چوقدر. ساحلنده متعدد طوزله‌لری واردر.

خرسوه { (Khirsovo) بلغارستانك روسچق سنجاغنده وطونه ساحلنده بر قصبه اولوب، ۴۰۰۰ اهالیسی واردر.

خَرَشکَت { ماوراء النهرده سمرقندك شرق جهتنده واقع شاش بلادندن بر بلده اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمش اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خَرشَنه { ملاطیه قربنده بر قصبه اولوب، سیف الدوله بن حمدان طرفندن فتح ایدلمش اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

خرشه { بن الحارث المرادی وحرشه بن الحر المحاربی صحابه‌دن اولوب، برنجیسی فتح مصرده حاضر بولنمش، وایکنجیسی حمصه نازل اولمش ایدی. ایکیسی‌ده بعض احادیث شریفه روایت ایتمشلردر.

خُرشید { فارس ساحلنده سینیز ایله سیراف آره‌سنده اوله‌رق بر خلیجك ایچنده برقصبه واسکله اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خَرطوم { نوبه‌نك قسم اعلاسنده ونیلی تشکیل ایدن بحر ابیض ایله بحر ازرقك محل اجتماعنده اوله‌رق ۱۵°۳۷′۱۰″ عرض شمالی ایله ۳۰°۱۶′۴۵″ طول شرقیده و حذای بحردن ۳۸۵ متره ارتفاعنده واقع برشهر اولوب، ۵۰۰۰۰ اهالیسی و بر طرفدن سودان وسطی وحبشه‌له، بر طرفدن بحر احمر سواحلنده‌کی مصوع وسواکن وسائر اسکله‌لرله، بر طرفدن دخی قاهره واسکندریه ایله پك ایشلك تجارتی واردر. نیل بیوك بر طریق تجارت اولدقدن بشقه سودانك اوچ طرفلرینه و بحر احمر سواحلنه آمدشد ایدر منتظم کاروانلری دخی واردر. اهالیسی عرب وزنجی وترك وقبطی وسائره‌دن مرکب اوله‌رق، جمله‌سی مسلمدر. خرطوم شهری ۱۲۴۰ تاریخلرنده و سودانك فتحی صره‌سنده محمد علی پاشا مرحوم طرفندن تأسیس اولنه‌رق، سودان مصریه‌یه مرکز اتخاذ اولنمش؛ وموقعنك اهمیتی حسبیله پك آز وقت ظرفنده ترقی وتوسع ایتمشدر. ابنیه‌سنك

ك كوزلى حكومت قوناغيدر . هواسى خيلى صيجاق وآغردر.

خَرفه { نجدده رياضك ٤٨ كيلومترو جنوب غربيسنده وجبل تويقك جنوبنده بر قصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهاليسى واردر.

خَرقاء { صحابياتدن زنجيه بر خاتون اولوب، مسجد شريف حضرت نبويده فراشت خدمتنى ايفا ايدردى. بعضلرى صحبتنه قائل اولمامشلردر.

خرقاء { شعراء عربدن ذوالرمه‌نك محبوبه‌سى بر قادين اولوب، اسمى (ميه) در، و تخفيفله (مى) دخى ديرلر. عاشق اولان ذوالرمه‌نك دخى اصل اسمى غيلان اولمغله ، معشوقه‌سنه اضافتله (غيلان‌مى) ديمكله‌ده معروفدر. شو بيت شاعر موى اليهك صاحبهٔ ترجمه حقنده سويلديكى اشعاردندر :

تمام الحج ان تقف المتايا
على خرقاء واضعة اللثام

خرقاء { (ربطه بنت سعد) بين العرب حمق وغباوتده ضرب مثل حكمنه كچمش برقادیندر.

خَرقان { رانك فتحيله بسطام، رانك جزميله سمرقند ووراء‌مشدده‌نك فتحيله دخى همدان مضافاتندن اوچ قريه اولوب، هر برى بعض مشاهير علمانك مسقط رأسى بولنمشدر.

خرقانى { [« ابوالحسن خرقانى » ماده‌سنه مراجعت بيوريله]

خركوش { (ومعربى خرجوش) نيشابورده بيوك بر محله اولوب، ٤٠٦ تاريخنده وفات ايدن مشاهير زهاد وفقهادن (ابو سعد عبد الملك بن ابى عثمان خركوشى) نك وسائر بر چوق مشاهيرك مسقط رأسيدر . تأليفات عديده صاحبى اولان زاهد مشار اليهك قبرى محلهٔ مذكوره‌ده‌در.

خُرَّم { قانونى سلطان سليمان خانك زوجاتندن اولوب، سلطان سليم خان ثانى ايله شهزاده بايزيدك ومهرماه سلطانك والده‌سيدر. عن اصل روس اسراسندن اولوب، حسن وجماللى وعقل ودرايتى حسبيله فوق العاده بر نفوذ و اقتدار كسب ايتمشيدى. آنجق نفوذ و اقتدارينى هر وقت خيره آلت ايتميوب، صدور عظامدن ابراهيم و احمد پاشالرك اعدامنه سبب اولمش؛ وروايته كوره پادشاه مشار اليهك بيوك اوغلى شهزاده مصطفايى دخى خفياً قتل ايتديرمشدر. ٩٦٥ ده وفات ايدوب، سليمانيه جامع شريفى حوليسنده تربهٔ مخصوصه‌سنده مدفونه‌در. آوروپاجه (روقسلانه Roxelane) اسميله شهرت بولمشدر.

خُرَّم { اردبيل قربنده بر ناحيه در. —— سرنديب جزيره‌سنده حضرت آدم (عم)ك مرقدى بولنديغى محله دخى بعض كتابلرده بو اسم ويرلمشدر.

خُرَّم { (ميرزا ——) هندستان ملوك تيموريه‌سندن شاهجهانك تخته جلوسندن اولكى اسم اصليسيدر . [« شاهجهان » ماده‌سنه مراجعت]

خرم آباد { ايرانك غرب جنوبى جهتنده واقع لورستان ايالتنك مركزى بر قصبه اولوب، اصفهانك ٢٢٠ كيلومترو غرب جنوبيسنده، سفيد كوهك بر واديسنده وكرخه ايرماغنه تابع (كسكان) چايى اوزرنده اوله‌رق، ′٣٢°٣٣ عرض شمالى ايله ′٢٣°٤٥ طول شرقيده واقعدر. اهاليسى ١٥٠٠٠ كشى راده‌لرنده‌در. اوسته‌ده‌كى جبل قيالق اولديغى حالده، نهرك مرورينه يول ويرمك اوزره، بردن بره كسيله‌رك بر چكيد ويرير. شهرك وسطنده منفرد ومرتفع بر قيا اولوب، اطرافى استحكاماتله تقويه اولنمشدر. تپه‌سندن كوزل بر صو آقار. الحاصل قصبه‌نك موقع ومنظره‌سى غايت كوزل اولوب، اطرافى باغ و باغچه‌لر و كوشكلرله محاطدر. قيانك اوزرنده كوزل بر سراى ايله بر صو بندى وبعض باغچه‌لر موجوددر . سلچوقيلر زماننده قالمه يوكسك بر مناره‌سيله بعض خطوط عربيه ايله مزين بر مرمر ستونى واردر. بو آثاره نظراً قصبه خيلى اسكى ايسه‌ده، كتب اسلاميه‌ده (سمحا) اسم عربيسيله مذكور اولوب، خرم آباد اسمى يكيدر.

خرم آباد { برى بلخ وديكرى رى مضافاتندن ايكى قريه اولوب، هر برى بعض علمانك مسقط رأسى بولنديغى « معجم البلدان » ده مذكوردر.

خُرمارود { جرجا- ايله بسطام آره‌سنده بر نهر و بوغاز اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

خُرمان { بصره طريق حجاجيله كوفه طريق حجاجنك محل التصاقنده بر تپه

اولوب، يولجيلره رهنما اولمق اوزره، اوزرنده بر بيراق
ركز اولنه‌رق، آتش دخی ايقاد اولنديغنی ينه ياقوت
جموی بيان ايديور.

خرم بخت { (ميرزا —) دهلی ملوك تيموريه‌سندن شاه عالمك توروننی وميرزا جهاندار شاهك اوغليدر.

خرمنجك { (ياخود خرمانجق) خداوندكار ولايتنده بروسه سنجاغنك اطرا-
نوس قضاسنه تابع همنامی اولان ناحيه‌نك مركزی بر
كوچك قصبه اولوب، كشيش طاغنك شرقی اتكنده
وكوك صو كنارنده واقعدر. ٤٠٠٠ قدر اهاليسی،
باغ وباغچه‌لری، مياه جاريه‌سی ومسيره‌لری واردر.
— خرمنجك ناحيه‌سی وقتيله (خرمن قيا) ديدكلری
ميخائيل بك اراضيسندن عبارت اولوب، ٤٣ قريه‌دن
مركبدر. شرقدن غربه طولی ١٠ وعرضی ٨ ساعت
اولوب، مسافهٔ سطحيه‌سی تقريباً ٢٠٠٠ مربع
كيلومتره‌در. غرباً نفس اطرانوس قضاسيله وكوكجه
طاغ ناحيه‌سيله، جنوباً طاغ آردی، شرقاً
دومانيج و طاوشانلی ناحيه‌لريله، شمالاً دخی جبل عتيق
ايله محاطدر. اهاليسی ٩٣٨٥ نفوسدن عبارت
اولوب، جمله‌سی مسلمدر. اراضيسی منبت اولوب،
حبوبات متنوعه ايله آنيسون، پاموق وميوه وسبزه‌لرك
انواعی حاصل اولور. طاغلری اورمانلرله مستور
اولوب، مرعالری دخی چوقدر. طوموز، قرمجه،
طاوشان، ككليك وسائر آو حيوانلری كثرت اوزره
بولنور. قروم معدنی چوق اولوب، بر قاچ محلده
اخراج اولنمقده‌در. مركز ناحيه‌دن ٣ ساعتلق مسافه‌ده
وايليجه صو قريه‌سی جوارنده بر قابليجه وقربنده آقار
بر صيجاق صو واردر. درون ناحيه‌ده ٧٤ جامع و٤٣
مكتب موجوددر. صنايع محليه باشليجه پاموق بزيله
چول و چوال نسجندن عبارتدر.

خرنق { معلقات سبعه اصحابندن شاعر شهير طرفه‌نك همشيره‌سی اولوب، بوده
شاعره بر خاتون ايدی. شو ايكی بيت برادرينك قتلی
حقنده سويلمش اولديغی مرثيه‌دندر:

عددنا له ستاً و عشرين حجةً
فلما توفاها استوى سيداً ضخما
فجعنا به لما رجونا ايابه
على غير حال لاوليدا ولا قحما

خروات { (Croates) جنوبی اسلاو اقوامندن بر قوم اولوب، آدرياتيق دكيزينك
شمال شرقی كوشه‌سنده وبحر مذكور ايله صاوه واونه
نهرلری آره‌لرنده ساكندر. بوقوم ايكی مليونه قريب
نفوسدن عبارت اولوب، همان جمله‌سی قتوليك مذهبنه
تابعدر. شرق جهتنده بولنان اسلاوونلردن و جنوب
شرقی جهتنده ساكن اولان بوشناق و صربلی ودالما-
تلردن لسانجه بك آز فرقلری واراسه‌ده، مذهب
بنيلرنده مدار تفريق اولوب، قتوليك مذهبنه تابع
اولانلری لسانلرينی لاتين واورتودوقس اولانلری اسلاو
حروفيله يازارلر، وبناءعليه ادبياتلری آيريدر. خرواتلر
بو صوك سنه‌لرده معارف مليه‌لرينی خيلی ايلريلدوب،
مركز مدنيتلری اولان آغرام شهرنده آلمان ومجارلسان
وادبياتنه قارشی بر رقابت غيورانه كوسترمكده درلر.
قره طاغليلره خروات دنيلمسی غلطدر. چونكه بونلر
صرب جنسيتنه منسوبدرلر.

خرواتستان { (Croatie) آدرياتيق دكيزينك شمال شرقی كوشه‌سنده وبحر
مذكورك سواحلندن دراوه واونه نهرلری مجرالرينه
دك ممتد بر خطه اولوب، قسم اعظمی آوستريا ومجار-
ستان دولتنك حدودی داخلنده اوله‌رق، شرق جهتنده
واقع (اسلاوونيه) خطه‌سيله برابر مجارستان قراللغنه
تابع قراللق عنوانيله بر ايالت ممتازه صورتنده اداره
اولنور. شرق جنوبی قسمی ايسه ممالك عثمانيه‌دن
معدود اولوب، بوسنه ولايتنك (بهكه) سنجاغندن
عبارتدر. غرباً آدرياتيق دكيزيله و ايستريا خطه‌سيله،
شمالاً قارنيوله ايالتيله ونفس مجارستانله، شرقاً اسلاوونيه
خطه‌سيله، جنوب شرقی جهتندن بوسنه ايله، جنوباً
دخی دالماچيا ايله محدود ومحاطدر. مساحهٔ سطحيه‌سی
١٨٨٤٠ مربع كيلومتره اولوب، ١١٥٠٠٠٠
اهاليسی واردر. اراضيسی طاغلق اولوب، (آلپ-
قارنيق) سلسله‌سنك اتكلری بو خطه‌نك ايچنده تشعب
ايديورسه‌ده، طاغلری يوكسك اولميوب، قسم شماليسنده
شرقه طوغری ممتد اولان (وارازوين) سلسله‌سنك اك
يوكسك زروه‌سی ١٠٣٥ وجنوبه طوغری اوزانان
(قاپلا) سلسله‌سنك اك يوكسكی ١٥٣٣ متره ارتفاعنده
در. ساحل بوينجه دخی (ولبيج) اسميله قيالق بر سلسله
اوزانوب، خطه‌نك غايت صرب و طاشلق اولان
سواحلنی تشكيل ايدر، وبرچوق مغاره‌لرله غريب
كردابلری حاوی بولنور. ساحله بك يقين اولان
يرلرندن بشقه بتون خطه طونه حوضه‌سی داخلنده

اولوب، بو ایرماغك تابعلرندن (دراوه) حدود شمالیه‌سنی و (اونه) حدود جنوبیه‌سنی تشکیل ایدر؛ صاوه نهری دخی اورته‌سندن کچوب، ایکی ساحلندن خروانستانی اروا ایدن برچوق چایلر اخذ ایدر. طوپراغی آزمنبت اولوب، حاصل اولان ذخایر احتیاج محلیه‌یه کفایت ایتمیور. اورمانلری چوق اولوب، بوللرك قلیتله برابر خیلی کراسته اخراج اولنور؛ وکثرتله حاصل اولان پلاموط طوموزلری بسلمکه استعمال اولنور. صیغیر- لری آز ایسه‌ده، قویونلری چوقدر. معادنی آغرام جوارنده بولنان کوکورد و واراودین جهتنده چیقان بافیردن عبارت اولوب، سواحلندن خیلی مرمر و یاپی طاشی دخی چیقار. ایپك وبال باشلیجه محصولاتندندر. صنایعی پك کری اولوب، یالکز آغرام وفیومه شهرلر- نده برقاچ کاغد، شکر، صابون، توتون، اجزای کیمیویه، بز، سختیان، جام، دمیر وسائره فابریقه‌لری وفیومه‌ده سفاین اعمالنه مخصوص دستکاهلر واردر. تجارتی باشلیجه ترانسیتدن عبارت اولوب، ایشلك تجارتکا- هلری مرکزی بولنان آغرام ایله اسکله‌سی اولان (فیومه) شهریدر. ویانه‌دن تریسته‌یه کیدن دمیر یول خطنك آغرامه برشعبه‌سی واردر، که اورادن دخی، بر طرفدن فیومه اسکله‌سنه ایتمك، برطرفدن بوسنه خطیله برلشمك، برطرفدن دخی مجارستانك ایچنه کیرمك اوزره، اوچه تشعب ایدر.

خروانستان زمان قدیمده (کلت) اقوامیله مسکون اولوب، قسماً رومالیلرك ضبطنه کچمش، وبعده غوتلر طرفندن استیلا اولنمشدی. یدنجی قرن میلادیده اسلاولرك جنوبه طوغری هجوملری صره‌سنده بونلردن (خروات) اسمیله مسمی برقوم کلوب، بوخطه‌ده یرلشمش؛ ومتعا- قباً خرواتلر خرستیانلغی قبول ایدوب، قسطنطینیه روم ایمپراطورلرینك تحت تابعیتنده اوله‌رق ایکی پرنسلك تشکیل ایتمشلردی. بعده بو ایکی پرنسلك برلشوب، مستقل بر خروات قراللغی تشکیل ایتمش، وبر آره‌لق دالماچیایی دخی دائرهٔ اتحادلرینه آلمشلر ایدی. مؤخراً سواحلی وندیکلیلرك النه کچدیکی کبی، اون ایکنجی قرن میلادیده سائر طرفلری دخی مجارستان قراللغنه الحاق اولنه‌رق، برچوق وقت بوحالده قالمش؛ و ١٨٠٩ ده بوناپارتك ضبطنه کچدکدن صکره، آوستر- یایه اعاده اولندقده، طوغریدن طوغری‌یه آوستریا ایمپراطورلغنه تابع برایالت ممتازه اتخاذ اولنمش؛ ونهایت ١٨٦٨ ده امتیازاتیله برابر ینه مجارستان قراللغنه ترك اولنمشدر. شمدیکی حالده اسلاوونیه ایله برابر برحکومت ممتازه صورتنده اداره اولنوب، مرکزی آغرام اولمق اوزره، ٨ سنجاق و ٦ ادارهٔ عسکریه‌یه منقسمدر. خصوصی مجلس مبعوثانی اولوب، پشته مجلسنه دخی معین مقدارده مبعوثان کوندریر.

خروشی { (حسن بك) متأخرین شعرای ایراندن اولوب، تبریزلیدر. شو بیت اوندر:

پیر مغان اگر قدحت پر نمیدهد
بستان ودم مزن که تهی از اشاره نیست

خُرَیبه { بصره‌نك بر محله‌سی اولوب، قبل الاسلام (بهشت آباد آردشیر) اسمیله بر قصبه حالنده ایکن، بصره‌نك تأسیسنده خراب حالنده بولنمغله، عربلر طرفندن بو اسمله تسمیه اولنمش؛ واعمار اولنوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی اولمشدر. — حضرموت ساحلنده دخی بو اسمله برقصبه بولنوب، ١٥°٢٠′ عرض شمالی ایله ٤٠°٢′٥٠″ طول شرقیده واقعدر.

خریت { (بن راشد الناجی) صحابه‌دن اولوب، بعده جمل وقعه‌سنده طلحه وزبیر (رضیهما) معیتنده بولنمش؛ وبو وقعه‌دن صکره معیت حضرت مرتضویه‌یه کیرمش ایکن، مؤخراً تکرار آیریلوب، فارسه قاچمش، وبر طاقم نصارا و مرتدینك باشنه کچه‌رك، عصیان ایتمش، وحضرت علینك عسکرینه خیلی تلفات ویردیردکدن صکره قتل اولنمشدر.

خریسوپولیس { (Chrysopolis) اسکدارك اسم قدیم یونانیسیدر. [«اسکدار» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خریسوستوم { (J. Chrysostome) نصارا- نك اسکی پیشوالرندن او- لوب، لسان یونانیده‌کی فصاحت وبلاغتیله وخطبه ونطقلرینك قوت وتأثیریله مشهوردر؛ وبو مناسبتله «ذهبی الفم» دیمك اولان بو لقبله تلقیب اولنمشدر. ٣٤٧ تاریخ میلادیسنده آنطاکیه‌ده طوغوب، اکمال تحصیل ایتدکدن صکره، آووقاتلغه سلوك ایتمش ایسه‌ده، متعاقباً بو صنعتی ترکله، کتب مقدسه‌نك مطالعه‌سنه وپرهیزور ریاضته قویله‌رق، ٣٧٤ تاریخنده سوریه طاغلرنده عزلت کزین اولمش؛ وکثرت ریاضتدن

محتی منحرف اولمغله، ٣٨١ ده آنطاکیه‌یه عودته مجبور اولوب، اوراپسقپوسی (فلاویان) کندیسنی معاون وکیل اتخاذ ایتمشدی. بوصره‌ده کرك فصاحت وبلاغتیله ووکرك ریاضت وحقانیتیله شهرت بولوب، ٣٩٨ده ایمپراطور(آرقادیوس)طرفندن قسطنطنیه‌یه جلبله،پطریقلك مسندینه نصب اولنمشدی.بومسندده بولندیغی مدتجه دین عیسانك نشرینه فوق‌العاده غیرت ایتمکله برابر، یالکز رفض والحاد تعقیب ایدیلوب، اعتقادندن طولایی کیمسه تعذیب اولنماسی لازم کله‌جکنی التزامله، تعصبه قارشی بولنمشدی. ایمپراطوریچه (اودوقسیه)نك اغتصابات وسفاهتنی تعییب ایتمکله، بونك غضبنه اوغرایه‌رق، ٤٠٧ ده عزل ونفی اولنمش؛ وشیخوختیله برابر منفاسنه یایان و سرعتله کیتمکه اجبار ایدلدیکندن، اثنای راهده قومانه (یعنی توقاد) شهرنده وفات ایتمشدر. آثاری مشهور اولوب، دفعاتله طبع ونشر، واکثر آوروپا لسانلرینه ترجمه اولنمشدر. خرستیانلر ایچنده یونان قدیم لساننك اك ایی یازانلردن معدوددر.

خریسولوراس { (Chrysoloras) اون دردنجی قرن میلادی روم علماسندن اولوب، قسطنطنیه ایمپراطورلرندن ایکنجی یان پائشولوغ طرفندن، عثمانلیلره قارشی استمداد ایچون، آوروپایه کوندریله‌رك، اوراده قالمش؛ و خیلی وقت فلورانسه، وندیك، پاویه وروماده لسان وادبیات یونانیه‌نك تدریسیله مشغول اولوب، ١٤١٥ ده (قونستانسه) ده وفات ایتمشدر. بعض تألیفاتی واردر.

خریسیف { (Chrysiphe) حکمای یونانیه‌دن اولوب، قبل‌المیلاد ٢٨٠ تاریخنده طرسوسده طوغمش، و ٢٠٨ ده وفات ایتمشدر. آثاری غائب اولمشدر.

خریم { صحابه‌دن بروجه زیر اوچ ذاتك اسمیدر: ابوالخاء خریم بن اوس الطائی، که تبوك غزاسندن عودت نبویده نزد حضرت مصطفوی‌یه کلوب، شرف اسلامله مشرف اولمش، وبعده اهل ردەیه قارشی خالد بن ولیدك معیتنده بولنوب، حیره‌نك فتحنده دخی حاضر بولنمشدر. بعض احادیث شریفه‌نك راویسیدر. —— خریم بن ایمن. —— ابویحیی خریم بن فاتك، که برادری (سبره) ایله برابر بدر غزاسنده حاضر بولنمش؛ وبعده رقه‌ده ساکن اولوب، شامیوندن عد اولنمشدر. بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. اوغلی (ایمن بن خریم) مروان بن حکمك کندیسنی (مرج راهط) محاربه‌سنه دعوتنه جواباً « پدرم وعمم بدر غزاسنده حاضر بولنمش، وبکا اهل اسلامه قارشی حرب ایتمه‌مکلکمی توصیه ایتمشلردر » دیمش ایدی.

خُرَیم { مدینهٔ منوره ایله جار آره‌سنده بر بوغاز اولوب، حضرت سیدالمرسلین (صلعم) افندمز بدر غزاسندن عودتلرنده اورادن مرور بیورمشلردر.

خَزاز { بصره ایله حجاز آره‌سنده بر محل اولوب، ایام عربدن معدود بر مشهور وقعه‌نك محل جریانی بولنمشدر.

خَزّاز { بطیحه ایله بصره آره‌سنده بیوك بر نهر اولدیغی « معجم البلدان » ده مذکور اولوب، شطین آره‌سنده واسطهٔ اختلاط اولان جدوللردن اولمسی ملحوظدر.

خزاعل { بغداد ولایتنده حله سنجاغنك دیوانیه قضاسنده بر عرب عشیرتیدر.

خزاعی { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمی اولوب، بری (خزاعی بن اسود) یاخود (اسود بن خزاعی) وایکنجیسی (خزاعی بن عبد نهم المزنی) در. ایکنجیسی قومنك معبودی اولان (نهم) اسمیله مسمی صنمك محافظی ایکن، بو صنمی قیروب، نزد حضرت پیغمبری‌یه کلمش، و قومندن برقاچ کشی ایله برابر دین اسلامه داخل اولمشیدی. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، بو صره‌ده شو بر ایکی بیتی سویلمشدی:

ذهبت الی نهم لاذبح عنده
عتیرة نسك کالذی کنت افعل
فقلت لنفسی حین راجعت حزمها
اهذا اله ابکم لیس یعقل
ابیت فدینی الیوم دین محمد
اله السماء الفاضل المتفضل

خزامه { (بن یعمر اللیثی) صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه‌نك راویسیدر.

خزانی { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، صوفیه‌لیدر. واردار ینکیجه‌سنده اورنوس غازی مدرسه‌سنده مدرس ایکن ٩٧٩ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بو مسافر خانه‌دن کوچمك کرك لیکن هنوز
تحسدر ایامز بر سعد ساعت بکلرز

خزائيل { بغداد ولايتنده كربلا سنجاغنك هنديه قضاسنده بر عرب عشيرتيدر.

خَزَر { (Khazares) ترك اقوامندن بر قوم اولوب، عن‌اصل بحر خزرك شمال غربيسنده و (اتل) يعنى وولغا نهرينك ايكى جهتنده آسيا ايله آوروپا حدودى اوزرنده ساكن ايديلر. بونلر يدنجى قرن ميلاديده يعنى وقت سعادته قريب بر زمانده غربه طوغرى ايلريله‌يه‌رك، آوارلردن روسيه‌نك قسم جنوبيسنى ضبط، وحدودلرينى غرباً (دنيپر) وشمالا (اوقه) نهرلرينه‌دك توسيع ايتمشلردى. بو صره‌ده قوت ومكنتلرى آرتوب، قسطنطنيه روم ايمپراطورلريله كسب مناسبات ايتمش؛ وحتى خرستيانلغى دخى قبول ايدوب، حكمدارلرى روم ايمپراطوريله قرابت صهريه حاصل ايتمشدى. ملوك امويه‌دن عبد-الملك بن مروان خزر قوميله قافقاس جهتنده حرب ايدوب، كنديلرينى مغلوب ايتمش؛ و بو مغلوبيتدن قورتلان عسكرلرى دين اسلامله متدين اولمشلردى. يهود علماسندن برينك دلالتيله حكمدارلرى و بعض افرادى دين موسايى قبول ايتمش اولدقلرى دخى مرويدر. بعض مورخين اسلام خزر قومى عندنده دين سربست اولوب، ايچلرنده خرستيان و يهودى ومسلم بولنديغنى بيان ايديورلر. هارون‌الرشيد زماننده سفارتله بلغاره اعزام اولنان احمد بن فضلان دخى بو سفرى حقنده يازديغى رساله‌سنده خزر قومى افراد-ينك بو اوج دينه منقسم بولندقلرينى تصديق، وايچلرنده بر خيلى مقدار عبدهٔ اوثان بولنديغنى ده علاوه ايديور. اوزمانده مركزلرى اتل نهرينك ايكى طرفنده واقع وينه اتل اسميله مسمى بر شهر اولديغى آكلاشيلوب، بوشهرده اهالئ اسلاميه‌يه مخصوص متعدد جوامع شريفه وار ايدى. مشاراليه احمد بن فضلان خزر قومنك ترك لساننك غيرى وهيچ بر لسانله مناسبتى اولميان بر لغتله متكلم اولدقلرينى بيان ايديورسه‌ده، (قره خزر) و (آق‌خزر) اسملريله ايكى‌يه منقسم بولند-قلرينى، و حكمدارلرينه (خاقان)، رئيسلرينه (باك) ديدكلرينى ده علاوه ايديور؛ حالبوكه بو اسملر صرف تركجه اولديغندن، خزر قومنك ترك اقوامندن بولنمش اولديغنده شبهه قالميور. يونان قديم مورخلرى اورا-لرده (اسكيت) اقوامندن (اغاثيرس) اسميله بر قوم بولنديغنى ذكر ايديورلر. بو اسمك (خزر) اسمندن غلط ومنحرف اولديغى آكلاشلديغندن، خزر قومى پك اسكى اولسه كركدر. بلغارلر خزرلر مملكتنك شمالنده ساكن ايديلر. طقوزنجى قرن ميلادى اواخرنده (وارك) لر خزرلرك اكثر ممالكنى ضبط ايتدكلرى كبى، پچنكلر دخى خزر الكاسنك قسم غربيسنى استيلا ايتمكله، خزر قومنك دائرهٔ حكومتى قريم شبه جزيره‌سيله جوارلرندن عبارت قالوب، نهايت اون يدنجى قرن ميلادى اوائلنده برنجى (اسوياتوبولق) بونلرى اورادن دخى اخراج ايتمشدر. اووقتدن برى خزر قومى نابديد اولوب، قالان افرادى سائر ترك اقوامنه قاريشمشدر. بونلرك خزر بن يافث نسلندن اولدقلرى نسابون طرفندن ادعا اولنيور.

خزر { بحر — (Mer Caspienne) آسيا ايله آوروپا آره‌سنده بر دكيز اولوب، هرطرفى قره‌لرله محاط اوله‌رق، سائر دكيزلرله وبحر محيطله اختلاطى اولمديغندن، غايت واسع بر كول عد اولنه‌بيلير. بو اعتبارله كرهٔ ارضنك اك بيوك كولى عد اولنمق اقتضا ايدرسه‌ده، وسعتنه و صوينك طوزلى اولديغنه بناءً بحوردن معدوددر. سواحل شماليه وغربيه‌سنده ساكن بولنمش اولان ومادهٔ آنفه‌ده بيان اولنان خزر قومنك اسميله تسميه اولنمشدر. جغرافيون اسلام آثارنده (بحر جرجان)، (بحر ديلم) و(بحر طبر-ستان) اسملريله دخى مذكوردر. سواحل شرقيه‌سنده ساكن اولان تركمانلر ايسه بوكا (آق دكيز) وبعضا ساده (دكيز) نامنى ويريورلر. اسكى يونانيلرك وضع ايتدكلرى واليوم آوروپاليلر عندنده مستعمل اولان (قاسپيا) و يا (قاسپين) اسمى ايسه قافقاس سلسلهٔ جباله ويريلن (قاسپيوس) اسمندن مأخوذ ظن اولنيور. آنجق بو اسمك (قزوين) اسميله اولان مشابهتى دخى شايان دقتدر. غريبدركه تاريخ و جغرافياى اسلامدن بيخبر اولان بعض يكى عثمانلى جغرافيونى نقطه‌لرك موضعنى دكيشديره‌رك (حزر) صورتنده يازمشلردر؛ وتصحيحى الزم اولان بو غلط فاحش مكتبلرمزده تعمم ايتمشدر.

بحر خزر جنوباً، شرقا وشرق شمالى جهتندن آسيا، شمال غربى وغرب جهتندن دخى آوروپا ارضيله محدود اولوب، جنوبنده ايران (يعنى جرجان ، طبرستان، مازندران وكيلان) بولنيور، و سائر طرفلرى كاملاً روسيه الكاسندن معدوددر. شرق جهتنده خوارزم

تركمانلرى، شمالنده قيرغيز قبائلى، شمال غربيسنده نوغاى
تاتارلرى، غرب جهتنده بلاد قافقاس بولنمغله، سواحل
وجوارلرى تماماً ممالك اسلاميه‌دن معدوددر. شمالدن
جنوبه اولان طولى تقريباً ١٢٦٠ كيلومتره اولوب،
قسم وسطيسنده اولان عرض وسطيسى ٢٨٠ كيلو-
متره‌در. قسم جنوبيسنده كسب توسع ايدوب، عرضى
٤٥٠ كيلومتره‌يه بالغ اولديغى كبى، قسم شماليسنده
دخى شرقه طوغرى بر كورفز صورتنده اوزانمغله،
٦٥٠ كيلومتره‌يه قدر چيقار. باكو برونيله قارشيسى
آره‌سنده و ٤٠° عرض شماليك برآز اوستنده واقع
اولان الك طار محلى دخى ٢٠٠ كيلومتره‌در. مساحهٔ
سطحيه‌سى ٣٩٦ ٤٤٠ مربع كيلومتره‌در. ٣٦° ٣٠′
ايله ٤٧° ٢٠′ عرض شمالى و ٤٤° ٢٠′ ايله ٥٢° ٣٥′
طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولور. قسم شماليسى آزدرين
اولوب، ياغمورلر موسمنده اطرافنده‌كى چوللرك دخى
برقسمنى صو باصديغى حالده، قوراقلق موسملرنده دكيز
خيلى چكيلوب، برچوق يرلر قوروقالير. قسم جنوبيسى
ايسه خيلى درين اولوب، باكو قربنده ٧٠٠ و ٨٠٠
متره‌يه قدر درينلك اولچلمشلردر. سطحى قره دكيز
سطحندن وعلى العموم سطح بحردن ٢٦ متره ايله ٢٥
ميليمتره آلچق اولوب، دفعاتله تصور اولنديغى كبى، بو ايكى
دكيز آره‌سنده برجدول آچيله‌جق اولسه، بحر خزرك
ارتفاع كسب ايده‌جكى وتزايد ايده‌جك صولرك سوا-
حلنك آلچق جهتلرينى اورتوب، پك چوق توسع
ايليه‌جكى شبهه‌سزدر. بحر خزرك وقتيله چوق دها
واسع وبناءً عليه سطحى دها يوكسك بولنمش اولديغى
ساحلدن اوزاق چوللرده بو دكيزده ياشايان حيوانات
مستحاثه‌لرى بولنمغله مستدلدر.

بحرخزرك قسم شماليسنك بتون سواحلى آلچق
اولوب، بعض يرلرى قوملق و بعضلرى بطاقلق
وقامشلق حالنده‌در. بعض طرفلرنده ساحلك ايچ طر-
فلرنده بر طاقم طوزلى كوللر و بطاقلقلر، وبعض
جهتلرنده، وعلى الخصوص شمال غربى جهتنده، دكيزك
ايچنده بربرينه قريب برچوق جزاير صغيره بولنيور.
بو قسمك سواحلنده هيچ بر شهر وقصبه اولميوب،
الك بيوك اسكله‌سى اولان اژدرهان وولغا نهرى
اوزرنده وسائر قرا وقصبات دخى ساحلدن اوزاقجه
بولنيور. سواحل غربيه‌سنك قسم وسطيسى قافقاس
سلسلهٔ جبالنك اتكلرندن عبارت اولوب، طاغلق
و اورمانلق بر ساحل كوريلورسه‌ده، بو قسمك منتهاى
جنوبنده اولان (باكو)دن بشقه هيچ بر ليمان ويا قوبى
يوقدر. باكودن ايران حدودى قربنه دك ساحل ينه
آلچالوب، كور منصبنك آلتنده قره آغاج كورفزى
تشكيل ايديورسه‌ده، يالكز بونك جنوبنده واقع (صارى)
آطه‌سى صاغلام بر ليمان تشكيل ايديور. دكيزك جنوبنده
بر قوس صورتنى ابراز ايدن سواحل ايرانيه (البرز)
سلسلهٔ جبالنك اتكلرندن عبارت اولوب، بو اتكلر
اورمانلرله مستور اوله‌رق كوزل بر منظره پيدا ايديور-
سه‌ده، ساحلك كبرتى وچيقنتيسى اولميوب، غرب
جهتنده‌كى (رشت) اسكله‌سى اوكنده بولنان (انزه‌لى)
كورفزيله شرق جهتنده استراباد اسكله‌سى قربنده
واقع (اشرف) كورفزى دخى شرائط لازمه‌يى حائز
دكلدر. سواحل شرقيه‌سى ايسه بالعكس خيلى كيرينتيلى
چيقينتيلى اولوب، بيوك و كوچك بر چوق كورفزلر
وشبه جزيره و برونلر وار ايسه‌ده، بو سواحل ذاتاً
صيغ وچوغى طوزلى بطاقلق ويا قامشلق حالنده اولد-
يغندن، بونلردن دخى سير سفائنجه پك آز استفاده
اولنيور. يالكز قسم جنوبيسنده واقع بالقان كور
فزى، كه (داريجه) شبه جزيره‌سيله ايكى‌يه منقسم
و (اوزون آطه) ايله محفوظدر، ضررسز اولوب،
روسلر اوراده، آسياى وسطى دمير يول خطنه مبدأ
اولمق اوزره، (ميخايلوفسقوى) اسكله‌سنى تأسيس
ايتمشلردر. بونك شمالنده (قره بوغاز) ناميله طار بر
بوغازله آيرلمش بنه بو اسمله مسمى واسع بر كورفز
بولنديغى كبى، بونك شمالنده (كندرلى) و (قوچاق)
اسملريله ايكى كورفز واردر. قره بوغاز كورفزيله
بحرخزرك شرقه طوغرى ممتد اولان قسم شماليسى
آره‌سنده (مان قيشلاق) اسميله بيوك بر شبه جزيره
بولنوب، بونك قسم شماليسنده (بوزاچى) اسميله ديكر
برشبه جزيره شرقه طوغرى اوزانه‌رق، ابتدا جنوب
شرقى‌يه و بعده غرب شمالى‌يه طوغرى ممتد اوزون بر
خليج تشكيل ايديور. بحرخزرك سواحل شماليه‌سنده
بر چوق كوچك آطه‌لر بولنوب، اكثرى خاليدر.
بيوجك وآزچوق اهميتى حائز اولان جزايرى: سواحل
غربيه‌سنده (چتره بوغره)، چچن و صارى، سواحل
شرقيه‌سنده دخى آيداق، چالكن، قله‌لى، كيرل وبياردى
آطه‌لريدر.

بحر خزرك سواحل شرقيه‌سى چوللدن عبارت

اولمغله، ایچنه دوکیلن انهار شمال و غرب و جنوب جهتلرندن ایتر. بونلرك الك بیوکی وولغا (یعنی اتل) ایرماغی اولوب، دکیزك شمال غربی کوشه‌سنده بیوك برداليه تشكيل ايدر. بونك شرق جهتنده وینه سواحل شمالیه‌ده (اورال) و (امبا) نهرلرینك منصبلری بولنیور. سواحل غربیه‌دن کلن انهار قافقاس جبالنك ایکی مائله‌سندن اینوب، بونلرك الك بیوکلری (ترك) ایله (کور) ایرماقلریدر بوایکی ایرماغك آره‌سنده داغستان خطه‌سنده برچوق کوچك نهرلر دخی قافقاس اتکلرندن اینوب، بحر خزره دوکیلورلر. سواحل جنوبیه‌دن یعنی ایران ممالکندن بحر خزره دوکیلن انهاره کلنجه، بونلرك چوغی (البرز) جبالندن اینن بر طاقم سیللردن عبارت اولوب، یالکز جهت غربیه‌ده آزربایجاندن اینن (سفید رود) ایله جهت شرقیه‌ده خراساندن اینن (جرجان) ایرماق اطلاقنه شایاندر. (ترك)ك منصبندن یوقاری بحر خزر ساحلی قربندن آزاق دکیزینه‌دك بربرلرینه مربوط برصره کوللر وبطاقلقلر بولنوب، بونلرك فضلهٔ میاهی (صاری قامش) اسمیله بر چای تشکیل ایدیور، که (دون) ایرماغیله برلشدکدن صکره، آزاق دکیزینه دوکیلور. اورالری ادارهٔ عثمانیه آلتنده بولندیغی صره‌ده بونك بر جدول صورتنده حفریله بحر خزرله بحر سیاه آره‌سنده بر طریق بحری کشادی دفعاتله تصور اولنمشدی.

بحرخزرك صویی طوزلی وآجی اولوب، هرنه قدر طوزی سائر دکیزلره نسبتله آز ایسه‌ده، کوکورد ترکیبانی زیاده در؛ بناءً علیه آجیلغی طوزلیلغنه غالبدر. قسم شمالیسنده وولغا وسائر انهارك دوکلمسیله صویی اولدقجه طاتلی ایسه‌ده، جنوب روزکاری اسدیکنده، اورایه دخی آجیلق سرایت ایدر. کرك دکیزده وکرك بحر مذکوره دوکیلن ایرماقلرك منصبلرنده بالیقلرك انواعی کلیتله اولوب، الك زیاده وولغا، اورال. امبا وکور ایرماقلرینك منصبلری قربلرنده و مانقیشلاق سواحلنده پك چوق بالیق صید اولنور. او سواحله قریب اهالینك باشلیجه تعیشی بالیقدن عبارت اولدقدن بشقه اژدرهان جوارنده ٥٠٠٠٠ نفوس صید ماهی صنعتیله کچینیر، وسنوی بر ملیون لیرا قیمتنده بالیق اخراج ایدرلر.

بحر خزرده اسکیدن بری بیوك بر تجارت اجرا اولنوب، خلافت عباسیه زماننده ممالك اسلامیه ایله (بلغار) شهری آره‌سنده اجرا اولنان تجارت باشلیجه بحرخزرك ایچندن سفائن واسطه‌سیله وقوع بولوردی. بعده مغوللرك خروجی بحر مذکورك اطرافنده‌کی اعمارات اسلامیه‌یی تخریب ایتدکله، بو تجارته اوزون بر فاصله ویرمش؛ واخیراً اژدرهان شهری بلغار شهر قدیمنك یرینه کچوب، بحر مذکور اسکله‌لرینك الك مهمی حکمنه کچمشدر. باکو اسکله‌سی دخی قره‌دکیزك پوتی و باطوم اسکله‌لرندن بدأ ایدن دمیریول خطنك منتهاسی اولمغله، کوندن‌کونه کسب اهمیت ایدوب، آسیای وسطی دمیریول خطنه کیدن یولجیلرله اشیای تجاریه بو اسکله‌دن مراکب بحریه‌یه نقل اولنور. بو دکیزده اجرا اولنان تجارت باشلیجه روسیه ممالکیله ایران آره‌سنده وقوع بولور.

خَزرَج { (بن حارثه بن ثعلبة العنقا بن عمرو بن مزیقیا بن عامر بن ماء السماء الخ) برادری (اوس) ایله برابر اعیان عربدن اولوب، یثربده ساکن اولمش؛ ونسللری بنی خزرج ایله بنی اوس مدینهٔ منوره اهالیسنك منقسم بولندقلری باشلیجه ایکی قبیله‌یی تشکیل ایدوب، بنی خزرج هجرتدن اول اسلامه کلمش، وهجرت نبویده انصار عدادینه داخل اولوب، واقع اولان غزواتده فوق‌العاده ابراز شجاعت وجسارت ایتمش، وایچلرندن بر خیلیسی شهید اولمش ایدی. ارتحال حضرت نبویده خلیفه‌نك انصاردن اولمسنی طلب ایده‌رك، مخالفتده بولنمشلر ایسه‌ده، بعده حضرت ابابکر صدیق (رضه) ه بیعت ایتمشلردی. بعده یزید بن معاویه‌نك زماننده عبدالله بن زبیر (رضهما) یه تابع اولمغله، یزیدك عسکری طرفندن مغلوب اولوب، پریشان اولمشلردر. شام، عراق، مصر، افریقیه، اندلس وسائر طرفلره هجرت ایدنلردن خزرجی لقبیله ملقب بر چوق علما وادبا وسائر مشاهیر یتیشمشدر.

خَزرَج { صحابه‌دن اولوب، اوغلی حارث واسطه‌سیله کندیسندن بعض احادیث شریفه منقول ایسه‌ده، روایتی اوقدر موثوق دکلدر.

خزرون { قبائل بربردن معدود مغراوه امراسندن اولوب، ٣٦٧ تاریخنده مغرب اقصاده (سجلماسه) خطه‌سنی ضبط ایله، اندلس حکومت امویه‌سی نامنه خطبه اوقوتمش؛ وکندیسندن صکره اوغلی (وانودین) و بعده بونك اوغلی (مسعود)

(بنو خزرون) نامیله حکومت سوروب، دولت امویه‌نك انقراضنده ملوك طوائف میاننده بونلر دخی اعلان استقلال ایتمشلردی. ٤٥٥ تاریخنه‌دك ۸۸ سنه حکومت سوروب، تاریخ مذکورده مرابطین طرفندن مغلوب ومضمحل اولمشلردر. — بنی خزرونك بر شعبه‌سی دخی برمدت طرابلس غربده حکومت سورمشلردر.

خَزیمه { صحابه‌دن بر وجه آتی بر قاچ ذاتك اسمیدر: خزیمه بن اوس الانصاری، که بنی نجاردن مسعود بن اوسك برادری اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش؛ وجسر واقعه‌سنده شهید اولمشدر. — ابو عماره خزیمه بن ثابت الانصاری الاوسی، که منسوب بولندیغی بنی خطمه قبیله‌سنك اصنامنی قیرمش؛ وبدر و سائر غزواتده حاضر بولنوب، فتح مکه‌ده بنی خطمه رایتنی حامل ایدی. بعده جمل وصفین وقعه‌لرنده معیت حضرت مرتضویه‌ده بولنوب، صفین وقعه‌سنده عمار بن یاسر حضرتلرینك شهید اولدیغنی کورنجه، حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك «تقتل عماراً الفئة الباغیة» بیورمش اولدقلرینی درخاطر ایتدکله، سل سیف ایده‌رك، شهید اولنجه‌یه قدر حرب ایتمشدر. بعض احادیث شریفه راویسیدر. — خزیمه بن ثابت یاخود خزیمه بن حکیم، که قبل الوحی حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزده علامات نبوتی کوروب، خبر ویرمش؛ و فتح مکه کونی نزد حضرت پیغمبری‌یه کلوب، شرف اسلامله مشرف اولمش ایدی. — خزیمه بن جزی السلمی، که بعده بصره‌ده ساکن اولوب، برادری حبان کندیسندن بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — خزیمه بن جهم، که نجاشی طرفندن عمرو بن اب ایله برابر سفینه‌یه ارکاب اولنانلردندر. — خزیمه بن الحارث که اهل مصردن معدوددر. — خزیمه بن خزمه، که احد وسائر غزواتده حاضر بولنمشدر. — خزیمه بن عاصم العکلی، که قومی طرفندن مبعوثاً نزد حضرت نبویه کلوب، شرف اسلامله مشرف اولمش؛ وحضرت رسول الله (صلعم) افندمز مبارك الیله یوزینی مسح بیوروب، قومنك صدقاتنه مأمور ایتمشدی. — ابو معمر خزیمه بن معمر الانصاری الخطمی، که کندیسندن ابن منکدر بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — صحابیاتدن خزیمه بنت جهم العبدریه دخی پدر و والده‌سیله برابر حبشه هجرت ایتمشدی.

خزیمه بن نهد { زمان جاهلیت عرب شعراسندن اولوب، مشئوم وفاسد بر آدم اولمغله، طائفهٔ نسابه تعرض ایدردی. (فاطمه بنت یذکر بن عنزه) اسمنده بر قیزه علاقه ایدوب، پدری کندیسنه ویرمدیکندن، بونی قتل ایتمش؛ و بو سببدن ایکی قبیله آره‌سنده وقوع بولان محاربه‌ده قتل اولنمشدر. مرقومی قتل ایتمسی حقنده سویلدیکی شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

فتاة کان رضاب العصیر
بفیها یعل به الزنجبیل
قتلت اباها علی حبها
فتبخل ان بخلت او تنیل

خُسرَو { ایرانك ملوك ساسانیه‌سندن مشهور نوشیروان عادلك اسمیدر. [«نوشیروان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خسرو { فرس قدیمك اشکانیان طبقه‌سنه منسوب ملوکندن اوچ کشینك اسمیدر:

برنجیسی اشکانیان سلاله‌سنك ایکنجی حکمداری اولوب، (اشك)ك اوغلیدر. پدرینه خلف اولوب، ۱۲ سنه حکومت سورمشدر. روایته کوره حضرت عیسی (عم) بونك زماننده طوغمشدر.

— ایکنجیسی طبقهٔ مذکوره‌نك حکمدار اخیری اولوب، بلاشانك اوغلیدر. پدرینه خلف اولوب، ۱۳ سنه حکومت سورمشدر.

— اوچنجیسی اشکانیانك آذربایجان و دیاربکر جهتلرنده حکومت سورن شعبه‌سنه منسوب اولوب، میلادك ۲۱۳ تاریخندن ۲۵۸ تاریخنه‌دك حکومت سورمش؛ وساسانیان دولتنك مؤسسی اولان آردشیر بن ساسان ایله خیلی وقت محاربه ایدوب، نهایت بونك طرفندن قتل ایتدیرلمشدر.

خسرو { (سلطان—) دهلی ملوك تیموریه‌سندن جهانکیرك بیوك اوغلی اولوب، ۱۰۳۱ تاریخنده، ۳٦ یاشنده اولدیغی حالده، دکنده برادری شاهجهان طرفندن قتل ایتدیرلمشدر.

خسرو { (قبا — وفیروز —) آل بویه‌دن ایکی حکمدارك اسمیدر. [«عضد الدوله» و «جلال الدوله» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله]

خسرو { (ملا — محمد افندی) اعاظم علمای عثمانیه‌دن اولوب، دولت عثمانیه‌ده

مشیخت اسلامیه‌یی احراز ایدن علمانك اوچنجیسیدر.
پدری فرامرز رومدن و بر روایتده فرانسزدن دونمه
اولوب، قیزینی امرای عثمانیه‌دن امیر خسرو اسمنده بر
ذاته تزویج ایتمکله، صاحب ترجمه صغر سننده اینشنه‌
سی یاننده بولندیغنـدن، امیر خسرو قاپی نامیله یاد
اولنوب، کثرت استعماله ملا خسرو دینمکله شهرت
بولمش ایدی. برهان الدین حیدر هروی وسائر اعاظم
علمادن تحصیل علوم ایتدکدن صکره، ادرنه‌ده شاه
ملك و بعده چلبی مدرسه‌سنده تدریس وافاده ایله
مشغول اولوب، سلطان مراد خان ثانی دورنده ۸۳۲
تاریخنده قاضیعسکر اولمش؛ وسلطان محمد خان ثانی
حضرتلرینك جلوسلرنده قاضیعسکرلکده ابقا اولنمش؛
وسلطان مراد خان ثانی حضرتلرینك ثانیاً جلوسلرنده
معیت حضرت سلطان محمد خانیده مغنیسایه عزیمت
ایتمش ایدی. سلطان محمد خانك ایکنجی جلوسلرنده
کندیسنه وظیفه تعیین اولنوب، استانبولك فتحندن
صکره ۸۶۲ تاریخنده استانبول وغلطه و اسکدار
قاضیلقلرینه نصب اولنه‌رق، آیاصوفیه مدرسلکی دخی
کندیسنه توجیه بیورلمش ایدی. بعده بر ولیمه
جمعیتنده حضرت فاتح ملا کورانی‌یی صاغ وصاحب
ترجمه‌یی صول طرفنه آلدیغندن، مغبر اولوب،
بروسه‌یه عزیمت، واوراده برمدرسه بنا ایله، تدریس
وافاده ایله مشغول اولمقده ایکن، ۸۶۵ تاریخنده
درسعادته جلبله، فخرالدین عجمیندن صکره مشیخت
اسلامیه مسندینه نصب اولنمش؛ و ۲۰ سنه بو مسند
عالی‌یی کمال عدالتله اداره ایتدکدن صکره، ۸۸۵ سنه‌سی
وفات ایدوب، نعشی بروسه‌یه نقل ایله مدرسه‌سی
خطیره‌سنده دفن اولنمشدر. استانبولده متعدد مساجد
بنا ایتمشدر. عالم وفاضل برذات اولوب، فقهده « درر »
عنوانیله برمتن و « غرر » عنوانیله برشرح یازمشدر، که
ایکیسی ده مشهور و بین العلما متداولدر. « شرح
مطول » ه، فن اصولده « تلویح » ه، تفسیر بیضاوی‌یه
وسائرکتب معتبره‌یه حواشی و تعلیقاتی اولدیغی کبی، علم
اصولده « مرقات الوصول » عنوانیله برمتنی و « مرآت
الاصول » عنوانیله برشرحی واردر. « تلخیص » ه دخی بر
شرح یازمشـدر. فاتح حضرتلری کندیسی حقنده
زمانمزك ابوحنیفه‌سیدر بیورورلرمش. طبیعت شعر-
یه‌سی دخی اولوب، شو بیت جمله اشعارندندر:

بو چشمم چشمه ساریتك عجب طورماز آقار باشی
مگر وار ایسه اول عینك بلا طاغنده در باشی

خسرو { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعرا- سندن اولوب، قره‌کوزبك دینمکله
معروف برسنجاق بکنك اوغلی اولدیغی حالده، یکیچری
بلوکنده مستخدم ایدی. شو بیت اشعارندندر:

بو دهر دهشت آبادك کچوب حام صفاسندن
چویردم یوزمی آیینهٔ عالم نماسندن

خسرو افندی { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، آطنه‌لیدر. حالت
افندینك دائره‌سنده تربیه اولنوب، بعده بعض وزرانك
دیوان کتابتنده بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

دون کیجه سنك اغزکی پك چوق آرامشلر
خسرو هله دیوانه دیمشلر خبرم وار

خسرو بك { بو دخی متأخرین شعرای عثما- نیه‌دن و خدیویت مصریه
رجالندن اولوب، درامه‌لیدر. سرکرده‌لکله مصر
جانبنه کیدوب، محمد علی پاشا مرحومه داماد اولمش؛
ومصر دفترداراغنه نصب اولنمش ایدی. بعده سودانك
تنظیم اداره‌سیله ضبط وربطنه مأمور اولوب، خیلی
خدمتی کورلدکدن صکره، قاهره‌یه عودتله، ۱۲۴۹
تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

اونورمش بستر ناز اوزره استغنا سریرنده
سر کوینده اولان آه و واویلایی بیلمز اول

خسرو پاشا { قانونی سلطان سلیمان خان دوری رجالندن اولوب، ۳۰
سنه بوسنه‌ده والیلك ایتمش؛ ومجارستانده واقع اولان
مهاج محاربه‌سیله سائر محاربانده پك چوق غیرت وهمتی
کورلمش ایدی. بعده غضب پادشاهی‌یه اوغرایوب،
عزل و رتبه‌سی رفع اولنمغله، مأیوسیتندن کندینی آج
براقه‌رق، ۹۵۴ تاریخنده تلف اولمشدر.

خسرو پاشا { سلطان مراد خان رابع دورنده مسند صدارته کچن وزرادن
اولوب، بوسنه‌لیدر. حرم همایونده تربیه اولنه‌رق،
سلحدارلق رتبه‌سنی احراز ایلمش، ویکیچری آغالغیله
سرای همایوندن چیقمش ایدی. ۱۰۳۷ تاریخنده
وزیر ثانی اولوب، متعاقباً مسند صدارته تعیین اولنمغله
برابر، آناطولیده رفع لوای عصیان ایتمش اولان آبازه
پاشانك تنکیلنه مأمور اولوب، ارضرومده کندیسنی
محاصره وامان دیلمکه مجبور ایتدکدن صکره، مظفراً
درسعادته عودت ایتمش؛ و ۱۰۳۸ تاریخنده ایران
سفری آچلدقده، سردارلقله اوطرفه عزیمت ایدوب،

همدان جوارلرینی تخریب، و ایرانیلری کلیاً مغلوب ایده‌رك، بغداده فتحنه آیلرجه چالیشمش ایسه‌ده، موفق اوله‌میوب، ماردین مشتاسنه عودت ایتمشیدی. ١٠٤٠ سنه‌سی صفرنده ماردینه کلیتلی عسکر تجمع ایدوب، ایرانله محاربه‌یه کیریشمکی تعجیل ایتدکلری حالده، صاحب ترجمه گاه تاتار عسکرینك ورودینه انتظار ایندیکنی و گاه دیگر بعض وسیله‌لر درمیان، ونهایت بغداد سفرینك زمانی کچمش اولدیغنی بیان ایده‌رك، حربدن اجتناب ایتدیکندن، عسکر یننده بولنسز حرکات ظهور ایتمکه باشلامش، وکندیسی دیاربکره عودت ایتمش ایدی. بو حال درسعادتده معلوم اولنجه، عزل اولنه‌رق، کندیسی استعفای قصور مقصدیله، درسعادته متوجهاً عزیمت اولمش ایسه‌ده، توقاده وصولنده، خسته‌لنوب یاتمش؛ و دیاربکر والیلکنه تعیین اولنان مرتضی پاشا قتلی فرمانتی حامل بولنمغله، کندیسنی اوراده اعدام ایدوب، سرمقطوعنی استانبوله کوندرمشدر. مدت صدارتی ٣ سنه ایله ٨ آیدر. جسور و کار آشنا بر وزیر ایدیسه‌ده، غدار وخونریز ایدی.

خسرو پاشا { (محمد —) سلطان سلیم خان ثالث ایله سلطان محمود خان ثانی وسلطان عبدالمجیدخان دوری وزراسندن اولوب، آبازه‌لیدر. کوچك ایکن اندرون همایونه آلنه‌رق، اوراده تربیه اولنمش؛ و ١٢٠٦ تاریخنده کوچك حسین پاشا ایله سرای همایوندن چیقوب، مشارالیهه مهردار وبعده کتخدا اولمش ایدی. ١٢١٦ تاریخنده رتبهٔ میرمیرانی ایله قره‌حصاره والی اولوب، ینه او سنه فرانسزلرك مصردن اخراجلری اوزرینه، صدراسبق خورشید پاشانك معیتنده مصره عزیمت ایدوب، اسکندریه محافظی اولمش؛ واوراده ایکن مصر والیلکی کندیسنه توجیه اولنمش ایدی. اوصره‌ده مصرکوله‌منلری ایقاع شورشدن خالی قالمیوب، عساکر معاونه سرکرده‌سی بولنان محمد علینك دخی وقوع بولان فتنه‌لره مداخله‌سی اولدیغندن، صاحب ترجمه دفع فتنه‌یه موفق اوله‌مدقدن بشقه، مصرجه بیوك بر نفوذ واقتدار قزانمش اولان محمد علی‌یی دخی بسبتون توحیش ایلدیکندن، موقعنی محافظه‌یه مقتدر اوله‌میوب، مصری ترك ایله چکلمکه مجبور اولمش ایدی. بعده رسمو، سلانیك، بوسنه، ابرائیل، ینه سلانیك، بولی والیلك و محافظلقلرنده بولنه‌رق، عصر سلطان محمود خانیده ١٢٢٦ تاریخنده قپودان دریا اولوب، آلتی سنه‌یی متجاوز زمان بو مقامده قالدقدن صکره، ١٢٣٣ ده عزل، وارضروم، بعده قارص، بولی وآغریبوز سنجاقلرینه وبر مدت شرق سرعسکرلکنه نصب اولنمش؛ و ١٢٣٨ ده ثانیاً قپودان دریا اولوب، بو دفعه دخی درت سنه‌دن زیاده امور بحریه‌یی اداره ایتمش، و آق دکیزده بعض موفقیاته نائل اولمش ایدی. ١٢٤٢ ده عزل اولنه‌رق، بر مدت صکره کیلرده بولنان بکلك بیراق عسکرلرینه ایتدیرمش اولدیغی تعلیم جدید منظور ومقبول پادشاهی اولمغله، آغا حسین پاشادن صکره ایکنجی اوله‌رق، سرعسکر اولمش؛ واون سنه‌یه قریب مدت بو مقامی اداره ایتدکدن صکره، ١٢٥٢ تاریخنده شیخوختندن طولایی تقاعد ایدیله‌رك، برسنه صکره مجلس احکام عدلیه ریاستنه تعیین اولنمش ایدی. ١٢٥٥ تاریخنده سلطان عبد المجید خانك جلوسلرنده صدراعظم اولوب، اون بچق آی قدر اجرای وکالت ایتدکدن صکره، ١٢٥٦ ده ینه شیخوختندن طولایی عزل اولنه‌رق، خانه‌سنده اوتورمقده ایکن، بعض سوء احوالی کورلمسی اوزرینه، تکفور طاغنه اقامته مأمور اولوب، حقنده تحقیقات اجراسی صره‌سنده بعض رشوت وهدایا ماده‌لری دخی ظهور ایتمکله، وزارتی رفع اولنه‌رق، ایکی سنه مدتله تکفورطاغنده منفی بولنمسه وسکز ماه قره‌غول آلتنه آلنمسنه قرار ویرلمش ایدی. ١٢٥٧ ده حال شیخوختنه ترحماً عفو بیوریله‌رق، درسعادته عودت ایتمش؛ ومتعاقباً مجالس عالیه‌یه مأمور اولمش ایدی. ١٢٦٢ ده ثانیاً سرعسکر اولوب، اون بچق آی قدر بو مقامده قالدقدن صکره، ینه ضعف پیریسندن طولایی عزل اولنه‌رق، مجلس خاص وکلایه مأمور اولمش؛ و ١٢٧١ سنه‌سی جمادی‌الاخره سنده، طقسان یاشنی متجاوز اولدیغی حالده، وفات ایدوب، حضرت ابا ایوب انصاری جوارنده دفن اولنمشدر. کولر یوزلی حلیم وکریم برذات اولوب، آدم یتیشدیرمکی چوق سوردی. تربیه کرده‌لری اولان آزادلیلرندن بر چوق ذوات مقامات عالیه‌یه نائل اولمشلردر. مصرلی محمد علی پاشا مرحومه فوق العاده کین وخصومتی وار ایدی. تربه‌سی جوارنده برنقشبندی تکیه‌سیله برکتبخانه‌سی واردر.

خسرو پاشا [« خان بارچینلو » مادەسنه مراجعت بیوریله.]

خسرو پرویز ایران قدیم ملوکندن ساسانیان سلالەسنك یکرمی ایکنجی حکمداری اولوب، هرمزك اوغلی ومشهور نوشیروان عادلك تورونیدر. میلادك ٥٩٠ تاریخنده بهرام چوبینه طرفندن پدری اسقاطله کندیسی تخته اجلاس اولنمش ایسەده، درعقب بهرام چوبینه کندیسی اعلان سلطنت ایتدیکندن، خسرو پرویز قسطنطینیه روم ایمپراطوری (موریس) ك نزدینه التجا ایتمکه مجبور اولمش؛ و ایمپراطور کندیسنی داماد ایدوب، معینه عسکر ویرمکله، بهرام چوبینەیی ایراندن طرد ایدەرك، ملك موروثنی ضبط ایلمشیدی. بعده موریس قتل اولندقده، خسرو بونك انتقامنی آلمق بهانەسیله، ٦٠٤ تاریخنده کلیتلی عسکرله بلاد رومه هجوم ایدوب، آناطولی جهتنی تخریب، و بر خیلی یرلر ضبط ایتمش ایسەده، ٦٢٢ ده هراقلیوس طرفندن مغلوب اولوب، ضبط ایتدیکی یرلری ترکه مجبور اولمشیدی. نهایت سفاهته مبتلا اولمغله، ٣٨ سنەلك حکومتدن صکره ٦٢٨ تاریخنده اسقاط وحبس اولنەرق، اوغلی شیرویه اجلاس اولنمشدر. شیرین اسمنده برقیزله اولان معاشقەسی مشهور بر داستاندر. زوجەسی اولان روم ایمپراطورینك قیزی کتب شرقیەده (مریم) اسمیله یاد اولنمش ایسەده، بعض غربیون بونك اسمی (ایرن) اولوب (شیرین) اسمنك بونك غلطی اولدیغنی التزام ایتمشلردر. حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك دعوتی خسرو پرویزك زمانه تصادف ایدوب، کندیسنه ارسال بیوریلان نامهٔ سعادتی ییرتمق کبی جرأت کستاخانەده بولندیغی مرویدر.

خسرو دهلوی (امیر —) اعاظم شعرای فرسدن اولوب، اجدادی ترکستانده (لاچین) اولوسندن ایکن، کندیسی هندستانده تولد ونشأت ایتمشدر. پدری امیر محمود جنکیز فتنەسنده وطنی اولان (کش) قصبەسنی ترکله، دهلی حکمداری شاه محمد تغلقك یانینه کیدەرك، بونك امراسی صرەسنه کچمش؛ وصاحب ترجه ٦٥١ تاریخنده طوغوب، پدرینك وفاتنده یرینه قائم اولمش؛ ودهلی حکمدارلرندن برقاچنك خدمتنده بولنمش ایدی. اشعار وادبیاتیله وکمالات ظاهریەسیله کسب اشتهار ایتدکدن صکره، مشاهیر اولیاء اللهدن شیخ نظام الدینه انتسابله، کمالات باطنیه ایله دخی تزیین ذات ایدەرك، نهایت علائق دنیادن منقطع اولوب، صوفیانه برعمر سورمکه باشلامش؛ وتصوفه دائر برچوق آثار وجوده کتیرمشدر. غزلیات وقصاید ومثنوی وسائر انواع شعرده مهارتی وموسیقیدن دخی بهرەسی وار ایدی. ٩٩ کتب و رسائل تألیف ایتمش اولدیغی، واشعارینك درتیوز بیك بیته بالغ بولندیغی مرویدر. سلطان سعید بایسنغر صاحب ترجمەیه زیادەسیله معتقد اولمغله، اشعارینك جمعنه چوق سعی ایتمش ایسەده، یوز یکرمی بیك بیتدن زیاده بولەمیوب، بعده ایکی بیك دها بولنمش ایسەده، باقیسنه دسترس اولنەمامشدر. سلطان مشارالیه امیر خسروك خمسەسنی و مشهور الغ بك خمسهٔ نظامی‌یی ترجیح ایتدیکندن، بینلرنده بوترجیح حقنده بر چوق مناقشەلر جریان ایتمشدر. امیرخسروك حیاتنده دخی شهرتی عالمگیر اولوب، حتی شاعر شهیر شیخ سعدیٔ شیرازینك، سن شیخوختنده، محضا صاحب ترجه ایله کوریشمك ایچون، هندستانه سیاحت ایتمش اولدیغی مرویدر. امیرخسروك بعض اشعاری دخی بو ملاقاته دلالت ایدر. ٧٢٥ تاریخنده ٧٢ یاشنده وفات ایدوب، دهلینك (غیاث پور) محلنده واقع شیخ نظام الدینك تربەسنده دفن اولنمشدر. اشعارینی کندیسی درت قسمه آیروب، کنجلکنده سویلمش اولدیغی اشعاری « تحفة الصغر »، وسط عمرنده سویلدکلرینی « وسط الحیاة »، اوائل شیخوختنده سویلدکلرینی « قرة الکمال »، نهایت شیخوختنده کندیسندن صادر اولانلرینی دخی « بقیة البقیه » عنوانلریله تدوین ایتمشیدی. غزلیات وقصایدندن بشقه برچوق مثنوی ومنظومەلری دخی اولوب، بونلرك بشی، که « هشت بهشت »، « سکندر نامه »، « پنج کنج »، « لیلی ومجنون » و « شیرین وخسرو » در، « خمسهٔ امیر خسرو » عنوانیله بر مجموعه تشکیل ایدیور. بوندن بشقه « خضر نامه »، « آیینهٔ سکندر »، « اعجاز خسروی »، « جواهر البحر »، « قران سعدین »، « بحر الابرار »، « انیس القلوب »، « مرآت الصفا »، « مناقب هند »، « تاریخ دهلی »، « تغلقنامه »، « مطلع الانوار »، « مقالات جهاریار » عنوانلریله منظومەلری ومنظوم ومنثور دیگر برچوق رسالەلری واردر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

اقبالرا بقا نبود دل برو مبند
عمری که در غرور گذاری هبا بود
ورنیست باورت زمن این نکتهٔ شریف
(اقبال) را چو قلب کنی (لابقا) بود

خسرو زاده { (مصطفى بن محمد) اونجی قرن هجری عثمانلی علماسندن او- لوب، قطب الدين محمد بن احمد المكينك خطهٔ يمانيه‌نك سنان پاشا طرفندن فتحنی حاکی اوله‌رق يازديغی «البرق اليمانی فی الفتح العثمانی» عنوانلی تاريخی لسان ترکی‌يه ترجمه ايتمشدر. وفاتی ٩٧٨ ده واقع اولمشدر.

خسرو شاه { غزنويلر سلاله‌سنك اون دردنجی وصونك حکمداری اولوب، ٥٤٤ تاريخنده لاهورده پدری بهرامشاهه خلف اولمش؛ و ٥ سنه حکومت سورمش ايسه‌ده، پدری زماننده غزنه‌يی ضبط ايتمش اولان غوريلر ٥٤٩ تاريخنده بونی دخی اخذ وحبس ايده‌رك، غزنويلر دولتنه ختام ويرمشلردر.

خسرو شاه { (ناصرالدين) دهلی حکمدارلرندن سلطان مبارکشاهك بنده‌سی و وزيری اولديغی حالده، ٧٢١ تاريخنده حکمدار مشاراليهی قتل ايله، تختنی ضبط ايتمش ايسه‌ده، ينه اوسنه غياث‌الدين تغلق شاه طرفندن اسقاط وطرد اولنمشدر.

خسرو شاهی { [«شمس الدين خسرو شاهی» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

خسروکرد { خراسانده نيسابور مضافاتندن (بيهق) ناحيه‌سنك مرکز قديمی بر قصبه اولوب، بعض مشاهير علمانك مسقط رأسی بولنمشدر. بعده (سبزوار) ناحيهٔ مذکوره‌يه مرکز اتخاذ اولنه‌رق، خسروکرد متروك قالمشدی.

خسروی { اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، سالف‌الترجمه ملا خسروك حفيديدر. يوقاريده ذکر اولنان (خسرو زاده) نك عينی اولمق محتملدر. شو بيت اونکدر:

يانکه آلوب رقيبی ايلدك سير چمن
يانکه قالورمی ای سروسهی سير ايله سن

خسروی { ماوراء النهر شعراسندن وعبدالله خان اوزبکينك مداحلرندن او- لوب، سمرقنديدر. شو بيت اونکدر:

طفل اشکم خويشرا رسوای مردم کرده است
ميدود هر سو نميدانم که راکم کرده است

خشخاش { (بن حارث العنبری التميمی) صحابه‌دن ومؤلفة قلوبدن اولوب، اوغللری مالك وقيس وعبيد دخی صحابه‌دندر.

خشرم { (بن الحباب الانصاری الخزرجی) صحابه‌دن اولوب، حديبيه وقعه‌سنده ورضوان بيعتنده حاضر بولنمشدر.

خشف { (الواضحيه) خلفای عباسيه‌دن متوکل علی‌الله زماننده يتيشن اك مشهور مغنيه‌لردن اولوب، ينه مغنيه‌دن (عريب) ك معاصره‌سيدر.

خَصاصه { حجاز ايله تهامه آره‌سنده کوچك بر قصبه اولوب، حضرت ابابکر صديق (رضه) زماننده عکرمه بن ابی جهل طرفندن فتح اولنمشدر.

خَصّاف { [«ابوبکر خصاف» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

خصالی { ايران شعراسندن ايکی کشينك مخلصيدر:

برنجيسی (حسن بيك) عن اصل چغتای اولوسندن اولديغی حالده، خراسانده ياشامشدر. شو بيت اونکدر:

يك شيشه می آريد ز ايران سوی توران
تا خون جگر کوشهٔ کاوبين ببندم

— ايکنجيسی کاشانلی اولوب، مولانا محتشمك شاکردانندن ايدی. شو بيت اونکدر:

مکن منع من بيدل زبسيار آمدن سويت
که کر صد بار دارم آرزو يکبار می آيم

خُصَيب { هارون الرشيدك برزنی کوله‌سی اولوب، جهل وحمقيله مشهوردر. خليفهٔ مشاراليه طرفندن، ملك مصره مغروراً الوهيت دعواسی ايتمش اولان فرعونه رغماً، مصر واليلکنه نصب ايدلمش اولديغی مرويدر.

خُصَيب { خلافت عباسيه اوائلنده ظهور ايدن اطبادن اولوب، نصرانی المذهب ايدی. بصره‌ده ياشامشدر.

خضر { انبيادن اولوب، حضرت موسی ايله ملاقاتی وذوالقرنين ايله ظلماته کيدوب، آب حيات ايچديکی، وبناءً عليه اليوم برحيات بولنديغی مشهوردر. اسمی (بليا بن ملکان) اولديغی بعض کتب تفسيرده مذکور ايسه‌ده، کتب مقدسهٔ بنی اسرائيلده بو اسم ايله بر نبی ذکر اولنمديغندن، سمايه رفعی کتب مذکوره‌ده مصرح اولان الياس نبی (عم) ك عينی اولمسی محتملدر. حضرت ابراهيم (عم) ك زماننده

پاشامش اولمسی وحضرت موسی (عم) له ملاقاتی حقنده اولان روایتلر زمانك دخی مجهول ومختلف فیه اولدیغنی کوستریور.

خضر { [«جمال الدين حضر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خضر { (مظفر بن عثمان البرمکی) اونجی قرن هجری علماسندن اولوب، «اخلاق الاتقیاء وصفات الاصفیا» عنوانیله صوفیانه بر تألیفی واردر. ۹۶۴ ده وفات ایتمشدر.

خضر بك { (— چلبی بن جلال الدين) اعاظم علمای عثمانیه‌دن اولوب، سیوری‌حصارلیدر. پدری بلدهٔ مذکوره‌ده قاضی اولدیغی حالده، اوراده کندیسندن تحصیل علوم ایدوب، بعده مولانا یکانه انتسابله، اوندن علوم عقلیه ونقلیه‌یی تکمیل ایتمش، وقیزینی دخی آلوب، دامادی اولمش ایدی. وفرت ذکاسی و فوق العاده جد و اهتمامی حسبیله، متداول اولمیان بر چوق علوم وفنونده دخی ید طولی کسب ایدوب، مملکتنده مدرس اولمشیدی. ابو الفتح سلطان محمد خان حضرتلرینك اوائل سلطنتلرنده بلاد عربدن بر ذات کلوب، علوم وفنون مختلفه‌دن اسئله ایراد ایتدیکی حالده، علمای زمانك هیچ بری جواب ویرمکه مقتدر اوله‌مامغله، حضرت فاتحك بوندن جانی صیقلدقده، صاحب ترجمه‌دن خبر ویریلوب، جلب اولنمش؛ وکندیسی اووقت هنوز اوتوز یاشلرنده وزی عسکریده بولنمغله، سن وقیافتی مشاهیر علمایه میدان اوقویان ذاتك خندهٔ استخفافنی دعوت ایتمش ایسه‌ده، کندیسنك ایراد ایتدیکی اسئله‌نك کافه‌سنه خضر بك جواب ویرمش، و حالبوکه حضر بکك سؤاللرینه کندیسی جوابدن عاجز قالوب، مغلوب اولمش ایدی. بو حال سلطان محمد خان حضرتلرینك فوق العاده ممنونیتنی موجب اولمغله، علامهٔ مشارالیه حقنده نظر و توجهی کوندن کونه تزاید ایدوب، بروسه‌ده بعض مدرسه‌لرك مدرسلکی توجیه، وبرچوق وظائف ومخصصات تعیین بیورلمش؛ وبعده آناطولی وروم ایلنده بعض قضالره دخی نصب اولنمش ایدی. استانبولك فتحنده برنجی اوله‌رق استانبول قاضیسی اولوب، وفاتنه‌دك یعنی ۶ سنه بو مقامده قاله‌رق، اجرای عدل و حقانیتله کسب اشتهار ایتمش؛ و ۸۶۳ ده وفات ایدوب، حضرت ابا ایوب انصاری جوارنده دفن اولنمشدر. حلقهٔ تدریسنه مداومت و علم وعرفانندن استفاده ایدنلر پك چوق اولوب، ایچلرندن مولانا مصلح الدين قسطلانی، علی العربی، خواجه زاده وخیالی کبی مشاهیر علما یتیشمشدر. حسن اخلاق وزهد وتقواسی دخی علمیله متناسب ایدی. ادبیات عربیه وفارسیه وترکیه‌ده دخی معلومات واسعه‌سی وطبیعت شعریه‌سی اولوب، السنهٔ ثلثه‌ده مقبول اشعاری واردر. عقائده دائر مشهور بر «قصیدهٔ نونیه» نظم ایتمشدر، که شاکردی ملا خیالی وسائر علما طرفندن شرح اولنمشدر. «عجالة ليلة اوليلتين» عنوانیله عربی العباره دیکر بر قصیدهٔ نونیه‌سی و سائر بعض آثاری واردر.

اشعار عربیه‌سندن:

لو مر على تربى من جسمك ظل
يامونس روحى
حياك من القبر عظامى ورفاتى
من بعد وفاتى

اشعار فارسیه‌سندن:

عشقرا بیرون زهفتاد ودوملت حالتیست
در میان جمع وکثرت عاشقانرا حلوتیست

اشعار ترکیه‌سندن:

ویرمش صبا بنفشه‌یه پیغام زلف یار
اول لذتك هواسی دماغنده در دخی

خضر بك { سلطان بايزيد خان ثانی دوری شعرا و مشایخندن اولوب، مشاهیر علما وادبادن احمد پاشانك اوغلیدر. حضری تخلص ایدردی. ۹۱۴ ده وفات ایتمشدر. شیخ امیر بخاری‌یه انتساب ایتمشدی. ترکی وفارسی اهل دلانه اشعاری واردر. شو ایکی بیت او جمله‌دندر:

کر حجاب اولور ایسه طلعت جانانه تنم
بر آوج خاك ندر کیم قاله کوزمده بنم
نیجه صبر ایلیم ای دوست جفا تیغنه کیم
طاش دکلدر یورکم برج دکلدر بدنم

خضر بن ابی بکر { (المهرانی العدوی) مشاهیر مشایخندن اولوب، کردی الاصلدر. ملوك مصردن ملك ظاهر بیبرسك جلوسنی اولدن خبر ویرمکله، ولایتنه اعتقاد اولنه‌رق، حکمدار مشارالیهك عندنده قدر واعتباری پك زیاده اولمش؛ وپك چوق مریدان پیدا ایتمش ایدی. بعده ملك ظاهر کندیسندن متوهم اولوب، قلعة الجبله حبس، واختلاطدن منع ایلمشدی. ۶۷۶ تاریخنده مکهٔ مکرمه‌ده وفات ایتمشدر.

خضر بن حسين ماردينى { شارح «كافيه»

هندينك تورونى اولوب، سلطان احمد خان اول دورى مشايخ وادباسندندر. نصوح پاشانك بك معتمد ومحرمى اولوب، شاه عباسله عقد مصالحه‌يه مأمور اولمش؛ وبو مأموريتنده موفق اولمغله، عودتنده مصالحه‌نك مجرد كنديسنك همتيله ميسر اولديغى سويلديكندن، نصوح پاشا كنديسنى وان دفتردارلغنه نصب ايتمش، وآرقه‌سندن آدم كوندروب، بوغديرمشدر. «شافيه»يى نظمه چكمش اولديغى مرويدر.

خضر بن عطاء الله الموصلى { علما وادبادن اولوب،

شرفاء مكه‌دن حسين بن ابى نمى‌يه منسوب ايدى. بونك نامنه «الاسعاف بشرح ابيات القاضى والكشاف» عنوانيله بر كتاب واهل بيتك فضائلى حقنده مفصل بر ارجوزه يازمشدر. بعده شريف مشار اليهك توجهنى غائب ايتمكله، مدينهٔ منوره‌يه كيتمكده ايكن، ١٠٠٧ تاريخنده يولده وفات ايتمشدر.

خضر بن نصر { (ابو العباس — الاربلى) مشاهير علمادن وفقهاء

شافعيه‌دن اولوب، ٤٧٨ تاريخنده طوغمش، و٥٦٧ ده وفات ايتمشدر. بغدادده تحصيل علوم ايتدكدن صكره، اربله عودت ايدوب، اورانك صاحبى طرفندن كنديسنه مخصوص اوله‌رق بنا ايتديريلن مدرسه‌ده تدريس وافاده ايله مشغول اولمش؛ وتفسير وفقهه متعلق بر قاچ كتاب تأليف ايتمشدر. حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك ٢٠ خطبهٔ صحيحه‌سنى دخى جمع وتحريره موفق اولمشدر.

خضر پاشا { سلطان محمد خان ثالث وسلطان احمدخان اول دورى وزراسندن

اولوب، ١٠١٠ تاريخنده‌ك ٣ سنه مصر واليسى بولنمش؛ و بعده طونه و سائر طرفلرده محافظلق ودرسعادتده قائممقاملق ايدوب، ١٠١٨ ده وفات ايتمشدر.

خضر چلبى { (تپه كوز —) [«حضرى» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

خضر خان { ملكشاه سلجوقى زماننده ماوراء النهرده حكومت سور-

مش بر حكمدار اولوب، عسكر و خزائننك كثرتى بعض كتب تواريخده مذكوردر.

خضر خان { (سيد —) ملتان حاكمى ملك سليمانك اوغلى اولوب، ٨١٧

تاريخنده دهلى حكمدارى دولتخان لودى‌يى مغلوب ايده‌رك، دهلى‌يى ضبط ايتمش ايسه‌ده، كندى نامنه اعلان سلطنت ايتميوب، شاهرخ بن تيمور نامنه خطبه اوقوتمش؛ و ٧ سنه حكومت سوروب، ٨٢٤ ده وفات ايتمشدر. كنديسندن صكره اوغلى مباركشاه، بعده تورونى محمدشاه بن فريد وبوندن صكره علاء الدين بن محمد شاه دهليده حكومت سوروب، ٨٤٩ ده بهلول لودى بو سلاله‌نك حكومتنه ختام ويرمشدر.

خضر شاه { صاروخان بكى ايكن، يلديرم سلطان بايزيد خان طرفندن

الكاسى ضبط، وبعده تيمورلنك طرفندن كنديسنه اعاده اولنمش ايدى. زمان فطرتده مغنيساده حكومت سورمكده اولوب، چلبى سلطان محمد خان حضرتلرينه قارشى عيسى چلبى‌يه امداد ايتمكله، پادشاه مشار اليه عسكرى طرفندن حامده طوتيلوب، قتل اولنمشدر.

خضره { صحابيادن اولوب، حضرت نبى محترم (صلعم) افندمزك خدمت شريفه‌لرنده بولنمشدر.

خضرى { (ابو عبد الله محمد بن احمد المروزى) مشاهير فقهاء شافعيه‌دن اولوب،

مروده تدريس وافتا ايله مشغول بولنمش؛ و٣٨٠ تاريخنده وفات ايتمشدر. علم حديثده دخى يد طولى صاحبى ايدى.

خضرى { عثمانلى شعراسندن بروجه آتى درت ذاتك مخلصيدر:

برنجيسى مشهور احمد پاشا زاده خضر بكدر. [«خضر بك» ماده‌سنه مراجعت.]

— ايكنجيسى (تپه كوز خضر چلبى) در، كه ادرنه‌لى اولوب، مرحبا افنديك درسنه ملازمت ايتمشيدى. بروسه‌ده يلديرم بايزيد خان مدرسه‌سنده مدرس اولوب، ٩٧٠ تاريخنده وفات ايتمشدر. شو ايكى بيت اونكدر:

قصد دل اول زلف عنبر فامه‌در
بر قلندر دركه عزمى شامه در
كربكم دل ماجراسن يازمغه
كاتب چشمم النده خامه در

— اوچنجیسی یکی حصارلی اولوب، طاشکپری زاده استانبول قاضیسی ایکن، معیتنده دانشمند ایدی. عیش وعشرته مبتلا ایمش. شو بیت اونکدر:

زنخدانده دل کم اولمشیدی
خط دلدار کلدی خضر ایرشدی

— دردنجیسی آماسیه‌لی اولوب، قانونی سلطان سلیمان خانك بغداد سفرینه عزیمتلری اثناسنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

اشکم ایچره رؤی زردم ای کل خوش ترهمان
صویه دوشمش بر خزان یپراغنه بکزر همان

— متأخرین شعرادن دخی (خضری) تخلص ایدن حاجی خضر افندی اسمنده بر شاعر واردر، که زنبیل بردوش اوله‌رق کتاب صاتمغله، واشعاری مقابلنده کبرادن جائزه‌لر آلمغله مشغول اولوب، خیلی اقچه طوپلامش ایسه‌ده، کمال خستندن ینه ضرورت ایچنده یاشایوب، ١٢٦٢ ده وفات ایتمشدر. اکثر اشعاری مشوش وبی مألدر. شو بیت اونکدر:

ما کف بیت العلومه پیرو اولدم خضریا
حضرتیله توله ایتسه‌م دائما کفتار عشق

خضری { ایران شعراسندن دخی درت کشینك مخلصیدر:

برنجیسی قزوینلی اولوب، شو بیت اونکدر:

سر کوی یار خضری بحریم کعبه ماند
که بهر طرف کی رو بتوان نماز کردن

— ایکنجیسی خوانسارلی اولوب، شو بیت اونکدر:

موی زسر زلف توام تارکفن شد
در حشر همین باعث آمرزش من شد

— اوچنجیسی لارلی اولوب، شو بیت اونکدر:

بختم آورده بصد خون جکر تادر دوست
مژه بر هم مزن ای دیده که خوابم نبرد

— دردنجیسی استرابادلی اولوب، آمی اولدیغی حالده، معنیدار اشعاری واردر. شو بیت اوجمله‌دندر:

ناله پیش چشم بیمارش مکن
فتنه در خوابست بیدارش مکن

خطّ { عمان ایله بحرین آره‌سنده‌کی سواحله اطلاق اولنوب، هنددن کلن مشهور قرغیلر بوسواحلده‌کی اسکله‌لرده صاتلمغله، (رماح الخط) دینمکله شهرت بولمشیدی. دیکر بر روایتده دخی بحرینك باشلیجه اسکله‌لرندن اولوب، ایکنجیسی ده (هجر) در. شمدیکی حالده سواحل مذکوره‌ده بو اسمله اسکله بولندیغی بیلنمیور.

خَطا { (یاخود خطای) تواریخ وکتب ادبیهٔ اسلامیه‌ده کثیر الاستعمال اولان بو اسمك مسماسنی تمامیله تعیین مشکلجه ایسه‌ده، هرحالده چینك قسم شمالیسنه یعنی مانچوریا و مغولستان ایله ترکستان شرقی جهتلرینه اطلاق اولنه‌رق، سیبریانك دخی بر قسمنی جامع بولندیغی آکلاشیلیور. اصل (خطا) ویاخود (خطان) مغول طوائفندن بر طائفه‌نك اسمیدر، که بو طائفه دردنجی قرن هجری ابتدالرنده (بولیجی آبوآکی) نام رئیسنك تحت قیادتنده اوله‌رق، بتون مغولستانی وچینك برقسمنی ضبط ایتمشیدی. ایشته اووقت خطا اسمی بو طائفه‌نك تحت حکمنده بولنان ممالك واسعهٔ مذکوره‌یه اطلاق اولنوب، بو دولت ایکیوز سنه قدر سوردکدن صکره، مانچو طوائفندن (یوشی) طائفه‌سی غلبه چالوب، ممالك مذکوره‌نك اکثر طرفلرینی ضبط ایتمکله، خطا خاندان حکمداریسنه منسوب برشخص مغولستانك شمال غربی جهتلرنده واقع (جونغاریه) خطه‌سنه کله‌رك، اوراده بر کوچك دولت تأسیس ایتمشدر، که بوممکلتك اورمانلری چوق اولمق حسبیله، (قره خطا) اسمیله شهرت بولمشیدی. بناءً علیه خطا اسمی که یوقاریده بیان اولنان ممالك واسعه‌نك جمله‌سنه اطلاق، وکاه یالکز قره خطا دینلن مغولستانك شمال غربی قسمنه حصر ایدیله‌رك استعمال اولنور.

خَطّاب { (بن نفیل بن عبد عزی بن ریاح بن عبد الله بن قرط بن زراح بن عدی بن کعب القرشی العدوی) امیر المؤمنین عمر(رضـه) ك پدری اولوب، عشرهٔ مبشره‌دن سعید بن زید(رضه)ك جدی اولان عمرو دخی برادری ایدی. حضرت عمر (رضه)ك اسلامه دخولندن اول مشرك اوله‌رق وفات ایتمشدر.

خطّابی { (ابوسلیمان حمد بن محمد البستی) مشاهیر محدثین وادبادن اولوب، علم فقهده دخی یدطولی صاحبی ایدی. عراقده تحصیل علوم و فنون و استماع حدیث ایتدکدن صکره، وطنی اولان (بست) شهرینه عودتله، افاده وتدریسله امرار عمر ایتمشدر. «غریب الحدیث»، «معالم السنن فی شرح سنن داود»، «اعلام السنن فی شرح البخاری»،

«كتاب الشجاج» «كتاب شان الدعاء» و «كتاب اصلاح غلط المحدثين» كبى بر چوق تأليفات معتبره‌سى واردر. ۳۸۸ تاريخنده وفات ايتمشدر. زهد وتقواسى دخى عمليله متناسب ايدى. نفيس اشعارى دخى اولوب، شو رباعى اوجمله‌دندر:

شر السباع العوادى دونه وزر
والناس شرهم مادونه وزر
كم معشر سلموا لم يؤذ سبع
وماترى بشرا لم يؤذه بشر

خطائى { شاه اسماعيل صفوينك شعرده قوللانديغى مخلصدر. فارسى وتركى اشعارى واردر. ترجمهٔ حالى «اسماعيل صفوى» ماده‌سنده سبق ايدوب، شوراجقده يالكز اشعارندن بر بيت ايراديله اكتفا اولنور:

چنان خوبست ماه عارض وچاه زنخذانش
كه يوسف مبتلا كشتست واسماعيل قربانش

— ايران شعراسندن بو مخلصله متخلص ديكر برى دخى واردر، كه هندستانه رحلتله، بر خيلى وقت كجراتده ياشامشدر: شو رباعى اونكدر:

سيه چشمان كجراتى كه رشك صورت چين اند
نكويم كافر ايشانرا ولى غارتكر دين اند
بكيسو جمله چون عنبر و ليكن عنبر سارا
بچشمان جمله چون آهو ولى آهوى مشكين اند

خطى { (موقوفاتجى مصطفى — افندى) سلطان محمود خان اول دورى رجالندن اولوب، اديب وشاعر بر ذات ايدى. عن اصل قسطمونيلى اولوب، صغر سننده درسعادته كله‌رك، تحصيل علم ايتدكدن صكره، طاوقجى باشى على آغايه داماد اولمش؛ وسلطان احمدخان ثالث دورى اولان ۱۱۳۱ تاريخنده وفات ايدن قائن پدرى يرينه نصب اولنمش ايسه‌ده، علم وادبه ميل ورغبتى اولمغله، سلطان محمود خان اولك جلوسى سنه‌سى اولان ۱۱۴۳ ده مقاطعه‌جى خواجه‌لغى مأموريتيله زمرهٔ خواجكانه داخل اولمشيدى. ادب وتربيه‌سى وحسن محاضره‌سى مسلم اولمغله، اوسنه جلوس همايون خبرنى ايصال ايتمك اوزره، سفارتله ويانه‌يه اعزام اولنمشيدى. بوسفارتدن عودتى متعاقب ديوان همايونجه بعض مناصبه تعيين اولنه‌رق، ۱۱۴۵ ده بكلكجى اولمش؛ و ۴۹ ده رئيس الكتاب اسماعيل افندى معيتنده روسيه حدودى تعييننه مأمور اولوب، اوصره‌ده نادرشاه طرفندن درسعادته كوندريلن سفرا ايله مكالمه‌يه مأمور اولمق اوزره، جلب اولنه‌رق، بو مأموريتده دخى اظهار لياقت واقتدار ايتمكله، ۱۱۴۹ ده رئيس الكتاب اولمش؛ ودرت سنه دوام ايدن بو مأموريتى اثناسنده روسيه‌لى ايله اولنان مكالمه‌ده و اطه‌قلعه و بلغراد فتحلرنده حاضر بولنه‌رق، حسن خدمتى كورلمكله، بعض حسودلرك سعايتى اوزرينه، ۱۱۵۳ ده عزل اولنه‌رق، عملكى اولان قسطمونى‌يه اقامته مأمور اولوب، بو اثناده ايفاى فريضهٔ حج ايتمش؛ و ۵۵ تاريخنده دفتر امينى اولوب، ۵۷ ده ثانياً رئيس الكتاب اولمش؛ و ۱۱۶۰ ده معزولاً ادرنه‌ده اقامته مأمور اولمش ايسه‌ده، ۶۱ ده برنجى فرانسوا آنك آلمانيا ايمپراطورلغى تختنه جلوسنى تبريك، ومشاراليه ايله ايمپراطوريچه (ماريه ترزه)‌يه بر طاقم هداياى كرانبها ايصال ايتمك اوزره، ثانياً سفارتله ونشانجى رتبه‌سيله ويانه‌يه اعزام اولنمشيدى. غايتله مطنطن صورتده وقوع بولان بوسفارتدن عودتنده روزنامچهٔ اول اولوب، ۱۱۶۲ ده وفات ايتمشدر. ويانه‌يه واقع سفارتى كنديسى قلمه آلمشدر. تركى وعربى وفارسى لسانلرنده شعر و انشايه اقتدارى وار ايدى. شو قطعه اونكدر:

شهنشاه جهان سلطان محمودك بو در اشته
بتون دنيايى تسخير ايلين طغراى فرمانى
تماشا ايت نشان حكمى سير ايتمك ايسترسه‌ك
مدار ضبط انس وجن اولان مهر سليمانى

خطيب { (قاسم بن يعقوب) سلطان بايزيد خان ثانى دورى علماسندن اولوب، آماسيه‌ليدر. پادشاه مشاراليه حضرتلرى آماسيه واليلكلرى اثناسنده معلملرى بولنمش؛ وجلوسلرنده بروسه‌ده واقع سلطان مراد خان مدرسه‌سى مدرسلكى توجيه بيوريله‌رق، بعده آماسيه‌يه عودتله، شهزاده احمدك معلمى اولمشيدى. فقه وحديث وسائر علومده يدطولى صاحبى اولوب، ارباب تصوفه دخى ميلى وبونلرله الفتى وار ايدى.

خطيب آياصوفيه { (محمد بن احمد) مشاهير خطاطيندن اولوب، آياصوفيه جوارنده مكتب خواجه‌سى ايدى. (ابرى) تعبير اولنان منقش كاغد بونك ايجاديدر. ۱۱۸۷ ده خانه‌سندن آتش ظهور ايده‌رك، ايچنده محترق اولمشدر.

خطيب الانبياء { حضرت شعيب (عم) ه ويريلن اسمدر.

خطیب بغدادی { [« ابوبكر خطیب بغدا- دی» ماده‌سنه مراجعت.]

خطیب تبریزی { (ابو زکریا یحیی بن علی الشیبانی) ائمهٔ لغتدن ومشاهیرادبادن اولوب، علم حدیثده وسائر علومده دخی یدطولی صاحبی ایدی. خطیب بغدادی و دیگر بعض مشاهیر کندیسندن اخذوروایت ایتمشلردر. ادبیاته متعلق بعض نافع کتابلری و کتب مشهورهٔ ادبیه‌یه معتبر شرحلری واردر. « شرح الحماسه »، « شرح سقط الزند »، « شرح دیوان متنبی »، « شرالمعلقات السبع» و« شرح المفضلیات » عنوانلی اثرلری بو قبیلدندر. « غریب الحدیث » و« اصلاح المنطق » عنوانلریله ایکی تألیفی، نحوه متعلق بعض مقدماتی، عروض وقافیه‌یه دائر « الکافی » عنوانیله بر کتابی، ٤ جلد اوزره « معرب القرآن »ی وسائر نیجه تألیفاتی واردر . ۱٤۲ تاریخنده تبریزده طوغوب، ۵۰۲ تاریخنده بغدادده فجأةً وفات ایتمشدر. شرح حماسه‌سی (لیدن) ده طبع ونشر اولنمشدر .

خطیب حصکفی { (ابوالفضل معین الدین یحیی بن سلامه) مشاهیر شعرا و ادبادن اولوب، دیوان اشعاریله بعض خطب و رسائلی مشهوردر .حصن کیفاده دنیایه کلوب، علوم ادبیه‌یی آنف الترجمه خطیب تبریزیدن وفقه شافعی ایله سائر علومی بعض علمادن اخذ ایده‌رك، میافارقینده خطیب ومفتی اولمشیدی. ۵۵۱ تاریخنده، طقسان یاشنی متجاوز اولدیغی حالده، وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

اشکوالی الله من نارین واحدة
فی وجنتیه واخری منه فی کبدی
و من سقمین سقم قد احل دمی
من الجفون وسقم حل فی جسدی الخ

خطیب دمشق { (جلال‌الدین قزوینی) مشاهیر علمادن اولوب، عن‌اصل قزوینلی اولدیغی حالده، بلاد رومده یعنی آناطولیده بعض قاضیلقلرده بولنمش؛ وبعده دمشق شام جامعنده خطیب اولمش، وشهر مذکور قاضیلغی دخی کندیسنه توجیه اولنمش‌ایدی. بعده ملك ناصرطرفندن مصره جلب اولنه‌رق، مصر قاضیسی اولمشدی. ۷۳۹ تاریخنده وفات ایتمشدر . معانیده مشهور و متداول اولان « تلخیص المفتاح » کتاب معتبری بونك جملهٔ مؤلفاتندن اولدیغی کبی، « ایضاح التلخیص » و« سور. المرجانی من شعرالارجانی » عنوانلریله دیگر ایکی تألیفی وسائر آثاری واردر.

خطیب زاده { (محی الدین محمد) مشاهیر علمای عثمانیه‌دن اولوب، ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی و سلطان بایزید خان ثانی زمانلرنده یاشامشدر. پدری مولانا تاج الدیندن وعلامه علی طوسی وسالف‌الترجمه خضر بکدن تحصیل علوم ایدوب، ازنیقده وبعده مدارس ثمانده برنده مدرسلك ایتمش؛ وآنجق تندخو، علمیله مفتخر ومتکبر اولدیغندن، پادشاهان مشارالیهمایی وکبرای دولتی دفعاتله دلگیر ایتمشیدی. رتبه‌جه کندیسنه تقدم ایدن خواجه زاده‌یه قارشی رقابت وخصومتی وار ایدی. برآره‌لق سلطان محمد خان حضرتلرینه معلمك دخی ایتمشیدی . علاءالدین عربی ایله وسائر بعض معاصرینیله مباحثه‌لری کچمشدر. سید شریفك « شرح تجرید » ینه و « حاشیة الکشاف » ینه وصدرالشریعه‌نك « شرح الوقایه » سنه وسائر بعض درس کتابلرینه حاشیه‌لری، رؤیت وکلام حقنده بر رساله‌سی، وسائر بعض آثاری واردر. خطیب زاده ۹۰۱ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خطیب عراقی { [«ابواسحاق عراقی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خطیب وزیری { (شمس الدین محمد بن ابراهیم المالکی) مشاهیر علمادن اولوب، علوم متنوعه‌یه متعلق بر قاچ تألیفی واردر. ۸۹۱ ده وفات ایتمشدر.

خطیری { (امیرعزالدین‌ایدمر) ملوك مصردن ملك ناصر محمد بن قلاوونك امراسندن اولوب، حکمدار مشارالیه زماننده فوق العاده اقتدار واعتباره نائل اولمغله، کرم وسخاوتیله شهرت بولمش؛ ومبالغ کثیره صرفیله بولاقده بیوك بر جامع وکتبخانه تأسیس ایتمشیدی . ۷۳۷ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خطیری { یا خوحظیری (ابوالمعالی سعدوراق بن علی) مشاهیر ادبا و شعرادن اولوب، برچوق کوزل مجموعه‌لری واردر. ثعالبینك « یتیمة الدهر » عنوانلی تألیف مشهورینك اوچنجی ذیلی حکمنده اولان « زینة الدهر فی ذکر الطاف شعر-

العصر» عنوانلی کتاب صاحب ترجمه‌نك الك مشهور ومعتبر تألیفیدر. وسعت اطلاعنه دال اولمق اوزره، «لمح الملح» عنوانیله بر تألیف معتبری دها واردر. ٥٦٨ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جمله اشعارندندر:

شکوت هوی من شف قلبی بعده
توقد نار لیس یطفی سعیره
فقال بعادی عنك اکثر راحة
ولولا بعاد الشمس احرق نورها

خفاجه { بنی عقیلدن بیوك بر قبیله اولوب، کوفه اطرافنده ساکن ایدیلر. بشنجی قرن هجریده انبار وکوفه و بصره طرفلرینه و بعضا حجاجه مسلط اولوب، دفعاتله اوزرلرینه عسکر سوق اولنه‌رق، مغلوب اولمشلرسه‌ده، ینه ایقاع فساددن کری طورمامشلردی.

خفاجی { (ابو محمد عبدالله بن محمد) شعرای عربدن اولوب، شیعی المذهب ایدی. ٤٦٦ ده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جمله اشعارندندر:

بقیت و قد شطت بکم غربة النوى
وماکنت اخشی انی بعدکم ابقی
و ما لمتمونی کیف اصبر عنکم
و اطلب من رق الغرام بکم عتقا الخ

خفاجی { (محمد بن عمر) مصر علماسندن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، شعرادن شهاب الدین خفاجینك پدریدر. [«شهاب الدین خفاجی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خفاف { (ابوخرشه — بن ندبه) صحابه‌دن ومشاهیر شعرادن اولوب، فرسان عربدن معدوددر. جاهلیتده بعض قهرمانلقلری سبق ایدوب، شهرت قزانمشیدی. مدینهٔ منوره‌ده نزد حضرت پیغمبری‌یه کله‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمش؛ وحنین وطائف غزالرنده وبر روایتده فتح مکه‌ده دخی حاضر بولنمش ایدی. اهل رده صره‌سنده اسلامنده ثابت قالوب، حضرت عمر (رضه) ك زمان خلافتنده وفات ایتمشدر. والده‌سی (ندبه) زنجیه و کندیسی دخی ملز ایدی. شو بر ایکی بیت جمله اشعارندندر:

ان تك خیلی قد اصیب صمیمها
فعمداً علی عینی تیممت مالکا
وقفت له علوی وقدحان صحبتی
لا بنی مجدا اولا ثارها لکا

— (خفاف بن ایماء الغفاری) و (خفاف بن نضلة الثقفی) دخی صحابه‌دندر.

خفتیان یاخود خفتیذکان { اربل جوارنده ایکی بیوك قلعه اولوب، مراغه طریقنده اولانی (خفتیان الزرزاری) و شهر زور طریقنده اولانی (خفتیان سرخاب) اسمیله تفریق اولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خفی { ابو الفتح سلطان محمد خان ثانی دوری شعراسندن اولوب، ادرنه‌لیدر. خفاف اصنافندن اولوب، امی اولدیغی حالده، معنیدار اشعاری واردر. شو بیتی اوجمله‌دندر:

فتنه‌دن کرچه آنك خالی دخی خالی دکل
لیك جان ودل آلان کوزلریدر خالی دکل

خل { خلافت عباسیه زماننده کسب شهرت ایدن مغنیاتدن اولوب، (فریده) ایله برابر (عمرو بن بانه) نك مملوکه‌لری ایدی. جمال و ذکاوتی دخی حسن صوتیله متناسب ایدی.

خلاد { صحابه‌دن بروجه زیر بر قاچ ذاتك اسمیدر: خلاد انصاری، که اوغلی عبدالرحمن کندیسندن بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — دیکر خلاد انصاری، که قریظه وقعه‌سنده شهید اولوب، ایکی شهید اجرینه مستحق اولدیغی جانب رسالتپناهیدن والده‌سنه تبشیر بیورلمشیدی. — خلاد بن رافع الانصاری الخزرجی، که برادری رفاعه بن رافعله برابر بدر غزاسنده بولنمشدر. — خلاد بن سائب الانصاری الخزرجی، که بدر غزاسنده حاضر بولنمش؛ واوغلی سائب معاویه طرفندن یمن والیلکنه نصب اولنمش ایدی. — خلاد بن عمرو الانصاری الخزرجی، که بدر غزاسنده حاضر بولنوب، احد وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

خلاصی { ایران شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

زقول مدعی کشتم جدا از آفت جانم
چسان خواهد شدن حال دلم بی او نمیدانم

خلاط { وان ولایتنده‌کی اخلاط قصبه‌سنك کتب عربیه‌ده مستعمل اسمیدر. [«آخلاط» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خلاطی { (نجم الدین ایوب بن عین الدوله) علمادن اولوب، «اصول الاحکام» عنوانلی کتابك مؤلفیدر.

خلّال { (ابو محمد عبد الله بن نجم الجذامی السعدی) مشاهیر فقهاء مالکیه‌دن اولوب، فقه مالکیه‌ده امام غزالینك «وجیز»ی طرزنده یازلمش «الجواهر الثمینه فی مذهب عالم المدینه» عنوانیله پك معتبر بر تألیفی واردر. مصرده تدریس وافاده ایله مشغول ایکن، اهل صلیبك دمیاطی ضبط ایتملری اوزرینه، غزا نیتیله اورایه کیده‌رك، ۶۱۶ ده اوراده وفات ایتمشدر.

خلّال همْدانی { (ابو سلمه حفص بن سلیمان) الك اول وزیر عنوانتی حائز اولان ذات اولوب، دولت عباسیه‌نك تأسسنده ابو العباس سفاحك برنجی وزیری اولمشیدی. کندیسی جسور ومدبر و ثروت وسامان صاحبی اولوب، دولت امویه‌یه قارشی رفع لوای قیام ایدن بو ذات ایدی، وابو مسلم کندیسنك معیتنده بولنوردی. مالملکنك قسم اعظمنی دخی بو اوغورده صرف ایتمشیدی. ابو العباس سفاح تخت خلافته جلوس ایدنجه، کندیسنی وزیر اتخاذ ایده‌رك، کیجه وکوندوز یانندن آیرمازدی. آنجق کندیسی سفاحك برادری امام ابراهیمه بیعت ایتدیرمك ایستمش، وبونك مروان حمار طرفندن قتل اولنمسی اوزرینه، علویون طرفنه میل ایتمش ایدی. بوندن طولایی سفاحك خاطرنده صاحب ترجمه حقنده وهم عارض اولوب، بو وهمی ابو مسلمه یازدیغنده، اودخی خلالك علویلره اولان میلنی تصدیق ایله، قتلی لزومنی بیان ایتمش؛ آنجق خلیفه خدمات واقعه‌سنه حرمةً عفوی طرفنه میل ایلمش ایدی. ابو مسلم بونی آکلاینجه آدم قویه‌رق، بر کیجه انبارده عادتی اوزره سفاحك سراییندن چیقوب، اوینه کیدرکن قتل ایتدیرمشدر. خارجیلر طرفندن قتل اولندیغی شایع اولمشدی. وزارتی ٤ آی سوروب، خلافت عباسیه‌نك تأسسی سنه‌سی یعنی ۱۳۲ تاریخنده وفات ایتمشدر. یمنده‌کی (همدان) قبیله‌سنه منسوب ایدی.

خلاّلی { (برهان الدین عدوی) مشاهیر فقهادن اولوب، ابن شحنه‌نك ناتمام براقدیغی «لسان الحکام» عنوانلی کتابك صوك طقوز فصلنی علاوه ایدن بو ذاتدر.

خلبتا { موصلك شرق طرفنده طاغ اتکنده بیوك بر قریه اولوب، آب وهواسنك وباغ وباغچه‌لرینك لطافتیله، جامعنك کوزللکیله وصویی پك صوغوق بر فواره‌سیله مشهور اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خَلخال { ایرانك آذربایجان خطه‌سنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، کیلان خطه‌سی حدودنده وطاغلق بر محلده واقعدر.

خُلد { بغداد بانیسی ابو جعفر منصور طرفندن شهر مذکورده بنا اولنمش بر سرایك اسمی اولوب، بو سرایك عرصه‌سنده بغدادك تأسیسندن اول بر مناستر بولنوردی. ارتفاعی وهواسنك لطافتی حسبیله انتخاب اولنمشدی. بو اسم بعده جوارنده‌کی محله‌یه دخی ویریلوب، بیمارستان عضدی دخی بو محله‌ده ایدی.

خلده { صحابه‌دن وانصاردن اولوب، کندیسندن بر حدیث شریف منقولدر.

خُلدی { (جعفر بن محمد الخواص) مشاهیر زهاد وصوفیوندن وجنیدك اصحابندن اولوب، بغدادده تولد ونشأت ایتمشدر. آلتمش دفعه قدر ایفای حج ایدوب، ۳٤۸ تاریخنده بغدادده وفات ایتمشدر. بعض اقوال صوفیانه‌سی مشهوردر.

خُلدی { (مصطفی — افندی) شعراء عثمانیه‌دن اولوب، بروسه‌لیدر. ۱۰۷۸ ده طوغوب، ۱۱۳۸ ده وفات ایتمشدر. شو قطعه اونکدر:

کوکلم ینه بر سروقده یار اولمیم دیر
آزاده ایکن درده کرفتار اولمیم دیر
شمدی یکی باشدن ینه دیوانه‌لك ایستر
آشفته سر طرهٔ طرار اولمیم دیر

خلصاء { (الخلصاء) خلیل الرحمندن طورسینایه کیدن طریق اوزرنده اسکی بر شهر اولوب، خرابه‌لری الیوم موجوددر. بطلمیوسك جغرافیاسنده (الوسه Elusa) اسمیله مذکوردر.

خِلعی { (ابو الحسن علی بن حسن) مشاهیر محدثیندن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، اصل موصللی اولدیغی حالده، مصرده نشأت، واوراده وفات ایتمشدر. زماننده مصرك مسندی ایدی. حلب مضافاتندن (قامیه) قاضیلغنه نصب اولنمش ایسه‌ده، یالکز بر کون قالوب، استعفا ایتمش؛ ومصرك قرافهٔ صغراسنده انزوایه چکلمش ایدی. ولادتی ٤۰٥ ده واقع اولوب، ٤۹۲ ده وفات ایتمشدر.

خَلَف { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمی اولوب، بری (آبی اللحم) لقبیله ملقب (خلف بن مالك الغفاری) ودیکری ینه صحابه‌دن (اسود) ك پدریدر.

خلف بن عباس الزهراوی { اندلسك مشاهیر اطباسندن اولوب، «التصریف لمن عجز عن التألیف» عنوانیله بیوك ومعتبر بر تألیفیله «کتاب الزهراوی» دینمکله معروف دیکر بر اثری و سائر بعض مؤلفات طبیه‌سی واردر.

خلف طولونی { بو دخی اندلس مشاهیر اطباسندن اولوب، علی الخصوص کحالقده‌کی معلومات ومهارتیله مشهور ایدی. برچوق تألیفات معتبره‌سی اولوب، اك مشهوری «کتاب النهایة والکفایة فی ترکیب العینین و خلقتهما وعلاجهما وادویتهما» عنوانلی اثریدر، که ٢٦٤ ده باشلانوب، ٣٠٢ تاریخنده اکمال اولنمشدر.

خلفیه { خوارجدن بر فرقه اولوب، کرمان ومکران جهتلرینك خارجیلری ایدی. بونلر امامسز نمازی تجویز ایتمزلردی.

خُلم { افغانستانك شمالنده، ملغا بلخ امارتنده، بلخ ایله قوندوز آره‌سنده وجیحونك ٣٠ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق همنامی اولان چایك کنارنده برقصبه‌در. اکثری تاجیك یعنی ایرانی اولمق اوزره، ١٠٠٠٠ اهالیسی واردر. فوزی دریسیله حیوانات سائره پوستلرندن خیلی تجارت اجرا اولنور. تواریخ اسلامیه‌ده مذکور (خلم) قصبه‌سنك خرابه‌لری ٨ کیلومتره‌لك مسافه‌ده اولوب، شمدیکی قصبه اخیراً بنا اولنمش، واوزبکلر طرفندن (طاش کورکان) تسمیه اولنمشدر. اطرافی باغ وباغچه‌لرله محاطدر. مقدما مستقل برخانلق مرکزی اولوب، دائره‌سی ٣٠٠٠٠٠ اهالی‌یی حاوی ایدی.

خلوص { (سیدمحمدبن خواجه حسن چشتی) هندستان شعراسندن اولوب، مدراسلیدر. اون اوچنجی قرن هجری اوائلنده شهیداً وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

من وصد آه وافغان و نی و صد بوسه بر لعلش
هزاران بیچ و تابم داد این قلیان کشید نها

خلوص دده { (اسماعیل —) عثمانلی شعراسندن و طریقت مولویه دراویشانندن اولوب، مرحوم شیخ غالب افندی غلطه مولویخانه‌سنك شیخی ایکن، صاحب ترجمه درکاهك آشچی باشیسی ایدی. ١٢٢٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت جمله اشعارندندر:

کهی زلفکده که چاه زنخدانکده آه ایلر
رها بولمز خلوصك هیچ دل آزادی بر برده

خلیج امیر المؤمنین { فسطاطدن یعنی قاهره جوارندن بحر احمره قدر ممتد ونیل ایله بحر مذکور آره‌سنده اختلاطی موجب بر جدول اولوب، عمر بن الخطاب (رضه) زماننده وحضرت مشارالیهك امریله عمرو بن العاص طرفندن حفر اولنه‌رق، ٢٣ تاریخ هجریسنده حفرینه بدأ، وآلتی آیده اکمال اولنمش، ویدنجی آیی سفاین بحراحمردن نیله ونهر مذکور واسطه‌سیله بحر رومه یعنی آق‌دکیزه آمد شد ایتمکه باشلامش ایدی. مقریزی ایسه بو جدولك فراعنهٔ مصردن (طولمیس) طرفندن حفر ایدلمش اولدیغنی بیان ایدیور. هر حالده مؤخراً قپانمش، وحضرت عمر (رضه) زماننده یکیدن کشاد ایدلمش اولدیغنده شبهه یوقدر. اسمندن دخی بو آکلا‌شیلیور. اوائل دوراسلامده مصره کیدن ولاة بوجدول طریقیله کیدوب، حتی عمر بن عبدالعزیز دخی، مصر والیسی اولدیغنده، بوطریقله کیتمشیدی. بعده قوملرك تراکمیله طولوب، تعمیرینه همت اولنمدیغندن، بطال قالمش؛ وبر روایتده (محمد بن عبدالله بن حسن بن حسن بن علی بن ابی طالب) ك مدینه‌ده خروجی زماننده، مصر ایله حجاز آره‌سنده ارتباط و مناسباتی قطع ایتمك مقصدیله، خلیفهٔ عباسی ابو جعفر منصور طرفندن قصداً قپادلمشدر. یاقوت حموی بو جدولك آثاری کندی زماننده باقی اولدیغنی علاوه ایدیور.

خلیج قسطنطینیه { بو اسم عربلر طرفندن مرمره دکیزیله بوغاز ایچنه وکاغدخانه کورفزینه ویرلمشدر.

خلید { الحضرمی وخاید بن قیس صحابه‌دن اولوب، برنجیسی اهل مصردن معدوددر؛ وایکنجیسی بدر واحد غزالرنده حاضر بولنمشدر.

خلیده { بنت الحباب وحلیده بنت قعنب صحابیاتدن اولوب، برنجیسی انصاریاتدن وایکنجیسی مهاجراتدندر.

خلیدة الملکیه { اغانی کبیرده مذکور مغنیاتدن اولوب، ربیحه

وعقیله نام دیگر ایکی مغنیه ایله برابر ابن شماسك جار-
یه‌لری اولدقلرندن ، اوچی (شماسیات) دینمکله
معروفدرلر.

خلیسه { صحابیاتدن ایکی خاتون اولوب، بری { ازواج مطهره‌دن حضرت حفصه
بنت عمر (رضها) نك جاریه‌سی ودیگری حضرت سلمان
فارسی (رضه) لك خادمی ایدی، واسلامه گلدکدن صکره
واقع اولان امر نبوی اوزرینه، حضرت سلمانی اعتاق
ایتمشدی.

خلیع { (حسین بن ضحاك بن یاسر الباهلی) مشا- { هیر شعرای عربدن اولوب، خلافت
عباسیه زماننده بصره‌ده تولد ونشأت ایتمش، وابن
نواسله معاصر بولنمشدر. محمد امین بن هارون الرشید
زماننده بغداده گیدوب، خلیفهٔ مشارالیهه انتساب
ایتمش، ومدحنده بر چوق اشعار سویلمشدی. بعده
دها چوق وقت معمر اولوب، معتصم وواثق ومتوکل
ومستنصر و مستعینك دور خلافتلرینه یتیشمش؛
و ۲۵۰ تاریخنده، یوز یاشلرنده وفات ایتمشدر .
معتصم وواثق ومتوکلك مدحلری حقنده دخی اشعاری
واردر؛ وجمله‌سنك احساناتنه نائل اولمشدی. اشعاری
غایتله فصیح وسلیس ومؤثر اولوب، حتی خلیفه واثق
بالله کندیسنه « لله درك یاحسین ماأقرب قلبك من
لسانك » دیمش اولدیغی مشهوردر. شو برایکی بیت محمد
امین حقنده سویلدیکی مرثیه‌لرندندر:

اطل حزناً وابك الامام محمدا
بحزن وان خفت الحسام المهندا
فلاتمت الاشیاء بعد محمد
ولازال شمل الملك منها مبددا
فلا فرح المأمون بالملك بعده
ولازال فی الدنیا طریداً مشردا

خلیفه بن ابی الفرج { (الزمی البیضاوی) { ادبادن وفقهاء شا-
فعیه‌دن اولوب، مکهٔ مکرمه‌ده تولد ونشأت، و ۱۰۶۰
تاریخنده وفات ایتمشدر. « رونق الحسان فی فضائل
الحشان » عنوانیله برکتابی واردر.

خلیفه بن خیاط { (ابوعمرو الشباب) مشاهیر { محدثین ومورخیندن او-
لوب، ۲۳۰ ویا ۲۴۰ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خلیفه بن عدی { صحابه‌دن وانصاردن او- { لوب، بدر واحد غزالرنده
وبعده معیت حضرت مرتضویه‌ده بولنمشدر.

خلیفه بن یونس { (ابن ابی اصیبعه — الخزرجی السعدی) مشا-
هیر علمادن اولوب، دمشق شامده تولد ونشأت ایتمش؛
و بعده صلاح الدین ایوبی زماننده مصره گیده‌رك،
مشارالیهك خدمتنده بولنمش؛ و اولاد واحفادینی علوم
طبیه وفنون سائره‌نك تحصیلنه سوق ایلمش ایدی.
« عیون الانباء فی طبقات الاطباء » عنوانلی کتاب
قیمتدارك صاحبی (موفق الدین ابو العباس احمد بن
قاسم)، که (ابن ابی اصیبعه) دینمکله مشهوردر، صاحب
ترجمه‌نك تورونیدر.

خلیل { (ابوعبدالرحمن — بن احمد الفراهیدی) { ائمهٔ نحاتدن اولوب، علم عروضك مو-
جدیدر، ونجوم ولغت وسائر علومده دخی ید طولی
صاحبی ایدی. حکیم وزاهد وصاحب قناعت بر ذات
اولوب، بر چوق پندآمیز اقوال حکیمانه‌سی واردر. ابن
مقفع ایله گوریشمش، وسیبویه کبی شاگردان یتیشدیر-
مشدر. تألیفاتی « کتاب العین »، « کتاب العروض »،
« کتاب الشواهد »، « کتاب النقط والشکل »، « کتاب
النغم » ، « کتاب فی العوامل » و سائره‌دن عبارتدر.
۱۷۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. اوغلنه خطاباً سویلدیکی
شو بر ایکی بیت جمله اشعارندندر:

لوکنت تعلم ما اقول عذرتنی
اوکنت اجهل ما تقول عذلتکا
لکن جهلت مقالتی فعذلتنی
وعلمت انك جاهل فعذرتکا

خلیل { (اصالت خان) هندستان شعراسندن { اولوب، دکن خطه‌سنده‌کی حیدر آباد
رئیسی ابو الحسنك رجالندن سید مظفرك اوغلی ایدی.
برادری نجابت خان ایله برابر دهلی‌یه گلوب، عالمگیر
شاهك خدمتنه گیرمشدی. شو بیت اونکدر:

قطرهٔ خورشید را حکم چکیدن دهم
تشنه لب عشقرا ذوق چشیدن دهم

خلیل { (شیخ خلیل الله) اصفهان شعرا ومشا- { یخندن اولوب، انزوا وزهد وتقوی
ایله شهرت بولمشدر. حسن خطی دخی وار ایدی. شو
رباعی اونکدر:

تاکی زغمش چو شمع گریان باشم
وز آتش عشق او فروزان باشم
تا چند در انتظار او آیینه وار
سرتا بقدم دیدهٔ حیران باشم

خلیل { حصن کیفاده حکومت سورن ایوبیه { شعبه‌سی ملوکندن اولوب، پدری

خَلَف { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمی اولوب، بری (آبی اللحم) نقبیله ملقب (خلف بن مالك الغفاری) و دیگری ینه صحابه‌دن (اسود) ك پدریدر.

خلف بن عباس الزهراوی { اندلسك مشاهیر اطباسندن اولوب، «التصریف لمن عجز عن التألیف» عنوانیله بیوك و معتبر بر تألیفیله «کتاب الزهراوی» دیمکله معروف دیگر بر اثری و سائر بعض مؤلفات طبیه‌سی واردر.

خلف طولونی { بو دخی اندلس مشاهیر اطباسندن اولوب، علی الخصوص کحاللقده‌کی معلومات و مهارتیله مشهور ایدی. بر چوق تألیفات معتبره‌سی اولوب، اك مشهوری «کتاب النهایة والکفایة فی ترکیب العینین و خلقتهما و علاجهما وادویتهما» عنوانلی اثریدر، که ٢٦٤ ده باشلانوب، ٣٠٢ تاریخنده اکمال اولنمشدر.

خلفیه { خوارجدن بر فرقه اولوب، کرمان و مکران جهتلرینك خارجیلری ایدی. بونلر امامسز نمازی تجویز ایدرلردی.

خُلم { افغانستانك شمالنده، ملغا بلخ امارتنده، بلخ ایله قوندوز آره‌سنده و جیحونك ٣٠ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق همنامی اولان چایك کنارنده برقصبه‌در. اکثری تاجیك یعنی ایرانی اولمق اوزره، ١٠٠٠٠ اهالیسی واردر. قوزی دریسیله حیوانات سائره پوستلرندن خیلی تجارت اجرا اولنور. تواریخ اسلامیه‌ده مذکور (خلم) قصبه‌سنك خرابه‌لری ٨ کیلومتره‌لك مسافه‌ده اولوب، شمدیکی قصبه اخیراً بنا اولنمش، واوزبکلر طرفندن (طاش کورکان) تسمیه اولنمشدر. اطرافی باغ و باغچه‌لرله محاطدر. مقدما مستقل برخانلق مرکزی اولوب، دائره‌سی ٣٠٠٠٠٠ اهالی‌یی حاوی ایدی.

خلوص { (سید محمد بن خواجه حسن چشتی) هندستان شعراسندن اولوب، مدراسلیدر. اون اوچنجی قرن هجری اوائلنده شهیداً وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

من وصد آه وافغان و نی و صد بوسه بر لعلش
هزاران پیچ و تابم داد این قلیان کشید نها

خلوص دده { (اسماعیل —) عثمانلی شعرا ـ سندن و طریقت مولویه درویشانندن اولوب، مرحوم شیخ غالب افندی غلطه مولویخانه‌سنك شیخی ایکن، صاحب ترجمه درگاهك آشچی باشیسی ایدی. ١٢٢٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کهی زلفکده‌که چاه زنخدانکده آه ایلر
رها بولمز خلوصك هیچ دل آزادی بر پرده

خلیج امیر المؤمنین { فسطاطدن یعنی قاهره جوارندن بحر احمره قدر ممتد و نیل ایله بحر مذکور آره‌سنده اختلاطی موجب بر جدول اولوب، عمر بن الخطاب (رضه) زماننده و حضرت مشارالیهك امریله عمرو بن العاص طرفندن حفر اولنه‌رق، ٢٣ تاریخ هجریسنده حفرینه بدأ، و آلتی آیده اکمال اولنمش، و یدنجی آیی سفاین بحر احمردن نیله و نهر مذکور واسطه‌سیله بحر رومه یعنی آق دکیزه آمد شد ایتمکه باشلامش ایدی. مقریزی ایسه بو جدولك فراعنهٔ مصردن (طولمیس) طرفندن حفر ایدلمش اولدیغنی بیان ایدیور. هر حالده مؤخراً قپانمش، و حضرت عمر (رضه) زماننده یکیدن کشاد ایدلمش اولدیغنده شبهه یوقدر. اسمندن دخی بو آکلا- شیلیور. اوائل دور اسلامده مصره کیدن ولاة بو جدول طریقیله کیدوب، حتی عمر بن عبدالعزیز دخی، مصر والیسی اولدیغنده، بو طریقله کیتمشیدی. بعده قوملرك تراکمیله طولوب، تعمیرینه همت اولنمدیغندن، بطال قالمش؛ و بر روایتده (محمد بن عبدالله بن حسن بن حسن بن علی بن ابی طالب) ك مدینه‌ده خروجی زماننده، مصر ایله حجاز آره‌سنده ارتباط و مناسباتی قطع ایتمك مقصدیله، خلیفهٔ عباسی ابو جعفر منصور طرفندن قصداً قپادلمشدر. یاقوت حموی بو جدولك آثاری کندی زماننده باقی اولدیغنی علاوه ایدیور.

خلیج قسطنطینیه { بو اسم عربلر طرفندن مرمره دکیزیله بوغاز ایچنه و کاغدخانه کورفزینه ویرلمشدر.

خلید { الحضرمی و خاید بن قیس صحابه‌دن او- لوب، برنجیسی اهل مصردن معدوددر؛ و ایکنجیسی بدر و احد غزالرنده حاضر بولنمشدر.

خلیده { بنت الحباب و حلیده بنت قعنب صحا- بیاتدن اولوب، برنجیسی انصاریاتدن و ایکنجیسی مهاجراتدندر.

خلیدة الملکیه { اغانیٔ کبیرده مذکور مغنباتدن اولوب، ربحه

وعقیله نام دیکر ایکی مغنیه ایله برابر ابن شماسك جار- یه‌لری اولدقلرندن، اوچی (شماسیات) دیکمکله معروفدرلر.

خلیسه { صحابیاتدن ایکی خاتون اولوب، بری ازواج مطهره‌دن حضرت حفصه بنت عمر (رضها) نك جاریه‌سی ودیکری حضرت سلمان فارسی (رضه) لك خانمی ایدی، واسلامه کلدکدن صکره واقع اولان امر نبوی اوزرینه، حضرت سلمانی اعتاق ایتمشدی.

خلیع { (حسین بن ضحاك بن یاسر الباهلی) مشا- هیر شعرای عربدن اولوب، خلافت عباسیه زماننده بصره‌ده تولد ونشأت ایتمش، وابن نواسله معاصر بولنمشدر. محمد امین بن هارون الرشید زماننده بغداده کیدوب، خلیفهٔ مشارالیهه انتساب ایتمش، ومدحنده بر چوق اشعار سویلمشدی. بعده دها چوق وقت معمر اولوب، معتصم وواثق ومتوکل ومستنصر و مستعینك دور خلافتلرینه یتیشمش؛ و ۲۵۰ تاریخنده، یوز یاشلرنده وفات ایتمشدر. معتصم وواثق ومتوکلك مدحلری حقنده دخی اشعاری واردر؛ وجمله‌سنك احساناتنه نائل اولمشدی. اشعاری غایتله فصیح وسلیس ومؤثر اولوب، حتی خلیفه واثق باللّه کندیسنه «لله درك یاحسین ما اقرب قلبك من لسانك» دیمش اولدیغی مشهوردر. شو برایکی بیت محمد امین حقنده سویلدیکی مرثیه‌لرندندر:

اطل حزناً وابك الامام محمدا
بحزن وان خفت الحسام المهندا
فلا تمت الاشیاء بعد محمد
ولازال شمل الملك منها مبددا
فلا فرح المأمون بالملك بعده
ولازال فی الدنیا طریداً مشردا

خلیفه بن ابی الفرج { (الزمی البیضاوی) ادبادن وفقهاء شا- فعیه‌دن اولوب، مکهٔ مکرمه‌ده تولد ونشأت، و ۱۰۶۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. «رونق الحسان فی فضائل الجنان» عنوانیله برکتابی واردر.

خلیفه بن خیاط { (ابوعمرو الشباب) مشاهیر محدثین ومورخیندن او- لوب، ۲۳۰ ویا ۲۴۰ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خلیفه بن عدی { صحابه‌دن وانصاردن او- لوب، بدر واحد غزالرنده وبعده معیت حضرت مرتضویه‌ده بولنمشدر.

خلیفه بن یونس { (ابن ابی اصیبعه — الخزرجی السعدی) مشا- هیر علمادن اولوب، دمشق شامده تولد ونشأت ایتمش؛ و بعده صلاح الدین ایوبی زماننده مصره کیده‌رك، مشارالیهك خدمتنده بولنمش؛ و اولاد واحفادینی علوم طبیه وفنون سائره‌نك تحصیلنه سوق ایلمش ایدی. «عیون الانباء فی طبقات الاطباء» عنوانلی کتاب قیمتدارك صاحبی (موفق الدین ابو العباس احمد بن قاسم)، که (ابن ابی اصیبعه) دیکمکله مشهوردر، صاحب ترجمه‌نك تورونیدر.

خلیل { (ابوعبدالرحمن — بن احمد الفراهیدی) ائمهٔ نحاتدن اولوب، علم عروضك مو- جدیدر، ونجوم ولغت وسائر علومده دخی ید طولی صاحبی ایدی. حکیم وزاهد وصاحب قناعت بر ذات اولوب، بر چوق پندآمیز اقوال حکیمانه‌سی واردر. ابن مقفع ایله کوریشمش، وسیبویه کبی شاکردان یتیشدیر- مشدر. تألیفاتی «کتاب العین»، «کتاب العروض»، «کتاب الشواهد»، «کتاب النقط والشکل»، «کتاب النغم»، «کتاب فی العوامل» و سائره‌دن عبارتدر. ۱۷۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. اوغلنه خطاباً سویلدیکی شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

لو کنت تعلم ما اقول عذرتنی
او کنت اجهل ما تقول عذلتکا
لکن جهلت مقالتی فعذلتنی
و علمت انك جاهل فعذرتکا

خلیل { (اصالت خان) هندستان شعراسندن اولوب، دکن خطه‌سنده‌کی حیدر آباد رئیسی ابو الحسنك رجالندن سید مظفرك اوغلی ایدی. برادری نجابت خان ایله برابر دهلی‌یه کلوب، عالمکیر شاهك خدمتنه کیرمشدی. شو بیت اونکدر:

قطرهٔ خورشید را حکم چکیدن دهم
تشنه لب عشقرا ذوق چشیدن دهم

خلیل { (شیخ خلیل الله) اصفهان شعرا ومشا- یخندن اولوب، انزوا وزهد وتقوی ایله شهرت بولمشدر. حسن خطی دخی وار ایدی. شو رباعی اونکدر:

تاکی زغمش چو شمع کریان باشم
وز آتش عشق او فروزان باشم
تا چند در انتظار او آیینه وار
سرتا بقدم دیدهٔ حیران باشم

خلیل { حصن کیفاده حکومت سورن ایوبیه شعبه‌سی ملوکندن اولوب، پدری

ملك اشرفدن صكره سلطان مصرك فرمانيله حصن كيفاده حاكم اولمش ايسه‌ده، چوق چكمه‌دن اوغلى خلف طرفندن شهيد ايدلمش؛ و اودخى متعاقباً اوزون حسن طرفندن مغلوب اولوب، اشبو شعبهٔ ايوبيه منقرض اولمشدر.

خليل { ذوالقدريه ملوكنك برنجيسى اولوب، پدرى قره‌جه بكك حاضرلمش اولديغى ملكه وارث اولمغله، ۷۸۰ تاريخنده البستان بكى مبارك شاهى قتل، وفتوحاتى تبريزه قدر توسيع ايله، اكتساب قوت ومكنت ايتدكدن صكره، شام وحلبده بولنان مصر عسكرينى دخى مغلوب ايتمش؛ و ۷۸۸ تاريخنه‌دك حكومت سوروب، تاريخ مذكورده قتل وسر مقطوعى مصره نقل اولنمشدى. برادرى سولى بك جانشينى اولمشدر.

خليل { (اوزون —) سلطان احمد خان اولك جلوسنى متعاقب آناطوليده عصيان ايده‌رك، خيلى وقت دولتى مشغول، وبوليوادينده وزير نصوح پاشايى مغلوب ايتمشدى. بونك اوزرينه پادشاه مشاراليه بالذات بروسه‌يه كيدوب، اوزرينه عسكر سوق ايلمشدى. كنديسنه تكليف اولنان اطاعته قارشى آناطولى وسيواس ايله حلب ولايتلرينى ايستمش ايسه‌ده، بو تكليفى قبول اولنميوب، بر مدت صكره دفع و تنكيل اولنمشدر.

خليل { (ملك اشرف صلاح الدين —) [« اشرف » ماده‌سنه مراجعت.]

خليل { (حسام الدين —) [« حسام الدين خليل » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

خليل { (سلطان —) آق قيونلى دولتنك ايكنجى حكمدارى ودولت مذكوره‌نك بانيسى اولان اوزون حسنك اوغلى اولوب، پدرينك حياتنده فارس حاكمى ايدى. اكبر اولادى اولمق حسبيله، اوزون حسنك وفاتى اوزرينه، ۸۸۲ ده تبريزه كيدوب، تخت موروثنه جلوس ايتمش؛ ومتعاقباً وقوع بولان شورشلردن صكره حكومت برادرى يعقوب بكه قالمشدى. مدت حكومتى يالكز ٦ آيدر.

خليل { (سيد —) يمنده حكومت سورن ائمهٔ مهديه‌نك ايكنجيسى اولوب، سلالهٔ مذكوره‌نك بانيسى اولان امام مهدى احمد بن يحيانك اوغليدر. اونجى قرن هجرى اوائلنده پدرندن صكره بر مدت حكومت ايتمشدر.

خليل { (قره —) [« خيرالدين پاشا » و« قره خليل » ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

خليل { (ميرزا —) هندستان شعراسندن اولوب، اورنك زيب عالمكيرك قيزى (زيب النسابيكم) ك خدمتنده بولنوردى، ومشاراليهانك آثار قلميه‌سنى « زيب المنشآت » عنوانيله جمع وتدوين ايتمشدر.

خليل افندى { (الحاج —) سلطان محمود خان ثانى دورنده مشيخت اسلاميه مسندينه چيقن علمادن اولوب، چركسى الاصلدر. والده‌سى سلطان مصطفى خان ثالث اولادينك برنجيسى اولان هبة الله سلطانه دايه آلنوب، چركستانده قالمش اولان بر كوچك اوغليچون روز وشب فغان ايتديكى مسموع پادشاهى اولمغله، آدملر كوندريله‌رك، صاحب ترجمه بولديريلوب، او اثناده دنيايه كلن سلطان سليم خان ثالث حضرتلريله برلكده بيومش، وتربيه اولنمش ايدى. سلطان عبدالحميد خان اول زماننده سراى همايوندن اخراج وخزينه‌يه ارسال اولنه‌رق، ۱۵ سنه دور ومهجور قالدقدن صكره، مشاراليه سلطان سليم خان ثالثك جلوسنده كنديسنه خزينه كتخدالغى توجيه اولنمشدى. ۱۳ سنه صكره غلطه مولويتيله سراى همايوندن چيقه‌رق، ۱۲۱۸ ده مكهٔ مكرمه پايه‌سيله تبجيل اولنمغله، اوسنه جانب حجازه كيدوب، ايفاى حج ايتدكدن صكره، عودتنده استانبول پايه‌سنى و چوق چكمه‌دن آناطولى قاضيعسكرلكنى احراز ايتمش؛ ودور سلطان محمود خان ثانيده ۱۲۲٤ ده روم ايلى پايه‌سنه ترفيع ايله مجالس عاليه‌يه مأمور اولمش ايدى. ۱۲۲۸ ده بالفعل روم ايلى قاضيعسكرى اولوب، ۱۲۳٤ ده ثانياً روم ايلى قاضيعسكرى اولدقدن صكره، مشيخت اسلاميه مسندينه تعيين اولنمشدر. يكرمى آى بو مسندده قالوب، روم فترتى ظهورنده، كنديسنه عزو اولنان قصوردن طولايى عزل، وكنديسى قره حصار صاحبه، زوجه‌سى خواجه خانم دخى بروسه‌يه نفى اولنمش؛ ومنفاسنه وصولنده زوجه‌سنك بروسه‌ده اعدام اولنديغى خبر آلنجه، شعورينى غائب ايده‌رك، او سنه يعنى ۱۲۳٦ ده متأثراً وفات ايتمشدر.

خليل افندى زاده { (محمد سعيد افندى) سلطان محمود خان اول دورنده مشيخت اسلاميه مسندينه چيقن علمادن او-

لوب، ایکی دفعه آناطولی قاضیعسکری اولمش اولان برکیلی خلیل افندینك اوغلیدر. پدرندن تحصیل علوم، وعلی الاصول دور مدارس ایتدکدن صکره، یکیشهر و ١١٤١ ده بروسه مولویتنه نصب اولنمش ایدی. ١١٤٨ ده استانبول قاضیسی، ١١٥٢ ده آناطولی، ١١٦١ ده روم ایلی قاضیعسکری و ١١٦٢ ده شیخ‌الاسلام اولوب، اون‌آی‌قدر بومقامده قالدقدن صکره، خشونت طبعی حسبیله، عزل وبروسه‌یه نفی اولنه‌رق، اوراده مطالعهٔ کتبله وبعض تألیفاتله مشغول ایکن، ١١٦٨ ده وفات ایدوب، امیر سلطان قربنده دفن اولنمشدر. عالم وعادل وقوهٔ قلبیه‌یه مالك برذات‌اولوب، عینی تاریخنی ترکجه‌یه ترجمه ایتمشدر.

خلیل الرحمن { حضرت ابراهیم (عم)ك قبر شریفنی حاوی اولمق مناسبتیله، فلسطینده واقع (حبرون) قصبه‌سنه ویریلن اسمدر. [« حبرون » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خلیل الله { (وخلیل الرحمن) ابراهیم (عم) ك صفت شریفه‌سیدر.

خلیل بن احمد البصری { [« خلیل » ماده‌لرینك برنجیسنه مراجعت بیوریله.]

خلیل بن اسحاق { الاندلسی مشاهیر فقهاء مالکیه‌دن اولوب، فقه مالکی حقنده « المختصر » عنوانیله برتألیف معتبری واردر، که فرانسه علماسندن موسیو (پرون) طرفندن فرانسزجه‌یه ترجمه اولنه‌رق، ١٨٤٩ تاریخ میلادیسنده پارسده نشر اولنمشدر.

خلیل بن ایبك الصفدی { (صلاح الدین—) مشاهیر علما و مؤرخیندن اولوب، ٧٦٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. برچوق تألیفاتی اولوب، اك مشهورلری « الوافی بالوفیات » ایله « اعیان العصر واعوان النصر » عنوانلی اثرلریدر، که تراجم احوالی جامع پك قیمتدار ایکی کتابدر.

خلیل بیك { (میرزا—) ایران شعراسندن اولوب، هندستانه رحلتله، بر مدت اوراده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

ازپا فکند چون شمع اشکم ز بس دویدن
بر باد داد خاکم درسینه دل طپیدن

خلیل پاشا { دولت عثمانیه‌ده صدارت عظمی مسندینه چیقن وزرانك آلتنجیسی وخاندان سلطنته منسوب اولان علاء الدین وسلیمان پاشالردن صکره منسلسلاً بو مقامی اداره ایدن چاندرلی قره خلیل دیمکله مشهور خیرالدین پاشانك تورونی ابراهیم پاشانك اوغلیدر. سلطان مراد خان ثانی حضرتلرینك زمان سلطنتلرنده و ٨٣١ تاریخنده، قاضی عسکر ایکن، پدری ابراهیم پاشانك وفاتی اوزرینه، مسند صدارته چیقوب، پادشاه مشارالیهك و ابوالفتح سلطان محمد خان حضرتلرینك زماننده ٢٦ سنه بو مقامی اداره ایتمشدر. آنجق استانبولك فتحنی متعاقب خلیل پاشانك روملری تشجیع یولنده اولان مکاتیب خفیه‌سی نوتاراس طرفندن حضور پادشاهی‌یه ابراز اولنجه، خیانتی رأی العین کوره‌رك، کندیسنی حبسه القا ایتمش؛ و قرق کون محبوسیتندن صکره ٨٥٧ تاریخنده اعدامنه فرمان پادشاهی‌صادر اولمشدر. دولت عثمانیه‌ده برنجی اوله‌رق اعدام اولنان صدراعظم بودر. اعدامنده یوز یکرمی بیك آلتون نقودی چیقوب، مصادره اولنمشدر. قلعه خارجنده مدفوندر.

خلیل پاشا { (قیصریه‌لی —) دولت عثمانیه صدورعظامندن اولوب، قیصریه مضافاتندن زیتون قریه‌سنده طوغمش، ودرسعادته ورودله سرای همایونه داخل اولوب، چاقرجی باشیلیغله طشره‌یه چیقمش، وبعده یکیچری آغاسی اولمش ایدی. عصر سلطان احمد خان اولده ١٠١٧ تاریخنده قپودان دریا اولوب، ایکی سنه بومقامی اداره ایتمش، وبعض خدمات بحریه‌یه موفق اولوب، رتبهٔ وزارتی احراز ایلمش ایدی. ١٠٢٢ ده اوکوز محمد پاشادن صکره ثانیاً قپودان پاشا اولوب، یالکز ٥٠ کون بو مقامده قالمش؛ و١٠٢٦ ده مهر صدارت کندیسنه تسلیم اولنه‌رق، سردارلقله ایران سفرینه عزیمت ایتمش؛ وهرنه قدر انهزامه دوچار اولمش‌ایسه‌ده، ایران شاهیله دولت عثمانیه حقنده نافع بر معاهده عقدینه موفق اولدیغندن، التفات پادشاهی‌یه نائل اولمش؛ وآنجق معاهده‌نك بقاسی اولمیوب، ایران شاهی نکول ایتدیکندن، ارضرومده ایکن ١٠٢٨ ده عزل اولنه‌رق، درسعادته ورودنده، اسکدارده هدایی محمود افندینك زاویه‌سنده عزلت کزین اولمش ایدی. ایکی سنه سورن مدت صدارتنده سلطان احمد خان حضرتلری ارتحال، وسلطان مصطفی خان اول وبعده سلطان عثمان خان ثانی حضرتلری جلوس ایتمش؛

ومشارالیهما طرفلرندن دخی مسندصدارتده ابقا بیورلمش ایدی. بر خیلی مدت کوشه نشین انزوا اولدقدن صکره، ١٠٢٩ ده ثالثاً قپودان دریا اولوب، له سفری اثناسنده خیلی خدماته موفق اولمش؛ واوصره‌ده ظهور ایدن آبازه پاشایه طرفدارلقله اتهام اولندیغندن، بر سنه لك خدمتدن صکره عزل وتبعید اولنمش ایسه‌ده، ١٠٣٠ ده رابعاً قپودان دریا اولوب، بر بچوق سنه‌یه قریب ترسانه‌یی اداره ایتمشدر. سلطان مراد خان رابع زماننده ١٠٣٧ ده ثانیاً مهر صدارت عهده‌سنه تودیع اولنه‌رق، ینه سردارلقله شرق سفرینه عزیمت ایتمش ایسه ده، ارضرومده عصیان ایتمش اولان آبازه پاشایه قارشی موفق اوله‌میوب، قیش موسمی دخی اولمغله، اردوی همایون شدت برودتدن خیلی رخنه‌دار اولدیغندن، توقاد مشتاسنده ایکن عزل اولنه‌رق، استانبوله ورودنده، شیخوختنه حرمةً حقنده عفو ایله معامله بیوریله‌رق، تقاعد اولنمش؛ و ١٠٤٠ تاریخنده وفات ایدوب، هدایی قربنده تهیئه ایتدیکی تربه‌سنده دفن اولنمشدر. درویش نهاد بر ذات اولوب، فاتح جوارنده جامعی وسائر خیراتی واردر. بکلر بکی شهید محمد پاشا بونك برادری ایدی.

خلیل پاشا { سلطان احمد خان ثالث زماننده مسند صدارته کچن وزرادن اولوب، آرناود جنسیتنه منسوبدر. ایلبصانلی اولوب، برادری سنان آغا بوستانجی باشی اولدقده، یانته کله‌رك، بعده شطرنجی باشیلق خدمتیله قلایلی محمد پاشانك معیتنده بغداده عزیمت ایتمش؛ وعودتنده یکیچری اوجاغنده قطع مراتب ایده‌رك، بوستانجی باشی اولمشیدی. خدماتی نزد حضرت پادشاهیده مقبول اولمغله، قدری برتر اوله‌رق، ١١٢٨ ده رتبهٔ میرمیرانی ایله ارضروم ایالتی عهده‌سنه توجیه اولنمش؛ ونمچه سفری هنکامی اولمغله، نیش قلعه‌سنك تعمیرینه مأمور اولمش ایدی. بومأموریتنی حسن ایفایه موفق اولدیغندن، عهده‌سنه دیاربکر ایالتی توجیه اولنمش ایسه‌ده، حسب الاقتضا بلغراد محافظلغنه نقل اولنمشدی. او صره‌ده صدراعظم علی پاشا شهید اولمغله، معسکر همایونده متحیز بر ذاتك سردار تعیین اولنمسنه لزوم کوریله‌رك، قزانمش اولدیغی نیکنامی‌یه بناءً سنهٔ مذکوره رمضاننده مهرصدارت کندیسنه تودیع بیورلمش؛ وسنهٔ مذکوره ذی‌الحجه‌سنده ادرنه مشتاسنه معاودتله، شرف پای بوس حضرت پادشاهی‌ایله مشرف اولدقدن صکره، ١١٢٩ رجبنده اردوی همایونله بلغراد دارالجهادینه عزیمت ایده‌رك، واقع اولان محاربه‌ده موفق اوله‌مامغله، نیشه عودتنده صدارتدن عزل اولنه‌رق، سلانیك ایالتنه نصب اولنمش ایسه‌ده، وهمه تابع اولوب، فرار و اختفا ایتمش؛ وایکی سنه مخفی قالدقدن صکره، سن شیخوختنه ترحماً عفو بیوریله‌رق، بوغاز حصاری محافظلغنه نصب اولنمشدی. فراری اثناسنده کندیسنی کیزلمش اولان عبدی خصکی‌یی کتخدالغنده استخدام ایتمکله، مومی‌الیهك مظالم واقعه‌سندن اشتکا تکثر ایدنجه، حامیسی اولان صاحب ترجمه‌یه ضرری طوقنه‌رق، مدللی‌یه نفی اولنمش؛ و ١١٤٠ ده وزارتی اعاده اولنه‌رق، آغریبوز و بعده قندیه وحانیه وبتکرار قندیه محافظلغنه نصب اولنوب، اوراده ترك دغدغهٔ حیات ایتمشدر. مدت صدارتی اون اوچ آیه قریبدر. لین‌الجانب، متواضع ودیندار بر ذات ایدی.

خلیل پاشا { (عوض زاده —) سلطان مصطفی خان ثالث دورنده مسند صدارت عظمایه کچن وزرادن اولوب، استانبوللیدر. ١١٣٧ ده طوغوب، ١١٧٠ ده میرآخور اول اولمش؛ وسائر بعض مناصبه تعیین اولندقدن صکره، ١١٨٢ ده کتخدای قائممقامی، ومتعاقباً رتبهٔ وزارتله خوتین محافظی اولمش ایدی. ١١٨٣ ده مسند صدارت وسرداری‌یه تعیین اولنه‌رق، روسیه‌لی ایله واقع اولان محاربه‌ده قرتال صحراسنده وقوعه کلن هزیمت‌اوزرینه، عزل ورتبه‌سی رفع ایله قلبه‌ده اقامته مأمور اولمش؛ و ١١٨٧ ده وزارتی اعاده اولنه‌رق، آغریبوز وبعده بوسنه، سلانیك ونهایت سیواس والبلکنه نصب اولنمشدی. مأموریت اخیره‌سنه کیدرکن، ١١٩١ ده اثنای راهده نعللو خانده وفات ایتمشدر. مسندمشیخت اسلامیه‌یه واصل اولان ابراهیم بك ملانك برادریدر.

خلیل پاشا { سلطان مراد خان ثالث زماننده قپودان پاشالق ایتمش وزرادن اولوب، افرنجی الاصلدر. ایتالیانك آنقونه شهرندن اولوب، درسعادته التجا واهتدا ایتمشیدی. قبل الاهتدا اسمی (پابجی) ایدی. ١٠٠٠ تاریخنده امیرآخور اول ایکن، یکیچری آغاسی اولمش؛ ١٠٠٢ ده پادشاه مشارالیهك کریمه‌سیله ازدواجی اجرا اولنه‌رق، شرف مصاهرته نائل اولمش؛ و ١٠٠٣ ده قپودان دریا

اولوب، ٣ سنه بو مقامده قالمشدر. بقيهٔ احوالنه دسترس اولنه‌مدى.

خليل چندرى { [«خيرالدين پاشا (قره خليل)» ماده‌سنه مرا-جعت بيوريله.]

خليل حميد پاشا { سلطان عبدالحميد خان اول زماننده مسندصدارته كچن وزرادن اولوب، بولاد پاشانك كوله‌لرندن كورجى حاجى مصطفى آغانك اوغليدر. اسپارته ده طوغوب، درسعادته ورودنده كتابت سلكنه دخول ايله، خيلى مدت ديوان قلمنده وبكلكجى معيتنده بولنمش؛ و١١٨٢ ده خواجكانلق رتبه‌سيله اردوى همايون معيتنه كيدوب، عودتنده سلحدار محمد پاشانك التماسيله آمدجى، ٩٣ ده بيوك تذكره‌جى و ٩٤ ده كتخداى صدر عالى اولمشدى. محمد پاشا عزل اولنوب، عزت پاشا صدراعظم اولدقده، صاحب ترجمه دخى عزل اولنه‌رق، ٩٥ ده ترسانه امانتى كنديسنه توديع اولنمش؛ و٩٦ ده عزت پاشانك يرينه يكن محمد پاشا صدراعظم اولنجه، ثانياً كتخداى صدر عالى اولوب، ١١٩٧ ده مسندصدارته كچمشدر. بومقامه واصل اولنجه، ميدانى رقبادن تخليه ايتمك هوسنه دوشوب، كرك باب عاليدن وكرك اندرون همايوندن بر چوق ذواتى وحتى كنديلرندن ايلك و افنديلك كورمش اولديغى بعض كبرايى دخى برر صورتله تبعيد ايده‌رك، هركسى دلكير ايتمش، واواخر صدارتنده ارتكابه دخى آليشمش اولديغندن، ٢ سنه ٣ آى و ٢٥ كونلك صدارتدن صكره، ١١٩٩ ده عزل اولنه‌رق، مالى مصادره ورتبه‌سى رفع اولنديغى حالده، كليبولى‌يه نفى اولنمش؛ ويكرمى كون صكره جده ايالتنه نصب اولنه‌رق، بوزجه آطه قپوسنى تنظيم ايلتمك امرينى دخى آلمغله، جزيرهٔ مذكوره‌يه وصولنده اعدام ايدلمشدر. عشرت وسفاهته مائل بر آدم ايدى.

خليل رفعت پاشا { مشيران دولت عثمانيه‌دن اولوب، سالف الترجمه خسرو پاشانك كوله‌لرندندر. چركسى الاصل اولوب، مشاراليه خسرو پاشانك مهردارى ايدى. خسرو پاشا-نك عساكر منصوره سرعسكرلكنده ميرميرانلق رتبه-سنه نائل اولوب، ١٢٤٣ تاريخنده وقوعه كلن روسيه سفرنده رتبهٔ وزارتله وسرعسكر قائممقامى عنوانيله سرعسكر آغا حسين پاشانك معيتنده شمنى‌يه اعزام اولنه‌رق، عودتنده مصالحه تصديقنامه‌سنى كوتورمك اوزره، بيوك ايلچيلكله روسيه‌يه كوندر-لمش؛ و ٤٥ تاريخنده قپودان دريا اولوب، ٤٦ ده دونانما ايله مصره عزيمت ايتمش؛ و ٤٨ ده طوپخانه مشيريتنه تعيين بيورلمغله برابر، مصاهرت پادشاهى شرفنه دخى نائل اولمش ايدى. ١٢٥٢ ده خسرو پاشادن صكره سرعسكر اولوب، اون آلتى بچق آى بو مقامده قالدقدن صكره، عزل اولنه‌رق، بعده بر مدت دخى تجارت مشيرى اولمشدى. ١٢٥٥ ده جلوس سلطان عبد المجيد خانيده ثانياً سرعسكر اولوب، بو دفعه دخى اون بربچق آى قدر بو مقامى اداره ايتدكدن صكره، عزل اولنه‌رق، بر قاچ آى مرورنده مجلس والاى احكام عدليه اعضالغنه و بعده رياستنه تعيين بيورلمش؛ و ٥٩ تاريخنده ثانياً قپودان دريا اولوب، ٦٣ ده ثالثاً سكز بچق آى بو مقامده بولنمش؛ و ٧٠ ده رابعاً قپودان دريا اولوب، بر بچق سنه ترسانه اموريله اشتغال ايتمشدر. طوپخانه مشيرلكنده دخى دفعاتله بولنوب، كنديسى غيور وفعال بر ذات اولمغله، كرك ترسانه وكرك طوپخانه‌جه خيلى اصلاحات وانشاآته موفق اولمشدر. ١٢٧٢ تاريخنده ارتحال ايدوب، تقسيمده‌كى مزارستانده مدفوندر.

خليل سلطان { (ياخود سلطان خليل ويا ميرزا خليل) تيمورلنكك تورونى وجلال الدين ميرانشاهك اوغلى اولوب، تيمورلنكك وفاتنده پاى تخت سلطنت تيموريه اولان سمرقندده بو-لنمغله، بيوك پدرينك يرينه تختنه جلوس ايتمش؛ وآنجق اولاد تيموردن شاهرخ خراسانده وصاحب ترجمه‌نك پدرى ميرانشاه آذربايجانده آيريجه اعلان سلطنت ايتد-كلرندن، خليل سلطانك حكمى ماوراء النهره منحصر قالمش ايدى. درت سنه حكومت سوردكدن صكره، امراسندن (الله داد) و (آرغون خان) ايله سائرلرى عصيان ايدوب، ملكنده فتنه وفساد چوغالمش؛ وكند-يسى عالم واديب بر ذات ايديسه‌ده، (شادملك) اسمنده بر محبوبه‌سنك عشقنه كرفتار اولوب، امور حكومتى بعض نا اهلر يدينه براقمش اولديغندن، فسادى تسكينه مقتدر اوله‌ميوب، نهايت عمى شاهرخ خراساندن عسكر سوق ايده‌رك، كنديسنى عصاتك اللندن قورتارمش؛ وارباب فسادى تأديب ومجازاة ايدوب، ماوراء النهرى

اوغلی مشهور الغ بکه ویرمش؛ وصاحب ترجمه‌یی ری وهمدان جهتلری امارتنه نصب ایتمشدی. اوراده دخی ایکی سنه حکومت سوردکدن صکره، ٨١٤ تاریخنده ٢٨ یاشنده وفات ایتمشدر. محبوبه‌سی شادملك کندیسندن صکره یاشامغی ایستمیوب، اتلاف نفس ایتمکله، ایکیسی بر مزاره دفن اولنمشدر. خلیل سلطانك طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

هرکسی پیش دلارام کشد هرچه بود
دل من هیچ نمیدا شت ازآن آه کشید

خلیل شاه (یاخود سلطان خلیل) شروانده حکومت سورن ملوك دربندیه‌دن اولوب، طقوزنجی قرن هجری اواخرنده پدری شیخ ابراهیمدن صکره جلوس ایتمش؛ وقره قویونلی یوسفله حرب ایتمشدر.

خلیل شریف پاشا متأخرین وزرای دولت عثمانیه‌دن اولوب، عن اصل خدیویت مصریه خدمتنده ایکن، بعده درسعادته کله‌رك، لسان فرانسوی‌یه آشنا اولمغله، امور خارجیه‌ده استخدام اولنه‌رق، بعض سفارتلرده بولنمش؛ و سلطان عبدالعزیز خانك زماننده رتبهٔ وزارته نائل اولوب، ١٢٩١ ده بر مدت خارجیه ناظری دخی اولمشدی. بعده بر نوع علته مبتلا اولوب، ١٢٩٣ ده وفات ایتمشدر. اواخر عمرنده مصرلی مصطفی فاضل پاشانك بیوك کریمه‌سیله ازدواج ایتمشدی. افکار جدیده اصحابندن ترقی پرور بر ذات ایدیسه‌ده، سفاهت وقماره زیاده میل و انهماکی وار ایدی.

خلیلی شعرای عثمانیه‌دن اولوب، دیاربکرلیدر. فاتح زماننده ازنیقه کلوب، تحصیل علم ایله مشغول ایکن، بر عشق وسودایه مبتلا اولمغله، ترك طریق ایتمشیدی. کندی حالنی مصور بر منظومه‌سی واردر، که « فرقتنامهٔ خلیلی » دیمکله مشهوردر. شو بر ایکی بیت اوندندر :

دیدم ای نامهٔ فرخنده اختر
چو سنسك بر همای عنبرین پر
برونك مظهر انوار اشواق
درونك مخزن اسرار عشاق
عجب نطق فصیحك وار زبانسز
سوزکی عرض ایدرسك ترجمانسز

خلیلی بوده شعرای عثمانیه‌دن اولوب، بروسه‌لیدر. غایت نحیف وصاری بکزلی اولدیغیچون، صاری خلیل دیمکله شهرت بولمشدر. عاشقانه اشعاری واردر. لامعینك اوغلی اولوب کندیسنك محبوبی اولان پرتوی اسمنده بر جوانك (شمس میخانه‌سی) دیمکله معروف بر میکده‌یه دخولنده بداههٔ سویلمش اولدیغی شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

پرتوی مهر رخك بزمزه ویردی ضیا
شمس میخانه‌سنك شمدی کونی طوغدی شها

خلیل یخشی بك سالف الترجمه بایزید پاشانك اینشته‌سی اولوب، سلطان مراد خان ثانی حضرتلری طرفندن ازمیر بکی جنیدك تنکیلنه مأمور اولمغله، قاینی بایزید پاشانك انتقامنی آلمق آرزوسی دخی مأموریتنه منضم اولوب، ابتدا جنیدك اوغلی قوردی وبرادری بایزیدی اسیر ایده‌رك، ادرنه‌یه کوندرمش؛ وبعده جنیدی دخی طوتوب، کندیسنه امداد ایچون کوندرلمش اولان بایزید پاشانك برادری حمزه بکك ید انتقامنه تسلیم ایتمش؛ و ایکیسی برابر جنید خاندانی امحا ایدوب، سر مقطوعلرینی پایتخته ارسال ایتمشلردی. جسور وحرب آزمابر ذات ایدی.

خُم (غدیر —) مکهٔ مکرمه ایله مدینهٔ منوره آره‌سنده بر کوچك کول اولوب، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمز بو کولك کنارنده بر خطبه ایراد بیورمشلردی. وقت جاهلیت واسلامده اهل مکه تنزه ایچون بو کولك اطرافنه کیدرلردی.

خمارویه بعض کتبده کورلدیکی اوزره، حاء مهمله ایله ذکری سبق ایتمشدر. [« حمارویه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خمخام (بن حارث البکری) صحابه‌دن اولوب، دیکر بعض آرقداشلریله بکر بن وائل قبیله‌سی طرفندن مبعوثاً نزد حضرت پیغمبری‌یه کلمش؛ وحنین غزاسنده حاضر بولنمشدر.

خَمِر یمنده صنعانك ١٦٠ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، بنی سریم قبیله‌سیله مسکوندر.

خُمران خراسانده بر قصبه اولوب، کتب فتوحده مذکوردر.

خَملیخ بلاد خزردن برقصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خُمس طرابلس غرب ولایتنده وطرابلسك ١٢٠ کیلومتره قدر شرقنده

اولەرق ساحل بحردن برساعتلق مسافەدە سنجاق مرکزی کوچك بر قصبە اولوب، ٤٠٠٠ قدر اهالیسی، لطیف هواسی و اطرافندە پورتقال ولیمون باغچەلریلە زیتونلقلری واردر. خمسك قربندە وساحل بحردە (لبدە) شهر قدیمنك بعض خرابەلری بولنوب، ساحل قوملری ایچندە یوزلك طاشی کبی بر چوق آثار عتیقە بولنور. — خمس سنجاغی طرابلس غرب ولایتنی ترکیب ایدن درت سنجاغك بری اولوب، غرباً نفس طرابلس، جنوباً فزان سنجاقلریلە، شرقاً بنغازی مستقل متصرفلغیلە، شمالاً دخی آق دکیزلە محاط ومحدوددر. غرب شمالی قسمی معمورجە اولوب، قسم شرقیسی سرت چوللندن عبارتدر. سنجاق نفس خمس، مصراطە، سرت، ظلتین و مسلاطە اسملریلە ٥ قضایە منقسم اولوب، مرکزە ملحق طابیە وطاورغە اسملریلە ایکی ناحیەسی دخی واردر. اراضیسی عمومیت اوزرە قوملق ایسەدە، نیساندە یاغمور یاغدیغی سنەلر خیلی محصولات ویرر. باشلیجە محصولاتی آرپە وخرما اولوب، ساحلە قریب محللرندە پورتقال، لیمون وزیتون آغاجلری دخی چوقدر. طاغلرندە حلفە تعبیر اولنان اوت چیقار. سواحلندە مملحەلری چوق اولوب، ایتالیا وفرانسەیە خیلی مقدار طوز کیدر. صیغیر وسائر بعض حیوانات دخی اخراج اولنور.

خمیر { ایرانك لارستان خطەسندە وبحر فارس ساحلندە اولەرق (کیش) جزیرەسی قارشیسندە ولارك ١٦٥ کیلومترە شرق جنوبیسندە بر قصبە اولوب، کوکورد معدنی واردر.

خُمَیر { تونسك غرب شمالی جهتندە وجزایر حدودندە بیوك بر قبیلە اولوب، فرانسزلر غلط اولەرق (قرومیر Kroumirs) دیرلر.

خمیصە { (بن ابان الحدانی) صحابەدن اولوب، عمان اهالیسنی ایمانە دعوت ایچون، مدینەدن اوطرفە عزیمت ایتمشدی.

خُناصرە { حلبە ملحق وبادیە جهتندە اولەرق قنسرینك قارشیسندە بر قصبە اولدیغی جغرافیون عرب آثارندە محرر اولوب، عمر بن عبدالعزیزك اقامتگاهی بولندیغی مرویدر.

خنافر { (بن توأم الحمیری) صحابەدن اولوب، عن اصل یمندەکی حمیریلر کاهنلرندن ایکن، معاذ بن جبل حضرتلرینك دلالتیلە اسلامە کلمشدی.

خنافس { انبار قربندە بر محل اولوب، (سوق خنافس) دینلن بازاریلە و حضرت ابابکر وبعدە حضرت عمر (رضیهما) زمانلرندە جریان ایدن ایکی وقعە ایلە شهرت بولمشدر.

خُنان { کرجستاندە بر قصبە اولوب، حبیب بن مسلمە طرفندن فتح اولندیغی کتب فتوحدە مذکوردر.

خندان { (سلطان محمد —) مشاهیر خطاطیندن اولوب، هراتلیدر. ٩٥٠ تاریخندە وفات ایتمشدر.

خَندَق { بو اسملە جرجاندە بر بیوك محلە ومصردە قاهرە قربندە بر قریە وار ایدی. — غزاء خندق غزوات حضرت سیدالمرسلین (صلعم) دن اولوب، هجرت نبویەنك بشنجی سنەسی شوالندە وقوع بولمشدر. اصل محاربەیی اویاندیرانلر (بنی نضیر) قبیلەسی اولوب، بونلر قریش ایلە غطفان قبیلەلرینی دخی دعوت ایتدکلە، جملەسی بردن مدینۀ منورەیە هجوم ایتدکلرندە، حضرت رسول الله (صلعم) افندمز سلمان فارسینك رأیلە مدینەنك اطرافنە خندق حفرینی امر بیوررق، بو مناسبتلە (غزوۀ خندق) دینلکلە شهرت بولمشدر. محاربە بر آی قدر دوام ایدوب، نهایت یهودایلە قریش آرەسندە نفاق دوشمش، وکفار بر باد صرصرە طوتیلوب، پریشان بر حالدە رجعت ایتمشلردر.

خندق { قوجە ایلی خطەسندە یعنی ازمید سنجاغندە بر کوچك قصبە اولوب، سقاریەیە تابع بر چایك اوزرندە و آطە پازارینك ٢٥ کیلومترە شرقندە واقعدر.

خَندَمە { مکۀ مکرمە قربندە بر طاغ اولوب، فتح مکە سنەسی بو طاغدە کفار قریش ایلە مسلمین آرەسندە شدتلی بر محاربە وقوع بولەرق، کفار منهزم وپریشان اولمشلردر.

خندی { شعرادن اولوب، قبرس جزیرەسنك لفقوشە قصبەسندەکی مولویخانەنك شیخی ایدی. ١٠٤٠ دە وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

المیارە مونس اولدی او وحشی غزالمز
آخر شکار اولور کورەسك کوسترش بودر

خنس { ارضروم ولایت وسنجاغندە وارضروم ملك ٩٠ کیلومترە شرق جنوبیسندە اولەرق وان طریقی اوزرندە قضا مرکزی بر کوچك

قصبه اولوب، بر حكومت قوناغى، بر رشديه مكتبى وبر قشله‌سى واردر. — خنس قضاسى ارضروم سنجاغنك منتهاى شرق جنوبيسنده واقع اولوب، جنوباً بتليس ولايتيله، شرقاً بايزيد سنجاغيله، شمالاً پاسين، غرباً دخى ترجان وكيغى قضالريله محاط ومحدوددر. بيك كول طاغنى وتكمان ناحيه‌سنى دخى حاويدر. بيك كول طاغنك شمالى اتكندن نبعان ايدن (آراس) نهرى قضانك قسم شماليسى ايچندن كچديكى كبى، جبل مذكورك شرق جنوبى جهتلرندن اينن بر چوق چايلر دخى اراضىٔ قضايى بعدالاسقا فرات نهرينه دوكيلورلر. قضا ٢٣٦ قريه‌دن مركب اولوب، تقريباً ٢٧٠٠٠ اهاليسى واردر، كه بو مقداردن ١٧ بيك قدرى اسلام و ١٠ بيكى ارمنيدر . اراضيسى منبت و محصولدار اولوب، ذخايرى احتياجات محليه‌يه كفايت ايتدكدن صكره خيلى مقدارى ده ارضرومه نقل اولنور. درون قضاده ٧ جامع، ٢٦ مكتب، ٣٥ مدرسه، ٣٣ بزرخانه، ٧٨ دكرمن و ٣ كوپرى موجوددر . اورمانلرى آز اولوب، مرعالرى چوقدر. صنايع محليه باشليجه نفيس سجاده وكليم نسجندن عبارتدر .

خَنساء { (تماضر بنت عمرو بن الحرث بن الشريد السلميه) عرب شاعره‌لرينك اك بيوكى وانك مشهوره‌سى اولوب، جاهليت واسلام دورلرينه يتيشمش ودورينده بونك كبى شاعره كلمه‌مشدر. اسمى فحول شعراى عرب صره‌سنده مذكوردر، وحتى كنديسنى حسان وجرير كبى اعاظم شعرايه تقديم ايدنلر دخى واردر. زمان جاهليتده فوق‌العاده سوديكى برادرلرى صخر ومعاويه‌نك قتلى اوزرينه، بونلر حقنده مرثيه‌لر سويلمكه باشلامش، و بو مرثيه‌لرى شهرت بولوب، بين العرب اشتهارينه سبب اولمشدى. بعده قبيله‌سى مبعوثانيله برابر نزد حضرت پيغمبرى‌يه كله‌رك، شرف اسلامله مشرف و صحابيات عدادينه داخل اولمشدر. حضرت نبى ذى شان (صلعم) افندمز خنسايه كندى اشعارينى اوقوده‌رق، فوق العاده متلذذ اولورلرمش. درت اوغلى اولوب، حضرت عمر فاروق (رضه) ك زمان خلافتلرنده برابرلرنده قادسيه غزاسنه عزيمت ايده‌رك، كنديلرينى حربه تشويق وتشجيع ايتمش؛ ودردى دخى اوراده شهيد اولمغله، جانب حضرت فاروقيدن صاحبهٔ ترجمه‌يه ايكيوز درهم معيشت باغلانمشدى. بعده معاويه‌نك زماننده وفات ايتمشدر. اكثر اشعارى برادرلرى حقنده مراثيدن عبارت اولوب، شو بر ايكى بيت او جمله‌دندر:

اعينى جوداً ولا تجمدا
الا تبكيان لصخر الندى
الا تبكيان الجرى الجميل
الا تبكيان الفتى السيدا الخ

خُنليق { دربندده (يعنى داغستانده) بر قصبه اولوب، بعض مشاهير علمانك مسقط رأسى بولنديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

خنيس { صحابه‌دن بر وجه زير درت ذاتك اسميدر : خنيس بن حذافة القرشى السهمى، كه سابقيندن اولوب، حبشه هجرت ايتمش، وبعده مدينهٔ منوره‌يه دونوب، بدر واحد غزالرنده حاضر بولنمش؛ وبو غزالرك ايكنجيسنده آلديغى جريحه‌دن متأثراً وفات ايتمشدر. حضرت حفصه بنت عمر (رضهما) ابتدا بونك زوجه‌سى ايدى، وبونك وفاتندن صكره ازواج مطهرهٔ سيد المرسلين عدادينه داخل اولمشدر . — ابو صخر خنيس بن خالد الخزاعى الكعبى، كه فتح مكه‌ده كرز بن جابر له برابر خالد بن وليدك معيتنده بولنوب، ايكيسى ده بو وقعه‌ده شهيد اولمشدر . — خنيس بن ابى السائب الانصارى الاوسى، كه بيعت رضوانده و اكثر غزواتده حاضر بولنوب، بعده عراق فتحنده دخى خدمتى كورلمشدر. — خنيس ودها طوغريسى ابو خنيس الغفارى.

خوابى { بيروت ولايتنده لازقيه سنجاغنك مرقب قضاسنده بيوك بر ناحيه اولوب، ١٦١ قريه‌دن مركبدر.

خوات { (ابو عبدالله — بن جبير الانصارى الاوسى) فرسان صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده بولنمش؛ وبر روايتده غزاء مذكوره كيدركن آياغنه بر طاش اصابت ايتمكله، كرى دونوب، حضرت فخر كائنات (صلعم) كنديسنك بر سهمنى آله‌رق، اثناى حربده رمى بيورمشلردى. بعض احاديث شريفه‌نك راويسيدر. هجرت نبويه‌نك قرقنجى سنه‌سى، ٧٤ ياشنده اولديغى حالده، مدينه‌ده وفات ايتمشدر.

خواجو زاده { هندستان شعراسندن اولوب، عن اصل كابللى اولديغى حالده، همايون واكبر شاهك زمانلرنده دهليده ياشامشدر. شو بيت اونكدر:

بر رخ نشست كرد غريبى بسى مرا
نبود عجب اكر نشناسد كسى مرا

خواجوی کرمانی { اعاظم شعرای ایراندن اولوب، کرمانلی اولدیغی حالده، اکثر عمرینی بغدادده وسائر ممالکده کچیرمشدر. شیخ علاءالدولهٔ سمنانینك مریداندن اولوب، شیخ مشارالیهك اشعارینی جمع وتدوین ایتمشدر. (نخلبند شعرا) لقبنه مظهر اولمشدر. یکرمی بیك قدر بیتی حاوی دیوان اشعاری و «همای همایون» عنوانیله بر منظومه‌سی واردر. ٧٦٢ ده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

خوشا باد عنبر شمیم سحر
که بر خاك کرمانش باشد کذر
خوشا وقت آن مرغ بوستان سرای
که دارد در آن بوم فرخنده جای
زمن تاچه آمد که چرخ بلند
ازان خاك پاکم بغربت فکند
ببغداد بهرچه سازم وطن
که ناید بجز دجله در چشم من

خواجه { سربداران حکمدارلرندن اکثرینك وسائر برچوق ذواتك اسملرینه ادخال اولنور بر عنواندر. بوراده بولنمیانلرینك اسم اصلیلرینه مراجعت بیورلمق اقتضا ایدر.

خواجه افندی { تاریخ صاحبی خواجه سعدالدین افندی مراد اولنور. [«سعدالدین افندی» ماده‌سنه مراجعت.]

خواجه اویس { [«خواجه پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خواجه پارسا { مشاهیر صوفیوندن ومشایخ نقشبندیه‌دن اولوب، «فصل الکتاب فی المحاضرات» عنوانیله بر کتابی وسائر بعض تألیفاتی واردر. شاهرخك زماننده یاشایوب، ٨٢٢ تاریخنده ارتحال ایتمشدر.

خواجه پاشا { سلطان سلیم خان ثانی ومراد خان ثالث دوری وزراسندن اولوب، اسمی (اویس) در. بر مدت مصر والیسی بولندقدن صکره، ٩٩٩ تاریخنده مقتولاً وفات ایدوب، مسیح پاشا قربنده بنا کرده‌سی اولان خواجه اویس مسجدینك محرابی اوکنده دفن اولنمشدر. استانبولده باب عالینك آلت طرفنده اسمیله مسمی محله‌ده واقع جامع شریف دخی صاحب ترجمه‌نك بنا کرده‌سیدر.

خواجهٔ جهان { هندستانده شرقیون دولتنك مؤسسی اولوب، اصل اسمی ملك شرواردر. کندیسی دهلی حکمدارلرندن سلطان محمد شاه بن فیروز شاه تغلقك خادملرندن اولوب، بعده (خواجهٔ جهان) عنوانیله وزیری ومؤخراً جونپور وسائر ایالات شرقیه والیسی اولمش ایدی. محمد شاهك وفاتیله محمود شاه تغلقك جلوسنی متعاقب ظهور ایدن فتنه‌لر صره‌سنده ٧٩٦ تاریخنده صاحب ترجمه آیریجه بر دولت تأسیس ایتمش؛ و ٨٥٢ تاریخنه‌دك حکومت سورمشدر. کندیسندن صکره آخرت اوغلی مبارك شاه وبعده بونك سلاله‌سی حکم سوروب، شرقیون عنوانیله شهرت بولمشلردر.

خواجه چلبی { مشهور ابوالسعود افندی مراد اولنور. [«ابوالسعود عمادی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خواجه خیرالدین { (جازم بن عیسی) سلطان سلیمان خانك خواجه‌سی اولوب، ٩٥٣ ده وفات ایتمشدر. کچه جیلر قربنده بر مسجدی اولوب، اطرافنده‌کی محله دخی اسمیله مسمادر.

خواجه زاده { (مصلح الدین مصطفی بن یوسف) اعاظم علمای عثمانیه‌دن اولوب، بروسه‌لیدر. پدری تجارتله مشغول اولوب، فوق العاده زنکین اولدیغی حالده، صاحب ترجمه کندیسنك مسلکنی ترکله طلب علمه سلوك ایتدیکیچون، کندیسنی نظردن دوشوروب، برادرلری ناز ونعم ایچنده بیودکلری حالده، بیچاره کتاب مبایعه سنه مقتدر اوله‌میوب، کیجه‌لری ترك خواب وراحتله اوقویه‌جغی کتابلری استنساخ ایدردی. بو وجهله کمال فقر وضرورتله تحصیل علوم ایدوب، سلطان محمد خان ثانی حضرتلرینك استانبولی فتح بیورملری اوزرینه، سائر علماکبی حضور پادشاهی‌یه چیقمق اوزره، بروسه‌دن استانبوله کلمك ایچون اوشاغندن اقچه استقراضنه مجبور اولمش؛ وحضور پادشاهیده مولا نازیرك ایله مباحثه ایدوب، مولانای موی الیهی الزام ایتمش ایکن، هر نصلسه برجایزه واحسانه نائل اوله‌میوب، کمال فقر وضرورتله معیت حضرت پادشاهی‌یه قاتیلوب، ادرنه‌یه کیتمکده ایکن، اثنای راهده بردن بره طالعی دونوب، حضرت پادشاهك معلملکنه نصب اولنمغله، فوق العاده احتشامه نائل اولمش ایدی. بعده ادرنه واستانبول قاضیسی وقاضیعسکر اولوب، مؤخراً بعض حسودلرینك سوقیله ازنیق قضاسنه ونهایت بروسه مفتیلکنه وبعض مدارسك مدرسلکنه نصب اولنمش؛ واواخر

عمرنده ایکی آیاغیله بر الی مفلوج اولدیغی حالده، ینه مطالعه وتدریس وافتا ایله مشغول اولوب، ٨٩٣ تاریخنده بروسه‌ده وفات ایتمش، وامیر بخاری جوارینه دفن اولنمشدر. علمه رغبتی فوق العاده اولوب، طلب علم ایچون کنجلکنده پدرینک ثروت ونعمتندن محروم اولمغی کوزینه آلمش اولدیغی کبی، بعده دخی منصبدن زیاده مدرسلکله افتخار ایدر، و بلکه مطالعه‌یه مانع اولور فکریله منصبی کرهاً قبول ایلردی. حضرت فاتحک امریله «التهافت» عنوانلی کتاب مشهوری یازمش اولدیغی کبی، سلطان بایزید خان ثانینک امریله دخی «شرح المواقف» ه برحاشیه وسائر بعض حواشی و تعلیقات تحریر ایتمشدر. صیت و شهرتی آفاقه باییلوب، حتی سلطان حسین بایقرا، سلطان بایزید خانک جلوسنی تبریک ایچون، هدایا ایله سفیرلر کوندردیکی وقت، خواجه زاده‌نک درسندن استفاده ایتمک التماسیله خراسانک ازکیای طلبه‌سندن بر ذات دخی کوندرمشیدی.

خواجه سلیمان پاشا { سلطان احمد خان ثالث دوری رجالندن اولوب، لیمان رئیسی ایکن، ١١٢٥ ده قپودان دریا اوله‌رق، برسنه بو مقامده قالمش؛ و ١١٣١ ده رتبهٔ وزارتله ثانیا مسند قپودانی‌یه چقوب، بو دفعه دخی بر بچق سنه‌یه قریب مدت ادارهٔ امور بحریه ایتدکدن صکره، ساقز محافظلغنه نصب اولنه‌رق، اوراده وفات ایتمشدر.

خواجه صدر نظامی { هندستان ادباسندن اولوب، ٦٠٥ تاریخنده دهلی حکمداری سلطان قطب الدین ایبک نامنه «تاج المآثر» عنوانیله بر کتاب یازمشدر.

خواجه کامکار { (غیرت خان بن سردار خان) هندستان امرا وادباسندن اولوب، ١٠٥٠ تاریخنده (تاته) والیسی ایکن، اوراده وفات ایتمشدر. «جهانکیر نامه» عنوانیله بر اثری واردر.

خواجه محمد طاغی { بدخشانده هندوکوه سلسله‌سنه مربوط بر طاغ اولوب، جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه طوغری اوزانیر. باقیر وقورشون معدنلرینی حاویدر، ویانلرندن آقان دره‌لرده آلتون توزی بولنور.

خُوار { (ری) ایالتندن وری ایله سمنان آره‌سنده بیوک بر قصبه ایدی. ٦١٣ تاریخنده کوردیکنده خرابه یوز طوتمش اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. بعض مشاهیر علمانک مسقط رأسی بولنمشدر.

خوارِزم { بحر خزرک جهت شرقیه‌سنده وبحر مذکور ایله آرال کولی وجیحون ایرماغی آره‌سنده بر خطهٔ واسعه اولوب، الیوم قسم شرقیسی (خیوه خانلغی) نامیله مستقل بر حکومت اسلامیه حالنده وسائر طرفلری روسیه‌نک «ماوراء بحر خزر» دنیلن ایالتی داخلنده بولنقده‌در. بوخطه ازمنهٔ قدیمه‌دن بری بو اسمله معروف اولوب، حتی هرودوتک تاریخنده دخی بو وجهله مذکور اولدیغی کبی، قرون وسطاده و تواریخ اسلامیه‌ده دخی خوارزم اسمی بیوک بر اهمیتله یاد اولنور. آنجق زمانمزده بو اسم بسبتون متروک وخریطه‌لردن مهجور اولوب، خطهٔ مذکوره‌نک شرق شمالی قسمی (خیوه خانلغی)، غرب شمالی قسمی (اوست یورت) وقسم جنوبیسی دخی (قره قوم) اسملریله معروفدر. خوارزم خطه‌سی غرباً بحر خزرله، شمالاً دشت قپچاقله وآرال کولیله، شرقاً ماوراء النهرله، جنوباً دخی خراسان خطه‌سیله محاط ومحدود ایدی. جیحون ایرماغنک مجراسی خوارزمی ماوراء النهردن آیریور ایسه‌ده، آرال کولنه قریب اولان قسم شمالیسنده جیحونک ساحل یمیننده یعنی شرق جهتنده‌کی یرلر دخی خوارزمدن عد اولنوردی. آرال کولی دخی بوخطه‌یه منسوب اولوب، اکثر جغرافیون اسلام آثارنده بحر خوارزم اسمیله مذکوردر. خوارزم خطه‌سی بعض معموره‌لری وبر چوق چوللری حاوی اولوب، مرکزی (جرجانیه) ونام دیکرله (کرکنج) شهری ایدی. چول اولمیان یرلری خیلی معمور وآبادان اولوب، علوم ومعارف دخی لایقیله ترقی ایتمش اولدیغندن، مدنیت زمانلرنده خوارزمدن بر چوق علما وادبا وسائر مشاهیر ظهور ایتمشدر. یاقوت حموینک وسائر مؤلفین اسلامک روایتنه کوره خوارزم اهالیسی، ترک جاریه‌لری استفراش ایتمک سببیله، سیماجه ترکلره مشابه ایسه‌لرده، کندیلری ترک اولمیوب، ایرانیلردن معدود ومع هذا کندیلرینه مخصوص برلسانله متکلم ایدیلر. لسان فارسینک شعبه‌لرندن اولمسی ملحوظ اولان بو لسان، ادبیاتدن محروم اولمغله، مرور

زمانله اونوديلوب، لسان ادبئ محلى حكمنه كچمش اولان فارسى دخى ترك اولنه‌رق، چنكيز وتيمورك غلبه‌سندن صكره اوراره ترك و تركمان اقوامى كلمش اولديغندن، بوكونكى كونده لسان محلى شرق تركجه‌سيدر. يالكز شهر وقصبه‌لرده لسان فارسى ايله متكلم (تاجيك) تعبير اولنور بر صنف اهالى قالمشدر. خوارزم خطه‌سى كتب اسلاميه‌ده موسم شتاده‌كى برودت هواسيله دخى مشهوردر. بو خطه حضرت عثمان (رضه) ك زمان خلافتنده فتح اولنه‌رق، خلافت عباسيه زماننده سامانيلر وسلجوقيلرك تحت اداره‌سنده بولندقدن صكره، ٤٤٠ تاريخنده دولت سلجوقيه امراسندن (قطب الدين محمد خوارزمده كسب استقلال ايتمكله، آيريجه بر دولت تأسيس ايتمش؛ وسلاله‌سى (خوارزمشاهيلر) ناميله چنكيزك استيلاسنه‌دك خوارزمده حكم سوردكدن بشقه، ماوراء النهر وخراسان وسائر بعض بلاد دخى ضبط ايتمشلردى. [« خوارزمشاهيان » ماده‌سنه مراجعت.] چنكيزدن صكره خوارزم قپچاق دولتنه الحاق اولنوب، طقوزنجى قرن هجرى اواخرنده البرس شيبانى معرفتيله قپچاقدن بالتفريق، يكيدن بر حكومت مستقله حالنه كيرمش؛ وخيوه خانلغى تشكل ايلمشدر. قرن حاضرده اكثر يرلرى روسلر طرفندن ضبط اولنه‌رق، يالكز آرال كولندن بخارا خانلغى حدودينه دك جيحون بويجه بر مقدار يرلر خيوه خاننك يدنده قالمشدر. [« خيوه خانلغى » ماده‌سنه دخى مراجعت.]

خوارزمشاه (قطب الدين محمد بن انوشتكين) خوارزمشاهيان دولتنك موسسيدر. [« قطب الدين خوارزمشاه » ماده‌سنه وماده‌ٔ آتيه‌يه مراجعت بيوريله.]

خوارزمشاهيان (ياخود دولت خوارزمشاهيه) بشنجى قرن هجرى اواخرندن يدنجى قرن هجرى اوائلنه دك خوارزمده حكومت سورمش بر دولت اولوب، قطب الدين خوارزمشاه طرفندن تأسيس اولنمشدر. مشار اليهك پدرى انوشتكين دولت سلجوقيه نامنه خوارزم شحنه‌سى بولنان بيلكاتكينك كوله‌سى اولوب، افنديسنك وفاتنده ملكشاه سلجوقى فرمانيله خوارزم واليسى اولمش؛ و ٤٩١ ده وقوع وفاتيله واليلك اوغلى قطب الدينه توجيه اولنمشدى. بو ذات زياده‌سيله جسور وعادل ومدبر اولوب، ترقئ علوم ومعارفه دخى فوق العاده خدمت ايتديكندن، نوعاما استقلاله نائل اولوب، سلطان سنجر سلجوقى طرفندن كنديسنه (خوارزمشاه) عنوانى ويرلمشيدى. اوغلى اتسز وتورونى ايل ارسلان ملوك سلجوقيه ايله محاربه ايدوب، بسبتون كسب استقلال ايتدكدن صكره، خوارزمشاهيان ماوراء النهرى وكيده‌رك خراسانى وبعده عراق وفارسى دخى ضبطله، دولت سلجوقيه‌يى استيصال ايدوب، اونك يرينه قائم اولمشلردى. بودولتك ذروهٔ اقبالى يدنجى حكمدار اولان سلطان قطب الدين محمد ثانى زماننده اولوب، آنجق زوال وانقراضى دخى مشار اليهك زماننده وقوع بولمشدر. كنديسى اهل اسلامدن اك اول چنكيزك هجومنه قارشى كلوب، بر خيلى محاربادن صكره، فرارله آبسكون آطه‌سنده مأيوساً وفات ايتمش؛ واوغلى جلال الدين مغوللرله پك چوق اوغراشمش ايسه‌ده، پدرينك ملك موروثنى تماميله اله كچيرمكه موفق اوله‌ميوب، بونكله خوارزمشاهيان دولتى منقرض اولمشدر. بونك ايكى برادرى غياث الدين و ركن الدين دخى بر مدت تاتار عسكريله محاربه ايدوب، بعض مورخلر طرفندن ملوك خوارزمشاهيه صره‌سنه ادخال اولنمشلرسه‌ده، بحق اجراى سلطنت ايده‌مه‌مشلردر. خوارزمشاهيان دولتى ٤٩١ تاريخندن ٦٢٨ تاريخنه دك ١٣٧ سنه سوروب، بو سلاله‌يى تركيب ايدن حكمدارلرك اسملريله تاريخ جلوسلرى بروجه زيردر:

١	قطب الدين محمد بن انوشتكين	٤٩١
٢	اتسز بن قطب الدين	٥٢١
٣	ايل آرسلان بن اتسز	٥٥١
٤	سلطان شاه بن ايل آرسلان	٥٥٨
٥	علاء الدين تكين بن ايل آرسلان	٥٨٩
٦	قطب الدين محمد ثانى بن تكين	٥٩٦
٧	جلال الدين بن قطب الدين	٦١٧

خوارزمى خوارزم ديارنده ظهور ايتمش بر چوق علما و سائر مشاهيرك لقبيدر. [اسم وكنيه‌لرينه مراجعت بيوريله.]

خوارى ايران شعراسندن و خطاطيندن اولوب، تبريزليدر. لسانئ شيرازى شاكردانندن اولوب، ٤ ٥ تاريخنده شيرازده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

بخت آنم كوكه خواب آلوده بر خيزى شبى
ناله‌ام نشناسى و كوشى بفريادم كنى

خواش { سجستانده (یعنی سیستانده) بر قصبه اولوب، صولریله قنالری واشجاری چوق اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خواص محمد پاشا { آماسیه سنجاغنده قضا مرکزی بر قصبه‌در. [« حوضه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خَواف { خراسانده نیشابور مضافاتندن بر شهر اولوب، باخرز وزوزن وسنجان قصبه‌لری دخی اعمالندندر. وقتیله خیلی بیوك ومعمور اولوب، بر چوق علما وسائر مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر. ناحیه‌سی ۲۰۰ قریه‌دن عبارت ایدی.

خوافی { (ابو المظفر احمد بن محمد) مشاهیر علمادن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب. آنف البیان خواف شهرنده تولد ونشأت ایتمشدر. امام غزالینك درس آرقداشلرندن ایدی. علم مناظره‌ده زماننك فریدی ایدی. بر خیلی مدت طوسده قاضی بولنمش؛ و ۵۰۰ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خواقند { ماوراء النهرده فرغانه خطه‌سنده بر شهر اولوب، طاشکندك ۱۶۷ کیلومتره جنوب شرقیسنده وسیحونه تابع قره صو نهری کنارنده اوله‌رق "۳۸ '۳۱ °۴۰ عرض شمالی ایله "۴۸ '۲۶ °۶۸ طول شرقیده واقعدر. اسکی بر قصبه ایسه‌ده، قرون اخیره‌ده کسب توسع ایدوب؛ بتون فرغانه‌نك مرکزی ومستقل برخانلغك مقری اولمشدی. ۱۲۹۲ ده روسلر خانلرك اخیری اولان خدایار خانی مغلوب ایده‌رك، فرغانه خطه‌سیله برابر خواقندی دخی ضبط ایدوب، آیریجه بر ولایت صورتنه قودقلری فرغانه‌یه مرکز اتخاذ ایتمشلرسه‌ده، بعده مرکزی (مرکلان) قصبه‌سنه نقل ایتمشلردر. خواقند کوزل بر شهر اولوب، ۳۵۰۰۰ اهالیسی، کنیش وتمیز سوقاقلری، مکمل چارشیسی، مصنع جوامع شریفه‌سیله سائر ابنیه‌سی، کوزل بر کوپریسی، مجوهرات واثواب و اقمشه واسلحه وآوانی‌یه متعلق خیلی صنایعی وایشلك تجارتی واردر.

خواند { (امیر —) [« میرخواند » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خواند { ملاحدهٔ اسمعیلیه حکمدارلرندن بعضنه ویریلن عنواندر. [« محمد، جلال الدین حسن، علاء الدین محمد ورکن الدین خورشید » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

خواندمیر { (غیاث الدین محمد بن حمید الدین) مورخ مشهور میر خواندك اوغلی اولوب، کندیسی دخی مشاهیر مورخیندندر. ۸۸۰ تاریخنده هراتده طوغوب، سلطان حسین بایقرا زماننده پرورش یاب، وعلیشیر نوایینك توجهنه نائل اولمشیدی. پدرینك ناتمام براقدیغی « روضة الصفا » عنوانلی تاریخ مشهورك یدنجی فصلنی تحریریله اکمال ایتدیکی کبی، بونی « خلاصة الاخبار » عنوانیله اختصار دخی ایتمش؛ واستادی بولنان کریم الدین حبیب الله اردبیلی نامنه « حبیب السیر » عنوانیله دخی پك مقبول بر تاریخ یازمشدر. بو ایکی تاریخدن بشقه « مآثر الملوك »، « دستور الوزراء »، « اخبار الاخیار »، « مکارم الاخلاق »، « منتخب تاریخ وصاف »، « غرائب الاسرار » و « جواهر الاخبار » عنوانلریله تألیفاتی واردر. ۹۳۲ تاریخنده وقوع بولان شورشلر اوزرینه هراتی ترکه مجبور اولوب، هندستانه رحلتله اکره‌ده بابر شاهه انتساب، ومعیتنده بنکاله سفرینه عزیمت ایتمش ایدی. بابر شاهك وفاتندن صکره اوغلی همایون شاهه انتسابله، بونك نامنه « قانون همایونی » عنوانلی کتابی یازمشدر. ۹۴۲ ده حکمدار مشار الیهك معیتنده کجرات سفرینه کیدوب، اثنای سفرده وفات ایتمش؛ وجنازه‌سی دهلی‌یه نقل اولنه‌رق، نظام الدین اولیا وامیر خسرو دهلوی جوارنده دفن اولنمشدر. کرك کندیسنك وکرك پدرینك تاریخلری مشهور اولوب، اکثر آوروپا لسانلرینه ترجمه‌ده اولنمشدر.

خوانسار { ایران وسطیده عراق عجمی ایالتنك فرهان سنجاغنده واصفهانك ۱۵۰ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ۱۳۰۰۰ اهالیسی، باغ وباغچه‌لری وپاموق منسوجات دستکاهلری واردر. غایت کوزل بر وادی ایچنده واقع اولوب، ایچندن کچن نهر وادی‌یی اروا ایتمکله، زمرد آسا بر منظره حاصل ایدیور. قصبه نهر بویجه اون اون ایکی کیلومتره‌لك محلده ممتد اولور.

خوبذان { فارسده ارجان ایله نوبندجان آره‌سنده بر موقع اولوب، غایت مصنع وعجیب بر کوپریسی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خوپر { (Khoper) روسیه‌ده بر نهردر، که ساراتوف ایالتنده نبعانله (وورونیه)

دون ایالتلرینی شق ایدەرك، ٧٥٠ کیلومترەلك جریا-
ندن صکره ، دون ایرماغنه دوکیلور.

خوپه { طربزون ولایتنك لازستان سنجاغنده و ولایتك منتهای شرقنده اولەرق روسیه حدودی قربنده وساحل بحرده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٤٠٠٠ قدر اهالیسی وبازاری واردر. — خوپه قضاسی ٢٨٠٠٠ اهالی‌یی جامع اولوب، قسم اعظمی لاز جنسیتنه منسوب مسلمدر. اراضیسی سنکستان ایسه‌ده، مزروع یرلری دخی اولوب، حبوبات متنوعه ایله کنویر وسائر محصولاتی واردر. شیاغه مشابه بر نوع شال دخی اعمال اولنوب، محلنده صرف اولنور. درون قضاده برونت قریه‌سنده وکرچخانه موقعنده ایکی قابلیجه واردر.

خوتین { (Khotin) روسیه‌نك بسارابیه خطه‌سنده وکیشنفك ٢٣٥ کیلو-مترە شمال غربیسنده اولەرق (دنیستر) ایرماغی کنارنده بر قصبه اولوب، ١٥٧٨٠ اهالیسی واردر. وقتیله جنویزلرك النده بولنوب، بعده دولت عثمانیەنك ضبطنه کچمش؛ وبرخیلی زمان لهلیلره وروسلره قارشی استناد-کاه اتخاذ اولنەرق، بر چوق قانلی محاربه‌لرك میدانی اولمشدر.

خوجان { (یاخود خوشان) نیشابور مضافا-تندن (استوا) ناحیه‌سنك مرکزی بر قصبه اولوب، علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمش اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

خورپشته { (Krupista) مناستر ولایتنده کوریجه سنجاغنك کسریه قضا-سنه تابع ناحیه مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، کسریەنك ٧ کیلومترە جنوبنده وایکنجه قره صویه تابع (بیلیچه) چایی کنارنده واقعدر. اکثری مسلم اولمق اوزره ٢٠٠٠ اهالیسی، بر جامع شریفی، ایکی کلیساسی، ٢٥٠ دکانی ، ٩ خانی، بر رشدیه و ٦ صبیان اسلام مکتبیله ایکیسی روملره وبری اولاخلره مخصوص ٣ خرستیان مکتبی واردر. بو قصبه‌ده ترکجه ، آرناودجه ، رومجه و اولاخجه تکلم اولنور. — ناحیه‌سی ٣٦ قریه‌دن مرکب اولوب، اسلام وروم واولاخدن مرکب ١٠٠٠٠ قدر اهالیسی واردر. اراضیسی اولدقجه منبت اولوب، باشلیجه محصولاتی حبوبات متنوعه ایله اوزوم وسائره‌دن عبارتدر. درون قضاده ١٣ جامع، ٤٦ کلیسا، ٣٩ مکتب وبرخسته خانه موجوددر.

خورشاه { (خواند رکن الدین —) [«رکن الدین خورشاه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خورشید { [«شجاع الدین خورشید» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خورشید پاشا { (احمد —) دور سلطان محمود خان ثانیده مسند صدارت عظمایه نائل اولان وزرادن اولوب، کورجی الاصلدر. عن‌اصل زمرۀ تاتاردن برینك کوله‌سی ایکن، روم ایلی والیسی سلیم سری پاشایه کچمش؛ وآزاد اولدقدن صکره راسخ افندینك دائرۀ تربیه‌سنه دخول ایله، بعده قپودان دریا کوچك حسین پاشایه انتساب ایده‌رك، بونك حمایه‌سیله ١٢١٧ ده رتبۀ میرمیرانی ایله اسکندریه محافظلغنه، وبرسنه صکره، مصرك فرانسزلردن تخلیه‌سی اوزرینه، رتبۀ وزارتله مصر والیلکنه نصب اولنمش ایسه‌ده، اوصره‌ده مصرك احوالی پك قاریشیق اولوب، محمدعلی پاشانك والی نصبی اقتضا ایتدیکندن، صاحب ترجمه عزل، بعده ایران سفرلرنده استخدام اولنه‌رق، شجاعت وحسن خدمتی کورلمکله، سلانیك و صکره بوسنه والیسی اولمش؛ وصربلیلره قارشی وقوع بولان محاربه‌ده سردار نصب اولنمش ایدی. اوائل سلطنت سلطان محمود خانیده بش سنه سورن محاربه اثناسنده خدماتی کورلمکله، ١٢٢٧ تاریخنده مهر صدارت کندیسنه تودیع بیوریله‌رق، اعادۀ صلحه وبلغرادك تخلیصنه موفق اولدقدن صکره، ١٢٢٩ سنه‌سی محرمنده درسعادته کله‌رك، التفات حضرت پادشاهی‌یه نائل اولمش؛ وایکی بچوق سنه‌یه قریب مدت مسند صدارتده قالدقدن صکره ١٢٣٠ ده عزل اولنه‌رق، تکفور طاغنده اقامته مأمور اولمش؛ وبعده کوتاهیه، حلب، روم‌ایلی ونهایت موره والیلکنه نصب اولنه‌رق، ١٢٣٧ ده تپه‌دلنلی علی پاشانك فرمانلی اولمسی اوزرینه، صاحب ترجمه تپه‌دلنلی‌یه قارشی عسکر سوقنه مأمور اولوب، یانیه‌یی محاصره ایتمش؛ وعلی پاشا استیمان ایتدیکی حالده، کندیسنی قتل ایتدیره‌رك، سر مقطوعنی درسعادته کوندرمش ایدی. اوصره‌ده موره‌ده عصیان ظهور ایتمکله، صاحب ترجمه اوطرفه عسکر سوقی ایتمك تدارکنده ایکن، ١١٣٨ ده یکیشهرده وفات ایتمشدر.

خورمی { ایران شعراسندن ومولانا جامینك معاصرلرندن اولوب، هراتلیدر.
شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کشم بر صفحهٔ جان صورت جانانهٔ خودرا
بدین صورت دهم تسکین دل دیوانهٔ خودرا

خُوَرنَق { حیره جوارنده بر قصر اولوب، حیره ملوکندن نعمان طرفندن ویر روایتده ایران ملوکندن یزدجردك امریله و(سنمار) نام معمارك معرفتیله بنا اولنمشدی. حقنده بر چوق روایات اولوب، شعراء عرب طرفندن بر طاقم اشعار دخی سویلنمشدر. — بو اسمله مغربده برقصبه‌دخی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خوریه موریه { (یاخود خوریان موریان) جزیرة العربك ساحل جنوبیسی قارشیسنده بر طاقم آطه‌لر اولوب، همنامی اولان بر کورفزك ایچنده واقعدر. بوطاقم اوچ بیوك ودرت کوچك آطه‌دن مرکب اولوب، بیوکلری: حلانیه، السوداء والقبلیه اسملریله مسمادر. بونلرك یالکز برنجیسی ٣٠ قدر عائله‌یی جامع اولوب، دیکرلری خالیدر. اهالیٔ مذکوره بنی جناب قبیله‌سنه منسوب اولوب، بطلمیوسك جغرافیه‌سنده (جزایر زنوبیه) اسمیله یاد اولنملری بو قبیله‌نك قدیملکنه دلالت ایدیور. حقیقةً بونلر الیوم حمیری لسانیله متکلمدرلر. جزایر مذکوره اخیراً انکلترەنك ید ضبطنه کچمشدر.

خوز { (بلاد —) [«خوزستان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خوزات { درسم سنجاغنك مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، خربوتك ٥٠ کیلومتره شمالنده واقعدر.

خوزستان { (ونام دیکرله عربستان) ایرانك منتهای غرب جنوبیسنده بر خطه وایالت اولوب، شمالاً لورستان وعراق عجمی ایله، شرقاً فارس ایله، جنوباً بصره کورفزیله، غرباً دخی ممالك عثمانیه‌نك بغداد وبصره ولایتلریله محدود ومحاطدر. ٣٠° ایله ٣٣° عرض شمالی و ٤٥° ایله ٤٩° ٣٠′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، شمالدن جنوبه بویی قوش اوچشی حسابیله ٣٠٠ وشرقدن غربه اکی‌ده ٢٠٠ کیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی ١٠١ ٤٨١ مربع کیلومتره‌در. مقدار اهالیسی حقنده تخمینات مختلف اولوب، بعضلری ٤٠٠٠٠٠ کشیدن زیاده اولمدقلرینی التزام، و بعضلری ٩٠٠٠٠٠ کشی‌یه بالغ اولدقلرینی ادعا ایتمشلردر. بوخطه زمان قدیمده (سوسیانه) اسمیله معروف اولوب، ایران قدیمك مشهور پایتختلرندن (سوسه) شهری بونده ایدی. آنجق کرك سوسیانه خطهٔ قدیمه‌سی وکرك جغرافیون اسلام آثارنده تعریف اولنان خوزستان خطه‌سی بوکونکی خوزستان ایالتی قدر واسع اولمیوب، بو ایالتك یالکز قسم اسفلندن یعنی جنوب غربی جهتندن عبارت ایدی. خوزستان اهالیسی ایکی جنسیندن مرکب اولوب، قسم اسفلنده یعنی جنوب غربی جهتنده ساکن اولانلری اکثریت اوزره عرب، وقسم اعلاسنده یعنی شمال شرقی جهتنده‌کی طاغلرده ساکن اولانلری کرد اجناسندن (لوری) جنسیتنه منسوبدرلر. یاقوت حموی دخی خوزستان اهالیسنك عربی وفارسیدن بشقه کندیلرینه مخصوص بر لسانله متکلم اولدقلرینی بیان ایدیور. بونلرك اسکیدن بری خست ودنائت اخلاقله شهرتلری واردر.

طبیعت اراضی وهواجه دخی خوزستان ایکی‌یه منقسم اولوب، غرب جنوبی جهتنده اولان قسم اسفلی بصره ولایتنه مشابه وشرق شمالی جهتی ایسه طاغلق ومرتفعدر. قسم اسفلی قیشین صو آلتنده وبطاقلق حالنده اولوب، یازین ایسه کثرت حرارتدن چول حالنه کیرر. قسم اعلاسی ایسه اکثریا قارله مستور یوکسك طاغلردن عبارتدر. آنجق یوکسك طاغلریله آلچق اووه‌لری آره‌سنده بر طاقم تپه‌لر وبایرلردن عبارت وسطی اراضیسی واردر، که بورالرینك هواسی معتدل اولدیغی کبی، طوپراغی دخی پك منبت ومیاه جاریه ومرعالری چوق اولوب، اسکیدن بری خطه‌نك معمور جهتی بوراسی بولنمشدر. طاغلری بر طرفدن لورستان وکردستان وبر طرفدن دخی فارس جبالیله کسب اتصال ایدوب، باشلیجه سلسله‌سی (شترنك) طاغیدر. بوغازلری دخی چوق اولمق مناسبتیله خطه (تنکسیر) اسمیله دخی یاد اولنور. خوزستان خطه‌سی کاملاً بصره کورفزی مائله‌سنده وباشلیجه شط العرب حوضه‌سنده واقع اولوب، اکثر میاه جاریه‌سی مذکور ایرماغه دوکیلور. اك بیوك نهری (کارون) در، که (آبدیزفول) ی وسائر برچوق انهاری دخی اخذ ایله، ممالك عثمانیه حدودنده شط العربه منصب اولور. آنجق صوینك بر مقداری‌ده آیریلوب، طوغریدن طوغری‌یه بصره کورفزینه

دوكيلور. ايكنجيسى اولان (كرخه) نهرى لورستاندن كلوب، خوزستانك شمال غربى كوشه‌سنى شق ايتدكدن صكره، ممالك عثمانيه‌يه دخول ايله، قرنه‌نك اوست طرفنده دجله‌يه منصب اولور. اوچنجيسى اولان (جريحه) ايله دردنجيسى بولنان (زاب) نهرلرى ايسه خطه‌نك شرق جهتنده‌كى طاغلردن نبعان ايله، جنوب غربى‌يه طوغرى آقه‌رق، طوغريدن طوغرى‌يه بصره كورفزينه دوكيلور. كارون نهرى سيرسفائنه صالحدر. كارون ايله كرخه آره‌سنده بر چوق جدوللر بولنيور.

مركز حكومتى ٢٠٠٠٠ قدر اهاليسى اولان (شوستر) شهرى اولوب، اڭ بيوك شهرى ايسه ٣٠٠٠٠ اهاليى جامع اولان (دزفول) در. كارون ايله شط العربك محل تلاقيسنده واقع (محمره) قصبه‌سى دخى تجارتكاه بر يردر. اهواز قصبه‌سى وقتيله خطه‌نك مركزى اولوب، شمديكى حالده تدنيده‌در. خرم آباد وبهبهان قصبه‌لرى‌ده باشليجه معموره‌لرندندر. سواحلنده بر ايكى اسكله‌سى وار ايسه‌ده، اهميتلى شهرى يوقدر. ساسانيلر زماننده ايرانك پايتختى بولنمش اولان (سوسه) شهر قديمنك خرابه‌لرى دزفولك غرب جنوبى وشوسترك غرب شمالى جهتنده موجوددر.

محصولاتى باشليجه بغداى، آرپه، پرنج وسائر حبوبات ايله پاموق، شكر قامشى، توتون وسائره‌دن عبارتدر. وقتيله بو خطه‌ده مشهور ايپك قماشلر و اثواب ياپلقده ايكن، شمديكى حالده صنايع محليه بعض قبا پاموق منسوجاتيله جزئى ايپك قماشلردن وخاليدن عبارتدر. قويون وصيغير ايله سائر حيواناتى دخى چوقدر.

خوزنس { ارضروم ولايتنده ارزنجان سنجاق وقضاسنده بر ناحيه اولوب، ١٣ قريه‌دن مركبدر.

خوَست { بلخ جوارنده طخارستان خطه‌سنك اندرابه ناحيه‌سنده دره منقسم واشجارى چوق برقصبه اولوب، بعض مشاهير علمانك مسقط رأسى اولديغى ياقوت حموى بيان ايديور.

خوشاب { [«محمودى» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

خوشدل { هندستان شعراسندن ايكى ذاتك مخلصيدر:

برنجيسى (مير محمد قايم) شاهجهان آبادلى اولوب، ١١٦٦ ده وفات ايتمشدر.

— ايكنجيسى (راى امرسنكه) كايتهان قومى هندولرندن اولوب، بعض راجه‌لرك خدمتنده بولندقدن صكره، نواب ابو المنصور خان صفدر جنكه انتساب ايتمش؛ ونهايت انكليزلرك خدمتنه كيروب، ١٢٢٥ده وفات ايتمشدر. «بهاردانش» عنوانيله برمنظومه‌سى، بر تاريخى و ٥٠٠٠ بيتدن عبارت اشعارى واردر. «بهار دانش» ى تركجه‌يه ترجمه وطبع اولنمشدر. شو بيت اونكدر:

كرم است بس كه نالهٔ آتش فشان ما
سوزد برنك شمع زبان در دهان ما

خوشقدم { (ملك ناصر — ناصرى) مصرده حكومت سورن غلامان چراكسه‌نك اون دردنجيسى اولوب، حكمداران مشار اليهمك دردنجيسى اولان ملك مؤيد شيخ محمودى ظاهرينك عتقاسندن ايدى. ملك مؤيد شهاب الدين احمدك اتابكى اولوب، ٨٦٥ ده حكمدار اولمش و آلتى بچق سنه حكومت سوردكدن صكره، ٨٧٢ ده وفات ايتمشدر. كريم و سخى بر ذات اولوب، بعض خيراته موفق اولمشدر.

خوشكو { هندستانك بر همنى شعراسندن اولوب، «سفينهٔ خوشكو» عنوانيله بر تذكرة الشعراسى وخيلى اشعارى واردر. اون ايكنجى قرن هجرى اواسطنده وفات ايتمشدر.

خوقند { [املاى صحيحى اولان «خواقند» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

خَولان { بو اسمله يمنده ايكى قصبه اولوب، برى صنعانك شمالنده وديكرى صنعا ايله معرب آره‌سنده واقعدر. برنجيسى حضرت عمرك زمان خلافتنده و ١٣ ياخود ١٤ تاريخنده يعلى بن منيه يديله فتح اولنمشدر.

خوله { صحابياتدن بروجه زير بر قاچ خاتونك اسميدر: ام حرمله خوله بنت الاسود الخزاعيه، كه زوجى جهيم بن قيسله برابر حبشه هجرت ايدنلردندر. — خوله بنت ثامر الانصاريه، كه بر حديث شريفك راويه‌سيدر. — خوله بنت ثعلبة الانصاريه، كه اوس ابن الصامتك زوجه‌سى اولوب، حقلرنده سورة المجادله‌نك باش طرفى نازل اولمشدر.

— خوله بنت حکیم الانصاریه،که بر حدیث شریفك راویه‌سیدر . — خوله (یاخود خویله) بنت حکیم السلمیه، که عثمان بن مظعونك زوجه‌سی اولوب، کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — حفص بن سعیدك جده‌سی اولان خوله، که فخر کائنات (صلعم) افندمزك خادمه‌لرندندر. —هلال بن امیه‌نك زوجه‌سی اولان خوله بنت عاصم. — خوله بنت عبدالله الانصاریه، که بعده بصره‌ده ساکن اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — حضرت حمزه (رضه) نك زوجه‌سی اولان ام محمد خوله بنت قیس الانصاریه . — ام صبیه خوله بنت قیس الجهنیه. — خوله بنت الهذیل التغلبیه، که حضرت رسول الله (صلعم) افندمز طرفندن تزوج بیورلمش ایسه‌ده، یولده وفات ایدوب، رسالتپناه افندمزه واصل اوله‌مامشدر.— خوله بنت یسار . — خوله بنت الیمان العبسیه.

خولی { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمیدر. برنجیسی (خولی بن اوس انصاری) در، که بر روایتده حضرت علی (رضه) ایله برابر فخر کائنات (صلعم) افندمزك مبارك جنازه‌سنی قبره ایندیرمشدر. — ایکنجیسی خولی بن ابی خولیدر، که برادرلری هلال وعبدالله ایله برابر بدر غزاسنده بولنمش؛ وحضرت عمر (رضه) نك زمان خلافتنده ارتحال ایتمشدر.

خونا { آذربایجانك منتهای شرقنده بر قصبه اولوب، ایچنده کلیتلی کاغد اعمال اولنمق مناسبتیله، (کاغدکنان) دخی تسمیه اولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خونجی { [« افضل الدین خونجی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خونی { (میر—) ایران خطاطیننده وسلطان علی مشهدی شاکردانندن اولوب، قانونی سلطان سلیمان خان زماننده درسعادته کله‌رك، شاهنامهٔ خاقانی تحریرینه مأمور اولمشدی.

خوی { ایرانك آذربایجان خطه‌سنده تبریزك ۱۱۰ کیلومتره غرب شمالیسنده وحدود عثمانیه‌دن ۳۸ کیلومتره‌لك مسافه‌ده بر قصبه اولوب، ۳۰۰۰۰ اهالیسی، واسع چارشی وبازارلری، میاه جاریه‌سی واطرافنده پك چوق باغ وباغچه واشجاری واردر. بو قصبه‌نك خارجنده یاوز سلطان سلیم خان ایله شاه اسماعیل صفوی آره‌سنده بر محاربه وقوع بولمشدر. خوی قصبه‌سی سلطان مراد خان رابع وبعده سلطان احمد خان ثالث زماننده فتح اولنه‌رق، خیلی وقت تحت ادارهٔ عثمانیه‌ده بولنمشدر.

خویران { قونیه ولایتنده حمید سنجاغنك یلواج قضاسنه تابع بر ناحیه اولوب، همنامی اولان کولك اطرافنده واقعدر. — خویران کولی اکردیر کولنك قسم شمالیسندن عبارتدر. [« اکردیر » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خُوَیلد { صحابه‌دن بر وجه‌زیر بر قاچ ذاتك اسمی اولوب، اك مشهورلری (ابو ذؤیب هذلی) دیمکله مشهور اولان شاعر خویلد بن خالددر . [« ابوذؤیب هذلی » ماده‌سنه مراجعت.] — ابو عقرب خویلد بن خالد الکنانی العریجی، که کندیسی مکه‌ده قائم اولوب، اولادی بصره‌یه نقل ایتمشلردی. — خویلد بن عمرو الانصاری السلمی، که بدر غزاسنده وبعده معیت حضرت مرتضویده بولنمشدر. — ابوشریح خویلد بن عمرو الخزاعی، که فتح مکه‌دن اول اسلامه کلوب، ۶۸ تاریخنده وفات ایتمشدر .

خویی { [« شمس الدین خویی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خیال { (میر محمد تقی) ایرانك اون ایکنجی قرن هجری شعراسندن اولوب، « بوستان خیال » عنوانیله بر تألیفی واردر.

خیالی { عثمانلی شعراسندن اوچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی ابو الفتح سلطان محمد خان حضرتلرینك دوری علماسندن وخضر بك شاکردانندن اولوب، ازنیقلیدر. شرح عقائده بر حاشیه‌سی واردر. علم نحوده ید طولی صاحبی اولوب، اکمال تحصیل ایچون مصره دخی کیتمشیدی. شو بیت اونکدر:

دور رخنده سلسلهٔ زلفی دیر کورن
جمع اولدی کور تسلسل ایله دوری جمله

— ایکنجیسی علمادن مولانا عبد الکریمك اوغلی اولوب، اسمی عبدالوهابدر. سلانیك ومغنیسا قضالرنده بولندقدن صکره، سلطان سلیم خان اولك دفترداری ومصاحبی اولمشیدی. لیلی ومجنون منظومه‌سی وبعض غزلیاتی واردر.

— اوچنجیسی واك مشهوری سلطان سلیمان خان دوری شعراسندن اولوب، واردار یکیجه‌سندندر. اسکندر چلبی‌یه وصدراعظم ابراهیم پاشایه انتساب ایدوب، بونلرك دلالتیله صحبت حضرت پادشاهی‌یه نائل اولمشیدی. ۹۶۴ ده ادرنه‌ده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر.

خیالی { فرس شعراسندن دخی اوچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی و اك مشهوری خیالیٔ بخاریدر، که بخاراده تولد ونشأت ایتمش؛ ومشهور الغ بکه انتساب ایدوب، بر مدت هراتده بولنمشدر. دیوان اشعاری ماوراءالنهر وترکستان وخراسانده مشهور ومتداولدر. شو ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

ای تیر غمترا دل عشاق نشانه
خلقی بتو مشغول وتوغائب زمیانه
که معتکف دیرم وکه ساکن مسجد
یعنی که ترا میطلبم خانه بخانه

— ایکنجیسی کاشانلی اولوب، شهر مذکورده مکتب خواجه‌سی ایدی. برخسه نظمنه باشلامش ایسه‌ده، اکمالنه عمری وافی اوله‌مامشدر. شو بیت اونکدر:

مده ای خضر فریبم بحیات جاودانی
من وخاك آستانش تو وآب زندکانی

— اوچنجیسی هندستان شعراسندن اولوب، لکهنولیدر. یوز قدر تألیفاتی وفارسی واردو لسانلرنده اشعاری واردر. ۱۲۷۹ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت برقصیده‌سندندر:

دلم ز پرتو نورست آنچنان پرنور
که لوح سینه بود تابناك همچو بلور
منور ست چنان طبع تیره ام که رسد
شعاع روشنی او زاستعاره بطور

خَیّام { (عمر —) مشاهیر شعرای ایراندن واعاظم حکما وصوفیون اسلامدن اولوب، نیشابورلیدر. علوم عقلیه‌ده وحکمت وتصوفده ید طولی صاحبی اولوب، نیجه رموز ونکاتی ومعانیٔ دقیقهٔ فنیه‌یی جامع اولان رباعیاتی مشهور اولوب، حتی بعض آوروپا لسانلرینه دخی ترجمه اولنمشدر. رباعیاتنك بر طاقمی عصرمز ادباسندن فیضی افندی طرفندن نشر اولنمشدر. سلطان سنجر سلجوقینك فوق العاده حرمت واعتبارینه مظهر اولوب، حتی کندیسیله برابر تختنه اوتورتمش اولدیغی مرویدر. ابوالحسن اشعرینك شاکردانندن و مدرسهٔ نظامیه صاحبی مشهور نظام الملك درس شریکی اولوب، مشارالیه طرفندن کندیسنه نیشابور جوارنده بر خیلی اراضی احسان اولنمش؛ واراضیٔ مذکوره‌نك زرعیله مشغول اولمش ایدی. ۵۱۸ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

ناکرده کناه در جهان کیست بکو
آن کس‌که کنه نکرد چون زیست بکو
من بد کنم وتوبد مکافات دهی
پس فرق میان من وتوچیست بکو

خیان لونغ { (Khian - Loung) مانچو جنسیتنه منسوب چین حکمدار- لرندن اولوب، ۱۷۳۶ تاریخ میلادیسنده تخته جلوس ایله، ۱۷۵۵ ده تاتارلرك واقع اولان قیامنی باصدیروب، بتون مغولستان وترکستان شرقی‌یی ضبط، ۶۰۰۰۰۰ جلددن مرکب برکتبخانه تشکیل، وعلوم ومعارفه خدمتله بعض کتابلر دخی تألیف ایتمشدر. چینده خر- ستیانلغی منع ایتمشدی. ۱۷۹۵ ده تختی اوغلنه ترك ایتمشدی.

خَیبر { جزیرة العربده حجازك حدود شرقیه- سنده ومدینهٔ منوره‌نك ۱۷۰ کیلو- متره شمالنده بر قصبه اولوب، شمر بلادندن معدود وخیل حکومتنه تابعدر. چول ایله محاط کوزل بر واحك اورته‌سنده اولوب، خانه‌لری بر مرتفع قیانك اوزرنده مؤسس بر قلعه‌نك اطرافنده بولنیور. ۲۵۰۰ اهالیسی ومیوه‌لری مشهور پك چوق خرما آغاجلری واردر. خیبر اسکی برقصبه اولوب، هجرت نبویه‌نك یدنجی سنه‌سی وقوع بولان غزای حضرت نبوی ایله مشهوردر. سنهٔ مذکوره‌ده حضرت فخر الرسل (صلعم) افندمز حدیبیه‌دن عودتلرینی متعاقب ۱۲۰۰ پیاده و ۲۰۰ سواری ایله خیبرك فتحنه عزیمت بیوروب، خیبر ناحیه‌سنی ترکیب ایدن یدی قلعه‌نك بعضیسنی فتح بیورمش؛ وحضرت علی (رضه) مبارك کوزلرندن راحتسز اولمغله، معیت حضرت نبویده بولنه‌مامش ایسه‌ده، بعده یتیشوب، خیبرك تمام فتحی مشارالیهك انضمام همت حیدرانه‌سیله حصول پذیر اولمشدر. کتب فتوحده روایت اولندیغنه کوره، خیبر

عموم ناحيه‌نك اسمى اولوب، بونى تركيب ايدن قلاع سبعه دخى: حصن ناعم، حصن ابى الحقيق، حصن الشق، حصن النطاة، حصن السلالم، حصن الوطيح وحصن الكتيبه ايدى. شمديكى خيبر قصبه‌سى بو حصونك برندن عبارت اولسه كركدر. خيبرك اهالئ قديمه‌سى يهودى اولوب، بعد الفتح خراج كذار اوله‌رق وطنلرنده ترك بيورلمشلرديسه‌ده، حضرت عمر فاروق (رضه) سيد الانبياء (صلعم) افندمزك صوك خسته‌لقلرنده «لا يجتمع دينان فى جزيرة العرب» بيورمش اولدقلرينى ايشيتمش اولمغله، بو حديث شريفه استناداً زمان خلافتلرنده خيبردن يهوديلرى چيقاروب، شامه نقل بيورمشلردر. خيبر غزاسى هنكامنده اهل خيبردن (زينب بنت الحارث) حضرت رسول الله (صلعم) افندمزه مسموم بر پارچه ات يديرمكله، بالاخره بو سم رسالتپناه افندمزك ارتحالنه سبب اولمشدر. خيبرك كتب عربيه‌ده ردائت هوا وصيتمه ايله شهرتى واردر. خيبر ناحيه‌سنى تشكيل ايدن واحك ١٥٠٠٠ قدر اهاليسى واردر.

خيبر { افغانستان ايله هندستان حدودنده وكابلدن پيشاوره كيدن طريق اوزنده اوله‌رق سليمان طاغنده مشهور واهميت عسكريه‌يى حائز بر بوغاز اولوب، ١٨٧٨ تاريخ ميلاديسنده افغانستان اميرى طرفندن انكلتره دولتنه ترك اولنمشدر.

خيبرى { (بن النعمان الطائى) صحابه‌دن وشعرادن اولوب، قبل الاسلام مشهور حاتم طائى ايله مشاعره‌سى كچمشدر. شو بيت حقنده سويلديكى اشعارندندر:

انا الخيبرى وانت امرؤ
ظلوم العشيرة حساد ها

خيبرى { (مولانا —) ايران شعراسندن اولوب، خوارزمليدر. ديوانه مشرب بر آدم اولوب، اكثر اشعارى آكلاشلماز، وكنديسندن صورلدقده دخى حل ايتمز ايمش. شو بيت اونكدر:

بروز تشنكى آب روان نبود هوس مارا
دم تيغ تراكر بركلو يابيم بس مارا

خيثمه { (بن الحارث الانصارى الاوسى) صحابه‌دن اولوب، ينه صحابه‌دن سعدك پدريدر. احد وقعه‌سنده هبيره بن ابى وهب المخزومى يديله شهيد اولمشدر.

خيرآباد { بو اسمله هندستانده ايكى قصبه واردر. برنجيسى اود خطه‌سنده وكنك ايرماغنه تابع (كومتى) نهرى اوزرنده اوله‌رق (سيتاپور) ايالت وسنجاغنده و سيتاپورك ٨ كيلومتره جنوب شرقيسنده واقعدر. ١٥٦٨٠ اهاليسى، ٤٠ جامع شريفى، ٣٠ بتخانه‌سى و ديكر خيلى آثارى واردر. — ايكنجيسى پنجاب خطه‌سنده وپيشاورك ٥٩ كيلومتره شرق جنوبيسنده اوله‌رق سند ايرماغنك ساحل يسارنده واقعدر. — افغانستانده ميمنه‌نك ٤٥ كيلومتره شمال شرقيسنده و (نارى) نهرينك كنارنده دخى بو اسمله بر قصبه اولوب، اوزبك اهالى ايله مسكون وباغ وباغچه‌لرله محاطدر.

خيرالدين { ابو الفتح سلطان محمد خان ثانى عصرى علماسندن وعلامه خضر بكك شاكردانندن اولوب، پادشاه مشار اليهك معلمى اولمش، واواخر سلطنتنده وفات ايتمشدر.

خيرالدين باربروس { [«خير الدين پاشا» ماده‌لرينك ايكنجيسنه مراجعت بيوريله.]

خيرالدين پاشا { (چاندرلى قره خليل) دولت عليهٔ عثمانيه‌ده خاندان سلطنته منسوب اولمقسزين مسند صدارته نائل اولان وزرانك برنجيسى وعلى العموم صدور عظام دولت مشار اليهانك اوچنجيسيدر. عن اصل علمادن اولوب، قره خليل ديمكله معروف ايدى. شيخ اده بالينك نسلندن اولوب، مولانا قره علاء الديندن تحصيل علم ايتدكدن صكره، سلطان اورخان غازى زماننده وپادشاه مشار اليهك التماسيله ازنيق وبيله جكده اجراى احكام شرعيه‌يه مأمور اولوب، ٧٦١ تاريخنده بروسه قاضيسى ايكن، حضرت خداوندكار غازينك اوائل سلطنتلرنده، برنجى اوله‌رق، قاضى عسكر تعيين اولنه‌رق، حضر وسفرده پادشاه مشار اليهك معيتلرنده بولنمش؛ و ٧٧٠ تاريخنده (خيرالدين پاشا) ناميله مسند صدارت عظمايه تعيين اولنمشدر. امور ملكيه وسياسيه‌ده‌كى معلومات ومهارتيله جسارتى دخى علم وفقهى نسبتنده اولمغله، كرك قاضيلق وقاضيعسكرلكده وكرك صدارتنده دولته پك چوق خدمتلر ابرازينه موفق اولوب، ١٨ سنه مسند صدارتده قالدقدن صكره، ٧٨٨ تاريخنده اردو ايله فنار يكيشهرينى فتح ايتمكه كيدركن، واردار يكيجه‌سنده وفات ايدوب، اوراده مدفوندر. كنديسندن صكره اوغلى على پاشا، بعده بونك اوغلى ابراهيم پاشا وصكره

بونك اوغلى خليل پاشامسند صدارته چكوب، استانبولك
فتحنه دك ٨٧ سنه مهر وكالت صاحب ترجه خيرالدين
پاشانك نسلنده قالمشدر. بو سلاله‌يى تركيب ايدن صدر.
اعظملرك دردى دخى مدرسلكدن وقاضيعسكرلكدن
گلوب، عالم آدملر ايدى.

خيرالدين پاشا { (باربروس —) عثمانلى بحريونك الك مشهورى
اولوب، اعاظم غزاة اسلامدن معدوددر. عن اصل
مدللى اولوب، ٨٧٨ تاريخنده طوغمش؛ وبيوك
برادرى (اوروج) ايله برابر كميجيلكه سلوك ايدوب،
مرور زمانله بو صنعتده فوق العاده مهارت واقتدار
كسب ايتمكله برابر، جسارت وشجاعت فطريه‌لرينك‌دخى
انضماميله آق دكيزده قورصانلقله شهرت بولمشلردى.
اوصره‌ده دكيزده الك قوتلى دولتلر اسپانيوللرله ونديكليلر
اولوب، اسپانياليلر اندلس اهل اسلامى حقنده‌كى معا.
ملات دلخراشلريله اكتفا ايتميه‌رك، آفريقاده ممالك
اسلاميه‌يه دخى مسلط اولدقلرندن، بو ايكى برادر
تونسده‌كى بنى حفص ملوكى طرفندن امداده دعوت
اولنه‌رق، اسپانيا دونتماسنه برقاچ دفعه ميدان اوقومش؛
ونهايت جزايرى اسپانيوللرك يد غصبندن قورتاره‌رق،
برحكومت اسلاميه تشكيل ايتمشلر ايدى. اوروج رئيس
٩٢٤ تاريخ هجريسنده شهيداً وفات ايتمكله، جزاير
حكومتى صاحب ترجه خيرالدينه قالوب، كنديسى
ياوز سلطان سليم خان حضرتلرينه عرض اطاعتله،
جزايرى ممالك عثمانيه‌يه ضم والحاق ايتديكنده، پاشالق
عنوانيله برابر جزاير واليلكى عهده‌سنده ابقا اولنمشدى.
١٩ سنه جزاير واليسى بولنوب، آق دكيزده آوروپا
دونتمالرينى لرزه‌ناك خوف ودهشت و بر درجه دها
اكتساب صيت وشهرت ايتدكدن صكره، ٩٤١ تار.
يخنده قانونى سلطان سليمان خان حضرتلرى طرفندن
درسعادته جلب اولنه‌رق، قپودان دريا تعيين بيور.
لمشدى. اون سنه بو مقامده قالوب، دولت عليهٔ عثمانيه‌يه
قوهٔ بحريه‌ده دخى برنجيلكى قزانديرمش؛ وآق دكيزده
برچوق فتوحاته نائل اولوب، يونان جزايرينك اكثريله
قنديه‌يى ومسينه و سائر بعض ايتاليا سواحلنى ضبط
وتخريب، و ونديك جمهوريتنك الك مشهور قپودانى
ايلان (آندريادوريا)يى پروزه اوكنده كلياً مغلوب ودونتما.
سنى غرق ايتمش؛ وفرانسه قرالى برنجى فرانسوآنك
سلطان سليمان خانه مراجعتى اوزرينه، دونتما ايله نيسه‌يه
كيدوب، شهر مذكورى ضبط وفرانسزلره تسليم ايله،
شارل كينتك دونتماسنى كلياً منهزم وپريشان ايده‌رك،
فرانسوآيى بونك اسارتندن بالتخليص، فرانسه تختنه
اعاده واجلاس ايلمشدر. عمرينى بويله شانلى موفقيات
وفتوحاتله چكيردكدن صكره، ٩٥٢ تاريخنده ارتحال
ايدوب، بشكطاشده ناميله معروف محله‌ده تربهٔ مخصو.
صه‌سنده مدفوندر. آوروپاليلر طرفندن ايكى برادره
ويريلين (باربروس) اسمى صقاللرينك قرمزى اولمسى
مناسبتيله تعين ايلمش اولديغى مظنون ايسه ده، بواسمك
ايكى برادردن بيوكنه علم اولان (بابا اوروج) دن غلط
اولمسى احتمالى عقله دها قريبدر.

خيرالدين پاشا { پادشاه زمان سلطان عبد الحميدخان ثانى حضرتلرينك
عصر همايونلرنده مسند صدارت عظمايه چكن وزرادن
اولوب، چركسى الاصلدر. تونسده تربيه اولنه‌رق،
علوم وفنون متنوعه‌يه وعربى وفرانسز لسان وادبيا.
تنه وقوفى وعقل ودرايتى حسبيله، تونس امارتنده قطع
مراتب ايده‌رك، آوروپاجه بعض ديپلوماتلق ايشلرنده
وبعده خيلى وقت امارت مشاراليها مديران رياستنده
بولنمش؛ وبو مأموريتى اثناسنده امارتك دولت عليهٔ
عثمانيه‌يه اولان تابعيتى روابطنى تأكيده خيلى خدمتلر
ايدوب، سلطان عبد العزيز خان حضرتلرى زماننده،
بو روابطى مؤيد اولمق اوزره، بر فرمان استحصالنه
موفق اولمشدى. بعده تونس والئ سابقى صادق پاشا
ايله بوزبشه‌رق، تونسى ترك‌له، پارسه چكلمشدى.
١٢٩٤ تاريخنده پادشاه قدردان سلطان عبدالحميد
خان افندمز طرفندن درسعادته جلب ودعوت بيور.
يله‌رق، التفات حضرت پادشاهى‌يه نائل اولمش؛ وابتدا
شوراى دولت رياستنه نصب اولنه‌رق، ١٢٩٥ ده
مهر صدارت عهده‌سنه احاله بيورلمشدر. ٨ آى بو
مقامده قالدقدن صكره، استعفا ايدوب، قورى چشمه.
ده‌كى ساحلخانه‌سنده و بعده نشان طاشنده كنديسنه
مخصوص اوله‌رق انشا ايديلان كوشكده اقامت ايتمكده
ايكن، ١٣٠٧ تاريخنده ٧٠ ياشلرنده وفات ايتمشدر.
«اقوم المسالك فى معرفة احوال الممالك» عنوانيله
عربى العباره كوزل بر تأليفى واردر، كه تركجه‌يه
و فرانسزجه‌يه دخى ترجه و طبع اولنمشدر.

خيرالدين خضر { (عطوفى —) ياوز سلطان سليم خان دورى

علماسندن اولوب، علوم فقهیه وادبیه‌ده وتفسیر وحدیثده ید طولی صاحبی ایدی. «کشاف» ه حاشیه‌لری، «مشارق» ه بر شرحی، فن طبده بر کتابی وعلم کلام وسائره‌یه متعلق بعض رسائلی واردر. ۹۴۷ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خیرالدین خلیل { ابو الفتح سلطان محمد خان دوری علماسندن اولوب، صاحب «شقایق» طاشکبری زاده‌نك جدیدر.

خیرالدین رملی { اون برنجی قرن هجری مشاهیر علماسندن اولوب، علوم فقهیه وادبیه‌ده ید طولی صاحبی ایدی. ۹۹۳ تاریخنده فلسطینك رمله قصبه‌سنده طوغوب، مصرده تحصیل علوم وفنون ایتدکدن صکره، رمله‌یه عودتله، تدریس وافتا ایله مشغول اولمش؛ وقپوسی مرجع انام اولوب، هر طرفدن حل مسائل ایچون کندیسنه مراجعت اولنوردی. کندیسی وقفدن وظیفه ومخصصات قبول ایتمیوب، کندی الیله باغ واشجار مثمره یتیشدیرمکله کچینیردی؛ وتعمیر جوامع ومدارس کبی خیلی خیراته موفق اولمشدی. ۱۰۸۱ تاریخنده رمله‌ده وفات ایتمشدر. فتوالری «فتاوی خیریه» عنوانیله مشهور اولوب، بعض کتب فقهیه‌یه حاشیه وشرحلریله مرتب دیوان اشعاری دخی واردر.

خیرالله افندی { (حسن —) متأخرین علمای عثمانیه‌دن اولوب، بر مدت سلطان عبدالعزیز خان حضرتلرینك امام اولی بولنمش؛ و ۱۲۹۱ ده شیخ الاسلام اولوب، یالکز ۳۸ کون بو مقامده قالمشدی. ۱۲۹۳ ده ثانیا شیخ الاسلام اولوب، بر سنه ایله اوچ آی قدر بو مسندده بولنمش؛ و بعده طائفده اقامته مأمور اولوب، اوراده وفات ایتمشدر.

خیرالله افندی { سلطان عبد المجید خان وعبدالعزیز خان دورلری رجالندن اولوب، سلطان محمود خانك رئیس الاطباسی و مکتب فنون طبیه ناظری بولنمش اولان صدوردن رئیس العلماء عبد الحق افندینك اوغلیدر. مکتب فنون طبیه‌ده فن طبابتی و فنون جدیده‌یی بعد التحصیل مجلس معارف ریاست ثانیه‌سنده، انجمن دانش ریاستنده و سائر بو کبی خدمات علمیه‌ده بولنوب، بر مدت مکتب طبیه ناظری دخی اولمشدی. زراعت و جغرافیا وسائر فنونه متعلق بر قاچ کتاب ترجمه ایتمش اولدیغی کبی، دولت علیهٔ عثمانیه‌نك مکمل بر تاریخنی یازمغه دخی باشلایوب، قانونی سلطان سلیمان خان دورینه دك اولان وقوعاتی حاوی ۳ جلدینی اکمال ایتمشدر. بعض اشعاری ده واردر. ۱۲۸۲ تاریخنده طهران سفیری ایکن اوراده وفات ایتمشدر. تاریخ ولغت وطبه متعلق بعض آثار غیر مطبوعه‌سی دخی واردر. الیوم طهران سفیری بولنان رتبهٔ بالا اصحابندن نصوحی بك افندی حضرتلریله عصرمز شعراسندن لوندره سفارت سنیه‌سی باش کاتبی عبد الحق حامد بك افندینك پدریدر.

خیرالنسا خاتون { الده مشهور شاعره‌لردن اولوب، سمرقند قاضیسنك قیزی ایدی. خراسانده یاشامشدر.

خیربای { امرای چراکسه‌دن اولوب، سلطان غوری طرفندن حلب ملك الامراسی ایدی. سلطان غوری یاوز سلطان سلیم خان ایله واقع اولان محاربه‌ده مغلوب ومقتول اولدقده، خیربای حما وحمص جهتنه فرار ایتمشیدی. بعده پادشاه مشارالیهه التجا ایله، وزیر یونس پاشا توسطیله مظهر عفو والتفات اولمش؛ ومعیت پادشاهیده مصره کیتمشیدی. استانبوله عودت مقرر اولدقده، مصر والیلکی مشارالیه یونس پاشایه وعد اولنمش ایکن، جمع مال قیدنده بولندیغی معلوم شاهانه اولمغله، بوندن صرف نظر اولنه‌رق، صاحب ترجمه مصرده والی براغلمشیدی. ۹۲۳ تاریخندن اعتباراً بش سنه ایله اوچ آی والیلك ایدوب، عصر سلطان سلیمان خانیده ۹۲۸ ده مصرده وفات ایتمشدر. مستقیم ودیندار برذات ایدی.

خیرپور { هندستانك (سند) خطه‌سنده حیدر آبادك ۲۴۰ کیلومتره شمال شرقیسنده وسند نهری ساحل یسارندن ۲۴ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع بر قصبه اولوب، بر امارت اسلامیه‌نك مرکزیدر. قصبه ۷۲۷۵ اهالی‌یی جامع اولوب، سند نهرینك طغیانندن بطاقلق حالنده بولنان بر اووه‌ده واقع اولمغله، هواسی آغیردر. ایچنده صرمه‌لی قماشلر، آلتوندن معمول مزینات ومشهور اسلحه اعمال اولنور. امیرینه مخصوص بیوك بر سرایی دخی واردر. —— خیرپور امارتی سند ایرماغنك ساحل یسارندن (طار) چولنه‌دك ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۵۸۲۲ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۳۰۳۵۰ کشیدر. یالکز سند ایرماغیله بوکا تابع (ناره) نهری آرسنده‌کی قسمی منبت اولوب، باشلیجه بغدای وچاودار محصولاتی واردر. سائر جهتلری قوملق وچالیلق اولوب، غیر منبتدر. شرق جهتنده نفط چیقار. قیلان، صرتلان،

قورد وسائر حيوانات وحشيه سيله يلانلرى چوقدر. سند واديسنده غزالار سورى ايله كزروب، ككلك وسائر آوحيواناتى دخى بولدر. (امير) عنوانى حائز اولان حاكمى (بلوچ) قومنه منسوب اولوب، انكلتره‌يه تابع عد اولنيورسه‌ده، هيچ برويركى ويرميور. — سند خطه‌سنده (خيرپور) اسميله ديكر برقاج كوچك قصبه دها واردر.

خيرپور { هندستانك پنجاب خطه‌سنده ملتان ايالتنك مظفركر سنجاغنده برقصبه اولوب، ٣٥٤٠ اهاليسى وسندخطه‌سيله يپاغى وپاموق وحبوبات تجارتى واردر.

خير نساج { (ابوالحسن) مشاهير صوفيوندن اولوب، عن‌اصل سامرالى اولدبغى حالده، بغدادده ياشامش؛ وسرى سقطى وشبلى كبى كبار مشايخ صوفيه ايله صحبت ايدوب، ٣٢٢ ده ارتحال ايتمشدر.

خيرون { (Chiron) اساطير يونانيه‌ده (قنطور) تعبير اولنور جنلردن اولوب كويا زمان الهى زعم اولنان (فرونوس) ونام ديكرله (ساتورن) ك (فيليره) اسمنده برپرى ايله اجتماعندن تولد ايتمشيدى. تساليادده (پليون) طاغنده ساكن اولديغنه و آوجيلق، منجملك و طبابتله مشغول بولنديغنه ايتانيرلردى. كويا هركولك و بعده آخيلاثوسك معلمى ايدى. مؤخراً سهواً مسموم براوقله اوريله‌رق، اولومى آرزو ايتمش؛ وكويا ابو الآلهه زعم اولنان مشترى كنديسنى سمايه رفع ايدوب، بوندن قدس كوكبه‌سنى تشكيل ايلمشدى.

خيره { صحابياتدن ايكى خاتونك اسمى اولوب، برى صحابه‌دن ابوالدردانك زوجه‌سى اولان (ام الدرداء خيره بنت حدرد) در، كه صحابيات ميانده عقل ودرايت وتقوى‌ايله ممتازه اولوب، برخيلى احاديث شريفه روايت، وحضرت عثمان (رضه) ك زمان خلافتنده شامده وفات ايتمشدر. كنديسندن صكره ابوالدرداء هجيمه اسمنده برقادينله عقد ازدواج ايند‌يكندن، بوكا (ام الدرداء الصغرى) وصاحبهٔ ترجمه‌يه (ام الدرداء الكبرى) ديرلر. — ايكنجيسى كعب بن مالك انصارينك زوجه‌سيدر.

خيره { تابعياتدن برخاتون اولوب، ام المؤمنين (ام سلمه) نك جاريه‌سى و حسن بصرى (رضه) ك والده‌سيدر. — (خيره بنت خفاف) و (خيره بنت عبد الرحمن) دخى محدثاتدندر.

خيره بولى { ادرنه ولايتنك تكفور طاغى سنجاغنده قضا مركزى برقصبه اولوب، تكفور طاغنك ٤٧ كيلومتره شمال غربيسنده ودميربولك باباسكى موقفنك ١٥ كيلومتره جنوبنده اوله‌رق اركنه نهرينه تابع همنامى برچايك اوزرنده واقعدر. ٢٧٥٨ اهاليسى اولوب، اكثرى اسلام وقصورى رومدر. قصبه داخلنده ٤ جامع، ٢ مسجد، ٢ تكيه، ٢ زاويه، بررشديه، اوچى اهالئ اسلاميه‌يه و ايكيسى روم اهاليه مخصوص ٥ صبيان مكتبى، بر اون فابريقه‌سى، ٨ چشمه، ٢ كرمه‌يد خانه و ٤ چوملكخانه ايله بعض مشاهير مرقد وتربه‌لرى وقصبه خارجنده جسيم بركاركير كوپرى موجوددر. بو قصبه ٧٥٩ تاريخنده شهزاده غازى سليمان پاشا حضرتلرى طرفندن فتح اولنمشدر. — خيره بولى قضاسى جنوباً نفس تكفور طاغى ومعلقره قضالريله، شمال شرقى جهتندن قرق‌كليسا، و شمال غربى طرفندن دخى نفس ادرنه سنجاقلريله محدود اولوب، امور بك ناحيه‌سنى دخى جامع اولديغى حالده، ٧٢ قريه‌دن مركبدر. اهاليسى ١٦٧٤٢ كشيدن عبارت اولوب، اون اوچ بيكه قريب مقدارى اسلام وقصورى روم وبلغار وارمنيدر. اراضيسى آزعريضه‌لى وغايتله منبت اولوب، حبوبات متنوعه وسائر محصولاتى چوقدر. مرعالرى وحيواناتى دخى چوق‌اولوب، ذخائردن بشقه، حيوانات، درى، يپاغى وپينيره متعلق دخى خيلى اخراجاتى واردر. قضانك بعض جهتلرنده كور معدنى موجود ايسه‌ده، چيقارلميور. معمولات صناعيه‌سى كويليلر طرفندن اعمال واستعمال اولنان بعض قبا منسوجاتدن عبارتدر.

خيرى { متأخرين شعراى عثمانيه‌دن بروجه زير برقاج ذاتك مخلصيدر:

برنجيسى (محمد خيرى افندى) عن اصل ويران شهر قضاسندن اولوب، ١١٤٠ تاريخنده طوغمش؛ و درسعادته ورودله قطع مراتب ايده‌رك، بكلكجئ ديوان همايون وبعده اوچ دفعه رئيس الكتاب اولمش؛ و ١٢٠٤ تاريخنده (موزه) نهرنده مغروقاً وفات ايتمشدر. مرتب ديوانى واردر. شوبيت جملهٔ اشعاندندر:

اختلافات شئونك غايتى توحيد در
كوسترن اجسامى اضداد عناصر در بتون

— ایکنجیسی (خیر الله خیری افندی) سنبل زاده وهبی افندینك اوغلی اولوب، ۱۱۹۵ تاریخنده درسعادتده طوغمش؛ وطریق قضایه داخل اولوب، خیلی ایلریلمش ایکن، بعده فقره دوچار اولوب، بعض اکابره قصیده‌لر تقدیمیله آلدیغی جائزه‌لرله کچینیردی. ۱۲٦۷ ده وفات ایتمشدر. شو مطلع اونکدر:

اموب گلنار لعلن ایلمه آرزدهٔ دندان
که جان ویرسه‌ك ده مکره قورتلش یوق دیش کراسندن

— اوچنجیسی صدور عظامدن سراطبای شهریاری عبدالحق افندی زاده تاریخ صاحبی (خیرالله خیری افندی) در. [« خیرالله افندی » ماده‌سنه مراجعت]

خیزران { خلفای عباسیه‌دن مهدینك جاریه‌سی وهادی ایله هارون الرشیدك والده‌سیدر. ادیبه و شاعره بر قادین اولوب، کرك مهدینك وکرك اوغللرینك زمانلرنده خیلی اهمیت واقتداری حائز بولنمشدر. بر چوق خیراتی اولوب، مکهٔ مکرمه‌ده دخی (دارالخیزران) نامیله بر بنا تأسیس ایتمشدی.

خَیسار { غزنه ایله هرات آره‌سنده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خَیل { ری ایله قزوین آره‌سنده بر کوچك قصبه وناحیه اولدیغی « معجم البلدان » ده مذکوردر.

خیلون { (Chilon) یونان حکماء سبعه‌سنك بری اولوب، میلاد عیسی (عم) دن ٦۰۰ سنه اول لاکدمونیه‌ده یاشامشدر.

خیماره { یانیه ولایتنده ارکری سنجاغنك (قورولش) قضاسنه تابع بر ناحیه اولوب، ساحل بحر بوینجه ممتد چپلاق بر طاقم طاغلردن عبارتدر. آرناوودلغك (لاپلق) خطه‌سندن معدود اولوب، اهالیسی اکثریت اوزره خرستیان ایسه‌ده، زمان قدیمدن بری سلاح طاشیمق ومحاربه زماننده خدمت عسکریه‌ده بولنمق صلاحیتنی محافظه ایتمشلردی. اراضیسی زراعته غیرقابل اولمغله، اهالی رعی اغنامله وکمیجیلکله مشغول اولورلر. مرکزی (پالرمو) لیماننك ۸ کیلومترو شمالنده وساحل قربنده واقع خیماره قریه‌سیدر. بو ناحیه آرناوودلر بیننده (برغو دتیت) یعنی « ساحل » اسمیله معروفدر. خیماره طاغلری اسکی یونانیلر عندنده (کراونیا اوری) یعنی « یلدیرم طاغلری » نامیله معروف اولوب، بو طاغلرك اوته‌سی (کیفه) تعبیر ایتدکلری دیولرله مسکون زعم اولنوردی.

خیمهٔ ام معبد { (یاخود بئرام معبد) مکهٔ مکرمه ایله مدینهٔ منوره آره‌سنده بر محل اولوب، حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك اثنای هجرتده حضرت ابا بکر صدیق (رضه) ایله برابر بو محله نزول بیورمشلردی.

خَین { خراسانده طوس نواحیسندن بر قصبه اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

خینغان { (Khingan) مغلستانك قسم شرقیسیله مانجوریاده بر سلسلهٔ جبالدرکه نفس چین حدودندن ویکینك اوست طرفندن باشلایه‌رق، شمال شرقی‌یه طوغری امتدادله، آمور نهری ساحلنه وسیبریا حدودینه واصل اولور. ارتفاعی حقنده روایات مختلفه اولوب، ۲۵۰۰ مترودن یوکسك یرلری اولمدیغی مرویدر. غربی اتکلری قورو وچپلاق اولوب، شرقی اتکلرنده بر طاقم اورمانلق ودره وبایرلر موجوددر. بو سلسله‌نك اکثر ذروه‌لری سونمش برکانلردن عبارتدر. آمور نهری مجراسنك اوته‌سنده سیبریاده ینه بو استقامتده ممتد اولان بر سلسلهٔ جباله دخی روسلر طرفندن خینغان نامی ویریلوب، تفریق ایچون سیبریاده کینه کوچك ومغلستانده کینه بیوك خینغان دیرلر.

خَیوان { یمنده صنعادن مکه‌یه کیدن طریق اوزرنده وصنعانك ۱۵۰ کیلومترو شمال غربیسنده بر قصبه‌در. قصبه وجوارلری بنی ضحاك قبیله‌لریله مسکوندر.

خیوط { بتلیس ولایت وسنجاغنده موطکی قضاسنه تابع بر ناحیه اولوب، ٤٧ قریه‌دن مرکبدر.

خیوق { خیوه‌نك معربی اولوب، یاقوت حموی بو قصبه اهالیسنك سائر اهل خوارزمك خلافنه اوله‌رق شافعی المذهب اولدقلرینی بیان ایدیور.

خیونغ چئو { [« کیونغ چئو » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خِیوه { ترکستان شرقیده و خوارزم خطه‌سنده بر شهر اولوب، همنامی اولان خانلغك مرکزیدر. ٤١°٢٣′ عرض شمالی ایله ٥٨°٤′ طول شرقیده اوله‌رق جیحونك ساحل یسارینك ۳۰

کیلومتره غربنده وبو نهردن آیریلان (پهلوان آباد)
جدولنك (چیرجلی) شعبه‌سی اوزرنده واقعدر. حذای
بحردن ارتفاعی ٨٤ متره‌در. شهر بر سورایله محاط
اولوب، متعدد قپولری، بر ایچ قلعه‌سی، ٣٠ قدر
جامع شریفی، متعدد مدرسه‌لری، چارشی وبازاری
وجهت غربیه‌سنده بر چوق باغ وباغچه‌لریله اشجاری
وجدوللری واردر. ابنیه‌سنك اك کوزللری خانك
سرایی ایله اهالیسنك اعتقاد تامنه مظهر اولان شیخ
پهلوانك تربه‌سیدر. اهالیسی ١٥٠٠٠ راده‌لرنده
اولوب، قسم اعظمی اوزبك جنسیتنه منسوبدر. تاجیك
تعبیر اولنان ایرانیلر دخی چوقدر. صنایعی باشلیجه خالی
وسجاده‌ایله ایپك وپاموقدن بعض منسوجاتدن عبارتدر.
مدنیت اسلامیه زماننده خوارزمك سائر شهرلرینه
نسبتله عادی بر قصبه اولوب، ینه خیوه یاخود خیوق
اسمیله معروف ایدی. شمدیکی حالده خطهٔ مذکوره‌نك
اك بیوك معموره‌سیدر.

خیوه خانلغی { Khanat یاخود Khivie) (de Khiva } ترکستانك قسم
غربیسنده وخوارزم خطه‌سنده بر حکومت اسلامیه
اولوب، ١٨٧٣ تاریخ میلادیسندن بری روسیه‌نك
حمایه‌سی آلتنده بولنیور.

موقعی، حدود و مساحه‌سی. — خیوه خانلغی
آرال کولنك (یعنی بحر خوارزمك) ساحل جنوبیسندن
باشلایه‌رق، جیحونك ساحل غربیسی بوینجه جنوب
شرقیه طوغری ممتد اولور، وقسم شمالیسی پك طار
اولدیغی حالده، جنوبه طوغری اوزاندقجه کسب توسع
ایده‌رك، غیر منتظم براوچه تخته‌سی شکلنی ابراز ایدر.
شرقاً بخارا خانلغیله وروسیه‌نك النده اولان (آمودریا)
ایالتیله محدود اولوب، جیحونك مجراسیله آیرلمشدر.
شمالاً آرال کولیله، غرباً و جنوباً ینه روسیه‌نك ید
ضبطنه کچمش اولان (اوست یورت) وقره قوم چوللر-
یله یعنی «ماوراء خزر» ایالتیله محاطدر. حدود غربیه-
سی ٣٠′ ٥٥° طول شرقی و حدود جنوبیه‌سی دخی
٢٠″ ٤٠ عرض شمالی حذالرنده ممتد خطوط مستقیمهٔ
موهومه‌دن عبارتدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٧٨٠٠
مربع کیلومتره‌در. یکرمی سنه مقدم خیوه خانلغنك
مساحهٔ سطحیه‌سی ١٤٥٣٧٣ مربع کیلومتره‌یه بالغ
اولوب، اوتاریخلرده ثلثاننه قریب محللری یعنی شمال
غربی قسمی روسیه‌نك ید استیلاسنه کچمشدر.

احوال طبیعیه‌سی. — خیوه خانلغنك اراضیسی
عمومیت اوزره دوز اولوب، یالکز چول جهتنده
بعض قوم تپه‌لریله بر طاقم کوچك وقورو طاغلر
بولنیور. بو اراضینك مابه الحیاتی جیحون اولوب، هرنه
قدر بو ایرماغك منصبنه قریب تشکیل ایتدیکی دالیه
قامشلق وبطاقلق حالنده اولدیغندن، نیلك دالیه‌سی کبی
استفاده‌یی موجب دکل ایسه‌ده، دها یوقاریده جیحوندن
بر طاقم صنعی جدوللرله صو نهرك ساحل غربیسندن
١٠٠ و ١٥٠ کیلومتره‌لك محللره قدر سوق اولنه‌رق،
چوللرك ایچنده صنعی برواح حصوله کلیور، که ایشته
خیوه خانلغنك منبت ومحصولدار جهتی بوندن عبارتدر.
سائر طرفلری ایسه قوملق وچیلاق اولوب، یالکز
بعض چالیلر بیتر، که بونلردن‌ده اهالی کور اعمال
ایدرلر. پك اسکی برزمانلرده جیحون نهری بحر خزره
منصب اولمغله، چوللری شق ایدن بو اسکی مجراسی برآز
رطوبتی محافظه ایدوب، بونده بعض اشجار ونباتات
بولنیور. صنعی جدوللرك حفر ومحافظه‌سنه خیوه‌لیلرك
سعی وغیرتی مشهود ایسه‌ده، جیحون مجراسنك بعض
محللرنده سدلر یاپلوب، فنه تطبیقاً جدوللر تزیید ایدیله-
جك اولسه، خانلغك اراضئ منبته‌سی دها خیلی تزاید
ایده‌بیلیر.

اقلیم و هواسی. — خیوه خانلغنك وسعتی آز
اولدیغندن، هرطرفنك هواسی براولوب، یازین فوق-
العاده صیجاق اولور. آنجق اکثریت اوزره شرق
وشرق جنوبی جهتلرندن اسن روزکارلر حرارتی بر
آز تعدیل ایدر. یاغمورلر سیرك اولوب، حتی صوك
بهارده بیله پك آز یاغمور یاغار، وبالعکس بو موسمده
چولدن اسن روزکار اینجه برتوز یاغدیریر، که انسانی
پك راحتسز ایدر. قیشین صوغوغی دخی زیاده اولوب،
قار آز یاغارسه‌ده، تشرین ثانیدن شباطه قدر جیحون
منجمد حالنده بولنوب، قورو صوغوغی پك تأثیرلیدر.

محصولات وحیواناتی. — خیوه خانلغنك باشلیجه
محصولاتی: بغدای، آربه، داری، پرنج، سیسام،
پاموق، نخود، مرجك، توتون، صفران، خشخاش،
کنوبر، قاوون، قاربوز وسائره‌دن عبارتدر. باغ وباغچه-
لری دخی چوق اولوب، میوه‌لرك انواعیله اوزوم
حاصل اولور.

یوك حیواناتی دوه ومرکب وآتدن عبارت اولوب،

براورکوجلی اولان دوه‌لری پك چوقدر. ترکمان آتلری پك مقبول اولوب، قیرغیزلرك کیلر ایسه ضعیف وکوچکدر. صیغیر وقیونلری آز اولوب، قویونلری قره‌مان جنسنه مشابهدر. حیوانات وحشیه‌سی باشلیجه قورد، تیلکی، چقال، کیك، جیلان وسائره‌دن عبارتدر. قره‌قوش وشاهین ایله سائر طیور دخی کثرتلی اولوب، اهالی بعض طیوری و حتی طاغ کچیلرینی دخی شکار ایتمك اوزره، آنجه قوللانیرلر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — خیوه خانلغنك اهالیسی ٧٠٠٠٠٠ راده‌لرنده تخمین اولنوب، بونلردن ٣٠٠٠٠٠ کشی قصبه وقریه‌لرده ساکن بولنور، ودیکر ٤٠٠٠٠٠ ی چوللرده وقیرلرده قونار کوچر. عمومیت اوزره اهالی ایکی جنسه منقسم اولوب، بری ترك دیکری تاجیك نامیله ایرانی جنسیدر. تاجیکلر خوارزمك اهالیٔ قدیمه‌سندن اولوب، کندیلری صنعت وزراعت ومدنیته دها مستعد وسیمالری دخی دوزکوندر. بونلر فارسی لسانیله متکلمدرلر. بو صنف اهالی مقدما قوم حاکم اولان اوزبکلرك استبدادی تحتنده ایدیسه‌ده، یواش یواش امور حکومته صوقلمش، وتجارت وثروت مملکتی دخی اللرینه کچیرمکله، خیلی نفوذ واقتدار قزانمشلردر. ترك جنسیتنه منسوب اولان اهالی دخی درت قومه منقسم اولوب، الك کثرتلی و اهمیتلیسی اوزبك قومیدر، که اسکی اویغورلردن متولد اولدقلری مظنوندر؛ ایکنجیسی ترکمان، اوچنجیسی قره قالپاق و دردنجیسی قیرغیز قوملریدر. اوزبکلرله قره قالپاقلرك اکثری وترکمانلرك بر طاقمی قیشین قرا وقصباتده ساکن اولوب، یالکز یازین حیوانلریله یایلالرده خیمه قورارلر. بر طاقملری دخی دائمی صورتده کوجبه حالنده بولنوب، خیوه خانلغنده وبخارا خانلغیله روسیه‌یه تابع صحرالرده جولان ایدرلر. بونلردن ترکمانلر خراسان وایرانه قدر یاییلوب، یغما کرلك ایدرلر. خیوه خانلغنك بتون اهالیسی سائر ترکستان اهالیسی کبی کاملاً مسلم وسنی المذهب اولوب، مذهب حنفی‌یه تابعدرلر.

شهر وقصبه‌لری. — خیوه خانلغنك مرکزی اولان خیوه شهرندن بشقه شهر نامنی حائز ١٥ قدر معموره‌لری وآلتمش قدر قصبه‌سی واردر. باشلیجه‌لری: کهنه اورکنج، یکی اورکنج، هزار اسب، شاه آباد، خزآباد وسائره‌در. اکثریسنك خانه‌لری وسورلری طوپراقدن اولوب، بعض جوامع شریفه‌دن بشقه مصنع ابنیه‌لری یوقدر. قریه‌لرینك بر طاقمی دخی تجارت نقطهٔ نظرندن خیلی اهمیتی حائزدرلر. شهر وقصبه‌لری آره‌سنده‌کی طرق ومعابر حال طبیعیده اولوب، تسویه اولنمش هیچ بر یولی یوقدر.

اصول اداره‌سی. — خیوه خانلغی الآن اسکی بر اصولده اداره اولنوب، مع هذا برزمان اول مجرمین حقنده اجرا اولنان اشکنجه‌لره ومحاکمه‌سز مجازاتلره ختام ویریله‌رك، بر درجه‌یه قدر شرع شریفه توفیق حرکت اولنمقده‌در. اداره‌سی بر نوع ادارهٔ عسکریه اولوب، خاندن صکره الك نفوذلی آمرلر قاضی القضاة یرینی طوتان نقیب الاشراف ایله (مهتر) تعبیر اولنان داخلیه ناظریدر. خیوه‌نك روسیه‌یه قارشی واقع اولان مقاومت مردانه‌سنی متعاقب عقد اولنان معاهده حکمنجه خان روسیه ایمپراطورینی طانیمق وخانلغك ایچنده روسیه‌نك تجارتنی سربست براقمق مجبوریتنده بولنوب، دولت مشارالیهایه تضمینات حربیه نامیله بورجلی اولدیغی ٢٢٠٠٠٠٠ روبله‌یه قارشی دخی مملکتنی ترهین ایتمش اولدیغندن، خیوه‌ده مقیم روسیه سفیرینك دخی بیوك بر قوت ونفوذی اولوب، خانلغك امور داخلیه‌سنه دخی قاریشیر. خیوه خانلغنك یکی اصولده عسکری وبرکونا تأسیسات نافعه‌سی یوقدر.

احوال تاریخیه‌سی. — خیوه خانلغی خوارزم خطه‌سنك برقسمندن عبارت اولمغله، احوال تاریخیه‌سی حقنده سویلنه‌بیله‌جکمزی «خوارزم» ماده‌سنده بیان ایتدکسه‌ده، شوراجقده دخی برایکی سوز علاوه ایده‌لم. بو خطه‌نك قبل الاسلام اولان احوالی پك ده معلوم اولمیوب، ممالك اسلامیه دائره‌سنه داخل اولدقدن صکره دخی الك اهمیتلی زمانی خوارزمشاهیان دولتنك هنکامیدر، که او صره‌ده خوارزم کندی باشنه بر دولت اولدقدن بشقه، ماوراء النهر وخراسان وایرانك دیکر بر خیلی یرلری خوارزمه تابع ایدی. بعده چنکیزك ید ضبطنه کچوب، چنکیزدن صکره اولاد چنکیزدن چغتای و قبچاق حکمدارلرینه تابع اولوب، بعده تیمورك واولاد واحفادینك ید اداره‌سنده بولنمش؛ واوننجی قرن هجری اوائلنده اویغور اولادندن اولان اوزبکلر کلوب، مستقل بر خانلق تشکیل ایتمشلردر.

خوارزمك اسكى مركزى اولان اوركنج مغوللرك
هجوملرى زماننده خرابه اوغرامش اولديغندن،
اوزبكلر خيوه‌يى مركز اتخاذ ايتمشلردر. خيوه خانلغى
ابتدا بتون خوارزم خطه‌سندن عبارت ايكن، بوصوك
زمانلرده روسلر اوطرفده توسيع ممالك ايتدكجه،
خانلغك حدودينى طارلاشديرمشلردر. روسيه دولتى
بيوك پترو زماننده برى خيوه‌نك ضبطنه چاليشمقده
اولوب، تواريخ مختلفه ايله اردولر سوق ايتمش؛ وآنجق
خيوه‌ليلر جسور وحرب آزما آدملر اولمغله، مردانه
مقاومت ايدوب، روسيه عسكرينى دفعاتله كلياً منهزم
ايتمش، ويك چوق تلفاته اوغراتمشلردر. نهايت ۱۸۷۳
تاريخ ميلاديسنده طاشكند واليسى جنرال قاوفمان اوچ
جهتدن عسكر سوقيله بر چوق محارباتدن صكره
خيوه‌يه داخل اوله‌بيلمش؛ ويوقاريده ذكر اولنان
معاهده‌يى امضا ايتديرمشدر . اووقتدن برى روسيه
خيوه حدودنده بر طاقم استحكامات ياپديروب، قزاقلر
اسكان ايتديرمكده‌در . بو استحكاماتك اك مهمى خيوه
قربنده و جيحونك ساحل يميننده واقع (پترو آلكسا-
ندروفسق) استحكاميدر.

(حرف الخانك صوكى)

د

(باب الدال فصل الالف الخ .)

دابق { حلب قرنده بر قریه اولوب، ملوك امویه‌دن سلیمان بن عبد الملك، استانبولی فتح ایتدکجه، دمشقه عودت ایتمه‌مکی نیت ایتمش اولمغله، اوراده وفات ایتمش؛ وتل سلیمان دینلن محل مخصوصه دفن اولنمشدر.

دابه { نوبه‌نك حدود جنوبیه‌سنده ونیلك ساحل یسارنده بر قصبه اولوب، سودانه کیدن کاروانلرك مبدئیدر.

داتام { (Datame) تواریخ یونانیه‌یه کوره، بیچ آردشیر(؟)ك زماننده ایران سردار-لرندن اولوب، آناطولیده واقع (قپادوقیا) خطه‌سنده عصیان ایتمش؛ واوزرینه عسکر سوق ایدن (آردباز)ی مغلوب ایدوب، بر حکومت مستقله تشکیل ایتمش ایسه‌ده، قبل المیلاد ۳۶۱ تاریخنده قتل ایتدیریله‌رك، قپادوقیا ایران ممالکنه الحاق اولنمشدی.

داتیس { (Datis) یونان مورخلرینك قولنه کوره، برنجی داریوس یعنی اسفندیار زماننده ایران سردارلرندن اولوب، (آرتافرن) ایله برابر یونانه سوق عسکر ایتمکله، قبل المیلاد ۴۹۰ تاریخنده (میلتیادیس) طرفندن (ماراتونه) ده مغلوب اولمشدی.

داجل { هندستانده پنجاب خطه‌سنك شمال غربی حدودنده مستحکم بر قصبه او-لوب، ۲۹°۳۷′ عرض شمالی ایله ۶۷°۵۹′ طول شرقیده واقعدر.

داج { (Daces) آوروپانك اقوام قدیمه‌سندن اولوب، رومانیا جهتنده ساکن ایدیلر. وحشیلکلریله معروف ایدیلر. بونلرك اصل وجنسلری تمامیله معلوم دکل ایسه‌ده، اقوام آریانیه‌دن بولندقلری مظنون اولوب، (داج) اسمنك آلمانلرك اسم اصلیلری اولان (داچ) اسمیله ظاهر اولان مناسبتی بو قومك آلمان اقوامندن اولمسنه دخی احتمال ویریور. روما سردارلرندن (ترایان) ایکنجی قرن میلادیده بونلری مغلوب وپریشان ایتمشدر.

داچیا { (Dacie) آوروپانك بیوك بر خطهٔ قدیمه‌سی اولوب، افلاق، بغدان، بساربیه، اردل ومجارستانك برقسمندن عبارت ایدی. جنوباً طونه نهریله، شرقاً قره‌دکیزله ودنیستر نهریله، شمالاً قرپات طاغلریله، غرباً دخی تیس نهریله محاط ومحدود ایدی. بو خطه‌نك احوال قدیمه‌سی مجهول اولوب، اسکی یونانیلر آثارنده اهالیسی وحشیلکلریله یاد اولنورلر. ایکنجی قرن میلادی اوائلنده روما سر-دارلرندن (ترایان) داچیالیلرله اون سنه محاربه ایدوب، کندیلرینی مغلوب ایتمش؛ و ایتالیادن بر چوق اهالی کتیروب، اسکان ایتدیرمکله، بونلرك داچ قومنك بقیهٔ السیوفیله اولان اختلاطندن شمدیکی اولاخلر تولد ایتمشدر. روما دولتی زماننده (داچیا) آیریجه بر ایالت اتخاذ اولنوب، بعده (آورلیوس) طونه‌نك جنوبنده واقع خطه‌یه یعنی بلغارستانك بر قسمنه دخی (داچیا) اسمنی ویرمکله، بوکا (آورلیوس داچیاسی Dacie Aurelienne) واصل داچیایه (ترایان داچیاسی Dacie Trajane) دیرلردی. بعده بیزانس دولتی زماننده داچیا بر چوق صنفلرله برقاچ ایالته تقسیم اولنه‌رق، صربیه واسکوب واشقودره جهتلرینه وار-نجه‌یه دك بتون روم ایلنك قسم شمالیسنه اطلاق اولنمشدی.

داخل { (الواح الداخل) صعید مصرده نیلك غرب جهتنده بیوك بر واح اولوب، (الواح الخارج)ك غربنده واقعدر. شرقدن غربه ممتد بر طاقم تپه‌لردن عبارت اولوب، بویی ۱۴۰ واکی ۲۰ کیلومتره‌در. سطحی حذای بحردن ۱۰۰

منزه يوكسكدر. مركزى اولان القصر قصبه‌سى "۳۲ '۴۱ °۲۵ عرض شمالى ايله "۶ '۳۹ °۲۶ طول شرقيده واقع اولوب، ۱۵۰۰ قدر اهاليسى واردر. بو قصبه‌دن برساعتلق مسافه‌ده اسكى برمعبد خرابه‌لرى موجود اولوب، (ديرالحجر) اسميله معروفدر. كرك بو معبد وكرك قصبه‌نك جوارنده‌كى ويرانه‌لر اوراده زمان قديمده بيوك بر شهر بولنمش اولديغنه دلالت ايديور. قصبه‌ده (عين اقباد) اسميله صيجاق بر صو منبعى بولنوب، جامعك اطرافنده بوصوايله اداره اولنور بر قاچ حمام واردر. القصردن بشقه (قلمون) اسميله ديكر برقصبه ايله ۱۲ قريه موجوددر. واحك اهاليسى ۱۷۰۰۰ كشى قدر در. قيشين ياغمورلرى چوق اولوب، شدتلى روزكارلر دخى اسر. محصولاتى باشليجه خرمادن عبارتدر. القصرك اهاليسى قريش نسلندن اولمق ادعاسنده بولنوب، قلمون اهاليسى ايسه ياوز سلطان سليم خان زماننده اسكان اولنمش ترك اولادندندر.

داخليه { مصر سفلاده بر مديريت اولوب، شرق شمالى جهتندن آق دكيزله، شمال غربى جهتندن غربيه، جنوب شرقى طرفندن دخى شرقيه مديريتلريله محاط ومحدود در. نيلك دمياطدن كچن بر بيوك قولى مديريتك حدود غربيه‌سنى تشكيل، وديكر بر چوق قوللر دخى اراضيسنى سقى ايديور. مركزى (منصوره) شهريدر. اهاليسى ۵۰۰۳۰۰ كشيدن عبارتدر. احوال سائره‌سيچون «مصر» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.

دادار { بلوجستانده (بولان) نهرى كنارنده وبولان بوغازندن ۸ كيلومترولك مسافه‌ده بر قصبه اولوب، ۲۰۰۰ اهاليسى واردر. دنيانك اك صيجاق محلى عد اولنوب، حرارت ۶۰ درجه‌يه قدر چيقارمش.

داذويه { صحابه‌دن اولوب، قيس بن مكشوح وفيروز ديلمى ايله برابر عهد رسول الله (صلعم) ده ادعاى نبوت ايدن اسود عنسى‌يى قتل ايتمشدر.

دارا { ايران قديم ملوكندن كيانيان سلاله‌سنك طقوزنجى وصوڭ حكمدارى اولوب، دارابك اوغليدر. پدرندن صكره ايران تختنه جلوس ايدوب، قبل الميلاد ۳۴۲ تاريخندن ۳۳۰ تاريخنه دك ۱۲ سنه حكومت سورمشدر. ماكدونيا حكمدارى اسكندر كبير پدرينك منوىٔ ضميرى بولنمش اولان ايران سفرينه تشنه اولديغندن، عسكر سوق ايده‌رك، آناطولى وسوريه و مصر جهتلرينى ضبط ايتدكدن صكره، دارانك تكليف ايتديكى صلحى قبول ايتميه‌رك، ايرانه طوغرى حركت ايتمش؛ و اربلده وقوع بولان محاربهٔ عظيمه ده دارا مغلوب اولوب، فرار ايتمكده ايكن، وفات ايتمشدر؛ و بونك وفاتيله كيانيان دولتى ختام بولوب، بر مدت ايران ممالكى ماكدونياليلرك يد اداره‌سنده قالدقدن، واشكانيان ايله سائر بعض طوائف ملوك حكم سوردكدن صكره، ساسانيان دولتى ظهور ايدوب، ايران دولتنى يكيدن احيا ايتمشدر. دارايه يونان قديم مورخلرى و اونلردن اقتباساً آوروپاليلر (داريوس Darius) اسمنى ويروب، آنجق بونلر ايران ملوكندن اوچ داريوس تعداد ايتمكلرندن، تفريق ايچون بوكا (داريوس قودومان) اسمنى ويرمشلردر. بواوچ داريوسك برنجيسى (اسفنديار بن كشتاسب) وايكنجيسى (داراب بن بهمن) در. [«اسفنديار» و «داراب» ماده‌لرينه مراجعت.] يونان مورخلرى دارايى ايكنجى دارانك يعنى دارابك اوغلى عد ايتميوب، اونك نسلندن فرض ايديورلر. وبينلرنده دها بر قاچ حكمدار ايله ايران تاريخلرنده ذكر اولنميان بر طاقم وقوعات بيان ايليورلر؛

دارا { جزيره‌ده نصيبين ايله ماردين آره‌سنده بر قصبه اولوب، روايته كوره دارانك مغلوبيتندن صكره اسكندر طرفندن بنا، ودارانك اسميله تسميه اولنمشدى. روملر بوقصبه‌يى ضبط وتحكيم ايده‌رك، خيلى وقت ايرانيلره قارشى برقره‌غول حكمنده طوتمشلردى. ابن بطوطه بو قصبه‌يى كورمش اولديغى، وخانه‌لرى بياض اولوب، مشرف خراب برقلعه‌سى ده بولنديغنى بيان ايديور. اليوم خراب اولوب، قربنده بر قريه واردر.

داراب { ايران ملوك قديمه‌سندن كيانيان سلاله‌سنك سكزنجى حكمدارى اولوب، بهمن آردشير درازدست بن اسفنديارك اوغليدر. والده‌سى همايدن صكره ايران تختنه جلوس ايدوب، ۱۴ سنه حكومت سورمشدر. ايران مورخلرى بونك ماكدونيا حكمدارى فليبله محاربه ايدوب غالب كلديكنى بيان ايديورلرسه‌ده، بويله بر محاربه‌نك اصلى يوقدر. آنجق بونك زماننده آيدين جهتلرندن عبارت

اولان (لیدیا) ایالتنك اهالیسی عصیان ایدوب، ایراندن کوندریلن عسکر طرفندن مغلوب اولدقلرندن، قربیت محل مناسبتیله بو سفری ایرانیلر فلیبه قارشی ظن ایتمش اولسه‌لر کرکدر. یونان قدیم مورخلری دارابه ایکنجی داریوس نامنی و (اوخوس) یعنی «پیچ» لقبنی ویروب، آردشیر درازدستك اوغلی و آردشیر بهمنك پدری اولدیغنه ذاهب اولمشلردر. حالبوکه ایران مورخلری آردشیر درازدست ایله آردشیر بهمنی برشخصدن عبارت عد ایدیورلر. یونان مورخلرینك قولنه‌کوره ایکنجی داریوس یعنی داراب میلاددن ۴۲۳ ودارادن ۸۳ سنه اول تخته جلوس ایتمشدر. بوحالده دارانك پدری اوله‌ماز.

دارابخت { (میرزا —) دهلیده حکومت سورن سلالهٔ تیموریه‌نك حکمدار اخیری اولان بهادر شاهك اوغلی اولوب، ادیب وشاعر بر ذات ایدی. مرتب دیوانی واردر.

دارابکرد { (ومعربی دارابجرد) برانك فارس خطه‌سنده فسا مضافاتندن بر قصبه اولوب، شیرازك ۲۰۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقع و ۱۵۰۰۰ قدر اهالیی جامعدر. وقتیله دها بیوك ومعمور اولوب، شمدیکی حالده اکثر یرلری خرابدر. قربنده قیا طوزی معدنی واردر. — یاقوت حموینك روایتنه کوره، بو اسمله ایکی قریه دخی بولنوب، بری اصطخر قربنده ودیکری نیسابور جهتنده ایمش برنجیسی یانده‌کی جیوه معدنیله مشهور ایدی. بو اسم فرس ملوك قدیمه‌سندن داراب بن بهمن طرفندن تأسیس ایدلش اولدیغی کوستریور.

داراشکوه { دهلی ملوك تیموریه‌سندن شاه جهانك بیوك اوغلی اولوب، عالم وادیب وشاعر بر ذات ایدی. بر چوق تألیفاتی ودیوان اشعاری واردر. ولادتی ۱۰۲۴ ووفاتی ۱۰۶۹ ده وقوع بولمشدر. سلیمان شکوه وسپهر شکوه اسملریله ایکی اوغلی اولوب، بونلر دخی بر مدت فرار واختفاده یاشادقدن صکره، پدرلرینك اوغرادیغنه اوغرامشلردر. داراشکوهك مذکور «مجمع البحرین» دن بشقه «سفینة الاولیا»، «حسنات العارفین»، «حق نامه» عنوانلریله بر قاچ تألیفاتی ومرتب دیوان اشعاری واردر. سانسکری یعنی اسکی هند لسانه دخی آشنا اولوب، لسان مذکوردن «سرالاسرار» عنوانیله فارسی‌یه بر کتاب ترجمه ایتمشدی، که پك قیمتدار بر اثر اولوب، بعض آوروپا لسانلرینه دخی نقل اولنمشدر. اشعارنده مخلصی (قادری) در.

دارالبطیخ { بغدادده بر محله اولوب، میوه بازاری اونده ایدی.

دارالبنود { فاطمیون زماننده قاهره‌ده بر سلاحخانه اولوب، قتلی مراد اولنانلر دخی اوراده حبس اولنوردی.

دارالبیضاء { (الدارالبیضاء) مراکش دولتنك (فاس) ایالتنده وبحر محیط آطلاسی ساحلنده بر قصبه واسکله اولوب، ۳۳° ۳۷' عرض شمالی ایله ۹° ۵۵' ۵۰" طول غربیده واقعدر. اهالیسی ۸۰۰۰ کشیدن زیاده اولوب، بیك قدری یهودی، بر قاچ یوزی آوروپالی وقصوری عرب واسلامدر. تجارتکاه بر محل اولوب، خیلی اخراجات وادخالاتی واردر. اسم قدیمی (انفا) اولوب، آوروپالیلر (قازه‌بلانقه) دخی دیرلر، که دارالبیضانك ترجمه‌سیدر.

دارالجهاد { تواریخ عثمانیه‌ده حدودده بولنوب اکثریا معسکر اتخاذ اولنان بلغراد، بغداد، جزایر، تونس وطرابلس غرب کبی بعض شهرلره اطلاق اولنور.

دارالحکیم { کوفه‌ده مشهور بر محله ایدی.

دارالخلافه { بغداد و قاهره و استانبول کبی طول مدت مرکز خلافت عظمی بولنمش وبولنان شهرلره اطلاق اولنور.

دارالخیل { بغدادده حولیسی غایت واسع بر سرای ایدی، که بیرام الایلرنده ودول سائره‌دن سفرا ورودنده بو حولی داخلنك هر طرفنده آلتین رختلی ۵۰۰ آت طورور وهر برآتك دیزکینی بر سایس طوتاردی.

دارالرقیق { بغدادده بیوك بر چارشی او-لوب، درت قپوسی، اورته‌سنده واسع بر میدانی و بر باغچه‌سی وار ایدی. ۳۰۵ ده بناسنه باشلانوب، ۵۰۷ ده اکمال اولنمشدی.

دارالسلام { (ومدینة السلام) بغدادڭ وبریلن اسمدر.

دارالسلام { زنکبار ساحلنده وزنکبار جز-یره‌سنڭ قارشیسنده، وجنوبنده بر قصبه واسکله اولوب، ۴۹′ ۶° عرض جنوبی ایله ۴۶″ ۲۱′ ۳۷° طول شرقیده واقعدر. آفریقانڭ ایچ طرفلرینه طوغری کیدن کاروانلرڭ مبدئی اولوب، خیلی تجارتکاه بر یردر.

دارالشجرة { بغدادده خلیفه مقتدر بالله طرفندن بنا اولنمش بر سرای ایدی. یاقوت حویڭ روایتنه کوره بو سرایڭ حوالیسنده بیوك بر حوضڭ اورته‌سنده کومش و آلتوندن معمول جسیم بر آغاج اولوب، داللرنده آلتون وکومشدن وذی قیمت احجاردن چیچکلر و میوه‌لر و انواع طیور بولنوردی؛ وروزکار اسدکجه، قوشلر حرکت ایدوب، اغزلرندن بعض سسلر چیقاردی. سرایڭ اوکنده وحوضڭ ایکی طرفنده آته بینمش واللرنده مزراق وسپر طوتار اون بشر سوارینڭ هیکللری وار ایدی. سرایڭ دارالشجره تسمیه اولنمسی مذکور شجرهٔ مصنوعه‌دن طولاییدر.

دارالطواویس { ودارعماره، دارفرج، دارالقز، ودارالقطن خلا-فت عباسیه زماننده بغدادڭ محله‌لرندن ایدی.

دارالندوه { مکهٔ مکرمه‌ده زمان جاهلیتده مشاورات ادبیه وسیاسیه‌یه مخصوص بر خانه اولوب، قریشدن قصی بن کلاب طرفندن تأسیس اولنمش؛ وبونڭ وفاتنده اوغلی عبد الداره وبونڭ نسلنه قالوب، بعد الاسلام عکرمه بن عامر وبر روایتده حکیم بن حزام طرفندن یوز بیڭ درهم مقابلنده معاویه‌یه صاتلمش؛ وبونڭ طرفندن دارالاماره اتخاذ اولنمشدی. دارلندووده جریان ایدن مباحثات قریشیلرڭ تشحیذ اذهانه خیلی خدمت ایتمش؛ واسکندریه‌ده تدریس اولنان حکمت یونانیه‌دن بر چوق حقیقتلر دخی دارالندوه مذاکراتی صره‌سنه کیره‌بیلمشدی.

دارانی { یاخود دارانی (عبدالرحمن بن عطیه) قدمای صوفیوندن اولوب، دمشق شام مضافاتندن (دارا) قریه‌سنده طوغمش؛ و ۲۱۵ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. بعض اقوال ومواعظ صوفیانه‌سی واردر.

داربنده { آفریقای وسطیده نیل منابعیله (فونغو) و (چاد) منابعنڭ آره‌سنده‌کی تقسیم میاه خطنده مرتفع بر خطه اولوب، شمال غربی جهتندن دارفور و ودای، شمال غربی طرفندن باکرمی خطه‌لریله، جنوباً دخی (نیام نیام) ممالکیله محاط ومحدو-ددر. ۶° ایله ۴° عرض شمالی آره‌سنده ممتد اولور. اهالیسی نیام نیام اقوامندن معدود در. احوالی هنوز تماميله معلوم دکلدر.

داربهنکه { (Darbhangha) هندستانڭ شمال شرقی جهتنده (بهار) خطه-سنڭ پاطنه ایالتنده سنجاق مرکزی بر شهر اولوب، ۲″ ۱۰′ ۲۶° عرض شمالی ایله ۳۶′ ۸۳° طول شر-قیده وکنك ایرماغنه تابع بر نهر کنارنده واقعدر. چارشی وبازارلریله کوللری چوق وتجارتکاه بر شهر اولوب، ۱۴۰۰۰ قدری مسلم اولمق اوزره، ۴۷۴۵۰ اهالیسی واردر. پیشاوردن کلکته‌یه کیدن دمیریول خطنه بر شعبهٔ مخصوصه ایله مربوطدر.

داربورام { (Darpouram) هندستانڭ مدراس ایالتنده وکاوری ایرماغنه تابع برچای کنارنده واقع بر قصبه اولوب، ۷۰۰۰ اهالیسی واردر.

دارتفورد { (Dartford) انکلتره‌نڭ (کنت) ایالتنده، لوندره‌نڭ ۲۴ کیلو-متره شرق جنوبیسنده وتامیسه‌یه تابع (دارنت) چایی اوزنده واقع برقصبه اولوب، ۸۳۰۰ اهالیسی وکاغد فابریقه‌لری واردر. نهر مذکورده سفائن ایشلدیکی کبی، دمیریول موقفی دخی واردر.

دارتموت { (Dartmouth) انکلتره‌نڭ (دوون) ایالتنده و (دارت) نهری منصبنڭ قربنده برقصبه اولوب، ناحیه‌سنی تشکیل ایدن جوارلریله برابر ۵۳۴۰ اهالیسی واردر. ۱۱۹۰ تاریخ میلادیسنده اهل صلیب بو اسکله‌دن بادبان کشای تعصب اولمشلردر. — آفریقای شمالیده

(دومینیون) قطعه‌سنك (یکی اسقوچیا) خطه‌سنده دخی بو اسمله برقصبه بولنوب، خطهٔ مذکوره‌نك مرکزی اولان (هالیفاقس) شهرینك قارشیسنده وهالیفاقس کورفزی ایچنده واقعدر. ۴۳۶۰ اهالیسی، تجارخانه‌سی وقربنده آلتین معدنی واردر. دومینیونی بر یاندن بریانه شق ایله بحر محیط آطلاسیدن بحر محیط کبیر ساحلنه قدر ممتد اولان دمیر یول خط کبیرینك مبدئیدر.

داردانله { (Dardanelles) بحرسفید بوغازینه اسکی یونانیلر طرفندن واونلره امتثالاً الیوم السنهٔ اجنبیه‌ده ویریلان اسم اولوب، دهااسکی اسم یونانیسی (هلهسپونت)در. داردانله اسمی قلعهٔ سلطانیه‌نك جنوب جهتنده بولنمش اولان (داردانیه) قصبه‌سنه نسبتله تحصل ایتمشدر. بوبوغاز آطه‌لردکیزیله مرمره دکیزی آره‌سنده اختلاطی موجب اولوب، غرب جنوبیدن شمال شرقی‌یه طوغری ممتد اولور. سدالبحر ایله قوم قلعه‌سی آره‌سندن کلیبولی‌یه قدر اوزانوب، طولی ۷۰ کیلومتره وعرضی ۱۸۰۰ ایله ۷۰۰۰ متره آره‌سنده‌در. روم ایلی جهتنده‌کی ساحلی صرب وآناطولی ساحلی ایسه دها دوز وبعض یرلرنده قوملقدر. عمقی اکثر محللرنده ۵۰ ایله ۶۰ متره آره‌سنده‌در. اك طار محلی قلعهٔ سلطانیه ایله کلیدالبحر آره‌سنده‌در. بوصوك زمانلرده بوغازك محافظه‌سیچون اصول جدیده اوزره پك جسیم ومتین استحکاملر انشا اولنمشدر.

داردانوس { (Dardanus) تروآ مملکت قدیمه‌سنك اك اسکی حکمداری وتروآدولتنك مؤسسی اولوب، اساطیر یونانیه‌یه کوره کویا ابوالآلهه زعم اولنان مشترینك اوغلی ایدی. ایتالیاده واقع (اتروریا) خطهٔ قدیمه‌سنك (قوربته) بلده‌سنده طوغمش؛ وبرادری (یاسیون) ی قتل ایتدیکیچون، مملکتی ترك ایتمکه مجبور اولوب، آناطولی ساحلنه کچه‌رك، (توکریا) حکمداری (توکر) ك قیزینی تزوجله، قائن پدرینه خلف اولوب، قبل المیلاد ۱۵۶۸ دن ۱۵۳۷ تاریخنه دك حکومت سورمش؛ و (تروآ) شهرینی بنا ایلمش ایدی. بومناسبتله تروآ مملکتنه (داردانیه) دخی دیرلردی.

داردانیه { (Dardanie) بیغا سنجاغندن عبارت بولنمش اولان تروآ مملکت قدیمه‌سنك اسم دیکری اولوب، آنف الترجمه (داردانوس) ه نسبتله بویله تسمیه اولنوردی. — آبیدوس قربنده بو اسمله برقصبه دخی وار ایدی، که میلاددن ۸۵ سنه اول روما سردارلرندن (سیلا) بو قصبه‌ده مهرداد ایله بر معاهده عقد ایتمشیدی. بحرسفید بوغازینه (داردانله) سمی ویرلمسنه سبب بو قصبه‌در.

داردانیه { (Dardanie) آوروپا قطعه‌سنده دخی بو اسمله برخطه وار ایدی، که ماکدونیانك شمالنده ومیسیانك جنوبنده واقع اولوب، شمدیکی قوصوه حوالیسندن عبارت ایدی. مرکزی (سقوبی) یعنی اسکوب شهری ایدی. ماکدونیا حکمدارلرندن فلیب واسکندر داردانیه‌یی ضبط ایتمشلر ایسه‌ده، اهالیسی بسبتون رام اولمیوب، بردرجه‌یه قدر استقلاللرینی محافظه ایده بیلمشلردی. کرك بوداردانیه‌نك وکرك آناطولیده کینك اهالیسی اقوام پلاسجیه‌دن بولندقلری جهتله، بو ایکی خطه‌نك براسمله تسمیه‌لری اهالیسنك همجنس اولمسنه وبینلرنده برقرابت ومناسبت بولنمسنه مبنی اوله بیلیر.

داردستان { (Dardistan) هندستانك منتهای شمال غربیسنده (هیمالایا) ایله هندوکوهك محل اتصالنده وکشمیر ایله افغانستان آره‌سنده برخطه اولوب، (کافرستان) اسمیله دخی معروفدر. [«کافرستان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

داردینار { بری کبری ودیکری صغری اوله‌رق بغدادده بو اسمله ایکی بیوك محله اولوب، هارون الرشیدك آزادلیلرندن ومأمونك امراسندن دینار بن عبدالله‌ه منسوب ایدیلر.

دارزاله { (Darzala) سودان وسطیده بر خطه اولوب، (برغو) اسمیله دخی معروفدر. [«برغو» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دارس { (Dares) تروآده (وولقان) ك یعنی آتش الهه‌نك عبادتنه مخصوص بیوك بر راهب اولوب، تروآ محاربهٔ مشهوره‌سی زماننده یاشامش، وکویا تروآ دولتنك صورت زوالنی نظمه چکمشدر. یونانیك بری طرفندن بو نام مستعارله یازلمش اوله‌جغی ملحوظ اولان بو منظومه‌نك اصل یونانیسی نابود اولوب، لاتینجه ترجمه‌سی موجوددر.

دارسه { ژان — و پیر ژوزف — (J. Darset) (P. J. Darset,) بابا اوغل مشهور ایکی فرانسز کیمیاکردر. برنجیسی ۱۷۲۵ ده طوغوب،

۱۸۰۱ ده وفات ایتمشدر. ابتدا مونتسکیونك اولادینك مربیسی اولوب، مشارالیهك اخص احبابندن ایدی. بعده ضربخانه‌ده وسائر بعض خدمتلرده بولنوب، آقادمیا ومجلس اعیان اعضاسی صره‌سنه دخی چكمشیدی. کیمیایه متعلق بر چوق کشفیات نافعه‌سیله بعض تألیفاتی واردر. — اوغلی ۱۷۷۷ ده طوغوب، ۱۸٤٤ ده وفات ایتمشدر. پدرینك اثرینه تبعیتله، بو دخی کیمیاجه بر چوق خدمات وکشفیاته موفق اولمشدر.

دارفرتیت { و دارورونغه [« فرتیت » و « رونغه » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله]

دارفور { (Darfour) سودان شرقیده بر مملکت اولوب، شرقاً (کردفان)، غرباً ودای). شمالاً صحرای کبیر، جنوباً دخی (دارفرتیت) و(دارورونغه) ایله محاط ومحدوددر. ۹° ایله ۱۶° عرض شمالی و۲۰° ایله ۲۶° طول شرقی آره‌سنده ممتد اولوب، غیر منتظم بر مربع شکلی ابراز ایدیور. اورته‌سندن (جبل مارہ) سمیله بر طاغ اوزانوب ۱۵۰۰ متره قدر ارتفاعی و بر چوق بوغازلری واردر. نیل وقونغو ایرماقلرینك منابعنه قریب بولنمغله، عمومیت اوزره اراضیسی مرتفعجه اولوب، ارتفاع وسطیسی ۶۰۰ متره‌در. شمال وشرق شمالی جهتلری قورو وچوله مشابه اولوب، غرب وجنوب ایله شرق جنوبی جهتلرنده ایسه میاه جاریه ورطوبت زیاده‌در. بناءً علیه مملکتك منبت ومعمور یرلری غرب وجنوب جهتلرنده اولوب، شرق وشمال طرفلرنده بر طاقم عرب وبربر قبائلی خیمه‌زن اولورلر. جبل مارہ اوزرنده دخی نیم وحشی بر طاقم قبائل زنجیه ساکن اولوب، بونلر سائر اهالی ایله اختلاط ایتمزلر. جبل مارہ‌نك غرب وجنوب اتكلرندن بر چوق نهرلر آقوب، چاد کولنه طوغری آقارلر. بونلرك اك بیوکی (بحر السلام) در. جنوب شرقی اتكلرندن دخی بر قاچ نهر آقوب، نیله طوغری جریان ایدرلر. بونلرك دخی اك بیوکی (بحر العرب) در. اك بیوك واك تجارتگاه قصبه‌سی (قبه) ایسه‌ده، مرکزی (فاشر) قصبه‌سیدر. بو ایکی قصبه‌دن بشقه دها خیلی قصبه‌لری اولوب، شمالدن باشلایه‌رق باشلیجه‌لری: بئرمدوب، بئرمدون، بکاریه، ام بدر، فوحه، میلت، کوکبیه، کلکول، نوره، داره، توشه، شکه، کلکه، تایمو، دانغو، حفر النحاس وسائره‌در.

خانه‌لری سودانك سائر طرفلرنده دخی اولدیغی کبی، طوپراقدن اولوب، داری صمانیله مستور وقازیقدن چیتلرله محاطدر. هواسی غایتله صیجاق ایسه‌ده، صاغلامدر؛ یالکز جنوب غربی جهتنك هواسی بیانجیلر ایچون آغرجه‌در. سنه‌سی درت فصله منقسم اولوب، حزیران وتموز واغستوس آیلری فصل حزانی حکمنده‌در. بو اوچ آیده کثرتله واکثریا شدتلی فورطونه‌لرله قاریشیق یاغمور یاغار. بو موسمی تعاقب ایدن اوچ آیده هوا نسبةً سرینجه اولوب، بزم قیشمزه مصادف اولان کانونلر وشباط آیلری دخی اورانك ایلك بهاری حکمنده‌در. بزم بهارمزی تشکیل ایدن مارت، نیسان ومایس آیلرنده ایسه حرارت صوك درجه‌ده اولور. محصولاتی چوق اولوب، یوکسك یرلرنده بغدای وآرپه ایله سائر حبوبات وآلچاق یرلرنده ایکی نوع داری، پرنج، باموق، توتون، طوماتس، قاربوز وسائر میوه وسبزه‌لرك انواعی وصولی یرلرده پرنج دخی حاصل اولور. تمرهندی کثرت اوزره اولوب، دیگر بر چوق نباتات طبیه دخی بولنور. خرمه‌لری پك کوچك ولذتسزدر. اکثر وادیلری اورمانلرله مستوردر. شرق جهتلرنده (بواباب) دینلن جسیم آغاجلردن دخی بولنور. آتلری آز وکوچك اولوب، باشلیجه مرکب ودوه قوللانیلر. قیون وصیغیرلری چوقدر. یاغ، بال، بالموی و دری دخی مملکتك باشلیجه اخراجاتندندر. تجارتی خیلی ایشلك اولوب، جنوب وغرب جهتلرندن کلن کاروانلر دارفورده بر مدت مکث ایله، اکثریا اون بش بیك دوه‌یه بالغ اولدقلری حالده، سیوطه واورادن قاهره‌یه طوغری حرکت ایدرلر. اهالیسی ٤ ملیون راده‌لرنده اولوب، یالکز ۵۰۰۰۰۰ قدری خیمه‌نشین وقصوری ساکندر. اهالی باشلیجه اوچ جنسیته منقسم اولوب، اهالیٔ اصلیهٔ قدیمه‌سی اولان زنجیلردن بشقه بر چوق عربلر وبربرلر دخی بولنور. اصل زنجیلر زیاده‌سیله سیاه رنکلی، یاصی بورنلی، قیوبرجق وقیصه صاچلی وپك چرکین آدملردر. آنجق بربرلر وعربلرله اختلاطلرندن متولد اولانلرك چهره‌لری اولدقجه دوزکوندر. یقین وقتلره کلنجه‌یه قدر اهالیٔ اصلیه‌نك بر طاقمی مشرك اولوب، حتی ایچلرنده انسان اتی ییئنلر دخی وار ایکن، بو کونکی کونده مملکت لوث شرکدن پاك اولوب، کافهٔ اهالی دین اسلامله متدیندر. زنجیلر وبربرلر کندیلرینه مخصوص لسانلرله

متكلم ایسه‌لرده، همان جمله‌سی لسان عربی‌یه آشنا اولوب، چارشی وبازارده باشلیجه عربجه لسانی استعمال اولنور. قرآن کریمك قرائتی خیلی منتشر ایسه ده، الك زیاده سحر وافسونه رعایت اولنوب، اجرای طبابت ادعاسنده بولنور افسونجیلری واردر.

دارفور بقین وقتلره گلنجه‌یه قدر مستقل برحکومت اسلامیه اولوب، حاکملرندن محمد الحسین و محمد الفضل ایله سائرلری زماننده کردفان و دارفرتیت ایله دار رونغه دخی دارفور حکومتنه تابع اولمش ایسه ده، ابتدا کردفان و بعده ۱۲۹۲ تاریخنده زبیر پاشا طرفندن دارفور دخی ضبط اولنه‌رق، اداره مصریه‌یه تابع اولمشدی. بوندن مقدم سودان مصریده ظهور ایدن شورشلر میاننده دارفور دخی اداره مصریه‌دن چیقوب، مهدینك تشکیل ایتدیگی حکومته تابع بولنمقده‌در.

دارقطنی { (ابو الحسن علی بن عمر) ائمه حدیثدن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، بغدادك (دارالقطن) محله‌سندن اولمغله، بولقبله شهرت بولمشدر. حدیثده زمانینك فریدی اولدیغی کبی، فقه و تفسیرده وعلوم ادبیه‌ده دخی ید طولی صاحبی ایدی. بغدادده تدریس ایله مشغول اولوب، کافور اخشیدینك وزیری ابو الفضل بن خرابه طرفندن دعوت اولنه‌رق، مصره دخی گیتمشیدی. «کتاب السنن» و «المختلف والمؤتلف» عنوانلریله ایکی مشهور کتابی و دیگر بعض تألیفاتی واردر. ۳۸۵ تاریخ هجریسنده ۷۹ یاشنده وفات ایدوب، معروف کرخی جوارنده دفن اولنمشدر.

دارلاستون { (Darlaston) انکلتره‌نك استافوردایالتنده واستافوردك ۳۰ کیلومتره جنوبنده بر قصبه اولوب، جوارلریله برابر ۱۴۴۱۵ اهالیسی، دمیریولی، کومور ودمیر معدنلری ودمیرخانه‌لری واردر.

دارلینغ { (Darling) آوسترالیاده بیوك بر نهردر، که قطعه مذکوره‌نك سواحل شرقیه‌سی قربنده بولنان (توانغلاند) سلسله جبالندن نبعان و(قوئنسلاند) ایله (یکی جنوبی والس) حکومتلرنده جریان ایدن برچوق چایلردن بالتشکل، بو ایکنجی حکومت داخلنده شمال شرقیدن جنوب غربی‌یه طوغری آقه‌رق، ۲۰۰۰ کیلومترویه قریب مسافه قطع ایتدکدن صکره، بویجه کندیندن کوچك اولان (موراي) ایرماغنه دوکیلور. آوسترالیانك سائر نهرلری کبی بونك دخی صویی آز اولوب، مجراسنك طولیله متناسب دگلدر. حوضه‌سی ۳۱۷۰۰۰ مربع کیلومتره وسعتنده اولوب، اهالیسی هنوز آز اولان بو اراضی واسعه یلکندیش وگوزل مرعالری حاویدر. نهر مذکور (بورکه)، ویلقانیه، منیندی وسائر بر چوق قصبه‌لرك یانندن گچر. — بونهرك اسمی دیگر بر طاقم اسملرله ترکیب اولنه‌رق، آوسترالیاده برقاچ ایالت اسملرینی تشکیل ایدیور.

دارلینغتون { (Darlington) انکلتره‌نك دورهام ایالتنده ودورهامك ۲۹ کیلومتره جنوبنده بر قصبه اولوب، جوارلریله برابر ۳۰۰۰۰ اهالیسی، دمیریولی، یوك وکتان وپاموق منسوجات ایله کوزلك جاملری فابریقه‌لری واردر. — آوسترالیانك (ویقتوریا) حکومتنده و(مابورن)ك ۱۰۰ کیلومتره غرب جنوبیسنده بو اسمله بر قصبه بولندیغی کبی، آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (ویسقونسن) جمهوریتنده دخی بر قصبه واردر.

دارم { (بن ابی دارم الجرشی یاخود التمیمی) صحابه‌دن اولوب، اوغلی اشعث واسطه‌سیله کندیسندن بر حدیث شریف مرویدر.

دارمستاد { (Darmstadt) آلمانیانك غرب جهتنده (هسه) بیوك دوقه‌لغنك مرکزی بر شهر اولوب، (رن) ایرماغی ساحل یمیننده ۱۵ کیلومتره‌لك مسافه‌ده وبو ایرماغه دوکیلن دارم چایی اوزرنده واقع و ۴۷۵۰۰ اهالیی جامعدر. اسکی و یکی دارمستاد نامیله ایکی‌یه منقسم اولوب، دوقه‌یه مخصوص سرایی، موزه‌سی، حربیه مکتبی، دیگر مکاتبی، بیوك کتبخانه‌سی، جمعیات علمیه‌سی، نباتات باغچه‌سی، تیاتروسی، چوقه وبز فابریقه‌لری ودباغخانه‌لری واردر. موقعی پك مفرح اولدیغی کبی یکی دارمستادك ابنیه وسوقاقلری دخی گوزلدر.

دارمی { (ابو محمد عبدالله بن عبد الرحمن السمرقندی) ائمه حدیثدن اولوب، ۱۸۱ تاریخنده سمرقندده طوغمش، و ۲۵۵ ده وفات ایتمشدر. «مسندالدارمی» دیمکله مشهور بر تألیف معتبری واردر.

دارمی { (ابو الفضل محمد بن عبد الواحد التمیمی) شعرا و وزرادن اولوب، بغدادلیدر.

خلفاء عباسیه‌دن قائم طرفندن سفارتله افریقیه صاحبی معزبن بادیس نزدینه کوندریله‌رك، اوراده ایکن بر شورش ظهور ایتمکله، طلیطله‌ده مأمون بن ذی النونك یانینه کیتمش؛ وخیلی وقت بونك یاننده قالوب، بونك حقنده برچوق مدحیه‌لر سویلمش؛ و ٤٥٥ تاریخنده ٤٧ یاشنده اولدیغی حالده، اوراده وفات ایتمشدر. حلبده معری ایله دخی کوریشمشدی. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعار رقیقه‌سندندر:

اینفع قولی اننی لااحبه
ودمعی بما علیه وجدی یکتب
اذاقلت للواشین لست بعاشق
یقول لهم فیض المدامع یکذب

دارمی { شعرا ومغنییندن اولوب، عمر بن عبدالعزیزك خلافتی زماننده مکه‌ده ایدی. ظرفادن اولوب، حقنده بر چوق نوادر منقولدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

قل للملیحة فی الخمار الاسود
ماذا صنعت بناسك متعبد
قدکان شمر للعبادة ذیله
حتی وقفت له بباب المسجد

دارنتال { (Darnetal) فرانسه‌نك (آشاغی سینه) ایالتنده (روئن) قضاسنده وروئنك ٤ کیلومتره شرقنده ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ٥٥٧٠ اهالیسی، یوك وپاموق منسوجات فابریقه‌لری، ایپلیکخانه‌لری ودمیرخانه‌لری واردر.

دارنده { سیواس ولایت وسنجاغنده وسیواسك ١٣٠ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق فراته تابع (طوخمه) نهری اوزرنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٤٠٠٠ قدر اهالیسی، ٣١٢ دکانی، ٢ خانی، ٢ جامی، ٨ مدرسه‌سی، بر رشدیه مکتبی و بر کتبخانه‌سی واردر. اسکی برقصبه اولوب، حکومت امویه‌نك اوائلنده فتح اولنمشدی. — دارنده قضاسی سیواس ولایتنك منتهای جنوبنده اولوب، شمال وغرب جهتلرندن کرون قضاسیله، جنوباً مرعش، شرقاً دخی ملاطیه سنجاقلریله محاطدر. ٦ ناحیه و ٢٠ قریه‌دن مرکب اولوب، ١٨٥٠٠ اهالیسی واردر، که بونلرك یالکز ٢٠٠٠ قدری ارمنی وقصوری کاملاً اسلامدر. اراضیسی قسماً طاغلق و قسماً اووه اولوب، فرات حوضه‌سی داخلنده بولنمغله، قضایی شق وارروا ایدن مذکور طوخمه و آشوری وسترك نهرلری فراته منصب اولورلر. طوپراغی اولدقجه منبت اولوب، بغدای، آرپه وسائر حبوبات ایله آفیون، توتون، طوت، انجاز تعبیر اولنور خوشابلق اریك وسائر میوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. مرعالری دخی ضررسز اولوب، قویون، کچی، صیغیر وسائر حیوانات اهلیه‌سی واردر. درون قضاده ١٥ جامع، ٨ مسجد، ٤ کلیسا، ٢٠ اسلام و ٤ خرستیان مکتبی موجوددر.

دارنده‌لی محمد پاشا { [«محمد پاشا» ماده‌سنه مراجعت.]

دارنلی { لورد — (L. Darnley) اسقوچیا زادکانندن اولوب، انکلتره قرالی سکزنجی هنریك یکنی مارکریته‌نك اوغلیدر. اسقوچیا قرالیچه‌سی (ماریا استوآرت) کندیسنه علاقه ایتمکله، ١٦٦٥ ده ٢٠ یاشنده ایکن مشارالیهانك زوجی اولوب، قرالیچه‌نك توجهنه مظهر اولان نجبه کبرایی دفع وتبعید ایتدیکی کبی، قرالیچه‌نك کاتبی (ریچیو)یی دخی قتل ایتدیرمش؛ ونهایت ١٥٦٧ ده بولندیغی خانه هوایه آتیلوب، تلف اولنمشدر. بو فعل قتلك قرالیچه‌نك امریله وقوع بولدیغی مظنوندر.

دارو { (Darro) اسپانیاده کوچك ایکن مشهور بر نهر اولوب، غرناطه شهری قربنده (شنیل) نهرینه منصب اولور.

داروم { قدسدن مصره کیدن طریق اوزرنده وغزه‌نك اوته‌سنده اوله‌رق ساحل بحردن برفرسخلق مسافه‌ده بر قلعه اولوب، اهل صلیب محارباتی صره‌سنده صلاح الدین ایوبی طرفندن تخریب اولنمشدر.

داروین { اراسم — (Er. Darwin) انکلتره شعرا واطباسندن اولوب، ١٧٣١ تاریخنده (الستون) قصبه‌سنده طوغمش، و ١٨٠٢ ده وفات ایتمشدر. «نباتات باغچه‌سی» عنوانیله برمنظومه‌سی ودیگر بعض آثار ادبیه وفنیه‌سی واردر.

داروین { شارل روبرت — (Ch. R. Darwin) انکلتره‌نك مشاهیر طبیعیونندن اولوب، آنفاً مترجم شاعر اراسم داروینك طورونیدر. ١٨٠٩ تاریخنده (اشروسبورغ)ده طوغوب، مملکتنك مکتبنده علوم ابتدائیه‌یی تحصیل ایتدکدن صکره، ادیمبورغ دارالفنوننه کیرمش؛ و ١٨٣١ ده (قامبریج) دارالفنونندن باشهادتنامه چیقوب، اوسنه دورعالمه کیدن قپودان (فیچروی)ك معیتنده فنون طبیعیه مأموری صفتیله سیاحته چیقه‌رق، بش سنه متمادیاً

برازیلیا وآمریقای جنوبی سواحل غربیه سیله بحر محیط
کبیر جزایرینی کزوب، تاریخ طبیعی حقنده پك چوق معلو-
مات وتجارب اکتساب ایله ، ۱۸۳٦ ده انکلتره یه
عودت ایتمش؛ ودیکر بعض رفقاسنك مشارکتیله بو سیا-
حتك مشهوداتنی نشر ایتدیکی کبی، علم نباتات وحیوانات
حقنده کی معلومات مکتسبه سنی دخی دیکر برقاج اثر ایله
میدانه قویمشدی . فنون طبیعیه ده کی معلومات واسعه
وتجارب کثیره سیله برابر خارق العاده بر ذکاوت وفطانته
مالك اولمغله ، عمرینی مطالعات وتحقیقات فنیه یه حصر
ایدرك، فنون مذکوره نك ابیوك عالملری صره سنه
کچمش ، وکندینه مخصوص بر فکر ومسلك صاحبی
اولمشدر ، که بو فکر ابتدا کتب سماویه یه منافی کورینه رك،
اکثر خلق طرفندن کفر محض عد اولنوب ، شدیداً
رد اولنمش ایسه ده ، مسئله یه دها بیطرفانه باقلدقجه ،
حقیقت حالك ظن اولندیغی کبی اولمیوب ، داروینك
درمیان ایتدیکی ادله نك پك واضح ومقنع اولدیغی
آکلاشلمغله ، بو کونکی کونده (داروینیسم) تعبیر اولنان
اوفکر ومسلك کافهٔ طبیعیون طرفندن قبول اولنمش
بر حقیقت فنیه حکمنی آلمشدر . داروین باشلیجه حیوانات
ونباتات انواع واجناسی بیننده کی فرق ومشابهتك
درجاتیله ، بونلر براصلدن متفرع اولدقلری حالده ،
بینلرنده کی فرقك نه دن ونه صورتله حاصل اولدیغی
کشف وتحری ایتمك مسئله سیله اشتغال ایدوب ، بو
خصوصده کندیسندن اول فرانسه وسائر آوروپا
طبیعیوندن بعضلری بر طاقم افکار متفرقه میدانه
قویمشلر ایسه ده ، بونی بر علم مخصوص صورتنه قویوب،
قوانین فنیه وبراهین مقنعه ایله اثبات ایدن داروین در .
بناءً علیه کشفی شرفی بوذاته عائد اولوب ، بومسلکه
بحق (داروینیسم) اسمی ویرلمشدر . بوبابده متعدد
تألیفاتی اولوب ، آوروپانك سائر لسانلرینه دخی ترجمه
ونشر اولنمغله ، داروینك اشتهارینه سبب اولوب ، آز
مدت ظرفنده اسمی بتون عالمك معلومی اولمشدی .
آنجق اکثر خلق فکر ومسلکنی تماميله آکلامیه رق،
وکندیسنك اتخاذ ایتدیکی اصول ایله افکارینك ماهیتنی
فرق ایتمیه رك ، مجرد انسانك میموندن متولد اولدیغی
التزام ایلمسی ظن باطلیله بودهانك کشف ایتدیکی حقیقت
فنیه یی هرکسك نظرینه مردود ومنفور کوسترمکه
چالشمشلردی . حتی فرانسه آقادمیاسی کندیسنی
فخری اعضاسی میانه ادخاله کوج حال ایله مقتدر
اوله بیلوب ، ینه بوندن طولایی قتولیك مطبوعاتنك
پك شدتلی تعریضاتنه اوغرامشدی . انکلتره نك اکثر
جمعیات فنیه سی اعضالغنده بولندیغی کبی، ویانه وبرلین
آقادمیالری طرفندن دخی فخری اعضالغه انتخاب
اولنمشدی . ۱۸۸۲ تاریخ میلادیسنده وفات ایتمشدر .

داریا { شامده دمشق قربنده بر بیوك قریه
اولوب ، بعض مشاهیر علما وزهادك
مسقط رأسی اولمغله شهرت بولمشدر .

داری آباد { هندستانك (اود) خطه سنده
ولکهنونك ۷۸ کیلومتره شرقنده
برقصبه اولوب ، شهر مذکوردن فیض آباده کیدن دمیر
یول خطی اوزرنده واقع و ٦۰۳۰ اهالیبی جامعدر .

داریان { (Darien) آمریقای وسطیده پانامه
برزخنك شرق جنوبی جهتنده ولهرق
(قولومبیا) ممالك مجتمعه سی داخلنده بر برزخ اولوب،
جنوب غربی جهتنده (میکل) کورفزی بولنیور .
بوبرزخ ۷° ۳۰′ ایله ۹° ۳۰′ عرض شمالی آره سنده
ممتد اولوب ، ینه (داریان) اسمیله بر صره طاغلری
واردر . اراضیسی اشجار ونباتات وحشیه ایله مستوردر .
بوبرزخك دفعه ایله حفر وکشادینه تشبث اولنمش ایسه ده ،
بر نتیجه حاصل اوله مامشدر . — برزخك شرق
طرفنده وآنتیل دکیزنده واقع بر کورفزه دخی بو اسم
ویریلیور .

داری دره { ادرنه ولایتنك کوملجنه سنجاغنده
وکوملجنه نك ٤۰ کیلومتره شمال
غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب ، دسپوط طاغی
اتکنده وآرده نهرینه تابع بردره نك اوزرنده واقعدر .
٤۰۰۰ قدر اهالیسی ، رشدیه وابتدائیه مکتبلری ،
چارشیسی وبرقاج جامع شریفی واردر . — داری دره
قضاسی جنوباً نفس کوملجنه واسکیجه ، غرباً وغرب
شمالی جهتندن اخی چلبی ، شرق شمالی جهتندن جبل،
شرقاً دخی سلطان یری قضالریله محاطدر . شاهین وآق
بیکار ناحیه لریله برابر ۲۷ قریه دن مرکب اولوب ،
اکثری اسلام وقصوری بلغار وروم وسائره دن عبارت
۲۱۱۷٤ اهالیسی واردر . اراضیسی عموميت اوزره
طاغلق وسنکستان اولوب ، بعض منبت یرلری دخی
واردر . محصولاتی بغدای ، آرپه ، چاودار ، فصولیه
وسائر حبوبات ایله پتاتس وتوتوندن عبارتدر . درون
قضاده ۳۸ جامع ومسجد ، ٥ مدرسه ، ۷۰ مکتب ،
٤ تکیه ، ۲ کلیسا ، ۱۱۳ دکان ومغازه ، ۱۲۷ صو

دکرمنی، برصو بیاق طراغی، برعبا طولابی، برحمام، ٦ چشمه وبرایکی کرمیت وکرج فرونی موجوددر.

داریل { یاخود داریال (Dariel, Darial) جبال قافقاسك ك مهم بوغازی اولان باب‌الانده اسکی ومشهور برقلعه اولوب، ١٣٧٤ متره ارتفاعی اولان برقیانك اوزرنده مؤسس ایدی. ترك نهری بو قلعه‌نك آلتندن چکمکله، اوزرنده برکارکیر کوپری دخی وار ایدی. روسلر بوقلعه‌یی تخریب وقیانك برقسمنی دخی هدم ایتدکلری کبی، کوپری‌ده یقیلوب، دها آشاغیده براخشاب کوپری یاپلمشدر.

دارین { عمانده بر قصبه اولوب، حضرت ابابکر صدیق (رضه) زماننده فتح اولنمشدر. یاقوت حموینك ظننه‌کوره (اوال) قصبه‌سنك عینیدر.

داریوس { (Darius) یونان قدیم مورخلری بو‌نامله فرس قدیم ملوکندن اوچ ذات تعداد ایدرلر:

برنجیسی (هیستاسب) ك اوغلی بیوك‌داریوسدر، که تواریخ یونانیه‌یه کوره، کیخسروك اوغلی قامبیس (کاوس؟ قباد؟) دن صکره وقوعه کلن فترتدن صکره، کبرای دولت بیننده، الك اول آتی کیشنین تخته اوتورمق اوزره، واقع اولان اتفاق اوزرینه، سایسنك دسیسه‌سیله کندیسنك آتی کیشنه‌یکندن، قبل‌المیلاد ٥٢١ تاریخنده ایران تختنه جلوس ایدوب، عصیان ایتمش اولان بابلیلری تأدیبله، بابلستانی یکیدن فتح ایتمش؛ واسکیتلرله (یعنی تورانیلرله) محاربه ایدوب، مغلوب اولمش، و بعده تراکیا خطه‌سنه یعنی روم ایلی‌یه عسکر سوق ایده‌رك، بو قطعه‌یی ضبط ایلمش؛ و (یونانیا) ده یعنی آناطولی سواحل غربیه‌سنده عصیان ایدن یونانیلره امداد ایتدکلری ایچون، یونانك اوزرینه کلیتلی عسکر کوندرمش ایسه‌ده، (ماردونیوس) ك قوماندسی آلتنده بولنان دونتمسی (آتوس) یعنی آینوروز اوکنده باتدیغی کبی، یونانه داخل اولان سردارلری (داتیس) ایله (آرتافرن) دخی ماراتونه‌ده (میلتیاد) طرفندن مغلوب اولوب، ٢٠٠٠٠٠ عسکری تلف اولمشدی. اوصره‌ده داریوس هندستانه سفر ایدوب، بر خیلی یرلر ضبط ایتمش. واخذ انتقام ایچون یونانه قارشی سفر تدارکاتنده ایکن، قبل‌المیلاد ٤٩٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. بو داریوسك، کندیسیله پدرینك اسمندن آکلاشلدیغی اوزره، تواریخ ایرانیه‌ده بیان اولنان (اسفندیاربن کشتاسب) اوله‌جغنده شبهه یوغیسه‌ده، کرك تخته جلوسی وکرك محاربانی حقنده‌کی روایات یونانیه نقلیات ایرانیه ایله ناقابل توفیقدر.

— ایکنجیسی (اوخوس) لقبیله ملقبدر؛ میلاددن ٤٢٣ سنه اول تخته جلوس ایدوب، عصیان ایتمش اولان مصرولیدیا و میدیایی تسکین ایتمش؛ و ٤٠٤ تاریخنده وفات ایدوب، اوغلی (آردشیربهمن) خلفی اولمشدر. بونك تواریخ ایرانیه‌ده مذکور (داراب) ك عینی اولمسی اقتضا ایدرسه‌ده، ایکنجی اکسرکسیسك کیم اولدیغی، وایرانیلر درازدست لقبنی دارابك پدری (آردشیر بهمن) ه ویردکلری حالده، یونانیلر آردشیر درازدستی داریوسك پدری وآردشیر بهمنی بونك اوغلی زعم ایتدکلرندن، بوایکی روایتك خانغیسی حقیقته دها مقرون بولندیغی آکلاشیله‌میور.

— اوچنجیسی (قودومان) لقبیله ملقب اولوب، اسکندرك مغلوب ایتدیکی دارانك عینیدر.

— توراتده دخی (دانیال نبی) سفرنده (میدیا) یعنی آذربایجان جهتی حکمدارلرندن بر (داریوس) مذکور اولوب، بونك دخی اسفندیاربن کشتاسبدن عبارت اوله‌جغی ظنونلدر. [«اسفندیار، داراب ودارا» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

داسارتیه { (Dassaretie) ماکدونیا خطه قدیمه‌سی اقسامندن اولوب، اوخری جهتندن عبارت ایدی. مرکزی (لیخنیدوس) یعنی اوخری قصبه‌سی ایدی.

داستان { مشهور رستم زالك جدی نریمانك لقبیدر.

داش { قونتسه — (Contesse Dach) فرانسه‌نك الك مشهور ادیبه‌لرندن اولوب، ١٨٠٥ تاریخنده پارسده طوغمش؛ و١٨٧٢ ده وفات ایتمشدر. ابتدا بعض درجه ضرورت چکوب، بعده (قونتسه داش) اسم مستعاریله برچوق حکایه کتابلری نشر ایده‌رك، تألیفاتی عمومك حسن قبولنه مظهر اولمغله، خیلی ثروت قزانمشیدی.

داعی { شعرای عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر.

برنجیسی سلطان محمد خان ثانی دوری شعراسندن اولوب، قسطمونیلیدر . شو بیت اونکدر :

ضرب آهم شوقدر سلەلر ای ماه کوکی
حشرەدك دونر ایسه کیتمیەبر ذره کوکی

— ایکنجیسی ایاس پاشا منسوبیندن اولوب ، درویش نهاد برآدم ایدی . شو تاریخ جملۀ اشعارندندر :

دریغ اول نوجوانی بو جهاندن
اجل پیکی ایریشوب قیلدی دعوت
دعالر ایدوب آکا جان ودلدن
دیدم تاریخ اوله روحنه رحمت

داعی { ایران شعراسندن دخی بروجهزیر بش ذاتك مخلصیدر :

برنجیسی اصفهانلی اولوب، اسمی (ملامیرك) در . ابتدای حالنده پدری ملاضمیرینك اشعارینی تحریرله مشغول اولوب، بعده کندیسی دخی اشعار سویلمشدر . شو بیت اونکدر :

خوش آن شبهاکه همچون شمع باشم همنشین با او
شود مجلس تهی از غیر ومن ماتم همین با او

— ایکنجیسی (قم) مضافاتندن (انجدان) قریەلی اولوب، ملك طیفور انجدانینك برادریدر . شو قطعه اونکدر :

آمدی رفت زخود دل بکنارم بنشین
بنشین تابخود آید دل زارم بنشین
دل ودین بردی واکنون پی جان آمدەئی
بنشین تابتو آن هم بسپارم بنشین

— اوچنجیسی خراسانك سرخس قصبەسندن اولوب، شاه اسمعیل صفوی زماننده یاشامشدر . شو بیت اونکدر :

هردم از ناخن خراشم سینۀ افکاررا
تازدل بیرون کنم غیر از خیال یاررا

— دردنجیسی استرابادلی اولوب، شو بیت اونکدر :

هردم زهجر یار مراچشم ترهنوز
یەپی نکرده ام زتو قطع نظرهنوز

— بشنجیسی (مولانا محمد مؤمن) قم مضافاتندن (تفرش) قریەسی ساداتندن اولوب، اکثر عمرینی اصفهانده کچیرمش، و ١١٥٥ ده وفات ایتمشدر . شو برایکی بیت برقصیدەسندندر :

شبی زنشئۀ صهبای بیخودی سرشار
کشیده ساغر وحدت بطاق ابرو یار
چوشب بنرکس جادوی حسن سرمه فروش
چوشب بابروی دلجوی یار وسمه کذار الخ

داغانه { (Daghana) آفریقای غربیده (سنغال) ایرماغی کنارنده و (سنت لویی) نك ١١٤ کیلو متره شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب ، اورا حاکمنك مقریدر . فرانسزلر بو قصبەده بعض استملاکات ایدنمشلردر . ضمغی مشهوردر .

داغستان { بلاد قفقاسدن بر خطه وایالت اولوب، قافقاس سلسلۀ جبالنك شمال شرقیسنده وسلسلۀ مذکوره ایله بحر خزر آرەسنده واقعدر .

حدود ومساحەسی . — داغستان خطەسی ٤١°١٥′ ایله ٤٣°٢٢′ عرض شمالی و ٤٢°٥٥′ ایله ٤٦°٨′ طول شرقی آرەلرنده اولەرق بحرخزرك ساحل غربیسنده ممتد اولوب، شمالاً (ترك) ایالتیله ، غرب جنوبی جهتندن تفلیس ایالتیله یعنی کرجستان خطەسیله ، جنوباً یلیزاوتوپول وباکو ایالتلریله ، شرقاً دخی بحرخزرله محاطدر . مساحۀ سطحیەسی ٢٩٨٤٠ مربع کیلومتره واهالیسی ٤٥٠٠٠٠ کشیدر .

احوال طبیعیەسی، جبال وانهاری . — داغستان خطەسی قافقاس سلسلەسنك بحر خزر سواحلنه طوغری ممتد شمالی اتکلرندن وشعبەلرندن عبارت اولوب، بو شعبەلرك الك بیوکی (دربند) ه منتهی اولان (تباسران) طاغیدر، که ساحله قریب محله قدر ممتد اولوب، اوراده کچید ویریور . بو مناسبتله شهر (دربند) تسمیه اولنمشدر . بو محل اسکی یونانیلر طرفندن (پیلی آلبانیه Πύλαι Ἀλβανίαι)، عربلر طرفندن (باب الابواب) . ایرانیلر طرفندن (دربند) وتاتارلر طرفندن (دمیرقپو) تسمیه اولنمشدر . الحاصل داغستان خطەسی طاغلق بر یر اولوب، حتی اسمنك دخی (طاغ) کلمۀ ترکیەسیله (ستان) ادات فارسیەسندن مرکب اولمسی مظنون ایسەده، اقوای احتمالاته کوره، بو اسم اورالرده ساکن بولنمش اولان (داغ) یاخود (دائ) قومنك اسمندن مشتقدر . طاغلرینك اکثری کلسی اولوب، اوزرلرنده برکان اثری هنوز کورلەمشدر .

داغستانك نهرلری عمومیت اوزره قافقاس سلسلەسی اتکلرندن نبعانله، شمال شرقیه طوغری جریان، وخطەیی بر چوق موازی حوضەلره تقسیم ایدەرك، بحرخزره منصب اولور . بو نلرك الك بیوکی (صولاق) ایرماغیدر، که (قویوصو) نهرینی دخی اخذ ایدەرك، داغستانك بتون شمال غربی قسمنك صولرینی جمع و مجراسنك آشاغی قسمی خطەنك حدود شمالیەسنی تشکیل ایدیور . آنجق منبعندن یوقاری ایکی قوله آیر-

ياوب، (آغراخان) اسمنى آلان شمالى قولى حدودى تحديدده دوام، وصولاق اسمنى محافظه ايدن جنوبى قولى دها آشاغيده انصباب ايدر. بو ايكى قول آره‌سنده (اوج) اسميله اوزون بر شبه جزيره ايله بر طاقم آلچاق اراضى بولنيور. يوكلكده ايكنجيسى داغستانك حدود جنوبيه‌سنى تشكيل ايدر (سمور) نهريدر. بو ايكى نهر آره‌سنده طوغريدن طوغرى‌يه دكيزه دوكيلور برچوق نهرلر واردر، كه بو نهرك ده باشليجه‌لرى شمالدن باشلايه‌رق: تورقه‌لى، مناس، اينجيك، قرى، باخلى، بوغاز، درباخ، روباه وكيلكرى نهرلريدر. سواحلى دوز اولوب. يوقاريده ذكر اولنان (اوج) شبه جزيره‌سنك تشكيل ايتديكى آغراخان كورفزندن بشقه هيچ بر قوى وليمانى يوقدر.

اقليم وهواسى. — هرنه قدر داغستانك يوكسك يرلرنده هوا سرينجه وصاغلام ايسه‌ده، سواحله قريب اولان محللرنده يازين حرارت پك شدتلى اولوب، ميزان الحراره كولكه‌ده سانتيغراد حسابيله ٤٨ درجه‌يه قدر چيقار. صيتمه‌لرى دخى چوق و على الخصوص يبانجيلر ايچون مهلكدر. وباعلت مدهشه‌سى كثير الوقوعدر.

محصولاتى. — طاغ اتكلريله ساحل آره‌سنده اولان آلچاق يرلرينك محصولاتى پك آز اولوب، تموز وآغستوسده كثرت حرارت نباتات ومزروعاتى ياقار، بوجهتده باغلرله طوت آغاجلرى چوقجه اولوب، خيلى شراب وايپك چيقار. يوكسك يرلرى ايسه زراعته دها الويريشلى ايسه‌ده، پك ده مزروع اولميوب، قسم اعظمى اورمان ومعادن عبارتدر. بغداى، مصر، دارى، صفران، كنوير وسائره‌دن عبارت اولان محصولاتى آز مقدارده‌در. حيوانات اهليه‌سى وعلى الخصوص قيون، صيغير وخركله‌سى زياده‌در. طاغلرده آو حيوانلريله سائر حيوانات وحشيه‌سى چوق اولوب، آيى، قورد، تيلكى، چقال، كيك، يبانى صيغير، يبانى كچى، يبانى كدى، مسك كديسى وسائره بولنور.

تقسيمات ملكيه‌سى، مقدار اهاليسى، شهر وقصبه‌لرى. — داغستان هنوز روسيه حكومتى طرفندن سائر ايالتلركبى منتظم صورتده قضالره تقسيم اولنميوب، خانلق ونيابت وسائر عنوانلرله ١٠ دائره‌يه منقسم بولنيور، كه شونلردر: دربند، دميرخان، شوراء، غونيب، قاضى قوموق، آندى، آوار، قايتاق تباسران، دارغو، كورين، سامور. بعض كتابلرده دخى تقسيمله مقدار اهاليسى بروجه زير ضبط اولنمشدر:

		مقدار اهالى
	١ شمالى داغستان	
١	صولاق نيابتى	١١ ٥٥١
٢	تارقو خانلغى	٢٧ ٧٩٦
٣	مختولين خانلغى	١٥ ١٩٢
٤	دارغو قضاسى	٦٢ ٦٦٢
	٢ وسطى داغستان	
٥	غونيب قضاسى	٤٨ ٦٣١
٦	قاضى قوموق »	٣١ ٢٤٥
٧	آوار »	٢٨ ٦٥٤
٨	آندى »	٢٩ ٤٣٤
	٣ جنوبى داغستان	
٩	قايتاق تباسران قضاسى	٧٢ ٣٢٨
١٠	كورين »	٣١ ٧٩٠
١١	سمور »	٣٠ ٦٥٤
	٤ يوقارى داغستان	
١٢	بشيتا قضاسى	١٤ ٢٨٩
١٣	زقانالى »	٥٢ ٥٨٨
	٥ دربند دائره‌سى	
١٤	دربند قصبه‌سيله جوارلرى	١٤ ١٣١
	جمعاً	٤٧٠ ٨٤٧

داغستانده شهر نامنه لايق هيچ بر معموره اولميوب، قصبه دينيله‌جك محللرى دخى مركزى اولان (دربند) ايله تارقو قصبه‌سندن عبارتدر.

اهاليسى، جنسيت ولسان ومذهبلرى. — داغستانك اهالئ اصليه‌سى (لزكى) جنسيتنه منسوب اولوب، لزكى قومى اصل ونسبلرى مجهول اولان اقوام قافقاسيه‌دندر. بو قوم خطهٔ مذكوره‌ده پك قديم اولوب، ميلاد عيسادن ٤٥٠ سنه اول يازلمش اولان مشهور (هرودوت)ك تاريخنده دخى بو اسمله مذكوردر. لزكيلرك ايرانك مازندران خطه‌سندن داغستانه هجرت ايتمش اولدقلرى حقنده برروايت وار ايسه‌ده، درجهٔ صحتى مجهول اولوب، بو قومك سويلديكى لسانك السنهٔ آريانيه ايله بركونه مناسبتى يوقدر. لزكيلرك اولسه اولسه چركسلر، كورجيلر، لازلر وسائر اقوام قافقاسيه ايله مناسبت وقرابت جنسيه‌لرى اولمق احتمالى وار ايسه‌ده، بونكده اثباتى تحقيقات وتحريات عميقه‌يه متوقفدر. هرحالده لزكى قومى پك كوچك بر يرده ياشاديغنه كوره متحداللسان اولمسى اقتضا ايدركن، بر چوق شعبه وقبيله‌لره منقسم اولوب، بونلرك هربرى كنديسنه مخصوص برلسانله

متکلمدر. بو لسانلر برلسان اصلینك شعبه‌لری اولمغله، بینلرنده قرابت ومناسبت بولنمق لازم کلیور ایسه‌ده، بعضلری بیننده بر برینك لسانی اصلا آکلایه‌میه‌جق درجه‌ده فرق واردر. باشلیجه‌لری آلتی یدی عددنده اولوب، هر بری بر قاچ نوعه منقسمدر. بو لسانلرك بعضلری یالکز بر ایکی کوی اهالیسی بیننده مستعمل اولوب، بو حال ایسه ارمنهٔ قدیمه‌دن بری، آسیادن آوروپایه کیتمك اوزره، قافقاس برزخندن کچمش اولان اقوام مختلفه‌دن اورالرده برر مقدار افراد قالمش اوله‌جغنه دلالت ایدیور؛ چونکه بو لسانلردن بعضلرینك قومشولرینك لسانیله اصلا مشابهتی اولمدیغی مرویدر. ذاتاً لزکی لسانی حال اصلیسنده قالمیوب، عربی، فارسی، ترکجه وسائر لسانلردن برچوق کلمه‌لر استعاره ایتمشدر.

الحاصل داغستانك اصل اهالیسی لزکی قومندن عبارت ایسه‌ده، بونلر طاغلق ومرتفع محللرنده ساکن اولوب، بحرخزر سواحلنه قریب اولان آلچاق یرلرینك اهالیسی ترك، ترکمان، تاتار، نوغای وسائر اقوام تورانیه‌دندر. لزکیلر اکثریت اوزره اوزون بویلی، تندرست. ایری کوزلی وکستانه صاچلی آدملر اولوب، سیمالری غایتله دوزکون ومشی وحرکتلری لوندانه‌در. استعداد وذکاوت طبیعیه‌لری فوق‌العاده اولوب، مقدما سرقت ویغمایه انهماکلری وارایدیسه‌ده، روسیه‌نك ضبطی آلتنه کچه‌لی بو اخلاقدن واز کچمکه مجبور اولمشلردر. جمله‌سی مسلم وسنی‌المذهبدرلر. لزکی لسانك ادبیات مخصوصه‌سی اولمیوب، اهالینك لسان ادبیسی عربیدر. مع هذا لزکی لساننده دخی حروف عربیه ایله محرر برقاچ کتاب واردر.

احوال تاریخیه‌سی. — داغستانك دخی سائر بلاد قافقاس کبی برکونه وقوعات قدیمه واحوال تاریخیهٔ مخصوصه‌سی اولمیوب، زمان قدیمده بو یرلر حقنده‌کی معلومات پك سطحی ایدی. اسکی یونانیلر وروما‌لیلر داغستانه وبونك جنوبنده واقع شروان خطه‌سنه (آلبانیا نامنی ویررلردی. بعده بو اسم آرناوودلغه کچمش؛ و(آسیا آلبانیاسی) ایله (آوروپا آلبانیاسی)ناملریله تفریق اولنه‌رق، بو اسم مشارکتی بعض مورخینجه آرناوودلرك داغستان جهتندن کلمش اولملرینه احتمال ویرمش ایسه‌ده، بو فکرك باطل اولدیغی «آرناوود» ماده‌سنده کوسترلمشدر. لزکی اسمی کرجیلر وسائر اقوام متجاوره طرفندن ویریلوب، کندیلرینك مجهولی اولدیغی کبی، (آلبانیا) اسمی دخی روما‌لیلر طرفندن ویریلوب، مملکتك طاغلق اولمسی مناسبتیله وضع ایدلمش اولمسی ملحوظدر.

ازمنهٔ قدیمه‌ده داغستان دخی سائر بلاد قافقاس کبی کیخسروك وسائر بعض جهانکیرلرك ضبطی آلتنه کچمش ایسه‌ده، موانع واراضیسنك متانتی حسبیله، اهالیسی بسبتون رام وطول مدت جزیه کذار اولمیوب، متغلبین برصغانق کبی مملکتك اوستندن کلوب کچمشدی. اقطار شمالیه‌دن هجوم ایدن اقوام تورانیهٔ وحشیه‌نك بعضیسی طرفندن دخی پایمال اولوب، بونلردن (آوار)لرك داغستانده ذریت براقمش اولدقلری دخی ملحوظدر. حضرت عثمانك دور خلافتندن باشلایه‌رق امویلر وعباسیلر زماننده اوجهتده برچوق محاربه‌لر وقوع بولمش ایسه‌ده، آکلاشلدیغنه کوره، داغستان اهالیسی یعنی لزکیلر او وقتلرده کندی مملکتلرینه مالك اولمیوب، خزرلرك وسائر اقوام ترکیه‌نك تحت ضبطنده بولندقلرندن، غزاة اسلام لزکیلرله دکل، بلکه بونلرك حاکملریله محاربه ایتمشلردر. هرحالده اووقتلرده لزکیلر دین اسلامی قبول ایدوب، داغستان ممالك اسلامیه دائره‌سنه داخل اولمش؛ وخرستیانلغی قبول ایتمش اولان قومشولری کرجیلرله دخی پك چوق محاربه ومقاتله‌لری وقوع بولمشدر. چنکیز وتیمورك خروجلرندن صکره داغستان شروانله برابر بر حکومت مستقله صورتنه کچوب، شروانشاهان و ملوك دربندیه نامیله معروف اولان حکمدارلری بر خیلی وقت آق قیونیلرله وملوك صفویه ایله محاربه ایدرك، نهایت داغستان شروانله برابر ایرانك یدضبطنه کچمش؛ وعثمانلیلرله ایرانیلر آره‌سنده وقوع بولان محاربات عدیده‌ده میدان حرب حالنده بولنوب، دفعاتله ممالك عثمانیه دائره‌سنه ادخال اولنمشدی. نهایت قرن سابقده ایرانیلر بو خطه‌یی روسیه دولتنه ترکه مجبور اولوب، لکن اهالیسی طول مدت روس عسکرینه قارشی مقاومت ایتمش؛ وآنجق ١٨٦٤ تاریخ میلادیسنده روسلر مملکتی ضبطه مقتدر اوله‌بیلمشلردر. داغستاندن کرك منفرداً وکرك مجتمعاً برچوق اهالی مملك عثمانیه‌یه هجرت ایتمشلردر.

داغستانی } [«واله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.

داغو (Dago) بالطيق دكيزنده فينلانده كورفزى مدخلنك جنوب غربيسنده روسيه‌يه تابع برآطه اولوب ١٠٠٠٠ اهاليسى واردر.

داغوبرت (Dagobert) فرانق حكمدارلرندن اوچ كشينك اسميدر:

برنجيسى ايكنجى قلوترك اوغلى اولوب، ٦٠٤ تاريخ ميلاديسنده طوغمش؛ و ٦٢٢ ده آوستراسيا حكمدارى اولوب، ٦٢٨ ده، پدرينك وفاتى اوزرينه، نوستراسيايى، و ٦٣١ ده، برادرى (قاريبرت) ك وفاتى اوزرينه، آكيتانيه‌يى دخى دائرهٔ قلمروى داخلنه آلمش؛ وصاقسونلرله غاسقونلرى وبرتونلرى مغلوب ايدرك، بيوك برقوت قزانمش ايسه‌ده ظلم واعتسافى وسفاهته اولان تمايله شهرتنى لكه‌دار ايتمشدر. صنايعك وعلى الخصوص قيومجيلغله هيكلتراشلق صنعتلرينك ترقياتنه دخى بعض خدمتلرى كورلمشدر. (سنت دنيس) شهرينى بنا ايدوب، ٦٣٨ تاريخنده ٣٤ ياشنده وفاتى وقوع بولمغله، شهر مذكورده دفن اولنمشدر. «فرانسه‌نك سليمانى» لقبيله تلقيب اولنمشدر.

— ايكنجيسى «كنج» لقبيله ملقب اولوب، ٦٥٦ تاريخنده اوستراسيا قراللغنده پدرى ايكنجى (سيجبرت) ه خلف اولمش ايسه‌ده، وزيرى بولنان (غريموآلد) طرفندن حكمى الندن آلدقدن صكره، انكلتره‌يه تبعيد ايدلمش؛ و ٦٧٤ ده عودت ايدوب، مملكتك برقسمنى ضبطله، كندى حالده ياشامقده ايكن، ٦٧٩ ده (غريموآلد) طرفدارلرندن قتل ايدلمشدر.

— اوچنجيسى ٧١١ تاريخنده، ١٢ ياشنده اولديغى حالده، پدرى اوچنجى (كيلدبرت) ه خلف اولمش؛ ووزيرى بولنان شيشمان (پپين) ك وصايتى تحتنده حكومت سورمشدر.

داغون (Dagon) اسكى فلسطينيلرك معبودلرندن اولوب، يارى باليق يارى انسان صورتنده تصوير اولنوردى.

دافنه (Daphné) اساطير يونانيه‌ده بر پرينك اسميدر، كه كويا شمسدن كنايه اولان (آپولون) پريوزينه نفى اولندقده بوكا عاشق اولوب، كنديسنى تسالياده‌كى (پنه) يعنى (كوستم) نهرى كنارنده تعقيب ايدركن، بو پرى (تفنه) آغاجنه تبديل اولنمش. تفنه‌دن كنايه اولديغى اسمندن دخى آكلاشيلير.

دافنيس (Daphnis) اساطير يونانيه‌ده سيچيلى بر چوبان اولوب، كويا عطارد ايله بر پرينك اوغلى ايدى. (پان) دينان چوبانلق مربيسندن چوبانلغى وقوال چالمغى اوكرنوب، معارف مربيه‌لرى طرفندن دخى حمايه اولنه‌رق كنديسنه شعر تعليم اولنمش.

داقس (Dax) فرانسه‌نك (لانده) ايالتنده، (آدور) نهرى اوزرنده و (مونت دومارسان) ك ٥٥ كيلو متره جنوب غربيسنده قضا مركزى برقصبه اولوب، ١٠٢٥٠ اهاليسى، سورى، قلعه‌سى، قاپليجه‌لرى وكوزل بركوپريسى واردر.

داقوته (Dakota) آمريقاى شماليده ممالك مجتمعه‌نك قسم شماليسنده واسع برخطه اولوب، اخيراً ادارهٔ منتظمه آلتنه آلنمش اولمغله، هنوز جمهوريت حالنه قونميوب، ايالت صورتنده اداره اولنمقده‌در. شمالاً (دومينيون) حدوديله، شرقاً (مينزوته) و (يووه)، جنوباً (نبراسقه)، غرباً دخى (ويومينغ) و (مونتانه) جمهوريتلريله محاط ومحدوددر. مستطيل الشكل بريراولوب، يالكز حدود شرقيه‌سى قسماً «شمالى قزيل ايرماق» نهرينك وحدود جنوبيه‌سنك قسم شرقيسى ميسورى ايرماغنك مجراريله وسائر طرفلردن خطوط مستقيمهٔ مفروضه ايله آيرلمشدر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٣٨٦١٥٣ مربع كيلو متره واهاليسى ٥٥٠٠٠٠ كشيدر. اراضئ واسعه‌سى برقاچ سنه اولنه كلنجه‌يه قدر (داقوته) ونام ديكرله (سيو) تعبير اولنان اقوام وحشيه افرادينك جولانكاهى اولوب، آوروپالى اهاليسى پك آز ايكن، بوصوك سنه‌لرده اسكان واعمارينه فوق العاده غيرت اولنمغله، ممالك مجتمعه‌نك سائر طرفلرندن وآوروپادن برچوق مهاجرلر كيدوب يرلشمش؛ وشهر وقصبه وقريه‌لرى كيندكجه چوغالمقده اولوب، بردمير يول خطى دخى خطه‌يى شرقدن غربه شق ايتمشدر. ميسورى ايرماغى شمال غربيدن جنوب شرقي‌يه طوغرى خطه‌يى شق ايتديكى كبى، بوايرماغه دوكلمك اوزره برچوق چايلر دخى مختلف استقامتلرده جريان، واراضيسنى سقى ايدرلر. بونلرك ك بيوكى ينه (داقوته) اسميله معروف اولان نهردر، كه خطه‌نك حدود شماليه‌سى قربنده نبعانله، جنوبه طوغرى جريان ايدرك، حدود جنوبيه‌سنده ميسورى‌يه منصب اولور. اراضيسى

مثبت وعلى‌الخصوص مرعالری پك چوق ایسه‌ده ، هنوز لایقیله اعمار اولنمیوب، اکثر یرلری معطلدر . بیابانی صیغیرلر سوریلرله کزوب اوتلارلر. شمالی وجنوبی داقوته اسملریله ایکی دائره‌یه منقسم اولوب، ١٤ قونتانی یعنی قضانی حاویدر . مرکزی داقوته نهری کنارنده ودمیریول خطی اوزره واقع (یانقتون) قصبه‌سیدر .

داقوته (Dakota) آمریقای شمالیده همنامی اولان ایالتده بر نهر اولوب ، ایالت مذکوره‌نك قسم شمالیسنده نبعانله، جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، و (یانقتون) قصبه‌سی ایچندن کچه‌رك، ٦٠٠ کیلومترلك جریاندن صکره، میسوری ایرماغنه دوکیلور .

داقوته (Dakotas) آمریقای شمالی اقوام اصلیهٔ وحشیه‌سندن اولوب، (سیو) اسمیله دخی معروفدر. [« سیو » ماده سنه مراجعت.]

داکر (Daguerre) فطوغرافیانك موجدلرندن اولوب، ١٧٨٨ تاریخنده فرانسه‌نك (قورنی‌ان پاریزیس) قصبه‌سنده طوغمش؛ و ١٨٥١ ده وفات ایتمشدر . ابتدا نقاشلغه سلوك ایدوب ، پك کوزل رسملر یاپمغه موفق اولمش ؛ و ١٨٢٢ ده (دیورامه) دینلن رسم اصولنی کشف ایتمش ایدی. بعده ضیا واسطه‌سیله رسملری تمثیل طریقنی تحری ایله مشغول اولان (نیپسه) ایله برلشوب، برابر چالیشمش؛ و (نیپسه) نك وفاتندن ٦ سنه صکره یعنی ١٨٣٩ ده رسملری بر معدن صفحه‌سی اوزرینه قالدیرمق اصولنی کشف ایتمشدر . بو اصوله کندی اسمنه نسبتله (داکرئوتیپ) اسمی ویرلمشدر. بو صنعته متعلق بر ایکی تألیفی دخی واردر .

داکور (Dakour) هندستانك کجرات خطه‌سنده (کیره) سنجاغنده وکیره‌نك ٥٥ کیلومتره شرقنده بر قصبه اولوب ، ٧٧٤٠ اهالیسی واردر .

دال (Dal, Dalelf) یاخود دالالف اسوجده بر نهردر، که (دورفین) طاغندن نبعانله ٥٠٠ کیلومترلك جریاندن صکره، (بوتنیا) کورفزینه دوکیلور . کوزل شلاله‌لری واردر .

دالایراق (Dalayrac) فرانسه‌نك الك مشهور بسته‌کارلرندن اولوب، ١٧٥٣ ده (موره) قصبه‌سنده طوغمش؛ و ١٨٠٩ ده پارسده وفات ایتمشدر . برچوق اوپرالری واردر .

دالای نور (Dalaï-Nor) یعنی «بیوك کول»، مغولستان شرقیده ایکی کولك اسمیدر :

برنجیسی (قولون نور) اسمیله دخی مسمی اولوب، مغولستانك شمال شرقی کوشه‌سنده، سیبریا حدودی قربنده و ٤٩° عرض شمالیده واقع اولدیغی حالده، محیط دائره‌سی، ٢٩٠ کیلومتره‌در. جنوب جهتندن (کرولن) وشرق طرفندن (خلقه کول) نهرلرینی اخذ ایدر. (آرغون) نهری بوکولك آیاغی حکمنده اولوب، شمالدن (آمور) یرماغنه دوکیلور .

— ایکنجیسی مغولستانك شرق جنوبی کوشه‌سنده وپکینك ٣٥٠ کیلومتره شمالنده واقع اولوب، محیط دائره‌سی ٦٥ کیلومتره در، و بر قاچ نهرك صولرینی اخذ ایدر. صویی طوزلی وبالیغی چوقدر .

دالتون (Dalton) انکلتره‌نك (یورق) ایالتنده و (هودرسفیلد) ك ٣ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٦١٧٠ اهالیسی واردر.

دالتون (J. Dalton) جون — انکلتره‌نك مشاهیر طبیعیون وکیمیویونندن اولوب، ١٧٦٦ ده طوغمش؛ و ١٨٤٤ ده وفات ایتمشدر. اجسامك ذراتدن مرکب اولدیغنی اثبات ایتمش، وبعض تألیفات برامشدر.

دالتون این فورنس (Dalton-In-Furness) انکلتره‌نك (لانقاستر) ایالتنده ولانقاسترك ٢٧ کیلومتره غرب شمالیسنده وایرلانده دکیزنده واقع (مورقامبه) کورفزی ایچنده بر قصبه اولوب، ٩٣٠ اهالیسی ودمیر فابریقه‌لری واردر .

دالتون لدال (Dalton-le-Dale) انکلتره‌نك (دورهام) ایالتنده، (سوندرلاند) ك ١٠ کیلومتره جنوبنده وبحر شمالی ساحلنده برقصبه اولوب، ١٠٣٧٥ اهالیسی واردر.

دالری (Dalry) اسقوچیانك (آیر) ایالتنده وآیرك ٢٩ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ٥٢١٥ اهالیسی، کور معدنی، دمیرخانه‌لری وبیوك منسوجات فابریقه‌لری واردر.

دالریمپل (Dalrymple) اسقوچیا مشاهیر جغرافیونندن اولوب، ١٧٣٧ ده

ادیمبورغده طوغمش؛ و ۱۸۰۸ ده وفات ایتمشدر. بحر محیط کبیرده سیاحت ایدوب، برسیاحتنامه یازمش، وجزایر بحر محیطک مکمل برخریطه‌سنی ترتیب ایلمش ایدی. انکلتره دولتی بوذاتک ترتیبی اوزره مشهور قپودان قوقی سیاحته چیقارمشدی.

دالسم (Dalesme) فرانسه‌نک مشاهیر طبیعیونندن اولوب، ۱۶۶۰ تاریخلرنده طوغمش، و ۱۷۲۷ ده وفات ایتمشدر. قوتلی برماچونه ایله دومانی طولاشدیروب آتشه اعاده ایله آلوه تحویل ایدر بر فرون ایجاد ایتمشدر.

دال طبان مصطفی پاشا [« مصطفی پاشا » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دالقارلیه (Dalecarlie) واسوججه (.الارنه Dalarne) اسوجک وسطلرنده بر خطه وایالت اولوب، غرباً نوروج حدودیله، شمال شرقی جهتندن (نورلاند) جنوباً دخی (اسوآلاند) خطه‌لریله محدوددر. اورته‌سندن جریان ایدن (دال) نهرینه نسبتله بو اسمله تسمیه اولنمشدر. طاغلق واورمانلق بر یر اولوب، معدنلری دخی چوقدر. اهالیسی اسوجک استقلالی ایچون هردائم غیرت ایتمشلردر.

دالکیت (Dalkeith) اسقوچیانک ادیمبورغ ایالتنده و ادیمبورغک ۱۳ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۶۹۳۰ اهالیسی، دمیر فابریقه‌لری ودباغخانه‌لری واردر.

دالماتوف (Dalmatof) روسیه‌نک (پرام) ایالتنده (شادرینسک) قضاسنده وشادرینسکک ۵۷ کیلومتره غربنده بر قصبه اولوب، ۳۶۸۰ اهالیسی وسنه‌ده اوچ کره قوریلور بازاری واردر. بوبازاره سیبریادن کلیتلی قورو بالق، دری، اچ یاغی، داری وال ایله ایشلنمش بعض یوک منسوجات چیقاریلیر.

دالماچیه (Dalmatie) آوستریا ومجارستان دولتنک برخطه وایالتی اولوب، طوغریدن طوغری‌یه آوستریا ایمپراطورلغنه تابعدر.

موقعی، حدود ومساحه‌سی — دالماچیا خطه‌سی آدریاتیق دکیزی سواحل شرقیه‌سنک قسم شمالیسنی تشکیل ایدوب، ساحل مذکور بوینجه شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری ممتد طار واوزون بر یر ایله قارشیسنده بولنان واکثری ینه بویله طار واوزون اولان برچوق آطه‌لردن مرکبدر. جنوبه طوغری اوزاندقجه دها زیاده طارلاشیر. ساحلک بویی خط مستقیم اوزره ۴۶۰ وسواحلنک کیرتی وچیقنتیلری دخی داخل حساب اولورسه، ۱۳۷۸ کیلومتره طوتاندر. ۴۴°۲۵′ ایله ۴۲°۱۰′ عرض شمالی آره‌سنده ممتد اولوب، قره‌سنک شمال غربی کوشه‌سی ۱۲°۴۶′ ومنتهای جنوب شرقیسی دخی ۱۶°۴۰′ طول شرقیده واقعدر. شمالاً مجارستان قراللغنه تابع خرواتستانله محدود اولوب، آنجق خرواتستان ساحلنک قارشیسنده واقع (پاغو) و(آربه) آطه‌لری دخی دالماچیادن معدوددر. شرق شمالی جهتندن بوسنه، هرسک وقره‌طاغله، جنوباً آرناودلقله، غرب جنوبی جهتندن دخی آدریاتیق دکیزیله محدوددر. (آلپ دیناریق) سلسلهٔ جبالیله بوسنه‌دن آیرلمش اولوب، سلسلهٔ مذکوره‌نک ساحل بحره قدر اولان اتکلرندن عبارتدر. قسم شمالیسنده اکی اللی آلتمش کیلومتره قدر ایسه‌ده، قسم جنوبیسی پک طار اولوب، مثلا راغوزه اسکله‌سنده وسعتی ٤ کیلومتره‌دن یعنی بر ساعتلق مسافه‌دن زیاده دکلدر. دالماچیانک بوسنه‌نک اوکنده بولنان قسمی آیریجه بر خطه اعتبار اولنمغه شایان اولسه بیله، قسم جنوبیسی هرسک وقره‌طاغک سواحلندن عبارتدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۲۷۹۳ مربع کیلومتره اولوب، بونک ۱۰۴۷٤ ی قره و ۲۳۱۹ ی جزایردن عبارتدر.

احوال طبیعیه‌سی، جبال وانهاری. — دالماچیا عمومیت اوزره طاغلق و طاشلق بر یر اولوب، حدود شمالیه‌سنده (ولبیت) وحدود شرقیه‌سنده (آلپ دیناریق) طاغلری بولنیور. برنجیسنک اک یوکسک ذروه‌سی اولان (بیچونه) طاغنک ۱۶۳ و ایکنجیسنک اک مرتفعی اولان (ینارە) طاغنک ۱۸۱۰ متره ارتفاعی واردر. آلپ دیناریق سلسله‌سی بوسنه ایله دالماچیا حدودینی بعد التفریق خط حدودی ترکله، هرسکه داخل اولوب، بالقان وشار سلسله‌لریله کسب التصاق ایتمک اوزره، یکیبازاره طوغری اوزانیر. آلپ دیناریقدن بر چوق شعبه‌لر آیریلوب، ساحله طوغری اوزانیرلر. بوطاغلرک جمله‌سی کلسی یعنی بیاض طاشدن عبارت اولوب، دیک وصرب قیالری، چقور،

یاریق، مغاره، بوغاز و اوچورملری چوقدر. مسافه‌سنك آزلغی مناسبتیله، بیوك نهرلری اولمیوب، باشلیجه‌لری قسم شمالیسنده اولان (کرقه) ایله (چتینه) نهرلریدر. هرسکدن کلن (نارتوه) نهرینك دخی منصبی هرسکك قسم جنوبیسنده واقعدر. ذاتاً شدتلی وکثرتلی اولان یاغمورلرینك صولری دالماچیا قیالرینك آره‌لرینه کیروب محو اولور، وبعضلری ساحله قریب محللرده ویاخود دکیزك ایچنده بردن بره یر آلتندن چیقارلر. بونلردن بعضلرینك صویی چوق اولوب، سیر سفائنه دخی قابلیتلری واردر. دالماچیانك غریب وشایان تماشا مغاره‌لری دخی چوقدر.

اقلیم وهواسی. — نرتوه ایله کرقه وسائر بعض نهرلرك یتاقلری اطرافنده‌کی بطاقلقلر ایله عملحه‌لره قریب محللر مستثنی اوله‌رق، دالماچیانك هواسی عمومیت اوزره صاغلام اولوب، ساحله قریب اولان آلچاق یرلرنده یازین حرارت زیاده‌جه‌در. میزان‌الحرارهنك درجهٔ وسطیه‌سی °١٧ اولوب، یازین نادراً °٣٣ ی بچر وقیشین تحت الصفر °٧ دن آشاغی اینمز. بیاض قیالرینك انعکاسندن حرارتی تأثیرلیدر. یازین یاغمورلر سیرك اولوب، صوك بهارده صیق وشدتلی یاغمورلر یاغار. اکثریا شمال غربیدن اسن ملتم هواسنی تعدیل ایدوب، جنوب غربی روزکاری ایسه حرارتی تزییدله برابر سیوری سنکلرك دخی تکثرینی موجب اولور. قیشین نادراً قار یاغوب، برایکی کوندن زیاده طیانماز. صوك بهارده هوالر پك سریع التحول اولمغله، علی‌الخصوص یبانجیلر ایچون برآز تهلکه‌لیدر. طاغلق جهتلرنده ایسه طاغلرك ارتفاعنه کوره هوا دها صوغوقدر.

محصولات ونباتات وحیواناتی. — دالماچیانك کرك قره‌سنده وکرك آطه‌لرنده نباتاتی پك چوق اولوب، بعض نباتیون بو خطه‌ده ٢٥٠٠ نوع قره و ٧٠٠ نوع صو نباتاتی طوپلامشلردر. بناءً علیه طوپراغنك قوهٔ انباتیه‌سی پك ایی ایسه‌ده، فن‌زراعتك هنوز پك کری اولمسندن و اهالیسنك عدم سعی وتقیدندن محصولات زرعیه‌سی بو نسبتده اولمیوب، الك زیاده زرع اولنان آرپه و مصر دخی احتیاجات محلیه‌یه کفایت ایتمیور. شراب ایله زیتون یاغی باشلیجه حاصلاتندندر. بر مدتدن بری طوت آغاجلری تکثیر اولنه‌رق، خیلی ایپك دخی چیقاریلیر. مراعی چوق وطاغلر اهالیسنك باشلیجه مشغولیتی چوبانلق ایسه‌ده، حیوانات یتیشدیرمکده وجنسلرینی اصلاح خصوصنده دخی سعی ومعلوماتلری ناقص اولوب، حیوانلرینك چوغی کچی وبیاغیسی پك قبا بر جنس قیوندن عبارتدر. سواحلده پك چوق بالیق صید اولنوب، دالماتلرك اك باشلی مشغولیتلری بالقجیلقدر. آطه‌لرده اورمانلر پك چوق اولوب، قره جهتك طاغلری ایسه چپلاقدر. حتی اوجهتك اودون وکرسته‌سی دخی آطه‌لردن وخرواتستاندن جلب اولنور. کمور ودمیر وسائره‌یه متعلق خیلی معدنلری وار ایسه‌ده، یالکز بر محلنده کمور معدنی اخراج اولنمقده‌در. عملحه‌لری چوق اولوب، خیلی طوز چیقار. معدن صولریله ایلیجه‌لری چوق ایسه‌ده، یالکز جوار اهالیسنك معلومیدر.

صنایع وتجارتی، طرق ومعابری. — دالماچیاده اصول جدیده اوزره فابریقه‌لر بولنمیوب، صنایعی پك کریدر. مع هذا اصول عتیقه اوزره وال دستکاهلرنده بعض منسوجات وسائره اعمال اولنور. راغوزه‌ده بر نوع مائی چوخه نسج اولنوب، باشلیجه قره طاغ و هرسکده صرف اولنور. محلنده استعمال اولنور بعض قبا شیاقلر وعبالر ایله پاموق وکتندن بزلر دخی یاپیلیر. اسپالاتو ایله راغوزه‌ده خیلی دباغخانه‌لر بولنوب، سختیان اعمال اولنور. زاره‌نك مسکراتی چوقدر. میلنه واسپالاتو وسائر بعض لیمانلرنده سفائن مختلفه انشا اولنوب، خفیفلکلریله وصاغلاملقلریله مشهوردر. کمی خلاطی دخی یاپیلیر. راغوزه‌ده کمیجیلره مخصوص بر نوع باصدیرمه یاپارلر. راغوزه‌نك قبومجینه متعلق معمولاتی دخی مشهوردر.

ساحله قربیتی ولیمانلرینك کثرتی حسبیله تجارتی خیلی ایشلك اولوب، سنوی تقریباً ٢٣ ملیون فرانقلق ادخالاتی و ٢٥ ملیونلق اخراجاتی واردر. اخراجاتنك ١٥ ملیونی زیتون یاغندن و ٢ ملیونی شرابدن عبارتدر. ایکنجی درجه‌ده‌کی اخراجاتی دخی دری، یاغی، طوز، ساردلیه، انجیر وسائره‌دن عبارتدر. ادخالاتی باشلیجه بغدای، توتون، اقمشه ومنسوجات مختلفه، بال، صغیر وسائره‌دن عبارت اولوب، آوستریانك سائر ممالکندن جلب اولنور.

دالماچیاده کمیجیلك پك ایلری اولوب، آوستریا ومجارستان سفائن تجاریه‌سنك بربیوك قسمی دالماچیایه منسوبدر. بیوك سفائنی ٨٠٠، وسطیلری ١٠٢٥،

بالیغجی قایقلری ١٤٧٧ و عادی قایق و صندالری ٢٢٩٦ یعنی جمله‌سی ٤٨٨٦ پارچه‌دن عبارت اولوب، مجموع استیعابلری ٩٨١٨٨ طونیلاته‌در. بوسفائنده مستخدم ١٧٧٥٠ کمیجی بولنور. کمی انشا اولنان دستگاهلرده دخی ٢٠٠٠ ی متجاوز عمله استخدام اولنور. راغوزه، قتارو، اسپالاتو وزاره باشلیجه اسکله‌لری ایسه‌ده، تجارت بحریه‌سیچون برمرکز عمومی اولمیوب، اسکله‌لرینک هر بری طوغریدن طوغری‌یه تریسته ایله معامله ایدر. دالماچیاده ٣ بحریه مکتبی واردر.

دالماچیانک باشلیجه وسائط اختلاط ومواردانی بحراً اولوب، طرق بریه‌یه اهمیت ویردکلری یوقدر. یالکز فرانسه‌نک یداداره‌سنده بولندیغی مدتجه بیوک ناپولیون خطه‌نک طولنجه ایکی یول یاپدیرمشیدی، که بری ساحل بحردن ودیکری دها ایچریدن کچردی. آنجق بونلر دخی ناتمام قالمشیدی. باشلیجه اسکله‌لرندن خرواتستانه، بوسنه‌یه، هرسکه وقره‌طاغه طوغری برقاچ یولی وار ایسه‌ده، یالکز راغوزه‌نک کی آرابه یولی اولوب، دیکرلرندن آرابه ایشله‌یه‌مز. اخیراً خطه‌نک بوینجه بر دمیر یول دخی انشا اولنمشدر.

اصول اداره‌سی، تقسیمات ملکیه‌سی، شهروقصبه‌لری. — دالماچیا دخی، آوستریانک سائر ممالکی کبی، مختاریت اداره‌یه نائل اولوب، کندینه مخصوص (دیت) ی یعنی مجلس مبعوثانی واردر؛ ویانه مجلس مبعوثاننه دخی ٥ مبعوث کوندرمک حقنی حائز در. دیتی ٤٣ مبعوثدن مرکبدر. مرکزی (زاره) شهریدر. ١٨٦٧ تاریخنه‌دک دالماچیا: زاره، راغوزه، اسپالاتو وقتارو اسملریله ٤ سنجاغه منقسم اولوب، زاره شهری دخی آیریجه اداره اولنوردی. بعده سنجاقلر لغو اولنه‌رق، شمدیکی حالده ١٣ قضایه منقسمدر. اشبو قضالرک اسامیسیله مساحهٔ سطحیه ومقدار اهالیسی بروجه زیردر:

قضا	مربع کیلومتره	مقدار اهالی
بنقوواج	١٨٥١	٢٩ ٩٠٣
قتارو	٦٣٥	٣٠ ٥٤٣
قورزوله	٥٨٩	١٩ ٧٣٩
ایموسکی	٦٤١	٢٥ ٩٢٨
قنین	١٤١١	٩٥ ٤٤٣
لسینه	٤١٣	١٩ ٨٦٣
مقارسقه	٩٢٥	٢٧ ٩٥٥
راغوزه	٧٧٥	٤٤ ٩٤٥
سبنیقو	٩٦١	٤٥ ٩٦٥
سینی	١٣٣٥	٣٨ ٦٠٨
اسپالاتو	١٨٨٥	٨٤ ٧٦٣
زاره شهری	٣	٢٠ ٨٤٩
زاره جوارلری	١٦٣٢	٣٢ ٠٩١
جمعاً	١٢ ٧٩٢	٤٤٢ ٧٩٦

دالماچیاده مرکز اداره اولان (زاره) دن بشقه راغوزه، اسپالاتو وقتارو دخی شهر عنوانه لایق اولوب، ٥٠ قدر قصبه‌سی دخی وار ایسه‌ده، بونلرک چوغی چارشیلی بیوجک کویلردن عبارت اولوب، قضا مرکزلرینک بعضیسی دخی دوائر حکومتله برکلیسادن عبارتدر. دالماچیالیلر دخی آرناوودلرکبی سیرک او یاپدیرمغی ومتفرق بر حالده یاشامغی سودکلرندن، قریه و قصبه‌لرک اکثری تپه‌لرده طاغنیق خانه‌لردن مرکبدر.

اهالیسی، جنسیت و لسان ومذهبلری. — دالماچیانک اهالیسی عسکرله برابر ٤٦٧ ٥٣٥ مقدارنده اولوب، هرمربع کیلومتره باشنه ٣٦ کشی دوشیور. بونلرک قسم کلیسی (یوغوسلاو) یعنی جنوبی اسلاو جنسیتنه منسوب اولوب، بوشناقلر وصربلیلر وقره‌طاغلیلرله همجنس و همساندرلر. ٥٦٠٠٠ قدر ایتالیان وبرایکی بیک آرناوود واولاخ وسائره دخی بولنور. بونلرک قسم کلیسی قتولیک مذهبنه تابع اولوب، یالکز ٨٣٠٠٠ ی اورتودوقسدر. ٣٠٠ قدر یهودی دخی واردر. طاغلرده ساکن اولان دالماتلرک بر قسمی دخی (مورلاق) اسمیله آیریجه برصنف تشکیل ایدوب، بونلر اسلاو ایله آرناوود جنسیتلرینک اختلاط وامتزاجلرندن متولددرلر. مورلاقلر مدنیتجه دها کری ایسه‌لرده، سیمالری کوزل، قدوقامتلری موزون و قیافتلری پک سوسلیدر. لسان عمومی اسلاوجه ایسه‌ده، سواحل وجزایرده ایتالیان لسانی دخی پک مستعملدر. دالماتلر قتولیک اولمق مناسبتیله لسانلرینی لاتین حروفاتیله یازارلر. معارف وادبیاتلری دها پک کریدر.

احوال تاریخیه‌سی. — دالماچیا ازمنهٔ قدیمه‌ده بوسنه و هرسک وقره طاغ ایله وآرناوودلغک نصف شمالیسیله برابر (ایلیریا) اسمیله یاد اولنوب، اهالئ قدیمه‌سنک ایلریان یعنی آرناوود قومنه منسوب بولنمش اولملری محتملدر. رومالیلر بو خطه‌نک ضبطنه کیشدکلرنده پک ثباتلی ومتانتلی برمقاومته تصادف ایدوب،

برچوق فداکارلقلرله ضبط ایده بیلمشلردی. روما دولتنك انقسامنده شرق ایمپراطورلغی حصه‌سنه دوشوب، بو ایمپراطورلغك انقراضنده غوتلرك و ٤٩٠ تاریخ میلادیسنده آوارلرك ضبطنه کچمشدی. ٦٢٠ تاریخنده اسلاولر هجوم ایله، بوسنه و صربیه وسائر او جهتلری استیلا ایتدکلری صره‌ده، دالماچیایه دخی دخول ایدوب، بر حکومت مستقله تأسیس، واهالیء اصلیه وغوت وآوار بقیه‌لریله برلشه‌رك شمدیکی دالماتلری تولید ایتمشلردر. اون برنجی قرن میلادی اوائلنده مجارستان قرالی (لادیسلاس) دالماچیانك برقسمنی ضبطله، خرواتستان ایالتنه الحاق ایتمشدی. دیکر قسمی دخی مؤخراً عثمانلیلرك فتوحاتنه قارشی وندیك جمهوریتنك حمایه‌سنی قبول ایدوب، بر دوقه‌لق صورتنه افراز اولنمش؛ ومع‌هذا برقسمی ممالك عثمانیه دائره‌سنه ادخال ایدلمش ایدی. ١٧٩٧ ده دالماچیانك وندیکه تابع اولان قسمی وندیکله برابر، آوستریانك ضبطنه کچوب، ١٨٠٥ ده آوستریا طرفندن بیوك ناپولیونه ترك اولنه‌رق، ایتالیا قراللغنه الحاق اولنمش؛ و ١٨١٤ ده آوستریایه اعاده اولنه‌رق، ١٨٦٧ ده شمدیکی امتیازنه نائل اولمشدر.

دالمبرت { [« آلمبرت » ماده‌سنه مراجعت بیوریله]

دالیه { فراتك ساحل غربیسنده وعانه ایله رحبه آره‌سنده برقصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دام { (Damm) پروسیه‌نك پومرانیه خطه‌سنده و (استتین) ك ٧ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی وقلعه‌سی واردر.

داماد { (میر محمد —) ادبا وعلمادن اولوب، ملوك صفویه‌دن شاه عباس ماضینك دامادی ایدی. عن‌اصل استرابادلی اولوب، اصفهانده یاشامشدر. « الافق المبین » عنوانیله برتألیفی، « شرح مختصر اصول » ه حاشیه‌لری ودیکر بعض آثاری واردر. ١٠٤٠ تاریخنده وفات ایتمشدر.

داماد ابراهیم پاشا { داماد احمد پاشا، داماد حسن پاشا، داماد خلیل پاشا، داماد علی پاشا، داماد محمد پاشا وداماد محمد علی پاشا [« ابراهیم پاشا، احمد پاشا، حسن پاشا، خلیل پاشا، علی پاشا، محمد پاشا و محمد علی پاشا » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

داماد زاده { (ابوالخیر احمد افندی) سلطان محمودخان اول دورنده مشیخت اسلامیه مقامنه کچن علمادن اولوب، شیخ الاسلام منقاری زاده یحیی افندینك دامادی قاضیعسکر کنغریلی مصطفی افندینك اوغلیدر. ١٠٧٦ ده درسعادتده طوغوب، تحصیل علوم وعلی‌المعتاد دور مدارس ایتدکدن صکره، سلانیك و ١١١٢ ده بروسه و ١١١٨ ده استانبول قاضیسی اولمشیدی. ١١٢٢ ده آناطولی و ١١٢٦ ده روم ایلی قاضیعسکری اولوب، دفعاتله بالفعل روم ایلی قاضیعسکرلکنده بولندقدن صکره، ١١٤٤ ده شیخ الاسلام اولوب، برسنه‌ایله سکز بچق آی امور فتوایی اداره ایتدکدن صکره، شیخوختندن وخسته‌مزاجلغندن طولایی عزل اولنه‌رق، بیوکدره وبعده سودلیجه‌ده وروم ایلی حصارنده واقع یالیسنده اقامت ایتمکده ایکن، ١١٥٤ ده وفات ایدوب، ایوبده شیخ مراد تکه‌سنده مدفوندر. الی دیتره‌دیکی مناسبتله فتوالری امضا ایده‌میوب، تمهیره مأذون اولمشدی.

داماد زاده { (فیض‌الله افندی) سلطان عثمان خان ثالث دورنده مسند مشیخت اسلامیه‌یه واصل اولان علمادن اولوب، آنف الترجمه داماد زاده ابوالخیر افندینك اوغلیدر. ١١١٢ تاریخنده بروسه‌ده طوغوب، تحصیل علوم ودور مدارس ایتدکدن صکره، غلطه و ١١٤٣ ده بروسه حاکمی اولوب، استانبول پایه‌سنی احراز ایتمش؛ و ١١٥٢ ده آناطولی و ١١٦٣ ده روم ایلی قاضیعسکری اولمش ایدی. ١١٦٨ ده شیخ الاسلام اولوب، ١٤ آی بو مقامده قالدقدن صکره، عزل اولنه‌رق، سلطان مصطفی خان ثالث دورنده ١١٧٠ تاریخنده ثانیاً شیخ الاسلام اولمش، و بودفعه دخی بر سنه‌یه قریب مدت امور فتوایی اداره ایتدکدن صکره، عزل اولنه‌رق، سودلیجه‌ده کائن یالیسنده اقامت ایتمکده ایکن، ١١٧٥ ده وفات ایدوب، سودلیجه آرقه‌سنده بنا کرده‌سی اولان زاویه حوالیسنده دفن اولنمشدر. فن طب وعلم موسیقی‌یه دخی آشنا ایدی.

دامارا { (Damaras) آفریقه‌ی جنوبینك ساحل غربیسی قربنده و ١٩° ایله ٢٢° عرض جنوبی آره‌لرنده ساکن برقوم اولوب،

جنوب جهتنده بولنان (ناماقوا) قومیله و(هوتنتوت) جنسیتیله مناسبت ومشابهت جنسیه‌سی واردر. رنکلری قویو اسمر اولوب، اوستلرینی بونجق انواعیله تزیین ایدرلر. اووه‌ده ساکن اولانلری آو اتیله وطوپلاقلری کوکلرله و طاغلرده کیلر بسلدکلری صیغیرلرك سود واتیله تعیش ایدرلر. بونلرك مملکتنه اوللری بو برلر و بعض انکلیز میسیونرلری یرلشمك ایستمشلرسه‌ده، اخیراً سائر اوطرفلرله برابر آلمانیانك مستعمرکات جدیده‌سی عدادینه داخل اولمشدر.

داماس { (Damase) بو اسمله ایکی پاپا کلمشدر:

برنجیسی اعزه‌دن معدود اولوب، پورتکیزده طوغمش، و ٣٦٦ تاریخ میلادیسنده انتخاب اولنمش، وراهبلره برطاقم نظامات وضع ایدوب، آریوسه تابع اولانلرله سائر رفضی ایله متهم بولنانلری لعن و تبعید ایتمشدر. ٣٨٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. عقایده متعلق تألیفاتی وینه دینه دائر بعض اشعاری واردر. کانون اولك ١١ نده یورطیسی اجرا اولنور.

— ایکنجیسی تیرولده (بریکسن) پسقوسی ایکن، انتخاب اولنمقسزین، ١٠٤٨ ده ایمپراطور اوچنجی هنری طرفندن پاپالغه نصب اولنمش؛ ویالکز ٢٣ کون بومقامده قاله بیلمشدر.

داماسقوس { یاخود داماس و یا داما (Damas, Damascus)

دمشقدن غلط اوله‌رق السنهٔ اجنبیه‌ده دمشق شام شهرینه ویریلن اسمدر.

داماسقیوس { (Damascius) حکمادن اولوب، میلادك ٤٨٠ تاریخنده

دمشق شامده طوغمش؛ و آتنه‌ده تدریسله اشتغاله باشلامش ایدی. قسطنطنیه روم ایمپراطورلرندن یوستینیانوس مشرکلرك مدارسنی قپاتدیغنده، صاحب ترجمه ایران شاهی خسروك یانته التجا ایتمش؛ وبونك التماسیله وطننه عودته مأذون اولمش ایدی. تألیفاتنك یالکز بعض قسملری بولنه بیلمشدر.

داماله { (Damala) یونانك آرغولیده ایالتنده و (پوروس) ك ٨ کیلومتره غربنده

بر قصبه اولوب، اطرافنده بعض آثار عتیقه موجوددر.

دامان { (Daman) هندستانك (سوراته) خطه‌سنده و بمبایك ١٣٠ کیلومتره

شمالنده بر قصبه اولوب، ١٥٣١ تاریخندن بری پورتکیز دولتنك ضبطنده‌در. ٦٠٠٠ اهالیسی ومشهور بر آتشکده‌سی واردر. ینه پورتکیز دولتنه تابع اولان جوارلریله برابر ٤١٠٠٠ اهالیسی واردر.

دامپیه { (Dampier) انکلترونك مشاهیر سیاحیندن اولوب، ایکی دفعه دور عالم ایتمشدر. بو سیاحتلرینك برنجیسی ١٦٧٣ دن ١٦٩١ تاریخنه‌دك و ایکنجیسی ١٦٩٩ دن ١٧٠١ سنه‌سنه‌دك دوام ایتمشدر.

دامپیه آطه‌لری { (Archipel Dampier) آوستورالیانك غرب شمالی

ساحلی قربنده برقاچ کوچك آطه اولوب، آنف الترجمه سیاح طرفندن کشف اولنمش اولمغله، بو اسمله تسمیه اولنمشلردر.

دامپیه بوغازی { (Détr. de Dampier) یکی کینه ایله یکی برتانیه

آطه‌لری آره‌سنده بر بوغاز اولوب، ٨٩ کیلومتره وسعتنده‌در.

دامغان { ایرانك طبرستان خطه‌سنده و(ری) ایله نیشابور آره‌سنده بر قصبه

اولوب، استرابادك ٦٤ کیلومتره جنوبنده والبرز طاغنك جنوبی اتکنده اوله‌رق ١١٧٤ متره‌لك ارتفاعده واقعدر. وقتیله (قومس) ناحیه‌سنك مرکزی اولوب، بیوك برشهر حالنده ایدی، ومشاهیر علما وادبادن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. حتی شاه عباس ماضی زماننده دخی ١٥٠٠ خانه‌سی یعنی تقریباً ٧٥٠٠ اهالیسی وار ایدی. شمدیکی حالده مسکون خانه‌لری آنجق ٣٠٠٠ اولوب، سورینك وسعتی وبر چوق خانه خرابه‌لری اسکی بیوکلکنه شاهددر. جهت غربیه‌سنده برقلعه‌سی واردر. میوه‌لری مشهوردر. جغرافیون اسلام بوشهرك خارجنده ساسانیلر زماننده قالمه جسیم وغایتله مصنع بر صویولی بولنوب طاغدن این صویك یوزه تقسیم اولندیغنی وهر قسمنك برناحیه‌یی اروا ایتدیکنی بیان ایدیورلر. یاقوت حموی دامغانده آز اوتوردیغی مناسبتله بو صویولنی کوره‌مدیکنی سویلیور. شمدیکی حالده خراب اولسه کرکدر.

دامن کوه { (یعنی «طاغ اتکی») ایرانك شمال شرقی حدودینی تفریق

ايدن وخراسانى قره‌قوم چوللندن آيران سلسلهٔ جباله ودها طوغريسى بو سلسله‌نك جنوبى اتكلرينى تشكيل ايدن خطه‌يه وبريلن اسمدر. سلسلهٔ مذكوره (هرى رود) ساحلندن بحرخزر ساحلنه‌دك جنوب شرقيدن شمال غربى‌يه ممتد اولوب، اقسامى قره‌طاغ، كلستان، كوپت طاغى وكوران طاغى اسملريله معروف اولوب، اك يوكسك محللرنده ٢٠٠٠ متره‌قدر ارتفاعى واردر.

داموده { (Damouda) هندستانك بنكاله خطه‌سنده برنهر اولوب، (هزار باغ) خطه‌سنك غرب جهتنده نبعاناله، شرقه وبعده جنوبه طوغرى آقه‌رق، ٥٦٠ كيلومتره‌لك جريانندن صكره بنكاله كورفزينه دوكيلور. مجراسنك اوست طرفنده پك چوق كومور معدنى بولنوب، بومعدن هندستانك شمالى دمير يوللرينى اداره ايديور.

داموس { مغربده (جزاير بنى مزغناى) يعنى بوكونكى جزاير شهرى قرنده برقصبه اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

دامون { (Damon) يونان حكماى قديمه‌سندن وفيثاغوريوندن اولوب، محب صادق اولان (پيتياس) ايله برابر كنج (دنيس) ك زماننده وميلاددن ٤٠٠ سنه اول سيجليانك (سيراقوسه) شهرنده ياشامشدر. دامون حكمدار مومى اليه طرفندن اعدامله محكوم اولوب، قبل الاعدام امور بيتيه‌سنى تسويه ايچون مملكتنه عزيمته مأذون اولمش؛ ومحبى پيتياس كنديسنه تكفل ايلمش ايدى. مدتى منقضى اولدقده، (پيتياس) كفالتى حسبيله محبى يرينه اعدام اولنمغه كوتوريلوب، تام بوينى اوريله‌جغى دقيقه‌ده دامون يتيشمش؛ و« سن اعدام اوله‌جقسك، بن اعدام اولنه‌جغم » ديه‌رك بينلرنده منازعه ظهور ايتكله، دنيس بو حالى كورنجه، رفته كلوب، ايكيسنى ده عفو ايتمش؛ وكنديسنك دخى ايكيسى طرفندن احبابلغه قبول اولنمسنى رجا ايلمش ايدى.

دامه { (Damma, Damme) جزاير بحر محيطده بركوچك آطه اولوب. (تيمور) جزيره‌سنك شمالى كوشه‌سنك ٢٠٤ كيلومتره شرق شماليسنده و ٧° عرض جنوبيده واقعدر. شمال شرقى كوشه‌سنده بر يوكسك بركانى اولوب، وقت وقت آلولنير. طاغلرى اورمانلرله مستور اولوب، بهاراتدن هندستان جوزى خدايى نابت حالنده بولنور.

داميرون { (Damiron) فرانسه علماسندن اولوب، ١٧٩٤ ده طوغمش، و ١٨٦٢ ده وفات ايتمشدر. « اون يدنجى واون طقوزنجى قرنده فرانسه‌ده فلسفه » عنوانيله بر تأليفى واردر.

داميلاويل { (Damillaville) وولترك احباسندن اولوب، ١٧١٩ ده طوغمش، و ١٧٦٨ ده وفات ايتمشدر.

دان { (Dan) حضرت يعقوب (عم) ك اون ايكى اولادندن برى اولوب، اسباط اثنا عشردن برينك جديدر. والده‌سى حضرت يعقوبك زوجه‌سى (راحيل) ك جاريه‌سى (تلبهه) ايدى. دان سبطنك مملكتى شرقاً بنيامين ويهودا، جنوباً يهودا، شمالاً افرايم سبطلريله وغرباً دكيزله محدود ايدى. — بو اسمله فلسطينك شمالنده بر قصبه دخى اولوب، اسم ديكرى (لاشم) ايدى.

دانا { (Dana) آفريقاى شرقيده برنهر اولوب، ٢°٣٠' عرض جنوبيده بحر محيط هندى‌يه منصب اولور. مجراسى ٣٥٠ كيلومتره‌دره.

دانا { حلب ولايت وسنجاغنده وحلب ايله انطاكيه آره‌سنده‌كى طريق اوزرنده بيوك برقريه اولوب، جوارنده روماليلرك آثارندن بعض خرابه‌لر موجوددر.

دانا { (ملافخرالدين كشميرى) مشاهير شعرادن اولوب، فرح سير زماننده شاهجهان آباده وروده، حكمدار مشاراليهك منشيانى زمره‌سنه داخل، و فارغاى نهى ايله برابر « شاهنامهٔ فرح سيرى » نك تحريرينه مأمور اولمش ايدى. بعده كشميره عودت ايدوب، ١١٥٠ تاريخنده وفات ايتمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

دل بر خيال روى عرقناك بسته ام
خيزد شميم روغن كل ازكباب من

داناوس { (Danaüs) مصر قديم حكمدارلرندن (بلوس) ك اوغلى اولوب، ابتدا برادريله برابر حكم سورمش ايسه‌ده، بعده بينلرنده ظهور ايدن نزاع اوزرينه، مصرى تركله، يونانه كچه‌رك، آرغوس حكمدارى (جلانور) طرفندن حسن قبول اولنمش؛ اساطير يونانيه‌يه كوره (دانايده) اسميله شهرت بولان ٥٠ قيزى اولوب، دامادى (لينكيوس)

خلق اولمشدر. بونك اسمنه نسبتله يونانيلره (دانائى) اسمى دخى ويرلمشدر. بونك زماننده يونانيلر مدنيت مصريه‌دن خيلى بهره‌ياب اولمشلردر.

دانائه { (Danaé) اساطير يونانيه‌يه كوره، آرغوس حكمدارى (آقريسيوس) ك } قيزى اولوب، بو حكمداره قيزينك اوغلى طرفندن قتل اولنه‌جغى (كاهن) طرفندن خبر ويرلمش اولديغندن، دانائه‌يى تونجدن برقله‌يه حبس ايتمش؛ وكويا ابوالآلهه زعم اولنان مشترى آلتوندن برياغمور صورتنده بوقله‌يه كيروب، دانائه‌يى حامله براقمغله، بو اجتماع غريبدن (پرسيوس) اسمنده بر چوجق طوغمش؛ و آقريسيوس چوجغى والده‌سيله برابر بر صنديقه قويوب، دكيزه آتمش ايسه‌ده، صنديق (سريفه) آطه‌سنك ساحلنه دوشمكله، ايكيسى قورتاريلوب، مؤخراً (پرسيوس) ايستيه‌رك بيوك پدرينى قتل ايله كاهنك سوزينى يرينه كتيرمش.

دانائيده { (Danaïdes) اساطير يونانيه‌ده آنف الترجمه (دانائوس) ك ٥٠ } قيزينه ويريلان اسم اولوب، كويا بونلرى مصر حكمدارى بولنان عمجه‌لرى (اجيپتيوس) ٥٠ اوغلنه ايستديكى حالده، كنديلرى عمجه‌لرى اوغللرينه وارمغى حرام عد ايده‌رك، امتناع ايتمشلر؛ وبونك اوزرينه مصر حكمدارى ٥٠ اوغلنى قوتلى بر عسكرله كوندروب، قيزلرى قاپديرمش ايسه‌ده، بابالرى كنديلرينه زفاف كيجه‌سى قوجه‌لرينى اتلاف ايتمكى تنبيه ايتمكله، دانائيده‌لر بو تنبيهى اجرا ايتمشلر؛ وايچلرندن يالكز (هيپرمنستره) قوجه‌سى اولان (لينكيوس) ى قتل ايتمه‌مش كويا ابوالآلهه مشترى، دانائيده‌لرك بوجنايتنه جزا اولمق اوزره، كنديلرينى جهنمه آتوب، اوراده ديبسز بر فوچى طولديرمغله مكلف ايتمش.

دانبورى { (Danbury) امريقاى شماليده ممالك مجتمعه‌نك (قونكتيقوت) } جمهوريتنده قضا مركزى برقصبه اولوب، (نوهاون) ك ٤٥ كيلومتره غربنده اوله‌رق دميريول خطى اوزرنده واقعدر. ٦٥٤٠ اهاليسى وشاپقه فابريقه‌لرى وارد.

دانت { Dante (ياخود دانته آليكرى (Alighieri) ايتاليانك اك مشهور شاعر- } لرندن اولوب، ١٢٦٥ تاريخ ميلاديسنده فلورانسه‌ده طوغمش؛ واووقت معلوم اولان كافهٔ علوم وفنونى تحصيل ايدوب، شعرده (برونتو لاتينى) دن تلمذ ايتمشدر. كنجلكنده (بياتريكس) اسمنده برقيزه تعشق ايدوب، معشوقه‌سى كنج ياشده وفات ايتمكله، عاشقى بر چوق اشعاريله اسمنى تأبيد ايتمشدر. اووقت ايتاليانك منقسم بولنديغى فرق سياسيه‌يه قاريشوب، بولونيه وپيزه حكومتلرينه قارشى خيلى وقت محاربه ايتمش؛ و ابراز شجاعت ايده‌رك، وطنداشلرينك بعض غالبيتلرينه سبب اولمشدى. بونك اوزرينه ١٣٠٠ تاريخنده فلورانسه رأس حكومتنده بولنان حكام صره‌سنه كچوب، بعده شهر مذكورده ظهور ايدن داخلى فساد اوزرينه وطنندن نفى واجلا اولنه‌رق، بر خيلى وقت كال ضرورتله شهردن شهره كزدكدن، و بر مدت پارسده اقامتله، بو شهرك دارالفنوننه دوام ايتدكدن صكره، (راونه) ده اختيار اقامت ايده‌رك، ١٣٢١ ده اوراده وفات ايتمشدر. مشعوقه‌سنك وفاتندن صكره اولنوب، بر قاچ اولادى اولمشدى. دانتك بر چوق اشعارى وغزليات ومنظومه‌لرى اولوب، اك مشهورى « مضحكهٔ الهيه » (Divina Comédia) عنوانلى منظومه‌سيدر. ادبيات غربيه‌نك اك قيمتلى آثارندن معدود اولوب، « جهنم ، جنت و عراف » اسملريله اوچ قسمه منقسمدر. ايتاليان لساننده اك اول شعر سويلين (دانت) اولوب، اوندن اول شعر وادبياتده لاتين لسانى استعمال اولنوردى.

دانتون { (Danton) فرانسه‌نك ايلك جمهوريتنك اك مشهور رجالندن اولوب، } ١٧٥٩ ده (آرسيس سورواب) قصبه‌سنده طوغمشدر. اختلالك وقوعنده محاكم قرالى‌ده آووقات ايدى. جمهوريت افكارينى قبول ايله، مأموريتندن چكيله‌رك، مالك اولديغى فصاحت وطلاقت لسان سايه‌سنده، وسسنك ايريلكيله چهره‌سنك مؤثرلكى قوتيله اهالينك محبت وحسن ظننى قزانمشدى. « قوندره‌جيلر قلوبى » اسميله برقلوب تأسيس ايدوب، قوهٔ ناطقه‌سيله اطرافنه بر چوق خلق طوپلاردى. ١٧٩١ ده سينه اياتنك مجلس اداره‌سى اعضالغنه و ١٧٩٢ ده پارس دائرهٔ بلديه‌سنك برمأموريتنه انتخاب اولنمشدى. سنهٔ مذكورنك آغستوسى ١٠ نده ظهور ايدن وقوعاتده بيوك بر نفوذ و تأثير اجرا ايده‌رك، بو

وقوعاتدن صکره عدلیه ناظری اولمشدی. سنهٔ مذکوره ایلولی ٢ سنده، پروسیه ایلرک (شامپانیه)یه دخولی اوزرینه، پارس اهالیسنی ضبط ایدن خوف وفتوری دفعه مقتدر اولمش ایسه‌ده، (ترور) یعنی «دهشت» اسمیله معروف اولان مجازات شدیده اصولنی قبول ایله، فرانسه‌نک هرطرفنی دار آغاجلریله طوناندیره‌رق، نامنی لکه‌دار ایتمشدر. بعده عدلیه نظارتنی ترکله، جمع ایتدیکی مجلس عمومی‌یه مبعوث صفتیله داخل اولمش؛ و (روبسپیر) ایله رقابته گیریشمشدی. بر مدت استراحت ایتمک اوزره، وطننه چکیلوب، عودتنده نامنک اونودلمش وکندیسی یرینه (روبسپیر)ک شهرت بولمش اولدیغنی کورمش؛ وکندیسی اعتدالی التزام ایدوب، آرتق اصول دهشته حاجت قالدیغنی درمیان ایتدیکیچون، جمهوریت اعداسندن عد اولنه‌رق، (روبسپیر)ک امریله توقیف، و١٧٩٤ سنه‌سی نیسانده اعدام اولنمشدر.

دانچیغ [«دانسیغ» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

داندونغ (Dandenong) آوسترالیانک ویقتوریاحکومتنده و(ملبورن)ک ٣٢ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، (فلیپ پورت) قویندن ١٣ کیلومترهلک مسافه‌ده ومذکور قویه دوکیلان وبالیقلرینک کثرتیله مشهور اولان (داندونغ قریق) نهری اوزرنده واقعدر. (داندونغ رانج) تسمیه اولنان سلسلهٔ جبالک منتهای غربیسنده بولنوب، موقعی غایت کوزل وبک یوکسک اوقالیپتوس آغاجلریله مستوردر. قربنده بر آلتون معدنی و اطرافنده کوزل و واسع مرعالری واردر.

داندولو (Dandolo) ونديكده اسكى بر خاندان اولوب، بو خاندادن بر چوق (دوژ) لر یعنی جمهوریت رئیسلری کلمشدر. بونلرک الک مشهوری (انریقو داندولو) در، که ١١٩٢ تاریخ میلادیسنده، ٨٢ یاشنده اولدیغی حالده، ریاسته انتخاب اولنمش؛ و دردنجی اهل صلیب سفرینک باشلیجه مرتبلرندن اولوب، ونديك جمهوریتی نامنه (زاره) یی ضبط ایتمش؛ واهل صلیبی قسطنطینیه‌یه طوغری سورمشدی. قسطنطینیه‌نک اهل صلیب طرفندن ضبطی اوزرینه، کندیسنه تکلیف اولنان حکمدارلغی رد ایله، یالکز شهر مذکورک بر محله‌سنی (یعنی غالطه‌یی) و جزایر بحر سفیدی ونديكه الحاق ایتمش؛ وکندیسی رومانیا دسپوطلغیله اکتفا ایلمش ایدی. بر سنه صکره یعنی ١٢٠٥ ده قسطنطینیه‌ده وفات ایتمشدر. — جووانی داندولو ١٢٨٠ ده دوژلغه انتخاب اولنوب، ١٢٨٩ ده وفات ایتمشدر. — فرانچسقو داندولو ١٣٢٨ دن ١٣٣٩ تاریخنه‌دک دوژلق ایتمشدر. — آندریا داندولو ١٣٤٢ ده انتخاب اولنه‌رق، مجارلره قارشی ایتدیکی محاربه‌ده موفق اوله‌مامش ایسه‌ده، علوم ومعارفی ارقا ومشهور (پترارق) ی حمایه ایتمکله اکتساب نیکنامی ایلمش؛ و ١٣٥٤ ده وفات ایتمشدر.

دانسیغ یاخود دانچیغ (Dantzig) وآلمانجه (Danzig) پروسیه‌نک شمال شرقی جهتنده و برلینک ٤٠٧ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق ویستوله ایرماغنک ساحل یسارنده ونهر مذکور منصبندن ٧ کیلومتره یوقاریده واقع سنجاق مرکزی بر شهر واسکله اولوب، بیوک لیمانی، جسیم استحکاماتی، متعدد دمیریوللری و ١٠٠٠٠٠ اهالیسی واردر. موقعی پک کوزل ایسه‌ده، خارجنده بولنان بعض بکی محله‌لرندن ماعداسی طرز قدیم اوزره اولوب، سوقاقلری طار و طولاشقلیدر. الک کوزل ابنیه‌سی بلدیه دائره‌سیله تیاتروسی وطوبخانه‌سیدر. ٢٣ کلیساسی، کتبخانه‌سی، مکتب اعدادیسی، تجارت، صنایع وبحریه مکتبلری، موزه‌سی، بورسه‌سی، بانقه‌سی، متعدد تأسیسات علمیه وتجاریه‌سی، سفائن اعمالنه مخصوص بیوک دستکاه‌لری، چوخه، اجزای کیمیویه، اسلحه، مشهور قونیاق وسائره فابریقه‌لریله پک ایشلک تجارتی واردر. اسکی بر شهر اولوب، خیلی وقت داچیارقه‌لیلرله اسوجلیلر آره‌سنده سبب مجادله بولنمش، و بر آره‌لق لهستانه تابع اولمش ایدی. — دانسیغ سنجاغی ٨ قضایی حاوی اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٨٠٥٠ مربع کیلومتره واهالیسی ٥٤٢٠٠٠ کیشیدر.

دانش فرس شعراسندن ایکی ذاتک مخلصیدر:

برنجیسی (میرزا محمد رضی) طوسلی اولوب، امام علی رضانسلندن اولان ساداتدندر. ١٠٧٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

تا کرا سیراب کن ای ابرنیسان زینهار
قطره می تامیتواند شد چرا کوهر شود

— ایکنجیسی (منشی دانش علیخان) برادری منشی رونق علیخان ایله برابر هندستانده اود خطه‌سنك حکمداری نواب سعادت علیخانك کتابتنده بولنمش، ولکهنوده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

آن سلسلهٔ زلف مجنبان دکر ای باد
درشور میاور دل شوریدهٔ مارا

دانش بك { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، استانبوللیدر. دیوان همایون مهمه اوطه‌سی خلفاسندن ایکن، ١٢٤٥ تاریخنده کنج یاشنده وفات ایتمشدر. بر دیوانچه‌سی واردر. شو بیت اونکدر:

کورمدم کیتدکجه هجران ایچره صبح وصلنی
اول مه خوابیده‌نك بختم شب یلداسیدر

دانشمند { (غازی احمد بن علی بن نصر) ترکمان امراسندن اولوب، دانشمندلی دولتنك مؤسسیدر. کندیسی عالم وفاضل ومجاهد بر ذات اولمغله، ٤٥٠ تاریخلرنده بلاد رومده یعنی آناطولی جهتنده غزا ایتمك اوزره، خلیفهٔ عباسیدن مساعده استحصال ایدوب، فتح ایده‌جکی ممالك ولایتی جانب خلافتدن کندیسنه توديع اولنمشدی. بونك اوزرینه ملاطیه‌یه عزیمت ایدوب، سیواسی فتح، ومقر اداره اتخاذ ایتدکدن صکره، قسطمونی‌یه قدر توسیع فتوحات ایلمش؛ ونیکساری محاصره ایتمکده ایکن، شهیداً وفات ایتمشدر.

دانشمند { (عبد الباقی) ایران شعراسندن اولوب، تبریزلیدر، وبغدادده امرار عمر ایتمشدر. نسخ وثلث خطلرینی پك ایی یازدیغی مناسبتله، شاه عباس ماضی طرفندن اصفهانه جلب اولنه‌رق، جامع کبیرك خطلرینی یازمشدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بود کلام توثبتم بصفحه صفحهٔ دل
بسینه ام دل صدپاره مصحف بغلی است

دانشمندلی { (یاخود دولت دانشمندیه) آنف الترجمه غازی احمد دانشمند طرفندن تأسیس اولنمش بر دولت اولوب، مرکزی سیواس شهری ایدی. بو دولت ٤٦٤ تاریخنده تأسس ایدوب، ٥٦٠ تاریخلرینه‌دك تقریباً یوز سنه سورمشدر. دانشمندلی دولتنی ترکیب ایدن حکمدارلر ٦ کشی اولوب، اسملریله تاریخ جلوسلری بر وجه زیردر:

غازی احمد دانشمند	٤٦٤
غازی محمد بن دانشمند	—
یاغی بصان ابو المظفر نظام الدین بن محمد	٥٣٨
غازی جمال الدین بن نظام الدین	٥٦٢
ابراهیم بن محمد بن دانشمند	—
ابو الفداء اسماعیل بن ابراهیم	—

بونلردن غازی محمد بن دانشمند اهل صلیبك شامه هجومنده ٥١٨ تاریخنده اوزرلرینه عسکر سوق ایده‌رك، غلبه چالمش، وکندیلرینه خیلی تلفات ویردیروب، بر چوق اسیر طوتمشدی. دولت دانشمندیه‌نك انقراضنده ملکلری دولت سلجوقیه‌یه انتقال ایتمشدر.

دانشی { (سلیمانکی زاده پیری چلبی) اوتنجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، بر مدت مدرسلك ایتدکدن صکره، مصرده منوفه قاضیلغنه تعیین اولنه‌رق، کیدرکن، کمی باتمغله، مغروقاً وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

قاقق حلقه تنی زرد اولانی اونوتمه
قولاغکده کوپه اولسون سنك ای کل سوزمز

دانقورت { (Dancourt) فرانسه‌نك فاجعه‌نویس محررلرندن اولوب، ١٦٦١ ده (فونتنبلو) ده طوغمش، و ١٧٢٦ ده وفات ایتمشدر. برچوق تیاترو اویونلری یازمشدر.

دانوب { (Danube) السنهٔ اجنبیه‌ده طونه نهرینه ویریلن اسمدر. [«طونه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دانور { (Danvers) آمریقای شمالیده جماهیر متفقه‌نك (مساچوست) جمهوریتنده وبوستونك ٢٠ کیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ٥٦٠٠ اهالیسی، بیوك بر مکتبی وقوندره فابریقه‌لری واردر.

دانویل { (Danville) بو اسمله آمریقای شمالینك ممالك مجتمعه‌سنده ٤ قصبه واردر:

برنجیسی (ایلیونیس) جمهوریتنده، وشیقاغونك ٢٠٠ کیلومتره جنوبنده و (ورمیلیون) نهرینی تشکیل ایدن ایکی چایك محل تلاقیسنده واقع اولوب، ٤٧٥٠ اهالیسی، ٦ دمیریول خطی و جوارلرنده پك منبت اراضیسی واردر. قضا مرکزیدر.

— ایکنجیسی (کنتوکی) جمهوریتنده و (فرا‌.

نغفورت) ك ٦٥ كيلومتره جنوبنده واقع اولوب، ٢٥٤٠ اهاليسى، صاغر و دياسزلره مخصوص مكتبى، عقائد مكتبى و مكمل بر كتبخانه‌سى واردر. ١٧٩٢ تاريخنده دك كنتوكى جمهوريتنك مركزى بولنوب، شمديكى حالده قضا مركزيدر.

— اوچنجيسى پانسيلوانيا جمهوريتنده و (هاريسبورغ) ك ٨٠ كيلومتره شمال شرقيسنده واقع اولوب، ٨٤٣٠ اهاليسى، بر قنالى، دمير يوللرى، جوارنده كليتلى دمير و آنتراسيت معدنلريله بر چوق دميرخانه وسائر فابريقه‌لرى واردر.

— دردنجيسى (ويرجينيا) جمهوريتنده و (ريچموند) ك ٢٢٠ كيلومتره جنوب غربيسنده اوله‌رق (دان) نهرى اوزرنده واقع اولوب، ٣٤٠٠ اهاليسى واردر.

دانى { (عثمان بن سعيد) علم قرائتده « الاقتصاد فى رسم المصحف » عنوانلى كتابك مؤلفى اولوب، ٤٤٤ تاريخنده وفات ايتمشدر. — (ابو اسحق ابراهيم دانى) دخى مغرب اطباسندن اولوب، ناصربن مستنصرك زماننده مراكشده وفات ايتمشدر. ايكيسى دخى اندلسك (دانيه) شهرندن ايديلر.

دانيال { (Daniel) انبياء بنى اسرائيلدن وحضرت داود (عم) ك نسلندن اولوب، ميلاد عيسى (عم) دن ٦٠٦ سنه اول، چوجق اولديغى حالده، بخت نصر طرفندن اسير ايديلان بنى اسرائيل افراديله برابر بابله كوتوريله‌رك، بوحكمدارك سراينده بيومش، وكنديسيله خلقى بالطاسارك معبر باشيسى اولمشيدى. حكمدارك تصويرينه سجده ايتمكدن امتناع ايتديكيچون، آرسلانلره آتلديغى حالده، صاغ وسالم چيقمشدى. تاريخ وفاتى معلوم دكلدر. عزير (عم) له معاصر بولنمشدر. بخت نصرك وفاتندن صكره بهمن بن اسفنديار طرفندن حضرت عزيرله برابر قدسه كوندريله‌رك، عودتنده اهواز قربنده واقع (سوسه) شهر قديمنده وفات ايتمش اولديغى مرويدر. رمل وتعبير رؤيايى ايجاد ايدن حضرت دانيال (عم) اولديغى متواتردر.

دانيال ميرزا { هندستان ملوك تيموريه‌سندن مشهور اكبر شاهك اوچنجى اوغلى اولوب، پدرى طرفندن عسكرله دكنه كوندرلمش اولديغى حالده، ١٠١٣ تاريخنده ٣٣ ياشنده برهانپورده وفات ايتمشدر.

دانيل { سنت — (St. Daniel) خرستيانلرك اعزه‌سندن اولوب، ٤١٠ تاريخنده سوريه‌ده سميساط قربنده طوغمش، و ٤٩٠ ده وفات ايتمشدر. بر قاچ سنه بر ستون اوزرنده رياضت وعبادتله اشتغال ايده‌رك ياشامشدر. كانون اولك ١٠ نده يورطيسى اجرا اولنور.

دانيلوف { (Danilof) روسيه‌نك (ياروسلاو) ايالتنده وياروسلاوك ٧٠ كيلومتره شمالنده اوله‌رق (پلنده) نهرى اوزرنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ٤٥٧٠ اهاليسى واردر.

دانيمارقه { (Danemark) آوروپانك دول صغيره شماليه‌سندندر.

موقعى، حدود ومساحه‌سى. — دانيمارقه قراللغى ١٨٦٤ معاهده‌لرندن برى (كيمبريق) شبه جزيره‌سنك قسم شماليسندن وبو شبه جزيره ايله اسوجك جنوب غربى سواحلى آره‌سنده واقع جزايردن مركب اولوب، جنوباً پروسيه‌يه الحاق ايدلمش اولان (اشلسويغ) خطه‌سنه مربوط اولديغى حالده، سائر جهتلردن قريبه ارتباطى وحدود بريه‌سى يوقدر. حدود جنوبيه‌سى قسماً بعض كوچك نهرلرك مجرالرندن وقسماً خطوط موهومه‌دن عبارتدر. غرباً بحر شمالى ايله، شمالاً (اسقاكراق) بوغازيله، شرقاً (قاتغات) بوغازيله، شرق جنوبى جهتندن دخى بحر بالطيقله محاطدر. دانيمارقه جزايرى قاتغات دكيزيله بحر بالطيق آره‌سنده واقع اولوب، بينلرنده بيوك وكوچك (بلت) و (سوند) اسملريله اوچ بوغاز و كوچك آطه‌لرك آره‌لرنده دخى بر چوق بوغازلر تحصل ايديور. قره قسمى شمالدن جنوبه ٣٠٠ كيلومتره طولنده اولوب، عرضى ١٠٠ ايله ١٢٠ كيلومتره آره‌سنده‌در. آنجق جزاير دخى داخل اولديغى حالده، دانيمارقه انكاسنك شمال غربيدن جنوب شرقيه طولى ٤٣٥ وعرضى ٣٠٠ كيلومتره‌در. دانيمارقه الكاسى ٥٤°٣٣′ ايله ٥٧°٤٥′ عرض شمالى و ٥°٤٥′ ايله ١٠°١٧′ طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولور. بحر بالطيقك آچيقلرنده بولنان (بورنهولم) آطه‌سى بودائره‌نك خارجنده‌در. مساحهٔ سطحيه‌سى ٣٨ ٢٥٧ مربع كيلومتره اولوب، بونك ٢٥ ٢٤٤ كيلومتره‌سى قره‌يه يعنى (يوتلاند) خطه‌سنه و ١٢ ٩٩٣ كيلومتره‌لكى ده جزائره عائددر.

احوال طبيعيه‌سى. — دانيمارقه بالطيق دكيزينك

جنوب وشرق طرفلرنده ممتد اولان واسع اووه‌لرك بقیه‌سی حكمنده اولمغله، طبیعت اراضیجه بواووه‌لردن فرقی اولمیوب، عمومیت اوزره آلچق یرلردن عبارتدر. ارتفاع وسطیسی ۳۵ متره ایله ۲۰ سانتیمتره اولوب، آوروپا قطعه‌سنده یالكز فلمنك مملكتی دانیمارقه‌دن دها آلچقدر. قره جهتنی تشكیل ایدن (یوتلاند) شبه جزیره‌سنك سواحل شرقیه‌سی وعلی الخصوص بو سواحلك قسم جنوبیسی پك كیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، اشجارله مستور ومحصولدار تپه‌لردن عبارت ایسه‌ده، ایچ طرفی قوملق، طاشلق، وچالیلق اولوب، غیر منبت وحزین منظره‌لیدر. سواحل غربیه‌سی اولدقجه منبت وواسع مرعالری حاوی ایسه‌ده، متحرك بعض قوم تپه‌لری واردر، كه بعضاً كلیتلی خساری موجب اولور. آطه‌لر عمومیت اوزره ارتفاعی آز تپه‌لردن عبارت اولوب، ساحللری اشجارله مستور اولمغله، بینلرنده تشكل ایدن بوغازلر دنیانك اك كوزل یرلرندن معدوددر. آنجق بو جزائرك اك بیوكلری اولان (سیلاند) ایله (فیونیه) نك ایچ طرفلری نظاره اوصانج ویره‌جك صورتده متحد الشكل اووه‌لردن عبارتدر.

دانیمارقه‌نك وسعت اراضیسی و طاغلری اولمدیغی جهتله، بیوك نهر وایرماقلری اولمیوب، «صو» معناسنی افاده ایدن (آ) تركیبیله یاد اولنور برطاقم چایلری واردر. بونلرك اك بیوكی (یوتلاند) ك اورته‌لرنده نبعانله شرق شمالی‌یه طوغری آقه‌رق و بر طاقم كوللرك ایچلرندن كچه‌رك (راندس فیورد) قوینه دوكیلن (غودن آ) در، كه مجراسنك طولی یالكز ۱۳۲ كیلومتره‌دن عبارتدر. مجراسی ۷۵ كیلومتره طولنده اولان (استوره آ) دخی غربه طوغری جریانله، (نیسوم فیورد) قوینه دوكیلور . یوتلاندك وسطلریله قسم شرقیسنده وآطه‌لرده بر چوق كوللر دخی بولنور . انهاره بدل دانیمارقه‌نك (فیورد) اسمیله مسمی بر چوق طار واوزون قویلری واردر، كه قره‌لرك ایچنه پك درین كیروب، سیرسفائنی تسهیل ایدیورلر. بونلرك اك بیوكی (ایم فیورد) در، كه یوتلاندك قسم شمالیسنده ساحل شرقیدن باشلایوب، غربه طوغری ایلریلدكجه توسع، و برطاقم كنیش كوللر وبوكوللرك اورته‌لرنده بر طاقم آطه‌لر تشكیل ایده‌رك، شبه جزیره‌نك ساحل غربیسی قربنه قدر كیتدیكی حالده، ۱۸۲۵ تاریخ میلادیسنده بونك منتهاسیله دكیز آره‌سنده‌كی فاصله دخی دكیزك طالغه‌لرندن رفع اولنه‌رق، بو اوزون كورفز قاتغات دكیزیله بحر شمالی آره‌سنده بر قنال صورتنی آلمش، ویوتلاندك قسم شمالیسنی آیروب بر آطه حكمنده براقمشدر. آنجق بو قنالك بحر شمالی جهتنده‌كی آغزی صیغ وآچلمسی مصارف كثیره‌یه متوقف اولدیغندن، سیرسفائن حقنده برفائده‌یی مستلزم اوله‌میور.

دانیمارقه جزایری بیننده‌كی بوغازلرده سیرسفائن مخاطره‌دن خالی اولمدیغی كبی، سواحلنك سائر طرفلرنده دخی صیغلر، آقنتیلر و شدتلی طالغه‌لر چوق اولمغله، سفائن سهولتله ایشلیه‌میور.

اقلیم وهواسی. — دانیمار دكیزله محاط كوچك یرلردن عبارت اولمغله، اكثریا صوئوق ورطوبتلی سیسلرله مستور اولوب، قیشین میزان الحراره صفردن یوقاری ۳ ایله صفردن آشاغی ٤ درجه‌لری آره‌لرنده بولنور؛ وبعضاً تحت الصفر ۱۵ درجه‌یه قدر اینوب، بوغازلر وساحللر طوكار. یازین میزان الحراره ۱۵ ایله ۲۲ درجه‌لری آره‌لرنده بولنور. یاز موسمی حزیراندن آغستوسك نصفنه قدر دوام ایدوب، بو موسمده هوا پك سریع التحولدر. صوك بهاری كوزل ایسه‌ده، پك قیصه اولوب، تشرین اولده صوئوقلر باشلار، و تشرین ثانیده یاغمور وفرطونه‌لر چوق اولور. كوندوز وكیجه‌لرك اك اوزونی ۱۷ واك قیصه‌سی ۷ ساعتدر. یازین دخی كیجه‌لری سربندر. مانع اوله‌جق جبالك فقدانندن طولایی روزكاری پك شدتلی اولوب، اكثریا بلوطلری طاغیدیر.

تقسیمات جغرافیه وملكیه‌سی. — یوقاریده ذكر اولندیغی اوزره دانیمارقه (یوتلاند) تسمیه اولنان برشبه جزیره ایله برطاقم جزایردن مركبدر. بوجزایر بیوك، اورته وكوچك اوله‌رق اوچ صنفه منقسم اولوب، بیوكلری: سیلاند، فیونیه، لالاند و فالستر اسملریله ٤؛ اورتانجه‌لری: لانكلاند، آرو، موئن، سامو، آنهولت، لاسو و بورنهولم اسملریله ۷ آطه‌دن عبارتدر. كوچكلری دخی بیوك و اورتانجه جزایر ایله یوتلاند سواحلی اطرافنده بولنور.

ادارەجه دانیمارقه ۷ ایالته منقسم اولوب، ۳ ی آطه‌لرده و ٤ ی یوتلانده‌در. بو ۷ ایالت بروجه زیر ۱۸ قضالیه منقسمدر:

(جزایرده)

ایالت		قضا
١ سیلاند	١	قوپنهاغ
	٢	فردریقسبورغ
	٣	هوالبك
	٤	پرستو
	٥	سورو
	٦	بورنهولم
٢ فیونیه	٧	اودنسه
	٨	اسوندبورغ
٣ لالاند	٩	ماریبو

(قره‌ده)

ایالت		قضا
٤ آلبورغ	١٠	آلبورغ
	١١	هیورینغ
	١٢	تریستد
٥ ویبورغ	١٣	ویبورغ
٦ آرهوس	١٤	آرهوس
	١٥	راندرس
٧ ریبه	١٦	ریبه
	١٧	ویله
	١٨	رینکیوبینغ

بحر محیط شمالیده واقع ایسلانده جزیرهٔ کبیره‌سیله (فرویر)جزایر صغیره‌سی دخی دانیمارقه‌نك ممالك متممه‌سندن اولوب، آیریجه برر ایالت صورتنده اداره اولنور.

محصولات وحیوانات ومنابع ثروتی . — دانیمارقه‌نك کثرت رطوبتی نباتاتك نشوونماسنه پك مساعد ایسه‌ده، شدتلی روزکاری اکثریا آغاجلری قیرار، وشمال غربیدن اسن روزکار اشجارك اوجلرینی قورودور. مع هذا یوتلاندك جهت شرقیه‌سیله فیونیه وسیلانده خیلی اورمانلر بولنوب، میشه، کورکن، سکود، قاین آغاجی وسائر اشجار بولنور. چام آغاجلری آز در. چایرلری پك چوق و پك کوزل اولوب، اهالینك سعی وغیرتیله بر چوق بطاقلقلر قورودلمش، وصنعی چایرلر وجوده کلمشدر. مرعالری دخی چوقدر. ذخایری ادارهٔ مملکته کافی اولوب، یوتلاندك چاوداری، بورنهولمك یولافی، لالاندك آرپه‌سی وسیلاندك بغدایی مشهوردر. بوندن بشقه کتن، کنویر، توتون، مصر، ستانس، کیبون، خردال وسائره حاصل اولور. سبزه باغچه‌لری دخی چوق اولوب، انکینار، قرن بهار، قوش قونماز و سائر سبزه‌لرله قاون و قاربوز یتیشدیریلیر. اوزوم آنجق صوبه ایله یتیشدیریلوب، شفتالی وقیسی دخی آز ایسه‌ده، اریك، کراز، آرمود والما کبی میوه‌لری پك چوق وپك کوزلدر. میوه محصولاتندن اسوجه وروسیه‌یه خیلی اخراجاتی اولور.

بوقاج قرن اول دانیمارقه‌نك اورمانلری پك چوق اولوب، او وقتلرده قورد و آیی وکیك کبی حیوانات وحشیه‌لری‌ده کثرتلی ایدیسه‌ده، اورمانلرینك آزالمه‌سیله برابر بو حیوانلر دخی کسب ندرت ایدوب، شمدیکی حالده یالکز تیلکی وطاوشان کبی کوچك حیوانلرله ککلیك وسائر آو طیوری بولنور. یبانی قاز واوردکلری چوقدر. حیوانات اهلیه دانیمارقه‌نك باشلیجه منابع ثروتندن اولوب، صیغیر وقویونلری چوقدر. قویونلری انکلیز واسپانیول قویونلریله قاریشدیره‌رق، جنسلرینی اصلاح ایتمشلردر. دانیمارقه‌نك آتلری ایکی جنس اولوب، آطه‌لرده‌کیلر کوچك بویلی لکن پك قوتلیدر. یوتلانده‌کیلر ایسه ایری اولوب، ممالك اجنبیه‌ده دخی مقبولدر. صیغیرلرك یوتلانده‌کیلر دها بیوك وآطه‌لرك‌کیلر کوچکدر. یوتلانده طوموزلر دخی چوقدر. قاز واوردك وسائر طیور اهلیه دخی کثرتلیدر. دانیمارقه‌لیلر زراعته و حیوانات یتیشدیرمکه پك چوق سعی وغیرت ایدوب، بو سایه‌ده جمله‌سی رفاهله کچینیرلر، وهر نه‌قدر پك زنکینلری نادر ایسه‌ده، ضرورت چکنلری دخی پك نادر اولوب، هله دیلنجیلکك نامی بیله مجهولدر. دانیمارقه‌نك دکیزلری نوروج سواحلی قدر دکلسه‌ده، هر حالده کلیتلی بالیقلری حاوی اولوب، بالقجیلق دانیمارقه‌لیلرك باشلیجه مدار تعیشلرندندر. قاتغات دکیزنده استاقوزلر کثرتلی اولدیغی کبی، بعض کول ونهرلرنده دخی ییلان بالیغی وسائر طاتلی صو بالقلری چوقدر.

صنایع وتجارتی . — دانیمارقه‌ده صنایع پك ترقی ایتمه‌مش ایسه‌ده، یوتلاندك طوغله وکرمید ایله صاقسی‌یه متعلق سائر مصنوعاتی چوقدر. مملکت مذکوره‌نك ارککلری زراعتله، حیواناتله، بالقجیلقله، کمیجیلکله وسائر بوکبی ایشلرله مشغول اولدقلری حالده، قادینلری یوك وپاموقدن ایپلك بوکه‌رك، کندی مابوسانلرینی کندیلری نسج واعمال ایدرلر. یوتلاندك شرق جهتنده کیلرده مستعمل ایپ وخلاط دخی یاپیلیر، وکلیتلی اسپرتو وراقی چیقاریلیر. دانیمارقه‌دن بهر سنه برچوق ارککلر دخی ترك وطنله، کمیجیلك وسائر خدمتلرده استخدام اولنمق اوزره، ممالك اجنبیه‌یه وعلی‌الخصوص آمریقا ممالك مجتمعه‌سنه هجرت ایدرلر.

دانیمارقه‌نك اخراجاتی آز دکل ایسه‌ده، باشلیجه دری، یاغی، طوموز پاصدیرمه‌سی، پینیر، حیوانات

وحبوبات كبي محصولات طبيعيه‌دن اولوب، منسوجات وسائر معمولات صناعيه‌يه متعلق اخراجاتی يوقدر. ادخالاتی ايسه باشليجه فابريقه محصولاتندن معدود اولان منسوجات واقمشهٔ مختلفه ايله ماكينه وسائره‌دن عبارتدر. اخراجاتی سنوی تقريباً ٢٤٠ وادخالاتی ٣٢٠ مليون فرانق قيمتنده‌در. سواحل وليمانلری چوق اولمقدن بشقه، دمير يوللری دخی چوق اولوب، مجموع خطوطی تقريباً ٢٠٠٠ كيلو متره طولنده‌در.

اهاليسی، جنسيت ولسان ومذهبلری. — دانيمارقه‌نك اهاليسی ٢١٧٢٢٠٥ عددنده اولوب، بو مقدارك ١٩٤٢٣٦١ ی يوتلانده ٩١٧٤٥٧ سی جزايرده و٣١٢٣٨٧ سی ده پايتختی اولان قوپنهاغ شهرنده ساكندر. دانيمارقه‌ليلر جرمان جنسنك (اسقانديناو) شعبه‌سندن اولوب، لسانلرينك اسوج ونوروج لسانلريله مناسبت ومشابهت تامه‌سی وآلمان لسانيله دخی قرابتی واردر. دانيمارقه لسانی نوروجك بيوك شهرلرنده دخی تكلم اولنور، ونوروجك دخی لسان رسميسيدر. مذهبجه بتون اهالی پروتستاندر. دانيمارقه‌ليلر عموميت اوزره اورته بويلی، صاری صاچلی، مائی كوزلی، چاليشقان، ناموسلی، متواضع وجسور آدملر اولوب، كندی حاللرنده بولنورلر، وشعشعه‌لی حركاتی سومزلر. هر نه‌قدر كندی بينلرنده جنبش واكلنجه‌يی سووب مونس آدملر ايسه‌ده، يبانجيلره قارشی براز صوغوقدرلر. معارف دانيمارقه‌ده پك منتشر اولوب، اوقومه يازمه بيلمينلری پك نادردر. اهاليسی بيننده علوم وفنونك هربرنده بتون آوروپاجه صيت وشهرت قزانمش پك چوق آدملر يتيشمشدر. فلكيوندن مذهب مخصوص صاحبی (تيهوبراهه) ايله مشاهير سياحيندن (نيبوهر) بو جمله‌دندر.

اصول اداره‌سی، قوهٔ ماليه وعسكريه‌سی. — دانيمارقه قراللق اولوب، حكومتی مشروطيتله اداره اولنورسه‌ده، مجلس مبعوثانك بودجه‌يه مداخله ايتمكه حقی يوقدر. قراللری اسكی برخاندانه منسوب اولمغله، اكثر آوروپا خاندان حكمداريلريله قرابت صهريه‌سی واردر. مجلس اعيانی ٦٦ اعضادن مركب اولوب، بونلرك ١٢ سی قرال طرفندن قيد حيات شرطيله تعيين، وديكرلری اهالی طرفندن ايكنجی درجه‌ده انتخابله و ٨ سنه مدتله انتخاب اولنورلر. مجلس مبعوثانی دخی طوغريدن طوغری‌يه اهالی طرفندن وبهر ١٦٠٠٠ كشی ايچون بر مبعوث حسابيله انتخاب اولنمش يوزی متجاوز اعضادن مركبدر. ايسلانده دانيمارقه‌نك اجزای تتمه‌سندن معدود اولديغی حالده، آيريجه مجلس مبعوثانی اولوب، قوپنهاغه مبعوث كوندرمز. (فروئر) جزايری ايسه مجلس اعيانه بر مبعوث كوندرمك حقنی حائزدر. اهالی: زادكان، تجار ورنجبر اوله‌رق ٣ صنفه منقسم اولوب، زادكانك اليوم اعتبارلری چوقدر، وبو اعتباره قارشی دولته مخصوص بر ويركی ويررلر. مأمورين دولت دخی زادكاندن معدوددرلر. سنوی واردات ومصارفی ٨٠ مليون فرانق يعنی $3\frac{1}{2}$ مليون ليرا راده‌لرنده‌در. عسكری صلح زماننده ٤٥ وحرب زماننده ٦٠ بيك موجوددن عبارتدر. سفائن حربيه‌سی ٤٥ عددنده اولوب، بونلرك ٨ ی زرهلی و ٢٠ سی تورپيلبوزدر.

مستملكاتی. — دانيمارقه دولتنك دانيمارقه‌نك خارجنده بعض مستملكاتی اولوب، بونلرده بحر محيط شماليده واقع ايسلانده جزيرهٔ كبيره‌سيله (فروئر) جزاير صغيره‌سندن و (غروئنلاند) ك جنوب غربی سواحليله آنتيل دكيزنده واقع سنت قروا، سنت طوماس وسنت ژان آطه‌لرندن عبارتدر. جمله‌سنك اهاليسی ١٣٠٠٠٠ راده‌لرنده‌در.

احوال تاريخيه‌سی. — دانيمارقه‌نك اسكی اهاليسی (كيمبر) ياخود (چيمبر) اسميله معروف اولوب، جنسيتجه اقربالری اولان (توتون) لرله برابر غال ممالكنه كيره‌رك، روماليلره قارشی خيلی محاربه وابراز شجاعت ايتمشلردی. بعده (غوت) قومی دانيمارقه واسوج ايله نوروجه كيره‌رك، بونلردن بعض حكمدارلر دانيمارقه‌ده حكومت سورمشلردر. دانيمارقه‌نك الك اسكی حكمداری (اسكولد) اسمنده اولوب، بونك نسلندن كلن حكمدارانه (اسكولديون) نامی ويرمشلردر اسكولد ايله خلفلرينك احوال تاريخيه‌سی بر چوق مصاللر وخارق عاده وقوعات ايله ممزوج بولنديغندن، حقيقت نظريله باقيله‌ماز. دانيمارقه اهالئ قديمه‌سی همجنسلری اولان اسوج ونوروج اهاليسيله برابر ذاتاً كميجی اولوب، قورصانلغه ميل طبيعيلری

بولندیغندن، روما دولتنك قوتی زائل اولنجه جنوبه طوغری یاییله‌رق، برطاقم سواحل ونهر منصبلری ضبط ایتمش؛ و (نورمان) یعنی « شمال آدملری » نامیله شهرت بولمشلردی. بونلر جسارتلری نسبتنده وحشی، خونخوار ویغماکر آدملر ایدی. ٨٣٢ تاریخ میلادیسنده انکلتره‌یی استیلا ایده‌رك، اوراده ایکی دولت تأسیس ایتدکلری کبی، ٩١١ ده دخی فرانسه‌نك او وقتدن (نورماندیا) تسمیه اولنان خطه‌سیله فروژ، شتلاند، اورقاده وایسلانده جزایرنده یرلشمش؛ ومؤخراً یغماکر لکلرینی اسپانیا وایتالیا وسیچلیایه قدر توسیع ایتمشلردی. اووقتلرده کندیلری برچوق قبائله منقسم اولوب، هربر قبیله کندی رئیسنه تابع ایدی. بعده فرانق حکمدارلری کندیلرینك حقوقنه مداخله ایتمك ایستدکلرندن، بو قبیله‌لر برلشه‌رك، اوچ دولت تشکیل ایتمشلردی،که دانیمارقه، اسوج ونوروج دولتلریدر.

(ایوان میکبلانی) سبلاند ایله سائر آطه‌لری (اسقانه) یه ضم ایده‌رك، بووجهله تشکل ایدن دولت (دانیمارقه) نامنی آلمشدی. خلفلرندن (اختیار غورموند) ٨٨٠ تاریخندن ٩٢٠ تاریخنه‌دك یوتلاندی وبتون دانیمارقه قبائلنی دخی رام ایده‌رك،دولتنی توسیع ایتدیکی کبی، تورونی (اسوتون) دخی ١٠٠٠ تاریخنده نوروجك برقسمنی و ١٠١٣ ده انکلتره‌نك قسم اعظمنی ضبط ایتمش؛ واوغلی (قانوت) بو ایکی مملکتی کاملاً دائرهٔ اطاعتنه کتیردکدن صکره، اسقوچیه‌نك دخی قسم اعظمنی استیلا ایلمشدی. بونك زماننده دانیمارقه دولتنك قوت وسطوتی درجهٔ نهایته واصل اولوب، آنجق متعاقباً زواله باشلایه‌رق، ١٠٤٢ ده انکلتره واسقوچیه و ١٠٤٧ ده نوروج دانیمارقه دولتندن آیرلمشدر. قانوت بعض اسباب سیاسیه‌دن طولایی خرستیانلغی قبول ودانیمارقه‌یه ادخال ایتمشدر. اوصرده ظهور ایدن منافشات داخلیه دانیمارقه دولتنك ضعفنی موجب اولوب، ١٠٤٧ ده (اسوتون استریتسون) یکی بر دولت تأسیس ایتمش ایسه‌ده، بونك سلاله‌سندن دخی یالکز ایکی اوچ ایی حکمدار کلوب، بونلردن ایکنجی (والدمار) ك زماننده واون اوچنجی قرن میلادی اواسطنده دانیمارقه دولتی بالطبق دکیزینك بتون سواحل جنوبیه‌سنه حاکم ایدی. بو دولت زماننده دره بکلری بیوك بر قوت ونفوذ قزانه‌رق، قراللرك النده هیچ بر حکم براقمامش؛ وزراع دره بکلرینك اسارتی آلتنده ازیلوب، زراعت کریلمش، وتجارت (توتون)لرك الینه کچمش ایدی. ١٣٨٧ ده (استریتسون) سلاله‌سندن ارکك قالمامغله، اوچنجی والدمارك قیزی (مارکریته) تخته کچوب، ١٣٩٧ ده اسوج ونوروجی دخی دانیمارقه‌یه الحاق ایده‌رك،« قالمار اتحادی » نامیله معروف بردولت تشکیل ایتمشدر. ١٤٤٨ ده (اسکولد) نسلی منقرض اولمغله، دانیمارقه‌لیلر (اولدنبور) قونتنی قراللغه انتخاب ایتمشلر؛ وبو ذات برنجی (قریستیان) نامیله تخته اوتوروب، سلاله‌سی بوکونه قدر دانیمارقه‌ده حکم سورمکده اولدقدن بشقه ؛ بو سلاله‌دن اسوج وروسیه‌ده حکومت سورمش حکمدارلر کلمشدر. بو سلاله زماننده دخی دره بکلری واعضاسی بونلر طرفندن منتخب اولان (سناتو) یعنی مجلس اعیان بیوك بر قوت ونفوذ قزانه‌رق، حکمدارلرك النده پك آز حکم براقمشلردی. اسوج دخی اتفاقدن آیریلوب، دانیمارقه ایله بالدفعات محاربه‌یه کیریشمشدر. ١٦٦٠ ده اهالی قیام ایدوب، دره بکلرینك قوتنه بر حد قویه‌رق، وحکم واقتداری سناتودن قالدیره‌رق، ادارهٔ مملکتی قراللرینك الینه تسلیم ایتمشلردر. اوندن صکره دانیمارقه اسوجله، روسیه ایله وانکلتره ایله برچوق محاربه‌لر ایدوب، هله قرن حاضر میلادی ابتدالرنده بیوك ناپولیونله اتفاق ایده‌رك، سائر دولتلرله بوزیشمقدن خیلی غائب ایتمش؛ ونوروجی اسوجه ترك ایتمکه مجبور اولدیغی کبی، هندستان وبحر محیط هندیده‌کی مستعمکانی دخی انکلتره‌یه براقمش ایدی. ١٨٤٩ ده یدنجی فردریق مشروطیتی اعلان ایتمشدر. ١٢٦٣ ده آلمانیا هیئت متفقه‌سی (اشلسویغ) ایله (هولشتاین)ی آلمانیا دائرهٔ اتحادینه ادخال ایتمکله، بونك اجراسنی درعهده ایدن آوستریا وپروسیه دانیمارقه دولتیله حرب ایده‌رك، ١٨٦٤ ده دانیمارقه مذکور ایکی مملکتی ولاینبورغی ترك ایتمکه مجبور اولمش؛ و ١٨٦٦ ده پروسیه آوستریایه ایتدیکی غلبه اوزرینه مملکتین مذکورتینی ضبط ایتمشدر.

دانیه { اندلسده بلنسیه اعمالندن بر قصبه اولوب، حکومت اسلامیه زماننده بیوك ومعمور برشهر ایدی. طوائف ملوك زماننده ابوالحسن مجاهد عامری طرفندن پایتخت اتخاذ اولنمش؛ وکندیسی

قرائه زیاده حرمت و رعایت ایتدیکندن، هر طرفدن علماء قرائت جمع اولنه‌رق، اك مشهور قراء بوشهرده ظهور ایتمشدر. دانی لقبیله ملقب بر چوق علمانك دخی مسقط رأسیدر. مجاهدك نسلی منقرض اولدقده یعنی ٤٧٨ تاریخ هجریسنده دانیه بنی هوددن مقتدربالله احمد بن سلیمانك الینه کچمشدی. بوقصبه قدیما قمردن کنایه اولان (دیانه) معبوده‌سنك جسیم بر هیکلیله مشهور اولوب، بومناسبتله (دیانیوم) تسمیه اولنمشدی. الیوم (دنیه Denia) اسمیله بر قریه حکمنده اولوب، آلیقنت ایالتنده وآلیقنتك ٨١ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق ساحل بحرده واقعدر. لیمانی پك مخاطره‌لیدر.

داود { (علیه السلام) انبیاء بنی اسرائیلدن اولوب، نبوت ایله سلطنتی جمع ایتمشدر. میلاد عیسی (عم) دن ١٠٨٦ ویا ١٠٧١ سنه اول بیت لحمده طوغوب، پدری (ایشا) نك قیونلرینی رعی ایتمكله مشغول ایكن، ١٥ یاشنده اولدیغی حالده، حضرت اشموئل طرفندن طالوته خلف تعیین اولنه‌رق، بنی اسرائیلی تضییق ایدن حكمدار جالوتی قتل ایتمك شرطیله، طالوتك قیزینه دخی نامزد اولمشدی. آنجق طالوت حضرت داود (عم) ك غالبیت ونام وشهرتنی چكه‌میوب، قتلنی قصد ایتمكله، نبی مشارالیه فرار و اختفایه مجبور اولمش؛ وقبل المیلاد ١٠٥٦ ویا ١٠٤٠ تاریخنده، طالوتك وقوع قتلی اوزرینه، جرونده تخته جلوس ایدوب، یدی سنه قدر طالوتك اوغلیله اوغراشدقدن صكره، بونك وقوع قتلیله، رقیبسز قاله‌رق، قدس وسوریه وجزیره‌نك برر قسمنی فتح ایله، ملكنی توسیع ایتمشدی. امراسندن اوریانك زوجه‌سنه كوكل ویره‌رك، مرقومی تهلكه‌لی بر محاربه‌یه اعزامله، قتل اولندیغی خبر آلدقده، زوجه‌سنی تزوج ایتمك كبی بر حركتده بولنمش ایسه‌ده، بعده نادم اولوب، طول مدت توبه‌واستغفار وناله وفریاد ایتمكله، توبه‌سی نزد الٰهیده مقبول اولمشدی. طالوتك قیزندن متولد اوغلی (ابشالوم) برادری (عمنون) ی قتل ایتدكدن صكره، پدرینه دخی عصیان ایدوب، واقع اولان محاربه‌ده قتل اولنمش؛ وبووقوعات دخی نبی مشارالیهك قلبنی دلخون ایلمش ایدی. اوریانك زوجه‌سندن دخی حضرت سلیمان (عم) متولد اولوب، اصغر اولادی اولدیغی حالده، خلفی اولمشدر. حضرت داود حسن الحان ایله مشهور اولوب، صوتی پك مؤثر، وكندیسی مزمار چالمه‌ده پك ماهر ایدی. كندیلرینه نازل اولان زبور لسان عبرانیده منظوم اولوب، منظومات قدیمه‌نك اك مشهورلرندندر؛ وهربر آیتی نبی مشارالیهك قلب نالاننك بر تصویر مجسمی حكمنده‌در. حضرت داود (عم) قبل المیلاد ١٠١٦ ویا ١٠٠١ تاریخنده یتمش یاشنده ارتحال ایتمشدر. بیت مقدسك اساسنی حضرت داود وضع ایدوب، حضرت سلیمان اكمال ایتمشدر. حضرت داود (عم) قدس شریف سوری خارجنده مدفوندر.

داود { (ملك زاهر ابوسلیمان مجیرالدین — بن صلاح الدین الایوبی) سلطان صلاح الدینك اون ایكنجی اوغلی اولوب، سائر اولادندن زیاده پدرینه مشابه ایدی. ٥٧٣ تاریخنده مصرده طوغوب، بیره (یعنی بیره‌جك) صاحبی ایكن، ٦٣٢ تاریخنده وفات ایتمش؛ وبرادری ملك ظاهرك اوغلی ملك عزیز خلفی اولمشدر.

داود { (میرزا —) ایران شعراسندن وسلالهٔ صفویه شهزادكانندن اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

ازلعل لبت دررتب وتابست دل ما
در آتش یاقوت كبابست دل ما

— دیكر بر میرزا داود دخی اصفهان ساداتندن اولوب، شاه سلیمان صفوینك دامادی و مشهد والیسی ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

نكوید آنكه بداند چه كوید آنكه نداند
بحیرتم كه سراغ وصالت ازكه بكیرم

داود انطاكی { (بن عمر البصیر) مشاهیر اطبا وحكمادن اولوب، ٩٥٠ تاریخنده انطاكیه‌ده طوغمش؛ وعلوم ریاضیه وطبیعیه ایله فن طبی ولسان یونانی‌یی بعدالتحصیل، شامك هرطرفنی كزه‌رك، علماسندن اخذ علوم متنوعه ایتمش؛ وصكره مصره كیده‌رك، اوراده توطن ایتمش؛ وكرك اجرای طبابتده كرك علوم وفنون متنوعه‌ده ابراز مهارت تامه ایده‌رك، شهرت تامه قزانمش ایدی. شریف مكه حسن بن ابی نمی طرفندن دعوت اولنه‌رق، مكهٔ مكرمه‌یه كیتمشیدی. ایكی كوزندن علیل اولوب، وفرط ذكاسی سببیله (بصیر) لقبیله تلقیب اولنمشدی. فن طبده «التذكره» عنوانلی بر تألیفی، «كتاب البهجة والدرة المنتخبة فی ماصح

من الادوية المجربة »، « رسالة فى الحمام »، « شرح قصيدة ابن سينا فى النفس »، « غاية المرام فى علم الكلام »، « نزهة الاذهان فى اصلاح الابدان »، « زينة الطروس فى احكام العقول و النفوس »، « الفية فى الطب »، « رسالة فى الهيئة »، « كفاية المحتاج فى علم العلاج » عنوانلريله كتابلرى و سائر بر چوق آثاريله اشعارى واردر. شيعى المذهب اولوب، معراجى منكر ايدى، واهل سنته قارشى پك شدتلى اعتراضاتده بولنوردى. حذاقتى ووفرت ذكاسى حقنده بعض نوادر منقولدر. ١٠٠٨ تاريخنده مكهٔ مكرمه‌ده وفات ايتمشدر.

داود بن ابى البيان { [« سديدالدين بن ابى البيان » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

داود بن ابى المنى { [« ابو سليمان » ماده‌سنه مراجعت.]

داود بن حنين { مشاهير اطبادن حنين بن اسحقك اوغلى اولوب، بو دخى اطبادن بولنمش؛ وبرادرى اسحق بن حنين قدر شهرت بولماش ايسه‌ده، فن طبده بر كناش براقمشدر.

داود بن ديلم { مشاهير اطباى عربدن اولوب، خلفاى عباسيه‌دن معتضد باللهك رئيس الاطباسى بولنمش؛ وخليفهٔ مشاراليهك فوق العاده حرمت و اعتبارينه و بر چوق احسانلرينه نائل اولوب، بيوك بر نفوذ واقتدار قزانمش ايدى. ٣٢٩ تاريخنده بغدادده وفات ايتمشدر.

داود بن سرابيون { فن طبك لسان سريانى و عربيه نقلنه همت ايدن اطبادن اولوب، پدرى سرابيون وبرادرى يوحنا ايله برابر بو بابده سعى ايتمشدر.

داود بن سليمان { [« داود سلجوق » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

داود بن نصير { [« داود طائى » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

داود بن يزيد المهلبى { دولت عباسيه امراسندن اولوب، ١٧٤ تاريخنده هارون الرشيد طرفندن مصر واليلكنه تعيين اولنه‌رق، برسنه خطهٔ مصريه‌يى اداره ايتمشدى. ابن اثيرك روايتنه كوره، اوندن اول ١٧٠ ده افريقيه واليلكنه تعيين اولنمش؛ وبعده ١٧٤ ده سند واليسى اولوب، ٢٠٥ ده اوراده وفات ايتمشدر.

داود پاشا { سلطان بايزيد خان ثانى دورنده مسند صدارته نائل اولان وزرادن اولوب، عن اصل آرناود اولديغى حالده، سن شبابنده اسير دوشمش؛ وبعدالاهتدا، استعداد فطريسى حسبيله، قطع مراتب ايده‌رك، ابو الفتح سلطان محمد خان ثانى حضرتلرينك دور سلطنتلرنده روم ايلى بكلر بكيسى اولمش؛ واشقودره‌يى محاصره ايتمك كبى بعض خدمات مهمه‌ده بولنمش ايدى. عهد سلطان بايزيد خانيده ٨٨٨ تاريخنده، آناطولى بكلر بكيسى ايكن، اسحق پاشانك اوستنه مقام صدارته كچوب، ١٤ سنه امور مهمهٔ دولتى حسن اداره ايتمش؛ وقرمانه عسكر سوق ايده‌رك، اوراده ظهور ايدن عصيانى باصديرمغه موفق اولمش ايدى. ٩٠٢ تاريخنده عزل اولنه‌رق، وافى تقاعد معاشيله ديمتوقه‌ده اختيار عزلت ايتمش؛ وايكى سنه صكره اوراده وفات ايدوب، جنازه‌سى استانبوله نقل ايله، بنا كرده‌سى اولان جامعك محرابى اوكنده تربهٔ مخصوصه‌سنه دفن اولنمشدر. محب علما، ديندار ودرايتلى بر وزير ايدى. استانبولده اسميله مسمى محله‌ده جامع شريفيله مدرسه‌سى، مكتبى، چشمه‌سى وعمارتخانه‌سى و سائر يرلرده دخى بعض خيراتى واردر. استانبولك خارجنده اولوب، وقتيله روم ايلى طرفنه كيدن اردوى همايونك مبدأ حركتى اتخاذ اولنان صحرايه دخى صاحب ترجمه‌نك نامى ويريلوب، اليوم محل مذكورده بولنان قشله دخى بو نامله ياد اولنمقده در.

داود پاشا { سلطان مصطفى خان اول دورنده مسند صدارته نائل اولان وزرادن اولوب، عن اصل بوسنه‌ليدر. حرم همايونده چوقدار ايكن، سلطان محمد خان ثالث دورنده قپوجى باشيلق ايله طشره‌يه چيقوب، ١٠١٣ ده رتبهٔ وزارته نائل اولمش؛ وخوتين سفرينه روم ايلى ايالتيله كيتمشيدى. ١٠٢٦ ده قپودان دريا اولوب، برسنه‌يى متجاوز زمان ترسانه‌يى اداره ايتدكدن صكره، سلطان مصطفى خانك ايكنجى جلوسلرنده ١٠٣١ ده مهر وكالت كنديسنه تسليم اولنمشدى. غدار وظالم وسفله پرور بر شخص اولمغله، عمومى دلكير ايدوب، يالكز يكرمى آلتى كون مقام صدارتده قالدقدن صكره، وقوع بولان هجوم عوام اوزرينه، عزل اولنه‌رق، جان خوفيله فرار واختفا ايتمش؛ وبرسنه صكره

ایوب جوارنده بر آخورده بولنوب، میدان سیاسته کتیرلمش ایکن، بعض یکیچریلرك غلوایله قورتلمش ایسه‌ده، متعاقباً یدی قله محبسنه نقل اولنه‌رق، قتل اولنمشدر.

داود پاشا { عصر سلطان بایزید خان ثانیده ۸۹۸ دن ۹۰۲ تاریخنه دك ۱۴ سنه قپودان دریا اولوب، دونغا ایله اینه‌بختی فتحنه ومدللینك امدادینه کیتمش ایدی. بقیهٔ احوالنه دسترس اولنه‌مدی.

داود پاشا { عصر سلطان سلیمان خانیده ۱۱ سنه مصرده والیلك ایدوب، ۹۵۶ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. اندرون همایوندن یتیشمه مقدم ومستقیم بر ذات ایمش

داود پاشا { عصر سلطان محمودخانیده خیلی مدت بغداد والیسی بولنمش وزرادن اولوب، کورجی الاصل ایدی. بغداد والیسی سلیمان پاشانك کوله‌لرندن اولوب، مشارالیهك اوغلی سعید پاشانك والیلکی زماننده بغداد دفترداری ایکن، اورادن عزل واخراج اولنمش؛ و سعید پاشانك قتلی اوزرینه بغداد والیلکنه نصب اولنمش ایدی. تمرد وتفردی سببیله، ۱۲۴۶ تاریخنده علی رضا پاشا اوزرینه کوندریله‌رك، صاحب ترجمه تحصن ایتمش؛ واوصره‌ده طاعون ظهور ایدوب، دجله‌نك طغیانیله دخی بغدادك بعض محللرینی صو باصمش اولدیغندن، اهالی شهرك قپولرینی آچوب، علی‌رضا پاشایی قبول ایتمشلردی. داود پاشا درسعادته کتیریله‌رك، ابتدا برمحله نفی اولنمش ایسه‌ده، بعده عفو بیوریله‌رق، مدینهٔ منوره شیخ الحرمی اولمش؛ و۱۲۶۷ ده اوراده وفات ایتمشدر. عالم برذات اولوب، بغداد والیلکی زماننده قتل نفوس ومصادرهٔ اموال کبی حرکاتده بولنمش ایسه‌ده، برچوق خیرات دخی براقمشدر. طبیعت شعریه‌سی دخی واردر.

داود پاشا { دور سلطان عبدالعزیز خانی وزراسندن اولوب، ارمنی ملتنه وقتولیك مذهبنه منسوب ایدی. ۱۸۱۶ تاریخ میلادیسنده درسعادتده طوغوب، خارجیه نظارتنجه بعض خدماتده استخدام، وسفارت معیتنده برلینه وقونسلوسلقله دخی ویانه‌یه ارسال اولنمش ایدی. ۱۸۵۷ ده درسعادته جلب ایله، مطبوعات مدیریتنه، وبر سنه صکره تلغراف نظارتنه تعیین اولنمش ایدی. ۱۸۶۱ ده جبل‌لبنانك ممتاز بر متصرفلقه تحویلنه قرار ویرلمسی اوزرینه، رتبهٔ وزارتله برنجی اوله‌رق جبل مذکور متصرفلغنه تعیین اولنمش؛ وایلك مدت متصرفیتی اولان اوچ سنه ده حسن اداره‌یه مقتدر اولوب، مدتی بش سنه دها تمدید اولنمش ایسه ده، بو ایکنجی مدتده بعض رؤساء اهالی ایله اویوشه‌مدیغندن، بر وقت اوغراشدقدن صکره، درسعادته جلبله، نافعه نظارتنه تعیین اولنمش؛ و استقراض عقدیچون آوروپایه کوندریله‌رك، بواثناده رضای دولته مغایر بعض حرکات و سؤاستعمالاته جرأت ایتمکله، درسعادته عودت ایده‌میوب، اوراده قالمش؛ و ۱۸۶۹ ده آوروپاده وفات ایتمشدر.

داود سلچوقی { خاندان سلچوقیدن داود اسمیله اوچ ذات کلمشدر:

برنجیسی ایرانده حکومت سورن ملوك سلچوقیه‌نك برنجیسی اولان طغرل بك بن میکائل بن سلچوقك برادری اولوب، برادری فرمانیله خراسان حاکمی اولمش؛ وآل سبکتکینه قارشی خیلی محاربه ومقاومت ایدوب، ۴۵۱ تاریخنده وفات ایتمشدر. عالم وعادل وصاحب خیر برذات ایدی.

— ایکنجیسی رومده حکومت سورن ملوك سلچوقیه‌نك ایکنجیسی اولوب، دولت مذکوره‌نك بانیسی اولان سلیمان بن قوتلمشك اوغلیدر. پدری باشلیجه حلب وشام جهتنده حکومت سورمش ایکن، صاحب ترجمه آناطولینك اکثر طرفلرینی ضبط، و قونیه‌یی فتح ایله پایتخت اتخاذ ایده‌رك، دولت مذکوره‌نك اصل بانیسی عد اولنمغه سزادر. ۴۸۰ ده ملکشاه سلچوقی فرمانیله حاکم روم اولوب، ۲۰ سنه‌لك حکومتدن صکره، ۵۰۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. برادری قلیج آرسلان خلفی اولمشدر.

— اوچنجیسی ایرانده حکومت سورن ملوك سلچوقیه‌دن محمد بن ملکشاهك اوغلی اولوب، پدرینك وفاتنده یعنی ۵۲۵ تاریخنده جبل وآذربایجانده اعلان سلطنت ایتمش ایسه‌ده، عمی مسعود ایله محاربه ایدوب، مغلوب ومقتول اولمشدر.

داود شاه { بنکاله ملوکندن وسلیمان کرانی اولادندن اولوب، ۹۸۱ تاریخنده برادری بایزید شاهدن صکره برمدت حکومت

سورمش؛ وزماننده بنکاله اکبر شاه طرفندن ضبط اولنه‌رق، دهلی دولتنه الحاق اولنمشدر.

داود شاه بهمنی { هندستانك دکن خطه‌سنده حکومت سورن سلالهٔ بهمنیه ملوکندن اولوب، ۷۸۰ تاریخ هجریسنده، مجاهد شاهك قتلی اوزرینه، تخته جلوس ایتمش؛ وینه اوسنه کلبرك جامعنده قتل اولنمشدر.

داود شاه کجراتی { کجرات ملوکندن اولوب، ۱۴۳۹ تاریخ میلادیسنده یکنی قطب شاهدن صکره تخته جلوس ایتمش ایسه‌ده، یدی کون صکره اسقاط اولنه‌رق، ۱۴ یاشنده بولنان محمود شاه خلفی اولمشدر.

داود طائی { (ابوسلیمان — بن نصیر الکوفی) مشاهیر اتقیا وزهاددن اولوب، ابتدا علم فقه ایله وتدریس وافاده ایله مشغول اولمش؛ وامام اعظم ابو حنیفه حضرتلریله مباحثاتده بولنمش ایدی. بعده انقطاع وانفراد ایدوب، عبادتله مشغول وقناعتله شهرت بولمشدر. هارون الرشیدك وسائر زمانی اکابرینك کندیسنه تقدیم واحسان ایتدکلری هدایا ومبالغ کلیه‌یی رد ایله، دنیاده هیچ بر شیئه نظر التفاتله باقمامشدر. زهد وتقوی و قناعتی حقنده پك چوق نوادر منقولدر. ۱۶۰ تاریخنده وفات ایتمشدر.

داود ظاهری { (ابو سلیمان — بن علی الاصفهانی) مشاهیر علما واتقیادن اولوب، اجدادی اصفهانلی اولدیغی حالده، ۲۰۲ تاریخنده کوفه‌ده طوغمش؛ و ۲۷۰ ده بغدادده وفات ایتمشدر. امام شافعی حضرتلرینك متعصبانه طرفکیرلرندن اولوب، مشارالیهك مدح وثناسنه دائر ایکی کتاب یازمشدر. ظاهریه اسمیله معروف مذهب مخصوص اصحابنك امامی اولوب، حلقهٔ تدریسنه درتیوزی متجاوز طلبه طوپلانیردی.

داود قیصری { مشاهیر علمای رومدن اولوب، قیصریه‌ده طوغمش؛ وممالکتنده تحصیل علوم ایتدکدن صکره، مصره عزیمتله، اورانك فحول علماسندن استفاده ایده‌رك، فقه وحدیث وتصوف ایله علوم عقلیه‌ده کسب شهرت ایتمش ایدی. سلطان اورخان غازی حضرتلری ازنیقده دولت علیهٔ عثمانیه‌ده ایلك تأسیس اولنان مدرسه‌یی بنا ایده‌رك، صاحب ترجمه‌یی جلب و دعوتله، مدرسلکنی کندیسنه احاله ایتمشلر ایدی. محی‌الدین عربینك «فصوص» نه و «حدیث اربعین» ه بر شرح معتبری واردر. ۷۵۱ تاریخنده وفات ایتمشدر.

داود نکر { هندستانك بهار خطه‌سنده وکنك ایرماغنه تابع (سبونه) نهری کنارنده بر قصبه اولوب، بر محله‌سی حکمیده اولان (احدکند) ایله برابر ۱۰۰۰۰ اهالیسی، ایشلك چارشیسی وپاموق وبوك وایپك اقمشه‌سی واردر.

داودون { (Dawdon) انکلترهنك (دورهام) ایالتنده و(سوندرلاند)ك ۱۰ کیلومتره جنوبنده بر قصبه اولوب، ۷۱۳۰ اهالیسی وکور معدنی واردر.

داور { (یاخود زمین داور) سجستان ایله غور آره‌سنده یعنی افغانستانده بر بیوك ناحیه اولوب، مشاهیر علمادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولندیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر.

داوردان { واسطده برقصبه ایدی. بعض علمانك مسقط رأسی بولنمشدر. حضرت ابن عباس (رضه) ك روایتنه کوره «الم تر الی الذین خرجوا من دیارهم وهم الوف حذر الموت» آیت کریمه‌سیله ایما بیوریلان وقوعاتك محل جریانی بولنمشدر. بوقصبه‌ده حضرت حزقیل (عم) ه منسوب بر دیر دخی وار ایدی.

داوری { (سلطان ابراهیم) ایران شعراسندن اولوب، کاشانلیدر. خراسانده بریخی مدح ایدوب، مدحیه‌سی ممدوح طرفندن معناسز بولنمغله، بوبابده سویلمش اولدیغی شوقطعه جملهٔ اشعارندندر:

در خراسان مدحی کفتم نه از روی طمع
اوغلط فهمیده کفتا مدح ما معنی نداشت
کفتمش بسیار نیکو کفت این انصاف بود
بنده هم دانسته‌ام مدح شما معنی نداشت

داوریه { آسیانك شمال شرقی جهتنده روسیه ایله چینك حدودنده واسع برخطه اولوب، نصفی چینه تابع (مانچوریا) مملکتنه ونصف دیکری سیبریانك (ایرقوچق) ایالتنه داخلدر. اهالیسی (تونغوز) قومنه منسوبدر. کومش، باقیر، قورشون ودمیر معدنلری چوقدر.

داوسون ایسلاند { (Dawson Island) آمریقای جنوبینك منتهای جنوبیسنده واقع آتش ارضی آطه‌لرینك بری اولوب، ماجلان بوغازینك جنوبی کوشه‌سنده ونفس

(آتش ارمنی)نك غرب شمالیسنده واقعدر. بویی ٨٥ وانکی ٣٥ کیلومتره در.

داولاکیری { (Daoulaghiri) هندستان ایله تبت آره‌سنده واقع (هیمالایه) جبال مرتفعه‌سنك اك یوکسك ذروه‌لرندن اولوب، (نپال) خطه‌سنك حدودنده و ٢٩° ٤′ عرض شمالی ایله ٧٩° ٣١′ طول شرقیده واقعدر. ارتفاعی ٨١٧٦ متره در.

داونانت { سیرویلیام — (Sir Will. Davenant) انکلتره شعراسندن اولوب، ١٦٠٥ تاریخنده طوغمش، و١٦٦٦ ده وفات ایتمشدر. فاجعه وهاتله وساره‌دن عبارت برچوق اشعاری واردر. — اوغلی (چارلس داونانت) دخی امور سیاسیه وعلم ثروته متعلق ٥ جلددن مرکب تألیفات براقمشدر.

داونپورت { (Davenport) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك وسطی جمهوریتلرندن (یووا) جمهوریتنده برشهر اولوب، (میسیسیپی) ایرماغی کنارنده وبحر محیط آطلاسیدن بحر محیط کبیر ساحلنه قدر ممتد اولان بیوك دمیر یول خطی اوزرنده واقعدر. شهرك ٢٣٤٠٠ و نهرك اوبر کنارنده واقع قصبه‌یله برابر ٤٠٠٠٠ اهالیسی، متعدد دمیرخانه‌لری وساژ فابریقه‌لری، ایشلك تجارتی، جوارنده کومور معدنلری وایرماغك اوزرنده برکوپریسی واردر. واپورلر نهرده بوشهره قدر ایشلرلر.

داونتری { (Daventry) انکلتره‌نك (نورتامپتون) ایالتنده ونورتامپتونك ٢٠ کیلومتره غرب شمالیسنده بر قصبه اولوب، ٤٠٥٠ اهالیسی ومنسوجات فابریقه‌لری واردر.

داوودان { بصره نواحیسنده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

داوی { (Davy) انکلیز مشاهیر کیمیویوننده اولوب، ١٧٧٨ تاریخنده (پنزانشه) ده طوغمش، و ١٨٢٩ ده جنوه‌ده وفات ایتمشدر. کیمیایه متعلق بر چوق کشفیات مهمه ونافعه‌یه موفق اولمشدر.

داوید { (David) خرستیانلر طرفندن حضرت داود (عم) ه ویریلان اسمدر.

داوید { سنت — (St. David) خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، انکلتره‌ده واقع (والس) مملکتنك حامیسی عد اولنور. میلادك ٤٨٠ تاریخلرنده طوغوب، ٥٤٤ ده وفات ایتمشدر. انکلتره‌نك جنوب جهتنده خرستیانلغی نشر ایدوب، ١٢ مناستر تأسیس ایتمش؛ و(منوبا) پسقپوسی اولمش ایدی. مارتك برنجی کونی یورطیسی اجرا اولنور.

داوید { اسقوچیا حکمدارلرندن بواسمله ایکی کشی کلمشدر. [« اسقوچیا » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

داوید { فرانسه‌نك اك مشهور رساملرندن اولوب، ١٧٤٧ تاریخنده پارسده طوغمش و ١٨٢٥ ده وفات ایتمشدر. روما و یونان آثار عتیقه‌سنك زیاده‌سیله طرفداری اولوب، او اصولك تجدید واحیاسنه چالیشمش؛ وبر چوق کوزل رسملر براقمشدر.

داوید { (پیرزان —) فرانسه‌نك اك مشهور هیکلتراشلرندن اولوب، ١٧٩٢ ده (آنژو) ده طوغمش و ١٨٥٦ ده وفات ایتمشدر. بر چوق مشهور ذواتك هیکللرینی وساژ بعض آثار نفیسه براقمشدر.

داوید { (David) آمریقای وسطیده قولومبیا جماهیر متفقه‌سنك پانامه جمهوریتنده وپانامه‌نك ٣٥٠ کیلومتره غربنده اوله‌رق همنامی اولان نهرك کنارنده بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ قدر اهالیسی ونسبةً ایی هواسی واردر.

داوید قومنوس { (D. Commènes) طربزونده حکومت سورن روم ایمپراطورلرینك اخیری اولوب، ١٤٥٨ تاریخ میلادیسنده مملکتی ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی حضرتلرینه ترك وتسلیم، و قیزینی دخی تزویج ایتمش ایدی.

داوید نرکن { (David de Nerken) ارمنی بر فیلسوف اولوب، (موسی خورن)ك شاکردی وعم زاده‌سی ایدی. سیریانوسك زماننده وبشنجی قرن میلادی اواخرنده آتنه‌ده تحصیل ایدوب، بعده ادسه (یعنی اورفه)، اسکندریه وقسطنطینیه‌یه سیاحتله، اکمال تحصیل، وبر چوق کتابلر جمع ایتمش؛ وآرسطونك منطقه متعلق تألیفاتی

ارمنیجه‌یه ترجمه ایله، سائر بعض آثارینی و پورفیریوسك بعض تألیفاتنی یونانجه و ارمنیجه لسانلرنده شرح ایلمشدر.

داویس { جون — (J. Davis) انکلیز مشاهیر بحریوننـدن اولوب، ١٥٨٥ تاریخیله سنین متعاقبه‌ده آوروپانك شمال طرفندن هنده برطریق بحری آچمق مقصدیله متعدد سیاحتلر ایده‌رك، (غروئنلاند) سواحلنی طولاشمش، واسمیله یاد اولنان بوغازی کشف ایتمش ایسه‌ده، آرادیغی طریقی بوله‌مامشدی. بعده شرقی هند قومپانیه‌سی نامنه برچوق سیاحتلر ایدوب، ١٦٠٥ ده مالاقه ساحلنده (پاتانی) قربنده بر طاقم جاپونیه‌لی قورصانلر طرفندن قتل اولنمشدر. سیاحتلرینی کندیسی یازمشدر.

داویس بوغازی { (Détroit de Davis) آمریقانك شمالنده (بافن) دکیزیله بحرمحیط آطلاسی آره‌سنده بر بوغاز اولوب، شمال شرقی جهتنده قومبرلاند سواحلی بولنیور. ٦٣° ایله ٦٧° عرض شمالی و ″٥٢ ایله ′٢٠°٦٨ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولور. آنف الترجمه سیاح طرفندن کشف اولنمغله، اسمیله تسمیه اولنمشدر.

داهریه { بغداد جوارنده محول ایله سندیه آره‌سنده معموریتیله مشهور برکوی ایدی.

داهلن { (Dahlen) پروسیه‌نك رن ایالتنده، (درسلدورف) سنجاغنك (غلادباخ) قضاسنده وغلادباخك ٨ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ٦٠٣٥ اهالیسی وپاموق وکتن وایپکدن منسوجاتی واردر. — صاقسونیه قراللغنك لیپسیغ ایالتنده دخی بو اسمله بر کوچك قصبه موجوددر.

داهومی { (Dahomey) آفریقای غربینك ساحل جنوبیسنده وکینهٔ شمالی داخلنده بر مملکت اولوب، غرباً آلتون ساحلی وآشانتی مملکتلرندن (وولتا) نهریله، شرقاً دخی بنین ویوروبه خطه‌لرندن (وپاره) چایله آیرلمشدر. ′٣٠°٦ عرض شمالیده شرقدن غربه ایکی بچق درجهٔ جغرافیه یعنی تقریباً ٢٨٠ کیلومتره وسعتی اولوب، شماله طوغری نره‌یه قدر ممتد اولدیغی هنوز مجهول و غیر معیندر. ٩° عرض شمالیده واقع اولمسی محتمل اولان ونجر حوضه‌سنی ساحل مائله‌سندن آیران بر صره طاغلره قدر ممتد اولمسی ملحوظدر. ساحل جهتی «اسرا ساحلی» نامیله معروفدر؛ چونکه مقدماکیلر طولوسیله آمریقایه نقل اولنان اسیرلرك چوغی بورالردن آلنیردی.

داهومیك ساحله قریب یرلری آلچق اولوب، داخلدن کلن متعدد نهرلرك آغزلری دخی قوم سدلریله مسدود اولدیغندن، صولر تراکم وانتشار ایده‌رك، یاغمور موسملرنده واسع کوللر وقوراقلق زماننده مهلك صیتمه‌لری مولد برطاقم بطاقلقلر تشکیل ایدر. ایچ طرفلری درجه درجه کسب ارتفاع ایدوب، شایان تصویر منظره‌لر ابراز ایدر، واشجار ونباتاتله مستور بولنور. آنجق اورالرینك احوالی وکرك نهرلرینك منبع ومجرالری هنوز تمامیله معلوم دکلدر. سواحلی اوکنده بر طاقم قیالر سربلمش برحالده بولندیغندن، سفاینك تقربی مخاطره‌لیدر، وهمان هیچ بر لیمانی یوقدر.

ساحل بوینده یرلیلرك برچوق کویلری واردر، که صمان وقامشله اورتلمش مدور الشکل برطاقم قلبه‌لردن عبارت اولوب، بعضلرنده آوروپا دولتنك تجارت اداره‌خانه‌لری بولنیور. بونلرك الك معروفلری: کمته، پوپو، ویده وپورتو نوووودر. (باداغری) ایله (لاغوس) اسکله‌لری ایسه انکلتره‌نك النده بولنوب، داهومی مملکتندن خارج قالمشدر. ایچ طرفلرینه کلنجه، یالکز (پورتونووو) ایله داهومیك مرکزی اولان (آبومی) آره‌سنده‌کی ١٠٠٥ کیلومتره‌لك بر طریق معلوم اولوب، بو طریقك اوزرنده بولنان معموره‌لرك باشلیجه‌لری: ساوه، تولی، آلوده وقانه‌در.

داهومیك هنوز حدودی و درجهٔ وسعتی معلوم اولمدیغندن، مقدار اهالیسی حقنده برشی دینله‌میوب، سیاحینك بعضیسی بو مملکت اهالیسنی ٩٠٠٠٠٠ مقدارینه چیقارمش، وبعضلری ١٥٠٠٠٠ دن زیاده اولمدقلرینی التزام ایتمشلر ایسه‌ده، بو رقملرك هیچ بری برتخمین تقریبی اوزرینه مؤسس اولمیوب، شمدیلك یالکز بو مملکتك اهالیسی زیاده‌جه ومعموره‌لری خیلی صیق اولدیغی وبعضلرنده کثرت نفوس بولندیغی ذکر ایتمکله اکتفا ایتمك اقتضا ایدر. اهالیسی ایکی جنسیته منسوب اولوب، حکمدار عائله‌سیله

ارباب حكم ونفوذك رنكلرى پك قوزغونى سياه اولمغله
يعنى كبى، سيالرى دخى دوزكون وعرب سيماسنه مشا-
بهدر. بونلرك آفريقاى وسطى وياشماليدن اورايه
كلوب مملكتى ضبط ايتمش اولملرى ملحوظدر. عوام
ايسه خالص زنجى اولوب، رنكلرى پك سياه وسيما-
لرى غايتله چركيندر، وناصيه‌لرنده اصلا اثر ذكاوت
يوقدر.

داهومينك بر حكمدار مستقلى اولوب، هر بر ناحيه-
نك دخى كندينه مخصوص رئيسى واردر. كرك حكمدار
وكرك رؤسانك اهالى اوزرينه حكم ونفوذلرى چوق
اولوب، عموم اهالينك ثلثانى دخى اسرادن مركبدر.
حكمدارك ذاتنه مخصوص اوله‌رق بر قاچ بيك قادينندن
مركب بر فرقه‌سى واردر، كه بونلرك جمله‌سى بكار
اولوب، حكمدار معيتنده جنكه كيدرلر. دينلرى
جن ويريلره عبادتدن عبارت اولوب، على الخصوص
جنلرك شرندن امين اولمق ايچون، برچوق كولنج رسم
وآيينلرى واردر. طوپراقدن پك قبا بر طاقم صنملره
دخى پرستش ايدرلر. انسان قربان ايتمك عادت مكرو-
هه‌سى دخى بونلرده جارى اولوب، هله بعض ايام
رسميه‌ده پك چوق انسان قانى دوكرلر. دين اسلام
سودان غربيدن بوسواحله طوغرى كيتدكجه ايلريلمكده
ايسه‌ده، هنوز داهوميه داخل اوله‌مشدر. مأمولدركه
انوار اسلاميه قريباً بوبيچاره‌لرى دخى بوحال وحشتدن
قورتاره‌جقدر.

الك برنجى محصولى بر نوع آغاجدن چيقان ياغ
اولوب، بوندن كليتلى تجارت اوله‌بيلبرديسه‌ده، موسم
استحصالى اولان شباط آيى حكمدارك سفره چيقديغى
ومركزده بر طاقم آيينلر اجراسى زمانلرينه تصادف
ايتديكندن، اهالى بوياغك استحصالنه وقت بوله‌ميورلر.
صنايع محليه طوپراقدن بر طاقم صاقسيلر ودميردن
اسلحهٔ جارحه وآلات زرعيه اعماليله پاموقدن طار بر
طاقم بزلر نسجندن عبارتدر. مملكتنده خيلى پاموق
وبر نوع حرير نباتى دخى حاصل اولور.

بو كونكى كونده داهوميده حكومت سورن قوم
(فوبين) اسميله معروف اولوب، بونلر ايكى عصر
اوله كلنجه‌يه قدر يالكز جسارت وجنكاورلكلريله
مشهور اولدقلرى حالده، قرن سابق ميلادى اوائلنده
(آبومى) ى ضبط ايله، بر دولت تأسيس ايتمش؛
وآوروپاليلر عندنده اسير تجارتيله وكليتلى انسان قربان
ايتمك كبى عادات وحشيانه‌لريله شهرت بولمشلردر.
انكلتره دولتى هم اسرا تجارتنى هم انسان ذبحنى منع
ايچون بونلرله خيلى وقت محاربه ايتمشدر. بر سنه‌دن
برى دخى فرانسه جمهوريتى داهوميله محاربه ايتمكده
اولوب، داهوميليلر مردانه مقاومت ايتدكلرندن، خيلى
قان دوكلمكده‌در.

داياق { (Dayaks) جزاير بحر محيطدن (بورنئو) آطه‌سنك اهالئ اصليه‌سى
اولان بر قوم اولوب، بر قاچ قرن اول ملايولر
جزيره‌نك سواحليله ساحله قريب محللرينى ضبط،
واورالرده بر طاقم حكومتلر تشكيل ايتدكلرندن، بونلر
آطه‌نك ايچ طرفلرينه وطاغلرينه چكلمكه باشلامشلر-
در. بر طاقملرى طاغلرده نيم وحشى بر حالده ياشامقده
اولوب، بر طاقملرى دخى ملايولرله اختلاط، ودين
اسلامى قبول ايده‌رك، آزچوق تمدن ايتمشلردر. متمدن
ومسلم اولانلرى باشليجه پرنج زرعيله وبر طاقم بزلر
نسجى كبى بعض صنايعله مشغول اولوب، وحشيلرى
ايسه همان يالكز آو ايله ياشامقده‌درلر. بونلر
قورقاق وساكن ايسه‌لرده، پك خائن اولوب، قريه
وقصبه‌لرى اركككدن خالى بولنجه، هجوم ايله مقاومت
ايدن قادينلرى اولديره‌رك، اله كچيردكلرى چوجقلرى
آلوب بشقه يرلرده صاتمق عادتلريدر. بونلرك او
جهتده‌كى سائر جزائرك بعضنده بولنان اقوام اصليه
ايله نه درجه‌لرده مناسبت وقرابت جنسيه‌لرى اولديغى
يعنى ولسانلرينك قانغى زمره‌يه منسوب بولنديغى
هنوز تعين ايده‌مه‌مشدر. سيما وتناسب اعضاجه
ملايولره مرجح اولوب، رنكلرى صارى‌يه مائل
اسمر ايسه‌ده، بونلرى ملايولرك كبى باصيق وكوز-
لرينك استقامتى مائل اولميوب، قافقاسى جنسنه دها
زياده مشابهتلرى واردر؛ وايچلرنده عادتا كوزل
اشخاص دخى بولنور. مسلم اولانلرينك ملايولرله اختلا-
طلرندن سيمالرى آز چوق دكيشوب، وحشيت حالنده
ياشايانلرى ايسه اصل شكل وسيمالرينى محافظه ايتمكده
درلر. آنجق بونلرك ده عددى كوندن كونه تناقصده‌در.
بونلر دشمنلرندن اولديردكلرى آدملرك قفالرينى صاقلا-
يوب، بعض ايام رسميه‌ده ورؤسالرينك وفاتنده بونلرى
معبودلرينه تقديم، وبعضاً انسان دخى ذبح ايدرلر.
قازقلر اوزرنده ياپلمش وبرچوق قسملره تقسيم اولنمش

واسع قلبه‌لرده ساكن اولوب، هربرعائله بر اوطه‌ده اوتورور. محاربه‌ده سملی اوقلر قوللانیرلر. اثوابلری بللرینه صاردقلری وقادینلرده دیزه قدر صارقان بر فوطه‌دن عبارت اولوب، بونلرك عادیلری آغاج قبوغندن یاپدقلری بر نوع بزه‌دن وسوسلیلری بر نوع پاموق بزدندر. بدنلرینی توسیم ایتمك وقولاقلرینه کوپه مقامنده آغاج وسائره‌دن بیوك شیلر صوقمق عادتلری جمله‌سندندر. آنجق دین اسلامی قبول ایتدکجه، بو عادات قبیحه‌نك جمله‌سندن وازکچمکده‌درلر.

دایان { یمنده صنعا مضافاتندن برقلعه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دایتون { (Dayton) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك اوهیو جمهوریتنده (مونتغومری) ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب، (سیسیناتی)نك ٧٥ کیلومتره شمال شرقیسنده، (ماد ریور) ایله (غرآت میامی) نهرلرینك ملتقاسنده‌ویدی دمیریول خطنك محل التصاقنده واقع و ٣٠٤٧٥ اهالیی جامعدر. غایت منتظم وکوزل بر شهر اولوب، سوقاقلری ٣٠ متره وسعتنده وسطرنج رسمنده در. کوزل ابنیه‌سی وزراعت ماکینه‌لریله منسوجات متنوعه فابریقه‌لری واردر، که چوغی (ماد ریور) صویله تحریك اولنور.

دایچ { (Deutsch) آلمانلرك کندی قوم وجنسیتلرینه ویردکلری اسم اولوب، بومناسبتله آلمانیایه دخی (دایچ لاند) دیرلر. [« آلمان » و « آلمانیا » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

دایچ قرون { (Deutsch-Krone) پروسیه‌نك نفس پروسیه ایالتنده، (ماربنوردر)قضاسنده و(ماربنوردر)ك ٢١٥ کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق ایکی کولك آره‌سنده برقصبه اولوب، ٦٠٦٥ اهالیسی ایله باقر وبیوك منسوجات فابریقه‌لری ودباغخانه‌لری واردر.

دایلسفورد { (Daylesford) آوستراليا‌ده (ویقتوریا) حکومتنك (تالبوت) ایالتنده و(بالارات)ك کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، معدنیاتی چوق برمحلده واقع و ٤٨٠٠ (وجوارلریله برابر ١٨٥٢٥) اهالیی جامعدر. متعدد معدن فابریقه‌لری وبیوك بر صو بندی واردر.

دایمیل { (Daïmiel) اسپانیانك (چوداد ریال) ایالتنده ومادریدك ٢١٩ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق(مانشه) ناحیه‌سنده بر قصبه اولوب، ١٢٤٥٠ اهالیسی،اطرافنده منبت وواسع براووه‌سی،دمیریولی وجوارنده(غوآدیانه) یعنی (وادی‌آنه)نك منبعلری واردر.

دبا { (Deba) تبتك جنوب غربی جهتنده و(سند) ایرماغنه تابع (سادلج) نهری کنارنده بر قصبه اولوب، هندستان برهمنیلرینك زیارتکاهی اولان بیوك بر معبدیله مشهوردر. ٣٠°١٣′ عرض شمالی ایله ٧٨° طول شرقیده اوله‌رق ٤٥٠٠ متره ارتفاعنده واقعدر. جوارلرنده قیللرینك کوزللکیله مشهور کچیلر بولنور.

دَبا { عمانده بر قصبه اولوب، حضرت رسول الله (صلعم) عهدنده اهالیسی حذیفه بن محصن الازدی ریاست ودلالتیله مدینهٔ منوره‌یه بر هیئت ارسال ایده‌رك، دین اسلامی قبول ایتمش؛ وارتحال حضرت سیدالمرسلین (صلعم) ده ارتداد ایتمرلیه، زکاتلرینی آلمغه مأمور اولان مذکور حذیفه‌نك اخبار واستمدادی اوزرینه، عکرمه بن ابی جهل اعزام بیوریله‌رق، قهراً دین اسلامه اعاده ایتدیشدی. اصمعی بو اسمله عمانده بر بازار بولندیغنی ذکر ایتدیکنه نظراً قصبه‌نك بعده خراب اولدیغی آکلاشیلیر.

دُبّا { بصره نواحیسندن انهاری چوق بر محل اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دباغ زاده { (محمد افندی) دولت عثمانیه مشایخ الاسلامندن اولوب، دباغ شیخ محمود افندینك اوغلیدر. ١٠٦٧ تاریخنده خارج رتبه‌سنه نائل اولوب، ١٠٧٧ ده دارالحدیث مدرسلکندن شام و ٨١ ده ادرنه مولویتنه نصب اولنه‌رق، ٨٥ ده استانبول قاضیسی، ٩٠ ده اناطولی و ٩٨ ده روم ایلی قاضیعسکری اولمشیدی. ١٠٩٨ ده عهد سلطان محمد خان رابعده انقروینك وفاتی اوزرینه، مقام مشیخته چکوب، اوچ بچق آی صکره، پادشاه مشارالیه وقعه‌سندن صکره عهد سلطان سلیمان خان ثانیده عزل وتقاعد اولنمش ایسه‌ده، ١٨ کون صکره ثانیاً مسند مشیخته کلوب، بودفعه دخی مشارالیه سلطان سلیمان ایله سلطان احمد خان ثانی دورلرنده ٢ سنه ایله ٤ آی امور فتوایی اداره ایتدکدن صکره، مناصب عالیه اربابنی صبق صبق عزل وتبدیل

ایتمکی اعتیاد ایتدیکندن، بین العلما حاصل اولان خشنود-
سزلق اوزرینه، ۱۰۹۹ ده عزل اولنه‌رق، ۱۱۱٤
تاریخنده وفات ایتمش؛ وسلطان سلیم قربنده بنا کرده‌سی
اولان مدرسه حوليسنده دفن اولنمشدر.

دُباوند { یاخود دنباوند [« دماوند » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دبرچین { (Debreczin) مجارستانك شرق جهتنده (وارادین)ك ۷۰ کیلو-
متره شرقنده بر شهر اولوب، غیر منبت وبطاقلقلری
حاوی براووه‌نك اورته‌سنده واقع و ٤٦١١٠ اهالی‌یی
جامعدر. هر نه قدر دوائر رسمیه‌سی، مؤسسات علمیه
وصناعیه‌سی، اهمیت تجاریه‌سی وبازار وچارشـیلری
وار ایسه‌ده، خانه‌لرینك اکثری یرله برابر وسوقاقلری
پك چامورلی اولوب، عادتا بیوك برقریه شکلنی ابراز
ایدیور. سنه‌ده بر کره قوریلان پنایرده حیوانات،
دری، بال وسائره‌دن کلیتلی تجارت اولنوب، باشلیجه
اردل اهالیسی استفاده ایدرلر. بو شهرك اهالیسی سلطان
محمد خان زماننده آلمانیا ایمپراطورینك بعض تکالیفنه
قارشی دولت عثمانیه‌یه التجا ایدوب، باب عالینك تحت
حمایه‌سنه کیرمشـلردی؛ و بعده شهر مذکور ممالك
عثمانیه دائره‌سـنه داخل اولمشـدی. اکثر اهالیسی
پروتستان اولوب، بومذهبه تابع مجارلرك مرکزی عد
اولنور.

دبروس { (Debrosse) ژاق — اون آلتنجی قرن میلادی مشاهیر معماریندن
اولوب، فرانسه و ایتالیاده بر چوق آثار معماریه‌سی
واردر. — شارل — دخی فرانسه‌نك مشاهیر مور-
خیندن اولوب، برخیلی آثار معتبرهٔ تاریخیه‌سی واردر.
۱۷۷۷ ده وفات ایتمشدر.

دبره { (Dibra) آرناودلغك باشلیجه شهرلرندن اولوب، مناستر ولایتنه ملحق همنامی
اولان سنجاغك مرکزیدر. مناسـترك ۹۰ کیلومتره
غرب شمالیسنده، (رادیقه) نهرینك (قره‌درین) ایرماغنه
دوکلدیکی محلك بر چاریك شمال شرقیسنده و(دشات)
طاغنك جنوب غربی اتکنده اوله‌رق کوزل بر بایرده
و ′۳۳°٤١ عرض شمالی ایله ′۱٦°۱۸ طول شر-
قیده واقعـدر. موقعی وآب وهـواسی پك کوزل
اولوب، شمال غربی جهتنه طوغری (درین) مجراسی
بوینجـه کوزل ومنبت بر اووه ممتد اولور. شهرك
تقریباً ۲۰۰۰۰ اهالیسی، ۹ جامع شریفی، ٥ تکیه-
سی، ۱۰ مدرسه‌سی، ۱ رشدیه و ۱۱ ابتدائی صبیان
مکتبی، ۱ کلیسا-ی، ۳ خرسـتیان ابتدائی مکتبی،
٤۲۰ دکانی حاوی چارشـیسی، ۹ خانی، ۲ حمامی،
۱ ساعت قله‌سی و ۱ قشله‌سی واردر. اهالیسی کاملاً
آرناود اولوب، قسم کلیسی مسلمدر. ملحق عد اولنان
قرانك بر طاقمی یعنی شمال غربی جهتنده بولنانلری
اوته‌دن بری آیریجه بر قضا و یا ناحیه صورتنده اداره
اولنه‌رق، دبرهٔ زیر اسمیله تفریق اولنمقده وبوکا مقابل
اصل دبره شهریله قضاسنه دخی دبرهٔ بالا اطلاق اولنمقده
در. — دبره قضاسی شمالاً رقه‌لر ودبرهٔ زیر، شرقاً
مناستر سنجاغنك قرچوه واوخری قضالریله، جنوباً بنه
اوخری قضاسنك استروغه واستاروه قضاسنك کوکس
ناحیه‌لریله وایلبصان سنجاغنك مرکز قضاسیله، غرباً دخی
ماط قضاسیله محاط اولوب، ۱۱۱ قریه‌یی وتخمیناً
۷٥۰۰۰ اهالی‌یی حاویدر. قراسنك بر طاقمی اووه‌ده
وبر طاقمی طاغلرده اولوب، اهالیسی مالیسور یعنی
طاغلی عد اولنور. اهالئ عمومیه‌سنك ثلثانی اسلام
وبر ثلث قدری خرسـتیان اولوب، اکثری زراعت
ورعی اغنامله وبر طاقمی دخی ارفق تفنك صـنایعله
مشغولدرلر. بر خیلی افرادی دخی استانبولده وسائر
بعض شهرلرده اکمکجیلك ومحالبه‌جیلك، طوکدیرمه-
جیلق کبی صـنعتلرله وبعض اغنیـاسی ده ملتزملکله
یچینیرلر. قضانك محصولاتی بغدای، آرپه، مصرکبی
حبوباتدن وبعض میوه وسبزه‌لردن عبارتدر. اورما-
نلری آز و مرعالری چوقدر.

دبره { سنجاغی. دبره سنجاغی مناستر ولایتنی ترکیب ایدن ٥ سنجاغك بری اولوب،
غرباً وغرب شمالی جهتندن اشقودره ولایتیله، شمالاً
قوصوه ولایتنك پرزرین سنجاغیله، شرقاً مناسـتر،
جنوباً دخی ایلبصـان سنجاقلریله محـاط و محدوددر.
دبرهٔ بالا، دبرهٔ زیر، رقه‌لر و ماط اسملریله ٤ قضادن
مرکب اولوب، دبره شهریله ۱۷٤ قریه‌دن مرکبدر.
مرکز لوادن بشـقه شهر وقصبه‌سی اولمیوب، دیکر

قضا‌الرينك مركزلرى برر قريه‌دن عبارتدر. تحرير
نفوس حقيله اجرا اولنه‌مديغندن، مقدار اهاليسى
حقنده قطعى بر شى دينه‌مزسه‌ده، ٢٠٠٠٠٠
نفوسدن آشاغى اولمديغى محقق اولوب، جمله‌سى آرناؤد
اولدقلرى حالده، يالكز ٢٠٠٠٠ قدرى اورتودو-
قس مذهبنه تابع خرستيان وقصورى كاملاً اسلامدر.
اهاليسى تندرست وايرى آدملر اولوب، صلابت
و شجاعتلريله مشهوردرلر. عائله‌لرى تشعب ايتديكى
حالده، ينه برلكده ياشامق عادتلرى اولديغندن،
على‌الخصوص ماليسياده يعنى طاغلرنده بعض خانه‌لرده
يوز كشيدن زياده بولنور. اووه‌ده وعمر اولان كويلرده
اهالى شهرى ياشايشنه قريب بر صورتده ياشايورلر
سه‌ده، طاغلرده‌كيلر برحال بدويتده ياشايوب، بونلرده
تستر دخى عادت اولمامشدر؛ وحتى مسافرلرى قبول
ايله كنديلرينه اكرام ايتمك وظيفه‌سى قادينلره عائد
عد اولنور. معهذا ناموس خصوصنده‌كى مبالات
وتعصبلرى فوق مايتصوردر. بسايه و قان كودمك
عادتلرينه رعايتلرى چوقدر.

دبره سنجاغنك اراضيسى طاغلق اولوب، يالكز
درين ورادبقه نهرلرينك مجرالرى بوينجه طار واوزون
ايكى اووه ممتد اولور؛ وماط قضاسى دخى طاغلرله
محاط آلچق وكوزل تپه‌لردن عبارتدر. عموميت اوزره
طوپراغنك قوۀ انباتيه‌سى آز اولوب، اهالينك بينلر-
نده‌كى لاينقطع مخاصمه‌لرى دخى بحق چاليشمه‌لرينه مانع
اولور. بناءً عليه، حبوبات وسائره‌دن عبارت اولان
محصولاتى احتياجات محليه‌نك دفعنه دخى تماميله
كفايت ايتميور. قيون، كچى و سائر حيواناتى دخى
آزدر.

دبره سنجاغنك قسم اعظمى (شار) سلسله‌سنه
مربوط (دشات) طاغنك صرت واتكلرندن عبارت
اولوب، بو طاغك شرقى اتكلرنده رقه‌لر، جنوب
غربى قسمنده دبرۀ بالا وشرقى اتكلرنده دخى دبرۀ زير
بولنور. سنجاغك جنوب جهتنده (ياپلانيچه) و(مارننش)
وغرب جهتنده دخى (تومنيشت) و (والمور) طاغلريله
بونلرك شعبه‌لرى ممتد اولور. سنجاغك اراضيسى تماميله
آدرياتيق حاله‌سنده اولوب، قسم اعظمى (درين)
حوضه‌سى داخلنده بولنيور؛ ويالكز ماط قضاسى همنامى
اولان ايرماغك حوضه‌سنك اوست طرفندن عبارتدر.
سنجاغك بتون صولرى بو ايكى نهره جمع اولنور.
درين ويا قره‌درين نهرى مناستر سنجاغنده اوخرى
كولندن خروجله، شمال و شمال غربى‌يه طوغرى
آقه‌رق، دبره سنجاغنى برياندن بريانه شق ايتدكدن
صكره، پرزرين سنجاغى داخلنده شمالدن كلن (آق‌درين)
ايله برلشه‌رك، وغربه طوغرى دونه‌رك، اشقودره
ولايتنى دخى شق ايله آدرياتيق دكيزينه دوكيلور. بو
نهرك دبره سنجاغنده‌كى مجراسنك بر خيلى يرلرى
اووه ايسه‌ده، يتاغى درين اولديغندن، اراضى اروانسه
يارايه‌ميور. كوپريلرى دخى آز اولديغندن، ايچندن
عبور ايدنلرجه بهر سنه تلفات وقوع بوليور.
(رادبقه) نهرى شار طاغنك شرقى اتكلرندن نبعانله،
جنوب غربى‌يه طوغرى آقديغى حالده، دبره شهرينك
آلت طرفنده (درين) ايرماغنه دوكيلوب، شمال غربى‌يه
طوغرى دونر. شارودشات طاغلرينك غربى اتكلر-
ندن وسنجاغك جهت غربيه‌سنده بولنان طاغلردن
اينن برچوق چاى ودره‌لر دخى درين نهرينه دوكيلوب،
بونك صولرينى چوغالتيورلر. دشاتدن اينلرينك
باشليجه‌لرى: غرامه، ولشا و (بوشتريچه)؛ غرب
جهتندن اينلرينك دخى الك بيوكلرى : وبيونج ، زنه
و(لورسا) چايلريدر. (ماط) نهرى ايسه (مارننش)
طاغنك غرب شمالى اتكلرندن نبعان وشمال غربى‌يه
طوغرى جريان ايده‌رك، همنامى اولان قضانك صو-
لرينى دخى آلدقدن صكره، اشقودره ولايتنه دخول
ايله، ميرديته وآلچه حصار قضالرينى شق ايده‌رك،
آدرياتيق دكيزينه دوكيلور.

دبره سنجاغى داخلنده ٤٩ جامع ومسجد، ٤٣
مكتب، ١ رشديه مكتبى، ٧ مدرسه، ٣٤ تكيه،
٣ كليسا، ٤٢٥ دكان، ٢٣ فرون، ٢٧ خان، ٢
حمام، ٣٦٨ دكرمن، ٥١٧٤ باغ، ٣٧٤ باغچه،
٣٤٠١ تارله، ٦٢٩٤ چاير، ٩٨٠ مرعى و٥٨
اورمان موجوددر.

دبرۀ بالا { [«دبره» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

دبره تابور { (Débra - Tabor) حبشستانك قسم جنوبيسنده واقع (امهاره) خطه‌سنده، (چان) كولنك ٢٠ ساعت شرقنده بر

قصبه اولوب، نجاشی تئودورك زمانه دك حبشستانك پایتختی ایدی.

دبرۀ زیر { وآرناوودجه دبره پوشته (Dibre Pochte) آرناوودلقده مناستر ولایتنك دبره سنجاغنده برقضا اولوب، لواء مذكورك شمال غربی قسمندن عبارتدر. (شار) طاغنك غربی اتكلریله (درین) مجراسنك برقسمندن وبونك غرب جهتنده‌كی بعض طاغ اتكلرندن عبارت اولوب، شرقاً رقه‌لر، جنوباً دبرۀ بالا، غرباً ماط قضالریله، شمالاً دخی اشقودره ولایتیله وپرزرین سنجاغیله محاطدر. اراضیسی طاغلق وآز منبتدر. قصبه‌سی اولمیوب، مركزی (پشقوپه) قریه‌سیدر. قضا مع‌مركز ٣٩ قریه‌دن مركب اولوب، ٢٠٠٠٠ قدر اهالیسی واردر، كه یالكز ٣٠٠ ی خرستیان وقصوری كاملاً اسلامدر. درون قضاده ٦ جامع، ٢ مكتب، ٧ تكیه، ١٥ دكان، ٣ فرون، ١ خان، ٢٠ دكرمن، ٢٥٠٠ باغ، ١٤٧ باغچه، ٣٢٢٩ تارله، ٦٧٠ چایر، ٤٥٢ مرعی و ٦ اورمان موجوددر.

دبو { (Débou) سودان غربیده ٧° طول غربیده و ٢٠′ ١٥° ایله ٣٠′ ١٥° عرض شمالی آره‌سنده اوله‌رق (تمبكتو) نك ٢٤٠ كیلومترو جنوب غربیسنده بركول اولوب، (نیجر) ایرماغی صویندن تشكل ایدیور. عربلرجه (بحرطیب) اسمیله معروفدر.

دبورد والمور { (Desbordes Valmore) فرانسه شاعره‌لرندن اولوب، ١٧٨٧ تاریخنده (دوئه) قصبه‌سنده طوغمش، و١٨٥٩ ده وفات ایتمشدر. ابتدا آكتریس اولوب، تیاترو اویونجیلرندن برینه وارمش؛ وبعده تیاترودن چكیلوب، بر طاقم اشعار ایله بعض حكایه كتابلری وچوجقلره مخصوص بر طاقم نظملر نشریله اشتغال ایتمشدر.

دبوره { (Débora) بنی اسرائیل حاكمه‌لرندن اولوب، قبل‌المیلاد ١٣٩٦ تاریخندن ١٣٥٦ تاریخنه‌دك ٤٠ سنه حكم سورمش؛ وسردار (برك) ایله برابر محاربه‌یه كیدوب، قزاندیغی غالبیتله قومنی كنعانیونك الندن تخلیص ایتمشدر. بو غالبیت حقنده سویلدیكی برقصیده كتب مقدسه مجموعه‌سنده مندرجدر.

دَبوریه { اردن حوضه‌سنده و طبریه قربنده بر كوچك قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دبوسی { (ابوزید عبیدالله بن عمر) مشاهیر فقهاء حنفیه‌دن اولوب، آتی‌البیان (دبوسیه) قصبه‌سنده طوغمش؛ و ٤٠٣ تاریخنده بخاراده وفات ایتمشدر. «كتاب الاسرار» و «تقویم الادله» عنوانلریله ایكی تألیف معتبری واردر.

دَبوسیه { (صغد) ده یعنی بخارا قربنده بر كوچك قصبه اولوب، دبوسی لقبیله ملقب برچوق علما و فقهانك مسقط رأسی اولدیغی «معجم البلدان» ده مذكوردر.

دَبه { (تخفیف یاخود تشدیدله) اصافر ایله بدر آره‌سنده بر قصبه اولوب، فخر كائنات (صلعم) افندمز بدر غزاسنه عزیمتلرنده بورادن مرور بیورمشلردی.

دبیر { هندستان شعراسندن ایكی ذاتك مخلصیدر:

— برنجیسی برهمنی المذهب اولوب، لاهور مضافاتندن كنجاوه قصبه‌سنده‌كی (كهتری) قومی رئیسنك اوغلی ایدی. زمانك مشاهیر علمای اسلامیه‌سندن تحصیل علوم ادبیه وفنون عقلیه ایدوب، بعده بعض نوابلرك منشیلك خدمتنده بولنمش؛ درانیلرك هجومی اثناسنده شاهجهان آبادی ترك مجبور اولوب، برمدت شهردن شهره كزمش؛ و ١٢٠٥ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملۀ اشعار مقبوله‌سندندر:

دل صد چاك دارد شانه زان رو
كه با اشعار باشد الفت او

— ایكنجیسی ینه عن‌اصل برهمنی المذهب ایكن، اهتدا ایده‌رك مذهب شیعی‌یی اختیار ایتمش اولان (سلامت علی) در، كه اردو لسانده یازدیغی مرثیه‌لری وفارسیده دخی باشلیجه ائمۀ اثنا عشر حقنده كوزل نعتلری واردر. ١٢٩٢ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو مخمس جملۀ اشعارندندر:

چون دبیر مدح خوانت ای امام دین پناه
بندۀ خاص خدا و سایۀ لطف اله
باكمال عجز از تقصیر خدمت عذر خواه
بندۀ بیچاره كاشی ازدل و جان سال و ماه
روز وشب در خطۀ آمل ثنا خوان شماست

دبیس { (ابوالاعز نورالدوله — بن سیف الدوله ابی الحسن الصدقه بن منصور

بن دبيس بن على بن مزيد) حله‌ده حكومت سورن بنى مزيد ملوكندن اولوب، ٥٠١ تاريخنده پدرى صدقه، كه حله‌نك بانيسيدر، سلطان محمد بن ملكشاه سلجوقى ايله واقع محاربه‌سنده قتل اولندقده، صاحب ترجمه سلطان مشاراليهك اسارتنه دوشوب، بغداده سوق اولنمش؛ و صداقتيچون يمين ايتدكدن صكره، پادشاه مشاراليه طرفندن استخدام اولنمش ايدى. سلطان محمدك وفاتيله برادرى سلطان محمود بن ملكشاه سلجوقى تخته جلوس ايتديكنده، دبيس حله‌يه عودت ايتمكه مساعده استحصال ايتمش؛ و شهر مذكوره وصوليله برابر عرب وكرددن بر چوق آدملر جمعيله كنديني امير طانيتمش ايدى. خليفهٔ عباسى مستظهر باللهك وفاتى اوزرينه، اوغلى مسترشد بالله جلوس ايتديكنده، دعواى وراثتله فرار ايدن برادرى ابوالحسن بن المستظهر صاحب ترجمه‌نك نزدينه التجا ايتمش؛ ودبيس تسليمنه راضى اولمامش ايسه‌ده، ابوالحسن حله‌دن خروجله واسطه مستولى اولدقده، مستظهرك اشعارى اوزرينه، عسكر سوقيله كنديسنى طوتوب، بغداده كوندرمش ايدى. بعده دبيس سلطان محمود سلجوقى ايله برادر زاده‌سى مسعود بيننده القاى فساد ايتمكه باشلايه‌رق، بونلرك منازعه‌لرندن بالاستفاده، عراقده نهب وغارته قويلمش، وحتى بغدادى محاصره ايتمش ايدى. بونك اوزرينه خليفه مسترشد باللهك فوق‌العاده خصومتنه اوغرايوب، ٥١٤ تاريخنه دك كرك خليفهٔ مشاراليه ايله وكرك سلطان محمود سلجوقى ايله بالدفعات محاربه ايده‌رك، مغلوب اولدقجه، كاه قاين پدرى بولنان ماردين صاحبى ايلغازى‌يه وكاه نجد عرب قبائلندن منتفق قبيله‌سنه التجا ايله، بونلرله برابر بصره و عراق طرفلرنده يغما كرلك ايده‌رك، امرار عمر ايتمش؛ و نهايت ٥٢٩ تاريخنده سلطان محمود سلجوقى مرافقه‌ده مسترشدى قتل ايتديكنده، فعل قتلى معيتنده بولنان دبيسه اسناد ايله، كنديسنى خيمه‌سى قپوسنده قتل ايتديرمشدر. سلطان مشاراليه دبيسك قيزينى تزوج ايتمشدر. دبيسك زوجه‌سى اولان كهار خاتون بنت ايلغازى ايسه وزير شهير نظام الملكك قيزى زبيده‌نك كريمه‌سى شرف خاتونك قيزى ايدى. دبيس اديب وشاعر وكريم وشجيع بر ذات ايدى.

دبيس (ابوالاعز نورالدوله — بن على بن مزيد) بنى مزيد ملوكندن اولوب، پدرينك وفاتنده ٤٠٧ تاريخنده آل بويهدن سلطان الدوله‌نك فرمانيله مسند امارته چيقه‌رق، برادريله، عم زاده‌لريله بنى خفاجه ايله وآل بويه وطغرل بك سلجوقى ايله برچوق وقت اوغراشدقدن صكره، ٤٧٤ تاريخنده ٨٠ ياشنده وفات ايتمشدر. مدت امارتى ٥٧ سنه‌در.

دَبيق مصرده فرما ايله تنيس آره‌سنده بر كوچك قصبه اولوب، اهاليسنك اعمال ايتدكلرى (دبيقى) ديمكله معروف غايتله مقبول بر نوع ابيك قماشيله مشهور ايدى.

دَبيل ثغور ممالك اسلاميه‌ده و(اران)قربنده بر قصبه اولوب، حضرت عثمان (رضه)ك خلافتى ومعاويه‌نك شام واليلكى زماننده حبيب بن مسلمه يديله فتح ايدلمش اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور. — بو اسمله جزيرة العرب وسوريه‌ده بعض قرا و مواضع بولنديغى دخى «معجم البلدان» ده مذكوردر.

دپسنك (Dapsang) آسياى وسطيده قره قوروم سلسله‌سنه مربوط يوكسك برطاغ اولوب، كشميره تابع اولان كوچك تبت خطه‌سى تركستان شرقينك (يارقند) خطه‌سندن آيريور. ارتفاعى ٨٥٦٨ متره اولوب، جهت جنوبيه‌سنده ٥٦٠٠ وجهت شماليه‌سنده ٥٩٠٠ متره‌دن يوقاريسى سرمدى قارلرله مستوردر. منجمد دره‌لرندن آقان صو (لوب نور) كولنه دوكيلن يارقند نهرينى تشكيل ايدر.

دپتفورد (Deptford) انكلتره‌نك (كنت) ايالتنده، (تاميسه) نك جنوبى ساحلنده ولوندره كوپريسنك ٥ كيلومتره آشاغيسنده اوله‌رق (غرنويچ)ك اتصالنده برشهر اولوب، ٥٣٧٠٠ اهاليسى واردر. لوندره‌نك توسعى اوزرينه، انكلتره‌نك پايتختنه كسب اتصال ايدوب، اليوم محلاتندن عد اولنه‌بيلير. ترسانه‌سى وچينى وسائره فابريقه‌لرى واردر.

دتروآ (Détrvoit) يعنى «بوغاز»، آمريقاى شماليه ممالك مجتمعه‌نك جماهير شماليه‌سندن (ميشيغان) جمهوريتنده سنجاق مركزى بر شهر اولوب، (سنت قلر) ايله (اريه) كوللرى آره‌سنده واقع (سنت لوران) بوغازى اوزرنده بولنمغله، اورانك

ايلك صاحبلرى اولان فرانسزلر طرفندن بو اسمله تسميه اولنمشدر . ٢٠´٤٢° عرض شمالى ايله ١٨´٨٥° طول غربيده واقع اولوب، ٥٩٥ ٧٩ اهاليسى، پك ايشلك تجارتى، متعدد دميريوللرى، سفاين دستگاهلرى، دوكومخانه ودميرخانه‌لرى، آلات زراعيه وسائره فابريقه‌لرى واردر. ليمانى پك كوزل و صاغلام ايسه‌ده، قيشين ٤ آى منجمد بولنور.

دترواآ (Détroits) يعنى « بوغازلر » ، انكلتره حكومتجه ملاقه بوغازيله شبه جزيره‌سنده واقع مستملكاته ويريلن اسم اولوب، مستملكات مذكوره (پنانغ) جزيره‌سيله (ولسلى)، ملاقه وسينغاپوردن عبارتدر. وقتيله هندستانه ملحق ايكن، ١٨٦٧ تاريخنده اورالرى تفريق ايديله‌رك، طوغر-يدن طوغرى‌يه لوندره حكومتنه تابع برايالت حكمنه قونلمشدر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٣١٢٥ مربع كيلومتره واهاليسى ٣٠٨٠٠٠ كشيدر.

دتمولد (Detmold) آلمانياده (ليپه دتمولد) پرنسلكنك مركزى بر قصبه اولوب، برلينك ٣٣٠ كيلومتره غرب جنوبيسنده وهانووره‌نك ٨٠ كيلومتره جنوب غربيسنده اوله‌رق (وسر) ايرماغنه تابع (ورا) نهرى اوزرنده واقعدر. ٦٩١٥ اهاليسى، پرنسه مخصوص سرايى، متعدد مكاتبى، تياتروسى، منسوجات فابريقه‌لرى و جوارنده مرمر وتاشبير اوجاقلرى واردر.

دتوش (Destouches) فرانسه ادباسندن اولوب، ابتدا آفنورلق ايتمش، وبعده امور سياسيه‌يه قاريشوب، نهايت تأليفات ادبيه‌يه حصر مساعى ايله بر چوق تياترو اويونلرى يازمش؛ و فرانسه انجمن دانشى اعضالغنه ده قبول اولنمش ايدى. ١٦٨٠ ده (تور) ده طوغوب، ١٧٥٤ ده پارسده وفات ايتمشدر.

دجله (Tigre) آسياى عثمانينك فراتدن صكره الڭ بيوك نهرى اولوب، ديار بكر ولايتنك شمال غربى حدودنده‌كى طاغلردن نبعان ايدن بر چوق چاى ودره‌لردن بالتشكل، جنوب شرقى‌يه طوغرى جريانله، نفس ديار بكر يعنى آمد شهرى ايچندن چكدكدن صكره، شرقه دونوب، ولايت مذكوره‌نك حدود شرقيه‌سنه قدر بو استقامتده جريان، وشمالدن بطمان صوييله سعرد نهرينى وسائر بعض چايلرى اخذ ايتدكدن صكره، ينه جنوب شرقى‌يه طوغرى آقه‌رق، موصل شهرى يانندن بعدالمرور، صولدن (زاب اعلا) نهرينى دخى اخذ ايله، جنوبه طوغرى دونه‌رك، بغداد ولايتى حدودى قربنده ينه صولدن (زاب اسفل) ى دخى اخذ ايدر، وسامرانك آلتنده شرق جنوبى‌يه طوغرى دونه‌رك، ينه صولدن (ادهم) چاينى دخى اخذ ايتدكدن صكره، جنوب وجنوب غربى وبعده شرقى‌يه طوغرى آقه‌رق، بغداده واصل اولور. بغدادك اوست وآلت طرفنده فرات مجراسنه زياده قريب بولنغله، صاغدن بر چوق صنعى وطبيعى جدوللر واسطه سيله فراتله اختلاط ايدر. بغدادك آلت طرفنده صولدن (دياله) نهرينى اخذ ايله، جنوب شرقى‌يه طوغرى غايت طولاشيقلى بر مجرا تشكيل ايدر؛ و (كوت العماره)‌يه واصل اولنجه، (شط الحى) ناميله فراته بر بيوك جدول آيردقدن صكره، شرق وبعده ينه شرق جنوبى‌يه طوغرى دونه‌رك، ايران حدودندن كلن بر چوق چايلرك صولرينى ونهايت (كرخه) نهرينى آلير؛ وقرنه‌ده فرات نهريله برلشه‌رك، (شط العرب) ايرماغنى تشكيل ايدر، كه بوده ينه او استقامتده دوامله، بصره‌نك ايچندن بالمرور، خوزستاندن كلن (كارون) ايله برلشه‌رك، بصره كورفزينه يعنى بحر فارسه منصب اولور. دجله‌نك مجراسى تقريباً ١٢٥٠ كيلومتره طولنده اولوب، جريانى پك سرعتليدر. مجراسنك يوقارى قسمى وعلى‌الخصوص موصله قدر اولان قسمى طاغلر آره‌سنده وپك اينيشلى اولوب، ديار بكردن موصله كلكله وخيلى زحمتله يوزيلير. موصلدن بغداده قدر كوچك كيملر ايشليه بيلير. بغداددن آشاغى اولان قسمنك ايسه صولرى چوق ومجراسى دوز اولديغندن، بيوجك كيملر وواپورلر سيرينه قابل اوله بيله‌جك بر حالده قونلمسى آساندر. بصره ولايتى داخلنده اولان مجراسنك ايكى طرفنده بعض بطاقلقلر موجوددر. نيسانده طاغلرده‌كى قارلرك اريمسندن وتشرين ثانيده دخى موسم ياغمورلرينك كثرتندن دجله‌نك صولرى طاشوب، بعض

دفعه مجراسی اطرافنده‌کی مزروعاتی وبغداد شهرینی دخی صو باصار، دجله‌نك منابعی فرات مجراسنك اوست قسمنك تشکیل ایتدیکی بر نصف دائره‌نك داخلنده اولوب، دجله مجراسنك اك یوقاری جهتی فرات مجراسنه پك قریب اولدیغی حالده، دجله‌نك شرقه وفراتك غرب جنوبی‌یه طوغری آقمسیله، بینلرنده دیار بکر وجزیره اسملریله واسع بر خطه قالیورسه‌ده، بو ایکی نهر عظیمك ایکیسی‌ده شرق جنوبی‌یه طوغری متوازیاً آقمسیله، وفراتك شرقه طوغری میلانی زیاده اولمسیله، بغداد قربنده بربرینه تقرب وبر چوق جدوللرله اختلاط ایده‌رك، جزیره‌یی قپارلر؛ ودها آشاغیده تکرار بربرینك شرقه ودیکرینك غربه طوغری میلانیله برایکنجی جزیره تشکیل ایدر، که بغداد ایله قرنه آره‌سنده اولوب، عراق وواسط اسملریله معروفدر. جزیره‌ده‌کی سیرك واديلرك همان جمله‌سی فراته منصب اولوب، دجله‌نك صولری مجراسنك صول طرفندن یعنی بتلیس ووان طاغلریله حدود ایرانیه بویجه ممتد اولان طاغلردن وقسماً ممالك ایرانیه‌دن کلیر. باشلیجه‌لری یوقاریده صره‌سیله ذکر اولنان تابعلرینك اك بیوکلری (زاب اعلا) ایله (دیاله) نهرلریدر.

کرك دجله وکرك فراتك جزیره وعراق جهتلرنجه پك چوق اهمیتلری اولوب، بو صولر اورالرك عروق حیاتیه‌سی حکمنده‌در؛ وکرك اروای اراضیجه کرك سیر سفائن خصوصنجه صولرندن پك چوق استفاده اولنه بیلیر. ازمنهٔ قدیمه‌ده بو ایکی نهر آره‌سنده برچوق جدوللر بولنوب، عراق وجزیره‌نك هر طرفی فاصله‌سز برباغچه حکمنده ایدی؛ وهله دجله مجراسی اوزرنده پك چوق شهر وقصبه‌لر بولنوردی. الیوم دجله شق ایتدیکی اوچ ولایتك مرکزلری ایچندن یعنی آمد (دیار بکر)، موصل وبغداددن مرور ایدر، وفراته برلشد- کدن صکره دخی شق ایتدیکی ولایتلرك دردنجیسی اولان بصره ولایتنك مرکزی ایچندن کچر. مجراسی اوزرنده وقتیله بولنمش اولان شهرلر شمدی یوق ایسه‌ده، تکریت وسامرا کبی بعض قصبه‌لر دخی موجوددر. موصل وبغداد وعماره‌ده برر کوپریسی واردر. مجراسنده برچوق کوچك آطه‌لر بولنبور.

دجله‌نك فراتله مناسبت واختلاطی اولدیغندن ایکیسنك حوضه‌سنی بر عد ایتمك اقتضا ایدرسه‌ده، آیریجه اعتبار اولندیغی حالده، دجله‌نك حوضه‌سی خیلی واسع اولوب، اصل کردستان دینلن وجغرا- فیون اسلام آثارنده جبال وکوهستان اسملریله معروف اولان طاغلق یرلر بو حوضه‌یه داخلدر. دیار بکر، بتلیس ووان ولایتلرینك نصفلریله موصل ولایتنك بتونی وبغداد وبصره ولایتلرینك نصفلری دجله‌نك حوضه‌سی داخلنده بولنبور. حدود ایرانیه اکثر طرفلرده تقسیم میاه خطنی تعقیب ایدیورسه‌ده، زاب اسفلك منابعی و (دیاله) مجراسنك قسم اعلاسی ممالك ایرانیه داخلنده بولنغله، ایرانه تابع (آردیلان) ایا- لتنك دخی بر قسمی ولورستانك قسم غربیسی دجله حوضه‌سی داخلنده بولنبور.

دُجَیل { (یعنی دجله‌جك) بو اسمله جغرافیون اسلام آثارنده ایکی نهر ذکر اولنبور: بری دجله‌یه تابع اولوب، قادسیه قربنده بو ایرماغه منصب اولدیغی بیان اولندیغنه نظراً الیوم (شط الادهم) دینلن چایك عینی اولسه کرکدر. — دیکری ایرانده اولوب، خوزستان طاغلرندن نبعانله، بحر فارسه منصب اولور.

دَحل { یمن تهامه‌سیله صعید مصرك بحاسا- حلی آره‌سنده برجزیره اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکور اولوب، مصوعك اوکنده‌کی جزایرك اك بیوکی اولان و آوروپالیلرك خریطه‌لرنده (دحلك Dahlak) صورتنده محرر بولنان آطه‌نك عینی اولمسی ملحوظدر. ۱۰ قدر قریه‌سی و ۱۵۰۰ اهالیسی واردر. وقتیله بو جزیره اینجی وصدف صیادلرینك مرکزی اولوب، بوتجارتله مشغول اولان اهالیسی پك زنکین ایدی.

دَحمان { (ابو عمرو عبدالرحمن بن عمرو) اك مشهور مغنیلردن وظرفادن اولوب، خلفای عباسیه‌دن مهدی وهادینك زماننده یاشامش، وابراهیم موصلی ایله معاصر بولنمشدر. حسن‌الحانیله خلفا وکبرانك پك چوق عطیه‌لرینه نائل اولمشدی. حقنده بعض حکایات ونوادر منقولدر. وفاتی هارون الرشیدك خلافتندن اولدر.

دحیه { (بن خلیفة الکلبی) خواص صحابه‌دن اولوب، جانب رسول‌الله (صلعم) دن

دن حقه دعوت ایچون قیصر رومك نزدینه اعزام
بیورلمشیدی . حضرت جبرائیلك رسالتپناه افندمزه
بعضاً بو ذاتك صورتنده کورندیکی مرویدر . خالد بن
یزید بن معاویه وسائر بعض تابعین کندیسندن احادیث
شریفه روایت ایتمشلردر .

دُختر { ایران شاعرلرندن اولوب ، شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

مکو رسوای عشق ازمردم دانا کسی دارد
که عاشق کشتن ورسوا شدن هم عالمی دارد

دختنوس { بین العرب عقل وذکاسیله وشعر وفصاحتیله مشهوره بر قادین
اولوب ، بنی تمیم قبیله سنك رئیسی اولان لقیط بن زرا-
رهنك قیزی ایدی . ولادت حضرت سید المرسلین
(صلعم) اثنالرنده بنی تمیم ایله بنی عامر آره سنده وقوعه
کلن (یوم شعب جبله) حادثه سی تاریخنده ذکری کچیور .
بو محاربه ده قتل اولنان پدری حقنده بر مرثیه سی
وسائر اشعاری اولوب ، «اغانی» ده مذکوردر .
اسمی (دخترنوش) دن معرب اولوب ، بو اسم ابتدا
نوشروانك قیزینه قونمشدی .

دخلی { ایران شعراسندن اولوب ، اصفهانلی اولدیغی حالده ، هندستانه رحلتله ،
اکبر شاهك (احدیان) ی زمره سنه داخل اولمشدی .
منصب مذکوری استرحام ضمننده شاه مشارالیهه تقدیم
ایلش اولدیغی شو رباعی جملهٔ اشعارندندر .

این ساده دل آخر احدی خواهد شد
محتاج کلاه نمدی خواهد شد
از غایت اضطرار روزی صد بار
قربان بروت سرمدی خواهد شد

دده آغاج { روم ایلینك آطه لر دکیزی ساحلنده بر قصبه اولوب ، ادرنه
ولایتنه تابع بر سنجاغك مرکزیدر . قصبه ادرنه نك ١٤٩
کیلو متره جنوب غربیسنده ومریچك منصبنده واقع
اینوسك ٢٢ کیلو متره شمال غربیسنده واقعدر . پك
یکی بر قصبه اولوب ، روم ایلی دمیر یولنك لوله لی
برغوس موقفندن آیریلان برشعبه نك منتهاسی اتخاذ
اولنه لی یعنی ١٢٨٨ تاریخندن بری کوندن کونه کسب
عمران ایتمکده در . انشاسی منصور اولان لیمانك وجو-
ده کلمسی واطرافنده کی بطاقلقلرك تطهیری حالنده دها
زیاده ترقی وتوسع ایده جکی مأمولدر . شمدیکی حالده
٤٢٩ خانه و ٢١٠١ اهالیسی ، بر جامع شریفی ، بر
مسجدی ، قشله سی ، حکومت قوناغی ، مکتب اعدا-
دیسی ، ٣ مکاتب ابتدائیه سی ، ٢ جامی ومتعدد خانه
ودکانی واردر . — دده آغاج قضاسی همنامی اولان
لوایی ترکیب ایدن اوچ قضانك بری اولوب ، غرب
شمالی جهتندن کوملجنه سنجاغیله شمال شرقی جهتندن
صوفیلو ، شرق جنوبی جهتندن اینوز قضالریله جنوباً
دخی آطه لر دکیزیله محاطدر . سمادرك آطه سی دخی بو
قضایه ملحقدر . سمادرك ، مکری ، فرجك ، شاهینلر
و طوغانحصار اسملریله ٥ ناحیه ایله ٤٣ قریه یی
جامعدر . اهالیسی ٢١٢٦٦ کشیدن عبارت اولوب ،
٨٦٠ ی اسلام ، ٣١٦٢ سی روم ، ٩٠٢١ بلغار
وقصوری ارمنی ، یهودی وقبطیدر .

دده آغاج { سنجاغی . ادرنه ولایتی ترکیب ایدن ٩ سنجاغك بری اولوب ،
غرباً کوملجنه ، شمالاً ادرنه ، شرقاً کلیبولی سنجاقلریله ،
جنوباً دخی آطه لر دکیزیله محاط ومحدوددر . سنجاق
مریچ نهراسنك قسم اسفلیله حوالرلرندن عبارت اولوب ،
قارشیسنده بولنان (سمادرك) آطه سی دخی بولوایه مربوط
وملحق اولدیغی حالده ، زیرده کی جدولده کوستریلدیکی
اوزره ، ٣ قضادن مرکب اولوب ، ١٢ ناحیه و ١٦٨
قریه یی جامعدر . اهالیسی ٦٦٢٩٠ کشیدن عبارت
اولوب ، بو مقدارك ٢٨٤٢٧ سی اسلام ، ٣٤٠٩٧ سی
روم ، ١٢٨٩٩ ی بلغار وجزئی مقداری ده ارمنی ،
یهودی وقبطیدر . اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً دوز
وآلچق تپه لردن عبارت اولوب ، طوپراغی پك منبتدر .
مریچ نهری شمالدن جنوبه طوغری جریانله اینوزده
دکیزه منصب اولور . داخل لواده نبعان وجریان ایدن
صولرك همان کافه سی بو ایرماغه منصب اولوب ، یالکز
بر قاچ کوچك دره طوغریدن دکیزه دوکیلور . بو
ایرماقده مقدما کوچك کیلر سیر ایدوب ، اورته یه قدر
چیقمقده ایکن ، منصب ومجراسنك قومله طوله سندن
ودکرمنلره صو آلمق ایچون یاپدیریلان سدلردن طو-
لایی شمدیکی حالده یالکز بعض کوچك صاللر یوزدیریله
بیلیور . ینه بو سببدن یاغمورلر موسملرنده صولر طا-
شوب ، اطرافنده وعلی الخصوص منصبی قربنده بر
بطاقلق تشکل ایدر ، که بونلر حد ذاتنده صاغلام اولان
هواسنی دخی اخلال ایتمکله ، اینوز ودده آغاج ایله
جوارلرینك صیتمه سی چوقدر . باشلیجه محصولاتی
بغدای ، آرپه ، سیسام ، بورچاق ، چاودار ، داری ،

آنیسون، مرجمك و سائر حبوبات ایله توتون، پاموق، کتن، اوزوم، زیتون وسائر میوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. مکریده کوزل بر نوع قیمی حاصل اولوب، کلیتلی محصولاتی آلنیر. داخل لواده سنوی تقریباً ۵۰۰۰۰۰ کیله بغدای حاصل اولور. پلاموطی دخی چوقدر. ایپك بوجکلری‌ده یتیشدیریلوب، سنوی ۱۵۰۰۰۰ کیلو قوزه آلنیر. سنوی ۱۲۰۰۰۰۰ قیه شراب دخی چیقار. اوزوم وتوتون وایپکك الك کلیتلیسی صوفیلو قضاسنده حاصل اولور. قیون، کچی، صیغیر وجاموار کبی حیوانات اهلیه‌سی دخی چوقدر. صنایع محلیه جزئیاتدن عبارت اولوب، بعض کویلرده طباقچلی بر نوع کلیم ایله عادی خالی اعمال اولنور. اورمانلری تقریباً ۴۰۰۰۰ دونم وسعتنده اولوب، کراسته واودون وکوره الویریشلی چام، میشه، کورکن، قاین، پرنار وسائر آغاجلر بولنور. نفس دده آغاج قضاسنده (فره‌قیا) و (خواجه کویی) جوارنده وصوفیلو قضاسنك آشاغی وبوقاری قنبرلرله فره وبران قریه‌لرنده سیملی قورشون، بافیر وآنتیمون معدنلری ودده آغاج قضاسنك شاهینلر ناحیه‌سنده واقع (ایندره) موقعنده دخی کور معدنی موجوددر. دکرمن وابنیه طاشلری دخی چوقدر. مرکز لوایه ایکی ساعت مسافه‌ده واقع (فره) ده ایکی ایلیجه اولوب، بعض امراضه نافع اولمغله، مایس وآغستوس آیلرنده خیلی آدملر طوپلانیر. بعض خراب ابنیه‌لری دخی واردر. درون لواده ۱۰۳ جامع، ۲ مسجد، ۲ مدرسه، ۱۱۱ مکتب، ۱۸ تکیه وتربه، ۸۱ کلیسا ومناستر، ۶ حمام، ۱۵۹۵ دکان ومغازه، ۶۹ فرون، ۲۲ خان، ۳۴۰ دکرمن، ۳ دقیق فابریقه‌سی، ۲۰ چفتلك، ۱۹۱۹۱ باغ، ۵۶۰۵ باغچه، ۱۰۳۶۲۸ تارله، ۱۸۵۱ چایر، ۲۱۴ مرعی، ۲۰۴۰ اورمان و ۲۴۹ چشمه موجوددر. سنجاغك قضا وناحیه‌لره تقسیمی بروجه آتیدر:

قضا	ناحیه	مقدار قرا
دده آغاج	مکری	۱۳
	قره‌جك	۱۰
	شاهینلر	۱۰
	طوغانحصار	۹
	سمادرك	۱
اینوز	قوجه‌علی	۱۸
صوفیلو	ایبصاله	۱۲
	پشمان	۶
	تیکلی	۲۰
	اده	۹
	قنبرلر	۲۷
	دربندکبیر	۲۰

ددهام { (Dedham) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (مساچوست) جمهوریتنده وبو سنونك ۱۸ کیلومتره جنوب غربیسنده سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، ۷۳۵۰ اهالیسی ومتعدد دمیر یوللری واردر.

دده زاده { (سید محمد سعید) مشاهیر خطاطیندن اولوب، خط تعلیقده مهارت تامه‌سی وار ایدی. ۱۱۷۳ ده وفات ایتمشدر.

درابجرد { (دارابکرد) ك معربیدر. [« داراب‌کرد » ماده‌سنه مراجعت]

دراج { (Durazzo) آرناؤدلقده وآدریاتیق دکیزی ساحلنده بر قصبه اولوب، اشقودره ولایتنده برسنجاغك مرکزیدر. اشقودره‌نك ۸۰ کیلومتره جنوبنده و براتك همان او قدر شمال غربیسنده اوله‌رق "۴۱°۱۷'۳۲ عرض شمالی ایله "۱۷°۶'۲۰ طول شرقیده واقعدر. قصبه واسع برقوریك منتهای شمال غربیسنده قیالق بر بورنك اوزرنده مؤسس اولوب، جنوبنده اوفق وغیر محفوظ برلیمانی واردر. شمال جهتنده واسع برطوزلی کول بولنبور، که وقتیله شمال طرفندن دکیزله اختلاط ایدوب، شهرك لیمانی ایکن فتحدن صکره وندیك سفائننك تقربنی منع ایچون مدخلی سد اولنه‌رق، کول ودها طوغریسی بطاقلق حالنه کچمش؛ ویالکز دکیز فرطونه‌لی اولدیغی وقت طالغه‌لر ایچری‌یه کیروب، بعده تعفن ایتمکله، صیتمه‌یی تولید، وقصبه‌نك هواسنی اخلال ایدرلر. دراجك شمدیکی حالده یالکز ۲۰۰۰ قدر اهالیسی، خراب برسور وقلعه‌سی، متعدد جوامع شریفه‌سی، خیلی ایشلك تجارتی وبرچوق آثار عتیقه‌سی واردر. سنجاق مرکزی اتخاذ اولنه‌لی توسع وترقی ایتمکده ایسه‌ده، موقعاً بتون روم ایلینك آدریاتیق دکیزنده برنجی اسکله‌سی اولدیغنه، وبرندیسینك قارشیسنده بولندیغنه کوره، یکیدن اهمیت قدیمه‌سنی بولمق ایچون، مسدود اولان لیمانك کشادینه ومناستر طریقیله سلانیك واستانبوله بر دمیر یول خطیله ربط اولنمغه محتاجدر. جوارلرنده واسع ومنبت اووه‌لر وکوزل اورمانلر بولندیغی کبی، کثرتلی کور معدنی بولندیغی دخی مرویدر.

دراج پك اسکی اولوب، زمان قدیمده اهمیتلی، بیوك وتجارتکاه بر شهر ایدی. بر روایتده ایلیریا

حكمدارلرندن (ايدامنوس) طرفندن تأسيس اولنه‌رق، بونك اسميله تسميه اولنمش؛ و بعده بونك اخلافندن (ديراخيوس) طرفندن توسيع و تزيين اولنه‌رق، (ديراخيوم) اسمنى آلمش ايدى. اسكى يونان مورخلر- ينك روايتنه كوره ايسه بو شهر قورنته يونانيلرى طرفندن تأسيس اولنه‌رق، او جوارده فرطونه‌لرك شدتلى اولديغنه بناءً «مخاطره‌لى» معناسيله (ايپدا- منوس Epidamnus) وايكى قيا اوزرينه تأسيس اولنديغنه مبنى «صخرتين» معناسيله (ديراخيون Δυρραχιον) تسميه اولنمشدر. كرك تركجه ده مستعمل دراج اسمنك وكرك محلنده آرناؤدلرك ويودكلرى (دورس Durres) نامنك اشبو (ديراخيون) ولاتين لسانك شيوه‌سنجه (ديراخيوم) اسمندن مأخوذ اولديغنده شبهه يوقدر. هر حالده زمان قديمده بو شهر يونانيلرك مستملكاتندن اولوب، يونانيلرله مسكون ايدى؛ وبونده اقامت ايدن يونانيلر، اطرافلرنده ساكن اولان ايليريانلردن امين اولمق ايچون، بونلره مقنن ومعين ويركيلر ويرمك مجبوريتنده ايديلر. بعده ايليريا حكمدارلرى كسب قوت ايتدكلرنده، بو شهرى دخى ضبط، والدكلرينه الحاق ايدوب، نهايت روما جمهوريتى بك چوق قانلر دوككله ايليريانلردن آله بيلمش ايدى. روما جمهوريتى زماننده ديراخيوم زياده‌سيله توسع وتزين ايدوب، بيوك بر اهميت قزانمش؛ وروماده خيلى بيوك عائله‌لر بو شهرى وطن اتخاذ ايتمشلردى. حتى شهر بعض امتيازاته دخى نائل اولوب، مستقل اداره‌سى وار ايدى؛ وروماليلر تركه مجبور اولان كبرانك ملجئى حكمنه كچوب، چيچرون وبعده پومپيوس وسائر سناتورلر اورايه چكلمشلردى. روما ايمپراطورلغنك ايكى‌يه انقسامنده شرق ايمپراطورلغنك پايتختى اتخاذ اولنمسى تصور اولنمش؛ وايلريا ايالتنك مركزى اولوب، بو ايمپراطورلغك قسطنطينيه‌دن صكره اك مهم شهرى حكمنه كچمش ايدى. اوصره‌ده اهميتنه كوره تحكيم اولنه‌رق، اداره‌سى شهرك اعيانندن بر خاندانه احاله اولنمش، وبونلره (دوراچودوقه‌سى) نامى ويرلمش ايدى. قسطنطينيه روم ايمپراطورلغنك دوچار ضعف اولمسى اوزرينه، نورمانلرك ضبطنه كچوب، بونلر اوراده ناپولى قراللرينك حمايه‌سى تحتنده بر كوچك حكومت تشكيل ايله، بر قاچ قرال حكم سورمشدر. بعده ونديك جمهوريتنك ضبطنه كچوب، نهايت ۹۰۸ تاريخنده سلطان بايزيد خان ثانى زماننده فتح اولنه‌رق، ممالك عثمانيه دائره‌سنه ادخال اولنمشدر. اووقتدن برى تدنيده اولوب، بوندن اول كوچك بر ناحيه مركزى ايدى. روماليلر زماننده دراجى سلانيكه ربط ايدر (ايغناتيوس) اسميله مكمل بر طريق وار ايدى.

[«ايغناتيوس» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

—— دراج قضاسى قصبه ايله جوارنده بولنان ٥ قريه‌دن مركب اولوب، شمالاً (شياق)، شرقاً (تيران)، جنوباً قوايه قضالريله، غرباً دخى دكيزله محاطدر. اراضيسى منبت اولوب، آنجق زراعتنه چاليشلمامقده در.

دراج { سنجاغى. اشقودره ولايتى تركيب ايدن ايكى سنجاغك برى اولوب، ولايتك قسم جنوبيسنى تشكيل ايديور. شمالاً اشقودره، شمال شرقى جهتندن مناستر ولايتك ديره، شرقاً و جنوباً ايلبصان سنجاقلريله، غرباً دخى آدرياتيق دكيزيله محاط ومحدوددر. دراج، شياق، تيران و قوايه اسملريله ٤ قضادن مركب اولوب، شياق قضاسنه ملحق (پرز) و (ايشم) اسملريله ٢ ناحيه‌سى دخى واردر، و٣٠٣ قريه‌يى جامعدر. مقدار اهاليسى حقنده بر قيد صحيحه دسترس اولنه‌مدى. بتون اهاليسى آرناؤد ومركز لواده‌كى جزئى مقدار خرستيا- ندن ماعداسى مسلمدر. اراضيسى اكثريت اوزره دوز واووه‌لق اولوب، يالكز تيران وقوايه قضالرينك شرق جهتى طاغلقدر. بو جهتده (غراب) طغى بر نصف دائره شكلنده ممتد اولوب، اتكلرندن (ايشم) و (آرسن) نهرلرى آقار، كه ايكيسى متوازياً بر كوزل ومنبت اووه‌نك ايچندن جريان ايده‌رك، آدرياتيق دكيزينه دوكيلور. برنجيسى (ززى)، تركوش و(روسيوته) چايلرينى، وايكنجيسى (سارانيقه) چايى اخذ ايدر. قوايه قضاسنده دخى (دارچى) و (قوايه) اسميله ايكى كوچك چاى واردر. طوپراغى پك منبت ومحصولدار اولوب، حقيله ايشلنمديكى حالده، خيلى مقدار بغداى، مصر، آرپه، پرنج وسائر حبوبات ايله ميوه وسبزه- لرك انواعى حاصل اولور؛ ودراج اسكله‌سندن تريسته وايتاليايه خيلى ذخاير نقل واخراج اولنور. اورمانلرى دخى چوق ودكيزه قريب اولمغله، كراسته‌دن كليتلى استفاده اولنه‌بيلير. مملحه‌لرى دخى چوقدر. بر خيلى

معادن دخی بولندیغی مروی ایسه‌ده، هیچ بری اخراج اولنمامقده‌در.

دراسماعیل خان { هندستانک پنجاب خطه‌سنده ولاهورک ۳۲۶ کیلومتره شمالنده اوله‌رق (سند) نهرینک ساحل یمینی قربنده برشهر اولوب، ۲۴۹۰۵ اهالیسی، کلیتلی پاموق منسوجاتی وافغانستانله ایشلک تجارتی واردر. (درجات) ایالتنک مرکزیدر.

دراغونره { (Dragonera) اسپانیانک آق دکیزده واقع (بابیار) جزایرندن (مایورقه) جزیره‌سنک قربنده برکوچک آطه‌در.

دراق { (Drac) فرانسه‌نک جنوب شرقی جهتنده برنهر اولوب، «یوقاری آلپ» طاغلرندن نبعانله، شمال غربی‌یه طوغری آقه‌رق، وبرچوق چایلرک صولرینی آله‌رق، (ایزره) ایالتنه کیرر؛ و۱۵۰ کیلومتره‌لک جریاندن صکره، (ایزره) نهرینه دوکیلور. برسیل حکمنده اولوب، عادی وقتلرده ثانیه‌ده یالکز ۴۰ مکعب متره صو ویردیکی حالده، فیضاننده ثانیه‌ده ویردیکی صو ۴۰۰۰ مکعب متره‌یه بالغ اولور.

دراقون { (Dracon) اسکی آتنه جمهوریتی رؤساسندن اولوب، قبل المیلاد ۶۲۴ تاریخلرنده غایت شدتلی بر طاقم قوانین وضع ایتمشدی. «قانله محرر» تعبیریله توصیف اولنان بو قوانینی (سولون) ک قوانین حکیمانه‌سی ابطال ایتمشدر.

دراکنبرکه { (Draken-berge, Drakensberg) یاخود دراکنسبرغ آفریقای جنوبیده برسلسلهٔ جبال اولوب، ۳۱° ۳۰' ایله ۲۴° ۳۰' عرض جنوبی آره‌سنده وامید برونی حکومتندن (ترانسوال) حکومتنک اورته‌لرینه قدر ممتد اولور. استقامتی جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه طوغری اولوب، ساحل ایله متوازیاً وساحلدن تقریباً ۲۶۰ کیلومتره‌لک مسافه‌ده اوزانیر. اک یوکسک ذروه‌لرینک ارتفاعی ۳۳۵۰ متره‌یه قدردر. بو سلسله بحر محیط هندی مائله‌سنی بحر محیط آطلاسی مائله‌سنده بولنان (اورانژ) ایرماغی حوضه‌سندن آیریور. برلیلر طرفندن (قاهلامبه) تسمیه اولنوب، (دراکنبرکه) اسمی اک اول اورالرینی اعمار ایدن فلمنکلیلر طرفندن ویرلمشدر.

دراکو { (Dragö) نوروجک ساحل جنوبیسی قارشیسنده و (فلکفیورد) قصبه‌سی قربنده برآطه اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۳۰ یکی دونمدر (هکتاردر) واهالیسی ۱۱۸۵ کشیدن عبارتدر.

دراکه { (Fr. Drake) فرانسوآ — انکلتره‌نک اک مشهور قپودانلرندن اولوب، ۱۶ نجی قرن میلادیده کرهٔ ارضک اطرافنده بر سیاحت اجرا، وآمریقا وسائر جهاتده اسپانیوللرله برچوق محاربه‌لر ایده‌رک، برخیلی یرلر ضبط ایتمش ایدی. پتاتسی اک اول مکسیقه‌دن آوروپایه نقل ایدن بوذات اولدیغی مرویدر. ۱۵۹۶ ده وفات ایتمشدر. سیاحتیله اسفار بحریه‌سی ضبط وتحریر ونشر اولنمشدر.

دراکیذیان { (Draguignan) فرانسه‌نک جنوب شرقی ایالاتندن (وار) ایالتنک مرکزی برقصبه اولوب، مارسلیادن نیسه‌یه کیدن دمیریول خطنک تشعب نقطه‌سنده وپارسک ۸۵۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقعدر. ۷۳۵۰ اهالیسی، متعدد مکتبلری، کتبخانه‌سی، کوچک موزه‌سی، نباتات باغچه‌سی، برچوق چشمه‌لری، کوزل تفرجگاهلری، ایپک وپاموق منسوجاتله چوراب، صابون، مسکرات وسائره فابریقه‌لری وزیتون یاغی وسائره‌یه متعلق ایشلک تجارتی واردر.

درامبورغ { (Dramburg) پروسیه‌نک پومرانیا ایالتنده (کوسلن) سنجاغنده وکوسلنک ۸۰ کیلومترو جنوب غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۵۶۲۵ اهالیسی ویوک ایپلیک ایله چوخه فابریقه‌لری واردر.

درامن { (Drammen, Dram) یاخود درام نوروجده (فریستیانیا) ایالتنده وفریستیانیانک ۳۳ کیلو متره جنوب غربیسنده و (درامسلف) نهری اوزرنده برشهر اولوب، ۲۹۰۰۰ اهالیسی، نهرده بیوک سفائنک دخی دخولنه مساعد لیمانی وایشلک تجارتی واردر. اطرافنده‌کی اورمانلردن کسیلن کلیتلی اودون اسکله‌سندن انکلتره‌یه وسائر طرفلره اخراج اولنور.

درامه { (Drama) روم ایلنده تراکیا ایله ماکدونیا خطه‌لری حدودنده برقصبه اولوب، سلانیک ولایتنه ملحق برسنجاغک مرکزیدر. سلانیکک ۱۲۰ کیلومتره شرق شمالیسنده، سیروزک

٤٨ كيلومتره شرقنده واسكله‌سى اولان قواله‌نك ٥٣ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق، (نخيانوس) كولنه دوكيلن (آنكيسته) ونام ديكرله (درامانيچه) نهرى تابعلرندن برچايك اوزرنده واقعدر. كوزل بر قصبه اولوب، ٧٥٠٠ اهاليسى، فرح فزا موقعى، اطرافنده آقار صولريله اشجارى ، كوزل باغچه‌لرى ، برى يلديرم سلطان بايزيد خان حضرتلرينك بناكرده‌سى اولاق اوزره ، ٣ جامع شريفى وبهرنده برر كوچك كتبخانه‌سى، براعداديه وبررشديه وبرقاچ صبيان مكتبى، پاموقدن بعض منسوجاته مخصوص دستكاهلرى وتوتون وسائره‌يه متعلق خيلى ايشلك تجارتى واردر. اطرافنده‌كى اووه پك منبت ومحصولداردر. اهاليسنك قسم اعظمى مسلم وقصورى روم وبلغار وسائره‌در. پك اسكى بر قصبه اولوب، اسم قديمى (رابسقوس) در ، كه بونده زمان قديمده آتنه جمهوريتنك ١٠٠٠٠ كشيدن مركب بر فرقهٔ عسكريه‌سى تراكياليلر طرفندن كلياً امحا اولنمشدى . — دارمه قضاسى همنامى اولان سنجاغى تركيب ايدن اوچ قضانك برى اولوب ، لوانك غرب شمالى قسمنى تشكيل ايدر . غرباً وشمال غربى جهتندن سيروز سنجاغيله ، شمال شرقى طرفندن ادرنه ولايتنك كوملجنه سنجاغيله ، جنوب شرقى جهتندن صارى شعبان ، جنوباً دخى قواله قضالريله محدود ومحاطدر. پراويشته وپرسيچان وچج ناحيه‌لريله برابر ١٣١ قريه‌يى جامعدر . اراضيسى پك منبت ومحصولدار اولوب ، بغداى ، آرپه ، چاودار وسائر حبوبات ايله كليتلى توتون وبر مقدار پاموق حاصل اولور. باغلرى دخى چوق اولوب ، خيلى اوزوم وشراب چيقار . آرى قوغانلرندن خيلى بال وبال مومى دخى آلنير. اهاليسى ٥٣١٦٧ كشيدن عبارت اولوب، بونلرك يالكز ٦٥٠٠ قدرى روم ، ٣٠٠٠ قدرى بلغار، ٣٠٠٠ قدرى چنكانه وقصورى كاملاً اسلامدر .

درامه { سنجاغى. سلانيك ولايتنى تركيب ايدن اوچ سنجاغك برى واك شرقيسى اولوب، غرباً وغرب شمالى جهتندن سيروز سنجاغيله، شرقاً وشرق شمالى طرفندن ادرنه ولايتنك كوملجنه سنجاغيله جنوباً دخى آطه‌لر دكيزيله محدود ومحاطدر. وسعت اراضيجه كوچك برسنجاق اولوب، درامه، قواله وصارى شعبان اسملريله ٣ قضا ايله مركزه ملحق پراويشته وپرسيچان وچج اسملريله ٣ ناحيه‌دن مركب و ٢٠٥ قريه‌يى حاوى اولديغى حالده، ٨٥٥٣٥ اهاليسى واردر، كه ثلثاننددن زياده‌سى اسلام وقصورى روم، بلغار وسائره‌در. اراضيسى عارضه‌لى اولوب، كوزل اووه‌لرى و منبت دره وبايرلرى واردر . قره صو نهرى شمالدن جنوبه كلوب، سنجاغك اكثر مياه جاريه‌سنى جمع ايله قواله‌ده دكيزه منصب اولور. درامه قصبه‌سى اطرافنده‌كى اووه‌لرى اروا ايدن صولر ايسه غرب جنوبى‌يه طوغرى آقه‌رق، سيروز سنجاغنده‌كى ديكر قره صويه منصب اولور . باشليجه محصولاتى بغداى، آرپه، چاودار وسائر حبوباتله كليتلى توتوندن ويكى زرع اولنمغه باشلايان پاموق وسائره‌دن عبارتدر. توتونى ممالك عثمانيه‌ده حاصل اولان توتونلرك اك ايسى اولوب، پك مقبول اولمغله، آوروپانك هرطرفنه نقل واخراج اولنور. باغلرى ده چوق اولوب، خيلى شراب ياپيلير وبال وبال مومى حاصلاتى دخى چوقجه‌در. اورمانلرى ده چوق اولوب، كراسته وكور واودون اعمالنه يارار اشجار مختلفه‌سى واردر. اسكله‌سى اولان قواله قصبه‌سى خيلى تجارتكاه اولوب، اورادن كليتلى توتون وذخاير وسائره اخراج اولنور. دده آغاجندن سلانيكه تمديدى منصور اولان دميريول شعبه‌سى بو سنجاغك معموريتنى بر قات دها آرتيره‌جقدر.

درانسه { (Dranse) بواسمله فرانسه‌ده ايكى نهر واردر: برى (يوقارى ساووآ) ايالتنده نبعانله، (تونون) قصبه‌سى قربنده (لمان) كولنه دوكيلور. مجراسى ٥٠ كيلومتره‌دن عبارت ايسه‌ده، صويى پك چوق اولوب، آشاغى قسمى صال يوزديرلمسنه مساعددر. فيضانى زمانده پك چوق طاشلر وطوپراقلر ايندير‌مكله، منصبى كولك ايچنده بربرون تشكيل ايتمشدر. — ديكرى اسويچره‌ده آلپ سلسله‌سنك اك يوكسك محللرندن نبعانله، خيزلى بر سيل صورتنده آقه‌رق، فرانسه‌ده (مارتينى) قربنده (رونه) ايرماغنه دوكيلور.

درانكيانه { ياخود درانجيانه (Drangiane) اسكى يونان جغرافيونى طرفندن ايران قديم دولتنك برايالتنه ويريلن اسم اولوب، سيستان (سجستان) ايله قندهار جهتندن عبارت ايدى. ماكدونياليلرك تغلبى زماننده مركزى پروفتاسيه (؟) شهرى ايدى.

درانوه (Dranova) طونه‌نك منصبنده دوبریجه‌یه ملحق بر كوچك آطه اولوب، اراضیسی آلچق وبطاقلق اولمغله، خالیدر.

دراوه (Drave) آوستریاده بر نهر اولوب، طونه‌نك اك بیوك تابعلرندندر. تیرول خطه‌سنك قسم شرقیسنده (نوبلاش) صیرتندن نبعانله، (قارینتیه) و (استیریه) خطه‌لرینی شق، وبعده خرواتستان واسلاوونیه ایالتنی مجارستاندن فصل و تفریق ایله، واردین واسك شهرلری ایچندن كچدكدن صكره، طونه‌یه منصب اولور. مجراسنك طولی ۶۵۰ كیلومتره اولوب، استقامتی غربدن شرقه طوغریدر. مجراسنك اوست طرفی طاغلر آره‌سنده درین بر یتاقدن عبارت اولوب، واردیندن آشاغیسی ایسه اووه‌لق ویتاغی آزدرین اولمغله، نهرك صولری یاییلوب، بر بطاقلق ایچندن آقار. واردین اوكنده وسعتی ۱۲۶ واسكده ۳۱۶ متره‌در. خرواتستانده‌كی مجراسی سیر سفائنه صالحدر. تابعلرینك اك بیوكی (غراج) شهری ایچندن كچن (مور) نهری وایكنجی درجه‌ده‌كیلر دخی بدینه، یه‌ستره، زارانیچه چایلریدر، كه جمله‌سی خرواتستان واسلاوونیه ایالتنی سق ایله صاغدن دراوه‌یه منصب اولورلر. بونلرك صولری آزایسه‌ده، فیضانلری زماننده طاشوب، اطرافلرنده‌كی اووه‌لرده بر طاقم بطاقلقلر تشكیل ایدرلر.

دَرب «جاده» دیمك اولان بو كلمه بغدادده بر محله‌یه علم اولدیغی كبی، طرسوس ایله بلاد روم یعنی قونیه وحوالیسی آره‌سنده‌كی جهته دخی اطلاق اولنوردی. —— دیگر بعض كلماته اضافتله دخی بغداد وموصل و نهاوند و سائر شهرلرده بعض محله‌لرك اسماء مركبه‌سنی تشكیل ایدردی. —— درب الكلاب دیار بكرده میافارقین قربنده بر محل ایدی.

دَربند بلاد قافقاسدن داغستان خطه‌سنك مركزی بولنان بر قصبه اولوب، بحر خزرك ساحل غربیسنده وتفلیسك ۲۹۶ كیلومتره شرقنده اوله‌رق ۴۲°۴′ عرض شمالی ایله ۴۵°۵۳′ طول شرقیده واقعدر. قافقاس سلسله‌سی شعباتندن بر طاغك اتكنده واقع اولوب، بر نصف دائره شكلنده اولدیغی حالده، بر آسورله محاطدر. قصبه‌نك اوسته‌ده‌كی طاغك تپه‌سنده بر قلعه اولوب، قصبه‌یه بو اسمی قزاندیران بوغاز دخی ۲ كیلومتره طولنده ایكی صره‌لی جسیم دیوارله مسدوددر. قسم اعظمی مسلم اولمق اوزره، ۱۳۷۷۵ اهالیسی، ۱۵ جامع شریفی، ۲ كلیساسی، ۳ حاوره‌سی، ۲۱ مكتبی، ۳ چارشیسی وخیلی دباغخانه‌لریله اسلحه وایپك وبوك منسوجات دستگاهلری واردر. لیمانی اولمیوب، اوكی آچیقدر. پك اسكی بر قصبه اولوب، قباد ویا نوشروان طرفندن تأسیس ایدلمش اولدیغی مرویدر. تأسیسنك مقصدی (خزر) قومنك تجاوزاتنه قارشی بر سپر اولمقدن عبارت بولنمش اولدیغندن، امر تحكیمنه زیاده‌سیله اعتنا اولنمشدی. اوائل دور اسلامده معمور بر شهر اولوب، مشاهیر علمادن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. جغرافیون اسلام متانت و استحكامتی توصیفده مبالغه ایدیورلر. عربلر عندنده (باب الابواب) و (الباب) اسملریله معروف اولوب، تركلر عندنده دخی (دمیرقپو) اسمنی آلمشدر. دولت عثمانیه ایله دولت صفویه آره‌سنده وقوع بولان محاربات صره‌سنده دفعاتله عساكر عثمانیه طرفندن فتح واسترداد اولنه‌رق، خیلی وقت ممالك عثمانیه‌دن معدود بولنمشدر. ۱۷۲۲ تاریخ میلادیسنده بیوك پترو طرفندن ضبط اولنه‌رق، ۶ سنه صكره نادرشاه طرفندن استرداد، و ۱۸۱۳ ده بتكرار روسیه‌یه ترك اولنمشدر.

—— روسیه‌نك (استاوروپول) ایالتنده وبحر خزره دوكیلن (قونه) نهری اوزرنده دخی بو اسمله بر كوچك قصبه اولوب، اكثری ارمنی اولمق اوزره، ۲۰۰۰ اهالیسی واردر.

—— بوسنه‌نك پنالوقه سنجاغنده دخی بو اسمله بر كوچك قصبه واردر.

دربندی (ابوالولید حسن بن محمد) مشاهیر محدثیندن اولوب، جمع احادیث شریفه ایچون ممالك اسلامیه‌نك هر طرفنه سیاحت ایتمش؛ وكندیسندن برچوق محدثلر روایت ایلمشلردر. ۴۵۶ تاریخنده وفات ایتمشدر.

دربندیه (دولت ——) طقوزنجی قرن هجری اواخریله اوننجی قرنده شرواندە حكومت سورمش بر كوچك دولت اولوب، پایتختی (دربند) قصبه‌سی اولدیغی اجلدن، بو اسمله شهرت بولمشدر. بو دولتك مؤسسی شیخ ابراهیم اولوب، كندیسی اهالی طرفندن حكمدار انتخاب اولنه‌رق، او صره‌ده خروج ایدن تیمورلنكه عرض مطاوعت

ایتدکله ، یرنده بقا بولمش ؛ و وفاتنده اوغلی سلطان خلیل خلفی اولوب ، دولت موروثه‌سنی بر قات دها تقویه ایلمش؛ وقره یوسف ترکمانی ایله محاربه ایدوب ، غالب گلمش ایدی . اوغلی وخلفی شروان شاه زماننده شیخ حیدر صوفی ظهور ایدوب ، دولت دربندیه‌یه مسلط اولمش ایسه‌ده ، شروان شاه اوزون یعقوبك امدادیله بونك شرندن قورتلمش ایدی . بعده شاه اسماعیل صفوی شروان شاهی مغلوب ایله، شروان خطه‌سنی ضبط ایتمش ایسه‌ده ، چوق طوته‌میوب، ترك ایتدکله ، شروان شاهك اوغلی غازی بك تخته چکوب ، ٦ آی صکره مقتولاً وفات ایتمش وبعده کیلان والیسی بولنان برادری شیخ شاه تخته چکمشدر . محمود شاه اسماعیل صفوی‌یه التجا ایله، شیخ شاهه قارشی عسکر سوق ایتمش ایسه‌ده، مغلوب ومقتول اولوب، شیخ شاه تقرر ایتمش ؛ وکندیسی عاقل وعادل بر ذات اولمغله ، بونك زماننده دولت دربندیه یکیدن بر فر آلمش ایدی . بوندن صکره حکومت سورن اوغلی خلیل ایله تورونی شاهرخ بن فرخ میرزا زمانلرنده دولت دربندیه‌یه ضعف طاری اولوب، ٩٥٥ تاریخنده طهماسب صفوی شروانی ضبط ایتمش ایدی . سلطان سلیمان خان زماننده طهماسب عساکر عثمانیه‌یه مغلوب اولوب، فرار ایتدیکنده ، شاهرخك صبیجه‌سی برهان ملك موروثنی استرداد ایله ، ٧ سنه حکومت سورمش؛ وبعده شروان ممالك عثمانیه‌یه الحاق اولندقده، بونك اوغلی ابا بکر میرزا طرف دولت علیه‌دن شروان والیلکنه نصب اولنمش ایدی . تقریباً ١٠٠ سنه حکومت سورن دولت دربندیه حکمدارلریله تاریخ جلوسلری بروجه زیردر :

شیخ ابراهیم
سلطان خلیل بن ابراهیم ٨٢١
شروان شاه بن خلیل
غازی بیبك ٩٠٦
محمود بن غازی بیبك ٩٠٦
شیخ شاه بن غازی بیبك ٩٠٧
خلیل شاه بن شیخ شاه ٩٢٥
شاهرخ بن فرخ میرزا ٩٤٥ الی ٩٥١
برهان بن شاهرخ ٩٥٥ « ٩٦٢

دربی { (Derby) انکلتره‌ده لوندره‌نك ١٧٨ کیلومتره شمال غربیسنده و (درونت) نهری اوزرنده بر شهر اولوب، همنامی اولان قونتلغك (یعنی ایالتك) مرکزیدر . ٤٩ ١٠٠ اهالیسی، طوبخانه‌سی، باروتخانه‌سی، منسوجات فابریقه‌لری، قیوجیلغه متعلق معمولاتی ودمیر یول موقفی واردر . — دربی ایالتنك بویی ٨٨ و اکی ٣٥ کیلومتره اولوب، ٣٨٠ ٠٠٠ اهالیسی، منسوجات متنوعه فابریقه‌لری و بر چوق معدنلری واردر . اراضیسی عارضه‌لی اولوب ، آچلق یرلری پك منبتدر . کوللری دخی چوقدر.

— بو اسمله آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه نك (قونکتیقوت) جمهوریتنده، (نیوهاون) ایالتنده ونیو-هاونك ١٢ کیلومتره غربنده دخی بر قصبه اولوب، ٨٠٢٠ اهالیسی واردر.

دربی { لورد — (L. Derby) انکلتره سیاسیونندن اولوب، دربی قونتلرینك اون دردنجیسیدر . خدمات علمیه‌ده و مجلس مبعوثان اعضالغنده بولندقدن صکره، ١٨٦٨ ده وفات ایدن پدرینك یرینه خارجیه مستشاری و ١٨٧٤ ده دیزرائلی قابینوسنده خارجیه ناظری اولمشیدی. صوك روسیه محاربه‌سنده استعفایه مجبور اولمش؛ وبر قاچ سنه صکره وفات ایتمشدر . بش چوجغی اولان مارکی دوسالیسبورینك طول قاریسنی تزوج ایدوب، کندیسنك اولادی اولمامشدر.

دربی وست { (Derby-West) یعنی « غربی دربی » انکلتره‌نك (لانقاستر) ایالتنده ولیورپولك ٧ کیلومتره شمال شرقیسنده بر شهر اولوب . لیورپولك بر محله‌سی عد اولنور . ٢٩٠ ٢٧ ودائرهٔ بلدیه‌سیله برابر ٧٨ ٠٠٠ اهالیسی واردر .

درپانه { (Drepane) سیجلیه‌ده‌کی (تراپانی) قصبه‌سنك اسم قدیمیدر .

درجات { (Dérajat) هندستانك پنجاب خطه‌سنده بر ایالت اولوب، افغانستان حدودنده وسلیمان کوه ایله سند ایرماغی آره‌سنده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٢ ٥٤٢ مربع کیلومتره و اهالیسی ٢٥١ ٩٩١ کشی اولوب ، جمله‌سی افغان جنسیتنه منسوب ودین اسلامله متدیندرلر . نهرلرك

کنارلرنده بولنان ویا قبو ایله اروا ایدیله بیان اراضیسی
پك منبت ومحصولدار اولوب ، سائر طرفلری چوللق
ودیکنلرله مستوردر .

درد { (خواجه میر محمد بن خواجه ناصر دهلوی) هندستانك مشاهیر شعرا
وصوفیوننّدن اولوب ، فارسی واردو لسانلرنده برر
دیوانی ، تصوفه متعلق «رسالة الواردات» اسمیله بر
کتابی ، «درددل» ، «ناله ودرد» ، «علم الکتاب»
عنوانلریله تألیفاتی وسائر بعض آثاری واردر. ۱۱۹۹
تاریخنده وفات ایتمشدر .

دردمند { (محمدتقیٔ دهلوی) بودخی هندستان شعراسندن اولوب ، بردیوانیله بر
ساقی‌نامه‌سی واردر. ۱۱۷۶ تاریخنده وفات ایتمشدر .

دردی { ایران شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر :
بری افشار عشیرتی رؤساسندن اولوب ، شو بیت
اونکدر :

توپی وقوت یك نالهٔ ذکر دردی
نعوذ بالله اکر دردلش اثر نکند

— دیکری سمرقندلی اولوب ، فقر وفنا اصحا-
بندن ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

نهم بر زخم پیکا نش دمادم مرهم دیکر
که بهر تیر دیکر زنده باشم تادم دیکر

دَرَزی { وجعی دروز (Druzes) سوریه‌ده بر طائفه در، که باشلیجه جبل لبنان
ایله جبل حورانده وراشیا وحصبیا ایله دمشق شامك
اطرافنده ساکن اولوب ، حلب ومرعش وحله
طرفلرنده دخی بعض فرقه‌لری بولنور . بونلر آیریجه
بر دین ایله متدین زعم اولنمشلر ایسه‌ده ، اساساً مسلم
اولوب ، یالکز مذهبلری آیریدر . کندیلرینك ادعا-
سنه کوره ، آل تنوخدن اولان ملوك قدیمهٔ عربك اتبا-
عندن اولوب ، حیره دولتنك کسری طرفندن انحلالی
صره‌سنده آل تنوخك بقیة السیوفیله حلبك معره‌جهتنه
هجرت ایتمش ؛ وصدر اسلامده شامك فتحنه کیدن
صحابهٔ کرامه امداد ایدوب ، ایکنجی قرن هجریده
بیروت جهتنده اختیار وطن ایلمشلردر . فاطمیون
مصرده اجرای حکومت ایتدکلری اثناده درزیلر
بونلره انتساب ایدوب ، علی الخصوص حاکمك زماننده
بیوك بر نفوذ واقتدار قزانمشلردی . حاکم بامرالله‌ك
ضرار اسمنده بر ملحده اویوب، کفر درجه‌سنه واران
بر طاقم افکار واعتقادات باطله‌یه صاپدیغی ، وضرارك
مریدانندن (حمزه) نك بو افکار واعتقادات باطله‌یی عادتا
بر مذهب صورتنه وضع ایلدیکی معلومدر . ایشته
درزیلر دخی اووقت، حاکه اولان انتسابلری حسبیله ،
بو مذهبه تابع اولوب ، الی یومنا هذا او اعتقادات
باطله‌یی محافظه ایتمکده‌درلر . وحدانیته وانبیاء عظامه
اینانوب ، صحابه‌دن سلمان فارسی (رضه) حقنده حرمت
واعتقادلری زیاده‌در . تناسخه دخی اینانیرلر . مذ-
هبلرینك اصول وفروعی سر اولوب ، اغیاره شویله
طورسون، کندی ایچلرندن (جهال) تعبیر ایتدکلری
عوامه دخی کوسترمزلر ؛ و (خلوة) تعبیر ایتدکلری
معبدلرینه هر پنجشنبه اقشامی واقع اولان اجتماعلرنده
یالکز (عقال) تعبیر ایتدکلری خواص بولنوب، جهاله
دخول وتقرب مساغ دکلدر . قرآن کریمه اعتقادلری
وار ایسه‌ده ، بعض آیات کریمه‌یی اهل سنتك رأینه
مخالف بولده تفسیر ایدرلر . کتب مذهبیه‌لرینك
قرائتی دخی عقاله مخصوص اولوب، بو کتابلر کیزلی
طوتیلیر ؛ واله یکنلری دخی، بر طاقم اشارات ورمو-
زاتله محرر اولدقلرندن، تماميله آکلاشیله‌ماز. کندیلرینه
قرداش واولاد تزویجی کبی بر طاقم افعال شنیعه دخی
اسناد اولنیور ایسه‌ده، کندیلری بوکبی افعالی منکر
اولوب، علی الخصوص عاقللرینك کافهٔ محرماتدن
اجتنابلری شرطدر. تعدد ازواج کندیلرنجه محرما-
تدن اولوب، تطلیق ایتدکلری زوجاتی دخی بردها
آله‌مازلر.

درزیلر سائر اهل اسلامله مصاهرت ایتمدکلرندن،
نسللری هر اختلاط وامتزاجدن عاری اولوب، سیما-
لری‌ده کندیلرینه مخصوص بر طرزده‌در. اکثریت
اوزره ایری، تندرست، تناسب اعضایه مالك وشانلی
آدملر اولوب، ایچلرنده صاری صاچلی وماوی کوزلی
افراد دخی بولنور. جسارت وشجاعتله متصف اولوب،
مهمان‌نوازلقلری دخی مشهوردر. آنجق بعضلری
وعلی الخصوص جبل حوارنده اقامت ایدنلری سرکشلك
وتمرده مألوف اولوب، اخذ ثاره وغدارانه سفك
دمایه انهماکلری زیاده‌در. بتون درزیلرك مقداری
سکسان ایله یوز بیك آره‌سنده تخمین اولنمقده‌در.
اهل صلیب محاربانی زمانلرنده امرای اسلامك تحت
قیادتنده فرنکلره‌قارشی پك جسورانه حرب ایتدکدن
صکره، کندی استقلاللرینی محافظه ایچون، اکثریا

غالبیتدن صکره سلاحلرینی امرای مشارالیهمه قارشی چویرمشلردر. یاوز سلطان سلیم خان حضرتلری شامك فتحنه کیتدیکنده، درزیلر عرض مطاوعتله حرباً امداد ایتدکلرندن، بعض امتیازاته نائل اولوب، ادارەلری کندی بکلرندن امیر فخرالدینه احاله اولنمشیدی. بعده عدم انقیاده تصدی ایتلریله، سلطان مراد خان ثالث زماننده ابراهیم پاشا یدیله تربیه اولنمشلردی. متولیلرك عصیانی صرەسنده ایسه بونلره قارشی عساکر دولته یاردیم ایتمشلردر. جبل لبنانده وسوریەنك سائر طرفلرنده بولنان خرستیانلرله منافرتلری پك زیاده اولوب، دفعاتله بینلرنده حرب ونزاع وقوع بولمشدر. بو منازعاتك اك مشهوری آوروپادولنك مداخلەسنی منتج اولان شام وقعەسیدر، که ١٢٧٧ تاریخنده وقوع بولمشدر. جبل لبنانده کیلر بوصوك وقتلرده طریق تمدن وترقیه سلوك ایدوب، کندیلرینه مخصوص بعض منتظم مکتبلری واردر؛ واکثریت اوزره بولندقلری شئون قضاسیله سائر بعض محللرك مأمورین ملکیه و عدلیەسی دخی کندیلرندر. درزیلرك اکثری فلاحت وزراعتله مشغول اولوب، ایچلرنده ارباب حرف وصنعت آزدر.

دَرزیجان { بغدادك آلت طرفنده ودجلەنك ساحل غربیسنده بر بیوك قریه اولوب، مورخ شهیر خطیب بغدادینك پدرینك وطنی ایدی. کیاسره زماننده (مدائن) اسمیله معروف مدن سبعەنك بری بولنمش اولدیغی کتب عربیەدە مذکوردر.

درسده { وآلمانجه درسدن (Dresde, Dresden) آلمانیاده صاقسه قراللغنك پایتختی بر شهر اولوب، برلینك ١٧٠ کیلومترە جنوبنده و(البه) ایرماغنك ایکی ساحلنده اولەرق ″٣٩ ′٣ °٥١ عرض شمالی ایله ″٤٧ ′٢٣ °١١ طول شرقیده واقعدر. کرك موقعجه وکرك ابنیه وسوقاقلری جهتیله آلمانیانك وبلکه بتون آوروپانك اك کوزل واك فرحفزا شهری اولوب، ٢٥٠٠٠٠ اهالیسی، ایکی کوزل واوزون کوپریسی، ٢ سرایی، متعدد مصنع کلیسالری، دلنشین ابنیهٔ امیریه وعمومیەسی، بیوك تیاترولری، آقادمیاسی، طب وفن جراحی مکتبیله بوکا مربوط نباتات باغچەسی، تشریح سرکیسی، آلات جراحیه موزەسی، فن بیطره وفن قباله مکتبلری، مکتب صنایعی، پیاده وسواری وطوپچیلر ایچون مکاتب عسکریەسی، موسیقی نمونەخانەسی، فن معماری مکتبی، ٣٠٠٠٠٠ جلدی حاوی اولان کتبخانهٔ قرالی ایله دیکر متعدد کتبخانەلری، فنون طبیعیه، علم ثروت، جغرافیا، طب، استاتستیق وسائره‌یه مخصوص جمعیات علمیەسی، علوم ریاضیه وحکمت طبیعیه الات وادواتنه مخصوص نمونەخانەسی، مکمل برموزەسی وسائر مؤسسات علمیه وخیریەسی واردر. علوم ریاضیه نمونەخانەسنده مشاهیر منجمین اسلامدن محمد بن محمد دمشقی طرفندن یدنجی قرن هجری ابتدالرنده معمول برکرهٔ مصنعه دخی موجوددر. درسده شهری علوم وفنونك اك پارلاق مراکزندن اولمغله، بحق «آلمانیانك فلورانسەسی» تسمیه اولنمشدر. کوندن کونه دخی کسب توسع ایتمکده اولوب، اهالیسی سنەدن سنەیه عقوله حیرت ویرەجك بر صورتله تزاید ایتمکدەدر. البه ایرماغی وبوکا منصب اولمق اوزره ایکی جهتندن آقان ایکی چای شهری درده تقسیم ایدیور. اسکی استحکاماتی هدم ایدیلوب، کوزل تفرجکاهلره تحویل اولنمشدر.

دَرسیم { آناطولی ایله کردستان آرەسنده بر کوچك خطه اولوب، معمورةالعزیز ولایتنه ملحق برسنجاق تشکیل ایدیور. ′٤٠ °٣٨ ایله ′٣٧ °٣٩ عرض شمالی و′٧ °٣٦ ایله °٣٧ ′٥٨ طول شرقی آرەلرنده ممتد اولوب، جنوباً وغرباً خرپوت سنجاغیله، شمالاً ارضروم ولایتیله، شرقاً دخی ینه ارضروم ودیاربکر ولایتلریله محاط اولوب، (مزور) طاغنك جنوبی اتکلرندن عبارتدر. فرات غربی ونام دیکرله قرەصو مزورطاغنك شمالی اتکلرندن طولاشەرق، سنجاغك حدود غربیەسنی آیردیغی کبی، فرات شرقی ونام دیکرله مراد نهری دخی حدود جنوبیەسنی تشکیل ایدەرك، بو ایکی نهر درسمك غرب جنوبی کوشەسنده برلشیرلر. مراد نهری تابعلرندن (پری صویی) ودرسم چایی دخی سنجاغك ایچندن کچەرك، مراد نهرینه دوکیلورلر. بووجهله درسم همان هر طرفدن نهرمجرالریله وطاغ صرتلریله آیرلمش اولوب، طاغلق وصرب بر یر اولمغله، اوتەدن بری بعض عشایر اکرادك جولانکاهی حکمنده قالمشدر. بوسببه مبنیدر، که مقدما ارضروم ولایتنه ملحق اهمیتسز بر یر ایکن، بعده آیریجه بر ولایت اتخاذ اولنمش؛

وآنجق مأمول اولان نتیجه استحصال اولنه مدیغندن، اخیراً سنجاق صورتنه چویریلوب، معمورة العزیز ولایتنه الحاق اولنمشدر. مرکزی (خوزات) قریه‌سی اوله‌رق، مرکز ایله اووه‌جق، چشکزك، چارسنجاق، مازکرد، قوزیچان، قزل‌کلیسا وپاخ اسملریله ۸ قضایه منقسم وجمعاً ۵۳۳ قریه‌یی جامعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۳ ٤٦۰ مربع کیلومتره‌دن یعنی ۱٤ ۱۱٦ ۲۰۰ دونمدن عبارت اولوب، بوندن ۸ ۱۸۷ ۰۰۰ دونمی ناقابل زراعت طاغلق وطاشلق، ۵ ۲۱۹ ۰۰۰ دونمی مزروع، ۵٦۰ ۰۰۰ دونمی مرعی، ۱۵۰ ۰۰۰ دونمی دخی اورماندر. اهالیسی ٦۳ ٤۳۰ کشیدن عبارت اولوب، ٤۳ ۲٦۰ ی ترك، ۱۲ ۰۰۰ ی کرد، که جمعاً ۵۵ ۲٦۰ ی اسلام و ۸ ۱۷۰ ی ارمنی اوله‌رق، ارمنیلرك ٦۱۰ ی پروتستاندر. طاغلرده ساکن اولان کردلر قیشین یر آلتنده بر طاقم قلبه‌لرده ویازین آچیقده یاشارلر. بوقاریده‌کی تقسیمدن دخی آکلاشلدیغی اوزره، اراضیسنك اکثری غیرقابل زراعت اولوب، اهالینك چوغی دخی چوبانلقله کچینیرلر. چارشیلی وبازارلی قصبه‌سی اولمیوب، اهالینك محتاج اولدقلری جزئی منسوجات وسائره‌یی بعض سیار صاتیجیلر کزدیررلر. مع‌هذا کرد قاریلری اولدیجه مقبول کلیم وخالی اعمال ایدرلر. محصولات ارضیه‌سی بغدای، آرپه، نحود، فاصولیه، توتون وسائره‌دن عبارت اولوب، احتیاجات محلیه‌یه کفایت ایدیور. خیلی بال، بال مومی، کراسته واودون ایله اغنام محصولاتندن دری، یوك، کچی قیلی وسائره دخی چیقار. آنجق یوللرك فقدانی وقیشك شدت وامتدادی فضلهٔ محصولاتك اخراجنه وبرکونه تجارت اجراسنه دخی مانع اولور. درون لواده ٦ مدرسه ایله ۹ اسلام و ۸ ارمنی صبیان مکتبی موجوددر.

دَرعه { مغرب اقصاده مراکش حکومتنك قسم غربیسنده حدودجنوبیه‌یی تشکیل ایدر بر نهر اولوب، درن (یعنی اطلاس) سلسلهٔ جبالنك الك یوکسك محللرندن نبعانله، ابتدا جنوبه وبعده غربه طوغری آقه‌رق، تقریباً ۱۵۰۰ کیلومترولك جریاندن صکره، (رأس النون)ك ٦۰ کیلومتره جنوب غربیسنده بحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلور. مجراسنك قسم اسفلنده یتاغی ۱۵۰ متره قدر کنیش ایسه‌ده، عمقی برمتره‌دن آشاغیدر. منابعی اطرافنده‌کی قارلرك اریمسی موسمنده طاشوب، بعض کوللر تشکیل ایدر. وادیسی پك منبت اولوب، مزروعاتی، باغلری وخرما ونار آغاجلری چوقدر. بو وادیده کویلر پك صیق واهالی چوقدر. — یاقوت حموی «معجم البلدان»نده بو اسمله اورالرده برقصبه بولندیغنی بیان ایدیور. بونهرك کنارنده اولمسیله نهرك بوقصبه‌نك اسمیله تسمیه ایدلمش اولمسی محتملدر.

دَرعیه { جزیرة العربده نجدك مرکزی اولان (ریاض)ك ۱۰ کیلومتره غرب شمالیسنده بر قصبه اولوب، ریاضدن اول وهابیلرك مرکزی ایدی. اووقت ۵ محله‌دن مرکب اولوب، هر بری آیریجه برسورله محاط ایدی. وهابیلر مسئله‌سنده تخریب اولنوب، شمدیکی حالده یالکز ۱۵۰۰ اهالیسی واردر.

درغازی خان { هندستانده پنجاب خطه‌سنك درجات ایالتنده وملتانك ٤٤ کیلومتره غرب جنوبیسنده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ۱۷ ۱٦۵ اهالیسی، ۱٦۰۰ دکاندن مرکب ایشلك چارشیسی، هندستانله وآسیای وسطی ایله بیوك تجارتی واردر. جوارلری پك منبت اولوب، کلیتلی حبوبات، پاموق، چوید، شکر وپك کوزل میوه‌لر حاصل اولور. هواسی آغردر. اهالیسی افغانیدر. — سنجاغی سند نهریله سلیمان طاغی آره‌سنده اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۲ ۲۷٦ مربع کیلومتره واهالیسی ۳۰۸ ۸٤۰ کشیدر.

درغان { جیحونك ساحل جنوبیسندن ایکی میل مسافه‌ده و(مرو)دن خوارزمه کیدن طریق اوزرنده برقصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

دَرغَم { سمرقند مضافاتندن بر قصبه وناحیه اولدیغی «معجم البلدان»ده مذکوردر.

درغور { سجستان یعنی سیستانده برقصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

درفاتح خان { پنجابك درجات ایالتنده ودامن خطه‌سنده برقصبه اولوب، آنف البیان درغازی خانك ۱۲۰ کیلومتره شمالنده وسند نهرینك بر شعبه‌سی کنارنده واقعدر. ۵۰۰۰ اهالیسی واطرافنده پاموق، چوید، توتون، آفیون وشکر محصولاتی ویرر منبت اراضیسی واردر.

دَرَق { سمرقند جوارنده اعلى واسفل اوله‌رق ایکی قصبه ایدی.

دَرَك { مکرانده بر قصبه وطوس جوارنده برقلعه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دَرَکی { ایران شعراسندن اولوب، (قم)لیدر. شاه عباس زماننده یاشامش؛ وبعده (دکن)ه کیدوب، اوراده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

نه یاری حلقه بردر زد نه صبحی خنده بر روزن
بتنك از سوختن آمد چراغم داد ازین شبها

دَرَن { آفریقه‌نك شمالنده واقع آطلاس سلسلهٔ جبالنه بربرلر طرفندن ویریلان اسم اولوب، کتب عربیه‌ده بو اسمله مذکوردر. [«آطلاس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

درنته { (Drenthe) فلمنکك شمال شرقی جهتنده برایالتی اولوب، شمالاً وغرباً وجنوباً غرونینکه، اوور ایسل وفریزه ایالتلریله، شرقاً دخی هانووره حکومتیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۶۶۳ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۱۸۸۴۵ کشیدر. اراضیسی قوملق وآزمنبت اولوب، مرعالری چوقدر. محصولاتی بغدای، چاودار، مصر، کتن، شربنجی اوتی وسائره‌دن عبارت اولوب، احتیاجات محلیه‌یه کافی اولمامغله، اهالینك باشلیجه مدار تعیشی حیواناتدر. قیون، کچی، صیغیر، طوموز وسائر حیواناتیله طیور بیتیه وآریلری چوقدر. مرکزی (آسن) قصبه‌سی اولوب، (میل) اسمیله بر قصبه‌سی دها واردر. بردمیریول خطیله برقاچ جدول خطه‌یی شق ایدیور. صنایعی جزئیاتدن عبارتدر.

درنکام { (Dharangam) هندستانك دکن قطعه‌سنده بمبای ریاستنك (کندش) سنجاغنده ودولیه‌نك ۵۵ کیلومتره شرق شمالیسنده برقصبه اولوب، ۱۱۰۸۵ اهالیسی واردر.

درنه { برقه خطه‌سنده یعنی بنغازی سنجاغنده قضا مرکزی برقصبه واسکله اولوب، بنغازینك ۲۳۳ کیلومتره شرق شمالیسنده و۳۲°۴۲′۵۵″ عرض شمالی ایله ۲۰°۱۵′۵۰″ طول شرقیده واقعدر. بنغازیدن جبل اخضر ایله آیرلمش اولوب، ۲۰۰۰ اهالیسی واردر. قصبه‌نك ایجندن کچن بردره باغچه‌لرینی اروا ایتمکله، پك کوزل پورتقال، لیمون، موس، نار وسائر میوه‌لر حاصل اولور. بدویلرك اطرافدن ایندیردکلری ساده یاغ دخی بو اسکله‌دن اخراج اولنمغله درنه یاغیله معروفدر. درنه‌نك صولری قصبه‌نك اطرافنده بعض بطاقلقلر تشکیل ایتمکله، هواسی آغرجه‌در. بنغازی ومالطه وکریدایله تجارتی واردر. ازمنهٔ قدیمه‌ده (درنیس Dernis) اسمیله معروف اولوب، هله رومالیلر زماننده پك معمور ایدی. سوری ابنیهٔ قدیمه‌سنك طاشلریله معمولدر. ۷۶ تاریخ هجریسنده درنه‌ده زهیر بن قیس علوی ایله برخیلی مجاهد شهید اولوب، اوراده مدفوندرلر. — درنه قضاسی بنغازی مستقل متصرفلغی ترکیب ایدن ۴ قضانك بری اولوب، قبه، تومبا وطبرق اسملریله ۳ ناحیه‌یی دخی حاویدر.

درو { (Dreux) فرانسه‌نك (اوره معلوآره) ایالتنده و(شارتره)نك ۳۳ کیلومتره شمال غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، (بلزه) نهری اوزرنده واقع و۶۴۰۰ اهالیی جامعدر. مکتب اعدادیسی، کتبخانه‌سی، دباغخانه‌لری وباقیرجیلق ودمیرجیلکه متعلق فابریقه‌لری واردر. پك اسکی بر قصبه اولوب، اسکی بر کلیساسی وبعض آثار عتیقه بقایاسی قائمدر. قرون وسطاده کوچك بر قونتلغك مرکزی ایدی.

دروار { (Dharvar) هندستانك دکن قطعه‌سنده بمبای ریاستنده وبمبایك ۴۶۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده سنجاق مرکزی بر شهر اولوب، ۲۷۱۳۵ اهالیسی وایشلك پاموق تجارتی واردر. — سنجاغنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۲۶۰۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۹۸۸۰۴۰ کشیدن عبارت اولوب، هندستان غربینك الك زیاده پاموق محصولاتی ویرر بریدر.

درواز { ترکستانك منتهای جنوب شرقیسنده وبدخشان خطه‌سی داخلنده برناحیه اولوب، سرخ آب نهریله اروا اولندیغندن، منبت ومحصولداردر. اهالیسی تاجیك یعنی ایرانی جنسنه منسوبدر.

دروپولی { (Dropoli) آرناودلقده یانیه ولایتنك ارکری سنجاق وقضاسنده وارکرینك جهت جنوبیه‌سنده بر پر اولوب، (درینو) نهری وادیسنده کائن طار واوزون بر

اووه‌دن عبارتدر. بو اووه‌ده بولنان کویلرك جمله‌سی چفتلك اولوب، زراعی وقتیله خارجدن نقل واسکان ایدلمش روملردر. اراضیسی پك منبت و محصولدار در. — مذکور (درینو) نهرینه دخی بعضاً (درو-پولی) نامی ویریلیور.

دروت { یاخود درویت (Drot, Dropt) فرانسه‌نك جنوب غربی جهتنده (غارونه) ایرماغنه تابع برنهر اولوب، (دوردونیه) ایالتنده نبعانله، دفعاتله مذکور ایالتدن (لوت مع غارونه) ایالتنه کچه‌رك، وبر چوق قصبه‌لری اروا ایده‌رك، ۱۲۸۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، ایکی قوله آیریله‌رق، غارونه‌یه دوکیلور. مجراسنك نصف اسفلی بعض سدلر واسطه‌سیله سیر سفائنه صالح اوله‌جق حاله قونمشدر.

دروز { [« درزی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دروسن { (Drossen) پروسیه‌نك (براندبورغ) ایالتنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، (اودر) نهری اوزرنده‌کی فرانقفورتك ۳۰ کیلومتره شمال شرقیسنده‌واقع و ۵۱۷۰ اهالی‌لی جامعدر.

دروسوس { (Drusus) بو اسمله اسکی روما رجالندن درت کشی کلمشدر:

برنجیسی (لیویوس —) میلاددن ۱۲۲ سنه اول تریبون اولوب، رقیبی اولان (غراقخوس)ه غلبه چالمق ایچون، اهالی‌یه اراضی توزیع ایتمك کبی بعض سماحتلرده بولنمش؛ و قبل المیلاد ۱۱۲ تاریخنده قونسلوس اولوب، (اسقوردیسق) لری مغلوب ایتمش ایدی.

— ایکنجیسی (لیویوس —) برنجینك اوغلی اولوب، قبل المیلاد ۹۱ تاریخنده تریبون اولمش؛ و پدرینك اثرینه تبعیتله، اهالی حقنده نافع بر طاقم قوانین وضع ایده‌رك، ۹۰ تاریخنده مقتولاً وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی (قلودیوس نرو—) لیویانك اوغلی و(تیبر)ك کوچك برادری اولوب، آوغستوس طرفندن اوغللغه قبول اولنمش؛ وفرانسه وآلمانیا طرفلرنده بر چوق غالبیتلره نائل اولوب، ألك اول (جرمانیقوس) لقبیله تلقیب ایدلمش؛ و(رن) ایله (ایسل) ایرماقلری آره‌سنده (فوسادروسیانه) اسمیله معروف بر جدول آچدیرمشیدی. میلاددن ۳۸ سنه اول طوغوب، ۹ سنه اول وفات ایتمشدر. مشهور جرمانیقوس ایله ایمپراطور قلودیوسك پدریدر.

— دردنجیسی (قیصر —) تیبر ایله ایکنجی قاریسی (ویپسانیه)نك اوغلی اولوب، جسور بر آدم اولمغله، میلادك ۱۴ تاریخنده (پانونیا) آلایلرینك عصیانی باصدیرمش، و(آلمان) قومنی مغلوب ایتمش اولدیغندن، ۲۱ تاریخ میلادیسنده پدری طرفندن قونسلوسلغه نصب اولنمش؛ و (سیان)ه برطوقات اوردیغیچون، ۲۳ده بونك طرفندن تسمیم اولنمشدر.

دَرَوَقَره { عراقده بر قصبه اولوب، حجاج طرفندن تخریب واهالیسی واسطه نقل ایدلمش اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دَرَوَقه { اندلسده بر قصبه اولوب، ۵۳۰ تاریخنده صعید مصرك قفط قصبه‌سنده وفات ایدن مشاهیر علما وقراءدن (ابو زکریا یحیی بن عبدالله الدروقی) نك مسقط رأسی اولدیغی « معجم البلدان » ده مسطوردر.

دروکده { (Drogheda) ایرلانده‌نك (لینستر) خطه‌سنده همنامی اولان سنجاغك مرکزی برقصبه واسکله اولوب، دوبلینك ۳۸ کیلومتره شمالنده و(بونیه) نهری اوزرنده واقعدر. تجارتکاه براسکله اولوب، ۱۳۵۱۰ اهالیسی، ذخایر اخراجاتی وبیره وبز فابریقه‌لری واردر. — سنجاغی قصبه ایله جوارلرندن عبارتدر.

دروموره { (Dromore) ایرلانده‌نك (دوون) ایالتنده و(دوون پاتریق)ك ۳۰ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ۱۵۰۰۰ اهالیسی وایرلانده‌نك قتولیك باش پسقپوسلغنه مخصوص دائره‌سی واردر.

دروموند { (Drummond) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (ویرجینیا) جمهوریتنده وشمالی قارولینه حدودی قربنده برکول اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۲ مربع کیلومتره‌یه قریبدر. — ینه ممالك مجتمعه‌نك (میشیغان) جمهوریتنده واقع (هورون) کولی داخلنده بو اسمله برآطه اولوب، (مانیتولین) جزایر مجتمعه‌سندن معدوددر. — بحر محیط معتدلده کائن (جیلبرت) جزایر مجتمعه‌سندن برکوچك آطه دخی بو اسمله تسمیه اولنوب، اصل اهالیسی عندنده

درومه { (Drome) فرانسه‌نك جنوب شرقی جهتنده همنامی اولان ایالتده بر نهر اولوب، (بوقاری پیرنه) ایالتی حدودنده نبعان ایله، ابتدا شمال غربی‌یه، بعده جنوبه ونهایت بنه غرب شمالی‌یه طوغری آقه‌رق، مذکور ایالتی اورته‌سندن شق‌ایله، ۱۲۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره (رونه) ایرماغنه دوکیلور. عادی وقتلرده صویی آز ایسه‌ده، یاغمور یاغدیغنده سیللردن آرتوب، پك مخاطره‌لی اولور. رونه دوکلمزدن‌اول پارسدن مارسلیه‌یه کیدن دمیریولك بچدیکی ۶ کمرلی برکوپرینك آلتندن بچر.

درومه { (Drome) فرانسه‌نك ایالات جنوبیه‌سندن اولوب، رونه ایرماغی مجراسنك شرق طرفنده‌در. غرباً (آردش)، جنوباً بوقاری پیرنه، شرقاً (ووقلوزه)، شمالاً دخی (ایزره) ایالتلریله محدود ومحاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۸۰۶۵۷ مربع کیلومتره اولوب، ۷۵۰ ۳۲۱ اهالیسی واردر. (دوفینه) ایله (پرووانسه) خطه‌لرینك برر قسمندن متشکل اولوب، مرکزی (والانسه) شهریدر. اراضیسی منبت اولوب، حبوبات ومیوه وسبزه‌لرك انواعیله، صفران، کنویر وساره حاصل اولور. باغلری چوق اولوب، چوق شراب چیقار. بالی دخی چوقدر. معدن کوری، بیاض مرمر، هیکل اعماله الویریشلی طاش، آلچی، صاقسی طوپراغی، یاپی طاشی وساره دخی بولنور. قسم شرقیسنده اورمانلر دخی چوقدر. صنایع محلیه عادی یوك منسوجاتله، صاقسی، جام، کاغد، اسپرتو وساره اعمالندن عبارت اولوب، خیلی فابریقه‌لر واردر. تجارتی باشلیجه شراب، بال، مومی، بادم وساره‌یه متعلقدر. ایالت والانسه، دیه، نیون وموتتلیمار اسملریله ٤ قضایه منقسم اولوب، ۲۹ ناحیه و۳۷۲ دوائر بلدیه‌یی حاویدر.

درونت { (Derwent) انکلتره‌ده بو اسمله ٤ نهر واردر: بری دربی سنجاغنك منتهای شمالنده نبعان ایله، جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، دربی قصبه‌سی ایچندن کچدکدن صکره، سیر سفائنه صالح بر حاله کلوب، ۸۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (لیچستر) سنجاغی حدودنده صولدن (ترنت) ایرماغنه دوکیلور. — ایکنجیسی (یورق) سنجاغنك قسم شمالیسنده نبعان ایله، جنوبه وبعده غربه طوغری جریان ایده‌رك، (نیومالتون) ایچندن کچدکدن صکره، سیر سفائنه کسب قابلیت ایده‌رك، تقریباً ۱۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، صولدن (اوزه) ایرماغنه دوکیلور. — اوچنجیسی (قومبرلاند) سنجاغنده نبعان ایله، شماله طوغری آقه‌رق، و (درونت واتر) ایله (باسنتوایت واتر) اسملریله ایکی کوزل کولك ایچندن کچه‌رك، ۵۵ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، ایرلانده دکزینه دوکیلور. — دردنجیسی دورهام ایله نورتومبرلاند سنجاقلری آره‌سنده آقوب، تقریباً ۵۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (نیوقاستل)ك اوست طرفنده صاغدن (تینه) نهرینه دوکیلور.

— آوسترالیانك (تاسمانیا) جزیرهٔ کبیره‌سنده دخی بو اسمله بر ایرماق اولوب، جزیره‌نك وسطلرنده نبعان ایله، (سنت قلر) کولنك جنوب غربی کوشه‌سنی شق ایتدکدن صکره، شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، درت بچوق کیلومتره‌لك بر آغزدن بحر محیط معتدله منصب اولور. مجراسی تقریباً ۲۰۰۰ کیلومتره‌در.

درونت‌واتر { (Derwentwater) انکلتره‌نك (قومبرلاند) سنجاغنده بر کول اولوب، آنفاً ذکر اولنان (درونت) نهری صوینك پایلمسندن متشکلدر. بویی ۵ واکی ۱½ کیلومتره اولوب، اطرافی اورمانلرله وباغچه وکوشکلرله مستور تپه‌لرله محاط اولدیغی کبی، ایچنده دخی باغچه‌لرله مستور ایکی کوچك آطه بولنغله، غایتله کوزل وفرحفزا بر منظره پیدا ایدوب، دنیانك اك کوزل کولی عد اولنور.

درونتهایم { یاخود تروندهیم (Drontheim, Trondhjem) نوروچك (نوردنفیلس) ایالتنده و(نید) نهرینك منصبنده اوله‌رق فریستیانیانك ۴۰۰ کیلومتره شمالنده برشهر واسکله اولوب، ۲۰۰۰۰ اهالیسی، کوزل لیمانی، مصنع بر کلیساسی، فنون آقادمیاسی، فنون طبیعیه نمونه‌خانه‌سی، کتبخانه‌سی، لاپونلرك تعلیم وتربیه‌سنه مخصوص مدرسه‌سی، کراسنه وبالیق وبالیق یاغنه متعلق ایشلك تجارتی واردر. (روراس) ده چیقان باقیر معدنلرینك مرکزی حکمنده‌در. اولری اخشاب

اولدیغندن، یانغینلری کثیرالوقوعدر. نورروج قراللری بوشهرده تتویج اولنورلردی.

درونه { (Dronne) فرانسه‌نك جنوب غربی قسمنده برنهردر، که (یوقاری ویانه) ایالتنده نبعانله، جنوب غربی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، برآز یرده (یوقاری ویانه) ایله (دوردونیه) ایالتلرینك حدودینی آیردقدن صکره، دوردونیه ایالتنه بالدخول، بو ایالتك قسم غربیسنی شق، وبر خیلی یرده حدود غربیه‌سنی تعریق ایله، (ژیرونده) ایالتنه کیره‌رك، (قوتراس) قصبه‌سنك آلت طرفنده ژیرونده ایرماغی تابعلرندن (ایسله) نهرینه دوکیلور. برچوق چایلرك صولرینی اخذ ایدوب، بونلرك الك بیوکلری (نیزونه) ایله (توده) در. مجراسی ۱۸۰ کیلومتره طولنده اولوب، سیر سفائنه صالح دکلسه‌ده، غایتله کوزل واطرافی منبتدر.

درونی { شعرای عثمانیه‌دن اوچ ذاتك مخلصیدر :

برنجیسی ازنیقلی اولوب، ابتدای حالنده ترزیلکله مشغول بر امی ایکن، بعده تحصیل علم ایتمش؛ وآفیونه مبتلا اولوب، بونك تأثیریله وفات ایلشدر. کوزل اشعاری اولوب، شوبیت اوجمله‌دندر:

قوت ایدنمشدر بزی مور اجل ارزن کبی
کیم طاشور زیر زمینه دانهٔ خرمن کبی

— ایکنجیسی واردار یکیجه‌سندن اولوب، شو بیت اونکدر :

شام زلفك دخی بغداد نه حائل کوریجك
کوزمك بریسی دجله بریسی اولدی فرات

— اوچنجیسی مغنیسالی اولوب، طنبور چالمه‌ده وفن موسیقیده دخی مهارتی وار ایدی. شهزاده‌لکنده سلطان سلیم خان ثانی‌یه انتساب ایتمشدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

جابجا یلکن آچوب چیقدی آچلدی ازهار
صانکه دریای سفید اولدی فضای کلشن

دروهوبیچ { (Drohobycz) آوستریا و مجارستان دولتنك غالیچیا ایالتنده، (سامبور) سنجاغنده وسامبورك ۲۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (دنیستر) نهری تابعلرندن بری اوزرنده واقع برقصبه اولوب، ۱۶۸۹۰ اهالیسی، مصنع برکلیسا وحاوره‌سی، بازاری، طوز وغازتطهیر خانه‌لری ومجارستانله ایشلك تجارتی واردر.

درویش { شعرای عثمانیه‌دن اوچ ذاتك مخلصیدر :

برنجیسی استانبوللی اولوب، رئیس الکتاب اولمشدی. کوزل اشعاری وار ایدی.

— ایکنجیسی قونیه‌لی اولوب، طریقت مولویه‌یه انتسابی ومثنوئ شریفله اشتغالی واردر. شام بکلربکی مصطفی پاشانك معیتنده شهر مذکوره کیدوب، اوراده برمولویخانه تأسیس، و ۹۸۰ ده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

طوتدی جهانی خیمهٔ کردون قبابلر
صحرایی زین ایلدی چادر چیچکلری

— اوچنجیسی ادرنه‌لی اولوب، شو بیت اونکدر:

قد دلجویك خیالی دیدهٔ خونابده
کوییا برسرو رعنادر کنار آبده

درویش آغا { شعرای عثمانیه‌دن اولوب، بوسنه‌نك (موستار) قصبه‌سندندر. سلطان مراد خان ثالثك التفات وحمایه‌سنه مظهر اولوب، فرمان پادشاهیلریله (بنائی)نك «سحنامه» سنی نظماً ترکجه‌یه ترجمه ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

عارض سیمینك اوستنده سنك کاکلیدر
سایه صالمش برك نسرین اوزره یاسمنلیدر

درویش پاشا { عهد سلطان احمد خان اولده مسند صدارته یکن وزرادن اولوب، حدیقهٔ خاصه‌دن نشأت ایله، بوستانجی باشی اولدقدن صکره، ۱۰۱٤ تاریخنده قپودان دریا و ۱۰۱۵ ده لاله محمد پاشادن صکره صدراعظم اولمشیدی. عقل وتدبیری آز وظلم وخباثتی چوق اولمغله، او صره‌ده آچیلان ایران سفرینه دیوانه فرهاد پاشا کبی بر نااهلی کوندره‌رك، باعث کلفت وکدر اولمش؛ و ۷ آی صدارتدن صکره ینه اوسنه عزل، و قتل اولنه‌رق، وجودینك رفعی عمومك ممنونیتنی جلب ایتمش ایدی.

درویش پاشا { سلطان عبدالحمید خان اول دورنده مسند صدارت عظما اسمی (تابوتو) در. ۲۰′ ۱° عرض جنوبی ایله ۱۷۲° ۳٦′ ۵۰″ طول شرقیده واقع اولوب، ٦۲۰۰ اهالیسی واردر.

به نائل اولان وزرادن اولوب، استانبولليدر. سلطان
ياغلقجيسى قدرى آغانك اوغلى اولوب، ١١٤٨
تاريخنده خوشقدم محله‌سنده طوغمش؛ وابتدا بعض
وزرانك مهردارلق ودواتدارلق خدمتلرنده بولنوب،
بعده مدت مديده دفتردار كيسه دارى بولنمش؛
و١١٨٢ده ينه دفتردار كيسه‌دارلغيله اردوى همايونه
اعزام اولنه‌رق، برمدت دفتردار وكالتنده بولندقدن
صكره، ٨٥ده شمنى قشلاغنده شق اول دفتردارى
اولمش؛ و درسعادته عودتنده عزل اولنمش ايسه‌ده،
يكرمى كون صكره ثانياً شق اول دفتردارلغنه، و٢٩ده
صدر عالى كتخدالغنه نصب اولنه‌رق، اوج آى صكره
عزت محمد پاشانك دفعهٔ اولى صدارتندن عزلى اوزرينه،
مسند صدارت عظمايه چيقوب، بر بچوق سنه‌دن زياده‌جه
امور دولتى اداره ايتدكدن صكره، ١١٩٠ تاريخنده
عزل اولنه‌رق، خانيه محافظلغيله كريده عزيمت ايتمكده
ايكن، اثناى راهده خسته‌لنه‌رق، سافرده وفات
ايتمشدر. حليم وسليم بر وزير ايدى . روسيه ايله
مصالحه اولندیغى صره‌ده وايام صدارتنده اوج دفعه
شهر دونغاسى وقوعندن طولايى بر چوق هديه‌لر
ويروب، عزلنده كليتلى ديونى ظهور ايتمشيدى. بعض
خيراتى واردر.

درويش پاشا { (كيمياكر —) متأخرين مشيران دولت عثمانيه‌دن
اولوب، ١٢٣٣ تاريخنده استانبولده اوبده طوغمشدر.
پدرى محله امامى ومكتب خواجه‌سى ايدى. اون ايكى
ياشنده ايكن يكى كشاد اولنان مهندسخانهٔ برىٔ همايون
مكتبنه دخول ايله، مكتب مذكوردن خروجندن
صكره طرف دولتدن اكمال تحصيل ايچون آوروپايه
كوندريلن ضابطان ميانده بولنه‌رق، برقاچ سنه
انكلتره‌ده واوچ سنه دخى پارسده اقامتله، معادن
مكتبنه دوام ايتمشيدى. استانبوله عودتنده كبان
وارغنى معدنلرينك سرمهندسلكيله آناطولى‌يه اعزام،
وبعده مكتب فنون حربيه‌ده حكمت طبيعيه و كيميا
معلملكنه نصب اولنه‌رق، وبو آرالقده قطع مراتب
دخى ايدرك، نيابت ميرلوالق رتبه‌سيله مكتب فنون
حربيه مدبريتنه تعيين اولنمشدى. ١٢٦٦ تاريخنده
فريقلك رتبه‌سيله تحديد حدود ايرانيه‌يه مأمور او-
لوب، برهيئت مخصوصه ايله اوطرفه عزيمت ايتمش؛
ودرت سنه‌يه قريب دوام ايدن بو مأموريتندن عودتنده
مملكتين بكلرينى مقاملرينه اعاده ايتمك مأموريتيله
اوطرفه اعزام اولنه‌رق، عودتنده عموم مكاتب
عسكريه ناظرى اولمش ايدى. ١٨٥٦ تاريخ ميلا-
ديسنده پارسده انعقاد ايدن مجلس عمومىٔ عسكريده
طرف دولت عليه‌دن مرخص تعيين اولنه‌رق، روسيه
مصالحه‌سندن صكره بسارابيه حدودى تعيينه مأمور
اولمش ايدى. سلطان عبدالعزيز خان حضرتلرينك
جلوسنى متعاقب تشكيل بيوريلان اورمان ومعادن
مدبريتنه نصب اولنه‌رق، شام وقعه‌سندن صكره دخى
جبل لبنانده اعادهٔ آسايش ايتمك مأموريت مخصوصه-
سيله سوريه‌يه كوندرلمشيدى. بعده بعض مجالس
عسكريه اعضالغى ورياستلرنده وسائر مهم مأموريتلرده
بولنه‌رق، واكثر مكاتبده حكمت طبيعيه وكيميا معلملكى
ايده‌رك، سلطان عبدالعزيز خانك اواسط سلطنتلرنده
رتبهٔ مشيريى احراز ايلمش؛ و١٢٩٨ تاريخنده
وفات ايتمشدر. بر كيميا وحكمت طبيعيه ترجمه‌سيله سائر
بعض آثارى واردر.

درويش حسن { شعراى عثمانيه‌دن اولوب، اينه بختيلى ايدى. دور
سلطان مراد خان ثالثده بعض كبرا معيتنده پك چوق
سير وسياحت ايتمشدى .

درويش دهكى { مشاهير شعراى ايراندن اولوب، قزوينليدر .
شهر مذكورك (دهك) محله‌سنه نسبتله معروفدر.
چولهالق و كرپيچيلك صنعتلريله مشغول ايكن،
بعض اشعارى سلطان يعقوبك حضورنده اوقونمقله
خوشنه كيتديكندن، حكمدار مشاراليه طرفندن
جلب اولنه‌رق، التفات و نوازشه مظهر اولمش
ايدى. على شيرنوايى صاحب ترجمه‌نك اشعارينى تقدير
ايتديكى كبى، مولانا جامى دخى شو بيتنى چوق تحسين
ايتمشدر :

منزل عشق كه وادىٔ سمومست وسراب
غير مجنون كه درآن آب و هوا دارد تاب

درويش على { مشاهير خطاطيندن اولوب، ثلث و نسخ خطلرينى خالد
ارضروميدن اخذ ايلمشدر. يوزلرجه شاكردى او-
لوب، حتى كوپريلى زاده احمد پاشا دخى شاكردانندن

بولنمشدر. فرقی متجاوز مصحف شریف ایله برچوق
انعام واوراد ومرقعات یازمشدر. ۱۰۸۰ تاریخنده
وفات ایدوب، طوپ‌قپو خارجنده مدفوندر.

درویش قاسمی { شعرای ایراندن اولوب، عن‌اصل هراتلی اولد-
یغی حالده، (تون) شهرینه نقل وتوطن ایتمکله، تونی
لقبیله شهرت بولمشدر. درویش نهاد وصاحب قناعت
بر آدم ایدی. شو بیت اونکدر:

از همت بلند نباشد که قاسمی
شهر هری گذارد وقانع بتون شود

درویش محمد پاشا { دولت عثمانیه‌نك مسند صدارته کچمش وزرا-
سندن اولوب، چرکسی الاصلدر. طبانی یاصی محمد
پاشانك صدارتنده صدراعظم کتخداسی اولوب،
۱۰۴۷ تاریخنده شام و ۴۸ ده دیاربکر والیسی
اولمشیدی. ۱۰۴۹ ده رتبهٔ وزارتله بغداد محافظلغنه
تعیین اولنمش؛ ۱۰۵۴ ده حلب، ۵۵ ده آناطولی،
۵۹ ده سلستره والیسی اولوب، ۱۰۶۱ ده ثانیاً
آناطولی وبوغاز حصاری محافظه‌سنه مأمور اولدقدن
صکره، ۶۲ ده قپودان دریا اولمش؛ و۱۰۶۳ ده،
سلطان محمد خان رابع دورنده، طرخونجی احمد
پاشادن صکره مسند صدارت عظمایه کچمشیدی.
فوق‌العاده زنکین ومستغنی و ذوق وصفاسیله مشغول
بر آدم ایدی، وحتی امور مالیه‌یی تمامیله دفترداره
براقوب، قاریشمامشیدی. مزاح و لطائفه دخی طبعی
مائل اولوب، ارباب مناصبه رتبه‌لرینه کوره معامله
ایتمدیکی وحتی قیافتلرینه کوره حرمت ایلدیکی مرویدر.
۲۱ آی صدارتدن صکره، کندیسنه نزول اصابت
ایتمکله، عزل اولنه‌رق، درت آی صکره وفات ایتمش؛
ودیکیلی طاش قربنده اسکی علی پاشا جامعی خطیره‌سنده
دفن اولنمشدر. مخلفات سائره‌دن بشقه ۱۱۰۰ کیسه
نقدی چیقمشدی. وفاتنده آلتمش یاشلرنده ایدی.

درویش محمد پاشا { جنتمکان سلطان محمود خان ثانی حضرتلرینك
دور سلطنتلرنده مسند صدارته کچن وزرادن اولوب،
موره‌ده واقع آناولی قصبه‌سندن ایدی. موره‌لی
صلاقباش احمد پاشانك دائره‌سنه انتسابله، مهرداری
اولمش؛ وبعده اونك سوق ودلالتیله رتبهٔ میرمیرانی‌یه
نائل اولوب، بالیکسری متصرفلغنه نصب اولنمش ایدی.
۱۲۳۰ تاریخنده آنطاکیه وبعده بر طوغ دها احسا-
نیله کوتاهیه ومؤخراً خداوندکار والیلکنه تعیین
اولنمشدی. ۱۲۳۳ ده، محمد امین رؤف پاشانك ایلك
دفعه‌کی صدارتدن عزلنده، مهر صدارت عظمی
کندیسنه احاله اولنه‌رق، ایکی سنه‌یی متجاوز زمان
امور دولتی اداره ایتدکدن صکره، ۱۲۳۵ ده عزل
اولنمش؛ و۳۶ ده شام ومؤخراً کوتاهیه وصکره قره
حصار والیسی اولوب، بعدالعزل قره‌حصارده اقامته
مأمور اولمش ایدی. ۱۲۴۷ تاریخنده، استدعاسی
اوزرینه، منفاسی بروسه‌یه تحویل اولنه‌رق، ۱۲۵۳
ده عفو ایله شیخ‌الحرم اولوب، مدینهٔ منوره‌یه عزیمت
ایتدیکی حالده، ینبوعه وصولنده، حلول اجل موعو-
دیله اوراده ترك حیات ایتمشدر. وفاتنده یتمش یاشنی
متجاوز نحیف وضعیف ایدی. استانبولده وبروسه‌ده
بعض خیراتی واردر.

درویش منصور { ایران شعراسندن او- لوب، درویش نهاد
وپرهیزکار بر آدم ایدی. عن‌اصل سبزوارلی ایدی.
عروضده ید طولاسی اولوب، بوعلمده ایکی تألیفی دخی
واردر. صاحب تذکره دولتشاه عروضی صاحب
ترجمه‌دن اوکرندیکنی وسنی اللی‌یه واصل اولنجه وفات
ایدوب خواجه طاقده دفن اولندیغنی بیان ایدیور.
شو بیت برقصیده‌سنك مطلعیدر:

بس دویدم بر هوای وصل یار
کس ندیدم آشنای اصل کار

درویش ناصر { [«ناصر بخاری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دَره { هرات ایله سجستان آره‌سنده بر قصبه اولوب، هرات ولایتنك منتهای حدو-
دنده بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دُرّه { صحابیاتدن اوچ خاتونك اسمیدر. برنجیسی (دره بنت ابی سفیان) که فخر کائنات
(صلعم) افندمزك بالدیزیدر. — ایکنجیسی دره بنت
ابی سلمه، که زوجات مطهره‌دن ام سلمه‌نك قیزی
ورسول اکرم (صلعم) افندمزك اوکی قیزیدر. بعض
احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — اوچنجیسی (دره
بنت ابی لهب)در، که پدرینك کفر وعنادینه قارشی
ایمانه کلوب، مدینهٔ منوره‌یه مهاجرت ایتمشدر.

درهم { ابو زیاد وابو معاویه کنیه‌لریله بو اسمده صحابه‌دن ایکی ذات اولوب، ایکیسندن برر حدیث شریف مرویدر.

دُرّی { شعراء عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر:
برنجیسی اسکوبلی اولوب، درویش نهاد وفقر وقناعته مائل برذات ایدی.

— ایکنجیسی بروسه‌لی اولوب، سلطان محمد خان ثانی دورنده یاشامشدر. شوبیت اونکدر:

عارضك یادی ایله اویناد بوزلف عنبرین
صانکه‌ایلر جلوه‌لر طاوس فردوس برین

دُرّی { (محمد افندی) عصر سلطان محمود خان اولده مقام مشیخته کچن علمادن اولوب، علی الاصول دور مدارس و قطع مراتبله، ۱۱۲۱ تاریخنده حلبدن معزولاً مصر و۲۹ده مکهٔ مکرمه مولویتنه و۳۲ ده استانبول قاضیلکنه نصب اولنه‌رق، ۳۸ده آناطولی ومتعاقباً روم ایلی قاضیعسکری اولمش؛ و۱۱۴۷ده مسند مشیخت اسلامیه‌یه کچوب، بریچوق سنه‌یه قریب مدت امورفتوایی اداره ایتدکدن صکره، شیخوخت ومعلولیتنه مبنی، عزل اولنه‌رق، اسکدارده‌کی خانه‌سنده اقامت ایتمکده‌ایکن، ۱۱۴۹ده وفات ایدوب، قره‌جه احمد قبرنده دفن اولنمشدر.

دریاده { (Dryades) اسکی یونانیلر اساطیرنده اورمانلرك حامیه‌لری زعم اولنان وکویا آغاجلرك اطرافنده خوره تپوب قوف کوتوکلرك ایچنده اقامت ایدن برطاقم موهوم پریلر ایدی.

دریا عماد شاه { هندستانده دکن قطعه‌سنك (برار) خطه‌سنده حکومت سورن ملوك عمادیه‌دن اولوب، علاء الدین عماد شاهك اوغلیدر. ۹۳۹ تاریخ هجریسنده پدرینه خلف اولوب، قرق سنه‌یه قریب حکومت سوره‌رك، دکن ملوکندن ابراهیم عادل شاهه همشیره‌سنی وحسن نظام شاهه قیزینی ویرمکله، جمله‌سیله صلح ومسالمت اوزره یاشامش؛ ووفاتنده اوغلی برهان عماد شاه تخته جلوس ایلمش ایسه‌ده، ادامهٔ سلطنته موفق اوله‌میوب، ۹۸۰ده دولت عمادیه منقرض اولمشدر.

دری افندی { (احمد —) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اولوب، وانلیدر. درسعادته ورودله، دیوان همایون قلمنه بر مدت مداومتدن صکره، ۱۱۳۲ تاریخنده سفارتله ایرانه کیده‌رك، عودتنده باش محاسبه‌جی اولمش؛ و ۱۱۳۷ تاریخنده وفات ایتمشدر. یکچشم اولدیغنی ایما ایدن شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

خاکپایك کحلی ایچون بو ایکی چشم سفید
بر بریله جنك ایدوب آخر بری اولدی شهید

— (سلیمان دری افندی) اسمنده دیکر بر شاعر دها واردر، که ۱۲۶۶ تاریخلرینه‌دك برحیات اولوب، «کهرریز» عنوانیله تحفهٔ وهبی‌یه نظیره‌کونه برلغت منظومه‌سی یازمشدر.

دریاندر { یوناس انجمان —(Jonas Ench-mann Dryander) اسوج مشاهیر طبیعیونندن اولوب، تاریخ طبیعی واضعی اولان مشهور (لینه)نك شاکردیدر. ۱۷۴۸ ده طوغوب، ۱۸۱۰ ده وفات ایتمش؛ وتاریخ طبیعی‌یه متعلق بعض آثار براقمشدر.

دریتند { (Deritend) انکلتره‌نك (واروبق) سنجاغنده بر قصبه اولوب، (بیرمینغهام) شهرینك بر محله‌سی حکمنده‌در. ۱۰۸۰۰ اهالیسی واردر.

دُرَید { (ابن الصمه) مشاهیر شعرا و شجعان عربدن اولوب، هوازن قبائلندن بنی جشم قبیله‌سنك رئیسی ایدی. زمان جاهلیتده یاشایوب، یوزقدر محاربه‌ده بولنمش، وهیچ برنده مغلوب اولمامش ایدی. وقت سعادته یتیشمش ایسه‌ده، اسلامه کلمیوب، حنین وقعه‌سنده، ۱۲۰ یاشلرنده اولدیغی حالده، هوازن کفاری ایچنده بولنه‌رق، صحابه‌دن (ربیعه بن یربوع السلمی) یدیله قتل اولنمشدر. مرثیه وهجویه ومدحیه قبیلندن بر چوق اشعاری واردر. حقنده بعض نوادر منقولدر. شو بیت برادری عبدالله‌ك قتلنده سویلمش اولدیغی مرثیه‌سنك مطلعیدر:

ارث جدید الحبل من ام معبد
بعاقبة قد اخلفت کل موعد

دریدن { (Dryden) انکلتره‌نك اك مشهور شاعرلرندن اولوب، ۱۶۳۱ ده (آدونیقله) قصبه‌سنده طوغمش، و۱۷۰۱ده وفات ایتمشدر. مکتب شاکردی ایکن شعر سویلمکه باشلایوب، ابتدا بعض مدحیه‌لر نظم ایتمش، وقرالی مدح ایتمسی اوزرینه، رئیس الشعرا عنوانه وبر خیلی

مخصوصاً نائل اولمش ایدی. بعده منظوم تیاترو کتابلری تألیفنه قویلوب، سنه‌لرجه آثاری تیاترو. لرده تقدیر وتحسین عمومی‌یه مظهر اولمش ایدی. ایکنجی ژاقك زماننده قتولیك مذهبنی قبول ایتمش اولدیغیچون، اورانژلی کویوم زماننده رئیس‌الشعرا عنوانی رفع ومخصصاتی قطع اولنه‌رق، خیلی یاشلی اولدیغی حالده، یاشایه‌بیلمك ایچون، زیاده چالیشمغه مجبور اولمش؛ وبر چوق کوزل اثرلر میدانه قویمش ایدی. تألیفاتی ۱۸ جلد اوزره نشر اولنه‌رق، انکلیز ادبیاتنك الك مقبول نمونه‌لرندن معدوددر.

دری زاده { (مصطفی افندی) مسند مشیخت اسلامیه‌یه کچن علمای دولت عثمانیه‌دن اولوب، سالف الترجمه شیخ الاسلام دری محمد افندینك اوغلیدر. ۱۱۱٤ تاریخنده طوغوب، تحصیل علم ودور مدارس ایتدکدن صکره، پدرینك مشیختی زماننده غلطه مولویتنه وادرنه ومکه پایه‌لرینه نائل اولمش؛ وپدرینك وفاتندن صکره ۱۱۵۲ده استانبول قاضیسی، ۵۹ده آناطولی و٦٤ده روم ایلی قاضیعسکری اولمش؛ و۱۱٦۹ده عهد سلطان عثمان خان ثالثده، ثانیاً صدر روم ایکن، مسند مشیخت اسلامیه‌یه ترفیع اولنه‌رق، سکز آی قدر امور فتوایی اداره ایتدکدن صکره، ۱۱۷۰ ده عزل ایله، کلیبو. لیده اقامته مأمور اولمش ایدی. ۱۱۷۵ده، سلطان مصطفی خان ثالث دورنده، ثانیاً شیخ الاسلام اولوب، بش سنه‌یی متجاوز زمان مسند فتوواده قالمش؛ و۱۱۸۰ ده عزل اولنمش ایدی. سلطان عبدالحمید خان اول زماننده ۱۱۸۷ تاریخنده ثالثاً مفتئ انام اولوب، یدی آی امور فتوایی اداره ایتدکدن صکره، ۱۱۸۸ ده عزل اولنه‌رق، او سنه وفات ایتمش؛ وادرنه قپوسی خارجنده دفن اولنمشدر. عفیف ومتقی وعالم بر ذات اولوب، فقهه متعلق «درهٔ بیضی» عنوانیله بر تألیفی واردر.

دری زاده { (السید محمد عطاء الله افندی) بو دخی دولت علیه مشایخ الاسلامندن اولوب، آنف الترجمه دری زاده مصطفی افندینك اوغلیدر. ۱۱٤۲ تاریخنده طوغوب، ۱۱۷۲ده سلانیك ملاسی اولمش، ۸۷ده مکه پایه‌سنی احراز ایتمش، ۱۱۸۳ده استانبول قاضیسی، ۸۸ ده آناطولی و۹۲ده روم ایلی قاضیعسکری اولمش ایدی. دور سلطان عبدالحمید خان اولده، ۹۷ ده، ثانیاً روم ایلی قاضیعسکری ایکن، مسند فتوایه ترفیع او. لنه‌رق، ایکی سنه‌یه قریب بو مقام عالیده قالدقدن صکره، صدراعظم مقتول خلیل حمید پاشایه مماشاة ایتمکله اتهام اولنه‌رق، غضب پادشاهی‌یه اوغرامغله، نفینه ارادهٔ پادشاهی متعلق اولمش؛ و ایفای فریضهٔ حج ایچون، جانب حجازه عزیمت ایدوب، کلیبولی‌یه وصولنده ۱۱۹۹ده مبتلا اولدیغی استسقاعلتندن وفات ایدوب، اوراده دفن اولنمشدر. حلیم ومتواضع وجلب قلوبه مائل بر ذات ایدی.

دری زاده { (السید محمد عارف افندی) بو دخی دولت علیه‌ده مشیخت اسلامیه مسند عالیسنه کچمش علمادن اولوب، دری زاده مصطفی افندینك اوغلی وآنف الترجمه محمد عطاء الله افندینك برادریدر. ۱۱۸۸ده بروسه و۱۱۹٤ده استانبول قاضیسی، ۹٦ده نقیب الاشراف، ۹۷ده آناطولی و۹۸ده روم ایلی قاضیعسکری اولمش ایدی. سلطان عبدالحمید خان اول دورنده و۱۱۹۹ تاریخنده مسند مشیخت اسلامیه‌یه کچوب، آلتی آی قدر بو مقامده قالدقدن صکره، عزل اولنه‌رق، خلفی حمیدی زاده افندی طرفندن نفینه سعی اولنمغله، موسم حجه‌دك کوتاهیه‌ده وایفای حجدن صکره طائفده اقامته مأمور اولمش ایسه‌ده، بعده طائفدن عفو اولنه‌رق، بعدالحج ینه کوتاهیه‌یه عودت ایتمش؛ ومکی افندینك زمان مشیختنده درسعادته عودته مأذون او. لوب، سلطان سلیم خان ثالث دورنده و۱۲۰٦ تاریخنده ثانیاً شیخ الاسلام اولمش ایدی. آلتی سنه‌یی متجاوز زمان امور فتوایی اداره ایتدکدن صکره، ۱۲۱۳ تاریخنده روم ایلنده پاسبان اوغلنك عصیانی وفرانسزلرك مصره تجاوزی کبی وقوعاتدن طولایی صدراعظم عزت محمد پاشا ایله برابر عزل، وبروسه‌یه نفی اولنمش؛ ومتعاقباً عفوه مظهر اولوب، درسعادته عودت ایتمش ایدی. ۱۲۱۵ ده وفات ایدوب، مسکینلر قربنده پدر وجدینك یاننده مدفوندر.

دریغلینغتون { (Drighlington) انکلتره‌نك (یورق) ایالتنده و(برادفورد)ك ۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٤٤٠٠ اهالیسی، دمیرولی وچوخه فابریقه‌لری واردر.

دریفیلد { (Driffield) انکلتره‌نك (یورق) ایالتنده ویورقك ٤٢ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق (هول) نهری اوزرنده‌واوج دمیریول خطنك نقطهٔ التصاقنده بر قصبه اولوب، ٥٤٢٠ اهالیسی، بغدای تجارتی ویوك وپاموق‌منسوجاتی واردر.

درین { (Drin) آرناؤدلغك اك بیوك ایرماغی اولوب، (آق درین) و(قره درین) اسملریله باشلیجه ایکی نهرك اجتماعندن تشکل وتحصل ایدیور.

آق درین آرناؤدلغی یکیبازاردن وآدریاتیق ماثله‌سنی طونه حوضه‌سندن آیران (موقره) و(سوخه پلانینه) طاغلرندن نبعانله، (ایپك) قصبه‌سی ایچندن بچه‌رك، برخیلی مسافه‌ده شرقه طوغری آقدقدن صکره، جنوبه طوغری دونوب، یاقوه‌نك شرق جهتندن ودها آشاغیده پرزرینك غرب طرفندن جریان، وبو ایکی شهرك ایچندن کچن ایکی چای ایله دیکر بعض دره‌لر اخذ ایده‌رك، پرزرینك آلتنده غرب جنوبی‌یه طوغری‌دونر، و(لومه) ناحیه‌سنده (کوکس)قریه‌سی قربنده قره‌درین ایله برلشیر. آق درینك مجراسی تقریباً ١٥٠ کیلومتره طولنده اولوب، یتاغنك‌قسم اعظمی طاغلرآره‌سنده طار ودرین‌ایسه‌ده، جهتیننده دوز ومنبت بعض یرلر دخی بولنور. مجراسی ایپك وپرزرین سنجاقلری داخلنده‌در.

قره درین ایسه اوخری کولنك آیاغی حکمنده اولوب، (استروغه) قصبه‌سنده مذکور کولك منتهای شمالندن چیقار؛ وشماله‌طوغری آقوب، دبره‌شهرینك آلتنده شمال شرقیدن وشار طاغنك آرقه‌سندن کلن (رادیقه) نهرینك صولرینی دخی آله‌رق، شار سلسله‌سنك غربی اتکلرینی تعقیب ایله، بوده تقریباً ١٥٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، آق درینه قاریشیر. مجرا ویتاغی آق درینك کبنه مماثلدر. قره‌درین‌مناستر ودبره سنجاقلری ایچنده آقیور.

وجه مشروح اوزره آق درین ایله قره درینك برلشمسندن حاصل اولان اصل (درین) مذکور کوکس قریه‌سندن غرب شمالی‌یه طوغری آقه‌رق، اشقودره ولایتنه کیرر، وبعده جنوب غربی‌یه وصکره غربه طوغری جریان ایده‌رك، اشقودره اووه‌سنه دوشر. اووه‌یه دوشدکدن صکره اصل مجراسی جنوب غربی‌یه طوغری اولوب، (لش) قصبه‌سنك یانندن کچدکدن صکره (ماط) نهری منصبنك اوست طرفنده آدریاتیق دکیزینه منصب اولور، وبرکوچك دالیه دخی تشکیل ایدردی؛ ویالکز فیضانی زمانده فضلهٔ میاهی غرب شمالی‌یه طوغری آیرله‌رق، اشقودره شهرینك آلتنده اشقودره کولنك آیاغی اولان (بویانه) یه قاریشیردی. آنجق اوتوز قرق سنه‌دن بری نهرك ایندیردیکی قوم وچامور مجرای قدیمنی سدایتمکله، همان‌بتون‌صولری دائمی صورنده بویانه‌یه قاریشیور؛ یعنی اسکی‌مجراسنی براقوب، بویانه‌نك مجراسنی ضبط ایتمشدر. قره‌درین ایله آق درینك اجتماعندن صکره درینك مجراسی‌صرب طاغلر آره‌سنده طار وطاشلق بریتاقدن عبارت اولوب، بعض یرلرنده شلاله‌لری وسرعتلی اینیشلری دخی‌واردر. بوقسمنك‌طولی ٢٠٠ کیلومتره‌یه‌قریبدر. اشقودره اووه‌سنه ایندکدن صکره ایسه مجراسی دوز وکوچك کمیلر سیرینه مساعد اولوب، اطرافی دخی منبت ومحصولدار ایسه‌ده، صویی یتاغنه‌صیغمدیغندن اطرافه‌یایلیوب، برطاقم بطاقلقلر تشکیل ومخاطره‌لی صیتمه‌لر تولید ایدیور. اسکی یتاغنك کشادیله ایجاب ایدن سدلرك انشاسی حالنده، هم اشقودره شهری ایکیده برده طغیان میاه خسارندن قورتارلمش، هم اووه‌نك احوال صحیه وزراعیه‌سی اصلاح اولنه‌رق، خیلی استفاده ایدلمش اوله‌جقدر. موانع موجوده‌نك رفعیله درینك ممکن اوله‌بیله‌جکی محله قدر سیر سفائنه صالح برحاله ارجاعی دخی تجارت نقطهٔ نظرنجه بیوك منافعی موجب اوله‌بیلیر.

درینو { یاخود دروپولی (Drino, Dropoli) آرناؤدلقده برنهر اولوب، یانیه ولایتنك ارکری سنجاغنده (دلوبناکی) قریه‌سی قربنده نبعانله، شمال غربی‌یه طوغری آقه‌رق، دروپولی اووه‌سنی سقی ایدر؛ وارکری قصبه‌سنك آلتندن کچه‌رك، ٨٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، تپه‌دلنك اوست طرفنده (ویوسه) ایرماغنه دوکیلور. وادیسی منبت ومحصولداردر.

درینه { (Drina) بوسنه‌ده برنهردر، که قره طاغ حدودی قربنده قره طاغدن کلن (تاره) ایله (پیوه) چایلرندن بالتشکل، شماله‌طوغری جریان ایده‌رك، فوچه قصبه‌سندن کچدکدن صکره شرقه طوغری دونر، وبنه قره طاغ حدودندن وبکی

يازاردن كلن (ايم) نهريني دخى اخذ ايله، صربيه حدو-
دينه واصل اولور، وبعده شماله طوغرى آقه‌رق،
وصربيه ايله بوسنه آره‌سنده‌كى خط حدودى تعقيب
ايده‌رك، آوستريا ومجارستان حدودى قارشيسنده طونه
تابعلرندن (صاوه) نهرينه دوكيلور. مجراسى (ليم)
نهرينك منابعندن اعتباراً ٤٠٠ كيلومترويه قريب
اولوب، واديسى دنيانك اك كوزل يرلرندن معدوددر.

دريوپ { (Dryopes) اسكى پلاسجِ اقوامندن برقوم اولوب، عناصر تسالياده ساكن اولدقلرى حالده، مشهور قهرمان (هركول) طرفندن مملكتلرندن اخراج اولنه‌رق، بر طاقى آرغوليديه‌يه، برطاقى اوبيا (يعنى اغريبوز) آطه‌سنه، برطاقى ازنيق جهتلرينه، برطاقى دخى قبريسه هجرت ايتمشلردى.

دزارغ { (Désargues) فرانسه مشاهير مهندسيننددن اولوب، ١٥٩٣ تاريخنده ليونده طوغمش، و١٦٦٢ده وفات ايتمشدر. هندسهٔ مجسمه ومخروطات حقنده بعض كشفياته موفق اولوب، برطاقم تأليفات براقمشدر. حكيم شهير (دقارت)ك فوق‌العاده محب وطرفدارى ايدى.

دزاغوآدرو { (Desaguadero) آمريقاى جنوبينك (بوليويه) مملكتنده برنهردر، كه مشهور (تيتيقاقه) كولنك آياغى مقامنده اولوب، مذكور كولدن خروجله، ٣٠٠ كيلومترولك جريانندن صكره (آوغالاس) كولنه دوكيلور. واديسى (آند) سلسلهٔ جبالى آره‌سنده ٣٨٠٠ متره ارتفاعنده‌در. بو نهر پك درين اولوب، وسعتى ٥٠ ايله ١٥٠ متره آره‌لرنده‌در. واديسى پك يوكسك اولديغندن، حبوبات يتيشه‌ميوب، ياالكز پتاتس ايله پنجار حاصل اولور. — بو واسطه آمريقاى جنوبيده ينه بويله كوللر آره‌سنده ديكر بعض نهرلر دخى واردر.

دزفول { ايرانك خوزستان ايالتنده وشوشترك ٥٠ كيلومتره غرب شماليسنده وكارونه تابع همنامى برچايك اوزرنده برشهر اولوب، ٣٠٠٠٠ اهاليسى و ايشلك تجارتى واردر. آردشير بابكانك بنا كرده‌سى اولديغى مرويدر.

دزيراده { (Désirade) آنتيل جزاير صغيره‌سنك فرانسه دولتنه تابع اولانلرندن اولوب، بونلرك مركزى بولنان (غوآدلوپه) جزيره‌سنك ١٤ كيلومتره شمال شرقيسنده و ١٦°٢٠′ عرض شمالى ايله ٦٣°٢٢′ طول غربيده واقدر. بويى ١٨ وعرضى ٣ ايله ٤ كيلومتره آره‌سنده اولوب، ١٥٠٠ قدر اهاليسى واردر، كه بونلرك‌ده ياالكز ٢٠٠ قدرى آوروپالى وقصورى زنجى وملزدر. اراضيسنك برطرفى صرب وديكر طرفى شبولى اولوب، طوپراغى قوه‌لى اولمغله، پاموقدن بشقه محصولاته پك الويريشلى دكلدر. پاموغى پك مقبولدر. سواحلنده باليغى چوقدر. ليمانى اولميوب، ٣٠ كيلومتره‌لك مسافه‌دن كوزيكور بر فنارى واردر. بو آطه قريستوف قولومبك ايكنجى سفرنده ايلك كشف ايتديكى آطه‌در. هواسى صاغلامدر.

دسالين { (Dessalines) فرانسه‌نك ايلك جمهوريتى زماننده آمريقانك (هايتى) جزيره‌سنده ظهور ايدن قاريشيقلقلر اثناسنده ايمپراطورلغنى اعلان ايتمش بر زنجى اولوب، ٢ سنه حكومت سوردكدن صكره، ١٨٠٦ تاريخنده بوصيده اورلمشدر.

دسپنه پروس { (Despena Perros) اسپانياده آندالوسيا ايله يكى قشتاله خطه‌لرى آره‌سنده و ٧٣٥ متره ارتفاعنده بر بوغاز اولوب، بر دميريول خطنك دخى ممريدر.

دسپوط طاغى { ردوب سلسلهٔ جبالنك نام ديكريدر. [« ردوب » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

دَستَبى { همدان ايله (رى) آره‌سنده ١٠٠ دن زياده قريه‌يى حاوى برناحيه اولوب، قسم اعظمى رى و بر مقدارى همدانه تابع ايكن، بعده بتونى قزوينه الحاق اولنمشدى.

دسترو { (Destero) برازيليانك قسم جنوبيسى ساحلى قارشيسنده واقع (سانته قترينه) جزيره‌سنده وجزيره‌نك ساحل غربيسى اورته‌لرنده برقصبه اولوب، ٩٠٠٠ اهاليسى، فوق‌العاده دلكشا موقعى، اطرافنده كوزل باغچه‌لرله تفرجكاهلرى ومنتظم سوقاقلرى واردر. ليمانى محفوظ و واسع ايسه‌ده، مدخلى صيغ اولديغندن، بيوك كيلر جزيره ايله ساحل آره‌سنده‌كى قوبده لنكرانداز اولورلر. جزيره‌نك اسميله دخى تسميه اولنان بوقصبه برازيليالبلر « برازيليانك جنتى » ديرلر.

دستجرد { ایران وماوراء النهرده بو اسمله بر قاچ قریه اولوب، بعضیسی بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر. — نهاوند قربنده اولان (دستجرد کسرویه) ده مرمردن مصنوع موجب حیرت ایوانلر و ابنیهٔ عالیه ویرانه‌لری بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دَستمیسان { بصره ایله واسط واهواز آره‌سنده بیوك بر ناحیه اولوب، مرکزی (بسامئ) قصبه‌سی ایدی.

دستن { (Destin) و لاتینجه فاتوم (Fatum) بخت وطالعدن کنایه اوله‌رق اسکی یونان وروما آلههٔ کاذبه‌سندندر.

دَستوا { اهواز ایله فارس آره‌سنده بر ناحیه اولوب، (دستوانیه) اسمیله مشهور البسه واقمشه‌سیله شهرت بولمش، و (دستوائی) لقبیله ملقب بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

دسقابزادو { (Descabezado) آمریقای جنوبیده (شیلی) جمهوریتنك (تالقه) ایالتنده بر برکان اولوب، (سروآزول) طاغیله برابر (آند) سلسله‌سنك اوکنده آیریجه برکومه تشکیل ایدیور. ۳۵°۳۰′ عرض جنوبیده اولوب، ۳۸۸۸ متره ارتفاعی واردر. — کوچك دسقابزادو اسمیله دیکر بر برکان دخی برنجینك شمال شرقیسنده و شیله ایله آرجنتین حدودنده واقع اولوب، ۲۰۳۰ متره ارتفاعی واردر.

دسموآن { (Desmoines) آمریقای شمالیده عمالك مجتمعه‌نك (یووه) جمهوریتنده بر نهر در، که (مینسوته) جمهوریتنك غرب جنوبی کوشه‌سنده و ۴۴° عرض شمالی ایله ۹۷° طول غربیده نبعان و جنوب شرقیه طوغری جریان ایده‌رك، (یووه) جمهوریتی اورته‌سندن شق ایله، ۶۰۰ کیلومتره‌لك مسافه‌یی قطع ایتدکدن صکره، صاغدن (میسیسیپی) ایرماغنه دوکیلور. منصبی ۱۵۰ متره کنیشلکنده‌در. منصبندن اعتباراً ۲۲۵ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالحدر. حوضه‌سی ۵۰۰۰۰ مربع کیلومتره وسعتنده اولوب، منبت اراضی‌یی وکلینلی معدن کورنی حاویدر. مجراسی اوزرنده (دسموآن سیتی) ایله (فورت دوجه) قصبه‌لری بولنیور.

دسموآن سیتی { (Desmoines - City) عمالك مجتمعه‌نك جماهیر وسطیه‌سندن (یووه) جمهوریتنك مرکزی بر قصبه اولوب، آنف البیان (دسموآن) نهری اوزرنده و بر قاچ دمیر یول خطوطنك نقطهٔ التصاقنده واقع و ۱۲۰۳۳ اهالی‌یی جامعدر. کیلر (میسیسیپی) ایرماغندن بوقصبه‌یه قدر چیقارلر. منسوجات ودمیر فابریقه‌لریله اطرافنده کوزل موقعلری واردر.

دسنا { (Desna) روسیه‌نك جنوب غربی قسمنده (دنیپر) ایرماغنه تابع برنهر اولوب، (اسمولنسك) ایالتنده نبعانله، جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، ۷۵۰ کیلومتره‌لك مسافه‌یی قطع، وصاغ وصولدن برطاقم چایلرك صولرینی جمع ایتدکدن صکره، مذکور ایرماغه دوکیلور. طولنك نصفندن زیاده‌سی سیر سفائنه صالح ایسه‌ده، تشرین ثانیدن مارتك نهایتنه‌دك منجمد بولنور. مجراسنك صاغ طرفی صرب وطاشلق اولوب، صول طرفی قسماً اورمانلر وچایرلرله مستور وقسماً بطاقلقدن عبارتدر. اوزرنده بولنان باشلیجه اسکله‌لری: (اورل) ایالتنده‌کی (بریانسق) و (تروبشوسق) ایله (چرنیغوف) ایالتنده‌کی (نووغورود سیورسك)، قوروب، سوسنیجه، چرنیغوف و (اوستر) قصبه‌لریدر.

دسو { یاخود دساو (Dessau) آلمانیانك وسطلرنده واقع (آنهالت) دوقه‌لغنك مرکزی بر شهر اولوب، برلینك ۱۲۶ کیلومتره جنوب غربیسنده وبرآز آشاغیسنده (البه) ایرماغنه دوکیلن (مولده) نهری اوزرنده واقع و ۱۹۶۴۵ اهالی‌یی جامعدر. متعدد مکاتب عالیه‌سی، جمعیات علمیه‌سی، مؤسسات خیریه‌سی، کتبخانه‌سی، تیاتروسی، دوقه‌یه مخصوص سرایی وکوزل باغچه‌لریله تفرجگاهلری واردر.

دَسوق { مصر سفلانك بحیره مدیریتنده ودمنهورك ۱۹ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق نیلك قوللرندن رشید نهری اوزرنده برقصبه اولوب، مشاهیر اولیاء اللهدن ابراهیم دسوقینك وطنیدر. مشارالیهك قصبه‌ده کائن تربه‌سی زیارتنه پك چوق خلق اجتماع ایدر. سنه‌ده اوچ دفعه دخی بازار قوریلور.

دسوقی { [«ابراهیم دسوقی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دسیزه { (Decize) فرانسه‌نك نیوره ایالتنده، لوآره نهرنده واقع بر آطه‌ده و(نو-رس)ك ٣٤ کیلومترو جنوب شرقیسنده ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ٤٥٠٠ اهالیسی واردر.

دسیما { (Desima) جاپونیه‌ده (ناغاساکی) شهرینك جنوب غربیسنده صنعی بر آطه اولوب، شهر مذکوره برکوپری ایله مربوطدر. فلمنکلیلر بو آطه‌یی جاپونیه‌ده‌کی تجارتلرینه مرکز اتخاذ ایتمشلردر. —

دسیوس { یاخود دچیوس (Dèce, Decius) روما ایمپراطورلرندن اولوب، میلادك ٢٠١ تاریخنده (پانونیا)نك (سیرمیوم) شهری قربنده طوغمش؛ وعرب فلیپك ایمپراطورلغی زماننده (میسیا) والیسی اولمشیدی. مذکور والیلکده ایکن ٢٤٩ تاریخنده حکومتی اعلان اولنمغله، فلیپ ایله (ورون) قربنده وقوع بولان محاربه‌ده صاحب ترجه غالب کلوب، فلیپی کندی ایله اولدیرمش؛ وایکی سنه حکومت سوردکدن صکره، تراکیا قطعه‌سنده غوتلرله ایتدیکی محاربه‌ده قتل اولنمشدر. او وقتلرده نوظهور اولان خرستیانلغك منعنه قالقیشوب، خرستیانلره ایتدیکی جفا واذیتله شهرت بولمشدر.

دشان { (Deschamps) فرانسه‌نك اسکی شعراسندن اولوب، ١٣٢٥ ده (ورتو)ده طوغمش، و١٤٢١ ده وفات ایتمشدر. بشنجی وآلتنجی شارلك خدمتنده بولنمش؛ وبر چوق اشعار ایله بعض منظومه‌لر براقمشدر.

— (امیل دشان) دخی فرانسه‌نك متأخرین ادباسندن اولوب، بعض اشعار ایله ایتالیانجه وانکلیزجه‌دن بعض منظوم ترجه‌لر براقمشدر. ١٧٩١ده طوغوب، ١٨٧١ده وفات ایتمشدر. — بنه اوسنه وفات ایدن برادری (آنتونی دشان)ك دخی بعض آثار ادبیه‌سی اولوب، ازجمله دانته‌نك مشهور (دیوینه قومدیه) سنی نظماً ترجه ایتمشدر.

دشت { بلوجستانه تابع مکران خطه‌سنده وساحل بحرده برناحیه اولوب، ایران حدودینه قدر ممتد اولور. ایچندن جریان ایدن (نهنك) ایرماغی اراضیسنی اروا ایتمکله، خیلی حبوبات وپاموق حاصل اولور.

— بو اسمله اصفهان قربنده بربیوك قریه وکردستانده اربل ایله تبریز آره‌سنده برکوچك قصبه دخی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دشت بادین { فارسده بر قصبه اولوب، باغ وباغچه وآثار صوبی اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

دشت بیاض { ایرانك خراسان خطه‌سنده ومشهدك ٣٩٠ کیلومترو جنوبنده اوله‌رق سیستان جاده‌سنده برقصبه اولوب، ٢٠٠٠ قدر اهالیسی، متعدد جوامعی وبازاری واردر. کوزل بروادیده واقعدر.

دشتستان { ایرانده خوزستان ایله فارس خطه‌لرینك بصره کورفزینه قریب اولان آلچق یرلرینه ویریلن اسمدر.

دشت قپچاق { [«قپچاق» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دشتك { ایرانك سیستان خطه‌سنده، ناصر آبادك ٢٥ کیلومترو جنوب شرقیسنده، آفغانستان حدودی قربنده و(هلمند)نهرینك بر جدولی اوزرنده بر قصبه اولوب، ٣٠٠٠ قدر اهالیسی، اطرافنده باغ وباغچه‌لرله اراضئ منبته‌سی واهمیت موقعیه‌سی واردر. — بو اسمله اصفهان وری قربلرنده برر قریه واستر ابادده برمحله دخی بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دشت کبیر { ایرانده واسع بر چولدر، که غرباً طهرانك جنوبندن باشلایه‌رق شرقاً خراسان طاغلرینه، وشمالاً البرز سلسله‌سنك مابعدی حکمنده اولان طبرستان واستراباد طاغلرندن کرمان حدودینه یعنی ٣٤° عرض شمالیه قدر ممتد اولور. بویی ٧٠٠ واکی ٢٠٠ کیلومترو قدر اولوب، قوملق وطاشلقدر. ایچنده بعض قورو طاغلر وتپه‌لرله برطاقم طوزلی بطاقلقلر دخی بولنیور.

دشنته { اندلسده شنتریه (یعنی پورتکیزده سانته ماریه) مضافاتندن بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دشنی { صعید مصرده، نیلك ساحل شرقیسنده برقصبه اولوب، باغ وباغچه‌لری وشکر معصره‌لری چوق اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

دشنیچه { (Dechnitza) آرناوودلقده یانیه ولایتنك ارکری سنجاغنده یرمدی

قضاسنه مربوط بر ناحیه اولوب ، ایچنـدن کچن و(ویوسـه) ایرماغنه دوکیلن بر درەنك اسمیـله تسمیه اولنمشـدر. کوزل ومنبت بر وادیده واقع ٤٠ قدر قریەدن مرکب اولوب، کافۀ اهالیسی اسلامدر. میوه‌لری چوقدر. —— کوریجه قصبه‌سی قربنده دخی بو اسمله بر قریه واردر.

دعایی { شعراء عثمانیەدن اولوب، بروسه‌لیدر. جوامعده معرف اولمغله ، بو مخلصی اختیار ایتمشدی. شو بیت اونکدر:

عارضك عرض ایت کله کلشنده زیبالنمسون
سروه کوستر قدکی ناز ایله رعنـالنمسون

دِعبل { (ابو علی —— بن علی بن رزین بن سلیمان الخزاعی) مشاهیر شعرای عربدن او-لوب، بحتری و ابو تمامك معـاصری وبحترینك محب صادقی ایدی. فحول شعرادن مسلم بن ولیدك شاکردی اولوب، حقنده حرمت مخصوصه‌سی وارایدیسه‌ده، بحتری صاحب ترجمەنك اشـعارینی مسلمك اشعارینه ترجیح ایدەرك، شـیوۀ عربه دها موافق بولوردی. دعبل تعصب درجه‌سـنده شیعی اولوب، اهل بیت نبوی حقنده کوزل نعتلری واردر. بشقه کیمسه‌یی مدح ایتمیوب،زماننك اکابرینی هجو ایدردی، وکیمسه لساننـدن قورتلەمازدی. حتی هارون‌الرشید ایله مأمون ومعتصمك حقنـده هجویه‌لری واردر. هجویاتنـدن طولایی دائما خوف اوزره اولوب، اکثریا سنەلرجه بغدادن غیبوبت ایدردی؛ و بو مناسبتله چوق سیا-حت ایتمشـدی . حقنده پك چوق نوادر منقولدر. ٢٤٦ تاریخنده ٩٨ یاشنده وفات ایتمشـدر. شو بر ایکی بیت جملۀ اشعارندندر:

یالیت شـعری کیف یومکما
یا صـاحبی اذا دمی سـفکا
لاتأخـذوا بظـلامتی احـداً
قلبی وطرفی فی دمی اشـترکا

حضرت امام علی بن موسی رضا جانب خراسانه عزیمت بیوردقلرنده، دعبل دخی کندیلرینـه رفاقت ایدوب، اثنای راهده اشعار ونوادر نقلیله خاطرلرینی تسلیت ایدردی. حتی بوصره‌ده حضرت امامك حقنده سویلنمش اولدیغی بر مرثیه‌یی اوقویوب،

فقبر ببغداد لنفس ذکیة
تضمنهـا الرحمن للغرفات

بیتنه کلنجه، حضرت امام « قصیده‌کی اکمال ایچون بر بیتده بن سویلیەیم » دیەرك، زیرده‌کی بیتی اوقومش؛ وکندیلرینك طوسده وفات ایده‌جکنی خبر ویرمشلر ایدی:

وقبر بطوس یالها من مصـیبة
توقـد الاحشـاء منه الحرقات

دعثور { (یاخود غورث بن الحارث الغطفانی) صحـابەدن اولوب، روایته کوره، غزوۀ انمار اثناسنده حضرت فخر الرسل(صلعم) افندمز یاغموردن ایصلانان اثوابلرینی قورولاتمق ایچون، اصحا-بدن آیری وتنها بولندیغی حالده، بوذات الندە بر قلیج مبارك باشلری اوجنه کلوب، « یا محمد سنی بندن کیم قورتارەبیلیر؟ » دیمسیله، لسان حضرت نبویدن « بنی الله قورتارير » کلام شریفی صادر اولمش؛ و درحال دعثورك الندن قلیج یره دوشمکله، رسـالتپناه افندمز او قلیجی آلەرق « یاسنی کیم قورتاریر؟ » بیورمغله، « کیمسه-قورتارەماز » دیمسی اوزرینه، « اویله ایسه هایدی‌قومکه کیت » دیەرك عفو بیورمشلر؛ ودعثور او آنده اسـلامه کلوب، بو علو جنـاب حضرت پیغمبری‌یی قومنه نقل ایله، اونلری دخی دین حقه دعوت ایلمشدی . آنجق کرك بو روایت و کرك صاحب ترجمەنك صحبتی مختلف فیهدر.

دعد { حضرت ابابکر صـدیقك زوجـه‌سی (ام رومان)ك اسمیدر. [« ام‌رومان » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دغفل { (بن حنظلة الشـیبانی) صحابەدن و بر روایتده تابعیندن اولوب، کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. معاویه بن ابی سفیانك صاحب ترجمه‌یه عربیات وانسـاب ونجوم حقنده بر طاقم اسئله ایراد ایتمسیله ، کثرت وقوف و معلوماتنه دلالت‌ایدر جوابلر آلدیغی مرویدر. فارسده (دولاب)ده وقوع بولان خوارج محاربه‌سنده غرق اولمشدر.

دغه { (ماریه بنت منعج یاخود بنت ربیعه) بین العرب حمقیله مشهوره بر قادین او-لوب، حقنده بر چوق نوادر ومضحکات منقولدر.

دفاق { دولت عباسیه زماننده یتیشن مغنیه‌لرك اك مشهوره‌لرندن اولوب ، یحیی بن ربیعك اوطه‌لغی ایدی. بومناسبتله یحیانك اوغلی احمد (ابن دفاق) دینمکله شهرت بولمشدر . حسن وملاحت وفن موسقیده‌کی مهارتیله مشهوره اولوب، ظریفانه بعض سوزلری دخی منقولدر. یحیانك وفاتندن صکره

بر قاچ آدمه واروب، زوجلری حقنده شـآمتی مرویدر.

دفتردار مصطفی پاشا { وزرای دولت علیه‌دن اولوب، نیکده‌لیدر. خوتین سفرنده یکیچری آغاسی اولوب، بو سفردن کوپری‌یه عودتنده، سلطان عثمان خان ثانی دوری اولان ۱۰۳۰ تاریخنده قپودان دریا اولمغله برابر، کوپری محافظه‌سنه دخی مأمور اولمش؛ وبونك محافظه‌سنه موفق اوله‌مدیغیچون، ٦ آیلق مأموریتدن صکره عزل اوله‌رق، بعده مصر والیسی ودفتردار یعنی مالیـه ناظری اولوب، ۱۰٤۱ ده موسی چلبی وقعه‌سنده قتل اولنمشدر.

دفره { صحابیاندن وثقاتدن بصره‌لی بر خاتون اولوب، بعض صحابه‌دن روایت احادیث شریفه ایتمشدر.

دفوئه { دانیـل — (D. Defoe) انکلتره مشاهیر ادباسندن اولوب، ۱٦٦۳ ده لوندره‌ده طوغمش، و۱۷۳۱ ده وفات ایتمشدر. مشهور «روبنسون»ك وسائر برچوق آثار ادبیه‌نك مؤلفیدر.

دفه { (یاخود ذفه بن ایاس بن عمرو الانصاری) صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر.

دقاپول { (Décapole) «اون قصبه» دیمك اولان بو اسم اسکی یونانیلر طرفندن حق اصل اون قصبه‌یی حاوی بعض نواحی‌یه ویرلشیدی. بو اسمله مسمی نواحینك بری فلسطینده ایدی.

دقاتش { صعید مصرده بهنسی قربنده بر محل اولوب، حضرت عثمانك شهادتی مسئله‌سندن طولایی بو محلده معاویه بن خدیج ایله محمد بن ابی حذیفه آره‌سنده بر محاربه وقوع بولمش ایدی.

دقاتور { (Décatur) آمریقای شمالیه ممالك مجتمعه‌سنك (ایلینویس) جمهوریتنده و(اسپرینغفیلد)ك ٦۰ کیلومتره شرقنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۷۱٦۰ اهالیسی واردر. بر چوق دمیریوللرك محل التصاقنده بولنمغله، اهمیت تجاریه‌سی زیاده اولـوب، کوندن کونه کسب توسع ومعموریت ایتمکده‌در.

دقارت { (Descartes) فرانسه‌نك مشاهیر حکماسندن اولوب، ۱۵۹٦ تاریخنده (تورنه) خطه‌سنك (لاهایه) قصبه‌سنده طوغمش؛ وزادکاندن بر عائله‌یه منسوب اولدیغی حالده، جزویتلرك (لافلش) مکتبنده تحصیل علوم ایدوب، الك زیاده فلسفه‌یه انتساب ایتمش، واووقتدن اسکی فلسفه‌نك بطلانتی آکلامش ایدی. اکمال تحصیل ایتدکدن صکره، ابتدا عسکرلکله سلوك ایدوب، ۱٦۱۷ ده ناسو حاکمی (موریس)ك و۱٦۱۹ ده باویره دوقه‌سنك خدمت عسکریه‌سنده بولنمش ایسه‌ده، بعده بو مسلکی ترکله، ۱٦۲۰ تاریخندن اعتباراً سیاحته چیقه‌رق، آلمانیا وفلمنك وایتالیانك اکثر طرفلرینی کزدکدن صکره، پارسده اختیار اقامتله، زمانك مشاهیر علماسیله کسب الفت ایتمشیدی. برقاچ سنه صکره فلسفه‌یه ومطالعات فنیه‌یه حصر وجود ایتمکه قرار ویره‌رك، تنها بر آرامغه مجبور اولمغله، ۱٦۲۹ ده فلمنکه کیدوب، وحدت وانزواده یاشامغه باشلامش؛ وبرنجی تألیفی اولاق اوزره، علم هیئته متعلق برکتاب میدانه قویمش ایدی. بو کتابنده غالیله‌نك فکرینی التزامله، کرهٔ ارضك دوندیکنی بیان ایدیور ایسه‌ده، ۱٦۳۳ ده غالیله‌نك بو فکرندن طولایی ایتالیاده اعدام اولندیغنی ایشیدنجه، بوکتابنی اخفایه مجبور اولمش ایدی. بعده اصول حقنده‌کی نطق مشهورینی ومتعاقباً جو هوایه، هندسه‌یه وسائر فنونه دائر بعض تألیفاتی ظهور ایتمشیدی. ۱٦٤۱ ده «فلسفهٔ قدیمه حقنده مطالعات» و۱٦٤٤ ده «اصول فلسفه» عنوانلریله ایکی کتاب میدانه قویمشدر، که فکر ومذهب فلسفیسی بونلرده مصرح اولمغله، افکارینی تقدیر وتحسین ایدنلر چوغالمغه باشلایوب، بیوك برشهرت وبرچوق طرفدارلر قزانمش ایسه‌ده، خصماسی دخی چوغالوب، کندیسی الحادله اتهام اولنمش، وکتابلرینك احراقنه رمق قالمش ایدی. بعض آثارینك قرائتی پاپا طرفندن منع اولنمش ایسه‌ده، بوممنوعیت کندیسنك وفاتندن صکره وقوع بولمشدر. برچوق اعتراضاته جواب ویرمك مجبوریتنده بولنمش ایسه‌ده، اك بیوك ارباب علم ومعارفدن وزمانی کبراسندن برچوق طرفکیرلری دخی وار ایدی. بشنجی فردریقك قیزی (الیزابت)ك صاحب ترجمه‌نك صحبتنه زیاده میلی وار ایدی؛ و(مازارن) کندیسنه معاش تخصیص ایتمش ایدی. اسوج قرالیچه‌سی (قریستینه) کندیسنی سراینه دعوت ایتمکله، دقارت اجابت ایدوب، کیتمش ایسه‌ده، اسوقهولمك هواسیله امتزاج ایده‌میوب،

١٦٥٠ تاریخنده اوراده وفات ایتمش؛ و١٦٦٧ده کمیکلری فرانسه‌یه نقل اولنه‌رق، کمال تعظیمله (سنته ژنویو) کلیساسنده دفن اولنمش ایسه‌ده، جنازه دعاسنك اجراسنه طائفهٔ رهبان طرفندن موافقت اولنمامش ایدی. دقارت فلسفه‌یه وفنون حکمیه‌یه خیلی خدمت ایدوب، فلسفه‌ده برمذهب مخصوص تأسیسنه و علوم ریاضیه ایله هیئت وحکمت طبیعیه وسائر فنونده بعض کشفیات نافعه‌یه موفق اولمشدر. فلسفه‌سی برخیلی وقت بتون آوروپاجه مقبول ومتداول بولنمش ایسه‌ده، لوق، نیوتون ولیبنیچ کبی حکمانك ونهایت وولترك فلسفه‌سی دقارتك فلسفه‌سنی چوروروب، متروك ومهمل حالنه قویمشدر. اکثر تألیفاتی لاتین‌لساننده‌ایسه‌ده، بونلردخی فرانسزجه‌یه ترجمه، و ١١ بیوك جلد اوزره نشر اولنمشدر.

دقاز دوق — (Duc Decazes) فرانسه سیاسیوننده اولوب، ١٧٨٠ ده طوغمش، و١٨٦٠ ده وفات ایتمشدر. اون سکزنجی لوبی ولوبی فلیب زمانلرنده بعض نظارتلرده وسائر بیوك مأموریتلرده بولنه‌رق، برطاقم قوانین ونظامات وضع ایتمش ایدی. — اوغلی ماق‌ماهونك جمهوریت ریاستنده فرانسه خارجیه ناظری بولنمشدر.

دقازویل (Decazeville) فرانسه‌نك (آوەرون) خطه‌سنده و(ویلفرانش)نك ٤٠ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٩٦٠٠ اهالیسی، معدن کوری ودمیر یول چبوقلریله سائر دمیر فابریقه‌لری واردر. بو قصبه پك یکی اولوب، آنف‌الترجمه دوق دقازك یاپدیرمش اولدیغی فابریقه تأسس وتشکلنه سبب اولمشدر.

دقاق ملوك سلجوقیه‌دن مشهور آلپ آرسلانك تورونی وسالف‌الترجمه (تتش)ك اوغلیدر. ٤٨٧ تاریخنده، پدرینك قتلی اوزرینه، شامده‌کی ممالکنك بر قسمنده بر مدت حکومت سورمشدر. دیکر قسمنی برادری رضوان ضبط ایتمشیدی. [« تتش » و« رضوان » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

دقاق (ابوبکر احمد بن نصر) اولیاء اللهدن اولوب، نیشابورلیدر. ٤٠٥ده وفات ایتمشدر. بعض کراماتی منقولدر.

دقوقاء اربل ایله بغداد آره‌سنده برقصبه اولوب، بونده خوارجله بر محاربه وقوع بولمش ایدی.

دقهله مصرده، نیلك بر قولی اوزرنده، دمیاطدن ٤ ودمیره‌دن ٦ فرسخلق مسافه‌ده برقصبه اولدیغی، و(دقهلیه) خطه‌سنك اسمی بوکا نسبتله وضع ایدلدیکنی یاقوت حموی بیان ایدیور. شمدی خراب اولسه کرکدر.

دقهلیه مصر سفلاده بر مدیریت اولوب، نیلك دمیاطدن کچن قولنك شرق جهتنده واقع اولمغله، غرباً وغرب شمالی جهتندن غربیه، جنوب شرقی طرفندن‌شرقیه مدیریتلریله، شمال شرقی جهتندن دخی آق دکیزله محاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٠٦١ مربع کیلومتره‌اولوب، ٥٠٠٣٠٠ اهالیسی واردر. مرکزی‌منصوره شهریدر. نیلك برقاچ قولیله برچوق جدوللری اراضیسنی‌سقی وارواایتمکله، محصولاتی چوقدر. شمال‌شرقی قسمنی منزله کولی‌ضبط ایتمشدر. بومدیریت‌داخلنده ٣٥٠٠٠ صیغیر، ٤٦٠ آت، ١٨٠٠ دوه، ٧٥٤٦ مرکب واستر و ٣٧٥٠٠ قیون وکچی موجوددر. [سهواً « داخلیه » دخی یازلمشدر.]

دقیق (بدرالدین —) مشاهیر مشایخدن اولوب، حاجی بیرام ولینك مریداندر.

دقیقی (استاد منصور بن احمد) ندمای شعرای ایراندن اولوب، سمرقندده و بر روایتده طوس و یا بخاراده طوغمش، و سامانیلر زماننده یاشامشدر. شاهنامه‌یی ابتدا بو ذات نظم و تحریره باشلایوب، زردشتك ظهوریله کشتاسب واسفندیارك وقوعاتنه دائر یکرمی بیك بیت قدر یازمش ایسه‌ده، اکماله عمری وفا ایتمه‌مشدر. فردوسی عالم معناده دقیقیدن آلدیغی امر اوزرینه شاهنامه‌نك نظمنه باشلادیغنی بیان ایدیور؛ ودقیقینك ابیاتنی عیناً آلوب، شاهنامه‌سنه درج ایتمشدر. دقیقینك بر ترك غلامی الیله قتل اولندیغی مرویدر. شوقطعه جملهٔ اشعارندندر:

کویند صبرکن که تراصبر بر دهد
آری دهد ولی بعمری دکر دهد
من عمر خویشرا بصبوری کذاشتم
عمری دکر بباید تاصبر بر دهد

دکاله مغربده بربر اهالی ایله مسکون برقصبه اولدیغی « معجم البلدان » ده مذکوردر.

دکرمن آطه‌سی جزائر یونانیه‌دن (میلوس) آطه‌سنه ادارهٔ عثمانیه زماننده ویریلن اسمدر. [« میلوس » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دكزلی { آناطولینك آیدین ولایتنده سنجاق مركزی بر قصبه اولوب، آیدینك ١٢٥ وازمیرك ٢٢٥ كیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق، بیوك مندرس تابعلرندن (چوروك صو) یه منتهی بر وادیده و ٣٧٠ متره‌لك ارتفاعده واقعدر. آیدین دمیر یول خطنك سرای كوی موقعندن اوج چاریك اوزاق اولوب، برشعبه ایله بوخطه ربطی منصوردر. موقعی ٣٧° ٤٥′ عرض شمالیده‌در. قصبه‌نك اوج جهتی طاغلرله محاط اولوب، شمال طرفندن بر اوویه ناظردر. قصبه‌نك ١٢٠٩٢ اهالیسی، ٢٨ جامع شریفی، ٢٥ مسجدی، ٩ تكیه‌سی، ١٢ مدرسه‌سی، ٢ كتبخانه‌سی، ١٩ اسلام و ٢ خرستیان مكتبی، ٢ كلیساسی، ٦٣١ دكانی، ٢٤٨ مغازه‌سی، ٢٢ خانی، ٧ حمامی و ٩ اون فابریقه‌سی واردر. میاه جاریه‌سی پك چوق اولوب، هر اوده چشمه وار ایسه‌ده، بوسببدن هواسی پك رطوبتلی وسوقاقلری طاردر. او جوارلر ذخایرینك مركزی اولوب، كلیتلی ذخیره تجارتی اجرا اولنور. قصبه‌نك برساعت شمالنده (اسكی حصار) اسمیله معروف محلده كوچك آسیانك اك بیوك و اك مشهور مدن قدیمه‌سندن (لاوْدیقیه) شهرینك خرابه‌لری موجوددر. دكزلینك ١٤ كیلومتره شمالنده دخی (ییراپولیس) شهر شیرینك خرابه‌لری بولنور. —— دكزلی قضاسی جنوباً طواس، غرب شمالی جهتندن سرای كوی، شمال شرقی جهتندن چال قضالریله، شرقاً دخی خداوندكار ولایتی حدودیله محدوددر. خوناز ناحیه‌سیله برابر ٨٦ قریه‌یی جامع اولوب، ٣٥٧٢٧ اهالیسی واردر، بونلرك یالكز ٢٨٣ ی روم وارمنی و سائره اولوب، قصوری كاملاً مسلمدر. اراضیسی منبت ومحصولدار اولوب، كلیتلی ذخایر وسائر محصولاتی وواسع اورمانلری واردر.

دكزلی { سنجاغی. آیدین ولایتی تركیب ایدن بش سنجاغك بری اولوب، اك شرقیسی واك كوچكیدر. دیكر اوج سنجاغك سواحلی اولدیغی حالده، بونك، اسمی خلافنده اوله‌رق، دكیزه قریبی یوقدر. شمال غربی جهتندن صاروخان، غرباً آیدین، جنوباً منتشا سنجاقلریله، شرقاً دخی قونیه وخداوندكار ولایتلریله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٧٨١٦ مربع كیلومتره اولوب، ٢١٢٥١٤ اهالیسی واردر، كه بهر مربع كیلومتره باشنه ٢٧ كشیدن زیاده‌جه دوشر. اهالیسندن یالكز ٢٥٦٢ سی روم و ٦٠١ ی ارمنی اولوب، قصوری كاملاً مسلمدر. خرستیانلری دخی لسان تركی ایله متكلمدرلر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق اولوب، منبت دره وبایرلری دخی چوقدر. قوهٔ انباتیه ومحصولاتی ازمیر وآیدین وصاروخان سنجاقلرندن كری ومنتشا سنجاغندن ایلری‌یدر. بو سنجاق بیوك مندرس ایرماغی حوضه‌سنك یوقاری قسمندن عبارت اولوب، خداوندكار ولایتندن كلن نهر مذكور سنجاغك قسم شمالیسنی شرقدن غربه شق ایدر. سنجاغك بتون صولری بوایرماغه دوكیلوب، بونلرك اك بیوكی (چوروك صو) در، كه سنجاغك حدود شرقیه‌سندن نبعان ایدوب، دكزلی قصبه‌سی جوارلرینی سقی، واورالردن آقان بر چوق دره‌لری جمع ایله، شماله طوغری جریان ایده‌رك، مندرسه دوكیلور. (كوبك) و(باناز) چایلریله دیكر برقاچ دره دخی شمالدن جنوبه طوغری آقوب، مذكور ایرماغه دوكیلورلر. (آق چای) ایسه سنجاغك قسم جنوبیسی صولرینك اجتماعندن حاصل اولوب، غرب شمالی‌یه طوغری جریانله، آیدین سنجاغی داخلنده مندرسه منصب اولور. جبالنك اك بیوكلری شرق وجنوب جهتلرنده واقع خوناز وبابا طاغلریدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعندن وتوتون، كتن وسائره‌دن عبارت اولوب، آیدین دمیر یول خطی سنجاغك ایج طرفلرینه قدر تمدید اولنمغله، خیلی ذخیره‌سی اخراج اولنور. اورمانلری چوق اولوب، كراسته و اودون وكوره الویریشلی اشجارك انواعی بولنور. معادنی پك چوق اولوب، بعض كور وقروم معدنلرینك امتیازی دخی آلنمش ایسه‌ده، الآن هیچ بری اخراج اولنمامقده‌در. میاه معدنیه‌سی دخی چوق اولوب، امراض مختلفه‌یه نافع باشلیجه سكز ایلیجه وبعض ایچیله‌جك معدن صولری موجوددر. یوقاریده مقدار عمومیسی بیان اولنان اراضیسندن ٢٦٠٠ مربع كیلومتره‌سی قابل زراعت اولوب، بونك ١٩٠٨ مربع كیلومتره‌سی مزروع وقصوری معطلدر. اورمانلری دخی ١٣٠٧ مربع كیلومتره وسعتنده‌در. حیوانات اهلیه‌سی قیون، كچی، صیغیر وسائره‌دن عبارت اولوب، آریلری دخی چوغجه اولمغله، خیلی بال چیقار. صنایع محلیه كلم وعبا نسجی كبی شیلردن عبارت اولوب، تجارتی دخی باشلیجه ذخیره اخراجنه متعلقدر.

دكزلى سنجاغى قديما (فريجيا) خطه‌سندن معدود وكوتاهيه وآنقره جهتلريله متحد اولوب، بر وقت (ليديا) دولتنه تابع بولنمش، وبعده ايرانيلر، ماكدونيه‌ليلر ونهايت روماليلر طرفندن ضبط اولنمش ايدى. مدن قديمه‌سندن (برابوليس)ك خرابه‌لرى اليوم (پاموق قلعه) و(لاوديقيه)نك ويرانه‌لرى (اسكى حصار) سملريله معروف اولدقلرى كبى، فريجيانك الك بيوك شهرلرندن بولنمش اولان (قولوسه) نك دخى خرابه‌لرى موجوددر، و(خوناز) وبولدان قصبه‌لرى دخى (خونوس) و(تريپوليس) شهر قديملرينك بقيه‌لريدر. بعده بورالرى سلجوقيلرك الينه كچوب، دولت عثمانيه‌نك ابتداى تأسسى زمانلرنده دكزلى جهتى (كرميان) خطه‌سندن معدود بولنمشدر.

دكزلى سنجاغى بروجه‌زير ٦ قضايه منقسم اولوب، ٥ ناحيه و٣٧٢ قريه‌يى حاويدر.

قضا	ناحیه	مقدار قرا
دكزلى	خوناز	٨٦
سراى كوى	قاضى كوى	٣٦
بولدان	كوناى	٤١
چال	بقلاك	٦١
طواس	•	٦٢
غربى قره آغاج	ايرله	٨٦

دكسيب (Dexippe) روم قائد ومورخلرندن اولوب، ميلادك ٢٦٩ تاريخنده (آتيقه) خطه‌سنى ضبط ايتمش اولان (غوت)لره قارشى حرب ايتمش، وبر تاريخ عمومى يازمشدر، كه يالكز بعض فصللرى موجوددر.

دكن (Dekkan) هندستانك قسم جنوبيسنه يعنى اصل شبه جزيره شكلنده اولان جهتنه ويريلن اسم اولوب، دكن قطعه‌سى (كنك) ايرماغنك حوضه‌سنى (نرباده) و(مهانادى) ايرماقلرى حوضه‌لرندن آيران (ونديا) سلسلهٔ جباليله نفس هندستاندن يعنى هندك قسم شماليسندن آيرلمشدر. بو وجهله شمالاً كجرات وبنكاله ايله توابعى خطه‌نك آره‌سنده‌كى برلرله محدود اولوب، نفس دكن، برار، نظام، ميسور وكرنتيك خطه‌لريله ملابار وكروماندل سواحلى دكن قطعه‌سندن معدود اولمغله، بمباى اداره‌سنك نصفيله مادراس اداره‌سنك بتوننى ونظام دولت اسلاميه‌سنى جامعدر. بمباى، مادراس وحيدر آباد شهرلرى دكن داخلنده در. دكنك اهاليسى ٥٩ مليوندن زياده اولوب، مسلمانلرى چوقدر، وعلى الخصوص قسم وسطى وشماليسنده دين اسلام پك منتشردر. [تفصيلات احوالىچون «هند» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

—— انكليز حكومتى دكن اسمنى رسماً بو قطعه‌نك يالكز بر قسمنه يعنى شمال غربى جهتنه حصر وتخصيص ايدوب، دكن ايالتى ناميله بر ايالت تشكيل ايتمشدر، كه سواحل غربيه بوينجه كجراتدن ميسوره قدر ممتد اولوب، شرقاً برار خطه‌سيله ونظام الكاسيله محدوددر. بمباى شهرى دخى بونك ساحلنده‌در. بو ايالت واسعه‌نك مساحهٔ سطحيه‌سى ١٣٦٢٠٠ مربع كيلومتره اولوب، ٧٩٦٦٠٦١ اهاليسى واردر.

دكندورف (Deggendorf) باويره‌نك (اشاغى باويره) ايالتنده، (پاسو)نك ٥٠ كيلومتره شمال شرقيسنده و(بوهمر والد) طاغنك اتكنده اوله‌رق طونه‌نك ساحل يسارنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ٦٧٦٠ اهاليسى، دميريولى، بيوك بر سرايى، مصنع كليساسى، كنيش بر كوپريسى وچينى فابريقه‌لرى واردر.

دكن شهبازپور هندستانده كنك ايرماغنك منصبنده تشكيل ايتديكى (سندربند) جزايرينك الك شرقيسى اولوب، ٢١١٨ مربع كيلومتره مساحهٔ سطحيه‌سى و٢٢١٠٣٧ اهاليسى واردر. اهاليسنك قسم كليسى يعنى ١٨٣٠٠٠ ى مسلماندر. بنكاله‌نك (دكه) ايالتنه ملحق اولوب، شهر وقصبه‌سى يوقدر. مركزى اولان (دولتخان) دخى بر قريه‌در.

دكه (Dacca) هندستانك بنكاله خطه‌سنده وكلكته‌نك ٢٤٠ كيلومتره شمال شرقيسنده اوله‌رق براهماپوتره ايرماغنك (دلاسرى) قوللى اوزرنده ايالت مركزى بر شهر اولوب، ٦٩٢١٠ اهاليسى، باشليجه پرنج وچويده متعلق ايشلك تجارتى وايپك وپوك منسوجات دستكاهلريله بوياخانه‌لرى واردر. —— دكه ايالتنك مساحهٔ سطحيه‌سى ٧٠٠٣ مربع كيلومتره واهاليسى ١٨٥٣٠٠٠ كشيدر.

دكين (بن سعيد الخثعمى) صحابه‌دن اولوب، كنديسندن بعض منقولات مرويدر.

دكينى (Deguignes) مستشرقيندن اولوب، ١٧٢٠ده (پونتوآزه)ده طوغمش، و١٨٠٠ده وفات ايتمشدر. تركلرله تاتارلرك وهونلرله سائر اقوام تاتاريه‌نك تاريخنى يازمشدر.

دِل { (میر قاسم) ایران متأخرین شعراسندن وساداتدر اولوب، سیف وقلمده مهارتی اولمغله، افغانلیلر مسئله‌سنده اصفهان محاصره‌سنده مقتول اولمشدر. شورباعی جملهٔ اشعارندندر:

ترك من و دلربائی نکنی
دوری زتو مرکست جدائی نکنی
ترسم که بمیرم ونبینم دکرت
ای عمر عزیز بیوفائی نکنی

دلارام چنکی { ملوك فرسدن مشهور بهرام کورك عقل وجمالیله مشهوره برجاریه‌سي اولوب، لسان فارسیده الك اول شعر سویلینلردن اولدیغی مرویدر.

دلاروش { (Delaroche) فرانسه‌نك الك مشهور و الك ماهر رساملرندن اولوب، ١٧٩٧ تاریخنده پارسده طوغمش، و١٨٥٦ ده وفات ایتمشدر. برچوق کوزل رسملر براقمشدر.

دَلاص { صعید مصرده نیلك غرب جهتنده بهنسی مضافاتندن بر قصبه وناحیه اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

دلاغوآ { (Delagoa) آفریقای جنوبینك ساحل شرقیسنده وبحر محیط هندیده برکورفز در، که مدخلی ٢٦° عرض جنوبی و٣٠° ٢٨′ طول شرقیده واقع اولوب، شرقدن غربه اکی ٢٥ وشمالدن جنوبه بوبی ٣٥ کیلومتره قدردر. ایچنده «فیل آطه‌لری» اسمیله برقاچ آطه اولوب، قارشیلرنده (تمبه) نهرینك منصبی بولنور. مذکور نهردن بشقه شمال جهتندن (مانیسو) وجنوب جهتندن (مابوتو) چایلری بوکورفزه دوکیلور. کورفزك جنوب جهتنده برطاقم بطاقلقلر بولنوب، بو مناسبتله پورتکیزلیلر طرفندن (بایه دلاغوآ) یعنی «بطاقلق قویی» تسمیه اولنمشدر. پورتکیزلیلر بوکورفزك ایچنده (لورنسومارکس) اسمیله بر اسکله تأسیس ایتمشلردر. انکلیزلر مقدما کورفزك قسم جنوبیسنی اله کچیرمشلر ایسه‌ده، بعده حکم نصب اولنان فرانسه رئیس جمهوری‌نك قراریله ترکه مجبور اولمشلردر.

دلاقروآ { (Delacroix) فرانسه‌نك مشهور رساملرندن اولوب، ١٧٩٨ده (شارنتون سنت موریس) ده طوغمش، و١٨٦٣ده وفات ایتمشدر. برچوق کوزل رسملرله بعض محرراتی واردر.

دلامبر { (Delambre) فرانسه منجملرندن اولوب، ١٧٤٩ده آمیانده طوغمش، و١٨٢٢ده وفات ایتمشدر. ابتدا ادبیاتله مشغول اولوب، ٣٦ یاشنده علم هیئت مطالعاتیله اوغراشمغه باشلامش؛ وهیئت وعلوم ریاضیه‌یه متعلق نشرایتدیکی تألیفات اوزرینه، فرانسه فنون آقادمیاسی اعضالغنه انتخاب، وهیئت معلملکنه نصب اولنمشدی. ٣ جلد اوزرینه برعلم هیئت تاریخی دخی یازمشدر.

دلاوار { (Delaware) آمریقای شمالینك ممالك مجتمعه‌سنده برنهردر، که (نیویورق) جمهوریتنده (قاچکیل) سلسلهٔ جبالنك غربی اتکلرندن نبعانله، (پیاقتون) چایی دخی اخذایتدکدن صکره، ابتدا شرقه طوغری جریانله، پانسلوانیا ایله نیویورق، وبعده جنوبه طوغری دونوب، (نیوجرسی) ایله پانسلوانیا آره‌سنده‌کی خط حدودی تشکیل ایده‌رك، و«ماوی طاغلر» ك آره‌سنده (واترغاب) اسمیله مشهور واوج درت یوز متره یوکسك دیك قیالردن متشکل غریب بر بوغازدن کچه‌رك، (فیلادلفیا) شهری اوکنه کلدکده، بیوك سفائن ایچون دخی قابل سیر اوله‌حق درجه‌ده کسب توسع ایتمش بولنور؛ وینه بو اسمله معروف برقوی تشکیل ایده‌رك، بحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلور. مجراسنك طولی ٥٠٠ کیلومتره اولوب، فیلادلفیایه قدر اولان ٦٤ کیلومتره‌لك محلنده بیوك سفائن وترنتونه قدر اولان دیکر ٣٣ کیلومتره‌لك محلنده‌ده کوچك وابورلر ایشلر.

دلاوار { (Delaware) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه جماهیرندن اولوب، الك اول تشکل ایدن ١٣ جمهوریتك بریدر. همنامی اولان نهر وقویك جنوبنده و(چساپیق) کورفزینك شمال شرقیسنده واقع کوچك بر یر اولوب، شمالاً پانسلوانیا وجنوباً (ماریلاند) جمهوریتلریله محدوددر. وسعت اراضیجه یالکز (رود ایسلاند) جمهوریتی بوندن کوچك اولدیغی حالده، کثرت نفوسجه جماهیر متفقه‌نك اوتوز دردنجیسیدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٣٠٩ مربع کیلومتره اولوب، ١٦١٨٧١ اهالیسی واردر. قسم شمالیسی عارضه‌لی ومنبت ومحصولدار اولوب، جنوب جهتی قوملق وبعض یرلرده بطاقلقدر. هواسی معتدل وصاغلامدر. اهالیسی باشلیجه زراعت وحیواناتله مشغول اولوب، فابریقه‌لری آزدر. تجارتی دخی کری

اولوب، محصولاتنك قسم اعظمی فیلادلفیا ونیویورقه نقل اولنـور. اوچ سنجاغه منقسم اولوب، مرکزی (دوور) ایسـه‌ده، باشلیجه شهری (ویلمینغتـون)در. بو مملکت ابتدا ۱۶۳۸ ده اسـوجلیلر وفینلانده‌لیلر طرفندن اعمار اولنه‌رق، بعـده فلمنکلیلرك ونهایت انکلیزلرك الینه کچمش؛ و۱۷۷۶ده کسب استقلال ایتمشدر.

دلاوار { (Delaware) آمریقای شمالیده‌ء لك مجتمعه‌نك (اوهیو) جمهوریتنـده، } (شرقی شیوتو) نهری اوزرنده و(قولومبوس)ك ۴۵ کیلومتره شمالنده سنجاق مرکزی بر قصـبه اولوب، ۵۶۴۰ اهالیسی ودارالفنونی واردر.

دلاوار { (لو. د— (L. Delaware) ء لك مجتمعه انکلتره مستملکاتندن ایکن، برنجی } ژاق زماننده (ویرجینیا) والیسی اولوب، اورالرینك اعمار وترقیسـنه پك چوق خدمتلر ایتمش اولدیغنـه بناءً، آنف البیان نهر وقوی وجمهوریت وقصبه ایله دیگر بر طاقم کوچك قصبه‌لر وبرچوق سنجاقلر بونك اسمیله تسمیه اولنمشدر.

دلاور آغازاده { (عمر افندی) ادبادن او- لوب، اندرون همایوندن } زعامتله مخرج دلاور آغانك اوغلیدر. ۱۱۰۰ تاریخلرنده طوغوب، دور سـلطان احمد خان ثالثده خواجکان دیوان همایون سـلکنه داخل، وقطع مراتبله، باش محاسبه‌جیلکه وتشریفاتجیلغه دخی نائل اولمش ایدی بعده برخیلی وقت معزول قالوب، دور سلطان مصطفی خان ثالثده ۱۱۷۲ تاریخنـده قلم آرقداشی بولنمش اولان صدراعظم راغب پاشانك دلالتیله رئیس الکتاب اولمش؛ وآنجق قرق کون صـکره وفات ایتمشدر. عثمان ثاقب افندینك «حدیقة الوزرا» سـنه بر ذیلی وبعض اشعاری واردر.

دلاور پاشا { مسند صدارت عظمایه کچن وزرادن اولـوب، خرواتی- } الاصلدر. حرم همایونده تربیه اولنوب، چاشـنکیر باشـیلقله طشره‌یه چیقمش؛ وبعده قبرس وبغداد ایالتلرینه نصب اولنمش ایدی. ۱۰۳۰ تاریخنده دیار- بکر والیلکیله خوتین سفرنده بولنمغله، حسین پاشانك مغلوبیت وعزلی اوزرینه، مهر همایون کندیسـنه تودیع اولنه‌رق، عصر سلطان عثمان خان ثانیده ۱۶ آی مسـند صدارتنده قالمش؛ ووقعهٔ هائلهٔ معلومه‌ده اشقیا النده شهیداً وفات ایتمشدر. مسکینلرده مدفوندر. عقل وتدبیری متوسط حالده حلیم وسلیم برذات ایدی.

دلاور خان { هندستانك (مالوه) خطه‌سنده الك اول تشـکل ایدن دولت } اسلامیه‌نك مؤسسی اولوب، شهاب الدین غوری اقربا- سندندر. مملکت مذکوره ۷۱۰ تاریخ هجریسـنده دهلی حکمدارلرندن غیاث الدین بلبان طرفنـدن فتح اولنه‌رق، محمدشاه تغلق ثانی زماننده و۷۸۹ تاریخنده صاحب ترجمه والی نصب اولنمشدی. ۸۰۱ده دلاور خان اعلان استقلال ایدوب، ۷ سنه دخی بالاستقلال حکومت سـوردکدن صکره، ۸۰۸ ده وفات ایتمش؛ واوغلی آلب خان هوشنك شاه نامیله خلفی اولمشدر. بونك سلاله‌سی کندیسیله برابر بروجه‌زیر ۱۱ کشیدن عبارت اولوب، همایون شـاهك زماننه‌دك حکومت سورمشلر؛ وحکمدار مشارالیه طرفندن مالوه دهلی دولت تیموریه‌سنه الحاق اولنه‌رق، غوریلر حکومتنه ختام ویرلمشدر.

۱ دلاور خان غوری
۲ هوشنك شاه بن دلاور
۳ سلطان محمد شاه
۴ سلطان محمود خلجی بن ملك مغیس
۵ غیاث الدین خلجی
۶ ناصر الدین
۷ محمود ثانی
۸ بهادر شاه (حکمدار کجرات)
۹ قادر شاه
۱۰ شجاع خان
۱۱ باز بهادر بن شجاع

دلاوینی { (Delavigne) فرانسه ادبا وشعرا- سندن اولوب، ۱۷۹۳ده (هاو- } ر)ده طوغمش، و۱۸۴۳ده وفات ایتمشدر. مکتب شاکردانندن ایکن شعر سویلمکه باشلایوب، ۱۸۱۵ده فرانسـه‌نك اوغرادیغی مصـائبی مصور (مسینیانه Messeniennes) عنـوانیله بر منظـومه ترتیب، ودیگر بر چوق اشـعار نشر ایتمشدی. صـورت افکارندن طـولایی مستخـدم بولنـدیغی حافظ کتبلکدن عزل اولنمش ایسه‌ده، بعده قرال کتبخانه‌سنك حافظ کتبی اولمشدی. برچوق تیاترو منظومه

لريله سائر آثار ادبيه‌سی واردر. آثاری بك مقبول ومعتبر اولوب، برادری (ژرمن دلاءنی) طرفندن ٨ جلد اوزره جمع ونشر اولنمشدر. آقادميا اعضالغنه دخی انتخاب اولنمشدی.

دلایه { اندلسده مريه مضافاتندن برقصبه واسكله اولدیغنی، ومشاهير علمادن «اعلام النبوة» وجغرافيايه متعلق «نظام المرجان» كتابلرينك صاحبی (ابو العباس احمد بن عمر المری)نك مسقط رأسی بولندیغنی ياقوت حموی بيان ايدر. مشاراليه ابو العباس مری (عمر بن عبدالبر) كبی نجبه مشاهير علمانك معلمی بولنمشدر؛ و٤٧٨ ده بلنسيه‌ده وفات ايتمشدر.

دُلْدُل { فخر كائنات (صلعم) افندمزك ركوبلرينه مخصوص سريع الحركه وخوشرفتار بربياض استر ايدی، كه (مقوقس) طرفندن جانب رسالتپناهی‌يه اهدا اولنه‌رق، ارتحال نبويدن صكره حضرت علی المرتضی (رضه) افندمزه انتقال ايتمشدی.

دلشاد خاتون { امير چوپانك حفيده‌سی وامير دمشقك قيزی اولوب، حسن وذكاويله مشهوره برقادبندر. سلطان ابو سعيد صاحبهٔ ترجمه‌نك خاله‌سی بغداد خاتونی بغداد حاكمی بولنان حسن بزركه تطليق ايتديروب كنديسی آلدقدن صكره، دلشاد خاتونی دخی تزوج ايتمشدی. سلطان ابو سعيدك وفاتندن صكره حسن بزرك دلشاد خاتونی تزوج ايدوب، آشفتهٔ حسن وجمالی اولمغله، امور حكومتی بونك اليه تسليم ايتمش ايدی. سلطان اويس بهادر بوندن تولد ايتمشدر. مشاهير شعرادن خواجه سلمان ساوجی مداحلرندندر. فقرا پرور برقادين ايدی. زوجندن اول وفات ايدوب، روايته كوره حسن بزرك بونك عم زاده‌سی اشرف بن تمرتاشه ميلی حس ايتمكله، تسميم ايتمشدر.

— ايران شاعره‌لرندن دخی دلشاد اسميله ايكی قادين اولوب، بری قصهلی شاهك زوجاتندن ايدی. شو بيت ايكنجيسنك جملهٔ اشعارندندر:

طاعات منكرات محبت قبول نيست
صدبار اكر بچشمهٔ زمزم وضو كنند

دلغادو { (Delgado) آفريقای جنوبینك ساحل شرقيسنده پورتكيز مستملكا-تندن اولان (موزامبيق) ايله زنكبار حده‌دنده بر برون اولوب، ٢٤َ ١٠° عرض جنوبی ايله ٣٨° ٢٠َ طول شرقيده و(توتكو) كورفزينك منتهای شمالنده واقعدر. موزامبيق داخلنده اوله‌رق اطرافنده بولنان يرلر (قابو دلغادو) يعنی «دلغادو برونی» ناميله برسنجاق تشكيل ايدوب، مركزی (ايبو) قصبه‌سيدر.

دلف { (Delphes) يونانستانده فوكيده خطه‌سنده و (پارناس) طاغنك جنوب غربی اتكنده غايت قديم ومشهور بر شهر اولوب، شمسدن كنايه اولان (آپولون)ك عبادتنه مخصوص معبد مشهوری مناسبتيله مقدس عد اولنوردی. بو معبدده غايبدن خبر ويرمك ادعاسيله بعض كاهنه‌لر بولنوب، هركس استخاره مقصديله مراجعت ايدر؛ وياالكز يونانيلر دكل، اجنبی حكمدارلر دخی بو معبده بك كرانبها هديه‌لر كوندررلر ايدی. بو مناسبتله معبد بك مزين وذی قيمت اوانی واشيانی حاوی اولمغله، قبل الميلاد ٣٥٥ دن ٣٤٥ تاريخنه‌دك وقوع بولان محاربانده دفعاتله غارت اولنمشيدی. غاللر يعنی فرانسه اهالیٔ قديمه‌سی دخی ميلاددن ٢٧٨ سنه اول معبدی يغما ايتمك نيتيله يونانه قدر كلمشلرسه‌ده، پارناس طاغنك بربوغازنده انهزامه اوغراوب، عودته مجبور اولمشلردی. شمديكی حالده خراب اولوب، يرنده (دلفی) ياخود (قاستری) اسميله آرناود اهالی ايله مسكون بر قريه واطرافنده برچوق ويرانه‌لر وآثار عتيقه بولنيور. (آتيقه مع بئوتيا) ايالتنك حدود شماليه‌سنده واقعدر.

دلفت { (Delft) فلمنك (جنوبی هولانده) ايالتنده و (لاهای) ك ٩ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله‌رق موزه ايرماغنه منتهی اولان (شيه) جدولی اوزرنده بر شهر اولوب، ٢٤٥١٠ اهاليسی، دمير يولی، كوزل سوقاقلری، مصنع كليسالريله ابنيهٔ اميريه وخصوصيه‌سی، كوزل تفرجكاهلری، طوبخانه‌سی وسائر بعض فابريقه‌لری واردر. وقتيله استحكاماتی چوق ايديسه‌ده، اخيراً هدم ايديلوب، تفرجكاهلره تحويل اولنمشدر. چينی فابريقه‌لری وقتيله بك مشهور ايديسه‌ده، شمدی اهميتدن دوشمشدر. كيلر موزه نهريله شيه جدولندن شهره قدر چيقارلر. مع هذا تجارتی ده آزدر.

دلفشاون { (Delfshaven) فلمنك (جنوبی هولانده) ایالتنده و(روترلانده)ك ٣ كیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (موزه) ارماغی کنارنده بر قصبه اولوب، آنف‌البیان (دلفت) شهرینك اسکله‌سی حکمنده‌در، وشهر مذکوره (شیه) جدولی وبر دمیریول خطیله مربوطدر. ٤٨٣٥ اهالیسی واردر.

دلمنیوم { (Delminium) ازمنهٔ قدیمه‌ده دالماجیانك مرکزی بولنمش بر شهر اولوب، الیوم (دوونو) دینان قصبه اولمسی محتملدر. میلاددن ١٥٥ سنه اول رومالیلر طرفندن ضبط اولنمشدی.

دلورم { (Delorme) بو اسمله فرانسه‌ده مشهور بر معمار (١٥١٨-١٥٧٠) وبر رسام (١٧٨٣-١٨٥٩) کلمشدر. — (ماریون دلورم) دخی حسن وآنیله ووفرت ذکاسیله مشهوره بر قادین اولوب، مشاهیر ادبادن وزمانی کبراسندن برچوق ذواتك وحتی اون اوچنجی لوینك دخی معشوقه‌سی بولنمش؛ و١٦٥٠ وقوعاتنده توقیف اولنمق اوزره ایکن بغتةً وفات ایتمشدر. ویقتور هوغو بونك نامنه کوزل بر فاجعه یازمشدر.

دلوس { (Delos) یونانك (کیقلاده) جزایرندن کوچك بر جزیره اولوب، یاننده بولنان (رنه) ونام دیکرله (بیوك دلوس) ایله برابر (میقونه) ایله (شیره) آطه‌لری آره‌سنده و ٢٥َ ٣٧° عرض شمالیده واقعدر. اسکی یونانیلر عندنده مقدس بر آطه عد اولنه‌رق، شمس وقمردن کنایه اولان (آپولون) ایله (دیانه)نك عبادتنه مخصوص معبدلری وار ایدی. ساحلنده بنه دلوس اسمیله برقصبه دخی بولنیوردی. بو آطه تجاوزدن مصون اولوب، ایرانیلر یونان سفرلرنده دلوسه طوقنمامشلر دیسه‌ده، بعده مهردادك عسکری طرفندن غارت وتخریب اولنه‌رق، اووقتدن بری خراب وخالیدر. زمان قدیمده دلوسده طوغورمق قادینلره ممنوع اولدیغی کبی، بو آطه‌ده دفن اموات دخی مجاز اولمدیغندن، اهالیسی جنازه‌لرینی (رنه) آطه‌سنه نقل ایدر، وحامله قادینلر اورایه کیدوب طوغوررلر ایدی.

دلوکه { (بنت زباء) بعض تواریخ اسلامیه‌نك روایتنه کوره، مصر قدیمده بو اسمله برملکه کلوب، کویا خطهٔ مصریه‌یی برسورله احاطه ایتمش؛ وبو سورك باقی قالان بعض قسملرینه بعده عربلر طرفندن (جدارالعجوز) و(حائط العجوز) نامی ویرلمشدر.

دلویناکی { (Delvinaki) آرناوودلقده، یانیه ولایتنده، ارکری سنجاغنك پوغون قضاسنده برکوچك قصبه اولوب، ارکرینك ٤٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده ودرینونهری منبعنك قربنده واقعدر. ١٥٠٠ قدر اهالیسی اولوب، طائفهٔ نساسنك حسن وجمالیله مشهوردر.

دلوینه { (Delvina) آرناوودلقده یانیه ولایتنك ارکری سنجاغنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ارکرینك ٢٠ کیلومتره جنوب غربیسنده ویانیه‌نك ٧٠ کیلومتره شمال غربیسنده ا.له ق طاغ اتکنده واقع برقاج تپه‌نك اوزرنده ومنبت برا.و‌ه‌نك کنارنده واقعدر. خانه‌لری سیرك وآب وهواسی پك لطیف اولوب، ٧٥٠٠ اهالیسی، ١٢ جامع شریفی، ٢ مدرسه‌سی، ١ رشدیه مکتبی، ٨ تربه‌سی، ١٢٠ دکانی و١٤ خانی واردر. اسکله‌سی اولان آیاساراندهدن یانیه‌یه کیدن جاده اوزرنده واقع اولمغله، اولدقجه تجارتی واردر. — دلوینه قضاسی ارکری سنجاغنی ترکیب ایدن ٦ قضانك بری اولوب، شمالاً ارکری وفوروولش، شرقاً پوغون، جنوباً یانیه سنجاغنه تابع فیلات قضالریله وغرباً آدریاتیق دکزیله محدوداولوب، سراندوس ناحیه‌سیله برابر ١٠١ قریه‌دن مرکب اولوب، نصفندن زیاده‌سی مسلم اولمق اوزره، ٣٣٠٠ اهالیسی واردر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه اولوب، پك منبت ومحصولداردر. (بالوه) ایله (پیستریجه) نهرلری دلوینه اووه‌سنی شق واروا ایده‌رك، وبوار کولنه دوکیلور، ومذکور کول (بوترینتو) شهر قدیمی خرابه‌لری یاننده دکزیله اختلاط ایدر. بو کولك اطرافنده بر طاقم بطاقلقلر تحصل ایدر. اورمانلری آز ایسه‌ده مرعالری چوق اولوب، خیلی اغنام بولنور. مذکور بوترینتودن بشقه ایا سراندوس اسکله‌سنده وفنیکه قریه‌سیله قضانك سائر بعض محللرنده برطاقم آثار عتیقه موجوددر. درون قضاده ٦٧ جامع ومسجد، ٢ مدرسه، ٨٢ مکتب، ٧٥ کلیسا، ١٢ کوپری، ٥٠ دکرمن، ١٤ خان و٢٣٠ دکان موجوددر.

دلهی { (Delhi) آوروپالیلر طرفندن (دهلی) شهرینه ویلن اسمدر. [«دهلی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دلهى (Delhi) سوماتره جزیرۀ کبیره‌سنك قسم شمالیسنده وساحل شرقیده اوله‌رق بر کوچك نهرك منصبنده برقصبه اولوب، نیم مستقل بر حکومت اسلامیه‌نك مرکزیدر. دلهى حکومت اسلامیه‌سى وقتیله آچین حکمدارینه تابع ایکن، ١٨١٤ تاریخ میلادیسنده کسب استقلال ایتمش، و١٨٦٢ ده سماً فلمنك دولتنك تابعیتنى طانیمشدر. اصل دلهى اسمى حطه‌یه مخصوص اولوب، قصبه‌نك اسمى (لابوار) در.

دلى برادر سلطان بایزید خان ثانى وسلیم خان اول دورى علما وادباسندن اولوب، اشعارنده (غزالى) تخلص ایدردى. [«غزالى» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دلیجان اصفهان قرینده بر کوچك قصبه اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسى بولندیغنى یاقوت حموى بیان ایدیور.

دلیجه ایرماق آناطولیده آنقره ولایتنك یوزغاد سنجاغنده قزیل ایرماغه تابع بر نهر اولوب، لواء مذکورك منتهاى شرقنده وسیواس ولایتى حدودنده آق طاغدن نبعانله غربه وبعده غرب جنوبى‌یه طوغرى جریان ایده‌رك، یوزغاد قصبه‌سى ایچندن کچن چایى و صولدن دخى برقاچ چاى آلدقدن صکره، شماله طوغرى دونه‌رك، سنجاغك حدود شمالیه‌سنده وکنغرى سنجاغنه تابع (اووه‌حق) قربنده قزیل ایرماغه دوکیلور. مجراسنك طولى ٢٩٠ کیلومتره‌یه قریب اولوب، حوضه‌سى یوزغاد سنجاغنك قسم اعظمیله قیر شهر سنجاغنك قسم شمالیسنى حاویدر. اسمندن دخى آکلاشلدیغى اوزره، حریانى خفیفدر.

دلیچ (Delitsch) پروسیه‌نك صاقسه ایالتنده، مرسبورغ سنجاغنده ومرسبورغك ٤٥ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق (لوبر) نهرى کنارنده قضا مرکزى برقصبه اولوب، ٨٢٣٠ اهالیسى، دمیر یولى وتوتون و چیغاره ایله ایپلیك فابریقه‌لرى واردر.

دلى حسن سلطان محمد خان ثالثك اواخر سلطنتلرنده آناطولیده رفع لواى شقاوت ایتمش اولان قره یازیجینك برادرى اولوب، مرقومك جانیکده فوتندن صکره، کندیسى رئیس اولمش؛ و ١٠١٢ تاریخنده توقادى محاصره وضبط ایتمشیدى. بعده استئمان ودخالت ایدوب، سلطان احمد خان اول حضرتلرى طرفندن بوسنه والیلکنه نصبیله، صدراعظم وسردار اکرم بولنان لالا محمد پاشانك معیتنده مجارستان محاربه‌سنه کوندرلمشیدى. معیتنده بولنان اون بیك کشیلك فرقه اکثرى چپلاق وغریب القیافه آدملر اولمغله، اردوى همایونده بولنان قریم خانى بونلرله برلکده حرب ایتمکى قبول ایتمیوب، اردوى همایونى ترکله، قریمه عودت ایتمشدى. بوسنه اهالیسى صاحب ترجمه‌نك ظلمندن متشکى اولمغله، کندیسنك استدعاسى اوزرینه، طمشوار والیلکنه نقل اولنمش ایسه‌ده، اورانك اهالیسى دخى شکایته باشلادقلرندن، ولالا محمد پاشانك اوامرینى دیکلمدیکندن، وبر روایتده دالماچیا قلاعندن برینى پاپایه صاتمق تشبثنده بولنوب، مکتوبلرى طوتلدیغندن، ١٠١٤ ده اعدامنه فرمان پادشاهى صادر اولوب، آنجق حکمنك اجراسندن اول بلغرادده مقتولاً وفات ایتمشدر.

دلى حسین پاشا [«حسین پاشا» ماده‌لرینك بشنجیسنه مراجعت بیوریله.]

دلیر هندستان شعراسندن ایکى ذاتك مخلصیدر:

برنجیسى (نواب همت خان بهادر مظفر جنك) شاه عالم دورى امراسندن اولوب، فرخ آبادك رئیسى ایدى. شو بیت جمله اشعارندندر:

کفتمش قتل من خسته چسان خواهى کرد
کفت کاهى بتغافل بنکاهى کاهى

— ایکنجیسى (محمد —) فارسى واردو لسانلرنده بعض منظومه‌لر و سائر اشعار صاحبى اولوب، «قران السعدین» طرزنده «قصۀ کامروپ» عنوانیله بر منظومه‌سى و «پنج کنج» عنوانیله بر رساله‌سى واردر. شو بیت اونکدر:

نمیدانم چه غفلت دارد این مى
که ساقى دربر و من طالب وى

دلى عبدالله پاشا [«عبدالله پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دلیغراد (Deligrad) صربیه‌نك آلکسیناج قضاسنده وآلکسیناچك ١٢ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق نیشدن بلغراده کیدن طریق اوزرنده وموراوه وادیسنده مستحکم برقصبه اولوب، صربلیلر عثمانلیلره قارشى ایتدکلرى محاربه‌

لرك اكثرنده بونده تحصن ايتمشلرسه‌ده، صوڭ محاربه‌ده آلكسيناچك ضبطی اوزرينه بو موقعی دخی تخليه‌يه مجبور اولمشلردر.

دليكلی طاش { سيواس ولايتنك مركز قضاسنده وسيواسك ۵۰ كيلومتره جنوبنده ناحيه مركزی بيوك برقريه وبركچيد اولوب، قانغال وآلاجه خان ناحيه‌لريله برابر يوكسك وقيشين قارله مستور برمحلده واقع اولمغله، بغداد جاده‌سنك ممری بولنديغندن، امر محافظه‌سيله يوللرك قاردن تطهيری اسكيدن بری اورانك آغالرينه واهاليسنه محولدر.

دليل { (Delille) فرانسه مشاهير شعراسندن اولوب، ۱۷۳۸ ده طوغمش، ۱۸۱۳ ده وفات ايتمشدر. پاريسده بعض مكاتب معلملكنده بولنوب، لك اول روما شعراسندن مشهور (ويرجيل)ك زراع حقنده‌كی منظومهٔ مشهوره‌سنی لاتينجه‌دن نظماً فرانسزجه‌يه ترجمه ايتمكله، بو اثر فوق العاده رغبت عموميه‌يه مظهر اولوب، صيت وشهرتنه سبب اولمشدر. بونك اوزرينه فرانسه آقادمياسی اعضالغنه انتخاب اولنه‌رق، «باغچه‌لر» عنوانيله ديكر برمنظومه دخی يازمشدر، كه بو دخی زياده‌سيله مقبوله كچمشدر. ۱۷۶۴ ده فرانسه سفارتی معيتيله استانبوله كلوب، بر مدت اقامت ايتمشدر. بر قاريشقلقده كلی ضرر وزيانه اوغراوب، فرانسه‌يی دخی تركه مجبور اولمغله، برمدت اسويچره وآلمانيا وانكلتره‌ده سياحت ايدوب، ۱۸۰۲ ده پاريسه عودتله، ينه معلملك ايتمكه باشلامش؛ وبرچوق منظومه‌لرله سائر اشعار يازمشدر. اواخر عمرنده ايكی كوزندن كور اولمشدی. آثار منظومه‌سی ۱۶ جلددن مركب اولوب، دفعاتله طبع ونشر اولنمشدر.

دليله { فلسطينده بر قادين ايدی، كه قوتله مشهور اولان (شمشون)ك معشوقه‌سی اولوب، كويا بو قهرمانك خصماسی طرفندن اقچه ايله قانديريله‌رق، قهرمان موی اليهك مركز قوتی اولان صاچلرينی كسمش، وبعده اللری آياقلری باغلی دشمنلرينه تسليم ايتمش.

دليم { بغداد ولايت وسنجاغنده وبغدادك شمال غربيسنده اوله‌رق فراتك ايكی جهتنده بر قضا اولوب، مركزی فراتك ساحل غربيسنده بولنان (قلعهٔ رمادی) در. هيت، كبيسه وصقلاويه اسملريله اوچ ناحيه‌يی حاويدر. اراضی واهاليسنك احوالنه دائر بركونه تفصيلاته دسترس اولنه‌مدی.

دليون { ياخود دليوم (Delium) يونانك (بئوتيا) خطهٔ قديمه‌سنده واوبيا (يعنی اغريبوز) جزيره‌سی قارشيسنده برقصبه اولوب، ميلاددن ۴۲۴ سنه اول بونده آتنه‌ليلرله تيبه‌ليلر آره‌سنده بر محاربه اولمش؛ وبو محاربه‌ده سقراط آلكبياد ايله اكسنوفونی اولومدن قورتارمش ايدی.

دليون بولدوق { (Delioun-Boldok) سيبريانك قسم شرقيسنده، ماوراء بايقال ايالتنده، (نرچينسق) قضاسنده ونرچينسقك ۲۴۵ كيلومتره جنوب غربيسنده. بيوك بر قريه اولوب، بعض مورخين بو قريه‌نك مشهور جهانكير چنكيزك وطنی اولديغنی بيان ايتمشلرسه‌ده، اهاليسنك بوندن بركونه معلوماتلری يوقدر.

دما { عمانده برقصبه وبازار اولديغی «معجم البلدان» ده مذكوردر.

دماد { (Démade) يونان قديم خطيبلرندن اولوب، عن اصل عادی بركميجی ايكن، مجرد فصاحت وطلاقت لسانيله بيوك برمرتبه احراز ايتمشيدی. خرونه محاربه‌سنده ماكدونيه حكمداری فليپك اسارتنه دوشوب، قوهٔ ناطقه‌سيله بونك محبتنی جلب ايله، سبيلی تخليه اولنمش؛ واو وقتدن اعتباراً ماكدونيه طرفداری قالوب، وطنداشلرينی او طرفه اماله‌يه چاليشمش؛ وبو سببله مشهور دموستن بونك عليهنده بولنمش ايدی. (آنتيپاتر)ك آتنه‌يی ضبط ايده‌جكی آكلاشلديغنده، ماكدونيه‌ليلرك غضبنی جلب ايتمشدر ديه، دموستنك اعدامنه حكم اولنمه‌سنی تكليف ايتمشيدی. بعده پرديقاسك لهنده اوله‌رق آنتيپاتره خيانت ايتديكيچون، بونك اوغلی قساندر طرفندن قبل الميلاد ۳۱۸ تاريخنده قتل اولنمشدر. يالكز بر نطقی باقيدر.

دمارات { (Démarate) روماده حكومت سورن تاركينك پدری اولوب، عن اصل قورنته‌لی اولديغی حالده، ميلاددن ۶۵۸ سنه اول اورادن طرد ونفی اولنه‌رق، ايتاليانك (تاركينيه) قصبه‌سنه كچمشيدی.

— اسپارته حكمدارلرندن دخی بو اسمده بری

اولوب، قبل الميلاد ٥٢٠ دن ٤٩٢ تاريخنه دك حكم سورمش؛ وحكومتده شريكي اولان (قلئومن) طرفندن بيج اولديغي ادعا اولنمغله، وطننـدن نفي اولنـه‌رق، ايران حكمداري داريوسه (يعني اسفنديار) التجا ايتمش؛ وبو حكمدارك يونان حقنده‌كي فكر ونيتندن يونانيلري خبردار ايتديكيچون، اعدام اولنمشدر.

دُمانس { تفليس قربنده بر قصبه اولوب، ابريشميله مشهور اولديغني ياقوت حموي بيان ايديور.

دَماوند { ايرانك جهت شماليه‌سنده بحر خزر سواحلنه متوازياً ممتداولان (البرز) سلسلهٔ جبالنك اك يوكسك طاغي اولوب، (ري) ايله طبرستان آره‌سنده وطهرانك ١٠٠ قدر كيلومتره شمال شرقيسنده واقعدر. ايرانك اك يوكسك نقطه‌سي اولوب، ٦٠٠٠ متره‌دن زياده ارتفاعي واردر، و٤٣٠٠ متره‌دن يوقاريسي ياز قيش قار ايله مستور در. بر چوق منجمد دره‌لري اولوب، اك بيوكي (دره‌ماي يخ) يعني «بوز دكيزي» اسميله معروفدر. جغرافيون اسلام آثارنده (دباوند) و(دنباوند) صورتلرنده دخي محرر بولنور. ياقوت حموي بو طاغك اطرافنده‌كي ناحيه‌نك دخي بو اسمله مسمى اولديغني بيان ايديور — طاغك جنوبي اتكنده بو اسمله وقتيله خيلي بيوك برقصبه حالنده بولنمش اولديغي خرابه‌لرندن آكلاشيلير برقريه دخي موجوددر.

دمبعه { Dembia حبشك امهاره خطه‌سنده بر ناحيه اولوب، (جانه) كولنك اطرافنده بولنمغله، مذكور كوله دخي بعضاً بو اسم ويريلير. بو كول ٢٠ عرض شمالي ايله ١٧°١٥′ طول شرقيده واقع اولوب، نيلك شرق قولي اولان بحر ازرق ايچندن كچر.

دمتره { (Démetre) «بر آنا» معناسيله اسكي يونانيلر طرفندن لاتينلرك (سرس) ديدكلري زراعت الههٔ موهومه‌سنه ويريلن اسمدر. [«سرس» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

دمترياده { Démétriade تساليانك (مغنسيا) خطهٔ قديمه‌سنده وغلوس كورفزنده اوله‌رق شمديكي غلوس قصبه‌سنك قربنده بولنمش برشهر قديم اولوب، ماكدونيه حكمدارلرندن (دمتريوس پوليوركيت) طرفندن تأسيس اولنمش؛ وخيلي وقت ماكدونيه‌نك پايتختي بولنمشدر.

دمتريوس { (Démétrius) ماكدونيه حكمدارلرندن بو اسمله ايكي كشي كلمشدر:

برنجيسي (پوليورکيت) يعني «محاصر» لقبيله ملقب اولوب، اسكندرك سردارلرندن وخلفلرندن (آنتيغون) ك اوغليدر. قبل الميلاد ٣٣٧ تاريخنده طوغوب، ابتدا پدرينك معيتنده حرب ايتمش؛ وپدرينك حقوقني مدافعه ايچون عراقده سلفقوسه وسوريه‌ده بطليموسه قارشي محاربه‌ده بولنمش ايسه‌ده، موفق اولهميوب، استقلالني محافظه بهانه‌سيله ٣٠٨ده آتنه‌يي ضبط و(فالره‌لي دمتريوس) ي اورادن اخراج ايده‌رك، حكمدارلغني اعلان ايتمشيدي. قساندردن بتون آتيقه وبيوتيا ايله پلوپونسك برقسمني ضبط ايدوب، بعده قبرس، صور وصيداني دخي ممالكنه الحاق ايتمش؛ وردوسي دخي محاصره ايتمش ايسه‌ده، قطعنه موفق اوله‌مامشدي. ٣٠١ ده پدريله برابر (ايپسوس) محاربه‌سنده مغلوب اولوب، بر مدت سرسريانه كزمش؛ وقساندرك وفاتندن صكره ماكدونيه‌يي ضبط ايدوب، ٢٩٥ دن ٢٨٧ تاريخنه‌دك ٨ سنه حكومت سورمش؛ وتاريخ مذكورده (پيروس) طرفندن مغلوب اولوب، ماكدونيه‌دن اخراج اولنمغله، آسيايه كچه‌رك، سلفقوسك ممالكني يغمايه باشلاديغندن، بونك ده اسارتنه دوشوب، ٥ سنه اسارتده ياشادقدن صكره، قبل الميلاد ٢٨٣ تاريخنده وفات ايتمشدر.

— ايكنجيسي (آنتيغون قوناتاس) ك اوغلي وبرنجي دمتريوسك توروني اولوب، قبل الميلاد ٢٤٢ دن ٢٣٢ تاريخنه‌دك ١٠ سنه ماكدونيه‌ده حكومت سورمش؛ واتولياليلرله، آتنه‌ليلرله وايپر حكمداري ايكنجي آلكساندر ايله محاربه ايدوب، (كيرنائيق) يعني برقه خطه‌سني دخي ضبط ايتمش ايدي.

دمتريوس { اسكندردن صكره سوريه‌ده حكومت سورن ماكدونيه‌لي طوائف ملوكدن دخي بو اسمله اوچ حكمدار كلمشدر:

برنجيسي (سوتير) يعني «مخلص» لقبيله ملقب اولوب، (سلفقوس فيلوپاتور) ك اوغليدر. چوجق ايكن رهن مقامنده روما‌يه كوندريلوب، باباسنك وفاتندن صكره، اورادن فرارله، سوريه‌يه كچه‌رك، ملك موروثني ضبط ايتمش اولان (آنتيوخس اوپا-

تور)ی طرد واخراج ایده‌رك، قبل‌المیلاد ۱۶۲ ده حكمدارلغنی اعلان ایتمش؛ ویهودیلره اعلان حرب ایله، فیلادوفیایی دخی ضبط ایتدكدن صكره، مصر حكمداری (بطلیوس فیلومیتور) ك تحت حمایه‌سنده بولنان (آلكساندر بالا) نام كمسه طرفندن ۱۴۹ ده مغلوب ایدلمشدر.

— ایكنجیسی (نیقاتور) یعنی «غالب» لقبیله ملقب اولوب، دمتریوس سوتیرك اوغلیدر. آلتنجی بطلیوسك قیزی قلیوپاتره‌یی تزوج ایدوب، قاین‌پدرینك امدادیله آلكساندر بالایی طرد واخراج ایده‌رك، قبل‌المیلاد ۱۴۴ تاریخنده حكمدارلغنی اعلان ایتمش ایدی. اشكانیانله محاربه ایدوب، مهردادك اسارتنه دوشمش، وبونك طرفندن حسن معامله كوروب، قیزینی تزوج ایلمش ایدی. ایلك قاریسی قلیوپاتره بو وجهله زوجی طرفندن ترك اولنجه، قاینی (آنتیوخس سیدل) ه واروب، بونی سوریه تختنه اجلاس ایتمش ایسه‌ده، متعاقباً دمتریوس نیقاتور اسارتدن فرارله، سوریه‌یی ضبط ایتمش؛ وآنجق (آلكساندر زبینا) طرفندن ملكی ضبط اولنمشدر.

— اوچنجیسی (اوكروس) یعنی «وقتی خوش» لقبیله ملقب اولوب، سكزنجی آنطیوخسك اوغلیدر. میلاددن ۹۵ سنه اول برادری فلیبله مشتركاً سوریه تختنه جلوس ایتمشلر ایسه‌ده، متعاقباً بینلرنده نزاع ظهور ایتدكله، فلیپ اشكانیانك امدادینه مراجعت ایتمش؛ وبونلرك حكمداری مهرداد صاحب ترجمه‌یی اسیر ایتمش؛ وحقنده حسن معامله‌ده بولنمش ایسه‌ده، قبل‌المیلاد ۸۷ تاریخنده وقوع بولان وفاتنه‌دك اسارتده طوتمشدر.

دمتریوس { فالره‌لی — (Démétrius de Phalère) آتنه‌لی بر خطیب وسیاسی آدم اولوب، ماكدونیه طرفنی التزام ایتمكله، آتنه‌نك ضبطندن صكره قبل‌المیلاد ۳۱۸ تاریخنده قساندرك نامنه آتنه جمهوریتی ریاستنه نصب اولنمش؛ وحسن اداره‌سیله آتنه‌لیلرك محبتنی قزانمش ایدی. (دمتریوس پولیوركیت) كویا آتنه‌یی بسبتون مستقل براقق بهانه‌سیله، صاحب ترجمه‌یی موقع اقتداردن دوشورمش؛ وبونك اوزرینه فالره‌لی دمتریوس مصره قاچوب، بطلیوس لاغوس طرفندن حسن قبوله مظهر اولمش؛ وروایته كوره اسكندریه كتبخانه‌سیله موزه‌سی بونك اخطاری اوزرینه تأسیس اولنمش ایدی. بطلیوس لاغوسك وفاتندن صكره، اوغلی بطلیوس فیلادلف صاحب ترجمه‌یی صعید مصره نفی ایدوب، اوراده محافظه آلتنده بولندیرمغله، كندیسی بو اسارتی چكه‌میوب، اتلاف نفس ایتمشدر.

دمتریوس { (سنت —) روملرك عزیزلرندن اولوب، روز قاسمده یورطیسی اجرا اولنور.

دمتریوس قانتاقوزن { [«قانتاقوزن» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دمتریوس لاسقاریس { (D. Lascaris) قسطنطنیه روم ایمپراطورلرندن (مانوئل پالیولوغوس)ك امراسندن اولوب، دوزمه مصطفی ایله جنیدك سلانیك جهتنه التجالرنده سلانیك والیسی ایدی؛ وچلبی سلطان محمد خانك طلبنه جواب رد ویروب، موی‌الیهمایی تسلیم ایتمه‌مشیدی. پادشاه مشارالیه حضرتلری استانبولدن كچدكلرنده، صاحب ترجمه استقبالنه مأمور اولمش؛ وسلطان محمدك ارتحالندن صكره، مدللی‌یه كیدوب، دوزمه مصطفی ایله برمعاهده عقد ایتمش، وعسكرله یاردیم ایدوب، تغلبنی تسهیل ایتمك ایستمش ایدی.

دمغ { نجدده یوكسك برطاغ اولوب، اشعار عربیه‌ده مذكوردر.

دمر { (Demer) بلجیقه‌ده بر نهردر، كه (لیمبورغ) ایالتنده نبعان ایله، غربه طوغری جریان ایده‌رك، (برابانت) ایالتنه كیرر، وبرقاچ چای آلدقدن صكره، كندندن كوچك اولان (دیله) نهریله برلشه‌رك، اسقو ایرماغی تابعلرندن (روپل) نهرینه منصب اولور. مجراسنك طولی ۹۵ كیلومترو ایسه‌ده، صویی آزدر؛ مع‌هذا برابانت ایالتنده‌كی (دیست) قصبه‌سنه‌دك سیر سفائنه صالحدر.

دمراره { (Demerara) آمریقای جنوبینك ساحل شمالیسنده واقع (غویانه) مملكتنك انكلتره‌نك ضبطنده بولنان قسمنده برنهردر، كه بیچ طرفلرده‌كی جبال مجهوله‌دن نبعان ایله، شماله طوغری جریان ایده‌رك، مركز اداره اولان (جورجتوون) شهرنده و(اسكیبو) ایرماغی منصبنك قربنده

بحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلور. مجراسی ۲۶۰ کیلومتره طولنده اولوب، درینلکی وکنیشلکی چوقدر. منصبنه قریب محلی کسب توسع ایده‌رك، ودکیزك صویله دخی قاریشه‌رق، ۳ کیلومتره عرضنده برقوی تشکیل ایدیور، که کوزل بر لیمان ایسه‌ده، مدخلی صیغدر. و نهرك قسم اعظمی سیر سفائنه صالحدر.

— نهر مذکورك منصبی قربنده اولان ومملکتك مرکز اداره‌سی بولنان (جورجتوون) شهرینه دخی بعضاً و اسم ویریلیر.

— انکلتره‌یه تابع غویانه‌نك منقسم بولندیغی اوچ ایالتك بری دخی (دمراره) اسمیله مسمی اولوب، ۸۶۲۵۰ اهالیسی وکلیتلی قهوه، شکر وپرنج محصولاتی واردر.

دِمِشق { یاخود دمشق الشام (Damas) سوریه ولایتنك وبتون سوریه قطعه‌سنك مرکزی بر شهر اولوب، آسیا قطعه‌سنده بلاد عثمانیه‌نك اك بیوك واك مهم شهریدر. شرق و جنوب جهتندن (برالشام) دینلن چوله قدر ممتد اولان (غوطه) اسمیله معروف کوزل ومنبت براووه‌نك کنارنده واقع اولوب، شمالاً (قاسیون) طاغیله وغرباً وغرب جنوبی جهتندن دخی (جبل الشیخ) ك دیکر اتکلریله محاطدر. اطراف اربعه‌سنده کوزل باغ وباغچه‌لر بولنوب، جبل قاسیوندن اینن (بردی) نهرینك براق وخوشکوار صویی بر چوق جدوللره آیریله‌رق، هم بو باغچه‌لری هم شهری وهمده بتون غوطه اووه‌سنی سقی وارووا ایدر. اصل شهر غربدن شرقه ممتد بر مستطیل شکلنده اولوب، خراب برسورله محاطدر. آنجق سورك خارجنده غرب و شمال وجنوب جهتلرنده دخی واسع محله‌لر بولنوب، علی‌الخصوص (میدان) تعبیر اولنان قسمی جنوبه طوغری خیلی مسافه‌ده ممتد اولور. شمال جهتنده و(بردی) جدولنك اوته‌سنده بولنان قسمی (عماره) اسمیله یاد اولنور. عماره‌نك ۲۰ دقیقه قدر شمالنده وجبل قاسیون اتکنده واقع و ۷۰۰۰ اهالیلی جامع اولان (صلاحیه) قصبه‌سی دخی دمشقك اقسام ومحلاتندن معدوددر. شهر "۲۷ '۲۲ °۳۳ عرض شمالی ایله "۴۷ '۵۹ °۳۳ طول شرقیده و حذای بحردن ۶۹۶ متره ارتفاعنده واقع اولوب، خارجدن موقع ومنظره‌سی غایتله کوزل ودلنشین ایسه‌ده، اکثر سوقاقلری طار، طولاشیقلی وچامورلی اولدیغی کبی، خانه‌لری دخی تزیینات خارجیه‌دن عاری اولدیغندن، وشهرك ایچنده هیچ بر میدان بولنمدیغندن، ایچریسی اولدیجه صیقندیلیدر. اولرك ایچی ایسه عمومیت اوزره بالعکس پك مزین و دلکشا اولوب، همان هر اوك ماجاریسی وحوض و شادروانی ومرمر دوشه‌لی حولیلری واردر. هرحالده بوشهر هیچ بر تبدل وتجدده اوغرامیوب، اسکی طرز و اصولنی محافظه ایتمش اولدیغندن، کندینه مخصوص برلطافتی واردر. اهالیسی ۱۵۰۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، بو مقدارك ۱۳۰۰۰۰ ی مسلم، ۱۵۰۰۰ ی روم، قتولیك، پروتستان و سریانی اوله‌رق خرستیان و ۵۰۰۰ ی اسرائیلیدر. جمله‌سی لسان عربی ایله متکلم اولوب، دمشقده سویلنیلن عربی پك فصیح دکل ایسه‌ده، سوریه‌نك سائر جهتلرنده سویلنیلن عربیجه‌لرك اك فصیحیدر. اهالیسی تناسب اعضا وحسن اندامه مالك ذکی وچالیشقان آدملردر.

دمشقك خراب بر سوری، جهت غربیه‌سنده مربع الشکل برقلعه‌سی، جسیم حکومت قوناغیله، دائرهٔ عسکریه‌سی ومتعدد قشله‌لری، ۲۰۰ قدر جامع شریفی، متعدد مدرسه‌لریله صبیان مکاتبی، ملکی وعسکری رشدی واعدادی مکتبلری، جماعات غیر مسلمه‌یه مخصوص برقاچ مکتبی، برکتبخانه‌سی، ۲ مطبعه‌سی، اسکی بیمارستاندن مبدل بر مکتب صنایعی وبرقاچ بیوك چارشیسی واردر. جوامع شریفه‌سنك اك بیوکی مشهور (جامع اموی) در، که غایت جسیم ومصنع اولوب، بعده کلیسایه تحویل اولنمش اولان پك اسکی برمعبدك یرنده ملوك امویه‌دن (ولید بن عبد الملك بن مروان) طرفندن بنا اولنمشدر. مذکور معبد قدیمدن قالمه بعض دیوار وستونلری الیوم طوریور. ایکنجیسی سنان پاشا طرفندن تأسیس ایدلمش اولان (سنانیه) جامعیدر. تربه ومقاملری حد وحسابدن افزون اولوب، حضرت یحیی (عم) ایله حضرت علی وامام حسین (رضهما) ك وزوجات مطهرهٔ حضرت نبویدن اوچ خاتون ایله صحابه وتابعیندن برچوق ذواتك مقاملری وبعضلرینك تربه‌لری زیارتکاه انامدر. قاسیون طاغنك برچوق مغاره‌لریله سائر محللری دخی بعض انبیاء عظامه نسبتله یاد اولنه‌رق، زیارتکاه اتخاذ اولنمشدر. صلاح‌الدین ایوبینك تربه‌سی جامع کبیر (یعنی جامع اموی) خطیره‌سنده وشیخ اکبر محیی‌الدین عربینك مرقدی دخی صلاحیه‌ده بولنور.

دمشق شهری سوریه سواحلیله بغداد وایران وهند وجزیرة العرب آره‌سنده واسکیدن بری کاروانلرك ممری اوزرنده واقع اولوب، کندی مصنوعات ومحصولاتی دخی چوق اولمغله، پك تجارتکاه برشهر اولوب، چارشی وبازارلری ذی‌قیمت اشیا واموال ایله طولوب بوشانمقده‌در. برطرفدن آوروپادن کلن امتعه واشیای مختلفه اورادن جزیره وعراق وجزیرة العرب طرفلرینه سوق اولنمقده، وبرطرفدن دخی بصره کورفزیله ایران وهندستاندن کلن اقمشه ومواد سائرۂ متنوعه دمشق چارشیلرندن اوروپایه کوندرلمکده‌در. مصنوعات محلیه‌سی دخی چوق اولوب، ایپك قماشلرله پاموق ویوك منسوجات، دوشمه‌لك قلابدانلی منسوجات، کنفیه‌لر، مشلحلر وسائر انواع منسوجات ومرانغوزلغه متعلق صدفلی واویمه‌لی انواع شیلرله توجدن معمول اوانئ مختلفه اعمال، وکلیتله آوروپایه ارسال اولنیور. دمشقك مشهور قلیج وقما وسائر اسلحۂ جارحه‌سی ایسه چوقدن یاپیلمامقده‌در. طاتلی وریچللری دخی مشهوردر. اهالیسنك قسم اعظمی صنعت وتجارتله مشغول اولوب، اغنیاسی چوقدر. باغچه‌لر دخی اهالینك اك باشلیجه منابع ثروتندن معدود اولوب، امثالسز قیصی، پورتقال، لیمون، وسائر میوه‌لرك انواعی یتیشیر. اوزومك دخی برقاج نوعی حاصل اولور.

دمشق شهری پك اسکی اولوب، کیملك طرفندن ونه‌زمان تأسیس اولندیغی معلوم اولمامغله، حضرت ابراهیم (عم) زماننده دخی بو شهرك موجود بولنمش اولدیغی مرویدر. بنی اسرائیل زمانلرنده دمشقده ملوك نبطدن بعض حکمدارلر حکومت سورمشلردی. حضرت داود وحضرت سلیمان (عم) زمانلرنده برمدت یهودیلرك تحت حکمنده بولنوب، بعده ارض مقدس ایله برابر آثوریلرك وبونلرك ملکیله معاً ایرانیلرك تحت ضبطنه کچمش؛ واسکندردن صکره ماکدونیه‌لیلرك النده قالوب، سوریه‌ده حکومت سورن سلفقوسیلر آنطاکیه‌یه زیاده اهمیت ویرمشلر سه‌ده، دمشق دخی بسبتون اهمیتدن دوشمیوب، آنطاکیه‌یه رقابت ایده‌جك درجه‌ده معموریت واهمیتنی محافظه ایتمشیدی. بعده روما لیلرك ضبطنه کچوب، بونلرك زماننده برقات دها کسب عمران ایتمشیدی. اکثر آثار عمرانی اوزماندن اولوب حتی باب جابیدن باب شرقی‌یه قدر شهرك اورته‌سندن اوزانان طوغری یول دخی آثار مذکوره‌دندر. روما ایمپراطورلغنك انقسامنده شرق ایمپراطورلغی یعنی قسطنطینیه قیصرلغی حصه‌سنه دوشوب، سوریه ایالتنك مرکزی ایدی. ۱۴ تاریخ هجریسنده وعهد خلافت حضرت فاروقده خالد بن ولید ابو عبیده بن جراح ویزید بن ابی سفیان طرفندن فتح اولنه‌رق، ضمیمۂ ممالك اسلامیه اولمغله، شام یعنی سوریه قطعه‌سنه مرکز اتخاذ اولنه‌رق، عهد حضرت عثمانده والیسی بولنان معاویه‌نك بعده اعلان استقلال ایتمسیله، ۴۰ تاریخندن اعتباراً بنی امیه‌نك پایتختی وبتون ممالك اسلامیه‌نك مرکزی اولمشدی. دولت امویه‌نك سال نهایتی اولان ۱۳۲ تاریخنه‌دك ۹۲ سنه دارالخلافه اولوب، بو صره‌ده خیلی بیومش وبرقات دها اهمیت کسب ایتمش ایدی. خلافت عباسیه‌نك تأسسندن صکره دخی دمشق اهمیتدن دوشمیوب، بغداددن صکره مدن اسلامیه‌نك اك بیوك واك معموری حالنده قالمشیدی. مصر خلافت عباسیه‌دن آیرلدقدن صکره، دمشق، موقعی حسبیله، کاه مصره وکاه بغداده تابع اولوب، سلجوقیلرك ظهورندن صکره، بونلرك بعض شعبه‌لری وبنی حمدان وبنی طغتکین کبی بعض کوچك دولتلر دمشقده حکومت سورمش؛ واهل صلیب طرفندن محاصره اولنمش ایسه‌ده، ضبط اولنه‌مامشدی. ملوك ایوبیه‌دن دخی برشعبه دمشقده حکومت سورمش؛ وهلاکو طرفندن ضبط اولنمشدی. بعده مصر چراکسه‌سنك النده ایکن، تیمورنك طرفندن ضبط اولنه‌رق، کاملاً تخریب واهالیسی قتل عام ایدلمش؛ واو وقت مشهور دمشق قلیجلری یاپان صنعتکران دخی ماوراء النهره نقل اولنه‌رق، بو صنعت للابد محو اولمشدر. ۹۲۲ تاریخنده یاوز سلطان سلیم خان طرفندن مصر چراکسه‌سی الندن ضبطله، ممالك عثمانیه‌یه الحاق اولنه‌رق، شام ایالتنه مرکز اتخاذ اولنمش؛ واخیراً ولایات اصولنك احداثنده (سوریه) نامیله تشکیل اولنان ولایته مرکز اتخاذ اولنوب، بعده فلسطین جهتی قدس مستقل متصرفلغی نامیله آیرلدیغی کبی، بودفعه دخی ساحل وجنوب قسمی (بیروت ولایتی) نامیله آیریلوب، دمشق شام یعنی سوریه خطه‌سندن یالکز قسم وسطیسی جهت شرقیه‌

سنك مركزى قالمشدر. (ابن عساكر) دمشقك ٨٠ جلد اوزره مكمل بر تاريخنى يازمشدر، كه آثار اسلافك اك كزيده‌لرندن معدود بر اثر قيمتداردر.

دمشق شهرينه بين العوام (شام) ديليبور ايسه‌ده، شام بتون خطه‌نك يعنى سوريه قطعه‌سنك نام عموميسى اولوب، شهرك اسمى (دمشق) اولديغندن، بوراده ذكرى مناسب كورلدى. [«شام» و«سوريه» ماده‌لرينه دخى مراجعت بيوريله.]

دمشق { (امير —) امير چوبانك اوچنجى اوغلى وسالف الترجمه دلشاد خاتونك پدرى اولوب، پدرى خراسانه عزيمت ايتديكنده، قائمقامى اوله‌رق خدمت ابو سعيد خانده قالمش ايدى. آز مدت صكره، خان مشار اليهك امريله قتل اولنمشدر.

دمشقى { (محمد —) قدماى شعراى ايراندن اولوب، برمكيلردن فاضل بن يحيانك مداحلرندندر.

دُمقله { (Dongola) نوبه‌ده، نيلك ساحل غربيسنده و ١٩° ١٣′ ٤١″ عرض شمالى ايله ٢٨° ٤٧′ ٢٠″ طول شرقيده همنامى اولان خطه‌نك مركزى بر قصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهاليسى، بر طرفدن مصرله وبر طرفدن دخى خرطوم، دارفور وكردفاله ايشلك تجارتى واردر. ازمنهٔ قديمه‌ده بيوك بر شهر اولوب، عهد خلافت حضرت عثمانده ٣١ تاريخنده (عبدالله بن سعد بن ابى سرح) يديله فتح اولنمش؛ ومعاويه بن حديجك كوزى بو غزاده سقطلنمش ايدى. آنجق اسكى دمقله شمديكينك ٢٥ ساعت قدر جنوبنده ونيلك ساحل شرقيسنده ايدى. قرن سابق اواسطنده اسكيسى ترك اولنمشدر. خراب اولان اسكيسنه (دمقلة العجوز) ويكيسنه (دمقله اردو) ديرلر.

دمقله { خطه‌سى ياخود (دار دمقله) نوبه‌نك اواسطنده يعنى سودان مصريده بر خطه اولوب، بشاره خطه‌سنك جهت غربيه‌سنده ونيلك ايكى طرفنده واقع وشمالاً (درمهاس)، جنوباً (دارشغيه) ايله محدوددر. ١٨° ١٩° ٤٢′ عرض شمالى آره‌سنده ممتد اولوب، نيل بو بنجه طولى ٢٦٠ كيلو متره‌در. اهاليسى تقريباً ٢٥٠٠٠٠ نفوسدن عبارت وعرب وبرابره‌دن مركبدر. اراضئ منبته‌سى يالكز نيلك ايكى طرفنده‌كى طار يرلردن عبارت اولوب، قصورى چوللردر. هواسى عرضنه كوره صيجاق اولميوب، حتى كانونلرده حبشك قارلى طاغلرندن اسن روزكار خيلى صووقدر. باشليجه محصولاتى خرمادر.

دملوه { يمنده بيوك بر قلعه اولوب، او جواره مستولى اولان (بنى زريع) لك مقرى ايدى.

دَمَندان { كرمانده بيوك بر شهر اولوب، دمير، باقير، كومش، آلتون، قلاى ونشادر معدنلريله مشهور ايدى. بوكونكى ايران خريطه‌لرنده بو اسمله بر شهر اشارت اولنميوب، آنجق خراسانك كرمانه همحدود اولان قسم جنوبيسنده (نهندان) اسميله بر قصبه كوريليبور. عينى اولوب اولمديغى كسديريله‌مه‌مشدر.

دَمَنِّش { صقليه يعنى سيجليه ساحلنده بر قصبه اولديغى «معجم البلدان»ده مذكوردر.

دَمَنهور { مصر سفلاده بحيره مديريتك مركزى بر شهر اولوب، اسكندريه‌نك ٦٢ كيلو متره شرق جنوبيسنده وقاهره‌نك ١٤٠ كيلو متره شمالى غربيسنده ونيلك رشيده طوغرى آقان قولنك بر جدولى اوزرنده واقع و ٢٥٠٠٠ اهالى‌يى جامعدر. اسكندريه‌دن قاهره‌يه كيدن دميريول خطى اوزرنده واقع اولوب، اورادن برى رشيده وديكرى دسوقه طوغرى ايكى شعبه آيرلمغله، اوچ دميريولك نقطهٔ اتصالنده بولنيور. شهر اسكى طرز واصولده اولوب، مع هذا خيلى تجارتى واردر، واو جوارلرده پايلان پموق ويوك منسوجاتك مخزنى حكمنده‌در.

دَمَنو { صعيد مصرده ونيلك ساحل غربيسنده بر قريه اولوب، خرستيانلرجه زيارتكاه اولان بيوك بر كليساسيله مشهور اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

دموستن { (Démosthène) يونان قديم خطيبلرينك اك مشهورى اولوب، ميلاددن ٣٨١ ويا ٣٨٥ سنه اول آتنه‌ده طوغمش؛ و١٧ ياشنده ايكن مال موروثنى يمك ايستيان وصيلرى عليهنده حضور محكمه‌ده بالذات دعوى ايدوب، دعواسنى قزانمش ايدى. بو موفقيتدن جسارت آله‌رق، عمومك حضورنده خطبه ايراد ايتمك ايستمش ايسه‌ده، بدننك بعض قصورلريله ركاكت لسانى

خندەسنی جلب ایتمش ایدی . دموستن مأیوس اولیوب، برازوایه چکلمش؛ وفصاحت وبلاغتده ترقی ایتك ایچون، اك مشهور محررلرك آثارینی دفعاتله اوقویوب استنساخ ایتمکه؛ وركاكت لسانی كیدرمك ایچون، ساحل بحرده طالغەلرك كورلدیسنه قارشی آغزینه اوفق چاقل طاشلری طولدیرەرق یوكسك سسله نطق ایرادینه باشلامشیدی. سویلركن براوموزینی اویناتمق عادتندن دخی واز كچمك ایچون، اوموزینك اوزرینه بر قلیج آصمغی دوشونمشیدی. بوصورتله اون سنه اجرای تجاربدن صكره، آتنەیه عودتله، عمومك حضورنده نطق ایراد ایدنجه، جملەنك نظر تقدیر وحیرتنی جلب ایتمش ایدی. اوصرەده ماكدونیه حكمداری فلیب آتنەلیلرك ماكدونیه سواحلنده اولان بعض مستملكاتنه مستولی اولوب، بتون یونانی ضبط ایتك هوسنده دخی بولندیغندن، دموستن جبینك برتمثال مجسمی كسیلوب، نطقلر ایرادینه قویلمش؛ وبو حكمداره قارشی یونان جاهیرینك اتفاقنی آرزو ایدوب، همشهریلرینی بو مقصده جلب ودعوت یولنه حصر وجود ایتمشیدی. قبل‌المیلاد ٣٣٨ تاریخنده آتنه وتبه عسكریله فلیپك عسكرینه قارشی محاربەیه دخی كیتمش ایسەده، سوزله كوستردیكی جسارتی فعلاً كوسترەمیوب، ماكدونیەلیلرك غالبیتنی آكلاینجه، میدان حربدن فرار ایتمشیدی. فلیپ وفات ایدوب، اسكندر ماكدونیه تختنه جلوس ایدنجه، دموستن یكیدن یونانیلری حربه تشویق ایتمكده ایكن، اسكندر (تبه) یی ضبطله، آتنەلیلری خطبایی تسلیم ایتمكه مجبور ایلمش؛ و دموستن تسلیم اولنمش ایسەده، اسكندرك قدردانلغی سایەسنده قورتلمش ایدی. برقاچ سنه صكره آتنەلیلری اسكندره قارشی تحریك ایدن (هارپالوس) ایله متفق اولمسی تهمتیله آتنەدن نفی اولنمش ایسەده، اسكندرك وفاتنده وطننه جلب اولنمش؛ و یكیدن همشهریلرینی ماكدونیەلیلره قارشی حرب وشقایه تشویق ایتمكله، محاربەیی اویاندیرمغه موفق اولمش ایسەده، ماكدونیه والیسی (آنتیپاتر) (قرانون) ده غالب اولنجه، دموستنك كندیسنه تسلیم اولنمسنی ایستمش؛ ودموستن (قالوریه) یه قاچوب، تجاوزدن مصون اولان (نپتون) ك معبدینه التجا ایتمش؛ وبر قاچ نفرك كندیسنی طوتمغه كلدیكنی كورنجه، اولجه قلمنك اوجنه سورمش اولدیغی زهری یالایوب، قبل المیلاد ٣٢٢ تاریخنده وفات ایتمشدر. فلیپه حقنده اولان نطقلریله دیكر بعض خطبەی وبر طاقم رسائلی موجود اولوب، فصاحت وبلاغتیله قوهٔ ناطقەسی حیرت افزادر. آثاری دفعاتله طبع، واكثر آوروپا لسانلرینه ترجمه اولنمشدر. فلیپ واسكندرك وبتون ماكدونیەلیلرك یونانی الجنس اولمدقلرینی دموستنك نطقلری پك اعلا اثبات ایدیور.

— بو اسمله آتنەلی برقائد دخی وار ایدی، كه قبل المیلاد ٤١٦ تاریخنده دونغاایله سیجلیەنك ضبطنه مأمور اولوب، برقاچ محاربەده مغلوب، وسیراقوسەده بسبتون منهزم اولمغله، كندینی تسمیم ایتمشدی.

دموقریت (Démocrite) یونان قدیم حكماسندن اولوب، قواله قربنده بولنمش اولان (آبدره) شهرنده قبل المیلاد ٤٩٠ ویا ٤٧٠ تاریخنده طوغمش؛ وایرانك استیلاسندن بری اوراده قالمش اولان بعض مجوسیلر طرفندن تربیه اولنەرق، بعده (لوكیپ) ك درسنه دوام ایتمشیدی. مصره وآسیایه برخیلی وقت سیاحت ایدوب، اكمال وتوسیع معلومات ایتمشیدی. مال موروثنی بوسیاحتلرده و بعض تجارب و تحریات فنیەده صرف واستهلاك ایتمكله، وطننه عودتنده اهالینك اعانەسنه محتاج اولوب، عالم حقنده یازمش اولدیغی كتابی محضر عمومیده اوقوینجه، هركس تقدیر وتحسینله برابر اعانەیه شتاب ایتمش ایدی. كندینه مخصوص بر یاشایشی اولمغله، وطنداشلری جنتنه حكم ایدەرك، تداویسیچون مشهور بقراط حكیمی جلب ایتمشلرسەده، حكیم مشارالیه دموقریتك عقللی وكندیلرینك مجنون اولدقلرینی سویلمشیدی. (هراقلیت) نوع بشرك حالنه دائما اغلامغله شهرت بولدیغی كبی، دموقریت دخی انسانلرك جنتنه دائما كولمكله شهرت بولمشدر. ١٠٠ یاشلرینه قدر یاشامشدر. فلسفەسی كائناتی ذرات وحركت وخلا اساسلری اوزرینه مؤسس عدایتمكدن عبارت ایدی. آثارندن یالكز بعض بحثلر بولنه بیلمشدر. عربلر عندنده (دمقراط) و (دیمقراطیس) اسملریله معروفدر.

دموكید یاخود دیموكیدس (Démocède) یونان قدیم حكما و اطباسندن اولوب، قبل المیلاد ٥٥٨ تاریخلرنده طوغمش، وسیسام حكمداری (پولیقرات) ك خدمت طبابتنه كیرمش

ایدی. ایران شاهی اسفندیارك سیسامی ضبطنده بونك اسارتنه دوشوب، او صره‌ده شاهك آیاغنده حاصل اولان بر چیقبغی ایی ایتدیکله، بونك انعام واحسانه نائل اولمش؛ واسفندیار سرطبابتنی تکلیف ایلمش ایسه‌ده، صاحب ترجمه وطننه عودتی ترجیح ایتمش ایدی.

دمولن (Desmoulins) فرانسه‌نك بیوك قارشقلغنده کسب شهرت ایدن جمهوریوندن اولوب، (دانتون) ك آرقداشلرندن ایدی. ١٧٦٠ تاریخنده (کیزه) ده طوغوب، قارشقلقدن اول، دعوی وکیلی ایدی. ایکی غزته نشر ایتمش، وبعض کتابلر دخی یازمشدر. سفك دمایه حاجت قالمدیغنی درکله، دانتونله برابر اعتدالی التزام ایتدیکیچون، (روبسپیر) طرفندن اعدامنه حکم اولنه‌رق، مدافعه‌سنه مجال ویرلمکسزین، ١٧٩٤ سنه‌سی نیسانك بشنده دار آغاجنه چکلمش؛ وبرقاچ کون صکره‌ده زوجه‌سی اعدام اولنمشدر. آثاریله بعض مخابراتی جمع ونشر اولنمشدر.

دموناقس (Démonax) یونان قدیم حکمای کلبیوننندن اولوب، دائما شن وکولر یوزلی اولمسیله ونکات ولطائفیله مشهوردر. آدریانوس و مارق آورل زمانلرنده قبریسده یاشایوب، یوز سنه قدر معمر اولمش؛ ونهایت کندینی آج براقه‌رق اتلاف نفس ایتمشدر. صوك نفسنی ویررکن حاضرونه: «آرتق چکیلك شقه بیتدی» دیدیکی مشهوردر. آتنه‌لیلر بر حقه‌باز خانه یاپمق ایستدکلرنده «ابتدا اجدادکزك یاپمش اولدقلری کهانت معبدلرینی ییقك» دیدیکی دخی متواتردر.

دمیاط (Damiette) مصر اسفلده بر شهر اولوب، قاهره‌نك ١٩٠ کیلومتره شمال شرقیسنده ونیلك الشرقی قولنك ساحل یمیننده، بو نهرك منصبندن یعنی ساحل بحردن ١٢ و(منزله) کولندن ١ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقعدر. کمیلر نهرك ایچنده شهره قدر ایشلمکله، اسکندریه‌دن صکره مصرك اك بیوك واك مهم اسکله‌لرندندر. ٣١° ٢٥′ عرض شمالی ایله ٢٩° ٢٦′ ٥٠″ طول شرقیده واقع اولوب، بردمیر یولی خطیله منصوره‌یه ومصرك سائر شهرلرینه مربوطدر. ٣٤٠٤٤ اهالیسی، پرنج وسائره‌یه متعلق پك ایشلك تجارتی، مشهور برنوع سیاه چوملکلری، نیلدن آیریلیر ایکی جدولی، جوارلرنده واسع پرنج تارلەلری وکاینلی صید ماهیسی واردر. پرنج تارلەلری هواسنی اخلال ایدوب، صیتمه‌یی تولید ایدیور. پك اسکی برشهر اولوب فتحنك اهمیتی حقنده برحدیث شریف دخی مرویدر. متوکلك زماننده روملر طرفندن ضبط اولنمغله، بعد الاسترداد استحکاماتنه فوق العاده اهمیت ویرلمش، وممالك اسلامیه‌نك اك مستحکم محلری صره‌سنه کچمشیدی. اهل صلیب محاربانده بونلر طرفندن دفعاتله محاصره اولنوب، ضبطی کندیلرینه میسر اوله مامش؛ و٦١٦ ده فرانسه قرالی (سنت لویی) ضبط ایده بیلمش ایسه‌ده، ایکی سنه صکره کندیسی ایادئ مسلمینه اسیر دوشمکله، فدیهٔ نجات اوله‌رق کری ویرمکه مجبور اولمشدی. آنجق اسکی شهر شمدیکینك ٦ کیلومتره آشاغیسنده ودکیزه دها قریب اولوب، ملوك چراکسه‌دن بیبرس طرفندن هدم وتخریب اولنمغله، انقاضندن شمدیکی شهر بنا اولنمشدر. یاقوت حموی دمیاطك اثواب فاخره‌سیله وصید ماهیسیله مشهور اولدیغنی بیان، وبو اثوابك بهری اوچ بیك آلتونه قدر صاتلدیغنی علاوه ایدیور. — دمیاط غربیه مدیریتی داخلنده بولنورسه‌ده، قاهره واسکندریه ورشید کبی آیریجه اداره اولنه‌رق، دائره‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ١١ مربع کیلومتره واهالیسی ٤٣٦١٦ کشیدر.

دمیانه اندلسده اکشونه اعمالندن بر قصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

دمیتروف (Dmitrov) روسیه‌نك موسقوه ایالتنده وموسقوه‌نك ٦٥ کیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ٣٢٠٠ اهالیسی واردر.

دمیتری یاخود دمتری (Dmitri, Dimitri) روسیه حکمدارلرندن درت کشینك اسمیدر:

برنجیسی آلکساندر نوسکینك اوغلی اولوب، ١٢٧٦ تاریخ میلادیسندن ١٢٩٤ تاریخنه‌دك ولادیمیرده پرنس عنوانیله حکومت سورمش؛ وبرادری (آندریا) ایله اوغراشوب، نهایت کندیسیله اوبوشمش ایسه‌ده، تاتارلر ممالکنی استیلا ایدنجه، مقاومته مقتدر اوله‌مدیغیچون، راهب اولوب، انزوایه چکلمشدی.

— ایکنجیسی (تورلی) دیمکله معروف اولوب، ١٣٢٣ تاریخ میلادیسندن ١٣٢٦ یه قدر ولادمیرده بیوك پرنس عنوانیله حکومت سورمش ایسه‌ده، تاتارلرك امریله حرکت ایتمکه مجبور اولوب، نهایت پدرینك قاتلنی اولدیردیکیچون، تاتارلرك خانی اوزبك خانك امریله اعدام اولنمشدر.

— اوچنجیسی (سوزدالی) لقبیله ملقب اولوب، ١٣٥٩ دن ١٣٦٢ یه قدر موسقووه‌ده حکومت سوردکدن صکره، تختی عمزاده‌سی ایوان اوغلی دمیتری‌یه ترکه مجبور اولمشدر.

— دردنجیسی(دومسقوی) لقبیله ملقب اولوب، اوچنجی دمیترینك قیزینی تزوج ایتدکدن صکره، ١٣٦٣ ده قائن پدرینی تختی کندیسنه ترك ایتمکه مجبور ایدوب، ١٣٨٩ تاریخنه دك حکم سورمش؛ وادعای حکومت ایدن (تور) و (یازان) پرنسلرینی و(دون) کنارنده تاتارلری مغلوب ایتمش ایسه‌ده، بعده بونلر طرفندن پایتختی دخی ضبط و غارت اولنمغله، کندیلرینه جزیه اعطاسنه مجبور اولمشدی.

— دیکر بردمیتری دخی دردنجی ایوانك اوغلی و (روریق) سلاله‌سنك یکتا وارثی اولوب، چوجق ایکن، برادری (فدور) ك وصیسی (غودونوف) طرفندن خفیاً قتل ایتدیرلمکله، بونك غیبوبتی بعض اشخاصك دمیتری اولمق ادعاسیله ظهورینه سببیت ویرمشیدی. بونلرك الك اهمیتلیسی ١٦٠٣ ده لهستانده ظهور ایدنیدر، که بر چوق عسکر جمعیله، مرقوم (غودونوف)ی مغلوب ایده‌رك، بونك فجأةً وفاتی اوزرینه، ١٦٠٥ ده روسیه ایمپراطوری اولمش ایسه‌ده، روسلرك عاداتی تحقیرله لهلیلری حمایه وترجیح ایتدیکیچون، برسنه صکره (شویسکی)طرفندن قتل اولنمشدر. اوندن صکره دها بر طاقم دوزمه دمیتریلر چیقوب، نهایت (رومانوف) سلاله‌سنك تقرری بوادعالره ختام ویرمشدر.

دمیتریف (Dmitrieff) (ایوان ایوانوچ) روسیه مشاهیر شعراسندن اولوب، ١٧٦٠ ده (سیمبیرسك) ده طوغمش، و١٨٣٧ ده وفات ایتمشدر. ابتدا عسکر اولوب، میرالای رتبه‌سنی احراز ایتمش؛ وبرنجی پاولونك زمانده مدعی عمومی وآلکساندرك زمانده عدلیه ناظری اولمش ایدی. بعض منظوم حکایات و امثالی و سائر اشعاری واردر.

دمیرآپاران شروانده کوك صو نهرینه تابع برچایدر.

دمیرجی دمیر خصار، دمیرطاش، دمیر قپو وسائره. [«تیمورجی» وسائره ماده‌لرینه مراجعت بیوریله]

دمیره مصرده دمیاط قربنده ونیلك ایکی ساحلنده بیوك برقریه اولوب، مشهور دمیری ایله برچوق علما ومحدثینك مسقط رأسی بولنمشدر.

دمیری (کمال الدین محمد بن موسی) مشاهیر علمادن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، مصرك آنف‌البیان دمیره قریه‌سنده طوغمش؛ و٨٠٨ تاریخنده وفات ایتمشدر. «حیوة الحیوان» عنوانیله بیوك برتألیفی واردر، که حروف هجا ترتیبیله کافهٔ حیوانانك اسملرینی واحواللرینی و هربری حقنده بر طاقم منقولات وحکایاتی حاویدر. دمیری علوم‌طبیعیه علماسندن اولمدیغیچون، تاریخ طبیعی نقطهٔ نظرندن بو کتابك اهمیتی پك آز اولوب، برچوق خطایای وبعض نامعقول تفصیلاتی حاوی ایسه‌ده، کثرت محتویاتی حسبیله بیله شهرت قزانمشدر. آوروپالیلر دمیری‌یی مشهور بوفونه تشبیه ایدوب، عربلرك بوفونی تسمیه ایتمشلردر. «حیوة‌الحیوان» نی برچوق ذوات اختصار، وبعضلری تنقید وتصحیح ایتمشلردر. حکیم شاه محمد قزوینی یاوز سلطان سلیم خانك نامنه فارسی‌یه ترجمه ایتمشدر. ترکجه‌ده دخی برمختصر ترجمه‌سی واردر.

دمین (Demmin) پروسیه‌نك پومرانیا خطه‌سنده، (استتن) ایالتنده واستتنك ١٣٨ کیلومتره شمال غربیسنده ومکلنبورغ حدودی قربنده برقصبه اولوب، ٩٧٨٥ اهالیسی وچوخه وبز وتوتون فابریقه‌لری واردر.

دناقل (دنقلی)نك جمعی اوله‌رق، حبش ایله بحر احمر آره‌سنده ساکن اولان قومه ویریلان اسمدر. [«آفار» ماده‌سنه مراجعت.]

دنانیر خلافت عباسیه زمانده حسن الحان وشعر وادبله کسب شهرت ایتمش ایکی مغنیه‌نك اسمیدر:

برنجیسی وزیر شهیر یحیی بن خالد برمکینك جاریه‌سی اولوب، سالفة الترجمه (بذل) ك شاکردیدر؛

ومشاهیر موسیقیوندن ابراهیم موصلی واوغلی اسحاق موصلی ایله صحبتی واردر. هارون الرشید صاحبهٔ ترجمه‌نك تغنیسنه زیاده‌سیله مفتون اولوب، یحیانك قوناغنه کیتدکجه، الحانندن تلذذ ایدر ایدی. حسن وآنی دخی الحانیله متناسب اولوب، صالح بن هارونك آزادلیسی اولان مهرهٔ موسیقیوندن وشعرادن عقیل دنانیره اولان عشق وعلاقه‌سیله شهرت بولمشدر. ذکاوت فوق العاده‌سی وطبیعت شعریه‌سی دخی وار ایدی. برکون افندیسیله باغچه‌ده طولاشیرکن، یحیی:

الورد احسن منظراً فتمتعوا باللحظ منه

بیتنی اوقوینجه، دنانیر بداههً شو بیتی سویلمشدی:

فاذا انقضت ایامه ورد الخدود ینوب عنه

ابراهیم موصلینك دنانیرك بر بسته‌سنی تصحیحه چالیشوب مقتدر اوله‌مدیغی، یعنی هیچ بر قصور بوله‌مدیغی اوغلی اسحاق موصلیدن مرویدر.

— ایکنجیسی شعرا وصلحادن ابن کناسه‌نك جاریه‌سی اولوب، زمانی ادبا وشعراسیله صحبت ومشاعره‌سی وار ایدی. بو جمله‌دن اولان علی بن عثمان کلابی‌یی برکون محزون کورمکله، سببنی صوروب، برادری وفات ایتمش اولدیغی خبر آلنجه، بداههً شو قطعه‌یی سویلمشدی:

بکیت علی اخ لك من قریش
فابکانا بکاؤك یا علی
فمات وما خبرناه ولکن
طهارة صحبه الخبر الجلی

دنباوند { [«دماوند» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دنبیغ { (Denbigh) انکلتره‌نك (والس) خطه‌سنده و(روتین)ك ١١ کیلومتره شمال غربیسنده همنامی اولان سنجاغك مرکزی بر قصبه اولوب، ٦٢٥٥ اهالیسی، دباغخانه‌لری وبر اسکی قلعه خرابه‌لری واردر.

دنتون { (Denton) انکلتره‌نك لانقاستر سنجاغنده، (تامه) نهری قربنده و(مانچستر)دن (شفیلد)ه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده بر قصبه اولوب، ٥١٢٠ اهالیسی، معدن کوری وشاپقه فابریقه‌لری واردر.

دَندانقان { مرو ایله سرخس آره‌سنده بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمش اولدیغی حالده، ٥٥٣ تاریخنده اتراك طرفندن تخریب ایدلمش اولمغله، یاقوت حموی یالکز ویرانه‌لرینی کورمش اولدیغنی بیان ایدیور.

دَنَدَر { نوبه‌نك جهت جنوبیه‌سنده بر نهردر، که حبش طاغلرندن نبعانله، شمال غربی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، ٤٠٠ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، نیلی ترکیب ایدن ایکی نهردن (بحرازرق)ه دوکیلور.

دَنَدَره { صعید مصرده ونیلك ساحل یسارنده اوله‌رق (کنه)نك ٥ کیلومتره غربنده و ٢٦°٨′٣٦″ عرض شمالی ایله ٣٠°١٦′١١″ طول شرقیده بر قریه اولوب، اسکی یونانیلرك (تنطوریس) وقبطیلرك (تناطوره) تسمیه ایتدکلری بر شهر قدیمك خرابه‌لری اوزرنده واقعدر. غایتله جسیم بر معبدینك اکثر اقسامی هنوز قائمدر. بو معبدك بطالسه زماننده تأسیس ایدلمش اولدیغی کرك هیروغلیف ایله وکرك خط یونانی ایله دیوارلرنده بولنان کتابه‌لردن وقلیوپاتره‌نك رسمندن آکلاشیلیورسه ده، فراعنه زماندن قالمه دها اسکی بر معبدك انقاضیله یاپلمش اولدیغی دخی بعض حفریاتدن استنباط اولنمشدر. اك اسکی معبد (هاطور) الههٔ کاذبه‌سنك عبادتنه مخصوص اولوب، شهر دخی اوکا منسوب عد اولنوردی؛ وبو مناسبتله (تناطور) یاخود (تن‌هاطور) یعنی «ارض هاطور» تسمیه اولنمشدی. معبد مذکور فن معماری نقطهٔ نظرنجه مصنع ایسه‌ده، بر تدنی دورنده تجدید اولنمغله، رسوم وخطوطی پك عادیدر. دندره‌نك ازمنهٔ قدیمهٔ اسلامیه‌ده دخی باغ وباغچه‌لری چوق اولدجه بر قصبه اولوب، قضا مرکزی بولنمش اولدیغی یاقوت حموینك تعریفندن آکلاشیلیور.

دنقله { یاخود دنکله [«دمقله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دنکور { (Dankor) هندستانك (میرات) خطه‌سنده و(بلند شهر)ك ٣٥ کیلومتره غربنده اوله‌رق (جمنه) نهری تابعلرندن بر چایك اوزرنده واقع بر قصبه اولوب، ٤٥٢٥ اهالیسی واطرافنده منبت براووه‌سی واردر.

دنکیز { (یعنی دکیز) بو اسمله قیرغیزلر مملکتنده بر قاچ کول بولنوب، اك بیوکلری (آق‌مولنسك) ایالتنده‌کی شمالی وجنوبی دنکیزدر.

برنجیسی (اومسق)ك ۱٦۰ کیلومتره جنوبنده واقع اولوب، بویی ۷٥ واکی ۲٥ کیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی‌ده ۱۲٦۹ مربع کیلومتره‌در . (سلته) ایله (قزیل قره‌صو) چایلری بوکوله دوکیلور. برنجیسنك مجراسی ۳۰۰ کیلومتره طولنده وبالیغی چوقدر. — ایکنجی کول آق‌مولنسکك ۱۲۸ کیلومتره جنوب غربیسنده واقع اولوب ، بویی ۹۰ ، اکی ۳٥ کیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی دخی ۱٥۰۲ مربع کیلومتره‌در. بونك صویی طوزلیدر.

دنن { (Denain) فرانسه‌نك «شمال» ایالتنده، (والنسیانه) قضاسنك (بوشن) ناحیه‌سنده وبوشنك ۱۰ کیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ۱۱۷٤۰ اهالیسی، معدن کوری، دمیرخانه‌لری، شکر واسپرتو فابریقه‌لری ودکیزه قدرسیرسفائنه صالح برجدولی واردر.

دنور { یاخود دنورسیتی (Denver, Denver City) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك وسطلرنده واقع (قولورادو) مملکتنك مرکزی برشهر اولوب، «قیالی طاغلر»ك شرقی اتکندن ۲۰ کیلومتره‌لك مسافه‌ده، (میسوری) یه تابع (پلاته) نهرینه دوکیلن (سوت فورق) چاینك جنوبی قولی اوزرنده و۱٦۲٤ متره‌لك ارتفاعده واقع و۲۰۰۰۰ اهالیلی جامعدر . یك یکی برشهر اولوب، ۱۸٥۸ده تأسیس اولندیغی حالده، اهمیت تجاریه‌سی حسبیله، کوندن کونه کسب عمران وتوسع ایتمکده‌در.

دنهام { (Denham) ایرلانده مشاهیر شعراسندن اولوب، ۱٦۱٥ ده دوبلینده طوغمش، و۱٦٦۸ ده وفات ایتمشدر. بعض منظوم هاله وفاجعه‌لریله سائر آثار منظومه‌سی واردر. — بواسمده انکلتره سیاحیندن بری دخی واردر، که ۱۷۸٦ ده لوندره ده طوغوب، ۱۸۲۸ ده وفات ایتمش؛ وسودانه برسیاحت ایدوب، سیاحتنامه‌سنی یازمشدر.

دنیا { (Denia) [«دانیه» ماده سنه مراجعت بیوریله.]

دنیا { عرب شاعره‌لرندن مشهور ایکی جاریه‌نك اسمیدر :

برنجیسی (دیك الجن) دینکله معروف شاعر عبد السلامك جاریه‌سی اولوب، ابن خلکانك روایتنه کوره، افندیسی کندیسنك برکوله‌سیله مناسبات غیر مشروعه‌سی اولدیغندن شبهه‌لنه‌رك، ایکیسنی قتل ایتمشدی. «اغانی» ده ایسه دیك الجنك قتل ایتدیکی جاریه‌نك اسمی (ورد) اولدیغی مسطوردر. شو بیت براوغلنك وفاتنده سویلدیکی مرثیه‌سندندر .

بأبی نبـذتك بالعراء المقفر
وسترت وجهك بالتراب الاعفر

— ایکنجیسی دولت عباسیه شعراسندن بصره‌لی (ابوعیینه)نك جاریه‌ی ومعشوقه‌سیدر.

دنیپر { (Dnieper) روسیه‌نك قسم جنوبیسنده بیوك بر ایرماقدر ، که روسیه‌نك وسطلرنده واقع (اسمولنسك) ایالتنده ٥٥°٥۲′ عرض شمالی ایله ۳۱°۲۰′ طول شرقیده واقع (مشاره) کولندن چیقه‌رق، (دوروغوبوی)ه قدر جنوبه وبعده غربه طوغری جریانله، (موهیلف) ایالتنده (اورشه) قصبه‌سنه واصل اولنجه، ینه جنوبه، و (برزینه) نهرینی آلدقدن صکره، جنوب شرقی‌یه طوغری دونه‌رك، موهیلف، چرنیغوف وپولتاوه ایالتلرینی مینسك، کیف، خرسون ویقاترینوسلاف ایالتلوندن آیردقدن صکره، پوصوك ایالتنه کیروب، یقاترینوسلاف شهرینه واصل اولنجه، بردن بره جنوبه و (آلکساندروفسق)ه واصل اولدقدن صکره غربه ونهایت غرب جنوبی‌یی دونوب، ابتدا یقاترینوسلاف ایله تاوریده وبعده تاوریده ایله خرسون ایالتلری بیننده‌کی خط حدودی تشکیل ایله، خرسون شهری ایچندن دخی کچدکدن صکره، (دنیپر لیمانی) اسمیله یاد اولنان وغربدن، شرقه ممتد اولان طار واوزون بر خلیجك ایچنه دوکیلور . بوخلیجك شماله طوغری ممتد اولان برقولنه‌ده نیقولایفك ایچندن آقان (بونغ) و(اینغول) نهرلری منصب اولور . مجراسی ۱۹٥۰ کیلومتره طولنده اولوب، قسم اعظمی سیر سفائنه صالحدر؛ ویقاترینوسلاف ایله (آلکساندروفسق) آره‌سنده قیالری ودیکر بعض محللرنده دخی ابنیشلری سیر سفائنه بر درجه‌یه قدر مانع اولیورسه‌ده، بونهر جنوبی روسیه‌نك اك بیوك طرق تجارتندن اولوب، هوجه بکدن اخراج اولنان ذخایرك چوغی بوطریقله ایندیریلیر. کیف، یقاترینوسلاف وخرسوندن بشقه برچوق تجارتکاه شهر وقصبه‌لرك ایچندن کچر. کیفده ۱۰۰۰ متره طولنده دوبه‌لر اوزرینه مبنی برکوزل کوپریسی وایکی برنده

دمیر یول کوپریلری واردر. حوضه‌سی ٠٠٠ ٤٦٠ مربع کیلومتره وسعتنده اولوب، برچوق نهرلرك صولرینی جمع ایدر، که بو نلرك بعضلری عادتا بیوك انهاردن معدود اولوب، متعدد تابعلری واردر. تابعلرینك باشلیجه‌لری صولدن: سوی، دسنه، سوله، ووسقلا، اورل وسامار؛ صاغدن دخی: برزینه، پریپت و(روس) نهرلریدر. لیمانه دوکیلن (اینغول) ایله (بونغ) دخی (دنیپر)ك تابعلرندن عد اولنه‌بیلیر. (دنیپر) ارماغنك ثانیه‌ده دوکدیکی صو ٢٨٠٠ مکعب کیلومتره مقدارنده‌در. مجراسنك بعض محللرنده بر طاقم بطافلقلی چایرلر تشکیل ایدر. بالیغی پك چوقدر. بو ایرماق ازمنهٔ قدیمه‌ده (بوریستنه) تسمیه اولنوب، ترکلر عندنده (اوزی) وتاتارلرجه (اکثی صو) اسمیله معروفدر.

دنیس { یاخود دیونیسیوس (Denys, Dionysius) «قدیم» و «ظالم» دینمکله مشهور اولوب، سیچلیه‌ده‌کی (سیراقوسه) شهرنده حکمدارلق ایتمشدر. مجهول بر عائله‌یه منسوب اولوب، وطنداشلرینك قارتاجلیلره قارشی ایتدکلری محاربانده نفر خدمتیله کوستردیکی جسارت و شجاعتله آرقداشلرینك محبتنی قزاندقدن صکره، میلاددن ٤٠٥ سنه اول، ٢٥ یاشنده اولدیغی حالده، حکمدارلغنی اعلان ایده‌رك، قارتاجلیلری سیچلیه‌دن اخراج ایتدکدن بشقه، ایتالیانك بعض سواحلنی دخی ضبط ایتمشدی. و٣٨ سنه حکومت سوردکدن صکره، قبل المیلاد ٣٦٧ تاریخنده ٦٣ یاشنده اولدیغی حالده، بر ضیافتك عقیبنده هضمسزلکدن وفات ایتمشدر. ظلمیله برابر محب علم وعرفان اولوب، سرایی مجمع علما وادبا ایدی. حتی حکیم شهیر افلاطونی دخی جلب ودعوتله، حقنده حرمت ورعایت ایتمشیدی. کندیسی دخی ادیب وشاعر اولوب، یازدیغی بر هانه‌سی آتنه‌ده مظهر تحسین اولمشیدی.

— ایکنجیسی «کنچ» لقبیله ملقب اولوب، برنجینك اوغلیدر. پدرینك وفاتنده انیشته‌سی (دیون)ك وصایتیله خلفی اولوب، افلاطونی جلب ایتمش، وحکیم مشارالیهك کوستردیکی طریقه سلوك ایدر کبی کورنمش ایسه‌ده، بعده افلاطونی طردله، ظلم وسفاهته قویلمش؛ و وصیسی دیونی نفی ایتمش ایدی. آنجق دیون باشنه برمقدار عسکر جمع ایله، سیراقوسه‌یی اوچ کونده ضبط ایده‌رك، قبل المیلاد ٣٥٧ ده دنیسی طرد واخراج ایتمش ایدی. اون سنه صکره دنیس سیراقوسه‌یی یکیدن ضبط ایتمش ایسه‌ده، نهایت (قورنته) قاندلرندن (تیمولئون) طرفندن اسقاط اولنه‌رق، قورنته‌یه کیدوب، مکتب معلمی اولمشیدی.

دنیس { یونان قدیم علما ومورخیننده دخی بو اسمله درت کشی کلمشدر:

برنجیسی (میلت) لی اولوب، میلاددن ٥ عصر اول یاشامش، وایکی تاریخ یازمشدر.

— ایکنجیسی (هالیقارناسه) لی یعنی بودروملی اولوب، میلاد عیسادن ٣٠ سنه اول رومایه کیتمش، و میلاددن ٧ سنه اول «رومانك احوال قدیمه‌سی» عنوانیله برکتاب نشر ایتمش ایدی، که رومالیلرك تاریخ قدیمنه دائر پك مفصل ومکمل معلوماتی حاویدر. بو کتابك ٢٠ فصلندن یالکز ١١ فصلیله دیکرلرندن بعض فقره‌لر باقی وموجوددر. منطق وادبیاته و یونانك مشهور محررلری آثارینی تنقیده متعلق بعض آثاری دخی واردر.

— اوچنجیسی عن اصل تراکیالی اولمغله، تراکیایه نسبتله شهرت بولوب، قبل المیلاد ١٠٠ تاریخلرنده اسکندریه‌ده طوغمش، واك اول لسان یونانینك صرف ونحوینی وضع ایتمشدر. پومپیوس زماننده رومادە معلملك ایدردی. یازدیغی صرف و نحو کتابی موجوددر.

— دردنجیسی «سیاح» لقبیله ملقب اولوب، اسکندردن صکره ایرانده قالان یونانیلر اولادندندر، و (سوسیانه) یعنی خوزستان خطه‌سنك (خاراقس) مدینهٔ قدیمه‌سنده طوغمش، ومیلادك برنجی قرننده یاشامشدر. منظوم برسیاحتنامه‌سی واردر، که متنی ولاتینجه منظوم ومنثور ترجمه‌لری موجوددر.

دنیس { (سنت —) خرستیانلرك بو اسمله ٣ عزیزلری واردر:

برنجیسی حواریوندن (پاولوس) ی محاکمه ایتمش اولان محکمهٔ عالیه اعضاسندن بولنمش اولمغله، (حاکم Aréopagite) لقبیله ملقب اولوب، مشار الیهك

مدافعه یوللی سویلدیکی سوزلره قانه‌رق، خرستیان اولمش؛ وبوندن طولایی ۹۵ تاریخ میلادیسنده، احراق بالنار اولنمشدر. پاولوس طرفندن آتنه پسقپوسلغنه نصب اولنمشدی. عقائد وتصوفه وکلام وفلسفه‌یه متعلق بعض آثار بوکا اسناد اولنیور. تشرین اولک ۳ نده یورطیسی اجرا اولنور.

— ایکنجیسی ۲۵۰ تاریخ میلادیسنده رومادن نشر دین ایچون غالیایه کوندریله‌رك، برنجی اوله‌رق پارس پسقپوسی اولمش، وفرانسه‌ده بر چوق کلیسالر تأسیس ایتمشدر. (والریان)ك تعقیباتی صره‌سنده ۲۷۲ تاریخنده قتل اولنمشدر. یورطیسی تشرین اولک ۹ نده اجرا اولنور.

— اوچنجیسی ۲۵۹ تاریخ میلادیسندن ۲۶۰ تاریخنه‌دك برسنه رومه‌ده پاپالق ایتمشدر. کانون اولك ۲۶ سنده یورطیسی اجرا ایدرلر.

دنیس { (Denys) پورتکیز قراللرندن اولوب، ۱۲۶۱ تاریخ میلادیسنده لیسبونه‌ده طوغمش، و ۱۳۲۵ ده وفات ایتمشدر. ۱۲۷۹ ده پدرینه خلف اولوب، دره بکلرینه قارشی اهالی‌یه برطاقم امتیازات ویره‌رك، وعلوم ومعارفی حمایه ایده‌رك، تبعه‌سنك محبتنی قزانمشیدی.

دنیستر { (Dniester) آوستریا ایله روسیه‌نك جنوب غربی جهتنده بربیوك ایرماقدر، که (قارپات) سلسلهٔ جبالنك شمالی اتکلرنده نبعانله، جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، وصاغ وصولدن برچوق چایلر اخذ ایده‌رك، غالیچیا خطه‌سنی بوینه شق، و ۵۵۰ کیلومتره‌لك مسافه‌یی قطع ایتدکدن صکره، خوتینك، اوست طرفنده روسیه‌یه دخول ایله، (بسارابیه) خطه‌سنی (پودولیه) خطه‌سندن وخرسون ایالتندن فصل وتفریق ایله، موهیلف، کیشنف وبندر شهر وقصبه‌لرندن بالمرور، هوجه بکك جنوب غربیسنده واقع آق کرمان قوینه دوکیلور. مجراسی ۱۲۰۰ کیلومتره طولنده اولوب، ثانیه‌ده حد وسطی اوله‌رق، ۲۱۲ مکعب متره صو دوکر. مجراسنده برچوق قوم سدلری بولنوب، بیوك سفائنك سیرینه مانع اولیورسه‌ده، کوچك کیملرله خیلی ذخیره ایندیریلیر. بالیغی پك چوقدر. تابعلری چوق ایسه‌ده، هیچ بری بیوك وشایان ذکر دکلدر. بونهر اسکی زمانده (توراس) تسمیه اولنوب، حدود عثمانیه‌یی تشکیل ایتدیکی زمانلرده ترکجه [(طورله) اسمیله معروف ایدی.

دنیسر { جزیره‌ده ماردینك ۱۲ کیلو متره جنوب غربیسنده بربلده اولوب، یاقوت حموی چوجقلغنده بونی برقریه وبعده جسیم وکوزل برشهر حالنده کورمش اولدیغنی و (قوچ حصار) دخی تسمیه اولندیغنی بیان ایدیور. الیوم بو اسمله کوچك بر صبه حالنده‌در. مشاهیر اطبا وشعرادن (عمادالدین دنیسری) نك وطنیدر.

دنیسری { [«عماد الدین دنیسری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دوا { (Deva) اسپانیاده بو اسمله ایکی نهر واردر:

بری اسکی قستیله خطه‌سنده قایناز حالنده نبعانله، غربیب برطاقم بوغازلردن کچدکده صکره، (آستوریا)نك (اوویدو) ایالتنه کیره‌رك، بحر محیط آطلاسینك (ربا) قوینه دوکیلور. مجراسیله حوضه‌سنه نسبةً صویی پك چوقدر.

— دیکری (کیپوزقوآ) ایالتنده پیرنه طاغلرندن نبعانله، «درین وغریب بر وادی ایچندن جریان ایده‌رك، همنامی اولان قصبه‌ده بحر محیط آطلاسی‌یه منصب اولور.

دوا { (Deva) اسپانیانك ایالات شمالیه‌سندن (کیپوزقوا) ایالتنده و (سان سباستیانو)نك ۴۷ کیلو متره غربنده اوله‌رق همنامی اولان نهرك منصبنده بر قصبه اولوب، ۲۵۰۰ اهالیسی ومشهور دکیز حماملری واردر.

دوا { [«دیو» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دوآب { «ایکی صو» دیمك اولان بو اسم هندستانك جهت شمالیه‌سنده ایکی نهر آره‌سنده بولنان بعض یرلره اطلاق اولنور. بونلرك الك بیوکی (کنك) ایله (جنه) نهرلرینك (هیمالایه) جبالنده‌کی منبعلرندن (اله آباد) ده واقع تلاقیلرینه قدر آره‌لرنده ممتد اولان واسع براووه‌در، که شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه متوجه اولان طولی ۷۲۰، (متره) ایله (فرح آباد) آره سنده اولان عرض اعظمی ۲۰۰ وعرض وسطیسی ۱۰۰ کیلومتره‌در. غایتله منبت

بیری اولوب مذکور ایکی نهر آره‌سنده آچلمش برچوق جدوللرله اروا اولنور، وکلیتلی پاموق وپرنج محصولاتی ویرر. کلکته‌دن پیشاوره کیدن دمیریول خطی بواووه‌یی اورته‌سندن شق ایتدیکی کبی، سیر سفاینه صالح اولان مذکور ایکی نهر دخی محصولاتک اخراجنی تسهیل ایدر. — پنجاب قطعه‌سنک بش نهرندن هر ایکیسنک آره‌سنده‌کی یرلره دخی (دوآب) نامی ویریلیور.

دوآر { (Doire) [«دوره» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دوآرننز { (Douarnenez) فرانسه‌نک ایالات غربیه‌سندن (فینیستر) ایالتنده و(کیمپر)ک ۲۲ کیلو متره شمال غربیسنده اوله‌رق همنامی اولان برکورفزک ایچنده قضا مرکزی برقصبه واسکله اولوب، ۸۶۴۰ اهالیسی وکلیتلی صیدماهیسی واردر. — دوآرننز کورفزی کوزل برقوی اولوب، محیط دائره‌سی ٥٤ کیلومتره‌در.

دواتدار محمد پاشا { مسند صدارت عظمایه کچن وزرای دولت عثمانیه‌دن اولوب، بصره والیسی ایکن اوراده وفات ایدن آشجی باشی محمد پاشانک اوغلیدر. صدر اعظم داماد ابراهیم پاشایه انتساب ایدوب، دواتداری اولمغله، دواتداربک دیمکله شهرت بولمشیدی. صدر مشارالیهک داماد وکتخداسی محمد پاشایه داماد اولوب، بعض معتنا مأموریتلرده بولندقدن صکره، ۱۱۴۳ده واقع جلوس سلطان محمود خان اولده نظردن دوشوب، بعده ینه بر طاقم مأموریتلره و۱۱۵۵ده شهر امانتنه تعیین اولنمش؛ ومؤخراً موقوفاتی، ۵۸ده یکیچری افندیسی، ۶۰ده ترسانه امینی و۶۲ده کتخدای صدر عالی اولدقدن صکره، ینه اوسنه مهر صدارت عهده‌سنه تودیع اولنه‌رق، ایکی بچق سنه‌یه قریب مدت امور دولتی اداره ایتمش؛ و ۱۱۶۵ده یکیچریلرک بعض اوضاع نامرضیه‌سی رخاوتنه حمل اولنه‌رق، عزل وبردوسه نفی اولنمش؛ و۶۶ده مصر والیسی اولمش ایسه‌ده، مصره دخولی کونی وفات ایتمشدر. عالم ودرایتلی برذات ایدی.

دواد { یاخود دهات (Devad, Dohat) هندستانک کجرات قطعه‌سنده و(ملوه) حدودنده برقصبه اولوب، (پنج محل) اسمیله برکوچک حکومتک مرکزیدر. فن حرب نقطه‌ٔ نظرنجه اهمیتلی برموقعده اولوب، اورنک زیب طرفندن یاپلمش بر قلعه‌سی و۱۱۴۷۰ اهالیسی واردر.

دواسر { جزیرة العربده نجدایله عسیر آره‌سنده‌کی (وادی دواسر)ده بولنور بربیوک عرب عشیرتی اولوب، بونلر مستثنی برحالده وباشلیجه دوه قوشی صیدیله یاشارلر. — بصره ولایتنده دخی بو اسمله برناحیه واردر، که عشیرت مذکوره طرفندن اسکان اولندیغندن، بواسمله تسمیه ایدلمش اولمسی محتملدر.

دوالاکیری { (Devalaghiri) یاخود (Dhavalaghiri) هندستان ایله تبت آره‌سنده واقع (هیمالایه) جبال مشهوره‌سنک اک یوکسک ذروه‌لرندن بر طاغ اولوب، ارتفاعجه جبال مذکوره‌نک اوچنجیسیدر. (نپال) خطه‌سنده و۲۸°۴۱′۸″ عرض شمالی ایله ۸۱°۸′ طول شرقیده واقع اولوب ۸۱۸۱ متره ارتفاعی واردر. قارله مستور اولوب، بر طاقم بوز دره‌لری واردر. اسمی «آق طاغ» معناسنی بیان ایدیور.

دوان { حضرموت قطعه‌سنده بیوک بروادیدر، که یمن طاغلرندن بدأ ایله، شرقه وبعده شرق جنوبی‌یه طوغری اوزانه‌رق، بحر محیط هندی‌یه منتهی اولور. محلنه کوره (وادی منوا) و (وادی قصر) و(وادی مسرت) اسملریله دخی معروف اولان بواوزون وادی بعض یرلرنده بک درین وبعض جهتلرده بک واسع اولوب، (وادی نبی) و (وادی آمد) ایله دیکر برطاقم وادیلر دخی تابعلری مقامنده‌در. بو وادینک ایکی جهتی جزیرة العربک اک معمور ومسکون محلی اولوب، سیاحک بری سکز ساعتلق مسافه‌ده ۱۴ قصبه و ۱۰ قریه‌یه تصادف ایتمشدر، که بو قصبه‌لرک‌ده اکثری ۱۰۰۰۰ دن زیاده اهالیلی جامعدر. — سیاح مشهور (نیبوهر) بواسمله صنعادن ۲۵ وساحل بحرده اولان (کشیم) دن ۱۱ کونلک مسافه‌ده برقصبه دخی بولندیغنی بیان ایدیور. یاقوت حموی ایسه بو اسمله عمان ساحلنده برناحیه بولندیغنی یازیور.

دوان { فارسده برناحیه اولوب، شرابنک کوزللکیله مشهور ایدی. مشاهیر علما وشعرادن ملاجلال الدین دوانی بوناحیه‌دن ایدی.

دواناكيرى { (Devanaghiri) هندستانك مبسور خطه‌سنده نكر ايالتنك (چيتالدروغ) قضاسنده وچيتالدروغدن ٤٨ كيلومتره‌لك مسافه‌ده برقصبه اولوب، ٦٥٩٥ اهاليسى واردر.

دوانى { [« جلال الدين دوانى » ماده سنه مراجعت بيوريله.]

دواوانيه { (Devavanya) مجارستانك ايالات وسطيه‌سندن (هوس) ايالتنك (مزوتيسا) قضاسنده ودبرسينك ٧٥ كيلومتره جنوب غربيسنده برقصبه اولوب، ١٠٢٠٠ اهاليسى واردر.

دوب { (Doubs) فرانسه‌نك شرق جهتنده بربيوك نهردر، كه همنامى اولان ايالتده نبعانله، شمال شرقى‌يه طوغرى جريان ايده‌رك، برخيلى مسافه‌ده فرانسه ايله اسويچره حدودينى آيردقدن صكره، اسويچره‌يه دخول ايله، (رين) ايرماغنه طوغرى متوجه اولديغى حالده، اسويچره‌نك (سنت اورسان) قصبه‌سنه واصل اولنجه، بردن بره غربه طوغرى دونه‌رك، يكيدن فرانسه‌يه كيرر؛ و (سنت هيپوليت) قصبه‌سنى كچدكدن صكره، شماله طوغرى دونه‌رك، (آلنه) قصبه‌سنده (رين) ايله (رونه) ايرماقلرى آره‌سنده‌كى جدولله برلشه‌رك، جنوب غربى‌يه طوغرى دونر؛ وهمنامى اولان ايالتى يكيدن بريايدن بريانه شق ايده‌رك، و (بزانسون) شهرى ايچندن كچه‌رك، بعده (ژوره) ايالتنك دخى شمال غربى قسمنى شق ايله (ساؤونه مع لوآره) ايالتنه داخل اولوب، برخيلى مسافه‌ده غربه طوغرى آقدقدن صكره (وردون) قصبه‌سنده (رونه) ايرماغنه تابع (ساؤونه) نهرينه دوكيلور. قسم اعظمى سير سفائنه صالح اولوب، (آلن)دن (وردون)ه قدر (رونه) ايله (رين) ايرماقلرى آره‌سنده برجدول بريڭى طوتيور. دها يوقاريده برايكى كولك ايچندن كچر، و ٢٧ متره ارتفاعى اولان كوزل برشلاله دخى تشكيل ايدر. منبعيله منصبى آره‌سنده‌كى مسافه ٩٥ كيلومتره‌دن زياده اولمديغى حالده، شماله طوغرى آقوبده كرى دونمسيله، مجراسى ٤٣٠ كيلومتره طولنده‌در.

دوب { (Doubs) فرانسه‌نك ايالات شرقيه‌سندن برايالت اولوب، آنف‌البيان نهرك اسميله تسميه اولنمشدر. شرق جنوبى جهتندن اسويچره حدوديله، شمال شرقى طرفندن (بلفور) محافظلغيله، شمال غربى جهتندن يوقارى ساؤونه، جنوب غربى جهتندن دخى (ژوره) ايالتلريله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٥٢٢٧ مربع كيلو متره اولوب، ٣١٠٩٦٣ اهاليسى واردر. اراضيسى (ژوره) سلسلهٔ جبالنك اتكلريله بعض شعبه‌لرندن عبارت اولوب، اك يوكسك طاغى اولان (سوشه)‌لك ١٦١٠ متره ارتفاعى واردر. همنامى اولان نهر ايالتى ابتدا كنارندن ودونشنده اورته‌سندن ايكى دفعه شق‌ايدوب، بوكا تابع بعض چاى ودره‌لرى واردر. منبت واديلرى چوق اولوب، اوج كوليله برطاقم طوزلى بطاقلقلرى دخى واردر. اورمانلريله مرعالرى چوق اولوب، دمير معدنيله مرمر، آلچى وياپى طاشى دخى چيقار. محصولاتى باشليجه مصر، بتانس، شراب ايله سبزه وميوه‌لرك انواعندن عبارتدر. بيكيرلرى فوتلى اولوب، صيغيرلرى كوزل وقويون وكچيلرى دخى چوقدر. دمير خانه‌لريله چوخه، بز، كاغد، جام، دانته وسائره فابريقه‌لرى چوق اولوب، برخيلى غراويره پينيرى دخى چيقار. تجارتى ايشلكدر. مركزى (بزانسون) شهرى اولوب، ٤ قضا و ٢٧ ناحيه‌يه منقسم و ٦٣٨ دوائر بلديه‌يى جامعدر.

دوبروونديك { « ابى ونديك » معناسيله اسلاوجه‌دن مأخوذ اوله‌رق (راغوزه) شهرينه ويريلان اسمدر.

دوبريجه { (Dobroudja) روم ايلينك منتهاى شرق شماليسنده وقره دكيز ساحلنده برخطه اولوب، شرقاً قره‌دكيزله وشمال وغرب جهتلرندن دخى طونه ايرماغيله محاط اوله‌رق، يالكز جنوباً بلغارستانه مربوط اولديغندن، برشبه جزيره صورتنى ابراز ايديور. بووجهله طبعاً بلغارستانه مربوط اولديغى حالده، برلين معاهده‌سنده روسيه‌يه اعاده اولنان بسارابيه‌نك بر قسمنه بدل رومانيه‌يه ترك اولنمشدر. اصطلاح جغرافيجه دوبريجه خطه‌سى جنوباً باليجغه قدر ممتد ايسه‌ده، بازارجق قضاسى بلغارستانده قالمشدر.

دوبريجه خطه‌سى مرتفعجه بر ير اولوب، طونه وقره دكيز سواحلنده بردن بره انحطاط ايدر. ارتفاع وسطيسى ٦٠ ويا ٨٠ متره اولوب، اك يوكسك يرلرى دخى ٥٠٠ متره‌يى تجاوز ايتمز. ايچ طرفلرى قورى وصوسز اولوب، طوپراغى قوملى وكيرجلى اولديغندن، ياغمور صولرينى بلع ايدر. سيرك بولنان كويلر اهاليسى

يك دربن قويولردن صو چيقارمق مجبوريتنده‌در. اونلر غايتله يوكسك اولوب، اهالينك طوپلاديغي جزئي مقداردن ماعداسي بهرسنه طوتيشوب يانار. آغاجلري هيچ يوق حكمنده‌در. طونه مجراسنه ودكيزه قريب محللرنده ايسه برطاقم كوللر بولنوب، طونه‌نك صولري آرتديغنده، بونلر كسب وسعتله اطرافه صو باصار؛ وحاصل اولان بطاقلقلردن صيتمه‌لر تولد ايدر. ايچ طرفلرنده روسيه‌نك بوجاق يعني بساراييه جهتندن اوراييه هجرت ايتمش توغاي تاتارلري بولنوب، زراعتله ورعي اغنامله مشغول اولورلر. بعده قريم تاتارلرندن وقافقاس چركسلرندن برچوق مهاجرلر دخي اورالرده يرلشمش ايسه‌ده، محاربهٔ اخيره‌دن صكره بونلرك‌ده چوغي ممالك عثمانيه‌يه هجرت ايتمشلردر. بناءً عليه شمديكي حالده دوبريجه اولكندن زياده خالي وخرابدر. كوستنجه‌دن (چرناوودا)‌يه يعني قره‌دكيز ساحلندن طونه كنارينه‌دك ممتد اولان دميريول خطي اوزرنده جنتمكان سلطان عبدالمجيد خان زماننده تأسيس ايدلمش اولان (مجيديه) دن بشقه ايچ طرفنده قصبه بولنميوب، طولجي، ايساقچه، ماچين، خرسووه، چرناوودا واسووه قصبه‌لري طونه كنارنده وكوستنجه ايله سنه (سولينه) دخي قره‌دكيز ساحلنده بولنيور. شمالدن جنوبه اولان بويي ٢٠٠ كيلومتره اولوب، دميريول خطنك قطع ايتديكي اك طار محلي ٥٠ كيلومتره كنيشلكنده ايسه‌ده، شمال وجنوب جهتلرنده وسعتي ٨٠ كيلومتره‌يه قدر چيقار. مساحهٔ سطحيه‌سي تقريباً ١٢٠٠٠ كيلومتره‌در.

دوبلن (Dobeln) صاقسه قراللغنك (ليپسيغ) ايالتنده ولپسيغك ٦٤ كيلو متره جنوب شرقيسنده قضا مركزي بر قصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهاليسي، چوخه واپيليك فابريقه‌لري ودباغخانه‌لري واردر.

دوبلين (Dublin) ايرلانده‌نك مركزي بر شهر اولوب، جزيرهٔ مذكوره‌نك ساحل شرقيسنده، همناي اولان بر كوزل قويك ايچنده، (ليفي) نهرينك ايكي ساحلنده و (روآيال قنال) ديننان جدولك كنارنده اوله‌رق، "١٢ ′٢٣ °٥٣ عرض شمالي ايله "٢٩ ′٤٠ °٨ طول غربيده واقعدر. بيوك وكوزل برشهر اولوب، ٢٥٢٠٠٠ اهاليسي، مصنع كليسالريله كوزل ابنيهٔ عموميه وخصوصيه‌سي، اشجارله مستور كوزل ميدانلري، متعدد جدوللري، آقادمياسي، پروتستانلره مخصوص دارالفنوني وبوكا مربوط نباتات باغچه‌سي، بيوك كتبخانه‌سي، فنون متنوعه موزه‌لري، متعدد جمعيات علميه وفنيه‌سي، آيريجه نباتات وحيوانات باغچه‌لري، اطرافنده كوزل تفرجكاهلري، برقاچ قلعه‌سي، كوزل ليماني ودكيز بانيه‌لري واردر. آلتي دميريول خطي بو شهردن باشلايوب، ايرلانده‌نك هر طرفنه طوغري تشعب ايدرلر. هرنه‌قدر دوبلين صنايع مراكزندن معدود دكل ايسه‌ده، برچوق دميرخانه‌لري، دباغخانه‌لري، جام، يلكن بزي، كاغد، نشاسته، قوله، قناويچه، شابقه، آرابه، بيره، صابون وسائره فابريقه‌لري وخيلي ايشلك تجارتي واردر. يك ايسكي بر شهر اولوب، بطليموسك جغرافياسنده (ايلانه) اسميله مذكوردر. — دوبلين قويي واسع وكوزل ايسه‌ده، شرق روزكارينه قارشي آچيق وبعض طرفلري صيغ اولديغندن، شهرك اوكنده صنعي برليمان ونهرك ايكي ساحلنده كوزل ايكي ريختم يابلمشدر. نهرك ايچنده دخي سفائن سير ايدر.

دوبنو (Doubno) روسيه‌نك ايالات غربيه‌سندن (وولهينيه) ايالتنده (ژيتومير) قضاسنده وژيتوميرك ٢٤٥ كيلومتره غربنده اوله‌رق (دنيپر) حوضه‌سنده واقع (ايواق) نهري اوزرنده بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ ي اسرائيلي و قصوري لهلي اولمق اوزره، ٧٩٥٥ اهاليسي، دباغخانه‌لري وتوتون وطوغله فابريقه‌لري واردر. سنه‌ده ايكي دفعه پناير قوريلوب، كليتلي حبوبات، حيوانات، يوك، دري وسائره تجارتي اجرا اولنور.

دوبنيچه (Doubnitza) بلغارستانك صوفيه سنجاغنده و صوفيه‌نك ٥٠ كيلومتره جنوبنده و جرمان صويي كنارنده اوله‌رق (ريلو) طاغنك غربي اتكنده برقصبه اولوب، ٥٥٠٠ اهاليسي واردر.

دوبو (Dubbo) آوستراليانك يكي (جنوبي والس) مهجرنده (لينقولن) ايالتنده و (دارلينغ)، تابع (ماقاريه) نهرينك ساحل يميننده بر قصبه اولوب، حبوبات، شراب، شكر، ياموق، توتون وحيواناته متعلق خيلي تجارتي اولمغله، (سيدني)‌ه بر دميريول خطيله ربط اولنمشدر.

دوبوساری (Doubossary) روسیه‌نك ایالات جنوبیه‌سندن خرسون ایالتنك (تیراسپول) قضاسنده وتیراسپولك ۶۲ وهوجه بكك ۱۶۳ كیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (دنیستر) ایرماغی كنارنده برقصبه اولوب، ۶۴۰۰ اهالیسی وتوتون تجارتی واردر.

دوبوك (Dubuque) آمریقای شمالیده‌كی ممالك مجتمعه‌نك جماهیر وسطیه‌سندن (ایووه) جمهوریتنده، (دسمو آن)ك ۲۵۰ كیلومتره شمال شرقیسنده و(سنت لوئی)دن ۷۲۰ كیلومتره یوقاریده، (میسیسیپی) ایرماغنك ساحل یمینی اوزرینه حاكم بولنان یوكسك وغایتله لطیف برموقعده واقع سنجاق مركزی برقصبه اولوب، اكثری آلمان اولمق اوزره، ۱۸۴۳۰ اهالیسی واردر. اوجوارلرده چیقان قورشون معدنلرینك مركزی اولوب، میسیسیپی نهریله ودمیر یول ایله خیلی قورشون وذخایر اخراج ایدر.

دوبهای (Doubhaï) هندستانك كجرات خطه‌سنده و (بارووده)نك ۲۵ كیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه اولوب، ۱۴۹۰۰ اهالیسی، برچوق مصنع بتخانه‌لری، اورته‌سنده كوزل وواسع بر حوضی وعجائب عالمدن عد اولنمغه سزا سوریله قلعه‌لری واستحكاماتی واردر.

دوبینقه (Donbienka) لهستانك (لوبلین) ایالتنده (غروبیسزوف) قضاسنده ومركز قضانك ۳۲ كیلومتره شمالنده برقصبه اولوب، ۴۳۴۰ اهالیسی واردر.

دوپویترن (Dupuytren) فرانسه‌نك الك مشهور جراحلرندن اولوب، ۱۷۷۷ده (پیربوفیر) قصبه‌سنده طوغمش، و۱۸۳۵ده وفات ایتمشدر. پارسده طب مكتبنده معلملك وبعض خسته‌خانه‌لرده عملیاتجیلق ایدوب، عملیات جراحیه‌ده‌كی مهارت وموفقیت فوق‌العاده‌سیله شهرت بولمشدر. اوچ ملیون فرانقدن زیاده برثروت قزانوب، پارس طب مكتبنه ۲۰۰۰۰۰ فرانق براقمشدر، كه بونكله برتشریح مرضی درسی آچلمش، واسمنه تسمیه‌سیله یاد اولنور بر تشریح موزه‌سی كشاد اولنمشدر. بعض تألیفات ومقالاتی واردر.

دوپویی (Du Puy) فرانسه دره‌بكلرندن برخاندان اولوب، بو خاندانه منسوب (هوغ دوپویی) اوچ اوغلیله برابر اهل صلیب كروهنه قاتلمش؛ وبونك اوچنجی اوغلی (رایموند دوپویی) ۱۱۲۱ تاریخ میلادیسنده (جرار)دن صكره قدس شوالیه‌لرینك رئیسی اولوب، عسقلانی دخی ضبط ایتمش ایدی.

دوتاق ارضروم ولایتنك بایزید سنجاغنه تابع (عنتاب)قضاسنك مركزی برقریه‌در.

دوتوآتس‌پان (Du Toits Pan) آفریقای جنوبیده امیدبرونی مهاجرنده و (كیمبرلی)نك ۷۲۵ كیلومتره غرب شمالیسنده برقصبه اولوب، اطرافنده چیقان الماس معدنیله مشهوردر. مقدما ۲۰۰۰۰ عمله‌سی وار ایكن، بشقه طرفلرده دها ایی الماسلر بولندیغندن، تدنی‌یه یوز طوتمشدر.

دوجانه (Doudjanah) هندستانك سرهند خطه‌سنده ودهلینك ۸۷ كیلومتره غربنده بر قصبه اولوب، بر كوچك حكومت ممتازهٔ اسلامیه‌نك مركزیدر. ۱۰۰۰۰ اهالیسی واردر. — دوجانه حكومتی نواب عنوانیله بریتانیك تحت اداره‌سنده اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۵۹ مربع كیلومتره واهالیسی ۲۷۰۰۰ كشیدر.

دوچه یاخود ریودوچه (Rio Doce) یعنی «طاتلی ایرماق» برازیلیا جماهیر متفقه‌سنك جهت شرقیه‌سنده بر نهردر، كه میناس جرائس جمهوریتنده (سرادو اسپناچو) طاغلرندن اینن برقاچ نهرك اجتماعندن بالتشكل، شرقه طوغری جریانله، (اسپیریتو سانتو) جمهوریتنی دخی شق ایده‌رك، ۱۹°۲۵′ عرض جنوبیده بحر محیط آطلاسی‌یه دوكیلور. مجراسی، ۷۵۰ كیلومتره طولنده اولوب، حوضه‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۰۰۰۰۰ مربع كیلومتره‌در. مجراسنك میناس جرائس جمهوریتنده‌كی قسمی بالطه كورمه‌مش اورمانلرله مستور اولوب، سرعتلی اینیشلری وشلاله‌لری چوقدر. (اسپیریتو سانتو) جمهوریتنده‌كی قسمی ایسه دوز وسیر سفائنه صالح ایسه‌ده، منصبنده‌كی قوم سدلری بوكا مانعدر. بعض محللرده ۸۰۰ متره قدر وسعتی واردر. صویی پك براق اولوب، بعض آلتون ریزه‌لرینی دخی حاویدر. منصبنه قریب محللرده بعض بطاقلقلر تشكیل ایدوب، هوایی اخلال وصیتمه‌یی تولید ایدر.

دودرستاد { (Duderstadt) پروسیه‌نك شمال غربیسنده واقع هانووره حكومتنده، (هیلد سهایم) سنجاغنك (اوستروده) قضا- سنده و اوستروده‌نك ٢٥ كیلومتره جنوبنده برقصبه اولوب، ٤١٢٥ اهالیسی ویوك منسوجات فابریقه‌لریله پك ایشلك حیوانات بازاری واردر .

دودفانت { مارکیزه —(M. du Deffant) حسن وآنیله وعقل وذكاوتیله مشهوره بر فرانسز قادین اولوب ، ١٦٩٧ ده طوغمش، و ١٧٨٠ ده پارسده وفات ایتمشدر. اصیل لكن فقیر برعائله‌یه منسوب اولوب، پك كنج ایكن خیلی یاشلی اولان ماركی دودفانته وارمش؛ ومتعاقباً كندیسندن آیریلوب، مشربی آچیقجه اولمغله، زمانك كبرا وحكماسیله كوریشه‌رك، بر عشاق دائره‌سی مركزنده امرار عمر ایتمكه باشلامشیدی. وولتر ایله دالمبرت سالوننه دوام ایدنلرك جمله‌سندن اولوب، بونلرله وسائر بعض ذواتله اولان مكاتبه‌لری مشهوردر، وجمع نشر ایدلمشدر. ٥٤ یاشنده ایكن ایكی كوزندن كور اولمش ایسه‌ده، ینه هركس صحبتنه میل وشتاب ایدوب، ٨٤ یاشنه قدر بوحالده یاشامشدر .

دودلی { (Dudley) انكلتره‌نك (ورچستر) سنجاغنده، ورچسترك ٣٨ كیلومتره شمال شرقیسنده وبیرمینغهامك ١٢ كیلو متره شمال غربیسنده اوله‌رق بر چوق جدوللرله دمیر یوللرك محل تقاطعنده واقع برشهر اولوب، ٤٣٨٠٠ اهالیسی، دمیر وكور معدنلری، دمیرخانه‌لری، جام وایكنه فابریقه‌لری، براسكی قلعه ویرانه‌لری وكوزل برروضه- سی واردر.

دودونه { (Dodone) اسكی (اپیر) خطه‌سنده (یعنی یانیه ولایتنده) بو- لنمش بر قصبه اولوب، (ژوپیتر)ك یعنی ابوالآلهه زعم اولنان مشترینك عبادتنه مخصوص بولنمش اولان معبد شهیریله شهرت بولمشدر. بوقصبه ومعبدك موقعی هنوز حقیله تعین ایتمیوب، ناردەلی موسیو قره‌پانوس یانیه ایله نارده آره‌سنده كشف وتحری ایلدیكی ویرا- نه‌لرله بعض آثار عتیقه‌دن دودونه‌نك اوراده بولنمش اولدیغنی ادعا، وبوكا متعلق بعض رساله‌لر نشر ایتمش ایسه‌ده، محل مذكور اومیروسك وسائر شعرا ومور- خین قدیمه‌نك تعریفاتنه پك‌ده توافق ایتمیور. اومیروس دودونه‌یی «پك شمالی» ، «غایت صوئوق وقارلی»، « زیاده مرتفع » صفتلریله توصیف ایدیور. حالبوكه موسیو قره‌پانوسك كشف ایتدیكی ویرانه‌لر آلچق براووه‌ده وهیچ قار یاغماز برمحلده بولنمغله برابر یونان قدیمك حدودینه دخی قریب اولدیغندن، پك شمالی دخی دنیله‌مز. دودونه‌نك (توماروس) اسمنده برطاغك اوزرنده بولنمش اولدیغی معلومدر. بوحالده یانیه ولایتنك جهت شمالیه‌سنده وبرات قصبه‌سی قربنده الیوم (تومور) اسمیله معروف پك مرتفع ومنفرد بر طاغ واردر، كه الیوم جوار اهالیسی عندنده مقدس عد اولنه‌رق، آره‌صره ایچندن طوپ سسنه مشابه چیقان سسك دخی بعض احوال فوق العاده‌یی قبل- الوقوع خبر ویردیكنه اعتقاد اولنور . بوطاغك تپه‌سنه كیمسه چیقمغه جسارت ایتمیوب، چیقانلرك تلف اولدیغنه دخی اینانیلیر. بوكبی اعتقادلمدن، تومور طاغنك اسمیله حال وارتفاعندن، یونانه نسبتله پك شمالده بولنمسندن واوته‌ده بولنان بعض ویرانه‌لردن (دودونه)نك اوراده بولنمش اولمسی احتماله دها قریبدر. هرحالده دودونه شهرك ویا معبدك جسامت ومعمور- یتیله مشهور اولمیوب، بادیٔ شهرتی قدیملكی وكهانتك ادعا اولنان اصابتی ایدی. بومعبد، اساطیر یونانیه‌نك، اصل موجدلری اولان(پلاسج) قومنه مخصوص اولوب، جوارلرینك بتون اهالیسی بوجنسیته منسوب بولنمش اولدقلری كبی، معبدده اجرای كهانتله غائبدن خبر ویرن قوجه قاریلر دخی پلاسج قومی نساسندن‌ایدی. معبدك یاننده مشتری‌یه مخصوص زعم اولنان برجسیم میشه آغاجیله برطاقم كوكرجینلر وبعض جسیم قزانلر بولنیوردی. كهانت باشلیجه سسله اجرا اولنوب، كاهنه‌لر روزكارك میشه آغاجنك یاپراقلرینه اوردیغی، چیقاردیغی سسدن، كوكرجینلرك اوتمه‌سندن وقزانلره اوردقجه چیقان صدادن احكام چیقاریرلردی. دودونه معبدی، پلاسجلره مخصوص ایدیسه‌ده، یونانیلرك وسائر اقوامك دخی بوكا رعایت واعتبارلری زیاده اولوب، پك اوزاقلردن هدیه‌لرله كیده‌رك، استخاره ایدرلردی.

دور { (Dour) بلجیقه‌ده (هاینو) خطه‌سنده (مونس) ایالتنده ومونسك ١٦ كیلو- متره غرب جنوبیسنده بر قصبه اولوب، ٩٨٦٥ اهالیسی، كوزل معدن كوری، ایپلیكخانه‌لری، دباغخا- نه‌لری وایپ فابریقه‌لری واردر.

دور { سائر اسملره اضافتله عراق و خراسان وسائر طرفلرده بعض قرا ومحلاتك اسمی اولوب، بونلرك هربری (دوری) لقبیله ملقب بعض علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

دوراچو { (Durazzo) دراج قصبه‌سنه السنهٔ اجنبیه‌ده ویریلن اسمدر. [«دراج» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دورامه { نجدده ریاضك ١١٠ كیلو متره غرب شمالیسنده وایراندن مكهٔ مكرمه‌یه كیدن حجاج طریقی اوزرنده اوله‌رق حنیفه وادیسنده برقصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهالیسی واردر. وهابیلر مسئله‌سنده مصرلی ابراهیم پاشا طرفندن تخریب اولنمش ایسه‌ده، یكیدن كسب معموریت ایتمشدر.

دوران { یمنده صنعانك ٧٠ كیلومتره جنوبنده برایكی قصبه‌در.

دورانسه { (Durance) فرانسه‌نك شرق جنوبی جهتنده برنهردر، كه ایتالیا حدودنده آلپ سلسلهٔ جبالك (زیوره) طاغندن نبعانله، جنوب وجنوب غربیه طوغری آقه‌رق، وصاغ وصولدن برطاقم چایلر آله‌رق «یوقاری آلپ» ایالتنی شق، وبرخیلی مسافه‌ده ایالت مذكوره ایله «آشاغی آلپ» ایالتنك حدودینی تفریق ایتدكدن‌صكره، بوایكنجی ایالته داخل اولور، وبعده غرب شمالی‌یه طوغری دونه‌رك، «رونه منصبی» ایالتنی (ووقلوزه) ایالتندن تفریقله، (آوینیون) شهرینك آلت طرفنده (رونه) ایرماغنه دوكیلور. مجراسنك طولی ٣٨٠ كیلومتره اولوب، حوضه‌سی ١٣٤٠٠ مربع كیلومتره وسعتنده‌در. صویی چوق وبتاغی واسع ایسه‌ده، جریانی سرعتلی اولوب، اینیشلری دخی چوق اولدیغندن، سیر سفائنه صالح اولمیوب، یالكز كراسته ایندیرمكه یارار.

دورانغو { (Durango) مكسیقه‌نك جهت شمالیه‌سنده ومكسیقونك ٨٠٥ كیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق ٥٤° ٤′ عرض شمالی ایله ١٠٦° ٢٤′ ٣٢″ طول غربیده و ٢٠٠٠ متره‌لك ارتفاعده ایالت مركزی برقصبه اولوب، ١٢٥٠٠ اهالیسی، كوزل ابنیه‌سی وكنیش وطوغری سوقاقلری واردر. — ایالتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ١١٠٠٧٠ مربع كیلومتره اولوب، ١٩٠٨٥٠ اهالیسی واردر.

دوربان { (Durban) آفریقای جنوبیده (ناتال) مهجرنده و (قاپتوون) دن بحراً ١٦٠٠ كیلومتره‌لك مسافه‌ده اوله‌رق ٢٩° ٣٠′ عرض جنوبی ایله ٢٨° ٥٠′ طول شرقیده سنجاق مركزی برقصبه اولوب، ١٠٥٠٠ اهالیسی، كوزل لیمانی، فناری، نباتات باغچه‌سی وخیلی ایشلك تجارتی واردر. آفریقای‌جنوبیده‌كی انكلیز مستملكاتنك‌اوچنجی قصبه‌سی اولوب، اورانژ، حكومت مستقله‌سیله ترانسوال مهجرینك دخی باشلیجه اسكله‌سیدر. اورالرده اخراج‌اولنان الماس ایله آلتون معدننك چوغی بواسكله‌دن اخراج اولنور. هواسی معتدل اولوب، مقیاس الحراره كانون ثانیده ٢٣ درجه‌یه قدر چیقار، وتموزده ١٩ دن آشاغی‌یه اینمز.

دورپات { (Dorpat) روسیه‌نك شمال غربی جهتنده واقع (لیوونیه) خطه وایالتنده، ریغانك ٢٤٥ كیلومتره شمال شرقیسنده و ٥٨° ٢٢′ ٤٧″ عرض شمالی ایله ٢٤° ٢٦′ ١٣″ طول شرقیده واقع قضا مركزی برشهر اولوب، ٢٠٥٤٠ اهالیسی، مكمل دارالفنونی وبوكا مربوط ٨٠٠٠٠ جلدی حاوی كتبخانه‌سی، نباتات باغچه‌سی، رصدخانه‌سی، مكتب اعدادیسیله سائر مكاتبی، متعدد جمعیات‌علمیه‌سی، امباش نهری اوزرنده بردمیر كوپریسی، برقاج فابریقه‌سی وسنه‌ده درت پنایری واردر. یانغینلری پك صیقدر.

دورچستر { (Dorchester) انكلتره‌نك جهت جنوبیه‌سنده (دورست) سنجاغنك مركزی برقصبه اولوب، لوندره‌نك ٢٢٥ كیلومتره غرب جنوبیسنده و (فرومه) چایی اوزرنده واقعدر. پك اسكی برقصبه اولوب، خیلی آثارعتیقه‌سی، ٧٠٠٠ اهالیسی وچوخه فابریقه‌لری واردر.

دورچستر { (Dorchester) آمریقای‌شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (مساچوست) جمهورینده برقصبه اولوب، بوستون شهرینك بر محله‌سی حكمنده‌در. بوستون قوینك جنوبنده‌كی تپه‌لرك اوزرنده واقع اولوب، كوزل ابنیه وكوشكلری حاویدر. ١٥٠٠٠ اهالیسی واردر.

دورخایم { (Durkheim) باویره‌نك (پالا - تینات رنان) ایالتنده، نایستاد قضاسنده ونایستادك ١٦ كیلو متره شمالنده ناحیه

مركزى برقصبه اولوب، ٥٨٤٠ اهاليسى، معدن صولرى وجام فابريقه‌لرى واردر.

دوردرخت { ياخود دورت (Dordrecht, (Dort) فلمنكك جنوبى
هولانده ايالتنده و(روتردام)ك ١٩ كيلومترو جنوب شرقيسنده اولەرق (موزه) ايرماغنك شمالى قولنك ساحل جنوبيسنده واقع قضا مركزى برشهر اولوب، ٢٦٥٧٥ اهاليسى، مكتب صنايعى، متعدد جمعيات علميه وخيريه‌سى، مختلف فابريقه‌لرى، نهرده كوزل ليمانى وپك ايشلك تجارتى واردر. — اميد برونى مهجرنده دخى بواسمله بركوچك قصبه بولنيور.

دوردونيه { (Derdogne) فرانسه‌نك جهت غربيه‌سنده بيوك برنهردركه
فرانسه‌نك وسطلرنده (پوبى دودوم) ايالتنده (مونت دوره) طاغندن نبعانله، جنوب غربى‌يه طوغرى جريان ايدەرك، برآز مسافه‌ده ايالت مذكوره ايله (قورزه) ايالتى وبعده بوايالتله (قانتال) ايالتى آره‌سنده خط حدودى تشكيل ايتدكدن صكره، قورزه ايالتنه كيرر، وبعده (لوت) ايالتنه كيروب، غربه طوغرى دونر، وصولدن (سره) نهرينى دخى اخذ ايله ايالت مذكوره‌نك قسم شماليسنى شق ايدەرك، همنامى اولان ايالته داخل اولور، وبونده صاغدن (اوزره) نهرينى دخى اخذ ايله، بروقت بوايالتله (ژيرونده) ايالتنى بعد التفريق، ژيرونده ايالتنه كيروب، ينه صاغدن (ايسله) نهرينى دخى آلدقدن صكره، بوردو شهرينك آلت طرفنده (غارونه) ايرماغنه دوكيلور، ودها طوغريسى (غارونه) نهريله برلشەرك، بحر محيط آطلاسى‌يه دوكيلن (ژيرونده) ايرماغنى تشكيل ايدر. (برژراق) و(ليبورن) شهرلريله برچوق قصبه‌لرك ايچندن كچر. مجراسى ٤٦٠ كيلومترو طولنده اولوب، حوضه‌سنك مساحهٔ سطحيه‌سى ٢٣٤٠٠٠٠ يكى دونمدر. مجراسنك يوقارى طرفى اكثريا درين دره‌لر وطار بوغازلردن عبارت ايسه‌ده، آشاغى طرفى كنيش وسير سفائنه صالحدر.

دوردونيه { (Dordogne) فرانسه‌نك ايالات غربيه‌سندن برايالت اولوب،
قسم جنوبيسنى شق ايدن آنف البيان نهرك اسميله تسميه اولنمشدر. شمالاً (شارنته) و(يوقارى ويانه)، شرقاً (قورزه) و(لوت)، جنوباً (لوت مع غارونه)، غرباً دخى (ژيرونده) و(آشاغى شارنته) ايالتلريله محدود اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٩١٨٣ مربع كيلومترو واهاليسى ٤٩٢٢٠٥ كشيدر. اراضيسى عموميت اوزره طاغلق اولوب، كوزل وادى وياپرلرى دخى وار ايسه‌ده، ناقابل زراعت اراضىٔ خاليه‌سى دخى چوقدر. تماميله بحر محيط آطلاسى حوضه‌سنده وقسم كليسى (ژيرونده) حوضه‌سنده بولنوب، يالكز منتهاى شماليسنك صولرى (شارنته) ايرماغنه دوكيلور. دوردونيه ايرماغى ايالتى شرقدن غربه شق ايتديكى كبى، بونك تابعلرندن (اوزره)، ايسله ودرونه نهرلرى شرق شماليدن غرب جنوبى‌يه طوغرى آقار، وبرچوق چايلر ودره‌لر دخى بونلره دوكيلور. طوپراغنك قوهٔ انباتيه‌سى متوسط حالده ايسه‌ده، فن زراعته زياده اهميت ويرلمكله، خيلى حبوبات حاصل اولور. باغلرى پك چوق اولوب، كليتلى شراب چيقار. كستانه‌لرى دخى چوقدر. طاغلرينك اكثرى اورمانلرله مستور اولوب، دمير، باقير، قورشون، منغانس وكور معدنلريله مرمر، آلچى وتباشير دخى بولنور. صيغيرلريله مركب واسترلرى، طوموزلرى وكوچك آو حيوانلرى چوقدر. فابريقه‌لرى باشليجه دميرخانه‌لرله دباغخانه‌لردن واسپيرتو وكاغد فابريقه‌لرندن عبارتدر. مركزى (پريكو) شهرى اولوب، ٥ قضا و٤٧ ناحيه‌يه منقسم و٥٨٢ دوائر بلديه‌يى حاويدر.

دَورَق { ايرانك خوزستان خطه‌سنده، دزفولك ٣٠٠ كيلومترو جنوب
شرقيسنده وبصره‌نك ٩٠ كيلومترو شرقنده، جراحى نهرى اوزرنده وبونهر ايله (كارون) آره‌سنده‌كى جدولك آيرلديغى محلده واقع برقصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهاليسى وخيلى تجارتى وار ايسه‌ده، اطرافنده‌كى اووه‌نك بطاقلقلرى حسبيله، هواسى آغيردر. اسكى برقصبه اولوب، ياقوت حموى دورقده قباد زماندن قالمه برچوق آثار عتيقه وجوارنده كبريت اصفر معدنى بولنديغنى واهاليسنك سماحتله متصف اولدقلرينى بيان ايديور.

دَورقستان { (وبين دوسنت مارتن) بواسمى آنف البيان (دورق) قصبه‌سنك
ناحيه‌سنه ويريورسه‌ده، ياقوت حموى ناحيهٔ مذكوره‌يى (سرق) تسميه ايدوب، (دورقستان) اسميله دخى (عسكر مكرم) نهرى منصبنده بركوچك قصبه واسكله

بولندیغی وهنددن کلن سفائنك اورایه اوغرادیغی بیان ایدیور .

دورقه { اندلسك سرقسطه (یعنی اسپانیانك سراغوسه) شهری جوارنده بر قصبه اولوب ، مشاهیر علمای عربدن برقاج ذاتك مسقط رأسی بولندیغی جغرافیون عرب آثارنده مذکوردر.

دورك { قسطمونی ولایتنده برچایدر ، که کنغرینك شمالنده ایشبق طاغنك شرق انکلرندن نبعانله ، شرق شمالی‌یه طوغری جریان ، وقوج حصار ایله طوسیه ایچندن مرور ایدرك ، وصاغ وصولدن برقاج دره آله‌رق ، ١٥٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره ، سیواس ولایتنك اماسیه سنجاغی حدودنده قارغی قصبه‌سی یاننده ، قزیل ایرماغه دوکیلور .

دورکانی { قسطمونی ولایت وسنجاغنك مرکز قضاسنده وقسطمونینك ٨ کیلومتره شمال غربیسنده ناحیه مرکزی برقریه اولوب ، ناحیه‌سی ١٤ قریه‌دن مرکبدر.

دورکینغ { (Dorking) انکلتره‌نك (سوری) سنجاغنده و (کیلدفورد) ك ١٩ کیلومتره شرقنده اوله‌رق ، (تامیسه) یه تابع (موله) نهری اوزرنده وبرقاج دمیریولك نقطهٔ تقاطعنده بر قصبه اولوب ، ٥٥٠٠ اهالیسی ومشهور طبور یتیشه‌سی واردر .

دورلاخ { (Durlach) باده بیوك دوقه‌لغنك (قارلسروهه) سنجاغنده وقارلسروهه‌نك ٦ کیلومتره شرقنده اوله‌رق (رن) ایرماغنه تابع (پفینز) چایی اوزرنده برقصبه اولوب ، ٦٧٨٠ اهالیسی ، چلیکلی بانیه‌لری وتوتون وپاموق منسوجات ایله چینی فابریقه‌لری ورومالیلردن قالمه بعض آثار عتیقه‌سی واردر .

دورمیتور { (Dormitor) هرسکك برلین معاهده‌سیله قره‌طاغه ترك اولنان قسم جنوبیسنده و (دربنه) ایله (پیوه) نهرلری آره‌سنده برطاغ اولوب ، اك یوکسك ذروه‌سی ٢٤٠٩ متره ارتفاعنده‌در. اکثر محللری صرب اولوب ، چیقلمسی متعسردر.

دورن { (Düren) پروسیه‌نك (رن) ایالتنده ، (اکس لاشاپل) سنجاق وقضاسنده واکس لاشاپلك ٣٠ کیلومتره شرقنده برقصبه اولوب ، ١٤٥١٥ اهالیسی ، دمیریولی ، بیوك چوخه فابریقه‌لریله دمیرخانه‌لری وکاغد فابریقه‌لری واردر.

دورنبورغ { (Dornburg) ساقس وایمر بیوك دوقه‌لغنده ، (وایمار) ك ٣٠ کیلومتره شرقنده و (ساله) نهری کنارنده کائن برتپه‌نك اتکنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب ، ٨٠٠٠ اهالیسی واوچ اسکی قلعه خرابه‌لری واردر.

دورنفورد { (Durnford) زنکبار ساحلنده ١°١٢' عرض جنوبی ایله ٣٩°٣٤' طول شرقیده واقع برلیمان ایله بولیمانه منصب اولان نهره انکلیزلر طرفندن ویریلان اسمدر. عرب بحریونی بوکا (بندر رنجنین) دیرلر.

دورو { یاخود دوئرو (Douro, Douero) اسپانیا وپورتکیزده بیوك برایرماقدر ، که اسپانیاده اسکی قستیله خطه‌سنك (سوریا) ایالتنده نبعانله ، ابتدا جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق ، سوریا شهرینه واصل اولنجه ، جنوبه وبعده غربه طوغری دونر؛ واسکی قستیله‌یی اورته‌سندن شق ایله ، خطهٔ مذکوره‌یی اسقا ایدن برچوق انهارك صولرینی جمع ایده‌رك ، پورتکیز حدودینه واصل اولنجه ، جنوب غربی‌یه طوغری دونوب ، برخیلی مسافه‌ده دولتین بیننده‌کی حدودی بعدالتفریق ، پورتکیزه دخول ایله ، ابتدا غرب شمالی‌یه وبعده غربه طوغری آقه‌رق ، و (تراس اوس مونتس) خطه‌سنی (بیرا) خطه‌سندن آیره‌رق ، (پورتو) شهرینك آلتنده بحر محیط اطلاسی‌یه منصب اولور. منصبی واسع اولوب ، کوزل برلیمان تشکیل ایدیور. مجراسنك طولی تقریباً ٨٥٠ کیلومتره اولوب ، بونك ٣٥٠ کیلومتره‌لکی پورتکیزده وقصوری اسپانیاده‌در. اسپانیوللرجه (دوئرو) وپورتکیزده (دورو) اسمیله معروفدر. مجراسنك یوقاری جهتی طاغلر آره‌سنده ومرتفع محللرده اولوب ، بعده (والادولیده) اووه‌سنه دوشر؛ وپورتکیز حدودینه تقرب ایدنجه ، یتاغی طاراشوب درینلشه‌رك ، بعض یرلرده برکنارندن اوبرکنارینه صیچرانه‌جق درجه‌ده تضییق ایدر. پورتکیزه کیردکدن صکره دخی برخیلی مسافه‌ده بوحالده بولنوب ، بعده آلچق یرلره اینه‌رك ، کسب توسع ایدر. منصبندن اعتباراً ٢٣٨ کیلومتره‌لك محلی سیر سفائنه صالح عد اولنبورسه‌ده ، یالکز قسم اسفلنده کمیلر سربست ایشلیه‌بیلیور. آقنده‌کی

سدلر آچدیرلمش ایسه‌ده، منصبنده درینلکی حالت جذرده ۲½ متره‌دن زیاده اولمدیغندن ، بیوك سفائن تقرب ایده‌میور. مع‌هذا بونهر بیوك برتجارت طریقیدر. پورتکیزده‌کی وادیسنك باغلری چوق اولوب، کلینله چیقان شرابی مشهوردر. تابعلرینك باشلیجه‌لری اسپانیاده صاغدن: (والادولیده) شهری ایچندن کچن (پیسورغه) ایله (والدرادونی) و (اسلا) وصولدن: زیاده، دورتون، سغا ، آداجا، تورمس ، بلدس وآغونده؛ پورتکیزده دخی صاغدن: ساور، توآ، تامغا وصولدن: فوآ، تاوورا وپایوه نهرلریدر. حوضه‌سی پك واسع اولوب، یالکز پورتکیزده‌کی قسمی ۱۸۷۶۰ مربع کیلومتره‌در .

دوروته { سنته — (Ste. Dorothée) خرستیانلرك عزیزه‌لرندن اولوب، (ماقسیمیوس) زماننده خرستیانلغی قبول ایتدیکیچون، ۲۱۱ تاریخ میلادیسنده مالملکی مصادره وکندیسی نفی اولنمشدی. شباطك ۶ سنده یورطیسی اجرا اولنور.

دوروته { سنت — (Ste. Dorothée) خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، صورلی اولدیغی حالده، انطاکیه‌ده یاشامش، وسنت کیریلوسك معاصری بولنمشدر . ۳۶۲ ده قتل اولنمشدر. یورطیسی حزیرانك ۵ نده اجرا اولنور.

دوروغوبوی { (Dorogobouj) روسیه‌نك (اسمولنسك) ایالتنده واسمولنسکك ۸۸ کیلومتره شرقنده اوله‌رق (دنیپر) ایرماغنك ایکی ساحلنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۹۱۰۰ اهالیسی واردر. سفائن مذکور ایرماقده بو قصبه‌یه قدر چیقار .

دوروهوی { (Dorohoï) رومانیانك بغدان خطه‌سنده ویاشك ۱۳۵ کیلو متره شمال غربیسنده و (بوقووین) ایله بساراییه حدودی قربنده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی واردر .

دورویل { (Durville) یکی زلانده‌یی ترکیب ایدن ایکی بیوك جزیره‌دن جنوبده‌کینك شمال شرقی ساحلی قارشیسنده و (تاسمان) کورفزیله (فوق) بوغازی آره‌سنده برآطه اولوب، بویی ۳۲ واکی ۱۶ کیلومتره‌در. قسم جنوبیسنده منفرد برطاغی واردر .

دوره { یاخود مونت دوره (Mont-Doré) فرانسه‌نك وسطلرنده و (پوی دودوم) ایالتنك جنوب غربیسنده برطاغ اولوب، حدودده بولنان آلپ وپیرنه سلسله‌لرندن صکره فرانسه‌نك اك یوکسك طاغیدر. اك مرتفع ذروه‌سی اولان (پوی دوساسی)نك ۱۸۸۶ متره ارتفاعی واردر. (دوردونیه) نهریله دیکر برقاچ نهر بوطاغدن نبعان ایدر.

دوره { (Doré) فرانسه‌نك (پوی دودوم) ایالتنده نبعاله ابتدا جنوبه وبعده شماله طوغری جریان ایدر (دولوره) نهریله دخی برلشدکدن صکره (آلیه) نهرینه دوکیلور برنهردر. مجراسی ۱۳۰ کیلومتره اولوب، صوبی چوقجه‌در .

دوره { (Doreh) سودان وسطیده (سوقوتو)نك ۶۰۰ کیلومتره غرب شمالیسنده تمبکتویه کیدن کاروان یولی اوزرنده و (نیجر) ایرماغنك ساحل یمیننده ۱۳۰ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع برقصبه اولوب، برکوچك حکومت اسلامیه‌نك مرکزیدر. پك ایشلك تجارتی واردر.

دوره { (Dora) وفرانسزجه دوآر (Doire) ایتالیانك (پیامونته) خطه‌سنده (پو) ایرماغنه تابع ایکی نهر اولوب، برینه (دوره بالتیا D. Baltea) یاخود (دوره مایور D. Major) یعنی «بیوك دوره» ودیکرینه (دوره ریباریه D. Riparia) یاخود (دوره منبور D. Minor) یعنی «کوچك دوره» دیرلر. برنجیسی (مونت بلان) ایله (پتی سنت برنار) طاغلرندن اینن بر طاقم سیللردن بالتشکل، ابتدا غربه وبعده غرب جنوبی‌یه طوغری جریانله، اووه‌یه دوشدکدن صکره (پو) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ۱۴۸ کیلومتره طولنده اولوب، جریانی سرعتلیدر. ایکنجیسی برنجیسنك جنوب غربیسنده اولوب، آلپ سلسله‌سنك ساحله قریب قسمندن نبعاله، ابتدا شمال غربی‌یه بعده شمال شرقی‌یه ونهایت شرقه طوغری آقه‌رق، ۱۱۰ کیلو متره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، تورینونك آلت طرفنده (پو) ایرماغنه دوکیلور.

دورهام { (Durham) انکلتره‌نك جهت شمالیه‌سنده ، لوندره‌نك ۳۷۰ کیلو متره شمال غربیسنده وبحر شمالیدن ۱۸ کیلومتره‌لك مسافه‌ده اوله‌رق بر قاچ دمیریول خطنك نقطهٔ التصاقنده واقع سنجاق مرکزی برقصبه اولوب،

٢٠٠٠٠ اهالیسی، دار الفنونی، مصنع بر کلیساسی وبك صاغلام هواسی واردر . — سنجاغنك بویی ٧١ واکی ٤٤ کیلو متره اولوب ، ٦٨٦٠٠٠ اهالیسی، منبت اراضیسی، مشهور آتلریله صیغیرلری، معادنه متعلق فابریقه‌لری وکور ، دمیر وقورشون معدنلری واردر.

دوره دیستریا { (Dora d'Istria) علم ومعارفیله ووفرت ذکا ومعلوماتیله مشهوره برقادین اولوب ، افلاقده بکلك ایتمش اولان (کیقه) عائله سنه منسوبدر. اصل اسمی (هلنه کیقه) اولوب، تألیفاتنده (دوره دیستریا) اسم کاذبنی اختیار ایتمشدر . افلاق بکی آلکساندر کیقه‌نك یکنی ومیخال کیقه‌نك قیزی اولوب، ١٨٢٩ ده بکرشده طوغمش؛ وتحصیل علوم وفنون ایتدکدن صکره، آلمانیا، اسویچره، ایتالیا، بلجیقه‌یه وآوروپانك سائر طرفلرینه خیلی وقت سیاحت وبعض برلرده اقامت ایده‌رك، معلوماتی توسیع ایتمشدر. اسکی یونان ولاتین لسانلرندن بشقه بتون آوروپانك السنۀ جدیده‌سنی دخی اوکرنوب، دها ١٥ یاشنده ایکن اومیروسك مشهور «ایلیاده» منظومه‌سنی آلمانجه‌یه ترجمه ایتمش، وبعض تیاترو رساله‌لری دخی یازمش ایدی. حسن وجمالی دخی عقل وعلمیله متناسب اولوب، ١٨٤٩ تاریخنده روسیه پرنسلرندن (قولچوف ماسالسکی)یه وارمش ایسه‌ده، تحریرات علمیه وفنیه‌یه اولان انهماکی پرقوجه‌نك تحت تحکمنده یاشامسنه مانع اولدیغندن، چوق کچمه‌دن بوندن آیریلوب، ینه سیاحته چیقمش؛ ونهایت فلورانسه‌ده اختیار اقامت ائلمش ایدی. «شرقده قادینلر» عنوانیله ٢ جلد اوزره پك معتبر بر اثری اولدیغی کبی، « قادینلر حقنده برقادینك مطالعاتی » عنوانیله دیکر برکتابی ودها برچوق تألیفاتی واردر، که اکثری فرانسز وبعضیسی ایتالیان لساننده یازیلی اولوب، هربری وفرت معلوماتنه برشاهد عادلدر. ایتالیا وفرانسه‌ده چیقان رسائل موقوته‌یه وازآن جمله Revue des deux mondes رسالۀ مشهوره‌سنه علمی وفنی برچوق کوزل مقاله‌لر یازمشدر. کیقه فامیلیاسنك عن اصل آرناود اولدیغنی اونوتمه‌یه‌رق، آرناود قومنك احوال واخلاق وفضائلی حقنده بر چوق مقاله‌لر نشر ایتمشدر. اکثر آقادمیالر طرفندن اعضالغه قبول اولنوب، حتی بعض آقادمیالرك قادین قبول ایتمسی مجاز دکل ایکن، محضا صاحبۀ ترجمه ایچون بالاستثنا نظاملرینی بوزمشلردر. تا آمریقاده بیله تشکل ایدن جمعیات علمیه طرفندن دعوت اولنوردی. ١٨٩٠ تاریخ میلادیسنده فلورانسه‌ده وفات ایتمشدر. رساملقده دخی مهارتی وار ایدی.

دوریا { (Doria) جنوه جمهوریتنده بربیوك خاندان ایدی، که اکثر اعضاسی بحریوندن اولوب، پیزه وونديك جمهوریتلریله سائر حکومتلره قارشی ایتدکلری محاربات بحریه‌ده شهرت قزانمشلردر. بونلرك اك مشهوری (آندریا دوریا)در، که مملکتنی برطاقم داخلی تفرقه‌لر آننده کورنجه، ابتدا پاپالك وبعده ناپولی قرالنك خدمتنه کیرمش؛ وبعده خدمت بریه‌یی ترکله، فرانسه قرالی برنجی فرانسو-آنك خدمت بحریه‌سنه کیروب، شارل کینته قارشی بعض غالبیتلره نائل اولدقدن صکره، فرانسو آنك وکلاسنك حسدینی جلب ایتدیکنی وقرالك جنوه حقنده‌کی وعدلرینی اجرا ایتمدیکنی کوره‌رك، شارل کینتك خدمتنه کیرمش؛ وبونك دوننماسیله دفعاتله عثمانلی دوننماسنه قارشی حرب ایده‌رك، بعض کیملر ضبط واحراق ایتمش ایسه‌ده، نهایت (آیاماوره) آطه-سی اوکنده مشهور خیرالدین باربا روس ایله طغورت پاشا طرفندن کلیاً منهزم اولمش ایدی. شارل کینته اولان خدمتی جنوه‌نك تخلیصی شرطیله مشروط اولد-یغندن، بونك دوننماسی جنوه‌نك اوکنه کوتوره‌رك، فرانسزلری اورادن طرد واخراج ایتمش؛ مملکتنك حریتنی اعاده ایدوب، کندیسنه تکلیف اولنان دوجلق یعنی ریاستی قبول ایتمه‌مش ، وآنجق ظهور ایدن برعصیانده مدخلی اولانلر حقنده شدتلی مجازاتده بولنمغله نامنی لکه‌دار ایتمشدر. ١٤٦٨ ده طوغوب، ١٥٦٠ ده وفات ایتمشدر .

دوریان { (Doriens) اسکی یونانیلرك منقسم بولندقلری ٤ بیوك قومك بری اولوب، سائر یونانیلردن صکره یونانه داخل اولمشدر. دوریانلر ابتدا تسالیا جهتلرنده وپیندوس طاغنك اتکلرنده ساکن اولوب، بعده تسالیانك جنوبنده واقع (دریوپیده) خطه‌سنی ضبطله ، بو خطه‌نك (دوریده) تسمیه اولنمسنه سبب اولمشلردی . برخیلی وقت صکره (پلوپونس) شبه جزیره‌سنه تجاوزله، موره‌نك جنوب وشرق جهتلرینه یعنی مسینیا،

لاقونیا، آرغولیده ونهایت قورینته ومغاره خطه‌لرینه دخی یرلشمشلردی. مؤخراً بونلر دخی سائر یونان اقوامی کبی مستعمرات هوس واحتیاجنده بولنوب، کرید ایله ردوس واستانکوی جزیره‌لرینی وبونلره جوار اولان بعض کوچك آطه‌لرله ردوس واستانکوینك قارشیسنده‌کی سواحلی ضبط ایتمشلردی. قورفه جزیره‌سیله نارده جوارلری دخی دوریانلرله مسکون ایدی. دوریانلر یونانه داخل اولدقلرنده، سائر یونانیلر خیلی ترقیاته نائل اولوب، کندیلری ایسه نیم وحشی برحالده بولندقلرندن، مدنیت یونانیه‌نك برحیلی زمان دها تأخرینه سبب اولمشلردر.

دوریده { (Doride) یونان قدیمده برکوچك خطه ایدی‌که تسالیا ایله فوکیده ولوقریده آره‌لرنده بولنوب. دوریانلر طرفندن وطن اتخاذ ایدلمش اولمغله، بواسمله تسمیه اولنمشدر. دها اول (دریوپ) قومنك مسکنی اولوب، (دریوپیده) تسمیه اولنوردی. — (قاریا) خطهٔ قدیمه‌سنك یعنی منتشا سنجاغنك جنوب غربی سواحلی دخی، دوریانلرله مسکون اولدیغیچون، بواسمله تسمیه اولنوردی.

دوریر { (Du Ryer) فرانسه مستشرقیندن اولوب، ۱۵۸۰ ده طوغمش؛ وسفارت معیتنده استانبولده وقونسلوسلقله اسکندریه‌ده بولنوب، لاتین لساننده برصرف عثمانی یازمش؛ وقرآن کریم ایله سعدینك کلستانی فرانسزجه‌یه ترجمه ایتمش ایدی. ترکجه‌دن لاتینجه‌یه برلغت کتابی دخی جمع ایتمش ایسه‌ده، نشر ایدممشدر.

دوریس { (Duris) یونان قدیم مورخلرندن اولوب، سیسامليدر. قبل الميلاد ۳۴۰ تاریخلرنده طوغوب، ۲۷۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. سیسامك حکومتنی ضبط وغصب ایتمش ایسه‌ده، ۳۰۱ ده طرد واخراج اولنمشدی. یازدیغی تاریخدن یالکز بعض فقره‌لر بوله‌بیلمشدر.

دوریس { (Doris) اساطیر یونانیه‌ده اوقیانوس ایله (تتیس)‌ك قیزی زعم اولوب، کویا (زئوس) اسمنده برشخص موهومه وارمش، وبوندن دکیز پریلرندن (رئید) دینلن ۵۰ قیز دنیا کتیرمش.

دوریلیوم { (Dorylée, Dorylium) قونیه ولایتنده‌کی اسکیشهرك نام قدیمیدر.

دوزجه { قسطمونی ولایتنك بولی سنجاغنده وبولینك ۳۲ کیلو متره غربنده فضا مرکزی برکوچك قصبه اولوب، منبت براووه‌نك ایچنده واقعدر. بوندن اول قریه حالنده اولوب، کیتدکجه خانه‌لری ودکان ومغازه‌لری چوغالمقده‌در.

— دوزجه قضاسی ولایتك منتهای غرب شمالیسنده واقع اولوب، شرقاً نفس بولی وارکلی، جنوباً مدرنی قضالریله، غرباً زمید سنجاغیله، شمالاً دخی بحر سیاهله محاط ومحدوددر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه‌دن عبارت اولوب، مرکز قضانك اطرافنده بولنان اووه ایله ساحل بحر آره‌سنده (چیله) طاغی ممتد اولور (میلان) نهری قضانك جنوب شرقی حدودندن کله‌رك، (افتنی) کولنی شق ایتدکدن صکره، شماله طوغری جریانله، قضانك اراضیسنی سقی ایده‌رك، قره‌دکیزه دوکیلور. مرکز قضانك شمال جهتنده (اسکوبی) نامیله برکوچك قصبه وساحل بحرده (آقچه شهر) اسمیله ناحیه مرکزی بر اسکله بولنیور. بواسکله‌دن، اسکوبی ودوزجه‌دن کچمك اوزره، بولی‌یه قدر برشوسه یاپلمقده‌در. طوپراغی منبت اولوب، محصولاتی بغدای، آرپه، مصر، چاودار، یولاف، پرنج وسائر حبوباتله کتیتلی توتوندن ومیوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. سنه‌ده ۱۵۰ ۰۰۰ کیله قدر ذخیره و ۲۰۰ ۰۰۰ قیه توتون اخراج اولنور. میلان نهری کنارلرنده برخیلی جزارلر ودکرمنلر بولنور. افتنی کولنك کنارنده خراب برقابلیجه ونهرك کنارنده بر طقم آثار عتیقه واردر. اورمانلری چوق اولوب، کستانه، میشه، کورکن، اخلامور، قره وصاری چام آغاجلری بولنور، وخیلی کراسته قطع اولنه‌رق، اقچه شهر اسکله‌سنه ومیلان نهری آغزینه ایندیریلیر. قضا ۱۳۰ قریه‌دن مرکب اولوب، ۲۱ ۷۷۲ اهالیسی واردر، که بونلرك یالکز ۱۱۷ سی خرستیان وقصوری کاملاً مسلماندر. درون قضاده ۱۴۰ جامع ومسجد، ۶ مدرسه، ۳ تکیه، ۲ رشدیه، ۱ ابتدائی و ۱۵۷ صبیان مکتبی، ۲ خان، ۲ حمام، ۴۵۰ دکان، ۵۱ دکرمن و ۷ صو جزاری موجوددر.

دوزمه مصطفی { [« مصطفی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دوس { صحابه‌دن وحضرت رسول الله (صلعم) افندمزك آزاد ایلدیکلرندن اولدیغی مرویدر.

دوسبوری { (Dewsbury) انكلتره‌نك (يورق) ایالتنده، (بدس)‌ك ١٣ كيلومتره جنوب غربیسنده، (هل)‌دن (ليورپول)‌ه كيدن جدول قربنده، (قالدر) نهری كنارنده كائن برتپه‌نك اوزرنده و یکی دمیر يولك محل تصالبنده واقع برشهر اولوب، ٢٤٧٦٥ اهالیسی، خالی وسائر يوك منسوجات فابریقه‌لری وجوارنده كومور معدنلری واردر.

دوست { (محمد) كشمیر شعراسندن اولوب، دهلی حكمدارلرندن شاهجهانك زماننده وشاه مشار اليهك بعض وكلاسی صحبتنده یاشامشدر. شطرنج اویناماده مهارت فوق العاده‌سی وار ایدی. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

بلاست ازتو بما هرزمان جفای دگر
جفا كه بردل ما میكنی بلای دگر

دوست محمد خان { افغانستانده اليوم حكومت سورمكده بولنان دولتك مؤسسی اولوب، وزیر فتح خانك برادری ایدی. فتح خان (بركزای) قبیله‌سنك رئیسی اولوب، نادر شاهدن صكره تأسس ایتمش اولان (درانی) دولتنك اوچنجی حكمداری بولنان (شاه زمان بن تيمور بن احمد شاه درانی) زماننده هرات والیسی ایكن، ایرانه قاچمش اولان حكمدار مشار اليهك برادری محموده انتساب ایتمش؛ وبرچوق محاربه‌لردن صكره شاه زمانی واوندن صكره حكومتی ضبط ایدن دیگر برادری شاه شجاعی كابلدن طرد واخراجله، محمودی افغان تختنه چیقمه‌یه موفق اولمش؛ وبونك كوشكلكندن بالاستفاده، اون سكز برادرلرینی وسائر اقربا وتعلقاتنی مناصب مهمه‌یه یرلشدیره‌رك، عنان حكومتی الینه آلمش ایدی. محمودك اوغلی كامران بونك نفوذ واقتدارینی چكه‌میه‌رك، پدرینی اقناع ایله، فتح خانی قتل ایتدیرنجه؛ بونك برادرلری هرطرفدن رفع لوای عصیان ایده‌رك، محمودی بلامقاومت قاچمغه مجبور ایتمش، وهربریلری افغانستانك بر طرفنی ضبط ایتدیكی صره‌ده، كشمیر والیسی بولنمش اولان صاحب ترجمه دوست محمد خان دخی كابلده یرلشمش ایدی. محمودك اوغلی كامران ایسه هراتی محافظه ایده‌بیلمشیدی. بو وجهله افغانستان برچوق كوچك حكومتلره منقسم اولوب، نفاق وتفرقه‌یه واكثر، یرلری ناهللر الينه دوشمش اولدیغی حالده، برطرفدن روسیه وبرطرفدن دخی انكلتره دولتلری كندی مراملرینی ترویج ایچون مداخلانه باشلایوب، دوست محمد خان انكلترلرك مقاصدینه موافقت ایتمدیكیچون، دولت مشار اليها هندستانده بولنان شاه شجاعی قوتلی بر عسكرله افغانستانه كوتوره‌رك، وقندهار ایله جلال آبادده عسكر اقامه ایده‌رك، شجاع خانی كابل تختنه اجلاس، ودوست محمد خانی هندستانه نقل ایله، كلیتلی معاش تخصیص ایده‌رك، محافظه ایتمش ایدی. آنجق افغانستانده شورش وفتنه زائل اولمیوب، انكلیز محافظه عسكرینك چوغی اتلاف، وشجاع خان تضییق اولنمغله، اوصره‌ده دخی بوحركتی تقدیر ایتمین سربستی طرفدارلری لوندره‌ده موقع اقتداره كلمش اولدیغندن، افغانلیلر برای انتقام تأدیب اولندقدن صكره، كندی حاللرنده براغلوب، درعقب دوست محمد خان كابله عودتله، بتون افغانستانی تحت اطاعتنه آلمش؛ و ١٢٥٨ دن ١٢٧٩ تاریخنه‌دك ٢١ سنه حكومت سوردكدن صكره، وفات ایدوب، اوغلی شیر علی خان خلفی اولمشدر. اليوم حكومت سورن عبدالرحمن خان دخی دوست محمد خانك اوغلی وشیر علی خانك برادریدر.

دوسر { فرات وادیسنده وصفین قربنده بر قریه اولوب، قلعهٔ جعبرك محلنده بولندیغی مروی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دوسلدورف { (Düsseldorf) پروسیه‌نك (رین) خطه‌سنده، رین ایرماغنك ساحل یميننده و (دوسل) نهرینك منصبنده اوله‌رق، قولونیه‌نك ٤٤ كیلو متره شمال غربیسنده و "٤٢ '١٢ °٥١ عرض شمالی ایله "١٤ '٢٦ °٤ طول شرقیده واقع برشهر اولوب، خطهٔ مذكوره‌نك منقسم بولندیغی بش ایالتدن برینك مركزیدر، و ٨٠٧٠٠ اهالیی جامعدر. آلمانیانك الك كوزل شهرلرندن اولوب، كوزل ومنتظم ابنیه‌سی، كنیش سوقاقلری، واسع میدانلری، استحكاماتنك هدمیله میدانه كلمش كوزل تفرجگاهلری، پروتستان وقتولیكلره مخصوص ١٠ بیوك كلیساسی، برحاوره‌سی، ٢ خسته‌خانه‌سی، ٢ یتیمخانه‌سی، ٢ تیمارخانه‌سی، متعدد بیوك قشله‌لری، برقاچ مكتبی، جمعیت علمیه‌سی، كتبخانه‌سی، رصدخانه‌سی، رسم وفن نقره مخصوص جمعیتی وموزه‌

سی، برچوق دمیرخانه‌لریله باصمه، طوغله، اسپیرتو، بیره، خردال، توتون، ماکینه وسائره فابریقه‌لری ویك ایشلك تجارتی واردر. رین ایرماغنده کیلر ایشلیوب، تجارتی تسهیل ایدر. — ایالتك مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۴۶۷ مربع کیلومتره اولوب، ۱۴۶۰۳۷۵ اهالیسی واردر.

دوشاتله { مارکیزه — (M. Du Chatelet) عقل وذکاوتیله وحسن وجمالیله شهرت بولمش فرانسز برقادین اولوب، پك کنج ایکن (مارکی دوشاتله)یه وارمش؛ وآچیقجه مشربلی اولمغله، زماننك اك مشهور ادبا وحکماسیله وازآنجمله حکیم شهیر وولترله الفت ومصاحبت ایتمش ایدی. حتی وولتر بر قاچ سنه (سیری ده بونك یاننده اقامت ایتمشدی. بر قاچ لسانله برابر حکمت وکیمیا وسائر فنونده یدطولی قزنمش اولدیغندن، (نیوتون)ك بعض آثار فنیه‌سنی فرانسزجه‌یه ترجمه ایتمش، ودیگر بعض آثار فنیه دخی نشر ایتمشیدی. وولترله وسائر بعض ذواتله اولان مخابراتی دخی جمع ونشر اولنمشدر. ۱۷۰۶ تاریخنده پاریسده طوغوب، ۱۷۴۹ ده وفات ایتمشدر.

دوشنبه { قونیه ولایتنده نکده سنجاغنك علائیه قضاسنه تابع برناحیه اولوب، ۵۱ قریه‌دن مرکبدر.

دوغان { جزیره‌ده نصیبین ایله رأس‌العین آره‌سنده بربیوك قریه اولوب، بازاریله مشهور اولدیغنی، وآنجق کندی زماننده بازاردن اثر قالمدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دوغلاس { (Douglas) انکلتره‌نك (مان) جزیره‌سنده، آطه‌نك ساحل شرقیسنده، همنامی اولان نهرك منصبنده و(قاستلتوون)ك ۱۸ کیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ۱۳۹۸۰ اهالیسی، صیدماهیسی، سفائن دستگاهلری، دباغخانه‌لری، دمیرخانه‌لری، مشهور دکیز حماملری وجوارلرنده کوزل باغچه‌لریله کوشکلری واردر.

دوغه { (Douga) هرسکده برناحیه اولوب، مسئلهٔ اخیره‌ده قره طاغه ترك اولنمشدر. جنوب غربی جهتندن (بانیانی) ناحیه‌سیله وسائر طرفلردن نقشیك قضاسیله محاط اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۲۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۲۰۰۰ نفسدر. اراضیسی طاغلق وطاشلقدر.

دوغه { (Dougga) تونسك جهت شمالیه‌سنده و(تبورسوق)ك قربنده اوله‌رق (مجرده) ایرماغنه تابع (وادی خالد)ه حاکم بر تپه‌نك اوزرنده بر خرابه اولوب (توغه Thugga) مدینهٔ قدیمه‌سنك ویرانه‌لرندن عبارت اولدیغی مظنوندر. روملیلرله یونانیلر زمانلرندن قالمه اولان بو آثارك ایچنده بیاض مرمردن یاپلمش غایت مصنع ایکی معبدله بر تیاترونك وسائر برچوق ابنیهٔ جسیمه‌نك بقایاسی کوریلیور. بوندن ماعدا رومالیلرله یونانیلرك استیلاسندن اولکی آفریقا اقوام قدیمه‌سندن قالمه بعض تربه‌لر موجود اولوب، اقوام مذکوره‌یه مخصوص خطوطله یازیلیدر. زیتون اشجاریله وچالیلرله مستور اولان بو ویرانه‌لر آثار عتیقه‌نك اك کوزللرندن معدوددر.

دوف { (Duff) بحر محیط کبیرده (سانته قروز) جزایرینه ملحق برطاقم کوچك آطه‌لر اولوب، شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری ۳۰ کیلومتره‌لك مسافه‌ده ممتد ۱۱ آطه‌دن عبارتدر. اك شمالیسی ۹° ۴۵′ ۳۰″ عرض جنوبی ایله ۱۶۴° ۴۹′ ۳۰″ طول شرقیده واقعدر. بوآطه‌لر ۱۷۹۷ تاریخنده (دوف) سفینه‌سنه راکب اولان قپودان (ویلسون) طرفندن کشف اولنمشدر.

دوفرینه { (Dofrines) اسقاندیناویا شبه جزیره‌سنی شمالدن جنوبه بوینه یاره‌رق، اسوچی نوروچدن وبالطبع دکیزی مائله‌سنی بحر شمالی مائله‌سندن آیران برصره طاغلر اولوب، اك یوکسك محلی اولان (اسنیهتان)ك ۲۵۰۰ متره ارتفاعی واردر. بعض محللرنده آچیق تپه‌لردن عبارتدر. بو طاغلرده کلینلی دمیر وباقیر چیقار، وقورشون، جیوه، قوبالت وکوش معدنلری دخی بولنور. (اسقاندیناویا آلپلری Alpes Scandinaves) اسمیله دخی معروفدر.

دوفینه { (Dauphiné) فرانسه‌نك تقسیمات سابقه‌سنده شرق جهتنده بر خطه اولوب، شرقاً ساووا وپیامونته، جنوباً پرووانسه، غرباً لیونه، فوریز وبواره، شمالاً دخی (برسه) و(وژی) خطه‌لریله محدود ایدی. شمدیکی تقسیماتده (ایزره) و«یوقاری آلپ» ایالتلریله (دروم) ایالتك بر قسمنی حاویدر. یوقاری وآشاغی دوفینه‌یه منقسم اولوب، مرکزی (غرونوبل) شهری ایدی. اراضیسی پك عارضه‌لی اولوب، شایان تماشا برچوق مواقع ومناظر غریبه‌سی واردر.

دوقات { آرناوودلقده يانيه ولايتنه ملحق برات سنجاغنك آولونيه قضاسنده، آولونيه‌نك ٢٠ كيلومتره جنوبنده و پاشا ليمانك ١٠ كيلومتره جنوب شرقيسنده واقع بيوك برقريه اولوب، لاپلرك مركزى حكمنده‌در. اطرافنك مرعالرى چوق اولمغله، اهاليسى باشليجه رعى اغنام‌ايله مشغولدر. بو قريه ايله مذكور ليمان آره‌سنده (اوريقوم) مدينهٔ قديمه‌سنك خرابه‌لرى بولنور.

دوقاس { (Ducas) قسطنطينيه‌ده حكومت سورن قياصره‌دن بعضيسنك منسوب بولنديغى برخانداندر. [«آلكسيس، قسطنطين و يانى» ماده‌لرينه مراجعت بيورله.] — مضال دوقاس دخى بوخاندانه منسوب اولوب، قسطنطينيه‌نك سلطان محمد خان حضرتلرى طرفندن فتحنده حاضر بولنمش، وبعده مدللى جزيره‌سنه چكيله‌رك، يانى قانتا قوزندن اعتباراً قسطنطينيه قياصره‌سنك تاريخنى يازمشدر. بو تاريخ موجود اولوب، نشر و اكثر اوروپا السنه‌سنه ترجمه اولنمشدر.

دوقاليون { (Deucalion) اساطير يونانيه‌ده كوره، تساليا‌ده حكمدار اولوب، كويا بونك زماننده طوفان وقوع بولمغله، شون انسانلر غرق اولديغى حالده، بالكز كنديسيله زوجه‌سى (پيرا) كال صداقتلرندن طولايى، پارناس طاغى اوزرينه چكيله‌رك، قورتلمشلر؛ وطوفان صولرى چكلدكدن صكره، (تميس) كهانتى طرفندن كنديلرينه بيوك والده‌لرينك كيكلرينى آلوب آرقه‌لرينه آتملرى تنبيه واشارت اولنمغله، كنديلرى بيوك والده‌دن مراد طوپراق وبونك كيكلرندن مقصد طاشلر اولديغنى آكلايه‌رق، همان طاش آلوب آرقه‌لرينه آتمغله، دوقاليون طرفندن آتيلان طاشلر اركك و پيرا طرفندن آتيلانلر قادين اولوب، يريوزى يكيدن اسكان اولنمش. دوقاليونك طوفانى ديمكله معروف اولان بوطوفانك ميلاد عيسى (عم) دن ١٦٠٠ ويا ١٥٠٠ سنه اول وقوعى زعم اولنور.

دَوقَره { عراقده واسط قربنده بولنمش اسكى بر قصبه اولوب، يوسف حجاج طرفندن واسطك تأسيسنده خراب اولمشدر.

دوقكين { ودها طوغروسى دوقه كين (Le duc Jean) قمعدن اول وقسطنطينيه روم امپراطورلرينك قوتى زائل اولدقدن صكره، آرناوودلغك بعض طرفلرينى ضبط ايتمش اولان (نورمانديا) بكلرندن اولوب، اشقودره جهتنى ضبط ايتمشدى. بونك نسلى آرناوودلشوب، دوقكين اسمى كنديلرينه فامليا اسمى صورتنده اطلاق اولنمش؛ وبونلرك الك مشهورى (لك يعنى آلكساندر دوقكين) بولنمشدر، كه آرناوودلره برطاقم نظامات وضع ايده‌رك، بونظامات اليوم ماليسورلر بيننده مرعى ومستعمل اوله‌رق (لك دوقكين قانونى) اسميله معروفدر. بعده قره طاغ جهتنده بولنان (بالسا)لر دوقكين فاملياسنك اكثر املاكنى ضبط ايدوب، بونلردرين نهرينك جنوبنده اليوم (دوقكين) دينيلن ناحيه ايله (ميردينه) جهتنده قالمشلردى. اسكندر بك عموم آرناوودلغك رياست وقوماندانلغنى عهده‌سنه آلديغنده (دوقكين) بكى دخى اسكندر بكك رياستنى قبول ايدوب، معيتنده بولنمشدى. بعده آرناوودلق فتح اولندقده، دوقكين افراد خاندانى شرف اسلام‌ايله مشرف اولوب، ايچلرنده مناصب عاليهٔ دولت عثمانيه‌يه نائل اولمش بعض رجال ايله علوم و ادبيات عثمانيه‌ده شهرت بولمش بعض ذوات يتيشمشدر.

دوقكين زاده { (محمد پاشا) سلطان سليم خان وقانونى سليمان خان دورلرى وزراسندن اولوب، آنف البيان دوقكين پرنسلرندن الك صكره‌كينك اوغليدر. ياوز سلطان سليم خانه الك زياده خدمت ايدنلردن اولوب، پادشاه مشاراليهه داماد اولمشيدى. بعده حلب ودها صكره مصر واليسى اولوب، ٩٦٢ ده معزولاً درسعادته عودت، وبر مدت صكره وفات ايتمشدر.

دوقكين زاده احمد بك { اوننجى قرن هجرى شعراسندن اولوب، بو دخى آنف البيان دوقكين پرنسلرى سلاله‌سندندر. آخر زمانى وار ايكن، كوشهٔ فنا وانزوا‌ده اختيار قناعت ايتمشدى. فقر وفنا وتصوفه متعلق كوزل اشعارى واردر. شو برايكى بيت او جمله‌دندر.

زبن ايتمكيچون جنته انسان ايلديرلر
قوللوغنه آنك حورى وغلمان ايلديرلر
جان يوسفنى مصر وجودكده بولورسك
كنعان ايلنه اسمكى سلطان ايلديرلر
واعظ بزى قورقتمه جهنمده اود اولمز
هركيمسه‌نى اودين يانمغه بوندن ايلديرلر

دوقكين زاده عثمان افندى { سلطان مرادثالث دورى علماسندن اولوب، دوقكين زاده محمد پاشانك اوغليدر. ۱۰۰۹ تاريخنده استانبول قاضيسى اولوب، ايكى سنه امور قضا ايله اشتغال ايتمشر؛ واستانبول قاضيلرينك حروف هجا ترتيبيله تراجم احوالنى جمع وتأليف ايدوب، پادشاه مشار اليهك نامنه «ازهار الجنائل» عنوانيله بركتاب يازمشدر. ۱۰۱۲ تاريخندن صكرەجه وفات ايتمشدر.

دوقو { (Dokkos) آفريقاده حبشك جنوب غربيسنده احوالى هنوز مجهول بر قوم اولوب، زنكبارك شمال غربيسى طرفلرينه قدر منتشر بولنورلر. غايتله قصيرالقامه اولمرله مشهور اولوب، نيم وحشى برحالده ياشايورلر.

دوقوم { (Dokum) فلمنك (فريزه) ايالتنده و (ليواردن)ك ۱۹ كيلومتره شمال شرقيسنده اولەرق بحر شمالى ساحلى قربنده قضا مركزى برقصبه اولوب، ۴۵۴۰ اهاليسى واردر.

دوكربانق { (Dogger-Bank) يعنى «كوپك صيغى» بحر شماليده انكلتره ايله فلمنك ودانيمارقه آرەسنده قوملق بر صيغ اولوب، ′۱۰°۵۴ ايله ′۲۳°۵۷ عرض شمالى و ′۲۰°۱ ايله ′۱۷°۴ طول شرقى آرەلرنده واقعدر. بومحلده پك چوق مورينه بالغى صيد اولنور.

دوك ريور { (Duck-River) آمريقاى شماليده ممالك مجتمعەنك وسطلرنده (تنسه) نهرينه تابع بر چاى اولوب، (كوەبرلاند) طاغلرندن نبعان، وغرب شمالىيه طوغرى جريانله، (تنسه) جمهوريتى شق ايدوب، وكوزل بر اووه اروا ايتدكدن صكره، (اوهيو) يه منصب اولديغى محلدن ۱۶۰ كيلومتره يوقاريده (تنسه) نهرينه دوكيلور. مانچستر، شلبويل وقولومبيا قصبەلرى ايچندن كچر، وبرقاچ دميريول كوپريسى واردر. مجراسنك طولى ۳۰۰ كيلومترەدن زيادەدر.

دوكينفيلد { (Dukinfield) انكلتره نك چستر ايالتنده، (آشتون اوندرلينه) قربنده و (تامس) نهريله برجدولك اوزرنده واقع برقصبه اولوب، ۱۴۰۸۵ اهاليسى وكوكور معدنيله پاموق ايپليك فابريقەلرى واردر.

دول { (Dol) فرانسەنك (ايله مع دبلنه) ايالتنده و (سنت مالو)نك ۲۸ كيلومتره جنوب شرقيسنده ناحيه مركزى برقصبه اولوب، ۴۰۰۰ اهاليسى ومكتب اعداديسى واردر. وقتيله مهم برموقع مستحكم ايدى.

دولاب { (دالك ضمى ويا فتحيله) بواسمله بغداد‌ده بر محله ورى، اهواز خراسان وسائر طرفلرده بعض قرا اولوب، علمادن (دولابى) لقبيله ملقب بعض ذواتك مسقط رأسلرى بولنمشدر.

دولابلا { (Dolabella) مشهور چيچرونك دامادى اولوب، قيصرك طرفدارى ايدى؛ وبونك معيتنده بر قاچ محاربەده بولندقدن صكره، سوريه واليسى اولمشدى. قيصرك وفاتندن صكره (قاسيوس) طرفندن عزل اولنقله، قيصرك قاتللرندن اولوب آسياى صغير واليسى بولنان (تربونيوس)ى قتل ايتديرمشيدى. بوسببدن روما جمهوريتنك دشمنى اولديغنه حكم اولنقله، لازقيەده قپانمش؛ وقاسيوس طرفندن محاصره اولنەرق، ميلاددن ۳۰ سنه اول اتلاف نفسه مجبور اولمشدر.

دولارت { (Dollart) بحر شماليده فلمنك (غرونينكه) ايالتيله هانوورەنك (شرقى فريزه) ايالتى آرەسنده و (امس) ايرماغنك منصبنده بر قوى اولوب، قربيه طوغرى بويى ۳۵ واكى ۱۵ كيلومترەدر. وقتيله اوراسى قره اولوب، ميلادك ۱۲۷۷ و ۱۲۸۷ تاريخلرنده ايكى دفعه صو باصمقله، ۳۳ كوى محو و ۱۰۰۰۰۰ نفوس غرق اولەرق، دكيزه تحول ايتمشدر.

دولت آباد { هندستانك دكن قطعەسنده ونظام حكومت اسلاميەسنك قلمروى داخلنده ايالت مركزى بر قصبه اولوب، اورنك آبادك ۱۵ كيلومتره شمال غربيسنده واقعدر. واسع بر اووەنك وسطنده اولديغى حالده، اوستنده ۸۰ متره ارتفاعنده مخروطى الشكل بر منفرد قيا بولنوب، بوقيانك اوزرنده متين برقلعه بنا اولنمشدر، كه ديك وطار بر مردبونله چيقيليور. بو محلده ازمنۀ قديمەده هندليلرجه (دوكر) ويونان قديم جغرافيونى عندنده (تاغاره) اسميله مشهور برشهر عظيم وارايدى، كه بتون دكن قطعەسنك مركزى ايدى. ۶۹۴ تاريخ هجريسنده سلطان علاءالدين طرفندن فتح اولنمش؛

واخلافندن محمد شاه تغلق طرفندن پایتخت اتخاذ اولنمق مقصدیله، دولت آباد شهری تأسیس، ودهلیدن ٦٠٠٠٠ نفوس هجرت ایتدیریله‌رك، اسکان ایدلمش ایدی. بعده اهمیتدن دوشوب، شمدیکی حالده کوچك بر قصبه‌در. قلعه‌سنده نظام طرفندن بر مقدار محافظه عسکری بولندیریلیور.

دولت آباد { ایرانك طبرستان ایالتنده دامغانك ٥ ½ ساعت جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، فتح علی شاهك اوغللرندن بری طرفندن بنا اولنمش قلعه‌سی، جامعی، حمامی وسائر مؤسساتیله کوزل باغچه‌لری دخی وار ایسه‌ده، اهالیسی ١٠٠٠ کشیدن زیاده دکلدر. اطرافی پك کوزل ومنبتدر. — شیراز قربنده بو اسمله بر محل بولندیغی دخی « معجم البلدان » ده مذکوردر.

دولت خاتون { لرکچکده حکومت سورن اتابکان خورشیدیه ملوکندن عزالدین محمدك زوجه‌سی اولوب، ٧١٦ تاریخنده واقع قوجه‌سنك وفاتنده، کندیسی تخت سلطنته جلوس ایتمش ایسه‌ده، هر طرفدن هجوم وتغلب ایدن مغوللره مقاومت ایده‌میه‌رك، بونکله سلالهٔ مذکوره منقرض اولمشدر.

دولت خان لودی { هندستان ملوکندن محمود شاه تغلقك منشیسی اولوب، بعده قدری اعلا اولنه‌رق، « عزیز الممالك » عنوانه نائل اولمشیدی. شاه مشار الیهك ٨١٦ ده واقع وفاتنده، دهلی تختنی ضبط ایتمش ایسه‌ده، بر سنه صکره ملتان حاکمی خضر خان طرفندن اسقاط، وفیروز آباد قلعه‌سنده حبس اولنه‌رق، ایکی آی صکره وفات ایتمشدر. — بونك احفادندن دیکر بر دولت خان لودی کلمشدر، که شعر وادبیله معروف اولوب، سلالهٔ تیموریه‌دن بابر شاهی هندستانك فتحنه سوق وترغیب ایتمش؛ وبابر شاه ٩١٢ تاریخنده دهلی‌یی ضبط ایلمشدر.

دولتشاه { (درویش — بن علاء الدین بختی شاه سمرقندی) مشاهیر ادبادن اولوب، « تذکرهٔ دولتشاهی » عنوانیله معروف ومتداول اولان تذکرة الشعرانك صاحبیدر. عن اصل سمرقندلی اولوب، سلطان حسین بایقرا زماننده هراتده یاشامش؛ وکتاب مذکوری ٩٩٥ تاریخنده پادشاه مشار الیه ایله وزیری علی شیر نوایینك نامنه یازمشدر. بو تذکره اعاظم شعرای عربدن ٩ ذات ایله فرس شعراسنك تراجم احوالنی وبر چوق اشعارلرینی حاوی اولدقدن بشقه، بالمناسبه زمانلری ملوك و وزراسی احوالندن وبر خیلی وقوعات سیاسیه‌دن دخی بحث ایدر بر اثر قیمتداردر. سلطان محمود خان ثانی دورنده خواجکان دیوان همایوندن سلیمان فهیم افندی طرفندن ترکجه‌یه ترجمه اولنمش ایسه‌ده، اکثر مترجملرمزك عادتی اوزره، کتابك وقایع سیاسیه‌یه متعلق قسملری وسائر بعض یرلری طی، ودیکر بر طاقم فقرات علاوه اولنه‌رق، دیکر بر کتاب صورتنی آلمشدر. « سفینة الشعرا » تسمیه اولنان بو ترجمه ١٢٥٩ ده، مترجمی بر حیات اولدیغی حالده، مطبعهٔ عامره‌ده طبع اولنمشدر.

دولتکرای خان { قریم خانلرندن بو اسمله درت ذات کلمشدر:

برنجیسی قریم خانلرینك آلتنجیسی اولوب، خانان مشار الیهمك ایکنجیسی اولان منکلی کرای خانك torunu ومبارك کرای سلطانك اوغلیدر. پدری یاوز سلطان سلیم خانك معیتنده مصر فتحنده شهید اولمغله، والده‌سنی عمی محمد کرای وبعده دیکر عمی سعادت کرای تزوج ایتمش؛ ومشار الیه سعادتکرای مسند خانی‌یه چیقدیغنده، صاحب ترجمه قلغایلق منصبنه نصب اولنمش ایدی. اسلام کرای وقعه‌سی اوزرینه، سعادتکرای ایله برابر درسعادته کلوب، پادشاه زمان قانونی سلطان سلیمان خان حضرتلرینه انتساب ایله، نائل التفات شاهانه اولوب، سفر وحضرده معیت حضرت پادشاهیده بولنمش؛ وبو اقبالی چکه‌مین قریم خانی صاحب کرای قزان خانلغنه نصبنی عرض ایله، درسعادتدن تبعیدینه چالیشمش ایسه‌ده، بو حرکت موجب انفعال حضرت شهریاری اولوب، ٩٥٨ تاریخنده دولتکرای خان قریم خانلغنه نصب اولنمشدی. دولتکرای خان سابقك هنوز صبی اولان اولاد واحفادی قتل، وبر چوق اموال وحیواناتنی غصب ایله، خان جدیده فرزاندیرمش اولدیغندن، مکافاة قلغایلق منصبنه نصب اولنمش ایسه‌ده، برکون خانك مجلسنده صاحب کرایك صورت قتلنی نقل ایتدیکنده، دولتکرای غیرته کلوب، همان خنجرینی چکه‌رك، کندیسنی اتلاف ایتمشدی. دولتکرای ٢٥ سنه خانلق ایدوب، سلطان سلیمان خان دورینه لایق صورتده موفقیاته نائل اولمش؛

وروسلری بالدفعات مغلوب ایدوب، مسقوه‌یی دخی محاصره وفتح ایدرك، روسیه حکومتنی جذبه‌یه باغلامش، وبو مناسبتله (تخت آلغان) لقبنی قزانمش ایدی. ۹۸۵ تاریخنده طاعوندن وفات ایدوب، باغچه سرایده خان جامعی خطیره‌سنده دفن اولنمشدر. کوزلوه قصبه‌سنده بر بیوك جامعی ومتعدد چشمه‌لریله سائر بعض خیراتی واردر. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بیت کندیسنکدر:

یاقه سن چاك ایدن هر برك کلك
کلشن ایچره نالهسیدر بلبلك

— ایکنجیسی یکری دردنجی خان اولوب، حاجی سلیمکرای خانك اوغلیدر. پدرینك ایکی دفعه خانلغنده وبعده حاجی کرای وسعادتکرایك خانلقلرنده قالغایلق منصبنده بولنوب، ۱۱۱۰ تاریخنده، پدرینك فراغتی اوزرینه، قریم خانلغنه نصب اولنمشدی. قالغای نصب ایتدیکی برادری سعادتکرای کندیسندن روکردان اولوب، بوحالده (یعنی بسارابیه‌ده) رفع لوای عصیان ایدن نوغایلره التحاق ایتدیکی کبی، دیکر طرفلرده دخی فتنه‌لر چیقالمغله، ۱۱۱٤ ده صاحب ترجمه عزل وردوسه نفی اولنمشدی. ۱۱۲۰ تاریخنده ایکنجی دفعه اوله‌رق قریم خانلغنه نصب اولنه‌رق، روسیه‌لی ایله بر قاچ محاربه ایتمش؛ واو صره‌ده ظهور ایدن روسیه سفرنده پروت کنارنده اردوی همایونه خدمات مبروره‌سی کورلمشدر. بعده اسوج قرالی مشهور اون آلتنجی شارل مسئله‌سندن طولایی کندیسنه تهمت عزو اولنه‌رق، ۱۱۲۵ ده عزل، وینه ردوسه نفی اولنمش؛ و۱۱۲۸ ده نفیدن عفو اولنه‌رق، ۱۱۳۷ ده یتمش یاشنی متجاوز اولدیغی حالده، وفات ایدوب، ویزه قصبه‌سنده ایاس پاشا جامعی خطیره‌سنده مدفوندر.

— اوچنجیسی یکری یدنجی خان اولوب، (قره دولتکرای خان) دیمکله شهیردر. سلامتکرای خانك اولادندن عادلکرای سلطانك اوغلی اولوب، همی صفا کرای خانك زماننده قالغایلق منصبنه نصب اولنمش ایسه‌ده، بعده عزل ویانبولیه نفی اولنمش؛ و۱۱۲۸ سنه‌سی اواخرنده قپلان کرای خانك عزلی اوزرینه، کلینلی عسکرله اردوی همایونه یتیشمك شرطیله، قریم خانلغنه نصب اولنمش، وعسکر تدارکیله، بوجاغه واصل اولمش ایسه‌ده، قریم اهالیسنك عرض محضری اوزرینه، اوچ آی صکره عزل، ورتبه‌سی رفع اولنه‌رق، یانبولیده اقامته مأمور اولمش؛ ومتعاقباً ۷۰ یاشنی متجاوز اولدیغی حالده، وفات ایتمشدر.

— دردنجیسی اوتوز سکزنجی خان اولوب، آرسلانکرای خانك اوغلیدر. پدرینك خانلغی زماننده قالغای بولنوب، ۱۱۸۲ تاریخنده، همی قریمکرای خانك وفاتی اوزرینه، خانلق مقامنه نصب اولنه‌رق، سفر وقتی اولمغله، عسکر تاتارله بوجاغه شتاب ایتمش ایسه‌ده، روسیه‌لینك خوتین قلعه‌سنی ضبط وبغدانه تجاوز ایلمسی صدراعظم ملدوانجی علی پاشا ایله صاحب ترجمه‌نك رخاوتنه اسناد اولنه‌رق، ۱۱۸۳ ده عزل ونفینه ارادهٔ پادشاهی صادر اولمش ایکن، بعده معلقره‌دن اعاده اولنه‌رق، چفتلکنده استراحته مأمور اولمش؛ و۱۱۸۷ تاریخنده روسیه‌لینك تجاوزاتی اوزرینه جانبکلی علی پاشا ایله برابر مقابله‌یه مأمور اولوب، تاتار وچرکس ونوغای عسکریله دشمنی دفعه موفق اولمش؛ وبعدالمصالحه ثانیاً قریم خانلغنه نصب اولنمش، و۱۱۹۰ ده عزل اولنه‌رق، ویزه‌ده اقامت ایتمکده ایکن، ۱۱۹٤ ده ۵۲ یاشنده وفات ایتمشدر.

دولجه { غولفو — (Golfo Dulce) یعنی «طاتلی قوی». بواسمله آمریقاده برکورفز ایله برکول واردر:

کورفز آمریقای وسطیده (قوسته‌ریقا) مملکتنك ساحل غربیسنده وبحر محیط معتدلده اوله‌رق ۸°۲۵' عرض شمالیده واقعدر. مدخلنده کنیشلکی ۲۵ کیلو متره اولوب، ایچ طرفی ۳۰ کیلو متره‌یه قدر توسع ایدر. قره‌یه طوغری بویی دخی ۶۰ کیلومتره‌در. بحر محیطدن طار واوزون بر بروغله آیرلمشدر. ایچنده سیرسفائن قولای ایسه‌ده، پك درین اولدیغیچون، یالکز سواحله قریب محلرینه دمیر آتیله‌بیلیر.

— دولجه کولی ایسه غواتمالا مملکتنك ساحل شرقیسنه قریب اولوب، بویی ۷۰ واکی ۱۵ کیلومتره‌در. کنارنده ایالت مرکزی اولان (ایزابال) قصبه‌سی بولنیور. بوکوله برنهر دوکیلور، وکول دخی بر آیاق واسطه‌سیله (هوندو راس) کورفزیله اختلاط ایدر.

دولجه { ریو — (Rio Dulce) یعنی «طاتلی چای». آمریقای جنوبینك

آرجنتین جمهوریتنده بر نهردرکه توقومان ایالتنك (سیرا آقونکیه) طاغندن نبعان ایله، جنوب شرقیه طوغری آقه‌رق، و (سانتیاغو دل استرو) ایالتنی دخی شق ایده‌رك، ٧٠٠ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، (پورونغاس) کولنه دوکیلور. منبعه قریب قسمی (ناله) ودها آشاغیسی (ساله) تسمیه اولندیغی کبی، منصبنه قریب قسمی دخی (سالادیلو) تسمیه اولنه‌رق، (دولچه) اسمی قسم وسطیسنه مخصوصدر. (سانتیاغو) شهرینه قدر صویی براق وطاتلی اولوب، اوندن آشاغیده بولانیق وطوزلیدر، ونهایت بر بطاقلق حالنی آلیر.

دولچه } (C. Dolce) ایتالیانك اك مشهور رسام‌لرندن اولوب، ١٦١٦ ده فلورانسه‌ده طوغمش، و ١٦٨٦ ده وفات ایتمشدر.

دولچینیو } (Dulcigno) اولکون قصبه‌سنك السنهٔ اجنبیه‌ده ویریلن اسمیدر. [«اولکون» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دوامی } (ابو القاسم عبد الملك بن زید) مشاهیر علما وصلحادن اولوب، دمشق خطیبی ایدی. ٥٠٧ تاریخنده موصل ملحقاتندن (دولعیه) قریه‌سنده طوغمش؛ وموصل وبغدادده تحصیل علوم ایدوب، بعده دمشقه انتقال ایله، اوراده اکمال عمر ایده‌رك، ٥٩٨ ده وفات ایتمشدر.

دولعیه } موصل ایله نصیبین آره‌سنده وموصلدن بر کونلك مسافه‌ده بیوك بر قریه اولوب، آنف الترجمه خطیبك دمشقك مسقط رأسیدر.

دولغان } یاخود طولغان (Dolgans) سیبریاده ساکن اقوام ترکیه‌دن اولوب، (ینکیسی) ایرماغی کنارلرنده ساکندر. دولغانلر (لنا) نهری کنارلرنده ساکن اولان (یاقوت) قومی افرادینه مشابه اولوب، آنجق سیمالری بافر رنکنه چاله‌رق دها قویودر. لسانلری خالص ترکجه اولوب، توبولسق تاتارلرینك سویلدکلری لسانه بکزر.

دولغوروکی } (Dolgorouki) روسیه‌ده بیوك واسکی بر خانداندرکه جد اعلالرندن برقاچ کشی اون ایکنجی قرن میلادیده موسقوه‌ده وکیفده حکومت سورمشدر. ازمنهٔ متأخره‌ده دخی بو خاندانه منسوب اوله‌رق روسیه‌ده برقاچ جنرال وسائر رجال ایله ١٨٢٤ ده وفات ایدن برشاعر یتیشمشدر.

دولکن } (Dulken) پروسیه‌نك رن ایالتنده دوسلدورف سنجاغنده ودوسلدورفدن (ولنو)یه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده بر قصبه اولوب، ٦١٠٠ اهالیسی واردر.

دولن } (Doullens) فرانسه‌نك سومه ایالتنده و (آمیان)ك ٣٠ کیلومتره شمالنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٣٢٢٠ اهالیسی واردر.

دولوپ } (Dolopes) تسالیانك اقوام قدیمه‌سندن اولوب، خطهٔ مذکوره‌نك جنوب غربیسنده، پیندوس جبالی اتکلرنده واپیر ایله اتولیا حدودنده ساکن ایدیلر. (فنیکس)ك ریاستیله تروا محاربه‌سنه کیتمشلردی.

دولور } (Dulaure) فرانسه مشاهیر مورخیننندن اولوب، ١٧٥٥ ده (فلرمونت فراند)ده طوغمش، و ١٨٣٥ ده وفات ایتمشدر. زمانی وقایع مهمه‌سنه وفرانسه تاریخنه دائر متعدد جلدلردن مرکب برقاچ کتاب یازمشدر.

دولورس } (Dolores) اسپانیانك الیقنت ایالتنده و (اوریهوئلا)نك ١٦ کیلومتره شرق شمالیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٣٠٠٠ اهالیسی واردر. اطراف (سغوره) نهرندن آلنمش برقاچ جدولله اروا اولنور منبت بر اوه‌دن عبارتدر.

— آمریقای جنوبیده (آرجنتین) جمهوریتنك (بوئنوس آیرس) ایالتنده و (بوئنوس آیرس)ك ٢١١ کیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه اولوب، ٣١٢٥ اهالیسی واردر. اهالیسنك چوغی (باسق) قومنه منسوبدر. بوئنوس آیرسه بر دمیر یول خطیله مربوطدر.

— آمریقای وسطینك غواتماله مملکتنده و (فلورس)ك ٦٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده دخی بواسمله بر محل واردر، آمریقانك اهالئ قدیمه‌سندن قالمه برطاقم مهم خرابه‌لری حاوی اولمغله مشهوردر.

دولورس هیدالغو } (Dolores-Hidalgo) مکسیقه‌نك ایالات وسطیه‌سندن (غواناجواتو) ایالتنك (سان میکل)

قضاسنده وسان میکلك ٢٨ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ٦٢٧٠ اهالیسی واردر. ١٨١٠ تاریخنده اسپانیا حکومتنه قارشی وقوع بولان اختلال ابتدا بو قصبه‌ده و (هیدالغو) نام راهبك سوقیله ظهور ایتمشدر.

دولورن (Dulaurens) فرانسه حکماسندن اولوب، ١٧١٩ ده (دوئه) قصبه‌سنده طوغمش، و ١٧٩٧ ده وفات ایتمشدر. جزوتلره و علی العموم خرستیانلغه قارشی بعض کتابلر یازدیغیچون، فرانسه‌یی ترکله، فلمنکه قاچمغه مجبور اولمش؛ وبعده مجلس روحانی طرفندن مؤبداً حبسنه حکم اولنه‌رق، ١٧٦٩ ده (ماریابوم) مناستر- نده حبس اولنمش؛ و ٢٠ سنه محبوس قالوب، ٧٨ یاشنده محبسده وفات ایتمشدر. برچوق آثار منثوره ومنظومه‌سی واردر.

دولومیو (Dolomieu) علم الارض وعلم المعادن مشاهیر علماسندن اولوب، ١٧٥٠ تاریخنده فرانسه‌نك دوفینه خطه‌سنده طوغمش، و ١٨٠١ ده وفات ایتمشدر. آوروپانك اکثر طرفلرینی دولاشوب، اجرای تحریات فنیه ایتمش، و بوناپارتك معیتنده مصره دخی کیتمش ایدی. علم الارضه متعلق برچوق تألیفات معتبره‌سی واردر.

دولونغ (Dulong) فرانسه‌نك مشاهیر طبیعیونندن اولوب، ١٧٨٥ ده (روئن) ده طوغمش، و ١٨٣٨ ده وفات ایتمشدر. حکمت طبیعیه وکیمیایه متعلق برقاچ معتبر کتاب تألیفنه و بوایکی فنده برخیلی کشفیات نافعه‌یه موفق اولمشدر.

دولونور (Dolonnor) مغولستانك جنوب شرقی جهتنده، پکینك ٢٥٠ کیلومتره شمالنده و (کینغاز) سلسلهٔ جبالنك غربی اتکلرنده اوله‌رق ١٣٠٧ متره‌لك ارتفاعده برشهر اولوب، ٢٠٠٠٠ قدر اهالیسی، چین ومغولستان شرقی ایله ایشلك تجارتی و متعدد بتخانه‌سی واردر. اطرافنده یدی کوچك کول بولندیغندن، مغولجه «یدی کول» دیمك اولان بو اسمله تسمیه اولنمشدر. بو شهرده تونجدن چانلر وصنملر دخی اعمال اولنور. جوارلرنده لاما عبادتنه مخصوص معبدلری چوق اولمغله، چینلیلر عندنده (لاما میائو) اسمیله معروفدر.

٢٤° ١٦′ ٤٨″ عرض شمالی ایله ١١٣° ٤٢′ ٤٥″ طول شرقیده واقعدر.

دوله (Dôle) فرانسه‌نك ایالات شرقیه‌سندن (ژوره) ایالتنده وپارسك ٣٦١ کیلومتره شرقنده اوله‌رق (دوب) نهرینك ورن ایله رونه ایرماقلری آره‌سنده‌کی جدولك اوزرنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ١٣٠٠٠ اهالیسی، وقتیله مشهور بولنمش جزوتیلره مخصوص مکتبیله سائر مکاتبی، ٤٠٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، موزه‌سی، زراعت اوطه‌سی، باقیر ودمیره متعلق مواد مختلفه وموم فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر. ایالت مذکوره‌نك اك مهم قصبه‌سی اولوب، کوزل سوقاقلریله ابنیه‌سی دخی واردر.

دوله (Dolet) فرانسه قدمای علماسندن اولوب، ١٥٠٩ ده اورلیانده طوغمشدر. کنجلکنده وندیك سفارتی کتابتنده بولنوب، بعده تولوزه‌ده علم حقوق تحصیلیله مشغول اولمش؛ وآنجق زمانك افکار وعاداتنه رعایت ایتمدیکیچون، شهر مذکوردن طرد و اخراج اولنه‌رق، لیونه کیدوب، برمطبعه آچمش ایسه‌ده، امور مذهبیه‌یه منافی عد اولنان بعض کتابلر نشر ایتدیکیچون، حبس اولنه‌رق، بعده سبیلی تخلیه اولنمش ایسه‌ده، اهالینك شکایتی اوزرینه بکیدن توقیف اولنمش؛ واوصره‌ده فرانسوانك قرانمش اولدیغی توجیهی دخی غائب ایتدکله، مجلس رهبان طرفندن اعدامنه حکم اولنه‌رق، ١٥٤٦ تاریخنده پارسده کوتورلوب، اوراده صلب واحراق اولنمشدر. برخیلی تألیفاتی ویونان ولاتین لسانلرندن بعض ترجمه‌لری واردر. بهانهٔ اعدامی مظنون الحادی وپروتستانلغه میلی اولمشدر.

دولینه (Dolina) آوستریانك غالیچیا خطه‌سنده، (استری) سنجاغنده واسترینك ٥٠ کیلومتره جنوبنده برقصبه اولوب، ٦٩٢٠ اهالیسی، معدن صولری وطوز تطهیرخانه‌لری واردر.

دوم (Doums) هندستانك جهت شمالیه‌سنده هیمالایه سلسلهٔ جبالنك جنوبی اتکلرندن کنك ایرماغنك وادیسنه وهندوکوهدن هند چینیه قدر اولان اراضئ واسعه‌ده ساکن بر قوم اولوب، بزده چنکانه‌لر اولدیغی کبی، بونلر دخی کرك مسلمان

وکرك برهمنی هندیلر عندنده پك خوار وحقیردرلر. وکور وکربیج یاپوب صاتمق کبی خدمات شاقه ایله مشغولدرلر. بونلرك هندستانك آریانلرك هجرتندن اولکی اهالیسنك بقیة السیفی اولدقلری مظنوندر. کندیلرینه مخصوص لسان ومذهبلری واردر. لسانلری دراویدان دینلن السنه زمره‌سندندر. بویلری قیصه، صاچلری اوزون، صقاللری سیرك ورنکلری پك اسمردر.

دوما — { آلکساندر — (A. Dumas) فرانسه مشاهیر محررلرندن اولوب، جنرال (داوی دوما) نك اوغلی و (مارکی دلا پاتیری) نك تورونیدر. پدرینك والده‌سی زنجیه اولدیغی کبی، کندی والده‌سی دخی زنجیه اولمغله، سیما ورنکجه زنجی جنسنه پك مشابه ایدی. ۱۸۰۳ تاریخنده (ویلرفورتره) ده طوغوب، ۱۸۷۰ ده وفات ایتمشدر. پك کنج ایکن، پاریسه کیدوب، جنرال (فوی) ك وساطتیله اورلیان دوقه‌سنك خدمت کتابتنه کیرمش؛ و ۱۸۲۶ ده «نوادر» عنوانیله برکتاب نشریله عالم مطبوعاته قاریشه‌رق، افکار تجددکارانه‌ده بولنان ادبا زمره‌سنه التحاق ایتمش، وتیاترولره کتاب یازمغه باشلامش ایدی. ۱۸۲۹ ده «اوچنجی هنری» عنوانیله یازدیغی فاجعه فوق العاده مظهر تقدیر وتحسین عمومی اولمغله، اورلیان دوقه‌سی طرفندن حافظ کتب نصب اولنمشدی. لویی فلیپك قراللغی مدتنجه قرال سراینده حرمت واعتباری پك زیاده اولوب، عمرینك اك پارلاق زمانی او زمان اولمشدر. او صره‌ده یالکز ویا آرقداشیله برچوق فاجعه‌لر ومضحکه‌لر یازوب، بونلر تیاترولرده اوقدر رغبت وحسن قبول مظهر اولوردی، که ۱۸۴۶ ده کندی آثارینی اوینامغه مخصوص برتیاترو آچدیرمش ایدی. بوندن بشقه غزته تفرقه‌لرینه ورسائل موقوته‌یه برچوق حکایه کتابلری یتشدیردی. بونلرك اکثری اوقدر اعتبار بولمشدی، که آوروپاجه دخی دفعاته باصلدقدن صکره، عمومك طلب وآرزوسی اوزرینه، تیاترولرده اوینانه‌جق صورتده دخی افراغ اولنوردی. ۱۸۴۸ ده امور سیاسیه‌یه قاریشمق ایستمسیله، ۱۸۵۲ ده اوچنجی ناپولیونك، واقع اولان عهده وعده قارشی اوله‌رق، امپراطورلغنی اعلان ایتمسنده، بلجیقه‌یه قاچمغه مجبور اولمشدی. ۱۸۶۰ ده ایتالیایه کلوب، غاریبالدینك رفقاسی زمره‌سنه داخل اولمش، ووقعه نویسلکنی اجرا ایتدیکله برابر، ناپولی موزه‌لری مدیرلکنه نصب اولنمشدی. پاریسه عودتنده یکیدن بعض حکایه کتابلری وبعض غزته‌لر نشرینه باشلامش ایسه‌ده، آثاری اسکی رغبته مظهر اوله‌مدیغی کبی، غزته جیلکده دخی موفق اوله‌مامش؛ ومع هذا «سیاحت تأثیراتی» و «لوایح وخواطر» عنوانلریله بعض کوزل اثرلر دخی میدانه قویمشدر. وسعت قریحه‌سی وفکر ایجادکارانه‌سی امثالسز اولوب، آنجق کندیسی پك چوق آثار یازدیغیچون، طول مدت باقی اولوب ده نامنی تأیید ایده‌جك آثار سنجیده تحریرینه موفق اوله‌مامشدر. یازدیغی آثار اوقدر چوقدر، که جمله‌سنك کندی محصول قلمی اولدیغنه ایناتلمیور. واقعا بعض رفقای تحریری وار ایدیسه‌ده، بونلرك هیچ بری آیریجه اوله‌رق اویله براثر میدانه کتیرمه‌مش اولدیغندن، جمله‌سنده کندیسنك حصه‌سی همنی بیوك اولدیغنی نا قابل انکاردر. اوغلی (آلکساندر دوما اوغل A. Dumas fils) الیوم فرانسه‌نك اعاظم ادباسندن اولوب، حتی پدرینك نائل اوله‌مدیغی آقادمیا اعضالغنه دخی نائل اولمشدر. — ۱۸۷۸ ده وفات ایدن قیزی (ماری دوما) دخی بر قاچ حکایه کتابی یازمش، ورساملقده‌ده شهرت بولمشدر.

دوما { (Daumas) فرانسه جنراللرندن اولوب، ۱۸۰۳ ده طوغمش، و ۱۸۷۱ ده وفات ایتمشدر. جزائرده قطع مراتب ایدوب، عمرینی اوراده کچیرمش اولمغله، مملکت مذکوره‌نك احوالنه دائر برقاچ کتاب یازمشدر. فریقلك رتبه‌سنی احراز ایدوب، مجلس اعیان اعضالغنه دخی نصب اولنمشدی.

دومبارتون { (Dumbarton) اسقوچیانك وسطلرنده وغلاسقوفك ۲۰ کیلومتره غرب شمالیسنده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، (فلیده) نهرینك ساحل یمیننده و (لون) چاینك منصبنده اوله‌رق برقاچ دمیر یولك نقطة التصاقنده واقع و ۱۱۴۲۵ اهالیلی جامعدر. برمطبعه‌سی وجام، شاقه وایپك نقش فابریقه‌لری واردر. پك اسکی برقصبه اولوب، وقتیله اسقوچیه‌نك پایتختی بولنمشدر.

دومبازی { (Dombazi) آفریقای جنوبینك انهار عظیمه‌سندن (زامبز) ایرما

غنه اهالیٔ محلیه طرفندن ویریلن اسمدر. [«زامبز» مادەسنه مراجعت بیورله.]

دومبوویچه { (Dombovitza) رومانیانك افلاق خطەسنده برنهردر،كه ترانسیلوانیانك (تاماس) طاغلرندن نبعانله، جنوب شرقیه طوغری آقەرق، بكرشـك ایچندن یچدكدن صـكره، طونه‌یه تابع (آرجیش) نهرینـه دوكیلور. مجراسنك طولی ١٩٠ كیلومترەدر.

دوَمَریه { صعید مصرده نیلك ایچنده معمور واشجاری چوق برجزیرەاولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دومفرونت { (Domfront) فرانسـەنك (اورنه) ایالتنده و(آلنسون)ك ٦٢ كیلومترە غرب شمالیسنده قضا مركزی برقصبه اولوب، ٢٦٣٠ اهالیسی واردر. پك اسكی ووقتیله استحكاماتیله مشهور برقصبه اولوب، برخیلی خرابه‌لری و ٣٠٠٠ جلدی حاوی بركتبخانەسی واردر.

دومفریس { (Dumfries) اسقوچیانك قسم جنوبیسنده وغلاسقوونك ١٢٠ كیلومترە جنوب شرقیسنده سنجاق مركزی بر قصبه اولوب، ١٥٤٤٠ اهالیسی وایشلك تجارتی واردر. (نیت) نهرینك سـاحل یسارنده ومنصبندن ١٤ كیلومترە یوقاریده اولوب، كوچك كیملر قصبه‌یه قدر چیقار .

دومكه { (Domoko) تسـالیاده ترحالەنك ٨٠ كیلومترە جنوب شرقیسنده ویونان حدود سـابقەسی قربنده برقصبه اولوب، ٣٠٠٠ اهالیسی واردر. قصبه ایله جوارلرینك اكثر اهالیسی مسلم اولوب، یونانه ترككنده ممالك عثمانیه‌یه هجرت ایتمشلردر. پك اسكی بر قصبه اولوب، اسم قدیمی (تاوماكیا Thaumacie) در .

دومنك { (Domenitza) مناسـتر ولایتنده سرفیجه سنجاغنك آلاصونیه قضاسنده وآلاصونیەنك ١٧ كیلومترە جنوب غربیسنده اولەرق كوستم ایرماغنه تابع (اكسریا) نهرینه دوكیلور بردرەنك كنارنده واقع ناحیه مركزی بركوچك قصبه اولوب، ١٠٠٠ قدر اهالیسی و ١٥ دكانی واردر. — ناحیەسی طـاغلق بریر اولوب، ١٦ قریه‌یی حاویدر .

دومه { (Dome) فرانسـەنك وسـطلرنده یونان اوورنی طـاغلرندن اولوب، (لوآره) ایرماغنه تابع (آلیه) نهریله بوكا تابع (سیوله) چای آرەسنده جنوبدن شماله طوغری ممتد اولور، وجنوباً (دوره) طاغنه مربوط بولنور. اك یوكسك ذروەسی اولان (پوی دودومه) نك ١٤٦٣ مترە ارتفاعی واردر. سونمش بركانلرینك كثرتیله وشكل غریبه‌سیله مشهور اولوب، اوزرنده آلتمش بركان آغزی وبرچوق مغارەلر موجوددر. اكثر طرفلری قورو وچپلاق اولوب، اورمانلری آز ومرعالری پك یاواندر.

دومة الجندل { جزیرةالعربده مدینهٔمنوره ایله دمشق شام آرەسنده ودمشقدن آلتی مرحلەلك مسافەده برقصبه اولوب، برسوریله محاط . (مارد) اسمیله برحصن متینی حاوی ایدی. زمان سعادت نشان حضرت نبویده بوحصنده اكیدربن عبدالملك الكندی حاكم اولوب، هجرت نبویەنك طقوزنجی سنەسی خالد بن ولید حضرتلری جانب رسول الله (صلعم) دن اعزام بیوریلەرق، موسی‌الیه اكیدرك برادری حسـانی اثنای حربده قتل، وكندیسنی اسیر ایدوب، نزد حضرت نبویه كتیرمشیدی. اكیدر دین اسلامی قبول اتمكله، اعطـای ذكات ایتمك شرطیله ، دومة الجندله اعاده بیورلمش ایسه‌ده، رحلت حضرت رسالتپناهیدن صكره ارتداد ایدوب، برروایتـده حیره جانبنه قاچەرق، اوراده (دومة حیره) اسمیله معروف قصبه‌یی تأسیس، ومسكن اتخاذ ایتمش؛ ودیگر برروایتـده دخی اكیدر ارتداد ایتدكدن صكره دخی دومة الجندلده قالوب، هجرت نبویەنك ١٢ نجی سانده وحضرت ابوبكر صـدیق (رضه)ك زمان خلافتنده خالد بن ولیدحضرتلری دومة الجندلی ثانیاً فتح، واكیدری قتل ایتمشـدر. هرایكی تقدیرده دومة الجندل اكیدردن صكره برادری حریثه ویریلوب، یزید بن معاویه بونك قیزینی تزوج ایتمش ایدی. دومة الجنـدل پك اسكی اولوب ، حضرت اسماعیل (عم) اولادندن (دوماء) طرفنـدن تأسیس ایدلمش اولدیغی مرویدر . ماء جاریسی وباغچـەلری اولوب، اطرافنده برچوق قرا دخی بولنوردی. بعده خراب اولمشدر .

دومة حیره { كوفه ونجف جهتنده وعین تمر قربنده برقصبه ایدی،كه

بر روایتده، مادهٔ آنفه‌ده بیان اولندیغی کبی، دومة الجندلی ترك ایتدکدن صکره اکیدر طرفندن بنا اولنمش؛ ودیکر برروایتده اکیدرك اجدادینك اصل وطنی بو اولوب، بعده حجازه نقل ایله، دومةالجندلی تأسیس، ووطن اتخاذ ایتمشلردی.

دومی { (بن قیس) صحابه‌دن وبنی ذهلدن اولوب، قومی طرفندن مبعوثاً نزد حضرت پیغمبری‌یه کله‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمشدی.

دومیتیان { یاخود دومیطانوس (Domitien) روما ایمپراطورلرندن اولوب، وسپاسیانك ایکنجی اوغلیدر. میلادك ۵۱ تاریخنده طوغوب، ۸۱ ده برادری تیتوسه خلف اولمش؛ وابتدا اظهار عدالتله، برطاقم ابنیهٔ خیریه تأسیس ایتمش، وجرمانلره غلبه چالش ایسه‌ده، درعقب خصلت طبیعیه‌سنی میدانه چیقاره‌رق، انواع مظالم اجراسنه، واعیان واغنیادن برچوق آدملر قتل ایله، ماللرینی مصادره یتمکه ورذیلانه فسق وفجور وسفاهته باشلامش؛ وبوصورتله ۱۴ سنه حکم سوردکدن صکره، زوجه‌سی (دومیتیا) طرفندن قتل ایتدیرلمشدر. خرستیانلره وحکما ومورخینه دخی پك چوق جور واذا ایتمش؛ ونهایت الوهیت دعواسنه دخی قالقیشوب، کندی عبادتنه مخصوص اولمق اوزره، معبدلر تأسیس ایلمش ایدی.

دومینیق { (St. Dominique) قتولیکلرك عزیزلرندن اولوب، (دومینیکن) اسمیله معروف رهبان طریقتك مؤسسیدر. ۱۱۷۰ تاریخ میلادیسنده اسپانیاده اسکی قستیله‌نك (قالاهوره) قصبه‌سنده طوغمش؛ وبرمدت (پالنسیه)‌ده عقائد معلمکی ایتدکدن صکره، یسقپوس (وسما)‌نك معیتنده قستیله قرالی طرفندن فرانسه‌یه کوندریله‌رك، جنوبنده (لانکدوق)‌ده رفض صد اولنان برمذهبه تابع اولمش اولان اهالی‌یی وعظ ونصیحتله قتولیکلکه ارجاعه جهد ایتمش؛ وبرمناستر تأسیس ایدوب، بر طائفهٔ رهبان تشکیل ایلمش ایدی، که اسمنه نسبتله یاد اولنورلر. بعده رومایه کیدوب، واتیقانده عقائد وعلوم دینیه تدریسنه مأمور اولمش؛ و ۱۲۲۱ ده بولونیه‌ده وفات ایتمشدر. یورطیسی اغستوسك ٤ نده اجرا اولنور. انکیزیسیون محکمهٔ ملعنت کارانه‌سنك موجدی زعم اولنمش ایسه‌ده، بعض مورخین انکیزیسیونك بوندن اول دخی موجود بولنمش اولدیغنی التزام ایتمشلردر.

— دیکر برسنت دومینیق دها واردر، که ایتالیاده آپنین طاغلرنده شدتلی برریاضتله عمرینی کچیروب، دائما زره کیمکی وکسر نفس ادعاسیله کندینی قیرباجلاتمغی اعتیاد ایتمشیدی. ۱۰۶۰ تاریخ میلادیسنده وفات ایدوب، تشرین اولك ۱۴ نده یورطیسی اجرا اولنور.

دومینیق { (Dominique) آمریقاده‌کی آنتیل جزایرینك جهت شرقیه‌ده بولنان کوچکلرندن برجزیره اولوب، انکلتره دولتی مستملکاتندندر. ۱۵°۱۲′ ایله ۱۵°۲۶′ عرض شمالی و ۶۳°۳۷′ ایله ۶۳°۵۴′ طول غربی آره‌لرنده شمالدن جنوبه ممتد اولوب، بویی ٤۸ واکی ۲۵ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۵۰ کیلومتره قدر اولوب، ۲۸۸۱۰ اهالیسی واردر. (غوآدلوپه) ایله (مارتینیق) آطه‌لری آره‌سنده اولوب، سائر اوصره‌ده‌کی آطه‌لر کبی اراضی برکانیه‌دن عبارتدر. طاغلق بریر اولوب، اك یوکسك طاغك ۱۸۰۰ متره ارتفاعی واردر. کوکوردلی صولری چوق اولوب، بربرکانك واسع اغزنده تحصل ایتمش اولان برکولك صولری بر آلتندن چیقان کوکوردن دائمی صورتده فوران وتموجده بولنور. بوآطه ۱۴۹۲ ده قریستوف قولومبك کندیسی طرفندن بر بازار کونی کشف اولنمغله، «بازار» دیمك اولان بو اسمله تسمیه اولنمشدر. بعده فرانسزلر طرفندن اسکان اولنمش؛ و ۱۷۶۳ ده انکلتره‌نك ضبطنه کچمشدر. الیوم اك زیاده سویلنیلن لسان فرنسزجه‌در. اهالیٔ قدیمه‌سی اولان (قرائب) قوم وحشیسی افرادندن دخی بوآطه‌ده برخیلی اهلی بولنوب، بونلر کندیلری انتخاب ایتدکلری بررئیس معرفتیله اداره اولنورلر.

دومینیق { (La Dominiqne) بحر محیط کبیر جزایرندن فرانسه‌یه تابع (مارکیز) آطه‌لرینك اك بیوکلرندن برجزیره اولوب، ۹°۵۰′ عرض جنوبی ایله ۱٤۱°۳۰′ طول شرقیده واقعدر. اك یوکسك محلی ۱۲۵۹ متره ارتفاعنده‌در. اهالیٔ اصلیه‌سی عندنده اسمی (هیوه‌اوآ) دره

دومینیکن { جمهوریتی . [«سان دومینغو» مادهسنه مراجعت بیوریله]

دومینیکینو { Dominiquin, Domi-nichino } ایتالیانك مشهور رساملرندن اولوب، ١٥٨١ ده بولونیه‌ده طوغمش، و ١٥٤١ ده ناپولیده وفات ایتمشدر. اوورده‌ده ساثر محللرده برچوق آثار نفیسه‌سی موجوددر. فن معماری وهیکلتراشیده دخی مهارتی وار ایدی .

دومینیون { (Dominion) آمریقای شمالینك قسم شمالیسندن عبارت واسع برمملکت اولوب، انکلتره دولتی مستملکاتندن اولدیغی حالده، دولت مشارالیها طرفندن منصوب بر والینك تحت اداره‌سنده اوله‌رق، حکومات منفقه صورتنده اداره اولنور. جنوب شرقی قسمی (قناده) اسمیله معروف اولوب، انکلیزلر قطعه‌نك بتونته (دومینیون اوف قناده) یعنی «قناده قلمروی» نامنی ویرمشلردر. که احتصارله یالکز دومینیون دخی علم اولمشدر.

بو قطعهٔ واسعه بحر محیط آطلاسیدن بحر محیط معتدله قدر ممتد اولوب، آمریقای شمالینك همان نصفی بیوکلکنده‌در. ویالکز منتهای شمال غربیسنده (آلاسقه) نامیله معروف اولان واسع برروس ایله بونك جنوبندکی بعض سواحل وجزائر خارج قالوب، روسیه طرفندن ترك اولنه‌رق ممالك مجتمعه‌یه تابعدر. بو وجهله دومینیون شرقاً بحر محیط آطلاسی، شمالاً بحر منجمد شمالی، غرباً آلاسقه وبحر محیط معتدل ایله، جنوباً دخی ممالك مجتمعه ایله محدوددر. منتهای شرق شمالیسنده واقع (لابرادور) خطه‌سیله سواحل شرقیه‌سی قارشیسنده واقع (ترنو) جزیره‌سی، انکلتره مستملکاتندن اولدیغی حالده، آیریجه اداره اولنوب، دومینیونه تابع دکلدر. دومینیونك مساحهٔ سطحیه‌سی ٧٠٦ ٩٩٠ ٧ مربع کیلو متره یعنی بتون آوروپا قطعه‌سی وسعتنه قریب اولدیغی حالده، یالکز ٣٤٣ ١٩٠ ٤ اهالیسی واردر .

آمریقا قطعه‌سنك منتهای شمالندن منتهای جنوبنه‌دك ممتد اولان وآمریقای شمالیده «قیالی طاغلر» اسمیله معروف اولان سلسلهٔ جبال دومینیونك قسم غربیسنی شق ایتمکله، اوجهت طاغلق اولوب، جبال مذکوره‌نك بعض شعبه‌لری مملکتك اواسطنه طوغری ممتد اولبورسه‌ده، ساثر طرفلری وعلی‌الخصوص جهت شرقیه وشمالیه‌سی دوز وآچیق یرلردن عبارت اولوب، کوللری پك چوقدر. بعضلری پك واسع اولان بوکوللرك چوغی یکدیگریله اختلاط ایدر، ونهرلر دخی کوللرك مجمعلری بچوق یا تعبیر آخرله، مجرالرنده کوللر تشکیل ایدرلر. ممالك مجتمعه حدودیك قسم شرقیسی دخی بربریله اختلاط ونوبت سنت لوران ایرماغنی تشکیل ایدن واسع کوللردن عبارتدر. سنت لوران ایرماغی طبیعی برحدود اولوب، بونك سواحل جنوبیه‌سی ممالك مجتمعه‌یه عائد اولمق لازم کلیرسه‌ده، بو سواحلك تشکیل ایتدیکی شبه جزیره‌نك منتهای شمال شرقیسی دومینیوندن معدود اولوب، بوقطعه‌نك اك معمور یرلرندندر. بووجهله باشلیجه دومینیونه عائد اولان مذکور (سنت لوران) دن صکره بومملکتك اك بیوك ایرماغی (ماکنزیه) نهریدر، که قیالی طاغلردن ایندن برچوق کوللرك بچندن کچن متعدد نهرلردن بالتشکیل، شمال غربیه طوغری جریانله، آلاسقه حدودی قربنده برچوق اغزلردن بحر منجمد شمالیه دوکیلور. قیالی طاغلرك غربی اتکلرندن اینه‌رك بحر محیط معتدله دوکیلن انهاری دخی چوقدر. مملکتك قسم شرقیسی ایچنه دربن کیرمش اولان (هودسون) کورفزینه دخی اطرافده‌کی کوللردن بر چوق نهرلر دوکیلوب، بونلرك اك بیوکی قسم جنوبیسنده‌کی (آلبانی) نهریدر .

بومملکت واسعه‌نك قسم شمالیسی، اقلیمی اقتضاسنجه، پك صوغوق واکثریا قارله مستور اولوب، ناقابل عمران واسکان اولمغله، یالکز کورك تجار وآوجیلرینه مخصوص اوته‌سنده بریسنده بعض قلعه‌لر یاپلمشدر؛ وبعض طرفلرنده وعلی‌الخصوص هودسون کورفزی اطرافنده (اسکیمو) قومی جولان ایدر. بونك ایچون یالکز معمور ومسکون اولان جهتلری حکومات متفقه صورتنده وهر بزینك کندینه مخصوص مجلس مبعوثانی اولمق اوزره اداره اولنوب، ساثر طرفلری «ارضی» نامیله مستثنا برحالده بولنیور. قابل اعمار اولوبده الآن برادارهٔ مخصوصه‌یه مستحق اوله‌میان بعض یرلری دخی، ایلریده حکومات ممتازه‌یه بالتحویل دائرهٔ اتفاقه ادخال اولنمق اوزره، شمدیلك واسع قضالر صورتنده اداره اولنورلر . بو وجهله

دومينيون بروجه زير ٧ حكومت متفقه ايله ٤ قضايه منقسم اولوب، اراضئ شماليهٔ غربيه واراضئ شماليهٔ شرقيه اسملريله دخى بك واسع اراضئ خاليه‌يى حاويدر .

حكومات متفقه	مساحهٔ سطحيه	مقدار اهالى
كبك	٤١٩ ٨٥٠	١٣٥٩ ٠٣٧
اونتاريو	٥٧٧ ٥٥٠	١٩٢٣ ٢٢٨
يكى برونسويق	٧٢ ٤١٣	٣٢١ ٢٣٣
يكى اسقوچيا	٥٤ ١٤٦	٤٤٠ ٥٧٢
پرنس ادوآرد آطه‌سى	٥ ٥٢٤	١٠٨ ٨٩١
مانيتوبه	١٧٠ ٩٠٠	١٠٨ ٦٤٠
برتانيه قولومبيه‌سى	٩٩٧ ١٠٠	٤٩ ٤٥٩
قضالر		
آلبرته	٢٧٤ ٠٠٠	١٥ ٥٢٣
آسينيبويه	٢٢٣ ٠٠٠	٢٢ ٠٨٣
سانقاچون	٢٧٤ ٠٠٠	١٠ ٧٤٦
آتاباسقه قضاسى { اراضى خاليهٔ شماليه }	٤٨٣٢ ٣٤٤	٣٠ ٩٣١
جمعاً دومينيون	٦٩٩٠ ٧٠٦	٤٢٩٠ ٢٤٣

دومينيون اهاليسنك برثلثه قريب مقدارى فرانسز اولوب، قناده‌نك فرانسه مستملكاتندن اولدى يغى زماندن قالمشلردر. قصوريلك قسم اعظمى انكليز وبرمقدارى آلمان، دنيارقه‌لى، ايتاليان وسائر آوروپا اقوامندندر. يوز بيكدن زياده مقدارى دخى اسكيمو وسائر اقوام اصليهٔ وحشيه افرادندندر. مذهبجه نصفندن زياده‌سى پروتستان، نصفه قريب مقدارى قتوليك، درت بيكدن زياده‌سى بت پرست وبرايكى بيكى اسرائيليدر .

مركز عمومیسى ٤٠ ٠٠٠ اهالى‌يى حاوى اولان (اوتاوه) شهرى اولوب، اك بيوك شهرى ايسه ٢٠٠ ٠٠٠ اهالى‌يى جامع اولان (مونترآل) شهريدر. ديكر بيوك شهرلريله مقدار نفوسلرى دخى بروجه زيردر :

لوندون	٢٦ ٩٦٠		
سنت جون	٢٦ ١٢٧		
تورونتو	١٦٦ ٨٩٩	وينيپيغ	٢٢ ٠٩٨
كبك	٦٢ ٤٤٦	پورتلاند	١٤ ٣٢٦
هاميلتون	٤٣ ٠٨٢		
هاليفاقس	٤٠ ٠٠٠		

دومينيون حكومات متفقه سنك واردات ومصارف سنويه‌سى ٧١ مليون دولار راده‌لرنده اولوب، قوهٔ عسكريه‌سى ايكى طابور پياده و ٢ بطاريه طوپچى اوله‌رق جمعاً ١٢٠٠ كشيلك منتظم عسكردن وحال حضربده ٢٧٣٤٠ وسفر برلك حالنده ٦٥٥ ٠٠٠ كشيدن مركب عساكر مليه‌دن مركبدر. اراضئ شماليهٔ غربيه‌ده ١٠٠٠ كشيدن مركب برسوارى ژاندرمه آلايى دخى واردر. سفائن حربيه‌سى ٥ دكيز و ٢ نهر واپورندن عبارتدر. تيكدن بحر محيط معتدل ساحسه قدر بردمير يوليله دها بر چوق خطوطى واردر. سفائن تجاريه‌سى چوق وتجارتى خيلى ايشلكدر [«قناده، اسقوچيا (يكى —)، برونسويق (يكى —) ماده‌لرينه دخى مراجعت بيوريله.]

دون { (Don) روسيه‌نك جهت جنوبيه‌سنده بربيوك ايرماقدركه روسيه‌نك اورته‌لرنده (توله) ياقنده وتوله شهرينك جنوبنده نبعانله، جنوبه طوغرى جريان ايده‌رك، ريازنه، تامبوف و (اورل) ايالتلرينك برر كوشه‌سنى اروا ايتدكدن صكره، (ورونژ) ايالتنه دخول ايله، بوايالتى شمالدن جنوبه اورته‌سندن شق ايده‌رك، بعده شرق جنوبى‌يه طوغرى دونوب، همنامى اولان ايالته كيرر؛ وشرقه طوغرى دونه‌رك (وولغا) ايرماغنه دوكيله‌جك كبى مذكور ايرماق مجراسنه خيلى تقرب ايتدكدن صكره، بردن بره جنوب غربى‌يه، بعده غربه ونهايت غرب جنوبى‌يه دونوب، ينه همنامى اولان ايالت داخلنده وطيغانك جهت شرقيه‌سنده آزاق دكيزينه دوكيلور. مجراسى پك طولاشيقلى اولوب، طولى ٢١٠٠ كيلومتره‌در. ثانيه‌ده دوكديكى صو حد وسطى اوزره ٩٠٠ مكعب متره‌در. مجراسنك قسم اعظمى يعنى ١٥٠٠ كيلومتره‌لكى سير سفائنه صالحدر. مجراسنده هيچ بربيوك شهر يوقدر. تابعلرى آز اولوب، منصبنه قريب صولدن سال چايى دخى آلان (مانيچ) ودها يوقاريده صاغدن تابعلرينك اك بيوكى اولان (دونيچ) نهرى، ويوقاريده شرقه طوغرى اولان جريانده صولدن آلديغى (خوپر) ايله (مدبوديچ) چايلرى باشلجه تابعلريدر .

دون { (Don) انكلتره‌نك يورق سنجاغنده (اوزه) نهرينه تابع برچاى اولوب، چستر ايله دربى سنجاقلرى حدودنده نبعانله، ابتدا شرق جنوبى‌يه وبعده شرق شمالى‌يه طوغرى آقه‌رق، ٩٠ كيلومترلك جرياندن صكره، مذكور اوزه نهرينه دوكيلور. برقسمى سير سفائنه صالح اولوب، (ترنب) و (قالدر) نهرلرينه دخى برر جدولله مربوطدر.

— اسقوچیاده دخی بو اسمله بر نهر اولوب، (بن آون) قربنده نبعان ایله، شرقه طوغری جریان ایده‌رك، ۱۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، بحر شمالی‌یه دوکیلور.

دون (Don) فرانسه‌نك آشاغی (لوآره) ایالتنده برچای اولوب، (بن) کولندن نبعان ایله، غربه طوغری جریان ایده‌رك، ۸۵ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، (ویلنه) نهرینه دوکیلور. ۸ کیلومتره‌لك سیر سفائنه صالحدر.

دون ایالتی یاخود دون قزاقلری ایلی (.Prov du Don یاخود Pays des Cosaques du Don) روسیه‌نك ایالات جنوبیه‌سندن بیوك بر ایالت اولوب، آزاق دکزینك شمال شرقیسنده اولدیغی حالده، وولغه مجراسی قربنه قدر ممتد اولور، ودون ایرماغی حوضه‌سنك قسم اعظمنی حاوی بولنور. غرب شمالی جهتندن یقاترینوسلاو، خرقوف و(وورونی)، شمال شرق طرفندن ساراتوف، شرقاً ینه ساراتوف واژدرهان، جنوباً استاوروپول وقوبان ایالتلریله، جنوب غربی جهتندن دخی آزاق دکیزیله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۶٤۶۰۷ کیلومتره اولوب، ۱۶۸۳۳۲۷ اهالیسی واردر. مرکزی چرقاسق شهریدر. اراضیسی دوز وآچق اولوب، واسع چایر ومرعالری وایرماغك مجرا و منصبنه قریب محللرده قامشلق بطاقلقلری واردر. طوپراغی منبت ایسه‌ده، باشلیجه اهالیسی اولان قزاقلر حیوانات یتیشدیرمکله مشغول اولوب، زراعته میللری اولمدیغندن، حبوبات وذخایری آزدر، ویالکز بو صوك سنه‌لرده زراعته اهمیت ویرلمکه باشلانمشدر. دون ایرماغنك صاغ کنارلرنده خیلی یاغلر دخی واردر. ایالت داخلنده ۳۷۳۰۰۰ آت، ۹۹۱۰۰۰ صیغیر و ۲۲٤۲۰۰۰ اغنام موجوددر. اهالیسی یننده (بودا) دیننه تابع ۲۶۰۰۰ قالموق تاتارلری دخی بولنور.

دونا (Duna) روسیه‌نك غرب جهتنده وبالتیق دکیزی مائله‌سنده بر ایرماق اولوب، آلمانلرجه بو اسمله، روسلرجه (غربی دونیه) ولیتوآنیالر عندنده دخی (داوغاوه) اسمیله معروفدر. (تور) ایالتنده وولغا ایله دنیپر منابعی قربنده نبعان ایله غرب جنوبی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، اسمولنسك ایالتنك شمالی کوشه‌سنی یاردقدن صکره، (ویتپسك) ایالتنه کیرر، و ویتپسك شهری ایچندن بعدالمرور، دها آشاغیده غرب شمالی‌یه طوغری دونه‌رك، وشمالنده‌کی ویتپسك ایله لیوونیه ایالتلرینی جنوبنده بولنان (ویلنو) ایله قورلانده ایالتلرندن بعدالتفریق، (ریغه) شهرنده (ریغا) کورفزینه دوکیلور. مجراسی ۹۶۰ طولنده اولوب، (ویتپسك) شهرینه قدر اولان قسم اعظمی سیر سفائنه صالح ایسه‌ده، منصبنده‌کی قوم سدلریله بعض یرلرنده‌کی اینیشلری بیوك کمیلر ایشلمسنه مانع اولور؛ وتشرین ثانی اواخرندن مارت اواخرینه‌دك منجمد حالنده بولنور. نیسانك اواسطندن حزیرانه قدر دوام ایدن طغیانی موسمنده خیلی کراسته یوزدیریلوب ایندیریلیر. باشلیجه تابعلری: میا، بولوته، دیسنا، دریسا و (اوست) چایلریدر.

دونابورغ (Dunabourg) روسیه‌نك قسم غربیسنده کائن ویتپسك ایالتنده ویتپسکك ۲۹٤ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق دونا نهری کنارنده وایکی دمیر یول خطنك نقطهٔ تقاطعنده واقع قضا مرکزی برشهر اولوب، ۲۹ ۶۱۶ اهالیسی وباشلیجه بوك، کتن، کنویر وکراسته‌یه متعلق ایشلك تجارتی واردر. شهر درت قسمه منقسم اولوب، برقلعه‌سی دخی واردر.

دونات (Donat) دردنجی قرن میلادی اوئلنده بربرینی متعاقب قرتاجه پسقپوسی بولنمش ایکی رئیس روحانینك اسمی اولوب، بونلر خرستیانلقده برمذهب مخصوص ایجاد ایتمشلر، وطرفکیرلری (دوناتست) تسمیه اولنمشلردر. پاپا طرفندن لعنتلمه‌یه مظهر اولوب، ایکنجیسی قتولیکلره وروم ایمپراطورلرینه قارشی رفع لوای عصیان ایله، واندللرك استیلاسنه وافریقیه‌ده برطاقم محاربات داخلیه دوامنه سبب اولمشدر.

دونافولدوار (Duna-Foldvar) مجارستانك (تولنه) ایالتنده و (سکزارد)ك ۵۲ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق طونه‌نك ساحل یمیننده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱۲۳۸۰ اهالیسی ونهرده واپور اسکله‌سی واردر.

دونالد (Donald) بو اسمله اسقوچیا حکمدارلرندن ۸ کشی کلمشدر:

برنجیسی میلادك ۱۹۵ تاریخندن ۲۱۶ تاریخنه‌دك حکم سوروب، روما ایمپراطورلرندن (سپتیم سور)ك متفق بولنمش؛ وخرستیانلغی قبول ایدوب، تبعه‌سنه دخی قبول ایتدیرمك ایستمش ایسه‌ده، مقتدر اوله‌مامش ایدی.

— ایکنجیسی ۲۵۴ تاریخنده قرال اولوب، ینه او سنه هبریده آطه‌لرینك حاکمی اوچنجی دونالدله ایتدیکی محاربه‌ده آلدیغی جریحه‌دن وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی، بروجه مذکور هبریده آطه‌لری حاکمی ایکن، ایکنجی دونالدی مغلوب ایتمکله، بونك وفاتی اوزرینه، ۲۵۴ ده اسقوچیا حکمداری اولوب، ۲۶۰ تاریخنده وفات ایتمشدر.

— دردنجیسی دیندار بر حکمدار اولوب، ۶۳۶دن ۶۵۱ تاریخنه‌دك حکومت سورمش؛ و(نورتومبرلاند)دن طرد ایدلمش اولان (انلرد) خاندانی قبول ایدوب، مملکتی حکومتنه عودتنه یاردیم ایتمش؛ ومملکت مذکوره‌ده خرستیانلغی نشر ایچون میسیونرلر کوندرمش ایدی.

— بشنجیسی ۸۵۷ تاریخنده جلوس ایدوب، (پیکت) و (برتون) قوملریله ایتدیکی محاربانده موفق اوله‌مامش و ۸۵۸ ده وفات ایتمشدر.

— آلتنجیسی ۸۹۲ دن ۹۰۳ تاریخنه‌دك حکومت سوروب، دانیمارقه‌لیلره قارشی آلفرده امداد ایتمش؛ وعدالت ومرحمتیله تبعه‌سنك محبتنی قزانمش ایدی.

— یدنجیسی ۱۰۲۳ دن ۱۰۴۰ تاریخنه‌دك حکومت سوروب، نوروج قرالی (سوئنون) ه قارشی غالبانه حرب ایتدکدن صکره، (ماقبت) طرفندن قتل اولنمشدر. شاعر شکسپیرك مشهور «ماقبت» فاجعه‌سنده (دونقان) تسمیه اولنان قرال بودر.

— سکزنجیسی یدنجینك اوغلی اولوب، ماقبتك زوربانی زماننده هبریده آطه‌لرینه قاچمش؛ و۱۰۹۳ ده بیوك برادری اوچنجی مالقولمك اوغللرینك حقی ابطال ایله، اسقوچیا تختنی ضبط ایتمش؛ وهبریده آطه‌لرینی نوروج قرالنه ترك ایتدیکیچون، آلتی آی صکره دونقان طرفندن اسقاط اولنمش؛ وخلفنك سرتلکندن طولایی، درعقب اعاده اولنمش ایسه‌ده، نهایت مالقولمك اوغلی ادغار طرفندن ثانیاً اسقاط اولنمش؛ وبونك یدینه تسلیم اولنمغله، حبس اولنه‌رق، ۱۰۹۸ ده محبسده وفات ایتمشدر.

دونامنسیا (Dona Mencia) اسپانیاده (آندالوسیا) خطه‌سنك قوردو (یعنی قرطبه) ایالتنده، قابره قضاسنده و (بائنا) نك ۷ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق وادی الکبیره تابع غوآداپوز (یعنی وادی یوز) نهری کنارنده بر قصبه اولوب، ۵۰۰۰ اهالیسی واردر.

دوناوسه (Duna - Vesce) مجارستانده پشته ایالتنك (سولت) سنجاغنده وسولتك ۱۲ کیلو متره شمالنده اوله‌رق طونه‌نك ساحل یسارنده برقصبه اولوب، ۴۲۰۰ اهالیسی واردر.

دونایشینکن (Donaueschingen) باده بیوك دوقه‌لغنك قونستانسه سنجاغنده و (ویلینکن)ك ۵۹ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق طونه‌یی تشکیل ایدن (بریغاج) ایله (برغ) نهرلرینك محل اجتماعنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۲۲۶۵ اهالیسی، اسکی برسرایی، مکتب اعدادیسی، ۶۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی ورسم موزه‌سی واردر. سرای مذکورك باغچه‌سنده نبعان ایدن برکوچك دره طونه‌نك منبع اصلیسی عد اولنیورسه‌ده، اصل منبعلری ذکر اولنان بریغاج ایله برغ چایلریدر.

دون بنیتو (Don Benito) اسپانیاده استرما-دوره خطه‌سنك باداپوز ایالتنده وباداپوزك ۱۱۲ کیلومتره شرقنده اوله‌رق غوآدیانه (یعنی وادی آنه) مجراسنه حاکم برتپه‌نك اتکنده ومادریددن لیسبونه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱۴۰۰۰ اهالیسی واطرافنده کوزل میوه وسبزه باغچه‌لری واردر.

دونتر (Deventer) فلمنكك (اووه ایسل) ایالتنده وآمستردامك ۱۲۵ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق (ایسل) نهرینك ساحل یمیننده و (شیپنبك) چاینك بونهره دوکلدیکی محلده‌واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱۸۵۷۵ اهالیسی، کوزل ابنیه وتفرجکاهلری، استحکاماتی، بز، دمیر

وخالی فابریقه‌لری وحیوانات، حبوبات، یوك، یاغ، پنیر وساره‌یه متعلق ایشلك تجارتی واردر .

دونج (Donetz) روسیه‌نك قسم جنوبیسنده (دون) ایرماغنه تابع بیوك برنهر اولوب، (قورسق) ایالتنده نبعانله، ابتدا جنوبه، و(زمیف)ه واصل اولدقدن صكره شرق جنوبی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، (اوسقول) قصبه‌سنه واصل اولنجه، تابعلرینك اك بیوكی اولان (اوسقول) چایی دخی اخذ ایله، سیر سفائنه کسب صلاحیت ایدر؛ وخرقوف ایالتنی یقاترینوسلاو ایالتندن وبعده بریكنی دون ایالتندن تفریق ایله، نهایت دون ایالتنه کیروب، بربرندن ٢٨ کیلومتره اوزاق ایکی آغزدن دون ایرماغنه دوکیلور. مجراسنك طولی ١٠٩٥ کیلومتره‌در.

دوندا (Dundas) آفریقانك ساحل شرقیسی قربنده و(جب) نهرینك منصبی قارشیسنده ٥٠٠ قدر کوچك آطه‌نك جمله‌سنه ویریلان اسم اولوب، بونلر اراضیٔ مرجانیه‌دن متشکل و ٠°٣٠′ ایله ٢°٢′ عرض جنوبی آره‌سنده واقعدرلر. نهرك اسمیله (جب) (آطه‌لری) دیمکله دخی معروفدرلر .

دونداس (Dundas) آمریقای شمالیده دومینیون قطعه‌سنك (اونتاریو) حکومتنده و(هامیلتون)دن ٨ کیلومتره‌لك مسافه‌ده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ٢١٢٠ اهالیسی واردر .

دونداس (Dundas) آوسترالیانك ساحل شمالیسنده، شرقاً (فوبورغ) شبه جزیره‌سیله غرباً (ملویل) آطه‌سی آره‌سنده و ١١°٢٠′ عرض جنوبی ایله ١٢٩°٢٠′ طول شرقیده بربوغاز اولوب، (وان دیمن) کورفزینك شرقی مدخلنی تشکیل ایدیور. اك طار محلی ٢٥ کیلومتره وسعتنده‌در.

دونداق (Dundalk) ایرلانده‌نك (لینستر) خطه‌سنده (لوت) سنجاغنك مرکزی برقصبه اولوب، دوبلینك ٨٠ کیلومتره شمال غربیسنده وهمنامی اولان قویك ساحلنده واقع و ١١٢٢٠ اهالیی جامعدر. دمیر یول موقفی، حیوانات وحبوباته متعلق اخراجاتی، بیره، آیینه وطوپلی ایکنه فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری وصیدماهیسی واردر. باشلیجه تجارتی لیورپول ایله‌در . — دوندا.

لق قوینك قرمنك ایچنه طوغری طولی ٢٠ وآغزنده عرضی ٢٠ کیلومتره اولوب، قامشلوون، قانه وغلیده نهرلری بوقویك ایچنه دوکیلور. استریدیه‌سی چوقدر.

دوندره (Dondra) سرندیب جزیره‌سنك منتهای جنوبنده بربرون اولوب، ٥°٥٦′ عرض شمالیده واقعدر. قیالق برتپه اولوب، قریه‌یه بربرزخله مربوطدر. بومحل ازمنهٔ قدیمه‌دن بری هندیلر عندنده مقدس عد اولنه‌رق، مذکور برزخده بولنمش اولان (دوندره) شهرنده کرك برهمنیلرك وکرك بودا دیننه تابع هندولرك مصنع معبدلری وذی‌قیمت معادندن ومرمردن جسیم صنملری وار ایدی. شهر ١٥٨٧ تاریخ میلادیسنده پورتکیزلیلر طرفندن ضبط وتخریب اولنه‌رق، معبدلرینك اموال کثیره‌سی یغما وصنملری شکست اولنمش ایسه‌ده، بعده مجدداً بربتخانه تأسیس اولنمشدر.

دوندو (Dondo) آفریقای جنوبینك ساحل غربیسنده پورتکیز مستملکاتندن (آنغوله) مملکتنده، ٩°٢٠′٢٥″ عرض جنوبی ایله ١٢°٢٥′١٥″ طول شرقیده و(قوآنزه) نهری کنارنده برقصبه واسکله اولوب، ٢٠٠ قدر خانه‌سی وبك ایشلك تجارتی وار ایسه‌ده، هواسی پك آغردر.

دوندی (Dundee) اسقوچیانك (فورفار) سنجاغنده و(فورفار)ك ٢١ کیلومتره جنوب غربیسنده وادیمبورغك ٧٠ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق (تی) آغزینك ساحل شمالیسنده واقع برشهر اولوب، ٨٦٥٣٠ اهالیسی، صاغلام لیمانی، کوزل ریختملری، کنیش سوقاقلری، کوزل ابنیه‌سی، بیوك برخسته‌خانه‌سی، واسع برنباتات باغچه‌سی، ٣١٧١ متره طولنده واورته‌سی ٢٦ متره ارتفاعنده بردمیر کوپریسی، آچیقده بیوك برفناری، کتن وپاموق منسوجات متنوعه‌سیله قناواچه، چکه، ایپ وخلاط، دمیره متعلق آلات متنوعه ایله ماکینه فابریقه‌لری، سفائن دستگاهلری، دباغخانه‌لری وآمریقا وهندستانله مواردات تجاریه‌سی واردر .

دوندین (Dunedin) بحر محیط کبیرده واقع انکلتره مستملکاتندن یکی زلانده‌یی ترکیب ایدن ایکی بیوك جزیره‌دن جنوبیده‌کینك ساحل شرقیسنده (اوتاغو) سنجاغنده و(اوتاغو)

قوبی ایچنده بر شهر اولوب، ٤٢٧٩٤ اهالیسی، کنیش وکوزل دوشنمش سوقاقلری، ایچریلره طوغری متعدد دمیر یوللری، دارالفنونی، کتبخانه‌سی، نباتات باغچه‌سی، موزه‌سی، بیوك ومصنع بر کلیساسی، ایکی تیاتروسی، بر چوق فابریقه‌لری، مشهور بیره‌سی وپك ایشلك تجارتی واردر. ١٨٤٨ ده تأسیس اولنوب، جوارنده بولنان آلتون معدنی مناسبتیله، آز زمان ظرفنده یکی زلانده‌نك اك بیوك شهری حکمنه کچمشدر، وکوندن کونه کسب وسعت ومعموریت ایتمکده‌در.

دونغاروان { (Dongarvan) ایرلانده‌نك (مونستر) سنجاغنده، (واتر- فورد)ك ٤٢ کیلومتره جنوب غربیسنده و(قولیغان) نهرینك منصبنده اوله‌رق واسع بر قویك ایچنده واقع بر قصبه واسکله اولوب، ٦٥٢٠ اهالیسی، اسکی بر قلعه‌سی، صیدماهیسی، دکیزحماملری وحبوبات وحیواناته متعلق اخراجاتی واردر.

دونغان { یاخود طونغان (Doungâns, Toungans) مغولستانده وعلی‌الخصوص جونغاریه خطه‌سنده تاتار اقوامندن بیوك بر قوم اولوب، ٣٠ ملیونه قریب تخمین اولنان کافه افرادی دین اسلامله متدیندرلر. بعض سیاحلر بونلرك آیریجه بر قوم اولمیوب، اشبو دونغان (احتمالدرکه دونن ودونمه معناسیله) علی الاطلاق چینده‌کی اهل اسلامه اطلاق اولندیغنی التزام ایتمشلر ایسه‌ده، دیکر بعض سیاحلر دخی بونلرك سائر اهل اسلام میاننده‌ده بو اسمله یاد وتفریق اولندقلرینی درمیان ایده‌رك، آیریجه بر قوم اولدقلری فکرنده بولنمشلردر. بوندن ٣٠ سنه اول بونلر مغولستانك بتون شمال غربی قسمنی استیلا ایتمشلرسه‌ده، ایتدکلری مظالم اوزرینه، ٣ سنه صکره ترکستان شرق مسلمانلری قالقوب، کندیلرینی دفع ایتمشلردر. او وقت دونغانلرك بر طاقمی روسیه‌نك تحت ضبطنده بولنان قولجه خطه‌سنه هجرت ایتمشلردر.

دونغو { (Dongos) خط استوایه قریب بولنان آفریقای وسطیده ساکن اقوام زنجیه‌دن بر قوم اولوب، بونلر بویلرینك کوچکلکیله مشهوردرلر.

دونفرملینه { (Donfermline) اسقوچیانك (فیفه) سنجاغنده وادیمبورغك ٢٦ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ١٥٠٠٠ اهالیسی، اینجه بز ایله سفره بزی فابریقه‌لری، دمیرخانه‌لری وسائر بر چوق فابریقه‌لری، جوارنده دمیر وکومور معدنلری وبعض اسکی آثاری واردر.

دونق { نهاونددن ایکی میللك مسافه‌ده باغ وباغچه‌سی چوق بر قریه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولندیغی وصوفیلره مخصوص بر رباطی اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

دونقاستر { (Doncaster) انکلتره‌نك یورق سنجاغنده ویورقك ٥٣ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق (اوزه) نهرینه تابع (دون) چایی اوزرنده بر شهر اولوب، یدی دمیر یول خطنك نقطهٔ التصاق وتقاطعنده واقع و ٢١٣٠٠ اهالیی جامعدر. هر نه قدر پك اسکی بر شهر ایسه‌ده، سوقاق وابنیه‌سی طرز جدید اوزره اولوب، بعض ایپلیك ومنسوجات فابریقه‌لری وحبوباته متعلق ایشلك تجارتی واردر. نهرده سفائن ایشلیوب، کوچکلری شهره قدر چیقار. خارجنده هر سنه آت یاریشلری اجرا اولنوب، بر چوق خلق طوپلانیر.

دونقان { (Duncan) اسقوچیاده بو اسمله ایکی حکمدار کلمشدر:

برنجیسنك اصلی اسمی دونالد اولوب، بو اسمله مسمی اسقوچیا حکمدارلرینك یدنجیسیدر. [«دونالد» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

— ایکنجیسی اوچنجی مالقولمك ولد غیرمشروعی اولوب، ١٠٩٣ تاریخ میلادیسنده سکزنجی دونالدك یرینه قعود ایتمش و١٠٩٥ ده دونالد طرفندن قتل ایتدیرلمشدر.

دونقان { (Duncan) آمریقای شمالینك ساحل غربیسی قارشیسنده (دومینیون)ك انکلیز قولومبیاسی خطه‌سنه ملحق بر آطه اولوب، (فراهام) آطه‌سیله (نامه) نهرینك منصبی آره‌سنده واقعدر. فره‌دن (شانام‌سوند) بوغازیله آیرلمش اولدیغی حالده، بویی ٣٢ واکی ٨ کیلومتره‌در.

وخالى فابريقه‌لرى وحيوانات، حبوبات، يوك، ياغ، پنير وساره‌يه متعلق ايشلك تجارتى واردر .

دونج { (Donetz) روسيه‌نك قسم جنوبيسنده (دون) ايرماغنه تابع بيوك برنهر اولوب، (فورسق) ايالتنده نبعانله، ابتدا جنوبه، و(زميف)ه واصل اولدقدن صكره شرق جنوبى‌يه طوغرى جريان ايده‌رك، (اوسقول) قصبه‌سنه واصل اولنجه، تابعلرينك اك بيوكى اولان (اوسقول) چاينى دخى اخذ ايله، سير سفائنه كسب صلاحيت ايدر؛ وخرقوف ايالتنى يقاترينوسلاو ايالتندن وبعده بريكنى دون ايالتندن تفريق ايله، نهايت دون ايالتنه كيروب، بربرندن ٢٨ كيلومترو اوزاق ايكى آغزدن دون ايرماغنه دوكيلور. مجراسنك طولى ١٠٩٥ كيلومترودر.

دوندا { (Dundas) آفريقانك ساحل شرقيسى قربنده و(جب) نهرينك منصبى قارشيسنده ٥٠٠ قدر كوچك آطه‌نك جمله‌سنه ويريلان اسم اولوب، بونلر اراضئ مرجانيه‌دن متشكل و٠°٣٠′ ايله ٢°٢′ عرض جنوبى آره‌سنده واقعدرلر. نهرك اسميله (جب) (آطه‌لرى) ديمكله‌دخى معروفدرلر .

دونداس { (Dundas) آمريقاى شماليده دومينيون قطعه‌سنك (اونتاريو) حكومتنده و(هاميلتون)دن ٨ كيلومترولك مسافه‌ده سنجاق مركزى برقصبه اولوب، ٢١٢٠ اهاليسى واردر.

دونداس { (Dundas) آوستراليانك ساحل شماليسنده، شرقاً (قوبورغ) شبه جزيره‌سيله غرباً (ملويل) آطه‌سى آره‌سنده و١١°٢٠′ عرض جنوبى ايله ١٢٩°٢٠′ طول شرقيده بربوغاز اولوب، (وان ديمن) كورفزينك شرق مدخلنى تشكيل ايديور. اك طار محلى ٢٥ كيلومترو وسعتنده‌در.

دونداق { (Dundalk) ايرلانده‌نك (لينستر) خطه‌سنده (لوت) سنجاغنك مركزى برقصبه اولوب، دوبلينك ٨٠ كيلومترو شمال غربيسنده وهمنامى اولان قويك ساحلنده واقع و ١١٢٢٠ اهاليى جامعدر. دمير يول موقفى، حيوانات وحبوباته متعلق اخراجاتى، بيره، آينه وطوپلى ايكنه فابريقه‌لريله دباغخانه‌لرى وصيدماهيسى واردر. باشليجه تجارتى ليورپول ايله‌در . — دوندا-

لق قوينك قرمنك ايچنه طوغرى طولى ٢٠ وآغزنده عرضى ٢٠ كيلومترو اولوب، قاسلنلوون، قانه وغليده نهرلرى بوقويك ايچنه دوكيلور. استريديه‌سى چوقدر.

دوندره { (Dondra) سرنديب جزيره‌سنك منتهاى جنوبنده بر برون اولوب، ٥°٥٦′ عرض شماليده واقعدر. قبالق برتپه اولوب، قريه بر برزخله مربوطدر. بومحل ازمنهٔ قديمه‌دن برى هندليلر عندنده مقدس عد اولنه‌رق، مذكور برزخده بولنمش اولان (دوندره) شهرنده كرك برهمنيلرك وكرك بودا دينه تابع هندولرك مصنع معبدلرى وذى‌قيمت معادندن ومرمردن جسيم صنملرى وار ايدى. شهر ١٥٨٧ تاريخ ميلاديسنده پورتكيزليلر طرفندن ضبط وتخريب اولنه‌رق، معبدلرينك اموال كثيره‌سى يغما وصنملرى شكست اولنمش ايسه‌ده، بعده مجدداً بربتخانه تأسيس اولنمشدر.

دوندو { (Dondo) آفريقاى جنوبينك ساحل غربيسنده پورتكيز مستملكاتندن (آنغوله) مملكتنده، ٩°٢٠′٢٥″ عرض جنوبى ايله ١٢°٢٥′١٥″ طول شرقيده و(قوآنزه) نهرى كنارنده برقصبه واسكله اولوب، ٢٠٠ قدر خانه‌سى وبك ايشلك تجارتى وار ايسه‌ده، هواسى پك آغردر.

دوندى { (Dundee) اسقوچيانك (فورفار) سنجاغنده وفورفارك ٢١ كيلومترو جنوب غربيسنده وادينبورغك ٧٠ كيلومترو شمال شرقيسنده اوله‌رق (تى) آغزينك ساحل شماليسنده واقع برشهر اولوب، ٨٦٥٣٠ اهاليسى، صاغلام ليمانى، كوزل ريختملرى، كنيش سوقاقلرى، كوزل ابنيه‌سى، بيوك برخسته‌خانه‌سى، واسع برنباتات باغچه‌سى، ٣١٧١ متره طولنده واورته‌سى ٢٦ متره ارتفاعنده بردمير كوپريسى، آچيقده بيوك برفنارى، كتن وپاموق منسوجات متنوعه‌سيله قناواچه، بچه، ايپ وخلاط، دميره متعلق آلات متنوعه ايله ماكينه فابريقه‌لرى، سفائن دستكاهلرى، دباغخانه‌لرى وآمريقا وهندستانله مواردات تجاريه‌سى واردر .

دوندين { (Dunedin) بحر محيط كبيرده واقع انكلتره مستملكاتندن يكى زلانده‌يى تركيب ايدن ايكى بيوك جزيره‌دن جنوبيده‌كينك ساحل شرقيسنده (اوتاغو) سنجاغنده و(اوتاغو)

قوپی ایچنده بر شهر اولوب، ۴۲۷۹۴ اهالیسی، کنیش وکوزل دوشنمش سوقاقلری، ایچریلره طوغری متعدد دمیر یوللری، دارالفنونی، کتبخانه‌سی، نباتات باغچه‌سی، موزه‌سی، بیوك ومصنع بر کلیساسی، ایکی تیاتروسی، بر چوق فابریقه‌لری، مشهور بیره‌سی وپك ایشلك تجارتی واردر. ۱۸۴۸ ده تأسیس اولنوب، جوارنده بولنان آلتون معدنی مناسبتیله، آز زمان ظرفنده یکی زلاندەنك الك بیوك شهری حکمنه کچمشدر، وکوندن کونه کسب وسعت ومعموریت ایتمکده‌در.

دونغاروان { (Dongarvan) ایرلانده‌نك (مونستر) سنجاغنده، (واترفورد)ك ۴۲ کیلومتره جنوب غربیسنده و(فوليغان) نهرینك منصبنده اوله‌رق واسع بر قویك ایچنده واقع بر قصبه واسکله اولوب، ۶۵۲۰ اهالیسی، اسکی برقلعه‌سی، صیدماهیسی، دکیزحاملری وحبوبات وحیواناته متعلق اخراجاتی واردر.

دونغان { (Doungâns,) یاخود طونغان (Toungans) مغولستانده وعلی‌الخصوص جونغاریه خطه‌سنده تاتار اقوامندن بیوك بر قوم اولوب، ۳۰ میلیونه قریب تخمین اولنان کافهٔ افرادی دین اسلامله متدیندرلر. بعض سیاحلر بونلرك آیریجه بر قوم اولمیوب، اشبو دونغان (احتمالدرکه دونن ودونمه معناسیله) علی الاطلاق چینده‌کی اهل اسلامه اطلاق اولندیغنی التزام ایتمشلر ایسه‌ده، دیکر بعض سیاحلر دخی بونلرك سائر اهل اسلام میاننده‌ده بو اسمله یاد وتفریق اولندقلرینی درمیان ایده‌رك، آیریجه بر قوم اولدقلری فکرنده بولنمشلردر. بوندن ۳۰ سنه اول بونلر مغولستانك بتون شمال غربی قسمنی استیلا ایتمشلرسه‌ده، ایتدکلری مظالم اوزرینه، ۳ سنه صکره ترکستان شرقی مسلمانلری قالقوب، کندیلرینی دفع ایتمشلردر. او وقت دونغانلرك برطاقمی روسیه‌نك تحت ضبطنده بولنان قولجه خطه‌سنه هجرت ایتمشلردر.

دونغو { (Dongos) خط استوایه قریب بولنان آفریقای وسطیده ساکن اقوام زنجیه‌دن بر قوم اولوب، بونلر بویلرینك کوچکلکیله مشهوردرلر.

دونفرملینه { (Donfermline) اسقوچیانك (فیفه) سنجاغنده وادیمبورغك ۲۶ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ۱۵۰۰۰ اهالیسی، ایچه بز ایله سفره بزی فابریقه‌لری، دمیرخانه‌لری وسائر بر چوق فابریقه‌لری، جوارنده دمیر وکومور معدنلری وبعض اسکی آثاری واردر.

دونق { نهاونددن ایکی میللك مسافه‌ده باغ وباغچه‌سی چوق بر قریه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولندیغی وصوفیلره مخصوص بر رباطی اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

دونقاستر { (Doncaster) انکلتره‌نك یورق سنجاغنده ویورقك ۵۳ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق (اوزه) نهرینه تابع (دون) چایی اوزرنده بر شهر اولوب، یدی دمیر یول خطنك نقطهٔ التصاق وتقاطعنده واقع و ۲۱۳۰۰ اهالیی جامعدر. هر نه قدر پك اسکی بر شهر ایسه‌ده، سوقاق وابنیه‌سی طرز جدید اوزره اولوب، بعض ایپلك ومنسوجات فابریقه‌لری وحبوباته متعلق ایشلك تجارتی واردر. نهرده سفائن ایشلیوب، کوچکلری شهره قدر چیقار. خارجنده هر سنه آت یاریشلری اجرا اولنوب، برچوق خلق طوپلانیر.

دونقان { (Duncan) اسقوچیاده بو اسمله ایکی حکمدار کلمشدر:

برنجیسنك اصل اسمی دونالد اولوب، بو اسمله مسمی اسقوچیا حکمدارلرینك یدنجیسیدر. [«دونالد» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

— ایکنجیسی اوچنجی مالقولمك ولد غیرمشروعی اولوب، ۱۰۹۳ تاریخ میلادیسنده سکزنجی دونالدك یرینه قعود ایتمش و۱۰۹۵ ده دونالد طرفندن قتل ایتدیرلمشدر.

دونقان { (Duncan) آمریقای شمالینك ساحل غربیسی قاربیسنده (دومینیون)ك انکلیز قولومبیاسی خطه‌سنه ملحق بر آطه اولوب، (غراهام) آطه‌سیله (ناسه) نهرینك منصبی آره‌سنده واقعدر. قره‌دن (شاتام سوند) بوغازیله آیرلمش اولدیغی حالده، بویی ۳۲ وانی ۸ کیلومتره‌در.

— آمریقای جنوبینك (افوآدور) جمهوریتنده وینه بحر محیط معتدلده بو اسمله دیکر بر آطه دخی بولنوب، (غالاپاغوس) جزایرندن معدوددر.

— بحر محیط کبیرده دخی بو اسمله بر آطه بولنوب ٦° عرض جنوبی ایله ٢٥١° ٤٠′ طول شرقیده واقعدر. ١٧٨٧ ده انکلیز قپودانلرندن (دونغان) طرفندن کشف اولنمشدر.

دونکرق (Dunquerque) فرانسه‌نك ساحل شمالیسنده و (لیل) ك ٧٩ کیلومتره شمال غربیسنده «شمال» ایالتنك مرکزی بر شهر واسکله اولوب، ٣٥٠٧١ اهالیسی، کوزل ریختمی، قلعه‌سی، سفائن حوضی، فناری، بحریه واعدادیه مکتبی، کتبخانه‌سی، زراعت جمعیتی، دمیر وپافیر دوکمخانه‌لری، صابون، نشاسته، یاغ، تنکه، اسپیرتو، یلکن بزی وسائره فابریقه‌لری وسفائن دستکاهلری واردر. بردمیر یول خطیله اوچ جدولك منتهاسنده بولنمغله، تجارتی پك ایشلکدر.

دونکیرق (Dunkirk) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (نیویورق) جمهوریتنده و (بوفالو) نك ٧٠ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (اریه) کولنك ساحل جنوبیسنده واقع بر قصبه اولوب، ٥٢٣٠ اهالیسی، صاغلام لیمانی وخیلی تجارتی واردر.

دون‌لروآ (Dun-Le-Roi) فرانسه‌نك (شر) ایالتنده، (سنت آماند مونت روند) قضاسنده ومرکز قضانك ٢٢ کیلومتره شمال شرقیسنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ٤٣٤٠ اهالیسی، دمیر معدنی ودمیرخانه‌لری واردر.

دونه (Dona) بلغارستانده وارنه قربنده طار واوزون برکول اولوب، شرقدن غربه اولان طولی ٢٠ کیلومتره‌در. وارنه قوییله اختلاطی واردر. وارنه‌دن روسچقه کیدن دمیر یول خطی بو کولك کنارندن کچر.

دوور (Dover,) و فرانسزجه دووره (Douvres) انکلتره‌نك (کنت) سنجاغنده ولوندره‌نك ١١٤ کیلومتره شرق جنوبیسنده وانکلیزلرك (دووراسترت) یعنی «دوور بوغازی» تسمیه ایتدکلری (پادوقاله) بوغازنده برقصبه واسکله اولوب، ١٥٢٤٠ اهالیسی، پك ایشلك تجارت بحریه‌سی، صید ماهیسی، دکیز حماملری وبعض استحکاماتی واردر. سوقاقلری طار وقرانلقدر. انکلتره‌نك فرانسه‌یه اك قریب اسکله‌سی اولوب، بو ایکی مملکت آره‌سنده تحت البحر تمدیدی منصور اولان دمیر یولك براوجی بونده اوله‌جقدر.

دوور (Dover) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (ینوهامپشیر) جمهوریتنده (استرافورد) سنجاغنده و (پورچوت)ك ٣٠ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (فوشقو) نهرینك ایکی ساحلنده وبحر محیط آطلاسی ساحلندن ٢٥ کیلومتره‌لك مسافه‌ده بر قصبه اولوب، ٩٣٠٠ اهالیسی ونهر مذکور شلاله‌سیله تحریك اولنور برچوق ماکینه‌لری واردر. کوچك کیلر قصبه‌یه قدر ایشلرلر. — ممالك مذکوره‌دن (دلاوار) جمهوریتنك مرکزی اولان دیکر بر (دوور) قصبه‌سی دخی واردر، که (ویلمینغتون)ك ٨٠ کیلومتره جنوبنده اولوب، یالکز ١٩١٠ اهالیسی، جامع بر بازار محلی حکمنده‌در.

دوورفیلد (Dovrefiield) اسوج ایله نوروج آره‌سنده اولوب (دوفرینه) اسمیله معروف اولان سلسلهٔ جبالك اسم اصلی محلیسیدر. [«دوفرینه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دووره (Douvres) [«دوور» ماده‌لرینك برنجیسنه مراجعت بیوریله.]

دوول (Devol) آرناودلقده بر نهردر، که مناستر ولایتنده کوریجه سنجاغنك کسریه قضاسنده بری شرق ودیکری غربی دوول نامیله (نرچقه) و (غراموس) طاغلرندن نبعان ایدن ایکی چایدن بالتشکل، غرب شمالی‌یه طوغری جریاننده (ونتروق) کولنك آیاغی اولان (ونتروق) چایی دخی اخذ ایتدکدن صکره، کوریجه اووه‌سنه دوشوب، (اسویرینه) و (مالك) کوللری ایچندن بعدالمرور، طاغلر آره‌سنده آقه‌رق، (اشقومبی)یه دوکیله‌جك کبی نهر مذکوره خیلی تقرب ایتدیکی حالده، بردن بره جنوبه دونه‌رك، (موزاکه) اووه‌سنه دوشر، و(برات) قصبه‌سنك ١٢ کیلومتره آشاغیسنده یعنی شمال غربیسنده (اوسون) ونام دیکرله (برات) نهریله برلشه‌رك، (سمان) ونام دیکرله (ارکنت) یعنی

«کومش» ایرماغنی تشکیل ایدر، که بو دخی بعضاً (دوول) ویا (برات نهری) نامنی محافظه ایدر؛ وغربه طوغری جریانله، موزاکه اووه‌سنی شق، وبر چوق بطاقلقلر تشکیل ایده‌رك، ینه بطاقلقلی قوم سدلریله مسدود بر آغزدن آدریاتیق دکیزینه دوکیلور. منصبی اطرافنده واسع محله‌لر بولنیور. برات نهریله برلشنجه‌یه قدر اولان مجراسی ۱۵۰ ومنصبنه قدر ۱۹۵ کیلو متره طولنده‌در. — نهر مذکوری تشکیل ایدن ایکی چایك آره‌سنده وکسریه قصبه‌سنك شمال غربیسنده واقع اولوب بیلشته ناحیه‌سنی تشکیل ایدن بقعه‌یه دخی (دوول) نامی ویریلیر. بوبقعه‌نك اهالیسی کاملاً آرناؤد ومسلم اولوب، جسارتلریله مشهوردرلر.

دوون { یاخود دوونشیر (Devons, Devonshire) انکلتره‌نك منتهای جنوب غربیسنده ومانشه دکیزیله بریستول قنالی‌دینلن کورفز آره‌سندکی شبه جزیره‌ده بر خطه وایالت اولوب، شبه جزیرهٔ مذکوره‌نك قسم شرقیسندن عبارتدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۶۲۸ مربع کیلومتره اولوب، ۶۱۰۰۰۰ اهالیسی واردر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، معادنی پك چوق وزراعت وصنایعی پك ایلریدر. شهر وقصبه واسکله‌لری چوقدر.

دوون { شمالی — (North Devon) بحر منجمد شمالیده واقع (پاری) جزایر-ندن بربیوك جزیره اولوب، (بافن) کورفزینك شمال غربیسنده واقعدر. شمالاً (جونس) وجنوباً (لانقاستر) و (بارو) بوغازلریله دیکر آطه‌لردن تفریق اولنمشدر. واسع بر بر ایسه‌ده، سائر اوطرفلر کبی همان دائمی صورتده قار وبوزله مستور اولوب، غیر مسکوندر.

دوونپورت { (Devonport) انکلتره‌ده (دوون) سنجاغنك ساحل جنوبیسنده برشهر واسکله اولوب، (پلیموت)ك غر-بنده وجهت غربیه‌سنده وپلیموت کورفزی داخلنده اوله‌رق (تامار) نهرینك منصبنده واقعدر. ۵۴۰۰۰ اهالیسی وسفائن اهالیه مخصوص دستگاه وحوضلری واردر. پلیموت و (استونهوزه) ایله برابر (دی تره توون) یعنی «اوچ شهر» اسمیله بر معموره تشکیل ایدیور.

دوونشیر { [«دوون» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دوهاق { موصلك تقریباً ۷۵ کیلو متره شمالنده بربر اولوب، بعض محلرنده اسکی آثوریلردن قالمه بر طاقم آثار عتیقه بولنمشدر.

دوه‌لو { (قره حصار) انقره ولایتنك قیصریه سنجاغنده وقیصریه‌نك ۵۰ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، (زنجبار) اسمیله اسکی وخراب برقلعه‌سی، اکثری خراب ومناره‌سز اوله‌رق بر قاچ جامعی و ۲۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. (تیانه) یاخود (نوره) ویا (کوبیستره) شهر قدیمنك محلنده اولدیغی مظنون وشمدیکی حالده متروك وخراب اولوب، حتی حکومت قوناغی دخی ۴۰۰۰ اهالی‌لی جامع اولان (اورك) قریه-سنه نقل اولنمشدر. — دوه‌لو قضاسی (کوستره) ناحیه-سیله برابر ۵۷ قریه‌دن مرکب اولوب، ولایتك منتهای جنوب شرقیسنده بولندیغله، شمالاً نفس قیصریه‌وایننجه صو قضالریله، شرقاً سیواس وآطنه، جنوباً دخی قونیه ولایتلریله محدوددر. اهالیسی ۲۵۰۰۰ راده-لرنده اولوب، قسم اعظمی مسلم وقصوری ارمنی وروم ایسه‌ده، جمله‌سی لسان ترکی ایله متکلمدرلر. اراضیسی عمومیت اوزره اووه اولوب، شمالاً ارجیش طاغی انکلریله محدوددر.

دُوَیرِه { بغدادده برمحله ونیشابور قربنده برقریه اولوب، هربری (دویری) لقبیله ملقب بعض علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

دویره { (Deuera) جزایرده نفس جزایرك ۲۳ کیلو متره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، جوارلریله معاً ۳۱۵۲ اهالیسی، وخسته‌خانه‌سی، اسکی برسوری واطرافنده پك چوق باغلری واردر.

دویزه { (Devizes) انکلتره‌نك (ویلتچ) سنجاغنده و (سالیسبوری)نك ۳۴ کیلو متره شمال غربیسنده اوله‌رق (آوون کنت) جدولی اوزرنده برقصبه اولوب، ۶۸۴۰ اهالیسی، دمیر یول موقفی وایبریشیم فابریقه‌لری واردر.

دوئسبورغ { (Doesborg) فلمنك كلدره ایالتنده و (زوتفن) ك ۱٦ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (ایسل) نهرینك ساحل یمیننده ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ۴۵۱۵ اهالیسی وبعض کوزل ابنیه‌سیله خیلی تجارتی واردر.

دویلس غاته { (Devil's Gate) یعنی «شیطان قپوسی»، آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (ویومینغ) مملکتنده وقیالی طاغلرده غریب بر بوغاز اولوب، ۴۲° ۲٦′ عرض شمالی ایله ۱۹۰° ۵۰′ طول غربیده وحذای بحردن ۱۸۳۰ متره ارتفاعنده‌در. بوغازك طولی ۲۳۰ متره وکنیشلکی ۱۲ ایله ۳۰ متره آره‌سنده اولوب، ایکی یاندن ۱۰۰ متره‌دن زیاده یوکسك دیم دیك قیا. لرله محاطدر. بو بوغازك ایچندن (پنیاپا) اسمیله بر چای آقوب، قیالره چارپه‌رق کوزل چاغلایانلر تشکیل ایدر.

دویلس لاکه { (Devil's Lake) یعنی «شیطان کولی» آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (داقوته) مملکتنده، ۴۸° عرض شمالی ایله ۱۰۱° طول غربیده برکول او. لوب، سطحی حذای بحردن ۴۵۰ متره مرتفع اولدیغی حالده، کنارلری سطح مادن ۵۰ الی ۷۰ متره یوکسك ودیکدر. شرقدن غربه بویی ۷۰ واکی ۲۵ کیلو. متره‌در. آیاغی اولمیوب، دومینیون حدودنده واقع برکوچك کولك آیاغنی اخذ ایدر.

دویل لس روئن { (Deville lès Rouen) فرانسه‌ده آشاغی سینه ایالتنك (روئن) قضاسنده و (سینه) ایرماغنه تابع (قابی) چاینك صاغ کنارنده برقصبه اولوب، ۴۱۸۰ اهالیسی، دمیرخانه‌سی وکراسته فابریقه‌سی واردر.

دویلیوس نپوس { (Duillius Nepos) روما قونسولسلرندن اولوب، رومالیلردن اك اول بحراً حرب ایدن بو ذاتدر. قبل المیلاد ۲٦۰ تاریخلرنده سیچلیه سواحلی قربنده قرتاجلیلرله بحراً حرب ایدوب، بونلرك ۵۸ کمیسنی ضبط ایتمشیدی. رومایه عودتنده کمال تعظیم واکرامله استقبال اولنه‌رق، بو موفقیتك یادینه بر ستون دخی رکز اولنمشدی، که الیوم برقسمی باقیدر.

دوین { اران نواحیسندن تفلیس قربنده بر قصبه اولدیغی وملوك شامدن بنی ایوبك وطنی وامام غزالینك شاکردانندن (ابو الفتوح نصرالله بن منصور الدوینی) نك مسقط رأسی بولندیغی یاقوت حموی بیان ایدیور. — نیسابور قربنده بو اسمله بر قریه بولندیغی دخی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

دوینه { (Dvina) روسیه‌نك قسم شمالیسنده برابرماق اولوب، ۶۱° ۲۰′ عرض شمالیده برلشن (ویجدغه) ایله (سوخونه) چایلرندن بالتشکل، شمال غربی‌یه طوغری جریانله، (آرخانکل) شهرینك ۴۰ کیلومتره آشاغیسنده بحر منجمد شمالی‌یه مربوط شمالی آق دکیزك آرخانکل کورفزینه‌دوکیلور. منصبنده بر قاچ قوله آیریلوب، آرخانکل شهری بو قوللرك تشعب نقطه‌سنده واقعدر. مجراسی ۳٦۰ کیلومتره طولنده اولوب، سیر سفائنه صالحدر، وبالیغی پك چوقدر. باشلیجه تابعلری صولدن (واغه) وصاغدن (پینغه) چایلریدر. مذکور (ویجدغه) نهریله (قامه) نهری آره‌سنده آچلمش اولان (قتربنه) جدولی (دوینه) ایله بحر خزره منصب اولان (وولغا) ایرماقلری آره‌سنده اوزون بر سیر سفائن طریقی تشکیل ایدیور. شوخونه‌نك منبعی حکمنده اولان (قوبینسقوئه) کولیله (بیله اوزرو) کولی آره‌سنده اولان (کریلوف) جدولی دخی دوینه‌یی (نوه) کولیله وبحر بالطیقله اختلاطده بولندیریور.

دوینیچه { (Dvinitza) روسیه‌نك قسم شمالیسنده (وولوغده) ایالتنده (دوینه) ایرماغنی ترکیب ایدن ایکی نهرك بری اولان (سوخونه)یه تابع برچای اولوب، برطاقم بطاقلقلردن نبعانله، شماله طوغری اورمانلرك ایچنده جریان ایدر. مجراسنك طولی ۲۰۰ کیلومتره اولوب، یازین بعض محللرده قورور.

دوئه { (Douai) فرانسه‌نك «شمال» ایالتنده و (لیل) ك ۳۲ کیلومتره جنوبنده و (اسقو) یه تابع (اسقاربه) نهری اوزرنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱۹۰۰۰ اهالیسی، طوبجی مکتبی، طوبخانه‌سی، استحکاماتی، دارالفنونی، دارالمعلمین ودار المعلماتی، انکلیز مکتبی، موسیقی ورسم وسائره درسخانه‌لری، ۵۵،۰۰۰ جلدی حاوی

کنیخانه‌سی، رسم وآثار عتیقه وتاریخ طبیعی موزه‌سی، متعدد جمعیات علمیه وفنیه‌سی، بیره، کاغد، شکر، قایش، جام وسائره فابریقه‌لری وحبوبات وسائره‌یه متعلق ایشلك تجارتی واردر. بك اسکی بر قصبه ایسه‌ده، تجدد ایدوب، منتظم وکوزل سوقاقلریله ابنیه‌سی واردر.

دوئیده { (Duida) آمریقای جنوبیده (ونزوئلا) جمهوریتنك (آمازون) ایالتنده و (سیراپاریمه) سلسلهٔ جبالنك غربی مائله‌سنده برطاغ اولوب، ٢٤٧٤ متره ارتفاعی اولدیغی حالده، بك اوزاقلردن کوزیکن ذروه‌سی فیالق وچبلاق واتکلری ایسه اورمانلرله مستوردر. (اورنوق) نهر عظیمی بوطاغك اتکلرینی طولاشیر، وبوطاغك آلتنده (آمازون) ایرماغنه تابع (ریو نغرو) یه برقول اوزانه‌رق آنتیل دکیزیله بحر محیط آطلاسی بیننده ونزوئلا وبرازیلیا ممالك واسعه‌سی آره‌سندن طبیعی برجدول تشکیل ایدر.

دوئیسبورغ { (Duisbourg) پروسیه‌نك (رین) خطه‌سنده، دوسلدورف ایالتنده ودوسلدورفك ٢٢ کیلو متره شمالنده، رین نهرینك ساحل یمینیله دها آشاغیده رینه دوکیلن (رور) چاینك ساحل یساری قربنده اوله‌رق بوایکی نهر آره‌سنده‌کی جدول اوزرنده قضا مرکزی برشهر اولوب، ٢٧٢٨٠ اهالیسی، دمیر یول موقفی، ایپلك ومتنوع اقمشه ایله مواد کیمیویه، بیره، توتون وسائره فابریقه‌لریله دمیرخانه وبویاخانه‌لری، ایشلك تجارتی، زراعت اوطه‌سی، صنایع مکتبی ومکاتب سائرهٔ متنوعه‌سی واردر. دار الفنونی دخی وار ایدیسه‌ده، ١٨٣١ ده دوسلدورفه نقل اولنمشدر.

ده حاجی { یعنی «حاجی کویی» افغانستانده قندهارك ٣٠ کیلومتره جنوبنده و (هلمند)ه تابع (ارکندآب)ه دوکیلن (ارکسان) نهری اوزرنده مستحکم برقصبه اولوب، ٢٠٠٠ اهالیسی واردر.

دَهر { حضرموتده بروادی اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

دهر { (بن الاحرم الاسلمی) کندیسی واوغلی نصر بن دهر صحابه‌دندر.

دهرور { ایرانك خراسان خطه‌سنده مشهدك غرب جهتنده ونیشاپوره حاکم اولان طاغلر آره‌سنده باغ وباغچه‌لرله مستور بروادی ایچنده برقصبه اولوب، ٣٠٠٠ اهالیسی واردر.

دهروط { صعید مصرده بهنسی قربنده ونیلك ساحل غربیسنده برکوچك قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دهره { (Dehra) هندستانك میرات ایالتنده ومیراتك ١٤٠ کیلومتره شمال شرقیسنده (دهره دون) قضاسنك مرکزی برقصبه اولوب، ٧٥١٥ اهالیسی واردر.

دهستان { مازندران جهتنده وخوارزم ایله جرجان قربنده برقصبه وناحیه ایدی. — کرمانده دخی بو اسمله برقصبه وهرات قربنده برناحیه بولندیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

دهشتك { هارون الرشید دوری مشاهیر اطباسندن اولوب، جندی سابور بیمارستاننك مدیری ایدی.

دهشور { مصرده ونیلك ساحل غربیسنده جیزه اعمالندن بیوك برقریه اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دهك { ری مضافاتندن برقریه اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولندیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

دَهلَك { بحراحمرده حبش ساحلی قارشیسنده ومصوع قربنده بولنان جزایرك اك بیوکی اولوب، ١٠ قریه‌ده ١٥٠٠ اهالیسی واردر. کوپریلرینك اك بیوکی ینه (دهلك) اسمیله ساحل غربیسنده واقعدر. اهالیسی نوبه‌لی وعربدن مرکبدر. رومالیلرك زماننده اینجی صیدیله مشهور اولوب، زنکین تجارتی وار ایدی. شمدیکی حالده، اینجی مفقود ویا صیدی متروکدر. هواسی بك آغر وصیجاق اولدیغندن، دولت امویه زماننده مجرملرله سیاست متهملری بو آطه‌یه نفی اولنوردی. (دحلك) آطه‌سی بشقه اولوب، «دحل» ماده‌سنده سهواً ایکیسی بر ظن اولنمشدر.

دهلی { (Delhi) هندستانك اك مشهور شهرلرندن اولوب، انکلیزلرك دخولندن

اول دولت اسلامیهٔ تیموریه‌نك پایتختی وبتون هندستانك مركزی ایدی. شمدیكی حالده پنجاب حكومت انكلیزیه سنده ایالت مركزیدر. كلكته‌نك خط مستقیم اوزره ۱۳۰۰ ودمیر یول خطیله ۱۶۲۸ كیلومتره شمال غربیسنده، اكره‌نك ۱۷۹ كیلومتره شمال شرقیسنده ولاهورك ۴۴۸ كیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق حذای بحردن ۲۵۲ متره‌لك ارتفاعده و ″۳۰ ′۴۰ °۲۸ عرض شمالی ایله ″۸ ′۵۲ °۷۴ طول شرقیده واقعدر. اهالیسی ۱۷۳ ۳۹۳ مقدارنده اولوب، قسم اعظمی مسلمدر. كنك ایرماغنه تابع (جمنه) نهر عظیمی كنارنده وجنوبه طوغری ممتد اولان واسع بر اووه‌نك ایچنده مؤسس اولوب، پك قدیم بر شهر اولمسیله برابر، ازمنهٔ قدیمه‌دن بری دولتلر تبدل وتجدد ایتدكجه، شهر دخی دفعاتله تخریب ویكیدن بنا ایدلمش اولمغله، مذكور اووه ویرانه‌لرله وبعض آثار باقیه ایله مملودر. یكی دهلی ملوك تیموریه‌دن شاهجهان طرفندن تأسیس وتجدید ایدیله‌رك، شاهجهان آباد اسمیله دخی معروفدر. سوقاقلری دوز و واسع اولوب، علی‌الخصوص شهری بر اوجدن بر اوجه‌شق ایدركنیش وطوغری بر جاده‌سی واردر، كه مجوهرات وصیرمه‌لی قاشلرله شاللر وكوش وآلتون قافه‌لی چكمجه وسائره ایله دهلینك اك كوزل واك قیمتلی معمولاتنك صاتلدیغی چارشیلر دخی بو جاده‌ده‌در. شهر ۱۱ كیلومتره محیط دائره‌سی اولان بر سورله ومتعدد برجلرله محاط اولوب، ۱۱ قپوسی واردر. ملوك تیموریه‌نك سرایی ومرمردن معمول بر چوق جوامع شریفه ایله حمام وسائره كبی ابنیهٔ مصنعه‌یی حاوی اولان ایچ قلعه شهرك جهت شرقیه‌سنده وجمنه‌نك كنارنده‌در. ابنیهٔ مصنعهٔ مذكوره‌نك شمدیكی حالده پك آزی قائم اولوب، دولت اسلامیه‌نك شوكت وعظمتنه دلالت ایدن بوآثار نفیسه‌نك چوغی بالالتزام هدم وتخریب اولنمشدر. مع هذا شهرك پك جسیم ومصنع آثار اسلامیه‌سی مفقود اولمیوب، بیاض وسیاه وپنبه مرمردن معمول پك مصنع ومزین برجامع كبیری، (كالامسجد) یعنی «مسجد سیاه» اسمیله دیگر برجامع شریفی وسائر پك چوق ابنیهٔ جسیمه‌سی واردر. لكن اصل آثار مصنعه‌سی سورك خارجنده وذكر اولنان اووه‌ده اولوب، بونلرك باشلیجه‌لری شمالدن باشلایه‌رق، تیمورلنك طرفندن تخریب اولنان فیروز شاهك سرایی، (پورانه كیلا) اسمنده بر معبد قدیم، دولت لودی جامعی، همایون شاهك تربه‌سی، جی‌سینكه نام راجه طرفندن تأسیس اولنمش جسیم رصدخانه، اود نوابی صفدر جنگك تربه‌سی، نظام الدین جامعی واطرافنده‌كی متعدد تربه‌لر، قطب الدین شاه طرفندن بنا اولنمش (مسجد جمعه) ایله ۷۰ متره ارتفاعنده اولان مصنع مناره، علاء الدین قپوسی، التمشك تربه‌سی، ۱۵۰۰ سنه اول تأسیس ایدلمش بر مرمره ستونلر، ۱۴ متره ارتفاعنده اولان جسیم بر دمیر ستون ونهایت تغلق شاهك جسیم طاشلردن معمول غریب ابنیه‌سی وسائره‌در. انكلیزلرك یكی تشكیل ایتدكلری محله دخی شهرك شمالنده اولوب، كوزل باغچه‌لرله حاطدر.

دهلی شهری پك قدیم اولوب، اسكی هند كتابلرنده (ایندره پخته) اسمیله مذكوردر. برهمنیلرك حسابنه كوره بو شهرك میلاد عیسادن ۳۰۰۰ سنه اول تأسیس ایدلمش اولمسی لازم كلیور ایسه‌ده، بونك درجهٔ صحتی مجهولدر. میلاددن ۵۷ سنه اول هند حكمدارلرندن (دیلو) شهر قدیم مذكورك خرابه‌لری اوزرینه (دهلی) اسمیله برشهر جدید تأسیس ایتمشدی. برخیلی وقت بونك سلاله‌سنك پایتختی اولوب، برچوق آثارله تزیین اولندقدن صكره، ترك اولنه‌رق، (قنوج) شهری پایتخت اتخاذ اولنمش؛ و ۱۱۵۲ تاریخ میلا- دیسنده (ویساله دیوا) نام حكمدار طرفندن یكیدن تخت حكومت دهلی‌یه نقل ایدلمش ایدی. ۵۹۰ تاریخ هجریسنده محمد شهاب الدین غوری سردارلرندن قطب الدین طرفندن فتح اولنه‌رق، بعده سردار مشار الیه اعلان استقلال ایتدیكنده، دهلی‌یی پایتخت اتخاذ ایتمش؛ وكرك كندیسی كرك خلفلری وعلی- الخصوص التمش وعلاء الدین بر چوق آثار مصنعه علاوه‌سیله توسیع وتزیيننه همت ایتمشلردر. ۷۲۱ ده تغلق شاه دهلی‌یی ضبطله، یكی تأسیس ایتدیكی دولتنه پایتخت اتخاذ ایده‌رك، بر قاچ كیلومتره شرقه طوغری چكمش؛ وبونك خلفلرندن فیروز شاه ثالث شماله طوغری اسكی (ایندراپخته) نك برینه نقل ایتمشدر. ۸۰۰ تاریخنده تیمورلنك طرفندن بسبتون تخریب واهالیسی قتل اولنه‌رق، ۱۵ سنه صكره دولت

لودیه طرفندن یکیدن تأسیس، وپایتخت اتخاذ او-
لنمشدی. ٩٦٢ ده احفاد تیموردن همایون شاه بن
بابر دهلی‌یی ضبطله، پایتخت اتخاذ ایتمش؛ واخلافندن
اکبر شاه ایله جهانکیر پایتختی اکره واله آباد ولاهوره
نقل ایدەرك، دهلی‌یی متروك بر حالده براقمشلرسه‌ده،
نهایت ١٠٤١ تاریخنده شاهجهان دهلی‌یی یکیدن
اعمارله، (شاهجهان آباد) تسمیه ایدەرك، پایتخت اتخاذ
ایتمشدر، که الیوم موجود اولان دهلی شهری بودر.
بعده نادر شاه وافغانلیلرله مهراته‌لر طرفندن اوچ
دفعه یغما اولنمش ایسه‌ده، بسبتون تخریب اولنمیوب،
نهایت ١٢٢١ تاریخ هجریسنده انکلیزلر سلالهٔ
تیموریه‌دن واحفاد شاهجهاندن اولان دهلی حکمدار-
لرینی مهراته‌لرك تجاوزندن محافظه ایتمك بهانه‌سیله،
شهره عسکر ادخال ایدەرك، حقیقتده ملوك تیموریه‌یی
بو شهرده محبوس وموقوف بر حالده محافظه ایتمش؛
و ١٢٧٤ ده وقوع بولان قیام اوزرینه، انکلتره
دولتی بر اوزون محاصره‌دن صکره شهری ضبطله،
دولت تیموریه‌نك نامنی دخی رفع، ودهلی‌یی اهمیتندن
دوشورمك ایچون، عادی بر ایالت مرکزی صفتیله
پنجاب حکومتنه الحاق ایلمشدر. آنجق اهمیت موقعیه
وتاریخیه‌سی حسبیله، هندلیلر دهلینك بتون هندستانه
مرکز اتخاذ اولنمسنی آرزو وطلب ایتمکدن فارغ
اولمیورلر. انکلتره قرالیچه‌سنك هندستان ایمپراطو-
ریچه‌لغی دخی بو شهرده رسماً اعلان اولنمشدر. دهلی
مشاهیر علما وادبای اسلامدن بر چوق ذواتك منشأ
ومسقط رأسیدر.

دهنا { جزیرة العربك ایچ طرفلرنده وعلی-
الخصوص قسم جنوبیسنده واسع بر
بیابان اولوب، شمالاً نجد، غرباً یمن، جنوباً حضرموت
ومهره، شرقاً عمان وحسا خطه‌لریله محدوددر.
شمال جهتندن (نفود الاصفر) اسمیله طار بر بیابان
صورتنده نجد ایله حسا آره‌سنده امتداد ایدەرك،
شمر اراضیسیله بر الشام آره‌سندەکی (نفود الاکبر)
بیابانیله دخی کسب اتصال ایدر. اصل دهنا غربدن
شرقه ایکی بچق درجهٔ جغرافیه‌یی متجاوز اولوب،
شمالدن جنوبه دخی ایکی درجهٔ جغرافیه‌یه قریبدر.
بو کنیش صحرا صو ونباتات واشجاردن بسبتون
محروم اولوب، بر قوم دریاسی صورتنی ابراز ایدر.
قوملك درینلکی حد وسطی اوزره ١٢٠ مترەدن
زیاده اولوب، بعض طاغلر وتپه‌لر دخی تشکیل
ایدرسه‌ده، بونلر متحرك ومتحول اولوب، بعض دفعه
بیوك کاروانلر کاملاً قوملك التنده قاله‌رق، صو
وهلاك اولورلر. قوملك آلتی غرانیت وبعض یرلرده
بازالت طاشندن عبارت قیالقدر. یوقاریده ذکر
اولنان (نفود الاصفر) بیابانی دخی بعضاً دهنا مسماسنه
داخل اولوب، اصل کاروانلرك شق ایتدکلری دهنا
بو بیوك دهنانك بعض کوشه وکنارلریدر؛ یوقسه
بیوك دهنانی اورته‌دن شق ایله ایچنه کیرمك محال
قبیلندندر.

دهنخیرجان { اذربیجانده تبریز ایله مراغه
آره‌سنده و (اورمیه) کولنك
شرق جهتنده بر قصبه اولوب، مذکور کوله دوکیلن
بر چایك اوزرنده واقعدر. یاقوت حموی بونك بیوك
بر شهر اولدیغنی بیان ایدیورسه‌ده، شمدیکی حالده
کوچك بر قصبه اولدیغندن، بعده اهمیتدن دوشمش
اولسه کرکدر.

دهوك { موصل ولایتنده وموصلك شرق
شمالی جهتنده قضا مرکزی بیوجك
بر قریه اولوب، اطرافنده آثوریلر زماننده قالمه
بر چوق آثار عتیقه بولنمشدر. — دهوك قضاسی
(مروزی) ناحیه‌سیله برابر ٢١١ قریه‌یی حاوی
اولوب، اهالیسی اکثریت اوزره کردردر.

دی { (Dee) بیوك برتانیه‌ده بو اسمله بر قاچ
نهر واردر. الك بیوکلرندن بری (والس)
مملکتنده اولوب، (چستر) ایچندن مرورله، ایرلانده
دکیزینه دوکیلور. — دیکر بری دخی اسقوچیه‌ده
(کرنتول) طاغندن نبعانله، جنوبه طوغری آقه‌رق،
١٥٠ کیلومترەلك جریاندن صکره، (آبردین) قرینده
بحر شمالی‌یه منصب اولور.

دیابلره { (Diablerets) اسویچره‌ده آلب
سلسله‌سنه مربوط بر طاغ اولوب،
برنه آلپلرینك منتهای غربیسنده و (واله) ایله (وود)
جمهوریتلری آره‌سنده واقعدر. الك یوکسك ذروه‌سی
٣٠٠٠ متره ارتفاعنده اولوب، بوز دره‌لری دخی
واردر.

دیادومنیانوس { (Diadumenianus) روما
ایمپراطورلرندن (ماقرین) ك

اوغلی اولوب، (قراقاله) نك وفاتندن صکره ٢١٧ تاریخ میلادیسنده پدری طرفندن سلطنته تشریك اولنمش ایسه‌ده، بر سنه صکره کندی عسکری طرفندن قتل اولنمشدر.

دیادین { ارضروم ولایتنك بایزید سنجاغنده وبایزیدك ٤٠ کیلومتره غربنده اوله‌رق الاطاغك شمال شرقی اتکنده ومراد چایی کنارنده قضا مرکزی برقصبه‌اولوب، ٣٠٠٠ قدر اهالیسی، ٢ جامعی، ١ مدرسه‌سی، ١ کلیساسی، ٤ صبیان مکتبی وبرخراب قلعه‌سی واردر. — دیادین قضاسی نفس‌بایزید قضاسنك غرب جهتنده واقع اولوب، شمال غربی جهتندن قره کلیسا وجنوب غربی طرفندن عنتاب قضالریله محدوددر. حاوی اولدیغی ٣ ناحیه ایله برابر ٧٩ قریه‌یی حاوی اولوب، اکثری کرد وترك اوله‌رق مسلم وقصوری ارمنی اولمق اوزره، ٢١٦١٠ اهالیسی واردر. اراضیسی طاغلق ومرتفع اولوب، قوهٔ انباتیه‌سی آزدر. محصولاتی بغدای، آرپه وسائر حبوباتله بعض سبزه‌لردن عبارتدر. فرات ایرماغنی تشکیل ایدن ایکی نهرك بری واك بیوکی اولان مراد چاینك منبعی بو قضاده‌در. قضا داخلنده ایکی قابلیجه بولنوب، بری کوکوردلیدر.

دیاربکر { الیوم بر شهر ایله بر ولایته وبردیکمز بو اسم عن اصل فرات ایله دجله آره‌سنده‌کی جزیره خطهٔ واسعه‌سنك قسم شمالیسنه مخصوصدر. عربلر قبل الاسلام دخی جزیره‌یه دخول ایدوب، اسکان، وبعض کوچك حکومتلر تشکیل ایتمشلردی. بو صره‌ده بکر بن وائل قبیله‌سی جزیره‌نك طاغلق ومرتفع اولان قسم شمالیسنده یرلشوب، بو مناسبتله جهت مذکوره (دیاربکر) تسمیه اولنمشدی. مرکزی الیوم (دیاربکر) دیدیکمز (آمد) شهری ایدی. جزیره‌نك شرق جنوبی قسمی دخی ساکنلری بولنان بنی ربیعه‌یه نسبتله دیار ربیعه تسمیه اولنوب، بو اسم اعم اولمغله بعض دفعه دیاربکری دخی شامل اولمق اوزره، جزیره‌نك بتون قسم شرقی وشمالیسنه اطلاق اولنوردی. خطهٔ مذکوره‌نك غرب جنوبی قسمی ایسه قبائل عربدن اورایه هجرت ایتمش اولان (بنی مضر) ه نسبتله (دیار مضر) تسمیه اولنمشدی. [«جزیره» و «دیاربکر ولایتی» ماده‌لرینه دخی مراجعت بیوریله.]

دیار بکر { شهری. آسیای عثمانی جزیره خطه‌سنك منتهای شمالنده اوله‌رق دجله‌نك ساحل یمین یعنی غربیسنده همنامی اولان ولایتك مرکزی برشهر اولوب، ٣٧° ٢٥′ ٢٠″ عرض شمالی ایله ٣٨° ٢′ طول شرقیده وحذای بحردن ٦٢٦ متره ارتفاعنده واقعدر. پك اسکی ومشهور برشهر اولوب، اصل اسمی (آمد) در؛ وابنیه‌سی قره طاشدن معمول اولوب، سیاه برمنظره ابراز ایتدیکندن، (قره آمد) دیگله شهرت بولمشدر. اهالیسی ٣٥٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، ٢٠٠٠٠ دن زیاده‌سی مسلم، ٨٥٠٠ قدری ارمنی، ٣٠٠ قدری یهودی وقصوری سریانی، کلدانی، یعقوبی وسائره‌در. اهالئ مسلمه‌سنك قسم اعظمی ترك اولوب، ٥٠٠٠ قدری دخی کرد وعربدر. لسان عمومیسی ترکجه اولوب، کردجه وعربجه دخی سویلنیر. شهر دجله‌نك ساحل غربیسندن یارم ساعتلق مسافه‌ده واقع اولوب، آره‌ده کوزل باغچه‌لر بولنیور. ایکی مرتفع سورله محاط اولوب، درت قپوسی، برچوق برجلری وداخلنده برایچ قلعه‌سی دخی واردر. خارجی سورك محیط دائره‌سی ٨ کیلومتره طولنده‌در. خارجدن منظره‌سی پك کوزل اولوب، شهرك اوسنده کوزل نظارتلی بعض محللری دخی وار ایسه‌ده، داخلاً سوقاقلری طار وخانه‌لری سیاه طاشدن معمول اولمغله، خیلی قسوت انکیزدر. اسکی حکومت قوناغی دجله وادیسندن ١٠٠ متره مرتفع برقیانك اوزرنده بولنوب، کرك موقع ومنظره‌جه وکرك تزیینات معماریه‌جه دیاربکر ابنیه‌سنك الك برنجیسی عد اولنمغه شایان ایسه‌ده، پك خراب وبناءً علیه متروکدر. ایچ قلعه درونده رومالیلرله روملر زماننده قالمه ایکی معبد بولنوب، بری سلاحخانه‌یه ودیکری جامع شریفه تحویل اولنمشدر. درون‌شهرده ٢٨ جامع شریف، ٣٢ مسجد، ٩ مدرسه، براعدادیهٔ ملکیه، بر رشدیهٔ عسکریه وبر رشدیهٔ ملکیه مکتبلریله بر ابتدائی و ٢٠ قدر صبیان مکتبی، ٧ کنیسه‌خانه، ٥ تکیه، ١١ کلیسا، ١٩ خرستیان مکتب ابتدائیسی، ١٩ خان، اوستی اورتیلی بربیوك چارشی، ٨ حمام، عموم ایچون ١٣٠ وخانه‌لرده ٤٣٠ چشمه موجوددر. بوچشمه‌لرك صویی پك ایی اولوب، ٢٥٠٠ ماسوره‌لق برصو یولیله شهره کلیر.

شهرك يارم ساعت آشاغيسنده دجله اوزرنده ۱۱ كمر اوزرينه مبنى جسيم ومتين بركاركير كوپرى واردر. شهرك داخل وخارجنده صحابه وتابعيندن واوليا وسائر مشاهير اسلامدن برچوق ذواتك قبرلريله مقاملرى بولنوب، زيارت اولنور. هواسى يازين زياده صيجاق وقيشين بالعكس پك صوئوق اولوب، سورك ارتفاعى جريان هوايه مانع اولمغله برابر، شهرك ايچنده برچوق سوپرنتى يغينلرى دخى بولنه‌رق، نظافته رعايت اولنمديغندن، جيات هواسى يوقدر.

ديار بكرده اليوم خيلى صنعتلر اجرا اولنه‌رق، ايپك وپاموقدن منسوجات، مشهور سختيان، باقيردن اوانئ مختلفه، شيشه وچوملك اعمال اولنور. ۲۸ دباغخانه، ۲۱ قماش كارخانه‌سى، ۳۰ بوياخانه، ۱۲ باقيرجى، ۹ شيشه‌جى و ۱۰ چوملكجى عملخانه‌سى موجود اولديغى كبى، اولرده ايپك بوجكى بتيشديريلوب، خيلى قوزه دخى چيقاريليور. بوشهر قره دكيزله آق دكيز وبصره كورفزى آره‌سنده اولوب، صامسون واسكندرون وبغداد وبصره طريقلرينك نقطهٔ اجتماعنده واقع اولمغله، اهميت تجاريه‌سى دخى پك بيوك اولوب، شمديكى حالده يوللرك مطلوب صورتده بولنماسيله برابر، خيلى تجارت اجرا اولنور. باغچه‌لرنده كليتلى وپك كوزل كللرله خرما وپورتقال وليمون كبيلرندن بشقه انواع ميوه‌لر حاصل اولور. دجله‌نك ايكى كنارنده‌كى باغچه‌لرده دانه‌سى اللى اوقه‌لغه قدر لذيذ قاربوزلر و ۲۰ اوقه‌لغه قدرده قاوونلر حاصل اولور.

دياربكر شهرينك اوجهنده حكومت سورن اشكانيان ملوكى طرفندن تأسيس اولنديغى مظنون اولوب، ميخ خطيله محرر بعض آثار دخى بولنمشدر. بعده ساسانيلرك الينه كچوب، برخيلى وقت ايرانيلرله روملر بيننده مدار حرب وجدال بولنمش، ودفعاتله روم ايمپراطورلرينك ضبطنه كچمش ايدى. قسطنطينيه قياصره‌سندن ايكنجى قسطنطين سورينى انشا ايدوب، بعده شاپور ضبط ايتمش؛ ومؤخراً ينه روملرك الينه كچه‌رك، يوستنيانوس طرفندن سورى واستحكاماتى اكمال اولنمشيدى. حضرت فاروقك زمان خلافتنده جزيره فاتحى عياض بن غنم حضرتلرى طرفندن محاصره اولنوب، محاصره‌نك اوزانمسى جهتيله، شام فتوحاتيله مشغول بولنان حضرت خالد بن وليدك دخى امداديله، هجرت نبويه‌نك ۱۱ نجى سالنده فتح اولنه‌رق، ممالك اسلاميه دائره‌سنه ادخال اولنمشدر. حضرت خالدك اوغلى سليمان اثناى فتحده شهيد اولوب، ايچ قلعه‌دكى جامع شريف اتصالنده مدفوندر. عباسيلر زماننده ديار بكر خيلى وقت آل بويه ملوكى آره‌سنده ظهور ايدن منازعاته ميدان اولوب، برمدت بنى حمدانه مركز اولدقدن صكره، ۳۸۰ تاريخ هجريسنده (آل مروان) ناميله تأسس ايدن كرد دولت صغيره‌سنه وبعده بنى ارتق دولتنك برشعبه‌سنه مقر اولمشيدى. مغول استيلاسندن صكره قره قيونلى وآق قيونلى دولتلرى برر مدت دياربكرده حكومت سورمش؛ وبعده دياربكر شاه اسماعيل صفوينك ضبطنه كچوب، چالديران غالبيتى اوزرينه، كرد بكلرى ياوز سلطان سليم خان حضرتلرينه التجا، وشهرى تسليم ايتمكله، اووقتدن برى دولت عليهٔ عثمانيه‌نك يد اداره‌سنده بولنمقده‌در. برخيلى مدت ايالت مركزى بولندقدن صكره، ولايات تشكيلنده (دياربكر) ناميله تشكيل اولنان ولايته مركز اتخاذ اولنمشدر.

دياربكر { ولايتى. آسيا قطعه‌سنده‌كى ولايات عثمانيه‌نك بريدر. شرق وغربسنك اصل دياربكر دينلن قسم شماليسيله كردستانك جهتلرندن برخيلى مسافه‌ده ذاتاً جزيره‌نك حدودى اولان دجله وفرات مجرالرى ولايتك حدودينى تشكيل ايديور-سه‌ده، شرق شمالى جهتندن دجله‌يى تجاوزله، بطمان صوينه قدر ممتد اولديغى كبى، شمالاً دخى فرات مجراسنى تجاوزله، بوكا تابع (پرى صويى) مجراسنه قدر توسع ايدر. ديار بكر ولايتى غرب جنوبى طرفندن حلب، شمال غربى جهتندن معمورة العزيز، شمالاً ارضروم، شمال شرقى جهتندن بتليس ووان، شرق جنوبى طرفندن موصل ولايتلريله، جنوباً دخى زور مستقل متصرفلغيله محاط ومحدود اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ۴۶۸۰۰ مربع كيلومتره واهاليسى ۴۷۱۴۶۲ نفوسدن عبارتدر. اراضيسى عموميت اوزره طاغلق وعارضه‌لى اولوب، طاغلرى باشليجه اوچ سلسله‌يه منقسمدر: برنجيسى (طاوروس) سلسلهٔ عظيمه‌سندن معدود اولوب، ولايتك قسم شماليسنده بولنان وفرات واديسنى دجله حوضه‌سندن آيران (آق طاغ) سلسله‌سيدر، كه جنوب

غربیه طوغری اوزانەرق، معمورةالعزیز ولایتنـــه کیرر، و (صراب طاقی) اسمیله داخل ولایتده برشعبه صالار؛ ایکنجیسی (قرەجه طاغ) سلسلەسیدر، که شمال غربیدن جنوب شرقیه طوغری ممتد اولوب، بو دخی اوجهتدن دجله حوضەسنی فرات حوضەسندن آیرر، وجنوبی اتکلری ولایتك حدود جنوبیەسـنی تشکیل ایدر؛ اوچنجیسی دخی ولایتـك شرق جنوبی قسمنده ینه شمال غربیدن جنوب شرقیه ممتد اولان وینه مذکور ایکی ایرماغك حوضەسنی آیران (طور عابدین) سلسلەسیدر، که ماردین طاغلری دیمکله دخی معروفدر. ولایتـك قسم اعظمی دجله حوضەسی داخلنده اولوب، نهر مذکورك منابعنی حاوی اولمغله، بو حوضەنك اك یوقاری قسمیدر. فرات ایرماغی ایسه ولایتك اك شمالدەکی کوشەسنی شق ایتدکدن صکره، معمورةالعزیز ولایتنه داخل، وبعده طولاشەرق، دیاربکر ولایتی حدودینـه واصل اولور، وبر خیلی مسافەده ولایتین بیننده خط حدودی تشکیل ایدر. ولایتك غرب جنوبی وجنوب جهتلری وعلی الخصوص سیورك، دیرك ونصیبین قضـالری فرات حوضەسی داخلنده بولنوب، سائر طرفلری دجله حوضەسی داخلندەدر. فراته منصب اولمق اوزره، ولایتك قسم غربیسنده آقان چایلر کوچك درەلردن عبارت اولوب، جنوب جهتندن ایسـه باشلیجه جرجیب، زرتمان وچاقجقه اسملریله اوچ چای آقیور، که اوچیده زور سنجـاغنده برلشوب، فراتك اك بیـوك تابعی اولان (خابور) نهرینی تشکیل ایدرلر. ولایتـك قسم اعظمی اولان شمـال وشرق جهتلرنده آقوب دجله ایرماغنه دوکیلن انهار ایسـه دها چوق اولوب، باشلیجەلری صولدن یعنی شمالدن زیبنه، عنبر، خازور، چانلاتیس وبطمان، صـاغدن یعنی جنـوبدن دخی (قره صو) و (آق صو) ایله دیکر برطاقم کوچك انهاردر. طوپرا غی پك منبت ومیـاه جاریەسی چوق ایسـەده، مخرجلرینك بعدیتی سببیله اهالی یالکز کندی احتیا جلرینه کوره اکوب بیچمك مجبوریتندەدرلر. یوقاریده ذکر اولنان ٤٦٨٠٠ مربع کیلومترەلك مساحهٔ سطحیەسـندن ٢٦٤٩٤ مربع کیلومترەلکی ناقابل زراعت اولەجق صورتده طاغلق وطاشلق و١٧٢٢ مربع کیلومترەلکی دخی اورمانلقدر. باشلیجه محصو لاتی بغدای، آرپه، فصولیه، مرجمك، پرنج، سوسام، کتن تخمی، پاموق، میـان کوکی، مازی، صـوغان وسائره ایله بادم، اوزوم، زیتون، نار وسـائر اقالیم معتـدلەیه مخصوص میوەلرك انواعی حاصل اولور. دجله کنارلرنده حاصل اولان قاون وقاربوزلرك کرك لذتده وکرك بیوکلکده امثالی یوقدر. شهر وقصبـه وقریەلرك جهەسی کوزل باغ وباغچەلرله محاط اولوب، حاصل اولان میوەلرك کرك تازه وکرك قوروسندن خیلی اخراجات اولور. دیاربکرده کوزل شروبلر وشهر مذکور ایله ماردینـده مشهور شرابلر دخی اعمال اولنور. کللرله سـائر چیچکلری ده چوقدر. مرعالری پك چـوق اولوب، هله نصیبین وجزره طرفلرینك یبانی چیچکلرله مزین چایرلری مشهوردر. حیـوانات اهلیەسی وعلی الخصـوص قیون وکچیلری چوق اولوب، قیونلرینك یپـاغیسی مرینوس قیونلر- ینك کینه قریب وکچیلرینـك قیلی دخی یومشـاقدر. داخل ولایتده ٢٨٠٠٠ صیغیر، ٤٠٥٤٢ فرس، ٦٢١٠٦ استر ومرکب، ٢٠٠٠ دوه، ٦١٦٩٨٤ قیون و ٢٩١١٠ کچی موجود اولوب، آتلرینـك برطاقمی عرب جنسنه منسوب وهله قیصراقلری پك مقبولدر. اسـترلری دخی ایری وتوانا اولور . دوه یالکز ولایتك جنوب جهتلرندەکی عشیرتلرده بولنور. قیون وکچیلرك چوغی دخی کرد وعرب عشیرتلرینکدر. بال آریلری ده کثرت اوزره اولوب، علی الخصـوص جزره ونصیبین جهتلرینـك بالی مشهوردر، وخیلی مقـدار بال مومی دخی اخراج اولنور. حیـوانات وحشیەسی: بوز وسیاه آیی، قورد، طوموز، صرت- لان، تیلکی، چقال، طاوشان، کیك، قرەجه، یبانی قوج وکچی وسائرەدن عبارت اولوب، طیورك دخی انواعی بولنور. اسکندرك وبعده رومالیلرك زماننده او طرفلرك واسع اورمانلرله مستور بولنمش اولدیغی او وقتلرده یازلمش تواریخك شهادتیله معلوم اولدیغی حالده، قرون سالفەده بربرلرینی تعقیب ایدن محاربه- لرك تخریباتی اورمانلری اتلاف ایتمش اولمغله، شمدیکی حالده، یوقاریدەکی رقملردن آکلاشلدیغی اوزره ، اورمانلری پك آز اولوب، اودون وکراستەجه اهالی طرفنـدن ضرورت چکلمکدەدر. معدنلری چـوق ایسەده، الیوم یالکز ارغنی سنجاغندەکی باقیر معدنیله پالو قضاسـنده بولنان قلوشین باقیر معدنی وارغنی

قضاسنده کائن (زکل) کوکوردی اخراج اولنمقده‌در. سیلوان قضاسنك (هازو) قریه‌سنده وجزره قضاسنك خربوت قریه‌سنده دخی کمور معدنی کشف اولنمش ایسه‌ده، اخراج اولنمیور. وقتیله کومش وآلتون معدنلری دخی اخراج اولنور ایکن، شمدی بوذی‌قیمت معدنلره دسترس اولنه‌مامشدر. لیجه قضاسنده برطوز معدنی بولنوب، سنوی ٢٥٠ ٠٠٠ قیه قدر طوز چیقار؛ وولایتده صرف اولنـان طوزك قسم کلیسی سعرد سنجاغندن جلب اولنور.

دیاربکر ولایتنده اسکیدن بری بعض صنایع اجرا اولنمقده اولوب، باشلیجه صنـایع مرکزلری دیار بکر ایله ماردین شهرلریدر. پاموقدن چناری وماتوسه ایله بزلرك انواعی، ایپکدن قطنی، غزلیه وسـائر اقمشه، یوکدن دخی خالی، کلیم، سجـاده، شال، عبا وسائره نسج اولنور. مشین وسختیان وکا وساله دخی مصنو- عات محلیه‌نك باشلیجه‌لرندندر. قیوجیلغه متعلق آلتون وکوشدن پك کوزل شیلر اعمال اولندیغی کبی، صیرمه- کشلك وسراجلق صنعتلری دخی پك ایلریدر، وقیزلر ایپك وصیرمه‌دن کوزل نقشلر واویه‌لر یاپارلر. باقیر- دن آوانی ودمیر وچلیکدن آلات مختلفـه دخی اعمال اولنور. ماردینده بطوم تعبیر اولنور برنوع فستیق یاغندن صابون یاپیلیر. ولایتك معمولات صناعیه‌سندن برثلثندن زیاده مقـداری اخراج اولنوب، بونك بر خبلیسی آوروپایه نقل، وثلثانته قریب مقداری دخی محلنـده صرف اولنور. اسکله‌لرك بعد مسـافه‌سی ویوللرك فقدانیله برابر ولایت معمولاتنك بودرجه‌ده رواجی اهالئ ولایتك صنایعه اولان میل واستعدادینه ومصنوعاتك نفاسـتنه بردلیل اولمغله، یوللرك مکمل صورتده انشـاسی حالنده، بوصنایعك پك چوق ترقی وتوسع ایلیه‌جکی شبهه‌سزدر. دیاربکر ولایتنك ایران، عراق، سـوریه وآناطولی آره‌سنده وصـامسون واسـکندروندن کلن ایکی بیوك طریقك مجمعنـده بولنمسی، اراضیسنك قوۀ انباتیه‌سیله محصولات زرعیه سنك کثرتی واهالیسنك صنایعه اولان الفت واستعداد- لریله معمولات صنـاعیه‌سنك نفاستی تجـارتنك توسع وترقیسنی موجب اوله‌جق اسبابدن ایسه‌ده، اسکله- لری اولان اسکندرون وصامسونك بعد مسافه‌سیله یوللرك عدم انتظـامی بوکا مانع اولدیغندن، تجارتی سـنه‌دن سنه‌یه تدنی ایتمکده‌در. بوصوك سـنه‌لرده ولایتك اخراجاتی ١٧٢ ٠٠٠ وادخالاتی ١٧٨ ٠٠٠ لیرا راده‌لرنده اولوب، اخراجاتنك ٧٣ ٠٠٠ لیرالغی ممالك اجنبیه‌یه وقصوری سائر ولایاته کیدر؛ ادخالا- تنـك دخی ١١٣ ٠٠٠ لیرالغی ممالك اجنبیـه‌دن وقصوری سائر ولایاتدن کلیر.

ولایت اهـالیسنك مقدار عمـومیسی اولان ٤٧١ ٤٦٢ نفوسـك اوج ربعندن زیاده‌سی مسـلم اولوب، ١٣٢ ٥٤٩ خرستیان و ١٢٦٩ اسرائیلی ایله برقاج بیك یزیدی وچنکانه وسائره واردر. اهالئ مسلمه‌سـنك قسم اعظمی ترك وقصوری کرد وعرب اولوب، اون بیك قدر چرکس دخی بولنور. مسلما- نلرك همان جمله‌سی سنی اولوب، یالکز برایکی بیکی قزلباشدر. خرستیانلرك نصفی ارمنی اولوب، نصف دیکری قتولیك، پروتستان، سریانی، کلدانی وسائره دن مرکبدر.

معارف هنوز کری اولوب، یالکز مرکز ولایتده براعدادئ ملکیه ایله بررشدئ عسکریه مکتبی وبتون ولایتده ٥ رشـدئ ملکیه ایله مسلمانلره مخصـوص ١٠٦٥ ارکك و٢ قیز صبیان مکتبی، ٧ مدرسـه، ارمنیلره مخصـوص ١٢٥ ذکور و ١ اناث، ارمنی قتولیکلرینـك ١٦ ذکور، ارمنی پروتستـانلرینك ٥ ذکور و٣ اناث، روملرك ٣ ذکوروبراناث، کلدا- نیلرك ٢٥ ذکور و ١ اناث، سریانیلرك ٢٤ ذکور و ١ اناث، لاتینلرك ٢ ذکور و ٢ اناث، اسرائیلیلرك دخی ١ ذکور و ١ اناث ابتدائی مکتبی واردر. جمعاً ولایتده مکاتب ومدارسك عددی ١٨٠٥ اولوب، ٦١ ٥١١ شـاکردان و ١٨٧٦ معلم بولنیـور. پروتستـان وقتولیکلرك مکتبلری باشلیجـه اجنبی میسیونرله راهبه‌لرك تحت اداره‌سنده‌در.

دیاربکر ولایتنك هواسی یازین پك صیجاق اولوب، حد وسطی اوزره میزان الحراره سانتیغراد حسابیله ٢٥ درجه کوسـترر، و ٤٠ و ٤٥ درجه‌یه قدر دخی چیقار. قیشین دخی حد وسطیسی تحت الصفر ١٠ درکه‌دن عبـارت اولوب، ٢٠ درکه‌یه قـدر ایندیکی اولور. کانونلرده تمادیا قار یاغوب، ایلك وصوك بهارلرده دخی ایکیشر بچق آی کثرتله یاغمور یاغار، ونیسـانك اواسطندن ایلولك اواسطنه‌دك قورافلق حکم سـورر. بوتحولات عظیمه ایله برابر مرکزی اولان دیاربکر شهرندن ماعدا ولایتـك هر طرفنك هواسی پك صاغلام اولوب، علل مستولیه یوق حکمنده‌در.

ولایتك تسـویه اولنمش شوسـه‌لری جمعاً ٣٢٩ کیلومتره طولنده اولوب، ایکی جاده‌دن عبـارتدر . بری صامسـوندن بغداده کیدن جاده‌نك بر قسمنـدن عبارت اولمق اوزره، ولایتك غرب شمالی حدودندن ارغنی، دیاربکر ومارد‌ینـدن کچه‌رك ، نصیبینه قدر واصل اولور. ٢٢٦ کیلومتره طولنده اولان بو یول صامسـوندن آماسیه، توقاد، سـیواس وخرپوتدن کچه‌رك کلن طریقك مابعدی اولوب، نصیبینـه قدر آز چوق تسویه اولنمش ایسه‌ده، موصل وبغداد ولا- یتلری داخلنـده اولان مابعدی هنوز یاپلمامشـدر . ایکنجی طریق دیاربکردن اورفه، بیره‌جك وحلبدن کچه‌رك اسـکندرونه واصل اوله‌جق جاده اولوب ، بونك دخی دیاربکردن سیورکه و ولایتك جنوب غربی حدودینه‌دك اولان ١٠٣ کیلومتره‌لك تسویه اولنمش ایسه‌ده، هنوز حلب ولایتنده‌کی تسویه اولنمش قسمیله کسب التصاق ایده‌مه‌مشدر. دجله نهری دخی دیار بکر ایله موصل آره‌سـنده بر طریق حکمنـده اولوب، کلکله سیراولنیورسه‌ده، سرعتلی جریانلریله اینیشلری چوق اولدیغندن، بو طریق پك زحمتلی ومخاطره‌لیدر.

دیاربکر ولایتی بروجه زیر ٣ سنجاق و ١٣ قضایه منقسم اولوب، ٨٨ ناحیه و ٣٢٠١ قریه‌یی جامعدر.

سنجاق	قضا	ناحیه
دیاربکر	دیاربکر	شرق
		بهرامکی
		غرب
		بشیری
		ترکان
		کیلی
		ایکور
		عمرکان
	سیورك	بوجاق
		هوشین
		بورهان
		یکیشهر
		قره کچی
		قره‌جه طاغ
		جم عرب
	سیلوان	حضرو
		مهرانی
		بادبکان
	دیرك	محل
		متینان
		دشنکور
		لیف
	لیجه	هانی

سنجاق	قضا	ناحیه
ماردین	ماردین	اطراف شهر
		قوج حصار
		دار اوقلندران
		خواص همایون
		میرستیان
		جم وبریفان وکوجیکان
		میلّه
		دقوری
		جیکی کریکان
		کبکی خلیجان
	نصیبین	بکار علی
		پولستری
		ازناور
		ایلیان
		چسنبان
		صقان
		طی
	جزره	حسنان
		محسان
		شاخ
		هارونا باقی
		علوان
		علیکان
		عمرکان
		عماران
		زیباری
		پشخابور
		شاه پسند بالا
		شاه یسند زیر
		سلوبی
	مدیات	محلمی
		لزیزح
		اربو
		علیکان
		حباب
		درمهکان
		دوماتان
		باصیرین
		حسنکیف (حصن کیفا)
		درهاز
		سیوان
		باسقلی
		تراتر
		چلیك
		کرچوی
		حصار
		جزیبی
		کولکان
		عرناس
		دمان
	عوینه	عمرکان
		صاور
		غورس
		سوریجی
		شیدان

سنجاق	قضا	ناحیه
ارغنی	ارغنی معدنی	ارغنی اکیل
	پالو	اشمشان بولانق اوخی قره‌جور کوك دره هون رشید سیوان
	چرمیك	چونكش

اشبو جدولده ذکر اولنان نواحی اصول جدیده اوزره تشکیل ایدلمش اولوب، اکثری مرکز قضادن اداره اولنور. ویك آزینك آریجه مدیرلری وحکومتلری واردر.

[دیار بکر ولایتنك احوال تاریخیه‌سیچون «جزیره، کردستان ودیار بکر (شهری)» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

دیار بکر { سنجاغی. همنامی اولان ولایتی ترکیب ایدن اوچ سنجاغك بری یعنی مرکز سنجاغی اولوب، غرب شمالی جهتندن ارغنی، شرق جنوبی جهتندن ماردین سنجاقلریله جهات سائره‌دن دخی ولایتك حدودیله محدوددر. قسم اعظمی دجله حوضه‌سی داخلنده اولوب، یالکز جنوب غربی قسمی فرات حوضه‌سنده بولنبور. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۷۵۲۰ مربع کیلومتره اولوب، تربیعاً ۱۳۶۹۲ کیلو متره‌لکی قابل زراعت، ۳۲۸۶ کیلومتره‌لکی طاغلق و ۵۵۲ کیلو متره‌لکی دخی اورمانلقدر. اهالیسی ۱۴۲۹۳۲ کشیدن عبارت اولوب، بومقدارك ۹۹۶۹۰ ی ترك، کرد، عرب وچرکسدن مرکب مسلمان، ۴۰۹۴۲ ی ارمنی کلدانی وسریانی جنسلیرینه واورتودوقس، قتولیك وپروتستان مذهبلرینه منقسم خرستیان، ۲۰۰۰ ی یزیدی وچنکانه، ۲۸۴ ی دخی اسرائیلیدر.

سنجاغك محصولاتیله تقسیمات ملکیه‌سی واحوال سائره‌سی حقنده ویریله‌جك معلومات بوندن اولکی ماده‌ده مفصلاً بیان اولندیغندن، تکرارینه حاجت یوقدر.

دیار ربیعه { فرات ایله دجله آره‌سنده‌کی جزیره خطه‌سنك قسم شرقیسنه ویریلن اسم اولوب، موصلدن خابور نهری بحراسنه‌دك ممتد اولوردی. شمالاً دیاربکر وغرباً دیار مضر ایله محدود ایدی. قبل الاسلام اوطرفلرده یرلشمش اولان قبائل عربدن بنی ربیعه قبیله‌سنك اسمیله تسمیه اولنوب، دیار بکرده حکم سورمش اولان (بکر بن وائل) دخی بنی ربیعه قبیله‌سنه منسوب بولندیغندن، دیار ربیعه‌نك سماسی بعضاً دیاربکری دخی شامل اولمق اوزره، تعمیم اولنور. هرحالده بواسم جغرافیون ومورخین عرب آثارنده موجود اولوب، الیوم متروك وغیر مستعملدر. [«جزیره» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیار مضر { فرات ایله دجله آره‌سنده واقع جزیره خطه‌سنك فرات ایله خابور آره‌سنده اولان غرب جنوبی قسمنه ویریلن اسم اولوب، حران ورقه وشمشاط وسروج طرفلرینی یعنی اورفه سنجاغنك برقسمیله زور متصرفلغنی حاوی ایدی. قبل الاسلام اورالرده یرلشمش اولان قبائل عربدن بنی مضره نسبتله وضع ایدلمش اولان بواسم الیوم متروك وغیر مستعملدر. [«جزیره» و «زور» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

دیاز { بارتلمی — (B. Diaz) پورتکیز مشاهیر بحریوننذن اولوب، آفریقا قطعه‌سنك منتهای جنوبنده اولان امید بورونك کاشفیدر. ۱۴۸۶ تاریخ میلادیسنده بومحلی کشف ایدوب، اوراده دوچار اولدیغی فرطونه‌لردن طولایی «اضطراب بورنی» تسمیه ایتمش ایسه‌ده، پورتکیز قرالی اورادن هند طرفلرینه کیدیله‌بیله‌جکی امیدینه بناءً، بواسمه بدل «امید بورنی» اسمی اختیار ایتمشدی. دیاز ۱۵۰۰ تاریخ میلادیسنده شدتلی برفرطونه‌یه طوتیلوب، مغروقاً تلف اولمشدر.

دیاز { میکل — (M. Diaz) اسپانیا بحریوننذن اولوب، آراغونه‌لیدر. قریستوف قولومبك آرقداشلرندن اولوب، ۱۴۹۵ ده (سنت دومینغ) جزیره‌سنده (هایته) آلتون معدنلرینی کشف ایتمش؛ و ۱۵۰۹ ده (پورتوریقو) والیسی اولمش ایدی.

دیاز { بالتازار — (B. Diaz) پورتکیز مشاهیر شعراسندن اولوب، آنادن طوغمه اعمی اولدیغی حالده، پك کوزل برطاقم فاجعه‌لر وسائر منظومه‌لر ترتیبنه موفق اولمش، والك بیوك شعرا

مره‌سنه یکمشدر. (مادره) جزیره‌سنده طوغوب، اون یدنجی قرن میلادیده یاشامشدر.

دیاسقوریدس { ودیسقوریدس. دیوسقو- ریدسه عربلر عندنده ویریلن اسمدر. [«دیوسقوریدس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیاغوراس { (Diagoras) یونان قدیم حکما وشعراسندن اولوب، من اصل آزاد اولمش برکوله ایدی. (میلوس) جزیره‌سنده طوغوب، دموقریته تلمذ ایتمشیدی. ابتدا پك متعصب ایکن، بعده برضغیر کوروب، انتقامنی آلمدیغندن، قومنك معتقدی اولان الههٔ کاذبه‌یه کوسه‌رك، دینسز اولمش؛ و بعض آیینلره اکلنمش اولدیغندن، میلاددن ٤١٥ سنه اول آتنه‌دن طرد اولنمش؛ وبعده قاتلنه مکافاة وعدی اعلان اولندیغندن، قبل‌المیلاد ٤٠٠ تاریخنده یونانی ترکه مجبور اولوب، بر فرطونه‌یه طوتلغله، مغروقاً وفات ایتمشدر. اشعارندن بعض ابیات بولنه‌بیلمشدر.

دیافونو { (Diafounou) آفریقای غربیده، سنغال نهری کنارنده، صحرای کبیرك جنوبنده و(مدینه)نك شمالنده بریر اولوب، فرانسه دولتی بعض نقطه‌لرینی ضبط ایتمشدر. ممالك اسلامیه‌دن اولوب، مرکزی (تامباقاره) یاخود (تمبکره) قصبه‌سیدر.

دیاقوه { (Diakova) یاقوه قصبه‌سنه السنهٔ اجنبیه‌ده ویریلن اسمدر. [«یاقوه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیال { (Deal) انکلتره‌نك (کنت) سنجاغنده و (قانتوربری)نك ٢٢ کیلو متره جنوب شرقیسنده اوله‌رق مانشه دکیزی ساحلنده برقصبه واسکله اولوب، ٨٢٠٠ اهالیسی واستحکاماتی واردر.

دیالماط { (Dialmath) آفریقای غربیده سنغامبیانك (دیمار) خطه‌سنده برقصبه وقلعه اولوب، فرانسه دولتی طرفندن بوقصبه‌ده برقره‌قول بولندیریلیور.

دیاله { عراقده دجله‌یه تابع بیوك برنهر اولوب، ایرانك (اردلان) ایالتنده نبعانله، (آب شروان) نامیله غربه طوغری آقه‌رق، حدود عثمانیه‌یه واصل اولنجه، دیاله اسمنی آلیر؛ وابتدا غرب شمالی‌یه بعده جنوب غربی‌یه طوغری جریانله سلیمانیه سنجاغنك حدود جنوبیه‌سنده برخیلی مسافه‌ده حدود ایرانیه خطنی تشکیل ایتدکدن صکره، برخیلی مسافه‌ده دخی موصل وبغداد ولایتلرینی آییرر، وبعده بغداد سنجاغنه کیروب، بغدادك ایکی بچق ساعت آشاغیسنده صولدن دجله ایرماغنه منصب اولور. ایران ممالکنده بر قاج چای ودره اخذ ایلدیکی کبی، ممالك عثمانیه‌ده دخی صاغدن سلیمانیه وشهر زور سنجاقلرندن وصولدن خانقین قضاسندن بر قاج چای دیاله نهرینه دوکیلور. خانقین قربنده بر قاج قوله آیریلوب، بعده جمله‌سی یکیدن برلشیر. دیاله نهرینك صویی چوق اولوب، خراسان قضاسنده بر چوق جدوللر آیریله‌رق، اراضی سقی اولنور. مجراسنك طولی تقریباً ٥٠٠ کیلومتره اولوب، ١٧٥ کیلومتره‌لکی ایرانده، ١٠٠ کیلومتره‌لکی حدودده و ٢٢٥ کیلومتره‌لکی دخی ممالك عثمانیه داخلنده‌در. آزهمتله سیرسفائنه صالح اوله‌جق حاله قونیله بیلیر. جغرافیون عرب آثارنده (دیالی) صورتنده محرر اولوب، یاقوت حموی بونك (نهر بعقوبا) و (تامرا) دخی تسمیه اولندیغنی بیان ایدیور.

دیامانتینو { (Diamantino) برازیلیانك (ماتوغروسو) ایالتنده و (قویابه)نك ١٤٠ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (پاراغوآی) ایرماغی منابعی قربنده بر قصبه اولوب، ٤٨٠ اهالیسی واردر.

دیامانتینه { (Diamantina) برازیلیانك (میناس‌جرائس) ایالتنده و(اوروپرتو)نك ٢٣٠ کیلومتره شمال شرقیسنده سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، ١٤٠٠٠ اهالیسی، کوزل منظره‌سی، خیلی تجارتی ومعمولات دباغیه ایله قیومجیلغه متعلق مصنوعاتی واردر. جوارلرنده‌کی نهرلرده خیلی الماس چیقدیغیچون بو اسمله تسمیه اولنمشدر.

دیامانتینه { (Diamantina) آوسترالیانك ایچ طرفلرنده برنهردر، که (قوینسلاند) حکومتنك وسطلرنده و ٢٢° عرض جنوبیده نبعانله، جنوب غربیه طوغری آقه‌رق، جنوبی آوسترالیا حکومتنده و ٣٢° عرض جنوبی قربنده (اریه) کولنه دوکیلور. بو نهر ١٨٧٧ ده کشف اولنمشدر.

دیانه (Diane) اسکی یونان وروما اساطیرنده قمردن کنایه اولان الهۂ کاذبه‌نك لاتینجه اسمی اولوب، یونانیلر عندنده (آرتمیس) تسمیه اولنوردی. کویا ابو الآلهه زعم اولنان مشتری‌نك قیزی وشمسدن کنایه اولان (آپو لون)ك همشیره‌سی اولوب، بودخی برادری کبی (دلوس) جزیره‌سنده طوغمشیدی. آوك وعصمتك حامیه‌سی زعم اولنه‌رق، حامله قادینلر دخی بوندن استمداد ایدرلردی. (آقتیون) اسمنده برآوجی حمامده چپلاق اولدیغی حالده، کندیسنه باقمغه جرأت ایتدیکیچون، کویا دیانه بونی کیکه تحویل ایتمش؛ وبوصفت ادعاسیله برابر (اندیمیون) ایله (پان)ی و (لوریون)ی سومش ایدی. (افس) یعنی آیاثلوغده عبادتنه مخصوص پك جسیم ومصنع بر معبد وار ایدی، که ابقای نام ایچون (اوروسترات) طرفندن احراق اولنمشدی. (تاوریده)ده یعنی قریمده دخی بوکا عبادت اولنور، وقرطونه‌یه طوتیلوب او سواحله دوشن یبانجیلر قربان ایدیلیرلردی. روما جوارنده کائن (آریکیا)ده دخی دیانه‌نك عبادتنه مخصوص بر معبد بولنوب، بونده راهب اولمق ایستینك سلفنی اولدیرمسی شرط ایدی. اینجه وقیصه برکوملك کیمش، النده براوق ویاننده بردیشی کیك ویا برآو کوپکی اولدیغی حالده تصویر اولنوردی .

دیانیره (Déjanire) اساطیر یونانیه‌ده (هرکول) نام مشهور قهرمانك زوجه‌سی و اتولیاده واقع (قالیدون) حکمداری (انئوس)ك قیزی اولوب، کویا کندیسنی (اوتوس) نهرندن کچیرمك ایچون آرقه‌سنه آلمش اولان (نسوس) اسمنده بردیو بونی قاچیرمق ایستدیکندن، هرکول بودیوی برسملی اوقله اتلاف ایتمش؛ ودیو اولمزدن اول قانلی کوملکنی دیانیره‌یه ویره‌رك، هرنه وقت قوجه‌سی بروفاسزلقده بولنورسه، بوکوملکی کیدیره‌رك یوله کتیره‌بیله‌جکنی سویلمش ایدی. مؤخراً هرکول (قیوله) اسمنده برقیز سوه‌کله، دیانیره بوکوملکی کیدیرمش؛ وهرکول بوندن متأثراً وفات ایتدکله، دیانیره دخی مأیوسیتندن کندینی اتلاف ایتمشدر. بو مصاله بعض شعرا ورساملره سرمایه اولمشدر.

دیانیوم (Dianium) اسپانیاده‌کی دانیه ویا دنیه قصبه‌سنك اسم قدیمیدر. اسکی زمانده بیوجك بر شهر اولوب، دیانه معبوده‌سنه منسوب عد اولنوردی. مارسلیاده‌کی یونانیلرك مهجری ایدی .

دیاهوت (Diahot) جزایر بحر محیطدن یکی قالدونیه آطه‌سنده بر نهر اولوب، جنوب شرقیدن شمال غربی‌یه طوغری آطه‌نك بویجه آقه‌رق، جزیره‌نك منتهای شمالنده واقع (هارفورت) قوینه دوکیلور. مجراسنك طولی ۱۵۰ کیلومتره اولوب، آشاغیکی ۴۰ کیلومتره‌لك یری سیر سفائنه صالحدر. کنیشلکی ۱۰۰ و ۱۵۰ متره اولوب، منصبنه قریب محلده ایسه ۱۵۰۰ متره‌یه بالغ اولور. مجراسنك یوقاری طرفلری طاغلر وبوغازلر آره‌لرنده اولوب، آشاغی جهتی ایسه خفیف صورتده طالغه‌لی اووه‌لرده بولنیور، که بوجهتده آلتون وباقیر معدنلری بولنوب، کلیتلی کولیجه اخراج اولنور.

دیبان [« ذیبان » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیبای (Dibaï) هندستانده میرات خطه‌سنك (بلند شهر) سنجاغنده برقصبه اولوب، ۷۷۸۰ اهالیسی واردر.

دیبجات هندستانك جنوب غربیسنده واقع (مالدیو) جزایرینه جغرافیون عرب آثارنده ویریلن اسمدر. (دیب) یاخود (دیو) کلمه‌سی لسان هندیده « آطه » دیمك اولدیغندن (دیبجات) بونك جمعی اوله‌بیلیر.

دَیبُل هندستانك ساحل غربیسنك منتهای شمالنده وسند نهرینك منصبنده برشهر اولوب، مشاهیر علمای اسلامدن برقاچ ذاتك مسقط رأسی بولنمشدر . اوائل دور اسلامده پك بیوك ومشهور بر شهر ایکن، شمدیکی حالده خریطه‌لرده بویله براسم کورلمدیکندن، خراب اولمش اولسه کرکدر. دربلو «کتبخانۂ شرقی»سنده بوشهرك الیوم (دیو) دینلن و پورتکیزلیلرك النده بولنان اسکله‌دن عبارت اولدیغنی ادعا ایدیور ایسه‌ده، دیو برآطه اوزرنده‌اولوب، پورتکیزلیلر طرفندن تأسیس ایدلمش اولدیغندن، و حالبوکه یاقوت حموی لاهور وملتان صولرینك دیبلده بحره منصب اولدیغنی بیان ایتدیکندن، دیبلك سند ایرماغی منصبنده بولنمش اولمسی احتمالی دها قریبدر .

دیبانك { یاخود دیبانغ (Dibang) تبتده (لهاسه) قربنده برقصبه اولوب، لامەلره مخصوص بیوك برمناستری و ۷۷۰۰ اهالیسی واردر.

دیبور { جزیرهٔ ابن عمر قربنده بر ناحیه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

دیبورغ { (Dieburg) آلمانیاده (هسه) بیوك دوقەلغنك (استارکنبورغ) ایالتنده ودارمستادك ۱۴ کیلومتره شرق شمالیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۳۸۸۰ اهالیسی وصاج، تنکه، مقوی وچناق چوملك فابریقەلری واردر.

دیبونغ { یاخود دیبنك (Dibong) هندستانك جهت شرقیەسنده آسام خطەسنده (براهما پوتره) ایرماغنی تشکیل ایدن اوچ نهرك بری اولوب، ظن اولندیغنه کوره تبتده (لهاسه)نك شمالنده واقع بیوك کوللردن چیقەرق، ابتدا شمال شرقی‌یه وبعده غرب جنوبی‌یه آقار؛ و(لوهیت) ایله (دیبونغ) نهرلری آره‌سنده براهما پوتره‌یه دوکیلور.

دیپه { (Dieppe) فرانسەنك قسم شمالیسنده آشاغی‌سینه ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب، پارسك ۱۶۷ (ودمیر یول طریقیله ۲۰۱) کیلومتره شمال غربیسنده، مانشه دکیزی ساحلنده و(آرقه) نهرینك منصبنده واقعدر. ایکی قسمدن مرکب اولوب، ۲۰۴۰۰ اهالیسی، صاغلام لکن آغزی طار لیمانی، دمیر یولی، تحت البحر تلغرافی، اسکی سور وقلعەسی، ۶۸ چشمەسی، مشهور دکیزبانیەلری، مکتب اعدادیسیله بحریه مکتبی، کتبخانەسی، سفائن اعمالنه مخصوص دستگاهلری، ایپ وخلاط فابریقەلری، کیك وفیل دیشندن معمولاتی وایشلك تجارتی واردر. اون برنجی قرن میلادیده برباליقجی کویی حالنده اولوب، بعده بیومش؛ وآنجق بوصوك زمانلرده اوجوارده بولنان (هاوره) اهمیت قزانمغله، (دیپه) کری قالمشدر. قرون وسطاده اهالیسنك کمیجیلکده‌کی مهارتیله شهرت بولوب، دیپەلیلر آفریقای غربیده وآمریقاده برچوق کشفیاته وبعض مهاجرلر تأسیسنه موفق اولمشلردر.

دیج { (Dietz) پروسیەده (ناسو)نك ۹ کیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ۶۰۰۰ اهالیسی ومیوه آغاجلری یتیشدیرمکه مخصوص مشهور فدانلقلری واردر.

دَیدان { حجازده بلقاء طریقنده کوزل بر قصبه ایکن خراب اولمش اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دیدرو { (Diderot) فرانسه مشاهیر حکماسندن اولوب، ۱۷۱۲ تاریخنده (لانغره)ده طوغمش، و ۱۷۸۴ ده وفات ایتمشدر. بربیچاقجینك اوغلی اولوب، پاپاس اولمق اوزره، علم عقائدی اوکرنمك ایچون پارسه کوندرلمش، وبعده برمتعهدك یاننه کیرمش ایسه‌ده، علوم ومعارفله اشتغالدن بشقه برشیئه میلی اولمدیغندن، متعاقباً هرایشدن چکیلوب، ادبیات وفلسفه وهندسه ایله اوغراشمغه، وکندو یمنیله یاشامق اوزره، درس ویرمکه وکتاب یازوب نشر ایتمکه باشلامش ایدی. ابتدا انکلیزجه‌دن برطاقم کتابلر ترجمه ایدوب، بعده «فضیلتك قدری» عنوانیله برکتاب وبر طاقم امثال حکمیه نشر ایتمش؛ وبوایکنجی کتابی پارلمانك قراریله جمع و احراق اولنمشدی. ۱۷۴۹ ده «کورلره عبرت اولمق اوزره کورلر حقنده رساله» عنوانیله براثر نشر ایدوب، بونده امور دینیه‌یه قارشی وبعض اکابره طوقنور برطاقم رموزات مندرج بولنمغله، (وینسنه) محبسنه حبس اولنمشدی. سبیلی تخلیه اولندقدن صکره، مشهور «مجموعهٔ فنون»ك یعنی (آنسیقلوپدیا)نك تحریرینی قوروب؛ دالمبرله اشتراك ایتمش؛ وطائفهٔ رهبان ایله حکومتك کوستردیکی موانع کثیره ایله برابر، ۱۷۵۱ دن ۱۷۷۲ تاریخنه‌دك ۲۱ سنه بوبیوك اثره چالیشەرق، ۱۷سی متن و ۱۱ ی اشکال اولمق اوزره، ۲۸ بیوك جلددن مرکب اولان اثر مذکورك وجوده کلمسنه سبب اولمشدر. بو اثرده کندیسی فلسفهٔ قدیمه وصنایعه دائر اولان مقالاتی یازوب، اقتدارینی اثبات ایتمشدر. بوندن ماعدا برچوق جدی تألیفاتله، بعض حکایه وتیاترو کتابلری یازمش؛ واسمنی بللی ایتمکسزین دخی بعض کتابلر نشر ایتمشدی. دیدرو خرستیانلغك پك علیهنده اولوب، اکثر آثاری راهبلره قارشیدر. الحاد درجه‌سنه قدر دخی واریر. وولتر، روسو، دالمبرت، هولباش وسائر معاصرین حکما ایله وعلی‌الخصوص غریم ونژون ایله پك دوست اولوب، یالکز

روسو ایله بعده بوزشمشیدی. کنج ایکن اولنوب، برقیزی دنیایه کلمشدی، وبو قیزی فوق العاده سورەدی. نشر ایتدیکی آثار کندیسنی رفاهله یاشاتەمیوب، کتابلرینی صاتمغه مجبوریتنده بولنمش ایسەده، روسیه ایمپراطوریچەسی ایکنجی قاترینه، دیدرو صاغ اولدقجه کندیسی قوللانمق شرطیله، کتابلرینی ۵۰۰۰۰ فرانقه اشترا، وکندیسنه معاش دخی تخصیص ایدەرك، قید ضرورتدن قورتارمش؛ و ۱۷۷۳ ده دیدرو برای تشکر پترسبورغه کیدوب، عودتنده بقیهٔ عمرینی انزواده کچیرمشدر. (نژون) دیدرونك آثارینی جمعله، ۱۵ جلد اوزره نشر ایتمشدر. بعده دیدرونك آثاری دفعاتله طبع اولنەرق، صکرەدن بولنمش بعض تألیفات ومخابراتی دخی علاوه اولنمشدر. قیزی ترجمهٔ حالنی دخی یازمشدر.

دیدو (Didot) فرانسەده مشهور برمطبعەجی عائلەسی اولوب، برنجیلری اولان (فرانسوآ دیدو)، که ۱۷۲۰ ده پارسده طوغوب ۱۸۰۴ ده وفات ایتمشدر، برمطبعه وبر حروفات دوکمخانەسی تأسیس ایدوب، حروفاتی کوزللشدیرمش؛ وپك کوزل ومصحح کتابلر نشر ایدەرك، هم فن طباعتك هم معارفك ترقیسنه بیوك خدمتلر ایتمشدر. — بیوك اوغلی (پیر دیدو) ایله کوچك اوغلی (فیرمین دیدو) وبونك اوغللری دخی بوصنعته دواملە، فن طباعتك ترقیسنه بیوك خدمتلر ایتدکدن بشقه، بعض نافع کتابلر دخی تألیف ایتمشلردر.

دیدون (Didon) صور حاکمی مشهور پیکمالیونك همشیرەسی وبعلك قیزی اولوب، صوری ترکله برطاقم فنیکەلیلرله قبل المیلاد ۸۶۰ ویا ۸۸۰ تاریخلرنده آفریقایه کچەرك، تونس جوارنده بولنمش اولان (قارتاج) شهر قدیمنی تأسیس ایلمشیدی. روایته کوره (جتول) قومنك حکمداری (یارباس) صاحبهٔ ترجمەیه عاشق اولوب، تزوجنه اصرار ایتدیکندن، دیدون بونك تعقیباتندن قورتلمق ایچون، اتلاف نفس ایتمشدر. بعض شعرانك منظومەلرینه مبنی علیه اولمش؛ وبعض مشهور رساملر طرفندن تصویر اولنمشدر.

دیدیموتیخوس (Didymotichos) دیمتوقەنك اسم اصلی؛ قدیمیدر. [« دیمتوقه » مادەسنه مراجعت بیوریله.]

دیدیوس یولیانوس (Didius Julianus) روما ایمپراطورلرندن اولوب، ۱۳۳ تاریخ میلادیسنده میلانده طوغمش؛ وقومودوسك زماننده خدمت ایدوب، جرمان اقوامندن (قات) قومنی مغلوب ایتمشیدی. (پرتیناقس)ك وفاتنده ۱۹۳ تاریخنده ایمپراطورلغه قعود ایتمش وایکی سنه صکره، مقتولاً وفات ایتمشدر.

دیدیه (Didier) لومباردلرك صوك حکمداری اولوب، ابتدا (ایستریا) دوقەسی ایکن، (آستولف)ك بلا ولد وفاتی اوزرینه، ۷۵۷ تاریخ میلادیسنده، لومباردلر حکمداری اولمش؛ وپاپا ایکنجی اتیانه قارشی محاربه ایدوب، (پیپن) طرفندن مغلوب اولمش ایدی. اتفاقی قزانمق امیدیله، قیزینی شارلمانه ویرمش ایسەده، برسنه صکره شارلمان قیزینی تطلیق ایتمش؛ ودیدیه شارلمانك طرد ایتدیکی یکنلرینی وملکنی ضبط ایتمش اولدیغی آکیتانه دوقەسی (هونالد)ی حسن قبول ایتدیکندن، شارلمانك خصومتنی قزانوب، نهایت ۷۷۳ ده، پاپا طرفندن اولنان استمداد اوزرینه، شارلمان دیدیەنك ممالکنی ضبط، وکندیسنی دخی اخذ ایله، (فوربیه) مناسترینه حبس ایتمکله، اوراده وفات ایتمشدر.

دیدیه (Didier) فرانسه متأخرین ادباسندن اولوب، ۱۸۰۴ ده اسویچرەنك (جنو) شهرنده طوغمش، و۱۸٦٤ده وفات ایتمشدر. برچوق حکایه کتابلری یازمشدر.

دیدیه سنت — (St. Didier) قتولیکلرك بو اسمله ایکی عزیزلری اولوب، برنجیسی (لانغره) پسقپوسی ایکن، ۲٦٤ تاریخ میلادیسنده قتل اولنمشدر. مایسك ۲۳ نده یورطیسی اجرا اولنور. — ایکنجیسی فرانسەدەکی (ویانه) باش پسقپوسی ایکن، ٦۰۸ ویا ٦۱۲ ده لیون قربنده قتل اولنمشدر. بونك دخی یورطیسی یوم مذکورده اجرا اولنور.

دیر زور مستقل متصرفلغنك مرکزی برقصبه اولوب، برالشام ایله جزیره

آره‌سنده وفراتك ساحل غربيسنده اوله‌رق، رقه‌نك ۱۲۰ كيلومتره شرق جنوبيسنده و (خابور) منصبنك يعنى (قرقسيه) خرابه‌لرينك ۲۰ كيلومتره غرب شماليسنده، ۳۵°۲۰′ عرض شمالى ايله ۳۷°۴۵′ طول شرقيده واقعدر. ۲۵۰۰ خانه‌سى و ۲۰۰۰۰ اهاليسى اولوب، ۱۸۷۵۰ سى مسلم و قصورى سريانى وارمنى ويهوديدر. گوزل برقصبه اولوب خانه‌لرى بياض وسوقاقلرى دوزدر. مكمل برحكومت قوناغى، ۳ جامع شريفى، ۲ كليساسى، بر رشديه و ۴ ابتدائى مكتبى، برعسكرى خسته‌خانه‌سى، برحمامى، ۳۰۰ دكانى حاوى، ۵ چارشيسى و ۴ خانى واردر. قارشيسنده اوله‌رق فراتك ايچنده بولنان (احويجه) آطه‌سى اشجار ونباتاتله مستور وقصبه‌يه بركوپرى ايله مربوطدر. يكى بر قصبه ايسه‌ده، شام ايله بغداد آره‌سنده‌كى كاروان طريقنك اوزرنده واقع‌اولمغله‌برابر، برالشام وجزيره جهتلرنده طولاشان عربانك دخى مركزى بولنديغندن، خيلى اهميت تجاره‌سى واردر. قيولرينك صويى پك آجى اولوب، اهاليسى فرات صويندن ايچر. بورانك دخى چباقى واردر. اصل اسمى (ديررمان)در. (زور) متصرفلغنك مركزى اولمق مناسبتيله (دير زور) دخى ديرلرسه‌ده، اصل (دير زور) اهواز جهتنده برمناستر ايدى.

ديَر { «مناستر» ديمك اولان بوكلمه ديكر برطاقم اسملره اضافتله جزيره و عراق وشام ومصر وسائر بلاد عربيه‌ده بر چوق مشهور مناسترلره وبعض قرا وسائر محلره علم اولمشدر. بونلرك الك مشهورى موصل قربنده بولنان (ديرا بون) در، كه حضرت نوح (عم)ك قبرينى حاوى اولديغى مظنوندر.

دير { آسياى وسطيده كابل نهريله هندوكوه آره‌سنده وكابل نهرينه دوكيلن (كونه) نهرى اوزرنده برقصبه اولوب، ۳۵°۱۴′ عرض شمالى ايله ۶۹°۲۹′ طول شرقيده واقعدر.

ديراخيوم { ياخود دوراخيوم (Dyrachium) دراج قصبه‌سنك اسم اصلئ قديميدر.

ديرالقمر { جبل لبنان مستقل متصرفلغنك مركزى اولان بر قريه اولوب، بيروتك ۳۰ كيلومتره جنوب شرقيسنده، طاغلر آره‌سنده، ۹۰۰ متره ارتفاعنده وبيروت ايله صيدا آره‌سنده (نهر الدامور) اسميله دكيزه منصب اولان (وادى القاضى) اوزرنده واقعدر. باشليجه درزى ومارونيلردن مركب ۲۱۷۵ اهاليسى، بركليسا ومناسترى وسدلر اوزرينه ياپلمش گوزل باغچه‌لرى واردر. قارشيسنده ووادينك او بر طرفنده درزيلر اميرى بشيرك مقرى بولنمش اولان (بيت الدين) سرايى بولنيور.

ديرشاو { (Dirschau) پروسيه‌نك شمال شرقى جهتنده واقع نفس پروسيه ايالتنده، (دانسيغ) سنجاغنك (استارغارد) قضاسنده واستارغاردك ۲۴ كيلومتره شمال شرقيسنده اوله‌رق، (ويستوله) ايرماغنك منصبنه قريب منقسم اولديغى قوللرك الك غربيسى اوزرنده برقصبه اولوب، ۹۷۱۵ اهاليسى، دمير دوكمخانه‌سى، چناق چوملك وطوغله فابريقه‌لرى، دباغخانه‌لرى، اودون تجارتى وويستوله اوزرنده گوزل بركوپريسى واردر. مشهور قپودان قوقك معيتنده دور عالم ايتمش اولان مشاهير طبيعيون وسياحيندن (فورستر)ك مسقط رأسيدر.

ديرق هارتوغ { (Dirk - Hartog) آوسترالياك ساحل غربيسى قارشيسنده و «كوپكلر قويى» نك مدخلنده اوله‌رق ۲۶° عرض جنوبيده واقع اوچ آطه‌نك الك غربيسى والك بيوكى اولوب، بويى ۷۰ واكى ۱۵ كيلومتره‌در. سواحلى صرب وديك اولوب، اوستى دوزدر. آثار صولرى چوق اولوب، پك گوزل وواسع مرعالرى حاوى اولمغله اخيراً بعض انكليزلر برلشوب، كلينلى سوريلر تشكيل ايتمشلردر. صوينك كثرتى حسبيله كيلر دخى چوق اوغرارلر.

ديرك { ديار بكر ولايت وسنجاغنده، دياربكرك ۶۵ كيلومتره جنوبنده وماردينك ۳۶ كيلومتره غربنده اوله‌رق قرجه طاغك اتكنده وخاوره تابع جرجب نهرى اوزرنده واقع قضا مركزى برقصبه اولوب، بيك قدرى ارمنى وقصورى كرد اولمق اوزره، ۲۵۰۰ اهاليسى، برجامعى، بركليساسى، برحمامى، برخانى، ۱۵ دكانى و ۱۰ چشمه‌سى واردر. آب وهواسى گوزل اولوب، زيتون

وانجیر ونار آغاجلریله محاطدر . — دیرك قضاسی شمالاً نفس دیار بکر، غرباً سیورك قضالریله، شرقاً ماردین سنجاغیله، جنوباً دخی زور مستقل متصرفلغیله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٤٤٨ مربع کیلومتره‌دن عبارت اولوب، تربیعاً ٢٧٨٤ کیلومتره‌لکی قابل زراعت، ٦٤٦ کیلو متره‌لکی طاغلق وطاشلق، ١٨ کیلومتره‌لکی دخی اورمانلقدر. اهالیسی ١٨ ٢٨٨ کشیدن عبارت اولوب، ١٥ ٢٨٨ ی ترك وکرد وعرب وچرکس اوله‌رق مسلم و ٣٠٠٠ ی ارمنی وسریانی اوله‌رق خرستیاندر. قضا ٧٨ قریه‌دن مرکب اولوب، محل، متینان، شنکور ولیف اسملریله درت ناحیه‌یی حاویدر. تماميله فرات حوضه‌سنده بولنوب، خابور نهرینه تابع جرجب چاینك منابعی جامعدر. اراضیسی پك منبت ومحصولدار اولوب، اهالیسنك زراعته عدم اهتماملریله ومخرجلرینك بعد مسافه‌سیله برابر خیلی محصولات آلنیر. اشجار مثمره‌سی وباغچه‌لری پك چوق اولوب، میوه‌لری پك مبذولدر. باغلری دخی چوق اولوب، پك مقبول برنوع شراب چیقار. مرعالری پك چوق واوتلری رایحه‌دار اولمغله، پك کایتلی اولان قیونلری سودندن کوزل رایحه‌لی یاغلر چیقار. صیغیر، آت، مرکب، استرکبی حیوانات اهلیه‌سی دخی چوقدر .

دیروت { مصرده رشید اداره‌سنده ورشیدك ٢١ کیلومتره جنوب شرقیسنده ونیلك رشید قولی اوزرنده برکوچك قصبه‌در .

دیره { بحر احمرده باب المندبك ساحل غربیسنده بولنمش اسکی برقصبه‌نك اسمیدر.

دیریا { (Deirie) آلتنجی قرن میلادیده بیوك بریتانیه‌ده (آنغل) قومی طرفندن تشکیل اولنمش برکوچك دولت اولوب، بعده (برنیکیه) دولتیله برلشدیریله‌رك، حکومات سبعه‌نك بری اولان (نورتومبرلاند) دولتنی تشکیل ایتمشدر.

دیزرائلی { (D' Israeli) [« اسرائلی » مادهسنه مراجعت بیوریله.]

دیزك { ایرانك شرق جنوبی جهتنده وبلوجستان حدودی قربنده اوله‌رق (مشکد) نهرینه تابع برچای وادیسنده برقصبه اولوب،

همنامی اولان ناحیه‌نك مرکزیدر . حقیقتده قصبه بریرینه یقین ٦ قریه‌دن مرکبدر . ناحیه‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ١٣٠٠٠ مربع کیلو متره واهالیسی ٣٠٠٠٠ کشی اولوب، حبوباته متعلق محصولاتیله خرمالری چوقدر . — اصطخری بواسمله سمرقند قربنده برقریه دخی بولندیغنی، وبعض علمانك مسقط رأسی اولوب، ماء جاریسی ورباطی اولدیغنی بیان ایدیور.

دیژون { (Dijon) فرانسه‌نك جهت شرقیه‌سنده (قوته دور) یعنی «آلتون ساحل» ایالتنك و (بورغونیه) خطه‌سنك مرکزی برشهر اولوب، پاریسك ٢٧١ کیلو متره جنوب شرقیسنده و (اوشه) ایله (سوزون) نهرلری ملتقاسی اوزرنده واقعدر . کوزل و تجارتگاه برشهر اولوب، ٤٨٠٠٠ اهالیسی، کوزل ابنیه‌سی، مفرح تفرجگاهلری، آقادمیاسی، علوم وفنون درسخانه‌سی، حقوق وطب مکتبلری، مکتب اعدادیسی، جمعیت علمیه‌سی، کتبخانه‌سی ، نباتات باغچه‌سی وسائر مؤسسات علمیه وخیریه‌سی، وقتیله بولنیقه متهملریچون محبس اتخاذ اولنان برقلعه‌سی، متعدد دمیر یوللری وبعض آثار عتیقه‌سی واردر. خردالی مشهوردر. اسکی برشهر اولوب، ابتدا قیصر طرفندن اردوگاه اتخاذ اولنمش؛ وروما ایمپراطورلرندن (آورلیان) جمع صیغه‌سیله (دیویس) دینلن بتون آلههٔ کاذبه‌نك عبادتنه مخصوص برمعبد تأسیس ایتمکله، (دیویو Divio) تسمیه اولنمشدی، که دیژون بوندن مأخوذدر . طقوزنجی قرن میلادیدن صکره کسب اهمیت ایتمکه باشلامشدر.

دیژونه { (Dijonnais) فرانسه‌نك بورغونیه خطه‌سنده دیژون شهریله اطرافندن عبارت بربقعه ایدی. تقسیمات جدیده‌ده (قوته‌دور) ایالتی داخلنده بولنیور.

دیس { (Diss) انکلتره‌نك (نورفولق) سنجاغنده و (نورویچ)ك ٣٢ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق شمالی دکیزینه دوکیلان (واونی) نهرینك ساحل یمیننده برقصبه اولوب، ٣٨٥٠ اهالیسی وکتن ایپلیك ایله چوراب وسائره‌یه متعلق بعض معمولاتی واردر.

دیسا { (Dissa, Deesa) هندستانده کجرات خطه‌سنك (کیکوار) حکومت ممتازه.

سنده واحد آبادك ١٥٠ كيلومتره شمال شرقيسنده برقصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهاليسى واردر. اطرافنده‌كى اورمانلرده چوق آرسلان وفيلان بولنور.

ديست (Diest) بلجيقه‌نك (برابانت) ايالتنده و (لوون) ك ٢٤ كيلومتره شرق شماليسنده بر قصبه اولوب، ٧٣٢٠ اهاليسى، استحكاماتى، چوخه وسائر منسوجاتله بيره فابريقه‌لرى وباقر دوكمخانه‌سى واردر. بيره‌سى مشهوردر.

ديسقو (Disco) غروئنلاندك ساحل غربيسى قارشيسنده بر بيوك آطه اولوب، منتهاى جنوبيسى ′١١ °٦٦ عرض شمالى ايله °٥٥ طول غربيده واقعدر. بويى تقريباً ١٦٠ كيلومتره اولوب، °٧٩ عرض شماليده دكيزك ايچنه‌دن قيالق بر قول اوزانه‌رق، صاغلام بر ليمان تشكيل ايديور، كه بو ليمانك ايچنده دانيمارقه‌نك اوجهنده‌كى مستملكاتنك مركز اداره‌سى اولان (غودهاون) قصبه‌سى بولنيور. بو قصبه بالينه آوجيلرينك التجاگاهيدر. جزيرهٔ مذكوره ايله غروئنلاند آره‌سنده‌كى ديسقو قويى ١٠٠ كيلومتره عرضنده اولوب، يازين غيرمنجمد حالنده بولنور، ويالكز اوته بريسنده بعض بوز قيالرى يوزر.

ديسقوريدس [«ديوسقوريدس» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

ديسمال (Dismal) آمريقاى شماليده ممالك مجتمعه‌نك سواحل شرقيه‌سى قربنده و (ويرجينيا) ايله شمالى قارولينه جمهوريتلرى آره‌سنده بيوك بر بطاقلق اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٨٠٠ مربع كيلومتره‌در. يوكسك اوتلر وقامشلرله مستوردر.

ديسنا (Disna) روسيه‌نك جهت غربيه‌سنده غربى دوينه‌يه تابع بر نهردر، كه (قوونو) ايالتنك (نووو آلكساندروفسق) قضاسنده همناى اولان بر كوچك كولدن چيقه‌رق، بطاقلق واورمانلق بر طاقم اراضينك ايچنده ابتدا جنوب شرقى‌يه وبعده شمال شرقى‌يه طوغرى جريانله، ١٤٠ كيلومتره‌لك مسافه قطع ايتدكدن صكره، همناى اولان قصبه‌ده صولدن دوينه‌يه دوكيلور.

ديسنا (Disna) روسيه‌نك جهت غربيه‌سنده، (ويلنا) ايالتنده و ويلنانك ٢٣١ كيلومتره شمال شرقيسنده اوله‌رق همناى اولان چايك غربى دوينه‌يه دوكلديكى محلده واقع قضا مركزى بر قصبه اولوب، ٦١١٠ اهاليسى، چناق چوملك وطوغله فابريقه‌لرى وحبوباتله كتن وحيوانات تجارتى واردر.

ديصا مصرده اسكى برقصبه اولوب، جوارلرينك دخى بو اسمه اضافتله تسميه اولنديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

ديغوراميرز (Diego Ramirez) بحر محيط جنوبيده، آمريقاى جنوبينك منتهاى جنوبنده واقع (هورن) بورننك ٩٣ كيلومتره جنوب غربيسنده و ′٣٠ °٥٩ عرض جنوبى ايله ″٢٤ ′٥٥ °٧٠ طول غربيده بر طاقم كوچك آطه‌لر اولوب، الك بيوكلرينك حذاى بحردن اللى آلتمش متره ارتفاعلرى واردر. اوزرلرنده يوكسك اوتلر وبعض طاتلى صو منبعلرى بولنور.

ديغوسوآرز (Diego Suarez) مداغسقار جزيره‌سنك منتهاى شمالنده واسع وامين برقويى اولوب، جوارلريله برابر فرانسه‌نك تحت ضبطنده‌در.

ديغوغارسيا (Diego Garcia) بحر محيط هنديده (موريس) آطه‌سى قربنده‌كى (شاغو) جزاير صغيره‌سنك الك بيوكى واك مهميدر.

ديغونقو (Diegunko) سودان غربيده (فوته‌جالو) خطه‌سنده اهميتلى بر قصبه‌در.

ديغوه (Digoa) سودان وسطيده (بورنو) حكومتنه تابع وقوقه (ياخود كوكه) نك ١٠٠ كيلومتره جنوبنده واقع بر قصبه اولوب، ٣٠٠٠٠ اهاليسى اولديغى مرويدر.

ديفوبوس (Deiphobe) تروآ حكمدارى مشهور (پريام) ك اوغلى اولوب، برادرى (پارس) ك وفاتندن صكره، يونانيلرله تروآليلر آره‌سنده سبب محاربه اولان هلنه‌يى تزوج ايتمش؛ وبعده منلاس هلنه طرفندن اوطه‌سنه ادخال اولنه‌رق، كنديسنى اويقوده باصوب، بيچاقله اولدرمشدر.

ديفوبه (Deiphobe) اساطير يونانيه‌يه كوره بر كاهنه اولوب، كويا كنج ايكن شمسدن كنايه اولان (آپولون) ك معشوقه‌سى اولمغله،

بوندن آوجنده طوندیغی قوم دانەلری قدر سنه یاشا-
مق طلب ایتمش، وآنجق گنجلكنك دوامنی دخی برابر
طلب ایتمكه اونوتدیغندن، اختیارلغی امتداد ایتمش؛
وكویا (انیوس) ایتالیایه گیندیكنده، بو عجوزه ۷۰۰
یاشنده اولوب، كندیسنه جنت وجهنمی گزدیرمش؛
وتاركینه دخی كهانت كتابلرینی صاتمش.

دیفیل { (Diphile) یونانیلرك اسكی مضحكه نویس شعراسندن اولوب، قبل
المیلاد ۳۰۰ تاریخلرنده سینوبده یاشامش، ویوز
قدر مضحكه یازمش ایسەده، یالكز بعض فقرەلری
بولنه بیلمشدر.

دیك { (Digh, Deeg) هندستانك شمال غربی جهتنده (بهارتپور) حكومت ممتازەسی
داخلنده و (متره) نك ٤٠ كیلومتره غربنده بر قصبه
اولوب، ۲۰۰۰۰ اهالیسی واردر. قرن حاضر
میلادی اوائلنده انكلیزلره قارشی اولنان محاربانده
كسب شهرت ایتمشدر. ذاتاً پك قدیم بر قصبەدر.
قصبەنك خارجنده اسكی وبیوك بر سرای واردر.

دیكدان { فارسك كرمانه قریب اولان سا- حلنده وهرمز جزیرەسنك قار-
شیسنده مستحكم برقلعه ایدی، كه آل جلندی ضبطنده
بولنوب، بونلر اورادن مرور ایدن سفائندن رسم
آلیرلردی.

دیكسون { (Dixon) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعەنك (ایلینویس) جهو-
ریتنده، و (شیقاغو) نك ۱۸۰ كیلومتره غربنده
و(روق‌ریور) نهرینك ساحل یسارنده سنجاق مركزی
بر قصبه اولوب، ٤٠٥٠ اهالیسی وبرقاچ دمیر یولی
واردر.

دیكمار { (Diquemare) فرانسه علمای طبیعیوننده برآبه اولوب، ۱۷۲۳
تاریخنده هاوره‌ده طوغمش، و ۱۷۸۹ ده وفات
ایتمشدر. تاریخ طبیعی وهیئت وجغرافیا ایله اوغرا-
شەرق، خیلی نافع كتابلر یازمش، وبعض كشفیاته
دخی موفق اولمشدر.

دیكن { شارل —— (Ch. Dickens) انكلتره- نك الك مشهور حكایه نویسانندن
اولوب، ۱۸۱۲ ده پورچونده طوغمش، و ۱۸۷۰ ده
وفات ایتمشدر. برچوق حكایه كتابلری یازوب، قوهٔ
مخیلەسنك وسعتیله و افادەسنك سلاست ولطافتیله
شهرت بولمشدر. ممالك مجتمعه وایتالیایه واقع ایكی
سیاحتنی دخی بر طرز دلنشینده یازمشدر. آثاری
آوروپا لسانلرینك اكثرینه ترجمه اولنمشدر.

دیكیلی { آیدین ولایتنده ازمیر سنجاغنك برغمه قضاسنده وبرغمەنك ۱۰ كیلومتره
شرق جنوبیسنده ناحیه مركزی بر قصبه اولوب،
ساحل بحرده ومدللینك قارشیسنده واقع و ۳۲۷۷
اهالیلی جامعدر. —— دیكیلی ناحیەسی برغمه قضاسنك
جهت غربیەسندن عبارت اولوب، شمالاً آیازمند
وقوزاق، جنوباً دخی چاندارلی ناحیەلریله محدوددر.
ناحیه ۱۱ قریەدن مركب اولوب، ۱۰۰۰۰ قدر
اهالیسی واردر. اراضیسی منبت ومحصولداردر.

دیكیلی طاش { استانبولده سلطان احمد جامع شریفی قارشیسنده
وآت میداننده بولنان مسلەیه ویریلن اسمدر. [«آت
میدانی» مادەسنه مراجعت بیوریله.]

دیلم { ایرانك شمال غربی جهتنده وبحرخزرك جنوب غربی ساحلنده برقطعه اولوب،
گیلان خطەسنك شمال غربی قسمندن عبارتدر. بو بر
اسكیدن اتراكله مسكون اولوب، آل بویه سلاطینی
دخی دیلملی ایدیلر. [«گیلان» مادەسنه مراجعت.]

دیلم { (بن فیروز الحمیری) صحابەدن ویمنده‌كی بنی حمیردن اولوب، اورادن الك اول نزد
حضرت پیغمبری‌یه كلەرك شرف اسلامله مشرف
اولان بو ذاتدر. فتح مصرده حاضر بولنوب، اوراده
قالمش ایدی. كندیسندن برحدیث شریف منقولدر.
بعض‌مورخین بو ذاتی اسود عنسی‌یی قتل ایدن (فیروز
دیلمی) دن فرق ایتەمشلردر.

دیلم { خلفای عباسیه زماننده بغدادده كسب اشتهار ایدن اطبادن اولوب، خلیفه
معتمد باللهك وزیری بولنان حسن بن مخلدك خدمت
طبابتنده بولنوردی. اوغلی داود بن دیلم دخی خلیفه
معتضد باللهك خدمت طبابتنده بولنمشدر.

دیلمان { ایرانك آذربیجان خطەسنده وتبریزك ۱۲۵ كیلومتره غربنده اولەرق،
اورمیه كولنه دوكیلن بر چایك اوزرنده واقع قضا
مركزی بر قصبه اولوب، ۵۰۰۰ اهالیسی واردر.

— اصفهان قربنده بو اسمله بر قریه اولدیغنی دخی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دیلمی { [« فیروز دیلمی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیلمی { ایران شعراسندن اولوب، قزوینلیدر. شو بر ایکی بیت اونکدر :

همرنگ‌های لبانش وهمرنگ گل قبای
بر دست‌ی گرفته وبرگل نهاده پای
نور بهار یافته ازدست او نبید
بوی بهشت یافته ازپای او سرای

دیلنبورغ { (Dillenburg) پروسیه‌نك جهت غربیه‌سنده (همه‌ناسو) ایالتنك (ویسبادن) قضاسنده و ویسبادنك ۸۰ کیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ۳۶۳۰ اهالیسی، بافیرله نیکل ودمیر معدنلری، کیرج فرونلری ودباغخانه‌لری واردر.

دیلولو { (Dilolo) آفریقای جنوبینك وسطلرنده، ′۳۰ °۱۱ عرض جنوبی ایله °۱۹ طول شرقیده بر کول اولوب، (زامبز) ایله (قونغو) ایرماقلرینك منابعی آره‌سنده واقعدر. ۱۸۵٤ده سیاح شهیر (لیوینغستون) طرفندن کشف اولنه‌رق، ۱۸۷۵ده دخی (قامرون) طرفندن کورلمش ایسه‌ده، هنوز هر طرف واحوالی تمامیله تعین ایده‌مه‌مشدر.

دیله { (Dyle) بلچیقه‌ده بر چای اولوب، اسقو ایرماغنه تابع (روپل) نهرینی تشکیله ایدن ایکی چایك بریدر. باشلیجه (برابانت) ایالتنده ابتدا شمال شرقی‌یه بعده شمال غربی‌یه ونهایت غربه طوغری آقه‌رق، ۸٦ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (نته) نهریله برلشه‌رك، (روپل) نهرینی تشکیل ایدر. که بوده، بر کیلومتره دها آشاغیده اسقویه دوکیلور. مجراسنك ۲۳ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالحدر.

دیلینکن { (Dillingen) باویره‌نك (سوآبه) سنجاغنده و (آوغسبورغ)ك ٤٦ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق طونه‌نك ساحل یسارنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۵۰۳۰ اهالیسی وچوخه وکاغد فابریقه‌لری واردر. — پروسیه‌نك رین ایالتنده (تروه) سنجاغنك (سارلویی) قضاسنده و مرکز قضانك ۳ کیلومتره شمال غربیسنده دخی بو اسمله بر کوچك قصبه بولنوب، ۲۷۲۰ اهالیسی وکاغد فابریقه‌سی واردر.

دیمبوویچه { (Dimbovitza) رومانیانك افلاق خطه‌سنده بر نهردر، که (قارپات) سلسلهٔ جبالنده (موسئلو) سنجاغنده ۲۵۰۰ متره ارتفاعی اولان بر محلده نبعانله، جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، بکرشك ایچندن کچدکدن صکره طونه تابعلرندن (آرچو) ونام دیکرله (آرجش) نهرینه دوکیلور. مجراسی ۲۲۵ کیلومتره طولنده اولوب، طاغلرده‌کی صوبی براق ایسه‌ده، اووه‌یه ایندکدن صکره، صاریمتراق بر رنك آلیر. — بو نهرك شق ایتدیکی ایالت دخی بو اسمله مسمی اولوب، ۱٤۱۹۸۵ اهالیسی واردر. مرکزی تیرغوویچه قصبه‌سیدر.

دیمتوقه { (Dimotika) ادرنه ولایت وسنجاغنده و ادرنه‌نك ٤۰ کیلومتره جنوبنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، قزیل دلی نهرینك ساحل یسارنده یعنی شمالنده وبو نهرك مرج ایرماغنه دوکلدیکی محل قربنده اوله‌رق، روم‌ایلی بیوك خطندن تشعبله دده اغاجنه منتهی اولان دمیر یولك کذرکاهی اوزرنده واقعدر. اکثری مسلم وقصوری روم، ارمنی، بلغار ویهودی اولمق اوزره، ۸۷۰۷ اهالیسی، قصبه‌نك اوستنده واقع تپه‌ده خراب بر قلعه‌سی، سوری، ۷ جامع شریفی، ۳ مسجدی، ۳ تکیه‌سی، ۳ کلیساسی، ۱ خاوره‌سی، رشدیه مکتبی، ۲ مسلم وبر قاچ روم وارمنی وبلغار مکاتب ابتدائیه‌سی، بعده حبسخانه اتخاذ اولنمش قدیم و واسع بر صیریجی وسائر بعض آثار عتیقه‌سی، اطرافنده باغ وباغچه‌لری، بر عسکری وبر غربا خسته‌خانه‌سی، سنه‌ده بر کره پاسقالیه‌دن اول قورولور پنایری وبهر هفته پازاری واردر. اسکی بر قصبه اولوب، اسم قدیمی (دیدیموتیخوس) یعنی « ایکیزلر سوری » در. ۷٦۳ تاریخ هجریسنده غازی خداوندکار جانبندن فتح اولنه‌رق، موقعنك لطافتی حسبیله، بر سرای دخی تأسیس بیورلمش، و ادرنه‌نك فتحنه دکین بر ایکنجی پایتخت حکمنده بولنمشدر. تیمورطاش دینلکله شهیر اسوچ قرالی اون ایکنجی شارل پولتاوه محاربه‌سندن صکره بر مدت بو قصبه‌ده اقامت ایتمشدر. — دیموتوقه قضاسی

شمالاً نفس ادرنه، غرب شمالی جهتندن اورته کوی، جنوباً صوفیلو، شرقاً دخی جسرارکنه قضالریله محاط ومحدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۷۶۳۱۷ دونمدن عبارت واراضیسی طارمه‌لی واولدیجه منبتدر. مریچ حوضه‌سی داخلنده اولوب، نهر مذکور ایله قزیل دلی چایی وبونلره تابع بعض دره‌لر قضایی شق وارووا ایدرلر. محصولات زرعیه‌سی حبوبات متنوعه ایله توتون، پاموق، قاون، قارپوز، اوزوم وسائر میوه‌لرله سبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. خیلی ایپك قوزه‌سی وبال دخی چیقار. کلیتلی شراب دخی یاپیلور. معمولات صناعیه‌سی قادینلر طرفندن یاپیلان چوراب، شیاق وعبا کبی منسوجاتله چناق چوملك کبی جزئی شیلردن عبارتدر. اورمانلری چوبجه ایسه‌ده باشلیجه اودون قطعنه یارار. داخل قضاده ۱۱ جامع، ۱۲ مسجد، ۲ خراب مدرسه، ۱۸ اسلام، ۱۲ روم، ۲ بلغار، ۱ ارمنی و بر یهودی مکتبی، ۳۱ روم و برر بلغار وارمنی کلیساسیله بر حاوره، متعدد طاش وکرج اوجاقلری و ۸ کرمید وطوغله فابریقه‌سی موجوددر. قضا: قله‌لی برغوس، قره‌جه خلیل، صالتق و قره کلیسا اسملریله درت ناحیه و ۴۲ قریه‌یی حاوی اولوب، اهالیسی ۲۶۵۵۱ کشیدن عبارتدر. مقدار مذکوردن ۸۰۸۳ ی مسلم، ۱۷۳۶۱ ی روم، ۱۱۵۳ ی بلغار، ۲۱۶ سی ارمنی و ۲۲۸ ی‌ده یهودیدر. حیوانات اهلیه‌سی ۹۳۳۰ صیغیر، ۱۲۰۰ بیکیر، ۳۹۱۳۴ قیون، ۲۴۹۱۵ کچی، ۳۲۵۶ طوموز، ۵۰۰ مرکب و ۳۵ استردن عبارتدر.

دیمقراطیس (یاخود دمقراط) [« دیموقریت » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیمن [« وان دیمن » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیناپور (Dinapour) هندستانده بهار خطه‌سنك (پاتنه) ایالت وسنجاغنده و پاتنه‌نك ۱۶ کیلومتره غربنده اوله‌رق کنك ایرماغنك صاغ یعنی جنوبی ساحلنده وکلکته‌دن اله‌آباده کیدن دمیر یول خطی اوزرنده برشهر اولوب، ۴۲۰۸۵ اهالیسی واردر.

دیناجپور (Dinadjpour) هندستانده بنگاله خطه‌سنك راجشاهی ایالتنده و کلکته‌نك ۴۰۰ کیلومتره شمالنده اوله‌رق (پورناباده) نهری اوزرنده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ۱۳۰۰۰ اهالیسی واردر. — سنجاغی غایت منبت وکاملاً مزروع اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۰۶۸۶ مربع کیلومتره‌دن عبارت اولدیغی حالده ۱۵۰۱۹۲۴ اهالیسی واردر.

دینار خداوندکار ولایتنك منتهای جنوبنده قره‌حصار سنجاغنك صندقلی قضاسنه ملحق کیکلر ناحیه‌سنك مرکزی برقریه اولوب، قره‌حصارك ۷۰ وصندیقلینك ۵۰ کیلومتره جنوب غربیسنده واقعدر. آیدین دمیر یولنك شمدیکی حالده صوك موقفیدر.

دینار بو اسمله صحابه‌دن ایکی ذات بولندیغی مروی اولوب، بری انصاردن وحدی بن ثابتك ودیگری عمرو بن دینارك پدریدر.

دینارق (Dinarque) یونان قدیم مشاهیر خطباسندن اولوب، قبل المیلاد ۳۰۰ تاریخلرنده (قورنته)ده طوغمش، وآتنه‌ده دعوی وکیللکی ایتمکله بیوك برثروت قزانمش ایدی. خطبه‌لرندن بعضیسی موجوددر.

دیناره (Dinara) آوستریاده دالماچیا ایله خرواتستان آره‌سنده برطاغ اولوب، ۲۲۷۳ متره ارتفاعی واردر. آلپ جبالنك اك شرق قولی بوطاغه نسبتله (آلپ دیناریق) تسمیه اولنمشدر. [«آلپ» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیناغات (Dinagat) اسپانیا مستملکاتندن اولان فیلیپین جزایرندن برکوچك آطه اولوب، (میندانائو) جزیرهٔ کبیره‌سنك شمالی اوجنك قارشیسنده واقعدر.

دینان (Dinan) فرانسه‌نك «ساحل شمالی» ایالتنده و (سنت بریو) نك ۶۰ کیلومتره شرقنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۸۲۳۷ اهالیسی، کوچك لیسانی، سوری، اسکی برقلعه‌سی، بز، فانله وسائره فابریقه‌لری وجوارنده معدن صولری واردر.

دیناناکر (Dinanagar) هندستانده پنجاب خطه‌سنك (امرتسیر)

ايالتنده ولاهورك ۱۴۲ كيلومترو شمال شرقيسنده برقصبه اولوب، ۷۶۴۰ اهاليسى واردر.

دينانت (Dinant) بلجيقه‌نك نامور ايالتنده ونامورك ۲۷ كيلو مترو جنوبنده و (موزه) ايرماغى كنارنده قضا مركزى مستحكم بر قصبه اولوب، ۶۰۲۰ اهاليسى، باقير ودميره متعلق معمولاتى وسياه مرمر اوجاقلرى واردر.

ديندىكال (Dindigal) هندستانده مدراس ايالتنك (مادوره) سنجاغنده ومادوره‌نك ۵۰ كيلومترو شمالنده برقصبه اولوب، ۱۲۸۶۵ اهاليسى واوستنده‌كى تپه‌ده برقلعه‌سى واردر.

دينديغ (Dinding) ملاقه شبه جزيره‌سنك ساحل غربيسى قارشيسنده وملاقه بوغازى قربنده برطاقم كوچك آطه‌لر اولوب، ۴°۲۰′ عرض شماليده واقعدرلر.

دينقه (Dinkas) سودان شرقيسنده نيلك غربى قولى اولان بحر الابيضك واديسى اطرافنده و ۱۲° ايله ۵° عرض شماليسى آره‌سنده ساكن برقوم اولوب، زنجى ايله بربر جنسلرينك امتزاجندن حاصل اولمشدر. برچوق قبائله منقسم اولوب، جمله‌سى برلسانله متكلمدرلر. سيالرى دوزكون وبويلرى قيصه اولوب، مونس آدملردر.

دينكلسبول (Dinkelsbühl) باويره‌نك وسطى فرانقونيه ايالتنده وآنسپاخك ۳۶ كيلومترو جنوب غربيسنده اوله‌رق طونه‌يه تابع (وورنيج) چايى اوزرنده و (وورتمبرغ) حدودى قربنده قضا مركزى برقصبه اولوب، ۵۲۴۰ اهاليسى وخانت، شابقه، بويا وسائره فابريقه‌لريله دباغخانه‌لرى واردر.

دينور عراق عجميده همداندن يكرى فرسخدن زياده‌جه مسافه‌ده واقع برشهر ايدى، كه مدنيت اسلاميه زمانلرنده پك معمور اولوب، مشاهير علمادن برچوق ذواتك مسقط رأسى بولنمشدر. اليوم خرابدر. ياقوت حموى بوشهرك همدانك ثلثانى يبوكلكنده اولديغنى بيان ايديور.

دينورى (ابو محمد عبد الله بن مسلم) [« ابن قتيبه» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.] — عبدالله بن محمد بن وهب دينورى مشاهير محدثيندن اولوب، كنديسندن برچوق ذوات روايت احاديث شريفه ايتمشلرسه‌ده، روايتى اوقدر موثوق دكلدر. — احمد بن داود دينورى مورخيندن اولوب، امام اعظم ابوحنيفه‌نك ترجمهٔ حالنى يازمشدر. — ابوبكر بن حسن دينورى دخى مورخيندن اولوب، فارسى لسانده برتاريخ يازمشدر.

دينوقرات (Dinocrate) ماكدونيه‌لى مشهور بر معمار اولوب، اروستات طرفندن احراق ايدلمش اولان افس معبد مشهورينى يكيدن بنا ايتمشدى. روايته كوره آتوس يعنى آينوروز طاغنى حفر ايله النده بر شهر طوتار جسيم برهيكل صورتنه قومغى دخى قورمشيدى. بطليوس فيلادلف طرفندن مصره جلب اولنه‌رق، اسكندريه شهرينى تزيين ايتمشدى.

ديڭيانو (Dignano) آوستريانك ايستريا خطه‌سنده و (پولا)نك ۱۳ كيلومترو شمالنده وساحل بحردن ۶ كيلومترو ايچريده برقصبه اولوب، ۴۷۰۰ اهاليسى واردر. تريستدن پولايه كيدن دمير يول خطى اوزرنده واقعدر.

دينيه (Digne) فرانسه‌نك پرووانسه خطه‌سنده «آشاغى آلپ» ايالتنده و پاريسك ۷۵۰ كيلومترو جنوب شرقيسنده برقصبه اولوب، ۴۷۰۰ اهاليسى، معدن صولرى وقورو ميوه‌لريله شكرلمه‌لرى واردر.

ديو بواسم السنهٔ آريانيه‌نك اك قديمى اولان سانسكرى لسانده «اله» معناسنى بيان ايدوب، اسكى يونانيلرك (ذيوس) و (تئوس) و آوروپاليلرك (ديو) كلمه‌لرى بوندن مأخوذدر. زردشت برهمنيلر دينندن آيريلوب، مجوس دينى ايجاد ايتديكنده، برهمنيلرك آلههٔ متعدده‌سنى رد و ارواح خبيثه‌دن عد ايتمكله، فارسيده بواسم اليوم «جن» معناسيله مستعملدر.

ديو (Dieu و دها طوغريسى D'yeu) فرانسه‌نك ساحل غربيسى قارشيسنده (وانده) ايالتنه ملحق بركوچك آطه اولوب، ساحلدن ۱۹ كيلومترولك مسافه‌ده واقعدر. بويى ۱۳ وانكى ۴ كيلومترو اولوب، ۲۶۰۰ اهاليسى واردر. اراضيسى قيالق اولوب، بر قلعه‌سى و بر بالقچى كويى واردر.

ديو { (Diu) هندستانك كجرات خطه‌سنه مربوط (كنبوار) شبه جزيره‌سى قار-
شيسنده وهمنامى اولان برونك شرق طرفنده بر كو-
چك آطه اولوب، پورتكيز مستملكاتندندر . قره‌دن
طار بر بوغازله آيرلمش اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى
۳۰ مربع كيلومتره واهاليسى ۱۳۸۹۸ كشيدن
عبارتدر . شمال شرقى كوشه‌سنده جسيم استحكاماتى
واردر . ساحل غربيسنده واقع (پرسه) قصبه‌سنه
دخى ديو اسمى اطلاق اولنور. بوقصبه ۱۰۰۰ تاريخ
ميلاديسنده پورتكيزليلر طرفندن تأسيس اولنه‌رق،
بروقت پك اهميتلى وتجارتكاه ايكن، بعده اهميتندن
دوشمشدر .

ديو { ياخود ديوه (Dive) فرانسه‌نك جهت غربيه‌سنده برچايدر، كه (ويانه) ايالتنده
نبعانله ، ايالات مذكوره‌يى (سوره) ايالتندن تفريق
ايده‌رك، ۶۵ كيلومتره‌لك مسافه قطع ايتدكدن‌صكره،
(سنت هيپوليت) قصبه‌سنده (توئت) نهرينه دوكيلور.
برقسمى سير سفائنه صالح حالنه قونمشدر .

ديو { (Dives) فرانسه‌ده برنهر اولوب، (اورنه) ايله (قالوادو) ايالتلرينى شق
ايده‌رك ، ۹۰ كيلومتره‌لك مسافه قطع ايتدكدن
صكره، (مانشه) دكيزينه دوكيلور .

ديوانه { هندستان شعراسندن اوج ذاتك مخلصى اولوب، برى ۱۱۵۰ ده وفات
ايدن محمد جان ، برى بتارسلى ميرزا محمد على خان ،
برى‌ده ۱۲۰۶ ده وفات ايدن لكهنولى برهمنى (رابه.
سرابسرخ) در . اوچنجيسنك اون بيكدن زياده بيتى
حاوى فارسى ايكى ديوانى واردر .

ديوانيه { بغداد ولايتنك حله سنجاغنده و حله‌نك ۱۸ ساعت جنوب شر-
قيسنده اوله‌رق فراتك صول يعنى شرق ساحلنده
واقع قضا مركزى برقصبه اولوب، ۷۰۰۰ اهاليسى
واردر .

ديوبند { طهمورث — [«طهمورث» ماده-
سنه مراجعت بيورله .]

ديوبند { (Déoband) هندستانده ميرات ايا-
لتنك (سهرنپور) سنجاغنده
وسهرنپورك ۳۴ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله‌رق
پك منبت بر اووه‌نك اورته‌سنده واقع برقصبه اولوب،
۱۹۱۷۰ اهاليسى واردر .

ديوجانس { ياخود ديوجن (Diogène) يونان قديم مشاهير حكماى
كلبيوندندن اولوب، ميلاددن ۴۱۳ سنه اول او وقت
يونان مستملكاتندن بولنان سينوبده طوغمش ، وقبل
الميلاد ۳۲۴ تاريخنده قورنته‌ده وفات ايتمشدر .
كنج ايكن پدريله برابر قلبزنلكله اتهام اولنه‌رق،
وطننى تركله، آتنه‌يه كيدوب، (آنتيستن)دن فلسفه
تحصيلنه باشلامش؛ وبيوك برفقر وضرورتله ياشامش
ايدى . بعده بعض قورصانلرك الينه اسير دوشوب،
قورنته‌ده صاتلمغله، (اكسنياديس) اسمنده برفيلسوف
طرفندن اشترا اولنه‌رق، بونك طرفندن وكيل خرج
ومربى اطفال صفتيله استخدام اولنمش ايدى. صكره
دنيادن چكيلوب، برفوچينك ايچنده اقامت ايدر،
وياالكز برطوربه ايله برعصا و برچناغه مالك بولنور
ايدى . حتى بركون برچوجغك آوجنده صو ايچديكنى
كورمكله ، چناغك دخى لزومسزلغنى آكلايه‌رق
آنديغى مرويدر . بوفقر اختياريسيله مفتخر اولوب،
اهل دنيايه وزمانى آدملرينه نظر حقارتله باقردى.
بركون كوندوزين النده برفنارله طولاشوب، صو-
رانلره آدم آرايورم دير ايمش . بيوك اسكندر قو-
رنته‌يى ضبط ايتديكنده ديوجانسى زيارت ايدوب،
كونشه ايصينيقده بولمش، واوكنده طوروب، بندن
هرنه آرزو ايدرسه‌ك ويره‌يم ديمش ؛ حكيم جواباً
«كولكه ايته‌مكزى ايسترم» ديمش . حقنده بوكبى پك
چوق نوادر منقولدر . وفاتنده جنازه‌سنك مزبله‌يه
آتلمسنى وصيت ايتمش ايسه‌ده ، احباسى كمال تعظيمله
دفن، و مزارى اوزرينه مرمردن بركلب هيكلى ركز
ايتمشلردى. عربلر عندنده يونانجه‌دن مستعرب
(ديوجانس) اسميله متعارف ايكن، زمانمزده فرانسز-
جه‌يه تقليداً (ديوژن) اسميله شهرت بولمشدر .

— بواسمله يونان قديم حكماسندن ديكر اوچ
ذات دها واردر.

برنجيسى كريده‌ده‌كى آپولونيا شهر قديمندن اولوب،
قبل الميلاد ۵۰۰ تاريخلرنده تدريس فلسفه ايله
مشغول بولنمش؛ والحادله اتهام اولنه‌رق، اعدامنه

قصد اولنمش ایدی. آثارینك بعض فقراتی موجوددر.
— ایکنجیسی بابللی دیغکله شهیر اولوب، قبل المیلاد ٣٠٠ تاریخندن صکره سلفکیه‌ده طوغمش؛ و آتنه‌لیلر طرفندن سفارتله رومایه کوندریله‌رك، اوراده برمکتب آچمش ایدی.
— اوچنجیسی (کهلیکیا) یعنی آطنه جهتنده‌کی (لائرته) شهرندن اولوب، میلادك ١٩٠ تاریخلرنده برحیات ایدی. ظن اولندیغنه کوره، (اپیکور)ك مذهب فلسفیسنه تابع اولوب، مذاهب متنوعهٔ فلسفه‌یه متعلق مفصل برکتاب یازمشدر، که الیوم موجوددر. آنجق بوکتابده تنقید یوانی التزام ایتمیوب، هرمسموعاتنی وبعض فقرات ادبیه‌یی دخی درج ایتمشدر.

دیودور { سچلیه‌لی — (Diodore de Si-cile) یونان قدیم مشاهیر مورخیندن اولوب، سچلیه‌نك (آجیریوم) شهرنده طوغمش، وقیصر ایله آوغستوسك زمانلرنده یاشامشدر. آوروپا وآسیا ممالکنی دور ایتدکدن صکره، «کتبخانهٔ تاریخ» عنوانیله ٤٠ فصل اوزره مکمل برتاریخ عمومی یازمشدر. بوتاریخك ١٥ فصلی موجود اولوب، دیکرلرندن یالکز بعض فقره‌لر طوپلانه بیلمشدر. هر نه قدر بوکتابده حسن انتخاب وتنقید مفقود ایسه‌ده، دیکر تاریخلرده بولنمیان برچوق تفصیلات بولندیغندن، الك قیمتدار آثاردن معدوددر.

دیور { (Diour) سودان شرقیسنده نیله تابع بحرالغزاله دوکیلور برنهر ایله بونهرك مجراسی اطرافنده ساکن قومك اسمیدر. نهر مذکور ٤° عرض شمالی جوارنده ونیام نیام مملکتنده نبعانله شماله طوغری جریان ایدر.

دیورکی { سیواس ولایت وسنجاغنده وولایتك حدود شرقیه‌سی قربنده اوله‌رق سیواسك ١٢٦ کیلومتره شرق جنوبیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ١٠٠٠٠ دن زیاده اهالیسی، ١٢ جامع شریفی، ١٥ مسجدی، ٣ مدرسه‌سی، ١ کتبخانه‌سی، مکتب رشدیسی، ٩ اسلام و ١ خرستیان صبیان مکتبی، ١٣ خانی، ٣ حمامی، ٥٢٠ دکانی، ٥ فرونی وبرخراب قلعه‌سی واردر. اطراف طاغلرله محاط واسع برواديده واقع اولوب، خانه‌لری اطرافنده کنیش باغچه‌لر بولنمغله، قصبه خیلی طاغینیقدر. یما طاغندن نبعان ایدن برچای شماله طوغری جریانله، قصبه‌نك ایچندن کچدکدن، واراضیسینی سقی ایتدکدن صکره، قصبه‌نك آلت طرفنده فراته تابع چولته نهرینه دوکیلور. اسکی برقصبه اولوب، روما سردارلرندن پومپیوسك مهرداده قارشی قزاندیغی غالبیت یادینه تأسیس ایتمش اولدیغی (نیقوپولیس) یعنی «مدینة الظفر» شهر قدیمنك موقعنده بولندیغی مظنوندر. سکز قرن اول بنا ایدلمش قلعه‌سیله احمد شاه جامعی عرب طرز معماریسنك الك کوزل آثارندن اولوب، جامع مذکورك محرابی پك مصنعدر. — دوریکی قضاسی شمالاً وغرباً قوچکیری، قوریچای، حافیق قضالریله وقنغال ناحیه‌سیله، شرقاً وجنوباً دخی معمورة العزیز ولایتنك اکین وعربکیر قضالریله محاط ومحدود اولوب، طولی ٢٥ وعرضی ١٦ ساعتدر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، منبت اووه و وادیلری دخی واردر. اراضئ مزروعه‌سی ٤٢١٦٥٤ دونمدن عبارت اولوب، باغلری ومیوه وسبزه باغچه‌لری دخی چوقدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبارت اولوب، پتاتس دخی حاصل اولور. مرکز قضاده بز نسجنه مخصوص بعض دستکاهلر اولوب، سائر معمولات صناعیه‌سی یوق حکمنده‌در. قضا ١١٨ قریه‌دن مرکب اولوب، ٩ ناحیه اعتبار اولنور. اهالیسی ٣٤٠٠٠ رادده‌لرنده اولوب، یالکز ٧٠٠٠ ی ارمنی وسائره اوله‌رق خرستیان وقصوری کاملاً اسلامدر. درون قضاده ٥٢ جامع، ٣١ مسجد و ٣٥ مکتب موجوددر.

دیوزه { (Dieuze) آلساس لورن خطه‌سنك (مورته) خطه‌سنده و (شاتوسالن)ك ١٥ کیلومتره شرقنده برقصبه اولوب، ٣٩٦٥ اهالیسی، داخلی مکتبی وکلیتلی قیا طوزی واردر. اسکی برقصبه اولوب، روماليلر زماننده دخی مواقع مهمهٔ عسکریه‌دن معدود ایدی.

دیوژن { [«دیوجانس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیوسپولیس { (Diospolis) «مشترینك شهری» دیمك اولان بواسمله زمان قدیمده یونانیلر عندنده برقاچ شهر وقصبه معروف اولوب، بونلرك چوغی مصرده ایدی.

ديوسقورياده (Dioscuriade) قريمه‌كی سبواستوپول قصبه‌سنك اسم قديميدر .

ديوسقوريدس (Dioscoride) يونان قديم مشاهير اطباسندن اولوب، برنجی قرن ميلاديده كيليكيانك (يعنی آطنه جهتنك) آنازاربه شهر قديمنده ياشايوردی . طبه متعلق يازديغی كتابلر نباتاته دائر پك چوق معلوماتی حاويدر. آثاری عربی‌يه دخی مترجم اولوب، عربلر عندنده (ديوسقوريدس) اسميله معروفدر.

ديوفانت (Diophante) ياخود ديوفنطس يونان قديم مشاهير رياضيونندن اولوب، نرون ياخود آنتونين و يا يوليانوس زماننده اسكندريه‌ده ياشايوردی. جبره متعلق الك اول بعض قواعد يازان بو ذات اولمغله، كنديسنه بو علمك موجدی نظريله باقانلر وار ايسه‌ده، اصل علم جبر عربلرك ايجادكرده‌سی اولديغی كافهٔ امم طرفندن قبول اولنان امم عربيسندن دخی معلوم اولور. يازمش اولديغی كتابك يالكز بر قسمی باقيدر.

ديوقلتيان (Dioclétien) روما ايمپراطورلرندن اولوب، ميلادك ٢٤٥ تاريخنده دالماچيانك (سالونه) قصبه‌سی جوارنده طوغمش؛ وپدری عادی بر آشيجی اولديغی حالده، كنديسی عسكره يازيلوب، ٢٨٤ تاريخنده، (نومريان) قتل اولنديغنده، سرای ضابطانك قومانداني بولنوردی. حكمدار مومی اليهك قاتلنی كندی اليله قتل ايدوب، نيقومديا يعنی ازميده كندی ايمپراطورلغنی اعلان ايتمش؛ وايكی سنه صكره (ماقسيميان هركول) ی تشريكله، بونی غرب جهتی قوماندانلغنه كوندره‌رك، كنديسی شرق جهتنی محافظه ايلمش ايدی. ايرانيلرله حرب ايدوب، جزيره‌يی ضبط ايتديكی كبی، جرمانلری دخی مغلوب ايتمشدی. مرقوم ماقسيميانه آوغستوس عنوانی ويرمش اولديغی كبی، ٢٩٢ تاريخنده (قونستانس قلور) ايله (غالريوس)ی دخی قيصر عنوانيله حكومته تشريك ايتمش؛ وهربرينه دولتك بر طرفنی ويروب، كنديسی عموم اوزرينه حاكملكی محافظه ايله، مصر عصياننی باصديرمغه كيتمش؛ وهر بريرلری برطاقم غالبيتلره نائل اوله‌رق، ٣٠٣ ده رومادە اجتماع ايتمشلر ايدی . او سنه‌دن اعتباراً غالريوسك اخطاريله خريستيانلره قارشی تعقيبات وتعدياته باشلايوب، بو تعقيبات اون سنه دوام ايتمشدر. برسنه صكره براوزون خسته‌لغه طوتيلوب، شعورينه ضعف طاری اولمغله، ٣٠٥ ده غالريوسك تهديداتی اوزرينه فراغته مجبور اولوب، وطنی اولان سالونه‌يه چكيله‌رك، كندی اليله باغچه‌سنی ايشلمكه باشلامش؛ وعمرينك لذتنی اوكوندن آكلامغه باشلامش اولديغنی سويلمكی اعتياد ايتمش‌ايدی. حتی يكيدن تخته چيقمسنی تكليف ايدن ماقسيميانه جواباً « سالونه‌يه كل‌ده باغچه‌مي كور » ديمش اولديغی مشهوردر.

ديوقلس (Dioclès) يونان قديم اطباسندن اولوب، اوبيا (يعنی اغريبوز) آطه‌سنك (قاريستە) قصبه‌سندن ايدی. بقراطدن مقدم ظهور ايدوب، الك اول تشريح وفن تداوی ايله اشتغال ايدن كنديسيدر.

— بواسمله سچيليه‌ده‌كی سيراقوسه شهری اهالسندن بری دخی بولنوب، ميلاددن ٤١٢ سنه اول وطنداشلرينه برطاقم قوانين حكيمانه وضع ايتمشيدی. روايته كوره، شهره مسلح كيرنلرك اعدامی بوقانون اقتضاسندن اولديغی حالده، كنديسی سهواً شهره مسلح كيرمش، وكندی‌كندينه مجازات ويروب، قلبيله اتلاف نفس ايتمشدر. بوحكايه (خاروندا) اسمنده بری حقنده دخی مرويدر.

ديولی (Déoli) هندستانك وسطلرنده تكپور ايالتنك (وارده) سنجاغنده ووارده‌نك ١٨ كيلومتره جنوب غربيسنده اوله‌رق بماينده تكپوره كيدن دميريول خطی اوزرنده بر قصبه اولوب، ٥٥٦٠ اهاليسی و پاموق تجارتی واردر.

ديوليا (Déolia) هندستانده راجپوتانه خطه‌سنك (آجير) ايالتنده وآجيرك ٦٥ كيلومتره جنوبنده بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهاليسی واردر.

ديوليبه (Dioliba) سودان غربيده بر نهردر. [«دنيجر» و «كواره» ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

ديوم (Dium) ماكدونيه‌ده سلانيك كورفزی ساحلنده اسكی برقصبه ايدی. اليوم (مالاتريا) اسمنده برقريه‌در. — اوبيا (يعنی

اضربیوز) آطه‌سنده دخی بو اسمله بر قصبه وارایدی . شمدی (آیا) اسمیله برکویدر .

دیومد (Diomède) یونان‌قدیم قهرمانلرندن اولوب، اتولیا حکمداری ایدی. تروآ محاصره‌سنه کیدوب، (هکتور) و (انیاس)ه قارشی مردانه مبارزه‌لر ایتمش؛ واوایسی لمنی جزیره‌سنه کونوره‌رك، اوراده (فیلوقتیت)ك اوقلرینی و (رسوس)ك صاچلرینی آلمش؛ و تروآده تخته‌سنه‌دن یایدقلری آت هیکلنك ایچنه صاقلانه‌رق، (پالادیوم)، دخول ایله قلعه‌یی ضبط ایلمش ایدی . کویا (پالاس) طرفندن سوق اولنه‌رق آلهۀ کاذبه‌دن (انیاس) ه یاردیم ایتمش اولان مریخ و زهره‌یی یاره‌لامش ایدی. تروآدن عودتنده ، زوجه‌سی (اجالیا)نك ناموسسزلغندن طولایی، وطننی ترکه مجبور اولوب، ایتالیایه قاچمش؛ واوراده برقاچ شهر وقصبه تأسیس ایتمشدی.

دیومدآطه‌لری (Iles Diomède) بهرنك بوغازنده وآسیا ایله آمریقا ساحللرندن همان مساوی مسافه‌ده اوچ کوچك آطه اولوب، ′٥٠ °٦٥ عرض شمالی ایله °١٧١ و °١٧٢ طول شرقیده واقعدرلر. ١٧٢٨ تاریخ میلادیسنده قپودان بهرنك طرفندن کشف اولنمشلردر .

دیومه (Dioma) روسیه‌نك قسم شرقیسنده اورنبورغ ایالتنده برنهردر، که (سامار‌ه) ایالتی حدودنده نبعانله، شمال شرقیه طوغری جریان ، وخیلی منبت براووه‌یی سقی ایده‌رك ، ٣٧٥ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره ، (اوفه) دن آشاغی (قامه) یه تابع (بیالایه) نهرینه دوکیلور . مجراسنك اطرافنده باقیر معدنی و اشجار مستحاثه ایله تحجر ایتمش (ماموت) فیلی کمیکلری بولنور. صویی آز و بولانیق اولوب، سیر سفائنه صالح دکلدر .

دیون (Dion) سیجیلیه‌ده‌کی سیراقوسه شهری اهالیسندن اولوب، افلاطونك محبی وشاکردی ایدی . سیراقوسه حاکمی دنیس قدیمك دامادی و منظوری اولوب ، بونك وفاتندن صکره اوغلی کنج دنیس طرفندن نفی اولنمش ایسه‌ده، میلاددن ٣٥٧ سنه اول دنیسدن بیزار اولان اهالی طرفندن جلب ایله، تختنه اجلاس اولنمش؛ واوچ سنه صکره لطف‌دیده‌سی اولان (قالیه) اسمنده برآتنه‌لی طرفندن قتل اولنمشدر. پلوتارق بونك‌ده ترجمۀ حالنی یازمشدر .

دیون خریسوستوم (Dion Chrysostôme) یونان‌قدیم مشاهیر خطباسندن اولوب، بروسه‌لیدر. ٣٠ تاریخ میلادیسنده طوغوب، ١١٦ ده وفات ایتمشدر. نرونك وخلفلرینك زماننده رومادە وسائر طرفلرده قوۀ ناطقه‌سیله شهرت بولمشیدی. وسپاسیان طرفندن لاجل الاستشاره سوریه‌یه جلب اولندقده، کندیسنه بعض اخطاراتده بولنمش ؛ ودومیسیان زماننده ظهور ایدن برفساده ذی مدخل ظن اولنه‌رق، شمال ممالکنه فرار واختفایه مجبور اولمشیدی. دومیسیانك وفاتی خبر آلندقده، طونه‌ده بولنان عسکر حرکت ایتمکله، دیلنجی قیافتیله اردوکاهده بولنان صاحب ترجمه مؤثر نطقلر ایراد ایده‌رك، اسایشی محافظه، و (نرو) نك تختنه جلوسنه یاردیم ایتمش ؛ و بونك وترایانك حسن توجهنی قزانمش ایدی . ٨٠ نطقی باقیدر .

دیون‌قاسیوس (Dion Cassius) یونان قدیم مورخلرندن‌اولوب، والده‌سی طرفندن آنف الترجمه دیون خریسوستومك حفیدیدر. ١٠٥ تاریخ میلادیسنده ازنیقده طوغوب، روما دولتنده بیوك مسانده نائل اولمش؛ وبعده ازنیقه چکیلوب، رومانك مکمل برتاریخنی یازمغله اشتغال ایتمش ایدی. تاریخنك یالکز برقسمی موجوددر.

دیونوسیوس عربلر طرفندن (سنت دنیس) . ویریلان اسمدر . [«دنیس (سنت)» ماده‌لرینك برنجیسنه مراجعت.]

دیونه (Dioné) اساطیر یونانیه‌ده حسن وعشق الهه‌سی زعم اولنان (زهره) نك والده‌سی و اوقیانوس ایله (تتیس)لك قیزی زعم اولنوردی .

دیونیسوس (Dionysos) اساطیر یونانیه‌ده عشرت الهی زعم اولنان (باقخوس)ك نام دیکریدر .

دیونیسیوس (Dionysius) [«دنیس» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

دیویدینغ رانجه (Dividing Range) آوسترالیانك جهت

شرقیه‌سنده بیوك برسلسلهٔ جبال اولوب، قطعهٔ مذكوره‌نك شرق جنوبی كوشه‌سنده واقع (ویقتوریا) دائره‌سنده ساحل بحردن ٩٠ الى ١١٥ كیلومتره‌لك مسافه‌ده غربدن شرقه طوغری اوزانیر؛ وبعده شمال شرقی‌یه طوغری دونه‌رك، «یكی جنوبی والس» دائره‌سنه دخول ایله، ساحل بحردن ٨٠ الى ٢٤٠ كیلومتره‌لك مسافه‌ده دائرهٔ مذكوره‌یی شق ایده‌رك، (قوئینسلاند) دائره‌سنه داخل ودائرهٔ مذكوره‌نك اراضئ واسعه‌سنك اورته‌لرینه قدر واصل اولور. بواوج دائره‌ده مختلف اسملرله قول وشعبه‌لری دخی واردر. اك مرتفع محلی «یكی جنوبی والس»ده واقع (قوسچوسقو) طاغیدر، كه ٢٢٠٠ متره ارتفاعی اولوب، ذروه‌لری قارله مستوردر. بوسلسلهٔ جبال آوستراليانك اوجهتنی ایكی مائله‌یه آیروب، دكیز جهتنده اولان طار مائله‌سنك صویی ونباتاتی چوقدر؛ داخله ناظر اولان مائلهٔ واسعه‌سنك ایسه انهاری وار ایسه‌ده، اكثریا صولری یولده قورویوب، قوراقلق موسملری پك شدتلیدر.

دیه (Die) فرانسه‌نك (درون) ایالتنده و (والانسه)نك ٦٧ كیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق درون نهری اوزرنده قضامركزی برقصبه اولوب، ٣٤٠٠ اهالیسی، كوزل شرابی وایپك معمولاتی واردر.

دیهونغ (Dihong) آسام خطه‌سنك منتهای شمال شرقیسنده برلشه‌رك براهما پوتره ایرماغنی تشكیل ایدن اوچ نهرك بری اولوب، هنوز منابعی ومجراسنك قسم اعظمی مجهولدر.

(حرف الدالك صوكی)

ذ

(باب الذال ـ فصل الالف الخ)

ذابل (بن طفيل السدوسی) صحابه‌دن اولوب، قيزی جيعه واسطه‌سيله كنديسندن بر حديث شريف مرويدر.

ذات الخال هارون الرشيدك معشوقه‌سی اولان بر جاريه اولوب، حسن وآنيله وهنر ومعرفتيله مشهوره‌در. اسمی خنث اولوب، اوست دوداغنده بر كوزل بكی اولديغندن، بو لقبله شهرت بولمشدر.

ذات النطاقين [«اسماء بنت ابی بكر» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

ذاتی مشاهير شعرای عثمانيه‌دن اولوب، باليكسريليدر. اسمی عوض اولوب، ٨٧٦ ده طوغمشدر. اوائل حالنده، شعر وادبله اشتغاليله برابر، چيزمه ديكمك صنعتيله تعيش ايدوب، بعده درسعادته وروديله، سلطان بايزيد خان ثانی حضرتلرينه واكابر زمانه تقديم اشعار ايدمرك جائزه‌لرله كچينمكه باشلامش؛ وبر آره‌لق بعض تولينلره دخی نصب اولنمش ايدی. بعده جائزه‌لر كسلمش، وشاعر خيالينك دخی سعايتنه اوغرامش اولمغله، فقر وضرورته دوچار اولوب، سلطان بايزيد جامعی حوليسنده رمالق ايتمكه مجبور اولمشدی. كنديسی صاحر ايدی. ٩٥٣ تاريخنده وفات ايتمشدر. كلدی قولی اوزره ١٦٠٠ دن زياده غزلی و ٤٠٠ ی متجاوز قصيده‌سيله «شمع وپروانه» و «احمد ومحمود» عنوانلريله ايكی منظومه‌سی وبعض لطائفی واردر. اشعاری برنسقده اولميوب، ايچلرنده پك معنيدارلری وپك عاديلری واردر. شو بيت اونكدر:

دوشدم نهان پای سك دلبر اوستنه
اول غنچه كلدی ديدی يوزك كللر اوستنه

ذاتی (شيخ سليمان ـ) شعرادن و مشايخ خلوتيه‌دن اولوب، روم ايلنده‌كی كاشان قصبه‌سندندر. بروسه‌لی شيخ حقی افندی مستخلفلرندن اولوب، قصبهٔ مذكوره‌ده‌كی خلوتی تكيه‌سنده پوست‌نشين ايكن، ١١٥١ ده وفات ايتمشدر. اشعاری متصوفانه اولوب، مطبوع بر ديوانچه‌سی واردر. شو بيت اونكدر:

بو مرده جسمملك صان جانيدر فيض
بو دردلو سينه‌ملك درمانيدر فيض

ذائق (شيخ محمد امين ـ افندی) متأخرين شعرای عثمانيه‌دن وطريقت مصريه مشايخندن اولوب، ١٢٦٩ ده درسعادتده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

هوس عشق يار وار دلده
صيد اولنماز شكار واردلده

ذباب (ذالك ضميله ويا كسريله) مدينه‌ده بر طاغ اولوب، كتب مغازی واخبارده مذكوردر.

ذباب (بن الحارث) صحابه‌دن وانس الله بن سعد العشيره قبيله‌سندن اولوب، قبيله‌سنك معبودی اولان (فراض) اسمنده‌كی صنمی شكست ايله، نزد حضرت نبويه كله‌رك، شرف ايمانله مشرف اولمشدی. طبيعت شعريه‌سی دخی اولوب، شو بر ايكی بيت اسلامی حقنده سويلديكی بر قصيده‌سندندر:

تبعت رسول الله اذجاء بالهدی
وخلفت فراضا بدار هوان
شددت عليه شدة فكسرته
كأن لم يكن والدهر ذو حدثان

ذبيان اردن واديسنده بلقايه مضاف بر قصبه اولوب، ساكن بولنان قبيله‌نك اسميله مسمی اولديغنی ياقوت حموی بيان ايديور.

ذبيح (اسماعيل ــ) متأخرين شعرای ايرانيه‌دن اولوب، درويش نهاد برآدم ايدی، وسياحتله امرار وقت ايتمشدر. شو رباعی اونكدر.

درحقیقت مرد دنیادار کوری بیش نیست
مال وجاهش مایهٔ عجب وغروری بیش نیست
پا منه آنجا مگر بهر قضای حاجتی
خانهٔ اهل دول جای ضروری بیش نیست

ذره { صحابیاتدن بر خاتون اولوب، ایتام و ارامل و مساکینه باقانلرك اجر اخروییسنه دائر برحدیث شریفك راویه‌سیدر. محمد بن المنکدر و زید بن اسلم کندیسندن روایت ایتمشلردر.

ذره { (میرزا عبدالله بن ملا محمد باقر) ایران متأخرین شعراسندن ومجتهدین امامیه‌دن اولوب، اصفهان محاصره‌سی زمانده اورادن خرم آباده هجرتله، قصبهٔ مذکوره‌ده توطن ایتمش؛ و ۱۱۳۷ ده وفات ایلمشدر. شورباعی اونکدر:

آرایشی بهر خس وخاك ازبهار ماند
نخل حیات ماست که بی برك وبار ماند
چون شاخ خشك دستم زآغوش گل جداست
داغی بدل زلاله‌رخی یادکار ماند

— هندستان شعراسندن وپنجابده کهتری قومی افرادندن بری دخی اشعار فارسیه‌سنده بومخلصله واردو لسانده‌کی اشعارنده (مهر) مخلصیله تخلص ایتمشدر. شو بیت اونکدر.

ذره‌کاری‌نیست با دوزخ مرا نی بابهشت
اندکی درخانهٔ خمار باید جا مرا

ذکائی { (شیخ مصطفی - افندی) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن ومشایخ شعبانیه‌دن اولوب، اسکدار محافظی میرمیراندن ابراهیم بکك اوغلیدر. اسکدارده طوغوب، تحصیل علوم ایتدکدن صکره، برمدت سیاحت ایدوب، سماوده شیخ حسن افندیدن اخذ انابت وخلافتله، ۱۲۲۰ ده درسعادته عودت ایده‌رك، شهر امیننده امی سنان درکاهی مشیختنه نائل اولمش؛ و ۱۲۲۷ ده وفات ایتمشدر. متصوفانه اشعاری اولوب، مرتب دیوانی واردر. شو مطلع اوندندر:

گهی جوش ایلیوب دریای بیپایان اولور کوکلم
گهی برقطره ایچره کیزلنوب پنهان اولور کوکلم

ذکری { (ابراهیم افندی) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، ۱۲۱۰ تاریخنده صربیه‌ده بلغراد قربنده واقع (اوزیجه)ده طوغمش، وبوسنه‌ده تحصیل علوم ایتدکدن صکره، مملکتنه عودت ایدوب، کوچك آغا دیمکله شهرت بولمش ایدی. بعض اشعاری وسائر آثاری اولدیغی تذکرهٔ فطیننده مذکوردر. شومطلع اونکدر:

جوش ایدلدن بیت قلبمده خم صهبای عشق
برعجب حالت کتوردی نفسمه سودای عشق

ذکوان { (بن عبد قیس الانصاری الخزرجی) صحابه‌دن واهل مدینه‌دن اولوب، هجرتدن مقدم مکه‌یه کیده‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمش؛ وبعده حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزله برابر مدینهٔ منوره‌یه هجرت ایده‌رك، بدر غزاسنده حاضر بولنمش، واحد وقعه‌سنده ابوالحکم بن الاخنس یدیله شهید اولمشدر. — (ذکوان بن یامین النضیری) ایله بری حضرت رسالتپناه (صلعم) افندمزك، بری بنی امیه‌نك بری دخی انصارك آزادلیسی اولمق اوزره، دیگر اوچ ذکوان دخی صحابه‌دندر.

ذلفاء { بو اسمله شعر وادبده وحسن وملاحتده شهرت شعار ایکی جاریه اولوب، برنجیسی مدینه‌لی ایدی، وبنی امیه زماننده یاشایوب، ابتدا سعید بن عبدالملك و بعده برادری سلیمان بن عبدالملك طرفندن اشترا اولنمش ایسه‌ده، اولدن بر عاشق معشوقی اولوب، اونك محبتندن بر وجهله واز کچه‌مه‌مشیدی. بو خصوصده بعض ابیاتی واردر.

— ایکنجیسی عباسیلر زماننده یاشایوب، شاعر شهیر ابو نواس ایله بعض ماجرالری مرویدر.

ذمار { (ذالك فتحی ویا کسریله) یمنده صنعا سنجاغنه تابع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، صنعانك ۱۵ ساعت قدر جنوبنده واقعدر. اسکی بر قصبه اولوب، حمیریلر زماننده خیلی اهمیتی بولنمش اولدیغی کبی، اوائل دور اسلامده دخی برچوق محدثین وسائر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر. — ذمار قضاسی شمالاً نفس صنعا، جنوباً یریم قضاسیله، غرباً حدیده سنجاغنك ریمه قضاسیله، شرقاً دخی اراضیٔ غیر مضبوطه ایله محدوددر. طاغلق ومرتفع بر یر اولوب، صولرینك بر طاقمی حدیده سنجاغندن بحر احمره وبرطاقمی حضر موتدن بحر عمانه دوکیلور. قویونلری چوق وجنسلری کوزلدر.

ذوالاصابع { (التميمى ياخود الخزاعى) صحا- بەدن اولوب، ارتحال حضرت نبويدن صكره قدسده اقامت ايتمشدر.

ذوالاكتاف { (شاپور —) [« شاپور » مادەسنه مراجعت.]

ذوالبجادين { (عبدالله —) صحابەدن اولوب، تبوك وقعەسى هنكامنده وفات ايتمشدر.

ذوالجوشن { (الضبابى) صحابەدن وبنى عامر فرسانندن اولوب، سيدالشهدا حضرت امام حسين (رضه) ك قاتللرندن [شمر لعين]ك پدريدر. كنديسندن روايت اولنديغنه كوره، حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزه بر طاى تقديم ايدوب، جناب رسالتپناهيدن طاى رد، وكنديسنه اسلام تكليف بيورلمش ايسەده، فتح مكەدن اول اسلامه كلەميەجكنى بيانله، چكلمش؛ وبعد الفتح اسلامه كلوب، بعده كوفەده ساكن اولمش ايدى.

ذوالخويصره { (التميمى) صحابەدن اولوب، بر غزا غنائمنك تقسيمنده حضرت فخر الرسل (صلعم) افندمزه تعريضه جرأت ايتمش؛ وحضرت عمر (رضه) درحال بيونى اورمق اوزره استيذان ايتمش ايسەده، جناب رسالتپناهيدن مساعده بيورلميوب، بو مناسبتله عواقب حالنه دائر بر حديث شريف صادر بيورلمش؛ و فى الواقع ذوالخويصره عهد حضرت مرتضويده خارجيلرك اوك آياقى اولانلرندن اولوب، خوارج وقعەسنده قتل اولنمشدر.

ذوالزوائد { (الجهنى) صحابەدن اولوب، بعده دخى مدينهٔ منورەده قالانلردندر.

ذوالشمالين { (عمر بن عبد عمرو) صحابەدن اولوب، بدر غزاسنده شهيد اولمشدر.

ذوالغره { (يعيش الجهنى ياخود الطائى ويا الهلالى) صحابەدن اولوب، كند- يسندن بر حديث شريف منقولدر.

ذوالغصه { (حصين بن يزيد الحارثى) صحابه- دندر.

ذوالفقار { حضرت على (رضه) ك قليجى اولوب، بو قليج عن اصل مشر- كيندن (عاصى بن منبه) ك ايكن، بدر غزاسنده بونك قتليله اغتنام اولنمش؛ وجانب رسالتپناهيدن حضرت مشار اليه احسان بيورلمش ايدى. ايكى چتال اولديغنه دائر اولان روايتك اصلى يوقدر.

ذوالفقار شيروانى { مشاهير شعرا وسا- داتدن اولوب، سلطان محمد خوارزمشاه زماننده ياشامش؛ وپادشاه مشار اليهك منظوم بر تاريخنى يازمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

كل صد برك دلبر وار چون در بوستان آمد
بهار وباغ در كلزار چون بيدل خزان آمد

ذوالفقار على { هندستانك متأخرين شعرا- سندن اولوب، اشعارنده (مست) مخلصيله تخلص ايدر. كلكته وبنارس شعرا- سنك تراجم احوالنى حاوى « رياض الوفاق » عنوانيله بر تذكرەسى وسائر بعض تأليفاتى واردر. مذكور تذكرەيى ١٢٢٩ دە اكمال ايتمشدر.

ذوالقدريه { سكزنجى قرن هجرى اوا- خرندن اونجى قرن اوائلنەدك مرعش وحواليسنده حكومت سورمش كوچك بر تركمان دولتيدر. بانيسى (ذوالقدر زين الدين قرەجه) در، كه تركمان قبائلندن برينك رئيسى اولديغى حالده، ٧٨٠ تاريخنده مرعشى وبعده البستانى ضبط ايتمشدر. اوغلى خليل بك ملاطيه وخربوت ايله بهسنى يى دخى ضم ايدەرك، توسيع ممالك ايتمش؛ وبونك برادرى وخلفى سولى بك قيز- لرندن برينى چلبى سلطان محمدك اوغلى بايزيده وبرينى دخى سيواس حاكمى قاضى برهان الدينه تزويج ايدەرك، متفقلر ايدينمكه چاليشمش ايدى. حا حاكمنك دخى ملكنى ضبط ايتمش ايسەده، متعاقباً مصر ملوكى چراكسەسندن بر قوق ايله اينديكى محاربەده مغلوب ومقتول اولمشدر. او صرەده مرعش ايله ملاطيه آناطولىده فتوحاتله مشغول بولنان تيمور طاش پاشا طرفندن ضبط، وممالك عثمانيه يه علاوه اولنمشدى. سولى بكك يكنى وخلفى نصير الدين محمد بر مدت مصر ملوكندن ملك مؤيدله محاربه ايتدكدن صكره، بونلرله تجاوزى وتدافعى بر معاهده عقد ايدەرك، مصر عسكرينك معاونتيله قرمان حاكمى محمد بكى مغلوب واسير ايدوب، زنجيره بند اولەرق مصره كوندرمش؛

وبعده سلطان مراد خان ثانينك امداديله قرەمان حاكمى ابراهيم بكه غلبه ايدوب، قيصريه‌يى ضبط ايلمش؛ ومصره برسياحت ايدوب، بيوك اكراملره نائل اولمش ايدى. اوغلى سليمان خانى اولمشدر. سلطان مراد خان ثانى حضرتلرى برهيئت سفارت اعزاميله، بش قيزندن (سيتى) اسمنده‌كى الك كوزللى بالانتخاب، شهزاده سلطان محمد خانه آلديرمش ايدى. سليمان بكدن صكره درت اوغلى: آرسلان، شهسوار، شاه بوداق وعلاءالدوله مصر ايله حكومت سورمشلردر. شاه بوداق مصرطرفندن مسند امارته چيقارلمش ايسه‌ده، مملكتك بكلرى ابوالفتح سلطان محمد خان حضرتلرينه مراجعت ايتمكله، شاه بوداق عساكر عثمانيه طرفندن طرد واخراج اولنه‌رق، برادرى شهسوار اقعاد اولنمش؛ وآنجق شاه بوداق مصره قاچوب، عساكرمصريه ايله دونه‌رك، شهسوار ايله خيلى وقت محاربه ايتمش؛ ونهايت مصر حاكمى قيتباى، سلطان محمد خانه شهسوار بكى ترك ايلسنى، وكنديسى بوندن انتقامنى آلنجه، مملكتنى دولت عثمانيه‌يه ترك ايده‌جكنى وعد وتعهد ايلمش ايسه‌ده، شهسوار بكى مغلوب ايده‌رك، مصرده صلب ايلديكى حالده، پادشاه مشاراليهك روم ايلنده‌كى مشغوليتندن بالاستفاده، يرينه محبسى اولان برادرى بوداق بكى اقعاد ايلشدى. آنجق اون سنه صكره سلطان محمد خان حضرتلرى عسكر اعزاميله شاه بوداغى ثانياً طرد، وبرادرى علاءالدوله‌يى اقعاد ايتديرمشلردى. علاءالدوله ياوز سلطان سليم خانك دورينه‌دك برحيات اولوب، شاه اسماعيلك او طرفلره تجاوزنده اوغليله تورونى بونك الينه اسير دوشمكله، پيشيريلوب يدلمشيدى. سلطان سليم خانك شاه اسماعيله قارشى اولان سفرنده ذوالقدريه بكلرندن بوزوق حاكمى بولنان سليمان بكدن برمقدار سوارى عسكرى ابستنلديكى حالده، ويرمدكدن بشقه، عثمانلى اردو-سنك حركاتنه دخى بعض موانع ومشكلات ايقاع ايلديكندن، سلطان سليم خان حضرتلرى چالديران مظفريتندن عودتلرنده ۹۲ تاريخنده سنان پاشايى علاءالدوله‌نك اوزرينه سوق ايدوب، كنديسنى وبر قاج اوغليله برادرينى قتل، وممالكنى تماميله ضبط ايدوب، خدمتلرنده بولنان ذوالقدريه سلاله‌سندن شهسوار بك زاده على بكى والى تعيين ايتمشلردى.

بووجهله ذوالقدريه دولتى ۷۸۰ تاريخندن ۹۲۱ تاريخنه‌دك ۱۴۱ سنه حكم سوروب، بوسلاله‌يى تركيب ايدن وبوخلاصه‌ده ذكرلرى چكن امرا ۹ كشيدن عبارتدر. تاريخ قعودلرى بروجه زيردر:

۱	زين الدين قره‌جه	۷۸۰
۲	خليل بك بن زين الدين	۷۵۷
۳	سولى بك بن زين الدين	۷۸۸
۴	نصير الدين محمدبك بن خليل	۸۰۰
۵	سليمان بك بن نصيرالدين	۸۴۶
۶	آرسلان بك بن سليمان	۸۵۸
۷	شاه بوداق بك بن سليمان	۸۷۰
۸	شهسوار بك بن سليمان	۸۷۲
	ثانياً شاه بوداق	۸۷۵
۹	علاء الدوله بن سليمان	۸۸۵

ذوالقرنين { الك بيوك جهانكيرلردن ماكدو-نيه‌لى اسكندر بن فيلبوسك شرقليون عندنده معروف لقبى اولوب، برروايتده شرق وغربه حكم سورديكيچون، وبرروايتده دخى تاجنك ايكى اوجنده بوينوزه مشابه ايكى چيقنتى بولنديغيچون بووجهله تلقيب اولنمشدر. [«اسكندر» ماده‌سنه مراجعت بيوريله]

ذوالقرنين اسمى قرآن كريمده دخى مذكور اولوب، بواسمله تسميه اولنان ذاتك ملك وسلطنت صاحبى اولديغى، وجهانكيرلكله برچوق يرلر فتح ايتدكدن صكره، چينه دخى دخول ايله يأجوج مأجوجه قارشى بربيوك سد يابديرديغى، وظلماته كيروب، آب حيات چشمه‌سنى آراديغى، وآنجق بوچشمه‌يى بوله‌ميوب، عسكرينك مقدمه‌سنده بولنان خضر بولديغى تواريخ اسلاميه‌ده مسطوردر. ذوالقرنينك نبوتى مختلف فيه اولوب، بعضلرى ولايتنه قائل اولمشلردر.

ابن اثير وسائر بعض مشاهير مورخين قرآن كريمده مذكور اولان ذوالقرنينك اسكندر ذوالقرنين روميك كنديسى اولديغنى التزامله، سديأجوجك بناسنى وظلماته دخولى دخى بوجهانكيره اسناد ايتمشلردر. ديكربعض مورخلر ايسه اسكندر رومى بشقه ونبوت وولايتى مختلف فيه اولان ذوالقرنين بشقه اولديغنى ادعا ايده‌رك، ذوالقرنينك حضرت ابراهيم (ع م) دن اول ظهور ايتمش اولديغنى بيان ايديورلر. يمن ملوكندن اولوب، هندوچينه قدر توسيع فتوحاتله ظلماته دخولى دخى مرويدر.

برطرفدن يمندن بويله برجهانكير ظهورى بيلنميوب، سديأجوج عد اولنان چينده‌كى مشهور سدك دخى چين حكمدارلرى طرفندن تأسيس اولندى يغى معلوم اولديغنـدن؛ وبرطرفدن دخى اسكندر روميڭ ماوراءالنهره وهندڭ شمال غربى كوشه‌سنه قدر كيدوب، دها اوته‌يه توسيع فتوحات ايده‌مديكى، وظلماته كيره‌جك قدر قطب شمالى‌يه تقرب ايتمديكى كندى زمانده يازلمش تاريخلرله مثبت بولنديغندن، اشبو ذوالقرنين دينلن ذاتڭ كيم اولديغى ونه وقت نره‌ده ظهور ايتديكى حقنده طوغرى برفكر حاصل ايتمك پك مشكل اولوب، بومسئله مبهم وقرانلقدر. هله ذوالقرنيني يمن ملوكندن عد ايدوبده ينه براسم [illegible] الله ([illegible]) تسميه ايتمك قدر عبث شى [illegible]

ذوالكفل { [illegible] اولمق وزره قرآن كريمده مذكور اولوب،
آنجق بواسم عربى اولمغله، اصل اسم عبرانيسى حقنده اختلاف وقوع بولمشدر. حرقيالڭ عينى اولديغى مظنوندر. اليسعدن صكره نبوت بوكا نچمشدر. قبرى بتليس قربنده اولديغى مروى اولوب، شامده وسائر بعض محلّرده دخى مقاملرى واردر. بعض اجنبى تاريخلرنده ايسه ذوالكفلڭ بنى اسرائيلدن اولميوب، عرب قبائلندن برينه منسوب بولنديغى، وافكار ومواعظنڭ اعتقادات بنى اسرائيله مخالف اولمغله، بونلر طرفندن تعقيب ايدلمش اولديغى مسطور اولوب، نبوتى انكار اولنمشدر.

ذوالكلاع { (ابو شراحيل اسيفع بن ناكور) زمان سعادت نشان حضرت
نبويده شرف اسلامله مشرف اولان رؤساى عربدن اولوب، صحبتى يعنى رؤيت نبى (صلعم)ه نائل اولوب اولمديغى مختلف فيهدر. حضرت رسول الله (صلعم) صاحب ترجمه‌يه جرير بن عبد الله بجلى واسطه‌سيله برنامهٔ سعادت ارسال ايله، اسود عنسى‌يه قارشى معاونتنى طلب بيورمشلردى. بعده شامده ساكن اولوب، صفين محاربه‌سنده معاويه‌نڭ معيتنده بولنديغى حالده، عمار بن ياسرڭ شهادتندن اول‌جه قتل اولنمشدر. بونڭ قتلى معاويه‌يى پك مسرور ايتمشدى؛ زيرا كنديسى عمار بن ياسرڭ فئهٔ باغيه طرفندن قتل اولنه‌جغى حقنده‌كى حديث شريفه واقف بولنمغله، عمارڭ حضرت على ايله برابر اولديغنى ايشيدنجه، بونلره قارشى حرب ايتمكه معترض بولنمش؛ ومعاويه عمارڭ كنديلرى طرفنه دونه‌جكنى سويليه‌رك، كنديسنى قاندرمش ايدى. عمار بن ياسرڭ شهادتنى ايشيدنجه، معاويه « ذوالكلاع صاغ اوله ايدى، شمدى برقاچ بيڭ كشى ايله علينڭ طرفنه دونردى » ديمش.

ذواللحيه { (شريح بن عامر الكلابى) صحابه‌دن اولوب، كنديسـندن بر حديث
شريف منقولدر.

ذواللسانين { (موله بن كثيف) صحـابه‌دن اولوب، فصاحتندن طولايى
بولقبله تلقيب اولنمشدى.

ذوالنون { (ابو الفضل ثوبان بن ابراهيم لمصرى) مشاهير اولياء للهدن
اولوب، مصرده صوفيون طريقنى الڭ اول ايجاد ايدن بوذاتدر. جهلا طرفندن متوكلڭ عندنده زندبقلقله اتهام اولنـه‌رق، خليفهٔ مشاراليه طرفـندن بغداده جلب ايدلمش ايسه‌ده، صلاح حالى مشاهده اولنجه، كمال اكرام وتوقير ايله مصره اعاده اولنمشـدى. مكهٔ مكرمه‌ده دخى بركره حبس اولنه‌رق، عمرنده برچوق جور وجفالره دوچار اولمش؛ وجمله‌سنه عطاياى الهيه نظريله باقوب، اصلا دلتنڭ اولمامش ايدى. كراماتى واقوال صوفيانه سيله حكم ومواعظى مشهوردر. ٢٤٥ تاريخنده مصرده وفات ايتمشدر.

ذوالنون { ايران شعرا واطباسندن اولوب، شاه اسماعيلڭ اوغلى صاحب
تذكره سام ميرزانڭ منظورى ولطف ديده‌سى‌ايدى. شو بيت اونكدر:

نسبت روى خود بماه مكن
نسبق نيست اشتباه مكن

ذوآله { (بن عوفلة البجانى) صحابه‌دن اولوب، قومى طرفـندن مبعوثاً يمندن نزد
حضرت پيغمبرى‌يه كله‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمشدى. كنديسندن تفضيل صحابه حقنده برحديث شريف منقولدر.

ذواليدين { (خرباق ــ) صحابه‌دن اولوب، حضرت فخر كائنات (صلعم)

افنـدمزك برايكندى نمـازنده اونوتدقلرى ركعتلرى اخطار ايدن بوذاتدر.

ذواليمنين { [« طاهر ذواليمينين » مادهسنه مراجعت بيوريله .]

ذوبيانى { (نابغـا ـ) [« نابغا » مادهسـنه مراجعت بيوريله .]

ذوظليم { (حوشب بن طخمه) عهدرسول الله (صلعم) ده اسلامه كلن رؤساء عربدن اولوب، بودخى سـالف‌الترجمه ذوالكلاع كبى جرير بن عبـد الله واسطه‌سـيله ارسال بيـوريلان نامهٔ سعادتله اسود عنسى‌يه قارشى امداده دعوت بيوريلەرق، ايمانه كلمش؛ وصفين محاربه‌سنده معاويه‌نك معيتنده اولديغى حالده، قتل اولنمشدر.

ذوعمرو { اهل يمندن برآدم اولوب، اسلامه كلدكدن صـكره، ذوالكلاع ايله نزد حضرت پيغمبرى‌يه كلمكده ايكن، ارتحـال جناب نبوى‌يى خبر آلمغله، يارى يولدن عودت ايلمشلردى.

ذوفنون جنونى { [« جنونى » مادهسـنه مراجعت بيوريله .]

ذوقى { ايران شعراسندن ايكى ذاتك مخلصيدر: برنجيسى (محمدامين) تركمان طائفه‌سندن اولوب، كاشانده متوطن بولنمش، وبرمدت خراسان وعراق وفارسده سياحت ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

> كناهمرا عذابى بايد از دوزخ فزون ترسم
> كه سـوزندم بداغ هجر فرداى قيامت هم

— ايكنجيسى من اصل اردسـتانلى اولوب، اصفهانده ياشامش، و ۱۰٤٥ تاريخنده وفات ايتمشدر. مرتب ديوانى واردر. شو بيت اوندندر:

> بيتوشب تنهائى زين ذوق كه مى آئى
> تاكى من سـودائى بنشينم وبرخيزم

ذومخبر { (ياخود ذومخمر) صحـابه‌دن ونزد پيغمبرى‌يه كلمش اولان يمش ايكى حبشيلردن اولوب، حبش نجاشيسنك برادر زاده‌سى اولديغى مرويدر. فخركائنات (صلعم) افندمزك خدمتنده بولنمغى اختيار ايدوب، بعده شـامده ساكن اولمش؛ وبعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر.

ذويب { صحابه‌دن درت ذاتك اسميـدر: برنجسى (ذؤيب بن حلحلة الخزاعى) در، كه حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزك هدا. ياسنى ايصاله مأموراولوب، فتح مكه‌ده حاضربولنمش؛ ومعاويه‌نك زمانه‌دك برحيات بولنمشـدر. قبيصه‌نك پدربدر. ابن عبـاس (رضه) بوندن روايت احاديث شريفه ايتمشدر. — ايكنجيسى (ذؤيب بن شعثن).ر، كه معيت حضرت نبويه‌ده اوچ غزاده بولنوب، بعده بصره‌ده ساكن اولمشدى. — اوچنجيسى (ذؤيب بن كليب الخولانى) در،كه اهل يمندن الك اول ايمانه كلوب، روايته كوره بوندن طولايى اسـود عنسى طرفندن آتشه القا اولنديغى حالده، يانمامش. — دردنجيسى اسماك برادرى (ذؤيب بن حارثة الاسلمى) در.

ذويزن { (مالك بن مرارة الرهاوى) صحابه‌دن اولوب، حميريلردن زرعه طرفندن مبعوثاً نزد حضرت پيغمبرى‌يه كلمشيدى.

ذهبى { (ابو عبدالله شمس‌الدين محمد بن احمد) مشاهير مؤرخيندن اولوب، ظهور اسلامدن ۷٤۰ سنه‌سنه‌دك اولان وقايعى ومشـاهير اسـلامك تراجمنى حاوى « تاريخ الاسلام » اسميله بر تأليفى واردر، كه ۱۲ جلددن مركب پك مقبول ومعتبر بر اثردر. مؤلف كنديسى بوكتابدن تلخيصاً « العبر » « سيرالنبلاء » ، « طبقات الحفاظ » ، « طبقات القراء » عنوانلريله برقاچ كتـاب ميدانه كتيرديكى كبى، ديكر بعض مورخين دخى تاريخنى اختصار ايتمش؛ و (شمس الدين محمد بن عبدالرحمن شماوى) دخى ذيلنى يازمشدر. ذهبى ۷٤۸ تاريخنده وفات ايتمشدر.

ذهبى { (ابو جعفر ـ) اندلسـده علوم حكميه‌ده شهرت بولان علماء اسلامدن اولوب، حكيم شهير ابن رشدك معاصرى ايدى.

ذهنى { متقدمين شعراء عثمانيه‌دن بش ذاتك مخلصيدر:

برنجيسى بروسـه‌لى اولوب، (موججى زاده بالى چلبى) ديمكله معروفدر. طريق علمه سالك اولوب، بر آره‌لق اسكدار وبعده غلطه قاضيسى اولمشـيدى. ۹۸۳ ده وفات ايتمشدر. اشعارى ساده‌در. شو بيت او جمله‌دندر :

> جام عيشك يبره چالدك خاكه يكسان ايلدك
> نيتدك اى ساقى دوران كوز كوره قان ايلدك

— ايكنجيسى اسـتانبوللى اولوب، بونك دخى اسمى باليدر. شهزاده‌لكنده سـلطان سليم خان ثانى

حضرتلرینه منسوب اولوب، پادشاه مشارالیهك جلوسلرندن صکره آربه امینی وبعده دیاربکره، قبریسه وحلبه دفتردار اولمش؛ ونهایت تقاعد اولوب کوشهٔ انزوایه چکلمش ایدی. شو بیت نکتهدار اونکدر:

یار چاه ذقنم عین وفادر دیر ایسه
آکا ای عاشق شوریده اینانمهچکهدر

— اوچنجیسی بغدادلی اولوب، اسمی عبد الداـ ئمدر، و (نجف زاده) دینمکله معروفدر. سلطان مراد خان ثالث زماننده اسکندر پاشا زاده احمد پاشا ایله استانبوله کلمشیدی. اشعار فارسیه وترکیهسیله معماو فن موسقیدهده مهارتی وار ایدی. شو بیت اونکدر:

کولسهك آچلسهك رقیب ایله نوله ای غنچه لب
شمدی می اولدی کل رعنا آچلمق خار ایله

— دردنجیسی سلطان بایزید خان ثانی شهزادهلرـ ندن سلطان محمدك کفه متصرفلغنده دفترداری ایدی.

اشعاری ساده وعادیدر شایان نقل برینه دسترس اولنهمدی.

— بشنجیسی سلطان ملکشاهك خدمت کتابتنده ایدی. شوبیت اونکدر:

نیلرم شول بزمی کانك ساغر ومهرومی یوق
یاشو مجلسدن نولور کیم مطرب خوش کوسی یوق

— ایران شعراسندن دخی بومخلصله متخلص بری اولوب، کاشانلیدر. شوبیت اونکدر:

زنجیم باغیر اکر خوکی
توباماچه کردی کهبا اوکی

ذهین { (بن قرضم المهری) صحابهدن اولوب، جزیرة العربك ساحل جنوبیسنده واقع شحر مملکتندن نزد حضرت پیغمبری‌یه کلمش؛ ومملکتنك بعد مسافهسی حسبیله اکرام جناب رسالتپناهی‌یه نائل اولوب، بعده مملکتنه اعاده بیورلمشیدی.

ذی‌شراق { یمن ولایتنده تعز سنجاق وقضاـ سنده برناحیه اولوب، ۳۸ قریهدن مرکبدر.

(باب الذالك صوکی)

ر

(باب الراء ـ فصل الالف الخ)

راب { ومجارجه رابه (Raab, Raba) مجارستانده بر نهردر، كه استيريه‌ده نبعانله، آبسنبورغ واودنبورغ ايالتلرینی شق ايده‌رك، (پنيقه) و (فيسترج) چايلرينی اخذ ايتدكدن صكره، طونه‌يه منصب اولور. مجراسی ۲٦۰ كيلومتره‌در.

راب { ومجارجه كور (Raab, Györ) مجارستانده همنامی اولان نهرك طونه‌يه دوكلديكی محلده وپشته‌نك ۱۳۰ كيلومتره شمال غربيسنده ايالت مركزی مستحكم بر شهر اولوب، ۲۱۰۰۰ اهاليسی، آقادمياسی، مكتب اعداديسی، مصنع بر كليساسی، بعض آثار عتيقه‌سی وايشلك تجارتی واردر.

رابط { (ملك محمد) ايران شعراسندن اولوب، اصفهانليدر. شهر مذكورده صحافلقله مشغول ايدی. آثار قدما وعلى الخصوص نظامی‌يه تتبع ايدردی. شو بيت اونكدر:

حسن تو بكلبرك تر آميخت جهانرا
ابروی تو بر طاقمه آويخت كمانرا

رابعة الشاميه { زهد وتقوی ايله كسب اشتهار ايتمش صالحاتدن اولوب، بعض اشعاری دخی منقولدر. شو ايكی بيت او جمله‌دندر:

حبيب ليس يعدله حبيب
و ما لسواه فی قلبی نصيب
حبيب غاب عن بصری وشخصی
و لكن عن فؤادی مايغيب

رابعة العدويه { (ام الخير ـ بنت اسماعيل) زهد وصلاح ايله شهرت بولمش بر خاتون اولوب، بصره‌ليدر. (تاج الرجال) عنوان شرفبخشاسنه نائل اولمشدر. بعض اقوال عارفانه‌سيله مواعظی منقول اولوب، بر طاقم كراماتی دخی مرويدر. سفيان ثوری وسائر صلحای عصريله صحبتی واردر. ۱۳۵ ويا ۱۸۰ تاريخنده وفات ايدوب، قبری قدس جوارنده زيارتگاهدر. زوجنك وفاتندن صكره حسن بصری حضرتلری طرفندن تزوجه طلب اولنديغی وبعض ابيات ايله جواب رد ويرديكی بر چوق كتبده مستور اولوب، بو تقديرده وفاتنك ۱۳۵ ده وقوعی لازم كلير؛ زيرا حسن بصری حضرتلری ۱۱۰ ده وفات ايتمشدر. شو بر ايكی بيت مشار اليهانك اولمق اوزره منقولدر:

احبك حبين حب الهوی
وحباً لانك اهل لذاك
فاما الذی هو حب الهوی
فشغلی بذكراك عمن سواك
فلا الحمد فی ذا ولا ذاك لی
ولكن لك الحمد فی ذا و ذاك

رابله { (Rabelais) فرانسه مشاهير علماسندن اولوب، ۱٤۸۳ ده (شينون) ده طوغمش، و ۱۵۵۳ ده وفات ايتمشدر. ابتدا زمرهٔ رهبانه التحاق ايدوب، بعده بو طريقی تركله، فن طبی تحصيل ايده‌رك، (مونپليه) طب مكتبنده بعض خدمتلرده بولنمش؛ وصكره رومايه كيدوب، يكيدن رهبانيتی قبول ايتمش ايسه‌ده، يازديغی آثارده راهبلرله وخرستيانلرك رسم وآيينلريله استهزا ايتمشدر. بعض كتابلرينك مطالعه‌سی او وقت پاپا طرفندن منع اولنمشدی. بعض تأليفاتی‌ده وفاتندن صكره ظهور ايتمشدر.

رابنيچ { (Rabnitz) مجارستانده (راب) نهرينه تابع بر چای اولوب، ۱۹۰ كيلومتره‌لك جريانندن صكره (راب) شهرينك اوست طرفنده صولدن نهر مذكوره منصب اولور.

رابه { (Raba) آوستريانك غاليچيا خطه‌سنده (ويستوله) ايرماغنه تابع بر نهر اولوب، قارپات جبالنك شمالی اتكلرندن نبعانله، شمال شرقی‌يه

طوغری جریان ایدر. مجراسی ۱۳۰ کیلومتره طولنده اولوب، کوزل بروادی ایچندن آقار.

رابه { صقلیه جزیره‌سنك اورته‌لرنده برقصبه اولدیغی «معجم البلدان» مذکوردر.

رابه { (Rabba) سودان وسطیده کائن (نوبه) مملکتنده، نیجرك ساحل یسارنده ومملکت مذکوره‌نك مرکزی اولان (بیده)‌نك ۱۲۵ کیلومتره غرب شمالیسنده اوله‌رق ۹°۱۲′۲۰″ عرض شمالی ایله ۲°۵۹′ طول شرقیده واقع بر قصبه‌در. وقتیله مملکت مذکوره‌نك مرکزی ایدی. شمدی ۲۰۰۰ قدر اهالیسی واردر.

رابه { سوریه قطعه‌سنده بلقا سنجاغنده وقدسك ۷۵ کیلومتره شرق شمالیسنده برخرابه اولوب، اسکی زمانده معابیلرك مرکزی ایدی. (رباط معاب) اسمیله دخی معروفدر. روملر تعمیر ایدوب، (آقروپولیس) تسمیه ایتمشلردی. بعض ستونلری وسائر انقاضی موجوددر.

راپاهانوق { (Rappahannock) آمریقای شمالیه ممالك مجتمعه‌نك ویرجینیا جمهوریتنده برنهردر، که ماوی طاغلرك جنوب شرقی اتکلرندن نبعانله، جنوب شرقی‌یه طوغری دیکر ایکی نهرك مجرالری آره‌سنده آقه‌رق، ۲۲۵ کیلومتره‌لك جریاندن صکره (چیساپیق) کورفزینه دوکیلور. منصبی ۷۴ کیلومتره طولنده و ۲ نهایت ۵ کیلومتره عرضنده برخلیج صورتنده‌در. مجراسنك ۱۴۰ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالحدر.

راپتی { (Rapti) هندستانك قسم شمالیسنده کنك نهر عظیمنه منصب اولان (کوکره) نهرینه تابع برچای اولوب، هیمالایه طاغلرندن نبعانله، ابتدا جنوب غربی‌یه، بعده غرب شمالی‌یه ونهایت جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، ومجراسنده برچوق دره‌لر اخذ ایده‌رك، ۶۵۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، ۲۶°۱۵′ عرض شمالی ایله ۸۱°۲۲′ طول شرقیده نهر مذکوره دوکیلور.

راپل { (Rapel) شیلیده برنهردر، که آند سلسله‌ٔ جبالندن اینوب، سانتیاغو ایله قولشاغوآ ایالتلری آره‌سنده آقه‌رق، ۲۲۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، بحر محیط معتدله منصب اولور. مجراسنك یالکز ۱۳ کیلومتره‌لکی سیرسفائنه صالحدر.

راپه { (Rapa) بحر محیط کبیر جزایرندن فرانسه‌یه تابع اولان (توبوآی) آطه‌لرینك بری اولوب، ۲۷°۳۵′۴۶″ عرض جنوبی ایله ۱۴۶°۳۷′۳۵″ طول غربیده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۴۲ مربع کیلومتره اولوب، طاغلق بریردر. شمال غربی وشمال شرقی ساحللرنده ایکی قویی وبرنده صاغلام لیمانی واردر.

راپید { (Rapide) ویا (Canal des Rapides) (میلانی زیاده وسریع الجریان برنهره دلالت ایدن بواسم آمریقای شمالیده (دومینیون) قطعه‌سنده برقاچ نهر وجدوله علم اولمشدر.

رات { یاخود راط (Rât, Rath) هندستانك اله آباد ایالتنده وهامیرپورك ۷۲ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۴۰۰۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۱۴۴۸۰ اهالیسی واردر.

راتاچی { (Ratazzi) ایتالیا مشاهیر سیاسیونندن اولوب، ۱۸۰۸ ده آلکساندریه شهرنده طوغمش، و ۱۸۷۳ ده وفات ایتمشدر. ابتدا تورینوده دعوی وکیلی اولوب، بعده مبعوث انتخاب اولنمش؛ مؤخراً هیئت وکلایه داخل اولمش؛ امور مذهبیه‌نك امور ملکیه‌دن بسبتون تفریقی حقنده برچوق نظامات تنظیم ایتمش؛ وایتالیانك توحیدیله رومانك پایتخت اتخاذیچون چالیشمشدر. بعده مجلس مبعوثان رئیسی وایکی دفعه باش وکیل اولوب، ایتالیانك اتحادندن صکره مجلس مبعوثانده بولنمشدر.

راتب افندی { (ابو بکر —) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اولوب، سلطان سلیم خان ثالث زماننده ۱۲۰۹ دن ۱۲۱۱ تاریخنه دك رئیس الکتاب بولنمش؛ و ۱۲۱۴ ده منفی بولندیغی ردوسده اعدام اولنمشدر. طوسیه‌لی اولوب، آمدی اوطه‌سندن نشأت ایتمشدی. شو بیت اونکدر:

کلك فکرم رشحه پاش منقل آشوبدر
نار نمروده نم بلبل بهار اولسونمی هیچ

راتب پاشا { (احمد —) وزرا وشعراء عثمانیه‌دن اولوب، صدر اسبق طوپال عثمان پاشانك اوغلیدر. فنار یکیشهرنده طوغوب، پدرینك وفاتنده عهده‌سنه رتبهٔ وزارت

توجیه، و ١١٥٦ تاریخنده قپودان دریا نصب اولنمش؛ وصدارت شرفنه دخی نائل اولمش ایدی. بعده موره والیلکنه تعیین اولنه‌رق، ١١٧٥ ده اوراده وفات ایتمشدر. بر دیوانچه‌سی واردر. شو بیت اونکدر:

ایدردم مرغ دلله یاره ارسال عرضحال اما
بو یرلردن قوش اوچماز نیلیم سمت دلارایه

راتلام { یاخود رتلم (Ratlam) هندستانک ملوه خطه‌سنده واینده‌ورک ١٠٦ کیلومتره شمال غربیسنده وبمبایدن دهلی‌یه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده بر شهر اولوب، همنامی اولان کوچک بر حکومت ممتازه‌نک مرکزیدر. ٧٣٥٥ ی مسلم اولمق اوزره، ٣١٠٦٥ اهالیسی، کوزل بر سرایی وبک ایشلک آفیون تجارتی واردر. — بر راجه‌نک تحت اداره‌سنده بولنان راتلام حکومتنک مساحهٔ سطحیه‌سی ١٨٨٨ مربع کیلومتره‌دن عبارت اولوب، ٩٩١٠ ی مسلم اولمق اوزره، ٨٣٣١٤ اهالیسی واردر.

راتلین { (Rathlin) ایرلانده‌نک ساحل شمالیسی قارشیسنده بر کوچک آطه اولوب، طولی ١٠ کیلومتره وعرض اعظمی ١٦٠٠ متره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٤ مربع کیلومتره اولوب، ٣٦١ اهالیسی واردر.

راتنا کیری { یاخود رتنا کیری (Ratna-ghiri) هندستانک ساحل غربیسنده وبمبایک ٢٢٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٣٠٧٥ ی مسلم اولمق اوزره، ١٢٦١٥ اهالیسی، خسته‌خانه‌سی، مسکینخانه‌سی وبر قاچ مکتبی واردر.

راتنپور { (Ratanpour) بو اسمله هندستانده ایکی قصبه اولوب، بری غرب جهتنده کجرات خطه‌سنده وباروجک ٣٨ کیلومتره شرقنده‌در. — دیکری ایالات وسطیه‌دن (چاتیسکر) ایالتنک (بیلاسپور) سنجاغنده و بیلاسپورک ٢٠ کیلومتره شمالنده‌در. ٩٠٠ قدری مسلم اولمق اوزره، ٥٦١٥ اهالیسی واردر.

راتنکر { (Ratanghar) هندستانک راجپوتانه خطه‌سنده، (بیکانیر) حکومت ممتازه‌سنده و بیکانیرک ١٣٠ کیلومتره شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب، ٧٥٨٠ اهالیسی واردر.

راتنوو { (Rathenow) پروسیه‌نک براندنبورغ ایالتنده (پوچدام) سنجاغنه تابع (وست هاولاند) قضاسنک مرکزی بر قصبه اولوب، پوچدامک ٥٥ کیلومتره غرب شمالیسنده و (البه) ایرماغنه تابع (هاول) چایی اوزرنده واقع و ١٣٠٧٠ اهالیلی جامعدر.

راتیبور { (Ratibor) پروسیه‌نک جنوب شرقیسنده‌واقع (سیلزیا) خطه‌سنک (اوپلن) سنجاغنده واوپلنک ٦٨ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (اودر) ایرماغنک ساحل یسارنده ودمیر یول خطی اوزرنده بر قصبه اولوب، ١٩٥٢٠ اهالیسی، اسکی بر سرایی، متعدد مکتبلری، بیمارخانه‌سی، صاغر ودیلسزلره مخصوص مکتبی، ایشلک تجارتی وشکر، سیغاره، انفیه، کاغد، بیره وسائره فابریقه‌لری واردر.

راتیسبونه { وآلمانجه رکنسبورغ (Ratis-bonne, Regensburg) باویره‌ده یوقاری پالاتینات ایالتنک مرکزی بر شهر اولوب، مونیخک ١٠٥ کیلومتره شمال شرقیسنده وطونه‌نک ساحل یمیننده واقعدر. اوکنده طونه‌نک ایچنده ایکی آطه وقارشیسنده (استاتامبوف) قصبه‌سی بولنوب، آره‌لرنده ١٥ کرلی برکارکیر کوپری ایله اختلاط اولنور. اسکی طرزده بر شهر اولوب، ٣٦٠٩٥ اهالیسی، مصنع کلیسالری، بعض اسکی ابنیه‌سی، متعدد مکتبلری، مختلف جمعیات علمیه‌سی، ٣٠٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، رصدخانه‌سی، موزه‌سی، نباتات باغچه‌سی وبک کوزل تفرجکاهلری واردر. وقتیله اهمیت تجاریه‌سی زیاده ایکن، بعده تدنی ایتمشدر.

راجانپور { (Radjanpour) هندستانک پنجاب خطه‌سنده، درجات ایالتنک درغازی خان سنجاغنده ودرغازی خانک ١١٦ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق سند ایرماغنک ساحل یمیننده ١٥ کیلومتره‌لک مسافه‌ده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٣٠١٠ ی مسلم اولمق اوزره، ٤٩٣٠ اهالیسی واردر.

راجاولی { (Radjaoli) هندستانده بهار خطه‌سنک (پاتنه) ایالتنده (کایه) سنجاغنده وکایه‌نک ٥٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده بر قصبه اولوب، ٤٨١٠ اهالیسی واردر.

راجپوت (Radjpout) هندستان برهمنيلرينك منقسم بولندقلرى صنوف اهاليدن بر صنف اولوب، طائفهٔ رهباندن صكره اك معتبر صنفدر. بونلر وقتيله حكومت وفوماندانلق حقنى حائز اولان (كهترى) قومنك يرينى طوتوب، كهترى قومنك يالكز (اود) خطه سنده بعض افرادى قالمشدر. روايته كوره، بيوك اسكندر زماندن صكره اقوام تورانيه دن (ماورى) اسمنده برقوم ظهور ايله، برخيلى مدت حكومت سوره رك، كهترى قومنك حكم ونفوذينى امحا ايتمش؛ و (ماورى) لرك اضمحلالندن صكره رياست وحكومت (راجپوت) ياخود (راجپوتره) يعنى «شاهزادكان» قومنه بكچمشدر. بوقومك دخى تورانى الاصل اولوب (جات) قوميله قرابت جنسيه لرى اولديغى مظنوندر. هر حالده راجپوت قومى هندستانده اقوام سائره ايله دخى امتزاج واختلاط وسائر بر چوق افراد بو قومه التحاق ايده رك، شمديكى حالده بتون هندستانده كى افرادى سكز مليونى متجاوز، وبر خيليسى بوكونكى كونده دين اسلام ايله متدیندر.

راجپوتانه (Radjpoutana) هندستانك غرب شمالى قسمنده واسع بر خطه اولوب، شمديكى حدودينه كوره، شمال غربى جهتندن (بهلوالپور)، شمالاً پنجاب خطه لريله، شرق شمالى جهتندن «شمال غربى ايالاتى» ايله، شرقاً (مالوه)، جنوباً ينه مالوه وكجرات، غرباً دخى سند خطه لريله محدوددر. بر مخمس الاضلاع شكلنده اولوب، شرقدن غربه طول اعظمى ۸۸۰ وشمالدن جنوبه عرضى دخى ۷۸۵ كيلومتره در. آلتى كوشه سندن برى يعنى غرب جنوبيسى ساحل بحره قدر ممتد اولوب، (كچ) كورفزينه واصل اولور. ′۹ °۲۳ ايله ′۱۱ °۳۰ عرض شمالى و ′۱۱ °٦۷ ايله ′۵۸ °۷۵ طول شرقى آره لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحيه سى ۳٤۳ ۰۵۳ مربع كيلومتره واهاليسى ۱۰ ۷۲۹ ۱۱٤ كشيدر. بو خطهٔ واسعه ۲۰ حكومت ممتازه ايله وسطنده طوغريدن طوغرى يه انكليز حكومتنه تابع (آجمير) ايالتنى حاويدر.

حال طبيعيسى، جبال وانهارى. — (آراوالى) سلسلهٔ جبالى غرب جنوبيدن شرق شماليه طوغرى راجپوتانه نك ايچنده اوزانه رق، شمال غربى جهتنده قالان (تار) چوليله (مروار) خطه سنى راجپوتانه نك سائر طرفلرندن تفريق ايدرلر. بوقسم چول وصوسز اولوب، يالكز جنوب غربى كوشه سى (كچ) كورفزينه دوكيلان (لونى) نهرينك حوضه سندن عبارتدر. خطه نك حدود غربيه سنده (ماهى) سلسله سى آراوالى سلسله سنك برقولى صورتنده جنوب شرقيه طوغرى اوزانه رق، جنوب غربيدن شمال شرقيه طوغرى ممتد اولان (ويندیا) سلسلهٔ عظيمه سنه اولاشير. بو اوج سلسله نك آره سنده قالان يرلر، كه راجپوتانه خطه سنك اك منبت ومعمور قسميدر، شرق شماليه ناظر واسع بر حوضه اولوب، كنكك ايرماغنه تابع (جمنه) نهرينه دوكيلن (چمبال) نهرينى تشكيل ايدن برچوق چايلرى واردر. جايپور ايله مروار حدودنده دخى (سمبهار) اسميله بيوك بركول بولنوب، بوكا دخى برايكى نهر دوكيلور. مرواره كليتلى طوز ويرر ديكر ايكى كول دها واردر.

اقليم وهواسى. — هواسى عموميت اوزره صيجاق ويابس اولوب، يالكز طاغلرك اوزرنده كسب اعتدال ايدر. على الخصوص شمال غربى قسمنده ياغمورلر پك سيرك اولوب، كوندوزين پك صيجاق اولديغى حالده، كيجه صولرك طونديغى واردر. جنوب شرقى قسمنده كرك بحر عماندن وكرك بنكاله كورفزندن كلن بلوطلر خيلى ياغمورلر دوكر ايسه ده، بعض قوراق سنه لر دخى اولور. فيشين هندستانك شمالنده كثرتله ياغان ياغمورلردن بوخطه محرومدر. الحاصل هواسى غير مطرد وسريع التحولدر. قولره همان هرسنه ظهور ايدرسه ده، برقاچ سنه دن برى اجرا اولنمقده اولان تطهيرات واتخاذ اولنان تدابير صحيه سايه سنده او قدر تلفاتى موجب اولميور.

نباتات وحيواناتى، منابع ثروتى. — آراوالى جبالنك شمال غربيسنده بولنان يرلر همان چول حالنده اولوب، قيولرى دخى پك درين اولمغله، ارواى اراضى ممكن اوله مديغندن، يالكز ياغمورلى سنه لرده دريجه اكيلن تخملردن كليتلى محصولات آلنير. قوراق سنه لرده ايسه تخم دخى ضايع اولديغندن، وبركتلى سنه لرك فضلهٔ محصولاتى كويلرده حفظ اولنوب، لزومى قدر كوب تداركى ايسه قولاى اولمديغندن، قحط وغلا كثير الوقوعدر. بوطرفك باشليجه محصولاتى برنوع

داری ایله برنوع بیزلیه‌دن عبارتدر. اهالینك باشلیجه مدار معیشتی ایسه حیوانات اولوب، دوه، صیغیر وقیونلری پك چوق وجنسلری پك مقبولدر. لونی نهری فیضاننده منصبنه قریب اولان محللری باصوب، چکلدیکنده، قیاق کبی برچامورترك ایتدکله، اوراسی پك منبت ومحصولدار اولدیغی کبی، تابعلرینك وادیلری دخی کوزل ومحصولدار اولوب، قحط سنه‌لرنده سائر طرفلرك ذخیره‌سنی دخی حاصل ایدر. آراوالی سلسلهٔ جبالنك شرق جنوبیسنده اولان یرلر ایسه پك منبت اولوب، سنه‌ده ایکی دفعه محصولات ویرر. محصولاتی بغدای، آرپه، پرنج، داری، پاموق، آفیون، لعل، شکر قامشی وسائره‌دن عبارتدر.

چول جهتنـنك بالطبع اورمانلری اولمدیغی کبی، لونی حوضه‌سـنك دخی اشجـاری آز اولوب، علی‌الخصوص نهر مذکور وادیسـنك آشاغی طرفلری قامشـلقدر. جنوب شرق قسمنك ایسه اورمانلری چوق اولوب، صنـدال کبی ذی قیمت آغاجلری دخی واردر. حیوانات وحشیـه‌سی هندستانك وآسیـای وسطینك سائر طرفلرنده بولنانلردن عبارت اولمغله، تعدادینه حاجت یوقدر.

معادنجه بوخطه هندستانك الك ایلری بولنان یری ایسـه‌ده، پك آزی چیقارلمقده‌در. چیقاریلانلرینك باشلیجه‌لری قورشون، باقیر، قوبالت، دمیر، شـاب وسائره‌دن عبارتدر. کوللردن کلیتلی طوز دخی چیقار.

اهالیسی، جنسـیت ولسان ومذهبـلری . — راجپوتانه‌نك اهالیسی برچوق اقوامه وهندولرك عادتی اوزره بر طـاقم صنوفه منقسم اولوب ، چوغی راجپوت وایکنجی درجـه‌ده (جات) جنسیتلرینه منسوبدرلر. جملـه‌سـنك لسانی هندی اولوب، اسکی سانسکری لسـانندن مترجم واساساً هندی لساننده محرر برطاقم منظومه‌لری واردر. مذهبجه اهالینك قسم کلیسی برهمنی اولوب، اهل اسـلام، خیلی نفوذ واهمیتی حائز اولدقـلری حالده، اقلیتده بولنه‌رق، ٨٦١ ٧٤٧ نفوسدن عبارتدرلر. مسلمانلر الك زیاده خطه‌نك شمـال وشرق جهتلرنده بولنورلر. اهالینك برقسمی هنوز نیم وحشی حالنده بولنوب، بعضلری انسان ذبح ایتمك عادت منفوره‌سنی دخی یقین وقتلره کلنجه‌یه قدر محافظه ایتمشلردر.

تقسیـاتی . — یوقاریده دخی بیـان اولندیغی اوزره، راجپوتانه خطه‌سی طوغریدن طـوغری‌یه انکلیز حکومتنه تابع اولان (آجمیر) ایالتیله ٢٠ حکومت ممتازه‌دن مرکب اولوب، حکومات مذکوره‌نك بری یعنی (تونق) یاخود (تنك) حکومتی حکومت اسـلامیه‌در. دیکرلرندن ایکیسی یعنی (بهاتپـور) ایله (دولپور) حکومتلری جات، وقالان اون یدیسی راجپوت قوملرینه مخصوصدرلر. حکومات مذکوره‌نك اسامیسیله مساحهٔ سطحیه‌لری ومقدار نفوسلری بروجه زیردر:

حکومت	مربع کیلومتره	مقدار اهالیسی
جودپور (مروار)	٠٥ ٨٢٤	١ ٧٥٠ ٤٠٣
بیکانیر	٥٧ ٨٥٧	١٠٨ ١٤٣
جسالمیر	٤٢ ٥٩٥	٥٠٩ ٠٢١
جایپور	٣٧ ٤٦٢	٢ ٥٣٤ ٣٥٧
ادیپور	٣٢ ٨١٣	١ ٤٩٤ ٢٢٠
کوته	٩ ٨٢٤	٥١٧ ٢٧٥
آلوار	٧ ٨٣٢	٦٨٢ ٩٢٦
سیروهی	٧ ٨٢١	١٢٢ ٩٠٣
جلوار	٦ ٩٧٧	٣٤٠ ٤٨٨
تونك (تنك)	٦ ٤٩٨	٣٣٨ ٠٢٩
بوندی	٥ ٩٥٧	٢٥٤ ٧٠١
بهارتپور	٥ ١١٢	٦٤٥ ٥٤٠
بانسواره	٣ ٨٨٥	١٥٢ ٠٤٥
پرتابکر	٣ ٧٨١	٧٩ ٥٦٨
کراولی	٣ ١٢٨	١٤٨ ٦٧٠
دهولپور	٣ ١٠٨	٢٤٩ ٦٥٧
دونکار پور	٥ ٥٩٠	
ایشنکر	١ ٨٧٥	١١٢ ٦٣٣
شاهپوره	١ ٠٢٦	٥١ ٧٥٠
لاوه	٤٧	٢ ٦٨٢
جمعاً حکومات ممتازه	٢٣٦ ٠٣٢	١٠ ٢٦٨ ٣٩٢
آجمیر ایالتی	٧ ٧٢١	٤٦٠ ٧٢٢
جمعاً راجپوتانه‌خطه‌سی	٣٤٣ ٠٥٣	١٠ ٧٢٩ ١١٤

راجپوتانه‌نك شهر وقصبه وقریه‌لری ٢٠ ٧٢٩ مقدارنده اولوب ، بونلردن اونك ٢٠ ٠٠٠ دن، بشنك ١٥ ٠٠٠ دن، اون آلتیسنك ١٠ ٠٠٠ دن، یکرمیسنك ٥٠٠٠ دن زیاده وقصورینك ٥٠٠٠ دن آشـاغی اهالیسی واردر. باشلیجه شهرلریله مقدار نفوسلری بروجه زیردر:

جایپور	١٤٢ ٥٧٧
بهارتپور	٦٦ ١٦٣
آلوار	٤٩ ٨٦٧
آجمیر	٤٨ ٧٣٥
بیکانیر	٤٢ ٣٨٥

تونك	٤٠ ٧٢٦
كوته	٤٠ ٢٧٠
كراولی	٢٥ ٦٠٧
ناصرآباد	٢١ ٢٢٠
بوندی	٢٠ ٧٢٢

معارف وصنایع وتجارتی . — راجپوتانه خطه‌سنده بوصوك وقتلرده معارف خیلی ترقی ایدوب، كرك هندولر وكرك مسلمانلر برچوق مكتبلر آچشلردر. مسلمانلرك تحصیلی عربی وفارسی و هندی لسانلرنده اولوب، برهمنلر ایسه هندی وسانسكری لسانلرینی تدریس وتدرس ایدرلر. آنجق اناثه مخصوص مكتبلری یوق حكمنده‌در. معارفجه مركزلری جایپور شهریدر .

صنایع خیلی متنوع اولوب، باقیر وتوجدن اوانئ مختلفه، یوك قماشلر، خالیلر، صندال وسائر قیمتلی آغاجلردن اویمه‌لی چكمجه‌لر، قبوجیلغه متعلق مینه‌لی غایت كوزل زینتلر، سختیانلر، آبانی صاریقلر، قلیچ وقاكبی اسلحهٔ جارحه وسائر ظریف وقیمتلی شیلر اعمال اولنورسه‌ده، بونلرك چوغی اغنیایه مخصوص تحف ونادراتدن اولوب، عمومك حوایج ضروریه‌سیچون اقتضا ایدن معمولات ومنسوجات آوروپادن ادخال اولنور. دمیر یوللری وسائر وسائط نقلیه‌سی چوق اولوب، موقعنك دخی اهمیتی اولمغله، تجارتی خیلی ایشلكدر. باشلیجه اخراجاتی پاموق، بیاغی، آفیون، قیون وسائره‌در.

احوال تاریخیه‌سی . — راجپوتانه‌نك اك اسكی اهالیسی الیوم برحال وحشیتده یاشایان (بهیل) و (مینا) قوملرینك اجدادی اولوب، اقوام تورانیه‌دن اولمسی محتمل اولان (جات) قومی تعیین ایده‌میه‌جكمز برزمانده بوخطه‌یی ضبط، واهالئ اصلیه‌سنی رام ایتمشدی. بعده اقوام آریانیه‌دن (راجپوت) قومی مملكتی استیلا ایدوب، اسمنی ولسانتی دخی ویرمشدر.

خطه‌نك احوال تاریخیهٔ قدیمه‌سنه دائر بیان ایده‌بیله‌جكمز معلومات بوندن عبارت اولوب، بشنجی قرن هجری ابتداسنده بوراسی دخی هندستان شمالینك سائر طرفلریله برابر سلطان محمود غزنوی طرفندن فتح اولنه‌رق، غزنویلردن صكره غوریلرك وبونلردن صكره‌ده آل تیمورك ید اداره‌سنه كچمش؛ وبووجهله سلطان محمود مشارالیه دورندن بری حكومت اسلامیه تحتنده قالوب، بعده ینه دهلی دولت اسلامیه‌سنه جزیه‌كذار برطاقم مهراجه‌لر ظهور ایتمشدی. برآره‌لق علاءالدین خلجی راجپوتانه‌ده بر حكومت مستقلهٔ اسلامیه تأسیس ایتمش ایسه‌ده، بقا بوله‌میوب، كرك بوخطه‌ده وكرك كجرانده وسائر اوجوارلرده تشكل ایدن حكومات اسلامیه وغیر اسلامیه بیننده‌كی منازعات، انكلیزلره فرصت ویرمكله، بونلر راجپوتلری حمایه وسیله‌سیله كندیلرینه انكلتره تابعیتنی طانیتدیرمش، وجابجا استحكاملر انشاسیله مواقع عسكریه اتخاذ ایده‌رك، حاكمیتلرینی تقویه ایتمشلردر. بعده محلی پرنسلرندن (سندیا) آجمیری بسبتون انكلیز حكومتنه تسلیم ایتمشدر .

راجپور { (Radjpour) هندستانده بو اسمده ایكی قصبه واردر: بری بنكاله خطه‌سنك كلكته ایالتنده واقع اولوب، ۸٤۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۱۰ ۵۷۵ اهالیسی واردر . — دیكری (میرات) خطه‌سنك (دهره‌دون) ایالتنده ودهره‌نك ۱۲ كیلومتره شمال شرقیسنده اولوب، ۳۲۰۰ اهالیسی واردر.

راجس { یاخود رایس (Ragès) ایرانده‌كی (ری) شهر قدیمنك یونان قدیم جغرافیونی عندنده اسمیدر. بعده (اورووس) و (آرساكیا) یعنی (ارشكیه) اسملریله دخی تسمیه اولنمشدی .

راجشاهی { (Radjchahi) هندستانده بنكاله خطه‌سنك قسم شمالیسنده برایالت اولوب، شمالاً بوتان وسكیم، شرقاً آسام خطه‌لریله، شرق جنوبی جهتندن (دكه)، جنوباً كلكته ایالتلریله، غرباً دخی بهار ونپال خطه‌لریله محاطدر. ایچنده (كوچ بهار) حكومت ممتازه‌سی دخی بولنیور. ۲۳°٤۹′ ایله ۲۷°۱۲′٤۵″ عرض شمالی و ۸۵°٤۲′ ایله ۸۷°۳۵′۳۰″ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٤۵ ۱۳۵ مربع كیلومتره واهالیسی ۷ ۷۳۳ ۷۷۵ كشیدر. آلتی سنجاغه منقسم اولوب، مركزی (رامپورباولیه) شهریدر. اراضیسی هیمالایه سلسلهٔ جبالنك جنوبی انكلرله بو انكلرك آلتنده ممتد واسع اووه‌لردن عبارت اولوب، براهما پوتره ایرماغی برقسمنی شق، وكرك بونهره كرك طوغریدن طوغری‌یه كنك ایرمغنه دوكیلن برچوق انهار اراضیسنی سقی ایدر .

طوپراغی پك منبت اولوب، الڭ کلیتلی محصولی پرنجدر. بغدای وآرپه پك آز حاصل اولوب، سائر محصولاتنك باشلیجه‌لری دخی آفیون، شکر قامشی، چیوید، چای، توتون، یاغ اخراجنه مخصوص حبوبات متنوعه وقینه قینه‌در. بردمیر یول خطی ایالتی شق ایدوب، بعض شعبه‌لری دخی واردر. اهالیسنك ثلثاندن زیاده‌سی مسلمان وقصوری برهمنی وجزئی مقداری بوده دینیله وادیان سائره ایله متدیندر. ایالتك ۲۸۸۲۷ قریه و ۲۷ شهر وقصبه‌سی اولوب، بونلردن ۸ ینك ۱۰۰۰۰ دن زیاده اهالیسی واردر. مرکزینك ۱۹۲۳۰ اهالیسی اولوب، الڭ بیوك شهری اولان (دیناجپور) ایسه ۲۱۰۴۰ نفوسی جامعدر. مرکزنده اهالیٔ اسلامیه‌یه مخصوص بربیوك مکتب ایله برمدرسه اولوب، سنجاق مرکزلرنده دخی برر اعدادی واردر. برقاج انکلیز مکتبی دخی آچلمشدر. هواسی عمومیت اوزره صیجاق اولوب، بعض مواقعده ارتفاعله کسب اعتدال ایدر. ایالتی ترکیب ایدن سنجاقلرك بری دخی بواسمله مسمادر.

راجکر { (Radjgarh) بواسمله هندستانده ایکی قصبه واردر:

بری مالوه خطه‌سنده وبوپالك ۱۰۸ کیلومترو شمال غربیسنده واقع اولوب، همنامی اولان، برحکومت عنازه‌نك مرکزیدر. ۱۳۳۵ ی مسلم اولمق اوزره، ۶۸۸۰ اهالیسی واردر. — راجکر حکومت عنازه‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۶۹۶ مربع کیلومترو اولوب، ۵۸۳۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۱۱۷۵۵۵ اهالیسی واردر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله آفیوندن عبارتدر. راجه‌سی ۱۸۷۱ تاریخ میلادیسنده شرف اسلامله مشرف اولوب، انکلیز حکومتی طرفندن (نواب) عنوانه لایق اولمش ایسه‌ده، خلقی برهمنی دیننده ثبات ایتمشدر.

— دیکری راجپوتانه خطه‌سنك (آلوار) حکومت عنازه‌سی داخلنده و آلوارك ۳۷ کیلومترو جنوبنده واقع اولوب، دوز سوقاقلری، کوزل باغچه‌لری و براسکی سرایی واردر.

— بو اسمله هندستانده دیکر برقاج کوچك قصبه وقلعه‌لر دخی بولنیور.

راجکوت { (Radjkot) هندستانده کجرات خطه‌سنك (کتیوار) شبه جزیره‌سنده وجوانکرك ۹۳ کیلومترو شمال شرقیسنده اوله‌رق "۴۰ '۱۷ °۱۷ عرض شمالی ایله "۴۵ '۳۵ °۶۸ طول شرقیده واقع حکومت عنازه مرکزی بر شهر اولوب، ۴۷۰۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۲۱۱۵۰ اهالیسی، کبرا اولادینه مخصوص مکتبی، مکتب صنایعی، ایشلك تجارتی ومشهور بویاخانه‌لری واردر. — راجکوت حکومت عنازه‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۳۳ مربع کیلومترو اولوب، ۶۷۷۵ ی مسلم اولمق اوزره، ۴۶۵۴۰ اهالیسی واردر. اکثر اراضیسی طاشلق اولوب، محصولاتی ذخیره ایله شکر وپاموقدن عبارتدر.

راجمحل { (Radjmahal) هندستانده بهار خطه‌سنك (بهاکلپور) ایالتنده و (نابه‌دومکه) نك ۱۰۴ کیلومترو شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۳۸۴۰ اهالیسی واردر. وقتیله چوق دها بیوك اولوب، حتی قرن حاضر میلادی اوائلنده دخی ۳۰۰۰۰ اهالیسی وار ایدی. — بو اسمله ینه بهار خطه‌سنده بر تپه‌لر صره‌سی دخی واردر.

راجوقتال { (سید سعدالدین) هندستانده مظنه‌دن بر ذات اولوب، (مخدوم جهانیان جهانکشت شیخ جلال) ك برادریدر. ملتانك (اوچه) قصبه‌سنده تربه‌سی زیارتکاهدر. ۸۰۶ تاریخنده وفات ایتمشدر. «تحفة النصائح» عنوانیله مقبول بر تألیفی واردر.

راجه‌پالیام { (Radjapaliyam) هندستانده مدراس اداره‌سنه تابع (تینولی) ایالتنك (سریویلیپاتور) سنجاغنده و (واپیار) وادیسنك یوقاری جهتنده بر قصبه اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی واردر.

راجه‌پور { (Radjapour) بواسمله هندستانده ایکی قصبه واردر:

بری اله آباد ایالتنك (بانده) سنجاغنده وجمنه نهرینك ساحل یمیننده واقع اولوب، ۷۳۳۰ اهالیسی وبرچوق بتخانه‌لری واردر.

— دیکری بمبای اداره‌سنده واقع (کولکان) ایالتنك (راتنا کیری) سنجاغنده وراتنا کیری‌نك ۴۸

كيلومترە جنوب شرقيسندە اولوب ، ۲۶۹۰ ى مسلم اولمق اوزره، ۷۴۵۰ اهاليسى واردر. (سافنادى) نهرى اوزرندە اولوب ، سفائن بحريه يناشغله ايشلك بر اسكلەدر . جزيرة العرب كميلرى بو اسكلەيه چوق آمد وشد ايدرلر.

راجەجنك (Radjadjang) هندستانده پنجاب خطەسنك لاهور ايالت وسنجاغندە ولاهورك ۴۵ كيلومترە جنوب غربيسندە اولەرق دمير يول خطى اوزرندە بر قصبه اولوب، ۳۰۹۵ ى مسلم اولمق اوزره، ۵۱۹۰ اهاليسى واردر.

راجەخرا (Radjakhéra) هندستانده راجپوتانه خطەسنك (دهولپور) حكومت ممتازەسندە ودهولپورك ۳۵ كيلومترە شمال شرقيسندە برقصبه اولوب، ۶۲۵۰ اهاليسى واردر.

راجەكريها (Radjagriha) هندستانده بهار خطەسنك (پاتنه) ايالتندە وپاتنەنك ۷۰ كيلومترە جنوب شرقيسندە اولەرق همنامى اولان بر تپەلر سلسلەسى اتكندە واقع قديم بر شهر خرابەسيدر.

راجەماندرى (Radjamandri) هندستانك (مدراس) ادارەسندە ومدراسك ۴۶۰ كيلومترە شمال شرقيسندە (كوداورى) سنجاغنك مركزى بر شهر اولوب، يالكز ۱۷۸۵ ى مسلم اولمق اوزره، ۲۴۵۵ اهاليسى، كوزل بر جامع شريفى، متعدد بتخانەسى، ۲ كليساسى، موزەسى، نباتات باغچەسى، بر قاچ مكتبى وبر خستەخانەسى واردر. (كوداورى) نهرى ساحلنجه اوزانمش بر شهر اولوب، كوزل ابنيەسى و باغچەلرى واردر. آوروپاليلرك اسكان ايتدكلرى محله آيريدر.

راجيم (Radjim) هندستانده چانيسكر ايالتنك (رايپور) سنجاغندە و رايپورك ۴۰ كيلومترە جنوب شرقيسندە اولەرق (مهانادى) ايرماغى كنارندە بر قصبه اولوب ، ۳۲۵ اهاليسى ومشهور بر بتخانەسى واردر .

راجيمين (Radjymin) لهستانك (وارسوويا) ايالتندە و وارسوويانك ۲۵ كيلومترە شمال شرقيسندە قضا مركزى برقصبه اولوب، ۳۹۹۰ اهاليسى واردر .

راجين (Radjyn) لهستانك (سيدلچه) ايالتندە وسيدلچەنك ۳۵ كيلومترە جنوب شرقيسندە قضا مركزى برقصبه اولوب، ۴۱۱۰ اهاليسى واردر.

راچبورغ (Ratzeburg) آلمانياده (مكلنبورغ اشورين)ك منتهاى غرب شماليسندە واقع و (مكلنبورغ استرليچ) بيوك دوقەلغنه تابع كوچك بر پرنسلك اولوب، شمال شرق جهتندن و شرقاً (مكلنبورغ اشورين) بيوك دوقەلغيله، جنوباً وغرباً (لاينبورغ) دوقەلغيله، غرب شمالى جهتندن (اوبك) شهر مستقلنك اراضيسيله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحيەسى ۳۷۲ مربع كيلومترە اولوب، ۱۶۶۰۰ اهاليسى واردر. اراضيسى دوز وآز منبتدر. بش ناحيەيه منقسم اولوب، مركزى ۲۹۵۰ اهالى بى جامع (شونبورغ) قصبەسيدر. بو پرنسلكه اسمى ويرن قصبه ايسه اليوم لاينبورغ دوقەلغى داخلندەدر.

راچبورغ اين لاينبورغ (Ratze-burg-in-Lauenburg) آلمانياده (اشلسويغ هولستاين) خطەسنك لاينبورغ دوقەلغندە ولاينبورغك ۴۰ كيلومترە شمال شرقيسندە (راچبورغ) كولنك جهت جنوبيەسندە واقع بركوچوك آطەنك اوزرندە واقع برقصبه اولوب، ۴۳۱۵ اهاليسى، مربيلر يتشدير مكه مخصوص مكتبى، چوخه فابريقەسى وحرازلرى واردر.

راچبورغ سەئه (Ratzeburg-See) يعنى «راچبورغ كولى» آلمانياده لاينبورغ ايله مكلنبورغ آرەسندە اوزون وطار بر كول اولوب، شمالدن جنوبه بويى ۱۳ وعرض اعظمى ۲ كيلومترەدر.

راچكوه (Razckeve) مجارستانك پشته ايالتندە و بوده پشتەنك ۲۷ كيلومترە جنوبندە (پشت آلسو) قضاسنك مركزى برقصبه اولوب ، طونەنك ساحل يسارندە كائن (سپل) آطەسى اوزرندە واقع و ۵۴۶۵ اهالى بى جامعدر .

راتول (Rathol) هندستانك ساحل غربيسندە و پورتكيز دولتنه تابع

(غوآ) یاخود (کوه) خطه‌سنده بر کوچك ایرماقدر، که (کات) سلسلهٔ جبالندن نبعانله ٦٥ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، برچوق قوللره آیریلوب، ١٨ آغزله ومنصبنده واسع وصافلام بر لیمان تشکیل ایدر. بمبایدن مدراسه کیدن دمیر یول خطی بر کوپری ایله بو نهرك اوستندن کچر، وخیلی مسافه‌ده بر کنارینی تعقیب ایدر.

راحل } حضرت یعقوبك زوجه‌سی وعمیجه‌سی لابنك قیزیدر. حضرت یعقوب راحله عاشق اولمغله، کندیسنه نائل اولمق ایچون، یدی سنه عمیجه‌سنه خدمت ایتمکه مجبور اولمش؛ وآنجق بو مدتك انقضاسنده (لابن) بیوك قیزی (لیا) یی ویرمکله، حضرت یعقوب، معشوقه‌سنه واصل اولمق ایچون دها یدی سنه خدمت ایتمکه مجبور اولمشدی. تأهلك آلتنجی سنه‌سی راحلدن حضرت یوسف و ١٦ سنه صکره اصغر اولادی اولان بنیامین دنیایه کلمشدی.

راخوه } (Rakhovo) بلغارستانده طونه‌نك ساحل یمیننده، (ژیول) نهرینك منصبی قارشیسنده وصوفیه‌نك ١٤٩ کیلومتره شمال شرقیسنده سنجاق مرکزی برقصبه واسکله اولوب، ٣٨٤٠ اهالیسی وخیلی تجارتی واردر. — راخوه سنجاغنك ٦٦٧٤٠ اهالیسی واردر.

رادابورام } (Radapouram) هندستانده مدراس ایالتنك (تینولی) سنجاسنده و (تینولی) نك ٥٤ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق (منار) کورفزی ایچنده برقصبه اولوب، ٥٢١٥ اهالیسی واردر.

راداکز } (Radagaise) اسکی جرمان رؤساسندن اولوب، ٤٠٦ تاریخ میلادیسنده اقوام مختلفهٔ وحشیه‌دن مرکب ٢٠٠٠٠٠ عسکرله ایتالیایه هجومله، بو مملکتك قسم شمالیسنی ضبط، وفلورانسه‌یی محاصره ایتمش ایسه‌ده، ینه او سنه هونوریوسك جنراللرندن (استیلیقون) طرفندن اخذ وقتل اولنمشدر.

رادانپور } (Radanpour) هندستانك کجرات خطه‌سنده و (پالانپور) ك ٩٢ کیلومتره غرب جنوبیسنده حکومت ممتازهٔ اسلامیه مرکزی برقصبه اولوب، ٤٦٠٠ ی مسلم اولمق اوزره، ١٤٧٢٠ اهالیسی، برسوری، بر قلعه‌سی وخیلی تجارتی واردر. — رادانپور نوابلغنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٩٧٨ مربع کیلومتره اولوب، ١١٧٦٠ ی مسلم اولمق اوزره، ٩٨١٢٠ اهالیسی واردر.

راداولی } (Radaoli) هندستانده (اود) خطه‌سنك لکهنو ایالتنده برقصبه اولوب، ٦٣٦٠ ی مسلم اولمق اوزره، ١١٢٩٥ اهالیسی، دمیر یولی وایشلك تجارتی واردر.

رادایج } (Radautz) آوستریا ومجارستان دولتنك (بوقووینه) خطه‌سنده و (کزرنوویج) ك ٥٦ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق لنبرغدن یاشی‌یه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ١١١٦٠ اهالیسی، جام فابریقه‌سی وحماملری واردر.

رادبرغ } (Radeberg) صاقسه قراللغنك (درسده) ایالتنده و (درسده نایستاد) ك ١٢ کیلومتره شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب، ٧٣٨٥ اهالیسی، دمیر خانه‌لری وجام، کاغد بیره، طوغله وسائره فابریقه‌لری واردر. ٢ کیلومتره شمال غربیسنده (لاقبابن) معدن صولری بولنیور.

رادس } تونسك اوکنده‌کی دکیزك اسمی اولوب، یاقوت حموینك استخبار ایتمش اولدیغنه کوره اصل بو اسم او ساحلده واقع وبر معبدی حاوی بر قریه‌یه مخصوص ایمش.

رادغونده } (Ste Radegonde) سنته — قتولیکلرك عزیزه‌لرندن اولوب، ٥١٩ تاریخ میلادیسنده طوغمش، و ٥٨٧ ده وفات ایتمشدر. (تورینکه) قرالی (برتر) ك قیزی اولوب، مشرکه ایکن، فرانسه قرالی برنجی قلوتر کندیسنی خرستیان ایدوب، تزوج ایتمش؛ وصاحبهٔ ترجمه ٦ سنه قرالیچه بولندقدن صکره، راهبه اولوب، (پوآتیه) ده تأسیس ایتدیکی مناستردهٔ بقیهٔ عمرینی ریاضتله کچیرمشدر. اغستوسك ١٣ نده یورطیسی اجرا اولنور.

رادفورد } (Radford) انکلتره‌نك (نوتینغهام) ایالتنده ونوتینغهامك ٢ کیلو متره غرب شمالیسنده اوله‌رق دمیر یول خطی اوزرنده برقصبه اولوب، ٢٠٩٥٥ اهالیسی، دانتله وچوراب فابریقه‌لری ومعدن کوری واردر.

رادقليف { (Radcliffe) انكلتره نك (لانقاسنر) ایالتنده و مانچسترك ٩ كیلومتره شمال غربیسنده اوله رق ایكی دمیر یول خطنك محل تقاطعنده واقع برقصبه اولوب، جواریله برابر ١٦٢٦٥ اهالیسی، جمعیت علمیه سی، كتبخانه سی، اسكی بر كلیساسی، بز وسائره فابریقه لری ومعدن كوری واردر.

رادكان { خراسانده مشهدك ١٤٠ كیلومتره شمال غربیسنده و (هری رود) ه تابع (كشف رود) ك نبعان ایتدیكی بطاقلق قربنده بر قصبه اولوب، ٤٠٠٠ اهالیسی، مشهور دوه لری وجوارنده بر تپه نك اوزرنده كوفی خطلریله منقوش طوغله دن یوكسك وقدیم بر قله سی واردر.

رادوم { (Radom) لهستانده وارسوویانك ٩٥ كیلومتره جنوب شرقیسنده ایالت مركزی بر قصبه اولوب، ١٢٤٠٠ اهالیسی، دمیر یولی وایشلك چارشیسی واردر. —— رادوم ایالتنك مساحهٔ سطحیه سی ١٢٣٥٢ مربع كیلومتره واهالیسی ٧١١ ٦١٣ كشیدر.

رادومیر { (Radomir) بلغارستانك كوستندیل سنجاغنده وكوستندیلك ٣٧ كیلومتره شمال شرقیسنده اوله رق ویتوش طاغی اتكنده واستروجه وادیسنك یوقاری جهتنده برقصبه اولوب، ٢٣٧٠ اهالیسی واردر.

رادومیسل { (Radomysle) روسیه نك كیف ایالتنده وكیفك ٩١ كیلومتره غرب شمالیسنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، نصفندن زیاده سی یهودی اولمق اوزره، ٧٠٨٥ اهالیسی، شمعدان وبیره فابریقه لریله دباغخانه لری، سنه ده ٣ پناری وایشلك تجارتی واردر.

رادوویز { مقدما یونانه ترك اولنان ناروه قضاسنده بر ناحیه در.

رادوویشته { (Radovichta) قوصوه ولایتك اسكوب سنجاغنده واسكوبك ١٠٧ و اشتیبك ٣٨ كیلومتره جنوب شرقیسنده اوله رق استروجه نهرینه دوكیلن بر درونك اوزرنده واقع قضا مركزی بر قصبه اولوب، ٧٠٠٠ اهالیسی، ٦ جامع ومسجدی، برمدرسه سی، بر كتبخانه سی، بر كلیساسی، بر رشدیه و ٣ صبیان مكتبی، بر چالار ساعتی، ٧ خانی و ١٥٠ قدر دكانی واردر. —— رادوویشته قضاسی قصوه ولایتنك منتهای جنوب شرقیسنده اولوب، شرق شمالی جهتندن بلغارستان حدودیله، شرق جنوبی جهتندن وجنوباً وجنوب غربی طرفندن سلانیك ولایتیله، غرب شمالی جهتندن دخی اشتیب وقوچانه قضالریله محاط ومحدوددر. ٥٩ قریه دن مركب اولوب، ١٩٠٦٢ اهالیسی واردر. اراضیسی عارضه لی اولوب، حدودلرنده بیوك طاغلر وآره لرنده اووه لر ومنبت وادیلر واردر. طوپراغی منبت اولوب، ذخائر متنوعه ایله آفیون، كتن، پاموق، پرنج وسائره حاصل اولور. فضلهٔ محصولاتیله قیون، كچی، بیاض وسائره یه متعلق اخراجاتی ادخال اولنان امتعهٔ اجنبیه یه تقابل ایدر. مركز قضانك غربنده غازی شهیر اورنوس بكك تربه سی موجوددر.

راراقه { (Raraka) بحر محیط كبیرده فرانسه دولتنه تابع (توآموتو) جزایرندن بری اولوب، ١٦° ٤′ ٥٩″ عرض جنوبی ایله ١٤٧° ١٧′ ٣٣″ طول غربیده واقعدر. مساحهٔ سطحیه سی ٢٠ مربع كیلومتره در.

راروتونغه { (Rarotonga) بحر محیط كبیرك پولینزیا جهتنده واقع (هروی) ونام دیكرله (قوق) جزایرینك بری اولوب، ٢١° ٥٧′ عرض جنوبی ایله ١٠٦° ٢٧′ طول شرقیده واقعدر. جزایر مذكوره نك اك مهمی اولوب، ٨١ مربع كیلومتره مساحهٔ سطحیه سی واردر. اورته سی طاغلق اولوب، سواحلنده كی دوز یرلری پك منبت اولدیغی كبی، طاغلری دخی غایت كوزل منظره لی واورمانلرله مستوردر. اهالیسی ٢٠٠٠ راده لرنده اولوب، انكلیز میسیونرلرینك تلقینیله پروتستان مذهبنی قبول، وكندی لسانلرنده مكتبلر تأسیس ایده رك، حتی بر غزته دخی نشر ایتكه باشلامشلردر. ایكی قادین حكم ایدوب، بری اخیراً انكلتره نك حمایه سی آلتنه كیرمشدر. بر نوع مجلس مبعوثانلری دخی واردر.

راروئیه { (Raroia) بحر محیط كبیرده فرانسه یه تابع (توآموتو) جزایرینك بری اولوب، ١٦° ١٣′ ٣٧″ عرض جنوبی ایله ١٤٤° ٥٢′ ٣٠″ طول غربیده واقعدر. مساحهٔ سطحیه سی ٢٠ مربع كیلومتره در.

راز { (میرنوازش خان بن علیمردان خان) ایران متأخرین شعرا سندن اولوب، اصفهانلی اولدیغی حالده، شاه حسین طرفندن فرخ سیر نزدینه سفارتله هندستانه کوندریلەرك، نواب آصفجاهه وبونك وفاتندن صکره بنکاله حاکمی سراج الدولەیه انتساب ایتمشدی. بعده (کرناتك) حاکمی طرفندن دعوت اولنەرق، اورایه کیتمکده ایکن، اثنای راهده ۱۱۸۰ سنەسنده وفات ایدوب، جنازەسی اورنك آباده نقل ودفن اولنمشدر. احبا. سندن میرغلام علی آزاد بلکرامی اشعارینی جمع وتدوین ایتمشدر. شوقطعه اونکدر:

میتوان راد سیلرا بستن
چه علاجست دیدهٔ ترا
در هوایت مدام میکردد
کوی چوکان خودکن این سررا

رازغراد { (Razgrad) [«هزار غراد» مادەسنه مراجعت بیوریله.]

رازلق { (ونام دیکرله مهومیه) سلانیك ولایتنده سیروز سنجاغنك (نوره. قوب) قضاسنده ونورەقوبك ٤۰ کیلومتره شمال غربیسنده اولەرق قره صویه دوکیلور برچایك اوزرنده واقع ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ۳۷۰۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۸٤۰۰ اهالیسی، برقاچ دکانی وبرمملکت ساعتی واردر. — رازلق ناحیەسی ۱۲ قریەدن مرکب اولوب، تقریباً ۳۲۰۰۰ اهالیسی واردر. اراضیسی عارضەلی وخیلی منبت اولوب، حبوبات متنوعه وسائره حاصل اولور. درون ناحیەده ۱۰ جامع شریف، ۲ مدرسه، ۱۳ کلیسا، ٤۱۱ دکان ومغازه، ۱۱ خان، ۲ قاپلیجه، برعسکری قشلەسی وحدودده برطاقم قلەلر موجوددر.

رازی { (ری) شهرینه نسبتله مشاهیر علمای اسلامدن برچوق ذواتك لقبی او. لوب، الك مشهورلری حکیم شهیر ابو بکر رازی ایله تفسیر کبیر صاحبی فخر الدین رازیدر. [«ابو بکر رازی» و «فخر الدین رازی» مادەلرینه مراجعت بیوریله.]

رازی { (ابو الحسین عبدالرحمن بن عمر) مشاهیر صوفیوندن اولوب، ۳۷۶ تاریخنده ۸۵ یاشنده وفات ایتمشدر.

رازی { (قطب الدین) علمادن اولوب، «محا. کمات بین الانام» عنوانیله برکتاب یازمش؛ ونصیر الدین طوسینك هیئته متعلق بعض کتابلرینی شرح ایتمشدر.

رازی { (یعنی سره منسوب) متأخرین شعرای ایراندن اوچ ذاتك مخلصیدر: برنجیسی (مولانا —) شوسترلی اولوب، اکثر اوقاتنی شیرازده کچیرمش، واصفهانده وفات ایتمشدر. شوبیت اونکدر:

زدی آتشم بجان وزمنت خبر نباشد
خبرت شود زمانی که زمن اثر نباشد

— ایکنجیسی اصفهانلی اولوب، شاه طهماسبك وزراسندن ایدی. شوقطعه اونکدر:

نه آن بد مهررا باخویش همدم میتوانم کرد
نه ازدل آرزوی دیدنش کم میتوانم کرد
نمیخواهم که مردم بشنوند آوازهٔ حسنش
وکرنه آنچه مجنون کرد من هم میتوانم کرد

— اوچنجیسی تبریزلی اولوب، ایکی دفعه هند. ستانه سیاحت ایتمشدی. شوبیت اونکدر:

چندان که صحن باغ زبرك حزان پرست
از ناخن شکسته دلم بیش ازآن پرست

راساغ { (Raasag) اسقوجیه به ملحق هبریده آطەلرندن اولوب، غرباً (اسکیه) آطەسندن همنامی بربوغازله آیرلمشدر. شمالدن جنوبه بویی ۲۱ وعرض اعظمی ۵½ کیلومتره اولوب، ٤۷۸ اهالیسی واردر. اراضیسی بطاقلقدر.

رأس الابیض { (الرأس الابیض) سوریه ساحلنده صور ایله یافه آرەسنده بر بروندر.

رأس البئر { آفریقانك ساحل شرقیسنده وباب المندبك ۷۳ کیلو متره جنوبنده بر بروندر.

رأس الحدید { جزایرك قسنطینه ایالتنده بر بروندر، که ۳۷°۵'۵" عرض شمالی ایله ۲۱"۹٤'٤° طول شرقیده واقع اولوب، یاننده برلیمان واوزرنده برفنار واردر.

رأس الخنزیر { سوریه ساحلنده اسکندرون کورفزینك منتهای جنوبنده بر برون اولوب، حذای بحردن ۱۶۰ متره یوکسك دیك برقیادن عبارتدر.

رأس الخيمه { جزيرة العربك عمان خطه‌سنده ومسقطك ٤١١ كيلومتره غرب شماليسنده اوله‌رق بحر فارس ساحلنده برقصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهاليسی واردر.

رأس الدوره { فاسك قسم شماليسنده وبحر محيط آطلاسی ساحلی قربنده بركول ودها طوغريسی بطاقلق اولوب، بويی ٤٥ واكی ٢ ايله ١٣ كيلومتره آره‌سنده‌در. صوينك فيضانی زماننده (مرج الغرب) و (سبو) اسمنده ديكر ايكی كول ايله دخی كسب اختلاط ايدر.

رأس الدير { فاس مملكتنك ساحل شماليسنده، (ملويه) نهری منصبنك ٦٠ كيلومتره شمال غربيسنده بر برون اولوب، اوكنده برايصسز آطه ايله سفائن حقنده مخاطره‌لی برطاقم قيالر موجوددر.

رأس العين { (ودها طوغريسی رأس‌عين) جزيره‌ده، زور مستقل متصرفلغنده، ديركك ٦٥ كيلومتره شمالنده واورفه‌نك ١٠٠ كيلومتره شرقنده اوله‌رق (خابور) نهری كنارنده و ٥٠َ ٣٦° عرض شمالی ايله ٤٠َ ٢٧° طول شرقيده واقع قضا مركزی برقصبه‌در. پك اسكی برقصبه اولوب، روماليلر زماننده ينه عربيدن مأخوذ اوله‌رق (رسنا Resena) و تئودوسيوپوليس اسملريله معروف ايدی. مدنيت اسلاميه زماننده پك معمور وبيوك اولوب، (رسعنی) لقبيله ملقب برچوق علمانك مسقط رأسی بولنمشدر. خابوره منصب اولمق اوزره قصبه‌نك ايچندن برقاچ صو چقوب، باغچه‌لرينی اروا ايدر، ودكرمنلرينی چويرر. ياقوت حموی بوصولرك براقلغنی مدح، ووقتيله ايچلرنده قايق ايشلديكنی بيان ايديور. شمديكی حالده بر جامع شريف ايله اطرافنده بولنان برقاچ خانه ودكاندن عبارت اولوب، آنجق ١٥٠٠ اهاليسی واردر. — رأس العين قضاسی لوانك منتهای شمالنده اولوب، جنوباً نفس دير قضاسيله، شرقاً موصل، شمالاً ديار بكر، غرباً دخی حلب ولايتلريله محاط ومحدوددر. اراضيسی منبت ومحصولدار اولوب، خابور نهريله وبو نهره منصب اولمق اوزره شمالدن جنوبه آقان برچوق چايلرله سقی وارواولنور. محصولاتی برنجی درجه‌ده مصر وايكنجی درجه‌ده بغدای، آرپه وسوسام ايله سائر حبوباتدن وسبزه وميوه‌لرك انواعندن عبارتدر. صيغير، مركب، آت، دوه وقيون كبی حيوانات اهليه‌سی چوقدر. قضا ٢٤ قريه‌دن مركب اولوب، ايچلرنده (ويرانشهر) اسميله برچوق خرابه‌لری حاوی بركوچك قصبه دخی واردر. رشديه‌سی اولميوب، صبيان مكاتبی دخی پك آزدر. اهاليسی ١٦٠٠٠ نفوس راده‌لرنده اولوب، جمله‌سی مسلم وسنی ولسان عربی ايله متكلمدرلر.

راستات { (Rastatt) آلمانيانك بادن بيوك دوقه‌لغنده وبادنك ١١ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق (رين) ايرماغنه تابع (اوسباخ) ايله (مورغ) نهرلرينك ملتقاسنده وقارلسروه‌دن (باله) يه كيدن دمير يول خطی اوزرنده قضا مركزی برقصبه اولوب، ١١٧٤٥ اهاليسی، رنكلی كاغد، مطبخ صوبه‌سی، طلومبه، چاك وچيغاره فابريقه‌لری، دوكمخانه‌لری، مكتب اعداديسی، صنايع مكتبی، تيمارخانه‌سی وكوزل برقلعه‌سی واردر.

راستريق { (Rastrick) انكلتره‌نك (يورق) ايالتنده و (هاليفاقس) ك ٧ كيلومتره جنوب شرقيسنده بر قصبه اولوب، ٨٠٤٠ اهاليسی، چوخه وايپك قماشلر فابريقه‌لری وطاش اوجاقلری واردر.

راستنبورغ { (Rastenburg) پروسيه‌نك «شرق پروسيه» ايالتنده، (كونيكبرغ) قضاسنده وكونيكبرغك ٩٠ كيلومتره جنوب شرقيسنده ناحيه مركزی بر قصبه اولوب، ٧١٩٠ اهاليسی، دمير وباقير دوكمخانه‌لری، دباغخانه‌لری، ياغ، بيره، طوغله وسائره فابريقه‌لری وآت بازاری واردر.

راستی { ايران شعراسندن وتبريز ساداتندن اولوب، شاه طهماسب صفوی زماننده اورانك محصلی ايدی. شوبيت اونكدر:

دل مراكشته آن غمزه پرفن ميخواست
لله الحمد چنان شد كه دل من ميخواست

راسخ { متأخرين شعرای عثمانيه‌دن اوچ ذاتك مخلصيدر:

برنجيسی (محمد — افندی) متأخرين شعرا وخطاطيندن اولوب، روم ايلی حصارنده طوغمش، وپدری يرينه اورانك دزداری اولمش ايدی. ١١٨١ ده وفات ايتمشدر.

— ایکنجیسی اندرون همایون خدمه‌سندن مهتر باشی عثمان آغانك اوغلی اولوب، سرای همایونجه بعض خدماتده بولندقدن صکره، خداوندکار والیسی اولمش؛ و ۱۲۵۳ ده وفات ایتمشدر. علم موسیقی‌یه آشنا ایدی. شومطلع اونکدر:

کالای دله غمزه‌ك اولوب مشتری ویردم
پی ویرمش ایدی آخری اما کیری ویردم

— اوچنجیسی، «طریقت محمدیه» شارحی محمد افندینك تورونی اولوب، ۱۲٤٤ ده قونیه‌ده تکمیل تحصیل ایده‌رك، اوراده تدریسله مشغول ایکن، بعده طرسوس قائممقامی اولمشدی. کندیسی ساداتدن اولوب، طریقت مولویه‌یه منسوبیتی وچلبی افندی‌یه صهریتی وار ایدی. شوقطعه اونکدر:

برقطعه نظمن ایتدم ایسه راسخ آرزو
وصف گزین پیر معلا جنابده
پك چوق تجسس ایلدم اماکه شانته
لایق لغت بولنمدی هیچ برکتابده

— هندستان شعراسندن دخی ایکی ذاتك مخلصی اولوب، برنجیسی (میر محمد زمان) سرهند ساداتندن وشاه عالمکیر زاده عظیم شاهك منسوبیندن ایدی. ۱۱۰۷ ده وفات ایتمشدر. — دیکری (غلام علی) پاتنه‌لی بردرویش اولوب، ۱۲٤۰ ده وفات ایتمش؛ واردو لسانده بردیوان براقشدر.

راسرا { (Rasra) هندستانده بنارس ایالتنك (بالیه) سنجاغنده وبالیه‌نك ۲۲ کیلومتره غرب شمالیسنده اوله‌رق کنك ایرماغنه تابع (سرجو) نهری کنارنده برقصبه اولوب، ۳٦۲۵ ی مسلم اولمق اوزره، ۱۱۲۲۵ اهالیسی واردر.

راسق { (Rask) دانیمارقه مشاهیر علماسندن ومستشرقیندن اولوب، ۱۷۸۷ده فیونیه آطه‌سنده طوغمش، و ۱۸۳۲ ده وفات ایتمشدر. روسیه وایران وهندستانه سیاحت ایدوب، اورالرینك لسان و ادبیاتنه دائر تحقیقات ادبیه اجرا ایتمش؛ وعودتنده قوپنهاغ دارالفنوننده حافظ کتب بعده تاریخ طبیعی ونهایت السنهٔ شرقیه معلمی اولمش ایدی. هندجه‌دن بعض کتابلر ترجمه ایتمش؛ ایسلانده‌نك لسانی حقنده تتبعات وتحقیقات مکمله اجرا ایده‌رك، بولسانك قواعدینی ضبط ایلمش؛ واسپانیول، ایتالیان و سائر آوروپا لسانلری حقنده دخی بعض نشریاتده بولنمشدر.

راسك { مکرانك الك مشهور قصبه لرندن اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

رأس کیفا { جزیره‌نك دیار مضر خطه‌سنده یعنی قسم غربیسنده وحران قربنده برقصبه ایدی.

راسم { متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اوچ کشینك اسمیدر:

برنجیسی خطاطلقده دخی مشهور اولان (اکری قپولی محمد — افندی) در، که ۱۰۹۹ ده استانبولده طوغوب، مدت مدیده سرای همایونده یازی خواجه‌سی بولنمش؛ و ۱۱٦۹ ده وفات ایتمشدر. شو برایکی بیت اونکدر:

ای بت صیاد اعجاز آفرین آیا نیچه
صید ایدر مرغ دلی بی‌دانه دام پرچلك
برپریشان طور سرکشدر سیه‌دلدر صاقین
یوزویروب باشدن چیقارمه طرهٔ غدرخلك

— ایکنجیسی (سید عمر — افندی) روم ایلنده‌کی فره‌جك قصبه‌سندن اولوب، ۱۱۹۲ ده طوغمش؛ ودرسعادته وروده، قطع مراتب ایده‌رك، بعض بیوجك مأموریتلرده بولندقدن صکره، متقاعد اولدیغی حالده، ۱۲٦٦ ده جانب حجازه کیده‌رك، برسنه صکره اوراده وفات ایتمشدر. شو برایکی بیت اونکدر:

صانما کز شمعدی بنددر کوکلم
برشه حسنه بنده در کوکلم
قیل نوازش آنی غریب ایچه
سودیکم چونکه سنده در کوکلم

— اوچنجیسی (فدوله‌جی‌زاده احمد — افندی) اسکدارلی اولوب، مکتوبیء صدر عالی اوطه‌سنه برمدت مداومت ایتمش؛ وبعض مهمجه مأموریتلرده بولنمش ایدی. بر دیوانچه‌سی واردر. ۱۲۷۰ ده وفات ایتمشدر. شو مطلع اونکدر:

پیر ایتدی بنی یاره جوانم دیمش اولدم
خون ایتدی دلی غنچه دهانم دیمش اولدم

رأس محمد { بحر احمرده عقبه ایله سویش کورفزلری آره‌سنده وطور سینانك آلتنده بربروندر.

راسواس { (Rasvas) هندستانك بهوپال حكومت ممتازهٔ اسلامیه سنده یالوه ایالتنه ملحق برقصبه اولوب، ۵۱۷۰ اهالیسی واردر.

راسووه { (Rassova) دوبریجه‌ده سلستره‌نك ۷۰ كیلومتره شرق شمالیسنده وچرناووده‌نك ۲۵ كیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق طونه‌نك ساحل یميننده برقصبه اولوب، ۲۰۰۰ اهالیسی وایشلك ذخیره تجارتی واردر. طونه ساحلندن قره دكیز ساحلنه دك ممتد اولان مشهور (ترایان) دیواری راسووه‌نك قربندن باشلار.

راسه { (Rasa) بحر محیط كبیرك میقرونسیا قسمنده واقع (ماجلان) جزایرندن كوچك برآطه اولوب، ′۲۷°۲۴ عرض شمالی ایله ″۳۶′ ٤۱° ۱۲۸ طول شرقیده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی برمربع كیلومتره‌دن عبارت اولوب، صیق ویوكسك اورمانلرله مستوردر.

راسیا { یاخود راسكیا (Rascie) یكیبازار جهتنك اسكی اسمی اولوب، طقوزنجی قرن میلادیدن صكره استعمال اولنان بواسم اوجهتده ساكن بولنمش اولان (راسیان) یاخود (راسكیان) اسمنده برقومه نسبتله حاصل اولمشدر. بوقومدن بعض افراد الیوم مجارستانده بولنورمش.

راسین { ژان — (J. Racine) فرانسه‌نك الك مشهور هائله نویس شعراسندن اولوب، ۱۸۳۹ ده (لافرته‌میلون) ده طوغمش، و ۱۶۹۹ ده وفات ایتمشدر. پدری مملكتنده طوز انبارجیسی اولوب، وفاتنده صاحب ترجمه درت یاشنده ایدی. (پورت روآیال) ده تحصیل علم ایدوب، ادبیات قسمنه زیاده میل ایتمش؛ وهنوز یكرمی یاشنده ایكن، بعض اشعاریله جلب نظر دقت ایدوب، اون دردنجی لوینك تأهلی حقنده سویلمش اولدیغی برقصیده خاندان قرالیجه التفاته مظهریتنی موجب اولمشدی. گنج ایكن مشاهیر شعرادن (مولیر) و (بوآلو) ایله كسب الفت ایدوب، بونلر كندیسنه شعر و ادبیاتده رهبرلك ایتمشلردر. تاریخه مستند اوله‌رق بربرینی متعاقب برقاچ كوزل هائله یازوب، كسب شهرت ایتمكله برابر، بعض معاصرلرینك عرق حسدنی دخی اویاندیرمغله، «فدره» اسمنده‌كی هائله‌سنك اجراسنده تیاتروده ایصلق چالنمش؛ و بونك اوزرینه، هنوز ۳۸ یاشنده اولدیغی حالده، تیاترودن ال چكوب، ۱۶۷۷ ده قرالك وقعه نویسلكنه نصب اولنمش؛ واوسنه اولنوب، عائله‌سیله توغله باشلامش ایدی. ۱۲ سنه صكره مادام (منتنو) نك ابرامیله تاریخ مقدسدن مأخوذ ایكی هائله یازوب، صورت خصوصیه‌ده وقرال سراینی قیزلری معرفتیله اجرا ایتدیرمش؛ وآنجق بونلرك بری نشر اولندقده، بعض تعریضاته اوغرادیغندن، راسین تیاتروكتابلری یازمقدن بسبتون واز كچمشدی. اون‌دردنجی لوینك فوق‌العاده التفاتنه مظهر اولوب، تخصیصات وانواع نعمه نائل اولمش ایكن، مادام منتنونك ابرامیله اهالینك ضرورت و اذیتی حقنده یازمش اولدیغی برخاطره قرالك منظوری اولدقده، اغبرارینی موجب اولوب، شاعر حقنده شدتلی لسان قوللانمش اولدیغی راسینه انعكاس ایدنجه، فوق‌العاده محزون ومتأثر اولوب، بو تأثر ایله كوندن كونه صوله‌رق، ایكی سنه صكره وفات ایتمشدر. آقادمیا اعضالغنه دخی نائل اولمشیدی. اشعاری غایتله فصیح اولوب، فرانسز ادبیاتنده نمونه اتخاذ اولنان آثاردندر. هائله‌لرندن بشقه برمضحكه‌سی، بعض قصاید وسائر اشعاری وبرطاقم مكاتیبیله سائر آثاری واردر. نثری دخی پك كوزل اولوب، وقعه‌نویس صفتیله اون‌دردنجی لوینك كوزل برتاریخنی یازمش‌ایسه‌ده، برحریقده یانوب نسخه‌سی قالمامشدر. آثاری وعلی الخصوص هائله‌لری دفعاتله نشر، واكثر آوروپا لسانلرینه ترجمه اولنمشدر.

— اوغلی (لوئی راسین) دخی شاعر اولوب، ۱۶۹۲ ده پاریسده طوغمش، و ۱۷۶۳ ده وفات ایتمشدر.

راسینه { (Racine) ممالك مجتمعه‌نك (ویسقونسن) جمهوریتنده و (مادیسون) ك ۱۳۸ كیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق (میشیغان) كولنك غربی ساحلنده سنجاق مركزی برقصبه اولوب، ۱۶۰۳۰ اهالیسی، كوزل لیمانی، ذخیره وكراسته تجارتی، آرابه، واغون، كاغد ویوك منسوجات فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری وحرازلری واردر.

راشت { خراسانك اقصاسنده وترمذدن ۸۰ فرسخلق مسافه‌ده برقصبه

اولوب، ایکی طاغ آره‌سنده واقع اولمغله، اقوام مغولیه‌نك ممالك اسلامیه‌یه غارت ایچون هجوملری اورادن وقوع بولدیغندن، برمکیلردن فضل بن یحیانك اوراده محکم برقپو یاپمش اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

راشد { صحابه‌دن اوچ ذاتك اسمی اولوب، بری (ابو اثیله راشد بن حفص السلمی)در، که اصل اسمی (ظالم) اولوب، جانب رسول الله (صلعم) دن راشد تسمیه بیورلمشیدی. فتح مکه‌ده حاضر بولنوب، طبیعت شعریه‌سی دخی اولمغله، صنملرك سقوط وکسری حقنده شوشعری سویلمشدر:

قالت هلم الی الحدیث فقلت لا
یأبی علیك الله و الاسلام
لوما شهدت محمداً و قبیله
بالفتح حین تکسر الاصنام
لرأیت نور الله اضحی ساطعاً
و الشرك یغشی وجهه الاظلام

— ایکنجیسی (راشد بن شهاب الایادی) در، که اصل اسمی (قرضاب) اولوب، قومی طرفندن مبعوثاً نزد حضرت نبوی‌یه کلدیکنده، راشد تسمیه بیورلمشیدی.

— اوچنجیسی شاملیلردن معدود اولان (راشد بن حبیش) در، که بعض احادیث شریفه‌نك راویسی اولوب، آنجق صحابه‌دن ویا تابعیندن اولمسی مختلف فیهدر.

راشد { (محمد — افندی) متأخرین علما وشعراء عثمانیه‌دن اولوب، زمانك وقعه‌نویسی بولنمش؛ و ۲ جلد اوزره بر تاریخ یازمشدر، که عباره‌سی کلفتلی اولمغله برابر تواریخ معتبره‌دن معدوددر. موالیدن ملاطیه‌لی مصطفی افندینك اوغلی اولوب، ۱۱۰۴ تاریخنده طریق تدریسه داخل اولمش؛ و ۱۱۳۴ ده حلب مولویتنه تعیین اولنمش ایدی. ۱۱۴۱ ده سفارتله ایرانه کیدوب، عودتنده استانبول قاضیسی اولمش؛ و بعده برمدت بروسه‌ده اقامته مأمور اولوب، ۱۱۴۶ ده اطلاق اولنه‌رق، درسعادته عودتله، برسنه صکره آناطولی قاضی عسکری اولدقدن صکره وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی دخی واردر. شوبیت اونکدر:

خالص اولمازسه زرناب کبی اصل مقال
کیرسه بیك پوتهٔ تعبیره ینه قال اولماز

راشد افندی { بونام ایله متأخرین شعراء عثمانیه‌دن دها برقاچ ذات واردر:

برنجیسی رئیس الکتاب محمد راشد افندیدر، که ۱۱۶۷ تاریخنده طوغوب، بکلکجی کیسه‌داری، بعده بکلکجی ودها صکره صدارت مکتوبجیسی اولمش؛ وایکنجی دفعه بکلکجی اولدقدن صکره ۱۲۰۲ ده رئیس الکتاب اولمش؛ ومؤخراً چاوش باشی وثانیاً رئیس الکتاب وترسانه امینی اولوب، ۱۲۱۲ ده ثالثاً رئیس الکتاب ایکن وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

کردننده دانهٔ خال سیه کیسولره
مرغ دل افتاده‌در کویا اسیر دامدر

— ایکنجیسی (محمد —) بروسه‌لی اولوب، ۱۱۹۵ ده طوغمش، و ۱۲۳۱ ده وفات ایتمشدر. طریقت نقشبندیه‌یه منسوب وباقرجیلق صنعتیله مشغول ایدی. شوبیت اونکدر:

اهل حق ذره حوادثله مکدر اولماز
قیل وقال‌ده جهانك قوری غوغادندر

— اوچنجیسی (مصطفی —) فلبه‌لی اولوب، ۱۲۳۸ ده طوغمش، و ۱۲۶۵ ده وفات ایتمشدر. تحصیل علوم ایتدکدن صکره، بعض تحریرات مدیرلکلرنده بولنمشدی. شومطلع اونکدر:

کوکلده تابش حسرت نمایان اولدی کیتدکچه
تمده رنجش فرقت فراوان اولدی کیتدکچه

— دردنجیسی علائیه قضاسنده واقع ابرادی قصبه‌سندن اولوب، ۱۲۲۰ ده طوغمش، و ۱۲۶۷ ده وفات ایتمشدر. قاضیلقله امرار ایام ایتمشدر. شو مطلع اونکدر:

سواد نقطهٔ رخساریلی ظن ایله مودن
چکیده قطرهٔ مشکیندر آثار کیسودن

راشد بالله { (منصور بن فضل المسترشد) خلفاء عباسیه‌نك اوتوزنجیسی اولوب، ۴۸۹ تاریخنده طوغمش؛ و ۵۲۹ تاریخنده پدری مسترشدك شهادتی اوزرینه مسند خلافته جلوس ایله، برسنه واون برکون خلافتدن صکره، عمیجه‌سی (مقتفی لامرالله محمد) جلوس ایتمش؛ وصاحب ترجمه ۵۳۲ تاریخنده اصفهانده شهید اولوب، اوراده دفن اولنمشدر.

راشد بك { متأخرين شعراء عثمانيه‌دن اوچ ذاتدر :

برنجيسى صارم ابراهيم پاشانك اوغلى اولوب، طريق تدريسه سلوك ايله، بعض توليتلرده بولنمشدى. ١٢١٩ تاريخنده يكيشهر فنار مولويتندن معزول ايكن وفات ايتمشدر. سلطان سليم خان ثالثك مدحنه دائر اولان برقصيده‌سندن شو بر ايكى بيت ايراد اولندى :

بحمد الله ينه فتاح باب مشكل عالم
رهين انبساط ايتدى دل اعلا وادنانى
جناب حق عموما كائناتى ايليوب احيا
صفاياب ايلدى قلب خديو كشور آرانى الخ

— ايكنجيسى مواليدن اولوب، مصر منلالغندن معزول اولديغى حالده، ١٢٥٢ ده درسعادتده وفات ايتمشدر. شو مطلع اونكدر:

دود آهم عشقله هرشب فلك فرسا اولور
اول كسافتله مه نو چون خط ترسا اولور

— اوچنجيسى عينتابلى اولوب، بعض ديوان كتابتلرنده بولنمش؛ و ١٢٣٩ تاريخنده يكيچرى شورشنده شهيد اولمشدر. شو بيت اونكدر :

طنين انداز آفاق اولمسونمى صيت افغانم
فلك جام دل ناكامه سنك انكسار آتدى

راشديه { بغداد ولايت وسنجاغنك خراسان قضاسنده ناحيه مركزى برقريه‌در.

راشغون { ياخود رشقون (Rachgoun) جزايرك وهران ايالتنده (طفنه) نهرينك منصبى قارشيسنده وساحلدن ٢ كيلومتره‌لك مسافه‌ده بركوچك آطه ونهر مذكور منصبنده بر قريه‌در. آطه‌نك اوزرنده برفنار واردر. قريه برقصبه واسكله اولمق استعدادينى حائزدر.

راشيا { سوريه ولايتنك شام سنجاغنده ودمشق شامك ٤٤ كيلومتره غربنده اوله‌رق جبل الشيخك اتكنده واردن نهرى تابعلرندن (وادى الطين) ك كنارنده و ١١٤٣ مترملك ارتفاعده واقع قضا مركزى بر قصبه اولوب، تقريباً ٣٠٠٠ اهاليسى، اسكيدن قالمه مرتفع بر حكومت قوناغى واطرافنده باغ وزيتونلقلرى واردر. ارتفاعى حسبيله، هواسى قيشين پك سرت اولديغى كبى، يازين دخى بعض طورغون صولرك سببندن آغر وصيتمه‌ليدر. — راشيا قضاسى ١٧ قريه‌دن مركب اولوب، اراضيسى طاغلقدر. محصولات ارضيه‌سى بغداى، آربه، مرجك، بقله، توتون، زيتون، اوزوم وسائره‌دن عبارتدر. معمولات صناعيه‌سى ايپك وقيلدن بعض منسوجاته منحصردر.

راصد { (تقى الدين محمد) مشاهير فلكيون ورياضيوندن اولوب، «غنية الطلاب فى علم الحساب» عنوانيله بركتابى وسائر تأليفاتى واردر. ٩٩٣ تاريخنده وفات ايتمشدر.

راضى { ايران شعراسندن اولوب، اصفهانليدر. نقاشلقده دخى شهرتى اولوب، (زمانانى نقاش) دينمكله مشهوردر. ١١١٢ تاريخلرنده برحيات ايدى. برديوانيله برمثنويسى واردر. شو بيت اونكدر :

كر وحشيانه از روش خلق ميرمم
عذرم بسى بجاست كه آدم نديده ام

راضى بالله { (محمد بن جعفر المقتدر) خلفاء عباسيه‌نك يكرمنجيسى اولوب، ٢٩٧ تاريخنده طوغمش؛ و ٣٢٢ ده، عمى قاهر باللهك سقوطى اوزرينه، تحت خلافته جلوس ايدوب، آلتى سنه ايله اون آى مسند خلافتده قالدقدن صكره، ٣٢٩ تاريخنده استسقا مرضندن وفات ايتمشدر. عمادالدين بن بويهه (امير الامرا) عنوانى ويرمش؛ واكثر ممالك آل بويهك وسائر امرانك الينه كچمشدر.

راغب { (مير مبارك الله خان) هندستان شعراسندن اولوب، جدى عن اصل بلخلى اولديغى حالده، دكنك حيدر آباد شهرينه ورودله، اورانك نوابى عندنده قدر واعتبار بولمش؛ وپدرى مدراس حاكمنك نزدينه كيدوب، صاحب ترجمه ١٢٠٢ ده طوغمشدر. مرتب ديوانى و «ساقى نامه» و «فراق نامه» عنوانلريله ايكى منظومه‌سى واردر. شو بيت اونكدر :

ز اضطراب خود آرام يافتم راغب
بسان جنبش كهواره شد تپيدن من

راغب اردبيلى { (مير يوسف) ايران شعراسندندر. شو رباعى يى جان ويره‌جكى وقت سويلمش اولديغى مرويدر:

اى دل قراركير نه‌وقت طپيدنست
اى ديده خون مبار كه هنكام ديدنست
مى درقدح كنيد حرفان وكل بجيب
رسم عزاى ما نه كريبان دريدنست

راغب اصفهانى { مشاهير علمادن اولوب، «احتجاج القرآن» عنوا- نيله برتأليف مقبولى وسائر آثارى واردر. ٣٩٩ تاريخنده وفات ايتمشدر.

راغب افندى { متأخرين شعراء عثمانيه‌دن اولوب، ١٢٦٦ تاريخنده شام مولويتنده بولنوردى. شوبيتى مشهوردر :

وصلت يارايچون اغياره مدارا ايلر
زهر ايچر عاشق دلخسته شفا نيتنه

راغب پاشا { مسند صدارت عظمايه كچمش وزرادن واعاظم ادبا وشعراء عثمانيه‌دن اولوب، اسمى محمددر، (قوجه راغب) ديمكله دخى مشهوردر. استانبوللى اولوب، ١١١٠ تاريخنده طوغمشدر. پدرى دفترخانه كتبه سندن اولمغله، كنديسى دخى ابتدا اورايه دوام ايتمش؛ ومعلومات مكتسبه‌سى واستعداد طبيعيسى حسبيله، ١١٣٥ ده ايراندن ضبط اولنان يرلرك تحريرينه مأمور اولوب، وان واليسى عارفى احمد پاشا وكوپريلى زاده عبدالرحمن پاشا وتبريز واليسى على پاشانك وبعده بغداد واليسى احمد پاشانك معيتلرنده اوطرفلرده ايفاى وظائف مأموريت وابراز اقتدار ورويت ايتدكدن صكره، ١١٤١ تاريخنده درسعادته عودت ايدوب، ٤٢ ده رياست وكالتيله ينه بغداد جانبنه اعزام اولنمش؛ و٤٢ ده بغداد دفترداری اولوب، ٤٦ ده بغدادك محاصره‌سندن صكره استانبوله عودتله، ماليه تذكره- جيلكنه نصب اولنمش؛ و ٤٨ ده ارضروم جهتى سرعسكرلكنه تعيين اولنان سابق بغداد واليسى احمد پاشا معيتيله ورئيس الكتاب وكالتنه انضماماً اردو دفتردارلغيله اوطرفه عزيمت، وينه اوسنه داخلنده عودت ايده‌رك، ٤٩ ده جزئيه محاسبه جيليكيله ايساقجى سفرينه عزيمت ايتمش؛ ومتعاقباً ورود ايدن ايران ايلچيلريله مكالمه‌ده بولنمق اوزره، درسعادته جلب اولنه‌رق، صدارت مكتوبجيلغنه نصب اولنوب، بو مأموريتده ايكن دخى برطاقم امور سياسيهٔ مهمه‌ده خدمتى كورلمش؛ و ٥٣ سنه‌سنده رئيس الكتاب اولوب، اوچ سنه بومنصبده قالدقدن صكره، ٥٧ سنه‌سى رتبهٔ وزارتله مصر واليلكنه نصب اولنه‌رق، بش سنه خطهٔ مصريه‌ده قالمش؛ و ٦١ ده آيدين محصللغنه، ٦٤ رقه و ٦٨ ده حلب واليلكنه تعيين اولنمش؛ و ١١٧٠ تاريخنده امير الحاج وشام واليسى اولمش ايسه‌ده، محل مأموريت جديده‌سنه وصولدن اول درسعادته جلبله، مهر صدارت عهده‌سنه توديع اولنمشدى. دور سلطان عثمان خان ثالثده سكز ماه ايله آلتى كون وعصر مصطفى خان ثالثده بش سنه ويدى ماه‌كه جمعاً آلتى سنه ايله اوچ بچق آى مسند صدارتده قالوب، امور دولتى حسن تمشيه ايتمش، وزمانى صلح وصلاح ايله كچمشدر. سلطان مصطفى خانك همشيره‌لرى صالحه سلطانه اقترانله شرف صهر- يته دخى نائل اولمشدى. ١١٧٦ سنه‌سى رمضاننده وفات ايدوب، قوسقه‌ده احيا كرده‌سى اولان كتبخا- نه‌سى جوارنده دفن اولنمشدر. عالم وعاقل وعادل بروزير اولوب، السنهٔ ثلثه‌ده اشعار ومنشأتى و «سفينة العلوم» عنوانيله فنون مختلفه‌دن باحث عربى العباره برتأليف معتبرى واردر، كه آوروپاده طبع ونشر اولنمشدر. زمان صدارتنده دائره‌سى مجمع علما وادبا اولوب، كنديسى مزاح ولطائفه دخى مائل اولمغله، شاعرهٔ مشهوره فطنت خانمله وسائر شعراء زمانيله بعض مشاعره وملاطفه‌لرى منقولدر. مرتب ديوانى واردر. برچوق كتب نادره‌يى جامع اولان مذكور كتبخانه‌سيله يانده‌كى مكتب وچشمه‌دن بشقه حلب وآناطولى جهتلرنده كوپرى وسائره اوله‌رق برچوق خيرات ومبراته موفق اولمشدر. برچوق ابياتى ضروب امثال حكمنه كچمشدر. شوبر ايكى بيت اوجله- دندر :

كالكدن خبر وير كيمسه سندن احتشام آلماز
مظفر وقت فرصتده عدودن انتقام آلماز

كورديكندن كيمسه‌لر عالمده مهجور اولمسون
بولمسون يارب تعين نامزالردن برى

راغب پاشا { (شاملى —) وزرادن اولوب، ديوان همايون قلمنه دوام ايتمش؛ وبعده باروتخانه امانتنه نصب، وبر آره‌لق سفارتله فرانسه وايران طرفلرينه اعزام اولنه‌رق، عودتنده صدارت عظمى كتخدالغنه كچمش؛ وسلطان مصطفى خان رابع دورنده رتبهٔ وزارته نائل اولمش ايسه‌ده، اكثر اوقاتى منفالرده كچيروب، ١٢٤٤ ده

قونیه‌ده منفی ایکن اوراده وفات ایتمشدر. شعر سو.
یلمکه اوزنوب، همنامی اولان راغب پاشانک تقلیده
چالیشمش ایسه‌ده، موفق اوله‌مامشدر .

راغب تبریزی (کلب حسین بیک) ایران شعراسندن اولوب، شو
بیت اونکدر:

صد نامه نوشتیم و جوابی ننوشتی
این هم که جوابی ننوشتند جوابست

راغد حبشك آلت طرفنده واقع دناقل مملکتنده و بحر احمر ساحلنك ١٢٠
کیلو متره غربنده آلچق براووه اولوب، ٢٤٠٠
مربع کیلومتره وسعتنده‌در. حذای بحردن ٦١ متره
آلچقدر .

راغوچکی (Ragotzky) اردلده پرنسلك ایتمش برمجار خاندانی اولوب،
برنجیسی اولان (سجیسموند) آرزوسی خلافنه اوله‌رق
١٦٠٧ تاریخ میلادیسنده بوجقایدن صکره اردل
پرنسلکنه انتخاب اولنمش ایسه‌ده، برسنه صکره
پرنسلکی غابریل باتوری‌یه ترك ایده‌رك، ایشدن
چکلمشدی . — ایکنجیسی اولان (اختیار جورج)
١٦٣٠ دن ١٦٤٨ تاریخنه‌دك ١٨ سنه پرنسلك
ایدوب، پرنسلکی سلطان مراد خان رابع طرفندن
تصدیق بیورلمش، واوتوز سنه‌لك محاربه‌ده اسوجلیلر.
له اتفاق ایدوب، علناً آلمانیا ایمپراطورینه قارشی
بولنمش؛ وممکلتنه افلاق دخی ضم ایلمش‌ایدی . —
اوچنجیسی اولان (کنج جورج —) ایکنجیسنه خلف
اولوب، ١٦٦١ تاریخنه‌دك ١٣ سنه پرنسلك ایتمش؛
ومقام صدارت عظمادن آلدیغی امره مخالف اوله‌رق
لهلیلره قارشی اسوجلیلرله اتفاق ایتدیکندن، جانب
باب عالیدن اسقاط اولنه‌رق، یکیدن اردل حکومتنی
اله کچیرمك ایچون ایتدیکی محاربه‌ده مقتول اولمشدر.
— بونك تورونی (فرانسوا لئوپولد —) ویانه‌ده
سرای ایمپراطوریده تربیه اولنه‌رق، بعده ملك مو.
روثنی استرداد ادعاسنده بولندیغیچون، برقلعه‌یه
حبس اولنمش؛ و ١٧٠١ ده فرار ایدوب، مجارلرك
مخالفین کروهنه التحاق ایتمش؛ وبونلرك باشنه کچوب،
اون سنه مجارستانی آوستریادن آیری طوتمش؛
و ١٧١١ مصالحه‌سندن صکره محکوم اولوب، بقیهٔ
عمرینی فرانسه‌ده وممالك عثمانیه‌ده کچیرمش؛
و ١٧٣٥ ده تکفور طاغنده وفات ایتمشدر. کندی
سرکذشتیله زمانی وقایعنی یازمشدر .

راغوزه (Raguse) واسلاوجه (دوبرو ونديك) آوستریانك دالماچیا خطه.
سنده (زاره) نك ٢٨٥ ونارنده منصبنك ٦٨ کیلو.
متره جنوب شرقیسنده آچیق برقویك ایچنده واقع
قضا مرکزی برقصبه واسکله اولوب، ٧٢٤٥
وجوارلریله برابر ١٠٩٣٥ اهالیسی، سوری، خند.
قی، اوستنده‌کی تپه‌ده واطرافنده برقاچ قلعه‌سی،
ایکی لیمانی، برمصنع کلیساسی وسائر ابنیهٔ قدیمه‌سی،
بربحریه وبراعدادیه مکتبیله مکاتب سائره‌سی وتیاترو.
سی واردر. راغوزه یدنجی قرن میلادیده وسالونه
شهرینك خرابی عقیبنده تأسیس اولنه‌رق، برچوق
وقت فوق‌العاده اهمیت تجاریه‌یی حائز بولنمش؛ و
مستقل برکوچك جمهوریت صورتنده اداره اولنمشدر.
برخیلی وقت برطرفدن باب عالی‌یه وبرطرفدن دخی
ونديك جمهوریتنه جزیه ویره‌رك استقلالنی محافظه
ایتمشدر. بوکونکی کونده دخی دالماچیانك اك ایشلك
اسکله‌سی ایسه‌ده، اسکی اهمیتنی ضایع ایتمشدر .

راغوزه (Ragusa) سیجلیه‌ده سیراقوزه ایالتنك (مدیقه) قضاسنده ومد.
یقه‌نك ٨ کیلو متره شمال غربیسنده برقصبه اولوب،
٢٤٢٤٠ اهالیسی، ایپك قماشلرله چوخه وسائر
منسوجات فابریقه‌لری وشراب، زیتون یاغی، بغدای
وپینیر تجارتی واردر. ایچندن کچن (ارمینتو) نهری
اوزرنده ایکی قات کمرلی برکوپریسی واردر . —
بوقصبه‌دن ٥٠٠ متره آشاغیده ینه بواسمله ٦٣٨٠
اهالیی جامع دیکر برقصبه دخی بولندیغندن، برنجیسی
(سوپریوره) یعنی «بالا» و ایکنجیسی (اینفریوره)
یعنی «زیر» صفتیله تفریق اولنور.

راف رمله قصبه‌سنك اسم دیکریدر. [«رمله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رافادالی (Raffadali) سیجلیه‌نك جرجنتی ایالتنده وجرجنتینك ١٢ کیلو.
متره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ٧٦٣٥ اها.
لیسی واردر.

رافائل (Raphaël) توراتده مذکور یدی ملائکهٔ مقربینك بریدر.

رافائل { (Raphaël) ایتالیانك وبتون عالمك اك مشهور رسامی اولوب، ۱۴۸۳ تاریخ میلادیسنده (اوربین) قصبه‌سنده طوغمش؛ وابتدا پدرندن رسم مشق آلوب، بعده (پروزه)یه عزیمتله، (پروجین) دن تلمذه باشلامش؛ وچوق چكمه‌دن بو استادینه كسب تفوق ایتمش ایدی. دها ۱۷ یاشنده ایكن بر كلیسا ایچون بر رسم یاپوب، اكتساب شهرت ایتمش؛ وزمانی رسام‌لریله دعوای مسابقته كیریشمش ایدی. ۱۵۰۸ده عمیجه‌سی بولنان معمار (درامانته) نك دلالتیله رومایه جلب اولنه‌رق، واتیقانك سالونلرینی ترسیمه مأمور اولمش، وبرقاچ سنه سورن بو بیوك ایش برقات دها اشتهارینی و (میكل آنجلو) نك رقابتنی موجب اولمشدی. ۱۵۱۴ تاریخنده عمیجه‌سی برامانته‌نك وفاتی اوزرینه، پاپا اونجی لئون طرفندن رومادە انشا ایتدیریلن ابنیهٔ جسیمه‌نك سر معمارلغی دخی صاحب ترجمه‌یه احاله اولنه‌رق، فن معماریده‌ده فوق العاده براقتدار ومهارت كوسترمشدی. فرانسه قرالی برنجی فرانسوآ رافائلی فرانسه‌یه جلب ایتمكه چالیشمش ایسه‌ده، موفق اوله‌میجه، كندیسنه برقاچ رسم یاپدیرمغله قناعت ایتمشدی،كه بو رسملر الیوم (لووره) سراینده حیرت بخش ارباب هنردر. رسمك انواع مختلفه‌سنده مهارت واقتدار فوق العاده‌سی اولوب، آثاری حقیقةً موجب حیرتدر. حیاتنده برچوق شاكردان یتیشدیروب، بونلرك‌ده هربری كسب اشتهار ایتمشدر. كثرت اشتغالدن وشهوات نفسانیه‌یه انهماكندن دها ۳۷ یاشنده ایكن ۱۵۲۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. براكمكجی قیزینه علاقه‌سی اولوب، بونك برچوق رسملرینی ترسیم ایتمشدر. آثارندن برچوق رسملر موجود اولوب، پك قیمتداردر.

رأفت { (میرزا عبد الله بن میرزا كاظم) هندستان شعرا سندن اولوب، لكهنولیدر. وزیر الممالك نواب آصف الدوله‌نك ملازملرندن ایدی. شوبیت جملهٔ اشعارندندر:

نی همین دل زغم عشق بجان می آید
دل بجان جان بلب ولب بفغان می آید

رأفت افندی { متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اوچ ذاتك اسمیدر:

— برنجیسی (محمد —) بروسه‌لی اولوب، مدر-سیندن بولنمش؛ و ۱۲۲۸ تاریخنده، هنوز ۲۰ یاشنده اولدیغی حالده، درسعادتده طاعوندن وفات ایتمشدر. شومطلع اونكدر:

كوی یاری آكدیلر دلدار كلدی خاطره
چق وصف ایتدیلر دیدار كلدی خاطره

— ایكنجیسی (الحاج محمد —) سلیمانیه‌لی اولوب، ۱۲۵۳ تاریخنده درسعادته ورودله، بعض مكاتبده فارسی معلملكی ایتمشدر. شومطلع اونكدر:

ید بیضای كلیمده عصادر خامه‌م
دشمنك سحرینه اعجاز نمادر خامه‌م

— اوچنجیسی (صالح —) استانبوللی اولوب، ۱۲۶۰ تاریخلرنده مالیه‌ده جریده محاسبه‌جیسی بولنمشدر. شوبیت اونكدر:

آنك تعریف حسنی خیلی مشكلدر خدا عالم
نه یاپسون رأفت ناچار كیم كمتر سخنوردر

رأفت بك { متأخرین شعراء عثمانیه‌دن ایكی ذاتك اسمیدر:

— برنجیسی (عبدالله —) محمد رامی پاشانك اوغلی اولوب، بعض مناصب دیوانیه‌ده بولندقدن صكره، صرّهٔ همایون امانتیله حجازه عزیمت ایده‌رك، عودتنده ۱۱۵۷ تاریخنده (وادی فاطمه) موقعنده وفات ایتمشدر. شومطلع اونكدر:

حیات تازه ویروب دهره مقدم نوروز
خوشا ایرشدی مشام دمه دم نوروز

— ایكنجیسی (عبدالله —) شیخ الاسلام اسبق عارف حكمت بكك برادری اولوب، طریق تدریسه دخول ایله، ازمیر، شام ومدینهٔ منوره مولویتلرنده بولندقدن صكره، ۱۲۶۷ ده استانبول قاضیسی، وبرسنه صكره آناطولی قاضیعسكری اولمش ایدی. برخیلی تواریخی وسائر اشعاری واردر. شو تاریخ اوجمله‌دندر:

رزم اولوب عریان قاچوب آلدی حصارین طیبه‌نك
شاه محمودك بو فتحن ایلیه یزدان سعید

رأفت پاشا { [«سلیمان رأفت پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رافسو { (Rafso) روسیه‌نك فینلانده خطه‌سی ساحلنده واقع (بیورنبورغ) قصبه‌سی قارشیسنده و (بوتنیا) كورفزی داخلنده بركوچك آطه اولوب، مذكور قصبه‌نك اسكله‌سی مقامنده‌در، وبینلرنده كونده برقاچ دفعه واپور ایشلر. برطاقم صیفیه‌لری حاویدر.

رافسوند { (Rafsund) نوروجك غرب شمالی ساحليله (مولدا) جزايری آره‌سنده بر بوغاز اولوب ، اورادن بحر منجمد شمالی‌یه چيقيلر . شدتلی آقنتيلری واردر .

رافع { صحابه‌دن بروجه زير برقاچ ذاتك اسميدر : (رافع بن بديل بن ورقاء الخزاعی) كه بئر معونه وقعه‌سنده شهيد اولمشدر . پدريله برادرلری عبدالله وعبدالرحمن وسلمه دخی صحابه‌دن ايدی . — ذكر اولنان بديل بن ورقانك آزادليسی رافع . — (رافع بن بشير السلمی) كه اوغلی بشير واسطه‌سيله كنديسندن برحديث شريف مرويدر . — (ابوالبهی رافع) كه سعيد بن العاصك كوله‌سی ايكن ، بونك طرفندن رسول الله (صلعم) افندمزه هبه اولنه‌رق ، درحال آزاد بيورلمشيدی . — (رافع بن ثابت) ياخود (رويفع بن ثابت) كه مصريوندن معدود اولوب ، حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزه خرما اكل ايتمشيدی . — (رافع بن جعديه) كه انصاردن اولوب ، بدر غزاسنده حاضر بولنمشيدی . — (ابو الجعد رافع) كه صحابه‌دن سالم ايله برادرلرينك پدريدر . — (رافع بن الحارث) كه بدر واحد وخندق وسائر غزواتده معيت حضرت نبويه‌ده بولنوب ، حضرت عثمان (رضه) ك زمان خلافتنده وفات ايتمشدر . — (رافع بن حديج الخزرجی) كه بدر غزاسنده حاضر بولنمق ايستمش ايسه‌ده ، صغرسنی جهتيله جانب رسول الله (صلعم) دن قبول بيورلمامش ، وبعده احد غزاسيله سائر غزوا- تده حاضر بولنمش ؛ وعبدالملك بن مروانك زماننده ٨٦ ياشنده وفات ايتمشدر . صحابه وتابعيندن برچوق ذوات كنديسندن روايت احاديث شريفه ايتمشلردر . — (رافع بن رفاعه الخزرجی) كه كنديسندن بعض احاديث شريفه منقول اولوب ، آنجق صحبتی مختلف فيهدر . — (رافع بن زيد ياخود بن يزيد الاوسی) كه بدر غزاسنده بولنوب ، احد وقعه‌سنده شهيد اولمش ، وبر روايتده هجرتك اوچنجی سنه‌سی وفات ايتمشدر . — (ابوالحكم رافع بن سنان الاوسی) كه تورونی عبدالحميد بن جعفر واسطه‌سيله كنديسندن بعض احاديث شريفه منقولدر . — (رافع بن سهل الانصاری) كه احد واوندن صكره‌كی غزواتده حاضر بولنوب ، يمامه وقعه‌سنده شهيد اولمشدر . بدر غزاسنده دخی بولنديغی مرويدر . — (رافع بن سهل بن زيد الانصاری) كه برادری عبدالله ايله احد وخندق غزالرنده بولنمش ؛ وبرنجيسنده ايكيسی دخی مجروح اولوب ، ايكنجيسنده برادری شهيد اولمش ايسه‌ده ، كنديسنك تاريخ وصورت وفاتی معلوم دكلدر . — حضرت عايشه (رضها) نك آزادليسی اولان (رافع) كه « عادی الله من عادی علياً » حديث شريفنك راويسيدر . — (رافع بن عمرو الكنانی الضمری) كه حكم بن عمرو الغفارينك برادری اولوب ، بعده بصره‌ده ساكن اولمش ؛ وبعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر . — (رافع بن عمرو المزنی) كه برادری عائذله برابر صحبته نائل اولمش ، وبعده بصره‌ده ساكن اولوب ، بعض احاديث شريفه روايت ايتمشلردر . — (رافع بن عمير) كه اهل شامدن معدود اولوب ، بر حديث شريفك راويسيدر . — (رافع بن عميرة الطائی) كه خالد بن وليد حضرتلرينه شامه عزيمتنده رهبرلك ايتمش ، و ٢٣ تاريخنده وفات ايلمشدر . — (رافع بن عنجره ياخود عنجدة الانصاری الاوسی) كه بدر واحد و خندق غزالرنده حاضر بولنمشدر . — غزيه بن عمرك آزادليسی اولان (رافع) كه احد غزاسنده شهيد اولمشدر . — (رافع بن مالك بن العجلان الانصاری الخزرجی) كه انصاردن الك اول ايمانه كلنلردن ونقبادن اولوب ، عقبه بيعتلرنده وبرروايتده بدر غزوه‌سنده دخی حاضر بولنمش ، واحد وقعه‌سنده شهيد اولمشدر . — (ابو الحسن رافع بن معبد الانصاری) كه بعده حمصده ساكن اولوب ، روايت احاديث شريفه ايتمشدر . — (رافع بن المعلی الخزرجی) كه بدر غزاسنده عكرمه بن ابی جهل يديله شهيد اولمشدر . — (رافع بن مكيث الجهنی) كه حديبيه غزاسنده حاضر بولنمشدر . — (رافع بن النعمان النجاری) كه احد وقعه‌سنده حاضر بولنمشدر . — (رافع بن يزيد الثقفی) كه بصريو- ندن معدود اولوب ، حسن بصری حضرتلری كند- يسندن روايت ايتمشدر .

رافع { (سيد محمد كاظم) هندستان شعراسندن اولوب ، شاه فرخ سيرك خدمتنده بولنمشدر . شوقطعه اونكدر :

بهار تازهٔ دیدم رخشرا نیمرنك امشب
كه میزد آتش صدرنك درشهر فرنك امشب
كنون ماند دل صد چاك چاكم تادم محشر
زمژكان درازی خورده ام زخم خدنك امشب

رافعی { (ابو القاسم عبد الكريم بن محمد) مشاهير علما وشعرادن اولوب، قزوينليدر. «الفتح العزيز فی شرح الوجيز»، «المحرر»، «شرح مسند الشافعی»، «الامالی الشارحه علی مفردات الفاتحه»، «كتاب الايجاز فی احضار المجاز» كبی تفسير وحديث وسائر علومه دائر برخيلی تأليفاتی واردر. ٦٢٣ ده وفات ايتمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر.

وصل شد وهجر ماند حيف كه درباغ عشق
خاربپيری رسيد كل بجوانی بمرد

رافعی { (امام الدين —) هندستان شعراسندن اولوب، لسان فارسيده «تدوين» عنوانيله بركتابی وسائر بعض تأليفاتی واردر.

رافقه { جزيره‌ده رقه شهر قديمنك قارشيسنده وشمديكی رقه‌نك محلنده بر قصبه ايدی، كه خلفاء عباسيه‌دن منصور طرفندن ١٥٥ تاريخنده بغدادك رسمنده بنا اولنمش؛ وبعده كسب توسع ايدوب، مرور زمانله (رقه) خراب اولمغله، چارشی وبازاری دخی رافقه‌يه نقل اولنمش؛ و(رقه) اسمی دخی بو قصبه‌يه چكوب، رافقه اسمی ابطال ايدلمشدر. [«رقه» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

رافلنك { (Raphelengi) مشاهير مستشرقيندن اولوب، ١٥٣٩ ده فرانسه‌ده (ليل) شهری قربنده واقع (لونوی) قصبه‌سنده طوغمش، و١٥٩٧ ده وفات ايتمشدر. ابتدا انكلتره‌ده يونانیٔ قديم لسانك تدريسيله مشغول اولوب، بعده (ليده) ده عربی وعبرانی لسانلرينك معلمی اولمش ايدی. كتب مقدسه‌نك السنهٔ مختلفه‌يه ترجمه‌سنده اشتراكی اولديغی كبی، عربی وكلدانی لسانلرينك بر لغت كتابی دخی يازمشدر.

رافوئه { (Raphoe) ايرلانده‌نك دونغال ايالتنده ودونغالك ٣٨ كيلومتره شرق شماليسنده بر قصبه اولوب، ٨٤٠ اهاليسی ومصنع بر كليساسی واردر.

رافيديم { (Raphidim) كتب عبرانيه‌ده مذكور اولديغنه كوره، صحرای تيهده بر محل اولوب، بنی اسرائيلك اون برنجی منزلی بولنمش؛ وحضرت موسی (عم) اوراده عصاسيله صو چيقارمق معجزه‌سنی اجرا ايتمشدر.

رافيه { (Raphia) [«رفح» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

راقالموتو { (Racalmuto) سيجيليه‌نك جرجنتی ايالتنده وجرجنتينك ١٨ كيلومتره شمال شرقيسنده اوله‌رق شهر مذكوردن قتانيه‌يه كيدن دمير يول خطی اوزرنده بر قصبه اولوب، ١٣٤٤٠ اهاليسی وقيا طوزيله كوكورد و جيوه معدنلری واردر. عربلرك تأسيس كرده‌سی اولوب، اسمنك دخی عربيدن غلط اولديغی آكلاشيليورسه‌ده، املای صحيحنه دسترس اولنه‌مامشدر.

راقم { مشاهير خطاطيندن بروجه زير ايكی ذاتك اسميدر:

برنجيسی (مصطفی — افندی) يدی قله‌لينك شاكردانندن اولوب، ١١٨١ ده وفات ايتمشدر. مركز افندی قبرستاننده مدفوندر. يوز قدر مصحف شريف يازمشدر.

— ايكنجيسی آناطولی قاضی عسكرلرندن اولوب، ١٢٤١ ده وفات ايتمشدر. زنجيرلی قيو جوارنده مدفوندر. مزار طاشلرينك يازيلری كنديسنكدر. قاووق كيين قاضيعسكرلرك اخيريدر.

راقم افندی { (ابراهيم —) عثمانلی شعراسندن اولوب، بروسه‌ليدر. شهر مذكورده علی پاشا جامعنك امامی ومحكمه‌نك ايكنجی كاتبی ايدی. ١١٦٣ ده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

بتر خاكنده تخم عشقدن آنك هزاران كل
او سينه اوزره كيم برداغ مهرمهلقا قالدی

راقم پاشا { (محمد —) وزرا وشعرادن اولوب، دفتردار شق اول ابراهيم افنديك اوغليدر. بر مدت مصر واليسی بولندقدن صكره، جده‌يه نقل مأموريت ايده‌رك، ١١٨٣ تاريخنده اوراده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

ترك ايلمش جهانى كوكل ياخود اغماش
بازكران اولورمى هيچ ابداله كشكلى

راقون { (Raccoon) آمريقاى شماليده ممالك مجتمعه نك (يووه) جمهوريتنده (ميسيسيپى) ايرماغنه تابع (دسموآن) نهرينه دوكيلور بر چاى اولوب، منبت اراضى ايچندن آقار. مجراسى ۲۹۰ كيلومتره طولنده در.

راقونيجى { (Racconigi) ايتالياده (پيامونته) خطه سنك (قونى) ايالتنده و(سالوچه) نك ۲۱ كيلومتره شمال شرقيسنده بر قصبه اولوب، ۹۵٦۵ اهاليسى، اسكى بر سرايى و ييوك وايپك منسوجات فابريقه لرى واردر.

راقونيچ { (Rakonitz) چهستانك پراغه ايالتنده و پراغه نك ۵۰ كيلومتره غربنده وهمنامى اولان نهرك كنارنده برقصبه اولوب، ۵۲٤۵ اهاليسى، دمير وكمور معدنلرى، بز، كاغد، شكر، چينى وسائره فابريقه لرى ودميرخانه لرى واردر.

رالیغ { (Raleigh) ممالك مجتمعه ده شمالى قارولينه جمهوريتنك مركزى بر قصبه اولوب، واشينغتونك ۳۸٤ كيلومتره جنوب غربيسنده واقعدر. كوزل بر قصبه اولوب، ۳۰ متره عرضنده اولان سوقاقلرى جسيم ميشه آغاجلريله محاطدر. نصفى قدر زنجى اولمق اوزره، ۹۲٦۵ اهاليسى، اورته سنده كى واسع ميدانده بر طاقم مصنع ابنيه سى، صاغر وديلسزلره وكورلره مخصوص مكتبلرى، تيمارخانه سى، علم الارض موزه سى وسائر مؤسسات عليه وخيريه سى، دمير دوكمخانه لرى، سيغاره فابريقه لرى وتوتون وحبوباته متعلق ايشلك تجارتى واردر. بو قصبه ۱۷۹۲ ده تأسيس اولنمشدر.

راليغ { (Sir W. Raleigh) — سير والتر انكلتره مشاهير رجالندن اولوب، ۱۵۵۲ تاريخنده (دوونشير)ك (هايس) قصبه سنده طوغمش؛ وقراليچه (اليزابت)ك توجهنى قزانوب، عصيان ايتمش اولان ايرلانده ليلره قارشى مردانه محاربه ايتمش؛ وشمالى آمريقاده مهجرلر تشكيل ايتمك فكرينى درميان ايده رك، ۱۵۸٤ ده (ويرجينيا) مهجرينى تأسيس ايلمش؛ واسپانيا دونغاسنى مغلوب ايتمه ده ياردمى اولوب، ۱۵۸۹ ده پورتكيز قرالنى تخت موروثنه اعاده يه مقتدر اولمش ايدى. بيوك بر نفوذ واقتدار قزانوب، دفعاتله پارلمنتو اعضالغنه انتخاب اولنمش؛ وقراليچه نك محبتنه مظهر اولوب، بوندن طولايى (ليقاستر) وقونت (اسكس) ايله رقابتده بولنمش؛ وقونت اسكسك قتلنه سبب اولمش ايدى. برنجى ژاق زماننده توجه ونفوذينى ضايع ايدوب، پولتيقه تهمتيله زندانه آتيله رق، ۱۲ سنه محبوس قالمش؛ و ۱٦۱٦ ده سبيلى تخليه اولنه رق، برسنه صكره آلتون معدنلرى تحريسيچون آمريقاى جنوبيه ده كى (غويانه) مملكتنه عزيمت ايتمش؛ و بو مملكتك برقسمنى انكلتره نامنه ضبط ايلمش ايسه ده، اسپانيانك بعض مستملكاتنى تخريب ايتديكيچون، دولت مشار اليهانك شكايتى اوزرينه، ثانياً توقيف اولنه رق، اسكى دعواسنك يكيدن اويانديرلمسيله، اعدامنه حكم اولنمش؛ و ۱٦۱۸ ده بغيرحق اعدام اولنمشدر. ادبياتده دخى يد طولى صاحبى اولوب، پك مقبول بر «تاريخ عالم» ايله ديكر بعض آثار براقمشدر. ويرجينيايه توتونك وانكلتره يه پتاتسك زرعنى ادخال ايدن بوذات اولديغى مرويدر.

راما { (Rama) اساطير هنديه ده (ويشنو) معبودينك تشخص و تجسمندن حاصل اولمش برشخص اولوب، اود حكمدارى (داسارات)ك اوغلى ايدى. كويا (ويسواميتره) ايله وحشيلره قارشى بر سفر ايدوب، (ميتيلا) لرك حكمدارى جاناقه (ياخود جنكه) نك سراينه دخول ايله، بونك (لاكمى) نك تشخصندن حاصل اولان قيزى (سيتا)يى سحر آميز بر ياى واسطه سيله آلوب، تزوج ايتمش؛ وبعده مملكتنه عودتله، پدرى طرفندن تخته اجلاس اولنه جغى وقت، بونك زوجه لرندن برى، قوجه سندن آلمش اولديغى وعده استناداً اوغلى (بهاراته) نك اجلاسيله، رامانك ۱٤ سنه مدتله نفيينى طلب ايتمش؛ وهر نه قدر (داسارات) كدرندن وفات ايدوب، بهاراته دخى تختى رد ايتمش ايسه ده، راما ينه تخته جلوس ايتميوب، جنوبه طوغرى اورمانلرك ايچنده كزمكه باشلامش؛ و برطاقم قهرمانلقلرله و زهد وتقواسيله شهرت بولمش. سرنديبه كيديكنده، اورانك حاكمى (راوانه) رامانك زوجه سى (سيتا)يى الندن آلوب، راما بونى تخليص ايچون كويا ميمونلرك حكمدارى (سون) ايله اتفاق ايتمش؛ و بونلرك ياردميله (راوانه)يى

قتل ايله، سيتايى تخليص ايده‌رك، (اود) خطه‌سنه عودت، و تخت موروثنه جلوس ايله، اجرای عدل وحقانيت ايتمش.

رامانك هندستانده‌كى سفرلرينى حاكى ومصور اولمق اوزره، اسكى سانسكرى لساننده «رامايانه» عنوانيله بيوك وغايتله شاعرانه يازلمش بر منظومه واردر، كه هندولرك شاهنامه‌سى وزبورى مقامنده اولوب، عندلرنده كتب مقدسه‌دن معدود اولمغله برابر، ادبيات قديمهٔ هنديه‌نك دخى پك كوزل ومقبول بر نمونه‌سى حكمنده‌در. متنى مطبوع اولديغى كبى، اكثر آوروپا لسانلرينه دخى ترجمه اولنمشدر.

رامبرويلر { (Ramberviller) فرانسه‌ده (ووسژه) ايالتنك (اپينال) قضاسنده و (اپينال)ك ٢٤ كيلومتره شمال شرقيسنده ناحيه مركزى برقصبه اولوب، ٤٦٤٥ اهاليسى، برپاپاس مكتبى وخيلى فابريقه‌لرى واردر.

رامبله { (Rambla) (رمله) اسم عربيسندن غلطدر. اسپانياده آندالوسيا (ياخود اندلس) خطه‌سنك قوردوبه (ياخود قرطبه) ايالتنده وقوردوبه‌نك ٢١ كيلومتره جنوب شرقيسنده قضا مركزى برقصبه اولوب، ٦١٦٠ اهاليسى وصوپى صوڭتمه مخصوص دستيلر فابريقه‌لرى واردر.

رامبويه { (Rambouillet) فرانسه‌نك «سينه مع اوآزه» ايالتنده و (ورساى)ك ٢٨ كيلومتره جنوب غربيسنده قضا مركزى برقصبه اولوب، ٣٩٦٠ اهاليسى، اسكى برسرايى وبوكا مربوط باغچه واورمانى واردر.

رامبى { (Rambi) بحر محيط كبيرده واقع (فيجى) جزايرندن بركوچك آطه اولوب، طاغلق اولان اراضيسى اورمانلرله مستوردر. ساحلنده درين برطاقم قويلر بولنور. مساحهٔ سطحيه‌سى ٧٩ مربع كيلومتره‌در.

رامپور { (Rampour) بو اسمله هندستانده بروجه زير برقاچ شهر وقصبه واردر:

برنجيسى شمال غربى ايالاتندن (رحيلقند) خطه‌سنده و (باريلى)نك ٦٤ كيلومتره شمال غربيسنده حكومت ممتازه مركزى برشهر اولوب، ٥٦١٦٥ ى مسلم اولمق اوزره، ٧٤٢٥٠ اهاليسى واردر. برنوابك مقرى اولوب، برقاچ بيوك جامع شريفله (ديوان عام) عنوانيله بردائره‌سى وسائر ابنيهٔ مصنعه‌سى واردر. اسكى برطرزده اولوب، خرماكبى آغاجلر داللرندن كنيش برچيتله محاطدر. ايپك منسوجاتيله طوپراقدن معمول آوانيسى مشهوردر. تجارتى دخى پك ايشلك وچارشيسى معموردر. — رامپور نوابلغى رحيلقندك جهت شماليه‌سنده واقع اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٢٤٤٧ مربع كيلومتره واهاليسى ٥٤١٩١٤ كشيدن عبارتدر، كه مقدار مذكورك ده ثلثانى مسلم وقصورى هندودر. اراضيسى منبت ومحصولداردر. مدرسه‌لرى مشهور اولوب، هندستانك اكثر طرفلرندن وافغانستان وبخارادن دخى طلبه كيدر. بعض مكاتب جديده‌سى دخى واردر. نوابك ٣٠٠ طوپچى و ٢٨ طوپ ايله ٥٧٠ سوارى، ٧٣٠ پياده و ٢٠٠ ژاندارمه عسكرى واردر.

— ايكنجيسى اكره ايالتنك (اتاه) قضاسنده واتاهك ٤٧ كيلومتره شرق جنوبيسنده واقع اولوب، ٤٦٧٠ اهاليسى واردر. حكومتلرينى غائب ايتمش اولان راجه‌لرك برى بوقصبه‌ده ساكن بولنيور.

— اوچنجيسى ميرات ايالتنك (سهرانپور) قضاسنده وسهرانپورك ٢٥ كيلومتره جنوب غربيسنده واقع اولوب، ٣٧١٠ ى مسلم اولمق اوزره، ٧٩٥٠ اهاليسى واطرافنده كوزل باغچه وتفرجگاهلرى واردر.

— دردنجيسى پنجابده و بشنجيسى نپال خطهٔ شماليه‌سنده‌در.

رامتك { (Ramtek) هندستانك ايالات وسطيه سندن (نكپور) ايالتنده ونكپورك ٣٤ كيلومتره شمال شرقيسنده ناحيه مركزى بر قصبه اولوب، ٦١٥ ى مسلم اولمق اوزره، ٧٨١٥ اهاليسى واردر. هندولر عنسدنده مقدس برقصبه عد اولنمغله، بتخانه‌لرى چوق اولوب، سنه‌ده بركره پك چوق زوار اجتماع وبرپناير دخى تشكل ايدر.

رام جس { هندستانك مشاهير ادبا وشعراسندن اولوب، برهمنى المذهب ايدى. اشعارنده محيط تخلص ايدر. پدرى لاهورلى اولديغى حالده، كنديسى دهليده طوغمش، وبنارسده بعض مناصبده بولنمشدر. «محيط درد»، «محيط

عشق» و «محیط غم» عنوانلریله فارسی العباره اوچ مثنویسی وسانسکری لساندن مترجم تصوفه متعلق «محیط الحقایق»، «محیط الاسرار»، «کلشن معرفت» و « محیط معرفت » عنوانلریله رساله‌لری واردر. پدری (لالا کنکه بشوم) دخی شعرادن اولوب، (عاجز) تخلص ایدردی .

رامداس (Ramdas) هندستانك پنجاب خطه‌سنده وامریچارك ٤٠ کیلومتره شمالنده برقصبه اولوب، ٢٥٥٠ سی مسلم و ٢٦٥ ی (سیخ) مذهبنه تابع اولمق اوزره ، ٤٥٠٠ اهالیسی واردر. سیخلره مخصوص مکمل بر معبدیله برمکتبی واردر .

رامدروغ (Ramdroug) هندستانك دکن قطعه‌سنده و (کلدکی) نك ٣٣ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (قریشنا) ایرماغنه تابع (ملپاربها) نهری‌اوزرنده حکومت ممتازه‌مرکزی برقصبه اولوب، ٧٦٥ ی مسلم اولمق‌اوزره، ٦٨١٠ اهالیسی و (راما) اسمیله مشهور برقلعه‌سی واردر، که تیپو صاحب طرفندن یدی آیلق محاصره‌دن صکره ضبط اولنه بیلمشدی. — رامدروغ حکومت‌ممتازه‌سی ٣٦٢ مربع کیلومتره‌دن عبارت دوز و منبت بر یر اولوب، ١٩٠٠ ی مسلم اولمق اوزره، ٢٩٥٧٠ اهالیسی واردر . باشلیجه محصولاتی بغدای، داری وپاموقدر. پاموقدن معمول بعض منسوجات یاپیلیر . راجه‌سی (سرداراعظم) عنوانتی حائز اولوب، ٥٥٠ نفردن مرکب عسکری واردر.

رامری (Ramri) بنکاله کورفزنده وآراقان ساحلی قارشیسنده، ١٨°٥١´ ایله ١٩°٢٤´ عرض شمالی و ٩١°٨´ ایله ٩١°٤٠´ طول شرقی آره‌لرنده برآطه اولوب، بویی ٨٠ واکی ١٤ ایله ٣٢ کیلومتره آره‌سنده‌در. شمالنده‌کی جزایر صغیرهٔ ملحقه ایله برابر مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٠٩٥ مربع کیلومتره اولوب، ٨٢٠٠٠ اهالیسی واردر . — بو جزیره‌ده آقان (تان) نهری اوزرنده وساحل قربنده بو اسمله برقصبه دخی اولوب، آطه‌نك مرکز اداره‌سیدر، و ٣٤٣٠ اهالیلی جامعدر.

رامز افندی متأخرین شعراء عثمانیه‌دن وطریقت مولویه محبانندن اولوب، اردوی همایونله سفربر اولدیغی حالده ، ١٢٠٢ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

کورن نور جمالك یا جلال الدین مولانا
اوقور اسم جلالك یا جلال‌الدین مولانا

رامز پاشا (عبد الله —) دور سلطان محمود خان ثانی وزراسندن وشعرادن اولوب ، قریملیدر . ١١٨٩ ده پدریله برابر درسعادته ورودله، تحصیل علوم ایده‌رك ، طریق تدریسه سلوك ایتمش؛ وقدس شریف ودرسعادتده محمود پاشا محکمه‌سی نیابتلرنده بولندقدن صکره، ١٢١٣ده اردوی همایون قاضیلغیله مصره اعزام، وبعده کوچك روزنامجه ومصر روزنامجه‌جیلکی خدمتلرینه تعیین اولنمش؛ وبرسنه صکره درسعادته عودتله، خمبره‌خانه وهندسه خانه نظارتلری انضمامیله ملغی باش محاسبه منصبنه نصب اولنه‌رق ، اردوی همایونده بولنمق اوزره ، شمنی‌یه اعزام اولنمش ایدی. ١٢٢٢ ده ظهور ایدن وقوعات صره‌سنده قواله‌یه نفی اولنمش ایسه‌ده، قلبه‌یه واصل اولنجه، علمدار مصطفی پاشانك کتخداسی طرفندن تخلیص اولنه‌رق، وزیر مشارالیهك یانه کوندرلمش؛ وعلمدار کندیسنی معیتنه آله‌رق، درسعادته کتیرمکله، مسند صدارته کجدیکنده، رتبهٔ وزارتله تبجیل، ومشاور خاصی اولمق اوزره، قپودان پاشالق مسندنه تعیین بیورلمسنه دلالت ایتمشدی. صدر مشارالیه قارشی ظهور ایدن یکیچری فسادنده فراره مجبور اولوب، روسجقده علمدارك کتخداسی کوسه کتخدانك خانه‌سنده اختفا ایتمش ایدی. ١٢٢٦ ده طونه طریقیله عودت ایتمکده ایکن، صدراعظم خورشید پاشا طرفندن ساحلده بکلتدیریلن عسکر طرفندن قتل، ویرکوکی قلعه‌سی جوارنده دفن اولنمشدر. طریق مولویه‌یه منسوب ادیب و شاعر برذات ایدی. شو بیت اونکدر :

یوری وار مرغ دلنوازکی پك طوت رامز
یوقسه صیده سوزیلور غمزه‌سی غماز سکا

رامسبوتوم (Ramsbottom) انکلتره‌نك (لانقاستر) ایالتنده (بوری) نك ٦ کیلومتره شمالنده وبوریدن (هالیفاقس)ه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده برقصبه اولوب، ٥٢٤٠ اهالیسی وباصمه فابریقه‌لری واردر.

رامسس (Ramsès) مصرفراعنه‌سندن اون طقوزنجی سلاله‌یه منسوب برقاچ حکمدارك اسمی اولوب، بونلر قبل الميلاد ۱۵۰۰ تاریخندن اعتباراً ۲۰۰ سنه قدر حکم سورمشلردر. الك مشهورلری اولان ایکنجی رامسسك پایتختلری بولنمش اولان (تیبه) شهر قدیمی خرابه‌لرنده حیرت بخش عقول بعض آثار جسیمه‌سی موجوددر.

رامسغات (Ramsgate) انکلتره‌نك (کنت) ایالتنده و (قانتربوری) نك ۲۴ کیلومتره شرق شمالیسنده برقصبه واسکله اولوب، ۱۶۲۳۵ اهالیسی، کوزل لیمانی، ایشلك تجارت بحریه‌سی، سفائن اعماله مخصوص دستکاهلری وخلاط وسائره فابریقه‌لری واردر.

رام‌سنکه (منشی —) هندستان ادباسندن برهمنی المذهب برذات اولوب، ۱۱۲۸ تاریخنده یازلمش «کلشن عجائب» عنوانیله فارسی العباره بر مجموعهٔ منشآتی واردر.

رامسوارام (Ramesvaram) هندستانده مدراس ایالتنك (مادوره) سنجاغنده ومادوره‌نك ۱۴۸ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق (پلك) کورفزی داخلنده واقع همنامی اولان برآطه‌نك اوزرنده برقصبه اولوب، ۲۳۵ ی مسلم و ۴۱۵ ی خرستیان اولمق اوزره، ۶۱۲۰ اهالیسی واردر. خارجنده بیوك بربتخانه بولنیور. — رامسوارام آطه‌سنك شرقدن غربه اولان طولی ۱۸ و عرض اعظمی ۹ کیلومتره اولوب، ۵۶۱۰ ی مسلم و ۱۵۹۰ ی خرستیان اولمق اوزره، ۱۷۸۵۵ اهالیسی واردر.

رامسی (Ramsey) انکلتره‌نك هونتینغتون ایالتنده وهونتینغتونك ۱۴ کیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ۴۶۱۵ اهالیسی واطرافنده کوزل بغدای ویرر پك منبت اراضیسی واردر. — ینه انکلتره‌نك (مان) جزیره‌سنده و (دوغلاس) ك ۲۱ کیلومتره شمال شرقیسنده دخی بو اسمله برقصبه اولوب، ۴۰۲۵ اهالیسی وخیلی تجارتی واردر.

رامشهرستان سجستانده اسکی برشهر اولوب خرابه‌لری موجود اولدیغنی اصطخری بیان ایدیور.

رامکر Ramgarh. هندستانده بو اسمله برچوق موقعلر ومعموره‌لر بولنوب، الك معروفلری راجپوتانه خطه‌سنك (شکاواتی) حکومت ممتازه‌سنده و جایپورك ۱۶۰ کیلومتره شمال غربیسنده واقع برقصبه‌در، که ۲۳۲۰ سی مسلم اولمق اوزره، ۱۱۳۱۵ اهالیسی وکوزل منظره‌سی واردر.

رامکند (Ramkand) افغانستانك شرق شمالی جهتنده بولنان کافرستان خطه‌سنده برطاغ اولوب، الك یوکسك ذروه‌سنك ۴۲۳۹ متره ارتفاعی واردر.

رامکنك (Ramganga) هندستانده برنهردر، که (کروال) طاغلرندن نبعانله، جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، دهلی واکره ایالتلرینی شق واروا ایله، ۴۵۰ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، قنوجك ۹ کیلومتره شمال شرقیسنده صولدن کنك ایرماغنه دوکیلور.

رامن همداندن ۷ وبروجردون ۱۱ فرسخلق مسافه‌ده برکوچك قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

رامناد (Ramnad) هندستانده مدراس ایالتنك مادوره سنجاغنده ومادوره‌نك ۹۹ کیلومتره شرق جنوبیسنده وهمنامی اولان شبه جزیره‌نك مبدئنده حکومت ممتازه مرکزی برقصبه اولوب، ۱۶۹۵ ی مسلم اولمق اوزره، ۱۰۵۲۰ اهالیسی، خراب برقلعه‌نك ایچنده برسرایی وبیوك بربتخانه‌سی واردر. — رامناد حکومت ممتازه‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ۶۲۱۶ مربع کیلومتره اولوب، ۶۰۴۶۵ ی مسلم اولمق اوزره، ۴۳۲۵۴۲ اهالیسی، دوز اراضیسی وبرچوق کوللری واردر.

رامناکر (Ramnagar) هندستانده بنارس ایالت وسنجاغنده وبنارسك ۳ کیلومتره غربنده اوله‌رق کنك ایرماغنك

ساحل یمیننده حکومت ممتازه مرکزی برقصبه اولوب، ۲۴۸۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۱۱۸۶۰ اهالیسی، راجه‌یه مخصوص سرایی ومصنع بر تبخانه‌سی واردر. — را مناکر حکومت ممتازه‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۵۵۴ مربع کیلومتره اولوب، ۳۹۲۰۰۰ اهالیسی واردر.

— پنجابك لاهور خطه‌سنده (کوجرانواله) سنجاغنده و سنجاق مرکزینك ٤٠ کیلومتره غرب شمالیسنده دخی بو اسمله برقصبه اولوب، ٤٦١٠ ی مسلم اولمق اوزره، ٦٨٣٠ اهالیسی و بیوك بر پنایری واردر. بو قصبه برعصر اول (نور محمد خان) طرفندن (رسول نکر) نامیله تأسیس اولنمشدر. — کشمیرده ونکپور ایالتنده دخی بو اسمله برر قصبه واردر.

رامُوس (Ramus) فرانسه مشاهیر علماسندن اولوب، ۱۵۱۵ تاریخنده (ورماندوآ) خطه‌سنك (کوت) قصبه‌سنده طوغمشدر. فقیر برعائله‌یه منسوب بولنمغله، ناواره مکتبنه خدمتجی صفتیله کیرمش؛ وکندی‌کندینه مطالعه ایله کافهٔ علوم و فنونی تحصیل ایده‌رك، او وقت تدریس اولنان فلسفه‌نك پك بوش اولدیغنی درك ایله، ۱۵۴۳ تاریخنده منطقه متعلق ایکی برکتاب و آرسطونك مذهب فلسفیسی علیهنده بعض مطالعات نشر ایتمشیدی. آنجق بوکتابی پارلمنتو طرفندن امحا اولنه‌رق، کندیسی دخی آرسطویه قارشی بولنمقدن منع اولنمشدی. معهذا ایکی سنه صکره، حامیسی بولنان (لورن) قاردینالی طرفندن بوممنوعیت رفع ایله، کندیسی (پرسله) مکتبنه مأمور اولمش؛ واوراده منطق و ریاضیه درسلرینی ویرمکه باشلامشدی. بعده ۱۵۵۱ ده «فرانسه مکتبنده» فلسفه و بلاغت علملرینی تدریسه مأمور اولوب، حلقهٔ تدریسنه پك چوق طلبه اجتماع ایتمشدی. آنجق برمدت صکره پروتستان مذهبنی قبول ایله، مکتب مذکورده‌کی صنفلری شکست ایتدیکندن، مکتبدن عزل اولنه‌رق، فرانسه‌یی دخی ترك ایتمکه مجبور اولمش؛ وآلمانیاده سیاحت ایدوب، (هایدلبرغ) ده برمدت فلسفه درسنی ویرمکه مشغول اولدقدن صکره، ۱۵۷۱ ده فرانسه‌یه عودت ایتمکله، ۱۵۷۲ ده مشهور (سنت بارتلمی) قتل عامی صره‌سنده کیرمش اولدیغی (پرسله) مکتبنده قتل اولنمشدر. باشلیجه منطق، علوم ریاضیه و ادبیاتله مشغول اولوب، فنون مذکوره‌یه متعلق لاتین لساننده برقاچ تألیفاتی واردر.

رامه (Rama) بوسنه‌ده (نرتوه) نهرینه تابع برچای اولوب، مجراسی ۵۰ کیلومتره‌در. وادیسی پك کوزل ومنبت اولوب، باشلیجه قتولیك اهالی ایله مسکوندر.

رامهرمز خوزستانده مشهور برقصبه ایدی. بونده خرما و جوز و پورتقال حاصل اولدیغنی وخوزستانده بو اوچ میوه‌یی جامع دیکر محل بولنمدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

رامی بحر محیط هندیده بیوك وپك منبت برجزیره اولوب، سرندیبدن بحراً اوچ کونلك مسافه‌ده بولندیغنی ادریس وسائر جغرافیون عرب بیان ایدیور. یاقوت حموی «معجم البلدان» نده بوجزیره‌نك بویی ۸۰۰ فرسخ اولدیغنی و بربرلرندن مستقل برقاچ حکمدارك تحت اداره‌سنده بولندیغنی بیان ایتدکدن صکره، بونك (سیلان) دینمکله معروف جزیره‌نك عینی اولمسی احتمالنی درمیان ایدیورسه‌ده، سیلاندن مقصد سرندیب آطه‌سی ایسه، بواحتمال پك کوشك اولوب، سوماتره ویا جاوه اولمسی احتماله دها قریبدر.

رامی (حسن بن محمد شرف) ۸۳۱ ده (ابو الفتح اویس بهادر) نامنه یازلمش اولان فارسی العباره «انیس العشاق» کتابنك مؤلفیدر.

رامی (شرف الدین) ایران شعراسندن اولوب، تبریزلیدر. شاه منصور زماننده ملك الشعراء عراق ایدی. دیوانی مشهور اولوب، «حدائق الحقایق» عنوانیله شعره متعلق برتألیفی دخی واردر. آنفاً ذکر اولنان «انیس العشاق» صاحبی (شرف رامی) ایله براولمسی دخی محتملدر. شوقطعه جملهٔ اشعارندن اولوب، ممدوحلرندن (خواجه فخر الدین الماستری) نامی اخراج اولنمق اوزره سویلنمشدر:

خوارست جهان پیش نوالت یکسر
فغفورست زالقاب تو دینرا وخطر
توکان عمادی واز فرط کهر
زالماس ضمیرت سپرت شد خنجر

رامی { ایران شعراسندن اولوب، یزدلیدر. اسمی (قلی) اولوب ، بربر لکله مشغول ایدی. شوبیت اونکدر :

شنیدم که دوشینه در بزم غیر
می لعل از جام زر خورده‌

رامیر { (Ramire) اسپانیاده حکومت سورن غوت حکمدارلرندن برقاچ کشینک اسمیدر :

برنجیسی (برمود) ك اوغلی وایکنجی آلفونسك عمجه زاده‌سی اولوب، ٨٣٥ تاریخ میلادیسنده منه‌کور آلفونس طرفندن اداره‌ٔ امور دولته نصب اولنمش؛ و ٨٤٢ دن ٨٥٠ تاریخنه‌دك آلفونسك نامنه (اوویدو)ده حکومت سورمش؛ و(لوغرونو)ده اهل اسلامله محاربه ایتمش ایدی.

— ایکنجیسی ایکنجی (اوردونیو) نك اوغلی اولوب، برادری دردنجی آلفونسك فراغتی اوزرینه ٩٢٧ده (لیون) قرالی اولمش؛ واقرباسندن کندیسنه عصیان ایدن بعض اشخاصی مغلوب ایدوب، کوزلرینه میل چکدکدن صکره، اهل اسلامله برچوق محاربه‌لر ایدوب، مادریدی ضبط ایتمش ایدی. قشتاله قونتلرینی حکمنه رام ایتمشدی. ٩٥٠ تاریخنه‌دك حکم سورمشدر.

— اوچنجیسی ٩٦٧ دن ٩٨٢ تاریخنه‌دك حکم سوروب، قعودنده صبی بولنمش؛ وحکمی الینه آلدیغنده تبعه‌سنی دلگیر ایتمش؛ وعمجه زاده‌سی ایکنجی (برمود) له محاربه ایدوب، ملکنك برمقدارینی بوکا ترك ایتمکه مجبور اولمش ایدی.

— دردنجیسی آراغون قرالی اولوب، ناواره حکمداری اوچنجی سانکه‌نك اوغلیدر. ١٠٣٥ دن ١٠٦٣ تاریخنه‌دك حکم سورمش، واندلس اهل اسلامیله ایتدیکی محاربه‌ده مقتول اولمشدر. — بونك توروني اولان دیگر بر (رامیر) بر مناسترده کشیش اولدیغی حالده، ١١٣٤ ده تخته اقعاد اولنمش؛ ١١٣٧ ده بر ازدواج خفیدن متولده قیزی (پترونیله) نامنه فراغ ایدوب، مناسترینه چکلمش ایدی.

رامیسرام { (Ramisseram) [« رامسوا. رام » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رامی محمد پاشا { مسند صدارت عظمایه چکمش وزرادن اولوب، ایوبلیدر. برمقدار تحصیل علم ایتدکدن صکره، شاعر شهیر نابی افندی‌یه انتسابله، مشارالیهدن شعر وادب اوکرنمش؛ وبونك وساطتیله داماد مصاحب پاشایه انتساب ایتمش؛ وکیده‌رك دیوان افندیسی اولمش ایدی. نابی افندی رفاقتنده حج شریفه کیدوب، عودتنده دیوان همایونه کیرمش؛ وآز زمان ظرفنده بکلکجی اولمش؛ و ٦ سنه بومنصبده قالدقدن صکره، ١١٠٧ تاریخنده رئیس الکتاب اولمش؛ وبرسنه صکره عزل اولنمش ایسه‌ده، ١١٠٩ ده عمجه‌زاده حسین پاشانك زمان صدارتنده شیخ الاسلام فیض الله افندینك دلالتیله ثانیاً رئیس الکتاب اولوب، صدر مشارالیه طرفندن اداره‌ٔ امور دولت صاحب ترجمه‌نك ید اقتدارینه ترك اولنمش؛ وآوستریا ایله عقد مصالحه‌یه مأمور اولوب، موفق اولمش ایدی. ١١١٤ تاریخنده رتبهٔ وزارتله قدری اعلا، ومتعاقباً مهر صدارت کندیسنه تودیع اولنه‌رق، اوچ آی قدر بو مقامده قالدقدن صکره، ظهور ایدن وقوعات صره‌سنده ١١١٥ ده عزل اولنه‌رق، قبریس وبعده مصر والیلکنه نصب اولنمش؛ ومصرده بر بچق سنه والیلك ایتدکدن صکره، اهالینك غلوی اوزرینه، عزل و ردوسه نفی اولنه‌رق، ١١٢٠ ده اوراده وفات ایتمشدر. امور سیاسیه‌یه متعلق بعض محررات ومنشآتیله برخیلی اشعاری واردر.

رامین { « رامین وویسه » اسمیله مشهور وبعض شعرای ایران طرفندن سلك نظمه چکلمش بر حکایه‌نك شخص موهومی اولوب، ویسه اسمنده‌کی معشوقه‌سنه اولان علاقه‌سیله مشهوردر.

ران { کتب عربیه‌ده مذکور برقصبه اولوب، مراغه ایله زنجان آره‌سنده بولندیغی بیان اولنیورسه‌ده، یاقوت حموی (اران) ایله (ران) بر اولدیغنی التزام ایدیور.

رانپور { (Ranpour) هندستانده بو اسمله ایکی قصبه واردر :

بری کجرات خطه‌سنك احمد آباد سنجاغنده واحمد آبادك ١١٨ کیلومتره جنوب غربیسنده واقع اولوب، ٥٧٢٥ اهالیسی، دمیر یولی وبرقلعه‌سی واردر.

— دیگری بنکاله خطه‌سنك (اوریسا) ایالتنده

و (کنك) ك ۷۱ کیلومتره جنوب غربیسنده واقع اولوب، بر کوچك حکومت ممتازه‌نك مرکزیدر. ۳۵۰۰ اهالیسی وراجه‌سنه مخصوص برسرایی واردر. — رانپور حکومت ممتازه‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۲۷ مربع کیلومتره اولوب، ۳۶۳۵۰ اهالیسی واردر.

رانتاو { (Rantaou) سوماتره جزیره‌سنك ساحل شرقیسی قارشیسنده وملاقه بوغازنده برآطه اولوب، طولی ۷۰ وعرض وسطیسی ۱۵ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۳۳۲ مربع کیلومتره اولوب، آنجق اراضیسی آلچق و قامشلق اولدیغندن، اهالئ دائمه‌سی یوقدر.

رانچی { (Rantchi) هندستانك بنكاله خطه‌سنده وکلکته‌نك ۳۲۶ کیلومتره غرب شمالیسنده (چوته نکپور) ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، ۵۳۹۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۱۸۴۴۰ اهالیسی، واطرافنده سبزه ومیوه وچیچك باغچه‌لری واردر. کلکته‌دن (اله آباد) ه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده واقعدر.

رانداچو { (Randazzo) سیجلیه‌ده قاتانیه ایالتنك (آچیرآله) قضاسنده وآچیرآله‌نك ۳۴ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (القنطره) نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ۱۰۲۱۰ اهالیسی وشراب، زیتون یاغی و پینیر تجارتی واردر. اسکی برقصبه اولوب، برخراب سوریله بعض ابنیهٔ عتیقه‌سی باقیدر.

راندبرغ { (Randberg) آفریقای جنوبینك (ترانسوال) مجرنده برطاغدر، که دکیزدن ۱۸۰ الی ۲۵۰ کیلومتره‌لك مسافه‌ده ساحله متوازیا ممتد اولوب، اك یوکسك ذروه‌سنك ۲۱۸۸ متره ارتفاعی واردر.

راندر { (Rander) هندستانده کجرات ایالتنك (سوراته) سنجاغنده وسوراته شهرینك قارشیسنده اوله‌رق (تپتی) نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ۳۴۶۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۹۴۱۵ اهالیسی واردر. سوراته شهرینه برکوپری ایله مربوطدر.

راندرس { (Randers) دانیمارقه‌ده (یوتلاند) خطه‌سنك (آرهوس) قضاسنده وآرهوسك ۳۶ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (غودن آ) نهری اوزرنده واقع بر قصبه اولوب، ۱۳۴۵۵ اهالیسی و برچوق فابریقه‌لری واردر. کوچك کیلر نهر مذکوردن قصبه‌یه قدر چیقارلر.

راندسفیورد { (Randsfiord) نوروجك قسم جنوبیسنده واقع (هامار) ایالتنده برکول اولوب، بویی ۷۰ واکی ۲ ایله ٤ کیلومتره آره‌سنده‌در.

رانسه { (Rance) فرانسه‌ده بواسمله ایکی نهر اولوب، بری (برتانیه) خطه‌سنده ۱۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره بحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلور؛ ودیکری آویرون ایالتنده ۶۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (تارن) ایرماغنه منصب اولور.

رانغون { (Rangoun) یاخود رنکون هند چینیده انکلتره‌نك تحت اداره‌سنده بولنان آشاغی (برمان) ك مرکزی برشهر اولوب، همنامی اولان ایرماغك ساحل یسارنده، کلکته‌نك ۱۰٤۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده و ″٤ ′٤٦ °۱۶ عرض شمالی ایله ″۱۵ ′۵۳ °۹۳ طول شرقیده واقعدر. قارشیسنده بولنان (داله) قصبه‌سیله برابر ۱۳٤۱۷۵ اهالیسی، واسع سوقاقلری، مشهور وجسیم بر بتخانه‌سی، متعدد مکتبلری، نباتات باغچه‌سی، تیمارخانه‌سی، خسته‌خانه‌سی ومصنع بعض ابنیهٔ میریه‌سی واردر. ساحل بحردن ٤۰ کیلومتره ایچریده ایسه‌ده، سفائن نهرده شهره قدر ایشلیه بیلدیکندن، اسکله‌در، و پك ایشلك تجارتی واردر.

رانقاغوا { (Rancagua) آمریقای جنوبیده شیلینك وسطلرنده و (سانتیاغو) نك ۷۰ کیلومتره جنوبنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ٤۸۱۵ اهالیسی، دمیر یولی و اطرافنده پك منبت بر اووه‌سی واردر.

رانکه { (Ranke) آلمانیا مشاهیرمورخیننندن اولوب، ۱۷۹۵ تاریخنده طوغمشدر. تاریخه متعلق ۳۶ جلددن عبارت تألیفاتی اولوب، علی الخصوص آلمانیانك تاریخنی ضبط وتحریرده پك چوق خدمتی کورلمشدر.

رانبورغ { (Ranenbourg) روسیه‌نك (ریازان) ایالتنده و ریازانك

١٥١ كيلومتره جنوب شرقيسنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ٤٣٠٠ اهاليسى، حبوبات وحيوانات تجارتى وكورك، چيفاره وسائره فابريقه‌لرى واردر.

رانيبنور { (Ranibennour) هندستانده بمباى اداره‌سنه تابع (دكن) ايا- لتنك (دروار) سنجاغنده ودرواركـ ١١٢ كيلومتره جنوب شرقيسنده برقصبه اولوب، ١٨٠٠ ى مسلم اولمق اوزره، ١٠٢٠٠ اهاليسى، ايپك و پاموق منسوجاتى وكليتلى پاموق تجارتى واردر.

رانيپور { (Ranipour) بواسمله هندستا- نده اوچ قصبه بولنيور:

برنجيسى سند خطه‌سنده واقع (خيرپور) حكو- مت ممتازه‌سنده وخيرپوركـ ٤٠ كيلومتره جنوب غربيسنده واقع اولوب، همان جمله‌سى مسلم اولمق اوزره، ٦٣١٠ اهاليسى وپاموق منسوجاتى واردر.

— ايكنجيسى (جانسى) ايالتنده و جانسينك ٥٨ كيلومتره شرق جنوبيسنده واقع اولوب، ٤٠٠ ى مسلم اولمق اوزره، ٦٨٥٠ اهاليسى وخيلى تجارتى واودر.

— اوچنجيسى بهار خطه‌سنك پاتنه ايالتنده واقع‌اولوب، (رانيپور تنكراهى) ديمكله ديكرلرندن تفريق اولنور. ٦٢٠٠ اهاليسى واردر.

رانيخت { (Ranikhet) هندستانك قسم شماليسنده واقع (كومائون) ايا- لتنك (آلموره) سنجاغنده وآلموره‌نك ٢٤ كيلومتره غرب شماليسنده برقصبه اولوب، ١٢٩٥ ى مسلم اولمق اوزره، ٦٦٤٠ اهاليسى واردر. موقعى مرتفع وهواسى كوزل اولمغله، انكليز حكومتى طرفندن تبديل هوايه محتاج افراد عسكريه اورايه سوق واقامه اولنور.

رانيكنج { (Ranigandj) بواسمله هند- ستانده ايكى قصبه واردر:

برنجيسى بنكاله خطه‌سنك (بردوان) ايالتنده و بردوانك ٨٧ كيلومتره غرب شماليسنده وكلكته‌دن اله آباده كيدن دميريول خطى اوزرنده واقع اولوب، ١٨٣٠ ى مسلم اولمق اوزره، ١٠٧٩٠ اهاليسى واطرافنده كليتلى كمور معدنلرى واردر.

— ايكنجيسى بهار خطه‌سنك (بهاكلپور) ايا- لتنده واقع اولوب، ٢٠٠ ى مسلم اولمق اوزره، ٥٩٨٠ اهاليسى واردر.

رانيه { (Rania) هندستانك پنجاب خطه- سنده حصار ايالتنك (سيرسا) سنجا- غنده و سيرسانك ٢٠ كيلومترو غربنده برقصبه او- لوب، ٣٢٥٥ ى مسلم اولمق اوزره، ٤٦٢٥ اها- ليسى واردر.

راؤ { (Raou) بحر محيط هنديده واقع ملوك جزايرندن بركوچك جزيره اولوب، (موروتاى) آطه‌سنك شرق طرفنده ومورو‌تاى بو- غازى داخلنده‌در. شمالدن جنوبه ممتد اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٢٦٤ مربع كيلومتره‌در.

راوال پندى { (Raval Pindi) هند- ستانك پنجاب خطه‌سنده ولاهوركـ ٢٥٣ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق لاهوردن پيشاوره كيدن دميريول خطى اوزرنده همنامى اولان ايالتك مركزى برشهر اولوب، ٢٦٧٥٨ اهاليسى، خسته‌خانه‌سى، مسكينخانه‌سى، بيوك برسرايى وعمومى بر باغچه‌سى واردر.

راوال پندى { (Raval Pindi) هند- ستانده پنجاب خطه‌سنك شمال غربى قسمنده برايالت اولوب، ′٣٢° ٢١ ايله ′٥ °٢٤ عرض شمالى و′١٧ °٦٩ ايله ′١١ °٧٢ طول شرقى آره‌لرنده واقعدر. طول اعظمى ٣١٥ و عرض اعظمى ٢٤٠ كيلومتره اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٣٩٩٧٤ مربع كيلومتره و اهاليسى ٥٠٨ ٥٢٠ ٢ نفوسدن عبارتدر. شرقاً كشمير خطه‌سيله، شمالاً پيشاور، غرباً (درجات)، جنوباً دخى لاهور و ملتان ايالتلريله محدوددر. اراضيسى مرتفع اولوب (سند) ايرماغى واديسنده بولنمغله، مياه جاريه‌سى نهر مذكوره دوكيلور. بعض انهارى سير سفائنه صالحدر. ايالتك حدودلرنده برطاقم طاغلر ممتد اولوب، سائر طرفلرى مرتفع بايرلردن و بعض اووه‌لردن عبارت اوله‌رق، اكثر طرفلرى قوملق وغير منبتدر. هواسى دخى محلنه ومواقعك ارتفاعنه كوره مختلف اولوب، اكثر طرفلرنده يازين نه قدر صيجاق ايسه قيشين اوقدر صوئوق اولور. معادنى چوق اولوب، مرمر، آلچى، كمور، پترول، طوز وسائره چيقاريلير. اورمانلرى چوقجه اولوب،

چام و میشه ایله سائر انواع اشجار بولنور . انهارك صولری سقی اراضیده قوللانیله‌رق، خیلی محصولات آلنیر . محصولاتنك باشلیجه‌لری بغدای ، آرپه، داری، مصر، پرنج، توتون، شکرقامشی، بقله و سائره‌دن عبارتدر . صنایع محلیه یوك وپاموقدن منسوجات مختلفه ایله طوپراقدن و باقیردن آوانی متنوعه اعمالندن عبارت اولوب، بعض کوزل کلیم و سجاده لرله شاللر دخی یاپیلیر . اهالیسنك یوزده ۸۷ سی مسلم اولوب، قصوری برهمنی ، آتشپرست، سیخ وخرستیان مذهبلرینه تابعدر .

راوتنستال (Rawtinstal) انکلتره‌نك (لانقاستر) ایالتنده ومانچسترك ۲۴ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب ، ۱۲ ۵۷۰ اهالیسی ویوك و پاموقدن منسوجات فابریقه‌لری واردر . یکی بر قصبه اولوب، کیتدکجه کسب توسع ایتمکده‌در.

راور (Raver) هندستانده بمبای ایالتنده وبمبایدن اله آباده کیدن دمیر یول خطی اوزرنده بر قصبه اولوب، ۷۴۸۰ اهالیسی وصیرمه‌لی قاشلر دستکاهلری واردر. — بو اسمله سندده بیوك بر شهر اولوب، محمد بن قاسم ثقفینك فتوحندن اولدیغی « معجم البلدان » ده مذکوردر . بونك عینی اولسه کرکدر. غور جهتنده یعنی افغانستان ایله هندستان آره‌سنده بر یر اولدیغی دخی مرویدر.

راؤل (Raoul) بو اسمله بحر محیط کبیرده ایکی آطه واردر: بری(یکی زلانده)یه ملحق اولوب، ″۴۵ ′۱۵ °۲۹ عرض جنوبیده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۴۰ مربع کیلومتره‌دن عبارت اولوب، طاغلق واورمانلرله مستوردر . طوپراغی منبت ایسه‌ده، یالکز بر قریه‌سی واردر . اورته‌سنده سونمش بر برکان آغزی بولنیور. انکلیز حکومتی بوآطه‌ده فرطونه‌یه طوتیلانلر ایچون بر ارزاق انباری یاپمشدر. — دیکری (بیسمارق) جزایرندن اولوب، ۱۴۰ مربع کیلومتره‌لك مساحهٔ سطحیه‌سی واردر.

راومارش (Rawmarsh) انکلتره‌نك یورق ایالتنده و(روترهام)ك ۳ کیلومتره‌شمال‌شرقیسنده برقصبه اولوب، ۱۰۱۸۰ اهالیسی، کمور معدنی، دمیر خانه‌لری و پورسلن فابریقه‌لری واردر.

راون بلخك شرق طرفنده طخارستانه ملحق بر قصبه ایدی.

راؤن (Raoun) جاوه جزیره‌سنك شرق جهتنده بر برکان اولوب ، ۳۳۳۰ متره ارتفاعی واردر.

راوند اصفهان ایله کاشان آره‌سنده برقصبه اولوب، مشاهیرعلمادن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

راوندان حلب قربنده متین برقلعه واشجاری چوق بر ناحیه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

راوندی (احمد بن یحیی بن اسحق) مشاهیر علمادن‌اولوب، اعتقادسزلغی سببیله (زندیق) لقبیله شهرت بولمشدر. اکثر تألیفاتنده عقائد اسلامیه‌یه مغایر صورتده ادارهٔ لسان ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی : « نصیب الذهب » ، « اللامع » ، « الفرید »، «کتاب‌الزمرد » وسائره‌در. مقتنی‌باللهك زماننده ۲۹۳ تاریخنده وفات ایتمشدر. تناسخه قائل اولوب، افکار باطله‌سنی خراسان جهتنده نشر ایتمکه چالیشمشدر.

راونسبورغ (Ravensburg) آلمانیاده (وورتمبرغ)ك دانوب (یعنی طونه) ایالتنده (اولم) قضاسنه ملحق و(اولم)ك ۷۵ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (قونستانسه) کولنه دوکیلن (سلنیسن) چایی اوزرنده بر قصبه اولوب، ۱۱ ۴۸۵ اهالیسی، داخلی‌مکتب‌اعدادیسی، خسته‌خانه‌سی وبر چوق فابریقه‌لری واردر.

راونستورپه (Ravenstorpe) انکلتره‌نك (یورق)ایالتنده(دوسبوری) قربنده و(هالیفاقس) دن (واکفیلد)ه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده بر قصبه اولوب، ۴۲٦۵اهالیسی واردر.

راونه (Ravenne) ایتالیانك (امیلیه) خطه‌سنده همنامی اولان ایالتك مرکزی بر قصبه اولوب، (بولونیه) نك ٦۷ کیلومتره شرق جنوبیسنده وآدریاتیق دکیزی ساحلندن ۱۰ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقعدر. بحر مذکورله صنعی بر

جدول واسطه‌سیله اختلاطی واردر. بر ایکی دمیر یول خطنك نقطهٔ تقاطع وتشعبنده واقع اولوب، ١٢٠٠٠ اهالیسی، ایپك فابریقه‌لری و خیلی ایشلك تجارتی واردر. قرون وسطاده پك معمور اولوب، تاریخجه اهمیتی اولدیغی حالده، بعده تدنی ایدوب، شمدیکی حالده پك کریده بولنیور. — راونه ایالتی شمالاً (فراره)، غرباً (بولونیه)، جنوباً (فلورانسه) و (قورلی) ایالتلریله، شرقاً دخی آدریاتیق دکیزیله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٢١٣٤ مربع کیلومتره واهالیسی ٢٢٥٧٦٤ نفوسدن عبارتدر. ٣ قضایه منقسم اولوب، ٢١ ناحیه‌یی حاویدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله کتن، کنویر، ایپك، زیتون یاغی، شراب وسائره‌دن عبارتدر.

راونه (Ravenna) ممالك مجتمعه‌نك (اوهیو) جمهوریتنده و (قولومبوس)ك ٢٠٧ کیلومتره شمال شرقیسنده کوزل بر قصبه اولوب، ٤٢٢٥ اهالیسی، حبوبات، باغ و یاغی تجارتی وبر خیلی فابریقه‌سی واردر.

راوه (Rava) لهستانك (پیوترقوف) ایالتنده و پیوترقوفك ٥٧ کیلومتره شمال شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٦٥٦٠ اهالیسی وچوخه، بیره وطوغله فابریقه‌لری واردر.

راوه روسقه (Rawa Ruska) آوستریاده غالیچیا خطه‌سنك (زولکیف) ایالتنده و زولکیفك ٣٢ کیلومتره غرب شمالیسنده بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی واردر.

راوی (Ravi) هندستانده (پنجاب) خطه‌سنه بونامی ویرن و (سند) ایرماغنی تشکیل ایدن بش نهرك بری اولوب، (هیمالایه) جبال مرتفعه‌سنك غربی اتکلرندن و ٤٨٨٠ متره ارتفاعی اولان برمحلدن نبعانله، غرب شمالیه طوغری آقه‌رق، ٧٧٠ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، سند ایرماغنه تابع (چیناب) نهرینه دوکیلور.

راوی (Ravi) بورنئو جزیره‌سنك جنوب شرقی جهتنده و (بانجرماسینغ)ك ١٩٠ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه‌در.

راوی (فخر الدین محمد بن عمر) مفسریندن اولوب، «اسرار التنزیل» عنوانلی تفسیرك صاحبیدر. ٩٠٦ تاریخنده وفات ایتمشدر.

راویچ (Rawicz) پروسیه‌نك (پوزن) ایالتنده و پوزنك ٩٠ کیلومتره جنوبنده برقصبه اولوب، ١٢٩٢٠ اهالیسی وتوتون وچیغاره ایله سائر مواد متنوعه فابریقه‌لری واردر.

راها (Raha) سودان وسطینك (غاندو) مملکتنده ١٢° ٦′ عرض شمالی ایله ١° ٤٣′ طول شرقیده و (نیجر) ایرماغنه تابع (سوقوتو) نهرینه دوکیلن (غولبی نکینددی) چایی اوزرنده بر قصبه‌در. مذکور چای قصبه‌نك اوکنده ٤٠ متره کنیش و ٦ متره دریندر.

راهاد (Râhad) ونام دیکرله (ابواهراز) سودان شرقیده نیلی ترکیب ایدن ایکی قولدن (بحر الازرق)ه تابع بر نهر اولوب، حبش طاغلرندن نبعانله، شمال غربی‌یه طوغری آقه‌رق، خط مستقیم اوزره ٤٠٠ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، خرطومك ٢٠٣ کیلومتره جنوب شرقیسنده بحر ازرقه دوکیلور.

راهب ایران شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر: بری اصفهانلی اولوب، هندستانه برسیاحت دخی ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

چنان مکن که زخاکم غبار برخیزد
مباد پرده ام از روی کار برخیزد

— ایکنجیسی کیلانلی ایدی. شو بیت اونکدر:

جو نخل بی بر اگر فیض من بکس نرسد
برای سوختن آخر بکار می آیم

راهنك (Raheng) سیامده (بانغوق)ك ٣٧٥ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ٩٠٠٠ وبر روایتده ٢٠٠٠٠ اهالیسی واردر. اطرافی پك منبت ومحصولدار اولمغله، ساحله قدر بر دمیر یولی اولسه، تجارتجه پك چوق ترقی ایده بیلیر.

راهوای (Rahway) ممالك مجتمعه‌نك (نیویرس) جمهوریتنده و (ترنتون)ك ٦٠ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٦٤٥٥ اهالیسی وآرابه ایله مطبعه ماکینه‌سی وبویالی کاغد فابریقه‌لری واردر.

راهورى (Rahouri) هندستانده دكن ايالتنك (احمد نكر) سنجاغنده واحمد نكرك ٣٦ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق بمبايدن اله آباده كيدن دمير يوليله بمبايدن مدراسه كيدن خطك محل تشعبنده واقع بر قصبه اولوب، ٤٣٠٠ اهاليسى واردر.

راهون (Rahôn) هندستانده پنجاب خطه‌سنك (جلندر) ايالتنده و جلندرك ٦٢ كيلومتره جنوب شرقيسنده بر قصبه اولوب، ٥٦٨٠ ى مسلم اولمق اوزره، ١١٧٤٠ اهاليسى واردر.

راياتيا (Raïatea) بحرمحيط كبيرده‌فرانسه مستملكاتندن بولنان «شركت آطه‌لرندن» اولوب، (تاييتى) نك ٢٠٠ كيلومتره غرب شماليسنده، ٤٤″ ٤٣′ ١٦° عرض جنوبى ايله ٣″ ٤٦′ ١٥٥° طول غربيده واقعدر. شمالدن جنوبه بويى ٢٠ كيلومتره وعرض اعظمى دخى او قدر اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ١٩٤ مربع كيلومتره‌در. اراضيسى طاغلق اولوب، شمال جهتى بر طاقم چاليلرله مستورايسه‌ده، جهت جنوبيه‌سى وعلى الخصوص واديلرى پك يوكسك و بول نباتاتله مستوردر. اهاليسى ١٤٠٠ كشيدن عبارت اولوب، تاييتى اهاليسيله همجنس وصورتا پروتستان مذهبيله متديندرلر. وقتيله يانده‌كى (تهائيا) جزيره‌سيله برابر برقادينك تحت اداره‌سنده اولوب، مذهبجه بتون او جهت جزايرينك مركزى ايدى. مشهور قپودان (قوق) طرفندن كشف اولنه‌رق، سياحتنامه‌سنده (اوليتيا) اسميله مذكوردر.

راياچوتى (Rayatchoti) هندستانده مدراس ايالتنك قاداپاه (ياخود كداپاه) سنجاغنده وسنجاق مركزينك ٥٠ كيلومتره جنوبنده بر قصبه اولوب، ١٧٣٠ ى مسلم اولمق اوزره، ٤٣٧٠ اهاليسى، چيويد، باصمه و خالى كارخانه‌لرى ومشهور بر بتخانه‌سى واردر.

رايان (Rayan) هندستانده (راجپوتانه) خطه‌سنك (جودپور) حكومت ممتازه‌سنده وجودپورك ١٢٦ كيلومتره شرق شماليسنده بر قصبه اولوب، ٥٦٥٠ اهاليسى وبر مرتفع قلعه‌سى واردر.

راى بارلى (Raï Bareli) هندستانك (اود) خطه‌سنده ولكهنونك ٧٤ كيلومتره جنوب شرقيسنده ايالت مركزى بر قصبه اولوب، ٥٤٥٠ سى مسلم اولمق اوزره، ١٦٢٧٠ اهاليسى، برى كعبهٔ مكرمه‌نك رسمنده اولمق اوزره، درت مصنع جامع شريفى، ابراهيم شاه شرقى طرفندن تأسيس اولنمش متين بر قلعه‌سى وكوزل بر كوپريسى واردر.

راپيور (Raïpour) هندستانك ايالات مركزيه‌سندن (چاتيسكر) ايالتنده ونكپورك ٢٦٣ كيلومتره شرقنده سنجاق مركزى برقصبه اولوب، ٤٤٠٠ ى مسلم اولمق اوزره، ٢٤٩٥٠ اهاليسى ومتين برقلعه‌سى واردر.

رايخناو (Reichenau) باده بيوك دوقه‌لغنك قونستانسه ايالتنه ملحق اولمق اوزره، قونستانسه كولى ايچنده برآطه اولوب، طولى ٧ وعرض اعظمى ٣ كيلومتره‌در. ١٤٨٠ اهاليسى، خيلى حيواناتى ومشهور شرابى واردر.

— بواسمله چهستانك (كوتيغراج) ايالتنده وكوتيغراجك ٣١ كيلومتره شرق جنوبيسنده دخى برقصبه اولوب، ٣٩٧٠ اهاليسى واردر.

رايخنباخ (Reichenbach) پروسيه‌نك (سيلزيا) ايالتنده (برسلاو) قضاسنده وبرسلاوك ٥٠ كيلومتره جنوب غربيسنده برقصبه اولوب، ٧٣٧٠ اهاليسى وايپليك و بز فابريقه‌لرى واردر. بر چوق وقوعات سياسيه‌نك محل جريانى اولوب، ١٧٩٠ تاريخ ميلاديسنده دول غربيه آره‌سنده دولت عثمانيه‌نك تماميت ملكيه‌سنى تأمين ايدن معاهده دخى بوقصبه‌ده تشكل ايدن قونغره طرفندن عقد اولنمشدر.

— بواسمله اسويچره‌نك (برنه) ناحيه‌سنده (آر) نهرينه تابع بر چاى دخى اولوب، ٩٠ متره ارتفاعى اولان بركوزل شلاله‌سيله مشهوردر.

رايخنبرغ (Reichenberg) آوسترياده چهستانك (بونزلاو) سنجاغنده، بونزلاوك ٤١ كيلومتره شمالنده و پراغه‌نك ٨٨ كيلومتره شمال شرقيسنده برشهر اولوب، ٢٨٠٩٠

اهالیسی، یوك و پاموقدن منسوجات متنوعه‌سی، بویاخانه‌لری، صو ماکینه‌سی فابریقه‌لری، صنایع موزه‌سی وایشلك تجارتی واردر. صنایعجه چهستانك ایکنجی شهریدر.

رایخنتال { (Reichenthall) باویره‌نك یوقاری باویره ایالتنده (برختسقادن) قضاسنده ومرکز قضانك ١٤ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ٣٤٣٥ اهالیسی، کلیتلی طوز معدنلری، جوارنده میاه معدنیه‌سی، دمیرخانه‌لری وحرازلری واردر.

رایدك { (Raïdek) بنکاله کورفزینه دوکیلن (براهماپوتره) ایرماغنه تابع برنهر اولوب، تیبتك (چانغ) ایالتنده (چین چو) اسمیله نبعانله، جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، وهیمالایه سلسلهٔ جبالنك شرق جهتنده‌کی بربوغازندن کچه‌رك، ٣٠٠ ویا ٣٢٥ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، مذکور ایرماغه دوکیلور.

رایسکه { (Reiske) مشاهیر مستشرقیندن اولوب، ١٧١٦ تاریخ میلادیسنده صاقسه‌نك (زوربیغ) قصبه‌سنده طوغمش، و ١٧٧٤ ده وفات ایتمشدر. لیپسیقده فلسفه ولسان عربی معلمی اولوب، مقامات حریری ایله تاریخ ابی الفدا ومعلقات سبعه وسائر برچوق کتب عربیه‌یی طبع و نشر، و ابو الفدا تاریخنی لاتین لسانه ترجمه ایله، عربلرك مکمل برتاریخنی یازمشدر. یونان قدیم ولاتین لسانلرندن دخی بعض آثار ترجمه ومتنلرینی نشر ایتمشدر. زوجه‌سی دخی یونان قدیم ولاتین ادبیاتنه آشنا اولمغله، بوکبی نشریاتده کندیسنه یاردیم ایتمش؛ و ناتمام براقدیغی بعض تألیفاتی کندیسندن صکره اتمام ایلمشدر.

رایچور { (Raïtchor) هندستانك دکن خطه‌سنده واقع نظام حکومت اسلامیه‌سنده وحیدرآبادك ١٧٢ کیلومتره جنوب غربیسنده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ١٥٣٩٠ اهالیسی، متین قلعه‌سی وکنیش سوقاقلری واردر. بهمنی و بعده شاهی سلاله‌لرینك پایتختی بولنمشدر.

رائطه { صحابیاتدن درت خاتونك اسمیدر: برنجیسی (رائطه بنت الحارث) حارث بن خالد بن صخرك زوجه‌سی اولوب، زوجیله برابر حبشه هجرت ایتمشیدی. — ایکنجیسی (رائطه بنت حیان بن عمیر) هوازن محاربه‌سنده سبی اولنان نسادن اولوب، جانب حضرت نبویدن حضرت علی (رضه) ه هبه بیورلمش، وحضرت مشارالیه طرفندن کندیسنه برمقدار قرآن کریم تعلیم ایدلمش ایدی. — اوچنجیسی (رائطه بنت سفیان بن الحارث الخزاعیه) قدامه بن نطعونك زوجه‌سی اولوب، قیزی عائشه ایله برابر طائفهٔ نسانك حضرت رسول الله (صلعم) افندمزه ایتدکلری بیعتده حاضر بولنمشدر. — دردنجیسی ابن مسعودك زوجه‌سی (رائطه بنت عبدالله) در. برنجیسیله دردنجیسنك (ریطه) تسمیه اولندقلری دخی مرویدر.

رائف { (ملاجق زاده محمد — افندی) متأخرین علما وشعراء عثمانیه‌دن اولوب، برمدت روم ایلی قاضیعسکری قساملغنده بولندقدن صکره، ١٢٣٩ تاریخنده یکیشهرفنار ملاسی ایکن، اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

صوز فتاده‌یه نوروز وصل ایرشدی دیو
دهانی حقهٔ شکر نواله کلرنك

رائف اسماعیل پاشا { وزرادن اولوب، بلغراد محافظی ملاطیه‌لی ابراهیم پاشانك اوغلیدر. ١١٨٨ ده رئیس الکتاب، بعده برمدت منفی بولنمش؛ وصکره رتبهٔ وزارته نائل اولوب، بربرینی متعاقب مصر وقونیه وموره والیسی اولمش؛ ونهایت بلغراد محافظی اولوب، ١١٩٩ ده کندیسنه روم ایلی ایالتی توجیهی مصمم ایکن، خلیل پاشانك جنحه‌سنه اشتراکی اولمق بهتانیله عزل، واثنای راهده یتریجده اعدام اولنمشدر. شیخ الاسلام عارف حکمت بکك بیوك پدریدر.

رائق { «تذکرهٔ رائق» عنوانیله برتذکرة الشعرانك صاحبیدر، که کتاب مذکور ١٢٥٨ تاریخنده هندستانده کرناتیك نوابی بولنان سراج الدوله محمد کاوس خان طرفندن اختصار اولنمشدر.

رایکوت { (Raïkot) هندستانده پنجاب خطه‌سنك (امباله) ایالتنده، (لودیانه) سنجاغنده و لودیانه‌نك ٤٢ کیلومتره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ٥٢٨٠ ی مسلم

اولمق اوزره، ۹۲۲۰ اهالیسی، سوری، بیوك بر سرایی وسائر کوزل ابنیه‌سی واردر.

رایموند { سنت — (St Raymond) بو اسمله قتولیکلرك ایکی عزیزی او- لوب، برنجیسی اسپانیالی بر راهب اولدیغی حالده، ۱۱٤۷ تاریخنده (قالاتراوه) قصبه‌سنی مدافعه، و قلاتراوه طریقت رهبانیه‌سنی تأسیس ایتمشدر. — ایکنجیسی (دومینیکن) طریق رهبانه منسوب اولوب، (مرسی) طریقنی تأسیس ایتمش؛ وقتالونیه ایله فرانسه‌نك جهت جنوبیه‌سنه انکیزیسیون محاکم ملعنتکارانه‌سنك ادخال وتأسیسنه سبب اولمشدر. ۱۲۷۵ تاریخ میلادیسنده ۱۰۰ یاشنده وفات ایتمشدر. کانون ثانینك ۲۵ نده یورطیسنی اجرا ایدرلر.

راینهولد { (Reinhold) آلمانیا متأخرین حکماسندن اولوب، ۱۷۵۸ ده ویانه‌ده طوغمش، و ۱۸۲۳ ده وفات ایتمشدر. ابتدا جزویتلر مکتبنه ادخال اولنمش ایسه‌ده، بونلرك افکارینی بکنمیوب، فرار ایتمش؛ و لیپسیغ وینا وسائر شهرلرده تحصیل علومه دوامله، (قانت)ك فلسفه‌سنده‌کی نقائصی درك ایده‌رك، بونلرك تصحیح واکمالی، ومتقدمین حکمانك آراء مختلفه‌سی بیننده‌کی مباینتك اکثریا تعبیرات واصطلاحاتدن تولد ایلدیکنی اثبات ایتمك اوزره، برقاچ کتاب یازمش؛ و برچوق تعریضاته اوغرامش ایدی.

رائول { (Raoul) بورغونیه دوقه‌سی او- لوب، « ساده » شارلك سقوطندن صکره فرانسه تختنه کچمش اولان فرانسه دوقه‌سی روبرتك دامادی ایدی. کندیسی دخی ۹۲۳ تاریخ میلادیسنده، قائن پدرینك وفاتی اوزرینه، فرانسه قرالی اولمش؛ و دره‌بکلر ایله اوغراشوب، فرانسه‌یه دخول ایتمش اولان بلغارلری و بورغونیه‌یه قدر ایلریلمش اولان نورماندلری مغلوب ایتمش ایسه‌ده، آلمانیا طرفندن ضبط ایدلمش اولان لورنه‌یی تخلیص ایده‌مه‌مش ایدی. ۹۳٦ ده وفات ایتمشدر.

رایه { فسطاط مصرده بر بیوك محله اولوب، عمرو بن العاصك تأسیس کرده‌سی او- لان جامع کبیر بومحله‌ده ایدی.

رائی { اونبجی قرن هجری شعراء عثمانیه- سندن اوچ ذاتك مخلصیدر: برنجیسی امی اولدیغی حالده، بعض کوزل اشعا- ری واردر. شو بیت اونکدر:

اول مه جفای صانعه که دوراندن اوکرنور
بی مهر و بی‌وفالغی دور آندن اوکرنور

— ایکنجیسی (درزی‌زاده مصطفی —) بعض خدمات شرعیه‌ده بولنمش؛ و ۹۸۱ ده وفات ایتمشدر. ترکی وفارسی اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

دل طفلی غائب اولدی محله‌کده ناکهان
دلالدرکه چاقروب آنی آرار فغان

— اوچنجیسی (عبداللطیف —) قره‌حصارلی اولوب، بروسه‌ده مدرس بولنمش؛ وبعده طریق قضایه سلوك ایدوب، بعض مساوئ احوالی ظهور ایتمش ایدی. شو بیت اونکدر:

رشته کبی کورینور جسم نزارم تارهٔ
دوندی ضعف سوزن مژکانکیله تاره‌تن

رایینی { (Raïny) آمریقای شمالیده (دو- مینیون) قطعه‌سنك (اونتاریو) ایالتنده بیوك برکول و برنهردر. (یاغمور کولی) (Lac de la pluie) دیمکله دخی معروفدر.

رباب { صحابیات وانصاریاتدن درت خاتونك اسمی اولوب، بونلرده (رباب بنت البراء)، (رباب بنت حارثه)، (رباب بنت کعب)که حذیفه و سعد و صفوان بنی الیمانك والده‌سیدر، ومعاذ بن زرارة القطفرینك زوجه‌سی اولان (رباب بنت الیمان) در. دردی دخی طائفهٔ نسانك فخر الرسل (صلعم) افندمزه بیعت ایتدکلرنده حاضر بو- لنمشلردر.

رباب { ادبیات عربیه‌ده مذکور ایکی خاتون اولوب، بری شاعر شهیر (اقیشر اسدی)نك زوجه‌سی و عمزاده‌سی، دیکری خداش بن حابس تمیمینك معشوقه‌سی و بعده زوجه‌سیدر.

رباب { (بنت امرئ القیس بن عدی الکلبی) حضرت امام حسین (رضی)ك زو- جه‌سی وست سکینه‌نك والده‌سیدر. حضرت امامك بوخاتونه و بوندن تولد ایدن کریمه‌سی مشارالیها ست سکینه‌یه وفرت محبتی وار ایدی. پدری امرؤ القیس

عهد حضرت فاروقیده شرف اسلامله مشرف اولمش؛
و (محیات) و (سلمی) اسملرنده‌کی دیکر ایکی قیزندن
دخی برینی حضرت علی ودیکرینی حضرت امام حسن
(رضیهما) یه تزویج ایتمش ایدی . شهادت حضرت
حسیندن صکره ربابی ایستینلر چوق اولمش ایسه‌ده،
صهریت حضرت نبویدن صکره بشقه صهریت قبول
ایده‌میه‌جکنی بیانله، کیمسه‌یه وارمامش ایدی. طبیعت
شعریه‌سی دخی اولوب، شو بر ایکی بیت حضرت اما.
مك شهادتی حقنده سویلمش اولدیغی بر مرثیه‌سندندر:

ان الذی کان نوراً یستضاء به
بکربلاء قتیل غیر مدفون
سبط النبی جزاك الله صالحة
عنا وطینت حسران الموازین الخ

رباح { صحابه‌دن بروجه زیر سکز ذاتك اسمیدر : حضرت فخر کائنات (صلعم)
افندمزك کوله‌لرندن (رباح الاسود)، که زنجی
اولوب، بعضاً مؤذنلك دخی ایدردی. — بنی جحجبا
آزادلیلرندن رباح، که احد وقعه‌سنده حاضر بولنمش؛
و بر روایتده یمامه غزاسنده شهید اولمشدر .
— (رباح بن الربیع الاسیدی)، که کاتب حنظله
بن الربیعك برادری اولوب، بعده بصره‌ده ساکن
اولمش ، و بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر .
— ام سلمه‌نك کوله‌سی (رباح) . — (ابو عبده
رباح)، که اهل شامدن معدود اولوب، اوغلی عبده
کندیسندن روایت ایتمشدر . — (رباح بن قصیر
اللخمی)، که مصرلی اولوب ، حضرت رسول الله
(صلعم) افندمزه یتیشمش ایسه‌ده ، حضرت ابا بکر
(رضه) ك زمان خلافتنده اسلامه کلمشدر . —
(رباح بن المعترف القرشی القهری)، که فتح مکه
کونی اسلامه کلوب، عشرهٔ مبشره‌دن عبد الرحمن
بن عوف حضرتلرینك تجارتده شریکی ایدی .
— حارث بن مالك انصارینك آزادلیسی اولان
(رباح) که یمامه غزاسنده شهید اولمشدر.

رباح { اندلسده طلیطله مضافاتندن برقصبه اولوب، مشاهیر علماء اسلامدن بعض
ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر . یاقوت حموی یتمش
سنه‌دن بری فرنکلرك النده بولنیور دیور .

رباط { مراکش دولتنك ساحل غربیسنده، فاسك ١٨٥ کیلومتره غربنده و
(بوزکرك) نهرینك منصبنده برشهر واسکله اولوب،
درت بش بیکی یهودی و یوز قدری اسپانیول و یور.
تکیزلی اولمق اوزره ، ٢٥٠٠٠ قدر اهالیسی ،
ایکی سوری، مرتفع برقیانك اوزرنده برقلعه‌سی،
دکیز طرفندن کوزل منظره‌سی، اشبیلیه مناره‌سی
طرزنده یاپلمش یوکسك و مصنع برمناره‌سی، خیلی
ایشلك تجارتی وکلیم، بورنوس، سختیان، چینی کبی
معمولات صناعیه‌سی واردر . نهرك او بر ساحلنده
(سلا) شهری بولنوب، ایکیسی برشهر کبی کورینور.

رباط عمون { سوریه‌ده بلقاء سنجاغنك سلط قضاسنده وقدسك ٧٣
کیلومتره شرق شمالیسنده (اردن) نهرینه تابع زرقاء
چاینه دوکیلن (وادی عمون) اوزرنده اسکی برشهر
خرابه‌سی اولوب ، بو شهر روماللر عندنده (فیلا.
دلفیا) اسمیله معروف ایدی . وادینك ایکی طرفنده
تیاترو، تربه، حمام، کوپری، معبد وسرای کبی ابنیهٔ
جسیمه ویرانه‌لری موجوددر .

رباط معاب { سوریه‌ده بلقا سنجاغنك سلط قضاسنده وقدسك ٧٠
کیلومتره جنوب شرقیسنده و (کرك) ك ٦ کیلومتره
شمالنده بر اسکی شهر ویرانه‌سی اولوب، برطاقم ستو.
نلری، بعض قریق مزار طاشلری، صهرنجلری وبر
تیاترو خرابه‌سی موجوددر . بو شهر روملر زماننده
(آقروپولیس) اسمیله معروف اولوب ، معابیلرك
مرکزی ایدی .

رباعی { (شیخ — مشهدی) شعرای ایراندن اولوب، اکثر اشعاری رباعیاتدن
عبارت اولدیغندن ، بواسمله شهرت بولمشدر . شو
رباعی اونکدر :

ازکل طبق نهاده کاین روی منست
وزمشك خطی کشیده کاین موی منست
صد نافه بباد داده کاین بوی منست
آتش بجهان درزده کاین خوی منست

ربس { (بن عامر الطائی) صحابه‌دن اولوب، قومی طرفندن مبعوثاً نزد حضرت
نبوی‌یه کله‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمشدی .

ربده { مدینهٔ منوره‌دن ٣٠ میل مسافه‌ده بر قریه اولوب، فیدن مکهٔ مکرمه‌یه
کیدن طریق اوزرنده واقعدر. ابو ذر غفاری حضر.
تلری بو قریه‌ده مدفوندر . بیوك بر قریه اولوب،

بعض مشاهيرك مسقط رأسى بولنمش؛ وآنجق دردنجى قرن هجرى اوائلنده قرامطه حروبنده خراب اولمشدر.

ربض { « واروش » معناسيله وديكر بر طاقم اسملره اضافتله بغداد، دمشق، حلب، مرو، شيراز، قرطبه و سائر شهرلرده بر طاقم محله‌لره علم اولمشدى.

ربعى { (بن رافع ياخود بن ابى رافع البلوى الانصارى) صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده وبعده حضرت على (رضه) ك معيتنده بعض محاربه‌لرده بولنمشدى.

ربقا { بتوئلك قيزى وحضرت اسحق (عم) ك زوجه‌سى اولوب، عيس ايله حضرت يعقوبى پدرينك اوكنه كوتوره‌رك، دعاسنى آلديرمش ايدى.

ربن طبرى { مشاهير اطبادن اولوب، علوم رياضيه وهيئت وحكمتده‌دخى يد طولاسى وار ايدى. يهودى المذهب ايدى. السنهٔ مختلفه‌دن عربى‌يه بر طاقم كتب حكميه وطبيه ترجمه ايتمشدى. بونك اوغلى على بن ربن دخى مشاهير اطبادن اولوب، طبرستاندن عراقه هجرتله، خليفه متوكل باللهك خدمت طبابتنه كيرمش، وشرف اسلامله مشرف اولمش ايدى. حكيم شهير ابو بكر رازينك معلملرندندر.

ربونسيرى { (Rebounsiri) جاپونيا آطه‌لرندن اولوب، يسو جزيرهٔ كبيره‌سنه ملحق وجزيرهٔ مذكوره‌نك شمالى كوشه‌سنك ٦٠ كيلومتره غرب جنوبيسنده واقعدر. شمالدن جنوبه طولى ٢٠ وعرض اوسطى ٤ كيلومتره‌در. باشليجه معموره‌سى (يامبئومانای) قصبه‌سيدر.

ربوه { قرآن كريمده « وآويناهما الى ربوه الخ .... » آيت كريمه‌سنده مذكور اولوب، مفسرين بوربوه‌دن مقصد دمشق شام اولديغنى بيان ايتمشلردر.

ربيحه { ايكى مشهور خواننده وشاعره‌نك اسمى اولوب، برى (ابن رامين) ك وديكرى (ابن شماس) اسمنده برينك جاريه‌سى ايدى.

ربيع { صحابه دن بروجه زير بر قاچ ذاتك اسميدر: (ربيع الانصارى الزرق)، كه بر حديث شريفك راويسيدر. — (ربيع الانصارى)، كه قيزى (ام سعد) كنديسندن روايت ايتمشدر. — (ربيع بن اياس الخزرجى)، كه بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — (ابو سواده ربيع الجرمى)، كه بر حديث شريفك راويسيدر. — (ربيع بن ربيعه)، كه اصل اسمى جعفر وپدرينك اسمى (قريع) اولوب، شعرادن ايدى. — (ربيع بن زياد الحارثى)، كه ١٧ تاريخنده ابو موسى طرفندن مناذر فتحنه مأمور اولوب، موفق اولمش؛ ومعاويه زماننده سجستان و بعده خراسان واليسى اولوب، اتراكه قارشى محاربه ايتمش، وبرچوق فتوحاته نائل اولمش ايدى. حضرت حسن بصرى (رضه) بو ذاتك معيتنده كاتب بولنمشدر. — (ربيع بن زياد السلمى.) — (ربيع سهل الانصارى الاوسى)، كه احد وقعه‌سنده حاضر بولنمشدر. — (ربيع بن القارب العبسى)، كه روايته كوره مبعوثاً نزد حضرت نبوى‌يه كلوب، جانب رسالتپناهيدن عبدالرحمن تسميه بيورلمشيدى. — (ربيع بن النعمان الانصارى)، كه احد وقعه‌سنده بولنمشدر.

رُبَيِّع { صحابياتدن ايكى خاتونك اسميدر: برى (ربيع بنت معوذ الانصاريه) در، كه صالحاتدن اولوب، كنديسندن بعض احاديث شريفه مرويدر. تحت الشجره بيعتنده بولنمشدر. غزواتده دخى معيت حضرت نبويده بولنوب، مجروحينك ياره‌لرينى باغلار، ومقتولينك جسدلرينى طوپلار ايدى. — ديكرى (ربيع بنت النضر الانصاريه) در، بدر غزاسنده شهيد اولان (حارثه بن سراقه) نك والده‌سيدر.

ربيعه { صحابه‌دن بروجه زير بر قاچ ذاتك اسميدر: (ربيعة الاقرم الثقفى). — (ربيعه بن اكثم الاسدى)، كه بدر، احد، خندق وحديبيه غزالرنده حاضر بولنوب، خيبر غزاسنده شهيد اولمشدر. — (ربيعه بن امية الجمحى). — (ابواروى ربيعه بن الحارث بن عبد المطلب القرشى الهاشمى)، كه حضرت فخرالرسل (صلعم) افندمزك عمزاده‌سى اولوب، عمى حضرت عباس (رضه) دن ايكى ياش بيوك ايدى. عهد حضرت فاروقيده ٢٣ سنهٔ هجريه‌سنده مدينه‌ده ارتحال ايتمشدر. اوغلى

عبدالمطلب کندیسندن روایت احادیث شریفه ایتمشدر. — (ربیعه بن ابی خرشة القرشی العامری) که فتح مکه کونی اسلامه کلوب، یمامه غزاسنده شهید اولمشدر. — (ربیعه بن رفیع السلمی)، که حنین غزاسنده حاضر بولنمش، و درید بن الصمه‌یی قتل ایتمشدر. — (ربیعه بن رفیع العبری)، که بنی‌تمیم قبیله‌سندن مبعوثاً نزد حضرت پیغمبری‌یه کلمش‌ایدی. — (ربیعه بن رواء العنسی)، که یمندن نزد حضرت نبوی‌یه کلوب، شرف اسلامله مشرف اولدقدن صکره، مملکتنه عودت ایتمشدی. — (ربیعه بن روح العنسی)، که مدینه‌ده ساکن اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — (ربیعه بن زیاد یاخود بن ابی یزید السلمی)، که «الغبار فی سبیل الله ذریرة الجنة» حدیث‌شریفنک راویسیدر. — (ربیعه بن شرحبیل)، که فتح مصرده حاضر بولنمش، واوغلی جعفر کندیسندن روایت ایتمشدر. — (ربیعه بن عامر الازدی یاخود الاسدی)، که اهل فلسطیندن معدوددر. — (ربیعه بن عباد الدیلی)، که ولید بن عبدالملک زماننه‌دک مدینه‌ده برحیات اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — (ربیعه بن عبدالله الذبیانی)، که حضرت ابا بکرک زمان خلافتنده اهل رده‌یه قارشی اولان سفرنده خالد بن ولید حضرتلرینک ارض غطفانه دخولنه دلالت ایتمشدر. — (ربیعه بن عبدالله القرشی التیمی)، که حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمز زماننده طوغمش ایسه‌ده، حضرت ابا بکر وعمر (رضهما) دن روایت ایدوب، کبار تابعیندن معدوددر. — (ربیعه بن عثمان التیمی)، که اهل کوفه‌دن معدود اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — (ربیعه‌بن عمرو الثقفی)، که مختار بن ابی عبیدک عمی اولوب، بونک وحبیب ومسعود وعبدیالیلک حقنده «وان تبتم فلکم الخ....» آیت کریمه‌سی نازل اولمشدر. — (ربیعه بن الغاز الجرشی)، که اهل شامدن معدود اولوب، صحبتی مختلف فیهدر. فقیه برذات اولوب، معاویه زماننده مفتیلک ایدردی. هشام بن الغازک جدیدر. — (ربیعه بن الفراس)، که مصریوندن معدود اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمش ایسه‌ده، صحبتی مشکوکدر. — (ربیعه بن الفضل الانصاری)، که احد وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — (ربیعه بن قیس العدوانی)، که معیت حضرت مرتضویده بولنمشدر. — (ابوفراس ربیعه بن کعب الاسلمی)، که اهل حجازدن معدود اولوب، حضر وسفرده نزد حضرت نبویده بولنمش، وبعده پك چوق وقت معمر اولوب، ٦٣ تاریخنده وفات ایتمشدر. — (ربیعة الکلابی)، که ابو مسلم کجی واسطه‌سیله کندیسندن برحدیث شریف منقولدر. — (ربیه بن لقیط). — (ربیعه بن لهیعة الحضرمی)، که حضرموتدن مبعوثا نزد حضرت نبوی‌یه کلوب، شرف اسلامله مشرف اولمش ایدی. اوغلی فهد کندیسندن روایت ایتمشدر. — (ربیعه بن وقاص)، که برحدیث شریفك راویسیدر.

رپن (Reppen) پروسیه‌ده (براندبورغ) ایالتنك (فرانقفورت) سنجاغنده وفرانقفورتك ٢١ کیلومتره شرقنده وایکی دمیر یول خطنك محل تقاطعنده واقع برقصبه اولوب، ٤٣١٥ اهالیسی ویوك ایپلیك وچوخه فابریقه‌لری واردر.

رپوبلیقان‌ریور (Republican River) یعنی «جمهوریت نهری» آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك وسطلرنده (میسوری) واسطه‌سیله (میسیسیپی) ایرماغنه تابع (قانساس) نهرینه دوکیلور برچایدر، که (قولورادو) جمهوریتنده نبعان‌له، شمال شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، (نبراسقه) جمهوریتنه دخول، وبو جمهوریتك قسم جنوبیسنی شق ایتدکدن صکره، جنوبه و بعده جنوب شرقی‌یه طوغری دونه‌رك، (قانساس) جمهوریتنه کیرر؛ و ٨٥٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره (قانساس) نهرینه دوکیلور. مجراسنك اطرافنده‌کی یرلر قوملق وقورو ایسه‌ده، کیتدکجه اهالیسی چوغالمقده اولوب، اراضی دخی اصلاح اولنیور. مجراسی بوینجه بر دمیر یول خطی تمدید اولنمشدر.

رتفورد (Retford) انکلتره‌نك نوتینغهام ایالتنده ونوتینغهامك ٤٤ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق بر جدولك اوزرنده وبرقاچ دمیر یول خطنك محل تقاطعنده واقع کوزل برقصبه اولوب، ٩٧٥٠ اهالیسی، حبوبات وحیوانات تجارتی ودمیر دوکمخانه‌لریله کاغد فابریقه‌لری واردر.

رتل { (Rethel) فرانسه‌نك (آردنه) ایالتنده و (مزیره) نك ٣٨ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٦٩٠٥ اهالیسی ویوك ایپلیك وفانله ایله ادوات زرعیه فابریقه‌لری واردر.

رتمو { یاخود رتیمو [« رسمو » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رتیق { آلپ (Alpes Réthiques)— آلپ جبال مرتفعه‌سنك بر شعبه‌سیدر، كه اسویچره‌دن باشلایه‌رق، ایتالیا وبعده آوستریایه داخل اولوب، تیرول خطه‌سی داخلنده شرقه طوغری ممتد اولور. [« آلپ » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رجاء { (رجاء بن الجلاس) و (رجاء القتوی) و (ابو یزید رجا) اسملریله صحابه‌دن اوچ ذات اولدیغی مروی اولوب، ایکنجیسی بصره‌یه نازل اولمشدی. — (رجاء الغنون) اسمیله صحابیاتدن بر خاتون اولدیغی دخی مرویدر.

رجال المع { یمن ولایتنك عسیر سنجاغنده وابهانك غرب جهتنده اوله‌رق جبالك اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه‌در. — رجال المع قضاسی شمالاً محائل، شرقاً ابها، جنوباً صبیا قضالریله، غرباً دخی بحر احمرله محدود اولوب، بر قسمی طاغ اتکلرندن وبرقسمی دخی تهامه‌دن عبارتدر. ١٢ قبیله‌یی حاویدر. باشلیجه محصولاتی آرپه، بغدای، داری، توتون، قهوه، سیسام، مرجك وسائره‌در. داخل قضاده (ربم) و (عتود) اسملریله ایکی وادی اولوب، یالکز یاغمورلر زماننده صولری واردر.

رجائی { اوننجی قرن هجری شعراسندن اولوب، شکرجی زاده دیمکله معروفدر. استانبوللیدر. کوزل سسی دخی وار ایدی. شو بیت اونكدر:

> دون کیجه کیردی حلقهٔ ذکره او مهلقا
> عاشقلرینه دونه دونه ایلدی وغا

رجائی { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (مولانا حسن علی خراس) هراتلی اولوب، بر مدت قزوینده اقامت، و میرزا شرف جهان ایله صحبت ومشاعره ایتمشدر. ٩٦٥ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

> گذشته از وطن آورده‌ئیم روبسفر
> گسسته ایم دل از هرهوا وهرهوسی

ـ — ایکنجیسی (خواجه سیف الدین محمود) اصفهانلی اولوب، سلسلهٔ نسبی شاعر شهیر کمال الدین اسماعیله واصل اولور. مرتب دیوانی واردر. ٩٦٢ ده وفات ایتمشدر. شوقطعه اونكدر:

> مگر مرغ روح خیالست بلبل
> كه هرچند كلبن برافروزد آذر
> ازآن سوختن هیچ پروا ندارد
> زهی رتبهٔ عشق الله اكبر

رجائی افندی { (محمد شاكر —) متأخرین شعرا و خطاطین عثمانیه‌دن اولوب، عصرمز ادباسندن اكرم بك افندی حضرتلرینك پدریدر. ١٢١٨ تاریخنده درسعادتده طوغوب، بعض قلملرده وسرعسكر خلیل رفعت پاشانك دیوان كتابتنده بولندقدن صكره، ١٢٦٤ ده رتبهٔ اولی صنف ثانیسیله وقعه‌نویس و٦٥ ده تقویمخانه ناظری اولمشیدی. بعده مجلس معارف ومجلس احكام عدلیه اعضالغنده بولنوب، ١٢٨٠ تاریخنده بوسنه و اشقودره قپو كتخدالغنه تعیین اولنمش؛ و ١٢٩١ ده وفات ایتمشدر. تقویمخانه ناظری ایكن مطبعهٔ عامره‌ده خیلی كتب مفیده‌نك طبع و نشرینه موفق اولمشدر. مشارالیه خلیل رفعت پاشایه تقدیم ایتمك اوزره، غایت كوچك قطعه‌ده بك كوزل بر مصحف شریف یازمشدر. اشعارینی كتم واخفا ایتمك معتادی ایمش. شو بر ایكی بیت برقصیده‌سندندر:

> مغازی پیشه خان عبد المجیدی حضرت الله
> ازلده ایلمش عثمانیانك شاه ممتازی
> جهاده عزم و نیت ایلدكده فی سبیل الله
> مثوبات غزای بدرك اولدی پیشك انبازی

رجب { (بنت القلیجی) محدثاتدن عالمه بر خاتون اولوب، امام سیوطینك اشیاخندندر. ٨٠٠ تاریخنده طوغوب، بیوك والده‌سی (ساره بنت الشیخ تقی الدین السبكی) دن اخذ حدیث ایتمش، و ٨٦٩ ده وفات ایلمشدر.

رجب پاشا { مقام صدارت عظمایه كچمش وزرادن اولوب، بوسنه‌لیدر. علت نقریس سببیله بوستانجی باشیلقدن متقاعد ایكن، بعده رتبهٔ وزارتله قره دكیزه مأمور اولوب، موفقیته نائل اولمسی اوزرینه، ١٠٣٢ تا.

ريخنده وسلطان عثمان خان ثانی دورنده قپودان پا-
شالق منصبنه تعيين اولنمش؛ و ايكی سنه بومقامده
قالدقدن صكره، ١٠٣٥ ده قائممقام اولوب، ١٠٤٠
تاريخنده عصر سلطان مراد خان رابعده مهرصدارت
كنديسنه توديع اولنمش ايسه‌ده، يالكز اوچ آی بقا
بوله‌بيلوب، اطوار وحركات ناپسندانه‌سيله بعض شو-
رشلره سببيت ويرديكندن، ١٠٤١ ده اعدام او-
لنمشدر .

رجنك { (Radjang) بورنئو جزيره‌سنك
ساحل شرقيسنده (سراواق) حكو-
متنده وهمنامی اولان نهرمنصبنك ساحل جنوبيسنده
برقصبه واسكله اولوب، خيلی تجارتكاه بر يردر .
تجارتنك قسم اعظمی چينليلرك النده‌در . — رجنك
نهری جزيره‌نك هنوز مجهول الاحوال وسطلرندن
نبعانله، ابتدا جنوب غربی‌يه، بعده جنوبه و نهايت
غربه طوغری آقه‌رق، تقريباً ٦٦٠ كيلومتره‌لك
جرياندن صكره بحر چينی‌يه منصب اولور. منصبنده
كنيشلكی ٢٤٠٠ ودها يوقاريده ٨٠٠ متره‌در .
مجراسنك آشاغيكی ٢٤٠ كيلومتره‌لكی كوچك كميلر
سيرينه صالح اولوب ، ٦ دها يوقاريسنده شلاله‌لری
چوقدر . — سوماتره جزيره‌سنك جنوب غربی
قسمنده دخی بواسمله برمملكت وبرقوم واردر. بوقوم
ملايی جنسيتنه منسوب اولوب، دين اسلامه متديندر.

رجو { (Reggio) ايتاليا‌ده (قلابره اولتر-
يوره) اسميله متشكل ايكی ايالتدن
برنجيسنك مركزی برشهر اولوب، ناپولينك ٣٣٠
كيلومتره جنوب شرقيسنده ومسينه بوغازينك ساحل
شرقيسنده واقعدر . پك اسكی بر شهر اولوب ،
٢٣ ٨١٠ اهاليسی ، خيلی ايشلك تجارتی، چيچك
صولری وايپك منسوجاتی واردر .

رجو { (Reggio) ايتاليانك اميليا خطه‌سنده
و باره‌لك ٢٦ كيلومتره شرق جنو-
بيسنده اوله‌رق (پو) ايرماغنه تابع (قروستولو)
چايی اوزرنده ايالت مركزی بر قصبه اولوب ،
١٨ ٦٣٥ اهاليسی، برقاچ دمير يولی، حيوانات ،
ايپك، پرنج وشراب تجارتی، ٦٠٠٠٠ جلدی حاوی
بركتبخانه‌سی، داخلی مكتب اعداديسی، بيوك برتيا-
تروسی واطرافنده سوری واردر. — رجو ايالتنك
مساحۀ سطحيه‌سی ٢١٧٠ مربع كيلومتره اولوب،
٢٤٤ ٩٦١ اهاليسی واردر . باشليجه محصولاتی
پرنج، بغدای وميوه‌دن عبارت اولوب ، قويونلری
دخی چوقدر .

رجومونتانوس { (Regeomontanus)
آلمانيا مشاهير منجمييندن
اولوب، ١٤٣٦ ده (كونيكسبرغ) ده طوغمش،
و ١٤٧٦ ده وفات ايتمشدر . برخيلی وقت ايتاليانك
(پادو) شهری دارالفنوننده معلملك ايتمش؛ وبرمدت
(بوده) ده مجار قرالی يانـنده امرار وقت ايتدكدن
صكره ، (نورنبرغ) ده برمطبعه تأسيس ايدوب ،
خيلی كتب فنيه نشرينه موفق اولمش ؛ و هيئت و
علوم رياضيه‌يه متعلق برچوق تأليفات براقمشدر .

رجيس { سنت — (St Régis) قتوليكلرك
عزيزلرندن اولوب ، ١٥٩٧ تا-
ريخنده فرانسه‌ده (قونتقوورته) سراينده طوغمش؛
و برده بكی عائله‌سنه منسوب اولديغی حالده، جز-
ويتلر طريقنه سلوك ايتمش ايدی . ١٦٤٠ تاريخنده
وفات ايدوب، حزيرانك ١٦ سنده يورطيسی اجرا
اولنور .

رجيليانوس { (Regillien. Regillia-
nus) داكيالی (يعنی روما-
نيالی) برشخص اولوب ، روما عسكرنده مستخدم
اولديغی حالده ، ٢٦١ تاريخ ميلاديسنده ميسيا
(يعنی بلغارستان) ده ايمپراطورلغنی اعلان ايتمش
ايسه‌ده ، ايكی سنه صكره بر روايتده غاليانوس
طرفندن مغلوب اولمش ، و بر روايتده ايليريانلر طر-
فندن قتل اولنمشدر .

رحاليه { بغداد ولايتنك كربلا سنجاق وقضا-
سنده برناحيه‌در .

رحبعم { حضرت سليمان (عم)ك اوغلی او-
لوب ، پدرينك ارتحالی اوزرينه ،
قبل الميلاد ٩٦٢ تاريخنده تخته چكمش ؛ وبونك
زماننده (حكومت اسرائيليه) ناميله آيريجه بردولت
تشكيل اولنمشدر ؛ و رحبعمك حكومتی (حكومت
يهوديه) نامنی آلمش ايدی . رحبعم ١٥ سنه حكم
سورمشدر.

رحبة مالك بن طوق { بغداد ايله رقه آره‌سنده و بغداددن يوز، رقه‌دن يكرمى‌شوقدر فرسخلق مسافه‌ده و (قرقيسيا) دن آشاغيده اوله‌رق فرات ساحلنده برقصبه ايدى، كه هارون الرشيدك رجالندن و بنى تغلبدن (مالك بن طوق) طرفندن تأسيس اولنمش؛ ومشاهير علمادن برچوق ذواتك مسقط رأسى بولنمشدر. شمدى خراب اولسه كركدر.

— (رحبه) كلمه‌سى ديكر برطاقم اسملره مضاف اوله‌رق ممالك عربيه‌دن برچوق قرا ومحلاته دخى علم اولمشدر.

رحضه { (بن حربة الغفارى) كنديسيله اوغلى (ايما) وتورونى (خفاف) صحابه‌دندر.

رحمانلى { شرقى روم ايلينك فلبه سنجاغنده وفلبه‌نك ٤٥ كيلومتره شمال شرقيسنده بر قريه اولوب، ١٥٠٠ اهاليسى واردر.

رحمانيه { مصر اسفلك بحريه مديريتنده ومحموديه‌نك ١٥ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله‌رق نيلك رشيده كيدن شعبه‌سنك ساحل يسارنده بر قصبه اولوب، ٦٠٨٠ اهاليسى واردر.

رحمتپور { (Rahimatpour) هندستانده بمباى اداره‌سنه تابع (دكن) ايالتنك ستاره سنجاغنده وستاره‌نك ٢٤ كيلومتره شرق جنوبيسنده اوله‌رق (قريشنا) ايرماغى واديسنك بوقارى قسمنده بر قصبه اولوب، ٦٠٨٠ اهاليسى، مصنع بر جامع شريفيله بر تربه‌سى و جسيم بر فيل شكلنده بر ماكينه ايله صو آلير بيوك بر حوضى واردر.

رحمتى { (كنور سكهراج بهادر) هندستان شعراسندن برهمنى المذهب وراجه نسلنه منسوب بر ذات اولوب، عظيم آبادده متوطن بولنمشدر. پدرى وبيوك پدرى دخى شعرادن اولوب، برنجيسى (ضمير) وايكنجيسى (الفتى) تخلص ايدردى. شو رباعى جملهٔ اشعارندندر:

كر بهجرش دل سودازده غمناك شود
جامهٔ صبر زبيتابى من چاك شود
خضر مانند دهد دست حيات جاويد
دربى قتل من ار آن بت سفاك شود

رحمى { اونيجى قرن هجرى شعراء عثمانيه‌سندن اولوب، بروسه‌ليدر. كنجلكنده حسن وجماليله مشهور اولوب، عنفوان شبابنده شعر سويلمكه باشلامش؛ ودرسعادته ورودله، صدراعظم ابراهيم پاشايه انتساب ايتمش ايدى. شهزاده مصطفانك ختاننده قصيده سويليوب، حضور پادشاهيده اوقومش، وبومناسبتله التفات حضرت سلطان سليمانى‌يه مظهر اولوب، نيجه احسانلره نائل اولمش ايدى. بعده نظر التفات اكابردن مهجور قالوب، ٩٧٤ تاريخنده، يكيشهرده مدرس اولديغى حالده، اوراده وفات ايتمشدر. «شاه وكدا» اسميله بر منظومه‌سى وسائر خيلى اشعارى واردر. ملاجامينك «تحفه» سنى دخى تركجه‌يه ترجمه ايتمشدر.

— متأخرين شعراء عثمانيه‌دن دخى بو اسمله اوچ ذات اولوب، برى ١١٣٧ ده وفات ايدن استانبوللى (عبدالرحمن رحمى افندى)، ايكنجيسى ١١٦٤ ده ارتحال ايدن قريملى رحمى افندى، اوچنجيسى دخى ١٢٢٣ ده وفات ايدن خواجه رحمى افنديدر. ايكنجيسى سفارت كتابتيله ايرانه كيدوب، بو سفرينى مبين بر سياحتنامه يازمشدر.

رحيقى { (يوسف افندى) اونيجى قرن هجرى شعراء عثمانيه‌سندن اولوب، استانبولليدر. يكيچرى طائفه‌سنه منسوب ايكن، بر تهمتى اوزرينه علوفه‌سى قطع اولنه‌رق، محمود پاشا چارشيسنده دكان كشاديله عطارلق ايدردى. ٩٥٣ تاريخنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

بى قرار ايدن بنى آواره كوكلدر بو كون
يانه‌يم محشرده يارين بو دل آواره‌دن

رُحَيل { (الجعفى) صحابه‌دن معدود اولوب، آنجق روايته كوره (سويد بن عفله الجعفى) ايله برابر اسلامه كله‌رك، مدينهٔ منوره‌يه وصوللرى كونى حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمز دفن ايدلمش اولديغندن، رؤيته موفق اولهمامشلردر.

رحیلقند (Rohilkand) هندستانك قسم شمالیسنده و (اود) خطه‌سنك شمال غربیسنده برخطه اولوب، شمال شرق جهتندن (کماؤن) ایالتیله و (نپال) خطه‌سنك جنوب غربی کوشه‌سیله، جنوب شرق جهتندن (اود) خطه‌سیله، جنوب غربی طرفندن (اکره) ایالتیله، غرباً دخی (میرات) ایالتیله محدوددر. ۲۷°۳۵′ ایله ۲۹°۵۸′ عرض شمالی و ۷۵°۴۲′ ایله ۷۸°۸′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مثلث الشکل بریردر. غرب وجنوب غربی طرفندن کنك ایرماغیله، شمال شرق جهتندن دخی هیمالایه سلسلهٔ جبالیله تفریق اولنمشدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۰ ۶۳۷ مربع کیلومتره اولوب، ۵ ۶۶۴ ۴۷۱ اهالیسی واردر. بوخطه طوغریدن طوغری‌یه انکلتره دولتنه تابع بر ایالت ایله (رامپور) اسمیله برحکومت ممتازه‌یی حاویدر. ایالتك مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۸ ۱۹۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۵ ۱۲۲ ۵۵۷ کشیدر. حکومت ممتازه‌نك ایسه مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۴۴۷ مربع کیلومتره واهالیسی ۵۴۱ ۹۱۴ نفوسدن عبارتدر. اهالیسنك یوزده ۷۶ سی برهمنی، یوزده ۲۳ ی مسلم وقصوری آتشپرست وسائره‌در. اراضیسی پك منبت و محصولدار اولوب، اغنامی دخی چوقدر. اورمانلری تدنیده اولوب، معدنلری دخی لاشی حکمنده‌در. برچوق انهاری اولوب، جمله‌سی هیمالایه جبالندن اینه‌رك کنك ایرماغنه دوکیلور. انهار مذکوره‌نك صولری برطاقم جدوللرله اراضیسنی سقی ایدر. بوخطه بعضاً صولرك طغیانندن و بعضاً دخی قوراقلقدن مصاب اولوب، قحطلری کثیر الوقوعدر. رحیلقند ایالتی: بیجنور، مرادآباد، باریلی، پلیبهیت، بداؤن و شاهجهانپور اسملریله ۶ سنجاغه منقسم اولوب، ۴۶ شهر وقصبه ایله ۱۱ ۲۸۱ قریه‌یی حاویدر. اك بیوك شهری اولان (باریلی) نك ۱۱۳ ۴۳۰، شاهجهانپورك ۷۴ ۸۵۰ ومرادآبادك ۶۷ ۳۹۰ اهالیسی واردر.

رحیم (ملك — ابو نصر فیروز خسرو) عراقده حکومت سورن آل بویه ملوکنك ۱۶ نجی وصوك حکمداری اولوب، ۴۴۰ تاریخنده، پدری عمادالدین اللهك وفاتی اوزرینه، بغدادده امیر الامرا عنوانینه نائل اولمش؛ و ۷ سنه حکومت سوردکدن صکره، سلطان طغرل سلجوقی بغداده داخل اولدقده، صاحب ترجمه طوغا حکومتی بوکا تسلیم ایتمش؛ وسلطان طغرلك فرمانیله اصفهان قربنده (طبرك) قلعه‌سنه حبس ایدیله‌رك، اوراده وفات ایتمشدر.

رحیم (میرزا —) ایران شعراسندن اولوب، اصفهانلیدر. شو بیت اونکدر:

خویشان زمن چو مردم بیکانه میرمند
آخر کل غریبی من در وطن شکفت

رحیم بیك میرزا (هندستان متأخرین ادباسندن اولوب، ۱۲۶۸ ده «مخزن الشعرا» ویا «وسیلة الشعرا» عنوانیله عرب وعجم شعراسنك تراجم احوالنی حاوی برتذکره یازمشدر.

رحیمی (عبد الرحیم —) اوننجی قرن هجری شعراء عثمانیه‌سندن اولوب، بروسه‌لیدر. نسخ وتعلیق خطلرینی کوزل یازمغله خطاطلقله چکینیردی. ۹۷۰ تاریخلرنده وفات ایتمشدر. — متأخرین شعراء عثمانیه‌دن دیکر بر رحیمی دخی واردر.

رحیمی (خان خانان محمد رحیم خان بن بیرام خان) ترکمان رؤساسندن و ایران شعراسندن اولوب، قندهار جهتنده حکمران ایکن، دولت صفویه طرفندن مغلوب اولوب، هندستانه کچمش؛ و اوراده دخی دائره‌سی مجمع ادبا وافاضل اولمش ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بحرم عشق توام میکشند وغوغائیست
تو نیز برلب بام آکه خوش تماشائیست

رخیله (بن ثعلبة الخزرجی البیاضی) صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. (رحیله) و (رجیله) تسمیه اولندیغی دخی مرویدر. (جبله بن خالد بن ثعلبة لانصاری البیاضی) نك عینی اولدیغی دخی مظنوندر.

رداع (یمن ولایتنك صنعا سنجاغنده وصنعانك شمال غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه‌در. — رداع قضاسی شرقاً عمران، جنوباً نفس صنعا، غرباً کوکبان وحجه قضالریله، شمالاً

دخی اراضیٔ غیر مضبوطه ایله محاط ومحدود اولوب، اراضیسی طاغلق و مرتفع وهواسی دخی معتدلدر. باشلیجه محصولاتی بغدای، آرپه، دوره، قهوه وسائره‌دن عبارتدر. درون قضاده امراض مختلفه‌یه نافع بر قاچ ایلیجه واردر. قضا (سوادیه) و (جبن) اسملرله ایکی ناحیه و ١٢ قریه‌یی حاویدر.

— یاقوت حموی (ر) نك فتحیله یمنده (رداع) اسمنده بر قصبه اولدیغنی بیان ایتدکدن صکره، (ر) نك ضمیله بر (رداع) دخی بولندیغنی وحمیر ایله نجد آره‌سنده واقع اولدیغنی ذکر ایدیور. الیوم قضا مرکزی اولان (رداع) برنجیسی اولسه کرکدر.

ردانغ { یاخود ردنك (Redang) ملاقه شبه جزیره‌سنك ساحل شرقیسی قارشیسنده و (لیپیس) نهری منصبنك ٣٢ کیلومتره شمال شرقیسنده بر طاقم کوچك آطه‌لر اولوب، سیام دولتنه تابع (ترینغانو) حکومت اسلامیه‌سنك تحت اداره‌سنده‌در. بیوك وکوچك ردانغ اسملرله ایکی مسکون جزیره ایله قیالق وخالی بر چوق کوچك آطه‌لردن عبارتدر. بیوکی ٥° ٥٠′ عرض شمالی ایله ١٠٠° ٤٠′ طول شرقیده واقع اولوب، اکی وبویی ٨ کیلومتره‌در.

رد ایندیان { (Red Indian) آمریقای شمالینك (ترنو) جزیره‌سی وسطلرنده بیوك بر کول اولوب، حذای بحردن ١٤٣ متره‌لك ارتفاعنده جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه طوغری بر هلال رسمنده ممتد اولور. طولی ٥٨ وعرض اعظمی ٥ کیلومتره اولوب، ٣٠٠ متره عمق واردر. ایچندن بر نهر دخی کچر.

رد روت { (Redruth) انکلتره‌نك (قورنوال) ایالتنده و (ترورو) نك ١٢ کیلومتره غرب شمالیسنده بر قصبه اولوب، ٩٣٣٥ اهالیسی، جوارنده باقر وقلای معدنلری و بعض آثار عتیقه‌سی واردر.

رد سدار { (Red Cedar) ممالك مجتمعه‌ده بو اسمله ایکی نهر اولوب، ٥٦٥ کیلومتره‌لك مجراسی اولان بری (یووه)، و ١٧٥ کیلومتره‌لك مجراسی اولان دیکری (ویسقونسن) جمهوریتنده واقعدر.

ردفرن { (Redfern) اوسترالیانك (یکی جنوبی والس) حکومتنده و (سیدنی) شهرینك جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، شهر مذکورك بر محله‌سی حکمنده‌در. اهالیسی ٢٣٦٠٠ نفوسدن عبارتدر.

ردلاق { (Red Lake) یعنی «قزیل کول»، ممالك مجتمعه‌نك (مینزوتا) جمهوریتنده و ٤٨° عرض شمالی خطی اوزرنده اوله‌رق ٧٩° ٢٠′ ایله ٧٩° ٥٠′ طول غربی آره‌لرنده بیوك بر کول اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٨٨٦ مربع کیلومتره‌در.

ردم { مراکش دولتنده (وادی سبع) ایرماغنه تابع بر نهر اولوب، جنوب شرقیدن شمال غربی‌یه طوغری آقه‌رق، ١٢٥ کیلومتره‌لك جریاندن صکره صول کنارندن مذکور ایرماغه دوکیلور.

ردوت قلعه { (Redout Kalé) بلاد قافقاسك (قوتاییس) ایالتنده و تفلیسك ٣٧٣ کیلومتره غربنده اوله‌رق قره دکیز ساحلنده مستحکم بر قصبه واسکله اولوب، ٢٠٠٠ اهالیسی واردر.

ردوته { (Redouté) فرانسه‌نك اك مشهور رسامل‌رندن اولوب، نباتات وازهار ترسیمنده شهرت بولمش؛ وپاریسك نباتات باغچه‌سنه خیلی خدمتلری اولوب، علم نباتاته دائر برقاچ تألیفی دخی واردر. ١٧٥٩ ده طوغوب، ١٨٤٠ ده وفات ایتمشدر.

ردوس { (Rhodes) جزایر بحر سفیدك بیوکلرندن بری اولوب، آناطولی قطعه‌سنك غرب جنوبی کوشه‌سی قارشیسنده وساحلدن ٢٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقعدر. بر بادم شکلنده جنوب شرقیدن شمال غربی‌یه طوغری و ٣٥° ٥٢′ ایله ٣٦° ٢٨′ عرض شمالی و ٢٣° ٢٥′ ایله ٢٥° ٥٥′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. ساقزدن بیوك ومدللیدن کوچك اولوب، جسامتجه جزایر بحرسفیدك ایکنجیسیدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٤٦٠ مربع کیلومتره اولوب، ٤٩٠٣ ی مسلم، ٢٦٦٠ ی یهودی و قصوری روم اولمق اوزره، ٢٧٠٩٦ اهالیسی واردر. روملری رومجه ومسلمانلری ترکجه

لسانلريله متكلمدرلر. جزيره‌نك بوينجه (تايروس) اسميله برصره طاغلر ممتد اولوب، آطه‌نك وسطلرنده اولان اك يوكسكنك ١٢٤٠ متره ارتفاعى واودر. بوطاغلردن برچوق نهرلر آقيورسه‌ده، چوغنك يالكز قيشين صولرى اولوب، يازين قورور. سواحلى دوز اولوب، كيرتى وچيقنتيلرى يوق حكمنده در. ساحل شرقيسنده ليندوس قريه‌سى اوكنده برقوى وار ايسه‌ده، شمديكى حالده سفائن پك‌ده يناشميوب، جزيره‌نك اسكله‌سى مركزى اولان ردوس قصبه‌سندن عبارتدر. بوندن بشقه قصبه‌سى اولميوب، حاوى اولديغى ٤٥ قريه‌نك اك بيوكى دخى مذكور (ليندوس) در. باشليجه محصولات زرعيه‌سى بغداى وآرپه اولوب، آنجق احتياجات محليه‌يه كفايت ايتمز. زيتون، پورتقال، ليمون، نار، قيصى وسائر ميوه آغاجلرى چوق اولوب، اوزوملرندن‌ده كوزل شرابلر چيقارسه‌ده، اهاليسنك نقصان سعى وغيرتى بونلردن دخى بحق استفاده اولنمسنه مانع اوليور. آت و صيغير وسائر حيوانات اهليه‌سنك جنسى كوچك و عادى اولوب، يالكز استرلرى اييدر. پك كوچك برجنس مركبلرى اولوب، بونلردن طاغلرده صاحبسزلرى دخى بولنور. قيون وكچيلرى‌ده چوقدر. اورمانلرى وقتيله پك چوق اولوب، شمدى چوغى تلف اولمش ايسه‌ده، چام وميشه وسائر آغاجلرى حاوى ينه برخيلى اورمانلر موجوددر. حيوانات وحشيه‌دن يالكز طوموز، چقال و تيلكى ايله يبانى كچى بولنور. هواسى فوق العاده كوزل وصاغلام اولوب، قيشين يالكز طاغلرده بعضاً قار ياغار، و يازين ملتم روزكارلرى حرارتى تعديل ايدر. تجارتى پك كريدر. درون جزيره‌ده ٤٤ جامع شريف، ٤ تكيه، ٣ مدرسه، بر كتبخانه، ٩٣ كليسا ومناستر، ٢ حاوره، براعداديه، بررشديه، و برابتدائيه اسلام مكتبيله ٢٦ خرستيان و بريهودى مكتبى، ٦٢٠ دكان، برخان، ٣ حمام، ٢٠ فرون، بردقيق، بر مقارنه، وبركرميد فابريقه‌سى و١٢٠ يل‌دكرمنى موجوددر.

ردوس جزيره‌سنك تاريخ قديمى پك پارلاق اولوب، برمدت فنيكه‌ليلرك حكمى آلتنده بولندقدن صكره، بونلردن كميجيلكى وتجارت بحريه‌يى اوكرنمكله، ردوسليلر قارشيلرنده بولنان آناطولينك بعض سواحليله قناعت ايتميه‌رك، مستملكاتلرينى اسپانيايه قدر توسيع ايتمشلردى. سينوبله دخى اسكيدن مناسبات تجاريه‌ده بولنوب، اورادن بغداى و قورو باليق وسائره آليرلردى. بومناسبتله بوغازدن سربست كچمك ايچون (بيزانس) ليلرله دائما مناسبات دوستانه آرزوسنده بولنورلردى. معارفده وعلى الخصوص فلسفه و منطقده دخى چوق ترقى ايدوب، مدرسه‌لرى مشهور ايدى. صنايعى دخى پك ايلرى اولوب، حاميلرى عد اولنان دكيز الهى آپولونك ردوس شهرى ليمانى قپوسنده مركوز تونجدن جسيم برهيكلى عجايب سبعه‌دن معدود ايدى. بعض اسكى مورخلر طرفندن بر آياغى ليمانك بركنارنده وبر آياغى ديكر كنارنده اولوب‌ده آلتندن جسيم كميلر كچه‌جك صورتده مبالغه ايله تعريف اولنان بوهيكل ميلادك ٢٢٢ تاريخنده هدم اولنه‌رق، انقاضى ٩٠٠ تاريخنه‌دك موجود بولنمشدر. ونديكده (سان ماركو) كليسانك قپوسى اوستنده بولنان تونجدن درت آت هيكلى دخى ردوسدن مأخوذدر. اووقتلرده شمديكى ردوس قصبه‌سندن بشقه باليسوس، قاميروس و ليندوس اسملريله اوچ قصبه‌سى وار ايدى. ردوسليلرك اك بيوك قوتى اسكندرك خروجى زمانلرنده واوندن صكره اولوب، (دمتريوس پوليوركيت)ه قارشى مردانه مقاومت ايتمشلرسه‌ده، روماليلرك پرسيوسه قارشى اولان غالبيتلرنده آناطوليده‌كى مستملكاتلرينى غائب ايتمش؛ وكندى استقلاللرينى دها خيلى وقت محافظه ايده‌بيلوب، نهايت (وسپاسيان) طرفندن ضبط اولنه‌رق، بعده شرق ايمپراطورلغى حصه‌سنه دوشمش؛ وآنجق فتوحات اسلاميه‌يه قارشى مقاومت ايده‌ميوب، دفعاتله فتح وضبط اولنمش؛ و ١٣١٠ تاريخ ميلاديسنه‌دك عربلرك النده قالمش ايدى. تاريخ مذكورده قدسدن اخراج اولنان بر طاقم فرنك شواليه‌لرى ردوسى ضبط ايدوب، ايكى قرن محافظه ايتدكدن صكره، ٩٢٩ تاريخ هجريسنده آلتى آيلق محاصره‌دن صكره قانونى سلطان سليمان خان حضرتلرى طرفندن فتح ايله، ممالك عثمانيه‌يه ضم والحاق اولنمشدر.

ردوس { قصبه‌سى (Rhodes) آنفا بيان اولنان ردوس جزيره‌سنك وجزاير بحر سفيد ولايتيله همنامى اولان سنجاغك مركزى

برقصبه اولوب، محلنجه « قلعه » معناسنه اوله‌رق (قاسترو) اسمیله دخی معروفدر. جزیره‌نك شمال شرقی ساحلنده و قوم برونی قربنده برقصبه اولوب، ١١٠٠٠ اهالیسی، اطرافنده متین‌سوری وخندغی، شوالیه‌لر زمانندن قالمه بعض ابنیه‌سی، سورك خارجنده برقاچ واروشی، اوفق وصیغ ایكی لیمانی، فناری، بیوك برجبه‌خانهٔ عمومیسی، سلیمانیه نامیله بیوك وكوزل بر جامع شریفی و دیكر برقاچ جامعی، « مدرسهٔ سلیمانیه » نامیله برمكتب خصوصی ایله بر رشدیه‌سی، بركتبخانه‌سی، ٣ حمامی و قصبه‌نك اوستنده‌كوزل مسیره‌لری واردر. ١٢٩٣ تاریخنده جزایر بحر سفید ولایتنه مركز اتخاذ اولنه‌رق، او وقتدن بری ولایت مركزی دفعاتله ردوسدن ساقزه و ساقزدن ردوسه نقل اولنمشدر. الیوم ینه ولایت مركزیدر.

ردوس { سنجاغی. جزایر بحر سفید ولایتنك مركز سنجاغی اولوب، همنامی اولان جزیره ایله استانكوی، سومبكی، كربه، قاشوط، هركیت، ایلیاكی وانجیرلی آطه‌لریله آناطولینك اوزون بر برونندن عبارت اولان میس قضاسندن مركبدر. بروجه زیر ٦ قضا ایله ٥ ناحیه‌دن مركب اولوب، ٦٣ قریه‌یی حاویدر:

قضا	ناحیه
ردوس	قسطلوز، لیندوس، هركیت
سومبكی	ایلیاكی
استانكوی	انجیرلی
میس	
كربه	
قاشوط	

زیاده معلومات ایچون جزایر مذكوره‌دن هربرینك اسمنه مراجعت بیوریله.

ردوسجق { تكفور طاغنك نام دیكریدر. [« تكفور طاغی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ردوس چایی { بیغا سنجاغنده كوچك بر نهردر، كه چاملی طاغندن نبعانله، شمال غربی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، قلعهٔ سلطانیه قربنده بوغازه منصب اولور.

ردون { (Redon) فرانسه‌نك (ایله مع ویلنه) ایالتنده و (رنه) نك ٥٩ كیلومتره جنوب غربیسنده قضا مركزی برقصبه اولوب، ٤٨٤٥ اهالیسی، خیلی تجارتی وبعض فابریقه‌لری واردر.

ردوینغ { (Red Wing) آمریقای‌شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (مینزوتا) جمهوریتنده (سنت پول)ك ٦٥ كیلومتره شرق جنوبیسنده ومیسیسیپی ایرماغی ساحلنده سنجاق مركزی برقصبه اولوب، ٥٨٧٥ اهالیسی و خیلی تجارتی واردر. برقاچ دمیریولك محل اجتماعنده بولنمغله، مذكور ایرماغك الك تجارتكاه اسكله‌لرندندر.

ردی { (Redi) ایتالیانك مشاهیر طبیعیوننـدن اولوب، ١٦٢٦ تاریخنده (آرجو) ده طوغمش، و١٦٩٨ ده وفات ایتمشدر. فلورانسه‌ده یاشایوب، طوسقانه دوقه‌لرینك طبیبی ایدی. بوجكلرك تناسلنه دائر تحریات عمیقه اجراسیله بوخصوصده وسائر مسائل فنیه‌ده برقاچ كتاب یازدیغی كبی، شعر وادبیاتله دخی اوغراشوب، برقاچ اثر براقشدر.

ردیح { (بن ذؤیب التمیمی العنبری) كندیسی و پدری صحابه‌دن اولوب، حضرت عایشه (رضها) نك آزادلیسی ایدی. اوغلی عبدالله كندیسندن روایت ایتمشدر.

ردینه { بین‌العرب پك ایی مزراقلرك منسوب اولدقلری براسم اولوب، بعضلری بومزراقلرك محل اعمالی اولان برجزیره و یا قریه اولدیغنی، و بعضلری‌ده ایی مزراق یاپمقده شهرت قزانمش برقادینك اسمی اولدیغنی بیان ایتمشلردر.

رزیط { مغربده برقصبه اولدیغی « معجم البلدان » ده مسطوردر.

رزسزوف { (Rzeszov) آوستریا ومجارستان دولتنك غالیچیا خطه‌سنده ولنبرغك ١٥٠ كیلومتره غرب‌شمالیسنده قضا مركزی برقصبه اولوب، ١١١٦٥ اهالیسی، دمیریولی، آت‌بازاری، چوخه وبز فابریقه‌لری وقیوجیلغه متعلق معمولاتی واردر.

رزق { قبل‌الاسلام بصره جهتنده برقصبه ایدی.

رزق‌الله { (شیخ —) هندستانك مشاهیر ادباسندن اولوب، (مشتاق)

تخلص ايدر. شيخ عبدالحق بن سيف‌الدين دهلوينك عميجه‌سيدر . ٩٠١ ده طوغوب، ٩٦٩ ده وفات ايتمشدر. سلطان اسكندر زماننده «واقعات مشتاق» عنوانيله برتاريخ يازمشدر. فارسى وهندى لسانلرنده اشعارى واردر .

رزق الله { مشاهير منجمیندن اولوب، آلتنجى قرن هجرى اوائلنده مصرده ياشامشدر .

رزم { دجله‌يه تابع برنهر اولوب، بدليس نهرينك دخى بوكا منصب اولديغى ياقوت حموى بيان ايديور. بوتعريفه كوره سعرد نهرى اولمق اقتضا ايدر .

رزولوسيون { (Resolution) آمريقاى شمالينك منتهاى شمالنده و قطب شمالى دائره‌سى داخلنده بر آطه اولوب، (بافنيسلاند) آطه‌سنك جنوب شرق كوشه‌سى قارشيسنده واقعدر. شمالاً (هودسون) وجنوباً (فروبيشر) بوغازلريله محدوددر . طاغلق بر ير اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٥٣٠ ٢ مربع كيلومتره‌در.

رزيق { مروده برنهر وبربيوك محله اولديغى «معجم البلدان» ده مذكوردر.

رزين { (بن انس السلمى) و (رزين بن مالك) صحابه‌دن اولوب، برنجيسى بصره اعرابندن معدوددر .

رزينه { صحابياندن اولوب، ازواج مطهرهٔ جناب رسول اللهدن صفيه بنت حي (رضها) نك آزادليسى ايدى، و خدمت حضرت نبويده بولنمشدر . قيزى (امة الله) كنديسندن روايت ايتمشدر .

رزينه { (Resina) ايتاليانك ناپولى ايالتنده وناپولينك ٧ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله‌رق (وزوو) طاغنك اتكنده و ناپولى كورفزى ساحلنده برقصبه اولوب، ١٢٠٠٠ اهاليسى، مشهور شرابى وآثار عتيقه‌سى واردر .

رژ { ياخود ريژ (Rej, Riej) روسيه‌نك قسم شرقيسنده برنهردر، كه (پرم) ايالتنك جنوب شرق جهتنده نبعانله، شمال وشمال شرقى‌يه طوغرى جريان ايدوب، (رژوسكى) فابريقه‌لرينك ماكينه‌لرينى چويردكدن و ٢٥٠ كيلومتره‌لك مسافه قطع ايتدكدن صكره، (نيوه) چايله برلشه‌رك (نيجه) نهرينى تشكيل ايدر، كه بوده (توره) يه و توره (اوبول) ه. اوبول دخى بحر منجمد شماليه منصب (ايرتيج) ايرماغنه دوكيلور .

رژف { (Rjef) روسيه‌نك وسطلرنده (تور) ايالتنده و تورك ١١٧ كيلومتره جنوب غربيسنده اوله‌رق (وولغه) نهرينك ايكى كنارنده و موسقوه‌دن پترسبورغه كيدن دمير يول خطى اوزرنده قضا مركزى برشهر اولوب، ٣٥٨١٠ اهاليسى، اوراده ١٠٥ متره كنيشلكى اولان نهر مذكورده ايشلر كميلر واسطه‌سيله اجرا اولنور تجارتى، سفائن اعمالنه مخصوص دستكاهلرى، كتن وكنويردن كليتلى منسوجاتى، شمعدان، چينى، مواد مختلفهٔ كيمويه وبيره فابريقه‌لرى ودباغخانه‌لرى واردر.

رژوسكى { (Rejevski) روسيه‌نك (پرم) ايالتنده وآنفاً بيان اولنان (رژ) نهرينك كنارنده اوله‌رق (قاترينبورغ) ك ٨٠ كيلومتره شمال شرقيسنده واقع برقريه اولوب، ٤٧٣٠ اهاليسى، دميرخانه‌لرى وچيوى وصابون فابريقه‌لرى واردر . جوارنده نيكل معدنى چيقار .

رس { آراس نهرينه كتب عربيه‌ده ويريلن اسم اولوب، قرآن كريمده «اصحاب الرس» تعبيريله مذكور اولان قومك بو نهرك وا ديلرنده ساكن بولنمش اولديغى دخى مظنوندر .

رسا { (مصطفى — افندى) متأخرين شعراء عثمانيه‌دن اولوب، روسجقليدر . ١٢١٥ ده طوغوب، بعض وزرانك ديوان كتابتلرنده وسائر مأموريتلرده بولنمشيدى . جنتمكان سلطان عبدالمجيد خانك اواخر سلطنتنه قدر برحيات ايدى. برخيلى اشعارى و قصيدهٔ بردهٔ يه تركجه برتخميسى واردر . شو بيت اونكدر :

> ياغدرسه ابر آه سحر اشك حسرتى
> فيض وصالدن چمن دل نما آلور

رسا { (محمد تقى) هندستان شعراسندن اولوب، جغتايى الاصلدر . شاهجهان آباده طوغوب، لكهنو حاكمى نزدنده بعض خدمتلرده بولنمش؛ و بعده فيض آباده كيدوب، ١٢٢٣ ده اوراده وفات ايتمشدر. شوبيت اونكدر:

> شهى كه ناله بيتابم خروش كند
> فلك زبرق سر انكشت خود بكوش كند

رسام عمر { مشاهیر خطاطیندن اولوب ، رسم سكهٔ همایون و سرایده تعلیم خط خدمتلرنده مستخدم ایدی . یازدیغی بر مصحف شریفی سلطان احمد خان ثانی‌یه تقدیم ایدوب، بیك آلتون احسان آلمش، ومصحف شریف مذكو- ری روضهٔ مطهره‌یه ایصاله مأمور اولمش ایدی . ١١٣٠ ده وفات ایتمشدر . — اوغلی رسام محمد دخی پدرینك اثرینه تبعیت ایدوب، بعض جوامع شریفه‌ده خطلری موجوددر . ١١٥٧ ده وفات ایتمشدر .

رستاق { آسیای وسطیده بدخشان خطه- سنده و قوندوزك ٧٥ كیلومتره شمال شرقیسنده ایالت مركزی برقصبه اولوب ، جیحونه منصب همنامی برچایك اوزرنده وبرقاچ كاروان یولنك محل تقاطعنده واقع اولمغله، اهمیت تجاریه‌سی جوقدر . — ایالتی شمالاً جیحون مجراسیله، غرباً قوندوزحكومتیله، جنوباً كشمیرله، شرقاً دخی فیض- آباد ایالتیله محدوددر . اراضیسی پك منبت و محصو- لدار واهالیسی تندرست و ذكیدر .

— یاقوت حموی بواسمله فارسله كرمان حدو- دنده برقصبه اولدیغنی دخی بیان ایدیور .

رستم { ایرانیلرك اك مشهور قهرمانی اولوب، سیستان و زابلستان حاكمی زال بن سام بن نریمانك اوغلی ایدی . آبا واجدادی شجاعتله مشهور ایسه‌لرده، كندیسی جمله‌سنه تفوق ایدوب، دها سن شبابتده ایكن ، برطاقم خارق‌عاده آثار مردانكی كوسترمكه باشلامش ، وخرافات ایرانیه‌یه كوره، برطاقم مدهش دیولر و فیللر اولدیره‌رك، خلقی بونلرك تسلطندن قورتارمش ایدی . ایرانیلرك رستم حقنده‌كی مبالغه‌لی حكایه‌لری یونانیلرك (هر- كول) حقنده‌كی روایتلرینه مشابهدر. رستم فریدونك تورونی منوچهر زماننده دنیایه كلوب ، كیانیاندن كیكاوسك زماننده برطاقم خارق‌عاده خدمتلرده بو- لنمش، و بعده كندی تربیه‌كرده‌سی اولان سیاوش بن كیكاوسك توران حكمداری افراسیاب طرفندن قتل اولنمسی اوزرینه، اخذ انتقام ایچون مدت مدیده تورانیلرله حرب ایتمش، و نهایت سیاوشك اوغلی كیخسروی بولوب، بونی پدرینك انتقامنی آلمغه سوق ایله، افراسیابی طوتدیروب اولدیرتمدكجه راحت ایتمه- مشیدی . رستمك افعال قهرمانانه‌سیله مملو اولان بو محاربه‌لرك تعریفی شاهنامهٔ فردوسینك اك پارلاق بریدر. بعده رستم سیستانه چكیلوب یاشامقده‌ایكن، لهراسب وكشتاسب زمانلرنده ظهور ایدن زردشت دینی قبول ایتمدیكندن، اسفندیار بن كشتاسب پدری طرفندن رستمی باغلایوب كوتورمكه مأمور اولمش، و رستم تسلیم اولنمدیغندن، بینلرنده ایكی كون تمادی ایدن مبارزه‌لر نتیجه‌سنده اسفندیار مقتول اولمش ، وبرمدت صكره اوغلی بهمن، پدرینك انتقامنی اخذ ایچون ، رستمی برادری شغاد یدیله بوصیده قتل ایتدیرمشدر . بوقهرمانك منوچهر زماننده بهمنك زمانه‌دك یاشامسی ممكن اولمدیغندن، وبرآدمه برقاچ یوز سنه‌لك عمر ویرمك دخی خرافاته مخصوص بر كیفیت اولدیغندن ، رستمه عطف اولنان وقوعاتك چوغی بشقه قهرمانلره عائد اولسه كركدر . ذاتاً ایرانك تاریخ قدیمنه صحیح نظریله باقیله‌میوب، خرافاتله مملو اولدیغی غیرمنكردر . هرحالده رستم اسمنده بر قهرمان بولنمش اوله‌جغی ملحوظ ایسه‌ده، حقنده‌كی روایاتك چوغی خرافات قبیلندندر . پدرینك اسمنه اضافتله (رستم زال) و (رستم داستان) دینمكله مشهوردر .

رستم { ساسانیلرك حكمدار اخیری اولان یزدكرك سرعسكری و برادری او- لوب، فرخزادك اوغلیدر . حضرت عمر (رضه)ك زمان خلافتلرنده وهجرت نبویه‌نك ١٥ نجی سالنده سعد بن وقاص حضرتلری ایران فتوحنه مأمور اولمغله، قادسیه‌ده اردو قوردیغنده، صاحب‌ترجمه ایران عسكریله مقابله‌یه چیقوب ، اوراده‌كی مغلوبیت عظیمه‌ده قتل اولنمشدر .

رستم { (میرزا —) تیمورلنكك حفیدی و معزالدین عمر شیخك ایكنجی اوغلی اولوب ، جدینك حیاتنده اصفهان حاكمی ایدی . تیمورك وفاتندن صكره برادری میرزا اسكندر ایله برخیلی وقت محاربه ایدوب ، نهایت اصفهانی تركله، منهزماً تبریزه قاچه‌رق قره یوسف تركمانه التجا ایتمش ایدی . بعده اصفهانی ضبط ایتمش ایسه‌ده، اصفهانلیلر كندیسنه قصد ایتدكلرندن، خراسانه عمی شاهرخك یانه قاچمش ایدی .

رستم {(بنی —) خلافت عباسیه زماننده مغرب اوسطده یعنی جزایرده حکو- مت سورمش بردولت صغیرهٔ اسلامیه‌در. بو دولت ۱۳۸ تاریخ هجریسنده اوجهتده والی ایکن اعلان استقلال ایدن رستم طرفندن تأسیس اولنه‌رق، (تاهرت) قصبه‌سی مرکز حکومت اتخاذ اولنمش ایدی. مومی الیهك نسلندن ۱۱ کشی حکومت سو- روب، دولتلری ۱۵۹ سنه دوام ایتدکدن صکره، ۲۹۷ تاریخنده منقرض اولمش، وملکلری فاطمیونك الینه کچمشدر.

رستم بك {(یاخود میرزا رستم) آق قیونلی دولتنك بشنجی حکمداری او- لوب، اوزون حسنك تورونی و مقصود میرزانك اوغلی اولوب، موءخراً آلنجق قلعه‌سنده حبس او- لنمشیدی. برمدت صکره قورتیلوب، ۸۹۸ ده تبریزی ضبطله، اعلان سلطنت ایتمش؛ و بش بچق سنه اجرای حکومت ایتدکدن صکره، ۹۰۲ تا- ریخنده ایتدیکی محاربه‌ده مغلوب ومقتول اولمشدر.

رستم پاشا {قانونی سلطان سلیمان خان دو- رنده مسند صدارت عظمایه کچمش وزرادن اولوب، خرواتی الاصلدر. حرم همایوندن رتبهٔ وزارتله چیقوب، دیاربکر والیسی اولمشیدی. بعده اورادن جلبله، شرف صهریته نائل اولمش؛ و ۹۵۱ ده خادم سلیمان پاشادن صکره مهر صدارت عهده‌سنه تودیع اولنه‌رق، تزیید واردات وتکثیر خزائن دولت خصوصنده وسائر مهام امور دولتده درایت واقتداری مشهود اولمغله، طقوزسنه مقام صدارتده قالوب، ۹۶۰ ده قرمان ارکلیسنده عزل اولنمش؛ واسکدارده واقع کوشکنده ایکی سنه معزول قالدقدن صکره، ۹۶۲ ده ثانیاً صدارته کله‌رك، بودفعه دخی آلتی که جمعاً اون بش سنه‌لك صدارت ایتمشدر. ۹۶۸ ده وفات ایدوب، شهزاده جامعی خطیره‌سنده تربهٔ مخصوصه‌سنه دفن اولنمشدر. برای صهریت دیاربکردن جلبی آرزو بیورلدقده، بعض بدخواهانی طرفندن جذام علتنه مبتلا اولدیغی عرض اولنمسی اوزرینه، بوعلته مبتلا اولانلره کهله بیناشمدیغی بری طرفندن اخطار اولنمغله، دیاربکره مخصوص برآدم کوندریله‌رك، کیرلی چماشیرینی تفتیش ایله برکهله بولنمش، و بونك اوزرینه جلب ایدلمش اولدیغی مشهوردر. نعلبورلی قربنده فوقانی برجامع شریفیله چفال‌اوغلی سرایی قربنده برمدرسه‌سی و سائر خیراتی واردر.

رستم خوریانی {ایران شعراسندن او- لوب، بسطام مضافاتندن خوریان قریسندندر. شیخ عمر بن امیرانشاهك ملا- زملرندن اولوب، بعض تحصیلدارلقلرده دخی بو- لنمشدر. لهو ولعب وعشرته مائل ایمش. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

می برآید هر زمانم دود آه از روی یار
ترسم آخر درمیان آه جان آید برون

رستم علی {بو اسمله ایرانلی برخطاط، بر مفسر وبرشاعر کلمشدر. خطاط خراسانلی اولوب، ۹۷۰ ده وفات ایتمشدر. مفسر هندستانده‌کی قنوج شهرندن اولوب، «تفسیرصغیر» عنوانیله برتفسیر شریف یازمش، و۱۱۷۸ ده وفات ایتمشدر. شو بیت شاعرکدر:

هرکه بناز تو بچمن خنده میکنی
کلهای باغرا همه شرمنده میکنی

رستن {حمص ایله حما آره‌سنده وعاصی‌نهری کنارنده اسکی برقصبه اولوب، معموریت قدیمه‌سنه دلالت ایدر خرابه‌لری بولندیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

رسطالیس {(آرسطوطالیس) دن مخففدر. [«آرسطو» ماده‌سنه مرا- جعت بیوریله.]

رسکوپوریس {(Rhescuporis) اسکی تراکیا (یعنی ادرنه جهتی) حکمدارانندن اوچ کشینك اسمیدر: برنجیسی میلاددن برقرن اول حکومت سورمش، وپومپیوس ایله برو- توس بینلرنده‌کی محاربه‌لرده کاه برینه وکاه دیکرینه یاردیم ایتمشدر. — ایکنجیسی دردنجی قوتیسك اوغلی اولوب، قبل المیلاد ۱۶ سنه‌سندن ۷ سنه- سنه‌دك برادریله مشترکاً حکومت سورمش، و(بس) قومنه قارشی اولان برمحاربه‌ده مقتول اولمشدر. — اوچنجیسی (رمتالکیس)ك برادری و خلفی او-

لوب، ميلادك ١٠ تاريخنده تراكيانك نصفنه حاكم اولمش، و بعده يكنى بشنجى قوتيسى قتل ايله ديكر نصفنى دخى ضبط ايتمش ايسه‌ده، ١٩ تاريخنده تيبريوس طرفندن قتل اولنمشدر .

رسمو { ياخود رتمو (Rétimo) كريد جزيره‌سنك ساحل شماليسنده وحانيه‌نك ٤٥ كيلومتره شرق جنوبيسنده اوله‌رق، ١٧″ ٢٢′ ٣٥° عرض شمالى ايله ٥٧″ ٧′ ٢٣° طول شرقيده واقع سنجاق مركزى برقصبه واسكله اولوب، اكثرى مسلم اولمق اوزره، ٨٠٠٠ اهاليسى، اسكى برقلعه‌سى وزيتون ياغى، صابون وسائره‌يه متعلق خيلى اخراجاتى واردر . — رسمو سنجاغى مركز قضاسيله ميلوپوطمو وآمارى قضالرندن مركب اولوب، ٢٣٢ قريه‌يى جامعدر . اهاليسى ٣٩ ٢٥٩ نفوسدن عبارت اولوب، ١٠ ٥٥٦ سى مسلم و قصورى خرستياندر. سنجاغك احوال عموميه‌سيچون [«كريد» ماده‌سنه مراجعت بيوريله .]

رسمى { [«احمد رسمى افندى» ماده‌سنه مراجعت بيوريله .]

رسنه { (Resnia) مناستر ولايت وسنجاق وقضاسنده و مناسترك ٣٠ كيلومتره غرب شماليسنده وپرسپه كولنك قسم شماليسنك شرق جهتنده واقع پك منبت براووه‌ده واقع ناحيه مركزى برقصبه اولوب، ٤٣٨٤ اهاليسى، ٢ جامع شريفى، ١ كليساسى، اسلام وروم و بلغار جماعتلرينه مخصوص ذكور واناث ايچون ايكيشركه جمعاً ٦ مكتب ابتدائيسى، ١٠٢ دكانى، ١٤ خانى، ١٤ فرونى، ١ حمامى و ١ ساعت قله‌سى واردر . قصبه‌ده طوپراقدن چناق چوملك كبى شيلرله يوك چوراب و بز اعمال اولنور. — رسنه ناحيه‌سى ٣٢ قريه‌دن مركب اولوب، شرقاً مناستر، شمالاً اوخرى، غرباً استارووه وكوريجه قضالريله، جنوباً دخى پرسپه ناحيه‌سيله محدوددر . اهاليسى ١٥٨١٦ نفوسدن عبارت اولوب، ٢٦١٣ ى مسلم وقصورى بلغار واولاخ وخرستيان آرناؤد و سائره‌در . اراضيسى پك منبت اولوب، ذخائر متنوعه‌دن عبارت خيلى محصولاتى واردر . درون ناحيه‌ده ٦ جامع شريف، ٢٨ كليسا و ١٢ مكتب موجوددر.

رسوخى { (سليمان —) اوننجى قرن هجرى شعراسندن اولوب، ابتدا طريق علميه سلوك ايتمش، وبعده سلك صوفيانه سالك اولوب، جوامع شريفه‌ده حديث و تفسير درسلرينى ويرمكله و وعظ ونصيحت اجراسيله مشغول وبعض تكيه‌لرده دخى پوست نشين اولمش ايدى . مؤخراً ظاهر شرع شريفه مغاير برطاقم اقوال واشعارى ظهور ايتمكله، طوتلق قورقوسيله فرار ايتمش ايدى. شوقطعه اونكدر :

باغ جان ايچره ديكلدن قامتك بالاكى بن
نوردن بر سرو اولور هرقانده صالسهم سايه بن
مهر حسنك دزديدر اما طوتلماغيچون
آيده برصورت دكيشور ماه اى وجه حسن

رسوس { (Rhésus) يونان قديم خرافاتنه كوره تراكيا حكمدارى اولوب، (استريمون) يعنى (استروجه) نهرينك اوغلى ايدى. كويا روزكاردن دها سريع الحركه وقاردن دها بياض آتلرله محاصره‌نك صوك سنه‌سى تروآنك امدادينه كلمش ايسه‌ده، حربه باشلامازدن (ديوميد) طرفندن اويقوده باصيلوب قتل اولنمش، وآتلرى اوليس طرفندن غصب اولنمش ايدى .

رسول آباد { هندستانده اود خطه‌سنك لكهنو حكومتنده وكنك ايرماغنه تابع (كاليانى) نهرى اوزرنده برقصبه اولوب، ٦٦٥ ى مسلم اولمق اوزره، ٣٣٤٠ اهاليسى واردر .

رسولپور { هندستانده اود خطه‌سنك فيض آباد ايالتنده وكنك ايرماغنه تابع (كوكره) نهرى ارزرنده برقصبه اولوب، ١٢٩٥ ى مسلم اولمق اوزره، ٣٣٦٠ اهاليسى واردر.

رسيف { (Recife) برازيليانك شمال شرق قسمنده و بحر محيط آطلاسى ساحلنده و (ريوديانيرو) نك ١٩٦٥ كيلومتره شمال شرقيسنده (پرنامبوقو) ايالتنك مركزى برشهر و اسكله اولوب، جوارلريله برابر ٩٢٠٠٠ اهاليسى، پك ايشلك تجارت بحريه‌سى ، شكر، پاموق، قهوه و سائر محصولات محليه‌يه متعلق كليتلى اخراجاتى، رصدخانه‌سى وسائر ابنيهٔ ميريه‌سى واردر .

رسیم { (الهجری) صحابه‌دن و فقهادن او- لوب، اوغلی ابن رسیم کندیسندن برحدیث شریف نقل ایتمشدر.

رسیا { (شیخ احمد — افندی) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن و مشایخ مولویه‌دن اولوب، اسکدارلیدر. برمدت یکیشهر فنار مولویخا- نه‌سی مشیختنده بولنوب، بعده درسعادته عودتله، کوشهٔ انزوایه چکلمش اولدیغی حالده، ۱۲۱۰ تا- ریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

رسیا طینت مردم همیشه مستعد در بیل
کشاده باب همت هب ولی اهلیتی بیلمز

رُشاط { عدوه‌ده یعنی سبته بوغازی جوا- رنده بر قصبه اولوب، علمادن «اقتباس الانوار من التماس الازهار» عنوانلی کتابك صاحبی (عبدالله بن علی الرشاطی) نك مسقط رأسی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

رَشت { ایرانك کیلان ایالتنده و بحر خزر ساحلی قربنده اوله‌رق طهرانك ۲۴۶ کیلومتره شمال غربیسنده و (سفیدرود)ك صول قولی اولان (مرداب) نهری اوزرنده و بو نهرك همنامی اولان قویه‌ده‌کی منصبندن ۱۵ کیلومتره یوقاریده برشهر واسکله اولوب، ۲۷۰۰۰ و برروا- یتده ۴۰۰۰۰ اهالیسی، یوکسك خانه‌لری وآره- لرنده باغچه‌لری، ایشلك تجارتی وعلی الخصوص ایپك قوزه‌سی، خالی وسجاده، خاویار، حصیر، قوش تویی و قورو بالیق اخراجاتی واردر. اطرافی بطاقلق اولوب، هواسی پك آغیر وصیتمه‌لیدر. لیمانی شهرك ۳۰ کیلومتره قدر شمال غربیسنده اولوب، اموال تجاریه آلتی دوز برطاقم ماتونه‌لرله وپك چوق زحمتله شهره نقل اولنور. صنعی برلیمان ورشتدن طهرانه قدر بردمیریول انشاسی بوشهرك و بتون ایرانك تجارتنی خیلیدن خیلی‌یه ترقی ایتدیره‌جك مواددن ایسه‌ده، ایران حکومتی اوحالده روسیه نفوذینك ترقیسندن قورقدیغیچون، ظهور ایدن طالبلره مسا- عده ایتمه‌مکده‌در.

رشدی { متأخرین شعراء عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (ولی‌الدین رشدی افندی) آناطولیده دنیایه کلوب، درسعادته بالورود، ۱۲۵۱ ده صدوردن نقیب‌الاشراف محمد اسعد افندینك معیتنده ایرانه عزیمتله، عودتنده خواجکان سلکنه داخل اولمش ایدی. ۱۲۵۸ ده وفات ایتمشدر. شو مطلع اونکدر:

کتدی حسرتله قویوب یالکز اول ماه بنی
بو کونه صاقلر ایمش حضرت الله بنی

— ایکنجیسی (محمد رشدی افندی) تکه سنجاغنك بارله قصبه‌سنده ۱۲۰۶ ده طوغوب، ۱۲۱۹ ده درسعادته کلمش، و ابتدا تجارتله مشغول اولوب، بعده طریق قضایه سلوکله، روم‌ایلیده بعض نیابتلرده بولنمشدر. شومطلع اونکدر:

باغ حسنك سیر ایچون کلمش دکل دیداره خال
پاسبان اولمش مکر رخسار یاره قاره خال

رشدی پاشا { «مترجم محمد رشدی پاشا» و «شروانی‌زاده» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

رشدی پاشا { (محمد —) وزرا وشعرادن اولوب، ارضروملیدر. بر خیلی مدت بعض‌وزرانك واز آنجمله قپودان‌دریا جزا- یرلی حسن پاشانك دیوان کتابتنده بولندقدن‌صکره، دور سلطان سلیم خان ثالثده اردوی همایونك نزول امانتنه نصب اولنه‌رق، جانب مصره اعزام اولنمش، و بعده سلانیك مبایعهٔ میریه‌سی ویکیچری افندیلکی و باش محاسبه‌جیلك و نشانجیلق کبی مأموریتلرده بو- لنه‌رق، ۱۲۲۷ ده رتبهٔ وزارتله رکاب همایون قائممقامی اولمش، وبومقامده ۱۸ آی قالدقدن‌صکره، عزل اولنه‌رق، کلیبولیده اقامته مأمور اولمش، ومؤخراً عهده‌سنه سلستره وودین و۱۲۳۵ ده اینه- بختی ومتعاقباً بوسنه ایالتلری توجیه اولنمش، وبرمدت اسکچه‌ده اقامتدن صکره ۱۲۳۶ ده انقره وکنغری سنجاقلری کندیسنه احاله، وصوفیه محافظلغی دخی توجیه اولنغله، صوفیه‌یه مواصلتنی متعاقب ۷۲ یاشنده وفات ایتمشدر. شوبیت اونکدر:

اهل دانش ستم دهر ایله پامال اولماز
کورسه مجنون بیله خاك اوزره براقماز کهری

رشکی { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (مولانا شرف) برمدت کاشانده اقا-

مت، و بعده کیلانه رحلت ایلمش ایدی . شو بیت اونکدر :

بعیب بیوفائی تا نکردد متهم یارم
بهرکس میدهم شکر وفای یار میکویم

— ایکنجیسی (محسن بیك) همدانلی اولوب، تبریزده مقتولاً وفات ایتمشدر. شوبیت اونکدر :

رفتم و اندوه هجران ترا بردم بخاك
تابنیم بیتو حال خفتکان خاك چیست

رشید { (Rosette) مصر اسفلده غربیه مدیریتنك مرکزی برقصبه اولوب، نیلك برقولی اوزرنده و قاهره‌نك ۱۷۲ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق ساحل بحردن و نهرك منصبندن ۱۲ کیلومتره یوقاریده، ۳۱°۲٤′۳٤″ عرض شمالی ایله ۲۸°٥′٤۰″ طول شرقیده واقعدر. کیلر نهرك انجنه ایشلمکله، تجارتکاه براسکله اولوب، هرنه‌قدر اسکندریه‌نك ترقیاتی بونی اهمیت قدیمه‌سندن دوشورمش ایسه‌ده، ینه برنج اخراجاتنك مرکزی اولوب، خیلی تجارتی واردر. ۱۹۳۸۰ اهالیسی واطرافنده نیلك ایکی جانبنده کوزل باغچه‌لری واردر. یالکز اسکله‌یه قریب محله وسوقاقلری یکی اصولده اولوب، سائر جهتلرینك سوقاقلری طار و طولاشیقلی و خانه‌لری دخی طرز قدیم اوزره‌در. بوقصبه ایکنجی قرن هجریده تأسیس اولنه‌رق، مؤسسات اسلامیه‌دن ایسه‌ده، ابنیه‌سنده جوارلرنده‌کی خرابه‌لردن مأخوذ آثار عتیقه‌دن بعض طاشلر و ستونلر مشهوددر. نیلك صویی چکلدیکنده دکیز صویی قصبه‌یه قدر چیقمغله، اوصره‌لرده اهالیسی ایچه‌جك صو ایچون صیقندی چکر.

رشید { (الهجری یاخود الفاسی) صحابه‌دن و بنی معاویه آزادلیلرندن اولوب، احد غزاسنده حاضر بولنمش، وجانب رسول‌الله (صلعم)دن ابوعبدالله کنیه‌سیله تکنیه بیورلمش ایدی . — (ابو عمیره رشید بن مالك التمیمی) دخی صحابه‌دن اولوب، بعده کوفه‌ده ساکن اولمش، وبعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر .

رشید { [«هارون الرشید» ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

رشید { (محمد —) مشاهیر خطاطیندن اولوب، خواجه راسمك اوغلیدر .

۱۲۲۷ ده استانبولده وفات ایتمشدر. برقاچ مصحف شریفیله سائر آثاری واردر.

رشیدا { ایران مشاهیر خطاطیننده اولوب، خطاط شهیر میرعمادك یکنیدر . خطده دایسنی دخی کچوب، خلیفۀ اعظم لقبنه مستحق اولمش ایدی . هندستانه سفر ایدوب، ۱۰٤۸ ده کشمیرده وفات ایتمشدر.

رشید افندی { متأخرین شعرا وعلمای عثمانیه‌دن بروجه زیر درت ذاتدر :

برنجیسی وقعه‌نویس (مصطفی —)، که استانبوللی اولوب، ۱۱۸۱ ده وفات ایتمشدر. شومطلع اونکدر:

شهانه طور جهانك کدالرین کوردك
کدایه غبطه ایدر پادشالرن کوردك

— ایکنجیسی (تاتارجق‌زاده احمد —)، که صدوردن عبدالله افندینك اوغلی اولوب، طریق علمیه سلوك ایله، ۱۲۱۶ ده قدس و۱۲۲۲ ده مصر مولویتلرینه، ۳۷ ده آناطولی و٤۲ ده روم ایلی قاضیعسکرلکنه نصب اولنمش، وبرمدت نقیب‌الاشراف دخی بولنوب، ۱۲۵۵ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر :

درد عشقه صبر وطاقت خیلی مشکل ای رشید
کرچه ترك نازنین دلنواز ایتمکده کوچ

— اوچنجیسی عینتابلی اولوب، بغداد والیسی علی رضا پاشانك کتابتنده بولنمش، و۱۲٤۹ ده وفات ایتمشدر . بر دیوانچه‌سی واردر . شو مطلع اونکدر :

بحث ایدرمش اشك چشمله صباح القشام صو
قورقرم کیم ایلیه دولاب ایدوب الزام صو

— دردنجیسی نوشهرلی سلیمان افندینك اوغلی اولوب، خیلی مدت محمود پاشا وداود پاشا محکمه‌لری نیابتنده بولنمش. و۱۲۶۵ ده مالیه‌ده بیت‌المال قسامی اولمش ایدی. طریقت نقشبندیه‌یه انتسابی اولوب، بعض اشعار صوفیانه‌سی و برشرحیله بر رساله‌سی واردر . شومطلع اونکدر :

طریق نقشبندی اهلنك فیضی خدادندر
اولارك نسبتی جمله رسول مجتبادندر

رشيد الدين { (ابو سعيد — بن موفق الدين يعقوب) مشاهير اطباى
عربدن اولوب، قدس نصاراسندن ایدی. دمشق شامده ادبیات عربیه ایله فن طبی تحصیل ایده‌رك، ٦٣٢ تاریخنده ملوك ایوبیه‌دن ملك کاملك خدمت طبابتنه دخول ایله، برابرنده مصره عزیمت ایتمش؛ و بعده بونك اوغلی ملك صالحك خدمت طبابتنده بولنوب، معیتنده شامه ورودنده ٦٤٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. «عیون الطب» عنوانیله بك معتبر بر تألیفی وابوبکر رازینك «الحاوی» عنوانلی کتاب مشهورینه تعالیق واردر.

رشيد الدين { (ابو حليقه —) مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب،
٥٩١ تاریخنده قلعهٔ جعبرده طوغمش، و رهاده بر مقدار تحصیلدن صکره، ملك عادلك امریله دمشقه کوندریله‌رك، ابوسعیددن تحصیل طب ایتمش، و ملك کامل ایله خلفلرینك وبعده مصری استیلا ایدن ممالیك ترکاندن ملك ظاهر رکن الدین بیبرسك خدمت طبابتنده بولنمش؛ وجمله‌سنك احسان واحترامنه نائل اولمشدر. طبابتده‌کی حذاقتی حقنده خارق‌عاده عد اولنه‌جق برچوق نوادر منقولدر. آنف الترجمه رشیدالدین ابوسعید ایله رقابت ومناقشه‌لری کچمشدر. بروجه زیر برقاچ تألیفی واردر: «مقالة فی حفظ الصحه»، «مقالة فی ان الملاذ الروحانیة الذ من الملاذ الجسمانیة»، «المختار فی الادویة المفردة»، «کتاب فی الامراض واسبابها وعلاماتها ومداواتها»، «مقالة فی ضرورة الموت».

رشيد الدين { (ابو المنصور — بن علی الصوری) مشاهیر اطبای
اسلامدن اولوب، ٥٧٣ ده صور قصبه‌سنده طوغمش؛ واوراده تحصیل علم وفن ایتدکدن صکره، قدسه کیده‌رك، برقاچ سنه اورانك بیمارستانی طبابتنده بولنمش؛ وقدسه اوغرایان ملك عادله انتساب ایده‌رك، معیتنده مصره کیدوب، بعده ملك معظمك خدمت طبابتنده بولنه‌رق، دمیاط جهتنده اهل صلیبه قارشی اولان محاربه‌لرده حاضر بولنمش ایدی. ملك معظمك وفاتندن صکره اوغلی ملك ناصر صاحب ترجمه‌نك قدرینی برتر ایده‌رك، رئیس الاطبا ایتمش، وکرك سفرنده کندیسنی دمشقده براقمش اولمغله، اوراده کندی ریاستی تحتنده برجمعیت طبیه تأسیس ایلیه‌رك، بوفن جلیله بیوك خدمتلر ایتمشدر. وفاتی دمشقده ٦٣٩ تاریخنده وقوع بولمشدر. ادویهٔ مفرده حقنده معلومات واسعه‌سی وار ایدی. جبل لبنانده و سائر طرفلرده برچوق نباتات جمع و تجربه ایدوب، خواصنی یازمش، ورسملرینی دخی یاپدیرمش ایدی. «ادویة التریاق الکبیر»، «کتاب الادویة المفردة»، «الرد علی کتاب التاج البلغاری فی الادویة المفردة» عنوانلریله اوچ تألیفی و برچوق تعالیق و وصایای طبیه‌سی واردر.

رشيد الدين { (علی بن خلیفه) مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب،
«عیون الانباء فی طبقات الاطباء» صاحبی مشهور ابن ابی اصیبعه‌نك عمیدر. ٥٧٩ تاریخنده حلبده طوغوب، تحصیل علوم وفنون ایتدکدن صکره، ملوك ایوبیه‌دن برچوغنك خدمت طبابتنده و بعض بیمارستانلرده بولنه‌رق، اجرای طبابتده‌کی حذاقتیله شهرت بولمش ایدی. علوم حکمیه وریاضیه‌ده ونجوم وسائر فنونده وحتی موسیقیده دخی ید طولاسی و شعر و ادبدن دخی بهره‌سی وار ایدی. ٦١٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. حسابه دائر «الموجز المفید»، «کتاب المساحة»، «کتاب فی الطب»، «طب السوق»، «مقالة فی نسبة النبض وموازنته الی الحرکات الموسیقاریة»، «مقالة فی السبب الذی له خلقت الجبال»، «کتاب الاسطقات» و «تعالیق و مجربات فی الطب» عنوانلریله تألیفاتی وبعض اشعاری واردر. شو بیت او جمله‌دندر:

هی الدنیا فلا تغتر منها
بشیء انه عرض یزول

رشيد الدين { (خواجه — ابو الفضل محمد بن عماد الدوله) مشاهیر شعرا
وادبای ایراندن وساداتدن اولوب، ٦٤٦ تاریخنده همدانده دنیایه کلمشدر. ملوك ایلخانیه‌دن الجایتو سلطان محمد خدابنده‌نك وزیری ایدی. کندیسنك فن طبه دخی انتسابی اولمغله، الجایتو خانه مداوات ایتمش اولدیغندن، رقیبی بولنان امیر علی شاه جویان حکمدار مشارالیهك وفاتی رشیدالدینك ایچیرمش اولدیغی سمه حمل، وخلفی اولان سلطان بوسعیدی اقناع واغفال ایده‌رك، ٧١٨ تاریخنده کندیسی ١٦

باشنده بولنان اوغلی ابراهيمك شهادتنه سبب اولمشدر . مغوللرك احوال و انسابنی جامع اولەرق « جامع التواريخ » عنوانيله فارسی العباره پك معتبر براثری و « كتاب التوضيحات » و « رسالۀ سلطانيه » عنوانلريله ايكی تأليفيله « مفتاح التفاسير » عنوانيله برتفسيری وبرخيلی اشعاری واردر. مذكورتاريخنده دين اسلامه عداوتنری و تخريبلری ظاهر اولان مغوللری مدح و التزام ايتمك، وحتی جنكيز وهلاكو. نك مظالمنی اهل اسلام حقنده برتربيۀ الهيه صورتنده كوسترمك كبی لسان مداهنه‌كارانه استعماليله متهمدر. مذكور تاريخی الك زياده عباره‌سنك دوزكونلكيله مشهوردر . جسدينك اجزاسی طاغيديلوب، بعده سلطان اميرانشاه بن تيمور طرفندن تبريزده صاحب ترجمه‌نك بناكرده‌سی اولان جامع خطيره‌سنده نامنه برتربه ياپديرلمشدر. شوقطعه جملۀ اشعارندندر :

پيرم ولی چو بخت دمساز آيد
هنكام وصال وطرب وناز آيد
اززلف دراز تو كمندی فكنم
بركردن عمر رفته تا باز آيد

رشيد الدين وطواط { (محمد بن عبد الجليل الكاتب العمری) اعاظم شعرای ايراندن اولوب، حضرت عمر بن حطاب (رضه) لك نسلندندر. بلخده دنيايه‌كلوب، عمرينی خوارزمده كچيرمشدر . ملوك خوارزمشاهيه‌دن اتسزك منظورلرندن اولوب، مشاراليهك مدحی حقنده برچوق قصيده‌لر سويلمشدر . انوری ايله معاصر ايدی. قصير القامه، سريع الحركه وحاضر جواب برذات اولمغله ، قيرلانغيج ديمك اولان (وطواط) لقبيله شهرت بولمشدر . طقسان‌يدی سنه معمر اولوب، ۵۷۸ تاريخنده وفات ايتمشدر . معانی و بيانه وسائر فروع ادبياته متعلق بعض تأليفاتی و « حديقة السحر » عنوانيله براثری واردر . خلفاء راشدينك كلماتنی دخی جمع وترجمه ايتمشدر . سلطان اتسزك تورونی سلطان شاه كنديسنی كورمكی آرزو ايتمكله، محفه ايله حضورينه كتيرمشلردی. اواثناده بداهةً سويلديكی شوقطعه جملۀ اشعارندندر :

جدت ورق زمانه از ظلم بشست
عدل پدرت شكستكی كرد درست
ای برتو قبای سلطنت آمده جست
هان تاچه‌كنی نوبت دولت تست

رشيد پاشا { (محمد —) دور سلطان محمود خان ثانيده مسند صدارت عظمايه نائل اولان وزرای دولت عليه‌دن اولوب، كورجی الاصلدر. صدر اسبق خسرو پاشانك كوله‌لرندن اولوب، شجاعت وجنكاورلكله ممتاز ايدی . مشاراليه خسرو پاشانك تكه‌لی زاده ابراهيم بكك اخذينه مأمور اولديغنده برابرنده اوطرفه كيده‌رك، چرخه‌لی علی پاشانك معيتنه ويريله‌رك ، كوستردیكی برارلق اوزرينه رتبۀ ميرميرانی‌يه نائل اولمش؛ وبعده قره حصار صاحب سنجاغی متصرفلغنه نصب اولنمش ايدی . كوتاهيه واليسی بكر پاشانك موره‌يه مأموريتی اثناسنده والی قائممقامی اولوب، ابراز رويت ايتمكله، رتبۀ وزارتله قونيه واليلكنه نصب اولنمش، وبعده موره حواليسنه مأمور اولوب ، آتنه‌نك محافظه‌سنه غيرت ايتمش، وعودتنده روم‌ايلی‌يه والی اولوب، آرناؤدلق اصلاحاتی دخی عهدۀ رويتنه احاله ايدلمش ايدی . برخيلی وقت مناسترده قالوب ، آرناؤدلقده اساسلی اصلاحات اجراسنه موفق اولمش ، و ۱۲۴۴ تاريخنده مسند جليل صدارت عظمايه بالتعيين، سفر وقتی اولمغله، اردوكاه بولنان شمنی‌يه واصل اولمش ايسه‌ده، حسب القدر موفقيته نائل اوله‌ميوب ، روسلرك ادرنه‌يه قدر تجاوزی اوزرينه، درسعادته عودت ايتمش، وبعدالمصالحه روم ايلينك اسايشنی اعاده‌يه مأمور اولوب، برخيلی اجراآت و اصلاحاته موفق اولمش ايدی . ۱۲۴۸ تاريخنده ظهور ايدن مصر وقعه‌سنده، آغا حسين پاشانك عدم موفقيتی اوزرينه، سردارلق انضماميله آناطولی طرفنه مأمور اولوب، قونيه‌ده سائقۀ شجاعت وجسارتيله بالذات پك ايلری‌يه صوقيلوب، عساكر مصريه طرفندن احاطه اولنمغله، حسب القدر اسارته دوچار اولمش، و يرينه ثانياً رؤف پاشا صدر اعظم اولمش ايدی . صاحب ترجمه سنۀ مذكوره رمضاننده درسعادته بالورود ، بالطه ليماننده‌كی ساحلخانه‌سنده برمدت آرام ايتدكدن صكره، ۱۲۴۹ ده سيواس واليلكنه وكردستانك اصلاحاتنه مأمور اولمش ، و بعده دياربكر ورقه دخی مأموريتنه الحاق اولنه‌رق، كردستانجه دخی برچوق اصلاحاته موفق اولمسيله، ۱۲۵۲ تاريخنده بر قطعه خط همايونله تلطيف وقدری بردرجه دها ترفيع اولنمش ، وسنۀ

مذكورەدە دياربكردە ارتحال ايلمشدر. محرر فقيرك پدرى خالد بك مورەدە او وقت سرچشمە تعبير اولنان مأموريتلە صاحب ترجمەنك معيتندە بولنوب، آتنە محاصرەسندە مجروح اولمش، ومشاراليهك نظر توجهنە مظهر اولوب، بعدە آرناؤدلق اصلاحاتندە كنديلرينە پك چوق خدمت ايتمش، وحتى نظام جديددن متوحش اولان آرناؤدلرە برنمونۀ تشويق اولمق اوزرە، يكنلرى بولنان ايكى دلاورى جملەنك حضورندە نفر قيد ايتديرەرك، طوسقەلقجە نظام جديدك طوعاً قبولنە ياردیم ايلمشدى .

رشيد پاشا (مصطفى —) دور سلطان عبدالمجيد خانيدە آلتى دفعە مسند جليل صدارت عظمايە صعود ايتمش وزرادن اولوب، دولت عثمانيە ديپلوماتلرينك رئيس وسرافرازى و بلكە بو دولتدە ديپلوماتلغك موجديدر . سلطان بايزيد اوقاف همايوننك روزنامچەجيسى مصطفى افندينك اوغلى اولوب، ۱۲۱٤ تاريخندە درسعادتدە طوغمش؛ وتحصيل علوم ومعارفلە، فرانسزجەيى دخى اوكرندكدن صكرە، انيشتەسى بولنان صدر اسبق اسپارطەلى على پاشا معيتندە بعض ايالاتدە بولنمش؛ ومشاراليە على پاشا مورە سرعسكرى اولديغندە مهردارلقلە برابرندە اوطرفە كيتمش ايدى. عودتندە باب عاليدە مكتوبئ صدر عالى اوطەسنە مداومتلە، حائز اولديغى درايت ومعلومات حسبيلە، بين الاقران كسب تميز ايدەرك ، ۱۲٤۲ تاريخندە ظهور ايدن روسيە محاربەسندە اردوى همايون معيتندە بولنديغى حالدە، آمدى خلفالغنە التحاق ايتمش؛ وآمدجى وكالتندە بولنوب، ادرنە مكالمەسى سركتابتنى ايفا ايتمش؛ و۱۲٤٦ دە مأموريت مخصوصە ايلە مصرە عزيمتندە معيتندە بولنوب، عودتندە بنە آمدجيلك وكالتندە دواملە ٤۷ دە بالاصالە آمدئ ديوان همايون اولمش؛ و٤۸ دە مأموريت مخصوصە ايلە مصرە عزيمت ايدن طوبخانە مشيرى خليل رفعت پاشا معيتندە اوجانبە اعزام اولنەرق، ٤۹ دە مصرلى ابراهيم پاشايە بعض تبليغات ايصاليچون كوتاهيەيە اسرا اولنمش ايدى. ۱۲۵۰ تاريخندە، آمدجيلك ينە عهدەسندە اولديغى حالدە، اورتە ايلچيلك عنوانيلە پارس سفارت سنيەسنە تعيين اولنەرق، برسنە صكرە عنوانى بيوك ايلچيلكە تحويل اولنمش؛ و ۵۲ دە لوندرە سفارتنە نقل، و ينە سنۀ مذكورەدە خارجيە نظارتى مستشارلغنە، و۵۳ دە بارتبۀ وزارت خارجيە نظارتنە تعيين بيورلمش ايدى. نظارت مشاراليها عهدەسندە اولديغى حالدە، ٥٤ تاريخندە موقتاً لوندرە سفارتنە نصب اولنمش؛ و٥٥ دە سلطان عبدالمجيد خانك جلوسلرى اوزرينە درسعادتە كلەرك، كلخانە خط همايوننك قرائتنە مدخلى اولمش؛ و٥٧ دە خارجيە نظارتندن بالانفصال، پارس سفارت سنيەسنە تعيين بيوريلەرق، ٥٨ دە درسعادتە جلبلە، ادرنە واليلكنە نصب اولنمش ايسەدە، انحراف مزاجى حسبيلە، كيدەميوب، سنۀ مذكورەدە بتكرار سفارتلە پارسە عودت ايتمش؛ و٦١ دە ثانياً خارجيە ناظرى اولوب، ۱۲٦۲ دە مهر صدارت عهدۀ لياقتنە توديع اولنمش؛ وبرسنە ايلە سكز آى واون بر كون بومقام عاليدە قالدقدن صكرە، ٦٤ دە انفصال ايدوب، مجالس عاليەيە مأمور اولمش؛ واوچ آى ايلە طقوز كوندن صكرە ثانياً صدراعظم اولوب، بودفعە ۳ سنە ايلە ۷ آى و۲۱ كون ادارۀ امور دولت ايتدكدن صكرە، ٦۸ تاريخندە بالانفصال، ايكى كون صكرە مجلس والا رياستنە تعيين بيورلمش؛ و ٤۱ كون مرورندە ثالثاً مسند صدارتە كچوب، بش آى واوچ كون بومقامدە بولنمش؛ و ينە سنۀ مذكورەدە بالانفصال، روسيە مسئلەسنك ابتدالرندە يعنى ٦۹ سنەسندە ثالثاً خارجيە نظارتنە، و۷۱ دە دفعۀ رابعە اولەرق مسند وكالت مطلقەيە نصب اولنوب، بش آى ايلە اون ايكى كونلك صدارتدن صكرە، انفصال ايتمش؛ وبرمدت ساحلخانەسندە اقامت، ومصر واليسى سعيد پاشانك دعوتى اوزرينە، برآرەلق مصرە سياحت ايدوب ، عودتندە ۷۳ سنەسندە خامساً صدراعظم اولمش؛ وطقوز آى ايلە يدى كون ادارۀ امور دولت ايدوب ، بعد الانفصال مجلس تنظيمات رئيسى، و۷٤ سنەسندە رياست مذكورەدن بالانفصال، ينە سنۀ مذكورەدە سادساً مسندآراى صدارت عظمى اولوب ، ايكى آى ايلە اون يدى كونلك صدارتدن صكرە ، سنۀ مرقومەدە ارتحال دار بقا ايدەرك ، سلطان بايزيد جامعى اتصالندە اوتجيلر باشندە تربۀ مخصوصەسنە دفن اولنمشدر . دهاتدن عد اولنەجق صورتدە عقل و درايتە مالك و امور سياسيە ايلە

ادارهٔ دولت اصول و قواعدینه واقف بزذات او. لوب، تنظیمات خیریه‌نك درجهٔ نهایه‌ده مروج وطر. فداری بولنمش، و اصول ادارهٔ دولتی بسبتون بر طرز جدیده و بر اسلوب متینه تحویل ایتمکه چا. لیشمشدر. افکار تجددکارانه‌سندن طولایی، سماخت وکرمیله برابر، جهلا وعوامك حسن نظرینی قزانمغه موفق اوله‌مامش ایسه‌ده، درجهٔ قدر و خدمتی ار. باب وقوف عندنده مسلمدر. لسان فرانسوی‌یه بحق واقف اولدیغی کبی، ادبیات عثمانیه‌ده دخی ید طو. لاسی اولوب، کتابت ترکیه‌نك سهل وسلیس برطرز جدیده انقلابنه اك اول همت ایدن مشارالیه اولدیغنه منشآتی شاهد عادلدر.

رشید پاشا { [«ضربخور رشید پاشا» و «کوزلکلی رشید پاشا» ما. ده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

رشیدی { ایران شعراسندن اوچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی سمرقندلی اولوب، عمعق ایله بعض مشا. عره و ماجرالری کچمشدر. «مهرو وفا» عنوانیله برمنظومه‌سی واردر. شو رباعی اونکدر:

بریاد تو بیتو این جهان کذران
بکذاشتم ای یار و تو از بیخبران
دست ازهمه شستم ونشستم نکران
چون بیتو کذشت بکذرد بیدکران

— ایکنجیسی کرمانلی اولوب، اسمی ملا قاضی بن ملا یعقوبدر. حسن خطه دخی مالك اولوب، دیوانده مستخدم ایمش. شو رباعی اونکدر:

منشین ز طلب دامن همت برزن
واندر ره دوست دیده برنشتر زن
کیرم بدرون خانه راهت ندهند
نومید مباش و حلقه بردر زن

— اوچنجیسی ملوك صفویه‌دن شاه طهماسبك زمانی شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

شود از دیکران درخشم وبرمن دامن افشاند
غباری در دل ازهرکس که دارد برمن افشاند

— (رشیدالدین وطواط)ده بعضاً رشیدی دیرلر. [«رشیدالدین وطواط» ماده‌سنه مراجعت.]

رصافة ابی العباس { خلفاء عباسیه‌دن ابو العباس منصورك انبارده یاپدیرمش اولدیغی مشهور برسرای ایدی.

رصافة البصره { بصره قربنده کوچك بر قصبه اولوب، بعض علما. نك مسقط رأسی بولنمشدر.

رصافة بغداد { بغدادك قارشیسنده یعنی دجله‌نك شرق جهتنده بر قصبه اولوب، منصور بغدادی تأسیس ایتدیکنده اوغلی مهدی‌یه اوراسنی معسکر اتخاذ ایتمسنی امر ایتمش، ومهدی اوراسنی اعمار ایدوب، بعده زمان خلافتنده بردرجه دها توسیع وتزیین ایتمکله، برآره. لق رصافه نفس بغداددن بیوك اولمش ایدی. بعده خراب اولوب، یالکز جامع شریفیله برکوچك چار. شیسی و برخرستیان محله‌سیله خلفانك تربه‌لری قالمش ایدی. امام اعظم ابوحنیفه‌نك تربه‌سی دخی بوجهتده اولمغله، الیوم اعظمیه اسمیله معروفدر. (رصافی) لقبیله ملقب مشاهیر علمادن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

رصافة الشام { سوریه قطعه‌سنده بو اسمله برقاچ قصبه اولوب، اك مشهوری (رصافة هشام) دخی دینلن ورقه‌دن چوله طوغری درت فرسخلق مسافه‌ده بولنان قصبه‌در، که ملوك امویه‌دن هشام طرفندن بنا اولندیغی مروی ایسه‌ده، اصح روایاته کوره ملوك غسانیه طرفندن تأسیس اولنه‌رق، بعده هشام طرفندن صیفیه اتخاذ اولنمغله، اعمار وتزیین اولنمش ایدی. صویی صهرنجدن اولوب، پك بیوك ومتین صهرنجلری وار ایدی.

رصافة قرطبه { اندلسده قرطبه جوارنده برکوزل قصبه اولوب، اوراده حکومت سورن ملوك امویه‌نك برنجیسی او. لان عبدالرحمن بن معاویه بن هشام طرفندن بنا او. لنمشدی. برخیلی علمانك مسقط رأسی بولنمش، و بعض شعرا طرفندن مدح و توصیف اولنمشدر.

رضا { (امام علی — بن موسی کاظم بن جعفر صادق بن محمد باقر بن زین العابدین بن حسین بن علی بن ابی طالب رضهم) ائمهٔ اثناعشرك سکزنجیسی اولوب، ١٤٨ تاریخنده مدینهٔ منوره‌ده طوغمشدر. والده‌سی (ام سعید)در. خلفاء عبا. سیه‌دن مأمون خلیفه خلافتی اولاد رسوله ترك ایتمك مقصدیله کندیسنی ولیعهد اتخاذ ایده‌رك، قیزی (ام حبیب)ی دخی کندیلرینه تزویج ایلمش ایسه‌ده،

سائر بنی عباسك وكبار دولتك مخالفتيله بو نيت اجرا اولنميوب، امام علی رضا دخی خليفه‌نك معيتنده خراسانده اولديغی حالده، ۲۰۳ تاريخنده مسموماً وفات ايتمش؛ و طوس شهر قديمی جوارنده اليوم مشهد ناميله بيوك بر شهر واو وقت (نوقان) اسميله كوچك بر قصبه حالنده بولنان محلده هارون الرشيدك مرقدی يانىنده دفن ايديله‌رك، جنازه نمازی مشار اليه مأمون خليفه طرفندن قيلنمشدر. (روضهٔ رضويه) دينلن تربه‌سی اليوم بيوك زيارتگاه اولوب، اقطار عالمدن زوار جمع اولور.

رضا { (سيد شرف الدين —) ايران مشاهير شعراسندن واصفهان ساداتندن اولوب، آبا واجدادی امرا و وزرادن اولديغی كبی، كنديسی دخی شاهرخ زماننده سبزوار حاكمی ايدی. بعده بر تهمتله اتهام اولنه‌رق، برقاچ سنه محبوس قالمش؛ ونهايت وزير خواجه غياث الدين پير احمدك وساطتيله تخليص اولنمش ايدی. ۸۵۶ تاريخنده شهيد اولمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

ای خواجه دربن كوی كه مارا طلبی تو
مطلب كه بجز كوی رضارا نشناسيم

رضا { (شاه —) شاه قاسمك اولادندن شاه بهاء الدوله‌نك اوغلی اولوب، شعرای ايراندن و ری اهاليسندندر. شو بيت اونكدر:

بروز وصلت از آن خاطر غمين دارم
كه دشمنی چو فراق تو دركمين دارم

رضا { متأخرين شعراء ايران و هنددن بو اسمله بروجه‌زير برقاچ ذات كلمشدر:
برنجيسی خوانسارلی اولوب، شورباعی اونكدر:

چون كلرخان بجانب عشاق روكنند
صد چاك دل بناز نكاهی رفو كنند

— ايكنجيسی (شيخ محمد —) هندستانده بعض مناصبده بولنمش، و ۱۱۴۳ تاريخنده وفات ايتمشدر. شو رباعی اونكدر:

كارما آخر شد وآخر زماكاری نشد
مشت خاك ما غبار كوچهٔ ياری نشد
سالها خون جكر درناف آهو شد كره
مشك شد اما چه حاصل خال رخساری نشد

— اوچنجيسی لاهيجانلی اولوب، شو بيت اونكدر:

بيابان بلا خاری ندارد
كه از دامان من تاری ندارد

— دردنجيسی (محمد محسن —) هندستان مثنوی خوانانندن شيخ محمد شجاع دهلوينك اوغليدر. ادبيات عربيه وفارسيه‌ده يد طولاسی اولوب، فارسی و اردو لسانلرنده اشعاری واردر. فرخ آباده متوطن بولنمشدر. شو بيت اونكدر:

بندهٔ حسن و جمالت بشری نيست كه نيست
سجده‌را بردرت افتاده سری نيست كه نيست

— بشنجيسی مشهدلی متقی بر ذات اولوب، سياحت طريقيله هندستانه كيتمش ايدی. شو رباعی اونكدر:

كريان كه ناله ميكند وقت كری
دانی غرضش چيست ازين نوحه كری
يعنی كه كری كری شود عمر توكم
پيمانهٔ عمر پرشود تانكری

— آلتنجيسی اصفهانلی اولوب، شو بيت اونكدر:

تار و پود بسترش از رنك و بوی كل كنيد
آن بدن يك پيرهن از برك كل نازكترست

— يدنجيسی (ميرزا —) قزوينلی اولوب، شاه عباس ماضينك مقربلرندن ايدی. شو رباعی اونكدر:

آنم كه ضعيف وخسته تن می‌آيم
جان بسته بتار پيرهن می‌آيم
مانند غباری كه بپيچد برباد
بپيچيده باه خويشتن می‌آيم

— سكزنجيسی قومشلی اولوب، شو بيت اونكدر:

سرم بعرش رسد كر زمانهٔ بيدر
بقدر آنچه بخاكم فكند بردارد

— طقوزنجيسی (مير محمد —) هندستانك عظيم آباد شهرندن اولوب، بعده مرشد آبادده ساكن اولمش؛ و ۱۲۱۶ تاريخندن صكره‌جه اوراده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

كشتن چه لازمست بدين قهر وكين مرا
از ناز چون نميكشی ای نازنين مرا

رضا افندی { (شيخ مصطفی —) متأخرين شعراء عثمانيه‌دن و مشايخ نقشبنديه‌دن اولوب، بشكطاش تكيه‌سنده پوست نشين اولديغی حالده، ۱۱۵۹ ده ارتحال ايتمشدر.

« مختصر الولايه » كتـابنى تركجه‌يه ترجه وبر نعت شريف نظم ايتمشدر. شو بيت اونكدر :

يمان بيلديكمى يخشى آكلادم شمدى
اوزمدن اوزكه جهانده يمان بولنمدى هيچ

رضا پاشا { جنتمكان سلطان عبدالمجيد خان وسلطان عبدالعزيز خان دورى وزراسندن‌اولوب، صهريت شرفنه نائل‌اولمش؛ وسكز دفعه سرعسكرلك و درت دفعـه دخى بحريه ناظرلغى ايدوب، ۱۲۹۲ تاريخنده وفات ايتمشدر.

رضا پاشا { (على —) وزرا وشعرادن اولوب، طربزونليدر. مهردارلق ومتسلملك كبى بعض مأموريتلرده بولندقدن صكره، ۱۲٤٤ تاريخنده اصطبل عامره مديرلكى پايه‌سيله حلب قائممقاملغنه، وبر سنه صكره رتبهٔ وزراتله حلب واليلكنه نصب اولنه‌رق، ۱۲٤٦ ده بعض حركات سركشـانه‌ده بولنان بغداد واليسى داود پاشايى اخذ وكرفته مأمور اولوب، بومأموريتنده موفق اولمغله، بغداد واليلكنهٔ تعيين اولنمش ؛ و ۱۲٥۷ تاريخنده شـام واليلكنه نقل اولنه‌رق، ۱۲٦۱ ده انفصالنى متعاقب شامده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر :

آمد و رفت خيال وصلتـله اى سرو قد
كورفز دريا كبى سينه‌مده ايلر جزر ومد

رضا پاشا { (جزايرلى على —) جنتمكان سلطان عبدالمجيد خان وسلطان عبدالعزيز خان‌دورى‌مشيراندن‌اولوب، عن‌اصل‌جزايرلى‌ايدى. بلغراد محافظلغى وطرابلس غرب واليلكى كبى مأموريتلرده بولنمش؛ و ۱۲۹۰ دن اولجه وفات ايتمشدر. جزايرك احوالنه دائر مطبوع بر رساله‌سى واردر.

رضا پاشا { عن اصل ايران شعراسندن تبريزلى بر ذات اولوب ، صفر سـننده رومه هجرتله، خدمت دولت عليـه‌ده قطع مراتب ايده‌رك، مصر وبعده حبش واليلكنه تعيين اولنمش؛ ونهايت مكهٔ مكرمه‌ده اختيار عزلت ايلمش، و ۱۰۳٤ تاريخنده اورادە وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

زبس كه آتش شوق تو مدعا سوزست
عيـان نكشت بماهم هـنوز مطلب ما

رضا قلى ميرزا { نادر شاهك بيوك اوغلى اولوب، ۱۱٥٤ تاريخنده قتل اولنمشدر.

رضائى { اونجى قرن هجرى عثمانلى شعراسندن ايكى ذاتك مخلصيدر:

برنجيسى (محمود —) فلبه‌لى اولوب ، بابا چلبى ديمكله مشـهوردر . طريق علمى‌يه انتساب ايدوب، بعده طريقت نقشبنديه‌يه سلوك ايتمش؛ ورستم پاشايه منسوبيتى اولمق حسبيله، مشاراليهك زمان صدارتنده بيوك بر نفوذ واقتدار كسب ايده‌رك، قپوسى مرجع ارباب مرام اولمش؛ وبر خيلى ثروت وسامان قزانمش ايدى. ۹۸۸ ده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر :

ايتمين فلك دلى كرداب حيرتدن خلاص
روزكار اكسيكلكيدر روزكار اكسيكلكى

— ايكنجيسى (عبدالكريم —) بروسه‌لى‌اولوب، طريق قضايه سلوك ايله، استـانبول وقدس قاضيسى اولمش؛ و ۹۸٥ ده قدسده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر :

آغردى كريه‌دن چشمم وارلمز كوى جانانه
دريغـا آه فرقـتده طوتلدم برف و بارانه

رضائى { ايران شعراسندن دخى ايكى كشينك مخلصيدر:

برنجيسى كاشانلى اولوب، كتابتله تعيش ايتمكده ايكن، ۹۸۰ ده خراسـانه كيدوب، عـبدالله خان اوزبكك امريله قتل اولنمشدر. شو بيت اونكدر:

سينه ام شد چاك چاك از بس كه امشب دل طپيد
وعـدهٔ وصـل توكم از زخم شمشـيرى نبود

— ايكنجيسى (رى) لى اولوب، شطرنج اوينامقده دخى مهارت كامله‌سى وار ايدى . شـو رباعى اونكدر:

اى كرده عبـادت ريائى فن خود
آراسـته از لباس عصيان تن خود
توقيست بكردنت روا از لعنت
كـفتم من و انداختم ازكردن خود

رضوان { جنت قپوسنك محافظه‌سنه مأمور بر ملكك اسميدر.

رضوان { (محمد حسين) ايران متـأخرين شعراسـندن اولوب، هندسـتانه رحلتله، لاهورده اقامت، واوراده وفات ايتمشـدر. شو بيت اونكدر:

آنچه بى روى تو منظور نظر داشته‌ايم
آستينيست كه بريدهٔ تر داشـته ايم

رضوان { بتلیس ولایتنك سعرد سنجاغنه تابع (غرزان) قضاسنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، دجله‌یه تابع بهتان نهرینه دوکیلور بر چایك کنارنده وسعردك ٩ بتلیسك دخی ١٩ ساعت غرب جنوبیسنده واقعدر. — رضوان ناحیه‌سی غرزان قضاسنك جنوب شرقی قسمندن عبا- رت اولوب، شمالاً قضاء مذکورله وموطیکی قضا- سیله، شرقاً نفس سعرد قضاسیله جنوباً وغرباً دخی دیاربکر ولایتیله محدوددر. اهالیسی ترك، کرد، ارمنی، سریانی، کلدانی ویزیدیدن مرکب اولوب، قسم اعظمی مسلمدر. مقدار قرا واهالیسی حقنده معلوماته دسترس اولنه‌مدی. هواسی یازین صیجاقدر. محصو- لاتی بغدای، آرپه، نحود، مرجك وسائر حبوباتله پاموقدن ومیوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر.

رضوی { صحابیاتدن بر خاتون اولوب، حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك آزادلیسی ایدی.

رضوی { مدینهٔ منوره ایله ینبع آره‌سنده بر طاغدر.

رضی { ایران شعراسندن بروجه‌زیر سکز ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (رضی الدین لالا) غزنه‌لی اولوب، مشا- هیر اتقیا وصلحادندر. طریق صوفیونه منسوب او- لوب، شیخ نجم الدین کبری مریداندن ایدی. مشهور حکیم سنائینك عمزاده‌سیدر. ٦٤٣ده وفات ایتمشدر. شو رباعی اونکدر:

هم جان بهزار دل کرفتار توهست
هم دل بهزار جان خریدار توهست
اندر طلبت نه خواب دارد نه قرار
هرکس که درآرزوی دیدار توهست

— ایکنجیسی (رضی الدین نیشابوری) مشاهیر علمادن اولوب، حلقهٔ تدریسنه بر چوق طلبه اجتماع ایدردی. ماوراء النهر والیسی طماجی مدح ایتمشدر. وفاتی ٥٩٨ ده واقع اولمشدر. فقهه دائر «محیط» عنوانیله بر تألیف مقبولی واردر. شو بیت اونکدر:

همیشه چشم من ماندست اندر تاب روی تو
ازآن دربیش خورشیدش همی دارم که نم دارد

— اوچنجیسی (آقا ـ) اصفهانلی اولوب، هندستا- نه دخی سیر وسیاحت ایتمش، وعودتنده ١٠٢٤ تاریخنده وفات ایلمشدر. شوبیت اونکدر:

درفراق تو خیالیست تن بیجانم
که چو فانوس بتحریك نفس میکردد

— دردنجیسی خراسانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

بمجلس آمدی خون دردل مینا بجوش آمد
قدح برکف کرفتی نشئهٔ صهبا بجوش آمد

— بشنجیسی (سید مرتضی ـ) شیرازلی اولوب، شو بیت اونکدر:

هرچه مابیداد میپنداشتیم آن داد بود
خصمئ افلاك باما سیلئ اوستاد بود

— آلتنجیسی (قم)لی اولوب، شوبیت اونکدر:

هرکه چون تیغ مدارش کجی وخونریزیست
خلق عالم همه کویند که جوهر دارد

— یدنجیسی همدان قربنده‌کی (ارتیمان) سادا- تندن وشاه عباس ماضی میرزالرندندر. شو رباعی اونکدر:

هر چند که عیش وکامرانی داری
محبوب نه نی و نی جوانی داری
نی درجکر آهی ونه آبی درچشم
خاکت برسر چه زندکانی داری

— سکزنجیسی (رضی الدین علی) بابر شاه عصری شعراسندن اولوب، فارسی وترکی اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

باخیالش سرعتی درمنظر جان خلوتست
نیست جزجان محرمی آن نیز بردرباش کو

رضی { (شیخ نجم الدین بن حسن) مشاهیر نحویوندن اولوب، استرابادلیدر. ابن حاجبك «کافیه» و«شافیه» سنی شرح ایتمش، و ٦٨٦ ده وفات ایلمشدر.

رضی { اندلس دولت امویه‌سنك مؤسسی اولان عبدالرحمن بن هشامك مخلصیدر.

رضی الدین رحبی { (ابو الحجاج یوسف بن حیدره) مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب، پدری رحبه‌لی اولدیغی حالده، کندیسی ٥٣٤ تاریخنده جزیرهٔ ابن عمرده طوغمش؛ وبرمدت اوراده ونصیبین ورحبه‌ده اقا- متله، بعده بغداد ومصره سفر ایده‌رك، فن طبی تحصیل ایتدکدن صکره، ٥٥٥ تاریخنده کالقلعه شهرتی اولان پدریله برابر دمشقه واصل اولوب، او- راده ساکن اولمش؛ وملوك ایوبیه‌دن مشهور صلاح

الدینه انتسابله، دمشق بیمارستانی طبابتنه نصب، و کندیسنه مخصصات کافیه تعیین اولنه‌رق، بقیهٔ عمرینی بو وظائفیله وفن طبك تدریسیله گچیروب، برچوق اطبا یتیشدیرمشدر. ۶۳۱ تاریخنده وفات ایدوب، جبل قاسیونده دفن اولنمشدر. بقراطك «کتاب الفصول» ینه ابن الطبیبك یازمش اولدیغی شرح اوزرینه بر «تهذیب» ی اولوب، حنینك «کتاب المسائل» ینی دخی اختصار ایتمش ایسه‌ده، اکماله موفق اوله‌مامشدر. اوغلی (شرف الدین بن الرحبی) دخی طبده شهرت بولمشدر.

رضی الدین شاطبی { مشاهیر علمادن و مؤلفیندن اولوب، ۶۸۴ ده وفات ایتمشدر.

رضی الدین غازی { مفسریندن اولوب، مشکلات قرآنه دائر «الافصح» عنوانلی کتابك مؤلفیدر.

رضیه { (سلطان —) ملوك غوریه‌نك اون برنجیسی اولوب، شمس الدین التمشك قیزیدر. پدری کندیسنی اولاد ذکورینه ترجیح ایدوب، سلطنته اونلردن احرا اولدیغنی سویلرمش؛ حتی بعض سفرلرنده دهلیده کندیسنی قائممقام براقشیدی. التمشدن صکره ۶۳۳ ده تخته جلوس ایدن برادری فیروز شاهدن صکره صاحبهٔ ترجه اقعاد ایدلمشدر. رضیه ارکك قیافتنده، و یالکز یوزنده نقاب اولدیغی حالده، دیوانه ریاست ایدوب، امور دولتی رؤیت ایدر، وآته بینوب، سفره دخی کیدر ایدی. ۶۳۷ تاریخنده سرهند حاکمی (التونیه) عصیان ایده‌رك، عسکر دخی بونك طرفنه دونمکله، رضیه سلطان اسارته کرفتار اولوب، اوج آی حبس، و بعده (التونیه) طرفندن تزوج ودهلی اوزرینه اولان هجومنده برلکده سوق اولنمش ایدی. آلتونیه رضیه‌نك برادری بهرامشاه طرفندن مغلوب اولمغله، فرارنده رضیه ایله برابر بعض هندولر طرفندن قتل اولنمشلردر.

رضیه { اندلس ملوك امویه‌سندن عبدالرحمن ثالثك برجاریهٔ معتقه‌سی اولوب، نظم کلام وحسن سلیقه‌ده‌کی مهارت فوق العاده‌سیله شهرت بولمش ایدی. مشارالیه عبدالرحمانك وفاتندن صکره ممالك شرقیه‌یه سیاحت ایدوب، اکتساب صیت وشهرت ایتمشدی.

رعبان { حلب ایله سمیساط آره‌سنده وفرات قربنده برقصبه اولوب، ۱۶ تاریخنده ابوعبیده بن الجراح جانبندن کوندریلن عیاض بن غنم طرفندن صلحاً فتح اولنمش؛ و ۳۴۰ تاریخنده زلزله‌دن خراب اولوب، سیف الدوله جانبندن مأمور ابو فراس حمدان طرفندن ۳۷ کونده اعمار ایدلمش ایدی. شمدیکی حالده خراب اولسه کرکدر.

رعله { (بنت مضاض الجرهمیه) حضرت اسمعیل (عم) ك ارض حجازده نسل عربدن تزوج ایلمش اولدیغی زوجه‌سیدر. حضرت مشارالیهدن اون ایکی ارکك اولاد دنیایه کتیرمشدی.

رعناء { بصره شهرینه ویریلن صفت اولوب، (البصرة الرعناء) دیرلر.

رعنا افندی { متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اولوب، نوره‌قوبلیدر. محمد علی و ابراهیم پاشالر زماننده برمدت مصرده بعض مناصبده بولنوب، بعده مملکتنه عودتله، ایکی سنه قدر مفلوج قالدقدن صکره، ۱۲۴۸ تاریخنده وفات ایتمشدر. طریقت بکتاشیه‌یه منسوب اولوب، متصوفانه اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

اطلبوا العلم ولو بالصین تصدیق ایلیان
علم غایت ویرمیوب همواره جستجوده‌در

رعین { یمنك (یریم) جهتنده مشهور برقله وبرناحیه‌نك اسمی ایدی.

رعیه { (السحیمی) صحابه‌دن اولوب، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمز کندیسنه دری اوزرینه محرر برنامهٔ سعادت تحریریله اسلامه دعوت ایتمش، و رعیه بودری ایله قووه‌سنی یامه‌لیوب، شرف اسلامله مشرف اولان قیزی بو جرأتدن باشنه بر بلا کله‌جکنی اخطار ایلمش ایدی. بعده جانب رسول الله (صلعم)دن ارسال بیوریلان برمقدار آتلی طرفندن مالی واوغلی اخذ اولنوب، کندیسی چیلاق قاچمش؛ ونزد حضرت نبوی‌یه کلوب،

شرف اسلامله مشرف اولنجه، اوغلی کندیسنه تسلیم اولنمش ایدی .

رغا { (Rega) پروسیه‌نك پومرانیا خطه‌سنده بر نهردر ، که (کوسلین) سنجاغنده نبعان ایدن ایکی چایدن بالتشکل، ابتدا غرب جنو- بی‌یه، بعده غربه وغرب‌شمالی‌یه ونهایت‌شماله طوغری آقه‌رق، ١٨٨ کیلومتره‌لك جریاندن صکره بالطیق دکیزینه دوکیلور . آغزی مسدود اولوب ، سیر سفائنه صالح دکلسه‌ده، ١٢٠ کیلومتره‌لکی سال یوز- دیرمکه وکراسته ایندیرمکه صالحدر.

رغلا { (Regla) آمریقاده اسپانیایه تابع (قوبه) جزیرهٔ کبیره‌سنك (هاوانه) ایالتنده و هاوانه لیماننك شرق جهتنده برقصبه او- لوب، ١٢٠٠٠ اهالیسی واردر .

رغولوس { (Regulus) روما سردارلرندن اولوب ، قبل المیلاد ٢٦٧ و ٢٥٦ تاریخلرنده ایکی دفعه قونسلوسلق ایتمش؛ و ایکنجی قونسلوسلغنده سیجلیه وآفریقاده قارتاجلیلرله محاربه ایده‌رك، غالب کلمش ایسه‌ده، مصالحه عقدی مذاکراتنده ایکن، (اکسانتیپ) اسمنده لاکدمو- نیالی برکوکلی طرفندن تونسده مغلوب و اسیر او- لوب ، ٢٥٠ تاریخنده مبادلهٔ اسرا تکلیفنی تبلیغ ایتمك اوزره، سبیلی تخلیه اولنمش ایسه‌ده، رومایه وصولنده، بوتکلیفی ایراد ایده‌جك یرده، رومالیلری حربه واخذ انتقامه تشویق ایله، ویردیکی سوز او- زرینه، کندیسی قرتاجه عودت ایدوب، روایته‌کوره دهشتلی اشکنجه‌لر آلتنده جان ویرمشدر . بومرد جسورك بو حرکتی برچوق ادبا طرفندن هائله صو- رتنده نظم وترتیب اولنمشدر .

رغیبات { یاخود رغیبه (Réguibat) صحرای کبیرك منتهای غربنده و (ساقیة الحمرا) نهرینك جنوبنده ساکن بیوك برقبیله او- لوب، مملکتلری شمالاً (تکنه)، غرباً (لارو- سین)، جنوباً ولد دلیم بلادیله، شرقاً دخی چول ایله محدوددر .

رفاعه { صحابه‌دن بر وجه زیر برقاچ ذاتك اسمیدر : (رفاعه بن اوس الانصا- ری) که احد وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — (رفاعه بن ثابت الانصاری) که «ولیس البر بأن تأتوا البیوت من ظهورها» آیت کریمه‌سنك سبب نزولی اولمشدر . — (ابو معاذ رفاعه بن رافع الخزرجی الزرقی) که اعیان انصاردن اولوب، عقبه بیعتنده و اکثر غزواتده حاضر بولنمش، ونمازه متعلق برحدیث شریف روایت ایتمشدر . بعده جمل و صفین محاربه- لرنده معیت حضرت مرتضویده بولنمشدر . — (رفاعه بن زنبرله) . — (رفاعه بن زید الانصاری الاوسی) که بنو ابیرق بونك طعامنی وسلاحنی چالمش اولمغله ، نزد حضرت نبوی‌یه واروب، اشتکا ایتد- یکنده «انا انزلنا الیك الکتاب بالحق لتحکم بین الناس الخ» آیت کریمه‌سنك نزولنه سبب اولمشدر . — (رفاعه بن زید الضبیبی) که خیبر غزاسندن اول جانب حضرت‌پیغمبری‌یه‌کلوب، شرف اسلامله مشرف اولمش ، و برنامهٔ سعادتله قومی نزدینه دونوب ، اونلری‌ده دین اسلامه ادخال ایتمش ایدی. فخرکائنات (صلعم) افندمزه (مدعم) اسمنده سیاه برکوله اهدا ایتمشدی،که بوکوله خیبر محاربه‌سنده شهید اولمشدر. — (رفاعه بن سموال القرظی) که ازواج مطهرهٔ حضرت نبویدن صفیه بنت حیی حضرتلرینك دایسی اولوب، عهد رسول الله (صلعم) ده زوجه‌سنی طلاق ثلثه ایله تطلیق ایدن بو ذاتدر. — (ابولبابه رفاعه بن عبد المنذر الانصاری) که عقبه وقعه‌سنده حاضر بولنمش، و بدر غزاسنه دخی کیتمش ایسه‌ده ، فخر کائنات (صلعم) افندمز کندیسنی مدینه‌نك محافظه‌سنه مأمور ایده‌رك، اعاده بیورمش ؛ وغزانك ثوابندن محروم قالمامق ایچون، جانب نبویلرندن آتلق اوزره، کندیسندن براوق آلمشلر ایدی . — (ابو خزامه رفاعه بن عرابة الجهنی) که اهل حجازدن معدود او- لوب، عطاء بن یسار کندیسندن روایت ایتمشدر . — (ابن ابی الولید رفاعه بن عمرو الخزرجی السالمی) که انصاردن اولوب ، عقبه و بدر غزالرنده حاضر بولنمش ، واحد وقعه‌سنده شهید اولمشدر . — (رفاعه بن قرظه القرظی) که بر روایتده (رفاعه بن سموال)ك عینیدر. — (رفاعه بن مبشر بن الحارث الانصاری الظفری) که بدریله برابر احد غزاسنده حاضر بولنمشدر . — (رفاعه بن مسروح یاخود بن

مشمرخ الاسدی) که خیبر غزاسنده شهید اولمشدر. — (رفاعه بن وقش الانصاری الاشهلی) که پك مسن اولدیغی حالده برادری ثابتله برابر احد وقعه‌سنده و هنوز اسلامه کلمه‌مش اولان خالد بن ولید یدیله شهید اولمشدر. — (ابو رمثه رفاعه بن یثربی التیمی) که اهل کوفه‌دن معدود اولوب، برحدیث شریفك راویسیدر. — صحابیات وانصاریاتدن دخی (رفاعه بنت ثابت) اسمنده برخاتون اولوب، حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزه بیعت ایدن خاتونلردندر.

رفاعی { یاخود ابن الرفاعی (السید ابوالسعبا احمد بن ابی الحسن علی) مشاهیر اولیاء اللهدن وپیران طریقتندن اولوب، بصره ایله واسط آره‌سنده واقع بطایح ناحیه‌سنك (ام عبیده) قریه‌سنده تولد ایتمشدر. شافعی المذهب اولوب، فقه شافعیده یدطولاسی و طبیعت شعریه‌سی دخی وار ایدی. طریقت رفاعیه بوذاته منسوبدر. زهد وعبادتی و اخلاق حمیده‌سیله کراماتی حقنده بعض نوادر منقولدر. ۵۷۵ تاریخنده ۷۰ یاشنده ارتحال ایدوب، قریهٔ مذکوره‌ده اولان قبری زیارتکاه انامدر. اولادی قالمیوب، برادرینك اولاد واحفادی قالمشدر. شو برایکی بیت انفاس مبارکه‌سندن اولمق اوزره منقولدر:

اذا جن لیلی هام قلبی بذکرکم
انوح کما ناح الحمام المطوق
وفوق سحاب یمطر الهم والاسی
وتحتی بحار بالاسی تتدفق الخ

رفاهیه { ارضروم ولایتنك ارزنجان سنجاغنده وسنجاغك جهت غربیه‌سنده برقضا اولوب، مرکزی اولان (کرجانس) قصبه‌سی ارزنجانك ۱۵ ساعت غربنده واقعدر. کرش، کرر، ملك شرف، مع قصبه چقور، زوکر والب کندی اسملریله ۶ ناحیه و ۱۷۶ قریه‌یی حاوی اولوب، ۴۵۶ ۲۲ اهالیسی واردر. اراضیسی چارداق طاغنك غرب اتکلرندن عبارت اولوب، قوهٔ انباتیه‌سی متوسط حالده‌در. محصولاتی بغدای، آرپه وسائر حبوباتله جویز، قاون، قاربوز، شلغم، لخنه، چریش، لازوت وسائره‌دن عبارتدر. معمولات محلیه‌سی عادی شال ایله کلیم، سجاده و چوراب کبی شیلره منحصردر. درون قضاده ۵۱ جامع ومسجد، ۶ مدرسه، ۳۲ صبیان مکتبی، ۲ خان، ۲۵ دکان، ۲ فرون و ۲۵ دکرمن موجوددر.

رَفَح { سوریه ایله مصر حدودنده و غزه‌نك ۱۸ میل جنوب غربیسنده مستحکم برقصبه اولوب، زمان قدیمده (رافیا Raphia) اسمیله مشهور اولدیغی کبی، اوائل دور اسلامده دخی معمور ایدی. میلاددن ۲۱۷ سنه اول بوموقعده دردنجی بطلیوس بیوك انطیوخسی مغلوب ایدوب، سوریه وفلسطینی ضبط ایتمشیدی. یاقوت حموی بوقصبه‌نك خرسزلریله وکلبلرینك دخی شرارتیله مشهور اولدیغنی بیان ایدیور.

رفرف { حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزی معراجه رفع ایدن جسمی لطیف بر حیواندر.

رفعت افندی { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن درت ذاتك اسمیدر:

برنجیسی (چلبی —) دور سلطان سلیم خان ثالثده قونیه‌ده بولنان چلبی محمد امین افندینك اوغلی اولوب، ۱۲۱۲ تاریخنده صکره‌جه وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

غمیدر عشقله کوکلم سور محبوب رعنایی
تعجب ایله رفعت غمزه‌لر مشربنده‌ندر

— ایکنجیسی (ابو بکر —) عن اصل قریملی اولوب، بعض وزرانك دیوان کتابتلرنده بولنمش؛ و ۱۲۴۶ تاریخنده اسبق بغداد والیسی نجیب پاشانك صرهٔ همایون امینلکنده معیتنده جانب حجازه کیدوب، بعد الحج مدینهٔ منوره‌ده وفات ایتمشدر. ایکی دفعه مالیه ناظرلغی ایتمش اولان موسی صفوتی پاشانك پدریدر. مطبوع دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

کل کل اوله‌یق مجلس صهباده رخ یار
ای بلبل دل سنده برآز نغمه‌سرا اول

— اوچنجیسی (الحاج حسین —) بروسه‌لی اولوب، ۱۲۰۹ ده طوغمش؛ و مکتب خواجه‌لغی وخط ثلث معلملکی ایله امرار اوقات ایتمشدر. مرتب دیوانی وارتفاعه دائر «خلاصة الارتفاع» عنوانیله بر رساله‌سی واردر. شو مطلع اونکدر:

صعرلر دائما وقت صفای اهل عرفاندر
صعرلر وقت رحتدر صعرلر وقت احساندر

— دردنجیسی (خلیل —) ۱۲۴۳ ده در-

سعادتده طوغوب، مالیه‌ده مستخدم بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

غبار کینه‌دن مرآت قلبڭ صاف قیل رفعت
بو چرکاب فتنه‌ده قورتاردم دیرسه‌ڭ کریبانی

رفعت بك { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اوچ ذاتك اسمیدر:

برنجیسی (علی —) میرآخور اول حسن بکك اوغلی اولوب، سلاحشوران خاصه سلکنه سلوك ایتمش، و بعده احتساب مأموریتیله مناستره کیدوب، ۱۲۴۳ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بونجه دملر ایدی‌کیم رفعته‌ٔ‌ اوسمشدی اویار
هله اول آفتله الفتمز تازه‌لدك

— ایکنجیسی (خلیل ابراهیم —) اسکیجه‌لی میر عالم مصطفی آغانك اوغلی اولوب، طریق تدریسه سلوك ایله، خواص رفیعه مولویتنده ایکن، ۱۲۵۱ تاریخنده وفات ایتمشدر. ۱۲۵۰ تاریخنده وقوع بولان سور همایونی مصور «کلشن خرمی» عنوانلی برمنظومه‌سی و «عین ظفر» عنوانیله بردیوانی واردر. شو مطلع اونکدر:

جانه تیر کماندر غمزه‌ك
نیزه‌دار جهاندر غمزه‌ك

— اوچنجیسی (عبدالرحمن —) حصن منصورلی اولوب، ۱۲۲۳ ده طوغمش؛ وطریقت بکتاشیه‌یه انتساب ایتمش ایدی. شو مطلع اونکدر:

قاشك کوزك که شرطله تیر وکمانلیدر
طوتکیم اوسهمه سینهٔ عاشق نشانلیدر

رفعت پاشا { [«خلیل رفعت پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رفعت پاشا { متأخرین وزرای عثمانیه‌دن اولوب، سلطان عبد المجیدخان دورنده برقاچ دفعه مالیه ناظرلغی ایتمشدر. ثروتیله مشهور اولوب، برقاچ سنه اول وفات ایدن رؤف پاشانك پدریدر.

رفعتی { (میرزا ابراهیم —) ایران متأخرین شعراسندن اولوب، تبریزلیدر. هندستانه سیاحت ایتمشدی. کشمیرك وصفنده سویلدیکی شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

چنان لطیف زمینی که همچو دانهٔ در
درو چو قطرهٔ افتد بغلطد از تدویر

رفقی { (شیخ محمد — افندی) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن ومشایخ نقشبندیه‌دن اولوب، قره دکیز سواحلندن اولدیغی حالده، ۱۲۲۸ ده درسعادته ورودله، برمدت سلطان احمد مدرسه‌سنده حجره‌کزین اولدقدن صکره، سلیمیه درکاهی شیخی علی بهجت افندیدن انابه آلمرق، بعده اون قپانی جوارنده کائن احمد بخاری تکیه‌سی پوست نشینی اولمش ایدی. فارسیده ید طولاسی اولوب، لسان مذکوری تعلیم ایدردی. درویشانه اشعاری واردر. شو مطلع اوجمله‌دندر:

عرش وکرسیدن کذش کاشانه کیم کوکلدر اول
تختکاه کشور جانانه کیم کوکلدر اول

رفنیه { حمسه مضاف برقصبه وناحیه اولدیغنی یاقوی حموی بیان ایدیور.

رفوجیو { (Refugio) مکسیقه‌ده (زاقاتقاس) ایالتنك (ویلانوئوه) سنجاغنده برقصبه اولوب، جوارلریله برابر ۷۷۰۰ اهالیسی واردر.

رفیده { صحابیاتدن وانصاریاتدن برخانون اولوب، مجروحلره باقمق اوزره، غزالره کیدردی.

رفیع { (ابو العالیه الریاحی) صحبتنده اختلاف اولوب، صحابه‌دن وتابعیندن عد ایدنلر واردر.

رفیع { ایران شعراسندن بروجه‌زیر ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (رفیع الدین مسعود) اصفهان مضافاتندن الیوم (عباس آباد) دینمکله معروف لبنان قصبه‌سندن اولوب، کمال الدین اسماعیلك اقرانندن ایدی. شو قطعه اونکدر:

نسیم لطف تو بی منت چمن هر روز
بدست باد صبا دستهای ریحان داد
حسود را زنهیب سنان تو ایزد
چو زلف پرخم تو خاطر پریشان داد

— ایکنجیسی (مرزبان شیرازی) بر روایتده حنظله و ابو سلیك معاصرلرندن و دیکر بر روایتده آل سلجوق دوری شعراسندندر. شو بیت اونکدر:

چر از صحبت مرغان نفور شد سیمرغ
خروس را نتوانست دید با افسر

رفیع { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن بش ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (سر اطبا کاتب زاده محمد — افندی) استانبوللی اولوب، ۱۱۲۶ تاریخنده طریق تدریسه داخل اولمش؛ وغلطه وبروسه مولویتلرنده بولندقدن صکره، مکه پایه‌سنی بالاحراز، ۱۱۷۲ تاریخنده رئیس‌الاطبا اولمغله برابر، استانبول قاضیلغنه وبعده آناطولی و روم ایلی قاضیعسکرلکنه نصب اولنه‌رق، ۱۱۸۳ ده وفات ایتمشدر. شو مطلع بر نعت شریفندندر:

بو شب خورشید اورنك رسالت کلدی دنیایه
محمد مصطفانك نوری صالدی عالمه سایه

— ایکنجیسی (الحاج احمد — افندی) استانبوللی اولوب، سرای همایونده تربیه اولنمش؛ و سلطان احمد خان غازی ایله سلطان محمود خان اول زمانلرنده مصاحب شهریاری بولنوب، بعده ادرنه‌یه نفی اولنمش؛ وارسال وتقدیم ایلدیکی برشرق عفوینه سبب اولوب، اوغلی شعرادن خواجه نشئت افندی ایله برابر جانب حجازه عزیمتله، ایفای فریضهٔ حج ایتدکدن صکره، عودتنده ینه مصاحبت شهریاری شرفنه نائل اولدیغی حالده، وفات ایتمشدر. شوبیت اونکدر:

مسکنمدن دور ایدوب غربتده سرکردان ایدن
قسمتمی طالعمی یوقسه جانا سن‌میسك

— اوچنجیسی (دلی رفیع) دیمکله شهیر اولوب، عن‌اصل دیاربکرلی اولدیغی حالده، درسعادته ورودله، طریق علمی‌یه دخول ایدوب، قطع مراتب ایدرك، مصر قاضیسی اولمش؛ و۱۲۳۱ده وفات ایتمشدر. شو قطعه اونکدر:

اول طفل لازه‌اوف دیوب ایتدی نگاه کرم
یوزی صفوق رقیب طربزان باباسیدر
ابریق می که ساغرك امزکلی مادری
پیر مغانده ساقیلرك سود باباسیدر

— دردنجیسی (محمد — افندی) اسیری‌زاده اسماعیل افندینك اوغلی اولوب، ۱۱۶۸ ده طریق تدریسه سلوك ایله، ۱۲۲۰ ده غلطه و ۱۲۳۰ ده مصر و۱۲۳۱ده مکهٔ مکرمه مولویتنه نائل اوله‌رق، ۱۲۳۳ ده استانبول قاضیسی اولمش؛ و ۱۲۳۴ ده وفات ایتمشدر. سلیمیه درکاهی جوارنده مدفوندر. شو مطلع اونکدر:

قیل تبسم لبلر ای غنچهٔ خندان کوستر
نیجه اولور شعشعهٔ مهر سلیمان کوستر

— بشنجیسی ینه قضادن اولوب، پدری قاشیجی اولمق جهتیله، (کالایی) لقبیله شهرت بولمشدر. استانبوللیدر. ۱۲۳۷ ده وفات ایتمشدر. شو بیت برساعتجی چراغی حقنده سویلمش اولدیغی برغزلندندر:

شمس حسن عقرب زلفنده عالم مشتری
کار وصلی چیقه‌ده ساعت بساعت رایجه

رفیعا { ایران متأخرین شعراسندن درویش مشربلی بر آدم ایدی. شو بیت اونکدر:

درکعبه اکر باده خوری جرم ندارد
اندیشه مکن صاحب این خانه بزرکست

رفیع الدرجات { دهلی حکمدارلرندن اولوب، رفیع الشانك اوغلی و بهادر شاهك تورونیدر. ۱۱۳۱ تاریخنده، فرخ سیرك اسقاطی اوزرینه، سادات طرفندن دهلی تختنه اقعاد اولنمش ایسه‌ده، اوچ آی صکره وفات ایتمشدر.

رفیع الدین { هندستانده اکبر شاه زماننده یتیشن شعرادن اولوب، اون بش بیك بیتی حاوی دیوانی واردر، که ۱۰۱۰ تاریخنده اکمال اولنمشدر. اشعارینه دسترس اولنه‌مدی.

رفیع الدین { ایران شعراسندن ایکی ذاتك اسمیدر:

برنجیسی کرمانلی اولوب، شوقطعه اونکدر:

با چرخ ستیزه با ملك جنك مکن
وز زخم زمانه ناله چون چنك مکن
در خاك زر ودر آب دریا کوهر
ضایع نکذارند تو دل تنك مکن

— ایکنجیسی اصفهان مضافاتندن (لبنان) قریه‌سندندر. [« رفیع » ماده‌سنه مراجعت بیورله.]

رفیع الدین جیلی { (ابو حامد عبدالعزیز بن عبدالواحد) مشاهیر اطبا وحکمای اسلامدن اولوب، کیلان خطه‌سنك (فیلان) قصبه‌سندن ایدی. فقهده دخی ید طولاسی اولوب، دمشقده علوم فقهیه وحکمیه تدریسیله مشغول بولنمش؛ و بعده بعلبك قاضیسی اولوب، ملك صالح عمادالدین اسماعیل دمشقی ضبط ایتدیکنده، صاحب ترجمه‌یی قاضی القضاة نصب ایتمش؛ و برخیلی مدت کمال اقبالده بولندقدن صکره، جهلای اهالینك کندیسنك اعتقادسزلغندن شکایتلری اوزرینه، ۶۴۱

تاریخنده ینه ملك صالحك امریله قتل اولنمشدر. ابن سینانك «اشارات» و «تنبیهات» نی شرح ایتمش؛ و «قانون» ك کلیات قسمنی اختصار ایلمشدر. حدیثه متعلق «کتاب جمع ما فی الاسانید من حدیث النبی» عنوانیله بر تألیفی دخی واردر.

رفیع الشان { هندستان ملوکندن بهادر شاهك اوغلی اولوب، برادری جهاندارشاهله ایتدیکی محاربه‌ده مقتول اولمشدر. [«بهادر شاه» و «جهاندار شاه» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

رفیع خان باذل { (میرزا —) هندستان مشاهیر شعراسندن اولوب، قرق بیك بیتی حاوی اولان مشهور «حملهٔ حیدری» منظومه‌سنك صاحبیدر. جعفر سوند مشهدی نسلندن اولوب، دهلیده طوغمش؛ وشاه عالمکیرك زماننده خیلی وقت (کوالیار) قلعه‌سنك محافظی بولنمش ایدی. ۱۱۲۳ تاریخنده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی دخی واردر.

رفیعی { قدمای شعراء عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی عن‌اصل آماسیه‌لی اولوب، شعر وکتابتده وحسن خطده مهارتی اولمغله، سلطان سلیم خان اول زماننده مرتبه‌سی اعلا اولنمش، وکمال پاشازاده ایله صحبت ومشاعره ایتمشدی. بعده کوزلرینه عما طاری اولمشدی.

— ایکنجیسی (طوپال رفیعی) دیمکله متعارف اولوب، چورلیلیدر. طریق قضایه سلوك ایدوب، بعض نیابتلرده بولنمش؛ و ۹۸۳ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

چوقدن اولوردم یولکده قهسوارم خاکسار
قورقرم کیم چوق کوروب آنی کوترمز روزکار

رفیعی { ایران شعراسندن کاشانلی (میرحیدر معمایی) نك مخلصیدر. [«حیدر معمایی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.] شو بیت اونکدر:

مرا شد سوده لبها بس‌که شبها بردرش سودم
نمیدانم که شبها می نهد لبها بران لبها

رفیق { فرس متأخرین شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی اصفهانلی اولوب، «آتشکده» صاحبی آذرك معاصر ومحبی ایدی. شو بیت اونکدر:

کجاست آن‌که پیامی زدلستان برساند
کجاست آن که بجسم فسرده‌جان برساند

— ایکنجیسی هندستان بت‌پرستلرندن اولوب، شو بیت اونکدر:

بادوست دشمنی و بدشمن تو دوستی
ای‌وای برکسی‌که بود دوستدار تو

رفیق { (محمد — افندی) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اولوب، مغنیساده ۱۲۰۱ تاریخنده طوغمش، وبروسه‌ده امرار ایام ایدوب، ۱۲٤٦ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

تسلیت بخش اولماز دردینه پند زاهدان
برغمه اوغرادی دل بولنماز اصلا همدمی

رفیقی { ایران شعراسندن اولوب، عن اصل (آمل) لی اولدیغی حالده، جانب حجازه عزیمتله، ایفای حجدن صکره، هندستانه کیده‌رك، اکبرآباده‌ده اقامت ایتمش، واکبر شاهه انتساب ایلمش ایدی. شو بیت اونکدر:

زخم شمشیر صفای تو بمرهم بستم
تا ازو چاشنئ درد تو بیرون نرود

رقاد { (ابن ربیعة العقیلی) صحابه‌دن اولوب، تابعیندن یعلی بن الاشدق کندیسیله کوریشمش اولدیغنی بیانله، کندیسندن روایت ایتمشدر.

رَقّاده { افریقیه‌ده قیرواندن درت میللك مسافه‌ده برقصبه اولوب، بنی اغلب ملوکندن ابراهیم بن احمد طرفندن ۲۶۳ تاریخنده تأسیس، وجیادت هواسی حسبیله پایتخت اتخاذ اولنمش ایدی. بنی اغلب دولتنه ختام ویرن عبیدالله مهدی دخی ۳۰۸ تاریخنه‌دك بوقصبه‌یی پایتخت اتخاذ ایدوب، بعده تختنی مهدیه‌یه نقل ایتمکله، رقاده تدریجاً اهالیدن خالی قالوب، خراب اولمش، ویالکز باغ وباغچه‌لری قالمش ایدی.

رقارد { (Réearède) اسپانیاده حکومت سورن ویسیغوت حکمدارلرندن ایکی کشینك اسمی اولوب، (قتولیك) لقبیله ملقب اولان برنجیسی ۵۸٦ تاریخ میلادیسندن ۶۰۱ تاریخنه‌دك حکومت سورمش؛ وتولده (یاخود طلیطله)

شهرینی پایتخت اتخاذ ایتمش ایدی . رسماً قتولیکلکی قبول والتزام ایله ، آریوسك مذهبنه تابع بولنانلری تکفیر ایتدیره‌رك ، تعقیب ایلمشدر . — ایکنجیسی (سیسبوت) ك اوغلی وخلفی اولوب ، ٦٢٠ تاریخنده یالکز برقاچ آی حکومت سورمشدر .

رقاع (یاخود ذات الرقاع) مدینهٔ منوره‌دن ٣ میل مسافه‌ده واقع برموضع اولوب ، هجرت نبویه‌نك دردنجی سنه‌سنده حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمز بو محلده قریشه قارشی غزا بیورمشلردر .

رقامیه مادام — (Mme Récamier) فرانسه‌نك حسن وآنده وادبیاتده شهرت قزانمش قادینلرندن اولوب ، ١٧٧٧ ده لیونده طوغمش ، و ١٨٤٨ ده وفات ایتمشدر . خانه‌سی شاتوبریان کبی مشاهیر ادبا وکبار سیاسیونك مجمعی ایدی . مادام استائل ایله محبتی ومخابره‌سی وارایدی . برچوق خاطره‌لر یازمش ایسه‌ده ، وفاتنك تقربنده احراقنی امر ایتمشدی . یالکز بعض مکتوبلری جمع و نشر اولنمشدر .

رقاناتی (Recanati) ایتالیانك (ماچراته) ایالت وقضاسنده وماچراته‌نك ١٥ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب ، ٤٣٤٠ اهالیسی واردر .

رَقّتان رقه ایله رافقه شهرلرینه مشترکاً ویریلن اسمدر .

رقوبل اندلسده (شنت مریه) ایله (سریته) آره‌سنده (یعنی پورتکیزده) بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور .

رَقّه حلب ولایت وسنجاغنده وحلبك ٢٢٠ کیلومتره شرقنده اوله‌رق فراتك ساحل شرقیسنده و (بلیخ) نهری منصبندن ١٢ کیلومتره یوقاریده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب ، ٨٠٠٠ اهالیسی واردر . اصل رقه فراتك غربی ساحلنده اولوب ، شمدیکی رقه‌نك یرینه (رافقه) شهری بولنیوردی . رقه پك اسکی اولوب ، (نیکفوریون) اسمیله بیوك اسکندر طرفندن تأسیس ایدلمش ، و بعده (قالینیقون) و (قسطنطینوپولیس) دخی تسمیه اولنمش ایدی . ١٧ نجی سنهٔ هجریه‌ده سعد ابن وقاص حضرتلری طرفندن کوندریلن جزیره فاتحی عیاض بن غنم طرفندن صلحاً فتح اولنمشدر . برآره‌لق هارون الرشید طرفندن مقر اتخاذ اولنه‌رق ، خلیفهٔ مشارالیهك یاپدیرمش اولدیغی سرایك خرابه‌لری الیوم موجوددر . شمدیکی رقه‌یه (رقة البیضا) وقارشیسنده یعنی فراتك ساحل غربیسنده بولنانه (رقة واسط) و رقه‌دن بر فرسخ آشاغیده بولنان و باغ و باغچه‌سی چوق اولان بیوك بر قریه‌یه دخی (رقة السودا) دیرلردی . اوائل دور اسلامده رقه معمور ومشهور برشهر اولوب ، علما وسائره‌دن برچوق مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر . — رقه قضاسی شمالاً اورفه سنجاغی و منبج قضاسی ایله ، شرقاً و جنوباً زور سنجاغیله ، غرباً دخی باب قضاسیله محاط ومحدود اولوب ، مقدما زور سنجاغنه ملحق ایدی . یالکز برایکی قریه‌سی اولوب ، تقریباً ٧٠٠٠٠ نفوسه بالغ اولان اهالیسنك قسم کلیسی بدوی وخیمه نشیندر . اراضیسی دوز اولوب ، مرعالرله مستوردر . کوزل رایحه‌لی اوتلری چوقدر . فرات وادیسی بوینجه خرما وتمرهندی ایله بیاض دوت آغاجلری دخی چوقدر . قیون ، کچی و دوه‌لرله عرب جنسنه منسوب آتلری دخی چوقدر . محصولات ارضیه‌سی بغدای وآرپه‌دن عبارت اولوب ، احتیاجات محلیه‌یه آنجق کفایت ایدر . فرات ایرماغیله بوکا تابع (بلیخ) نهری بوقضایی شق وسقی ایدر .

رقه (Reka) آوستریانك خرواتستان واسلاوونیا ایالتنده بر نهردر ، که (قارست) طاغندن نبعانله ، فیومه اسکله‌سنك شرق طرفنده واقع (قوآرنرو) کورفزینه دوکیلور . جریانی پك سرعتلی وشدتلیدر .

رقه‌لر آرناؤدلقده مناستر ولایتنك دبره سنجاغنه تابع ایکی ناحیه اولوب ، بر قضا صورتنده اداره اولنمقده‌در . بوقضا شار طاغنك شرق جهتنده جریان ودبره قربنده درینه انصباب ایدن (رادیقه) نهرینك وادیسندن عبارت اولوب ، شمالاً پرزرین سنجاغیله ، شرقاً مناستر سنجاغنك قرچوه قضاسیله ، جنوباً نفس دبره ، غرباً دخی دبرهٔ زیر قضالریله محاط و محدوددر . قضا ٤٤ قریه‌دن مرکب اولوب ، مرکزی (زرتانیجه) قریه‌سیدر . اهالیسی ٢٠٠٠٠ راده‌لرنده اولوب ، یالکز ٧٠٠ قدری خرستیان وقصوری کاملاً اسلامدر . هواسی

معتدل ومحصولاتی حبوبات واثمار مختلفه‌دن عبارتدر. درون قضاده ٦ جامع، ٦ مکتب، ٢ کلیسا، ٨ دکان، ٢ فرون، ٥ خان و١٧ دکرمن موجوددر.

رقیقه { (الثقفیه) صحابیاتدن بر خاتون اولوب، قیزی (بنت رقیقه) کندیسندن روایت ایتمشدر. — (رقیقه بنت صیفی بن هاشم بن عبد مناف) دخی بعض محدثین طرفندن صحابیات صره‌سنده ذکر اولنمش ایسه‌ده، کندیسی فخرکائنات (صلعم) افندمزك پدری عبداللهك عمزاده‌سی اولوب، صباوت نبویلری زماننده وفات ایتمشدر. (صاحبة الرؤیا) دینمکله معروفه‌در.

رَقیم { قرآن کریمده اصحاب کهف ذکری صره‌سنده (اصحاب الکهف والرقیم) بیورلدیغندن، مفسرین بو (رقیم) اسمی حقنده اختلاف ایدوب، اقوای احتمالاته کوره مغاره‌نك بولندیغی طاغك اسمیدر. بلقاء قربنده بو اسمله بر محل بولندیغندن، اصحاب کهف مغاره‌سنك اوراده بولنمش اولدیق زعم اولنمش ایسه‌ده، اصحاب کهفك (افسوس) شهر قدیمندن یعنی آیاصلوغدن اولدقلری مروی اولوب، مغاره‌نك دخی اوجوارده بولنمش اولمسی لازم کلیر.

رقیم { (ابو ثابت — بن ثابت الانصاری الأوسی) صحابه‌دن اولوب، طائف غزاسنده شهید اولمشدر.

رُقیه { حضرت رسول الله (صلعم) افندمزله حضرت خدیجة الکبری (رضها) نك ایکنجی کریمه‌سی و حضرت عثمان (رضه) ك ایلك زوجه‌سیدر. اقوای روایاته کوره حضرت زینب (رضها) دن کوچك وحضرت ام کلثوم ایله حضرت فاطمه (رضها) دن بیوك ایدی. حضرت رقیه ایله حضرت ام کلثوم ابتدا ابولهبك اوغللری عتبه وعتیبه‌یه نشانلانمشلر دیسه‌ده، «تبت یدا ابی لهب» آیت کریمه‌سنك نزولی اوزرینه، ابولهب ایله زوجه‌سی اوغللرینی حضرت محمد (صلعم) افندمزك قیزلرینی آلمقدن واز کچیرمشلردی. بونك اوزرینه رقیه حضرت عثمان (رضه)ه تزویج بیوریلوب، برلکده حبشه هجرت ایتمشلردی؛ و اوراده بر اوغللری اولوب، عبدالله تسمیه اولنمشدی. بوچوجق حضرت رقیه‌دن صکره هجرت نبویه‌نك دردنجی سنه‌سنده آلتی یاشنده وفات ایتمشدر. حبشدن عودتندن صکره مدینهٔ منوره‌یه دخی هجرت ایدوب، هجرتك ایکنجی سنه‌سی بدر غزاسی صره‌سنده حضرت رقیه خسته‌لنوب، بو مناسبتله حضرت عثمان (رضه) غزای مذکوره کیده‌مه‌مشلردی. بدر مظفریتنك مژده‌سی مدینه‌یه واردیغی کون حضرت رقیه تسلیم روح ایتمشدر. بعده حضرت عثمان حضرت ام کلثومی تزوج ایده‌رك، ذی‌النورین لقبنه مظهر اولمشدر. — (رقیه بنت کعب الاسلمیه) و (رقیه بنت ثابت الانصاریه) دخی صحابیاتدن اولوب، کندیلرندن بعض احادیث شریفه روایت اولنمشدر.

رقیه { حضرت علی ایله حضرت فاطمه (رضهما) نك کریمه‌سی اولوب، قبل البلوغ وفات ایلدیکی مرویدر. قبری مصرده زیارتکاه اولوب (ست رقیه) دینمکله مشهوردر.

رقیه { (بنت محمد القشیریه) مصر محدثاتندن وصالحاتدن بر خاتون اولوب، ٧٤١ تاریخنده وفات ایتمشدر. — (رقیه بنت محمد تغلبی)، (رقیه بنت النجانی) و (رقیه بنت القاری) دخی محدثاتدندر.

رکانه { (بن عبد یزید بن هاشم بن المطلب) صحابه‌دن اولوب، قریشیلرك اسلامه قارشی الك زیاده شدت کوسترنلرندن ایکن، فتح مکه‌ده شرف اسلامله مشرف اولمش؛ و حضرت عثمان (رضه) ك زمان خلافتنده وفات ایتمشدر. کندیسندن بعض احادیث شریفه مرویدر.

رُکانه { ندلسده بلنسیه مضافاتندن کوزل بر قصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

رکب { (المصری) صحابه‌دن اولوب، بر حدیث شریفك راویسیدر.

رَکله { اندلسده سرقسطه (یعنی سیراغوسه) مضافاتندن بر قصبه اولوب، مشاهیر علمادن ٥١٣ تاریخنده وفات ایدن (عبدالله بن محمد التجیبی الرکلی) نك مسقط رأسیدر.

رکلینغهاوزن { (Recklinghausen) بروسیه‌ده (وستفالیه) ایالتنك (مونستر) سنجاغنده ومونسترك ٥٠ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٩٢٠٠

اهالیسی، کور معدنی و باروت و سائره فابریقه‌لری واردر.

رکن { (Regen) باویره‌نك آشاغی باویره ایالتنده و (لاندسبوت)ك ۸۵ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق همنامی اولان نهرك کنارنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۲۱۸۵ اهالیسی و حیوانات پازاری واردر. — رکن نهری (بهومر والد) یعنی چهستان طاغندن نبعانله، غربه طوغری جریان ایده‌رك، ۱۶۵ کیلومتره‌لك جریاندن صکره طونه‌یه منصب اولور. اك کنیش یری ۳۰ متره وسعتنده‌در.

رکن آباد { فارسده شیرازك کنارندن جریان ایدن کوزل برچای اولوب، حافظ شیرازینك و سائر مشاهیر شعرانك اشعارنده ذکر ومدح اولنمشدر.

رکن الدوله { (حسن) آل بویهك ایکنجی حکمداری اولوب، بودولتك مؤسسی اولان عمادالدین علی بن بویهك برادریدر. مؤسس مشارالیه کندیسی فارسی طوتوب، شیرازی پایتخت اتخاذ ایتمش؛ و صاحب ترجمه‌یی عراق عجمه، دیکر برادری معز الدوله احمدی دخی کرمانه حاکم نصب ایلمش ایدی. بو وجهله رکن الدوله عماد الدوله‌نك وفاتنه یعنی ۳۳۸ تاریخنه‌دك ۱۶ سنه اصفهانده حکم سوروب، عمادالدوله‌نك اولادی اولمدیغندن، فارس حکومتنده صاحب ترجمه‌نك بیوك اوغلی عضد الدوله‌یی وارث براقش ایسه‌ده، اصل سلطنت رکن الدوله‌یه انتقال ایتمکله، ۲۸ سنه دخی رأساً سلطنت سوروب، ۳۶۶ تاریخنده ۹۰ یاشنده وفات ایتمشدر. ابتدا خراسان جهتنده حکم سورن سامانیلرله محاربه ایدوب، بعده عقد مصالحه ایله، زماننی صلح وصلاحله کچیره‌رك، اجرای عدل وحقانیتده شهرت بولمشدر. اوغلی عضد الدوله عم زاده‌سی عز الدوله بن معز الدوله‌یی حکومتندن اخراج ایتدیکیچون، رکن الدوله منفعل اولوب، عضد الدوله‌یه قارشی عسکر سوق ایتمش ایسه‌ده، اوغلی دها بیوك برعسکرله قارشیلادیغندن، رکن الدوله اصفهانه عودت ایدوب، اوغلی دخی آرقه‌سی صره کیده‌رك، عذرخواه اولمش ایدی. عضد الدوله‌دن بشقه (مؤید الدوله ابونصر) و(فخر الدوله علی) اسملریله دیکر ایکی اوغلی دخی اولوب، بونلره دخی ملکنك برقسمنی ویرمش ایدی.

رکن الدین { (سلطان —) خوارزمشاهان دولتنك طقوزنجی و صوك حکمداری اولوب، سلطان قطب الدین محمدك اوچنجی اوغلیدر. پدرینك زماننده عراق حاکمی اولوب، مغوللرك هجومنده (کرکوه) قلعه‌سنده تحصن ایتمشیدی. مغلوب اولدقده، مغول عسکرینك سرداری اوکنه دیز چوکوب اطاعت ایتمی تکلیف اولنوب، قبول ایتمه‌مکله، قتل اولنه‌رق، بونکله خوارزمشاهان دولتی منقرض اولمشدر.

رکن الدین { (ملك —) ملوك کرتك ایکنجیسی اولوب، امارت مذکوره‌نك مؤسسی اولان ملك شمس الدین محمدك اوغلیدر. ۶۷۶ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، ابقا خانك فرمانیله هرات وغورستان حاکمی اولوب، بعده ارغوز خان طرفندن اردویه دعوت اولندقده، اطاعت ایتمیوب، اوغلی علاء الدینی هراتده قائممقام براقه‌رق، (خنار) قلعه‌سنده قپانمش؛ واوراده ۲۴ سنه قالوب، ۶۰۵ تاریخنده وفات ایتمشدر.

رکن الدین { (شیخ — ابو الفتح بن شیخ صدرالدین عارف) هندستانده ملتان خطه‌سی مظنهٔ کرامندن اولوب، سکزنجی قرن هجری اوائلنده وسلطان علاء الدین اسکندر ثانی زماننده یاشامشدر.

رکن الدین { (قاضی —) ایران شعراسندن اولوب، (قم) شهرندندر. اتابکیلر زماننده یاشایوب، بونلر طرفندن قم شهرینه قاضی نصب اولنمشدی. مدحلرنده برچوق اشعار سویلمشدر. نهایت تبریزده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

شرم باد ای خون من برکردنت
یازخود یا از خدا یا ازمنت

رکن الدین خورشاه { (خواند —) ملوك اسماعیلیه دخی دینلن ملاحدهٔ قهستانك سکزنجی و صوك حکمداری اولوب، ۶۵۳ تاریخنده، پدری خواند علاءالدین محمدك وفاتی اوزرینه، قهستان تختنه جلوس ایتمش ایسه‌ده، یالکز برسنه حکومت سوروب، ۶۵۴ ده مغوللر طرفندن اخذ وقتل اولنمشدر.

ركن الدين دبير { مناقب اوليايه دائر « شمائل الاتقياء » عنوانلى كتابك مؤلفيدر. كتاب مذكورى برهان الدين صوفى نامنه يازمشدر.

ركن الدين رازى { ايران شعراسندن اولوب، شو بيت اونكدر:

روشن نكشت سوز دل ما بهيچ كس
دركوشهٔ فراق غريبانه سوختيم

ركن الدين سليمان شاه { روم ممالكنده حكومت سورن ملوك سلجوقيه‌دن ايكى ذاتك اسميدر:

برنجيسى ملوك مذكوره‌نك يدنجيسى اولوب، عزالدين قليج آرسلانك اوغليدر. ۵۷۹ تاريخنده، برادرى غياث الدين كيخسروك فرارى اوزرينه، تخت موروثنه جلوس ايدوب، ۲۳ سنه حكومت سوردكدن صكره، ۶۰۲ تاريخنده وفات ايتمشدر.

— ايكنجيسى غياث الدين كيخسرو ثانينك اوغلى اولوب، ۶۴۴ تاريخنده، پدرينك وفاتى اوزرينه، برادرى عزالدين كيكاوسله مشتركاً حكم ايتمش و ۶۶۴ده رحلت ايتمشدر. بعض تواريخده (ركن الدين قليج آرسلان) ديه محرردر.

ركن الدين صاين { ايران شعراسندن اولوب، سمنان قاضيسنك اوغلى ايدى. ملوك جنكيزيه‌نك اخيرى اولان طغان تيمور خانك معلمى اولوب، حكمدار مشار اليهك حماقتندن بحث ايتمش اولديغى كنديسنه سويلدكلرندن، حبسنه فرمان ويرمشيدى. شاعرك تقديم ايلديكى شو قطعه تخليهٔ سبيلنه سبب اولمشدر:

در حضرت شاه چون قوى شد رازم
كفتم كه ركابرا ززر فرمايم
آهن چو شنيد اين حكايت از من
درتاب شد و حلقه بزد برپايم

ركن الدين فيروز { ملوك غوريه‌دن اولوب، سلطان شمس الدين التمشك اوغليدر. ۶۳۳ تاريخنده، پدرينك وفاتى اوزرينه، دهلى تختنه جلوس ايتمش ايسه‌ده، آلتى آى صكره همشيره‌سى سابقة الترجمه راضيه قعود ايتمشدى.

ركن الدين قباڭى { مشاهير شعرادن اولوب، تركستانده‌كى (قبا) مملكتندن ايدى. اثير الدين رومانى شاكردانندن و پوربهاء جامينك استادى ايدى. شو بر ايكى بيت عراقه وارديغنده، خواجه معزالدين طاهره تقديم ايلديكى برقطعهٔ مشهوره‌سندندر:

چو شد امسال آخر اى مخدوم
كه من رنج ديده مظلوم
بعد ده سال حق: براين دولت
كشتم ازهر مراد دل محروم الخ

ركن الدين قليج آرسلان { [« ركن الدين سليمان شاه » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

ركن الدين مبارك { كرمانده حكومت سورن قره ختاييان ملوكنك ايكنجيسى اولوب، بو دولتك بانيسى اولان براق حاجبك اوغليدر. پدرينك وفاتى اوزرينه، ۶۳۲ تاريخنده اوقتاقا آنك فرمانيله حاكم كرمان اولوب، ۱۶ سنه حكومت سوردكدن صكره، ۶۵۰ده مقتولاً وفات ايتمشدر.

ركن الدين يوسف شاه { (لر بزركده حكومت سورن اتابكان ملوكنك سكزنجيسى اولوب، نصرة الدين احمدك اوغليدر. ۶۳۳ تاريخنده، پدرينك وفاتى اوزرينه، جلوس ايدوب، آلتى سنه عدل وحقانيتله حكومت سوردكدن صكره، ۶۴۰ تاريخنده وفات ايتمشدر. اوغلى وخلفى اولان مظفر الدين افراسياب ملوك مذكوره‌نك اخيريدر.

ركنسبورغ { [« راتيسبونه » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

ركن كاشى { مشاهير شعرا و اطباى ايراندن اولوب، اشعارنده (مسيح) تخلص ايدردى. شاه عباس ماضينك خدمتنده اولوب، بعده هندستانه رحلتله، اكبر شاهك و بونك خلفلرى جهانكير وشاهجهانك خدمتلرنده بولنمش؛ وايفاى حج ايتدكدن صكره ايرانه عودت ايدوب، ۱۱۵۶ تاريخنده وفات ايتمشدر. اشعارى يوز بيك بيتى متجاوزدر. [« مسيح » ماده‌سنه دخى مراجعت بيوريله.]

رکنیا (Requena) اسپانیانك والنسه (یعنی بلنسیه) ایالتنده و والنسه‌نك ۶۰ کیلومتره غربنده اوله‌رق همنامی بر نهرك کنارنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۳۵۲۵ اهالیسی، دمیریولی، قطیفه فابریقه‌لری و جوارنده ذخیره وشراب حاصل ایدر منبت اراضیسی ایله ایکی طوزلی معدن صویی واردر.

رکنیچ (Recknitz) آلمانیانك مکلنبورغ بیوك دوقه‌لغنده بر نهردر، که همنامی اولان قریه‌نك ۷ کیلومتره یوقاریسنده بعض بطاقلقلردن نبعانله، شمال شرقی‌یه و بعده شمال غربی‌یه طوغری آقه‌رق، ۱۰۵ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، بالطیق دکیزینه دوکیلور. مجراسنك یالکز ۱۵ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالحدر.

رلاند (Reland) فلنك مستشرقیندن اولوب، ۱۶۷۶ ده (ریپ) قصبه‌سنده طوغمش، و ۱۷۱۸ ده وفات ایتمشدر. (هاردرویق) دارالفنوننده فلسفه و بعده السنهٔ شرقیه معلمی بولنمش؛ و فلسطینك بر تاریخی و سائر بعض کتابلر یازوب، عربیدن دخی لاتین لسانه بر قاچ کتاب ترجمه ایتمشدر.

رلونقاوی (Reloncavi) آمریقای جنوبیه‌ده شیلینك قسم جنوبیسنده جنوبدن شماله متوجه بر کورفز اولوب، بویی و اکی ۴۰ وسواحلی ۱۲۰ کیلومتره‌در. مدخلنده برچوق آطه‌لر وایچنده (پوئرمونت) اسمیله براسکله بولنیور.

رَماده بواسمله بلاد عربده برقاچ قصبه و قریه ومحله وار ایدی. بری یمنده، بری فلسطینده رمله قربنده، بری اسکندریه ایله برقه آره‌سنده، بری اندلسده قرطبه قربنده، بری بصره ایله مکه آره‌سنده، بری بلخ قربنده، بری نیشابور جوارنده ایدی. حلبك دخی بیوك برمحله‌سی بواسمله مسمی ایدی.

رماقل سنت ـ (St Remacle) قتولیکلرك عزیزلرندن اولوب، بلجیقه‌ده خرستیانلغی نشر ایلمش؛ و ۶۷۵ تاریخ میلادیسنده وفات ایتمشدر. یورطیسی ایلولك اوچنده اجرا اولنور.

رمّان واسطه‌ده برقصر اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

رَمّان طی بلدنده برطاغ اولوب، اهل رده ایله حضرت خالد بن ولید (رضه) بیننده اوراده برمحاربه اولمشدی.

رمباو (Rembau) ملاقه شبه جزیره‌سنك جنوب غربی قسمنده بر حکومت صغیرهٔ اسلامیه اولوب، انکلتره دولتنك تحت حمایه‌سنده بولنیور. مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۰۰ مربع کیلومتره اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی واردر. اراضیسی پك منبت اولوب، کلیتلی پرنج حاصل اولور.

رمبراند (Rembrandt) فلنكك اك مشهور رساملرندن اولوب، ۱۶۰۶ تاریخنده (لیده) قربنده طوغمش، و ۱۶۶۰ ده آمستردامده وفات ایتمشدر.

رمبنك (Rembang) جاوه جزیره‌سنك ساحل شمالیسنده و باتاویه‌نك ۴۲۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده و (کننك) نهری مصبنده واقع برکورفز ایچنده ایالت مرکزی برقصبه در. اهالیسی کمیجیلك و بالیقجیلقله مشغولدر.

رمبو (Rembo) آفریقای غربیه‌ده قونغو مملکتنك فرانسه‌نك النده بولنان قسمنده برنهردر، که (آشانقونو) جبالندن نبعانله، غرب جنوبی‌یه طوغری آقه‌رق، ۸۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، جنوبدن کلن (اوفوغو) نهریله برلشه‌رك، دها ۸۰ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایله، (نفومی) بطاقلقلرینی شق ایده‌رك، (فرنان‌واز) کورفزینه دوکیلور. صویی چوق اولوب، بعض محللرنده ۳۰۰ متره‌دن زیاده وسعتی واردر.

رمپانغ یاخود رمپنك (Rempang) فلنكك النده اولان بحر محیط هندی جزائرندن برآطه اولوب، (بانتام) جزیره‌سنك جنوب شرقیسنده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۳۸ مربع کیلومتره‌در.

رمتالکس (Rhémétalcès) تراکیا خطهٔ قدیمه‌سنك (یعنی ادرنه جهتنك) بو اسمله ایکی حکمداری اولوب، برنجیسی دردنجی (قوتیس)ك برادریدر. میلاددن ۷ سنه مقدم یکنی (رسقوپوریس)ه خلف اولوب، دالماتلرله

پانونیالیلره قارشی رومالیلره معاونت ایتمشدی . میلادك ۱۰ نجی سنه‌سنده وفات ایدوب، ملکی اوچنجی رسقوپوریس ایله بشنجی قوتیس آره‌سنده مقاسمه اولنمشدی . — ایکنجیسی میلادك ۱۹ نجی سنه‌سی مذکور اوچنجی رسقوپوریسه خلف اولوب، بعده بشنجی قوتیسك حصه‌سنی دخی ضبطله، ٤٦ تاریخنه‌دك بتون تراکیایه حکم ایتمش؛ و وفاتنده ملکی روما ایمپراطورلغنه الحاق اولنمش ایدی .

رمدیوس (Remedios) آمریقانك آنتیل جزایر کبیره‌سندن اسپانیانك النده بولنان (قوبه) جزیره‌سنك ساحل شمالیسنده، (سانته قلاره) ایالتنه ملحق و سانته قلاره‌نك ۵۰ کیلومتره شرق شمالیسنده واقع سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، ۷٦٤۰ اهالیسی ودمیر یولی واردر . اسکله‌سی قصبه‌دن اوزاقجه‌در .

رمزی قدمای شعرای عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر :

برنجیسی (مصطفی —) بروسه‌لی اولوب، غلطه قاضیلغنده و سائر بعض قضالرده بولنمش، و ۹٥٤ ده وفات ایتمشدر .

— ایکنجیسی صدور عظامدن مشهور پیری پاشادر. ترجمهٔ حالنه دائر « پیری پاشا » ماده‌سنده تفصیلات ویرلمش اولمغله، شوراجقده اشعارندن شو ایکی بیتك ایرادیله اکتفا اولندی :

شب زلفکده قالانلر ظلمات ایله یورر
ایریشن لبلرکه آب حیات ایله یورر
زاهدی حسرت‌می شویله‌زبون ایلدی‌کیم
الده تسبیح وعصاسی صلوات ایله یورر

رمزی متأخرین شعرای عثمانیه‌دن دخی اوچ ذاتك مخلصیدر :

برنجیسی (محمد — افندی) قرمانلی اولوب، بروسه‌ده مدرس اولدیغی حالده، ۱۱٤۳ ده وفات ایتمشدر .

— ایکنجیسی (عثمان — افندی) تکفورطاغلی بزمی افندینك کوچك برادری اولوب، ۱۱۳۷ تاریخنده وفات ایتمشدر . شو بیت اونکدر:

یاد مرآت رخ وقند لبکله رمزی
شمدی نوبت‌می‌ویرر طوطئ شکرشکنه

— اوچنجیسی (علی — افندی) ادرنه‌لی اولوب، درسعادتده مواصلتله، طریق تدریسه بالدخول، حرمین مفتشی و بعده قدس ملاسی اولوب، بعدالانفصال ۱۲٥٤ ده وفات ایتمشدر. شومطلع اونکدر:

لعل لبکه جان و دلك اشتهاسی وار
زیرا او پرده خیلیجه شکر صفاسی وار

رمزی (محمد هادی) ایران شعراسندن اولوب، کاشانلیدر . شو بیت اونکدر :

عارف میان خلق همان با خدا بود
دومعدنست لعل و زخارا جدا بود

رمس (Rems) وورتمبرغده برچایدر، که (ژوره) طاغندن نبعانله، ابتدا غربه و بعده غرب شمالی‌یه طوغری باغلری چوق ومنبت بر وادینك ایچندن آقه‌رق، ۸۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (رین) ایرماغنه تابع (نقار) نهرینه دوکیلور .

رمشید (Remscheid) غربی پروسیه‌نك (رین) ایالتنده، (دوسلدورف) سنجاغنك (لنپ) قضاسنده و لنپك ٤ کیلومتره غرب جنوبیسنده واقع برقصبه اولوب، ۱۱۰۰۰ اهالیسی ودمیر و چلیك و پرنجدن آلات و اوانئ مختلفه فابریقه‌لری واردر .

رمضان افندی مشاهیر خطاطیندن اولوب، درتیوز مصحف شریف یازمش؛ و ۱۰۹۱ ده وفات ایدوب، مولویخانه قپوسی خارجنده دفن اولنمشدر .

رمضان اوغلی دولتی (یاخود دولت رمضانیه) دولت عثمانیه‌نك اوائل ظهورنده آطنه و طرسوس وسیس جهتلرنده حکومت سورمش برکوچك دولت اولوب، بانیسی ارطغرل غازینك پدری سلیمان شاهك معیتنده بولنمش اولان ترکمان رؤساسندن (یورکر) ك اوغلی رمضاندر. مذکور یورکر ورمضان آطنه جبالنده‌کی مرعالره مالك اولوب، عشیرتلریله برعی اغنام ایتمکده ایکن، مرور زمانله کسب نفوذ واقتدار ایده‌رك، بر حکومت تشکیل ایتمشلردی . آل رمضان دولتی ۷۸۰ تاریخنده تأسس ایدوب، ۹۷۰ تاریخنه‌دك

١٩٠ سنه دوام ایتمش ، و بوسلاله‌دن یدی کشی حکومت سورمشدر، که بونلرده احمد بن رمضان، داود بك بن احمد، محمود بك بن داود، خلیل بك بن محمود، پیری بك بن خلیل ، ابراهیم بك بن پیری ، محمد بك بن ابراهیم‌در. بونلرك ایلك اوچی مصرده حکومت سورن ممالیك چراکسه ایله مناسباتده بو۔ لنوب، کندی برادر واقربالریله دائما منازعه ومحا۔ ربه‌ده بولنمشلردر. دردنجیلری اولان خلیل بك دولت علیهٔ عثمانیه‌نك تحت حمایه‌سنه کیروب، بوحمایه کیده‌رك عادتا تابعیت صورتنه کچمش؛ ونهایت آطنه‌یه بشقه والی تعیین اولنه‌رق، رمضان سلاله‌سی بسبتون منقرض اولمشدر.

رمضان زاده { (محمد چلبی) قانونی سلطان سلیمان‌خان‌دوری رجالندن ومورخیندن اولوب، مرزیفونلیدر. دفعاتله رئیس الکتاب و نشانجی و دفتر امینی ومصر محافظی او۔ لوب، نشانجی لقبیله شهرت بولمشدر. حتی یازدیغی مختصر برتاریخ عمومی دخی «نشانجی تاریخی» عنوا۔ نیله مشهوردر.

رَمطه { صقلیه جزیره‌سنده ساحلدن اوزاق اوله‌رق بر طاغك اوزرنده مستحکم برقلعه اولوب، اهالیٔ اسلامیه ایله مسکون بولندیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

رَمك { موصل ولایتنك سلیمانیه سنجاغنده کوچك برقصبه‌در.

رَمله { قدس سنجاغنك یافه قضاسنده ویافه‌دن قدسه کیدن طریق اوزرنده اوله‌رق قدسك ٢٩ کیلومتره غرب شمالیسنده برقصبه او۔ لوب، یالکز ٤٠٠ قدری خرستیان و قصوری کاملاً مسلم اولمق اوزره، ٤٠٠٠ اهالیسی، اطرا۔ فنده خرما، زیتون، فرنك انجیری و سائر اشجار مثمره‌یی حاوی باغچه‌لری، پاموق ایپلیکیله صابون معمولاتی، جامع کبیر اسمیله مصنع برجامع شریفی و آثار قدیمه‌دن معدود صهرنجلریله بعض معابدی واردر. پك اسکی برقصبه اولوب، اسم قدیمی (آریماتیا Arimathia) در. اوائل دور اسلامده پك معمور و بیوك برشهر اولوب ، ملوك امویه‌دن ولید بن عبدالملك و بعده احمد بن طولون طرفندن اعمار او۔ لنمش؛ ومؤخراً اهل صلیبك الینه کچوب، صلاح‌الدین ایوبی طرفندن استخلاص ایدلمش؛ و بعده یکیدن اهل صلیبك الینه کچوب، نهایت بیبرس طرفندن قطعیاً فتح اولنمشدر. مشاهیر علمادن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

— بو اسمله ممالك اسلامیه‌نك سائر طرفلرنده دخی بعض قریه ومحله‌لر بولنمشدر.

رَمله { مصر اسفلده اسکندریه مدیریتنده و اسکندریه‌نك شمال شرقیسنده اوله۔ رق ابوقیر کولنی آق دکیزدن آیران دیلك اوزرنده برقصبه اولوب، ٤٣٣٠ اهالیسی واردر. اسکندریه اغنیاسنك صیفیه‌لرندن عبارت اولوب، شهرمذکوره بر دمیر یول ایله مربوطدر. آغستوس طرفندن تأسیس ایدلمش اولان (نیقوپولیس) شهر قدیمنك موقعنده مؤسسدر.

رمله { صحابیاتدن بروجه آتی آلتی خاتونك اسمیدر:

برنجیسی ام حبیبه رمله بنت ابی سفیاندر. [«ام حبیبه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.] — ایکنجیسی (رمله بنت الحارث الانصاریه النجاریه) در، که حضرت رسول الله (صلعم) افندمزه بیعت ایدن خاتونلردندر. — اوچنجیسی (رمله بنت شیبة القرشیه) در، که هند بنت عتبه‌نك عم‌زاده‌سی اولوب، اسکیدن اسلامه کلمش؛ ومدینه‌یه هجرت ایدوب، حضرت عثمان بن عفانه (رضه) وارمش ایدی. پدری، مشرك اولدیغی حالده، بدر غزاسنده قتل اولنمشدر. — دردنجیسی منافقینك رئیسی اولان عبدالله بن ابی سلولك قیزی رمله اولوب، حضرت رسول اکرمه بیعت ایتمشیدی. — بشنجیسی مطلب بن ازهر الاز۔ هرینك زوجه‌سی (رمله بنت عوف السهمیه) در، که مکهٔ مکرمه‌ده اسلامه کلوب، زوجیله برابر حبشه هجرت ایتمشیدی. — آلتنجیسی (رمله بنت الوقیعه) در، که ابوذر غفارینك والده‌سیدر.

رمله { تابعیاتدن دخی ایکی قادینك اسمی او۔ لوب، بری عشرهٔ مبشره‌دن حضرت زبیر (رضه)ك قیزی وعثمان بن عبدالله‌ك زوجه‌سیدر. اوغلی عبدالله بن عثمان حضرت امام حسین (رضه)ك کریمه‌سی (سکینه)یی تزوج ایتمش اولمغله، حضرت مشارالیهانك قائن والده‌سی اولمشدر. — دیکری معاویه بن ابی سفیانك قیزی اولوب، معا۔

ویه‌نك وفاتی قصه‌سنده و برادری یزیدك اشعارنده ذکری کچیور .

رمو { (Remos) آمریقای جنوبیده پرونك شرق جهتنده ساکن وحشی برقوم اولوب، اولولرینی قلبه‌لرینك آلتنده دفن ایتمك جملهٔ عاداتندندر .

رموآ { (Remois) فرانسه‌نك شامپانیا خطه‌سنده برکوچك یر اولوب، مرکزی (ریمس) قصبه‌سی ایدی .

رموزات { آبل — (Abel Rémusat) فرانسه‌نك مشاهیر مستشرقیننددن اولوب، ۱۷۸۸ ده پارسده طوغمش، و ۱۸۳۲ ده وفات ایتمشدر . چین و تیبت و مانچو لسانلرینی اوکرنوب ، بولسانلردن فرانسزجه‌یه برخیلی کتابلر ترجه ایتمش؛ والسنهٔ مذکوره حقنده بعض مطالعات یازمشدر . پارسده السنهٔ شرقیه جمعیتنك تأسیسنه سبب اولمش؛ وجمعیت مذکوره‌نك ابتدا کاتبی وبعده رئیسی اولمش ایدی . السنهٔ شرقیه مکتبنده چین لساننك معلمی اولوب ، لسان مذکورك فرانسه‌ده تدریسنه الك اول باشلایان کندیسیدر .

رموزات { قونت — (Compt de Rémusat) فرانسه سیاسیون وادباسندن اولوب، ۱۷۹۷ ده پارسده طوغمش، و ۱۸۷۵ ده وفات ایتمشدر. ۱۸۴۰ ده داخلیه ناظری و ۱۸۷۱ ده محبی اولدیغی موسیو تیرك جمهوریت ریاستنده خارجیه ناظری اولمشدی . برخیلی کتب ادبیه و فلسفیه یازوب، آقادمیا اعضالغنه قبول اولنمشدی .

رمی { (Remi) قیصرك فتوحاتندن اول فرانسه‌نك (مارنه) و (اوبه) ایالتلرنده ساکن بولنمش برقومدر .

رمی { سنت — (St Remi) بواسمله قتولیکلرك ایکی عزیزی اولوب، برنجیسی فرانقلرك حکمداری (قلوویس)ی باپتیز ایدوب، خرستیانلغك فرانقلر بیننده انتشارینه سبب اولمش؛ و ۵۳۳ تاریخنده ۹۵ یاشنده وفات ایتمشدر . تشرین اولك برنجی کونی یورطیسی اجرا اولنور . — ایکنجیسی شارل مارتلك غیرمشروع اوغلی اولوب، (روئن) باش پسقپوسی اولمش، و ۷۷۱ ده وفات ایتمشدر . تشرین اولك ۲۸ نده یورطیسی اجرا اولنور.

رمیثه { بواسمله صحابیاتدن ایکی خاتون ذکر اولنوب، بری (رمیثه بنت عمرو بن هاشم بن مطلب) و دیکری (رمیثه بنت حکیم) در. برنجیسنك انصاریاتدن اولدیغی دخی مرویدر . ایکنجیسنك تابعیاتدن اولمسی احتماله دها قریبدر .

رمیرمونت { (Remiremont) فرانسه‌نك ووسژه ایالتنده و (اپینال)ك ۲۱ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (موزله) نهرینك ساحل یسارنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۷۳۰۵ اهالیسی، دمیریولی، یوك وپاموقدن مختلف منسوجاتی و بعض فابریقه‌لری واردر .

رمیثه { حجازده حکومت سورن بنی قتاده ملوکندن اولوب ، یدنجی قرن هجری اوائلنده ، پدری ادریسك وفاتندن صکره ، برادری حمیضه ایله مشترکاً حکومت سورمش؛ و بینلرنده کاه موافقت وکاه مخالفت ومنازعه وقوع بولمشدر .

رمیصاء { صحابیاتدن ام سلیمك اسمیدر . [« ام سلیم » ماده‌سنه مراجعت.]

رمیکیه { اندلس طوائف ملوکندن اشبیلیه حاکمی معتمد بن عبادك زوجه‌سی اولوب، حسن وملاحتیله وشعر وفصاحت وطلاقت لسانیله شهرت بولمشدر .

رمیلی { اندلس اطباسندن اولوب، طبه دائر «البستان» عنوانیله برتألیفی واردر.

رناکات { (Ranaghat) هندستانده بنکاله خطه‌سنك کلکته ایالتنده و (کریشناکر)ك ۲۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (چورنی) نهری اوزرنده برقصبه اولوب ، ۱۳۶۵ ی مسلم اولمق اوزره ، ۸۶۸۰ اهالیسی واردر .

رنان { ارنست — (Ernest Renan) فرانسه‌نك الك مشهور علما ومستشرقیننددن اولوب، ۱۸۲۳ تاریخنده (ترکیه) قصبه‌سنده طوغمش، و ۱۸۹۲ ده وفات ایتمشدر. ابتدا پاپاس اولمق اوزره، عقاید وسائر علوم دینیه تحصیلنه سوق اولنه‌رق، علوم مذکوره‌ده اقرانه تفوقله، کسب تمیز ایتدکدن صکره، بومسلکی افکارینه موافق بولمیه‌رق ، بوندن کف یدله، السنهٔ شرقیه تحصیلنه قویلمش؛ وعبرانی، عربی و سریانی لسانلرینی اوکرنمش

ایدی . کتب مقدسه‌نك تنقیداتنه و خرستیانلغك
صورت ظهور و انتشاری حقنده تحقیقات عمیقه‌یه
کیریشوب، حضرت عیسانك ترجمهٔ حالی حقنده نشر
ایتدیکی مفصل برکتاب کندیسنك پاپا طرفندن
آفروس ولسان عبرانی معلمکندن عزل اولنمسنی
موجب اولمشدی . رنان بونکله قناعت ایتمیوب،
حواریونك ترجمهٔ احوالنه وخرستیانلغك اوائلنه دائر
دها برقاچ کتاب نشریله، خرستیانلق عالمنده دینسز-
لکله شهرت بولمشدر . ابن رشدك مسلك فلسفیسنه
دائر Averoës et l'Averoïsme عنوانیله مفصل
برکتاب یازوب، حکیم مشارالیهك و بتون حکماء
عربك افکار حکمیه‌سنی ایضاح وتفصیل ایتمشدر .
السنهٔ سامیه‌نك صورت اشتقاق وتناسبی حقنده دخی
براثر معتبر میدانه قویه‌رق، حکیم شهیر (وولنی)
طرفندن بوبابده تخصیص ایدلمش اولان مکافاتی قزا-
نمشدر . بونلردن بشقه فنیکه‌لیلرله عبرانیلرك آثار
عتیقه‌سی و السنهٔ سامیه ایله تاریخ مقدس حقنده
برطاقم رساله‌لر واك معتبر رسائل موقوته وغزته‌لرله
برچوق مهم بندلر نشر ایتمشدر . ایکی دفعه ایتالیایه
و ایکی دفعه دخی سوریه جهتنه سیاحت ایتمشدر .
وفاتنده پاپاسسز وبرکونه آیین مذهبی اجرا اولنمقسزین
دفن اولنمسنی وصیت ایتمکله، بووصیتی اجرا اولنمشدر.

رنتریا { (Renteria) اسپانیانك ایالات شما-
لیه‌سندن (کیپوزقوآ) ایالتنك
(سنت سباستیان) قضاسنده وسنت سباستیانك ٧
کیلومتره شرق جنوبیسنده مستحکم و قدیم برقصبه
اولوب، ٣٠٦٠ اهالیسی و ایپلیك ومعدنه متعلق
بعض معمولاتی واردر .

رنتون { (Renton) اسقوچیانك (دومبار-
تون) ایالتنده و دومبارتونك ٤
کیلومتره شمال غربیسنده و (لون) نهری اوزرنده
برقصبه اولوب، ٤٣٢٠ اهالیسی وباصمه و بز فابریقه-
لریله بویاخانه‌لری واردر .

رندسبورغ { (Rendsburg) پروسیه‌نك
(اشلسویغ هولشتاین) ایا-
لتنده و (کیل) ك ٣٠ کیلومتره غربنده وبحر شما-
لی‌یه دوکیلن (ایدر) ایرماغی اوزرنده قضا مرکزی
برقصبه اولوب، ١٢١٥٥ اهالیسی واردر . مهم و
تجارتکاه براسکله اولوب، بیوك سفائن دستکاهلری،
دمیرخانه‌لری ومنسوجات متنوعه ایله طوغله، کرمید،
چنتو و سائره فابریقه‌لری واردر . نهر مذکوردن
بالطبع دکیزینه قدر برجدولی دخی واردر .

رنسو { (Rennesso) نروچك (استاوانکر-
فیورد) کورفزنده (قریستیانساند)
ایالتنك (استاونکر) قضاسنه ملحق برطاقم آطه‌لر
اولوب، اك بیوکلری اولان (رنسو) ایله (موستلو)
آطه‌لرینك مساحهٔ سطحیه‌لری ٤١ مربع کیلومتره
واهالیلری ٢٣٦٠ کشیدر .

رنسی { (Raincy) فرانسه‌ده « سینه مع-
و اوآزه » ایالتنك (پونتوآزه) قضا-
سنده و پونتوآزه‌نك ٣٥ کیلومتره شرق جنوبیسنده
اوله‌رق پارسدن استراسبورغه کیدن دمیریول خطی
اوزرنده ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ٥٢٣٠ اها-
لیسی ، آلچی معدنی ، مشهور فدانلقلری وتل قفس
فابریقه‌لری واردر .

رنغو { (Rengo) آمریقای جنوبیده شیلینك
وسطلرنده کائن (قولشاغوآ) ایالتنده
(قاؤپولیقان) سنجاغنك مرکزی برقصبه اولوب ،
(سان فرناندو) نك ٢٥ کیلومتره شمال شرقیسنده
وشهر مذکوردن سانتیاغویه کیدن دمیریول خطی
اوزرنده واقع و ٣٩٠٠ اهالیی جامعدر. قادینلرینك
حسن وملاحتیله مشهوردر .

رنفرو { (Renfrew) اسقوچیانك جنوب
قسمنده و غلاسقووك ٨ کیلومتره
غرب شمالیسنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب ،
٤٨٥٥ اهالیسی ، سفائن دستکاهلری ومنسوجات
فابریقه‌لری واردر.

رنکپور { هندستانده بنکاله خطه‌سنك
راجشاهی ایالتنده و (رامپور
باولیه) نك ١٦٧ کیلومتره شمال شرقیسنده ایالت
مرکزی برقصبه اولوب، ٦٦٥٠ سی مسلم اولمق
اوزره، ١٣٢٢٠ اهالیسی واردر .

— هندستانك شمال شرقیسنده واقع (آسام)
خطه‌سنده و (سیبساکر) ك قربنده وجنوبنده دخی
بواسمله براسکی شهر ویرانه‌لری واردر .

رنك کولی { (Rang - Koul) آسیای
وسطینك (پامیر) خطه‌سنده
و (قره کول) ك ٨٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده
اوله‌رق ٣٩٦٥ متره‌لك ارتفاعده واقع برکول او.

لوب، ۳ کیلومتره طولنده بر بوغازله اختلاط ایدر ایکی قسمدن مرکبدر. جیحونه تابع (آق صو) ونام دیکرله (مرغاب) نهرینه دوکیلور (آق بیتال) چاینك مجراسندن ٦ کیلومترهلك برصیرتله آیرلمشدر.

رنکین { (سعادت یار خان) هندستان شعراسندن اولوب، ۱۲۵۱ تاریخنده ۸۰ یاشنده وفات ایتمشدر. «مهر وماه» عنوانیله فارسی برمنظومهسی واردو لساننده برچوق اشعاری واردر.

رنل { (Rennell) بحر محیط کبیرده واقع (سالومون) جزایرینك قسم جنوبیسنده ایکی آطهنك اسمی اولوب، بونلرك بری (مونکیکی) یاخود (بلونه) ودیکری (مونغلوه) یاخود (رنل) اسمیله مسمادر. ایکیسنك مساحهٔ سطحیهسی ۷۷۰ مربع کیلومتره اولوب، (پولینسیا) لیلرله مسکوندرلر. ۱۷۹٤ ده (بوتلر) طرفندن کشف اولنوب، الآن احواللری تمامیله معلوم دکلدر.

رنل آقنتیسی { (Courant de Rennell) مکسیقا کورفزندن باشلایهرق فرانسه وانکلتره ونهایت نوروج سواحلنه طوغری شمال شرقیه اوزانان و (غولف استریم) اسمیله مشهور اولان بیوك آقنتینك برقولی اولوب، ٤٥ درجه عرض شمالیده تشعبله، اسپانیا وفرانسه سواحل غربیهسنی یاللایهرق وسواحل مذکورهدهکی قویلره برطاقم شعبهلر صالهرق، (مانش) دکیزینه کیرر، واورادن دونهرك، بتکرار (غولف استریم) آقنتیسیله برلشیر. کاشفی اولان انکلتره مشاهیر متفننلرندن موسیو (رنل) ك اسمیله تسمیه اولنمشدر.

رنو { (Reno) ایتالیانك شمالینك (امیلیا) خطهسنده (پو) ایرماغنه تابع برنهر اولوب، طوسقانه خطهسنده (آپنین) سلسلهٔ جبالندن نبعانله، شمال شرقیه طوغری جریان ایدهرك، پورته، اورغاتو، پولونیه و چنتو شهر وقصبهلری ایچندن و یانندن کچدکدن صکره، بردنبره شرق جنوبیه دونوب، ترانکاو قربنده صاغدن (پو) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ۱۸۰ کیلومتره طولنده اولوب، حوضهسی ۵۰۰۰ مربع کیلومتره وسعتندهدر. یاغمور موسملرنده صویی چوغالوب، جریانی سرعتلی ومخاطرهلیدر.

رنه { (Rennes) فرانسهنك شمال غربی جهتنده و برتانیه خطهسنده واقع «ایله معویلنه» ایالتنك مرکزی برشهر اولوب، پارسك ۳۱۰ کیلومتره غرب جنوبیسنده و (ویلنه) نهری اوزرنده اولهرق آز متموج بر اووهنك اورتهسنده واقعدر. پارسدن (برست) ه کیدن دمیر یولك اك مهم موقفلرندن اولوب، ٥٢٦١٥ اهالیسی، آقادمیاسی، داخلی مکتب اعدادیسی، طب وفن صیدلانی مکتبی، مکتب اعدادیسی، معلم و معلملر یتشدیر مکه مخصوص مکتبی، طائفهٔ رهبانه مخصوص مکتب عالیسی، ۵۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانهسی، موزهسی، نباتات باغچهسی، آثار عتیقه جمعیتی، ۱۰۰۰ یتاغی حاوی درت خستهخانهسی، حبسخانهٔ عمومیسی، یلکن بزی، کستانه، زبال، طیور وسائرهیه متعلق خیلی ایشلك تجارتی ومعمولات متنوعهیه مخصوص خیلی فابریقهلری واردر. اسکی برشهر اولوب، وقتیله (برتانیه) خطهسنك مرکزی ایدی. شمدیکی حالده خطهٔ مذکورهده بوندن بیوك ایکی شهر واردر.

رنه { (Renaix) بلجیقهده «شرق فلاندره» ایالتنك (اودرانده) قضاسنده واودراندهنك ۱۰ کیلومتره جنوبنده و بردمیریول خطنك تشعب نقطهسنده واقع ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ۱۵۷۲۵ اهالیسی ویوك و پاموقدن منسوجات مختلفهایله مسکرات، سرکه، طوغله، کرمیت، توتون، بیره و سائره فابریقهلری و دباغخانه و بویاخانهلری واردر. چوخه فابریقهلری وقتیله پك ایشلك ایدی.

رنه { برنجی یاخود آنژولی- (René d'Anjou) یاخود René I آنژو دوقهسی، پرووانسه قونتی و اسماً ناپولی قرالی اولوب، ایکنجی لوینك ایکنجی اوغلی ایدی. دائیسی بولنان (بار) قاردینالی طرفندن تربیه اولنهرق، ۱٤۳۰ تاریخنده بونك طرفندن بار دوقهلغی کندیسنه ترك اولنوب، (لورنه) دوقهلغنك وارثهسی ایزابله ایله تزویج اولنهرق، لورنه دوقهسی اولمش ایسهده، متوفی دوقهنك یکنی آنتوآن طرفندن مخالفت اولنهرق، صاحب ترجه ایتدیکی محاربهده مغلوب واسیر اولوب، بش سنه تحت اسارتده قالمش؛ و۱٤۳٦ ده برادری اوچنجی لوینك وفاتی اوزرینه، آنژو و پرووانسه ملکنه و اسماً ناپولی قراللغنه وارث اولمش ایدی.

١٤٣٨ ده قرالیچه ایکنجی (ارانه) نك وصیتی او.
زرینه، بالفعل ناپولی قرالی اولوب، برقاچ سنه ناپو.
لیده قراللق ایتدکدن صکره، خزینه‌سی بوش او.
لوب، بعض سردارلر دخی کندیسنه خیانت ایتمکله،
١٤٤٢ ده آراغونلی آلفونسه مغلوب اولوب، لورنه‌یه
چکلمکه مجبور اولمش؛ و١٤٥٢ ده لورنه دوقه‌لغنی
بیوك اوغلی قلابره‌لی ژانه ترکله، آنژویه چکلمش
ایسه‌ده، ١٤٧٣ ده اوراسی دخی اون‌برنجی لویی
طرفندن ضبط اولنمغله، پرووانسه قونتلغیله قناعت
ایده‌رك، بقیهٔ عمرینی اوراده کچیرمش؛ و١٤٨٠ ده
وفات ایتمشدر. بو حکمدار عدل وحقانیتیله وادبیات
ورسم وموسیقیدن اولان بهره‌سیله مشهور اولوب،
آثار قلمیه‌سی جمع، و ٤ بیوك جلد اوزره نشر او.
لنمشدر.

— ایکنجیسی لورنه دوقه‌سی اولوب، والده.
سی طرفندن برنجینك تورونی و (وودمونت) قونتی
ایکنجی (فری) نك اوغلی ایدی. ١٤٥١ ده طو.
غوب، ١٥٠٨ ده وفات ایتمشدر. والده‌سی (بولانده)
برادری ژانك وفاتی اوزرینه، لورنه دوشسی اولوب،
بونك وفاتنده ١٤٧٣ ده صاحب ترجه ارثاً لورنه
دوقه‌سی اولمش؛ و بورغونیه دوقه‌سی (شارل تمرر)
لورنه‌یی ضبط ایتمکله، اسویچره‌یه فراره مجبور اولمش
ایسه‌ده، مرقوم شارلك (غرانسون) و (مورات) ده‌کی
مغلوبیتلری اوزرینه، فرصت بولوب، ملك موروثنی
ضبط، وشارلی (نانسی) قربنده ایتدکلری محاربه‌ده
قتل ایتمشدر. وندیکلیلر طرفندن سردارلغه وناپو.
لیلیلر طرفندن قراللغه انتخاب اولنمش ایسه‌ده، کیتمیوب،
لورنه دوقه‌لغیله قناعت ایتمشدی.

رنه { سنت — (St René) قتولیکلرك عزیز.
لرندن اولوب، بشنجی قرن میلادیده
(آنژو) پسقپوسی ایدی، وشهر مذکورك حامیسی
عد اولنور. کانون اولك ١٢ سنده یورطیسی اجرا
اولنور.

رنه { (Rhène) یونان جزایرندن برکوچك
آطه اولوب، (دلوس) جزیره‌سنك
قربنده واقعدر. زمان قدیمده دلوس جزیره‌سنده
دفن اموات مذهبجه ممنوع اولدیغندن، دلوسلیلرك
مزارستانی حکمنده ایدی.

رنی { (Reni) هندستانده راجپوتانه خطهٔ
واسعه‌سنك (بیکانیر) حکومت ممتازه.
سنده و بیکانیرك ١٨٦ کیلومتره شرق شمالیسنده
برقصبه اولوب، ٩٨٥ ی مسلم اولمق اوزره، ٥٢٠٠
اهالیسی واردر.

رنی { (Reni) روسیه‌نك بسارابیه خطه‌سنده
اسماعیل قضاسنه ملحق واسماعیلك ٤٣
کیلومتره غرب شمالیسنده اوله‌رق طونه‌نك ساحل
یسارنده وغلاصدن هوجه بکه کیدن دمیریول خطی
اوزرنده برقصبه واسکله اولوب، ٦٠٨٠ اهالیسی
و بیوك ذخیره تجارتی واردر. برلین معاهده‌سیله
رومانیا طرفندن روسیه‌یه ترك اولنمشدر.

رنیار { (Regnard) فرانسه‌نك اك مشهور
مضحکه نویس شاعرلرندن اولوب،
مولیردن صکره بو جنسده برنجی عد اولنور.
١٦٥٥ ده طوغوب، اکمال تحصیلدن صکره، ایتا.
لیایه سیاحتله، قارله برچوق نقود قزانه‌رق، فرا.
نسه‌یه عودت ایدرکن، جزایرلی قورصانلرك الینه
دوشوب، استانبوله کلمش؛ وایکی سنه کیلارجیلق
خدمتنده بولندقدن صکره، قورتلوب، فرانسه‌یه
عودت ایتدکدن صکره، ینه سیاحته چیقه‌رق، بتون
اوروپایی کزمش؛ و لاپونیا بوزلرینه قدر چیقمش
ایدی. پارسه عودتنده منظوم مضحکه‌لر یازمغه
حصر اوقات ایدوب، برخیلی کوزل اثرلر براقمش؛
و١٧٠٠ ده وفات ایتمشدر. آثاری متعدد جلددن
مرکب اولوب، مطبوع ومقبولدر.

رنیولت { (Regnault) بو اسمله ایکی فرانسز
رسام اولوب، برنجیسی ١٧٥٤ ده
طوغمش؛ و١٨٢٠ ده وفات ایتمشدر. برخیلی آثار
مقبوله‌سی موجوددر. — ایکنجیسی ١٨٤٣ ده
طوغوب، ١٨٧١ ده فرانسه ایله پروسیه آره‌سنده‌کی
محاربه‌ده برصورت قهرمانانه‌ده مقتول اولمشدر.

— بو اسمله مشهور برکیمیاکر دخی اولوب،
١٨١٠ ده (اکس‌لاشاپل) ده طوغمش، و١٨٧٨ ده
وفات ایتمشدر. کیمیا وحکمت طبیعیه‌یه متعلق برخیلی
تدقیقات وکشفیاته موفق اولمشدر.

رنیه { (Regnier) فرانسه‌نك هذل‌کو وهجوجی
شاعرلرندن اولوب، ١٥٧٥ ده

شارترده طوغمش، و۱۶۱۳ ده وفات ایتمشدر. طائفهٔ رهبان سلکنده اولدیغی حالده، سفاهتله امرار ایام ایدوب، ۴۰ یاشنده وفات ایتمشدر. اسکی یونان شعراسنی تقلید ایدوب، فرانسه‌ده الك اول هجو سویلین کندیسیدر.

رنیبیج { (Regnitz) باویره‌نك فرانقونیه ایالتنده (رين) ایرماغنه تابع (من) نهرینه دوکیلور برچای اولوب، (پانباهیم) ك ۷ کیلو. متره شمال غربیسنده نبعانله، شماله طوغری آقه‌رق، صاغدن (روت) و صولدن (رزات) دره‌لرینی دخی اخذ ایله، ۱۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره مذکور نهره منصب اولور.

رو { یاخود راؤ (Rau) آلمانیا مشاهیر مستشرقیننـدن اولوب، ۱۶۰۳ ده برلینده طوغمش، و۱۶۷۷ده وفات ایتمشدر. خیلی وقت ممالك شرقیه‌ده سیاحت ایدوب، وطننه عودتنده، السنهٔ شرقیه‌ده ال یازیسیله محرر ۲۰۰۰ دن زیاده کتب معتبره کوتورمش، وطول مدت آلمانیا وانکلتره وفلنك دارالفنونلرنده السنهٔ شرقیه معلملکی ایتمشدر. عبرانی، کلدانی، سریانی، عربی و حبش لسانلرینك صرف عمومیسنه دائر معتبر برکتاب یازمش؛ و عربیدن بعض شیلر ترجمه ایلمشدر. — بواسمده ینه مستشرقیندن دیکر برذات دها اولوب، ۱۷۶۳ده اوترختده طوغمش، و۱۸۰۷ ده وفات ایتمشدر. عربی وعبرانی لسانلرندن بعض شیلرك مترجمیدر.

روا { یاخود روا روا (Reva, Reva-Reva) بحر محیط کبیرده واقع فیجی جزایرندن (ویتی لوو) آطه‌سنده برنهردر، که برچوق چایلردن بالتشکل، غربدن شرقه وبعده شرق جنوبی‌یه طوغری آقه‌رق، برقاچ قوله منقسم اولدیغی حالده، برواسع دالیه تشکیل ایده‌رك، دکیزه منصب اولور. مجرا. سنك آشاغیکی ۱۱۶ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالحدر.

روا { بغداد ولایت وسنجاغنك دلیم قضاسنده بر بیوك قریه اولوب، مقدما ناحیه مر کزی ایدی.

رواتان { (Roatan) آمریقای وسطیده (هوندوراس) کورفزنده و هوندو. راس جمهوریتنه تابع بر آطه اولوب، جمهوریت مذ. کوره‌نك ساحل شمالیسندن ۵۵ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقعدر. مذکور کورفزده‌کی آطه‌لرك الك بیوکی اولوب، شرقدن غربه بویی ۵۰ و وسطی اکی ۴ کیلومتره‌در. اراضیسی پك منبت وهواسی صاغلامدر. اهالیسی ۱۰۰۰ کشیدن زیاده دکلدر. سواحل جنوبیه‌سنده صاغلام لیمانلری واردر.

رواد { [«ارواد» ماده‌سنه مراجعت بیو. ریله.]

روانوق { (Roanoke) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك جماهیر شرقیه‌سندن ویرجینیا وشمالی قارولینه جمهوریتلرنده بر نهردر، که (دان) ایله (ستاؤتون) چایلرندن بالتشکل، شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، بحر محیط آطلاسینك (آلبمارله‌سوند) خلیجنه دوکیلور. (ستا. ؤتون) ك منبعنـدن اعتباراً مجراسی ۷۲۰ کیلومتره طولنده‌در.

روانه { (Roane) فرانسه‌نك (لوآره) ایا. لتنده، (سنت اتیان) ك ۷۲ کیلو. متره شمال غربیسنده و درت دمیر یول خطنك محل تقاطعنده قضا مرکزی برشهر اولوب، ۲۹۳۵۵ اهالیسی، اناثه مخصوص اعدادی مکتبیله مکاتب سا. ئره‌سی، ۱۶۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، برقاچ مصنع کلیساسی، مشهور پاموق منسوجاتی وحبوبات وسائر محصولاته متعلق پك ایشلك تجارتی واردر. پك اسکی برقصبه ایسه‌ده، قرن حاضر میلادی اوا. ئلنده یالکز ۷۰۰۰ اهالیسی وارایکن، اطرافنك قوهٔ انباتیه‌سی و وسائط نقلیه‌سنك کثرتی حسبیله آز وقتده چوق ترقی ایتمشدر.

روان { (Erivan) الیوم روسیه‌نك النده بولنان بلاد قافقاسك تفلیسدن صکره الك بیوك واك مشهور قصبه‌سی اولوب، همنامی برایا. لتك مرکزیدر. تفلیسك ۲۳۰ کیلومتره جنوبنده وآراس ایرماغنه تابع (زنکه) نهری اوزرنده واقع اولوب، ۱۵۰۴۰ اهالیسی، متعدد جوامع شریفه. سی، برقاچ کلیساسی، کنیش بازاری، کوزل باغچه و باغلری، واسع میدانلری، متعدد قیشله‌سی وبر طوپ فابریقه‌سی، دباغخانه‌لری، چناق چوملك عملخا. نه‌لری، پاموق منسوجات دستکاهلری، آناطولی و روسیه ایله ایشلك تجارتی، بربوکسك قیانك اوزرنده

قلعه‌سی وقلعه درونده ٨٠٠ خانه ایله اسکی خانلره مخصوص بولنمش برسرایی واردر. اهالیسنك بربیوك قسمی ارمنیدر. باغلرینك شرابی مشهوردر. بوقصبه دفعاتله داخل ممالك عثمانیه اولوب، مکرراً ایران طر. فندن استرداد اولنمش؛ ونهایت ١٨٢٨ تاریخ میلا. دیسنده روسلر طرفندن ضبط اولنمشدر. — روان ایالتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٧٨٤٢ مربع کیلومتره واهالیسی ٦٩٥ ٥٤٧ کشیدر. اراضیسی مختلف اولوب، یوکسك طاغلری ومنبت وادی واووه‌لری واردر. هواسی دخی او صورتله مختلف اولوب، محصولاتك انواعی حاصل اولور. محصولات زرعیه. سی بغدای، آرپه، مصر، داری، پاموق، کتن وسا. ئره‌دن عبارت اولوب، انجیر، پورتقال، لیمون، شفتالی وسائر میوه‌لریله اوزومی دخی چوق و پك اییدر.

روانذ موصل ولایتنك شهرزور سنجا. غنده وموصلك ١٣٥ کیلومتره شرق شمالیسنده بولنه‌رق زاب اکبره دوکیلور بر چایك اوزرنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهالیسی وایشلك تجارتی واردر. توتون محصولاتی چوق اولوب، کلیتلی انفیه اعمال، وایرانه سوق اولنور. — روانذ قضاسی (ویره)، (بالك) و(ویرادوست) اسملریله ٣ ناحیه و٢٨٣ قریه‌یی حا. ویدر. اهالیسنك قسم اعظمی کرددر.

روانده (Rouanda) آفریقای وسطیده (تانغانیقه) کولنك ١٢ کیلومتره شمال شرقیسنده منبت وکوزل براووه‌نك اورته‌سنده مهم برقصبه اولوب، ٤٠٠ قدر کلبه‌دن مرکب وواسع سوقاقلری حاویدر.

— بواسمله ینه آفریقای وسطیده (ویقتوریا نیانزه) کولنك غرب جهتنده برمملکت بولندیغی سیاحلر طرفندن روایت اولنوب، احوالی هنوز مجهولدر.

روانی اوننجی قرن هجری شعراء عثمانیه. سندن اولوب، ادرنه‌لیدر. جنتمکان یاوزسلطان سلیم خان حضرتلرینك نظرتوجه والتفاتنه مظهراولوب، برآره‌لق صرهامینی دخی اولمش‌ایدی. ٩٣٠ ده وفات ایتمشدر. «عشرت نامه» عنوانیله برمنظومه‌سی وخیلی غزلیاتی واردر.

روانی (ملا وحید —) هندستان متأخرین شعراسندن اولوب، اکبرآبادلیدر. شو بیت اونکدر:

نوای زاهد و مرغ چمن خـدا طلبی ست
ثنای اوست اکر پارسی وکر عربی ست

رواهه (Rouaha) آفریقای وسطینك شرق جهتنده برنهر اولوب، بحر محیط هندی‌یه دوکیلن (لوفیجی) ایرماغنه تابعدر. (نیاسه) کولنك شمال جهتنده (قونده) طاغلرینك شمالی‌مائله‌سنده ٢٤٠٠ متره ارتفاعی اولان برمحلدن نبعانله، شمال شرقی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، برطاقم طار بوغازلردن و دیکر بعض چایلر دخی اخذ ایدن برکولك ایچندن بالمرور، تقریباً ٣٠٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره مذکور ایرماغه دوکیلور.

روباده (Robada) آمریقای جنوبیده قو. لومبیا جمهوریتنك سانتیاندر ایالتنده و(سوقورو) نك ٢٥ کیلومتره شمال شرقیسنده او. له‌رق (ریو سو آرز) نهری ساحل یسارینك قربنده و٩٦٧ متره ارتفاعنده واقع برقصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی واطرافنده‌کی اووه‌ده کلیتلی توتون محصولاتی واردر. قربنده‌کی قیادن ٢٠٠ متره ار. تفاعلری اولان ایکی شلاله دوشیور.

روباغه (Roubaga) آفریقای وسطیده (ویقتوریه نیانزه) کولی ساحل شمالیسنك ٧ کیلومتره شمالنده ١٣٧٥ متره ارتفاعی اولان برتپه‌نك اوزرنده برقصبه اولوب، بوندن اول (اوغانده) مملکتنك پایتختی ایدی. اووقت اهالیسی ٢٥٠٠٠٠ نفوسه قدر چیقمشیدی.

روبانه (Roubana) آفریقای شرقیده برنهر اولوب، ویقتوریه نیانزه کو. لنك جنوب شرقی کوشه‌سنه دوکیلور. منبع ومجراسی هنوز مجهولدر.

روبرت (یاخود روبر (Robert) بو اسمله آوروپاده بروجه‌زیر برقاج حکمدار و پرنس وسائر مشاهیر کلمشدر:

کوجلی روبرت، که فرانسه قراللرندن (قاپتیان) سلاله‌سنك جد اعلاسی اولوب، بر روایتده صاقسه‌لی (ویتیکیند)ك ودیكر بر روایتده (شارل مارتل)ك برادری (شیلدبراند)ك نسلندن ایدی. ۸٦۱ تاریخ میلادیسنده (شارل شوو) طرفندن پارس و۸٦٤ده آنژو قونتلغنه نصب اولنه‌رق، نورماندلره قارشی بر متانت فوق‌العاده ایله مقاومت ایتمش، و بومناسبتله «کوجلی» لقبنه مستحق اولمش ایسه‌ده، بونلرك کثرتنه قارشی باشه چیقه‌میوب، ۸٦٦ده مغلوب ومقتول اولمشدر. اوغللرندن اودایله برنجی روبرت فرانسه قرالی اولمشلردر.

— برنجی روبرت آنف الترجمه کوجلی روبر- تك ایکنجی اوغلی اولوب، ۹۲۲ تاریخ میلادیسنده (ساده شارل)ه قارشی (سوآسون)ده فرانسه قراللغنه انتخاب اولنمش ایسه‌ده، برسنه صکره (سوآ- سون) محاربه‌سنده قتل اولنمشدر. بیوك (هوغ) بونك اوغلی و (هوغ قاپت) تورونیدر.

— ایکنجی روبرت هوغ‌قاپتك اوغلی اولوب، «متقی» لقبیله ملقبدر. ۹۸۸ تاریخ میلادیسنده پدری طرفندن فرانسه تختنه تشریك اولنمش؛ و ۹۹٦ دن ۱۰۳۱ تاریخنه‌دك بالاستقلال حکومت سورمشدر. اقرباسندن برقیزله عقد ازدواج ایتدیکی ایچون پاپا طرفندن کلیسادن طرد اولنمغله، مرقومه‌یی بوشایوب، تولوزه قونتنك قیزینی قونستانسه‌یی تزوج ایتمشدی. بوقادینِ اوغللرینی پدرلرینه قارشی عصیان ایتدیرمکله، کندیسنی خیلی وقت مشغول ایتدیکی کبی، زماننده دره‌بکلری آره‌سنده لاینقطع محاربه‌لر وقوع بولوب، برقاچ دفعه قحط وغلا دخی ظهور ایتمشدی. مع‌هذا بورغونیه‌یی ممالکنه ضم ایتمشدی. حلیم و دیندار برحکمدار ایدی.

— اختیار روبرت آنف‌الترجمه ایکنجی روبر- تك اوچنجی اوغلی اولوب، بورغونیه دوقه‌سی بو- لنمشدر. پدرینك وفاتنده والده‌سی قونستانسه ایله برابر برادری هنری‌یه بدل فرانسه قرالی اولمغه چا- لیشمش ایسه‌ده، موفق اوله‌میوب، ۱۰۳۲ده بونك طرفندن بورغونیه دوقه‌لغنه نصب اولنمش؛ وبرحدت آره‌سنده قائن پدرینی قتل ایتمش؛ و پك چوق معمر اولوب، ۱۰۷۵ ده وفات ایتمشدر. ظالم و خونریز بر آدم اولوب، (قاپتیان) سلاله‌سی بورغونیه شعبه- سنك مؤسسیدر.

— پارار روبرت (R. le Vaillant) آرتوا قونتی اولوب، (سنت لویی) نك برادریدر. اهل‌صلیب محاربانده برادریله برابر مصره کیدوب، منصوره‌یی ضبط ایدن کروهك رئیسی ایدی. بومحاربه‌ده ۱۲۵۰ تاریخ میلادیسنده قتل اولنمشدر. — اوغلی (ایکنجی روبرت) آرتوآ قونتلغنه پدرینه وارث اولوب، عمجه- سی سنت لوینك ایکنجی اهل‌صلیب سفرنده معیتنده بولنمش؛ و عودتنده ناپولی قرالی بولنان آنژولی شارلك امدادینه کیده‌رك، آراغونلیلری مغلوب ایتمش ایسه‌ده، ۱۳۰۲ ده فلامانلره قارشی ایتدیکی محاربه‌ده مقتول اولمشدر.

— نورماندیا دوقه‌لرندن ایکی روبرت اولوب، برنجیسی ۱۰۲۸ تاریخندن ۱۰۳۵ تاریخنه‌دك، و ایکنجیسی ۱۰۸۷ دن ۱۱۰٦ تاریخنه‌دك حکم سور- مشلردر.

— ایتالیاده‌کی (پویه) خطه‌سنك دوقه‌سی بر روبرت دخی واردر، که نورماندیا اصیللرندن او- لوب، ۱۰۵۷ ده خطهٔ مذکوره‌یی تصرف ایتمش؛ و روملردن برچوق یرلر وازآن‌جمله قورفه جزیره- سیله دراج اسکله‌سنی دخی ضبط ائلمش ایدی.

— ناپولی قرالی حکیم روبرت، که ۱۳۰۹ تا- ریخندن ۱۳٤۳ تاریخنه‌دك قراللق ایدوب، ایمپرا- طور یدنجی هنری‌یه قارشی پاپالری حمایه ایتمش؛ و ایمپراطورك وفاتنده پاپا طرفندن ایتالیاده ایمپراطور وکیلی طانیلمش ایدی.

— آلمانیا ایمپراطوری «قصیر القامه» (Bref) روبرت، که ۱٤۰۰ دن ۱٤۱۰ تاریخنه‌دك حکم سوروب، هایدلبرغ دارالفنوننی دخی تأسیس ایتمشدر.

— اسقوچیا قراللرندن دخی اوچ‌روبرت‌کلوب برنجیسی بروس لقبیله ملقبدر. [«بروس» ماده‌سنه مراجعت.] — ایکنجیسی عمجه‌سی بولنان ایکنجی داوید بروسك اسارتی زماننده اسقوچیاده وکالت ایدوب، ۱۳۷۰ده موی‌الیه خلف اولمش؛ وفرانسه ایله بالاتفاق، انکلیزلری مغلوب، و عقد مصالحه‌یه

مجبور ایده‌رك، دولتنی تقویه ایتدکدن صکره، ۱۳۹۰ ده وفات ایتمشدر. — اوچنجیسی (روبرت استوآرت) ایکنجی روبرتك اوغلی وخلفی اولوب، انکلتره قرالی دردنجی هنری ایله محاربه ایتمش؛ و بیوك اوغلی داویددن ممنون اولمامغله، کندیسنی حبس ایتدیکی حالده، مرقوم داوید عمجه‌سی آلبانی دوقه‌سنك غدریله کوردیکی اشکنجه‌دن محبسده وفات ایدنجه، روبرت ایکنجی اوغلی (ژاق)ی، مرقومك غدرندن قورتارمق ایچون، فرانسه‌یه کوندره‌رك، کندیسی (بوته) آطه‌سنه چکلمش؛ وبو اوغلنك دخی انکلیزلر طرفندن اسیر ایدلدیکنی خبر آلنجه، ۱۴۰۶ ده مأیوسیتندن وفات ایتمشدر.

روبرت سنت — (St. Robert) قتولیکلرك بو اسمله ایکی عزیزلری اولوب، بری ۱۰۲۴ تاریخ میلادیسنده شامپانیه‌ده طوغمش، و ۱۱۱۰ ده وفات ایتمشدر. نیسانك ۲۰ سنده یورطیسی اجرا اولنور. — دیکری ۱۰۵۰ تاریخلرنده آبریسلده طوغوب، ۱۱۱۷ ده وفات ایتمشدر. آوروپاده خرستیانلری مسلمانلره قارشی صلیب محاربه‌لرینه تشویق ایدنلرك بریدر. شباطك ۲۴ نده یورطیسنی اجرا ایدرلر.

روبرتسون (Robertson) اسقوچیا مشاهیر مورخیننـدن اولوب، ۱۷۲۱ ده طوغمش، و۱۷۹۳ ده وفات ایتمشدر. اسقوچیانك تاریخنه دائر برقاچ تألیفاتی اولدقدن بشقه، آمریقانك وهندك تاریخلرینی دخی یازمشدر. آثاری ادبیات نقطهٔ نظرندن دخی معتبر ومقبولدر.

روبسپیر (Robespierre) ۱۷۵۹ ده آراسده طوغمشدر. پدری (آرتوآ) ایالتی محکمهٔ عالیه‌سنده دعوی وکیلی اولدیغی کبی، کندیسی دخی بو مسلکه سلوك ایدوب، ۱۷۸۹ سنه‌سنده پارسده اجتماع ایدن مجلس عمومی‌یه آراس اهالیسی طرفندن مبعوث انتخاب اولنمشدی. ژان ژاق روسونك «مقاولهٔ معشریه» عنوانلی رساله‌سنده‌کی افکاره تابع اوله‌رق، صول جناح اعضاسنك الك مفرطلرندن بولنمش؛ وقوهٔ نطقیه‌سیله عمومك نظر دقتنی جلب ایتمش ایدی. ۱۷۹۱ ده سینه محکمهٔ جنایتنك مدعیٔ عمومیلکنه نصب اولنمش ایسه‌ده، برقاچ آی صکره بومأموریتی ترکله، (ژاقوبن) لره التحاق ایده‌رك، (قونوانسیون) یعنی «موافقت عمومیه» عنوانیله تشکل ایدن مجلس کبیره پارس اهالیسی طرفندن وکیل انتخاب اولنمش؛ و «سلامت عمومیه» نامیله تشکیل ایلدیکی محکمه‌دن آیرلمیه‌رق، پك چوق آدملرك اتلافنه یوریمکله، «دهشت» نام مستحقیله شهرت بولان اصول مدهشه‌نك مؤسس و مروجی بولنمشدر. اصیلزادکانه وسائر ارباب نفوذه قارشی اولان بغض وکینی قان ایله تسکین ایتدکدن صکره، حرص خونریزانه‌سنی کندی آرقداشنه‌دك ایلریلده‌رك، وبر آز اعتدالی التزام ایتدیکنی وسیله طوته‌رق، هرحالده رفیق بولنمش اولان دانتونك دخی اعدامنه تشمیرساق ایتمش؛ و ۱۷۹٤ ده بو رقیبنـدن دخی قورتلوب، فاعل مختـار اولنجه، ادارهٔ مصلحتی بسبتون الینه آله‌رق، سوزکلی بر اداره تشکیل، وحتی تخریب ایتدیکی خرستیانلغه بدل برنوع دین دخی تأسیس ایتمك دعواسنه دوشوب، الوهیتك وجودینی و روحك بقاسنی رسما اعلان ایله، برطاقم عمومی آیینلر تأسیس ایتمك ایستمش ایدی. انجق دوکمش اولدیغی قانلر وقیرمش اولدیغی یورکلر موفقیتنه مانع اولوب، کندی رفقاسی بونك حرص خونریزانه‌سندن اندیشه ایده‌رك، کندی حیاتلرندن امین اوله‌مدقلرندن، بالاتفاق قونوانسیون مجلسنده بعض طرفکیرانیله برابر اعدامنه قرار ویرمشلردی. بوقراری خبر آلنجه، بلدیه دائره‌سنه طرفکیرانته التجا، وتوقیفنه مأمور اولانلره مقاومت ایتمش ایسه‌ده، بر ژاندارمه نفرینك طبانجه‌سیله چکه‌سی قیرلدقدن صکره، بالضرور تسلیم اولوب، ۱۷۹٤ سنه‌سی تموزینك ۲۸ نده ۲۲ طرفکیرلریله برابر اعدام اولنمش؛ وبونکله برابر دهشت وقاریشقلق دوری ختام بولمشدر. بعض نطقلریله سائر مقاله‌لری جمع، و ٤ جلد اوزره نشر اولنمشدر.

روب متی هندستانك الك مشهور مغنیه‌لرندن اولوب، کرك سسنك کوزللکیله، کرك فن موسیقیده‌کی مهارتیله وکرك حسن وجمالیله بتون هندستانده شهرت بولمشدر.

روبن (Ruben) [«روبیل» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

روبنسون (Robinson) انكلتره‌نك اك مشهور آقتريسلرندن اولوب، شعر و ادبيله وحسن وجماليله دخى شهرت بولمشدر. ۱۷۵۰ ده بريستولده طوغوب، ۱۵ ياشنده ايكن، بر آووقاته وارمش؛ و آزوقت صكره بونك وقوع وفا. تيله، وايه‌سز قالديغندن، تياترويه كيروب، آقتريسلكده‌كى مهارتى و حسن وجماليله جلب انظار دقت ايتمش؛ وحتى قرال دردنجى جورج پرنسلكنده كنديسنه علاقه ايتمش ايدى. ۱۸۰۰ تاريخنده وفات ايتمشدر. برخيلى اشعار مقبوله‌سى ايله بعض تياترو وحكايه كتا. بلرى واردر.

روبه (Roubaix) فرانسه‌ده «شمال» ايا. لتنك (ليل) قضاسنده و ليلك ۹ كيلومتره شمال شرقيسنده اوله‌رق، همنامى اولان جدولك اوزرنده ناحيه مركزى برشهر اولوب، ۸۳ ۳۷۰ اهاليسى، صنايع جميتى، دميريول موقفى، تياتروسى، خسته‌خانه‌سى، چوقه، فانله، شال، خالى وسائر يوك منسوجاتله سفره بزى فابريقه‌لرى، دباغخانه‌لرى، بوياخانه‌لرى، وباقير دوكمخانه‌لرى واردر.

روبهو (Roubého) آفريقاى وسطيده بيوك برسلسلۀ جبال اولوب، قطعۀ مذكوره‌نك ساحل شرقيسنه ۲۸۰ كيلومتره‌يه قدر تقرب ايدر. مركزى ۵۳′ ۶° عرض شمالى ايله ۱۰′ ۳٤° طول شرقيده واقع اولوب، اورادن بر چوق شعبه‌لر تشعب وتفرع ايدر. اك مرتفع ذروه‌سى ۱۷۳۷ متره يوكسكلكنده‌در.

روبيكه (Robiquet) فرانسه‌نك اك مشهور كيمياكرلرندن اولوب، ۱۷۸۰ ده طوغمش، و ۱۸٤۰ ده وفات ايتمشدر. كيميايه متعلق كشفياته موفق اولمشدر.

روبيل (Rubin) يعقوب (عم)ك بيوك اوغلى اولوب، برادرلرينك حضرت يوسف (عم)ى قتل ايتملرينه مانع اوله‌رق، بعده كلوب چيقارمق نيتيله، قيويه آتملرينى تكليف ايتمش اولديغى مرويدر. بونك نسلندن اولان سبط بنى اسرائيل فلسطينك منتهاى شرق شماليسنه وبحرلوطك شرق جهتنه برلشمشلردى. رمله قربنده تربه‌سى ويا مقامى زيارتگاهدر.

روبينى (Rubini) ايتاليانك اك مشهور خواننده‌لرندن اولوب، پارس و لوندره تياترولرنده تنورلق ايده‌رك، كسب شهرت ايتمشدر. ۱۷۹۵ ده طوغوب، ۱۸۵٤ ده وفات ايتمشدر.

روبيون (Robion) فرانسه‌نك (درومه) ايالتنده (رونه) ايرماغنه تابع بر نهر اولوب، (ميلانده) طاغندن نبعانله، برطاقم چايلر اخذ، وكولدن مبدل براووه‌يى اروا ايده‌رك، جنوب غربى‌يه طوغرى ۶۵ كيلومتره‌لك جرياندن صكره، صولدن مذكور ايرماغه دوكيلور.

روپات (Roupat) سوماتره جزيرۀ كبيره. سنك ساحل شرقيسى قارشيسنده ومالاقه بوغازنده فلمنكه تابع (سياق) حكومتنه منسوب برآطه اولوب، اراضيسى آلچق و بطاقلق اولمغله، اهاليدن خاليدر.

روپار (Roupar) هندستانده پنجاب خطه. سنك (آمباله) ايالتنده وآمباله‌نك ۷۱ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق، (ساتلج) نهرينك ساحل يسارنده و(سرهند) جدول كبيرينك مبدئنده واقع قضا مركزى برقصبه اولوب، ۵۱۱۰ ى مسلم اولمق اوزره، ۱۰ ۳۲۵ اهاليسى، حبوبات، شكر، چيويد وطوز تجارتى وسنه‌ده ايكى بيوك پنا. يرى واردر.

روپپاس (Roubpas) هندستانده راجپو. تانه خطه‌سنك (بهارتپور) حكو. مت ممتازه‌سنده برقصبه اولوب، اكبر شاه زماننده شرف اسلامله مشرف اولان برراجه طرفندن تأسيس اولنمشدر. مصنع برسرايى واوكنده واسع برحوضى وجوارلرنده بعض هيكللريله سائر آثارى واردر.

روپر (Roper) آوستراليانك قسم شماليسنده بر ايرماقدر، كه قطعۀ مذكوره‌نك وسطلرنده نبعانله، غربدن شرقه طوغرى جريان ايده‌رك، صاغ وصولدن برطاقم چايلرك صولرينى اخذ ايتدكدن صكره، (قارپنتاريه) كورفزينه دوكيلور. منصبندن

اعتباراً ١٨٠ كيلومترەلكى ١٨٧٢ تاريخنده بر هيئت مخصوصه طرفندن كشف اولنەرق، خيلى بيوك سفائن سيرينه صالح بولنمشدر. بعض محللرى ٥٠٠ متره وسعتندەدر. فيضاننده مجراسندەكى اووەلرى باصوب، چامورلرينى ترك ايتمكله، پك منبت حالنه قور. كنارلرنده انكليزلر اخيراً بعض معمورەلرك اساسنى وضع ايتمشلردر.

روپرت { سنت (St Rupert) — قتو. ليكلرك عزيزلرندن اولوب، ٧٠٠ تاريخ ميلاديسندن ٧١٢ يه قدر باويرەدە خرستيانلغى نشر ايتمكله اشتغال ايتمش؛ و٧١٦ دە سالزبورغ پسقپوسى اولمش ايدى. باويرەليلر عندنده پك معززدر.

روپرت { (Rupert) آمريقاى شماليده دو. مينيون قطعەسندە وكبك اوته. سندە برايرماق اولوب، (ميستاسينى) كولنك آياغى حكمندەدر. مجراسنك طولى ٥٠٠ كيلومترەدن زيادە اولوب، شرقدن غربه طوغرى جريان ايدر، و (هودسون) كورفزينك (جامس) قوينه دوكيلور. اورالرينى اسكان واعمار امتيازينى استحصال ايتمش اولان انكلترە قرالى برنجى شارلك يكنى پرنس رو. پرتك اسميله تسميه اولنمشدر.

روپرتس لاند { (Rupert's Land) يعنى «روپرت اراضيسى» آمر. يقاى شماليده اليوم دومينيون اسميله معروف قطعهٔ واسعهٔ شماليەنك منتهاى شمالنده و (هودسون) كور. فزينك اطرافنده بولنان اقطاره وقتيله ويريلن اسم اولوب، اقطار مذكورەنك اسكان واعمارى انكلترە پرنسلرندن روپرته احاله ايدلمش اولديغندن، بواسمله تسميه اولنمشدى. اقطار مذكوره بوكون «شمال غربى اراضيسى» ناميله دومينيونه ملحق اولوب، هنوز تماميله مسكون دكل ايسەدە، اسكان واعمارى كيتدكجه ترقى وتوسع ايتمكدەدر.

روپل { (Rupel) بلجيقەدە برنهردر، كه (آنور) ايالتنده (مالينه) نك ٧ كيلومتره شمال شرقيسنده بالتشكل، ١٥ كيلومترەلك جرياندن صكره، (روپلموند) قصبەسى يانندە (اسقو) ايرماغنه دوكيلور. مجراسى پك قيصه ايسەدە، صوبى چوق اولوب، بعض يرلرنده ٢٥٠ متره وسعتى واردر، وايچنده يلكن كيلرى سير وحركت ايدر.

روپن { (Rupen) طرسوس جهتنده حكو. مت سورن ارمنى پرنسلرندن ايكى كشينك اسميدر:

برنجيسى بوسلالەنك مؤسسى اولوب، ١٠٨٠دن ١٠٩٥ تاريخ ميلاديسنەدك حكم سورمشدر.

— ايكنجيسى ١١٧٤ دن ١١٨٥ تاريخنەدك حكم سورمش؛ وبعده حكومتى برادرى ليونه ترك ايدەرك، برمناستره چكلمش ايدى.

روپور { (Ropour) هندستانده پنجاب خطەسنك (آمباله) ايالتنده و (لوديانه) نك ٦٤ كيلومتره شرق شماليسنده اولەرق (ساتلج) نهرى ساحل يسارندن بر بچق كيلومترەلك مسافەدە واقع برقصبه اولوب، ٧١١٠ اهاليسى واردر.

روپين { (Ruppin) پروسيەدە براندبورغ ايالتنك (پوچدام) سنجاغنده و پو. چدامك ٦٠ كيلومتره شمال غربيسنده اولەرق، همنامى بر كولك كنارنده واقع قضا مركزى برقصبه اولوب، ١٤ ٦١٥ اهاليسى، بيوك ايپليك، چوخه وساژه فابريقەلرى، دميرخانەلرى وبرداخلى مكتب اعداديسيله بر دار العلمينى واردر. — بوقصبەنك ٥ كيلومترە شمال شرقيسنده وكولك ديكر بركنارنده بواسمله ٢١٧٠ اهاليلى حاوى ديكر برقصبه دخى بولنديغندن، بوكا (اسكى روپين .Alt R) وبرنجيسنه (يكى روپين .Neu R) ديرلر.

روتاريس { (Rotharis) ايتاليادە (برشيا) دوقەسى ايكن، ٦٣٦ تاريخ ميلاديسنده متوفى قرال (آريوالد) دن طول قالان (غوندبرجه) ايله عقد ازدواج ايدەرك، لومباردلرك حكمدارى اولمش؛ وروملردن جنوبى وساژ برخيلى يرلر ضبط ايدەرك، بعض قوانين دخى وضع ايتمش ايدى. آريانوسك مذهبنى التزام ايدوب، هرقصبەيە قتوليك پسقپوسلرندن بشقه برر آريانى پسقپوسى دخى نصب ايدردى. ١٦ سنه حكومت سوروب، ٦٥٢ دە وفات ايتمشدر.

روتردام (Botterdam) فلمنك آمستردامدن صكره اك بيوك شهرى اولوب، (هایه) نك ۲۸ كيلومتره جنوبنده و (موزه) ايرماغيله بوكا دوكيلن (روتر) نهرينك كنارلرنده واقعدر. ايالت مركزى اولوب، ۱۳۶۰۰۰ اهاليسى، بيوك وپك كوزل ليمانى، متعدد جدوللرى، واسع سفائن حوضى، دمير يولى، ترسانه سى، متعدد مصنع كليساسى، مختلف مكتبلرى، فنون جمعيتى، اختيارلره مخصوص خسته خانه سى ومتقن صورتده ايشلر واپورلرله تسهيل اولنور بيوك تجارتى واردر. بوشهرك ترقيسى اون اوچنجى قرن ميلاديدن برى اولوب، ۱۲۷۰ تاريخنده كويدن قصبه حالنه كچمشدر.

روتركلن (Rutherglen) اسقوچيانك (لانارق) ايالتنده وغلاسقووك ۳ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله رق (قليده) خليجى كنارنده وغلاسقوودن ادیمبورغه كیدن دمير يول اوزرنده برقصبه اولوب، ۱۱۲۶۵ اهاليسى، معدن كورى وجوارنده دميرخانه لرى واردر.

روترو (Rotrou) فرانسه شعراسندن اولوب، ۱۶۰۹ ده طوغمش، و ۱۶۵۰ ده وفات ايتمشدر. برچوق هائله لر ومنظوم مضحكه لر يازمشدر.

روترهام (Rutherham) انكلتره نك يورق ايالتنده و (شفيلد) ك ۱۰ كيلومتره شمال شرقيسنده اوله رق، (روتر) نهرينك (دون) ايرماغنه دوكلديكى محلده بر شهر اولوب، ۳۴۷۸۰ اهاليسى، دميرخانه ودوكمخانه لرى، جام، صابون، نشاسته، خلاط وسائره فابريقه لرى و دون نهرى اوزرنده ۶ كمر اوزرينه بركوپريسيله بوكوپرينك اوزرنده بركليساسى واردر.

روترهيت (Rotherhite) انكلتره نك (سورى) ايالتنده و (تاميسه) نهرى اوزرنده واقع ولوندره نك جوارندن معدود بيوك برقصبه اولوب، ۳۶۰۲۵ اهاليسى واردر.

روتساى (Rothesay) اسقوچيانك جهت جنوبيه سنده وادیمبورغك ۱۱۹ كيلومتره غرب جنوبيسنده اوله رق قليده خليجنده واقع (بوته) جزيره سنك ساحل شرقيسنده واقع و ۸۳۳۰ اهاليى جامع برقصبه اولوب، (بوته) ايالتنك مركزيدر. هواسى ملايم اولمغله، متورملر ايچون برتبديل هوا محليدر. كوزل ليمانى و براسكى سرايى واردر.

روتشن سالم (Rothschen-Salm) روسيه نك فينلانده خطه سنده وفينلانده كورفزنده (كيمنه) نهرينك منصبنده واقع بركوچك آطه نك اوزرنده برقصبه اولوب، ۱۴۰۰۰ اهاليسى، واسع سفائن حربيه ليمانى، سفائن اعماله مخصوص دستكاهلرى، ايكى قلعه سى ومتعدد قيشله لرى واردر.

روتك (Rottek) آلمانيانك اك مشهور مورخلرندن اولوب، فريبورغده تاريخ وعلم ثروت معلمى بولنمش؛ وحريتى التزام يولنده برغزته نشر ايتمكله برابر، ۹ جلد اوزرينه مكمل ومفصل برتاريخ عمومى يازمشدر. ۱۷۷۵ ده فريبورغده طوغوب، ۱۸۴۰ ده وفات ايتمشدر.

روتلاند (Rutland) آمريقاى شماليده ممالك مجتمعه نك (ورمونت) جمهوريتنده (مونتپليه) نك ۸۰ كيلومتره جنوب غربيسنده اوله رق (سنت لوران) ايرماغيله اختلاطى اولان (شامپلن) كولنه منصب (اوترقريق) نهرى اوزرنده و برقاچ دمير يول خطنك نقطهٔ تقاطعنده ايالت مركزى برقصبه اولوب، ۱۲۱۵۰ اهاليسى وجوارنده مرمر اوجاقلريله برچوق مرمر فابريقه لرى واردر.

روتنبورغ (Rothenburg) باويره نك وسطى فرانقونيه ايالتنده وآنسباخك ۳۰ كيلومتره غرب شماليسنده قضا مركزى برقصبه اولوب، ۶۸۲۵ اهاليسى، زراعت ماكينه لريله آربه، باروت، اويونجق، بيره وسائره فابريقه لرى، طوزلى معدن صولرى وبانيه لرى، برقاج مكتبى، خسته خانه سى و يتيمخانه سى واردر. (تايبر) نهرى اوزرنده واقع اولمغله، (روتنبورغ آن در تايبر R. an der Tauber) تركيبيله بواسمده اولان ديكر بعض كوچك قصبه وقريه لردن تفريق اولنور.

روتنبورغ (Rottenbourg) غربى پروسيه نك (هسه ناسو) ايالتنده

(قاسل) سنجاغنده وقاسلك ٣٨ كيلومتره جنوب شرقيسنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ٣٠٢٥ اهاليسى، دباغخانه‌لرى، يتيمخانه‌سى وبرسرايى واردر.

روتنبورغ (Rottenburg) وورتمبرغك «قره اورمان» ايالتنده (راتيلينكن) قضاسنده وراتيلينكنك ٢٠ كيلومتره غربنده اوله‌رق، (رين) ايرماغنه دوكيلن (نقار) نهرى اوزرنده وپك كوزل برموقعده واقع برقصبه اولوب، ٧٣١٠ اهاليسى، مصنع بركليساسى، ايكى كوپريسى، آغاجدن آلات مختلفه ايله بيره فابريقه‌لرى وپك ايشلك شربتجى اوتى تجارتى واردر.

روتنست (Rottnest) آوستراليانك ساحل غربيسى قارشيسنده و (اسوان ريور) نهرى منصبنك ١٧ كيلومتره آچيغنده برآطه اولوب، بويى ١٢ واكى ٤ كيلومتره‌در. اراضيسى منبت اولوب، غربى آوستراليا واليسنك اقامتنه مخصوص بر قوناغى، مجرمينه ايشلتديريلير برنمونه چفتلكى، برمكتبى و برفنارى واردر.

روتنيان (Ruthéniens) اسلاو اقواميندن بركوچك قوم اولوب، آوستريانك غاليچيا خطه‌سيله لهستانده متفرق صورتده ساكندرلر.

روتوايل (Rottweil) وورتمبرغك «قره اورمان» ايالتنده و راتيلينكنك ٥٥ كيلومتره جنوب غربيسنده و (رين) ايرماغنه تابع (نقار) نهرى اوزرنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ٦٠٥٠ اهاليسى، دميريول موقفى، طوزلى معدن صويى، قيا طوزى، بانيه‌لرى، يوك و پاموق منسوجات دستكاهلرى، بوياخانه‌لرى، باروت فابريقه‌سى، حيوانات و حبوبات تجارتى، برقاچ مكتبى، بر يتيمخانه‌سى ومتعدد كليسا ومناسترى واردر.

روتول (Rotwel) انكلتره‌نك يورق ايالتنده و (ليدس)ك ٥ كيلومتره جنوب غربيسنده برقصبه اولوب، ٥١٠٥ اهاليسى، معدن كورى وبرسراى خرابه‌لرى واردر.

روتوما (Rotouma) بحر محيط كبيرك (پولينسيا) قسمنده وفيجى جزاير مجتمعه‌سندن (وانوآلوو) آطه‌سنك ٤٧٤ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق، ١٣° ٣٢′ ١٨″ عرض جنوبى ايله ١٧٤° ٥١′ ١٨″ طول شرقيده واقع منفرد برآطه اولوب، اطرافنده‌كى آطه‌جقلرله برابر ٣٦ مربع كيلومتره مساحهٔ سطحيه‌سى و ٢٤٥٠ اهاليسى واردر. ١٧٩١ ده قپودان (ادواردس) طرفندن كشف اولنمشدر. طوپراغى منبتدر. اهاليسى پولينسيا جنسنه منسوب اولوب، تندرست، متناسب الاعضا، مونس ومستعد آدملردر. چفتجيلك، باليقجيلق وكميجيلك ايله كچينيرلر.

روته (Rota) اسپانياده آندالوسيا خطه‌سنك (قاديس) ايالتنده وقاديسك ١٠ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق بحر محيط آطلاسى ساحلنده برقصبه واسكله اولوب، ٨٠٠٥ اهاليسى واطرافنده كوزل باغ و باغچه‌لريله مشهور شرابى واردر.

روته (Rota) بحر محيط كبيرك ميقرونسيا قسمنده واقع (ماريانه) جزاير مجتمعه‌سندن برآطه اولوب، (غوآيام) جزيره‌سنك ٥٧ كيلومتره شمالنده واقعدر. جنوب غربيدن شمال شرقيه بويى ٢٢ كيلومتره اولوب، ١١٤ مربع كيلومتره مساحهٔ سطحيه‌سى وپك منبت اراضيسيله قوتلى نباتاتى واردر. همان غير مسكون اولوب، اوزرنده يالكز برقريه موجوددر.

روتى (Rotti) بحر محيط هندى جزايرندن (تيمور) جزيره‌سنك جنوب غربى كوشه‌سنك ٣٢ كيلومتره جنوبنده برآطه اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ١٠٠ مربع كيلومتره و اهاليسى ٣٤٠٠٠ ايله ٦٤٠٠٠ آره‌سنده‌در. اسماً فلنكه تابع اولوب، برطاقم حكومات صغيره‌يه منقسمدر. اهاليسى مسلمدر. اراضيسى پك منبت اولوب، پرنج، دارى، چيويد، پاموق، شكر قامشى، توتون وسائره حاصل اولور. اورمانلرى چوقدر. حيوانات وحشيه‌سى، كيك وطوموزدن عبارتدر. سواحلنده صدف و باغه چيقار.

روتيليانو (Rutigliano) ايتاليانك (بارى) ايالتنده و بارينك ١٧ كيلومتره جنوب شرقيسنده برقصبه اولوب، ٦٦٠٠ اهاليسى واردر.

روج { حلب جوارنده وحلب ايله معره آره‌سنده برناحيه‌نك اسميدر .

روجان { (Rodjan) هندستانك منتهاى شمال غربيسنده واقع (درجات) ايالتنده و (درغازى خان) ك ١٧٥ كيلومتره جنوب غربيسنده اوله‌رق (سند) ايرماغنك ساحل يمينى قربنده برقصبه اولوب، ٤٣٢٠ سى مسلم اولمق اوزره ، ٥٦٥٥ اهاليسى و بعض بيوك منسوجات دستگاهلرى واردر. قرن سابق اواسطنده بلوجلرك (مازارى) قبيله‌سى رئيسى بهرام خان طرفندن تأسيس اولنمشدر.

روجر { (Roger) سيجليه حاكملرندن ايكى كشينك اسميدر :

برنجيسى ١٠٦١ تاريخ ميلاديسنده جزيرهٔ مذكوره‌يه دخول ايله، اوراده حكومت سورمكده بولنان عرب اهل اسلامنه قارشى طول مدت حرب ايده‌رك، آطه‌نك سواحلنى و دوز يرلرينى ضبط ، و خرستيانلغى نشر ايتمش؛ و ١٠٧١ ده برادرى طرفندن كنديسنه سيجليه قونتى عنوانى ويريلوب، برادرينك وفاتنده بيوك قونتلق عنوانى آلمش ؛ و ١١٠١ ده وفات ايتمشدر .

— ايكنجيسى برنجينك اوغلى و خلفى اولوب، پدرينك وفاتنده، ٨ ياشنده اولديغى حالده، والده‌سى (آدلاسيده) نك وصايتيله سيجليه بيوك قونتى اولمش؛ و بعده قالابره وپويه ايله ناپولى وسائره‌يى دخى ضبط ايده‌رك، ١١٣٠ ده سيجليتين قرالى عنوانى آلمش؛ و روملردن قورفه‌يى ضبط ايدوب، طرابلس غربى دخى غارت ايتمش ايدى . ١١٥٤ده وفات ايتمشدر.

روجرس { (Rogers) انكلتره شعراسندن اولوب، ١٧٦٢ ده لوندره‌ده طوغمش، و ١٨٥٥ ده وفات ايتمشدر . برچوق اشعار مقبوله‌سى واردر . اغنيادن اولوب، سالونى برخيلى وقت مجمع ادبا ايدى .

روجلى { (Rugeley) انكلتره‌نك (استافورد) ايالتنده واستافوردك ١٥ كيلومتره شرق جنوبيسنده اوله‌رق (ترنت) نهرى اوزرنده برقصبه اولوب، ٤٢٥٠ اهاليسى، دميريول موقى، دوكمخانه‌سى وجوارنده كومور معدنى واردر.

روچدال { (Rochdale) انكلتره‌نك لانقاستر ايالتنده ومانچسترك ١٦ كيلومتره شمالنده و (ايرول) ايرماغنه تابع (روج) نهريله همنامى برجدولك اوزرنده واقع بر شهر اولوب، ٤٥٠٠٠ اهاليسى، چوخه، فانله و پاموق ايپليك فابريقه‌لرى، كومور معدنى وطاش اوجاقلرى واردر .

روچستر { (Rochester) انكلتره‌نك (كنت) ايالتنده ولوندره‌نك ٤٤ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله‌رق (مدواى) نهرينك منصبنده واقع برقصبه اولوب، ١٣٨٩٠ اهاليسى ، بيوك كليساسى ، ١١ كمرلى بركوپريسى ، خراب بر قلعه‌سى ودميريولى واردر. بوقصبه‌ده كليتلى استريديه صيد اولنور . پك اسكى برقصبه‌در .

روچستر { (Rochester) آمريقاى شماليك ممالك مجتمعه‌سنده دخى بواسمله اوچ شهر وقصبه واردر :

برنجيسى (نويورق) جمهوريتنده و (جنسه) نهريله (اريه) جدولى اوزرنده اوله‌رق نهر مذكور منصبنك ١٣ كيلومتره يوقاريسنده و نيويورقك ٥٠٠ كيلومتره شمال غربيسنده واقع برشهر اولوب، ٨٩٣٦٥ اهاليسى، كنيش ودوز سوقاقلرى وگوزل ابنيهٔ اميريه‌سى واردر. ١٨١٢ده تأسيس اولنمشدر.

— ايكنجيسى (مينزوته) جمهوريتنده و (سنت پول) ك ١١٢ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله‌رق ميسيسيپى‌يه تابع (زومبرو) نهرى اوزرنده واقع سنجاق مركزى بر قصبه اولوب، ٥١٠٥ اهاليسى، دمير دوكمخانه‌لرى، حبوبات تجارتى و دمير يولى واردر .

— اوچنجيسى (نيو هامپشير) جمهوريتنك (استرافورد) سنجاغنده و (قونقورد) ك ٤٨ كيلومتره شرق شماليسنده اولوب، ٤٦٨٥ اهاليسى، دمير يولى وبيوك منسوجاتله معمولات سائره فابريقه‌لرى واردر .

روچستر { قونت — (C. de Rochester) انكلتره شعراسندن اولوب، استوآرت خاندان قراليسنك سراينده مستخدم بولنمش ؛ و بوخاندانه اولان وفرت صداقتيله شهرت بولمشدر . ١٦٤٨ ده طوغوب، ١٦٨٠ ده وفات

ایتمشدر . باشلیجه هجویاتدن عبارت برچوق اشعاری واردر .

روچلا { (Roccella) ایتالیاده قلابره خطه‌سنك (رجیو) ایالتنده و یونیان دکیزینك ساحل غربیسنده برقصبه اولوب، ٦٦٣٠ اهالیسی و دمیر یول موقفی واردر .

روچیلد { (Rothschild) الیوم موجود و مشهور اولان بیوك بر بانقه‌نك مؤسسی اولوب، موسوی المذهب ایدی . ۱۷٤۳ تاریخ میلادیسنده آلمانیانك (ماین) نهری اوزرنده‌کی فرانقفورت شهرنده طوغوب، ۱۸۱۲ ده وفات ایتمشدر . عن اصل فقیر اولوب، پك کنج ایکن هانوره‌ده بر بانکرك خدمتنه کیرمش؛ و اوراده ایدندیکی کوچك بر سرمایه ایله ۱۸۰۱ ده فرانقفورتده برلشوب، (هسه) پرنسی طرفندن سراینك صرافلغنه نصب اولنمش؛ و بو پرنس حقنده کوستردیکی امنیت و فداکارلق اکثر آوروپا حکمدارلرینك امنیتنی جلب ایتمکله، بو سایه‌ده بر بیوك ثروته نائل اولمش ایدی . بشی ارکك و بشی قیز اوله‌رق اون اولاد براقوب، بونلر، سرمایه‌لرینی آیرمقسزین، فرانقفورت، ویانه، لوندره، پارس و ناپولی شهرلرنده برر شعبه آچه‌رق، بانقه‌لرینی آوروپانك و بتون عالمك اك بیوك بانقه‌سی حالنه قویوب، روچیلد اسمی ثروت فوق العاده‌دن کنایه حکمنی آلمشدر . بونلرك جمله‌سی وفات ایدوب، الیوم مذکور بانقه‌نك شعبه‌لرینی اولاد و احفادلری اداره ایتمکده‌در .

روح { (بن زنباع الجذامی) کبار تابعیندن اولوب، بعض کتبده صحابه‌دن عد اولنمشدر. زمانی فقهاسندن اولوب، پدری زنباعدن وسائر صحابه‌دن روایت ایتمشدر. عبدالملك بن مروان زماننده برحیات ایدی . — (روح بن یسار) یاخود (یسار بن روح) اسمنده صحابه‌دن برذات دخی واردر.

روح الله { حضرت عیسی (عم) ه ویریلن اسمدر .

روحانی { (ابو بکر بن محمد) مشاهیر شعرای ایراندن اولوب، سمرقندلیدر . رشید الدین وطواطك شاکردانندن وسلطان محمد خوارزمشاهك مداحلرندن اولوب، بخاراده ساکن ایدی . شهر مذکورك جنکیز طرفندن ضبطندن صکره، ٦٢٣ تاریخنده دهلی‌یه کیده‌رك، سلطان التمشه انتساب ایتمش ایدی. شو قطعه جمله اشعارندندر:

مرد آزاده بکیتی نکند میل دوکار
تا همه عمر زآفت بسلامت باشد
زن نخواهد اکرش دختر قیصر بدهند
وام نستاند اکر وعده قیامت باشد

روحی { اوننجی قرن هجری شعراء عثمانیه‌سندن ایکی کشینك مخلصیدر :

برنجیسی شیخ الاسلام علی چلبینك اوغلی اولوب، شو بیت اونکدر :

کوز کوکل سینه تهی جان طولو تصورك سنك
کون کبی دردنجی قات کوکده درر ییرك سنك

— ایکنجیسی ابو السعود افندینك کتخداسنك اوغلی اولوب، ۹٦۰ ده وفات ایتمشدر . شو قطعه اونکدر :

بنده‌سن شاه کرم ایتمسه یاد
الیزدن نه‌کلور کوجه نه داد
نوله بدنام محبت اولسه‌م
روحیا باقی قالور چون ایو آد

روحی { ایران شعراسندن دخی ایکی ذاتك مخلصیدر :

برنجیسی سیوستانلی اولوب، ماوراء النهر حکمداری طمغاج خانك زماننده یاشامشدر. شو بیت اونکدر :

چه بوسه داد مرا یار بامداد وبکاه
زهی حلاوت لب لا اله الا الله

— ایکنجیسی همدانلی اولوب، اکابرك هجویله مشغول اولدیغندن، شاه عباس ماضینك امریله یعقوب خان طرفندن دیلی قطع اولنمشدی . شو بیت اونکدر :

بروی او نکرستن زمانمی آید
من این دو دیده برای کریستن دارم

روحی بغدادی { اوننجی عصر هجری شعراسندن اولوب، اشعاری فوق العاده آبدار وهله ترکیب بندی غایت مشهور ومعتبردر. سیاحته پك چوق میل وآرزوسی بولنمش اولدیغندن خیلی دیاری کزمش، حتی بر آرالق استانبوله دخی کلوب برمدت قالمشدر. بعده درسعادتدن قونیه‌یه و اورادن شامه کیدوب، ۱۰۱٤ تاریخنده شامده وفات ایتمشدر . بو بیت اونکدر :

بولمغه رهکذر مملکت معنایی
پیشرو ایدینه‌لم حضرت مولانایی

روخليج { (Rochlitz) صاقسه قراللغنك (ليپسيغ) ايالتنده و ليپسيغك ٤٣ كيلومتره جنوب شرقيسنده قضا مركزى برقصبه اولوب، ٥٩٤٥ اهاليسى، دميريول موقفى، جوارنده قرمزى مرمر اوجاقلرى، يوك وپاموق منسوجات ايله چيفاره و آياق قابى فابريقه‌لرى ودباغخانه‌لرى واردر.

رود { (Rude) فرانسه مشاهير هيكلتراشاننده‌ن اولوب، ١٧٨٤ ده ديژونده طوغمش، و ١٨٥٥ ده وفات ايتمشدر. آثارندن برچوق مصنع هيكللر موجوددر.

رود ايسلاند { (Rhode-Island) آمريقاى شماليده ممالك مجتمعه دولتنى تركيب ايدن جمهوريتلرك برى واڭ كوچكى اولوب، شرقاً وشمالاً (ماساچوست)، غرباً (قونكتيكوت) جمهوريتلريله، جنوباً دخى بحر محيط آطلاسى ايله محاط ومحدوددر. ٤١° ايله ٥٣′ ٤٢ عرض شمالى و ٢٨′ ٧٣° ايله ١٣′ ٧٤° طول غربى آره‌سنده ممتد اولوب، بويى ٨٠ واڭى ٦٠ كيلومتره و مساحهٔ سطحيه‌سى ٣٢٣٧ مربع كيلومتره‌در. اهاليسى ٢٨٤ ٣٠٤ نفوسدن عبارتدر. مركزى (پرووىدنج) و بعضاً (نيوپورت) در. اسمى ساحلى قارشيسنده بولنان واراضى وهواسنك جيادنى حسبيله (رود ايسلاند) يعنى «ردوس جزيره‌سى» تسميه اولنان برآطه‌دن مأخوذدر. سواحليله جنوب غربى جهتى دخى محصولدار اولوب، سائر طرفلرينك قوهٔ انباتيه‌سى آزدر. جنوب غربى قسمنده كوزل مرعالرى دخى واردر. كمور، دمير، باقير معدنلريله مرمر اوجاقلرى چوقدر. معارف وصنايعى پك ايلرى وتجارتى پك ايشلكدر. بو خطه ١٦٣٦ تاريخنده انكليزلر طرفندن اعمار و اسكان اولنه‌رق، استقلال محاربه‌لرنده اهاليسى پك بيوك فداكارلقلر ايتمش؛ و ١٧٩٠ ده جماهير متفقه صره‌سنه كيرمشدر.

رودبار { ايرانك كيلان خطه‌سنده رشتك ٥٨ كيلومتره جنوب غربيسنده و سفيدرودك ساحل يمينى قربنده اوله‌رق، زيتون آغاجلريله وسائر اشجار مثمره ايله مستور براووه‌ده واقع برقصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهاليسى واردر. طاروازون برقصبه اولوب، بويى ٥ كيلومتره ايسه‌ده، اكثر خانه‌لرى خرابدر. ايرانك ديكر هيچ برمحلنده حاصل اولميان زيتوننده‌ن خيلى ياغ چيقاريلوب، صابون اعمالنده قوللانيلير.

— بو اسمله ايرانك سائر طرفلرنده دخى برچوق قريه وقصبه بولنوب، بعضلرى مشاهير علمادن بعض ذواتك مسقط رأسى بولنمشدر. — لورستانده كرخه نهرى اوزرنده دخى بو اسمله اسكى برشهر خرابه‌لرى موجود اولوب، ساسانيلر زماننده‌ن قالمه‌در.

رودبك { (Rudbeck) اسوجك اڭ مشهور علماسندن اولوب، ١٦٣٠ تاريخنده (وستراس) ده طوغمش، و ١٧٠٢ ده وفات ايتمشدر. دها اون ياشنده ايكن كمال ذكاوتيله تخته‌دن پك مصنع برچالار ساعت ياپمغه موفق اولمش؛ وبعده فن طبى تحصيل ايدوب، تشريحه متعلق كشفياتيله شهرت بولمش؛ و (اوپسال) دارالفنوننده نباتات معلملكى ايدوب، كندى مصرفيله برنباتات باغچه‌سى دخى يتيشديرمش ايدى. برچوق تأليفات فنيه‌سى واردر. — اوغلى دخى بو اسمله معروف اولوب، تحصيل طب ايتدكدن صكره، لاپونيه‌يى وبتون آوروپايى كزه‌رك، نباتات جمع وتحرى ايتمش؛ وفن نباتاته خدمت ايدوب، بوفنده برطاقم كتب معتبره يازمش؛ وبرجمعيت فنيه دخى تأسيس ايلمش ايدى. ١٦٧٠ ده طوغوب، ١٧٤٠ ده وفات ايتمشدر.

رودره‌پور { (Roudrapour) هندستانده بنارس ايالتنك (كوراكپور) سنجاغنده وكوراكپورك ٤٥ كيلومتره جنوب شرقيسنده برقصبه اولوب، ١٠٠٠ ى مسلم اولمق اوزره، ٩٨٤٠ اهاليسى، پك قديم برقلعه خرابه‌لرى وذخائر تجارتى واردر.

رودره هيماله { (Roudra Himala) هيمالايه جبال مرتفعه‌سنك برشعبه‌سى اولوب، كنك ايرماغنه دوكيلن (باكيراتى) نهرى منصبنك اوست طرفنده وتبت ايله هندستانك (كروات) خطه‌سى آره‌سنده ممتد اولور. اڭ يوكسك ذروه‌سى ٥٨′ ٣٠° عرض شمالى ايله ٤٩′ ٧٦° طول شرقيده واقع اولوب، ٦٨٢٤ متره ارتفاعى واردر.

رودریغ { (Rodrigue) اسپانیاده حکومت سورن ویسیغوتلرك حکمدار اخیری اولوب، حکمدار (ویتیزا) طرفندن کوزلری چیقارلمش اولان (قوردو) دوقه‌لرندن برینك اوغلیدر. پدرینك انتقامنی آلمق اوزره، مرقوم (ویتیزا) یه قارشی سوق عسکر ایده‌رك، ٧١٠ تاریخ میلادیسنده کندیسنی قتل وتختنی ضبط ایلمش ایسه‌ده، یالکز برسنه حکومت سوروب، اوصره‌ده طارق بن زیادك قیادتیله اندلسه مرور ایدن مجاهدین اسلامه قارشی ایتدیکی محاربه‌ده مقتول اولمشدر.

رودریکز { (Rodriguez) آفریقانك سا- حل شرقیسی آچیقلرنده بولنان جزایردن اولوب، (موریس) آطه‌سنك شرق جهتنده ١٩° ٤٠′ عرض جنوبی ایله ٦٥° ٥١′ طول شرقیده واقعدر. بویی ٣٠ و اکی ٦ کیلومتره او- لوب، یالکز ٢٠٠ اهالیسی وساحل شمالیسنده بر لیمانی واردر. ابتدا فرانسزلر طرفندن اعمار اولنوب، ١٨١٠ تاریخندن بری انکلتره‌نك النده بولنمقده‌در.

رودز { (Rhodez) فرانسه‌ده (آویرون) ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، پاریسك ٦٠٧ کیلومتره جنوبنده و اتکنده آویرون نهرینك آقدیغی بر تپه‌نك اوزرنده واقعدر. ١١٨٥٦ اهالیسی، داخلی مکتب اعدادیسی، پاپاسلره مخصوص مدرسه‌سی، دار المعلمینی، صاغر و دیلسزلره مخصوص مکتبی، کتبخانه‌سی، زراعت وعلوم وفنون وصنایع جمعیتلری، مصنع بر کلیساسی، کوزل میدانلریله واسع جاده‌لری، دمیر یولی، بعض منسوجات فابریقه‌لری وپینیر وبیاغی تجارتی واردر. پك اسکی بر قصبه او- لوب، بر خیلی وقت آریجه بر قونتلغك مرکزی بو- لنمشدر.

رودسهایم { (Rudesheim) غربی پروسیه‌ده (هسه‌ناسو) ایالتنك (ویسبادن) سنجاغنده و ویسبادنك ٢٥ کیلومتره غرب جنو- بیسنده اوله‌رق (رین) ایرماغنك صاغ کنارنده و (بینکن) ك قارشیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٤٠٤٠ اهالیسی، دمیر یولی، پك چوق باغلری ومشهور شرابی واردر.

رودکوبینغ { (Rudkjobing) دانیمارقه‌نك (لانکلاند) جزیره سنده (اودنسه) قضاسنه ملحق و اودنسه‌نك ٥٣ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقع بر قصبه اولوب، ٣١٨٠ اهالیسی، بر کوچك لیمانی وسفائن اعمالنه مخصوص دستکاهلری واردر.

رودکی { (ابو الحسن —) مشاهیر شعرای ایراندن اولوب، فارسیده اك اول غزل سویلین ودیوان یازان بوذات اولدیغی مرویدر. بخارا جوارنده واقع (رودك) قریه‌سنده طوغوب، ملوك سامانیه‌دن نصر بن احمده انتساب ایتمش، وپك چوق انعام واحسانلرینه نائل اولمش ایدی. موسیقیده دخی مهارت تامه‌سی اولوب، بربطوسائر بعض آلات موسیقیه‌یی پك کوزل چالار ایمش. مشارالیه نصر بن احمد بر آره‌لق هراتی پایتخت اتخاذ ایتمسیله، اکابر دولت بخارایی آرزو ایتدکلرندن، صاحب ترجمه‌یه بخارا حقنده برمدحیه ایله حکمدار مشارالیهی پایتخت قدیمنه عودته ترغیب ایتمسنی رجا ایتمشلر؛ ورودکی بو بابده مشهور بر قصیده سویلیوب، کرك شعرینك وکرك آلت موسیقیه‌سنك کوزللکیله نصر بن احمدی چیزمه‌لرینی کیمکسزین همان بخارایه عزیمته مجبور ایلمش ایدی. مذکور قصیده‌سنك مطلعی شودر:

باد جوی مولیان آیدهمی
بوی یار مهربان آیدهمی

«کلیله ودمنه» قصهٔ مشهوره‌سنی سلك نظمه چکمش، وبر چوق اشعار دخی سویلمشدر. وفاتی ٣٤٣ تاریخنده واقع اولمشدر. اشعاری ساده ومؤثر اولوب، «صنعت» عد اولنان معهود صوثوق طرزدن مبرادر. شو قطعه جملهٔ اشعار حکمت آمیزندندر:

زمانه پندی آزاد وار داد مرا
زمانه راچو نکو بنکری همه پندست
بروز نیك کسان کفت غم مخور زنهار
بسا کسان که بروز توآرزو مندست

رودلهایم { (Rodelheim) غربی پروسیه‌ده (هسه‌ناسو) ایالتنك ویسبادن سنجاق وقضاسنده و ویسبادنك ٢٨ کیلومتره شرق شمالیسنده واقع بر قصبه اولوب، ٤٢٦٥ اهالیسی، دمیر یولی، اجزاء کیمیویه وکرمید فابریقه‌لری و بر سرایله بوکا مربوط اورمانی واردر.

رودوپ { (Rhodope) ونام دیکرله (دسپوط طاغی) روم ایلنده بر سلسله

جبال اولوب ، بلقان سلسلهٔ کبیره‌سی شعباتندن
معدوددر . احتمان قربنده قوجه بلقاندن تشعب ایده‌
رك، ابتدا بلغارستان ایله شرقی روم ایلی آره‌سنده
جنوبه، و بعده (ریلو) و (پریم) طاغلرندن آیریله‌رق،
جنوب شرقی‌یه طوغری امتدادله، مریچ حوضه‌سنی
قره صو حوضه‌سندن آیره‌رق، شرقی روم‌ایلی حدو-
دینی تشکیل ایدر. بعده حدود مذکوره بوینجه
شرق شمالی‌یه طوغری (قره بلقان) نامیله برقول
اوزاتدقدن صکره، ینه شرق جنوبی‌یه ومتعاقبا شرقه
طوغری اوزانه‌رق، وقره‌اوغلان، قارلق، طوقاجق،
قوجه‌یایله اسملریله بربرینه مربوط برطاقم طاغلر تشکیل
ایده‌رك، نهایت (کلبك طاغی) نامیله جنوبه وجنوب
غربی‌یه طوغری دونوب، برطاقم تپه‌لر صورتنده
دده آغاج قربنده آطه‌لر دکیزی سواحلنه واصل او-
لور. زمان قدیمده تراکیا ایله ماکدونیا خطه‌لرینك
خط فاصلی عد اولنوردی. الك یوکسك جهتی قسم
غربیسنده اولوب، احتمان قربنده واقع و (ماساله)
یاخود (مصلا) اسمیله مسمی الك یوکسك ذروه‌سی
۳۱۰۹ متره ارتفاعنده‌در. اصل رودوپ سلسله‌
سنك طولی ۲۹۵ کیلومتره اولوب، شعبه‌سی اولان
قره بلقان دخی ۱۵۰ کیلومتره طولنده‌در. رودوپ
سلسله‌سی اتکلرندن برچوق صولر نبعان ایدوب،
باشلیجه اوچ ایرماغه دوکیلور، که بونلرك بری سلسلهٔ
مذکوره‌نك قسم شمالیسی مائلهٔ غربیه‌سندن نبعانله
شماله طوغری جریان ایده‌رك، طونه‌یه منصب اولان
(ایسکر)؛ ایکنجیسی بوسلسله‌نك شرقی وشرق شمالی
مائله‌سنك بتون صولرینی جمع ایله، شرقه و بعده
جنوبه طوغری آقه‌رق، آطه‌لر دکیزینه دوکیلان
(مریچ)؛ اوچنجیسی دخی غرب جنوبی اتکلری بو-
ینجه آقوب، ینه آطه‌لر دکیزینه منصب اولان (قره
صو) نهریدر. مریچك الك بیوك تابعی اولان (آرده)
نهری دخی رودوپك ایکی شعبه‌سی آره‌سنده‌کی میاه
جاریه‌دن تشکل ایدر. قره صو ایله مریچ منصبلری
آره‌سنده دخی سلسله‌نك جنوبی اتکلرندن برطاقم
انهار آقوب، طوغریدن طوغری‌یه آطه‌لر دکیزینه
منصب اولور. رودوپك شعبه واتکلری برخیلی اوو-
مانلرله مستوردر. اتکلرنده واقع قرا اهالیسنك
اکثری پوماق یعنی بلغار لسانیله متکلم مسلم اولوب،
شجاعت و دلاورلکلریله مشهوردر.

رودوپه (Rhodope) اساطیر یونانیه‌ده حسن و آنیله و شوخلغیله مشهوره
برقادین اولوب، تراکیا خطه‌سندن ایدی. اسوپیوسك
زماننده یاشایوب، بونکله برابر اسارته دوشمش؛
و لسبوسلی (یعنی مدیللیلی) (سافو) نك برادری
(خاراقس) طرفندن اشترا واستفراش اولنمش ایدی.
بعده مصره کیدوب، اوقدر ثروته مالك اولمش، که
کندی مصرفیله برهرم بنا ایتدیرمش ایمش. آنف
البیان (رودوپ) جبالنك بونك اسمیله تسمیه ایدلمش
اولمسی ملحوظدر.

رودوستو (Rodosto) تکفورطاغی قصبه‌سنك السنهٔ اجنبیه‌ده مستعمل
اسمی اولوب، بوندن ماخوذ اوله‌رق لساننزده دخی
وقتیله (ردوسجق) اسمی مستعمل ایدی.

رودوکونه (Rodogune) دیاربکر جهتلرنده حکومت سورمش اولان ملوك
اشکانیاندن مهردادك قیزی اولوب، پدرینك تحت
اسارتنده بولنان (دمتریوس نیقاتور) ه تزویج او-
لنمشدی. مذکور دمتریوسك ایلك قاریسی اولان
مصر حکمداری (بطلیوس فیلومیتور) ك قیزی
قلیوپاتره قیصقانوب، برچوق وقوعات سیاسیه‌یه
سبب اولمشدی. فرانسه شعراسندن (قورنی) بو
وقوعاتی «رودوکونه» عنوانیله کوزل برهائله صو-
رتنده سلك نظمه چکمشدر.

رودولستاد (Rudolstadt) آلمانیانك وسطلرنده واقع (اشوار-
چبورغ رودولستاد) پرنسلکنك مرکزی برقصبه
اولوب، (وایمار) ك ۲۸ کیلومتره جنوبنده ولیپسیغك
۱۰۰ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق البه ایر-
ماغنه تابع (ساله) نهری کنارنده و غایتله دلنشین
برموقعده واقعدر. اسکی برقصبه اولوب، ۱۰ ۵۶۰
اهالیسی، کوزل برسرایی، داخلی مکتب اعدادیسی،
دارالعلمینی، ۶۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی،
چوخه وایبلیك ایله پورسلین، پیانو، ادوات واجزاء
کیمیویه وبیره‌فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری وچاك دوکمخا-
نه‌لری واردر.

رودولف (Rodolphe) بورغونیه حکمدار-
لرندن اوچ کشینك اسمیدر:

برنجیسی ۸۸۸ تاریخ میلادیسندن ۹۱۲ تاریخنه قدر حکم سورمشدر. — ایکنجیسی برنجینك اوغلی وخلفی اولوب، ۹۲۲ ده ایتالیا قرالی عنوانی آلمش ایسه‌ده. برنجی برنجر طرفندن مغلوب اولوب، ایکی سنه صکره بونك وفاتی اوزرینه، یوقاری ایتالیانك حکمداری اولمش؛ و آنجق پرووانسه‌لی (هوغ) ایتالیا حکمدارلغنی ادعا ایدوب، کندیسندن قوتلی بولنمغله، ۹۲۹ ده رودولف ایتالیادن واز کچوب، ایمپراطور برنجی هنری طرفندن کندیسنه ترك ایدلمش اولان اسویچره‌نك بر قسمیله قناعت ایتمش ایسه‌ده، بر سنه صکره ینه ایتالیایه تجاوز ایدوب، ایتالیا قراللغندن قطعیاً صرف نظر ایتمك اوزره، هوغ طرفندن کندیسنه بورغونیه‌نك بر قسمی ویرلمش؛ و «ایکی بورغونیه» عنوانلی قراللغی تأسیس ایلمش ایدی. ۹۳۷ ده وفات ایتمشدر. — اوچنجیسی ایکنجینك تورونی اولوب، ۹۹۳ دن ۱۰۳۲ تاریخنه‌دك ایکی بورغونیه‌ده حکمدارلق ایتمش، وزمانی بر طاقم فسادلری باصدیرمغله کچیرمشدر. اولادی اولمیوب، ملکنی ایکنجی قونراده ترك ایتمشدی.

— آلمانیا ایمپراطوری دردنجی هنری پاپا طرفندن آفوروس اولدیغنده، آلمان کبراسنك بر طاقمی طرفندن ۱۰۷۶ تاریخنده جرمانیا قرالی انتخاب اولنمش بر (رودولف) دخی واردر، که مذکور ایمپراطورك انیشته‌سی اولوب، سوآب دوقه‌سی ایدی. دردنجی هنری ایله اوچ دفعه محاربه ایدوب، اوچنده دخی مغلوب، واوچنجیسی اولان (مواسن) محاربه‌سنده ۱۰۸۰ د مقتول اولمشدر.

رودولف { (Rodolphe) آوستریا ومجارستانده حکومت سورمکده اولان هابسبورغ خاندانه منسوب بو اسمله ایکی ایمپراطور کلمشدر:

برنجیسی هابسبورغ قونتی وآلساس حاکمی آلبرتك اوغلی اولوب، ۱۲۴۰ تاریخ میلادیسنده مدرینه خلف اولمش؛ وپروسیه بتپرستلرینه قارشی‌کی سفرنده چهستان قرالی اوتوقارك معیتنده بولنوب، ملکنه کیبورغ، باده و لجبورغ قونتلقلرنی علاوه ایتمش؛ وجسارت وعدالتده او قدر شهرت بولمش ایدی، که اسویچره جهتنده بر طاقم حکومات صغیره دخی کندیسنك حمایه‌سی آلتنه کیرمش ایدی. ۱۲۷۳ ده آلمانیا ایمپراطورلغنه انتخاب اولنمش ایدی. چهستان قرالی اوتوقار کندیسنی طانیمق ایستمدیکیچون، رودولف اوزرینه عسکر سوق ایدوب، کندیسنی مغلوب، ونفس آوستریا ایله استیریا وقارنیوله‌یی ترکه مجبور ایلمش ایدی. بو وجهله هابسبورغ خاندانی آوستریایه مالك اولمشدر. بر سنه صکره اوتوقار یکیدن محاربه‌یه کیریشمکله، رودولف کندیسنی مغلوب وقتل ایدوب، بتون آلمانیانك حاکم مستقلی اولمش؛ وممالکنی دور ایدوب، اهالینك راحت واسایشنی سلب ایدن دره بکلرینك نفوذینی قیرمش، وسرایلرینی هدم ایلمشدی. اوغلی آلبرتی ایمپراطورلغه ولیعهد ایتمکه موافق اوله‌میوب، ۱۲۹۱ ده ۷۳ یاشنده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی ایکنجی ماقسیمیلیانك اوغلی وخلفی اولوب، ۱۵۵۲ ده ویانه‌ده طوغمش؛ و ۱۵۷۲ ده مجارستان، ۱۵۷۵ ده چهستان وروماننیا قرالی اولوب، ۱۵۷۶ ده ایمپراطورلق تختنه قعود ایتمش ایدی. بونك زماننده آلمانیا فتنه وفساد میدانی اولوب، اوتوز سنه‌لك محاربه ظهور ایتمش؛ وکندیسی پروتستانلره قارشی تعقیبات شدیده‌ده بولنوب، مجارستانده عثمانلیلره قارشی آچدیغی محاربه‌ده کلیا مغلوب ومنهزم اولمش ایدی. برادری (ماتیاس) کندیسنك رضاسی اولمقسزین دولت عثمانیه ایله صلح ایتدکدن صکره، مجارستان ایله موراویا ونفس آوستریایی کندیسنه ترك ایتمکه برادرینی مجبور ایلمش؛ ونهایت ۱۶۱۱ ده کندیسنی بسبتون اسقاط ایدوب، ایمپراطور اولمشدی. رودولف برسنه صکره وفات ایتمشدر. بو حکمدار کوشك واجرای حکومته غیرمقتدر اولدیغی حالده، محب معارف اولوب، هیئت وکیمیایه انتسابی وار ایدی. مشهور (تیخوبراهه) یه کلیتلی تخصیصات تعیین ایتمش، وکرك بوکا کرك مشهور (کپلر) ه «ازیاج رودولفیه» اسمیله شهرت بولان بر طاقم ازیاج ترتیب ایتدیره‌رك، کندیسی دخی ازیاج مذکوره‌نك ترتیبنده چالیشمش ایدی.

رودولف کولی { (Lac Rodolphe) آفریقای شرقیده

١٦′ ٢° ايله ٤٨′ ٤° عرض شمالی آره‌سنده و
و ٤٠′ ٣٣° طول شرقیده واقع برکول اولوب،
اصل اسمی لسان محلیده «قره کول» معناسیله (باسو
ناروق) اولدیغی حالده، ١٨٨٨ ده کشف ایدن قونت
(تلکی) طرفندن آوستریا ولی عهدی متوفی رودو.
لفك ناميله تسميه اولنمشدی. اوزون وطار برکول
اولوب، شمالدن جنوبه بویی ٢٨٠ واکی ٣٠ ایله
٦٠ کیلومتره آره‌سنده‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی
٩٠٠٠ مربع کیلومتره قدر تخمین اولنمشدر. سطحی
حذای بحردن ٤٧٢ متره یوکسکدر. سواحل شما.
لیه‌سندن بری شمالدن ودیکری غربدن کلن ایکی نهر
بوکوله دوکیلور. سواحل شرقیه‌سی قورو و همان
خالی اولوب، سواحل غربیه‌سنده سوریلری چوق
برطاقم قبائل ساکن ایمش.

رور { (Ruhr) غربی پروسیه‌ده (رین) ایر.
ماغنه تابع برنهر اولوب، وستفالیه‌ده
نبعانله، شمال غربی‌یه طوغری جریان ایده‌رك،
(آرنسبرغ) ك ایچندن و (اسن) ك قربندن کچر؛
و (روروت) قصبه‌سنده (رین) ایرماغنه دوکیلور.
مجراسی ٢٣٢ کیلومتره اولوب، ١٨٠ کیلومتره‌لك
محلی سیر سفائنه صالحدر. وادیسنده کلیتلی معدن
کوری چیقار. تابعلری دخی چوقدر.

رورشاخ { (Rorschach) اسو بحیره‌نك
(سنت غال) ناحیه‌سنده وسنت
غالك ١٠ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق قو.
نستانسه کولنك ساحل جنوبیسنده قضا مرکزی
برقصبه اولوب، ٤٣٧٠ اهالیسی، دمیریولی، بولده
ایشلك لیمانی، پاموقدن بعض منسوجاتله پیانو وسائره
فابریقه‌لری، کوزل ابنیه‌سی ومکمل مکتبلری واردر.

روركی { (Rourki) هندستانك جهت شما.
لیه‌سنده واقع (میرات) ایالتنك
سهرانپور سنجاغنده وسهرانپورك ٣٧ کیلومتره
شرق جنوبیسنده وکنك جدولی اوزرنده قضا مر.
کزی برقصبه اولوب، ٤٩٦٠ ی مسلم اولمق اوزره،
١٥٩٥٥ اهالیسی، دوز وکنیش سوقاقلری، رصد.
خانه‌سی، ماکینه‌جی یتشدیرمکه مخصوص مکتبی،
دمیریولی ودمیرخانه‌لری واردر. پروتستان میسیو.
نرلرینك دخی بوقصبه‌ده بربیوك مکتبلری واردر.
مذکور جدولك حفرندن اول کوچك برقریه ایدی.

رورموند { و فلمنکجه روئرموند (Rure-
mondo, Roermond) فلمنك
(لیمبورغ) ایالتنده و (ماتشتریخت) ك ٤٤ کیلومتره
شمال شرقیسنده اوله‌رق، (موزه) ایرماغنك ساحل
یمیننده و (روز) نهرینك منصبنده قضا مرکزی
مستحکم برقصبه اولوب، ١٠٤٧٠ اهالیسی، دمیر
یولی، چوخه وسائر یوك منسوجاتله کاغد وبویا فابریقه.
لری، داخلی مکتبی، بیوك بر میدانی، نهرده ایشلك
اسکله‌سی، سوری وخندغی، مصنع برکلیساسی وسائر
کوزل ابنیه‌سی واردر.

روروتو { (Rouroutou) بحر محیط کبیرك
(پولینسیا) قسمنده واقع وفرانسه
دولتنه تابع (توبوآی) جزایرندن برآطه اولوب،
٢٩′ ٢٢° عرض جنوبی ایله ٥٥″ ٤٣′ ١٥٣°
طول غربیده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٠ مربع
کیلومتره‌در. اراضیسی طاغلق اولوب، اك یوکسك
محلی ٤٤٠ متره ارتفاعنده‌در. کوزل دره وبایرلری
ومیاه جاریه‌سی واردر. سواحلی بعض قیالر وصیغلرله
محاطدر. اهالیسی بش آلتی یوز نفوس راده‌سنده
اولوب، صورتا پروتستان مذهبنی قبول ایتمشلردر.

روروورت { (Ruhrort) غربی پروسیه‌نك
(رین) ایالتنده و (دوسلدورف) ك
٢٣ کیلومتره شمالنده اوله‌رق (رین) ایرماغنك
ساحل یمیننده و (رور) چاینك منصبنده قضا
مرکزی برقصبه اولوب، ٩٨٦٥ اهالیسی،
بخار ماکینه‌لریله قزان ولامبه وسائره فابریقه‌لری،
معدن کوری ودمیر وسائره‌یه متعلق تجارتی، صنایع
مکتبی، نهرده پك ایشلك اسکله‌سی ودمیر یول قطار.
لرینی نهرك برکنارندن او برکنارینه نقل ایدر وا.
پورلری واردر.

روریك { (Rurik) بحر محیط کبیرك پو.
لینسیا قسمنده واقع (توآموتو)
جزایرندن بر آطه اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٦
مربع کیلومتره‌دن عبارتدر. اراضیٔ مرجانیه‌دن
عبارت اولوب، حلقوی الشکلدر. اورته‌سنده‌کی
حوضه کوچك کمیلر کیره بیلیر. اکثر سواحلی قیالق
برطاقم کوچك آطه‌لرله محاطدر.

روزاریو { (Rosario) آمریقای جنوبیده
(آرجنتین) ممالك مجتمعه‌سنك

(سانته فه) جمهوریتنده و (بوئنوس آیرس) ك ٢٨٠ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (پارانا) ایرماغنك تشکیل ایلدیکی دالیه‌نك صاغ قولنك صاغ ساحلنده و ″٤٤ ′٥٥ °٣٢ عرض جنوبی ایله ″٥٤ ′٥٣ °٦٢ طول غربیده واقع ایالت مرکزی برشهردر. جماهیر متفقهٔ مذکوره‌نك اوچنجی و یا ایکنجی درجه‌ده برشهری اولوب، ٥٠٠٠٠ اهالیسی، متعدد دمیر یوللری، نهرده اك بیوك کمیلرك دخی یناشمه‌سنه مساعد صاغلام لیمانی، آمریقای جنوبینك ایچ طرفلریله وآوروپا ایله پك ایشلك تجارتی، اطرافنده غایتله منبت اراضیسی وپك چوق ذخیره اخراجاتی واردر. ١٧٢٥ده تأسیس اولنوب، بوصوك زمانلرده بردن بره کسب اهمیت ایتمشدر، وکوندن‌کونه توسع وترقی ایلمکده‌در. آمریقانك سائر طرفلرده دخی بو واسطه برچوق قصبه‌لر بولندیغندن، لاجل التفریق بوکا بولندیغی جمهوریته اضافتله (روزاریو ده سانته فه R. de Santa Fé) دخی دیرلر.

روزاریو { (Rosario) مکسیقه جماهیر متفقه‌سندن (سینالوآ) جمهوریتنده و (قوآلیاقان) ك ٢٤٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده و (شاماتلر) نهرینك ساحل یمیننده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٥٤٤٠ اهالیسی واطرافنده چوق معادنی واردر.

روزاریو { ونام دیکرله قوقوته (Rosario, Cucuta) آمریقای جنوبیده (قولومبیا) جمهوریتنك (سانتاندر) ایالتنده و (سان یوسه) نك ٨ کیلومتره جنوب شرقیسنده (ونزوئلا) حدودی قربنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٤٥٠٠ اهالیسی وقهوه وقاقائو محصولاتی واردر. — جمهوریت مذکوره‌نك ساحلی قارشیسنده اوله‌رق آنتیل دکیزنده بو واسطه برطاقم کوچك آطه‌لر دخی واردر.

روزاس { (Rosas) اسپانیاده قطالونیه خطه‌سنك (جیرونه) ایالتنده و جیرونه‌نك ٤٣ کیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ٣٢٢٠ اهالیسی واردر.

روزالس { (Rosales) مکسیقه‌نك (میشوآ. قان) جمهوریتنده و (مورقلیا) نك ٧٠ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، جوارلریله برابر ١٣١٧٠ اهالیسی واردر.

روزالیه { سنته — (Ste Rosalie) قتو. لیکلرك عزیزه‌لرندن اولوب، سیجیلیه‌ده‌کی پالرمو شهرینك حامیه‌سی عد اولنور. اون ایکنجی قرن میلادیده یاشایوب، شارلمانك نسلندن اولدیغی حالده، ترك دنیا ایدوب، شهر مذ. کور جوارنده برمغاره‌یه چکلمش ایدی. ایلولك دردنده یورطیسی پالرموده بیوك برطنطنه ایله اجرا اولنور.

روزبهان بقلی { (شیخ ابو محمد — شیرا. زی) مشاهیر عرفادن او. لوب، تفسیر وسائر علومه دائر برخیلی تألیفاتی وفارسی اشعاری واردر. «تفسیر عرایس»، «کتاب الانوار فی کشف الاسرار» و «شرح شطحیات» جملهٔ آثارندندر. شیرازده اقامت ایدوب، ٦٠٦ تاریخنده ارتحال ایتمشدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

آنچه ندیدست دو چشم زمان
وانچه نبشنیده دوکوش زمین
درکل ما رنك نمودست آن
خیز و بیا درکل ما آن ببین

روزلینی { (Rosellini) ایتالیا مشاهیر مستشرقیننده‌ن اولوب، ١٨٠٠ تاریخنده (پیزه) ده طوغمش، و ١٨٤٣ ده وفات ایتمشدر. پیزه دارالفنوننده السنهٔ شرقیه وآثارعتیقه معلمی اولوب، فرانسه علماسندن (شامپولیون) ایله کسب الفت ایتدکدن صکره، مصر قدیمك (هیرو. غلیف) خطیله توغل ایتمکه باشلامش؛ و ١٨٢٨ تاریخنده طوسقانه بیوك دوقه‌سی طرفندن برهیئت فنیه‌نك ریاستیله مصره کوندیله‌رك، فرانسه طرفندن کوندریلن مرقوم (شامپولیون) ایله برابر آثار عتیقهٔ مصریه‌یه دائر خیلی کشفیاته موفق اولمشدر. بوکشفیا. تنك تعریفاتی ١٠ جلد اوزره طبع اولنه‌رق، نشری وفاتندن صکره احباسی طرفندن اکمال اولنمشدر.

روزمونده { (Rosemonde) کپیدلر حکمداری (قونیموند) ك قیزی اولوب، پدرینی بالمحاربه قتل ایدن (لومبارد) لر حکمداری (آلبوآن) طرفندن جبراً تزوج اولندقدن صکره، بونك قدح مقامنده قوللاندیغی پدرینك قفاسی کمیکیله شراب ایچمکه اجبار اولندیغندن، اخذ انتقام ایچون، ٥٧٣ تاریخ میلادیسنده، دوستی بر.

لنان (هلیشیلد) ك كاتبی واسطه‌سیله مرقوم (آلبوآن) ی قتل ایتمش؛ و هلیشیلده وارمش ایدی. بعده دیكرینه وارمق اوزره، بوقوجه‌سنی تسمیم ایتمكه قرار ویرمش ایسه‌ده، هلیشیلد خبر آلوب، روزموندەنك تهیئه ایتمش اولدیغی زهری كندیسنه ایچیره‌رك اتلاف ایتمشدر. ایتالیا مشاهیر شعراسندن آلفیری بو وقعه‌یی «روزموندە» عنوانیله كوزل برحائله صورتنده سلك نظمه چكمشدر.

روزنهایم (Rosenheim) باویره‌نك «بوقاری باویره» ایالتنده ومونیخك ۵۰ كیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق طونه‌یه منصب (این) چاینك صول كنارنده واقع قضا مركزی برقصبه اولوب، ۹۲۵۵ اهالیسی، طوزلی معدن صولری وبانیه‌لری، ماكینه، چنتو، ایپ، باروت، بیره وسائره فابریقه‌لریله بخار حرازلری و اهمیتلی حیوانات تجارتی واردر. اسكی برقصبه اولوب، رومالیلرجه (پونس اونی Pons Œnii) اسمیله معروف ایدی.

روزو وانكلیزجه رید غراس ریور (Roseau, Reedgrass River) آمریقای شمالیده برنهردر، كه ممالك مجتمعه‌نك (مینزوته) جمهوریتنده نبعانله، شماله طوغری آقه‌رق، دومینیون قطعهٔ واسعه‌سنك (مانیتوبه) ایالتنه كیرر؛ و ۲۰۰ كیلومتره‌لك قدر جریاندن صكره (وینیپغ) كولنه منصب اولان «قزیل ایرماغ» ه دوكیلور. مجراسنك آشاغی طرفی كولدن مبدل پك منبت اراضی وكوزل چایرلردن عبارتدر. — بو نهر (مینزوته) جمهوریتی داخلنده ومانیتوبه حدودنده ینه بواسمله مسمی بركولك ایچندن كچر. بوكولك بویی ۲۴ و اكی ۱۵ كیلومتره‌در. قامشلری چوق اولمق مناسبتیله، اوجوارده ساكن اولان قناده فرانسزلری طرفندن بواسمله تسمیه اولنمشدر.

روزو (Roseau) آنتیل جزایرندن انكلتره‌یه تابع (دومینیك) جزیره‌سنك مركز اداره‌سی بر قصبه اولوب، آطه‌نك جنوب غربی ساحلنده واقع و ۵۰۰۰ اهالی‌یی جامعدر. كوزل لیمانی واردر.

روزه یاخود مونته‌روزه یعنی «پنبه طاغ» (Rose, Monte Rosa) آلپ جباللرنك (پنین) سلسله‌سنه مربوط و اسویچره ایله ایتالیا حدودنده واقع بیوك بر طاغ اولوب، ایكی سلسله‌نك محل اجتماعنده واقعدر. هر بری ۴۰۰۰ متره‌دن زیاده مرتفع اولمق اوزره، طقوز ذروه‌سی اولوب، بونلرك الك یوكسكی اولان (دوفور اسپیچه) نك ۴۶۱۲ متره ارتفاعی واردر. یوقاری قسمی سرمدی قارلرله مستور اولوب، جنوبی اتكلری دیك وقیالق وشمالی مائله‌سی دها دوزكوندر.

روزه سالواتور — (S. Rosa) ایتالیانك مشهور رساملرندن اولوب، ۱۶۱۵ تاریخنده ناپولی قربنده (آرنله) قصبه‌سنده طوغمش، و ۱۶۷۳ ده رومادە وفات ایتمشدر. تیاتروكتابلری وهجویه‌لر یازمقده دخی مهارتی اولوب، ناپولیده امور سیاسیه‌یه دخی قاریشمش اولدیغندن، ابتدا ناپولیدن و صكره رومادن قاچغه مجبور اولوب، فلورانسه‌ده (مدیچیس) خاندانته التجا ایتمشیدی. اوائلنده منظره‌لر ترسیمنده ابراز مهارت ایدوب، بعده آدم رسمی تصویرنده كسب شهرت ایتمشدر. برچوق رسملری باقی وپك مقبول ومعتبردر.

روزه (Rouza) روسیه‌نك موسقوه ایالتنده و موسقوه‌نك ۸۸ كیلومتره غرب جنوبیسنده وهمنامی اولان نهرك ایكی كنارنده واقع قضا مركزی بر قصبه اولوب، ۵۴۹۰ اهالیسی ودباغخانه‌لریله طوغله وباصمه فابریقه‌لری واردر. — روزه نهری مذكور ایالتك غرب جهتنده بطاقلق بر اورماندن نبعانله، ابتدا شماله وبعده شرق جنوبی‌یه طوغری آقه‌رق، همنامی اولان قصبه‌نك ایچندن كچدكدن صكره، بردن بری غرب جنوبی‌یه دونوب، (وولغه) ایرماغنه تابع (اوقه) نهرینه منصب اولان (موسقوه) چاینه دوكیلور. مجراسی ۱۳۰ كیلومتره طولنده اولوب، صال یوزدرمكه صالحدر.

روژر (Roger) [«روجر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

روژه دلیسل (Rouget-de-l'Isle) فرانسزلرك ملی شرقیسی حكمنده كچن مشهور (مارسلیز) ك ناظمی اولوب، مهندس صنفی ضابطانندن ایدی. ۱۷۶۰ ده (لون لسولینه) ده طوغوب، ۱۸۳۶ ده وفات ایتمشدر. ۱۷۹۲ ده استراسبورغده بولندیغی حالده، منسوب

اولدیغی آلایه مخصوص اولمق اوزره، مذکور شرقی‌یی ترتیب ایتمشدی. بعده مارسلیه کوکللیلری، (تویری) یه هجوم ایتدکلرنده، بوشرقی‌یی سویلیه‌رك یوریدکلرندن، (مارسلیز) عنوانیله شهرت بولمشدر.

روس (Ross) انکلتره‌نك (هرفورد) ایا- لتنده و هرفوردك ۲۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۴۰۰۰ اهالیسی ومصنع برکلیساسی واردر.

روس (Ross) بحر محیط کبیرك (ملانسیا) قسمنده واقع وآلمانیا دولتنه تابع (بیسمارق) جزایر مجتمعه‌سنه ملحق برطاقم کوچك آطه‌لر اولوب، آلمانلر طرفندن «یکی پومرانیا» تسمیه اولنان «یکی برتانیا» نك ساحل جنوبیسی قارشیسنده‌در. جمله‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۵ مربع کیلومتره‌دن عبارتدر.

روس (Ross) بو اسمله روسیه‌نك قسم غربیسنده ایکی نهر اولوب، بری (کیف) ایالتنك جنوب غربی جهتنده نبعانله، شماله، بعده شرقه وشرق جنوبی‌یه طوغری آقه‌رق، ۳۶۷ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (دنیپر) ایرماغنه دو- کیلور. — دیکری (غرودنو) ایالتنده نبعانله، شماله طوغری آقه‌رق، ۱۰۷ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (نیمون) نهرینه دوکیلور.

روس (Russes) آوروپانك اسلاو اقوامندن بر بیوك قوم اولوب، اسلاو اقوامنك اك بیوکی وروسیه دولتنك قوم حاکیدر. [«روسیه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

روس (Ross) اسقوچیه‌نك منتهای شمالنده بر ایالت اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۸۱۰۴ مربع کیلومتره واهالیسی ۷۸ ۵۴۷ کشیدر. اراضیسی طاغلق وهواسی پك صوغوقدر. اهالیسنك بعضلری الیوم قبائله منقسم اولوب، اسکی کلت لسانندن مشتق (غایلیق) لسانیله متکلمدرلر.

روسانو (Rossanno) ایتالیانك قلابره چیتریوره ایالتنده یونان دکیزی ساحلندن ۶ کیلومتره‌لك مسافه‌ده و (قوزنچه) نك ۴۵ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی واردر. اسکی یونانیلر طرفندن تأسیس اولنوب، بعده رومالیلر طرفندن تجدید او- لنمش ایدی.

روسبك (Rosbecque) بلچیقه‌نك غربی فلاندره ایالتنده و (قورتره) نك ۱۴ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۴۵۰۰ اهالیسی واردر.

روستوف (Rostov) روسیه‌نك (یارو- سلاو) ایالتنده و یاروسلاوك ۶۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (نرو) کو- لنك جنوب غربی ساحلنده برقصبه اولوب، ۶۰۰۰ اهالیسی، دباغخانه‌لری، بز فابریقه‌لری و زاج ایله ابج یاغی تجارتی واردر. اسکی برقصبه اولوب، چود قومنك اسکی برحکومت مستقله‌سنك مرکزی ایدی. ۱۲۳۷ تاریخ میلادیسنده تاتارلر طرفندن ضبط وتخریب اولنمشدی.

روستوف (Rostov) روسیه‌نك «دون قزاقلری اراضیسی» ایالتنده، (نووو چرقاسق) ك ۳۷ و ناخچوانك ۲ کیلومتره جنوب غربیسنده برشهر اولوب، ناخچوانك برقسمی حکمنده‌در. ۶۱ ۲۵۵ اهالیسی، دباغخانه‌لری، تو- تون، صابون، موم، پکسیمات، مقرنه، اجزای کیمیویه وسائره فابریقه‌لری، کلیتلی قورو بالیق وخاویار اخرا- جاتی وصوك بهارده قوریلور بیوك بازاری واردر. (دون) نهری کنارنده بولنمغله، همنامی اولان آنف البیان قصبه‌دن تفریق ایچون، «دون اوزرنده‌کی روستوف» تعبیریله یاد اولنور.

روستوق (Rostock) آلمانیانك (مکلنبورغ اشورین) حکومتنده (وارنوو) نهری اوزرنده و بو نهرك بالطیق دکیزینه اولان منصبندن ۱۶ کیلومتره یوقاریده سورله محاط برشهر واسکله اولوب، ۳۴۰۰۰ اهالیسی، قلعه‌سی، حکیم غروتیوسك مزارینی حاوی اسکی برکلیساسی، دار- الفنونی، کتبخانه‌سی، موزه‌سی، نباتات باغچه‌سی ومنسوجات مختلفه ایله اسپیرتو و بیره وسائره فابریقه- لری واردر.

روستیق سنت — (S Rustique) خر- ستیانلرك عزیزلرندن اولوب، سنت دنیسك رفیق ایدی، واونکله برابر اوچنجی

قرن میلادیده قتل اولنمشدر . تشرین اولك ۹ نده یورطیسی اجرا اولنور .

روسچق { (Roustbouk) بلغارستانده طو. نه‌نك ساحل یمیننده و (قره لوم) نهری منصبنك برآز آشاغیسنده و برکوکینك قار. شیسنده واقع سنجاق مرکزی بر شهر اولوب ، ۲۷۱۹۵ اهالیسی ، طونه‌ده اسکله‌سی ، جوارنده بولنان برقره طوپراقدن معمول چناق چوملك دستكا. هلری وچوق کوزل ابنیهٔ امیریه‌سی واردر . بلغا. رستانك امتیازندن اول طونه ولایتنك مرکزی او. لوب، مستحکم برشهر ایدی، وخیلی تزیین و اعمار اولنمشدی. بعده اکثر اهالیٔ اسلامیه‌سنك هجرتی اوزرینه تدنی‌یه یوز طوتمشدر. — روسچق سنجاغی شرقاً سلستره، جنوب شرق جهتندن هزارغراد ، جنوباً طرنوه، غرباً زشتوه سنجاقلریله شمالاً دخی طونه نهریله محاط ومحدود اولوب، ۱۳۲۶۱۳ اها. لیسی واردر.

روسچقلی حسن پاشا { [« حسن پاشا (روسچقلی شریف —) » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

روسچیوس { (Roscius) پاندومیمه اوینا. تمه‌ده‌کی مهارت فوق‌العاده سیله شهرت قزانمش براسکی رومالی اولوب، میلاد. دن ۱۲۹ سنه اول طوغمش، و ۶۲ سنه اول وفات ایتمشدر . خطیب شهیر چیچرونه نطق ایرادی اثنا. سنده ادیله‌جك اشارات ایله آلنه‌جق وضعیت حقنده درس ویرمش؛ وحتی خطیب مشارالیه ایله برفکری تصویرده، کندیسی اشاراتله وچیچرون نطق ایله افاده ایتمك اوزره، مسابقته کیریشمش ایدی .

روسقوف { (Roscoff) فرانسه‌نك (فینیستر) ایالتنده (مورله) قضاسنه تابع و (مانشه) ساحلنده اوله‌رق (سنت پول دولئون)ك ۵ کیلومتره شمالنده واقع برکوچك قصبه واسکله او. لوب، ۱۷۲۵ اهالیسی، صید ماهیسی، بانیه‌لری، سفائن دستکاهلری وعلم حیواناته مخصوص عملیاتخا. نه‌سی واردر .

روسقومون { (Roscommon) ایرلانده. نك (قوناوخت) ایالتنده و (دوبلین)ك ۱۳۱ کیلومتره غرب شمالیسنده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ۲۱۱۵ اهالیسی واردر . — سنجاغنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۴۵۸ مربع کیلو. متره اولوب، ۱۳۲۴۹۰ اهالیسی واردر. اراضیسی دوز وآز منبت اولوب، مراعالری چوقدر .

روسکیلد { (Roskilde) دانیمارقه‌نك (سئلاند) جزیره‌سنده قو. پنهاغ قضاسنده وقوپنهاغك ۳۰ کیلومتره غرب جنو. بیسنده برقصبه اولوب، ۵۸۹۵ اهالیسی، دمیریولی، متعدد مکتبلری واختیارلره مخصوص دارالعجزه‌سی واردر . پك اسکی برقصبه‌در .

روسل { (Rossel) بحرمحیط کبیرك (ملانسیا) قسمنده واقع (لویزیاده) جزایرندن برجزیره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۷۰ مربع کیلو. متره‌در . اورته‌سنده ۹۱۵ متره ارتفاعی اولان دیك وصرب برطاغ واردر . اهالیسی هنوز حالت وحشیتده بولنوب، انسان اتی دخی یرلر.

روسل { (Rossel) پروسیه‌ده « شرق پروسیه » ایالتنك (کونیغسبرغ) سنجاغنده وکونیغسبرغك ۸۵ کیلومتره جنوب شر. قیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۳۵۷۵ اهالیسی، بیاغی وحیوانات پازاری، داخلی مکتبی و منسوجات دستکاهلری واردر.

روسل { (Russel) انکلتره‌ده برقاچ مشهور ذات یتیشدیرمش برخاندان اولوب، بونلرك الکمشهوری (بلفور) دوقه‌سی ویلیام روسلك اوغلیدر، که ۱۶۳۹ ده طوغوب، ۱۶۶۱ ده عوام قماره‌سی اعضالغنه انتخاب اولنمش؛ وکیده‌رك فرقهٔ مخالفین رئیسی اولوب، رأس حکومته کچدیکنده، بر طاقم فوق‌العاده اجراآت ومجازاته قالقیشمش؛ ونهایت قرال شارلك ادارهٔ امور دولتی کندی یدینه آلدیغی کورنجه، علیهنده بولنمغله، هر نه قدر بو خصوصده برکونه فعلیاتده بولنمامش ایسه‌ده، ۱۶۸۳ده اعدام اولنمشدر.

— ایکنجیسی (ادوار روسل) برنجینك عم‌زاده‌سی اولوب، ۱۶۵۱ ده طوغمش، و ۱۷۲۰ ده وفات ایتمشدر . ۱۶۸۸ وقوعاتنه قاریشوب، اوچنجی کویوم طرفندن مجلس مخصوص اعضالغنه نصب اولنمش؛ وبرخیلی وقت انکلتره دونناسنی اداره

ایدوب، بعض محاربات بحریه‌ده ابراز مهارت وکسب شهرت ایتمشدر .

— اوچنجیسی (لورد جون روسل) ١٧٩٢ ده لوندره‌ده طوغوب، ١٨٧٨ ده وفات ایتمشدر . ادینبورغ دارالفنوننده اکمال تحصیل ایتدکدن صکره، بر مدت آوروپاده سیاحت ایتمش؛ وبعده عوام مجلسی اعضالغنه انتخاب اولنه‌رق، مرور زمانله لیبرال طرفدارانک رئیسی اولمش ایدی . اصول انتخابات حقنده برطاقم تعدیلات واصلاحات تکلیفنده بولنوب، مؤخراً هیئت وکلایه داخل اولدیغنده، بوتکلیفاتی، لورده‌لر مجلسنک ممانعتیله برابر، قرال دردنجی گویوم‌لک مداخله‌سیله قبول ایتدیرمشیدی . ١٨٦٥ ده وفات ایدن لورد پالمرستونه خلف اولوب، رئیس وکلا اولمشدی . قوهٔ قلمیه‌سی دخی اولوب، ادوار روسلک ترجمهٔ حالنی، انکلتره‌نک اصول اداره‌سنه دائر برکتاب و فرانسه انقلاب کبیرینک اسبابی حقنده دخی براثر یازمشدر .

روسلاو { (Rosslau) وسطی آلمانیانک (آنهالت) دوقه‌لغنده، (زربست) قضاسنده و زربستک ١٤ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (البه) ایرماغنک ساحل یميننده واقع برقصبه اولوب، ٦٥٦٥ اهالیسی، دمیریول موقفی وقباکاغد، مهر مومی، جام، ماکینه و سائره فابریقه‌لریله بخارله‌دونر حرازلری وسفائن دستگاهلری واردر .

روسلاول { (Roslavl) روسیه‌نک (اسمولنسك) ایالتنده و اسمولنسکک ١٠٦ کیلومتره جنوب شرقیسنده و (دنیپر) ایرماغی تابعلرندن اوج چایك محل اجتماعنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٩٧٢٥ اهالیسی، صابون، موم، جام، ایپ و سائره فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری وکنویر وحبوباته متعلق پك ایشلك تجارتی واردر .

روسو { (J. B. Rousseau) فرانسه‌نک مشاهیر شعراسندن اولوب، ١٦٧١ ده پارسده طوغمشدر . برقوندوره‌جینک اوغلی ایدی . اکمال تحصیلدن صکره شعر و ادبیاته میل ایدوب، هنوز یکرمی یاشنده ایکن کسب شهرت ایتمش، و زمانی کبراسنک میل و التفاتنه نائل اولمش ایدی . برطرفدن دیانتکارانه قصیده‌لر برطرفدن دخی سفیهانه غزللر سویلیوب، نهایت بعض ذوات حقنده مخل ناموس بعض اشعار سویلکله، هرنه‌قدر انکار وادیسنده بولنمش ایسه‌ده، نفی ایله مجازات اولنه‌رق، بروقت اسویچره و ویانه‌ده امرار اوقات ایدوب، بعده بروکسله گیده‌رك، اوراده وولتر ایله کوروشمش، و بینلرنده خصومت و منافرت حاصل اولمش ایدی . ١٧١٦ ده عفو اولنمش ایسه‌ده، بونکله قناعت ایتمیوب، ترضیه دخی ایستدیکندن، فرانسه‌یه عودته راضی اولمامش؛ و ١٧٣٨ ده خفیاً پارسه گیدوب، اولجه رد ایتدیکی عفوی استرحام ایتمش ایسه‌ده، استحصال ایده‌مدیکندن، بروکسله عودت ایدوب، ١٧٤١ ده اوراده وفات ایتمشدر . غزللری وهجویه‌لریله سائر اشعاری پك مقبول ومشهوردر .

روسو { (ژان ژاق — J. J. Rousseau) مشاهیر حکمادن اولوب، ١٧١٢ تاریخنده اسویچره‌نك (جنو) شهرنده طوغمشدر . پدری ساعتجی ایدی . کوچکلکنده تربیه‌سی اهمال اولنه‌رق، یالکز پلوتارقك تراجم احوالیله بعض حکایه کتابلری اوقومش؛ وابتدا بر یازیجینك یاننه دوام ایدوب، بعده حکاك چراغی اولمش ایسه‌ده، بوصنعتلرك هیچ برنده خیر کورمیوب، ضرورتده قالمش اولدیغی حالده، (آنسی)ده مادام (دووارنس) اسمنده زنکین برقادین طرفندن قبول اولنه‌رق، بونك تشویقیله پروتستان مذهبنی ترکله، قتولیك اولمش؛ وتورینوده برمناستر مکتبنه ادخال ایدلمش ایدی . بومکتبدن چیقنجه، برمدت (لوزانه) ده آت اوشاقلغی ایتمك مجبوریتنده بولنمش؛ و١٧٣٢ ده پارسه گیدوب، متعاقبا (شامبری) ده اقامت ایدن مومی الیها مادام دووارنسه التجا ایلمش؛ وبرقاچ سنه بوقادینك یاننده قالوب، مطالعه ایله امرار اوقات ایتمش ایدی . بعده لیون حاکمی موسیو دومابلینك اولادینك معلملکنه نصب اولنه‌رق، اوراده برسنه قالدقدن صکره، ١٧٤١ ده دفعهٔ ثانیه اوله‌رق، پارسه ورودله، اختراع کرده‌سی اولان رقمله محرر برنوطه اصولندن تأمین استقبال ایتمك امیدنده ایکن، بواصولی رغبت عامه‌یه مظهر اوله‌مامش؛ و آنجق کندیسی بعض

ذواتك توجهنی قزانوب، فرانسه‌نك وندیك سفیری
موسیو (دومونتنی) طرفندن سفارت‌کتابتیله معیتنده
وندیكه سوق اولنمش ایدی . خشونت طبیعتی سفیر
موی‌الیهك یاننده دخی چوق زمان قالمسنه مانع او.
لوب، ۱۷۴۸ ده پارسه عودتله، برملتزمك کتابتنه
کیرمش ؛ و اوصره‌ده حکیم (دیدرو) و (غریم) ایله
کسب الفت ایدوب ، بعده، تزوج ایلدیکی (ترزه)
اسمنده برلوقنطه خدمتجیسنه‌ده، تعشق ایلمشدی .
۱۷۴۹ ده (دیژون) آقادمیاسی طرفندن علوم و
فنونك ترقیاتی اخلاقك تصفیه‌سنه‌می یوقسه فسادینه‌می
خدمت ایتدیکی حقنده درمیان اولنان مسئله رو.
سونك ذکاوت فطریه‌سنی ابراز ایتمسنه سبب اولوب،
بو بابده قلمه آلدیغی مقاله، علوم و فنون ومدنیتك
علیهنده اولدیغی حالده، فوق العاده برفصاحت ومها.
-رتله یازلمش اولدیغندن ، مذکور آقادمیانك وعد
ایتدیکی مکافاتی قزانمش؛ و بو مناسبتله شهرت بولمغه
باشلامش ایدی . مستقل یاشامق آرزوسیله، اووقت
مأموریتنی ترکله ، موسیقی نوطه‌لری استنساخیله
یاشایه‌رق، بوش وقتلرنی تألیفاته حصر ایتمشیدی .
کفته و بسته‌سنی کندیسی تنظیم ایلدیکی بر اوپرا ایله
برمضحکه وموسیقی حقنده بر رساله یازدقدن صکره،
۱۷۵۳ ده انسانلر بیننده عدم مساواتك صورت
ظهوری حقنده ینه (دیژون آقادمیاسی طرفندن در.
میان اولنان مسئله‌یه جواباً پك کوزل برمقالهٔ حکیمانه
یازمش‌ایسه‌ده، طوقوناقلی افکاری‌حاوی‌اولدیغندن،
مستحق اولدیغی مکافاته نائل اوله‌مامشدی . متعاقباً
وطنی اولان (جنو) شهرینه عودت ایدوب، حقوق
مدنیه‌سندن محروم قالمامق ایچون، یکیدن پروتستان
مذهبنی قبول ایتمش؛ و پارسه عودتنده کبرانك و بر
چوق زنکین قادینلرك حرمت و رعایتنه مظهر اولمش
ایدی . بونلردن مادام (دیپنای)، صاحب ترجمه‌یه
مخصوص اولمق اوزره ، (مونتمورنسی) وادیسنده
صومعه صورتنده برکوشك انشا ایتدیرمشدی .
بو وحدتخانه‌ده روسو «یکی هلوییزه» و «امیل»
عنوانلی مشهور حکایه کتابلریله «مقالهٔ معشریه»
عنوانلی مقالهٔ حکیمانه‌سنی یازمش ایدی. بو اوج کتابی
فوق‌العاده مظهر قبول و رغبت اولوب، آنجق او.
چنجیسی ، وحدانیتی قبول ایتدیکی حالده ، بعض
عقائدی منکر اولدیغندن ، روسو رؤساء رو.
حانیه‌نك وحکومتك بغض وخصومتنی جلب ایتمسیله،
پارس پارلمنتوسی طرفندن توقیفنه و جنو مجلسی طر.
فندن دخی کتابنك احراقیله برابر مجازاتنه قرار
ویرلمش؛ وکندیسی بونی خبر آلنجه (نوشاتل) پر.
نسلکنك (مونتیه تراور) قصبه‌سنه قاچوب، اوراده
برارمنی قیافتنده اولدیغی حالده ، فابریقاتن اورمکله
مشغول اولمش ؛ و پارس وجنو مجلسلریله پارس باش
پسقپوسنك معامله وقرارلرینه قارشی بعض کوزل
رساله‌لر یازمشدر. نهایت اسویچره‌دن اخراج اولنه.
رق، ۱۷۶۶ ده (هوم)ك دعوتنه اجابتله، انکلتره‌یه
کیدوب، دربی ایالتنك (ووتوم) قصبه‌سنده یرلشمش
ایسه‌ده، برقاچ آی صکره بو مهماننواز آدمی کندی
خصماسیله اشتراکله اتهام، و حقنده اولان معافیتدن
استفاده ایده‌رك ، فرانسه‌یه عودتله ، بعض کبرانك
یاننده و لیون وغرنوبله‌ده برمدت اقامتدن صکره،
۱۷۷۰ ده پارسه عودتله، عمومك انظار دقتنی جلب
ایتدیکی حالده ، کندیسی برنوع مراقه اوغرایوب ،
کندینی هرطرفدن دشمنلر تعقیب ایدیور ظننده بو.
لنیوردی . بوحال صحتنك کوندن‌کونه تدنیسنه سبب
اولوب ، ۱۷۷۸ ده (رنه دو ژیراردن)ك دعوتی
اوزرینه، (ارمنونویل) ه چکلمش، وایکی آی‌صکره
تموزك اوچنده اوراده آنسزین وفات ایتمشدر. وفا.
تنده نامطبوع برخیلی آثاری قالوب، (قونفسیون)
عنوانیله کندی ترجمهٔ حالنی حاوی اولان تألیف
مشهوری دخی بوجمله‌دندر . ذکر اولنان آثاردن
بشقه ، بری موسیقی ، و دیکری علم نباتات اصطلا.
حاتنی جامع اولمق اوزره، ایکی لغت کتابیله برچوق
رسائلی واردر . روسو همان وولتر قدر شهرته
نائل اولمشدر . کرك اصول اداره وکرك تربیهٔ
اطفال حقنده روسونك کندینه مخصوص افکاری
اولوب، درمیان ایلدیکی ملاحظاتنك بعضیسی نا قابل
اجرا، و بعضلری آره‌سنده مباینت واقع اولدیغی
حالده، عمومیت اوزره شایان تقدیر و تحسیندر .
اعتقادینه کلنجه، الوهیت و وحدانیته تمامیله معتقد
اولوب، بو اعتقادینه هیچ برشی تشریك ایتمه‌مشدر .

اخلاق وافكار خصوصيه‌سنده بعض قصور ونقايصى بولنوب، كنديسنه لايق اولميان برقارى ايله عقد از- دواجى، كنديسنه ايىلك ايدنلره قارشى متشكرانه و منتدارانه حركت ايتمه‌مسى، وجمله‌دن زياده اولادينى طوغار طوغماز سوقاقده براقسى افكار حكيمانه‌سيله وتأليفاتنده بيان ايتديكى صفوت اخلاقله ناقابل تو- فيقدر. تأليفاتنك عباره‌سى دخى پك فصيح ومنتظمدر. ۱۷۹٤ ده كيكلرى چيقاريلوب، كمال تعظيمله پارسده (پانتئون) ده دفن اولنمش؛ و وطنداشلرى اخيراً جنوده هيكلنى ركز ايتمشلردر.

روسو { ژان فرانسوا قزاويه — J. Fr. X. Rousseau) آنف الترجمه حكيم شهيرك عمزاده‌سى اولوب، پدرى ايرانده متمكن بر جوهرجى اولمغله، ۱۷۳۸ ده اصفهانده طوغمش، و ۱۸۰۸ ده وفات ايتمشدر. طول مدت ايرانده وبغدادده فرانسه قونسلوسى اولوب، بصره وبغدادك احوالى حقنده بر كتاب يازمشدر. — بونك اوغلى دخى طول مدت بغداد، بصره، حلب و طرابلس قونسلوسى اولوب، بغداد ولايتنك احوالى حقنده بر كتابله ايران حقنده بعض معلوماتى جامع بر اثر ومذا- هب ثلثهٔ اسلاميه (حنفى، شافعى ومالكى) حقنده بر كتاب يازمشدر.

روسو { (Rosso ايتاليانك مشهور رسا- ملرندن اولوب، ۱٤۹٦ ده فلو- رانسه‌ده طوغمش، و ۱۵٤۱ ده وفات ايتمشدر. ميكل آنجلونك آثارينه تتبع ايده‌رك، كسب مهارت ايتمش؛ وبرنجى فرانسوا طرفندن فرانسه‌يه جلب اولنه‌رق، (فونتنبلو) ده انشا ايتديريلن ابنيه‌نك اداره‌سى و تزييناتى كنديسنه حواله اولنمشدى. رسملرى كوزل وپارلاق ايسه‌ده، طبيعتى تصويرده او قدر مهارتى يوقدر. احباسندن برينى سرقتله اتهام ايدوب، عند المحاكمه مظنون‌عليه تبرئهٔ ذمت ايتمكله، صاحب ترجمه مأيوسيتندن كنديسنى تسميم ايتمشدى.

روسواند { (Rosvand) نوروجك شمال جهتنده واقع (ترومسو) ايا- لتنده بركول اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ۲۸۷ مربع كيلومتره‌در.

روسواين { (Rosswein) صاقسه قراللغنك كيبسيغ ايالتنده (دوبلن) قضاسنده ودوبلنك ۷ كيلومتره جنوب شرقيسنده بر قصبه اولوب، ٦٤٤٥ اهاليسى وچوخه، چوراب، جيغاره وسائره فابريقه‌لرى واردر.

روسيان ريور { (Russian River) آمريقاى شماليده ممالك مجتمعه‌نك قاليفورنيا خطه‌سنده وسان فرانسسقو قوينك شمالنده بر نهر اولوب، ابتدا جنوب شرقى‌يه وبعده جنوب غربى‌يه طوغرى جريانله، ۱۸۰ كيلو- متره‌لك مسافه قطع ايتدكدن صكره، بحر محيط معتدله منصب اولور.

روسيزى { (Roussizi) آفريقاده (تانغانيقه) كولنه ساحل شماليسندن دو- كيلور بر نهر اولوب، هنوز مجراسى واحوالى تماميله معلوم دكلدر.

روسيش بانيله { (Russisch-Banilla) آوستريا و مجارستان دولتنك (بوقووينه) خطه‌سنده، (ويزنيجه) قضاسنده و ويزنيجه‌نك ۱۷ كيلومتره شمال شرقيسنده اوله‌رق (پروت) نهرينه تابع (قزرموس) چاينك صاغ كنا- رنده بر قصبه اولوب، ٤۲۲۰ اهاليسى واردر.

روسيلون { (Roussillon) فرانسه‌نك جهت جنوبيه‌سنده بر خطه او- لوب، تقسيمات جديده‌ده «شرقى پيرنه» ايالتنى تشكيل ايتمشدر.

روسين { ياخود روسنياق ويا روتن (Rousines, Rousniaks, Ruthènes) اسلاو اقوامندن بر قوم اولوب، روسيه‌نك «كوچك روسيه» خطه‌سيله آوستريانك غاليچيا و بوقووينه خطه‌لرنده ومجارستانك بعض طرفلريله ترانسيلوانيه طاغلرنده ساكندرلر. روسيه‌ده كيلرك مقدارى مجهول اولوب، آوستريا و مجارستانده كيلر ۳ ۱۳۱ ۷۵۱ نفوسدن عبارتدرلر. طاغلى و اووه‌ليلره منقسم او- لوب، طاغليلرى قبائله منقسمدرلر، واليوم اخلاق وعادات قديمه‌لرينى محافظه ايتمكده اولوب، اقوام وحشيه‌يه مخصوص بعض عادتلرى دخى واردر. او- وه‌ليلرى لهليلر ومجارلر ورومانلرله اختلاط ايدوب، اكثر عادتلرينى غائب ايتمشلردر. حتى سيمالرى دخى دكيشمشدر. روسينلر جاهل ومتعصب اولدقلرى حالده، مطيع ومهماننواز آدملردر.

روسینی { (Rossini) ایتالیانك اك مشهور بسته‌كارانندن اولوب، ۱۷۹۲ده (پزارو) ده طوغمش، و ۱۸۶۸ده وفات اتمشدر. اون آلتی یاشنده ایكن گوزل اوپرا بسته‌لری یاپمغه كسب شهرت ایتمش؛ وپك چوق مشهور اوپرالرك بسته‌لرینی ترتیب ایلمشدر.

روسینی { (Rossiény) روسیه‌نك جهت غربیه‌سنده واقع (قوونو) ایا- لتنده و قوونونك ۷۳ كیلومتره شمال غربیسنده قضا مركزی برقصبه اولوب، قسم اعظمی یهودی اولمق اوزره، ۱۱ ۵۶۰ اهالیسی، پروسیه ایله ایشلك تجارتی، اسكی برقتولیك كلیساسی وجنوب غربیسنده واقع اووه‌ده بعض آثار عتیقه‌سی واردر.

روسیه { (Russie) آوروپا قطعه‌سنك قسم اعظم شرقیسندن عبارت كنیش بر مملكتدر. جغرافیاجه روسیه اسمیله معروف مملكت ایله الیوم روسیه دولتنك تحت اداره‌سنده بولنوب، سیاسةً بو اسمك مسماسی ایچنه كیرن ممالك واسعه آره- سنده بیوك برفرق اولدیغندن، بومادده اصل روسیه ایله روسیه‌نك آوروپا قطعه‌سنده‌كی ممالكندن ومادهٔ آتیه‌ده بتون روسیه دولتندن بحث ایده‌جكز.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — روسیه قطعه- سی شمالا بحرمنجمد شمالی ایله و بوكا مربوط شمالی آق دكیزله، شرقاً آوروپا قطعه‌سنی آسیا قطعه‌سندن آیران حدودله یعنی قاره نهریله، اورال سلسلهٔ جبالیله، او- رال نهریله و بحرخزرله؛ جنوباً قافقاس سلسلهٔ جبا- لیله و قره دكیزله، غرباً دخی رومانیا، آوستریا و پروسیه ایله، بعده بالطیق دكیزله وبونك كورفزلریله ونهایت اسوج و نوروجله محاط ومحدوددر. دولت مشارالیهانك آسیاده‌كی ممالكندن تفریق ایچون، آوروپا روسیه‌سی دخی دینلن بوقطعه‌نك حدودی داخلنده اصل روسیه‌دن بشقه لهستان ایله فینلانده و (ترانسقافقاسیه) یعنی (ماوراء قافقاس) بلادی دخی بولنیور. ذكر اولنان حدود دائراً مادار ۳۱ ۴۵۴ كیلومتره طولنده اولوب، بونك نصفندن آز زیاده‌سی یعنی ۲۱ ۲۲۷ كیلومتره‌لك حدود بحریه وقصوری حدود بریه‌دن عبارتدر. جغرافیونك بعضلری آوروپا روسیه‌سنی حدود عثمانیه و ایرانیه‌یه قدر تمدید، و بعضلری دخی (مانیچ) مجراسنه قدر تمدید ایتدكلری كبی، اورال سلسلهٔ جبالنك شرق جهتنده وبناءً علیه آسیا قطعه‌سنده بولنان برخیلی اراضی دخی اورنبورغ ایالتنه ملحق اولوب، سیاسةً آوروپا روسیه‌سندن، و بالعكس اورال نهرینك غرب جهتنده و بناء علیه آوروپا قطعه‌سنده بولنان بر پارچه یر دخی آسیا روسیه‌سندن عد اولنمقده ایسه‌ده، بز آوروپا ایله آسیا قطعه‌لری آره‌سنده‌كی حدود طبیعیه‌یه رعایت ایتمكی دها طبیعی كوردك.

۴۰° ۲۲′ ۳″ ایله ۶۹° ۵۶′ عرض شمالی و ۱۵° ۱۷′ ۳۱″ ایله ۶۳° ۴۸′ ۳۱″ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، شمال شرقیدن جنوب غربی‌یه طوغری اولان طول اعظمی ۳۳۴۰، و شرقدن غربه اولان عرض اعظمی دخی ۲۷۰۰ كیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۵ ۵۱۵ ۰۵۷ مربع كیلومتره اولوب، آوروپا قطعه‌سنك تقریباً اوچ خمسی و فرا- نسه‌نك اون مثلی دیمكدر.

شكل طبیعیسی، جبال و انهاری. — ارا- ضیسنك شكل طبیعیسنجه روسیه قطعه‌سی غربی آو- روپادن بسبتون فرقلی اولوب، آوروپای غربینك اراضیسنه نسبةً سواحلی چوق وكورفزلر و برونلر وشبه جزیره‌لرله مزین اولدیغی حالده، روسیه‌نك وسعت اراضیسنه نسبةً سواحلی پك آز، و بناءعلیه اكثر طرفلری دكیزدن پك اوزاقدر. علم الارضه تعلق ایدن احوالی دخی كذلك آوروپای غربیدن بسبتون فرقلی اولوب، آوروپانك سائر طرفلرنده طبقات مختلفه اراضینك عوارضیله آلت اوست اوله‌رق، پك مختلف وضعیتلرده بولندیغی حالده، روسیه‌ده طبقات مذكوره همان هر یرده منتظم صورتده بربرلری اوستنه موضوع برحالده بولنیور، كه بوده بوخطهٔ واسعه‌نك پك آز صدماته اوغرامش اولمسندن ایلری كلیور. آوروپانك سائر طرفلرنده سطح اراضی طاغلر، اووه‌لر، دره‌لر، تپه‌لر، بربرلرینی ولی وتعاقب ایده‌جك صورتده، مختلف الشكل اولوب، بواوج حال آوروپانك سائرقطعات ارضه رجحانی موجب اولدیغی حالده، روسیه‌ده بواوچنجی حال دخی بسبتون منعكس اولوب، اوواسع مملكت بر یاندن بر یانه آز متموج بیوك بر اووه صورتنده‌در آسیا حدودینی تشكیل ایدن وبناءً علیه كنارلرنده

بولنان قافقاس و اورال سلسله‌لریله آوستریاده‌کی (قارپات) سلسله‌سندن و نوروج طاغلرندن تشعب ایدن بر طاقم آلچق قوللر وکوچك تپه‌لرمستثنی‌اولدیغی حالده، روسیه‌نك داخلنده بحق طاغ دینله‌جك ارتفاعلر مفقود اولوب، مملکتك اورته‌لرنده بحر خزرله قره دکیز وبحر منجمد شمالی‌ایله بالطیق دکیزی مائله‌لرینی تفریق ایدن و پك چوق انهارك منابعنی جامع اولان یرلر، بعض خریطه‌لرده سلاسل جبال صورتنده ترسیم اولندیغی حالده، حذای بحردن ٢٠٠ متره‌دن آشاغی ارتفاعی اولان برطاقم تپه‌لردن وبعض یرلرده ارتفاعلری آنجق فرق وحس اولنه‌بیله‌جك آلچق صرتلردن عبارتدر. نوروج جبالنه مربوط اولان فینلانده‌نك شمالنده‌کی تپه‌لرك دخی ارتفاعی عمومیت اوزره ٧٠٠ متره‌یی تجاوز ایتمیوب، یالکز (تاره) کولنك جنوبنده واقع (لویاداورت) طاغنك ١١٢٠ متره ارتفاعی اولدیغی مظنوندر. قارپات سلسله‌سنه مربوط اوله‌رق روسیه‌نك غرب جهتنده تشعب‌ایدن ارتفاعلر دخی لهستانده نهایت ٦١٧ و(پودولیه) و (وولینیه) ده ٤٧٠ متره‌دن آشاغی ارتفاعلری اولان بر طاقم تپه‌لردن عبارت اولوب، لهستانك شمالنده بالطیق دکیزی سواحلی بوینجه ممتد اولان تپه‌لرك ایسه ارتفاعی ٧٠ متره‌یی تجاوز ایتمیور. قریم شبه جزیره‌سنك جنوب‌شرقی قسمنده ساحله‌متوازیاً ممتد اولان (یایلا طاغی) دخی روسیه‌نك کنارلرنده موجود طاغلردن معدود اولوب، اڭ یوکسك ذروه‌سی ١٦٥٠ متره ارتفاعنده‌در.

روسیه‌نك بحق طاغ دینله بیله‌جك اولان اورال وقافقاس سلسله‌لرینه کلنجه، بونلرحقنده‌اسم مخصوصلری ماده‌لرنده تفصیلات لازمه ویرلمش و ویریله‌جك ایسه‌ده، شوراجقده دخی اوستلرندن بر کوز کزدیرمك اقتضا ایدر: اورال سلسله‌سی بحر منجمد شمالی‌یه مربوط (قاره) دکیزی ساحلنك قربندن باشلایه‌رق، وابتدا غربه بعده شرقه طوغری آچیق ایکی قوس تشکیل ایده‌رك، شمالدن جنوبه طوغری اوزانیر، وبحر خزری احاطه ایدن اراضیٔ منحطه‌یه قدر واصل اولوب، اوراده غرب جنوبی‌یه طوغری بر قول اوزاتیر. ١٥٥٠ متره طولی اولان بوسلسلهٔ عظیمه‌نك وسعتی بویله متناسب اولمیوب، شمال‌جهتنده بر، قسم وسطیسنده ایکی و قسم جنوبیسنده اوچ صرت اوله‌رق متوازیاً ممتد اولور، و صاغ وصوله پك آز وپك قیصه قوللر صالار. اڭ مرتفع ذروه‌سی قسم شمالیسنده واقع (تولپوس ایسی) طاغی اولوب، ١٦٩٠ متره ارتفاعی واردر. سائر جهتلردن‌اکثرینك ارتفاعی بو مقدار ایله ١٥٠٠ متره آره‌سنده‌در. قافقاس سلسله‌سی ایسه قره‌دکیزله بحر خزر آره‌سنده ١٢٠٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده غرب شمالیدن شرق جنوبی‌یه طوغری ایکی و بعض یرلرده اوچ صرت اوزره ممتد اولوب، اڭ یوکسك محلی اولان (البرز) طاغنك ذروه‌سی ٥٦٣٠ متره‌ارتفاعنده‌در. یوکسك یرلری سرمدی قارلر و بوزلرله مستور اولان بو سلسله‌نك یالکز شمالی اتکلری و (مانیچ) مجراسنه طوغری اوزانان بعض کوچك قوللری روسیه‌دن معدود اولوب، سلسلهٔ مذکوره‌نك بیوك قول و شعبه‌لری ایسه آسیا قطعه‌سنده ایران وممالك عثمانیه داخلنده ممتد اولور. بناءعلیه قافقاس سلسله‌سی پك‌ده روسیه‌نك طاغلرندن معدود اولمیوب، هرنه‌قدر الیوم ایکی جهتی دخی روسیه دولتنك النده ایسه‌ده، بوسلسله اصل روسیه‌نك و آوروپا قطعه‌سنك اوجهتدن حدودینی آیرر بردیوار حکمنده‌در.

روسیه‌نك داخلی تشکیل ایدن او واسع اووه‌نك بعض یرلری‌زیاده‌منحط اولوب، بعض‌کوللرو بطاقلقلری حاوی بولنیور. بومنحط جهتلرینك بری واك واسعی فینلانده ایله اوکا قریب محللرده یعنی پترسبورغك شمال شرق جهتنده واقع اولوب، برچوق بیوك وکوچك کوللری حاویدر. ایکنجیسی آوستریا حدودی قربنده (وولینیه) خطه‌سنده اولوب، برچوق بطاقلقلری شاملدر. اوچنجیسی‌ده بحر خزر سواحلی قربنده اولان وحذای بحردن آشاغی بولنان انحطاط معلومدر.

روسیه‌نك طاغلری نه قدر آز ایسه نهرلری اوقدر چوق اولوب، پك بیوك ایرماقلری و بونلره دوکیلور حسابسز چایلری اولمغله، بونلرك مجرالری عادتا بر آغ تشکیل ایدیور. انهارینك پك آزی اورال سلسله‌سندن وحدودده بولنان سائر طاغلردن کلوب، چوغی مملکتك اورته‌لرنده‌کی آلچق صرتلردن وتپه‌لردن نبعان ایدر. تقسیم میاه خطی پك‌قاریشیق اولوب، مثلا شمال غربی سواحلنه قریب محللرده نبعان ایدن برچوق نهرلر بحر خزره و یا قره دکیزه

دوكلديكى حالده، دها جنوبى محللردن نبعان ايدن ديكرلرى بالطيق دكيزينه و يا بحر منجمد شمالى يه منصب اولور. درت دكيزله محاط اولمغله، بالطبع درت مائله يه منقسم اولوب، اك واسعى بحر خزر، ايكنجى درجه ده قره دكيز، اوچنجى درجه ده بحر منجمد شمالى، دردنجى درجه ده دخى بالطيق دكيزى مائله سيدر. روسيه نك و بتون آوروپا قطعه سنك اك بيوك نهرى (وولغه) ايرماغيدر، كه مجراسنك طولى ٣٧١٣ كيلومتره، حوضه سنك وسعتى ١ ٤٥٨ ٩٢٢ مربع كيلومتره، وحد وسطى اوله رق ثانيه ده دوكديكى صويك مقدارى ده ٩٨٩٩ مكعب متره در. بو جسيم ايرماق روسيه نك شمال غربى جهتنده (تور) ايله (نووغورود) ايالتلرى آره سنده آنجق ٢٤٩ متره ارتفاعى اولان (والداى) صرتنده واقع برقاچ كولدن نبعانله، جنوب شرقى يه، بعده شمال شرقى يه، صكره ينه جنوب شرقى يه و شرقه طوغرى آقه رق، و صاغ وصولدن برچوق انهارك صولرينى و ازآن جمله صاغدن موسقوه چاينك ده دوكلديكى (اوقه) و (سوره) نهرلرينى آله رق. قزان شهرينه واصل اولنجه، بردن بره جنوبه طوغرى دونر؛ و برآز آشاغيده صولدن تابعلرينك اك بيوكى اولان و اورال سلسلهٔ جبالنك غربى اتكلرينك صولرينى جامع اولان (قامه) نهرينى دخى آلير؛ وكاه غربه كاه شرقه ميلانله جنوبه طوغرى آقوب، اژدرهان اووه سنده برچوق قوللره آيريلير، و شهر مذكورك آلتنده بر بيوك داليه و بر چوق جزاير تشكيل ايدر. بحرخزره منصب اولمق اوزره، روسيه نك ديكر ايكى نهرى دخى وار ايسه ده، ايكيسى ده آوروپادن زياده آسيا قطعه سنه منسوبدرلر. بونلرك برى اورال سلسلهٔ جبالنك شرق جنوبى اتكلرندن نبعانله، آلچق بر اووه نك ايچنده جنوبه طوغرى جريان ايده رك، بحر مذكورك ساحل شماليسنه واصل اولان (اورال) نهريدر، كه مجراسى ٢٣٩٦ كيلومتره طولنده وحوضه سى ٢٤٩٥٤٨ مربع كيلومتره در. حد وسطى اوزره ثانيه ده ٥٠ مكعب متره صو دوكر. ايكنجيسى ده قافقاس سلسله سى شمالى اتكلرندن اينوب، شرق شمالى يه طوغرى جريانله، بوده برداليه تشكيل ايده رك، بحر مذكورك غربى ساحلنه دوكيلن (ترك) نهريدر، كه مجراسى ٦١٥ كيلومتره طولنده وحوضه سى ٥٩ ٧٠٧ مربع كيلومتره وسعتنده در. بونك جنوبنده داغستانده دخى (صولاق) و (سمور) اسملريله ايكى نهر بحر خزره منصب اولورلر.

روسيه نك وولغه دن صكره اك بيوك يعنى ايكنجى درجه ده نهرى قره دكيزه دوكيلن (دنيپر) نهريدر، كه مجراسى ٢١٤٦ كيلومتره طولنده وحوضه سى روسيه داخلنده ٥٢٣ ٦٧٦ و آوستريا ده كى قسميله برابر ٥٢٦ ٩٥٦ مربع كيلومتره وسعتنده در. حد وسطى اوزره ثانيه ده ٢٨٠٠ مكعب متره صو دوكر. بودخى (وولغه) نك منبعى قربنده و (والداى) صرتنك آلتنده اوله رق (اسمولنسك) ايالتنده واقع بركوچك كولدن نبعانله، ابتدا غرب جنوبى يه وبعده جنوبه طوغرى آقه رق، صاغ و صولدن بر چوق انهار و ازآن جمله صاغدن برچوق چايلردن متشكل اولان (پريپت) نهرينى، و دها آشاغيده (كيف) شهرنده صولدن (دسنه) يى اخذ ايله، جنوب شرقى يه طوغرى دونر؛ و (يقاترينوسلاو) شهرينه واصل اولنجه، جنوبه و بعده جنوب غربى يه طوغرى دونه رك، (خرسون) شهرينى بعدالاروا هوجه بكك قارشيسنده واقع طار واوزون برخليجك ايچنه دوكيلور؛ و بوخليجده (بوغ) نهريله برلشير. دنيپردن صكره قره دكيزه تابع روس نهرلرينك اك بيوكى آزاق دكيزينه دوكيلن (دون) نهريدر، كه مجراسى ١٨٥٥ كيلومتره طولنده و حوضه سى ٤٣ ٢٦٠ مربع كيلومتره وسعتنده ايسه ده، ثانيه ده حد وسطى اوزره دوكديكى صو ٢٥٠ مكعب متره دن زياده دكلدر. روسيه نك ايالات وسطيه سندن (توله) ايالتنده نبعانله، جنوب شرقى يه، بعده جنوبه وصكره شرقه طوغرى آقه رق، صولدن (خوپر) و (مدويديچه) ايله ديكر برطاقم چايلر آلدقدن صكره، غرب جنوبى يه طوغرى دونه رك، صاغدن تابعلرينك اك بيوكى اولان (دونج) نهرينى وصولدن (مانيج) چاينى اخذايله، آزاق دكيزينك منتهاى شمال شرقى كوشه سنى تشكيل ايدن كورفزه دوكيلور. آزاق دكيزينه بوندن بشقه شرقدن (يآ) و (قوبان) نهرلرى و شمالدن دخى بر ايكى كوچك نهر دوكيلور. طوغريدن طوغرى يه قره دكيزه دوكيلن روسيه انهارينك برى ده (دنيستر) در، كه مجراسى ١٣٨٢ كيلومتره طولنده وحوضه سى

٨٦٢ ٧٦ مربع كيلومتره وسعتنده ايسه‌ده ، مجرا-
سنك ٨٩٤ كيلومتره‌لكى و حوضه‌سنك ٤٢ ٧٦١ ٢
مربع كيلومتره‌لكى روسيه‌ده اولوب ، اوست طرفى
آوستريا حدودى داخلنده‌در . ثانيه‌ده ٤١٥ مكعب
متره صو دوكر . طونه ايرماغى بر آز محلده روسيه
حدودينى آيريور ، و رومانيا حدودينى آيران (پروت)
نهرينى دخى آليور .

بحر منجمد شمالى‌يه دوكيلن روسيه انهارينك الك
بيوكى (پچوره) اولوب ، بتون روسيه انهارينك
دخى وولغه ودنيپردن صكره اوچنجيسيدر . بو نهر
عظيم اورال سلسلهٔ جبالى قسم شماليسنك غربى
اتكلرندن اينن صولرى جمع ايله ، ابتدا شماله طوغرى
آقار ، وتابعلرينك الك بيوكى اولان (اوسا) يى آلدقدن
صكره ، غربه دونه‌رك ، (ايما) و (چيلما) چايلرينى
دخى آلدقدن صكره ، شماله طوغرى دونر ؛
وبرچوق كوچك وخالى جزايرى حاوى اولان همنامى
طار و اوزون بر خليجه دوكيلور . مجراسى ١٥٨٢
كيلومتره طولنده و حوضه‌سى ٣٢٩ ٥٠٣ مربع
كيلومتره وسعتنده‌در . بونك شرق طرفنده آوروپا
ايله آسيا آره‌سنده خط حدودى تشكيل ايدن
(قاره) نهرى بولنوب ، همنامى اولان كورفزه دو-
كيلور . پچوره منصبنك غرب جهتنده (مزن) و
(قولوى) نهرلرى بحر منجمد شماليسنك « شمالى آق
دكيز » دينلن بيوك كورفزينك مدخلنده واقع (مزن)
كورفزينه منصب اولورلر . مذكور آق دكيزك ايچنه
ايسه بوماثله‌نك ايكنجى نهرى اولان (دوينه) نهرى
دوكيلور ، كه روسيه‌نك تقسيم مياه خطنى تشكيل
ايدن صرتدن و برطاقم كوللردن نبعان ايدن برچوق
چايلردن بالتشكل ، شماله طوغرى جريانله (آرخانكل)
كورفزينه دوكيلور . مجراسنك طولى ٣٧٣ كيلومتره
و حوضه‌سى ٩٠ ٤٦٤ مربع كيلومتره‌در . شرقدن
كلن (ويچغا) ايله غربدن كيدن (سوخونه) نهر-
لرندن تركب ايدوب ، پك چوق تابعلرى واردر .
(دوينه) نك غرب جهتنده (اونغا) نهرى برطاقم
كوللردن چيقه‌رق ، شمالى آق دكيزك همنامى اولان
كورفزينه دوكيلور . مذكور دكيزك غربى سوا-
حلندن دخى اوجوارده‌كى حسابسز كوللرك آياقلرى
حكمنده اولان برچوق نهرلر دوكيلور . بحر مذكورك
شمالنده واقع (قوله) شبه جزيرهٔ كبيره‌سندن دخى
بويله برطاقم نهرلر طوغريدن طوغرى‌يه بحر منجمد
شمالى‌يه دوكيلوب ، بونلرك الك بيوكى ينه (قوله)
اسميله مسمادر .

بالطيق دكيزينه و بونك كورفزلرينه دوكيلن
روسيه انهارينه كلنجه ، بونلرك الك بيوكى (دونه)
ياخود (غربى دوينه) ايرماغيدر ، كه وولغه و دنيپرك
منابعى قربنده (والداى) صرتندن نبعانله ، غرب
جنوبى‌يه و بعده غرب شمالى‌يه طوغرى آقه‌رق ،
٨٥ ٤٨١ مربع كيلومتره‌لك برحوضه‌نك ايچنده
١٠٢٤ كيلومتره‌لك جرياندن صكره ، (ريغا) كور-
فزينه دوكيلور . حد وسطى اوزره ثانيه‌ده ٥٠٠
مكعب متره صو دوكر . بونك جنوب جهتنده (نيمن)
نهرى ٩٠٧ كيلومتره طولنده اولديغى حالده ،
مجراسنك يالكز آشاغيكى ١١٤ كيلومتره‌لك محلى
ومنصبى پروسيه‌ده واوست طرفى روسيه طوپرا-
غنده‌در . لهستانده آقان نهرلرك جمله‌سى پروسيه‌يه
داخل اولوب ، بونلرك الك بيوكى اولان (ويستوله)
ايرماغنك ايسه منابعى و مجراسنك اوست طرفى
آوسترياده و آشاغى طرفيله منصبى پروسيه‌ده اولوب ،
يالكز قسم وسطيسى يعنى ٤٢٥ كيلومتره‌لكى
لهستانده بولنيور . لهستانك ديكر باشليجه انهارى
(اودر) ايرماغنه تابع (وارته) و (ويندائو) ليمانه
دوكيلن (ويندائو) نهرلريدر . (ريغا) كورفزينه
مذكور (دونه) دن بشقه (دونه‌مونده) و (پرناوه)
اسملريله ايكى كوچك نهر دوكيلور . فينلانده كور-
فزينه (ناروه) و (نوا) اسملريله ايكى نهر دوكيلور ،
كه ساحله قريب (پيپوس) و (لادوغه) كوللرينك
آياقلرى حكمنده اولوب ، مجرالرى پك قيصه اولديغى
حالده ، صولرى پك چوق و اهميتلرى زياده‌در .
بونلرك ايكنجيسى روسيه دولتنك پايتختى اولان
(پترسبورغ) شهرى ايچندن كچر . مذكور كوللره
دها ايچريده بولنان ديكر كوللردن و بعض بطاقلقلر-
دن برچوق چايلر دوكيلور . فينلانده خطه‌سنك
همنامى اولان كورفزه دوكيلور شايان ذكر هيچ بر
نهرى اولميوب ، (بوتنيه) كورفزينه دوكيلور برچوق
انهارى واردر ، كه چوغى برطاقم كوللرك آياقلرى
اولوب ، بونلرده باشليجه‌لرى : پيهايوكى ، سيقايوكى ،

اوليا، اوبولوكى، سيمبويوكى اونويوكى نهرلرى واسوج حدودينى آيران (تورنه) ايرماغيدر.

روسيه‌نك كوللرى دخى پك چوق اولوب، كو-للرينك مجموع مساحهٔ سطحيه‌سى ۱۵۲۴۵۲ مربع كيلومتره‌در. ۵۳۰۰ دن زياده كوللرى اولوب، بونلردن ۵۴ بنك ۱۰۰، ۱۵ نك ۵۰۰، ۸ بنك ۱۰۰۰ مربع كيلومتره‌دن زياده مساحهٔ سطحيه‌لرى واردر. بو كوللرك همان جمله‌سى روسيه‌نك شمال غربى قسمنده وفينلانده ولاپونيه خطه‌لرنده‌در. هله فينلانده‌نك بعض ايالتلرى قره‌دن زياده صويى حا-ويدرلر. چوغى بربرينه ربط ايدن نهرلر و بوغازلر بولنوب، بعضلرى‌ده طار برطاقم برزخلرله آيرلمشدر. روسيه كوللرينك الك بيوكى پترسبورغك شرق شمالى جهتنده واقع ومساحهٔ سطحيه‌سى ۱۸۱۲۱ مربع كيلومتره‌دن عبارت اولان (لادوغه) كولى اولوب، شرق شمالى جهتنده و ايكنجى درجه وسعتده بولنان (اونغا) كوليله و بونك دخى شمالنده واقع (سغ اوزرو) و جنوبنده كائن (بيلو اوزرو) كوللريله و اطرافده‌كى ديكر بعض كوچك كوللرله اختلاطى واردر. (استونيه) ايله (ليوونيه) خطه‌لرينك شرق جهتنده واقع (پيپوس) كولى دخى الك بيوكلرندندر. وولغه مجراسنك آلت طرفلرنده و بحر خزرله قره‌دكيز آره-سنده‌كى آلچق يرلرده دخى بر چوق طوزلى كوچك كوللر واردر.

سواحل وجزايرى. — هرنه‌قدر روسيه حدو-دينك ثلثانى دكيزدن عبارت ايسه‌ده، اراضيسنك وسعت فوق العاده‌سى هرطرفنك دكيزدن استفاده ايتمسنه مانع اولدقدن بشقه، دكيزلرينك اكثرى سنه‌نك قسم اعظمنده منجمد حالنده بولنديغندن، وبعضلرى چوللره وغيرمتمدن ممالكله محاط اولديغى كبى، بعضلرينك دخى مدخللرى دول سائره اللرنده بولنديغندن، روسيه‌نك تجارت وكرك حرب نقطهٔ نظرنجه آچيق والويريشلى هيچ بردكيزى يوق ديمكدر. بحر منجمد شمالى، اسمندن دخى آكلاشلديغى كبى، سنه‌ده يالكز برقاچ آى بوزدن قورتلورسه‌ده، او-ته‌سى قطب شمالى اولديغندن، تجارت يولى دكلدر. بالطيق دكيزى و على الخصوص باشليجه روسيه سوا-حلنى تشكيل ايدن فينلانده و بوتنيه كورفزلرى دخى قيشلرى كاملاً منجمد حالنده بولنديغى كبى، بودكيزك مدخلى دانيمارقه ايله اسوج ونوروج آره‌سنده بو-لنوب، روسيه ايچون هروقت آچيق اوله‌ماز. قره دكيز روسيه ايله آناطولى و روم ايلى سواحل عثما-نيه‌سى آره‌سنده خصوصى برطريق تجارت اولوب، بونك دخى قپولرى روسيه‌يه مسدوددر. بحر خزره گلنجه، ذاتاً اكثر سواحلى بطاقلقدن عبارت چوللر و قامشلقلرله محاط بركول حكمنده اولمغله برابر، بو دكيز دخى روسيه ايله ايران وتركستان آره‌سنده جزئى بر تجارت طريقى اولمقدن بشقه برشيئه يارايه‌ميور. الحاصل، روسيه اساساً قره‌دن عبارت اولوب، دكيزجه اولنه‌جق استفاده‌دن محروم صاييله بيلير.

مع هذا بحر منجمد شمالى ايله بالطيق دكيزى پك كيرنتيلى چيقنتيلى اولوب، درين كورفز وخليجلر تشكيل ايتمكله برابر، بوكورفز وخليجلرك اوجلرنده‌ده سير سفائنه صالح بيوك ايرماقلر منصبلرى بولنيور؛ و بو ايرماقلرك بعضلرى داخلنده بولنان واسع كوللره سوق ايديور. بوحال سنه‌ده سكز اون آى قار و بوز آلتنده بولنان براقليمه تصادف ايتميه ايدى، روسيه‌يى برنجى درجه‌ده ممالك بحريه صره‌سنه قويه بيليردى. بحر منجمد شمالى سواحلى نوروج حدو-دندن باشلايه‌رق روسيه‌نك شمالنده (لاپونيه) تعبير اولنان خطه‌ده (قوله) اسميله غرب شماليدن شرق جنوبى‌يه ممتد جسيم بر شبه جزيره ابراز ايديور، كه بونك سواحلنك قسم غربيسى ايكى اوچ يوز متره مرتفع وديك ايسه‌ده، كيتدكجه آلچالوب، ينه (قوله) اسميله درين بر خليجى و بركوله منتهى ايرماغى واردر. مكسيقه كورفزندن كلن معروف (غولف استريم) آقنتيسنك صيجاقلغى مناسبتيله بوساحل نادراً طونار، وكوزل بعض ليمانلرى دخى حاويدر. بوشبه جزيره‌نك شرق وجنوبى ساحلى بر بوغاز تشكيل ايدوب، «شمالى آق دكيز» اسميله داخلى بر دكيزى قپار، كه بو دكيز دخى برى شمال غربى‌يه و ايكيسى جنوب شرقى‌يه متوجه اوچ اوزون كورفزدن عبارتدر. بو دكيزك ليمانلرى چوق اولوب، مذكور كورفزلره منتهى اولان ايرماقلر دخى سيرسفائنه صالح ايسه‌ده، سنه‌نك اكثر موسملرنده كرك دكيز وكرك ايرماقلر منجمد حالنده بولنيور. بودكيزك ايچنده اونغا

كورفزينك مدخلنده (سولو واچكى) اسميله برطاقم
آطه‌لر و اوته‌سنده بريسنده بعض متفرق آطه‌جقلر
بولنيور. شمالى آق دكيز بوغازندن چيقلجه، همنامى
اولان ايرماغك منصبنى حاوى اولمق اوزره، (مزن)
اسميله بركورفز بولنوب، بونك شمال شرق جهتنده
(قانين) اسميله اوزون بر شبه جزيره شماله طوغرى
ممتد اولور؛ وبو شبه جزيره‌نك شرق جنوبى جهتنده
(چسقايه) اسميله واسع برقوى وآچيغنده (قولغويف)
اسميله بيوجك بر جزيره بولنيور. بو جزيره خالى
ايسه‌ده، دريلرندن كورك يابيلان حيواناتيله باليغى
چوق اولديغندن، آوجيلرله باليقچيلر طرفندن صيقجه
زيارت اولنور. (چسقايه) قويندن صكره ساحل
شمالشرقى‌يه طوغرى ممتد اولوب، (روسكى) برونته
واصل اولنجه، (پچوره) ايرماغنك منصبى اولان
درين وبر چوق آطه‌جقلرى حاوى بر خليج تشكيل
ايتدكدن صكره، ينه او استقامتده اوزانه‌رق، ديكر
بر ايكى قوى دخى بعد التشكيل، (پاى‌خوى) اسميله
و اورال سلسله‌سنك بر صوك قوللى اولمق اوزره
اوزون برشبه جزيره صورتنده غرب شمالى‌يه طوغرى
اوزانه‌رق، (وايغاج) جزيره‌سنك قارشيسنه قدر
ممتد اولور؛ و(يوغور) بوغازينى تشكيل ايدر.
وايغاج جزيره‌سى دخى ينه او استقامتده ممتد اولوب،
(نووايه زمليا) يعنى «ارض جديد» جزيرهٔ كبيره‌.
سنك قارشيسنه قدر واصل اولور؛ و(قاره) بوغا.
زينى تشكيل ايدر. يوغور بوغازندن صكره ساحل
ينه شرق جنوبى‌يه طوغرى ممتد اولوب، (قاره)
ايرماغنك منصبنى حاوى اولان (قاره) كورفزى
ايچنه كيرر؛ وبعده آسيايه منسوب اولان (يالمال)
شبه جزيره‌سنى تشكيل ايتمك اوزره، شماله طوغرى
دونر؛ وبرهلال رسمنده اوله‌رق غايتله اوزون اولان
مذكور (نووايه زمليا) جزيره‌سى بو كورفزك قار.
شيسنى قپايه‌رق، (قاره) دكيزينى تشكيل ايدر.
(وايغاج) جزيره‌سى دخى آوجيلر وباليقچيلر طرفندن
زيارت اولنيور. (نووايه زمليا) جزيرهٔ كبيره‌سنه
كلنجه، مساحهٔ سطحيه‌سى ٩١٠٧٠ مربع كيلومتره‌يه
بالغ اولان وطار بر بوغازله ايكى‌يه منقسم اولان بو
جزيرهٔ كبيره بسبتون قطب شمالى دائره‌سنده اولوب،
همان سرمدى قارلر وبوزلرله مستوردر. مع هذا
دريلرى كورك اعمالنه يارار حيواناتى وجسيم باليقلرى
چوقدر. ١٤٠٠ متره‌يه قدر يوكسك طاغلرى او.
لوب، كمور، آرتوآز، دمير، باقر، كوكورد وآلتون
معدنلرينى دخى حاويدر. مزن كورفزينك شرق
طرفنده اولان بو سواحلك جمله‌سى آلچق وبطاقلقلى
اولوب، سنه‌نك اكثر موسملرنده دخى قار و بوزلرله
مستور اولمغله، كورك حيواناتى آوجيلرينك جولانكاهى
اولمقدن بشقه برشيئه ياراميور. بودكيزلردن سيبريه.
نك شماليندن كچه‌رك بحر محيط معتدله كيتمك اوزره
بر طريق بحرى آچه بيلمك ايچون روسلرك واقع
اولان مساعيلرى ثمره‌سز قالوب، بوزلر مانع اولمقده‌در.
بحر منجمد شماليده‌كى روسيه اسكله‌لرينك الك مهم
وايشلككى شمالى آق دكيزك همنامى اولان كورفزنده
واقع (آرخانكل) اسكله‌سيدر.

بالطيق دكيزينك سواحلى روسيه سواحلنك
الك ايليرى اولوب، پروسيه حدودندن باشلايان
(قورلانده) خطه‌سنك سواحلى دوز و آلچق
ايسه‌ده، شماله طوغرى ممتد اولدقجه يوكسلير. بعده
(دونه) ايرماغنك منصبنى حاوى اولان (ريغا)
كورفزينى تشكيل ايدوب، بو كورفز (رونو)
و (كوهنو) اسملريله ايكى طاقم كوچك آطه‌لرى
حاويدر؛ و آچيقلرنده (اوسل) اسميله بيوجك بر
جزيره ايله بونك شرقنده (موهن) وشمالنده (داكو)
و (وورمس) آطه‌لرى بولنيور. بعده ساحل شرقه
طوغرى دونوب، قره‌لرك ايچنه پك درين كيره‌رك،
(فينلانده) كورفزينى تشكيل ايدر، كه بوكورفز
بر چوق قوى وليمانلرى وعلى الخصوص (نارووه)
ايرماغنك منصبنى حاوى اولان (نارووه) قويله
پترسبورغك ايچندن كچن (نوا) ايرماغنك منصبنده
واقع (قرونستاد) ليمان واسكله‌سنى شاملدر. بوكور.
فزده حسابسز جزيره‌لر و آطه‌جقلر بولنوب، الك
مشهورى پترسبورغك مدافعه‌سنه يارايان استحكامات
جسيمه‌يى حاوى اولان (قوتلين) جزيره‌سيدر. كور.
فزك سواحل شماليه‌سى ايسه فينلانده خطه‌سنه
منسوب اولوب، بوخطه‌نك سائر سواحلى كبى قيالق
و درين خليجلرله اوزون برونلرى و قيادن عبارت
آطه‌جقلرى حاوى اوله‌رق، بوقيالرك چوغى جسيم
استحكاماتله تحكيم اولنمشدر. فينلانده كورفزندن

چیقلنجه، ساحل غرب شمالی‌یه و بعده شماله طوغری
دونه‌رك ، (بوتنیه) كورفزینك سواحل شرقیه‌سنی
تشكیل ایدر . بو كورفزك مدخلنده فینلانده سوا-
حلی نوروج سواحلندن فرقسز اولوب، دیك قیالردن
عبارت بردانتله شكلنی ابراز ایتمكله برابر، تا آچیقلرینه
وارنجه‌یه قدر اوكنده حسابسز قیالق آطه‌لر وآطه-
جقلر سرپلمش برحالده بولنیور، كه بونلر سیر سفائن
حقنده غایتله مخاطره‌لی اولمقدن بشقه برشیئه یارامیور.
بو آطه‌لرك ذكره شایانلری كورفزك مدخلنده واقع
(آلاند) طاقیله كورفزك وسطلرنده بولنان (قاركن)
جزایری وشمالده (اولیا) منصبنك قارشیسنده واقع
(قارلو) جزیره‌سیدر . بالطیق دكیزینك جنوب
قسمی سنه‌ده اوچ آی یعنی كانون اولدن مارده قدر،
وشمال‌قسمی دخی آلتی آی‌منجمد بولنیور. روسیه‌نك
بودكیزده‌كی اك ایشلك وتجارتگاه اسكله‌لری: لیبان،
ریغا، رول، پترسبورغ و فینلانده‌ده و یبورغ ،
هلسینغفورس، وآبو اسكله‌لریدر. وعسكری اسكله-
لری قرونستاد و (اسویبورغ) در .

قره دكیز سواحلنه گلنجه : بودكیزده‌كی روس
سواحلنك برقسمی یعنی (كرج) بوغازندن آناطولی
حدودینه قدر اولانی بلاد قافقاسه یعنی آسیا قطعه-
سنه منسوب بولندیغندن، شوراجقده آوروپا قطعه‌سنه
وبناءعلیه اصل روسیه‌یه عائد اولان قسم دیكرندن
بحث ایده‌جكز، كه بوده ایكی‌یه منقسمدر ؛ بری
طوغریدن‌طوغری‌یه قره‌دكیزده، ودیكری قره‌دكیزه
ملحق اولان آزاق دكیزنده بولنانیدر . دكیزلرك
ایچنده آطه‌سزلقله مشهور اولان قره دكیزك طرز
مطردینی برآز تنوعه اوغرادیر برشی وارایسه، اوده
شبهه‌سز قریم شبه جزیره‌سیدر. حد ذاتنده طبیعتك
بر چوق محسناتنه نائل اولان بو شبه‌جزیره قافقاس
سلسلهٔ جبالنك قره دكیزك ایچنده غرب شمالی‌یه
طوغری اوزاندیغی برونه مقابل بر دیكر برون او-
زاتمغله وآره‌لرنده طار بر بوغاز تشكیل ایتمكله،
قره دكیزك بر بیوك بر پارچه‌سنی آیری بر دكیز صو-
رتنده آییریور، كه بوده (آزاق) یاخود (آزوف)
دكیزی اسمیله معروفدر . آزاق دكیزی سواحلنك
تعریفنی صكره‌یه ترك ایدوب، كرج بوغازندن اعتباراً
روسیه‌نك قره دكیز سواحلنی تعقیب ایتدیكمز حالده،
ابتدا قریم شبه جزیره‌سنك سواحلنه راست گلیورز.
كرج بوغازندن غربه طوغری ممتد اولان دوز
ساحلده ابتدا كفه قویی واسكله‌سی بولنوب، بعده
(یایله) طاغی ساحله متوازیاً ممتد اولمغله ، باغ
وباغچه‌لرله مستور برصره گوزل یایرلر ابراز ایدیور .
(سیواستپول)ه قدر اوزانان بو گوزل ساحلده
شهر مذكوردن بشقه سوداق، یالته وبلقلوه اسكله-
لری بولنیور. سیواستپولدن صكره، ساحل هلال
شكلنده غرب‌شمالی‌یه طوغری ممتداولوب، (طرخان
قوت) برونه واصل اولدقدن صكره شرق شمالی‌یه
و بعده غربه طوغری دونه‌رك، «اولو دكیز» تعبیر
اولنان بركورفز تشكیل ایدیور، كه بونك منتهاسنده
واقع (پرقوپ) برزخی اخیراً حفر اولنمغله، اورادن
آزاق دكیزیله اختلاط حاصل اولمش، وقریم برجزیره
حالنده قالمشدر. مذكور كورفزك غرب جهتنده آز
درین لكن گنیش دیكر بركورفز بولنیور، كه شرقی
كنارنده دنیپر ایرماغنك منصبی و غربی كوشه‌سنده
هوجه بك اسكله‌سی بولنیور . هوجه بكدن صكره
ساحل جنوب غربی‌یه طوغری ممتد اولوب ،
(دنیستر) منصبنده آق كرمان اسكله‌سنی و دها
ایلریده دكیزدن قوم سدلریله آیرلمش بعض طوزلی
گوللری وممله‌لری حاویدر . بو وجهله طونه ساحلنه
واصل اولور.

آزاق دكیزی دكیزدن زیاده طوزلی بر گول
دینلمكه شایان اولوب، اك درین محلی ۱۲ متره‌یی
تجاوز ایتمز. دون ایرماغنك و سائر بعض انهارك
دوكدكلری صو تبخرات واقعه‌دن زیاده اولمغله، كرج
بوغازنده دائمی صورتده شدتلی برآقنتی بولنیور؛
و مذكور ایرماغك ایندیردیكی قوملر بو بوغازك
درینلكنی ٤ متره‌یه تنزیل ایتمشدر. ینه بو قوملر
آزاق دكیزینك غرب جهتنده «اوق» تعبیر اولنور
طار وغایت اوزون برطاقم قره‌لر تشكیل ایتمشدر، كه
بر ویا ایكی طرفدن قره‌یه مربوط اوله‌رق ساحلك
اوكنده ممتد اولورلر. دكیزك منتهای غربنده قریم
شبه جزیره‌سیله نفس روسیه آره‌سنده طار بر خلیج
غربه طوغری خیلی ممتد اولوب، پرقوب اسكله‌سنه
قدر واصل اولیور. بو خلیجك ایچنده بر قاچ كوچك
آطه دخی بولنوب، بری روسیه‌نك ایچندن گلن بر

دمیر یول خطی قریمه کچیرن کوپری‌یه آیاق یرینی
طوتیور. بو وجهله قریم شبه جزیره‌سی بر طرفدن
پرقوپ قنالیله روسیه‌دن آیریلیور، وبر طرفدن بو
کوپری ایله روسیه‌یه ربط اولنیور. آزاق دکیزنده
آلتی‌قدر اسکله بولنوب، اك ایشلکلری دون ایرماغی
منصبنده واقع (روستوف) ایله بونك غرب جهتنده
کائن (طانغاروق) اسکله‌لریدر.

بحرخزرك روسیه‌نك النده اولوب آوروپا قطعه‌
سنه عائد اولان سواحلی (اورال) ایرماغی منصبندن
(باکو) برونه قدر ممتد اولوب، بحر مذکورك
شمال غربی سواحلیله سواحل غربیه‌سنك قسم اعظمندن
عبارتدر. بو ساحلك قسم شمالیسی آلچق، قوملق
وسازلق اولوب، ذکره شایان بر حالی وار ایسه،
اوده اورال، وولغه وترك ایرماقلرینك وعلى الخصوص
وولغه‌نك منصبلرنده تشکیل ایتدکلری دالیه‌لردر، که
دکیزك ایچنه اوزانمش بر طاقم آطه‌لر وشبه جزیره‌
لردن مرکب اولوب، چامور و قومدن متشکلدرلر؛
وآره‌لرنده دکیز بر طاقم جدوللر آچه‌رق، کنارلری
حذای بحردن اون متره قدر یوکسلمشدر. وولغه
دالیه‌سنك جهت جنوبیه‌سنده ینه قوملق و سازلق
اولمق اوزره حسابسز کوچك آطه‌لر بولنیور. ترك
دالیه‌سنك جهت جنوبیه‌سنده ٥٥ کیلومتره اوزونلغنده
طار بر شبه جزیره واوجنده (چچن) اسمیله بر آطه
بولنیور. دها آچیقده (تولنیو) اسمیله بر طاقم کوچك
آطه‌لر دخی موجوددر. ترك منصبنك جنوبنده
سواحل دکیزه قدر ممتد اولان قافقاس سلسله‌سی
اتکلرندن عبارت اولوب، اکثر محللری دیك وصربدر.
یالکز (سمور) نهری منصبنك جوارلری منبت وا‌
دیلری حاویدر. بو سواحلده اك اهمیتلی اسکله
منتهای جنوبده بولنان (باکو) اسکله‌سی اولوب،
وولغه دالیه‌سنده بولنان اژدرهانك، نهر مذکور
آغزلرینك مسدود اولمسندن طولایی، بحراً استعداد
تجاریه‌سی اولمدیغی کبی، ترك نهرینك دالیه‌سنده
واقع (قیزلر) قصبه‌سی دخی بو حالده اولوب،
(پتررووسك) و (دربند) اسکله‌لرینك ایسه لیمانلری
یوقدر.

اقلیم وهواسی. — روسیه‌نك اك جنوبی نقطه‌سی
٤٠° عرض شمالیدن یوقاری اولوب، عمومیت اوزره
اراضیسی اقالیم شمالیه‌دن معدود اولمغله، بالطبع
هواسی صوغوقدر. آنجق قیشلری درجات عرضیه‌نك
ایجاب ایتدیره‌جکندن چوق زیاده صوغوق اولوب،
بوده صیجاق آقنتیلرله کسب اعتدال ایده‌جك سوا‌
حلك وشدتلی روزکارلره سپر اوله‌جق طاغلرك فقدا‌
نندن ایلری کلیور. عمومیت اوزره اراضیسی آلچق
اولمغله، روسیه‌ده ارتفاعك هوایه مدخل وتأثیری
اولمیوب، هواجه برفرق وارایسه، اوده جهت غربیه‌
سیله جهت وسطیه و شرقیه‌سی آره‌سنده‌کی فرقدر.
روسیه‌نك جهت غربیه‌سی یعنی بالطیق سواحلیله
پروسیه وآوستریا حدودینه و بردرجه‌یه‌قدر قره‌دکیز
سواحلنك قسم غربیسنه قریب اولان محللری هواجه
آوروپای وسطی‌یه تابع اولوب، کرك قیشین برو‌
دتلری وکرك یازین حرارتلری معتدل اولور. حال
بوکه جبال وسواحلدن اوزاق اولان وسطی وشرق
جهتلرنده قیشین برودت پك شدتلی اولدیغی کبی،
یازین دخی حرارت زیاده‌در. مثلا ٦٠° ١٠′ عرض
شمالیده بولنان فینلانده‌نك مرکزی (هلسینغفورس)
ایله بوندن ٤° ٢٤′ دها جنوبده بولنان موسقوه‌نك
قیشین درجهٔ برودتلری بردر. قیشین شرق شمالی
جهتندن اسن شدتلی و غایتله صوغوق روزکارلر وبو
روزکارلرله یاغان قار وتیپی روسیه‌نك شرق وشمال
شرق جهتلرینی و قسم وسطیسنی ناقابل سکنی برحاله
قویه‌رق، چوق دفعه یوز بیکلرجه حیواناتی وبرچوق
کاروان وقافله‌لری محو واتلاف ایدر. اقطارشمالیه‌سی
اون‌آی قارله مستور اولوب، یالکز تموز وآغستوس
آیلرنده طوپراق کوزیکور. جنوب وغرب جنوبی‌یه
طوغری ایلریلندکجه قارلرك مدتی آزالوب، روسیه‌نك
اك جنوبی نقطه‌سی اولان باکو اسکله‌سی بیله سنه‌ده
درت‌آی قارله مستور بولنور. انهار وسواحل صو‌
لرینك انجمادی دخی بوقاعده‌یه تابعدر. آنجق قیشك
برودت فوق‌العاده‌سی تعقیب ایدن یازك شدت حرا‌
رتی روسیه‌نك قسم وسطیسنه اقلیمه غیرموافق برقوهٔ
انباتیه قزاندیروب، بوسایه‌ده قره دکیز سواحلندن
موسقوه وقزانه قدر اولان جهتی حبوبات و ذخایر
انچون آوروپانك بیوك برمخزنی حکمنه کچمشدر.
روسیه‌نك یاغمورلری دخی آزدر؛ چونکه آوروپایه
یاغمور یاغدیران بلوطلرك آق دکیزدن ویا بحر محیط

آطلاسیدن کلدکلری معلوم اولوب ، روسیه ایسه بو دکیزلرك ایکیسندنده اوزاقدر. آق دکیز بلوطلری یالکز قره دکیز سواحلنه قریب محللره واصل اولور. یازین حرارت شمسدن برفرون حالنه کچن روسیه اووه‌لری بحر محیط آطلاسی روزکارلرینی جلب ایدیور- سه‌ده ، بو روزکارلرك حامل بولندقلری رطوبت روسیه‌نك غرب جهتنده دوکیلوب، اقطار شرقیه‌سنه پك آزی واصل اوله‌بیلیر . بناءً علیه روسیه‌نك غرب جهتی یاغمورلرك کثرتنجه دخی مملکت مذکوره‌نك قسم وسطی وشرقیسندن فرقلیدر .

محصولاتی، نباتات وحیوانات ومنابع ثروتی . — روسیه‌نك غرب شمالی قسمی علم الارض نقطهٔ نظرنجه اراضیٔ قدیمه‌دن عبارت اولوب، سائر طرفلری وعلی الخصوص جنوب وشرق جهتی سطحاً اراضیٔ جدیده‌دن عبارتدر. قارپات سلسله‌سی اتکلرندن اورال سلسله- سنه قدر اوزانان اووه‌لر اللی آلتمش سانتیمتره درینلکنده بر نوع قره طوپراقله مستوردر، که بو طوپراق چوریمش اوتلردن متشکل اولمغله پك منبتدر. نباتاتجه روسیه مملکتی آلمانیا ایله سیبریه آره‌سنده بولنوب، برطرفدن سیبریه‌نك و برطرفدن دخی آلما- نیانك نباتاتنی حاویدر. روسیه نباتات نقطهٔ نظرنجه درت منطقه‌یه منقسم اولوب، برنجیسی قطب شمالی دائره‌سی داخلنده بولنان منطقه، ایکنجیسی اورمانلر منطقه‌سی، اوچنجیسی یوکسك اوتلی چوللر منطقه‌سی، دردنجیسی آق دکیز سواحلنه مخصوص نباتاتی حاوی منطقه‌در . بو منطقه‌لرك برنجیسی (توندره) تعبیر او- لنور چبلاق و صاری‌یه مائل کول رنکنده واسع و برطاقم بطاقلقلری حاوی اووه‌لردن عبارتدر، که سنه‌ده یالکز ایکی آی قار و بوزدن خالی قالوب ، هر نه قدر اوموسمده کونش هفته‌لرجه هیچ باتماز یاخود پك آز باتوب متمادیاً کوندوز ایسه‌ده ، بوز وقارلرك اریمسیله یکیدن صولرك طونمسی آره‌سنده پك آز مدت کچدیکندن ، بومنطقه‌ده آغاج دینلمکه شایان هیچ برنبات بیته‌میوب، سکود کبی بیتن بعض آغاجلر دخی اوفاجق چالی حالنده قاله‌رق، یریوصونلری ایچنده اکری بوکری برمنظره ابراز ایدر. بومنطقه- نك الك کوزل نباتاتی برطاقم بیوك وپارلاق چیچکلردر. ایکنجیسی اولان اورمانلر منطقه‌سی فیلانده‌ده ٧٠°

عرض شمالیدن باشلایوب، حدود شمالیه‌سی روسیه داخلنده برقوس تشکیل ایده‌رك، قطب شمالی دائره- سنه قدر ایندکدن صکره ، پچوره وادیسنده ٦٨° عرض شمالی‌یه واورال سلسله‌سنده ٦٧° ٣٠′ قدر چیقار . بو منطقهٔ واسعه‌نك حدود جنوبیه‌سی ایسه طونه منصبندن باشلایه‌رق، (ژیتومیر)ه قدر شماله و بعده شرق شمالی‌یه طوغری امتدادله، قور- سق، تامبوف و پنزه ایالتلرندن کچه‌رك ، وولغه وا- دیسنده‌کی ساراتووه و اورادن اورال ایرماغی منا- بعنه واصل اولور . بومنطقهٔ واسعه‌نك قسم شمالیسی باشلیجه چام آغاجلرینك انواعنی حاوی واسع، مظلم و دهشت انکیز اورمانلرله مستور اولوب، قسم جنو- بیسنده ایسه قاین آغاجی ، میشه ، اخلامور وسائر اشجارك انواعی بولنوب ، اورمانلر دها لطیفدر؛ و برخیلی میوه‌دار آغاجلر بولندیغی کبی ، ابتدا یو- لاف و چاودار و دها جنوبده آرپه و بغدای دخی حاصل اولور . اورمانلر منطقه‌سنك جنوبنده واقع اوتلی چول و یا بیابانی چایرلر منطقه‌سنه کلنجه : بوده اوچ قسمه منقسم اولوب، قسم شمالیسی سیرك برطاقم آغاجلری و واسع چالیلقلری حاوی اوله‌رق ، آره- لرنده چاودار ویولاف تارله‌لرینی حاویدر؛ قسم وسطیسی یوقاریده تعریف اولنان قره طوپراقدن عبارت اولوب، واسع بغدای تارله‌لرندن مرکبدر ؛ قسم جنوبیسی ایسه دنیپر و دون ایرماقلرینك وسائر انهارك منصبلرینه قریب اولان دوز وبطاقلقلی یرلرینی حاوی اولوب، دون ایرماغی منصبندن شمال شرقی‌یه طوغری دونه‌رك، بحر خزرك سواحل غربیه وشما- لیه‌سنه قدر واصل اولور . بو قسم آدم بویی یوکسکلکنده اوتلرله مستور اولوب ، قولاغوزسز ایچنه کیرن غائب اولور؛ و روزکار اسدکجه حاصل اولان تموجدن آلیشمامش آدم دکیز طوتمش کبی اولور. بو قسمك بر چوق یرلری قیشین صو آلتنده قالوب، یازین قامشلرله مستور اولور. هله بحر خزر جهتنده‌کی قسمی عمومیت اوزره قوملق وسازلق اولوب، پك حزین بر منظره ابراز ایدر. بومنطقه‌ده اشجاردن یالکز اریك ویبانی شفتالی ایله بر نوع کوچك چیتلبیك آغاجی یتیشور . دردنجیسی اولان آق دکیز سواحلی منطقه‌سی قریم شبه جزیره‌سنك

ساحل جنوبیسنده واقع یایله طاغنك اتكلرندن عبا.
رتدر. مذكور طاغ جنوبی بایرلری شمال روزكار.
لرندن محافظه ایتدكله، اوراده بزم روم ایلی و آناطولی
اشجار ونباتاتی یتیشه بیلیور.

روسیه‌نك باشلیجه منبع ثروتی زراعت اولوب،
سنوی بش آلتی میلیون تونیلاته ذخیره اخراج
اولنیورسه‌ده، بو مقدار روسیه اراضیسنك وسعتنه
كوره لاشی حكمنده‌در. هرنه‌قدر روسیه‌ده ذخیره
اخراجی سنه‌دن سنه‌یه آرتمقده ایسه‌ده، اراضینك
وسعتیله متناسب صورتده آرتمسنه باشلیجه كوبره
فقدانی مانع اولیور؛ چونكه چایر ومرعالری قابل
زراعت اراضیسنه نسبةً پك آز اولوب، بناء علیه
حیواناتی دخی او واسع آراضی‌یه كوبره یتیشدیره‌جك
مقدارده دكلدر. واقعا چول حالنده واسع چایرلر
وارایسه‌ده، بونلردن جله‌سنك اوتلری حیوان
بسلمكه مساعد اولمدقدن بشقه، بوچوللر اراضیٔ
مزروعه‌دن چوق اوزاق بولندیغندن، استفاده اولنه.
میور. اصل زراعته الویریشلی اولان قره طوپراق
جهتلرنده تارلالر بهر اوچ سنه‌ده بركره دینلندیر.
لدیكی حالده، بره درتدن زیاده محصول ویره‌میور.
اورمان و یبانی چایرلرك احراقیله تارله حالنه قونیلان
اراضی ایسه آنجق ایكی اوچ سنه محصول ویره.
بیلوب، صكره ترك اولنور. ذاتاً زراعت اسكی
طرز واصولده اجرا اولنوب، فنه تطبیق اولنمدیغندن،
وواسع اراضی اصحابی دخی طوپراقلرینی پارچه پارچه
كویلیلره التزام ایتدیردكلرندن، اراضیجه بركونه
اصلاحات اجرا اولنه‌میور.

فینلانده و لهستان داخل اولمدیغی حالده، نفس
روسیه‌یی تركیب ایدن ٥٠ ایالتك عموم اراضیسی
٤٤٣ ٥١٧ ٦٥٠ هكتار یعنی یكی دونم اولوب،
بونك ١١٦ ٢٦٦ ٤٣٤ دونمی یعنی یوزده ٢٦سی
اراضیٔ مزروعه، ٧٠ ٦٣٨ ٨١٦ دونمی یعنی
یوزده ١٦یه قریب مقداری چایر ومرعه،
١٧١ ٨٠٢ ١٠٢ دونمی یعنی تقریباً یوزده ٣٩ی
اورمان و٨٤ ٨١٠ ٢٩٨ دونمی یعنی یوزده ١٩ی
اراضیٔ خالیه‌دن عبارتدر. بورقملردن آكلاشلدیغی
اوزره، روسیه اراضیسنك اك بیوك قسمی اورمانلرله
مستور اولوب، مملكت مذكوره اورمانجه پك
زنكیندر. اك شمال جهتلرنده چام و آقچه آغاج،
دها آشاغیلرده ینه آقچه آغاج، میشه، اخلامور،
قره‌آغاج، آقچه قواق وسائر اشجار داخل مملكتده
كراسته اعمالنه، عمومیت اوزره بریری اوزرینه مو.
ضوع سرنلردن یاپیلان روس اولرینك انشاسنه،
سفاین اعمالنه، اودونه، كوره ومرانفوزلغه متعلق
معمولاتله سائر احتیاجات محلیه‌یه الویردكدن صكره،
شمالده‌كی آرخانكل اسكله‌سندن و سائر مخرجلردن
آوروپایه دخی خیلی مقدار كراسته اخراج اولنور.
مع هذا اورمانلردن پك آز قطعیات اجرا اولنوب،
یوقاریده دینلدیكی كبی، چوق دفعه اراضی برایكی سنه
ایشلنمك اوزره، واسع اورمانلر احراق اولنور.
میوه‌دار اشجار ایسه الما وكرازایله زردالی آغاجلرندن
وكلیتلی فندق آغاجندن عبارتدر. سائر میوه‌دار
اشجار ایله باغلر قریمك قسم جنوبیسیله بسارابیه وسائر
جنوب غربی جهتلرینه منحصردر. دون مجراسنك
آشاغی طرفنده دخی باغلر بولنوب، برنوع بروشد.
یریجی شراب اعمال اولنور. وولغه مجراسنك آشاغی
طرفلرنده‌كی باغلرده ایسه یالكز سفره‌ده‌ینه‌جك قدر
اوزوم حاصل اولوب، موسقوه و پترسبورغه نقل
اولنور. محصولات زرعیه باشلیجه بغدای، آرپه
وچاوداردن عبارت اولوب، جنوب جهتنده برمقدار
داری و مصر ایله نخود، بقله و سائره دخی حاصل
اولور. كتن وكنویر دخی جنوب و غرب جهتلرنده
وبعض انهارك كنارلرنده یتیشیر. بسارابیه وپودولیه
كبی جنوب غربی ایالاتندن ممالك عثمانیه توتوننه
مشابه توتونلر دخی یتیشدیریلوب، شرق جنوبی
جهتنده سامرا ایالتنده ساكن آلمان مهاجرلری‌ده
برنوع عادی توتون یتیشدیررلر. سبزه‌یه متعلق
محصولاتی پك آز اولوب، یالكز قاوون وقاربوز چوق
حاصل اولور. شكر اعمالنه یارایان پنجار دخی
روسیه‌نك جنوبی جهتنده وسائر بعض طرفلرنده كلیتله
یتیشدیریلیر.

روسیه‌ده حیوانات اهلیه اراضینك وسعتنه كوره
پك آز ایسه‌ده، اهالینك مقدارینه نسبت اولنورسه،
آوروپانك هریرندن زیاده‌در. اون سنه اول نشر
اولنان براستاتستیقه‌كوره، نفس روسیه‌ده اون‌طقوز
ملیون قدر آت، یكرمی درت بچق ملیون صیغیر،
قرق طقوز بچق ملیونه قریب قیون، بربچق ملیونه
قریب كچی، اون بچق ملیونی متجاوز طوموز، یكرمی

آلتی بیك دوه واوچیوز سكز بیك (رن) موجوددر. دوه‌لر روسیه‌نك شرق جنوبی جهتنده، و (رن) دیعلوب‌كیك ایله صیغیر آره‌سنده بولنان حیوان دخی اقطار شمالیه‌ده واورال طاغلرنده بولنیور. بوحیوان شمال چوللرینك دوه‌سی حكمنده اولوب، اورالرك اهالیسی بونی قیزاغه قوشارلر، وسود واتی‌ده یرلر. قیونلردن درت خمسنك یاغیسی قبا ویالكز برخمسنك اینجه ویموشاقدر.

حیوانات وحشیه‌یه كلنجه، اقطار شمالیه‌ده بیاض آیی وشمال تلكیسی ایله سواحلده آیی بالیغی و دكیز اوردكی و ایكی نوع ككلیك ایله مورینه و سائر جنسلردن پك چوق بالیق بولنیور. دها آشاغیده اورمانلر منطقه‌سنده بوز آیی، برنوع كیك، تیلكی، كلینجك، طاوشان وكلیتلی قوردلر بولنیور. ایكیوز بیك قدر تخمین اولنان قوردلر سنوی تقریبا آلتمش ملیون فرانق قیمتنده حیوانات اهلیه اتلاف ایدرلر. یبانی طوموزلر یالكز (دوینه) وادیسنده بولنور. بش اون عصر اول روسیه‌ده سوریلرله كزمكده بولنمش اولان یبانی آتلر مرور زمانله اتلاف و یا تأنیس اولنوب، الیوم بولنمدیغی كبی، یبانی صیغیرلر دخی یالكز (غرودنو) ایالتنك (بیلووژ) اورماننده بولنوب، جنسلری منقرض اولمامق ایچون، صیدلری ممنوعیت قویه آلتنه آلنمشدر. سمورك جنسی روسیه‌ده منقرض اولدیغی كبی، صو سموری وقوندوز دخی ندرت اوزره بولنیور؛ و وشاق ایله (لوس) تعبیر اولنان برنوع صیغین كیتدكجه كسب ندرت ایتمكده‌در. قوشلر پك چوق ومتنوع اولوب، یالكز پترسبورغ ایالتنده ٢٠٠ قدر نوعی صایلمشدر. كوللرده و نهرلرده دخی بالیقلرك انواعی بولنیور. اوتلی چوللرده بو محلره مخصوص برنوع تیلكی ایله طاوشان، سنجاب وطاغ صیچانی كلیت اوزره بولنوب، اورمانلرده یاشایان حیوانات وحشیه‌نك دخی بعضلرینه تصادف اولنور. سنجابلر وطاغ صیچانلری بعض‌دفعه مزروعاتی اتلاف ایدرلر. بوجهتده قوشلر آزدر. جنوب جهتنده‌كی نهرلرك دخی بالیقلری چوقدر. قریمك یایله طاغنده بلاد قافقاسه مخصوص برنوع كیك دخی بولنور.

معادنجه روسیه هرمملكتدن زنكین اولوب، هرنه قدر روسیه دولتنك اخراج ایتدیكی معادنك چوغی وعلی‌الخصوص كموش وآلتون معدنلری باشلیجه سیبریه‌ده و آسیا قطعه‌سنده‌كی سائر ممالكنده بولنیورسه‌ده، نفس روسیه‌ده وفینلانده ولهستانده دخی خیلی معدنلر بولنوب، فینلانده‌نك شمالنده آلتون، اورال طاغلرنده (پرم) ایالتنده پلاتین و بونكله قاریشیق آلتون، لادوغه كولنك شمالی ساحلنده كومشله قاریشیق باقیر، فینلانده‌ده واورالده قورشون، قترینبورغ قربنده نیكل، فینلانده‌ده قالای، لهستانده چنقو معدنلری بولنیور. هله دمیر معدنی پك كلیتلی بولنوب، اورال طاغلرنده و موسقوه، ولادمیر، نیغورود، توله وقالوغه ایالتلرنده مختلف تركیباتده دمیر اخراج اولنور. برسنه‌ده ٣٦٩ ٤١٧ طونیلاته دمیر، ٢٢٥ ٤٨٩ طونیلاته چلیك و ٦١٢ ٤٣٦ طونیلاته دوكمه چیقمشدر. (پلیساوتوپول) ایالتنده قوبالت و یقاترینوسلاو ایالتنده جیوه وپرم ایالتنده منغانز معدنلری چیقار. كومور معدنلری دخی روسیه‌ده پك چوق اولوب، شمدیلك درت بش ملیون طونیلاته‌لق اخراج اولنمقده ایسه‌ده، بعض ارباب فنك تخمیننه كوره یالكز (دونج) حوضه‌سی اللی سنه متمادیا بهرسنه ٤١٠ ملیون طونیلاته كومور اخراج ایده‌بیلیر. لهستانده، موسقوه نهرینك حوضه‌سنده، اورال طاغلرنده، كیف ایالتنده وسائر طرفلرده دخی كلیتلی كومور معدنلری بولنیور. قیا طوزیله دكیز مملحه‌لرندن و بعض طوزلی كوللردن چیقاریلان طوز دخی كلیتلی اولوب، قره دكیز سواحلنده وسائر اقطار جنوبیه‌ده سنه‌ده برملیوندن زیاده طونیلاته طوز اخراج اولنور. كوكورد وفوسفات معدنلری‌ده لهستانده وسائر بعض طرفلرده چیقاریلیر. قورلانده سواحلیله هلسینففورس قربنده وقانین شبه‌جزیره‌سی سواحلنده خیلی كهربا چیقدیغی كبی، فینلانده‌ده مرمرك انواعی واورال طاغلرنده زمرد وسائر ذی‌قیمت احجار بولنور. میاه معدنیه روسیه‌ده پك چوق ایسه‌ده، اكثری هنوز استفاده اولنه‌بیله‌جك برحاله قونمامشدر. قافقاس سلسله‌سنك شمالی مائله‌سنده كوكوردلی وچلیكلی خیلی صولر بولنور. باكو جهتنده و قافقاسك سائر طرفلرنده كلیتلی نفط و پترول بولندیغی كبی، لهستانده ویستوله

واديسنده وشمالده‌كی پچوره حوضه‌سنده دخی خیلی نفط چیقار .

صنایع وتجارت وطرق ومعابری . — هرنه‌قدر، بوقاریده دیدیكمزكبی، روسیه باشلیجه زراعت مملكتی ایسه‌ده، صنایع دخی اهمال اولنمیوب، زراعت ایشلرینه غیرمساعد اولان قیشلرك امتدادی اهالی‌یی اوته‌دن بری بعض صنعتلرله اشتغاله مجبور ایتمكله، روسلر من القدیم كندی احتیاجلرینه كوره بز، شیاق، عبا، سختیان، كورك وقوجق اعمال ایتمكده‌در. كویلرده وفامیلیالر ایچنده اركك وقادینلر طرفندن اعمال اولنان بوشیلردن بشقه، بیوك پترو زماننده‌ن بری روسیه‌ده پك چوق فابریقه‌لر تأسیس اولنه‌رق، معمولات اجنبیه اوزرینه وضع اولنان آغر كمرك رسملری سایه‌سنده بو فابریقه‌لر سنه‌دن سنه‌یه تكثر وتوسع ایتمكده اولوب، معمولات محلیه چوغالمقده، و معمولات اجنبیه‌یه اولان احتیاج آزالمقده‌در . ١٨٨٥ سنه‌سنه مخصوص نشر اولنان بر استاتستیقه كوره، روسیه‌ده ٨٥ ٥٦٧ فابریقه موجود اولوب، بونلرده ١ ١٣٦ ٦٥٦ عمله ایشلمكده، وسنوی ٣ ٣٠٥ ملیون فرانق یعنی تقریباً ١٤٤ ملیون عثمانلی لیراسی قیمتنده معمولات وجوده كلمكده‌در. آنجق شوراسی غیرمنكردر، كه بوفابریقه‌لرك قسم اعظمی لهستانده اولوب، كمرك رسمندن قورتلق ایچون اورالرده برلشن آلمان وآوستریالی فابریقاتورلر طرفندن واجنبی سرمایه ایله اداره اولنمقده‌در . روسیه فابریقه‌لری معمولاتنك جنسی كثرت صره‌سیله باشلیجه مواد آتیه‌دن عبارتدر : پاموق ایپلیك و منسوجات، شكر، اسپرتو، جامدن اوفق تفك شیلر، دمیر، یوك ایپلیك و منسوجات و چوخه، توتون، سختیان وتلاتین وسائر دری‌یه متعلق شیلر، باصمه، مختلف ماكینه‌لر وزراعت آلتلری، صابون، موم، كاغد، چناق و دستی كبی طوپراقدن معمول شیلر وسائره، حرارلر دخی پك چوقدر. منسوجات و علی الخصوص پاموقدن معمول اولانلری باشلیجه موسقوه و ولادمیر ایالتلریله قوستروم، یارو سلاو و (تور) جوارلرنده ولهستانك (بیوترقوف) قصبه‌سیله پترسبورغ شهرنده، ایپك منسوجات وصیرمه‌لی وقلابدانلی كوزل قاشلر منحصراً موسقوه شهرنده، كاغد وموم ایله ماكینه‌لر باشلیجه پترسبورغده اعمال اولنور. دمیرخانه‌لرله سائر معدن فابریقه‌لری باشلیجه اورال جهتنده (پرم) و (ویاتقه) و (اوفه) جهتلرنده ولهستانك (پیوترقوف) قصبه‌سیله روسیهٔ وسطینك (اورل) و (قالوغه) و (توله) ایالتلرنده بولنوب، (توله) شهرنده كوزل اسلحه وسماور وسائر باقیر وپرنجه متعلق مواد ایله چلنكیرلك معمولاتی چیقار . طوب فابریقه‌لری (پرم) وتفنك فابریقه‌لری (ویاتقه) ایالتنده كثرت اوزره‌در. (نیغورود) ایالتنده واقع (پاولووو) ایله (وورسما) قریه‌لری دخی دمیرخانه‌لرله مشهوردر. چوخه موسقوه، غرودنو، لیوونیه، پترسبورغ، سیمبریسك وسائر طرفلرده اعمال اولنیور ایسه‌ده، اك اییی جنسی لهستانده اعمال اولنانیدر . اسپرتو ومسكرات فابریقه‌لری باشلیجه غرب جهتنده ولهستانله بالطیق دكیزی سواحلنده‌كی ایالاتده بولنیور. توتون فابریقه‌لری پترسبورغ وكیف ایله یقاترینوسلاو شهرلرنده‌در. جامه متعلق مواد فابریقه‌لری باشلیجه شرق جهتنده وولغه وادیسنده وعلی الخصوص (سامارا)، ساراتوف و (نیژنی‌نووغورود) قصبه‌لریله لهستانده و (خرسون) شهرنده‌در. دباغخانه‌لر روسیه‌ده اسكیدن بری چوق اولوب، پترسبورغ، موسقوه و (وارسوویه) شهرلرندن بشقه تور و ولادمیر ایالتلریله قزان، ویاتقه وارزماس قصبه‌لرنده دخی چوقدر. الماستراش جامه متعلق شیلرله كوزل پورسلنلر پترسبورغده یاپیلیر. موسقوه وپترسبورغ وریغا شهرلرنده بیوك شكر فابریقه‌لری وار ایسه‌ده، شكرك چوغی لهستانده وكیف وچرنیغوف ایالتلرنده یاپیلیر. ایالات شرقیه و وسطیه‌ده ایچ یاغی و اسپرماچت وجنوب غربی ایالاتنده دخی كهرچله وباروت فابریقه‌لری چوقدر . حرازلرك چوغی اسكله‌لرده واورمانلری چوق اولان ایالات شمالیه وشرقیه‌ده اولوب، پترسبورغده، نووغورودده ولیوونیه‌ده دخی بر چوق بخار حرازلری واردر. ایپ وخلاط باشلیجه پترسبورغده، یاروسلاوده وخرسونده یاپیلیر . وولغه و (نوا) ایرماقلرنده وعلی الخصوص پترسبورغ ونووغورودده پك چوق سفائن اعمال اولنوب، ١٨٨٦ سنه‌سنده، مجموعی اون اوچ ملیون فرانقه قریب قیمتده اولمق اوزره، ٦٤٤٧ پاركن كیسی انشا اولنمشدر.

بو فابریقه‌لردن بشقه اهالی اولرنده بر چوق
صنعتلر اجرا ایدوب، خیلی معمولات یتیشدیرورلر.
عمله‌نك كونده‌لكلری پك آز وحاللری پك آجینه‌جق
صورتده‌در. روسلرك بر بیوك مشغولیتلری‌ده آو-
جیلق وبالیقجیلقدر. دریلرندن كورك یاپیلیر حیوانات
روسیه‌ده كوندن كونه آزالوب، انقراض بولمقده،
وروسلر بو كبی حیواناتی سیبریه‌ده آولامق مجبو-
ریتنده بولنمقده‌در. مع هذا روسیه‌نك جهات شمالیه-
سنده سنوی بش ملیون فرانقلق كورك چیقیور.
بالیق ایسه كرك دكیزلرده وكرك كول ونهرلرده پك
چوق بولنوب، سنوی یوز ملیون فرانقلق بالیق
صید اولنور. بحر منجمد شمالی‌ده بالیق صیدینه
مخصوص ایكی شركت واردر. روسیه‌دن سنوی ۱۰
ملیون فرانق قیمتنده خاویار چیقار.

محصولات زرعیه و صناعیه‌نك كثرتیله وسائط
اختلاطك یعنی دمیر یوللرك وعلی الخصوص سیرسفائنه
صالح انهارك كثرتی روسیه‌ده پك ایشلك بر تجارت
داخلیه اجراسنی انتاج ایدیور. ۱۸۸۶ سنه‌سی
استاتستیقنه كوره، سنهٔ مذكوره ظرفنده آوروپا
روسیه‌سنی تركیب ایدن ۵۰ ایالتده ۷۱ ۸۰۷
تجار بولنوب، ۴۲۱ ۶۷۴ ۲۵۰ فرانق قیمتنده
تجارت صافیه اجرا اولنمشدر. بوندن بشقه ۱۰۵۴
شركت تجاریه دخی وار ایدی. سنهٔ مذكوره‌ده
داخلده یعنی نهرلرده وكوللرده وكندی اسكله‌لرنده
ایشلیان واپورلر، فینلانده داخل اولمدیغی حالده،
۱۵۰۷ عددنده اولوب، مجموعی ۸۶ ۴۰۴ بیكیر
قوتنده و ۱۰۳ ۳۱۵ طونیلاته استیعابنده ایدی.
اك بیوكلری اولان اون نهرده ۶۰ ۷۵۴ سفائن
و ۷۴ ۶۲۵ سال وسائره ایشلیوب، ۴۸۶ ۰۶۰ ۰۰۶
فرانق قیمتنده اولمق اوزره، ۸ ۹۱۵ ۰۹۳ طو-
نیلاته مواد تجاریه نقل ایتمشلردر. بو تجارتك ثقلتجه
یوزده ۵۸ ی و قیمتجه یوزده ۷۲ سی وولغه ایرما-
غنده اجرا اولنمشدر. تجارت خارجیه‌یه كلنجه،
روسیه‌نك ممالك اجنبیه ایله اولان مبادلاتی سنوی
تقریباً اوچ ملیار فرانق قیمتنده اولوب، بونك ثلثانی
اخراجات و بر ثلثی ادخالاتدر. كمرك تعرفه‌لرینك
نتیجه‌سی اولان بو نسبت روسیه‌ده صنایع محلیه‌نك
ترقیسنی و ثروت مملكتك داخلده قالوب كیتدكجه
تزایدینی موجب اولیور. اخراجاتی باشلیجه ذخایر
وسائر محصولات ارضیه ایله حیواناتدن ودری وكورك
وسائره ایله بعض معمولات صناعیه‌دن، وادخالاتی
دخی روسیه‌ده حاصل اولمیان وعلی الخصوص ممالك
حاره‌دن كلن انواع ذخائر و مأكولات ایله هنوز
روسیه‌ده یاپیله‌میان معمولات صناعیه‌دن و جزئی
حیواناتدن عبارتدر. سنهٔ مذكوره ظرفنده روسیه‌نك
درت دكیزنده‌كی اسكله‌لره مجموعی ۷ ۶۶۹ ۸۳۷
تونیلاته استیعابنده اولمق اوزره، ۱۲ ۶۰۳ سفائن
كیرمش، و مجموعی ۷ ۷۰۷ ۰۶۰ تونیلاته استیعا-
بنده اولمق اوزره، ۱۲ ۵۴۲ سفائن چیقمشدر.
سفائن مذكوره‌دن كیرنلرك یالكز ۱۴۸۵ ی و
چیقانلرك یالكز ۱۱۶۶ سی روس بیراغنی حامل او-
لوب، سائرلرینك قسم اعظمی انكلیز وقصوری اسوج
نوروج، آلمان و سائر دولتلره منسوب بولنمشدر.
روسیه‌نك ممالك اجنبیه ایله ایتدیكی تجارتك دخی
قسم اعظمی انكلتره‌یه عائددر. روسیه‌نك سفائن
تجاریه‌سی، مجموعی ۵۷۷ ۴۹۵ طونیلاته استیعابنده
اولمق اوزره، ۲۳۷۵ سفائندن عبارت اولوب،
بونلرك ۲۱۸ ی واپوردر. ۱۸۸۸ سنه‌سنده
روسیه‌نك كمرك وارداتی ۴۲۷ ۴۸۲ ۰۰۰ فرانغه
بالغ اولمشدر. پترسبورغ وموسقوه وسائر شهرلرده
تأسیس ایدلمش مختلف بیوك بانقه‌لرك بولنمسی دخی
روسیه‌ده تجارتی خیلی تسهیل ایدیور.

روسیه‌نك وسعت اراضیسنه كوره دمیر یوللری
چوق دینله‌مزسه‌ده، قره دكیز و بالطیق دكیزینك
باشلیجه اسكله‌لری بر خطك و یا بر شعبه‌نك رأسی
حكمنده اولوب، كرك بو اسكله‌لردن باشلایان وكرك
پروسیه وآوستریا و رومانیه حدودندن كلن خطلر
روسیه‌نك غربی و وسطی جهتلرنده تقاطع وتشعب
ایده‌رك، اكثر شهرلری و علی الخصوص بیوك ایر-
ماقلر كنارلرنده بولنان تجارتكاهلری بربرلرینه
واسكله‌لره ربط ایدیورلر. بو خطلرك بری (وولغه)یی
آتلایه‌رق، آسیا حدودنده‌كی (اورنبورغ) شهرینه
ودیكر ایكیسی‌ده (وولغه) كنارینه واصل اولدیغی
كبی، دیكر بر خط دخی (دون) ایرماغی منصبنده‌كی
(روستوف) شهرندن كچه‌رك، قافقاس سلسله‌سنك
اتكنده بولنان (ولادیقافقاس) شهرینه وبر شعبه‌سی

ده قره‌دکیزده آبازه ساحلنده واقع (نوووروسیسك) اسکله‌سنه واصل اولور. اورنبورغه منتهی اولان خط چینه و بحر محیط کبیر ساحلنه قدر دردست تمدیددر. روسیه‌نك یالکز شرق شمالی قسمی هنوز دمیر یوللردن محرومدر . آوروپا روسیه‌سنك دمیر یول خطوطنك مجموعی، فینلانده داخل اولمدیغی حالده، ٢٦٥٥٤ کیلومتره طولنده اولوب، ١٨٨٨ده ٢٧٩٣٤٤٣١٧ فرانق حاصلات سنویه ویرمشدر . شوسه‌لری دخی مکملدر .

نهرلرك کثرتی و بونلردن چوغنك پك اوزون مسافه‌لرده سیر سفائنه صالح اولمسی روسیه‌نك او واسع ممالکنده طبیعی بر طاقم طرق اختلاط حاصل ایده‌رك، محصولات ارضیه وصناعیه وکراسته وسائره روسیه‌نك تا اورته‌لرندن قره دکیزه، بحر خزره، بالطیق دکیزینه وبحر منجمد شمالی‌یه قولایلقله ایندیریلیر. بیوك ایرماقلرك ینه سیر سفائنه صالح تابعلری اشبو طرق میاهیه‌نك داخل مملکتده تشعبنی تسهیل ایدوب، روسیه‌نك اکثر شهر و قصبه‌لرینی دخی اختلاط ومواردانده بولندیریور . اکر بو نهرلرك چوغی سنه‌نك بر چوق آیلرنده منجمد بولنمیه ایدی، استفاده چوق دها بیوك اوله‌جقدی . اراضینك عوارضی پك آز اولمق مناسبتیله، بو نهرلرك و شمال غربی جهتنده‌کی کوللرك آره‌سنده جدوللر حفری قولای اولوب، بو جدوللر روسیه‌یی احاطه ایدن درت دکیز آره‌لرنده متعدد طرق میاهیه آچه‌بیلیرسه‌ده، شمدیکی حالده روسیه‌ده جدوللر آز اولوب، مجموعی ٧١١ کیلومتره طولنده‌در . بونلرك باشلیجه‌لری او- لان مارینسقایه ، تیخوینسقایه و ویشنه وولوتچقایه جدوللری بالطیق دکیزیله قره‌دکیز آره‌سنده بر طریق اختلاط تشکیل ایدیورلر .

اهالیسی، جنسیت و لسان ومذهبلری، معارف وادبیاتی. — آوروپا روسیه‌سنك یعنی نفس روسیه ایله لهستان وفینلانده‌نك وبلاد قافقاسك سلسلهٔ جبالك شمالنده واقع قسمنك مجموع اهالیسی، ایکی‌سنه اولکی استاتستیقه‌کوره، ١٩١ ١٩٣ ٩٩ نفوسدن عبارت اولوب، اناثنك ذکوردن آلتی یدی‌یوز بیك قدر فضله‌سی واردر . ١٨٨٦ سنه‌سی استاتستیقنه کوره ، روسیه‌ده سنه‌ده ٢٠٨ ٧٢٤ ٤ تولدات و ٥٢٩ ٣٨٤ ٣ وفیات وقوع بولوب ، بهرسنه بر بچق ملیوندن زیاده اهالی آرتمقده‌در . وسعت اراضی‌یه نسبةً بهر کیلومتره باشنه تقریباً ٢٠ کشی دوشیورسه‌ده ، کثرت نفوس روسیه‌نك هرطرفنده بر اولمیوب، لهستانده بهر کیلومتره باشنه ٧٤، موسقوه ایالتنده ٦٦، کیفده ٥٩ ، لیوونیه‌ده ٥٠ نفوس دوشدیکی حالده، پرم ایالتنده کیلومتره باشنده آنجق ٨، اورنبورغده ٧، اولونچده ٣ دن آشاغی، اژدر- خانده ٣ بچق کشی دوشیور؛ وآرخانکلده ایسه اوچ کیلومتره‌یه برکشی بیله دوشمیور. اك زیاده کثرت نفوس لهستانده وصنایع وتجارت وزراعت محلی اولان ایالات وسطیه وغربیه‌ده‌در .

روسیه اهالیسی بر جنسیته منسوب اولمیوب، اجناس مختلفه‌دن مرکبدر . هر حالده اکثریت روسلرده اولوب ، بونلر (بیوك روسلر Grands-Russiens)، (کوچك روسلر Petits Russiens) و (بیاض روسلر Blancs-Russiens) اسملریله اوچ قومه منقسم و جمعاً ٧٥ ملیونه قریب نفوسدن عبا- رت اولدقلری حالده، اصل مملکتك وسطلرنده ساکن وکنارلرینه قدرده منتشر اولورلر . اقوام سائره‌نك دخی بر بیوك قسمی روسلرله مناسبت جنسیه‌لری ظاهر اولان اسلاو اقوامندن اولوب، ٨٣٠٧١٢٢ لهلی ایله ٣ ½ ملیون قدر لت ولیتوآنیادن، ١٠٠ ١٢ بلغاردن و١٠٠٠٠ چهلیدن عبارتدر. جمعاً ٨٣ بچق ملیون قدری اسلاو اولوب، ١٦١٦٠٠٠ آلمان و اسقاندیناو، ٨٣٣٠٠٠ رومان، ٩٩٠٠٠ روم، ٢١٠٠٠ فرانسز، ٤١٠٠٠ ارمنی و١٥٠٠٠ چنکانه دخی واردر ، که جمعاً روسیه‌نك اقوام آریا- نیه‌سی ٨٥ بچق ملیوندن زیاده اولوب، ٣٢٨١٠٠٠ یهودی و٩ بچق ملیون قدرده اقوام تورانیه‌یه منسوب اهالی واردر . اقوام تورانیه‌سی قورتلاند ولیوونیه و استونیه ایله فینلانده و لاپونیه‌ده ساکن فینو آ وچود و لاپون اقوامیله اقطار شمالیه‌ده ساکن سا- موید وسائره‌دن واورال جبالیله وولغه وادیسنك یوقاری طرفلرنده ساکن موردون و چرمیس و (ووتیاق) قوملرندنکه جمعاً ٥ بچق ملیون فینو آدن و قریم شبه جزیره‌سیله شرق جنوبی جهتلرنده یعنی قزان ایالتنده و بحر خزر جهتلرنده ساکن بولنان ٤

مليون قدر تاتار وقيرغيز وقالموق كبی اقوام تركيهٔ مسلمه‌دن عبارتدر . بو وجهله روسلر همان چپه‌چوره اقوام سائره ايله محاط اولوب ، روسيه‌نك شمال وشرق شمالی وغرب شمالی جهتلری فينو آلرله ، غرب جهتی آلمانلر ، لهليلر ورومانلرله جنوب جهتی روملر ، تاتارلر وارمنيلرله ، شرق جنوبی جهتی دخی تاتار و قالموق وقيرغيزلرله مسكوندر . اقوام مذكوره‌نك بعضيسی و على الخصوص لهليلرله فينو آلر كندی جنسيتلرينی محافظه ايتمكه نه‌قدر جهد وغيرت ايديورلرسه ، روسلر دخی بونلری روسلشديرمغه اوقدر سعی ايتمكده‌در . روسلرك كنديلری ، يوقاريده ديلديكی كبی ، اوچ شعبه‌يه منقسم اولوب ، بينلرنده آز چوق فرق واردر . بونلردن كوچك روسلر ، آوستريا ومجارستانده‌كی (روتن) لرله همجنس اولدقلری حالده ، روسيه‌نك غرب جنوبی جهتنده يعنی كيف ، چرنيغوف ، پولتاوه وخرقوف ايالتلرنده ساكن اولوب ، دون وقوبان قازاقلری دخی بونلردندر . كوچك روسلر ٢٠ مليون قدر نفوسدن عبارتدر . بياض روسلر ٥ مليون قدر نفوسدن عبارت اولوب ، ليتوآنيه ايله روسيه‌نك غرب جهتنده يعنی غرودنو ، ويلنا ، مينسك ، ويتبسك ، موهيلف و اسمولنسك ايالتلرنده بولنيورلر . روسيه‌نك سائر طرفلرنده‌كی روسلر ايسه بيوك روسلر شعبه‌سنی تشكيل ايدوب ، بونلر ٤٦ مليون قدر نفوسدن عبارت اولدقلری حالده ، جمله‌دن زياده قوتلی ونفوذليدرلر . هرنه‌قدر كوچك روسلر اصل اسلاولق ادعاسنده اولوب ، كندی لسانلرينی دها فصيح عد ايتمكده ، وكرك بونلر كرك لهليلر بيوك روسلری اسلاولاشمش تاتار وفينو آ افرادندن صايمقده ايسه‌لرده ، بيوك روسلر ، قوم حاكم اولمق مناسبتيله ، كندی لسانلرينی لسان رسمی و ادبی حكمنه قويوب ، سائر روسلره دخی قبول ايتديرمشلردر . بيوك روسلرك طمارلرنده پك چوق تاتار و فينو آقانی بولنديغی غير منكر وقفالرينك شكليله سيمالرندن دخی ظاهر ايسه‌ده ، اساسلری ينه اسلاو جنسيتيدر . بونلر اكثريت اوزره قيصه بويلی ، كنيش اوموزلی ، قيصه وقالين بيونلی ، قالين برونلی ، كوچك كوزلی ، چيقيق يناقلی و ياصی چهره‌لی آدملر اولوب ، حسيات وميليات قابيه‌لرينی كوسترمز ، چوق چاليشير وچوق ايچر آدملردر . فينو آلرله اولان اختلاطلری آثارندن اوله‌رق ، ماوی كوزلی افرادی چوقدر . كوچك روسلر ايسه دها اوزون بويلی ، دها اينجه اعضالی ، ودها دوزكون چهره‌لی اولوب ، عموميت اوزره كوز وصاچلری سياه ايسه‌ده ، بونلرك چهره‌لرنده دخی برنوع صوئوقلق موجوددر . مع‌هذا بونلر دخی اقوام سائره ايله اختلاطدن عاری اولدقلرينی ادعا ايده‌ميوب ، برچوق وقت تحت حكملرنده بولندقلری لهليلرله و تاتارلرله پك چوق قاريشمشلردر . كوچك روسلر هرنه‌قدر دها ذكی ودها حسياتلی آدملر ايسه‌ده ، زحمته اوقدر متحمل اولميوب ، بيوك روسلر كبی سيبريه‌ده وسائر اقاليم بعيده وبارده‌ده اسكانه مقتدر اوله‌مامشلردر . بياض روسلر ايسه جمله‌دن زياده خالص اسلاو اولدقلری حالده ، جمله‌دن زياده كری قالوب ، طول مدت لهلی زادكانك تحكمی و يهوديلرك مرابحه‌جيلغی آلتنده ازلمش اولمغله ، مسكين طور و حالنی قزانمشلردر . بونلر پك قيصه بويلی ، كوچك و باصيق برونلی ، بياض كوزلی ، پك آچيق وسيرك صاچلی آدملر اولوب ، هرنه‌قدر حليم ومطيع ايسه‌لرده ، دائمی صورتده حاللرندن مأيوس بولنوب ، چوغی تسلی‌يی مسكراتده بوليورلر . بو صايديغمز احوال اهالينك آشاغی صنفلرينه مخصوص اولوب ، معارف و مدنيتله تزيين ذات ايتمش افراد ايسه حسياتلرينی زياده‌سيله ايجلتوب ، اك متمدن اقوام افرادندن فرقلری يوقدر .

روسلرك لسانی بلغارجه وصربجه ايله برابر اسلاو السنه‌سنك جنوب شرق شعبه‌لرندن معدود اولوب ، اسكيدن ايكی شعبه‌يه منقسم ايدی . روسلر قديماً شمديكی قدر شرقه طوغری منتشر اولميوب ، روسيه‌نك يالكز غرب جهتنده ساكن بولنمش اولدقلرندن ، لسانلری شمالی وجنوبی اوله‌رق ايكی‌يه منقسم ايدی . جنوبيسی شمديكی كوچك روسلرك و شماليسی بياض روسلرك ساكن بولندقلری يرلرده سويلنيوردی . موسقوه پرنسلكی تشكل ايتدكدن وروسيه‌نك غرب جنوبی قسمی لهليلرك ضبطنه كچدكدن صكره ، روس لسانی بيوك روسلرك سويلدكلری شرق وكوچك روسلرك سويلدكلری غربی شعبه‌لرينه منقسم اولوب ،

بيوك روسلرك لساننده فينوآ و تاتارلرك شيوه‌سى
ظاهر اولمغله، كوچك روسلرك سويلدكلرى لسان
دها فصيح، ودها شاعرانه برحالده قاله‌رق، بولسانده
برطاقم كوزل شرقيلر وار ايدى . آنجق بو دخى له
لساننده پك چوق اصطلاحات وتعبيرات آلمش ايدى.
اونجى قرن ميلاديده روسلر خرستيانلغى قبول
ايتمكله، (كيريلوس) اسمنده بر پاپاسك روجه ولا-
تينجه‌يه تقليداً ترتيب ايلديكى حروف مخصوصه ايله
اسكى بلغار لسانىنه ترجمه ايلديكى انجيل و سائر كتب
دينيه‌يى بولسانده اوقومغه باشلامشلردى . بناءً عليه
اسكى بلغارجه روسلرك لسان مذهبى واديبى حكمنه
كچوب ، بومناسبتله كندى لسانلرينه‌ده اسكى بلغار-
جه‌دن برچوق تعبيرات واصطلاحات قاريشمش ايدى.
آلتى يدى عصر بياپى روسلرك ادبياتلرى مذهبه
متعلق بش اون كتابدن عبارت قالوب ، بونلرده
روسجه‌دن زياده اسكى بلغارجه لساننده ايدى. يالكز
اون ايكنجى قرن ميلاديده پرنس (ايغور) ك سفر-
لرينى حاكى اوله‌رق برمنظومه يازلمش ايدى . اصل
روس ادبياتى بيوك پترونك زمانندن باشلايوب ،
قرن سابق ميلاديده وقرن حاضرده قانتمير، ترديا-
قوفسكى، سوماروقوف. لومونوسوف، فون‌ويزين،
درياوين ، ژوقوفسكى ، پوشكين، لرمونتوف، غو-
غول، غريبويدوف كبى شاعرلر ونهايت توركنف ،
دوستويفسكى، تولستوى، غونچاروف ونقراسوف
كبى حكايه‌نويس اديبلر آوروپا ادبياتنى تقليد ايده‌رك،
روسجه لسانىنه آز زمان ظرفنده مكمل بر ادبيات
قزانديرمشلردر . كرك بو آثار ادبيه وكرك علوم
وفنون وهرنوع محررات رسميه بيوك روسلر لساننده
يازلمغله ، بولسان بالطبع كسب تفوق ايدوب، بتون
روسلرك لسان ادبى و رسميسى حكمنه كچمش؛ وهر
نه‌قدر (شوچنقو) كبى بعض شاعرلر كوچك روسلر
لسانىنك دها فصيح ودها لطيف اولديغنى ادعا ايله
بولسانده يازمش بعض شاعرلر كلمشلرسه‌ده، غلبه ايده-
مه‌مشلردر. علوم وفنونه كلنجه، پترسبورغ وموسقوه
وسائر شهرلرده آچلمش اولان دارالفنونلر ، مكتبلر
وسائر مؤسسات علميه ايله روس حكومتنك تشويقاتى
سايه‌سنده روسيه‌ده علوم و فنون وعلى الخصوص
حكمت طبيعيه، كيميا، علم الارض، علوم رياضيه،
جغرافيا، تاريخ، فن آثار عتيقه و سائر علوم وفنون
پك چوق ترقى ايتمش؛ و بو علوم و فنونك هربرنده
مهره‌دن عد اولنه‌جق علما و مؤلفين يتيشمش؛ وهله
روسيه ممالكنك احوال جغرافيه وتاريخيه‌سيله علم
الارضه و سائر فنونه تعلق ايدن احوالنى تحقيق و
تحريرده پك بيوك خدمتلر كوسترمشلردر . السنهٔ
شرقيه وعلى الخصوص تركجه و تاتارجه وسائر السنهٔ
تورانيه‌نك تحقيقيله دخى روسيه‌ده چوق اشتغال
اولنوب، پترسبورغده السنهٔ شرقيه‌يه مخصوص مكتب
واردر. آنجق روس حكومتى امور سياسيه واخلاقه
تعلق ايتميان فنونه مساعد اولوب، سانسور صيق
اولديغندن، روسيه‌ده شمدى‌يه‌قدر افكار ومطالعات
بيان ايده‌جك هيچ برحكيم وفيلسوف چيقمامش؛
و موجود محررلرك آثارى صيق برنظر تفتيشدن
كچيرلدكدن‌صكره طبع اولنوب، بعضلرينك آثارينك
نشرى قطعياً ممنوعدر .

روسيه‌ده مذهب عمومى و رسمى (اورتودوقس)
تعبير ايتدكلرى روم مذهبى اولوب ، اهالينك ٨٠
مليونه قريب مقدارى بومذهبه تابعدر. قتوليكلر
٩ ½ مليون، پروتستانلر ٣ ٣٧٥ ٠٠٠ ، يهوديلر
٣ ½ مليون ، مسلمانلر تقريبا ٣ مليون ، ارمنيلر
٦٥ ٠٠٠ ، بت‌پرستلر دخى ٣٠ ٠٠٠ مقدارنده‌در.
اورتودوقسلرك امور مذهبيه‌سى پترسبورغده چارك
تحت رياستنده بولنان بر (سينود) يعنى مجلس رو-
حانى طرفندن اداره اولنوب ، بتون روسيه دولتى
٦٢ دائرهٔ روحانيه‌يه منقسمدر. پترسبورغ وموسقوه
وكيف شهرلرنده مقيم رئيس روحانيلر (مترەپوليت)
عنوانىنى حائز اولوب، ديكر دائره‌لرك ١٦ سى باش
پسقپوسلر و قصورى پسقپوسلر طرفندن اداره او-
لنور . ٥٨ ٩٩٦ كليسا بولنوب، ٤٧ ٦٨٢ پاپاس
طرفندن اداره اولنور . ٤٨٠ اركك مناسترنده
٦٨٩٠ كشيش و ١٩٨ قادين مناسترنده ٦٠٣٧
راهبه بولنيور . اورتودوقس عد اولنان روسلرك
ايچنده برچوق مذاهب مخصوصه دخى بولنوب ،
حكومتك و رؤساء روحانيه‌نك ممانعت و تعقيباتيله
برابر، بومذاهبه تابع افراد ١٢ مليوندن آز دكلدر.
بونلردن بعضلرى رؤساء روحانيه قبول ايتمز؛ بعضلرى
حلقه‌لر تشكيليله رقص ايده‌رك ، برنوع ذكرده بو-

لنورلر؛ بعضلری تأهلی حرام عد ایدوب، حتی غیرت مذهبیه‌لرندن آلات تناسلیه‌لرینی قطع ایدنلر دخی واردر. عمومیت اوزره روسلر پك متعصب اولوب، هر بر حرکتلرنده یوز دفعه خاج چیقارمق عادتلریدر. قتولیکلر باشلیجه لهلیلرله لیتوآنیه‌لیلردن وآلمان مهاجرلرندن عبارت اولوب، پاپادن بسبتون مستقل اوله‌رق، پترسبورغده مؤسس برهیئت طرفندن اداره اولنورلر، که بو هیئت دنیپر اوزرنده‌کی (موهیلف) شهری باش پسقپوسنك تحت اداره‌سنده و روسیه حکومتی طرفندن منصوب برمأمورك تحت تفتیشنده بولنیور. پروتستانلر باشلیجه فینلانده‌لیلرله بالطیق سواحلنده‌کی آلمانلردن وآلمان مهاجرلرینك برطاقندن عبارت اولوب، بونلر دخی پترسبورغده داخلیه نظارتنك تحت نظارتنده بولنان برهیئت مخصوصه طرفندن اداره اولنیور. فینلانده‌ده اوچ پسقپوسلری وسائر طرفلرده مأمورین روحانیه‌لری واردر. مسلمانلرك مرکز اداره‌ٔ مذهبیه‌لری (اورنبورغ) شهرنده اولوب، شهر مذکورده مقیم بیوك مفتینك تحت اداره‌سنده ٢٠٠٠٠ مفتی وامام وطلبهٔ علوم بولنیور. رسماً روسیه‌ده مذاهب سربست ایسه‌ده، اساساً هر مذهبك آیین مخصوصنه مداخله اولنمیوب، آنجق اورتودوقس پاپاسلرندن بشقه هیچ بر مذهب اصحابنك کندی مذهبلرینی نشر وتعمیم ایتملرینه مساعده اولنمیه‌رق، بالعکس مذاهب سائره تابعلرینك اورتودوقس مذهبنه ادخال اولنمسنه خفی وجلی سعی وغیرت اولنیور. روسیه اهالیسنك بیکده ٩ ی پاپاس، بیکده ١٢ سی زادکان، بیکده ٩٢ سی تجار وصنعتکار، بیکده ٨١٥ ی زراع وعمله صنفلرینه منسوب اولوب، قصوری عسکر وسائره‌در. تعبیر آخرله روسلرك یوزده ٨٦ سی زراعتله، یوزده ١٠ ی صنعتله ویوزده ٤ ی سائر ایشلرله مشغولدر.

معارف روسیه‌ده هنوز پك کری اولوب، یالکز فینلانده اهالیسنك یوزده ٩٦ سی اوقویوب یازمق بیلیورسه‌ده، روسیه‌ده اهالینك یوزده ٧٩ اوقویوب یازمق نعمتندن محرومدر. ینه فینلانده مستثنی اولدیغی حالده، بتون روسیه دولتنده دار الفنونلردن وسائر مکاتب عالیه‌دن بشقه ٤١٤٩٢ مکتب موجود اولوب، بونلره، ٦٤٤٨٤١ ی اناث اولمق اوزره، جمعاً ٢٤٩٣٨٤٨ شاکرد دوام ایدیور. ١٨٧٨ استاتستیقنه کوره، روسیه‌ده ٢٣٥ ذکور و ٣٠٢ اناث مکاتب رشدیهٔ داخلیه‌سی، ٩٨ دار المعلمین، ١١ تربیهٔ اطفال مکاتبی، ٤٤ صنایع مکتبی، ٨٤ مکاتب عسکریه، ٥٤ امور مذهبیه وعقائد مکتبلری، ٢٤٣٢٩ مکاتب ابتدائیه و ١١٦٩٣ پاپاسلر طرفندن اداره اولنور مکتب واردر. مرکز حکومت اولان شهر وقصبه‌لرك چوغنده زادکان قیزلرینه مخصوص مکتبلر بولنیور. پترسبورغ، موسقوه، کیف، وارسوویه، هلسینغفورس، دورپات، خرقوف، قزان وهوجه پك شهرلرنده بولنان ٨ دار الفنونده ٦٩٧ معلم، ١٤٤٣٢ شاکرد و ٤١١ سامع بولنیور. دار الفنونلردن بشقه ٥ مکاتب عالیهٔ عسکریه، ٤ عقاید، ٢ صنایع، ٢ زراعت، ١ اورمان، ١ معادن و ١ مهندس مکاتب عالیه‌سی موجوددر. پترسبورغده برفنون آقادمیاسی وموسقوه‌ده «جمعیت فنون طبیعیه» عنوانیله برجمعیت فنیه بولندیغی کبی جغرافیا وتاریخه وعلم بشره مخصوص متعدد شعبه‌لری دخی بولنان جمعیات مختلفهٔ علمیه و پترسبورغده بر ملیوندن زیاده کتب متنوعه‌یی حاوی جسیم بر کتبخانه موجوددر. ١٨٩٠ استاتستیقنه کوره، روسیه‌ده ٦٨٦ غزته ورسائل موقوته نشر اولنوب، بونلرك یالکز ٢٢١ ی امور سیاسیه‌دن باحثدر. مطبوعات نظاماتنك پك صیق اولمسی ویالکز امور سیاسیه‌دن دکل بعض فنوندن بیله بحث اولنمنك ممنوعیتی روسلری نشری مساغ اولان پك مفصل کتب ورسائل علمیه مطالعه‌سنه حصر اوقات ایتمکه مجبور ایلمکده‌در. ١٨٨٨ تاریخنده روسیه‌ده ٢٣١١٣٢٧٢ نسخه اوزرینه ٧٤٢٧ کتاب نشر اولنمشدر. پترسبورغده، موسقوه‌ده، قزانده وباغچه سراینده حروف اسلامیه ایله مطبعه‌لر بولنوب، قزانده تاتار لساننده بعض کتابلر نشر اولنور.

تقسیمات جغرافیه وملکیه‌سی. — روسیه دولتنك آوروپاده‌کی ممالکی نفس روسیه ایله لهستان، فینلانده وبلاد قافقاسدن عبارت اولوب، قافقاس سلسلهٔ جبالنك شمالی اتکارنده واقع وبناءعلیه آوروپادن معدود اولان درت ایالت سلسلهٔ مذکوره‌نك

جنوبنده واقع وبناءعليه آسيادن معدود اولان
برلره برابر (قافقاسيه) عنوانيله و لهستان وفينلانده
دخی آیریجه برر هیئت اداره عد اولنیورسه‌ده،
بالکز فینلانده بیوك دوقه‌لق عنوانی حائز اولوب،
بیوك دوقه‌سی ینه روسیه ایمپراطوری اولدیغی حالده،
کوندن کونه تحدید وازاله اولنمقده اولان بر نوع
مختاریت اداره‌یه نائلدر. لهستان وقافقاسیه‌نك ایسه
حقیقتده اداره‌جه روسیه‌نك سائر ایالاتندن هیچ بر
فرقلری یوقدر. نفس روسیه دخی جغرافیا وجنسیت
اهالیجه بیوك روسیه، کوچك روسیه، بیاض روسیه
وقره دکیز سواحلنده یکی روسیه اسملریله درده
منقسم اولوب، قورلانده، لیوونیه واستونیه خطه‌لری
دخی بالطبع ایالاتی نامیله تفریق، و بیاض روسیه
(لیتوآنیه) اسم قدیمیله دخی یاد اولنمقده ایسه‌ده،
روسیه حکومتی بوکبی تفرقه‌لری قبول ایتمیوب،
بتون ممالکنی روسیه نامیله طانیمقده وایالاته تقسیم
ایتمکده‌در. اکثر ایالاتی مرکزلرینك اسمیله مسمی
اولوب، یالکز برقاچی خطه‌لرینك اسمیله مسمادر.
نفس روسیه ٥٠، لهستان ١٠، فینلانده ٨،
و آوروپاده‌کی قافقاسیه دخی ٤ ایالته منقسم
اولمغله، بوراده موضوع بحثمز اولان آوروپا
روسیه‌سی جمعاً ٧٢ ایالته منقسم اولوب، بونلرك
بری یعنی «دون قزاقلرینك اراضیسی» آیریجه
بر نامله وکندینه مخصوص تقسیماتله اداره او-
لنور. فینلانده ولهستان ایله بلاد قافقاسدن بشقه
سیاسیهٔ ایجابی کورینن دیکر بعض ایالات دخی بر
هیئت مجموعه تشکیل ایده‌رك، برر مرکز مشترکلری
واردر. کیف، ویلنه وهوجه بك بو قبیلدن مرکز-
لردر. موسقوه دخی اسماً مرکز عد اولنورسه‌ده،
ملحق ایالاتی یوقدر. بوندن ماعدا پترسبورغ، قرو
نستاد، کرچ وسواستوپول شهرلری «قپودانلق»
عنوانیله آیریجه اداره اولنورلر. ایالاتك هر بری
٤ ایله ١٥ آره‌سنده یعنی بربری اوزرینه ١٠ قضایه
منقسم اولوب، قضالر (ستان) اسمیله ناحیه‌لره،
ناحیه‌لر (وولوست) اسمیله دها کوچك دائره‌لره
وبونلرده دوائر بلدیه‌یه منقسمدر.

ایالت	مربع کیلومتره	مقدار اهالی
	(نفس روسیه)	
پترسبورغ	٥٣ ٧٣٨	١ ٦٦٠ ٨٥٩
اولونج	١٤٨ ٧٦٤	٣٤٤ ٨٧٧
آرخانکل	٨٥٨ ٩٣٠	٣٢٨ ٨١٩
وولوغده	٤٠٢ ٧٣٣	١ ٢٤٢ ٧٩٨
نووغورود	١٢٢ ٣٣٩	١ ٢٣١ ٥٣٩
استونیه	٢٠ ٢٤٨	٣٩٥ ٩٧٩
لیوونیه	٤٧ ٠٣٠	١ ٢٣٩ ٧٢٨
قورلانده	٢٧ ٢٨٦	٦٨٢ ٧٩٢
قوونو	٤٠ ٦٤١	١ ٥٥١ ٩٣٥
ویتپسك	٤٥ ١٦٧	١ ٢٩٦ ٢٧١
پسقوف	٤٤ ٢٠٩	٩٨٧ ٤١٦
تور	٦٥ ٣٣١	١ ٧٣٨ ٥٥١
یاروسلاول	٣٥ ٦١٣	١ ٠٧١ ٥١٨
قوسترومه	٨٤ ١٤٩	١ ٣٦١ ٩١٥
ویاتقه	١٥٣ ٩٥٨	٢ ٩٣٦ ٧٨٠
پرم	٣٣٢ ٦٦٠	٢ ٧٢٩ ١٦٢
اوفه	١٢٢ ٠١٨	١ ٩٧٠ ٠٩٣
اورنبورغ	١٩١ ١٧٩	١ ٣١٧ ١٣٥
ساماره	١٥١ ٠٤٧	٢ ٥٢٩ ٨٣٢
قزان	٦٣ ٧١٦	٢ ١٦٢ ٣٣٩
سمبیرسك	٤٩ ٤٩٥	١ ٦٠٦ ٤٦٢
پنزه	٣٨ ٨٤١	١ ٥٤٩ ٩٦٩
نیژنی نووغورود	٥١ ٢٧٤	١ ٥٣١ ٩٧٧
ولادمیر	٤٨ ٨٥٧	١ ٤١٦ ٧٥٠
ریازان	٤٢ ٩٩	١ ٨٦٧ ١٢٦
تامبوف	٦٦ ٥٨٨	٢ ٧٥٩ ١ ٢
اورل	٤٦ ٧٢٧	٢ ٠٥٠ ٠٦٩
توله	٣٠ ٩٦٠	١ ٤٦٤ ١ ١
موسقوه	٣٣ ٣٠٤	٢ ٣٠٤ ٩٣٠
قالوغه	٣٠ ٩٢٩	١ ٢٠٩ ٢٢٥
اسمولنسك	٥٦ ٠٤٣	١ ٣٢٩ ٣١٣
موهیلف	٤٨ ٠٤٧	١ ٣١٩ ٣٢٥
مینسك	٩١ ٤ ٨	١ ٧٤٢ ٤٩٢
ویلنو	٤٢ ٥٣٠	١ ٣٢٦ ٤٥٤
غرودنو	٣٨ ٦١٩	١ ٣٧٣ ٣٨٤
وولینیه	٧١ ٨٥٣	٢ ٣٢١ ٥٨٣
چرنیغوف	٥٢ ٤٠٢	٢ ١٨٢ ٦٢٧
پولتاوه	٤٩ ٨٩٦	٢ ٧٨٠ ٣٠٢
کیف	٥٠ ٩٩٩	٣ ٠٢٦ ٠٣٦
پودولیه	٤٢ ٠١٨	٢ ٥١٦ ٦١٨
بساربیه	٤٥ ٦٣٢	١ ٦١٢ ١٧٥
خرسون	٧١ ٢٨٤	٢ ١٣٧ ٨٣٦
تاوریده	٦٣ ٤٤٧	١ ١١٨ ٣٩٩
یقاترینوسلاو	٦٣ ٣٩٥	١ ٩ ٥ ٥٣٨
چرقوف	٥٤ ٤٩٥	٢ ٣٤٣ ٨٠٨
قورسق	٤٦ ٤٥٦	٢ ٣٥٤ ٨٠٤
وورونژ	٦٥ ٨٩٥	٢ ٦٦٣ ٦٨٣
دون قزاقلری	١٦٤ ٦٠٧	١ ٦٨٣ ٣٢٧
ساراتوف	٨٤ ٤٩٤	٢ ٢١٦ ٣٣٣
اژدرهان	٢٣٦ ٥٣١	٨٣٠ ٨٩٣

ایالت	مربع کیلومتره	مقدار اهالی
(قافقاسیه)		
استاوروپول	٦٠ ٥٩٧	٦٥٧ ٥٥٤
قوبان	٩٤ ٣٧٦	١ ٢٤١ ٣٦٣
ترك	٦٩ ٤٦٧	٦٩٢ ٤٩٤
داغستان	٢٩ ٧٦٣	٥٩٢ ٥٢٣
(لهستان)		
وارسوویه	١٤ ٥٦٢	١ ٤٤٣ ٨٢٣
سیدلچه	١٤ ٣٣٥	٦٧٩ ٤٣٢
لوبلین	١٦ ٨٣٨	٩٨١ ٢٤٦
کیلچه	١٠ ٠٩٣	٦٨٨ ٣١٠
رادوم	١٢ ٣٥٢	٧١١ ٢٥٧
پیوترقوف	١٢ ٢٤٩	١ ١٠٦ ٩٠٠
قالیج	١١ ٣٧١	٨٤٢ ٧١٢
پلوق	١٠ ٨٧٨	٥٩٨ ١٧٩
لومزا	١٢ ٠٨٧	٦١٣ ٢٩٧
سووالکی	١٢ ٥٥١	٦٤٢ ٩٧٦
(فینلانده)		
نیلاند	١١ ٨٧٢	٢٣١ ٧٧٣
وبورغ	٤٣ ٠٥٥	٣٣٥ ٩٧٠
تاواسته	٢١ ٥٨٤	٢٥٠ ٠٧١
سنت میشل	٢٢ ٨٤٠	١٧٦ ٧٨٦
آبوبیونبورغ	٢٤ ١٧١	٣٨٦ ٣٥٠
واسه	٤١ ٧١١	٤٠٥ ٧٦٧
قوئوپیو	٤٢ ٧٣٠	٢٨١ ٣٥١
اولیابورغ	١٦٥ ٦٤٢	٢٣٧ ٨٤٨

شهر وقصبه‌لری . — روسیه‌ده شهر وقصبه‌لر اراضینك وسعتیله واهالینك کثرتیله متناسب اولمیوب، آز مقدارده‌در، واهالینك قسم اعظمی کویلرده ساکندر . حتی قضا وناحیه مرکزی اولمق مناسبتیله قصبه عد اولنان برچوق یرلر دخی حقیقتده کویدن بشقه برشی دکلدر . یکی براستاتستیقه نظراً، روسیه‌نك آوروپا قطعه‌سنده‌کی قسمنده یعنی نفس روسیه ایله لهستان وفینلانده‌ده وقافقاسك قسم شمالیسنده جمعاً ١٣١٠ شهر و قصبه بولنوب، بونلردن ٤ ی ٢٠٠ ٠٠٠ دن زیاده، ١٠ ی ١٠٠ ٠٠٠ ایله ٢٠٠ ٠٠٠ آره‌سنده، ٢٤ ی ٥٠ ٠٠٠ ایله ١٠٠ ٠٠٠ آره‌سنده، ٢٨ ی ٣٥ ٠٠٠ ایله ٥٠ ٠٠٠ آره‌سنده، ٦٦ سی ٢٠ ٠٠٠ ایله ٣٥ ٠٠٠ آره‌سنده، ١٦٧ سی ١٠ ٠٠٠ ایله ٢٠ ٠٠٠ آره‌سنده، ٢٩٤ ی ٥ ٠٠٠ ایله ١٠ ٠٠٠ آره‌سنده، ٣٧٧ سی ٢ ٠٠٠ ایله ٥ ٠٠٠ آره‌سنده، ٣٤١ ی دخی ٢ ٠٠٠ دن آشاغی اهالی لی بی جامعدر. یکرمی بیکدن زیاده نفوسی حاوی اولان شهرلری ومقدار نفوسلری بروجه زیردر :

شهر	نفوس	شهر	نفوس
پترسبورغ	٩٢٤ ٠٠٦	یقاترینوسلاو	٤٦ ٨٧٦
موسقوه	٧٥٣ ٤٦١	باکو	٤٥ ٦٧٩
وارسوویه	٤٥٤ ٢٩٣	پنزا	٤٤ ٧٣٥
هوجه بك	٢٤٠ ٠٠٠	بندری	٤٤ ٦٨٤
ریغا	١٧٥ ٣٣٢	نیژین	٤٣ ٢٣
خارقوف	١٧١ ٤١٦	پولتاوه	٤٢ ٢١٠
کیف	١٦٥ ٥٦١	موهیلف	٤١ ٨٩٩
قزان	١٣٩ ٩١٥	قرمنچوغ	٤١ ١٢٥
قاراتوف	١٢٢ ٨٢٩	آق کرمان	٤١ ١٧٨
کیشنف	١٢٠ ٠٧٤	قالوغه	٤٠ ١٠٢
لوج	١١٣ ٤١٣	لوبلین	٣٩ ٩٠٨
ویلنه	١٠٣ ٨٤٥	برست لیتوفسق	٣٩ ٩٠١
اورل	٧٨ ٠٩١	غرودنو	٣٩ ٨٢٦
بردیچف	٧٧ ٢٢٣	بلیچ	٣٩ ٣٠٢
ساماره	٧٥ ٤٧٨	تور	٣٩ ٢٨٠
اژدرهان	٧٠ ٥٥٤	سیمبیرسك	٣٩ ٠٤٧
دونابورغ	٦٩ ٠٣٣	سیمفروپول	٣٦ ٥٠٣
خرسون	٦٧ ٣٤٩	وولوسق	٣٦ ٣١٥
نیقولایف	٦٧ ٢٤٩	چاریچین	٣٥ ٩٩٧
نیژنی نووغورود	٦٦ ٥٨٥	قامنچ پودولسق	٣٥ ٩٨٧
توله	٦٣ ٩٢٨	ریف	٣٥ ٨١٠
دون روستوفی	٦١ ٢٥١	تامبوف	٣٥ ٦٨٨
یلیساوتغراد	٥٨ ٤٩٦	یاروسلاو	٣٤ ٧٩٩
مینسك	٥٨ ٣٩٩	سامولنسك	٣٤ ٣٤٨
بوبرویسق	٥٦ ٤٤٤	سیواستوپول	٣٣ ٨٠٣
اورنبورغ	٥٦ ٣٧١	اسماعیل	٣٣ ٠٨٤
وورونج	٥٦ ١٧٧	باطه	٣٢ ٩٨٣
طغانروغ	٥٦ ٠٤٧	پرم	٣٢ ٩٠٩
ژیتومیر	٥٥ ٨٧٥	نوو چرقاسق	٣٢ ٦٤٦
ویتبسك	٥٤ ٦٧٦	ایوانوو	٣٢ ٥٧٩
رول	٥١ ٢٢٧	یقاترینبورغ	٣١ ٩٢٣
بیلوستوق	٥٠ ٧٢٦	دوربات	٣٠ ٦٤٣
قوونو	٥٠ ٤٩٣	ریازنه	٣٠ ٣٢٧
قورسق	٤٩ ٦٥٧	میتاو	٣٠ ١٩
قرونستاد	٤٨ ٢٧٦		

تنبیه . — روسیه‌نك احوال تاریخیه‌سیله قوهٔ مالیه وعسکریه‌سیچون مادهٔ آتیه‌یه مراجعت بیوریله.

روسیه دولتی (Empire Russe) آوروپا دول معظمه‌سندن بری اولوب، آوروپانك نصف شرقیسیله آسیا قطعه‌سنك بتون قسم شمالیسنی وآسیای وسطینك نصف غربیسنی شاملدر. خریطه‌یه برنظر آتمقله آکلاشیله‌جغی اوزره، ذاتاً برقطعه حکمنده اولان آوروپا وآسیانك ، اسوج نوروج شبه جزیره‌سندن بشقه، بتون قسم شمالیسی یعنی بر ثلثندن زیاده‌سی روسیه دولتنی تشکیل ایدوب، بحر منجمد شمالی وبحر محیط

معتدل ایله بالطیق دكیزنده‌كی برقاچ آطه‌دن بشقه ، روسیه دولتنك اراضیسی متصل ویكپاره برقطعهٔ واسعه صورتنی ابراز ایدیور .

حدود و مساحه‌سی . — روسیه دولتی شمالا بحر منجمد شمالی ایله ، شرقاً بحر محیط معتدله ملحق بهرنك ، اوخوچق و ژاپون دكیزلریله ؛ جنوباً چین حدودیله یعنی چینه تابع مانچوریه ، مغولستان وتر-كستان شرقی ایله ، بعده افغانستانله ، كندی حمایه‌سی تحتنده بولنان وروسیه اراضیسی ایچنده برشبه‌جزیره شكلنی آلان بخارا و خیوه خانلقلریله ، ایرانله ، بحر خزرله ، آناطولیده‌كی ممالك عثمانیه ایله ، قره دكیزله ونهایت طونه‌نك آشاغی مجراسیله ؛ غرباً دخی رو-مانیه ، آوستریا و پروسیه ایله بعده بالطیق دكیزیله ونهایت اسوج ونوروجله محاط ومحدوددر . ٣٥° ٨′ ایله ٧٧° ٣٦′ ٨″ عرض شمالی و ١٥° ١٧′ ٣١″ ایله ١٧٢° ٤′ ٤″ طول شرقی آره‌لرنده ممتد او-لوب ، اك جنوبی نقطه‌سی آسیای وسطیده مروك ایچندن‌كچن مرغاب نهرینه تابع كوشك چایی اوزرنده واقع (چهل تخت‌روان) كوپریسی ، اك شمالی نقطه‌سی سیبریه‌ده واقع (چلوسكین) برونی ، اك غربی نقطه‌سی لهستانده (پیزدری) قسبه‌سنك غربنده ، اك شرقی نقطه‌سی دخی بهرنك بوغازنده‌كی « شرقی برون » در. طونه منصبندن مذكور شرقی برونه‌قدر اولان طول اعظمی تقریباً ٧ ٤٥٠ كیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه-سی كوللریله وداخلی دكیزلریله برابر ٢٢ ٤٣٠ ٠٠٤ مربع كیلومتره‌در .

تقسیمات طبیعیه وملكیه‌سی . — روسیه دولتی اساساً آسیا وآوروپا ممالكنه منقسم اولوب ، آنجق تقسیمات ملكیه‌ده بوایكی قطعه‌یی تفریق ایدن حدوده پك‌ده رعایت اولنمیوب ، قافقاس سلسلهٔ جبالنك آوروپایه عائد اولان شمالی مائله‌سیله آسیایه عائد اولان مائلهٔ جنوبیه‌سی بر هیئت اداره‌یه جمع ایدلمش اولدیغی كبی ، آوروپادن معدود اولان اورنبورغ ایالتی اورال جبالنك شرقنده سیبریه‌نك بر پارچه‌سنی ، و آسیادن معدود اولان اورال ایالتی دخی اورال وادیسنك غربنده آوروپا روسیه‌سنك بر پارچه‌سنی شاملدر . هرحالده روسیه دولتی آوروپا قطعه‌سنده نفس روسیه (كوچك و بیوك روسیه ایله بیاض روسیه یاخود لیتوآنیه) ، لهستان وفینلانده مملكتلرینی آوروپا ایله آسیا آره‌سنده قافقاسیه‌یی ، آسیاده دخی سیبریه ایله قیرغیز بلادینی و تركستانی حاویدر . [بو مملكتلردن بهرینك اسم مخصوصنه مراجعت بیوریله .]

مادهٔ آتیه‌ده كوستردیكی كبی ، نفس روسیه ٥٠ ، لهستان ١٠ وفینلانده ٨ ایالته منقسم اولوب ، قافقاسیه دخی سلسلهٔ جبالك ایكی جهتنده ١٠ ایالت ایله بر مستقل قضایی حاویدر . صرف آسیاده‌كی روسیه ممالكی ایسه ولایات نامیله پك واسع وایالاته منقسم بعض دوائر ایله طوغریدن‌طوغری‌یه مركزدن اداره اولنور بعض ایالاتی حاویدر . اشبو تقسیمات ایله بهرینك مساحهٔ سطحیه‌سی ومقدار اهالیسی جدول آتیده كوستریلیور :

	مربع كیلومتره	مقدار اهالی
نفس روسیه (ایالت ٥٠)	٤ ٨٨٩ ٠٦٢	٨٥ ٢٩٥ ٢٠٠
لهستان (ایالت ١٠)	١٢٧ ٣١٩	٨ ٢٠٨ ١٢٢
فینلانده (ایالت ٨)	٣٧٣ ٦١٢	٢ ٣٠٥ ٩١٦
قافقاسیه (ایالت ١٠)	٤٧٢ ٥٥٤	٧ ٢٨٤ ٥٦٧
سیبریه (ایالت ٨)	١٢ ٥١٨ ٤٨٧	٤ ٣١٣ ٦٨٠
آسیای وسطی (ایالت ١٠)	٣ ٥٠٤ ٩٠٨	٥ ٣٢٧ ٠٩٨
آرال (خوارزم) كولی	٦٧ ٧٦٩	—
بحر خزر	٤٣٨ ٦٨٨	—
آزاق دكیزی	٣٧ ٦٠٥	—
جمعاً روسیه ممالكی	٢٢ ٤٣٠ ٠٠٤	١١٢ ٩٣٤ ٥٩٢

اهالیسی ، جنسیت ولسان ومذهبلری . — روسیه ممالكنك اهالیسی ، بالاده‌كی جدولده كوستردیكی اوزره ، ١١٢ ٩٣٤ ٥٩٢ نفوسدن عبارت اولوب ، اراضیسنك هر كیلومتره‌سی باشنه ٥ كشی دوشیور ، كه بوده سیبریه‌نك بوز و قارله مستور توندره‌لریله تركستانك قسم شمالیسی اولان قرغیز چوللرنده اها-لینك پك سیرك اولمسندن ایلری كلوب ، آسیاده‌كی روس ممالكی آیریجه حساب اولندقده ، سیبریه‌ده هر اون كیلومتره‌یه ٤ ، قرغیز بلادنده هر كیلومتره باشنه ١ ، تركستانده دخی هر كیلومتره‌یه ٣ كشی دوشیور . روسیه دولتی اوقدر بیوك كوسترن و بتون آسیا قطعه‌سنك بر ربعندن زیاده اولان او واسع سیبریه‌نك درت بچق ملیوندن آز اهالیسی اولدیغی دوشونیلورسه ، او خالی اراضیٔ واسعه‌نك درجهٔ اهمیتی آكلاشیلیر .

روسیه دولتنك آوروپا قطعه‌سنده اهالیسنك جنسیت ولسان ومذهبلرینی وروس معارف وادبیاتی مادهٔ آتفه‌ده بیان ایتدك . آسیاده‌كی اهالی‌یه گلنجه: هر نه قدر روسلر اوخالی اراضیٔ واسعه‌یه هجرت واسكان ایله اورالرینی روسلشدیرمغه چالیشیورلر ایسه‌ده، هنوز اورالرده روسلر پك اقلیتده‌در . اهالیٔ اصلیه كرك سیبریه‌ده وكرك تركستانده وقرغیز ممالكنده اقوام تركیه وتاتاریه‌دن عبارت اولوب، سیبریه‌ده‌كیلر الیوم نیم وحشی وچوغی صرف بالیقله تعیش ومواد مختلفه‌یه وجن وپریلره پرستش ایدر كوچك اقوامدن عبارتدر. اقوام مذكوره‌نك اك كثرتلیسی اولان یاقوت قومی، كه سیبریه‌نك شرق شمالی جهتنده و قطب شمالی دائره‌سنك بوزلرنده ساكندر، لسان تركینك اصل واساسی اولان برلسانله متكلمدر . آسیای وسطیده ساكن اولانلری ایسه دین اسلامله متدین اولوب ، جمله‌سی سنیدر . بوجهتك شهر و قصبه‌لرنده تاجیك تعبیر اولنور ایرانیلر دخی بولنیور . قافقاسیه‌ده ایسه اقوام صغیرهٔ مختلفه ساكن بولنوب ، بونلرك دخی قسم اعظمی مسلم اولمق اوزره، چركس، آبازه، كرجی، لزكی، ترك، تاتار، نوغای، ارمنی وسائر جنسیتلره منسوبدرلر. عمومیت اوزره روسیه ممالكنك اهالیسی جنسیت ومذهبجه تقریباً وجه آتی اوزره‌در :

اسلاو	روس	٧٩٨٠٠٠٠٠	٨٥ ٩٢٥ ٠٠٠
	لهلی	٦٠٠٠٠٠٠	
	دیكر اسلاو اقوامی	١٢٥٠٠٠	
لت	لیتوآن	١٨٥٠٠٠٠	٣ ١٧٦ ٠٠٠
	لت ولتون	١٣٢٦٠٠٠	
آوروپالی	آلمان	١٣١٤٠٠٠	٦٠٥ ٠٠٠
	اسقاندیناو	٣٢٨٠٠٠	
	دیكر آوروپالی	٩٦٣٠٠٠	
اقوام ایرانیه	ایرانلی وكرد	١٣٧٠٠٠	١ ١٦٣ ٠٠٠
	ارمنی	١ ١٠٠٠٠	
	چنكانه وسائره	١٦٠٠٠	
اقوام قافقاسیه	چركس	٣١٦٠٠٠	٢ ٠٩١ ٠٠٠
	آبازه	١٤٥٠٠٠	
	لزكی	٦٥ ٠٠٠	
	چچن	١١٧٠٠٠	
	كرجی	٨٣٠٠٠٠	
	اوست	٢٧٠٠٠	
	سوآنت	٦٠٠٠	
اقوام سامیه	یهودی		٣ ٥٠٠ ٠٠٠
فینوآ	اصل فینوآ وقارلیان	٢١٨١٠٠٠	٥ ١٦٨ ٠٠٠
	استن ولیو	٩٥٥٠٠٠	
	سائر غربی فینوآلر	١٠٢٠٠٠	
	لاپون وساموید	٤١٠٠٠	
	وولغه فینوآلری	١٨٨١٠٠٠	
اقوام تركیه	تاتار		١٠ ٣٠٩ ٠٠٠
	تركمن		
	قرغیز		
	بشكیر		
	یاقوت		
	وسائر اقوام تركیه		
اقوام مغولیه	قالموق	٤٦٣٠٠٠	٧٩٣ ٠٠٠
	بوریات	٢٦٤٠٠٠	
	تونغوز	٥٣٠٠٠	
	چوچی. قامچادال وسائره	١٣٠٠٠	
جمعاً روسیه دولتی			١١٢ ٩٣٤ ٠٠٠

خرستیان	اورتودوقس	٧٤٦٠٠٠٠٠	٩٨ ٦٠٠ ٠٠٠
	قتولیك	٩٥٠٠٠٠٠	
	پروتستان	٣٥٠٠٠٠٠	
	ارمنی	١٠٠٠٠٠٠	
	مذاهب مختلفهٔ خفیه	١٠٠٠٠٠٠	
مسلمان			١٠ ٠٠٠ ٠٠٠
یهودی			٣ ٠٠٠ ٠٠٠
بت‌پرست			٨٠٠ ٠٠٠
			١١٢ ٩٠٠ ٠٠٠

یوقاریده ذكر اولنان اقوامدن اكثرینك كندیلرینه مخصوص لسانلری اولوب ، روسیه ممالكنده برچوق السنه سویلنمكده‌در . اك منتشر لسان روسجه اولوب ، ایكنجی درجه‌ده تركجه یعنی آسیای وسطیده سویلنن چغتای و قریم و قزان جهتلرنده مستعمل تاتار وتركمن لسانی، اوچنجی درجه‌ده فینوآ واستونلرله سائر اقوام تورانیهٔ شمالیه لسانلری وبعده لهجه وآلمانجه ونهایت ارمنیجه واقوام قافقاسیه لسانلریدر . روسیه حكومتی هرنه قدر تبعه‌سنك السنهٔ مختلفه‌سنی اونوتدیروب ، روسجه‌یی تعمیمه چالیشیورسه‌ده ، فینلانده‌ده وبالطیق ایالاتنده‌كی فینوآلرك، آلمانجه‌نك ترقیاتنه برسد اولمق اوزره، لسان وادبیاتلرینی التزام ایتمكده‌در. اهالیٔ اسلامیه‌نك مكتب ومدرسه‌لرنده قرآن كریم وعربی اوله‌رق علوم‌دینیه تدریس وتعلمنه مانع اولمیورسه‌ده، لسان ملیلری اولان تركجه‌نك اصلاح وترقیسنه پك‌ده مساعدكارانه بولنمدیغی كبی ، اهالیٔ مذكوره كندیلری‌ده خواب غفلت وجهالتده بولنوب، معارفجه

هیچ بر ترقیده بولنمیورلر . ارمنیلر دخی لسان وادبیاتلرینی کوچ حال ایله محافظه ایده بیلیورلر .

اصول اداره‌سی، قوهٔ مالیه وعسکریه‌سی . — روسیه دولتی حکومت مستبده اولوب، ارثاً پدردن اکبر اولاده انتقال ایدر ایمپراطورلقله ; اکثر خاندان ایمپراطوری اعضاسیله هیئت وکلادن وسائر امراء عسکریه ورجال دولتدن مرکب بر مجلس عالی ایله وشورای دولت مقامنده بر سناتو ایله وهیئت وکلا ایله اداره اولنور . واردات ومصارف سنویه‌سی، ۱۸۹۰ سنه‌سی بودجه‌سنه کوره، ۹۴۷ ۸۶۹ ۲۳۹ روبله‌دن یعنی تقریباً ۱۶۵ ملیون عثمانلی لیراسندن عبارتدر . قوهٔ بریه‌سی وقت حضرده ۷۹۶ ۸۶۸ افراد ایله ۱۵۲ ۳۸۶ حیواندن و ۳۴۶ بطاریه طوپدن، و وقت سفرده ۲ ۳۹۲ ۴۲۷ افراد ایله ۸۳۰ ۰۸۷ حیواندن و ۳۴۹ بطاریه طوپدن عبارتدر . فینلانده‌دن بشقه روسیه ممالکی ۱۳ دائرهٔ عسکریه‌یه منقسم اولوب، اوروپاده‌کی دائره‌لرك بهری ایکیدن دردە قدر قول اردوبی جامعدر . بتون روسیه عسکری ۲۰ قول اردویه منقسم اولوب، بهر قول اردو ایکی فرقه پیاده، بر فرقه سواری، ایکی لوا طاغ طوپجیسی و ایکی بطاریه سواری طوپجیدن مرکبدر . بتون روسیه عسکری ۴۸ فرقه پیاده، ۱۷ فرقه سواری، ۴۸ لوا طاغ طوپجیسی و ۳۱ بطاریه سواری طوپجیسی جامعدر . عسکرلك مجبوری اولوب، ۲۱ یاشندن باشلایه‌رق، آوروپا روسیه‌سنده ۵ سنه‌لك موظف، ۱۳ سنه‌لك ردیف و ۵ سنه‌لك مستحفظ که جمعاً ۲۳ سنه‌لك خدمتدن؛ ترکستان ایله سیبریه‌نك آمور ایالتنده و بحریه‌ده ۷ سنه‌لك موظف و ۶ سنه‌لك ردیف که جمعاً ۱۳ سنه‌لك خدمتدن؛ ترك وقوبان ایالتلریله ماوراء قافقاسده دخی ۳ سنه‌لك موظف و ۱۵ سنه‌لك ردیف که جمعاً ۱۸ سنه‌لك خدمتدن عبارتدر . ردیف ومستحفظ افرادی سلاح آلتنه آلنمدقلری وقت ایکی دفعه آلتیشر هفته تعلیم ایچون جلب اولنورلر . قزاقلره کلنجه: بونلر ۱۹ یاشلرندن سن عسکری‌یه داخل اولوب، اوچ سنه کویلرنده تعلیم ایتدکدن صکره ، بهر صنفك مدتی درت سنه اولمق اوزره، اوچ صنفدن کچه‌رك، بهر صنف سنه‌ده اوچ هفته تعلیم ایچون سلاح آلتنه آلنیر . نهایت (دپو) نامیله بش سنه‌لك خدمتلری دخی واردر، که حرب زماننده عساکر موظفه‌نك اکسیکنی طولدیرمق ایچون جلب اولنورلر . بوندن ماعدا سلاح طاشیمغه مقتدر بتون قزاقلر حرب زماننده ایمپراطورك امریله سلاح آلتنه آلنه‌رق، سوق اولنه‌بیلیر . عساکر بحریه‌نك خدمت عسکریه‌سی یدی سنه‌لك موظف واوچ سنه‌لك ردیف که جمعاً اون سنه‌دن عبارتدر . روسیه سفائن حربیه‌سی بالطیق دکیزنده ۲۲۲، قره دکیزده ۱۰۲ ، بحر خزرده ۱۵ و سیبریه سواحلنده ۴۰ که جمعاً ۳۷۹ قطعه‌دن عبارت اولوب، افراد بحریه‌سی ۲۷۰ ۹۶ ومختلف صنفلردن امرا وضابطانی ۳۳۳۶ کشی‌یه بالغدر .

احوال تاریخیه‌سی . — الیوم روسیه دینلن ممالك واسعه ازمنهٔ قدیمه‌ده اسکی یونانیلر طرفندن (اسکیت) اسم عمومیسیله یاد اولنان بر طاقم اقوام تاتاریه‌نك مسکن وجولانکاهی اولوب، روسلر ایسه امم آریانیه جمله‌سندن اولان دیکر اسلاو اقوامنك یاننده یعنی قارپات سلسلهٔ جبالنك شرق شمالی جهتنده ولهلیلرله لیتوآنلرك شرق جنوبیسنده یعنی دنیپر مجراسنك غربنده اوله‌رق باشلیجه پودولیه و وولینیه خطه‌لرنده ساکن کوچك بر قومدن عبارت ایدیلر . بعض اسکی تاریخلرك روایتنه کوره روسلرك او زمانلرده برطاقمی یعنی جنوبده‌کیلر اووه‌لرده ساکن اولوب ، حلیم ومطیع وزراعتله مشغول ایدیلر؛ برطاقمی یعنی شمالده‌کیلری ایسه اورمانلرده ساکن نیم وحشی وباشلیجه آوله متعیش ایدیلر . خلفای عباسیه‌دن مقتدر بالله طرفندن سفارت مخصوصه ایله او جهته کوندرلمش اولان احمد بن فضلان یازدیغی سیاحتنامه‌ده روسلری پك وحشی بر حالده تعریف ایدوب ، بعض عادات غریبه‌لرینی یازیور . میلاددن بر قاچ قرن صکره اسملری طویلمغه باشلایوب، اووقت اسقاندیناویه‌دن کلن بر طاقم رؤساسنك دلالتیله قره دکیزه اینه‌رك، تجارت وقورصانلق ایتمکه باشلامشلردی . بو اسقاندیناو رؤسا آز مدت ظرفنده روسلشوب، کرك بونلر وکرك اصل روس رؤسا بو وجهله تجارلق وقورصانلق ایده‌رك، بر نوع سرسریانه عمر سوررلردی . بونلر کیتدکجه کسب قوت و نفوذ ایده‌رك، هر برلری بر پرنس و یا دره بکی اولمش ایسه‌ده،

برلری معین ومحدود اولمیوب، بر یری ضبط ایچون بینلرنده لاینقطع غوغالر وقوعبولوردی. بو پرنسلرك الك بیوكلرندن (روریك) اسمنده بری ۸۷۹ تاریخ میلادیسنده وفات ایدوب، وارثی اولان (ایغور) ك وصیسی (اولغ) كیف شهرینی مركز اتخاذ ایده‌رك، اسمولنسك، لوبج ونووغوروودی‌دخی ضبط ایتدكدن صكره، قسطنطینیه روم ایمپراطورلرینه قارشی اعلان حرب ایده‌رك، غلبه چالمش؛ وسائر روس قبائلندن برچوغنی رام‌ایده‌رك، كیف پرنسلكنه عادتا برروس حكومتی رنكنی ویرمش ایدی. مرقوم ایغور ۹۱۲ تاریخنده ادارۀ حكومتی‌الینه آلوب، ۹۴۵ تاریخنه‌دك حكم سورمش؛ وقسطنطینیه روم ایمپراطورلرینه قارشی ایكی سفر ایتدكدن صكره، آغیر ویركیلرله ازدیكی درولیانلر (یعنی اورمانلرده یاشایان) روسلر طرفندن قتل اولنمش ایدی. بونك قاریسی (اولغه) ممالكنی برقات‌دهاتوسیع ایتدكدن‌صكره، قسطنطینیه‌یه كله‌رك خرستیانلغی قبول ایتمش ایسه‌ده، اوغلی ووارثی (سویاتوسلاف) اجدادینك دیننده ثابت قدم قالمش؛ وروسلرك دیكر بعض قبائلیله وولغه وادیسنده‌كی بلغارلره وبحر خزرك غرب جهتنده بولنان (خزر) قومنه غلبه چالمش؛ وروملرله بالاتفاق، طونه بلغارلرینی دخی مغلوب ایتدكدن صكره، روملره قارشی حرب ایتمش ایسه ده، مغلوب اولوب، مملكتنه عودتنده روسیه‌نك جنوبنده ساكن اقوام تركیه‌دن (پچنك)لر طرفندن قتل اولنمش ایدی. بونك‌اوغللری بینلرنده خیلی وقت حرب ومنازعه ایتدكدن صكره، ایچلرندن (ولادمیر) غلبه چالوب، ۹۸۰ دن ۱۰۱۵ تاریخنه‌دك حكم سورمش؛ وخرستیانلغی قبول ایدوب، تبعه‌سنه‌ده قبول ایتدیرمش؛ واووقتدن روسیه‌ده روم اخلاق و عاداتی حكم سورمكه باشلامشدی. ولادمیرك وفاتنده دخی اوغللری آره‌سنده برچوق منازعه‌لر وقوع بولوب، نهایت (یاروسلاف) دیكرلرینه غلبه چاله‌رق، ۱۰۱۹ دن ۱۰۵٤ تاریخنه‌دك حكم سورمشدر. بونك زماننده روسیه حكومتی شمالده‌كی آق دكیزدن دنیپر نهرینه وطونه منصبنه وقارپات طاغلرندن اورال سلسله‌سنك قسم‌شمالیسنه قدر ممتد اولوب، یالكز بالطیق دكیزیله قره دكیز وبحر خزر سواحلنه قریب محللر بشقه‌لرینك النده بولنیوردی. یاروسلاف كیف و نوغورود شهرلرینی اعمار وتزیین، وبرطاقم قوانین وضع ایله، علوم وصنایعك ترقیسنه چالشمش؛ وهمشیره‌سیله اوغللرینك وقیزلرینك ازدواجندن اكثر آوروپا حكمدارانی خاندانلریله كسب قرابت ایده‌رك، آوروپا دولی صره‌سنه كیرمش ایدی. او وقت روس قبائلی آره‌سنده تفرقه‌لر برطرف اولمش ایسه‌ده، بهربیوك ایرماغك وادیسنده ساكن بولنان روسلر كندیلرینه مخصوص برطاقم منافع تجاریه‌یه تابع بولندقلرندن، بو جهتدن یكی بر تفرقه حاصل اولمش؛ وبو سببدن یاروسلاف اولمزدن ممالكنی اوغللری آره‌سنده تقسیم ایتمك مجبوریتنده بولنمش ایدی. آنجق كیف شهری ینه بتون روسیه‌نك پایتختی نامنی محافظه ایده‌رك، ورثه‌نك بیوكی بونده حكم سورمك قانون حكمنه كیرمش ایسه‌ده، بعض پرنسلر بوقانونه تابع‌اولمیوب، كیف شهرینی ضبط ایچون، بینلرنده لاینقطع محاربه‌لر وقوع بولور؛ وكیف پرنسی وفات‌ایتدكجه، بومحاربه‌لر تجدد ایدردی. بو وجهله پرنسلر حكم سوردكلری یرلرده دائمی اولمیوب، موقت وسیار برحالده بولنور؛ وبناءً علیه حكم بردرجه‌یه‌قدر مملكتك ایلری‌كلنلری النده بولنوب، حتی روسیه‌نك شمال غربی جهتنده‌كی حكومتلر آز زمان ظرفنده جمهوریت‌حالنه‌كچمشلردی. ۱۱۵۷ دن ۱۱۷٤ تاریخنه‌دك كیفده حكومت سورن ولادمیر زماننده پرنسلردن (آندره بوغولوبسكی) پرنسلر بیننده‌كی منازعاتدن بالاستفاده، كندی اقامتكاهی اولان وروسیه‌نك شمال شرقی جهتنده بولنان (سوزدال) شهرینه بتون روسیه‌نك پایتختی نامنی ویره‌رك، موسقوه پرنسلرینه بر نمونه اولمش ایدی. موسقوه شهری او وقت دها پك یكی اولوب، ۱۱٤۷ ده تأسیس اولنمشدی.

چنكیز خانك خروجیله مغوللرك متعدد هجوملرنده روسیه‌نك منتهای غرب شمالیسنده بولنان نوغورووده قدر ایلریلمری وكیف شهرینی بسبتون احراق وتخریب ایتملری روسیه‌نك اداره‌سنه بسبتون بشقه بر حال كسب ایتدرمشدر. مغوللر روس پرنسلرینی ابقا ایتمشلرسه‌ده، چنكیزك ورثه‌سندن دست‌قبچاق خاننك فرمانیله نصب اولنملرینی وبهر سنه خانه آغیر ویركیلر ویرملرینی شرط قومشلردی. او وقت پرنسلردن

بمضلری، مغول خانلرینه یارانمق ایچون، دیکر
پرنسلره قارشی حرکت ایدەرك، بربرلرینی محو ایتمکه
چالیشیرلردی. هله موسقوه پرنسلری دائما خانلرك
توجهنی قزانمق غائلەسندە بولنوب، برآره‌لق محصللك
مأموریتنی دخی قزانمش؛ وخانه کیده‌جك ویرکیلری
تحصیل صره‌سنده سائر پرنسلرك اوزرینه بر نوع
حکم سورمکه باشلامشلردی. نهایت ١٣٢٨ دن
١٣٤١ تاریخ میلادیسنه‌دك موسقوه‌ده حکومت
سورن (ایوان قالیته) تاتارلره قارشی مخالفتده بولنان
(تور) پرنسی علکساندره قارشی سوق عسکر ایدەرك،
تاتارلره خدمت ایتمکله، بوکا مقابل خانك فرمانیله
بتون روسیه‌نك بیوك پرنسی عنوانتی قزانمش؛ و او
وقتدن موسقوه شهری روسیه‌نك پایتختی اولمش ایدی.

مرقوم ایوان قالیته‌دن اعتباراً اون آلتنجی قرن
میلادی نهایتنه‌دك موسقوه‌ده طقوز پرنس حکم
سوروب، ابتدالری تاتارلرك قوت ونفوذیله وبونلرك
محصللکنی ایدەرك، سائر روسیه پرنسلکلرینی بر بر
اورته‌دن رفع ایله یرلرینی ضبط، وکلیتلی ثروت
اکتساب ایتمشلردی. دشت قبچاق ملوك چنکیزیه‌سنك
اخلافی اولان قریم خانلرینه تابع اولدقلری حالده،
١٣٨٠ ده استحصال استقلال مقصدیله تاتارلره
قارشی کلشلرسه‌ده، تاتارلر غلبه چاله‌رق، موسقوه‌یی
احراق وتخریب ایتمشلردی. ١٤٨٠ ده بر ایکنجی
دفعه کسب استقلال مقصدیله سلاحه صاریلوب، بو
دفعه تاتار وموسقوف عسکری بر خیلی وقت قارشی
قارشی طوردقدن صکره، طرفیندن حربه جسارت
اولنه‌میه‌رق، تاتار خانك قریمه وروس پرنسنك
موسقوه‌یه عودتیله، روسلر بوکا بر غالبیت نامی ویره‌رك،
استقلاللرینی اعلان ایتمشلردی. ذاتاً اوندن اول
کلیسالرینی قسطنطینیه روم پطریقندن آیره‌رق،
موسقوه‌ده مستقل بر متروپولید انتخاب ایتمکله،
مذهبجه دخی کسب استقلال ایلمشلردی؛ بو ایشلری
کورن اوچنجی ایوان قسطنطینیه روم ایمپراطورلری
اقرباسندن صوفیه پالئولوغ ایله ازدواج ایتمك منا-
سبتیله کندینه روم ایمپراطورلرینك وارثی نظریله
باقه‌رق، «بتون روسیه‌لرك پرنسی» عنوانتی آلمش؛
واوغلی دردنجی واسیل (چار) عنوانیله تعنون
ایتمشدی. بو آره‌ده موسقوه پرنسلرینك دائرهٔ
حکومتی روسیه‌نك اکثر جهاتنی احاطه ایتدکدن بشقه،
اسوجدن اینغریه واستونیه وقارلیه ضبط اولنه‌رق،
بالطیق دکیزی ساحلنه چیقلمش اولدیغی کبی، بر طرفدن
دخی کندی باشلرینه حرکت ایدن برکروه قزاقلر
تدریجاً سیبریه‌نك قسم اعظمنی ضبط ایتمش؛ و قزان
واژدرهان خانلقلری دفعاتله استقلاللرینی استرداد
ایتدکدن صکره، نهایت موسقوه پرنسلرینك دائرهٔ
حکومتنه داخل اولمشلردی.

اون آلتنجی قرن میلادی نهایتنده پرنس فدورك
بلا ولد وفاتی وکوچك برادری (دمیتری) نك پرنس
فدورك زماننده ادارهٔ اموری ید استقلاله آلمش
اولان (بوریس غودونوف) طرفندن اتلافیله
مرقوم غودونوفك تختی ضبط ایلمسی وبعده (دوزمه
دمیتری) دیمکله معروف برینك ظهوریله، برچوق
محاربات داخلیه‌دن صکره، لهلیرله جزویتلرك وقزاقلرك
امدادیله رأس حکومته کچمسی، بعده (واسیل
شویسکی) اسمنده برینك دوزمه دمیتری‌یی طردله
پرنسلکی ضبط ایلمسی، ونهایت بوملکده برینه بویارلر
واسطه‌سیله‌ده لهستان پرنسلرندن (ولادیسلاس) جلب
ایدیلوب جلوس ایلمسی روسیه داخلنده بیوك قاریشیقلقلره
سببیت ویره‌رك، بوقاریشیقلقدن بالاستفاده، لهلیلر
روسیه‌نك شمال غربی جهتنده برقاچ ایالت ضبط،
واسوجلیلر بالطیق ایالاتنی استرداد ایتمشلردی. اووقت
(نیژنی نووغورود) لی برقصابله پرنس بویارسکی، روسیه‌یی
بو ورطهٔ هلاکدن تخلیص ایچون، اهالی‌یی تحریك
ایدەرك، ولادیسلاسی ولهلی عسکرینی موسقوه‌دن
اخراجله، دردنجی ایوانك قاینك تورونی (میخال رو-
مانوف) ی موسقوه تختنه اجلاس ایلمشدی. بو چار
لهلیلرله اسوجلیلرك الارینه کچمش اولان ممالکی کند-
یلرینه ترك ایتمکه مجبور اولوب، زماننده سیبریه‌نك
بتونی ضبط اولنمش ایسه‌ده، بو فتوحات ضایعات
واقعه‌یه مقابله ایده‌میوردی. ١٦٤٥ ده جلوس
ایدن اوغلی واسیلك زماننده بویارلرك یعنی زادکانك
معاملات غیرلایقه‌سندن بیزار اولان اهالی وقزاقلر
اطاعتسزلکه باشلایوب، روسیه هرج ومرج اولمش
ایسه‌ده، نهایت بوقاریشیقلق باصدیریلوب، لهلیلر-
دن دخی خیلی یرلر وازآنجمله کیف شهری استرداد
اولنمش؛ وکوچك روسیه ایله بیاض روسیه دخی

موسقوه چارلرینك حكمی آلتنه آلنمش ایدی . بونك زماننده ایلك دفعه اوله‌رق روسیه ایله دولت عثمانیه آره‌سنده محاربه وقوع بولوب، نهایت ١٦٨١ ده باب عالی زاپوروغ قزاقلری اوزرینه‌كی حق حاكمیتدن صرف نظر ایتمكله، مخاصمانه ختام ویرلمشیدی . آلكسیس روسیه‌ده خیلی مكتبلر كشاد ایدوب ، صنایعك ترقیسنه و معادنك اخراجنه سعی ایده‌رك، بیوك پترونك اصلاحاتنه پیشرو اولمشدی. آلكسیسدن صكره حكومت سورن اوغلی فدور كوشك برحكمدار اولوب، ١٦٨٢ ده بونك وفاتی اوزرینه، آلكسیسك آیری آیری قاریلردن متولد (ایوان) و (پترو) اسمنده ایكی صبی اوغلی رأس حكومته كتوریله‌رك، ایوانك بیوك همشیره‌سی (صوفیه) وصیه تعیین اولنمشدی. بوقادین دولت عثمانیه‌یه قارشی لهلیلرله اتفاق ایدوب، خیلی اقتداركوسترمش ایسه‌ده، چارینه اولمق هوسنه دوشدیكندن، له وعلیهنده بولنانلر آره‌سنده خیلی منازعات و محاربات داخلیه وقوعندن صكره، نهایت ١٦٨٩ ده (پترو) امور حكومتی یدینه آلمش؛ وبعده تبدیل قیافتله وبرنام مستعارله بتون آوروپایی كزه‌رك، و فابریقه‌لرده عمله‌لك ایده‌رك، اكثر صنایعی تحصیل ایتدكدن صكره، روسیه‌یه عودتله، كندیسنه دینسز نظریله باقانلرك قاریشیقلغنی باصدیردقدن صكره ، ١٦٩٨ ده دولت عثمانیه‌نك آلمانیه، ونديك ولهستانله مخاصماتده بولنديغندن بالاستفاده ، آزاق دكزی جهتنی ضبط ؛ و لهستانله بالاتفاق اسوج قرالی اون ایكنجی شارله اعلان حرب ایتمش ؛ وبونك دولت عثمانیه‌یه التجاسی اوزرینه ، بیوك پترو دولت مشار. الیها ایله محاربه‌یه مجبور اولوب، كلیاً مغلوب و اسیر اولمسنه رمق قالمش ایكن، ١٧٠٩ ده پولتاوه محاربه. سندن غالب چیقمغله، اسوجدن ضبط ایتدیكی بالطیق ایالاتنده تقرر ایدوب ، اوراده تأسیس ایلدیكی پترسبورغ شهرینی پایتخت اتخاذ ایده‌رك ، آوروپایه تقرب ایتمشدی . بیوك پترونك اسوجه قارشی اولان بو موفقیاتنه قارشی دولت عثمانیه ایله واقع محاربانده مغلوبیتی و ١٧١١ ده عقد اولنان پروت معاهده‌سی كندیسنی آزاق دكزی جهتنی دولت مشارالیهایه ترك واعاده‌یه مجبور ایتمشیدی. ١٧٢٣ ده ایراندن كیلان ومازندران ایله استراباد ایالاتنی و ٧٧٢٤ ده شروانی وسیبریه‌نك منتهای شرقنده قامچاتقه شبه جزیره‌سیله قوریل آطه‌لرینی ضبط ایتمش؛ ولهستانك امور دا. خلیه‌سنه مداخله‌یه باشلامشدی. بیوك پترو روسیه‌ده پك چوق اصلاحات اجرا ایدوب، روسلرك ممانعات تعصبكارانه‌سنه باقیه‌رق، پك چوق مكتبلر وفابریقه‌لر تأسیس، وجدوللر كشاد ایتمش، ومعدنلری ایشلتمكه باشلامش ایدی . آنجق كندی افكارینه خدمت ایدنلره زادكانلق عنوانیله برابر برچوق اراضی ویره‌رك، اكثر كویلری چفتلك و اهالیسنی اصحاب اراضی‌یه اسیر ایتمكله، بر طرفدن زادكانك وبر طرفدن دخی كندی نفسلرینه بیله مالك اولمیان موژیقلرك تكثرینه سبب اولمشدی .

بیوك پتروكیف وموسقوه‌دن صكره پترسبورغی پایتخت اتخاذ ایتمكله، روسیه ایچون بر اوچنجی دور آچمشدی. كندیسندن صكره برنجی پاولونك جلوسنه یعنی ١٧٢٥ دن ١٨٠١ تاریخنه دك كچن مدت ایمپراطورلق وراثتی حقنده برچوق فتنه وفساد. لرله مملودر. بو مدت ظرفنده تخته كچن اركك حكمدارلرك چوغی چوجق اولوب، اك زیاده قادینلر حكم سورمشدر. بونلرك برنجیسی (آنه ایوانوفنه) درت سنه دولت عثمانیه ایله حرب ایدوب، اون بیك عسكر اتلاف ایتدیردیكی حالده، آنجق دون ایله دنیپر ایرماقلری آره‌سنده جزئی برمقدار اراضی قزانه بیلمشدی. بونك وفاتنده روسیه‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی ١٥٩٩٤١١٠ مربع كیلومتره واهالیسی ١٦ ملیون ایدی. دیكر چارینه الیزابته ١٧٤٣ ده اسوجه غلبه ایدوب، فینلانده‌یی ضبط وپروسیه‌یی مغلوب ایده‌رك، موسقوه دار الفنونی وصنایع نفیسه آقادمیاسنی دخی تأسیس ایتمشدی . بونك وفاتنده روسیه‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی ١٦١٩٧٣٣٥ مربع كیلومترو‌یه و اهالیسی ١٩ ملیونه بالغ اولمشدی. ایكنجی قاترینه كه بیوك قاترینه دیمكله معروفه‌در، ١٧٦٢ دن ١٧٩٦ یه قدر حكومت سوروب، داخلاً برچوق اصلاحات اجرا، و اصول اداره‌یی تنظیم ایتدیكی كبی، دولت عثمانیه واسوجله ایتدیكی محاربه‌لرده دخی قزانوب، قینارجه ویاش معاهده‌لریله قین بروتنی، كرچی و دنیپر ایله

بوغ مجرالری آره‌لرنده‌کی یرلری ضبط ایده‌رك، «یکی روسیه» عنوانیله بر بیوك ایالت تشکیل ایتمش؛ وپروسیه وآوستریا ایله بالاتفاق، لهستانك ایلك مقا- سمه‌سنده بولنمشدی. وولتر و سائر آوروپا حکماسیله مناسبت ومخابره‌ده بولنوب، معارفك قدرنی بیلمکله، بر چوق مکتبلر آچمش ایسه‌ده، بو دخی بیوك پترو کبی بتون کویلیلری اسارت آلتنه صوقش اولدیغندن، زماننده برایکی بیوك قاریشقلق وقوع- بولوب، بونلری ده جبر وشدتله باصدیرمشدی. وفاتنده روسیه‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۶۸۱۸۷۵۰ مربع کیلومترویه واهالیسی ۳٦ ملیونه بالغ اولمشدی. بونك وارثی برنجی پاولو ابتدا فرانسه‌یه قارشی دولت عثمانیه وانکلتره وآوستریا ایله بالاتفاق، ایتالیاده فرانسزلرله محاربه ایتمش؛ ومتفقلری طرفندن یالکز براقلمغله، ۱۸۰۱ ده، هندستانی ضبط ایتمك اوزره، بوناپارتله اتفاق ایتمش ایسه‌ده، تعاقب ایدن وفاتی بو نیتك اجراسنه مانع اولمشدر.

قرن حاضر میلادینك برنجی سنه‌سی جلوس ایدن برنجی آلکساندرك مدتی بوناپارتك آوروپایی تارمار ایتدیکی بر زمانه تصادف ایدوب، فرانسزلرك موسقوه‌یه قدر ایلریلسی و بو شهرك احراقی وبعده روسیه‌نك فرانسه‌یه قارشی انکلتره وآوستریا وپروسیه ایله اتفاق ایتمسی بو مدتك اك بیوك وقوعاتندندر. بو ایمپراطور زماننده اسوجله قیصه بر محاربه وقوع- بولوب، فینلانده‌نك قسم اعظمی ضبط اولندیغی کبی، دولت عثمانیه‌دن دخی بکرش معاهده‌سیله بسارابیه، وایران وقافقاسیه‌دن دخی بعض یرلر ضبط اولنه‌رق، روسیه‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۸ ٦۹۲ ۹۰۵ مربع کیلومترویه واهالیسی ٤۵ ملیونه بالغ اولمشدی. وفاتنده یعنی ۱۸۲۵ ده ایکنجی برادری (نیقوله) جلوس ایدر ایتمز، بیوك برقاریشقلق ظهور ایدوب، نیقوله بونی جبر وشدتله اطفا ایتمش؛ ومدت عمرنده جبر وشدت ابرازندن واز کچمیوب، حتی خارجده بیله بوپولتیقه‌سنه خدمتله، ۱۸٤۹ ده مجارلرك قاریشقلغنی باصدیرمشیدی. دول سائره ایله ایتدیکی محاربانده قزا- نوب، ایراندن اریوان ونخجوانی وقافقاسیه‌ده خیلی یرلر ضبط ایتدیکی کبی، لهستانك قاریشقلغنی دخی باصدیروب، بر پارچه‌سنی‌ده استیلا ایتمش؛ وادرنه معاهده‌سیله طونه منصبنده‌کی بعض آطه‌لری وآناطولیده برمقدار یر آلمش ایدی. آنجق ۱۸۵۵ ده مشهور قریم محاربه‌سنده دول متفقه طرفندن مغلوب اولوب، قهرندن بو محاربه اثناسنده وفات ایتمشدر. بونك وفاتنده روسیه‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۰ ٦٦۷ ۵۷۰ مربع کیلومترویه واهالیسی ۷۰ ملیونه بالغ اولمشدی. خلفی اولان ایکنجی آلکساندر پارس معاهده‌سنی بعد الامضا اصلاحات داخلیه‌یه حصر مساعی ایدوب، عادل و حلیم و خیرخواه بر حکمدار اولمغله، کویلیلری حریت شخصیه‌لرینه مالك ایتمکله برابر، کندیلرینه ایشلیه‌جك اراضی دخی ویرمش؛ وبرچوق اصلاحات و تأسیسات خیریه‌یه موفق اولوب، آوروپاجه صلح و مسالمتی محافظه ایتمکله برابر، آسیای وسطیده بر چوق ضبط ممالك ایده‌رك، روسیه الکاسنی سمرقند وخوقنده قدر توسیع ایتمش؛ و خیوه خانیله خیلی وقت اوغراشمش ایدی. آنجق اواخر حکو- متنده، آلمانیا وآوستریا ایله ایتدیکی اتفاقك نتیجه‌سی و بوکا مماشاتکارانه حرکت ایدن سائر آوروپا دولنك مساعده‌سی اثری اولمق اوزره، دولت عثمانیه‌یه قارشی اعلان حرب ایده‌رك، ۱۸۷۸ ده آیاستفانوس معاهده‌سنی، ومتعاقباً بونی لغو ایدن برلین معاهده- سنی امضا ایتمش؛ و بو محاربه‌دن آوروپاده بسارا- بیه‌نك رومانیه‌نك النده بولنان قسمنی وآسیاده قارس و اردهان و باطوم جهتلرینی قزانمشدر. نهایت ۱۸۸۱ ده مقتولاً وفات ایدرك، الیوم حکومت سورمکده بولنان اوغلی اوچنجی آلکساندر جلوس ایتمشدر.

روس حکمدارلری درت سلاله تشکیل ایدوب حکومت سورن بیوك پرنسلر و چارلرله تاریخ جلو- سلری بروجه زیردر:

١ ″ روریك سلاله‌سی

(کیفده)

برنجی روریك	٨٦٢	ایکنجی سویاتوسلاو	١٠٧٥
اولغ (وصی)	٨٧٩	برنجی سوورولود	١٠٧٨
ایغور بن روریك	٩١٣	ایکنجی سویاتوپولق	١٠٩٣
زوجه‌سی اولغه	٩٤٥	ایکنجی ولادمیر	١١١٣
برنجی سویاتوسلاو	٩٦٤	برنجی مستیسلاو	١١٢٢
برنجی یاروپولق	٩٧٩	ایکنجی یاروپولق	١١٣٢
برنجی ولادمیر	٩٨٠	ویاچسلاو	١١٣٧
برنجی سویاتوپولق	١٠١٥	ایکنجی وسوورولود	١١٣٨
برنجی یاروسلاو	١٠١٩	ایکنجی ایغور	١١٤٦
ایسیاسلاو	١٠٥٤	ایکنجی ایسیاسلاو	١١٤٦
وسسلاو	١٠٦٧-٧٨	برنجی یوریه‌دولغوروکی	١١٤٩

٨٦ سنه‌لك تفرقه

(کیفده)

برنجی روتیسلاو	١١٥٤-٥٦	اوچنجی سویاتوسلاو	١١٧٩-٩٠
اوچنجی ایسیاسلاو	١١٥٦-٦٧	ایکنجی روریك	١١٩٠-٢ ٩
ایکنجی مستیسلاو	١١٥٧-٧٠	ایکنجی رومان	١١٩٣٢٠٦
غلب یوریویچ	١١٦٨-٧٢	اوچنجی مستیسلاو	١٠١٢-٢٤
ایکنجی یاروسلاو	١١٧٢-٧٥	اوچنجی ولادمیر	١٢٣٠-٣٩
برنجی رومان	١١٧٩	برنجی میخال	١٢٢٩-٤٠

(موسقووه‌ده)

آندره‌بوغولویسکی	١١٥٤-٧٥	ایکنجی یوریه	١٢١٣-٣٨
برنجی میخال	١١٧٥-٧٧	قسطنطین	١٢١٧-١٨
اوچنجی وسوورولود	١١٧٧-٢١٢	ایکنجی یاروسلاو	١٢٣٨-٤٠

(١٢٣٩ تاریخنه‌دك ولادمیرده بعده موسقووه‌ده)

ایکنجی یاروسلاو	١٢٤٠	تورلی ایکنجی دمیتری	١٣٢٣
اوچنجی سویاتوسلاو	١٢٤٧	تورلی ایکنجی آلکساندر	١٣٢٦
آندره یاروسلاویچ	١٢٤٩	برنجی ایوان قالیته	١٣٢٨
برنجی آلکساندر نوسکی	١٢٥٢	سیمئون	١٣٤٠
اوچنجی یاروسلاو	١٢٦٣	ایکنجی ایوان	١٣٥٣
برنجی واسیل	١٢٧٢	اوچنجی دمیتری	١٣٥٩
برنجی دمیتری	١٢٧٦-٩٤	دردنجی دمیتری دونسکی	١٣٦٢
ایکنجی آندریا	١٢٩٤-٣ ٤	ایکنجی واسیل	١٣٨٩
دانیل	١٢٩٥	اوچنجی کور واسیل	١٤٢٥
سوزدالی واسیل	١٣ ٤	اوچنجی بیوك ایوان	١٤٦٢
تورلی ایکنجی میخال	١٣٠٤-١٩	دردنجی واسیل	١٥ ٥
اوچنجی یوریه	١٣١٩	دردنجی ایوان (چار)	١٥٣٣

٢ ″ فترت زمانی پرنسلری

برنجی فدور	١٥٨٤	ساخته بشنجی دمیتری	١٦٠٥
بوریس غودونوف	١٥٩٨	بشنجی واسیل غویسکی	١٦٠٦
ایکنجی فدور	١٦٠٥	لهلی ولادیسلاس	١٦١٩

٣ ″ رومانوف سلاله‌سی

اوچنجی میخال	١٦٢٣	برنجی قاترینه	١٧٢٥
برنجی آلکسیس	١٦٤٥	ایکنجی پترو	١٧٢٧
اوچنجی فدور	١٦٦٦	آنه ایوانوفنه	١٧٣٠
بشنجی ایوان وبیوك پترو	١٦٨٢	آلتنجی ایوان	١٧٤٠
صوفیه (وصیه)	١٦٨٦-٨٩	الیزابته پتروفنه	١٧٤١
یالکز بیوك پترو	١٦٩٠		

٤ ″ هولستاین غوتورب سلاله‌سی

الیزابته‌نك یکنی اوچنجی		برنجی آلکساندر	١٨٠١
پترو	١٧٦٢	برنجی نیقوله	١٨٢٥
زوجه‌سی ایکنجی قاترینه	١٧٦٢	ایکنجی آلکساندر	١٨٥٥
اوغلی برنجی پاولو	١٧٩٦	اوچنجی آلکساندر	١٨٨١

[تنبیه — بر فاصله ایله آیرلمش ایکی تاریخی اولانلر ایکی دفعه جلوس ایتمشلر در.]

روش } سنت — (St. Roch) قتولیکلرك عزیزلرندن اولوب، ١٢٩٥ تاریخنده فرانسه‌نك مونتپلیه شهرنده طوغمش؛ و ٢٠ یاشنده ایکن، وبایه مبتلا اولانلره خدمت ایتمك مقصدیله، بو خسته‌لغك حکم سوردیکی اثناده ایتالیایه کیره‌رك، کندیسی دخی وبایه طوتلمش؛ و خسته‌لغی کیمسه‌یه سرایت ایتمسون دیه، خالی بر یره چکلمش اولدیغی حالده، زادکاندن بر آوجینك کوپکی طرفندن میدانه چیقاریله‌رق، بو آوجی طرفندن تخلیص اولنمش؛ ومملکتنه عودتنده جاسوس ظن اولنه‌رق، حبس اولنمغله، ١٣٢٧ ده زندانده وفات ایتمشدر. آغستوسك ١٦ سنده یورطیسی اجرا اولنور؛ و طاعونه قارشی کندیسندن استمداد ایدرلر.

روشان } افغانستانك شمال شرقی کوشه‌سنده واقع پامیر خطه‌سنده بر کوچك حکومت اولوب، اسماً بدخشان خانلغنه تابع ایسه‌ده، الیوم حکومت سورمکده اولان امیر اکبر خان بدخشان خاننه ویره‌کلدیکی ویرکی‌یی کسوب، اعلان استقلال ایتمشدر. جیحونه تابع سرغاب ونام دیکرله بارتنك نهریله هونت نهرینك وادیلرندن عبارت اولوب، ٢٠٠٠ متره ارتفاعی اولمغله، آب وهواسی پك کوزلدر. اهالیسی ١٣٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، اجرا اولنان اسرابیع وشراسی تکثرینه مانع اولیور.

روشر } (Roucher) فرانسه شعراسندن اولوب، ١٧٤٥ ده مونتپلیه ده طوغمش؛ وفرانسه انقلابنك حرکات مفرطه‌سنی تقدیر ایتمدیکیچون، دهشت زماننده ١٧٩٤ ده اعدام اولنمشدر. سنه‌نك اون ایکی آینی برر برر تعریف یولنده کوزل بر منظومه‌سی و سائر بعض آثاری واردر.

روش سوریون } (Roche-sur-Yon) فرانسه‌نك غرب جهتنده

واقع (وانده) ايالتنك مركزى بر قصبه اولوب، وقتيله (ناپوليون وانده) تسميه اولنوردى. پارسك ٣٧٦ كيلومتره جنوب غربيسنده و (يون) چايى كنارنده اولەرق، بر قاچ دمير يول خطنك نقطهٔ تقا- طعنده واقع اولوب، ٨٧٩٠ اهاليسى، داخلى مكتب اعدا-يسى، صربى و صربيەلر يتيشديرمكه مخصوص مكتبلرى، موزەسى و ١٥٠٠٠ جلدى حاوى كتبخا- نه-ى وار در.

روشسئه { (Roschsiee) روسيه نك شرق پروسيه ايالتنده بر كول اولوب، (مازور) خطەسندەكى ٤ بيوك كوللرك الك جنوبيسيدر. بويى ٢١ كيلومتره وسطحى ٢٢ مربع كيلومتره اولوب، ١١٥ متره ارتفاعنده واقعدر. بر قاچ كوچك كولك صولرينى آلير، وفضلهٔ مياهى (ويستوله) ايرماغنه كيدر.

روش شوآر { (Rochechouart) فرانسه-نك (يوقارى ويانه) ايالتنده وليموژك ٤٢ كيلومتره غربنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ٤١٩٤ اهاليسى وپورسلن فابريقەسى واردر.

روشفور { (Rochefort) فرانسه نك (آشاغى شارنته) ايالتنده و (شارنته) نهرينك منصبندن ١٥ كيلومتره يوقاريده لولەرق صاغ كنارنده قضا مركزى برقصبه وعسكرى اسكله اولوب، ٢٢١٩٢ اهاليسى، داخلى مكتب اعداديسى، بحريه مكتبى، مكتب طبيسى، ترسانەسى، متعدد بحريه ديولرى، قشلەلرى، عسكرى خستەخانەسى، استحكا- ماتى، ايشلك تجارتى و مورينه باليغى آوينه مخصوص كميلرى واردر.

روشفوقولد { [«لا روشفوقولد» 'ده- سنه مراجعت بيوريله.]

روشلم { (Rushelm) انكلترەنك لانقاستر ايالتنده مانچستر شهرينه متصل بر قصبه اولوب، شهر مذكورك بر محلەسى حكمندەدر. ١١٢٤٠ اهاليسى وار در.

روشله { (Rochelle) فرانسه نك غرب جهتنده واقع آشاغى شارنته ايالتنك مركزى بر قصبه اولوب، پارسك ٤٠٤ كيلومتره غرب جنوبيسنده و (ره) جزيرەسنك قارشيسنده واقع بر قويده واقعدر. ايكى دمير يولك محل التقا- قنده كائن اولوب، ١٧٧٤٥ اهاليسى، متعدد مكتبى، موزەسى، ٢٨٠٠٠ جلدى حاوى كتبخانەسى، فنون وصنايع وادبيات آقادمياسى، غانت وسائره فابريقەلرى، سفائن اعمالنه مخصوص دستگاهلرى، گوزل ليمانى وپك ايشلك تجارتى وار در.

روشون { (Rochon) فرانسه مشاهير منجمين و بحريوننـدن اولوب، ١٧٤١ ده (برست) ده طوغمش، و ١٨١٧ ده وفات ايتمشدر. بحريه سر منجمى اولوب، بحر محيط هندى و جنوبيه بر قاچ سياحت ايتمش؛ وبو سيا- حتلرنى يازديغى كبى، حكمت طبيعيه وفن ميخانيكيه دائر برقاچ اثر دخى تأليف ايتمش؛ وبعض دوربينلر ايجاد ايلمشدر.

روضه { مصر اسفلده جيزه يه ملحق وفسطاط قربنده واقع برجزيره اولوب، خلفاى عباسيه زماننده بونك جنوبى كوشەسنده نيل ايچون بر مقياس ركز اولنمشيدى.

ياوز سلطان سليم خان، مصرى فتح ايتدكده، بو مقياس اوزرنده بر قبه وقبەنك اوستنده بركوشك بنا ايتديروب، مصريلردن اورادە بيعت آلمشيدى. مقياس وقبه اوليوم قائمدر. خلفاء عباسيه وبنى طولون وفاطميلر واخشيديلر وايوبيلر ومماليك بحريه وچراكسه زمانلرنده بوجزيرەده برچوق باغچەلر، سرايلر، قلعەلر، وبر ترسانه تأسيس اولنمشدى. جملەسنك آثارى محو اولمشدر.

روضه { هندستانده دكن خطەسنك نظام دولت اسلاميەسنده ودولت آباد قربنده بر قريه اولوب، هندستان حكمدارلريله سائر مشاهير اسلامدن بر چوق ذواتك تربەلرينى حاوى اولمغله مشهور در.

روطه { اندلسده سرقسطه (يعنى سيراغو- سه) يه ملحق وشلونه واديسنده واقع مستحكم بر قلعه اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

روغاچف { (Rogatchef) روسيه نك مو- هيلف ايالتنده وموهيلفك ٩٦ كيلومتره جنوب غربيسنده اولەرق (دنيپر) ايرماغنك صاغ كنارنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، نصفنه قريب مقدارى يهودى اولمق اوزره، ٦٥١٥ اها-

لیسی و آغاجه متعلق ایشلك تجارتی واردر .

روغنی } ایران شعراسندن اولوب، استرابادلیدر. هزله مائل ایمش. شو بیت اونکدر .

از جفای او نمینالم که میترسم رقیب
داند از تأثیر فریادم که ازبیداد کیست

— هندستان شعراسندن و اکبر شاه رجالندن دخی بومخلصله متخلص برشاعراولوب، ۹۸۱ تاریخنده کافرستانده وفات ایتمشدر .

روف } (Rof) روسیه نك غرب جنوبی جهتنده بر نهردر، که پودولیه ایالتنده نبعانله، شرقه طوغری بطاقلق برطاقم اراضی ایچندن آقه‌رق، ۱۰۷ کیلومتره‌لك جریاندن صکره (بوغ) ایرماغنه دوکیلور .

رؤف پاشا } (محمد امین —) دور سلطان محمود خان ثانی و عبد المجید خانیده بش دفعه مسند صدارت عظمایه چیقمش وزرادن اولوب، استانبوللیدر. روز نامچه و توقیعی کبی مأموریتلرده بولنمش اولان محمد سعید افندینك اوغلی اولوب، ۱۱۹۴ ده طوغمش؛ ومکتوبیٔ صدر عالی اوطه‌سنه دوامله، ۱۲۲۲ تاریخنده صدارت مکتوبجیسی، ۲۴ ده سواری مقابله‌جیسی ، ۲۶ ده رکاب همایون قائمقامی، ۲۹ ده شق اول دفترداری اولوب، ۱۲۳۰ ده کندیسنه مهر صدارت تودیع اولنه‌رق ، برطاقم غوائل سیلسیه آره‌سنده اوچ سنه‌یه قریب مسند صدارتده قالدقدن صکره ، ۱۲۳۳ ده عزل وساقزه نفی اولنمش ایدی . برسنه صکره عفو اولنه‌رق ، تکه وحمید سنجاغنه، ۳۶ ده معادن اماتی انضمامیله دیاربکر ایالتنه، ۳۷ ده شرق سرعسکرلکی الحاقیله ارضروم ایالتنه نصب اولنوب، ۳۸ ده ایران دولتیله عقد اولنان مصالحه‌ده خدمتی کورلمش؛ و ۱۲۴۰ ده قسطمونی، ۴۳ ده حلب، ۴۴ ده قدس سنجاغیله وامیر الحاجلق علاوه‌سیله شام ایالتنه نصب اولنه‌رق، ۴۷ ده رتبهٔ وزارتی رفع ایله بروسه‌ده اقامته مأمور اولمش ایسه‌ده، ینه اوسنه اطلاق ووزارتی اعاده اولنه‌رق، منتشا وقره حصار صاحب متصرفلغنه، و ۴۸ ده آناطولی ایالتی الحاقیله سردار اکرم رشید پاشایه قائمقام نصب اولنمش؛ وسنهٔ مذکوره رمضاننده رشید پاشانك قونیه‌ده وقوع اسارتی اوزرینه، ثانیاً مسند صدارته کچه‌رك، ملکیه وداخلیه ناظرلری پرتو وعاکف پاشالرك بعض مرتبه مخالفت و سعایتلریله برابر ، آلتی بچق سنه‌یه قریب مدت امور دولتی حسن اداره ایدوب ، بعده عاکف پاشانك عزلنده داخلیه نظارتی دخی انضمامیله عنوانی باش وکالته تحویل اولنمش؛ و ۱۲۵۵ تاریخنده سلطان عبد المجید خانك جلوسلرنده عزل اولنه‌رق ، مجلس والای احکام عدلیه ریاستنه نصب ایدلمش؛ و ۱۲۵۶ ده ثالثاً صدر اعظم اولوب، بو دفعه دخی بربچق سنه‌یی متجاوز مدت بو مقامده قالدقدن صکره، ۵۷ ده عزل اولنه‌رق، ۵۸ ده ثانیاً مجلس والای احکام عدلیه ریاستنه ، وسنهٔ مذکوره رجبنده رابعاً مسند صدارت عظمایه تعیین اولنمش ؛ وبو دفعه دخی درت سنه‌یی متجاوز مدت ادارهٔ امور دولت ایتدکدن صکره ، ۶۲ ده عزل اولنه‌رق، مجالس عالیه‌یه مأمور اولمش؛ و ۶۸ ده خامساً صدر اعظم اولوب ، بو دفعه یالکز یتمش کون بو مقامده قالوب، ینه مجالس عالیه‌یه مأمور اولمش؛ و ۱۲۷۶ ده سکسان یاشنی متجاوز اولویغی حالده، وفات ایدوب، حضرت ابی ایوب جوارنده دفن اولنمشدر. مستقیم و درایتلی بر ذات ایدی . مدت صدارتی سلطان محمود خان دورنده ایکی دفعه‌ده طقوز و سلطان عبد المجید خان دورنده دخی اوچ دفعه‌ده بش ، که جمعاً بش دفعه‌ده اون درت سنه‌در .

روفس } [« روفوس » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

روفك } (Ruffec) فرانسه‌نك (شارنته) ایالتنده وآنغولملك ۴۲ کیلومتره شمالنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۳۳۳۳ اهالیسی وداخلی مکتبی واردر .

روفوس } (Rufus) یونان قدیم مشاهیر اطبا وحکماسندن اولوب، احتماله کوره، ترایانك زماننده یعنی قبل المیلاد ۱۱۰ تاریخلرنده (افس) یعنی آیاثلوغ شهرنده یاشابوردی. طب حقنده بر منظومه‌سی وتشریح حقنده بعض آثاریله بوبرك خسته‌لقلرینه دائر بر تألیفی اولوب ، یالکز بعض فقره‌لری بولنه‌بیلمشدر . اعصابی اعصاب حسیه واعصاب تحریکیه ناملریله ایکی‌یه تقسیم ایدردی . عربلر عندنده (روفس) اسمیله معروف اولوب، ابن ابی اصیبعه « طبقات الاطبا » سنده بروجه زیر تألیفاتی

تعداد ايدبور: «كتاب الماليخوليا»، «كتاب الاربعين مقالة»، «كتاب تسمية اعضاء الانسان»، «مقالة فى العلة التى يعرض معها الفزع من الماء»، «مقالة فى اليرقان والمرار»، «مقالة فى الامراض التى تعرض فى المفاصل»، «مقالة فى تنقيص اللحم»، «كتاب تدبير من لايحضره طبيب»، «مقالة فى الذبحة»، «كتاب طب بقراط»، «مقالة فى استعمال الشراب»، «مقالة فى علاج اللواتى لايحبلن»، «مقالة فى قضايا حفظ الصحه»، «مقالة فى الصرع»، «مقالة فى حمى الربع»، «مقالة فى ذات الجنب وذات الرئه»، «كتاب التدبير» «كتاب الباه»، «كتاب الطب»، «مقالة فى الاعمال التى تعمل فى البيمارستانات»، «مقالة فى اللبن»، «مقالة فى الفراق»، «مقالة فى الابكار»، «مقالة فى التين»، «مقالة فى تدبير المسافر»، «مقالة فى البخر»، «مقالة فى القئ»، «مقالة فى الادوية القاتلة»، «مقالة فى ادوية علل الكلى والمثانه»، «مقالة فى هل كثرة شرب الدواء فى الولائم نافع»، «مقالة فى الحفظ»، «مقالة فى علة ديونوسوس وهو القيح»، «مقالة فى الجراحات»، «مقالة فى تدبير الشيخوخة»، «مقالة فى وصايا الاطباء»، «مقالة فى الحقن»، «مقالة فى الولادة»، «مقالة فى الخلع»، «مقالة فى علاج احتباس الطمث»، «مقالة فى الامراض المزمنة على رأى بقراط»، «مقالة فى مراتب الادوية»، «مقالة فيما ينبغى للطبيب ان يسأل عنه العليل»، «مقالة فى تربية الاطفال»، «مقالة فى دوران الرأس»، «مقالة فى البول»، «مقالة فى العقار التى يدرى سوسا»، «مقالة فى النزلة الى الرئة»، «مقالة فى علل الكبد المزمنة»، «مقالة فى ان يعرض للرجال انقطاع التنفس»، «مقالة فى شرى المماليك»، «مقالة فى علاج صبى يصرع»، «مقالة فى تدبير الحبالى»، «مقالة فى التخمة»، «مقالة فى السذاب»، «مقالة فى العرق»، «مقالة فى ايلاوس»، «مقالة فى ابلسيا». تأليفاتنك متون يونانيه سى همان كاملاً نابود اولوب، بر خيليسنك عربيده ترجه‌لرى بولنه‌كركدر.

روفوس فستوس (Rufus Festus) اسكى روما مورخلرندن اولوب، قبل الميلاد ٣٧٠ تاريخلرنده ياشامش؛ وروما شهرينك احوال تاريخيه‌سنه دائر ايكى كتاب يازمشدر.

روفيا (Roufia) يونانك موره شبه جزيره‌سنده بر نهردر، كه موره‌نك وسطلرنده كائن طاغلردن نبعانله، آرقاديا واليده ايالتلرى ايچندن آقه‌رق، ١٣٠ كيلومتره‌لك جرياندن صكره، آرقاديا كورفزينه دوكيلور. اسم قديمى (لادون) در.

روفيسق (Rufisque) آفريقاى غربيده فرانسه مستملكاتندن (سنغال) مملكتنك ساحلنده و (سنت لويى) نك ١٦٥ كيلومتره جنوب غربيسنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ٦٧٩٥ اهاليسى، دميريولى وايشلك تجارتى واردر.

روق (Rouk) بحر محيط كبيرك ميقرونسيا قسمنده واقع (قارولينه) جزايرندن برقاچ كوچك جزيره‌نك اسمى اولوب، قارولينه جزاير مجتمعه‌سنك وسطلرنده واقعدر. روق آطه‌لرينك مساحهٔ سطحيه‌سى ١٣٢ مربع كيلومتره وا هاليسى ٥٠٠٠ و ديكر بر تخمينه كوره ١٢٠٠٠ كشيدر. اكثرى اراضئ مرجانيه‌دن عبارت اولوب، آلچق اولديغى حالده، وسطده كيلر بازالتدن متشكل يوكسك واورمانله مستوردرلر. الك يوكلرى اولان (تول) آطه‌سى ٧° ٢٢′ عرض شمالى ايله ١٤٩° ٢٩′ ١٠″ طول شرقيده واقعدر.

روق (Rook) بحر محيط كبيرده يكى كينه ايله يكى برتانيه آطه‌لرى آره‌سنده‌كى (دامپير) بوغازنده واقع بر آطه اولوب، اراضئ بركانيه‌دن عبارتدر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٧٠٥ مربع كيلومتره اولوب، الك يوكسك محلى ١٢٠٠ متره ارتفاعنده در.

روقال (Rockall) بحر محيط آطلاسيده ايرلانده‌نك ٥٠٠ كيلومتره آچيقلرنده كوچك بر آطه اولوب، محيط دائره‌سى ١٠٠ متره‌دن زياده دكلدر.

روقان (Rokan) ياخود روكن سوماتره جزيره‌سنك قسم وسطيسنده بر ايرماق اولوب، ملاقه شبه جزيره‌سنه دوكيلور. مجراسنك طولى ٢٨٠ كيلومتره‌دن زياده در.

روق ايسلاند (Rock Island) آمريقاى شماليده ممالك مجتمعه‌نك (ايلينويس) جمهوريتنده (ميسيسيپى) ايرماغى ايچنده كوزل بر آطه اولوب، بويى ٦ واكى ٢ كيلومتره‌در.

شرقاً (مولینه) یه و غرباً همنامی اولان قصبه‌یه بر دمیر کوپری ایله مربوط اولوب، ینه کوپری ایله بر دمیر یول دخی اوستندن کچر. بو آطه بر بیوک باغچه صورتنده در.

روق‌ایسلاند { (Rook Island) ممالك مجتمعه‌نك (ایلینویس) جمهوریتنده، (میسیسیپی) ایرماغنك صول کنارنده، (سپرینغفیلد)ك ۲۰۷ کیلومتره شمال غربیسنده وهمنامی اولان آطه‌نك قارشیسنده ایالت مرکزی بر قصبه‌اولوب، ۱۱ ۶۶۰ اهالیسی، متعدد دمیریوللری، متقن صورتده ایشلر واپورلری، درت بیوک مکتبی، متعدد فابریقه‌لری وایشلك تجارتی وار در.

روق ریور { (Rock River) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌ده بو اسمله ایکی نهر اولوب، بری (مینزوته) و (یووه) جمهوریتلرنده جریانله، (میسوری) یه تابع (بیغ‌سیو) نهرینه دوکیلور. مجراسی ۱۹۵ کیلومتره طولنده‌در. — دیکری (ویسقونسن) ایله (ایلینویس) جمهوریتلرنده آقه‌رق، صولدن (میسیسیپی) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ۵۳۰ کیلومتره طولنده اولوب، یالکز فیضان میاهی زماننده سیر سفائنه صالحدر.

روقسانه { (Roxane) دارانك سردارلرندن (اوقسیارت) ك قیزی اولوب، بیوك اسکندر طرفندن تزوج اولنان بر قادینه یونان مورخلری طرفندن ویریلن اسم اولوب، (روشن) وپدرینك اسمی (هوشیار) دن غلط اولسه کرکدر. اسکندرك وفاتنده حامله اولوب، اوچ آی صکره (آلکساندراغوس) تسمیه اولنان بر اوغلی دنیایه کلمکله، پردیقاسله بالاتفاق، انکل اولان اورتاغی (استاتیره) یی بعد القتل، اوغلی اسکندره وارث طانیتدیرمش؛ و (فلیب آریدئوس) ایله (اوریدیقوس)ه قارشی (اولیمپیاس) ایله اتفاق ایدوب، بعده (پولیسپرخون)ك تحت حمایه‌سنه کیرمش؛ و (قساندر) ك هجومنده (پیدنه) یه قپانوب، بو قصبه‌نك ضبطیله اولمپیاسك قتلندن صکره، قساندر طرفندن (آمفیپولیس) ده حبس، وبعده میلاددن ۳۱۱ سنه اول اوغلیله برابر قتل اولنمشدر.

روقسلانه { (Roxelane) قانونی سلطان سلیمان خان حضرتلرینك قادینلرندن سلطان سلیم خان ثانی ایله مهرماه سلطانك والده‌سنه آوروپالیلر طرفندن ویریلن اسمدر.

روقسولان { (Roxolans) قره دکیز سواحل شمالیه‌سنده ساکن بولنمش اسکی بر قوم اولوب، مهردادە و بعده روماليلره قارشی بعض محاربه‌لر ایتمش؛ وروم ایمپراطورلرندن (آدریان) طرفندن استخدام اولنمشلرسه‌ده، کندیسنه خدمتدن زیاده ممالکنی یغما ایتمشلردی. روس قومنك اجدادندن اولدقلری مظنوندر.

روقفور { (Roquefort) فرانسه‌ده آویرون ایالتنده (سنت آفریق) قضاسنده ومرکز قضانك ۸ کیلومتره شرق شمالیسنده ۹۷۵ اهالیی حاوی کوچك بر قصبه اولوب، بو اسمله معروف پك‌مقبول پینیرلریله مشهوردر. — فرانسه‌ده بو اسمله دیکر بر قاچ قریه وناحیه دخی وار در.

روقفورد { (Rockford) ممالك مجتمعه‌نك (ایلینویس) جمهوریتنده و (سپرینغفیلد) ك ۲۸۷ کیلومتره شمال شرقیسنده و (روق ریور) نهری اوزرنده بر قصبه اولوب، ۱۳ ۱۳۰ اهالیسی، نهر مذکور اوزرنده کوزل بر دمیر کوپریسی، اکثری نهرك صویله تحریك اولنور متعدد و متنوع فابریقه‌لری، بر قاچ مکتبی و سائر مؤسسات علمیه‌سی واردر.

روقلاند { (Rockland) ممالك مجتمعه‌نك (من) جمهوریتنده و (آوغوسته)-نك ۶۵ کیلومتره شرق جنوبیسنده ایالت مرکزی بر قصبه و اسکله اولوب، ۷۶۰۰ اهالیسی، سفائن اعمالنه مخصوص دستگاهلری، بیوك کیرج فرونلری وصاغلام لیمانی واردر.

روقویل { (Rockville) ممالك مجتمعه‌نك (قونکتیقوت) جمهوریتنده، (تولاند) ایالتنده و (هارتفورد) ك ۲۵ کیلومتره شرق شمالیسنده و (اسنیپسی) کولنه دوکیلن بر نهرك اوزرنده واقع بر قصبه اولوب، ۶۹۱۵ اهالیسی ومذکور نهرك ۸۵ متره‌لك ارتفاعندن دوشمسیله صوینك چویردیکی بر چوق فابریقه‌لری واردر.

روقه { (Roca) پورتکیزك استرمادوره خطه‌سنده ولیسبونه‌نك شمال غربیسنده بر برون اولوب، آوروپا قطعه‌سنك الك غربی نقطه.

سیدر. تاج نهرینك منصب اولدیغی قویك شمالی سپرینی تشكیل ایدیور.

روقهامپتون (Rockhampton) آوسترالیانك قسم شرقیسنده واقع (كنسلاند) حكومتنك (لیوینغستون) ایالتنده و(بریسبان)ك ٥٢٠ كیلومتره شمال غربیسنده اولەرق (فیجروی) نهرینك كنارنده ونهرك سیرسفائنه صالح قسمنك منتهاسنده واقع بر قصبه اولوب، ١٠٧٩٥ اهالیسی، ایچری‌یه طوغری ممتد دمیریولی، نهر مذكور اوزرنده بر كوپریسی، پك ایشلك تجارتی وجوارنده آلتون معدنلری واردر. منظره‌سی پك حزین وهواسی آغیردر.

روكبی (Rugby) انكلتره‌نك واروبق ایالتنده و واروبقك ٢٦ كیلومتره شرق شمالیسنده اولەرق بر قاچ دمیریول خطنك نقطهٔ تقاطعنده واقع برقصبه اولوب، ٩٨٩٠ اهالیسی، درت بشیوز طلبه‌سی اولان مشهور برمكتبی وایشلك تجارتی واردر.

روكسترون (Roquestron) فرانسه‌نك (آلپ‌ماریتیم) ایالتنده و(پوژه‌تنیه)نك ١٢ كیلومتره جنوب شرقیسنده اولەرق بر قیانك اوزرنده ناحیه مركزی بر قصبه اولوب، ٤٩٠٥ اهالیسی واردر.

روكن (Rügen) بالطیق دكیزنده وپروسیه‌یه تابع (پومرانیه) خطه‌سنك شمال غربی ساحلی قارشیسنده برآطه اولوب، ساحل مذكوردن ٢ كیلومتره وسعتی اولان (استرله‌سوند) بوغازیله آیرلمشدر. ١١° طول شرقی خطی همان اورته‌سندن كچوب، بویی ٤٩ واك كنیش یرنده اكی ٤١ كیلومتره ایسه‌ده، قویلری چوق اولدیغندن، مساحهٔ سطحیه‌سی ٩٦٧ كیلومتره‌دن زیاده دكلدر. اهالیسی ٤٥٠٣٩ كشیدر. اراضیسی آلچق اولوب، اك مرتفع نقطه‌سی ١٠٠ مترەیی تجاوز ایتمیور. كوللری وبطاقلقلری چوقدر. اهالیسی باشلیجه زراعتله وحیوانات یتیشدیرمكله و بالیقچیلقله تعیش ایدرلر. اورمانلری آزدر. محصولاتی باشلیجه كتن، تروب وبعض میوه‌لردن عبارتدر. هیچ برایی لیمانی یوقدر. دكیز حماملری مشهوردر. مركزی (بركین) قصبه‌سی اولان (استرالسوند) ایالتنه ملحقدر.

روكنوالده (Rügenvalde) پروسیه‌نك پومرانیه ایالتنده (كوسلین) سنجاغنك (اشلاده) قضاسنده واشلاده‌نك ١٨ كیلومتره غرب شمالیسنده اولەرق (ویپر) نهری اوزرنده وبو نهرك بالطیق دكیزنده‌كی منصبندن ٣ كیلومتره یوقاریده بر قصبه اولوب، ٥٣٣٠ اهالیسی ومشهور قاز جكریله بالیق باصدیرمه‌سی اخراجاتی واردر.

روكیچان (Rokitzan) چهستانك (پیلسن) ایالتنده وپیلسنك ١٦ كیلومتره شرقنده بر قصبه اولوب، ٤٩٣٠ اهالیسی، دمیر معدنلری، دمیر خانه‌لری وچوخه فابریقه‌لری واردر.

رول (Revel) روسیه‌نك بالطیق ایالاتندن استونیه ایالت وخطه‌سنك مركزی بر قصبه واسكله اولوب، فینلانده كورفزینك جنوبی ساحلنده و پترسبورغك ٣٦٥ كیلومتره غربنده واقعدر. ١٦٠٠٠ اهالیسی، عسكری وتجارت لیمانی، قلعه‌سی، مكتب اعدادیسی، كتبخانه‌سی، ترسانه‌سی، طوب فابریقه‌سی، سفائن اعمالنه مخصوص دستگاهلری، ذخایر، كنویر، كراسته، دری وبالیق تجارتی وایمپراطوره مخصوص برباغچه‌سی واردر. روسیه دوننماسنك بر قسمی اكثری (رول) لیماننده اقامت ایدر.

رول (Revel) فرانسه‌نك (یوقاری غارونه) ایالتنده و(ویلفرانشه)نك شمال شرقیسنده ناحیه مركزی بر قصبه اولوب، ٥٤٠٠ اهالیسی ومسكراتله یوك منسوجات وچوراب وسائره فابریقه‌لری واردر.

رولاند (Roland, Orlando) وایتالیانجه اورلاندو شارلمانك یكنی اولدیغی مروی اولوب، جسارت وشجاعتیله شهرت بولمش بر شوالیه‌در، كه بعض اسكی شاعرلرك برطاقم منظومه‌لرینه مبنی علیه اولمشدر. برشخص موهومدن عبارت اولمسی دخی ملحوظ اولان بو قهرمانه دائر یازیلان منظومه‌لرك اك مشهوری ایتالیا مشاهیر شعراسندن (اوریوستو) نك (اورلاندوفوریوزو) یعنی «متهور رولاند» عنوانلی منظومه‌سیدر.

رولر (Roulers) بلجیقه‌نك غربی فلاندره ایالتنده و(بروژه) نك ٣٢ كیلومتره جنوب غربیسنده و بر قاچ دمیریول خطنك محل تقاطعنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ٢٠٣١٥

اهالیسی ، بز، دانتله ، ایپك قاشلر، قوردله ، یوك
وپاموق منسوجات ، کتن، ایپلیك، صابون ، بویه،
سختیان ، توتون، چوقلاته، کرمیت وطوغله وسائره
فابریقه‌لری وپاپاسلر طرفندن اداره اولنور متعدد
مکتبلری واردر .

رولو { (Revelo) ایتالیاده بو اسمله ایکی
قصبه اولوب ، بری ناپولی ایالتنده
و (لاغونغرو) نك ٤ کیلومتره جنوبنده واقع اوله‌رق،
٥٢٠٠ اهالیسی و جوارنده بعض آثار عتیقه‌سی
واردر. — دیکری (قونی) ایالتنده وقونینك ٢٦
کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق ، (پو) مجراسی
قربنده واقع اولوب، ٥٠٠٠ اهالیسی واردر .

روم { روما شهریله رومالیلرك اسمندن مأخوذ
اولان بو اسم اقوام شرقیه طرفندن
ابتدا رومالیلره و بونلرك تشکیل ایتمش اولدقلری
دولت عظیمه‌یه ویریلوب، بعده روما دولتنك شرق
وغرب دولتلرینه انقسامنده ، بالطبع شرق دولتی
آسیا امیله دها زیاده مناسباتده بولنمغله، روم اسمی
بو دولته تخصیص اولنه‌رق، غربه ایسه مؤخراً افرنجلر
غلبه ایتدکلرندن، اورالری (افرنج) نامیله آیرلمشیدی.
مرور زمانله شرق ایمپراطورلرینك قوم حاکمی اولان
رومالیلر یونانیلرله و سائر اقوامله برلشه‌رك ، یونانی
قدیم لساندن مأخوذ غلط بر لسانله تکلم ایتمکه
باشلادقلرندن، روم اسمی بو قومه وبو لسانه تخصیص
اولنمشدی . آنجق قسطنطینیه روم ایمپراطورلغنك
تحت حکمنده اولان ممالکك جمله‌سنه اطلاق اولنان
بواسمك برده خصوصی مدلولی وار ایدی ،که اوده
ممالك مذکوره‌نك آسیا قطعه‌سنده بولنان والیوم
آناطولی اسمیله معروف اولان شبه جزیره‌در. عرب
جغرافیونی آثارنده شبه جزیرهٔ مذکوره روم اسمیله
مذکوردر . اوراده حکم سورمش اولان سلجوقیلر
شعبه‌سنه (سلاجقهٔ روم) دینلدیکی کبی ، مؤخراً
اوراسنی وروم ایمپراطورلرینك حکم سورمش
اولدقلری ممالکك اکثرینی ضبط ایدن سلاطین عثما.
نیه‌نك تشکیل ایلدکلری دولته دخی الیوم ایرانیلر
وهندیلرله سائر آسیای وسطی اقوامی روم دولتی
وعثمانلیلره (رومیان) نامنی ویریورلر . عثمانلیلر ایسه
آناطولینك اکثر یرلرینی سلجوقیلردن وبونلرك انقرا.
ضنده ظهور ایدن بعض ترك امراسندن آلوب ،
ترکلرله مسکون بولدقلرندن، روم اسمنی آوروپا قطعه.
سنده روم ایمپراطورلرندن وسائر خرستیان پرنسلردن
آلدقلری یرلره دها مناسب کوره‌رك ، بو مملکه
(روم ایلی) نامنی ویرمشلردر. [« روم ایلی » ماده.
سنه مراجعت بیوریله .]

روم اسمنك مذهبجه بر مسماسی دخی وار در :
خرستیانلر غرب وشرق کلیساسنه آیریلوب، غربده‌کیلر
پاپایی حضرت عیسانك وکیلی طانیدقلرندن، قتولیك
اسمیله تسمیه اولنمش؛ وشرقده‌کیلر کندی کندیلرینه
(اورتودوقس) یعنی « طوغری مذهبلی » نامنی ویر.
مشلرسه‌ده ، بونلرك مذهبی آوروپالیلرجه (غرق)
یعنی روم کلیساسی نامیله شهرت بولمشدر .

الحاصل ، یونانی اسمی رومالیلرك استیلاسنه ،
وبلکه اسکندرك ظهورینه‌دك، نفس یونانده وآق
دکیزك بعض سواحلنده ساکن وبر طاقم کوچك جمهو.
ریتلره منقسم بولنمش قوم قدیمه ویریلوب، رومالیلرك
تشکیل ایتدکلری دولت معظمه ایچنده یونان ویونانی
اسملری محو اوله‌رق، بونلرك حکم سوردکلری ممالك
واسعه‌نك جمله‌سی (روم) اسمیله یاد اولنوردی . بعده
بو اسمك مدلولی کسب انحصار ایدوب، رومالیلرك
یالکز شرق ایمپراطورلغنه حصر اولنمش؛ وبو دولت
مرور زمانله یونانلاشمش ایسه‌ده، اسکی یونان لسانی
بسبتون دکیشوب ، اوندن غلط بر لسان تولد ایتمش
اولدیغی کبی، مذهب دخی دکیشوب، خرستیانلق انتشار
ایتمش اولدیغندن ، اشبو بیزانس روملرینك اسکی
یونانیلردن پك چوق فرقلری وار در . بعده شرق
ایمپراطورلغی مندرس اولوب، دولت عثمانیه وارثی
اولدقده، آسیای وسطی خلقی عندنده روم اسمی ینه
باقی قالوب، بو دولته ویرلدیکی حالده، عثمانلیلر عندنده
بو اسم جنسیتجه اسکی یونانجه‌دن غلط اولان مذکور
لسانله متکلم قومه ومذهبجه اورتودوقس مذهبنه تابع
اولانلره ویرلمشدر . بو ایکی استعمالك آره‌سنده
عموم وخصوص نسبتی اولدیغندندر ،که چوق دفعه
اورتودوقس مذهبنه تابع اولوب ، بلغار، اولاخ ،
آرناؤد وسائر جنسیتلره منسوب خرستیانلر عمومیتله
روم تسمیه اولنمقده ، وبو ایسه اصل روم اولان یکی
یونانیلری بر طاقم مدعیات وخیالاته دوشورمکده‌در.

روم { قومی (Grecs Modernes) الیوم آوروپانك شرق جهتنده وباشلیجه سوا-
حل وجزایرده ساكن اقوامك بری اولوب، اساساً اسكی یونانیلرك احفادی ایسه‌لرده، روماليلر، ونديكليلر، قرون وسطاده شرق وشمالدن هجوم ایدن اقوام مختلفهٔ وحشیه و بعده اسلاولر وعلی الخصوص بلغارلر، او-لاخلر، آرناوُدلر وسائر اقوام مختلفه بونلرك ایچنه دخول، وكندیلریله اختلاط وامتزاج ایتدكلری كبی، برطرفدن مذهب اشتراكی مناسبتیله بینلرنده ازدواجلر وقوع بولدیغندن، وبر طرفدن دخی اقوام مختلفهٔ مد-كوره‌دن چوغنك كندی لسان تحریریلری وادبیاتلری اولمیوب، مكتب وكلیساده روم لسانی قوللانمغله، كیده‌رك برچوق افرادلری روملاشدیغندن، بوكونكی روملرك طمارلرنده جولان ایدن قانك پك آز مقداری اسكی یونانیلردن كلمه‌در. لسانلری ایسه بسبتون دكیشوب، یونانیٔ قدیمدن مشتق دیكر بر لسان حكمنی آلمشدر. هرنه قدر روملر سویلدكلری لسانك غلطلرینی تصحیح، وبونی تعبیرات وكلمات اجنبیه‌دن تطهیرایله، یونانیٔ قدیم حالنه ارجاعه چالیشیورلرسه‌ده، الیوم اسكی یونان ایله شمدیكی روم لسانلری آره‌سنده‌كی فرق اسكی لاتین ایله شمدیكی ایتالیان لسانلری آره‌سنده‌كی فرقدن بیوكدر.

روملر ذكی وچالیشقان برقوم اولوب، علی الخصوص تجارته وكمپیلكه پك چوق استعداد وقابلیتلری واردر. معارف وترقیاته اولان سعی وغیرتلری دخی فوق العاده اولوب، صنایعه میل واستعدادلری ایكنجی درجه‌ده در. ازمنهٔ قدیمه‌دن بری پك چوق انقلابات وتحولاته دوچار اولوب، ممر وقوعات محللرده دخی بولنمدقلرندن، اخلاقجه بعض اقوامك محافظه ایده بیلدكلری بكارتی محافظه ایده میوب، متانت وتواضع كبی اخلاق حمیده‌جه دخی عمومیت اوزره نقصانلری غیر منكر در.

روملر جمعاً درت ملیون قدر تخمین اولنوب، بونك بربچق ملیونه قریب مقداری یونانده وایكی بچق ملیونی ممالك عثمانیه وسائر طرفلرده بولنیور. ممالك عثمانیه‌ده قرا اهالیسی صورتنده وزراعتله مشغول اولمق اوزره، یونان حدودی قربنده وآطه‌لر دكیزیله مرمره سواحلنده وآطه‌لرده بولنوب، روم ایلی وآناطولینك مذكور محللرندن بشقه اكثر شهر وقصبه‌لرنده دخی تجارلری بولنیور. تجارتله مشغول روملر یالكز ممالك عثمانیه‌ده دكل، رومانیه‌ده، روسیه‌ده، آوستریاده، فرانسه‌ده، انكلتره‌ده وعلی الخصوص تریسته ومارسلیه ومانچسترده ودنیانك سائر طرفلرنده منتشر بولنیورلر. [«یونان» ماده‌سنه دخی مراجعت.»]

روم { ایمپراطورلغی [«روما» و «بیزانتیون» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

روما { (Rome) ایتالیانك پایتختی وپاپانك مقری بر شهر اولوب، ایتالیانك وسطلرنده، میلانك ۴۷۸ كیلومتره جنوب شرقیسنده ونابولینك ۱۸۸ كیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق، تیبر نهری اوزرنده، بونهرك منصبندن ۴۱ كیلومتره یوقاریده، ۴۱° ۵۴′ ۶″ عرض شمالی ایله ۱۰° ۶′ ۲۱″ طول شرقیده وبرقاچ دمیر یول خطنك محل تقاطع وتشعبنده واقعدر. كثرت نفوسجه ایتالیانك ناپولی ومیلاندن صكره اوچنجی شهری اولوب، ۴۱۵۰۰۰ اهالیسی واردر. پك قدیم ومشهور بر شهر اولوب، سورله محاط اولدیغی حالده، محیط دائره‌سی ۱۶ كیلومتره طولنده ایسه‌ده، الیوم اكثر طرفلری بوش اولوب، شمدیكی شهر شهر قدیمك قسم شمالیسندن عبارتدر. ۱۵ قپوسی اولوب، اك كوزلی (پورته دل پوپولو) در. تیبر نهری اوزرنده ۵ طاش كوپریسی اولوب، ایكیسی (سنت بارتلمی) دینلن بركوچك آطه‌یی شق ایدیور. دیكر ایكیسی آطه‌نك اوست طرفنده وبری آلتنده‌در. شهر ۲۵ تپه اوزرنده مؤسس اولوب، بونلرك ۱۰ ی طبیعی و ۱۵ ی صنعیدر. درت بش واسع ودوز سوقاغی اولوب، دیكرلری طار وطولاشیقلیدر. قراله مخصوص اولان (كیرینال) ایله پاپایه مخصوص (واتیقان) سرایلرندن بشقه بر خیلی سرایی، برایكی قلعه‌سی، جسیم ومصنع ابنیهٔ امیریه‌سیله سائر مؤسساتی، ایكی بیوك تیاتروسی، دنیانك اك كوزل بناسی عد اولنان (سنت پیر) كلیساسیله دیكر متعدد ومصنع كلیسالری، برقاچ واسع میدانی، كوزل چشمه‌لری، میدانلرده مركوز متعدد مسله وستونلری، شهرك آلتنده اسكیدن مزارستان اتخاذ اولنان واسع یو-درومولری، صو یوللری، ۲ دار الفنونی، بر خیلیسی پاپاسلرك تحت اداره‌سنده اولمق اوزره متعدد مكاتبی، صاغر ودیلسزلره مخصوص مكتبی، اجنبیلره مخصوص

مكاتب مختلفه‌سی ، بر قاچ کتبخانه‌سی ،که اك بیوکی واتیقانده بولنانیدر، متعدد جمعیات علمیه‌سی، پك چوق قیمتدار رسملرله هیکل وسائره‌یی حاوی موزه‌لری، رصدخانه‌سی ، تاریخ طبیعی وتشریح نمونه خانه‌لری ، نباتات باغچه‌لری و بر چوق آثار عتیقه‌سی واردر . صنایعی پك ایلری اولمیوب ، یالکز قوردله ، غاز ، جانفس، صنعی چیچکلر ، عطریات، موسیقی آلتلری وموزایق شیلره مخصوص بعض فابریقه‌لری، متعدد بیوك مطبعه‌لری وکتاب تجارتی واردر. هواسی قیشین ایی ایسه‌ده ، یازین آغیردر .

اسکی روما شمدیکندن دها چوق بیوك اولوب ، ۳۷ قپوسی، ۵۰۰ قدر معبدی، بعضلرینك خرابه‌لری موجود اولان جسیم تیاترولری، جانبازخانه‌لری، حاملری، مسله‌لری، طاق ظفرلری، تربه‌لری وسائر آثار عمرانی وار ایدی .

احوال تاریخیه‌سی . — روما شهری میلاددن ۷۵۳ سنه اول تأسیس اولنوب ، ابتدا لاتیوم حیدودلرینك ملجأ اتخاذ ایتدکاری بیوك بر قریه‌دن عبارت ایدی . قبل المیلاد ۵۰۹ سنه‌سنه‌دك ۲۴۴ سنه ظرفنده رومادە رومولوس ، نوما ، تولوس هوستیلیوس ، آنقوس مارچیوس ، تارکین قدیم ، سرویوس تولیوس وتارکین نامدار اسملریله ۷ کوچك حکمدار حکم سورمشدر. بونلرك اوچنجیسی زماننده اعتباراً شهر بیویوب ، کسب اهمیت ایتمکه باشلامشیدی . تیبر نهری (اتروریه) ایله (لاتیوم) خطه‌لرینی آیروب، اتروریه‌یی شمال غربی ولاتیومی جنوب شرق جهتنده براقدقله ، روما شهری بو ایکی خطه آره‌سنده بولنوب، شهرده حکم ونفوذ کاه لاتیوملیلرك یعنی لاتینلرك وکاه اتروریه‌لیلرك النده ایدی . اترو‌ریه‌لیلرك نفوذی آلتنده بولندیغی صوك اوچ حکمدارك زماننده روما بیوك بر ثروت ومعموریت قزانوب، لاتیومك قسم اعظمیله همان بتون اتروریه و (سابین) لر مملکتی روما حکومتنه تابع اولمشیدی. آنجق تارکیندن صکره یعنی قبل المیلاد ۵۰۹ تاریخنده تأسس ایدن جمهوریت زماننده زادکان ایله عوام اهالی آره‌سنده وقوع بولان منازعه‌لر و تفرقه‌لر یوز سنه قدر شهرك ترقیاتنه مانع اولمشدی . بو اثناده (اك) و (وولسق) دینلن ایکی کوچك قوم روماليلرله شدتلی محاربه‌لر ایدوب ، بر قاچ دفعه شهری ضبط ایتمك رادە‌سنه کلمشلردی . بو جمهوریت قونسلوس اسمیله ایکی کشینك تحت ریاستنده بولنوب، قبل المیلاد ۴۹۸ ده (دیکتاتور) اسمیله بری امور اداره‌یی الینه آلمش ، ۴۹۳ ده رأس اموره بر محکمه کتیرلمش ؛ ۴۵۱ دن ۴۴۹ تاریخنه‌دك اون کشیدن مرکب بر هیئت اداره‌ٔ امور ایتمش، ومحکمهٔ عسکریه دفعاتله قونسلوسلردن اداره‌یی آلوب، ینه اعاده ایلمش ایدی . عوام اهالینك ابتدا زادکانله عقد ازدواج ایتملرینه مساعده اولنوب، بعده ایکی قونسلوسدن بری بونلر طرفندن انتخاب اولنمغه باشلامشیدی. قبل المیلاد ۳۸۹ تاریخنده روما اسکی فرانسه اهالیسی اولان (غال) لر طرفندن ضبط وتخریب اولنه‌رق، بعده (مانلیوس) طرفندن تخلیص و (قامیل) طرفندن تعمیر اولنمشدی . میلاددن ۳۴۳ سنه اول روماليلر (سامنیت)لرله اوزون بر محاربه‌یه کیریشوب، اتروریه واومبریه‌لیلرك و (ابیر) حکمداری پیروسك سامنیتلره معاونت ایتمسیله برابر، روماليلر قزانوب ، قبل المیلاد ۲۶۲ تاریخنده روما جمهوریتی بتون وسطی وجنوبی ایتالیایه مالك ایدی . او وقت روما جمهوریتی دنیانك اك بیوك دولتلری صره‌سنه کچوب، روماليلرك ایچنده کرك حربجه وکرك مکارم اخلاقجه نامرلرینی تأبید ایتمش نیجه رجال یتیشمکه باشلایه‌رق، وایتالیانك خارجنه‌ده چیقه‌رق، قارتاجلیلرله ۲۳ سنه سورن مخاصماتك نتیجه‌سی اولمق اوزره ، سیجیلیه‌نك قسم غربیسنی وبعده محاربه‌سز ساردنیه‌یی وآلب سلسلهٔ جبالنك بری طرفنده‌کی غالیانك یعنی شمالی ایتالیانك قسم اعظمیله ایلیریایی ضبط ایتمشلردی. قبل المیلاد ۲۱۹ تاریخنده قارتاجلیلرك سرداری مشهور (آنیبال) ایله بر ایکنجی محاربه‌یه کیریشوب، اون یدی سنه سورن محاربات عدیده‌نك بعضیسنده روماليلر مغلوب اولمش، وآنیبالك رومایی ضبط ایتمسنه رمق قالمش ایکن ، بعده ینه روماليلر قزانوب ، نتیجه‌سنده سیجیلیه‌نك قسم شرقیسیله اسپانیایی دخی ضبط ایتمشلردی . اوندن صکره‌کی قرنده روماليلر اسپانیا ایله ایتالیانك شمالیده وایلیریاده حکومتلرینی برقات‌دها تقویه وتوسیع ایتمکله برابر، قبل المیلاد ۱۴۸ ده ماکدونیایی و ۱۴۶ ده یونانی وقارتاجی ضبطله

رومانك ايالاتى حكمنه قودقدن صكره، سلقوسيلرى دخى آسياى صغيردن يعنى آناطوليدن چيقاره‌رق ، (تاوروس) سلسلهٔ جبالنك اوته‌سنه پوسكورتمشلردى . ١٢٥ تاريخندن اعتباراً غاليا يعنى فرانسه‌نك ضبطنه باشلايه‌رق ، قسم اعظمنى بر ايالتلرى حكمنه قويمش؛ و ١١٢ ده (يوغورته)يى مغلوب ايده‌رك، آفريقانك مغرب خطه‌لرينى ضبط ايتمشلر ايدى . بو فتوحاتله روما دنيانك اك بيوك دولتى اولوب، آنجق ثروت و سامانك تكثرى روماليلرك اخلاقنى بوزمش اولمغله، اسكى فضايل ومتانتلرينه خلل كلوب، (قراقوس) فرقه‌سى بو تدنئ اخلاقه بر سد چكمكه چاليشمش ايسه‌ده، كنديلرى بو اوغورده تلف اولوب، او وقت زادكانله عوام بيننده بر طاقم منازعات متتابعه ظهور ايتديكندن ، وآوروپاده توتونلر يعنى اسكى آلمانلرله آسياده دخى مهردادله آچيلان محاربه‌لردخى پك امتداد ايتمش اولديغندن، روماليلرك قوتنه برآز ضعف كله‌رك ، فتوحات ايلريليه‌مه‌مشدى. عوام اهالى (ماريوس)ك وزادكان(سيلا)نك تحت رياستنه كچوب، بونلر بيننده وقوع بولان محاربه نتيجه‌سنده ميلاددن ٨٢ سنه اول سيلا غلبه چاله‌رق، ديكتاتور اولمش ، يعنى امور اداره‌يى النه آلمش ايديسه‌ده، درت سنه صكره بونك وفاتيله، جلى وخفى يكيدن مخاصماته باشلانلمش ؛ و پومپيوس ، قيصر وقراسوس آره‌سنده تشكل ايدن هيئت مثلثه بر وقت بو مخاصماتى تعطيل ايده‌بيلمش ايسه‌ده ، درعقب بو اوچ شخص بيننده محاربه ظهور ايدوب ، قيصر عوام اهالى‌يه استنادله غلبه چالمش؛ وآنجق عقيبنده مقتولاً وفات ايتمش ايدى . اووقت اوقتاو ، آنطوآن ولپيد اسملرنده ديكر اوچ رئيسدن مركب بر هيئت مثلثه تشكل ايدوب، بونلردن اوچنجينك حكمى اولمامغله ، ديكر ايكيسى حكمدارلق هوسنه دوشه‌رك، رقابتك توليد ايتديكى محاربه‌ده، اوقتاو غالب كلمش ؛ وبوكا (آوغستوس) و(ايمپراطور) عنوانلرى ويريلوب ، قبل الميلاد ٢٩ تاريخنده روما جمهوريتنه ختام ويريله‌رك، ايمپراطورلق تأسس ايتمش ايدى .

آوغستوس سناتو يعنى هيئت اعيانله بالاستشاره ادارهٔ اموره باشلايوب، زماننده صلح ومسالمتى محافظه‌يه چاليشمش؛ ومع هذا، دولته حدود طبيعيه قزانديرمق ايچون، بعض فتوحاتده بولنمشدى . بو فتوحاتله روما ايمپراطورلغى رين و طونه ايرماقلريله ، بحر سياهله، فرات نهريله، عربستان وآفريقا چوللريله و بحر محيط آطلاسى ايله محدود بر دولت عظيمه اولمشدى. رومانك ايمپراطورلق زمانى بروجه آتى ٥ دوره تقسيم اولنه‌بيلير : قبل الميلاد ٢٩ تاريخندن بعد الميلاد ٩٦ تاريخنه‌دك ١٢٥ سنه سورن برنجى دوره‌ده كلن ١٢ حكمدارك اكثرى سلفلرينك اخرت اوغللرى و بعضلرى غاصب اولوب ، ايچلرنده تيبر، قاليغوله ونرون كبى بعضلرى خونريزلكله شهرت قزانمشلردر . بو دورده برتانيه روما ممالكنه ضم اولنمشدى . ٩٦ دن ١٩٣ تاريخنه‌دك ٩٧ سنه سورن ايكنجى دورده ١١ حكمدار كلوب ، ينه اخرت اولادلغى صورتيله بربرلرينه خلف اولان بو حكمدارلرك ايلك بشى يعنى نروا ، ترايان ، آدريان، آنطونن ومارق اورل عادلانه وحكيمانه ادارهٔ امور ايدوب، آدريانك زماننده آسياده جزيره وآوروپاده داچيا مملكتلرى ضبط اولنمشدى. ١٩٣ دن ٢٨٤ تاريخنه‌دك سورن اوچنجى دورده عسكريلرك حكم ونفوذى جارى اولوب ، بوتعدد ايدن ايمپراطورلر بينلرنده محاربه ايده‌رك ، غالب كلنى تخته كچردى . بو دورده شمال شرقيدن برطاقم اقوام وحشيه حدودى تجاوزله، روما ممالكنه كيرمكه باشلادقلرندن، روما دولتنك قوتى كيتدكجه آزالوب، اندراس علايمى كورنمكه باشلامشيدى . ٢٨٤ دن ٣٩٥ تاريخنه‌دك ١١١ سنه سورن دور رابعده ٢٠ حكمدار كلوب ، ايمپراطورلق اصل حكومت مستبده صورتنه كيرمشدر . بونلردن ديوقلتيان، حدودى دها ايى محافظه ايده‌بيلمك ايچون، كندى امرى آلتنده بولنمق اوزره، ايكيسى قيصر وايكيسى آوغستوس عنوانيله درت سردار تعيين ايتمش ؛ و دولت كاه ايكى‌يه وكاه درده تقسيم اولنه‌رق، ٣٣٠ تاريخنده روما مركزيتى دخى غائب ايتدكله، قسطنطينيه پايتخت اتخاذ اولنمش؛ واو وقته قدر كوله‌لره وآشاغى صنفلره مخصوص قالوب مطرود و مقهور اولان

خرستیان دینی دخی عموماً قبول اولنوب، دولتك مذهب رسمیسی اولمش ایدی. ۳۹۵ دن ٤٧٦ تاریخنه‌دك سورن دور خامسده روما ایمپراطورلغی بسبتون آیری ایکی دولته یعنی شرق وغرب دولتلرینه منقسم اولوب، غرب دولتنده ۱۱ حکمدار گلمش؛ و بو دورده اقوام وحشیه غرب دولتنك ممالکنی یغما ایدوب، آلاریق ایتالیایه کیرمش؛ وآلنلر، سوآولر، واندالر، بورغوندلر، فرانقلر و سائر کروهلر غالیا (یعنی فرانسه)، اسپانیا، آفریقا وسائر ممالکی، صاقسونلر دخی برتانیه‌یی (یعنی انکلتره‌یی) ضبط ایتمشلردی. ایالات بر بر ترك اولندقدن صکره، روما دخی دفعاتله ضبط اولنه‌رق، بو محاربات وتخریبات آره‌سنده اکثر اهالیسی تلف اولمش، وبا طاغلمش، وآثار عمرانی خراب اولمش ایدی. ذاتاً بو دورك تا ابتداسندن غرب دولتی مرکزیتی دخی غائب ایدوب، تا ٤٠٥ تاریخنده (هونوریوس) طرفندن (راونه) شهری پایتخت اتخاذ اولنمشدی. بعده ایتالیانك جنوب جهتی شرق ایمپراطورلغنك یعنی روملرك الینه کچمکله، (پنتاپولیس) یعنی «بلاد خمسه» عنوانیله بر اکسارخوسك تحت اداره‌سنده تشکیل اولنان دائره‌یه داخل اولوب، بردوقه‌لغك مرکزی اولمشدی؛ آنجق روماده اکسارخوسك وکیلندن زیاده پاپانك حکمی نافذ ایدی. ۷۳۰ تاریخنده روما شهری ودوقه‌لغی روملرك حکمندن چیقوب، پاپانك تحت ریاستنده برنوع جمهوریت صورتنه کیرمشدی. بو جمهوریت برطرفدن روملردن وبرطرفدن دخی لومباردلردن تضییق اولنه‌رق، فرانقلرك تحت حمایه‌سنه کیرمکه مجبور اولمش؛ و پپین ایله شارلمان زمانلرنده راحت قالوب، بعض‌درجه معموریت کسب ایتمش ایسه‌ده، شارلمانك کوشك خلفلری حمایه ایده‌مدکلرندن، روماده بعض‌نفوذلی خاندانلر پاپالرك الندن حکمی آلمشلردی. اوننجی قرن میلادیده آلمانیا ایمپراطوری برنجی اوتون پاپالرك نفوذینی اعاده ایتمش ایسه‌ده، رومایی نوعاما تحت حکمنه آلمش اولدیغندن، اوندن صکره پاپالر دفعاتله، کندی حکملرینی و ایتالیانك استقلالنی محافظه ایچون، آلمانیا ایمپراطورلرینه قارشی طورمش؛ و بوسببدن ایمپراطورلر، غالب کلدکجه، پاپالری ایستدکلری کبی عزل وتبدیل ایتمکه باشلامشلر ایدی. ۱۳۰۹ ده پاپا کندی مقرینی فرانسه‌نك (آوینیون) شهرینه نقل ایتمکله، روما شهری حر قالوب، ۱۳٤٧ ده اعلان جمهوریت ایتمش ایسه‌ده، بو جمهوریت دوام ایده‌میوب، یکیدن روما پاپالق مرکزی اولمش؛ و بعض خاندانلر افرادی کسب نفوذ ایلمش ایدی. آنجق پاپالر مرور زماناله حکم واقتدارلرینی آرتیره‌رق، ورسم وسائر صنایع نفیسه وادبیاتی حمایه ایده‌رك، رومایی مرکز ارباب هنر حالنه قویمش، وخیلی اعمار وتزیین ایلمشلر ایدی. بو آره‌ده ۱٤۹۵ و ۱۵۲۷ تاریخلرنده ایکی دفعه فرانسزلر رومایی ضبط ایتمشلر ایسه‌ده، ثبات ایده‌میوب، نهایت اسپانیوللر، ایتالیایه مالك اولدقلرنده، پاپالرك حکمنی برقات دها تقویه ایتمش، و رومانك ترقیسنه سبب اولمشلر ایدی. فرانسه انقلابی بو حاله خلل کتیره‌رك، ۱۷۹۸ ده (برتیه) رومایی پاپادن ضبطله، اعلان جمهوریت ایتمش؛ و ۱۸۰۱ ده شهر مذکور پاپایه اعاده اولنمش ایسه‌ده، ۱۸۰۸ ده بیوك بوناپارت طرفندن ضبط اولنمش ایدی. ۱۸۱٤ ده، بوناپارتك سقوطی اوزرینه، پاپا رومایه عودت ایدوب، ۱۸٤۸ ده، شهر اعلان جمهوریت ایتمکله، پاپا قاچمغه مجبور اولمش ایسه‌ده، ۱۸۵۰ ده فرانسه طرفندن اعاده اولنه‌رق، محافظه‌سیچون دخی روماده برمقدار فرانسز عسکری براقلمش ایدی. ۱۸٦۰ ده ایتالیانك اتحادی اجرا اولندقده، ایتالیانلر بو شهری پایتخت اتخاذ ایتمك آرزوسنده بولنمشلرسه‌ده، فرانسه مانع اولمش؛ و ۱۸۷۰ ده فرانسه‌نك مغلوبیتندن بالاستفاده، قرال ویقتور امانوئل پاپانك پروتستولریله برابر، رومایه داخل اولمشدر. او وقتدن بری پاپانك حکومت جسمانیه‌سنه ختام ویریله‌رك، پاپالر واتیقان‌سراینده محصور قالمش؛ وروما شهری ایتالیانك پایتختی اولوب، ایتالیا اتحادی تکمیل اولنمشدر.

روما شهرنده حکومت سورن حکمدارلرك اسامیسیله تاریخ جلوسلری بر وجه آتیدر:

(قراللر)

رومولوس قبل‌المیلاد	۷۵۳	تارکین قدیم	٦۱٤
نوماپومپیلیوس	۷۱٤	سرویوس تولیوس	۵۷۸
تولوس‌هوستیلیوس	٦۷۱	تارکین نامدار	۵۵٤
آنقوس مارچیوس	٦۳۹	الی	۵۰۹

قونسلوسلرله اداره اولنور جمهوریت قبل المیلاد
ءن ٥٠٩ الی ٢٩

(ایمپراطورلر)

آوغستوس قبل المیلاد	٢٩
تیبر بعد المیلاد	١٤
قالیغوله	٣٧
قلاود اول	٤١
نرون	٥٤
غالبه	٦٨
اوتون	٦٩
ویتلیوس	٦٩
وسپاسیان	٦٩
تیتوس	٧٩
دومیتیان	٨١
نروا	٩٦
ترایان	٩٨
آدریان	١١٧
آنطونن	١٣٨
مارق اورل ولوسیوس وروس	١٦١
مارق اورل (یالکز)	١٦٩
قومود	١٨٠
پورتیناقس	١٩٣
دیدیوس یولیانوس	١٩٣
پسهنیوس نیجر	١٩٣–٩٥
آلبینوس	١٩٣–٩٧
سپتم سور	١٩٣
قاراقاله وجتا	٢١١
قاراقاله (یالکز)	٢١٢
ماقرین	٢١٧
هلیوغابال	٢١٨
آلکساندر سور	٢٢٢
ماقسیمین اول	٢٣٥
ایکی غوردیانلر	٢٣٧
ماقسیم پوپیان وبالبین	٢٣٧
غوردیان ثالث	٢٣٨
عرب فلیپ	٢٤٤
دچیوس	٢٤٩
غالوس، وولوسیان و هوستیلیان	٢٥١
امیلیان	٢٥٣
والریان	٢٥٣
غالیان	٢٦٠
قلاود ثانی	٢٦٨
کینتیلیوس	٢٧٠
اورلیان	٢٧٠
تاسیت	٢٧٥
فلوریان	٢٧٦
پروبوس	٢٧٦
قاروس	٢٨٢
قارن ونومریان	٢٨٤
دیوقلتیان	٢٨٤–٣٠٥
ماقسیمیان هرکول	٢٨٦–٣٠٥
قونستانس قلور (قیصر)	٢٩٢
« (آوغستوس)	٣٠٥–٣١١
سور (قیصر)	٣٠٥
« (اوغستوس)	٣٠٦
ماقسیمین ثانی (قیصر)	٣٠٥
« (اوغستوس)	٣٠٨–١٣
لیچیوس «	٣٠٧–٢٤
قسطنطین اول	٣٠٩–٣٧
قسطنطین ثانی، قونستانس ثانی وقونستان	٣٣٧
قونستانس ثانی، قونستان	٣٤٠
« « (یالکز)	٣٥
مانیانس	٣٥٠–٣٥٣
یولیان	٣٦٠
والنتینیان اول (غربده)	٣٦٤–٧٥
والنس (شرقده)	٣٦٤–٧٩
غراتیان (غربده)	٣٧٥–٨٣
والنتینیان ثانی (غربده)	٣٨٣–٩٢
تئودوس (شرقده)	٣٩٢–٩٥

(غرب دولتی)

هونوریوس	٣٩٥
والنتینیان ثالث	٤٢٤
پترون ماقسیم	٤٥٥
آونیوس	٤٥٥
مایوریان	٤٥٧
لیبیوس سور	٤٦١
آنتمیوس	٤٦٧
اولیبریوس	٤٧٢
غلیچریوس	٤٧٣
یولیوس نپوس	٤٧٣
رومولوس آوغستول	٤٧٥–٧٦

[شرق ایمپراطورلریچون «بیزانتیون» مادهسنه مراجعت بیوریله.]

روماایله یونان آوروپا مدنیت حاضرهسنك بشیکی حکمنده اولوب، هرنهقدر رومالیلر بیننده یونانده ظهور ایدن حکمایه مماثل حکما یتیشمهمش، وعلوم وفنون او قدر ترقی ایتمهمش ایسهده، رومالیلرك اسکی زمانده جنکاور اقوامه مخصوص بر طاقم مکارم اخلاق واطوار وحرکات مردانه کوستهرك، اساسی بر شهردن عبارت بر جمهوریتك اقطار عالمه یاپلمسی وبر شهر اهالیسنك عالمی طولدیرهجق بر امت عظیمه اولمسی بو اخلاق واطوار ممدوحهلری سایهسندهدر. اسکی رومالیلرك اخلاق واطوارنده اسپارتهلیلره مخصوص بر نوع خشونت بدویانه کورینوردی. بعده رومالیلرك فتوحاتلرینی توسیع ایله ایتالیانك جنوبنده و سیجیلیهدهکی یونان مهجرلرینی ونفس یونان ایله ماکدونیهلیلرك ممالکنی وآناطولی سواحلنی ضبط ایتدکلرنده، اوراده بولنان یونانیلرله اختلاط وامتزاج ایدهرك، یونان مدنیتنك آثارندن استفاده ایتمکه باشلامشلرسهده، ذاتاً بوزلمش اولان یونان فساد اخلاقی دخی ایچلرینه کیروب، مدنیت ومعارفجه نه قدر قزانمشلرسه، اخلاقجه او قدر غائب ایدوب، اندراسه یوز طوتمشلردر. بعده مشرکلرك ایجاد کردهسی اولان معارف و مدنیته نظر خصومتله باقان خرستیان مذهبنك انتشاری مدنیتك آثار باقیهسنی محو ایدوب، ذاتاً روما دولتی اووقت ایکی به انقسامله، شرق دولتی روملاشمش؛ وغرب دولتی شمال اقوام وحشیهسنك هجوماتیله بسبتون منقرض اولمش اولدیغندن، خرستیانلغك انتشاری رومالیلرك محویله بر اولمشدر.

رومالیلرده (پلین) کبی فنون وحکمتله اوغراشیر اهل علم پك آز اولوب، بونلرك وقتنده ظهور ایدن حکمانك چوغی یونان لساننده تحریر آثار ایتمشلرسهده، رومالیلر بسبتون ماکدونیالیلرکبی یونان لسانی لسان ادبی اتخاذ ایتمیوب، کندی لسانلرنده کندیلرینه مخصوص ادبیات ایجاد ایتمش؛ وبینلرنده ویرجیل، هوراس، تاسیت، چیچرون تیت لیو کبی شاعرلر، خطیبلر ومورخلر یتیشمشدر. سویلدکلری لسان لاتیوم خطهسنه مخصوص اولوب، لاتین لسانی دینمکله معروف ایدی. ایتالیانك اترورییه وسائر خطهلرنده سویلنیلان السنه دخی لاتین لساننده پك فرقلی اولمدیغندن، آز زمان ظرفنده لاتینجه السنهٔ مذکورهیه غلبه چالوب، بتون ایتالیانك لسانی اولدقدن صکره،

روماليلرك فتوحاتى فرانسه واسپانيا جهتلرينى احاطه ايدنجه، بو لسان ابتدا لسان رسمى وادبى صفتيله وبعده، اورالره هجرت ايدن روماليلرك تكثرى اوزرينه، لسان عوام صورتنده انتشار ايتمكه باشلايوب، آنجق اجنبيلرك آغزلرينه دوشدكجه فصاحات وبلاغتنى غائب ايده‌رك، وكلنجه وسائر محلى لسانلرله دخى قاريشه‌رق، ومرور زمانله هر طرفده بشقه بر يولده غلطاته اوغرايه‌رق، بو هرج ومرجدن ايتاليانجه، فرانسزجه، اسپانيولجه، پورتكيزجه و سائر بعض لسانلر تولد ايتمش؛ ولاتين لسانى روماليلرله برابر محو اولمشدر.

روماليلر عسكرلكده ويوللر، كوپريلر، قلعه‌لر، شهرلر، حماملر، قايليجه‌لر، تياترولر انشاسنده ابراز مهارت وكسب شهرت ايدوب، بوكبى امور جسيمهٔ نافعه‌لرينك آثارى قلمرولرى تحتنده بولنمش اولان ممالك واسعه‌ده اليوم مشهود در.

روما (Rome) بو اسمله ممالك مجتمعه‌ده ايكى قصبه واردر:

برى (نويورق) جمهوريتنده و (آلبانى)نك ١٦١ كيلومتره غرب شماليسنده، ايكى جدولك و برقاج دمير يول خطنك محل تقاطعنده واقع اولوب، ايالت مركزيدر. پك كوزل بر قصبه اولوب، ١٢١٩٥ اهاليسى واسع سوقاقلرى، برچوق دمير خانه وسائر فابريقه‌لرى، صاغر وديلسزلره مخصوص دارالعجزه‌سى وپينير تجارتى واردر.

— ديكرى جورجيا جمهوريتنده وآتلانته‌نك ٩٧ كيلومتره شمال غربيسنده واقع اولوب، بوده ايالت مركزيدر. ٤٣٧٥ اهاليسى وبرچوق دميرخانه‌لرى واردر. ايكى نهرك محل اجتماعنده واقع اولوب، بو نهرلر سير سفائنه صالحدر، وصولرى برچوق ماكينه‌لر چويرر.

روما (Ruma) آوستريا ومجارستان دولتنك خرواتستان مع اسلاوونيه ايالتنده، (سرم) سنجاغنده و (ووقووار)ك ٧٦ كيلومتره شرق جنوبيسنده اوله‌رق (صاوه) نهرينه دوكيلور بر چايك اوزرنده واقع قضا مركزى برقصبه اولوب، ٨٥٤٠ اهاليسى واردر.

روماشه (Roumacha) سودان وسطيده نيجره تابع (بنوئه) نهرى اوزرنده و ٢٠″ ٢′ ٨° عرض شمالى ايله ٥١′ ٤° طول شرقيده واقع بر قصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهاليسى وبر سور وخندقى واردر. بركوچك حكومت اسلاميه مركزى اولوب، حاكمه مخصوص بر سرايى واردر.

رومان يا خود رومانوس (Romain) بو اسمله قسطنطينيه روم ايمپراطورلرندن بروجه زير درت كشى كلمشدر: برنجيسى ارضروم جهتنده طوغوب، مجهول بر عائله‌يه منسوب اولديغى حالده، باسيلك وآلتنجى ليونك زمانلرنده عسكره داخل اوله‌رق، يدنجى قسطنطينك زماننده بيوك آميرال اولمش؛ وبو حكمدارك والده‌سى (زوئه) نك توجهنى قزانمغله، ٩١٩ ده كنج ايمپراطورك وصيسى اولمش، وقيزى هلنه‌يى كنديسنه تزويج ايتمش ايدى. بعده بالاستقلال ايمپراطور اولوب، بربرينى متعاقب اوچ اوغلنى ده ايمپراطورلغه اشتراك ايتديرمشيدى. ممالكنه هجوم ايدن بلغارلرى دفع ايتمك ايچون، حكمدارلرى بولنان (پترو) يه كوچك قيزى ماريه‌يى تزويج ايتمش؛ ومجارلرله روسلرك هجوملرينه ده مصاب اولمش ايدى. ٩٤٨ ده وفات ايتمشدر.

— ايكنجيسى (كنج) لقبيله ملقب اولوب، برنجينك تورونى ويدنجى قسطنطينك اوغليدر. ٩٥٩ ده تخته كچمش؛ وعيش وعشرت وسفاهته طالوب، ٩٦٣ ده عشرتدن وفات ايتمشدر.

— اوچنجيسى (آركير) لقبيله ملقب اولوب، زنكين بر سناتور اولديغى حالده، طقوزنجى قسطنطينك دامادى و خلفى اولمش؛ و ١٠٢٨ ده تخته كچوب، ابتدا حسن حركتده بولنمش ايسه‌ده، بعده سلجوقيلره قارشى اولان محاربانده مغلوب اولمش؛ و ١٠٣٤ تاريخنده حمامده قتل ايتديرلمشدر.

— دردنجيسى (ديوجن) لقبيله ملقب اولوب، اوچنجى رومانك تورونيدر. بر تهمت سياسيه‌يه مبنى اعدامنه حكم اولنه‌رق، بو جزانك اجراسى صره‌سنده ايمپراطوريچه (اودوقسيا) كنديسنى كوروب بكنمكله، متوفى قوجه‌سى اون برنجى قسطنطينه ايتمش اولديغى يمين ايله برابر، ١٠٦٧ ده صاحب ترجه‌يه وارمش؛ وبو وجهله رومان ايمپراطور اولوب، آلب آرسلانه قارشى سوق عسكرله طرسوسده غالب كله‌رك، ايرانه داخل اولمش ايسه‌ده، اوراده مغلوب واسير اولوب، بيوك بر فديهٔ نجات وعديله تخليص نفس ايده بيلمش ايدى. آنجق قسطنطينه‌يه

عودت ایدنجه‌یه قدر اودوقسیانك اوغلی یدنجی میخائل
تخته چقمش؛ وصاحب ترجمه حکومتی ضبطه چالیشمش
ایسه‌ده، میخائل طرفندن طوتیلوب، کوزلرینه میل
چکدیرلمش؛ وبر قاچ کون صکره وفات ایتمشدر.

رومان { سنت — (St. Romain) بو اسمله خرستیانلرك اوچ عزیزی اولوب،
برنجیسی روما عسکرنده نفر اولدیغی حالده، (سنت
لوران) ك اعدامنده‌کی متانتنی کورمکله، خرستیان
اولدیغندن، ٢٥٨ تاریخ میلادیسنده رومادە قتل
اولنمشدر. آغستوسك ٩ نده یورطیسی اجرا اولنور.
— ایکنجیسی بشنجی قرن میلادی اوائلنده فرانسه‌ده
بر چوق مناسترلر تأسیس ایتمشدر. شباطك ٢٨ نده
یورطیسی اجرا اولنور. — اوچنجیسی یدنجی قرن
میلادی اوائلنده روئن پسقپوسی اولوب، کویا کرا-
متیله شهر مذکوری بر مدهش اژدرهادن قورتار-
مشیدی. تشرین اولك ٢٣ نده یورطیسی اجرا
اولنور. — روسلرك‌ده بو اسمله ١٠٠١ تاریخنده
قتل اولنمش بر عزیزلری اولوب، تموزك ٢٩ نده
یورطیسنی اجرا ایدرلر.

رومان { (Romans) فرانسه‌نك دروم ایالتنده و والنسه‌نك ١٨ کیلومترە
شمال شرقیسنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب،
١١٢٥٧ اهالیسی، ایپك منسوجاتی و (ایزه) نهری
اوزرنده کوزل بر کوپریسی واردر.

رومان { (Roumains) رومانیه ایله اردل وبسارابیه‌ده ساکن برقوم اولوب،
روما ایمپراطورلرندن ترایانك اثنای ضبطنده اوراره
نقل واسکان ایتدیکی رومالیلرله اورانك اهالیٔ قدیمه-
سی اولان (داچ) لرك اختلاط و امتزاجندن تولد
ایتمشدر. لاتینجه‌دن مشتق بر لسان مخصوصله
متکلمدرلر. جمله‌سی ٨٥٠٠٠٠٠ نفوس اولوب،
٤٥٠٠٠٠٠ ی مستقل یعنی رومانیه دینلن افلاق
و بغدانده ساکن، ٣٢٠٠٠٠٠ ی، اردلده یعنی
مجارستانه تابع، ٢٠٠٠٠٠ ی بوقووینه‌ده یعنی
آوستریایه تابع و ٦٠٠٠٠٠ ی بسارابیه‌ده یعنی
روسیه‌یه تابعدرلر. اولاخ دخی تعبیر اولنان
بر قاچ یوز بیك رومان دخی ممالك عثمانیه‌نك ما-
کدونیه وآرناوٗدلق جهتلرنده ویونانده ساکن اولوب،
بونلرك نه وقت ونه صورتله رومانیه‌دن بو طرفه
کچدکلری پك‌ده معلوم دکلدر. رومانلر اسکیدن بری
معارف و مدنیتدن محروم قالوب، یکی ترقی وتمدنه
باشلامشلردر. یقین وقته قدر لسانلرینی اسلاو
حروفیله یازوب، نهایت پرنس قوزه حسیات ملیه‌لرینی
ایقاظ ایده‌رك، حروف مذکوره‌یی ترکله، لاتین
حروفنی قبول ایتملرینه سبب اولمشدر.

رومان { یاخود رومانو (Roman, Romanu) رومانیه‌نك مولداویه یعنی بغدان
خطه‌سنده وبکرشك ٢٨٤ کیلومترە شمال شرقیسنده
اوله‌رق، (مولدووه) نهری اوزرنده وبو نهرك (سرت)
نهرینه دوکلدیکی محلدن ٦ کیلومترە یوقاریده ایالت
مرکزی بر قصبه اولوب، ١٦٩٢٠ اهالیسی، برقاچ
مکتبی، آغستوسك ٦ سنده قوریلور بیوك پنایری
وبر دمیر کوپریسی واردر. — ایالتنك مساحهٔ
سطحیه‌سی ١٨٨٨ مربع کیلومترە واهالیسی ١٠٥٠٠٠
کشیدر.

رومانش { (Roumanches) اسویچره‌نك شرق جهتنده کی (غریزون) نا-
حیه‌سنده ساکن برکوچك قوم اولوب لاتینجه‌دن مشتق
بر لسان مخصوصله متکلمدرلر. آوستریانك تیرول
خطه‌سنده ساکن بولنان (لادین) لرك دخی رو-
مانشلرله قرابت جنسیه‌لری واردر. رومانشلر ٢٨٣٧٦
نفوسدن عبارت اولدقلری حالده، لسانلرینی محافظه
ایدوب، بولسانده برقاچ غزته نشر ایدیورلر؛ وبرقاچ
کتابلری اولوب، لسانلرینی محافظه ومذکور لادین
لسانیله توحید ایتمك اوزره، بر جمعیت علمیه‌لری دخی
واردر. وقتیله بونلر دها چوق اولوب، برطاقلری
آلمانلاشمش ویا ایتالیانلاشمشدر.

رومانشه { (Romanche) فرانسه‌نك جنوب شرق جهتنده بر نهردر، که آلب
طاغلرندن نبعانله، ٧٨ کیلومترەلك جریاندن صکره،
(رونه) ایرماغنه تابع (ایزره) یه دوکیلن (دراق)
چاینه منصب اولور. جریانی سرعتلی اولوب، برچوق
ماکینه‌لر چویرر.

رومانوف { (Romanov) روسیه‌ده ١٦١٣ دن ١٧٦٢ تاریخنه‌دك ١٤٩
سنه حکومت سورن بر سلاله‌نك اسمی اولوب، باشلری
نیکیته رومانویچدر، که دردنجی ایوانك زوجه‌سی
وبرنجی فدورك والده‌سی اولان چارینه آناستاسیانك

برادری ایدی . بونك بش اوغلی اولوب، بیوکلری اولان فدور، بوریس غودونوفدن تخلیص نفس ایچون، آرخانکل جهتنه قاچوب، (فیلارت) اسمیله کشیش اولمش؛ ومرور زمانله موسقوه مترهپولیدی اولوب، ۱۶۱۳ ده روس بویارلری یرلی برحکمدار آرادقلرنده، کندی اوغلی میخائلی انتخاب ایتدیرمکه موفق اولمشدی . بو سلاله بلا ولد وفات ایدن چارینه الیزابته ایله ختام بولوب، بونك وفاتنده، چارلق قرابت صهریه ایله رومانوف خانداننه مربوط بولنان (هولستاین غوتورپ) خاندانه کچەرك، الیوم بو سلاله حکم سورمکدەدر . [رومانوف سلالەسندن کلن حکمدارلرك اسامیسیچون «روسیه» مادەسنه مراجعت بیوریله .]

رومانوف { میخائل — (Michel Romanov) روسیه چارلرندن اولوب، آنفاً بیان اولنان رومانوف سلالەسنك برنجی حکمداریدر . (فدور نیکیتیچ)ك اوغلی اولوب، ۱۶۱۳ ده روسیه زادکانی طرفندن حکمدار طانلمش؛ و فترت زماننده روسیەده کسب اقتدار ایتمش اولان لهلیلر واسوجلیلرله اوغراشوب، اسوجلیلره بالطبع سواحلندەکی ایالاتی ترك، ولهلیلرله ۱۴ سنەلك متارکه عقد ایتمش؛ و ۱۶۳۴ ده بونلرك النده قالمش اولان بعض ایالاتی استرداد ایتمش ایدی. موسقوه مترهپولیدی بولنان پدرینك نصایح واخطاراتیله حرکت ایدەرك، روسیه‌یه خیلی ترقی ایتدیرمك یولنی طوتمش ایسەده، ۱۶۴۵ ده وقتسز وفات ایتمشدر . اوغلی آلکسی خلفی اولمشدر .

رومانوف { (Romanof) روسیەنك یاروسلاو ایالتنده و یاروسلاوك ۳۵ کیلومتره شمال غربیسنده اولەرق وولغه ایرماغی اوزرنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، قارشیسندەکی (بوریسو غلیبسك) ایله برابر ۶۰۰۰ اهالیسی، دمیرخانەلری، کتن فابریقەلری وسبزه باغچەلری واردر.

رومانیه { (Roumanie) آوروپای شرقی دول صغیرەسندن اولوب، بالقان شبه جزیرەسنك وطونه مجرای اسفلنك شمالنده و قارپات سلسلهٔ جبالنك مائلهٔ خارجیەسنده یعنی جنوب وشرقنده واقعدر. افلاق (ولاخیا) و بغدان (مولداویا) اسملریله ایکی خطەدن عبارت اولوب، اوتەدن بری (مملکتین) دینمکله معروف ایدی . افلاق شمالاً وشمال غربی جهتندن ترانسیلوانیه آلپلری صیرتیله وجنوباً وجنوب غربی جهتندن وشرقاً دخی طونه مجراسیله و بغدان دخی غرباً قارپات صیرتیله و شرقاً (پروت) مجراسیله یعنی بو ایکی مملکت همان هرطرفدن حدود طبیعیه ایله محدود ایکن، برلین معاهدەسی طونەنك مجرای اسفلنك شرقنده بولنان و رومانیه ایله اصلا مناسبتی اولمیان دوبریجه خطەسنی دخی بو دولته ویرمکله، شمدیکی حالده، طونه هرطرفده رومانیەنك حدودینی تشکیل ایتمیوب، برقسمی رومانیه طوپراغنك ایچندن کچیور؛ وبو دولت قره دکیزده برخیلی ساحل قزانمشدر . هرنه قدر رومانیه بالقان شبه جزیرەسندن طونه ایله آیرلمش ایسەده، اوتەدن بری دولت عثمانیەنك تحت تابعیتنده بولنوب، بوصوك وقتلرده استقلال و یا امتیاز قزانان حکومات بالقانیه ایله مناسبت و اشتراك منافعی اولدیغندن، بو دخی حکومات بالقانیەدن معدود اولوب، بواسم دها عام اولمق اوزره، بعضاً بالقان و طونه حکوماتی دخی دینلیر .

هیئت طبیعیەسی، حدود ومساحەسی . — رومانیه‌یی ترکیب ایدن مملکتیندن ایکیسیده همان مستطیل شکلنده اولوب، افلاق غربدن شرقه وبغدان بونك منتهای شرقنه ملاصق اولەرق جنوبدن شماله ممتد اولور . دوبریجه ایسه افلاقك بر پارچەسی کبی طونه ایله قره دکیز ساحلی آرەسنده آیریجه برکوچك مستطیل صورتندەدر . رومانیا شمالاً وشمال غربی جهتندن آوستریا ومجارستان دولتیله یعنی نفس مجارستان وترانسیلوانیه (یەنی اردل) وبوقووینه خطەلریله، شرقاً روسیەنك بسارابیه خطەسیله وقره دکیزله، جنوبا بلغارستانله، غربا صربیه ایله محاط ومحدود اولوب، صربستاندن وقسم اعظمنده بلغارستاندن طونه مجراسیله آیرلمشدر . ″۳۸ °۴۳ ایله ″۱۵ °۴۸ عرض شمالی و ′۱۰ °۲۰ ایله ′۲۰ °۲۷ طول شرقی آرەلرنده اولوب، مساحهٔ سطحیەسی ۱۳۱ ۴۰۲ مربع کیلومترەدر .

جبال وانهاری، کوللری، سواحل وجزایری . — قارپات سلسلهٔ جبالی مجارستان ایله غالیچیا آرەسنده برقوس تشکیل ایدەرك، شرق جنوبی‌یه طوغری اوزاندیغی کبی، ینه او استقامتده ترانسیلوانیه

ایله بغدان آره‌سنده ممتد اولوب، "بغدانك منتهای
جنوبنه واصل اولنجه، ینه ترانسیلوانیه ایله افلاق
آره‌سنده غربه طوغری دونر، و دها طوغریسی
مذکور ایکی خطه آره‌سنده ممتد اولان ترانسیلوانیه
آلپلریله برلشه‌رك، برزاویه تشکیل ایدر. بوایکنجی
سلسله (اولت) نهرینه کچید ویرن بر بوغازه قدر
غربه طوغری اوزاندقدن صکره، جنوبه آز میل
ایده‌رك وبعده بسبتون جنوب‌غربی‌یه طوغری دونه.
رك، صربیه حدودی قارشیسنده طونه‌نك دمیر قپو
دینلن بوغازینه واصل اولور. بو ایکی سلسله‌دن
برنجیسنك شرقی وایکنجیسنك جنوبی اتکلری رومانیه
ایچنده اوزانه‌رق، بر سطح مائل تشکیل ایدیور؛
وآقان نهرلر آره‌لرنده وادیلر ودره‌لر آچه‌رق برطاقم
قوللر وجوده کتیرمشلردر. حدودده بولنان بو ایکی
سلسله‌دن بشقه رومانیه‌ده هیچ بر طاغ اولمیوب، بتون
اراضی مذکور طاغلرك اتکلریله دها آشاغیده‌کی
آز میلانلی بایرلردن وبعض تپه‌لردن ونهایت دوز
اووه‌لردن عبارتدر. مذکور سلسله‌لرك صیرتلری
آوستریا حدودی داخلنده اولوب، رومانیه حدودی
صیرتك خارجنده وآشاغیسنده بولندیغندن، بو
سلسله‌لرك یوکسك ذروه‌لری رومانیه‌نك خارجنده
بولنیور. قارپات سلسله‌سنك رومانیه طوپراغنده‌کی
تپه‌لرینك اك یوکسکی ٢٥١٨ متره ارتفاعی اولان
(اومو) طاغی؛ وترانسیلوانیه آلپلری سلسله‌سنك
اك یوکسکی‌ده ٢٢٥٣ متره ارتفاعی اولان (قوستا.
لوبی روسو) طاغیدر.

بو ایکی سلسلهٔ جبالدن همان متوازیاً برچوق نهرلر
آقوب، افلاقده‌کیلر طوغریدن طوغری‌یه طونه‌یه،
وبغدانده‌کیلر ینه طونه‌یه تابع اولان (سرت) و (پروت)
نهرلرینه دوکیلورلر. بناءً علیه رومانیه کاملاً طونه
مائله وحوضه‌سی داخلنده بولنیور. بو نهرلردن افلا.
قك قسم غربیسنده‌کیلر شرقه آز میلانله جنوبه
طوغری آقوب، شرقه طوغری کیدلدکجه نهرلرك
شرقه اولان میلانلری چوغاله‌رق، نهایت بغدانك
قسم جنوبیسنده‌کیلر بسبتون شرقه طوغری آقیورلر.
بغدانده ایسه (بوقووینه) خطه‌سندن کلن (سرت)
نهری شمالدن جنوبه وبعده جنوب شرقی‌یه طوغری
آقوب، قارپاتدن اینن چایلر شرق جنوبی‌یه طوغری
جریانله بوکا منصب اولورلر. سرت وادیسنك شرق
جهتنده بعض تپه‌لردن اینن برقاچ چای دخی (پروت)
نهرینه دوکیلور.

طونه‌نك بر قسمی یعنی دمیر قپودن منصبنه قدر
اولان ٤٨٠ کیلومتره‌لك محلی رومانیه‌نك انهارندن
معدود اولوب، ابتدا بو دولتك حدود جنوبیه‌سنی
تشکیل ایتدکدن صکره، سلستره قصبه‌سنی کچوب،
شماله دونرجه بسبتون رومانیه طوپراغی ایچنه کیرر؛
وپروتله برلشوب ینه شرقه دوندکدن صکره، روما.
نیه‌نك بر قسمنك یعنی دوبریجه‌نك حدود شمالیه‌سنی
تحدید ایدیور. طونه حقنده زیاده تفصیلات ویرمه‌نك
شوراسی محلی اولمدیغندن، یالکز بلغارستان ودوبریجه
جهتنده‌کی سواحلنك یوکسك ورومانیه جهتنده‌کی سا.
حللرینك آلچق وبرچوق بطاقلقلری حاوی اولدیغی
بیانله اکتفا ایدرز. طونه‌یه دوکیلن رومانیه انهارینك
باشلیجه‌لری غربدن باشلایه‌رق: ژیول، اولت، وده،
آرجسول یاخود آرجیش، یالومیچه، سرت وپروت
نهرلریدر. پروت بغدانك حدود شرقیه‌سنی تشکیل
ایدوب، روسیه ایله رومانیه آره‌سنده مشترکدر.
طونه‌دن صکره رومانیه انهارینك اك بیوکی (اولت)
ویا (آلوته) نهریدر، که قارپات سلسله‌سنك داخلی
مائله‌سندن نبعانله، ترانسیلوانیه داخلنده جنوب‌غربی‌یه
بعده شمال غربی‌یه ونهایت غرب جنوبی‌یه وجنوبه
طوغری دونوب، ترانسیلوانیه آلپلرینی ایکی‌یه آیران
درین بر بوغازدن صورولە، افلاقه کیرر، وجنوبه
بعده جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، طونه‌یه دو.
کیلور. کرك بونك وکرك افلاقده آقان دیکر انهارك
تابعلری آز واهمیتسزدر. بغدانی طولاً شق ایدن
(سرت) رومانیه‌نك اولت وپروتدن صکره بیوکلکده
اوچنجی نهری اولوب، بغدانك اکثر صولرینی جمع
ایتمکله، بونك خیلی تابعلری واردر. صاغدن یعنی
غرب جهتندن آلدیغی چایلر جنوبدن باشلایه‌رق:
افلاقده بوزائو وبغدانده پوتنه، ناتروس، بیستریچه
و مولداوه، صولدن دخی جمله‌نك اك بیوکی اولان
وشمالدن کلن (برلاڤ) در. پروت نهرینه‌ده (شیشیا)
چایی دوکیلور.

طونه ساحلنه قریب بعض کوللر بولنوب، بونلرك
باشلیجه‌لری: ژیول منصبی قربنده‌کی (بالته پوپی)

و (بالته ندريا)، (اولت) منصبنك آلت طرفنده‌كى
(يزرو)، (وده) نهرينك دوكلديكى (بالته)، بركو-
كيدن يوقارى بولنان (بالته مايرو)، بركوكى ايله
اولنيچه آره‌سنده‌كى (بالته لات) و (يزرو غرچيلور)،
يالوويچه منصبنك اوست طرفنده بولنان (لاقوبويانو)
و (يزرو موستيس)، قالارسى قصبه‌سى قربنده‌كى
(يزروقالارسى) وغلاص قربنده بولنان (يزرويراتيس)
كوللريدر .

طونه مجراسى ايچنده رومانيه‌نك برخيلى آطه‌سى
اولوب، غربدن باشلايه‌رق باشليجه‌لرى : اوستروه
قوربو، اوستروه‌ماره، قارداس، اوستروه‌پرسينه،
سلستره قربنده واقع برقاچ آطه‌يه منقسم اولان
(بيوك بالته)، سايه، اوستروه برغولوى، سربان،
اوستروه پويه ونهايت طونه‌نك داليه‌سنده واقع
(كيليا) وسولينه ياخود سنه آطه‌لريدر .

رومانيه دوبريجه‌يى آلدقدن صكره، ۲۲۰ كيلو-
متره‌لك ساحله مالك اولمش ايسه‌ده، بو ساحلك قسم
شماليسى آلچق وبطاقلق اولوب، قسم جنوبيسنده دخى
يالكز كوستنجه ومانغاليه اسكله‌لرى واردر، كه بونلرك
ده ليمانجه نقصانلرى تجارتجه كسب اهميت ايتملرينه
مانعدر. كيليانك ٤٥ كيلومتره آچيقلرنده قره‌دكزده
رومانيه‌نك ييلان آطه‌سى ناميله بركوچك جزيره‌سى
دخى واردر .

اقليم وهواسى . — رومانيه‌نك هواسى پك
اعتدالسز اولوب، شمال شرقيدن يعنى روسيه‌دن وتا
قطب شماليدن كلن صوغوق وشدتلى روزكارلره قارشى
برسپرى اولمديغندن، قيشين ميزان‌الحراره تحت‌الصفر
۲۸ دركه‌يه قدر اينر ؛ ويازين دخى، مملكتك آلچق
اووه‌لردن عبارت اولديغنه بناء ، حرارت چوق دفعه
۳٦ درجه‌يه قدر چيقار. بوندن بشقه هوا پك سريع
التحول اولوب ، چوق دفعه صباحك فوق العاده
حرارتندن صكره آقشام عادتا صوغوق اولور، ويا بونك
عكسى وقوع بولور . قيشلرى پك اوزون اولوب،
ايلك بهارلرى اكثريا اون اون بش كوندن عبارت
قالير . صوك بهارى ايسه ايكى آيدن زياده امتداد
ايدوب، الك كوزل موسميدر. قيشين بعض دفعه ايكى
متره‌يه قدر قار ياغار ؛ ويرده چوق طوران بو قارلر
اريديكى وقت آلچق اووه‌لر كوندوزين كول وكيجه‌لرى
بربوز درياسى صورتنى آلير . حد وسطى اوزره
ميزان الحراره‌نك درجاتى ايلك بهارده فوق الصفر
۷' ۱۱°، يازين ۵' ۲۲°، صوك بهارده ۸' ۱۲°،
قيشين دخى تحت الصفر ۵' ۲° در. مرتفع محللرنده
قيشين صوغوق دها زياده ويازين حرارت دها آز
اولور. بكرشده سنه‌ده ۷٤ سانتيمتره ياغمور و۷۲
سانتيمتره قار ياغار .

احوال اراضيسى ، محصولات وحيوانات ومنابع
ثروتى . — رومانيه‌ده طاغ اتكلرى واونلرى تعاقب
ايدن تپه‌لر چوق سورميوب، قسم اعظمى اووه‌دن
عبارتدر . نهرلرك مجرالرندن بشقه شكل مطردينى
دكيشديره‌جك هيچ برحالى اولميان بو واسع اووه‌نك
طونه‌يه ويا پروته طوغرى اولان ميل وانحطاطى بيك
متره‌ده آنجق بر متره اولوب، غلاص قربنده حذاى
بحردن آنجق سكز اون، اووه‌نك وسطلرنده بولنان
بكرشده ۸۷ وطاغ اتكلرنده بيله نهايت ۱٤٤
متره ارتفاعى واردر. بو اووه‌نك طوپراغى طونه‌نك
ايندير ديكى وطاغلردن نهرلرله وياغمور صولريله ايتمش
اولان اتربهٔ مترسبه‌دن عبارت اولديغى حالده، اوچ
طبقه‌دن مركب اولوب، الك آلتده چاقيل طاشلرينى
وحيوانات قديمه كميكلرينى حاوى كول رنكنده بر
طوپراق، بونك اوستنده ۵۰ دن ۱۰۰ متره‌يه قدر
ثخنى اولان صارى‌متراق بر بالچيق، والك اوستده‌ده
چوريمش نباتاتدن متشكل بر متره ثخننده برقره طو-
پراق بولنيور . بو طوپراق غايتله منبت اولوب،
كوبره‌سز پك كوزل محصولات وعلى الخصوص مصر
ويرر. رومانيه اراضيسى درت طبقه‌يه تقسيم اولنه-
بيلير : برنجيسى ذكر اولنان واسع اووه‌لردن عبارت
زراعت منطقه‌سى ؛ ايكنجيسى باغلر واشجار مثمره ايله
و بعض مصر تارله‌لريله مستور اولان بايرلر وتپه‌لر
منطقه‌سى ؛ اوچنجيسى مرعى اتخاذ اولنان ويازين پك
قورو، قيشين پك صوغوق وايلك وصوك بهارلرده پك
كوزل اولان طاغ اتكلرى منطقه‌سى ؛ دردنجيسى‌ده
اورمانلرله مستور اولان طاغلرك مرتفع محللريدر .
طاغلرك اراضيسى كلس، مارن، ماثى‌يه مائل كول
رنكنده بالچيق، شيست، ميقاشيست وسائر اتربه‌دن
متشكل اولوب، اراضئ بركانيه آثارينه پك آز تصادف
اولنور. بتون رومانيه اراضيسى ۲۲۲ ۰۷۳ ۱۲

هکتار یعنی یکی دونمدن عبارت اولوب، بونك ٣٠٣٥ ٧٣١ دونمی اورمانلق وقصور ١٠٠٤٧ ٤٩١ دونمی دخی اراضیٔ مزروعه ومرعادر.

بر طرفدن قیشین کثرتلی قار ویاغمورلرینی تعاقب ایدن یازك حرارتی وصوك بهارك امتدادی برطرفدن دخی طوپراغنك وجه‌مذکور اوزره پك منبت اولمسی رومانیه‌یی اك محصولدار ممالك صره‌سنه قویمشدر. اراضی عمومیت اوزره اوچ سنه‌ده بر دیکلندیریلوب، دیکر ایکی سنه‌نك برنده مصر وبرنده بغدای وسائره اکهلیر. یوقاریده ذکر اولنان اراضیسندن ١٦٠ ٢٥٥ ٤ دونمی حبوبات زرعنه مخصوص اولوب، ٥ ٤٠٣ ١٧٨ طونیلانه حبوبات حاصل اولور. محصولاتنك اك چوغی بغدای ومصر اولوب، هر برندن ایکی ملیون طونیلانه‌یه قریب محصول آلنیر. بغدایك چوغی اخراج، ومصر محلنده صرف اولنوب، کویلیلر عمومیت اوزره مصر اکمکی یرلر. مصر وبغدایدن صکره اك زیاده حاصل اولان حبوبات آرپه واوچنجی درجه‌ده چاودار، یولاف، داری، فصولیه، مرجك، نحود وسائره در. بر مقدار کتن، کنویر، قولزا، توتون وسائره ایله پطنجان، طوماتس وسائر سبزه‌لرك انواعی دخی حاصل اولور. میوه‌لری باشلیجه اریك، الما، آرمود، زردالی، شفتالی، کراز، آیوه، بادم، اینجیر، جویز، طوت، آغاج چیلکی، فندیق وسائره‌دن عبارت اولوب، پك بول اولان اریکلردن محلنده کلیتله صرف اولنان بر نوع راقی چیقاریلیر. تپه‌لرده وبایرلرده‌کی کویلر باغلر وسبزه ومیوه باغچه‌لریله محاطدر. باغلر ١٦٣ ٧٠٠ دونم وسعتنده اولوب، سنوی تقریباً ٢٦١ ملیون فرانق قیمتنده اوله‌رق ٨٧٢ ٦٦٠ طونیلانه شراب چیقار. تپه‌لرده وبایرلرده‌کی باغلرك اوزومی دها ایی وشرابی میخوشجه ودها مقبولدر.

اکثر اراضی چفتلك اولوب، اصحاب املاکك واسع اراضیلری واردر. کویلیلرك ایسه چوغی چفتجی ویا کونده‌لکجی اولوب، فقیر، جاهل وهر نوع اسباب مدنیت واستراحتدن محروم آدملردر.

رومانلر حیوانات اهلیه‌یه پك اهمیت ویروب، قابل زراعت اولان اراضینك بر ثلثی یعنی ایکی ملیون یکی دونمی مرعایه حصر اولندقدن بشقه، زرع ایتدکلری اراضینك محصولاتنك دخی برثلثی حیوانلرینه تخصیص ایدیورلر. رومانیه‌ده ٨ ٥٤٦ ٠٩٥ حیوانات موجود اولوب، بروجه‌آتی اجناسه منقسمدر:

صیغیر	٢ ٢٣٦ ٠٤٧
آت	٥٢٦ ٣٠١
قیون	٤ ٨٥٠ ٣١٠
کچی	١٦٣ ٠٨٣
طوموز	٧٧٠ ٣٥٤

رومانیه‌نك طاغلری اك یوکسك محللرینه قدر حیواناته الویریشلی اوتلرله مستور اولوب، یازین اورمانلرك آره‌سنده دخی کلیتلی قیون وکچی سوریلری بولنور. طاغ اتکلرینك بعض دره وبایرلری واووه‌نك صویی قیت اولان بعض واسع یرلری‌ده مرعی اتخاذ اولنوب، قیون وخرکله واینك سوریلری کودیلور. افلاقك آتلری جفاکش وآتشلی ایسه‌ده، کوچك اولوب، بغدانك‌کیلر بینکه وآرابه چکمکه دها الویریشلیدر. خرکله‌لر وصیغیرلر یازین یایله‌لرده سوریلرله کزدیریلوب، قیش کیردکدن صکره آخوره آلنیر. زراعت اوکوزله وماندہ ایله اجرا اولنور. طاغ صیغیرلری کوچك واووه‌ده‌کیلر دها بیوکدر. قیونلر بش آلتی جنسه منقسم اولوب، مرینوس جنسی ویاغیسی پك مقبول (تونغه) و (چغاییس) اسملریله ایکی جنسی بولنیور. انقره کچیسی دخی ادخال اولنوب، توبی بوزلمامشدر. یپاغی، یاغ، پینیر وسائر حیوانات محصولاتی رومانیه‌یی اداره ایتدکدن صکره، خیلی مقداری‌ده اخراج اولنور. طیور اهلیه دخی چوقدر. ایپك بوجکلری رومانیه‌ده اسکیدن بری یتیشدیرلمکده اولوب، کویلیلر کیدکلری سوسلی کوملکلرینی نقش ایتدکلری ایپك وابریشیمی کندیلری یاپارلردی. بوصوك وقتلرده ایپك یتیشدیرمکه دها زیاده اهمیت ویریلوب، یاشده ایپك قماشلر یاپیلیر، وخیلی قوزه وایپك دخی اخراج اولنور. آریلر آز اولوب، اولکی قدر بال چیقمیور.

حیوانات وحشیه قورد، طوموز، آیی، تیلکی، یبانی کدی، کلینجك، صانسار، پورصق، طاوشان، طاغ کچیسی، کیك، قره‌جه وسائره‌دن عبارت اولوب، طیوری دخی پك چوقدر. ویاز صیجاقلرنده قیرلانغیج ولکلك کبی سیار قوشلرك چوغی بولنور. انهارك وکوللرك اکثرنده بالیقلرك انواعی موجود در. آو حیوانانی پك چوق اولوب، رومانلر آودزده خیلی

استفاده ایدرلر . حیوانات مختلفه دریلرندن بکرش ویاشده پك چوق کورك اعمال اولنور .

قیشك صوتوقلرینه طیانه‌میانلرندن ماعدا آوروپانك کافهٔ نباتات واشجاری رومانیه‌ده یتیشوب، اورمانلرده میشه، آق کورکن وآقجه آغاج ایله جویز آغاجی پك چوق ویالکز چام آزدر. جویز آغاجی کوتوکاری اخراجندن پك چوق استفاده اولنور . حکومت اخیراً اورمانلرده قطعیاتی بر اصول ونظام تحتنه آلمش، وبعض خالی اووه‌لری ده اورمان و فدانلغه چویرمکه باشلامشدر .

رومانیه طاغلرنده آلتون، کومش، جیوه، باقیر، قورشون، دمیر وسائر معادن کلیتلی اولوب، اکثر نهرلرك صولرنده ده آلتون ریزه‌لری بولنیور . بو معادن مختلفه‌نك الیوم اخراج اولنانلری آزدر. پترول وقیا طوزی رومانیه‌ده پك چوق اولوب، سنوی ۲۰۰۰۰ طونیلاته پترول و ۱۰۰۰۰ طونیلاته قیا طوزی اخراج اولنور . معدن کموری، آنتراسیت ولینکیت دخی چوقدر . مختلف الوانده مرمر، کوزل ابنیه طاشلری، وکیرج اعمالنه یارار طاشلر، صوکیرجی و پورسلن وطوغله و سائره اعمالنه یارار طوپراقلرك انواعی دخی رومانیه‌نك طاغ اتکلرنده کلیتله بولنور. میاه معدنیه‌سی پك چوق اولوب، جمله‌سی صوتوقدر.

صنایع وتجارتی، طرق اختلاطی . — رومانلر باشلیجه زراعتله و حیوان یتیشدیرمکله مشغول اولوب، صنایعه اسکیدن بری پك اهمیت ویرمه‌مکده‌درلر . رومانیه‌ده بیوك فابریقه‌لر اولمیوب، قرا و قصبات اهالیسی خانه‌لرنده و یا دکانلرنده بعض اوفق تفك صنعتلرله مشغول اولورلر . کتن، کتنویر، پاموق وابکدن بزلر، آغاجدن فوچی وکردل وچوتره کبی ادوات مختلفه، طوپراقدن دستی وکوب وچناق کبی شیلر، دریدن سختیان وکورك وقوزوق کبی اثواب وقوزو دریسندن قلپاق، یوکدن شیاق وعبا وولنچه، سوددن پنیرك انواعی، چاودار و پتاتس ومیوه وسائره‌دن اسپیرتو و راقی وسائر مسکرات، کتنویر واخلامورلدن ایپ، قامشدن حصیر، آغاج بوداقلرندن سپتلرك انواعی ودمیرجیلك و باقیرجیلق وسائره‌یه متعلق عادی آلات وادوات یاپیلیر. کرك قصبه‌لرده وکرك کویلرده اکثر اولر اخشاب ایسه‌ده، بوصوك وقتلرده بر خیلی طوغله وکرمید وکنك فابریقه‌لری آچلمشدر . کیرج فرونلری‌ده چوقدر . بعض یرلیلر وآوستریالیلر اخیراً اوست وادیسنده صو و بخارله اداره اولنور برطاقم کراسته فابریقه‌لری یاپوب، خیلی کراسته چیقارمقده‌درلر .

صنایعجه کری بولنان ممالکك جمله‌سنده اولدیغی کبی، رومانیه‌ده دخی، مملکتك ثروت طبیعیه‌سیله محصولات متنوعه‌سنك کثرتیله برابر، ادخالات اخراجاتدن چوق زیاده اولوب، ۱۸۸۷ سنه‌سنده ادخالات ۳۱۴ کسور ملیون واخراجات ۲۶۵ کسور ملیون فرانغه بالغ اولمش، یعنی برسنه‌ده ۴۹ ملیون فرانق مملکتدن چیقمشدر . اخراجاتی ذخیره، میوه، شراب، حیوانات، یاغ و پنیر، کراسته، آغاجدن معمول آلات مختلفه، دری وکورك وسختیان، کتن وکتنویر و بونلردن منسوج بعض بزلر، قیا طوزی و سائره‌دن؛ وادخالاتی‌ده آوروپانك معمولات ومصنوعات مختلفه‌سی و باشلیجه اقمشهٔ متنوعه ایله ماکنه کبی شیلردن وممالك حاره محصولاتیله سوسه متعلق مواد وسائره‌دن عبارتدر . ممالك اجنبیه‌دن رومانیه ایله الك زیاده تجارت ایدن انکلتره اولوب، ایکنجی درجه‌ده آوستریا ومجارستان، بعده فرانسه، ایتالیا، بلجیقه، ممالك عثمانیه، آلمانیا، روسیه وسائره‌در . رومانیا اسکله‌لرینه سنه‌ده یکرمی بیکدن زیاده کمی کیروب چیقیور .

رومانیه‌نك تجارتنی تسهیل ایده‌جك طرقك بری طونه نهریدر، بونهرك بونجه کمیلر وآوستریانك طونه‌یه مخصوص شرکتنه منسوب واپورلر ایشلدیکی کبی، قره‌دکیزده‌کی بیوك کمیلر دخی غلاص وابرائیله وبعضاً برکوکی‌یه قدر چیقارلر . دیکر نهرلرینك دخی چوغی اوفق کمیلر سیرینه وصال یوزدیرلمسنه صالح اولوب، تمامیله سیر سفائنه صالح اوله‌جق حاله قونملری‌ده جزئی همته محتاج ایسه‌ده، رومانیه حکومتی الآن بوکبی امور نافعه‌یه موفق اوله‌مامشدر. شمدیکی حالده یالکز پروت نهری تمامیله سیر سفائنه صالحدر . هیچ بر جدول دخی یوقدر . دمیر یوللری اولدقجه چوق اولوب، جمله‌سی دولته عائد اولمق اوزره، مجموعنك طولی ۲۸۸۸ کیلومتره‌در . موجود اولان خطلر افلاق و بغدانی بریاندن بریانه شق

ایدەرك، صاغ و صوله برطاقم شعبەلر صالیورلر. بوخطلرك ایکیسی‌دە قره‌دکیز ساحلنه اینوب، بری کوستنجه‌یه و دیکری بلغارستانك ایچندن کچەرك وارنه اسکله‌سنه منتهی اولیور. بری دمیرقپو بوغا- زندن کچەرك، ودیکری ترانسیلوانیه آلپلری سلسله- سنی یارەرق، ایکی خط مجارستانه داخل اولور؛ دیکر ایکی خط پروتی کچەرك، روسیه‌یه کیرر؛ وبر خط دخی بغدانك منتهای شمالندن بوقووینه وغالیچیایه کچر. بو وجهله رومانیه آوروپایه متعدد خطوطله مربوطدر. بیوك جادەلرله ایالات مرکزلرینی بربر- لرینه ربط ایدن شوسەلر دخی مکمل اولوب، یالکز قضالر ونواحی آرەسندەکی شوسەلر دردست انشادر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری، معارف وادبیاتلری. — رومانیا اهالیسی ٥٣٧٦٠٠٠ نفوسدن عبارت اولوب، سنوی آشاغی یوقاری ٢١٥٠٠٠ تولدات و ١٥٠٠٠٠ وفیات وقوع بولمغله، بهر سنه ٦٥٠٠٠ کشی اهالینك مقدارینه ضم اولنمقده‌در. ارککلر قادینلردن زیادەدر. رو- مانیه‌نك اصل اهالیسی متحد الجنس اولوب، رومان جنسیتنه منسوبدرلر. افلاق ایله بغدان اهالیسی آره- سندە بیوك برفرق یوقدر. آنجق رومانیه دولتی جنسیت نقطهٔ نظرنجه حدود طبیعیه‌سیله محدود اولمیوب، مجا- رستانده بولنان ترانسیلوانیه ایله روسیه‌یه تابع بساربیه و آوستریایه تابع بوقووینه خطه‌لرینك دخی اکثر اهالیسی رومانودر. بتون رومان قومنك افرادی سکز ملیونه قریبدر. بوکا مقابل رومانیه‌دە باشلیجه لهستان وروسیه و آوستریادن کلوب یرلشمش ٤٠٠٠٠٠ یهودی ایله ٢٠٠٠٠٠ چنکانه و ١٧٣٠٠٠ قدر اجنبی یعنی اسلاو، مجار، آلمان، روم، آرناود، ارمنی، فرانسز، انکلیز، ایتالیان وسائره بولنیور. بونلردن بشقه دوبریجه‌دە ترك وتاتاردن مرکب ٣٥٠٠٠ اهالیٔ اسلامیه موجوددر. مذهب عمومی اورتودوقس یعنی روم مذهبی اولوب، ذکر اولنان مسلمانلرله یهودیلردن بشقه ١١٤٢٠٠ قتولیك، ١٩٨٠٠ پروتستان، ٨٠٠٠ ارمنی و ٦٠٠٠ لیوویان مذهبنده آدملر دخی بولنیور. رومانلر امور مذهبیه‌جه بسبتون مستقل اولوب، سینود اسمیله برمجلس روحانیسی واردر. مملکت ٨ دائرهٔ روحانیه‌یه منقسم اولوب، بکرش وباشده برر باش پسقپوس و سائر دائرەلردە آلتی پسقپوس واردر. بکرشده برقتولیك پسقپوسی دخی بولنیور. بتون رومانیه‌دە ٦٧٦٧ اورتودوقس، ١٣٥ قتولیك، ١٣ ارمنی، ٢٣ لیوویان و ١٤ پروتستان کلیساسیله ٤٢٤ حاورە ودوبریجه‌دە ٢٣٨ جامع موجوددر.

رومانلر مملکتلرینك اهالیٔ قدیمه‌سی اولان (داج) لرله اوراسنی فتح ایدن روما ایمپراطورلرندن (ترایان) ك نقل و اسکان ایتدیرمش اولدیغی روما- لیلرك امتزاج واختلاطندن متولد برقوم اولوب، آنجق لسانلرنده (داج) لساننك آثاری مفقود اولەرق، رومان لسانی صرف لاتینجه‌دن متولد و لاتینجه‌یه پك مشابه‌در. یالکز قربیت و مناسبات سالفه‌دن طولایی بولسانه اسلاوجه ومجارجه وترکجه- دن برچوق کلمەلر قاریشمشدر. رومانلر اسکیدن کندی لسانلرینی اهمال ایدوب، بعده جوارلرندەکی اقوامك وعلی الخصوص مذهبك نفوذی اثری اولەرق اسلاولره مخصوص حروفله یازمغه باشلامشلردی. آنجق یازدقلری شیلر برطاقم کتب مذهبیه‌دن عبارت اولوب، ادبیات دینلمکه شایان برشیلری یوغیدی. بوندن اوتوز اوتوز بش سنه اول افلاق و بغدان برنسی اولان (قوزه) رومان لساننك لاتینجه‌دن مشتق السنه‌دن اولوب اسلاوجه ایله برمناسبتی اولمدیغنی درك ایله، لاتین حروفنی قبول ایتمکله فرنك و قتولیك اولەجقلری اعتقادی باطلنده بولنان افکار عتیقه اصحابنك ممانعت وتعصبیله برابر، لاتین حروفنی قبول ایتدیروب، برادبیات ملیه اساسنی وضع ایلمشدر. او وقتدن بری رومانلر ترقیٔ معارفه فوق- العاده سعی وغیرت ایدوب، بوقدر آزمدت ظرفنده عادتا ادبیاته مالك اولمشلردر. بوکونکی کونده بکرشده دار الفنون وآقادمیالری واردر. بتون رومانیه‌دە ٢٧٣٠ مکاتب ابتدائیه، ١٨٠ مکاتب رشدیه، ١٦٠ مکاتب اعدادیه، ٨ دار المعلمین، ٩٩ پاپاس مکتبی، ٣١ ذکوره و ١٢ اناثه مخصوص صنایع مکاتبی، ٥ تجارت مکتبی، ٢٠٥ دە مکاتب خصوصیه موجوددر. مکاتب عمومیه دولت طرفندن اداره اولنوب، مکاتب ابتدائیه تحصیلی مجبوریدر.

بكرش وياشده برخيلی مطبعه بولنوب، رومان لسانده متعدد غزته‌لر وكتب و رسائل نشر اولنور .

رومانلر عموميت اوزره ، اورته بويلی ، تيقناز وجودلی، قره‌كوزلی وزياده‌سيله اسمر آدملر اولوب، يالكز طاغلرده ساكن اولانلری بيننده مائی‌كوزلی، صاری صاچلی و اينجه بللی بعض افراد بولنيور . ساكن ومطيع آدملر اولوب، بر اكسيكلری وارايسه اوده جسارت و شجاعت فطريه‌يه و طور لوندانه‌يه مالك اولمامل‌ريدر . مع‌هذا اطاعتلری حسبيله پك ايی عسكر اولورلر . موسيقی‌يه ميل و استعدادلری زياده‌در. كويليلری پك قناعتكارانه‌ياشايوب، اكثری صرف اكمك وسبزه ايله و(ماماليقه) تعبير ايتدكاری مصر اونندن برنوع حموله ياشارلر، وات يوزی پك نادر كورورلر .

تقسيمات جغرافيه وملكيه‌سی . — رومانيه جغرافيه‌جه افلاق، بغدان و دوبريجه اسملريله اوچ خطه‌دن مركب اولوب ، آنجق حكومت بو تقسيمه رعايت ايتميه‌رك، رومانيه‌يی ٣٢ ايالته تقسيم ايتمشدر، كه بو ايالاتك ١٧-سی افلاقده، ١٣ی بغدانده و٢سی‌ده دوبريجه‌ده‌در . ايالات قضالره وقضالرده ناحيه‌لره منقسمدر . جمعاً رومانيه‌ده ١٦٣ قضا و ٣٠٧٠ ناحيه ودوائر بلديه موجوددر . ايالات مذكوره‌نك اساميسيله مركزلری ومساحهٔ سطحيه‌لريله مقدار نفوسلری بروجه‌زيردر :

ايالت	مركز	مربع كيلومتره	مقدار اهالی
	(افلاقده)		
غورجو	تريغوژيو	٤٤٦٩	١٤٨ ٧٢٠
مهنديجی	تورنوسورينو	٥٢٣٩	٢٠٨ ١١٥
دولجو	قراجوه	٦٨٠٨	٢٦٢ ١٤٧
روماناچی	قراقال	٤٥٠١	١٥٥ ٣٤٨
والجه	ريمنيقودالچی	٤٢١٨	١٥٤ ٣٩١
آرجو	پيتسق	٤٦٦٤	١٦٤ ٦١٠
اولتو	اسلاتينه	٢٩٢٧	١١٥ ٩٢٤
دلی اورمان	تورنوماغورله	٤٨٩٩	١٨١ ٧٠٤
موسل	قامپی‌كونغو	—	٩٠ ٣٩٩
ولاسقه	يركوكی	٤٦٩٤	١٥٦ ٦١٩
دامبوويچه	تريه‌ووويسته	٣٦٠٢	١٦٣ ٥٢٣
پراهووه	پلويشتی	٤٧٨٩	٢٤١ ١٨٤
ايلفوو	بكرش	٥٢٨٠	٣٥١ ٥٧١
يالوميچه	قالارس	٨١٨٣	١٣٢ ٩٣٦
بوزاو	بوزاو	٥٠٤٨	١٨٣ ٣٣٥
ابرائيل	ابرائيل	٤٤٥٩	١١٠ ٤٨٥
ريمنيقوسارات	ريمنيقوسارات	٣٣٥٤	١٠٩ ١٣١
	(بغدانده)		
پوتنه	فوسقانی	٢٩٦٧	١٢٣ ٤٢٩
تقوچيو	تقوچيو	٢٦٦٣	١٠١ ٣٤٥
قووورلويو	غلاص	٢٨٠٠	١١٢ ٠٦٨
توتووه	برلاد	٢٤٢٧	١٠٠ ٥٥٦
فالچيد	هوسی	١٩٩٢	٧٩ ٣٥٣
واسلويو	واسلويو	٢٣٤٧	٩٤ ٩٢٧
باقاو	باقاو	٣٦٣٩	١٥٩ ١٦٠
رومان	رومان	٢٤٧٢	٩٨ ١٨٣
ياش	ياش	٣٠٢٨	١٦١ ٩١٤
نمچو	پياتره	٥٩٦٩	١٢٤ ٥٤٧
سوچاوه	قالتيچنی	١٧٢٩	١٠٩ ٦٤٩
بوتوچانی	بوتوچانی	٣٣٩٧	١٤١ ٣٦٩
دوزوهوی	دوزوهوی	٢٥٦٧	١٢٧ ٠١٧
	(دوبريجه‌ده)		
طولجی	طولجی	١٣ ٨١٣	٩١ ٨٩٩
كوستنجه	كوستنجه		٨٣ ٣٤٩

شهر وقصبه‌لری . — رومانيه‌نك اك بيوك شهری پايتختی اولان وافلاق خطه‌سنده بولنان بكرش اولوب، يكرمی بيكدن زياده اهاليسی اولان شهرلری بروجه زيردر :

بكرش	٢٢١ ٠٠٠	برلاد	٢٦ ٥٦٨
ياش	٩٠ ٠٠٠	قراجوه	٢٢ ٧٦٤
غلاص	٨٠ ٠٠٠	بركوكی	٢٠ ٨٦٦
بوتوچانی	٣٩ ٩٤١	فوسقانی	٢٠ ٣٢٨
پلوئشتی	٣٣ ٠٠٠	پياتره	٢٠ ٠٠٠
ابرائيل	٢٨ ٢٧٢		

اصول اداره‌سی ، قوهٔ ماليه و عسكريه‌سی . — رومانيه مشروطيتله اداره اولنور بر قراللق اولوب ، شمديكی قرالی هوهنزولرن خانداننه منسوبدر . بر مجلس مبعوثانيله بر مجلس اعيانی اولوب ، برنجيسی ١٧٨ وايكنجيسی ١٢٠ اعضادن مركبدر. بو ايكی مجلسك اعضاسی اهالی طرفندن انتخاب اولنوب، انتخاب ايتمك حقی ٢١ ياشنی متجاوز اولانلره، وانتخاب اولنمق حقی دخی مجلس اعيان ايچون ٤٠ ياشنی متجاوز اولوب سنوی لااقل ٩٤٠٠ فرانق ايرادی اولانلره مجلس مبعوثان ايچون دخی ٢٥ ياشنی تجاوز ايدنلره مخصوصدر . مقررات بو ايكی مجلسه واجراآت قراله عائد اولوب، بونك طرفندن افعال وحركاتندن مسئول بر هيئت وكلايه احاله اولنور . اعدام جزاسی يالكز احوال فوق العاده‌ده ديوان حربك قرارينه مخصوصدر. ايالت واليلريله قضا قائممقاملری حكومت طرفندن تعيين اولنوب ، هر ايالت و قضاده اهالی طرفندن منتخب برمجلس بولنه‌رق، سنه‌ده بركره اجتماع ايدر.

بو مجلسلرك اوچر اعضادن مركب بر ر هيئت دائمه‌لرى ده واردر . ناحيه‌لرله بلديه دائره‌لرينك دخى بويله منتخب بر ر مجلسلرى اولوب، ناحيه وبلديه مديرلرى بو مجلسلر طرفندن انتخاب، وحكومت طرفندن تصديق اولنور.

رومانيه‌نك واردات ومصارفى ١٧٠ مليون فرانق يعنى تقريباً يدى بچق مليون عثمانلى ليراسى راده‌لرنده اولوب ، واردات و مصارف بيننده توازن حاصل اولدقدن بشقه، اكثر سنه‌لرده وارداتده خيلى مقدار فضله دخى بولنوب، ظهوراته تخصيص اولنور. ديون عموميه‌سى ٨٥١ كسور مليون فرانق اولوب، فائض ورأس‌المالىچون سنه‌ده ٥٤½ مليون فرانق ويريليور.

قوهٔ بريه‌سى وقت حضرده ٢٩٣٦ اركان و امرا وضابطان، ٣٣٥ مأمورين اقلام، ٤٨٥٠٠ افراد، ١٣٢٠٠ حيوان و ٦٠٠ طوپدن عبارت اولوب، عموم عسكرى، ٤ قول اردويه منقسم اولديغى حالده، ٩ فرقه‌دن مركبدر. هر فرقه ايكيشر الايدن مركب ايكى لوا پياده ، بر لوا سوارى ، بر لوا طوپجى ، بر ويا ايكى بطاريه طوپ وبر طابور آوجى عسكرينى جامعدر . وقت سفرده هر قول اردونك موجودى ٣٢٠٠٠ ودوريجه‌نككى ٢٠٠٠٠ مقدارينه ابلاغ اولنمغله، تحريك اولنه‌بيله‌جك قوهٔ عموميه‌سى ٣٥٠٠ اركان و امرا و ضابطان ، ٥٠٠ مأمورين اقلام ، ١٤٨٠٠٠ افراد و ١٥٠٠٠ حيواندن عبارتدر . وجودجه بر عذرى اولميان عموم تبعهٔ ذكور ٢١ ياشلرنده سن عسكريه داخل اولوب ، ٣ سنه موظف ، ٤ سنهٔ احتياط ، ٢ سنه رديف و ٤ (و سواريده ٥) سنه مستحفظ خدمتنده بولنورلر . احتياط ومستحفظ نفرانى هر سنه بر مدت قليله‌ده تعليم ايتمك ايچون جلب اولنورلر. بوندن ماعدا بتون رومانلر ٤٦ ياشلرينه قدر عساكر مليه‌دن معدود اولوب ، بر لزوم مبرم حالنده سلاح آلتنه آلنيرلر . قوهٔ بحريه‌سى قروآزور و تورپيوز ونقليه واپورلريله برابر ٢٥ قطعه سفينه‌دن عبارت اولوب ، ٤٦ امرا وضابطانيله ٢٥ ماكينه‌جيسى و ١٦٨٠ افراد بحريه‌سى واردر .

احوال تاريخيه‌سى . — رومانيه اليوم رومانلرله مسكون اولان ترانسيلوانيه (يعنى اردل) ، بوقووينه و بسارابيه ايله ومجارستانك بر قسميله برابر، يعنى طونه، دنيستر وتيچا نهرلريله قارپات سلسلهٔ جبالى آره‌سنده واقع خطه‌نك بتونى ازمنهٔ قديمه‌ده (داچ) ياخود (كت) تسميه اولنان بر قومله مسكون اولوب، داچيا اسميله معروف ايدى . نيم وحشى اولان بو قومك احوالى معلوم اولميوب، ميلادك ١٠٧ تاريخنده روما ايمپراطورلرندن (ترايان) بونلرى مغلوب و پريشان ايتمكله، ايتاليادن بر طاقم مهاجرلر كتيره‌رك، اسكان ايتمش، وبر خيلى محافظه عسكريه‌ده براقمش ايدى،كه بو عسكرك افرادى مؤخراً داچ قيزلريله تأهل وقوم حاكم اولان مهاجرلرله برابر داچلره غلبه ايده‌رك ، رومان قومنك تولدينه ، وداچ لسانك بسبتون محويله لاتين لسانك لسان محلى حكمنى آلمسنه سبب اولمشلر در . بو لسان مرور زمانله تحولاته اوغرا- يوب ، اليوم مستعمل اولان رومان لسانى تحصل ايتمشدر. رومانيلر ٢٧٠ تاريخ ميلاديسنه‌دك (داچيا) يى محافظه ايده‌بيلوب، تاريخ مذكورده اقوام وحشيه- دن (غوت)لر شمالدن هجومله، بو خطه‌نك اووه‌لرينى استيلا ايده‌رك ، رومانلرك بر قسمى روما ايمپراطور- لرندن آوارليوس طرفندن مسيايه يعنى بلغارستانه نقل ايده بيله‌رك، بوره (آورليوسك داچياسى) نامى ويرلمش : وقسم اعظمى قارپات طاغلرينه وبو طاغلرله محافظه اولنان ترانسيلوانيه‌يه چكلمشلردى. غوتلردن صكره گپيدلر، هونلر، لومباردلر، آوارلر، بلغارلر، مجارلر ، ولاقلر وسائر اقوام شماليه وشرقيه بربرلرينى متعاقب رومانيه‌نك آچيق يرلرينى استيلا ايتمكله ، رومانلر بيك سنه قدر طاغلرده و ترانسيلوانيه‌ده قا- لوب ، افلاق وبغدان اووه‌لرينه اينمكه جسارت ايده- مه‌مشلردى . اقوام مذكوره صره‌سنده ذكر اولنان ولاقلر افلاقك بر قسمنه يرلشمش اولمغله ، بو خطه اونلرك اسميله شهرت بولوب ، اليوم افلاق تسميه ، و (ولاق) ياخود (اولاخ) اسمى رومانلره اطلاق اولنمقده در . حتى آوارليوس طرفندن طونه‌نك برى طرفنه آلنمش اولان رومانلر دخى بو اسمله ياد او- لنوب ، بلغارلرله مشتركاً قسطنطينيه روم ايمپراطور- لرينى خيلى وقت مشغول ايدن بر قراللق تشكيل ايتمشلردى . بعده ماكدونيه وآرناؤدلق و يونان جهتلرينه چكيلوب، اليوم اورالرده (اولاخ) اسميله بولنان اهالينك بونلرك اخفادندن اولدقلرى مظنوندر.

نهایت ۱۲۴۰ وبر روایتده ۱۲۹۰ تاریخ میلادیسنده (رادونغرو) یعنی (قره رودولف) اسمنده بررومان تحت ریاستنده بولنان قبیله ایله ترانسیلوانیه طاغلرینی تجاوزله ، افلاق اووه‌سنه اینه‌رك، (قامپولونغ) ده وبعده ارجیس وادیسنده‌کی (قورتیا) ده یرلشمش، وینه او وقتلرده (بغدان دراغوش) اسمنده دیکر بر رئیس قبیله‌سیله ترانسیلوانیه‌دن قالقوب، قارپات طاغلرینی تجاوزله، بغدانك رومان جهتنده اسکان ایتمش؛ وبونلرك ایکیسی افلاق وبغدانده قالمش اولان اقوام مختلفه بقایاسنی طرد واخراجله، افلاق وبغدان وویووده‌لقلرینی تشکیل ایلمشلردی. بونلرك نسللری بر ایکی عصر مستقلاً افلاق وبغدانده حکم سوروب، ۱۳۹۳ ده افلاق و ۱۵۱۱ ده بغدان دولت عثمانیه‌نك تحت تابعیت وحمایه‌سنه کیرمکه مجبور اولمشلردر. دولت عثمانیه‌نك حدودی داخلنه کیردکدن صکره (مملکتین) نامیله معروف اولان بو ایکی وویووده‌لق، اون سکزنجی قرن میلادی ابتدالرینه‌دك دولت مشارالیهایه معین ویرکیلرینی ویرمکله برابر، برنوع مختاریت اداره محافظه ایدوب، کندی وویووده‌لری طرفندن اداره اولنورلردی. بو وویووده‌لردن ۱۵۹۳ دن ۱۶۰۱ تاریخنه دك افلاقده حکم سورن (جسور میخال) تابعیت عثمانیه‌دن چیقه‌رق، مجارلردن ترانسیلوانیه‌یی استرداد، بساراییه‌یی ضبط وبغدانی دخی الحاق ایتمکله، مستقل و بیوك بر رومانیه تشکیل ایتمش ایسه‌ده، محافظه ایده‌میوب، آلمانیه ایمپراطوری طرفندن مغلوب ایدیله‌رك، بوصیده قتل ایتدیرلمکله، فتوحاتی الدن کیتمش؛ ومملکتین یکیدن عثمانلیلر طرفندن فتح اولنه‌رق، برر یرلی پرنس نصب اولنمش ایدی. بو صره‌ده رومانیه بویارلری پرنسلك هوسنه دوشوب، بینلرنده تفرقه وخصومت چوغالمغله، بیك درلو انتریقه‌لر چویره‌رك، همان هر سنه پرنس دکیشمکه باشلامشیدی. نهایت باب عالی، بو حاله ختام ویرمك ایچون، یرلی پرنس نصب ایتمه‌مکه قرار ویروب، ۱۷۱۶ تاریخندن اعتباراً اکثریا فنار روملرندن وسائر خرستیان تبعه‌دن افلاق وبغدانه وویووده تعیین ایتمکه باشلامشیدی. ۱۸۲۰ تاریخنه‌دك ۱۰۴ سنه دوام ایدن بودوره قسطنطین ماوروقورداتو، ابسیلانتی و یورکی کیقه کبی اصلاحات واعمارانله اوغراشمش برقاچ کشی استثنا اولنورسه، وویووده‌لغه نصب اولنان فنارلیلر اهالی‌یی معامله خیرلایقه‌لریله بیزار ایده‌رك، کندیلری اکتساب ثروتدن بشقه برشی دوشونمه‌مشلردر. نهایت ۱۸۲۱ ده افلاق وویووده‌سی بولنان اوچنجی آلکساندر سوچو ایله بغدان وویووده‌سی اوچنجی میخال سوچونك اداره‌سی برقاریشقلغه سببیت ویرمش؛ وعساکر عثمانیه اسایشی اعاده ایتدکلرنده، باب عالی اهالینك شکایاتی حقلی کوره‌رك، یرلی وویووده‌لر نصبنه قرار ویرمش؛ وافلاقه (غرغوآرکیقه)یی، بغدانه‌ده (میخال استورجه)یی تعیین ایتمش ایدی. او صره‌ده (هلیادرا دولقو) اسمنده بر شاعر پرنس کیقه‌نك تشویقیله رومان لسانی تحریری و ادبی برلسان حالنه قونمغه و امور حکومتده دخی فنارلیلرك یرلشدیرمش اولدقلری رومجه‌یه بدل لسان محلینك استعمالنه چالیشه‌رق، بر طاقم اشعارله رومانلرك حسیات ملیه‌لرینی تهییج ایتمشدی. بونك اوزرینه رومان لساننده تدریس ایتمك اوزره برچوق مکتبلر تأسیس وغزته‌لر نشر اولنه‌رق، برتیاترو دخی آچلمشیدی. ۱۸۴۸ تاریخنده مذکور هلیاد ایله دمتریوس براتیا، یان براتیانو وروستینك تشویقیله برقاریشقلق وقوع بولوب، روسیه‌نك مداخله‌سیله باصدیرلمش؛ افلاقه (استیربك) و بغدانه (آلکساندرکیقه) تعیین اولنمشدی. قریم محاربه‌سنده آوستریا دولتی باب عالینك موافقتیله رومانیایی اشغال ایتمش؛ و ۱۸۵۶ ده عقد اولنان پارس معاهده‌سی مملکتینك مختاریت اداره‌سنی آوروپا دولتلك تحت ضماننه آلمش ایدی. ۱۸۶۱ ده افلاق وبغدانك توحیدی اعلان اولنه‌رق، میرآلای قوزه رومانیه پرنسلکنه انتخاب اولنمش؛ وبو پرنس رومان لسانك تحریری ایچون اووقته قدر قوللانیلان روس حروفاتی ترکله، لاتین حروفنی قبول، ومناسترلرك املاکنی ضبطله املاك امیریه‌یه قلب، وچفتجیلرك چوغنی اسارتدن تخلیصله کندیلرینه اراضی اعطا ایتمك کبی برچوق

اصلاحات وتجددات اجرا ایتمش ایسه‌ده، ١٨٦٦ ده کندیسی ادارهٔ حکومتدن ال چکمکه اجبار ایدلمش؛ ویرلیلر بیننده موجب تفرقه اولماماق ایچون، خارجدن بر پرنس جلبنه قرار ویرله‌رك، هوهنزولرن خاندانه منسوب پرنس شارل انتخاب، و برمشروطیت اصولی ترتیب اولنمشدر. ١٨٧٨ ده برلینده انعقاد ایدن قونغره رومانیه‌یه استقلال ویرمش؛ وپارس معاهده‌سندن بری رومانیه‌یه تابع بولنان بساربیه‌نك برقسمنی روسیه‌یه اعاده ایده‌رك، مقابلنده دوبریجه خطه‌سنی رومانیه‌یه ویرمشدر. ١٨٨١ ده رومانلر پرنسلك عنوانی قراللغه تحویل ایده‌رك، مشارالیه شارل دوهوهنزولرنك قراللغنی اعلان ایتمشلردر.

رومانیه (Romagne) پاپانك تحت حکمنده بولنمش اولان روما حکومتنك غرب شمالی جهتنده کائن برایالتی اولوب، حکومت مذکوره‌نك ایتالیا دولتنه التحاقندن صکره واقع اولان تقسیمات حاضره ده (راونه) ایله (فورلی) ایالتلرینی و (فراره) ایله (بولونیه) ایالتلرینك دخی برر قسمنی تشکیل ایتمشدر.

روم ایلی بوقاریده «روم» ماده‌سنده بیان اولندیغی اوزره، شرقیون عندنده روم اسمی وقتیله شرق ایمپراطورلغنك تحت حکمنده بولنمش اولان یرلره وبتخصیص آناطولی‌یه اطلاق اولنمقده ایکن، دولت عثمانیه‌نك ظهورنده آناطولینك قسم اعظمی ذاتاً ترکلشمش وممالك اسلامیه صره‌سنه کچمش اولدیغندن، عثمانلیلر آوروپا قطعه‌سنده فتح ایتدکلری ممالکه (روم ایلی) اسمنی ویرمشلردی. روم ایلینك مسماسنی تماميله تعیین وحدودینی تعریف ایتمك مشکل اولوب، بو حدود فتوحات عثمانیه‌نك توسعنه کوره دکیشیردی. آنجق روم ایلی اسمنك بویله برمدلول عمومیسی اولدیغی کبی، برمسمای خصوصیسی دخی واردر. آوروپاده‌کی ممالك عثمانیه‌دن افلاق، بغدان، بلغارستان، صربستان، بوسنه، هرسك، قره‌طاغ، آرناؤدلق وموره کبی خطه‌لرك اسم مخصوصلری اولدیغندن، روم ایلی اسمی بالتخصیص بوخطه‌لرك خارجنده قالان یرلره یعنی اسکی تراکیا وماکدونیه ایله تساليه خطه‌لرینه ویونانك موره شبه جزیره‌سندن ماعداکی قسم برینه، وبعضاً یالکز تراکیا وماکدونیه یعنی ادرنه وسلانیك ولایتلریله مناستر واسکوب جهتلرینه ویریلیردی. یونانیلر الیوم موره‌دن بشقه اولان قسم بریلرینه روم ایلی دیورلر. برلین قونغره‌سی روم ایلی اسمنك مدلول خصوصیسنی نظر اعتباره آله‌رق فلیبه واسلیمیه سنجاقلرندن تشکیل ایتمش اولدیغی ایالت ممتازه‌یه (شرقی روم ایلی) نامنی ویرمشدر. بوکونکی کونده (روم ایلی) اسمی جغرافیاجه پك‌ده مستعمل اولمیوب، وقتیله بو واسطه ایله یاد اولنان اوروپای عثمانی‌یه (بالقان شبه جزیره‌سی) نامی ویرلمکده‌در. معنای عمومیسیله «بالقان شبه جزیره‌سی» ومعنای خصوصیسیله «تراکیا، ماکدونیه وادرنه، سلانیك، مناستر ولایتلری» ماده‌لرنده تفصیلات لازمه ویرلمش و ویریله‌جك اولدیغندن، بورده تطویل مقاله حاجت کورمیورز.

روم ایلی شرقی — [«شرقی روم ایلی» ماده‌سنه مراجعت اولنه.]

روم ایلی حصاری استانبولده بوغاز ایچنك روم ایلی ساحلنده وببك ایله امیرکون آره‌سنده برحصار ایله برمحله اولوب، آناطولی حصارینك قارشیسنده وبوغازك اك طار محلنده بولنمغله، وقتیله بو ایکی حصار بوغازی سد ایده‌رك، استانبولی محافظه ایدرلردی. شمدیکی اسلحه‌یه کوره اهمیتلری اولمیوب، ذاتاً بوغاز قره دکیزه چیقیله‌جق یرده استحکامات جسیمه ایله تحکیم ایدلمش اولدیغندن، بوحصارلر متروکدر. استانبولك فتحندن ایکی سنه اول ابوالفتح سلطان محمدخان حضرتلری طرفندن بنا اولنه‌رق رسمی (محمد) اسمی شکلنده‌در. حصارك شمال جهتنده خیلی یالیلر وخانه‌لر بولنوب، اوسطنده (روبرت قوالژ) اسمیله بر انکلیز مکتبی وبربکتاشی تکیه‌سی موجوددر.

رومبلون (Romblon) بحر محیط کبیرده واقع اولوب اسپانیه‌یه تابع بولنان (فیلیپین) جزایرندن برآطه اولوب ١٢° ایله ١٣° عرض شمالی آره‌سنده و (لوسون) جزیره‌سنك جنوبنده‌کی (سان برناردینو) بوغازنده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی یالکز ١١٠ مربع کیلومتره‌دن عبارت اولوب، طاغلق بریردر. ٤٠٠٠ اهالیسی واردر.

رومبورغ (Rumburg) جهستانك (لاتمريج) ايالتنده ولايتمريجك ٥٦ كيلومتره شمال شرقيسنده اوله‌رق برقاچ دمير يول خطنك محل تقاطعنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ١٠١٤٠ اهاليسى وبز وبوك منسوجات فابريقه‌لرى واردر.

رومر (Roemer) دانيمارقه‌لى مشهور برمنجم اولوب، ١٦٤٤ ده قوپنهاغده طوغمش، و ١٧١٠ ده وفات ايتمشدر. ضيانك سرعتنى كشف، واجرام سماويه‌نك محلنى تعيين ايچون بردوربين اختراع ايتمشدر.

رومرستاد (Römerstadt) آوستريا ومجارستان دولتنك (موراويه) خطه‌سنده (اولموچ) سنجاغنده واولموچك ٣٩ كيلومتره شمالنده قضا مركزى برقصبه اولوب، ٤٦٥٠ اهاليسى وبز فابريقه‌لرى واردر.

رومسى (Romsey) انكلتره‌نك (هانت) ايالتنده و (وينچستر) ك ١٤ كيلومتره غرب جنوبيسنده برقصبه اولوب، ٤٢٠٥ اهاليسى ودمير يولى واردر. — آوسترالياده ويقتوريا حكومتنك (بوركه) ايالتنده وملبورنك ٧٠ كيلومتره شمال غربيسنده دخى بواسمله برقصبه اولوب، زراعتله مشهور برمحلك مركزيدر.

رومفورد (Romford) انكلتره‌نك (اسكس) ايالتنده وچلمسفوردك ٢٨ كيلومتره جنوب غربيسنده بر قصبه اولوب، ٧١٧٥ اهاليسى، دمير يولى وحبوبات وحيوانات وسبزه تجارتى واردر.

روم قلعه حلب ولايتنك اورفه سنجاغنه تابع همنامى اولان قضاده ومركز قضا اولان (خلفتى) نك قربنده اوله‌رق فراتك صاغ يعنى غربى كنارنده روملردن قالمه اسكى برقلعه اولوب، بعضاً مركز قضايه دخى بواسم وبرلمكله قضاده بواسمله تسميه اولنمشدر. بوقلعه‌نك اسم قديمى (زوغمه Zeugma) اولوب، روماليلر وبيزانتنلر زمانلرنده پك اهميتلى وبرقيانك اوزرنده مؤسس اولمغله پك متين ايدى. بعده برخيلى وقت ارمنيلرك (قتوليقوس) لرينه مركزى بولوب، بعض كليسا ومناسترلرينك ويرانه‌لرى اليوم موجوددر. ملك اشرف ارمنيلردن ضبط ايتمشدى. مصرلى ابراهيم پاشا طرفندن طوپه طوتيلوب، بعض آثار باقيه‌سيده تخريب اولنمشدر. قيانك ايچنه حفر اولنمش ٦٠ متره درينلكده و مرديونله اينيلير بر قيوسيده واردر.

— روم قلعه قضاسى اورفه سنجاغنك شمال غربى قسمندن عبارت اولوب، قسم اعظمى فراتك شرق وبرمقدارى غرب جهتنده واقعدر. شرقاً وشرق جنوبى جهتندن نفس اورفه، جنوباً بيره‌جك قضالريله غرباً حلب ومرعش سنجاقلريله، شمالاً دخى معمورة العزيز ولايتيله محدوددر. مركزى مذكور روم قلعه قربنده وفراتك صول كنارنده واقع و ٢٠٠٠ نفوسى جامع اولان خلفتى قريه‌سيدر. قضا ١٨٠ قريه‌دن مركب اولوب، يالكز ٢٠٠٠ قدرى سريانى وسائره اوله‌رق خرستيان وقصورى كاملاً مسلم اولمق اوزره، ٢٧٦٩٦ اهاليسى، مركزده بررشديه وبر صبيان مكتبى، بازارى و جابجا اسكى مدن وحصون خرابه‌لرى واردر. اراضيسى منبت اولوب، كوزل وچوق باغلرى اولمغله، مقبول برنوع قيرمزى شراب وراق اعمال اولنور، وخيلى قورو اوزومده چيقار. فستيق، انجير وزيتونى دخى چوق اولوب، زيتون ياغيسى پك مقبولدر.

رومل (Roumel) (وادى الرمل) دن غلطدر. [« وادى الرمل » ماده‌سنه مراجعت اولنه.]

روملسبورغ (Rummelsburg) پروسيه‌نك پومرانيه خطه‌سنده (كوسلين) سنجاغنده وكوسلينك ٥٧ كيلومتره شرق جنوبيسنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ٥١٥٠ اهاليسى، دمير يولى، يوك ايپليك وچوخه فابريقه‌لرى واردر.

روم محمد پاشا [« محمد پاشا (روم —) » ماده‌سنه مراجعت اولنه.]

رومن (Romaine) آمريقاى شماليده دومينيون قطعه‌سنك كبك خطه‌سنده برنهر اولوب، هودسون كورفزيله (سنت لوران) كورفزى آره‌سنده‌كى (لابرادور) خطه‌سنك وسطلرندن نبعان، و او اراضئ خاليه وبارده‌ده جنوبه طوغرى برقاچ يوز كيلومترولك جريانله، بر طاقم كوزل شلاله‌لر ياپدقدن و طبيعى بر كوپرى آلتندن كچدكدن صكره (سنت لوران) ه دوكيلور. مجراسنك طولى مجهولدر. باليغى چوق ولذيذ در.

رومنی (Romeny) روسیه‌نك (پولتاوه) ایالتنده وپولتاوه‌نك ۱۴۷ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ۱۲۷۸۵ اهالیسی، زراعت آلاتیله طوغله وکرمید فابریقه‌لری، بیوك بر پنایری وجوارنده توتون محصولاتی واردر.

رومورانتن (Romorantin) فرانسه‌نك (لوآرمع شر) ایالتنده و(بلوآ) نك ۴۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (سولدره) نهرینك ایکی کنارنده وبر آطه‌سنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۶۵۵۵ اهالیسی، چوخه فابریقه‌سی وبر کوچك موزه‌سی واردر.

رومولوس (Romulus) رومانك بانیسی وبرنجی حکمداری اولوب، آلبه حکمداری (نومیتور)ك قیزی (رآسیلویا) نك اوغلی ایدی. پدری حرب الهی زعم اولنان (مارس)، یعنی مریخ اولدیغی ادعاسنده بولنیوردی. (رموس) اسمنده ایکیز بر برادری وار ایدی. والده‌لری نقض عهد ایتمك تهمتیله کندی عمجه‌سی آمولیوس طرفندن حیاً دفن ایدیلوب، بو ایکی قرداش، طوغدقلرینی متعاقب، تیبر نهرینه آتلشلرسه‌ده، کویا نهر چکیلوب کندیلرینی قورو یرده براقمش، وبر دیشی قورد امزیرمش ایدی. حکمدارك چوبانی (فاوستولوس) بونلری بولوب، زوجه‌سی (آقالاورنتیا) یه باقدیرمشیدی. بونلر چوبانلر آره‌سنده بیوییوب، روموس نسلنی اوکرندیکنده، نومیتوری آلبه تختنه اعاده ایتمش؛ وبعده برادریله برابر کیدوب، میلاددن ۷۵۳ سنه اول روما شهرینك اساسنی وضع ایلمش ایدی. بعده بینلرنده منازعه ظهور ایتمکله، رموسی قتل ایتمش؛ وییکی تأسیس ایتدیکی شهری فراریلره ملجأ اتخاذ ایده‌رك، برچوق اسرا وسائر فراریلر طوپلامش؛ وبونلره ازواج تدارکنه کلنجه، اطرافنده‌کی اقوامی بر طاقم لعبیات سیرینه دعوت ایدوب، بونلر سیرله مشغول ایکن، حامیسز قالمش اولان قاری وقیزلرینی قالدیرمش ایدی. بو وجهله قومشولریله مخاصماته کیریشوب، چوغنی مغلوب ایتمش؛ واهالیی زادکان وعوام اوله‌رق ایکی‌یه بالتفریق، برطاقم آیینلر ونظاملر وضع ایده‌رك، سناتو تعبیر اولنان هیئت اعیانی دخی تشکیل ایلمش ایدی. نهایت بر فرطونه اثناسنده نابدید اولمش؛ ودها طوغریسی سناتورلر طرفندن قبل المیلاد ۷۱۵ تاریخنده قتل اولنمشدر. هرحالده بو روایات خرافاتله ممزوج اولوب، روموسلوسك وجودی حقنده دخی شبهه وتردد اولنیور.

رومه صحابه‌دن وانصاردن اولوب، بئر رومه دیمکله مشهور قیونك صاحبیدر. هجرت نبویه‌ده بو ذات قیوسنك صوینی آنجق ایله صاتمقده ایکن، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمز کندیسنه جنتده بر چشمه‌یه مقابل کندیلرینه صو صاتمه‌سنی تکلیف بیورمشلرسه‌ده، صاحب ترجه اهل وعیالنك اعاشه‌سیچون بشقه بر شیسی اولمدیغنی بیان ایتمش؛ وبونك اوزرینه حضرت عثمان (رضه) قیونی اوتوز بش بیك درهمه صاتون آلوب، مسلمینه وقف ایلمش ایدی.

رومیتان بخارا خانلغنده وبخارانك ۳۸ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق زرافشان نهرینك بر جدولی اوزرنده وصرودن سمرقنده کیدن دمیر یول خطی قربنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۲۸۷ تاریخنده قصبه وقضایی قوم اورتمکله، اون آلتی بیك فامیلیا محو اولمش، وباقی اهالی خیوه خانلغنه هجرت ایتمشدر.

رومیشاقه (Rumichaca) آمریقای جنوبیده (قولومبیا) ایله (اقوآدور) جمهوریتلری حدودنده و(پانیا) ایرماغنه دوکیلن (غوآیتاره) نهرینه تابع قارشی چایی اوزرنده واقع مشهور بر طبیعی کوپری اولوب، ۲۲۵۷ متره یوکسکدر. بوکوپری قیادن عبارت اولوب، اوستندن دمیر یول کچیور. یانندن ۴۰ درجه صیجاق چلیکلی بر معدن صوبی آقوب، بونك یاننده ینه قیانك ایچنده طبیعی بر حمام واردر. قربنده طوپراغه کومولمش وجسیم طاشلردن معمول اسکی بر بنا دخی کشف اولنمشدر.

رومیلی (Romilly) فرانسه‌ده (اوبه) ایالتنك (نوژان سورسین) قضاسنده و مرکز قضانك ۱۷ کیلومتره شرق شمالیسنده وبرقاچ دمیر یولك محل تقاطعنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ۶۵۳۰ اهالیسی وچوراب وسائره ایله چوراب ایکنه‌سی فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر.

رومیه عرب جغرافیونی طرفندن روما شهرینه ویریلن اسمدر.

رونجت سینکه { لاهور راجه‌لرندن اولوب، مجهول بر عائله‌یه منسوب اولدیغی حالده، ۱۷۸۲ ده لاهورده طوغمش؛ وانکلیزلره قارشی ایتدیکی محاربه‌لرده‌کی جسارت وموفقیتیله شهرت بولوب، انکلیزلری مملکتندن بعد الاخراج، ۱۸۰۰ ده شیخلر طرفندن رئیس انتخاب اولنمش؛ وآز وقت ظرفنده پنجاب، کشمیر، پیشاور وملتان خطه‌لریله افغانستانک بر قسمنی تحت حکمنه آله‌رق، واسع بر الکا تشکیل ایتمش؛ وبر طاقم فرانسز ضابطلری معرفتیله عسکرینی تعلیم ایتدیرمش ایدی. ۱۸۳۹ ده وفات ایدوب، اخلافی بیننده تفرقه ومنافرت دوشمکله، انکلیزلر بوندن بالاستفاده ممالک مذکوره‌یی ضبط ایتمشلردر.

رونده { (Ronda) اسپانیه‌نک آندالوسیا خطه‌سنده مالاغه (یاخود مالقه) ایالتنده ومالاغه‌نک ۶۹ کیلومتره غربنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۹۱۸۰ اهالیسی، غایتله صاغلام هواسی، کوزل باغچه‌لری ومشهور میوه وسبزه‌لری واردر. بک مرتفع بر محلده ودرین بر دره‌نک اوستنده واقع اولوب، بو دره‌نک اوزرنده وایکی طاغ آره‌سنده ۷۰ متره اوزون و ۱۰۰ متره یوکسک شایان تماشا بر کوپری و ۴۰۰ باصامق ایله اینیلیر بر صو بندی بولنیور. عربلرک زماننده قالمه بر حصاری وبر سرایی‌ده واردر.

رونسار { (Ronsard) فرانسه مشاهیر شعراسندن اولوب، ۱۵۲۴ ده (واندوم) قربنده طوغمش، ۱۵۸۵ ده وفات ایتمشدر. اجدادی مجارلی ایدی. دیکر بعض ادبا ایله بالاتفاق فرانسز لسانی تجدیده سعی ایده‌رک، غزلیات وقصاید ومنظوماتدن عبارت برچوق اشعاری واردر.

رونسدورف { (Ronsdorf) پروسیه‌نک رین ایالتنده (دوسلدورف) سنجاغنک (لنپ) قضاسنده ولنپک ۵ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ۱۰۵۴۰ اهالیسی، دمیر یولی، ایپک قوردله فابریقه‌لری ودمیر خانه‌لری واردر.

رونغه { دار — (Dar - Rounga) سودان وسطیده ودایه تابع وودایک جنوب شرقیسنده واقع بر مملکت اولوب، ودایدن (بحر السلامه) دینان نهرله وبر صره باتاقلقلرله آیرلمشدر. دیکر حدودی تماميله معین اولمیان بو مملکت جنوبه طوغری (داربنده) یه قدر ممتد اولوب، (دارقوتی) یی دخی حاویدر. ۹° و ۱۰° عرض شمالی خطلری داررونغه‌نک ایچندن کچر. چاد کولنه دوکیلن (شاری) ایرماغنه تابع (آوقه‌دبه) نهری دارفوردن کله‌رک، دار رونغه‌یه کیردکدن صکره، صاغدن (قسابه) چایی آلوب، جنوب غربی‌یه طوغری آقار، ومجراسنک وسطلرنده صولدن برچوق چایلرک صولرینی اخذ ایله، زیاده بیویه‌رک، غربه طوغری دونر، وبو وجهله بتون مملکتی شق وسق ایتدکدن صکره، مملکت مذکوره‌نک حدودی خارجنده شاری نهرینه دوکیلور. اهالیسی بک سیاه وتندرست آدملر اولوب، جنکاورلکده وفیل وکرکدان آونده مهارتلری واردر. جمله‌سی دین اسلامله متدینلر. حیواناته مضر برنوع سینکلری چوق اولدیغندن، حیوانلری آزدر. آتلریله دوه‌لرینی وسائر محتاج اولدقلری حیوانلری چوللره صاره‌رق محافظه ایدرلر. مرکزی (دوناس) قصبه‌سی اولوب، دیکر معموره‌لرینک باشلیجه‌لری (ترکه) و (دارالخلیفه) در. دار قوتیده چوق فیل دیشی چیقار.

رونق { هندستان شعراسندن بر وجه زیر اوچ ذاتک مخلصیدر:

برنجیسی (عارف الدین خان) عن اصل برهانپور شهرندن اولوب، پدریله برابر مدارسه کیده‌رک، اوراده توطن ایتمش؛ ونواب تاج الامرانک توجه والتفاتنه مظهر اولمش ایدی. نواب مشار الیهک وفاتنده ترک منصب ایده‌رک، حیدرآبادده اختیار اقامت ایتمشیدی. شو قطعه اونکدر:

کی ما آسانی دهم از دست دامان فراق
بعد ازین دست من و چاك كریبان فراق
دل پریشان چشم پرخون سینه داغ انتظار
دوستان دارم فراهم طرفه سامان فراق

— ایکنجیسی (منشی — علیخان) عن اصل (ملانوان) قصبه‌سندن اولوب، لکهنو شهرنده توطن ایتمش؛ واود والیسی نواب یمین الدوله سعادت علیخان بهادرک توجهنه مظهر اولمش ایدی. شو بیت اونکدر:

کی توانم دل ازو بر داشتن
ناصحا بیهوده غوغا میکنی

— اوچنجیسی (منشی رام سهای) لکهنو برهمنلرندن اولوب، فارسی واردو لسانلرنده نثر ونظمی بک

كوزلدر. ١٢٩٠ ده وفات ايتمشدر. شو برايكى بيت اونكدر :

ای رخ وابروی تو بدر وهلال
شاهد خوبی تو حسن وجمال
طرهٔ كيسوى تو مشك ختن
نركس جادوى تو عين غزال

رونقورن (Runcorn) انكلتره نك چستر ايالتنده وليورپولك ١٦ شرق جنوبيسنده و (مرسى) نهرينك منصبنده برقصبه واسكله اولوب، ١٥١٢٥ اهاليسى، سفائن اعمالنه مخصوص دستكاه وحوضلرى، خلاط فابريقه لرى، دباغخانه لرى، اجزاى كيمويه فابريقه سى، پك ايشلك تجارتى وكوزل ليمان وريختمى واردر.

رونقى اونجى قرن هجرى شعراسندن اولوب، فلبه ليدر. طريق قضايه سالك ايدى. ٩٧٥ ده وفات ايتمشدر. شو بيت نصايحه دائر اولان برمنظومه سندندر:

دير جهان زمزمهٔ ارغنون
طوبطلودر قانى براهل درون

رونقى ايران شعراسندن اولوب، همدانليدر. ١٠٣١ ده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر :

حرفت از شوق زبس با همه كس ميكويم
يا تو كرمى خورم اول بهمس ميكويم

رونو (Runö) بالطيق دكيزنده (ريغا) كورفزى آغزنده وليوونيه ساحلى قارشيسنده برآطه اولوب، شمال غربيدن جنوب شرقيه طوغرى بويى ٤ واكى اوندن آزدر. مساحهٔ سطحيه سى ١١ مربع كيلومتره اولوب، ٤٠٠ اهاليسى واردر. اراضيسى دوز اولوب، بعض مرعى وتارله لرى وار ايسه ده، مياه جاريه سى اولمديغندن، اهاليسى باشليجه بالقچيلقله ياشارلر. اهاليسى اسقانديناو جنسيتنه منسوب اولوب، آلمانجه ايله قاريشيق اسوج لسانيله متكلمدرلر. بوآطه روسيه نك ليوونيه ايالتنك پرنوقر قضاسنه ملحقدر.

رونه (Rhône) فرانسه نك بش بيوك ارماغندن برى وكثرت مياهجه الك بيوكى اولوب، اسويچره نك نواحىٔ جنوبيه سندن (واله) ناحيه سنده آلپ طاغلرندن نبعانله، غرب جنوبى وبعده شمال غربى يه طوغرى آقه رق، (لمان) كولنه داخل اولور، وتعبير آخرله مجراسنده بوواسع كولى تشكيل ايدر؛ بعده (جنو) شهرى كنارنده بوكولدن چيقوب، غرب جنوبى يه طوغرى آقه رق، درعقب فرانسه يه داخل اولور، وبرمدت جنوبه طوغرى آقدقدن صكره، شمال غربى يه، بعده جنوب غربى يه ونهايت غربه طوغرى جريانله، (ليون) شهرينه واصل اولنجه، شمالدن كلن (سائونه) نهرينى اخذ ايله كنديسندن دها اوزون اولان نهر مذكورك استقامتنه تابع اوله رق، يعنى جنوبه طوغرى دونه رك، (والنسه) شهرينه واصل اولمازدن، صولدن ينه آلپ طاغلرندن كلن (ايزره) نهرينى وصاغ وصولدن بر چوق كوچك چايلر آلوب، (آوينيون) شهرينك آلت طرفنده صولدن (دورانسه) نهرينى دخى آلير، ونهايت مارسليه نك غرب جهتنده واسع بر داليه تشكيل ايده رك، آق دكيزه منصب اولور. مجراسى ٨١٢ كيلومتره اولوب، حوضه سنك مساحهٔ سطحيه سى ٩٨٨٨٥ مربع كيلومتره در. ثانيه ده عادى وقتلرده ٥٥٠ وقارلر اريديكى ياخود كثرتلى ياغمورلر ياغديغى وقتلرده ١٢٠٠ و ١٥٠٠ مكعب متره صو دوكر. جنوبه طوغرى اولان مجراى اسفلنك صاغ طرفنده بولنان (سون) طاغلرندن اينوب رونه يه دوكيلن چايلرك باشليجه لرى دو، اريو، آردش، سزه، غارد وسائره اولوب، بونلر كوچك نهرلر ايسه ده، ياغمور ياغديغنده رونه نك صوبندن زياده صو ايندیررلر. فرانسه طوپراغنده ٤٩ كوپرينك آلتندن كچر. صوينك كثرتيله برابر، جريانى سرعتلى اولوب، بعض يرلرده درينلكى ٦٠ سانتيمترويه اينه جك قدر ياپلديغندن، وايندیرديكى قوملر وچامورلر دخى منصبنده برطاقم سدلر تشكيل ايلديكندن، ايچنده سير سفائن برطاقم مشكلات وصعوباته تصادف ايدر. مع هذا ليوندن ١٥٤ كيلو متره يوقاريده اولان (يارق)ه قدر سير سفائنه صالح عد اولنيور.

رونه (Rönne) دانيمارقه ده بورنهولم جزيره سنك ساحل غربيسنده برقصبه واسكله اولوب، ٦٤٧٠ اهاليسى وساعت، پورسلين توتون وسائره فابريقه لريله صيد ماهيسى واردر. ليمانى صيغ واستحكاماتله محفوظدر.

رونه آغزى (Bouches du Rhôna) فرانسه نك ايالات جنوبيه سندن اولوب، اسكى (پرووانسه) خطه سنك برقسمى

اولديغى حالده، رونه ايرماغنك منصبنى حاوى اولديغندن، بو اسمله تسميه اولنمشدر. جنوباً آق دكيزله، شرقاً وار، شمالاً ووقلوز، غرباً وغرب شمالى جهتندن دخى غارد ايالتلريله محاط اولوب، حدود شماليه‌سى دورانسه نهريله، حدود غربيه‌سى‌ده رونه ايرماغيله وبونك كوچك رونه دينلن غربى قوليله آيرلمشدر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٥١٠٥ مربع كيلو متره واهاليسى ٥٥٦٤٠٠ كشى اولوب، مركزى مارسليه شهريدر. رونه منصبى قربنده (والقارس) اسميله معروف واسع بر كول ايله بونك اطرافنده برچوق كوچك كوللرى و (بره) اسميله ديكر بربيوك كولى حاويدر. اراضيسى عارضه‌لى ومختلف اولوب، غير منبت بعض يرلرى وار ايسه‌ده، اكثر طرفلرى محصولداردر. اورمان ومرعالرى‌ده چوقدر. ذخائر متنوعه‌دن بشقه كوزل پرنج، توتون، صفران، ميوه‌لرك انواعى واوزو-مك اعلاسى حاصل اولور. معدن كورى، آلچى، مرمر وپورسلين وسائره اعمالنه مخصوص طوپراقلرك انواعى بولنور. مرينوس قويونلريله كچيلرى وآريلرى‌ده چوقدر. صنايعى پك ايلريدر. مشهور زيتون ياغى، سوده، صابون، ايپك، قونياق، عطريات، چبوق وسائر مواد كليتله چيقار. دميرخانه‌لرى‌ده چوقدر. تجارتى پك ايشلكدر. ايالت مارسليه، اكس وآرله اسملريله اوچ قضايه منقسم اولوب، ٢٧ ناحيه و١٠٨ دائرهٔ بلديه‌يى حاويدر.

رونه ايالتى (Dép. du Rhône) فرانسه‌نك قسم شرقيسى ايالاتندن اولوب، اسكى (ليونه) و (بوژوله) خطه‌لرينك برر قسمندن متشكل اولديغى حالده، حدود شرقيه‌سنك قسم جنو-بيسنى آيران ايرماغك اسميله تسميه اولنمشدر. شرقاً (ان) و (ايزره)، جنوباً وغرباً (لوآره)، شمالاً دخى (ساٯونه مع لوآره) ايالتلريله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٢٧٩٩ مربع كيلومتره اولوب، ٧٠٥١٣١ اهاليسى واردر. مركزى (ليون) شهريدر. حدود شرقيه‌سنى ساٯونه نهريله رونه ايرماغى آيروب، قسم غربيسنده‌ده (ساونه) جبالنك برشعبه‌سى ممتد اولور. باقير وقورشون معدنلريله معدن كورى، قريستال، مرمر وابنيه طاشلريله پورسلين وسائره اعمالنده مستعمل اتربهٔ مختلفه‌سى ومعدن صولرى واردر. محصولاتى حبوبات متنوعه ايله پتاتس، سبزه، ميوه، صفران، كستانه، مشهور شراب وسائره‌دن عبارتدر. معمولات صناعيه‌سى پك چوق اولوب، على الخصوص ايپك قماشلرى مشهوردر. ايالت ليون و ويلفرانشه اسملريله ايكى قضايه منقسم اولوب، ٢٧ ناحيه و٢٠٣ دائرهٔ بلديه‌يى حاويدر.

روو (Rowe) انكلتره مشاهير شعراسندن اولوب، ١٦٧٣ ده تولد و ١٧١٨ ده وفات ايتمش؛ وبرخيلى هائله‌لر يازوب، آثارى عمومك حسن قبول وتحسيننه مظهر اولمشيدى. — بو اسمله ديكر برانكليز شاعر دخى اولوب، ١٦٨٧ ده تولد و ١٧١٥ ده وفات ايتمش؛ وتراجم احواله دائر بعض كتابلر يازمشدر.

روواتو (Rovato) ايتاليا‌ده لومبارديه خطه‌سنك برشيه ايالتنده و(كيارى) نك ٧ كيلومتره شمال شرقيسنده اوله‌رق (اورفانو) طاغنك اتكنده وايكى دمير يولك محل التصاقنده واقع برقصبه اولوب، ٤٤٨٠ اهاليسى وايپك منسو-جاتى واردر.

رووره‌تو (Rovereto) آوستريانك تيرول خطه‌سنده و (ترنه) نك ٢٤ كيلومتره جنوب غربيسنده وآديج نهرى كنارنده بر قصبه اولوب، ٨٨٦٥ اهاليسى، مكتب اعداديسى، كتبخانه‌سى، مشهور باغلرى ودرى‌يه متعلق شيلرله كاغد، ايپ، آلات موسيقيه وسائره فابريقه‌لرى واردره تيرولده‌كى ايپك تجارتنك‌ده مركزيدر.

رووغو (Révougo) آفريقاى جنوبيده (زامبز) ايرماغنه تابع بر نهر اولوب، (نياسه) كولنك جنوبى ساحلى قربنده (موتومو) طاغلرندن نبعانله، برچوق چايلرك صولرينى جمع ايده‌رك، وجنوبه طوغرى آقه‌رق، ٢٨٠ كيلو-متره‌لك جرياندن صكره، پورتكيزليلرك النده اولان (تته) قصبه‌سنك همان قارشيسنده مذكور ايرماغه دوكيلور.

روونو (Rovno) روسيه‌ده (وولينيه) ايالتنك (ژيتومير) قضاسنده وژيتو-ميرك ١٧٤ كيلو متره غرب شماليسنده واقع برقصبه اولوب، نصفى يهودى اولمق اوزره، ٧٣٥٥ اهاليسى، توتون، چوخه، بيره وسائره فابريقه‌لريله دباغخانه‌لرى وحبوبات وحيوانات وكراسته تجارتى واردر.

روو (Ruvo) ايتاليادە بارى ايالتنك (بارلته) قضاسندە وبارلتەنك ٤٨ كيلومترە جنوب شرقيسندە برقصبه اولوب، ١٧٩٥٥ اهاليسى واردر.

رووومه (Rovouma) آفريقاى شرقينك بحر محيط هندى يە منصب بر ايرماغى اولوب، (نياسە) كولنك ٨٧ كيلومترە غربندە بر طاقم بطاقلقلردن نبعانله، شرقە بعدە شرق جنوبى يە طوغرى آقەرق، برقاچ بيوك نهرك صو-لرينى دخى اخذ ايتدكدن صكرە، ينە شرقە دونوب، كنديندن بيوك اولان (لوجندە) نهريله برلشدكدن صكرە، شرق شمالى استقامتنى آلەرق، (دلفادە) برونك ٣٧ كيلومترە شمال غربيسندە دكيزە منصب اولور. واديسنك آشاغى قسمى ٣ ايله ٧ كيلومترە آرەسندە بر وسعتدە بولنان وايكى طرفى طاغلرله محاط اولان طار واوزون بر اووەدن عبارت اولوب، نهرك مجراسى بو اووەدە ييلان قاوى بر شكل ابراز ايديور. ايكى طرفندەكى طاغلرك بايرلرى پك كوزلدر. مجراسنك يوقارى طرفى ايسە اووە ايچندە درينجە بر خندق صورتندە در. منصبى قوم يغينلريله مسدود اولديغى كبى، يوقارى طرفلرندە دخى بعض يرلردە برقاچ قولە آيريلوب، صوبى پك صيغدر. واينديـ-ريكى آغاجلر وكوتوكلر بريكوب يولنى سد ايدرلر. مجرانك ايچندە آطەلر وسرعتلى جريانلرله شلالەلر دخى چوقدر. بناء عليه بو نهردە سير سفائن خيلى مشكل اولوب، سياح شهير ليوينغستون منصبندن ٢٥٠ كيلومترە يوقارى يە قدر كوچ حال ايله قايق يوزديره-بيلمشدر. (رووومه) نك مجراسى او جهتدەكى پور-تكيز مستملكاتيله آلمانيانك يكى ايدنديكى مستملكات آرەسندە حدود اتخاذ اولنمشدر. بو ايرماغك حوضەسى ٣٣٤٠٠٠ مربع كيلومترە وسعتندە تخمين اولنيور.

روويغو (Rovigo) ايتاليانك وندك خطەسندە ووندكك ٦٠ كيلومترە جنوب غربيسندە اولەرق (پو) ايله (آديج) ايرماقلرى آرەسندەكى (آديجتو) جدولى اوزرندە وايكى دمير يول خطنك محل تقاطعندە واقع ايالت مركزى برقصبه اولوب، ٧٢٧٥ اهاليسى، دباغخانەلرى، كهرچله فابريقەسى، اسكى برسرايى وبوكا مربوط ٧٠٠٠٠ جلدى حاوى كتبخانەسيله رسم موزەسى واردر.— روويغو ايالتى آدرياتيق دكيزى ساحلندە اولوب، شرقاً مذكور دكيزله، شمالاً وندك، پادوە و(ورونه) غرباً مانتوە، جنوباً دخى فرارە ايالتلريله محاطدر. بو ايله آديج ايرماقلرى آرەسندە ممتد بر اووەدن عبارت ومساحۀ سطحيەسى ١٦٦٥ مربع كيلومترە اولوب، ٢١٧٧٠٠ اهالى ايله مسكوندر. ايالت ٨ قضايە منقسم اولوب، ٦٢ ناحيەيى حاويدر.

روونيو (Rovigno) واسلاوجە تربينيە (Trébinié) آوستريا ومجارستان دولتنك ايستريا خطەسندە وتريستەنك ٦٣ كيلومترە جنوب غربيسندە اولەرق ايستريا شبه جزيرەسنك ساحل غربيسندە واقع برقصبه واسكله اولوب، ٩٥٢٠ اهاليسى، صاغلام ليمانى، ايشلك تجارتى، سفائن اعمالنه مخصوص دستكاهلرى، خلاط، چنتو، مقارنه، جام، توتون وسائرە فابريقەلرى وصيد ماهيسى واردر.

روهتاق ياخود روهتك (Rohtak) هندستاندە پنجاب خطەسنك حصار ايالتندە و حصارك ٩٠ كيلومترە شرق جنوبيسندە قضا مركزى برقصبه اولوب، ٦٩٢٠ سى مسلم اولمق اوزرە، ١٥٧٠٠ اهاليسى، دمير يولى، حبوبات تجارتى، مشهور صاربقلرى، حيوانات بازارى و(دينى مسجد) اسميله مصنع برجامع شريفى واردر.

روهراو (Rohrau) آوستريا ومجارستان دولتنك نفس آوستريا خطەسندە وپرسبورغك ٢٣ كيلومترە غربندە برقصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهاليسى واردر.

روهرى (Rohri) هندستاندە سند ايالتنك شكارپور قضاسندە و (سخر) ك ٣ كيلومترە جنوب شرقيسندە اولەرق سند ايرماغنك ساحل يسارندە برقصبه اولوب، ٤٣٨٨٠ ى مسلم اولمق اوزرە، ١٠٢٢٥ اهاليسى ولاهورە كيدن دمير يول خطى اوزرندە موقعى، متعدد مصنع جوامع شريفەسى وتربەلرى و (موى مبارك) اسميله برلحيۀ شريفه زيارتكاهى واردر.

روويان ايراندە طبرستان خطەسنك جبالندە بيوك برشهر اولوب، آثار عمرانى وباغ وباغچەلرى چوق ايدى. كيلاندن ١٢ فرسخلق مسافەدە اولوب، (رى) خطەسنه ملاصق ايدى.

حضرت عثمان (رضه)ك زمان خلافتنده كوفه واليسى سعيد بن العاص طرفندن فتح اولنه‌رق، اوائل دور اسلامده پك معمور ومشاهير علمادن برچوق ذواتك مسقط رأسى بولنمشدر. اليوم نه حالده بولنديغى تحقيق اولنه‌ميوب، آنجق خريطه‌لرده اسمى كورلمديكنه نظراً، خراب اولسه كركدر.

روئده { (Rueda) اسپانياده (والودوليد) ايالتنك (مدينه‌دل‌قامپو) قضاسنده و والودوليدك ٢٤ كيلومتره غرب جنوبيسنده برقصبه اولوب، ٤٥٢٠ اهاليسى واردر.

روئرغ { (Rouergue) فرانسه‌نك اسكى بر خطه‌سى اولوب، كوينه وغاسقونيه خطه‌لرينك شمال شرقيسنده واقع ايدى. اليوم (آويرون) ايالتيله (لوت مع غارونه) ايالتنك برقسمنى تشكيل ايديور.

رويفع { (بن ثابت) صحابه‌دن اولوب، مصريوندن معدود در. برقاچ حديث شريفك راويسيدر. ٤٦ تاريخنده معاويه طرفندن طرابلس غربه مأمور اولوب، افريقيه‌ده بعض فتوحاته موفق اولمش؛ وجربه‌يى دخى فتح ايتمشدر. شامده وبرقه‌ده وفاتى مروى اولوب، برقه‌ده قبرى واردر. — ينه صحابه‌دن وحضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزك آزادليلرندن ديكر بر رويفع اولديغى دخى مرويدر.

رويلاجيجدو { (Revillagigedo) بحر محيط معتدلده مكسيقه ساحل غربيسنك آچيقلرنده واقع ومكسيقه‌يه تابع بر طاقم آطه‌لر اولوب، ″٢٠ °١٨ ايله ″٢٠ °١٩ عرض شمالى و °١١٣ ايله °١١٧ طول غربى آره‌لرنده ممتد اولورلر. درت آطه‌دن عبارت اولوب، اك بيوكلرى (سوقورو) آطه‌سيدر. دردينك مساحهٔ سطحيه‌سى ٨٠٠ مربع كيلومتره اولوب، اهالىٔ دائمه‌لرى يوقدر.

روئلاس { (Roelas) اسپانيه‌نك اك مشهور رسامنرندن اولوب، ١٥٦٠ تاريخنده سويلده (يعنى اشبيليه‌ده) طوغمش، و ١٦٢٠ ده وفات ايتمشدر. بر طاقم كوزل رسملرى باقيدر.

روئن { (Rouen) فرانسه‌ده (آشاغى سينه) ايالتنك مركزى بر شهر اولوب، پاريسك ١٢٦ كيلومتره شمال غربيسنده و (سينه) ايرماغنك صاغ كنارنده واقعدر. نهرك قارشى يافه‌سنده ده بر محله‌سى وار در. اهاليسى ١٠٢٦٤٩ مقدارنده اولوب، قتوليك وپروتستان ويهوديلره مخصوص مصنع معابدى، علم عقائده مخصوص بيوك مكتبى، مكتب طبيسى، متعدد مكاتب اعداديه‌سى، علوم وفنون وادبيات آقادمياسى، زراعت وتجارت وسائره جمعياتى، بيوك كتبخانه‌سى، نباتات باغچه‌سى، موزه‌سى، نهرده كوزل ليمانى، كوزل طاش بركوپريسيله بر آصمه كوپريسى، كوزل برمحله‌لرى وبرقاچ كوزل سوقاغى واردر. آنجق شهر عموميت اوزره انتظامسز اولوب، سوقاقلرى طار وطولاشيقلى واكثر خانه‌لرى اخشابدر. بر طاقم تپه‌لرله محاط اولوب، انجندن اوچ چاى دخى آقديغندن، هواسى پك رطوبتليدر. صنايعى پك ايلرى اولوب، پاموقدن منسوجات واپيليكه، شكر، شكرلمه، بويا، بيره وسائره فابريقه‌لرى ودباغخانه ودمير خانه‌لرى واردر. تجارتى پك ايشلك اولوب، چوق سفائن آمد وشد ايدر، وسنه‌ده اوچ دفعه بازار قوريلوب، اون بشر كون دوام ايلر. پك اسكى بر شهر در.

رويه { (Roya) فرانسه ايله ايتاليا حدودى آره‌سنده بر نهر اولوب، (تانده) طاغندن نبعانله، جنوبه طوغرى جريان ايده‌رك، وكاه فرانسه كاه ايتاليا طوپراغنه كچه‌رك، برقاچ چايك صولرينى‌ده اخذ ايتدكدن صكره، فرانسه حدوديتك ٧ كيلومتره شرقنده آق دكيزه دوكيلور. مجراسى ٦٠ كيلومتره طولنده در.

رويه قولار { (Royer-Collard) فرانسه حكما وسياسيوننددن اولوب، ١٧٦٣ ده (سومپويى) ده طوغمش، و ١٨٤٦ ده وفات ايتمشدر. قاريشقلق ايشلرينه قاريشوب، بعده بوناپارتك ايمپراطورلغى زماننده امور سياسيه‌دن چكيله‌رك، صرف علوم وفلسفه ايله اوغراشمش، ومعارفجه بعض معتنا مأموريتلرده بولنمش ايدى. بوربون خاندانك عودتنده يكيدن امور سياسيه‌يه قاريشوب، مشروطيت اصولنك تأسسنه خدمت ايتمش؛ و ١٨٣٠ دن صكره، مجلس مبعوثانده بولنمقله برابر، اختيار سكوت وعزلت ايلمش ايدى. بعض آثار حكميه وسياسيه‌سى جمع ونشر اولنمشدر.

روئی { (Rueil) فرانسه‌ده (سنیه‌مع‌اوآزه) ایالتنك (ورسایل) قضاسنده مارلی ناحیه‌سنه تابع ومارلینك ٦ کیلومتره شرق شمالیسنده واقع بر قصبه‌اولوب، ٨٤٤٠ اهالیسی، دمیر یولی، بعض فابریقه‌لری وابنیه طاشلری وار در.

رها { اورفه شهرینك وقتیله عربلر بیننده مستعمل اسمی اولوب، روملرك «میاه جاریه‌سی چوق» معناسیله ویرمش اولدقلری (قالیروئه) اسمندن مأخوذ اولمسی مظنوندر. [«اورفه» ماده‌سنه مراجعت اولنه.]

رهائی { (مولانا سعدالدین) ایران شعراسندن اولوب، خراسانك خواف قصبه‌سندندر. ٩٨٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر.

نیست درعشق توچون من درد پرورد دکر
این که دردم را نمیدانی بود درد دکر

رهتنك { (یعنی طار یول) هیمالایه جبالنك قسم جنوبیسنده بر بوغاز اولوب، ٤٠٥٤ متره ارتفاعی وار در. بو بوغاز کانون اوله قدر کچیله بیلیر بر حالده ایسه‌ده، یالکز صباحلری امنیت اوزره کچیلوب، بعده اسن روزکار ایکی جهته‌کی طاغلردن جسیم قار یغینلری دوشوره بیلیر.

رهی { ایران شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر. بری (سلطان علی بیك) کبرادن اولوب، شو قطعه اونکدر:

از خرابی میکذشتم منزلم آمد بیاد
دست و پا کم کرده دیدم دلم آمد بیاد
سر بهم آورده دیدم برکهای غنچه را
اجتماع دوستان یکدلم آمد بیاد

— دیکری (آقا محمد علی) متأخریندن واصفهان اهالیسندن اولوب، کنجلکنده هندستانه سیاحت ایتمشدی. شو بیت اونکدر:

تاکی بود بحسرت چشمم براه ماهی
یارب مباد هرکز چشم کسی براهی

رهین { (شیخ برهان علی خان بن نواب معزالدین خان) هندستان شعراسندن ولکهنو مشایخندن اولوب، نسل فاروقی‌یه منسوبدر. شو بیت اونکدر:

با ظهار غم دروی وعرض حال مشتاق
زبان فرسوده درکام وحکایت همچنان باقی

ری { ایرانك پك قدیم ومشهور بر شهری اولوب، عراق عجمی وتعبیر اصحّه جبال خطه‌سنك منتهای شمالنده واقع ایدی. خرابه‌لری طهرانك ٥ کیلومتره جنوبنده بولنیور. بوشهر ایران قدیم ملوکی زمانلرنده پك معمور بولنمش اولدیغی کبی، اوائل دور اسلامده دخی معموریتنی محافظه ایدوب، سلجوقیلرك پایتختی وحکیم شهیر ابوبکر رازی ایله مفسر فخرالدین رازی کبی حسابسز علمای اسلامك مسقط رأسی بولنمشدر. سوری الیوم قسماً قائم اولوب، دائراً مادار ٢٦ کیلومتره طولنده‌در، یعنی یدی ساعتده دور اولنه بیلیر، که بوده شهرك وسعت وجسامتنه دلالت ایدیور. شمدیکی حالده سورك ایچی بر طاقم تاره‌لردن عبارت اولوب، اوته‌سنده بریسنده بعض کوچك چفتچی قلبه‌لری بولنیور. جنوب غربی کوشه‌سنده مظنهٔ کرامدن شاه عبدالعظیمك تربه‌سی واطرافنده برقاچ خانه، بر ایکی جامع، بر بازار وبر کاروانسرای موجود اولمغله، ریك خرابه‌لرینه‌ده عبد العظیم نامی اطلاق اولنمقده‌در. ری شهری مغوللرك خروجنده خراب اولوب، قلیجدن قورتلان اهالیسی، طهرانه هجرت ایتمکله، او وقته قدر برقریه حالنده بولنمش اولان محل مذکور بر شهر صورتنه کچوب، کیتدکجه توسع ایتمشدر. ری شهری یونان قدیم جغرافیونی آثارنده (راجس) اسمیله مذکوردر. بیوك اسکندر دارایی تعقیبنده بوشهرده بش کون اقامت ایتمشدی. حضرت عمر (رضه) زماننده ٢٠ تاریخنده کوفه والیسی بولنان عمار بن یاسر، جانب خلافتدن آلدیغی امر اوزرینه، عروه بن زیدالخیل طائی‌یی کوندره‌رك، ری شهرینی فتح ایتدیرمشیدی. ابو جعفر منصورك زمان خلافتنده مهدی ری شهرینی برقات دها اعمار وخندقله احاطه وبربیوك جامع بنا ایتمشیدی. نسبتی (رازی) در.

ریازان { (Reazan) روسیه‌نك قسم وسطیسنده همنامی اولان ایالتك مرکزی برشهر اولوب، پترسبورغك ٨١٠ وموسقوه‌نك ١٨٢ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق، (اوقه) نهرینه تابع (تروبژ) نهرینك صاغ کنارنده وموسقوه‌دن (قوزلوف)ه کیدن دمیریول خطی اوزرنده واقعدر. منبت ومزروع اراضی اورته‌سنده مؤسس کوزل برشهر اولوب، ٣٠٣٢٥ اهالیسی، پاموق

منسوجات، شمعدان، مسكرات، بيره وسائره فابريقه‌لری، حبوبات وحيوانات ومنسوجات تجارتی، بر قاچ بيوك واسكی كليساسی، كوزل ابنيهٔ اميريه‌سی، داخلی مكتب اعداديسی، پاپاسلره مخصوص مدرسه‌سی، ديكر متعدد مكتبی ومؤسسات خيريه‌سی، كتبخانه‌سی وعمومی باغچه‌سی واردر. وقتيله مستقل بر پرنسلكك مركزی اولوب، دفعاتله تاتارلر طرفندن ضبط وتخريب اولنمشدی. — ريازان ايالتی شمالاً ولادمير، شرقاً وجنوباً تامبوف، غرباً توله، غرب شمالی جهتندن دخی موسقوه ايالتلريله محاط ومحدود اولوب، شمالدن جنوبه طولی ٣٠٥ وعرض اعظمی ١٩٦ كيلومتره‌در. مساحهٔ سطحيه‌سی ٤٣٠٩٩ مربع كيلومتره اولوب، ١٨٦٧١٢٦ اهاليسی واردر. بونلرك ٥٧١٥ ی تاتاردر. ايالت ١٢ قضايه منقسم اولوب، ١٢ قصبه و ٥٢٠٤ قريه‌يی حاويدر.

رياض { جزيرة العربك نجد خطه‌سنده ومكهٔ مكرمه‌نك ٧٣٠ كيلو متره شمال شرقيسنده، ٢٤° ٣٨′ ٣٤″ عرض شمالی ايله ٤٤° ٢١′ ٣٣″ طول شرقيده وهابيلرك مركزی بر شهر اولوب، ٣٠٠٠٠ اهاليسی، سوری، قلعه‌سی واطرافنده خرما آغاجلرندن عبارت براورمانی واردر. زمردكبی براوادينك ايچنده وبرچوق يوللرك نقطهٔ اجتماعنده بولنمغله، جزيرة العربجه اهميتی چوقدر. مصرلی ابراهيم پاشانك تخريب ايتديكی (درعيه) يرينه واونك قربنده وهابيلر طرفندن قرن سابق هجری اواسطنده تأسيس اولنه‌رق، سوقاقلری اولدجه دوز و واسعدر.

رياضی { اونبجی قرن هجری شعراء عثمانيه‌سندن اوچ ذاتك مخلصيدر:

برنجيسی استانبوللی اولوب، علوم شرعيه وریاضيه وحكمت وهيئتده عصرينك فريدی ايدی. ابو السعود افنديننك درسنه دخی ملازمتی واردر. برمدت طريق قضايه سلوك ايدوب، بعده طمشواره كيده‌رك، زعامته متصرف اولمش، واوراده وفات ايتمشدر. علم بيانه دائر بر رساله‌سی ونا تمام بعض تأليفاتی واردر. نقله شايان شعرينه دسترس اولنه‌مدی.

— ايكنجيسی اسكوبلی اولوب، فارسيده يد طولاسی وار ايدی. جناس وايهامه ميلی زياده ايدی. شوبيت اونكدر:

كوسترهم بركون رقيب بد لقايی دبر ايمش
صورتی آنك اللهم بكا كوسترمه‌سون

— اوچنجيسی فلبه‌لی اولوب، اوراده قاضيسی ايكن وفات ايتمشدر. فقهه وسائر علومه متعلق بعض آثاری واردر. شو بيت اونكدر:

آتش هجره ياقوب كل آه اهم بوينكه
دوشمه‌سون زلفك كبی دود سياهم بوينكه

رياضی { ايران و هند شعراسندن دخی اوچ ذاتك مخلصيدر:

برنجيسی سمرقندلی اولوب، طول مدت لار قاضيسی بولنمغله، بو شهره نسبتله دخی معروفدر. شو بيت اونكدر:

قامتش كركند هلاك مرا
زير سروی كنيد خاك مرا

— ايكنجيسی (احسن الله خان) كشميرلی اولوب، محمد شاهك خدمتنده بولنمشدر. شو بيت اونكدر:

جهد بياد خطش آتشم زچشم پرآب
چونذر خضر چراغی بردكسی لب جو

— اوچنجيسی (امام الدين بن مولانا لطف الله مهندس) لاهورلی اولوب، علوم رياضيه‌ده مهارتی وار ايدی. ١١٤٥ تاريخنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

رك كل كرد آن كلچهره هرتار نهالی را
ازين انديشه كلها داغ شد پرسينه قالی را

— شاه اسماعيل صفوينك زماننده ياشامش هراتلی بررياضی دها واردر، كه سلطان حسين بايقرا حقنده ٨٠٠٠ بيتی حاوی برمنظومه ايله شاه اسماعيل مشاراليه حقنده برمثنوی صاحبيدر. ٩٢١ ده وفات ايتمشدر. اشعارينه دسترس اولنه‌مدی.

ريان { فراعنه‌دن حضرت يعقوب (ع) ك مصره ورودنده حكمفرما بولنانيدر.

ريبچستر { (Ribchester) انكلترهنك لانقاستر ايالتنده و پرستونك ١٣ كيلومتره شرق شماليسنده اوله‌رق (ريبله) نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ٥٣٨٠ اهاليسی وجوارنده روماليلردن قالمه بعض آثار عتيقه‌سی واردر.

ريبرا { (Ribera) اسپانيه‌نك اك مشهور رساملرندن اولوب، ١٥٨٨ ده طوغمش؛ و ١٦٥٩ ده ناپوليده وفات ايتمشدر. والنسه وروماده تحصيل ايدوب، ناپولی و مادريده اقامت ايتمش ايدی. برچوق رسملری باقيدر.

ريبرا { (Ribera) سيجليه‌ده جرجنتى ايالتنك (ريبونه) قضاسنده و ريبونه‌نك ٢٠ كيلومتره جنوب غربيسنده بر قصبه اولوب، ٨١٢٠ اهاليسى واردر. اهاليسنك بر قسمى آرناؤد اولوب، اليوم ايتاليانك باش وكيلى بولنان موسيو قريسپينك دخى مسقط رأسيدر.

ريبله { (Ribble) انكلتره‌نك قسم شماليسنده بر نهر اولوب، يورق ايله لانقاستر ايالتلرنده جنوبه بعده جنوب غربى‌يه ونهايت غربه طوغرى آقه‌رق، ومنصبنده ١٠ كيلومتره وسعتنده بر خليج تشكيل ايده‌رك، ١٢٠ كيلومتره‌لك جريانندن صكره دكيزه منصب اولور.

ريبوويله { (Ribeauvillé) پروسيه‌ده آلساس لورن ايالتنك يوقارى آلساس سنجاغنده و (قولمار) ك ١٣ كيلومتره شمال غربيسنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ٥٩٠٥ اهاليسى، داخلى مكتب اعداديسى، كوزل باغلرى، پاموق منسوجات فابريقه‌لرى، بخارله چوبريلير حرازلرى، ايكى اسكى چشمه‌سى واطرافنده برطاقم قله وقلعه‌لرى وار در.

ريبيرا براوه { (Ribeira Brava) آفريقانك ساحل غربيسى قارشيسنده اولوب، پورتكيزه تابع بولنان يشيل برون جزايرندن (ساو نيقولاو) جزيره‌سنك مركزى برقصبه اولوب، جزيرۀ مذكوره ساحل شماليسندن ½ ٢ كيلومتره‌لك مسافه‌ده واقع و ٤٠٠٠ اهالى‌يى جامعدر.

ريبيرا غرانده { (Ribeira Grande) آسور جزايرندن (ساوميكل) جزيره‌سنك (پونته‌دلغاده) قضاسنده ومركز قضانك ٢١ كيلومتره شمال شرقيسنده ناحيه مركزى بر قصبه اولوب، ٩٥٦٠ اهاليسى وار در. — بو اسمله يشيل برون جزايرندن (ساو تياغو) آطه‌سنك وبتون جزاير مذكوره‌نك مركزى بر قصبه دها وار ايديسه‌ده، اليوم خرابدر.

ريبينسق { (Rybinsk) روسيه‌نك (ياروسلاو) ايالتنده و ياروسلاوك ٧٦ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق (وولغه) ايرماغنك ساحل يميننده بيوك بر قريه اولوب، ١٩٥٧٠ اهاليسى، طوغله، بيره، مسكرات، ايپ وخلاط فابريقه‌لرى، سفائن اعماله مخصوص دستكاهلرى وبيوك پنايرى واردر.

ريپلى { (Ripley) انكلتره‌نك دربى ايالتنده ودربينك ١٤ كيلومتره شمال شرقيسنده بر قصبه اولوب، ٦٠٨٥ اهاليسى، ايپك منسوجاتى وجوارنده دمير وكومور معدنلريله دمير خانه‌لرى وار در.

ريپوستو { (Riposto) سيجليه‌ده قتانيه ايالتنك (آچيرآله) قضاسنده وآچيرآله‌نك ١٣ كيلومتره شمال شرقيسنده بر قصبه واسكله اولوب، ٧٠٠٠ اهاليسى، دمير يولى وكليتلى شراب اخراجاتى وار در.

ريپون { (Ripon) انكلتره‌نك يورق ايالتنده ويورقك ٣٦ كيلومتره غرب شماليسنده بر قصبه اولوب، ٧٣٩٠ اهاليسى، دميريولى ودوكه وسائره فابريقه‌لرى واردر. — ممالك مجتمعه‌ده (ويسقونسن) جمهوريتنك (فوند دولاق) ايالتنده ومركز ايالتك ٢٩ كيلومتره غرب شماليسنده دخى بو اسمله بر قصبه اولوب، ٣١٨٠ اهاليسى وار در.

ريتنبنك { (Ritenbenk) غروئنلاندك قسم شماليسنده (ديسقو) قوينك ايچنده واقع (پرنس) آطه‌سى اوزرنده بر مهجر اولوب، يالكز ١٠ ى آوروپالى اولمق اوزره، ٥٤٥ اهاليسى، جوارنده معدن كومورى وباليه صيدى واردر. ٧٠° عرض شماليدن يوقاريدر.

ريتى { (Rieti) ايتاليانك اومبريا خطه‌سنده (پروزه) ايالتنده وپروزه‌نك ٨٨ كيلومتره جنوب شرقيسنده بر قصبه اولوب، ٩٠٠٠ اهاليسى، دمير يولى، معدن صولرى، باغلريله زيتونلقلرى، دباغخانه‌لرى وايپك فابريقه‌لرى واردر.

ريچموند { (Richmond) انكلتره‌نك (سورى) ايالتنده و لوندره‌نك ١٦ كيلومتره غرب جنوبيسنده اوله‌رق تاميسه نهرينك ساحل يميننده برقصبه اولوب، جواريله برابر ١٠٩٦٥ اهاليسى، كوزل منظره‌سى، بيوك بر دوحه‌سى وايكى بيوك حوضى، براسكى سراى خرابه‌لرى و واسع سبزه بوستانلرى واردر.
— انكلتره‌نك يورق ايالتنده ويورقك ٦٩ كيلومتره شمال غربيسنده دخى بو اسمله بر قصبه اولوب، ٤٥٠٠ اهاليسى واردر.
— ممالك مجتمعه‌نك (ايندیانه) جمهوريتنده وايند-

یاناپولیسك ۱۱٤ کیلومتره شرق شمالیسنده و بر قاچ دمیر یول خطنك محل تقاطعنده دخی ۱۲ ۷٤٥ اهالیلی جامع بر قصبه اولوب، (واینه) ایالتنك مرکزیدر.

— ممالك مجتمعه‌ده ویرجینیا جمهوریتنك مرکزی اولوب، واشینغتونك ۱۵۷ کیلومتره جنوب غربیسنده وجامس نهرینك صول کنارنده واقع اولان شهرك دخی اسمیدر، که ۱۰۰ ۰۰۰ اهالیلی جامع اولوب، نهر مذکورده بش کوپریسی، پك ایشلك اسکله‌سی، واسع ودوز سوقاقلری، جسیم و دلنشین ابنیه‌سی، پك چوق دمیر خانه‌لری، آرابه و واغون ولوقوتیف فابریقه‌لری وسائر فابریقه‌لرك انواعی واردر.

— آمریقا و آوسترالیا وجنوبی آفریقاده والحاصل انکلیزلر طرفندن اعمار اولنان یرلرده بو اسمله دها بر طاقم کوچك قصبه‌لر، قریه‌لر وایالتلر واردر.

ریچیچه { (Rietchitza) روسیه‌نك مینسك ایالتنده ومینسکك ۲۵۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (دنیپر) ایرماغنك ساحل یمیننده وموهیلفك قارشیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۶۹۵۵ اهالیسی ودمیر یولی واردر.

ریحا { [«اریحا» ماده‌سنه مراجعت اولنه.]

ریحانه { (بنت سمعون) صحابیاتدن وحضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك جاریه‌لرندن اولوب، حضرت رسول الله (صلعم) افندمزدن اول ورروایته کوره اونبجی سنهٔ هجریه‌ده وفات ایتمشدر.

— معدیکرب ك همشیره‌سی ریحانه ایله صالحاتدن ریحانة الواله دخی مشاهیر نساء عربدندر.

رید { (Reid) اسقوچیا حکماسندن اولوب، ۱۷۱۰ ده طوغمش، و ۱۷۹۶ ده وفات ایتمشدر. حکمت وفلسفه‌یه دائر بر قاچ تألیفی واردر.

ریدو { (Rideau) آمریقای شمالینك (دو. مینیون) قطعه‌سنده (کك) خطه‌سنك (اونتاریو) ایالتنده بر نهر وکول وجدولك اسمیدر.

ریده { (Ride) انکلتره‌نك (ویغت) آطه‌سنده وآطه‌نك ساحل شمالیسنده اوله‌رق (هانت) ایالتنه تابع بر قصبه اولوب، ۱۱ ٤٦۰ اهالیسی، دکیز حماملری وکوزل ریختیمی واردر.

ریدینغس { (Riddings) انکلتره‌نك دربی ایالتنده ودربینك ٤ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۵۷۳۰ اهالیسی وجوارنده معدن کومورله دمیر دوکمخانه‌لری واردر.

ریزا { (Riesa) صاقسه قراللغنده درسده ایالتنك (غروسنهاین) قضاسنده وغروسنهاینك ۱۵ کیلومتره غربنده اوله‌رق (البه) ایرماغنك صول کنارنده وبر قاچ دمیر یول خطنك نقطهٔ تقاطعنده بر قصبه اولوب، ۷۳۹۰ اهالیسی ودمیر یول ادواتیله آرابه فابریقه‌لری واردر.

ریزو { (مع منوفاج) کرید ولایتنك قندیه سنجاغنه تابع بر قضا اولوب، ۱۱٤ قریه‌دن مرکبدر.

ریزه { طربزون ولایتنده لازستان سنجاغنك مرکزی بر قصبه و اسکله اولوب، طربزونك ۷۰ کیلومتره شرقنده وقره دکیز ساحلنده اطرافی طاغلرله محاط بر قویك ایچنده واقعدر. کوزل ودلنشین بر قصبه اولوب، ۳۰۰۰ اهالیسی، شرق جهتنده پورتقال ولیمون باغچه‌لری، حکومت قوناغی، قیشله، دبوی، خسته خانه و حبسخانه کبی ابنیهٔ امیریه‌سی، بر قاچ جامعی، یوز قدر دکاندن مرکب چارشیسی، رشدیه مکتبی، دار المعلمینی، ۲۸ مکتب ابتدائیسی، بر مدرسه‌سی و ۵۸۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی واردر. ریزه‌ده کتندن کوملکلك وچارشافلق بز اعمال اولنوب، کلیتله اخراج اولنور. باقیرجیلغه متعلق بعض ادوات وآوانی دخی یاپیلیر. کلیتلی فندیق اخراج اولنور. خیلی مقدار یونس بالیغی دخی صید اولنوب، یاغی چیقاریلیر. هواسی پك لطیف وصاغلامدر. — ریزه قضاسی سنجاغك غرب جهتنده اولوب، غرباً طربزون سنجاغنك اوف قضاسیله، شرقاً آتنه قضاسیله، شمالاً بحر سیاهله، جنوباً دخی ارضروم ولایتیله محدوددر. قضا میاوزی، قره دره وقرای سبعه اسملریله ۳ ناحیه‌یی حاوی اوله‌رق ۲۲۶ قریه ومحله‌دن مرکبدر. اراضیسی ۶۲۶٤٤۶ دونمدن عبارت اولوب، حبوبات متنوعه ایله پرنج، کتن، کنویر، پورتقال، لیمون و سائر میوه‌لرك انواعی وکلیتلی فندیق حاصل اولور. قرای سبعه ناحیه‌سنده بر قاپلیجه وبش یرده معدن صویی واردر. قضانك اهالیسی ۷٤ ۷۷۸ نفوسدن عبارت اولوب، یالکز ۶٤۷ سی روم وقصوری مسلم ولاز در.

ریزی { (Riest) سیچیلیه‌ده (قالتانیزته) ایا. لتنك (ترانووه) قضاسنده و ترانو. ونك ۳۰ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ۱۱۹۱۵ اهالیسی وکوکورد معدنی واردر.

ریژیچه { (Riejitza) روسیه‌نك ویتبسك ایالتنده و ویتبسکك ۲۳۷ کیلومتره شمال غربیسنده و دوینه‌یه تابع همنامی اولان چایك اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۰۱۵۰ اهالیسی واردر.

ریستیغوش { (Ristigouche) آمریقای شمالینك دومینیون قطعه‌سنده بر ایرماقدر، که (ماداواسقه) ایالتنده نبعانله، شمال شرقی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، ویقتوریا ایالتنك برکوشه‌سنی شق ایتدکدن صکره، یکی برونسویق ایله کبك ایالتلرینك حدودینی تشکیل ایده‌رك، وبر چوق چایلرك صولرینی آله‌رق، بحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلور. مجراسی ۳۲۰ کیلومتره طولنده اولوب، منصبنده وسعتی ۵ کیلومتره ودرینلکی ۱۵ متره اولمغله، اك بیوك سفائنك‌ده سیرینه صالحدر.

ریسقه { (Risca) انکلتره‌نك والس خطه‌سنده (مونموت) ایالتنده و (نیو. پورت)‌ك ۹ کیلو متره غرب شمالیسنده بر قصبه اولوب، ۵۵۵۵ اهالیسی، دمیریولی، معدن کوری واجزای کیمویه ایله قلایدن معمول اوانی فابریقه‌لری واردر.

ریشار { (Richard) آفریقانك خط استوا تحتنده بولنان قسمنده آلمانیانك (قروز) مهجرنده وقروق طاغنك شمال شرقیسنده برکول اولوب، محیط دائره‌سی ۲۰ کیلومتره‌در. ایچنده برقاچ آطه بولنوب، اك بیوکنك ۴۰۰ اها. لیسی واردر. بو آطه‌لرده پاپاغانلر پك چوق اولوب، اهالی طرفندن مبارك عد اولنور.

ریشار { یاخود ریچار (Richard) انکلتره قراللرندن اوچ کشینك اسمیدر: برنجیسی (آرسلان یورکی (Coeur de Lion) لقبیله ملقب اولوب، ۱۱۸۹ دن ۱۱۹۹ تاریخ میلا. دیسنه دك حکم سورمشدر. ایکنجی هنرینك اوغلی وخلفی اولوب، ۱۱۵۷ ده طوغمش؛ وتا کنجلکندن جسارت وقوتیله وحشاریلغیله شهرت بولمش؛ واوچ دفعه مدرینه قارشی عدم مطاوعتده بولنمش ایدی. تخته جلوس ایدنجه، فرانسه قرالی فلیب اوکوستله و آلمانیا ایمپرا. طوری فردریق باربروسله بالاتفاق، براهل صلیب سفرینه قالقیشمش؛ و ۱۱۹۱ ده مارسیلیه‌دن حرکتله ۱۱۹۲ ده قبریس وعکایی ضبط ایتمش؛ واوصره‌ده فرانسه قرالی کندیسیله بوزیشوب، عودت ایتمکله، یالکز قالوب، اجرای مظالمه باشلامش؛ والینه اسیر دوشن ۲۵۰۰ مسلمانی قتل ایتمش ایدی. برایکی محاربه قزانمش ایسه‌ده، قدسه کیره‌میوب، عودتنده فرطونه‌یه طوتلمغله، دالماچیه‌نك ساحلنه چیقمغه مجبور اولوب، عکاده تحقیر ایتمش اولدیغی آوستریا دوقه‌سنك الکاسندن تبدیلاً کچمك ایستمش ایسه‌ده، اخذ وحبس اولنه‌رق، برسنه‌لك محبوسیتدن صکره ۲۵۰۰۰۰ مارق فدیهٔ نجاتله تخلیص نفس ایده‌بیلمش: و ۱۱۹۴ ده انکلتره‌یه وصولنده، زمام اداره‌یی النه آلمش اولان برادری ژانی دفع ایتمش؛ وبعده فرانسه قرالیله محاربه‌یه کیریشوب، نورماندیایی استخلاص ایتمش: و ۱۱۹۹ ده لیموسینده ایتدیکی محاربه‌ده براوقله جرح اولنه‌رق، متأثراً وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی «قره پرنس» دینمکله شهیر ادوآردك اوغلی واوچنجی ادوآردك تورونی اولوب، ۱۲۶۶ ده طوغمش، و ۱۲۷۷ ده تخته چیقوب، صباوتی زماننده اوچ عمیجه‌سی اجرای وصایتله برچوق فتنه وفسادلر وقوع بولمش؛ وامور حکومتی کندی یدینه آلدیغنده کوشك ومصرف بر حکمدار اولدیغنی کوستروب، نهایت برقاریشقلغی باصدیرمق اوزره، ایرلانده‌یه کیتدیکنده، عمزاده‌سی عنان ادا. ره‌یی النه آله‌رق، دردنجی هنری اسمیله حکمدارلغنی اعلان ایتمش؛ وریشار اسقوچیه‌نك (پومقرت) قلعه‌سنه حبس اولنه‌رق، متعاقبا اوراده وفات ایتمشدر. فرانسه قرالی آلتنجی شارلك قیزی ایزابله‌یی تزوج ایتمشدی.

— اوچنجیسی یورق دوقه‌سی ریشارك دردنجی اوغلی اولوب، ۱۴۵۲ ده طوغمش، وخیلی وقت غلوچستر دوقه‌سی بولنمش ایدی. یورق خاندانندن اك اول انکلتره قرالی اولان دردنجی ادوآردك برادری اولوب، آلتنجی هنرینك طرفدارلرینه قارشی کمال ثباتله مقاومت، ودیکر برادری (قلارنسه) دوقه‌سیله بالاتفاق، مغلوب قرالك اوغلنی قتل ایتمش ایدی. قاتلی اولدیغی مظنون بولندیغی برادری دردنجی ادوآردك وفاتنده ۱۴۸۳ ده، بونك اوغلی

بشنجی ادوآردك وصیلكنی دهده‌سنه آلوب، چوق
کچمه‌دن هر نصلسه زمام اداره‌یی الده ایده‌بیلمش؛
وصی مرقوم‌ایله دیگر بر برادری لوندره قله‌سنده
یوق ایدلمشدر. بو افعال جنایتكارانه‌سیله عمومك نفرتنی
قزانوب، هرکس کندیسندن روکردان اولمغله،
١٤٨٥ ده یدنجی هنری نامنی آلان هنری ریشموند
طرفندن محاربه‌ده اوریلوب اولمشدر. قنبور، طوپال
وچولاق برشخص منفور ایدی.

— برنجی ریشارك برادری ژانك دخی ریشار
اسمنده براوغلی وار ایدی، كه ١٢٥٧ ده آلمانیا
ایمپراطورلغنه انتخاب اولنمش ایسه‌ده، ایمپراطورلق
تاجنی گیمکه موفق اوله‌میوب، یالکز بردفعه آلمانیایه
گیتمش، وانکلتره قرالی بولنان اوچنجی هنری‌یه
فرانسه‌یه وبعض قاریشقلق مسببلرینه قارشی معاونت
ایدوب، بو محاربه‌لرك برنده ١٢٦٤ اسیر دوشه‌رك،
١٤ آی اسارتده قالمش ایدی.

ریشاردسون (Richardson) انكلتره‌نك الك مشهور حكایه نویسلرندن
اولوب، ١٦٨٩ ده دربی ایالتنده طوغمش، ١٧٦١ ده
وفات ایتمشدر. بر مرانغوزك اوغلی اولوب، برمطبعه‌
جینك خدمتنه گیرمش، بعده بوكا داماد اولوب،
نهایت کندی ناشنه برمطبعه تأسیس ایتمش ایدی.
٥٢ یاشندن صکره تحریره باشلایوب، فوق العاده
رغبت عمومیه‌یه مظهر اولان برطاقم حكایه كتابلری
یازمشدر.

ریشلیو (Richelieu) فرانسه قرالی اون اوچنجی لوئینك رئیس وكلاسی اولان
مشهور برقاردینال اولوب، دوقه عنوانی دخی حائز
ایدی. ١٥٨٥ ده پاریسده طوغوب، عن اصل
(ریشلیو) قریه‌سندن اولان بر زادكان عائله‌سنه
منسوب ایدی. ابتدا عسكرلكه سلوك ایدوب، بعده
طریق رهبانه گیره‌رك، ١٦٠٧ ده (لوسون)
پسقپوسی اولمشیدی. ١٦٢٢ ده قاردینااللق
رتبه‌سنه نائل اولوب، ١٦٢٤ ده، قرالك عدم
رضاسیله برابر، والده‌سنك نفوذیله مجلس عمومی‌یه
اعضا تعیین اولنه‌رق، گوستردیکی اهلیت ودرایت
فوق العاده اوزرینه، درعقب هیئت وكلا ریاستنه
گچمشدر. موقع اقتدارده بولندیغی مدت باشلیجه
اوچ شیئه حصر مساعی ایتمشدر، كه بونلرده اولا
فرانسه‌ده پروتستانلرك نفوذ سیاسیسنی قیرمق، ثانیا
بعض كبرانك نفوذ واقتدارینی كسر ایتمك، وثالثاً آوستریا
دولتنی آلچالتمق ماده‌لرندن عبارتدر. چویردیکی
دسایسده موفق اولوب، فرانسه‌یه آوروپا دولی
ایچنده برنجیلك قزاندیرمشیدی. كبرادن برچوغنك
اعدامنه وبعضلرینك حبس ونفینه سبب اولمشدی.
اقتدار ودرایتی نه درجه‌ده ایسه، حیل ودسایسی
وغدارلغی دخی او رتبه‌ده اولوب، بك چوق خاندا-
نلرك محوینه یورمشدی. فرانسه‌نك ترقیات داخلیه-
سنه‌ده چوق خدمتی اولوب، امور مالیه‌یی اصلاح
وتنظیم، برطاقم قوانین ونظامات نافعه وضع، مکمل
بردونانما تشکیل وقناده، آنتیل، سنت دومینیق،
گویانه وسنغال کبی مستملکاتی تزیید ایتدیکی کبی،
علوم ومعارف وصنایعك ترقیسنه‌ده خدمت ایدوب،
فرانسه آقادمیاسنی وبرچوق مكاتب ومؤسسات خیریه
تأسیس، ودولتك كتبخانه‌سیله مطبعه‌سنی توسیع
واصلاح ایتمشدی. ١٦٢٤ تاریخنده وفات ایتمشدر.
زماننده مهم مأموریتلرده بولنمش واجرای نفوذ
ایتمش ایکی برادریله ایکی همشیره‌سی اولدیغی کبی،
بعده احفادندن بعضلری‌ده مارشاللق وریاست وكلا
کبی موقعلره نائل اولمشلردر.

ریشلیو (Richelieu) آمریقای شمالینك دومینیون قطعه‌سنده وقناده خطه‌
سنك كبك ایالتنده بر نهردر، كه ممالك مجتمعه‌نك
(ورمونت) و (نویورق) جمهوریتلرنده واقع (چامپلن)
گولندن چیقوب، ابتدا ٢٠٠٠ وبعده طارلشه‌رق
٢٥٠ متره گنیشلکنده جنوبه طوغری جریانله،
١٣٠ كیلومتره‌لك جریاندن صکره، سنت لوران
ایرماغنه دوکیلور. صویی چوق ومائی رنکنده گو-
زل بر نهر اولوب، سیر سفائنه صالحدر؛ وگچدیکی
یرلر پك گوزل ومعموردر.

ریشهر ایرانك فارس خطه‌سنده وبندر بو- شهرك ٨ كیلومتره جنوبنده اوله‌رق
بصره كورفزی ساحلنده براسكی شهر ویرانه‌سیدر.

ریطه صحابیاتدن ایکی خاتون اولوب، بری عبدالله بن مسعود حضرتلرینك ودیگری عمرو
بن العاصك زوجه‌سی ایدی. — عرب شاعره‌لرندن دخی
بو اسمله اوچ خاتون گلوب، بری (جذل الطعان)ك قیزی
و (ربیعه بن مكدم)ك زوجه‌سیدر؛ ایکنجیسی ریطه بنت

عاصم؛ اوچنجیسی‌ده ریطه بنت عجلاندر، که عمرو ابن عجلان نام شاعرك همشیره‌سیدر. ایکنجیسنك اشعاری (حماسه)ده واوچنجیسنك کیلر (اغانی)ده مسطوردر.

— حماقتیله مشهوره (ریطه بنت سعد) اسمنده بر خاتون دخی واردر.

ریغ { (وادی —) جزایرده قسطنطینیه ایا. لتی چولنده جنوبدن شماله ممتد بر وادی اولوب، بر صره واحلردن عبارتدر.

ریغا { (Riga) روسیه‌نك بالطیق ایالاتندن لیوونیه ایالتنك مرکزی برشهر واسکله اولوب، پترسبورغك ٤٨٦ کیلومتره غرب جنوبیسنده منصبندن ١٢ کیلومتره یوقاریده اوله‌رق (دوینه) ایرماغنك ایکی کنارنده وهمنامی اولان کورفزك ایچنده، ٣٦″ ٥٦′ ٥٦° عرض شمالی ایله ١١′ ٤٨′ ٢١° طول شرقیده واقعدر. ١٧٥٣٣٢ اهالیسی اولوب، قسم اعظمی آلمان وقصوری روس، لت، استوآن، لهلی ویهودیدن مرکبدر. بوك ویاموك وایپك منسو. جاتله ماکینه، موم، اسپرتو، جام، یاغ وسائره فابریقه‌لری، پك ایشلك تجارتی، دوبه اوزرینه موضوع برکوپریسیله دمیر یولنه مخصوص بردمیر کوپریسی، متعدد ابنیهٔ امیریه‌سی، علم الارض وآثار عتیقه‌یه مخصوص موزه‌سی، کتبخانه‌سی، تیاتروسی، مکتب صنایعی، بحریه مکتبی، اوچ داخلی اعدادیه‌سی وسائر مکاتبی، بر یتیمخانه‌سی، ایکی خسته خانه‌سی، طول قادینلره مخصوص دارالعجزه‌سی، تاریخ وآثار عتیقه ایله ادبیات وتاریخ طبیعی جمعیت فنیه‌لری واوچ عمومی باغچه‌سی واردر. بوشهرده آلمان لساننده برقاچ وروسجه برغزته نشر اولنور.

— ریغا کورفزی فینلانده کورفزندن صکره بالطیق دکیزینك اك بیوك کورفزی اولوب، ٥٧° ایله ٢٠′ ٥٨° عرض شمالی و ٢٠° ایله ٢٢° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولدیغی حالده، ٧٥٣٦ مربع کیلومتره مساحهٔ سطحیه‌سی واردر. جنوباً وجنوب شرقی جهتندن قورتلانده، شرقاً لیوونیه خطه‌لریله، شمالاً دخی استونیه خطه‌سنك برقسمیله محاط اولدیغی کبی، شمال غربی جهتندن دخی (اوسل) و (موهن) آطه‌لریله قپانمشدر. اوسل آطه‌سنك جنوبه طوغری اوزاتدیغی (اسوورپه) شبه جزیره‌سیله قورلانده‌نك ساحل شمالیسی آره‌سنده‌کی بوغازدن کیریلوب، بوغازك ایکی طرفنده بر فنار واردر. سواحلی آلچق اولوب، کورفزك اورته‌لرنده ٤٠ متره‌یه قدر درینلکی واردر. دمیر آته‌جق یرلری صاغلامدر. بوکورفز پالکز پك شدتلی قیشلرده طونار. بوکورفزه دوکیلن صولرك اك بیوکی (دوینه) در.

ریغا { (Rigas) یونان وقایعنك مشوق ومحرکلرندن اولوب، ١٧٥٣ تاریخنده تسالیه‌نك (ولشتینه) قریه‌سنده طوغمشدر. ثروته مالك وتجارتله مشغول ایکن، یونانك استقلالی هوسنه دوشه‌رك، بکرشده وبعده ویانه‌ده (اتریا) یعنی «شرکت» اسمیله بر جمعیت خفیه تشکیل؛ وطبیعت شعریه‌سی دخی اولمغله، همجنسلرینی فساده تشویق یولنده بعض شرقیلر ترتیب ایتمش ایدی. فن تعبیة الجیشه وحکمت طبیعیه‌یه دائر ایکی کتاب دخی یازمشدر. ١٧٩٨ ده آوستریا حکومتی طرفندن سکز رفیقیله تریسته‌ده توقیف اولنه‌رق، درسعادته کوندرلمکده ایکن، سوقنه مأمور آدملر طرفندن طونه‌ده غرق ایدلمشدر.

ریغات { (Reigate) انکلتره‌نك (سوری) ایالتنده ولوندره‌نك ٣٠ کیلو متره جنوبنده برقصبه اولوب، ١٨٦٢٠ اهالیسی ومحصولات زرعیه تجارتی واردر.

ریف { مراکش دولتنك ساحل شمالیسی بوینجه سبته بوغازندن جزایرحدودینه قدر ممتد اولان خطه اولوب، جنوباً (درن) یعنی آطلاس سلسلهٔ جبالیله محدوددر.

ریقمانسوورت { (Rickmansworth) انکلتره‌نك هرتفورد ایالتنده وهرتفوردك ٣٤ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق تامیسه‌یه دوکیلن (قولنه) نهرینك صاغ کنارنده واقع بر قصبه اولوب، ٥٥١٠ اهالیسی وکاغد فابریقه‌لریله صماندن اورمه معمولاتی وار در.

ریقوآ { (Rikoua) آفریقای وسطینك قسم شرقیسنده و (تانغانیقه) کولنك ٩٠ کیلومتره شرقنده بر کول اولوب، شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه اولان بویی ١٠٠ و وسطی اکی ٢٥ کیلومتره در. شمال شرقی کوشه‌سندن بوکوله برنهر دوکیلیورسه‌ده، صویی تبخر ایدوب، برطرفه آقماز.

ریلسق { (Rylsk) روسیه‌نك (قورسق) ایالتنده وقورسقك ١٠٦ کیلومتره

غرب جنوبیسنده و (دنیپره) یه تابع (ریلو) ایله (سیم) نهرلرینك ملتقاسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ١١٠٧٠ اهالیسی وطوغله، آرابه، شمعدان وصابون فابریقه‌لریله ذخایر، کنویر، طوموز یاغی، بال وبال مومی تجارتی واردر. اطرافنده انسانلرك ابتدائی یاشایشلری زمانلرندن قالمه بعض آثار عتیقه بولنیور. وقتیله آیریجه بر پرنسلکك مرکزی ایدی.

ریلو { (Rilo) ردوب طاغی شعبه‌لرندن اولوب، بلغارستانله شرق روم ایلی حدودنده وصوفیه قربنده کائن برطاغدر. [«ردوب» ماده‌سنه مراجعت اوله.]

ریماسومبات { (Rimaszombat) مجارستانده (کومور) ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، پشته‌نك ١٢٠ کیلومتره شمال شرقیسنده واقع و ٤٨٤٥ اهالیی جامعدر.

ریماشونه { (Rimachouna) پرونك قسم شمالیسنده برکول اولوب، (ریوپاستازه) نهریله اختلاطی واردر. هنوز تمامیله معلوم دکل ایسه‌ده، شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه بویی ٥٥ واکی ١٢ ویا ١٥ کیلومتره اولدیغی مرویدر.

ریمس { (Reims) فرانسه‌نك مارنه ایالتنده (سالون سورمارنه) نك ٤٣ کیلومتره شمال غربیسنده و پاریسك ١٦٠ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق (وسل) نهری اوزرنده قضا مرکزی بر شهر اولوب، ٧٩٠٠٠ اهالیسی، مکتب طبیٔ اعدادیسی، داخلی مکتب اعدادیسی، کتبخانه‌سی، موزه‌سی، وقتیله قراللرك تتویج اولندقلری بیوك ومصنع برکلیساسی، تیاترو‌سی، سرایی، استحکاماتی، کوزل مسیره‌لری، وسلده‌لیمانی، خراب برطاق ظفری، کنیش سوقاقلری، چوخه وسائر یوك قماشلرله بکسماد وسائره فابریقه‌لری، بویاخانه‌لری، پك ایشلك تجارتی ومشهور شامپانیه شرابلری واردر. پك اسکی برشهردر.

ریمنیقوسارات { (Rimnicu - Sarat) رومانیه‌ده افلاقك شرق جهتنده و بکرشك ١٣٦ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق (سرت) نهرینه تابع ریمنیقو چایی اوزرنده واقع ایالت مرکزی برقصبه اولوب، ٦٨٧٠ اهالیسی واردر.

ریمنیقو والش { (Rimnicu Valch) رومانیه‌نك افلاق خطه‌سنده و بکرشك ١٥٧ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (اولت) نهری اوزرنده (والسیا) ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، ٥٧٥٠ اهالیسی، کوزل باغلری، کلیتلی شراب محصولی وجوارنده قیا طوزی واردر.

ریمینی { (Rimini) ایتالیانك امیلیا خطه‌سنده (فورتی) ایالتنده و فورتینك ٤٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق بولونیه‌دن آنقونه‌یه کیدن دمیریول خطی اوزرنده بر قصبه اولوب، ١٠٨٤٠ اهالیسی، معدن‌صولری، قابلیجه‌سی، برطاق ظفری، بش کمر اوزرنده برکوپریسی، کتبخانه‌سی، موزه‌سی، واطرافنده منبت وکوزل ایشلنمش اراضیسی واردر. پك اسکی بر قصبه‌در.

رین { (Rhin) آوروپای غربینك اك بیوك نهرلرندن اولوب، مجراسنك طولنجه بتون آوروپا انهارینك اونجیسی عد اولنور. اسویچره‌نك (غریزون) ناحیه‌سنده آلپ سلسله‌سنك (آدوله) و (سنت غوتار) طاغلرندن نبعانله، شرق شمالی‌یه طوغری جریان، وصاغدن برطاقم چایلر اخذ ایده‌رك، وبعده بر قوس تشکیلیله شماله دونوب، بر خیلی مسافه‌ده اسویچره ایله آوستریا حدودینی آیره‌رق، قونستانسه کولنك جنوب شرقی ساحلنه واصل اولور؛ شرق جنوبیدن غرب شمالی‌یه ممتد اولان بو بیوك کولی شق ایتدکدن صکره، کولك غرب جنوبی کوشه‌سندن خروجله، غربه طوغری پك طولاشیقلی بر مجرانك ایچنده آقه‌رق، اکثر قسمنده اسویچره ایله آلمانیا (یعنی باده) حدودینی آیرر، وصولدن یعنی اسویچره‌دن (تور) نهریله بو مملکتك اکثر میاه جاریه‌سنی طوپلایان (آر) نهرینی و (بره) چاییله دیکر بر طاقم دره‌لر وصاغدن یعنی باده‌دن دخی بر طاقم کوچك دره‌لر اخذ ایدر. (باله) شهرینه واصل اولنجه شماله طوغری دونوب، اسویچره‌یی ترکله، باده و آلساس آره‌سنده وقره اورمانك غربنده اوله‌رق کوزل بر اووه‌ده، وبعده شرقه طوغری میل ایله ینه باده وپالاتینات آره‌سنده آقار؛ دها آشاغیده بو ایکی مملکتك حدودینی ترکله، صاغدن (نقتار) نهرینی آلدقدن صکره (هسه) دوقه‌لغی ایچندن شماله طوغری آنوب، بعده ینه صاغدن تابعلرینك اك بیوکلرندن اولان (مین) نهرینی اخذله، غربه طوغری دونه‌رك، هسه‌یی

ناسودن آیرر، وصکره شمال غربی‌یه طوغری توجه ایده‌رك، وصولدن (موزله) نهرینی آله‌رق، (وستفالیه) ایله (رین پروسیه‌سی) دینلن یرلر آره‌سنده، جریان وصاغ وصولدن بر طاقم کوچك چایلر و از آن جمله صاغدن (رور) و (وسل) چایلرینی اخذ ایتدکدن صکره، فلمنك حدودینه داخل اولمغله برابر، غربه طوغری دونر، وایکی قوله آیرلدقدن صکره صولدن (موزه) نهرینی دخی اخذ ایله، آلچق بر اراضیده متعدد قوللره آیریله‌رق، وحق (اسقو) ایرماغنك منصبیله‌دخی قاریشه‌رق، دکیزله‌قاریشوب، زیاده‌سیله کسب وسعت ایدن قوللری آره‌سنده بیوجك برطاقم آطه‌لر تشکیل ایده‌رك، بحر شمالی‌یه منصب اولور. مجراسی ١١٤٢ ودیکر برحسابه کوره ١٢٩٨ کیلومتره طولنده اولوب، حوضه‌سی ١٩٦٣٠٣ ویا ١٨٠٣٨٦ مربع کیلومتره در.

رین ایرماغی اسویچره‌نك قوآر قصبه‌سندن سیر سفائنه صالح اولمغه باشلارسه‌ده، اصل واپورلرك مقتن صورتده ایشلدکاری محل قونستانسه کولی اولوب، بوکولك اطرافنده اسویچره، آوستریا، باویره وورتمبرغ وباده حکومتلرینه تابع اسکله‌لر آره‌سنده بیوك برتجارت اجرا اولنیور. بو واپورلر نهره دخی کیروب، (شوفهوسه) یه قدر اینرلرسه ده، اورادن آشاغی‌یه اینملرینه (لاوفن) شلاله‌سی مانع اولدیغی کبی، دها آشاغیده‌کی سرعتلی اینیشلر دخی لایقیله سیر سفائن اجراسنه مانع اولوب، اسویچره حدود جنوبیه‌سی بو سهولتدن محرومدر. (باله) شهرندن آشاغیسی سیر سفائنه دها مساعد اولوب، آنجق آلساس اووه‌سنده‌کی تشعبلر وآطه‌لر دخی بردرجه‌یه قدرمانع اولیور. (هسه) دوقه‌لغنده‌کی (ماینسه) شهری رین ایرماغنده‌کی اهمیتلی اسکله‌لرك برنجیسی عد اولنوب، ذاتاً اوراده (رین) ه دوکیلن (مین) نهری دخی سیر سفائنه صالح اولدیغی کبی، بونهردن طونه ایرماغنه قدرده آچلمش اولان برجدول بوایکی ایرماغی وبحر شمالی ایله قره دکیزی اختلاطده بولندیریور. دها آشاغیده (قوبلنسه) شهری دخی اهمیتلی براسکله اولوب، اوراده (رین) ه دوکیلن (موزله) نهری جدوللر واسطه‌سیله فرانسه‌نك (رونه) و (موزه) ایرماقلریله اختلاطده بولنه‌رق، بحر شمالی ایله آق دکیز آره‌سنده بر طریق مائی آچیور. دها آشاغیده بولنان (قولونیه) وقارشیسنده‌کی (دایچ) شهرلری ایسه رینك اك بیوك اسکله‌لری، اولوب، اورادن آشاغی‌یه وبوقاری‌یه منتظم ومقتن واپورلر ایشلیور. رین ایرماغی مجراسنك بویجه بر وبعض یرلرنده ایکی دمیر یول خطی ممتد اولوب، بوایرماغك شق ایتدیکی یرلر آره‌سنده وسائط اختلاط بریه بولنمغله برابر ایرماقده ایشلیان واپورلر وکمیلرله دخی بیوك برتجارت اجرا اولنمقده‌در. رینك اوزرنده کرك دمیر یوللره وکرك یولجیلره مخصوص دمیردن ودوبه‌لراوزرینه متعدد کوپریلر بولنوب، علی‌الخصوص بیوك شهرلرك بعضنده پك کوزل ومصنعلری واردر.

رینك منبعی (رونه) ایرماغنك منبعنه پك قریب اولدیغی حالده، بو ایکی ایرماغك حوضه‌لری آلپ وژوره طاغلریله آیرلمشدر. طونه‌نك منابعی ایسه رینك غربه و بعده شماله طوغری اولان جریاننده تشکیل ایلدیکی زاویه‌نك داخلنده‌در. بو وجهله رین حوضه‌سی، بری آق دکیزه ودیکری قره دکیزه منتهی اولان رونه و طونه حوضه‌لریله همحدود اولدیغی حالده، اسویچره‌نك قسم کلیسیله باده و وورتمبرغ وباویره‌نك قسم شمالیلرینی وآلمانیای غربینك قسم وسطیسیله فرانسه‌نك شرق شمالی قسمنی و بلچیقه وفلمنکی جامعدر. مجراسنك آلمانیه داخلنده بولنان قسمی پك کوزل اولوب، بعض محللری شایان تصویر منظره‌لر ابراز ایدیور.

رین ایالتی { (Province du Rhin) یاخود (Pr. Rhénane) غربی پروسیه‌نك رین ایرماغنك ایکی جهتنده بولنان بر بیوك ایالتی اولوب، شمالاً فلمنکله، شمال غربی جهتندن (وستفالیه) ایله، شرقاً (هسه‌ناسو) ایالتیله و(هسه) بیوك دوقه‌لغیله، شرق جنوبی جهتندن پالاتیناتله، جنوب غربی جهتندن آلساس لورنله، غرباً دخی لوقسنبورغ، بلچیقه و فلمنکله محاط و محدود در. ٤٠° ٧′ ایله ٥١° ٥٤′ عرض شمالی و ٣° ٣١′ ایله ٥° ٤٢′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، تعریف اولنان حدود خارجنده دخی (هسه‌ناسو) ایالتیله (هسه دارمستاد) دوقه‌لغی آره‌سنده واقع (وچلار) قضاسی ده بو ایالتـه ملحقدر. بوکا مقابل ده ایالتك داخلنده بولنان (بیرکنفلد) پرنسلکی (اولدنبورغ) بیوك دوقه‌لغنه ملحقدر. آلمانیایه مخصوص اولان بو

قاریشیقلریله برابر بو ایالت آلمانیا دولتنك اك بیوك
واك زیاده مسکون ایالتی اولوب، شمالدن جنوبه طولی
٣٠٢، عرض اعظمی ١٤٧ کیلومتره ومساحهٔ ـ
سطحیه‌سی ٢٦ ٩٩١ مربع کیلومتره در . اهالیسی
٤ ٧١٠ ٣١٣ کشی اولوب ، بهر مربع کیلومتره با ـ
شنه ١٧٥ کشی دوشیور . اهالیسنك همان جمله‌سی
آلمان اولوب ، یالکز (اکس لاشاپل) سنجاغنده
١٠ ٠٠٠ فرانسز واردر . مذهبجه اهالینك اوچ
ربعی پروتستان وقصوری قتولیك ویهودی وسائره‌در .
بو ایالت واسعه هر بری بر ایالت وسعتنده اوله‌رق
بروجه زیر ٥ سنجاغه منقسم و ٦٠ قضایی حاویدر :

سنجاق	قضا	مربع کیلو متره	اهالی
دوسلدورف	٢١	٥ ٤٧٢	١٨٧ ٠٥٩
اکس لاشاپل	١١	٤ ١٥٥	٧٩٤ ٢٣٨
قولونیه	١١	٣ ٩٧٦	١٠٤ ٢٢٨
ترو (زیر)	١٢	٧ ١٨٣	٧٣٥ ٢٢٥
قوبلنج	١٣	٦ ٢٠٣	٦٥٦ ٥٥٤

عموم ایالتك والیسی (قوبلنج) ده اقامت ایدیور ـ
سه‌ده ، عدلیه‌جه ایالتك مرکزی (قولونیه) شهری
اولوب ، محکمهٔ تمیز اوراده بولنیور . ایالتك مجلس
عمومیسی ایسه (دوسلدورف) ده انعقاد ایدر . ایا ـ
لتك قسم کلیسی سکزنجی قول اردو دائره‌سی داخلنده
اولوب ، یالکز دوسلدورف سنجاغی یدنجی و(چلار)
قضاسی اون برنجی قول اردویه ملحقدر . قسم شمالیسی
دوز اولوب، یالکز بعض تپه‌لری واردر ؛ قسم جنو ـ
بیسنده ایسه آردنه سلسله‌سنك آلت طرفی حکمنده
اولان (هوهه‌وون) و (ایفل) ، (رونسروك) و (سیبن
کبیرکه) کبی بر قاچ طاغ بولنوب، بونلرکده ارتفاعی
یدی سکز یوز متره‌یی تجاوز ایتمیور . اکثری سونمش
برکانلردن عبارت اولوب، بعضلرینك آغزلری ، دیبلری
صو ایله طولمش اولدیغی حالده ، الیوم باقیدر . بو
طاغلرك چوغی یانمش کبی بر صورتده اولوب ، یازین
بر طاقم چالیلرله وقیشین قارله مستوردر . اك جنوبده
کیلرك اتك وبایرلری ایسه کوزل اورمانلرله مستور
اولوب، شایان تماشا منظره‌لر ابراز ایدرلر . بو ایالت
رین ایرماغنك مجراسی اوزرنده بولنمغله ، ایالتی جنوب
شرقیدن شمال غربی‌یه شق ایدن بو ایرماق همان
بتون صولرینی جمع ایدر ؛ یالکز دوسلدورف واکس
لاشاپل سنجاقلرینك بر قاچ چایی بلجیقه‌یه کیره‌رك ،
(موزه) ایرماغنه کیدر .

بو ایالت معادنجه پك زنکین اولوب، کاپتلی معدن
کموری ، دمیر، قورشون، توتیا، قبا طوزی، لینیت
و سائره اخراج اولنور . چنتو، دکرمن طاشی وباپی
طاشی دخی چیقار . ایفل طاغلرینك میاه معدنیه‌سی
پك چوق واکس لاشاپلك قاپلیجه‌لری مشهوردر .
اراضیسنك یوزده ٤٦ سی مزروع ، یوزده ١٧ سی
چایر ومرعی، یوزده ٣١ ی اورمان ، یوزده یاریمی
باغ وقصوری شهر وقصبه وقریه‌لر عرصه‌لریله صودن
عبارتدر . شمال جهتنك اراضیسی پك منبت اولوب ،
جنوب جهتنك مرتفع محللرنده قیشلر پك اوزون وطوپراق
آز منبت ایسه‌ده، بو جهتده بایر ودره‌لری چایرلر
وباغ وباغچه‌لرله مستوردر . الحاصل اراضیسنك
اکثریت اوزره عدم استعدادیله برابر، اهالیسنك چا ـ
لیشقانلغی سایه‌سنده زراعت پك ایلری اولوب، آنجق
اراضی پك اوفق حصه‌لره منقسم اولدیغندن، هیچ کیمسه
یالکز زراعتله یاشایه‌میوب، اکثر اهالی صنایعه انهماك
ایتمکده ، وبهر سنه بر چوق اهالی اوزاق مهجرلره
هجرت ایتمکده‌در . حیوانات بیتیه آز اولوب ، اك
زیاده صیغیر یتیشدیررلر . ١٨٧٣ ده ایالت داخلنده
٠٦٢ ١٤١ آت، ٦٣١ ٩٨٢ صیغیر، ٩٧٦ ٣٩٢
قیون ، ٢٢٩ ٨٨٠ کچی ٤١٨ ٣٧٢ طوموز مو ـ
جود ایدی . صنایعجه بو ایالت آلمانیانك اك ایلری
بولنان یری اولوب، معدن کموری اخراج اولنان
محللری دمیر خانه‌لر وسائر فابریقه‌لرله مملودر . ١٨٧٥
سنه‌سنده ایالت درونده ٩٩١ ٣٢٥ فابریقه‌ودستکاه
بولنوب، مجموعنده ٩٧٩ ٧٢٢ عمله مشغول اولیور ـ
دی . او وقتدن بری دها چوق تزاید ایتمش
اوله جقدر . بو ایالت داخلنده واقع (اسن) ده‌کی
قروپك طوپ فابریقه‌سی مشهوردر . صنایعك فوق ـ
العاده ترقیسیله وسائط اختلاطیه‌نك کثرتی بالطبع بیوك
بر تجارت اجراسنی منتج اولیور . ١٩٠٠ کیلومتره
طولنده اولان طرق مائیه‌سندن یعنی سیرسفائنه صالح
انهار و جداولدن بشقه ، ایالتك ٣٠٠٧ کیلومتره
طولنده دمیر یوللری و ٦٥٣٥ کیلومتره‌لك شوسه ـ
لری واردر . اك بیوك تجارتکاهلری : قولونیه ،
قوبلنج، اکس لاشاپل، دوسلدورف، روروزت،
دویسبورغ وسائره‌در .

رینو { (Reinaud) فرانسه مشاهیر مستشر ـ
قیننده اولوب ، ١٧٩٥ ده تولد

و ١٨٦٧ ده وفات ايتمشدر. عربى وفارسى لسانلرى حقنده بر چوق كتابلر يازمش، بوايكى لساندن خيلى آثار ترجمه ايتمش وعربلرله ايرانيلرك آثار عتيقه‌سى حقنده برطاقم كشفياته موفق اولوب، پارس كتبخانه‌سنه‌ده برچوق كتب عربيه وفارسيه اهدا ايتمشدر. آقادميا اعضاسندن ايدى.

رينوقولوره (Rhinocolura) عريشك اسم قديميدر.

ريو (Riou) بحر محيط هنديده سوماتره جزيرۀ كبيره‌سنك منتهاى جنوبى قارشيسنده واقع (بينتانغ) جزيره‌سنده تجارتكاه برقصبه واسكله اولوب، او جوارلرده‌كى آطه‌لره رسماً حكم ايدن قلنكلى برمتصرفك مقريدر.

ريوادئو (Rivadeo) اسپانيانك غاليجه خطه‌سنده واقع (لوغو) ايالتنده و (لوغو) نك ٧٢ كيلومتره شمال شرقيسنده اوله‌رق (ائو) نهرى منصبنك صول كنارنده قضا مركزى برقصبه اولوب، جواريله برابر ٨٩٩٠ اهاليسى، بز معمولاتى، كتن وكتنوير تجارتى، ليمانى وفنارى واردر.

ريوارى ياخود روارى (Rivari, Révari) هندستانك پنجاب خطه سنده دهلى ايالتنك (كركاون) سنجاغنده و (كركاون) ك ٥٢ كيلومتره جنوب غربيسنده برقصبه اولوب، ٨٥٠٠ ى مسلم اولمق اوزره، ٢٣٩٧٠ اهاليسى، دمير يولى، حكومتك تحت اداره‌سنده بولنور بربيوك مكتبى، ايكى دوز وكنيش سوقاغيله بوسوقاقلرده كوزل ابنيه‌سى، خارجنده ايكى بيوك وكوزل حوضيله، اورمانلق حالنده بر تفرجگاهى وايشلك تجارتى واردر. بوقصبه‌ده ياپيلان صاريقلرله باقر وپرنج آوانى مشهوردر.

ريواس (Rivas) آمريقاى وسطيده (نيقاراغوآ) جمهوريتنك (ماناغوآ) ايالتنده وماناغوآنك ٩٠ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله‌رق نيقاراغوآ كولنى بحر محيط معتدلدن آيران بر زخك اوزرنده واقع برقصبه اولوب، ١٢٠٠٠ اهاليسى واردر. آمريقانك كشفندن اول دخى بولنمش اسكى برقصبه اولوب، اكثر اهاليسى آمريقانك اهالئ اصليه‌سندندر.

ريواكانته (Riva Kanta) هندستانك كجرات خطه‌سنده ٦١ حكومت

صغيرۀ ممتازه‌يه منقسم اولان برخطه‌نك اسمى اولوب، بوخطه ٢١° ٢٣′ ايله ٢٣° ٣٢′ عرض شمالى و ٧٠° ٤٢′ ايله ٧١° ٥٨′ طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولديغى حالده، برهلال رسمنده‌در. مساحۀ سطحيه‌سى ١٢٤١٠ مربع كيلومتره واهاليسى ٥٤٣٤٥٢ كشيدر، كه بونلرك يالكز ٢١٤٠٠ ى مسلم وقصورى برهمنى وسائره‌در. اراضيسى عموميت اوزره طاغلق اولوب، يالكز غرب جهتنده براووه واردر.

ريو بامبه (Rio bamba) آمريقاى جنوبيده (اقوآدور) جمهوريتنده (شيمبوقازو) ايالتنك مركزى بر قصبه اولوب، (كيتو) نك ١٦٥ كيلومتره جنوب غربيسنده وبش آلتى بيك متره ارتفاعلرى اولان (سيمبورازو) ايله (آلتار) طاغلرى آره‌سنده‌كى بويوك اووه‌ده واقع و ١٨٠٠٠ اهالى جامعدر. آمريقانك كشفندن اول دخى موجود بولنمش اسكى برقصبه اولوب، ١٧٩٧ ده زلزله‌دن كاملاً خراب، و ٢٠٠٠٠ اهاليسى تلف اولمشدى.

ريو بوئنو (Rio Bueno) شيلينك جنوب جهتنده بحر محيط معتدله دوكيلور بر ايرماق اولوب، ١٤٠ كيلومتره طولنده مجراسى واردر. (بانقو) كولنك آياغى حكمنده اولوب، مجراسنك ٨٠ كيلومتره‌لكى سيرسفائنه صالحدر.

ريوپاردو (Rio Pardo) برازيلياده بواسمله ايكى قصبه واردر: برى (ميناس جرائس) ايالتنده و (اوروپرتو) نك ٥٨٥ كيلومتره شمال شرقيسنده اوله‌رق همنامى اولان بر نهرك اوزرنده واقع اولوب، جواريله برابر ١٢٠٠٠ اهاليسى، داخلى مكتبى و صيغير، آت وپاموق تجارتى واردر. اكثر اهاليسى اصل آمريقاليدر. — ايكنجيسى (ريو غرانده دوسول) ايالتنده و (پورتو آلكره) نك ١٠٥ كيلومتره غربنده اوله‌رق، (اباقوهى) نهرى اوزرنده واقع اولوب، جواريله برابر ١٠٦٠٠ اهاليسى، دمير يولى، جسيم بركليساسى و بيوك برغربا خسته‌خانه‌سى واردر. نهرك فيضانى زماننده سفائن (پورتو آلكره) اسكله‌سندن بو قصبه‌يه‌قدر چيقار.

ريو پرتو (Rio Preto) برازيليانك (ميناس جرائس) ايله (ريوده ژانيرو) ايالتلرى آره‌سنده جريان ايدر برنهر اولوب،

١٥٠ کیلومتره طولی واردر . — بو اسمله بو نهرك
اوزرنده و (میناس جرائس) ایالتنده (پاراهیبونه)
قضاسنه تابع ناحیه مرکزی بر قصبه دخی بولنوب،
٤٠٠٠ اهالیسی ودمیر یولی واردر . اطرافنده
کوزل اورمانلر ومرعالرله منبت اراضی بولنوب ،
کلیتلی قهوه، شکرقامشی ومصر حاصل اولور. صیغیر،
آت، استر وطوموزکبی حیواناتیده چوقدر . —
ینه بوایالت وقضاده و (اوروپرتو) نك ١٨٣ کیلومتره
جنوبنده ومذکور نهرك اوزرنده بو اسمله بر کوچك
قصبه دخی بولنوب، ٣٠٠٠ اهالیسی واردر . —
ینه بوایالتك (سرودوفریو) قضاسنده (دیامانتینه)
ناحیه‌سنده و ٤٠ کیلومتره شمال شرقیسنده دخی بو
اسمله برقصبه بولنوب، ٦٠٠٠ اهالیسی واردر.
جوارلری پك منبتدر . اهالیده عمومیت اوزره
کردان اوری اولور .

ریو ترسرو { (Rio Tercero) آرجنتین جمهوریتنده (پارانه) ایرماغنه
تابع (قارقارانیه) نهرینه صولدن دوکیلور بر چای
اولوب، (سیراده قورلون) طاغندن نبعانله، اووه‌یه
اینرکن برکوزل شلاله تشکیل ایتدکدن صکره شرقه
وبعده جنوب شرقی‌یه طوغری جریان ایده‌رك،
(سالادیلو) ده (ریوسالادیلو) ایله برلشوب، (قار.
قارانیه) نهرینی تشکیل ایدر .

ریوتی { (Rioti) هندستانده بنارس ایالتنك (بالیا) سنجاغنده و بالیانك ٢٨
کیلومتره شرق شمالیسنده برقصبه اولوب، ١٠٣٥ ی
مسلم اولمق اوزره، ٩٩٣٠ اهالیسی واردر .

ریو داس ولاس { (Rio das Valhas) برازیلیانك (میناس
جرائس) ایالتنده (پاراناهیبه) سنجاغنك (پاتروچینیو)
قضا وناحیه‌سنده و (اوروپرتو) نك ٣٩٠ کیلومتره
غرب شمالیسنده برقصبه اولوب، جوارله برابر ٦٠٠٠
اهالیسی واطرافنده کوزل مرعالر وتارله‌لرله الماسی
حاوی قوملری واردر.

ریودوژیر { (Rive du Gier) فرانسه‌ده (لوآره) ایالتنك (سنت‌اتیان)
قضاسنده و ٢١ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق
(ژیز) نهری اوزرنده ناحیه مرکزی برقصبه‌اولوب،
١٣٥٤٠ اهالیسی، واسع کومور معدنی وجوارلرنده
٢٣ دمیرخانه‌سی واردر.

ریو دولورس { (Rio Dolores) ممالك مجتمعه‌نك (قولورادو)
جمهوریتنده قالیفورنیه‌نك قولورادو ایرماغنه تابع بر
نهر اولوب، (سان جوان) طاغندن نبعانله، جنوبه
وبعده شمال غربی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، ٩٠٠
متره درینلکی اولان و (قانون) تعبیر اولنان دیك
برخندغك ایچندن کچر. مجراسی ٣٧٠ کیلو متره
طولنده‌در.

ریو ده یانیرو { (Rio de Janeiro) برازیلیا جماهیر متفقه‌سنك
مرکز عمومیسی ومقدما ایمپراطورلغنك پایتختی بیوك
برشهر اولوب، برازیلیانك جنوب شرقی قسمنده و
(قریو) برونك ١٢٥ کیلومتره غربنده اوله‌رق
همنامی اولان قویك ساحل غربیسنده ٢٢°٥٤′٢٤″
عرض جنوبی ایله ٤٥°٣٠′٣٥″ طول غربیده‌واقع
و ٥٠٠٠٠٠ اهالی‌یی جامعدر. اسکی شهر ایله ساحل
بوینجه ممتد وسیرك خانه‌لری حاوی برطاقم یکی محله.
لردن مرکب اولوب، آره‌لرنده متعدد تراموایلر
ایشلیور. شهرك سوقاقلری طار وغیر منتظم اولوب،
محلنك دخی حذای بحردن آنجق اوچ درت متره
ارتفاعی اولمغله، لغملر وچرکفلر ایی آقدیغندن،
امر تطهیره ویریلن اهمیتله برابر، صحت عمومیه‌یه مضر
برطاقم تعفنات حاصل اولیور. پك کثرتلی اولان
یاغمور صولری ایچه آقه‌میوب، بعضاً سوقاقلر دره
حالنی آلیر، وصو اولرك آلت قاتیده باصار. صاری
صیتمه کیتدکجه کسب ندرت ایتمکده ایسه‌ده، ورم
(یعنی سل الرئه) علتی پك چوقدر . شهر طاغلر
وتپه‌لرله محاط اولوب، دکزدن منظره‌سی پك کوزلدر.
فنون عالیه‌یه مخصوص بربیوك مکتبیله حربیه وطبیه
مکتبلری، رصدخانه‌سی، موزه‌سی، ٢٠٠٠٠٠
جلدی حاوی کتبخانه‌سی، آقادمیاسی، ترسانه‌سی‌متعدد
بیوك کلیسالری، تیاترولری وسائر مؤسساتی واردر.
شهرك ایچنده ایکی بیوك میدان اولوب، مربع الشکل
اولان برینك اورته‌سنده برازیلیایه استقلالی قزاندیران
(بوسه‌بونیفاچو) نك هیکلی مرکوزدر. لیمانی صاغلام
وواسع اولوب، شهر آمریقای جنوبینك اك ایشلك
اسکله‌لرندن وبرازیلیانك برنجی اسکله‌سی اولمغله،
آوروپا ایله وآمریقای شمالی ایله بیوك برتجارت اجرا
اولنور. اهالیسنك بربیوك قسمی اسارتدن یکی قور-

تلمش زنجیلر اولوب، اجنبیلر دخی چوقدر. اجنبیلرك قسم اعظمی پورتكیزلی اولوب، قصوری فرانسز، ایتالیان، آلمان، اسپانیول، انكلیز وسائره‌دن مركبدر؛ خیلی مقدار چینلی دخی بولنور. شهر جوارلریله برابر مستقل برقضا تشكیل ایدیور، كه جماهیر متفقه عدادینه داخلدر. ریوده‌یانیرو ١٥٦٧ تاریخنده پورتكیزلیلر طرفندن تأسیس اولنه‌رق، ١٧٦٣ ده (باهیا) یه بدل برازیلیانك مركزی اتخاذ اولنمشدی. — بروجه مذكور جماهیر متفقه صره‌سنه كیرمش اولان (ریوده یانیرو) قضاسنك مساحهٔ سطحیه‌سی ١٣٩٤ مربع كیلومتره واهالیسی ٥٠٦٩٥٨ كشیدر.

ریوده یانیرو جمهوریتی (Etat de Rio de Janeiro) برازیلیا ممالك مجتمعه‌سنی تشكیل ایدن یكرمی جمهوریتك بری اولوب، قطعهٔ واسعهٔ مذكوره‌نك منتهای جنوب شرقیسنده طار واوزون برساحلدن عبارتدر. جماهیر مذكوره‌نك مركز عمومیسی اولان شهرك اسمیله مسمی اولدیغی حالده، شهر مذكور جواریله برابر آیریجه بر جمهوریت حقوقنی حائز مستقل بر قضا صورتنده اداره اولندیغندن، ریوده یانیرو جمهوریتك مركزی نیكتروی شهریدر. جنوباً وشرقاً بحر محیط آطلاسی ایله، شمال شرقی جهتندن (اسپیریتو سانتو)، شمالاً (میناس جرائس)، غرباً دخی (سائو پاٶلو) جمهو- ریتلریله محاط و محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٨ ٩٨٢ مربع كیلومتره واهالیسی ١ ١٦٤ ٤٣٨ كشیدر. ٢٠° ٥٠' ایله ٢٣° ٣٩' عرض جنوبی و ٤٣° ٢١' ایله ٤٧° ١٢' طول غربی آره‌لرنده ممتد اولور. اراضیسی طاغلق اولوب، برازیلیانك الك مرتفع محلی اولان و٢٩٩٧ متره ارتفاعی بولنان (ایتاتیایه) طاغی بوجمهوریتك حدود شمالیه‌سنده واقعدر. میاه جاریه‌سی همنامی اولان قویه دوكیلور برقاچ كوچك چایدن عبارتدر. آمریقانك اثنای كشفنده بو خطه دخی غایت صیق وبالطه كورمه‌مش اورمانلرله مستور اولوب، بو اورمانلرك چوغی اتلاف اولنمش ایسه‌ده قالانلرندن دخی مرانغوزلقده مستعمل قیمتلی كراسته ویرر آغاجلرله كوزل قوقولی نباتلر واورمانلرك ایچنده برخیلی نباتات طبیه بولنیور. قهوه، شكر قامشی، پاموق، مانیوق، توتون وچای باشلیجه محصولاتندندر. حیوانات وحشیه، اهالینك كثرتندن طولایی، كسب ندرت ایتمش اولدیغی كبی، حیوانات اهلیه‌سی دخی آزدر. صنایع هنوز لایقیله ترقی ایتمیوب، مع هذا شكرك تصفیه‌سیله پاموقدن ایپلك اكرمكه و بعض منسوجات طوقومغه مخصوص برخیلی فابریقه‌لر وچیفتره فابریقه‌لری واردر. ماكینه‌لرك چوغی میاه جاریه ایله تحریك اولنور. دمیر یوللری پك چوق اولوب، تجارتنی تسهیل ایدرلر. اهالیسنك یالكز یوزده ٣٨ بیاض وقصوری زنجی و اصل آمریقالی وملزدن مركبدر. مركزدن ماعدا پتروپولیس، تووو قریبورغو، قامپوس، سائو پاٶلو دا پارا، ماقاهو، آنغره دوس ریس، بزنده، بارانسه، واسو راس، پاراهیبا دو سول، والنسه وقانتا غالو كبی قصبه‌لری واردر.

ریو ده یانیرو قویی (Baie de R.) برازیلیانك جنوب شرقی ساحلنده و بحر محیط آطلاسیده برقوی اولوب، ١٥٠٤ تاریخ میلادیسی كانون ثانیسنك برنجی كونی (غونقالوس) ایله (آمریق وسپوچی) طرفندن كشف اولندقده، نهر منصبی ظن اولنمغله، «كانون ثانی نهری» معناسیله بو اسم وضع اولنمش، وبعده ساحلنده تأسیس اولنان شهره‌ده ویرلمشدر. قوی جنوبدن شماله طوغری اولوب، بو استقامتده بویی تقریباً ٣٠ كیلومتره‌در. مدخلی (ریو ده یانیرو) شهریله (نیكتروی) قصبه‌سی آره‌سنده اولوب، بونك خارجنده دیكر بر مدخلی دها واردر، كه ایكی طرفدن برر كوچك قوی تشكیل ایدن طاغلق ایكی برونك بربرینه تقرب ایتمسندن حاصل اولیور. ایچ طرفده كسب توسع، ومنتهای شمال شرقیسنده (باهیاده پیتاده) اسمیله بر ایكنجی قوی تشكیل ایدر. الك واسع برنده وغربی ساحلنه قریب (غوور نادور) اسمیله بربیوك جزیره ایله بونك اطرافنده برقاچ كوچك آطه بولنیور. بو قوی هرطرفدن طاغلرله محاط ومحفوظدر. اطرافدن بر چوق چایلر ودره‌لر قویه منصب اولور.

ریورینه (Riverina) آوسترالیاده (یكی جنوبی والس) حكومتنك قسم غربیسنه ویریلن اسم اولوب، بو خطه (مورای) مجراسیله بوكا تابع (دارلینغ) مجراسی آره‌سنده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٩٩ ٢٢١ كیلومتره اولوب، قسم اعظمی مرعادن عبارت اولمغله، ١١ ملیوندن زیاده قویون رعی اولنور. معادنی دخی چوق اولوب،

باقیر وسائر معدنلر اخراج اولنور. بعض یرلری خیلی
منبت ایسه‌ده، زراعته اهمیت ویرلمه‌مشدر. باشلیجه
قصبه‌لری: دنیلیکن، قوبار، واغه واغه و(ونتوورت)
در. بونك یكی جنوبی والسدن تفریقیله آیریجه بر
حکومت حالنه قونمسی دفعاتله تصور اولنمشدر.

ریوزالته (Rivesaltes) فرانسه‌ده (شرق پیرنه) ایالتنك (پرپنیان) قضا-
سنده و ۸ کیلومتره شمال غربیسنده واسپانیایه کیدن
دمیر یول خطی اوزرنده بر قصبه اولوب، ۶۰۴۵
اهالیسی ومشهور شرابی وار در.

ریوسالادو (Rio Salado) یعنی «طوزلی دره» آمریقاده برچوق انها-
رك اسمیدر. [«سالادو» ماده‌سنه مراجعت.]

ریوغرانده (Rio Grande) یعنی «بیوك چای» آفریقانك ساحل غر-
بیسنده فرانسه‌نك سنغامبیا مجریله محاط اولان
پورتکیز کینه‌سنده برخلیج اولوب، ۳۰َ ۱۱ْ عرض
شمالی ایله ۵۰َ ۱۷ْ طول غربیده واقعدر. کشفنده
چای آغزی ظن اولنه‌رق، بو اسمله تسمیه اولنمشدر.
بو خلیجك برکنارنده وقتیله تجارتکاه بولنمش و بو
کون متروك بر قصبه و آغزی قارشیسنده (بولام)
اسمیله برآطه واردر.

ریوغرانده دوسول (Rio Grande do Sul) یعنی
«جنوبی بیوك ایرماق» برازیلیاده همنامی اولان
جمهوریتك اسکله‌سی بر قصبه اولوب، (پورتو آلکره)
نك ۲۵۳ کیلومتره جنوب غربیسنده و (لاغوآ
دوس پاتوس) کولنك بحر محیط آطلاسی ایله اختلاط
ایتدیکی محلده اوله‌رق، ۴۰ً ۶َ ۳۲ْ عرض جنوبی
ایله ۴۵ً ۲۷َ ۵۴ْ طول غربیده واقعدر. پك کو-
زل بر موقعده مؤسس اولوب، ۱۸۰۰۰ اهالیسی
کوزل ابنیهٔ امیریه وخصوصیه‌سی وایشلك تجارتی
واردر. آنجق لیمانی بر قوم سدیله مسدود اولوب،
بیوك سفائن یناشه‌میور.

— ریوغرانده دوسول جمهوریتی برازیلیا ممالك
مجتمعه‌سنی ترکیب ایدن جماهیرك بریاولوب، برازیلیانك
منتهای جنوبنده واقعدر. شرقاً وشرق جنوبی جهتندن
بحر محیط آطلاسی ایله، جنوباً وجنوب غربی جهتندن
(اوروغوآی) جمهوریتیله، غرب شمالی جهتندن آر-
جنتین جمهوریتیله، شمالاً دخی (سانته‌قاترینه) جمهو-
ریتیله محاط ومحدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۳۶
۰۵۳ مربع کیلومتره واهالیسی ۶۴۳۵۲۷ کشیدر.
۱۰َ ۲۷ْ ایله ۴۵َ ۳۳ْ عرض جنوبی و ۵۲َ ۵۱ْ
ایله ۳۰ً ۳َ ۶۰ْ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب،
مستطیل الشکلدر. مرکزی (پورتو آلکره) اولوب،
ایکنجی درجه‌ده قصبه‌سی (ریوغرانده‌دوسول) در.
جمهوریتك اراضیسی آمریقای جنوبینك جهت شرقیه-
سنده ممتد اولان بیوك یایلانك بركوشه‌سی اولوب،
(سرادومار) سلسله‌سی شمالدن جنوبه طوغری ممتد
اولور؛ وایالتك اواسطنه واصل اولنجه، غربه طو-
غری دونه‌رك، (سراجرال) اسم عمومیسیله معروف
برچوق قوللره آیریلیر. بو طاغلر ایالتی اوچ قسمه
تقسیم ایدیور. برنجیسی ساحل ایله (سرادومار) آره-
سنده‌کی آلچق وکوللر وبطاقلقلرله مملو اولان یردر.
بوکوللرك اك بیوکی (پورتو آلکره) ایله (پلوتاس)
اسکله‌لری آره‌سنده ممتد اولان (لاغوآدوس پاتوس)
در، که ۷۰۰۰ مربع کیلومتره مساحهٔ سطحیه‌سی
واردر. بونکله ۱۵۰ کیلومتره طولی اولان (لا-
غوآمیریم) کولی آره‌سنده سیرسفائنه صالح اولان
(ساثو غونسالو) نهری برطریق مائی تشکیل ایدیور.
ایکنجی قسم سراجرالك شمالنده واوچنجیسی جنوبنده
اولان یرلردن عبارت اولوب، برنجیسی بیك متره
راده‌لرنده بر ارتفاعده وبالطبع کورمه‌مش اورمانلرله
مستور، وایکنجیسی بش آلتی یوز متره ارتفاعلرنده
اوله‌رق اوزون اوتلرله مستور برچولدر. سراجرالك
شعبه‌لری آره‌لرنده‌کی وادی و بایرلر ایسه ایالتك اك
منبت و مزروع اراضیسیدر. میاه جاریه‌سی چوق
ایسه‌ده، هیچ بر بیوك ایرماغی اولمیوب، یالکز شمالی
وجنوبی حدودینی آیران ایکی نهری طوغریدن طو-
غری‌یه بحر محیط آطلاسی‌یه، وقصورینك بر قسمی
دکیزه آیاقلری اولان کوللره، وبر قسمی‌ده مجراسی
ایالتك آرقه جهتنده بولنان (اوروغوآی) ایرماغنه
دوکیلور. بزم یازمزه متصادف قیش آیلرنده یعنی
حزیران وتموز وآغستوسده طاغلرده قار یاغار،
وصولر طونار. یالکز شمال غربی قسمنده قار وبوز
اولمیوب، قهوه وشکر قامشی یتیشه‌بیلیور. جنوب
غربی قسمنده جنوب روزکاری اسه‌یکی وقت میزان
الحراره بردن بره ۱۵ درجه اینر. علی‌العموم جمهو-

ریتده یازین میزان الحراره ۳۸ درجه‌یه قدر چیقار،
وقیشین فوق الصفر ۱ درجه‌یه قدر اینر . زراعتی
هنوز پك کری اولوب، یقین وقتلره کلنجه‌یه قدر اهالـ
لینك معیشتی مانیوقدن عبارت ایدیسه ده ، اخیراً
اوراره کثرتله هجرت ایدن ایتالیانلر بغدای زرعنی وباغ
یتیشدیرمکی اهالی‌یه اوکرتوب، بغدای ایله شراب
محصولاتی کیتدکجه تکثر اتمکده‌در. برمقدار توتون
وکتن دخی حاصل اولور . جنوب غربی جهتنده‌کی
واسع چایرلرده کلیتلی حیوانات وباشلیجه صیغیر وقیون
بسلنوب، کلیتلی باصدیرمه استحصال اولنور. آنجق
بو قوری وطوزلی ات مقدما اسرایه یدیریلوب، اسا-
رتك ملغوی اوزرینه رواجنه خلل کلمشدر. اورمانلرنده
کراسته‌یه وصرانغوزلق وطاوشانجیلغه یارار پك کوزل
وپك چوق آغاجلر واردر. معادنی باشلیجه مرمر،
آلچی، لوله‌جی چاموری کبی شیلرله کموردن عبارتدر.
صنایع هنوز پك کری ایسه‌ده، یوکدن چوخه وعبا
کبی بعض منسوجاتله صابون، موم، ایپ وخلاط کبی
مواد فابریقه‌لری ودباغخانه‌لر واردر . تجارتی خیلی
ایشلك اولوب، باشلیجه اخراجاتی حیواناتایله باصدیرمه،
دری، سختیان، ایچ یاغی وسائر حیواناتدن آلنان
مواد ایله، مانیوق اونی یعنی تاپیوقه، توتون، قره
فاصولیه وسائره‌دن عبارتدر. کوللرده چیقان اوزون
بر نوع بالیق دخی قورودیلوب ، خیلی مقدارده
اخراج اولنور . ۱۳۵۵ کیلومتره دمیر یوللری او-
لوب ، نهرلرك اکثرنده دخی واپورلر وکیلر سیر
وحرکت ایدر. اهالیسنك نصفی بیاض ونصف دیکری
زنجی واصل امریقالی وملزدن مرکبدر. بوجمهوریته
بو صوك سنه‌لرده باشلیجه المانیه وایتالیادن پك چوق
مهاجرلر کیدیور.

ریوغرانده دونورته { Rio Grande (do Norte) } یعنی
«شمالی بیوك ایرماق» برازیلیا ممالك مجتمعه‌سنی ترکیب
ایدن جماهیرك بری اولوب، قطعهٔ مذکوره‌نك شمال
شرقی کوشه‌سندن عبارتدر . پك کوچك برنهر هر
نصلسه بواسمه سبب اولمشدر. شرقاً وشمالاً بحرمحیط
آطلاسی ایله، غرباً (سئاره)، جنوباً دخی (پاراهیبا)
جمهوریتلریله محاطدر. ´۵۴ °۴ ایله ´۲۸ °۶ عرض
جنوبی و ´۲ °۳۷ ایله ´۸ °۴۰ طول غربی آره‌لرنده
ممتداولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۷۴۸۵ مربع کیلومتره
واهالیسی ۳۰۸۸۵۲ کشیدر. مرکزی جمهوریتك
اسمیله دخی تسمیه اولنان (ناتال) اسکله‌سیدر. سوا-
حلی ۴۶۰ کیلومتره طولنده ایسه‌ده، آلچق وقوملق
اولوب، صویك حذاسیله برابر برطاقم قیالرله محاطدر.
وهمان هیچ برقوی ولیمانی یوقدر. یالکز ساحل شما-
لیسنده اوچ چای آغزی بولنوب، سفائن اورالردن
کیره‌بیلیور . بو سواحل کرچکدن برتهامه اولوب ،
بعده اراضی کسب ارتفاع ایده‌رك ، داخلده (بور-
بورمه) طاغلری بولنیور . بوطاغلردن برچوق انهار
نبعان ایدوب ، ساحل شرقی‌یه ایننلری دها چوق
ایسه‌ده، هیچ بری ۱۲۵ کیلومتره‌دن اوزون دکلدر.
جمهوریتـه اسمنی ویرن (ریوغرانده دونورته) دخی
بونلرك بریدر. ساحل شمالی‌یه ایننلرك اوچی بیوجك
اولوب، متوازیاً آقارلر. بونلردن اورته‌ده بولنان
(ریوداس پیراناس) پاراهیبا جمهوریتندن، کلوب
جمله‌نك اك اوزونیدر. بوانهارك یالکز منصبلرینه
قریب محللری سیر سفائنه صالحدر . هواسی پك
اوقدر آغیر دکل ایسه‌ده، زیاده‌سیله صیجاق ویابسدر.
اکثر طرفلرینك نباتاتی پك کوچك وسیرك اولوب،
آنجق یوکسك یایلالرده وچایلرك مجرالرنده کوزل
اورمانلر دخی بولنوب، پك قیمتدار آغاجلر چیقار .
باشلیجه محصولاتی قهوه، شکرقامشی، مانیوق وپاموق
اولوب، پرنج، فاصولیه وتوتون کبی بعض شیلر دخی
حاصل اولور. صیغیر وقیون سوریلری چوق اولوب،
اهالینك باشلیجـه مدار معیشتی چوبانلقدر. معادنی
یوق حکمنده اولوب، مملحه‌لری چوقدر . صنایع محلیه
شکر، موم، اسپیرتو وطوز استحصالندن عبارت
اولوب، اخراجات وادخالاتی برابر اوله‌رق تجارت
سنویه‌سی ۹ ملیون فرانغی تجاوز ایتمز.

ریوقاسینی { (Rio Cassini) } آفریقانك ساحل غربیسنده پورتکیز
کینه‌سنده یعنی کینه‌نك پورتکیزلیلرك النده بولنان
پارچه‌سنده برخلیج اولوب، ابتدا نهر آغزی ظن
اولنمشدی .

ریوقاشئو { (Rio Cachéo) } آفریقانك ساحل غربیسنده پورتکیزکینه-
سنده برایرماق اولوب، منصبندن (فاریم) قره‌غولنه-
دك یعنی مجراسنك ۱۸۵ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه
صالحدر. منصبندن ۲۵ کیلومتره یوقاریده پورتکیز-

ليلرك تأسيس ايتمش اولدقلرى (قاشتو) قصبه‌سى بولنيور، كه وقتيله پك ايشلك بر تجارتگاه ايكن، شمدى يالكز ۱۸۰۰ اهاليسى واردر.

ريو قوارتو { (Rio Cuarto) آرجنتين جمهوريتنك (قوردوبه) ايالتنده برنهر وبونك كنارنده برقصبه اولوب، نهر ۳۵۰ كيلومتره‌لك جرياندن صكره (ريوترچرو) نهرينه دوكيلور. قصبه قوردوبه‌نك ۱۸۰ كيلو متره جنوبنده واقعدر.

ريوقومپونى { (Rio Compony) آفريقاى غربيده فرانسه‌نك سنغال معبرنده بر ايرماق اولوب، ۱۰' ۱۷° عرض شمالى ايله ۱۵' ۱۷° طول غربيده بحر محيط آطلاسى‌يه دوكيلور. (فوتاجالون) طاغندن نبعان ايدن ايكى نهردن تركب ايدوب، شمال غربى‌يه وبعده جنوب غربى‌يه طوغرى آقار. برلشمزدن اول ايكى نهرك طوللرى ۲۰۰ كيلو متره‌در. (قانديا فاره) قصبه‌سنه وصولنده اكى ۳۰۰ وعمقى ۱۰ متره‌در. اورادن آشاغى واسع برخليج صورتنه كيروب، برطاقم آطه‌لرى‌ده حاويدر.

ريولى { (Rioli) آرناؤدلغك اشقودره ولايتنده ودرينك شمالنده بر قبيله اولوب، ۱۵۰۰ ى مسلم اولمق اوزره، ۲۵۰۰ كشيدن وساكن اولدقلرى اراضى ۵۰ مربع كيلو-متره‌دن عبارتدر.

ريو لينغه { (Riou-Linga) چين دكيزنده ومالاقه شبه جزيره‌سنك منتهاى جنوبى قارشيسنده برطاقم آطه‌لر اولوب، شمالده‌كيلر (ريو) وجنوبده‌كيلر (لينغه) اسميله معروفدر. برنجيلرى ۱۳' ۱° ايله ۳۶' ۰° عرض شمالى و ۱۵' ۱۰۱° ايله ۲۰' ۱۰۲° طول شرقى، وايكنجيسى ۳۸' ۰° عرض شمالى ايله ۳۷' ۰° عرض جنوبى و ۴۸' ۱۰۱° ايله ۴۲' ۱۰۲° طول شرقى آره‌لرنده اولوب، (دمپو) بوغازيله بربرلرندن آيرلمشدر. بر چوق آطه‌لردن وآطه‌جقلردن مركب اولوب، جمله‌سنك مساحۀ سطحيه‌سى ۴۱۹۶ مربع كيلو متره واهاليسى ۹۸۰۰۰ كشيدر. اكثرى اورمانله مستور اولوب، سفائن اعمالنه وكراسته‌يه وصرانغوزلغه يارار پك ايى آغاجلرى واردر. باشليجه محصولاتى پرنج بوبر ايله چاى كبى قوللانيلان (غامبير) تعبير اولنور برنوع نباتدن عبارتدر. اهاليسى ملايى وچينلى وسائره‌دن مركب اولوب، قسم اعظمنى تشكيل ايدن ميلايلر دين اسلامله مدينه‌درلر.

ريون { (Rion) روسيه‌نك ماوراء قافقاس دائره‌سنده و(قوتايس) ايالتنده برنهر اولوب، قافقاس سلسله‌سنك قسم وسطيسنك جنوبى مائله‌سندن نبعانله، ابتدا شرقه، بعده جنوبه و نهايت غربه طوغرى آقه‌رق، قوتايس قصبه‌سندن كچدكدن، و ۳۱۴ كيلومتره‌لك مسافه قطع ايتدكدن صكره، پوتى قربنده قره دكيزه منصب اولور.

ريوه { (Rivah) هندستانك شمال جهتنده واقع (بكلكند) خطه‌سنده و(اله آباد)ك ۱۱۵ كيلومتره جنوب غربيسنده بركوچك حكومت ممتازه‌نك مركزى برقصبه اولوب، ۴۵۸۰ ى مسلم اولمق اوزره، ۲۲۰۱۵ اهاليسى و راجه‌يه مخصوص سرايى واردر. — ريوه حكومت ممتازه‌سى ۳۹' ۲۲° ايله ۱۲' ۲۵° عرض شمالى و ۲۳' ۷۸° ايله ۳۱' ۸۰° طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحۀ سطحيه‌سى ۲۵۹۰۰ مربع كيلومتره واهاليسى، ۱۱۰۳۱ ى مسلم اولمق اوزره، ۱۳۰۵۱۲۴ كشيدر. طاغلق بربر اولوب، اورمانلرى ومعادنى چوقدر.

ريوه { شهر امانتنه ملحق بكقوز قضاسنده قره دكيز بوغازينك خارجنده اوله‌رق، آناطولى ساحلنده وهمنامى اولان چايك منصبنده بركوچك قصبه‌در. — ريوه چايى ككبوزه قربنده الكن طاغندن نبعانله، علم طاغنك اوته‌سنده ايكى طرفى طاغلر وتپه‌لرله محاط بردره‌نك ايچنده شمال غربى‌يه طوغرى جريان ايدر. مجراسى تقريباً ۴۰ كيلومتره طولنده‌در.

ريوير دوسود { (Rivières du Sud) يعنى «جنوبى انهار» آفريقاى غربيده فرانسه‌نك سنغال معبرى تقسيماتندن اولوب، شمالاً پورتكيز كينه‌سيله وجنوباً انكلتره‌نك النده بولنان (سيرا لئونه) ايله محدوددر. ۵۶' ۸° ايله ۵۵' ۱۰° عرض شمالى و ۱۵° ايله ۳۰' ۱۷° طول غربى آره‌لرنده ممتد اولوب، حدود شرقيه‌سى معين دكل ايسه‌ده، فوتا جالون طاغنه‌قدر اعتبار او-

لنـدیغی حالده ، مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٠٠٠٠ مربع کیلومتره واهالیسی ٢٠٠٠٠٠ کشیدن عبارتدر . انهاری چوق اولدیغندن ، بواسمله تسمیه اولنمشدر . [زیاده معلومات ایچون «سنغال» ماده‌سنه مراجعت]

ریئویا (Rioja) آمریقای جنوبیه‌ده آرجنتین جمهوریتنك ایالات واسعه‌سندن بری اولوب ، (آند) سلسلهٔ جبالیله غرباً شیلی جمهوریتندن آیرلمش اولدیغی حالده ، شمالاً (قاتاماره) ، شرقاً ینه قاتاماره و (قوردوبه) ، جنوباً (سان لوئی) ، جنوب غربی جهتنـدن دخی (سان یوآن) ایالتلریله محدود ومحاطدر . شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه اولان طول اعظمی ٦٠٦ وعرض اعظمی ٣٢٧ کیلومتره اولوب ، مسـاحهٔ سطحـیه‌سی ٨٩٠٣٠ مربع کیلومتره‌در ؛ اهالیسی یالکز ٨٠٠٠٠ کشـیدر . ١٥ قضـایه منقسمـدر . آند سلسلهٔ جبالنه آرقه‌سـنی ویرمش اولمغله ، قسم غربیسنده اوچ درت بیك وزیاده متره ارتفاعنده طاغلری اولوب ، وانڭ یوکسـك ذروه‌سی اولان (نوادو) نك ٦٠٢٤ متره ارتفـاعی واردر . قسم شرقیسی اووه ایسه‌ده ، اوراده دخی (سیرادلوس لانوس) یعنی «اووه‌طاغی» اسمیله ٤٠٠ متره ارتفاعنده برصرت اوزانیور . باشلیجه نهری (برمیو) در ، که جنوبه طوغری جریان ایدوب ، قوملرك ایچنـده محو اولور . دیکر نهرلری کوچك اولوب ، سقی اراضی ایله صولری تنف اولور . هواسی پك یابس اولوب ، کانونلرله شباطه تصادف ایدن یازلرنده میزان الحراره نهایت ٤٣ درجه‌یه قدر چیقار و بزم یازمزه تصادف ایدن قیشـلرنده فوق الصفر ٢ درجـه‌یه قدر اینر . معادنی پك چوق اولوب ، باقیر اونبش یکرمی کیلو ثقلتنده کتله‌لر حالنده دخی بولنور . کوکورد ، دمیر ، کومش ، آلتون وسائر معادنله ، آلچی ، کور وقیا طوزی دخی چوقدر . اووه جهتنده حیوانات بسـلنوب ، صـیغیر ، آت ، اسـتر ، اشك ، قیون وکچیلرك مقداری ١٠٠٠٠٠ عددینی متجاوزدر . اراضیٔ مزروعه‌سی آزدر . بعض یرلرنده اوزوم حاصل اولوب ، شراب یاپیلیر ، پورتقال وانجیر آغاجلری ده چوقدر . زیتون آغاجیله پاموق یتیشدیرمکه هوانڭ یبوستی مانعدر . آند سلسله‌سی بوغازلرندن کچن یوللردن شیلی ایله خیلی تجارتی واردر . اهالیسی اسپانیولرله (قالشاکی) قوم اصلیسنك اختلاط وامتزاجندن متولد اولوب ، هرجهتجه کرك سـائر آرجنتینیلردن وکرك شیلیلیلردن فرقلیدرلر .

(باب الرانك صوڭی)

اوچنجی جلدك صوڭی